

ಕರಾಚಿಯ ರವರ

ಉಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯಗಳು

ಸಂಪುಟ ೬

ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಶಿವಪ್ರಸಾದ

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_200947

UNIVERSAL
LIBRARY

ಶ್ರೀಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರಗ್ರಂಥರತ್ನಮಾಲಾ

ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರವರ ಗ್ರಂಥಗಳು

ಉಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯಗಳು

ಸಂಪುಟ ೬

(ಭಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು)

ಶ್ರೀಸಚ್ಚಿದಾನಂದಸರಸ್ವತೀಸ್ವಾಮಿಗಳವರು

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಕಾಶಕಾರ್ಯಾಲಯ
ಹೊಳೆನರಸೀಪುರ.

೧೯೫೩

Karnatak Sahitya Mandira.
Market, DHARWAR.
(Mysore State)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

٥٢

ಜೋವಕವಾಗಿಸುಂತೆ ವರು-ಡಿಶಲಾಗಿರೆ : ೨೨ ತಕ್ಕ : ೨೨

சென்னை மீது

ಶ್ರೀಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರಗ್ರಂಥರತ್ನಮಾಲಾ

ಸಂಖ್ಯೆ ೫೮

ಶ್ರೀಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯಸಮೇತ

ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು

ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಮತ್ತು ಭಾಷ್ಯದ ಸಂಸ್ಕೃತಮೂಲ, ಅನುವಾದ, ಟಿಪ್ಪಣಿ, ಸಾರ-
ಮುಂತಾದವುಗಳೊಡನೆ

ಬರೆದವರು :

ಶ್ರೀಸಚ್ಚಿದಾನಂದಸರಸ್ವತೀಸ್ವಾಮಿಗಳವರು

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಗ್ರಂಥಾವಳಿಯ ಕ್ರಮಾಂಕ ೯

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಕಾಶಕಾರ್ಯಾಲಯ
ಹೊಳೆನರಸೀಪುರ.

೧೯೫೬

ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಸ್ಕರಣ ೧೯೫೬
(೧೦೦೦ ಪ್ರತಿಗಳು)

ಇದರ ಹಕ್ಕುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಕಾಶಕಾರ್ಯಾಲಯದವು
All Rights Reserved

ಮುದ್ರಣಕಾರರು :
ವೈ. ನರಸಪ್ಪ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಕಾಶಮುದ್ರಣಾಲಯ,
ಹೊಳೆನರಸೀಪುರ.

ಮೊದಲ ಮಾತು

ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು ಮುಗಿದದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ದಶೋಪನಿಷತ್ತುಗಳು, ಭಗವದ್ಗೀತೆ, ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ- ಎಂಬ ಪ್ರಸ್ಥಾನತ್ರಯದ ಭಾಷ್ಯಗಳು ಶ್ರೀಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರಗ್ರಂಥರತ್ನಮಾಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಕಟವಾದಂತೆ ಆಯಿತು.

ಶ್ರೀಶಂಕರಭಗವತ್ಪಾದರವರ ಕೃತಿಗಳೆಂದು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಕರಣಗಳೊಳಗೆ ಉಪದೇಶಸಾಹಸ್ರಿ, ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ, ಅದ್ವೈತಾನುಭೂತಿ- ಇವುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಒಂದು ಸಂಪುಟದೊಳಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥರತ್ನಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವು ಲಭಿಸಿತು. ಮಿಕ್ಕ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಆಜ್ಞಾಪತ್ರವನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವವರೆಗೆ ಈ ಮಾಲಿಕೆಗಾಗಿ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅರಮನೆಯಿಂದ ನಿರೂಪವು ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಕಾಶಕಾರ್ಯಾಲಯದವರು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೇಗಾದರೂ ಪ್ರಕರಣಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಅದಷ್ಟುಬೇಗನೆ ಒದಗಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ನನ್ನ ಹಿರಿಯಾಸೆ. ಅದನ್ನು ಭಗವಂತನು ಪರಿಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿಕೊಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥರತ್ನಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ತಂದಿರುವ ಶಾಂಕರವೇದಾಂತದ ಅತ್ಯಂತಪ್ರಮುಖಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚಿಗೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವದರಲ್ಲಿ ನನಗೆ ನೆರವಾಗಿರುವ ಮಹನೀಯರುಗಳಿಗೂ ಒಟ್ಟು ಗ್ರಂಥಮಾಲಿಕೆಗೇ ಆರ್ಥಿಕಸಹಾಯವನ್ನು ಉದಾರಭಾವದಿಂದ ಕೊಟ್ಟು ಕನ್ನಡನಾಡಿಗೆ ಉಪಕಾರಮಾಡಿರುವ ಕಾರ್ಯಾಲಯದ ಪರಿಪಾಲಕರಾದ ಮಹಾಪ್ರಭುಗಳಿಗೂ ಹಾರ್ದಿಕ ಅಭಿನಂದನೆಗಳನ್ನು ನಾರಾಯಣಸ್ಮರಣಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುವದು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಕಾಶಕಾರ್ಯಾಲಯ,
ದುರ್ಮುಖಿಸಂವತ್ಸರದ ವೈಶಾಖ ಬಹುಳ ೧೧ }

ಅನುನಾದಕ

ಪೀಠಿಕೆ

ಸಾಮವೇದ

ಭಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು ಸಾಮವೇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಸಾಮವೇದದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸಬೇಕಾದದ್ದನ್ನೂ ವೇದಸಾಮಾನ್ಯದ ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ ವೈದಿಕ ಕರ್ಮಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ ತಿಳಿಸಬೇಕಾದದ್ದನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪರಿಶಿಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಭಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಸ್ಥಾನ

ಪರಿಶಿಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ವಿವರದಿಂದ ಭಾಂದೋಗ್ಯನು ತಾಂಡ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂದೂ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಕೌಡುಮಶಾಖೆಯದೆಂದೂ ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಉಪನಿಷತ್ತು ಕೌಡುಮಶಾಖೆಯದೆ, ಅಲ್ಲವೆ? - ಎಂಬ ಬಗೆಗೆ ಕೆಲವು ವಿಚಾರಣೀಯವಿಷಯಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅದನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವುದು ವೈದಿಕವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವದಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

೧. ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ (೩-೩-೨೩ ರಲ್ಲಿ) ರಾಣಾಯನೀಯಶಾಖೆಯವರ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಪರಾಮರ್ಶವು (ಭಾ. ಭಾ. ೩೬೧) ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಿರುವ ಶಾಂಡಿಲ್ಯವಿದ್ಯೆ, ದಹರವಿದ್ಯೆ, ಉಪಕೋಸಲವಿದ್ಯೆಗಳು ಪ್ರಕೃತವಾದ ಭಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತಿವೆ. ಅದೇ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ (೩-೩-೨೪ ರಲ್ಲಿ) ತಾಂಡಿ, ಪೈಂಗಿಶಾಖೆಗಳ ರಹಸ್ಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ಪರಾಮರ್ಶವು (ಭಾ. ಭಾ. ೩೬೩) ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ 'ಪುರುಷಯಜ್ಞ'ದ ವರ್ಣನೆಯೂ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಭಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಇನ್ನು ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ (೩-೩-೨೬ರಲ್ಲಿ) ತಾಂಡಿಗಳ ಶ್ರುತಿ ಎಂದು ಉದಾಹರಿಸಿರುವ (ಭಾ. ಭಾ. ೩೬೪) ವಾಕ್ಯವೂ ಪ್ರಕೃತ ಭಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತಿದೆ. ಈ ಮೂರು ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಪರಾಮರ್ಶಗಳಿಂದ ಭಾಂದೋಗ್ಯನು ತಾಂಡಿ, ರಾಣಾಯನೀಯ, ಪೈಂಗಿ - ಈ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಯಾವದಾದರೊಂದು ಶಾಖೆಯದಾಗಿರಬಹುದಾಗಿದೆ; ಅಥವಾ ಈ ಮೂರರಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಭಾಗಗಳು ಇದ್ದಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು ಎಂಬ ಊಹೆಗೆ ಎಡೆಯಿರುತ್ತದೆ.

೨. ಇನ್ನು ಭಾಂದೋಗ್ಯಭಾಷ್ಯದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಅವತರಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಣವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಉಪಾಸನೆಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವದರಿಂದ

ಆರ್ಚಿರಾದಿಮಾರ್ಗದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಕರ್ಮ, ಧೂಮಾದಿ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಚಂದ್ರಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಬರಿಯ ಕರ್ಮ - ಇವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಅಜ್ಞಾನಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತರಾದವರಿಗೆ ಈ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳೂ ತಪ್ಪಿ ಕಷ್ಟವಾದ ಆಧೋಗತಿಯಾಗುವದೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು' (ಭಾ. ಭಾ. ೨) ಎಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಗತಿಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಹೇಳುವ ಭಾಗವು ತಾಂಡ್ಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿಲ್ಲ. ಈ ಶಾಖೆಯ ಆರಣ್ಯಕ ಭಾಗವೊಂದು ಬೇರೆಯಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ, ತಿಳಿಯದು. ಇದನ್ನು ಮನದಂದು ಕೊಂಡರೂ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು ತಾಂಡ್ಯಬ್ರಾಹ್ಮಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದಲ್ಲವೇನೋ ಎಂಬ ಸಂಶಯವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮವೇದದ ಬೇರೆಯ ಶಾಖೆಗಳ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳು ನಮಗೆ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದನ್ನು ವೈದಿಕವಾಚ್ಯಯಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಿಶ್ರಮವುಳ್ಳ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೇ ಬಿಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಛಾಂದೋಗ್ಯದಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾದ ಉಪನಿಷತ್ತು ನಮಗೆ ಸಿಕ್ಕುವದಿಲ್ಲ. ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಿಂದ ಆರಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಯಾವ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಿಂದಲೂ ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಯಥಾಪರಿತವಾದ ಅನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ (೧-೬-೬, ೧-೯-೧, ೧-೧೧-೫, ೩-೧೩-೭, ೩-೧೪-೧, ೪-೧೫-೧, ೫-೧೧ ರಿಂದ ೨೪, ೭-೨೩-೧, ೮-೧-೧, ೮-೧೨-೩, ೮-೧೪) ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ವಿಚಾರಮಾಡಿರುವದನ್ನೂ ಸಂಗತಿಗೆ ಹೊಂದುವಂತೆ ತೈತ್ತಿರೀಯ, ಕೌಷೀತಕಿ, ಕಠ, ಮುಂಡಕ, ಪ್ರಶ್ನ- ಇವುಗಳ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಗೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರುವದನ್ನೂ ನೋಡಿದರೆ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ಥಾನವು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಟ್ಟುವದು. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಉಪಾಸನೆಗಳಿಗೆ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತೆಯಾವ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕೊಟ್ಟಿರುವದು ಕಂಡುಬರುವದಿಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿಗೆ ನೇದಾಂತವಾಚ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯಸ್ಥಾನವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಉಪನಿಷದ್ವೈಷ್ಣವವನ್ನು ಬರೆದವರು

ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿಗೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿರುವವರು ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರೇ ಎಂದು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

‘ಶಾರೀರಕದಲ್ಲಿ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದೆಯಾದರೂ ಪಾಠಕ್ರಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಬರೆದಿಲ್ಲ ; ಪಾಠಕ್ರಮವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ **ದ್ರವಿಡಾಚಾರ್ಯರು** ಬರೆದಿರುವ ಭಾಷ್ಯವು¹ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಪಾಠಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸಿದೆ ಎಂದು ಆನಂದಗಿರಿಗಳ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ. ಬರೆವಣಿಗೆಯ ಶೈಲಿಯನ್ನು ನೋಡಿದರೂ ಇದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರದೇ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಭಾಷ್ಯ, ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕಭಾಷ್ಯ - ಇವುಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸುವಾಗ ಕೆಲವು ಮತಭೇದಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವನ್ನು ಯಥಾನುತಿಯಾಗಿ ಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ² ನಾಚಕರ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ತಂದಿರುತ್ತೇವೆ. ಈ ಮತಭೇದಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಮೂರು ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ಚಿಕಿತ್ಸಾವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಓದಿ ವಿವ್ತಾಂಸರೇ ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಯಾವ ಅನ್ಯೋನ್ಯವಿರೋಧವೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಮನಃಸಮಾಧಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಉಪಾಸನೆಗಳು

ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನೆಯ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವುದು ಎಂಬುದು ಎದ್ದು ಕಾಣಬರುವಂತಿದೆ. ಈ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಸೋಪಾನಕ್ರಮದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾಬಂದಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಒಳಹೊಕ್ಕು ವಿಚಾರಮಾಡುವವರು ಕಾಣಬಹುದು. ಮೊದಲು ಉದ್ಗ್ರೀಹ ಭಕ್ತಿಯ ಅವಯವವಾದ ಓಂಕಾರದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ ; ಅದನ್ನು ಒಗೆಬಗೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಆ ಪ್ರಸಂಗದಿಂದ 'ಪ್ರಸ್ತಾವ', 'ಪ್ರತಿಹಾರ'-ಎಂಬ ಭಕ್ತಿಗಳ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಆಮೇಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸ್ತೋತ್ರಗಳ ವಿಷಯವಾದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಲಿ ಉಪಾಸನೆಯಾದ

1. ಈ ದ್ರಾವಿಡಭಾಷ್ಯವು ಇನ್ನೂ ಸಿಕ್ಕಿರುವವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ದ್ರವಿಡಾಚಾರ್ಯರ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಗಯೇನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಟೀಕೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಇವೇ ಅಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯಗಳು ಮಾಂಡೂಕ್ಯ, ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ- ಇವುಗಳ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹೃತವಾಗಿರುವವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಇವರು ಅದ್ವೈತಿಗಳೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು. ಶ್ರೀರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಉದಾಹರಿಸಿರುವ ದ್ರವಿಡಾಚಾರ್ಯರು ಬೇರೆ ಎಂಬುದನ್ನು "ವೇದಾರ್ಥಸಂಗ್ರಹ"ದ ಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸುವೆವು.

[illegible]

ಬಳಿಕ ಸಮಸ್ತಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ , ಸಮಸ್ತಸಾಮವನ್ನು ಪಾಂಚಭಕ್ತಿಕವೆಂದೂ ಸಾಸ್ತಭಕ್ತಿಕವೆಂದೂ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಪ್ರಕಾರದ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.¹ ಇದಾದ ಬಳಿಕ ಉದ್ಗಾತೃವಿಗೆ ಗಾನ ವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಗಾನವಿಶೇಷಗಳ ಮತ್ತು ಸ್ವರಾದಿವರ್ಣಿಗಳ ವಿಷಯದ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮಪ್ರತೀಕ ವಾದ ಒಂಕಾರನಾತ್ರದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ ಆ ಬಳಿಕ ಯಜ್ಞಾಂಗ ಭೂತವಾದ ಸಾಮಹೋಮಾದಿವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅನಂತರ ಯಜ್ಞದ ಫಲವಾದ ಆದಿತ್ಯನ ಮಧುವಿದ್ಯೆ ಎಂಬ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ , ಹೀಗೆ ಆದಿತ್ಯನ ಮೂಲಕ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಛಂದಸ್ಸುಗಳೆಲ್ಲ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆನಿಸಿರುವ ಗಾಯತ್ರಿಯ ಮೂಲಕವೂ ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ ಆ ಬಳಿಕ ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಮನೋಮಯತ್ವಾದಿವಿವಿಷ್ಟರಕ್ತಿ ಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವ ಬಗೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಇದರ ಮುಂದೆ ಬ್ರಹ್ಮದ ಏಕದೇಶವಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಮನಃಕಾಶಗಳನ್ನು ಸಮಸ್ತಬ್ರಹ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿದೆ ; ಅಲ್ಲಿ ಚತುಷ್ಪಾದ್ಬ್ರಹ್ಮನ ವಾದವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದ ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಸಕಲಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡ ಬೇಕೆಂದು ಆಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದೆ ; ಹೀಗೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮದ ವಾದಗಳೆಂದು ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ್ದ ವಾಯುಪ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ನೇರಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿದೆ. ಆಮೇಲೆ ಇಡೀ ಜಗತ್ತನ್ನು ಹದಿನಾರುಕಲೆಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಷೋಡಶಕಲಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆ ಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ ಮತ್ತೆ ಯಜ್ಞದ ಅಗ್ನಿಗಳ ಮೂಲಕ ಅಕ್ಷಿಪುರುಷ ನಾದ ದೃಷ್ಟದ್ರಷ್ಟ್ಯವೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬೋಧಿಸಿದೆ. ಆ ಬಳಿಕ ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಗೃಹಸ್ಥರಿಗೂ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಾದ್ಯುಪಾಸಕರಿಗೂ ಉತ್ತರಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುವಾದಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕೇವಲಕರ್ಮಿಗಳಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಮಾರ್ಗಗತಿಯನ್ನೂ ಮಿಕ್ಕವರಿಗೆ ಹೃದ್ರಜಂತುಗಳ ಜನ್ಮದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನೂ ವನ್ನು ವೈರಾಗ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಬೋಧಿಸಿ ಮುಂದೆ ಸರ್ವಜಗದಾತ್ಮನಾದ ವೈಶ್ವಾನರನ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೊರಳಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಕರ್ಮದ ಅಂಗವಾದ ಸಾಮವನ್ನೂ ಛಂದಸ್ಸನ್ನೂ ಕರ್ಮವನ್ನೂ ಫಲವನ್ನೂ ನೆವಮಾಡಿಕೊಂಡು ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಾ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಉಪಾಸ್ಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾಹೋಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಿಂಚದೆ ಇರಲಾರದು

ಈ ಉಪಾಸನೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತಮತಿಗಳಾದ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗೆ ಹೊಳೆಯಬಹುದಾದ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಷಯವೇನೆಂದರೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಕರ್ಮವು ಬಹಿ

1. ಭಕ್ತಿಗಳ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ.

ದೃಷ್ಟಿಯವರಿಗೆ ವಿಹಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದೇ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾಗಿ ಉದ್ಗಾತೃವೇ ಮುಂತಾದ ಋತ್ವಿಜರು ಅಂತರ್ಮುಖರಾಗಿದ್ದರೆ ಉವಾಸನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿ ಕರ್ಮ ಫಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಫಲವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಹಿಂಕಾರ, ಉದ್ವೇಗ, ಗಾಯತ್ರೀಭಂದಸ್ಸು, ಕರ್ಮ ಫಲವಾದ ಆದಿತ್ಯ, ಸಾಮಗಾನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ವ್ರಾಣ- ಇವುಗಳಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸಂಬಂಧಿಸಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಗುಣಗಳೂ ರಕ್ತಿಗಳೂ ಇರುವ ಆ ಈಶ್ವರನೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉವಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ಕರ್ಮಯೋಗವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿರುವ ಕೌಶಲವೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಈಶ್ವರೋವಾಸನೆಗೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿದ ಬಳಿಕವೇ ಕೇವಲೋವಾಸನೆಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ನೋವಾನಾಕ್ರಮದಿಂದ ಈಶ್ವರೋವಾಸನೆಗೆ ಅಣಿಮಾಡುವದೇ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಗುರಿ ಎಂಬುದು ವಿಚಾರಶೀಲರಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಗುವಂತಿದೆ.

ಜ್ಞಾನವೂ ಉಪಾಸನೆಯೂ

ಆಚಾರ್ಯರ ಸಿದ್ಧಾಂತದಂತೆ ಕರ್ಮಸರಪೇಕ್ಷವಾದ ಅದ್ವೈತಾತ್ಮವಿಜ್ಞಾನವೇ ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಮೋವಾಸನೆಗಳನ್ನು ಏತಕ್ಕೆ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ? -ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳುವದು ಅದ್ವೈತಸಂಪ್ರದಾಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಂತೆ ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ

ಅಧ್ಯಯನ, ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿಗಳು- ಮುಂತಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕೆಂದು ಶೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಶಿಕ್ಷಾವಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತಿಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಎರಡು ಸಾರಿ ಉಪದೇಶಿಸಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಹೀಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ : “ಯತಾದೀನಾಂ ಪೂರ್ವತ್ರೋಪದೇಶ ಅನರ್ಥಕೃಪರಿಹಾರಾರ್ಥಃ । ಇಹ ತು ಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತೃರ್ಧ್ವತ್ವಾತ್ ಕರ್ತವ್ಯತಾನಿಯಮಾರ್ಥಃ ” (ಭಾ. ಭಾ. ೬೦) ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಉಪದೇಶಿಸಿರುವುದು ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅನರ್ಥಕೃತವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ; ಎಂದರೆ ಉವಾಸನೆಯಿಂದಲೇ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯರೂಪವಾದ ಮುಕ್ತಿಯು ದೊರಕುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮವು ವ್ಯರ್ಥ- ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ. ಮತ್ತೆ ಎರಡನೆಯ ಸಲ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿರುವುದು ಕರ್ಮಗಳು ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಯ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಅವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು- ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಎಂದು

ಆ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದು ಕರ್ಮಗಳಿಗೂ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕುರಿತ ವಿಚಾರವು.

ಈ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬಲು ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಗಳಿಗೇ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿರುವದೇಕೆ? -ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಆಚಾರ್ಯರು ಈ ಉತ್ತರವನ್ನು ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. 'ರಹಸ್ಯಸಾಮಾನ್ಯಾತ್, ಮನೋವೃತ್ತಿಸಾಮಾನ್ಯಾಚ್ಚ' (ಭಾ. ಭಾ. ೫) ಈ ಎರಡೂ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ರಹಸ್ಯವಿದ್ಯೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ, ಮತ್ತು ಎರಡೂ ಮನೋವೃತ್ತಿಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ತಟ್ಟನೆ ನೋಡಿದರೆ ಉಪಾಸನೆಗೂ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯವೊಂದೇ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನೇರಿಸಿರುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆಚಾರ್ಯರು ಮತ್ತೊಂದು ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ : "ತಾನ್ಯೇತಾನಿ ಉಪಾಸನಾನಿ ಸತ್ತಶುದ್ಧಿ ಕರತೈನ ವಸ್ತು ತತ್ತ್ವಾನವಭಾಸಕತ್ವಾತ್ ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನೋಪಕಾರಕಾಣಿ ಅಲಮ್ಬನವಿಸಯತ್ವಾತ್ ಸುಸಾಧ್ಯಾನಿ ಚ ಇತಿ ಪೂರ್ವಮ್ ಉಪನ್ಯಸ್ಯಂತೇ" (ಭಾ. ಭಾ. ೬) ಈ ಉಪಾಸನೆಗಳು ಸತ್ತಶುದ್ಧಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ವಸ್ತುತತ್ತ್ವವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡುವದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಉಪಕಾರಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ ; ಅಲಂಬನವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ವೃತ್ತಿರೂಪವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೂಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಇವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ - ಎಂಬುದು ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕರ್ಮಗಳಿಂದಾಗುವ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಯು ಬಾಹ್ಯವಿಷಯದ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುತ್ತದೆ ; ಉಪಾಸನೆಯಿಂದಾಗುವ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಯು ಚಿತ್ತದ ಕಾಲುಷ್ಯವನ್ನು ಕಳೆಯುವದರ ಜೊತೆಗೆ ಅದರ ಚಾಂಚಲ್ಯವನ್ನೂ ಕಳೆದು ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ಒಣಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕರ್ಮಯೋಗ, ಧ್ಯಾನಯೋಗ- ಇವುಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಾಚಕರು ಮನದಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಜ್ಞಾನೋಪಾಸನೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯ

ಜ್ಞಾನೋಪಾಸನೆಗಳೆರಡೂ ಮನೋವೃತ್ತಿಗಳೇ ಆದರೂ ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆ. ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಇದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ : "ಸ್ವಾಭಾವಿಕಸ್ಯ ಆತ್ಮನಿ ಅವಿಕ್ರಿಯೇ ಅಧ್ಯಾರೋಪಿತಸ್ಯ ಕರ್ತಾದಿಕಾರಕಕ್ರಿಯಾಫಲಭೇದವಿಜ್ಞಾನಸ್ಯ ನಿವರ್ತಕಮ್ ಅದ್ವೈತವಿಜ್ಞಾನಮ್ । ರಜ್ಜ್ವಾದಾವಿನ ಸರ್ಪಾದ್ಯಧಾ

ರೋಪಲಕ್ಷಣಜ್ಞಾನಸ್ಯ ರಜ್ಜ್ವಾದಿಸ್ವರೂಪನಿಶ್ಚಯಃ ಪ್ರಕಾಶನಿಮಿತ್ತಃ | ಉಪಾಸನಂ ತು ಯಥಾಶಾಸ್ತ್ರಸಮರ್ಪಿತಂ ಕಿಂಚಿದಾಲಮ್ಬನಮ್ ಉಪಾದಾಯ ತಸ್ಮಿನ್ ಸಮಾನಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಸಂತಾನಕರಣಂ ತದ್ವಿಲಕ್ಷಣಪ್ರತ್ಯಂಗಾನಂತರಿತಮ್ ಇತಿ ವಿಶೇಷಃ || ” (ಭಾ. ಭಾ. ೫) ಅದ್ವೈತವಿಜ್ಞಾನವೆಂದರೆ ಆತ್ಮನು ಇರುವ ರೂಪದಿಂದ ಅವನನ್ನು ತಿಳಿಯಿಸಿಕೊಡುವ ಆರಿವು, ಮಿಕ್ಕ ಆರಿವುಗಳಂತೆಯೇ ಅದು ತನ್ನ ವಿಷಯದ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ತೊಲಗಿಸುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಆತ್ಮನು ಕರ್ತೃ ರೂಪವನ್ನು, ಕಾರಕಗಳಿಂದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಭಾವದವನು - ಎಂಬುದು ಲೋಕದ ಜನರ ನಂಬಿಕೆ. ಇದು ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಇದನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿ ಆತ್ಮನು ಅದ್ವಿತೀಯನೇ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವದೇ ನೇದಾಂತಜ್ಞಾನವೆಂದೂ ಆಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. ಇನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಎಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಒಂದಾನೊಂದು ಅಲಂಬನವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಂಡು ಅದನ್ನೇ ಎಡಬಿಡದೆ - ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ನಡುವೆ ಬರಗೊಡದೆ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಮಾಡುವದು. ಇದರಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವರೂಪವು ಹೇಗೆ ಇರಲಿ, ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಿರುವ ರೂಪದಿಂದಲೇ ಅದನ್ನು ಭಾವಿಸುವದು ಮುಖ್ಯವು. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯು ಭಾವನೆಮಾಡುವ ಕರ್ತೃವಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಆಚಾರ್ಯರ ಅಶಯ.

ಜ್ಞೇಯೋಪಾಸ್ಯಬ್ರಹ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧ

ಉಪಾಸನೆಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಅಲಂಬನಗಳು ಇರಬಹುದೆಂದು ಮೇಲೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಯಿತಷ್ಟೆ. ಇಂಥ ಅಲಂಬನಗಳು ಓಂಕಾರಾದಿಶಬ್ದರೂಪವಾಗಿರಬಹುದು, ಅಗ್ನಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಕರ್ಮಾಂಗವಸ್ತುಗಳಾಗಿರಬಹುದು; ಮನಸ್ಸು ಮುಂತಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಸ್ತುವಾಗಿರಬಹುದು; ಆಕಾಶ, ಅದಿತ್ಯ-ಮುಂತಾದ ಅಧಿದೈವತವಸ್ತುಗಳಾಗಿರಬಹುದು, ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಬ್ರಹ್ಮವೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರು ‘ತತ್ತ್ವೈತಸ್ಮಿನ್ ಅದ್ವೈತವಿದ್ಯಾಪ್ರಕರಣೇ ಅಭ್ಯುದಯಸಾಧನಾನಿ ಉಪಾಸನಾನಿ ಉಚ್ಯಂತೇ | ಕೈವಲ್ಯಸಂನಿಕ್ಯಷ್ಟಫಲಾನಿ ಚ ಅದ್ವೈತಾತ್ ಈಷದ್ವಿಕೃತಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯಾಣಿ ‘ಮನೋಮಯಃ ಪ್ರಾಣಶರೀರಃ’ (೩-೪-೧೨) ಇತ್ಯಾದೀನಿ | ಕರ್ಮಸಮೃದ್ಧಿಫಲಾನಿ ಚ ಕರ್ಮಾಣ್ಣಿಸಂಬಂಧಿನಿ | ” (ಭಾ.ಭಾ. ೫) ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಫಲಗಳು ಕರ್ಮಸಮೃದ್ಧಿ, ಅಭ್ಯುದಯ- ಇವೇ ಅಲ್ಲದೆ ‘ಕೈವಲ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮಾಪವಾಗಿರುವ ಫಲವೂ’ ಉಂಟು ಎಂದು ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆಂಬುದನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನ

ದಿಂದಾಗುವ ಕೈವಲ್ಯಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾದ ಫಲವು ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಹೇಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ? - ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸತಕ್ಕದ್ದಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಸಿಕ್ಕುವದು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ, ಅದು ಕಾರಕಗಳಿಂದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಅರ್ಚಿರಾದಿನಾರ್ಗದಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಫಲವು ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಫಲಗಳಿಲ್ಲದ ಆದ್ವೈತಬ್ರಹ್ಮರೂಪವಾದ ಕೈವಲ್ಯಕ್ಕೆ ಅದು ಹೇಗೆ ಸಮೀಪವಾಗಿದ್ದೀತು? - ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎದ್ದುಕೊಳ್ಳುವದು ಸಹಜವಾಗಿದೆ.

ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ವೇದಾಂತಮೀಮಾಂಸಾಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮವು ಕಾರ್ಯರೂಪವಾಗಿರುವ ಅಪರಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೂ ಅವಿಕೃತವಾದ ಮುಖ್ಯಬ್ರಹ್ಮ ಅಥವಾ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೂ ಎರಡು ರೂಪದಲ್ಲಿರುವದು (ಸೂ. ಭಾ. ೪-೩-೭, ಭಾ. ಭಾ. ೫೭೩). ಉಪಾಸಕರು ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಅರ್ಚಿರಾದಿನಾರ್ಗದಿಂದ ಹೋಗಿ ಮುಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ ಸಮಸ್ತಜಗತ್ತಿಗೂ ಜನ್ಮಾದಿ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದೇ ಮುಖ್ಯಬ್ರಹ್ಮವಾದರೂ ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಕರೆಯುವದ್ದು ತಪ್ಪಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ವಿಶುದ್ಧವಾದ ಉಪಾಧಿಗಳ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ನಾನುರೂಪಕರ್ಮಗಳಾದ ಮನೋಮಯತ್ವಾದಿಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಉಪಾಸನೆಯಾದ ಬೇಕೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾಗಿರುವಾಗ ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೇ ಅಪರಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕದ್ದಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪರಬ್ರಹ್ಮವು ಕಾರಣಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಸೂ. ಭಾ. ೪-೩-೯, ಭಾ. ಭಾ. ೫೭೬) ಇನ್ನು ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಪಡೆದವರಿಗೆ ಆಗುವ ಫಲವು ಕೈವಲ್ಯಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಿರುವದು ಹೇಗೆಂದರೆ ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮವು ಪ್ರಲಯವಾಗುವ ಕಾಲವು ಬಂದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡವರು ಅಪರಬ್ರಹ್ಮವೆನಿಸುವ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನೊಡನೆ ಅದ್ವೈತಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕ್ರಮಮುಕ್ತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆ ಫಲವು ಕೈವಲ್ಯಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಯಾರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿಯೇ ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾನವಾಗುವದಿಲ್ಲವೋ ಅವರು ಈ ಕಲ್ಪವಾದ ಬಳಿಕ ಮತ್ತೊಂದು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಬಂದೇತೀರುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ (೫-೧೦-೩ ಭಾ. ಭಾ. ೪೦೫ರಲ್ಲಿ), ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮವಿಚಾರವಿದೆಯೆ?

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಒಂದೇ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಉಪಾಸನೆಗಾಗಿ ಸಗುಣವೆಂದೂ ಜ್ಞಾನವೆಂದೂ ನಿರ್ಗುಣವೆಂದೂ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಆಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ವಷ್ಟೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈಗಿನ ವೇದಾಂತಿಗಳೆಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು ನಿಜವಾದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವುದು ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ- ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುವ ಭಾಷ್ಯಕಾರರುಗಳೂ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಅವರನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವವರು ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ 'ಸರ್ವಂ ಖಲಿದ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮ ತಜ್ಜಲಾನಿತಿ ಶಾಂತ ಉಪಾಸೀತ' (೩-೧೪-೧) ಮುಂತಾದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲದೆ 'ಸದೇವ ಸೋಮೈ ದದಮುಗ್ರ ಅಸೀತ್' (೬-೨-೧) ಎಂಬ ಆರುಣಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ 'ಯ ಆತ್ಮಾಪಹತ ಪಾವ್ಮಾ' (೮-೭-೧) ಎಂಬ ಪ್ರಜಾಪತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಗುಣವಿದ್ಯೆಯನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ 'ಸದೇವ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವು 'ನಾನು ಬಹುವಾಗುವೆನು, ಹುಟ್ಟುವೆನು'- ಎಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುತ್ತದೆ ಯೆಂದೂ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತಿಲಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದೆಂದೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವು ಕಾರ್ಯಕಾರಣಾವಸ್ಥೆಗಳುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದೂ ಪ್ರಕರಣಾಂತರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಸರ್ವಶಕ್ತಿತ್ವಸರ್ವೇಶ್ವರತ್ವಾದಿಗುಣಗಳನ್ನೂ ಆ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅವರು ಭಾವಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಹರಕವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆಯೇ ಪ್ರಜಾಪತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯ ಕಾಮತ್ವಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಎರಡು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಆತ್ಮವರ್ಣನೆಯು ಒಂದೇ ರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಗಮಕವೇನೂ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಪ್ರಮಾಣಗಳಾಗಲಿ ಶಬ್ದಪ್ರಮಾಣವಾಗಲಿ ನಿರ್ವಿಶೇಷವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯೇ ಇಲ್ಲದವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿರ್ಗುಣವಾಕ್ಯಗಳೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಎಣಿಸಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ಸಗುಣವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅವಿರುದ್ಧವಾಗಿಯೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಅವರ ಆಶಯವಾಗಿದೆ.

ಮತಾಂತರದವರ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಓದುವವರಿಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಮತಾಂತರದವರು ಆಚಾರ್ಯರ ಭಾಷ್ಯವಿವರಣೆಗೆ ಅಂಟಿಸಿರುವ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸ್ಥಾನತ್ರಯಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪರಿಹಾರವು ದೊರಕುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವುದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥಚಿಂತಕರಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವುಂಟು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಒಟ್ಟುತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವೆವು.

'ಅತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಮಶ್ನುತೇ' (ಕಾ. ೨-೩-೧೪), 'ಸ ಯೋ ಹ ವೈ ತತ್ಪರಮಂ ಬ್ರಹ್ಮ ವೇದ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಭವತಿ' (ಮುಂ. ೩-೨-೯) -ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ

ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಿಕ್ಕುವ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮರೂಪಕ್ಕೆವಲುವು ಇಲ್ಲಿಯೇ ದೊರಕುವದೆಂದು ಹೇಳಿದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯವನ್ನು ಅತ್ಯಂತಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ ಪ್ರಜಾಪತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ತನಗೆ ಉಪದಿಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿ 'ನಾಹಮತ್ರ ಭೋಗ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮಿ' (೮-೯-೧, ೨, ೮-೧೦-೨, ೩೪, ೮-೧೧-೧, ೨) ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. 'ಈ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ನನಗೆ ಯಾವ ಭೋಗ್ಯಫಲವೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ದೃಷ್ಟಫಲವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ಅರ್ಚಿರಾದಿನಾರ್ಗದಿಂದ ಹೋಗಿ ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿರುವ ಫಲಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಅಷ್ಟು ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ. 'ಈ ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಸ್ವರ್ಗವು ಸಿಕ್ಕುವದು' ಎಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ ಆಸ್ತಿಕನಾದವನು ನನಗೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಫಲವೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ -ಎಂದಾನೇನು ? ಇಲ್ಲ, ಹೀಗೆಯೇ ಅದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವ ಉಪಾಸನೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅವಿಶ್ವಾಸಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುವದಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಉಪದೇಶಮಾಡಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವ ಜ್ಞಾನವೇ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ದೃಷ್ಟಫಲವುಳ್ಳ ಅನುಭವವನ್ನು ವಿಮರ್ಶೆಮಾಡಿರುವುದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವದಿಲ್ಲ, ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಇಂಥ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಇಂಥ ಅನುಗುಣವಾದ ಫಲವು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯಾದರೋ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ 'ಅದೇ ಆತ್ಮನನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ' ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯವನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೆ ಆತ್ಮನು ಅಶರೀರನೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಉಪದೇಶ, ಈಗಲೂ ಯಾರು ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆಮಾಡಿದರೂ ಆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಜಾಪತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಶರೀರನಾದ ನಿರ್ವಿಶೇಷಾತ್ಮನನ್ನೇ ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಅಯುಕ್ತವೆಂದು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಈ ಜ್ಞಾನವು ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಆಗುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಸತ್ಯಕಾಮ, ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪ - ಮುಂತಾದ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನೂ 'ಜಕ್ಷತ್ ಕ್ರೀಡನ್ ರಮಮಾಣಃ' (೮-೧೨-೩) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ ಫಲವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ, ವಿಷಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಚಾರ್ಯರು ಹಾಗೆ ಹೊಂದಿಸಿ ಹೇಳಿಯೂ ಇರುತ್ತಾರೆ.

ಇನ್ನು 'ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಮುಂತಾಗಿರುವ ಉಪದೇಶವು ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮಪರವೆ? - ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಇಲ್ಲಿ

ತಂದಿರುವ ಬಗೆಬಗೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ ಶ್ವೇತಕೇತುನಿಗೆ ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಉಪವಾದನೆಮಾಡಿ ತಿಳಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಜಾಪತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋಹಾಗೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಪ್ರಕರಣವು ದೃಷ್ಟಫಲವುಳ್ಳ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಹೊಂದುಗಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಅದೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ- ಎಂದು ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ಹೇಳಿರುವ ಅಭ್ಯಾಸವು ಈಗಲೇ ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೇ ತಂದೆಯು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದಾನೆಂಬುದನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ತದ್ವಾಸ್ಯ ವಿಜಿಜ್ಞಾ' 'ಈ ತಂದೆಯ ಆ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಅವನು ಅರಿತುಕೊಂಡನು' ಎಂದೇ ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿ ಉತ್ತರಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹೋಗಿ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆದನು ಎಂದೇನೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಜ್ಞಾನವರವೇ ಎಂಬ ಸಂಭಾವನಾಯುಕ್ತಿಯು ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಈಗ ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಾವಸ್ಥೆಗಳ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯು ಹೊರಟಿದೆಯೇ? -ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿನೋಡೋಣ. ತಂದೆಯು ಮೊದಲು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಮೃದಾದಿ ದೃಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿ 'ನಾಚಾರವ್ವುಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾನುಧೇಯಂ ಮೃತ್ತಿಕೇಶ್ಯೇವ ಸತ್ಯಮ್' (೬-೧-೪) ಎಂದುಮುಂತಾಗಿ ಕಾರಣವೇ ಸತ್ಯವೆಂದು ಅವಧಾರಣೆ ಮಾಡಿದಂತೆ 'ತತ್ಸತ್ಯಂ ಸ ಆತ್ಮಾ' (ಅದೇ ಸತ್ಯವು, ಅದೇ ಆತ್ಮನು) ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ (೬-೮-೭, ೬-೯-೪, ೬-೧೦-೩, ೬-೧೧-೩, ೬-೧೨-೩, ೬-೧೩-೩, ೬-೧೪-೩, ೬-೧೫-೩, ೬-೧೬-೩) ಅವಧಾರಣೆಮಾಡಿರುವದನ್ನು ಮನದಂದರೆ ಸನ್ಮಾತ್ರವೇ ಸತ್ಯವು, ಅದೇ ಆತ್ಮನು -ಎಂಬುದೇ ಶ್ರುತಿಗೆ ಒಪ್ಪೆಂದು ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ ಕಾರ್ಯವು ನಾಚಾರಂಭಣಮಾತ್ರವೆಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ 'ಅಪಾಗಾದಗ್ನೇ ರಗ್ನಿತ್ವಮ್, ಅಪಾಗಾದಾದಿತ್ಯಾದಾದಿತ್ಯಮ್' (೬-೩-೧ರಿಂದ ೪) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಕಾರ್ಯದ ಕಾರ್ಯತ್ವವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವದೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ವಿವಕ್ಷಿತವಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಯುಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. 'ಅನ್ನವೆಂಬ ಶುಂಗದಿಂದ ಅನ್ನವೆಂಬ ಮೂಲವನ್ನು ಹುಡುಕು, ಅನ್ನವೆಂಬ ಶುಂಗದಿಂದ ತೇಜೋಮೂಲವನ್ನು ಹುಡುಕು. ತೇಜಸ್ಸೆಂಬ ಶುಂಗದಿಂದ ಸನ್ಮೂಲವನ್ನು ಹುಡುಕು' ಎಂದು ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಕಾರಣವನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಅರಿಯಲೆಂದೇ ಇಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆಯೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸೋಮ್ಯನೇ, ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಸನ್ಮೂಲವಾದವು, ಸದಾಯತನಗಳು, ಸತ್ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳು' (೬-೮-೪) ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಸತ್ತಿನಿಂದ ಕಾರ್ಯಗಳು ಹುಟ್ಟುವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ

ಬಂದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಸನ್ಮಾತ್ರನೇ ಸರ್ವಕಾರ್ಯದ ತಿರುಳೆಂದು ಹೇಳುವದಕ್ಕೇ ಬಂದಿವೆಯೆಂದೂ ತೀರ್ಮಾನಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನರಿತವನಿಗೆ ಯಾವ ಫಲವನ್ನೂ ಹೇಳದೆ, 'ಯಾವದರ ಶ್ರವಣಮನನವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ, ಶ್ರವಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡದೆ ಇರುವದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳಿಂದ ಅರಿತಂತೆ ಆಗುವದೋ ಅದರ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವೆಯೇನು ?' - ಎಂದು ಕಾರಣರೂಪವನ್ನು ಅರಿತಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವು ಬರುವದೆಂದು ಹೊಗಳಿರುವದೂ ಕಾರ್ಯ ಕಾರಣಭಾವವನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯು ಬಂದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಕಾರಣದಂತೆ ಕಾಣುವ ಸದಾತ್ಮವಸ್ತುವೊಂದೇ ಸತ್ಯವೆಂಬುದರ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವದಕ್ಕೇ ಅದು ಬಂದಿದೆಯೆಂದೂ ನಿರ್ಣಯಿಸುವದಕ್ಕೆ ಸಾಕಾದ ಯುಕ್ತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ವಿಷಯ. ಶ್ವೇತಕೇತುವಿಗೆ ತಂದೆಯು ಆತ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಯಾವ ದೃಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಸವಿಶೇಷವಾದ ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಪದೇಶಿಸಿರುವದು ಕಂಡುಬರುವದಿಲ್ಲ, ಅಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಸುಷುಪ್ತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಶೇಷವೂ ಇಲ್ಲದ ಆತ್ಮನ ಅನುಭವವೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅನುಭವವನ್ನು ಯಾರೂ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವದಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸವಿಶೇಷಾನುಭವವೇ ಇದೆ ಎಂದು ಜಾಗ್ರದವನೈಯೆ **ನೆನಪಿನ ಆಧಾರದಿಂದ** ತರ್ಕಿಸುವವರೂ ಇರುತ್ತಾರೆ, ಆದರೆ ಸುಷುಪ್ತಿಯ **ಅನುಭವವನ್ನು** ಅವರೂ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವದಕ್ಕೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವದರಿಂದ ನಿರ್ವಿಶೇಷವಸ್ತುವನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣವೂ ತಿಳಿಸಲಾರದು ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯು ಯಾವ ಕೆಲಸಕ್ಕೂ ಬರಲಾರದು, ಏಕೆಂದರೆ ಅನುಭವವು ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೂ ಅನುಭವವೇ ಬೆಲೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಡತಕ್ಕದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ 'ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವದು ವಸ್ತುತಂತ್ರವಾದ ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನವೇ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ಉಪಾಸನಾವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ
ತಾರತಮ್ಯ

ಈಗ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವರ್ಣನವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವವು ಪ್ರಬಲ ? ಅವೇ ಪ್ರಬಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಗಮಕವೇನು ?- ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಕೆಲಸವೊಂದು ಉಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮವು ಸತ್ಯಕಾನುನೂ, ಸತ್ಯ

ಸಂಕಲ್ಪನೂ ಜಗತ್ಕಾರಣನೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೂ ಪ್ರಶಾಸಿತೃವೂ ಆದ ಪರಮೇಶ್ವರನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಶೇಷವೂ ಇಲ್ಲ. ಅದು ವಿದಿತಾವಿದಿತಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆ, ವಾಚ್ಯನಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ವಿಸಯವಲ್ಲ, ಉಪಶಾಂತಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದುಮುಂತಾಗಿ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವದರಿಂದ ಸಗುಣವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಹಿಡಿದು ನಿರ್ಗುಣವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಯಗುಣರಹಿತನೆಂಬ ಅರ್ಥಾಂತರವಿಸಯಕವೆಂದು ತಿರುಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಯುಕ್ತವೆ, ಅಥವಾ ನಿರ್ಗುಣವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಹಿಡಿದು ಸಗುಣವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೇ ಬೇರೊಂದು ಅರ್ಥವುಳ್ಳವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವದು ಯುಕ್ತವೆ? ವೇದವು ಸರ್ವಧಾ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಯಾವ ವಾಕ್ಯಕ್ಕಾದರೂ ಕಡಿಮೆಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಏಕೆ ಕೊಡಬೇಕು?— ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಎದ್ದುಕೊಳ್ಳುವದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಇದಕ್ಕೆ ಆಚಾರ್ಯರು ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮವು ರೂಪಾದಿವಿಶೇಷಗಳಿಲ್ಲದ್ದೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸುವದೇ ಯುಕ್ತ, ಏಕೆಂದರೆ ನಿರ್ವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ತತ್ತ್ವಧಾನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳು ಬ್ರಹ್ಮವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮಸ್ತವಾಗುತ್ತವೆ ಅವುಗಳು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಯಾವದೊಂದು ವಿಧಿಗೂ ಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವದಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಸವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ವಾಕ್ಯಗಳೋ ಎಂದರೆ ಅವು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪಪ್ರತಿಪಾದನಪರವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ, ಅವು ಉಪಾಸನಾವಿಧಿಪರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪವು ಉಪಾಸನಾವಿಧಿಗೆ ಶೇಷವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ಪರವಾಗಿರುವ ವಾಕ್ಯವು ಅತತ್ಪರವಾಗಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಅರ್ಥವು ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ (೩-೨-೧೪) ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಲಿಖಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಉಭಯಲಿಂಗಾಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರಗಳ ಭಾಷ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ (ಸೂ. ಭಾ. ೩-೨-೧೧ರಿಂದ ೨೧ರವರೆಗಿನ ಗ್ರಂಥವನ್ನೆಲ್ಲ) ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ವಾಚಕರು ಓದಿ ಮನನಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಶಯವೂ ಉಳಿಯಲಾರದು.

ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನಕ್ಕೆರುವ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ

ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನೆ, ವಸ್ತುಬೋಧಕಜ್ಞಾನ- ಇವೆರಡನ್ನೂ ಉಪದೇಶಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಅನೇಕರು ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಅಧಿಕಾರವುಳ್ಳವರಾಗಿರುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಮಧ್ಯಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದವರಿಗಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಉಪಾಸನೆಯನ್ನೇ ಬಹಳವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಈಗ ವೇದಾಂತಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಅನೇಕರು ಕೆಲವು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯ

ಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಶುಷ್ಕತರ್ಕಪ್ರಧಾನವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾ ತಾವು ಜ್ಞಾನಿಗಳೆಂದು ಹೊರಗೆ ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಉಪಾಸನೆಯ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಅರಿಯದ ಅನೇಕರು ವೇದಾಂತದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ತಪ್ಪುಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಅಂಥವರು ಈ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಮನಮುಟ್ಟಿ ಓದಿ ಚಿಂತನೆಮಾಡಿದರೆ ಆಚಾರ್ಯರ ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಇರುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಲೆಯು ಗೊತ್ತಾದೀತು.

ಆದರೆ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಪರಮತಾತ್ಪರ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಯಾರೂ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವದಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದ ಆಧಾರದಿಂದಲೇ ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮಶರಣರಿಗೂ ಆವೃತ್ತಿರಹಿತಮುಕ್ತಿಯಾಗುವದು (ಸೂ. ಭಾ. ೪-೪-೨೨) ಎಂದು ಆಚಾರ್ಯರು ಕಂಠೋಕ್ತವಾಗಿ ಹೇಳಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಕರ್ಮೋಪಾಸನೆಗಳು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವವಾದರೂ ಅವೇ ನೇರಾಗಿ ಎಂದಿಗೂ ಕೈವಲ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಲಾರವು. ಆಶ್ರಮತ್ರಯದಲ್ಲಿ ಸಿಸ್ತರಾಗಿರುವವರಿಗೆ ಪುಣ್ಯಲೋಕವು ಆಗುವದು, ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನಾದ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವೃತತ್ವವು ಸಿಕ್ಕುವದು- ಎಂದು ಪ್ರಣವೋಪಾಸನಾ ವಿಧಿಗೆ ಶೇಷವಾಗಿರುವ ಅರ್ಥವಾದ ಶ್ರುತಿಯು (೨-೨-೧) ಒಂದು ಅಮೋಘ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸಾರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅವೃತತ್ವಕ್ಕೆ ಕರ್ಮದ ಹಂಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಉಪಾಸನಾಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮರೆಯದೆ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಡಬೇಕಾದ ವಿಷಯವೊಂದಿದೆ. ಆತ್ಮನು ಪರಮಾರ್ಥದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದ್ವಿತೀಯನೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ನಾಮರೂಪಗಳಿಂದಾದ ಉಪಾಧಿಗಳು ತೋರುತ್ತಿರುವವು. ಈ ಉಪಾಧಿಗಳ ಕೆಲವು ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷಣವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮಧ್ಯಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಿರುತ್ತದೆ. ವಿಚಾರಪ್ರಧಾನರಾದ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗೆ ಇದೇ ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನೇ- ಮನುಷ್ಯನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿರುವ ನೆರಳಿನಂತೆ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಉಪಾಯವಾಗಿಯೂ ಉಪದೇಶಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಉಪಾಸನಾವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪಾಧಿಗಳು ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ, ಜ್ಞಾನವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪಾಯಮಾತ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ- ಎಂಬುದೊಂದು ವಿಶೇಷ. (ಸೂ. ಭಾ. ೧-೧-೧೨, ಭಾ.ಭಾ. ೯೧, ೯೨)ನ್ನು ನೋಡಿ. ಒಂದೇ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಉಪಾಸ್ಯವಾಗಿಯೂ ಜ್ಞೇಯವಾಗಿಯೂ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಉಪಾಸನಾಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನೆಗಾಗಿ ಹೇಳಿದ ರೂಪವನ್ನು ಕೂಡ ಜ್ಞಾನಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ವಸ್ತುನಿರೂಪಣೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ 'ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ ತಜ್ಜಲಾನ್' (೩-೧೪-೧) ಎಂದು ಉಪಾಸನಾಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವವನ್ನೇ 'ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯ' ಎಂಬ ಜ್ಞಾನ

ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಪಪಾದನೆಮಾಡಿ ಅದ್ವೈತಾತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿರುತ್ತದೆ, ಇದರಂತೆ ಉಪಾಸನಾಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣಾನರಾತ್ಮನಿಗೆ ಹೇಳಿರುವ ದ್ಯುಮೂರ್ಧ ತ್ವಾದಿ(೫-೧೮-೨)ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಜಾಗರಿತಸ್ಥಾನದ ಅತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪದ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಮಾಂಡೂಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅದ್ವಿತೀಯಾತ್ಮನಾದ ತುರೀಯನ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವದಕ್ಕೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿರುವದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮನದಂದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಹೀಗೆಯೇ ಉಪಾಸ್ಯವಾದದ್ದು ಪರಬ್ರಹ್ಮವೋ, ಅಲ್ಲವೋ ? -ಎಂಬುದನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಸರ್ವರ ಅತ್ಮನಾಗಿರುವದೇ ಮುಂತಾದ ಪರಮಾತ್ಮಸ್ವರೂಪಬೋಧಕವಾದ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕೊಂಡು ಉಪಾಸ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಚಕರು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಜ್ಞಾನದ ಫಲವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಇಲ್ಲಿವೆನ್ನುವದು ಯಾರಿಂದಲೂ ಆಗುವದಿಲ್ಲ -ಎಂದು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ತನ್ಮುಖಾಂತರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನವಾದ ಬಳಿಕ ಯಾವ ಶಂಕೆಯೂ ಉಳಿಯುವಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮೋಸವನ್ನೂ ಯಾರೂ ಆರೋಪಿಸುವದಕ್ಕೆ ಬರುವದಾಗಿಲ್ಲ. ಅದ್ವೈತಾನುಭವವು ಬಂದಾಗ ಎಲ್ಲಾ ದ್ವೈತವನ್ನೂ ಬಾಧಿಸಿಯೇ ಬರುವದರಿಂದ ಆಮೇಲೆ ಉಪಾಸನಾವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಗತಿಯೇನು ?- ಎಂಬ ಶಂಕೆಗಿಂತೂ ಯಾವ ಅವಕಾಶವೂ ಉಳಿಯುವದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಮುಂತಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಉಪಾಸನಾವಿಧಿಪರವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವದಾಗಲಿ ಇದು ಕೇವಲ ಸ್ತುತಿಗಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಅರ್ಥವಾದವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವದಾಗಲಿ ಆಗಲಾರದು -ಎಂದು ಆಚಾರ್ಯರು ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಉಪಸಂಹಾರಭಾಷ್ಯ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೪೧)ದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಯುಕ್ತಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕೇವಲ ತರ್ಕ ಪ್ರಧಾನರಾಗಿರುವವರ ಸಲುವಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದು. ದ್ವೈತವನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಅಲ್ಲಿ ಶಂಕಾಸಮಾಧಾನಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿದ್ದೀತು. ಇದರಂತೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಶಂಕೆಯೂ ಸಮಾಧಾನವೂ ದ್ವೈತಕ್ಷೇತ್ರದೊಳಗೆ ಇದ್ದೇಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತವನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂದು ವಾದಕ್ಕಾಗಿ ಒಪ್ಪಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೂ ಯಾವ ಶಂಕೆಗೂ ಅವಕಾಶವಿರುವದಿಲ್ಲ. ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳು ಇದನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ ಅದ್ವೈತದ ಮೇಲಿನ ಆಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಸರಿಹಾರವು ದೊರಕುವದು.

ತತ್ತ್ವಪ್ರತಿಪಾದನಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು

ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗೆ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವದಕ್ಕೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ

ಯಾವದೊಂದು ಉಪಾಧಿಯೂ ವಿವಕ್ಷಿತವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತಾತ್ಮನನ್ನು ಅವಧಾರಣೆಮಾಡಿಯೇ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಮುಗಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಚಿತ್ತಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ ಅವರವರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಉಪದೇಶದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ ಅಷ್ಟೆ.

ಪ್ರಕೃತೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಹೀಗಿವೆ :

(೧) **ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ** ಶ್ವೇತಕೇತುವಿಗೆ ನೀನು ಸಂಸಾರಿಯಲ್ಲ, ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಬೋಧಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜಗತ್ಕಾರಣವಾದ ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಉಪಕ್ರಮಿಸಿ ಆ ಸತ್ತೇ ಜೀವರೂಪದಿಂದ ಕಾರ್ಯಕರಣಸಂಘಾತದಲ್ಲಿ ಒಳಹೊಕ್ಕು ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಕರಣಮಾಡಿದೆ- ಎಂಬ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ನಿಜವಾಗಿ ಆ ಸದಾತ್ಮಕಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ, ಅಂಥ ಅದ್ವಿತೀಯಬ್ರಹ್ಮವೇ ನೀನು, ಕಾರ್ಯಕರಣಸಂಘಾತಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಬಿಡುವನಲ್ಲ- ಎಂಬುದನ್ನು ಬಗೆಬಗೆಯ ಶಂಕಾಸಮಾಧಾನಗಳ ರೂಪದಿಂದ ಶ್ವೇತಕೇತುವಿಗೆ ತಂದೆಯು ಬೋಧಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ

(೨) **ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ** ನಾರದನಿಗೆ ಸನತ್ಕುಮಾರಭಗವಂತನು ಋಗ್ವೇದಾದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನಾಮಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿ, ನಾಮದಿಂದ ಪ್ರಾಣಾಂತವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳು ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಅರ್ಹವಾಗಿರುವವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ಆ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕೂಡ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯವಾದ ಭೂಮಿವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಪರಮಾತ್ಮನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆಂದೂ ಅದ್ವಿತೀಯನಾದ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ

(೩) **ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ** ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಅಪಹತವಾಪ್ತನೂ ಅಶನಾಯಾದ್ಯತೀತನೂ ಆದ ಅಮೃತಾಭಯಬ್ರಹ್ಮವೇ ನಿಜವಾದ ಆತ್ಮನೆಂಬುದನ್ನು ಇಂದ್ರಿಯಜ್ಞಾನ, ಸ್ಪೃಷ್ಠಜ್ಞಾನ, ಸುಷುಪ್ತಿಜ್ಞಾನ- ಇವುಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕರಣಸಂಘಾತರಹಿತನಾದ ಅಶರೀರಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಮನಗಾಣಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ “ನಾನು ಈ ಇಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಇದನ್ನು ಅರಿಯುತ್ತೇನೆ ” ಎಂಬ ಪ್ರಮಾತ್ಮಪ್ರಮಾಣಪ್ರಮೇಯವಿಭಾಗವು ಯಾವ ಚೈತನ್ಯರೂಪವಾದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ತೋರುತ್ತಿರುವದೋ ಅವನೇ ಆತ್ಮನು ಎಂದು ಸಾಕ್ಷಿಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಲಿತೆನೆಂದು ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆಯ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದಾಗ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವು ಬರುವದೆಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾರಣವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕಾರ್ಯವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಿತಂತಾಗುವದೆಂಬ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿರುತ್ತದೆ. **ನಾರದನು**

ನಾನು ಬರಿಯ ಮಂತ್ರರೂಪವಾದ ಶಬ್ದಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನು, ಅವುಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಅರಿಯದೆ ಶೋಕಿಸುತ್ತಿರುವೆನು ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಆ ಶಬ್ದದಿಂದಲೇ ಮೊದಲುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣಾಂತವಾದ ನ್ಯಾಪಕತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿ ಸರ್ವನ್ಯಾಪಕವಾದ ಅದ್ವಿತೀಯಾತ್ಮನೇ ಸುಖವು ಎಂದು ಶೋಕಪರಿಹಾರೋಪಾಯವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ ಇಂದ್ರನು ಯಾವ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಮಚಾರರೂಪವಾದ ಭೋಗವು ದೊರಕೀತು? -ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಅಶರೀರಾತ್ಮಜ್ಞಾನವೇ ಸರ್ವಾತ್ಮಭಾವದಿಂದ ಸರ್ವಕಾಮಾಪ್ತಿಗೆ ಮಾರ್ಗವೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ ಹೀಗೆ ಅಧಿಕಾರಭೇದದಿಂದ ಉಪದೇಶಶಕ್ತಿಯೆಂದು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾದರೂ ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಗುರಿಯು ಒಂದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಸಾಧನವೂ ಫಲವೂ

ಜ್ಞಾನವಾಗಲಿ ಉಪಾಸನೆಯಾಗಲಿ ಬರಿಯ ಒಣತರ್ಕದಿಂದ ಎಂದಿಗೂ ದಕ್ಕುವದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಆಖ್ಯಾನದ ಮೂಲಕ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ಮನಗಾಣಿಸಿದೆ. ಗುರುಶುಶ್ರೂಷೆ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ, ಗುರುವಿನಲ್ಲಿ ವಿನಯದಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡುವದು- ಇವುಗಳಿಂದಲೇ ಪರಮಾತ್ಮವ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವಾದ ಉಪಾಸನೆಯಾಗಲಿ ಜ್ಞಾನವಾಗಲಿ ಅಳವಡುವದೇ ಹೊರತು ಆಸುರ ಸಂಪತ್ತಿನವರಿಗೆ ದಕ್ಕಲಾರದು- ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೂ ನೆಲೆನಿಂತ ಮಹನೀಯರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಆಯಾ ಉಪಾಸನೆಯ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಪಡಿಸಿದೆ. ವಿನೀತರಾಗಿ ಸದ್ಗುರುವಿನ ಮೂಲಕವೇ ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥದ ಸಾಧನವನ್ನು ಪಡೆದು ಕೃತಾರ್ಥರಾಗಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಮುಮುಕ್ಷುಗಳೆಲ್ಲರೂ ಇಲ್ಲಿರುವ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಆಖ್ಯಾನಗಳಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಬಹುದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಉಪಸಂಹಾರ

ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಯುಕ್ತಾನುಭವಗಳಿಗೆ ಸಂಮತವಾಗಿರುವ ಆಚಾರ್ಯರ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಯಥಾನುತಿಯಾಗಿ ಕನ್ನಡಿಸುವ ಸುಯೋಗವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿರುವದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಮಹಾತ್ಮರನ್ನು ಪೂಜ್ಯಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಈ ಪೀಠಿಕೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಕಾಶಕಾರ್ಯಾಲಯ,
ಮನ್ಮಥಸಂವತ್ಸರ, ಮಾಘ ಬಹುಳ ೧೧

ಅನುವಾದಕ.

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

ವಿಶೇಷ : ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಾಭಾಗಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಲ್ಲ ಕಂಪಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಭಾಷ್ಯಭಾಗಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವವು.

ಭಾಷ್ಯಕಾರರ ಅವತರಣಿಕೆ

ಗ್ರಂಥಾಂಭಪ್ರತಿಜ್ಞೆ (೧) - ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೂ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿಗೂ ಸಂಬಂಧ (೨) - ಅದ್ವೈತಾತ್ಮಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಅತ್ಯಂತಿಕನೋಕ್ಷವಿಲ್ಲ - (೩) ಅದ್ವೈತಾತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಕರ್ಮಕ್ಕೂ ಸಮುಚ್ಚಯವಿಲ್ಲ (೪) - ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಉಪಾಸನೆಗೂ ತಾರತಮ್ಯ (೫) - ಮೊದಲು ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನೇ ಹೇಳಿರುವದೇಕೆ ? (೬) ಪುಟ ೧-೮

ಒಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಉದ್ಗೀಧಾನಯನವಾದ ಓಂಕಾರದ ಉಪಾಸನೆ)

ಓಂಕಾರೋಪಾಸನಾವಿಧಿ : ಓಂಕಾರದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು (೭) - ಓಂಕಾರದವರಿಗಿನ ರಸಗಳು - (೮) ಓಂಕಾರವು ರಸತಮವಾದದ್ದು (೯) - ಓಂಕಾರವು ಸರ್ವಕಾಮಾಪ್ತಿಗುಣಕವು - (೧೦) ಓಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಋಕ್ಷಾಮಗಳ ಮಿಥುನ (೧೧) - ಓಂಕಾರಕ್ಕೆ ಮಿಥುನಸಂಬಂಧದಿಂದಾಗಿರುವ ಫಲ (೧೨) - ಓಂಕಾರೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಸರ್ವಕಾಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯುತ್ಪತ್ತಿಫಲ (೧೩) - ಓಂಕಾರವು ಸಮೃದ್ಧಿಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು . ಸಮೃದ್ಧಿಗುಣೋಪಾಸನೆಯ ಫಲ (೧೪) - ಓಂಕಾರದ ಸ್ತುತಿ : ನೈದಿಕಕರ್ಮವೆಲ್ಲ ಓಂಕಾರಪೂರ್ವಕವೇ (೧೫) - ಓಂಕಾರೋಪಾಸನಾಸಮುಚ್ಚಿತ ಕರ್ಮವು ವೀರ್ಯವತ್ತರ ಅಕ್ಷರವಿಜ್ಞಾನದಿಂದಾಗಿರುವ ಫಲ (೧೬) - ಉಪಾಸಕ ನಲ್ಲದವನಿಗೂ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ (೧೭) - ಗುಣತ್ರಯವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಒಂದೇ ಉಪಾಸನೆಯದು (೧೮). ಪುಟ ೯-೨೮

ಎರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಪ್ರಾಣಾದಿದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಓಂಕಾರೋಪಾಸನೆ)

ದೇವತೆಗಳು ಉದ್ಗೀಧಾನುಷ್ಠಾನಮಾಡಿದ್ದು : ಕಥೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ (೨೦) - ದೇವತೆಗಳು ಉದ್ಗೀಧೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡದ್ದು (೨೧) - ಫ್ರಾಣವು ಪಾಪವಿದ್ದ (೨೨) - ವಾಗಾದಿಗಳು ಪಾಪವಿದ್ದ (೨೩) - ಪ್ರಾಣೋಪಾಸನೆ ಅಸುರರು ಪ್ರಾಣಿನಿಂದ ಧ್ವಸ್ತರಾದದ್ದು (೨೪) - ಪ್ರಾಣಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವುಳ್ಳವನಿಗೆ ಯಾರೂ ಕೇಡನ್ನು ಮಾಡಲಾರರು (೨೫) - ಫ್ರಾಣಪ್ರಾಣಿಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಿಗೂ ತಾರತಮ್ಯ (೨೬) - ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ವಿಶುದ್ಧನು (೨೭) - ಸರ್ವಾರ್ಥಕಾರಿ (೨೮) - ಪ್ರಾಣನು

ಅಂಗಿರಸನೆಂಬ ಭಾವನೆ (೨೯) - ಅಂಗಿರಃಪ್ರಭೃತಿಗಳೇ ಉಪಾಸಕರು (೩೦) - ಬೃಹ
ಸ್ವತ್ಯಾಯಾಸ್ಯರ ಪ್ರಾಣೋಪಾಸನೆ (೩೧) - ಬಕನು ಯಜಮಾನರಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ಆಗಾಸ
ಮಾಡಿದ್ದು (೩೨) - ಅಂಗಿರಸ್ವಾದಿಗುಣೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ ((೩೩) ಪುಟ ೨೯-೫೦

ಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಉದ್ಗೀರ್ಥೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಅದಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉದ್ಗೀರ್ಥೋಪಾಸನೆ (೩೪) - ಪ್ರಾಣಾದಿತ್ಯರಿಗೆ ತತ್ತ್ವತಃ
ಅಭೇದ (೩೫) - ವ್ಯಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆ: ವ್ಯಾನಸ್ವರೂಪ (೩೬) -
ಉದ್ಗೀರ್ಥವು ವ್ಯಾನದಿಂದಾಗುತ್ತದೆ (೩೭) - ವ್ಯಾನೋಪಾಸನೆಯ ಉಪಸಂಹಾರ (೩೮) -
ಉದ್ಗೀರ್ಥಾಕ್ಷರಗಳ ಉಪಾಸನೆ: ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳೆಂದು ಅಕ್ಷರಗಳ ಉಪಾಸನೆ (೪೯) -
ಉದ್ಗೀರ್ಥಾಕ್ಷರಗಳ ಉಪಾಸನಾಂತರಗಳು (೪೦) - ಅಕ್ಷರಗಳ ಉಪಾಸನೆಯ ಫಲ (೪೧)
ಆಶೀರ್ವದ್ಯದ್ವಿಗ್ಧಿಗೆ ಉಪಾಸನೆಗಳು. ಸುಮದ ಉಪಾಸನೆ (೪೨) - ಸಾಮದ
ಋಕ್, ಯಜುಃ - ಮುಂತಾದವುಗಳ ಉಪಾಸನೆ (೪೩) - ಭಂದಸ್ಥಿನ ಉಪಾಸನೆ
(೪೪) - ದಿಕ್ಪನ ಉಪಾಸನೆ (೪೫) - ಆಶೀರ್ವದ್ಯದ್ವಿಗ್ಧೋಪಾಸನೆಯ ಫಲ (೪೬).

ಪುಟ ೫೧-೬೬

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ಉದ್ಗೀರ್ಥೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಅಮೃತಾಭಯಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನೆಂದು ಉದ್ಗೀರ್ಥೋಪಾಸನೆ: ಈ ಖಂಡದ
ಸಂಬಂಧ (೪೭) - ದೇವತೆಗಳು ಕರ್ಮವನ್ನು ಮರೆಹೊಕ್ಕದ್ದು (೪೮) - ದೇವತೆಗಳು
ಓಂಕಾರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದು (೪೯) - ಓಂ ಎಂಬುದು ಸ್ವರವು ಹೇಗೆ? (೫೦) -
ಅಮೃತಾಭಯಗುಣೋಂಕಾರೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೫೧).

ಪುಟ ೬೭-೭೨

ಐದನೆಯ ಖಂಡ

(ಉದ್ಗೀರ್ಥೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಓಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣರಶ್ಮಿಭೇದವಿಶಿಷ್ಟದೃಷ್ಟಿ: ಈ ಖಂಡದ ಸಂಬಂಧ
(೫೨) - ಅದಿತ್ಯನೇ ಪ್ರಣವಾಭಿನ್ನವಾದ ಉದ್ಗೀರ್ಥ (೫೩) - ಅದಿತ್ಯನನ್ನೂ ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನೂ
ಬೇರೆಯೆಂದು ಚಿಂತಿಸುವದು: ರಶ್ಮಿಭೇದಚಿಂತನವಿಧಾನ (೫೪) - ಓಂಕಾರದಲ್ಲಿ
ಪ್ರಾಣರಶ್ಮಿಭೇದವಿಶಿಷ್ಟದೃಷ್ಟಿ: ಪ್ರಾಣವೇ ಉದ್ಗೀರ್ಥ (೫೫) - ಪ್ರಾಣಭೇದ
ಚಿಂತನವಿಧಾನ (೫೬) - ಪ್ರಣವೋದ್ಗೀರ್ಥೈಕತ್ವಫಲ (೫೭).

ಪುಟ ೭೩-೭೯

ಆರನೆಯ ಖಂಡ

(ಉದ್ಗೀರ್ಣೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಉದ್ಗೀರ್ಣದ ಅಧಿದೈವಿಕಾಂಗೋಪಾಸನೆಗಳು ಪೃಥಿವ್ಯನ್ನಿದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ
ಋಕ್ಕಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆ (೫೮)-ಅಂತರಿಕ್ಷವಾಯುಗಳೆಂದು ಋಕ್ಕಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆ
(೫೯)- ದ್ಯುಲೋಕಾದಿತ್ಯರೆಂದು ಋಕ್ಕಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆ- ನಕ್ಷತ್ರಚಂದ್ರರೆಂದು
ಋಕ್ಕಾಮೋಪಾಸನೆ (೬೦)- ಅದಿತ್ತನ ಶುಕ್ಲಕೃಷ್ಣಕಾಂತಿಗಳೆಂದು ಋಕ್ಕಾಮಗಳ
ಉಪಾಸನೆ (೬೧)- ಅದಿತ್ಯಾಂತರ್ಗತಪುರುಷನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉದ್ಗೀರ್ಣದ
ಉಪಾಸನೆ. ಅದಿತ್ಯಪುರುಷನ ವರ್ಣನೆ (೬೨-೬೪) ಪುಟ ೮೦-೯೧

ಏಳನೆಯ ಖಂಡ

ಉದ್ಗೀರ್ಣದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಾಂಗೋಪಾಸನೆಗಳು ವಾಕ್ಪಾಣಿಗಳೆಂದು ಋಕ್ಕಾಮ
ಗಳ ಉಪಾಸನೆ (೬೫)- ಚಕ್ಷುಶ್ಚಾಯಾತ್ಮಗಳೆಂದು ಉಪಾಸನೆ (೬೬)- ಶ್ರೋತ್ರ
ಮನಸ್ಸುಗಳೆಂದು ಉಪಾಸನೆ (೬೭)- ಕಣ್ಣಿನ ಶುಕ್ಲಕೃಷ್ಣಕಾಂತಿಗಳೆಂದು ಉಪಾಸನೆ
(೬೮)- ಅಕ್ಷ್ಯಂತರ್ಗತಪುರುಷನೆಂದು ಉದ್ಗೀರ್ಣದ ಉಪಾಸನೆ, ಅಕ್ಷಿಪುರುಷನಿಗೂ
ಅದಿತ್ಯಪುರುಷನ ರೂಪವೇ (೬೯-೭೦)- ಅದಿತ್ಯಾಕ್ಷಿಪುರುಷೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ
ಅದಿತ್ಯಚಾಕ್ಷುಷರೂಪದಿಂದ ಸರ್ವಲೋಕಕಾಮಾಪ್ತಿ (೭೧)- ಅದಿತ್ಯಚಾಕ್ಷುಷವಿದ್ಯೆಯನ್ನು
ಬಲ್ಲ ಉದ್ಗಾತ್ಮವಿನ ಮಹಿಮೆ (೭೨) ಪುಟ ೯೧-೧೦೦

ಎಂಟನೆಯ ಖಂಡ

(ಉದ್ಗೀರ್ಣೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ (೭೩)- ಶಿಲಕಾದಿಗಳ ಸಂವಾದಕ್ಕೆ ಅವತರ
ಣಿಕೆ. (೭೪-೭೫)- ಶಿಲಕನು ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿಸಡೆದದ್ದು (೭೬)-
ಉದ್ಗೀರ್ಣಕ್ಕೆ ಕೊನೆಯ ಅಶ್ರಯ ಯಾವದು? ದಾಲ್ಭ್ಯನ ಉತ್ತರ: ಸ್ವರ್ಗವೇ
(೭೭-೭೮)- ದಾಲ್ಭ್ಯಮತದ ನಿಂದೆ (೭೯)- ಶಿಲಕನ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಪೃಥ್ವಿಯೇ ಕೊನೆ
(೮೦)- ಶಾಲಾವತ್ಕಮತದ ನಿಂದೆ (೮೧). ಪುಟ ೧೦೦-೧೧೧

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಉದ್ಗೀರ್ಣೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಜೈವಲಿಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಉದ್ಗೀರ್ಣಕ್ಕೆ ಅಶ್ರಯ (೮೨)-
ಉದ್ಗೀರ್ಣವು ಪರೋವರೀಯವೆಂದು ಉಪಾಸನೆ: ಪರೋವರೀಯವೆಂದು ಉಪಾಸನೆ
ಮಾಡಿದರೆ ಫಲ (೮೩)- ಶೌನಕವಾಕ್ಯ (೮೪). ಪುಟ ೧೧೨-೧೧೩

ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಪ್ರಸ್ತಾವಾದಿಗಳ ಉಪಾಸನೆ)

ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ (೮೫) ಉಷ್ಣಿಯ ದಾರಿದ್ರ್ಯ (೮೬) ದಾರಿಯಲ್ಲಿ
ತಂಗಲುಹುರುಳಿಯನ್ನು ತಿಂದು ತೆರಳಿದ್ದು (೮೭-೯೨) ಉಷ್ಣಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ಪ್ರಸ್ತಾವ
ದೇವತೆ ಯಾವದು? (೯೩) ಉದ್ಗಾನಪ್ರತಿಹಾರಗಳಿಗೆ ದೇವತೆ ಯಾವದು? (೯೪).

ಪುಟ ೧೧೭-೧೨೮

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಪ್ರಸ್ತಾವನಾಪ್ರತಿಹಾರಗಳ ಉಪಾಸನೆ)

ರಾಜನು ಉಷ್ಣಿಯನ್ನು ವರಿಸಿದ್ದು (೯೫-೯೬) - ಪ್ರಸ್ತಾವದೇವತೆ
ಪ್ರಾಣನೇ ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯ (೯೭) ಅದಿತ್ಯನೇ ಉದ್ಗಾತೃದೇವತೆ ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯ
(೯೮) - ಅನ್ನವೇ ಪ್ರತಿಹಾರದೇವತೆ ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯ (೯೯) - ಪ್ರಸ್ತಾವಾದಿಗಳ ಉಪಾ
ಸನೆಗೆ ಫಲ (೧೦೦)

ಪುಟ ೧೨೮-೧೩೬

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಖಂಡ

ಶಾವ ಉದ್ಗೀಧಕ್ಕೆ ಅವತರಣಿಕೆ (೧೦೧-೧೦೪) - ಶಾವ ಉದ್ಗೀಧ (೧೦೫).

ಪುಟ ೧೩೬-೧೪೩

ಹದಿಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಸ್ತೋಭೋಪಾಸನೆಗಳು)

ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ (೧೦೬) - ಹಾವುಕಾರಾದಿಸ್ತೋಭಗಳ ಉಪಾಸನೆ (೧೦೭) -
ಊಕಾರಾದಿಗಳ ಉಪಾಸನೆ (೧೦೮) - ಹುಂಕಾರದ ಉಪಾಸನೆ (೧೦೯) - ಸ್ತೋಭೋ
ಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೧೧೦).

ಪುಟ ೧೪೩-೧೪೮

— ೦ —

ಒಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಾರ ಪುಟ ೧೪೯-೧೫೫

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

(ಸಮಸ್ತಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ)

ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ

ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ (೧೧೧) - ಸಮಸ್ತಸಾಮದಲ್ಲಿ ಸಾಧುದೃಷ್ಟಿ

(೧೧೨)- ಸಾಮಕ್ಕೆ ಸಾಧು ಎಂಬರ್ಥವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತಿ (೧೧೩)- ಇದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಯುಕ್ತಿ (೧೧೪)- ಸಾಧುವೃಷ್ಟ್ಯಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೧೧೫).

ಪುಟ ೧೫೬-೧೬೧

ಎರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚವಿಧಸಾಧನಗಳ ಉಪಾಸನೆ)

ಸಮಸ್ತೋಪಾಸನೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಾಧುವೃಷ್ಟಿಯಿರಬೇಕು (೧೧೬)- ಉದ್ಭವೋಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆ (೧೧೭)- ಹಿಂಕಾರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ದ್ಯುತೋಕಾದಿವೃಷ್ಟಿ (೧೧೮)- ಲೋಕದೃಷ್ಟಿಯ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೧೧೯).

ಪುಟ ೧೬೧-೧೬೮

ಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚವಿಧಸಾಮೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ವೃಷ್ಟಿದೃಷ್ಟಿಯ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಒಂಕಾರಾದಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ (೧೨೦) - ವೃಷ್ಟಿ ದೃಷ್ಟಿಯ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೧೨೧)

ಪುಟ ೧೬೮-೧೭೦

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚವಿಧಸಾಮೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ನೀರಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆ (೧೨೨)- ನೀರಿನ ದೃಷ್ಟಿಯ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೧೨೩)

ಪುಟ ೧೭೦-೧೭೨

ಐದನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚವಿಧಸಾಮೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಮತುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆ (೧೨೪)- ಮತುದೃಷ್ಟಿಯ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೧೨೫).

ಪುಟ ೧೭೨-೧೭೪

ಆರನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚವಿಧಸಾಮೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಪಶುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಮೋಪಾಸನೆ (೧೨೬)- ಪಶುಸಾಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೧೨೭)

ಪುಟ ೧೭೪-೧೭೬

ಏಳನೆಯ ಖಂಡ

(ಸಂಚವಿಧಸಾಮೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಪ್ರಾಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಮೋಪಾಸನೆ (೧೨೮)- ಪ್ರಾಣಸಾಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ
(೧೨೯) ಪುಟ ೧೭೬-೧೭೯

ಎಂಟನೆಯ ಖಂಡ

(ಸಪ್ತವಿಧಸಾಮೋಪಾಸನೆ)

ವಾಗ್ವೈಯಿಂದ ಸಪ್ತವಿಧಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ (೧೩೦)- ವಾಗ್ವೈಯಿಂದ ಸಾಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೧೩೧).
ಪುಟ ೧೭೯-೧೮೧

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಸಪ್ತವಿಧಸಾಮೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಆದಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ (೧೩೨)- ಆದಿತ್ಯಸಾಮದ ಹಿಂಕಾರ (೧೩೩)- ಆದಿತ್ಯಸಾಮದ ಪ್ರಸ್ತಾವ (೧೩೪)- ಆದಿತ್ಯಸಾಮದ ಆದಿ (೧೩೫)- ಆದಿತ್ಯಸಾಮದ ಉದ್ಗೀರ್ಥ (೧೩೬)- ಆದಿತ್ಯಸಾಮದ ಪ್ರತಿಹಾರ (೧೩೭)- ಆದಿತ್ಯಸಾಮದ ಉಪಪ್ರವ (೧೩೮)- ಆದಿತ್ಯಸಾಮದ ನಿಧನ, ಮತ್ತು ಉಪಾಸನೆಯ ಫಲ (೧೩೯).
ಪುಟ ೧೮೨-೧೯೧

ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಸಪ್ತವಿಧಸಾಮೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಅತಿಮೃತ್ಯುಸಾಮೋಪಾಸನೆ: ಹಿಂಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಸ್ತಾವವು ಸಮ (೧೪೦) - ಆದಿಗೆ ಪ್ರತಿಹಾರವು ಸಮ (೧೪೧) - ಉದ್ಗೀರ್ಥವು ಉಪಪ್ರವಕ್ಕೆ ಸಮ (೧೪೨) - ನಿಧನವೂ ಸೇರಿ ನಾನಾಕ್ಷರಗಳು ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು (೧೪೩)-ಅತಿಮೃತ್ಯುಸಾಮೋಪಾಸನೆಯ ಫಲವು ಅತಿಮೃತ್ಯುಪ್ರಾಪ್ತಿಯೇ (೧೪೪) - ಒಟ್ಟರ್ಥ (೧೪೫) ಪುಟ ೧೯೧-೧೯೮

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಗಾಯತ್ರಾಧಿಸಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆಗಳು)

ಗಾಯತ್ರಾಧಿಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ: ಈಗ ಹೇಳಲಿರುವ ಸಾಮೋಪಾಸನೆಗಳ ವಿಶೇಷ (೧೪೬)- ಗಾಯತ್ರಾಧಿಸಾಮದ ಭಕ್ತಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ (೧೪೭)- ಗಾಯತ್ರೋಪಾಸನೆಯ ಫಲ (೧೪೮) ಪುಟ ೧೯೮-೨೦೦

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಗಾಯತ್ರಾದಿನಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆ)

ರಥಂತರಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ. ಈ ಸಾಮದ ಭಕ್ತಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ (೧೪೯)-
ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೧೫೦) ಪುಟ ೨೦೧-೨೦೩

ಹದಿಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಗಾಯತ್ರಾದಿನಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆ).

ನಾಮದೇವಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ. ಈ ಸಾಮದ ಭಕ್ತಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ
(೧೫೧)- ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೧೫೨) ಪುಟ ೨೦೩-೨೦೫

ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ಗಾಯತ್ರಾದಿನಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆ)

ಬೃಹತ್ಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ : ಭಕ್ತಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ (೧೫೩)- ಉಪಾಸನೆಗೆ
ಫಲ (೧೫೪) ಪುಟ ೨೦೫-೨೦೬

ಹದಿನೈದನೆಯ ಖಂಡ

(ಗಾಯತ್ರಾದಿನಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆ)

ವೈರೂಪಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ : ಭಕ್ತಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ (೧೫೫)- ಉಪಾ
ಸನೆಗೆ ಫಲ (೧೫೬) ಪುಟ ೨೦೭-೨೦೯

ಹದಿನಾರನೆಯ ಖಂಡ

(ಗಾಯತ್ರಾದಿನಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆ)

ನೈರಾಜಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ : ಭಕ್ತಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ (೧೫೭)- ಉಪಾಸನೆಗೆ
ಫಲ (೧೫೮) ಪುಟ ೨೦೯-೨೧೧

ಹದಿನೇಳನೆಯ ಖಂಡ

(ಗಾಯತ್ರಾದಿನಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆ)

ಶೃಂಗೀಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ : ಭಕ್ತಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ (೧೫೯)- ಉಪಾಸನೆಗೆ
ಫಲ (೧೬೦) ಪುಟ ೨೧೧-೨೧೨

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಮಂಡ

(ಗಾಯತ್ರಾದಿಸಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆ)

ರೇವತೀಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ : ಭಕ್ತಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ (೧೬೦) - ಉಪಾಸನೆಗೆ
ಫಲ (೧೬೨). ಪುಟ ೨೧೨-೨೧೩

ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಮಂಡ

(ಗಾಯತ್ರಾದಿಸಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆ)

ಯಜ್ಞಯಜ್ಞೇಯಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ ಭಕ್ತಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ (೧೬೩) -
ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೧೬೪). ಪುಟ ೨೧೪-೨೧೬

ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಮಂಡ

(ಗಾಯತ್ರಾದಿಸಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆಗಳು)

ರಾಜನ ಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ ಭಕ್ತಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ (೧೬೫) - ಉಪಾಸನೆಗೆ
ಫಲ (೧೬೬). ಪುಟ ೨೧೬-೨೧೮

ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯ ಮಂಡ

(ಸಾಮಸಮುದಾಯದ ಉಪಾಸನೆ)

ಸಾಮಸಾಮಾನ್ಯದ ಹಿಂಕಾರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಯಾವಿದ್ಯಾದಿದೃಷ್ಟಿ (೧೬೭)
ಸರ್ವಸಾಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೧೬೮) - ತ್ರಯಾವಿದ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಅಡಕ (೧೬೯)
ಸಾಮೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಸರ್ವದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದಲೂ ಬಲಪ್ರಾಪ್ತಿ (೧೭೦). ಪುಟ ೨೧೯-೨೨೩

ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ಮಂಡ

(ಗಾನವಿಶೇಷಾದಿಗಳ ಉಪದೇಶ)

ಗಾನಗಳ ವಿನಿಯೋಗ (೧೭೧) - ಗಾನಮಾಡುವಾಗ ಫಲಾನುಸಂಧಾನ (೧೭೨) -
ಸ್ವರಾದಿಗಳ ಉಚ್ಚಾರವೂ ಅದರ ಫಲವೂ (೧೭೩) - ಸ್ವರಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ
ಮಾಡುವ ರೀತಿ (೧೭೪). ಪುಟ ೨೨೩-೨೨೯

ಇಪ್ಪತ್ತುಮೂರನೆಯ ಮಂಡ

(ಓಂಕಾರೋಪಾಸನೆ)

ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ (೧೭೫) - ಪ್ರಣವಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಅಮೃತತ್ವ (೧೭೬)
ಇಲ್ಲಿ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು ಪ್ರಣವದ ಸ್ತುತಿಗಾಗಿ (೧೭೭) - ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ
(೧೭೮) - ಓಂಕಾರದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ (೧೭೯). ಪುಟ ೨೩೦-೨೫೬

ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ಸಾಮಾನ್ಯೋಪಮಾಂತ್ಯೋತ್ತಾನಗಳು)

ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ (೧೮೯) - ಸವನಗಳು ವಸ್ತಾದಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವು (೧೯೦) - ಕರ್ಮಮಾತ್ರವನ್ನು ತಿಳಿದವನಿಗೂ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರ (೧೯೧) - ಪ್ರಾತಃಸವನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪೃಥಿವೀಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ (೧೯೨) - ಪೃಥಿವೀ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಹೋಮೋತ್ಥಾನಗಳು (೧೯೩) - ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಹೋಮ (೧೯೪) - ಅಂತರಿಕ್ಷಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಮೋತ್ಥಾನಗಳು (೧೯೫) - ಸಾಯಂಸವನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ದ್ಯುಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ (೧೯೬) ದ್ಯುಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಹೋಮೋತ್ಥಾನಗಳು (೧೯೭) ಈ ಸಾಮಾನ್ಯಗಳು ಯಜಮಾನನ ಕರ್ಮ (೧೯೮) - ಸಾಮಾನ್ಯೋತ್ಥಾನಕರ್ಮದ ಉಪಸಂಹಾರ (೧೯೯).

ಪುಟ ೨೫೭-೨೬೭

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಾರ ಪುಟ ೨೬೮-೨೭೦

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

(ಕರ್ಮಫಲವಾದ ಆದಿತ್ಯೋಪಾಸನೆ)

ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಆದಿತ್ಯೋಪಾಸನೆ)

ಆದಿತ್ಯನೇ ಮಧು (೨೦೧) - ಒಂದನೆಯ ಅಮೃತರಸ : ಮಕ್ಕಳಿಂದುಂಟಾಗುವ ರಸ (೨೦೨) - ಕರ್ಮದಿಂದಾಗುವ ಪ್ರಥಮಾಮೃತ (೨೦೩). ಪುಟ ೨೭೧-೨೭೭

ಎರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಆದಿತ್ಯೋಪಾಸನೆ)

ಯಜುಸ್ಸುಗಳಿಂದುಂಟಾಗುವ ರಸ (೨೦೪) - ಎರಡನೆಯ ಅಮೃತ (೨೦೫)

ಪುಟ ೨೭೭-೨೭೯

ಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಆದಿತ್ಯೋಪಾಸನೆ)

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗುವ ರಸ (೨೦೬) - ಮೂರನೆಯ ಅಮೃತ (೨೦೭)

ಪುಟ ೨೭೯-೨೮೦

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ಆದಿತ್ಯೋಪಾಸನೆ)

ಅಥರ್ವಾಂಗಿರಸ್ಸುಗಳಿಂದುಂಟಾಗುವ ರಸ (೨೦೮) - ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಮೃತ (೨೦೯).

ಪುಟ ೨೮೦-೨೮೨

ಐದನೆಯ ಖಂಡ

(ಆದಿತ್ಯೋಪಾಸನೆ)

ಗುಹ್ಯಾದೇಶಗಳಿಂದುಂಟಾಗುವ ರಸ (೨೧೦) - ಐದನೆಯ ಅಮೃತ (೨೧೧) -
ಅಮೃತಗಳ ಸ್ತುತಿಯ ದ್ವಾರದಿಂದ ಕರ್ಮಸ್ತುತಿ (೨೧೨).

ಪುಟ ೨೮೨-೨೮೫

ಆರನೆಯ ಖಂಡ

(ಆದಿತ್ಯೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ವಸುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಥಮಾಮೃತದಿಂದ ತೃಪ್ತಿ (೨೧೩) - ವಸುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾತಃಸವನ
ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಭೋಗ (೨೧೪) - ಪ್ರಥಮಾಮೃತೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಫಲ (೨೧೫) -
ವಸುಸಾಯುಜ್ಯಕಾಲದ ಪರಿಮಾಣ (೨೧೬).

ಪುಟ ೨೮೫-೨೯೦

ಏಳನೆಯ ಖಂಡ

(ಆದಿತ್ಯೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ರುದ್ರರಿಗೆ ದ್ವಿತೀಯಾಮೃತದಿಂದ ತೃಪ್ತಿ (೨೧೭) - ರುದ್ರಸಾಯುಜ್ಯಕಾಲದ
ಪರಿಮಾಣ (೨೧೮).

ಪುಟ ೨೯೧-೨೯೨

ಎಂಟರಿಂದ ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡಗಳವರೆಗೆ

(ಆದಿತ್ಯೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಅದಿತ್ಯನಿಗೆ ಮೂರನೆಯ ಅಮೃತದಿಂದ ತೃಪ್ತಿ, ಮರುತ್ತರಿಗೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಮೃತ
ದಿಂದ ತೃಪ್ತಿ, ಸಾಧ್ಯರಿಗೆ ಐದನೆಯ ಅಮೃತದಿಂದ ತೃಪ್ತಿ (೨೧೯) - ಉಪಾಸಕನ
ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಫಲಭೋಗಗಳ ಕಾಲ (೨೨೨).

ಪುಟ ೨೯೨-೨೯೯

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಆದಿತ್ಯೋಪಾಸನೆಯ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿ)

ಆದಿತ್ಯೋಪಾಸನೆಯ ಪರಮಫಲ : ಸೂರ್ಯನ ಉದಯಾಸ್ತಗಳು ನಿಲ್ಲುವ
ಸ್ಥಿತಿ (೨೨೩) - ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಸಮಾಹಿತನಾಗಿದ್ದ ಉಪಾಸಕನ ವಚನಕ್ಕೆ ಅವತರಣಿಕೆ

(೨೨೪)- ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಉಪಾಸಕನ ಅನುಭವ (೨೨೫)- ಮಧುವಿದ್ಯೆಗೆ ಕಾಲಾಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯೇ ಫಲ (೨೨೬)- ವಿದ್ಯೆಯ ಗುರುಪರಂಪರೆ (೨೨೭)- ಈ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಜ್ಯೇಷ್ಠಪುತ್ರ, ಯೋಗಶಿಷ್ಯ- ಇಬ್ಬರೇ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು (೨೨೮).

ಪುಟ ೨೯೯-೩೦೬

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಗಾಯತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆ)

ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ (೨೨೯)- ಗಾಯತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮವು ಸರ್ವಭೂತಾತ್ಮಕ (೨೩೦)- ಗಾಯತ್ರಿಯು ಪೃಥ್ವಾತ್ಮಕ (೨೩೧)- ಗಾಯತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮವು ಶರೀರಾತ್ಮಕ (೨೩೨)- ಗಾಯತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮವು ಹೃದಯಾತ್ಮಕ (೨೩೩)- ಗಾಯತ್ರಿಯು ಚತುಷ್ಪಾದ ಗಳುಳ್ಳದ್ದು, ಪದ್ಧಿಧ (೨೩೪)- ಗಾಯತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮವು ಸರ್ವಭೂತಾತೀತ (೨೩೫)- ಗಾಯತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮವು ಹೃದಯಾಕಾಶವೇ (೨೩೬)- ಹಾರ್ದಾಕಾಶರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮದ ಉಪಾಸನೆಯ ಫಲ (೨೩೮).

ಪುಟ ೨೯೮-೩೦೮

ಹದಿಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಗಾಯತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದ ಅಂಗೋಪಾಸನೆಗಳು, ಪ್ರತೀಕೋಪಾಸನೆ)

ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥಸಂಬಂಧ (೨೩೯)- ಪೂರ್ವದ್ವಾರಪುರುಷನ ಉಪಾಸನೆ (೨೪೦)- ದಕ್ಷಿಣದ್ವಾರಪುರುಷನ ಉಪಾಸನೆ (೨೪೧)- ಪಶ್ಚಿಮದ್ವಾರಪಾಲನ ಉಪಾಸನೆ (೨೪೨)- ಉತ್ತರದ್ವಾರಪಾಲನ ಉಪಾಸನೆ (೨೪೩)- ಮೇಲುಗಡೆಯ ದ್ವಾರಪಾಲನ ಉಪಾಸನೆ (೨೪೪)- ಪಂಚದ್ವಾರಪಾಲನ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ. (೨೪೫)- ಜ್ಯೋತಿ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆ: ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥಭಾಗದ ಸಂಬಂಧ (೨೪೬)- ಜ್ಯೋತಿ ಬ್ರಹ್ಮದ ವರ್ಣನೆ (೨೪೭)- ಜ್ಯೋತಿಬ್ರಹ್ಮದ ದರ್ಶನ (೨೪೮)- ಜ್ಯೋತಿಬ್ರಹ್ಮದ ಶ್ರವಣ (೨೪೯)- ಉಪಾಸನಾಗುಣವಿಧಿಯೂ ಉಪಾಸನೆಯ ಫಲವೂ (೨೫೦).

ಪುಟ ೩೧೯-೩೩೭

ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ಶಾಂಡಿಲ್ಯವಿದ್ಯೆ)

ಮನೋಮಯತತ್ವದಿ ಗುಣಕಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆ: ಗ್ರಂಥಸಂಬಂಧ (೨೫೧) ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಶಮವಿರಬೇಕು (೨೫೨) - ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವ ರೀತಿ (೨೫೩) - ಚಿಂತಿಸಬೇಕಾದ ಬ್ರಹ್ಮದ ಗುಣಗಳು (೨೫೪) - ಈ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು (೨೫೫)- ಗುಣಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿಯೇ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು (೨೫೬)- ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವು ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಅವಶ್ಯ (೨೫೭). ಪುಟ ೩೩೭-೩೫೨

ಹದಿನೈದನೆಯ ಖಂಡ

(ಪುತ್ರನ ಆಯುಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಉಪಾಸನೆ)

ಕೋಶವಿಜ್ಞಾನ : ಗ್ರಂಥಸಂಬಂಧ (೨೫೮) - ಕೋಶದ ವಿವರ (೨೫೯) -
ಕೋಶದಿಗ್ಗತ್ಸವಿಜ್ಞಾನವೂ ಅದರ ಫಲವೂ (೨೬೦) - ಉಪಾಸನಾಂಗಜಪಮಂತ್ರಗಳು
(೨೬೧) - ಜಪಮಂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ (೨೬೨) ಪುಟ ೩೫೨-೩೫೯

ಹದಿನಾರನೆಯ ಖಂಡ

(ದೀರ್ಘ ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಾಸನೆ)

ಪುರುಷವಿದ್ಯೆ : ಗ್ರಂಥಸಂಬಂಧ (೨೬೨) - ಪುರುಷಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಪ್ರಾತಃಸವನ
(೨೬೪) ಈ ಸವನದ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಲಿಂಗಜಪ (೨೬೫) - ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನವೂ ಜಪವೂ
(೨೬೬) - ಸಾಯಂಸವನವೂ ಜಪವೂ (೨೬೭) - ಉಪಾಸನೆಯ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಫಲ.
(೨೬೮). ಪುಟ ೩೬೦-೩೬೭

ಹದಿನೇಳನೆಯ ಖಂಡ

(ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸಿಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಪುರುಷಯಜ್ಞದ ದೀಕ್ಷಾದಿಗಳು : ಈ ಯಜ್ಞದ ದೀಕ್ಷೆ (೨೬೯) - ಇದರ ಉಪ
ಪದಗಳು (೨೭೦) - ಸ್ತುತಶಸ್ತ್ರಗಳು (೨೭೧) - ದಕ್ಷಿಣೆಗಳು (೨೭೨) - ಸವನಾವಭೃಥ
ಗಳು (೨೭೩) - ವಿದ್ಯಾಸ್ತುತಿಯೂ ವಿದ್ಯಾಂಗಜಪವೂ (೨೭೪) - ಪುರುಷವಿದ್ಯಾಸ್ತುತಿ
ಯ ಋಕ್ಕುಗಳು (೨೭೫-೨೭೬). ಪುಟ ೩೬೮-೩೭೭

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಖಂಡ

(ಮನಃಕಾಶಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿ)

ಗ್ರಂಥಸಂಬಂಧ (೨೭೭) - ಮನಃಕಾಶಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆ
ಮಾಡಬೇಕು (೨೭೮) - ಬ್ರಹ್ಮದ ಚತುಷ್ಟಾದಗಳು (೨೭೯) - ಪಾದಗಳ ವಿವರಣೆ
(೨೮೦) - ವಾಗಾದಿಪಾದಗಳಿಗೂ ಅಗ್ನಾದಿಪಾದಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧ (೨೮೧).
ಪುಟ ೩೭೮-೩೮೪

ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಆದಿತ್ಯಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆ)

ಗ್ರಂಥಸಂಬಂಧ (೨೮೨) - ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತು ಅಮೃತ್ಯತ (೨೮೩)
ಅಂಡಕಾಲಗಳುಂಟಾದದ್ದು (೨೮೪) - ಅಂಡವು ಒಡೆದುಕೊಂಡಾಗ ಹುಟ್ಟಿದ

ವಸ್ತುಗಳು (೨೮೫) - ಆದಿತ್ಯನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಾದ ವಿಶೇಷಗಳು (೨೮೬) - ಆದಿತ್ಯ
ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೨೮೭). ಪುಟ ೩೮೪-೩೯೨

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಾರ ಪುಟ ೩೯೩-೩೯೭

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

(ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆ)

ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಜಾನಪ್ರತಿಯು ರೈಕ್ಷನನ್ನು ಹುಡುಕಿಸಿದ್ದು)

ಗ್ರಂಥಸಂಬಂಧ (೨೮೭) - ಜಾನಪ್ರತಿಯು ಗುಣಕಥನ (೨೮೮) - ಹಂಸವು
ಜಾನಪ್ರತಿಯನ್ನು ಹೊಗಳಿದ್ದು (೨೮೯) - ರೈಕ್ಷನ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ (೨೯೦) - ರೈಕ್ಷನ
ಮಹಿಮೆ (೨೯೧) - ರೈಕ್ಷನನ್ನು ಹುಡುಕಿಸಿದ್ದು (೨೯೨-೨೯೩) - ರೈಕ್ಷನನ್ನು ಕಂಡು
ಹಿಡಿದದ್ದು (೨೯೪). ಪುಟ ೩೯೮-೪೦೯

ಎರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಜಾನಪ್ರತಿ ರೈಕ್ಷನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದದ್ದು (೨೯೫) - ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನೊಪ್ಪಿಸಿ ಉಪದೇಶ
ವನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡದ್ದು (೨೯೬) - ರೈಕ್ಷನ ತಿವಸ್ಥಾರ, ರಾಜನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು
ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದು (೨೯೭) - ರೈಕ್ಷನು ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಮೊದಲುಮಾಡಿದ್ದು (೨೯೮).

ಪುಟ ೩೯೮-೪೦೯

ಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ವಾಯುವೇ ಅಧಿದೈವತಸಂವರ್ಗ (೨೯೯) - ಪ್ರಾಣವೇ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಸಂವರ್ಗ (೩೦೦)
ವಾಯುಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಸಂವರ್ಗವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು (೩೦೧) - ವಾಯು
ಪ್ರಾಣಗಳ ಸ್ತುತಿಗಾಗಿ ಕಥೆ: ಸಂವರ್ಗೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಭಿಕ್ಷೆಕೊಡದೆ ಇದ್ದದ್ದು (೩೦೨)
ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ವಾಯುವನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದು (೩೦೩) - ಶಾನಕಕಾಪೇಯನು ವಾಯು
ವನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದು (೩೦೪) - ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಫಲ (೩೦೫).

ಪುಟ ೪೦೫-೪೨೭

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೊದಲಿನ ಮೂರು ಖಂಡಗಳ ಸಾರ

ಪುಟ ೪೨೮-೪೨೯

ನಾಲ್ಕನೆಯ ವಿಂಡ

(ಷೋಡಶಕಲವಿದ್ಯೆ)

ಸತ್ಯಕಾಮನು ಹಾರಿದ್ರಮತನ ಶಿಷ್ಯನಾದದ್ದು : ಗ್ರಂಥಸಂಬಂಧ (೩೦೬)-
ಸತ್ಯಕಾಮನು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸುಮಾಡಿದ್ದು (೩೦೭) - ತಾಯಿಗೆ ಅವನ
ಗೋತ್ರವು ತಿಳಿಯದಿದ್ದದ್ದು (೩೦೮)- ಸತ್ಯಕಾಮನು ಹಾರಿದ್ರಮತನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದದ್ದು
(೩೦೯) - ಸತ್ಯಕಾಮನ ಗೋಪೇವೆ : ಗೋಗಳನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಕಾಯ್ದದ್ದು
(೩೧೦). ಪುಟ ೪೩೦-೪೩೬

ಐದನೆಯ ವಿಂಡ

(ಷೋಡಶಕಲವಿದ್ಯೆ)

ಸತ್ಯಕಾಮನಿಗೆ ಎತ್ತಿನ ಉಪದೇಶ . ಗೋಗಳು ಸಾವಿರವಾದದ್ದು (೩೧೧) -
ಬ್ರಹ್ಮದ ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದ (೩೧೨) - ಈ ಪಾದದ ಉಪಾಸನೆಯ ಫಲ (೩೧೩).
ಪುಟ ೪೩೬-೪೩೯

ಆರನೆಯ ವಿಂಡ

(ಷೋಡಶಕಲವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಅಗ್ನಿಯ ಉಪದೇಶ . ಸತ್ಯಕಾಮನು ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಅನುನಾದದ್ದು (೩೧೪)-
ಬ್ರಹ್ಮದ ಎರಡನೆಯ ಪಾದ (೩೧೫) - ಎರಡನೆಯ ಪಾದದ ಉಪಾಸನೆಯ ಫಲ
(೩೧೬). ಪುಟ ೪೪೦-೪೪೩

ಏಳನೆಯ ವಿಂಡ

(ಷೋಡಶಕಲವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಹಂಸದ ಉಪದೇಶ : ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಅಣಿಯಾದದ್ದು (೩೧೭) - ಬ್ರಹ್ಮದ
ಮೂರನೆಯ ಪಾದ (೩೧೮) - ಈ ಪಾದದ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೩೧೯). ಪುಟ ೪೪೩-೪೪೬

ಎಂಟನೆಯ ವಿಂಡ

(ಷೋಡಶಕಲವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಮದ್ಗುವಿನ ಉಪದೇಶ : ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಅಣಿಯಾದದ್ದು (೩೨೦) - ಬ್ರಹ್ಮದ
ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದ (೩೨೧) - ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೩೨೨).
ಪುಟ ೪೪೬-೪೪೮

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ (ಷೋಡಶಕಲವಿದ್ಯೆ)

ಗುರುವಿನಿಂದ ಉಪದೇಶ : ಗುರುವನ್ನು ಉಪದೇಶಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿ
ಕೊಂಡದ್ದು (೩೨೩) - ಅರ್ಚಾರ್ಯನೂ ಷೋಡಶಕಲವಿದ್ಯೆಯನ್ನೇ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟದ್ದು
(೩೨೪). ಪುಟ ೪೪೯-೪೫೨

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ನಾಲ್ಕರಿಂದ ಒಂಬತ್ತರವರೆಗಿನ

ಖಂಡಗಳ ಸಾರ

ಪುಟ ೪೫೩-೪೫೪

ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡ (ಉಪಕೋಸಲವಿದ್ಯೆ)

ಉಪಕೋಸಲನು ವಿದ್ಯೆಗಾಗಿ ನಿರಶನನಾದದ್ದು : ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ
(೩೨೫) - ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಗುರು ಉಪದೇಶಮಾಡದೆ ಇದ್ದದ್ದು (೩೨೬) - ಹೆಂಡತಿ
ನೆನಪುಕೊಟ್ಟರೂ ಗುರು ಉಪದೇಶಿಸದೆ ಇದ್ದದ್ದು (೩೨೭) - ಉಪಕೋಸಲನು ವ್ಯಥೆ
ಯಿಂದ ಊಟಮಾಡದೆ ಹೋದದ್ದು (೩೨೮) - ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಗಳ
ಉಪದೇಶ . ಪ್ರಾಣವು ಬ್ರಹ್ಮ, ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮ (೩೨೯) - ಉಪಕೋಸಲನ ಸಂಶಯ
(೩೩೦) - ಸುಖವಿಶಿಷ್ಟಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ (೩೩೧) ಕಂಠಂಗಳ ವ್ಯತಿಹಾರೋ
ಪದೇಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣ (೩೩೨) ಅಗ್ನಿಗಳ ಉಪದೇಶದ ಒಟ್ಟರ್ಥ (೩೩೩). ಪುಟ ೪೫೫-೪೬೪

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಉಪಕೋಸಲವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ : ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯ ತನುಚತುಷ್ಟಯ (೩೩೪)
ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೩೩೫). ಪುಟ ೪೬೫-೪೬೭

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಉಪಕೋಸಲವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಅನ್ನಾಹಾರ್ಯಪಚನಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ : ಅನ್ನಾಹಾರ್ಯಪಚನದ ತನುಚತುಷ್ಟಯವೂ
ಉಪಾಸನೆಯ ಫಲವೂ (೩೩೬). ಪುಟ ೪೬೮-೪೭೦

ಹದಿಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಉಪಕೋಸಲವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಅಹವನೀಯಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ : ಅಹವನೀಯದ ತನುಚತುಷ್ಟಯ (೩೩೭).
ಪುಟ ೪೭೦-೪೭೧

ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ (ಉಪಕೋಸಲವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಉಪಕೋಸಲನು ಆಚಾರ್ಯನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಳಿದ್ದು : ಅಗ್ನಿಗಳ ಉಪದೇಶದ ಉಪಸಂಹಾರ (೩೩೮) - ಆಚಾರ್ಯನು ಅಗ್ನಿಗಳ ಉಪದೇಶವನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡದ್ದು (೩೩೯) - ಆಚಾರ್ಯನು ಉಪದೇಶಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದು (೩೪೦). ಪುಟ ೪೭೧-೪೭೫

ಹದಿನೈದನೆಯ ಖಂಡ (ಉಪಕೋಸಲವಿದ್ಯೆ)

ಅಕ್ಷಿಪುರುಷನ ವಿದ್ಯೆ : ಅಕ್ಷಿಪುರುಷನೇ ಬ್ರಹ್ಮ (೩೪೧) - ಅಕ್ಷಿಪುರುಷನು ಸಂಯದ್ವಾಮನು (೩೪೨) - ಅಕ್ಷಿಪುರುಷನು ವಾಮನಿಯು (೩೪೩) - ಅಕ್ಷಿಪುರುಷನು ಭಾಮನಿಯು (೩೪೪) - ಸಗುಣವಿದ್ಯೆಗೆ ಉತ್ತರಗತಿ : ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಉತ್ತರ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿ (೩೪೫). ಪುಟ ೪೭೫-೪೮೪

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಹತ್ತರಿಂದ ಹದಿನೈದರವರೆಗಿನ ಖಂಡಗಳ ಸಾರ ಪುಟ ೪೮೫-೪೮೬

ಹದಿನಾರನೆಯ ಖಂಡ (ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಯಜ್ಞ ಧರ್ಮಗಳು)

ಬ್ರಹ್ಮನು ಮೌನವಾಗಿರುವ ಕಾಲ : ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ (೩೪೬) - ಯಜ್ಞವು ವಾಯುವೇ (೩೪೭) - ಯಜ್ಞದ ಮಾರ್ಗದ್ವಯ (೩೪೮) - ಬ್ರಹ್ಮನು ಮೌನ ವಾಗಿರದಿದ್ದರೆ ದೋಷ (೩೪೯) - ಮೌನದಿಂದಿದ್ದರೆ ಗುಣ (೩೫೦). ಪುಟ ೪೮೭-೪೯೩

ಹದಿನೇಳನೆಯ ಖಂಡ (ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಯಜ್ಞ ಧರ್ಮಗಳು, ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ : ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ (೩೫೦) - ಲೋಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರತಮವಾದವು ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳು (೩೫೧) - ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ (೩೫೨) - ತಿಳಿದವನನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಗುಣ (೩೫೩) - ತಿಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ತುತಿ (೩೫೪) - ತಿಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು (೩೫೫). ಪುಟ ೪೯೩-೫೦೧

ಹದಿನಾರುಹದಿನೇಳನೆಯ ಖಂಡಗಳ ಸಾರ ಪುಟ ೫೦೨

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

(ಪ್ರಾಣವಿದ್ಯೆ)

ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಪ್ರಾಣದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ)

ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಂಬಂಧ (೩೫೬) - ಪ್ರಾಣವಿದ್ಯೆಯ ಸಂಬಂಧ (೩೫೭) - ಪ್ರಾಣವು ಜ್ಯೇಷ್ಠ, ಶ್ರೇಷ್ಠ (೩೫೮) - ವಾಕ್ಯ ವಸಿಷ್ಠ (೩೫೯) - ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ (೩೬೦) - ಶ್ರೋತ್ರವು ಸಂಪತ್ತು (೩೬೧) - ಮನಸ್ಸು ಅಯತನ (೩೬೨) - ಪ್ರಾಣಗಳೊಳಗೆ ವಿನಾದ (೩೬೩) - ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ತೀರ್ವಾನ (೩೬೪) - ವಾಕ್ಯಿಲ್ಲದೆ ಮಿಕ್ಕ ಪ್ರಾಣಗಳು ಬದುಕಿದ್ದದ್ದು (೩೬೫) - ಚಕ್ಷುರಾದಿಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಬದುಕಿದ್ದದ್ದು (೩೬೬) - ಪ್ರಾಣ ನನ್ನು ಉತ್ಕ್ರಾಂತನಾಗದಂತೆ ವಾಗಾದಿಗಳು ಬೇಡಿಕೊಂಡದ್ದು (೩೬೭) - ವಾಗಾದಿಗಳು ತಮ್ಮ ವಸಿಷ್ಠತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದು (೩೬೮) - ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವು ಸರ್ವಕರಣರೂಪವಾದದ್ದು (೩೬೯). ಪುಟ ೫೦೩-೫೦೪

ಎರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಪ್ರಾಣೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಪ್ರಾಣನ ಅನ್ನವೂ ವಸ್ತುವೂ : ಪ್ರಾಣನ ಅನ್ನ (೩೭೨) - ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ವಸ್ತು (೩೭೩) - ಪ್ರಾಣದರ್ಶನಸ್ತುತಿ (೩೭೪) - ಶ್ರೀಮಂಥಕರ್ಮ : ಕರ್ಮದ ಪ್ರಕಾರ ವೂ ಹೋಮಗಳೂ (೩೭೫) - ಮಂಥಕರ್ಮದ ಉಳಿದ ಹೋಮಗಳು (೩೭೬) - ಮಂಥಜಪಮಂತ್ರ (೩೭೭) - ಮಂಥಭಕ್ಷಣಪ್ರಕಾರ (೩೭೮) - ಮಂಥಕರ್ಮವು ಸಮೃದ್ಧವಾದದ್ದಕ್ಕೆ ಗುರುತು (೩೭೯). ಪುಟ ೫೦೪-೫೦೫

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಒಂದು ಎರಡನೆಯ ಖಂಡಗಳ ಸಾರ

ಪುಟ ೫೦೬-೫೦೭

ಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ)

ಶ್ವೇತಕೇತು ಪಂಚಾಲರಾಜನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದದ್ದು : ಕಥೆಯ ಸಂಬಂಧ (೩೮೧) ಶ್ವೇತಕೇತುವಿಗೂ ಜೈವಲಿಗೂ ಸಂಭಾಷಣೆ (೩೮೨) - ಜೈವಲಿಯು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಶ್ವೇತಕೇತು ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಲಾರದೆಹೋದದ್ದು (೩೮೩) - ಶ್ವೇತಕೇತು ತಂದೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದದ್ದು : ತಂದೆಗೂ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಉತ್ತರ ತಿಳಿಯದೆ ಇದ್ದದ್ದು

(೩೮೪) - ಗೌತಮನು ಜೈವಲಿಯಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬೇಡಿದ್ದು :
ಮನುಷ್ಯವಿತ್ತವನ್ನೊಲ್ಲೆನೆಂದದ್ದು (೩೮೫) - ಬ್ರಹ್ಮಜರ್ಯದ ಬಳಿಕ ರಾಜನು ವಿದ್ಯೆ
ಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು (೩೮೬). ಪುಟ ೫೩೮-೫೪೮

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ದ್ಯುಲೋಕಾಗ್ನಿ : ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ (೩೮೭) - ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ
ಅಗ್ನಾಂಧಿಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಿವರ (೩೮೮) - ದ್ಯುಲೋಕಾಗ್ನಿಯ ವಿವರ (೩೮೯) -
ದ್ಯುಲೋಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮ, ಸೋಮದ ಉತ್ಪತ್ತಿ (೩೯೦). ಪುಟ ೫೪೮-೫೫೪

ಐದನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಪರ್ವಣ್ಯಾಗ್ನಿ : ಪರ್ವಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿದೃಷ್ಟಿ (೩೯೧) - ಪರ್ವಣ್ಯಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ
ಹೋಮ, ಮಳೆಯ ಜನ್ಮ (೩೯೨). ಪುಟ ೫೫೪-೫೫೫

ಆರನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಪೃಥಿವ್ಯಾಗ್ನಿ : ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿದೃಷ್ಟಿ (೩೯೩) - ಪೃಥಿವ್ಯಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮ,
ಅನ್ನದ ಉತ್ಪತ್ತಿ (೩೯೪). ಪುಟ ೫೫೬-೫೫೭

ಏಳನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಪುರುಷಾಗ್ನಿ : ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿದೃಷ್ಟಿ (೩೯೫) - ಪುರುಷಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮ,
ರೇತಸ್ಸಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿ (೩೯೬). ಪುಟ ೫೫೭-೫೫೯

ಎಂಟನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಯೋಷಾಗ್ನಿ : ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿದೃಷ್ಟಿ (೩೯೭) - ಯೋಷಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮ,
ಗರ್ಭೋತ್ಪತ್ತಿ (೩೯೮) - ಇಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪಂದರೆ ಪಂಚಭೂತಗಳು (೩೯೯). ಪುಟ ೫೫೯-೫೬೧

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಜನನಮರಣಗಳು : ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಬರುವದು (೪೦೦) -
ಅಂತ್ಯೋಷ್ಟಿ (೪೦೧). ಪುಟ ೫೬೨-೫೬೪

ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯ ಫಲ : ಕೇವಲ ಕರ್ಮಗಳಾದ ಗೃಹಸ್ಥರಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣಮಾರ್ಗ (೪೦೭) - ಕರ್ಮಗಳು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಭಕ್ಷ್ಯವಾಗುತ್ತಾರೆಯೇನು ? (೪೦೮) - ಇಷ್ಟಾದಿ ಕಾರಿಗಳು ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಬರುವ ಕ್ರಮ (೪೦೯) - ಕರ್ಮಶೇಷದಿಂದ ಇಷ್ಟಾದಿಕಾರಿ ಗಳು ಇಳಿಯುತ್ತಾರೆ (೪೧೦) - ಇಷ್ಟಾದಿಕರ್ಮಗಳು ಹಿಂತಿರುಗುವ ಮಾರ್ಗ (೪೧೧-೪೧೨) - ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಿಂದ ಇಳಿಯುವವರಿಗೆ ದುಃಖದ ಅರಿವು ಇಲ್ಲ (೪೧೩) - ಅನುಶಯಿಗಳಿಗೆ ಜನ್ಮಾಂತರ : ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಜನ್ಮ (೪೧೪) - ಕರ್ಮಗಳೂ ಉಪಾಸಕರೂ ಅಲ್ಲದವರಿಗೆ ಗತಿ (೪೧೫) - ಜೈನಲಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಗಳ ವಿವರೋಗ (೪೧೬) ವೈರಾಗ್ಯೋಪದೇಶ (೪೧೭) - ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯ ಸ್ತುತಿ : ಮಹಾಪಾತಕಗಳ ಸಮ್ಯವಹಾರದಿಂದಲೂ ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯ ಉಪಾಸಕರಿಗೆ ದೋಷ ವಾಗದು (೪೧೮).

ಪುಟ ೫೬೫-೬೦೨

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೂರರಿಂದ ಹತ್ತರವರೆಗಿನ

ಖಂಡಗಳ ಸಾರ

ಪುಟ ೬೦೩-೬೦೫

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆ)

ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಗಾಗಿ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆ : ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ (೪೧೯) - ಪ್ರಾಚೀನಶಾಲಾದಿಗಳು ಆತ್ಮವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು (೪೨೦) - ಉದ್ಬಾಲಕನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದದ್ದು (೪೨೧) - ಅವನು ಅಶ್ವಪತಿಯ ಬಳಿಗೆ ಅವರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದದ್ದು (೪೨೨) - ಅಶ್ವಪತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನಶಾಲಾದಿಗಳು ಶಿಷ್ಯರಾದದ್ದು : ಅಶ್ವಪತಿಯು ಯಾಗಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡದ್ದು (೪೨೩) - ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆ ಯನ್ನೇ ಅವರು ಬೇಡಿದ್ದು (೪೨೪) - ರಾಜನು ಉಪದೇಶಮಾಡಲು ಒಪ್ಪಿದ್ದು (೪೨೫).

ಪುಟ ೬೦೬-೬೧೫

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ದ್ಯುಲೋಕನೆಂಬ ವೈಶ್ವಾನರನ ತತಿ (೪೨೬).

ಪುಟ ೬೧೬-೬೧೯

ಹದಿಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಅದಿತ್ಯನೆಂಬ ವೈಶ್ವಾನರನ ಕಣ್ಣು (೪೨೭).

ಪುಟ ೬೧೯-೬೨೦

ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ವಾಯುವೆಂಬ ವೈಶ್ವಾನರನ ಪ್ರಾಣ (೪೨೮).

ಪುಟ ೬೨೧-೬೨೨

ಹದಿನೈದನೆಯ ಖಂಡ

(ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಅಕಾಶವೆಂಬ ವೈಶ್ವಾನರನ ನಡುವೈ (೪೨೯).

ಪುಟ ೬೨೩-೬೨೪

ಹದಿನಾರನೆಯ ಖಂಡ

(ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಅಪ್ಪೆಂಬ ವೈಶ್ವಾನರನ ಬಸ್ತಿ (೪೩೦).

ಪುಟ ೬೨೪-೬೨೬

ಹದಿನೇಳನೆಯ ಖಂಡ

(ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಸೃಷ್ಟಿಯೆಂಬ ವೈಶ್ವಾನರನ ಪಾದಗಳು (೪೩೧).

ಪುಟ ೬೨೬-೬೨೭

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಖಂಡ

(ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಸಮಸ್ತ ವೈಶ್ವಾನರೋಪಾಸನೆಯ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ (೪೩೨) - ವೈಶ್ವಾನರನ
ಅವಯವಗಳು (೪೩೩).

ಪುಟ ೬೨೭-೬೨೮

ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿಹೋತ್ರದ ಮೊದಲನೆಯ ಹೋಮ (೪೩೪) - ಪ್ರಾಣಾಹುತಿಯಿಂದ
ಅಗುವ ತೃಪ್ತಿ (೪೩೬).

ಪುಟ ೬೩೩-೬೩೪

ಇಪ್ಪತ್ತರಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತುಮೂರನೆಯ ಖಂಡದವರೆಗೆ

(ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಅಪಾನಾದ್ಯಾಹುತಿಗಳು (೪೩೭).

ಪುಟ ೬೩೫-೬೩೮

ಇವು ತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಯ ಉಪಸಂಹಾರ)

ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿಹೋತ್ರದ ಸ್ತುತಿಗಾಗಿ ಕೇವಲಾಗ್ನಿಹೋತ್ರದ ನಿಂದೆ (೪೩೮) - ಈ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ (೪೩೯) - ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಪಾಪನಾಶ (೪೪೦) - ವೈಶ್ವಾನರೋಪಾಸಕನಿಗೆ ನೀಚರಿಗೆ ಉಚ್ಛಿಷ್ಟದಾನಮಾಡಿದ ದೋಷವಿಲ್ಲ (೪೪೧) - ಈ ಉಪಾಸಕನ ಭೋಜನವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಕಾದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ (೪೪೨). ಪುಟ ೬೩೮-೬೪೩

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಹನ್ನೊಂದರಿಂದ

ಸಮಾಪ್ತಿಯವರೆಗಿನ ಖಂಡಗಳ ಸಾರ

ಪುಟ ೬೪೪-೬೪೬

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

(ಆತ್ಮೈಕತ್ವಜ್ಞಾನ)

ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞಾನ)

ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಂಬಂಧ (೪೪೩) - ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದದ್ದು (೪೪೪) - ಶ್ವೇತಕೇತು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿದ್ದು (೪೪೫) - ಆತ್ಮೋಪದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದೀಯೋ ಎಂದು ತಂದೆ ಕೇಳಿದ್ದು (೪೪೬) - ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನವಾಗುವದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು. ಕಾರಣಗಳಿಗಿಂತ ಕಾರ್ಯವು ಬೇರೆಯಲ್ಲ (೪೪೭) - ಶ್ವೇತಕೇತು ತಂದೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶಮಾಡುವಂತೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡದ್ದು (೪೪೮). ಪುಟ ೬೪೭-೬೫೬

ಎರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಅದ್ವಿತೀಯಸತ್ತಿನಿಂದ ಎಲ್ಲದರ ಸೃಷ್ಟಿ)

ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯಸನ್ಮಾತ್ರನಿತ್ತು (೪೪೯) - ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವದು ವೈಶೇಷಿಕರ ಸತ್ತಾಸಾಮಾನ್ಯವಲ್ಲ (೪೫೦) - ಸತ್ತಿನಿಂದ ತೇಜೋಬ್ರಹ್ಮಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ : ಕಾಣುವ ಕಾರ್ಯವು ಅಸತ್ತಲ್ಲ (೪೫೧) - ತೇಜಃಅದಿಯಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವದೇಕೆ? (೪೫೨) - ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಪ್ಪಿನ ಸೃಷ್ಟಿ (೪೫೩) - ಅಪ್ಪಿನಿಂದ ಅನ್ನದ ಸೃಷ್ಟಿ (೪೫೪). ಪುಟ ೬೫೭-೬೬೧

ಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ ಪ್ರವೇಶ, ತಿವೃತ್ತರಣ)

ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕಾರಣ (೪೬೦) - ಅಂಧನು ಅಂಧಜಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಲ್ಲ (೪೬೧) - ಸದ್ವ್ರಹ್ಮದ ಸಂಕಲ್ಪ (೪೬೨) - ಒಂದೊಂದು

ಭೂತವನ್ನೂ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣಮಾಡಿದ್ದು (೪೬೬) - ಭೂತತ್ರಿವೃತ್ತರಣದ ವಿವರಣೆಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ (೬೬೭). ಪುಟ ೬೮೧-೬೯೨

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ಬಾಹ್ಯತ್ರಿವೃತ್ತರಣ)

ತ್ರಿವೃತ್ತತ್ಯಾಗ್ನಿಯ ರೂಪಗಳು (೪೬೮) - ತ್ರಿವೃತ್ತತ್ಯಾದಿತ್ಯಾದಿಗಳ ರೂಪಗಳು (೪೬೯) - ತೇಜೋರೂಪಮಾತ್ರದ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ತಾತ್ಪರ್ಯ (೪೭೦) ವಾಯ್ವಾಕಾಶಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿಯೇ ಇದೆ (೪೭೧) - ತ್ರಿವೃತ್ತತ್ಯದೃಷ್ಟಾಂತ ದಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬಹುದು (೪೭೨) - ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಿತುಕೊಂಡ ಬಗೆ (೪೭೩) - ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತ್ರಿವೃತ್ತರಣವನ್ನು ಹೇಳುವನೆಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ (೪೭೪). ಪುಟ ೬೯೩-೭೦೩

ಐದನೆಯ ಖಂಡ

(ತ್ರಿವೃತ್ತರಣ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತ್ರಿವೃತ್ತರಣ : ಅನ್ನವು ಮೂರು ವಿಧ (೪೭೫) - ಅಶ್ವ ಮೂರು ವಿಧ (೪೭೬) - ತೇಜಸ್ಸು ಮೂರು ವಿಧ (೪೭೭) - ಮನಃಪದಗಳು ಅನ್ನಾದಿಮಯ ವೆಂಬುದರ ಉಪಸಂಹಾರ (೪೭೮) - ಈ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣದ ಬಗ್ಗೆ ಅಕ್ಷೇಪಸಮಾಧಾನಗಳು (೪೭೯) - ಶ್ಲೋಕಕೇತುವಿನ ಶಂಕೆ (೪೮೦). ಪುಟ ೭೦೪-೭೧೦

ಆರನೆಯ ಖಂಡ

(ತ್ರಿವೃತ್ತರಣ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಮೊಸರಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಶವು ಬೆಣ್ಣೆಯಾಗುವಂತೆ ಅನ್ನಾದಿಗಳು ಮನಃಪದಗಳಾಗು ತ್ತವೆ (೪೮೧ರಿಂದ ೪೮೪) - ಮನಃಪದಗಳು ಅನ್ನಾದಿಮಯವೇ ಎಂದು ಉಪಸಂಹಾರ (೪೮೫) - ಶ್ಲೋಕಕೇತುವಿನ ಶಂಕೆ (೪೮೬). ಪುಟ ೭೧೧-೭೧೪

ಏಳನೆಯ ಖಂಡ

(ತ್ರಿವೃತ್ತರಣ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಖಂಡದ ಸಂಬಂಧ (೪೮೭) - ಷೋಡಶಕಲಪುರುಷನ ಉದಾಹರಣೆ: ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳು ಮಾಡದಿರು ಎಂದು ಮಗನಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು (೪೮೮) - ಹೊಸ ಸಂಕಟದಿಂದ ಏನು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೂ ತೋಚದೆ ಇದ್ದದ್ದು (೪೮೯) - ವೇದಗಳು ಹೊಳೆಯದೆ ಇದ್ದದ್ದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ (೪೯೦) - ಊಟಮಾಡಲು ಎಲ್ಲವೂ ತೋಚಿದ್ದು (೪೯೧) - ಊಟವಾದ ಬಳಿಕ ಮಗಾದಿಗಳು ಹೊಳೆದದ್ದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ (೪೯೨) - ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯ ವೇ ಎಂಬುದರ ಉಪಸಂಹಾರ (೪೯೩). ಪುಟ ೭೧೪-೭೨೨

ಎಂಟನೆಯ ಖಂಡ

(ಸುಷುಪ್ತಿವಿಚಾರದಿಂದ ಜೀವನ ಸತ್ತ್ವರೂಪನಿರ್ಧಾರ)

ಸುಷುಪ್ತಿನಿರೂಪಣಕ್ಕೆ ಅವತರಣಿಕೆ (೪೯೪) - ಮನಸ್ಸು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗುತ್ತಾನೆ (೪೯೫) - ಸ್ವಪಿತಿ ಎಂಬ ನಾಮದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಅರ್ಥ (೪೯೬) - ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ (೪೯೭) - ಅನ್ನಾದಿಕಾರ್ಯಕಾರಣಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಜಗನ್ನೂಲಿಸಿದ್ಧಿ : ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ (೪೯೮) - ಅರಿಶಿಪತಿ ಎಂಬ ಗೌಣನಾಮ (೪೯೯) - ಶರೀರವು ಅನ್ನದ ಕಾರ್ಯ (೫೦೦) - ಅನ್ನಾದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಸತ್ತನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವದು (೫೦೧) - ಪಿಪಾಸತಿ ಎಂಬ ಗುಣನಾಮ (೫೦೨) - ಅಪ್ಪು - ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೂಲಕ ಸತ್ತನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವದು (೫೦೩) - ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಕಾಲಕ್ಕೆ ವಾಗಾದಿಗಳಿಗೆ ಸತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಲಯ : ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಕ್ರಮ (೫೦೪) - ಸದ್ರೂಪಬ್ರಹ್ಮವೇ ಜೀವನ ಆತ್ಮನು : ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಜಗನ್ನೂಲವೇ ಜೀವನ ಸ್ವರೂಪ (೫೦೫) - ಸುಷುಪ್ತಿಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಶಂಕೆ (೫೦೬).

ಪುಟ ೭೨೨-೭೪೬

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಆಕ್ಷೇಪಸಮಾಧಾನಗಳು)

ಮಧುದೃಷ್ಟಾಂತ : ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಸಂಪನ್ನರೆಂದು ಅರಿಯದಿರುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ (೫೦೭) - ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಅರಿಯದ್ದರ ಫಲ (೫೦೮) - ಜ್ಞಾನಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸತ್ತ್ವವೇಶದ ತಾರತಮ್ಯ (೫೦೯) - ಸುಷುಪ್ತಿಯಿಂದೆಚ್ಚಿರುವ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಶಂಕೆ (೫೧೦).

ಪುಟ ೭೪೬-೭೫೧

ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಆಕ್ಷೇಪಸಮಾಧಾನಗಳು)

ನದಿಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತ : ಸತ್ತಿನಿಂದ ಬಂದವರಿಗೆ ಅದರ ಅರಿವಿಲ್ಲದಿರುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ (೫೧೧) - ಶಂಕೆ : ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದರೂ ಜೀವನಿಗೆ ನಾಶವಿಲ್ಲವೆಂಬುದೇಕೆ ? (೫೧೨).

ಪುಟ ೭೫೨-೭೫೪

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಆಕ್ಷೇಪಸಮಾಧಾನಗಳು)

ವೃಕ್ಷದೃಷ್ಟಾಂತ : ಜೀವನ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಶರೀರವು ಬದುಕಿರುತ್ತದೆ (೫೧೩) - ಶರೀರಕ್ಕೆ ನಾಶ, ಜೀವನಿಗಲ್ಲ (೫೧೪) - ಶಂಕೆ : ಸ್ಥೂಲಜಗತ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಸದಾತ್ಮನಿಂದ ಆದದ್ದು ಹೇಗೆ ? (೫೧೫).

ಪುಟ ೭೫೫-೭೬೦

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಸತ್ತಿನಿಂದ ಜಗತ್ತುಂಟಾಗುವ ಬಗ್ಗೆ ಶಂಕಾಸಮಾಧಾನಗಳು)

ಅಲದಬೀಜದ ದೃಷ್ಟಾಂತ : ಅಲದಬೀಜವನ್ನು ಒಡೆಯಿಸಿದ್ದು (೫೧೬) - ಬೀಜದಿಂದ ಮರವಾಗಿರುವಂತೆ ಅಣುವಾದ ಸತ್ತಿನಿಂದಲೇ ಜಗತ್ತು ಆಗಿದೆ (೫೧೭) - ಜಗನ್ನೂಲವೇ ಜೀವನ ಆತ್ಮ (೫೧೮) - ಜಗನ್ನೂಲವಾದ ಸತ್ತು ಏತಕ್ಕೆ ಕಾಣಸು ವದಿಲ್ಲ ? (೫೧೯). ಪುಟ ೭೬೦-೭೬೪

ಹದಿಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಸದಾತ್ಮನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಉಪಾಯವಿದೆ)

ಲವಣದೃಷ್ಟಾಂತ : ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿದ ಉಪ್ಪು ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕದಿದ್ದದ್ದು (೫೨೦) - ಕರಗಿದ ಉಪ್ಪು ನಾಲಿಗೆಗೆ ತಿಳಿಯಬಂದದ್ದು (೫೨೧) - ನಮ್ಮ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮ ನನ್ನು ಉಪಾಯಾಂತರದಿಂದ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬಹುದು (೫೨೨) - ಪ್ರಶ್ನೆ : ಆತ್ಮನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೇಗೆ ? (೫೨೩). ಪುಟ ೭೬೪-೭೬೮

ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ಸತ್ತನ್ನರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಾಯ)

ಕಳ್ಳರು ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿತಂದ ಗಂಧಾರಪುರುಷನ ದೃಷ್ಟಾಂತ : ಕಳ್ಳರು ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿದ ಪುರುಷ (೫೨೪) - ದಾರಿಹೋಕನ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಸ್ವದೇಶಪ್ರಾಪ್ತಿ (೫೨೫) - ಆಚಾರ್ಯೋಪದೇಶದಿಂದ ಮುಕ್ತಿ (೫೨೬) - ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮವು ಮುಗಿಯಲು ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮಸಂಪತ್ತಿ (೫೨೭) - ನಮ್ಮ ಆತ್ಮನನ್ನು ಜ್ಞಾನದಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು (೫೨೮) - ಪ್ರಶ್ನೆ : ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಯ ಕ್ರಮವು ಯಾವದು ? (೫೨೯). ಪುಟ ೭೬೮-೭೭೦

ಹದಿನೈದನೆಯ ಖಂಡ

(ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಯ ಕ್ರಮ)

ಮುಮುಕ್ಷುವು ಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಕ್ರಮ : ಅವನಿಗೆ ಹೊರಗಿನಿರುವ ಎಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಇರುತ್ತದೆ ? (೫೩೨) - ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಕ್ರಮ (೫೩೩) - ಯಾವ ಸೂಕ್ಷ್ಮದಲ್ಲಿ ಅವನು ಸೇರುವನೋ ಅವನೇ ನಮ್ಮ ಆತ್ಮ (೫೩೪) - ಪ್ರಶ್ನೆ : ಜ್ಞಾನಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವೇಕೆ ? (೫೩೬). ಪುಟ ೭೭೦-೭೭೪

ಹದಿನಾರನೆಯ ಖಂಡ

(ಸತ್ತನ್ನರಿತವನಿಗೆ ಅಪುನರಾವೃತ್ತಿ)

ಕಾದಕೊಡಲಿಯ ದೃಷ್ಟಾಂತ : ಸುಳ್ಳನ್ನು ನಂಬಿದವನಿಗೆ ಬಂಧ (೫೩೭) - ಸತ್ಯವನ್ನು ನಂಬಿದವನಿಗೆ ಬಿಡುಗಡೆ (೫೩೮) - ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಶರೀರಗ್ರಹಣವಾಗದ್ದು

ಕ್ಕೆ ಕಾರಣ (೫೩) - ಶ್ವೇತಕೇತು ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮವೇ ತಾನೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡದ್ದು (೫೪). ಪುಟ ೭೮೪-೭೯೯

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಾರ ಪುಟ ೮೦೦-೮೦೫

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ನಾರದಸನತ್ಕುಮಾರಸಂವಾದ - ನಾಮಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶ)

ನಾರದನು ಸನತ್ಕುಮಾರರಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದದ್ದು : ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಂಬಂಧ (೫೪೬) - ಕಥೆಯ ಸಂಬಂಧ (೫೪೭) - ಸನತ್ಕುಮಾರನು ನಾರದನನ್ನು ಏನೇನು ಬಲ್ಲೆ ? ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದು (೫೪೮) - ನಾರದನಿಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದ ಮುಗ್ಧೋದಾಹರಣೆಗಳು (೫೪೯) - ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದು (೫೫೦) - ಸನತ್ಕುಮಾರನ ಉಪದೇಶ (೫೫೧) - ನಾಮವೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು (೫೫೨) - ನಾಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೫೫೩) - ನಾಮಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದುಂಟು (೫೫೪).

ಪುಟ ೮೦೬-೮೧೮

ಎರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ವಾಗ್ಬ್ರಹ್ಮ : ವಾಕ್ಯದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ (೫೫೫) - ವಾಗ್ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೫೫೬). ಪುಟ ೮೧೯-೮೨೧

ಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಮನೋಬ್ರಹ್ಮ : ಮನಸ್ಸಿನ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ (೫೫೭) - ಮನೋಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೫೫೮). ಪುಟ ೮೨೨-೮೨೫

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಸಂಕಲ್ಪಬ್ರಹ್ಮ : ಸಂಕಲ್ಪದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ (೫೫೯) - ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು (೫೬೦) - ಸಂಕಲ್ಪೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೫೬೧).

ಪುಟ ೮೨೫-೮೩೨

ಐದನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮಾವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಚಿತ್ರಬ್ರಹ್ಮ : ಚಿತ್ರದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ (೫೬೨) - ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು
ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು (೫೬೩) - ಚಿತ್ತೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೫೬೪). ಪುಟ ೮೩೨-೮೩೬

ಆರನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮಾವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಧ್ಯಾನಬ್ರಹ್ಮ : ಧ್ಯಾನದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ (೫೬೫) - ಧ್ಯಾನಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗೆ
ಫಲ (೫೬೫). ಪುಟ ೮೩೬-೮೩೯

ಏಳನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮಾವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ವಿಜ್ಞಾನಬ್ರಹ್ಮ : ವಿಜ್ಞಾನದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ (೫೬೬) - ವಿಜ್ಞಾನೋಪಾಸನೆಗೆ
ಫಲ (೫೬೭). ಪುಟ ೮೩೯-೮೪೨

ಎಂಟನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮಾವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಬಲಬ್ರಹ್ಮ : ಬಲದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ (೫೬೮) - ಬಲಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ
(೫೬೮). ಪುಟ ೮೪೨-೮೪೫

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮಾವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಅನ್ನಬ್ರಹ್ಮ : ಅನ್ನದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ (೫೬೯) - ಅನ್ನಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗೆ
ಫಲ (೫೭೦). ಪುಟ ೮೪೫-೮೪೮

ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮಾವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಅಬ್ರೂಪಬ್ರಹ್ಮ : ಅಪ್ಪಿನ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ, ಉಪಾಸನಾವಿಧಿ (೫೭೧) -
ಅಬ್ರೂಪದ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೫೭೨). ಪುಟ ೮೪೮-೮೫೧

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಖಂಡ
(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ತೇಜೋಬ್ರಹ್ಮ : ತೇಜಸ್ವಿನ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ (೫೭೩) - ತೇಜೋಬ್ರಹ್ಮದ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೫೭೪). ಪುಟ ೮೫೧-೮೫೪

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಖಂಡ
(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಆಕಾಶಬ್ರಹ್ಮ : ಆಕಾಶದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ, ಉಪಾಸನಾವಿಧಿ (೫೭೫) - ಆಕಾಶೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೫೭೬). ಪುಟ ೮೫೪-೮೫೬

ಹದಿಮೂರನೆಯ ಖಂಡ
(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಸ್ಮರಬ್ರಹ್ಮ : ಸ್ಮರಣದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ (೫೭೭) - ಸ್ಮರಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೫೭೮). ಪುಟ ೮೫೭-೮೫೯

ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ
(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಅಶಾಬ್ರಹ್ಮ : ಅಶೆಯ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ, ಉಪಾಸನಾವಿಧಿ (೫೭೯) - ಅಶೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ (೫೮೦). ಪುಟ ೮೬೦-೮೬೨

ಹದಿನೈದನೆಯ ಖಂಡ
(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಪ್ರಾಣಬ್ರಹ್ಮ : ಪ್ರಾಣದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ (೫೮೧) - ಪ್ರಾಣನೇ ಪಿತ್ರಾದಿ ಗಳೆಂಬುದು ಹೇಗೆ? (೫೮೩) - ಪ್ರಾಣೋಪಾಸಕನು ಅತಿನಾದಿ (೫೮೪). ಪುಟ ೮೬೨-೮೬೯

ಹದಿನಾರನೆಯ ಖಂಡ
(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಸತ್ಯವನ್ನು ಆರಿತ ಅತಿನಾದಿ : ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ (೫೮೫) - ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯ (೫೮೬). ಪುಟ ೮೬೯-೮೭೧

ಹದಿನೇಳನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ವಿಜ್ಞಾನನೇ, ಸತ್ಯವದನಕ್ಕೆ ಹೇತು (೫೮೭).

ಪುಟ ೮೭೧-೮೭೪

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಮನನವು ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಹೇತು (೫೮೮).

ಪುಟ ೮೭೪-೮೭೫

ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಮನನಸಿದ್ಧಿ (೫೮೯).

ಪುಟ ೮೭೫

ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ನಿಷ್ಕೆಯು ಶ್ರದ್ಧೆಗೆ ಕಾರಣ (೫೯೦).

ಪುಟ ೮೭೬

ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಕೃತಿಯು ನಿಷ್ಕೆಗೆ ಕಾರಣ (೫೯೧).

ಪುಟ ೮೭೭

ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಸುಖಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿಯೇ ಕೃತಿ (೫೯೨).

ಪುಟ ೮೭೮-೮೭೯

ಇಪ್ಪತ್ತುಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಭೂಮದಲ್ಲಿಯೇ ಸುಖವಿದೆ (೫೯೩).

ಪುಟ ೮೭೯

ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ (ಭೂಮುವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಭೂಮನೇ ಅಮೃತ : ಭೂಮದ ಲಕ್ಷಣ, ಭೂಮವು ಅಮೃತ, ಅನಾತ್ಮವು ಮರ್ತ್ಯ (೫೯೬) - ಭೂಮಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು ಯಾವದೂ ಇಲ್ಲ (೫೯೭) - ಭೂಮವು ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ? (೫೯೭) ಪುಟ ೮೮೦-೮೮೭

ಇಪ್ಪತ್ತೈದನೆಯ ಖಂಡ (ಭೂಮುವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಭೂಮನೇ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ (೫೯೮) - ಭೂಮವು ದೃಷ್ಟ್ಯವಿಗಿಂತ ಬೇರೆ ಯಲ್ಲ (೫೯೯) - ಭೂಮನಾತ್ಮನಿದೇಶ : ಆತ್ಮದೇಶವೇತಕ್ಕೆ ? (೬೦೦) - ಭೂಮನಾತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಫಲ (೬೦೧). ಪುಟ ೮೮೮-೮೯೪

ಇಪ್ಪತ್ತಾರನೆಯ ಖಂಡ (ಭೂಮುವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯವಹಾರವೂ ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ (೬೦೨) - ಜ್ಞಾನದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ (೬೦೩) - ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನ (೬೦೪) - ಅಖ್ಯಾಯಿಕೆಯ ಉಪಸಂಹಾರ (೬೦೫). ಪುಟ ೮೯೪-೮೯೯

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಾರ ಪುಟ ೯೦೦-೯೦೧ ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ (ದಹರವಿದ್ಯೆ)

ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ (ದಹರೋಪಾಸನೆಯ ವಿವರ)

ಅಧ್ಯಾಯಸಂಬಂಧ (೬೦೬) - ದಹರೋಪಾಸನಾವಿಧಿ (೬೦೭) - ಶಂಕೆ, ದಹರಾಕಾಶದಲ್ಲೇನಿಡ್ತೀತು ? (೬೦೮) - ಹೃದಯಾಕಾಶದ ಮಹತ್ತ್ವ (೬೦೯) ಶಂಕೆ : ಶರೀರವು ನಾಶವಾದರೆ ಏನು ಉಳಿಯುತ್ತದೆ ? (೬೧೦) - ಶರೀರದ ದೋಷಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕಿಲ್ಲ, ಅದರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಕಾಮಗಳೂ ಇವೆ (೬೧೧) - ದಹರಾತ್ಮನ ಲಕ್ಷಣ (೬೧೨) ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಅಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ (೬೧೩) - ಅಜ್ಞರ ಪುಣ್ಯವು ಕ್ಷಯವಾಗತಕ್ಕದ್ದು (೬೧೪) - ದಹರೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಸರ್ವಶೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಮಚಾರ (೬೧೫).

ಪುಟ ೯೦೨-೯೨೦

ಎಗಡನೆಯ ಖಂಡ

(ದಹರವಿದ್ಯೆ)

ಮುಕ್ತನಾದ ದಹರೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಲೋಕಕಾಮಸಿದ್ಧಿ (೬೦೬) - ಮುಕ್ತನಿಗೆ ಸದ್ವಿಷಯಕಕಾಮಗಳೇ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತವೆ (೬೦೭) - ಮುಕ್ತನಿಗೆ ಸರ್ವಕಾಮ ಪ್ರಾಪ್ತಿ (೬೦೮). ಪುಟ ೯೨೧-೯೨೫

ಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ದಹರವಿದ್ಯೆ)

ತೃಷ್ಣೆಯೂ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರವೂ ಸತ್ಯಕಾಮಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಅಡ್ಡಿ (೬೦೯) - ಎಲ್ಲ ವನ್ನೂ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಬಹುದು (೬೧೦) - ಹೃದಯಾಕಾಶವು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬುದನ್ನು ಹೃದಯಾಕಾಶಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನದಿಂದ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬಹುದು (೬೧೧) - ಹೃದಯ ನಾಮನಿರ್ವಚನಜ್ಞಾನಿಗೆ ಫಲ (೬೧೨) - ದಹರೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಅಗುವ ಸ್ವರೂಪಪ್ರಾಪ್ತಿ (೬೧೩) - ಉಪಾಸ್ಯಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯವೆಂಬ ನಾಮ (೬೧೪) - ಸತ್ಯವೆಂಬ ನಾಮದ ಅಕ್ಷರಗಳ ಮಹಿಮೆ. ಪುಟ ೯೨೬-೯೩೬

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ದಹರವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಉಪಾಸಕನು ಪಡೆಯುವ ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪ (೬೧೬) - ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾದರೇ ಸಕಲದೋಷಪರಿಹಾರ (೬೧೭) - ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದ ಅವಶ್ಯಕತೆ (೬೧೮). ಪುಟ ೯೩೭-೯೪೨

ಐದನೆಯ ಖಂಡ

(ದಹರವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಸ್ತುತಿ : ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ (೬೨೯) - ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಯಜ್ಞ, ಇಷ್ಟ, (೬೩೦) - ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಸತ್ರಾಯಣಮೌನಗಳು (೬೩೧) - ಅನಾಶಕಾಯನ, ಅರಣ್ಯಾಯನ - ಇವು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ (೬೩೨) - ಬ್ರಹ್ಮಯೋಗದ ವೈಭವ (೬೩೩) - ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆಯ ವೈಭವ (೬೩೪). ಪುಟ ೯೪೨-೯೫೫

ಆರನೆಯ ಖಂಡ

(ದಹರವಿದ್ಯೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ದಹರೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಗತಿ : ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ (೬೩೭) - ಹೃದಯನಾಡಿಗಳ ವರ್ಣ (೬೩೮) - ನಾಡಿಗಳಿಗೂ ಸೂರ್ಯನಿಗೂ ರಶ್ಮಿಸಂಬಂಧ

(೬೩೯) - ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಾಡಿಗಳ ದ್ವಾರದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮಪ್ರವೇಶ (೬೪೦) - ಸುಷುಪ್ತಜೀವನಿಗೆ ಕರ್ಮಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ (೬೪೧) - ಉಪಾಸಕನ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಯ ಪೂರ್ವಾವಸ್ಥೆ (೬೪೨) - ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಕ್ರಮ (೬೪೩) - ಸುಷುಪ್ತ ನಾಡಿಯೇ ಅಮೃತನಾಡಿ (೬೪೪). ಪುಟ ೯೫೬-೯೬೮

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೊದಲನೆಯ ಆರುಖಂಡಗಳ ಸಾರ

ಪುಟ ೯೬೯-೯೭೧

ಏಳನೆಯ ಖಂಡ

(ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯನಿರೂಪಣದಿಂದ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವನಿರ್ಧಾರಣ)

ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ (೬೪೫) - ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿದ ಆತ್ಮನ ಲಕ್ಷಣ (೬೪೬) - ಆತ್ಮವಿಜ್ಞಾನದ ಫಲ (೬೪೭) - “ಅನ್ತೇಷ್ವಪೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಃ” ಎಂಬುದು ವಿಧಿಯಲ್ಲ (೬೪೮) - ಇಂದ್ರವಿರೋಚನರು ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದದ್ದು (೬೪೯) - ಇಂದ್ರವಿರೋಚನರು ಅತ್ಮೋಪದೇಶವನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡದ್ದು (೬೫೦) - ಅಕ್ಷಿಪುರುಷನಾದ ಬ್ರಹ್ಮ (೬೫೧) - ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಸುಳ್ಳುಹೇಳಿದನೆ ? (೬೫೨).

ಪುಟ ೯೭೨-೯೮೩

ಎಂಟನೆಯ ಖಂಡ

(ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯನಿರೂಪಣ)

ನೀರಿನ ಶ್ರಾವೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತ : ಶ್ರಾವೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಇಂದ್ರವಿರೋಚನರು ಕಂಡದ್ದು (೬೫೩) - ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಕಂಡದ್ದು, ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ (೬೫೪) - ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಮತ್ತೆ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದು (೬೫೫) - ಇಂದ್ರವಿರೋಚನರು ಹಿಂತಿರುಗಿದ್ದು, ವಿರೋಚನನ ನಿಶ್ಚಯ (೬೫೬) - ದೇಹಾತ್ಮನಾದವೇ ಅಸುರರ ಉಪನಿಷತ್ತು (೬೫೭).

ಪುಟ ೯೮೪-೯೯೫

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯನಿರೂಪಣ)

ಇಂದ್ರನು ದೇಹಚ್ಛಾಯಾತ್ಮನಾದದಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ಕಂಡದ್ದು (೬೫೮) - ಇಂದ್ರನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡದ್ದು (೬೫೯) - ಇಂದ್ರವಿರೋಚನರ ಮತಭೇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ (೬೬೦) - ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಮತ್ತೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದು (೬೬೧) .

ಪುಟ ೯೯೬-೧೦೦೨

ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯನಿರೂಪಣ)

ಸ್ವಸ್ಥಾತ್ಮನ ಉಪದೇಶ, ಇಂದ್ರನ ಅಸಂತೋಷ (೬೬೨) - ಇಂದ್ರನು ಮತ್ತೆ
ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಂತದ್ದು (೬೬೩). ಪುಟ ೧೦೦೩-೧೦೦೪

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯನಿರೂಪಣ)

ಸುಷುಪ್ತಾತ್ಮನ ಉಪದೇಶವೂ, ಇಂದ್ರನ ಅಸಂತೋಷವೂ (೬೬೪) -
ಇಂದ್ರನು ಇನ್ನೊಂದು ವರ್ಷಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಂತದ್ದು (೬೬೫).
ಪುಟ ೧೦೦೯-೧೦೧೩

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯಾತೀತಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪ)

ಮರ್ತ್ಯವಾದ ಶರೀರವು ಆತ್ಮನಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನ (೬೬೬) - ಶರೀರನಿಗೆ ಪ್ರಿಯಾ
ಪ್ರಿಯಗಳು ತಪ್ಪವು (೬೬೭) - ಆಶರೀರನಿಗೆ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳು ಸೋಂಕವು (೬೬೮) -
ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಸಂವೇದ್ಯಾನಂದಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ (೬೬೯) - ಮುಕ್ತನಿಗೆ
ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ವಾಕ್ಯಗಳ ಗತಿ (೬೭೦) - ಆಶರೀರಸ್ವರೂಪಪ್ರಾಪ್ತಿಪ್ರಕಾರ:
ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ (೬೭೧) - ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದು
ಕೊಂಡವನೇ ಉತ್ತಮಪುರುಷನು (೬೭೨) - ಮುಕ್ತಾತ್ಮನ ಐಶ್ವರ್ಯ (೬೭೩) -
ದ್ವಿತೀಯಾಭಾವನಿದ್ದರೂ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ (೬೭೪) - ಆಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿ
ಕಾಣುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ (೬೭೫) - ಜ್ಞಾನವು ಆತ್ಮನದು, ನಿರ್ವಿಶೇಷ
ದರ್ಶನವು ಕರಣದ್ದು : ಆಶರೀರಾತ್ಮನು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಬಗೆ (೬೭೬)
ಅರಿವೇ ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವು (೬೭೭) - ಮುಕ್ತನಿಗೆ ದೈವಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸರ್ವಕಾಮಾ
ವಾಪ್ತಿ (೬೭೮) - ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಈ ಜ್ಞಾನದಿಂದಾದ ಫಲ : ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನ
ದಿಂದ ಸರ್ವಲೋಕಕಾಮಗಳೂ ದೊರಕಿವೆ (೬೭೯). ಪುಟ ೧೦೧೪-೧೦೧೮

ಹದಿಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಜಪಧ್ಯಾನಾರ್ಥಮಂತ್ರಗಳು)

ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಮಂತ್ರ : ಉಪಾಸಕನು ಮಾಡುವ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಧ್ಯಾನ
(೬೮೦). ಪುಟ ೧೦೪೮-೧೦೫೦

ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ಬ್ರಹ್ಮಲಕ್ಷಣವೂ ಧ್ಯಾನಮಂತ್ರವೂ)

ಬ್ರಹ್ಮಲಕ್ಷಣ, ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಮಂತ್ರ : ಧ್ಯಾನಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಲಕ್ಷಣ (೬೮೬)
- ಉಪಾಸಕನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ (೬೮೭). ಪುಟ ೧೦೫೧-೧೦೫೪

ಹದಿನೈದನೆಯ ಖಂಡ

(ಗುರುವಂಶವೂ ಸಾಧನಕಲಾಪವೂ)

ಗುರುವಂಶ, ಸಾಧನ, ಫಲ ಗುರುವಂಶಪರಂಪರೆ (೬೮೮)- ಸಾಧನಕ್ರಮ
(೬೮೯) - ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಫಲ (೬೯೦). ಪುಟ ೧೦೫೫-೧೦೬೧

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಏಳರಿಂದ ಹದಿನೈದರವರೆಗಿನ

ಖಂಡಗಳ ಸಾರ ಪುಟ ೧೦೬೨-೧೦೬೪

ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಪುಟ ೧೦೬೫-೧೦೬೪

ಉಪನಿಷದ್ವಿಭಾಗಗಳ ವರ್ಣಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ ಪುಟ ೧೦೬೫-೧೦೬೬

ಶಬ್ದಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ ಪುಟ ೧೦೬೭

ಭಾಷ್ಯ ಚರ್ಚೆಗಳ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

೧. ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನೆಂದರೆ ಯಾರು ?

ವೃತ್ತಿಕಾರರ ಮತ: ಯಾವ ಅಶ್ರಮದವರಾದರೂ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥರಾಗಿರಬಹುದು (೧೭೮) - ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಪರಮಹಂಸನೇ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನು (೧೭೯) - ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೆ ಏಕತ್ವಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿದ್ದರೂ ಕರ್ಮವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲ (೧೮೦) - ಏಕತ್ವಜ್ಞಾನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿಕರ್ಮಗಳಿಲ್ಲ (೧೮೧) ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಯಮನಿಯಮಾದಿಗಳು ಹೊಂದುವದು ಹೇಗೆ? (೧೮೨) - ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿಮರ್ಶೆ (೧೮೩) - ಪಾರಮಹಂಸ್ಯವೇ ನೇಮೋಕ್ತಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯವು (೧೮೪) - ಏಕತ್ವಜ್ಞಾನಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನು (೧೮೫) - ಗೃಹಸ್ಥನೂ ಜ್ಞಾನಿಯಾದರೆ ಅವನಿಗೆ ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯವು ಅರ್ಥಪ್ರಾಪ್ತ (೧೮೬). ಪುಟ ೨೩೬-೨೫೩

೨. ಸೂರ್ಯೋದಯಾಸ್ತಮಯಗಳ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಚರ್ಚೆ

ಅಕ್ಷೇಪ (೨೨೦) - ಪರಿಹಾರ (೨೨೧). ಪುಟ ೨೯೬-೨೯೯

೩. ಚರ್ಚೆ: ವಾಗಾದಿಗಳು

ಸ್ವರ್ಧಮಾಡಿದವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ಸರಿ ?

ವಾಗಾದಿಗಳೂ ಚೇತನಾವಂತವಾಗಿವೆ (೩೭೦) - ಪ್ರಾಣಸಂವಾದಕಲ್ಪನೆಯ ಪ್ರಯೋಜನ (೩೭೧). ಪುಟ ೫೧೬-೫೨೦

೪. ಚರ್ಚೆ: ಇದು ವಸ್ತುದೃಷ್ಟಿಯೋ ?

ಆಚಮನಾಂತರವಿಧಿಯೋ ?

ಅಕ್ಷೇಪಪರಿಹಾರಗಳು (೩೭೪). ಪುಟ ೫೨೪-೫೨೬

೫. ದೇವಯಾನದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಚರ್ಚೆ

ದೇವಯಾನಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು (೪೦೨) - ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯು ಗೃಹಸ್ಥರ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕ (೪೦೩) - ಸಾಮಾನ್ಯಗೃಹಸ್ಥರಿಗೆ ಉತ್ತರಮಾರ್ಗಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ (೪೦೪) - ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಗೆ ಅಗುವ ಅನ್ಯತತ್ವವು ಅಪೇಕ್ಷಿತ (೪೦೫) - ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ (೪೦೬). ಪುಟ ೫೬೫-೫೭೫

೬. ಬೌದ್ಧರ ಅಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದದಲ್ಲಿ ದೋಷ

ಅಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದದಲ್ಲಿ ದೋಷ (೪೫೧) - ತನಗೆರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ ಅಸತ್ತೊಂದೇ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಹೇಗೆ? (೪೫೨) - ಅಸದ್ವಾದದ ನಿರಾಕರಣೆ, ಬೀಜಾಂಕುರ ಹೃಷ್ಯಾಂತವು ಸರಿಯಲ್ಲ (೪೫೩) - ಅಸದ್ವಾದಕ್ಕೆ ಯಾವ ದೃಷ್ಟಾಂತವೂ ಇಲ್ಲ, ಸದ್ವಾದಕ್ಕೆ ಇದೆ (೪೫೪) - ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪಸಮಾಧಾನಗಳು (೪೫೫).

ಪುಟ ೬೬೧-೬೭೩

೭. ಈಕ್ಷೇಪತ್ರವಿಷಯಕ್ಕೆ ಆಕ್ಷೇಪಸಮಾಧಾನಗಳು

ಆಕ್ಷೇಪಸಮಾಧಾನಗಳು (೪೬೦).

ಪುಟ ೬೭೮-೬೮೧

೮. ಆತ್ಮನು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿರುವ ಬಗೆ

ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಭಾಸರೂಪನು (೪೬೪) - ಜೀವನು ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ (೪೬೫).

ಪುಟ ೬೮೬-೬೮೯

೯. ಚರ್ಚೆ : ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಶರೀರಪ್ರಾಪ್ತಿಯುಂಟೆ ?

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ : ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಫಲವಾಗಲೇಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಗೂ ಜನ್ಮಾಂತರ ಉಂಟು (೫೨೮) - ಅಪ್ರವೃತ್ತಫಲವುಳ್ಳ ಕರ್ಮವೆಲ್ಲ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಾಶವಾಗುವದು (೫೨೯).

ಪುಟ ೭೭೫-೭೭೯

೧೦. ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮತಾಂತರವೂ

ಖಂಡನೆಯೂ

ಮತಾಂತರವೂ ಖಂಡನೆಯೂ (೫೩೪).

ಪುಟ ೭೮೨-೭೮೩

೧೧. ತತ್ತ್ವಮುಸಿ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ತಾತ್ಪರ್ಯ

ಕರ್ತೃತ್ವಭೋಕ್ತೃತ್ವಬುದ್ಧಿನಿವೃತ್ತಿಯೇ ವಾಕ್ಯಜ್ಞಾನದ ಫಲ (೫೪೧) - ಇಲ್ಲಿ ತ್ವಂಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿಲ್ಲ (೫೪೨) - ಗೌಣವಾಗಿ 'ಅದೇ ಸ್ವಾನು' ಎಂದಿದೆ ಎಂಬುದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ (೫೪೩) - ತ್ವಂಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಿಗೆ ಸದ್ವ್ರೂಪತ್ವ ವನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಲಿಂಗಗಳು (೫೪೪) - ಸದಾತ್ಮವಿಜ್ಞಾನನಾಗದಿರುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ (೫೪೫).

ಪುಟ ೭೯೧-೭೯೯

೧೨. ಭೂಮದಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ಕಾಣುವದೇ
ಮುಂತಾದ ವೈವಹಾರವುಂಟೆ ?

ಭೂಮದಲ್ಲಿ ವೈವಹಾರವುಂಟೆ ? (೫೯೫).

ಪುಟ ೮೮೨-೮೮೫

೧೩. ಚರ್ಚೆ : ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ
ಹೊಗಳಿದೆಯೆ ?

ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಹೊಗಳಿದೆಯೆ ? (೬೩೫).

ಪುಟ ೯೪೯

೧೪. ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದ ಪದಾರ್ಥಗಳು
ಮಾನಸಮಾತ್ರವೆ ?

ಮಾನಸಮಾತ್ರವೇ ? ಎಂಬ ಚರ್ಚೆ (೬೩೬).

ಪುಟ ೯೫೦-೯೫೫

೧೫. ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಪ್ರತಿಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯೂ
ಒಬ್ಬನೇ ಆತ್ಮನನ್ನು ಹೇಳಿದನೆ ?

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ : ಇಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಆತ್ಮರುಗಳನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ (೬೭೧) - ಸಿದ್ಧಾಂತ :
ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ (೬೭೨) - ಸ್ಪಷ್ಟದಲ್ಲಿಯೂ
ಸಾಕ್ಷಿಯನ್ನೇ ಉಪದೇಶಿಸಿರುತ್ತದೆ (೬೭೩) - ತುರೀಯನು ಜೀವನಗಿಂತ ಬೇರೆಯಲ್ಲ
(೬೭೪) - ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರಿತ್ವವು ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿದೆ (೬೭೫). ಪುಟ ೧೦೨೨-೧೦೨೩

ಸಂಕೇತಗಳ ವಿನಯ

ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಕೆಲವು ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿನಯಿಸಿದೆ. ಶ್ರೀಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರಗ್ರಂಥರತ್ನಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಇತರ ಸಂಕೇತಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ.

ಅ.	=	ಅಷ್ಟೇಕರ್ ಕಂಪನಿಯ ಪುಸ್ತಕದ ಪಾರ
ಅ. ಟೀ.	=	ಅನಂದಗಿರಿಗಳ ಟೀಕೆ
ಐ. ಬ್ರಾ.	=	ಐತರೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ಗೌ. ಧ.	=	ಗೌತಮಧರ್ಮಸೂತ್ರ
ತೆ.	=	ತೆಲಗುಪುಸ್ತಕಪಾರ
ತೈ. ಬ್ರಾ.	=	ತೈತ್ತಿರೀಯಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ಪಾ. ಸೂ.	=	ಪಾಣಿನೀಯಸೂತ್ರ
ಮನು.	=	ಮನುಸ್ಮೃತಿ
ವಾ.	=	ವಾಣೀವಿಲಾಸಪುಸ್ತಕಪಾಠ
ವಿ. ಪು.	=	ವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣ
ಶತ. ಬ್ರಾ.	=	ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ಶಾ. ಭಾ.	=	ಶಾಬರಭಾಷ್ಯ

॥ ಓಮ್ ॥

ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯಸಮೇತವಾದ

ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು

ಭಾಷ್ಯಕಾರರ ಅನಂತರಣಿಕೆ

ಗ್ರಂಥಾರಂಭಪ್ರತಿಜ್ಞೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧. 'ಓಮಿತೈತದಕ್ಷರಮ್' ಇತ್ಯಾದ್ಯಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯೀ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ | ತಸ್ಯಾಃ ಸಂಕ್ಷೇಪತೋರ್ಥಜಿಜ್ಞಾಸುಭ್ಯಃ ಋಜುವಿವರಣಮ್ ಅಲ್ಪಗ್ರಂಥಮ್ ಇದಮ್ ಆರಭ್ಯತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಓಮಿತೈತದಕ್ಷರಮ್ ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿರುವ ಎಂಟು ಅಧ್ಯಾಯಗಳ (ಗ್ರಂಥವು) ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು. ಆ (ಉಪನಿಷತ್ತಿಗೆ) ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆನ್ನುವವರಿಗೋಸ್ಕರ¹ ಅಲ್ಪಗ್ರಂಥವುಳ್ಳ² ಈ ಋಜುವಿವರಣವನ್ನು³ ಆರಂಭಿಸಿರುತ್ತದೆ.

1. ಶಾಂಕರಕದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಚರ್ಚೆಮಾಡಿದ್ದರೂ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನುವವರಿಗೋಸ್ಕರ ಎಂದರ್ಥ. ಟೀ||

2. ಡ್ರಾವಿದಭಾಷ್ಯವು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಗ್ರಂಥದ ಭಾಷ್ಯವು ಬೇಕೆನ್ನುವವರಿಗೆ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಭಾವವು ಈ ವಿಶೇಷಣದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆ ಎಂದು ಟೀ||

3. ಪಾಠಕ್ರಮಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಶಾಂಕರಕಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರವಿಲ್ಲ ; ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಈ ವಿವರಣವು ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಸ್ಥಾನ, ವಿಷಯ... ಮುಂತಾದವುಗಳ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಹೀತಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ.

ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೂ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿಗೂ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨. ತತ್ರ ಸಂಬಂಧಃ | ಸಮಸ್ತಂ ಕರ್ಮ ಅಧಿಗತಂ ಪ್ರಾಣಾದಿದೇವತಾ^೧ ವಿಜ್ಞಾನಸಹಿತಮ್ ಅರ್ಚಿರಾದಿಮಾರ್ಗೇಣ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರತಿಪತ್ತಿಕಾರಣಮ್ | ಕೇವಲಂ ಚ^೨ ಧೂಮಾದಿಮಾರ್ಗೇಣ ಚಂದ್ರಲೋಕಪ್ರತಿಪತ್ತಿಕಾರಣಮ್ | ಸ್ವಭಾವಪ್ರವೃತ್ತಾನಾಂ ಚ ಮಾರ್ಗದ್ವಯಸಂಭ್ರಷ್ಟಾನಾಂ ಕಷ್ಟಾ ಅಧೋಗತಿ ರುಕ್ತಾ | ನ ಚ ಉಭಯೋರ್ಮಾರ್ಗಯೋರನ್ಯತರಸ್ಥಿತ್ವಂ ಪಿ ಮಾರ್ಗೇ ಆತ್ಮನಿರೀ ಪುರುಷಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಃ | ಇತ್ಯತಃ ಕರ್ಮನಿರವೇಕ್ಷಮ್ ಅದ್ವೈತಾತ್ಮವಿಜ್ಞಾನಂ ಸಂಸಾರಗತಿತ್ರಯಹೇತುಪಮದೇನ ವತ್ಸವ್ಯಮ್ ಇತಿ ಉಪನಿಷತ್ ಆರಭ್ಯತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇಲ್ಲಿ^೩ ಸಂಬಂಧವೇನೆಂದರೆ : ಪ್ರಾಣವೇ ಮುಂತಾದ^೪ (ದೇವತೆಗಳ) ಉಪಾಸನೆಯ ಸಹಿತವಾಗಿ^೫ ಅರ್ಚಿರಾದಿಮಾರ್ಗದಿಂದ^೬ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ^೭ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ (ಕರ್ಮ), ಧೂಮಾದಿಮಾರ್ಗದಿಂದ^೮ ಚಂದ್ರಲೋಕ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಬರಿಯ^೯ (ಕರ್ಮ- ಹೀಗೆ) ಸಮಸ್ತಕರ್ಮವನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡದ್ದಾಯಿತು. ಸ್ವಭಾವದಿಂದಲೇ ಪ್ರವೃತ್ತರಾಗಿ^{೧೦} ಈ ಎರಡು

1. 'ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಾದಿದೇವತಾ' ಎಂದು ಟೀಕಾಸಮ್ಮತವಾದ ಪಾಠ.

2. ಇದಾದಮೇಲೆ 'ಕರ್ಮ' ಎಂದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಅ || ವಾ || ಪಾಠವೂ ಅಗ ಬಹುದು.

3. ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿಗೆ.

4. ಟೀಕಾಸಮ್ಮತವಾದ ಪಾಠದಂತೆ 'ಪ್ರಾಣ, ಅಗ್ನಿ' - ಮುಂತಾದ ಎಂದು ಕನ್ನಡಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು ; ಈಗಿನ ಪಾಠದಲ್ಲಿಯೇ ಅಗ್ನಿಯೂ ಸೇರಿರುತ್ತಾನೆ.

5. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಣಾದ್ಯುಪಾಸನೆಯಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಅಲ್ಪಫಲವೆಂಬುದನ್ನು ಅನುವಾದಮಾಡಿ ಆತ್ಮಂತಿಕಫಲವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅವತರಣಿಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದೇ ವಿಶೇಷ.

6. ಅರ್ಚಿರಾದಿ (ದೇವಯಾನ, ಉತ್ತರ)ಮಾರ್ಗ, ಧೂಮಾದಿ (ಪಿತೃಯಾಣ, ದಕ್ಷಿಣ)ಮಾರ್ಗ- ಇವುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ.

7. 'ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಪ್ರತಿಪತ್ತಿಕಾರಣಮ್' ಎಂಬ ಪಾರಾಂತರವೂ ಇದೆ. ಅದು ಇಲ್ಲ ದಿದ್ದರೂ ಅಪರಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಎಂದೇ ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ.

8. ಉಪಾಸನಾಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ.

9. ಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೋಧನೆಯಿಲ್ಲದೆ ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಂದಲೇ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಎಂದರ್ಥ.

ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದಲೂ ತಪ್ಪಿ ಜಗುಳಿರುವ (ಜೀವ)ರಿಗೆ ಕಷ್ಟವಾದ ಅಧೋಗತಿ ಯನ್ನೂ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ¹. ಆದರೆ ಈ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ (ಯಾವ) ಒಂದು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ಆತ್ಯಂತಿಕವಾದ ಪುರುಷಾರ್ಥದ ಸಿದ್ಧಿ(ಯಾಗುವ)ದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ² ಕರ್ಮದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದ ಅದ್ವೈತಾತ್ಮವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು -ಸಂಸಾರದ ಮೂರು ಗತಿಗಳಿಗೂ ಕಾರಣ(ವಾದ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು) ಬಾಧಿಸಿ- ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಅದ್ವೈತಾತ್ಮವಿಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಆತ್ಯಂತಿಕಮೋಕ್ಷವಿಲ್ಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩. ನ ಚ ಅದ್ವೈತಾತ್ಮವಿಜ್ಞಾನಾತ್ ಅನ್ಯತ್ರ ಆತ್ಮನಿಕ್ಕೇ ನಿಃಶ್ರೇಯಸ ಪ್ರಾಪ್ತಿಃ | ವಕ್ಷ್ಯತಿ ಹಿ “ಅಧ ಯೇನೃಥಾತೋ ವಿದುರನ್ಯರಾಜಾನಸ್ತೇ ಕ್ಷಯಃ ಲೋಕಾ ಭವಂತಿ” (೭-೨೫-೨), ವಿಪರ್ಯಯೇ ಚ “ಸ ಸ್ವರಾಷ್ಟವತಿ” (೭-೨೫-೨) ಇತಿ | ತಥಾ ದ್ವೈತವಿಷಯಾನ್ಯತಾಭಿಸಂಧಸ್ಯ ಬನ್ಧನಂ ತಸ್ಯ ಸ್ಯೇವ ತಪ್ತಪರಶುಗ್ರಹಣೇ ಬನ್ಧದಾಹಭಾವಃ ಸಂಸಾರದುಃಖಪ್ರಾಪ್ತಿಶ್ಚ ಇತ್ಯುಕ್ತಾನಿ | ಅದ್ವೈತಾತ್ಮಸತ್ಯಾಭಿಸಂಧಸ್ಯ ಅತಸ್ತರಸ್ಯೇವ ತಪ್ತಪರಶುಗ್ರಹಣೇ ಬನ್ಧದಾಹಭಾವಃ ಸಂಸಾರದುಃಖನಿವೃತ್ತಿಃ, ಮೋಕ್ಷಶ್ಚ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅದ್ವೈತಾತ್ಮವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯ (ಸಾಧನ)ದಿಂದ ಆತ್ಯಂತಿಕವಾದ ನಿಃಶ್ರೇಯಸದ ಪ್ರಾಪ್ತಿ(ಯಾಗ)ಲಾರದು. “ಇನ್ನು ಯಾರು ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವರೋ, ಮತ್ತೊಬ್ಬನನ್ನು ರಾಜನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಅವರು ಕ್ಷಯಿಸತಕ್ಕ ಲೋಕ(ಗಳನ್ನು ಪಡೆದವ)ರಾಗುತ್ತಾರೆ” (೭-೨೫-೨), ಅದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿ (ಹೀಗೆ ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನಲ್ಲ), “ಅವನು ಸ್ವರಾಜನಾಗಿರುವನು” (೭-೨೫-೨)- ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಇದರಂತೆ ದ್ವೈತ

1. ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟಿ ಸಾಯುವದೆಂಬ ಈ ಮೂರನೆಯ ಗತಿಯನ್ನು ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಕರ್ಮ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಮೂರು ಗತಿಯನ್ನೂ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಇವುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮೋಕ್ಷಹೇತುವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ ಎಂಬುದೇ ಒಟ್ಟರ್ಥ.

2. ಬರಿಯ ಕರ್ಮದಿಂದ ಆಗುವ ಪಿತೃಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಬೇಗನೆ ಕ್ಷಯವಾಗುವದು. ಉಪಾಸನಾಸಮುಚ್ಚಿತಕರ್ಮದಿಂದಾಗುವ ದೇವಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲದವರೆಗೆ ಇದ್ದರೂ ನಿತ್ಯವಾದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡುವದಿಲ್ಲ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕಕರ್ಮವಂತೂ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ವಿಷಯವಾದ ಅನ್ಯತದಲ್ಲಿ^೧ ಅಭಿಮಾನವುಳ್ಳವನಿಗೆ, ಕಳ್ಳನಿಗೆ ಕಾಯಿಸಿದ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಾಗ ಬಂಧವೂ ಸುಡುವಿಕೆಯೂ (ದುಃಖಪ್ರಾಪ್ತಿಯೂ) ಆಗುವಂತೆ, ಬಂಧವೂ ಸಂಸಾರದುಃಖಪ್ರಾಪ್ತಿಯೂ ಆಗುವವೆಂದು (೬-೧೬-೧) ಹೇಳಿ ಅದ್ವೈತಾತ್ಮನೆಂಬ ಸತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವುಳ್ಳವನಿಗೆ, ಕಳ್ಳನಲ್ಲದವನು ಕಾಯಿಸಿದ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಾಗ ಬಂಧದಾಹಗಳೂ (ದುಃಖಪ್ರಾಪ್ತಿಯೂ) ಆಗದಿರುವಂತೆ, ಸಂಸಾರದುಃಖಗಳ ನಿವೃತ್ತಿಯೂ ಮೋಕ್ಷವೂ^೨ (ಆಗುವ) ವೆಂದೂ (ಮುಂದೆ ಹೇಳಿದೆ).

ಅದ್ವೈತಾತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಕರ್ಮಕ್ಕೂ ಸಮುಚ್ಚಯವಿಲ್ಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪. ಅತ ಏವ ನ ಕರ್ಮಸಹಭಾವಿ ಅದ್ವೈತಾತ್ಮದರ್ಶನಮ್ | ಕ್ರಿಯಾ ಕಾರಕಫಲಭೇದೋಪಮದೇನ 'ಸದೇಕಮೇವ ಅದ್ವಿತೀಯಮ್,' (೬-೨-೧, ೨), "ಆತ್ಮೈವೇದಂ ಸರ್ವಮ್" (೭-೨೫-೨)- ಇತ್ಯೇವಮಾದಿವಾಕ್ಯಜನಿತಸ್ಯ ಬಾಧಕಪ್ರತ್ಯಯಾನುಪಪತ್ತೇಃ | ಕರ್ಮವಿಧಿಪ್ರತ್ಯಯಃ ಇತಿ ಚೇತ್ | ನ | ಕರ್ತೃಭೋಕ್ತೃಸ್ವಭಾವವಿಜ್ಞಾನವತಃ ತಜ್ಜನಿತಕರ್ಮಫಲರಾಗದ್ವೇಷಾದಿ ದೋಷವತಶ್ಚ ಕರ್ಮವಿಧಾನಾತ್ | ಅಧಿಗತಸಕಲವೇದಾರ್ಥಸ್ಯ ಕರ್ಮ ವಿಧಾನಾತ್ ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನವತೋಽಪಿ ಕರ್ಮ ಇತಿ ಚೇತ್ | ನ | ಕರ್ಮಾಧಿ ಕೃತವಿಷಯಸ್ಯ ಕರ್ತೃಭೋಕ್ತಾದಿಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಸ್ಯ 'ಸದೇಕಮೇವಾ ದ್ವಿತೀಯಮ್', 'ಆತ್ಮೈವೇದಂ ಸರ್ವಮ್' ಇತ್ಯನೇನ ಉಪಮದ್ವಿತತ್ವಾತ್ | ತಸ್ಮಾತ್ ಅವಿದ್ಯಾದಿದೋಷವತ ಏವ ಕರ್ಮಾಣಿ ವಿಧೀಯಂತೇ ನಾದ್ವೈತ ಜ್ಞಾನವತಃ | ಅತ ಏವ ಹಿ ವಕ್ಷ್ಯತಿ "ಸರ್ವ ಏತೇ ಪುಣ್ಯಲೋಕಾ ಭವಂತಿ, ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥೋಽಮೃತತ್ವಮೇತಿ" (೨-೨೩-೧) ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅದ್ವೈತಾತ್ಮದರ್ಶನವು ಕರ್ಮದೊಡನೆ ಇರತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕ್ರಿಯೆ, ಕಾರಕ, ಫಲ - ಎಂಬ ಭೇದವನ್ನು ಬಾಧಿಸಿ "ತನಗೆರ ಡನೆಯದಿಲ್ಲದ ಸತ್ತೊಂದೇ" (೬-೨-೧, ೨), "ಇದೆಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮನೇ" (೭-೨೫-೨)

1. ಅನ್ಯತ, ಮಿಥ್ಯಾ, ವಿತಥ- ಈ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹುಸಿತೋರಿಕೆ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ.

2. ಸಂಸಾರಬಂಧ, ದುಃಖಪ್ರಾಪ್ತಿ- ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲಾ ಅನಿಷ್ಟದಿಂದಲೂ ಬಿಡು ಗಡೆಯಾಗುವದೆಂಬ ಮೋಕ್ಷವು ಕಳ್ಳನಲ್ಲದವನಿಗೆ ಬಂಧ, ಸುಡುವಿಕೆ, ದುಃಖ- ಇವುಗಳಿಲ್ಲ ದಂತಾಗುವ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ.

-ಎಂಬಿದೇ ಮುಂತಾದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಬಾಧಕಪ್ರತ್ಯಯವುಂಟಾಗುವಹಾಗಿಲ್ಲ.

(ಆಕ್ಷೇಪ):- ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಿದೆ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವು (ಬಾಧಕವು)* ಎಂದರೋ ?

(ಪರಿಹಾರ):- ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ತೃಭೋಕ್ತೃಸ್ವಭಾವದ (ಆತ್ಮನ) ಅರಿವುಳ್ಳವನೂ ಅದರಿಂದುಂಟಾಗುವ ಕರ್ಮಫಲದಲ್ಲಿ ರಾಗ, ದ್ವೇಷ-ಮುಂತಾದ ದೋಷವುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿರುವವನಿಗೇ ಕರ್ಮವನ್ನು ವಿಧಿಸಿದೆ*.

(ಆಕ್ಷೇಪ):- ಸಕಲವೇದಾರ್ಥವನ್ನೂ ಅರಿತುಕೊಂಡವನಿಗೇ ಕರ್ಮವನ್ನು ವಿಧಿಸಿರುವದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನವಿರುವವನಿಗೂ ಕರ್ಮ(ವುಂಟು)* ಎಂದರೋ ?

(ಪರಿಹಾರ):- ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕೃತನಾದವನಿಗೆ (ಇರುವ) ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಕರ್ತೃಭೋಕ್ತಾದಿವಿಜ್ಞಾನವು “ತನಗಿರಡನೆಯ ದಿಲ್ಲದ ಸತ್ತೊಂದೇ”, “ಇದೆಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮನೇ” -ಎಂಬೀ (ವಿಜ್ಞಾನ)ದಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ*. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಿದ್ಯೆಯೇ ಮುಂತಾದ ದೋಷವುಳ್ಳವನಿಗೇ ಕರ್ಮಗಳು ವಿಹಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆಯೇ ಹೊರತು ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನಿಗಲ್ಲ*. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೆ, “ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಪುಣ್ಯಲೋಕವುಳ್ಳವರಾಗುವರು ; (ಆದರೆ)

1. ಬಾಧಕವಿರುವದು ದ್ವೈತಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ಎಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮನೇ -ಎಂಬ ಅದ್ವೈತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವೇ ಇರುವಂತಿಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನದೊಡನೆ ಕರ್ಮವನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಭವವೇ ಇಲ್ಲ.

2. ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ವಿಧಿಸಿರುವದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗದೆ ಇರುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ಅರಿವು ಅದ್ವೈತಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಬಾಧಕವಲ್ಲವೆ ?

3. ನಿತ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ಕೂಡ ಅವಿದ್ಯಾದೋಷವುಳ್ಳವನಿಗೇ ವಿಧಿಸಿದೆ. ಬೃ. ಭಾ. ೧-೩-೧ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೫).

4. ಅದ್ವೈತಾರ್ಥವೂ ವೇದಜ್ಞಾನನಾದದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಅರಿತಮೇಲೆಯೇ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವೆಂದಾಯಿತು ಎಂದು ಭಾವ. ತೈ. ಭಾ. ೧-೧೧ (ಭಾ. ಭಾ. ೭೦), ಸೂ. ಭಾ. ೩-೪-೬ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೪೩) -ಇವನ್ನು ನೋಡಿ.

5. ಆತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಕಾರಕಗಳೂ ವಿಷಯಗಳೂ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವದೇ ಇಲ್ಲ, ಅವಿದ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದ್ವೈತವು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

6. ಕ್ರಿಯೆಯ ಫಲದಲ್ಲಿ ಆಶೆಯಿರುವ ಅವಿದ್ಯಾವಂತನಿಗೆ ಆಯಾ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಕರ್ಮವಿಧಿಯು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಶೆಯೇ ಇಲ್ಲದ ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನಿಗೂ ವಿಹಿತವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಬಂಧವೇನೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವ. ತೈ. ಭಾ. ಭಾ. ೮೦ನ್ನು ನೋಡಿ.

ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನು ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುವನು" (೨-೨೩-೧) ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ¹ ?

ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಉಪಾಸನೆಗೂ ತಾರತಮ್ಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫. ತತ್ರ ಏತಸ್ಮಿನ್ ಅದ್ವೈತವಿದ್ಯಾಪ್ರಕರಣೇಽಭ್ಯುದಯಸಾಧನಾನಿ ಉಪಾಸನಾನಿ ಉಚ್ಯಂತೇ | ಕೈವಲ್ಯಸಂನಿಶ್ಚಿತ್ವಫಲಾನಿ ಚ ಅದ್ವೈತಾತ್ ಈಷದ್ವೈಕೈತಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯಾಣಿ "ಮನೋಮಯಃ, ಪ್ರಾಣಶರೀರಃ" (೩-೪-೧೨) ಇತ್ಯಾದೀನಿ ಕರ್ಮಸಮೃದ್ಧಿಫಲಾನಿ ಚ ಕರ್ಮಾಬ್ಧಿಸಂಬಂಧಿನಿ | ರಹಸ್ಯಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ | ಮನೋವೃತ್ತಿಸಾಮಾನ್ಯಾಚ್ಚ | ಯಥಾ ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನಂ ಮನೋವೃತ್ತಿಮಾತ್ರಮ್, ತಥಾ ಅನ್ಯಾನ್ಯಪಿ ಉಪಾಸನಾನಿ ಮನೋವೃತ್ತಿರೂಪಾಣಿ ಇತಿ ಅಸ್ತಿ ಹಿ ಸಾಮಾನ್ಯಮ್ | ಕಪ್ತರ್ಹಿ ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಉಪಾಸನಾನಾಂ ಚ ವಿಶೇಷಃ ? ಉಚ್ಯತೇ | ಸ್ವಾಭಾವಿಕಸ್ಯ ಆತ್ಮನಿ ಅವಿಕ್ರಿಯೇ² ಅಧ್ಯಾರೋಪಿತಸ್ಯ ಕರ್ತೃದಿಕಾರಕಕ್ರಿಯಾಫಲಭೇದವಿಜ್ಞಾನಸ್ಯ ನಿವರ್ತಕಮ್ ಅದ್ವೈತವಿಜ್ಞಾನಮ್ | ರಜ್ಜ್ವಾದಾವಿನ ಸರ್ಪಾದ್ಯಧ್ಯಾರೋಪಲಕ್ಷಣಜ್ಞಾನಸ್ಯ ರಜ್ಜ್ವಾದಿಸ್ವರೂಪನಿಶ್ಚಯಃ ಪ್ರಕಾಶನಿಮಿತ್ತಃ | ಉಪಾಸನಂ ತು ಯಥಾ ಶಾಸ್ತ್ರಸಮರ್ಪಿತಂ³ ಕಿಂಚಿದಾಲಮ್ಬನಮ್ ಉಪಾದಾಯ ತಸ್ಮಿನ್ ಸಮಾನಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಸಂತಾನಕರಣಂ ತದ್ವಿಲಕ್ಷಣಪ್ರತ್ಯಯಾನಂದಂತಮ್ ಇತಿ ವಿಶೇಷಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ, ಈ ಅದ್ವೈತವಿದ್ಯೆಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿರುವ ಉಪಾಸನೆಗಳೂ ಕೈವಲ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಫಲವುಳ್ಳ ಅದ್ವೈತಕ್ಕಿಂತ ಒಂದಿಷ್ಟು ವಿಕಾರರೂಪವಾಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮದ ವಿಷಯವಾಗಿರುವ "ಮನೋಮಯನು, ಪ್ರಾಣಶರೀರನು" (೩-೧೮-೨) ಎಂಬಿದೇ ಮುಂತಾದ (ಉಪಾಸನೆ)ಗಳೂ⁴ ಕರ್ಮದ ಅಂಗಕ್ಕೆ⁵ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟು ಕರ್ಮಸಮೃದ್ಧಿ

1. ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯಲೋಕವೆಂಬ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವ ಕರ್ಮನಿಷ್ಠೆಯು ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠನಿಗೆ ಇಲ್ಲ ; ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಕೊಡುವ ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠೆಯು ಕರ್ಮನಿಷ್ಠನಿಗೆ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

2. 'ಅಕ್ರಿಯೇ' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಪಾಠವು ಮೇಲು.

3. 'ಸಮರ್ಪಿತಂ' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಪಾಠವೇ ಮೇಲು.

4. ಅಪರಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಕ್ರಮಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಉಪಾಸನೆಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೩-೧೦, (ಭಾ. ಭಾ. ೫೭೬)ನ್ನು ನೋಡಿ.

5. ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾಗಿರುವ ಸಾಮವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಕರ್ಮವು ಬೆಚ್ಚಿನ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವದೇ ಫಲವು- ಎಂದರ್ಥ. ಉಪಾಸನೆಗಳ ಫಲದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸೂ. ಭಾ. ೧-೧-೧೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೯೧)ನ್ನು ನೋಡಿ.

ಎಂಬ ಫಲವನ್ನು (ಕೊಡುವ ಉಪಾಸನೆ)ಗಳೂ ಉಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ರಹಸ್ಯವಾಗಿರುವದೆಂಬುದು (ಎರಡಕ್ಕೂ) ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ¹. ಮನೋವೃತ್ತಿರೂಪವಾಗಿರುವದೆಂಬುದು (ಎರಡಕ್ಕೂ) ಸಮಾನವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ (ಇದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿದೆ. ಇದರ ವಿವರ); ಹೇಗೆ ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನವು ಮನೋವೃತ್ತಿಮಾತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಬೇರೆಯ ಉಪಾಸನೆಗಳೂ ಮನೋವೃತ್ತಿರೂಪವಾಗಿರುತ್ತವೆ² ಎಂಬೀ ಹೋಲಿಕೆಯು (ಎರಡಕ್ಕೂ) ಇದೆಯಲ್ಲವೆ?

(ಪ್ರಶ್ನೆ):- ಹಾಗಾದರೆ ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಉಪಾಸನೆಗಳಿಗೂ ವಿಶೇಷವೇನು?

(ಉತ್ತರ):- ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುವದಾಗಿ,³ ಯಾವ ವಿಕಾರವೂ ಇಲ್ಲದ⁴ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾರೋಪಿತವಾಗಿರುವ ಕರ್ತಾದಿಕಾರಕಗಳು, ಕ್ರಿಯೆ, ಫಲ- ಎಂಬ ಭೇದದ ಅರಿವನ್ನು ತೊಲಗಿಸುವದು ಅದ್ವೈತವಿಜ್ಞಾನವು. ಹಗ್ಗವೇ ಮುಂತಾದದ್ದರಲ್ಲಿ ಹಾನೇ ಮುಂತಾದದ್ದನ್ನು ಅಧ್ಯಾರೋಪಿಸುವ ರೂಪದ ಅರಿವನ್ನು ಬೆಳಕಿನ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾದ ಹಗ್ಗವೇ ಮುಂತಾದದ್ದರ ಸ್ವರೂಪದ ನಿತ್ಯವು (ತೊಲಗಿಸು)ವಂತೆಯೇ⁵ (ಇದು ಭೇದವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ತೊಲಗಿಸತಕ್ಕದ್ದು). ಉಪಾಸನೆಯಾದರೋ ಶಾಸ್ತ್ರವು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಯಾವದಾದರೊಂದು ಅಲಂಬನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯನ್ನು, ಅದಕ್ಕಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ

1. ಅದ್ವೈತಾತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಉಪಾಸನೆಗಳಿಗೂ 'ರಹಸ್ಯ', ಉಪನಿಷತ್ತು- ಎಂಬ ಹೆಸರು ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಯಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಕರ್ಮಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮನಃಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಈ ಎರಡೂ ರಹಸ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

2. ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವಾಗುವಾಗಲೂ ಒಂದಾನೊಂದು ಮನೋವೃತ್ತಿಯುಂಟಾಗಬೇಕು.

3. ಭೇದಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಿಸುವ ಅರಿವಿನ ರೂಪವಾದ ಅವಿದ್ಯೆಯು ಸ್ವಭಾವದಿಂದಲೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ; ವಿದ್ಯೆಯಂತೆ ಅದು ಉಪದೇಶದಿಂದ ಹೊಸದಾಗಿ ಉಂಟಾಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ.

4. ಕಾರಕಗಳು, ಕ್ರಿಯೆ, ಫಲಭೋಗ- ಇವುಗಳು ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ವಿಕಾರವನ್ನುಂಟುಮಾಡತಕ್ಕವು; ಆದರೆ ಆತ್ಮನು ಯಾವ ವಿಕಾರವೂ ಇಲ್ಲದ ಸ್ವಭಾವದವನು; ಈ ಅವಿಕ್ರಿಯನಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಿಯಾಹೇತುಗಳನ್ನು ಅವಿದ್ಯೆಯು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿರುತ್ತದೆ.

5. ಅವಿದ್ಯೆಯು ಭ್ರಾಂತಿಜ್ಞಾನ, ವಿದ್ಯೆಯು ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾನ; ಭ್ರಾಂತಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ತೊಲಗಿಸುವದೇ ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾನದ ಕೃತ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಉದಾಹರಣೆಯು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತ್ಯಯವು ನಡುವೆ ಬಾರದಂತೆ, ಸಂತತವಾಗಿ ನಡೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವದು.¹

ಮೊದಲು ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನೇ ಹೇಳಿರುವದೇಕೆ ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೬. ತಾನ್ಯೇತಾನಿ ಉಪಾಸನಾನಿ ಸತ್ತ್ವಶುದ್ಧಿ ಕರತ್ರೇನ ವಸ್ತುತತ್ತ್ವವ ಭಾಸಕತ್ವಾತ್ ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನೋಪಕಾರಕಾಣಿ ಅಲಮ್ಬನವಿಷಯತ್ವಾತ್ ಸುಸಾಧ್ಯಾನಿ ಚ ಇತಿ ಪೂರ್ವಮ್ ಉಪನ್ಯಸ್ಯಂತೇ | ತತ್ರ ಕರ್ಮಾಭ್ಯಾಸಸ್ಯ ದೃಢೀಕೃತತ್ವಾತ್ ಕರ್ಮಪರಿತ್ಯಾಗೇನ ಉಪಾಸನ ಏವ ದುಃಖಂ ಚೇತಃ ಸಮರ್ಪಣಂ ಕರ್ತುಮ್ ಇತಿ ಕರ್ಮಾಬ್ಧಿವಿಷಯಮೇವ ತಾವತ್ ಆದೌ ಉಪಾಸನಮ್ ಉಪನ್ಯಸ್ಯತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ ಉಪಾಸನೆಗಳು ಸತ್ತ್ವಶುದ್ಧಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದರಿಂದ ವಸ್ತು ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಉಪಕಾರಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ² ; ಅಲಂಬನದ ವಿಷಯವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಲೂಬಹುದು³ -ಎಂಬ (ಕಾರಣ)ದಿಂದ (ಅವನ್ನು) ಮೊದಲು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಮಾಭ್ಯಾಸವು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿಬಿಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ⁴ ಕರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು (ಬರಿಯ) ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನೇರಾಗಿ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಇಡುವದು ಕಷ್ಟವಾದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಾಂಗವಿಷಯವಾದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನೇ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಹೇಳಲಾಗುವದು.⁵

1. ಉಪಾಸನೆಯು ಕರ್ತೃತಂತ್ರ, ಆತ್ಮವಿಜ್ಞಾನವು ವಸ್ತುತಂತ್ರ ; ಉಪಾಸನೆಯು ಅವ್ಯಕ್ತಪೇಕ್ಷೆ, ಜ್ಞಾನವು ಒಂದು ಸಲ ಉಂಟಾದರೇ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತದೆ ಎಂಬ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಸೂ. ಭಾ. ೧-೧-೪, ಭಾ. ಭಾ. ೫೦ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಕರ್ಮವು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಹೊರಗಿನ ಸಾಧನ, ಉಪಾಸನೆಯು ಒಳಗಿನ ಸಾಧನ. ಕರ್ಮವು ಚಿತ್ತದ ಮಲವನ್ನೂ ಉಪಾಸನೆಯು ವಿಕ್ಲೇಪವನ್ನೂ ಕಳೆದು ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತವೆ.

3. ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಯಾವ ಆಕಾರವೂ ಇಲ್ಲದ ಬ್ರಹ್ಮವು ವಿಷಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ನಿರಾಲಂಬನವು ; ಉಪಾಸನೆಗೆ ಆಕಾರಯುಕ್ತವಾದ್ದೇ ವಿಷಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ಸಾಲಂಬನವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉಪಾಸನೆ ಸುಸಾಧ್ಯ.

4. ಇದುವರೆಗೆ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿಮಾಡಿ ಕರ್ಮವಾಸನೆಯು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ.

5. ಕರ್ಮಾಂಗೋಪಾಸನೆಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ಸೂ. ಭಾ. ೩-೩-೪೨ ; ೩-೩-೫೫, ೫೬ ; ೩-೪-೨೧ ; ೩-೪-೪೪- ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಒಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಉದ್ದೀಧಾವಯವನಾದ ಓಂಕಾರದ ಉಪಾಸನೆ)

ಓಂಕಾರೋಪಾಸನಾವಿಧಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಓಮಿತ್ರೇತದಕ್ಷರಮುದ್ಗೀಢಮುಪಾಸೀತ | ಓಮಿತಿ ಹ್ಯುದ್ಗಾಯತಿ
ತಸ್ಯೋಪನ್ಯಾಖ್ಯಾನಮ್ || ೧ ||

೧. ಓಮ್ ಎಂಬೀ ಅಕ್ಷರವಾದ ಉದ್ಗೀಢವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು ; ಏಕೆಂದರೆ ಓಮೆಂದೇ ಉದ್ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅದರ ಉಪನ್ಯಾಖ್ಯಾನವು (ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ).

ಓಂಕಾರದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨. ಓಮಿತ್ರೇತದಕ್ಷರಮುದ್ಗೀಢಮುಪಾಸೀತ | ಓಮಿತ್ರೇತದಕ್ಷರಂ ಪರಮಾತ್ಮನಃ ಅಭಿಧಾನಂ ನೇದಿಷ್ಯಮ್ | ತಸ್ಮಿನ್ ಹಿ ಪ್ರಯುಜ್ಯಮಾನೇ ಸ ಪ್ರಸೀದತಿ ಪ್ರಿಯನಾಮಗ್ರಹಣ ಇವ ಲೋಕಃ | ತದಿಹ ಇತಿಪರಂ ಪ್ರಯುಕ್ತಮ್ ಅಭಿಧಾಯಕತ್ವಾತ್ ವ್ಯಾವರ್ತಿತಂ ಶಬ್ದಸ್ವರೂಪಮಾತ್ರಂ ಪ್ರತೀಯತೇ | ತಥಾ ಚ ಅರ್ಚಾದಿವತ್ ಪರಸ್ಯ ಆತ್ಮನಃ ಪ್ರತೀಕಂ ಸಂಪದ್ಯತೇ | ಏವಂ ನಾನುತ್ಪೇನ ಪ್ರತೀಕತ್ವೇನ ಚ ಪರಮಾತ್ಮೋಪಾಸನಸಾಧನಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಮ್ ಇತಿ ಸರ್ವವೇದಾಂತೇಷು ಅವಗತಮ್ | ಜಪಕರ್ಮಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಾದ್ಯಂತೇಷು ಚ ಬಹುಶಃ ಪ್ರಯೋಗಾತ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಸ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ್ಯಮ್ | ಅತಃ ತದೇತದಕ್ಷರಂ ವರ್ಣಾತ್ಮಕಮ್ ಉದ್ಗೀಢಭಕ್ತ್ಯವಯವತ್ವಾತ್ ಉದ್ಗೀಢ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯಮ್ ಉಪಾಸೀತ | ಕರ್ಮಾಜ್ಞಾನಯವಭೂತೇ ಓಂಕಾರೇ ಪರಮಾತ್ಮಪ್ರತೀಕೇ ದೃಢಮ್ ಐಕಾಗ್ರ್ಯಲಕ್ಷಣಂ ಮತಿಂ ಸಂತನುಯಾತ್ | ಸ್ವಯಮೇವ ಶ್ರುತಿಃ ಓಂಕಾರಸ್ಯ ಉದ್ಗೀಢಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವೇ ಹೇತುಮ್ ಆಹ— ಓಮಿತಿ ಹಿ ಉದ್ಗಾಯತಿ | ಓಮಿತ್ಯಾರಭ್ಯ ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ಉದ್ಗಾಯತಿ ಅತಃ ಉದ್ಗೀಢ ಓಂಕಾರಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಸ್ಯ ಉಪನ್ಯಾಖ್ಯಾನಮ್ | ತಸ್ಯ ಅಕ್ಷರಸ್ಯ ಉಪನ್ಯಾಖ್ಯಾನಮ್ ಏವಮುಪಾಸನಮ್, ಏವಂವಿಭೂತಿ, ಏವಂಫಲಮ್— ಇತ್ಯಾದಿಕಥನಮ್ ಉಪನ್ಯಾಖ್ಯಾನಮ್ | ಪ್ರವರ್ತತೇ ಇತಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಓಮಿತೈತದಕ್ಷರಮುದ್ಗೀಘಮುಪಾಸೀತ (ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವೇನೆಂದರೆ) : ಓಮ್ ಎಂಬೀ ಅಕ್ಷರವು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತಸಮೀಪ ವಾಗಿರುವ ಹೆಸರು. ಏಕೆಂದರೆ ಅದನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರೆ (ತನ್ನ) ಪ್ರಿಯವಾದ ನಾಮವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು (ಉಚ್ಚರಿಸಿದರೆ) ಜನವು ಹೇಗೆ (ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುತ್ತದೆಯೋ) ಹಾಗೆಯೇ ಆ (ಪರಮಾತ್ಮನು) ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆ (ಅಕ್ಷರವನ್ನು) ಇಲ್ಲಿ ಇತಿ (ಎಂಬ) ಶಬ್ದವನ್ನು ಮುಂದೆ (ಇಟ್ಟು) ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವದರಿಂದ ಅಭಿಧಾಯಕತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬರಿಯ ಶಬ್ದಸ್ವರೂಪವೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ¹. ಹೀಗಿರುವದರಿಂದ (ಅದು) ಅರ್ಚೆಯೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಂತೆ² ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ 'ಪ್ರತೀಕ' ವೆಂದಾಗುತ್ತದೆ.³ ಹೀಗೆ (ಪರಮಾತ್ಮನ) ನಾಮವಾಗಿಯೂ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಯೂ (ಈ ಓಂಕಾರವು) ಪರಮಾತ್ಮನ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸಾಧನ ವೆಂದು ಸರ್ವವೇದಾಂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ⁴ ಗೊತ್ತಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜಪ, ಕರ್ಮ, ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ-⁵ ಇವುಗಳ ಆದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಬಹಳವಾಗಿ (ಇದನ್ನು) ಪ್ರಯೋಗಮಾಡುವದರಿಂದ ಇದು ಶ್ರೇಷ್ಠ(ವಾದ ಸಾಧನ) ವೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ.⁶ ಅದ್ದರಿಂದ⁷ ಅಂಥ ಈ ವರ್ಣಾ

1. ಓಮಿತಿ (ಓಮ್ ಎಂಬುದು) ಎಂದು ಇತಿಶಬ್ದಪರವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವದರಿಂದ ಅದು ಓಂ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೇಳುವದಿಲ್ಲ; ಓಮ್ ಎಂಬ ಬರಿಯ ಶಬ್ದವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಸಕ್ಕರೆ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಸಿಹಪದಾರ್ಥದ ಹೆಸರು' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸಕ್ಕರೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಂತೆ ಇದು ಶಬ್ದಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

2. ಅರ್ಚನೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪ್ರತಿಮೆಯೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಂತೆ.

3. ಪ್ರತೀಕವೆಂದರೆ ಮತ್ತೊಂದರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದು ಉಪಾಸ್ಯವಾಗಿರುವ ವಸ್ತು. ಓಂಕಾರವನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು -ಎಂಬುದು ಈ ವಿಧಿ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ. ಪ್ರತೀಕೋಪಾಸನೆಗಳ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸೂ. ಭಾ. ೪-೧-೪, ೫ ಇವನ್ನು ನೋಡಿ.

4. ಕ. ೧-೨-೧೭, ಪ್ರ. ೫-೨, ತೈ. ೧-೮ - ಇವುಗಳ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ.

5. ಗಾಯತ್ರಾ, ದಿಜಪ, ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮ, ವೇದಾಧ್ಯಯನರೂಪವಾದ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ- ಇವುಗಳ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೂ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಓಂಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವರು. ಗೀ. ೧೭-೨೪.

6. ಶಿಷ್ಯಾಚಾರವೂ ಇದರ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವಕ್ಕೆ ಒಂದು ಗುರುತಾಗಿರುತ್ತದೆ.

7. ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸಾಧನವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ತೃಕವಾದ: ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಉದ್ಗೀಢಭಕ್ತಿಯ: ಅವಯವವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಉದ್ಗೀಢಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾಗಿರುವ: (ಈ ಹಿಂಕಾರವನ್ನು) ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು; ಕರ್ಮಾಂಗವಾದ (ಉದ್ಗೀಢದ) ಅವಯವವಾಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿರುವ, ಹಿಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಏಕಾಗ್ರತಾರೂಪವಾಗಿರುವ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಸಂತತವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ.

ಹಿಂಕಾರವು ಉದ್ಗೀಢಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾಗಿರುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ತಾನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ: ಏಕೆಂದರೆ ಓಮ್! ಎಂದೇ ಉದ್ಗಾಹಮಾಡುತ್ತಾನೆ; (ಹಿ=ಯಸ್ಮಾತ್) ಓಮ್! ಎಂದು ಆರಂಭಿಸಿಯೇ ಉದ್ಗಾಹಮಾಡುತ್ತಾನಲ್ಲವೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂಕಾರವು ಉದ್ಗೀಢವು ಎಂದರ್ಥ.

‘ಅದರ ಉಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು’, ಆ ಅಕ್ಷರದ ಉಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು- ಎಂದರೆ (ಅದು) ಇಂಥ ಉಪಾಸನೆಯುಳ್ಳದ್ದು, ಇಂಥ ವಿಭೂತಿಗಳುಳ್ಳದ್ದು, ಇಂಥ ಫಲವುಳ್ಳದು- ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳುವ ಉಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ‘ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರುತ್ತದೆ’ ಎಂದು (ಈ) ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಶೇಷವನ್ನು (ಪೂರಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು).

1. ‘ಓಮಿತೈತದಕ್ಷರಮ್’ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವಿರುವದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರವೆಂದರೆ ವರ್ಣರೂಪವಾದ ಹಿಂಕಾರವೇ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವ.

2. ಸಾಮದ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಭಕ್ತಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರು; ಉದ್ಗಾಹವು ಹೇಳುವ ಭಾಗವು ಉದ್ಗೀಢವು.

3. ‘ಓಮಿತೈತದಕ್ಷರಮುದ್ಗೀಢಮ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹಿಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಉದ್ಗೀಢದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಅಧ್ಯಾಸಮಾಡಿ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದಾಗಲಿ, ‘ಬೆಳ್ಳಿಯು ಕಪ್ಪೆಯೆಚಿಪ್ಪೇ’ ಎಂಬಂತೆ ಹಿಂಕಾರವು ನಿಜವಾಗಿ ಉದ್ಗೀಢವೇ ಎಂದಾಗಲಿ, ‘ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ವಿಪ್ರನು’ ಎಂಬಂತೆ ಹಿಂಕಾರಕ್ಕೂ ಉದ್ಗೀಢಕ್ಕೂ ಏಕತ್ವವೆಂದಾಗಲಿ ಅರ್ಥವಲ್ಲ; ಉದ್ಗೀಢಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಹಿಂಕಾರವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಎಂದೇ ಅರ್ಥ- ಎಂದು ಭಾವ. ಸೂ. ಭಾ. ೩-೩-೯ (ಭಾ. ಭಾ. ೩೩೧, ೩೩೩).

4. ಇದು ವಾಕ್ಯದ ಒಟ್ಟರ್ಥ. ಇದು ಜ್ಯೋತಿಷ್ವೇಮನೆಂಬ ಕರ್ಮದ ಅಂಗವಾದ ಉದ್ಗೀಢವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಉಪಾಸನೆಯಾದರೂ ಇದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಉಪಾಸನೆ, ಕರ್ಮಕ್ಕೇ ಸೇರಿದ್ದಲ್ಲ. ಸೂ. ಭಾ. ೩-೩-೪೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೩೯೯).

5. ರಸತಮತ್ವ, ಅಸ್ತಿ, ಸಮೃದ್ಧಿ- ಎಂಬ ಗುಣಗಳುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು.

6. ಪರಮ, ಪರಾರ್ಥ, ನೈದಿಕಕರ್ಮಪ್ರವರ್ತಕತ್ವ- ಎಂಬ ವಿಭೂತಿಗಳುಳ್ಳದ್ದು.

7. ಕಾಮಾಸ್ತಿ, ಸಮೃದ್ಧಿ -ಎಂಬ ಫಲವುಳ್ಳದ್ದು.

8. ಈ ಉಪಾಸನೆಯ ಸಹಿತವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವು ವೀರ್ಯವತ್ತರವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

9. ಮುಂದೆ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಉಪಾಸನಾಗುಣವೇ ಮುಂತಾದದ್ದನ್ನೇ ಉಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನನೆಂಬ ಶಬ್ದವು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

ಓಂಕಾರದವರೆಗಿನ ರಸಗಳು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಏಷಾಂ ಭೂತಾನಾಂ ಪೃಥಿವೀ ರಸಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಆಪೋ ರಸಃ |
ಅಪಾನೋಷಧಯೋ ರಸ ಓಷಧೀನಾಂ ಪುರುಷೋ ರಸಃ
ಪುರುಷಸ್ಯ ವಾಗ್ರಸೋ ವಾಚ ಋಗ್ರಸ ಋಚಃ ಸಾಮ ರಸಃ
ಸಾನ್ನು ಉದ್ಗೀಛೋ ರಸಃ || ೨ ||

೨. ಈ ಭೂತಗಳಿಗೆ ಪೃಥಿವಿಯು ರಸವು ; ಪೃಥಿವಿಗೆ ಅಪ್ಪು ರಸವು ; ಅಪ್ಪಿಗೆ ಓಷಧಿಗಳು ರಸವು ; ಓಷಧಿಗಳಿಗೆ ಪುರುಷನು ರಸವು ; ಪುರುಷನಿಗೆ ವಾಕ್ಯ ರಸವು ; ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಋಕ್ಯ ರಸವು ; ಋಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಮವು ರಸವು ; ಸಾಮಕ್ಕೆ ಉದ್ಗೀಧವು ರಸವು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೮. ಏಷಾಂ ಚರಾಚರಾಣಾಂ ಭೂತಾನಾಂ ಪೃಥಿವೀ ರಸಃ, ಗತೀ ಪರಾ ಯಣಮ್ ಅವಷ್ಟಮ್ಭಃ | ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಆಪೋ ರಸಃ | ಅಪ್ಪು ಹಿ ಓತಾ ಚ ಪ್ರೋತಾ ಚ ಪೃಥಿವೀ | ಅತಸ್ತಾಃ ರಸಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ | ಅಪಾಮ್ ಓಷಧಯೋ ರಸಃ | ಅಪರಿಣಾಮತ್ವಾತ್ ಓಷಧೀನಾಮ್ | ತಾಸಾಂ ಪುರುಷೋ ರಸಃ | ಅನ್ನಪರಿಣಾಮತ್ವಾತ್ ಪುರುಷಸ್ಯ | ತಸ್ಯಾಪಿ ಪುರುಷಸ್ಯ ವಾಕ್ ರಸಃ | ಪುರುಷಾವಯವಾನಾಂ ಹಿ ವಾಕ್ ಸಾರಿಷ್ಠಾ | ಅತೋ ವಾಕ್ ಪುರುಷಸ್ಯ ರಸಃ ಉಚ್ಯತೇ | ತಸ್ಯಾ ಅಪಿ ವಾಚಃ ಋಕ್ ರಸಃ ಸಾರತರಾ | ಋಚಃ ಸಾಮರಸಃ, ಸಾರತರಮ್ | ತಸ್ಯಾಪಿ ಸಾನ್ನುಃ ಉದ್ಗೀಧಃ ಪ್ರಕೃತತ್ವಾತ್ ಓಂಕಾರಃ ಸಾರತರಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈ ಸ್ಥಾನರಜಂಗಮ¹ ಭೂತಗಳಿಗೆ ಪೃಥಿವಿಯು ರಸವು, ಗತಿಯು, ಪರಾಯಣವು, ಆಶ್ರಯವು. ಪೃಥಿವಿಗೆ ಅಪ್ಪು ರಸವು. ಅಪ್ಪಿನಲ್ಲಲ್ಲವೆ, ಪೃಥಿವಿಯು ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರುವದು? ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಪೃಥಿವಿಗೆ ರಸವು. ಅಪ್ಪಿಗೆ ಓಷಧಿಗಳು ರಸವು ; ಏಕೆಂದರೆ ಗಿಡಮರಗಳು ಅಪ್ಪಿನ ಪರಿಣಾಮವು. ಆ (ಗಿಡಮರ)ಗಳಿಗೆ ಪುರುಷನು ರಸವು ; ಏಕೆಂದರೆ ಪುರುಷನು ಅನ್ನದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ². ಆ (ಪುರುಷ)ನಿಗೂ ವಾಕ್ಯ

1. ಮಹಾಭೂತಗಳಿಗೆ ಎಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ವಿಶೇಷಣವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

2. ಅನ್ನರಸದ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯನಾಗಿರುತ್ತಾ ದ್ದರಿಂದ ಪುರುಷನನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ ; ತೈ. ಭಾ. ೨-೧ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೧೬)ವನ್ನು ನೋಡಿ.

ರಸವು. ಪುರುಷನ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯ ಸಾರಿಷ್ಯವಲ್ಲವೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯ ಪುರುಷನ ರಸವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ವಾಕ್ಯಗೂ ಋಕ್ಯ ರಸವು, ಸಾರತರವಾದದ್ದು. ಋಕ್ಯಗೆ ಸಾಮವು ರಸವು, (ಅದಕ್ಕಿಂತ) ಸಾರತರವಾದದ್ದು. ಆ ಸಾಮಕ್ಕೂ ಉದ್ಗೀಥವು, ಪ್ರಕೃತವಾಗಿರುವ ಓಂಕಾರವು^೧, (ರಸವು)^೨, ಸಾರತರವಾದದ್ದು.

ಓಂಕಾರವು ರಸತಮವಾದದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಏಷ ರಸಾನಾಗ್ಂ ರಸತಮಃ ಪರಮಃ ಪರಾರ್ಥೋಽಷ್ಟಮೋ
ಯದುದ್ಗೀಥಃ || ೩ ||

೩. ಉದ್ಗೀಥವೆಂಬ ಆ ಇದು ರಸಗಳಿಗೆಲ್ಲ ರಸತಮವು, ಪರಮವು, ಪರಾರ್ಥವು, ಎಂಟನೆಯದು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೯. ಏವಂ ಸ ಏಷ ಉದ್ಗೀಥಾಖ್ಯಃ ಓಂಕಾರಃ ಭೂತಾದೀನಾಮ್ ಉತ್ತರೋತ್ತರರಸಾನಾಮ್ ಅತಿಶಯೇನ ರಸಃ ರಸತಮಃ | ಪರಮಃ ಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರತೀಕತ್ವಾತ್ | ಪರಾರ್ಥಃ | ಅರ್ಥಂ ಸ್ಥಾನಮ್ | ಪರಂ ಚ ತದರ್ಥಂ ಚ ಪರಾರ್ಥಮ್ | ತದರ್ಹತೀತಿ ಪರಾರ್ಥಃ ಪರಮಾತ್ಮಸ್ಥಾನಾರ್ಹಃ | ಪರಮಾತ್ಮನತ್ ಉಪಾಸ್ಯತ್ವಾತ್ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಅಷ್ಟಮಃ ಸೃಧಿವ್ಯಾದಿರಸ ಸಂಖ್ಯಾಯಾಂ ಯತ್ ಉದ್ಗೀಥಃ ಯ ಉದ್ಗೀಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆ, ಈ ಉದ್ಗೀಥವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಓಂಕಾರವು ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂದಿನ ಮತ್ತೊಂದು (ಹೆಚ್ಚಿನ) ರಸವಾಗಿರುವ ಭೂತಾದಿಗಳೆಂಬ (ರಸ)ಗಳಿಗೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ರಸವಾಗಿರುವದರಿಂದ ರಸತಮವು^೩, ಪರಮವು, ಏಕೆಂದರೆ (ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ). ಪರಾರ್ಥವು—ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವೆಂದರೆ

1. ಉದ್ಗೀಥವು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತವಾಗಿಲ್ಲ, ಉದ್ಗೀಥದ ಅವಯವವಾದ ಓಂಕಾರವೇ ಉಪಾಸ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉದ್ಗೀಥವೆಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯಬೇಕು - ಎಂದು ಭಾವ.

2. ಈ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ಮೂಲದಲ್ಲಿದ್ದು ಬರೆದವನು ಮರೆತು ಅದನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟರ ಬದುವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

3. ಇದು ಬರಿಯ ಉದ್ಗೀಥಸ್ತುತಿಯಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಇದನ್ನು ವಿಧಿಸಿದೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪಾಸೀತ (೧-೧-೧) ಎಂದು ವಿಧಿಸಿರುವ ಓಂಕಾರಕ್ಕೆ ರಸತಮತ್ವವೆಂಬ ಗುಣವನ್ನು ವಿಧಿಸಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸೂ.ಭಾ. ೩-೪-೨೧ (ಭಾ.ಭಾ.೪೬೩).

ಸ್ಥಾನವು; ಪರವಾದ ಅರ್ಥವು, ಪರಾರ್ಥವು; ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕದ್ದಾಗಿರುವದರಿಂದ ಪರಾರ್ಥವು—ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು, ಏಕೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಂತೆ ಉಪಾಸ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. (ಯದುದ್ಧೀಧಃ= ಯ ಉದ್ಧೀಧಃ) ಈ ಉದ್ಧೀಧವೆಂಬುದು ಪೃಥಿವಿಯೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ^೧ ಎಂಟನೆಯದು.

ಓಂಕಾರವು ಸರ್ವಕಾಮಾಪ್ತಿಗುಣಕವು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಕತಮಾ ಕತಮರ್ಕ್ಯತಮತ್ ಕತಮತ್ ಸಾಮ ಕತಮಃ ಕತಮ ಉದ್ಧೀಧ ಇತಿ ವಿನ್ಯುಷ್ಟಂ ಭವತಿ || ೪ ||

೪. ಯಾವಯಾವದು ಋಕ್ಕು, ಯಾವಯಾವದು ಸಾಮವು, ಯಾವಯಾವದು ಉದ್ಧೀಧವು ಎಂದು ವಿಮರ್ಶೆಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೦. ವಾಚ ಋಗ್ರಸಃ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ಕತಮಾ ಸಾ ಋಕ್ ? ಕತಮತ್ ತತ್ ಸಾಮ ? ಕತಮೋ ವಾ ಸ ಉದ್ಧೀಧಃ ? ಕತಮಾ ಕತಮಾ ? ಇತಿ ವೀಕ್ಷ್ಯ ಆದರಾರ್ಥಾ | ನನು “ವಾ ಬಹುನಾಂ ಜಾತಿಪರಿಪ್ರಶ್ನೇ ಡತಮಚ್” (ಪಾ. ಸೂ. ೫-೩-೯೩)^೨ | ನ ಹಿ ಅತ್ರ ಋಗ್ಜಾತಿಬಹುತ್ವಮ್ | ಕಥಂ ಡತಮಚ್ಚಯೋಗಃ ? ನೈಷ ದೋಷಃ | ಜಾತೌ ಪರಿಪ್ರಶ್ನಃ ಜಾತಿಪರಿಪ್ರಶ್ನಃ ಇತ್ಯೇತಸ್ಮಿನ್ ವಿಗ್ರಹೇ ಜಾತೌ ಋಗ್ಜಾತೀನಾಂ ಬಹುತ್ವೋಪಪತ್ತೇಃ | ನ ತು ಜಾತೇಃ ಪರಿಪ್ರಶ್ನಃ ಇತಿ ವಿಗೃಹ್ಯತೇ | ನನು ಜಾತೇಃ ಪರಿಪ್ರಶ್ನಃ ಇತ್ಯಸ್ಮಿನ್ ವಿಗ್ರಹೇ ‘ಕತಮಃ ಕರಃ ?’ ಇತ್ಯಾದ್ಯುದಾಹರಣಮ್ ಉಪಪನ್ನಮ್ | ಜಾತೌ ಪರಿಪ್ರಶ್ನಃ ಇತ್ಯತ್ರ ತು ನ ಯುಜ್ಯತೇ | ತತ್ರಾಪಿ ಕರಾದಿಜಾತಾವೇನ ವ್ಯಕ್ತಿ ಬಹುತ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣ ಪರಿಪ್ರಶ್ನಃ ಇತ್ಯದೋಷಃ | ಯದಿ ಜಾತೇಃ ಪರಿಪ್ರಶ್ನಃ ಸ್ಯಾತ್ ‘ಕತಮಾ ಕತಮಾ ಋಕ್’ ಇತ್ಯಾದೌ ಉಪಸಂಖ್ಯಾನಂ ಕರ್ತವ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್ | ವಿನ್ಯುಷ್ಟಂ ಭವತಿ ವಿಮರ್ಶಃ ಕೃತೋ ಭವತಿ | ವಿಮರ್ಶೇ ಹಿ ಕೃತೇ ಸತಿ ಪ್ರತಿನಿವೇಶೋಕ್ತಿಃ ಉಪಪನ್ನಾಃ ||

1. ಭೂತಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಿತಿವಿಷಯ ರಸವು ಎಂದೂ ಹೇಳಿರುವ ಸ್ಥಿತಿವಿಷಯದ ಎಣಿಸಿದರೆ ಎಂದರ್ಥ.

2. ‘ಇತಿ ಡತಮಚ್ಚತ್ಯಯ ಇಷ್ಟಃ’ ಎಂಬ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಕವು (ಅ|| ನಾ||) ಬೇಕಿಲ್ಲ.

3. ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯ ಕೆಳಗಿರುವ ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೇ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

“ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಋಕ್ಕು ರಸವು.....” (೧-೧-೩) ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ(ಯಷ್ಟೇ, (ಅಲ್ಲಿ) ಆ ಋಕ್ಕೆಂಬುದು ಯಾವದು? ಆ ಸಾಮವೆಂಬುದು ಯಾವದು? ಆ ಉದ್ಗೀಥವೆಂಬುದಾದರೂ ಯಾವದು? ‘ಕತಮಾ ಕತಮಾ’ (ಯಾವಯಾವದು) ಎಂಬ ವೀಕ್ಷೆಯು ಅದರಕ್ಕಾಗಿ (ಬಂದಿದೆ).

(ಆಕ್ಷೇಪ):- “ವಾ ಬಹೂನಾಂ ಜಾತಿಪರಿಪ್ರಶ್ನೇ ಡತಮಚ್” (ಪಾ. ಸೂ. ೫-೩-೯೩) ಬಹಳ ಜಾತಿಗಳೊಳಗೆ (ಒಂದು ಜಾತಿಯ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕಾಗಿ) ಪರಿಪ್ರಶ್ನೆಯುಂಟಾದಲ್ಲಿ ಡತಮಚ್(ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುವದು ಎಂದು ವ್ಯಾಕರಣಸೂತ್ರವಿದೆ. ಆದರೆ) ಇಲ್ಲಿ ಋಗ್ವಿಜ್ಞಾತಿಗಳು ಬಹಳವಿಲ್ಲವಲ್ಲ¹ ! ಡತಮಚ್ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವದು ಹೇಗೆ (ಸರಿ) ?

(ಪರಿಹಾರ):- ಇದೇನೂ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ‘ಜಾತೌ ಪರಿಪ್ರಶ್ನಃ ಜಾತಿ ಪರಿಪ್ರಶ್ನಃ’ (ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ನಿರ್ಧಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪರಿಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಜಾತಿಪರಿಪ್ರಶ್ನೆಯು) ಎಂದು (ಈ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ) ವಿಗ್ರಹವನ್ನು (ಮಾಡಿ)ದಲ್ಲಿ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಋಗ್ವಿಜ್ಞಾತಿಗಳು ಬಹಳವಾಗಿರಬಹುದಾಗಿದೆ². (ಇಷ್ಟೇ) ಹೊರತು ‘ಜಾತೇಃ ಪರಿಪ್ರಶ್ನಃ’ (ಜಾತಿಯ ಪರಿಪ್ರಶ್ನೆಯು) ಎಂದು ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ³.

(ಆಕ್ಷೇಪ):- ‘ಜಾತೇಃ ಪರಿಪ್ರಶ್ನಃ’ ಎಂಬೀ ವಿಗ್ರಹವಿದ್ದರೇ ‘ಕತಮಃ ಕರಃ? (ಕರನು ಯಾವನು?) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಯು ಹೊಂದುತ್ತದೆ.⁴ ‘ಜಾತೌ ಪರಿಪ್ರಶ್ನಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿಯಾದರೋ ಯುಕ್ತವಾಗುವ ದಿಲ್ಲವಲ್ಲ !

(ಪರಿಹಾರ):- ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕರವೇ ಮುಂತಾದ ಜಾತಿಯೊಳಗೇ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಬಹಳವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪರಿಪ್ರಶ್ನ(ಯಾಗಿದೆ)ಯಾದ್ದ

1. ಇದು ಉಪಲಕ್ಷಣ. ಹೀಗೆಯೇ ಸಾಮಜಾತಿಗಳೂ ಉದ್ಗೀಥಜಾತಿಗಳೂ ಬಹಳವಿಲ್ಲವಲ್ಲ! -ಎಂದೂ ಈ ಆಕ್ಷೇಪವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

2. ಆಯಾ ಜಾತಿಯ ಬಹಳ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪರಿಪ್ರಶ್ನೆಯಿರುವಲ್ಲಿ ಎಂದು ಸೂತ್ರಭಾಗಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವೆಂದು ಭಾವ.

3. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಮಾತ್ರ ನಿಮ್ಮ ಆಕ್ಷೇಪವು ಹೊಂದುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

4. ಪಾತಂಜಲಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಕತಮಃ ಕತಃ?’ ಎಂಬ ಉದಾಹರಣೆಯಿದೆ. ಕತ ಎಂಬುದು ಚರಣವನ್ನು (ಶಾಖೆಯನ್ನು) ತಿಳಿಸುವದರಿಂದ ಜಾತಿ ಎನಿಸುವದು. ಅದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರವು ಜಾತಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಆ ಉದಾಹರಣೆಯು ಸೂಚಕವಲ್ಲವೇ? -ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ.

ರಿಂದ (ಯಾವ) ದೋಷವೂ ಇಲ್ಲ.^೧ 'ಜಾತೇಃ ಪರಿಪ್ರಶ್ನೇ' ಎಂದೇ (ಅಲ್ಲಿ ವಿಗ್ರಹವಾದರೆ) 'ಕತಮಾ ಕತಮರ್ಕ್' ಮುಂತಾದವುಗಳ ಉಪಸಂಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವದು.^೨

(ಹೀಗೆಂದು) ವಿಮರ್ಶವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ; ವಿಮರ್ಶಮಾಡಿದರೆ ಲ್ಲವೆ, ಪ್ರತಿವಚನವನ್ನು ಹೇಳುವದು ಯುಕ್ತ ?

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ನಾಗೇವಕ್ಪಾಣಃ ಸಾನೋಮಿತ್ಯೇತದಕ್ಷರಮುದ್ಗೀಘಃ |

ತದ್ವಾ ಏತನ್ನಿಥುನಂ ಯದ್ ವಾಕ್ಯ ಪ್ರಾಣಶ್ಚಕ್ಷ ಸಾಮ ಚ || ೫ ||

೫. ವಾಕ್ಯೇ ಋಕ್ಯು, ಪ್ರಾಣವು ಸಾಮವು ; ಓಮೆಂಬೀ ಅಕ್ಷರವು ಉದ್ಗೀಧವು. ಆ ಇದೇ ಮಿಥುನವು ; ವಾಕ್ಯ ಪ್ರಾಣವೂ, ಋಕ್ಯು ಸಾಮವೂ.

ಓಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಋಕ್ಸಾಮಗಳ ಮಿಥುನ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೧. ನಾಗೇವರ್ಕ್ ಪ್ರಾಣಃ ಸಾಮೇತಿ | ವಾಗ್ಯ ಚೋರೇಕತ್ವೇಽಪಿ ನಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ಸನ್ಯಾಘಾತಃ | ಪೂರ್ವಸ್ಮಾತ್ ವಾಕ್ಯಾನ್ತರತ್ವಾತ್ | ಆಪ್ತಗುಣಸಿದ್ಧಯೇ ಹಿ ಓಮಿತ್ಯೇತದಕ್ಷರಮುದ್ಗೀಘಃ^೩ ಇತಿ | ವಾಕ್ಪಾಣೌ ಋಕ್ಸಾಮಯೋನೀ ಇತಿ

1. ಕರಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಅನೇಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವನು ? -ಎಂದೇ ಉದಾಹರಣೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅರ್ಥ. ಅದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯೂ 'ಜಾತೌ ಪರಿಪ್ರಶ್ನೇ' ಎಂದೇ ವಿಗ್ರಹ ಎಂದು ಭಾವ. " ಕಿಂ ಯತ್ರದೋ ನಿರ್ಧಾರಣೇ ದ್ವಯೋರೇಕಸ್ಯ ಡತರಚ್ " ಪಾ. ಸೂ. (೫-೩-೯೨) ಎಂಬ ಸೂತ್ರವಾದ ಬಳಿಕ ಈ ಸೂತ್ರವು ಬಂದಿದೆ. ಕಿಂ ಯತ್ ತತ್ -ಇವುಗಳಿಗೆ ಡತರಚ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಇಬ್ಬರಲ್ಲೊಬ್ಬನು ಎಂದರ್ಥವಿರುವಾಗ ಬರುವದು ಎಂದು ಆ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ. ಕತರಃ, ಯತರಃ, ತತರಃ -ಎಂಬಿವು ಆದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ದ್ವಯೋಃ' ಎಂಬ ಮಾತು ಬೇಕಿಲ್ಲ ; ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಜಾತಿ ಪರಿಪ್ರಶ್ನೇ ಎಂಬ ಮಾತೂ ಬೇಕಿಲ್ಲ- ಎಂದು ಕೈಯೆಟಿರು ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಕತಮ ಏಷಾಂ ಪಾಚಕಃ, ಶೂರಃ ದೇವದತ್ತಃ' ಎಂದು ಕ್ರಿಯೆ, ಗುಣ, ಸಂಜ್ಞೆ -ಇವುಗಳಿಗೂ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಬಹುದಾಗಿರುವದರಿಂದ ಜಾತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧಾರಣೆಮಾಡುವಾಗಲೇ ಡತಮಚ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುವದೆಂಬ ನಿಯಮವೇನೂ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಂತೂ ಪ್ರಕೃತಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇರುವದಿಲ್ಲ.

2. ಎಂದರೆ ಈ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವದು.

3. ಇಲ್ಲಿರುವ ಪಾರಾಂತರಗಳ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

‘ವಾಗೇವರ್ಕ್ ಪ್ರಾಣಃ ಸಾಮ’ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ | ಯಥಾಕ್ರಮಮ್ ಋಕ್ಸಾಮ
ಯೋನೈರ್ಹಿ ವಾಕ್ಪ್ರಾಣಯೋರ್ಗ್ರಹಣೇ ಹಿ ಸರ್ವಸಾಮಾ ಋಚಾಂ
ಸರ್ವೇಷಾಂ ಚ ಸಾಮ್ನಾಮ್ ಅವರೋಧಃ ಕೃತಃ ಸ್ಯಾತ್ | ಸರ್ವರ್ಕ್ಸಮಾವ
ರೋಧೇ ಚ ಋಕ್ಸಾಮಸಾಧ್ಯಾನಾಂ ಚ ಸರ್ವಕರ್ಮಣಾಮ್ ಅವರೋಧಃ
ಕೃತಃ ಸ್ಯಾತ್ | ತದವರೋಧೇ ಚ ಸರ್ವೇ ಕಾಮಾ ಅವರುದ್ಧಾಃ ಸ್ಯುಃ |
ಓಮಿತ್ರೇತದಕ್ಷರಮುದ್ಗೀಢಃ ಇತಿ ಭಕ್ತ್ಯಾಶಬ್ದಾ ನಿವರ್ತತೇ | ತದ್ವಾ ಏತತ್
ಇತಿ ಮಿಥುನಂ ನಿರ್ದಿಶ್ಯತೇ | ಕಿಂ ತನ್ನಿಧುನಮಿತಿ? ಆಹ | ಯದ್ ವಾಕ್ಯ
ಪ್ರಾಣಶ್ಚ ಸರ್ವರ್ಕ್ಸಮಕಾರಣಭೂತೌ ಮಿಥುನಮ್ | ಋಕ್ ಸಾಮ ಚ ಇತಿ
ಋಕ್ಸಾಮಕಾರಣೌ ಋಕ್ಸಾಮಶಬ್ದೋಕ್ತೌ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ನ ತು ಸ್ವತನ್ತ್ರಮ್¹
ಋಕ್ ಸಾಮ ಚ ಮಿಥುನಮ್ | ಅನ್ಯಥಾ ಹಿ ವಾಕ್ ಪ್ರಾಣಶ್ಚೈಕಂ ಮಿಥುನಮ್,
ಋಕ್ ಸಾಮ ಚ ಅಪರಂ ಮಿಥುನಮ್² ಇತಿ ದ್ವೇ ಮಿಥುನೇ ಸ್ಯಾತಾಮ್ |
ತಥಾ ಚ ‘ತದ್ವಾ ಏತನ್ನಿಧುನಮ್’³ ಇತ್ಯೇಕವಚನನಿರ್ದೇಶೋನುಪಪನ್ನಃ
ಸ್ಯಾತ್ | ತಸ್ಮಾತ್ ಋಕ್ಸಾಮಯೋನೈಃ ವಾಕ್ಪ್ರಾಣಯೋರೇವ
ಮಿಥುನತ್ವಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ವಾಕ್ಯೇ ಋಕ್ಸು, ಪ್ರಾಣವು ಸಾಮವು. (ಇಲ್ಲಿ) ವಾಗ್ಗೃಹ್ಯಗಳು ಒಂದೇ
(ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಉದ್ದೀಢವು) ಎಂಟನೆಯದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ⁴.
ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಹಿಂದಿನ (ವಾಕ್ಯ)ಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಒಂದು ವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ⁵. ಓಮ್
ಎಂಬೀ ಅಕ್ಷರವು ಉದ್ದೀಢವು ಎಂಬುದು (ಇಲ್ಲಿ) ಅಪ್ತಿಗುಣದ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ

1. ‘ಸ್ವತನ್ತ್ರೇ’, ‘ಸ್ವಾತನ್ತ್ರೀಣ’ (ವಾ||) ಎಂಬ ಪಾರಾಂತರಗಳು ಬೇಕಿಲ್ಲ.

2. ‘ವಾಕ್ ಪ್ರಾಣಶ್ಚ ಇತ್ಯೇಕಂ ಮಿಥುನಮ್ ಋಕ್ ಸಾಮಚಾಪರಂ ಮಿಥುನಮ್’
(ಅ||), ‘ವಾಕ್ಪ್ರಾಣಶ್ಚ ಇತ್ಯೇಕಂ ಮಿಥುನಮ್, ಋಕ್ಸಾಮ ಚಾಪರಮ್’ (ವಾ||),
‘ವಾಕ್ಪ್ರಾಣಶ್ಚೇತೇಕಂ ಮಿಥುನಮ್, ಋಕ್ಸಾಮ ಚ ಪರಮ್’ (ಅ||) ಎಂದು ಈ
ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಪಾಠಗಳೂ ಇವೆ.

3. ಈ ವಾ|| ಪಾರವೇ ತದೇತನ್ನಿಧುನಮ್ ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲು.

4. ಹಿಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಋಕ್ಸು ರಸವು ಎಂದು ವಾಗ್ಗೃಹ್ಯಗಳನ್ನು
ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಹಿಡಿದಿರುವುದರಿಂದ ಉದ್ದೀಢವು ಎಂಟನೆಯದೆಂದದ್ದು ಸರಿಯಾಯಿತು ;
ಇಲ್ಲಿ ‘ವಾಕ್ಯೇ ಋಕ್ಸು’ ಎಂದದ್ದರಿಂದ ಏಳನೆಯದಾಯಿತಲ್ಲ ! —ಎಂಬ ತಂಕೆಗೆ ಪರಿಹಾರ
ವಿದು.

5. ಮತ್ತೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದ ವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ.

(ಬಂದಿರುತ್ತದೆ)¹. ವಾಕ್ಪಾಠಗಳು ಋಕ್ಸಾಮಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದರಿಂದ 'ವಾಕ್ಯೇ ಋಕ್ಸು, ಪ್ರಾಣವು ಸಾಮ' -ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ.² ಯಥಾಕ್ರಮವಾಗಿ ಋಕ್ಸಾಮಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ವಾಕ್ಪಾಠಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದರಲ್ಲವೆ, ಎಲ್ಲಾ ಋಕ್ಸುಗಳನ್ನೂ ಎಲ್ಲಾ ಸಾಮಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಆಗುವದು ? ಎಲ್ಲಾ ಋಕ್ಸಾಮಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡರೆ ಋಕ್ಸಾಮಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಆಗುವದು³; ಅವುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡರೆ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಆಗುವದು. (ಅಲ್ಲವೆ)⁴?

1. 'ಓಮಿತೈತದಕ್ಷರಮುದ್ದೀಧ ಇತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆಂದು ಮುದ್ರಿತ ಅ|| ಪಾರವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕನ್ನಡಿಸಿದೆ. ಅದರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಮುಂದೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿರುವದರಿಂದ ಮೂಲಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಇತ್ತೆ ? -ಎಂಬುದು ವಿಮರ್ಶನೀಯವಾಗಿದೆ. ವಾ|| ಪಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಃ ಸಾಮೇತಿ ಎಂದಿರದೆ ಪ್ರಾಣಃ ಸಾಮ ಓಮಿತೈತದಕ್ಷರಮುದ್ದೀಧಃ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ, ಪೂರ್ವಸ್ಮಾತ್ ವಾಕ್ಯಾನ್ತರತ್ವಾತ್ | ಎಂದು ಒಂದು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ 'ಅಪ್ತಿಗುಣಸಿದ್ಧಯೇ ಹಿ ಓಮಿತೈತದಕ್ಷರಮುದ್ದೀಧಃ ಇತಿ' ಎಂಬ ಪಾರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದೆ. ಆ ಪಾರದಲ್ಲಿ ಇದು ವಿವರಣೆಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವಾಕ್ಯವೆನ್ನಬೇಕಾಗುವದು. ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ಕೃಬಿಟ್ಟು 'ಅಪ್ತಿಗುಣಸಿದ್ಧಯೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿಗೇ ವಾಕ್ಯಸಮಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿರುವ ಪಃರಾಂತರವನ್ನೂ ಅ|| ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಆ ಪಾರದಲ್ಲಿ- ಏಳನೆಯ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಮಾಪ್ತಿ ಎಂಬ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿರುವದರಿಂದ ರಸತಮತ್ತಗುಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಬೇರೆ ಎಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದಾಗುತ್ತದೆ.

2. ವಾಕ್ಯಿನಿಂದ ಋಕ್ಸು ಆಗಿದೆ, ಪ್ರಾಣ(ಬಲ)ದಿಂದ ಸಾಮಗಾನವಾಗುತ್ತದೆ; ಅದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯನ್ನು ಋಕ್ಸು ಎಂದೂ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಸಾಮವೆಂದೂ ಕರೆದಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

3. ಋಕ್ಸುಬ್ದವಾಚ್ಯವಾಗಿರುವದು ವಾಕ್ಯೇ, ಸಾಮಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದದ್ದು ಪ್ರಾಣವೇ -ಎಂದು ಹಿಡಿದರೆ ವಾಕ್ಯಿನಿಂದಾಗುವ ಎಲ್ಲಾ ಋಕ್ಸುಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಾಣದಿಂದಾಗುವ ಎಲ್ಲಾ ಸಾಮಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಗುವದು ಎಂದರ್ಥ. ಸಾಮಾನ್ಯಗ್ರಹಣವಾದರೆ ಜಾತಿಪರಿಪ್ರಶ್ನವೇ ಆಯಿತಲ್ಲ! ಹಿಂದಿನ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದ್ದೇಕೆ ? -ಎಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಋಗದಿವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಭೇದವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವ ಪಶ್ಚಿಮೋಪನಿಷತ್ವವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಒಂದೊಂದು ಎಂದು ಒಪ್ಪಿ ಅನೇಕವಾಗಿರುವ ಋಕ್ಸಾಮೋದ್ದೀಧಜಾತಿಗಳೊಳಗೆ ಒಂದೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮೋಪನಿಷತ್ವವನ್ನೆಂಬಿಸುವ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿಲ್ಲ -ಎಂದು ಅ|| ಗಿ|| ಟೀಕಾ

4. ಋಕ್ಸಾಮಗಳು ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳಿಗೂ ಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಪಾಠಗ್ರಹಣದಿಂದ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸಿದಂತೆ ಆಗುವದು.

5. ಕರ್ಮದಿಂದಲೇ ಕಾಮಾವಾಪ್ತಿಯಾಗಬೇಕಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸರ್ವಕರ್ಮಗ್ರಹಣದಿಂದ ಸರ್ವಕಾಮಾವಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದಂತೆ ಆಗುವದು. ಉದ್ದೀಧಾವಯವವಾದ ಓಂಕಾರದಿಂದ ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಅದರ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಸರ್ವಕಾಮಾವಾಪ್ತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು.

ಓಮೆಂಬೀ ಅಕ್ಷರವು ಉದ್ಗೀಢವು ಎಂದದ್ದರಿಂದ (ಸಾಮು)ಭಕ್ತಿಯನ್ನೆ (ಉದ್ಗೀಢವೆಂದಿದೆ ಎಂಬ) ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿದಂತೆ ಆಗಿದೆ.¹

‘ಆ ಇದೇ ಎಂದು ಮಿ ಧು ನ ನ ನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಮಾಡಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಮಿಧುನವು ಯಾವದು? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ: ವಾಕ್ಯಾ ಮುಕ್ಯಾ, ಎಲ್ಲಾ ಮುಕ್ಯಗಳಿಗೂ ಸಾಮಗಗಳಿಗೂ ಕಾರಣಭೂತವಾದ (ವಾಕ್ಪ್ರಾಣಗಳೇ ಈ) ಮಿಧುನವು. ‘ಮುಕ್ಯಾ ಸಾಮವೂ’ ಎಂದರೆ ಮುಕ್ಪ್ರಾಣಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ (ವಾಕ್ಪ್ರಾಣಗಳು) ಎಂದರ್ಥ. (ಇಷ್ಟೇ) ಹೊರತು ಮುಕ್ಯಾ ಸಾಮವೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೇ ಮಿಧುನವು (ಎಂದೇನೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯ)ವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವಾಕ್ಯಾ ಪ್ರಾಣವೂ ಎಂಬುದೊಂದು ಮಿಧುನ, ಮುಕ್ಯಾ ಸಾಮವೂ ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು ಮಿಧುನ - ಎಂದು ಎರಡು ಮಿಧುನಗಳಾಗುವವು. ಹಾಗಾದರೆ ‘ಆ ಇದೇ ಮಿಧುನವು’² ಎಂದು ಏಕವಚನದಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಮಾಡಿರುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಕ್ಯಾಮಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ವಾಕ್ಪ್ರಾಣಗಳೇ (ಇಲ್ಲಿ) ಮಿಧುನವು.³

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದೇತನ್ನಿಧುನಮೋಮಿತ್ಯೇತಸ್ಮಿನ್ನಕ್ಷರೇ ಸಗ್ಂಸೃಜ್ಯತೇ ಯದಾ
ವೈ ಮಿಧುನೌ ಸಮಾಗಚ್ಛತ ಆಪಯತೋ ವೈ ತಾವನ್ಯೋ
ನ್ಯಸ್ಯ ಕಾಮಮ್ || ೬ ||

೬. ಆ ಈ ಮಿಧುನವು ಓಮ್ ಎಂಬೀ ಅಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವಾಗ ಮಿಧುನರು ಕೂಡುವರೋ’ (ಆಗ) ಅವರು ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ಕಾಮವನ್ನು ವಡೆಯಿಸುತ್ತಾರಷ್ಟೆ.

ಓಂಕಾರಕ್ಕೆ ಮಿಧುನಸಂಬಂಧದಿಂದಾಗಿರುವ ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೨. ತದೇತತ್ ಏವಂಲಕ್ಷಣಂ ಮಿಧುನಮ್ ಓಮಿತ್ಯೇತಸ್ಮಿನ್ ಅಕ್ಷರೇ

1. ಇಲ್ಲಿರುವ ಉದ್ಗೀಢವು ಉದ್ಗೀಢವೆಂಬ ಸಾಮಭಕ್ತಿಯಲ್ಲ ; ಪ್ರಕೃತವಾಗಿರುವ ಉದ್ಗೀಢಾವಯವವಾದ ಓಂಕಾರವೇ.

2. ‘ತದೇತನ್ನಿಧುನಮ್’ ಎಂಬ ಅ|| ಪಾಠಕ್ಕೆ ಆ ಈ ಮಿಧುನವು ಎಂದರ್ಥ ; ಆದರೆ ಅಗ ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯ ಪರಾಮರ್ಶವನ್ನು ಅನವಶ್ಯವಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕಾಗುವದು.

3. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಕ್ಯಾ ಸಾಮವೂ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಪ್ರಾಣಗಳೆಂಬ ಇದೇ ಮಿಧುನ ಎಂದೇ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವೆಂದು ಭಾವ.

ಸಂಸೃಜ್ಯತೇ | ಏವಂ ಸರ್ವಕಾಮಾಪ್ತಿ^೧ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟಂ ಮಿಥುನಮ್ ಓಂಕಾರೇ
 ಸಂಸೃಷ್ಟಂ ವಿದ್ಯತ ಇತಿ ಓಂಕಾರಸ್ಯ ಸರ್ವಕಾಮಾಪ್ತಿಗುಣವತ್ತ್ವಂ ಸಿದ್ಧಮ್^೨ |
 ವಾಚ್ಛಯತ್ವಮ್ ಓಂಕಾರಸ್ಯ ಪ್ರಾಣನಿಷ್ಪಾದ್ಯತ್ವಂ ಚ ಮಿಥುನೇನ ಸಂಸೃಷ್ಟ
 ತ್ವಮ್ | ಮಿಥುನಸ್ಯ ಕಾಮಾಪಯಿತ್ವತ್ವಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್ ಇತಿ ದೃಷ್ಟಾನ್ತ
 ಉಚ್ಯತೇ | ಯಥಾ ಲೋಕೇ ಮಿಥುನೌ ಮಿಥುನಾನಯಮ್ ಸ್ತ್ರೀಪುಂಸೌ
 ಯದಾ ಸಮಾಗಚ್ಛತೋ ಗ್ರಾಮ್ಯಧರ್ಮತಯಾ ಸಂಯುಜ್ಯೇಯಾತಾಮ್,
 ತದಾ ಅಪಯತಃ ಪ್ರಾಪಯತಃ ಅನ್ಯೋನ್ಯಸ್ಯ ಇತರೇತರಸ್ಯ ತೌ ಕಾಮಮ್ |
 ತಥಾ^೩ ಸ್ವಾತ್ಮಾನುಪ್ರವಿಷ್ಟೇನ ಮಿಥುನೇನ ಸರ್ವಕಾಮಾಪ್ತಿಗುಣವತ್ತ್ವಮ್
 ಓಂಕಾರಸ್ಯ ಸಿದ್ಧಮ್ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಆ ಈ ಇಂಥ ಸ್ವರೂಪದ^೪ ಮಿಥುನವು ಓಮ್ ಎಂಬೀ ಅಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ
 ಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸರ್ವಕಾಮಾಪ್ತಿ ಎಂಬ ಗುಣದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ
 ಮಿಥುನವು ಓಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಓಂಕಾರವು ಸರ್ವ
 ಕಾಮಾಪ್ತಿ ಎಂಬ ಗುಣಗಳುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಓಂಕಾರದಲ್ಲಿ
 ಮಿಥುನವು ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವದು ಎಂದರೆ (ಅದು) ವಾಚ್ಛಯವಾಗಿರುವದು
 ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣದಿಂದಂಟಾಗತಕ್ಕದ್ದಾಗಿರುವದು ಎಂಬುದೇ.

ಮಿಥುನಕ್ಕೆ ಕಾಮವನ್ನು ಪಡೆಯಿಸುವದೆಂಬ (ಗುಣವು) ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ
 ಎಂದು (ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು) ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ : ಹೇಗೆ
 ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಿಥುನರಾದ ಎಂದರೆ ಮಿಥುನದ ಅವಯವಗಳಾದ^೫ ಸ್ತ್ರೀಪುರು
 ಷರು ಯಾವಾಗ ಕೂಡುವರೋ ಗ್ರಾಮ್ಯಧರ್ಮದಿಂದ ಸಂಯುಕ್ತರಾಗುವರೋ
 ಆಗ ಅವರು ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ಕಾಮವನ್ನು ಪಡೆಯಿಸುತ್ತಾರೋ ಹಾಗೆ ತನ್ನ
 ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಒಳಹೊಕ್ಕಿರುವ ಮಿಥುನದಿಂದ ಸರ್ವಕಾಮಾಪ್ತಿ ಎಂಬ ಗುಣವು
 ಓಂಕಾರಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಪಯಿತಾ ಹ ನೈ ಕಾಮಾನಾಂ ಭವತಿ ಯ ಏತದೇವಂ
 ವಿದ್ವಾನಕ್ಷರಮುದ್ಗೀಘಮುಪಾಸ್ತೇ || ೭ ||

1. 'ಕಾಮಾನಾಪ್ತಿ' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಪಾಠವು ಮೇಲು.
2. 'ಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್' ಎಂಬ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಪ್ರ|| ಹೆಚ್ಚು.
3. ತಥಾ ಚ ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಚಶಬ್ದರಹಿತಪಾಠವೇ ಮೇಲು.
4. ವಾಕ್ಪ್ರಾಣಾತ್ಮಕವಾದ.
5. ಮಿಥುನಗಳು ಎರಡಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಮಿಥುನೌ ಎಂಬ ದ್ವಿವಚನಕ್ಕೆ ಈ ಅರ್ಥ

ವಸ್ತು ಮಾಡಿದೆ.

೭. ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಯಾವನು ಈ ಉದ್ಗ್ರೀಧ ವೆಂಬ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಕಾಮಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಿಸುವವನಾಗುವನು.

ಓಂಕಾರೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಸರ್ವಕಾಮಪ್ರಾಪಯಿತ್ಯತ್ವಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೩. ತದುಪಾಸಕೋಽಪಿ ಉದ್ಗ್ರಾತಾ ತದ್ಧರ್ಮಾ ಭವತೀತ್ಯಾಹ | ಆಪಯಿತಾ ಹ ವೈ ಕಾಮಾನಾಂ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಭವತಿ ಯ ಏತದಕ್ಷರಮ್ ಏವಂ (ವಿದ್ವಾನ್)¹ ಆಪ್ತಿಗುಣವದುದ್ಗ್ರೀಧಮ್ ಉಪಾಸ್ತೇ | ತಸ್ಯ ಏತದ್ ಯಥೋಕ್ತಂ ಫಲಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | “ತಂ ಯಥಾ ಯಥೋಪಾಸತೇ ತದೇವ ಭವತಿ” (ಶತ. ಬ್ರಾ. ೧೦-೬-೨-೨೦) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅದನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವ ಉದ್ಗ್ರಾತೃವೂ ಅದರ (ಈ) ಧರ್ಮವುಳ್ಳವ ನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಯಜಮಾನನ ಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಪಡೆಯಿಸುವವನಾಗುತ್ತಾನೆ ; ಯಾವನು ಈ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತು ಕೊಂಡು ಆಪ್ತಿಗುಣವುಳ್ಳ ಉದ್ಗ್ರೀಧವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನಿಗೆ ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಫಲವು (ಆಗುವದು) ಎಂದರ್ಥ. “ಆತನನ್ನು ಹೇಗೆಹೇಗೆ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವರೋ ಅದೇ ಆಗುವದು” (ಶತ. ಬ್ರಾ. ೧೦-೬-೨-೨೦) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು (ಇದಕ್ಕೆ) ಪ್ರಮಾಣವು.

ಓಂಕಾರವು ಸಮೃದ್ಧಿಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದ್ವಾ ಏತದನುಜ್ಞಾಕ್ಷರಂ ಯದ್ವಿ ಕಿಂಚಾನುಜಾನಾತ್ಯೋ ಮಿತ್ಯೇವ ತದಾ ಹೈಷೋ ಏವ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾದನುಜ್ಞಾ ಸಮರ್ಥಯಿತಾ ಹ ವೈ ಕಾಮಾನಾಂ ಭವತಿ ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನಕ್ಷರಮುದ್ಗ್ರೀಧಮುಪಾಸ್ತೇ || ೮ ||

೮. ಆ ಇದು ಅನುಜ್ಞಾಕ್ಷರವು. ಯಾವದೊಂದಿಷ್ಟನ್ನು ಅನುಜ್ಞೆ ಮಾಡುವರೋ ಆಗ ಓಮ್ ಎಂದೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು

1. ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಶಬ್ದವು ಇಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಲೇಖಕರ ಕೈತಪ್ಪಿನಿಂದ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿರಬಹುದು.

ಅನುಜ್ಞೆ ಎಂಬಿದೇ ಸಮೃದ್ಧಿಯು. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತು ಕೊಂಡು ಉದ್ಗೀಢವೆಂಬ ಈ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನು ಕಾಮಗಳನ್ನು ಸಮೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವವನಾಗುವನು.

ಸಮೃದ್ಧಿಗುಣಕೋಪಾಸನೆಯ ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೪. ಸಮೃದ್ಧಿಗುಣವಾಂಶ್ಚ ಓಂಕಾರಃ | ಕಥಮ್ ? ತದ್ವಾ ಏತತ್ ಪ್ರಕೃತಮ್ ಅನುಜ್ಞಾಕ್ಷರಮ್ | ಅನುಜ್ಞಾ ಚ ಸಾ ಅಕ್ಷರಂ ಚ ತತ್ | ಅನುಜ್ಞಾ ಅನುಮತೀರೋಂಕಾರಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಕಥಮನುಜ್ಞಾ ಇತಿ ? ಆಹ ಶ್ರುತಿರೇವ | ಯದ್ ಹಿ ಕಿಂ ಚ ಯತ್ತಿಂಚ ಲೋಕೇ ಜ್ಞಾನಂ ಧನಂ ವಾ ಅನುಜಾನಾತಿ ವಿದ್ವಾನ್ ಧನೀ ವಾ ತತ್ರ ಅನುಮತಿಂ ಕುರ್ವನ್ ಓಮಿತ್ರೇವ ತದಾಹ | ತಥಾ ಚ ವೇದೇ “ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶದಿತ್ಯೋಮಿತಿ ಹೋವಾಚ” (ಬೃ. ೩-೯-೧) ಇತ್ಯಾದಿ | ತಥಾ ಚ ಲೋಕೇಽಪಿ ‘ತವೇದಂ ಧನಂ ಗೃಹ್ಣಾಮಿ’ ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ‘ಓಮ್’ ಇತ್ಯೇವಾಹ | ಅತಃ ಏಷಾ ಉ ಏವ ಏಷೈವ ಸಮೃದ್ಧಿಃ ಯದನುಜ್ಞಾ | ಯಾ ಅನುಜ್ಞಾ ಸಾ ಸಮೃದ್ಧಿಃ | ತನ್ಮೂಲ ತ್ವಾತ್ ಅನುಜ್ಞಾ ಯಾಃ | ಸಮೃದ್ಧೋ ಹಿ ಓಮ್ ! ಇತ್ಯನುಜ್ಞಾಂ ದದಾತಿ | ತಸ್ಮಾತ್ ಸಮೃದ್ಧಿಗುಣವಾನ್ ಓಂಕಾರಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸಮೃದ್ಧಿಗುಣೋಪಾಸಕ ತ್ವಾತ್ ತದ್ಧರ್ಮಾ ಸನ್ ಸಮರ್ಥಯಿತಾ ಹ ವೈ ಕಾಮಾನಾಂ ಯಜ ಮಾನಸ್ಯ ಭವತಿ ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಅಕ್ಷರಮ್ ಉದ್ಗೀಢಮ್ ಉಪಾಸ್ತೇ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವವತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಓಂಕಾರವು ಸಮೃದ್ಧಿಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು (ಆಗಿರುತ್ತದೆ). ಹೇಗೆಂದರೆ, ಆ ಈ ಪ್ರಕೃತವಾದ (ಓಂಕಾರವು) ಅನುಜ್ಞಾಕ್ಷರವು, ಅದು ಅನುಜ್ಞೆಯಾದ ಅಕ್ಷರವು. ಓಂಕಾರವು ಅನುಜ್ಞೆ ಎಂದರೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯು ಎಂದರ್ಥ. (ಅದು) ಅನುಜ್ಞೆ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ: ಹೇಗೆಂದರೆ ಯಾವ ದೊಂದಿಷ್ಟನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಆಗಲಿ, ಧನವನ್ನೇ ಆಗಲಿ, ಯಾವ ದನ್ನೇ ಜ್ಞಾನಿಯು ಅಥವಾ ಧನವಂತನು ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡುವನೋ ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಓಮ್ ! ಎಂದೇ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವೇದದಲ್ಲಿ “ದೇವತೆಗಳು ಮೂವತ್ತು ಮೂರು ಎನ್ನಲು ಓಮ್ !

ಎಂದನು" (ಬೃ. ೩-೯-೧) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ (ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ). ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ 'ಈ ನಿನ್ನ ಧನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ 'ಓಮ್!' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ^೨. ಆದ್ದರಿಂದ (ಏಷಾ ಉ ಏವ = ಏಷೈವ) ಈ ಅನುಜ್ಞೆ ಎಂಬುದೇ ಸಮೃದ್ಧಿಯು, ಅನುಜ್ಞೆ ಎನ್ನುವರಲ್ಲ, ಅದು ಸಮೃದ್ಧಿಯೇ; ಏಕೆಂದರೆ ಅನುಜ್ಞೆಯು ಆ (ಸಮೃದ್ಧಿಯು) ಕಾರಣದಿಂದ (ಆಗುತ್ತದೆ). ಸಮೃದ್ಧನಾಗಿರುವವನಲ್ಲವೆ, ಓಮ್ ! -ಎಂದು ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಓಂಕಾರವು ಸಮೃದ್ಧಿ ಎಂಬ ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು ಎಂದರ್ಥ.

ಸಮೃದ್ಧಿಗುಣವುಳ್ಳ (ಓಂಕಾರವನ್ನು) ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವದರಿಂದ ಆ ಧರ್ಮವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಕಾಮಗಳನ್ನು ಸಮೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವ ವನಾಗುವನು. 'ಯಾವ (ಉದ್ಗಾತೃವು) ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಉದ್ಗೀಢ ವೆಂಬ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ (ಮಂತ್ರಭಾಗವನ್ನು) ಹಿಂದಿನಂತೆ (ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು).

ಓಂಕಾರದ ಸ್ತುತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತೇನೇಯಂ ತ್ರಯಿಾ ವಿದ್ಯಾ ವರ್ತತ ಓಮಿತ್ಯಾಶ್ರಾವಯತ್ಯೋ
ಮಿತಿ ಶಗ್ಂಸತ್ಯೋಮಿತೈದ್ಗಾಯತೈತಸ್ಯೈವಾಕ್ಷರಸ್ಯಾಪ
ಚಿತ್ಯೈ ಮಹಿಮ್ನಾ ರಸೇನ || ೯ ||

೯. ಅದರಿಂದ ಈ ತ್ರಯಿಾವಿದ್ಯೆಯು ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಓಮ್! ಎಂದು ಆಶ್ರವಣಮಾಡುತ್ತಾನೆ; ಓಮ್! ಎಂದು ಶಂಸನಮಾಡುತ್ತಾನೆ; ಓಮ್! ಎಂದು ಉದ್ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. (ಇದೆಲ್ಲ) ಈ ಅಕ್ಷರದ ಅಪಚಿತಿಗೇ. ಮಹಿಮೆಯಿಂದಲೂ ರಸದಿಂದಲೂ (ವಿದ್ಯೆಯು ನಡೆಯುತ್ತದೆ).

1. ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನನ್ನು ವಿದಗ್ಧಶಾಕಲ್ಯನು ದೇವತೆಗಳು ಎಷ್ಟು ಎಂದು ಕೇಳಲು ಮೂಷತ್ತು ಮೂರು ಎಂದು ಅವನು ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು; ಶಾಕಲ್ಯನು ಅದಕ್ಕೆ ಓಮ್ (ಸರಿ) ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದನು. ಈ ಉದಾಹೃತಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಓಮ್ ! ಎಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಸಲ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ.

2. ವೇದದಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಧಾರಣಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಓಂಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ.

ವೈದಿಕಕರ್ಮವೆಲ್ಲ ಓಂಕಾರಪೂರ್ವಕವೇ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೫. ಅಥ ಇದಾನೀಮ್ ಅಕ್ಷರಂ ಸ್ತೌತಿ ಉಪಾಸ್ಯತ್ವಾತ್ ಪ್ರರೋಚ ನಾರ್ಥಮ್ | ಕಥಮ್ ? ತೇನ ಅಕ್ಷರೇಣ ಪ್ರಕೃತೇನ ಇಯಮ್ ಋಗ್ವೇದಾದಿ ಲಕ್ಷಣಾ ತ್ರಯಾ ವಿದ್ಯಾ | ತ್ರಯಾವಿದ್ಯಾವಿಹಿತಂ ಕರ್ಮ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ನ ಹಿ ತ್ರಯಾವಿದ್ಯೈವ ಆಶ್ರಾವಣಾದಿಭಿರ್ವರ್ತತೇ | ಕರ್ಮ ತು ತಥಾ ಪ್ರವರ್ತತ ಇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್ | ಕಥಮ್ ? ಓಮಿತಿ ಆಶ್ರಾವಯತಿ ಓಮಿತಿ ಶಂಸತಿ ಓಮಿತಿ ಉದ್ಗಾಯತಿ ಇತಿ | ಲಿಬ್ಗಚ್ಚ ಸೋಮಯಾಗೇ ಇತಿ ಗಮ್ಯತೇ | ತಚ್ಚ ಕರ್ಮ ಏತಸ್ಯೈವ ಅಕ್ಷರಸ್ಯ ಅಪಚಿತ್ಯೈ ಪೂಜಾರ್ಥಮ್ | ಪರಮಾತ್ಮವ್ರತೀಕಂ ಹಿ ತತ್ | ತದಪಚಿತಿಃ ಪರಮಾತ್ಮನ ಏವ ಸಾಃ | “ಸ್ವಕರ್ಮಣಾ ತಮುಭ್ಯಚ್ಛ ಸಿದ್ಧಿಂ ವಿಸ್ತುತಿ ಮಾನವಃ” (೧೯. ೧೮-೪೬) ಇತಿ ಸ್ಮೃತೇಃ | ಮಹಿಮ್ನಾ ರಸೇನ | ಕಿಂ ಚ ಏತಸ್ಯೈವ ಅಕ್ಷರಸ್ಯ ಮಹಿಮ್ನಾ ಮಹತ್ತೇವೇನ ಮುತ್ಸಿಗ್ಯಜ ಮಾನಾದಿಪ್ರಾಣೈಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಥಾ ಏತಸ್ಯೈವ ಅಕ್ಷರಸ್ಯ ರಸೇನ ಪ್ರೀಹಿ ಯವಾದಿರಸನಿರ್ವೃತ್ತೇನ ಹವಿಷಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯಾಗಹೋಮಾದಿ ಅಕ್ಷರೇಣ ಕ್ರಿಯತೇ | ತಚ್ಚ ಆದಿತ್ಯಮ್ ಉಪತಿಷ್ಠತೇ | ತತೋ ವೃಷ್ಪಾದಿಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಾಣಃ ಅನ್ನಂ ಚ ಜಾಯತೇ | ಪ್ರಾಣೈಃ ಅನ್ನೇನ ಚ ಯಜ್ಞಸ್ತಾಯತೇ | ಆತ ಉಚ್ಯತೇ ಅಕ್ಷರಸ್ಯ ಮಹಿಮ್ನಾ ರಸೇನ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಈಗ (ಈ) ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ ; ಏಕೆಂದರೆ (ಅದೇ) ಉಪಾಸ್ಯವಾಗಿದೆಯಾಗಿ (ಅದರಲ್ಲಿ) ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದ ಕ್ಯಾಗಿ (ಅದನ್ನು ಹೊಗಳಬೇಕಾಗಿದೆ). ಹೇಗೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಈ ಅಕ್ಷರ ದಿಂದ ಈ ಋಗ್ವೇದವೇ ಮುಂತಾದ ರೂಪದ ತ್ರಯಾವಿದ್ಯೆಯು, ಎಂದರೆ ತ್ರಯಾವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾಗಿರುವ ಕರ್ಮವು ಎಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ, ಆಶ್ರವಣವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ತ್ರಯಾವಿದ್ಯೆಯೇ ನಡೆಯುವದಿಲ್ಲ ; (ವಿದ್ಯಾವಿಹಿತವಾದ) ಕರ್ಮವಾದರೆ ಹಾಗೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ, ಓಮ್ ! -ಎಂದು ಆಶ್ರವಣಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಓಮ್ ! -ಎಂದು ಶಂಸನಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಓಮ್ ! -ಎಂದು ಉದ್ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ -ಎಂಬ (ಈ) ಲಿಂಗದಿಂದ ಸೋಮಯಾಗವು^೧ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ.

1. ಸ್ಯಾತ್ ಎಂಬ ಅ|| ಅ|| ಪಾರವು ಅನವಶ್ಯ.

2. ತೈ. ೧-ಅನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಅಧರ್ಯು, ಹೋತ್ಯ, ಉದ್ಗಾತ್ಯ- ಇವರು ಒಟ್ಟು ಸೇರಿದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುವವರಿಂದ ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಾದಿಸೋಮಯಾಗವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆಯೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಆ ಕರ್ಮವುಕೂಡ ಈ ಅಕ್ಷರದ ಅಪಚಿತಿಗಾಗಿಯೇ, ಪೂಜೆಗಾಗಿಯೇ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ (ಅಕ್ಷರವು) ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರತೀಕವು; ಇದರ ಆ ಅಪಚಿತಿ ಎಂಬುದು ಪರಮಾತ್ಮನ (ಅಪಚಿತಿ)ಯೇ. “ತನ್ನ ಕರ್ಮದಿಂದ ಆ (ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು) ಅಭ್ಯರ್ಚನೆಮಾಡಿದರೆ ಮಾನವನು ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ” (ಗೀ. ೧೮-೪೬) ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ (ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ)¹.

‘ಮಹಿಮೆಯಿಂದಲೂ ರಸದಿಂದಲೂ’². ಮತ್ತು ಇದೇ ಅಕ್ಷರದ ಮಹಿಮೆಯಿಂದಲೂ ಮಹತ್ವದಿಂದಲೂ, ಎಂದರೆ ಋತ್ವಿಜರು. ಯಜಮಾನ-ಮುಂತಾದ ವರ ಪ್ರಾಣಗಳಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಹಾಗೂ ಇದೇ ಅಕ್ಷರದ ರಸದಿಂದಲೂ ಎಂದರೆ ವ್ರೀಹಿಯವಾದಿರೂಪದಿಂದ ಆಗಿರುವ ಹವಿಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಎಂದರ್ಥ. (ಇವುಗಳಿಂದ) ಯಾಗಕೋಮಾದಿಗಳು (ಓಂಕಾರವೆಂಬೀ) ಅಕ್ಷರದ (ಸಹಾಯ) ದಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ³. ಅದು ಅದಿತ್ಯನನ್ನು ಹೋಗಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ವೃಷ್ಣಾದಿಕ್ರಮದಿಂದ ಪ್ರಾಣವೂ ಅನ್ನವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ⁴. (೨) ಪ್ರಾಣಗಳಿಂದಲೂ ಅನ್ನದಿಂದಲೂ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಷರದ ಮಹಿಮೆಯಿಂದಲೂ ರಸದಿಂದಲೂ (ನಡೆಯುತ್ತದೆ) ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ⁵.

ಓಂಕಾರೋಪಾಸನಾಸಮುಚ್ಚಿತಕರ್ಮವು ವೀರ್ಯವತ್ತರ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತೇನೋಭೌ ಕುರುತೋ ಯಶ್ಚೈತದೇವಂ ನೇದ ಯಶ್ಚ ನ
ನೇದ | ನಾನಾ ತು ವಿದ್ಯಾ ಚಾವಿದ್ಯಾ ಚ ಯದೇವ ವಿದ್ಯಯಾ
ಕರೋತಿ ಶ್ರದ್ಧಯೋಪನಿಷದಾ ತದೇವ ವೀರ್ಯವತ್ತರಂ ಭವ
ತಿತಿ ಖಲ್ವೇತಸ್ಯೈವಾಕ್ಷರಸ್ಯೋಪನ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ಭವತಿ ||೧೦||

1. ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಓಂಕಾರವು ಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಓಂಕಾರದ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಆರಾಧನೆಯಾದಂತಾಯಿತು. ಅದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಓಂಕಾರವನ್ನು ಹೊಗಳಿರುವುದು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಗೌರವಿಸಿದಂತೆ -ಎಂದು ಭಾವ.

2. ಈ ಪ್ರತೀಕವು ನಾ|| ಪಾಠದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಇದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕಿಂಚ ಎಂಬ ಮಾತೇ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅವತರಣಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

3. ಗೀ. ೧೭-೨೪ನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

4. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಮನು. ೩-೭೬ನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

5. ಓಂಕಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಯಜ್ಞದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಣಗಳೂ ಅನ್ನವೂ ಉಂಟಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಉಪಕರಣವಾಗುವವಾದ್ದರಿಂದ ಓಂಕಾರದ ಮಹಿಮೆಯಿಂದಲೂ ರಸದಿಂದಲೂ ಕರ್ಮವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

೧೦. ಅದರಿಂದ ಯಾವನು ಇದನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತು ಕೊಂಡಿರುವನೋ (ಅವನು), ಮತ್ತು ಯಾವನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿಲ್ಲವೋ (ಅವನು-ಹೀಗೆ) ಇಬ್ಬರೂ (ಕರ್ಮವನ್ನು) ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ವಿದ್ಯೆಯೂ ಅವಿದ್ಯೆಯೂ ನಾನಾ ಆಗಿಯೇ (ಇರುತ್ತವೆ). ಯಾವದನ್ನು ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದಲೂ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಿಂದಲೂ (ಮಾಡುತ್ತಾನೋ) ಅದೇ ವೀರ್ಯವತ್ತರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಂಬುದೇ ಈ ಅಕ್ಷರದ ಉಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಅಕ್ಷರವಿಜ್ಞಾನದಿಂದಾಗುವ ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೬. ತತ್ರ ಅಕ್ಷರವಿಜ್ಞಾನವತಃ ಕರ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯಮಿತಿ ಸ್ಥಿತಮ್ ಆಕ್ಷೇಪತಿ | ತೇನ ಅಕ್ಷರೇಣ ಉಭೌ ಕುರುತಃ ಯಶ್ಚೈತದಕ್ಷರಮ್ ಏವಂ ಯಥಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ^೧ ನೇದ ಯಶ್ಚ ಕರ್ಮಮಾತ್ರವಿತ್ ಅಕ್ಷರಯಾಥಾತ್ಮ್ಯಂ ನ ನೇದ ತೌ ಉಭೌ ಕುರುತಃ ಕರ್ಮ | ತಯೋಶ್ಚ ಕರ್ಮಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದೇವ ಫಲಂ ಸ್ಯಾತ್ ಕಿಂ ತತ್ರ ಅಕ್ಷರಯಾಥಾತ್ಮ್ಯವಿಜ್ಞಾನೇನ ಇತಿ ? ದೃಷ್ಟಂ ಹಿ ಲೋಕೇ ಹರಿತಕೀಂ ಭಕ್ಷಯತೋಃ ತದ್ರಸಾಭಿಜ್ಞೇತರಯೋಃ ವಿರೇಚನಮ್ | ನೈವಮ್ | ಯಸ್ಮಾತ್ ನಾನಾ ತು ವಿದ್ಯಾ ಚ ಅವಿದ್ಯಾ ಚ | ಭಿನ್ನೇ ಹಿ ವಿದ್ಯಾವಿದ್ಯೇ | ತುಶಬ್ದಃ ಪಕ್ಷವ್ಯಾವೃತ್ತ್ಯರ್ಥಃ | ನೋಂಕಾರಸ್ಯ ಕರ್ಮಾಭ್ಯುತ್ಪನ್ನಮಾತ್ರವಿಜ್ಞಾನನೇವ ರಸತಮಾಪ್ತಿಸಮೃದ್ಧಿಗುಣವದ್ವಿಜ್ಞಾನಮ್ ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ತತೋಃಭೃಧಿಕಮ್ | ತಸ್ಮಾತ್ ತದಜ್ಞುಧಿಕೃತ್ ತಫಲಾಧಿಕ್ಯಂ ಯುಕ್ತಮ್ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ದೃಷ್ಟಂ ಹಿ ಲೋಕೇ ವಣಿಕ್ಯಬರಯೋಃ ಪದ್ಮರಾಗಾದಿಮಣಿವಿಕ್ರಯೇ ವಣಿಜೋ ವಿಜ್ಞಾನಾಧಿಕೃತ್ ಫಲಾಧಿಕ್ಯಮ್ | ತಸ್ಮಾತ್ ಯದೇವ ವಿದ್ಯಯಾ ವಿಜ್ಞಾನೇನ ಯುಕ್ತಃ ಸನ್ ಕರೋತಿ ಕರ್ಮಶ್ರದ್ಧಯಾ ಶ್ರದ್ಧಾಫಲಶ್ಚ ಸನ್ ಉಪನಿಷದಾ ಯೋಗೇನ ಯುಕ್ತಶ್ಚ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತದೇವ ಕರ್ಮ ವೀರ್ಯವತ್ತರಮ್ ಅವಿದ್ವತ್ಕರ್ಮಣೋಧಿಕಫಲಂ ಭವತೀತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇಲ್ಲಿ (ಈ) ಅಕ್ಷರದ ವಿಜ್ಞಾನವಿರುವವನಾಗಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತಷ್ಟೆ^೨. (ಇದನ್ನು) ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಅಕ್ಷರದಿಂದ ಇಬ್ಬರೂ- (ಇಲ್ಲಿ) ವಿವರಿಸಿರುವಂತೆ ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತಿರುವನೋ,

1. ಈ ವಾ|| ಪಾರವೇ 'ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮ್' ಎಂಬ ಪಾರಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲು.

2 ಹಿಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತ್ರಯಾವಿದ್ಯೆಗೆ ಅಂಗವಾಗಿ ಹಿಂಕಾರವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಹೀಗೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು ಯಾವನು ಕರ್ಮವೊಂದನ್ನೇ ಅರಿತಿರುವವನಾಗಿ ಅಕ್ಷರದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅರಿತಿರುವದಿಲ್ಲವೋ, ಆ ಇಬ್ಬರೂ- ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಕರ್ಮದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದಲೇ ಫಲವಾಗುವದು. ಇಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ (ಅಗಬೇಕಾಗಿರು)ವದೇನು ? ಅಳಲೆ ಕಾಯಿಯನ್ನು ತಿನ್ನುವವರಿಗೆ- ಅದರ ರಸದ ವಿಜ್ಞಾನವಿರುವವನು, (ಅದಿಲ್ಲದ) ಮತ್ತೊಬ್ಬನು, ಇಬ್ಬರಿಗೂ- ಭೇದಿಯಾಗುವದು ಕಂಡಿದೆಯಲ್ಲ !

(ಪರಿಹಾರ):- ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿದ್ಯಾವಿದ್ಯೆಗಳು ನಾನಾ (ಅಗಿಯೇ) ಇರುತ್ತವೆ ; ವಿದ್ಯಾವಿದ್ಯೆಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯೇ ಅಲ್ಲವೆ ? (ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವ) ತುಲಬ್ದವು (ಪೂರ್ವ)ಪಕ್ಷವನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕುವದಕ್ಕೆ (ಬಂದಿದೆ). ಓಂಕಾರವು ಕರ್ಮಾಂಗಮಾತ್ರವೆಂಬ ಅರಿವೇ (ಅದು) ರಸತಮಾಪ್ತಿಸಮೃದ್ಧಿಗುಣವುಳ್ಳದ್ದೆಂಬ ಅರಿವಲ್ಲ, ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದದ್ದು. ಅದರಿಂದ ಆ (ಕರ್ಮದ) ಅಂಗವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದರ ಫಲವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಬೇಕೆಂಬುದು ಯುಕ್ತ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ಯನು ಬೇಡರವನು- ಇಬ್ಬರೂ ಸದ್ವಿರಾಗವೇ ಮುಂತಾದ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾರುವದರಲ್ಲಿ ವೈಶ್ಯನಿಗೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವದರಿಂದ ಫಲವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವದೆಂಬುದು ಕಂಡಿದೆಯಲ್ಲವೆ ?

ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ಕರ್ಮವನ್ನು ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಎಂದರೆ (ಗುಣ)ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕೂಡಿದವನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಶ್ರದ್ಧೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಿಂದಲೂ ಎಂದರೆ ಯೋಗದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ (ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೋ) ಎಂದರ್ಥ. ಆ ಕರ್ಮವೇ ವೀರ್ಯವತ್ತರವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಅಜ್ಞಾನ ಕರ್ಮಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಫಲವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಉಪಾಸಕನಲ್ಲದವನಿಗೂ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೭. ವಿದ್ವತ್ಕರ್ಮಣೋ ವೀರ್ಯವತ್ತರತ್ವವಚನಾತ್^೪ ಅವಿದುಷೋಽಪಿ

1. ಇಲ್ಲಿ ಅಳಲೆಕಾಯಿ ಎಂಬ ಪದಾರ್ಥವೇ ತನ್ನ ಅರಿವನ್ನು ಬಯಸದೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವದು ಕಂಡಿದೆಯಲ್ಲವೆ ?- ಎಂದು ಭಾವ

2. ಅಜ್ಞಾನಿಗೆ ಬರಿಯ ಅಕ್ಷರವು ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಂಗ, ವಿಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನಿಗೆ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಹಿತವಾದ ಓಂಕಾರವು ಅಂಗ.

3. ಈ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನವೇ ಮಾರಾಟವೆಂಬ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾಗಿದೆ, ಅಳಲೆಕಾಯಿಯು ದೃಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯೇ ಭಕ್ಷಣಾಂಗವಲ್ಲ- ಎಂದು ಭಾವ.

4. 'ವೀರ್ಯವತ್ತರ' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಪಾರವೇ ಮೇಲು ; ಅಥವಾ ವೀರ್ಯವತ್ತರ ಎಂಬುದನ್ನೇ ಭಾವಪ್ರಧಾನವಾದ ಪ್ರಯೋಗವೆಂದು ಎಣಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೂ ಇದೇ ಅರ್ಥವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.

ಕರ್ಮ ವೀರ್ಯವದೇವ ಭವತಿ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ನ ಚ ಅವಿದುಷಃ ಕರ್ಮಣಿ
ಅನಧಿಕಾರಃ | ಔಷಸ್ತ್ಯೇ ಕಾಣ್ತೇ ಅವಿದುಷಾಮಪಿ ಅರ್ತಿವ್ಯಜ್ರದರ್ಶನಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಉಪಾಸಕನ ಕರ್ಮವು ವೀರ್ಯವತ್ತರವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾನಾದವನ ಕರ್ಮವೂ ವೀರ್ಯವತ್ತೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. (ಹೀಗಲ್ಲದೆ ಉಪಾಸನೆಯು) ಅರಿವಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಔಷಸ್ತ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞರೂ ಋತ್ವಿಜರಾಗಿದ್ದದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ¹.

ಗುಣತ್ರಯವಿಶಿಷ್ಟವೆಂದು

ವಿಧಿಸಿರುವ ಒಂದೇ ಉಪಾಸನೆಯಿದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೮. ರಸತಮಾಪ್ತಿಸಮೃದ್ಧಿಗುಣವದಕ್ಷರಮ್ ಇತ್ಯೇಕಮುಪಾಸನಮ್ | ಮಧ್ಯೇ ಪ್ರಯತ್ನಾನ್ತರಾದರ್ಶನಾತ್ | ಅನೇಕೈರ್ಹಿ ವಿಶೇಷಣೈರನೇಕಧಾ ಉಪಾಸ್ಯತ್ವಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ರಸತಮತ್ವ, ಆಪ್ತಿ, ಸಮೃದ್ಧಿ- ಎಂಬ ಗುಣಗಳುಳ್ಳದ್ದು (ಈ) ಅಕ್ಷರವು ಎಂದು (ಚಿಂತಿಸಬೇಕೆಂದು ಇಲ್ಲಿ) ಒಂದೇ ಉಪಾಸನೆಯು (ವಿಹಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ). ಏಕೆಂದರೆ ನಡುವೆ ಮತ್ತೊಂದು (ವಿಧಿಯು) ಪ್ರಯತ್ನವು ಕಂಡು ಬಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ². ಅನೇಕವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ಅನೇಕಬಗೆಯಿಂದ ಉಪಾಸ್ಯ

1. ಏಕೆಂದರೆ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಆ ಋತ್ವಿಜರನ್ನು ರಾಜನು ವರಣಮಾಡಿದ್ದನು, ೧-೧೦ರಲ್ಲಿರುವದರ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿದು.

2. ರಸತಮಗುಣದ ವಿಷಯದ ಉಪಾಸನೆಯೊಂದು ಬೇರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಉಪಾಸನೆ ಗನುಗುಣವಾಗಿ ಫಲವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕು; ಆಪ್ತಿ, ಸಮೃದ್ಧಿ- ಎಂಬ ಎರಡು ಗುಣಗಳ ಉಪಾಸನೆಗಳಿಗೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅವೆರಡೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಉಪಾಸನೆಗಳೇ- ಎಂಬ ಪ್ರಕ್ಷವನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹೀಗೆಂದು ಬರೆದಿದೆ. ಉಪಾಸಿತ ಎಂಬ ಒಂದೇ ವಿಧಿಯಿದೆ; ಎರಡು ಕಡೆ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿದ್ದರೂ ಅರ್ಥವಾದಲ್ಲಿರುವ ಫಲಾಂಶವನ್ನು ಅದಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆಬೇರೆ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವದು ವ್ಯರ್ಥ ಎಂಬುದು ಅ|| ೧೮|| ಬೇಕೆಯ ಆಶಯ. ಉಪಾಸ್ಯವು ಒಂದೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಒಂದೇ ವಿಧಿವಿಭಕ್ತಿಯಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅನೇಕಗುಣಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಒಂದೇ ಉಪಾಸನೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು; ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಆಯಾ ಗುಣವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಆಗುವ ಅಂಗಫಲವನ್ನು ತಿಳಿಸುವದೆಂದೋ ಪ್ರಧಾನೋಪಾಸನೆಗೇ ಸೇರಿದ್ದೆಂದೋ ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದು- ಎಂಬುದು ಭಾಷ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ವಾಗಿರುವದಲ್ಲವೆ ?¹

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೯. ಖಲ್ವೀತಸ್ಯೈವ ಪ್ರಕೃತಸ್ಯ ಉದ್ಗೀಠಾಖ್ಯಸ್ಯ ಅಕ್ಷರಸ್ಯ ಉಪ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ಭವತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಹೀಗೆಂಬುದು) ಪ್ರಕೃತವಾಗಿರುವ² ಉದ್ಗೀಠವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಇದೇ
ಅಕ್ಷರದ ಉಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ

ಒಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಎರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಪ್ರಾಣಾದಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಓಂಕಾರೋಪಾಸನೆ)

ದೇವತೆಗಳು ಉದ್ಗೀಠವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಮಾಡಿದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ದೇವಾಸುರಾ ಹ ವೈ ಯತ್ರ ಸಂಯೇತಿರ ಉಭಯೇ ಪ್ರಾಜಾ
ಪತ್ಯಾಸ್ತದ್ಧ ದೇವಾ ಉದ್ಗೀಠಮಾಜಹ್ರುರನೇನೈನಾನಭಿಭವಿ
ಷ್ಯಾಮು ಇತಿ || ೧ ||

೧. ದೇವಾಸುರರಿಬ್ಬರು ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯರೂ ಎಲ್ಲಿ ಸಂಯತ್ನ
ಮಾಡಿದರೋ ಅಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು 'ಇದರಿಂದ ಇವರನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ'
ಎಂದು ಉದ್ಗೀಠವನ್ನು (ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ) ಕೈಕೊಂಡರು.

ಕಥೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೦. ದೇವಾಸುರಾ ದೇವಾಶ್ಚಾಸುರಾಶ್ಚ| ದೇವಾಃ ದೀವ್ಯತೇರ್ದ್ಯೋತಃ
ನಾರ್ಥಸ್ಯ| ಶಾಸ್ತ್ರೋದ್ಭವಿತಾ ಇಂದ್ರಿಯವೃತ್ತಯಃ | ಅಸುರಾಃ ತದ್ವಿಪರೀತಾಃ

1. ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಂತೆ ಇದು ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ನಾವು ಮಾಡಿ
ರುವ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಉಪಾಸ್ಯವನ್ನು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ಉಪಾಸನೆಮಾಡ
ಬೇಕೆಂಬುದು ಉಪಕ್ರಮೋಪಸಂಹಾರಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಯ
ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವದು ಅನ್ಯಾಯ- ಎಂಬ ವಿಶೇಷಾಭಿಪ್ರಾಯವು ಹೊರಡುತ್ತದೆ.
ಸೂ. ಭಾ. ೧-೧-೩೧ರ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದಂತೆಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ.

2. 'ತಸ್ಯೋಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮ್' (೧-೧-೧) ಎಂದು ಉದ್ಗೀಠೋಂಕಾರದ ವ್ಯಾ
ಖ್ಯಾನವು ಪ್ರಕೃತವಾಗಿತ್ತಲ್ಲ, ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಏತಸ್ಯೈವ
ಎಂಬ ಪ್ರಕೃತಪರಾಮರ್ಶಕಸರ್ವನಾಮವು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ. ಓಂಕಾರೋ
ಪಾಸನೆಯನ್ನೇ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ
ಉಪಸಂಹಾರವೂ ಒಂದು ಲಿಂಗವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಸ್ವೇಷ್ಟೇವ ಅಸುಮು ವಿಷ್ವಗ್ವಿಷಯಾಸು ಪ್ರಾಣನಕ್ರಿಯಾಸು ರಮಣಾತ್ ಸ್ವಾಭಾವಿಕೈಃ ತಮಾತ್ಮಿಕಾ ಇಂದ್ರಿಯವೃತ್ತಯಃ ಏವ | ಹ ವಾ ಇತಿ ಪೂರ್ವ ವೃತ್ತೋದ್ಭಾಸಕೌ ನಿಪಾತೌ | ಯತ್ರ ಯಸ್ಮಿನ್ ನಿಮಿತ್ತೇ ಇತರೇತರ ವಿಷಯಾಪಹಾರಲಕ್ಷಣೇ ಸಂಯೇತಿರೇ | ಸಂಪೂರ್ವಸ್ಯ ಯತತೇಃ ಸಬ್ಬಾ ಮಾರ್ಥತ್ವಮ್ ಇತಿ ಸಬ್ಬ್ಬಮಂ ಕೃತವಂತಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಪ್ರಕಾಶ ವೃತ್ತ್ಯಭಿಭವನಾಯ ಪ್ರವೃತ್ತಾಃ ಸ್ವಾಭಾವಿಕೈಃ ತಮೋರೂಪಾ ಇಂದ್ರಿಯ ವೃತ್ತಯೋಽಸುರಾಃ | ತಥಾ ತದ್ವಿಸರೀತಾಃ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥವಿಷಯವಿವೇಕಜ್ಯೋತಿ ರಾತ್ಮಾನೋ ದೇವಾಃ ಸ್ವಾಭಾವಿಕತಮೋರೂಪಾಸುರಾಭಿಭವನಾಯ ಪ್ರವೃತ್ತಾಃ | ಇತಿ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಭಿಭವೋದ್ಭವರೂಪಃ ಸಬ್ಬ್ಬಮ ಇವ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಮು ಪ್ರತಿ ದೇಹಂ ದೇವಾಸುರಸಬ್ಬ್ಬನೋನಾದಿಕಾಲಪ್ರವೃತ್ತಃ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಸ ಇಹ ಶ್ರುತ್ಯಾ ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾರೂಪೇಣ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮೋತ್ಪತ್ತಿವಿವೇಕವಿಜ್ಞಾನಾಯ ಕಥ್ಯತೇ ಪ್ರಾಣವಿಶುದ್ಧಿವಿಜ್ಞಾನವಿಧಿಸರತಯಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ದೇವಾಸುರರು ಎಂದರೆ ದೇವತೆಗಳೂ ಅಸುರರೂ (ಎಂದರ್ಥ. ದೇವತೆ ಗಳು ಎಂಬುದು) ಬೆಳಗುವದು ಎಂಬರ್ಥದ ದಿವ್ಯಧಾತುವಿನ (ರೂಪವು). ದೇವತೆ ಗಳು ಎಂದರೆ (ಇಲ್ಲಿ) ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಕಾಶಿತವಾದ ಇಂದ್ರಿಯವೃತ್ತಿಗಳು. ಅಸುರರು ಎಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿರುವ (ಇಂದ್ರಿಯವೃತ್ತಿಗಳು); ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಅಸು ಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಎಂದರೆ ಸುತ್ತಲೂ ಇರುವ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಾಗುವ ಪ್ರಾಣನ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಲ್ಲಿಯೇ¹ ರತರಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ತಮೋರೂಪವಾದ ಇಂದ್ರಿಯ ವೃತ್ತಿಗಳೇ (ಅಸುರರು).² ಹ ವೈ ಎಂಬಿವು ಹಿಂದೆ ನಡೆದದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸುವು ನಿಪಾತಗಳು. (ಅವರು) ಎಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ವಿಷಯವನ್ನು ಅಪಹರಿ ಸುವದೆಂಬ ಯಾವ ನಿಮಿತ್ತದಲ್ಲಿ³ ಸಂಯತ್ನಮಾಡಿ ದರೋ—ಸಮ್ ಎಂಬ

1. ಅಚ್ಚಿನಲ್ಲಿರುವ 'ಪ್ರಾಣನಕ್ರಿಯಾಸು' ಎಂಬುದು 'ಪ್ರಾಣಕ್ರಿಯಾಸು' ಎಂದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಣಗಳ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಸರಳವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ಕನ್ನಡಿಪಟಪಡಿಸುತ್ತಾ.

2. ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ತಮ್ಮತಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವ ವ್ಯಾಪಾರವೇ ಅಸು; ಆ ಅಸುವಿನಲ್ಲಿ ರತರಾಗಿರುವದರಿಂದ ತಮೋರೂಪವೃತ್ತಿಗಳು ಅಸುರರೆನಿಸುವವು; ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಕಾಶಿತವಾದ ಇಂದ್ರಿಯವೃತ್ತಿಗಳು ಹಾಗಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳು.

3. ದೇವತೆಗಳು ಅಸುರರ ವಿಷಯವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ಸಂಸ್ಕಾರ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಅಸುರರು ಅದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ವಿಷಯಭೋಗದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸ ಬೇಕೆಂಬ ತಮೋವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವದೇ ಯುದ್ಧನಿಮಿತ್ತ ಎಂದರ್ಥ.

(ಉಪಸರ್ಗ)ಪೂರ್ವಕವಾದ ಯತ್ (ಧಾತು)ವಿಗೆ ಸಂಗ್ರಾಮ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿರುವದರಿಂದ (ಸಂಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಿದರೋ)- ಸಂಗ್ರಾಮವನ್ನು ಮಾಡಿದರೋ ಎಂದರ್ಥ.

ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ಸಾತ್ತ್ವಿಕವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ವಶಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ತನೋರೂಪವಾದ ಇಂದ್ರಿಯವೃತ್ತಿಗಳು ಅಸುರರು, ಹೀಗೆಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥವಿಷಯವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವ ಬೆಳಕಿನ ರೂಪದ (ವೃತ್ತಿಗಳು) ದೇವತೆಗಳು. (ಅವರು) ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ತನೋರೂಪವಾದ ಅಸುರರನ್ನು ವಶಗೊಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ವಶಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಮೇಲಕ್ಕೇಳುವ ರೂಪವಾಸ (ವ್ಯಾಪಾರವು) ಸಂಗ್ರಾಮದಂತೆ (ಇರುತ್ತದೆ). ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿದೇಹದಲ್ಲಿಯೂ (ಈ) ದೇವಾಸುರಸಂಗ್ರಾಮವು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದನ್ನು ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಯ ರೂಪದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಧರ್ಮಾರ್ಥಮಗಳಂಟಾಗುವದು (ಹೇಗೆಂಬ) ವಿವೇಕ ವಿಜ್ಞಾನ(ವಾಗುವ)ದಕ್ಕಾಗಿ¹ ಪ್ರಾಣವು ವಿಶುದ್ಧವಾಗಿರುವದೆಂಬ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ವಿಧಿಸುವ ತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದ² ಇಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ದೇವತೆಗಳು ಉದ್ಗೀರ್ಣೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೧ ಅತಃ ಉಭಯೇಷಿ ದೇವಾಸುರಾಃ ಪ್ರಜಾಪತೇರಪತ್ಯಾನಿ ಇತಿ ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯಾಃ | ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ಕರ್ಮಜ್ಞಾನಾಧಿಕ್ಯತಃ ಪುರುಷಃ | “ಪುರುಷ ಏವೋಕ್ತಮಯಮೇವ ಮಹಾನ್ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ” (ಐ. ಆ. ೨-೧-೨) ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯನ್ತರಾತ್ | ತಸ್ಯ ಹಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಾಃ ಸ್ವಾಭಾವಿಕೃತ್ಯ ಕರಣವೃತ್ತಯಃ ವಿರುದ್ಧಾಃ ಅಪತ್ಯಾನಿವ | ತದುದ್ಭವತ್ವಾತ್ | ತತ್ ತತ್ರ ಉತ್ಕರ್ಷಾಪಕರ್ಷ ಲಕ್ಷಣನಿಮಿತ್ತೇ ಹ ದೇವಾಃ ಉದ್ಗೀರ್ಣಮ್ ಉದ್ಗೀರ್ಣಭಕ್ತ್ಯುಪಲಕ್ಷಿತಮ್ ಔದ್ಗಾತ್ರಂ ಕರ್ಮ ಆಜಹುಃ ಅಹೃತವನ್ತಃ | ತಸ್ಯಾಸಿ ಕೇವಲಸ್ಯ ಅಹರಣಾ ಸಂಭವಾತ್ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮಾದಿ ಅಹೃತವನ್ತಃ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ತತ್ ಕಿಮರ್ಥಮಾಜಹುರಿತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ ಅನೇನ ಕರ್ಮಣಾ ಏನಾನ್ ಅಸುರಾನ್ ಅಭಿಭವಿಷ್ಯಾಮಃ ಇತ್ಯೇವಮಭಿಪ್ರಾಯಾಃ ಸನ್ತಃ ||

1. ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿದರೆ ಧರ್ಮವೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ರಹಿತವಾದರೆ ಪಾಪವೂ ಆಗುವವೆಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ.

2. ಪ್ರಾಣವು ವಿಶುದ್ಧವು ಎಂಬ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಅನುವಾದಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವಾಸುರರಿಬ್ಬರೂ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಮಕ್ಕಳಾದ್ದರಿಂದ^೧ ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯರು. ಪ್ರಜಾಪತಿ ಎಂದರೆ ಕರ್ಮಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವುಳ್ಳ ಪುರುಷನು^೨; “ಪುರುಷನು ಉಕ್ಕವು, ಇವನೇ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು” (ಐ. ಆ. ೨-೧-೨) ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಿಂದ (ಅವನು ಪ್ರಜಾಪತಿ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ). ಅವನಿಗಲ್ಲವೆ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಾದ ಕರಣವೃತ್ತಿಗಳು (ಒಂದಕ್ಕೊಂದು) ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವ ಮಕ್ಕಳಂತೆ ಇವೆ? ಏಕೆಂದರೆ ಅವನಿಂದ (ಅವನು) ಹುಟ್ಟುವವು.

(ತತ್ = ತತ್ರ) ಹೆಚ್ಚಿಗೆ, ಕೀಳ್ಕೈ - ಎಂಬ ರೂಪವಾದ ನಿಮಿತ್ತದಲ್ಲಿ^೩ ದೇವತೆಗಳು ಉದ್ಗೀಥವನ್ನು - ಉದ್ಗೀಥಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಉಪಲಕ್ಷಿತವಾದ ಔದ್ಗಾತ್ಮ ಕರ್ಮವನ್ನು^೪ - ಕೈಕೊಂಡರು, ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು (ಎಂದರ್ಥ); ಬರಿಯ ಆ (ಔದ್ಗಾತ್ಮಕರ್ಮವನ್ನು) ಕೈಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೂ ಆಗಲಾರದಾದ್ದರಿಂದ ಜ್ಯೋತಿ ಸ್ತೋಮಾದಿ(ಕರ್ಮವನ್ನು)^೫ ಕೈಕೊಂಡರು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅದನ್ನು ಏತಕ್ಕೆ ಕೈಕೊಂಡರು? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕರ್ಮದಿಂದ ಈ ಅಸುರರನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವೆವು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವರಾಗಿ (ಕೈಕೊಂಡರು).

ಘ್ರಾಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉದ್ಗೀಥೋಪಾಸನೆಮಾಡಿದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತೇ ಹ ನಾಸಿಕೈಂ ಪ್ರಾಣಮುದ್ಗೀಥಮುಪಾಸಾಂಚಕ್ರೀ ತಗ್ಂ
ಹಾಸುರಾಃ ಸಾಪ್ತನಾ ವಿವಿಧುಸ್ತಸ್ಮಾತ್ತೇನೋಭಯಂ ಜಿಘ್ರತಿ
ಸುರಭಿ ಚ ದುರ್ಗನ್ನಿ ಚ ಸಾಪ್ತನಾ ಹ್ಯೇಷ ವಿದ್ಧಃ || ೨ ||

1. ಅವನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವರಾದ್ದರಿಂದ.

2. ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮೋಪಾಸನೆಗಳಿಂದ ಅವನೇ ಪ್ರಜಾಪತಿಯಾಗಲು ತಕ್ಕವ ನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

3. ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಕೆಳಕ್ಕೆ ತುಳಿದುಹಾಕಿ ತಾವು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏಳುವೆಂಬ ಈ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ.

4. ಉದ್ಗೀಥವೆಂಬುದು ಸಾಮದ ಒಂದಾನೊಂದು ಭಕ್ತಿಯು, ಅವಯವವು. ಅದಿಷ್ಟನ್ನೇ ಯಾವನೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಹಾಡುವದಿಲ್ಲ, ಉದ್ಗಾತ್ಮನಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತಾನಾದ್ದ ರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಗೀಥವೆಂದರೆ ಉದ್ಗಾತ್ಮನ ಕರ್ಮವು ಎಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

5. ಬರಿಯ ಔದ್ಗಾತ್ಮಕರ್ಮವು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ; ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿಯೇ ಬರು ತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಔದ್ಗಾತ್ಮಕರ್ಮವು ಬರುವ ಜ್ಯೋತಿಷ್ತೋಮಾದಿಯಜ್ಞವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಉದ್ಗೀಥಾವಯವವಾದ ಓಂಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಾಣ, ಅದಿತ್ಯ - ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಲಾಗುವದು. ಆ ಉದ್ಗೀಥವು ಔದ್ಗಾತ್ಮಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುತ್ತದೆ; ಅದು ಜ್ಯೋತಿಷ್ತೋಮಾದಿಯಜ್ಞದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ ಯಾದ್ದರಿಂದ ಉದ್ಗೀಥವೆಂದರೆ ಜ್ಯೋತಿಷ್ತೋಮಾದಿಕರ್ಮವೆಂದೇ ಅರ್ಥ.

೨. ಆ (ದೇವತೆಗಳು) ನಾಸಿಕೈವ್ರಾಣವೆಂದು ಉದ್ಗೀಧನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರು. ಅದನ್ನು ಅಸುರರು ಪಾಪದಿಂದ ಹೊಡೆದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸುವಾಸನೆಯುಳ್ಳದ್ದನ್ನೂ ದುರ್ಗಂಧಿಯನ್ನೂ (ಅದು) ಮೂಸುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಪಾಪದಿಂದ ವಿದ್ವನಷ್ಟೆ?

ಘ್ರಾಣವು ಪಾಪವಿಧ್ವಂಸವಾಗಿರುತ್ತದೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೨. ಯದಾ ಚ ತದುದ್ಗೀಧಂ ಕರ್ಮ ಆಜಿಹೀರ್ಷವಃ ತದಾ ತೇ ಹ ದೇವಾಃ ನಾಸಿಕೈಂ ನಾಸಿಕಾಯಾಂ ಭವಂ ಚೇತನಾವಂತಂ ಘ್ರಾಣಂ^೧ ಪ್ರಾಣಮ್ ಉದ್ಗೀಧಕರ್ತಾರಮ್ ಉದ್ಗಾತಾರಮ್ ಉದ್ಗೀಧಭಕ್ತ್ಯಾ ಉಪಾಸಾಂಚಕ್ರೀ ಉಪಾಸನಂ ಕೃತವಂತಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ನಾಸಿಕೈವ್ರಾಣದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಉದ್ಗೀಧಾ ಖ್ಯಮ್ ಅಕ್ಷರಮ್ ಓಂಕಾರಮ್ ಉಪಾಸಾಂಚಕ್ರೀ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಏವಂ ಹಿ ಪ್ರಕೃತಾರ್ಥಪರಿತ್ಯಾಗಃ, ಅಪ್ರಕೃತಾರ್ಥೋಪಾದಾನಂ ಚ ನ ಕೃತಂ ಸ್ಯಾತ್ | 'ಖಲ್ವೇತಸ್ಯೈವ ಅಕ್ಷರಸ್ಯ' ಇತಿ ಓಂಕಾರೋ ಹಿ ಉಪಾಸ್ಯತಯಾ ಪ್ರಕೃತಃ | ನನು ಉದ್ಗೀಧೋಪಲಕ್ಷಿತಂ ಕರ್ಮ ಅಹೃತವಂತಃ ಇತ್ಯಮೋಚಃ ಇದಾನೀ ಮೇವ^೨ | ಕಥಂ ನಾಸಿಕೈವ್ರಾಣದೃಷ್ಟ್ಯಾ^೩ ಓಂಕಾರಮ್ ಉಪಾಸಾಂಚಕ್ರೀ ಇತ್ಯಾತ್ಮಕಂ? ನೈಷ ದೋಷಃ | ಉದ್ಗೀಧಕರ್ಮಣ್ಯೇವ ಹಿ ತತ್ಪ್ರತ್ಯ ಪ್ರಾಣ ದೇವತಾದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಉದ್ಗೀಧಭಕ್ತ್ಯವಯವಶ್ಚ ಓಂಕಾರಃ^೪ ಉಪಾಸ್ಯತೈನ ವಿವಕ್ಷಿತಃ ನ ಸ್ವತನ್ತ್ರಃ | ಅತಃ ತಾದರ್ಭ್ಯೇನ ಕರ್ಮ ಅಹೃತವಂತಃ ಇತಿ ಯುಕ್ತಮೇವೋಕ್ತಮ್ | ತಮೇವಂ ದೇವೈರ್ವೃತಮ್ ಉದ್ಗಾತಾರಂ ಹ ಅಸುರಾಃ ಸ್ವಾಭಾವಿಕತಮಾತ್ಮಾನಃ ಜ್ಯೋತೀರೂಪಂ ನಾಸಿಕೈಂ ಪ್ರಾಣಂ ದೇವಂ ಸ್ವೋತ್ಥೇನ^೫ ಪಾಪ್ಮನಾ ಅಧರ್ಮಸದ್ಗುರೂಪೇಣ ವಿವಿಧಃ ವಿದ್ವನಂತಃ, ಸಂಸರ್ಗಂ ಕೃತವಂತಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸ ಹಿ ನಾಸಿಕೈಃ ಪ್ರಾಣಃ ಕಲ್ಪಾಣಗನ್ಧ

1. ಇಲ್ಲಿರುವದು ಅ|| ಪಾರ; ಘ್ರಾಣಪ್ರಾಣಮ್ ಎಂದೂ ಪಾರಾಂತರವಿದೆ. 'ಪ್ರಾಣಂ ಚೇತನಾವಂತಂ ಘ್ರಾಣಮ್' ಎಂದು ವಾ|| ಅ|| ಪಾಠ.

2. 'ಇದಾನೀಮೇವಂ' ಎಂದು ವಾ|| ಅ|| ಗಳ ಪಾಠ.

3. ಇದರ ಮುಂದೆ 'ಉದ್ಗೀಧಾಖ್ಯಮಕ್ಷರಮ್' ಎಂದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅ|| ವಾ|| ಪಾಠವಿಲ್ಲದೆ.

4. ಇಲ್ಲಿ ಭಕ್ತ್ಯವಯವಶ್ಚ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಚಕಾರವು ಬೇಕಿಲ್ಲ, ಅಥವಾ ತು ಕದ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಅದನ್ನು ನಾತ್ರ ಕನ್ನಡಿಸಿಲ್ಲ.

5. 'ಸ್ವೇನ' ಎಂದು ಅ||, 'ಸ್ವಕೀಯೇನ' ಎಂದು ವಾ|| ; ಅರ್ಥವೇನೂ ಬೇರೆ ಯಾಗುವದಿಲ್ಲ.

ಗ್ರಹಣಾಭಿಮಾನಾಸಬ್ಬಾಭಿಭೂತವಿವೇಕವಿಜ್ಞಾನೋ ಬಭೂವ | ಸ ತೇನ
ದೋಷೇಣ ಪಾಪ್ತಸಂಸರ್ಗೀ ಬಭೂವ | ತದಿದಮುಕ್ತಮ್ ಅಸುರಾಃ ಪಾಪ್ಮನಾ
ವಿವಿಧುರಿತಿ | ಯಸ್ಮಾತ್ ಆಸುರೇಣ ಪಾಪ್ಮನಾ ವಿದ್ಧಃ, ತಸ್ಮಾತ್ ತೇನ
ಪಾಪ್ಮನಾ ಪ್ರೇರಿತಃ ಘ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣಃ, ದುರ್ಗನ್ಧಿ ಗ್ರಾಹಕಃ ಪ್ರಾಣಿನಾಮ್ |
ಅತಃ ತೇನ ಉಭಯಂ ಜಿಘ್ರತಿ ಲೋಕಃ ಸುರಭಿ ಚ ದುರ್ಗನ್ಧಿ ಚ | ಪಾಪ್ಮನಾ
ಹಿ ಏಷ ಯಸ್ಮಾತ್ ವಿದ್ಧಃ | ಉಭಯಗ್ರಹಣಮ್ ಅವಿವಕ್ಷಿತಮ್ | “ಯಸ್ಯೋ
ಭಯಂ ಹವಿರಾರ್ತಿವಾರ್ಭತಿ” (ತೈ. ಬ್ರೂ. ೩-೭-೧) ಇತಿ ಯದ್ವತ್ |
“ಯದೇವೇದಮಪ್ರತಿರೂಪಂ ಜಿಘ್ರತಿ” (ಬೃ. ೧-೩-೩) ಇತಿ ಸಮಾನಪ್ರಕರಣ
ಶ್ರುತೇಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವಾಗ ಆ ಉದ್ಗೀಧಕರ್ಮವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳುವದರಲ್ಲಿದ್ದರೋ ಆಗ ಆ
ದೇವತೆಗಳು ನಾಸಿಕ್ಯನಾದ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಚೇತನಾವಂತನಾದ“ ಘ್ರಾಣನೆಂಬ
ಪ್ರಾಣನನ್ನಾಗಿ* ಉದ್ಗೀಧವನ್ನು ಉದ್ಗೀಧಕತ್ವವನ್ನು ಉದ್ಗಾತೃವನ್ನು
ಉದ್ಗೀಧಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರು.” ನಾಸಿಕ್ಯಪ್ರಾಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ
ಉದ್ಗೀಧನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅಕ್ಷರವಾದ ಓಂಕಾರವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರು
ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ (ಅರ್ಥಮಾಡಿದರೇ) ಪ್ರಕೃತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು
ಅಪ್ರಕೃತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಂತೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ.” ‘ಖಲ್ವೇತಸ್ಯೈವಾ
ಕ್ಷರಸ್ಯ’ (ಇದೇ ಅಕ್ಷರದ ಉಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ) ಎಂದು ಓಂಕಾರವೇ
ಅಲ್ಲವೆ, ಉಪಾಸ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತವಾಗಿರುವದು ?

(ಅಕ್ಷೇಪ):- ಉದ್ಗೀಧೇಪಲಕ್ಷಿತವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು
ಎಂದು (ನೀನೇ) ಈಗತಾನೆ’ ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲ ! ನಾಸಿಕ್ಯಪ್ರಾಣನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ

1. ‘ಘ್ರಾಣಪ್ರಾಣಃ’ ಎಂದು ಶಾ||

2. ‘ದುರ್ಗನ್ಧಿ ಗ್ರಾಹಕಃ’ ಎಂದು ವಾ|| ಅ|| 3. ದೇವತಾರೂಪನಾದ.

4. ಇದು ಅ|| ಪಾರದ ಅರ್ಥ. ವಾ|| ಪಾರದಂತೆ ಆದರೆ ‘ಪ್ರಾಣನನ್ನು ಎಂದರೆ
ಚೇತನಾವಂತನಾದ ಘ್ರಾಣನನ್ನಾಗಿ’ ಎಂದು ಕನ್ನಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವದು.

5. ಘ್ರಾಣವೇ ಉದ್ಗೀಧಕತ್ವ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅದರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಓಂಕಾರ
ವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರು ಎಂದರ್ಥ. ಮುಂದಿನ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ
ಗೊಳಿಸಿದೆ.

6. ಘ್ರಾಣಾದಿಗಳ ಉಪಾಸನೆಯು ಪ್ರಕೃತವಲ್ಲ, ಓಂಕಾರದ ಉಪಾಸನೆಯು
ಪ್ರಕೃತ. ಆದ್ದರಿಂದ ಘ್ರಾಣಪ್ರಾಣವನ್ನು ಉದ್ಗೀಧನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರು
ಎಂಬುದು ಸರಿಯಾದ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೧-೬ನ್ನು ನೋಡಿ.

7. ‘ಇದಾನೀಮೇವಂ’ ಎಂಬ ವಾ|| ಅ|| ಪಾಠಕ್ಕೆ (ನೀನೇ) ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲ ; ಈಗ
ನಾಸಿಕ್ಯಪ್ರಾಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಓಂಕಾರವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರು -ಎಂದಿಂತು ಹೇಗೆ
ಹೇಳುತ್ತಿರುತ್ತೆ ? -ಎಂದು ಅನುವಾದ.

ಓಂಕಾರವನ್ನು¹ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರು ಎಂದು (ಈಗ) ಹೇಳುತ್ತಿರುವೆಯಲ್ಲ ! (ಇದು) ಹೇಗೆ (ಸರಿ) ?

(ಪರಿಹಾರ):- ಇದು ದೋಷವಲ್ಲ. ಉದ್ಗೀರ್ಥಕರ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಅದರ ಕರ್ತೃವಾದ ಪ್ರಾಣದೇವತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉದ್ಗೀರ್ಥಭಕ್ತಿಯ ಅವಯವವಾದ ಓಂಕಾರವು ಉಪಾಸ್ಯವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ, ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ (ಓಂಕಾರವು ಉಪಾಸ್ಯವೆಂದೇನೂ ವಿವಕ್ಷಿತ)ವಾಗಿಲ್ಲವಲ್ಲ ! ಆದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕಾಗಿ² ಕರ್ಮವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವೇ.

ಹೀಗೆ ದೇವತೆಗಳು ವರಿಸಿದ (ಆ) ಉದ್ಗಾತ್ಮವನ್ನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕತಮೋ ರೂಪರಾದ ಅಸುರರು, (ಆ) ಜ್ಯೋತೀರೂಪನಾದ ನಾಸಿಕ್ಯಪ್ರಾಣನೆಂಬ ದೇವತೆ ಯನ್ನು ತಮ್ಮದಾದ ಅಧರ್ಮಾಸಂಗರೂಪವಾದ ಪಾಪದಿಂದ ಹೊಡೆದರು, ಹೊಡೆದವರಾದರು, (ಅದಕ್ಕೆ) ಸಂಬಂಧಿಸಿದರು ಎಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ನಾಸಿಕ್ಯಪ್ರಾಣನು ಉತ್ತಮವಾದ ಗಂಧವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಅಭಿಮಾನವೆಂಬ ಆಸಂಗದಿಂದ ವಿನೇಕವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡವನಾದನು. ಅವನು ಆ ದೋಷದಿಂದ ಪಾಪಸಂಸರ್ಗಿಯಾದನು. ಆ ಇದನ್ನೇ ಅಸುರರು ಪಾಪದಿಂದ ಹೊಡೆದರು ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅಸುರಪಾಪದಿಂದ ವಿದ್ಧನಾದನಷ್ಟೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಪಾಪದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನಾಗಿ ಘ್ರಾಣಪ್ರಾಣನು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ದುರ್ಗಂಧಿ(ವಸ್ತು)ವನ್ನು³ ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಡುವವ(ನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ). ಆದ್ದರಿಂದ ಜನವು ಆ (ಪ್ರಾಣ)ನಿಂದ ಸುವಾಸನೆಯುಳ್ಳದ್ದನ್ನೂ ದುರ್ಗಂಧವುಳ್ಳದ್ದನ್ನೂ ಎರಡನ್ನೂ ಮೂಸಿ(ತಿಳಿಯು)ತ್ತಿದೆ. (ಹಿ= ಯಸ್ಮಾತ್) ಏಕೆಂದರೆ ಇವನು ಪಾಪದಿಂದ ಹೊಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. (ಇಲ್ಲಿ) ಎರಡನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸುವದೆಂಬುದು ವಿವಕ್ಷಿತವಲ್ಲ.⁴ “ಯಾವನ ಎರಡು ಹವಿಸ್ಸು ನಾಶವನ್ನು ಹೊಂದುವದೋ” (ಶ್ರೀ. ಬ್ರಾ. ೩-೭-೧) ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇದು.⁵ “ಈ ಅನನು

1. ನಾ|| ಅ|| ಪಾರಗಳಂತೆ : ಉದ್ಗೀರ್ಥನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅಕ್ಷರವಾದ ಓಂಕಾರವನ್ನು ಎಂದು ಕನ್ನಡಿಸಬೇಕು. ಅ|| ಪಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾಗಿದೆ.

2. ಆ ಓಂಕಾರದ ಉಪಾಸನೆಗಾಗಿ. .

3. ‘ದುರ್ಗಂಧಗ್ರಾಹಕಃ’ ಎಂಬ ನಾ|| ಅ|| ಪಾರಕ್ಕೆ ಕೆಟ್ಟ ವಾಸನೆಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಡುವವ(ನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ) -ಎಂದು ಅರ್ಥ.

4. ದುರ್ಗಂಧವುಳ್ಳದ್ದನ್ನು ಮೂಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದೊಂದೇ ವಿವಕ್ಷಿತ.

5. ಒಂದೇ ಹವಿಸ್ಸಿಗೆ ಕಾಗೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಭ್ರಂಶವಾದರೂ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವುಂಟು. ಅದರೂ ಎರಡು ಹವಿಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಭ್ರಂಶವಾದರೆ ಎಂದು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ವಿಧಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಎರಡು ಎಂಬುದು ಅವಿವಕ್ಷಿತ ಎಂದು ಮೀಮಾಂಸದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದೆ. ಶಾ. ಭಾ. ೬-೪-೨೩ನ್ನು ನೋಡಿ.

ಗುಣವಾದದ್ದನ್ನು ಮೂಸುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಇದೇ" (ಆ ಪಾಪವು, ಬೃ. ೧-೩-೩) ಎಂಬ ಸಮಾನಪ್ರಕರಣದ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ (ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ).¹

ನಾಗಾದಿಧೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಹ ನಾಚಮುದ್ಗೀಠಮುಪಾಸಾಂಚಕ್ರೀ ತಾಗ್ಂ
ಹಾಸುರಾಃ ಸಾಪ್ತನಾ ವಿವಿಧುಸ್ತಸ್ಮಾತ್ತೇನೋಭಯಂ ವದತಿ
ಸತ್ಯಂ ಚಾನೃತಂ ಚ ಸಾಪ್ತನಾ ಹ್ಯೇಷಾ ವಿದ್ಧಾ || ೩ ||

ಅಥ ಹ ಚಕ್ಷುರುದ್ಗೀಠಮುಪಾಸಾಂಚಕ್ರೀ ತದ್ಧಾಸುರಾಃ
ಸಾಪ್ತನಾ ವಿವಿಧುಸ್ತಸ್ಮಾತ್ತೇನೋಭಯಂ ಪಶ್ಯತಿ ದರ್ಶನೀಯಂ
ಚಾದರ್ಶನೀಯಂ ಚ ಸಾಪ್ತನಾ ಹ್ಯೇತದ್ ವಿದ್ಧಮ್ || ೪ ||

ಅಥ ಹ ಶ್ರೋತ್ರಮುದ್ಗೀಠಮುಪಾಸಾಂಚಕ್ರೀ ತದ್ಧಾಸುರಾಃ
ಸಾಪ್ತನಾ ವಿವಿಧುಸ್ತಸ್ಮಾತ್ ತೇನೋಭಯಗ್ಂ ಶೃಣೋತಿ
ಶ್ರವಣೀಯಂ ಚಾಶ್ರವಣೀಯಂ ಚ ಸಾಪ್ತನಾ ಹ್ಯೇತದ್
ವಿದ್ಧಮ್ || ೫ ||

ಅಥ ಹ ಮನಃ ಉದ್ಗೀಠಮುಪಾಸಾಂಚಕ್ರೀ ತದ್ಧಾಸುರಾಃ
ಸಾಪ್ತನಾ ವಿವಿಧುಸ್ತಸ್ಮಾತ್ ತೇನೋಭಯಗ್ಂ ಸಂಕಲ್ಪತೇ
ಸಂಕಲ್ಪನೀಯಂ ಚಾಸಂಕಲ್ಪನೀಯಂ ಚ ಸಾಪ್ತನಾ ಹ್ಯೇತದ್
ವಿದ್ಧಮ್ || ೬ ||

೩. ಆಗ ಅವರು ವಾಕ್ಯೆಂದು ಉದ್ಗೀಠವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರು. ಅದನ್ನು ಅಸುರರು ಪಾಪದಿಂದ ಹೊಡೆದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರಿಂದ ಸತ್ಯವನ್ನೂ ಅನೃತವನ್ನೂ ಎರಡನ್ನೂ (ಜನವು) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅದು ಪಾಪದಿಂದ ವಿದ್ಧವಷ್ಟೆ ?

೪. ಆಗ ಚಕ್ಷುಸ್ಸೆಂದು ಉದ್ಗೀಠವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರು. ಅದನ್ನು ಅಸುರರು ಪಾಪದಿಂದ ಹೊಡೆದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರಿಂದ (ಜನವು) ನೋಡತಕ್ಕದ್ದು, ನೋಡಬಾರದ್ದು - (ಈ) ಎರಡನ್ನೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅದು ಪಾಪದಿಂದ ವಿದ್ಧವಷ್ಟೆ ?

1. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ವಾಸನೆಯ ಗ್ರಹಣವನ್ನು ಹೇಳಿಯೇ ಇಲ್ಲ ; ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸಮಾಖ್ಯೆಯೂ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಭಾವ.

೫. ಆಗ ಶ್ರೋತ್ರವೆಂದು ಉದ್ಗೀಧವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರು. ಅದನ್ನು ಅಸುರರು ಪಾಪದಿಂದ ಹೊಡೆದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರಿಂದ ಕೇಳತಕ್ಕದ್ದು, ಕೇಳಬಾರದ್ದು- (ಈ) ಎರಡನ್ನೂ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅದು ಪಾಪದಿಂದ ವಿಧವಷ್ಟೆ ?

೬. ಆಗ ಮನಸ್ಸೆಂದು ಉದ್ಗೀಧವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರು. ಅದನ್ನು ಅಸುರರು ಪಾಪದಿಂದ ಹೊಡೆದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರಿಂದ ಸಂಕಲ್ಪಿಸತಕ್ಕದ್ದು, ಸಂಕಲ್ಪಿಸಬಾರದ್ದು- (ಈ) ಎರಡನ್ನೂ ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ ; ಅದು ಪಾಪದಿಂದ ವಿಧವಷ್ಟೆ ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೩. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಉಪಾಸ್ಯತ್ವಾಯ ತದ್ವಿಶುದ್ಧತ್ವಾನುಭವಾ ಧೋರಣಯಂ ವಿಚಾರಃ ಶ್ರುತ್ಯಾ ಪ್ರವರ್ತಿತಃ | ಅತಃ ಚಕ್ಷುರಾದಿದೇವತಾಃ ಕ್ರಮೇಣ ವಿಚಾರ್ಯ ಆಸುರೇಣ ಪಾಪ್ಮನಾ ವಿಧ್ವಾ ಇತಿ ಅಪೋಹ್ಯಂತೇ | ಸಮಾನಮನ್ಯತಾ “ಅಥ ಹ ವಾಚಂ . ಚಕ್ಷುಃ . ಶ್ರೋತ್ರಂ . ಮನಃ” ಇತ್ಯಾದಿ | ಅನುಕ್ತಾ ಅಪಿ ಅನ್ಯಾಃ ತ್ವಗ್ರಸನಾದಿದೇವತಾ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಾಃ | “ಎವಮು ಖಲ್ವೇತಾ ದೇವತಾಃ ಪಾಪ್ಮಭಿಃ .” (ಬೃ. ೧-೩-೬) ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯನ್ತರಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೇ ಉಪಾಸ್ಯನೆಂಬುದನ್ನು ¹ (ತಿಳಿಸು)ವದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ವಿಶುದ್ಧನೆಂದು ಅನುಭವಕ್ಕೆ (ತಂದುಕೊಡು)ವದಕ್ಕಾಗಿ ² ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಮಾಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಕ್ಷುರಾದಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಆಸುರಪಾಪದಿಂದ ವಿಧವಾಗುವೆ ಎಂದು (ಅವನ್ನು) ಒತ್ತರಿಸಿದೆ. “ಅಥ ವಾಚಂ ... ಚಕ್ಷುಃ ... ಶ್ರೋತ್ರಮ್.... ಮನಃ” ಮುಂತಾದ ಮಿಕ್ಕ ದ್ವಿಲ್ಲವೂ (ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ ³ (ಇಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿದೆ ಇರುವ ತ್ವಕ್ಕು, ರಸನೆ- ಮುಂತಾದ ಮಿಕ್ಕ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ (ಹೀಗೆಯೇ ಪಾಪವಿಧ

1. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಉದ್ಗೀಧವು ಉಪಾಸ್ಯವೆಂದು ಎಂದರ್ಥ ; ಹಿಂದಿನ ಭಾ. ಭಾ. ದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸ್ಫುಟಗೊಳಿಸಿರುತ್ತದೆ.

2. ಬೃಹಾದಾರಣ್ಯಕ, ಛಾಂದೋಗ್ಯ - ಈ ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಣನು ವಿಶುದ್ಧನೆಂದೇ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಇವೆರಡೂ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಉಪಾಸನೆಗಳಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಸೂ. ಭಾ. ೩-೩-೭ ರಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದೆ.

3. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಗ್ರಂಥಭಾಗಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ.

ನೆಂದು) ತಿಳಿಯಬೇಕು^೧ ; ಏಕೆಂದರೆ “ಹೀಗೆಯೇ ಈ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪಾಪಗಳಿಂದ (ಸಂಬಂಧರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು)” (ಬೃ. ೧-೩-೬) ಎಂದು ಶ್ರುತ್ಯಂತರವಿದೆ.

ಪ್ರಾಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಹ ಯ ಏನಾಯಂ ಮುಖ್ಯಃ ಪ್ರಾಣಸ್ತಮುದ್ಗೀಢ
ಮುಪಾಸಾಂಚಕ್ರೀ ತಗ್ಂ ಹಾಸುರಾ ಯತ್ತ್ವಾ ವಿದಧ್ವಂಸು
ಯಥಾಶ್ಮಾನಮಾಖಣಮೃತ್ವಾ ವಿಧ್ವಗ್ಂಸೇತೈವಮ್ || ೭ ||

೭. ಇನ್ನು ಈ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿದಾನಲ್ಲ, ಅವನೆಂದೇ ಉದ್ಗೀಢವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರು. ಅವನನ್ನು ಸೇರಿ ಅಸುರರು ಹೇಗೆ ಅಖಣವಾದ ಕಲ್ಲನ್ನು ಸೇರಿದರೆ (ಮಣ್ಣುಗೊಂಬೆ) ನಾಶವಾಗುವದೋ ಹಾಗೆ ವಿಧ್ವಸ್ತರಾದರು.

ಅಸುರರು ಪ್ರಾಣನಿಂದ ಧ್ವಸ್ತರಾದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೪. ಆಸುರೇಣ ವಾಸ್ಮನಾ ವಿದ್ಧತ್ವಾತ್ ಘ್ರಾಣಾದಿ^೨ ದೇವತಾ ಅಪೋಹ್ಯ ಅಥ ಅನಂತರಂ ಹ ಯ ಏವ ಆಯಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ ಮುಖೇ ಭವಃ ಮುಖ್ಯಃ ಪ್ರಾಣಃ ತಮ್ ಉದ್ಗೀಢಮ್ ಉಪಾಸಾಂಚಕ್ರೀ ತಂ ಹಾಸುರಾಃ ಪೂರ್ವತಾ ಯತ್ತ್ವಾ ಪ್ರಾಪ್ಯ ವಿದಧ್ವಂಸುಃ ವಿನಷ್ಟಾಃ ಅಭಿಪ್ರಾಯಮಾಶ್ರೇಣ ಅಕೃತ್ವಾ ಕಿಂಚಿದಪಿ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ | ಕಥಂ ವಿನಷ್ಟಾ ಇತಿ? ಅತ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಮಾಹ | ಯಥಾ ಲೋಕೇ ಅಶ್ಮಾನಮ್ ಆಖಣಂ ನ ಶಕ್ಯತೇ ಖನಿತುಂ ಕುದ್ಧಾಲಾದಿಭಿರಪಿ ಭೇತ್ತುಂ ನ ಶಕ್ಯಃ | (ಅಖಣಃ)^೩ ಅಖಣ ಏವ ಅಖಣಃ | ತಮ್ ಯತ್ತ್ವಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾತ್ ಲೋಪ್ಯಃ ಪಾಂಸುಪಿಣ್ಡಃ | ಶ್ರುತ್ಯಂತರಾಚ್ಚ | ಅಶ್ವನಿ ಸ್ತೋತ್ರೇ ಅಶ್ವಭೇದನಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣ ತಸ್ಯ ಅಶ್ವನಃ ಕಿಂಚಿದಪಿ ಅಕೃತ್ವಾ ಸ್ವಯಂ ವಿದ್ವಂಸೇತ ವಿದೀರ್ಯೇತ, ಏವಂ ವಿದಧ್ವಂಸುಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಏವಂ ವಿಶುದ್ಧೋಽಸುರೈಃ ಅಧರ್ಷಿತತ್ವಾತ್ ಪ್ರಾಣಃ ಇತಿ^೪ ||

1. ಅದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೊಬ್ಬನೇ ವಿಶುದ್ಧನು ಎಂಬುದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ.

2. ‘ಪ್ರಾಣಾದಿ’ ಎಂದು ವಾ||

3. ಇಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತು ಅವಶ್ಯ. ವಾ|| ಅ|| ಮ|| ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ “ಟಿಚ್ಛೈಶ್ಚ ಭೇತ್ತುಂ ನ ಶಕ್ಯಃ ಅಖನಃ ಅಖನ ಏವ ಅಖಣಃ ತಂ ಯತ್ತ್ವಾ” ಎಂದಿದೆ.

4. ವಾ|| ಅ|| ಮೈ|| ಪಾಠಗಳಂತೆ ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ ; ಇದೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಹೊಂದುಗೆಯಾಗಿದೆ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅಸುರ(ಪಾಪ)ದಿಂದ ವಿದ್ಧರಾಗಿರುವದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಾದಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಒತ್ತರಿಸಿ ಇನ್ನು ಆಮೇಲೆ ಮುಖದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ನಿದಾನಲ್ಲ, ಅವನೆಂದು ಉದ್ಗೀಢವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರು. ಅವನನ್ನು ಅಸುರರು ನೊದಲಿನಂತೆಯೇ ಸೇರಿ ಹೊಂದಿ (ತಮ್ಮ ಆ) ಅಭಿಪ್ರಾಯಮಾತ್ರ ದಿಂದಲೇ^೧ ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಏನನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ವಿಧ್ವಸ್ತರಾದರು, ವಿನಷ್ಟರಾದರು.

ಹೇಗೆ ವಿನಷ್ಟರಾದರು ? ಎಂಬುದಕ್ಕೆ (ಶ್ರುತಿಯು) ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೇಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಖಣವಾದ (ಕಲ್ಲನ್ನು)- ಗುದ್ದಲಿ ಮುಂತಾ ದವುಗಳಿಂದಲೂ ಒಡೆಯುವದಕ್ಕೆ ಆಗದಾದ್ದರಿಂದ^೨ ಅಖಣ(ವೆನಿಸುವದು) ; ಅಖಣವೇ ಅಖಣ (ಎಂದು ಸ್ವಾರ್ಥಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಂದಿದೆ). ಅದನ್ನು- ಸೇರಿ ದರೆ ; ಹೆಂಟಿಯು, ಮಣ್ಣುಮುದ್ದೆಯು (ಸೇರಿದರೆ ಎಂದು) ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ (ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು)^೩ ; ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಿರುವದರಿಂದಲೂ^೪ (ಹೀಗೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು). ಕಲ್ಲು(ಬಂಡೆಯ) ಮೇಲೆ, ಕಲ್ಲು(ಬಂಡೆಯನ್ನು) ಒಡೆ ಯುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ, ಎಸೆದ (ಮಣ್ಣುಹೆಂಟಿಯು) ಆ ಕಲ್ಲಿಗೆ ಏನನ್ನೂ ಮಾಡಲಾರದೆ ತಾನೇ ನಾಶವಾಗುವದೋ ಹುಡಿಯಾಗುವದೋ ಹಾಗೆ ನಷ್ಟ ವಾದರು ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಅಸುರರಿಂದ ತೊಂದರೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗ ಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನು ವಿಶುದ್ಧನು (ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು).

ಪ್ರಾಣೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯಥಾಶ್ಚಾನನಾಖಣವೃತ್ತಾಃ^೧ ವಿಧ್ವಗ್ಂಸತ ಏವಗ್ಂ ಹೈವ
ಸ ವಿಧ್ವಗ್ಂಸತೇ ಯ ಏವಂವಿದಿ ಪಾಪಂ ಕಾಮಯತೇ
ಯಶ್ಚೈನಮುಭಿದಾಸತಿ ಸ ಏಷೋಽಶ್ಚಾಖಣಃ || ೮ ||

1. ಇಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದರೆ ಹೋಗಿಮುಟ್ಟುವದು.

2. "ಉಳಿಗಳಿಂದ ಕತ್ತರಿಸುವದಕ್ಕೂ ಆಗದಾದ್ದರಿಂದ ಅಖನವೆನಿಸುವದು ; ಅಖನವೇ ಅಖಣ (ಎಂದು) ಸ್ವಾರ್ಥಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಂದಿದೆ. ಅದನ್ನು-ಸೇರಿದರೆ" -ಎಂದು ವಾ|| ಅ|| ಪಾರಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ.

3. ಏಕೆಂದರೆ ಮಣ್ಣು ಕಲ್ಲಿಗೆ ತಗುಲಿದರೆ ಪುಡಿಯಾಗುವದು.

4. ಸಮಾಸಪ್ರಕರಣದ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ (೧-೩-೨) ಲೋಪಃ ಎಂಬ ಮಾತು ಇದ್ದೂ ಇದೆ.

5. ಅ|| ಪಾರದಲ್ಲಿ 'ಏವಂ' ಎಂದೇ ಕಂಡಿಕೆಯು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಹಿಡಿದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಮಿಕ್ಕ ಮುದ್ರಿತಪುಸ್ತಕಗಳ ಪಾಠವನ್ನೇ ನಾವೂ ಅನುಸರಿಸಿದೆವೆ.

೮. ಹೇಗೆ ಅಖಣವಾದ ಕಲ್ಲು(ಬಂಡೆಯನ್ನು) ಸೇರಿದರೆ (ಮಣ್ಣುಹೆಂಟೆಯು) ವಿಧ್ವಸ್ತನಾಗುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದರಿತಿರುವವನಲ್ಲಿ ಕೆಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೋ, ಮತ್ತು ಯಾವನು ಇವನನ್ನು ತೊಂದರೆಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೋ ಅವನು ವಿಧ್ವಸ್ತನಾಗುವನು. ಆ ಇವನು ಅಶ್ಮಾಖಣನು.

ಪ್ರಾಣಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವುಳ್ಳವನಿಗೆ
ಯಾರೂ ಕೇಡನ್ನು ಮಾಡಲಾರರು

(ಭಾಷ್ಯ) *

೨೫. ಏವಂವಿದಃ ಪ್ರಾಣಾತ್ಮಭೂತಸ್ಯ ಇದಂ ಫಲಮಾಹ | ಯಥಾ ಸತ್ವಾನಮಿತ್ಯೇಷ ಏವ ದೃಷ್ಟಾಂತಃ | ಏವಂ ಹೈವ ಸ ವಿಧ್ವಂಸತೇ ವಿನಶ್ಯತಿ | ಕೋಽಸಾವಿತಿ? ಆಹ | ಯ ಏವಂವಿದಿ ಯಥೋಕ್ತಪ್ರಾಣವಿದಿ ಪಾಪಂ ತದನರ್ಹಂ ಕರ್ತುಂ ಕಾಮಯತೇ ಇಚ್ಛತಿ, ಯಶ್ವಾಪಿ ಏನಮ್ ಅಭಿದಾಸತಿ ಹಿನಸ್ತಿ ಪ್ರಾಣವಿವಂ ಪ್ರತಿ ಆಕ್ರೋಶತಾಡನಾದಿ ಪ್ರಯುಜ್ಯತೇ ಸೋಽಪಿ ಏವಮೇವ ವಿಧ್ವಂಸತೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯಸ್ಮಾತ್ ಸ ಏಷ ಪ್ರಾಣವಿತ್ ಪ್ರಾಣ ಭೂತತ್ವಾತ್ ಅಶ್ಮಾಖಣ ಇವ ಅಶ್ಮಾಖಣಃ ಅಧರ್ವಣೀಯಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣಸ್ವರೂಪನೇ ಆಗಿರುವವನಿಗೆ¹ ಈ ಫಲವನ್ನು (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. “ಹೇಗೆ ಕಲ್ಲು(ಬಂಡೆಯನ್ನು) ..” ಎಂಬಿದೇ ದೃಷ್ಟಾಂತವು^೨. ಹೀಗೆಯೇ ಅವನು ವಿಧ್ವಸ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. (ವಿಧ್ವಸ್ತನಾಗುವ ನೆಂಬ) ಅವನು ಯಾರು? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದರಿತಿರುವವನಲ್ಲಿ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವಂಥ ಪ್ರಾಣೋಪಾಸಕನಲ್ಲಿ^೩ ಕೆಟ್ಟ

1. ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಆ|| ಪಾರದಲ್ಲಿ ‘ಏವಂ ವಿಶುದ್ಧಃ ಅಸುರೈರಧರ್ಷಿತತ್ವಾತ್ ಪ್ರಾಣಃ ಇತಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆಗ “ಹೀಗೆ ಅಸುರರಿಂದ ತೊಂದರೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನು ವಿಶುದ್ಧನು ಎಂದಿಂತು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣಸ್ವರೂಪನೇ ಆಗಿರುವವನಿಗೆ” ಎಂದು ಕನ್ನಡಿಸಬೇಕು. ಹೇಗೆ ಆಗಲಿ, ಪ್ರಾಣೋಪಾಸನೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಣಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನಿಗೆ ಎಂಬಿದೇ ವಿವಕ್ಷಿತಾರ್ಥ. ಬೃ. ಭಾ ೧-೩-೯ (ಭಾ. ಭಾ. ೬೭), ೧-೩-೨೮ (ಭಾ. ಭಾ. ೯೬) ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಹಿಂದೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದ ಅಸುರರು ವಿಧ್ವಸ್ತರಾದದ್ದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಕಲ್ಲು ಬಂಡೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೊಟ್ಟಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

3. ಅಸುರರಿಗೆ ವಿಷಯನಾಗದೆ ವಿಶುದ್ಧನಾಗಿರುವ ಪ್ರಾಣನೇ ನಾನು ಎಂಬ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವವನಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ.

ದ್ವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲದ (ಕೇಡನ್ನು) ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೋ ಮತ್ತು ಯಾವನು ಇವನನ್ನು ತೊಂದರೆಗೊಳಿಸುವನೋ ಹಿಂಸಿಸುತ್ತಾನೋ, (ಈ) ಪ್ರಾಣೋಪಾಸಕನ ಮೇಲೆ ಬಯ್ಯುವದು, ಹೊಡೆಯುವದು-ಮುಂತಾದ ದ್ವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವನೋ ಅವನೂ ಹೀಗೆಯೇ ನಾಶವಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಏ ಕೆಂ ದ ರೆ ಆ ಈ ಪ್ರಾಣೋಪಾಸಕನು ಪ್ರಾಣಸ್ವರೂಪನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅಶ್ಮಾಖಣದಂತೆ ಇರುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಅಶ್ಮಾಖಣವು, (ಒಡೆಯುವದಕ್ಕಾಗದ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಯು), ತೊಂದರೆಗೀಡಾಗದವನು ಎಂದರ್ಥ.¹

ಘ್ರಾಣಪ್ರಾಣನಿಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೂ ತಾರತಮ್ಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೬. ನನು ನಾಸಿಕ್ಯೋಽಪಿ ಪ್ರಾಣಃ ವಾಯ್ವಾತ್ಮಾ ಯಥಾ ಮುಖ್ಯಃ ತತ್ರ ನಾಸಿಕ್ಯಃ ಪ್ರಾಣಃ ಪಾಪ್ಮನಾ ವಿದ್ಧಃ ಪ್ರಾಣ ಏವ ಸನ್ ನ ಮುಖ್ಯಃ ಕಥಮ್ ? ನೈವ ದೋಷಃ | ನಾಸಿಕ್ಯಸ್ತು ಸ್ಥಾನಕರಣವೈಗುಣ್ಯಾತ್² ವಿದ್ಧಃ ವಾಯ್ವಾತ್ಮಾಪಿ ಸನ್, ಮುಖ್ಯಸ್ತು ತದಸಂಭವಾತ್³ ಸ್ಥಾನದೇವತಾಬಲೀಯ ಸ್ವಾತ್⁴ ನ ವಿದ್ಧಃ ಇತಿ ಯುಕ್ತಮ್ | ಯಥಾ ವಾಸ್ಯಾದಯಃ ಶಿಕ್ಷಾ ವತ್ಪುರುಷಾತ್ರಯಾಃ ಕಾರ್ಯವಿಶೇಷಂ ಕುರ್ವಂತಿ ನಾನ್ಯಹಸ್ತಗತಾಃ ತದ್ವತ್ ದೋಷವದ್ಭ್ರಾಣಸಚಿವತ್ವಾತ್ ವಿದ್ಧಾ ಘ್ರಾಣದೇವತಾ ನ ಮುಖ್ಯಾ⁴ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

(ಅಕ್ಷೇಪ):- ನಾಸಿಕ್ಯಪ್ರಾಣನೂ ಮುಖ್ಯ(ಪ್ರಾಣ)ನಂತೆ ವಾಯ್ವಾತ್ಮನೇ; ಇವರೊಳಗೆ ನಾಸಿಕ್ಯಪ್ರಾಣನು ಪ್ರಾಣನೇ ಅದರೂ ಪಾಪದಿಂದ ವಿದ್ಧನು, ಮುಖ್ಯ(ಪ್ರಾಣನು ಮಾತ್ರ ಪಾಪವಿಧ್ಧ)ನಲ್ಲ -ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ (ಹೊಂದುತ್ತದೆ) ?

(ಪರಿಹಾರ):- ಇದೇನೂ ದೋಷವಲ್ಲ. ನಾಸಿಕ್ಯನೇನೋ ವಾಯು ರೂಪನೇ ಅದರೂ ಸ್ಥಾನಕರಣದ ವೈಗುಣ್ಯದಿಂದ² (ಪಾಪ)ವಿಧ್ಧ(ನಾಗಿರು ತ್ತಾನೆ); ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೋ ಎಂದರೆ ಅದು (ಅವನಲ್ಲಿ) ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ

1. ಅದ್ದರಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಯಾರೂ ತೊಂದರೆಯನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ.

2. ಇದರ ಮುಂದೆ ವಾ||ಅ||ಗಳಲ್ಲಿರುವ 'ಅಸುರೈಃ ಪಾಪ್ಮನಾ' ಎಂಬುದು ಬೇಕಿಲ್ಲ.

3. ಈ ಮೈ|| ವಾ|| ಪಾರವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಮ್ಮತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

4. ಮುಖ್ಯಃ ಎಂಬದನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

5. ಸ್ಥಾನದಿಂದಾದ ಕರಣದೋಷದಿಂದ.

ವಾದ್ದರಿಂದ¹ ಸ್ಥಾನದೇವತೆಯು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವದರಿಂದ ವಿಧ್ವಂಸಗಾರನಾದಿಲ್ಲ -ಎಂಬುದು ಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆ ಬಾಚಿಯೇ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಕುಶಲರಾದ ಪುರುಷರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದಾಗ ಕಾರ್ಯವಿಶೇಷವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತವೆಯೋ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ (ಮಾಡಲಾರದೆ) ಇರುವವೋ ಅದರಿಂದ ದೋಷವುಳ್ಳ ಘ್ರಾಣದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಘ್ರಾಣದೇವತೆಯು ವಿಧ್ವಂಸಗಾರನಲ್ಲ,² ಮುಖ್ಯ(ಪ್ರಾಣದೇವತೆಯು ವಿಧ್ವಂಸಗಾರನಲ್ಲ).

ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ವಿಶುದ್ಧನು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ನೈವೈತೇನ ಸುರಭಿ ನ ದುರ್ಗನ್ಧಿ ವಿಜಾನಾತ್ಯಹತಪಾಪ್ತಾ
ಹ್ಯೇಷ ತೇನ ಯದಶ್ನಾತಿ ಯತ್ ಪಿಬತಿ ತೇನೇತರಾನ್
ಪ್ರಾಣಾನವತಿ | ಏತಮು ಏವಾನ್ತತೋಽವಿತ್ಕ್ವೋತ್ಕ್ರಮತಿ
ವ್ಯಾದದಾತ್ಯೇನಾನ್ತತಃ ಇತಿ || ೯ ||

೯. ಇವನಿಂದ ಸುವಾಸನೆಯುಳ್ಳದ್ದನ್ನಾಗಲಿ ದುರ್ವಾಸನೆ ಯುಳ್ಳದ್ದನ್ನಾಗಲಿ ಅರಿಯುವದೇ ಇಲ್ಲ. ಇವನು ಅಪಹತಪಾಪ್ತನಷ್ಟೆ? ಇವನಿಂದ ಯಾವದನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾನೋ ಯಾವದನ್ನು ಕುಡಿಯುತ್ತಾನೋ ಅದರಿಂದ ಉಳಿದ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತಾನೆ. ಕೊನೆಗೆ ಇವನನ್ನು ಪಡೆಯದೆಯೇ ಉತ್ಕ್ರಾಂತನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಕೊನೆಗೆ (ಬಾಯಿ)ತೆರೆದುಕೊಂಡೇ ಇರುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರಾಣನು ಪಾಪರಹಿತನು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೭. ಯಸ್ಮಾತ್ ನ ವಿದ್ಧೋಽಸುರೈರ್ಮುಖ್ಯಃ ತಸ್ಮಾತ್ ನೈವ ಏತೇನ ಸುರಭಿ ದುರ್ಗನ್ಧಿ ವಾ ವಿಜಾನಾತಿ¹ ಘ್ರಾಣೇನ್ನೈವ ತದುಭಯಂ

1. ಸ್ಥಾನದಿಂದಾದ ಕರಣದೋಷವು ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

2. ಘ್ರಾಣಸ್ಥಾನವೇ ಪಾಪವೇಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇ ಹೊರತು ಪ್ರಾಣದೇವತೆಯ ಸ್ವರೂಪವಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

3. ವಾ|| ಅ|| ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿರುವ 'ಲೋಕಃ' ಎಂಬುದು ಅ|| ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಕೊನೆ ಯಲ್ಲೋ ಇದೆ. ಎರಡು ಪಾಠವೂ ಅಗಬಹುದು.

ವಿಜಾನಾತಿ ಲೋಕಃ | ಅತಶ್ಚ ಪಾಪ್ಮಕಾರ್ಯಾದರ್ಶನಾತ್ ಅಪಹತಪಾಪ್ಮಾ
ಅಪಹತೋ ವಿನಾಶಿತಃ ಅಪನೀತಃ ಪಾಪ್ಮಾ ಯಸ್ಮಾತ್ ಸೋಮಮ್ ಅಪ
ಹತಪಾಪ್ಮಾ ಹಿ ಏತಃ | ವಿಶುದ್ಧಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮುಖ್ಯನು (ಹೀಗೆ) ಅಸುರರಿಂದ ವಿಧ್ವಂಸಗಲಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ, ಆದ್ದರಿಂದ
ಇವನಿಂದ ಸುವಾಸನೆಯುಳ್ಳದ್ದನ್ನಾಗಲಿ ದುರ್ವಾಸನೆಯುಳ್ಳದ್ದನ್ನಾಗಲಿ ಜನವು
ಅರಿಯುವದೇ ಇಲ್ಲ, ಘ್ರಾಣದಿಂದಲೇ ಅವೆರಡನ್ನೂ ಅರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ
ಪಾಪದ ಕಾರ್ಯವು ಕಾಣಬರದೆ ಇರುವದರಿಂದಲೇ ಇವನು ಅಪಹತಪಾಪ್ಮನು.
ಯಾವನಿಂದ ಪಾಪವು ಅಪಹತವಾಗಿದೆಯೋ ನಾಶವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ ಆ ಈ
(ಪ್ರಾಣನು) ಅಪಹತಪಾಪ್ಮನು, ವಿಶುದ್ಧನು ಎಂದರ್ಥ.

ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಸರ್ವಾರ್ಥವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ಶುದ್ಧನು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೮. ಯಸ್ಮಾಚ್ಚ ಆತ್ಮಂಭರಯಃ ಕಲ್ಯಾಣಾದ್ಯಾಸಜ್ಜ ವತ್ತ್ವಾತ್
ಘ್ರಾಣಾದಯಃ | ನ ತಥಾ ಆತ್ಮಂಭರಮುಖ್ಯಃ, ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ಸರ್ವಾರ್ಥಃ |
ಕಥಮಿತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ | ತೇನ ಮುಖ್ಯೇನ ಯತ್ ಅಶ್ವತಿ ಯತ್ಪ್ರಿಬತಿ ಲೋಕಃ
ತೇನ ಅಶಿತೇನ ಪೀತೇನ ಚ ಇತರಾನ್ ಘ್ರಾಣಾದೀನ್ ಅವತಿ ಪಾಲಯತಿ |
ತೇನ ಹಿ ತೇಷಾಂ ಸ್ಥಿತಿರ್ಭವತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅತಃ ಸರ್ವಂಭರಃ ಪ್ರಾಣಃ |
ಅತೋ ವಿಶುದ್ಧಃ | ಕಥಂ ಪುನರ್ಮುಖ್ಯಶಿತಪೀತಾಭ್ಯಾಂ ಸ್ಥಿತಿರೇಷಾಂ^೧
ಗಮ್ಯತ ಇತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ | ಏತಮ್ ಉ ಏವ ಮುಖ್ಯಂ ಪ್ರಾಣಂ ಮುಖ್ಯ
ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ವೃತ್ತಿಮ್ ಅನ್ನಪಾನೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅನ್ನತಃ ಅನ್ನೇ ಮರಣಕಾಲೇ
ಅವಿತ್ತಾಪ ಅಲಬ್ಧಾಪ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿ | ಘ್ರಾಣಾದಿಪ್ರಾಣಸಮುದಾಯಃ
ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಪ್ರಾಣೋ ಹಿ ನ ಶಕ್ನೋತಿ ಅಶಿತಂ ಪಾತುಂ ವಾ | ತೇನ ತದಾ
ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾ ಘ್ರಾಣಾದಿಕ್ಲಾಪಸ್ಯ | ದೃಶ್ಯತೇ ಹಿ ಉತ್ಕ್ರಾಂತೈಃ
ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಅಶಿತಿಷಾ | ಅತಃ ವ್ಯಾದದಾತ್ಯೇವ ಅಸ್ಯ ವಿದಾರಣಂ ಕರೋತಿ
ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತದ್ ಹಿ ಅನ್ನಾಲಾಭೇ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಸ್ಯ ಲಿಜ್ಜಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮತ್ತು ಘ್ರಾಣಾದಿಗಳು ಒಳ್ಳೆಯ (ವಾಸನೆಯೇ) ಮುಂತಾದವುಗಳ
ಆಸಂಗವುಳ್ಳವಾದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮಂಭರಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆಯಲ್ಲ, ಹಾಗೆ ಮುಖ್ಯ

(ಪ್ರಾಣ)ನು ಆತ್ಮಭರಿಯಲ್ಲ. ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಎಲ್ಲರಿಗಾಗಿಯೂ (ಇರತಕ್ಕ ವನು). ಹೇಗೆಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆ ಮುಖ್ಯ(ಪ್ರಾಣ)ನಿಂದ ಯಾವದನ್ನು ಜನವು ತಿನ್ನುತ್ತದೆಯೋ ಯಾವದನ್ನು ಕುಡಿಯುತ್ತದೆಯೋ ಆ ತಿಂದದ್ದ ರಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಕುಡಿದದ್ದರಿಂದಲೂ ಉಳಿದ ಘ್ರಾಣಾದಿಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡು ತ್ತಾನೆ, ಪಾಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದರಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಅವರ ಸ್ಥಿತಿಯು ಉಂಟಾಗಿರು ತ್ತದೆ ? -ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಕಾಪಾಡುವವನು, ಅದ್ದ ರಿಂದ ವಿಶುದ್ಧನು.

(ಪ್ರಶ್ನೆ):- ಇನ್ನು ಮುಖ್ಯ(ಪ್ರಾಣ)ನು ತಿಂದು ಕುಡಿದ (ಪದಾರ್ಥ) ಗಳಿಂದ ಅವರ¹ ಸ್ಥಿತಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ ?

(ಉತ್ತರ) - ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಈ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನೇ, (ಈ) ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣನ ವೃತ್ತಿಯನ್ನೇ, ಅನ್ನಪಾನಗಳನ್ನೇ² ಎಂದರ್ಥ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ ಡೆ ಯ ದೆ ಯೇ ಹೊಂದದಿರುವದರಿಂದಲೇ ಉತ್ಕಾಂತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ, ಘ್ರಾಣಾದಿಪ್ರಾಣಗಳ ಸಮುದಾಯವು (ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತದೆ) ಎಂದರ್ಥ. ಪ್ರಾಣವಿಲ್ಲದವನು ತಿನ್ನುವದಕ್ಕಾಗಲಿ ಕುಡಿಯು ವದಕ್ಕಾಗಲಿ ಶಕ್ತನಾಗಿರುವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ? ಅದರಿಂದ ಆಗ ಘ್ರಾಣಾದಿಸಮುದಾಯ ವು ಉತ್ಕಾಂತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ(ವಾಗಿರುತ್ತದೆ). ಪ್ರಾಣವು ಉತ್ಕಾಂತ್ರವಾಗುವಾಗ ತಿನ್ನುವ ಇಚ್ಛೆಯು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆಯಲ್ಲವೆ ? ಏಕೆಂದರೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡೇ ಇರುತ್ತಾನೆ, ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಇರುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಅನ್ನವು ಸಿಕ್ಕದೆ ಉತ್ಕಾಂತ್ರನಾದನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅದು ಗುರುತಷ್ಟೆ ?

ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಅಂಗಿರಸತ್ವಾದಿಗುಣವಿಧಾನ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಗ್ಂ ಹಾಜ್ಞಿರಾ ಉದ್ಗೀಥಮುಪಾಸಾಂಚಕ್ರ ಏತಮು
ಏವಾಜ್ಞಿರಸಂ ಮನ್ಯಂತೀಽಜ್ಞಾನಾಂ ಯದ್ರಸಃ || ೧೦ ||

೧೦. ಅವನನ್ನು ಅಂಗಿರಸ್ಸು (ಅಂಗಿರಸನೆಂಬ ಗುಣ ದಿಂದೊಡಗೂಡಿದವನೆಂದು) ಉದ್ಗೀಥವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದನು. ಇವನನ್ನೇ ಅಂಗಿರಸನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಅಂಗಗಳ ರಸವು.

1. ಆ ದೇವತೆಗಳ.

2. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಮೂಲಕ ಪಡೆಯಬೇಕಾದ ಅನ್ನಪಾನಗಳನ್ನೇ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಾಣನು ಅಂಗಿರಸನೆಂಬ ಭಾವನೆ: ವೃತ್ತಿಕಾರರ ಮತ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೯. ತಗ್ಂ ಹ ಅಜ್ಗರಾಃ | ತಂ ಮುಖ್ಯಂ ಪ್ರಾಣಂ ಹ ಅಜ್ಗರಾಃ ಇತ್ಯೇವಂಗುಣಮ್ ಉದ್ಗ್ರೇಧಮ್ ಉಪಾಸಾಂಚಕ್ರೇ ಉಪಾಸನಂ ಕೃತವಾನ್ ಬಕೋ ದಾಲ್ಭ್ಯಃ ಇತಿ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣೇನ ಸಂಬಧ್ಯತೇ | ತಥಾ ಬೃಹಸ್ಪತಿ ರಿತಿ ಆಯಾಸ್ಯ ಇತಿ ಚ ಉಪಾಸಾಂಚಕ್ರೇ ಬಕಃ ಇತ್ಯೇವಂ ಸಂಬಂಧಂ ಕೃತ ವಂತಃ ಕೇಚಿತ್ | ಏತಮು ಏವಾಜ್ಗರಸಮ್ ಬೃಹಸ್ಪತಿಮ್ ಆಯಾಸ್ಯಮ್ ಪ್ರಾಣಂ ಮನ್ಯಂತೇ ಇತಿ ವಚನಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ತಗ್ಂ ಹ ಅಜ್ಗರಾಃ (ಎಂಬ ಕಂಡಿಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ), ಆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು ಅಂಗಿರಸ್ಸು ಎಂಬೀ ಗುಣದಿಂದ (ಕೂಡಿದವನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ) ಉದ್ಗ್ರೇಧವನ್ನು ಬಕನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದನು, ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು ಎಂದು ಮುಂದೆ (೧೩ನೆಯ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ) ಹೇಳುವ (ಬಕ ಶಬ್ದದೊಡನೆ) ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆಯೇ 'ಬೃಹಸ್ಪತಿ' ಎಂದೂ 'ಆಯಾಸ್ಯ'ನೆಂದೂ ಬಕನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದನು- ಎಂದಿಂತು ಕೆಲವರು ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಈತನನ್ನೇ ಅಂಗಿರಸನೆಂದೂ. . ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೆಂದೂ ಆಯಾಸ್ಯನೆಂದೂ ತಿಳಿಯುವರು' ಎಂಬ (ಮುಂದಿನ ಶ್ರುತಿ)ವಚನದ ಆಧಾರದಿಂದ (ಹೀಗೆ ಅವರು ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಮಾಡಿರು ತ್ತಾರೆ).

ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಅಂಗಿರಃಪ್ರಭೃತಿಗಳೇ ಇಲ್ಲಿ ಉಪಾಸಕರು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೦. ಭವತ್ಯೇವಂ ಯಥಾಶ್ರುತಾಸಂಭವೇ | ಸಂಭವತಿ ತು ಯಥಾ ಶ್ರುತಮ್ ಋಷಿಚೋದನಾಯಾಮಪಿ | ಶ್ರುತ್ಯಂತರವತ್ | "ತಸ್ಮಾಚ್ಚತರ್ಹಿ ನ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತ ಏತಮೇವ ಸಂತಮ್ ಋಷಿಮಪಿ" (ಐ. ಆ. ೨-೨-೧), ತಥಾ ಮಾಧ್ಯಮಾಃ, ಗೃತ್ಸ್ಮಮದಃ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಃ, ವಾಮದೇವಃ, ಅತ್ರಿಃ- ಇತ್ಯಾದಿ ಋಷೀನೇವ ಪ್ರಾಣಮ್ ಆಪಾದಯತಿ ಶ್ರುತಿಃ | ತಥಾ ಏತಾನಪಿ ಋಷೀನ್

1. ಇದು ಪ್ರತೀಕವಾದ್ದರಿಂದ 'ತಗ್ಂ ಹಾಜ್ಗರಾಃ' ಎಂದಿರಬೇಕು.
2. 'ಇತ್ಯೇವ' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ವಾ|| ಪಾರವು ಮೇಲು.
3. 'ತಾವಪಿ' ಎಂಬ ವಾ|| ಅ|| ಪಾಠಕ್ಕಿಂತ ಇದು ಮೇಲು.

ಪ್ರಾಣೋಪಾಸಕಾನ್ ಅಜ್ಞರೋಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಯಾಸ್ಯಾನ್ ಪ್ರಾಣಂ ಕರೋತಿ
ಅಭೇದವಿಜ್ಞಾನಾಯ | “ಪ್ರಾಣೋ ಹ ಪಿತಾ ಪ್ರಾಣೋ ಮಾತಾ” (೭-೧೫-೧)
ಇತ್ಯಾದಿವಚ್ಛ | ತಸ್ಮಾತ್ ಋಷಿರಜ್ಞರಾ ನಾಮ ಪ್ರಾಣ ಏವ ಸನ್ ಆತ್ಮಾನಮ್
ಅಜ್ಞರಸಂ ಪ್ರಾಣಮ್ ಉದ್ಗೀಢಮ್ ಉಪಾಸಾಂಚಕ್ರೇ ಇತ್ಯೇತತ್ | ಯತ್
ಯಸ್ಮಾತ್ ಸಃ ಅಜ್ಞಾನಾಂ ಪ್ರಾಣಃ ಸನ್ ರಸಃ, ತೇನ ಅಸೌ ಅಜ್ಞರಸಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಥಾಶ್ರುತವಾಗಿ (ಅರ್ಥವು) ಹೊಂದದೆ ಇದ್ದರೆ ಹೀಗೆ ಆಗಬಹುದು.
ಆದರೆ (ಇದು) ಋಷಿಜೋದನೆಯೇ (ಎಂಬ ಪಕ್ಷ)ದಲ್ಲಿಯೂ ಯಥಾಶ್ರುತ
ವಾಗಿಯೇ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಬೇರೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಂತೆ(ಯೇ ಇದು): “ಅದ್ದರಿಂದ
ಈ (ಪ್ರಾಣನೇ) ಆಗಿರುವ ಋಷಿಯನ್ನೂ ಶತರ್ಚಿಗಳು ಎನ್ನುವರು” (ಐ. ಆ.
೨-೨-೧): ಇದರಂತೆ ‘ಮಾಧ್ಯಮರು’, ‘ಗೃತ್ಸ್ನಮದ’, ‘ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ’,
‘ವಾಮದೇವ’, ‘ಅತ್ರಿ’- ಮೊದಲಾದ* ಋಷಿಗಳನ್ನೇ (ಆ) ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಾಣ
ನನ್ನಾಗಿ (ಮಾಡಿ) ಈ ಶ್ರುತಿ (ಹೇಳಿ)ರುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ಈ ಅಂಗಿರಸ್ಸು,
ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ಆಯಾಸ್ಯ- ಎಂಬ ಪ್ರಾಣೋಪಾಸಕರಾದ ಋಷಿಗಳನ್ನೂ ಅಭೇದ
(ರೂಪದಿಂದ) ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಣನನ್ನಾಗಿ (ಮಾಡಿ ಹೇಳು)

1. ಶತರ್ಚಿಗಳು ಎಂದರೆ ಋಗ್ವೇದದ ಪ್ರಥಮಮಂಡಲವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ
ಋಷಿಗಳು, ಈ ಪ್ರಾಣನು ಕಾರ್ಯಕರಣಸಂಘಾತರೂಪವಾದ ಪುರುಷನನ್ನು ನೂರುವರ್ಷ
ಗಳವರೆಗೆ ಪೂಜ್ಯನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಇವನನ್ನೂ ಆ ಋಷಿಗಳನ್ನೂ ಶತರ್ಚಿಗಳು
ಎಂದು ಕರೆಯುವರು ಎಂದರ್ಥ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಋಷಿಮುಷಿ’ ಎಂದಿರುವುದು ಎಲ್ಲಾ ಋಷಿ
ಗಳಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಶತರ್ಚಿಶಬ್ದವು ಅನ್ವಯಿಸುವದೆಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ. ಮುಂದೆ
‘ಅತ್ರಿಃ’ ಎಂಬ ಏಕವಚನಪ್ರಯೋಗವನ್ನೂ ಹೀಗೆಯೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

2. ‘ಮಾಧ್ಯಮರು’ ಎಂದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ಮತ್ತು ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ಮಂಡಲ
ಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಮಂಡಲಗಳ ದ್ರಷ್ಟೃಗಳಾದ ಋಷಿಗಳು; ಸರ್ವಜಗತ್ತನ್ನೂ
ತನ್ನೊಳಗೆ ಧರಿಸಿರುವದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನು ಮಾಧ್ಯಮನು. ಗೃತ್ಸ್ನಮದನೆಂಬ ಋಷಿಯು
ಎರಡನೆಯ ಮಂಡಲದ ಋಷಿ. ಪ್ರಾಣವು ರೇತೋವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದರಿಂದ
ಗೃತ್ಸ್ನ, ಅಪಾನವು ಮದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಮದವು; ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಣನೂ ಗೃತ್ಸ್ನ
ಮದನು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ಮೂರನೆಯ ಮಂಡಲಕ್ಕೆ ದ್ರಷ್ಟೃ; ಭೋಕ್ತೃವಾದ ಪ್ರಾಣನಿಗೆ
ಎಲ್ಲವೂ ಮಿತ್ರರೂಪವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅವನೂ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ. ವಾಮದೇವನು ನಾಲ್ಕನೆಯ
ಮಂಡಲದ ದ್ರಷ್ಟೃ; ಪ್ರಾಣನು ವಾಗಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಂಭವನೀಯನಾಗಿರುವ ದೇವನಾಗಿರು
ವದರಿಂದ ವಾಮದೇವನು. ಅತ್ರಿಗಳು ಐದನೆಯ ಮಂಡಲದ ದ್ರಷ್ಟೃಗಳು; ಎಲ್ಲವನ್ನೂ
ಪಾಪಗಳಿಂದ ತ್ರಾಣಮಾಡುವದರಿಂದ (ಕಾಪಾಡುವದರಿಂದ) ಪ್ರಾಣನೂ ಅತ್ರಿಗಳು.
‘ಮುಂತಾದ’ ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಆರಣ್ಯಕದ ಅಧ್ಯಾಯದ ಎರಡನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ
ಹೇಳಿರುವ ಭರದ್ವಾಜ, ವಸಿಷ್ಠ - ಮುಂತಾದ ಋಷಿಗಳನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ತ್ತಿದಿ (ಎನ್ನುವದು ಯುಕ್ತ). “ಪ್ರಾಣನೇ ತಂದೆ, ಪ್ರಾಣನೇ ತಾಯಿ” (೭-೧೫-೧) ಎಂಬಂತೆಯೂ¹ (ಇದನ್ನು ತಾದಾತ್ಮ್ಯಬೋಧಕವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು). ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂಗರಸೆಂಬ ಋಷಿಯು ಪ್ರಾಣನೇ ಆಗಿ² ತನ್ನನ್ನು ಅಂಗರಸೆಂಬ ಪ್ರಾಣನೆಂದು (ಭಾವಿಸಿ) ಉದ್ಗೀಧವನ್ನು (ಆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ) ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದನು ಎಂದು (ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ) ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅವನು ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಣನಾಗಿ ರಸವಾಗಿರುವನಷ್ಟೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು³ ಅಂಗರಸನು.⁴

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತೇನ ತಗ್ಂ ಹ ಬೃಹಸ್ಪತಿರುದ್ಗೀಧಮುಪಾಸಾಂಚಕ್ರ ಏತಮು
ಏವ ಬೃಹಸ್ಪತಿಂ ಮನ್ಯಂತೇ ವಾಗ್ನಿ ಬೃಹತೀ ತಸ್ಯಾ ಏಷ ಪತಿಃ ||

ತೇನ ತಗ್ಂ ಹಾಯಾಸ್ಯ ಉದ್ಗೀಧಮುಪಾಸಾಂ ಚಕ್ರ ಏತಮು
ಏವಾಯಾಸ್ಯಂ ಮನ್ಯಂತ ಆಸ್ಯಾದ್ ಯದಯತೇ || ೧೨ ||

೧೧. ಅದರಿಂದಲೇ ಅವನನ್ನು ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು (ಬೃಹಸ್ಪತಿಗುಣಯುಕ್ತನೆಂದೆಣಿಸಿ) ಉದ್ಗೀಧವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದನು. ಇವನನ್ನೇ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ವಾಕ್ಯೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಬೃಹತಿಯು? ಅದಕ್ಕೆ ಇವನು ಪತಿಯು.

೧೨. ಅದರಿಂದಲೇ ಅವನನ್ನು ಆಯಾಸ್ಯನು (ಆಯಾಸ್ಯಗುಣಯುಕ್ತನೆಂದೆಣಿಸಿ) ಉದ್ಗೀಧವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದನು. ಇವನನ್ನೇ ಆಯಾಸ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ ; ಏಕೆಂದರೆ ಆಸ್ಯದಿಂದ ಬರುತ್ತಾನೆ.

1. ಪ್ರಾಣನು ಸರ್ವಾತ್ಮನಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನೇ ತಂದೆ, ಪ್ರಾಣನೇ ತಾಯಿ ; ಇದರಂತೆ ಪ್ರಾಣನೇ ಈ ಋಷಿಗಳು ಎಂದರ್ಥ

2. ಪ್ರಾಣಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿ.

3. ಪ್ರಾಣನು.

4. ಅಂಗರಸೆಂದೇ ಋಷಿಯ ಹೆಸರು , ಇಲ್ಲಿ ಅಂಗರಸಃ ಎಂದಿರುವದು ಅದೇ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ತದ್ಧಿತಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಪಡೆದ ಅದೇ ಶಬ್ದದ ರೂಪಾಂತರ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಿಕ್ಕ ಕಡೆಗಳೆಲ್ಲ ಅಂಗರಸೆಂದೇ ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದರೂ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ಸಮಾನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಂಗರಸನೆಂದೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವದರಿಂದ ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಂಗರಸಂ ಮನ್ಯಂತೇ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಂಗರಸಶಬ್ದವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ ಎಂದು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಛಾವಿಸಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ‘ತೇನಾಸೌ ಅಜ್ಞರಸಃ’ ಎಂಬ ವಾ|| ಪಾಠವು ಸಂಯುಕ್ತವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ.

ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಯಾಸ್ಯರ ಪ್ರಾಣೋಪಾಸನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೧. ತಥಾ ವಾಚೋ ಬೃಹತ್ಯಾಃ ಪತಿಃ, ತೇನ ಅಸೌ ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ | ತಥಾ ಯತ್ ಯಸ್ಮಾತ್ ಅಸ್ಯಾತ್ ಅಯತೇ ನಿರ್ಗಚ್ಛತಿ ತೇನ ಆಯಾಸ್ಯಃ | ಋಷಿಃ ಪ್ರಾಣ ಏವ ಸನ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಥಾ ಅನ್ಯೋಽಪಿ ಉಪಾಸಕಃ ಆತ್ಮಾವ ಮೇವ ಅಬ್ಧಿರಸಾದಿಗುಣಂ ಪ್ರಾಣಮ್ ಉದ್ಗೀಧಮ್ ಉಪಾಸೀತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಯೇ ವಾಕ್ಯೆಂಬ ಬೃಹತಿಗೆ ಪತಿಯಷ್ಟೆ.¹ ಅದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಾಣನು ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು. ಹೀಗೆಯೇ ಆಸ್ಯದಿಂದ ಬರುತ್ತಾನೆ, (ಮುಖದಿಂದ) ಹೊರಟು ಬರುತ್ತಾನಷ್ಟೆ; ಅದರಿಂದ ಆಯಾಸ್ಯನು. ಋಷಿಯು ಪ್ರಾಣನೇ ಆಗಿ (ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದನು) ಎಂದರ್ಥ.

ಹೀಗೆಯೇ ಬೇರೆಯ ಉಪಾಸಕನೂ ತನ್ನನ್ನೇ ಅಂಗರಸಾದಿಗುಣವುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣನೆಂದು² (ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು) ಉದ್ಗೀಧವನ್ನು (ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ) ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ.³

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತೇನ ತಗ್ಂ ಹ ಬಕೋ ದಾಲ್ಘ್ಯೋ ವಿದಾಂಜಕಾರ | ಸ ಹ ನೈಮಿಶೀಯಾನಾಮುದ್ಗಾತಾ ಬಭೂವ ಸ ಹ ಸ್ತೌಭ್ಯಃ ಕಾಮಾನಾಗಾಯತಿ || ೧೩ ||

೧೩. ಅದರಿಂದಲೇ ಬಕದಾಲ್ಘ್ಯನು ಅವನನ್ನು ಅರಿತು ಕೊಂಡನು. ಅವನು ನೈಮಿಶೀಯರಿಗೆ ಉದ್ಗಾತನಾಗಿದ್ದನು; ಅವನು ಅವರಿಗೆ ಕಾಮಗಳನ್ನು ಆಗಾಸಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನು.

1. ಬೃ. ಭಾ. ೧-೩-೨೦ (ಭಾ. ಭಾ. ೮೨) ರಲ್ಲಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಮಾಡಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

2. ಪ್ರಾಣನು ಅಂಗರಸನೆಂಬುದನ್ನು ಬೃ. ಭಾ. ೧-೩-೧೯ (ಭಾ. ಭಾ. ೭೯) ರಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ.

3. ಇಲ್ಲಿ ಅಯಾ ಋಷಿಗಳು ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆಂದು ತಿಳಿಸಿರುವದೂ ಬರಿಯ ಅರ್ಥವಾದವಲ್ಲ, ಇದು ವಿಧಿಯೇ ಎಂದು ಭಾವ.

ಬಕನು ಯಜಮಾನರಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ಗಾನಮಾಡಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೨ ನ ಕೇವಲಮ್ ಅಜ್ಞರಃಪ್ರಭೃತಯಃ ಉಪಾಸಾಂಚಕ್ರೀ | ತಂ ಹ ಬಕೋ ನಾಮ ದಲ್ಭ್ಯಸ್ಯ^೧ ಅಪತ್ಯಂ ದಾಲ್ಭ್ಯಃ ವಿದಾಂಚಕಾರ ಯಥಾ ದರ್ಶಿತಂ ವ್ರಾಣಂ ವಿಜ್ಞಾತವಾನ್ | ವಿದಿತ್ವಾ ಚ ಸ ಹ ನೈಮಿಶೀಯಾನಾಂ ಸತ್ರಿಣಾಮ್ ಉದ್ಗಾತಾ ಬಭೂವ | ಸ ಚ ವ್ರಾಣವಿಜ್ಞಾನಸಾಮರ್ಥ್ಯತ್ ಏಭ್ಯಃ ನೈಮಿಶೀಯೇಭ್ಯಃ ಕಾಮಾನ್ ಆಗಾಯತಿ ಸ್ಮ ಹ ಆಗೀತವಾನ್ ಕಿಲ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅಂಗಿರಸ್ಸೇ ಮೊದಲಾದವರು ಮಾತ್ರವೇ (ವ್ರಾಣನನ್ನು ಹೀಗೆ) ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ*. ಅವನನ್ನು ಬಕನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ದಾಲ್ಭ್ಯನು, ದಲ್ಭ್ಯನ ಮಗನು, ಅರಿತುಕೊಂಡನು. ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ವ್ರಾಣನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿ (ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡನು. ಹಾಗೆ) ಅರಿತುಕೊಂಡು ಅವನು ನೈಮಿಶೀಯರೆಂಬ ಸತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಉದ್ಗಾತೃವಾಗಿದ್ದನು. ಮತ್ತು ಅವನು (ಈ) ವ್ರಾಣೋಪಾಸನೆಯ ಬಲದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಅಂದರೆ ನೈಮಿಶೀಯರಿಗೆ ಕಾಮಗಳನ್ನು ಗಾನಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟನು,^೨ ಹಾಡಿ (ಫಲವನ್ನು ತರಿಸಿ)ಕೊಡುವನಾದನು.

ಅಂಗಿರಸ್ತ್ವಾದಿಗುಣೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಆಗಾತಾ ಹ ವೈ ಕಾಮಾನಾಂ ಭವತಿ ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್
ಕ್ಷರಮುದ್ಗೀಥಮುಪಾಸ್ತ ಇತ್ಯಧ್ಯಾತ್ಮಮ್ || ೧೪ ||

೧೪. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಈ ಉದ್ಗೀಥ ವೆಂಬ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನು ಕಾಮಗಳನ್ನು ಆಗಾನಮಾಡುವನಾಗುವನು. ಹೀಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ(ವಾದ ಉಪಾಸನೆ ಮುಗಿಯಿತು).

1. 'ದಲ್ಭ್ಯಸ್ಯ' ಎಂದು ವಾ|| ಪಾಠ

2. ಮಿಕ್ಕವರೂ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಫಲವುಂಟೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಲಿಂಗವಿದು.

3. ಉದ್ಗಾತೃವೇ ಈ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಅಧಿಕಾರಿ, ಅವನು ಫಲವನ್ನು ಯಜಮಾನರಿಗೂ ಆಗಾನಮಾಡಬಹುದು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅಂಗಾವಬೋಧೋಪಾಸನೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ಸಿಜರೇ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಎಂಬ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸೂ. ಭಾ. ೩-೪-೪೫ರಲ್ಲಿರುವ ಜರ್ಚೆಯನ್ನು ನೋಡಿ.

ಉಪಾಸಕನಿಗಾಗುವ ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೩. ತಥಾ ಅನ್ಯೋಽಪಿ ಉದ್ಗಾತಾ ಆಗಾತಾ ಹ ವೈ ಕಾಮಾನಾಂ ಭವತಿ ಯ ಏತತ್ ಏವಂ^೧ ವಿದ್ವಾನ್ ಯಥೋಕ್ತಗುಣಂ ಪ್ರಾಣಮ್ ಅಕ್ಷರಮ್ ಉದ್ಗೀಧಮ್ ಉಪಾಸ್ತೇ, ತಸ್ಯ ಏತದ್ ದೃಷ್ಟಂ^೨ ಫಲಮ್ ಉಕ್ತಮ್ | ಪ್ರಾಣಾತ್ಮಭಾವಸ್ತು ಅದೃಷ್ಟಮ್, “ದೇವೋ ಭೂತ್ವಾ ದೇವಾನಸ್ಯೇತಿ” (ಬೃ. ೪-೧-೨.) ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯನ್ತರಾತ್ ಸಿದ್ಧಮೇವ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಇತಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಮ್ ಏತತ್ ಆತ್ಮವಿಷಯಮ್ ಉದ್ಗೀಧೋಪಾಸನಮ್ ಇತಿ ಉಕ್ತೋಪ ಸಂಹಾರಃ ಅಧಿದೈವತೋದ್ಗೀಧೋಪಾಸನೇ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣೇ ಬುದ್ಧಿಸಮಾಧಾ ನಾರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಯೇ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಉದ್ಗಾತೃವಾದರೂ ಕಾಮಗಳ ಆಗಾತವನ್ನು ಮಾಡ (ಬಲ್ಲವ)ನೇ ಆಗುವನು. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣನೆಂದು ಈ ಉದ್ಗೀಧವೆಂಬ ಅಕ್ಷರವನ್ನು^೩ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನಿಗೆ ಇದು ದೃಷ್ಟಫಲವು. ಪ್ರಾಣಾತ್ಮಭಾವ ರೂಪವಾದ ಅದೃಷ್ಟಫಲವಾದರೋ^೪ “ದೇವನೇ ಆಗಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿ ಕೊಳ್ಳುವನು” (ಬೃ. ೪-೧-೨ರಿಂದ ೭) ಎಂಬ ಬೇರೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವೇ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಹೀಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವು, ಇದು ಆತ್ಮವಿಷಯವಾದು ಉದ್ಗೀಧೋಪಾಸನೆ ಎಂದು (ಇ ದು ವ ರೆ ಗೆ) ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡಿರುವದು ಮುಂದೆ ಹೇಳಲಾಗುವ ಅಧಿದೈವತವಾದ ಉದ್ಗೀಧೋಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿದೆ.

1. ಇಲ್ಲಿ ಏತದೇವಮ್ ಎಂದಿರುವ ಈ ವಾ|| ಅ|| ಪಾರವೇ ಮೇಲು.

2. ಓಂಕಾರವನ್ನೇ ಪ್ರಾಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

3. ಸತ್ತ ಬಳಿಕ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಫಲವು ಎಂದರ್ಥ.

4. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವಿಷಯವಾದ, ಪ್ರಾಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಚಿಂತಿಸುವ- ಎಂದರ್ಥ.

5. ಮುಂದೆ ಹೇಳಲಿರುವ ಅಧಿದೈವತವಾದ ಅದಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯು- ಉದ್ಗೀಧೋ ಪಾಸನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಎಳೆಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮೋಪಾಸನೆ ಮುಗಿಯಿತು ಎಂದು ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡಿರುತ್ತದೆ.

ಒಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಉದ್ಗೀರ್ಣೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಆದಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉದ್ಗೀರ್ಣೋಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥಾಧಿದೈವತಂ ಯ ಏವಾಸೌ ತಪತಿ ತಮುದ್ಗೀರ್ಣಮುಪಾ
ಸೀತೋದ್ಯನ್ ನಾ ಏಷ ಪ್ರಜಾಭ್ಯ ಉದ್ಗಾಯತಿ | ಉದ್ಯಗ್ಂ
ಸ್ತಮೋ ಭಯಮಪಹನ್ತ್ಯಪಹನ್ತಾ ಹ ವೈ ಭಯಸ್ಯ ತಮಸೋ
ಭಪತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ || ೧ ||

೧. ಇನ್ನು ಅಧಿದೈವತವು. ಅಗೋ, ಆ ತಪಿಸುತ್ತಿರುವನಲ್ಲ, ಅವನೆಂದೇ ಉದ್ಗೀರ್ಣವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಉದಯಿಸುವಾಗ ಇವನು ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಉದ್ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಉದಯಿಸುವಾಗಲೆ ತಮಸ್ಸನ್ನೂ ಭಯವನ್ನೂ ನಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅವನು ತಮಸ್ಸಿನ ಭಯವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವವನಾಗುವನು.

ಆದಿತ್ಯನು ಉದ್ಗೀರ್ಣವು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೪. ಅಥ ಅನಂತರಮ್ ಅಧಿದೈವತಂ ದೇವತಾವಿಷಯಮ್ ಉದ್ಗೀರ್ಣೋಪಾಸನಂ ಪ್ರಸ್ತುತಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅನೇಕಥಾ ಉಪಾಸ್ಯತ್ವಾತ್ ಉದ್ಗೀರ್ಣಸ್ಯ | ಯ ಏವಾಸೌ ಆದಿತ್ಯಃ ತಪತಿ ತಮ್ ಉದ್ಗೀರ್ಣಮ್ ಉಪಾಸೀತ | ಆದಿತ್ಯದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಉದ್ಗೀರ್ಣಮ್ ಉಪಾಸೀತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | 'ತಮ್ ಉದ್ಗೀರ್ಣಮ್' ಇತಿ ಉದ್ಗೀರ್ಣಶಬ್ದೋಕ್ಷರವಾಚೀ ಸನ್ ಕಥಮ್ ಆದಿತ್ಯೇ ವರ್ತತ ಇತಿ? ಉಚ್ಯತೇ | ಉದ್ಯನ್ ಉದ್ಗಚ್ಛನ್ ನಾ ಏಷ ಪ್ರಜಾಭ್ಯಃ ಪ್ರಜಾರ್ಥಮ್ ಉದ್ಗಾಯತಿ ಪ್ರಜಾನಾಮ್ ಅನ್ನೋತ್ಪತ್ತ್ಯರ್ಥಮ್ | ನ ಹಿ ಅನುದ್ಯತಿ ತಸ್ಮಿನ್ ವೀರ್ಹ್ಯಾದೇಃ ಪಕ್ತಿಃ ¹ ಸ್ಯಾತ್ | ಅತಃ ಉದ್ಗಾಯತೀವ ಉದ್ಗಾಯತಿ | ಯಥೈವ ಉದ್ಗಾತಾ ಅನ್ನಾರ್ಥಮ್ | ಅತಃ ಉದ್ಗೀರ್ಣಃ ಸವಿತಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಕಿಂ ಚ ಉದ್ಯನ್ ನೈಶಂ ತಮಃ ತಚ್ಚಂ ಚ ಭಯಂ ಪ್ರಾಣಿನಾಮ್ ಅಪಹನ್ತಿ ತಮ್ ಏವಂಗುಣಂ

1. 'ನಿಪತ್ತಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ ಅ|| ಪಾಠಕ್ಕಿಂತ ಇವೇ ವೇದಾ.

ಸವಿತಾರಂ ಯೋ ವೇದ ಸಃ ಅಪಹಂತಾ ನಾಶಯಿತಾ ಹ ವೈ ಭಯಸ್ಯ ಜನ್ಮ
ಮರಣಾದಿಲಕ್ಷಣಸ್ಯ ಆತ್ಮನಃ ತಮಸಶ್ಚ ತತ್ಕಾರಣಸ್ಯ ಅಜ್ಞಾನಲಕ್ಷಣಸ್ಯ ಭವತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು (ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಾದ) ಬಳಿಕ ಅಧಿದೈವತವು, ದೇವತಾವಿಷಯವಾದ ಉದ್ಗೀರ್ಣೋಪಾಸನೆಯು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ ಉದ್ಗೀರ್ಣವು ಅನೇಕಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ¹. ಆಗೂ, ಆ ಆದಿತ್ಯನು ತಪಿಸುತ್ತಿರುವನಲ್ಲ, ಅವನೆಂದೇ ಉದ್ಗೀರ್ಣವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಆದಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉದ್ಗೀರ್ಣವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ.

(ಅಕ್ಷೇಪ) .- ತಮ್ ಉದ್ಗೀರ್ಣಮ್ (ಅವನೆಂದು ಉದ್ಗೀರ್ಣವನ್ನು) ಎಂದು (ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲ), ಉದ್ಗೀರ್ಣಶಬ್ದವು ಅಕ್ಷರವಾಚಕವಾಗಿರುತ್ತದೆಯಾಗಿ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ (ಅದಕ್ಕೆ) ಹೇಗೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿ?

(ಪರಿಹಾರ) .- ಇದಕ್ಕೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ : ಉದಯಿಸುವಾಗಲೆ ಮೇಲಕ್ಕೇಳುವಾಗಲೆ ಇವನು ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ, ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅನ್ನವುಂಟಾಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ಉದ್ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಉದಯಿಸದೆ ಇದ್ದರೆ ಬತ್ತವೇ ಮುಂತಾದವು ವಕ್ರವಾಗಲಾರವಷ್ಟೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಉದ್ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದರೆ ಉದ್ಗಾನಮಾಡುವವನಂತೆ (ಉದಯಿಸುತ್ತಾನೆ)². ಉದ್ಗಾತ್ಮವು ಹೇಗೆ ಅನ್ನಕ್ಕಾಗಿ (ಉದ್ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನೋ) ಹಾಗೆಯೇ (ಇವನೂ ಉದ್ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ). ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನು ಉದ್ಗೀರ್ಣವು ಎಂದರ್ಥ.

ಮತ್ತು ಉದಯಿಸುವಾಗ ರಾತ್ರಿಯ ತಮಸ್ಸನ್ನೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಅದರಿಂದಾಗುವ ಭಯವನ್ನೂ ನಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಗುಣವುಳ್ಳ³ ಸೂರ್ಯನನ್ನು

1. ಉದ್ಗೀರ್ಣೋಪಾಸನೆಯೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದ್ದು ಉದ್ಗೀರ್ಣವನ್ನು ಬಗೆಬಗೆಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಈವರೆಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮವಿಷಯಕವಾದ ಉಪಾಸನೆಯಾಯಿತು ಎಂದು ಅದರ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಈಗ ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ಎಂದರೆ ಅಧಿದೈವತವಿಷಯವಾಗಿ ಆದಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕೇ ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಭದ್ರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ, ಉಪಾಸ್ಯಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕಲ್ಲ.

2. ಆದಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉದ್ಗೀರ್ಣವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿಯೂ ಉದ್ಗೀರ್ಣಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಸಂಪಾದನಮಾಡಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಎಂದು ಅಕ್ಷೇಪ.

3. ಉದ್ಗಾತ್ಮವು ಅನ್ನಕ್ಕಾಗಿ ಉದ್ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆಷ್ಟೆ, ಸೂರ್ಯನೂ ಹಾಗೆಯೇ ಅನ್ನಕ್ಕಾಗಿ ಉದಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಉದಯವೇ ಅವನ ಉದ್ಗಾನವು.

4. ತಮಸ್ಸನ್ನೂ ಅದರಿಂದಾದ ಭಯವನ್ನೂ ನಾಶಗೊಳಿಸುವದೆಂಬ ಗುಣವುಳ್ಳ.

ಯಾವನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ^೧ ಅವನು ಹುಟ್ಟು ನಾವು ಮುಂತಾದ ರೂಪದ ಭಯವನ್ನು ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ತನ್ನ ಅಜ್ಞಾನರೂಪವಾದ ತಮಸ್ಸನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವವನಾಗುತ್ತಾನೆ^೨.

ಪ್ರಾಣಾದಿತ್ಯರಿಗೆ ತತ್ತ್ವತಃ ಅಭೇದ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸಮಾನ ಉ ಏವಾಯಂ ಚಾಸೌ ಚೋಷ್ಟೋಯಮುಷ್ಟೋಃ
ಸೌ ಸ್ವರ ಇತೀಮಮಾಚಕ್ಷತೇ ಸ್ವರ ಇತಿ ಪ್ರತ್ಯಾಸ್ವರ ಇತ್ಯಮುಂ
ತಸ್ಮಾದ್ ವಾ ಏತಮಿಮಮಮುಂ ಚೋದ್ಗೀಥಮುಪಾಸೀತ ||೨

೨. ಇವನೂ ಅವನೂ ಸಮಾನವೇ. ಇವನು ಉಷ್ಣನು, ಅವನೂ ಉಷ್ಣನೇ. ಇವನನ್ನು ಸ್ವರವೆಂದು ಕರೆಯುವರು ; ಅವನನ್ನು ಸ್ವರವೆಂದೂ ಪ್ರತ್ಯಾಸ್ವರವೆಂದೂ (ಕರೆಯುವರು). ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನೆಂದೂ ಅವನೆಂದೂ ಉದ್ಗೀಥವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು.

ಪ್ರಾಣಾದಿತ್ಯರ ಉಪಾಸನೆಯು ಒಂದೇ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೫. ಯದ್ಯಪಿ ಸ್ಥಾನಭೇದಾತ್ ಪ್ರಾಣಾದಿತ್ಯೌ ಭಿನ್ನಾವಿವ ಲಕ್ಷ್ಯೇತೇ ತಥಾಪಿ ನ ಸತತ್ತ್ವಭೇದಸ್ತಯೋಃ | ಕಥಮ್ ? ಸಮಾನ ಉ ಏವ ತುಲ್ಯ ಏವ ಪ್ರಾಣಃ ಸವಿತ್ರಾ ಗುಣತಃ ಸವಿತಾ ಚ ಪ್ರಾಣೇನ | ಯಸ್ಮಾತ್ ಉಷ್ಟೋಯಂ ಪ್ರಾಣಃ, ಉಷ್ಣಶ್ಚಾಸೌ ಸವಿತಾ | ಕಿಂ ಚ ಸ್ವರಃ ಇತಿ ಇಮಂ ಪ್ರಾಣಮ್ ಆಚಕ್ಷತೇ ಕಥಯಂತಿ ತಥಾ ಸ್ವರ ಇತಿ ಪ್ರತ್ಯಾಸ್ವರಃ ಇತಿ ಚ ಅಮುಂ ಸವಿತಾರಮ್ | ಯಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಾಣಃ ಸ್ವರತ್ಯೇವ ನ ಪುನಃ ಮೃತಃ ಪ್ರತ್ಯಾಗಚ್ಛತಿ | ಸವಿತಾ ತು ಅಸ್ತಮ್ ಇತ್ಯಾ ಪುನರಪಿ ಅಹನ್ಯಹನಿ ಪ್ರತ್ಯಾಗಚ್ಛತಿ | ಅತಃ ಪ್ರತ್ಯಾಸ್ವರಃ | ಅಸ್ಮಾತ್ ಗುಣತಃ ನಾಮತಶ್ಚ ಸಮಾನೌ ಇತರೇತರಂ ಪ್ರಾಣಾದಿತ್ಯೌ | ಅತಃ ಸತತ್ತ್ವಭೇದಾತ್ ಏತಂ ಪ್ರಾಣಮ್ ಇಮಮ್ ಅಮುಂ ಚ ಆದಿತ್ಯಮ್ ಉದ್ಗೀಥಮ್ ಉಪಾಸೀತ ||

1. ಈ ಗುಣದ ಆದಿತ್ಯನೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉದ್ಗೀಥವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವನೋ.

2. ಅವನಿಗೆ ಕ್ರಮಮುಕ್ತಿಯಾಗುವದು ಎಂದರ್ಥ.

3. ತತ್ತ್ವಭೇದಾತ್ ಎಂಬ ಅ|| ವಾ|| ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಸ ಬಿಟ್ಟು ಚೋದಿ

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಸ್ಥಾನಗಳು ಬೇರೆ(ಬೇರೆ)ಯಾಗಿರುವದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಾದಿತ್ಯರು ಬೇರೆಬೇರೆ ಎಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ, ನಿಜ ಆದರೂ ಅದು ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ (ಇರುವ) ತತ್ತ್ವದ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಸಮಾನವೂ^೧ ಪ್ರಾಣನು ಸೂರ್ಯನಿಗೂ ಸೂರ್ಯನು ಪ್ರಾಣನಿಗೂ ಗುಣದಿಂದ^೨ ಸಮಾನವೂ (ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ). ಹೇಗೆಂದರೆ ಈ ಪ್ರಾಣನು ಉಷ್ಣವು, ಆ ಸೂರ್ಯನೂ ಉಷ್ಣವೇ. ಮತ್ತು ಈ ಪ್ರಾಣನನ್ನು ಸ್ವರವೆಂದು ಕರೆಯುವರು, (ಹಾಗೆಂದು) ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾರೆ ; ಆ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಸ್ವರವೆಂದೂ ಪ್ರತ್ಯಾಸ್ವರವೆಂದೂ (ಕರೆಯುವರು) , ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣನು (ಸ್ವರತಿ) ಹೋಗುತ್ತಾನೆಯೇ ಹೊರತು ಮತ್ತೆ ಸತ್ತಬಳಿಕ ಹಾನಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ, ಸೂರ್ಯನೋ ಎಂದರೆ ಅಸ್ತಮಯವಾದ ಬಳಿಕ ದಿನದಿನವೂ ಮತ್ತೂ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ (ಅವನು) ಪ್ರತ್ಯಾಸ್ವರನು, ಈ ಗುಣದಿಂದಲೂ ನಾನುದಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಣಾದಿತ್ಯರು ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಸಮಾನರು, ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ತ್ವವು^೩ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಾಣನೆಂದೂ ಆ ಆದಿತ್ಯನೆಂದೂ ಉದ್ಗೀಧನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು.

ನ್ಯಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉದ್ಗೀಧೋಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಖಲು ನ್ಯಾನಮೇವೋದ್ಗೀಧಮುಪಾಸೀತ ಯದ್ವೈ
ಪ್ರಾಣಿತಿ ಸ ಪ್ರಾಣೋ ಯದಪಾನಿತಿ ಸೋಪಾನಃ | ಅಥ ಯಃ
ಪ್ರಾಣಾಪಾನಯೋಃ ಸಂಧಿಃ ಸ ನ್ಯಾನೋ ಯೋ ನ್ಯಾನಃ ಸಾ
ನಾಕ್ | ತಸ್ಮಾದಪ್ರಾಣನ್ನನಪಾನನ್ ವಾಚಮಭಿವ್ಯಾಹರತಿ ||೩||

೩. ಇನ್ನು ವ್ಯಾನವೆಂದು ಉದ್ಗೀಧನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಾಣನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅದೇ ಪ್ರಾಣವು ; ಅಪಾನನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅದೇ ಅಪಾನವು. ಇನ್ನು ಪ್ರಾಣಾಪಾನಗಳ ಸಂಧಿಯಿದೆಯಷ್ಟೆ, ಅದೇ ವ್ಯಾನವು. ವ್ಯಾನವೆಂಬುದಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು

1. ಉಶ್ಣವು ಅಪಿ ಎಂಬರ್ಥದ್ದು ; ಸಮಾನವೂ ಎಂದದ್ದರಿಂದ ಸ್ಥಾನಭೇದದಿಂದ ಭೇದವೂ ಇದೆ ಎಂದಂತಾಯಿತು.

2. ಗುಣತಃ ಎಂದಾದಮೇಲೆ ನಾಮತಃ ಎಂದೂ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೈಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿದೆಯೇ ವಿಚಾರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಗುಣತಃ ಸಾಮ್ಯಂ ಸಾಧಯತಿ, ನಾಮತಃ ಸಾಮ್ಯಂ ಸಂಗಿರತೇ - ಎಂದು ಅ|| ೩||

3. ಸತ್ತವು, ತತ್ತ್ವ - ಇವೆರಡು ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಒಂದೇ ಅರ್ಥ.

ವಾಕ್ಯ; ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನವನ್ನು ಮಾಡದೆ ಅಪಾನನವನ್ನು ಮಾಡದೆ
ವಾಕ್ಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ವ್ಯಾನಸ್ವರೂಪನಿರೂಪಣೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೬. ಅಥ ಖಲು ಇತಿ ಪ್ರಕಾರಾಂತರೇಣ ಉಪಾಸನಮ್ ಉದ್ಗೀರ್ಣೋ
ಚ್ಯತೇ | ವ್ಯಾನಮೇವ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಲಕ್ಷಣಂ ಪ್ರಾಣಸ್ಯೈವ ವೃತ್ತಿವಿಶೇಷಮ್
ಉದ್ಗೀರ್ಣಮ್ ಉವಾಸೀತ | ಅಧುನಾ ತತ್ಸತ್ತ್ವಂ^೧ ನಿರೂಪ್ಯತೇ | ಯದ್ ವೈ
ಪುರುಷಃ ಪ್ರಾಣಿತಿ ಮುಖನಾಸಿಕಾಭ್ಯಾಂ ವಾಯುಂ ಬಹಿರ್ನಿಃಸಾರಯತಿ ಸ
ಪ್ರಾಣಾಯೋ ವಾಯೋವೃತ್ತಿವಿಶೇಷಃ | ಯದಪಾನಿತಿ ಅವಶ್ವಸಿತಿ ತಾಭ್ಯಾ
ಮೇವ ಅನ್ತರಾಕರ್ಷತಿ ವಾಯುಮ್, ಸೋಽಪಾನಃ ಅಪಾನಾಖ್ಯಾ ವೃತ್ತಿಃ | ತತಃ
ಕಿಮಿತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ | ಅಥ ಯ ಉಕ್ತಲಕ್ಷಣಯೋಃ ಪ್ರಾಣಾಪಾನಯೋಃ ಸಂಧಿಃ
ತಯೋರನ್ತರಾ ವೃತ್ತಿವಿಶೇಷಃ ಸ ವ್ಯಾನಃ | ಯಃ ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಶಾಸ್ತ್ರವ್ರಸಿದ್ಧಃ
ಶ್ರುತ್ಯಾ ವಿಶೇಷನಿರೂಪಣಾತ್ ನಾಸೌ ವ್ಯಾನ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಕಸ್ಮಾತ್
ಪುನಃ ಪ್ರಾಣಾಪಾನೌ ಹಿತ್ವಾ ಮಹತಾ ಆಯಾಸೇನ ವ್ಯಾನಸ್ಯೈವ ಉವಾಸನ
ಮುಚ್ಯತೇ ? ವೀರ್ಯವತ್ಕರ್ಮಹೇತುತ್ವಾತ್ | ಕಥಂ ವೀರ್ಯವತ್ಕರ್ಮ
ಹೇತುತ್ವಮಿತಿ ? ಆಹ | ಯೋ ವ್ಯಾನಃ ಸಾ ವಾಕ್ | ವ್ಯಾನಕಾರ್ಯತ್ವಾದ್
ವಾಚಃ | ಯಸ್ಮಾದ್ ವ್ಯಾನನಿರ್ವರ್ತಾನ್ ವಾಕ್ ತಸ್ಮಾತ್ ಅಪ್ರಾಣನ್ ಅನ
ವಾನನ್ ಪ್ರಾಣಾಪಾನವ್ಯಾವಾರೌ ಅಕುರ್ವನ್ ವಾಚಮ್ ಅಭಿವ್ಯಾಹರತಿ
ಉಚ್ಚಾರಯತಿ ಲೋಕಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಅಥ ಖಲು’ ಎಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಉದ್ಗೀರ್ಣದ ಉವಾಸನೆ
ಯನ್ನು (ಮಾಡಬೇಕೆಂದು) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾನವೆಂದು, ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ
ಸ್ವರೂಪದ (ಮುಖ್ಯ)ಪ್ರಾಣದ್ದೇ (ಆದ) ವೃತ್ತಿವಿಶೇಷವೆಂದು ಉದ್ಗೀರ್ಣವನ್ನು
ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಈಗ ಅದರ ಸತ್ತ್ವವನ್ನು (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ.
ಪುರುಷನು ಪ್ರಾಣನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಮುಖನಾಸಿಕಗಳಿಂದ ವಾಯುವನ್ನು
ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಿಡುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅದು ವಾಯುವಿನ ಪ್ರಾಣವೆಂಬ ವೃತ್ತಿವಿಶೇಷವು ;
ಇನ್ನು ಅಪಾನನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಉಸಿರೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನಲ್ಲ,
ಆ (ಎರಡರ) ಮೂಲಕವೇ ವಾಯುವನ್ನು ಒಳಕ್ಕೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಆದು

1. ‘ತಸ್ಯ ತತ್ತ್ವಮ್’ ಎಂಬ ಪಾರಾಂತರವೇನೂ ಅವಶ್ಯವಿಲ್ಲ ; ಅದು ಯಾರೋ
ಲೇಖಕರು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಪಾಠವಿರಬಹುದೆಂತ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಅಪಾನವು, ಅಪಾನವೆಂಬ ವೃತ್ತಿಯು. ಇದರಿಂದೇನು ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸ್ವರೂಪದ ಪ್ರಾಣಾಪಾನಗಳ ನಡುವೆಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಅವುಗಳ ನಡುವಿನ ವೃತ್ತಿವಿಶೇಷವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ವ್ಯಾನವು. ಸಾಂಖ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದವರ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ* ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ಅದು- ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ (ಈ) ವಿಶೇಷವನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುವುದರಿಂದ- ವ್ಯಾನವಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

(ಪ್ರಶ್ನೆ):- ಹಾಗಾದರೆ ಪ್ರಾಣಾಪಾನ(ವೃತ್ತಿ)ಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು (ಇಷ್ಟೊಂದು) ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಯಾಸದಿಂದ ವ್ಯಾನದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನೇ ಹೇಳಿರುವದೇಕೆ ?

(ಉತ್ತರ):- ಏಕೆಂದರೆ (ಅದು) ವೀರ್ಯವತ್ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಅದು) ವೀರ್ಯವತ್ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾನವೆಂಬುದಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದೇ ವಾಕ್ಯು, ಏಕೆಂದರೆ ವಾಕ್ಯು ವ್ಯಾನದಿಂದಲೇ ಆಗುತ್ತದೆ ವಾಕ್ಯು ವ್ಯಾನದಿಂದಲೇ ಆಗುವದಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಣನವನ್ನು ಮಾಡದೆ, ಅಪಾನನವನ್ನು ಮಾಡದೆ ಪ್ರಾಣಾಪಾನವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡದೆಯೇ* ಮನುಷ್ಯನು ವಾಕ್ಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ, ನುಡಿಯುತ್ತಾನೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯಾ ವಾಕ್ ಸಕೃತ್ ಸ್ಮಾದಪ್ರಾಣನ್ನನಪಾನನ್ನಚಮುಭಿವ್ಯಾಹರತಿ
ಯಕೃತ್ ಸಾಮ ತಸ್ಮಾದಪ್ರಾಣನ್ನನಪಾನನ್ ಸಾಮ
ಗಾಯತಿ ಯತ್ ಸಾಮ ಸ ಉದ್ಗೀಥಸ್ತಸ್ಮಾದಪ್ರಾಣನ್ನನಪಾನ
ನ್ನುದ್ಗಾಯತಿ || ೪ ||

೪. ವಾಕ್ಯೆಂಬುದಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಋಕ್ಯು ; ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನಮಾಡದೆ ಅಪಾನನಮಾಡದೆ ಋಕ್ಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಋಕ್ಯೆಂಬುದಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದೇ ಸಾಮವು ; ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನ

1. ಪ್ರಾಣಾಪಾನಗಳೇನೂ ಪ್ರಕೃತವಲ್ಲವಷ್ಟೆ ; ಅವುಗಳ ತತ್ತ್ವನಿರೂಪಣದಿಂದ ಪ್ರಕೃತವಾದ ವ್ಯಾನಕ್ಕೇನು ಬಂತು ?- ಎಂದು ಅಕ್ಷೇಪ.

2. ಸಾಂಖ್ಯರು, ಯೋಗಿಗಳು- ಮೊದಲಾದವರು ಸಂಧಿ, ಸ್ಕಂಧ, ಮುರ್ಮು ಪ್ರದೇಶಗಳು- ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ವೃತ್ತಿಯೇ ವ್ಯಾನವು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರಷ್ಟೆ, ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದೆ. ಅ|| ಟೀ||

3. ಪ್ರಾಣಾಪಾನಗಳೂ ಪ್ರಾಣವೃತ್ತಿಗಳೇ ಆಗಿರುವಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವ್ಯಾನದ ವರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅದರ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸುವ ಆಯಾಸವನ್ನೇಕೆ ಶ್ರುತಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು ?

4. ಉಸಿರುಕಟ್ಟಿಯೇ.

ಮಾಡದೆ ಅಪಾನನಮಾಡದೆ ಸಾಮವನ್ನು ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಸಾಮವೆಂಬುದಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದೇ ಉದ್ಗೀರ್ಣವು ; ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನ ಮಾಡದೆ ಅಪಾನನಮಾಡದೆ ಉದ್ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಉದ್ಗೀರ್ಣವು ವ್ಯಾನದಿಂದಾಗುತ್ತದೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೭. ತಥಾ ವಾಗ್ವಿಶೇಷಾಮ್ ಋಚಮ್, ಋಕ್ಸಂಸ್ಥಂ ಚ ಸಾಮ ಸಾಮಾವಯವಂ ಚ ಉದ್ಗೀರ್ಣಮ್ ಅವ್ರಾಣನ್, ಅನವಾನನ್ ವ್ಯಾನೇನೈವ ನಿರ್ವರ್ತಯತಿ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಯೇ ವಾಗ್ವಿಶೇಷವಾದ ಋಕ್ಮನ್ನೂ, ಋಕ್ಮಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಸಾಮ ವನ್ನೂ ಸಾಮಾವಯವವಾದ ಉದ್ಗೀರ್ಣವನ್ನೂ ಪ್ರಾಣನಮಾಡದೆ ಅಪಾನನಮಾಡದೆ ವ್ಯಾನದಿಂದಲೇ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅತೋ ಯಾನ್ಯನ್ಯಾನಿ ವೀರ್ಯವನ್ತಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ಯಥಾಸ್ವಗ್ನೀ ಮನ್ಥನಮಾಜೇಃ ಸರಣಂ ದೃಢಸ್ಯ ಧನುಷ ಆಯಮನ ಮಪ್ರಾಣನ್ನನಸಾನಂಸ್ತಾನಿ ಕರೋತ್ಕೇತಸ್ಯ ಹೇತೋರ್ವ್ಯಾನ ಮೇವೋದ್ಗೀರ್ಣಮುಪಾಸೀತ || ೫ ||

೫. ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬೇರೆಯಾದ ವೀರ್ಯವಂತವಾದ ಕರ್ಮ ಗಳಿರುವವಲ್ಲ- ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕಡೆದು ತೆಗೆಯುವದು, ಆಜಿಯನ್ನು ಓಡಿ (ಮುಟ್ಟುವದು), ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಬಗ್ಗಿಸುವದು- ಅವುಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಾಣನಮಾಡದೆ ಅಪಾನನಮಾಡದೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಹೇತುವಿನಿಂದ ವ್ಯಾನವೆಂದೇ ಉದ್ಗೀರ್ಣವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ವ್ಯಾನದೃಷ್ಟಿಯ ಉಪಾಸನೆಯ ಉಪಸಂಹಾರ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೮. ನ ಕೇವಲಂ ವಾಗಾದ್ಯಭಿವ್ಯಾಹರಣಮೇವ ಅತೋಽಸ್ಮಾತ್ ಅನ್ಯಾನ್ಯಪಿ ಯಾನಿ ವೀರ್ಯವನ್ತಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ಪ್ರಯತ್ನಾಧಿಕ್ಯನಿರ್ವರ್ತಾನ್ಯನಿ

ಯಥಾ ಅಗ್ನೇರ್ಮನಮ್, ಆಜೇರ್ಮಯಾದಾಯಾಃ ಸರಣಂ ಧಾವನಮ್, ದೃಢಸ್ಯ ಧನುಷಃ ಆಯಮನಮ್ ಆಕರ್ಷಣಮ್, ಅಪ್ರಾಣನ್ ಅನವಾನನ್ ತಾನಿ ಕರೋತಿ | ಅತೋ ವಿಶಿಷ್ಟೋ ವ್ಯಾನಃ ಪ್ರಾಣಾದಿವೃತ್ತಿಭ್ಯಃ | ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಯ ಉವಾಸನಂ ಜ್ಯಯಃ | ಫಲವತ್ಪ್ರಾಣಾತ್ ರಾಜೋಪಾಸನವತ್ | ಏತಸ್ಯ ಹೇತೋಃ ಏತಸ್ಮಾತ್ ಕಾರಣಾತ್ ವ್ಯಾನಮೇವ ಉದ್ಗ್ರಿಧಮ್ ಉಪಾಸೀತ, ನಾನ್ಯತ್ ವೃತ್ತ್ಯನ್ತರಮ್ | ಕರ್ಮ ವೀರ್ಯವತ್ತರತ್ವಂ ಫಲಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ವಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ನುಡಿಯುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಈ (ವಾಗಾದಿಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣೆ)ಗಿಂತಲೂ ಬೇರೆಯಾಗಿ ವೀರ್ಯವಂತವಾದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವ ಕರ್ಮಗಳಿರುವವಲ್ಲ- ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕಡೆದು (ತೆಗೆಯು)ವದು, (ಓಟದ ಜೂಜಿನಲ್ಲಿ) ಆಜಿಯನ್ನು ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲಿಯನ್ನು ಓಡಿ (ಮುಟ್ಟುವದು, ಅದನ್ನು ಸೇರುವವರೆಗೂ) ಧಾವಿಸುವದು, ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಬಗ್ಗಿಸುವದು, ಸೆಳೆದು (ಕೂಡಿಸುವದು)-ಅವುಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಾಣನಮಾಡದೆ ಅಪಾನನಮಾಡದೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಾದಿವೃತ್ತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವ್ಯಾನವು ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಹೆಚ್ಚಿನ (ವಸ್ತುವನ್ನು) ಉವಾಸನೆಮಾಡುವದೇ ಮೇಲು, ಏಕೆಂದರೆ ರಾಜೋಪಾಸನೆಯಂತೆ (ಅದು) ಫಲವದವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ವ್ಯಾನವೆಂದೇ ಉದ್ಗ್ರಿಧವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೇ ಹೊರತು ಮತ್ತೊಂದು ವೃತ್ತಿಯೆಂದು (ಉಪಾಸನೆಮಾಡ) ಬಾರದು. (ಇದಕ್ಕೆ) ಕರ್ಮವು ವೀರ್ಯವತ್ತರವಾಗಿರುವದೇ ಫಲವು

ಉದ್ಗ್ರಿಧಾಕ್ಷರಗಳ ಉಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಖಲಾಉದ್ಗ್ರಿಧಾಕ್ಷರಾಣ್ಯುಪಾಸೀತೋದ್ಗ್ರಿಧ ಇತಿ ಪ್ರಾಣ ಏವೋತ್ ಪ್ರಾಣೇನ ಹ್ಯುತ್ಪಿಷ್ಠಿ ವಾಗ್ಗೀರ್ವಾಚೋ ಹ ಗಿರ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇಽನ್ಯಂ ಥಮನ್ನೇ ಹೀದಗ್ಂ ಸರ್ವಗ್ಂ ಸ್ಥಿತಮ್ ||೬

೬. ಇನ್ನು ಉದ್ಗ್ರಿಧ ಎಂಬ ಉದ್ಗ್ರಿಧಾಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಾಣವೇ ಉತ್ ; ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣದಿಂದಲೇ ಮೇಲಕ್ಕೇಳುತ್ತಾನೆ, ವಾಕ್ಯ ಗೀ ; ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಗಿರೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರಲ್ಲವೆ ? ಅನ್ನವೇ ಥ, ಏಕೆಂದರೆ ಅನ್ನದಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಸ್ಥಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳೆಂದು ಅಕ್ಷರಗಳ ಉಪಾಸನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೯. ಅಥ ಅಧುನಾ ಖಲು ಉದ್ಗೀಢಾಕ್ಷರಾಣಿ ಉಪಾಸೀತ | ಭಕ್ತ್ಯಾ ಕ್ಷರಾಣಿ ಮಾ ಭೂವನ್ ಇತ್ಯತೋ ವಿಶಿನಷ್ಟಿ ಉದ್ ಗೀ ಧ ಇತಿ | ಉದ್ಗೀಢ ನಾಮಾಕ್ಷರಾಣಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ನಾಮಾಕ್ಷರೋಪಾಸನೇಽಪಿ ನಾಮವತ ಏವ ಉಪಾಸನಂ ಕೃತಂ ಭವೇತ್ ಅಮುಕಮಿಶ್ರಾ ಇತಿ ಯದ್ವತ್ | ಪ್ರಾಣ ಏವ ಉತ್ | ಉತ್ ಇತ್ಯಸ್ಮಿನ್ ಅಕ್ಷರೇ ಪ್ರಾಣದೃಷ್ಟಿಃ | ಕಥಂ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಮ್ ಇತಿ ? ಆಹ | ಪ್ರಾಣೇನ ಹಿ ಉತ್ತಿಷ್ಠತಿ ಸರ್ವಃ | ಅಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಅವಸಾದದರ್ಶನಾತ್ | ಅತೋಽಸ್ತಿ ಉದಃ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಚ ಸಾಮಾನ್ಯಮ್ | ವಾಕ್ ಗೀಃ | ವಾಚೋ ಹ ಗಿರಃ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಶಿಷ್ಯಾಃ | ತಥಾ ಅನ್ಮಂ ಧಮ್ | ಅನ್ನೇ ಹಿ ಇದಂ ಸರ್ವಂ ಸ್ಥಿತಮ್ | ಅತೋಽಸ್ತಿ ಅನ್ನಸ್ಯ ಧಾಕ್ಷರಸ್ಯ ಚ ಸಾಮಾನ್ಯಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಈಗ ಉದ್ಗೀಢಾಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. (ಸಾಮ) ಭಕ್ತಿಯ ಅಕ್ಷರಗಳೆಂದಾಗಬಾರದು ಎಂದು 'ಉದ್ ಗೀ ಧ ಎಂಬ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಉದ್ಗೀಢನಾಮದ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು (ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು) ಎಂದರ್ಥ. ನಾಮಾಕ್ಷರೋಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೂ ಇಂಥ ಮಿಶ್ರರು ಎಂದರೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ನಾಮವತ(ವಸ್ತುವಿನ) ಉಪಾಸನೆಯನ್ನೇ ಮಾಡಿದಂತೆ ಆಗುವದು.

ಪ್ರಾಣವೇ ಉತ್ ; ಉತ್ ಎಂಬೀ ಅಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣದೃಷ್ಟಿ(ಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ). ಪ್ರಾಣವು ಉತ್ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣದಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಮೇಲಕ್ಕೇಳುತ್ತಾನೆ (ಉತ್ತಿಷ್ಠತಿ) ? ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣವಿಲ್ಲದವನು ಕುಸಿದುಬೀಳುವದು ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉತ್ (ಎಂಬ ಅಕ್ಷರ)ಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೂ ಹೋಲಿಕೆಯಿದೆ. ವಾಕ್ಯೇ ಗೀ. ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು 'ಗಿರಃ' ಎಂದು ಶಿಷ್ಯರು ಕರೆಯುತ್ತಾರಲ್ಲವೆ ?

1. ಉತ್ ಗೀ ಧ ಎಂಬೀ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನೇ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು, ಉದ್ಗಾತ್ರವು ಹಾಡುವ ಉದ್ಗೀಢವೆಂಬ ಸಾಮಭಕ್ತಿಯ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

2. ಕೃಷ್ಣಮಿಶ್ರ, ವಾಚಸ್ಪತಿಮಿಶ್ರ -ಎಂಬಂತೆ ಗೌರವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಹೆಸರಿಗೆ ಮಿಶ್ರತದ್ವವನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿ ಉತ್, ಗೀ -ಮುಂತಾದ ಅಕ್ಷರಗಳ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದಲೂ ಉದ್ಗೀಢದ ಉಪಾಸನೆಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

3. ಯಾವ ಹೋಲಿಕೆಯಿರುವದರಿಂದ ಉತ್ ಎಂಬಕ್ಷರವನ್ನು ಪ್ರಾಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ?

ಹೀಗೆಯೇ ಅನ್ನವು ಧ ; ಏಕೆಂದರೆ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತವಾಗಿ (ನಿಂತಿರು) ತ್ತದೆ¹. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನ್ನಕ್ಕೂ ಧ ಎಂಬಕ್ಷರಕ್ಕೂ ಹೋಲಿಕೆಯಿದೆ.

ಉದ್ಗೀಥಾಕ್ಷರೋಪಾಸನೆಯ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ದ್ಯೌರೇವೋದಂತರಿಕ್ಷಂ ಗೀಃ ಪೃಥಿವೀ ಥನಾದಿತ್ಯ ಏವೋ
ದ್ವಾಯುರ್ಗೀರಗ್ನಿಸ್ಥಗಂ ಸಾಮವೇದ ಏವೋದ್ಯಜುರ್ವೇದೋ
ಗೀರ್ಯಗ್ವೇದಸ್ಥಂ ದುಗ್ಧೇಃಸ್ಮೃತ್ಯ ವಾಗ್ಗೋದಹಂ ಯೋ ವಾಚೋ
ದೋಹೋಃನ್ನವಾನನ್ನಾದೋ ಭವತಿ ಯ ಏತಾನ್ಯೇವಂ
ವಿದ್ವಾನುದ್ಗೀಥಾಕ್ಷರಾಣ್ಯುಪಾಸ್ತ ಉದ್ಗೀಥ ಇತಿ || ೭ ||

೭. ದ್ಯೌಲೋಕವೇ ಉತ್, ಅಂತರಿಕ್ಷವೇ ಗೀ, ಪೃಥಿವಿಯೇ ಧ. ಆದಿತ್ಯನೇ ಉತ್, ವಾಯುವೇ ಗೀ, ಅಗ್ನಿಯೇ ಧ. ಸಾಮವೇದವೇ ಉತ್, ಯಜುರ್ವೇದವೇ ಗೀ, ಋಗ್ವೇದವೇ ಧ. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಉತ್, ಗೀ, ಧ - ಎಂಬೀ ಉದ್ಗೀಥಾಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನಿಗೆ ವಾಕ್ಯ, ವಾಕ್ಯನ ದೋಹವಿದೆ ಯಲ್ಲ ಅದನ್ನು (ಹಾಲು)ಕರೆಯುವದು ; (ಅವನು) ಅನ್ನವಂತನೂ ಅನ್ನಾದನೂ ಆಗುವನು.

ಉದ್ಗೀಥಾಕ್ಷರಗಳ ಉಪಾಸನಾಪ್ರಕಾರಾಂತರಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೦. ತ್ರಯಾಣಾಂ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಾನಿ ಸಾಮಾನ್ಯಾನಿ | ತಾನಿ ತೇನ ಅನು
ದೂಪೇಣ ಶೇಷೇಷ್ಟಪಿ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಾನಿ | ದ್ಯೌರೇವ ಉತ್ | ಉಚ್ಚೈಃ ಸ್ಥಾನಾತ್ |
ಅಂತರಿಕ್ಷಂ ಗೀಃ ಗಿರಣಾತ್ ಲೋಕಾನಾಮ್ | ಸ್ಮಥಿವೀ ಧಮ್ | ಪ್ರಾಣಿ
ಸ್ಥಾನಾತ್ | ಆದಿತ್ಯ ಏವ ಉತ್ | ಊರ್ಧ್ವತ್ವಾತ್ | ವಾಯುರ್ಗೀಃ |
ಅಗ್ನಾದೀನಾಂ ಗಿರಣಾತ್ | ಅಗ್ನಿಃ ಥಮ್ | ಯಾಜ್ಞೇಯಕರ್ಮಾವಸ್ಥಾನಾತ್ |
ಸಾಮವೇದ ಏವ ಉತ್ | ಸ್ವರ್ಗಸಂಸ್ತುತತ್ವಾತ್ | ಯಜುರ್ವೇದೋ ಗೀಃ |
ಯಜುಷಾಂ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತ ಹವಿಷಃ ದೇವತಾನಾಂ ಗಿರಣಾತ್ | ಋಗ್ವೇದಃ ಧಮ್ |
ಋಚಿ ಅಧ್ಯುಧತ್ವಾತ್ ಸಾಮ್ನಃ ||

1. ಉತ್ತಿಸ್ಕೃತಿ, ಗೀಃ, ಸ್ಥಿತಮ್ - ಎಂದಿರ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್, ಗೀ, ಧ -ಎಂಬ
ಅಕ್ಷರಗಳಿರುವವೇ ಪ್ರಾಣ, ವಾಕ್ಯ, ಅನ್ನ - ಇವುಗಳಿಗೂ ಅಯಾ ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೂ ಇರುವ
ಹೋಲಿಕೆ

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮೂರಕ್ಕೆ^೧ ಹೋಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಅನುರೂಪವಾಗಿ ಮಿಕ್ಕವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು^೨. (ಹೇಗೆಂದರೆ), ದ್ಯುಲೋಕವೇ ಉತ್ ಏಕೆಂದರೆ (ಅದು) ಉಚ್ಚವಾಗಿರುತ್ತದೆ^೩. ಅಂತರಿಕ್ಷವೇ ಗೀ , ಏಕೆಂದರೆ (ಅದು) ಲೋಕಗಳನ್ನು ಗಿರಣಮಾಡುತ್ತದೆ^೪. ಸ್ವಧಿವಿಯೇ ಧ , ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಆದಿತ್ಯನೇ ಉತ್ ; ಏಕೆಂದರೆ (ಅವನು) ಉರ್ಧ್ವದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ^೫. ವಾಯುವು ಗೀ ; ಅಗ್ನಾದಿಗಳನ್ನು (ಅದು) ಗಿರಣಮಾಡುತ್ತದೆ^೬. ಅಗ್ನಿಯು ಧ ; ಏಕೆಂದರೆ ಯಜ್ಞದ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ (ಅದು) ಸ್ಥಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮವೇದವೇ ಉತ್ ; ಏಕೆಂದರೆ (ಅದನ್ನು) ಸ್ವರ್ಗವೆಂದು (ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ) ಹೊಗಳಿದೆ^೭. ಯಜುರ್ವೇದವೇ ಗೀ , ಏಕೆಂದರೆ ಯಜುಸ್ಸಿನಿಂದ^೮ ಕೊಟ್ಟ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಗಿರಣಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಋಗ್ವೇದವೇ ಧ , ಏಕೆಂದರೆ ಸಾಮವು ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ^೯.

ಉದ್ಗೀಧಾಕ್ಷರೋಪಾಸನೆಯ ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೧. ಉದ್ಗೀಧಾಕ್ಷರೋಪಾಸನಫಲಮ್ ಅಧುನಾ ಉಚ್ಚತೇ | ದುರ್ಗೀ ದೋಗ್ಧಿ ಅಸ್ತೈಶ್ಚ ಸಾಧಕಾಯ | ಕಾ ಸಾ ? ವಾಕ್ | ಕಮ್ ? ದೋಹಮ್ | ಕೋಸೌ ದೋಹ ಇತಿ ? ಆಹ | ಯೋ ವಾಚೋ ದೋಹಃ | ಋಗ್ವೇದಾದಿ ಶಬ್ದಸಾಧ್ಯಂ ಫಲಮ್ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ತದ್ ವಾಚೋ ದೋಹಃ | ತಂ

1. ಪ್ರಾಣಾದಿತ್ರಯಕ್ಕೆ.

2. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದು ಮಿಕ್ಕದ್ದಕ್ಕೂ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಎಂದು ಭಾವ.

3. ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಉಚ್ಚ, ಮೇಲಿನದು; ಆದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಉಕಾರದ ಹೋಲಿಕೆಯಿದೆ

4. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳೂ ಇರುವದರಿಂದ ಅದು ಅವನ್ನು ಗಿರಣಮಾಡಿದಂತೆ, ಸಂಗಿದಂತೆ, ಇರುತ್ತದೆ.

5. ಮೇಲೆ ಇರುತ್ತಾನೆ.

6. ವಾಯುವು ಅಗ್ನಾದಿಗಳನ್ನು ಗಿರಣಮಾಡುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಮುಂದೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿರುವ ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವದು.

7. “ಸ್ವರ್ಗೋ ವೈ ಲೋಕಃ ಸಾಮವೇದಃ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ೧-೮-೫ರಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದೆ.

8. ಸ್ವಾಹಾಸ್ವಧಾದಿಗಳಿಂದ.

9. ಸ್ಥಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ. ಅಧ್ಯೂಧಮ್ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಪದವು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಆರನೆಯ ಖಂಡವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಸ್ವಯಮೇವ ವಾಕ್ ದೋಗ್ಧಿ ಆತ್ಮಾನಮೇವ ದೋಗ್ಧಿ | ಕಿಂ ಚ ಅನ್ನವಾನ್
ಪ್ರಭೂತಾನ್ನಃ, ಅನ್ನಾದಶ್ಚ ದೀಪ್ತಾಗ್ನಿಃ ಭವತಿ ಯ ಏತಾನಿ ಯಥೋಕ್ತಾನಿ
ಏವಂ ಯಥೋಕ್ತಗುಣಾನಿ ಉದ್ಗೀಧಾಕ್ಷರಾಣಿ ವಿದ್ವಾನ್ ಸನ್ ಉವಾಸ್ತೇ
ಉದ್ ಗೀ ಧ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈಗ ಉದ್ಗೀಧಾಕ್ಷರಗಳ ಉವಾಸನೆಯ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ.
ಈ ಸಾಧಕನಿಗೆ ದುಗ್ಧೀ (ಹಾಲು) ಕರೆಯುತ್ತದೆ ಯಾವದದು ? ವಾಕ್ಯು.
ಯಾವದನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತದೆ ? ದೋಹವನ್ನು ಆ ದೋಹವು ಯಾವದು ?
ವಾಕ್ಯನ ದೋಹವಿದೆಯಲ್ಲ, (ಅದನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತದೆ). ಋಗ್ವೇದವೇ ಮುಂತಾದ
ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದ ಫಲವು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅದೇ ವಾಕ್ಯನ
ದೋಹವು, ಅದನ್ನು ವಾಕ್ಯು ತಾನೇ ಕರೆಯುತ್ತದೆ, ತನ್ನನ್ನು (ತಾನೇ) ಕರೆದು
ಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ¹. ಇದಲ್ಲದೆ ಅನ್ನವಂತನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅನ್ನವುಳ್ಳವನೂ ಅನ್ನಾದನೂ
ಎಂದರೆ ದೀಪ್ತಾಗ್ನಿಯೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಯಾವನು ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಉದ್ಗೀಧವ
ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನೂ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವೆಂದು ಉತ್ ಗೀ ಧ -ಎಂದು ಅರಿತು
ಕೊಂಡು ಉವಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ (ಅವನಿಗೆ ಈ ಫಲವಾಗುತ್ತದೆ).

ಆಶೀಃಸಮೃದ್ಧಿಗೇ ಉಪಾಸನೆಗಳು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಖಲ್ವಾಶೀಃಸಮೃದ್ಧಿರುಪಸರಣಾನೀತ್ಯುಪಾಸೀತ ಯೇನ
ಸಾಮ್ನಾ ಸ್ತೋಷ್ಯನ್ ಸ್ಯಾತ್ ತತ್ಸಾ ಮೋಪಧಾನೇತ್ || ೮ ||

೮. ಇನ್ನು ಆಶೀಃಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು (ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ). ಉಪ
ಸರಣಗಳಿವು. ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಯಾವ ಸಾಮ
ದಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲಿರುವನೋ ಆ ಸಾಮವನ್ನು ಬಳಿನಾರಬೇಕು.

ಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೨. ಅಥ ಖಲು ಇದಾನೀಮ್ ಆಶೀಃಸಮೃದ್ಧಿಃ ಆಶೀಃ ಕಾಮಸ್ಯ
ಸಮೃದ್ಧಿಃ ಯಥಾ ಭವೇತ್ ತದುಚ್ಯತ ಇತಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷಃ | ಉಪಸರಣಾನಿ ಉಪ
ಸರ್ತವ್ಯಾನಿ ಉಪಗಂತವ್ಯಾನಿ ಧೈಯಾನಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಕಥಮ್ ? ಇತ್ಯುಪಾಸೀತ

1. ಅನಾಯಾಸದಿಂದ ಕೊಡುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಏವಮ್ ಉಪಾಸೀತ | ತದ್ ಯಥಾ ಯೇನ ಸಾಮ್ನಾ ಯೇನ ಸಾಮವಿಶೇ
ಷೇಣ ಸ್ತೋಷ್ಯನ್ ಸ್ತುತಿಂ ಕರಿಷ್ಯನ್ ಸ್ಯಾತ್ ಭವೇತ್ ಉದ್ಗಾತಾ ತತ್ಸಾಮ
ಉಪಧಾವೇತ್ ಉಪಸರೇತ್ ಚಿಂತಯೇತ್ ಉತ್ಪತ್ತಾದಿಭಿಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಈಗ ಆಶೀಸವೃದ್ಧಿಯು, ಆಶಿಸ್ತಿನ ಎಂದರೆ ಕಾಮದ ಸವೃದ್ಧಿ
ಯು ಹೇಗಾದೀತೋ ಅದನ್ನು 'ಹೇಳಲಾಗುವದು' ಎಂದು ವಾಕ್ಯಶೇಷವು.
ಉಪಸರಣ(ಗಳಿವು), ಉಪಸರಣನಾಡತಕ್ಕವು, ಬಳಸಾರತಕ್ಕವು, ಧೈಯಗಳು
ಎಂದರ್ಥ. ಹೇಗೆ ? ಎಂದರೆ ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆನಾಡಬೇಕು :

ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ, ಯಾವ ಸಾಮದಿಂದ ಯಾವದೊಂದು (ಗೊತ್ತಾದ)
ಸಾಮದಿಂದ ಉದ್ಗಾತವು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲಿರುವನೋ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಮಾಡುವೆ
ನೆಂದಿರುವನೋ (ಸ್ಯಾತ್=ಭವೇತ್) ಆ ಸಾಮವನ್ನು ಬಳಸಾರಬೇಕು, ಉಪ
ಸರಣನಾಡಬೇಕು, ಉತ್ಪತ್ತಿಯೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಚಿಂತನೆಮಾಡಬೇಕು¹.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯಸ್ಯಾನ್ಯುಚಿ ತಾನ್ಯುಚಂ ಯದಾರ್ಷೇಯಂ ತಮೃಷಿಂ
ಯಾಂ ದೇವತಾಮುಭಿಷ್ಟೋಷ್ಯನ್ ಸ್ಯಾತ್ ತಾಂ ದೇವತಾಮುಪ
ಧಾವೇತ್ || ೯ ||

೯. ಯಾವ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವದೋ ಆ ಋಕ್ಕನ್ನು, ಯಾವ
ಆರ್ಷೇಯವೋ ಆ ಋಷಿಯನ್ನು, ಯಾವ ದೇವತೆಯನ್ನು ಅಭಿಷ್ಟುತಿ
ಮಾಡಲಿರುವನೋ ಆ ದೇವತೆಯನ್ನು ಬಳಸಾರಬೇಕು.

ಸಾಮದ ಋಕ್ಕು, ಋಷಿ - ಮುಂತಾದವುಗಳ ಉಪಾಸನೆ
(ಭಾಷ್ಯ)

೪೩. ಯಸ್ಯಾಂ ಋಚಿ ತತ್ ಸಾಮ ತಾಂ ಚ ಋಚಮ್ ಉಪಧಾವೇತ್
ದೇವತಾದಿಭಿಃ | ಯದಾರ್ಷೇಯಂ ಸಾಮ ತಂ ಚ ಋಷಿಮ್ | ಯಾಂ ದೇವ
ತಾಮ್ ಅಭಿಷ್ಟೋಷ್ಯನ್ ಸ್ಯಾತ್ ತಾಂ ದೇವತಾಮ್ ಉಪಧಾವೇತ್ ||

1. ಅದು ಯಾವ ಋಕ್ಕಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದೆ, ಯಾವ ಛಂದಸ್ಸಿನದು, ಯಾವ ದೇವತೆ
ಯದು- ಎಂದುಮುಂತಾಗಿ ಎಂದರ್ಥ. ಇದನ್ನು ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದೆ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಸಾಮವು ಯಾವ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವದೋ ಆ ಋಕ್ಕನ್ನು ದೇವತಾದಿಗಳಿಂದ ಬಳಿಸಾರಬೇಕು. ಸಾಮವು ಯಾವ ಆರ್ಷೇಯವೋ ಆ ಋಷಿಯನ್ನೂ ಯಾವ ದೇವತೆಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವನೋ ಆ ದೇವತೆಯನ್ನೂ ಬಳಿಸಾರಬೇಕು.

ಯೇನ ಚ್ಛಂದಸಾ ಸ್ತೋಷ್ಯನ್ ಸ್ಯಾತ್ ತಚ್ಛಂದ ಉಪಧಾವೇ
ದ್ಯೇನ ಸ್ತೋಮೇನ ಸ್ತೋಷ್ಯಮಾಣಃ ಸ್ಯಾತ್ ತಗ್ಂ ಸ್ತೋಮ
ಮುಪಧಾವೇತ್ || ೧೦ ||

೧೦. ಯಾವ ಛಂದಸ್ಸಿನಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲಿರುವನೋ ಆ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಬಳಿಸಾರಬೇಕು. ಯಾವ ಸ್ತೋಮದಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಲಿರುವನೋ ಆ ಸ್ತೋಮವನ್ನು ಬಳಿಸಾರಬೇಕು.

ಛಂದಸ್ಸಿನ ಉಪಾಸನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೪. ಯೇನ ಚ್ಛಂದಸಾ ಗಾಯತ್ರಾದಿನಾ ಸ್ತೋಷ್ಯನ್ ಸ್ಯಾತ್ ತಚ್ಛಂದ ಉಪಧಾವೇತ್ | ಯೇನ ಸ್ತೋಮೇನ ಸ್ತೋಷ್ಯಮಾಣಃ ಸ್ಯಾತ್ | ಸ್ತೋಮಾಙ್ಗ ಫಲಸ್ಯ ಕರ್ತೃಗಾಮಿತ್ವಾತ್ ಆತ್ಮನೇವಮ ಸ್ತೋಷ್ಯಮಾಣ ಇತಿ | ತಂ ಸ್ತೋಮಮ್ ಉಪಧಾವೇತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಗಾಯತ್ರಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಯಾವ ಛಂದಸ್ಸಿನಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲಿರುವನೋ ಆ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಬಳಿಸಾರಬೇಕು. ಯಾವ ಸ್ತೋಮದಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲಿರುವನೋ- ಸ್ತೋಮವೆಂಬ ಅಂಗದ ಫಲವು ಕರ್ತೃಗಾಮಿ ಯಾದ್ದರಿಂದ 'ಸ್ತೋಷ್ಯಮಾಣಃ' ಎಂದು (ಇಲ್ಲಿ) ಆತ್ಮನೇಪದವನ್ನು (ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ)- ಆ ಸ್ತೋಮವನ್ನು ಬಳಿಸಾರಬೇಕು.

1. ಗಾಯತ್ರಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಎಂದರೆ ಉಷ್ಣಿಕ್, ಅನುಪುಪ್, ಬೃಹತೀ- ಮುಂತಾದ ಛಂದಸ್ಸುಗಳು. 2. ಸೋಮಯಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರಸಂಖ್ಯಾವಿಶೇಷಗಳಿಗೆ ಸೋಮಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ತ್ರಿವೃತ್, ಪಞ್ಚಾದಶ, ಸಪ್ತಾದಶ, ಏಕವಿಂಶ- ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಒಂಬತ್ತು ಪ್ರಕಾರದ ಸ್ತೋಮಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹದಿನೈದು, ಹದಿನೇಳು, ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು- ಇವುಗಳು ಋಗ್ವೇದಗಳು. ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ.

3. ಈ ಉಪಾಸನೆಗಳ ಫಲವೆಲ್ಲ ಯಜಮಾನನಿಗೇ ಸೇರತಕ್ಕವು ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ತೋಷ್ಯನ್ ಎಂಬ ಪದಸ್ಮೈಪದವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ, ಛಂದಸ್ಸಿನ ಉಪಾಸನೆಯು ಮಾತ್ರ ಉದ್ಗಾತೃವಿಗೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಆತ್ಮನೇಪದವು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಪಾ. ಸೂ. ೧. ೩-೭೮- ನೋಡಿ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯಾಂ ದಿಶಮಭಿಷ್ಟೋಷ್ಯನ್ ಸ್ಯಾತ್ ತಾಂ ದಿಶಮುಪಧಾವೇತ್ ||

೧೧. ಯಾವ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲಿರುವನೋ ಆ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಬಳಸಾರಬೇಕು.

ದಿಕ್ಕಿನ ಉಪಾಸನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೫. ಯಾಂ ದಿಶಮ್ ಅಭಿಷ್ಟೋಷ್ಯನ್ ಸ್ಯಾತ್ ತಾಂ ದಿಶಮ್ ಉಪಧಾವೇತ್ ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ರಾದಿಭಿಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಯಾವ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲಿರುವನೋ ಆ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ಯ (ದೇವತೆ) ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಬಳಸಾರಬೇಕು.

ಆಶೀರ್ವಸ್ತುದ್ಧ್ಯುಪಾಸನೆಯ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಆತ್ಮಾನಮಸ್ತುತ ಉಪಸೃತ್ಯ ಸ್ತುವೀತ ಕಾಮಂ ಧ್ಯಾಯನ್ ಪ್ರಮತ್ತೋಽಭ್ಯಾಶೋ ಹ ಯದಸ್ತು ಸ ಕಾಮಃ ಸಮೃದ್ಧೀತ ಯತ್ಕಾಮಃ ಸ್ತುವೀತೇತಿ ಯತ್ಕಾಮಃ ಸ್ತುವೀತೇತಿ || ೧೨ ||

೧೨. ಕೊನೆಗೆ ಆತ್ಮನನ್ನು ಬಳಸಾರಿ ಕಾಮವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ ಅಪ್ರಮತ್ತನಾಗಿ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಯಾವ ಕಾಮದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವನೋ ಆ ಕಾಮವು ಅಭ್ಯಾಶವಾಗಿ ಸಮೃದ್ಧವಾಗುವದು ; ಯಾವ ಕಾಮದಿಂದ ಸ್ತುತಿ ಸುವನೋ (ಆ ಕಾಮವು ಸಮೃದ್ಧವಾಗುವದು).

ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ಕ್ರಮ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೬. ಆತ್ಮಾನಮ್ ಉದ್ಗಾತಾ ಸ್ವಂ ರೂಪಂ ಗೋತ್ರನಾಮಾದಿಭಿಃ |

1. ಆಯಾ ದಿಕ್ಕುಗಳ ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ಯದೇವತೆಗಳು ಮುಂತಾವರನ್ನು ಎಂದರ್ಥ. ಆಯಾ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಅಸಾಧಾರಣಧರ್ಮಗಳನ್ನೂ "ಮುಂತಾವ" ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಟೀಕೆ.

2. ಈ ಅ|| ನಾ|| ಶಾಕವೇ ಮೇಲು.

ಸಾಮಾದಿಕ್ರಮೇಣ^೧ ಸ್ವಂ ಚಾಂತ್ಯಾನಮ್ ಅಂತತೋ ಅಂತೇ ಉಪಸೃತ್ಯ ಸ್ತುವೀತ | ಕಾಮಂ ಧ್ಯಾಯನ್ ಅಪ್ರಮತ್ತಃ ಸ್ವರೋಷ್ಠವ್ಯಜ್ಞನಾದಿಭ್ಯಃ ಪ್ರಮಾದಮಕುರ್ವನ್ | ತತಃ ಅಭ್ಯಾಶಃ ಕ್ಷಿಪ್ರಮೇವ ಹ ಯತ್ ಯತ್ರ ಅಸ್ಮೈ ವನಂ ವಿದೇ ಸ ಕಾಮಃ ಸಮೃದ್ಧೀತ ಸಮೃದ್ಧಿಂ ಗಚ್ಛೇತ್ | ಕೋಸೌ ? ಯತ್ಕಾಮಃ | ಯಃ ಕಾಮೋಸ್ಯ ಸೋಸ್ಯಂ ಯತ್ಕಾಮಃ ಸನ್ ಸ್ತುವೀತ ಇತಿ | ದ್ವಿರುಕ್ತ ರಾದರಾರ್ಥಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಉದ್ಗಾತೃವು ಆತ್ಮನನ್ನು ಎಂದರೆ ತನ್ನ ರೂಪವನ್ನು ಗೋತ್ರ, ನಾಮ - ಮುಂತಾದವುಗಳೊಡನೆ^೨ - ಸಾಮಾದಿಕ್ರಮದಿಂದ^೩ ತನ್ನನ್ನು ಕೊನೆಗೆ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಾರಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಬೇಕು. (ತನ್ನ) ಕಾಮವನ್ನು ಚಿಂತಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಅಪ್ರಮತ್ತನಾಗಿ; ಸ್ವರಗಳು, ಉಷ್ಮಗಳು, ವ್ಯಂಜನಗಳು - ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾದವನ್ನು ಮಾಡದೆ^೪ (ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಬೇಕು)

ಆದರಿಂದ ಅಭ್ಯಾಶವಾಗಿ ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿಯೇ (ಯತ್ = ಯತ್ರ) ಎಲ್ಲಿ^೫ (ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವನೋ ಅಲ್ಲಿ), ಇವನಿಗೆ ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತಿರುವವನಿಗೆ, ಆ ಕಾಮವು ಸಮೃದ್ಧವಾಗುವದು, ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವದು. ಅದು ಯಾವ (ಕಾಮವು) ? ಎಂದರೆ ಯಾವ ಕಾಮದಿಂದ - ಯಾವದು ಇವನಿಗೆ ಕಾಮವೋ ಅದನ್ನುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ ಇವನನ್ನು ಯತ್ಕಾಮನು ಎಂದಿದೆ. ಹೀಗೆ ಯಾವ ಕಾಮವುಳ್ಳವನಾಗಿ- ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವನೋ (ಅದು ಸಮೃದ್ಧವಾಗುವದು. ಯತ್ಕಾಮಃ ಸ್ತುವೀತ ಎಂಬ) ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯು ಆದರಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ.

1. 'ಸಾಮಾದೀನ್' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಶಾರವು ಮೇಲು.
2. ಮುಂತಾದವೆಂದರೆ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಾದಿಗಳು ಎಂದು ಟೀಕೆ.
3. ಸಾಮ, ಯಜ್ಞ, ಆರ್ಣೇಯ, ದೇವತೆ, ಛಂದಸ್ಸು, ಸ್ತೋಮ, ದಿಕ್ಪು- ಹೀಗೆ ಒಂದಾಗುತ್ತಲೊಂದನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ.
4. ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ.
5. ಯಾವ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ.

ಒಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ಉದ್ಗೀರ್ಣೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಅಮೃತಾಭಯಗುಣವಿಶಿಷ್ಟವೆಂದು

ಉದ್ಗೀರ್ಣೋಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಓಮಿತ್ರೇದಕ್ಷರಮುದ್ಗೀರ್ಣಮುಪಾಸೀತೋಮಿತಿ ಹ್ಯುದ್ಗಾಯತಿ
ತಸ್ಯೋಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮ್ || ೧ ||

೧. ಓಮ್ ಎಂಬೀ ಅಕ್ಷರ(ರೂಪವಾದ) ಉದ್ಗೀರ್ಣವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ; ಏಕೆಂದರೆ ಓಮ್ ಎಂದೇ ಉದ್ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅದರ ಉಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು (ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ).

ಈ ಖಂಡದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೭. ಓಮಿತ್ರೇತದಿತ್ಯಾದಿ | ಪ್ರಕೃತಸ್ಯ ಅಕ್ಷರಸ್ಯ ಪುನರುಪಾದಾನಮ್ ಉದ್ಗೀರ್ಣಾಕ್ಷರಾದ್ಯುಪಾಸನಾಂಸ್ತರಿತತ್ವಾತ್ ಅನ್ಯತ್ರ ಪ್ರ ಸ ಬಕ್ಷೋ ಮಾ ಭೂತ್ ಇತ್ಯೇವಮರ್ಥಮ್ | ಪ್ರಕೃತಸ್ಯೈವ ಅಕ್ಷರಸ್ಯ ಅಮೃತಾಭಯಗುಣವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಯ ಉಪಾಸನಮ್ ವಿಧಾತವ್ಯಮ್ ಇತ್ಯಾರಮ್ಭಃ | ಓಮಿತ್ಯಾದಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಓಮಿತ್ರೇತತ್’ ಮುಂತಾದ (ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧವೇನೆಂದರೆ) : ಪ್ರಕೃತವಾದ (ಓಮ್ ಎಂಬ) ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಮತ್ತೆ (ಹೆಸರಿಸಿ) ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವದೇಕೆಂದರೆ ಉದ್ಗೀರ್ಣದ ಅಕ್ಷರಗಳೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಉಪಾಸನೆಗಳು ನಡುವೆ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದರ (ವಿಷಯವಿದೆಂಬ) ಪ್ರಸಂಗವು ಆಗದಿರಲಿ ಎಂಬುದಕ್ಕಾಗಿ. ಪ್ರಕೃತವಾಗಿರುವ ಇದೇ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಅನ್ಯತ, ಅಭಯ- ಎಂಬ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಾನಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ (ಇದನ್ನು) ಆರಂಭಿಸಿದೆ. ಓಮ್ ಎಂಬಿದೇ ಮುಂತಾದ (ಗ್ರಂಥವನ್ನು ೧-೧-೧ರಲ್ಲಿ) ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ದೇವಾ ವೈ ಮೃತ್ಯೋರ್ಬಿಭೃತಸ್ತ್ರಯಿಾಂ ವಿದ್ಯಾಂ ಪ್ರಾವಿತಗ್ಂ
 ಸ್ತೇ ಭನ್ನೋಭಿರಾಚ್ಛಾದಯನ್ ಯದೇಭಿರಾಚ್ಛಾದಯಗ್ಂ
 ಸ್ತಚ್ಛನ್ನಸಾಂ ಭನ್ನಸ್ತಮ್ || ೨ ||

೨. ದೇವತೆಗಳು ಮೃತ್ಯುವಿಗೆ ಅಂಜಿಕೊಂಡು ತ್ರಯಿವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಅವರು ಭಂದಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡರು. ಇವುಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡರಷ್ಟೆ, ಅದೇ ಭಂದಸ್ಸುಗಳ ಭಂದಸ್ತವು.

ದೇವತೆಗಳು ಕರ್ಮವನ್ನು ಮರೆಹೊಕ್ಕದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೮. ದೇವಾ ವೈ ಮೃತ್ಯೋರ್ಮಾರಕಾದ್ ಬಿಭೃತಃ | ಕಿಂ ಕೃತವಂತಃ ಇತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ | ತ್ರಯಿಾಂ ವಿದ್ಯಾಂ ತ್ರಯಿಾವಿಹಿತಂ ಕರ್ಮ ಪ್ರಾವಿಶನ್ ಪ್ರವಿಷ್ಟವಂತಃ | ವೈದಿಕಂ ಕರ್ಮ ಪ್ರಾರಬ್ಧವಂತಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತನ್ಮೃತ್ಯೋಸ್ತ್ರಾಣಿಂ ಮನ್ಯಮಾನಾಃ | ಕಿಂ ಚ ತೇ ಕರ್ಮಣಿ ಅವಿನಿಯುಕ್ತೈಃ ಭನ್ನೋಭಿಃ ಮನ್ತ್ರೈರ್ಜಪಹೋಮಾದಿ ಕುರ್ವಂತಃ ಆತ್ಮಾನಂ ಕರ್ಮಾಂತರೇಷು ಅಚ್ಛಾದಯನ್ ಭಾದಿತವಂತಃ | ಯತ್ ಯಸ್ಮಾತ್ ಏಭಿರ್ಮನ್ತ್ರೈಃ ಭಾದಯನ್ ತತ್ ತಸ್ಮಾತ್ ಭನ್ನನಾಂ ಮನ್ತ್ರಾಣಾಂ ಭಾದಯತ್ ಭನ್ನಸ್ತಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮೇವ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ದೇವತೆಗಳಿದಾರಷ್ಟೆ, (ಅವರು) ಮೃತ್ಯುವಿಗೆ ಮಾರಕಕ್ಕೆ^೧ ಅಂಜಿ- ಏನು ಮಾಡಿದರು ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ- ತ್ರಯಿವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತ್ರಯಿವಿಹಿತವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು^೨ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು, ಒಳಹೊಕ್ಕರು, ವೈದಿಕಕರ್ಮವನ್ನು-ಅದು ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುವದೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡವರಾಗಿ-(ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ) ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು ಎಂದರ್ಥ. ಮತ್ತು ಅವರು ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ವಿನಿಯೋಗವಾಗದ ಭಂದಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಜಪಹೋಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಬೇರೆಯ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡರು,^೩ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡವರಾದರು. (ಯತ್ =ಯಸ್ಮಾತ್ ಹೀಗೆ) ಈ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡರಷ್ಟೆ, (ತತ್=ತಸ್ಮಾತ್)

1. ಅಸುರಪಾಪಬುದ್ಧಿಗೆ.

2. ಕರ್ಮದಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಜ್ಞಾನಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಮೃತ್ಯುವು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು ಎಂದರ್ಥ.

3. ಯಾವ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಆ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ವಿನಿಯೋಗವಾಗದಿರುವ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಜಪಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡರು ಎಂದರ್ಥ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಭಂದಸ್ಸುಗಳು ಆಚ್ಛಾದನೆಮಾಡುವದರಿಂದ (ಅವುಗಳಿಗೆ) ಭಂದಸ್ತ್ವವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ (ಆಗಿದೆ).^೧

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಾನು ತತ್ರ ಮೃತ್ಯುರ್ಯಥಾ ಮತ್ಸ್ಯಮುದಕೇ ಪರಿಪಶ್ಯೇ
ದೇವಂ ಪರ್ಯಪಶ್ಯದೃಚಿ ಸಾಮ್ನಿ ಯಜುಷಿ | ತೇ ನು ವಿತ್ಯೋ
ರ್ಧ್ವಾಃ ಋಚಃ ಸಾಮೋ ಯಜುಷಃ ಸ್ವರಮೇವ ಪ್ರಾವಿಶನ್ ||೩||

೩. ಅವರನ್ನು ಅಲ್ಲಿ- ಗುಕ್ತಿನಲ್ಲಿ, ನಾಮದಲ್ಲಿ, ಯಜುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ
-ಮೃತ್ಯುವು ಹೇಗೆ ಮೀರನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಾನೋ (ಹಾಗೆ)
ಕಂಡುಕೊಂಡನು. ಅವರು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಋಕ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಸಾಮ
ದಿಂದಲೂ ಯಜುಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದು ಸ್ವರವನ್ನೇ ಪ್ರವೇಶ
ಮಾಡಿದರು.

ದೇವತೆಗಳು ಓಂಕಾರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೯ ತಾನ್(ಉ)ಃ ತತ್ರ ದೇವಾನ್ ಕರ್ಮವರಾನ್ ಮೃತ್ಯುಃ ಯಥಾ
ಲೋಕೇ ಮತ್ಸ್ಯಘಾತಕೋ ಮತ್ಸ್ಯಮ್ ಉದಕೇ ನಾತಿಗಮ್ಭೀರೇ ಪರಿಪಶ್ಯೇತ್
ಬದಿಲೋದಕಸ್ತ್ರಾಪೋಸಾಋಸಾಧ್ಯಂ ಮನ್ಯಮಾನಃ, ಏವಂ ಪರ್ಯಪಶ್ಯತ್
ದೃಷ್ಟವಾನ್ ಮೃತ್ಯುಃ ಕರ್ಮಕ್ಷಯೋಪಾಯೇನ ಸಾಧ್ಯಾನ್ ದೇವಾನ್ ಮೇನೇ
ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಕ್ವಾಸೌ ದೇವಾನ್ ದದರ್ಶೇತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ | ಋಚಿ, ಸಾಮ್ನಿ,
ಯಜುಷಿ | ಋಗ್ಯಜುಃಸಾಮಸಂಬದ್ಧಕರ್ಮಣಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತೇ ನು ದೇವಾಃ
ವೈದಿಕೇನ ಕರ್ಮಣಾ ಸಂಸ್ಕೃತಾಃ ಶುದ್ಧಾತ್ಮಾಃ ಸನ್ನೋ ಮೃತ್ಯೋಶ್ಚಿಕೀರ್ಷಿತಂ
ವಿದಿತವಂತಃ | ವಿದಿತ್ವಾ ಚ ತೇ ಉರ್ಧ್ವಾಃ ವ್ಯಾವೃತ್ತಾಃ ಕರ್ಮಭ್ಯಃ ಋಚಃ
ಸಾಮ್ನಿಃ, ಯಜುಷಃ | ಋಗ್ಯಜುಃಸಾಮಸಂಬದ್ಧಾತ್ ಕರ್ಮಣಃ ಅಭ್ಯುತ್ಥಾಯ
ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತೇನ ಕರ್ಮಣಾ ಮೃತ್ಯುಭಯಾಪಗಮಂ ಪ್ರತಿ ನಿರಾಶಾಃ ತತ್
ಅವಾಸ್ಯ ಅಮೃತಾಭಯಗುಣಮ್ ಅಕ್ಷರಂ ಸ್ವರಂ ಸ್ವರಶಬ್ದಿತಂ ಪ್ರಾವಿಶನ್ನವಃ
ಪ್ರವಿಷ್ಟವಂತಃ | ಓಂಕಾರೋಪಾಸನಪರಾಃ ಸಂವೃತ್ತಾಃ | ಏವಶಬ್ದಃ ಅವಧಾರ

1. ಮೃತ್ಯುವಿಗೆ ದೂರವಾಗಿರುವಂತೆ ಮಂತ್ರಗಳು ಸಾಧಕನನ್ನು ಮುಚ್ಚುತ್ತವೆ
ಯಾದ್ದರಿಂದ ಅವಕ್ಕೆ ಭಂದಸ್ಸುಗಳೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

2. “ವಿದಿತ್ಯೋರ್ಧ್ವಾಃ” ಎಂದು ಅ|| ವಾ|| ಪಾಠಃ ; ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾ ಎಂಬ
ಪಾಠವೇ ಪರಾಮೃಷ್ಯವಾಗಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅದೇ ಸರಿಯೆ ? ವಿಮರ್ಶಿಸಬೇಕಾದದ್ದಿದೆ.

3. ಈ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ.

4. ಪ್ರಾವಿಶನ್ನೇವ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಕಾರ್ಥಃ ಸನ್ ಸಮುಚ್ಚಯಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥಃ | ತದುಪಾಸನಪರಾಃ ಸಂವೃತ್ತಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅನರನ್ನು, ಅಲ್ಲಿ: ಕರ್ಮಪರರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಮೃತ್ಯುವು- ಹೇಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳನ್ನು (ಹಿಡಿದು) ಕೊಲ್ಲುವವನು, ಮೀನನ್ನು ಬಹಳ ಆಳವಿಲ್ಲದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ, ಮೀನುಗಳ, ನೀರನ್ನು ಸೋಸಿಹಾಕುವದು ಎಂಬ ಉಪಾಯದಿಂದ (ಅದನ್ನು ಹಿಡಿಯುವದು) ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಕೊಳ್ಳುವನೋ ಹಾಗೆ ಮೃತ್ಯುವು- ಕಂಡುಕೊಂಡನು, ಕಂಡುಕೊಂಡವನಾದನು. ಕರ್ಮಕ್ಷಯವೆಂಬ ಉಪಾಯದಿಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು (ಹಿಡಿಯುವದು) ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು ಎಂದರ್ಥ ಅನನು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಕೊಂಡನು ?- ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ : ಋಕ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಸಾಮದಲ್ಲಿ, ಯಜುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ (ಕಂಡುಕೊಂಡನು) . ಋಗ್ಯಜುಃಸಾಮಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಾದ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ.

ಆ ದೇವತೆಗಳು, ವೈದಿಕಕರ್ಮದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತರಾಗಿ ಶುದ್ಧರಾಗಿದ್ದವರಿಂದ ಮೃತ್ಯುವು (ಮುಂದೆ) ಮಾಡಬೇಕಿರುವದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡರು (ಹಾಗೆ) ಅರಿತುಕೊಂಡು (ಅವರು) ಕರ್ಮಗಳಿಂದ, " ಋಕ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಸಾಮದಿಂದಲೂ ಯಜುಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದು ಋಗ್ಯಜುಃಸಾಮಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದು ಎಂದರ್ಥ ಆ ಕರ್ಮದಿಂದ ಮೃತ್ಯುಭಯವು ಹೋಗುವದೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ನಿರಾಶರಾಗಿ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವೃತಾಭಯಗುಣವು, ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಸ್ವರಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ (ಹಿಂಕಾರವನ್ನು) ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದಂತೆ. ಒಳಹೊಕ್ಕರು,

1. ವೈದಿಕಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ.

2. ವೈದಿಕಕರ್ಮವು ಕ್ಷಯವಾಗುವದು ಎಂದದ್ದರಿಂದ ಅದು ಮುನ್ನುಡುಗಳಿಗೆ ಬೇಕಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರವೆಂಬುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಫಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.

3. ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಭ್ಯಃ ಎಂಬ ಪಾಠವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದೆ, ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು- ಎಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಬರುವಜನವು ಬಂದಿದೆ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ. ಆದರೆ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಶಬ್ದವೇ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ "ಯಜುಷಃ" ಮುಂತಾದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಯಜುಸ್ಸೇ ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದು ಎಂದರ್ಥ ಎಂದೇ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಸ್ಪರಸವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಮಣಃ ಎಂದೇ ಇದ್ದಿರಬಹುದು ?- ಎಂಬುದು ಯೋಚಿಸತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ.

4. ಹಿಂಕಾರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು, ಎಂದರೆ ಅದನ್ನೇ ಒಳಹೊಕ್ಕು ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದಾದಂತೆ ಆದರು ಎಂಬ ಅರ್ಥಸ್ವಾರಸ್ಯವು ಬರುವದಕ್ಕೆ ಇವ ಎಂ ರುವವನೇ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಶ್ಲೋ. ಭಾ. ೧-೪ ಭಾ. ಭಾ. ೨೮ ನೋಡಿ.

ಓಂಕಾರೋಪಾಸನಾವರರಾದರು ಇಲ್ಲಿ ಏನಶಬ್ದವು ಅನಧಾರಣಾರ್ಥವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸಮುಚ್ಚಯವನ್ನು¹ ಪ್ರತಿಷೇಧಮಾಡುವದಕ್ಕೆ (ಬಂದಿದೆ). ಅದರ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತತ್ಪರರಾದರು ಎಂದರ್ಥ.

(ಉಪಸಿಷತ್ತು)

ಯದಾ ವಾ ಋಚಮಾಪ್ನೋತ್ಯೋಮಿತ್ಯೇನಾತಿಸ್ವರತ್ಯೇವಗ್ಂ
ಸಾನೈವಂ ಯಜುರೇಷ ಉ ಸ್ವರೋ ಯದೇತದಕ್ಷರಮೇತ
ದಮೃತಮಭಯಂ ತತ್ರೈವಿತ್ಯ ದೇವಾ ಅಮೃತಾ ಅಭಯಾ
ಅಭವನ್ || ೪ ||

೪. ಯಾವಾಗ ಋಕ್ಕನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನೋ, (ಆಗ) ಓಮೆಂದೇ ಅತಿಸ್ವರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಸಾಮವನ್ನು (ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ), ಹೀಗೆಯೇ ಯಜುಸ್ಸನ್ನು (ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ). ಈ ಅಕ್ಷರವೆಂಬುದಿದೆಯಲ್ಲ, ಇದೇ ಸ್ವರವು. ಇದು ಅಮೃತವು, ಅಭಯವು. ಇದನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ದೇವತೆಗಳು ಅಮೃತರೂ ಅಭಯರೂ ಆದರು.

ಓಮೆಂಬುದು ಸ್ವರವು ಹೇಗೆ ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೦. ಕಥಂ ಪುನಃ ಸ್ವರಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಮ್ ಅಕ್ಷರಸ್ಯೇತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ | ಯದಾ ವೈ ಋಚಮ್ ಆಪ್ನೋತಿ ಓಮಿತ್ಯೇನ ಅತಿಸ್ವರತಿ | ಏನಂ ಸಾಮ, ಏನಂ ಯಜುಃ | ಏಷ ಉ ಸ್ವರಃ | ಕೋಸೌ ? ಯದೇತದಕ್ಷರಮ್ | ಏತದಮೃತಮ್, ಅಭಯಮ್ | ತತ್ ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಯಥಾಗುಣಮೇವ ಅಮೃತಾ ಅಭಯಾಶ್ಚ ಅಭವನ್ ದೇವಾಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಈ) ಅಕ್ಷರವು ಸ್ವರಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದು ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಯಾವಾಗ ಋಕ್ಕನ್ನು (ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ) ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನೋ ಆಗ ಓಮ್ ಎಂದೇ ಅತಿಸ್ವರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.² ಹೀಗೆಯೇ ಸಾಮವನ್ನು (ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ), ಹೀಗೆಯೇ ಯಜುಸ್ಸನ್ನು (ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ).

1. ಓಂಕಾರವನ್ನೇ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು ಎಂದರೆ ಕರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅದನ್ನೇ ಸೇವಿಸಿದರು ಎಂದು ಸಮುಚ್ಚಯನಿಷೇಧ.

2. ಅತ್ಯಾದರದಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ನಾಗ ಅತಿಸ್ವರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ). ಮತ್ತು ಇದೇ ಸ್ವರವು. (ಇದೇ ಎಂದರೆ) ಯಾವದು ? ಎಂದರೆ ಈ (ಓಮ್ ಎಂಬ) ಅಕ್ಷರವಿದೆಯಲ್ಲ ಅದು. ಇದು ಅಮೃತವು, ಅಭಯವು ಇದನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಗುಣಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆಯೇ¹ ದೇವತೆಗಳು ಅಮೃತರೂ ಅಭಯರೂ ಆದರು.

ಅಮೃತಾಭಯಗುಣೋಂಕಾರೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಸ್ವರಂ ಪ್ರಣಾತ್ಯೇತದೇವಾಕ್ಷರಗ್ಂ
ಸ್ವರಮನ್ಯತಮುಭಯಂ ಪ್ರವಿಶತಿ ತತ್ ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಯದಮೃತಾ
ದೇವಾಸ್ತದಮೃತೋ ಭವತಿ || ೫ ||

೫. ಯಾವನು ಈ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವನೋ ಅವನು ಅಮೃತವೂ ಅಭಯವೂ ಆದ ಇದೇ ಅಕ್ಷರವೆಂಬ ಸ್ವರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ಒಳಹೊಕ್ಕು ದೇವತೆಗಳು ಎಂಥ ಅಮೃತರಾದರೋ ಅಂಥ ಅಮೃತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಓಂಕಾರೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೧. ಸ ಯೋನ್ಯೋಽಪಿ ದೇವನದೇವ ಏತದಕ್ಷರಮ್ ಏನಮ್ ಅಮೃತಾಭಯಗುಣಂ² ವಿದ್ವಾನ್ ಪ್ರಣಾತಿ ಸ್ತೌತಿ | ಉಪಾಸನಮೇವಾತ್ರ ಸ್ತುತಿರಭಿಪ್ರೇತಾ | ನ ತಥೈವ ಏತದೇವ ಅಕ್ಷರಂ ಸ್ವರಮ್ ಅಮೃತಮುಭಯಂ ಪ್ರವಿಶತಿ | ತತ್ ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಚ ರಾಜಕುಲಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟಾನಾಮಿವ ರಾಜ್ಞೋಽನ್ತರಜ್ಞ ಬಹಿರಜ್ಞತಾವತ್ ನ ಪರಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽನ್ತರಜ್ಞ ಬಹಿರಜ್ಞ ತಾವಿಶೇಷಃ | ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ಯದಮೃತಾ ದೇವಾಃ, ಯೇನ ಅಮೃತತ್ವೇನ ಯದಮೃತಾ ಅಭೂವನ್ ತೇನೈವ ಅಮೃತತ್ವೇನ ವಿಶಿಷ್ಟಃ, ತದಮೃತೋ ಭವತಿ | ನ ಸ್ತೂನತಾ ನಾಪ್ಯಧಿ ಕತಾ ಅಮೃತತ್ವೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

1. ಅಮೃತಾಭಯಗುಣವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆಯೇ ಎಂದರ್ಥ. ಹೇಗೆಹೇಗೆ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಹಾಗೆಹಾಗೆ ಫಲವಾಗುವೆಂಬ ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ಸೂಚನೆ ಇಲ್ಲಿದೆ.

2. “ಅಮೃತಮುಭಯಗುಣಂ” ಎಂಬುದಕ್ಕೆಂತ ಈ ಪಾದವು ಮೇಲು.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮತ್ತೆ ಬೇರೆ ಯಾವನು ದೇವತೆಗಳಂತೆಯೇ ಈ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಅನ್ವತಾಭಯಗುಣವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡು (ಪ್ರಣಾತಿ = ಸ್ತೂತಿ) ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವನೋ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ತೂತಿ ಎಂದರೆ ಉಪಾಸನೆಯೆಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. — ಅನನಾಃ ಹಾಗೆಯೇ ಅನ್ವತವೂ ಅಭಯವೂ ಆದ ಈ ಅಕ್ಷರವೆಂಬ ಸ್ವರವನ್ನೇ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ ಇದನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ- ರಾಜನ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕವರಿಗೆ ಅಂತರಂಗ, ಬಹಿರಂಗ- ಎಂಬ (ತಾರತಮ್ಯವಿರು)ವಂತೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗಗಳೆಂಬ ಎ ಶೇ ಷ ವಿ ರು ವ ದಿ ಳ್ಲ , ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ- ದೇವತೆಗಳು (ಯದನ್ಯತಾಃ) ಯಾವ ಅನ್ಯತತ್ವದಿಂದ ಅನ್ಯತರಾದರೋ, ಅದೇ ಅನ್ಯತತ್ವದಿಂದಲೇ ಕೂಡಿ ಅನ್ಯತನಾಗುತ್ತಾನೆ. (ಅವನ) ಅನ್ಯತತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಡಿನೆಯೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ, ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಯೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. *

ಒಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಐದನೆಯ ಖಂಡ

(ಉದ್ಗೀರ್ಣೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಒಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣರಶ್ಮಿಭೇದವಿಶಿಷ್ಟದೃಷ್ಟಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಖಲು ಯ ಉದ್ಗೀರ್ಣಃ ಸ ಪ್ರಣವೋ ಯಃ ಪ್ರಣವಃ ಸ
ಉದ್ಗೀರ್ಣಃ ಇತ್ಯಸೌ ನಾ ಅದಿತ್ಯ ಉದ್ಗೀರ್ಣ ಏಷ ಪ್ರಣವ
ಓಮಿತಿ ಹ್ಯೇಷ ಸ್ವರನ್ನೇತಿ || ೧ ||

1. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರವು, ಸಾಮಗಾನವು, ಪ್ರಕೃತವಲ್ಲ, ಉಪಾಸನೆಯೇ ಪ್ರಕೃತ.

2. ದೇವತೆಗಳು ಮಹಾಮಹಿಮರಾದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ದಕ್ಕಿದ ಅನ್ಯತತ್ವವು ನಮಗೆ ದಕ್ಕಿತೆ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಪರಿಹಾರವೆದು. ಉಪಾಸನೆ ಮುಖ್ಯ, ಉಪಾಸಕರ ಮಹಿಮೆಯಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವ

3. ಅರಮನೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕವರೆಲ್ಲರೂ ರಾಜನ ಅಂತರಂಗದವರಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ, ಹಾಗೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮದ ವಿಷಯಕ್ಕೂ ಇರಬಹುದಲ್ಲ ' ಎಂಬ ಶಂಕೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಇದನ್ನು ಹೇಳಿದೆ

4. ಒಂಕಾರವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವದರಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಯಾವ ತಾರತಮ್ಯವೂ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಈ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತಾರತಮ್ಯವಿಲ್ಲ. ಉಪಾಸನೆಯ ತಾರತಮ್ಯದಿಂದಲೇ ಫಲತಾರತಮ್ಯವೇ ಹೊರತು ಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ವಭಾವದಿಂದಲ್ಲ. ಎಂದು ಭಾವ.

೧. ಇನ್ನು ಉದ್ಗೀಢವೆಂಬುದಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದೇ ಪ್ರಣವವು ; ಪ್ರಣವವೆಂಬುದಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದೇ ಉದ್ಗೀಢವು . ಆ ಆದಿತ್ಯನೇ ಉದ್ಗೀಢವು, ಅವನೇ ಪ್ರಣವವು. ಅವನು ಓಮ್ ! ಎಂದಲ್ಲವೆ, ಸ್ವರಮಾಡುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಾನೆ?

ಈ ಖಂಡದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೨ ಪ್ರಾಣಾದಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಯ ಉದ್ಗೀಢಸ್ಯ ಉಪಾಸನಮ್ ಉಕ್ತಮೇವಾನುದ್ಯ ಪ್ರಣವೋದ್ಗೀಢಯೋರೇಕತ್ವಂ ಕೃತ್ವಾ ತಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರಾಣರಶ್ಮಿಭೇದಗುಣವಿಶಿಷ್ಟದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಅಕ್ಷರಸ್ಯೋಪಾಸನಮ್ ಅನೇಕಪುತ್ರಫಲಮ್ ಇದಾನೀಂ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ ಇತ್ಯಾರಭ್ಯತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಪ್ರಾಣ, ಆದಿತ್ಯ- ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಉದ್ಗೀಢದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿತಷ್ಟೆ ? (ಅದನ್ನೇ) ಅನುವಾದಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರಣವೋದ್ಗೀಢಗಳನ್ನು ಒಂದಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣರಶ್ಮಿಭೇದವೆಂಬ ಗುಣದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ್ದು ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ (ಈ) ಅಕ್ಷರದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವದು ಅನೇಕಪುತ್ರ(ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಎಂಬ) ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವದೆಂದು ಈಗ ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ (ಈ ಖಂಡವನ್ನು) ಆರಂಭಿಸಿದೆ.

ಆದಿತ್ಯನೇ ಉದ್ಗೀಢ, ಪ್ರಣವ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೩. ಅಥ ಖಲು ಯ ಉದ್ಗೀಢಃ ಸ ಪ್ರಣವೋ ಬಹ್ವೃಚಾನಾಮ್ | ಯಶ್ಚ ಪ್ರಣವಸ್ತೇಷಾಮ್, ಸ ಏವ ಭಾಂದೋಗ್ಯೇ ಉದ್ಗೀಢಶಬ್ದವಾಚ್ಯಃ | ಅಸೌ ವಾ ಆದಿತ್ಯ ಉದ್ಗೀಢಃ | ಏಷ ಪ್ರಣವಃ | ಪ್ರಣವಶಬ್ದವಾಚ್ಯೋಽಪಿ ಸ ಏವ ಬಹ್ವೃಚಾನಾಮ್ ನಾನ್ಯಃ | ಉದ್ಗೀಢಃ ಆದಿತ್ಯಃ ಕಥಮ್ ? ಉದ್ಗೀಢಾ ಖ್ಯಮ್ ಅಕ್ಷರಮ್ ಓಮಿತಿ ಏತತ್ ಏಷ ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ಸ್ವರನ್ ಉಚ್ಚಾರಯನ್ | ಅನೇಕಾರ್ಥತ್ವಾತ್ ಧಾತೂನಾಮ್ | ಅಥವಾ ಸ್ವರನ್ ಗಚ್ಛನ್ ಏತಿ | ಅತಃ ಅಸೌ ಉದ್ಗೀಢಃ ಸವಿತಾ ||

1. ಮೂರನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಾಣಾದಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯ ಉಪಾಸನೆಗಿಂತಲೂ ಈ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಫಲವೆಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅದನ್ನು ಅನುವಾದಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಉದ್ಗ್ರೇಧವೆಂಬುದಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಬಹ್ವೈಚರ^೧ ಪ್ರಣವವು ; ಅವರ ಪ್ರಣವವೆಂಬುದಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದೇ ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದ್ಗ್ರೇಧಶಬ್ದವಾಚ್ಯ (ವಾಗಿರುವದು). ಈ ಆದಿತ್ಯನೇ ಉಗ್ರೇಧವು , ಇವನೇ ಪ್ರಣವವು, ಬಹ್ವೈಚರ ಪ್ರಣವ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೂ, ಇವನೇ ಮತ್ತೊಂದಲ್ಲ.

ಆದಿತ್ಯನು ಉದ್ಗ್ರೇಧವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ? ಎಂದರೆ, ಉದ್ಗ್ರೇಧವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅಕ್ಷರವನ್ನು, ಓಮ್ ಎಂಬುದನ್ನು ಇವನು ಸ್ವರಮಾಡುತ್ತಾ, ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾ (ಬರುತ್ತಾನಲ್ಲವೆ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನು ಉದ್ಗ್ರೇಧನು). ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಿರುವದರಿಂದ (ಸ್ವರಾಧಾತುವಿಗೆ ಉಚ್ಚರಿಸು ಎಂಬರ್ಥವೂ ಇರಬಹುದಾಗಿದೆ). ಅಥವಾ ಸ್ವರಮಾಡುತ್ತಾ ಎಂದರ ನಡೆಯುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಾನೆ.^೨ ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸೂರ್ಯನು ಉದ್ಗ್ರೇಧವು.

ಆದಿತ್ಯನನ್ನೂ ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನೂ ಬೇರೆಯೆಂದು ಚಿಂತಿಸುವದು

(ಉಪಸಿಪತ್ತು)

**ಏತಮು ಏನಾಹಮಭ್ಯಗಾಸಿಷಂ ತಸ್ಮಾನ್ಮನು ತ್ವಮೇಕೋಽಸೀತಿ
ಹ ಕೌಷೀತಕಿಃ ಪುತ್ರಮುವಾಚ ರಶ್ಮೀಗ್ಂಸ್ತ್ವಂ ಪರ್ಯಾ
ವರ್ತಯಾದ್ ಬಹವೋ ನೈ ತೇ ಭವಿಸ್ಯಂತೀತ್ಯಧಿವೈವತಮ್ ||೨**

೨. “ಇವನನ್ನೇ ನಾನು ಅಭಿಗಾನಮಾಡಿರುತ್ತೇನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನನಗೆ ನೀನೊಬ್ಬನೇ ಆಗಿರುತ್ತೀಯೆ. ನೀನು ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನು ಪರ್ಯಾವೃತ್ತಿಮಾಡು, ನಿನಗೆ ಬಹುಜನ (ಮಕ್ಕಳೇ) ಆಗುವರು” ಎಂದು ಕೌಷೀತಕಿಯು ಪುತ್ರನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಇದು ಅಧಿದೈವತವು.

1. ಯುಗ್ಮೇದಿಗಳ ಎಂಬರ್ಥ, ಏಕೆಂದರೆ ಅವರು ಮಕ್ಕಳನ್ನೇ ಬಹುವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡುವರು.

2. ಸ್ವರಾಧಾತುವಿಗೆ ಗತ್ಯರ್ಥ (ನಡೆ ಎಂಬರ್ಥ)ವನ್ನು ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು, ಏಕೆಂದರೆ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಿರುವವೆಂದು ವೈಯಾಕರಣರೂ ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಮೊದಲನೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ. ಸೂರ್ಯನು ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾಬರುತ್ತಿರುವದು, ಜೀವರುಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಓಮ್ ಎಂದು ಅನುಜ್ಞೆಕೊಡುವಂತಿದೆ ; ಆದ್ದರಿಂದ ಗಚ್ಛನ್ (ನಡೆಯುತ್ತಾ) ಎಂದೇ ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದು ಎಂದು ಈಗಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ.

ರಶ್ಮಿಭೇದಚಿಂತನವಿಧಾನ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೪. ತಮ್ ಏತಮ್ ಉ ಏವ ಅಹಮ್ ಅಭ್ಯಗಾಸಿಷಮ್ ಆಭಿ ಮುಖ್ಯೇನ ಗೀತವಾನ್ಸ್ಮಿ | ಆದಿತ್ಯರಶ್ಮಿಭೇದಂ ಕೃತ್ವಾ ಧ್ಯಾನಂ ಕೃತವಾನ್ಸ್ಮಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯತಃ,¹ ತಸ್ಮಾತ್ ಕಾರಣಾತ್ ಮಮ ತ್ವಮೇಕೋಽಸಿ ಪುತ್ರ ಇತಿ ಹ ಕೌಷೀತಕಿಃ ಕೌಷೀತಕಸ್ಯ ಅಪತ್ಯಂ ಕೌಷೀತಕಿಃ ಪುತ್ರಮುವಾಚ ಉಕ್ತವಾನ್ | ಅತಃ ರಶ್ಮೀನ್ ಆದಿತ್ಯಂ ಚ ಭೇದೇನ ತ್ವಂ ಪರ್ಯಾವರ್ತಯಾತ್ ಪರ್ಯಾವರ್ತಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತ್ವಂ ಯೋಗಾತ್ | ಏನಂ ಬಹವೋ ನೈ ತೇ ತವ ಪುತ್ರಾ ಭವಿಷ್ಯಂತಃ | ಇತ್ಯಧಿದೈವತಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

“ಆ ಇವನನ್ನೇ ನಾನು ಅಭಿಗಾಸನಮಾಡಿರುತ್ತೇನೆ, ಆಭಿಮುಖ್ಯದಿಂದ ಗಾಸನಮಾಡಿರುತ್ತೇನೆ. ಆದಿತ್ಯನಿಗೂ ರಶ್ಮಿಗಳಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಧ್ಯಾನಮಾಡಿರುತ್ತೇನೆ ಎಂದರ್ಥ (ಹೀಗೆ ಮಾಡುವೆ)ನಷ್ಟೆ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ನನಗೆ ನೀನುಬ್ರಹ್ಮನೇ ಮಗನಾಗಿರುವೆ” ಎಂದು ಕೌಷೀತಕಿಯು, ಕೌಷೀತಕನ ಮಗನಾದ ಕೌಷೀತಕಿಯು, ಮಗನಿಗೆ (ಉವಾಚ-ಉಕ್ತವಾನ್) ಹೇಳಿದನು. “ಆದ್ದರಿಂದ ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನೂ ಆದಿತ್ಯನನ್ನೂ ಬೇರೆಬೇರೆ ಎಂದು ನೀನು (ಪರ್ಯಾವರ್ತಯಾತ್=ಪರ್ಯಾವರ್ತಯು) ಪರ್ಯಾವರ್ತನೆಮಾಡು” ಎಂದರ್ಥ. (ಇಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಾವರ್ತಯ ಎಂದೇ ಏಕೆ ಏನುಕುಮಾರನಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದರೆ) ತ್ವಂ ಎಂಬ (ಮಧ್ಯಮಪುರುಷದ) ಸಂಬಂಧವಿದೆ.² ಹಾಗಾದರೆ (ತೇ=ತವ) ನಿನಗೆ ಬಹು ಪುತ್ರರೇ ಆಗುವರು” ಇದು ಅಧಿದೈವತವು.⁴

1 ಮೂಲದಲ್ಲಿ ತೇನ ಎಂದಿಲ್ಲವಾಗಿ “ಯತಃ” ಎಂಬ ಪಾರವಕ್ಷೀ ಸಾವು ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡಿರುವೆ, ಇದು ತಸ್ಮಾತ್ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೋರಿಸುವದಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆದದ್ದೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು.

2. ಆವೃತ್ತಿಮಾಡು ಎಂದರ್ಥ ಉಪಾಸಕಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಆವೃತ್ತಿಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇಸೊಂಪು ಗುರುತು. ಸಂ. ಭಾ.೪-೨-೨, ಫಾ ಭಾ. ೫೦೬ನ್ನು ನೋಡಿ.

3. ಪ್ರಥಮಪುರುಷವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪರ್ಯಾವರ್ತಯಾತ್- ಆವೃತ್ತಿಮಾಡಲಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವದಿಲ್ಲ.

4 ಇದು ಅಧಿನೈವತೋಪಾಸನೆ; ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗುವದು.

ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವನ್ನೂ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನೂ ಬೇರೆಬೇರೆ ಎಂದು ಚಿಂತಿಸುವದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥಾಧ್ಯಾತ್ಮಂ ಯ ಏವಾಯಂ ಮುಖ್ಯಃ ಪ್ರಾಣಸ್ತಮುದ್ಗೀಢಂ
ಮುಪಾಸೀತೋಮಿತಿ ಹ್ಯೇಷ ಸ್ವರನ್ನೇತಿ || ೩ ||

೩. ಇನ್ನು ಅಧ್ಯಾತ್ಮವು. ಈ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿದಾನಲ್ಲ, ಅವನನ್ನೇ ಉದ್ಗೀಧವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಇವನು ಓಮೆಂದು ಸ್ವರಮಾಡುತ್ತಾಬರುತ್ತಾನಲ್ಲವೆ ?

ಪ್ರಾಣವೇ ಉದ್ಗೀಧವೆಂಬ ಉಪಾಸನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೫. ಅಥ ಅನಂತರಮ್ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಮ್ ಉಚ್ಯತೇ | ಯ ಏವಾಯಂ ಮುಖ್ಯಃ ಪ್ರಾಣಃ ತಮ್ ಉದ್ಗೀಧಮುಪಾಸೀತ ಇತ್ಯಾದಿಪೂರ್ವವತ್ | ತಥಾ ಓಮಿತಿ ಹಿ ಏಷ ಪ್ರಾಣೋಽಸಿ ಸ್ವರನ್ನೇತಿ | ಓಮಿತಿ ಹಿ ಅನುಜ್ಞಾಂ ಕುರ್ವನ್ನಿವ ವಾಗಾದಿಸ್ರವೃತ್ತ್ಯರ್ಥಮ್ ಏತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ನ ಹಿ ಮರಣಕಾಲೇ ಮುಮೂರ್ಷೋಃ ಸಮಾಪನ್ಘಃ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಓಂಕರಣಂ ಶೃಣ್ವನ್ನೀತಿ | ಏತತ್ ಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ ಆದಿತ್ಯೇಽಸಿ ಓಂಕರಣಮ್ ಅನುಜ್ಞಾ ಮಾತ್ರಂ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು (ಅಧಿದೈವತವಾದ) ಬಳಿಕ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ (ಉಪಾಸನೆ)ಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುವದು. ಈ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವಿದೆಯಲ್ಲ, ಇದನ್ನೇ ಉದ್ಗೀಧವೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು- ಎಂದುಮುಂತಾಗಿರುವದನ್ನು ಹಿಂದಿನ (ಕಂಡಿಕೆ)ಯಂತೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಪ್ರಾಣವೂ ಸ್ವರಮಾಡುತ್ತಾ ವಾಗಾದಿಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಓಮ್ ! ಎಂದು ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರುವವನಂತೆಯೇ ಬರುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥ. ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಯಲಿರುವವನ ಹತ್ತಿರವಿರುವವರಿಗೆ ಪ್ರಾಣವು ಓಂಕಾರ(ವನ್ನು ಚ್ಚಾರ)ಮಾಡುವದು ಕೇಳಬರುವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ?* ಇದಕ್ಕೆ

1. ಸೂರ್ಯನಂತೆಯೇ.

2. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣವು “ಓಮೆಂದು ಸ್ವರಮಾಡುತ್ತದೆ” ಎಂದರೆ ಅನುಜ್ಞೆಕೊಡುತ್ತದೆ, ವಾಗಾದಿಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತದೆ ; ಪ್ರಾಣಾಶ್ರಯದಿಂದಲೇ ವಾಗಾದಿಗಳು ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತವೆ ಎಂದರ್ಥ. ಪ್ರಾಣವು ಓಮ್ ಎಂದುಚ್ಚರಿಸುವದು ವಾಗಾದಿಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಅನುಜ್ಞೆಕೊಡುವದಕ್ಕೆಂದೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸುಮ್ಮನೆ ಓಂಕಾರೋಚ್ಚಾರಣೆಮಾಡುವದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಉದ್ಗೀಧತ್ವವಿಲ್ಲ. ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸಮಾನವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿಯೂ ಓಂಕರಣವು ಅನುಜ್ಞಾಮಾತ್ರವೇ¹ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಏತಮು ಏನುಹಮುಭ್ಯಗಾಸಿಷಂ ತಸ್ಮಾನ್ಮಮ ತ್ವಮೇಕೋಃ
ಸೀತಿ ಹ ಕೌಷೀತಕಿಃ ಪುತ್ರಮುವಾಚ ಪ್ರಾಣಾಗ್ಂ ಸ್ವಂ
ಭೂಮಾನಮಭಿಗಾಯತಾದ್ವಹಮೋ ವೈ ಮೇ ಭವಿಷ್ಯಂತೀತಿ ||

೪. “ಇವನನ್ನೇ ನಾನು ಅಭಿಗಾಸಮಾಡಿರುತ್ತೇನೆ ; ಆದ್ದರಿಂದ ನನಗೆ ನೀನೊಬ್ಬನೇ ಆಗಿರುತ್ತೀಯು. ನೀನು ‘ನನಗೆ ಬಹು ಪುತ್ರರಾಗಲಿ!’ ಎಂದು ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಭೂಮನೆಂದು ಅಭಿಗಾಸ ಮಾಡು” ಎಂದು ಕೌಷೀತಕಿಯು ಪುತ್ರನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು.

ಪ್ರಾಣಭೇದಚಿಂತನವಿಧಾನ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫. ಏತಮು ಏನುಹಮುಭ್ಯಗಾಸಿಷಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವವದೇವ | ಅತೋ ವಾಗಾದೀನ್ ಮುಖ್ಯಂ ಚ ಪ್ರಾಣಂ ಭೇದಗುಣವಿಶಿಷ್ಟಮುದ್ಗೀಧಂ ವಶ್ಯನ್ ಭೂಮಾನಂ ಮನಸಾ ಅಭಿಗಾಯತಾತ್ | ಪೂರ್ವವತ್ ‘ಅವರ್ತಯ’ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಬಹಮೋ ವೈ ಮೇ ಮಮ ಪುತ್ರಾ ಭವಿಷ್ಯಂತೀತ್ಯೇವಮಭಿಪ್ರಾಯಃ ಸನ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಪ್ರಾಣಾದಿತ್ಯೈಕತ್ವೋದ್ಗೀಧವೃಷ್ಟೇಃ ಏಕಪುತ್ರತ್ವಫಲದೋಷೇಣ ಅಪೋದಿತತ್ವಾತ್ ರಸ್ತೃಪ್ರಾಣಭೇದವೃಷ್ಟೇಃ ಕರ್ತವ್ಯತಾ ಚೋದ್ಯತೇ ಅಸ್ಮಿನ್ ಬಣ್ಣೇಃ ಬಹುಪುತ್ರಫಲತ್ವಾರ್ಥಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಏತಮು ಏನುಹಮುಭ್ಯಗಾಸಿಷಮ್’ ಮುಂತಾದದ್ದನ್ನು ಹಿಂದಿನಂತೆ (ಪ್ರಾಪ್ತಿನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು) ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಭೇದಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು ಉದ್ಗೀಧನೆಂದು ತಿಳಿದು, ಭೂಮನೆಂದು+

1. ಇಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರಕಬ್ಬವನ್ನು ಪಯೋಗಿಸಿರುವದರಿಂದಲೂ ಸಮೀಪದ್ದರು ಓಂಕರಣವನ್ನು “ಕೇಳುವದಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವದರಿಂದಲೂ ಉಚ್ಚಾರಣವೆಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲ; ಆದಿತ್ಯನು ಇವನು ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೂ ಪ್ರಾಣವು ವಾಗಾದಿಪ್ರವೃತ್ತಿಗೂ ಅನುಷ್ಠೆಯನ್ನೀಯುವವೇ ಸ್ವರಮಾಡುವವೆಂಬ ಓಂಕರಣವು ಎಂದು ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬೇಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗಿಲ್ಲ.

2. ಕಾಣ್ತೇ ಎಂಬ ಆ|| ಸಾರವು ಅಚ್ಚಿನ ತಪ್ಪು

3. ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು.

4 ಬಹುತ್ವದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ.

ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಭಿಗಾನಮಾಡು ; (ಮೇ=ಮಮ) ನನಗೆ ಬಹಳ ಜನ ಮಕ್ಕಳಾಗಲಿ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ (ಅಭಿಗಾನಮಾಡು) ಎಂದರ್ಥ (ಇಲ್ಲಿಯೂ) ಹಿಂದಿನಂತೆ ಆವೃತ್ತಿಮಾಡು ಎಂದೇ ಅರ್ಥ.¹ ಪ್ರಾಣಾದಿತ್ಯರನ್ನು ಒಂದೆಂದು ತಿಳಿಯುವ ಉದ್ಗೀಢದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಏಕಪುತ್ರತ್ವವೆಂಬ ಫಲವನ್ನು (ಮಾತ್ರ) ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದೆಂಬ ದೋಷವಿರುವದೆಂದು ನಿಂದಿಸಿರುವದರಿಂದ ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನೂ ಬೇರೆಬೇರೆ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬಹುಪುತ್ರರೆಂಬ ಫಲಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು² ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ

ಪ್ರಣವೋದ್ಗೀಢೈಕತ್ವದರ್ಶನದ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಖಲು ಯ ಉದ್ಗೀಢಃ ಸ ಪ್ರಣವೋ ಯಃ ಪ್ರಣವಃ
ಸ ಉದ್ಗೀಢ ಇತಿ ಹೋತೃಷದನಾದ್ಭಾವಾಪಿ ದುರುದ್ಗೀತಮನು
ಸಮಾಹರತೀತ್ಯನುಸಮಾಹರತೀತಿ || ೫ ||

೫. ಇನ್ನು ಉದ್ಗೀಢವೆಂಬುದಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದೇ ಪ್ರಣವವು ; ಪ್ರಣವವೆಂಬುದಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದೇ ಉದ್ಗೀಢವು. ಹೋತೃಷದನದಿಂದ ದುರುದ್ಗೀತವನ್ನು ಕೂಡ ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಸರಿಪಡಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೨. 'ಅಥ ಖಲು ಯ ಉದ್ಗೀಢ' ಇತ್ಯಾದಿ | ಪ್ರಣವೋದ್ಗೀಢೈಕತ್ವದರ್ಶನಮುಕ್ತಮ್ | ತಸ್ಯೈತತ್ ಫಲಮುಚ್ಯತೇ | ಹೋತೃಷದನಾತ್ | ಹೋತಾ ಯತ್ರಸ್ಥಃ ಶಂಸತಿ ತತ್ಸಾಧನಂ ಹೋತೃಷದನಮ್ | ಹೌತ್ರಾತ್ ಕರ್ಮಣಃ ಸಮ್ಯಕ್ಪ್ರಯುಕ್ತಾತ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ನ ಹಿ ದೇಶಮಾತ್ರಾತ್ ಫಲಮಾಹರ್ತುಂ ಶಕ್ಯಮ್ | ಕಿಂ ತತ್? ಹ ಏವಾಪಿ ದುರುದ್ಗೀತಂ ದುಷ್ಟಮುದ್ಗೀತಮ್ ಉದ್ಗಾಹನಂ ಕೃತಮ್ ಉದ್ಗಾತ್ರಾ ಸ್ವಕರ್ಮಣಿ ಕ್ಷತಂ ಕೃತಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತದನು ಸಮಾಹರತಿ | ಅನುಸಂಧತ್ತೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಚಿಕಿತ್ಸಯೇನ ಧಾತುನೈಷಮ್ಯಸಮೀಕರಣಮಿತಿ ||

1. ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವ "ಅಭಿಗಾನಮಾಡಲಿ" ಎಂಬುದನ್ನು ಮಧ್ಯಮಪುರುಷಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಿಕೊಂಡೇ ಎಂದು ಅರ್ಥ.

2. ರಶ್ಮಿಭೇದದೃಷ್ಟಿ, ಪ್ರಾಣಭೇದದೃಷ್ಟಿ—ಎಂಬರೆ ರಶ್ಮಿಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆ, ಪ್ರಾಣಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆ—ಎಂಬುದಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ; ಅದಿತ್ಯನೂ ರಶ್ಮಿಗಳೂ ಬೇರೆ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೂ ವಾಗಾದಿಗಳೂ ಬೇರೆ ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತವೆಂಬುದು ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಅಥ ಋತು ಯ ಉನ್ಮಿಧಃ’ ಮುಂತಾದ (ಗ್ರಂಥದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವೇನೊಂದರಿ) ಪ್ರಣವೋದ್ಗೇಧಗಳು ಒಂದೇ ಎಂಬ ದರ್ಶನವನ್ನು (೫-೧-೧) ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ, ಅವಕ್ಕೆ (ಇಲ್ಲಿ) ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ

ಹೋತ್ರೃಷದನದಿಂದ ಹೋತ್ರವು ಎಲ್ಲಿವ್ವುಕೊಂಡು ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹೇಳು ತ್ತಾನೋ, ^೧ ಆ ಸ್ಥಾನವು ಹೋತ್ರೃಷದನವು (ಅಲ್ಲಿನವ, ಎಂದರೆ)- ಸರಿಯಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಹೋತ್ರ ಕರ್ಮದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ (ಹೋತ್ರೃಷದನವೆಂಬ) ಸ್ಥಾನನೂತ್ರದಿಂದ ಫಲವನ್ನು ತಂದುಕೊಳ್ಳುವದು ಶಕ್ಯವಲ್ಲ ಆ (ಫಲವು) ಯಾವದು? ಎಂದರೆ, (ದುರುದ್ಗೀತವನ್ನು) ಕೂಡ- ದುಷ್ಟನಾಗಿ ಉದ್ಗೀತವಾದದ್ದು, ಉದ್ಗಾನನೂತ್ರದ್ದು ದುರುದ್ಗೀತವು. (ಅದನ್ನು ಕೂಡ)- ಉದ್ಗಾತ್ರವು ತನ್ನ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ (ಮಾವಿಕೊಂಡ) ಕೊರತೆಯನ್ನು (ಕೂಡ) ಎಂದರ್ಥ ಅನುಸಮಾ ಹರಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಸರಿವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ ^೨ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ (ಶರೀರವ) ಧಾತುಗ ’ ನೈಷನ್ಯುನನ್ನು ಸರಿವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ(ಯೇ ಇದು).

ಒಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ:-ಆರನೆಯ ಖಂಡ

(ಉದ್ಗೀರ್ಥೋಪಾಸನೆ, ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಉದ್ಗೀರ್ಥದ ಅಧಿದೈವಿಕಾಂಗೋಪಾಸನೆಗಳು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಇಯಮೇವರ್ಗಗ್ನಿಃ ಸಾಮ ತದೇತದೇಶಸ್ಯಾವೃಚ್ಯಧ್ಯಾಥಗ್ಂ
ಸಾಮ ತಸ್ಮಾದ್ವಚ್ಯಧ್ಯಾಥಗ್ಂ ಸಾಮ ಗೀಯತ ಇಯಮೇವ
ಸಾಗ್ನಿರಮಸ್ತತ್ಸಾನು || ೧ ||

1. ಗಾನವಿಲ್ಲದೆ ಮೂರು ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಏಕಸ್ವರದಿಂದ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಿ ಮಾಡುವ ದೇವತಾಸ್ತುತಿಗೆ ‘ಶಸ್ತ್ರ’ವೆಂದು ಹೆಸರು, ಶಂಕತಿ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾಪದವು ಇದನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

2. ಸಾಮವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಈ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೂ ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕರ್ಮಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವಿದೆ ಎಂದದ್ದು ಉದ್ಗೀರ್ಥಾದಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಸಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಗುರುತು- ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಸೂ. ೬೧ ೧-೨-೩ರಲ್ಲಿ ತೆಗೆದು ೨-೩-೬೫ರಲ್ಲಿ ತಳ್ಳಿಹಾಕಿದೆ.

೧. ಈ (ಪೃಥಿವಿ)ಯೇ ಋಕ್ಕು, ಅಗ್ನಿಯು ಸಾಮು. ಆ ಈ ಸಾಮುವು ಋಕ್ಕಿನ ಮೇಲೆ ಏರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಋಕ್ಕಿನ (ಅಧಾರದ) ಮೇಲೆಯೇ ಸಾಮವನ್ನು ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ (ಪೃಥಿವಿ)ಯೇ ಸಾ, ಅಗ್ನಿಯೇ ಅಮು. ಅದು ಸಾಮು.

ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನಿದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಋಕ್ಸಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೮. ಅಧೇದಾನೀಂ ಸರ್ವಫಲಸಂಪತ್ತ್ಯರ್ಥಮ್ ಉದ್ಗ್ರೇಧಸ್ಯ ಉಪಾಸನಾ ನ್ತರಂ ನಿಧಿತ್ಯತೇ | ಇಯಮೇವ ವೃಥಿವೀ ಋಕ್ | ಋಚಿ ವೃಥಿವೀದೃಷ್ಟಿಃ ಕಾರ್ಯಾ | ತಥಾ ಅಗ್ನಿಃ ಸಾಮು | ಸಾಮ್ನಿ ಅಗ್ನಿದೃಷ್ಟಿಃ | ಕಥಂ ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನೋಃ ಋಕ್ಸಾಮತ್ವಮಿತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ | ತದೇತತ್^೧ ಅಗ್ನಾಶ್ಚಿಂ ಸಾಮು ಏತಸ್ಯಾಂ ವೃಥಿವ್ಯಾಮ್ ಋಚಿ ಅಧ್ಯಾಧಮ್ ಅಧಿಗತಮ್ | ಉಪರಿಭಾವೇನ ಸ್ಥಿತಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಋಚೀವ ಸಾಮು | ತಸ್ಮಾತ್ ಅತ ಏವ ಕಾರಣಾತ್ ಋಚಿ ಅಧ್ಯಾಧಮೇವ ಸಾಮು ಗೀಯತೇ ಇದಾನೀಮಸಿ ಸಾಮಗೈಃ | ಯಥಾ ಚ ಋಕ್ಸಾಮನೀ ನಾತ್ರಾಂತಂ ಭಿನ್ನೇ ಅನ್ಯೋನ್ಯಮ್, ತಥಾ ಏತೌ ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನೀ | ಕಥಮ್ ? ಇಯಮೇವ ವೃಥಿವೀ ಸಾ ಸಾಮನಾಮಾರ್ಥಶಬ್ದವಾಚ್ಯಾ | ಇತ ರಾರ್ಥಶಬ್ದವಾಚ್ಯಃ ಅಗ್ನಿಃ ಅಮುಃ | ತದೇತತ್ ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನಿದ್ವಯಂ ಸಾಮೈಕ ಶಬ್ದಾಭಿಧೇಯತ್ವಮಾವಸ್ಥಂ ಸಾಮು | ತಸ್ಮಾತ್ ನಾನೋನ್ಯಂ ಭಿನ್ನಂ ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನಿದ್ವಯಂ ನಿತ್ಯಸಂಸ್ಥಮ್ ಋಕ್ಸಾಮನೀ ಇವ | ತಸ್ಮಾಚ್ಚ ವೃಥಿವ್ಯಗ್ನೋಃ ಋಕ್ಸಾಮತ್ವಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸಾಮಾಕ್ಷರಯೋಃ ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನಿದೃಷ್ಟಿವಿಧಾನಾರ್ಥಮ್ 'ಇಯಮೇವ ಸಾ ಅಗ್ನಿರಮುಃ' ಇತಿ ಕೇಚಿತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಈಗ ಸರ್ವಫಲವೂ ಉಂಟಾಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ಉದ್ಗ್ರೇಧದ ಮತ್ತೊಂದು ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪೃಥಿವಿಯೇ ಋಕ್ಕು, ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವೀದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯೇ ಸಾಮುವು; ಸಾಮದಲ್ಲ ಅಗ್ನಿದೃಷ್ಟಿ(ಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು).^೨ ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನಿಗಳು ಋಕ್ಸಾಮಗಳೆಂಬುದು

1. ಅಚ್ಚಿನ ಮೂಲದಲ್ಲಿ "ತದೇತತ್" ಎಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಸಲ ಇರುವದು ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಅ|| ವಾ|| ಸಾರದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೂ ಇಲ್ಲ.

2. ಋಕ್ಸಾಮಗಳು ಕರ್ಮಾಂಗವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ; ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ಋಕ್ಸಾಮಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕೃತವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಋಕ್ಕು ಈ ಪೃಥಿವಿಯೇ ಎಂದು ಅವಧಾರಣೆ ವ ಋಕ್ಕೇ ಎಂದು ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಕರ್ಮಾಂಗಸಂಸ್ಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೧-೬.

ಹೇಗೆ ?- ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆ ಇದು, ಅಗ್ನಿ ಎಂಬ ಸಾಮವು ಈ ಪೃಥಿವಿಯೆಂಬ ಋಕ್ಕಿನ ಮೇಲೆ ಏರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. (ಅಥ್ಯಾಥಮ್ ಎಂದರೆ) ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರುತ್ತದೆ, ಋಕ್ಕಿನ ಮೇಲೆ ಸಾಮವಿರುವಂತೆ ಮೇಲಿನದಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಈಗಲೂ ಸಾಮಗರು ಋಕ್ಕಿನ ಮೇಲೇರಿದ ಸಾಮವನ್ನೇ ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆ :

ಹೇಗೆ ಋಕ್ಸಾಮಗಳು ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿಲ್ಲವೋ, ಈ ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನಿಗಳೂ ಹಾಗೆಯೇ (ಭಿನ್ನವಲ್ಲ). ಹೇಗೆಂದರೆ, ಈ ಪೃಥಿವಿಯೇ ಸಾ, ಸಾಮವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅರ್ಥವಾದ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಾಚ್ಯವು, ಅಗ್ನಿಯು ಅಮು, ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಾಚ್ಯವಾಗಿದೆ ಅದು, ಆ ಈ ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನಿಗಳೆಂಬ ಜೋಡಿಯು ಸಾಮವೆಂಬ ಒಂದೇ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಭಿಧೇಯವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸಾಮವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನಿಗಳೆಂಬ ಜೋಡಿಯು ಋಕ್ಸಾಮಗಳಂತೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಭಿನ್ನವಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನಿಗಳು ಋಕ್ಸಾಮಗಳು ಎಂದರ್ಥ.

ಸಾಮಾಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನಿದ್ವೈತ್ಯವನ್ನು (ಮಾಡಬೇಕೆಂದು) ವಿಧಿಸುವದ ಕ್ರೋಷ್ಕರ 'ಈ (ಪೃಥಿವಿಯೇ) ಸಾ, ಅಗ್ನಿಯು ಅಮು' ಎಂದು (ಹೇಳಿದೆ) ಎಂದು ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

**ಅನ್ತರಿಕ್ಷಮೇವರ್ಗಾನ್ವಯಃ ಸಾಮ ತದೇತದಸ್ಯಾವ್ಯಚ್ಯಥ್ಯಾ
ಥಗ್ಂ ಸಾಮ ತಸ್ಮಾದ್ಯಚ್ಯಥ್ಯಾಥಗ್ಂ ಸಾಮ ಗೀಯತೇಃ
ಸ್ತರಿಕ್ಷಮೇವ ಸಾ ವಾಯುರನುಸ್ತತ್ಸಾಮ || ೨ ||**

1. ಋಕ್ಕನ್ನೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಸಾಮವಾಗಿ ಗಾನಮಾಡುವರು? ಋಕ್ಕು ಆಧಾರವೆಂದೂ ಸಾಮವು ಅಧೇಯವೆಂದೂ ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಗಮಕವು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

2. ಒಂದೇ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಭಿಧೇಯವಾಗಿದ್ದು ಒಂದಿರುವದರಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಂಬಂಧವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ಎಂದರ್ಥ.

3. ಸಾ, ಅಮು ಎಂಬುವುಗಳಿಗೆ ಪೃಥಿವಿ, ಅಗ್ನಿ ಇವು ವಾಚ್ಯಗಳೆಂದು ಮೊದಲು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನಿಗಳು ಋಕ್ಸಾಮಗಳೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ಹೇತುವಾಗಿ ಎಣಿಸಿತ್ತು. ಈ ಎರಡನೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ "ಸಾಮ" ಎಂಬುದರಲ್ಲಿರುವ ಸಾ ಎಂಬಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವೀದೈತ್ಯವನ್ನೂ ಅಮು ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿದೈತ್ಯವನ್ನೂ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ವಿಧಿಸಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಪಕ್ಷವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನೂ ಒಪ್ಪಿದಂತೆ ಆಗಿದೆ.

೨. ಅಂತರಿಕ್ಷವೇ ಋಕ್ಕು, ವಾಯುವೇ ಸಾಮ. ಆ ಈ (ಸಾಮವು) ಈ ಋಕ್ಕಿನಮೇಲೆ ಏರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಋಕ್ಕಿನ (ಆಧಾರದ) ಮೇಲೆಯೇ ಸಾಮವು ಗಾನಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅಂತರಿಕ್ಷವೇ ಸಾ. ವಾಯುವು ಅನು ; ಅದು ಸಾಮವು.

ಅಂತರಿಕ್ಷವಾಯುಗಳೆಂದು ಋಕ್ಕನ್ನಮಗಳ ಉಪಾಸನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೯. ಅಂತರಿಕ್ಷಮೇವ ಋಕ್ ವಾಯುಃ ಸಾಮ ಇತ್ಯಾದಿಪೂರ್ವವತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅಂತರಿಕ್ಷವೇ ಋಕ್ಕು, ವಾಯುವೇ ಸಾಮ- ಎಂಬುದೇ ಮುಂತಾದ (ಗ್ರಂಥ ವನ್ನು) ಹಿಂದಿನ (ಕಂಡಿಕೆ)ಯಂತೆ (ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು).

ದ್ಯುಲೋಕಾದಿತ್ಯರೆಂದು ಋಕ್ಕನ್ನಮಗಳ ಉಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ದ್ಯೌರೇವರ್ಗಾದಿತ್ಯಃ ಸಾಮ ತದೇತದಸ್ಯಾನ್ಯಚ್ಯಧ್ಯೂಥಗ್ಂ
ಸಾಮ ತಸ್ಮಾದ್ಯಚ್ಯಧ್ಯೂಥಗ್ಂ ಸಾಮ ಗೀಯತೇ ದ್ಯೌರೇವ
ಸಾಽಽದಿತೋಽಮಸ್ತತ್ಸಾಮ || ೩ ||

೩. ದ್ಯುಲೋಕವೇ ಋಕ್ಕು, ಆದಿತ್ಯನೇ ಸಾಮವು. ಆ ಈ ಸಾಮವು ಈ ಋಕ್ಕಿನಮೇಲೆ ಏರಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಋಕ್ಕಿನ (ಆಧಾರದ) ಮೇಲೆಯೇ ಸಾಮವು ಗಾನಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ದ್ಯುಲೋಕ ವೇ ಸಾ, ಆದಿತ್ಯನೇ ಅನು ; ಅದು ಸಾಮವು.¹

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ನಕ್ಷತ್ರಾಣ್ಯೇವರ್ಕ್ಷನ್ದ್ರಮಾಃ ಸಾಮ ತದೇತದೇತಸ್ಯಾನ್ಯಚ್ಯ
ಧ್ಯೂಥಗ್ಂ ಸಾಮ ತಸ್ಮಾದ್ಯಚ್ಯಧ್ಯೂಥಗ್ಂ ಸಾಮ ಗೀಯತೇ
ನಕ್ಷತ್ರಾಣ್ಯೇವ ಸಾ ಚನ್ದ್ರಮಾ ಅಮಸ್ತತ್ಸಾಮ || ೪ ||

1. ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಆಚಾರ್ಯರು ಬಿಟ್ಟಿಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ನಾವು ತಲೆಬರಹವನ್ನು ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಮೇಲೆಯೇ ಬರೆದಿರುತ್ತೇವೆ. ಮುಂದೆಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

೪. ನಕ್ಷತ್ರಗಳೇ ಋಕ್ಕು, ಚಂದ್ರನೇ ಸಾಮವು. ಆ ಈ ಸಾಮವು, ಈ ಋಕ್ಕಿನ ಮೇಲೆ ಏರಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಋಕ್ಕಿನ (ಆಧಾರದ)ಮೇಲೆಯೇ ಸಾಮವು ಗಾನಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ನಕ್ಷತ್ರಗಳೇ ಸಾ, ಚಂದ್ರನೇ ಅಮ. ಅದು ಸಾಮವು.

ನಕ್ಷತ್ರಚಂದ್ರರೆಂದು ಋಕ್ಸಾಮೋಪಾಸನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೦ ನಕ್ಷತ್ರಾಣಾಮಧಿಪತಿಶ್ಚಂದ್ರಮಾಂ | ಅತಃ ಸ ಸಾಮ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಗೆ ಚಂದ್ರನು ಅಧಿಪತಿಯು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಸಾಮವು (ಎಂದಿದೆ).

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯದೇತದಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಶುಕ್ಲಂ ಭಾಃ ಸೈವರ್ಗಭ ಯನ್ನೀಲಂ
ಪರಃ ಕೃಷ್ಣಂ ತತ್ಸಾಮ ತದೇತದೇತಸ್ಯಾನ್ಯಚ್ಯುಧ್ಯಾಥಗ್ಂ
ಸಾಮ ತಸ್ಮಾದ್ಯಚ್ಯುಧ್ಯಾಥಗ್ಂ ಸಾಮ ಗೀಯತೇ || ೫ ||

೫. ಇನ್ನು ಈ ಅದಿತ್ಯನ ಬಿಳಿಯ ಭಾಸವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದೇ ಋಕ್ಕು ; ಇನ್ನು ನೀಲವಾಗಿ ಪರಕೃಷ್ಣವಾಗಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಸಾಮ. ಆ ಈ ಸಾಮವು ಈ ಋಕ್ಕಿನಮೇಲೆ ಏರಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಋಕ್ಕಿನ (ಆಧಾರದ)ಮೇಲೆ ಸಾಮವು ಗಾನಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.¹

ಅದಿತ್ಯನ ಶುಕ್ಲಕೃಷ್ಣಕಾಂತಿಗಳೆಂದು

ಋಕ್ಸಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೧. ಅಥ ಯದೇತತ್ ಆದಿತ್ಯಸ್ಯ ಶುಕ್ಲಂ ಭಾಃ ಶುಕ್ಲಾ ದೀಪ್ತಿಃ ಸೈವ
ಋಕ್ | ಅಥ ಯದಾದಿತ್ಯೇ ನೀಲಂ ಪರಃ ಕೃಷ್ಣಂ ಪರಃ ಅತಿಶಯೇನ ಕಾಷ್ಟ್ಯಂ
ತತ್ ಸಾಮ | ತದ್ಧಿ ಏಕಾಂತಸಮಾಹಿತದೃಷ್ಟೇದ್ಯಶ್ಯತೇ ||

1. ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಉಪಾಸನೆಯ ಅವಶಿಷ್ಟಭಾಗವಿದೆ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಈ ಆದಿತ್ಯನ ಬಿಳಿಯ ಭಾಸವಿದೆಯಲ್ಲ, ಬಿಳಿಯ ಕಾಂತಿಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದೇ ಋಕ್ಕು ಇನ್ನು ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ನೀಲವಾಗಿ ಪರಕೃಷ್ಣವಾದ (ಭಾಸವಿದೆಯಲ್ಲ) - ಪರನೆಂದರೆ ಅತಿಶಯವಾದ ಕಪ್ಪು (ಕಾಂತಿಯಿದೆಯಲ್ಲ) - ಅದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆ (ಕೃಷ್ಣ ಕಾಂತಿಯು) ಒಂದೇಸಮನೆ ನೆಟ್ಟ ದೃಷ್ಟಿಯವರಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆಯಲ್ಲವೇ ?

ಆದಿತ್ಯಾಂತರ್ಗತಪುರುಷನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯದೇನೈತದಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಶುಕ್ಲಂ ಭಾಃ ಸೈವ ಸಾಂಧ್ರಂ
ಯನ್ನೀಲಂ ಪರಃ ಕೃಷ್ಣಂ ತದನುಸ್ತತ್ಸಾನಾಥ ಯ ಏಷೋನ್ಮ
ರಾದಿತ್ಯೇ ಹಿರಣ್ಮಯಃ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಹಿರಣ್ಯಶ್ಶತ್ರು
ರ್ಹಿರಣ್ಯಕೇಶ ಆಪ್ರಣಖಾತ್ ಸರ್ವ ಏವ ಸುವರ್ಣಃ || ೬ ||

೬. ಇನ್ನು ಆದಿತ್ಯನ ಈ ಬಿಳಿಯ ಭಾಸವಿದೆಯಲ್ಲ, ಇದೇ ಸಾ ; ಇನ್ನು ನೀಲವಾಗಿರುವ ಪರಕೃಷ್ಣವಾದ (ಭಾಸವಿದೆಯಲ್ಲ), ಅದು ಅಮೃತ. ಅದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇನ್ನು ಆದಿತ್ಯನೊಳಗೆ ಈ ಹಿರಣ್ಮಯ ನಾದ ಪುರುಷನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವನಲ್ಲ, ಹಿರಣ್ಯಶ್ಶತ್ರುವಾಗಿ, ಹಿರಣ್ಯಕೇಶನಾಗಿ, ಪ್ರಣವವರೆಗೂ ಎಲ್ಲವೂ ಸುವರ್ಣವೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನಲ್ಲ—

ಆದಿತ್ಯಪುರುಷನ ವರ್ಣನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬.೨. ತೇ ಏವೈತೇ ಭಾಸಾ ಶುಕ್ಲಕೃಷ್ಣತ್ವೇ ಸಾ ಚ ಅಮೃತ್ ಸಾಮ |
ಅಥ ಯ ಏಷಃ ಅನ್ತರಾದಿತ್ಯೇ ಆದಿತ್ಯಸ್ಯಾನ್ತಃ ಮಧ್ಯೇ ಹಿರಣ್ಮಯಃ ಹಿರಣ್ಮಯ
ಇವ ಹಿರಣ್ಮಯಃ | ನ ಹಿ ಸುವರ್ಣವಿಚಾರತ್ವಂ ದೇವಸ್ಯ ಸಂಭವತಿ | ಋಕ್ಕಾನು
ಗೇಷ್ಠತ್ವಾಪಹತಪಾಪ್ಯತ್ವಾಸಂಭವಾತ್ | ನ ಹಿ ಸೌವರ್ಣೀ ಅಚೇತನೇ ವಾಪ್ಪಾದಿ
ಪ್ರಾಪ್ತಿರಸ್ತಿ, ಯೇನ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧೀತ | ಚಾಕ್ಷುಷೇ ಚ ಅಗ್ರಹಣಾತ್ | ಅತಃ
ಉಲ್ಲೋಪಮ ಏವ ಹಿರಣ್ಮಯಶಬ್ದಃ | ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಉತ್ತರೇ

1. ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಸ್ಕೃತದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಸಮಾಹಿತದೃಷ್ಟಿ ಎಂದಿದೆ ಎಂದು ಅ|| ಗೀ||
ಟೀಕೆ.

2. ಈ ವಾಕ್ಯವು ಮುಂಗಿನ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗುವದು.

ಷ್ವಪಿ ಸಮಾನಾ ಯೋಜನಾ | ಪುರುಷಃ ಪುರಿ ಶಯನಾತ್ | ಪುರಯತಿ ವಾ
 ಸ್ವೇನಾತ್ಮನಾ ಜಗತ್ ಇತಿ | ದೃಶ್ಯತೇ ನಿವೃತ್ತಚಕ್ಷುರ್ಭಿಃ, ಸನಾಹತಚೇತೋರ್ಭಿಃ
 ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದಿನಾಫನಾಪೇಕ್ಷಾಃ^೧ | ತೇಜಸ್ವಿನೋಽಪಿ ಶ್ರುಶ್ರುಕೇರಾವಯಃ
 ಕೃಷ್ಣಾಃ ಸ್ಯುಃ ಇತ್ಯತೋ ವಿಶಿನಷ್ಟಿ | ಹಿರಣ್ಯಶ್ರುಶ್ರುಹಿರಣ್ಯಕೇಶಃ ಇತಿ |
 ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯಾನ್ಯೇವಾಸ್ಯ ಶ್ರುಶ್ರೂಣಿ ಕೇರಾವ್ತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಪ್ರಣಯಾತ್ |
 ಪ್ರಣಯಃ ನಖಾಗ್ರಮ್ | ನಖಾಗ್ರೇಣ ಸಹ ಸರ್ವಃ ಸುನರ್ಣ ಇವ ಭಾರುನ
 ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅದೇ ಈ ಶುಕ್ಲಕೃಷ್ಣ ಭಾಸಗಳೇ ಸಾ, ಮತ್ತು ಅನು- (ಎಂದಾಗಿ) ಸಾಮ
 ವಾಗಿರುತ್ತವೆ.^೨

ಇನ್ನು^೩ (ಆನ್ತರಾದಿತ್ಯೇ (= ಆದಿತ್ಯಸ್ವಾಸ್ತಾಃ ಮಧ್ಯೇ) ಆದಿತ್ಯನ ಒಳಗ
 ಹಿರಣ್ಮಯನಾದ—ಹಿರಣ್ಮಯನಂತೆ ಇರುವವನು ಹಿರಣ್ಮಯನು (ಎಂದು ಉಪ
 ಮಾರ್ಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು). ಏಕೆಂದರೆ ದೇವನಿಗೆ^೪ ಸುನರ್ಣವಿಕಾರತ್ವ
 ವೆಂಬುದು ಸುಭವಿಸುವಹಾಗಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ (ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ) ಋಕ್ಸಾಮ
 ಗಳು ಗೆಣ್ಣು ಎಂಬುದು ಅಪಹತವಾಪ್ತನು ಎಂಬುದು (ಆಗ) ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ.
 ಹೇಗೆಂದರೆ ಅಚೇತನನಾದ ಸುನರ್ಣದ ವಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಪಾಪವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ
 ಪ್ರಸಕ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲ, ಇದ್ದರಲ್ಲವೆ, (ಅವನ್ನು) ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವದು ? ಚಾಕ್ಷುಷ್ ಪುರುಷ
 ನಲ್ಲಿ (ಸುನರ್ಣವಿಕಾರತ್ವವು) ಕಾಣಬರುವದು ಇಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ (ಹಿರಣ್ಮಯ
 ನಂತೆ ಇರುವವನು ಎಂದು) ಹಿರಣ್ಮಯಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಉಪಮೆಯು ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ
 ಎಂದೇ (ತಿಳಿಯಬೇಕು) — ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯನಾದ ಎಂದರ್ಥ ಮುಂದಿನ
 (ವಿಶೇಷಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ) ಇದಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿಯೇ ಹೊಂದಿಸಬೇಕು, (ಹಿರಣ್ಮಯ
 ನಾದ) ಪುರುಷನು— ಪುರದಲ್ಲಿ^೫ ಇರುವವನಿಂದ (ಪುರುಷನು), ಅಥವಾ ತನ್ನ
 ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಜಗತ್ತನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ^೬ (ಪುರುಷನು)—

1 ಇದು ವಾ|| ಪಾಠ, ಆ|| ಪಾಠವು “ಸಾಧನಾಪೇಕ್ಷಮ್” ಎಂದಿದೆ

2. ಈ ವಾಕ್ಯವು ಹಿಂದಿನ ಶುಕ್ಲಕೃಷ್ಣ ಕಾಂಡಗಳ ಉಪಾಸನೆಯ ವಾಕ್ಯ ಶೇಷವು

3 ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಅಂಗೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ, ಈಗ ಪ್ರಧಾನೋಪಾಸನೆಯನ್ನೂ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಟೀಕೆ.

4. ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಬಂಡದಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯನೊಳಗೂ ಕಣ್ಣಿನೊಳಗೂ ಇರುವನೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಪುರುಷನು ಪರಮೇಶ್ವರನೇ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೂ.ಭಾ ೧-೧-೨೦, ೨೧ನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

5. ಆದಿತ್ಯಶರೀರದಲ್ಲಿ, ಅಥವಾ ಆ ಶರೀರದೊಳಗಿನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ.

6. ತನ್ನದೇ ಆಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮರೂಪದಿಂದ ಸರ್ವಗತನಾಗಿರುವದರಿಂದ.

ಚಕ್ಷುಸ್ಸನ್ನು ಹಿಂತಿರುಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಮುಂತಾದ ಸಾಧನಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ, ಸಮಾಹಿತಚಿತ್ತರಾಗಿರುವವರಿಗೆ ಕಾಣಬರುತ್ತಾನೆಷ್ಟೆ (ಎಂದರ್ಥ).

ತೇಜಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಗಡ್ಡ ಮೈಗೂದಲು ಮುಂತಾದವು ಕಷ್ಟಾಗಿರಬಹುದು, ಆದ್ದರಿಂದ 'ಹಿರಣ್ಯಶ್ರುತುನಾಗಿ, ಹಿರಣ್ಯಕೇಶನಾಗಿ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ ಅವನ ಗಡ್ಡದ ಕೂದಲುಗಳೂ ಮೈಗೂದಲುಗಳೂ ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ ಎಂದರ್ಥ. ಪ್ರಣಬದವರೆಗೂ-ಪ್ರಣಬವೆಂದರೆ ಉಗುರಿನ ತುದಿ, ಉಗುರಿನ ತುದಿಯೂ ನೇರಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸುವರ್ಣದಂತೆ ಧಳಗುಟ್ಟುತ್ತಿರುವ ರೂಪದವನು ಎಂದರ್ಥ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಸ್ಯ ಯಥಾ ಕಪ್ತಾಸಂ ಪುಣ್ಣರಿಕಮೇವಮಕ್ಷಿಣೇ ತಸ್ಯೋದಿತಿ
ನಾಮ ಸ ಏಷ ಸರ್ವೇಭ್ಯಃ ಪಾಪೈಭ್ಯ ಉದಿತ ಉದೇತಿ ಹ ವೈ
ಸರ್ವೇಭ್ಯಃ ಪಾಪೈಭ್ಯೋ ಯ ಏವಂ ವೇದ || ೭ ||

೭. ಅವನಿಗೆ ಕಪ್ತಾಸದಂತಿರುವ ಪುಂಡರೀಕವಿರುವದಲ್ಲ, ಹಾಗೆ ಅಕ್ಷಿಗಳು. ಅವನಿಗೆ ಉತ್ ಎಂದು ಹೆಸರು, ಆ ಇವನು ಸರ್ವಪಾಪಗಳನ್ನೂ (ಬಿಟ್ಟು) ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದವನು. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತಿರುವನೋ ಅವನು ಎಲ್ಲಾ ಪಾಪಗಳನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟಿರುವನು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೩ ತಸ್ಯ ಏವಂ ಸರ್ವತಃ ಸುವರ್ಣವರ್ಣವ್ಯಾಪಿ ಅಕ್ಷೋರ್ವಿಶೇಷಃ | ಕಥಮ್ ? ತಸ್ಯ ಯಥಾ ಕವೇಃ ಮರ್ಕಟಸ್ಯ ಅಸಃ ಕವ್ಯಾಸಃ | ಅನೇರುಪವೇಶ ನಾರ್ಧಸ್ಯ ಕರಣೇ ಘೞಾ | ಕಪಿಪೃಷ್ಠಾಂತಃ ಯೇನ ಉಪವಿಶತಿ | ಕವ್ಯಾಸ ಇವ ಪುಂಡರೀಕಮ್ ಅತ್ಯಂತತೇಜಸ್ವಿ ಏವಮ್ ಅಸ್ಯ ದೇವಸ್ಯ ಅಕ್ಷಿಣೇ | ಉನ ಮಿತೋಪಮಾನತ್ವಾತ್ ನ ಹೀನೋಪಮಾ | ತಸ್ಯ ಏವಂಗುಣವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಯ ಗೌಣ ಮಿದಂ ನಾಮ ಉತ್ ಇತಿ | ಕಥಂ ಗೌಣತ್ವಮ್ ? ಸ ಏಷ ದೇವಃ ಸರ್ವೇಭ್ಯಃ ಪಾಪೈಭ್ಯಃ ಪಾಪುನಾ ಸಹ ತತ್ಪ್ರಾಯೋಭ್ಯಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | “ಯ ಅತ್ಮಾಪಹತ ಪಾಪ್ಯಾ” (೮-೭-೧) ಇತ್ಯಾದಿ ವಕ್ಷ್ಯತಿ | ಉದಿತಃ ಉತ್ ಇತಃ | ಉದ್ಗತಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅತೋಽಸೌ ಉನ್ನಾಮಾ | ತಮ್ ಏವಂ ಗುಣಸಂಪನ್ನಮ್ ಉನ್ನಾಮಾನಂ ಯಥೋಕ್ತೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಯೋ ವೇದ ಸೋಽಪಿ ಏವಮೇವ ಉದೇತಿ ಉದ್ಗಚ್ಛತಿ ಸರ್ವೇಭ್ಯಃ ಪಾಪೈಭ್ಯಃ | ಹ ವೈ ಇತ್ಯವಧಾರಣಾರ್ಥಾ ನಿಸಾತಾ | ಉದೇತ್ಯೇವ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

1. ಅ|| ಶಾಕದಲ್ಲಿ “ಅಸ್ಯ” ಎಂಬ ಮಾತಿದೆ ; ವಾ|| ತ|| ಶಾಕಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಇಲ್ಲ.

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಈಗ ಅವನು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸುವರ್ಣವರ್ಣದವನಾದರೂ (ಅವನ) ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಹೇಗೆಂದರೆ, ಅವನಿಗೆ—ಕಪಿಯ ಎಂದರೆ ಕೋತಿಯ ಆಸವು (ಕಪ್ಯಾಸವು. ಇಲ್ಲಿ) ಕೂತುಕೊಳ್ಳು ಎಂಬರ್ಥದ ಆಸಾ (ಧಾತು)ವಿಗೆ ಕರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಘಂಜಾಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಂದು (ಆಸ ಎಂಬ ರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ)¹, (ಕಪಿಯು) ಯಾವದರಿಂದ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವದೋ ² ಕಪಿಪ್ರತ್ಯಯದ ಕೊನೆಯು (ಕಪ್ಯಾಸ ವೆನಿಸುವದು)—ಕಪ್ಯಾಸದಂತಿರುವ ಪುಂಡರೀಕವು ಹೇಗೆ ಅತ್ಯಂತಕಾಂತಿಯುಕ್ತವಾಗಿರುವದೋ ಹಾಗೆ ಈ ದೇವನ ಅಕ್ಷಿಗಳು³ (ಇವೆ ಎಂಬರ್ಥ ಇದು) ಉಪಮಿತೋಪಮೆಯಾದ್ದರಿಂದ⁴ (ಇದು) ಹೀನೋಪಮೆಯಲ್ಲ.

ಈ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಅವನಿಗೆ ಉತ್ ಎಂಬೀ ಗೌಣನಾಮ(ವಿದೆ). (ಇದು) ಗೌಣವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ, ಆ ಈ ದೇವನು ಎಲ್ಲಾ ಪಾಪಗಳನ್ನೂ—ಪಾಪದಿಮೊಡಗೂಡಿದ ಅದರ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ⁵ ಎಂದರ್ಥ. “ಯಾವನು ಅಪಹತ ಪಾಪನಾದ ಆತ್ಮನೋ” (೮-೭-೧) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಮುಂದೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುವದಲ್ಲವೆ?—ಉದಿತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ (ಉತ್ ಇತಃ ಬಿಟ್ಟು ಮೇಲಕ್ಕಿದ್ದಿರುತ್ತಾನೆ), ಮೀರಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಉತ್ ಎಂದು ಹೆಸರು⁶ ಇಂಥ ಗುಣದಿಮೊಡಗೂಡಿರುವ ಆ ಉನ್ನಾಮಕ(ದೇವ)ನನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಯಾವನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ⁷ ಅವನೂ ಹೀಗೆಯೇ⁸ ಎಲ್ಲಾ ಪಾಪಗಳನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟೇಳುವನು, ಮೀರುವನು. ಹ ವೈ ಎಂಬ ನಿಸ್ಸಾತಗಳು ಅವಧಾರಣೆಗೆ (ಬಂದಿವೆ), ಮೀರಿಯೇ ಮೀರುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ.

1. ಭಾಷಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಘಂಜಾ ಬಂದಿದ್ದರೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಎಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ; ‘ಆಸ್ಯತೇ ಆನೇನ ಇತ್ಯಾಸಃ’ ಎಂದು ಕರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಧನ ಎಂದರ್ಥ.

2. ಕೆಂದಾವರೆಯಂತೆ ಕೆಂಪಾಗಿರುವ ಕಂಗಳು ಎಂದರ್ಥ.

3. ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ನೇರಾಗಿ ಕಪ್ಯಾಸ ಹೋಲಿಸುವೆ ಕೆಂದಾವರೆಗೆ—ಕಪ್ಯಾಸದಂಥ ಪುಂಡರೀಕಕ್ಕೆ—ಹೋಲಿಸಿರುವದರಿಂದ. 4 ಜನ್ಮದುಃಖಾದಿಗಳನ್ನೂ.

5. ಆ ನಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯಸ್ಥನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಗಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ, ಸೂಪರಹಿತನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೂ ಇಚ್ಛಾವಶದಿಂದ ಸಾಧಕಾನುಗ್ರಹಾರ್ಥವಾಗಿ ಮಾಯಾ ಮಯರೂಪವು ಇರಬಹುದಾಗಿದೆ (ಸೂ. ಭಾ. ೧-೧ ೨೦, ಭಾ ಭಾ. ೧೧೪, ೧೧೫).

6. ಪಾಪಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿರುತ್ತಾನೆ (೧. ದಿತಃ), ಆದ್ದರಿಂದ ಉತ್ ಎಂಬ ಗುಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ ನಾಮವಿದೆ.

7. ೨ ಪಾಸನೆಮಾಡಿರುವನೋ.

8. ಉನ್ನಾಮಕದೇವನಂತೆಯೇ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಸ್ಯ ಕ್ಷೃಣ್ವಾ ಸಾಮ ಚ ಗೇಷ್ಠಾ ತಸ್ಮಾದ್ಬಿದ್ವೀಧಸ್ತಸ್ಮಾತ್ತ್ರೈವೋದ್ಗಾ
 ತೈತಸ್ಯ ಹಿ ಗಾತಾ ಸ ಏಷ ಯೇ ಚಾಮುಷ್ಮಾತ್ ಪರಾಞ್ಚೋಽ
 ಲೋಕಾಸ್ತೇಷಾಂ ಚೇಷ್ಟೇ ದೇವಕಾಮಾನಾಂ ಚೇತ್ಯಧಿದೈವ
 ತಮ್ || ೮ ||

೮. ಅವನಿಗೆ ಮಕ್ಕೂ ಸಾಮವೂ ಗೆಣ್ಯಗಳು ; ಆದ್ದರಿಂದ
 ಉದ್ವೀಧನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಉದ್ಗಾತೃ (ವು ಉದ್ಗಾತೃ ವೆನಿಸುತ್ತಾನೆ).
 ಇವನನ್ನು ಉದ್ಗಾನಮಾಡುವವನಲ್ಲವೆ ? ಆ ಇವನು ಆ (ಆದಿತ್ಯ
 ನಿಂದ) ಆಚಿನ ಲೋಕಗಳವೆಯಲ್ಲ, ಅವುಗಳನ್ನೂ ದೇವಕಾಮಗಳನ್ನೂ
 ಈಶನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಅಧಿದೈವತವು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೪. ತಸ್ಯ ಉದ್ವೀಧತ್ವಂ ದೇವಸ್ಯ ಆದಿತ್ಯಾದೀನಾಮಿವ ವಿವಕ್ಷಿತಾಃ
 ಆಹುಃ | ತಸ್ಯ ಋಕ್ ಸಾಮ ಚ ಗೇಷ್ಠಾ | ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಕ್ಷಣೇ ಸರ್ವಣೇ |
 ಸರ್ವಾತ್ಮಾ ಹಿ ದೇವಃ | ಪರಾಪರಲೋಕಕಾಮೇಶಿತೃತ್ವಾತ್ ಉಪಪದ್ಯತೇ
 ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನ್ಯಾದ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಕ್ಷಣಮಗೇಷ್ಟತ್ವಮ್^೧ | ಸರ್ವಯೋನಿತ್ವಾಚ್ಚ | ಯತ ಏವಮ್
 ಉನ್ನಮಾ ಚ ಅಸೌ ಋಕ್ಸಾಮಗೇಷ್ಟಶ್ಚ ತಸ್ಮಾತ್ ಋಕ್ಸಾಮಗೇಷ್ಟತ್ವ
 ಪ್ರಾಪ್ತಮ್^೨ | ಉದ್ವೀಧತ್ವಮುಚ್ಯತೇ ಸರೋಕ್ಷೇಣ | ಸರೋಕ್ಷಸ್ರಿಯತ್ವಾತ್
 ದೇವಸ್ಯ ತಸ್ಮಾದ್ಬಿದ್ವೀಧಃ ಇತಿ | ತಸ್ಮಾತ್ತ್ರೈವ ಹೇತೋಃ ಉದಂ ಗಾಯತೀತಿ
 ಉದ್ಗಾತಾ | ಯಸ್ಮಾದ್ ಹಿ ಏತಸ್ಯ ಯಥೋತ್ತಸ್ಯ ಉನ್ನಮ್ನಃ ಗಾತಾಸೌ |
 ಅತೋ ಯುಕ್ತಾ ಉದ್ಗಾತಾ ಇತಿ ನಾಮಪ್ರಸಿದ್ಧಿರುದ್ಗಾತುಃ | ಸ ಏಷ ದೇವಃ
 ಉನ್ನಮಾ ಯೇ ಚ ಅಮುಷ್ಮಾತ್ ಆದಿತ್ಯಾತ್ ಪರಾಞ್ಚಃ ಪರಾಞ್ಚಾನಾತ್
 ಉಧಾವ್ವ ಲೋಕಾಃ, ತೇಷಾಂ ಲೋಕಾನಾಂ ಚ ಈಷ್ಟೇ | ನ ಕೇವಲಮ್
 ಈತಿತ್ವಮೇವ | ಚಲಬ್ದಾತ್ ಧಾರಯತಿ ಚ | “ಸ ದಾಧಾರ ಪೃಥಿವೀಂ
 ದ್ಯಾಢುತೇನಾಮ್” (ಋ ಸಂ ಮಂ ೧೦ ೧೦-೧೨೧-೧) ಇತಿ ಮನ್ತ್ರ
 ವರ್ಣಾತ್ | ಕಿಂ ಚ ದೇವಕಾಮಾನಾಮ್ ಈಷ್ಟೇ | ಇತ್ಯೇತತ್ ಅದಿದೈವತಂ
 ದೇವತಾವಿಷಯಂ ದೇವಸ್ಯ ಉದ್ವೀಧಸ್ಯ ಸ್ವರೂಪಮ್ ಉಕ್ತಮ್ ||

1. “ವಿವಕ್ಷಿತಾತ್” ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ವಾ|| ತೆ|| ಸಾಕವೇ ಮೇಲು.
2. “ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನ್ಯಾದ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಕ್ಷಣಮಗೇಷ್ಟತ್ವಮ್” ಎಂಬ ಅ|| ಸಾರಕ್ಕಿಂತ ಇದೇ ಮೇಲು.
3. ಈ ಸಾಕದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳಂತೆ ಆ ದೇವನಿಗೂ ಉದ್ಗೀಢತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು¹ (ಶ್ರುತಿ ಹೀಗೆಂದು) ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅವನಿಗೆ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿರೂಪದಿಂದ ಹೇಳಿದ ಋಕ್ಸೂ ಸಾಮವೂ ಗೆಣ್ಣುಗಳು, ದೇವನು ಸರ್ವಾತ್ಮನಲ್ಲವೇ² ? ಆಚಿನ, ಈಚಿನ- ಲೋಕ ಗಳಿಗೂ ಕಾಮಗಳಿಗೂ ಒಡೆಯನಾದ್ದರಿಂದ³ (ಅವನಿಗೆ) ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನಾದಿರೂಪದ ಋಕ್ಸಾಮಗಳು ಗೆಣ್ಣುಗಳೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣ ನಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ (ಇದು ಹೊಂದುತ್ತದೆ)⁴ ಹೀಗೆ ಇವನು ಉನ್ನಾಮಕನಾಗಿ ಯೂ ಋಕ್ಸಾಮಗೇಷ್ಟನಾಗಿಯೂ ಇರುವನಷ್ಟೆ, ಆದ್ದರಿಂದ-ಋಕ್ಸಾಮಗೇಷ್ಟತ್ವ ದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ⁵ ಉದ್ಗೀಢತ್ವವನ್ನು-‘ತಸ್ಮಾದ್ಗೀಢಃ’ (ಆದ್ದರಿಂದ ಉದ್ಗೀ ಧನು) ಎಂದು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ದೇವನು ಪರೋಕ್ಷಪ್ರಿಯ ನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ⁶

1. ಉದ್ಗೀಢವನ್ನು ಆದಿತ್ಯಪುರುಷನ ವ್ಯಪ್ತಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಈ ಪುರುಷನು ಉದ್ಗೀಢನೆಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂಬರ್ಥ.

2. ಸರ್ವಾತ್ಮನಾದ್ದರಿಂದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿರೂಪದ ಋಕ್ಸಾಮಗಳು ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡ ಬೇಕು, ಋಕ್ಸಾಮಗಳು ಮಾತ್ರ ಅವನಿಗೆ ಗೆಣ್ಣುಗಳೆಂದರೆ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನನೆಂದಂತೆ ಆದೀತು.

3. ಬರಿಯ ಋಕ್ಸಾಮಗಳು ಮಾತ್ರ ಅವನಿಗೆ ಗೆಣ್ಣುಗಳೆಂದರೆ ಸರ್ವಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಸರ್ವಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಅವನು ಆಳುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಹೊಂದುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಂದೇ ಹೇಳಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯಾತ್ಮಕ ಋಕ್ಸಾಮಗಳೇ ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತ.

4. ಸರ್ವಕ್ಕೂ ಕಾರಣನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅವನು ಸರ್ವಾತ್ಮನೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವು ; ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳೇ ಇಲ್ಲಿ ಗೆಣ್ಣುಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ಎಂಬುದು ಯುಕ್ತವೆಂದು ಭಾವ. ಹಿಂದೆ ಅಂಗೋಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗಲೆಂಬ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದಲೇ.

5. ಇಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯಮೂಲದಲ್ಲಿ ಏನೋ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಉನ್ನಾಮಕನೂ ಋಕ್ಸಾಮಗೇಷ್ಟನೂ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಎಂದು ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಹೇಳಿ ಉದ್ಗೀಢ ನೆಂಬ ನಾಮವು ಋಕ್ಸಾಮಗೇಷ್ಟತ್ವದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತೆಂಬುದು ಸರಿಯಾಗಲಾರದು. ಹೀಗೆಯೇ “ಋಕ್ಸಾಮಗೇಷ್ಟತ್ವೇ ಪ್ರಾಪ್ತೇ” ಎಂಬ ಅ|| ವಾ|| ತ|| ಪಾಠಗಳೂ ಹೊಂದು ವಂತಿಲ್ಲ; ಅ|| ಪಾಠವೇ ಟೀಕೆಗೆ ಸಮ್ಮತವೆಂಬಂತಿದೆ. ಉತ್ ಎಂಬ ನಾಮ, ಋಕ್ಸಾಮ ಗೇಷ್ಟತ್ವ- ಇವೆರಡನ್ನೂ ಹೇಳುವ ಹೆಸರಿರಬೇಕಾದರೂ ಉದ್ಗೀಢ ಎಂಬ ಪರೋಕ್ಷನಾಮ ವನ್ನೇ ಆ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದೆ ಎಂಬರ್ಥದ ವಾಕ್ಯವು ಇಲ್ಲಿ ರಬೇಕಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

6. ಆ ವೇದತೆಗಳಿಗಿಲ್ಲ ಪರೋಕ್ಷಪ್ರಿಯತ್ವವಿವೆ ; ಐ.ಭಾ. ೧-೩-೧೪ನ್ನು ನೋಡಿ.

ಅದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ (ಉದ್ಗಾತ್ಯವು) ಉತ್ತನ್ನು ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಉದ್ಗಾತ್ಯ (ವೆಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ) ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಉನ್ನಮಕ (ದೇವ)ನನ್ನು ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನಲ್ಲವೆ, ಅವನು ? ಅದರಿಂದ ಉದ್ಗಾತ್ಯನಿಗೆ 'ಉದ್ಗಾತ್ಯ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವದು ಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ

ಉನ್ನಮಕನಾದ ಆ ಈ ದೇವನು, ಆ ಆದಿತ್ಯನಿಂದ ಆಚೆಯ— (ಸೂರ್ಯನ) ಆಚೆಗೆ ಹೋಗುವವರಿಂದ (ಲೋಕಗಳನ್ನು) ವರಾಣ್ಷಾಃ (ಎಂದಿದೆ) —ಮೇಲಿನ ಲೋಕಗಳ ವೆಲ್ಲ, ಆ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಈಶನಮಾಡುತ್ತಾನೆ (ಆಳುತ್ತಾನೆ), (ಅವುಗಳನ್ನು) ಆಳುತ್ತಾನೆಂಬುದಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, (ಊ ಎಂಬರ್ಥದ ಚರಬ್ಬವಿರುವವರಿಂದ (ಅವುಗಳನ್ನು) ಫರಿಸಿಯೂ ಇರುತ್ತಾನೆ (ಎಂದು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು) "ಅವನು ಪೃಥಿವಿಯನ್ನೂ ಈ ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನೂ ಫರಿಸಿರುತ್ತಾನೆ" (ಋ ಸಂ ಮಂ. ೧೦-೧೦-೧೨೧-೧) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ ಮಂತ್ರವರ್ಣದಿಂದ (ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ) ¹ ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳ ಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಈಶನಮಾಡುತ್ತಾನೆ.²

ಹೀಗೆ ಅಧಿದೈವತವು, ಉದ್ಗಾಧದೇವನ ವೇನತಾಪಿಷಯವಾದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತು ³

ಒಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ಏಳನೆಯ ಖಂಡ
(ಉದ್ಗಾಧೋಪಾಸನೆ, ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಾಂಗೋಪಾಸನೆಗಳು

(೪ ಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥಾಧ್ಯಾತ್ಮಂ ನಾಗೇವಕಾಘ್ರಣಃ ಸಾಮ ತದೇತದೇತಸ್ಯಾ
ಮೃಚ್ಯಧ್ಯಾಥಗಂ ಸಾಮ ತಸ್ಮಾದ್ಯಚ್ಯಧ್ಯಾಥಗಂ ಸಾಮ
ಗೀಯತೇ | ನಾಗೇವ ಸಾ ಪ್ರಾಣೋಮಸ್ತತ್ಸಾಮ || ೧ ||

1. ದ್ಯುಲೋಕವು ಆದಿತ್ಯನಿಂದಾಚೆಗೆ ಇದೆ ಅದನ್ನು ಆದಿತ್ಯಪುರುಷನು ತನ್ನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ಅಧಾರವಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಋಕ್ಕು ಪ್ರಮಾಣವು
2. ಅವರ ಕಾಮಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಾನೆ.
3. ಇನ್ನುಮುಂದೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಬಾರುವದು ಎಂದು ಭಾವ

೧. ಇನ್ನು ಅಧ್ಯಾತ್ಮವು. ವಾಕ್ಯೇ ಋಕ್ಕು, ಪ್ರಾಣವು ಸಾಮವು. ಆ ಈ ಸಾಮವು ಈ ಋಕ್ಕಿನ ಮೇಲೆ ಏರಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಋಕ್ಕಿನ (ಆಧಾರದ) ಮೇಲೆಯೇ ಸಾಮವು ಗಾನಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ವಾಕ್ಯೇ ಸಾ, ಪ್ರಾಣವೇ ಅನು. ಅದು ಸಾಮವು.

ಪಾಗ್ವಾಣಗಳೆಂದು ಋಕ್ಕಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೫. ಅಥ ಅಘನಾ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಮ್ ಉಚ್ಯತೇ | ವಾಗೇವ ಋಕ್ ಪ್ರಾಣಃ ಸಾಮ | ಅಧರೋಪರಿಸ್ಥಾನತ್ರಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ | ಪ್ರಾಣೋ ಘ್ರಾಣಮುಚ್ಯತೇ | ಸಹ ವಾಯುನಾ | ವಾಗೇವ ಸಾ ಪ್ರಾಣೋನುಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವವತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಈಗ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ (ಸ್ವರೂಪವನ್ನು) ಹೇಳಲಾಗುವದು. ವಾಕ್ಯೇ ಋಕ್ಕು, ಪ್ರಾಣವು ಸಾಮ, ಏಕೆಂದರೆ ಕೆಳಗೆ, ಮೇಲೆ ಇರುವದೆಂಬುದು (ಎರಡಕ್ಕೂ) ಸಮಾನವಾಗಿದೆ¹ ಪ್ರಾಣವೆಂದರೆ (ಇಲ್ಲಿ) ವಾಯುವಿನಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಘ್ರಾಣವು ವಾಕ್ಯೇ ಸಾ, ಪ್ರಾಣವು ಅನು- ಎಂಬುದೇ ಮುಂತಾದದ್ದನ್ನು ಹಿಂದಿನಂತೆ (ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು).

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಚಕ್ಷುರೇವ ಗಾಫತ್ಮಾ ಸಾಮ ತದೇತದೇತಸ್ಯಾನ್ವಚ್ಯಧ್ಯಾಥಗ್ಂ
ಸಾಮ ತಸ್ಯಾದ್ಯಚ್ಯಧ್ಯಾಥಗ್ಂ ಸಾಮ ಗೀಯತೇ | ಚಕ್ಷುರೇವ
ಸಾಽಽತ್ಮಾಮಸ್ತತ್ಸಾನು || ೨ ||

೨. ಚಕ್ಷುಸ್ಸೇ ಋಕ್ಕು, ಆತ್ಮನೇ ಸಾಮ ; ಆ ಈ ಸಾಮವು ಈ ಋಕ್ಕಿನಮೇಲೆ ಏರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಋಕ್ಕಿನ (ಆಧಾರದ) ಮೇಲೆ ಸಾಮವು ಗಾನಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಚಕ್ಷುಸ್ಸೇ ಸಾ, ಆತ್ಮವು ಅನು. ಅದು ಸಾಮವು.

ಚಕ್ಷುಶ್ಚಾಯಾತ್ಮಗಳೆಂದು ಉಪಾಸನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೬. ಚಕ್ಷುರೇವ ಋಕ್, ಆತ್ಮಾ ಸಾಮ, ಆತ್ಮಾ ಇತಿ ಭಾಯಾತ್ಮಾ | ತತ್ಸತ್ತ್ವಾತ್ ಸಾಮ ||

1. ಋಕ್ಕು ಆಧಾರ, ಸಾಮವು ಅಧೀಯ, ಇದರಿಂದ ವಾಕ್ಯ ಕೆಳಗೆ, ಘ್ರಾಣ ಮೇಲೆ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಚಕ್ಷುಸ್ಸೇ ಋಕ್ಸು, ಆತ್ಮವು ಸಾಮ. (ಇಲ್ಲಿ) ಆತ್ಮವೆಂದರೆ ಭಾಯಾತ್ಮವು. ಆ (ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿ)ನಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ (ಅದು) ಸಾಮವು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಶ್ರೋತ್ರಮೇವರ್ಜುನಃ ಸಾಮ ತದೇತದೇತಸ್ಯಾನ್ಯಚ್ಯ
ಧ್ಯೂಢಗ್ಂ ಸಾಮ ತಸ್ಮಾದ್ಧ್ಯಚ್ಯಧ್ಯೂಢಗ್ಂ ಸಾಮ
ಗೀಯತೇ | ಶ್ರೋತ್ರಮೇವ ಸಾ ಮನೋನುಸ್ತತ್ಸಾಮ || ೩ ||

೩. ಶ್ರೋತ್ರವೇ ಋಕ್ಸು, ಮನಸ್ಸು ಸಾಮ, ಆ ಈ ಸಾಮವು ಈ ಋಕ್ಸಿನವೇಲೆ ಏರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ ; ಆದ್ದರಿಂದ ಋಕ್ಸಿನ (ಆಧಾರದ)ಮೇಲೆ ಸಾಮವು ಗಾನಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಶ್ರೋತ್ರವೇ ಸಾ, ಮನಸ್ಸು ಅಮ ; ಅದು ಸಾಮವು.

ಶ್ರೋತ್ರಮನಸ್ಸುಗಳೆಂದು ಉಪಾಸನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೭. ಶ್ರೋತ್ರಮೇವ ಋಕ್, ಮನಃ ಸಾಮ | ಶ್ರೋತ್ರಸ್ಯ ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ಮ ತ್ವಾತ್ ಮನಸಃ ಸಾಮತ್ವಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಶ್ರೋತ್ರವೇ ಋಕ್ಸು, ಮನಸ್ಸು ಸಾಮ. ಶ್ರೋತ್ರಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ಮ^೧ ವಾದ್ದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಸಾಮವು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯದೇತದಕ್ಷುಃ ಶುಕ್ಲಂ ಭಾಃ ಸೈವರ್ಗಥ ಯನ್ನೀಲಂ ಪರಃ
ಕೃಷ್ಣಂ ತತ್ ಸಾಮ ತದೇತದೇತಸ್ಯಾನ್ಯಚ್ಯಧ್ಯೂಢಗ್ಂ ಸಾಮ
ತಸ್ಮಾದ್ಧ್ಯಚ್ಯಧ್ಯೂಢಗ್ಂ ಸಾಮ ಗೀಯತೇ | ಅಥ ಯದೈವೇತ
ದಕ್ಷುಃ ಶುಕ್ಲಂ ಭಾಃ ಸೈವ ಸಾಃಥ ಯನ್ನೀಲಂ ಪರ ಕೃಷ್ಣಂ
ತದಮುಸ್ತತ್ಸಾಮ || ೪ ||

೪. ಇನ್ನು ಈ ಕಣ್ಣಿನ ಬಿಳಿಯ ಭಾಸವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದೇ ಋಕ್ಸು ; ಇನ್ನು ನೀಲವಾಗಿ ಪರಕೃಷ್ಣವಾದ (ಭಾಸ)ವಿದೆಯಲ್ಲ,

1. ಮನಸ್ಸಿನ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಶ್ರೋತ್ರವು ಕೇಳಲಾರದು.

ಅದು ಸಾಮವು. ಆ ಈ ಸಾಮವು ಈ ಋಕ್ಕಿನ ಮೇಲೆ ಏರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ ; ಆದ್ದರಿಂದ ಋಕ್ಕಿನ (ಆಧಾರದ) ಮೇಲೆ ಸಾಮವು ಗಾನಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಈ ಕಣ್ಣಿನ ಬಿಳಿಯ ಭಾಸವಿದೆಯಲ್ಲ. ಅದೇ ಸಾ ; ಇನ್ನು ನೀಲವಾಗಿ ವರಕೃಷ್ಣವಾಗಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಅಮ, ಅದು ಸಾಮವು.

ಕಣ್ಣಿನ ಶುಕ್ಲಕೃಷ್ಣಕಾಂತಿಗಳೆಂದು ಉಪಾಸನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೮. ಅಥ ಯದೇತದಕ್ಷಣಃ ಶುಕ್ಲಂ ಭಾಃ ಸೈವರ್ಗಧಯುನ್ನೀಲಂ ಪರಃ ಕೃಷ್ಣಮ್ ಆದಿತ್ಯೇ ಇವ ದೃಕ್ಯಕ್ತ್ಯಧಿಷ್ಠಾನಮ್, ತತ್ಸಾನು ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈ ಕಣ್ಣಿನ ಬಿಳಿಯ ಭಾಸವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದೇ ಋಕ್ಕು , ಇನ್ನು ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವಂತೆ ನೀಲವಾಗಿರುವ ವರಕೃಷ್ಣವಾಗಿ, ನೋಡುವ ಶಕ್ತಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿರುವ ಭಾಸವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಸಾಮವು

ಅಕ್ಷ್ಯಂತರ್ಗತಪುರುಷನೆಂದು ಉದ್ಗೀಥದ ಉಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯ ಏಷೋಃಸ್ತರಕ್ಷಿಣಿ ಪುರುಷೋ ದೃಕ್ಯತೇ ಸೈವ ಕ್ಷೃತ್ಸಾನು ತದುಕ್ಥಂ ತವ್ಯಜುಸ್ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ತಸ್ಯೈತಸ್ಯ ತದೇವ ರೂಪಂ ಯದನುಷ್ಯ ರೂಪಂ ಯಾನುಷ್ಯ ಗೇಷ್ಠೌ ತೌ ಗೇಷ್ಠೌ ಯನ್ನಾಮ ತನ್ನಾಮ || ೫ ||

೫. ಇನ್ನು ಅಕ್ಷಿಯೊಳಗೆ ಈ ಪುರುಷನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವನಲ್ಲ, ಅದೇ ಋಕ್ಕು, ಅದೇ ಸಾಮವು, ಅದೇ ಉಕ್ಥವು, ಅದೇ ಯಜುಸ್ಸು, ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮವು. ಆ ಇವನಿಗೆ ಅವನಿಗೆ ಯಾವದು ರೂಪವೋ ಅದೇ ರೂಪವು ; ಅವನಿಗೆ ಯಾವವು ಗೆಣ್ಣುಗಳೋ ಅವೇ ಗೆಣ್ಣುಗಳು ; ಯಾವದು ಹೆಸರೋ ಅದೇ ಹೆಸರು.

ಅಕ್ಷಿಪುರುಷನಿಗೂ ಆದಿತ್ಯಪುರುಷನ ರೂಪವೇ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೯. ಅಥ ಯ ಏಷೋಽನ್ತರಕ್ಷಣಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಪೂರ್ವವತ್ ಸೈವ ಋಕ್ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಂ ವಾಗಾದ್ಯಾಃ ಸೃಧಿವ್ಯಾದ್ಯಾ ಚ ಅಧಿದೈವತಮ್ | ಪ್ರಸಿದ್ಧಾ ಚ ಋಕ್ ಪಾದಬದ್ಧಾಕ್ಷರಾತ್ಮಿಕಾ | ತಥಾ ಸಾಮ | ಉಕ್ತಸಾಹ ಚರ್ಯಾದ್ಯಾ ಸ್ತೋತ್ರಂ ಸಾಮ ಋಕ್ ರಸ್ತಂ ಉಕ್ತಾದನ್ಯತ್ | ತಥಾ ಯಜುಃ ಸ್ವಾಹಾಸ್ವಧಾನಪತಾದಿ ಸರ್ವಮೇವ ವಾಗ್ಯಜುಃ | ತತ್ ಸ ಏವ | ಸರ್ವಾತ್ಮಕತ್ವಾತ್ ಸರ್ವಯೋನಿತ್ವಾಚ್ಚ ಇತಿ ಹಿ ಅಪೋಚಾಮ | ಋಗಾದಿ ವ್ರಕರಣಾತ್ ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಇತಿ ತ್ರಯೋ ವೇದಾಃ | ತಸ್ಯೈತಸ್ಯ ಚಾಕ್ಷುಷಸ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ತದೇವ ರೂಪಮ್ ಅತಿದಿಶ್ಯತೇ | ಕಿಂ ತತ್ ? ಯತ್ ಅಮುಷ್ಯ ಆದಿತ್ಯಪುರುಷಸ್ಯ ಹಿರಣ್ಮಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಯದಧಿದೈವತಮುಕ್ತಮ್ | ಯ್ ಅಮುಷ್ಯ ಗೇಷ್ಟ್ವಾ ಪರ್ವಣೇ ತಾನೇವ ಅಪ್ಯಾಪಿ ಚಾಕ್ಷುಷಸ್ಯ ಗೇಷ್ಟ್ವಾ | ಯಚ್ಚಾ ಮುಷ್ಯನಾಮ ಉತ್ ಇತಿ ಉದ್ಗೀಢ ಇತಿ ಚ ತದೇವಾಸ್ಯ ನಾಮ | ಸ್ಥಾನ ಭೇದಾತ್, ರೂಪಗುಣನಾಮಾತಿರೇಶಾತ್, ಈತಿತ್ಯತ್ಪ್ರವಿಷಯಭೇದವ್ಯಪ ದೇಶಾಚ್ಚ ಆದಿತ್ಯಚಾಕ್ಷುಷಯೋರ್ಭೇದಃ ಇತಿ ಚೇತ್ | ನ | 'ಅಮುನಾ (೧-೭-೭) ಅನೇನೈವ' (೧-೭-೮) ಇತಿ ಏಕಸ್ಯ ಉಭಯಾತ್ಮತ್ವವ್ರಾಪ್ತೃನು ಸವತ್ತೇಃ | ದ್ವಿಧಾಭಾವೇನ ಉಪಪದ್ಯತ ಇತಿ ಚೇತ್ | ವಕ್ಷ್ಯತಿ ಹಿ "ಸ ಏಕಧಾ ಭವತಿ ತ್ರಿಧಾ ಭವತಿ" (ಛಾಂ. ೭-೨೬-೨) ಇತ್ಯಾದಿ | ನ | ಚೇತನಸ್ಯೈಕಸ್ಯ ನಿರವಯವತ್ವಾತ್ ದ್ವಿಧಾಭಾವಾನುವನತ್ತೇಃ | ತಸ್ಮಾತ್ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾಧಿದೈವ ತಯೋರೇಕತ್ವಮೇವ | ಯತ್ತು ರೂಪಾದ್ಯತಿರೇಶೋ ಭೇದಕಾರಣಮ್ ಅಪೋಚಃ | ನ ತದ್ಭೇದಾವಗಮಾಯ ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ಸ್ಥಾನಭೇದಾತ್ ಭೇದಾಶಬ್ದಾ ಮಾ ಭೂತ್ ಇತ್ಯೇವಮರ್ಥಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು^೧ ಅಕ್ಷಿಯೊಳಗೆ ಈ ಪುರುಷನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವನಲ್ಲ,^೨ ಅವನೇ ಋಕ್ಕು, ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಾಗಿ ವಾಗಾದಿಯಾದ^೩ ಅಧಿದೈವತವಾಗಿ ಸೃಧಿವ್ಯಾದಿಯಾದ,^೪ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಪಾದಬದ್ಧವಾಗಿರುವ ಅಕ್ಷರಗಳ

1. ಈ ವಾ|| ಅ|| ತ|| ಪಾರವೇ ಸರಿಯಾದದ್ದು.

2. ಅಂಗೋಪಾಸನೆಗಳು ಮುಗಿದು ಪ್ರಧಾನೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿರುವದರಿಂದ.

3. ಭಾ. ಭಾ. ೬೨ರಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವಂತೆ ಸಮಾಹಿತಚಿತ್ತರಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವನಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ.

4. ಅಂಗೋಪಾಸನೆಗಳಲ್ಲಿ ಋಕ್ಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದ ವಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಋಕ್ಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ.

5. ಅಧಿದೈವತವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದ ಸೃಧಿವ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಋಕ್ಕುಬ್ದದಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ರೂಪವಾಗಿರುವ ಋಕ್ಕು (ಅವನೇ)^೧. ಹೀಗೆಯೇ ಸಾಮವು^೨ ಅಥವಾ ಉಕ್ಥದೊಡನೆ (ಋಕ್ಕುಬ್ರವು) ಇರುವದರಿಂದ^೩ ಸ್ತೋತ್ರವೇ ಸಾಮವು, ಋಕ್ಕು ಎಂದರೆ ಉಕ್ಥಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಶಸ್ತ್ರವು^೪. ಹೀಗೆಯೇ ಯಜುಸ್ಸು ಎಂದರೆ ಸ್ವಾಹಾ ಸ್ವಧಾ ವಷಟ್ ಮುಂತಾದ ವಾಕ್ಯೆಲ್ಲವೂ ಯಜುಸ್ಸು. ಅದು ಅವನೇ. ಏಕೆಂದರೆ (ದೇವನು) ಸರ್ವಾತ್ಮಕನೂ ಸರ್ವಕಾರಣನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುತ್ತೇವೆ^೫. ಋಗಾದಿಗಳ ಪ್ರಕರಣವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅವನೇ ಬ್ರಹ್ಮವು ಎಂದರೆ ಮೂರು ವೇದಗಳು (ಎಂದರ್ಥ) ^೬

ಆ ಈ ಚಾಕ್ಷುಷಪುರುಷನಿಗೆ ಅದೇ ರೂಪವನ್ನು ಅತಿದೇಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದು ಯಾವದು? ಆ ಆದಿತ್ಯಪುರುಷನಿಗೆ ಹಿರಣ್ಮಯನು ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಅಧಿದೈವತವಾಗಿ ಹೇಳಿತ್ತಲ್ಲ, (ಅವನೇ). ಅವನಿಗೆ ಯಾವವು ಗೇಷ್ಟಗಳೋ ಗಿಣ್ಣುಗಳೋ ಅವೇ ಈ ಚಾಕ್ಷುಷ(ಪುರುಷನಿಗೂ) ಗೇಷ್ಟಗಳು ಮತ್ತು ಅವನಿಗೆ ಉತ್ ಮತ್ತು ಉದ್ಗೀಧ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತಷ್ಟೆ, ಅದೇ ಇವನಿಗೂ ಹೆಸರು.

ಸ್ಥಾನವು ಬೇರೆಯಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ರೂಪಗುಣನಾಮಗಳನ್ನೂ ಅತಿದೇಶಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದಲೂ ಈಶಿತ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ವಿಷಯಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ಆದಿತ್ಯಚಾಕ್ಷುಷ(ಪುರುಷನಿಗೆ) ಭೇದವೇ ಎಂದರೆ ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಮುನಾ' (ಆ ಪುರುಷನಾಗಿಯೇ ೧-೭-೭), 'ಅನೇನೈವ' (ಇವನಾಗಿಯೇ ೧-೭-೮) ಎಂದು (ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ) ಒಬ್ಬನಿಗೇ ಎರಡು ಸ್ವರೂಪಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಹೊಂದದೆಹೋಗುತ್ತದೆ.^೭

•

1 ಶಬ್ದಾತ್ಮಕವಾದ ಋಕ್ಕನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಋಕ್ಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕೇ ಹೊರತು ಬರಿಯ ಶಬ್ದಮಾತ್ರವನ್ನಲ್ಲ

2. ಋಕ್ಕಿನಂತೆಯೇ ಸಾಮಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ

3 ಇದು ಋಕ್ಕೆಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಹೇತು.

4. ಉಕ್ಥವೆಂಬ ಶಸ್ತ್ರದೊಡನೆ ಸಾಮವನ್ನು ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ ಋಕ್ಕು ಎಂದರೆ ಉಕ್ಥವನ್ನು ಉಳಿದ ಶಸ್ತ್ರಗಳೆಂದೂ ಸಾಮವೆಂದರೆ ಸ್ತೋತ್ರವೆಂದೂ ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದು ಎಂದರ್ಥ.

5. ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವಕಾರಣನೂ ಸರ್ವಾತ್ಮನೂ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ಗೇಷ್ಟವೆಂದು ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಲನೆಯ ಕಂಡಿಕೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ (ಭಾ.ಭಾ. ೬೪ರಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವವೂ ಗೇಷ್ಟವೆಂಬುದಕ್ಕೇ ಇದನ್ನು ಹೇತುವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು ಯುಕ್ತ. ಆದಕಾರಣ ಇದು ಮೊದಲನೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೇ ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ.

6. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದರೆ ವೇದ ಸಾಮಾನ್ಯವು, ಋಗಾದಿಗಳನ್ನು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಹೇಳಿರುವದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪಂಪ್ರಾಜ್ಞಾನಾಂಭಿವಿಂಧ.

7 ಒಬ್ಬನೇ ಇಬ್ಬರು ಪುರುಷರಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅನಿಷ್ಟವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

(ಶಂಕೆ). - ಎರಡು ರೂಪವಾಗಿ ಆಗುವದರಿಂದ (ಅದೂ) ಹೊಂದಬಹುದಲ್ಲ! “ ಅವನು ಒಂದು ಬಗೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ, ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ ” (ಭಾಂ. ೭-೨೬-೨) ಎಂದು ಮುಂದೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ? ?

(ಪರಿಹಾರ):- ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಚೇತನವು ನಿರವಯವವಾದ್ದರಿಂದ ತಾನೊಂದೇ ಎರಡಾಗಿ ಆಗಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಅಧಿದೈವತ (-ಈ ಇಬ್ಬರು ಪುರುಷರೂ ಒಬ್ಬನೇ. ಇನ್ನು ರೂಪಾದಿಗಳ ಅತಿದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿರುವದು (ಅವರಿಬ್ಬರೂ) ಬೇರೆಯೆನ್ನುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ, ಅದು ಭೇದವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ (ತಿಳಿಸು)ವದಕ್ಕಲ್ಲ, ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಸ್ಥಾನಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುವದರಿಂದ (ಇಬ್ಬರೂ) ಬೇರೆ ಎಂಬ ಶಂಕೆಯುಂಟಾಗದಿರಲೆಂದು.*

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಏಷ ಯೇ ಚೈತನ್ಮಾದರ್ವಾಞ್ಚೋ ಲೋಕಾಸ್ತೇಷಾಂ
ಚೇಷ್ಟೇ ಮನುಷ್ಯಕಾಮಾನಾಂ(ಣಾಂ) ಚೇತಿ ತದ್ಯ ಇಮೇ
ವೀಣಾಯಾಂ ಗಾಯಂತೀತಂ ತೇ ಗಾಯಂತಿ ತಸ್ಮಾತ್ತೇ
ಧನಸನಯಃ || ೬ ||

೬. ಆ ಈತನು ಇವನಿಗಿಂತ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಈಚಿನ ಲೋಕಗಳಿವೆಯಲ್ಲ, ಅವುಗಳನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಆಳುತ್ತಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವೀಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಿರುವರಲ್ಲ, ಅವರು ಇವನನ್ನೇ ಹಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಧನಸನಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

(ಭಾಷ್ಯ)

೭೦. ಸ ಏಷ ಚಾಕ್ಷುಷಃ ಪುರುಷಃ ಯೇ ಚ ಏತನ್ಮಾತ್ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಾತ್ ಆತ್ಮನಃ ಅರ್ವಾಞ್ಚಃ ಅರ್ವಾಗ್ಗತಾಃ ಲೋಕಾಃ ತೇಷಾಂ ಚ ಈಷ್ಟೇ ಮನುಷ್ಯಸಂಬಂಧಿನಾಂ ಚ ಕಾಮಾನಾಮ್ | ತತ್ ತಸ್ಮಾತ್ ಯೇ ಇಮೇ ವೀಣಾಯಾಂ ಗಾಯಂತಿ ಗಾಯಕಾಃ ತ ಏತಮೇವ ಗಾಯಂತಿ | ಯನ್ಮಾತ್ ಈಶ್ವರಂ ಗಾಯಂತಿ ತಸ್ಮಾತ್ ತೇ ಧನಸನಯಃ ಧನಲಾಭಯುಕ್ತಾಃ | ಧನವಂತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

1. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಕ್ತಾನಿಷ್ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ ' - ಎಂದು ಶಂಕೆ.

2. ಉದಾಹೃತಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಶರೀರಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿ ಆಗುವವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ, ಆದರೆ ಪುರುಷನು ಚೇತನನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅವನು ಹಾಗೆ ಎರಡಾಗಲಾರನು.

3. ಈ ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ಸೂ. ಭಾ. ೧-೧-೨೦, ೨೧ರಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮನದಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ ಚಾಕ್ಷುಷಪುರುಷನು ಈ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕನಾದ ಆತ್ಮನ ಈಚಿನ ಕೆಳಗೆ ಇರುವ ಲೋಕಗಳಿವೆಯಲ್ಲ, ಅವುಗಳನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯಸಂಬಂಧಿಗೋದ ಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಆಳುತ್ತಿರುವನು (ತತ್ = ತಸ್ಮಾತ್) ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರು ಈಗಾಯಕರು ವೀಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಿರುವರಲ್ಲ, ಅವರು ಇವನನ್ನೇ ಹಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ (ಹೀಗೆ) ಈಶ್ವರನನ್ನೇ (ಯೋಗ) ಹಾಡುತ್ತಾರಷ್ಟೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಧನನನಗಲು, ಧನಲಾಭಯುಕ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ, ಧನವಂತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥ

ಆದಿತ್ಯಾಕ್ಷಿಪುರುಷೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಸಾಮ ಗಾಯತ್ಯುಭೌ ಸ
ಗಾಯತಿ ಸೋಮುನ್ಮೈವ ಸ ಏಷ ಯೇ ಚಾಮುಷ್ಮಾತ್ ಪರಾ
ಇಷ್ಟೋ ಲೋಕಾಸ್ತಾಗ್ಂ ಶ್ಚಾವೋತಿ ದೇವಕಾಮಾಗ್ಂಶ್ಚ ||

ಅಥಾನೇನ್ಮೈವ ಯೇ ಚೈತಸ್ಮಾದರ್ವಾಇಷ್ಟೋ ಲೋಕಾ
ಸ್ತಾಗ್ಂಶ್ಚಾವೋತಿ ಮನುಷ್ಯಕಾಮಾಗ್ಂಶ್ಚ ತಸ್ಮಾದು ಹೈವಂ
ವಿದುದ್ಗತಾ ಬ್ರೂಯಾತ್ || ೮ ||

ಕಂ ತೇ ಕಾಮಮಾಗಾಯಾನೀತ್ಯೇಷ ಹೈವ ಕಾಮಾಗಾನ
ಸ್ಯೇಷ್ಟೇ ಯ ಏವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಸಾಮ ಗಾಯತಿ ಸಾಮ
ಗಾಯತಿ || ೯ ||

೭. ಇನ್ನು ಯಾವನು ಇದನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಸಾಮವನ್ನು ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು (ಈ) ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಗಾನ ಮಾಡಿದವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಆತನಾಗಿಯೇ, ಆ ಇವನು, ಅವನಿಗಿಂತ ಆಚಿನ ಲೋಕಗಳಿವೆಯಲ್ಲ, ಅವನ್ನೂ ದೇವಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ;

೮-೯. ಇನ್ನು ಇವನಾಗಿಯೇ, ಇವನಿಗಿಂತ ಈಚಿನ ಲೋಕಗಳಿರುತ್ತವೆಯಲ್ಲ, ಅವನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಹೀಗೆಂದರಿತ ಉದ್ಗಾತೃವು 'ನಿನಗೆ ಯಾವ ಕಾಮವನ್ನು ಗಾನಮಾಡಲಿ?' ಎಂದು ನುಡಿಯಬೇಕು.

1. ವೀಣೆಯನ್ನು ಬಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಹಾಡುತ್ತಿರುವರಲ್ಲ - ಎಂದರ್ಥ.

ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ಸಾಮವನ್ನು ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅವನೇ ಕಾಮಾಗಾಸಕ್ಕೆ ಶಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ, (ಯಾವನು) ಸಾಮ ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನೇ ಶಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ಆದಿತ್ಯಚಾಕ್ಷುಷರೂಪದಿಂದ ಸರ್ವಲೋಕಕಾಮಾಪ್ತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೭೧ ಅಥ ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಯಥೋಕ್ತಂ ದೇವಮ್ ಉದ್ಗೀಧಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಸಾಮ ಗಾಯತಿ ಉಭೌ ಸ ಗಾಯತಿ ಚಾಕ್ಷುಷಮ್ ಆದಿತ್ಯಂ ಚ | ತಸ್ಯ ಏಸಂವಿದಃ ಫಲಮುಚ್ಯತೇ | ಸಃ ಅಮುನೈವ ಆದಿತ್ಯೇನ | ಸ ಏಷಃ ಯೇ ಚ ಅಮುಷ್ಯತ್ ವರಾಣ್ಶೋ ಲೋಕಾಃ ತುಂಶ್ಚ ಆಪ್ನೋತಿ | ಆದಿತ್ಯಾನ್ವರ್ಗತ ದೇವೋ ಭೂತ್ಯೇತ್ಯರ್ಥಃ | ದೇವಕುಮಾರ್ಶ್ಚ | ಅಥ ಅನೇನೈವ ಚಾಕ್ಷುಷೇಣೈವ ಯೇ ಚ ಏತನ್ಮಾರ್ವಾಣ್ಶೋ ಲೋಕಾಃ ತುಂಶ್ಚ ಆಪ್ನೋತಿ | ಮನುಷ್ಯ ಕಾಮಾರ್ಶ್ಚ | ಚಾಕ್ಷುಷೋ ಭೂತ್ಯು ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಯಾವನು ಇದನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ದೇವನೆಂದು ಉದ್ಗೀಧವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಸಾಮವನ್ನು ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಚಾಕ್ಷುಷ(ಪುರುಷ)ನನ್ನೂ ಆದಿತ್ಯ(ಪುರುಷ)ನನ್ನೂ ಗಾನ ಮಾಡಿದವನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡ ಅವನಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ, ಅವನು ಈ ಆದಿತ್ಯನಾಗಿಯೇ, (ತಾನೂ) ಆದಿತ್ಯಾಂತರ್ಗತನಾದ ದೇವನಾಗಿ ಎಂದರ್ಥ ; ಆ ಇವನು¹ ಆ (ಆದಿತ್ಯನ) ಆಚೆಗಿರುವ ಲೋಕಗಳಿಗೆಯೆಲ್ಲ, ಅವನ್ನೂ, ದೇವ ಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇನ್ನು² ಈ ಚಾಕ್ಷುಷಪುರುಷನಾಗಿಯೇ (ತಾನೂ) ಚಾಕ್ಷುಷ(ಪುರುಷ)ನಾಗಿಯೇ ಎಂದರ್ಥ, ಈತನಿಗಿಂತ ಈಚಿನ ಲೋಕಗಳಿಗೆಯೆಲ್ಲ, ಅವನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

1. ಉಪಾಸ್ಯನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ ತಾನೆಂಬ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದು ಅವನನ್ನೇ ಸೇರಿರುವ ಈ ಉಪಾಸಕನು ಎಂದರ್ಥ. ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಉಪಾಸನೆಯ ಫಲವು ದೊರೆಯುವವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೂ. ಭಾ. ೩-೩-೫೯ (ಭಾ.ಭಾ. ೪೨೯)ನ್ನು ನೋಡಿ

2. ಅಥ (ಇನ್ನು) ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಆದಿತ್ಯನಾದ ಬಳಿಕ ಎಂಬ ಅನಂತರ್ಯಾರ್ಥ ವಿಲ್ಲ, ಆದಿತ್ಯಪುರುಷನಾದಂತೆಯೇ ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಆಧಾರದಿಂದಲೇ ಹಿಂದೆ ಭಾ.ಭಾ. ೬೯ರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಎರಡು ರೂಪವಾಗಲಾರನು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದದ್ದು.

ಆದಿತ್ಯಚಾಕ್ಷುಷವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲ ಉದ್ಗಾತ್ರವಿನ ಮಹಿಮೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೭೨. ತಸ್ಮಾತ್ ಉ ಹ ವನಂವಿತ್ ಉದ್ಗಾತಾ ಬ್ರೂಯಾತ್ ಯಜ ಮಾನಮ್ ಕಿಮ್ ಇಷ್ಟಂ ತೇ ತವ ಕಾಮಮ್ ಆಗಾಯಾಸಿ ? ಇತಿ | ಏಷ ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ಉದ್ಗಾತಾ ಕಾಮಾಗಾನ್ಯ ಉದ್ಗಾತೇನ ಕಾಮಂ ಸಂವಾದಯಿತುಮ್ ಈಷ್ಟೇ ಸಮರ್ಥಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಕೋಸಾ ? ಯ ಏವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ನಾಮ ಗಾಯತಿ | ದ್ವಿರುಕ್ತಿಃ ಉವಾಸನಸಮಾಪ್ತಾರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಹೀಗೆಂದಂತ ಉದ್ಗಾತ್ರವು ಯಜಮಾನನನ್ನು 'ನಿನಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಯಾವ ಕಾಮವನ್ನು ಗಾನಮಾಡಲಿ ?' ಎಂದು ಕೇಳಬೇಕು. (ಹಿ = ಯಸ್ಮಾತ್) ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಉದ್ಗಾತ್ರವು ಕಾಮಾಗಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಉದ್ಗಾತನಿಂದ ಕಾಮವನ್ನು ಸಂವಾದಿಸಿ ಕೊಡುವದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ, ಸಮರ್ಥನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಯಾರವನು ? ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡು ನಾಮವನ್ನು ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನೋ (ಅವನು. ನಾಮ ಗಾಯತಿ ಎಂದು) ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿರುವದು (ಈ) ಉಪಾಸನೆಯು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತೆಂದು (ತಿಳಿಸು)ವದಕ್ಕೆ.

ಒಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ಎಂಟನೆಯ ಖಂಡ

(ಉದ್ದೀರ್ಘೋಪಾಸನೆ ಪ್ರಕಾರಾಂತರ)

ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೭೩. ಅನೇಕಥಾ ಉವಾಸ್ಯತ್ವಾತ್ ಅಕ್ಷರಸ್ಯ ಪ್ರಕಾರಾಂತರೇಣ ಪರೋ ವರೀಯಸ್ತ್ವಗುಣಫಲಮ್ ಉಪಾಸನಾಂತರಮ್ ಅನಿನಾಯ | ಇತಿಹಾಸಸ್ತು ಸುಖಾವಬೋಧನಾರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಉದ್ದೀರ್ಘಾವಯವವಾದ ಈ) ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ, ಪರೋವರೀಯಸ್ತ್ವ

ಗುಣವೆಂಬ ಫಲವುಳ್ಳ ಇನ್ನೊಂದು ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು¹ (ಶ್ರುತಿಯು ಇಲ್ಲಿ) ತಂದಿರುತ್ತದೆ. (ಇಲ್ಲಿರುವ) ಕಥೆಯೂ, ಎಂದರೆ (ವಿಷಯವು) ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕಾಗಿ (ಬಂದಿದೆ).

ಶಿಲಕಾದಿಗಳ ಸಂವಾದಕ್ಕೆ ಅವತರಣಿಕೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತ್ರಯೋ ಹೋದ್ಗೀರ್ಥೇ ಕುಶಲಾ ಬಭೂವುಃ ಶಿಲಕಃ ಶಾಲಾವತ್ಯ
ಚೈಕಿತಾಯನೋ ದಾಲ್ಭ್ಯಃ ಪ್ರವಾಹಣೋ ಜೈವಲಿರಿತಿ ತೇ
ಹೋಚುರುದ್ಗೀರ್ಥೇ ವೈ ಕುಶಲಾಃ ಸ್ತೋ ಹನ್ತೋದ್ಗೀರ್ಥೇ
ಕಥಾಂ ವದಾಮ ಇತಿ || ೧ ||

೧. ಶಿಲಕ ಶಾಲಾವತ್ಯ, ಚೈಕಿತಾಯನ ದಾಲ್ಭ್ಯ, ಪ್ರವಾಹಣ ಜೈವಲಿ -ಎಂದು ಉದ್ಗೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕುಶಲರಾದ ಮೂವರಿದ್ದರು. ಅವರು ಇಂತೆಂದರು : 'ಉದ್ಗೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕುಶಲರಿದೇವಷ್ಟೆ, ಉದ್ಗೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕಥೆಯನ್ನು ವಾದಮಾಡೋಣ !'

(ಭಾಷ್ಯ)

೭೪ ತ್ರಯಃ ತ್ರಿಸಂಖ್ಯಾಕಾಃ | ಹ ಇತಿ ಐತಿಹ್ಯಾರ್ಥಃ | ಉದ್ಗೀರ್ಥೇ ಉದ್ಗೀರ್ಥಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರತಿ | ಕುಶಲಾಃ ನಿಪುಣಾ ಬಭೂವುಃ | ಕಸ್ತಿಸ್ತಿತ್ ದೇಶೇ ಕಾಲೇ ಚ ನಿಮಿತ್ತೇ ವಾ ಸಮೇತಾನಾಮ್ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ನ ಹಿ ಸರ್ವಸ್ಯ ನ ಜಗತಿ ತ್ರಯಾಣಾಮೇವ ಕೌಶಲಮ್ ಉದ್ಗೀರ್ಥಾದಿವಿಜ್ಞಾನೇ | ಶ್ರುತಯಂತೇ ಹಿ ಉಷಸ್ವಿಜಾನುರೂಪೈಕೇಯಪ್ರಭೃತಯಃ ಸರ್ವಜ್ಞಕಲ್ಪಾಃ | ಕೇ ತೇ ತ್ರಯ ಇತಿ ? ಆಹ | ಶಿಲಕೋ ನಾಮತಃ | ಶಲಾವತೋಽಪತ್ಯಂ ಶಾಲಾವತ್ಯಃ | ಚಿಕಿತಾಯನಸ್ಯ ಅಪತ್ಯಂ ಚೈಕಿತಾಯನಃ | ದಲ್ಭಗೋತ್ರೋ ದಾಲ್ಭ್ಯಃ | ದ್ವಾ ಮುಷ್ಯಾಯನೋ ವಾ | ಪ್ರವಾಹಣೋ ನಾಮತಃ | ಜೀವಲಸ್ಯ ಅಪತ್ಯಂ ಜೈವಲಿಃ | ಇತಿ ಏತೇ ತ್ರಯಃ | ತೇ ಹ ಉಚುರನ್ಯೋನ್ಯಮ್ | ಉದ್ಗೀರ್ಥೇ ವೈ ಕುಶಲಾಃ ನಿಪುಣಾಃ ಇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಃ ಸ್ತಃ | ಅತಃ ಹಂತ ಯದ್ಯನುಮತಿರ್ಭವತಾಮ್ ಉದ್ಗೀರ್ಥೇ ಉದ್ಗೀರ್ಥಜ್ಞಾನನಿಮಿತ್ತಾಂ ಕಥಾಂ ವಿಚಾರಣಾಂ ಪಕ್ಷಪ್ರತಿಪಕ್ಷೋಪ

1. ಹಿಂದಿನ ಉಪಾಸನೆಯಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮವ್ಯಸ್ಥಿಯನ್ನು ಉದ್ಗೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವ ಪ್ರಕಾರವನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಶೇಷಣಗಣಾದ ಗುಣಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುವದರಿಂದ ಇವೆರಡೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಉಪಾಸನೆಗಳೇ ಎಂದು ಸೂ.ಭಾ. ೩-೩-೭, ಭಾ.ಭಾ ೩೦೯ರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ನ್ಯಾಸೇನ ವದಾಮುಃ ವಾದಂ ಕುರ್ಮುಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಥಾ ಚ ತದ್ವಿದ್ಯಸಂಸಾರದೇ
ವಿಪರೀತಗ್ರಹಣನಾಶಃ, ಅಪೂರ್ವವಿಜ್ಞಾನೋಪಜನಃ, ಸಂಶಯನಿವೃತ್ತಿಶ್ಚ
ಇತ್ಯತಃ ತದ್ವಿದ್ಯಸಂಯೋಗಃ ಕರ್ತವ್ಯಃ ಇತಿ ಚ ಇತಿಹಾಸವ್ರಯೋಜನಮ್ |
ದೃಶ್ಯತೇ ಹಿ ಶಿಲಕಾದೀನಾಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮೂವರು, ಮೂರು ಸಂಖ್ಯೆಯವರು- ಹ ಎಂಬುದು (ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ)
ಹೀಗೆ ನಡೆಯಿತೆಂದು (ತಿಳಿಸು)ನವಕ್ಕಾಗಿ (ಬಂದದ್ದು) 1- ಉದ್ಗೀಧದಲ್ಲಿ, ಉದ್ಗೀಧ
ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಕುಶಲರಿದ್ದರು, ಜಾಣರಾಗಿದ್ದರು (ಎಂದರ್ಥ). ಯಾವದೋ ಒಂದು
ದೇಶದಲ್ಲಿ, ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದವರಲ್ಲಿ (ಮೂವರು
ಕುಶಲರಿದ್ದರು) ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವಕೆಂದರೆ ಇದಿಯ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮೂವರಿಗೆ
ನಾತ್ರವೇ ಉದ್ಗೀಧಾವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಕೌಶಲ(ವಿತ್ತು) ಎಂದಾಗಲಾರದು.
ಉಷ್ಣ, ಜಾನಶ್ರುತಿ, ಕೈಕೇಯಿ 2 - ಮೂವರೂ ಸರ್ವಜ್ಞ ಕಲ್ಪರನ್ನು ಶ್ರುತಿ
ಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲವೆ ?

ಆ ಮೂವರು ಯಾರು ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಶಿಲಕನೆಂಬುದು
(ಅವನ) ಹೇಳು, ಶಲಾಚತನ ಮಗನು ಶಲಾಚತ್ಯನು. ಚಿಕಿತಾಯನನ ಮಗನು
ಚೈಕಿತಾಯನನು, ದಲ್ಬಗೋತ್ರದವನಾದ್ದರಿಂದ ದಾಲ್ಬ್ಯನು. ಅಥವಾ (ಈ ಚೈಕಿ
ತಾಯನ ದಾಲ್ಬ್ಯನು) ದ್ವ್ಯಾಮುಷ್ಯಾಯಣನು 3 (ಎಂದೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡ
ಬಹುದು). ವ್ರವಾಹಣ(ನೆಂಬುದು ಮೂರನೆಯವನ) ಹೆಸರು, ಜೀವಲನ
ಮಗನಾದ್ದರಿಂದ (ಅವನು) ಜೈವಲನು. ಹೀಗೆ ಮೂವರು (ಕುಶಲರಿದ್ದರು)

ಅವರು ಒಬ್ಬರೊಡನೊಬ್ಬರು ಹೀಗೆಂದುಕೊಂಡರು - “ಉದ್ಗೀಧದಲ್ಲಿ ಕುಶಲ
ರೆಂದು (ವೈ=ವ್ರಸಿದ್ಧಾಃ) ವ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವೆವಷ್ಟೆ, ಆದ್ದರಿಂದ (ಹತ್ರ=ಯದ್ವನು
ಮತಿರ್ಭವತಾಮ್) ತಾವು ಒಪ್ಪುವದಾದರೆ, ಉದ್ಗೀಧದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಉದ್ಗೀಧ
ಜ್ಞಾನನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಕಥೆಯನ್ನು 4 ವಿಚಾರವನ್ನು ವಕ್ಷಪ್ರತಿಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ

1. ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಅನುವಾದದಲ್ಲಿ ಈ ಹ ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುವಾದಮಾಡದೆ ಬಿಟ್ಟು
ಬಿಟ್ಟಿದೆ ಮುಂದೆಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು

2. ಉಷ್ಣಿಯ ಕಥೆಯು ಮುಂದಿನ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಬರುವದು, ಜಾನಶ್ರುತಿಯ ಕಥೆಯು
ಸಂವರ್ಗವಿಷಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ೪-೧ರಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ; ಕೈಕೇಯನ ಕಥೆಯು ವೈಶ್ವಾನರ
ವಿಷಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ೫-೧ರಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ವಿಷಯಲ್ಲಿ
ನಿಪುಣರೇ, ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದು ಒಂದಾನೊಂದು ಸಂವರ್ಗಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ
ಸೇರಿದ್ದು ಎನ್ನಬೇಕು.

3. ಒಬ್ಬನ ಮಗನು, ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ದತ್ತು- ಹೀಗೆ ಎರಡು ಗೋತ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು.

4. ಚರ್ಚೆಯನ್ನು. ವಾದ, ಜಲ್ಪ, ವಿತಂಡಾ - ಇವೆಲ್ಲ ಕಥೆಗಳೆಂದು, ಚರ್ಚಾಭೇದ
ಗಳೆಂದು, ನೈಯಾಯಿಕರ ಸಮಯ.

ಮೂಲಕ (ಚರ್ಚೆಯನ್ನು) ಹೇಳಿ ವಾದಮಾಡೋಣ !” ಹೀಗಾದರೆ ತದ್ವಿದ್ಯ ರೊಡನೆ ಸುಮದಮಾಡುವದರಿಂದ ತಪ್ಪುತಿಳಿನಳಿಕೆಯ ನಾಶವೂ, ಹೊಸ ತಿಳಿ ವಳಿಕೆಯುಂಟಾಗುವದೂ, ಸಂಶಯವು ತೊಲಗುವದೂ (ಆಗುತ್ತದೆ). ಆದ್ದರಿಂದ ತದ್ವಿದ್ಯರೊಡನೆ ಸೇರುವದನ್ನು (ಸಾಧನ)ಮಾಡಬೇಕು.¹ ಎಂಬಿದೂ ಕಥೆಯ ಪ್ರಯೋಜನವು. ಶಿಲಕಾದಿಗಳು (ಹೀಗೆ) ಸೇರಿದರು² ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರು ತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ ?

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಥೇತಿ ಹ ಸಮುಪವಿವಿಶುಃ ಸ ಹ ಪ್ರನಾಹಣೋ ಜೈವಲಿ
ರುನಾಚ ಭಗವಂತಾನ್ತಾಗ್ರೇ ವದತಾಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಯೋರ್ವದತೋ
ರ್ವಾಚಗ್ಂ ಶ್ರೋಷ್ಯಾಮಿತಿ || ೨ ||

೨. ಹಾಗೇ ಆಗಲೆಂದು ಅವರು ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು. ಆ ವ್ರನಾಹಣ ಜೈವಲಿಯು ಇಂತೆಂದನು: ‘ಭಗವಂತರಾದ (ತಾವಿಬ್ಬರೇ) ಮೊದಲು ವಾದಮಾಡಿರಿ ; ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಕೇಳುತ್ತಿರುವೆನು.’

(ಭಾಷ್ಯ)

೭೫. ತಥೇತ್ಯುಕ್ತಾ ತೇ ಸಮುಪವಿವಿಶುಃ ಹ ಉಪನಿಷ್ಠವಂತಃ ಕಿಲ | ತತ್ರ ರಾಜ್ಞಃ ಪ್ರಾಗಲ್ಭ್ಯೈಃ ಸ ಹ ವ್ರನಾಹಣೋ ಜೈವಲಿರುನಾಚ ಇತರೌ | ಭಗವಂತಾನ್ತಾಗ್ರೇ ಪೂರ್ವಂ ವದತಾಮ್ | ಬ್ರಾಹ್ಮಣಯೋಃ ಇತಿ ಲಿಬ್ಧಾತ್ ರಾಜಾನ್ಸೌ | ಯುವಯೋರ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣಯೋಃ ವದತೋಃ ನಾಚಂ ಶ್ರೋಷ್ಯಾಮಿ | ಅರ್ಥರಹಿತಾಮ್ ಇತ್ಯಪರೇ | ನಾಚಮ್ ಇತಿ ವಿಶೇಷಣಾತ್ ||

1 ಸಂವಾದವೆಂದರೆ ಸಮಯಬಂಧದಿಂದ ವಾದವನ್ನು ಮಾಡುವದು. ನ್ಯಾ. ಸೂ. ೪-೨-೪೫ರ ಸೂಚನೆಯಿಂದು ನ್ಯಾಯಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂವಾದದಿಂದ ಪ್ರಜ್ಞಾಪರಿಪಾಕವಾಗುತ್ತದೆ; ಎಂದರೆ ಸಂಶಯವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು, ತಿಳಿಯದಿದ್ದದ್ದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದು, ನಿಶ್ಚಿತವಾದದ್ದನ್ನು ಒಪ್ಪುವದು— ಎಂದು ಬರೆದಿದೆ. ಬೃ ಭಾ. ೩-೧-೧ (ಭಾ.ಭಾ ೨)ರಲ್ಲಿಯೂ ಇದನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದೆ.

2. ಶಿಲಕಾದಿಗಳು ಸ್ವತಃ ಕುಶಲರಾದರೂ ತದ್ವಿದ್ಯರೊಡನೆ ಜ್ಞಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಸೇರಿ ಚರ್ಚೆಮಾಡಿದರು ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವದು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, ಈ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವದಕ್ಕೂ ಅದು ಬಂದಿದೆ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹಾಗೇ ಆಗಲೆಂದು ಅವರು ಕುಳಿತುಕೊಂಡರಂತೆ, ಕುಳಿತುಕೊಂಡವರಾದ ರಂತೆ ಅವರಲ್ಲಿ ರಾಜನಿಗೆ ಪ್ರಾಗಲ್ಭ್ಯವು ಯುಕ್ತವಾದ್ದರಿಂದ' ಆ ಪ್ರವೇಶಣ ಜೈವಲಿಯು ಮಿಕ್ಕಬ್ಬರನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದನು: ಭಗವಂತನು ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಾವು ಮೊದಲು ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ನಾವನುಗಿರಿ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾದ (ತಾವು)' ಎಂದು (ಹೇಳಿರುವುದು) ಸುನುರ್ಭದ್ರದಿಂದ ಇವನು ರಾಜನು (ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಬಹುದು). ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾದ ತಾವು ನಾವನುಗಿರುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿರುವೆನು. ಅರ್ಧರಹಿತನಾದ (ಮಾತನ್ನು) ಕೇಳುತ್ತಿರುವೆನು - ಎಂದು ಕೆಲವರು (ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ) 'ವಾಚಸ' (ಮಾತನ್ನು) ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವಿರುವದರಿಂದ' (ಅವರು ಈ ಅರ್ಧವನ್ನು ತೆಗೆದಿರುತ್ತಾರೆ)

ಶಿಲಕನ ಪ್ರಶ್ನೆ : ಸಾಮುಕ್ಯೇ ಗತಿ ಯಾವದು?

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಹ ಶಿಲಕಃ ಶಾಲಾವತ್ಯಶ್ಚೈಕಿತಾಯನಂ ದಾಲ್ಭ್ಯಮುನಾಚ
ಹಸ್ತ ತ್ವಾ ಪೃಚ್ಛಾನೀತಿ ಪೃಚ್ಛೇತಿ ಹೋನಾಚ || ೩ ||

೩. ಆ ಶಿಲಕಶಾಲಾವತ್ಯನು ಚೈಕಿತಾಯನ ದಾಲ್ಭ್ಯನನ್ನು (ಹೀಗೆಂದು) ಕೇಳಿದನು : 'ನಿನ್ನನ್ನು (ನಾನು) ಕೇಳಲಿ?' (ಅವನು) 'ಕೇಳು!' ಎಂದನು.

ಶಿಲಕನು ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿಪಡೆದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩. ಉಕ್ತಯೋ ಸ ಹ ಶಿಲಕಃ ಶಾಲಾವತ್ಯಃ ಚೈಕಿತಾಯನಂ ದಾಲ್ಭ್ಯಮುನಾಚ | ಹಸ್ತ ಯದಿ ಅನುಮಂಸ್ಯಸೇ ತ್ವಾ ತ್ವಾಂ ಪೃಚ್ಛಾನಿ ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಇತರಃ ಪೃಚ್ಛ ಇತಿ ಹೋನಾಚ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಹೀಗೆಂದು ರಾಜನು) ಹೇಳಲಾಗಿ (ಅವರೊಡನೆ) ಶಿಲಕ ಶಾಲಾವತ್ಯನು ಚೈಕಿತಾಯನದಾಲ್ಭ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು (ಹೀಗೆಂದು) ಕೇಳಿದನು. (ಹಸ್ತ=) ನೀನು

1. ಜೈವಲಿಯು ಹೇಳುವಂತೆ ಮಿಕ್ಕ ಇಬ್ಬರೂ ಏಕೆ ಕೇಳಿದರು? - ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಸಮಾಧಾನವಿದು.

2. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ "ವದತೋಃ" ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೂ ಸಾಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದು ಅವರ ಭಾಷ.

ಒಪ್ಪುವದಾದರೆ, (ತ್ವಾ=ತ್ವಾದೌ) ನಿನ್ನನ್ನು ಕೇಳುವೆನು ಹೀಗೆನ್ನಲು (ಅವನು) ಕೇಳು ಎಂದನು.

ಪೂ. ಪ. ಉದ್ಗೀಥಕ್ಕೆ ಕೊನೆಯ ಆಶ್ರಯವು ಸ್ವರ್ಗ
(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಕಾ ಸಾಮೋ ಗತಿರಿತಿ ಸ್ವರ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ಸ್ವರಸ್ಯ ಕಾ ಗತಿ
ರಿತಿ ಪ್ರಾಣ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಕಾ ಗತಿರಿತ್ಯನ್ನಮಿತಿ
ಹೋವಾಚಾನ್ನಸ್ಯ ಕಾ ಗತಿರಿತ್ಯಾಪ ಇತಿ ಹೋವಾಚ || ೪ ||

ಅಸಾಂ ಕಾ ಗತಿರಿತ್ಯಸೌ ಲೋಕ ಇತಿ ಹೋವಾಚಾಮುಷ್ಯ
ಲೋಕಸ್ಯ ಕಾ ಗತಿರಿತಿ ನ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಮತಿನಯೇದಿತಿ
ಹೋವಾಚ ಸ್ವರ್ಗಂ ವಯಂ ಲೋಕಗ್ಂ ಸಾಮಾಭಿಸಂಸ್ಥಾಪ
ಯಾಮಃ ಸ್ವರ್ಗಸಗ್ಂಸ್ತಾವಗ್ಂ ಹಿ ಸಾಮೇತಿ || ೫ ||

೪. 'ನಾಮಕ್ಕೆ ಗತಿ ಯಾವದು?' ಸ್ವರವು ಎಂದನು. 'ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಗತಿ ಯಾವದು?' ಪ್ರಾಣವು ಎಂದನು. 'ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಗತಿ ಯಾವದು?' ಅನ್ನವು ಎಂದನು. 'ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಗತಿ ಯಾವದು?' ಅಪ್ಪು ಎಂದನು.

೫. 'ಅಪ್ಪಿಗೆ ಗತಿ ಯಾವದು?' ಆ ಲೋಕವು ಎಂದನು. 'ಆ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಗತಿ ಯಾವದು?' (ಎಂದು ಕೇಳಲು) 'ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ದಾಟಿಸಲಾಗದು ; ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನೇ ನಾವು ಸಾಮವೆಂದು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತೇವೆ. ಸ್ವರ್ಗಸಂತಾವವಲ್ಲವೆ, ನಾಮವು ?' ಎಂದನು.

ಉದ್ಗೀಥಕ್ಕೆ ಕೊನೆಯ ಗತಿ ಯಾವದೆಂಬದಕ್ಕೆ ಸಂಪಾದ

(ಭಾಷ್ಯ)

೭೭. ಲಬ್ಧಾನುಮತಿರಾದ | ಕಾ ಸಾಮ್ನಃ, ಪ್ರಕೃತತ್ವಾತ್ ಉದ್ಗೀಥಸ್ಯ | ಉದ್ಗೀಥೋ ಹಿ ಆಶ್ರ ಉಪಾಸ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರಕೃತಃ | ಪರೋಪದೇಶಾನಮ್ ಉದ್ಗೀಥನ್ ಇತಿ ಚ ವಕ್ಷ್ಯತಿ | ಗತಿಃ ಆಶ್ರಯಃ | ಪರಾಯಣಮ್ ಇತ್ಯೇತತ್ | ಏವಂ ಪೃಷ್ಟೋ ದಾಲ್ಭ್ಯ ಉವಾಚ ಸ್ವರ ಇತಿ | ಸ್ವರಾತ್ಮಕತ್ವಾತ್ ಸಾಮ್ನಃ | ಯೋ ಯದಾತ್ಮಕಃ ಸ ತದ್ಗತಿಸ್ತದಾಶ್ರಯಶ್ಚ ಭವತೀತಿ ಯುಕ್ತಮ್ | ಮೃದಾ ಶ್ರಯ ಇವ ಘಟಾದಿಃ | ಸ್ವರಸ್ಯ ಕಾ ಗತಿರಿತಿ ? ಪ್ರಾಣ ಇತಿ ಹೋವಾಚ | ಪ್ರಾಣ ನಿಷ್ಪಾದ್ಯೋ ಹಿ ಸ್ವರಃ | ತಸ್ಮಾತ್ ಸ್ವರಸ್ಯ ಪ್ರಾಣೋ ಗತಿಃ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಕಾ ಗತಿ

ರಿತಿ ? ಅನ್ನಮ್ ಇತಿ ಹೋವಾಚ | ಅನ್ನವಷ್ಟಮ್ಬೋ ಹಿ ಪ್ರಾಣಃ | “ಶುಷ್ಯತಿ ವೈ ಪ್ರಾಣ ಋತೇನ್ನಾತ್” (ಬೃ. ೫-೧೨-೧) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | “ಅನ್ನಂ ದಾಮ” (ಬೃ. ೨-೨-೧) ಇತಿ ಚ | ಅನ್ನಸ್ಯ ಕಾ ಗತಿರಿತಿ ? ಆಪ ಇತಿ ಹೋವಾಚ | ಅಪ್ಸಂಭವತ್ವಾತ್ ಅನ್ನಸ್ಯ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಹೀಗೆ) ಅನುಮತಿಯನ್ನು ವಡೆದು (ಶಿಲಕನು) ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಯಾವದು (ಗತಿ)? ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ (ಎಂದರೆ) ಉದ್ಗೀಧಕ್ಕೆ (ಎಂದರ್ಥ), ಏಕೆಂದರೆ (ಉದ್ಗೀಧವೇ) ಪ್ರಕೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉದ್ಗೀಧವಲ್ಲವೆ, ಇಲ್ಲಿ ಉಪಾಸ್ಯ ವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತವಾಗಿರುವದು ? “ಪರೋವರೀಯಸಾದ ಉದ್ಗೀಧವನ್ನು” (ಯಾವನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ) ಎಂದು ಮುಂದೆ (೧-೯-೨) ಹೇಳಿಯೂ ಇದೆ. ಗತಿ ಎಂದರೆ ಆಶ್ರಯವು ; ಪರಾಯಣವು (ಯಾವದು ?) ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆಂದು ಕೇಳಲು ದಾಲ್ಭ್ಯನು ‘ಸ್ವರವು’ (ಗತಿಯು) ಎಂದನು ಏಕೆಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ವರಾ ತ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.¹ ಯಾವದು ಯಾವ ಸ್ವರೂಪದ್ದಾಗಿರುವದೋ ಅದು ಆ ಗತಿ ಯುಳ್ಳದ್ದು - ಘಟಾದಿಯು ಮಣ್ಣೆಂಬ ಆಶ್ರಯವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವಂತೆ - ಆ ಆಶ್ರಯ ವುಳ್ಳದ್ದು ಆಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಯುಕ್ತವು.

‘ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಗತಿ ಯಾವದು?’ ಎಂದು (ಕೇಳಲು) ಪ್ರಾಣವು (ಗತಿಯು) ಎಂದನು. ಪ್ರಾಣದಿಂದ ಉಂಟಾಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲವೆ, ಸ್ವರವು ? ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣವೇ ಗತಿ ‘ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಗತಿ ಯಾವದು?’ ಎಂದು (ಕೇಳಲು) ಅನ್ನವು (ಗತಿ) ಎಂದನು. ಪ್ರಾಣವು ಅನ್ನವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತದೆಯಲ್ಲವೆ ? “ಅನ್ನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಣವು ಒಣಗಿಹೋಗುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ?” (ಬೃ. ೫-೧೨-೧) ಎಂದೂ “ಅನ್ನವೇ ಹಗ್ಗವು” (ಬೃ. ೨-೨-೧) ಎಂದೂ ಶ್ರುತಿಯಿರುವದರಿಂದ (ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ). “ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಗತಿ ಯಾವದು?” ಎಂದು (ಕೇಳಲು) ಅವ್ವು ಎಂದನು , ಏಕೆಂದರೆ ಅನ್ನವು ಅಪ್ಪಿನಿಂದಾಗಿರುತ್ತದೆ.²

ದಾಲ್ಭ್ಯನ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಸ್ವರ್ಗವೇ ಉದ್ಗೀಧಕ್ಕೆ ಗತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೭೮. ಅಪಾಂ ಕಾ ಗತಿರಿತಿ ? ಅಸೌ ಲೋಕ ಇತಿ ಹೋವಾಚ | ಅಮುಷ್ಮಾದ್ ಹಿ ಲೋಕಾದ್ ವೃಷ್ಟಿಃ ಸಂಭವತಿ | ಅಮುಷ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ಕಾ ಗತಿ

1. ಧ್ವನ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸರಿಗಮಪದನಿ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ವೇದಿಗಳು “ಯಮ”ಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ, ಅವಕ್ಕೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕ್ರೃಷ್ಣ, ಪ್ರಥಮ, ದ್ವಿತೀಯ, ತೃತೀಯ, ಚತುರ್ಥ, ಮನ್ದ್ರ, ಅತಿಸ್ವಾರ್ಯ. ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

2. ೬-೨-೪ನ್ನು ನೋಡಿ.

ರಿತಿ ಪೃಷ್ಟಃ ದಾಲ್ಭ್ಯ ಉವಾಚ | ಸ್ವರ್ಗಮ್ ಆಮುಂ ಲೋಕಮ್ ಅತೀತ್ಯ
ಆಶ್ರಯಾಂತರಂ ಸಾಮ ನ ನಯೇತ್ ಕಶ್ಚಿತ್ ಇತಿ ಹ ಉವಾಚ ಆಹ | ಆತಃ
ವಯಮಪಿ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಂ ಸಾಮ ಅಭಿಸಂಸ್ಥಾಪಯಾಮಃ | ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ
ಪ್ರತಿಷ್ಠಂ ಸಾಮ ಜಾಸೀಮಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸ್ವರ್ಗಸಂಸ್ಥಾವಂ ಸ್ವರ್ಗತ್ಯೇನ ಸಂಸ್ತ
ವನಂ ಸಂಸ್ಥಾವಃ ಯಸ್ಯ ತತ್ ಸಾಮ ಸ್ವರ್ಗಸಂಸ್ಥಾವಮ್ ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ |
“ಸ್ವರ್ಗೋ ವೈ ಲೋಕಃ ಸಾಮವೇದಃ” (?) ಇತಿ ಹ ಶ್ರುತಿಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಅಪ್ಪಿಗೆ ಗತಿ ಯಾವದು ?’ ಎಂದು (ಕೇಳಲು) ಆ ಲೋಕವು ಎಂದನು.
ಆ ಲೋಕದಿಂದ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲವೆ ? (ಆದ್ದರಿಂದ ಅದೇ ಗತಿ). ‘ಆ
ಲೋಕಕ್ಕೆ ಗತಿ ಯಾವದು ?’ ಎಂದು ಕೇಳಲು ದಾಲ್ಭ್ಯನಿಂತೆಂದನು, ಸ್ವರ್ಗವೆಂಬ
ಆ ಲೋಕವನ್ನು ದಾಟಿ ಸಾಮವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಆಶ್ರಯಕ್ಕೆ ಯಾವನೂ ಒಯ್ಯ
ಲಾರನು ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವೂ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನೇ ಸಾಮವೆಂದು ನಿಲ್ಲಿಸುವೆವು,
ಸಾಮವು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ ಎಂದರ್ಥ.
ಸಾಮವು ಸ್ವರ್ಗಸಂಸ್ಥಾವಲ್ಲವೆ ? ಸ್ವರ್ಗವೆಂದು ಸಂಸ್ತುತಿಯಾದುವೆಂಬ
ಸಂಸ್ಥಾವವು ಯಾವದಕ್ಕಿದೆಯೋ ಆ ಸಾಮವು ಸ್ವರ್ಗಸಂಸ್ಥಾವವು. (ಹಿ=
ಯಸ್ಮಾತ್) “ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವೇ ಸಾಮವೇದವಷ್ಟೆ ?” (?) ಎಂದು ಶ್ರುತಿ

ಪೂ. ಪ. ಉದ್ದೀಘ್ರಕ್ಕೆ ಕೊನೆಯ ಆಶ್ರಯವು ಪೃಥಿವಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಗ್ಂ ಹ ಶಿಲಕಃ ಶಾಲಾವತ್ಯಶ್ಚೈಕಿತಾಯನಂ ದಾಲ್ಭ್ಯ
ಮುನಾಜಾಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಂ ವೈ ಶಿಲ ತೇ ದಾಲ್ಭ್ಯ ಸಾಮ ಯಸ್ತೇ
ತರ್ಹಿ ಬ್ರೂಯಾನ್ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವಿಪತಿಸ್ಯತೀತಿ ಮೂರ್ಧಾ
ತೇ ವಿಪತೇದಿತಿ || ೬ ||

೬. ಶಿಲಕ ಶಾಲಾವತ್ಯನು ಆ ಚೈಕಿತಾಯನ ದಾಲ್ಭ್ಯನನ್ನು
ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದನು: ‘ದಾಲ್ಭ್ಯನೇ, ನಿನ್ನ ಸಾಮವು ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಲ್ಲ.
ಯಾವನಾದರೂ ಈಗ ನಿನ್ನ ತಲೆಯು ಬೀಳಲಿ !’ ಎಂದರೆ, ನಿನ್ನ ತಲೆ
ಯು ಬಿದ್ದುಹೋದೀತು !’

1. ಇತಿ ಶ್ರುತಿಃ ಎಂಬುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಈ ಸಾರವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ, ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ
ಎಂಬ ಪಾಠವೂ ಆಗಬಹುದು.

ದಾಲ್ಭ್ಯಮತದ ನಿಂದೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೭೯. ತಮ್ ಇತರಃ ಶಿಲಕಃ ಶಾಲಾವತ್ಯಃ ಚೈಕಿತಾಯನಂ ದಾಲ್ಭ್ಯಮ್ ಉನಾಚ | ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಮ್ ಅಸಂಸ್ಥಿತಮ್ | ಪರೋವರೀಯಸ್ತ್ವೇನ ಅಸಮಾಪ್ತಗತಿ ಸಾಮ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ವೈ ಇತಿ ಆಗಮಂ ಸ್ವಾರಯತಿ ಕಿಲ ಇತಿ ಚ | ದಾಲ್ಭ್ಯತೇ ತವ ಸಾಮ | ಯಸ್ತು ಅಸಹಿಸ್ಣಃ ಸಾಮವಿತ್ ಏಕಹಿಂ ಏತಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ಬ್ರೂಯಾತ್ ಕರ್ಮಿತ್ ವಿಸರೀತವಿಜ್ಞಾನಮ್ ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಂ ಸಾಮ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಮಿತ್ಯೇವಂವಾದಾಸರಾಧಿನೋ ಮೂರ್ಧಾ ಶಿರಃ ತೇ ವಿಸತಿಸ್ಯತಿ ವಿಸ್ತಸ್ಯಂ ಪತಿಷ್ಯತಿ ಇತಿ | ಏವಮುಕ್ತಸ್ಯ ಅಪರಾಧಿನಃ ತಪೈವ ತದಾ ವಿಸತೇತ್ ನ ಸಂಶಯಃ | ನ ತ್ವಹಂ ಬ್ರವೀಮಿ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ನನು ಮೂರ್ಧವಾತಾರ್ಹಂ ಚೇತ್ ಅಸರಾಧಂ ಕೃತವಾನ್ ಅತಃ ಸರೇಣುನುಕ್ತಸ್ಯಾಪಿ ಪತೇನ್ಮೂರ್ಧಾ | ನ ಚೇದಪರಾಧೀ ಉಕ್ತಸ್ಯಾಪಿ ನೈವ ಪತತಿ | ಅನ್ಯಥಾ ಅಕೃತಾಭ್ಯಾಗಮಃ ಕೃತನಾಶ್ಚ ನ್ಯಾತಾಮ್ | ನೈಷ ದೋಷಃ | ಕೃತಸ್ಯ ಕರ್ಮಣಃ ಶುಭಾಶುಭಸ್ಯ ಫಲವ್ರಾಪ್ತೇಃ ದೇಶಕಾಲನಿಮಿತ್ತಾಪೇಕ್ಷತ್ವಾತ್ | ತತ್ತ್ವೈವಂ ಸತಿ ಮೂರ್ಧಪಾತನಿಮಿತ್ತಸ್ಯಾಪಿ ಅಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಪರಾಘವ್ಯಾಹಾರನಿಮಿತ್ತಾವೇಕ್ಷತ್ವಮ್ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಆ) ಇನ್ನೊಬ್ಬನಾದ ಶಿಲಕಶಾಲಾವತ್ಯನು ಆ ಚೈಕಿತಾಯನ ದಾಲ್ಭ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದನು. ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವು, ನಿಲುಗಡೆಯಿಲ್ಲದ್ದು, (ನಿನ್ನ) ಸಾಮವು ಪರೋವರೀಯಸ್ತ್ವವೆಂದು ಕೊನೆಗಾಣದಿರುವ ಗತಿಯುಳ್ಳದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ವೈ ಎಂದೂ ಕಿಲ (ಅಲ್ಲವೆ?) ಎಂದು ಆಗಮವನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ದಾಲ್ಭ್ಯನೆ, (ತೇ=ತವ) ನಿನ್ನ ಸಾಮವು (ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾದದ್ದಲ್ಲವೆ?)

ಸಾಮವನ್ನು ಬಲ್ಲವನು ಯಾವನು (ಇವನ್ನು) ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ, 'ಈಗ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಸರೀತವಿಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ, ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಸಾಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವೆಂಬ ಈ ವಾದದ ಅಪರಾಧವುಳ್ಳ ನಿನ್ನ ಮೂರ್ಧವು ತಲೆಯು, ಬೀಳಲಿ, ಬಿದ್ದು ಬಿಡಲಿ! ಎಂದರೆ, ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಸಿಕೊಂಡ ಅಪರಾಧಿಯಾದ (ನನಗೆ) ಹಾಗೆಯೇ ಆ (ನಿನ್ನ ತಲೆಯು) ಬಿದ್ದು ಬಿಟ್ಟೇತು, ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ! ಆದರೆ ನಾನು ಹಾಗೆನ್ನುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ

(ಅಕ್ಷೇಪ). - ತಲೆ ಬೀಳುವ ತಪ್ಪನ್ನು ಮಾಡಿರುವನಾದರೆ, ಆಗ ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಹೇಳಿದ ಇದ್ದರೂ ತಲೆ ಬೀಳುವದು, ತಪ್ಪುಮಾಡಿಲ್ಲವಾದರೆ, (ಹಾಗೆಂದು) ಹೇಳಿದರೂ ಬೀಳಲೇ ಆರದು ಹೀಗಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮಾಡದೆಇದ್ದದ್ದರ (ಫಲವು) ಬರುವದಿ ಮಾಡಿದ್ದರ ನಾಶವೂ ಆಗಬೇಕಾಗುವದಲ್ಲ! !

(ಸರಿಹಾರ) :- ಈ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮಾಡಿದ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಟ್ಟ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಫಲವು ಆಗುವದಕ್ಕೆ ದೇಶಕಾಲನಿಮಿತ್ತಾದಿಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿರುತ್ತದೆ.¹ ಇದು ಹೀಗಿರುವದರಿಂದ ತಲೆಬಿಡುವದಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವಾದ ಆ ಜ್ಞಾನವೂ ಮತ್ತೆಬ್ಬರು ಹೇಳುವದೆಂಬ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿಯೇ (ಫಲಪ್ರದವಾಗಿ) ಬಹುದಾಗಿದೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಹಂತಾಹಮೇತದ್ಭಗವತೋ² ವೇದಾನೀತಿ ವಿದ್ವೀತಿ ಹೋವಾ ಚಾಮುಷ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ಕಾ ಗತಿರಿತ್ಯಯಂ ಲೋಕ ಇತಿ ಹೋವಾ ಚಾಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ಕಾ ಗತಿರಿತಿ ನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ಲೋಕಮತಿ ನಯೇದಿತಿ ಹೋವಾಚ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ವಯಂ ಲೋಕಗ್ಂ ಸಾಮಾಭಿಸಗ್ಂಸ್ಥಾಪಯಾಮಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಸಗ್ಂಸ್ಥಾವಗ್ಂ ಹಿ ಸಾಮೇತಿ || ೭ ||

೭. ‘(ಹಾಗಾದರೆ) ನಾನು ಇದನ್ನು ಭಗವಂತನಿಂದ ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳೋಣವೆ?’ ಎನ್ನಲು ‘ತಿಳಿದುಕೊ’ ಎಂದನು. ‘ಆ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಗತಿ ಯಾವದು?’ ಎಂದು (ಕೇಳಲು) ‘ಈ ಲೋಕವು’ ಎಂದನು. ‘ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಗತಿ ಯಾವದು?’ ಎಂದು (ಕೇಳಲು) ‘ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಲೋಕವನ್ನು ದಾಟಿ (ಸಾಮವನ್ನು) ಒಯ್ಯಲಾಗದು ; ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಲೋಕವನ್ನೇ ನಾವು ಸಾಮವೆಂದು ನಿಲ್ಲಿಸುವೆವು. ಸಾಮವು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಸಂಸ್ಥಾವಲ್ಲವೆ?’ ಎಂದನು.

ಪೂ.ಪ. ಶಾಲಾವತ್ಯನ ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಪೃಥ್ವಿಯೇ ಗತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೮೦. ಏವಮುಕ್ತೋ ದಾಲ್ಭ್ಯ ಆಹ | ಹಂತ ಅಹಮೇತದ್ ಭಗವತಃ ವೇದಾನಿ ಯತ್ಪ್ರತಿಷ್ಠಂ ಸಾಮ | ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಶಾಲಾವತ್ಯಃ | ವಿದ್ವಿ ಇತಿ ಹೋವಾಚ | ಅಮುಷ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ಕಾ ಗತಿರಿತಿ ವೃಷ್ಟಃ ದಾಲ್ಭ್ಯೇನ ಶಾಲಾ

1. ಬೃ ಭಾ. ೧-೪-೧೦ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೬೯) ದೇವತೆ, ಕಾಲ, ಈಶ್ವರ- ಮುಂತಾದ ನಿಮಿತ್ತಗಳನ್ನು ಬಯಸಿಯೇ ಕರ್ಮವು ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಅಪರಾಧವೂ.

3. ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ “ಭಗವತಃ” ಎಂದು ಪಾರಾಂತರವಿದೆ ; ಇದಕ್ಕೆನುಗುಣವಾಗಿ “ಭಗವತಃ ಭಗವತಃ” ಎಂದು ವಾ|| ಪಾರದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯವಿದೆ. ಆದರೆ “ಭಗವತಃ” ಎಂಬ ಬೆಟ್ಟದೆಯ ಶಬ್ದವೊಂದು ಮೂಲಕೋಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ, ಅದಕ್ಕೆ ಆ|| ೩|| ೩|| ಪಾಠಗಳ ಬೆಂಬಲವಿಲ್ಲ.

ವತ್ಯಃ ಅಯಂ ಲೋಕಃ ಇತಿ ಹೋವಾಚ | ಅಯಂ ಹಿ ಲೋಕೋ ಯಾಗದಾನಂ
ಹೋಮಾದಿಭಿರಮುಂ ಲೋಕಂ ಪುಷ್ಯತೀತಿ | “ಅತಃ ಪ್ರದಾನಂ ದೇವಾ
ಉಪಜೀವಂತಿ” (?)¹ ಇತಿ ಹಿ ಶ್ರುತ್ಯಯಃ | ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಹಿ ಸರ್ವಭೂತಾ
ನಾಂ ಧರಣೀ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಇತಿ | ಅತಃ ಸಾಮ್ನೋಽಪಿ ಅಯಂ ಲೋಕಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠೈವ
ಇತಿ ಯುಕ್ತಮ್ | ಅಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ಕಾ ಗತಿರಿತ್ಯುಕ್ತಃ ಅಹ ರಾಲಾವತ್ಯಃ | ನ
ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಮ್ ಇನು ಲೋಕಮ್ ಅತೀತ್ಯ ನಯೇತ್ ಸಾಮು ಕಶ್ಚಿತ್ | ಅತೋ
ವಯಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ಲೋಕಂ ಸಾಮು ಅಭಿಸಂಸ್ಥಾನಯಾಮಃ | ಯಸ್ಮಾತ್
ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಸಂಸ್ಥಾನಂ ಹಿ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಾತ್ತೇನ ಸಂಸ್ತುತಂ ಸಾಮು, ಇತ್ಯರ್ಥಃ | “ಇಯಂ
ವೈ ರಥಸ್ತರಮ್” (ತಾಂ ಬ್ರಾ. ೧೮-೬-೧೧) ಇತಿ ಚ ಶ್ರುತಿಃ² ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆನ್ನಲು ದಾಲ್ಪ್ರಸಿದ್ಧನು . “ಸಾಮುವು ಏತರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದೆ
ಎಂಬಿದನ್ನು ಭಗವಂತನಾದ ನಿನ್ನಿಂಗ) ತಿಳಿಯೋಣವೆ ?” ಹೀಗೆನ್ನಲು ಶಾಲಾ
ವತ್ಯನು ‘ತಿಳಿದುಕೊ’ ಎಂದು ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ‘ಆ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಗತಿ
ಯಾವದು ?’ ಎಂದು ದಾಲ್ಪ್ರಸಿದ್ಧನು ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಶಾಲಾವತ್ಯನು ‘ಈ ಲೋಕವು’
ಎಂದು ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು ಈ ಲೋಕವು ಯಾಗದಾನಹೋಮಾದಿಗಳಿಂದ
ಆ ಲೋಕವನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೆ ? (ಆದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಇದು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ).
ಇಲ್ಲಿಂದ ಕೊಟ್ಟದ್ದನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದಲ್ಲವೆ,
ಶ್ರುತಿಗಳು ? ಭೂಮಿಯು ಸರ್ವಭೂತಗಳಿಗೂ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಎಂಬುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ
ವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಕ್ಕೂ ಈ ಲೋಕವು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯೇ ಎಂಬುದು
ಯುಕ್ತವು.

‘ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಗತಿ ಯಾವದು ?’ ಎಂದು ಕೇಳಲು ಶಾಲಾವತ್ಯನು
ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯಾದ ಈ ಲೋಕವನ್ನು ದಾಟಿ ಸಾಮವನ್ನು ಯಾವನೂ
(ಮತ್ತೊಂದಾಶ್ರಯಕ್ಕೆ) ಒಯ್ಯಲಾರನು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಲೋಕ
ವನ್ನೇ ಸಾಮ(ಕ್ಕೆ ಕೊನೆ ಎಂದು) ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತೇನೆ. (ಹಿ-ಯಸ್ಮಾತ್) ಸಾಮುವು
ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಸಂಸ್ಥಾನವಲ್ಲವೆ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಎಂದು ಸಂಸ್ತುತವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೆ ? “ಈ
ಭೂಮಿಯೇ ರಥಸ್ತರವು” (ತಾಂ.ಬ್ರಾ. ೧೮-೬-೧೧) ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯೂ ಇದೆ.

1. ಇದು ಯಾವ ಶ್ರುತಿಯೋ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ, ತೈ. ಬ್ರಾ. ೨ ೨-೧೧ರಲ್ಲಿ ಈ
ಅರ್ಥದ ವಾಕ್ಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವದು ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥಮಾತ್ರವಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು.

2. ಐ. ಬ್ರಾ. ೩-೬-೧ರಲ್ಲಿ ಇಯಂ ವೈ ಪೃಥಿವೀ ರಥಸ್ತರಮ್ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಿದೆ.

3. ‘ಶ್ರುತಯಃ’ ಶ್ರುತಿಗಳು ಎಂದು ಬಹುವಚನವಿರುವದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿರುವದು
ಶ್ರುತ್ಯ-ಮಾತ್ರವೆಂದು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಸಿದ್ಧಾಂತ : ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಉದ್ಧೀಭಕ್ಕೆ ಗತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಗ್ಂ ಹ ಪ್ರವಾಹಣೋ ಜೈವಲಿರುನಾಚಾನ್ತವದ್ವೈ ಕಿಲ ತೇ
ಶಾಲಾವತ್ಯ ಸಾಮ ಯಸ್ತೇತರ್ಹಿ ಬ್ರೂಯಾನ್ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವಿಸ
ತಿಷ್ಯತೀತಿ ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವಿಸತೇದಿತಿ ಹನ್ತಾಹಮೇತದ್ಭಗ
ವತೋ ವೇದಾನೀತಿ ವಿದ್ಧೀತಿ ಹೋನಾಚ || ೮ ||

೮. ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರವಾಹಣಜೈವಲಿಯು ಇಂತೆಂದನು :
“ಶಾಲಾವತ್ಯನೇ, ನಿನ್ನ ಸಾಮವು ಅಂತವುಳ್ಳದ್ದಲ್ಲ ! ಯಾವನಾದರೂ
ಈಗ ‘ನಿನ್ನ ತಲೆಯು ಬೀಳಲಿ !’ ಎಂದರೆ, ನಿನ್ನ ತಲೆಯು ಬಿದ್ದು
ಹೋದೀತು !” (ಹಾಗಾದರೆ) ‘ನಾನು ಇದನ್ನು ಭಗವಂತನಿಂದ
ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳೋಣವೆ ?’ ಎನ್ನಲು ‘ತಿಳಿದುಕೊ’ ಎಂದನು.

ಶಾಲಾವತ್ಯಮತದ ನಿಂದೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೮೧. ತಮೇನಮ್ ಉಕ್ತನಂತಂ ಪ್ರವಾಹಣೋ ಜೈವಲಿರುನಾಚ ‘ಅನ್ತ
ವದ್ವೈ ಕಿಲ ತೇ ಶಾಲಾವತ್ಯ ಸಾಮ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವವತ್ | ತತಃ ಶಾಲಾವತ್ಯ
ಆಹ | ಹನ್ತಾಹಮ್ ಏತದ್ ಭಗವತೋ ವೇದಾನೀತಿ | ವಿದ್ಧೀತಿ ಹೋನಾಚ
ಇತರೋನುಜ್ಞಾತಃ ಪ್ರಾಹ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಲು ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರವಾಹಣಜೈವಲಿಯು “ಶಾಲಾ
ವತ್ಯನೇ, ನಿನ್ನ ಸಾಮವು ಅಂತವುಳ್ಳದ್ದಲ್ಲವೆ ?” ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ (ವಾಕ್ಯ
ವನ್ನು) ಮೊದಲಿನಂತೆ (ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕು). ಆಗ ಶಾಲಾವತ್ಯನು ಹೇಳು
ತ್ತಾನೆ. “ನಾನು ಭಗವಂತನಿಂದ ಇದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳೋಣವೆ ?” (ಅವನು
“ತಿಳಿದುಕೊ !” ಎಂದನು (ಆ) ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು
ಇಂತೆಂದನು¹ .

ಒಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಉದ್ದೀರ್ಘೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ಕಾ ಗತಿರಿತ್ಯಾಕಾಶ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ಸರ್ವಾಣಿ
ಹ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನ್ಯಾಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ಪದ್ಯಂತೆ
ಆಕಾಶಂ ಪ್ರತ್ಯಸ್ತಂ ಯನ್ತ್ರಾಕಾಶೋ ಹ್ಯೇನೈಭ್ಯೋ ಜ್ಯಾಯಾ
ನಾಕಾಶಃ ಪರಾಯಣಮ್ || ೧ ||

೧. ‘ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಗತಿ ಯಾವದು?’ (ಅವನು) ಇಂತೆಂ
ದನು. ಆಕಾಶವೇ (ಗತಿ). ಈ ಭೂತಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆಕಾಶದಿಂದಲೇ
ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರತ್ಯಸ್ತಮಯವಾಗುತ್ತವೆ.
ಆಕಾಶವೇ ಇವುಗಳಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಆಕಾಶವೇ ಪರಾಯಣವು.

ಜೈವಲಿಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ:

ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಉದ್ದೀರ್ಘಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೮೨. ಅಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ಕಾ ಗತಿರಿತಿ? ಆಕಾಶ ಇತಿ ಹೋವಾಚ
ಪ್ರವಾಹಣಃ | ಆಕಾಶಃ ಇತಿ ಪರ ಆತ್ಮಾ | “ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ” (೮-
೧೪-೧) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ತಸ್ಯ ಹಿ ಕರ್ಮ ಸರ್ವಭೂತೋತ್ಪಾದಕತ್ವಮ್ |
ತಸ್ಮಿನ್ನೇವ ಹಿ ಭೂತಪ್ರಲಯಃ | “ತತ್ತೇಜೋಸ್ಯ ಜತ” (೬-೨-೩), “ತೇಜಃ
ಪರಸ್ಯಾಂ ದೇವತಾಯಾಮ್” (೬-೮-೬) ಇತಿ ಹಿ ವಕ್ಷ್ಯತಿ | ಸರ್ವಾಣಿ ಹ ವೈ
ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಸ್ಥಾವರಜಙ್ಗಮಾನಿ ಆಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ಪದ್ಯಂತೇ ತೇಜೋಃ
ಬನ್ನಾದಿಕ್ರಮೇಣ | ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾತ್ ಆಕಾಶಂ ಪ್ರತಿ ಅಸ್ತಂ ಯನ್ತಿ | ಪ್ರಲಯ
ಕಾಲೇ ತೇನೈವ ವಿಸರೀತಕ್ರಮೇಣ | ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ಆಕಾಶ ಏವ ಏಭ್ಯಃ
ಸರ್ವೇಭ್ಯೋ ಭೂತೇಭ್ಯಃ ಜ್ಯಾಯಾನ್ ಮಹತ್ತರಃ | ಅತಃ ಸ ಸರ್ವೇಷಾಂ
ಭೂತಾನಾಂ ಪರಮ್ ಅಯನಂ ಪರಾಯಣಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ | ತ್ರಿಷ್ಟಪಿ ಕಾಲೇಷು
ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಗತಿ ಯಾವದು?’ ಎಂದು (ಕೇಳಲು) ಪ್ರವಾಹಣನು
ಆಕಾಶವೇ ಎಂದನು. ಇಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ, ಏಕೆಂದರೆ ‘ಆಕಾಶ

ವೆಂಬುದೇ (ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವದು)" (೮-೧೪-೧) ಎಂದು (ಮುಂದೆ) ಶ್ರುತಿಯಿದೆ. ಸರ್ವಭೂತಗಳನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುವದು ಅವನ ಕರ್ಮವಲ್ಲವೆ? ಅವನಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಭೂತಗಳು ಪ್ರಲಯವಾಗುವದು? "ಅದು ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು" (೬-೨-೨), "ತೇಜಸ್ಸು ಪರದೇವತೆಯಲ್ಲಿ" (ಲಯವಾಗುವದು)^೨ (೬-೮-೬) ಎಂದಲ್ಲವೆ, (ಶ್ರುತಿ) ಮುಂದೆ ಹೇಳಿರುವದು? ಈ ಸ್ಥಾನರ ಜಂಗಮಭೂತಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆಕಾಶದಿಂದಲೇ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ, ತೇಜಸ್ಸು, ಅಪ್ಪು, ಅನ್ನ - ಮುಂತಾದ ಕ್ರಮದಿಂದ^೩ (ಎಂದು) ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ (ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕು).^೪ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದೇ ವಿಪರೀತಕ್ರಮದಿಂದ^೫ ಲಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಆಕಾಶವೇ ಈ ಸರ್ವಭೂತಗಳಿಗಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡದಷ್ಟೆ, ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕವಷ್ಟೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಎಲ್ಲಾ ಭೂತಗಳಿಗೂ ವರಾಯಣವು, ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಯನವು, ಮೂರು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ^೬ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಉದ್ದೀಘವು ಪರೋವರೀಯವೆಂದು ಉಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಏಷ ಪರೋವರೀಯಾನುದ್ದೀಘಃ ಸ ಏಷೋಽನಂತಃ ಪರೋ
ವರೀಯೋ ಹಾಸ್ಯ ಭವತಿ ಪರೋವರೀಯಸೋ ಹ ಲೋಕಾ

1. ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ದೀಘದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿರುವಷ್ಟೆ; ಈ ಆಕಾಶವೆಂಬುದು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೇತುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಸೂ. ಭಾ. ೧-೧ ೨೨ರಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿ ಸರ್ವಭೂತಗಳನ್ನು ಎಂಬುದನ್ನು ಯಥಾಶಕ್ತವಾಗಿ ಹಿಡಿದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ - ಎಂದು ಭಾವ.

2. ತೇಜಸ್ಸು ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ದೇಹದೀಜಭೂತವಾದ ಸರ್ವಭೂತಗಳನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತದೆ ಸೂ. ಭಾ. ೪-೨-೫ನ್ನು ನೋಡಿ.

3. ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಮೊದಲು ಹೇಳಿರುವದನ್ನು ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ತಂದು ಕೊಂಡು ಹೀಗೆಂದಿದೆ, ಸರ್ವಶ್ರುತಿಗಳಿಗೂ ಏಕವಾಕ್ಯತೆಯಿರುವದಕ್ಕಾಗಿ ಆಕಾಶಾದಿಕ್ರಮದಿಂದ ಎಂದೇ ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕು. ಸೂ. ಭಾ. ೨-೩-೬ (ಭಾ. ಭಾ. ೯೬)ನ್ನು ನೋಡಿ.

4. ಪ್ರಕೃತಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ "ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದಲೇ". ಎಂದಿದ್ದರೂ ಆಕಾಶಾದಿಭೂತೋತ್ಪತ್ತಿಕ್ರಮದಿಂದ ಎಂದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೂ. ಭಾ. ೨-೩ ೧೩ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೧೩)ನ್ನು ನೋಡಿ. "ಆಕಾಶಾವೇನ" ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಕಾಶವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊಂಡಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದಲೇ ಎಂದರ್ಥ.

5. ಸೂ. ಭಾ. ೨-೩-೧೪ರಲ್ಲಿ ಲಯವು ವಿಪರೀತಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದೆ.

6. ಕಾರ್ಯವು ಕಾರಣವನ್ನು ಮೂರು ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಬಿಟ್ಟಿರುವದಿಲ್ಲ ಸೂ. ಭಾ. ೨ ೧-೬ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೦೦), ೨-೧-೯ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೨೩), ೨-೧-೧೬ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೪೪).

ಜ್ಞಾಯತಿ ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಪರೋವರೀಯಾಗ್ಂಸ
ಮುದ್ಗೀಥಮುಪಾಸ್ತೇ || ೨ ||

೨. ಆ ಇದು ಪರೋವರೀಯವಾದ ಉದ್ಗೀಥವು. ಆ ಇದು ಅನಂತವು. ಯಾವನು ಹೀಗೆ ಹೀಗೆಂದರಿತು ಪರೋವರೀಯವೆಂದು ಉದ್ಗೀಥವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅವನಿಗೆ ಪರೋವರೀಯ ವಾಗುವದು ; (ಅವನು) ಪರೋವರೀಯವಾದ ಲೋಕಗಳನ್ನೇ ಗೆದ್ದುಕೊಳ್ಳುವನು.

ಉದ್ಗೀಥವನ್ನು ಪರೋವರೀಯವೆಂದು
ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಫಲ

೮೩. ಯಸ್ಮಾತ್ (ಸ ಏಷಃ)^೧ ಪರಂಪರಂ ವರೀಯಃ ವರೀಯಸೋಽಪಿ ಏಷ ವರಃ | ಪರಶ್ಚ ವರೀಯಾಂಶ್ಚ ಪರೋವರೀಯಾನ್ ಉದ್ಗೀಥಃ | ಪರಮಾತ್ಮಾ ಸಂಪನ್ನಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅತ ಏವ ಸ ಏಷಃ ಅನಂತಃ ಅವಿದ್ಯಮಾನಾಂತಃ | ತಮೇತಂ ಪರೋವರೀಯಾಂಸಂ ಪರಮಾತ್ಮಭೂತಮ್ ಅನಂತಮ್ ಯಃ ಏನಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಪರೋವರೀಯಾಂಸಮ್ ಉದ್ಗೀಥಮ್ ಉಪಾಸ್ತೇ | ತಸ್ಯೈತತ್ ಫಲಮ್ ಆಹ | ಪರೋವರೀಯಃ ಪರಂಪರಂ ವರೀಯಃ | ವಿಶಿಷ್ಟತರಂ ಜೀವನಂ ಹ ಅಸ್ಯ ವಿದುಷೋ ಭವತಿ | ದೃಷ್ಟಂ ಫಲಮ್ | ಅದೃಷ್ಟಂ ಚ ಪರೋವರೀಯಸಃ ಉತ್ತರೋತ್ತರವಿಶಿಷ್ಟತರಾನೇವ ಬ್ರಹ್ಮಾಕಾಶಾಂತಾನ್ ಜಯತಿ ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಉದ್ಗೀಥಮ್ ಉಪಾಸ್ತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆ ಆ ಈತನು ಮುಂದುಮುಂದಕ್ಕೆ ವರೀಯಾಂಸವು, ವರೀಯಾಂಸನಿ ಗಿಂತಲೂ ವರವು , ಪರನೂ ವರೀಯಾಂಸನೂ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಸಂಪಾದಿತವಾಗಿರುವ^೨ (ಈ) ಉದ್ಗೀಥವು ಪರೋವರೀಯವು ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದ ರಿಂದಲೇ ಆ ಈ (ಉದ್ಗೀಥವು) ಅನಂತವು, ಅಂತವಿಲ್ಲದ್ದು ಆ ಈ ಪರೋವರೀಯ ವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಾಗಿರುವ (ಉದ್ಗೀಥವನ್ನು ಪರೋವರೀಯವು ಅನಂತವು ಎಂದು ಇಂತು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಉದ್ಗೀಥವನ್ನು ಯಾವನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ,

1. ಈ ಮಾತುಗಳು ಕೈಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.
2. ಇಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತು ಇರಬೇಕು.
3. ಹಾಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿರುವ.

ಅವನಿಗೆ ಇದು ಫಲ: ಪರೋವರೀಯವು, ಮುಂದುಮುಂದಕ್ಕೆ ವರೀಯವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟತರವಾದ ಜೀವನವು ಈ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಆಗುವದು ; (ಇದು) ದೃಷ್ಟಫಲವು ಅದೃಷ್ಟ(ಫಲ)ವಾದರೋ (ಇದು): ಪರೋವರೀಯವಾದ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟತರವೇ ಆಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ಆಕಾಶದವರೆಗಿನ ಲೋಕಗಳನ್ನು- ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ಹೀಗೆ ಈ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನು - ಗೆದ್ದುಕೊಳ್ಳುವನು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಗ್ಂ ಹೈತಮತಿಥನ್ವಾ ಶೌನಕ ಉದರಶಾಣ್ಡಿಲ್ಯಾಯೋ
ಕ್ಲೋವಾಚ ಯಾವತ್ತ ಏನಂ ಪ್ರಜಾಯಾಮುದ್ಗೀಢಂ ವೇದಿ
ಷ್ಯಂತೇ ಪರೋವರೀಯೋ ಹೈಭ್ಯಸ್ತಾವದಸ್ಮಿಲ್ಲೋಕೇ
ಜೀವನಂ ಭವಿಷ್ಯತಿ || ೩ ||

ತಥಾಮುಷ್ಮಿಲ್ಲೋಕೇ ಲೋಕ ಇತಿ ಸ ಯ ಏತಮೇವಂ^೧ ವಿದ್ವಾ
ನುಪಾಸ್ತೇ ಪರೋವರೀಯ ಏವ ಹಾಸ್ಯಾಸ್ಮಿಲ್ಲೋಕೇ ಜೀವನಂ
ಭವತಿ ತಥಾಮುಷ್ಮಿಲ್ಲೋಕೇ ಲೋಕ ಇತಿ ಲೋಕೇ
ಲೋಕ ಇತಿ || ೪ ||

೩. ಆ ಇದನ್ನು ಅತಿಥನ್ವ ಶೌನಕನು ಉದರಶಾಂಡಿಲ್ಯನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಇಂತೆಂದನು : 'ನಿನ್ನ ಪ್ರಜೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಈ ಉದ್ಗೀಢವನ್ನು ಅರಿತಿರುವರೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅವರಿಗೆ ಪರೋವರೀಯವಾದ ಜೀವನವು ಆಗುತ್ತಿರುವದು.

೪. ಹಾಗೂ ಆ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಲೋಕವು (ಆಗುವದು).^೨ ಯಾವನು ಇದನ್ನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನಿಗೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪರೋವರೀಯವಾದ ಜೀವನವೇ ಆಗುವದು ; ಹಾಗೂ ಆ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಲೋಕವು (ಆಗುವದು), ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಲೋಕ(ವಾಗುವದು).

ವಿದ್ವಾಫಲಶ್ರುತಿ, ಶೌನಕವಾಕ್ಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೮೪. ಕಿಂ ಚ ತಮೇತಮ್ ಉದ್ಗೀಢಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಅತಿಥನ್ವಾ ನಾಮತಃ ಶುನಕಸ್ಯಾಪತ್ಯಂ ಶೌನಕಃ ಉದರಶಾಣ್ಡಿಲ್ಯಾಯ ಶಿಷ್ಯಾಯ ಏತಮ್ ಉದ್ಗೀಢ

1. "ಏತದೇವಂ" ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಪಾಠವೇ ಮೇಲು.

ದರ್ಶನಮ್ ಉಕ್ತಾಽ ಉವಾಚ | ಯಾವತ್ ತೇ ತವ ಪ್ರಜಾಯಾಮ್ | ಪ್ರಜಾ ಸಂತತೌ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಏನಮ್ ಉದ್ಗೀಢಂ ತ್ವತ್ಪ್ರವೃತ್ತಿಜಾ ವೇದಿಸ್ಯಂತೇ ಜ್ಞಾಸ್ಯಂತಿ ತಾವಂತಂ ಕಾಲಂ ಪರೋವರಿಯೇ ಹ ಏಭ್ಯಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧೇಭ್ಯೋ ಲೌಕಿಕಜೀವ ನೇಭ್ಯಃ | ಉತ್ತರೋತ್ತರವಿಶಿಷ್ಟತರಂ ಜೀವನಂ ತೇಭ್ಯೋ ಭವಿಸ್ಯತಿ | ತಥಾ ಅದೃಷ್ಟೇಽಪಿ ಪರಲೋಕೇ ಅಮುಷ್ಮಿನ್ ಪರೋವರಿಯಾನ್ ಲೋಕೋ ಭವಿಸ್ಯತಿ | ಇತ್ಯುಕ್ತವಾನ್ ಶಾಣ್ಡಿಲ್ಯಾಯ ಅತಿಥನ್ವಾ ಶೌನಕಃ ||

ಸ್ಯಾದೇತತ್ ಫಲಂ ಪೂರ್ವೇಷಾಂ ಮಹಾಭಾಗ್ಯಾನಾಮ್ ನೈದಂ ಯುಗೀನಾನಾಮ್ ಇತ್ಯಾಶಬ್ದಾನ್ವಿನೃತ್ತಯೇ ಆಹ | ಸ ಯಃ ಕಶ್ಚಿತ್ ಏತಮ್^೧ ಏವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಉದ್ಗೀಢಮ್ ಏತರ್ಹಿ ಉಪಾಂತೇ ತಸ್ಯಾಪಿ ಏವಮೇವ ಪರೋವರಿಯ ಏವ ಹ ಅಸ್ಯ ಅಸ್ಮಿನ್ ಲೋಕೇ ಜೀವನಂ ಭವತಿ | ತಥಾ ಅಮುಷ್ಮಿನ್ ಲೋಕೇ ಲೋಕಃ ಇತಿ | ಲೋಕೇ ಲೋಕ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮತ್ತು^೨ ಆ ಈ ಉದ್ಗೀಢವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದ್ದ ಅತಿಥನ್ನನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಶೌನಕನು, ಶೌನಕನ ಮಗನು, ಉದರಶಾಂಡಿಲ್ಯನೆಂಬ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಈ ಉದ್ಗೀಢದರ್ಶನವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟು ಇಂತೆಂದನು: ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ (ತೇ=ತವ) ನಿನ್ನ ಪ್ರಜೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ, ಪ್ರಜಾಸಂತತಿಯಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ ನಿನ್ನ ಸಂತತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು (ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ) ಈ ಉದ್ಗೀಢವನ್ನು (ವೇದಿಸ್ಯಂತೇ=ಜ್ಞಾಸ್ಯಂತಿ) ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವರೋ ಅಷ್ಟು ಕಾಲದವರೆಗೆ ಈ ಲೌಕಿಕಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವವರಿಗಿಂತ ಮುಂದುಮುಂದಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟತರವಾದ ಜೀವನವು ಅವರಿಗೆ ಆಗುತ್ತಿರುವದು. ಹಾಗೂ ಅದೃಷ್ಟವಾದ ಆ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಪರೋವರಿಯವಾದ ಲೋಕವು ಆಗುತ್ತಿರುವದು ಎಂದು ಶಾಂಡಿಲ್ಯನಿಗೆ ಅತಿಥನ್ನ ಶೌನಕನು ಹೇಳಿದನು.

ಈ ಫಲವು ಮಹಾಭಾಗ್ಯವಂತರಾದ ಹಿಂದಿನ (ಕಾಲದ)ವರಿಗೆ ಆಗಿರಬಹುದು ; ಈ ಯುಗದವರಿಗೆ ಆಗಲಾರದು ಎಂಬೀ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ತೊಲಗಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ (ಶ್ರುತಿಯು ಹೀಗೆಂದು) ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

1. ಏತತ್ ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಪಾಠವೇ ಮೇಲು

2. ಉದ್ಗೀಢೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಆಗುವ ಫಲವು ನಿರುತವು. ಯಾರುಯಾರು ಇದನ್ನು ಮಾಡುವರೋ ಅವರಿಗೆಲ್ಲ ಇಹಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತರೋತ್ತರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಕ್ಷ್ಯವೇ ಆಗುತ್ತಿರುವದು— ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಈ ಶೌನಕವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

ಯಾವನೇ ಆಗಲಿ, ಇದನ್ನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ಉದ್ಗೀಥವನ್ನು ಈಗಲೂ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಅವನಿಗೂ ಹೀಗೆಯೇ ಪರೋವರೀಯವಾಗಿಯೇ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜೀವನವು ಆಗುವದು, ಹಾಗೂ ಆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ (ಪರೋವರೀಯವಾದ) ಲೋಕವೂ^೧ (ಆಗುತ್ತದೆ. ಆ) ಲೋಕದಲ್ಲಿ (ಪರೋವರೀಯವಾದ) ಲೋಕವೂ (ಆಗುತ್ತದೆ).^೨

ಒಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾವಾದಿಗಳ ಉಪಾಸನೆ)

ಉಷಸ್ತಿಯು ಯಜ್ಞಶಾಲೆಗೆ ಬಂದದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಮಟಚೀಹತೇಷು ಕುರುಷ್ವಾಟಿಕ್ಯಾ ಸಹ ಜಾಯಯೋಷಸ್ತಿ
ರ್ಹ ಚಾಕ್ರಾಯಣ ಇಭ್ಯಗ್ರಾಮೇ ಪ್ರದ್ರಾಣಕ ಉನಾಸ || ೧ ||

೧. ಮಟಚೀಹತವಾದ ಕುರುದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಟಿಕಿಯಾದ ಹೆಂಡತಿಯೊಡನೆ ಉಷಸ್ತಿಚಾಕ್ರಾಯಣನು ಇಭ್ಯಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರದ್ರಾಣಕನಾಗಿ ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು.

ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೮೫. ಉದ್ಗೀಥೋಪಾಸನಪ್ರಸಂಗ್ಗಿನ ಪ್ರಸ್ತಾವಪ್ರತಿಹಾರವಿಷಯಮುಪಿ ಉಪಾಸನಂ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ ಇತಿ ಇದಮಾರಭ್ಯತೇ | ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾ ತು ಸುಖಾವ ಬೋಧನಾರ್ಥಾ ||

1. ಇದು ಅರ್ಥವಾದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರೋವರೀಯವೆಂದು ಉದ್ಗೀಥವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು- ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ

2. ಈ ಉಪಾಸನೆಯು ಮುಗಿಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಈ ದ್ವಿರುಕ್ತಿ ಬಂದಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಹಿರಣ್ಯಶ್ರುತ್ಪಾದವಿಶಿಷ್ಟೋದ್ಗೀಥೋಪಾಸನೆಗಿಂತ ಈ ಉಪಾಸನೆಯು ಬೇರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂ. ಭಾ. ೩-೩-೭ (ಭಾ. ಭಾ. ೩೨೯)ರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಗುಣವಿಶೇಷಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುವದರಿಂದ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿ ಉಪಾಸನೆಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಉದ್ಗೀರ್ಣೋಪಾಸನೆಯ ಪ್ರಸಂಗದಿಂದ ಪ್ರಸ್ತಾನ, ಪ್ರತೀಹಾರ^೧ - (ಇವುಗಳ) ವಿಷಯದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಇದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದೆ. ಕಥೆಯಾದರೋ ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ್ದು.^೨

ಉಷಸ್ತಿಯ ದಾರಿದ್ರ್ಯಸ್ಥಿತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೮೬. ಮುಟಚೀಹತೇಷು | ಮುಟಚ್ಯಃ ಅಶನಯಃ ತಾಭಿರ್ಹತೇಷು ನಾಶಿ ತೇಷು ಕುರುಷು ಕುರುಸಸ್ಯೇಷು ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತತೋ ದುರ್ಭಿಕ್ಷೇ ಜಾತೇ ಆಟೀಕ್ಯಾ ಅನುಪಜಾತಪಯೋಧರಾದಿಸ್ತ್ರೀವೃಣ್ಣಾನಯಾ ಸಹ ಜಾಯಯಾ ಉಷಸ್ತಿಃ ಹ ನಾಮತಃ | ಚಕ್ರಸ್ಯ ಅಸತ್ಯಂ ಚಾಕ್ರಾಯಣಃ ಇಭಃ ಹಸ್ತೀ | ತಮ್ ಅರ್ಹತೀತಿ ಇಭ್ಯಃ | ಈಶ್ವರಃ ಹಸ್ತಾಶ್ಚರೋಹೋ ವಾ | ತಸ್ಯ ಗ್ರಾಮಃ ಇಭ್ಯ ಗ್ರಾಮಃ | ತಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರದ್ರಾಣಕಃ ಅನ್ನಾಲಾಭಾತ್ | ದ್ರಾ ಕುತ್ಸಾಯಾಂ ಗತೌ | ಕುತ್ಸಿತಾಂ ಗತಿಂ ಗತಃ | ಅನ್ತ್ಯಾವಸ್ಥಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಉವಾಸ ಉಷಿತ ವಾನ್ ಕಸ್ಯಚಿದ್ ಗೃಹಮ್ ಆಶ್ರಿತ್ಯ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮುಟಚೀಹತವಾದ - ಮುಟಚಿಗಳು ಎಂದರೆ ಸಿಡಿಲುಗಳು; ಅವುಗಳಿಂದ ಕುರುದೇಶವು ಎಂದರೇ ಕುರುದೇಶದ ಸಸ್ಯಗಳು ಎಂದರ್ಥ, (ಅವು) ಹತವಾಗಿರಲು, ನಾಶವಾಗಿರಲು, ಅದರಿಂದ ದುರ್ಭಿಕ್ಷವುಂಟಾಗಲಾಗಿ ಆಟೀಕಿಯಾದ ಮೊಲೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಸ್ತ್ರೀವೃಂಜನವು (ಇನ್ನೂ) ಉಂಟಾಗದಿದ್ದ^೪ ಹೆಂಡತಿಯೊಡನೆ ಉಷಸ್ತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಚಾಕ್ರಾಯಣನು, ಚಕ್ರನ ಮಗನು, (ಇಭ್ಯಗ್ರಾಮದಲ್ಲ) - ಇಭವೆಂದರೆ ಆನೆ, ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕವನು ಇಭ್ಯನು, ಒಡೆಯನು ಅಥವಾ ಮಾನ ಟಿಗನು. ಅವನ ಗ್ರಾಮವು ಇಭ್ಯಗ್ರಾಮವು, ಅದರಲ್ಲಿ-ಪ್ರದ್ರಾಣಕನಾಗಿ ದ್ರಾ ಕುತ್ಸಾಯಾಂ ಗತೌ (ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಈ ಶಬ್ದವು ಬಂದಿದೆ), ಕುತ್ಸಿತಗತಿಯನ್ನು

1. ಸಾಮುಭೇದಗಳ, ಸಾಮುಭಕ್ತಿಗಳು-ಮುಂತಾದವುಗಳ ವಿವರವನ್ನು ಪರಿಶಿಷ್ಟದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ.

2. ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಉಷಸ್ತಿಯ ದರಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರುವದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಯಾದವನು ಆಶ್ರಿತನಲ್ಲಿ ಅನನ್ಯವನ್ನು ತಿಂದರೂ ಪಾಪವಾಗುವದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

3. ಆಲಿಕ್ಷಿಗಳು ಎಂದೇ ಅರ್ಥವಿರಬಹುದು.

4. ಸಣ್ಣ ಹುಡುಗಿಯಾದ.

ಹೊಂದಿ, (ತೀರ)ಕೊನೆಯ ಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ^೧ ಎಂದರ್ಥ, ವಾಸವಾಡಿ ಕೊಂಡಿದ್ದನು, ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬನ ಮನೆಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು (ವಾಸ ವಾಗಿದ್ದನು).

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಹೇಭ್ಯಂ ಕುಲ್ಮಾಷಾನ್ ಖಾದಂತಂ ಬಿಭಿಕ್ಷೇ ತಗ್ಂ ಹೋ
ನಾಚ | ನೇತೋಽನ್ಯೇ ವಿದ್ಯಂತೇ | ಯಜ್ಞ ಯೇ ಮ ಇನು
ಉಪನಿಹಿತಾಃ ಇತಿ || ೨ ||

೨. ಅವನು ಕುಲ್ಮಾಷವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿರುವ ಮಾವಟೆಗನನ್ನು ಬೇಡಿದನು. (ಮಾವಟೆಗನು) ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದನು ; 'ಇಗೊ, ಈ ಬಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ನನ್ನದಿದೆಯಲ್ಲ, ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಿಲ್ಲ. '

ಮಾವಟೆಗನನ್ನು ಹುರುಳಿಬೇಡಿದ್ದು, ಅವನ ಉತ್ತರ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೨. ಸ ಅನ್ನಾರ್ಥಮ್ ಅಟನ್ ಇಭ್ಯಂ ಕುಲ್ಮಾಷಾನ್ ಕುಸ್ತಿತಾನ್ ಮಾಷಾನ್ ಖಾದಂತಂ ಭಕ್ಷಯಂತಂ ಯದೃಚ್ಛಯಾ ಉಪಲಭ್ಯ ಬಿಭಿಕ್ಷೇ ಯಾಚಿತವಾನ್ | ತಮ್ ಉಪಸ್ತಿಂ ಹ ಉನಾಚ ಇಭ್ಯಃ | ನ ಇತಃ ಅಸ್ಮಾತ್ ಮಯಾ ಭಕ್ಷ್ಯಮಾಣಾತ್ ಉಚ್ಛಿಷ್ಟರಾಶೇಃ ಕುಲ್ಮಾಷಾ ಅನ್ಯೇ ನ ವಿದ್ಯಂತೇ | ಯಜ್ಞ ಯೇ ರಾಶೌ ಮೇ ಮನು ಉಪನಿಹಿತಾಃ ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತಾಃ ಇಮೇ ಭಾಜನೇ | ಕಿಂ ಕರೋಮಿ ?

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅನ್ನಕ್ಕಾಗಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಅವನು ಕುಲ್ಮಾಷವನ್ನು ಕುಸ್ತಿತವಾದ ಮಾಷ ವನ್ನು^೨ ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದ ಮಾವಟೆಗನನ್ನು ಯದೃಚ್ಛೆಯಿಂದ ಕಂಡು ಬೇಡಿದನು, (ಅದನ್ನು) ಯಾಚಿಸಿದನು. (ಅ) ಮಾವಟೆಗನು ಆ ಉಪಸ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ನಾನು ತಿನ್ನುತ್ತಿರುವ (ಇತಃ=ಅಸ್ಮಾತ್) ಈ ಉಚ್ಛಿಷ್ಟರಾಶಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ

1. ಸಾಯುವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಎಂದರ್ಥ.

2. ಕುಲ್ಮಾಷವೆಂದರೆ ಈಗ ಹುರುಳಿ ಎಂದೇ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ ; ಕುಸ್ತಿತವಾದ ಮಾಷ ಎಂಬ ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯದ ಅಕ್ಷರಾರ್ಥವನ್ನು ಹಿಡಿದರೆ ಉದ್ದಿನ ಜಾತಿಯ ಕೀಳುಧಾನ್ಯ ಎಂಬರ್ಥವು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಕುಲ್ಮಾಷವು ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಈ (ಮೇ=ಮಮ) ನನ್ನ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿರುವದೋ ಎಂದರೆ ಇದನ್ನು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ (ಊಟಕ್ಕೆ ಉಪನಿಹಿತಾಃ=ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತಾಃ) ಹಾಕಿ ಕೊಂಡಿರುತ್ತೇನೆಲ್ಲ ! ಏನು ಮಾಡಲಿ ?

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಏತೇಷಾಂ ಮೇ ದೇಹೀತಿ ಹೋವಾಚ ತಾನಸ್ಮೈ ಪ್ರದದೌ
ಹಂತಾನುಪಾನಮಿತ್ಯುಚ್ಛಿಷ್ಟಂ ವೈ ಮೇ ಪೀತಗ್ಂ ಸ್ಯಾದಿತಿ
ಹೋವಾಚ || ೩ ||

೩. 'ಇದರಲ್ಲಿ(ಯೇ) ನನಗೆ ಕೊಡು' ಎಂದನು. ಅದನ್ನು ಇವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. 'ಹಾಗಾದರೆ (ಇಗೋ), ಅನುಪಾನವು !' ಎನ್ನಲು '(ಅದನ್ನು) ಕುಡಿದರೆ ನನಗೆ ಎಂಜಲಾದೀತು!' ಎಂದನು.

ಹುರುಳಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕುಡಿಯುವ
ನೀರನ್ನು ಒಲೆನೆಂದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೮೮. ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಉಪಸ್ತಿಃ^೧ | ಏತೇಷಾಮ್ ಏತಾನ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಮೇ ಮಹ್ಯಂ ದೇಹಿ ಇತಿ ಹ ಉವಾಚ | ತಾನ್ ಸ ಇಭ್ಯಃ ಅಸ್ಮೈ ಉಪಸ್ತಯೇ ಪ್ರದದೌ ಪ್ರದತ್ತವಾನ್ | ಅನುಪಾನಾಯ^೨ ಸಮಾಪಸ್ಥಮ್ ಉದಕಂ ಚ ಗೃಹೀತ್ವಾ ಉವಾಚ | ಹಂತ ಗೃಹಾಣ ಅನುಪಾನಂ ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ | ಉಚ್ಛಿಷ್ಟಂ ವೈ ಮೇ ಮಮ ಇದಮ್ ಉದಕಂ ಪೀತಂ ಸ್ಯಾತ್ | ಯದಿ ಪಾಸ್ಯಾಮಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆನ್ನಲು ಉಪಸ್ತಿಯು (ಅದಕ್ಕೆ) ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಇಂತೆಂದನು : (ಮೇ=ಮಹ್ಯಮ್) ನನಗೆ ಇದರಲ್ಲಿಯೇ ಇದನ್ನೇ ಎಂದರ್ಥ ; ಕೊಡು ಎಂದನು. ಅದನ್ನು ಆ ಮಾವಟಗನು ಈ ಉಪಸ್ತಿಗೆ (ಪ್ರದದೌ=ಪ್ರದತ್ತವಾನ್) ಕೊಟ್ಟನು. ಅನುಪಾನಕ್ಕಾಗಿ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದ್ದ ನೀರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು 'ಹಾಗಾದರೆ ಅನು

1. ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೇ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅರ್ಥಾನುಸಾರವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೇ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯ ಅಪರಂಜಿಕೆಯನ್ನು ಹೀಗೆಯೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

2. "ಅನುಪಾನೀಯಂ" ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಪಾರವೇ ಮೇಲು.

ಪಾನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊ! ಎನ್ನಲು (ಉಪಸ್ಥಿತಿಯು ಹೀಗೆ) ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವಿತ್ತನು ! ಇದನ್ನು (ಪೀತಮ್=ಯದಿ ಪಾಸ್ಯಾಮಿ) ಕುಡಿದೆನಾದರೆ ಈ ಉದಕವು (ಮೇ=ಮಮ) ನನಗೆ ಎಂಜಲಾದೀತು !

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ನ ಸ್ವಿದೇತೇಃಪೃಚ್ಛಿಷ್ಯಾ ಇತಿ ನ ವಾ ಅಜೀವಿಷ್ಯಮಿನಾನಪಾದ
ಸ್ಥಿತಿ ಹೋನಾಚ ಕಾಮೋ ಮ ಉದಪಾನಮಿತಿ¹ || ೪ ||

೪. 'ಇದೂ ಎಂಜಲಲ್ಲವೆ?' 'ಇದನ್ನು ತಿನ್ನದಿದ್ದರೆ ಬದುಕುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. (ಆದರೆ) ಉದಪಾನವು ನನಗೆ ಕಾಮುವು' ಎಂದನು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೮೯. ಇತ್ಯುಕ್ತವಂತಂ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ ಇತರಃ | ಕಿಂ ನ ಸ್ವಿತ್ ಏತೇ ಕುಲ್ಮಾಷಾ ಅಸಿ ಉಚ್ಛಿಷ್ಟಾಃ ? ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಆಹ ಉಪಸ್ಥಿತಿಃ | ನ ವೈ ಅಜೀವಿಷ್ಯಂ ನೈವಃ ಜೀವಿಷ್ಯಾಮಿ ಇಮಾನ್ ಕುಲ್ಮಾಷಾನ್ ಅಪಾದನ್ ಅಭಕ್ಷಯನ್ ಇತಿ ಹೋನಾಚ | ಕಾಮಂ ಇಚ್ಛಾತಃ ಮೇ ಮಮ ಉದಕಪಾನಂ ಲಭ್ಯತೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅತಶ್ಚ ಏತಾಮ್ ಅವಸ್ಥಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಯ ವಿದ್ಯಾಧರ್ಮಯಶೋವತಃ ಸ್ವಾತ್ಮ ಪರೋಪಕಾರಸಮರ್ಥಸ್ಯ ಏತದಪಿ ಕರ್ಮ ಕುರ್ವತೋ ನ ಆಗಃಸ್ವರ್ಗಃಃ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ತಸ್ಯಾಪಿ ಜೀವಿತಂ ಪ್ರತಿ ಉಪಾಯಾಂತರೇ ಅಜುಗುಪ್ಸಿತೇ ಸತಿ ಜುಗುಪ್ಸಿತಮ್ ಏತತ್ಕರ್ಮ ದೋಷಾಯ | ಜ್ಞಾನಾನಲೇಪೇನ ಕುರ್ವತೋ ನರಕಪಾತಃ ಸ್ಯಾದೇವ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಪ್ರದ್ರಾಣಕಶಬ್ದಶ್ರವಣಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ (ಉಪಸ್ಥಿತಿಗೆ ಆ) ಇನ್ನೊಬ್ಬ(ನಾದ ಮಾನವರಿಗ)ನು ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಹೀಗೆಂದನು. ಈ ಹುರುಳಿಯೂ ಎಂಜಲಲ್ಲವೆ? ಹೀಗೆನ್ನಲು ಉಪಸ್ಥಿತಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. "ಈ ಹುರುಳಿಯನ್ನು ತಿನ್ನದಿದ್ದರೆ ನಾನು ಬದುಕುವಂತೆಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ, (ಆದರೆ) ನೀರಿನ (ಅನು)ಪಾನವು (ಮೇ=ಮಮ) ಕಾಮುವು, ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ದೊರಕುತ್ತದೆ."

ಇದರಿಂದ ಇಂಥ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧರ್ಮ ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ತನಗೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೂ ಉಪಕಾರಮಾಡ

1. "ಉದಕಪಾನಮಿತಿ" ಎಂಬ ಪಾಠವೂ ಉಂಟು; ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ "ಉದಕಪಾನಂ" ಎಂದೇ ಇದೆ. ಆದರೆ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ "ಉದಕಪಾನಂ" ಎಂಬ ಪಾಠವನ್ನೇ ಗ್ರಹಿಸಿದೆ.

2. ಇದು ವಾ|| ಪಾಠ.

3. 'ಅಘಸ್ವರ್ಗಃ' (ಪಾಪದ ಸೋಂಕು) ಎಂದು ವಾ|| ಪಾಠ.

ಬಲ್ಲವನಿಗೆ ಈ ಕರ್ಮವನ್ನೂ ಮಾಡಿದರೂ ತಪ್ಪು ಸೋಂಕದು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇಂಥವನಿಗೂ ಬದುಕಿರುವದಕ್ಕೆ ಜುಗುಪ್ಸಿತವಲ್ಲದ ಬೇರೊಂದು ಉಪಾಯವು ಇರುವಲ್ಲಿ, ಜುಗುಪ್ಸಿತವಾದ ಈ ಕರ್ಮವು ದೋಷ(ಫಲಕ)ನೇ (ಆಗುವದು). ಜ್ಞಾನದ ಗರ್ವದಿಂದ ಮಾಡಿದವನಿಗೆ ನರಕಸಾತವು ಆಗಿಯೇತೀರುವದು -ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.¹ ಏಕೆಂದರೆ (ಇಲ್ಲಿ) ಪ್ರದ್ರಾಣಕಶಬ್ದವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿದೆ.²

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಹ ಖಾದಿತ್ವಾತಿಶೇಷಾನ್ವಾಯಾ ಆಜಹಾರ ಸಾಗ್ರ ಏನ
ಸುಭಿಕ್ಷಾ ಬಭೂವ ತಾನ್ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯ ನಿಧಧೌ || ೫ ||

೫. (ಅದನ್ನು) ಅವನು ತಿಂದು ಉಳಿದದ್ದನ್ನು ಹೆಂಡತಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಆಕೆಯು ಮೊದಲೇ ಸುಭಿಕ್ಷೆಯಾಗಿದ್ದಳು ; ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಇಟ್ಟಳು.

ತಿಂದು ಮಿಕ್ಕ ಮರುಳಿಯನ್ನು ಹೆಂಡತಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೯೦. ತಾಂಶ್ಚ ಸ ಖಾದಿತ್ವಾ ಅತಿಶೇಷಾನ್ ಅತಿಶಿಷ್ಟಾನ್ ಜಾಯಾಯೈ ಕಾರುಣ್ಯಾತ್ ಆಜಹಾರ | ಸಾ ಆಟಕೀ ಅಗ್ರೇ ಏನ ಕುಲ್ಮಾಷಪ್ರಾಪ್ತೇಃ ಸುಭಿಕ್ಷಾ ಶೋಭನಭಿಕ್ಷಾ | ಲಬ್ಧಾನ್ನಾ ಇತ್ಯೇತತ್ | ಬಭೂವ ಸಂವೃತ್ತಾ | ತಥಾಪಿ ಸ್ತ್ರೀಸ್ವಭಾವ್ಯಾತ್ ಅನನಜ್ಞಾಯ ತಾನ್ ಕುಲ್ಮಾಷಾನ್ ಪತ್ನೃ ಹ೯ಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯ ನಿಧಧೌ ನಿಕ್ಷಿಪ್ತವತೀ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ತಿಂದು ಉಳಿದದ್ದನ್ನು ಮಿಕ್ಕದ್ದನ್ನು ಹೆಂಡತಿಗೆ ಕರುಣೆಯಿಂದ ತಂದುಕೊಟ್ಟನು. ಆಟಕಿಯು ಕುಲ್ಮಾಷವು ದೊರಕುವ ಮೊದಲೇ ಸುಭಿಕ್ಷೆಯಾಗಿದ್ದಳು, ಒಳ್ಳೆಯ ಭಿಕ್ಷೆಗಳನ್ನಳಿದಿದ್ದಳು ; ಅನ್ನ ದೊರಕಿದವಳಾಗಿ

1. ಜ್ಞಾನಿಯು ಯಥೇಷ್ಟಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಅನುಮತಿಯಿಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವ ಸೂ. ಭಾ. ೩-೪-೨೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೨೭).

2. ಉಪಸ್ಥಿತಿಯು ಬರಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹಸಿವಿನಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟು ಅನ್ನಕ್ಕಾಗಿ ಅಲೆದಾಡುವ ಆಪದ್ವಶೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆಂದೇ ಪ್ರದ್ರಾಣಕಶಬ್ದವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ -ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ದ್ದಳು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಆದರೂ ಸ್ತ್ರೀಸ್ವಾಭಾವ್ಯದಿಂದ ಆ ಕುಲ್ಮಾಷವನ್ನು ಅನಾದರಮಾಡದೆ ಪತಿಯ ಕೈಯಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಳು, (ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ) ಇಟ್ಟಿದ್ದಳು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಹ ಪ್ರಾತಃ ಸಂಜಿಹಾನ ಉವಾಚ ಯದ್ವತಾನ್ನಸ್ಯ ಲಭೇಮಹಿ
ಲಭೇಮಹಿ ಧನಮಾತ್ರಾಗ್ಂ ರಾಜಾಸೌ ಯಕ್ಷ್ಯತೇ ಸ ಮಾ
ಸರ್ವೈರಾರ್ತಿವ್ಯಜ್ರೈರ್ವ್ಯಣೀತೇತಿ || ೬ ||

೬. ಅವನು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲೆ ಇಂತೆಂದನು : 'ಅಯ್ಯೋ!
ಅನ್ನವು ನಮಗೆ ದೊರೆಯುವದಾದರೆ, ಧನಮಾತ್ರೆಯೂ ನಮಗೆ
ಸಿಕ್ಕೀತು. ಈ ರಾಜನು ಯಾಗಮಾಡುವನು ; ಅವನು ನನ್ನನ್ನು
ಎಲ್ಲಾ ಆರ್ತಿವ್ಯಜ್ರಗಳಿಂದಲೂ ವರಣಮಾಡಿಯಾನು !'

ಉಷಸ್ತಿಯು ಅನ್ನಕ್ಕಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೯೧. ಸ ತಸ್ಯಾಃ ಕರ್ಮ ಜಾನನ್ ಪ್ರಾತಃ ಉಷಃಕಾಲೇ ಸಂಜಿಹಾನಃ
ಶಯನಂ ನಿದ್ರಾಂ ವಾ ಪರಿತ್ಯಜನ್ ಉವಾಚ ಪತ್ನಾಃ ಶೃಣ್ವಂತಾಃ | ಯತ್
ಯದಿ ಬತ ಇತಿ ವಿದ್ಯಮಾನಃ | ಅನ್ನಸ್ಯ ಸ್ತೋಕಂ ಲಭೇಮಹಿ ತದ್ ಭುಕ್ತ್ವಾ
ಅನ್ನಂ ಸಮರ್ಥಾಃ ಗತ್ವಾ ಲಭೇಮಹಿ ಧನಮಾತ್ರಾಂ ಧನಸ್ಯ ಅಲ್ಪಮ್ | ತತಃ
ಅಸ್ಮಾಕಂ ಜೀವನಂ ಭವಿಸ್ಯತೀತಿ | ಧನಲಾಭೇ ಚ ಕಾರಣಮಾಹ | ರಾಜಾ
ಅಸೌ ನಾತಿದೂರೇ ಸ್ಥಾನೇ ಯಕ್ಷ್ಯತೇ | ಯಜಮಾನತ್ವಾತ್ ತಸ್ಯ ಆತ್ಮನೇ
ವದಮ್ | ಸ ಚ ರಾಜಾ ಮಾ ಮಾಂ ಪಾತ್ರಮ್ ಉಪಲಭ್ಯ ಸರ್ವೈಃ
ಆರ್ತಿವ್ಯಜ್ರೈಃ ಋತ್ವಿಕ್ವರ್ಮಭಿಃ | ಋತ್ವಿಕ್ವರ್ಮಪ್ರಯೋಜನಾಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |
ವೃಣೀತ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥಃ)

ಅವನು ಆಕೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಅರಿತವನಾಗಿ* ಬೆಳಗ್ಗೆ ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ
(ಸಂಜಿಹಾನಃ = ಪರಿತ್ಯಜನ್) ಹಾಸಿಗೆಯನ್ನು ಅಧವಾ ನಿದ್ರೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟವನಾಗಿ,

1. ಹೆಂಗಸರು ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಜೋಪಾನವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆಂಬುದು ಭಾವ. ಗಂಡನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೇಳುವದು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸ್ವಭಾವ ಎಂದು ಟೀಕೆ.
2. ಸಮರ್ಥರೂ ಎಂದು ಅಚ್ಚಿನಲ್ಲಿರುವದು 'ಸಮರ್ಥಾಃ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದಿರಬಹುದು; ಏಕೆಂದರೆ ಮಕ್ಕಳ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ ಬರುವಚನವೇ ಇದೆ.
3. ಅವಳು ಹುರುಳಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದಾಳೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರಿಂದ.

ಹೆಂಡತಿ ಕೇಳುತ್ತಿರಲು ಇಂತೆಂದನು : “ಅಯ್ಯೋ ! ಎಂದು ಖೇದಗೊಂಡವನಾಗಿ (ದ್ವನೇಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ), ಒಂದಿಷ್ಟು ಅನ್ನವು ನಮಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ಆಗ ಅನ್ನವನ್ನಂಥು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಧನಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಒಂದಿಷ್ಟು ಧನವನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಂಡೇವು; ಅದರಿಂದ ನಮಗೆ ಜೀವನವು ಆದೀತು!” ಧನವು ಸಿಕ್ಕುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನೂ (ಹೀಗೆಂದು) ತಿಳಿಸಿದನು : “ಇಗೊ, ದೂರವೇನೂ ಇಲ್ಲ (ಈ) ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ರಾಜನು ಯಾಗಮಾಡುವನು. (ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷ್ಯತೇ ಎಂದು) ಆತ್ಮನೇಪದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವದು (ರಾಜನು) ಯಜಮಾನ ನಾದ್ದರಿಂದ.¹ ಆ ರಾಜನು ಪಾತ್ರನಾದ ನನ್ನನ್ನು ಕಂಡು ಎಲ್ಲಾ ಆರ್ತ್ವಿಜ್ಯಗಳಿಂದಲೂ (ಎಲ್ಲಾ) ಋತ್ವಿಕ್ಯರ್ಮಗಳಿಂದಲೂ (ಎಂದರ್ಥ). ಋತ್ವಿಕ್ಯಗಳ ಕರ್ಮದ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ (ನನ್ನನ್ನು) ವರಣಮಾಡಿಯಾನು!”

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

**ತಂ ಜಾಯೋನಾಚ ಹಸ್ತ ಪತ ಇನು ಏವ ಕುಲ್ಮಾಷಾ ಇತಿ
ತಾನ್ ಖಾದಿತ್ವಾ ಮುಂ ಯಜ್ಞಂ ವಿತತಮೇಯಾಯ || ೭ ||**

೭. ಅವನನ್ನು ಹೆಂಡತಿಯು ‘ಹಾಗಾದರೆ, ಪತಿಯೇ, ಇದೇ ಕುಲ್ಮಾಷವು’ ಎಂದಳು. ಅದನ್ನು ತಿಂದು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಬಂದನು.

ಹೆಂಡತಿಯು ಕೊಟ್ಟ ಹುರುಳಿಯನ್ನು ತಿಂದು ತೆರಳಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೯೨. ಏವಮ್ ಉತ್ತವಸ್ತಂ ಜಾಯಾ ಉನಾಚ | ಹಸ್ತ ಗೃಹಾಣ ಹೇ ಪತೇ ಇಮೇ ಏವ ಯೇ ಮಧಸ್ತೇ ವಿನಿಕ್ಷಿಪ್ತಾಃ ತ್ವಯಾ ಕುಲ್ಮಾಷಾಃ ಇತಿ | ತಾನ್ ಖಾದಿತ್ವಾ ಆಮುಂ ಯಜ್ಞಂ ರಾಜ್ಞೋವಿತತಂ ವಿಸ್ತಾರಿತಮ್ ಋತ್ವಿಗ್ಭಿಃ ವಿಯಾಯ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಂದ (ಪತಿ)ಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೆಂಡತಿಯು “ಹಾಗಾದರೆ ಎಲೈ ಪತಿಯೇ, ತೆಗೆದುಕೊ. ಇದೇ ನೀನು ನನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟ ಕುಲ್ಮಾಷವು!” ಎಂದಳು. ಅದನ್ನು ತಿಂದು ಋತ್ವಿಜರು (ವಿತತಮ್=ವಿಸ್ತಾರಿತಮ್) ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನಡೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆ ರಾಜನ ಆ ಯಜ್ಞದ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು.

1. ಯಜಮಾನನು ತನಗಾಗಿ ಯಾಗಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುವನು ಎಂಬುದನ್ನು ಆತ್ಮನೇಷ್ಠವನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಉಷಸ್ತಿಯು ಪ್ರಸ್ತೋತೃವಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತತ್ರೋದ್ಗಾತ್ಯನಾಸ್ತಾನೇ ಸ್ತೋಷ್ಯಮಾಣಾನುಪೋಪವಿನೇತ
ಸ ಹ ಪ್ರಸ್ತೋತಾರಮುನಾಚ || ೮ ||

ಪ್ರಸ್ತೋತರ್ಯಾ ದೇವತಾ ಪ್ರಸ್ತಾವನುನ್ವಾಯತ್ತಾ ತಾಂ ಚೇದ
ವಿದ್ವಾನ್ ಪ್ರಸ್ತೋಷ್ಯಸಿ ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವಿಪತಿಷ್ಯತೀತಿ || ೯ ||

೮. ಅಲ್ಲಿ ಆಸ್ತಾವದಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲಿರುವ ಉದ್ಗಾತ್ಯಗಳ
ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು. ಅವನು ಪ್ರಸ್ತೋತೃವನ್ನು ಕುರಿತು
ಇಂತೆಂದನು :

೯. ‘ಪ್ರಸ್ತೋತೃವೇ, ಯಾವ ದೇವತೆಯು ಪ್ರಸ್ತಾವಕ್ಕೆ
ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿರುವದೋ ಅದನ್ನು ಅರಿಯದೆ ಪ್ರಸ್ತಾವಮಾಡುವ
ಯಾದರೆ, ನಿನ್ನ ತಲೆಯು ಬೀಳಲಿ !’

ಪ್ರಸ್ತಾವದೇವತೆ ಯಾವದು ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೯೩. ತತ್ರ ಚ ಗತ್ವಾ ಉದ್ಗಾತ್ಯಾನ್ ಉದ್ಗಾತ್ಯಪುರುಷಾನ್ ಆಗತ್ಯ
ಪ್ತವಂತಿ ಅಸ್ಮಿನ್ ಇತಿ ಆಸ್ತಾವಃ | ತಸ್ಮಿನ್ ಆಸ್ತಾವೇ ಸ್ತೋಷ್ಯಮಾಣಾನ್
ಉಪ ಉಪವಿನೇಶ ಸಮೀಪೇ ಉಪವಿಷ್ಟಪ್ತೇಷಾಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಉಪವಿಶ್ಯ ಚ
ಸ ಹ ಪ್ರಸ್ತೋತಾರಮ್ ಉನಾಚ | ಹೇ ಪ್ರಸ್ತೋತಃ ಇತಿ ಆಮನ್ತ್ರ್ಯ ಅಭಿಮುಖೀ
ಕರಣಾಯ | ಯಾ ದೇವತಾ ಪ್ರಸ್ತಾವಂ ಪ್ರಸ್ತಾವಭಕ್ತಿಮ್ ಅನುಗತಾ ಅನ್ವಾ
ಯತ್ತಾ ತಾಂ ಚೇತ್ ದೇವತಾಂ ಪ್ರಸ್ತಾವಭಕ್ತೇಃ ಅವಿದ್ವಾನ್ ಸನ್ ಪ್ರಸ್ತೋ
ಷ್ಯಸಿ | ವಿದುಷೋ ಮಮ ಸಮೀಪೇ | ತತ್ಪರೋಕ್ಷೇಸಿ ಚೇತ್ ವಿಪತೇತ್ ತಸ್ಯ
ಮೂರ್ಧಾ ಕರ್ಮಮಾತ್ರವಿದಾಮ್ ಅನಧಿಕಾರ ಏನ ಕರ್ಮಣಿ ಸ್ಯಾತ್ | ತಚ್ಚ
ಅನಿಷ್ಟಮ್ | ಅವಿದುಷಾಮಸಿ ಕರ್ಮದರ್ಶನಾತ್ | ದಕ್ಷಿಣಮಾರ್ಗಶ್ರುತೇಶ್ಚ |
ಅನಧಿಕಾರೇ ಚ ಅವಿದುಷಾಮ್, ಉತ್ತರ ಏವೈಕೋ ಮಾರ್ಗಃ ಶ್ರುಯೇತ |
ನ ಚ ಸ್ಮಾರ್ತಕರ್ಮನಿಮಿತ್ತ ಏನ ದಕ್ಷಿಣಃ ಪನ್ನಾಃ | “ಯಜ್ಞೇನ ದಾನೇನ”
(ಬೃ. ೬-೨-೧೬) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | “ತಥೋಕ್ತಸ್ಯ ಮಯಾ” (೧-೧೧-೫,೭,೯)

ಇತಿ ಚ ವಿಶೇಷಣಾತ್ ವಿಧ್ವತ್ಸಮಕ್ಷಮೇವ ಕರ್ಮಣಿ ಅನಧಿಕಾರೋ ನ ಸರ್ವತ್ರ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಸ್ಮಾರ್ತಕರ್ಮಾಘ್ರಯನಾದಿಷು ಚ । ಅನುಜ್ಞಾಯಾಸ್ತತ್ರ ತತ್ರ ದರ್ಶನಾತ್ ಕರ್ಮಮಾತ್ರವಿದಾಮಪಿ ಅಧಿಕಾರಃ ಸಿದ್ಧಃ ಕರ್ಮಣೀತಿ । ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವಿಪತಿವ್ಯತಿರೇತಿ ॥

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆಸ್ತಾವದಲ್ಲಿ- ಅಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ (ಆ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ) ಆಸ್ತಾವವೆಂದು ಹೆಸರು. ಆ ಆಸ್ತಾವದಲ್ಲಿ- ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲಿರುವ ಉದ್ಗಾತೃಗಳ ಉದ್ಗಾತೃಪುರುಷರುಗಳ^೧ (ಉಪ-ಅವರ) ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಕೂತುಕೊಂಡನು ಕುಳಿತವನಾದನು. (ಹಾಗೆ) ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಅವನು ಪ್ರಸ್ತೋತೃವನ್ನು- ಎಲೈ ಪ್ರಸ್ತೋತೃನೆ, ಎಂದು (ಅವನನ್ನು) ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ (ಕೂಗಿ) ಕರೆದು- ಇಂತೆಂದನು. ಯಾವ ದೇವತೆಯು ಪ್ರಸ್ತಾವಕ್ಕೆ, ಪ್ರಸ್ತಾವಭಕ್ತಿಗೆ ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿರುವದೋ, (ಅದನ್ನು) ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದೋ. ಆ ಪ್ರಸ್ತಾವಭಕ್ತಿಯ ದೇವತೆಯನ್ನು ಅರಿತು ಕೊಳ್ಳದೆಯಿರುವವನಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾವಮಾಡುವೆಯಾದರೆ- ವಿದ್ವಾಂಸನಾದ ನನ್ನ ಸಮಾಪದಲ್ಲಿ (ಪ್ರಸ್ತಾವಮಾಡುವೆಯಾದರೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ) ಅವನ ಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಅವನ ತಲೆಬೀಳುವದಾದರೆ ಬರಿಯ ಕರ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದವರಿಗೆ^೨ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅನಧಿಕಾರವೇ ಎಂದಾದೀತು. ಆದರೆ ಅದು ಒಪ್ಪ ತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಉಪಾಸಕರಲ್ಲದವರಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಮವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ^೩.

ದಕ್ಷಿಣಮಾರ್ಗಶ್ರುತಿಯಿರುವದರಿಂದಲೂ (ಕೇವಲ ಕರ್ಮಜ್ಞರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ವಿದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಇದರ ವಿವರ). ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ^೪ (ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ) ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದಾಗಿದ್ದರೆ, ಉತ್ತರಮಾರ್ಗವೊಂದನ್ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು.^೫ ದಕ್ಷಿಣಮಾರ್ಗವು ಸ್ಮಾರ್ತಕರ್ಮನಿಮಿತ್ತವೇ ಎನ್ನುವದಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲ.

1. ಗಾನಮಾಡುವವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಗಾತೃಗಳೆಂದಿದೆ, ಬರಿಯ ಉದ್ಗಾತೃವನ್ನೇ ಅಲ್ಲ ಉದ್ಗಾತೃಪುರುಷರೆಂದರೆ ಉದ್ಗಾತೃವಿನ ಕಡೆಯವರು.

2. ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಆರಿಯದವರಿಗೆ.

3. ಉಪಾಸಕರಲ್ಲದವರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ರಾಜನು ವರಣಮಾಡಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ; ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಾಸಕರಲ್ಲದ ಕೇವಲ ಕರ್ಮಜ್ಞರು ಋತ್ವಿಜವಾಗಿರುವದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

4. ಕೇವಲ ಕರ್ಮಜ್ಞರಿಗೆ.

5. ಏಕೆಂದರೆ ಉಪಾಸಕರಿಗಿಲ್ಲ ಉತ್ತರಮಾರ್ಗವೇ ವಿಹಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ; ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣಮಾರ್ಗಗತಿಯನ್ನು ಫಲವೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದರಿಂದಲೇ ಕೇವಲ ಕರ್ಮಜ್ಞರಿಗೆ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರವುಂಟೆಂದಾಗುತ್ತದೆ.

ಎಕೆಂದರೆ “ಯಜ್ಞಾದಿಂದಲೂ ದಾನದಿಂದಲೂ (ಧೂಮಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾರೆ)” (ಬೃ.೬-೨-೧೬) ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಿದೆ.^೧ “ಹಾಗೆ ನಾನು ಹೇಳಿದ್ದರೆ (ನಿನ್ನ ತಲೆಯು ಬಿದ್ದು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು)” (೧-೧೧-೫, ೭, ೯) ಎಂದು ವಿಶೇಷಣ ವಿರುವದರಿಂದಲೂ^೨ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಮಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ (ಇತರರಿಗೆ) ಅನಧಿಕಾರರೇ ಹೊರತು ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರ, ಸ್ವಾರ್ತಕರ್ಮ, ಅಧ್ಯಯನ- ಮುಂತಾದ ಯಾವ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ (ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ) ಎನ್ನುವದಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಅನುಜ್ಞೆಯಿತ್ತಿರುವದು ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವದರಿಂದಲೂ^೩ ಬರಿಯ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅರಿತು ಕೊಂಡಿರುವವರಿಗೂ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ಸಿದ್ಧ(ವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನನ್ನ ಸಮಾಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾವಮಾಡುವೆಯಾದರೆ)- ನಿನ್ನ ತಲೆಯು ಬೀಳಲಿ ! (ಎಂದೇ ಅರ್ಥ).

ಉಷಸ್ತಿಯು ಉದ್ಗಾತ್ಯಪ್ರತಿಹರ್ತೃಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು (ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಏವಮೇವೋದ್ಗಾತಾರಮುನಾಚೋದ್ಗಾತರ್ಯಾ ದೇವತೋ
ದ್ವೀಥಮನ್ವಾಯತ್ತಾ ತಾಂ ಚೇದವಿದ್ವಾನ್‌ುದ್ಗಾತ್ಯಸಿ ಮೂರ್ಧಾ
ತೇ ವಿಪತಿಷ್ಯತೀತಿ || ೧೦ ||

ಏವಮೇವ ಪ್ರತಿಹರ್ತಾರಮುನಾಚ ಪ್ರತಿಹರ್ತರ್ಯಾ ದೇವತಾ
ಪ್ರತಿಹಾರಮನ್ವಾಯತ್ತಾ ತಾಂ ಚೇದವಿದ್ವಾನ್ ಪ್ರತಿಹರಿಷ್ಯಸಿ
ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವಿಪತಿಷ್ಯತೀತಿ ತೇ ಹ ಸಮಾರತಾಸ್ತಾಷ್ಟೀ
ಮಾಸಾಂಚಕ್ರೀ || ೧೧ ||

೧೦. ಹೀಗೆಯೇ ಉದ್ಗಾತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ‘ಉದ್ಗಾತ್ಯವೇ, ಯಾವ ದೇವತೆಯು ಉದ್ವೀಧಕ್ಕೆ ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿರುವದೋ, ಅದನ್ನು ಅರಿಯದೆ ಉದ್ಗಾನಮಾಡುವೆಯಾದರೆ ನಿನ್ನ ತಲೆಯು ಬೀಳಲಿ !’ ಎಂದನು.

1. ಈ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳು ಶ್ರುತಕರ್ಮಗಳು ; ಪಂಚಮಹಾಯಜ್ಞವಾಪೀಕೂಪ ತೋಕಾದಿನಿರ್ಮಾಣ- ಮುಂತಾದ ಸ್ವಾರ್ತಕರ್ಮಗಳಲ್ಲ

2. ಹಾಗೆ ಹೇಳದೆ ಇದ್ದರೆ ಬೀಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಭಾವವಿಪ್ಲವದಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಈ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

3. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದೆ ಉಷಸ್ತಿಯು ಪ್ರಸ್ತೋತೃನಿಗೆ ಅನುಜ್ಞೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

4. ನನ್ನ ಅನುಜ್ಞೆಯಿಲ್ಲದೆ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ನನ್ನೆದುರಿಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾನಮಾಡುವೆಯಾದರೆ ಎಂದರ್ಥ.

೧೧. ಹೀಗೆಯೇ ಪ್ರತಿಹತೃವನ್ನು ಕುರಿತು 'ಪ್ರತಿಹತೃವೇ, ಯಾವ ದೇವತೆಯು ಪ್ರತಿಹಾರಕ್ಕೆ ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿರುವದೋ ಅದನ್ನರಿಯದೆ ಪ್ರತಿಹರಣಮಾಡುವೆಯಾದರೆ ನಿನ್ನ ತಲೆಯು ಬೀಳಲಿ !' ಎಂದನು. ಅವರು ಸಮಾರತರಾಗಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಕೂತು ಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟರು !

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಉದ್ಗಾನಪ್ರತಿಹಾರಗಳಿಗೆ ದೇವತೆ ಯಾವದು ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೯೪. ಏವಮೇವ ಉದ್ಗಾತಾರಂ ಪ್ರತಿಹತಾರಮ್ ಉವಾಚ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮನ್ಯತ್ | ತೇ ಪ್ರಸ್ತೋತ್ರಾದಯಃ ಕರ್ಮಭ್ಯಃ ಸಮಾರತಾಃ ಉಪರತಾಃ ಸನ್ತಃ ಮೂರ್ಧವಾತಭಯಾತ್ ತೂಷ್ಟೀಮಾಸಾಂಚಕ್ರೀ ಅನ್ಯಚ್ಚ ಅಕುರ್ವನ್ತಃ | ಅರ್ಥಿತ್ವಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಯೇ ಉದ್ಗಾತೃವನ್ನೂ ಪ್ರತಿಹತೃವನ್ನೂ ಕುರಿತು ಹೇಳಿದನು— ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವದು ಉಳಿದ (ಗ್ರಂಥವು ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವಾಗಿದೆ ಆ ಪ್ರಸ್ತೋತ್ರಾದಿಗಳು ಸಮಾರತರಾಗಿ (ತಮ್ಮ) ತಲೆಯು ಬಿದ್ದೀ ತೆಂಬ ಅಂಜಿಕೆಯಿಂದ (ಕರ್ಮವನ್ನು) ಬಿಟ್ಟವರಾಗಿ ; ಅರ್ಥಿಗಳಾಗಿದ್ದದ್ದರಿಂದ¹ ಮತ್ತೇನನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತ್ತಿದ್ದರು.

ಒಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಪ್ರಸ್ತಾವಪ್ರತಿಹಾರಗಳ ಉವಾಸನೆ)

ರಾಜನು ಉಷಸ್ತಿಯನ್ನು ಆರ್ತ್ವಿಜ್ಯಗಳಿಗೆ ವರಿಸಿದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಹೈನಂ ಯಜಮಾನ ಉವಾಚ ಭಗವಂತಂ ನಾ ಅಹಂ
ವಿವಿಧಿಷಾಣೇತ್ಯುಷಸ್ತಿರಸ್ತಿ ಚಾಕ್ರಾಯಣ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ||೧||

೧. ಆಗ ಇವನನ್ನು ಕುರಿತು ಯಜಮಾನನು 'ಭಗವಂತನಾದ (ನಿನ್ನನ್ನು) ನಾನು ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛಿಸುವೆನು' ಎಂದನು. ಇವನು 'ಉಷಸ್ತಿ ಚಾಕ್ರಾಯಣನಾಗಿರುವೆನು' ಎಂದನು.

1. ಪಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ಬಯಸಿಬಂದವರಾದ್ದರಿಂದ.

ರಾಜನು ಬಂದವನು ಉಪಸ್ಥಿತ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೯೫. ಅಥ ಅನಂತರಂ ಹ ಏನಮ್ ಉಪಸ್ಥಿತಂ ಯಜಮಾನಃ ರಾಜಾ ಉವಾಚ ಭಗವಂತಂ ವೈ ಪೂಜಾವಂತಂ ಅಹಂ ವಿವಿಧಿಷಾಣಿ ವೇದಿತುಮ್ ಇಚ್ಛಾಮಿ | ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಉಪಸ್ಥಿತಃ ಪಾತ್ರಾಯಣಃ ತವಾಪಿ ಪ್ರೋತ್ರವಧಮ್ ಆಗತೋ ಯದಿ ಇತಿ ಹ ಉವಾಚ ಉಕ್ತವಾನ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆಗ ಆ ಬಳಿಕ ಈ ಉಪಸ್ಥಿತನನ್ನು ಯಜಮಾನನಾದ ರಾಜನು “ಭಗವಂತನಾದ ಪೂಜ್ಯನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ನಾನು ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛಿಸುವೆನು, ಯಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬಯಸುತ್ತೇನೆ” ಎಂದನು ಹೀಗೆನ್ನಲು “ಉಪಸ್ಥಿತಪಾತ್ರಾಯಣನಿರುವೆನು, ನಿನ್ನ ಕಿವಿಗೂ (ನನ್ನ ಹೆಸರು) ಬಿದ್ದಿರಬಹುದು” ಎಂದು (ಉಪಾಚ=ಉಕ್ತವಾನ್) ಹೇಳಿದನು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಹೋವಾಚ ಭಗವಂತಂ ವಾ ಅಹಮೇಭಿಃ ಸರ್ವೈರಾರ್ತಿಸ್ತ್ಯೈಃ ಪರ್ಯೈಷಿಷಂ ಭಗವತೋ ವಾ ಅಹಮವಿತ್ತ್ಯಾನ್ಯಾನವ್ಯಸಿ || ೨ ||

ಭಗವಾಗ್ಂಸ್ತ್ವೇವ ಮೇ ಸರ್ವೈರಾರ್ತಿಸ್ತ್ಯೈರಿತಿ ತಥೇತ್ಯಥ ತರ್ಹ್ಯೇತ ಏವ ಸಮತಿಸೃಷ್ಟಾಃ ಸ್ತವತಾಂ ಯಾವತ್ಸ್ತೇಭ್ಯೋ ಧನಂ ದದ್ಯಾಸ್ತವನ್ಮಮ ದದ್ಯಾ ಇತಿ ತಥೇತಿ ಹ ಯಜಮಾನ ಉವಾಚ || ೩ ||

೨. ಅವನಂತೆಂದನು : ‘ಭಗವಂತನನ್ನೇ ನಾನು ಈ ಎಲ್ಲಾ ಆತ್ಮಜ್ಞಗಳಿಂದಲೂ ಹುಡುಕಿಸಿದೆನು. ಭಗವಂತನನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ನಾನು ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ವರಣಮಾಡಿದೆನು.

೩. ‘ಭಗವಂತನೇ ನನಗೆ ಸರ್ವಾತ್ಮಜ್ಞಗಳಿಂದಲೂ (ಆಗ ಬೇಕು)’ ಎನ್ನಲು, ‘ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ. ಇನ್ನು ಈಗ ಇವರೇ ಸಮತಿಸೃಷ್ಟಿ ರಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲಿ ! ಆದರೆ ಇವರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಧನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೀಯೋ ಅಷ್ಟನ್ನು ನನಗೆ ಕೊಡಬೇಕು’ ಎಂದನು. ‘ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ !’ ಎಂದು ಯಜಮಾನನು ನುಡಿದನು.

ಉಷಸ್ತಿಯನ್ನು ವರಿಸಿದ್ದು,
ಅವನು ಋತ್ವಿಜರಿಗೆ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲು ಅನುಮತಿಕೊಟ್ಟದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೯೬. ಸ ಹ ಯಜಮಾನ ಉವಾಚ | ಸತ್ಯಮೇವಮ್ | ಅಹಂ ಭಗ
ವಂತಂ ಬಹುಗುಣಮ್ ಅಶೌಷಮ್ | ಸರ್ವೈಶ್ಚ ಋತ್ವಿಕ್ವರ್ಮಭಿಃ ಆರ್ತ್ವಿಜೈಃ
ಸರ್ವೈಷಿಷಂ ವರ್ಯೇಷಣಂ ಕೃತವಾನಸ್ಮಿ | ಅನ್ವಿಷ್ಯ ಭಗವತೋ ವಾ ಅಹಮ್
ಅವಿತ್ತ್ವಾ ಅಲಾಭೇನ ಅನ್ಯಾನ್ ಇಮಾನ್ ಅವೃಷಿ ವೃತವಾನಸ್ಮಿ | ಅದ್ಯಾಪಿ
ಭಗವಾಂಸ್ತ್ವೇವ ಮೇ ಮನು ಸರ್ವೈಃ ಆರ್ತ್ವಿಜೈಃ ಋತ್ವಿಕ್ವರ್ಮಾರ್ಥಮ್
ಅಸ್ತು | ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ತಥಾ ಇತ್ಯಾಹ ಉಷಸ್ತಿಃ ಕಿಂ ತು ಅಧ ಏವಂ ತರ್ಹಿ ಏತೇ
ಏವ ತ್ವಯಾ ಪೂರ್ವಂ ವೃತಾಃ ಮಯಾ ಸಮತಿಸೃಷ್ಟಾಃ ಮಯಾ ಸನ್ಯಾಕ್
ಪ್ರಸನ್ನೇನ ಅನುಜ್ಞಾತಾಃ ಸಂತಃ ಸ್ತುವತಾಮ್ | ತ್ವಯಾ ತು ಏತತ್
ಕಾರ್ಯಮ್ | ಯಾವತ್ತು ಏಭ್ಯಃ ಪ್ರಸ್ತೋತ್ರಾದಿಭ್ಯಃ ಸರ್ವೇಭ್ಯೋ ಧನಂ
ದದ್ಯಾಃ ಪ್ರಯಚ್ಛಸಿ, ತಾವನ್ಮಮ ದದ್ಯಾಃ | ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ತಥಾ ಇತಿ ಹ ಯಜ
ಮಾನ ಉವಾಚ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಯಜಮಾನನು “ನಿಜ, ಹೀಗೆಯೇ, ಬಹುಗುಣಯುಕ್ತನೆಂದು
ಕೇಳಿರುವೆನು. ಭಗವಂತನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಆರ್ತ್ವಿಜ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಎಲ್ಲಾ
ಋತ್ವಿಕ್ವರ್ಮಗಳಿಂದಲೂ ನಾನು (ವರ್ಯೇಷಿಷಮ್=ವರ್ಯೇಷಣಂ ಕೃತ
ವಾನಸ್ಮಿ) ಹುಡುಕಿಸಿರುತ್ತೇನೆ. ಹುಡುಕಿಸಿದರೂ ಭಗವಂತನನ್ನು ಪಡೆಯ
ಲಾರದೆ (ತಾವು) ದೊರಕದೆ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದ ಈ ಬೇರೆಯವರನ್ನು ನಾನು ವರಣ
ಮಾಡಿರುತ್ತೇನೆ, ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತೇನೆ.

ಈಗಲೂ ಭಗವಂತನಾದ (ನೀನೇ ಮೇ=ಮಮ) ನನಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಆರ್ತ್ವಿಜ್ಯ
ಗಳಿಂದಲೂ (ಎಲ್ಲಾ) ಋತ್ವಿಕ್ವರ್ಮಗಳಿಂದಲೂ ಆಗಬೇಕು” ಎನ್ನಲು ಉಷಸ್ತಿ
ಯು “ಹಾಗೇ (ಆಗಲಿ), ಆದರೆ ಈಗ ಹೀಗಾದರೆ ನೀನು ಮೊದಲು ವರಣ
ಮಾಡಿರುವ ಇವರೇ ನಾನು ನನ್ನಿಂದ ಸಮತಿಸೃಷ್ಟರಾಗಿ, ನಾನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ
ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಅನುಜ್ಞೆ ಮಾಡಿರುತ್ತೇನಾಗಿ (ನನ್ನ ಪ್ಪಣೆಯಿಂದ) ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲಿ !
ಆದರೆ ನೀನು ಇದನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಪ್ರಸ್ತೋತ್ಸವೇ ಮುಂತಾದವರಿಗೆಲ್ಲ
ಎಷ್ಟು ಧನವನ್ನು (ದದ್ಯಾಃ=ಪ್ರಯಚ್ಛಸಿ) ಕೊಡುವೆಯೋ ಅಷ್ಟನ್ನೇ ನನಗೆ
ಕೊಡಬೇಕು !” ಎನ್ನಲು ಯಜಮಾನನು “ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ !” ಎಂದನು.

1. ಎಲ್ಲಾ ಆರ್ತ್ವಿಜ್ಯಗಳನ್ನೂ ತಮಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಸ್ತಾವದೇವತೆಯ ನಿರ್ಣಯ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಹೈನಂ ಪ್ರಸ್ತೋತೋಪಸಸಾದ ಪ್ರಸ್ತೋತರ್ಯಾ ದೇವತಾ
ಪ್ರಸ್ತಾವಮನ್ವಾಯತ್ತಾ ತಾಂ ಚೇದವಿದ್ವಾನ್ ಪ್ರಸ್ತೋಷ್ಯಸಿ
ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ಏಪತಿಷ್ಯತಿತಿ ಮಾ ಭಗವಾನವೋಚತ್ ಕತಮಾ
ಸಾ ದೇವತೇತಿ || ೪ ||

ಪ್ರಾಣ ಇತಿ ಹೋನಾಚ ಸರ್ವಾಣಿ ಹ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ
ಪ್ರಾಣಮೇವಾಭಿಸಂವಿಶಂತಿ ಪ್ರಾಣಮಭ್ಯುಜ್ಜಿಹತೇ ಸೃಷಾ
ದೇವತಾ ಪ್ರಸ್ತಾವಮನ್ವಾಯತ್ತಾ .ತಾಂ ಚೇದವಿದ್ವಾನ್
ಪ್ರಸ್ತೋಷ್ಯೋ ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವ್ಯಪತಿಷ್ಯತ್ ತಥೋಕ್ತಸ್ಯ
ಮಯೇತಿ || ೫ ||

೪. ಇನ್ನು ಇವನನ್ನು ಪ್ರಸ್ತೋತ್ರವು ಬಳಿಸಾರಿ 'ಪ್ರಸ್ತೋತ್ರ
ವೆ, ಯಾವ ದೇವತೆಯು ಪ್ರಸ್ತಾವಕ್ಕೆ ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿದೆಯೋ
ಅದನ್ನರಿಯದೆ ಪ್ರಸ್ತಾವಮಾಡುವೆಯಾದರೆ ನಿನ್ನ ತಲೆ ಬೀಳಲಿ
-ಎಂದು ನನಗೆ ಭಗವಂತನಾದ (ನೀನು) ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ, ಆ ದೇವತೆ
ಯಾವದು ?' ಎಂದು (ಕೇಳಿದನು).

೫. (ಅವನು) 'ಪ್ರಾಣನೇ (ಆ ದೇವತೆ). ಈ ಭೂತಗಳೆಲ್ಲ
ಪ್ರಾಣನನ್ನೇ ಒಳಹೊಗುತ್ತವೆ, ಪ್ರಾಣನನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಈಚೆಗೆ ಬರು
ತ್ತವೆ. ಆ (ಈ) ದೇವತೆ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ;
ಅದನ್ನು ಅರಿಯದೆ (ನೀನು) ಪ್ರಸ್ತಾವಮಾಡಿದ್ದರೆ, ನಾನು ಹಾಗೆಂದು
ಹೇಳಿದಾಗ ನಿನ್ನ ತಲೆ ಬಿದ್ದುಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು' ಎಂದನು.

ಪ್ರಾಣನೇ ಪ್ರಸ್ತಾವದೇವತೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೯೭. ಅಥ ಹ ಏನಮ್ ಔಪಸ್ಥ್ಯಂ ವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಪ್ರಸ್ತೋತಾ ಉಪ
ಸಸಾದ | ಉಪಸ್ಥಿಂ ವಿನಯೇನ ಉಪಜಗಾಮ | ಪ್ರಸ್ತೋತಃ ಯಾ ದೇವತಾ
ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾ ಮಾಂ ಭಗವಾನ್ ಅವೋಚತ್ ಪೂರ್ವಮ್, ಕತಮಾ ಸಾ ದೇವತಾ
ಯಾ ಪ್ರಸ್ತಾವಭಕ್ತಮ್ ಅನ್ವಾಯತ್ತಾ ? ಇತಿ ಪೃಷ್ಟಃ ಪ್ರಾಣಃ ಇತಿ ಹ

ಉನಾಚ ಯುಕ್ತಂ ಪ್ರಸ್ತಾವಸ್ಯ ಪ್ರಾಣೋ ದೇವತಾ ಇತಿ | ಕಥಮ್ ? ಸರ್ವಾಣಿ ಸ್ಥಾವರಜಙ್ಗಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಪ್ರಾಣಮೇವ ಅಭಿಸಂವಿಶಂತಿ ಪ್ರಲಯಕಾಲೇ | ಪ್ರಾಣಮ್ ಅಭಿಲಕ್ಷಯಿತ್ವಾ ವ್ರಾಣಾತ್ಮನೈವ^೧ ಉಜ್ಜಿಹತೇ ವ್ರಾಣಾದೇವ ಉದ್ಗಚ್ಛಂತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಉತ್ಪತ್ತಿಕಾಲೇ | ಅತಃ ಸೈಷಾ ದೇವತಾ ಪ್ರಸ್ತಾವಮನ್ವಯತಾ | ತಾಂ ಚೇತ್ ಅವಿದ್ವಾನ್ ತ್ವಂ ವ್ರಾಸ್ತೋಷ್ಯಃ ಪ್ರಸ್ತವನಂ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಭಕ್ತಿಂ ಕೃತವಾನಸಿ ಯದಿ, ಮುರ್ಧಾ ಶಿರಃ ತೇ ವ್ಯಪತಿಷ್ಯತ್ ಏವತಿತಮ್ ಅಭ ವಿಷ್ಯತ್ | ತಥೋಕ್ತಸ್ಯ ಮಯಾ ತತ್ಕಾಲೇ ಮುರ್ಧಾ ತೇ ವಿವತಿಷ್ಯತೀತಿ | ಅತಸ್ತ್ವಯಾ ಸಾಧು ಕೃತಮ್ ಮಯಾ ನಿಷಿದ್ಧಃ ಕರ್ಮಣೋ ಯದಪರಮಮ್ ಅಕಾರ್ಷೀಃ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಉಷ್ಣಿಯ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ಪ್ರಸ್ತೋತೃವು ಇವನನ್ನು ಬಳೆನಾಂದನು, ವಿನಯದಿಂದ (ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ) ಉಷ್ಣಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. “ ‘ಪ್ರಸ್ತೋತೃವೇ, ಯಾವ (ದೇವತೆಯು)’ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ (ಮಾ-ಮಾಮ್) ನನಗೆ ಮೊದಲು ಭಗವಂತನಾದ ನೀನು ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ, ಪ್ರಸ್ತಾವಭಕ್ತಿಗೆ ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿರುವ ಆ ದೇವತೆ ಯಾವದು ?” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು

(ಹೀಗೆಂದು) ಕೇಳಲು ವ್ರಾಣನೇ^೨ (ಆ ದೇವತೆ) ಎಂದನು ಪ್ರಸ್ತಾವಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣನೇ ದೇವತೆ ಎಂಬುದು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಸ್ಥಾವರಜಂಗಮ ಭೂತಗಳು ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಅಭಿಸಂವಿಶಂತಿ=) ಪ್ರಾಣನನ್ನು ಅಭಿಲಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ವ್ರಾಣರೂಪದಿಂದಲೇ (ನೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ, ವ್ರಾಣನ್ನೇ ಅಭಿಲಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಅಭ್ಯುಜ್ಜಿಹತೇ) ಪ್ರಾಣನಿಂದಲೇ ಉತ್ಪತ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದು ಬರುತ್ತವೆ ಎಂದರ್ಥ, ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಈ ದೇವತೆಯು ಪ್ರಸ್ತಾವಕ್ಕೆ ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ (ದೇವತೆ)ಯನ್ನು ಅರಿಯದೆಯೇ ನೀನು ಪ್ರಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದ್ದರೆ, ಪ್ರಸ್ತಾವಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತವನಮಾಡಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಶಿರಸ್ಸು ಬಿದ್ದುಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು, ನಾನು

1. ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

2 ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣನೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಎಂದು ಸೂ. ಭಾ ೧-೧೧-೨೩ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೆಂದೇ ಬರೆದಿದೆ. ಆದರೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ, ಈಶ್ವರ, ದೇವ- ಎಂಬಂಥ ಮಾತಿಗಿಂದ ಇದನ್ನು ಏತಕ್ಕೆ ಸೂಚಿಸಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ವಿಚಾರಣೀಯವಾಗಿದೆ.

3 ಮೂಲ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಏನೋ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. “ಪ್ರಾಣಾತ್ಮನ ಏವ ಉಜ್ಜಿಹತೇ” ಎಂದಿರಬೇಕೋ ಏನೋ, ನಾವು ವ್ರಾಣಾತ್ಮನೈವ ಎಂಬುದನ್ನು ಟೀಕೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸಂವಿಶನ್ತ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿ “ಪ್ರಾಣಮೇವಾಭಿಲಕ್ಷ್ಯ ಉಜ್ಜಿಹತೇ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಮುಂದೆ ಇರಬೇಕೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿರುತ್ತೇವೆ. ಏಂದರೆ ‘ಪ್ರಾಣಮೇವಾಭಿಸಂವಿಶಂತಿ ಪ್ರಾಣಮುಭ್ಯುಜ್ಜಿಹತೇ’ ಎಂದು ಎರಡು ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ‘ಅಭಿ’ ಇದೆ.

ಹಾಗೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಎಂದರೆ 'ನಿನ್ನ ತಲೆಯು ಬೀಳಲಿ!' ಎಂದು ಹೇಳಿದನಲ್ಲ, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ (ಬಿದ್ದು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು). ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಬೇಡವೆನ್ನುತ್ತಲೂ ನೀನು ಕರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾ, ಅದು ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನೇ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ

ಉದ್ಗಾತ್ಯದೇವತೆಯ ನಿರ್ಣಯ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಹೈನಮುದ್ಗಾತ್ಯೋಪಸಸಾದೋದ್ಗಾತರ್ಯಾ ದೇವತೋ
ದ್ವೀಧಮನ್ವಾಯತ್ತಾ ತಾಂ ಚೇದವಿದ್ವಾನುದ್ಗಾತ್ಯಸ್ಯ ಮೂರ್ಧಾ
ತೇ ವಿಪತಿಷ್ಯತೀತಿ ಮಾ ಭಗವಾನವೋಚತ್ ಕತಮಾ ಸಾ ದೇವ
ತೀತಿ || ೬ ||

ಆದಿತ್ಯ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ಸರ್ವಾಣಿ ಹ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾ
ನ್ಯಾದಿತ್ಯಮುಚ್ಚೈಃ ಸಂತಂ ಗಾಯಂತಿ ಸೃಷಾ ದೇವತೋದ್ವೀಧ
ಮನ್ವಾಯತ್ತಾ ತಾಂ ಚೇದವಿದ್ವಾನುದ್ಗಾತ್ಯಸ್ಯ ಮೂರ್ಧಾ ತೇ
ವ್ಯಪತಿಷ್ಯತಧೋಕ್ಷಸ್ಯ ಮಯೇತಿ || ೭ ||

೬. ಇನ್ನು ಇವನನ್ನು ಉದ್ಗಾತ್ಯನು ಬಳಸಾರಿ 'ಉದ್ಗಾತ್ಯವೇ, ಯಾವ ದೇವತೆಯು ಉದ್ವೀಧಕ್ಕೆ ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿರುವದೋ ಅದನ್ನರಿಯದೆ ಉದ್ಗಾತನಮಾಡಿದರೆ ನಿನ್ನ ತಲೆಯು ಬೀಳಲಿ!- ಎಂದು ನನಗೆ ಭಗವಂತನಾದ (ನೀನು) ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲ, ಆ ದೇವತೆ ಯಾವದು?' ಎಂದು (ಕೇಳಿದನು).

೭. (ಅವನು) 'ಆದಿತ್ಯನೇ (ಆ ದೇವತೆ). ಈ ಭೂತಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆದಿತ್ಯನು ಮೇಲೆ ಇರುವಾಗ ಉಚ್ಚವಾಗಿ ಗಾನಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆ ಈ ದೇವತೆಯು ಉದ್ವೀಧಕ್ಕೆ ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ; ಅದನ್ನರಿಯದೆ ಉದ್ಗಾತನಮಾಡಿದ್ದೆಯಾದರೆ ನಾನು ಹಾಗೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ನಿನ್ನ ತಲೆ ಬಿದ್ದು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು!' ಎಂದನು.

ಆದಿತ್ಯನೇ ಉದ್ವೀಧದೇವತೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೯೮. ತಥಾ ಉದ್ಗಾತಾ ಪಪ್ರಚ್ಛ ಕತಮಾ ಸಾ ಉದ್ವೀಧಭಕ್ತಿಮ್
ಅನುಗತಾ ಅನ್ವಾಯತ್ತಾ ದೇವತಾ? ಇತಿ ಪೃಷ್ಠಃ ಆದಿತ್ಯ ಇತಿ ಹೋವಾಚ |

ಸರ್ವಾಣಿ ಹ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಆದಿತ್ಯಮ್ ಉಚ್ಚೈಃ ಉರ್ಧ್ವಂ ಸಂತಂ
ಗಾಯಂತಿ ಶಬ್ದಯಂತಿ | ಸ್ತುವಂತಿ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಉಚ್ಚೈಃ ಸಾಮಾನ್ಯಾತ್
ಪ್ರಶಬ್ದ ಸಾಮಾನ್ಯಾದಿವ ಪ್ರಾಣಃ | ಅತಃ | ಸೈಷಾ ದೇವತಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವ
ವತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಯೇ ಉದ್ಗಾತ್ಯವು “ಉದ್ಗೀರ್ಥಭಕ್ತಿಗೆ ಅನ್ವಾಯಿತ್ತವಾಗಿರುವ
(ಅದನ್ನು) ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಆ ದೇವತೆ ಯಾವದು?” ಎಂದು
ಕೇಳಲು ಆದಿತ್ಯನೇ (ಆ ದೇವತೆಯು) ಈ ಭೂತಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆದಿತ್ಯನು ಉಚ್ಚ
ನಾಗಿ ಮೇಲುಗಡೆ ಇರುವಾಗ (ಅವನನ್ನು) ಗಾನಮಾಡುತ್ತವೆ, ಶಬ್ದ ಮಾಡುತ್ತವೆ,
ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪ್ರಶಬ್ದ ಸಾಮಾನ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಾಣನು
(ಪ್ರಸ್ತಾವಕ್ಕೆ ದೇವತೆಯಾಗಿರುವಂತೆ ಉಚ್ಚೈಃ ಸಾಮಾನ್ಯನಾಗಿರುವವರಿಂದ
(ಆದಿತ್ಯನು ಉದ್ಗೀರ್ಥಕ್ಕೆ ದೇವತೆ), ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಆ ಈ ದೇವತೆಯು’ ಎಂದು
ಮುಂತಾಗಿರುವದನ್ನು ಹಿಂದಿನ (ಗ್ರಂಥ)ದಂತೆ (ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು).

ಪ್ರತಿಹಾರದೇವತೆಯ ನಿರ್ಣಯ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಹೈನಂ ಪ್ರತಿಹರ್ತೋಪಸಸಾದ ಪ್ರತಿಹರ್ತರ್ಯೋ ದೇವತಾ
ಪ್ರತಿಹಾರಮನ್ವಾಯಿತ್ತಾ ತಾಂ ಚೇದವಿದ್ವಾನ್ ಪ್ರತಿಹರಿಸ್ಯಸಿ
ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವಿಸತಿಷ್ಯತೀತಿ ಮಾ ಭಗವಾನಪೋಚತ್ ಕತಮಾ
ಸಾ ದೇವತೇತಿ || ೮ ||

ಅನ್ವಮಿತಿ ಹೋವಾಚ ಸರ್ವಾಣಿ ಹ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನ್ಯನ್ನ
ಮೇವ ಪ್ರತಿಹರಮಾಣಾನಿ ಜೀವಂತಿ ಸೈಷಾ ದೇವತಾ ಪ್ರತಿಹಾರ
ಮನ್ವಾಯಿತ್ತಾ ತಾಂ ಚೇದವಿದ್ವಾನ್ ಪ್ರತಿಹರಿಸ್ಯೋ ಮೂರ್ಧಾ
ತೇ ವ್ಯಸತಿಷ್ಯತ್ತಥೋಕ್ತಸ್ಯ ಮಯೇತಿ ತಥೋಕ್ತಸ್ಯ ಮಯೇತಿ ||

೮ ಇನ್ನು ಇವನನ್ನು ಪ್ರತಿಹರ್ತೃವು ಬಳಿದಾರಿ ‘ಪ್ರತಿ
ಹರ್ತೃವೇ, ಯಾವ ದೇವತೆಯು ಪ್ರತಿಹಾರಕ್ಕೆ ಅನ್ವಾಯಿತ್ತವಾಗಿರು
ವದೋ ಅದನ್ನರಿಯದೆ ಪ್ರತಿಹರಣಮಾಡುವೆಯಾದರ ನಿನ್ನ ತಲೆ
ಬೀಳಲಿ!- ಎಂದು ನನಗೆ ಭಗವಂತನಾದ (ನೀನು) ದೇಳಿದೆಯಲ್ಲ,
ಆ ದೇವತೆ ಯಾವದು?’ ಎಂದು (ಕೇಳಿದನು).

೯. (ಅವನು) ‘ಅನ್ನವೇ (ಆ ದೇವತೆ), ಈ ಭೂತಗಳೆಲ್ಲವೂ
ಅನ್ನವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಹರಣಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುತ್ತವೆ. ಆ ಈ ದೇವತೆ

ಯು ಪ್ರತಿಹಾರಕ್ಕೆ ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ; ಅದನ್ನರಿಯದೆ ಪ್ರತಿ ಹರಣಮಾಡದ್ದೆಯಾದರೆ, ನಾನು ಹಾಗೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ನಿನ್ನ ತಲೆ ಬಿದ್ದು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು !' ಎಂದನು.

ಅನ್ನವೇ ಪ್ರತಿಹಾರದೇವತೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೯೯. ಏನಮೇವ ಅಥ ಹ ಏನಂ ಪ್ರತಿಹರ್ತಾ ಉವಸಸಾದ ಕತಮಾ ಸಾ ದೇವತಾ ಪ್ರತಿಹಾರಮ್ ಅನ್ವಾಯತ್ತಾ? ಇತಿ ವೃಷ್ಟಃ ಅನ್ನಮ್ ಇತಿ ಹೋವಾಚ | ಸರ್ವಾಣಿ ಹ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಅನ್ನಮೇವ ಆತ್ಮಾನಂ ಪ್ರತಿ ಸರ್ವತಃ ಪ್ರತಿಹರಮಾಣಾನಿ ಜೀವಂತಿ | ಸೈಷಾ ದೇವತಾ ವ್ರತಿರಬ್ಧ ಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ ಪ್ರತಿ ಹಾರಭಕ್ತಿಮ್ ಅನುಗತಾ | ಸಮಾನಮನ್ಯತ್ ತಥೋಕ್ತಸ್ಯ ಮಯಾ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಯೇ ಇನ್ನು ಇವನನ್ನು ಪ್ರತಿಹರ್ತನು ಬಳಸಾರಿ “ಪ್ರತಿಹಾರಕ್ಕೆ ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿರುವ ಆ ದೇವತೆ ಯಾವದು?” ಎಂದು ಕೇಳಲು ಅನ್ನವೇ (ಆ ದೇವತೆ) ಈ ಭೂತಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅನ್ನವನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಿಂದಲೂ (ಪ್ರತಿಹರಮಾಣಾಃ) ತಂದುಕೊಂಡು ಬದುಕಿರುತ್ತವೆ. ಆ ಈ ದೇವತೆಯು ಪ್ರತಿ ರಬ್ಧ ಸಾಮಾನ್ಯವಿರುವದರಿಂದ ಪ್ರತಿಹಾರಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದು ‘ನಾನು ಹಾಗೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ’ ಎಂಬುದು (ಮುಂತಾಗಿ) ಮಿಕ್ಕದ್ದು (ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವು

ಉವಾಸನೆಯೂ ಫಲವೂ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೦೦. ಪ್ರಸ್ತಾವೋದ್ಗೀಧಪ್ರತಿಹಾರಭಕ್ತೀಃ ಪ್ರಾಣಾದಿತ್ಯಾನ್ನದೃಷ್ಟ್ಯಾಽಽ ಉವಾಸೀತ ಇತಿ ಸಮುದಾಯಾರ್ಥಃ | ಪ್ರಾಣಾದ್ಯಾವತ್ತಿಃ ಕರ್ಮಸಮೃದ್ಧಿವಾಫ ಫಲಮ್ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಪ್ರಸ್ತಾವ, ಉದ್ಗೀಧ, ಪ್ರತಿಹಾರ- ಈ ಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ವ್ರಾಣ,¹ ಆದಿತ್ಯ, ಅನ್ನ- ಇವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉವಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ಒಟ್ಟರ್ಥ.

1. ಇಲ್ಲಿಕೂಡ ಈ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮವಾಚಕಶಬ್ದವನ್ನು ಪರ್ಯಾಯಿಸಿಲ್ಲವೇಕೆ ?- ಎಂಬುದು ವಿಚಾರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಆದಿತ್ಯಾನ್ನಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗಳಾಗಿ ಹೇಳಿರುವ ಸಂನಿಧಿ ಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೇ ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಸೂ. ಭಾ ದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ.

ಪ್ರಾಣಾದಿದೇವತೆಗಳ (ಭಾವನನ್ನು) ಪಡೆಯುವದೋ ಕರ್ಮಸಮೃದ್ಧಿಯೋ^೧ ಫಲವು.

ಒಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಖಂಡ
(ಅನ್ನಾರ್ಥವಾಗಿ ಉದ್ಗೀಢ)

ಶೌವುಉದ್ಗೀಢಕ್ಕೆ ಅವತರಣಿಕೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥಾತಃ ಶೌವುಉದ್ಗೀಢಸ್ತದ್ವ ಬಕೋ ದಾಲ್ಭ್ಯೋ ಗ್ಲಾವೋ
ನಾ ಮೈತ್ರೇಯಃ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಮುದ್ವವ್ರಜ || ೧ ||

೧. ಇನ್ನು ಆದ್ದರಿಂದ ಶೌವುಉದ್ಗೀಢವು ಅಲ್ಲಿ ಬಕದಾಲ್ಭ್ಯನು
ಮತ್ತು ಗ್ಲಾವ ಮೈತ್ರೇಯನು ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟನು.

ಮುಷಿಯು ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೦೧. ಅತೀತೇ ಖಣ್ಣೇ ಅನ್ನಪ್ರಾಪ್ತಿನಿಮಿತ್ತಾ ಕಷ್ಟವಸ್ಥಾ ಉಕ್ತಾ
ಉಚ್ಛಿಷ್ಟೇಚ್ಛಿಷ್ಟಪರ್ಯುಷಿತಭಕ್ಷಣಲಕ್ಷಣಾ | ಸಾ ಮಾ ಭೂತ್ ಇತಿ ಅನ್ನ
ಲಾಭಾಯ ಅಧ ಅನಂತರಂ ಶೌವಃ ಶ್ವಭಿದ್ರವ್ಯಷ್ಟಃ ಉದ್ಗೀಢಃ ಉದ್ಗಾನಂ ಸಾಮ
ಆತಃ ಪ್ರಸ್ತಾಯತೇ | ತತ್ ತತ್ರ ಹ ಕಿಲ ಬಕೋ ನಾಮತಃ | ದಲ್ಭಸ್ಯ ಅಪತ್ಯಂ
ದಾಲ್ಭ್ಯಃ | ಗ್ಲಾವೋ ನಾ ನಾಮತಃ | ಮಿತ್ರಾಯಾಶ್ಚ ಅಪತ್ಯಂ ಮೈತ್ರೇಯಃ |
ವಾಶಬ್ದಶ್ಚಾರ್ಥಃ | ದ್ವಾಮುಷ್ಯಾಯಣೋ ಹಿ ಅಸೌ | ವಸ್ತುವಿಷಯೇ ಕ್ರಿಯಾ
ಸ್ಥಿವ ವಿಕಲ್ಪಾನುವಸತ್ತೇಃ | ದ್ವಿನಾಮಾ ದ್ವಿಗೋತ್ರಃ ಇತ್ಯಾವಿ ಹಿ ಸ್ಪೃತಿಃ |
ದೃಶ್ಯತೇ ಚ ಉಭಯತಃ ಪಿಣ್ವಾಭಾಕ್ತ್ವಮ್ | ಉದ್ಗೀಢೇ ಬದ್ಧಚಿತ್ತತ್ವಾತ್
ಮುಷೌ ಅನಾದರಾದ್ ವಾ | ವಾಶಬ್ದಃ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಾರ್ಥಃ | ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಂ ಕರ್ತುಂ
ಗ್ರಾಮಾದ್ ಬಹಿಃ ಉದ್ವವ್ರಜ ಉದ್ಗತವಾನ್ ವಿವಿಕ್ತರೇಶಸ್ಥೋದಕಾಭ್ಯಾಶಮ್ |
'ಉದ್ವವ್ರಜ,' 'ಪ್ರತಿವಾಲಯಾಚಕಾರ' (೧-೧೨-೩) ಇತಿ ಚ ಏಕವಚನಾತ್

1. ಉಪಾಸನೆಯ ಉತ್ಕರ್ಷದಿಂದ ದೇವತಾಸಾಯುಜ್ಯವು ದೊರಕುವದು , ಹಾಗಿಲ್ಲ
ದಿದ್ದರೆ ಮಾಡಿದ ಯಜ್ಞವು ವೀರ್ಯವತ್ತರವಾಗಿ ತನ್ನ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವದೂ- ಎಂದು
ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಲಿಜ್ಞಾತ್ ಏಕೋಽಸೌ ಋಷಿಃ | ಶ್ವೋದ್ಗೀಧಕಾಲಪ್ರತಿವಾಲನಾತ್ ಋಷೇಃ
ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಕರಣಮ್ ಅನ್ಯಕಾಮನಯಾ ಇತಿ ಲಕ್ಷ್ಯತೇಽಭಿಪ್ರಾಯೋಽತಃ¹ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆಗಿಹೋದ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯವು ದೊರಕದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾದ, ಉಚ್ಚಿಷ್ಟೋ
ಚ್ಚಿಷ್ಟಪರ್ಯುಷಿತವನ್ನು ತಿನ್ನುವದೆಂಬ ರೂಪದ ಕಷ್ಟದ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.
ಆ (ಅವಸ್ಥೆಯು) ಆಗದಿರಲೆಂದು ಅನ್ಯಲಾಭಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಇನ್ನು ಅನಂತರದಲ್ಲಿ
ಶೌವ ಎಂದರೆ ನಾಯಿಗಳು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಉದ್ಗೀಧವನ್ನು ಉದ್ಗಾನವನ್ನು
ಸಾಮವನ್ನು, ಆದ್ದರಿಂದ² ವ್ಯಾರಂಭಿಸಿರುತ್ತದೆ.

(ತತ್=ತತ್ರ) ಅಲ್ಲಿ ಬಕನೆಂಬ ಹೆಸರಿನವನೂ ವಲ್ಗನ ಮಗನಾದ್ದರಿಂದ
ದಾಲ್ಭ್ಯನೂ, ಗ್ಲಾವನೆಂಬ ಹೆಸರಿನವನೂ ಮಿತ್ರೆಯ ಮಗನಾದ್ದರಿಂದ ಮೈತ್ರೀ
ಯನೂ- ಇಲ್ಲಿ ವಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಚರಬ್ಧದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ (ಬಂದಿದೆ). ಇವನು
ದ್ವ್ಯಾಮುಷ್ಯಾಯಣನೇ³, ಏಕೆಂದರೆ **ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿರಬಹುದಾಗಿರುವಂತೆ
ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪವು ಇರಲಾರದು.**⁴ (ಅವನು) 'ಎರಡು ಹೆಸರಿನವನು,
ಎರಡು ಗೋತ್ರದವನು' (?) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಸ್ಮೃತಿಯಿರಬೇಕೆ? ಎರಡು
(ಗೋತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಇವನಿಂದ) ಪಿಡವು ದೊರೆಯುವದು ಕಂಡೂ ಇರುತ್ತದೆ.⁵
ಉದ್ಗೀಧದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತವು ನಿಂತುಬಿಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಋಷಿಯಲ್ಲಿ ಆದರವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ
ವಾಶಬ್ಧವು ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಾರ್ಥವಾಗಿ⁶ (ಬಂದಿದೆ ಎಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು).

ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕಿಂದು ಊರಿನ ಹೊರಕ್ಕೆ ವಿವಿಕ್ತದೇಶದಲ್ಲಿ
ರುವ ನೀರಿನ ಬಳಿಗೆ (ಉದ್ಯವ್ರಾಜ=ಉದ್ಗತವಾನ್) ಹೊರಟುಬಂದನು. ಉದ್ಯ
ವ್ರಾಜ (ಹೊರಟನು), ಎಂದೂ ಪ್ರತಿವಾಲಯಾಚಕಾರ (ಕಾದುಕೊಂಡಿದ್ದನು)

1. ಈ ಪಾದವೇ ಮೇಲೆಂದು ಗಣಿಸಿದೆ.

2. "ಇನ್ನು ಮುಂದೆ" ಎಂದೂ ಕನ್ನಡಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು, ಆದರೆ "ಅಥಾತಃ" ಎಂದಿರುವ
ಕಡೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ ಅತಃಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೇತುತ್ವದವನ್ನು ಹೇಳುವವೇ ರೂಢಿ; ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಯೂ ಇದೆ

3 ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಪುತ್ರನು, ಒಬ್ಬನು ಜನಕನು ಒಬ್ಬನು ದತ್ತುವಿನ ತಂದೆ

4. ಕರ್ಮವನ್ನು ಹೀಗೂ ಮಾಡಬಹುದು ಹಾಗೂ ಮಾಡಬಹುದು, ಆದರೆ ಒಂದು
ವಸ್ತು ಹೀಗೂ ಇರಬಹುದು, ಹಾಗೂ ಇರಬಹುದು- ಎಂಬುದು ಸ್ಥೂಲ

5. ಇಬ್ಬರ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇವನಿಗೆ ಭಾಗವು ಬರಬಹುದು, ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಇವನು
ಪಿಂಡವನ್ನು ಕೊಡುವದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಎಂಬುದು ಆಚಾರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

6. ವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ವಾಶಬ್ಧವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿಲ್ಲ.
ಋಷಿಯೇನೂ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ, ಉಪಾಸನೆಯೇ ಮುಖ್ಯ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ
ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಋಷಿಯು ಒಬ್ಬನೇ
ಎಂಬುದು ಸಂದರ್ಭದಿಂದಲೇ ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ- ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಎಂದೂ ಏಕವಚನವಿರುವದೆಂಬ ಲಿಂಗವಿರುವದರಿಂದ ಇವನು ಒಬ್ಬನೇ ಋಷಿ (ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ)^೧ ಶೌವ ಉದ್ಗೀಧವಾಗುವದನ್ನು ಕಾದುಕೊಂಡಿದ್ದದ್ದರಿಂದ (ಇವನು) ಅಧ್ಯಯನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ಅನ್ನಕಾಮನೆಯಿಂದ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಆದರಿಂದ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಸ್ಮೈ ಶ್ವಾ ಶ್ವೇತಃ ಪ್ರಾದುರ್ಬಭೂವ ತಮಸ್ಯೈ ಶ್ವಾನಃ ಉಪ
ಸಮೇತ್ಯೋಚುರನ್ನಂ ನೋ ಭಗವಾನಾಗಾಯತ್ಪ್ರಸಾಯಾಮು
ವಾ ಇತಿ || ೨ ||

೨. ಅವನಿಗೆ ಬಿಳಿಯ ನಾಯಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಅದರ ಬಳಿಗೆ ಬೇರೆ ನಾಯಿಗಳು ಬಂದು 'ನಮಗೆ ಭಗವಂತನಾದ (ನೀನು) ಅನ್ನವನ್ನು ಆಗಾಸಮಾಡಬೇಕು! ನಮಗೆ ಹಸಿವಾಗಿದೆ!' ಎಂದವು.

ಬಿಳಿಯ ನಾಯಿಯನ್ನು

ಮಿಕ್ಕ ನಾಯಿಗಳು ಅನ್ನಾಗಾಸಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದು

(ಛಾಪ್ಪ)

೧೦೨ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೇನ ತೋಷಿತಾ ದೇವತು ಋಷಿರ್ವಾ ಶ್ವರೂಪಂ ಗೃಹೀತ್ವಾ ಶ್ವಾ ಶ್ವೇತಃ ಸನ್ ತಸ್ಮೈ ಋಷಯೇ ತದನುಗ್ರಹಾರ್ಥಂ ಪ್ರಾದುರ್ಬಭೂವ ಪ್ರಾದುಶ್ಚ ಕಾರ | ತಮ್ ಅನ್ಯೇ ಶುಕ್ಲಂ ಶ್ವಾನಂ ಕ್ಷುಲ್ಲಕಾಃ ಶ್ವಾನಃ ಉಪ ಸಮೇತ್ಯ ಉಚುಃ ಉಕ್ತವಂತಃ | ಅನ್ನಂ ನಃ ಅನ್ಯಭ್ಯಂ ಭಗವಾನ್ ಆಗಾಯತು ಆಗಾಣೇನ ನಿಷ್ಪಾದಯತು ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಂ^೨ ವಾಗಾದಯೋ ವಾ ಪ್ರಾಣಮನು ಅನ್ನಭುಜಃ | ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವಂತೋಷಿತಾಃ^೩ ಸಂತಃ ಅನುಗೃಹ್ಣೀ ಯುರೇನಂ ಶ್ವರೂಪಮ್^೪ ಆದಾಯ ಇತಿ ಯುಕ್ತಮ್ ಏವಂ ಪ್ರತಿಪತ್ತಮ್ | ಅರನಾಯಾಮು ವೈ ಬುಭುಕ್ಷಿತಾಃ ಸ್ತೋ ವೈ ಇತಿ ||

1. ಹಿಂದ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ಹೆಸರುಗಳೂ ಒಬ್ಬನವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಏಕವಚನವು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ

2. "ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವಾಗದಯೋ ವಾ" ಎಂಬ ವಾ|| ತ|| ಪಾಠಗಳಿಗಿಂತ ಈ ಪಾಠವೇ ಮೇಲು.

3. ಈ ಮಾತಿನ ಹಿಂದೆ "ತೇ" ಎಂದಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

4. 'ಶ್ವರೂಪಮ್' ಎಂಬುದು ಅಚ್ಚಿನ ತಪ್ಪು.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತೋಷಿತನಾದ ಯಾವನಾದರೊಬ್ಬ ದೇವನೋ ಋಷಿ ಯೋ ನಾಯಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಿಳಿಯ ನಾಯಿಯಾಗಿ ಆ ಋಷಿಗೆ ಅವನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ (ವ್ರಾದುಬರ್ಭಾವ=ಪ್ರಾದುಶ್ಚಕಾರ) ಹೊರತೋರಿಕೊಂಡನು ಆ ಬಿಳಿಯ ನಾಯಿಯನ್ನು ಬೇರೆಯ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ನಾಯಿಗಳು ಬಳಿಸಾರಿ ಇಂತೆಂದವು, ಹೀಗಿಂದವು. “ಅನ್ನವನ್ನು (ನಃ=ಅಸ್ತಭ್ಯಮ್) ನಮಗಾಗಿ ಭಗವಂತನಾದ ನೀನು ಆಗಾನಮಾದಿಕೊಡಬೇಕು, ಆಗಾನಮಾಡುವದರಿಂದ ಉಂಟುಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕು” (ಎಂದರು) ಎಂದರ್ಥ ಅಥವಾ ವ್ರಾಣ ನನ್ನನುಸರಿಸಿ ಅನ್ನವನ್ನು ಭುಂಜಿಸುವ ವಾಗಾದಿಗಳು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು ಬಳಿಸಾರಿ (ಹೀಗಿಂದರು ಎಂದು ಅರ್ಥ ಅವರು), ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ವರಿತುಷ್ಟರಾಗಿ ನಾಯಿಯ ರೂಪವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಇವನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರು ಎಂದಿಂತು ತಿಳಿಯುವದು ಯುಕ್ತವು. ಆ ಸಣ್ಣ ನಾಯಿಗಳು ಮತ್ತೇನೆಂದವೆಂದರೆ, “ಹಸಿವುಳ್ಳವರಾಗಿರುತ್ತೇವೆ, ಹಸಿವಿನಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿದ್ದೇವೆಯಲ್ಲ” (ಎಂದವು).

(ಉಪಸಂಹತು)

ತಾನ್ ಹೋವಾಚೇಹೈವ ಮಾ ಪ್ರಾತರುಪಸಮಿಯಾ ತೇತಿ
ತದ್ಧ ಬಕೋ ದಾಲ್ಭ್ಯೋ ಗ್ಲಾವೋ ವಾ ಮೈತ್ರೇಯಃ ಪ್ರತಿ
ಪಾಲಯಾಂಚಕಾರ || ೩ ||

೩. (ಆ ಬಿಳಿಯ ನಾಯಿ) ಅವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ‘ಇಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳಗ್ಗೆ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬನ್ನಿರಿ!’ ಎಂದಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಬಕದಾಲ್ಭ್ಯನು ಮತ್ತು ಗ್ಲಾವಮೈತ್ರೇಯನು ಪ್ರತಿಪಾಲನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು.

ಮುಚಿಯು ಶಾಸ್ತ್ರ ಉದ್ಧೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಮಕೊಂಡಿದ್ದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೦೨. ಏಕಮುಕ್ತೋ ಶ್ವಾ ಶ್ರೇತ ಉಸಾಚ ತಾನ್ ಹ್ವಲ್ಲಕಾನ್ ಶುನಃ |
ಇಹೈವ ಅಸ್ಮಿನ್ನೇವ ದೇರೇ ಮಾ ಮಾಂ ಪ್ರಾತಃ ವ್ರಾತಃಕಾಲೇ ಉಪಸಮಿಯಾತ

1. ಏಕೆಂದರೆ ಬರಿಯ ನಾಯಿಗೆ ಸಾಮಗಾನವು ಬರುವದಿಲ್ಲ

2. ವಾಗಾದಿಗಳು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಮೂಲಕನೇ ಅನ್ನವನ್ನು ಪಡೆದು ತೃಪ್ತವಾಗುವವೆನ್ನುವದಕ್ಕೆ ಬೃ. ಭಾ. ೧-೩-೧೮ (ಭಾ. ಭಾ. ೭೭)ನ್ನು ನೋಡಿ.

3. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಣಾದಿವೇಶತೆಗಳನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು ಯುಕ್ತ, ಏಕೆಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಅನ್ನಾಗಾನಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಅನ್ನಾಗಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದನೆಂಬ ಅರ್ಥವಾದವೂ ಇದೆ.

ಎಂದೂ ಏಕವಚನವಿರುವದೆಂಬ ಲಿಂಗವಿರುವದರಿಂದ ಇವನು ಒಬ್ಬನೇ ಋಷಿ (ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ)^೧ ಶೌವ ಉದ್ಗೀಧವಾಗುವದನ್ನು ಕಾದುಕೊಂಡಿದ್ದದ್ದರಿಂದ (ಇವನು) ಅಧ್ಯಯನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ಅನ್ನಕಾಮನೆಯಿಂದ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಆದರಿಂದ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಸ್ಮೈ ಶ್ವಾ ಶ್ವೇತಃ ಪ್ರಾದುರ್ಬಭೂವ ತಮಸ್ಯೇ ಶ್ವಾನಃ ಉಪ
ಸಮೇತ್ಯೋಚುರನ್ನಂ ನೋ ಭಗವಾನಾಗಾಯತ್ಪ್ರಶನಾಯಾಮು
ವಾ ಇತಿ || ೨ ||

೨. ಅವನಿಗೆ ಬಿಳಿಯ ನಾಯಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಅದರ ಬಳಿಗೆ ಬೇರೆ ನಾಯಿಗಳು ಬಂದು 'ನಮಗೆ ಭಗವಂತನಾದ (ನೀನು) ಅನ್ನವನ್ನು ಆಗಾಸಮಾಡಬೇಕು! ನಮಗೆ ಹಸಿವಾಗಿದೆ!' ಎಂದವು.

ಬಿಳಿಯ ನಾಯಿಯನ್ನು

ಮಿಕ್ಕ ನಾಯಿಗಳು ಅನ್ನಾಗಾಸಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೦೨ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೇನ ತೋಷಿತಾ ದೇವತಾ ಋಷಿರ್ವಾ ಶ್ವರೂಪಂ ಗೃಹೀತ್ವಾ ಶ್ವಾ ಶ್ವೇತಃ ಸನ್ ತಸ್ಮೈ ಋಷಯೇ ತದನುಗ್ರಹಾರ್ಥಂ ಪ್ರಾದುರ್ಬಭೂವ ಪ್ರಾದುಶ್ಚಕಾರ | ತಮ್ ಅನ್ಯೇ ಶುಕ್ಲಂ ಶ್ವಾನಂ ಕ್ಷುಲ್ಲಕಾಃ ಶ್ವಾನಃ ಉಪ ಸಮೇತ್ಯ ಉಚುಃ ಉಕ್ತವಸ್ತಃ | ಅನ್ನಂ ನಃ ಅನ್ಯಭ್ಯಂ ಭಗವಾನ್ ಆಗಾಯತು ಆಗಾಣೇನ ನಿಷ್ಪಾದಯತು ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಂ* ವಾಗಾದಯೋ ವಾ ಪ್ರಾಣಮನು ಅನ್ನಭುಜಃ | ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವಂತೋಷಿತಾಃ | ಸಸ್ತಃ ಅನುಗೃಹ್ಯೇ ಯುರೇನಂ ಶ್ವರೂಪಮ್* ಆದಾಯ ಇತಿ ಯುಕ್ತಮ್ ಏವಂ ಪ್ರತಿಪತ್ತಮ್ | ಅರನಾಯಾಮು ವೈ ಬುಭುಕ್ಷಿತಾಃ ಸ್ಮೋ ವೈ ಇತಿ ||

1 ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ಹೆಸರುಗಳೂ ಒಬ್ಬನವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಏಕವಚನವು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

2. "ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವಾಗದಯೋ ವಾ" ಎಂಬ ವಾ|| ತೆ|| ಪಾಠಗಳಿಗಿಂತ ಈ ಪಾಠವೇ ಮೇಲು.

3. ಈ ಮಾತಿನ ಹಿಂದೆ "ತೇ" ಎಂದಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

4 'ಶ್ವರೂಪಮ್' ಎಂಬುದು ಅಚ್ಚಿನ ತಪ್ಪು.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತೋಷಿತನಾದ ಯಾವನಾದರೊಬ್ಬ ದೇವನೋ ಋಷಿ ಯೋ^೧ ನಾಯಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಿಳಿಯ ನಾಯಿಯಾಗಿ ಆ ಋಷಿಗೆ ಅವನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ (ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವ=ಪ್ರಾದುಶ್ಚಕಾರ) ಹೊರತೋರಿಕೊಂಡನು ಆ ಬಿಳಿಯ ನಾಯಿಯನ್ನು ಬೇರೆಯ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ನಾಯಿ ಗಳು ಬಳಿನಾರಿ ಇಂತೆಂದವು, ಹೀಗಿಂದವು. “ಅನ್ನವನ್ನು (ನಃ=ಅಸ್ತದ್ಯಮ್) ನಮಗಾಗಿ ಭಗವಂತನಾದ ನೀನು ಆಗಾಸಮಾಧಿಕೊಡಬೇಕು, ಆಗಾಸಮಾಡು ವದರಿಂದ ಉಂಟುಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕು” (ಎಂದರು) ಎಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣ ನನ್ನನುಸರಿಸಿ ಅನ್ನವನ್ನು ಭುಂಜಿಸುವ ವಾಗಾದಿಗಳು^೨ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು ಬಳಿ ಸಾರಿ (ಹೀಗಿಂದರು ಎಂದು ಅರ್ಥ ಅವರು), ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಪರಿತುಷ್ಟರಾಗಿ ನಾಯಿಯ ರೂಪವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಇವನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರು ಎಂದಿತು ತಿಳಿಯುವದು ಯುಕ್ತವು “ ಆ ಸಣ್ಣ ನಾಯಿಗಳು ಮತ್ತೇನೆಂದವೆಂದರೆ), “ಹಸಿವುಳ್ಳವರಾಗಿರುತ್ತೇವೆ, ಹಸಿವಿನಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿದ್ದೇವೆಯಲ್ಲ.” (ಎಂದವು)

(ಉಪಸಿಪತ್ತು)

**ತಾನ್ ಹೋವಾಚೇಹೈವ ಮಾ ಸ್ವಾತರುಪಸಮಿಯಾ ತೇತಿ
ತದ್ಧ ಬಕೋ ದಾಲ್ಛ್ಛೋ ಗಲ್ಲವೋ ವಾ ಮೈತ್ರೇಯಃ ಪ್ರತಿ
ಪಾಲಯಾಂಚಕಾರ || ೩ ||**

೩. (ಆ ಬಿಳಿಯ ನಾಯಿ) ಅವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ‘ಇಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳಗ್ಗೆ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬನ್ನಿರಿ!’ ಎಂದಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಬಕದಾಲ್ಛ್ಛನು ಮತ್ತು ಗಲ್ಲವಮೈತ್ರೇಯನು ಪ್ರತಿಪಾಲನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು.

ಮುಖಿಯು ಶಾಸ ಉದ್ಗೀಢಕ್ಕಾಗಿ ಕಾದುಕೊಂಡಿದ್ದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೦೨. ಏಕಮುಕ್ತೋ ಶ್ವಾ ಶ್ವೇತ ಉಪಾಚ ತಾನ್ ಹ್ವಲ್ಲಕಾನ್ ಶುನಃ |
ಇಹೈವ ಅಸ್ಮಿನ್ನೇವ ದೇಶೇ ಮಾ ಮಾಂ ಪ್ರಾತಃ ಪ್ರಾತಃಕಾಲೇ ಉಪಸಮಿಯಾತ

1. ಏಕೆಂದರೆ ಬರಿಯ ನಾಯಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವು ಬರುವದಿಲ್ಲ.

2. ವಾಗಾದಿಗಳು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಮೂಲಕವೇ ಅನ್ನವನ್ನು ಪಡೆದು ತೃಪ್ತವಾಗುವ ವೆನ್ನುವದಕ್ಕೆ ಬೃ. ಭಾ. ೧-೩-೧೮ (ಭಾ. ಭಾ ೭೭)ನ್ನು ನೋಡಿ.

3. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಣಾದಿವೇಶತೆಗಳನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು ಯುಕ್ತ, ಏಕೆಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಅನ್ನಾಗಾಸಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ; ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಅನ್ನಾಗಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿದನೆಂಬ ಅರ್ಥವಾದವೂ ಇದೆ.

ಇತಿ | ದೈರ್ಘ್ಯಂ ಭಾನ್ವ ಸಮ ಉಪಸಮಾಯಾತ ಇತಿ | ಪ್ರಮಾದವಾರೋ ವಾ | ಪ್ರಾತಃಕಾಲಕರಣಂ ತತ್ಕಾಲ ಏವ ಕರ್ತವ್ಯಾರ್ಥಮ್ | ಅನ್ವದಸ್ಯ ವಾ ಸವಿತುಃ ಅಸರಾಹ್ಣೇ ಅನಾಭಿಮುಖ್ಯಾತ್ | ತತ್ ತತ್ರೈವ ಹ ಬಕೋ ದಾಲ್ಭ್ಯಃ ಗ್ಲಾವೋ ವಾ ಮೈತ್ರೇಯ ಋಷಿಃ ಪ್ರತಿವಾಲಯಾಂಚಕಾರ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣಂ ಕೃತ ವಾನ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆನ್ನಲು ಬಿಳಿಯ ನುಯಿ ಆ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ನಾಯಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತ್ಯ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿಯೇ (ಮಾ=ಮಾಮ್) ನನ್ನನ್ನು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಬಂದು ಸೇರಿರಿ. 'ಸಮಾಯಾತ' ಎಂಬ ದೀರ್ಘಸ್ವರದ (ಪುರವು) ವೃದ್ಧಿ (ಪ್ರಯೋಗವು), ಅಥವಾ ತಪ್ಪುಪಾರವು. ಪ್ರಾತಃಕಾಲವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಸುವದು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ (ಈ ಗಾನವನ್ನು) ಮಾಡಬೇಕೆಂದು (ವಿಧಿಸು)ವದಕ್ಕಾಗಿ, ಅಥವಾ ಅನ್ವವನ್ನು ಕೊಡುವ ಸೂರ್ಯನು ಆ ವ ರಾ ಹ್ಣ ದ ಲ್ಲಿ ಎದುರಿಗಿರುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ. (ತತ್=ತತ್ರೈವ) ಇಲ್ಲಿಯೇ ಬಕದಾಲ್ಭ್ಯನು ಮತ್ತು ಗ್ಲಾವಮೈತ್ರೇಯ(ನೆಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರಿನ ಆ) ಋಷಿಯು ಪ್ರತಿವಾಲನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು, (ಅವರ ಬರವನ್ನು) ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನು

ನಾಯಿಗಳು ಉದ್ಗೀಥವನ್ನು ಗಾನಮಾಡಿದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತೇ ಹ ಯಥೈವೇದಂ ಬಹಿಷ್ವವಮಾನೇನ ಸ್ತೋಷ್ಯಮಾಣಾಃ ಸಗ್ಂರಬ್ಧಾಃ ಸರ್ಪನೀತ್ಯೇವಮಾಸಸ್ಯಪುಸ್ತೇ ಹ ಸಮುಪ ವಿಶ್ಯ ಹಿಂ ಚಕ್ರುಃ || ೪ ||

೪. ಅವು ರೇಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಬಹಿಷ್ವವಮಾನದಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಲಿರುವವರು ಸೇರಿಕೊಂಡು ನಡೆಯುತ್ತಿರುವರೋ, ಹಾಗೆಯೇ ನಡೆದವು. ಅವು ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಹಿಂಕರಿಸಿದವು.

ನಾಯಿಗಳು ಉದ್ಗಾನಕ್ಕೆ ಸಜ್ಜಾದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೦೪. ತೇ ಶ್ವಾನಃ ತತ್ರೈವ ಆಗತ್ಯ ಋಷೇಃ ಸಮುಕ್ತಂ ಯಥೈವ ಇಹ ಕರ್ನುತಿ ಬಹಿಷ್ವವಮಾನೇನ ಸ್ತೋತ್ರೇಣ ಸ್ತೋಷ್ಯಮಾಣಾಃ ಉದ್ಗಾತ್ಯ

ಪುರುಷಾಃ ಸಂರಬ್ಧಾಃ ಸಲ್ಲಗ್ನಾ ಅನ್ಯೋನ್ಯಮೇವ ಸರ್ವಸ್ತು^೧ ಏವಂ ಮುಖೇನ
ಅನ್ಯೋನ್ಯಸ್ಯ ಪುಚ್ಛಂ ಗೃಹೀತ್ವಾ ಆಸಸೃವುಃ ಅಸೃಪ್ತವಂತಃ | ಪರಿಭ್ರಮಣಂ
ಕೃತವಂತಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಏವಂ ಸಂಸೃಪ್ತ್ಯ ಸಮುಪವಿಶ್ಯ ಉಪವಿಷ್ಠಾಃ ಸಂತಃ
ಹಿಂಚಕ್ರುಃ ಹಿಂಕಾರಂ ಕೃತವಂತಃ ||

(ಪಾಷಾಢ್)

ಆ ನಾಯಿಗಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು (ಆ) ಋಷಿಯ ಎದುರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಇಲ್ಲಿ,
ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ, ಬಹಿಷ್ಕರಮಾನಸ್ತೋತ್ರದಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲಿರುವ^೨ ಉದ್ಧಾತ್ಮ
ಪುರುಷರು^೩ ನೇರಿಕೊಂಡು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಮುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಸೇರಿಕೊಂಡು,
ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಮುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನಡೆಯುತ್ತಿರುವರೋ ಹಾಗೆ ಬಾಯಿಯಿಂದ
ಒಂದು ಮತ್ತೊಂದರ ಬಾಲವನ್ನು ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡು ನಡೆವವು, ಹೋದವು, ಸುತ್ತಿ
ದವು ಎವರ್ಫ ಅವು ಹೀಗೆ ಸುತ್ತಿದಬಳಿಕ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಕುಳಿತುಕೊಂಡವು
ಗಳಾಗಿ ಹಿಂಕರಿಸುವವು, ಹಿಂಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದವು

ಶಾವ ಉದ್ಧೇಶ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಓಮದಾಃ ಪೋಂಃ ಪಿಬಾಃ ಪೋಂಃ ದೇವೋ ವರುಣಾಃ ಪ್ರಜಾ
ಪತಿಃ ಸವಿತಾಃ ಸ್ವಮಿಹಾಹರದನ್ನ ಸತೇಃ ಸ್ವಮಿಹಾಹರಾಃ
ಹರೋಽಮಿತಿ || ೫ ||

೫. ಓಮ್ ' ನಾವು ಉಣ್ಣುವಂತಾಗಲಿ! ಓಮ್! ನಾವು
ಕುಡಿಯುವಂತಾಗಲಿ! ಓಮ್! ದೇವವರುಣನು, ಪ್ರಜಾಪತಿಯು,
ಸವಿತೃವು ಅನ್ನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂದುಕೊಡಲಿ! ಅನ್ನಪತಿಯೇ ಅನ್ನ
ವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂದುಕೊಡು! ತಂದುಕೊಡು, ಓಮ್!

1. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ "ಸರ್ವಸ್ತು ಇತಿ ತೇಷಃ" ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಆಗ್ಗಿಗಳು "ಸರ್ವಸ್ತು"
ಇಲ್ಲದ ಪಾಠವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದರೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ದೆಯಿದೆ ಆದರೆ ತಿ|| ಪಾಠದಲ್ಲಿ
"ಅನ್ಯೋನ್ಯಮೇವ ಸರ್ವಸ್ತು" ಎಂದೇ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ "ಸರ್ವಸ್ತು"
ಶಬ್ದವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ನಾವು ಈ ಪಾಠವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದೇವೆ

2. ಸ್ತೋತ್ರಗಳ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಜ್ಯೋತಿಷ್ವೇದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ
ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಬೇಕಾದ ಬಹಿಷ್ಕರಮಾನಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಉದ್ಧಾತ್ಮಗಳು "ಉಪಾಸ್ತೈ ಗಾಯತ"^೪
"ದವಿದ್ಯುತತ್ಯ", "ಸವಸ್ತು"^೫ ಎಂಬ ತ್ರೈಜಗಳಲ್ಲಿರುವ ಒಂಬತ್ತು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಗಾನ
ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಐ. ಬ್ರಾ. ೧೧-೨ನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

3. ಉದ್ಧಾತ್ಮಪುರುಷರು ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಯು= ಮೊದಲಾಗಿ ಯಜಮಾನ
ಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ಎವರ್ಫ ಎಂದು ಟೀಕೆ.

ಅನ್ನಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವ ಗಾನ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೦೫: ಓಮ್ ಅದಾಮು, ಓಂ ಪಿಬಾಮು, ಓಂ ದೇವಃ ದ್ಯೋತನಾತ್ |
ವರುಣಃ ವರ್ಷಣಾತ್ ಜಗತಃ | ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ಪಾಲನಾತ್ ಪ್ರಜಾನಾಮ್ |
ಸವಿತಾ ಪ್ರಸವಿತ್ಯತ್ವಾತ್ ಸರ್ವಸ್ಯ | ಆದಿತ್ಯ ಉಚ್ಯತೇ ಏತೈಃ ಪರ್ಯಾಯೈಃ |
ನ ಏವಂಭೂತಃ ಆದಿತ್ಯಃ ಅನ್ನಮ್ ಅಸ್ತಭ್ಯಮ್ ಇಹ ಆಹರತ್ ಆಹರತು
ಇತಿ | ತೇ ಏವಂ ಹಿಂಕ್ಯತ್ವಾ ಪುನರಪ್ಯುಚುಃ | ಸ ತ್ವಂ ಹೇ ಅನ್ನಪತೇ | ಸ ಹಿ
ಸರ್ವಸ್ಯ ಅನ್ನಸ್ಯ ಪ್ರಸವಿತ್ಯತ್ವಾತ್ ಪತಿಃ | ನ ಹಿ ತತ್ಪಾಕೇನ ವಿನಾ ಪ್ರಸೂತಮ್¹
ಅನ್ನಮ್ ಅಣುಮಾತ್ರಮಪಿ ಜಾಯತೇ ವ್ರಾಣಿನಾಮ್ | ಅತೋಽನ್ನಪತಿಃ |
ಹೇ ಅನ್ನಪತೇ | ಅನ್ನಮ್ ಅಸ್ತಭ್ಯಮ್ ಇಹ ಆಹರ, ಆಹರ ! ಇತಿ |
ಅಭ್ಯಾಸ ಅದರ್ಶಾರ್ಥಃ ಓಮ್ ! ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಓಮ್ ! ನಾವು ಉಣ್ಣುವಂತಾಗಲಿ ! ಓಮ್ ! ನಾವು ಕುಡಿಯುವಂತಾಗಲಿ !
ಯೋಳಿಯುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ದೇವನು, ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮಳೆಗರಿಯುವದರಿಂದ²
ವರುಣನು, ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಕಾವಾಡುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ
ಉಂಟುಮಾಡುವದರಿಂದ ಸವಿತು ಈ ಪರ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ಆದಿತ್ಯನನ್ನೇ ಹೇಳಿದ
ತ್ತದೆ. ಆ ಇಂಥ ಆದಿತ್ಯನು ಅನ್ನವನ್ನು ನಮಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ (ಆಹರತ್-ಆಹರತು)
ತಂದುಕೊಡಲಿ !

ಅವು ಹೀಗೆ ಹಿಂಕರಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಹೀಗೆಂದವು ಆ ನೀನು, ಎಲೈ ಅನ್ನಪತಿಯೇ-
ಆ (ಆದಿತ್ಯನೇ) ಅಲ್ಲವೆ, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ ಅನ್ನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿರುವದರಿಂದ
(ಅನ್ನಕ್ಕೆ) ಪತಿಯು ? ಅವನಿಂದ ಪಾಕವಾಗದೆ ಹುಟ್ಟಿದ³ ಅನ್ನವು ಒಂದಿಷ್ಟೂ

1 “ಪ್ರಭೂತಮ್” ಎಂದೂ ಪಾಠ, ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

2. “ವರ್ಷಣಾತ್” ಎಂದೂ ಪಾಠವಿದೆ, ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಅವನನ್ನು ವರಿಸುವದರಿಂದ
ಎಂದು ಅದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ.

3. ಈ ಸ್ತೋತ್ರಕ್ಕೆ ಹಿಂಕಾರವೆಂದು ಹೆಸರೆಂಬುದು ಇದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.
ಹಿಂಕಾರಸ್ವರೂಪಮಾದ ಎಂದು ಟೀಕೆ.

4. “ಪ್ರಭೂತಮ್” ಎಂಬ ಅ|| ಪಾಠಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಎಂದರ್ಥ. ಆ ಪಾಠವಾಗಲಿ
“ಪ್ರಸೂತಮ್” ಎಂಬ ವಾ||ತೆ|| ಪಾಠವಾಗಲಿ ಅಣುಮಾತ್ರಮಪಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟು ಹೊಂದಿಕೆ
ಯಾಗಿಲ್ಲವಾದರೂ ಆದಿತ್ಯನ ಅನುಗ್ರಹವಿಲ್ಲದೆ ಅಣುಮಾತ್ರವೂ ಆಹಾರವುಂಟಾಗಲಾರದು-
ಎಂಬುದಕ್ಕೆ “ಪ್ರಸೂತಮ್” ಎಂಬ ಪಾಠವೇ ಹತ್ತಿರವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಣಗಳಿಗೆ ಉಂಟಾಗಲಾರದಷ್ಟೆ ? ಆದ್ದರಿಂದ (ಅವನು) ಅನ್ನಪತಿಯು. ಎಲೈ ಅನ್ನಪತಿಯೇ, — ಅನ್ನವನ್ನು ನಮಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ 'ತಂದುಕೊಡು ! ತಂದುಕೊಡು !' ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಹೇಳಿರುವುದು ಅದರಕ್ಕಾಗಿ. ಓಮ್ ! ಎಂದು^೧ (ನುಡಿದವು).

ಒಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಸ್ತೋತ್ರಭಾಷ್ಯವಾಸನೆಗಳು)

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೦೬. ಭಕ್ತಿವಿಷಯೋಪಾಸನಂ ಸಾಮಾನ್ಯವನಂಬದ್ಧಮ್ ಇತ್ಯತಃ ಸಾಮಾನ್ಯವನಾನ್ತರಸ್ತೋತ್ರಭಾಷ್ಯರವಿಷಯಾಣ್ಯುಪಾಸನಾನ್ತರಾಣಿ ಸಂಹತಾನ್ಯುಪದಿಶ್ಯಂತೇ ಆನನ್ತರಮ್ । ತೇಷಾಂ ಸಾಮಾನ್ಯವನಂಬದ್ಧತ್ವಾವಿಶೇಷಾತ್ ॥

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಭಕ್ತಿಗಳ ವಿಷಯದ ಉಪಾಸನೆಯು ಸಾಮಾನ್ಯವನಂಬದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದಾದ ಬಳಿಕ ಮತ್ತೊಂದು ಅವಯವವಾದ ಸ್ತೋತ್ರಭಾಷ್ಯರವಿಷಯಕವಾದ ಬೇರೆಯ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಆ (ಸ್ತೋತ್ರಗಳೂ) ಸಾಮಾನ್ಯವನಂಬದ್ಧವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದು ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಸ್ತೋತ್ರಭಾಷ್ಯರಗಳ ಉಪಾಸನೆ

(ಉಪಾಸತ್ತು)

ಅಯಂ ನಾವ ಲೋಕೋ ಹಾಲುಕಾರೋ ವಾಯುರ್ಹಾ ಇಕಾರ
ಶ್ವನ್ತ್ರಮಾ ಅಥಕಾರಃ । ಅತ್ತೇಹಕಾರೋಽಗ್ನಿರೀಕಾರಃ ॥ ೧ ॥

೧. ಈ ಲೋಕವೇ ಹಾಲುಕಾರವು ; ವಾಯುವು ಹಾಇಕಾರವು ; ಚಂದ್ರನು ಅಥಕಾರವು ; ಆತ್ಮನು ಇಹಕಾರವು ; ಅಗ್ನಿಯು ಈಕಾರವು.

1. ಇತಿ ಎಂಬುದು ಉಪಾಸನೆಯು ಮುಗಿಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಟೀಕೆ. ವಾಕ್ಯಪೂರ್ತಿಯನ್ನೂ ಇವೇ ಮಾತು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

2. ಸ್ತೋತ್ರಭವೆಂದರೆ ಗಾನಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಮವೇದಿಗಳು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವ ಅರ್ಘ್ಯರೂಪವಾದ ಅಕ್ಷರವಿಶೇಷ.

ಹಾವುಕಾರಾದಿಪಂಚಸ್ತೋತ್ರಗಳ ಉಪಾಸನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೦೭ ಅಯಂ ವಾವ ಅಯಮೇವ ಲೋಕಃ ಹಾಲುಕಾರಃ ಸ್ತೋಭಃ
ರಥಸ್ತರೇ ಸಾಮ್ನಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ | “ಇಯಂ ವೈ ರಥಸ್ತರಮ್” (ಶಾಂ ಬ್ರಾ.
೧೨-೬-೧೧) ಇತ್ಯನ್ಯಾತ್ ಸಂಬಂಧಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ ಹಾಲುಕಾರಸ್ತೋಭೋಽಯಂ
ಲೋಕಃ ಇತ್ಯೇವಮ್ ಉಪಾಸೀತ | ಮಯುರ್ಹಾರಕಾರಃ | ವಾಮುದೇವ್ಯೇ
ಸಾಮುನಿ ಹಾಣಕಾರಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ | ವಾಯ್ವಪ್ಪಂಬನ್ನಶ್ಚ ವಾಮುದೇವ್ಯಸ್ಯ ಸಾಮ್ನೋ
ಯೋನಿಃ ಇತ್ಯನ್ಯಾತ್ ಸಮಾನಾನ್ಯಾತ್ ಹಾಣಕಾರಂ ವಾಯುದೈವ್ಯಾಃ ಉಪಾ
ಸೀತ | ಚಂದ್ರಮಾ ಅಧಕಾರಃ | ಚಂದ್ರದೈವ್ಯಾಃ ಅಧಕಾರಮುಪಾಸೀತ | ಅನ್ನೇ
ಹಿ ಇದಂ ಸ್ಥಿರಮ್ | ಆನ್ನಾತ್ಮಾ ಚಂದ್ರಃ | ಧಕಾರಾಕಾರಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ |
ಆತ್ಮಾ ಇವಕಾರಃ | ಇಹ ಇತಿ ಸ್ತೋಭಃ | ವ್ರತ್ಯಕ್ಷೋ ಹಿ ಆತ್ಮಾ ಇಹ ಇತಿ
ವ್ಯವಹೃತೇ | ಇಮೇತಿ ಚ ಸ್ತೋಭಃ | ರತ್ನಾಮಾನ್ಯಾತ್ | ಅಗ್ನಿರಿಕಾರಃ |
ಈನಿಧನಾನಿ ಚ ಅಗ್ನಿಯಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನೀತ್ಯತಃ ತತ್ಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಅಯಂವಾವ-ಅಯಮೇವ) ಈ ಲೋಕವೇ ಹಾಲುಕಾರವು, ರಥಂತರ
ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಸ್ತೋಭವು ಈ (ಭೂಮಿಯೇ) ರಥಂತರವು
(ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಿದೆ) ಈ ಸಂಬಂಧದ ಸಾಮಾನ್ಯದಿಂದ ಹಾಲುಕಾರವೆಂಬ
ಸ್ತೋಭವು ಈ ಲೋಕವು ಎಂದಿತು ಉಪಾಸನೆಯಾದಬೇಕು ೧ ನಾಯು ಹಾ
ಣಕಾರವು, ವಾಮುದೇವ್ಯ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಹಾಣಕಾರವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ
ವಾಯು, ಅಪ್ಪು- ಇವುಗಳ ಸಂಬಂಧವೇ ವಾಮುದೇವ್ಯನಾಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು^೪
ಎಂಬೀ ಸಾಮಾನ್ಯದಿಂದ ಹಾಣಕಾರವನ್ನು ವಾಯುವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾ

1 ಸಾಮಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪರಿಶಿಷ್ಟದಲ್ಲಿ ವಿವರಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ

2. ರಥಂತರವನ್ನು ಭೂಮಿಯೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕರೆದಿದೆ ; ರಥಂತರದಲ್ಲಿ
ಹಾಲುಕಾರವಿದೆ. ಹೀಗೆ ರಥಂತರಸಂಬಂಧವೆಂಬ ಹೋಲಿಕೆಯಿಂದ ಹಾಲುಕಾರವನ್ನು
ಭೂಮಿಯೆಂದು ಉಪಾಸನೆಯಾದಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ.

3 ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾಂಗವಾಗಿರುವ ಸಾಮಸ್ತೋಭಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ಮುಂತಾದ ದೃಷ್ಟಿ
ಯಸ್ತುಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿದೆ.

4. ಮೈಥುರೇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳ ಅಪ್ಪನ್ನು ವಾಯುವು ಹಿಂಗೂಡಿದ್ದರಿಂದ ವಾಮುದೇವ್ಯ
ಸಾಮವು ಉಂಟಾಯಿತೆಂದು ಶ್ರುತಿ. ಆ. ಗಿ. ಹಾಣಕಾರವು ವಾಮುದೇವ್ಯದಲ್ಲಿ ರುವದರಿಂದಲೂ
ವಾಮುದೇವ್ಯಕ್ಕೆ ವಾಯುಸಂಬಂಧವಿರುವದರಿಂದಲೂ ಈ ಸಂಬಂಧದ ಹೋಲಿಕೆಯಿಂದ
ಹಾಣಕಾರವನ್ನು ವಾಯುವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಯಾದಬೇಕು ಎಂದು ಭಾವ.

ಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಚಂದ್ರನು ಅಥಕಾರವು, ಚಂದ್ರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಧಕಾರವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಅನ್ನದಲ್ಲಲ್ಲವೆ, ಇದು ಸ್ಥಿತವಾಗಿದೆ? ಚಂದ್ರನು ಅನ್ನಾತ್ಮನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ^೩. ಧಕಾರ, ಆಕಾರ- ಇವು ಸಮಾನವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ (ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು)^೪. ಆತ್ಮನು ಇಹಕಾರವು. ಇಹ ಎಂಬುದು (ಒಂದು) ಸ್ತೋಭ(ದ ಹೆಸರು). ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದ ಆತ್ಮನಲ್ಲವೆ, ಇಹ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ? ಸ್ತೋಭವೂ ಇಹ (ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ)^೫. ಈ ಸಾಮಾನ್ಯದಿಂದ (ಇಹಕಾರವು ಆತ್ಮನು ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು). ಅಗ್ನಿಯು ಈಕಾರವು. ಆಗ್ನೇಯಸಾಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈನಿಧನರಾಗಿರುತ್ತವೆ^೬. ಆದ್ದರಿಂದ (ಈಸ್ತೋಭವನ್ನು ಅಗ್ನಿ ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು)

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಆದಿತ್ಯ ಊಕಾರೋ ನಿಹವ ಏಕಾರೋ ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ಔಹೋ
ಇಕಾರಃ ಪ್ರಚಾಪತಿಹಿಂಕಾರಃ ಪ್ರಾಣಃ ಸ್ವರೋನ್ಮಂ ಯಾ
ನಾಗ್ವಿರಾಟ್ || ೨೦ ||

೨. ಆದಿತ್ಯನು ಊಕಾರವು ; ನಿಹವವು ಏಕಾರವು ; ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳು ಔಹೋಇಕಾರವು ; ಪ್ರಚಾಪತಿಯು ಹಿಂಕಾರವು ; ಅನ್ನವು ಯಾ ; ವಾಕ್ಕು ವಿರಾಜನು.

ಊಕಾರಾದಿಸ್ತೋಭಗಳ ಉಪಾಸನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೦೨. ಆದಿತ್ಯಃ ಊಕಾರಃ | ಉಚ್ಚೈರೂರ್ಧ್ವಂ ಸಂತಮ್ ಆದಿತ್ಯಂ
ಗಾಯಂತಿ^೧ | ಊಕಾರಽರ್ಚಾಯಂ ಸ್ತೋಭಃ | ಆದಿತ್ಯದೈವತ್ಯೇ ವಾ^೨ ಸಾಮ್ನಿ

1 ಇದೆಲ್ಲವೂ ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತವಾಗಿವೆ, ಅನ್ನವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತದೆ.

2 ಚಂದ್ರನು ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಪತಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಅನ್ನಾತ್ಮಕನು, ಅಥವಾ ಆದಿತ್ಯ, ಚಂದ್ರ- ಇವರು ಅತ್ತ, ಅನ್ನ- ಇವುಗಳ ಸ್ವರೂಪರೆಂದು ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧಿ.

3. ಧಕಾರವು ಸ್ಥಿತನೆಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅಥಕಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ; ಆಕಾರವು ಅನ್ನವಾಗಿರುವ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿಯೂ ಅಥಕಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. ಈ ಹೋಲಿಕೆಯಿಂದ ಎಂದು ಆ. ಗಿ.

4. ಮೊದಲು ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದು ಆಬಳಿಕ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದವನನ್ನು ಇಹ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಆ. ಗಿ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ಇಹ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕವನು. “ಇಹೈವ ಖಲು” ಎಂದು ಪ್ರ. ಶ್ರುತಿ; ಸ್ತೋಭವೂ ಇಹ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಂದು ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

5. ಈಕಾರದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗಂಡಿವೆ

6. ಇದರ ಮುಂದಿನ ಇತಿ ಬೇಡವೆಂದು ಬಿಟ್ಟಿದೆ.

7. ವಾ ಇಲ್ಲದ ಶಾರ್ವತ್ಯಂತ ಇದು ಮೇಲು.

ಸ್ತೋಭಃ ಇತಿ ಆದಿತ್ಯ ಉಕಾರಃ | ಏಹವಃ ಇತ್ಯಾಹ್ವಾನಮ್ | ಏಕಾರಃ ಸ್ತೋಭಃ | ಏಹಿ ಇತಿ ಚ ಆಹ್ವಯುಕ್ತಾತಿ ತತ್ಸಮಾನ್ಯಾತ್ ವಿಶ್ವೇದೇನಾ ಔಹೋಇಕಾರಃ | ವೈಶ್ವದೇವೈ ಸಂಖ್ಯು ಸ್ತೋಭಸ್ಯ ದರ್ಶನಾತ್ | ಪ್ರಜಾಪತಿರ್ಹಂಕಾರಃ | ಅನರಕ್ತಾತ್ | ಹಿಂಕಾರಸ್ಯ ಚ ಅನ್ಯಕ್ತತ್ವಾತ್ | ಪ್ರಾಣಃ ಸ್ವರಃ | ಸ್ವರ ಇತಿ ಸ್ತೋಭಃ | ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಚ ಸ್ವರದೇತುತ್ವಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ | ಅನ್ನಂ ೦ | ೧೦ ಇತಿ ಸ್ತೋಭೋನ್ನಮ್ | ಅನ್ನೇನ ಹಿ ಇದಂ ಯಾತಿ ಇತ್ಯತಃ ತತ್ಸಮಾನ್ಯಾತ್ | ವಾಗ್ನಿ ಸ್ತೋಭೋ ವಿರಾಜ್ | ಅನ್ನಂ ದೇವತಾವಿಶೇಷೋ ವಾ | ವೈರಾಜೇ ಸಂಖ್ಯು ಸ್ತೋಭದರ್ಶನಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆದಿತ್ಯನು ಉಕಾರವು ಮೇಲುಗಸ್ತು ಇರುವ ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಉಚ್ಚನಾಗಿ ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಈ ಸ್ತೋಭವು ಉಕಾರವಾಗಿದೆ ಅಥವಾ ಆದಿತ್ಯದೇವತಾಕವಾದ ಸಾಮದಲ್ಲಿ (ಈ) ಸ್ತೋಭವು (ಇದೆ)ಯಾದ್ದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನು ಉಕಾರವು^೧ ನಿಹವ ಎಂದರೆ ಕರೆಯುವದು , ಏಕಾರವು ಸ್ತೋಭವು. ಏಹಿ (1) (ಬಾ) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾದ್ದರಿಂದ ಆ ಸಾಮ್ಯತ್ಯದಿಂದ (ಸ್ತೋಭವನ್ನು ನಿಹವ ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು) ವಿದ್ಯೇದೇವತೆಗಳು ಔಹೋಇಕಾರವು , ಏಕೆಂದರೆ ವೈಶ್ವದೇವ್ಯಸಾಮದಲ್ಲಿ (ಈ) ಸ್ತೋಭವು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹಿಂಕಾರವು ಏಕೆಂದರೆ (ಅವನು) ಅನಿರುಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ^೨ ಹಿಂಕಾರವೂ ಅನ್ಯಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತದೆ^೩ ಪ್ರಾಣವು ಸ್ವರವು ಸ್ವರ ಎಂಬುದು (ಒಂದು) ಸ್ತೋಭವು , ಪ್ರಾಣನೂ ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂಬ ಹೋಲಿಕೆಯಿಂದ (ಸ್ತೋಭವನ್ನು ಸ್ವರವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು) ಅನ್ನವು ಯಾ. ಯಾ ಎಂಬ ಸ್ತೋಭವು ಅನ್ನ(ವು) ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು) ಅನ್ನದಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಜಗತ್ತು (ಯಾತಿ=) ಹೋಗುತ್ತಿದ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಂದ (ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು) ವಾಕ್ ಎಂಬ ಸ್ತೋಭವು ವಿರಾಜ (ಎಂದರೆ) ಅನ್ನವು, ಅಥವಾ ದೇವತಾವಿಶೇಷವು (ವಿರಾಜ್ವಿರುಷನು ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು). ಏಕೆಂದರೆ ವೈರಾಜನಾಮದಲ್ಲಿ (ಈ) ಸ್ತೋಭವು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ.

1. “ಔಹೋಯಿ” ಎಂದೂ ಪಾಠ.

2. ಉಕಾರಸ್ತೋಭವನ್ನು ಆದಿತ್ಯನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು.

3. ಕಪ್ಪು, ಹಸರು- ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿ ಹೇಳಲಾಗದ್ದರಿಂದ ಎಂದು ಬೇಕೆ. ಸಮಷ್ಟಿರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದರಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುವಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಿ ತಿಳಿಸಲಿಕ್ಕಾಗದವನು ಎಂದೂ ವಿವರಿಸಬಹುದು.

4. ಹಿಂ ಎಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸುವ ಸ್ತೋಭವಲ್ಲ.

5. ಪ್ರಾಣನ ಬಲದಿಂದಲೇ ಸ್ವರವು ಕೇಳಿಸುವಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅನಿರುಕ್ತಸ್ತಯೋದಶಃ ಸ್ತೋಭಃ ಸಂಚರೋ ಹುಂಕಾರಃ ||೩||

೩. ಹದಿಮೂರನೆಯದಾದ ಹುಂಕಾರವು ಸಂಚರವಾದ ಅನಿರುಕ್ತವು.

ಹುಂಕಾರದ ಉಪಾಸನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೦೯. ಅನಿರುಕ್ತಃ ಅವ್ಯಕ್ತತ್ವಾತ್ ಇದಂ ಚ ಇದಂ ಚ ಇತಿ ನಿರ್ವಕ್ತುಂ ನ ಶಕ್ಯತ ಇತ್ಯತಃ ಸಂಚರಃ ವಿಕಲ್ಪಮಾನಸ್ವರೂಪಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಕೋಸೌ ಇತಿ ? ಆಹ | ತ್ರಯೋದಶಃ ಸ್ತೋಭ ಹುಂಕಾರಃ | ಅವ್ಯಕ್ತೋ ಹಿ ಅಯಮ್ | ಅತೋನಿರುಕ್ತವಿಶೇಷ ಏನ ಉಪಾಸ್ಯ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅನಿರುಕ್ತವು, ಎಂದರೆ ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಇದೂ ಇದೂ ಎಂದು ನಿರ್ವಚನಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಆಗದಂಥದ್ದು, ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಚರವು, (ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿ) ವಿಕಲ್ಪಿಸಬಹುದಾದ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ಅದು ಯಾವದು ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ ಹದಿಮೂರನೆಯ ಸ್ತೋಭವಾದಃ ಹುಂಕಾರವು. ಅದು ಅವ್ಯಕ್ತವಲ್ಲವೆ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಇಂಥದ್ದೆಂದು ನಿರ್ವಚನಮಾಡದ ಸ್ವರೂಪದಿಂದಲೇ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸ್ತೋಭಾಕ್ಷರೋಪಾಸನೆಯ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ದುಗ್ಧೇಽಸ್ಮೈ ವಾಗ್ಗ್ಲೋಹಂ ಯೋ ವಾಚೋ ದೋಹೋಃ
ನ್ನವಾನನ್ನಾದೋ ಭವತಿ ಯ ಏತಾನೋವಗ್ಂ ಸಾಮ್ನಾಮುಪ
ನಿಷದಂ ನೇದೋಪನಿಷದಂ ನೇದ || ೪ ||

1. ದುಂಕಾರೋ ಮುಷ್ಕಾರೋ ವಾ - ಎಂದು ಇದಕ್ಕೆ ಶಾಖಾಭೇದದಿಂದ ವಿಕಲ್ಪಿತ ರೂಪಗಳಿವೆ.

2 ಇದುವರೆಗೆ ಹನ್ನೆರಡು ಸ್ತೋಭಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ ಇದು ಹದಿಮೂರ ನೆಯದು

3. ಅನಿರುಕ್ತವು ಕಾರಣಾತ್ಮನು ಎಂದು ಈ ಸ್ತೋಭವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು, ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಸ್ತೋಭವೂ ಶಾಖಾಭೇದದಿಂದ ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಕಲ್ಪಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಹೋಲಿಕೆಯಿದೆ ಎಂದು ಟೀಕೆ.

೪. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಈ ಸಾಮಗಳ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ, ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ, ಅವನಿಗೆ ವಾಕ್ಯ, ವಾಕ್ಯನ ದೋಹವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದನ್ನು ಕರೆಯುವದು. ಅನ್ನವಂತನೂ ಅನ್ನಾದನೂ ಆಗುವನು.

ಒಟ್ಟು ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೧೦ ಸ್ತೋಭಾಕ್ಷರೋವಾಸನಾಫಲಮ್ ಅಹ | ದುಗ್ಧೇ ಅಸ್ತೃ ವಾಗ್ಗೋಹಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಉಕ್ತಾರ್ಥಮ್ | ಯ ಏತಾಮೇಷಂ ಯಥೋಕ್ತ ಲಕ್ಷಣಂ ಸಾಕ್ಷಾಂ ಸಾಮಾನಯವಸ್ರೇಭಾಕ್ಷರವಿಷಂ ಗಂ ಉಪನಿಷದಂ ದರ್ಶನಂ ವೇದ. ತಸ್ಯೈತದ್ ಯಥೋಕ್ತಂ ಫಲಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ದ್ವಿರಭ್ಯಾಸಃ ಅಧ್ಯಾಯಪರಿಸಮಾಪ್ತೃರ್ಥಃ | ಸಾಮಾನಯವನಿಷಯೋವಾಸನಾವಿಶೇಷಪರಿಸಮಾಪ್ತೃರ್ಥೋ ವಾ | ಇತಿ ||

(ಪಾಶಾರ್ಥ)

ಸ್ತೋಭಾಕ್ಷರಗಳ ಉಪಾಸನೆಯ ಫಲವನ್ನು (ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. “ಅವನಿಗೆ ವಾಕ್ಯ, ವಾಕ್ಯನ ದೋಹವಿದೆಯಲ್ಲ (ಅದನ್ನು) ಕರೆಯುವದು” ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹಿಂದೆ (೧-೩-೨ರಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವನು ಈ (ವರಿಗೆ) ಹೇಳಿರುವ ಲಕ್ಷಣದ, ಸಾಮಗಳ ಎಂದರೆ ಸಾಮಾನಯವನಾದ ಸ್ತೋಭಾಕ್ಷರಗಳ ವಿಷಯವಾದ, ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಎಂದರೆ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ, ಅವನಿಗೆ ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಫಲವು (ಆಗುವದು) ಎಂದರ್ಥ.

(ಉಪನಿಷದಂ ವೇದ, ಉಪನಿಷದಂ ವೇದ ಎಂದು) ಎರಡು ಸಲ ಮತ್ತೆ ಹೇಳಿರುವದು ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಸಾಮಾನಯವನಿಷೇಷವಿಷಯವಾದ ಉಪಾಸನಾವಿಶೇಷವು ಮುಗಿಯಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ.

1. ಇಲ್ಲಿ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ “ವೇದೇತ” ಎಂದೂ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ “ಸಮಾಪ್ತೃರ್ಥ ಇತಿಶಬ್ದಃ” ಎಂದೂ ವಾ|| ತಿ|| ಪಾ|| ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಇತಿಶಬ್ದವಿರುವ ಮೂಲವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಉಪಾಸನೆಯು ಮುಗಿಯಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇತಿಶಬ್ದವು ಬಂದಿದೆ ಎಂದರ್ಥವಾದಬೇಕಾಗುವದು ; ಆದರೆ ಆ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದಮೇಲೆ ಉಪಾಸನಾಸಮಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದು ಅಷ್ಟು ಸಮಂಜಸವಾಗುವದಿಲ್ಲ.

ಒಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಾರ

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉದ್ದೀಭಾವಯನವಾದ ಓಂಕಾರದ ಉಪಾಸನೆಗಳೂ ಸ್ತೋತ್ರಗಳ ಉಪಾಸನೆಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಖಂಡ, ಕಂಡಿಕೆ- ಇವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವವು.

ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ

೧-೮. ಪೃಥ್ವಿ, ಅಪ್ಪು, ಸಸ್ಯಗಳು, ಪುರುಷ, ವಾಕ್ಯ, ಋಕ್ಕು, ಸಾಮ, ಉದ್ದೀಭ- ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನದರ ರಸವು ಮುಂದಿನದು ; ಆದ್ದರಿಂದ ಉದ್ದೀಭವು, ಎಂದರೆ ಅದರ ಅಮಯವಾದ ಓಂಕಾರವು ರಸಗಳೆಲ್ಲ ರಸವಿಷ್ಟು, ವಾಕ್ಯೆಂಬ ಋಕ್ಕಾರಣ, ಪ್ರಾಣ ವೆಂಬ ಸಾಮಕಾರಣ - ಇವೆರಡೂ ಸೇರಿದ ಮಿಥುನವು ಓಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ದಂಪತಿಗಳು ಕೂಟದಿಂದ ತನ್ಮುತನ್ಮು ಕಾಮವನ್ನು ಪಡೆಯುವಂತೆ, ಓಂಕಾರವು ಅಪ್ಪಿ ಗುಣವುಳ್ಳದೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿವಾತನಿಗೂ ಕಾಮಗಳ ಅಪ್ಪಿಯಾಗುವದು. ಓಂಕಾರವು ಅನುಚ್ಛಾಕ್ಷರವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸವೃದ್ಧಿ ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಆಗಿದೆ.

೯-೧೦. ವೇದೋಕ್ತ ಕರ್ಮವೆಲ್ಲವೂ ಓಂಕಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ ; ಕರ್ಮದಲ್ಲಿರುವ ಋತ್ವಿಗ್ಯಜಮಾನರೇ ಮುಂತಾದವರು ಇದರ ಮಹಿಮೆ, ವ್ರೀಹಿಯನಾದಿಗಳು ಇದರ ರಸವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮವು ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅಕ್ಷರದ ರಸತಮತ್ವ, ಅಪ್ಪಿ, ಸಮೃದ್ಧಿ - ಎಂಬ ಗುಣಗಳೆಂಬ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವವನ ಕರ್ಮವು ಸಾಮಾನ್ಯರ ಕರ್ಮಕ್ಕಿಂತಲೂ ವೀರ್ಯವತ್ತರವಾಗುವದು.

ಎರಡನೆಯ ಖಂಡ

೧-೭. ದೇವಾಸುರರ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಣೋಮಾದಿಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಔದ್ಗಾತ್ರಕರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಅವರು ಆಸುಕ್ರಮದಿಂದ ಘ್ರಾಣ, ವಾಕ್ಯ, ಚಕ್ಷು, ಶ್ರೋತ್ರ, ಮನಸ್ಸು - ಈ ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳ ವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉದ್ದೀಭಾವಯನವಾದ ಓಂಕಾರವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರು ; ಆದರೆ ಅಸುರರು ಆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅಧರ್ಮಾ ಸಂಗರೂಪವಾದ ಪಾಪಸಂಬಂಧರಾಗಿಮಾಡಿದರು. ಆಗ ದೇವತೆಗಳು ಆ ಘ್ರಾಣಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಓಂಕಾರವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರು. ಅಸುರರು ಆ ಪ್ರಾಣಸಮೇಶ ಬೀಳುವದಕ್ಕೆ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಯಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಮಣ್ಣುಹೆಂಟೆಯಂತೆ ಪುಡಿಪುಡಿಯಾದರು.

೮-೯. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವನು ಉದ್ದೀಭೋಂಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಾಣವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆಟ್ಟದ್ದನ್ನಾಚರಿಸುವದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವವನು ಕಲ್ಲು

ಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವ ಮಣ್ಣುಹೆಂಡೆಯಂತೆ ವಿಘ್ನಸ್ತನಾಗುವನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಯಾವ ಪಾವಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲದವನು, ನಾನು ತಿಂದು ಕುಡಿಯುವದರಿಂದಲೇ ಮಿಕ್ಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತಾನೆ.

೧೦-೧೪. ಈ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು ಅಂಗಿರಸ್ಕೆಯು ಋಷಿಯು ಅಂಗಿರಸಕು - ಅಂಗಿರಸಕು ರಸವುಳ್ಳವನು - ಎಂಬ ಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದವನೆಂದೂ, ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ಬೊಡ್ಡದಾದ ವಾಕ್ಯವೆಂಬ ಅಂಗಿರಸಕು - ಎಂಬ ಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದವನೆಂದೂ ಅಂಗಿರಸಕು ಅಸದಿಂದ ಬರುವವನು - ಎಂಬ ಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದವನೆಂದೂ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಅಂಗಿರಸತ್ವಾದಿಗುಣಗಳಿರುವವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಬಕವಾಲ್ಮೀಕಿಯು ಋಷಿಯು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂಥ ಪ್ರಾಣನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಸೈರಾಸಿಯಾಗಿ ಉದ್ಭವವಾಗಿದ್ದಾಗ ಅದರ ಕಾಮಗಳೆಲ್ಲ ತಾನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಹೀಗೆಯೇ ಈ ಗುಣಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಪ್ರಾಣನೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉದ್ಭವವಾದವನನ್ನು ಯಾವನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನು ಕಾಮಗಳನ್ನು ತಾನಮಾಡಬಲ್ಲವನಾಗುವನು, ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಾತ್ಮಕನಾದವನು ಅದೃಷ್ಟಿಭಲವೂ ಆಗುವನು

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮನಿಂದ ಉದ್ಭವವಾದವನು

ಮೂರನೆಯ ವಿಂದ

೧೨-೫ ಇನ್ನು ಅಧಿವೈವತವಾದ ಉದ್ಭವವಾದವನನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುವದು.

ಆದಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಸಂಸಾರಭಂಜನವೂ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ತಮನ್ನೂ ತೊಲಗುವವು ಪ್ರಾಣನು ಆದಿತ್ಯನು ಉದ್ಭವಗೊಂಡವನು ಸ್ವರ, ಪ್ರತ್ಯಸ್ವರ - ಎಂಬ ನಾಮದಿಂದಲೂ ನಮನರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಬ್ಬರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಉದ್ಭವವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಣನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಅದ್ವೈತವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು, ಎಂದರೆ ಮನದಿಂದಲೇ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ನಾಮವನ್ನು ಉಚ್ಚಾರಣಮಾಡುತ್ತಾರೇ, ವೀರ್ಯವತ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆದರಿಂದಲೇ ಮಾಡುತ್ತಾರೇ, ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಕಮಂತ್ರ ವೀರ್ಯವತ್ತರನಾಗುವದು

೬-೨ ಇನ್ನು ಉದ್ಭವವೆಂಬ ಹಸರಿನ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಪ್ರಾಣದಿಂದ (ಉತ್ತಿಷ್ಠತಿ) ಮನುಷ್ಯನು ಮೇಲಕ್ಕೆಳೆದುದಾದ್ದರಿಂದ ಉದ್ಭವವೆಂಬ ಪ್ರಾಣನೆಂಬ, ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಗೀ ಎಂಬ ಕರೆಯುವದರಿಂದ ಗೀ ಎಂಬುದನ್ನು ವಾಕ್ಯವೆಂದು, ಅನ್ನದಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲವೂ ಸ್ವಿತನಾಗಿ (ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವವಾಗಿ)ರುವದರಿಂದ ಥ ಎಂಬುದನ್ನು ಅನ್ನನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಉತ್ತನ್ನು ದ್ಯುಲೋಕನೆಂದೂ ಗೀ ಎಂಬುದನ್ನು ಪೃಥಿವಿಯೆಂದೂ ಥ ಎಂಬುದನ್ನು ಆದಿತ್ಯನೆಂದೂ - ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ವಾಗ್ವೀರವನ್ನು ಎಂದರೆ ಋಗ್ವೇದಾದಿಶಬ್ದಸಾಧ್ಯವಾದ ಫಲವನ್ನು ವಾಕ್ಯ ಕೊಡುವದಲ್ಲದೆ ಉಪಾಸಕನು ಅನ್ನವಂತನೂ ಅನ್ನಾದನೂ ಆಗುವನು.

೭-೧೨. ಇನ್ನು ಕಾಮಸಮೃದ್ಧಿಗೆ ಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದು. ಯಾವ ಸಾಮದಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲಿರುವನೋ ಆ ಸಾಮವನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು, ಯಾವ ಭಂದಸ್ತನಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರ

ಮಾಡಲಿರುವನೋ, ಯಾವ ಸ್ತ್ರೀಮಂದಿರ ಸ್ತ್ರೀತ್ರಮಾಡಲಿರುವನೋ ಅ ಭಂದಸ್ಸನ್ನೂ ಆ ಸ್ತ್ರೀಮವನ್ನೂ ಚಿಂತಿಸಬೇಕು, ಯಾವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀತ್ರಮಾಡಲಿರುವನೋ ಅ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಚಿಂತಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಕೊರಗೆ ತನ್ನನ್ನು ಗೋತ್ರನಾಮಾದಿಗಳಿಂದ ಚಿಂತಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಕಾಮವನ್ನು ನೆನಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಸ್ತ್ರೀತ್ರಮಾಡಬೇಕು. ಯಾವ ಕಾಮವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ರ ಮಾಡುವನೋ ಆ ಕಾಮವು ಸಮೃದ್ಧವಾಗುವದು

ನೌವ್ಯಾಸಯ ಖಂಡ

೧೨ ದೇವತೆಗಳು ಮೃತ್ಯುವಿಗೆ ಅಂಜಿಕೊಂಡು ವೈದಿಕಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಬೊಕ್ಕು ಬೇರೆ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದಲೂ ತಮ್ಮನ್ನು ಆಚ್ಛಾದನೆಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡರು, ಅದ್ದರಿಂದಲೇ ಆ ಮಂತ್ರಗಳು ಭಂದಸ್ಸು ಎಂಬ ಹಸರಿಸಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು. ಮೃತ್ಯುವು ಋಗ್ಯಜುಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಅವಿರುದ್ಧವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದುಕೊಂಡನು, ಅದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಕರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಒಂಟಾಟೋಪಾಸನೆಯನ್ನೇ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು ಋಗ್ಯಜುಸಾಮಗಳನ್ನು ವಚೆದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಒಂದೊಂದು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾರಲ್ಲವೆ? ಈ ಒಂಕಾರವು ಅವ್ಯಯವೂ ಅಭಯವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ, ಅದ್ದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಪ್ರಸೇವಿಸಿದ ದೇವತೆಗಳೂ ಅಮೃತರೂ ಅಭಯರೂ ಆದರು

೧೩ ಈ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದೆಂದು ಯಾವನು ಈ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ದೇವತೆಗಳಂತೆಂದೇ ಅಮೃತನೂ ಅಭಯನೂ ಆಗುವನು

ಐದನೆಯ ಖಂಡ

೧೪ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದಿಗಳ ಉದ್ಧೇಷೋಂಕಾರವೂ ಋಗ್ಯೇದಿಗಳ ಪ್ರಣವವೂ ಒಂದೇ. ಆದಿತ್ಯನೇ ಉದ್ಧೇಷವು, ಅವನನ್ನು ಧ್ಯಾನಮಾಡಿದರೆ ಏಕಪುತ್ರಲಾಭವಾಗುವದು; ಆದರೆ ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನೂ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಬಹುಪುತ್ರರು ಲಾಭವಾಗುವರು ಎಂದು ಕಾಷೀತಕಿಯು ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ ಇದು ಅಧಿದೈವತೋಪಾಸನೆಯು. ಇನ್ನು ಅಧಾತ್ಮೋಪಾಸನೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉದ್ಧೇಷವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಏಕಪುತ್ರಲಾಭವಾಗುವದು, ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ವಾಗಾಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಎಂಬೆಂದೆಣಿಸಿ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಬಹುಪುತ್ರಲಾಭವಾಗುವದು ಎಂದು ಕಾಷೀತಕಿಯು ಮಗನಿಗೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ ಅದ್ದರಿಂದ ಬಹುಪುತ್ರಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನೂ ವಾಗಾಪ್ರಾಣಗಳನ್ನೂ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು

೧೫ ಪ್ರಣವೋದ್ಧೇಷಗಳನ್ನು ಒಂದೆಂದು ತಿಳಿದು ಮಾಡಿದ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ದಾತ್ರಕರ್ಮದಿಂದ ಉದ್ಧೇಷಗಾಸದ ದೋಷವನ್ನೂ ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಎಂಬ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವದು

ಆರನೆಯ ಖಂಡ

೧೬ ಋಕ್ಕು ಸೃಧಿ ಸಾಮವು ಅಗ್ನಿ. ಸೃಧಿಯೇ ಸಾ, ಅಗ್ನಿಯೇ ಅಮ ಸೃಧಿವೃಗ್ಗಿಗಳು ಋಕ್ಕಾಮಗಳಂತ ಸತ್ಯಸಂಬದ್ಧವಾಗಿವೆ ಇದರಂತೆ ಋಕ್ಕು ಅಂತರ್ದೈವ

ವಾಯುವು ಸಾಮ ; ಅವೂ ಹೀಗೆಯೇ ಸಂಬಂಧವಾಗಿವೆ. ಋಕ್ಕು ಮೃಗೋಕ್ತವು, ಆದಿತ್ಯನು ಸಾಮವು ; ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಋಕ್ಕು, ಚಂದ್ರನು ಸಾಮ , ಆದಿತ್ಯನ ಶುಕ್ಲಕಾಂತಿಯು ಋಕ್ಕು, ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಪ್ಪುಕಾಂತಿಯು ಸಾಮ. ಹೀಗೆ ಋಕ್ಕಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

೬-೮. ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯನೂ ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯವಾದ ಸರ್ವಶರೀರ ವುಳ್ಳವನೂ ಬಹುಕೇಶವ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಪುರುಷನು ನಿವೃತ್ತೇಂದ್ರಿಯರೂ ಸಮಾಹಿತ ಚಿತ್ತರೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದಿಸಾಧನಗಳುಳ್ಳವರೂ ಆದವರಿಗೆ ಕಾಣಬರುತ್ತಾನೆ, ಅವನು ಉತ್ ಎಂದು ಹೆಸರು, ಅವನು ಸರ್ವವಾಸಗಳನ್ನೂ ಮೀರಿರುವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಅವನಿಗೆ ಮೇಲೆ ಪರ್ವತ ಸಿರುವ ಋಕ್ಕಾಮಗಳೇ ಗೆಣ್ಣುಗಳು ಹೀಗೆ (ಉದ್‌ಗಾಢ್ಯ)ನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಉದ್ಗೀಘ ನೆಂಬ ಪರೋಕ್ಷನಾಮದಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ ಅವನನ್ನು ಗಾನಮಾಡುವವರಿಂದಲೇ ಋತ್ವಿಜ ನಿಗೆ 'ಉದ್ಗಾತ್ಯ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ ಅವನು ಸೂರ್ಯನಿಂದಾಚೆಗಿರುವ ಯೋಕ ಗಳಿಗೂ ದೇವಕಾಮಗಳಿಗೂ ಒಡೆಯನು. ಇದು ಅಧ್ಯೈವತವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದು.

ಋತುಸೇಯು ಮಂಡ

೧-೪ ಇನ್ನು ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ, ಋಕ್ಕು ಋಕ್ಕು, ಸಾಮವು ಪ್ರಾಣವು, ಋಕ್ಕು ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಸಾಮವು ಅಲ್ಲಿರುವ ಭಾಯುತ್, ಋಕ್ಕು ಶ್ರೋತ್ರವು, ಸಾಮವು ಮನಸ್ಸು, ಋಕ್ಕು ಕಣ್ಣಿನ ಶುಕ್ಲಕಾಂತಿ, ಸಾಮವು ಕೃಷ್ಣಕಾಂತಿ. ಹೀಗೆ ಋಕ್ಕಾಮಗಳನ್ನು ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾಣಬೇಕು.

೫-೬. ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷನಾದನಲ್ಲ, ಅವನೇ, ಋಕ್ಕು, ಸಾಮ, ಉಕ್ತ, ಮಜುಸ್ಸು, ಮೂರು ವೇದಗಳು, ಏಕೆಂದರೆ ಸರ್ವಕಾರಣನೂ ಸರ್ವಾತ್ಮಕನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ ಇವನುಗೂ ಅದಿತ್ಯಾಂಗತಪುರುಷನ ರೂಪವೇ, ಅವನ ಗೆಣ್ಣುಗಳೇ, ಅವನ ನಾಮವೇ. ಇವನು ಈ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇರುವ ಯೋಕಗಳಿಗೂ ಮನುಷ್ಯಕಾಮಗಳಿಗೂ ಒಡೆಯನು.

೭-೮. ವಿಷಯಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡುವವರು ಈ ಈಶ್ವರನನ್ನೇ ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಹೀಗೆಂದು ಈ ಉದ್ಗೀಘಪುರುಷನನ್ನರಿತು ಯಾವನು ಸಾಮಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಆದಿತ್ಯನಾಗಿ ಮೇಲಿನ ಯೋಕಗಳನ್ನೂ ದೇವಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು ಈ ಚಾಕ್ಷುಷ ಪುರುಷನಾಗಿ ಕೆಳಗಿನ ಯೋಕಗಳನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು.

೯-೧. ಆದಿತ್ಯಚಕ್ಷುರಂತರ್ಗತನಾಗಿರುವ ಈ ಉದ್ಗೀಘಪುರುಷನನ್ನು ಹೀಗೆಂದರಿ ತಿರುವ ಉದ್ಗಾತ್ಯವು ಕಾಮಗಾನಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥನು. ಅವನು ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಯಾವ ಕಾಮ ವನ್ನಾದರೂ ಗಾನಮಾಡಿಕೊಡಬಲ್ಲನು.

ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂಕಾರವನ್ನು ಈ ಆದಿತ್ಯಚಕ್ಷುಃಪುರುಷನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಋತುಸೇಯು ಮಂಡ

೧೧-೩. ಉದ್ಗೀಘದಲ್ಲಿ ಜಾಣರಾದ ಶಿಲಕ ಶಾಲಾಸತ್ಯ, ಚೈಕಿತಾಯನ ದಾಲ್ಬಕ್ತಿ ಪ್ರವಾದಣ ಜೈವಲಿ ಎಂಬ ಮೂವರು ಒಂದು ಕಡೆನೇ ಉದ್ಗೀಘದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಚರ್ಚೆ

ಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ರಾಜನಾದ ಪ್ರವಾಹಣ ಜೈವಲಿಯು ಮಿಕ್ಕ ಇಬ್ಬರು ಮೊದಲು ನಾದ ಮಾಡುವಂತೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡನು

೩-೧ ಶಿಲಕ ಶಾಶವತ್ಯನು ಜೈಕಿತಾಯನ ದಾಲ್ಪ್ಯನನ್ನು ಸಾಮಕ್ಕೆ ಎಂದರೆ ಉದ್ಗೀರ್ಣಕ್ಕೆ ಗತಿ ಯಾವದು? ಎಂದು ಕೇಳಲು ಅವನು 'ಸ್ವರವು' ಎಂದನು. 'ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಗತಿ ಯಾವದು?' ಎಂದು ಶಿಲಕನು ಮತ್ತೆ ಕೇಳಲು 'ಪ್ರಾಣವು' ಎಂದನು, 'ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಗತಿಯೇ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ 'ಅನ್ನವು' ಎಂದನು 'ಅನ್ನಕ್ಕೋ?' ಎಂದಸ್ವಕ್ಕೆ 'ಅಪ್ಪು', 'ಅಪ್ಪಿಗೋ?' ಎಂದದ್ದಕ್ಕೆ 'ಆ ರೋಕವು' ಎಂದನು. 'ಆ ರೋಕಕ್ಕೆ?' ಎಂದು ಶಿಲಕನು ಕೇಳಲು 'ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ದಾಟಿದಾರದು, ಸಾಮನೆ ದವು ಸ್ವರ್ಗವೇ: -ಎಂದು ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ' - ಎಂದು ತನ್ನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು

೩-೨. ಆದರೆ ಶಿಲಕನು 'ನನ್ನ ಸಾಮವು ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದೆ, ಈಗ 'ನನ್ನ ತ' ಬಿದ್ದುಹೋಗಲಿ' - ಎಂದು ಯಾವನಾದರೂ ಬಲ್ಲ ಉಪಾಸಕನು ಮದುವೆ ಆದ ಬಿದ್ದೇ ಹೋದೀತು' ಎಂದುನು ಆಗ ದಾಲ್ಪ್ಯನು "ಹಾಗಾದರೆ ತಾವು ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು, ಆ ರೋಕಕ್ಕೆ ಗತಿ ಯಾವದು?" ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು ಶಿಲಕನು ಆ ರೋಕಕ್ಕೆ ಈ ರೋಕವೇ ಗತಿ, ಇದು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಇನ್ನಿಲ್ಲ" ಎಂದು ತನ್ನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು

೩ ಆಗ ಪ್ರವಾಹಣ ಜೈವಲಿಯು "ಶಾಶವತ್ಯನೇ, ನನ್ನ ಸಾಮವು ಅಂತವುಳ್ಳದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈಗ ನಿಜವಾದ ಉಪಾಸಕನೊಬ್ಬನು 'ನನ್ನ ತ' ಬೀಳಲಿ' ಎಂದುರೆ ಅದು ಬಿದ್ದೇ ಹೋದೀತು' ಎಂದುನು ಆಗ ಶಿಲಕನು "ಹಾಗಾದರೆ, ತಾವು ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು" ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ವಿಂದ

೧ ೨ ಶಿಲಕನು 'ಈ ರೋಕಕ್ಕೆ ಗತಿ ಯಾವದು?' ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡದ್ದಕ್ಕೆ ಆಕಾರವೇ ಅದಕ್ಕೆ ಗತಿಯು, ಆಕಾರದಿಂದ ಸರ್ವಭೂತಗಳೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ, ಆಕಾರವನ್ನೇ ಬಿಂದುಸೇರುತ್ತವೆ, ಆಕಾರವು ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡದು, ಆಕಾರವೇ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಪರಾಯಣವು' ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮಾಕಾರವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದನು

ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಮಾಕಾರವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವವರು ಪರೋಪರೋದ್ಗೀರ್ಣೋಪಾಸನೆಯು ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಉತ್ತರೋತ್ತರವೃದ್ಧಿಯು ಉತ್ತರೋತ್ತರವಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ರೋಕಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೂ ಆಗುವದು

೩ ೪. ಅತಿಧನ್ಯಶಾಸಕನೆಂಬವನು ಈ ಉದ್ಗೀರ್ಣಕ್ಕೆಯನ್ನು ಉದರ ಶಾಂಡಿಲ್ಯನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟು "ನನ್ನ ಸಂತತಿಯವರು ಈ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನಿಟ್ಟು ಉಂಡಿರುವವರೆಗೂ ಅವರಿಗೆ ಈ ರೋಕದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರೋತ್ತರಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಜೀವನವು ಆಗುತ್ತಿರುವದು, ಆ ರೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಆಗುತ್ತಿರುವದು" ಎಂದನಂತೆ ಯಾವನು ಈ ಪರೋಪರಿಯಗುಣಕವಾದ ಉದ್ಗೀರ್ಣವನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವನೋ ಅವನಿಗೆ ಈ ರೋಕದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರೋತ್ತರಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ವಾಗುವದು, ಆ ರೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಪರೋಪರಿಯರೋಕವು ಸಿಕ್ಕುವದು.

ಆದ್ದರಿಂದ ಪರೋಪರಿಯಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಪರಮಾತ್ಮಾಕಾರವೆಂದು ಉದ್ಗೀರ್ಣವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು

ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಂಗವಶದಿಂದ ಪ್ರಸ್ತಾವಪ್ರತಿಹಾರಭಕ್ತಿಗಳ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ

೧-೭. ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಹಳವಾಗಿ ಸಿಡಿಲು ಬಿದ್ದು ಪೈರುವಚ್ಚೆಯೆಲ್ಲ ಹಾಕಾಗಿತ್ತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣತಾಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಕಂಡುಗಿಯದ ರಸ್ತೆ ಹೆಂಡತಿಯೊಡನೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಛಿಕ್ಕಾಛಿಕ್ಕಾಯಾಗಿ ಅರೆದಾ ಪುತ್ರಿವೃಂದನು ಅವನು ಮರುಮೆಯನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದ ಬಬ್ಬ ಮಾವಟೆಗೆ ನನ್ನು ಕಂಕು ಅನ್ನವನ್ನು ಕೇಳಲು ಅವನು ಈ ವಾಕ್ರೆಯಲ್ಲಿರುವವೇ ಹೊರತು ಮತ್ತೆ ಬೇರೆ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ. ' ಎಂದುನು ಉಷ್ಣೆಯು ಇದಕ್ಕೇ ಕೊಂಕು ' ಎಂದು ಕೇಳಲು ಮಾವಟೆಗನು ಕೊಟ್ಟು ಅನುಪಾನಕ್ಕೆ ನೀರನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಆದರೆ ತಾಕ್ರಾಯಣನು ಬೇಡ, ಅನ್ನವಲ್ಲವೆ, ಸಾಯುತ್ರಿವೈವಾದ್ಯರಿಂದ ಉಚ್ಚಿಷ್ಟವಾದರೂ ಮರುಳಿಯನ್ನು ತಿಂಪಿಸು, ಅದರಿಂದ ಕುಡಿಯುವ ನೀರು ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ದೊರಕುತ್ತದೆ ' ಎಂದನು. ಅವನು ಆ ಮರುಳಿಯನ್ನು ತಿಂದು ಗುಳಿದವನು ಹೆಂಡತಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು, ಅದರಿಂದ ಆಕೆಗೆ ಆಗಲಿ ಅಪಾರವು ದೊರಕಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಬಂದುಕನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಳು. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಏಳುತ್ತಲೂ, ಅವನು ತಾಯ್ತೋ, ಎಂದಿಷ್ಟು ಅನ್ನವು ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ತಿಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಧನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಲ್ಲ. ' ಎಂದರೆ ಪತ್ನಿರವಳು ರಾಜನು ಯಾಗಮಾಡುತ್ತಿರುವನು ನನ್ನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಎಲ್ಲಾ ಆತಿಥ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಕರೆದಾನು. ' ಎಂದುನು. ಆಯಿತು, ಈ ಮರುಳಿಹೊರತು ಮತ್ತೇನೂ ಇಲ್ಲ. ' ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಳು. ಅವನು ಅದನ್ನೇ ತಿಂದು ಯಜ್ಞವಾಗುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು.

೭-೧೦. ಅವನು ಅಲ್ಲಿ ಉದ್ಗಾತೃಪುರುಷನು ಇರುವಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಎಂದೂ ಪ್ರಸ್ತೋತೃವನ್ನು ಕುರಿತು ಎಂಬ ಪ್ರಸ್ತೋತೃವೆ, ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯನ್ನು ಲಿಯದೆ ಸನ್ನಿಹರಿಗೆ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವೆವೆಂದವ ಸಿಕ್ಕ ತರಿ ಬಿಡಬೇಕೆಂಬುದಿ. ' ಎಂದುನು. ಹೀಗೆಯೇ ಉದ್ಗಾತೃವನ್ನೂ ಪ್ರತಿವತ್ಸೃವನ್ನು ಕುರಿತು 'ಉದ್ಗಾತೃವೇವೇತಯಿಷ್ಯಾ ಗತಿ ಪ್ರತಿಹಾರವೇವೇತಯಿಷ್ಯಾ ಗತಿ ಆರಿಯದೆ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿದೆ ನಮ್ಮ ತರುವು ಬೀಳಲಿ ' ಎಂದುನು. ಅವನು ಮುರಿದು ತನ್ನ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟನು.

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಖಂಡ

೧-೧. ಆಗ ಯಜಮಾನನು ತಾವು ಯಾರು ' ಎಂದು ಬಿಡುಬಿಡು ಉಷ್ಣತಾಕ್ರಾಯಣನೆಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪುರುಷನೆಂದು ತಿಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಅವನನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಆತಿಥ್ಯಗಳಿಗೂ ವರಣಮಾಡಿದನು. ಆದರೆ ಬೇಡ, ನನ್ನ ಅನುಮತಿಯಿಂದ ಇದರೇ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲಿ. ' ಅವರಿಗೆ ಕೊಡುವಷ್ಟು ಧನವನ್ನು ನನಗೂ ಕೊಡು. ' ಎಂದು ಧನವನ್ನು ಮಡಿದನು.

೪-೫. ಆಗ ಪ್ರಸ್ತೋತೃನು, "ಪೂಜ್ಯರೆ, ಪ್ರಸ್ತಾವಭಕ್ತಿಯ ದೇವತೆ ಯಾವದು, ನನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು" ಎನಲು ತಾಕ್ರಾಯಣನು "ಪ್ರಾಣನೆಂಬ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆ ದೇವತೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಭೂತಗಳೂ ಪ್ರಾಣವೆಂದೇ ಮುಟ್ಟಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಸೇರುವವು. ಈ ದೇವತೆಯನ್ನು ಯಾವದೇ ನೀನು ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ತರಿಯು ನನ್ನ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಬಿದ್ದುಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ' ಎಂದುನು.

೬.೨ ಇವರಂತೆ ಉದ್ಗಾತ್ಮನು ಸುಸ್ಥಿಂಘನಿತಂ ಇತಿಮೋ ಪ್ರಪತ್ಯಂತು ಪ್ರತಿ ಪಾರಮಿತಂ ಯತಿಮೋ ಕೇಂದರು ಚಾಕ್ರಯುಗಮ ಆತ್ಮನು ಉದ್ಗಾಧವೇತತ, ಅನ್ನವೇ ಪ್ರತಿಪಾರಮೇವತ ಏಕೇಂದರೆ ನೇಲುಗಡೆ ಇರುವ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಉದ್ಗಾತ್ಮನು ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ; ಭೂತಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅನ್ನವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುವೆ' ಎಂದು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟನು.

ಆದ್ದರಿಂದ ಉದ್ಗಾತ್ಮನು ಇವರು ಈ ವ್ರತಗಳನ್ನು ಅಂತ ಸ್ತುತಮಾಡಬೇಕು, ಎಂದರೆ ಪ್ರಸ್ತಾನ, ಉದ್ಗಾಧ, ಪ್ರತಿಪಾರ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಣ, ಆತ್ಮ, ಅನ್ನ ಎಂಬ ವೈಶ್ವಯಿಂದ ಉಪಾಸನಮಾಡಬೇಕು ಇದಕ್ಕೆ ಕರುಣವೃತ್ತಿಯಿಂದ ದೇವತಾಸೂಚ್ಯವೂ ಸಲ್ಲ.

ಹದಿನೆಯನೆಯ ಅಂಶ

ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಶಿವ ಸುಸ್ಥಿಂಘವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟನು

೧.೧ ಒಕೆದಾಲ್ಪು, ಗ್ಲಾನವೈತ್ರಯ ಎಂಬ ಹಸಿವಿನನು ಸ್ವಲ್ಪವುಳ್ಳಾ ಊರ ಹೂರಕ್ಕೆ ಹೋದನು ಅವನಿಗೆ ಬಂದಾಳುಂದು ದೇವತೆಯು ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿ ಬಿಳಿಯ ನಾಯಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು ಅದೇ ಸುತ್ತಲೂ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವೈನಾಯಿಗಳಿದ್ದವು, ಅವು ಭಗವಂತನ ನಮಗೆ ದಸಿನಾಗಿದೆ, ಅನ್ನವನ್ನು ಆಗಾಸಮಾಡಿಕೊಡು' ಎಂದು ಬೇರೊಂದುದ್ರ ನಾಳೆ ಪ್ರಾತುಕಾಲಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬನ್ನಿ, ಆಗಾಸಮಾಡುತ್ತೇನೆ' ಎಂದ ಬಿಳಿಯ ನಾಯಿ ಬಿಡಿತು.

೨.೧ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಿಯಮಿಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ಪಡೆದಿರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನು ನಾಯಿಗಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದವು ಬಹಿಷ್ಕರಮಾನದಿಂದ ಸ್ತುತಮಾಡಲಿರುವವರು ಹೇಗೆ ಬಬ್ಬರನ್ನೂ ಬೈದು ಮುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಸುತ್ತುವರೋ ಹಾಗೆಯೇ ನಾಯಿಗಳು ಸುತ್ತಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಹಿಂಕಾರವನ್ನುಮಾಡಿ ಈ ಗಾಸವನ್ನ ಮಾಡಿದವು (ಅದೇ ಅರ್ಥವು) "ಏಮ್ ! ನಾವು ಅನ್ನವನ್ನು ಣ್ಣವಂತಾಗಲಿ! ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಯುವಂತೆ ಆಗಲಿ" ವಸುಧ, ಪ್ರಜಾಪತಿ ಸವಿತ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳುಳ್ಳ ಆತ್ಮನು ನಮಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ಂಸಲಿ! ಅನ್ನಪತಿಯೆ, ಅನ್ನವನ್ನು ತಂದುಮಾ' ಓಮ್ !

ಈ ಉದ್ಗಾತ್ಮನು ಅನ್ನಭಲಕ್ಕಾಗಿ ಮುವತಕ್ಕದ್ದು

ಹದಿನೆಯನೆಯ ಅಂಶ

ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳ ಉಪಾಸನೆಯಿದೆ.

೧.೨. ಹಾಲುಕಾರವು ಈ ಬೋಕವು ಹಾಲುಕಾರವು ವಾಯು, ಎಳಕಾರವು ಜಂದ್ರನು ; ಇದಕಾರವು ಆತ್ಮನ, ಊತಾವು ಆತ್ಮನು, ಏಕಾರವು ಆಪ್ತನವು, ಹಿಮೇ ಇಕಾರವು ವಿಶ್ವೇವೇವತಗಳು, ಹಿಂಕಾರವು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು, ಸ್ವರವು ಪ್ರಾಣವು, ಯಾ ಎಂಬಿದು ಅನ್ನವು, ವಾಕ್ಯೆಂದು ವಿವಾಹ ಇವುಗಳಿಗೆ ಹದಿನೂರನೆಯ ದಾಗಿರುವ ಮಂತ್ರಕಾರವು ಅನಿರುಕ್ತವೂ ಸಂಚರವೂ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಯುಪಬೇಕು.

೪. ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಯಾದವರಿಗೆ ವಾಕ್ಯು ತ್ರಯೋವಿಧ್ಯಯ ಫಲವೆಂಬ ವಾಗ್ವೋದವನ್ನು ಮಾಡುವದು, ಅವನ ಅನ್ನವಂತನೂ ದೀಪ್ತಿಯು ಆಗುವನು

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಸಮಸ್ತ ಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ)

ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೧೧ 'ಓಮಿತ್ಯೇತದಕ್ಷರಮ್' ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಸಾಮಾನ್ಯವಿಷಯಮ್ ಉಪಾಸನಮ್ ಅನೇಕಫಲಮ್ ಉಪದಿಷ್ಟಮ್ | ಅನನ್ತರಂ ಚ ಸ್ತೋಭಾಕ್ಷರ ವಿಷಯಮ್ ಉಪಾಸನಮ್ ಉಕ್ತಮ್ | ಸರ್ವಧಾಂವಿ ಸಾಮೈಕದೇಶಸಂಬದ್ಧ ಮೇವ ತದಿತಿ ಅಭೇದಾನ್ವೀಂ ಸರ್ವತ್ರೇ ಸಾರ್ವ ಸಮಸ್ತ ಸಾಮವಿಷಯಾಣಿ^೧ ಉಪಾಸನಾನ್ವಿ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಇತ್ಯಾರಭತೇ ಶ್ರುತಿಃ | ಯುಕ್ತಂ ಏ ಏಕದೇಶೋ ವಾಸನಾನ್ವರಮ್ ಏಕದೇಶಿವಿಷಯಮ್ ಉಪಾಸನಮ್ ಉಚ್ಯತ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

'ಓಮ್' ಎಂಬೀ ಅಕ್ಷರವಾದ (ಉದ್ಗೀರ್ಧ)ನನ್ನು' (೧-೧-೧) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ (ಗ್ರಂಥ)ದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ವಿಷಯವಾದ ಅನೇಕ ಫಲ ಗಳುಳ್ಳ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಸ್ತೋಭಾಕ್ಷರಗಳ ವಿಷಯದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತು. ಹೀಗೂ ಅದು ಸಾಮದ ಒಂದು ಅವಯವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಇನ್ನು ಈಗ ಸಮಸ್ತವಾದ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಸಾಮವಿಷಯಕವಾದ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ಹೇಳೋಣ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಆರಂಭಿಸಿರುತ್ತದೆ ಅವಯವದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು (ಹೇಳಿದ) ಬಳಿಕ ಒಟ್ಟಿನ ವಿಷಯದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳುವದು ಯುಕ್ತವೇ ಅಷ್ಟ ?

ಸಮಸ್ತ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಸಾಧುದೃಷ್ಟಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸಮಸ್ತಸ್ಯ ಖಲು ಸಾಮ್ನ ಉಪಾಸನಗ್ಂ ಸಾಧು ಯತ್ಕಲು
ಸಾಧು ತತ್ ಸಾಮೇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಯದಸಾಧು ತದಸಾಮೇತಿ ||೧||

1 ಸರ್ವ ಸ್ತೇ ಸಾರ್ವ, ಸಮಸ್ತ ಸಾಮವಿಷಯಾಣಿ - ಎಂಬಿವೆರಡರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಾಕೆಂದು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ

೧. ಸಮಸ್ತವಾದ ಸಾರುವ ಉಪಾಸನೆಯು ಸಾಧು. ಯಾವದು ಸಾಧುವೋ ಅದನ್ನು ಸಾಮವೆನ್ನುವರು, ಯಾವದು ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲವೋ ಅದನ್ನು ಅಸಾಮವೆನ್ನುವರು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೧೭ ಸಮಸ್ತಸ್ಯ ಸರ್ವಾಯವಮಿಷ್ಟಸ್ಯ ವಾಚ್ಛಾಂಶಕ್ತಿಶ್ಚ ಸಂಪ್ತಭಕ್ತಿಶ್ಚ ಚ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಖಲು ಇತಿ ವಾಕ್ಯಾಲಂಕಾರಾರ್ಥಃ | ಸಾಮ್ನಃ ಉಪಾಸನಂ ಸಾಧು | ಸಮಸ್ತೇ ಸಾಮ್ನಿ ಸಾಧುಪೃಷ್ಟಿನಿಧಿಪರತ್ವಾತ್ ನ ಪೂರ್ವೋಪಾಸನ ಸಿನ್ಧಾರ್ಥತ್ವಂ ಸಾಧುಶಬ್ದಸ್ಯ | ನನು ಪೂರ್ವಾತ್ ಅಪಿದ್ಯಮಾಸಂ ಸಾಧುತ್ವಂ ಸಮಸ್ತೇ ಸಾಮ್ನಿ ಅಭಿಧೀಯತೇ | ನ | “ಸಾಧು ಸಾಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ” (೨-೧-೪) ಇತ್ಯುಪಸಂಹಾರಾತ್ | ಸಾಧುಶಬ್ದಃ ರೋಭನವಾಚೀ | ಕಥಮ್ ಅವಗಮ್ಯತ ಇತಿ ? ಆದ | ಯತ್ ಯಲು ಲೋಕೇ ಸಾಧು ರೋಭನಮ್ ಅನವದ್ಯಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್, ತತ್ ಸಾಮಂ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಕುರಲಾಃ | ಯತ್ ಅಸಾಧು ವಿವರೀತಮ್, ತತ್ ಅಸಾಮಂ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಸಮಸ್ತವಾದ. ಎಲ್ಲಾ ಆವಯವಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ ಎಂದರೆ ಐದು ಭಕ್ತಿಗಳು ಅಥವಾ ಏಳು ಭಕ್ತಿಗಳು ಉಳ್ಳದ್ದರ ಎಂದರ್ಥ ಖಲು ಎಂಬುದು ವಾಕ್ಯಾಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ (ಬಂದದ್ದು), (ಸಮಸ್ತ)ಸಾರುವ ಉಪಾಸನೆಯು ಸಾಧು. ಸಮಸ್ತವಾದ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಸಾಧುವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ವಿಧಿಸುವುದರಲ್ಲಿ (ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ) ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಧುಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ಸಂದಿಸುವದಂಬ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ.¹

(ಅಕ್ಷೇಪ):- ಹಿಂದಿನ ಉಪಾಸನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದ ಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ಸಮಸ್ತಸಾಮದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲವೆ ?

(ಪರಿಹಾರ):- ಹಾಗಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ “ನಾಮವು ಸಾಧುವೆಂದು (ಯಾವನು) ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ” (೨-೧-೪) ಎಂದೇ² ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡಿದೆ.

1. ಸಾಮವೆಂದರೆ ಸಾಧು ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇ ಹೊರತು ಸಾಮದ ಏಕದೇಶದ ಉಪಾಸನೆಯ ಅಸಾಧುವೆಂಬುದರಲ್ಲೇನೂ ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲ.

2. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನೇ ಸಾಧುವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಎಂದೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಸಾಧುಶಬ್ದವು ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ (ಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆಯು ಸಾಧು ಎಂಬುದು) ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾವದು ಸಾಧು, ಒಳ್ಳೆಯದು, ನಿರ್ದುಷ್ಟವು- ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ ಅದನ್ನು ಬಲ್ಲವರು ಸಾಮ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ, ಯಾವದು ಅಸಾಧುವೋ (ಆದಕ್ಕೆ) ವಿಪರೀತವಾಗಿರುವದೋ ಅದನ್ನು ಅಸಾಮ(ವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ)

ಸಾಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಾಧು ಎಂಬರ್ಥವಿದೆಯೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತಿಗಳು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದಂತಾಪ್ಯಾಹುಃ ಸಾಮ್ನೈನಮುಪಾ ಗಾದಿತಿ ಸಾಧುನೈನಮುಪಾ
ಗಾದಿತ್ಯೇವ ತದಾಹುಃ ಸಾಮ್ನೈನಮುಪಾ ಗಾದಿತ್ಯ ಸಾಧುನೈನ
ಮುಪಾಗಾದಿತ್ಯೇವ ತದಾಹುಃ || ೨ ||

೨. ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ : ಇವನನ್ನು ನಾಮದಿಂದ ಬಳಸಾರಿದನು ಎನ್ನುವರಷ್ಟೆ, ಸಾಧು(ಮಾರ್ಗ)ದಿಂದ ಇವನನ್ನು ಬಳಸಾರಿದನು ಎಂದೇ ಹಾಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವನು ಅನಾಮದಿಂದ ಬಳಸಾರಿದನು ಎನ್ನುವರಷ್ಟೆ, ಅಸಾಧು(ಮಾರ್ಗ)ದಿಂದ ಇವನನ್ನು ಬಳಸಾರಿದನು ಎಂದೇ ಹಾಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಮಕ್ಕೆ ಸಾಧುವೆಂಬರ್ಥವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೧೩ ತತ್ ತತ್ರೈವ ಸಾಧ್ವಸಾಧುವಿವೇಕಕರಣೇ ಉತ ಅಪಿ ಆಹುಃ | ಸುಮ್ಮಾ ಏನಂ ರಾಜಾಣಂ ಸಾಮಂತಂ ವಾ^೧ ಉಪಾಗಾತ್ ಉಪಗತವಾನ್ | ಕೋನೋ ? ಯತಃ ಅಸಾಧುತ್ವವ್ರಾಪ್ತೌರದ್ವಾ ಸಃ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಶೋಭ ನಾಭಿವ್ರಾಯೇಣ ಸಾಧುನಾ ಏನಮ್ ಉಪಾಗಾತ್ ಇತ್ಯೇವ ತತ್ ತತ್ರ ಆಹುಃ ಲೋಕಿಕಾಃ | ಬಸ್ಥನಾದ್ಯಸಾಧುಕಾರ್ಯಮ್ ಆಪಶ್ಯಂತಃ | ಯತ್ರ ಪುನರ್ವಿಪರ್ಯಯೇಣ ಬಸ್ಥನಾದಿ ಅಸಾಧುಕಾರ್ಯಂ ಪಶ್ಯಂತಿ, ತತ್ರ ಅಸಾಮ್ನಾ ಏನಮ್ ಉಪಾಗಾತ್ ಇತಿ, ಅಸಾಧುನಾ ಏನಮ್ ಉಪಾಗಾತ್ ಇತ್ಯೇವ ತದಾಹುಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ತತ್=ತತ್ರ) ಆ ಸಾಧು, ಅಸಾಧು - ಎಂಬವನ್ನು ವಿನೇಚಿಸುವಲ್ಲಿಯೇ ಹೀಗೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಸಾಮದಿಂದ ಈ ರಾಜನನ್ನು ಅಥವಾ ಸಾಮಂತನನ್ನು ಬಳಸಾರಿದನು, ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ¹ ಅವನು ಯಾರು ? (ಎಂದರೆ), ಯಾವ ಸಿಂದ ಕೆಟ್ಟದ್ದುಂಟಾಗುವದೆಂಬ ಆಶಂಕೆಯಿರುವದೋ ಅವನು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಒಳ್ಳೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಸಾಧು(ಮಾರ್ಗ)ದಿಂದ ಇವನನ್ನು ಬಳಸಾರಿದನು ಎಂದೇ - (ತತ್=ತತ್ರ) ಅಲ್ಲಿ ಬಂಧನವೇ ಮುಂತಾದ ಕಟ್ಟ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕಾಣದೆ (ಇರುವದರಿಂದ) - ಲೋಕದ ಜನರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ² ಆದರೆ ಎಲ್ಲಿ (ಇದಕ್ಕೆ) ವಿವರೀತನಾಗಿ ಎಲ್ಲಿ ಬಂಧನಾದಿಯಾದ ಅಸಾಧುಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕಾಣುವರೋ, ಅಲ್ಲಿ ಅಸಾಮದಿಂದ ಇವನನ್ನು ಬಳಸಾರಿದನು (ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ) ; ಅಸಾಧು (ಮಾರ್ಗ)ದಿಂದ ಇವನನ್ನು ಬಳಸಾರಿದನು ಎಂದೇ ಹಾಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥೋತಾಸ್ಯಾಹುಃ ಸಾಮ ನೋ ಬತೇತಿ ಯತ್ಸಾಧು ಭವತಿ
ಸಾಧು ಬತೇತ್ಯೇವ ತದಾಹುರಸಾಮ ನೋ ಬತೇತಿ ಯದಸಾಧು
ಭವತ್ಯಸಾಧು ಬತೇತ್ಯೇವ ತದಾಹುಃ || ೩ ||

೩. ಮತ್ತು ಹೀಗೂ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಯಾವದು ಸಾಧುವಾಗಿರುವದೋ, (ಅದನ್ನು) 'ಇದು ನಮಗೆ ನಾಮವಪ್ಪ' ¹ ಎನ್ನುವರು. 'ಸಾಧುವಪ್ಪ' ¹ ಎಂದೇ ಹಾಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಯಾವದು ಅಸಾಧುವಾಗಿರುವದೋ (ಅದನ್ನು) 'ನಮಗೆ ಅಸಾಮವಪ್ಪ' ¹ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ, 'ಅಸಾಧುವಪ್ಪ' ¹ ಎಂದೇ ಹಾಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಮವೆಂದರೆ ಸಾಧು ಎನ್ನುವದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಯುಕ್ತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೧೪. ಅಥ ಉತಾಪಿ ಆಹುಃ ಸ್ವಸಂವೇದ್ಯಮ್, ಸಾಮ ನಃ ಅಸ್ಮಾಕಂ ಬತ!- ಇತಿ ಅನುಕರ್ಮಯಂತಃ | ಸಂವೃತ್ತಮ್ ಇತ್ಯಾಹುಃ | ಏತತ್ ತೈರುಕ್ತಂ

1. ಅವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದುಕೊಂಡನು ಎಂಬರ್ಥ.

2. ಸಾಮಂತನು ರಾಜನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ರಾಜನು ಸಾಮಂತನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವದೇ ಮುಂತಾದ ಕೆಟ್ಟಮಾರ್ಗದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡಾನೆಂಬ ಶಂಕೆಯಿರುವಾಗ ಹಾಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ 'ಸಾಮದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡನು' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ, ಒಳ್ಳೆಯಮಾರ್ಗದಿಂದ ವರ್ತಿಸಿದನು ಎಂಬದೇ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಭವತಿ ಯತ್ ಸಾಧು ಭವತಿ | ಸಾಧು ಬತ ಇತ್ಯೇವ ತದಾಹುಃ ವಿಪರ್ಯಯೇಣ
ಜಾತೇ ಅಸಾಮ ನೋ ಬತ !- ಇತಿ ಯದಸಾಧು ಭವತಿ | ಅಸಾಧು ಬತ !-
ಇತ್ಯೇವ ತದಾಹುಃ | ತಸ್ಮಾತ್ ಸಾಮಸಾಧುಶಬ್ದಯೋರೇಕಾರ್ಥತ್ವಂ ಸಿದ್ಧಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮತ್ತು ಹೀಗೂ ತಮಗೇ ಗೊತ್ತಿರುವದನ್ನು ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ 'ನಮಗೆ ಸಾಮ
ನಾಯಿತಪ್ಪ !' ಎಂದು ಅನುಕಂಪೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ (ಹೇಳುತ್ತಾರಷ್ಟೆ) ,
ಯಾವದು ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ ಅದನ್ನೇ ಅನು (ಹಾಗೆಂದು) ಹೇಳು
ತ್ತಾರೆ 'ಸಾಧುವಪ್ಪ !' ಎಂದೇ ಅದನ್ನು (ಸಾಮವೆಂದು) ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.
ಯಾವದು ಅಸಾಧುವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ (ಅದನ್ನು) 'ನಮಗೆ ಅಸಾಮವಪ್ಪ'
ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. 'ಅಸಾಧುವಪ್ಪ !' ಎಂದೇ ಅದನ್ನು (ಅಸಾಮವೆಂದು) ಹೇಳಿರು
ತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಸಾಧುಶಬ್ದಗಳಿಗಿರದಕ್ಕೂ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವೆಂದು
ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. 4

ಸಾಮವನ್ನು ಸಾಧುವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಸಾಧು ಸಾಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಃ
ಭ್ಯಾಶೋ ಹ ಯದೇನಗ್ಂ ಸಾಧವೋ ಧರ್ಮಾ ಆ ಚ ಗಚ್ಛೇಯುಃ
ರುಪ ಚ ನನೇಯುಃ || ೪ ||

೪. ಯಾವನು ಇದನ್ನು ಹೀಗಂದರಿತು ಸಾಮವನ್ನು ಸಾಧು
ವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅವನನ್ನು ಬೇಗನೆ ಸಾಧು
ಧರ್ಮಗಳು ಬಂದು ಸೇರುವವು, ಅವನಿಗೇ ಆಗುವವು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೧೫ ಅತಃ ಸ ಯಃ ಕೃತ್ವಿತ್ ಸಾಧು ಸಾಮ ಇತಿ ಸಾಧುಗುಣವತ್
ಸಾಮ ಇತಿ ಉಪಾಸ್ತೇ (ಏತತ್ ಏವಂ) ಸಮಸ್ತಂ ಸಾಮ ಸಾಧುಗುಣವತ್

1 ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿತೆಂದು ಕಂಡುಬಂದದ್ದನ್ನು ಸಾಮವೆಂದೂ
ಕೃತ್ವಿಯಾಯಿತೆಂದು ಕಂಡುಬಂದದ್ದನ್ನು ಅಸಾಮವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ

2. ಈ ಎರಡು ಅಸ್ತಮವೃತ್ತಿರೇಕಗಳು ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ಸಾಮವೆಂದರೆ ಸಾಧು.
ವೆಂದೇ ಆಯಿತು. 'ಇದು ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ?' ಎಂದು ಭಾ. ಭಾ. ೧೧೨ರಲ್ಲಿ
ಕೇಳಿದ್ದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಉಪಸಂಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತೆ ಆಯಿತು ಎಂದು
ಭಾವ

3. ಈ ಮಾತುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿವೆ, ಅಥವಾ ಇವುಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾತ್ರ
ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ನುಡಿದು ಬರೆದಿದೆ

ವಿದ್ವಾನ್, ತಸ್ಯ ಏತತ್ ಫಲಮ್ | ಅಭ್ಯಾಶೋ ಹ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಹ | ಯತ್ ಇತಿ
ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಾರ್ಥಮ್ | ಏನಮ್ ಉಪಾಸಕಂ ಸಾಧವಃ ಶೋಭನಾಃ
ಧರ್ಮಾಃ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತ್ಯವಿರುದ್ಧಾಃ ಆ ಚ ಗಚ್ಛೇಯುಃ ಆಗಚ್ಛೇಯುಶ್ಚ | ನ
ಕೇವಲಮ್ ಆಗಚ್ಛೇಯುಃ, ಉಪ ಚ ನಮೇಯುಃ | ಉಪನಮೇಯುಶ್ಚ |
ಭೋಗ್ಯತ್ವೇನ ಉಪತಿಷ್ಠೇಯುಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವನೇ ಆಗಲಿ ಸಾಮವು ಸಾಧು ಎಂದು, ಸಾಮವು ಸಾಧು
ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ, (ಈ) ಸಮಸ್ತ ಸಾಮವನ್ನು
ಸಾಧುಗುಣವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಅ ರಿ ತು ಕೊಂಡು (ಯಾವನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು
ತ್ತಾನೋ), ಅವನಿಗೆ ಇದು ಫಲವು (ಅಭ್ಯಾಶಃ=ಕ್ಷಿಪ್ರಮ್) ಬೇಗನೆಯೇ (ಇದಾ
ಗುವದು)- ಇಲ್ಲಿ ಯತ್ ಎಂಬುದು ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಾರ್ಥಕ (ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ)¹.
ಈ ಉಪಾಸಕನನ್ನು ಸಾಧುವಾದ ಒಳ್ಳೆಯ ಧರ್ಮಗಳು, ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ
ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲದ ಧರ್ಮಗಳು (ಆ ಚ ಗಚ್ಛೇಯುಃ ಆಗಚ್ಛೇಯುಶ್ಚ), ಬಂದುಸೇರು
ವವು. ಬಂದುಸೇರುವವು ಎಂಬುದಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, (ಉಪ ಚ ನಮೇಯುಃ=ಉಪ
ನಮೇಯುಶ್ಚ) ಭೋಗ್ಯವಾಗಿಯೂ ಅವನಿಗೆ ಆಗುವವು ಎಂದರ್ಥ.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಎರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚವಿಧಸಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆ)

ಊರ್ಧ್ವಲೋಕಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಲೋಕೇಷು ಪಞ್ಚವಿಧಗ್ಂ ಸಾಮೋಪಾಸೀತ ಪೃಥಿವೀ
ಹಿಂಕಾರಃ | ಅಗ್ನಿಃ ಪ್ರಸ್ತಾವೋನ್ತರಿಕ್ಷಮುದ್ಗೀಥ . ಆದಿತ್ಯಃ
ಪ್ರತಿಹಾರೋ ದ್ಯೌರ್ನಿಧನಮಿತ್ಯಾರ್ಥೇಷು || ೧ ||

೧. ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ಬಗೆಯ ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ
ಮಾಡಬೇಕು. ಪೃಥಿವಿಯು ಹಿಂಕಾರವು, ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಸ್ತಾವವು,

1. 'ಆಗಚ್ಛೇಯುರಿತಿ ಯತ್ ತತ್ ಕ್ಷಿಪ್ರಮೇವ' ಎಂದು ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಾರ್ಥ
ವಲ್ಲ 'ಅಭ್ಯಾಶೋ ಹ ಯತ್' ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅಂತರಿಕ್ಷವು ಉದ್ಗೀಢವು, ಅದಿತ್ಯನು ಪ್ರತಿಹಾರವು, ದ್ಯುಲೋಕವು ನಿಧನವು. ಹೀಗೆ ಉದ್ಗೀ(ಲೋಕ)ಗಳ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ (ಉಪಾಸನೆಗಳು).

ಸಮಪ್ರೋಪಾಸನೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಾಧುದೃಷ್ಟಿಯಿರಬೇಕು

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೧೬. ಕಾನಿ ಪುನಸ್ತಾನಿ ಸಾಧುದೃಷ್ಟಿವಿಶಿಷ್ಟಾನಿ ಸಮಸ್ತಾನಿ ಸಾಮಾನಿ ಉಪಾಸ್ಯಾನೀತಿ ? ಇಮಾನಿ ತಾನಿ ಉಚ್ಯಂತೇ | ಲೋಕೇಷು ಪಞ್ಚಾವಿಧಮ್ ಇತ್ಯಾದೀನಿ | ನನು ಲೋಕಾದಿದೃಷ್ಟ್ಯಾ ತಾನಿ ಉಪಾಸ್ಯಾನಿ ಸಾಧುದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಚ ಇತಿ ವಿರುದ್ಧಮ್ | ನ ಸಾಧ್ವರ್ಧಸ್ಯ ಲೋಕಾದಿಕಾರ್ಯೇಷು ಕಾರಣಸ್ಯ ಅನುಗತತ್ವಾತ್ | ಮೃದಾದಿವತ್ ಘಟಾದಿವಿಕಾರೇಷು | ಸಾಧುಶಬ್ದವಾಚ್ಯೋಽರ್ಥೋ ಧರ್ಮೋ ಬ್ರಹ್ಮವಾ ಸರ್ವಧಾಃಸಿ ಲೋಕಾದಿಕಾರ್ಯೇಷು ಅನುಗತಮ್ | ಅತಃ ಯಥಾ ಯತ್ರ ಘಟಾದಿದೃಷ್ಟಿಃ ಮೃದಾದಿದೃಷ್ಟ್ಯನುಗತೈವ ಸಾ | ತಥಾ ಸಾಧುದೃಷ್ಟ್ಯನುಗತೈವ ಲೋಕಾದಿದೃಷ್ಟಿಃ | ಧರ್ಮಾದಿಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್ ಲೋಕಾದೀನಾಮ್ | ಯದ್ಯಪಿ ಕಾರಣತ್ವಮ್, ಅ ವಿ ಶಿಷ್ಟಂ ಬ್ರಹ್ಮಧರ್ಮಯೋಃ, ತಥಾಪಿ ಧರ್ಮ ಏವ ಸಾಧುಶಬ್ದವಾಚ್ಯಃ ಇತಿ ಯುಕ್ತಮ್ | “ಸಾಧುಕಾರೀ ಸಾಧುರ್ಭವತಿ” (೪-೪-೫) ಇತಿ ಧರ್ಮವಿಷಯೇ ಸಾಧುಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಾತ್ | ನನು ಲೋಕಾದಿಕಾರ್ಯೇಷು ಕಾರಣಸ್ಯ ಅನುಗತತ್ವಾತ್ ಅರ್ಧವ್ರಾಪ್ತೈವ ತದ್ವೃಷ್ಟಿಃ ಇತಿ “ಸಾಧು ಸಾಮೇತ್ಯಸಾಸ್ತೇ” (೨-೧-೪) ಇತಿ ನ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ | ನ | ಶಾಸ್ತ್ರಗಮ್ಯತ್ವಾತ್ ತದ್ವೃಷ್ಟೇಃ | ಸರ್ವತ್ರ ಹಿ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಾಪಿತಾ ಏವ ಧರ್ಮಾಃ ಉಪಾಸ್ಯಾಃ, ನ ವಿದ್ಯಮಾನಾ ಅಪಿ ಅಶಾಸ್ತ್ರೀಯಾಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಪ್ರಶ್ನೆ) :- ಸಾಧುದೃಷ್ಟಿವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುವವೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಆ ಸಮಸ್ತಸಾಮಗಳು ಯಾವವು ?

(ಉತ್ತರ) :- ಆ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ಬಗೆಯ (ಸಾಮವನ್ನು) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಈ ಹೇಳಿರುವ (ಸಾಮಗಳೇ ಇವು).

1. ‘ಧರ್ಮ ಏವ’ ಇತ್ಯತ್ರ ‘ತಥಾಪಿ’ ಇತಿ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ -ಎಂದು ಟೀಕೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಟೀಕಾಸಮ್ಮತನಾದ ಭಾಷ್ಯಪಾಠದಲ್ಲಿ ತಥಾಪಿ ಎಂಬುದು ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

(ಅಕ್ಷೇಪ) :- ಲೋಕಗಳೇ ಮುಂತಾದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ^೧ ಇವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು, ಸಾಧುದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲವೇ ?^೨

(ಪರಿಹಾರ) :- ಹಾಗಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರಣವಾದ ಸಾಧು ಎಂಬರ್ಥವು, ವೃದ್ಧಾದಿಗಳು ಘಟನೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಗತವಾಗಿರುವಂತೆ, ಲೋಕವೇ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಗತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಸಾಧುಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥವು ಧರ್ಮವಾಗಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವಾಗಲಿ,^೪ ಹೇಗೂ ಲೋಕವೇ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ (ಅದು) ಅನುಗತವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಹೇಗೆ ಏತರಲ್ಲಿ^೫ ಘಟಾದಿದೃಷ್ಟಿಯಿರುವದೋ (ಅದರಲ್ಲಿ) ಆ (ದೃಷ್ಟಿಯು ಹೇಗೆ) ವೃದ್ಧಾದಿದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಅನುಗತವಾಗಿಯೇ ಇರುವದೋ, ಹಾಗೆಯೇ (ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ) ಲೋಕಾದಿದೃಷ್ಟಿಯು ಸಾಧುದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅನುಗತವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಲೋಕಾದಿಗಳು ಧರ್ಮಾಂಗಗಳ ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ^೬ ಬ್ರಹ್ಮವೂ ಧರ್ಮವೂ ಕಾರಣವೆಂಬುದು ಸಮಾನವಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಧರ್ಮವೇ (ಇಲ್ಲಿ) ಸಾಧುಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದದ್ದು ಎಂಬುದು ಯುಕ್ತವು.^೭ ಏಕೆಂದರೆ “ಸಾಧು

1. ಲೋಕಗಳು, ವೃಷ್ಟಿ, ಅವು, ಋತುಗಳು, ಪಶುಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು- ಇವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎಂದರ್ಥ, ಈ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನೇ ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದಿದ್ದರೂ ಲೋಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ ; ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಆಯಾ ದೃಷ್ಟಿವಿಧಾನವೇ ಪ್ರಕೃತ.

2. ಒಂದು ವಸ್ತು ಎರಡು ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಗೆ ವಿಷಯವಾಗಿರುವದು ಹೇಗೆ ? ಘಟವು ಪಟನಾಗಲಾರದಷ್ಟೆ ?- ಎಂದು ಭಾವ.

3. ಸಾಧು ಎಂದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಕರ್ಮವೆಂದಾಗಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ವಸ್ತುವೆಂದಾಗಲಿ ಅರ್ಥ ವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು.

4. ಯತ್ರ ಎಂದರೆ ಯಾವ ದೇವದತ್ತನೇ ಮುಂತಾದ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಎಂದು ಟೀಕೆ ; ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅನವಶ್ಯ, ಅನುಪಯುಕ್ತ. ಏಕೆಂದರೆ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ದೃಷ್ಟಿಯೇ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತ, ಕತ್ಯವೊಬ್ಬನಲ್ಲಿ ಎರಡು ದೃಷ್ಟಿಗಳಿರಬಹುದೆಂಬುದು ಪ್ರಕೃತವಲ್ಲ.

5. ಧರ್ಮವು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣ, ಬ್ರಹ್ಮವು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವೂ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೂ ಆಗಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿಯೇ ಧರ್ಮದಲ್ಲೆಯೂ ಅನುಗತವಾಗಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

6. ಧರ್ಮವು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವಾದರೂ ಕರ್ಮಾಪೂರ್ವಸಹಿತವಾದ ದಧಿಪಯುಷದಿ ದ್ರವ್ಯಗಳೇ ಧರ್ಮವಾದ್ದರಿಂದ ಅದೂ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಟೀಕೆ. ಸಾಮವು ಕರ್ಮವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಕರ್ಮರೂಪವಾದ ಧರ್ಮದ ದೃಷ್ಟಿಯು ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಗತವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ ; ಲೋಕಾದಿಗಳು ಧರ್ಮಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ಕರ್ಮದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಲೋಕಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಎಣಿಸಬೇಕಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ಧರ್ಮಬುದ್ಧಿಯು ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಗತವಾಗಿರುವದು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲ

ಕಾರಿಯಾದವನು ಸಾಧುವಾಗುವನು” (ಬೃ. ೪-೪-೫) ಎಂದು ಧರ್ಮದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಧುಶಬ್ದವನ್ನು (ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ) ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುತ್ತದೆ.¹

(ಆಕ್ಷೇಪ) .- ಲೋಕಗಳೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಣ(ವಾದ ಧರ್ಮ)ವು ಅನುಗತವೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಆ (ಕಾರಣ)ದೃಷ್ಟಿಯು ತಾನೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುವದರಿಂದ “ಸಾಧುವೆಂದು ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ” (೨-೧-೪) ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದದ್ದೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ !

(ಪರಿಹಾರ) .- ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆ (ಕಾರಣದ) ದೃಷ್ಟಿಯು ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಬರಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಇದರ ವಿನಯ) : ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಬಂದೊದಗಿರುವ ಧರ್ಮಗಳನ್ನೇ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೇ ಹೊರತು ಅಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ಧರ್ಮಗಳು ಇದ್ದರೂ ಉಪಾಸನೆಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ.²

ಕಂಡಿಕೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೧೭. ಲೋಕೇಷು ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಷು ಪಞ್ಚವಿಧಂ ಪಞ್ಚಭಕ್ತಿಭೇದೇನ ಪಞ್ಚಪ್ರಕಾರಂ ಸಾಧು ಸಮಸ್ತಂ ಸಾಮ ಉಪಾಸೀತ | ಕಥಮ್ ? ಪೃಥಿವೀ ಹಿಂಕಾರಃ | ಲೋಕೇಷು ಇತಿ ಯಾ ಸಪ್ತಮಿ ತಾಂ ಪ್ರಥಮಾಷ್ಟೇನ ವಿಪರಿಣಮಯ್ಯ ಪೃಥಿವೀದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಹಿಂಕಾರೇ ಪೃಥಿವೀ ಹಿಂಕಾರಃ ಇತಿ ಉಪಾಸೀತ | ವೃತ್ಯಸ್ಯ ನಾ ಸಪ್ತಮಿಶ್ರುತಿಂ ಲೋಕವಿಷಯಾಂ ಹಿಂಕಾರಾದಿಷು ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ದೃಷ್ಟಿಂ ಕೃತ್ವಾ ಉಪಾಸೀತ | ತತ್ರ ಪೃಥಿವೀ ಹಿಂಕಾರಃ | ವ್ರಾಧಮ್ಯಸಾ ಮಾನ್ಯಾತ್ | ಅಗ್ನಿಃ ಪ್ರಸ್ತಾವಃ | ಅಗ್ನಿಂ ಹಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ಪ್ರಸ್ತಾಯಂತೇ | ಪ್ರಸ್ತಾವಶ್ಚ ಭಕ್ತಿಃ | ಅಂತರಿಕ್ಷಮ್ ಉದ್ಗೀಧಃ | ಅಂತರಿಕ್ಷಂ ಹಿ ಗಗನಮ್ | ಗಗಾರವಿಶಿಷ್ಟಶ್ಚ ಉದ್ಗೀಧಃ | ಆದಿತ್ಯಃ ಪ್ರತಿಹಾರಃ | ಪ್ರತಿಪ್ರಾಣಿ ಅಭಿ ಮುಖತ್ವಾತ್ ಮಾಂ ಪ್ರತಿ ಮಾಂ ಪ್ರತಿ ಇತಿ | ದ್ಯೌರ್ನಿಧನಮ್ | ದಿವಿ ನಿಧೀಯಂತೇ ಹಿ ಇತೋ ಗತಾಃ | ಇತಿ ಊರ್ಧ್ವೇಷು ಊರ್ಧ್ವಗತೇಷು ಲೋಕ ದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಸಾಮೋಪಾಸನಮ್ ||

1. ಸಾಧುಕಾರೇ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಾಧುಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಾರ್ಥವಿಲ್ಲ ; ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವು ಅನುಷ್ಠೇಯವಲ್ಲ.

2. ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿಧಿಸಿರುವಂತೆ ಅನುಷ್ಠಾನಮಾಡಬೇಕೇ ಹೊರತು, ತಾನೇ ತೋರುವದನ್ನಲ್ಲ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ಬಗೆಯ, ಐದು ಭಕ್ತಿವಿಶೇಷಗಳಿರುವದರಿಂದ¹ ಐದು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುವ ಸಮಸ್ತಸಾಮನನ್ನು ಸಾಧುವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಪೃಥಿವಿಯೇ ಹಿಂಕಾರವು. 'ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ' ಎಂಬ ಸಪ್ತಮಿ(ವಿಭಕ್ತಿ)ಯಿದೆಯಷ್ಟೆ, ಅದನ್ನು ಪ್ರಧಮಾವಿಭಕ್ತಿಯಾಗಿ ವಿಪರಿಣಾಮಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಪೃಥಿವೀದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹಿಂಕಾರದಲ್ಲಿ, ಪೃಥಿವಿಯೇ ಹಿಂಕಾರವು ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು.² ಅಥವಾ ಲೋಕವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವ ಸಪ್ತಮಿಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹಿಂಕಾರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು.³

ಇಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವಿಯೇ ಹಿಂಕಾರವು, ಏಕೆಂದರೆ ಒಂದನೆಯದಾಗಿರುವದೆಂಬುದು (ಎರಡಕ್ಕೂ) ಸಮಾನವು⁴ ಆಗ್ನಿಯು ಪ್ರಸ್ತಾವವು, ಅಗ್ನಿಯಿಲ್ಲದವೆ, ಕರ್ಮಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುವವು ? ಭಕ್ತಿಯೂ ಪ್ರಸ್ತಾವವೇ.⁵ ಅಂತರಿಕ್ಷವೇ ಉದ್ಗೀಢವು. ಅಂತರಿಕ್ಷವೆಂದರೆ ಗಗನವಷ್ಟೆ ? ಉದ್ಗೀಢವೂ ಗಗಾರವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ.⁶ ಆದಿತ್ಯನೇ ಪ್ರತಿಹಾರವು, ಏಕೆಂದರೆ (ಆದಿತ್ಯನು) 'ನನಗೆ ಪ್ರತಿ, ನನಗೆ ಪ್ರತಿ'

1. ಗಾನಮಾಡುವ ಸಾಮಕ್ಕೆ ಐದು ಭಾಗಗಳು. ಮೊದಲು ಉದ್ಗೀತ್ಯವು ಹೇಳುವದು ಹಿಂಕಾರವು, ಪ್ರಸ್ತೋತ್ಯವು ಗಾನಮಾಡಬೇಕಾದ ಎರಡನೆಯ ಭಾಗವು ಪ್ರಸ್ತಾವವು ; ಉದ್ಗೀತ್ಯವು ಗಾನಮಾಡಬೇಕಾದ ಮೂರನೆಯ ಭಾಗವು ಉದ್ಗೀಢವು ; ಪ್ರತಿಹರ್ತ್ಯವು ಗಾನಮಾಡಬೇಕಾದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಭಾಗವು ಪ್ರತಿಹಾರವು, ಎಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟು ಸೇರಿ ಗಾನ ಮಾಡುವ ಐದನೆಯ ಭಾಗವು ನಿಧನವು. ಈ ಐದು ಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಾಧುದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಲೋಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು - ಎಂದರ್ಥ.

2. 'ಲೋಕೇಷು ಸಾಮ ಉಪಾಸೀತ' ಎಂಬುದನ್ನು 'ಲೋಕಾಃ ಸಾಮ ಇತ್ಯುಪಾಸೀತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ.

3. 'ಲೋಕೇಷು ಸಾಮ ಉಪಾಸೀತ' ಎಂಬುದನ್ನು 'ಲೋಕಾ ಇತಿ ಸಾಮಾನಿ ಉಪಾಸೀತ' ಎಂದು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ಲೇಖಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು ಲೋಕಾದಿಗಳ ಉತ್ಕರ್ಷವೇ ಎಂದು ಬ್ರ. ಸೂ. ೪-೧-೫ರ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ಹೇಳಿರುವದು ಸರಿಯಲ್ಲ ; ಬ್ರ. ಸೂ. ೪-೧-೬ ರಲ್ಲಿರುವ ನ್ಯಾಯವೇ ಇಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತ. ಆ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು (ಭಾ ಭಾ. ೫೧೭, ೫೧೮) ನೋಡಿ.

4. ಹಿಂಕಾರವು ಸಾಮದಲ್ಲಿಯೂ ಪೃಥಿವಿಯು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದನೆಯದು.

5. ಪ್ರಶ್ನವು ಎರಡಕ್ಕೂ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ.

6. ಗಗಾರವು ಎರಡಕ್ಕೂ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಗಗಾರಸಾಮ್ಯದಿಂದ ಉಪಾಸನೆ, ಯಾವದಾದರೊಂದು ಧೋರ್ಮಿಕೆಯನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊಂಡು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು.

ಎಂದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಜೀವನಿಗೂ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.¹ ದ್ಯುಲೋಕವು ನಿಧನವು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೋದವರು ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಿಹಿತರಾಗುತ್ತಾರವ್ವೇ ?

ಹೀಗೆ ಉಪದ್ರವವಾದ, ಮೇಲುಗಡೆಗಿರುವ (ಲೋಕ)ಗಳಲ್ಲಿ, ಲೋಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಮೋಪಾಸನೆಯನ್ನು (ಹೇಳಿದ್ದಾ ಯಿತು).²

ಆವೃತ್ತಲೋಕಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಮೋಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥಾವೃತ್ತೇಷು ದ್ಯೌರ್ಹಿಂಕಾರ ಆದಿತ್ಯಃ ಪ್ರಸ್ತಾವೋನ್ತ
ರಿಕ್ಷಮುದ್ಗೀರ್ಣೋಗ್ನಿಃ ಪ್ರತಿಹಾರಃ ಪೃಥಿವೀ ನಿಧನಮ್ || ೨ ||

೨. ಇನ್ನು ಆವೃತ್ತ(ಲೋಕ)ಗಳಲ್ಲಿ : ದ್ಯುಲೋಕವು ಹಿಂಕಾರವು, ಆದಿತ್ಯನು ಪ್ರಸ್ತಾವವು, ಅಂತರಿಕ್ಷವು ಉದ್ಗೀರ್ಣವು. ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರತಿಹಾರವು, ಪೃಥಿವಿಯು ನಿಧನವು.

ಹಿಂಕಾರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ದ್ಯುಲೋಕಾದಿದೃಷ್ಟಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೧೨. ಅಥ ಆವೃತ್ತೇಷು ಅನಾಬ್ಬುಖೇಷು ವಚ್ಚವಿಧಮ್ ಉಚ್ಯತೇ ಸಾಮೋಪಾಸನಮ್ | ಗತ್ಯಾಗತಿವಿಶಿಷ್ಟಾ ಹಿ ಲೋಕಾಃ | ಯಥಾ ತೇ ತಥಾ ದೃಷ್ಟೈಸ್ತೇ ಸಾಮೋಪಾಸನಂ ವಿಧೀಯತೇ ಯತಃ, ಅತಃ ಆವೃತ್ತೇಷು ಲೋಕೇಷು | ದ್ಯೌರ್ಹಿಂಕಾರಃ | ಪ್ರಾಧಮ್ಯಾತ್ | ಆದಿತ್ಯಃ ಪ್ರಸ್ತಾವಃ | ಉದಿತೇ ಹಿ ಆದಿತ್ಯೇ ಪ್ರಸ್ತಾಯಂತೇ ಕರ್ಮಾಣಿ ಪ್ರಾಣಿನಾಮ್ | ಅನ್ತರಿಕ್ಷಮ್ ಉದ್ಗೀರ್ಣಃ ಪೂರ್ವಮತ್, ಅಗ್ನಿಃ ಪ್ರತಿಹಾರಃ | ಪ್ರಾಣಿಭಿಃ ಪ್ರತಿಹರಣಾತ್ ಅಗ್ನೇಃ | ಪೃಥಿವೀ ನಿಧನಮ್ | ತತ ಆಗತಾನಾಮ್ ಇಹ ನಿಧನಾತ್ ||

1. ಪ್ರತಿಶಬ್ದವು ಎರಡಕ್ಕೂ ಸಮಾನವಾಯಿತು. 'ಮಾಂ ಪ್ರತಿ ಮಾಂ ಪ್ರತಿ' ಎಂದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಆದಿತ್ಯನು ಎದುರಿಗೇ ಇರುವಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮುಂದೆ ೨-೯-೧ನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

2 ನಿಧನತ್ವವು ಎರಡಕ್ಕೂ ಸಮಾನವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ವಚನದಿಂದಲೇ ಉಪಾಸನೆಯು ವಿಹಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಯಾವದಾದರೊಂದಿಷ್ಟು ಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಉಪಪತ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಶಬ್ದಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಅವೃತ್ತವಾಗಿರುವ ಕೆಳಗಡೆ ಬಂದಿರುವ (ಲೋಕ)ಗಳ (ವಿಷಯ) ದಲ್ಲಿ ಐದು ಬಗೆಯ ಸಾಮೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುವದು ಏಕೆಂದರೆ ಲೋಕಗಳು ಗತ್ಯಾಂತಿವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವು ಹೇಗಿವೆಯೋ ಆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಸಾಮೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ, ಅದರಿಂದ ಅವೃತ್ತಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ (ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು) ¹

ದ್ಯು(ಲೋಕವು) ಹಿಂಕಾರವು, ಏಕೆಂದರೆ ಮೊದಲನೆದಾಗಿರುವದೆಂಬುದು (ಎರಡಕ್ಕೂ ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ). ಆದಿತ್ಯನು ಪ್ರಸ್ತಾವವು, ಏಕೆಂದರೆ ಆದಿತ್ಯನು ಉದಯಿಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕರ್ಮಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂತರಿಕ್ಷವು ಉದ್ಗೀಧವು ಎಂಬುದು ಹಿಂದಿನ (ಕಂಡಿಕೆಯ)ಂತೆಯೇ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರತಿಹಾರವು, ಏಕೆಂದರೆ ಜೀವರು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ವ್ರತಹರಣಮಾಡುತ್ತಾರೆ.² ಪೃಥವಿಯು ನಿಧನವು, ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಬಂದವರು ಇಲ್ಲಿ ನಿಹಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ.³

ಲೋಕದೃಷ್ಟಿಯ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಕಲ್ಪಿನ್ತೇ ಹಾಸ್ಮೈ ಲೋಕಾ ಊರ್ಧ್ವಾಶ್ಚಾವೃತ್ತಾಶ್ಚ ಯ ಏತ ದೇವಂವಿದ್ವಾಲ್ಲೋಕೇಷು ಪಚ್ಛಾವಿಧಂ ಸಾಮೋಪಾಸ್ತೇ || ೩ ||

೩. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ಬಗೆಯ ಸಾಮಾನವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನಿಗೆ ಊರ್ಧ್ವವಾದ ಮತ್ತು ಅವೃತ್ತವಾದ ಲೋಕಗಳು ಆಗುವವು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೧೯. ಉಪಾಸನಫಲಮ್ | ಕಲ್ಪಿನ್ತೇ ಸಮರ್ಥಾ ಭವಂತಿ ಹ ಅಸ್ಮೈ ಲೋಕಾ ಊರ್ಧ್ವಾಶ್ಚ ಅವೃತ್ತಾಶ್ಚ ಗತ್ಯಾಂತಿವಿಶಿಷ್ಟಾ ಭೋಗ್ಯತ್ವೇನ ವ್ಯವ ತಿಸ್ಯಂತೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಲೋಕೇಷು ಪಚ್ಛಾವಿಧಂ ಸಮಸ್ತಂ ಸಾಧು ಸಾಮಂ ಚತ್ಯವಾಸ್ತೇ ಇತಿ ಸರ್ವತ್ರ ಯೋಜನಾ ಪಚ್ಛಾವಿಧೇ ಸಪ್ತವಿಧೇ ಚ ||

1. ಈ ಉಪಾಸನೆಯ ಪ್ರಕಾರವು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲ, ಹಿಂದಿನ ಉಪಾಸನೆಗಳು ಮೇಲಿನ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವದನ್ನನುಸರಿಸಿ ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ, ಇಲ್ಲಿ ಈ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಯುವ ಕ್ರಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಹೇಳಿದೆ.

2. ಅತಿತ್ತ ಒಯ್ಯುತ್ತಾರೆ.

3. ಈ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಹೋಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಈ) ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲವೇನೆಂದರೆ : ಇವನಿಗೆ ಊರ್ಧ್ವವಾದ ಮತ್ತು ಅವೃತ್ತವಾದ ಗತ್ಯಾಂತಿವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಲೋಕಗಳು ಆಗುವವು. ಭೋಗ್ಯವಾಗಿರುವವು ಎಂದರ್ಥ. ಯಾವನು ಇದನ್ನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ಲೋಕಗಳ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ ಐದು ಬಗೆಯ ಸಮಸ್ತಸಾಮವನ್ನು ಸಾಧುವೆಂದು ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ¹ (ಅವನಿಗೆ ಈ ಫಲವು)- ಎಂದು ಐದು ಬಗೆಯ (ಸಾಮದ ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿಯೂ ಏಳು ಬಗೆಯ (ಸಾಮವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ (ಫಲವಾಕ್ಯವನ್ನು) ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚವಿಧಸಾಮೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ವೃಷ್ಟಿದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಮೋಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ವೃಷ್ಟೌ ಪಶ್ಚಾದಿಧಗ್ಂ ಸಾಮೋಪಾಸೀತ ಪುರೋನಾತೋ
ಹಿಂಕಾರೋ ಮೇಘೋ ಜಾಯತೇ ಸ ಪ್ರಸ್ತಾವೋ ವರ್ಷತಿ ಸ
ಉದ್ಗೀಢೋ ವಿದ್ಯೋತತೇ ಸ್ತನಯತಿ ಸ ಪ್ರತಿಹಾರ
ಉದ್ಗ್ರಹಾತಿ ತನ್ನಿಧನಮ್² || ೧ ||

೧. ವೃಷ್ಟಿ(ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ ಐದು ಬಗೆಯ ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಮುಂಗಾಳಿಯು ಹಿಂಕಾರವು ; ಮೋಡವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಪ್ರಸ್ತಾವವು ; ಮಳೆಗರೆಯುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಉದ್ಗೀಢವು ; ಮಿಂಚುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ, ಗುಡುಗುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ, ಅದು ಪ್ರತಿಹಾರವು ; ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ನಿಧನವು.

1. ಲೋಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಸಾಧುದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವೆನೋ ಎಂದರ್ಥ.

2. 'ಉದ್ಗ್ರಹಾತಿ ತನ್ನಿಧನಮ್' ಎಂಬುದನ್ನು ವಾ|| ೩|| ಪಾಠಗಳನ್ನು ನುಸರಿಸಿ ಈ ಕಂಡಿಕೆಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ವೃಷ್ಟಿವೃಷ್ಟಿಯ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಹಿಂಕಾರಾದಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೨೦. ವೃಷ್ಟೌ ಪಶ್ಚಾದ್ವಿಧಂ ಸಾಮ ಉಪಾಸೀತ | ಲೋಕಸ್ಥಿತೇಃ
ವೃಷ್ಟಿನಿಮಿತ್ತತ್ವಾತ್ ಆನನ್ದಯಮ್ | ಪುರೋವಾತೋ ಹಿಂಕಾರಃ | ಪುರೋ
ವಾತಾದ್ಯದ್ಗ್ರಹಣಾಂತಾ ಹಿ ವೃಷ್ಟಿಃ | ಯಥಾ ಸಾಮ-ಹಿಂಕಾರಾದಿನಿಧನಾನ್ದಮ್ |
ಅತಃ ಪುರೋವಾತೋ ಹಿಂಕಾರಃ | ಪ್ರಾಧಮ್ಯಾತ್ | ಮೇಘೋ ಜಾಯತೇ ಸ
ಪ್ರಸ್ತಾವಃ | ಪ್ರಾವೃಷಿ ಮೇಘಜನನೇ ವೃಷ್ಟೇಃ ಪ್ರಸ್ತಾವಃ ಇತಿ ಹಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ |
ವರ್ಷತಿ ಸ ಉದ್ಗೀಧಃ | ಶ್ರೈಷ್ಠ್ಯಾತ್ | ವಿದ್ಯೋತತೇ ಸ್ತನಯತಿ ಸ ಪ್ರತಿಹಾರಃ |
ಪ್ರತಿಹೃತತ್ವಾತ್ | ಉದ್ಗ್ರಹ್ಣಾತಿ ತನ್ನಿಧನಮ್ | ಸಮಾಪ್ತಿಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ವೃಷ್ಟಿಯ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ ಐದು ಬಗೆಯ ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಲೋಕಗಳಿರುವದಕ್ಕೆ ಮಳೆಯೇ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿರುವದರಿಂದ (ಈ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು (ಲೋಕಸಾಮೋಪಾಸನೆಯ) ಅನಂತರದಲ್ಲಿ (ಹೇಳಿದೆ).¹

ಮುಂಗಾಳಿಯು ಹಿಂಕಾರವು, ಮುಂಗಾಳಿಯಿಂದ ಮೊದಲಾಗಿ ನಿಲುಗಡೆಯ ವರೆಗೂ ಅಲ್ಲವೆ, ವೃಷ್ಟಿಯೆಂಬುದು? ಸಾಮವು ಹಿಂಕಾರವು ಮೊದಲಾಗಿ ನಿಧನದ ವರೆಗೂ ಹೇಗೆ ಸಾಮ(ವೆನಿಸುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇದು). ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಂಗಾಳಿಯೇ ಹಿಂಕಾರವು, ಏಕೆಂದರೆ (ಎರಡೂ) ಒಂದನೆಯ(ವಾಗಿವೆ). ಮೋಡವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಪ್ರಸ್ತಾವವು, ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮೋಡವುಂಟಾಗಲು ಮಳೆಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾವವು² ಎಂದಲ್ಲವೆ, ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ? ಮಳೆಗೆರೆಯುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಉದ್ಗೀಧವು, ಏಕೆಂದರೆ (ಅವು) ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತವೆ.³ ಮಿಂಚುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ, ಗುಡುಗುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ, ಅದು ಪ್ರತಿಹಾರವು, ಏಕೆಂದರೆ (ಅವು) ಪ್ರತಿಹೃತವಾಗುತ್ತವೆ.⁴ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ನಿಧನವು; ಏಕೆಂದರೆ ಮುಗಿಯಿತು ಎಂಬುದು (ಎರಡಕ್ಕೂ) ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.⁵

1. ಉಪಾಸನೆಗಳ ಕ್ರಮಪಾರಕ್ಕೂ ಒಂದು ಹೇತುವಿದೆ ಎಂದು ಭಾವ

2. ಪ್ರಾರಂಭವು.

3. ಮಳೆಗೆ ಮಳೆಗೆರೆಯುವದೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ, ಸಾಮಕ್ಕೆ ಉದ್ಗೀಧಭಕ್ತಿಯೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ.

4. ಅತ್ತಿತ್ತ ಚದುರುತ್ತವೆ.

5. ಮಳೆನಿಲ್ಲುವದೆಂಬುದು ಅದಕ್ಕೆ ಕೊನೆ, ನಿಧನವೆಂಬ ಭಕ್ತಿಯ ಗಾನವು ಸಾಮಕ್ಕೆ ಕೊನೆ.

ವೃಷ್ಟಿದೃಷ್ಟಿಯ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ವರ್ಷತಿ ಹಾಸ್ಯೈ ವರ್ಷಯತಿ ಹ ಯ ಏತದೇವಂ ವಿಧ್ವಾನ್
ವೃಷ್ಟೌ ಪಶ್ಚಾದಿಧಗ್ಂ ಸಾಮೋಪಾಸ್ತೇ || ೨ ||

೨. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ವೃಷ್ಟಿಯ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ
ಐದು ಬಗೆಯ ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನಿಗೆ
ಮಳೆಗರೆಯುತ್ತದೆ. ಅವನು ಮಳೆಗರೆಯಿಸುತ್ತಾನೆ.

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೨೧ ಫಲಮ ಉಪಾಸಸ್ಯ. ವರ್ಷತಿ ಹ ಹಸ್ಯೈ ಇತ್ಯಾತ್ಮಕಃ |
ತಥಾ ವರ್ಷಯತಿ ಹ ಅಸತ್ಯಾನುನಿ ವೃಷ್ಟೇ | ಯ ಏತತ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವವತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಈ) ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲವೇನೆಂದರೆ. ಇವನಿಗೆ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಮಳೆಗರೆಯು
ತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಮಳೆಯಿದ್ದರೂ (ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲದೇ) ಮಳೆಗರೆಯಿಸುತ್ತಾನೆ.
'ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದರಿತು' ಮುಂತಾದ ಸಾಕ್ಷ್ಯವು ಹಿಂದಿನಂತೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿ
ಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚವಿಧಸಾಮೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ನೀರಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಮೋಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸರ್ವಾಸ್ವಪ್ನಾ ಪಶ್ಚಾದಿಧಗ್ಂ ಸಾಮೋಪಾಸೀತ ಮೇಘೋ ಯತ್
ಸಂಪ್ಲವತೇ ಸ ಹಿಂಕಾರೋ ಯದ್ವರ್ಷತಿ ಸ ಪ್ರಸ್ತಾವೋ
ಯಾಃ ಪ್ರಾಚ್ಯಃ ಸ್ಯಂದ್ವೇ ಸ ಉದ್ಗೇಭೋ ಯಾಃ ಪ್ರತಿಚ್ಯಃ ಸ
ಪ್ರತಿಹಾರಃ ಸಮುದ್ರೋ ನಿಧನಮ್ || ೧ ||

1. ಹಿಂದಿನ ಖಂಡದ ೩ನೆಯ ಕಂಡಿಕೆಯ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವಂತೆ.

೧. ಎಲ್ಲಾ ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಐದು ಬಗೆಯ ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಮೋಡವು ಒಟ್ಟುಗೂಡುವದಲ್ಲ, ಅದು ಹಿಂಕಾರವು ; ಮಳೆಗರೆಯುವದಲ್ಲ, ಅದು ಪ್ರಸ್ತಾವವು ; ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವವಲ್ಲ, ಅದು ಉದ್ಗೀಢವು ; ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ (ಹರಿಯುವವಲ್ಲ), ಅದು ಪ್ರತಿಹಾರವು ; ಸಮುದ್ರವು ನಿಧನವು.

ನಿರೀನ ದೃಷ್ಟಿಯ ಉಪಾಸನೆಗಳಿಗೆ ಹಿಂಕಾರಾದಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೨೨ ಸರ್ವಾಸು ಅಷ್ಟು ಸಂಜ್ಞಾವಿಧಂ ಸಾಮ ಉಪಾಸೀತ | ವೃಷ್ಟಿ ಪೂರ್ವಕತ್ವಾತ್ ಸರ್ವಾಸಾಮ್ ಅಪಾಮ್ ಆನಸ್ತರ್ಯಮ್ | ಮೇಘೋ ಯತ್ ಸಂಪ್ಲವತೇ | ಏಕೀಭಾವೇನ ಇತರೇತರಂ ಘನೀಭವತಿ ಮೇಘೋ ಯದಾ ಉನ್ನತಃ ತದಾ ಸಂಪ್ಲವತೇ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ | ತದಾ ಅಪಾಮ್ ಆರಮ್ಭಃ | ಸ ಹಿಂಕಾರಃ | ಯದ್ ವರ್ಷಂ ಸ ಪ್ರಸ್ತಾವಃ | ಅಪಃ ಸರ್ವತೋ ವ್ಯಾಪ್ತಂ ಪ್ರಸ್ತುತಾಃ | ಯಾಃ ಪ್ರಾಚ್ಯಃ ಸ್ಯನ್ತಂತೇ ಸ ಉದ್ಗೀಢಃ | ಶ್ರೇಷ್ಠ್ಯಾತ್ | ಯಾಃ ಪ್ರತೀಚ್ಯಃ ಸ ಪ್ರತಿಹಾರಃ | ಪ್ರತಿಶಬ್ದ ಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ | ಸಮುದ್ರೋ ನಿಧನಮ್ | ತನ್ನಿಧನತ್ವಾತ್ ಅಪಾಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಎಲ್ಲಾ ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಐದು ಬಗೆಯ ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು’ ಎಲ್ಲಾ ನೀರೂ ಮಳೆಯಿಂದಲೇ (ಆಗುವದರಿಂದ) (ಈ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಳೆಯ ಉಪಾಸನೆಯಾದ) ಬಳಕೆ (ಹೇಳಿದೆ).

ಮೋಡವು ಒಟ್ಟುಗೂಡುವದಲ್ಲ, ಒಂದಕ್ಕೊಂದು (ಸೇರಿಕೊಂಡು) ಒಂದಾಗಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗುವದಲ್ಲ—ಯಾವಾಗ ಮೋಡವು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವದೋ, ಆಗ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿತು ಎನಿಸುತ್ತದೆ—ಆಗ ನೀರು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ, ಅದೇ ಹಿಂಕಾರವು. ಮಳೆ ಗರೆಯುವದಲ್ಲ, ಅದು ಪ್ರಸ್ತಾವವು, ನೀರು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುತ್ತದೆ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ (ನದಿಗಳು) ಹರಿಯುವವಲ್ಲ, ಅದು ಉದ್ಗೀಢವು, ಏಕೆಂದರೆ (ಎರಡೂ) ಶ್ರೇಷ್ಠ (ವಾಗಿರುತ್ತವೆ). ಪ್ರತೀಚಿಗೆ (ನದಿಗಳು) ಹರಿಯುವವಲ್ಲ, ಅದು ಪ್ರತಿಹಾರವು, ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಶಬ್ದವು

1. ಇಲ್ಲಿ ‘ಮೇಘಃ’ ಎಂದು ಅ || ಪಾಠದಲ್ಲಿರುವದು ಹೆಚ್ಚು, ಅಥವಾ ಅನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಮತ್ತೆ ಬರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು.

೨. ಗಂಗಾದಿನದಿಗಳು.

೩. ಸರ್ವದಾದಿಗಳು.

(ಎರಡಕ್ಕೂ) ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರವು ನಿಧನವು, ಏಕೆಂದರೆ (ನೀರಿಗೆ ಅದೇ) ನಿಧನವು.¹

ನೀರಿನ ದೃಷ್ಟಿಯ ಸಾಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ನ ಹಾಪ್ಸು ಪ್ರೈತ್ಯಪ್ಸುಮಾನ್ ಭವತಿ ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್
ಸರ್ವಾಸ್ವಪ್ಸು ಪಜ್ಞಾವಿಧಗ್ಂ ಸಾಮೋಪಾಸ್ಮೇ || ೨ ||

೨. ಹೀಗೆಂದರಿತು ಎಲ್ಲಾ ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆ ಐದು ಬಗೆಯ ಸಾಮವನ್ನು ಯಾವನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸಾಯುವದಿಲ್ಲ, ನೀರುಳ್ಳವನೂ ಆಗುವನು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೨೩. ನ ಹ ಅಪ್ಸು ಪ್ರೈತಿ | ನೇಚ್ಛತಿ ಚೇತ್ | ಅಪ್ಸುಮಾನ್ ಆಮ್ರಾನ್ ಭವತಿ | ಫಲಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅವನು ಇಚ್ಛಿಸದಿದ್ದರೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸಾಯುವದಿಲ್ಲ ; (ಅಪ್ಸುಮಾನ್ = ಆಮ್ರಾನ್ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ) ನೀರುಳ್ಳವನೂ ಆಗುವನು (ಎಂಬುದು ಉಪಾಸನೆಯ) ಫಲ.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಐದನೆಯ ಖಂಡ

(ಮಂತ್ರವಿಧಸಾಮೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಋತುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಮೋಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಋತುಷು ಪಜ್ಞಾವಿಧಗ್ಂ ಸಾಮೋಪಾಸೀತ ವಸನ್ತೋ
ಹಿಂಕಾರೋ ಗ್ರೀಷ್ಮಃ ಪ್ರಸ್ತಾವೋ ವರ್ಷಾ ಉದ್ದೀಘಃ ಶರತ್
ಪ್ರತಿಹಾರೋ ಹೇಮನ್ತೋ ನಿಧನಮ್ || ೧ ||

1. ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲಾ ನೀಡೂ ಹೋಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅದೇ ಕೊನೆ.

2. ಬೇಕೆಂತಲೇ ಗಂಗಾದಿನದಗಳ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಪ್ರಾಣಬಿಡುವ ವಾನಪ್ರಸ್ಥಾದಿ ಗಳಿಗೂ ಮರಣವಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದಿಲ್ಲ. ಎರಡು ಭಾವ.

3. ನೀರಿಲ್ಲದ ಮರುಭೂಮಿಯೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವನಿಗೆ ನೀರಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಿಕ್ಕುವವು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

೧. ಋತುಗಳ (ವಿಷಯ) ದಲ್ಲಿ ಐದು ಬಗೆಯ ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ವಸಂತವು ಹಿಂಕಾರವು ; ಗ್ರೀಷ್ಮವು ಪ್ರಸ್ತಾವವು ; ವರ್ಷಾರ್ತುವೇ ಉದ್ಗೀಧವು ; ಶರತ್ತು ಪ್ರತಿಹಾರವು ; ಹೇಮಂತವು ನಿಧನವು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೨೪. ಋತುಷು ಪಞ್ಚವಿಧಂ ಸಾಮ ಉಪಾಸೀತ | ಋತುವ್ಯವಸ್ಥಾಯಾ ಯಥೋಕ್ತಾಬ್ಜಮಿತ್ತತ್ವಾತ್^೧ ಆನಂತರ್ಯಮ್ | ವಸಂತೋ ಹಿಂಕಾರಃ | ಪ್ರಾಧಮ್ಯಾತ್ | ಗ್ರೀಷ್ಮಃ ಪ್ರಸ್ತಾವಃ | ಯವಾದಿಸಂಗ್ರಹಃ ಪ್ರಸ್ತಾಯತೇ ಹಿ ಪ್ರಾಪ್ತೃಡರ್ಥಮ್ | ವರ್ಷಾ ಉದ್ಗೀಧಃ | ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಾತ್ | ಶರತ್ ಪ್ರತಿಹಾರಃ | ರೋಗಿನಾಂ ವೃತಾನಾಂ ಚ ಪ್ರತಿಹರಣಾತ್ | ಹೇಮಂತೋ ನಿಧನಮ್ | ಹೇಮಂತೇ^೨ ನಿಧನಾತ್ ಪ್ರಾಣಿನಾಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಋತುಗಳ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ ಐದು ಬಗೆಯ ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಋತುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ನೀರೇ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿರುವದರಿಂದ (ಈ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಅದರ ಉಪಾಸನೆಯಾದ) ಬಳಿಕ (ಹೇಳಿದೆ).

ವಸಂತವು ಹಿಂಕಾರವು ; ಏಕೆಂದರೆ (ಇವೆರಡೂ) ಒಂದನೆಯವು * ಗ್ರೀಷ್ಮವು ಪ್ರಸ್ತಾವವು ; ಏಕೆಂದರೆ ಮಳೆಗಾಲಕ್ಕಾಗಿ (ಆಗ) ಜವೆಯೇ ಮುಂತಾದ (ದವಸ)ವನ್ನು ಕೂಡಿಹಾಕುವದು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುತ್ತದೆ. ವರ್ಷಾರ್ತುವು ಉದ್ಗೀಧವು ; ಏಕೆಂದರೆ (ಎರಡೂ) ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಶರತ್ತು ಪ್ರತಿಹಾರವು , ಏಕೆಂದರೆ (ಅದು) ರೋಗಿಗಳನ್ನೂ ಸತ್ತವರನ್ನೂ ಪ್ರತಿಹರಣಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೇಮಂತವು ನಿಧನವು , ಏಕೆಂದರೆ ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸಾಯುತ್ತಾರೆ.^೪

1. 'ಅನ್ನುನಿಮಿತ್ತಾತ್' ಎಂದು ವಾ|| ಪಾಠ ; 'ಯಥೋಕ್ತಾಬ್ಜಮಿತ್ತಾತ್' ಎಂದು ಅ|| ಪಾಠ. ಇಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವದು ತ|| ಪಾಠ.

2. 'ನಿವಾತೇ' ಎಂದೇ ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕದ ಪಾಠ , ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ 'ಹೇಮಂತೇ' ಎಂದಿರಬೇಕೆಂದು ತಿದ್ದಿದೆ.

3. ವಸಂತವು ಋತುಗಳಲ್ಲಿ, ಹಿಂಕಾರವು ಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯದು.

4. ಪ್ರತಿಶಬ್ದಸಾಮಾನ್ಯದಿಂದಲೂ ಕೊನೆಯಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯದಿಂದಲೂ ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಋತುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಹಾರನಿಧನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಋತುದೃಷ್ಟಿಯ ಸಾಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಕಲ್ಪನೈ ಹಾಸ್ಮಾ ಋತವ ಋತುಮಾನ್ ಭವತಿ ಯ ಏತದೇವಂ
ವಿದ್ವಾನ್ ಋತುಷು ಪಶ್ಚಾದಿಧಗಂ ಸಾಮೋಪಾಶ್ತೇ || ೨ ||

೨. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ಋತುಗಳ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ
ಐದು ಬಗೆಯ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅವನಿಗೆ ಋತು
ಗಳು ಆಗುವವು ; ಅವನು ಋತುಮಂತನಾಗುವನು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೨೫ ಫಲಮ್ | ಕಲ್ಪನೈ ಹ ಋತುವ್ಯವಸ್ಥಾನುರೂಪಂ ಭೋಗ್ಯತ್ವೇನ
ಅನ್ಮೈ ಉಪಾಸಕಾಯ ಋತವಃ | ಋತುಮಾನ್ ಆರ್ತವೈರ್ಭೋಗೈರ
ಸಂವನ್ನೋ ಭವತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಫಲ(ವೇನೆಂದರೆ) . ಈ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಋತುವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ
ಋತುಗಳು ಭೋಗ್ಯವಾಗುವವು. ಇವನು ಋತುಮಂತನೂ ಆಗುವನು , ಋತು
ಗಳ ಭೋಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನೂ ಆಗುವನು ಎಂದರ್ಥ.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಆರನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚವಿಧಸಾಮೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಪಶುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಮೋಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಪಶುಷು ಪಶ್ಚಾದಿಧಗಂ ಸಾಮೋಪಾಸೇತಾಚಾ ಹಿಂಕಾರೋಃ
ನಯಃ ಪ್ರಸ್ತಾವೋ ಗಾವ ಉದ್ಗೀರ್ಥೋಶ್ಚಾಃ ಪ್ರತಿಹಾರಃ
ಪುರುಷೋ ನಿಧನಮ್ || ೧ ||

೧. ಪಶುಗಳ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ ಐದು ಬಗೆಯ ನಾಮವನ್ನು
ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಹೆಣ್ಣಾಡು ಹಿಂಕಾರವು , ಕುರಿಗಳು
ಪ್ರಸ್ತಾವವು ; ಗೋಗಳು ಉದ್ಗೀರ್ಥವು ; ಕುದುರೆಗಳು ಪ್ರತಿಹಾರವು ;
ಮನುಷ್ಯನು ನಿಧನವು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೭೬ ಪಶುಷು ಪಶ್ಚಾದಿಧಂ ಸಾಮ ಉಪಾಸೀತ | ಸಮ್ಯಗ್ವೃತ್ತೇಷು
ಖುತುಷು ಪಶವ್ಯಃ ಕಾಲ ಇತಿ ಆನಂತರ್ಯಮ್ | ಅಜಾ ಹಿಂಕಾರಃ |
ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಾತ್ | ಪ್ರಾಧಮ್ಯಾದ್ ವಾ | “ಅಜಃ ಪಶೂನಾಂ ಪ್ರಧಮಃ” (?) ಇತಿ
ಶ್ರುತೇಃ | ಅವಯಃ ಪ್ರಸ್ತಾವಃ | ಸಾಹಚರ್ಯದರ್ಶನಾತ್ ಅಜಾವೀನಾಮ್ |
ಗಾವ ಉದ್ಗೀಧಃ | ಶ್ರೈಷ್ಠ್ಯಾತ್ | ಅಶ್ವಾಃ ಪ್ರತಿಹಾರಃ | ಪ್ರತಿಹರಣಾತ್
ಪುರುಷಾಣಾಮ್ | ಪುರುಷೋ ನಿಧನಮ್ | ಪುರುಷಾಶ್ಚ ಯತ್ಪಾತ್ ಪಶೂನಾಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

“ಪಶುಗಳ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ ಐದು ಬಗೆಯ ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ
ಮಾಡಬೇಕು.” ಖುತುಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡರೆ ಪಶುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ
ಕಾಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ (ಖುತುಪಾಸನೆಯಾದ) ಬಳಿಕ (ಈ ಉಪಾಸನೆ
ಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ)

ಹೆಣ್ಣಾಡು ಹಿಂಕಾರವು , ಏಕೆಂದರೆ (ಪಶುಗಳಲ್ಲಿ ಅದೇ) ಮುಖ್ಯವಾಗಿರು
ತ್ತದೆ.¹ ಅಥವಾ ಒಂದನೆಯದಾಗಿರುತ್ತದೆ , “ಆಡು ಪಶುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯದು”
(?) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ(ಯಿಂದ ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ) ² ಕುರಿಗಳು ಪ್ರಸ್ತಾವವು ,
(ಆಡುಗಳೂ ಕುರಿಗಳೂ) ಒಟ್ಟಿಗೆ (ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿತವಾಗಿರುವದು) ಕಂಡು
ಬರುತ್ತದೆ.³ ಗೋಗಳು ಉದ್ಗೀಧವು , ಏಕೆಂದರೆ (ಅವು) ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತವೆ.
ಕುದುರೆಗಳು ಪ್ರತಿಹಾರವು , ಏಕೆಂದರೆ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಪ್ರತಿಹರಣಮಾಡುತ್ತವೆ.⁴
ಪುರುಷನು ನಿಧನವು , ಏಕೆಂದರೆ ಪಶುಗಳು ಪುರುಷನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರು
ತ್ತವೆ.⁵

ಪಶುಸಾಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಭವಂತಿ ಹಾಸ್ಯ ಪಶವಃ ಪಶುಮಾನ್ ಭವಂತಿ ಯ ಏತದೇವಂ

ವಿದ್ವಾನ್ ಪಶುಷು ಪಶ್ಚಾದಿಧಗ್ಂ ಸಾಮೋಪಾಸ್ತೇ || ೨ ||

1. ಯಜ್ಞಸಂಬಂಧವಿರುವದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದೆ.
2. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯದೆಂದು ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ ಅದು ಒಂದನೆಯದು ;
“ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮಜಃ ಪಶೂನಾಂ ತಸ್ಮಾತ್ತೇ ಮುಖ್ಯಾ ಮುಖತೋ
ಹ್ಯಸೃಜ್ಯಂತ” ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಅ || ೧ || ಟೀಕೆ.
3. ‘ಅಜಾವಯಃ’ ಎಂದು ಪುರುಷಸೂಕ್ತವೇ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಪಾರವಿದೆ.
4. ಒಯ್ಯುತ್ತವೆ.
5. ನಿಫೀಯಸ್ತೇಽಸ್ಮಿನ್ (ಇವನನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ) ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ
ಪುರುಷನು ಪಶುಗಳಿಗೆ ನಿಧನವು.

೨. ಯಾವನು ಹೀಗೆ ಅರಿತುಕೊಂಡು ಪಶುಗಳ (ವಿಷಯ) ದಲ್ಲಿ ಐದು ಬಗೆಯ ಸಾಮವನ್ನು ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನಿಗೆ ಪಶುಗಳು ಆಗುತ್ತವೆ, (ಅವನು) ಪಶುವಂತನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೨೭. ಫಲಮ್ | ಭವಂತಿ ಹಿ ಅಸ್ಯ ಪಶವಃ ಪಶುಮಾನ್ ಭವತಿ, ಪಶುಫಲೈಶ್ಚ ಭೋಗಯಾಗಾದಿಭಿಃ ಯುಜ್ಯತೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಇದಕ್ಕೆ) ಫಲ(ವೇನೆಂದರೆ) ಇವನಿಗೆ ಪಶುಗಳಾಗುತ್ತವೆ, ಪಶುಫಲಗಳಾದ ಭೋಗ, ಯಾಗ- ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ- ಏಳನೆಯ ಖಂಡ

(ವಂಚವಿಧಸಾಮೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಪ್ರಾಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಮೋಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಪ್ರಾಣೇಷು ಪಶ್ಚಾದಿಧಂ ಪರೋವರೀಯಃ ಸಾಮೋಪಾಸೀತ ಪ್ರಾಣೋ ಹಿಂಕಾರೋ ವಾಕ್ಸ್ರಸ್ತಾವಶ್ಚ ಕ್ಷುರುದ್ಗೀಠಃ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಪ್ರತಿಹಾರೋ ಮನೋ ನಿಧನಂ ಪರೋವರೀಯಾಗ್ಂಸಿ ವಾ ಏತಾನಿ || ೧ ||

೧. ಪ್ರಾಣಗಳ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ ಪರೋವರೀಯನೆಂದು ಐದು ಬಗೆಯ ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಾಣವು ಹಿಂಕಾರವು; ವಾಕ್ಯ ಪ್ರಸ್ತಾವವು; ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಉದ್ಗೀಠವು; ಶ್ರೋತ್ರವು ಪ್ರತಿಹಾರವು; ಮನಸ್ಸು ನಿಧನವು. ಇವು ಪರೋವರೀಯಗಳಷ್ಟೆ ?

1. 'ಭೋಗತ್ಯಾಗಾದಿಭಿಃ' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಪಾಠವು ಮೇಲು.

2. 'ಭೋಗತ್ಯಾಗಾದಿಭಿಃ' ಎಂಬ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಭೋಗದಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಎಂದು ಅರ್ಥ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೨೮. ಪ್ರಾಣೇಷು ಪಚ್ಛಾದಿಧಂ ಪರೋವರೀಯಃ ಸಾಮ ಉಪಾಸೀತ | ಪರಂ ಪರಂ ವರೀಯಸ್ತ್ವಗುಣವತ್ಪ್ರಾಣದೃಷ್ಟಿವಿಶಿಷ್ಟಂ ಸಾಮ ಉಪಾಸೀತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಪ್ರಾಣೋ ಘ್ರಾಣಾ ಹಿಂಕಾರಃ | ಉತ್ತರೋತ್ತರವರೀಯಸಾಂ ಪ್ರಾಧಮ್ಯಾತ್ | ವಾಕ್ ವ್ರಸ್ತಾವಃ | ವಾಚಾ ಹಿ ವ್ರಸ್ತುಯತೇ ಸರ್ವಮ್ | ವಾಗ್ ವರೀಯಸೀ ಪ್ರಾಣಾತ್ | ಅವ್ರಾಪ್ತಮಪಿ ಉಚ್ಯತೇ ವಾಚಾ, ವ್ರಾಪ್ತ ಸೈವ ತು ಗನ್ಧಸ್ಯ ಗ್ರಾಹಕಃ ಪ್ರಾಣಃ | ಚಕ್ಷುರುದ್ಗೀಧಃ | ವಾಚೋ ಬಹುತರಂ* ವಿಷಯಂ ವ್ರಕಾಶಯತಿ ಚಕ್ಷುಃ | ಅತೋ ವರೀಯೋ ವಾಚ ಉದ್ಗೀಧಃ | ಶ್ರೈಷ್ಠ್ಯಾತ್ | ಶ್ರೋತ್ರಂ ಪ್ರತಿಪಾರಃ | ಪ್ರತಿಹೃತತ್ವಾತ್ | ವರೀಯ ಶ್ವಕ್ಷುಷಃ | ಸರ್ವತಃ ಶ್ರವಣಾತ್ | ಮನೋ ನಿಧನಮ್ | ಮನಸಿ ಹಿ ನಿಧೀಯಸ್ತೇ ಪುರುಷಸ್ಯ ಭೋಗ್ಯತ್ವೇನ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಾಹೃತಾ ವಿಷಯಾಃ | ವರೀಯಸ್ತ್ವಂ ಚ ಶ್ರೋತ್ರಾತ್ ಮನಸಃ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯವಿಷಯವ್ಯಾವಕ ತ್ವಾತ್ | ಅತೀಂದ್ರಿಯವಿಷಯೋಽಪಿ ಮನಸೋ ಗೋಚರ ಏವೇತಿ | ಯಥೋಕ್ತ ಹೇತುಭ್ಯಃ ಪರೋವರೀಯಾಂಸಿ ಪ್ರಾಣಾದೀನಿ ವೈ ಏತಾನಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ವ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿ* ಪರೋವರೀಯವೆಂದು, ಐದು ಬಗೆಯ ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಮುಂದೆಮುಂದೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುವದೆಂಬ ಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ ವ್ರಾಣಗಳ* ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡ ಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ. ವ್ರಾಣವು ಎಂದರೆ ಘ್ರಾಣವು* ಹಿಂಕಾರವು, ಏಕೆಂದರೆ ಮುಂದುಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನವೆನಿಸಿದವುಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಮೊದಲನೆಯದು. ವಾಕ್ಯು ವ್ರಸ್ತಾವವು, ವಾಕ್ಯಿನಿಂದಲ್ಲವೆ, ಎಲ್ಲವೂ ವ್ರಸ್ತುತವಾಗುವುದು ? ವಾಕ್ಯು (ಘ್ರಾಣ)ವ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು, ಏಕೆಂದರೆ ವಾಕ್ಯು ವ್ರಾಪ್ತವಾಗಿಲ್ಲದ್ದನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತದೆ, ಆದರೆ (ಘ್ರಾಣ)ವ್ರಾಣವು ವ್ರಾಪ್ತವಾದ ಗಂಧವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೆ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಉದ್ಗೀಧವು, ವಾಕ್ಯಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಿಷಯವನ್ನು

1. ವಾ|| ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದೆ

2. 'ಬಹುತರ' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಪಾರವೇ ಮೇಲು.

3. ಪರುಗಳಿಂದಾದ ಹಾಗೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಣವು ನಿಂತಿರುವದಿಂದ ಪರು ಸಾಮೋಪಾಸನೆಯಾದ ಬಳಿಕ ಈ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಅ|| ೧||

4. ಸಾಮವನ್ನು ಪ್ರಾಣಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು, ಈ ಪ್ರಾಣಗಳ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ಹೆಚ್ಚಿನವು ಎಂಬುದನ್ನು ಮನದಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ.

5. ಮುಖ್ಯವ್ರಾಣವೇ ಪ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಅದರಿಂದ ಹಿಂಕಾರವ್ಯವಸ್ಥೆಯವ ಪ್ರಾಣವೆಂದರೆ ಘ್ರಾಣವೇ. ಅ|| ೧||

ತಿಳಿಸುವದರಿಂದ¹ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ವಾಕ್ಯಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿರುವದು ; (ಇದು) ಉದ್ಗ್ರೀಧವು, ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಶ್ರೋತ್ರವು ಪ್ರತಿಹಾರವು , ಏಕೆಂದರೆ (ಅದು) ಪ್ರತಿಹೃತವಾಗಿದೆ.² (ಇದು) ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದು , ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಿಂದಲೂ ಕೇಳುತ್ತಾರೆ.³ ಮನಸ್ಸು ನಿಧನವು , ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಲ್ಲವೆ, ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ತಂದ ವಿಷಯಗಳು ಭೋಗ್ಯವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ? ಮನಸ್ಸು ಶ್ರೋತ್ರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದೆಂಬುದು ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವದ ರಿಂದ (ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ) , ಅತಿೇಂದ್ರಿಯವಿಷಯವೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಗೋಚರವೇ (ಆಗಿರು)ವದಷ್ಟೆ ?

ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಈ (ಘ್ರಾಣ)ವ್ರಾಣಾದಿಗಳು ಪರೋ ವರೇಯಾಂಸಗಳು.⁴

ಪ್ರಾಣಸಾಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಪರೋವರೀಯೋ ಹಾಸ್ಯ ಭವತಿ ಪರೋವರೀಯಸೋ ಹ
ಲೋಕಾಣ್ಯಾಯತಿ ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಪ್ರಾಣೇಷು ಪಞ್ಚ
ವಿಧಂ ಪರೋವರೀಯಃ ಸಾಮೋಪಾಸ್ತ ಇತಿ ತು ಪಞ್ಚವಿಧಸ್ಯ ||

೨. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ಪ್ರಾಣಗಳ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ ಐದು ಬಗೆಯ ಪರೋವರೀಯನಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು ತ್ತಾನೋ ಅವನಿಗೆ ಪರೋವರೀಯವಾಗುತ್ತದೆ ; (ಅವನು) ಪರೋ ವರೀಯವಾದ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇವಾದರೆ ಪಂಚ ವಿಧ(ನಾಮ)ದ (ಉಪಾಸನೆ).

1. ಹೆಚ್ಚು ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಬಾಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ವರ್ಣಿಸಿ ದರೂ ಕಣ್ಣಿಗೆ ತೋರಿಸಿದಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಜ್ಞಾನವಾಗುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

2. ಪ್ರತಿಹೃತವಾಗಿದೆ ಎಂದರೇನೆಂಬುದು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ ; ಪ್ರತಿಹರ್ತ್ಯತ್ವಾತ್ ಎಂಬ ಪಾದವಿದ್ದರೆ ಶಬ್ದವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಆದರೆ ಮುಂದೆಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಭಾಷ್ಯವಿದೆ , ೨-೧೧-೨ರ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ .

3 ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಕಣ್ಣು ಮುಂದೆ ಇರುವದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಾಣಬಲ್ಲದು , ಶ್ರೋತ್ರಕ್ಕೆ ದಿಕ್ಕಿನ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ.

4. ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ಹೆಚ್ಚಿನವುಗಳು , ಇವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು.

ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲವೂ

ಪಂಚವಿಧಸಾಮೋಪಾಸನೆಯ ಉಪಸಂಹಾರವೂ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೭೯. ಏತದ್ವೃಷ್ಟಾಂತಿ ವಿಶಿಷ್ಟಂ ಯಃ ಪರೋವರೀಯಃ ಸಾಮು
ಉಪಾಪ್ತೇ ಪರೋವರೀಯೋ ಹ ಅಸ್ಯ ಜೀವನಂ ಭವತಿ ಇತಿ ಉಕ್ತಾರ್ಥಮ್ |
ಇತಿ ತು ಪಞ್ಚವಿಧಸ್ಯ ಸಾಮ್ನ ಉಪಾಸನಮ್ ಉಕ್ತಮ್ ಇತಿ ಸಪ್ತವಿಧೇ
ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣವಿಷಯೇ ಬುದ್ಧಿ ಸಮಾಧಾನಾರ್ಥಮ್ | ನಿರಪೇಕ್ಷೋ ಹಿ ಪಞ್ಚವಿಧೇ
ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣೇ ಬುದ್ಧಿಂ ಸಮಾಧಿತ್ಸತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಯಾವನು ಪರೋವರೀಯಾಂಸವೆಂದು ಸಾಮು
ವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನಿಗೆ 'ಪರೋವರೀಯವಾದ ಜೀವನ
ವಾಗುವದು' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ (೧-೯-೨ರಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿದ್ದೇ ಅರ್ಥ.

“ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಪಂಚವಿಧಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ” ಎಂಬುದು ಮುಂದೆ
ಹೇಳಲಿರುವ ಸಪ್ತವಿಧವಾದ (ಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ) ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಸರಿಯಾ
ಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲೆಂದು. ಪಂಚವಿಧದಲ್ಲಿ (ಇನ್ನು ಏನೂ ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ)
ನಿರಪೇಕ್ಷನಾದವನಲ್ಲವೆ, ಮುಂದೆ ಹೇಳುವದರಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿಟ್ಟು
ಕೊಳ್ಳುವದು ?

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಎಂಟನೆಯ ಖಂಡ

(ಸಪ್ತವಿಧಸಾಮೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ವಾಗ್ವೈಯಿಂದ ಸಾಮೋಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಸಪ್ತವಿಧಸ್ಯ ನಾಚಿ ಸಪ್ತವಿಧಗ್ಂ ಸಾಮೋಪಾಸೀತ
ಯತ್ಕಿಂಚ ನಾಚೋ ಹುಮಿತಿ ಸ ಹಿಂಕಾರೋ ಯತ್ಪ್ರೀತಿ ಸ
ಪ್ರಸ್ತಾವೋ ಯದೇತಿ ಸ ಆದಿಃ || ೧ ||

ಯದುದಿತಿ ಸ ಉದ್ಗೀರ್ಣೋ ಯತ್ಪ್ರತೀತಿ ಸ ಪ್ರತಿಹಾರೋ
ಯದುಪೇತಿ ಸ ಉಪದ್ರವೋ ಯನ್ನೀತಿ ತನ್ನಿಧನಮ್ || ೨ ||

೧. ಇನ್ನು ಸಪ್ತವಿಧ(ಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ). ವಾಕ್ಯಿನ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ ಏಳು ಬಗೆಯ ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ವಾಕ್ಯಿನಲ್ಲಿ ಯಾವಯಾವದು ಹುಮ್ ! ಎಂದಿರುವದೋ ಅದು ಹಿಂಕಾರವು ; ಯಾವದು ಪ್ರ ಎಂದಿರುವದೋ ಅದು ಪ್ರಸ್ತಾವವು ; ಯಾವದು ಆ ಎಂದಿರುವದೋ ಅದು ಆದಿಯು.

೨. ಉತ್ ಎಂದಿರುವದಲ್ಲ, ಅದು ಉದ್ಗೀರ್ಣವು ; ಪ್ರತಿ ಎಂದಿರುವದಲ್ಲ, ಅದು ಪ್ರತಿಹಾರವು ; ಉಪ ಎಂದಿರುವದು ಉಪದ್ರವವು ; ನಿ ಎಂದಿರುವದಲ್ಲ, ಅದು ನಿಧನವು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೩೦ ಅಧ ಅನಂತರಂ ಸಪ್ತವಿಧಸ್ಯ ಸಮಸ್ತಸ್ಯ ಸಾಮ್ನಃ ಉಪಾಸನಂ ಸಾಧು ಇದಮ್ ಆರಭ್ಯತೇ | ವಾಚಿ ಇತಿ ಸಪ್ತಮಿ ಪೂರ್ವವತ್ ವಾಗ್ಧೃಷ್ಟಿ ವಿಶಿಷ್ಟಂ ಸಪ್ತವಿಧಂ ಸಾಮ ಉವಾಸೀತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯತ್ಪಿಂಚ ವಾಚಃ ಶಬ್ದಸ್ಯ ಹುಮಿತಿ^೧ ಯೋ ವಿವೇಕಃ ಸ ಹಿಂಕಾರಃ | ಹಕಾರಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ | ಯತ್ ಪ್ರ ಇತಿ ಶಬ್ದರೂಪಮ್, ಸ ಪ್ರಸ್ತಾವಃ | ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ | ಯತ್ ಆ ಇತಿ ಸ ಆದಿಃ | ಆಕಾರಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ | ಆದಿರಿತಿ ಓಂಕಾರಃ | ಸರ್ವಾದಿತ್ವಾತ್ | ಯದ್ ಉತ್ ಇತಿ ಸ ಉದ್ಗೀರ್ಣಃ | ಉತ್ಪೂರ್ವತ್ವಾತ್ ಉದ್ಗೀರ್ಣಸ್ಯ | ಯತ್ ಪ್ರತಿ ಇತಿ ಸ ಪ್ರತಿಹಾರಃ | ಪ್ರತಿಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ | ಯತ್ ಉಪ ಇತಿ ಸ ಉಪದ್ರವಃ | ಉಪೋಪಕ್ರಮತ್ವಾತ್ ಉಪದ್ರವಸ್ಯ | ಯತ್ ನಿ ಇತಿ ತನ್ನಿಧನಮ್ | ನಿಶಬ್ದ ಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು (ವಂಚವಿಧಸಾಮ)ವಾದ ಬಳಿಕ ಸಪ್ತವಿಧವಾದ ಸಮಸ್ತಸಾಮದ ಈ ಸಾಧೂಪಾಸನೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಚಿ ಎಂಬ ಸಪ್ತಮಿ (ವಿಭಕ್ತಿ)ಯನ್ನು ಹಿಂದೆ (೨-೨-೧ ಭಾ. ಭಾ. ೧೧೭ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ (ವಿಪರಿ

1. ಇಲ್ಲಿ ಹಿಮ್ ಎಂದೇ ರಂಗರಾಮಾನುಜೇಯಪಾರವಿವೆ, ಮೂಲದಕ್ಷಿಯೂ ಹಿಮ್ ಎಂದೇ ಇದ್ದಿತೆ ? ಎಂಬುದು ವಿಚಾರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ ಹುಮ್ ಎಂದೇ ಇದೆ.

2. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧುದೃಷ್ಟಿಯು ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ, ಅನುಗತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

ಣಾಮನಾಡಬೇಕು). ವಾಗ್ವೈಷ್ಣಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ ಸಪ್ತವಿಧಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ

ವಾಕ್ಯನಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಯಾವಯಾವ ಹುಮ್ ಎಂಬ (ರೂಪ)ವಿಶೇಷವಿರುವದೋ ಅದು ಹಿಂಕಾರವು, ಏಕೆಂದರೆ ಹಕಾರವು (ಎರಡಕ್ಕೂ) ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರ ಎಂಬ ಶಬ್ದವಿರುವದಲ್ಲ, ಅದು ಪ್ರಸ್ತಾವವು, ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರ ಎಂಬುದು (ಎರಡಕ್ಕೂ) ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಆ ಎಂದಿರುವದಲ್ಲ, ಅದು ಆದಿಯು, ಏಕೆಂದರೆ ಆಕಾರವು ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಇಲ್ಲಿ) ಆದಿ ಎಂದರೆ ಹಿಂಕಾರವು, ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಆದಿ.¹ ಉತ್ ಎಂದಿರುವದಲ್ಲ. ಅದು ಉದ್ಗೀಢವು, ಏಕೆಂದರೆ ಉದ್ಗೀಢ(ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ) ಮೊದಲು ಉತ್ ಎಂಬುದಿದೆ. ಪ್ರತಿ ಎಂದಿರುವದಲ್ಲ, ಅದು ವ್ರತಿಹಾರವು, ಏಕೆಂದರೆ 'ಪ್ರತಿ'ಯು ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉವ ಎಂದಿರುವದಲ್ಲ, ಅದು ಉಪದ್ರವವು², ಏಕೆಂದರೆ ಉಪದ್ರವ(ಶಬ್ದವು) ಉಪ ಎಂಬುದರಿಂದ ಮೊದಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನಿ ಎಂಬುದಿರುವದಲ್ಲ, ಅದು ನಿಧನವು, ಏಕೆಂದರೆ ನಿಶಬ್ದವು (ಎರಡಕ್ಕೂ) ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವಾಕ್ಯಮೋಪಾಸನೆಯ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ದುರ್ಗ್ಗೇಽಸ್ಮೈ ವಾಗ್ಗೋಹಂ ಯೋ ವಾಚೋ ದೋಹೋಽನ್ನವಾ
ನನ್ನಾದೋ ಭವತಿ ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ವಾಚಿ ಸಪ್ತ
ವಿಧಗ್ಂ ಸಾಮೋಪಾಸ್ತೇ || ೩ ||

೩. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ವಾಕ್ಯನ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತವಿಧಸಾಮವನ್ನು ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನಿಗೆ ವಾಕ್ಯ ವಾಕ್ಯನ ದೋಹವಿರುವದಲ್ಲ, ಅದನ್ನು ಕರೆಯುವದು ; (ಅವನು) ಅನ್ನವಂತನೂ ಅನ್ನಾದನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೩೧. ದುರ್ಗ್ಗೇಽಸ್ಮೈ ಇತ್ಯಾದ್ಯುಕ್ತಾರ್ಥಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇವನಿಗೆ (ವಾಕ್ಯ ದೋಹವನ್ನು) ಕರೆಯುವದು ಮುಂತಾದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ (೧-೩-೨ ರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವಂತೆ) ಅರ್ಥ.

1. ಹಿಂಕಾರದಿಂದಲೇ ಮಿಕ್ಕ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲ ಉಂಟಾಗಿರುವವು.
2. ಉಪದ್ರವ ಎಂಬ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಉದ್ಗಾತೃವೇ ಹಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಸಪ್ತವಿಧಸಾಮೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಆದಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಮೋಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಖಲ್ವಮುನಾದಿತ್ಯಗ್ಂ ಸಪ್ತವಿಧಗ್ಂ ಸಾಮೋಪಾಸೀತ
ಸರ್ವದಾ ಸಮಸ್ತೇನ ಸಾಮು ಮಾಂ ಪ್ರತಿ ಮಾಂ ಪ್ರತೀತಿ
ಸರ್ವೇಣ ಸಮಸ್ತೇನ ಸಾಮು || ೧ ||

೧. ಇನ್ನು ಆ ಆದಿತ್ಯನೆಂದು ಸಪ್ತವಿಧಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. (ಅವನು) ಯಾವಾಗಲೂ ಸಮನು ; ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಮವು. ಸನ್ನ ಎದುರಿಗೆ, ನನ್ನ ಎದುರಿಗೆ ಎಂದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮ ; ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಮವು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೩೨ ಅವಯವಮಾತ್ರೇ ಸಾಮ್ನಿ ಆದಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಃ ಪಚ್ಚಾವಿಧೇಷು ಉಕ್ತಾ ಪ್ರಥಮೇ ಚಾಧ್ಯಾಯೇ | ಅಥ . ಇದಾನೀಂ ಖಲು ಅಮುಮ್ ಆದಿತ್ಯಂ ಸಮಸ್ತೇ ಸಾಮ್ನಿ ಅವಯವವಿಭಾಗಃ ಅನ್ಯಸ್ಯ ಸಪ್ತವಿಧಂ ಸಾಮು ಉಪಾಸೀತ | ಕಥಂ ಪುನಃ ಸಾಮತ್ವಮ್ ಆದಿತ್ಯಸ್ಯ ಇತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ | ಉದ್ಗೀಧತ್ಯೇ ಹೇತು ವತ್ ಆದಿತ್ಯಸ್ಯ ಸಾಮತ್ಯೇ ಹೇತುಃ | ಕೋಽಸೌ ? ಸರ್ವದಾ ಸಮಃ | ವೃದ್ಧಿ ಕ್ಷಯಾಭಾವಾತ್ | ತೇನ ಹೇತುನಾ ಸಾಮು ಆದಿತ್ಯಃ | ಮಾಂ ಪ್ರತಿ ಮಾಂ ಪ್ರತಿ ಇತಿ ತುಲ್ಯಾಂ ಬುದ್ಧಿಮ್ ಉತ್ಪಾದಯತಿ | ಅತಃ ಸರ್ವೇಣ ಸಮಃ | ಅತಃ ಸಾಮು | ಸಮತ್ವಾತ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಉದ್ಗೀಧಭಕ್ತಿಸಾಮಾನ್ಯವಚನಾದೇವ ಲೋಕಾದಿಷು ಉಕ್ತಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ ಹಿಂಕಾರಾದಿತ್ವಂ ಗನ್ಯತೇ ಇತಿ ಹಿಂಕಾರಾದಿ ತ್ಯೇ ಕಾರಣಂ ನೋಕ್ತಮ್ | ಸಾಮತ್ಯೇ ಪುನಃ ಸವಿತುಃ, ಅನುಕ್ತಂ ಕಾರಣಂ ನ ಸುಬೋಧಮ್ ಇತಿ ಸಮತ್ವಮುಕ್ತಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅವಯವಮಾತ್ರವಾದ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸಂಚವಿಧಸಾಮೋ (ಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ಹೇಳು)ವಲ್ಲಿ (೨-೨-೧,೨)ಯೂ ಒಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯೂ

(೧-೩-೧, ೧-೧೩-೨) ಹೇಳಿತ್ತು.¹ ಇನ್ನು ಈಗ ಈ ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಸಮಸ್ತ ಸಾಮದಲ್ಲಿ (ಅವನ್ನು) ಅವಯವಗಳಾಗಿ ಹಂಚಿ ಅಧ್ಯಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಏಳು ಬಗೆಯ ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು (ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ).

(ವ್ರಶ್ಚೆ):- ಆದಿತ್ಯನು ಸಾಮವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ?

(ಉತ್ತರ):- ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. (ಆದಿತ್ಯನು) ಉದ್ಗೀಢವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೇತು ವಿರುವಂತೆಯೇ ಆದಿತ್ಯನು ಸಾಮವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿದೆ * ಆ (ಕಾರಣವು) ಯಾವದು? (ಅವನು) ಯಾವಾಗಲೂ ಸಮನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ, ಏಕೆಂದರೆ (ಅವನಿಗೆ) ವೃದ್ಧಿಕ್ಷಯಗಳಿರುವದಿಲ್ಲ. ಈ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಆದಿತ್ಯನು ಸಾಮವು. (ಮತ್ತು) 'ನನ್ನ ಎದುರಿಗೆ', 'ನನ್ನ ಎದುರಿಗೆ - ಎಂದು ಸಮಾನಬುದ್ಧಿಯನ್ನೇ (ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ) ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ ಸಮನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸಾಮ (ನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ) ಎಂದರ್ಥ

ಉದ್ಗೀಢಭಕ್ತಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವದರಿಂದಲೇ ಲೋಕವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ (ಆ) ಹೇಳಿದ ಸಾಮಾನ್ಯದಿಂದಲೇ (ಹಿಂಕಾರಾದಿನ್ನರೂಪ)ವು (ಹೇಗೆಂಬುದು) ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ (ಅವು) ಹಿಂಕಾರಾದಿಗಳು (ಹೇಗೆ)ಬುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ.⁴ ಆದರೆ ಸೂರ್ಯನು ಸಾಮವೆಂಬುದು

1. ಉದ್ಗೀಢವನ್ನು ಆದಿತ್ಯನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು, ಉಪಾಸನೋಪವಿಧವನ್ನು ಆದಿತ್ಯನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು-ಎಂದು ಒಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಆದಿತ್ಯನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು, ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯನ್ನು ಆದಿತ್ಯನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು-ಎಂದು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿತ್ತು, ಅದಿಲ್ಲ ಸಾಮದ ಅವಯವದ ಉಪಾಸನೆಯೇ ಎಂದರ್ಥ-

2. 'ಮೇಲುಗಡೆಯಿರುವ ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆ' ಎಂಬ ಹೇತುವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿತ್ತು-ಎಂದು ಭೇಕ. ಅದು ಸರಿಯಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಹೋಲಿಸಿಯು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು (೧-೧೩-೨) ಆದಿತ್ಯನು ಉಪಾಸನೆಯೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ್ದು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ (೧-೩-೧ ರಲ್ಲಿ) ಉದಯವಾಗುತ್ತಲೇ ಇವನು ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅನ್ನೋತ್ಪತ್ತಿಗಾಗಿ ಉದ್ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಹೇತುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ

3. ಅಕ್ಷರಮಾಪವಾದ ಉದ್ಗೀಢತ್ವವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅನುಗುಣವಾದ ಧರ್ಮದಿಂದ ಉದ್ಗೀಢತ್ವವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಿ ಸಮತ್ವವೆಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇತುವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ

4. ಉದ್ಗೀಢಭಕ್ತಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಪೃಥಿವಿಯು ಹಿಂಕಾರವು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹಿಂಕಾರದಂತೆ ಅದು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಎಂಬುದು ತಾನೇ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ, ಆದರೆ ಆದಿತ್ಯನಿಗೆ ಸಾಮತ್ವವೆಂಬುದು ಮಗ್ಗ ಹೇಳಿಸಿ ಗೊತ್ತಾಗಲಾರದು-ಎಂದರ್ಥ. ಆದಿತ್ಯನಿಗೆ ಉದ್ಗೀಢತ್ವವೆಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯವು ಉದ್ಗೀಢಕ್ಕೆ ಇದೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳಿದೆ, ಅದನ್ನನುಸರಿಸಿ ನಾವೂ ಪ್ರಾಧವ್ಯಾದಿಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯದಿಂದ ಹಿಂಕಾರಾದಿತ್ವಕ್ಕೆ ಹೇತುವೆಂಬ ಹೇಳಿರುತ್ತೇವೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ಅತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಹಿಂಕಾರಾದಿತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಭೇಕಾವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆದಿತ್ಯಪ್ರಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿಯೇ ಇದೆ.

(ಹೇಗೆಂ)ಬುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ತಿಳಿಯಲಾರದು ಎಂದು ಸಮತ್ವ (ನೆಂಬ ಕಾರಣವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಸ್ಮಿನ್ನಿಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನ್ಯನ್ವಾಯತ್ತಾನೀತಿ ವಿದ್ಯಾತ್ತಸ್ಯ
ಯತ್ಪುರೋದಯಾತ್ ಸ ಹಿಂಕಾರಸ್ತದಸ್ಯ ಪಶವೋಽನ್ವಾಯತ್ತಾ
ಸ್ತಸ್ಮಾತ್ತೇ ಹಿಂಕುರ್ವನ್ತಿ ಹಿಂಕಾರಭಾಜಿನೋ ಹ್ಯೇತಸ್ಯ
ಸಾಮ್ಮಃ || ೨ ||

೨. ಅವನಲ್ಲಿ ಈ ಭೂತಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅವನಿಗೆ ಉದಯಕ್ಕಿಂತ ನೊದಲಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಹಿಂಕಾರವು- ಈ (ನಾಮದ) ಆ (ಭಕ್ತಿಗೆ) ಪಶುಗಳು ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿರುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಹಿಂಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಈ ನಾಮದ ಹಿಂಕಾರಕ್ಕೆ ಭಾಗಿಗಳಲ್ಲವೆ ?

ಆದಿತ್ಯಸಾಮದ ಹಿಂಕಾರ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೩೩ ತಸ್ಮಿನ್ ಆದಿತ್ಯೇ ಅವಯವವಿಭಾಗಶಃ ಇಮಾನಿ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ಅನ್ವಾಯತ್ತಾನಿ ಅನುಗತಾನಿ ಆದಿತ್ಯಮ್ ಉಪಜೀವ್ಯತ್ವೇನ ಇತಿ ವಿದ್ಯಾತ್ | ಕಥಮ್ ? ತಸ್ಯ ಆದಿತ್ಯಸ್ಯ ಯತ್ ಪುರಾ ಉದಯಾತ್ ಧರ್ಮರೂಪಮ್, ಸ ಹಿಂಕಾರೋ ಭಕ್ತಿಃ | ತತ್ರ ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯಮ್ ಯತ್ ತಸ್ಯ ಹಿಂಕಾರಭಕ್ತಿರೂಪಮ್, ತದಸ್ಯ ಆದಿತ್ಯಸ್ಯ ಸಾಮ್ಮಃ ಪಶವಃ ಗವಾದಯಃ ಅನ್ವಾಯತ್ತಾಃ ಅನುಗತಾಃ | ತದ್ಭಕ್ತಿರೂಪಮ್ ಉಪಜೀವನ್ತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯಸ್ಮಾದೇವಮ್, ತಸ್ಮಾತ್ ತೇ ಹಿಂಕುರ್ವನ್ತಿ ಪಶವಃ ಪ್ರಾಗುದಯಾತ್ | ತಸ್ಮಾತ್ ಹಿಂಕಾರಭಾಜಿನೋ ಹಿ ಏತಸ್ಯ ಆದಿತ್ಯಾಪ್ಯಸ್ಯ ಸಾಮ್ಮಃ | ತದ್ಭಕ್ತಿ ಭಜನಶೀಲತ್ವಾದ್ ಹಿ ತೇ ಏವಂ ವರ್ತಂತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ (ಆಯಾ) ಅವಯವಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಈ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಎಲ್ಲಾ ಭೂತಗಳೂ (ಅವಕ್ಕೆ) ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿರುವವು, ಆದಿತ್ಯನೇ (ತಮಗೆ) ಉಪಜೀವ್ಯನೆಂದು ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು

ಹೇಗೆಂದರೆ, ಆ ಆದಿತ್ಯನ ಉದಯಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚಿನ ಧರ್ಮರೂಪವಿದೆ ಯಲ್ಲ,¹ ಅದು ಹಿಂಕಾರವೆಂಬ ಭಕ್ತಿಯು ಅಲ್ಲಿ (ಎರಡಕ್ಕೂ) ಸಾಮಾನ್ಯ ವೇನೆಂದರೆ² ಆ (ಸಾಮದ) ಹಿಂಕಾರವೆಂಬ ಭಕ್ತಿರೂಪವಾಗಿದೆಯಲ್ಲ, ಆ ಈ ಆದಿತ್ಯನೆಂಬ ಸಾಮದ (ಭಕ್ತಿಗೇ) ಪಶುಗಳು ಗೋವುಗಳೇ ಮುಂತಾದವು ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿರುವವು, ಆ ಭಕ್ತಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗಿರುವದರಿಂದಲೇ ಆ ಪಶುಗಳು ಉದಯವಾಗುವ ಮುಂಚೆ ಹಿಂಕರಿಸುತ್ತವೆ ಆದ್ದರಿಂದ (ಅವು) ಆದಿತ್ಯನೆಂಬ ಸಾಮದ ಹಿಂಕಾರಭಾಜಿಗಳೇ, ಆ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವ ಸ್ವಭಾವದವಾದ್ದರಿಂದಲೇ, ಅವು ಹಾಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ³

(ಉಪಸಂಪತ್ತು)

ಅಥ ಯತ್ ಪ್ರಥಮೋದಿತೇ ಸ ಪ್ರಸ್ತಾವಸ್ತದಸ್ಯ ಮನುಷ್ಯಾ
ಅನ್ವಾಯತ್ತಾಸ್ತಸ್ಮಾತ್ತೇ ಪ್ರಸ್ತುತಿಕಾಮಾಃ ಪ್ರಶಂಸಾ
ಕಾಮಾಃ ಪ್ರಸ್ತಾವಭಾಜಿನೋ ಹ್ಯೇತಸ್ಯ ಸಾಂನುಃ || ೩ ||

೩. ಇನ್ನು ಮೊದಲು ಉದಯವಾಗಲಿನ (ರೂಪ)ವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಪ್ರಸ್ತಾವವು. ಅದರ ಆ (ಭಕ್ತಿಗೆ) ಮನುಷ್ಯರು ಅನ್ವಾಯತ್ತರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಪ್ರಸ್ತುತಿಕಾಮರು, ಪ್ರಶಂಸಾಕಾಮರು ; ಈ ಸಾಮದ ಪ್ರಸ್ತಾವಕ್ಕೆ ಭಾಗಿಗಳಲ್ಲವೆ ?

ಆದಿತ್ಯಸಾಮದ ಪ್ರಸ್ತಾವ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೩೪ ಅಥ ಯತ್ ಪ್ರಥಮೋದಿತೇ ಸವಿತ್ಯರೂಪಮ್, ತದಸ್ಯ ಆದಿತ್ಯಾ
ಖ್ಯಸ್ಯ ಸಾಂನುಃ ಸ⁴ ಪ್ರಸ್ತಾವಃ | ತದಸ್ಯ ಮನುಷ್ಯಾಃ ಅನ್ವಾಯತ್ತಾಃ ಪೂರ್ವ

1. ಸುಖಕರವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಇದು ಧರ್ಮರೂಪವು, ಧರ್ಮನಿಯತವಾದ ರೂಪವು ಎಂದರ್ಥ- ಎಂದು ಟೀಕೆ. ಆದಿತ್ಯನು ಧರ್ಮ, ಅವನ ಧರ್ಮವಾಗಿರುವ ಉದಯಕ್ಕಿಂತ ಮುನ್ನಿನ ರೂಪವನ್ನು ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

2. ಆದಿತ್ಯನ ಉದಯಕ್ಕಿಂತ ಮುನ್ನಿನ ರೂಪಕ್ಕೂ ಹಿಂಕಾರಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ, ಇದರ ಆಧಾರದಿಂದಲೇ ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ವನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯು ಸಲ್ಲದೆಂದದ್ದು.

3. ಆದಿತ್ಯಸಾಮದ ಹಿಂಕಾರವು ಅವುಗಳ ಶಾಲಿಗೆ ಬಂದಿರುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅವು ಮುಂಜಾನದಲ್ಲಿ ಹಿಂಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂದರ್ಥ. ಮುಂದಿನ ಈ ಬಗೆಯ ವಾಕ್ಯ ಗಳಿಗೂ ಹೀಗೆಯೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

4 ಈ ಮಾತು ಕೆಲವು ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಬೇಕು, ಉಪಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿದೆ.

ವತ್ | ತಸ್ಮಾತ್ ತೇ ಪ್ರಸ್ತುತಿಂ ಪ್ರಶಂಸಾಂ ಕಾಮಯಂತೇ | ಯಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಸ್ತಾವಭಾಜಿನೋ ಹಿ ಏತಸ್ಯ ಸಾನ್ನಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಮೊದಲು ಉಪಯವಾದಾಗಳಿನ ಸೂರ್ಯನ ರೂಪವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಈ ಆದಿತ್ಯನೆಂಬ ನಾಮದ ಪ್ರಸ್ತಾವವು ಈ (ನಾಮದ) ಆ (ಭಕ್ತಿಗೆ) ಮನುಷ್ಯರು ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿರುವರು - ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನಂತೆ (ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು). ಆದ್ದರಿಂದ ಆ (ಮನುಷ್ಯರು) ಪ್ರಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಎಂದರೆ ಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನು¹ ಬಯಸುತ್ತಾರೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಈ ನಾಮದ ಪ್ರಸ್ತಾವಕ್ಕೆ ಅವರು ಭಾಗಿಗಳು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯತ್ಸಂಗವವೇಲಾಯಾಗ್ಂ ಸ ಆದಿಸ್ತದಸ್ಯ ವಯಾಗ್ಂ ಸ್ಯನ್ನಾಯತ್ತಾನಿ ತಸ್ಮಾತ್ತಾನ್ಯನ್ತರಿಕ್ಷೇನಾರವ್ಭಣಾನ್ಯಾದಾ ಯಾಃತಾನ್ತಾನಂ ಪರಿಪತನ್ತ್ಯಾದಿಭಾಜೀನಿ ಹ್ಯೇತಸ್ಯ ಸಾನ್ನಃ ||೪||

೪. ಇನ್ನು ಸಂಗವವೇಳೆಯಲ್ಲರುವದಲ್ಲ, ಅದು ಆದಿಯು. ಅದರ ಆ (ಭಕ್ತಿಗೆ) ವಕ್ಷಿಗಳು ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿರುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಆಲಂಬನವಿಲ್ಲದ ತಮ್ಮನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು (ಹೋಗಿ) ಹಾರಾಡುತ್ತವೆ; ಈ ನಾಮದ ಆದಿಗೆ ಭಾಗಿಗಳಲ್ಲವೆ?

ಆದಿತ್ಯಸಾಮದ ಆದಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೩೫. ಅಥ ಯತ್ ಸಂಗವವೇಲಾಯಾಗ್ಂ ಗವಾಂ ರಶ್ಮೀನಾಂ ಸಂಗ ಮನಂ ಸಂಗವಃ | ಯಸ್ಯಾಂ ವೇಲಾಯಗಮ್, ಗವಾಂ ವಾ ವಸ್ತ್ರೈಃ ಸಹ, ನಾ ಸಂಗವವೇಲಾ | ತಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ಯತ್ ನಾವಿತ್ರಂ ರೂಪಮ್, ಸ ಆದಿಃ ಭಕ್ತಿವಿಶೇಷ ಓಂಕಾರಃ | ತದಸ್ಯ ವಯಾಂಸಿ ಪಕ್ಷಿಣೋನ್ವಾಯತ್ತಾನಿ | ಯತ ಏವಮ್, ತಸ್ಮಾತ್ ತಾನಿ ವಯಾಂಸಿ ಅನ್ತರಿಕ್ಷೇ ಅನಾರವ್ಭಣಾನಿ ಅನಾಲವ್ಭ

1. ಪ್ರಸ್ತುತಿಗೂ ಪ್ರಶಂಸೆಗೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪರೋಕ್ಷಕೃತಫೇದವಿವೆ ಎಂಬ ಟೀಕೆ ಅನವಶ್ಯ; ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತಿಂ ಪ್ರಶಂಸಾಂ ಚ ಎಂದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಭಾವವಿವೆ ಎಂದೇ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

2 'ಅನ್ತರಿಕ್ಷೇಣ ಅನ್ತರಿಕ್ಷೇ ಆರಂಬಣಾನಿ ಆಲಂಬನಾನಿ' ಎಂಬ ಪಾಠಾಂತರವು ಸರಿಯಲ್ಲ.

ನಾನಿ ಆತ್ಮಾನಮ್ ಆದಾಯ ಆತ್ಮಾನಮೇವ ಆಲಮ್ಬನಶ್ಚೇನ ಗೃಹೀತ್ವಾ ಪರಿಪತನ್ತಿ ಗಚ್ಛನ್ತಿ | ಅತಃ ಆಕಾರಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ ಆದಿಭಕ್ತಿಭಾಜೀನಿ ಹಿ ಏತಸ್ಯ ಸಾಮ್ನಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಸಂಗವವೇಳೆಯಲ್ಲಿ- ಗೋಗಳು ಎಂದರೆ ರಶ್ಮಿಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡುವದೇ ಸಂಗವವು ಯಾವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಾಗುವದೋ, ಅಥವಾ ಗೋಗಳು ಕರುಗಳೊಡನೆ (ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವದು ಯಾವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಾಗುವದೋ) ಅದು ಸಂಗವವೇಳೆಯು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿರುವ- ಸೂರ್ಯನ ರೂಪವಿದೆಯಲ್ಲ ಅದು (ಆದಿತ್ಯ ಸಾಮದ) ಆದಿಯು, ಓಂಕಾರವೆಂಬ ಭಕ್ತಿವಿಶೇಷವು. ಈ ಸಾಮದ ಆ (ಭಕ್ತಿ ವಿಶೇಷಕ್ಕೆ ವಯಾಂಸಿ= ಪಕ್ಷಿಣಃ) ವಕ್ಷಿಗಳು ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿರುವವು. ಹೀಗಿರುವದಷ್ಟೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ (ಅನಾರಮ್ಭಣಾನಿ= ಅನಾಲಮ್ಭ ನಾನಿ) ಯಾವ ಆಲಂಬನವೂ ಇಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮನ್ನೇ (ತಾವು) ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ತಮ್ಮನ್ನೇ ಆಲಂಬನವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪಾರಾಡುತ್ತವೆ, ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ ಆದ್ದರಿಂದ (ಹೀಗೆ) ಆಕಾರವು ಸಮಾನವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಈ ಸಾಮದ ಆದಿಭಕ್ತಿಗೆ ಅವು ಭಾಗಗಳಷ್ಟೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

**ಅಥ ಯತ್ಸಂಪ್ರತಿ ಮುಘ್ಯಂದಿನೇ ಸ ಉದ್ಗೀಢಸ್ತದಸ್ಯ ದೇವಾ
ಅನ್ವಾಯತ್ತಾಸ್ತಸ್ಮಾತ್ತೇ ಸತ್ತಮಾಃ ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯಾನಾಮುದ್ಗೀಢ
ಭಾಜಿನೋ ಹ್ಯೇತಸ್ಯ ಸಾಮ್ನಃ || ೫ ||**

೫. ಇನ್ನು ಸರಿಯಾದ ನಡುಹಗಲಿನಲ್ಲಿ(ರುವ ರೂಪ ವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಉದ್ಗೀಢವು. ಇದರ ಆ (ಭಕ್ತಿಗೆ) ದೇವತೆಗಳು ಅನ್ವಾಯತ್ತರಾಗಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯರಲ್ಲಿ ಸತ್ತಮರಾಗಿರುವರು. ಈ ಸಾಮದ ಉದ್ಗೀಢಕ್ಕೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲವೆ?

ಆದಿತ್ಯಸಾಮದ ಉದ್ಗೀಢ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೩೬. ಅಥ ಯತ್ ಸಂಪ್ರತಿ ಮುಘ್ಯಂದಿನೇ | ಋಜುಮುಘ್ಯಂದಿನೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸ ಉದ್ಗೀಢಭಕ್ತಿಃ | ತದಸ್ಯ ದೇವಾ ಅನ್ವಾಯತ್ತಾಃ | ದ್ಯೋತನಾತಿಶಯಾತ್ ತತ್ಕಾಲೇ | ತಸ್ಮಾತ್ ತೇ ಸತ್ತಮಾಃ ವಿಶಿಷ್ಟತಮಾಃ ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯಾನಾಂ ಪ್ರಜಾಪತ್ಯಪತ್ಯಾನಾಮ್ | ಉದ್ಗೀಢಭಾಜಿನೋ ಹಿ ಏತಸ್ಯ ಸಾಮ್ನಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಯಾವದು ಸರಿಯಾದ ನಡುಹಗಲಿನಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ ನೇರಾದ ನಡುಹಗಲಿನಲ್ಲಿರುವದೋ ಎಂದರ್ಥ. ಅದು ಉದ್ಗೀಢಭಕ್ತಿಯು. ಈ (ಸಾಮದ) ಆ (ಭಕ್ತಿಗೆ) ದೇವತೆಗಳು ಅನ್ವಾಯತ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಆದಿತ್ಯನು) ಮಿಗಿಲಾದ ದ್ಯುತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಆ (ದೇವತೆಗಳು) ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯರಲ್ಲಿ, ಪ್ರಜಾವತಿಯ ಸಂತತಿಯವರಲ್ಲಿ, ಸತ್ತಮರು, ವಿಶಿಷ್ಟತಮರು, ಈ ಸಾಮದ ಉದ್ಗೀಢಕ್ಕೆ ಭಾಗಿಗಳಲ್ಲವೆ ?

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯದೂರ್ಧ್ವಂ ಮಧ್ಯಂದಿನಾತ್ ಸ್ರಾಗಪರಾಹ್ಣಾತ್ ಸ ಪ್ರತಿಹಾರಸ್ತದಸ್ಯ ಗರ್ಭಾ ಅನ್ವಾಯತ್ತಾಸ್ತಸ್ಮಾತ್ತೇ ಪ್ರತಿಹೃತಾನಾವಪದ್ಯಂತೇ ಪ್ರತಿಹಾರಭಾಜಿನೋ ಹ್ಯೇತಸ್ಯ ಸಾನ್ಮುಃ || ೬ ||

೬. ಇನ್ನು ನಡುಹಗಲಿನ ಮೇಲೆ ಅಪರಾಹ್ಣಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ (ಇರುವದಲ್ಲ), ಅದು ಪ್ರತಿಹಾರವು ಇದರ ಆ (ಭಕ್ತಿಗೆ) ಗರ್ಭಗಳು ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಹೃತನಾದರೆ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬೀಳುವದಿಲ್ಲ. (ಅವು) ಈ ಸಾಮದ ಪ್ರತಿಹಾರಕ್ಕೆ ಭಾಗಿಗಳಲ್ಲವೆ ?

ಆದಿತ್ಯನಾಮದ ಪ್ರತಿಹಾರ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೩೭ ಅಥ ಯತ್ ಉರ್ಧ್ವಂ ಮಧ್ಯಂದಿನಾತ್ ವ್ರಾಣ್ ಅಪರಾಹ್ಣಾತ್ ಯದ್ರೂಪಂ ಸವಿತುಃ, ಸ ಪ್ರತಿಹಾರಃ | ತದಸ್ಯ ಗರ್ಭಾಃ ಅನ್ವಾಯತ್ತಾಃ | ಆತಃ ತೇ ಸವಿತುಃ ಪ್ರತಿಹಾರಭಕ್ತಿರೂಪೇಣ ಉರ್ಧ್ವಂ ಪ್ರತಿಹೃತಾಃ ಸನ್ತಃ ನಾವಪದ್ಯಂತೇ ನಾಥಃಪತನ್ತಿ | ತದ್ವಾಸರೇ ಸತ್ಯಸಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯತಃ ಪ್ರತಿಹಾರಭಾಜಿನೋ ಹಿ ಏತಸ್ಯ ಸಾನ್ಮೋ ಗರ್ಭಾಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ನಡುಹಗಲಾದಮೇಲೆ ಅಪರಾಹ್ಣಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಇರುವ (ಸೂರ್ಯನ) ರೂಪವಿದೆಯಿಲ್ಲ, ಅದು ಪ್ರತಿಹಾರ(ಭಕ್ತಿಯು). ಈ (ಸಾಮದ) ಆ (ಭಕ್ತಿಗೆ) ಗರ್ಭಗಳು ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರತಿಹಾರ

ಭಕ್ತಿರೂಪದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಹೃತವಾಗಿರುವದರಿಂದ, ಆ (ಬೀಳುವ) ದ್ವಾರವು ಇದ್ದರೂ (ನಾವಪದ್ಯನೇ = ನಾಧಃಪತಸ್ತಿ) ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬೀಳದೆ ಇರುವವು ಎಂದರ್ಥ, ಏಕೆಂದರೆ ಗರ್ಭಗಳು ಈ ಸಾಮದ ಪ್ರತಿಹಾರಕ್ಕೆ ಭಾಗಿಗಳಲ್ಲವೆ ?

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯದೂರ್ಧ್ವಮಪರಾಹ್ಣಾತ್ ಸ್ವಾಗಸ್ತಮಯಾತ್ ಸ ಉಪದ್ರವಸ್ತದಸ್ಯಾರಣ್ಯಾಃ ಅನ್ವಾಯತ್ತಾಸ್ತಸ್ಮಾತ್ತೇ ಪುರುಷಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಕಕ್ಷಗ್ಂ ಶ್ವಭ್ರಮಿತ್ಯುಪದ್ರವನ್ತುಪದ್ರವಭಾಜಿನೋ ಹ್ಯೇತಸ್ಯ ಸಾನ್ನಃ || ೭ ||

೭. ಇನ್ನು ಅಪರಾಹ್ಣದ ಮೇಲೆ ಅಸ್ತಮಯಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ (ಇರುವದಿದೆ)ಯಲ್ಲ, ಅದು ಉಪದ್ರವವು. ಇದರ ಆ (ಭಕ್ತಿಗೆ) ಆರಣ್ಯಗಳು ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಪುರುಷನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಕಕ್ಷವನ್ನು ಶ್ವಭ್ರಮೆಂದು ಓಡುತ್ತವೆ. ಈ ಸಾಮದ ಉಪದ್ರವಕ್ಕೆ ಭಾಗಿಗಳಲ್ಲವೆ ?

ಆದಿತ್ಯಸಾಮದ ಉಪದ್ರವ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೩೮. ಅಥ ಯದೂರ್ಧ್ವಮಪರಾಹ್ಣಾತ್ ವ್ರಾಕ್ ಅಸ್ತಮಯಾತ್ ಸ ಉಪದ್ರವಃ | ತದಸ್ಯ ಆರಣ್ಯಾಃ ಪಶವಃ ಅನ್ವಾಯತ್ತಾಃ | ತಸ್ಮಾತ್ ತೇ ಪುರುಷಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಭೇತಾಃ ಕಕ್ಷಮ್ ಆರಣ್ಯಂ ಶ್ವಭ್ರಂ ಭಯಶೂನ್ಯಮಿತಿ ಉಪದ್ರವನ್ತಿ ಉಪಗಚ್ಛಂತಿ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಉಪದ್ರವಣಾತ್ ಉಪದ್ರವಭಾಜಿನೋ ಹಿ ಏತಸ್ಯ ಸಾನ್ನಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಅಪರಾಹ್ಣನಾದ ಮೇಲೆ ಅಸ್ತಮಯಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ (ಇರುವ ರೂಪ) ವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಉಪದ್ರವವು. ಈ (ಸಾಮದ) ಆ (ಭಕ್ತಿಗೆ) ಆರಣ್ಯಪಶುಗಳು ಅನ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿರುವವು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವು ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಅಂಜಿ ಕೊಂಡು ಕಕ್ಷವನ್ನು ಆರಣ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಶ್ವಭ್ರಮೆಂದು ಭಯರಹಿತವಾದ (ಪ್ರದೇಶವೆಂದು) ಓಡಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಕಂಡು ಓಡುವದರಿಂದ (ಉಪದ್ರವಣಾತ್) ಈ ಸಾಮದ ಉಪದ್ರವಕ್ಕೆ ಭಾಗಿಗಳಷ್ಟೆ.

1. 'ಕಕ್ಷಂ ಶ್ವಭ್ರಮಿತಿ' ಎಂಬುದನ್ನು ಹುಲ್ಲುಬಣವೆ, ಗುಂಡಿ- ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶ ವನ್ನ ಕುರಿತು ಎಂದೂ ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯತ್ರೈಥಮಾಸ್ತಮಿತೇ ತನ್ನಿಧನಂ ತದಸ್ಯ ಪಿತರೋನ್ವಾ
ಯತ್ತಾಸ್ತಸ್ಮಾತ್ತನ್ನಿದಧತಿ ನಿಧನಭಾಜಿನೋ ಹ್ಯೇತಸ್ಯ ಸಾನ್ನ
ವಮಂ ಖಲ್ವನುಮಾದಿತ್ಯಗ್ಂ ಸಪ್ತವಿಧಗ್ಂ ಸಾನೋಪಾಸ್ತೇ ||

೮. ಇನ್ನು ಪ್ರಥಮಾಸ್ತಮಿತ(ಕಾಲದಲ್ಲಿರುವ ಸೂರ್ಯನ ರೂಪವಿದೆಯಲ್ಲ) ಅದು, ನಿಧನವು. ಇದರ ಆ (ಭಕ್ತಿಗೆ) ಪಿತೃಗಳು ಅನ್ವಾಯತ್ತರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಾಮದ ನಿಧನಕ್ಕೆ ಭಾಗಿಗಳಲ್ಲವೆ? ಹೀಗೆ ಈ ಆದಿತ್ಯನೆಂದು ಸಪ್ತವಿಧಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು.

ಆದಿತ್ಯನಾದುದ ನಿಧನವು

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೩೯. ಅಥ ಯತ್ ಪ್ರಥಮಾಸ್ತಮಿತೇ ಅದರ್ಶನಂ ಜಿಗಮಿಷತಿ ಸನಿತರಿ, ತನ್ನಿಧನಮ್ | ತದಸ್ಯ ಪಿತರೋನ್ವಾಯತ್ತಾಃ | ತಸ್ಮಾತ್ ತಾನ್ ನಿದಧತಿ, ಪಿತೃ ಪಿತಾಮಹವ್ರಪಿತಾಮಹರೂಪೇಣ ದರ್ಭೀಷು ನಿಕ್ಷಿಪನ್ತಿ ತಾನ್ | ತದರ್ಥಂ ಪಿಣ್ಡಾನ್ ವಾ ಸ್ಥಾಪಯನ್ತಿ | ನಿಧನಸಂಬನ್ಧಾತ್ ನಿಧನಭಾಜಿನೋ ಹಿ ಏತಸ್ಯ ಸಾನ್ನಃ ಪಿತರಃ | ಏನಮ್ ಅವಯನಶಃ ಸಪ್ತಧಾ ವಿಭಕ್ತಂ ಖಲು ಅನುಮಾದಿತ್ಯಂ ಸಪ್ತವಿಧಂ ಸಾಮ ಉಪಾಸ್ತೇ ಯಃ ತಸ್ಯ ತದಾಪತ್ತಿಃ ಫಲಮ್ ಇತಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಪ್ರಥಮಾಸ್ತಮಿತ(ಕಾಲ)ದಲ್ಲಿ, ಸೂರ್ಯನು ಅಸ್ತವಾಗುವದರಲ್ಲಿರುವ (ರೂಪ)ವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ನಿಧನವು. ಈ (ಸಾಮದ) ಆ (ಭಕ್ತಿಗೆ) ಪಿತೃಗಳು ಅನ್ವಾಯತ್ತರಾಗಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರನ್ನು (ನಿದಧತಿ) ಇಡುತ್ತಾರೆ; ಪಿತೃ, ಪಿತಾಮಹ, ಪ್ರಪಿತಾಮಹರೂಪದಿಂದ ಅವರನ್ನು ದರ್ಭೆಗಳ ಮೇಲೆ ಇಡುತ್ತಾರೆ, ಅಥವಾ ಅವರಿಗಾಗಿ ಪಿಂಡಗಳನ್ನು ಇಡುತ್ತಾರೆ (ಎಂದರ್ಥ). ಹೀಗೆ ನಿಧನ ಸಂಬಂಧವಿರುವದರಿಂದ ಈ ಸಾಮದ ನಿಧನಕ್ಕೆ ಪಿತೃಗಳು ಭಾಗಿಗಳಾಗಿರುವರಷ್ಟೆ?

ಹೀಗೆ ಅವಯವಶಃ ಏಳು ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಭಕ್ತವಾಗಿರುವ ಈ ಆದಿತ್ಯನೆಂದು ಸಪ್ತವಿಧಸಾಮವನ್ನು ಯಾವನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ^೧ ಅವನಿಗೆ ಆ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುವದು ಫಲವು ಎಂದು ವಾಕ್ಯಶೇಷವು.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಸಪ್ತವಿಧಸಾಮೋಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಅತಿಮೃತ್ಯುಸಾಮೋಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಖಲ್ವಾತ್ಮಸಂಮಿತಮತಿಮೃತ್ಯು ಸಪ್ತವಿಧಗ್ಂ ಸಾಮೋಪಾಸೀತ ಹಿಂಕಾರ ಇತಿ ತ್ರ್ಯಕ್ಷರಂ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಇತಿ ತ್ರ್ಯಕ್ಷರಂ ತತ್ಸಮಮ್ || ೧ ||

೧. ಇನ್ನು ಆತ್ಮಸಂಮಿತವಾದ ಅತಿಮೃತ್ಯುವಾದ ಸಪ್ತವಿಧಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು, ಹಿಂಕಾರ ಎಂಬುದು ಮೂರಕ್ಷರದ್ದು ; ಪ್ರಸ್ತಾವ ಎಂಬುದು ಮೂರಕ್ಷರದ್ದು. ಅದು ಸಮವಾಗಿದೆ.

ಹಿಂಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಸ್ತಾವವು ಸಮ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೪೦. ಮೃತ್ಯುರಾದಿತ್ಯಃ | ಅಹೋರಾತ್ರಾದಿಕಾಲೇನ ಜಗತಃ ಪ್ರಮಾಪಯಿತ್ಯತ್ವಾತ್ | ತಸ್ಯ ಅತಿತರಣಾಯ ಇದಂ ಸಾಮೋಪಾಸನಂ ಉಪದಿಶ್ಯತೇ | ಅಥ ಖಲು ಅನಂತರಮ್ ಆದಿತ್ಯಮೃತ್ಯುವಿಷಯಸಾಮೋಪಾಸನಸ್ಯ ಆತ್ಮ

1. 'ಆದಿತ್ಯಂ ಸಪ್ತವಿಧಂ ಸಾಮೋಪಾಸೀತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯು ಆದಿತ್ಯಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಸಾಮಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಸಮಾನವಾಗಿದೆಯಾದರೂ 'ಸಾಮ್ನ ಸಾಧು ಉಪಾಸನಂ' (೨-೧೦-೧), 'ಅಥ ಸಪ್ತವಿಧಸ್ಯ' (೨-೮-೧) ಎಂದು ಸಾಮೋಪಾಸನೆಯನ್ನೇ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಆದಿತ್ಯನೆಂದು ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದೇ ವಿವಕ್ಷಿತವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಬೇಕು. ಸಾಮವು ಕರ್ಮಾಂಗವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹಾಗಲ್ಲದ ಆದಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸೂ. ಭಾ. ೪-೧೦-೬ (ಭಾ. ಭಾ ೫೮೮) ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದೆ.

ಸಂಮಿತಂ ಸ್ವಾನಯನತುಲ್ಯತಯಾ ಸಂಮಿತಮ್^೧, ಪರಮಾತ್ಮತುಲ್ಯತಯಾ
ವಾ ಸಂಮಿತಮ್ ಅತಿಮೃತ್ಯು ಮೃತ್ಯುಜಯಹೇತುತ್ವಾತ್ | ಯಥಾ ಪ್ರಥಮೇ
ಅಧ್ಯಾಯೇ ಉದ್ಗೀಧಭಕ್ತಿನಾಮಾಕ್ಷರಾಣಿ ಉದ್ಗೀಧ ಇತಿ ಉಪಾಸ್ಯತ್ವೇನ
ಉಕ್ತಾನಿ ತಥಾ ಇಹ ಸಾನ್ನಃ ಸಪ್ತವಿಧಭಕ್ತಿನಾಮಾಕ್ಷರಾಣಿ ಸಮಾಹೃತ್ಯ
ತ್ರಿಭಿಃ ಸಮತಯಾ ಸಾಮತ್ವಂ ವರಿಕಲ್ಪ್ಯ ಉಪಾಸ್ಯತ್ವೇನ ಉಚ್ಯತೇ |
ತದಪಾಸನಂ ಮೃತ್ಯುಗೋಚರಾಕ್ಷರಸಂಖ್ಯಾಸಾಮಾನ್ಯೇನ ಮೃತ್ಯುಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ
ತದತಿರಿಕ್ತಾಕ್ಷರೇಣ ತಸ್ಯ ಆದಿತ್ಯಸ್ಯ ಮೃತ್ಯೋಃ ಅತಿಕ್ರಮಣಾಯೈವ
ಸಂಕ್ರಮಣಂ ಕಲ್ಪಯತಿ | ಅತಿಮೃತ್ಯು ಸಪ್ತವಿಧಂ ಸಾಮ ಉಪಾಸಿತ ಮೃತ್ಯುಮ್
ಅತಿಕ್ರಾಂತಮ್ ಅತಿರಿಕ್ತಾಕ್ಷರಸಂಖ್ಯಯಾ ಇತಿ ಅತಿಮೃತ್ಯು ಸಾಮ | ತಸ್ಯ
ಪ್ರಥಮಭಕ್ತಿನಾಮಾಕ್ಷರಾಣಿ ಹಿಂಕಾರಃ ಇತ್ಯತಃ^೨ ತ್ರ್ಯಕ್ಷರಂ ಭಕ್ತಿನಾಮ |
ಪ್ರಸ್ತಾವಃ ಇತಿ ಚ ಭಕ್ತೇಃ ತ್ರ್ಯಕ್ಷರಮೇವ ನಾಮ | ತತ್ ಪೂರ್ವೇಣ ಸಮಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮೃತ್ಯು ಎಂದರೆ ಆದಿತ್ಯನು. ಅಹೋರಾತ್ರವೇ ಮುಂತಾದ^೩ ಕಾಲದಿಂದ
ಜಗತ್ತನ್ನು ನಾಯಿಸುವದರಿಂದ (ಅವನು ಮೃತ್ಯುವು) ಅವನನ್ನು ದಾಟುವದಕ್ಕೆ
ಈ ಸಾಮೋಪಾಸನವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿರುತ್ತದೆ

ಇನ್ನು ಎಂದರೆ ಆದಿತ್ಯನೆಂಬ ಮೃತ್ಯುವಿನ ವಿಷಯದ ಸಾಮೋಪಾಸನೆ
(ಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ) ಬಳಿಕ^೪ ಆತ್ಮಸಂಮಿತವಾದ ತನ್ನ ಅವಯವಗಳು ಸಮಾನ
ವಾಗಿರುವದರಿಂದ^೫ ಸಂಮಿತವಾಗಿರುವ, ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಮವಾಗಿರು
ವದರಿಂದ^೬ (ಆತ್ಮ)ಸಂಮಿತವಾಗಿರುವ- ಅತಿಮೃತ್ಯುವಾದ, ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಗೆದ್ದು
ಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದರಿಂದ (ಅತಿಮೃತ್ಯುವೆನಿಸಿರುವ - ಹೇಗೆ
ಒಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ (೧-೩-೬ರಲ್ಲಿ) ಉದ್ಗೀಧ -ಎಂಬ ಉದ್ಗೀಧಭಕ್ತಿಯ

1. ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಮಿತಮ್ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಇದೆಯಾದರೂ ಇದು ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ
ವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ 'ಸಂಮಿತಮ್' ಎಂಬ ಪಾರವೇ ಸರಿ
ಯಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿವೇನೆ.

2. 'ಇತ್ಯೇತತ್' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಪಾಠವು ಮೇಲು.

3. ಅಹೋರಾತ್ರ, ಮಾಸ, ಅಯನ, ಸಂವತ್ಸರ- ಎಂಬ ಲೂಪದ ಎಂದರ್ಥ

4. ಹಿಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯ ಅದಿತ್ಯೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ ಬಳಿಕ.

5. ಹಿಂಕಾರ, ಪ್ರಸ್ತಾವ- ಇವೆರಡೂ ಮೂರಕ್ಷರವಾಗಿ ಸಮವಾಗಿವೆ; ಹೀಗೆ ಭಕ್ತಿಯ
ಅವಯವಗಳು ಸಮವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಆತ್ಮಸಂಮಿತವಾಯಿತು.

6. ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನವು ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಬಾಧಿಸಿ ಮುಮುಕ್ಷುವನ್ನು, ಮೃತ್ಯುವನ್ನು
ಮೀರಿಕೊಂಡು ಹೇಗೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಯೋ ಹಾಗೆ ಈ ಉಪಾಸನೆಯೂ ಅದಿತ್ಯಮೃತ್ಯುವನ್ನು
ಮೀರಿಕೊಂಡು ಮಾಡುವದರಿಂದ ಆತ್ಮಸಂಮಿತವು.

ನಾಮಾಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತೋ¹ ಹಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿ ಏಳು ವಿಧವಾದ ಭಕ್ತಿಗಳ ನಾಮಾಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು² (ಅವು) ಮೂರುಮೂರಾಗಿ ಸಮವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸಾಮವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅವುಗಳ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಮೃತ್ಯುವಿಷಯಕವಾದ ಅಕ್ಷರ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯವಿರುವದರಿಂದ ಆ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಪಡೆದು, ಅವಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ (ಸಂಖ್ಯೆಯ) ಅಕ್ಷರದಿಂದ ಆ ಆದಿತ್ಯನೆಂಬ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸಂಕ್ರಮಣವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿರುತ್ತದೆ.⁴ (ಹೀಗೆ) ಅತಿಮೃತ್ಯುವಾದ ಸಪ್ತವಿಧಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಕ್ಷರಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸುವದರಿಂದ ಸಾಮವು ಅತಿಮೃತ್ಯುವು.

ಆ (ಸಾಮದ) ಮೊದಲನೆಯ ಭಕ್ತಿಯ ನಾಮಾಕ್ಷರಗಳು ಹಿಂ, ಕಾ, ರ- ಎಂಬವು, ಆದ್ದರಿಂದ (ಈ) ಭಕ್ತಿಯ ನಾಮವು ಮೂರಕ್ಷರದ್ದು. ಪ್ರಸ್ತಾವ ಎಂಬ ಭಕ್ತಿಯ ನಾಮವೂ ಮೂರಕ್ಷರದ್ದೇ. ಅದು ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ ಸಮವು.

(ಉಪಾಸತ್ತು)

ಆದಿರಿತಿ ದ್ವ್ಯಕ್ಷರಂ ಪ್ರತಿಹಾರ ಇತಿ ಚತುರಕ್ಷರಂ ತತ್ ಇಹೈಕಂ ತತ್ಸಮಮ್ || ೨ ||

೨. ಆದಿ ಎಂಬುದು ಎರಡಕ್ಷರದ್ದು ; ಪ್ರತಿಹಾರ ಎಂಬುದು ನಾಲ್ಕಕ್ಷರದ್ದು. ಅದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು (ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು), ಅದು ಸಮವು.

ಆದಿಗೆ ಪ್ರತಿಹಾರವು ಸಮ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೪೧. ಆದಿಃ ಇತಿ ದ್ವ್ಯಕ್ಷರಮ್ | ಸಪ್ತವಿಧಸ್ಯ ಸಾಮ್ನಃ ಸಂಖ್ಯಾ ಪೂರಣಃ ಓಂಕಾರಃ ಆದಿರಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ | ಪ್ರತಿಹಾರಃ ಇತಿ ಚತುರಕ್ಷರಮ್ | ತತಃ ಇಹ ಏಕಮ್ ಅಕ್ಷರಮ್ ಅವಚ್ಛಿಧ್ಯ ಆದ್ಯಕ್ಷರಯೋಃ ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ಯತೇ | ತೇನ ತತ್ ಸಮಮೇವ ಭವತಿ ||

1. ನಾಮಾಕ್ಷರವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ನಾಮಿಯನ್ನೇ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದಂತೆ ಎಂದು ಆ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

2. ಒಂದರ ನಾಮಾಕ್ಷರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಕಡಿಮೆಯಿರುವದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆಯ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ತಂದು ಜೋಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ.

3. ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದೆಂಬುದು ಮೃತ್ಯುವಾದ ಆದಿತ್ಯನ ಸಂಖ್ಯೆ ; ಐದನೆಯ ಕಂಡಿಕೆಯ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ.

4. ಸಾಧನವಾದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆದಿ ಎಂಬುದು ಎರಡಕ್ಷರದ್ದು ; ಸಪ್ತವಿಧಸಾಮದ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಪೂರಣ ಮಾಡುವ^೧ ಓಂಕಾರವನ್ನು ಆದಿ ಎಂದಿದೆ. ಪ್ರತಿಹಾರವೆಂಬುದು ನಾಲ್ಕಕ್ಷರದ್ದು. ಅದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಒಂದು ಅಕ್ಷರವನ್ನು (ಕಿತ್ತು) ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆದಿಯ (ನಾಮದ) ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ಅದು (ಇದಕ್ಕೆ) ಸಮವೇ ಆಗುತ್ತದೆ.^೨

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಉದ್ಗೀಥ ಇತಿ ತ್ರೈಕ್ಷರಮುಪದ್ರವ ಇತಿ ಚತುರಕ್ಷರಂ ತ್ರಿಭಿ
ಸ್ತ್ರಿಭಿಃ ಸಮಂ ಭವತ್ಯಕ್ಷರಮತಿಶಿಷ್ಯತೇ ತ್ರೈಕ್ಷರಂ ತತ್
ಸಮಮ್ || ೩ ||

೩. ಉದ್ಗೀಥವೆಂಬುದು ಮೂರಕ್ಷರದ್ದು, ಉಪದ್ರವವೆಂಬುದು ನಾಲ್ಕಕ್ಷರದ್ದು. ಮೂರುಮೂರಾದರೆ ಸಮವಾಗುತ್ತದೆ. (ಒಂದು) ಅಕ್ಷರವುಳ್ಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದು ಮೂರಕ್ಷರದ್ದು, ಅದು ಸಮ(ವಾಗುವದು).

ಉದ್ಗೀಥವು ಉಪದ್ರವಕ್ಕೆ ಸಮ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೪೨. ಉದ್ಗೀಥಃ ಇತಿ ತ್ರೈಕ್ಷರಮ್ | ಉಪದ್ರವಃ ಇತಿ ಚತುರಕ್ಷರಮ್ | ತ್ರಿಭಿಸ್ತ್ರಿಭಿಃ ಸಮಂ ಭವತಿ | ಅಕ್ಷರಮ್ ಅತಿಶಿಷ್ಯತೇ ಅತಿರಿಚ್ಯತೇ | ತೇನ ವೈಷಮ್ಯೇ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಸಾಮ್ನಃ ಸಮತ್ವಕರಣಾಯ ಆಹ | ತದೇಕಮಪಿ ಸತ್ ಅಕ್ಷರಮ್ ಇತಿ ತ್ರೈಕ್ಷರಮೇವ ಭವತಿ | ಅತಃ ತತ್ ಸಮಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಉದ್ಗೀಥವೆಂಬುದು ಮೂರಕ್ಷರದ್ದು, ಉಪದ್ರವ ಎಂಬುದು ನಾಲ್ಕಕ್ಷರದ್ದು. ಮೂರುಮೂರಾದರೆ^೩ ಸಮವಾಗುತ್ತದೆ. (ಒಂದು) ಅಕ್ಷರವು ಉಳಿದಿರುತ್ತದೆ.

1. ಓಂಕಾರವು ಗಾನಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯದೆಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ, ಭಕ್ತಿಗಳು ಏಳೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುವಾಗ ಉಪದ್ರವ, ಓಂಕಾರ ಇವೂ ಬೇಕಾಗುವವು. ಏಳೆಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡುವ ಓಂಕಾರಕ್ಕೆ ಆದಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

೨. ಆದಿ, ಪ್ರತಿಹಾರ - ಎಂದಿರುವಲ್ಲಿ ಆದಿಪ್ರ, ತಿಹಾರ - ಎಂದು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಒಂದು ಭಕ್ತಿಯು ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಸಮವೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

3. ಉದ್ಗೀಥ, ಉಪದ್ರ - ಹೀಗೆ ಮೂರುಮೂರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ವೈಷಮ್ಯವು ಬಂದೊದಗಲಾಗಿ ಸಮತ್ವಕ್ಕಾಗಿ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅದು ಒಂದೇ ಆದರೂ ಅಕ್ಷರಮಾ ಎಂಬ (ಅದರ ಹೆಸರು) ಮೂರಕ್ಷರದ್ದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.¹ ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಸಮವು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ನಿಧನಮಿತಿ ತ್ರ್ಯಕ್ಷರಂ ತತ್ಸಮಮೇವ ಭವತಿ ತಾನಿ ಹ ವಾ
ಏತಾನಿ ದ್ವಾವಿಂಶತಿರಕ್ಷರಾಣಿ || ೪ ||

೪. ನಿಧನವೆಂಬುದು ಮೂರಕ್ಷರದ್ದು ; ಅದು ಸಮವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಆ ಇವು ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡಕ್ಷರಗಳು.

ನಿಧನವೂ ವೇರಿದರೆ ನಾಮಾಕ್ಷರಗಳು ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೪೩. ನಿಧನಮಿತಿ ತ್ರ್ಯಕ್ಷರಂ ತತ್ ಸಮಮೇವ ಭವತಿ | ಏವಮಾ ತ್ರ್ಯಕ್ಷರಸಮತಯಾ ಸಾಮತ್ವಂ ಸಂಪಾದ್ಯ ಯಥಾಪ್ರಾಪ್ತಾಯೇವ ಅಕ್ಷರಾಣಿ ಸಂಖ್ಯಾಯಂತೇ | ತಾನಿ ಹ ವಾ ಏತಾನಿ ಸಪ್ತಭಕ್ತಿನಾಮಾಕ್ಷರಾಣಿ ದ್ವಾವಿಂಶತಿಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ನಿಧನವೆಂಬುದು ಮೂರಕ್ಷರದ್ದು, ಅದು ಸಮವಾಗಿಯೇ ಇದೆ.² ಹೀಗೆ ಮೂರಕ್ಷರದ ಸಮತೆಯಿಂದ ಸಾಮತ್ವವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆಮಾಡಿ³ ಯಥಾಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನೇ (ಶ್ರುತಿಯು) ಎಣಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆ ಈ ಏಳು ಭಕ್ತಿಗಳ ನಾಮಾಕ್ಷರಗಳು ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು.⁴

1. ವ ಎಂಬ ಉಳಿದ ಅಕ್ಷರವು ಒಂದೇ ಆದರೂ ಅದರ ಅಕ್ಷರವೆಂಬ ನಾಮದಲ್ಲಿ ಮೂರಕ್ಷರಗಳಿರುವದರಿಂದ ಅದೂ ಸಮವೇ.

2. ಮೂರಕ್ಷರವೇ ಅದರಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಅದು ಸಮವೇ.

3. ಮೂರುಮೂರಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದರೆ ಅಕ್ಷರಗಳು ಸಮವಾಗುವದರಿಂದ ಇದು ಸಾಮವು ಎಂದು ಸಮತ್ವದಿಂದ ಸಾಮತ್ವವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆಮಾಡಿ ಎಂದರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರ- ಎಂಬ ಮೂರಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಭಕ್ತ್ಯಕ್ಷರಗಳು ಸಮವಾಗುವವು.

4. ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನೇ ಎಣಿಸಿದರೆ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡಾಗುವವು; ಇಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರ ಎಂದು ಮೂರನ್ನು ಎಣಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ವ ಎಂಬುದನ್ನು ಒಂದೇ ಅಕ್ಷರವಾಗಿ ಎಣಿಸಿದೆ. ಯಥಾ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣಕ್ಕೆ ಇದ್ದಂತೆಯೇ ಕಾಣುವ (ಅಕ್ಷರಗಳು) ಎಂದರ್ಥ.

ಉಪಾಸನೆಗೆ ಅತಿಮೃತ್ಯುಪ್ರಾಪ್ತಿಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಏಕವಿಗ್ಂಶತ್ಯಾದಿತ್ಯಾದಿತ್ಯನಾಪ್ನೋತ್ಕೇಕವಿಗ್ಂಶೋ ನಾ
ಇತೋಃಸಾನಾದಿತ್ಯೋ ದ್ವಾವಿಗ್ಂಶೇನ ಪರಮಾದಿತ್ಯಾಜ್ಜಯತಿ
ತನ್ನಾಕಂ ತದ್ವಿಶೋಕಮ್ || ೫ ||

೫. ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ;
ಇಲ್ಲಿಂದ ಆ ಆದಿತ್ಯನು ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯವನಷ್ಟೆ? ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡ
ನೆಯದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನಿಂದಾಚೆಗಿರುವ (ಲೋಕವನ್ನು) ಗೆದ್ದುಕೊಳ್ಳು
ತ್ತಾನೆ. ಅದೇ ನಾಕವು, ಅದೇ ವಿಶೋಕವು.

ಅತಿಮೃತ್ಯುವಾಸನೆಯ ಫಲವು, ಅತಿಮೃತ್ಯುವ್ರಾಪ್ತಿಯೇ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೪೪. ತತ್ರ ಏಕವಿಂಶತ್ಯಕ್ಷರಸಂಖ್ಯಯಾ ಆದಿತ್ಯಮ್ ಆಪ್ನೋತಿ
ಮೃತ್ಯುಮ್ | ಯಸ್ಮಾತ್ ಏಕವಿಂಶ ಇತಃ ಅಸ್ಮಾಲ್ಲೋಕಾತ್ ಅಸೌ ಆದಿತ್ಯಃ
ಸಂಖ್ಯಯಾ | “ದ್ವಾದಶ ಮಾಸಾಃ ಪಞ್ಚಾರ್ಥವಸ್ತ್ರಯ ಇಮೇ ಲೋಕಾ ಅಸಾ
ವಾದಿತ್ಯ ಏಕವಿಗ್ಂಶಃ” (ಐ. ಬ್ರಾ. ೪-೫, ತಾಂ. ಬ್ರಾ. ೧೦-೧-೧೦) ಇತಿ
ಶ್ರುತೇಃ | ಅತಿಶಿಷ್ಟೇನ ದ್ವಾವಿಂಶೇನ ಅಕ್ಷರೇಣ ಪರಂ ಮೃತ್ಯೋಃ ಆದಿತ್ಯಾತ್
ಜಯತಿ ಆಪ್ನೋತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯಚ್ಚ ತದಾದಿತ್ಯಾತ್ ಪರಂ ಕಿಂ ತತ್ ?
ನಾಕಮ್ | ಕಮ್ ಇತಿ ಸುಖಮ್ | ತಸ್ಯ ಪ್ರತಿಷೇಧಃ ಅಕಮ್ | ತನ್ನ ಭವತೀತಿ
ನಾಕಮ್ | ಕಮೇವ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಮೃತ್ಯುವಿಷಯತ್ವಾತ್ ದುಃಖಸ್ಯ | ವಿಶೋಕಂ
ಚ ತತ್ ವಿಗತಶೋಕಮ್ | ಮಾನಸದುಃಖರಹಿತಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತತ್ ಆಪ್ನೋತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದೆಂಬ ಅಕ್ಷರಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಆದಿತ್ಯನೆಂಬ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು
ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಆದಿತ್ಯನು ಇಲ್ಲಿಂದ, ಈ ಲೋಕದಿಂದ,
ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯವನಷ್ಟೆ? ಏಕೆಂದರೆ “ಹನ್ನೆರಡು ತಿಂಗಳುಗಳು,
ಐದು ಋತುಗಳು”, ಈ ಲೋಕಗಳು ಮೂರು, ಆ ಆದಿತ್ಯನು ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯ
ವನು” (ಐ. ಬ್ರಾ. ೪-೫, ತಾಂ. ಬ್ರಾ. ೧೦-೧-೧೦) ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಿದೆ.

1. ೨×೭=೧೪ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯಾಕ್ಷರಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ.

2. ಹೇಮಂತಶಿರಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಎಂದು ಎಣಿಸಿದರೆ ಐದು ಋತುಗಳಾಗುವವು.

ಉಳಿಯುವ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ಅಕ್ಷರದಿಂದ ಮೃತ್ಯುವಾದ ಆದಿತ್ಯನಿಗಿಂತ ಆಚಿನ (ಲೋಕ)ವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ -ಎಂದರ್ಥ.

ಆದಿತ್ಯನಿಂದಾಚೆಗೆ ಇರುವದಲ್ಲ, ಅದು ಯಾವದು? ಎಂದರೆ ನಾಕವು. ಕ- ಎಂದರೆ ಸುಖವು, ಅದಲ್ಲದ್ದು ಅಕ, ಆ (ಅಕ)ವಲ್ಲದ್ದು ನಾಕವು ಕವೇ, ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ದುಃಖವು ಮೃತ್ಯುವಿಷಯವಾದದ್ದು.¹ ಆ (ಲೋಕವು) ವಿಲೋಕವೂ (ಆಗಿದೆ), ಲೋಕವಿಲ್ಲದ್ದು, ಮಾನಸದುಃಖವಿಲ್ಲದ್ದು ಎಂದರ್ಥ.² ಅದನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದು (ಅಭಿಪ್ರಾಯ).

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಆಪ್ನೋತಿ ಹಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಜಯಂ ಪರೋ ಹಾಸ್ಯಾದಿತ್ಯಜಯಾ
ಜ್ವಯೋ ಭವತಿ ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್ನಾತ್ಮಸಂಮಿತಮತಿ
ಮೃತ್ಯು ಸಸ್ತವಿಧಗಂ ಸಾನೋಪಾಸ್ತೇ ಸಾನೋಪಾಸ್ತೇ || ೬ ||

೬. ಯಾವನು ಇದನ್ನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ಆತ್ಮಸಂಮಿತವಾದ ಅತಿಮೃತ್ಯುವಾದ ಸಸ್ತವಿಧಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ, ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ (ಅವನು) ಆದಿತ್ಯನ ಜಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು, ಆದಿತ್ಯಜಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜಯವು ಇವನಿಗಾಗುವದು.

ಒ ಟ್ಪ ಥ ಫ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೪೫. ಉಕ್ತಸ್ಯೈವ ಪಿಣ್ವಿತಾರ್ಥಮಾಹ | ಏಕವಿಂಶತಿಸಂಖ್ಯೆಯಾ ಆದಿತ್ಯಸ್ಯ ಜಯಮಾಪ್ನೋತಿ | ಪರೋ ಹ ಅಸ್ಯ ಏವಂವಿದಃ ಆದಿತ್ಯಜಯಾತ್ ಮೃತ್ಯುಗೋಚರಾತ್ ಪರೋ ಜಯೋ ಭವತಿ | ದ್ವಾವಿಂಶತ್ಯಕ್ಷರಸಂಖ್ಯೆಯಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಇತ್ಯಾದ್ಯುಕ್ತಾರ್ಥಮ್ | ತಸ್ಯ ಏತತ್ ಯಥೋಕ್ತಂ ಫಲಮಿತಿ | ದ್ವಿರಭ್ಯಾಸಃ ಸಾಸ್ತವಿಧ್ಯಸಮಾಪ್ತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಮೇಲೆ) ಹೇಳಿರುವದಕ್ಕೇ ಒಟ್ಟರ್ಥವನ್ನು (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ: ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದೆಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಆದಿತ್ಯನ ಜಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆಂದು

1. ಈ ಆದಿತ್ಯನ ಅಹೋರಾತ್ರಗಳಿಂದ ಜನರಿಗೆ ದುಃಖವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.
2. ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವು.
3. 'ಜಯಮನು' ಎಂಬ ವಾ|| ಪಾಠಕ್ಕಿಂತ ಈ ಅ|| ಪಾಠವೇ ಮೇಲು.

ಅರಿತಿರುವನನಿಗೆ ವೃತ್ಯುಗೋಚರವಾದ ಆದಿತ್ಯಜಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜಯವೂ ಆಗುತ್ತದೆ, ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡೆಂಬ ಅಕ್ಷರಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ (ಇದಾಗುತ್ತದೆ) ಎಂದರ್ಥ. (ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್) 'ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ' ಮುಂತಾದದ್ದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದರ್ಥವೇ, (ಯಾವನು ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ) ಅವನಿಗೆ ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಫಲವು (ಆಗುವದು ಎಂದರ್ಥ). ಸಾಮೋಪಾಸ್ತೇ (ಎಂಬ) ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯು ಸಪ್ತವಿಧ(ಸಾಮೋಪಾಸನೆಯ) ಸಮಾಪ್ತಿಗಾಗಿ (ಬಂದಿದೆ)

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಗಾಯತ್ರಾದಿಸಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆಗಳು)

ಗಾಯತ್ರಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಮನೋ ಹಿಂಕಾರೋ ವಾಕ್ ಪ್ರಸ್ತಾವತ್ಯಕ್ಷುರುದ್ಧೀಃ
ಶ್ರೋತ್ರಂ ಪ್ರತಿಹಾರಃ ಪ್ರಾಣೋ ನಿಧನಮೇತದ್ ಗಾಯತ್ರಂ
ಪ್ರಾಣೇಷು ಪ್ರೋತಮ್ || ೧ ||

೧. ಮನಸ್ಸು ಹಿಂಕಾರವು, ವಾಕ್ಯ ಪ್ರಸ್ತಾವವು, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಉದ್ಧೀಧವು, ಶ್ರೋತ್ರವು ಪ್ರತಿಹಾರವು, ಪ್ರಾಣವು ನಿಧನವು. ಈ ಗಾಯತ್ರವು ಪ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತ(ವಾಗಿರುತ್ತದೆ).

ಈಗ ಹೇಳಲಿರುವ ಸಾಮೋಪಾಸನೆಗಳ ವಿಶೇಷ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೪೬. ವಿನಾ ನಾಮಗ್ರಹಣಂ ಪಚ್ಚಾವಿಧಸ್ಯ ಸಪ್ತವಿಧಸ್ಯ ಚ ಸಾಮ್ನಃ ಉಪಾಸನಮ್ ಉಕ್ತಮ್ | ಅಥ ಇದಾನೀಂ ಗಾಯತ್ರಾದಿನಾಮಗ್ರಹಣಪೂರ್ವಕಂ ವಿಶಿಷ್ಟಫಲಾನಿ ಸಾಮೋಪಾಸನಾಂತರಾಣಿ ಉಚ್ಯಂತೇ | ಯಥಾಕ್ರಮಂ ಗಾಯತ್ರಾದೀನಾಂ ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗಃ ತಥೈವ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಸಾಮದ) ಹೆಸರನ್ನೆತ್ತಿ ಹೇಳದೆ ಐದು ಬಗೆಯ ಮತ್ತು ಏಳು ಬಗೆಯ ಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಈಗ ಗಾಯತ್ರವೇ

ಮುಂತಾದ ಹೆಸರನ್ನೆತ್ತಿ ಆಯಾ ಫಲವುಳ್ಳ ಬೇರೆಯ ಸಾವೋಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗಾಯತ್ರವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕ್ರಮ ದಿಂದ ಪ್ರಯೋಗವಾಗುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ (ಈ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುವದು).

ಗಾಯತ್ರಸಾಮದ ಭಕ್ತಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೪೭. ಮನೋ ಹಿಂಕಾರಃ | ಮನಸಃ ಸರ್ವಕರಣವೃತ್ತೀನಾಂ ಪ್ರಾಧ ಮ್ಯತ್ | ತದಾನನ್ತರ್ಯಾತ್ ವಾಕ್ ಪ್ರಸ್ತಾವಃ | ಚಕ್ಷುರುದ್ಗ್ರೀಧಃ | ಶ್ರೃಷ್ಯಾತ್ | ಶ್ರೋತ್ರಂ ಪ್ರತಿಹಾರಃ | ಪ್ರತಿಹೃತತ್ವಾತ್ | ವ್ರಾಣೋ ನಿಧನಮ್ | ಯಥೋಕ್ತಾನಾಂ ಪ್ರಾಣೇ ನಿಧನಾತ್ ಸ್ವಾಪಕಾಲೇ | ಏತದ್ ಗಾಯತ್ರಂ ಸಾಮ ವ್ರಾಣೇಷು ಪ್ರೋತಮ್ | ಗಾಯತ್ರಾಃ ಪ್ರಾಣಸಂಸ್ತುತತ್ವಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮನಸ್ಸು ಹಿಂಕಾರವು, ಏಕೆಂದರೆ ಮನಸ್ಸು ಕರಣವೃತ್ತಿಗಳಿಗಿಲ್ಲ ಮೊದಲ ನೆಯದಾಗಿದೆ. ಇದಾದ ಬಳಿಕ ಬರುವದರಿಂದ ವಾಕ್ಯ ಪ್ರಸ್ತಾವವು, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಉದ್ಗ್ರೀಧವು, ಏಕೆಂದರೆ (ಅದು) ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು. ಶ್ರೋತ್ರವು ಪ್ರತಿಹಾರವು, ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಹೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.^೨ ವ್ರಾಣವು ನಿಧನವು, ಏಕೆಂದರೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಾಣಗಳು ನಿಧ್ರೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಮುಖ್ಯ)ವ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಇಡಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.^೩

ಈ ಗಾಯತ್ರಸಾಮವು ವ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ^೪, ಏಕೆಂದರೆ ಗಾಯತ್ರಿಯನ್ನು ವ್ರಾಣ(ವೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ) ಹೊಗಳಿದೆ.^೫

ಗಾಯತ್ರೋಪಾಸನದ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಏವಮೇತದ್ಗಾಯತ್ರಂ ಪ್ರಾಣೇಷು ಪ್ರೋತಂ ನೇದ
ಪ್ರಾಣೇ ಭವತಿ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋಗ್ ಜೀವತಿ ಮಹಾನ್

1 ಆ ಕ್ರಮದಿಂದಲೇ ಅವುಗಳ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

2. ಹಿಂದೆ ೨-೭-೧ರ ಭಾಷ್ಯ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೨೮)ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಹೃತಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮಾಡಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೂ ಅದರ ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನೂ ನೋಡಿ.

3. ಪ್ರಾಣಂ ತರ್ಹಿ ವಾಗಪ್ರೇತಿ (ಶತ ಬ್ರಾ. ೧೦-೩-೩-೬) ಮುಂತಾದ ಶ್ರುತಿಯೂ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ೪-೩-೩ರಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರುತಿಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣ.

4. ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ

5. 'ವ್ರಾಣೋ ವೈ ಗಾಯತ್ರೀ' ಎಂಬ (?) ಶ್ರುತಿಯು ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣ ಅ||೧|| ತಾಂ.ಬ್ರಾ. ೧೬-೧೬-೭ ಮತ್ತು ೧೯-೫-೧-ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಣೋ ಗಾಯತ್ರೀ' ಎಂದಿದೆ.

**ಪ್ರಜಯಾ ಪಶುಭಿರ್ಭವತಿ ಮಹಾನ್ ಕೀರ್ತ್ಯಾ ಮಹಾಮನಾಃ
ಸ್ಯಾತ್ ತದ್ ವ್ರತಮ್ || ೨ ||**

೨. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದಿರುತ್ತಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತವಾಗಿರುವ ಈ ಗಾಯತ್ರವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ ಅವನು ಪ್ರಾಣಿಯಾಗಿರುವನು, ಆಯುಸ್ಸೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೊಂದುವನು, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಾಳುತ್ತಾನೆ, ಪ್ರಜೆಯಿಂದಲೂ ಪಶುಗಳಿಂದಲೂ ದೊಡ್ಡವನಾಗುವನು, ಕೀರ್ತಿಯಿಂದಲೂ ದೊಡ್ಡವನಾಗಿರುವನು. ಮಹಾಮನಸ್ಕನಾಗಿರಬೇಕು ; ಇದು ವ್ರತವು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೪೮ ಸಯ ಏವಮ್ ಏತದ್ ಗಾಯತ್ರಂ ಪ್ರಾಣೇಷು ಪ್ರೋತಂ ವೇದಪ್ರಾಣೇ ಭವತಿ | ಅವಿಕಲಕರಣೋ ಭವತಿ ಇತ್ಯೇತತ್ | ಸರ್ವಮ್ ಆಯುಃ ಏತಿ | “ಶತಂ ವರ್ಷಾಣಿ ಸರ್ವಮಾಯುಃ ಪುರುಷಸ್ಯ” (?) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ಜ್ಯೋಕ್ ಉಜ್ವಲಃ ಸನ್ ಜೀವತಿ | ಮಹಾನ್ ಭವತಿ ಪ್ರಜಾದಿಭಿಃ | ಮಹಾಂಶ್ಚ ಕೀರ್ತ್ಯಾ | ಗಾಯತ್ರೋಪಾಸಕಸ್ಯ ಏತತ್ ವ್ರತಂ ಭವತಿ ಯತ್ ಮಹಾಮನಸ್ವಮ್¹ | ಅಕ್ಷುದ್ರಚಿತ್ತಃ ಸ್ಯಾತ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವನು ಹೀಗೆ ಈ ಗಾಯತ್ರವು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತವಾಗಿರುವದೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ ಅವನು ಪ್ರಾಣಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ, ನ್ಯೂನತೆಯಿಲ್ಲದ ಕರಣಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಎಲ್ಲಾ ಆಯುಸ್ಸನ್ನೂ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ, ‘ನೂರು ವರ್ಷಗಳೇ ಪುರುಷನ ಒಟ್ಟು ಆಯುಸ್ಸು’ (?)² ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಿರುವದರಿಂದ (ಅಷ್ಟನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ). ಚೆನ್ನಾಗಿ ಎಂದರೆ ಉಜ್ವಲವಾಗಿ³ ಬಾಳುತ್ತಾನೆ, ಪ್ರಜಾದಿಗಳಿಂದ ದೊಡ್ಡವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ, ಕೀರ್ತಿಯಿಂದಲೂ ದೊಡ್ಡವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ಗಾಯತ್ರೋಪಾಸಕನಿಗೆ⁴ ‘ಮಹಾಮನನಾಗಿರಬೇಕು’ ಎಂಬುದು ವ್ರತವು. ಅಕ್ಷುದ್ರಚಿತ್ತನಾಗಿರಬಾರದು ಎಂದು ಅರ್ಥ.

1 ‘ಮಹಾಮನಾಸ್ತ್ವುಪ್ರಚಿತ್ತಃ’ ಎಂದು ಅ|| ಪಾಠ. ವಾ|| ಪಾ||ದಲ್ಲಿ ತುಲಬ್ಧವಿವೇಕಪಾಠವಿಲ್ಲ. ನಾವು ಒಪ್ಪಿರುವ ಪಾಠಕ್ಕೂ ಅಧಾರವಿದೆ.

2 ‘ಶತಾಯುರ್ವ್ಯ ಪುರುಷಃ’ ಇತಿ ಶ್ರುತೀರಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ ಎಂದು ಟೀಕೆ.

3. ತನಗೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೂ ಉಪಕಾರಸಮರ್ಥನಾಗಿರುವವೇ ಉಜ್ವಲವ್ರತವು. ಅ.ಗಿ.

4. ಗಾಯತ್ರಸಾಮದ ಹಿಂಕಾರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮನಃಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಚಿಂತಿಸುವವೇ ಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ ಹೀಗೆಯೇ ಮುಂದೆಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಗಾಯತ್ರಾದಿಸಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆಗಳು)

ರಥಂತರಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಭಿಮುನ್ಘತಿಸ ಹಿಂಕಾರೋ ಧೂಮೋ ಜಾಯತೇ ಸ ಪ್ರಸ್ತಾವೋ
ಜ್ವಲತಿ ಸ ಉದ್ಗೀರ್ಥೋಽಜ್ಞಾರಾ ಭವಂತಿ ಸ ಪ್ರತಿಹಾರ ಉಪ
ಶಾಮ್ಯತಿ ತನ್ನಿಧನಗ್ಂ ಸಗಂಶಾಮ್ಯತಿ ತನ್ನಿಧನಮೇತ
ದ್ರಥಂತರಮಗ್ನಾ ಪ್ರೋತಮ್ || ೧ ||

೧. ಕಡೆಯುತ್ತಾರಲ್ಲ, ಅದು ಹಿಂಕಾರವು ; ಹೊಗೆ
ಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಪ್ರಸ್ತಾವವು ; ಉರಿಯುತ್ತದೆಯಲ್ಲ,
ಅದು ಉದ್ಗೀರ್ಧವು ; ಕೆಂಡಗಳಾಗುತ್ತವೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಪ್ರತಿಹಾರವು ;
ಒಂದಿಷ್ಟು ಆರುವದಲ್ಲ, ಅದು ನಿಧನವು ; ಪೂರ ಆರುವದಲ್ಲ, ಅದು
ನಿಧನವು. ಈ ರಥಂತರವು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತವಾಗಿದೆ.

ರಥಂತರಸಾಮದ ಭಕ್ತಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೪೯. ಅಭಿಮುನ್ಘತಿಸ ಹಿಂಕಾರಃ | ಪ್ರಾಥಮ್ಯಾತ್ | ಅಗ್ನೀರ್ಧೂಮೋ
ಜಾಯತೇ ಸ ಪ್ರಸ್ತಾವಃ | ಅನಂತರ್ಯಾತ್ | ಜ್ವಲತಿ ಸ ಉದ್ಗೀರ್ಥಃ | ಹವಿಃ
ಸಂಬನ್ಧಾತ್ ಶ್ರೈಷ್ಠ್ಯಂ ಜ್ವಲನಸ್ಯ | ಅಜ್ಞಾರಾ ಭವಂತಿ ಸ ಪ್ರತಿಹಾರಃ |
ಅಜ್ಞಾರಾಣಾಂ ಪ್ರತಿಹೃತತ್ವಾತ್ | ಉಪಶಮಃ ಸಾವಶೇಷತ್ವಾತ್ ಅಗ್ನೇಃ,
ಸಂಶಮಃ ನಿಃಶೇಷೋಪಶಮಃ | ಸಮಾಸ್ತಿಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ ನಿಧನಮ್ | ಏತದಾ
ರಥಂತರಮ್ ಆಗ್ನಾ ಪ್ರೋತಮ್ | ಮನ್ದನೇ ಹಿ ಅಗ್ನಿರ್ಗೀಯತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಕಡೆಯುತ್ತಾನಲ್ಲ¹, ಅದು ಹಿಂಕಾರವು ; ಏಕೆಂದರೆ ಮೊದಲನೆಯ
ದಾಗಿದೆ. ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಹೊಗೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಪ್ರಸ್ತಾವವು ,

1. ಸಮಗ್ರಪ್ರಾಣಗಳಿದ್ದವನೇ ಮಂಥನಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥನಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣದೃಷ್ಟಿಯಾದ
ಬಳಿಕ ಈ ಮಂಥನಾದಿ ದೃಷ್ಟಿಯ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ ಅ.ಗಿ.

ಏಕೆಂದರೆ (ಅದು ಪ್ರಸ್ತಾವದಂತೆ) ಆಮೇಲೆ (ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ). ದೊತ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಉದ್ಗೀಧವು ; ಹವಿಸ್ಸಿನ ಸಂಬಂಧವಿರುವದರಿಂದ* ಉರಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವ(ವಿದೆ). ಕೆಂಡಗಳಾಗುವದಲ್ಲ, ಅದು ವ್ರತೀಹಾರವು , ಏಕೆಂದರೆ ಕೆಂಡಗಳು ಪ್ರತಿಹೃತವಾಗುತ್ತವೆ* ಉಪಶಮ ಎಂದರೆ ಕೆಂಡವು (ಒಂದಿಷ್ಟು) ಉಳಿದು ಕೊಂಡಿರುವಂತೆ (ಆರಿರುವದು) , ಸಂಶಮನೆಂದರೆ (ಸ್ವಲ್ಪವೂ) ಉಳಿಯದಂತೆ ಆರಿಬಿಡುವದು , ಸಮಾಪ್ತಿ ಎಂಬ ಹೋಲಿಕೆಯಿಂದ (ಆರುವದು) ನಿಧನವು.

ಈ ರಥಂತರ(ಸಾಮ)ವು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತವಾಗಿರುತ್ತದೆ , ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಮಧನಮಾಡುವಾಗ (ಅದನ್ನು) ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾರಲ್ಲವೆ *?

ರಥಂತರೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಸ ಯ ಏವನೇತದ್ ರಥಂತರಮಗ್ನೌ ಪ್ರೋತಂ ನೇದ ಬ್ರಹ್ಮ ವರ್ಚಸ್ಯನ್ನಾದೋ ಭವತಿ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋಗ್ವೀವತಿ ಮಹಾನ್ ಪ್ರಜಯಾ ಪಶುಭಿರ್ಭವತಿ ಮಹಾನ್ ಕೀರ್ತಾನ್ ಪ್ರತ್ಯಜ್ಞಗ್ನಿಮಾಚಾಮೇನ್ನ ನಿಷ್ಕೀವೇತ್ ತದ್ವ್ರತಮ್ || ೨ ||

೨. ಯಾವನು ಈ ರಥಂತರವು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಿಯೂ ಅನ್ನಾದನೂ ಆಗಿರುವನು. ಆಯುಸ್ಸೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಾಳುವನು ; ಪ್ರಜೆಯಿಂದಲೂ ಪಶುಗಳಿಂದಲೂ ದೊಡ್ಡವನಾಗಿರುವನು, ಕೀರ್ತಿಯಿಂದಲೂ ದೊಡ್ಡವನಾಗುವನು. ಅಗ್ನಿಯ ಮುಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಆಚಮನಮಾಡಬಾರದು, ಉಗುಳಬಾರದು , ಅದು ವ್ರತವು.

(ಭಾಷ್ಯ)

ಗಂ ಸ ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವವತ್ | ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೀ ವೃತ್ತಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ನಿಮಿತ್ತಂ ತೇಜೋ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಮ್ | ತೇಜಸ್ತು ಕೇವಲಂ ತ್ವಿಡ್ಭಾವಃ | ಅನ್ನಾದೋ ದೀಪ್ತಾಗ್ನಿಃ | ನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ ಅಗ್ನೀರಭಿಮುಖಃ ನ ಆಚಾಮೇತ್, ನ ಭಕ್ಷಯೇತ್ ಕಿಂಚಿತ್ | ನ ನಿಷ್ಕೀವೇತ್ ಶ್ಲೇಷ್ಮನಿರಸನಂ ಚ ನ ಕುರ್ವಾತ್ | ತದ್ ವ್ರತಮ್ ||

1. ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಉರಿಯುವಾಗ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ.

2. ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

3. ಮಧನಮಾಡುವಾಗ ಉದ್ಗಾತೃಗಳು ಈ ಸಾಮವನ್ನು ೮ ಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

“ಯಾವನು .” ಮುಂತಾದ (ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೋ ಎಂಬವರೆಗಿನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ) ಹಿಂದಿನಂತೆ (ಅರ್ಥ) ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಿ(ಯಾಗುತ್ತಾನೆ) ಹಿಂದೆ ಆಗಿರುವ ಅಧ್ಯಯನನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಬಂದಿರುವ ತೇಜಸ್ಸು ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸವು, ತೇಜಸ್ಸೆಂದರೋ (ಬರಿಯ ಚರ್ಮ) ಕಾಂತಿಯು. ಅನ್ನಾದನು ಎಂದರೆ ದೀಪ್ತಾಗ್ನಿಯು. ಅಗ್ನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಂಚವಾಗಿ ಎಂದರೆ ಅದರ ಎದುರಿಗೆ ಆಚಮಾನಮಾಡಬಾರದು, ಏನನ್ನೂ ತಿನ್ನಬಾರದು, ಉಗುಳಬಾರದು, ಶ್ಲೇಷ್ಮವನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಲೂ ಬಾರದು. ಅದು (ಈ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ) ವ್ರತವು.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಗಾಯತ್ರಾದಿಸಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆಗಳು)

ವಾಮದೇವಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಉಪಮನ್ವ್ರಯತೇ ಸ ಹಿಂಕಾರೋ ಜ್ಞಪಯತೇ ಸ ಪ್ರಸ್ತಾವಃ |
 ಸ್ತ್ರಿಯಾ ಸಹ ಶೇತೇ ಸ ಉದ್ಗೀಥಃ ಪ್ರತಿ ಸ್ತ್ರೀಂ ಸಹ ಶೇತೇ ಸ
 ಪ್ರತಿಹಾರಃ ಕಾಲಂ ಗಚ್ಛತಿ ತನ್ನಿಧನಂ ಪಾರಂ ಗಚ್ಛತಿ ತನ್ನಿಧನ
 ಮೇತದ್ವಾಮದೇವ್ಯಂ ಮಿಥುನೇ ಪ್ರೋತಮ್ || ೧ ||

೧. ಕರೆಯುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅದು ಹಿಂಕಾರವು ; ತಿಳಿಸುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅದು ಪ್ರಸ್ತಾವವು ; ಸ್ತ್ರೀಯೊಡನೆ ಮಲಗುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅದು ಉದ್ಗೀಥವು ; ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮಲಗುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅದು ಪ್ರತಿಹಾರವು, ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಗಮನಮಾಡುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅದು ನಿಧನವು ; ಪಾರವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅದು ನಿಧನವು. ಈ ವಾಮದೇವ್ಯವು, ಮಿಥುನದಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವಾಮದೇವಸಾಮದ ಭಕ್ತಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೫೧. ಉಪಮನ್ವ್ರಯತೇ ಸುಕೇತಂ ಕರೋತಿ | ಪ್ರಾಧಮ್ಯಾತ್ ಸ ಹಿಂಕಾರಃ | ಜ್ಞಪಯತೇ ತೋಷಯತಿ ಸ ಪ್ರಸ್ತಾವಃ | ಸಹಶಯನಮ್ ಏಕ

ಪರ್ಯಾಜ್ಯಗಮನಮ್, ಸ ಉದ್ಗೀರ್ಥಃ | ಶ್ರೈಷ್ಯಾತ್ | ಪ್ರತಿ ಸ್ತ್ರೀಂ ಶಯನಂ
ಸ್ತ್ರಿಯಾ ಅಭಿಮುಖೀಭಾವಃ | ಸ ಪ್ರತಿಹಾರಃ | ಕಾಲಂ ಗಚ್ಛತಿ ಮೈಥುನೇನ |
ಪಾರಂ ಸಮಾಪ್ತಿಂ ಗಚ್ಛತಿ | ತನ್ನಿಧನಮ್ | ಏತದ್ವಾಮದೇವ್ಯಂ ಮಿಥುನೇ
ಪ್ರೋತಮ್ ವಾಯುಮ್ಬಮಿಥುನಸಂಬಂಧಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಕರೆಯುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಸನ್ನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅದು ಮೊದಲನೆಯದಾದ್ದರಿಂದ ಹಿಂಕಾರವು. ತಿಳಿಸುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಸಂತೋಷಪಡಿಸುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅದು ಪ್ರಸ್ತಾವವು. ಸಹಶಯನ ಎಂದರೆ ಒಂದೇ ಮಂಚದಮೇಲೆ ಇರುವದು ; ಅದು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಉದ್ಗೀರ್ಥವು. ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮಲಗುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಎದುರಾಗಿ ಮಲಗುವನಲ್ಲ, ಅದು ಪ್ರತಿಹಾರವು. ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೈಥುನದಿಂದ ಬೆರೆಯುತ್ತಾನಲ್ಲ, ವಾರವನ್ನು ಎಂದರೆ ಕೊನೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವನಲ್ಲ, ಅದು ನಿಧನವು. ಈ ವಾಮದೇವ್ಯ(ಸಾಮ)ವು ಮಿಥುನದಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತವಾಗಿದೆ ; ಏಕೆಂದರೆ (ಅದಕ್ಕೆ) ವಾಯು, ಜಲ - ಎಂಬ ಮಿಥುನದ ಸಂಬಂಧವಿದೆ.¹

ವಾಮದೇವೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಏವಮೇತದ್ವಾಮದೇವ್ಯಂ ಮಿಥುನೇ ಪ್ರೋತಂ
ನೇದ ಮಿಥುನೀ ಭವತಿ ಮಿಥುನಾನ್ಮಿಥುನಾತ್ ಪ್ರಜಾ
ಯತೇ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋಗ್ನೀವತಿ ಮಹಾನ್ ಪ್ರಜಯಾ
ಪಶುಭಿರ್ಭವತಿ ಮಹಾನ್ ಕೀರ್ತ್ಯಾ ನ ಕಾಂಚನ ಪರಿಹರೇತ್
ತದ್ವ್ರತಮ್ || ೨ ||

೨. ಯಾವನು ಈ ವಾಮದೇವ್ಯವು ಮಿಥುನದಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವನೋ ಅವನು ಮಿಥುನವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಮಿಥುನದಿಂದ ಮಿಥುನದಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಆಯುಸ್ಸೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಾನೆ, ಪ್ರಜೆಯಿಂದಲೂ ಪಶುಗಳಿಂದಲೂ ದೊಡ್ಡವನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಕೀರ್ತಿಯಿಂದ ದೊಡ್ಡವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಯಾವಾಕೆಯನ್ನೂ ಬಿಡಬಾರದು, ಅದು ವ್ರತವು.

1. ವಾಯು, ಅತ್ತು - ಇವುಗಳ ಮಿಥುನಸಂಬಂಧದಿಂದ ವಾಮದೇವ್ಯವು ಹುಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. || ಟೀ ||

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೫೨. ಸ ಯ ಇತ್ಯಾದಿಪೂರ್ವವತ್ | ಮಿಥುನೀಭವತಿ | ಅವಿಧುರೋ ಭವತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಮಿಥುನಾತ್ ಪ್ರಜಾಯತೇ ಇತಿ ಅಮೋಘರೇತಸ್ತ್ವಮ್ ಉಚ್ಯತೇ | ನ ಕಾಂಚನ ಕಾಂಚಿದಪಿ ಸ್ತ್ರಿಯಂ ಸ್ವಾತ್ಮತಲ್ಪಪ್ರಾಪ್ತಾಂ ನ ಪರಿ ಹರೇತ್ ಸಮಾಗಮಾರ್ಥನೀಮ್ | ವಾಮದೇವ್ಯಸಾಮೋಪಾಸನಾಜ್ಞೆನ ವಿಧಾ ನಾತ್ ಏತಸ್ಮಾದನ್ಯತ್ರ ಪ್ರತಿಷೇಧಸ್ಮೃತಯಃ | ವಚನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಚ್ಚ ಧರ್ಮಾವಗತೇಃ ನ ಪ್ರತಿಷೇಧಶಾಸ್ತ್ರೇಣ ಅಸ್ಯ ವಿರೋಧಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

“ಯಾವನು .” ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನಂತೆ (ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ). ಮಿಥುನನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದರೆ ವಿಧುರನಾಗದೆ ಇರುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಮಿಥುನ ದಿಂದ ಮಿಥುನದಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ.¹ ಎಂದರೆ ಅಮೋಘರೇತಸ್ತುನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಯಾವಾಕೆಯನ್ನೂ ತನ್ನ ಹಾಸಿಗೆಯಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಸಮಾಗಮವನ್ನು ಬಯಸುವ ಯಾವ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನೂ ಬಿಡಬಾರದು. (ಅದು ವ್ರತವು). ವಾಮದೇವ್ಯ ಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಅಂಗವಾಗಿ (ಇದನ್ನು) ವಿಧಿಸಿರುವದರಿಂದ ಪ್ರತಿಷೇಧ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ (ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ), ವಚನ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೇ ಧರ್ಮನಿಶ್ಚಯವಾಗಬೇಕಾಗಿರುವದರಿಂದ ಪ್ರತಿಷೇಧಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಇದು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲ.²

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ಗಾಯತ್ರಾದಿಸಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆಗಳು)

ಬೃಹತ್ಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಉಪ್ಯನ್ ಹಿಂಕಾರ ಉದಿತಃ ಸ್ತಸ್ತಾವೋ ಮಧ್ಯಂದಿನ ಉದ್ಗೀ ಘೋಷಪರಾಹ್ಲಃ ಪ್ರತಿಹಾರೋಽಸ್ತಂ ಯನ್ನಿಧನಮೇತದ್ ಬೃಹ ದಾದಿತ್ಯೇ ಪ್ರೋತಮ್ || ೧ ||

1. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮಿಥುನಕರ್ಮದಿಂದಲೂ ಪುತ್ರವಂತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

2. ಪ್ರತಿಷೇಧಶಾಸ್ತ್ರವು ಸಾಮಾನ್ಯ, ಇದು ಅದಕ್ಕೆ ಬಾಧಕವಾಗಿರುವ ವಿಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

೧. ಉದಯಿಸುವಾಗ ಹಿಂಕಾರವು ; ಉದಿಸಿದಮೇಲೆ ಪ್ರಸ್ತಾವವು ; ನಡುಹಗಲು ಉದ್ಗೀಧವು ; ಅಪರಾಹ್ಣವು ಪ್ರತಿಹಾರವು, ಅಸ್ತವಾಗುವಾಗ ನಿಧನವು. ಈ ಬೃಹತ್ (ಸಾಮವು) ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಬೃಹತ್ಸಾಮಭಕ್ತಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೫೩. ಉದ್ಯನ್ ಸವಿತಾ ಸ ಹಿಂಕಾರಃ | ಪ್ರಾಧಮ್ಯಾದ್ ದರ್ಶನಸ್ಯ | ಉದಿತಃ ಪ್ರಸ್ತಾವಃ | ಪ್ರಸ್ತವನಹೇತುತ್ವಾತ್ ಕರ್ಮಣಾಮ್ | ಮಧ್ಯಂದಿನ ಉದ್ಗೀಧಃ | ಶ್ರೇಷ್ಠಾತ್ | ಅಪರಾಹ್ಣಃ ಪ್ರತಿಹಾರಃ | ಪಶ್ಚಾದಿನಾಂ ಗೃಹಾನ್ ಪ್ರತಿ ಹರಣಾತ್ | ಯದಸ್ತಂ ಯನ್ ತನ್ನಿಧನಮ್ | ರಾತ್ರೌ ಗೃಹೇ ನಿಧಾನಾತ್ ಪ್ರಾಣಿನಾಮ್ | ಏತದ್ ಬೃಹತ್ ಆದಿತ್ಯೇ ಪ್ರೋತಮ್ | ಬೃಹತಃ ಆದಿತ್ಯ ದೈವತ್ಯತ್ವಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಉದಯಿಸುವ ಸೂರ್ಯನಿದಾನಲ್ಲ, ಅವನು ಹಿಂಕಾರವು, ಏಕೆಂದರೆ (ಅವನ) ದರ್ಶನವೇ ಮೊದಲು. ಉದಿಸಿದಮೇಲೆ ಪ್ರಸ್ತಾವವು, ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುವದಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ನಡುಹಗಲು ಉದ್ಗೀಧವು, ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಪರಾಹ್ಣವು ಪ್ರತಿಹಾರವು, ಏಕೆಂದರೆ (ಆಗ) ಪಶ್ಚಾದಿಗಳನ್ನು ಮನೆಗೆ ಪ್ರತಿಹರಣಮಾಡುತ್ತಾರೆ.¹ ಅಸ್ತವಾಗುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅದು ನಿಧನವು ; ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮನೆಯಲ್ಲಿಡಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಈ ಬೃಹತ್ (ಸಾಮವು) ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ² ಪ್ರೋತವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಬೃಹತ್ಸಾಮಕ್ಕೆ ಆದಿತ್ಯನೇ ದೇವತೆ.

ಬೃಹತ್ಸಾಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಏವಮೇತದ್ಬೃಹದಾದಿತ್ಯೇ ಪ್ರೋತಂ ನೇದ ಶೇಷ ಸ್ತೃನ್ನಾದೋ ಭವತಿ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋಗ್ಗೀವತಿ

1. ಒಯ್ಯುತ್ತಾರೆ.

2 ಆದಿತ್ಯನು ಪ್ರಜೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಒಂದಿನ ಸಾಮವಾದ ಬಳಿಕ ಈ ಸಾಮವು ಉಪಾಸನೆ ಬಂದವಿ ಎಂದು ಅ|| ೧||

ಮಹಾನ್ ಪ್ರಜಯಾ ಪಶುಭಿರ್ಭವತಿ ಮಹಾನ್ ಕೀರ್ತ್ಯಾ
ತಪಂತಂ ನ ನಿರ್ಧೇತ್ ತದ್ವ್ರತಮ್ || ೨ ||

೨. ಯಾವನು ಈ ಬೃಹತ್ಸಾಮವು ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತ
ವೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ ಅವನು ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಅನ್ನಾದನೂ
ಆಗುತ್ತಾನೆ, ಆಯುಸ್ಸೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಚೆನ್ನಾಗಿ
ಬಾಳುತ್ತಾನೆ, ಪ್ರಜೆಯಿಂದಲೂ ಪಶುಗಳಿಂದಲೂ ದೊಡ್ಡವನಾಗು
ತ್ತಾನೆ, ಕೀರ್ತಿಯಿಂದಲೂ ದೊಡ್ಡವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ತಪಿಸುತ್ತಿರುವ
(ಸೂರ್ಯ)ನನ್ನು ನಿಂದಿಸಬಾರದು. ಅದು ವ್ರತವು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೫. ಸ ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವಪತ್ | ತಪಂತಂ ನ ನಿರ್ಧೇತ್,
ತದ್ವ್ರತಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

“ಯಾವನು-” ಮುಂತಾದ (ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ) ಹಿಂದಿನಂತೆ (ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ). ತಪಿಸು
ತ್ತಿರುವ (ಸೂರ್ಯನನ್ನು) ನಿಂದಿಸಬಾರದು, ಅದು ವ್ರತವು.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನೈದನೆಯ ಖಂಡ

(ಗಾಯತ್ರಾದಿಸಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆಗಳು)

ವೈರೂಪಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಭ್ರಾಣಿ ಸಂಪ್ಲವನ್ತೇ ಸ ಹಿಂಕಾರೋ ಮೇಘೋ ಜಾಯತೇ ಸ
ಪ್ರಸ್ತಾವೋ ವರ್ಷತಿ ಸ ಉದ್ಗೀರ್ಥೋ ವಿದ್ಯೋತತೇ ಸ್ತನಯತಿ
ಸ ಪ್ರತಿಹಾರಃ ಉದ್ಗೃಹ್ಣಾತಿ ತನ್ನಿಧನಮೇತದ್ವೈರೂಪಂ
ಪರ್ಜನೈ ಪ್ರೋತಮ್ || ೧ ||

೧. ಅಭ್ರಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡುತ್ತವೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಹಿಂಕಾರವು ;
ಮೇಘವಾಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಪ್ರಸ್ತಾವವು ; ಮಳೆಗರೆಯುತ್ತದೆ

ಯಲ್ಲ, ಅದು ಉದ್ಗೀಢವು ; ಮಿಂಚುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ಗುಡುಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಪ್ರತಿಹಾರವು. ನಿಲುಗಡೆಯಾಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ನಿಧನವು. ಈ ವೈರೂಪ(ಸಾಮ)ವು ಮೋಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವೈರೂಪಭಕ್ತಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೫೫. ಅಭ್ರಾಣಿ | ಅಬ್ಬರಣಾತ್ | ಮೇಘಃ | ಉದಕನೇಕ್ತ್ಯತ್ವಾತ್ | ಉಕ್ತಾರ್ಥಮ್ ಅನ್ಯತ್ | ಏತದ್ ವೈರೂಪಂ ನಾಮ ಸಾಮ ಪರ್ಜನ್ಯೇ ಪ್ರೋತಮ್ | ಅನೇಕರೂಪತ್ವಾತ್ ಅಭ್ರಾದಿಭಿಃ ಪರ್ಜನ್ಯಸ್ಯ ವೈರೂಪ್ಯಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ನೀರನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದ (ಕಾರ್ಮೋಡಗಳು) ಅಭ್ರಗಳು ; ನೀರನ್ನು ಸುರಿಸುವದರಿಂದ (ಆಗಿನ ಮೋಡವು) ಮೇಘ(ವೆನಿಸುತ್ತದೆ). ಮಿಕ್ಕ ದ್ದೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅರ್ಥ.

ವೈರೂಪಸಾಮವು ಮೋಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಭ್ರಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ರೂಪ(ಗಳಿರುವದರಿಂದ) ಮೋಡಕ್ಕೆ ವೈರೂಪ್ಯವಿದೆ.

ವೈರೂಪಸಾಮೋಪಾಸನೆಯ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಏವಮೇತದ್ವೈರೂಪಂ ಪರ್ಜನ್ಯೇ ಪ್ರೋತಂ ನೇದ ವಿ ರೂಪಾಗ್ಂಶ್ಚ ಸುರೂಪಾಗ್ಂಶ್ಚ ಪಶೂನವರುನ್ಥೇ ಸರ್ವಮಾ ಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋಗ್ವೀವತಿ ಮಹಾನ್ ಪ್ರಜಯಾ ಪಶುಭಿರ್ಭವತಿ ಮಹಾನ್ ಕೀರ್ತ್ಯಾ ವರ್ಷಂತಂ ನ ನಿನ್ದೀತ್ ತದ್ವ್ರತಮ್ || ೨ ||

೨. ಯಾವನು ಈ ವೈರೂಪ(ಸಾಮ)ವನ್ನು ಮೋಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತವಾಗಿರುವದೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ ಅವನು ವಿರೂಪ ವೂ ಸುರೂಪವೂ ಆಗಿರುವ ಪಶುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವನು, ಆಯುಸ್ಸನ್ನೆಲ್ಲ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಾಳುವನು, ಪ್ರಜೆಯಿಂದಲೂ ಪಶುಗಳಿಂದಲೂ ದೊಡ್ಡವನಾಗಿರುವನು ; ಕೀರ್ತಿಯಿಂದಲೂ ದೊಡ್ಡವನಾಗಿರುವನು. ಮಳೆಗರೆಯುವ (ಮೋಡ)ವನ್ನು ನಿಂದಿಸಬಾರದು ; ಅದು ಸ್ತುತವು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೫೬. ವಿರೂಪಾಂಶ್ಚ ಸುರೂಪಾಂಶ್ಚ ಅಜಾವಿಪ್ರಭೃತೀನ್ ಪಶೂನ್
ಅವರುನ್ಧೇ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ವರ್ಷಸ್ತಂ ನ ನಿನ್ದೇತ್ | ತದ್ ವ್ರತಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ವಿರೂಪಗಳಾಗಿಯೂ, ಸುರೂಪಗಳಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಆಡು ಕುರಿ ಮುಂತಾದ
ವಶುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವನು, ಎಂದರೆ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು ಎಂದರ್ಥ. ಮಳೆಗರೆ
ಯುವ (ಮೋಡಗಳನ್ನು) ನಿಂದಿಸಬಾರದು ; ಅದು (ಈ ಸಾಮೋವಾಸಕನಿಗೆ)
ವ್ರತವು.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನಾರನೆಯ ಖಂಡ

(ಗಾಯತ್ರಾದಿನಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆಗಳು)

ವೈರಾಜಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ವಸನ್ತೋ ಹಿಂಕಾರೋ ಗ್ರೀಷ್ಮಃ ಪ್ರಸ್ತಾವೋ ವರ್ಷಾ ಉದ್ಗೀಥಃ
ಶರತ್ ಪ್ರತಿಹಾರೋ ಹೇಮನ್ತೋ ನಿಧನಮೇತದ್ ವೈರಾಜ
ಮೃತುಷು ಪ್ರೋತಮ್ || ೧ ||

೧. ವಸಂತವು ಹಿಂಕಾರವು ; ಗ್ರೀಷ್ಮವು ಪ್ರಸ್ತಾವವು ;
ವರ್ಷರ್ತು ಉದ್ಗೀಥವು ; ಶರತ್ಕಾಲವು ಪ್ರತಿಹಾರವು ; ಹೇಮಂತವು
ನಿಧನವು. ಈ ವೈರಾಜ(ಸಾಮವು) ಮೃತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವೈರಾಜಸಾಮದ ಭಕ್ತಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೫೭. ವಸನ್ತೋ ಹಿಂಕಾರಃ | ಪ್ರಾಥಮ್ಯಾತ್ | ಗ್ರೀಷ್ಮಃ ಪ್ರಸ್ತಾವಃ
ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವವತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ವಸಂತವು ಹಿಂಕಾರವು, ಏಕೆಂದರೆ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿದೆ ಗ್ರೀಷ್ಮವು ಪ್ರಸ್ತಾವನು- ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ (೨-೫ ಕಂಡಿಕೆ)ಯಂತೆ (ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ).

ವೈರಾಜಸಾಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಏವಮೇತದ್ವೈರಾಜಮೃತುಷು ಪ್ರೋತಂ ವೇದ
ವಿರಾಜತಿ ಪ್ರಜಯಾ ಪಶುಭಿಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನ ಸರ್ವಮಾಯಾ
ರೇತಿ ಜ್ಯೋಗ್ಜೀವತಿ ಮಹಾನ್ ಪ್ರಜಯಾ ಪಶುಭಿರ್ಭವತಿ
ಮಹಾನ್ ಕೀರ್ತ್ಯತೂನ್ನ ನಿಂದೇತ್ತದ್ವೈತಮ್ || ೨ ||

೨. (ಯಾವನು ಹೀಗೆ) ಈ ವೈರಾಜ(ಸಾಮವು) ಋತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತವಾಗಿರುವದೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ ಅವನು ಪ್ರಜೆಯಿಂದಲೂ ವಶುಗಳಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಆಯುಸ್ಸೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು, ಜೆನ್ನಾಗಿ ಬಾಳುವನು, ಪ್ರಜೆಯಿಂದಲೂ ವಶುಗಳಿಂದಲೂ ದೊಡ್ಡವನಾಗಿರುವನು, ಕೀರ್ತಿಯಿಂದಲೂ ದೊಡ್ಡವನಾಗಿರುವನು. ಋತುಗಳನ್ನು ನಿಂದಿಸಬಾರದು, ಅದು ವ್ರತವು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೫೮. ಏತದ್¹ ವೈರಾಜಮ್ ಋತುಷು ಪ್ರೋತಂ ವೇದ ವಿರಾಜತಿ ಋತುಮತಾ, ಯಥಾ ಋತವಃ ಆರ್ತವೈರ್ಧರ್ಮೈಃ ವಿರಾಜಂತೇ, ಏವಂ ಪ್ರಜಾ ದಿಭಿರ್ವಿದ್ವಾನ್ ಇತಿ | ಉಕ್ತಮನ್ಯತ್ | ಋತುನ್ನ ನಿಂದೇತ್ | ತದ್ವೈತಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಯಾವನು ಹೀಗೆ) ಈ ವೈರಾಜ(ಸಾಮವು) ಋತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತವಾಗಿರುವದೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ (ಅವನು) ಋತುಗಳಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಹೇಗೆ ಋತುಗಳು (ಆಯಾ) ಋತುಧರ್ಮಗಳಿಂದ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿರು

1. 'ಸ ಯ ಏವಂ' ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು 'ಏತದ್' ಎಂಬುದರ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿವೆ, ಅಥವಾ ಅವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಭಾಷ್ಯಕಾರರೇ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ.

ವಮೋ ಹಾಗೆಯೇ ಉಪಾಸಕನು ಪ್ರಜಾದಿಗಳಿಂದ (ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿರುವನು) ಎಂದು (ಅರ್ಥ) ಮಿಕ್ಕದ್ದ(ರರ್ಥವ)ನ್ನು (ಹಿಂದೆ) ಹೇಳಿದೆ

(ಈ ಉಪಾಸಕನು) ಋತುಗಳನ್ನು ನಿಂದಿಸಬಾರದು. ಅದು (ಅವನಿಗೆ) ವ್ರತವು

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನೇಳನೆಯ ಖಂಡ

(ಗಾಯತ್ರಾದಿನಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆಗಳು)

ಶಕ್ತರೀಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಪೃಥಿವೀ ಹಿಂಕಾರೋಃಸ್ತರಿಕ್ಷಂ ಪ್ರಸ್ತಾವೋ ದ್ಯೌರಾದ್ಧೀಭೋ
ದಿಶಃ ಪ್ರತಿಹಾರಃ ಸಮುದ್ರೋ ನಿಧನಮೇತಾಃ ಶಕ್ವರ್ಯೋ
ಲೋಕೇಷು ಪ್ರೋತಾಃ || ೧ ||

೧. ಪೃಥಿವಿಯು ಹಿಂಕಾರವು ; ಅಂತರಿಕ್ಷವು ಪ್ರಸ್ತಾವವು ;
ದ್ಯುಲೋಕವು ಉದ್ಧೀಧವು ; ದಿಕ್ಪುಗಳು ಪ್ರತಿಹಾರವು ; ಸಮುದ್ರವು
ನಿಧನವು ; ಈ ಶಕ್ವರಿಯು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತವಾಗಿದೆ.

ಶಕ್ತರೀಸಾಮದ ಭಕ್ತಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೫೯. ಪೃಥಿವೀ ಹಿಂಕಾರ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವವತ್ | ಶಕ್ವರ್ಯಃ ಇತಿ
ನಿತ್ಯಂ ಬಹುವಚನಂ ರೇವತ್ಯ ಇವ | ಲೋಕೇಷು ಪ್ರೋತಾಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಪೃಥಿವಿಯು ಹಿಂಕಾರವು ಮುಂತಾದದ್ದು ಹಿಂದೆ (೨-೨-೧) ಹೇಳಿದಂತೆ
(ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು) ಶಕ್ವರ್ಯಃ ಎಂಬುದು (ಮುಂದಿನ ಖಂಡದಲ್ಲಿರುವ)
ರೇವತ್ಯಃ ಎಂಬುದರಂತೆ ನಿತ್ಯಬಹುವಚನವು. (ಶಕ್ವರಿಯು) ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತ.

ಶಕ್ತರೀಸಾಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಏವಮೇತಾಃ ಶಕ್ವರ್ಯೋ ಲೋಕೇಷು ಪ್ರೋತಾ ವೇದ
ಲೋಕೇ ಭವತಿ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋಗ್ಗೀವತಿ ಮಹಾನ್

ಪ್ರಜಯಾ ಪಶುಭಿರ್ಭವತಿ ಮಹಾನ್ ಕೀರ್ತಾ, ಲೋಕಾನ್ಮ
ನಿನ್ದೇತ್ ತದ್ವ್ರತಮ್ || ೨ ||

೨. ಯಾವನು ಹೀಗೆ ಈ ಶಕ್ವರಿಯು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇತ
ವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ ಅವನು ಲೋಕಿಯಾಗು
ವನು, ಆಯುಸ್ಸೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಾಳುವನು,
ಪ್ರಜೆಯಿಂದಲೂ ಪಶುಗಳಿಂದಲೂ ದೊಡ್ಡವನಾಗಿರುವನು, ಕೀರ್ತಿ
ಯಿಂದಲೂ ದೊಡ್ಡವನಾಗಿರುವನು. ಲೋಕಗಳನ್ನು ನಿಂದಿಸ
ಬಾರದು, ಅದು ವ್ರತವು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೬೦. ಲೋಕೀ ಭವತಿ | ಲೋಕಫಲೇನ ಯುಜ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |
ಲೋಕಾನ್ ನ ನಿನ್ದೇತ್ | ತದ್ವ್ರತಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಲೋಕಿಯಾಗುವನು, ಲೋಕವೆಂಬ ಫಲದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವನು ಎಂದರ್ಥ.
ಲೋಕಗಳನ್ನು ನಿಂದಿಸಬಾರದು, ಇದು (ಈ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ) ವ್ರತವು

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಖಂಡ

(ಗಾಯತ್ರಾದಿಸಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆಗಳು)

ರೇವತೀಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಜಾ ಹಿಂಕಾರೋವಯಃ ಪ್ರಸ್ತಾವೋ ಗಾವ ಉದ್ಗೀ
ಘೋಶ್ವಾಃ ಪ್ರತಿಹಾರಃ ಪುರುಷೋ ನಿಧನಮೇತಾ ರೇವತೈಃ
ಪಶುಷು ಪ್ರೋತಾಃ || ೧ ||

೧. ಆಡುಗಳು ಹಿಂಕಾರವು ; ಕುರಿಗಳು ಪ್ರಸ್ತಾವವು ;
ಗೋಗಳು ಉದ್ಗೀಥವು ; ಕುದುರೆಗಳು ಪ್ರತಿಹಾರವು ; ಮನುಷ್ಯನು
ನಿಧನವು. ಈ ರೇವತಿಯು ಪಶುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇತವು.

ರೇವತೀಭಕ್ತಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೬೧. ಅಜಾ ಹಿಂಕಾರಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವವತ್ | ಪಶುಷು ಪ್ರೋತಾಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆಡುಗಳು ಹಿಂಕಾರವು ಮುಂತಾದದ್ದು ಹಿಂದಿನ (೬ನೆಯ ಖಂಡದಂತೆ).
(ಈ ರೇವತೀಸಾಮವು) ಪಶುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತ.

ರೇವತ್ಯುಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಏವಮೇತಾ ರೇವತ್ಯಃ ಪಶುಷು ಪ್ರೋತಾ ನೇದ ಪಶು
ಮಾನ್ ಭವತಿ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋಗ್ಗೀವತಿ ಮಹಾನ್
ಪ್ರಜಯಾ ಪಶುಭಿರ್ಭವತಿ ಮಹಾನ್ ಕೀರ್ತ್ಯಾ ಪಶೂನ್ಮ
ನಿನ್ದೇತ್ತ್ವತ್ಸಮಾ || ೨ ||

೨. ಯಾವನು ಹೀಗೆ ಈ ರೇವತಿಯು ಪಶುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತ
ವೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ ಅವನು ಪಶುಗಳುಳ್ಳವನಾಗುವನು ;
ಎಲ್ಲಾ ಆಯುಸ್ಸನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಜೀವಿಸಿರುವನು,
ಪ್ರಜೆಯಿಂದಲೂ ಪಶುಗಳಿಂದಲೂ ದೊಡ್ಡವನಾಗಿರುವನು, ಕೀರ್ತಿ
ಯಿಂದಲೂ ದೊಡ್ಡವನಾಗಿರುವನು. ಪಶುಗಳನ್ನು ನಿಂದಿಸಬಾರದು ;
ಅದು ವ್ರತವು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೬೨. ಪಶೂನ್ ನ ನಿನ್ದೇತ್ | ತದ್ವ್ರತಮಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಪಶುಗಳನ್ನು ನಿಂದಿಸಬಾರದು. ಅದು (ಈ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ) ವ್ರತವು.

1. 'ಪಶವೋ ವೈ ರೇವತೀಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯಂತರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದೆ. 'ರೇವತ್ಯಃ' ಎಂಬ ಪಾಠವು ತಾಂ. ಬ್ರಾ. ೧೩-೭-೩ರಲ್ಲಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

-ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಗಾಯತ್ರಾ ದಿಸಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆಗಳು)

ಯಜ್ಞಾ ಯಜ್ಞೀಯಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ

ಲೋಮ ಹಿಂಕಾರಸ್ತುಕ್ಪ್ರಸ್ತಾವೋ ಮಾಗ್ಂಸಮುದ್ಗೀಘೋಽಸಿ
ಪ್ರತಿಹಾರೋ ಮಜ್ಜಾ ನಿಧನಮೇತದ್ಯಜ್ಞಾ ಯಜ್ಞೀಯ
ಮಜ್ಜೀಷು ಪ್ರೋತಮ್ || ೧ ||

೧. ಮೈಗೂದಲು ಹಿಂಕಾರವು, ಚರ್ಮವು ಪ್ರಸ್ತಾವವು, ಮಾಂಸವು ಉದ್ಗೀಧವು, ಮೂಳೆಯು ಪ್ರತಿಹಾರವು, ಮಜ್ಜೆಯು ನಿಧನವು. ಈ ಯಜ್ಞಾ ಯಜ್ಞೀಯವು ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತವಾಗಿದೆ.

ಯಜ್ಞಾ ಯಜ್ಞೀಯದ ಭಕ್ತಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೬೩. ಲೋಮ ಹಿಂಕಾರಃ | ದೇಹಾವಯವಾನಾಂ ಪ್ರಾಧಮ್ಯತ್ | ತ್ವಕ್ ಪ್ರಸ್ತಾವಃ | ಆನನ್ತರ್ಯಾತ್ | ಮಾಂಸಮ್ ಉದ್ಗೀಧಃ | ಶ್ರೈಷ್ಮಾತ್ | ಅಸಿ ಪ್ರತಿಹಾರಃ | ಪ್ರತಿಹೃತತ್ವಾತ್ | ಮಜ್ಜಾ ನಿಧನಮ್ | ಅನ್ತ್ಯಾತ್ | ಏತದ್ ಯಜ್ಞಾ ಯಜ್ಞೀಯಂ ನಾನು ಸಾಮ ದೇಹಾವಯವೇಷು ಪ್ರೋತಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮೈಗೂದಲು ಹಿಂಕಾರವು, ಏಕೆಂದರೆ (ಅದು) ದೇಹದ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು. ಚರ್ಮವು ಪ್ರಸ್ತಾವವು, ಏಕೆಂದರೆ ಅದು (ಆ) ಬಳಿಕ (ಇರುತ್ತದೆ) ಮಾಂಸವು ಉದ್ಗೀಧವು, ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಮೂಳೆಯು ಪ್ರತಿಹಾರವು, ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಹೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಜ್ಜೆಯು ನಿಧನವು, ಏಕೆಂದರೆ (ಇದು) ಕೊನೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ಯಜ್ಞಾ ಯಜ್ಞೀಯವೆಂಬ ಸಾಮವು ದೇಹದ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತವು.

1. ಒಳಕ್ಕೆ ಸರಿದುಕೊಂಡಿದೆ ಎಂದರ್ಥವೆ ? ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಏನೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ.

ಯಜ್ಞಯಜ್ಞೋಪನಿಷದ್ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಏವಮೇತದ್ಯಜ್ಞಯಜ್ಞೇಯಮುಚ್ಛೇಷು ಪ್ರೋತಂ
ನೇದಾಜ್ಞೇ ಭವತಿ ನಾಚ್ಛೇನ ವಿಹೂರ್ಭತಿ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ
ಜ್ಯೋಗ್ಗೀವತಿ ಮಹಾನ್ ಪ್ರಜಯಾ ಪಶುಭಿರ್ಭವತಿ ಮಹಾನ್
ಕೀರ್ತಾ ಸಂವತ್ಸರಂ ಮಜ್ಞೋ ನಾಶ್ವೀಯಾತ್ ತದ್ವ್ರತಂ
ಮಜ್ಞೋ ನಾಶ್ವೀಯಾದಿತಿ ವಾ || ೨ ||

೨. ಯಾವನು ಹೀಗೆ ಈ ಯಜ್ಞಯಜ್ಞೇಯವು ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ
ಪ್ರೋತವಾಗಿರುವದೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ ಅವನು ಅಂಗಿ
ಯಾಗುವನು ; ಅಂಗದಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯುಳ್ಳವನಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಆಯು
ಸ್ಸನ್ನೆಲ್ಲ ವಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಾಳುವನು. ಪ್ರಜೆಯಿಂದ
ಲೂ ಪಶುಗಳಿಂದಲೂ ದೊಡ್ಡವನಾಗಿರುವನು, ಕೀರ್ತಿಯಿಂದಲೂ
ದೊಡ್ಡವನಾಗಿರುವನು. ವರ್ಷದವರೆಗೆ ಮಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ತಿನ್ನಬಾರದು,
ಅಥವಾ ಮಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ತಿನ್ನಲೇಬಾರದು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೬೪ ಅಬ್ಬೇ ಭವತಿ ಸಮಗ್ರಾಬ್ಬೇ ಭವತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ನಾಬ್ಬೇನ
ಹಸ್ತವಾದಾದಿನಾ ವಿಹೂರ್ಭತಿ ನ ಕುಟೀಲೀ ಭವತಿ ಪಬ್ಬುಃ ಕುಣೇ (?) ವಾ
ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸಂವತ್ಸರಂ ಸಂವತ್ಸರಮಾತ್ರಂ ಮಜ್ಞೋ ಮಾಂಸಾನಿ ನಾಶ್ವೀಯಾತ್
ನ ಭಕ್ಷಯೇತ್ | ಬಹುವಚನಂ ಮತ್ಸ್ಯೋಪಲಕ್ಷಣಾರ್ಥಮ್ ಮಜ್ಞೋ
ನಾಶ್ವೀಯಾತ್ ಸರ್ವದೈವ ನಾಶ್ವೀಯಾತ್ ಇತಿ ವಾ | ತದ್ ವ್ರತಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅಂಗಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ, ಎಂದರೆ ಸಮಗ್ರವಾದ ಅಂಗಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ
ಎಂದರ್ಥ. ಕೈಕಾಲು- ಮುಂತಾದ ಅಂಗಗಳ ಕೊರತೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ,
ವಕ್ರನಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ, ಹೆಳವನಾಗಲಿ ಮೋಟಿನಾಗಲಿ¹ ಆಗಿರುವದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ.

1. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಕುಣೇ' ಎಂದಿದೆ ; ಆದರೆ ಕುಣೆ, ಕೂಣೆ ಎಂಬ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳು
ಮಾತ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಮೋಟುಗೈಯಾಗಿ ಇವೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ರೂಪವೂ ಇವೆಯೆ,
ಅಥವಾ ಲೇಖಕಪ್ರಮಾದವೆ ? - ಎಂಬುದು ವಿಚಾರಣೀಯ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಶ್ವಶ್ರು
ರಹಿತಃ ಎಂಬರ್ಥವಿದೆ !

ವರ್ಷದವರೆಗೆ (ಮಜ್ಞಃ=ಮಾಂಸಾನಿ) ಮಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಎಂದರೆ ಮಾಂಸಗಳನ್ನು^೧ ತಿನ್ನಾಬಾರದು, ಭಕ್ಷಿಸಬಾರದು. (ಇಲ್ಲಿ ಮಜ್ಞಃ=ಎಂದು) ಬಹು ವಚನವು ಮತ್ಸ್ಯವನ್ನು (ತಿನ್ನಬಾರದು ಎಂದು) ಉಪಲಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ (ಬಂದಿದೆ). ಅಥವಾ ಯಾವಾಗಲೂ ಮಾಂಸಗಳನ್ನು ತಿನ್ನಲೇಬಾರದು ಎಂದಾದರೂ (ಹೇಳಬಹುದು). ಇದು (ಉಪಾಸಕನಿಗೆ) ವ್ರತವು.

— — —

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಗಾಯತ್ರಾದಿಸಾಮಗಳ ಉಪಾಸನೆಗಳು)

ರಾಜನಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಗ್ನಿಹಿಂಕಾರೋ ವಾಯುಃ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಆದಿತ್ಯ ಉದ್ಗೀರ್ಣೋ
ನಕ್ಷತ್ರಾಣಿ ಪ್ರತಿಹಾರಶ್ಚಂದ್ರಮಾ ನಿಧನಮೇತದ್ರಾಜನಂ ದೇವ
ತಾಸು ಪ್ರೋತಮ್ || ೧ ||

೧. ಅಗ್ನಿಯು ಹಿಂಕಾರವು ; ವಾಯು ಪ್ರಸ್ತಾವವು ; ಆದಿತ್ಯನು ಉದ್ಗೀರ್ಣವು ; ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಪ್ರತಿಹಾರವು ; ಚಂದ್ರನು ನಿಧನವು. ಈ ರಾಜನವು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತವು.

ರಾಜನಭಕ್ತಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೬೫. ಅಗ್ನಿಹಿಂಕಾರಃ | ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನತ್ವಾತ್ | ವಾಯುಃ ಪ್ರಸ್ತಾವಃ | ಅನನ್ತರ್ಯಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ | ಆದಿತ್ಯ ಉದ್ಗೀರ್ಣಃ | ಶ್ರೈಷ್ಯಾತ್ | ನಕ್ಷತ್ರಾಣಿ ಪ್ರತಿಹಾರಃ | ಪ್ರತಿಹೃತತ್ವಾತ್ | ಚಂದ್ರಮಾ ನಿಧನಮ್ | ಕರ್ಮಿಣಾಂ ತನ್ನಿಧನಾತ್ | ಏತದ್ ರಾಜನಂ ದೇವತಾಸು ಪ್ರೋತಮ್ | ದೇವತಾನಾಂ ದೀಪ್ತಿಮತ್ತ್ವಾತ್ ||

1. ಮಜ್ಜನ್‌ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ದ್ವಿತೀಯಾ ಬಹುವಚನವು 'ಮಜ್ಞಃ' ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಮಜ್ಜೆ ಎಂದಿದೇ ಈ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವಿರುವಲ್ಲಿ ಮಾಂಸಗಳು ಎಂದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಏತಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅಗ್ನಿಯು ಹಿಂಕಾರವು, ಏಕೆಂದರೆ (ಅವನು) ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ಥಾನದವನು.¹ ವಾಯುವು ಪ್ರಸ್ತಾವವು, ಏಕೆಂದರೆ ಆನಂತರ್ಯವು (ಎರಡಕ್ಕೂ) ಹೋಲಿಕೆ. ಆದಿತ್ಯನು ಉದ್ಗ್ರೀಧವು, ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಪ್ರತಿ ಹಾರವು, ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಹೃತವಾಗಿವೆ.² ಚಂದ್ರನು ನಿಧನವು, ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮಿಗಳು ಅವನಲ್ಲಿಯೇ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ

ಈ ರಾಜನ(ಸಾಮವು) ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇತವು, ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಕಾಶಯುಕ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.³

ರಾಜನಸಾಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಏವಮೇತದ್ವ್ರಜನಂ ದೇವತಾಸು ಪ್ರೇತಂ ನೇದೈತಾಸಾ
ಮೇವ ದೇವತಾನಾಗ್ಂ ಸಲೋಕತಾಗ್ಂ ಸಾಷ್ಟಿತಾಗ್ಂ
ಸಾಯುಜ್ಯಂ ಗಚ್ಛತಿ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋಗ್ ಜೀವತಿ
ಮಹಾನ್ ಸ್ರಜಯಾ ಪಶುಭಿರ್ಭವತಿ ಮಹಾನ್ ಕೀರ್ತ್ಯಾ
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್ಮ ನಿನ್ದೇತ್ತದ್ವ್ರತಮ್ || ೨ ||

೨. ಯಾವನು ಹೀಗೆ ಈ ರಾಜನವು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇತವೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ ಅವನು ಇದೇ ದೇವತೆಗಳ ಸಲೋಕತೆಯನ್ನು, ಸಾಷ್ಟಿತ್ಯವನ್ನು (ಅಥವಾ) ಸಾಯುಜ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು ; ಎಲ್ಲಾ ಆಯಸ್ಸನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಜೀವಿಸುವನು, ಪ್ರಜೆಯಿಂದಲೂ ಪಶುಗಳಿಂದಲೂ ದೊಡ್ಡವನಾಗಿರುವನು, ಕೀರ್ತಿಯಿಂದಲೂ ದೊಡ್ಡವನಾಗಿರುವನು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ನಿಂದಿಸಬಾರದು ; ಅದು ವ್ರತವು.

ರಾಜನೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

ಗು.೬.೬. ವಿಧ್ವತ್ಪಲಮಾಹ! ಏತಾಸಾಮೇವ ಅಗ್ನ್ಯಾದೀನಾಂ ದೇವತಾನಾಂ ಸಲೋಕತಾಂ ಸಮಾನಲೋಕತಾಂ ಸಾಷ್ಟಿತ್ಯಾಂ ಸಮಾನದ್ಧಿತ್ಯಂ

1. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಮೊದಲಿನವನು, ವಿಷ್ಣುವು ಕೊನೆಯವನು ಎಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾದ.

2. ಅವೆಲ್ಲವೂ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ.

3. ರಾಜನ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಾಶವೆಂದೇ ಅರ್ಥ.

ಸಾಯುಜ್ಯಂ ಸಯುಗ್ಭಾವಮ್ ಏಕದೇಹದೇಹಿತ್ವಮ್ ಇತ್ಯೇತತ್ | ವಾ ಶಬ್ದೋತ್ರ ಲುಪ್ತೋ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ | ಸಲೋಕತಾಂ ವಾ ಇತ್ಯಾದಿ | ಭಾವನಾ ವಿಶೇಷತಃ ಫಲವಿಶೇಷೋಪಪತ್ತೇಃ | ಗಚ್ಛತಿ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ | ಸಮುಚ್ಚಯಾನುಪಪತ್ತೇಶ್ಚ | ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್ ನ ನಿಂದೇತ್ ತದ್ ವ್ರತಮ್ | “ಏತೇ ವೈ ದೇವಾಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಯದ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ” (?) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿನ್ದಾದೇವತಾನಿನ್ದೈವ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಹೀಗೆಂದು) ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಫಲವನ್ನು (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿವೇದತೆಗಳ ಸರೋಕತೆಯನ್ನು, ಎಂದರೆ ಸಮಾನವಾದ (ಒಂದೇ ಆಗಿರುವ) ಲೋಕವನ್ನು, ಸಾಕ್ಷಿತ್ವವನ್ನು ಎಂದರೆ ಸಮಾನವಾದ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು, ಸಾಯುಜ್ಯವನ್ನು ಎಂದರೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವಿಕೆಯನ್ನು, ಒಂದೇ ದೇಹಕ್ಕೆ (ಇಬ್ಬರೂ) ದೇಹಿಯಾಗಿರುವದನ್ನು ಎಂದರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿ ‘ಸಲೋಕತೆಯನ್ನಾಗಲಿ’ ಎಂಬ ಮುಂತಾಗಿ ‘ವಾ’ (ಆಗಲಿ) ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಲುಪ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಭಾವನೆಯಿಂದ (ಈ) ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಫಲಗಳು ಉಂಟಾಗಬಹುದಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಲೋಕ್ಯವನ್ನೋ ಸಾಕ್ಷಿತ್ವವನ್ನೋ ಸಾಯುಜ್ಯವನ್ನೋ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು, ಹೊಂದುವನು (ಎಂದರ್ಥ). (ಈ ಎಲ್ಲಾ ಫಲಗಳೂ ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿಯೇ) ಸೇರಿರುವದು ಆಗಲಾರದಾದ್ದರಿಂದಲೂ (ಹೀಗೆ ಅಧ್ಯಾಹಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು).

‘(ಈ) ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದಾರಲ್ಲ, ಇವರೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದೇವರುಗಳು’ (?) ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಿರುವದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಂದೆಯೇ ದೇವತೆನಿಂದೆಯೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ನಿಂದೆಮಾಡಬಾರದು, ಇದು (ರಾಜನೋಪಾಸನೆಗೆ) ವ್ರತವು.

1. ಒಬ್ಬನೇ ಸಾಲೋಕ್ಯವನ್ನೂ ಸಾಕ್ಷಿತ್ವವನ್ನೂ ಸಾಯುಜ್ಯವನ್ನೂ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಅಸಾಧ್ಯ ಆದರೆ ಅವರವರ ಭಾವನೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅವರವರಿಗೆ ಸಾಲೋಕ್ಯಾದಿಗಳು ಆಗುವವೆಂದು ಫಲವಿಕ್ಲವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಯಾವ ದೋಷವೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ:-

ಇಷ್ಟತ್ತೊಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಸಾಮಸಮುದಾಯದ ಉಪಾಸನೆ)

ಸಾಮಸಾಮಾನ್ಯದ ಉಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತ್ರಯಿವಿದ್ಯಾ ಹಿಂಕಾರಸ್ತಯ ಇಮೇ ಲೋಕಾಃ ಸ ಪ್ರಸ್ತಾವೋಃ
ಗ್ನಿರ್ವಾಯುರಾದಿತ್ಯಃ ಸ ಉದ್ಗೀಥೋ ನಕ್ಷತ್ರಾಣಿ ವಯಾಗ್ಂಸಿ
ಮರೀಚಯಃ ಸ ಪ್ರತಿಹಾರಃ ಸರ್ವಾ ಗಂಧರ್ವಾ ಪಿತರಸ್ತನ್ನಿಧನ
ಮೇತತ್ ಸಾಮ ಸರ್ವಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರೋತಮ್ || ೧ ||

೧. ತ್ರಯಿವಿದ್ಯೆಯು ಹಿಂಕಾರವು ; ಈ ಮೂರು ಲೋಕ
ಗಳಿವೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಪ್ರಸ್ತಾವವು ; ಅಗ್ನಿ. ವಾಯು, ಆದಿತ್ಯ (ಎಂಬ
ದೇವತೆಗಳೆದಾರಲ್ಲ), ಅದೇ ಉದ್ಗೀಥವು, ನಕ್ಷತ್ರಗಳು, ಸಪ್ತಗಳು,
ಕಿರಣಗಳು (ಇವೆಯಲ್ಲ), ಅದು ಪ್ರತಿಹಾರವು ; ಸರ್ವಗಳು,
ಗಂಧರ್ವರು, ಪಿತೃಗಳು (ಇರುವರಲ್ಲ), ಅದು ನಿಧನವು. ಈ ಸಾಮವು
ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರೋತವಾಗಿದೆ.

ಸಾಮಸಾಮಾನ್ಯದ ಹಿಂಕಾರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ

ತ್ರಯಿವಿದ್ಯಾದಿದೃಷ್ಟಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೬೭ ತ್ರಯಿವಿದ್ಯಾ ಹಿಂಕಾರಃ | ಅಗ್ನಾದಿಸಾಂನುಃ ಆನಂತರ್ಯಂ
ತ್ರಯಿವಿದ್ಯಾಯಾಃ ಅಗ್ನಾದಿಕಾರ್ಯತ್ವಶ್ಚತೇಃ | ಹಿಂಕಾರಃ ಪ್ರಾಧಮ್ಯಾತ್
ಸರ್ವಕರ್ತವ್ಯಾನಾಮ್ | ತ್ರಯ ಇಮೇ ಲೋಕಾಃ ತತ್ಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್ ಆನಂತರಾ
ಇತಿ ಪ್ರಸ್ತಾವಃ | ಅಗ್ನಾದೀನಾಮ್ ಉದ್ಗೀಥತ್ವಂ ಶ್ರೈಷ್ಠ್ಯಾತ್ | ನಕ್ಷತ್ರಾ
ದೀನಾಂ ಪ್ರತಿಹೃತತ್ವಾತ್ ಪ್ರತಿಹಾರತ್ವಮ್ | ಸರ್ವಾದೀನಾಂ ಧಕಾರಸಾಮಾ
ನ್ಯಾತ್ ನಿಧನತ್ವಮ್ | ಏತತ್ ಸಾಮ ನಾಮವಿಶೇಷಾಭಾವಾತ್ ಸಾಮಸಮು
ದಾಯಃ ಸಾಮಶಬ್ದಃ ಸರ್ವಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರೋತಮ್ | ತ್ರಯಿವಿದ್ಯಾದಿ ಹಿ ಸರ್ವಮ್ |
ತ್ರಯಿವಿದ್ಯಾದಿದೃಷ್ಟಿ ಹಿಂಕಾರಾದಿಸಾಮಭಕ್ತಯ ಉಪಾಸ್ಯಾಃ | ಅತೀತೇಷ್ಟಪಿ

ಸಾಮೋಪಾಸನೇಷು ಯೇಷು ಯೇಷು ಪ್ರೋತಂ ಯದ್ಯತ್ ಸಾಮ ತದ್ವೃಷ್ಟಾಶಿ
ತದುಪಾಸ್ಯಮ್ ಇತಿ । ಕರ್ಮಾಬ್ಧಗ್ನಾನಾಮ್ ದೃಷ್ಟಿವಿಶೇಷೇಣ ಆಜ್ಞಸ್ಯೇವ
ಸಂಸ್ಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್ ॥

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ತ್ರಯಾವಿದ್ಯೆಯೇ ಹಿಂಕಾರವು’. ಅಗ್ನಾದಿ(ದೃಷ್ಟಿಯು) ಸಾಮವಾದ
ಬಳಿಕ ತ್ರಯಾವಿದ್ಯೆಯು ಅಗ್ನಾದಿಗಳ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಿರುವದರಿಂದ,¹
(ತ್ರಯಾವಿದ್ಯೆಯು) ಹಿಂಕಾರವು, ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳಿಗೂ ಅದೇ ಮೊದ
ಲನೆಯದು, ಈ ಮೂರು ಲೋಕಗಳು (ವಿದ್ಯೆಯು) ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವದರಿಂದ²
ಆಮೇಲೆ (ಅಗಿರುವ)ನಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಸ್ತಾವವು. ಅಗ್ನಿಯೇ ಮುಂತಾದವರು
ಶ್ರೇಷ್ಠರಾಗಿರುವದರಿಂದ ಉದ್ಗೀಧವು ನಕ್ಷತ್ರಾದಿಗಳು ಪ್ರತಿಹೃತವಾಗಿರುವದ
ರಿಂದ³ ಪ್ರತಿಹಾರವು. ಸರ್ವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಧಕಾರನಾಮಾನ್ಯವಿರುವದರಿಂದ (ಅವು)
ನಿಧನವು.

ಈ ಸಾಮವು, ಗೊತ್ತಾದ ಹೆಸರಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಸಾಮ
ಸಮುದಾಯವು, ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರೋತವಾಗಿದೆ. ತ್ರಯಾವಿದ್ಯೆಯೇ ಮುಂತಾ
ದದ್ದೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಸರ್ವವು⁴ ?

ತ್ರಯಾವಿದ್ಯೆಯೇ ಮುಂತಾದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹಿಂಕಾರವೇ ಮುಂತಾದ
ಸಾಮಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಹಿಂದಿನ ಸಾಮೋಪಾಸನೆಗಳಲ್ಲಿ
ಯೂ ಯಾವಯಾವ ಸಾಮವು ಯಾವಯಾವ (ವಸ್ತು)ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತವಾಗಿದೆಯೋ
ಆಯಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಆಜ್ಞವನ್ನು

1. ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಋಗ್ವೇದವೂ ವಾಯುವಿನಿಂದ ಯಜುರ್ವೇದವೂ ಅದಿತ್ಯನಿಂದ
ಸಾಮವೇದವೂ ಉಂಟಾದವೆಂದು (ಐ. ಬ್ರಾ. ೨೫-೬) ಶ್ರುತಿಯಿದೆ ; ಮುಂದೆ ೪-೧೭-೨
ರಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಂದಿದೆ.

2. ತ್ರಯಾವಿದ್ಯೆಯು ಬಲದಿಂದ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮದಿಂದಲೇ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕ
ವಾಗಿರುವದರಿಂದ.

3. ಒಟ್ಟಾಗಿರುವದರಿಂದ.

4. ಕರ್ಮಸಾಮಾನ್ಯವೂ ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಜ್ಞಾನವೂ ಅದರ ಫಲವೂ ಸರ್ವಶಬ್ದ
ವಾಚ್ಯವಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ವೈದಿಕಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸರ್ವವೆಂದಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ
ಶಾಸ್ತ್ರವು ಪುಣ್ಯಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಅದರವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಮವನ್ನು
ಈ ಸರ್ವ-ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

(ಹೇಗೆ) ದೃಷ್ಟಿವಿಶೇಷದಿಂದ (ಸಂಸ್ಕಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುವದೋ) ಹಾಗೆ ಕರ್ಮಾಂಗಗಳನ್ನು (ಈ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ) ಸಂಸ್ಕಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಸರ್ವಸಾಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಏವಮೇತತ್ ಸಾಮ ಸರ್ವಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರೋತಂ ವೇದ
ಸರ್ವಗ್ಂ ಹ ಭವತಿ || ೨ ||

೨. ಯಾವನು ಈ ಸಾಮವು ಸರ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತವೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ ಅವನು ಸರ್ವವೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಸರ್ವಸಾಮೋಪಾಸನೆಯಿಂದ ಸರ್ವೈಶ್ವರ್ಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೬೮. ಸರ್ವವಿಷಯಸಾಮವಿದಃ ಫಲಮ್ | ಸರ್ವಂ ಹ ಭವತಿ ಸರ್ವೇ ಶ್ವರೋ ಭವತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ನಿರುಪಚರಿತಸರ್ವಭಾವೇ ಹಿ ದಿಕ್ಷೇಭ್ಯೋ ಬಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತ್ಯನುಪಪತ್ತಿಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಸರ್ವವಿಷಯಸಾಮವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನಿಗೆ ಫಲವನ್ನು (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. 'ಸರ್ವವೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ' ಎಂದರೆ ಸರ್ವೈಶ್ವರನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ನಿರುಪಚರಿತವಾಗಿ (ಮುಖ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ) ಸರ್ವಭಾವವನ್ನು (ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ) ಎಂದಾದರೆ (ಆನೆಯ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ) ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಬಲಿಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವದೆಂಬುದು ಹೊಂದಲಾರದಷ್ಟೆ ?^೨

1. ಅಜ್ಞವನ್ನು ಪತ್ತಿಯು ನೋಡುವದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಮಗಳೂ ಸಾಮವಿಶೇಷಗಳೂ ಸಾಮಾಮಯವಗಳೂ ಕರ್ಮಾಂಗವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಆಯಾ ದೃಷ್ಟಿರೂಪವಾದ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಅವು ಸಂಸ್ಕೃತವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಆಯಾ ಕರ್ಮವು ಸಮೃದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ, ಪಂಚನಿಧಿಸಾಮವೇ ಮುಂತಾದ ಉಪಾಸನೆಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೇ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕವಾದರೂ ಆಯಾ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದವರೇ ಅವಕ್ಕೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಾ ಕರ್ಮದ ಅಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಅಂಗವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೇ ಫಲವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ -ಎಂದರ್ಥ. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೧-೬ ಭಾ. ಭಾ. ೫೧೭.

2. ನಿಜವಾದ ಸರ್ವಭಾವವೇ ಅದರೆ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿರುವವರೂ ತಾನೇ ಆಗುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಂದ ಬಲಿಯನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವದೂ ಆಗಲಾರದು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದೇಷ ಶ್ಲೋಕೋ ಯಾನಿ ಪಞ್ಚಾಧಾ ತ್ರೀಣಿ ತ್ರೀಣಿ ತೇಭ್ಯೋ
ನ ಜ್ಯಾಯಃ ಪರಮನ್ಯದಸ್ತಿ || ೩ ||

೩. ಇಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ಲೋಕವಿರುತ್ತದೆ. ಪಂಚವಿಧವಾಗಿರುವ
ಮೂರುಮೂರು ಇವೆಯಲ್ಲ, ಅವಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲ.

ತ್ರಯಿಾವಿದ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಅಡಕ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೬೯ ತತ್ ಎತಸ್ಮಿನ್ ಅರ್ಥೇ ಏಷ ಶ್ಲೋಕಃ ಮನ್ಮೋಹಪಿ ಅಸ್ತಿ | ಯಾನಿ
ಪಞ್ಚಾಧಾ ಪಞ್ಚಾಪ್ರಕಾರೇಣ ಹಿಂಕಾರಾದಿ ವಿಭಾಗೈಃ ಪ್ರೋಕ್ತಾನಿ ತ್ರೀಣಿ ತ್ರೀಣಿ
ತ್ರಯಿಾವಿದ್ಯಾದಿನಿ ತೇಭ್ಯಃ ಪಞ್ಚಾತ್ರಿಕೇಭ್ಯಃ ಜ್ಯಾಯಃ ಮಹತ್ತರಂ ಪರಂ ಚ
ವ್ಯತಿರಿಕ್ತಮ್ ಅನ್ಯತ್ ವಸ್ತುಸ್ತರಂ ನಾಸ್ತಿ ನ ವಿದ್ಯತೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತತ್ತ್ವೈವ ಹಿ
ಸರ್ವಸ್ಯ ಅನ್ತರ್ಭಾವಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ಲೋಕವು ಎಂದರೆ ಮಂತ್ರವೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಪಂಚ
ವಿಧವಾಗಿರುವ ಐದು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುವ ಹಿಂಕಾರವೇ ಮುಂತಾದ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ
ಹೇಳಿರುವ ತ್ರಯಿಾವಿದ್ಯೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಮೂರುಮೂರು (ಇವೆಯಲ್ಲ), ಅವುಗಳಿ
ಗಿಂತ (ಅ) ಐದು ತ್ರಿಕಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಇನ್ನು ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವದು ಪರವು
(ಅವಕ್ಕಿಂತ) ಬೇರೆಯಾದದ್ದು ಮತ್ತೊಂದು ವಸ್ತುಂತರವು ಇಲ್ಲ, ಇರುವದಿಲ್ಲ
ಎಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲವೂ ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯಸ್ತದ್ವೇದ ಸ ನೇದ ಸರ್ವಗ್ಂ ಸರ್ವಾ ದಿಶೋ ಬಲಿನುಸ್ಮಿ
ಹರಂತಿ ಸರ್ವಮಸ್ಮಿತ್ಯುಪಾಸೀತ ತದ್ವ್ರತಂ ತದ್ವ್ರತಮ್ || ೪ ||

೪. ಯಾವನು ಇದನ್ನು ಅರಿತಿರುವನೋ ಅವನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ
ಅರಿತಿರುವನು. ಸರ್ವದಿಕ್ಕುಗಳೂ ಅವನಿಗೆ ಬಲಿಯನ್ನು ತಂದೂ
ಪ್ಪಿಸುವವು. ಸರ್ವವೂ ಆಗಿರುವೆನು ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು.
ಅದು ವ್ರತವು, ಅದು ವ್ರತವು.

ಸಾಮೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಸರ್ವದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದಲೂ ಬಲಿಪ್ರಾಪ್ತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೭೦. ಯಃ ತದ್ ಯಥೋಕ್ತಂ ಸರ್ವಾತ್ಮಕಂ ಸಾಮ ವೇದ ಸ ವೇದ ಸರ್ವಮ್ | ಸರ್ವಜ್ಞೋ ಭವತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸರ್ವಾ ದಿಶಃ ಸರ್ವದಿಕ್ಪಾಞಃ | ಅಸ್ಮೈ ಏನಂವಿದೇ ಬಲಿಂ ಭೋಗಂ ಹರಂತಿ ಪ್ರಾಪಯಂತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸರ್ವ ಮಸ್ಮಿ ಭವಾಮಿ ಇತ್ಯೇವಮ್ ಏತತ್ ಸಾಮ ಉಪಾಸೀತ | ತಸ್ಯ ಏತದೇವ ವ್ರತಮ್ | ದ್ವಿರುಕ್ತಿಃ ಸಾಮೋಪಾಸನಸಮಾಪ್ತ್ಯರ್ಥಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವನು ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸರ್ವಾತ್ಮಕವಾದ ಸಾಮವನ್ನು ಅರಿತು ಕೊಂಡಿರುವನೋ ಅವನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನು, ಸರ್ವಜ್ಞ ನಾಗಿರುವನು ಎಂದರ್ಥ. ಸರ್ವದಿಕ್ಕುಗಳೂ ಎಲ್ಲಾ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿರುವವರೂ ಹೀಗಿಂದಿರುತ್ತಿರುವ ಅವನಿಗೆ ಬಲಿಯನ್ನು ಭೋಗವನ್ನು ತಂದೊಪ್ಪಿಸುವರು, ಪಡೆ ಯಿಸುವರು ಎಂದರ್ಥ.

ಸರ್ವವೂ (ಅಸ್ಮಿ=ಭವಾಮಿ) ಆಗಿರುವೆನು ಎಂದರಿತು ಈ ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಅವನಿಗೆ ಇದೇ ವ್ರತವು (ಇದೇ ವ್ರತವು ಎಂದು) ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿರುವುದು ಸಾಮೋಪಾಸನೆಯು ಮುಗಿಯಿತೆಂದು (ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ)¹.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಗಾನವಿಶೇಷಾದಿಗಳ ಉಪದೇಶ)

ಗಾನವಿಶೇಷಾದಿಗಳು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ವಿನರ್ದಿ ಸಾಮೋ ವ್ಯಸೇ ಪಶವ್ಯಮಿತ್ಯಗ್ನೇರುದ್ಗೀರ್ಣೋಃ
ನಿರುಕ್ತಃ ಪ್ರಜಾಪತೇರ್ನಿರುಕ್ತಃ ಸೋಮಸ್ಯ ವೃದ್ಧಂ ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಂ
ವಾಯೋಃ ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಂ ಬಲವದಿನ್ದ್ರಸ್ಯ ಕೌಇನ್ದಂ ಬೃಹಸ್ಪತೇ
ರಪಥ್ವಾನ್ತಂ ವರುಣಸ್ಯ ತಾನ್ ಸರ್ವಾನೇವೋಽಶೇನೇತ
ವಾರುಣಂ ತ್ವೇವ ವರ್ಜಯೇತ್ || ೧ ||

1. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಾಮಸಾಮಾನ್ಯದ ಉಪಾಸನೆಯು ಮುಗಿಯಿತು.

೧. ಸಾಮದ ವಿನದಿಯನ್ನು ವರಿಸುತ್ತೇನೆ; ಏಕೆಂದರೆ (ಅದು) ಪಶವ್ಯವು, ಅಗ್ನಿಯದೂ ಆಗಿರುವ ಉದ್ಗೀಧವು; ಅನಿರುಕ್ತವು, ಪ್ರಜಾಪತಿಯದು; ನಿರುಕ್ತವು ಸೋಮನದು; ಮೃದು ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣವು ವಾಯುವಿನದು; ಬಲವತ್ತಾದದ್ದು ಇಂದ್ರನದು; ಕ್ರೌಂಚವು ಬೃಹಸ್ಪತಿಯದು; ಅಪಧ್ವಾಂತವು ವರುಣನದು. ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಉಪಸೇವಿಸಬೇಕು, ಆದರೆ ವಾರುಣವೊಂದನ್ನೇ ಬಿಡಬೇಕು.

ಗಾನಗಳ ವಿನಿಯೋಗ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೭೧. ಸಾಮೋವಾಸನಪ್ರಸಂಗದಿಂದ ಗಾನವಿಶೇಷಾದಿಸಂಪತ್ ಉದ್ಗಾತರುಪದಿಶ್ಯತೇ | ಫಲವಿಶೇಷಸಂಬನ್ಧಾತ್ ವಿನದಿ ವಿಶಿಷ್ಟೋ ನರ್ದಃ ಸ್ವರವಿಶೇಷಃ ಋಷಭಕೂಜಿತಸಮಃ ಅಸ್ಯಾಸ್ತೀತಿ ವಿನದಿ ಗಾನಮ್ ಇತಿ ವಾಕ್ಯವಿಶೇಷಃ | ತಚ್ಚ ಸಾಮ್ನಃ ಸಂಬಂಧಿ ಪಶುಭ್ಯೋ ಹಿತಂ ಪಶವ್ಯಮ್ ಅಗ್ನೇಃ ಅಗ್ನಿದೇವತ್ಯಂ ಚ ಉದ್ಗೀಧಃ ಉದ್ಗಾನಮ್ | ತತ್ ಅಹಮ್ ಏವಂವಿಶಿಷ್ಟಂ ವೃಣೇ ವ್ರಾರ್ಧಯೇ | ಇತಿ ಕಚ್ಚಿತಾ ಯಜಮಾನಃ ಉದ್ಗಾತಾ ವಾ ಮನ್ಯತೇ | ಅನಿರುಕ್ತಃ ಅಮುಕಸಮಃ ಇತ್ಯವಿಶೇಷಿತಃ ಪ್ರಜಾವತೇಃ ಪ್ರಜಾಪತಿದೇವತ್ಯಃ ಸ ಗಾನವಿಶೇಷಃ | ಅನಿರುಕ್ತ್ಯಾತ್ ಪ್ರಜಾಪತೇಃ | ನಿರುಕ್ತಃ ಸ್ವಪ್ತಃ | ಸೋಮಸ್ಯ ಸೋಮದೇವತ್ಯಃ ಸ ಉದ್ಗೀಧಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಮೃದು ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಂ ಚ ಗಾನಂ ವಾಯೋಃ ವಾಯುದೇವತ್ಯಂ ತತ್ | ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಂ ಬಲವಚ್ಚ ಪ್ರಯತ್ನಾಧಿಕೃತ್ಯಾ ಪೇತಂ ಚ ಇಂದ್ರಸ್ಯ | ಐಂದ್ರಂ ತದ್ ಗಾನಮ್ | ಕ್ರೌಂಚಂ ಕ್ರೌಂಚಪಕ್ಷಿನಿನಾದ ಸಮಂ ಬೃಹಸ್ಪತೇಃ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಂ ತತ್ | ಅಪಧ್ವಾಂತಂ ಭಿನ್ನಕಾಂಸ್ಯಸ್ವರ ಸಮಂ ವರುಣಸ್ಯ ಏತದ್ ಗಾನಮ್ | ತಾನ್ ಸರ್ವಾನೇವ ಉಪಸೇವೇತ ಪ್ರಯುಜ್ಜೀತ | ವಾರುಣಂ ತ್ವೇವ ಏಕಂ ವರ್ಜಯೇತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಸಾಮೋವಾಸನೆಯ ಪ್ರಸಂಗದಿಂದ ಗಾನವಿಶೇಷಾದಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರಬೇಕೆಂದು ಉದ್ಗಾತೃವಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ (ಇದಕ್ಕೆ) ಬೇರೆ ಬೇರೆಯ ಫಲಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.¹

1. ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಫಲಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಹೇಗೆ ಗಾನವನ್ನಿಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದರ್ಥ.

ವಿನರ್ದಿ ಎಂದರೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ನರ್ದವು, ಎತ್ತಿನ ಗುಟ್ಟರಿಗೆ ಸಮವಾದ ಒಂದಾನೊಂದು ಸ್ವರವು, ಈ (ಗಾನಕ್ಕಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ) ಇದು ವಿನರ್ದಿ. (ವಿನರ್ದಿ ಎಂಬ) ಗಾನವನ್ನು ಎಂದು (ಈ) ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ನೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಸಾಮ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ (ಗಾನವು) ವಶವ್ಯವು, ಪಶುಗಳಿಗೆ ಹಿತವಾದದ್ದು, ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿಯದು ಎಂದರೆ ಅಗ್ನಿದೇವತಾಕವಾದ ಉದ್ಗೀಧವು, ಉದ್ಗಾನವು^೧. ಈ ವಿಶೇಷಣಗಳೆಂದೊಡಗೂದಿದ ಈ (ಗಾನ)ವನ್ನು ನಾನು ವರಿಸುತ್ತೇನೆ, ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ - ಎಂದು ಯಾನನೋ ಒಬ್ಬ ಯಜಮಾನನು ಅಥವಾ ಉದ್ಗಾತೃವು ಭಾವಿಸುತ್ತಾನೆ^೨ ಅನಿರುಕ್ತವು ಎಂದರೆ ಇಂಥದಕ್ಕೆ ಸಮನಾದದ್ದೆಂಬ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದಲ್ಲ, ಆ ಗಾನವಿಶೇಷವು. ಪ್ರಜಾಪತಿಯದು, ಪ್ರಜಾಪತಿದೇವತಾಕವಾದದ್ದು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಅನಿರುಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ^೩ ನಿರುಕ್ತವು, ಎಂದರೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಆ ಉದ್ಗೀಧವು ಸೋಮನದು, ಸೋಮದೇವತಾಕವಾದದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ಮೃದುವಾಗಿಯೂ ನಯವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಗಾನವಿದೆಯಲ್ಲ, ಲದು ವಾಯುವಿನದು, ವಾಯುದೇವತಾಕವಾದದ್ದು. ನಯವಾಗಿಯೂ ಬಲವಾಗಿಯೂ ಎಂದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಕೂಡಿರುವದೂ ಆಗಿರುವದಲ್ಲ, ಆ ಗಾನವು ಇಂದ್ರನದು, ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಟ್ಟದ್ದು. ಕ್ರೌಂಚವು ಎಂದರೆ ಕ್ರೌಂಚಪಕ್ಷಿಯ ಧ್ವನಿಗೆ ಸಮವಾದದ್ದು ಬೃಹಸ್ಪತಿಯದು, ಅದು ಬೃಹಸ್ಪತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದು. ಅಪಧ್ವಾಂತವು ಎಂದರೆ ಒಡೆದ ಕಂಚಿನ ಧ್ವನಿಯಂತಿರುವದಲ್ಲ, ಆ ಗಾನವು ವರುಣನದು.

ಈ ಎಲ್ಲಾ (ನಾಮಗಳನ್ನೂ) ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ ವಾರುಣವೊಂದನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಬೇಕು.

ಗಾನಮಾಡುವಾಗ ಫಲಾನುಸಂಧಾನ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅನ್ಯತತ್ತ್ವಂ ದೇವೇಭ್ಯ ಆಗಾಯಾನೀತ್ಯಾಗಾಯೇತ್ ಸ್ವಧಾಂ
ಪಿತೃಭ್ಯ ಆಶಾಂ ಮನುಷ್ಯೇಭ್ಯಸ್ತುಣೋದಕಂ ಪಶುಭ್ಯಃ

1. ಉದ್ಗೀಧವೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಗೀಧಭಕ್ತಿಯಲ್ಲ, ಉದ್ಗಾನಕ್ರಿಯೆ.
2. 'ವೃಣೇ' ವರಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃಪದವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಲ್ಲ ; ಆದ್ದರಿಂದ ಫಲವನ್ನು ಬಯಸುವ ಯಜಮಾನನೋ ಅಥವಾ ಉದ್ಗಾತೃವೋ ಹೀಗೆಂದು ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಉಭಯಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಇದು ಉದ್ಗಾತೃವಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು.
3. ನೀಲಪೀತಾದಿಗಳೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸದೆ ಇರುವದರಿಂದ ಎಂದು ಟೀಕೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂಬುದು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ದೇವತಾವಿಶೇಷವಲ್ಲದೆ ಸಮಸ್ತರೂಪನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಎಂದು ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂತ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಂ ಯಜಮಾನಾಯಾನ್ನಮಾತ್ಮನ ಆಗಾಯಾ
ನೀತ್ಯೇತಾನಿ ಮನಸಾ ಧ್ಯಾಯನ್ನಪ್ರಮತ್ತಃ ಸ್ತುವೀತ || ೨ ||

೨. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಮೃತವನ್ನು ಆಗಾನಮಾಡುವೆನು
ಎಂದು ಆಗಾನಮಾಡಬೇಕು. ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಸ್ವಧೈಯನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯ
ನಿಗೆ ಆಶೆಯನ್ನೂ ಪಶುಗಳಿಗೆ ಹುಲ್ಲುನೀರುಗಳನ್ನೂ ಯಜಮಾನನಿಗೆ
ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನೂ ತನಗೆ ಅನ್ನವನ್ನೂ ಆಗಾನಮಾಡುವೆನು ಎಂದು
ಇವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಧ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಅವಿಮತ್ತನಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರ
ಮಾಡಬೇಕು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೭೨. ಅಮೃತತ್ವಂ ದೇವೇಭ್ಯ ಆಗಾಯಾನಿ ಸಾಧಯಾನಿ | ಸ್ವಧಾಂ
ಪಿತೃಭ್ಯ ಆಗಾಯಾನಿ | ಆಶಾಂ ಮನುಷ್ಯೇಭ್ಯಃ | ಆಶಾಂ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಮ್ |
ಪ್ರಾರ್ಥಿತಮ್ ಇತ್ಯೇತತ್ | ತೃಣೋದಕಂ ಪಶುಭ್ಯಃ | ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಂ ಯಜ
ಮಾನಾಯ ಅನ್ನಮ್ ಆತ್ಮನೇ ಮಹ್ಯಮ್ ಆಗಾಯಾನಿ ಇತ್ಯೇತಾನಿ ಮನಸಾ
ಧ್ಯಾಯನ್ ಚಿತ್ತಯನ್^೧ | ಅಪ್ರಮತ್ತಃ ಸ್ತುರೋಪ್ತಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಾದಿಭ್ಯಃ ಸ್ತುವೀತ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಆಗಾನಮಾಡುವೆನು, ಸಾಧಿಸುವೆನು ಪಿತೃ
ಗಳಿಗೆ ಸ್ವಧೈಯನ್ನು ಆಗಾನಮಾಡುವೆನು, ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಆಶೆಯನ್ನು, ಪ್ರಾರ್ಥನೆ
ಯನ್ನು, ಎಂದರೆ ಇಷ್ಟವಾದದ್ದನ್ನು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಪಶುಗಳಿಗೆ ಹುಲ್ಲು
ನೀರುಗಳನ್ನು, ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು, ತನಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ಆಗಾನ
ಮಾಡುವೆನು - ಎಂದು ಇವುಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಧ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಚಿಂತಿಸಿ
ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಸ್ವರ, ಊಷ್ಮ, ವ್ಯಂಜನ- ಇವುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ
ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಬೇಕು.

ಸ್ವರಾದಿಗಳ ಉಚ್ಚಾರವೂ ಅದರ ಫಲವೂ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸರ್ವೇ ಸ್ವರಾ ಇಂದ್ರಸ್ಯಾತ್ಮಾನಃ ಸರ್ವ ಉಷ್ಮಾಣಃ ಪ್ರಜಾ
ಪತೇರಾತ್ಮಾನಃ ಸರ್ವೇ ಸ್ವರ್ತಾ ಮೃತ್ಯೋರಾತ್ಮಾನಸ್ತಂ ಯದಿ
ಸ್ವರೇಷೂಪಾಲಭೇತೇಂದ್ರಗ್ಂ ಶರಣಂ ಪ್ರಪನ್ನೋಽಭಾವಂ
ಸ ತ್ವಾ ಪ್ರತಿವಕ್ಷ್ಯತೀತ್ಯೇವಂ ಬ್ರೂಯಾತ್ || ೩ ||

1. ಅಜ್ಞಾನ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತಯನ್ ಧ್ಯಾಯನ್ ಎಂದು ವ್ಯುತ್ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬಿದ್ದಿ.

ಅಥ ಯದ್ಯೇನಮೂಷ್ಮಸೂಪಾಲಭೇತ ಪ್ರಜಾಪತಿಗ್ಂ ಶರಣಂ
ಪ್ರಪನ್ನೋಽಭೂವಂ ಸ ತ್ವಾ ಪ್ರತಿವೇಕ್ಷ್ಯತೀತ್ಯೇನಂ ಬ್ರೂಯಾ
ದಥ ಯದ್ಯೇನಗ್ಂ ಸ್ವರ್ತೇಷೂಪಾಲಭೇತ ಮೃತ್ಯುಗ್ಂ
ಶರಣಂ ಪ್ರಪನ್ನೋಽಭೂವಂ ಸ ತ್ವಾ ಪ್ರತಿ ಧಕ್ಷ್ಯತೀತ್ಯೇನಂ
ಬ್ರೂಯಾತ್ || ೪ ||

೩. ಸ್ವರಗಳೆಲ್ಲ ಇಂದ್ರನ ಆತ್ಮಗಳು, ಉಷ್ಮಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಆತ್ಮಗಳು, ಸ್ವರ್ತಗಳೆಲ್ಲ ಮೃತ್ಯುವಿನ ಆತ್ಮಗಳು. ಇವನ ಮೇಲೆ ಸ್ವರಗಳ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪುಹೊರಿಸಿದರೆ 'ಇಂದ್ರನನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುತ್ತೇನೆ, ಅವನು ನಿನಗೆ ಹೇಳುವನು' ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕು.

೪. ಇನ್ನು ಇವನ ಮೇಲೆ ಉಷ್ಮಗಳ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪುಹೊರಿಸಿದರೆ 'ಪ್ರಜಾಪತಿಯನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುತ್ತೇನೆ, ಅವನು ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರತೀಕ್ಷಣಮಾಡುವನು' ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕು. ಇನ್ನು ಇವನ ಮೇಲೆ ಸ್ವರ್ತಗಳ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪುಹೊರಿಸಿದರೆ, 'ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು, ಅವನು ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರತಿಧಕ್ಷಣ ಮಾಡುವನು' ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೭೩. ಸರ್ವೇ ಸ್ವರಾ ಅಕಾರಾದಯಃ ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಬಲಕರ್ಮಣಃ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಆತ್ಮಾನಃ ದೇಹಾವಯವಸ್ಥಾನೀಯಾಃ | ಸರ್ವೇ ಉಷ್ಮಾಣಃ ಶಷ ಸಹಾದಯಃ ಪ್ರಜಾಪತೇರ್ವಿರಾಜಃ ಕಶ್ಯಪಸ್ಯ ವಾ ಆತ್ಮಾನಃ | ಸರ್ವೇ ಸ್ವರ್ತಾಃ ಕಾದಯೋ ಮೃತ್ಯುನಾನಿ ಮೃತ್ಯೋಃ ಆತ್ಮಾನಃ | ತಮ್ ಏವಂವಿದಮ್ ಉದ್ಗಾತಾರಂ ಯದಿ ಕಚ್ಚಿತ್ ಸ್ವರೇಷು ಉಪಾಲಭೇತ 'ಸ್ವರಸ್ವಯಾ ದುಷ್ಟಃ ಪ್ರಯುಕ್ತಃ' ಇತಿ, ಏವಮ್ ಉಪಾಲಬ್ಧಃ 'ಇಂದ್ರಂ ಪ್ರಾಣಮ್ ಈಶ್ವರಂ ಶರಣಮ್ ಆಶ್ರಯಂ ಪ್ರಪನ್ನೋಽಭೂವಂ ಸ್ವರಾನ್ ಪ್ರಯುಜ್ಜಾ ನೋಹಮ್ | ಸ ಇಂದ್ರಃ ಯತ್ತವ ವಕ್ತವ್ಯಂ ತ್ವಾ ತ್ವಾಂ ಪ್ರತೀವಕ್ಷ್ಯತಿ | ಸ ಏವ ದೇವ ಉತ್ತರಂ ದಾಸ್ಯತಿ' ಇತ್ಯೇನಂ ಬ್ರೂಯಾತ್ | ಅಥ ಯದಿ ಏನಮ್ ಉಷ್ಮಸು ತಥೈವ ಉಪಾಲಭೇತ, 'ಪ್ರಜಾಪತಿಂ ಶರಣಂ ಪ್ರಪನ್ನೋಽಭೂವಮ್ | ಸ ತ್ವಾ ಪ್ರತಿ ವೇಕ್ಷ್ಯತಿ ಸಂಚಾರ್ಣಯಿಷ್ಯತಿ, ಇತ್ಯೇನಂ ಬ್ರೂಯಾತ್ | ಅಥ ಯದಿ ಏನಂ ಸ್ವರ್ತೇಷು ಉಪಾಲಭೇತ 'ಮೃತ್ಯುಂ ಶರಣಂ ಪ್ರಪನ್ನೋಽಭೂವಮ್, ಸ ತ್ವಾ ಪ್ರತಿ ಧಕ್ಷ್ಯತಿ ಭಸ್ತ್ರೀಕರಿಸ್ಯತಿ' ಇತ್ಯೇನಂ ಬ್ರೂಯಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅಕಾರಾದಿಸ್ವರಗಳೆಲ್ಲ ಇಂದ್ರನ, ಬಲಕ್ರಿಯೆಯುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣನ^೧, ಆತ್ಮಗಳು, ದೇಹಾವಯವಗಳ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಉಷ್ಮಗಳೆಲ್ಲ, ಎಂದರೆ ಶಷಪಹಾದಿಗಳು : ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಎಂದರೆ ವಿರಾಜನ ಅಥವಾ ಕಶ್ಯಪನ ಆತ್ಮಗಳು, ಸ್ವರ್ಣಗಳೆಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಕಕಾರಾದಿಮೃಂಜನಗಳು, ಮೃತ್ಯುವಿನ ಆತ್ಮಗಳು

ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿರುವ ಉದ್ಗಾತೃವಿನ ಮೇಲೆ ಯಾವದಾದರೂ ಸ್ವರಗಳ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪುಹೊರಿಸಿದರೆ, 'ನೀನು ಸ್ವರವನ್ನು ತಪ್ಪಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೀಯೆ!' ಎಂದರೆ ಹೀಗೆ ತಪ್ಪುಹೊರಿಸಿಕೊಂಡ (ಉದ್ಗಾತೃವು) 'ಇಂದ್ರನನ್ನು, ಪ್ರಾಣನನ್ನು, ಈಶ್ವರನನ್ನು, ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವಾಗ ನಾನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುತ್ತೇನೆ. ಆಶ್ರಯವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತೇನೆ, ಆ ಇಂದ್ರನು ನಿನಗೆ ಏನು ಹೇಳಬೇಕೋ (ಅದನ್ನು) (ಶ್ವಾ=ಶ್ವಾಂ) ನಿನಗೆ ಹೇಳುವನು, ಆ ದೇವನೇ ನಿನಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಡುವನು' ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕು. ಇನ್ನು ಹೀಗೆಯೇ ಇವನ ಮೇಲೆ ಉಷ್ಮಗಳ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪುಹೊರಿಸಿದರೆ 'ನಾನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುತ್ತೇನೆ, ಅವನು ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರತಿ ವೇಷಣೆಮಾಡುವನು, ಹುಡುಮಾಡುವನು' ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕು. ಇನ್ನು ಇವನ ಮೇಲೆ ಸ್ವರ್ಣಗಳ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪುಹೊರಿಸಿದರೆ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಶರಣು ಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು, ಅವನು ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರತಿಘಕ್ಷಣಮಾಡುವನು, ಬೂದಿಗೈಯುವನು - ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕು

ಸ್ವರಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಮಾಡುವ ರೀತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸರ್ವೇ ಸ್ವರಾ ಘೋಷವನ್ನೋ ಬಲವನ್ನೋ ವಕ್ತವ್ಯಾ ಇಂದ್ರೋ ಬಲಂ ದದಾನೀತಿ ಸರ್ವ ಉಷ್ಮಾಣೋಗ್ರಸ್ತಾ ಅನಿರಸ್ತಾ ನಿವೃತಾ ವಕ್ತವ್ಯಾಃ ಪ್ರಜಾಪತೇರಾತ್ಮಾನಂ ಪರಿಹದಾನೀತಿ ಸರ್ವೇ ಸ್ವರ್ಶಾ ಲೇಶೇನಾನಭಿನಿಹಿತಾ ವಕ್ತವ್ಯಾ ಮೃತ್ಯೋರಾತ್ಮಾನಂ ಪರಿಹರಾಣೀತಿ || ೫ ||

೫. ಸ್ವರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಘೋಷದಿಂದಕೂಡಿಯೂ ಬಲವಾಗಿಯೂ ಹೇಳಬೇಕು ; ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಬಲವನ್ನು ಕೊಡುವೆನು ಎಂದು (ಭಾವಿಸ

1. ಪ್ರಾಣನನ್ನು ಇಂದ್ರನೆಂದು ಕರೆದಿರುವುದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಐ. ಅ. ೨-೩-೭, ಬೃ. ಭಾ. ೧-೫-೧೨ (ಭಾ. ಭಾ ೨೨೧)- ಇವನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

2. ಜಿಹ್ವಾಮೂಲೀಯ ಉಪಧ್ಮಾನೀಯಗಳನ್ನೂ ಇವಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿರುವುದು ? ಶಷಪಹ ಸಳ ಅವಾಂತರಭೇದಗಳನ್ನು ಅದಿಶಬ್ದದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಟೀಕೆ.

ಬೇಕು). ಉಷ್ಮಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನುಂಗದೆ ಹೊರಗೆ ಹಾಕದೆ ವಿವೃತವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕು ; ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಆತ್ಮವನ್ನು ಕೊಡುವೆನು ಎಂದು (ಭಾವಿಸಬೇಕು). ಸ್ಪರ್ಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಅನಭಿನಿಹಿತವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕು, ನನ್ನನ್ನು ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆನು ಎಂದು (ಭಾವಿಸಬೇಕು).

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೭೪. ಯತ ಇಂದ್ರಾದ್ಯಾತ್ಮನಃ ಸ್ವರಾದಯಃ | ಅತಃ ಸರ್ವೇ ಸ್ವರಾಃ ಘೋಷವನ್ನೋ ಬಲವನ್ನೋ ವಕ್ತವ್ಯಾಃ | ತಥಾ ಅಹಮ್ ಇಂದ್ರೋ ಬಲಂ ದದಾನಿ ಬಲಮ್ ಆದಧಾನಿ ಇತಿ | ತಥಾ ಸರ್ವೇ ಉಷ್ಮಾಣಃ ಅಗ್ರಸ್ತಾಃ ಅನ್ತರಪ್ರವೇಶಿತಾಃ ಅನಿರಸ್ತಾಃ ಬಹಿರಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತಾಃ ವಿವೃತಾಃ ವಿವೃತ ಪ್ರಯತ್ನೋಪೇತಾಃ | ಪ್ರಜಾಪತೇಃ ಆತ್ಮಾನಂ ಪರಿದದಾನಿ ಪ್ರಯಚ್ಛಾನಿ ಇತಿ | ಸರ್ವೇ ಸ್ಪರ್ಶಾಃ ಲೇಶೇನ ಶನಕೈಃ ಅನಭಿನಿಹಿತಾಃ ಅನಭಿಕ್ಷಿಪ್ತಾಃ ವಕ್ತವ್ಯಾಃ | ಮೃತ್ಯೋಃ ಆತ್ಮಾನಂ ಬಾಲಾನಿವ ಶನಕೈಃ ಪರಿಹರದ್ಭಿರ್ಮೃತ್ಯೋರಾತ್ಮಾನಂ ಪರಿಹರಾಣಿ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಹೀಗೆ) ಸ್ವರವೇ ಮುಂತಾದ (ವರ್ಣ)ಗಳು ಇಂದ್ರಾದಿಗಳ ಆತ್ಮಗಳಾಗಿರುವವನ್ನೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಘೋಷದಿಂದಲೂ ಬಲದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವದರಿಂದ ನಾನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಬಲವನ್ನು ಕೊಡುವೆನು, ಬಲವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವೆನು ಎಂದು (ಭಾವಿಸಬೇಕು). ಹೀಗೆಯೇ ಎಲ್ಲಾ ಉಷ್ಮಗಳನ್ನೂ ನುಂಗದೆ ಒಳಕ್ಕೆ ಹೊಗಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಹೊರಗೆ ಹಾಕದೆ ಹೊರಕ್ಕೆ ದೂಡಿ (ಉಚ್ಚರಿಸದೆ) ವಿವೃತವಾಗಿ ವಿವೃತಪ್ರಯತ್ನದಿಂದೊಡಗೂಡಿ (ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕು). ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಆತ್ಮವನ್ನು¹ ಕೊಡುತ್ತಿರುವೆನು ಎಂದು (ಭಾವಿಸಬೇಕು), ಸ್ಪರ್ಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ, ಎಂದರೆ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಅನಭಿನಿಹಿತವಾಗಿ ಎಂದರೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದನ್ನು ಕೂಡಿಸುವಂತೆ ಮಾಡದೆ ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕು. ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ ಹುಡುಗರನ್ನು ಮೆಲ್ಲಗೆ (ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರಂತೆ² ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆಂದು (ಭಾವಿಸಬೇಕು)³

1. ಇದನ್ನು 'ನನ್ನನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವೆನು' ಎಂದೂ ಕನ್ನಡಿಸಬಹುದು.

2. ಹುಡುಗರು ಆಪಾಯದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅವರನ್ನು ಹೇಗೆ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರೋ ಹಾಗೆ ಎಂದರ್ಥ.

3. ಸ್ವರಾದಿಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವಾಗ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕು ; ಹಾಗೆ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಪ್ರಾಣ, ಪ್ರಜಾಪತಿ, ಮೃತ್ಯು- ಇವರು ಪ್ರಸನ್ನರಾಗುವರು ಎಂಬುದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ—

ಇಷ್ಟತ್ತುಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಓಂಕಾರೋಪಾಸನೆ)

ಪ್ರಣವನಿಷ್ಠನಾದವನಿಗೆ ಅಮೃತತ್ವ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತ್ರಯೋ ಧರ್ಮಸ್ತು ನಾನ್ಯಾ ಯಚ್ಛ್ಲೋಽಧ್ಯಯನಂ ದಾನಮಿತಿ
ಪ್ರಥಮಸ್ತು ಪ ನವ ದ್ವಿತೀಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರ್ಯಾಚಾರ್ಯಕುಲ
ವಾಸೀ ತೃತೀಯೋತ್ಯಂತಮಾತ್ಮಾನಮಾಚಾರ್ಯಕುಲೇವಸಾದ
ಯನ್ ಸರ್ವ ಏತೇ ಪುಣ್ಯಲೋಕಾ ಭವಂತಿ ಬ್ರಹ್ಮಸಗ್ಂಸ್ಥೋಽ
ಮೃತತ್ವಮೇತಿ || ೧ ||

೧. ಧರ್ಮಸ್ತುಂಧಗಳು ಮೂರು. ಯಜ್ಞ, ಅಧ್ಯಯನ,
ದಾನ— ಎಂಬುದು ಒಂದನೆಯದು. ತಪಸ್ಸೇ ಎರಡನೆಯದು.
ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಆಚಾರ್ಯಕುಲದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡು ತನ್ನನ್ನು
ಸವೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ಮೂರನೆಯವನು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ
ಪುಣ್ಯಲೋಕರಾಗುವರು, ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನು ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು
ಹೊಂದುವನು.

ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೩೫. ಓಂಕಾರಸ್ಯ ಉಪಾಸನವಿಧ್ಯರ್ಥಂ “ತ್ರಯೋ ಧರ್ಮಸ್ತುನ್ಮಾಃ”
ಇತ್ಯಾದಿ ಅರಭ್ಯತೇ | ನೈವಂ ಮುಂತವ್ಯಂ ಸಾಮಾನ್ಯವಭೂತಸ್ಯೈವ ಉದ್ಗೀಧಾದಿ
ಲಕ್ಷಣಸ್ಯ ಓಂಕಾರಸ್ಯ ಉಪಾಸನಾತ್ ಫಲಂ ಪ್ರಾಪ್ಯತ ಇತಿ | ಕಿಂ ತರ್ಹಿ | ಯತ್
ಸರ್ವೈರಪಿ ನಾಮೋಪಾಸನೈಃ ಕರ್ಮಭಿರ್ದಾಪ್ರಾಪ್ಯಮ್, ತತ್ಪಲಮ್ ಅಮೃತತ್ವಂ
ಕೇವಲಾತ್ ಓಂಕಾರೋಪಾಸನಾತ್ ಪ್ರಾಪ್ಯತ ಇತಿ | ತತ್ಸ್ತುತ್ಯರ್ಥಂ ಸಾಮಾ
ನ್ಯಕರಣೇ ತದುಪನ್ಯಾಸಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಓಂಕಾರದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ “ತ್ರಯೋ ಧರ್ಮಸ್ತುನ್ಮಾಃ”
ಎಂದುಮುಂತಾಗಿರುವದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವ

ಉದ್ಗಿ(ಧಾದಿರೂಪದ ಓಂಕಾರದ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ^೧ ಫಲವು ದೊರಕುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು , ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಸರ್ವಸಾಮೋವಾಸನೆಗಳಿಂದಲೂ ಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೂ ಅಪ್ರಾಪ್ಯನಾಗಿರುವ ಫಲವಿದೆಯಲ್ಲ, ಆ ಅಮೃತತ್ವವೆಂಬ ಫಲವೂ^೨ ಕೇವಲ^೩ ಓಂಕಾರದ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ದೊರಕುತ್ತದೆ ಎಂದು (ತಿಳಿಯಬೇಕು)- ಎಂದು ಅದನ್ನು ಹೊಗಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಮಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ^೪ ಅದನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಣವಸಂಸ್ಥನಿಗೆ ಅಮೃತತ್ವ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೭೬ ತ್ರಯಃ ತ್ರಿಸಂಖ್ಯಾಕಾ ಧರ್ಮಸ್ಯ ಸ್ವನ್ಯಾಃ ಧರ್ಮಸ್ಯನ್ಯಾಃ | ಧರ್ಮಪ್ರವಿಭಾಗಾಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಕೇ ತೇ ಇತಿ ? ಆಹ | ಯಜ್ಞಃ | ಅಗ್ನಿ ಹೋತ್ರಾದಿಃ, ಅಧ್ಯಯನಂ ಸನಿಯಮಸ್ಯ ಋಗಾದೇರಭ್ಯಾಸಃ, ದಾನಂ ಬಹಿರ್ವೇದಿ ಯಧಾರಕ್ತಿದ್ರವ್ಯಸಂವಿಭಾಗೋ ಭಿಕ್ಷಮಾಣೇಭ್ಯಃ ಇತ್ಯೇಷ ಪ್ರಧಮೋ ಧರ್ಮ ಸ್ಯನ್ದಃ | ಗೃಹಸ್ಥಸಮವೇತತ್ವಾತ್ ತನ್ನಿರ್ವರ್ತಕೇನ ಗೃಹಸ್ಥೇನ ನಿರ್ದಿಶ್ಯತೇ | ಪ್ರಧಮಃ ಏಕಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ದ್ವಿತೀಯತ್ವತೀಯಶ್ರವಣಾತ್ ನ ಆದ್ಯರ್ಥಃ | ತಸ ಏನ ದ್ವಿತೀಯಃ | ತವಃ ಇತಿ ಕೃಚ್ಛ್ರಚಾನ್ದ್ರಾಯಣಾದಿ | ತದ್ವಾನ್ ತಾಪಸಃ ಪರಿವ್ರಾಡ್ವಾ | ನ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥಃ | ಆಶ್ರಮಧರ್ಮಮಾತ್ರಸಂಸ್ಥಃ^೫ | ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥಸ್ಯ ತು ಅಮೃತತ್ವಶ್ರವಣಾತ್ | ದ್ವಿತೀಯಃ ಧರ್ಮಸ್ಯನ್ದಃ | ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ ಆಚಾರ್ಯಕುಲೇ ವಸ್ತುಂ ಶೀಲಮ್ ಅಸ್ಯ ಇತಿ ಆಚಾರ್ಯಕುಲ ವಾಸೀ | ಅತ್ಯಂತಂ ಯಾವಜ್ಜೀವಮ್ ಆತ್ಮಾನಂ ನಿಯಮೈಃ ಆಚಾರ್ಯಕುಲೇ ಅವಸಾದಯನ್ ಕ್ಷಪಯನ್ ದೇಹಂ ತೃತೀಯೋ ಧರ್ಮಸ್ಯನ್ದಃ | ಅತ್ಯಂತಮ್ ಇತ್ಯಾದಿವಿಶೇಷಣಾತ್ ಸೈಷಿಕ ಇತಿ ಗಮ್ಯತೇ | ಉಪಕುರ್ವಾಣಸ್ಯ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ಗ್ರಹಣಾರ್ಥತ್ವಾತ್ ನ ಪುಣ್ಯಲೋಕತ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣ | ಸರ್ವ ಏತೇ

1. ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಒಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಉದ್ಗೀಥಾವಯವನಾಗಿರುವ ಓಂಕಾರವನ್ನು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಉಪಾಸನೆಗಳು ಉದ್ಗಾತ್ಯವಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿದವುಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ.

2. ಇದುವರೆಗೆ ಹೇಳಿರುವ ಯಾವ ಉಪಾಸನೆಗಾಗಲಿ ಯಾವ ಕರ್ಮಕ್ಕಾಗಲಿ ಅಮೃತತ್ವವು ಫಲವಲ್ಲ

3. ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರುವ.

4. ಪ್ರಕರಣವು ಸಾಮೋಪಾಸನೆಯದಾದರೂ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಓಂಕಾರವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅದರ ಸ್ವತಂತ್ರೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಉಪಾಸನೆಯು ಸಾಮಪ್ರಕರಣಕ್ಕೇನೂ ಸೇರಿದ್ದಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವ.

5. ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

ತ್ರಯೋಽಪಿ ಆಶ್ರಮಿಣಃ ಯಥೋಕ್ತೈರ್ಧರ್ಮೈಃ ಪುಣ್ಯಲೋಕಾ ಭವಂತಿ |
 ಪುಣ್ಯೋ ಲೋಕೋ ಯೇಷಾಂ ತ ಇಮೇ ಪುಣ್ಯಲೋಕಾಃ ಆಶ್ರಮಿಣೋ
 ಭವಂತಿ | ಅವತಿಷ್ಠಸ್ತು ಅನುಕ್ತಃ ಪರಿವ್ರಾಟ್ ತುರೀಯಃ | ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥಃ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ
 ಸಮ್ಯಕ್ಸ್ಥಿತಃ | ಸಃ ಅಮೃತತ್ವಂ ಪುಣ್ಯಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣಮ್ ಅನುರಣಭಾವಮ್
 ಆತ್ಮನಿಷ್ಠಕಮ್ ಏತಿ | ನಾಪೇಕ್ಷಿಕಮ್ ದೇವಾದ್ಯಮೃತತ್ವವತ್ | ಪುಣ್ಯಲೋಕಾತ್
 ಪೃಥಕ್ ಅಮೃತತ್ವಸ್ಯ ವಿಭಾಗಕರಣಾತ್ | ಯದಿ ಚ ಪುಣ್ಯಲೋಕಾತಿರಯ
 ಮಾತ್ರಮ್ ಅಮೃತತ್ವಮ್ | ಅಭವಿಷ್ಯತ್ ತತಃ ಪುಣ್ಯಲೋಕತ್ವಾದ್ ವಿಭಕ್ತಂ ನಾ
 ವಕ್ಷ್ಯತ್ | ವಿಭಕ್ತೋಪದೇಶಾಚ್ಚ ಆತ್ಮನಿಷ್ಠಕಮ್ ಅಮೃತತ್ವಮ್ ಇತಿ ಗಮ್ಯತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮೂರು ಎಂದರೆ ಮೂರು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಧರ್ಮಸ್ತಂಭಗಳು—ಧರ್ಮದ ಸ್ತಂಭ
 ಗಳು, ಧರ್ಮದ ಪ್ರವಿಭಾಗಗಳು (ಇವೆ) ಎಂದರ್ಥ. ಅವು ಯಾವವು? ಎಂದರೆ
 (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಯಜ್ಞವು, ಎಂದರೆ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವೇ ಮುಂತಾದದ್ದು, ಅಧ್ಯ
 ಯನವು, ಎಂದರೆ ನಿಯಮಸಹಿತವಾಗಿ ಋಗಾದಿಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುವದು*,
 ದಾನವು ಎಂದರೆ ವೇದಿಯ ಹೊರಗೆ* ಬೇಡಿದವರಿಗೆ ಯಥಾಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ದ್ರವ್ಯ
 ವನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಡುವದು—ಎಂಬಿದು ಒಂದನೆಯ ಧರ್ಮಸ್ತಂಭವು. (ಇದು)
 ಗೃಹಸ್ಥನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದಾದ್ದರಿಂದ(ಈಧರ್ಮವಿಭಾಗವನ್ನು)ಆದನ್ನು ಮಾಡುವ
 ಗೃಹಸ್ಥನಿಂದ (ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮ ಎಂದು) ನಿರ್ದೇಶಮಾಡಿರುತ್ತದೆ. (ಈ ಆಶ್ರಮವು)
 ಪ್ರಥಮವು ಎಂದರೆ ಒಂದು ಎಂದರ್ಥ, ಮೊದಲನೆಯದು ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ
 (ಮುಂದೆ) ಎರಡನೆಯದು, ಮೂರನೆಯದು ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿದೆ* ತಪಸ್ಸೇ
 ಎರಡನೆಯದು ತಪಸ್ಸು ಎಂದರೆ ಕೃಚ್ಛ್ರಚಾಂದ್ರಾಯಣಾದಿಗಳು, ಅವನ್ನುಳ್ಳ
 ವನು ತಾವಸನು, ಅಥವಾ (ಇಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಎಂದರೆ) ಆಶ್ರಮಧರ್ಮಮಾತ್ರದಲ್ಲಿರುವ

1. ಈ ಮಾತು ನಾ|| ಅ|| ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿದೆ, ಇದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಾಗುತ್ತದೆ.

2. ಗೃಹಸ್ಥನಿಗೂ ನಿಯಮದಿಂದ ವೇದಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡುವವೆಂಬ, ಬ್ರಹ್ಮಯಜ್ಞ
 ವನ್ನು ಮಾಡುವವೆಂಬ ಧರ್ಮವಿದೆ.

3. ವೇದಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುವ ದಕ್ಷಿಣೆಯು ಯಜ್ಞಾಂಗವು, ಅದ್ದರಿಂದ ಯಜ್ಞದ
 ವೇದಿಯಲ್ಲಲ್ಲದೆ ಕೊಡುವದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ದಾನವೆಂದಿದೆ.

4. ನಾನಶ್ರಸ್ಥವು ಎರಡನೆಯದು, ಆಚಾರ್ಯಕುಲವಾಸಿತ್ವವು ಮೂರನೆಯದು—
 ಎಂದಿರುವದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಮಗಳ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ, ಅದ್ದರಿಂದ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮವು
 ಪ್ರಥಮವು, ಎಂದರೆ ಒಂದು ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಅರ್ಥ. ಮೂರು ಆಶ್ರಮಗಳು ಯಾವವೆಂಬುದನ್ನು
 ಅನುಸಾದಮಾಡುವದು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತ- ಎಂದರ್ಥ.

ಪರಿವ್ರಾಜಕನು¹, ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನಿಗಾದರೋ ಅಮೃತತ್ವ (ಫಲವೆಂದು) ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ (ಬೇರೆಯಾಗಿ) ಹೇಳಿದೆ². (ಇದು) ಎರಡನೆಯ ಸ್ತಂಭವು. ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಎಂದರೆ ಜೀವವಿರುವವರಿಗೂ ನಿಯಮಗಳಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಸವೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವವನು, ದೇಹವನ್ನು ಕ್ಷಯಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಆಚಾರ್ಯನ ಮನೆಂಫಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸಮಾಡುವ ಸ್ವಭಾವದವನಾದ ಆಚಾರ್ಯಕುಲವಾಸಿಯು ಮೂರನೆಯ ಸ್ತಂಭವು (ಇಲ್ಲಿ) ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ ವಿಶೇಷಣ ದಿಂದ ನೈಷ್ಠಿಕಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪಕುರ್ವಾಣ (ಬ್ರಹ್ಮ ಚಾರಿಯಾಗಿ) ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಗ್ರಹಣಕ್ಕಾಗಿ (ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾಗಿರುವದರಿಂದ) (ಅವನಿಗೆ) ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಪುಣ್ಯಲೋಕ(ಫಲವಿಲ್ಲ).

ಇವರೆಲ್ಲರೂ, (ಈ) ಮೂರು ಆಶ್ರಮದವರೂ (ಈ) ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಪುಣ್ಯಲೋಕರಾಗುವರು, ಪುಣ್ಯವಾದ ಲೋಕ ಯಾರಿಗೆ ಇರುವದೋ ಆ ಈ (ಮೂವರು) ಆಶ್ರಮಿಗಳು ಪುಣ್ಯಲೋಕರಾಗುವರು³. ಇನ್ನು ಉಳಿದ (ಈವರೆಗೆ) ಹೇಳಿದಿರುವ ಪರಿವ್ರಾಜಕನು⁴ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನು, ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಜೆನ್ನಾಗಿ ನೆಲೆಸಿಂತವನು (ಇದಾನಷ್ಟೆ), ಅವನು ಪುಣ್ಯಲೋಕಕ್ಕಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಆತ್ಯಂತಿಕವಾದ ಅನುರಣಭಾವವನ್ನು⁵ ಹೊಂದು

1. ಸಂನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮರೂಪವಾದ ಪರಿವ್ರಾಜಕನನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಯಜ್ಞೋಪವೀತ ದಂಡಕಮಂಡಲ್ಪಾದಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವವನು. ಇವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವದೆಂದು ಸ್ತೂತಿ. ಬೃ. ೩-೫-೧ (ಭಾ. ಭಾ. ೬೦)ನ್ನು ನೋಡಿ. 'ಇಲ್ಲಿ ಪರಿವ್ರಾಜಾ ಆಶ್ರಮಧರ್ಮಮಾತ್ರ ಸಂಸ್ಥಃ | ನ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥಃ | ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥಸ್ಯ ತು ' ಈ ಅನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. 'ಅಥವಾ ಪರಿವ್ರಾಜಕನು' ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು, ವಾನಪ್ರಸ್ಥ ಮತ್ತು ಆಶ್ರಮಪರಿವ್ರಾಜಕ ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ತಂತ್ರದಿಂದ ಹೇಳಿದೆ ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವಾನಪ್ರಸ್ಥಾಶ್ರಮವನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟಂತೆ ಆದೀತು

2. ಹಿಂದಿನ ಆಶ್ರಮದವರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥಪರಿವ್ರಾಜಕನನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥೋಽಮೃತತ್ವಮೇತಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

3. ಇಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯಲೋಕವೆಂದರೆ ಸ್ವರ್ಗಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಪಂಚಾಗ್ನಿಸಾಸನೆಯೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಉತ್ತರಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ಪಡೆಯುವ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ. ಬೃ. ಭಾ. ೬-೨-೧೫ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೪೭). ಬರಿಯ ಕರ್ಮಿಗಳಿಗೆ ಸಿತ್ಪಲೋಕದ ಬೇರೆಯ ಫಲವಿದೆ (ಬೃ. ಭಾ. ೬-೨-೧೫ ಭಾ. ಭಾ. ೪೪೮).

4. ಮುಖ್ಯಪರಿವ್ರಾಜಕನಾದ ಪರಮಹಂಸನು.

5. ಅನುರಣನಾದ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಆತ್ಮರೂಪದಿಂದ ನಿಂತುಬಿಡುವ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಎಂದರ್ಥ.

ತ್ತಾನೆ, ದೇವಾದಿಗಳನ್ನು (ನೇರುವ) ಅಮೃತತ್ವದಂತೆ ಆಪೇಕ್ಷಿಕವಾದ ಅಮೃತತ್ವವ)ನ್ನಲ್ಲ.¹ ಏಕೆಂದರೆ ಪುಣ್ಯಲೋಕಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯೇ ಆಗಿ ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ವಿಂಗಡಮಾಡಿರುತ್ತದೆ. (ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ) ಅಮೃತತ್ವವು ಪುಣ್ಯಲೋಕದ ಅತಿಶಯಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿದ್ದರೆ, ಆಗ ಪುಣ್ಯಲೋಕದಿಂದ (ಅದನ್ನು) ವಿಂಗಡಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. (ಆದರೆ) ವಿಂಗಡಿಸಿಯೇ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ (ಇದು) ಅತ್ಯಂತಿಕವಾದ ಅಮೃತತ್ವವೇ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.²

ಇಲ್ಲಿ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು ಪ್ರಣವಸ್ತುತಿಗಾಗಿಯೇ
(ಭಾಷ್ಯ)

೧೭೭. ಅತ್ರ ಚ ಆಶ್ರಮಧರ್ಮಫಲೋಪನ್ಯಾಸಃ ಪ್ರಣವಸೇವಾ ಸ್ತುತ್ಯರ್ಥಮ್, ನ ತತ್ಫಲವಿಧ್ಯರ್ಥಮ್³. ಸ್ತುತಯೇ ಚ ಪ್ರಣವಸೇವಾಯಾಃ, ಆಶ್ರಮಧರ್ಮಫಲವಿಧಯೇ ಚ ಇತಿ ಹಿ ಭಿದ್ಧೈರ ಸಾಕ್ಷ್ಯಮ್ | ತಸ್ಯಾತ್ ಸ್ತುತಿ ಸ್ರಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮಫಲಾನುವಾದೇನ ಪ್ರಣವಸೇವಾಫಲಮ್ ಅಮೃತತ್ವಂ ಬ್ರುವನ್ ಪ್ರಣವಸೇವಾಂ ಸ್ತುತಿ | ಯಥಾ ಪೂರ್ಣವರ್ಮಣಃ ಸೇವಾ ಭುಕ್ತಪರಿಧಾನಮಾತ್ರ ಫಲಾ, ರಾಜವರ್ಮಣಸ್ತು ಸೇವಾ ರಾಜ್ಯತುಲ್ಯಫಲಾ ಇತಿ, ತದ್ವತ್ | ಪ್ರಣವಶ್ಚ ತತ್ ಸತ್ಯಂ ಸರಂ ಬ್ರಹ್ಮ | ತತ್ಪ್ರತೀಕತ್ವಾತ್ | “ಏತದ್ಧೈವಾಕ್ಷರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಏತದ್ಧೈವಾಕ್ಷರಂ ಪರಮ್” (ಕ ೧-೨-೧೬) ಇತ್ಯಾದ್ಯಾವನ್ನಾನಾತ್ ಕಾರಕೇ ಯುಕ್ತಂ ತತ್ಸೇವಾತೋಽಮೃತತ್ವಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಮಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು ಪ್ರಣವಸೇವೆಯನ್ನು ಹೂಗಲುವದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೊರತು ಅವುಗಳ ಫಲವನ್ನು ವಿಧಾನಮಾಡುವದಕ್ಕಲ್ಲ.⁴ ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಣವಸೇವೆಯನ್ನು ಹೂಗಲುವದಕ್ಕೂ (ಬಂದಿದೆ), ಆಶ್ರಮಧರ್ಮಗಳ

1 ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಾಂತವಾದ ದೇವಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಯೂ ಪ್ರಲಯಕಾಲದವರೆಗಿರುವದ ರಿಂದ ಅದೂ ಇತರ ಲೋಕಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅಮೃತತ್ವವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜ್ಞಾನ ವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಿಂದಲೂ ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯುಂಟು. ಇದನ್ನು ಬೃ. ಭಾ ೬-೨-೧೫ (ಭಾ ಭಾ ೪೫೦)ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದೆ ೫-೧೦-೨ರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಯೇ ಹೇಳಿದೆ.

2. ಅಮೃತತ್ವವೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ಮೂವರಿಗೆ ಪುಣ್ಯಲೋಕ, ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನಿಗೆ ಅಮೃತತ್ವ - ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ.

3. ವಾ|| ಪಾರದಲ್ಲ ಸ್ತುತ್ಯರ್ಥಃ, ವಿಧ್ಯರ್ಥಃ - ಎಂದಿದೆ

4. ಇಂಥಿಂಥ ಆಶ್ರಮಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಇಂಥಿಂಥ ಫಲ ಎಂದು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಬಂದಿಲ್ಲ.

ಫಲವನ್ನು ವಿಧಿಸುವದಕ್ಕೂ (ಬಂದಿದೆ) -ಎಂದಾದರೆ ವಾಕ್ಯವು ಭಿನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ¹ ಅದ್ದರಿಂದ ಸ್ತೃತಿಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಆಶ್ರಮಫಲಗಳನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಪ್ರಣವಸೇವೆಯ ಫಲವಾದ ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವದರಮೂಲಕ ಪ್ರಣವಸೇವೆಯನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತದೆ. - 'ಪೂರ್ಣವರ್ವನ ಸೇವೆಯು ಹೊಟ್ಟೆಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ (ಅಗುವ) ಫಲವೃದ್ಧ. ಆದರೆ ರಾಜವರ್ವನ ಸೇವೆಯು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸರ್ವಾನುವ ಫಲವುಳ್ಳದ್ದು' ಎಂಬ (ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ) ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ (ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಅರ್ಥವು) ಪ್ರಣವವು ಒ ಸತ್ಯವಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೇ, ಏಕೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿ(ಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. 'ಈ ಅಕ್ಷರವೇ (ಅಪರ)ಬ್ರಹ್ಮವು, ಈ ಅಕ್ಷರವೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮವು' (ಕ ೧-೨-೧೬) ಎಂದು ಕಾರಕದಲ್ಲಿ ಪರಿಶಿರುವದರಿಂದ ಅದರ ಸೇವೆಯಿಂದ ಆಮೃತತ್ವವಾಗುವದು ಯುಕ್ತ²

1. ಒಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವುಳ್ಳದ್ದು ಒಂದು ವಾಕ್ಯವು, ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಎರಡು ತಾತ್ಪರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುವದಾದರೆ ಇದನ್ನು ಅನವಶ್ಯವಾಗಿ -ರಡು ವಾಕ್ಯಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಮೀಮಾಂಸಾಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ವಿಂಧ್ಯ ಹಿಂಪೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಮುಖ್ಯಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥಾನಿಗೆ ನಿರಂಕುಶವಾದ ಅಮೃತತ್ವವಾಗುವದೆಂದು, ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದು ಪ್ರಣವಪ್ರತೀಕೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಕ್ರಮಮುಕ್ತಿಯಾಗುವದೆಂದು - ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುತ್ತದೆ ಆದರೆ ಪ್ರಕಟವಲ್ಲ ಒಂಕಾರೋಪಾಸನೆಯು ವಿವೃತವೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಹೀಗೆ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುವದು ಯುಕ್ತವೆಂತ ನಮಗೆ ತೋರುವದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಣವ ಸೇವೆಯಿಂದ ಆತ್ಮಂತಿಕವಾದ ಅಮೃತತ್ವವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಉಪಾಸನೆಗೂ ಸಮಾನ, ಮಿಕ್ಕ ಆಶ್ರಮಗಳಿಗೆ ಆಪೇಕ್ಷಿಕಾವೃತ್ತವೇ ಹೊರತು ಆತ್ಮಂತಿಕಾಮೃತತ್ವವಿಲ್ಲ, ಎಂಬುದೇ ಸ್ತುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದೇ ಇಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ

2. ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವೇನೆಂಬುದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವದು ಕಠಿನವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪಂಚಾಗ್ನಿ ವಿಧಿಯ ಗೃಹಸ್ಥರಿಗೂ ವಾನಪ್ರಸ್ಥರಿಗೂ ಪುಣ್ಯಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ, ನೈಷ್ಠಿಕಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸ್ತೃತಿಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಬೃ. ಭಾ. ೬-೨-೨೫ (ಭಾ. ಭಾ ೪೪೭)ನ್ನು ನೋಡಿ ಸ್ತೃತಿಸಿದ್ಧವಾದದ್ದನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಅನುವಾದಮಾಡಲಾರದಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ತೃತೃತನುಮಿತಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧ ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ, ಆದರೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ೬-೩-೧ರ ಭಾಷ್ಯ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೫೭)ಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯು ಕಾಲತ್ರಯ ವಿಷಯಕವಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ತೃತಿಯನ್ನು ಅನುವಾನಮಾಡಬಹುದು ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ ಮೀಮಾಂಸಾಕುಶಲರೇ ಇದರ ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿ

3. ಒಂಕಾರವು ಪ್ರತೀಕವೂ ಆಗಿದೆ, ಅರ್ಥಾನವೂ ಆಗಿದೆ, ಆದರೂ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಉಪಾಸನೆಗೆಂದೇ ವಿಹಿತವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಪ್ರತೀಕವೆಂದೆ

4. ಒಂಕಾರವನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೂ ಕ್ರಮಮುಕ್ತಿಯಾಗುವದೆಂದು ಪ್ರಶೋದಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಸೂ. ಭಾ ೪-೩-೨೩ (ಭಾ. ಭಾ ೨೫೨) ನ್ನು ನೋಡಿ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅಮೃತತ್ವಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿ ಸ್ತುತಿಸುವದರಿಂದ ಈ ಉಪಾಸನೆಯೂ ಕ್ರಮ ಮುಕ್ತಿದಾಯಕವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು

ಚರ್ಚೆ : ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನೆಂದರೆ ಯಾರು ?

ವೃತ್ತಿಕಾರರ ಮತ : ಯಾವ ಆಶ್ರಮದವರಾದರೂ

ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥರಾಗಿರಬಹುದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೭೮. ಆತ್ರಾಹುಃ ಕೇಚಿತ್ | ಚತುರ್ಣಾಮ್ ಆಶ್ರಮಿಣಾಮ್ ಅವಿಶೇಷೇಣ ಸ್ವಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಾತ್^೧ ಪುಣ್ಯಲೋಕತಾ ಇಹೋಕ್ತಾ ಜ್ಞಾನನರ್ಜಿತಾನಾಮ್ “ಸರ್ವ ಏತೇ ಪುಣ್ಯಲೋಕಾ ಭವಂತಿ” ಇತಿ | ನಾತ್ರ ಪರಿವ್ರಾಟಾ ಅವಶೇಷಿತಃ | ಪರಿವ್ರಾಜಕಸ್ಯಾಪಿ ಜ್ಞಾನಂ ಯಮಾ ನಿಯಮಾಶ್ಚ ತಪ ಏವೇತಿ “ತಪ ಏವ ದ್ವಿತೀಯಃ” ಇತ್ಯತ್ರ ತಪಃಶಬ್ದೇನ ಪರಿವ್ರಾಟಾಪಸೌ ಗೃಹೀತೌ | ಅತಸ್ತೇವಾಮೇವ ಚತುರ್ಣಾಂ ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥಃ ಪ್ರಣವಸೇವಕಃ ಸೋಮ್ಯ ತತ್ಪಮೇತಿ ಇತಿ | ಚತುರ್ಣಾಮ್ ಅಧಿಕೃತತ್ವಾವಿಶೇಷಾತ್, ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಷೇಧಾಚ್ಚ | ಸ್ವಕರ್ಮಚೈದ್ರೇ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥತಾಯಾಂ ಸಾಮಧ್ಯೋಪಪತ್ತೇಃ | ನ ಚ ಯವನರಾಹಾದಿಶಬ್ದವತ್ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥಶಬ್ದಃ ಪರಿವ್ರಾಜಕೇ ರೂಢಃ | ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಸಂಸ್ಥಿತಿನಿಮಿತ್ತಮ್ ಉಪಾದಾಯ ಪ್ರವೃತ್ತತ್ವಾತ್ | ನ ಹಿ ರೂಢಿಶಬ್ದಾದಿನಿಮಿತ್ತಮ್ ಉಪಾದದತೇ | ಸರ್ವೇಷಾಂ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಸ್ಥಿತೀಪ ಪದ್ಯತೇ^೨ | ಯತ್ರಯತ್ರ ನಿಮಿತ್ತಮಸ್ತಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಸಂಸ್ಥಿತಃ ತಸ್ಯತಸ್ಯ ನಿಮಿತ್ತವತೋ ವಾಚಕಂ ಸಂತಂ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥಶಬ್ದಂ ಪರಿವ್ರಾಡೇಕವಿಷಯೇ ಸಂಕೋಚೇ ಕಾರಣಾಭಾವಾತ್ ನಿರೋದ್ಧಮ್ ಅಯುಕ್ತಮ್ | ನ ಚ ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯಾಶ್ರಮಧರ್ಮಮಾತ್ರೇಣ ಅವೃತತ್ವಮ್ | ಜ್ಞಾನಾನರ್ಥಕೃಪ್ರಸಬ್ಧಗತ್ | ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯಧರ್ಮಯುಕ್ತಮೇವ ಜ್ಞಾನಮ್ ಅವೃತತ್ವಸಾಧನಮ್ ಇತಿ ಚೇತ್ | ನ | ಆಶ್ರಮಧರ್ಮತ್ವಾವಿಶೇಷಾತ್ | ಧರ್ಮೋ ವಾ ಜ್ಞಾನವಿಶಿಷ್ಟೋಮೃತತ್ವಸಾಧನಮ್ ಇತ್ಯೇತದಪಿ ಸರ್ವಾಶ್ರಮಧರ್ಮಾಣಾಮ್ ಅವಿಶಿಷ್ಟಮ್ | ನ ಚ ವಚನಮಸ್ತಿ ಪರಿವ್ರಾಜಕಸ್ಯೈವ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥಸ್ಯ ಮೋಕ್ಷಃ ನಾನ್ಯೇಷಾಮ್ ಇತಿ | ಜ್ಞಾನಾನೋಕ್ಷ ಇತಿ ಚ ಸರ್ವೋಪನಿಷದಾಂ ಸಿದ್ಧಾಂತಃ | ತಸ್ಮಾತ್ ಯ ಏವ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥಃ ಸ್ವಾಶ್ರಮವಿಹಿತಧರ್ಮವತಾಮ್, ಸೋಮ್ಯತತ್ಪಮೇತಿ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೇನೆಂದರೆ, “ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಪುಣ್ಯಲೋಕದವರಾಗುತ್ತಾರೆ” ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ನಾಲ್ಕು ಆಶ್ರಮದವರಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿ

1. ‘ಸ್ವಧರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಾತ್’ ಎಂದು ವಾ|| ಅ|| ಪಾ||

೨. ‘ಸಂಸ್ಥಿತಃ’ ಎಂದೇ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ದ್ವಿ ಸ್ಥಿತಃ ಎಂದು ಲೇಖಕರು ಬರೆದುಕೊಂಡಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಯೇ ಸ್ವಧರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಪುಣ್ಯಲೋಕ(ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು) ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ ಯೇ ಹೊರತು ಪರಿವ್ರಾಜಕನನ್ನು ಈ (ವಾಕ್ಯ)ದಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಿವ್ರಾಜಕನಿಗೂ ಜ್ಞಾನ, ಯಮ, ನಿಯಮ-(ಎಂಬ ಧರ್ಮಗಳು) ತಪಸ್ಸೇ ಆದ್ದರಿಂದ “ತಪಸ್ಸೇ ಎರಡನೆಯದು ಎಂಬೀ (ವಾಕ್ಯ)ದಲ್ಲಿ ಪರಿವ್ರಾಜಕನನ್ನು ಉಳಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ನಾಲ್ಕು ರೀತಿಗಳಿಗೇ ಯಾವನು ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನೋ, ಪ್ರಣವಸೇವಕನೋ, ಅವನು ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗಿಂತ ಮೇಲೆ (ಅನುರೂಪವಾಗಿ, ೧) ಏಕೆಂದರೆ ನಾಲ್ಕು ಆಶ್ರಮವದವರಿಗೂ (ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥತೆಗೆ) ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ (ಯಾವನೂ ಅನಧಿಕಾರಿಗಳಿಲ್ಲ) ನಿಷೇಧಿಸಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ (ಎಲ್ಲರೂ) ಸ್ವಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡದೆ ಇರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥರಾಗಿರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದಾಗಿದೆ ೨ ಯಾವವರಾದರೂ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನಲ್ಲದವರು ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಪರಿವ್ರಾಜಕನಲ್ಲಿಯೇ ರೂಢವಾಗಿರುವುದೂ ಇಲ್ಲ ೩, ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥಿತಿ (ನೆಲೆನಿಂತಿರುವುದು) ಎಂಬ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡೇ (ಅದು) ಪ್ರವೃತ್ತನಾಗಿರುತ್ತದೆ. ರೂಢಿಶಬ್ದಗಳು ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು (ಪ್ರವೃತ್ತ)ನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ೪ ೧ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವುದೆಂಬುದು ಆಗಬಹುದಾಗಿದೆ ಯಾವಯಾವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಂತಿರುವುದೆಂಬ ನಿಮಿತ್ತವಿರುವದೋ ಆಯಾ ನಿಮಿತ್ತವುಳ್ಳ (ಆಶ್ರಮಿ)ಯನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿ ರುವ (ಈ) ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥಶಬ್ದವನ್ನು ಸಂಕೋಚಿಸಿ (ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ) ಕಾರಣವಿರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ (ಅವನ್ನು) ಪರಿವ್ರಾಜಕನಲ್ಲಿಯೇ ತಡೆಗಟ್ಟಿ (ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು) ಯುಕ್ತವಲ್ಲ

1 ಗೀ. ಭಾ. ೩ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಅನಂತರವಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಜ್ಞಾನ ಕರ್ಮಸಮುಚ್ಚಯದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗಬರುವೆಂಬ ವೃತ್ತಿಕಾಮತವನ್ನು ಅನುವಾದಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವೆ

2 ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಅರ್ಥವು, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಜ್ಞಾನ, ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ್ವ-ಇವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೇ ಎಂದು ಭಾವ

3 ಜೈ. ಸೂ ೧-೩-೨, ೯ ಇವುಗಳ ಶಾಬರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಯವನವಾದಾದಿಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಶಿಷ್ಯರು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೋ ಅವೇ ಅವಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ-ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನೆಂದರೆ ಇಂಥವನು ಎಂಬ ರೂಢಾರ್ಥವು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ- ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

4. ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಶಬ್ದಗಳು ಯಾಗಿಶಬ್ದಗಳು ; ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥಶಬ್ದವೂ ಯಾಗಿಶವೇ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

5. ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೆಲ್ಲ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ಏನಾದರೂ ಇದ್ದರೆ ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು ; ಇಲ್ಲಿ ಹಾಗೇನೂ ಇಲ್ಲ.

ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯಾಶ್ರಮದ ಧರ್ಮಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ^೧ ಅವ್ಯುತ್ಪನ್ನವು (ದೊರಕುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವದಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ), ಏಕೆಂದರೆ (ಆಗ) ಜ್ಞಾನವು ವ್ಯರ್ಥವೆಂದಾಗುವದು. ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯಧರ್ಮದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಜ್ಞಾನವೇ ಅವ್ಯುತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವು ಎಂದರೆ, (ಅದು ಸರಿ)ಯಲ್ಲ; ಏಕೆಂದರೆ ಆಶ್ರಮಧರ್ಮವೆಂಬ (ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾವ) ವಿಶೇಷವೂ ಇಲ್ಲ^೨ (ಅಥವಾ ಆಶ್ರಮಧರ್ಮವೇ) ಜ್ಞಾನವಿಶಿಷ್ಟನಾದರೆ ಅವ್ಯುತ್ಪನ್ನಕ್ಕೆ ಸಾಧನ ಎಂದರೆ ಅದೂ ಸರ್ವಾಶ್ರಮಧರ್ಮಗಳಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.^೩ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನಾದ ಪರಿವ್ರಾಜಕನಿಗೊಬ್ಬನಿಗೇ ಮೋಕ್ಷವು ಮಿಕ್ಕ (ಆಶ್ರಮಿ)ಗಳಿಗಲ್ಲ ಎಂಬ ವಚನವೂ ಇಲ್ಲ^೪ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ಎಂಬುದು ಸರ್ವೋಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ತನ್ಮುತನ್ಮು ಆಶ್ರಮಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವವರೊಳಗೆ ಯಾವನು ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನೋ ಅವನೇ ಅವ್ಯುತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ (ಎಂದೇ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ)

ಸಿದ್ಧಾಂತ: ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಪರಮಹಂಸನೇ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನು

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೭೯. ನ | ಕರ್ಮನಿಮಿತ್ತವಿದ್ಯಾಪ್ರತ್ಯಯಯೋರ್ವಿರೋಧಾತ್ | ಕರ್ತ್ರಾದಿಕಾರಕಕ್ರಿಯಾಫಲಭೇದಪ್ರತ್ಯಯವತ್ತ್ವಂ ಹಿ ನಿಮಿತ್ತಮ್ ಉಪಾದಾಯ 'ಇದಂ ಕುರು, ಇದಂ ಮಾಡಾರ್ಹಿಃ' ಇತಿ ಕರ್ಮವಿಧಯಃ ಪ್ರವೃತ್ತಾಃ | ತಚ್ಚ ನಿಮಿತ್ತಂ ನ ಶಾಸ್ತ್ರಕೃತಮ್ | ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಷು ದರ್ಶನಾತ್ | "ಸದೇಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಮ್"^೧ (೬-೨-೧), "ಆತ್ಮೈವೇದಂ ಸರ್ವಮ್" (೭-೨೬-೨), "ಬ್ರಹ್ಮೈವೇದಂ ಸರ್ವಮ್" (?)^೨ ಇತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಜನ್ಯಃ ಪ್ರತ್ಯಯೋ

1 ಬರಿಯ ಸಂನ್ಯಾಸದಿಂದಲೇ, ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆಂಯೇ.

2. ಎಲ್ಲಾ ಆಶ್ರಮಧರ್ಮಗಳೂ ಆಶ್ರಮಧರ್ಮಗಳೇ, ಆದ್ದರಿಂದ ಮಿಕ್ಕ ಧರ್ಮಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಜ್ಞಾನವು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡಲಾರದಾದರೆ ಪರಿವ್ರಾಜಕಧರ್ಮಸಹಿತವಾದದ್ದೂ ಕೊಡಲಾರದು.

3 ಯಾವ ಕರ್ಮದೊಡನೆ ಜ್ಞಾನವು ಸಮುಚ್ಚಿತವಾದರೆ ಅದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದೇನೂ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಘರಣೆಮಾಡಿಲ್ಲ, ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನಿಗೆ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಶ್ರಮವು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ, ಜ್ಞಾನವೇ ಮುಖ್ಯ- ಎಂದು ಭಾವ.

4. ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನಿಗೆ ಅವ್ಯುತ್ಪನ್ನವು ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿದೆ.

5. ಇದು ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥಮಾತ್ರ.

6. ೬-೧-೪. ಇದು ಯಾವ ಶ್ರುತಿಯೆಂಬುದು ತಿಳಿಯದು. ಮುಂಡಕದಲ್ಲಿ 'ಬ್ರಹ್ಮೈವೇದಂ ನಿಶ್ಚಮ್' ಎಂದಿದೆ. ತೈತ್ತಿರೀಯಾದಿಭಾಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆ 'ಸರ್ವಮ್' ಎಂದೇ ಇರುವ ...ವು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹೃತವಾಗಿರುವದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ವಿದ್ಯಾರೂಪಃ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಂ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಫಲಭೇದವ್ರತ್ಯಯಂ ಕರ್ಮವಿಧಿ
ನಿಮಿತ್ತಮ್ ಅನುಪಮೃದ್ಯ ನ ಜಾಯತೇ | ಭೇದಾಭೇದವ್ರತ್ಯಯಯೋ
ರ್ವಿರೋಧಾತ್ | ನ ಹಿ ತೈನಿರಿಕದ್ವಿಚಿನ್ಮಾದಿಭೇದವ್ರತ್ಯಯಮ್ ಅನುಪಮೃದ್ಯ
ತಿಮಿರಾಸಗಮೇ ಚಿನ್ಮಾದ್ಯೇಕತ್ವವ್ರತ್ಯಯ ಉಪಜಾಯತೇ ವಿದ್ಯಾವಿದ್ಯಾ
ವ್ರತ್ಯಯಯೋರ್ವಿರೋಧಾತ್ | ತತ್ರ ಏವಂ ಸತಿ ಯಂ ಭೇದವ್ರತ್ಯಯಮ್
ಉಪಾದಾಯ ಕರ್ಮವಿಧಯಃ ಪ್ರವೃತ್ತಾಃ ಸ ಯಸ್ಯೋಪನುರ್ದಿತಃ 'ಸದೇಕ
ಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಮ್' (೬-೨-೧), 'ತತ್ಪ್ರತ್ಯಮ್' (೬-೮-೭), 'ವಿಕಾರ
ಭೇದೋಽಪ್ಯತಮ್' (೬-೧-೪) ಇತ್ಯೇತದ್ವಾಕ್ಯವ್ರಮಾಣಜನಿತೇನ ಏಕತ್ವ
ವ್ರತ್ಯಯೇನ, ಸ ಸರ್ವಕರ್ಮಭ್ಯೋ ನಿವೃತ್ತಃ | ನಿಮಿತ್ತನಿವೃತ್ತೇಃ | ಸ ಚ
ನಿವೃತ್ತಕರ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥ ಉಚ್ಯತೇ | ಸ ಚ ಪರಿವ್ರಾಡೇವ | ಅನ್ಯಸ್ಯ ಅಸಂ
ಭವಾತ್ | ಅನ್ಯೋ ಹಿ ಅನಿವೃತ್ತಭೇದವ್ರತ್ಯಯಃ | ಸೋಽನ್ಯತ್ ವದ್ಯನ್,
ಶೃಣ್ವನ್, ಮನ್ವಾನ್ಯೋ ವಿಜಾನನ್, ಇದಂ ಕೃತ್ವಾ ಇದಂ ಪ್ರಾಪ್ನುಯಾಮ್ ಇತಿ
ಹಿ ಮನ್ಯತೇ | ತಸ್ಯ ಏವಂ ಕುರ್ವತೋ ನ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥತಾ | ವಾಚಾರಮ್ಭಣ
ಮಾತ್ರವಿಕಾರಾಸ್ಯತಾಭಿಸಾಧಿತ್ರತ್ಯಯವತ್ತಾತ್ | ನ ಚ ಅಸದ್ಯಮ್ ಇತಿ
ಉಪನುರ್ದಿತೇ ಭೇದವ್ರತ್ಯಯೇ ಸತ್ಯಮಿದಮ್, ಅನೇನ ಕರ್ತವ್ಯಂ ಮಯಾ
ಇತಿ ಪ್ರಮಾಣಪ್ರಮೇಯಬುದ್ಧಿರುತ್ಪದ್ಯತೇ | ಆಕಾಶ ಇನ ತಲಮಲಬುದ್ಧಿ
ರ್ವಿವೇಕಿನಃ | ಉಪನುರ್ದಿತೇಽಪಿ ಭೇದವ್ರತ್ಯಯೇ ಕರ್ಮಭ್ಯೋ ನ ನಿವರ್ತತೇ
ಚೇತ್ ಪ್ರಾಗಿವ ಭೇದವ್ರತ್ಯಯಾನುಪಮರ್ದನಾತ್, ಏಕತ್ವವ್ರತ್ಯಯವಿಧಾಯಕಂ
ವಾಕ್ಯಮ್ ಅಪ್ರಮಾಣೀಕೃತಂ ಸ್ಯಾತ್ | ಅಭಿಕ್ಷ್ಯಭಕ್ಷಣಂವಿಪ್ರತಿಷೇಧವಾಕ್ಯಾನಾಂ
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವತ್ ಯುಕ್ತಮ್ ಏಕತ್ವವಾಕ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ | ಸರ್ವೋಪ
ನಿವದಾಂ ತತ್ಪರತ್ವಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಇದು) ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮನಿಮಿತ್ತಕ್ಕೂ ವಿದ್ಯಾವ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೂ
ವಿರೋಧವಿದೆ. ಕರ್ತ್ರಾದಿಕಾರಕಗಳು, ಕ್ರಿಯೆ, ಫಲ- ಎಂಬ ಭೇದವ್ರತ್ಯಯ
ವುಳ್ಳವನಾಗಿರುವದೆಂಬ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಲ್ಲವೆ, 'ಇದನ್ನು ಮಾಡು',
'ಇದನ್ನು ಮಾಡಬೇಡ' ಎಂಬ ಕರ್ಮವಿಧಿಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿವೆ? ಆದರೆ ಆ
ನಿಮಿತ್ತವು ಶಾಸ್ತ್ರಕೃತವಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ಕಂಡು
ಬರುತ್ತದೆ. 'ತನಗೆರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ ಸತ್ತೊಂದೇ (ಇತ್ತು)' (೬-೨-೧), 'ಇದೆಲ್ಲವೂ
ಆತ್ಮನೇ' (೭-೨೬-೨), 'ಇದೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮವೇ' (?) ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದಂಟಾ

1. ಇದೂ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥಮಾತ್ರವೇ

2. 'ಉಪಸದ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಪಾರವೂ ಉಂಟು. ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

ಗುವ ವಿದ್ಯಾರೂಪನಾದ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕನಾದ¹ ಕ್ರಿಯಾ ಕಾರಕಫಲಗಳ ಭೇದದ ಪ್ರತ್ಯಯವೆಂಬ ಕರ್ಮವಿಧಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಅರೆದುಹಾಕದೆ ಹುಟ್ಟುವದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಭೇದ(ಪ್ರತ್ಯಯ), ಅಭೇದ ಪ್ರತ್ಯಯ- (ಇವು)ಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವಿರುತ್ತದೆ.² ಕಣ್ಣು ಪರೆಯವನಿಗೆ (ಉಂಟಾಗುವ) ಇಬ್ಬರು ಚಂದ್ರರೆಂಬುದೇ ಮುಂತಾದ³ ಭೇದಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಅರೆದು ಹಾಕದೆ ಕಣ್ಣು ಪರೆಯು ಹೋದಬಳಿಕ ಚಂದ್ರನೇ ಮುಂತಾದದ್ದು ಒಂದೇ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಉಂಟಾಗಲಾರದಷ್ಟೆ? ಏಕೆಂದರೆ ವಿವ್ಯಾವಿವ್ಯಾಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವಿರುತ್ತದೆ.⁴ ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಯಾವ ಭೇದಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಕರ್ಮವಿಧಿಗಳು⁵ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿರುವವೋ, ಆ (ಭೇದ ಪ್ರತ್ಯಯವು) ಯಾವನಿಗೆ 'ತನಗರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ ಸತ್ತೊಂದೇ (ಇತ್ತು)' (೬-೨-೧), 'ಅದೇ ಸತ್ಯವು' (೬-೮-೨), 'ವಿಕಾರಭೇದವು ಅನೃತವು' (೬-೧-೪) — ಎಂಬೀ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮಾಣಜನಿತವಾದ ಏಕತ್ವಪ್ರತ್ಯಯ ದಿಂದ ಅರೆದುಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟು (ನಾಶ)ವಾಗಿರುವದೋ, ಅವನು ಸರ್ವ ಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೂ ನಿವೃತ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ; ಏಕೆಂದರೆ (ಆ ಕರ್ಮಗಳ) ನಿಮಿತ್ತವು ತೊಲಗಿಹೋಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ (ನಿವೃತ್ತಕರ್ಮನೇ) ಬ್ರಹ್ಮ ಸಂಸ್ಥನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ.⁶

ಅವನು ಪರಿವ್ರಾಜಕನೇ⁷, ಏಕೆಂದರೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ (ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥತ್ವವು) ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ. (ಇದರ ವಿವರ), (ಆ) ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಭೇದಪ್ರತ್ಯಯವು

1. ಅವಿದ್ಯೆಯಿರುವವರಿಗೆಲ್ಲ ಸ್ವಭಾವವಿಂದಿದ್ದುಕೊಂಡಿರುವ ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರನೇನೂ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಈ ವಿಶೇಷಣವು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

2. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೂ ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿಯೇ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಇರುವದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೂ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೇ ಆದರೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಪ್ರತ್ಯಯವೇ ಶಾಸ್ತ್ರಜನಿತಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗಬೇಕು; ಏಕೆಂದರೆ ಸರಿಯಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯು ತಪ್ಪುತಿಳಿವನ್ನು, ಹೊಡೆದುಹಾಕುವದು ಯುಕ್ತ — ಎಂದು ಭಾವ.

3. ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ತನಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಅನೇಕರಿರುವದು ಮುಂತಾದ ಭೇದಪ್ರತ್ಯಯ ವನ್ನು 'ಮುಂತಾದ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

4. ವಿದ್ಯೆ, ಅವಿದ್ಯೆ — ಇವೆರಡೂ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ ದಲ್ಲಿಯೂ ದಾಷಾರ್ಣಿಕದಲ್ಲಿಯೂ ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಹೇಳಿದೆ. ಇದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಪ್ರಸ್ಥಾನಗಳ ಮೂಲಾವಿದ್ಯಾವಾದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ.

5. ವಿಧಿಗಳು ಎಂಬುದನ್ನು ನಿಷೇಧಗಳಿಗೂ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ಏಕೆಂದರೆ ಅವಕ್ಕೂ ಭೇದಪ್ರತ್ಯಯವೇ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದೆ

6. ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನು ಎಂದರೆ ಅದ್ವಿತೀಯಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಂತಿರುವವನೇ ಎಂದರ್ಥ. ವೃತ್ತಿಕಾರರ ಮತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸಕನೇ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನು; ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಕರ್ಮಕ್ಕೂ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥತ್ವಕ್ಕೂ ಯಾವ ವಿರೋಧವೂ ಇಲ್ಲ.

7. ಪರಮಹಂಸನೇ ಎಂದರ್ಥ.

ತೋಲಗದಿರುವದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಲೂ, ಕೇಳುತ್ತಲೂ, ಯೋಚಿಸುತ್ತಲೂ ಅರಿಯುತ್ತಲೂ ಇದನ್ನು ಮಾಡಿ ಇದನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವೆನು ಎಂದಲ್ಲವೆ, ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ? ಹೀಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಅವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಂಸ್ಥತ್ವವು (ಸಂಭವಿಸ)ಲಾರದು, ಏಕೆಂದರೆ ವಾಚಾರಂಭಣಮಾತ್ರವಾಗಿರುವ ಕಾರ್ಯರೂಪವಾದ ಅನೃತದ ಅಭಿಸಂಧಿಯ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಅವನಿಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. (ಇದು) ಅಸತ್ಯವು ಎಂದು ಭೇದಪ್ರತ್ಯಯವು ಅರೆದುಹಾಕಿ (ಅಳಿದು)ಹೋಗಿರುವಲ್ಲಿ, 'ಇದು ಸತ್ಯವು, ಇದರಿಂದ ಇದನ್ನು ನಾನು ಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದು' - ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣಪ್ರಮೇಯಬುದ್ಧಿಯು- ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ತಲಮುಲಿನತ್ಯಬುದ್ಧಿಯು ಹೇಗೆ ವಿನೇಕಿಯಾದವನಿಗೆ* (ಉಂಟಾಗಲಾರದೋ ಹಾಗೆ)- (ಉಂಟಾಗ)ಲಾರದು. ಭೇದಪ್ರತ್ಯಯವು ಅರೆದುಹಾಕಿ (ಅಳಿದು)ಹೋದನೇಲೆಯೂ ಭೇದ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಅಳಿಯುವ ಮುನ್ನಿನಂತೆಯೇ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುವದಿಲ್ಲನಾದರೆ, ಏಕತ್ವಪ್ರತ್ಯಯನನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣನೆಂದೆಣಿಸಿದಂತೆ ಆಗುವದು.^೧ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಭಕ್ಷಣವೇ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಪ್ರತಿಷೇಧಿಸುವ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರುವಂತೆ ಏಕತ್ವವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರುವದು ಯುಕ್ತವು^೨ ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೂ ಅದರಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುತ್ತದೆ.^೩

1. ಅನಿವ್ಯಾಕ್ಯತವಾದ ದ್ವೈತವಿರುವಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯವಹಾರವಿರುತ್ತದೆ, ಬೃ. ಭಾ. ೪-೩-೩೧ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲೂ ಅರಿಯುತ್ತಲೂ ಇರುವ ಎಂದರ್ಥ.

3. ಅನೃತವಾದ ದ್ವೈತದ ಅಭಿಸಂಧಿಯಿರುವವನಿಗೆ ಏಕತ್ವಪ್ರತ್ಯಯರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಂಸ್ಥತ್ವವು ಇರಲಾರದು. ಎರಡನೆಯದನ್ನು ಕಾಣದೆ ಕೇಳದೆ ಅರಿಯದೆ ಇರುವದೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯೆಂದು (೭-೨೪-೧) ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿಯೂ ಇದೆ.

4. ತಲಮುಲಿನತ್ವವು ಬರಿಯ ತೋರಿಕೆಯೇ, ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ನಿಜವಾಗಿ ಯಾವ ಬಣ್ಣವೂ ಇಲ್ಲ- ಎಂಬ ವಿನೇಕಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ. ದೃಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಏಕತ್ವಪ್ರತ್ಯಯವುಳ್ಳ ವಿನೇಕಿಗೆ ಹೀಗೆಯೇ ತೋರಿಯ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಫಲಫಲವು ಸತ್ಯವೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯು ಉಂಟಾಗಲಾರದು ಎಂದು ಭಾವ.

5. ಕರ್ಮವಾಕ್ಯದಂತೆ ಬೋಧಕತ್ವವಿದ್ದರೂ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನುವದು ಸರಿಯಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವ. ಬೃ. ಭಾ. ೨-೧-೨೦ (ಭಾ. ಭಾ. ೩೨೧)ನ್ನು ನೋಡಿ

6. ಕರ್ಮವಾಕ್ಯದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮವಾಕ್ಯವು ಪ್ರವರ್ತಕವಲ್ಲವಲ್ಲ! - ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಈ ಪ್ರತಿಷೇಧವಾಕ್ಯದ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಪ್ರತಿಷೇಧವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಅನರ್ಥಕರವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಮಾನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಭಾವ. ಬೃ. ಭಾ. ೧-೩-೧ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೪, ೫೭)ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದೆ.

7. ಏಕತ್ವವಾಕ್ಯವು ಅರ್ಥವಾದಮಾತ್ರವಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವಂತೆಯೂ ಇಲ್ಲ; ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳೆಲ್ಲ ತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದ ಏಕತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಐ. ಭಾ ಅವ. (ಭಾ ಭಾ. ೧೨).

ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೆ ಏಕತ್ವಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿದ್ದರೂ ಕರ್ಮವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೮೦. ಕರ್ಮವಿಧೀನಾಮ್ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಪ್ರಸಂಗಃ ಇತಿ ಚೇತ್ | ನ |
ಅನುಪಮದಿಫೇದವ್ರತ್ಯಯವತ್ಪರುಷವಿಷಯೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೋಪಪತ್ತೇಃ
ಸ್ವಪ್ನಾದಿಪ್ರತ್ಯಯ ಇವ ವ್ರಾಕ್ ಪ್ರಬೋಧಾತ್ | ವಿನೇಕಿನಾಮ್ ಅಕರಣಾತ್
ಕರ್ಮವಿಧಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇಚ್ಛೇದಃ ಇತಿ ಚೇತ್ | ನ | ಕಾಮ್ಯವಿಧ್ಯನುಚ್ಛೇದ
ದರ್ಶನಾತ್ | ನ ಹಿ “ಕಾಮಾತ್ಮತಾ ನ ವ್ರಶಸ್ತಾ” (ಮನು. ೨-೨) ಇತ್ಯೇವಂ
ವಿಜ್ಞಾನನದ್ಭಿಃ ಕಾಮ್ಯಾನಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ನಾನುಷ್ಠಿಯಂತ ಇತಿ ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮ
ವಿಧಯಃ ಉಚ್ಛಿದ್ಯಂತೇ | ಅನುಷ್ಠಿಯಂತ ಏವ ಕಾಮಿಭಿರಿತಿ | ತಥಾ ಬ್ರಹ್ಮ
ಸಂಸ್ಥೈರ್ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಭಿಃ ನಾನುಷ್ಠಿಯಂತೇ ಕರ್ಮಾಣಿ ಇತಿ ನ ತದ್ವಿಧಯ
ಉಚ್ಛಿದ್ಯಂತೇ | ಅಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಭಿರನುಷ್ಠಿಯಂತ ಏವೇತಿ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

(ಆಕ್ಷೇಪ) :- (ಹೀಗಾದರೆ) ಕರ್ಮವಿಧಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದಾಗಬೇಕಾಗುವದಲ್ಲ !

(ಪರಿಹಾರ) :- ಹಾಗಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ನಾಶವಾಗದಿರುವ ಭೇದವ್ರತ್ಯಯವುಳ್ಳ ಪುರುಷರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ (ಅವಕ್ಕೆ) ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರಬಹುದಾಗಿದೆ¹ ಸ್ವಪ್ನಾದಿಪ್ರತ್ಯಯದಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರವಾಗುವವರೆಗೂ ಹೇಗೆ (ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರುವದೋ ಹಾಗೆ).²

(ಆಕ್ಷೇಪ) :- ವಿನೇಕಿಗಳು (ಕರ್ಮಗಳನ್ನು) ಮಾಡದೆ ಇರುವದರಿಂದ ಕರ್ಮವಿಧಿಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಹಾಳಾಗುವದಲ್ಲ !

(ಪರಿಹಾರ) :- ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾಮ್ಯವಿಧಿಯ (ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು) ಹಾಳಾಗದೆ ಇರುವದು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ. (ಇದರ ವಿವರ) : “ಕಾಮಾತ್ಮನಾಗಿರುವದು ಪ್ರಶಸ್ತವಲ್ಲ” (ಮನು. ೨-೨) ಎಂಬೀ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗಿರುವವರು ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ ಎಂಬದರಿಂದ ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮವಿಧಿಗಳು ಹಾಳಾಗುವದಿಲ್ಲ.

1. ಕರ್ಮವಿಧಿಗಳು ಅಜ್ಞರ ವಿಷಯವೇ, ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಅವು ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ. ಗೀ. ಭಾ. ೧೮-೬೬ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೯೬), ಸೂ. ಭಾ. ೩-೪-೧೬ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೫೬) ನೋಡಿ.

2. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಪ್ರಮಾಣವ್ಯವಹಾರವೆಲ್ಲ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವಾಗುವವರೆಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟಗತವ್ಯವಹಾರದಂತೆ. ಗೀ. ಭಾ. ೨-೬೯ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೨೯), ಸೂ. ಭಾ. ೨-೧-೧೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೩೬), ಸೂ. ಭಾ. ೪-೩-೧೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೨೫) - ಇವನ್ನು ನೋಡಿ.

ವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ? ಏಕೆಂದರೆ (ಅವನ್ನು) ಕಾಮಿಗಳು ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ^೧
(ಅಲ್ಲವೆ) ? ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳು (ನಿತ್ಯ)ಕರ್ಮಗಳನ್ನು
ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಆ (ಕರ್ಮ)ವಿಧಿಗಳು ಹಾಳಾಗುವದಿಲ್ಲ,
ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲದವರು (ಅವನ್ನು) ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ^೨

ಏಕತ್ವಜ್ಞಾನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿಕರ್ಮಗಳಿಲ್ಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೮೧ ಪರಿವ್ರಾಜಕಾನಾಂ ಭಿಕ್ಷಾಚರಣಾದಿನತ್ ಉತ್ಪನ್ನೈಕತ್ವ
ವ್ರತ್ಯಯಾನಾಮಪಿ ಗೃಹಸ್ಥಾದೀನಾಮ್ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿಕರ್ಮಾನಿವೃತ್ತಿಃ ಇತಿ
ಚೇತ್ | ನ | ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಚಿಂತಾಯಾಂ ಪುರುಷವ್ರತೈರದೃಷ್ಟಾಂತತ್ವಾತ್ |
ನ ಹಿ ನಾಭಿಚರೇತ್ ಇತಿ ವ್ರತಷಿಧ್ಧಮಪಿ ಅಭಿಚರಣಂ ಕಶ್ಚಿತ್ ಕುರ್ವನ್ ದೃಷ್ಟಃ
ಇತಿ ಶತ್ತ್ರೋ ದ್ವೇಷರಹಿತೇನಾಪಿ ವಿವೇಕಿನಾ ಅಭಿಚರಣಂ ಕ್ರಿಯತೇ | ನ ಚ
ಕರ್ಮವಿಧಿವ್ರತೈನಿಮಿತ್ತೇ ಭೇದವ್ರತ್ಯಯೇ ಬಾಧಿತೇ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದೌ
ಪ್ರವರ್ತಕಂ ನಿಮಿತ್ತಮಸ್ತಿ ಪರಿವ್ರಾಜಕಸ್ಯೇವ ಭಿಕ್ಷಾಚರಣಾದೌ ಬುಭುಕ್ಷಾದಿ
ವ್ರವರ್ತಕಮ್ | ಇಹಾಪಿ ಅಕರಣೇ ವ್ರತ್ಯವಾಯುಭಯಂ ಪ್ರವರ್ತಕಮ್ ಇತಿ
ಚೇತ್ | ನ | ಭೇದವ್ರತ್ಯಯವತೋಽಧಿಕೃತತ್ವಾತ್ | ಭೇದವ್ರತ್ಯಯವಾನ್
ಅನುಸಮರ್ಥಿತಭೇದಬುದ್ಧಿವಿದ್ಯಯಾ ಯಃ ಸ ಕರ್ಮಣಿ ಅಧಿಕ್ರಿಯತ
ಇತ್ಯಪೋಚಾಮ | ಯೋ ಹಿ ಅಧಿಕೃತಃ ಕರ್ಮಣಿ, ತಸ್ಯ ತದಕರಣೇ ವ್ರತ್ಯ
ವಾಯುಃ, ನ ನಿವೃತ್ತಾಧಿಕಾರಸ್ಯ | ಗೃಹಸ್ಥಸ್ಯೇವ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣೋ ವಿಶೇಷ
ಧರ್ಮಾನನುಷ್ಠಾನೇ | ಏವಂ ತರ್ಹಿ ಸರ್ವಃ ಸ್ವಾಶ್ರಮಸ್ಥಃ ಉತ್ಪನ್ನೈಕತ್ವ
ವ್ರತ್ಯಯಃ ಪರಿವ್ರಾಡ್ ಇತಿ ಚೇತ್ | ನ | ಸ್ವಸ್ವಾಮಿತ್ವಭೇದಬುದ್ಧಿನಿವೃತ್ತೇಃ |
ಕರ್ಮಾರ್ಥತ್ವಚ್ಛೇದಾತ್ | ಇತರಾಶ್ರಮಾಣಾಮ್ | “ಅಥ ಕರ್ಮ ಕುರ್ವೀಯ”
(ಬೃ. ೧-೪-೧೭) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ತಸ್ಮಾತ್ ಸ್ವಸ್ವಾಮಿತ್ವಾಭಾವಾತ್ ಭಿಕ್ಷುರೇಕ
ಏವ ಪರಿವ್ರಾಟ್, ನ ಗೃಹಸ್ಥಾದಿಃ ||

1. ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಬೃ. ಭಾ. ೪-೫-೧೫ (ಭಾ. ಭಾ. ೩೩೯)ರಲ್ಲಿಯೂ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.
ಇಲ್ಲಿ ಕಾಮ್ಯ, ನಿತ್ಯ- ಎಂಬ ಭೇದವು ಕಾಮಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿಯೇ ಹೊರತು ನಿತ್ಯಕರ್ಮ
ದಲ್ಲಿ ಕಾಮವೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ಭಾವವೂ ಅಡಗಿದೆ ಬೃ. ಭಾ.
೧-೩-೧ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೫)ನ್ನು ನೋಡಿ. ಮನು. ೨-೨ರಲ್ಲಿ ವೈದಿಕಕರ್ಮವೆಲ್ಲವೂ ಕಾಮ್ಯವೇ
ಎಂದು ಕಂಠರವದಿಂದ ಹೇಳಿಯೂ ಇದೆ.

2. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ಕರ್ಮವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದೇ ತೋರುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.
೨-೧-೨೦ (ಭಾ. ಭಾ. ೩೨೩). ೪-೫-೧೫ (ಭಾ. ಭಾ. ೩೩೯), ಗೀ. ಭಾ. ೧೩-೨
(ಭಾ. ಭಾ. ೨೨೩) ಇವನ್ನು ನೋಡಿ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಆಕ್ಷೇಪ):- ಪರಿವ್ರಾಜಕರಿಗೆ ಭಿಕ್ಷಾಚರಣಾದಿಗಳು¹ (ಇದ್ದು ಕೊಂಡಿರು) ನಂತೆ ಗೃಹಸ್ಥಾದಿಗಳಿಗೂ ಏಕತ್ವಪ್ರತ್ಯಯವುಂಟಾದ ಮೇಲೆ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿ ಕರ್ಮಗಳು ತೊಲಗದೆ ಇದ್ದು ಕೊಂಡಿರಬಹುದಲ್ಲ !

(ಪರಿಹಾರ):- ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವಲ್ಲಿ ಪುರುಷರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಲಾರದು² 'ಅಭಿಚಾರಮಾಡಬಾರದು'³ (?) ಎಂದು ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಅಭಿಚಾರವನ್ನೂ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದರೆ ಶತ್ರುವಿನಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷವಿಲ್ಲದ ವಿವೇಕಿಯೂ ಅಭಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಲಾರನಷ್ಟೆ⁴ ? ಕರ್ಮವಿಧಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತವಾದ ಭೇದಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಾಧಿತವಾದ ಮೇಲೆ ಪರಿವ್ರಾಜಕನಿಗೆ ಭಿಕ್ಷಾಚರಣೆಯೇ ಮುಂತಾದದ್ದಕ್ಕೆ ಹಸಿವು ಮುಂತಾದದ್ದು ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿರುವಂತೆ, ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ ನಿಮಿತ್ತವು (ಯಾವದೂ) ಇರುವದೂ ಇಲ್ಲ⁵

(ಆಕ್ಷೇಪ): ಇಲ್ಲಿಯೂ (ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿಕರ್ಮಗಳನ್ನು) ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಪ್ರತ್ಯನಾಯ(ವಾದೀತೆಂಬ) ಭಯವೇ ವ್ರತರ್ತಕ(ವಾಗಬಹುದಲ್ಲ) !

(ಪರಿಹಾರ) - ಹಾಗಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಭೇದಪ್ರತ್ಯಯವುಳ್ಳವನೇ (ಅದಕ್ಕೆ) ಅಧಿಕಾರಿ. (ಇದರ ವಿನಯ): ಭೇದಪ್ರತ್ಯಯವುಳ್ಳವನೂ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಭೇದ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಅರೆದುಹಾಕಿಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುವವನೂ ಆಗಿರುವನಲ್ಲ, ಅವನೇ

1. ಏಕತ್ವಜ್ಞಾನಿಗೆ ಯಾವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೂ ಇರಲಾರದೆಂಬುದು ಸರಿಯಲ್ಲ ; ಏಕೆಂದರೆ ಭಿಕ್ಷಾಚರಣಾದಿಗಳನ್ನು ನೀವೇ ಒಪ್ಪಿರುತ್ತೀರಿ- ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯ ಭಾವ.

2. ಕರ್ಮಜ್ಞಾನಗಳ ಸಹಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವೆ, ಅಲ್ಲವೆ?— ಎಂಬುದು ಪ್ರಕೃತಪ್ರಶ್ನೆ ಇದನ್ನು ಬಿಡಿಸುವದಕ್ಕೆ ಭಿಕ್ಷುಕನು ಭಿಕ್ಷಾಚರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನಲ್ಲ !— ಎಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೇನೂ ಉತ್ತರವಾಗಲಾರದು.

3. ಹಿಂಸೆಮಾಡಬಾರದು ಎಂದು ವಿಧಿಯಿದೆ.

4. ದ್ವೇಷದಿಂದ ಅಭಿಚಾರಮಾಡುತ್ತಾನೆಯೇ ಹೊರತು ಶಾಸ್ತ್ರವಿಧಿಯಿಂದಲೇ ಅದನ್ನು ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. (ಜೈ. ಸೂ ಶಾ ಭಾಷ್ಯ. ೧-೧-೨ನ್ನು ನೋಡಿ) ಹೀಗಿರುವದರಿಂದ ದೋಷಯುಕ್ತನು ಮಾಡುವ ಅಭಿಚಾರವನ್ನು ದೋಷವಹಿತನು ಮಾಡನೆ ಇರುವಂತೆ ಅವಿದ್ಯಾವಂತನು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮವನ್ನು ಏಕತ್ವಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನೂ ಮಾಡುತ್ತಿರಬಹುದೆಂಬುದು ಸರಿಯಾಗಲಾರದು ಎಂದು ಭಾವ.

5. ಭಿಕ್ಷಾಚರಣವು ಕೇವಲದೋಷಪ್ರಯುಕ್ತ, ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಯುಕ್ತವಲ್ಲ, ಅದು ನಿಯಮದಿಂದ ಮಾಡಲೇಬೇಕಾದದ್ದು ಅಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಅದು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶೌಚಾದಿಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಬೃ. ಭಾ ೧ ೩ ೩ (ಭಾ ಭಾ. ೫೬) ಐ ಭಾ. ಅವ. (ಭಾ.ಭಾ. ೧೭) ರಲ್ಲಿಯೂ ಭಿಕ್ಷಾಚರಣನಿಯಮವನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿದೆ.

ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕೃತ(ನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ) ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತೇನೆ.¹ ಯಾವನು ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಯೋ ಅವನಿಗೇ, ಅದನ್ನು ಮಾಡದೆ ಇರುವದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯವಾಯ(ವಾಗುವದೇ) ಹೊರತು (ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ) ಅಧಿಕಾರವು ತೊಲಗಿಹೋಗಿರುವವನಿಗಲ್ಲ.² ಗೃಹಸ್ಥನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯ ವಿಶೇಷಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ (ಪ್ರತ್ಯವಾಯವಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇದು).³

(ಆಕ್ಷೇಪ):- ಹೀಗಾದರೆ ತನ್ನತನ್ನ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಏಕತ್ವಪ್ರತ್ಯಯವುಂಟಾದರೆ ಪರಿವ್ರಾಜಕನೇ.⁴

(ಪರಿಹಾರ):- ಹಾಗಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ (ತಾನು) ಒಡೆಯನು, (ಇದು) ತನ್ನದು- ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿಯು (ಅವನಿಗೆ) ತೊಲಗಿರುವದಿಲ್ಲ.⁵ ಇದಲ್ಲದೆ ಉಳಿದ ಆಶ್ರಮಗಳು ಕರ್ಮಕ್ಕಾಗಿಯೇ (ಬೇಕಾಗಿರುತ್ತವೆ)⁶ “ಇನ್ನು ಕರ್ಮವನ್ನು

1. ಭಾ ಭಾ. ೧೭೯ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತೇನೆ ಎಂದರ್ಥ.

2. ಕರ್ಮದ ಅಧಿಕಾರವಾಗಲಿ ಪ್ರತ್ಯವಾಯವಾಗಲಿ ಏಕತ್ವಜ್ಞಾನಿಗೆ ಇರುವಂತಿಲ್ಲ ಬೃ. ಭಾ. ೪ ೪-೬. (ಭಾ ಭಾ ೨೬೯).

3. ಒಂದು ಆಶ್ರಮದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಆಶ್ರಮದವರು ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಪ್ರತ್ಯವಾಯವಾಗಲಾರದು. ಹಾಗೂ ಆಗುವದಾದರೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯವಾಯವೇ ಆಗಬೇಕಾದೀತು ಎಂದರ್ಥ. ಗೀ. ಭಾ ೩-೧ (ಭಾ. ಭಾ ೧೪೨)ನ್ನು ನೋಡಿ. ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಪ್ರತ್ಯವಾಯವುಂಟೆಂದು ಒಪ್ಪಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ, ಕರ್ಮಭಾವವು ಭಾವಮೂಲಪ್ರತ್ಯವಾಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಗೀ ಭಾ. ೩-೧ (ಭಾ ಭಾ. ೧೪೨), ಗೀ. ಭಾ ೪-೧೮ (ಭಾ. ಭಾ ೨೬೨), ತೈ. ಭಾ. ಭಾ. ೭- ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ.

4. ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಅವನು ಸಂನ್ಯಾಸನೆಂಬ ಆಶ್ರಮಾಂತರವನ್ನೇಕೆ ಪಡೆಯಬೇಕು? ಅಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಅಮೃತತ್ವವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಬೇಕಲ್ಲವೆ? - ಎಂದು ಭಾವ.

5. ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತೇನೆಂಬ ಆಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಕಾನುವೇ ಕಾರಣವು, ಅದರ ಏಕತ್ವಜ್ಞಾನಿಗೆ ಕಾನುವಿರುವದಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಐ. ಭಾ. ಭಾ. ೧೫ನ್ನು ನೋಡಿ.

6. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವು ಗಾರ್ಹಸ್ಥ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ನೈಷ್ಠಿಕಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ, ವಾಸಪ್ರಸ್ಥ- ಇವರಿಗೂ ಒಂದಾನೊಂದು ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವ ಕರ್ಮವು ಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ. ಇಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಿಯು ಇಂಥ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂಬ ಆಗ್ರಹವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಪಾರಮಹಂಸ್ಯವೆಂಬುದು ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಅವಶ್ಯವೇ ಎಂದೇನೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿಲ್ಲ ಇತರ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಭಿಕ್ಷುಚರಣವು ಅರ್ಥಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದೂ ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಯತ್ನವಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಕರ್ಮಸಂಬಂಧವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ಐ. ಭಾ. ಭಾ. ೧೪, ೧೫, ಗೀ. ಭಾ. ೪-೨೨ (ಭಾ ಭಾ. ೨೭೩, ೨೭೪, ೨೭೫)- ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ.

ಮಾಡುವೆನು" (ಬೃ. ೧-೪-೧೭) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ (ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ).¹ ಆದ್ದರಿಂದ ತಾನುತನ್ನದೆಂಬ ಭಾವವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಭಿಕ್ಷುವೊಬ್ಬನೇ ಪರಿವ್ರಾಜಕನು², ಗೃಹಸ್ಥಾದಿಗಳಲ್ಲ.

ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಯಮನಿಯಮಾದಿಗಳು ಹೊಂದುವದು ಹೇಗೆ ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೨೨. ಏಕತ್ವಪ್ರತ್ಯಯವಿಧಿಜನಿತೇನ ಪ್ರತ್ಯಯೇನ ವಿಧಿನಿಮಿತ್ತಭೇದ ಪ್ರತ್ಯಯಸ್ಯ ಉಪಮರ್ದಿತತ್ವಾತ್ ಯಮನಿಯಮಾದ್ಯನುಪವತ್ತಿಃ ಪರಿವ್ರಾಜಕಸ್ಯ ಇತಿ ಚೇತ್ | ನ | ಬುಭುಕ್ಷಾದಿನಾ ಏಕತ್ವಪ್ರತ್ಯಯಾತ್ ಪ್ರಚ್ಯಾವಿತಸ್ಯ ಉಪ ಪತ್ತೇಃ | ನಿವೃತ್ಯರ್ಥತ್ವಾತ್ | ನ ಚ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧಸೇವಾವ್ರಾಪ್ತಿಃ | ಏಕತ್ವ ಪ್ರತ್ಯಯೋತ್ಪತ್ತೇಃ ಪ್ರಾಗೇವಾಪ್ರತಿಷಿದ್ಧತ್ವಾತ್ | ನ ಹಿ ರಾತ್ರೌ ಕೂವೇ ಕಣ್ಣಕೇ ವಾ ಪತಿತಃ ಉದಿತೇಽಸಿ ಸವಿತರಿ ಪತಿತಿ ತಸ್ಮಿನ್ನೇವ | ತಸ್ಮಾತ್ ಸಿದ್ಧಂ ನಿವೃತ್ತ ಕರ್ಮಾ ಭಿಕ್ಷುಕ ಏವ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥಃ ಇತಿ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

(ಅಕ್ಷೇಪ) - ಏಕತ್ವಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ (ವಾಕ್ಯ)ದಿಂದಾದ ಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ವಿಧಿಗೆ ನಿಸ್ಸತ್ತವಾಗಿರುವ ಭೇದಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಾಧಿತವಾಗಿರುವದ ರಿಂದ ಪರಿವ್ರಾಜಕನಿಗೆ ಯಮನಿಯಮಾದಿಗಳು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ !

(ಪರಿಹಾರ):- ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಸಿವೇ ಮುಂತಾದ (ಕಾರಣ) ದಿಂದ ಏಕತ್ವಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ಜಗುಳಿಬಿದ್ದವನಿಗೆ (ಅವು) ಆಗಬಹುದಾಗಿವೆ ಏಕೆಂದರೆ (ಅವು) ನಿವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಮಾಡತಕ್ಕವು.³ (ಹೀಗಾದರೆ) ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧ

1. ಇದು ಉಪಕರ್ಮಾಣುಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಶ್ರುತಿಯಾಗಿದೆ. ಗೃಹಸ್ಥನು ಕರ್ಮ ಎಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ. ನೈಷ್ಠಿಕನು ಗುರುಶುಶ್ರೂಷೆಯನ್ನೂ ವಾನಪ್ರಸ್ಥತ್ರಿಂದಾಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳೂ ತಪಃಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನೂ ಬ್ರಹ್ಮಚೋಕ್ತಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾ ರಾದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಆಶ್ರಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಾನುತನ್ನದೆಂಬ ಭಾವವಿದೆ. ಬೃ. ಭಾ. ೬ ೨-೧೫ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೪೭)ನ್ನೂ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ೫-೯-೧೨ರ ಭಾಷ್ಯವನ್ನೂ ನೋಡಿ.

2 ಪರಮಪಂಸನಿಗೆ ಗೃಹಸ್ಥಕರ್ಮಗಳೂ ಇಲ್ಲ, ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿವಾನಪ್ರಸ್ಥತ್ರಿಂದಾಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳೂ ಇಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನೊಬ್ಬನೇ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪರಿವ್ರಾಜಕನು ಐ. ಭಾ. ಭಾ. ೧೪ನ್ನು ನೋಡಿ

3 ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ವಿಾರಿ ಯಮಾದಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಬಹುದು, ಸ್ವೇಚ್ಛಾ ಚಾರಿಯೂ ಆಗಬಹುದಲ್ಲ ! ಎಂದು ಭಾವ.

4. ಯಮಾದಿಗಳು ಅನಾತ್ಮದಲ್ಲಾಗುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡ ಬೇಕಾದವುಗಳು, ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೇ ಉಪಕಾರಕವಾಗಿವೆ ಬೃ. ಭಾ. ೪-೫-೧೫, ಭಾ. ಭಾ. ೩೪೩. ಇಲ್ಲಿ ಯಮಾದಿಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಿದೆಯೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೂ ನಿಯಮವಿಧಿಯಾಗಬಹುದು ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದೆಯೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೂ (ಬೃ. ಭಾ. ೧-೪-೭, ಭಾ. ಭಾ. ೧೪೨), ಅನಾತ್ಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಅನರ್ಥಕರವೆಂಬ ನಿಶ್ಚಯದಿಂದಲೇ ಯಮಾದಿಗಳು ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಅರ್ಥಪ್ರಾಪ್ತ ವಾಗಿರುವವೆಂದು (ಬೃ. ಭಾ. ೧-೪-೭ ಭಾ. ೧೩೮) ಪರಮಾರ್ಥದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಉತ್ತರ ವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಗಿದೆ.

(ಕರ್ಮ)ವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂದೇನೂ ಬಂದೊದಗುವದಿಲ್ಲ , ಏಕೆಂದರೆ ಏಕತ್ವ ಪ್ರತ್ಯಯವುಂಟಾಗುವ ಮೊದಲೇ (ಅದು ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ) ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ ¹ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಬಾವಿಯೊಳಗೋ ಮುಳ್ಳಿನಮೇಲೋ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದವನು, ಸೂರ್ಯನು ಉದಯಿಸಿದಮೇಲೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬೀಳಲಾರನಷ್ಟೆ. ² ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮ (ಗಳನ್ನೆಲ್ಲ) ಬಿಟ್ಟು ಭಿಕ್ಷುಕನೇ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನು ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ³

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿಮರ್ಶೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೮೩ ಯತ್ಪುನರುಕ್ತಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಜ್ಞಾನವರ್ಜಿತಾನಾಂ ಪುಣ್ಯ ಲೋಕತಾ ಇತಿ | ಸತ್ಯಮೇತತ್ | ಯಚ್ಚೋಕ್ತಂ ತಪಃಶಬ್ದೇನ ಪರಿವ್ರಾಡಪ್ಯುಕ್ತಃ ಇತಿ | ಏತದಸತ್ | ಕಸ್ಯಾತ್ ? ಪರಿವ್ರಾಜಕಸ್ಯೈವ (ನಿವೃತ್ತಭೇದಪ್ರತ್ಯಯಸ್ಯ) ⁴ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥತಾಸಂಭವಾತ್ | ಸ ಏನ ಹಿ ಅವಶೇಷಿತ ಇತಿ ಅಮೋಚಾಮು | ಏಕತ್ವವಿಜ್ಞಾನವತೋಗ್ನಿರೂಪತ್ರಾದಿವತ್ ತಪೋನಿವೃತ್ತೇಶ್ಚ | ಭೇದಬುದ್ಧಿ ಮತ ಏನ ಹಿ ತಪಃಕರ್ತವ್ಯತಾ ಸ್ಯಾತ್ | ಏತೇನ ಕರ್ಮಚ್ಛಿದ್ರೇ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥತಾ ನಾಮಧ್ಯಮ್, ಅಪ್ರತಿಷೇಧಶ್ಚ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಃ | ತಥಾ ಜ್ಞಾನವಾನೇನ ನಿವೃತ್ತ ಕರ್ಮಾ ಪರಿವ್ರಾಟ್ ಇತಿ ಜ್ಞಾನವೈಯರ್ಥ್ಯಂ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ಯತ್ಪುನರುಕ್ತಂ ಯವನರಾಹಾದಿಶಬ್ದವತ್ ಪರಿವ್ರಾಜಕೇ ನ ರೂಢೋ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥಶಬ್ದಃ ಇತಿ | ತತ್ ಪರಿಹೃತಮ್ | ತಸ್ಯೈವ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥತಾಸಂಭವಾತ್ ನಾನ್ಯಸ್ಯ ಇತಿ | ಯತ್ಪುನರುಕ್ತಂ ರೂಢಶಬ್ದಃ ನಿಮಿತ್ತಂ ನೋಪಾದದತ ಇತಿ | ತನ್ನ | ಗೃಹಸ್ಥತತ್ವ ಪರಿವ್ರಾಜಕಾದಿಶಬ್ದದರ್ಶನಾತ್ | ಗೃಹಸ್ಥಿವಾರಿವ್ರಾಜ್ಯತತ್ವಣಾದಿನಿಮಿ ತ್ರೋವಾದಾನಾಂ ಅಪಿ ಗೃಹಸ್ಥಪರಿವ್ರಾಜಕೌ ಆಶ್ರಮವಿಶೇಷೇ, ವಿಶಿಷ್ಟಜಾತಿಮಿತಿ ಚ ತಕ್ಷಾ ಇತಿ ರೂಢಾ ದೃಶ್ಯಂತೇ ಶಬ್ದಃ | ನ ಯತ್ರಯತ್ರ ತಾನಿ ನಿಮಿತ್ತಾನಿ ತತ್ರ ತತ್ರ ವರ್ತಂತೇ | ಪ್ರಸಿದ್ಧ್ಯಭಾವಾತ್ | ತಥಾ ಇಹಾಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥಶಬ್ದೋ

1 ಅಧರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಮೇಲೆಯೇ ವಿಹಿತಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ , ಆ ಕರ್ಮವನ್ನೂ ಸಂನ್ಯಾಸಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆಯಾದ, ಮೊದಲೇ ಬಿಟ್ಟದ್ದ, ನಿಷಿದ್ಧಕರ್ಮವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಿಯಾನು ?

2 ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಐ. ಭಾ. ಭಾ. ೧೩ರಲ್ಲಿ ವಿಹಿತಕರ್ಮವನ್ನು ಬಿಡುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಕೇಳಬಾರದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

3. ಇಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನೆಂಬುದು ಪ್ರಕೃತ. ಆತ್ಮ ಜ್ಞಾನಾಂಗವಾಗಿ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳೂ ಪರಿವ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಐ.ಭಾ.ಭಾ ೧೮ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದೆ.

4. ಇದು ವಾ|| ಅ|| ಪಾರ , ಇದಿಲ್ಲ ದಿದ್ದರೂ ಸಾಗುತ್ತದೆ.

ನಿವೃತ್ತಸರ್ವಕರ್ಮತತ್ತ್ವಾಧನಪರಿವ್ರಾಡೇಕವಿಷಯೇ ಅತ್ಯಾಶ್ರಮಿಣಿ ಪರಮು
ಹಂಸಾಖ್ಯೇ ವೃತ್ತೋ^೧ ಭವಿತುಮರ್ಹತಿ | ಮುಖ್ಯಾನ್ಯತತ್ತ್ವಫಲಶ್ರವಣಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಜ್ಞಾನರಹಿತರಾದ (ಆಶ್ರಮಿ)ಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಪುಣ್ಯಲೋಕವೇ (ಆಗುವದು)
ಎಂದು (ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿತ್ತಷ್ಟೆ, ಅದು ನಿಜವೇ? ಆದರೆ ತಪಃಶಬ್ದದಿಂದ
ಪರಿವ್ರಾಜಕನನ್ನೂ ಹೇಳಿದೆ ಎಂದು (ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿತ್ತಷ್ಟೆ, ಅದು
ಸರಿಯಲ್ಲ, ಏಕೆ? ಎಂದರೆ ಪರಿವ್ರಾಜಕನೆಂಬುದೇ ಭೇದಪ್ರತ್ಯಯವು ತೊಲಗಿರು
ವವನಾದ್ದರಿಂದ^೨ (ಅವನಿಗೆ) ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಕೃತವು ಸಂಭವಿಸುವದರಿಂದ ಅವನನ್ನೇ
ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂದಲ್ಲವೆ, ನಾವು ಹೇಳಿರುತ್ತೇವೆ^೩? ಏಕತ್ವವಿಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವ
ನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿಗಳಂತೆ^೪ ತಪಸ್ಸು ನಿವೃತ್ತವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ (ತಪಃಶಬ್ದ
ದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಹೇಳಿದೆಯೆಂಬುದು ಸರಿಯಲ್ಲ). ಭೇದಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನಿಗೆ
ಅಲ್ಲವೆ, ತಪಸ್ಸೆಂಬುದು ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ^೫? ಇದರಿಂದ ಕರ್ಮವಿಲ್ಲದ ಸಂದಿನಲ್ಲಿ
ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನಾಗಿರಬಹುದೆಂಬುದಕ್ಕೂ (ಮಿಕ್ಕ ಆಶ್ರಮಿಗಳನ್ನು) ಪ್ರತಿಷೇಧಿಸಿಲ್ಲ
ವೆಂಬುದಕ್ಕೂ ಪ್ರತಿಹೇಳಿದಂತೆ ಆಯಿತು^೬ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಕರ್ಮ

1. 'ವೃತ್ತ ಇಹ' ಎಂಬ ಅಚ್ಚಿನ ಪಾಠದಲ್ಲಿ 'ಇಹ' ಹೆಚ್ಚು

2. ಆ ಪುಣ್ಯಲೋಕಭಾಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಮಮಾತ್ರರಣನಾದ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯೂ
ಸೇರಿರುತ್ತಾನೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಅವನಿಗೂ ಏಕತ್ವಜ್ಞಾನವಿರುವದಿಲ್ಲ.

3 ನಿವೃತ್ತಭೇದಪ್ರತ್ಯಯಸ್ಯ ಎಂಬುದರ ಅನುವಾದವಿವಿಧ, ಅದು ಇಲ್ಲದ ಅ||
ಪಾಠಕ್ಕೂ ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

4. ಅವನಿಗೂ ತಪಸ್ಸುಂಟೆಂಬುದು ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಅವನನ್ನು
ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಅಮೃತತ್ವವು ಅವನಿಗೆ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ, ಏಕತ್ವಜ್ಞಾನಿಗೆ
ಕರ್ಮವು ಸಂಭವಿಸುವದೂ ಇಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನೆಂದಿದೆ
ಎಂದು ಭಾ. ಭಾ. ೧೭೮ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

5 ಗೃಹಸ್ಥನ ಧರ್ಮಗಳಂತೆ

6 ಈ ತಪಸ್ಸನ್ನು ನಾನು ಮಾಡಿ ಇಂಥ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವೆನು ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾ
ಕಾರಕಫಲಭೇದಬುದ್ಧಿಯಿರುವ ವಾನಪ್ರಸ್ಥನಿಗೇ ತಪಸ್ಸು, ಪರಿವ್ರಾಜಕನಿಗೆ ಅಭೇದಬುದ್ಧಿ
ಯು ಇರುವದಿಲ್ಲ.

7 ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮವಿದ್ದವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥತೆ ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ, ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನಿಗೆ
ಕರ್ಮವು ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮವಿಲ್ಲದ ಸಂದಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನಾಗುವ
ದೆಂಬುದು ಅಸಂಭಾವಿತ. ಮಿಕ್ಕ ಆಶ್ರಮಿಗಳಿಗೆ ಪುಣ್ಯಲೋಕವನ್ನು ಹೇಳಿ ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು
ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನಿಗೆ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಹೇಳಿರುವದರಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥತೆವಿಲ್ಲದಂತೆ ಆಗಿದೆ.

ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವವನೇ ಪರಿವ್ರಾಜಕನಾದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವು ವ್ಯರ್ಥವೆಂಬ (ಪೂರ್ವ ಪಕ್ಷಕ್ಕೂ) ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಯಿತು.¹

ಇನ್ನು ಯವವರಾಹಾದಿಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥಶಬ್ದವು ಪರಿವ್ರಾಜಕನಲ್ಲಿ ರೂಢವಲ್ಲ ಎಂದು (ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನಷ್ಟೆ), ಆ (ಪರಿವ್ರಾಜಕನಿಗೇ) ಬ್ರಹ್ಮ ಸಂಸ್ಥತ್ವವು ಸಂಭವಿಸುವದೇ ಹೊರತು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ದ್ದಾಗಿದೆ.² ಇನ್ನು ರೂಢಶಬ್ದಗಳು ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ (ವ್ರವೃತ್ತವಾಗು) ವದಿಲ್ಲ ಎಂದು (ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿತ್ತಷ್ಟೆ? ಅದು ಸರಿಯಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಗೃಹಸ್ಥ, ತಕ್ಷ, ಪರಿವ್ರಾಜಕ- ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ, (ಇದರ ವಿವರ): ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವದು, (ಮನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು) ಹೊರಟುಹೋಗಿಬಿಡು ವದು, ಕೆತ್ತುವದು- ಮುಂತಾದ ನಿಮಿತ್ತಗಳನ್ನು (ಈ) ಶಬ್ದಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ವಾದರೂ ಗೃಹಸ್ಥಪರಿವ್ರಾಜಕ(ಶಬ್ದ)ಗಳು ಆಯಾ ಆಶ್ರಮಿಯಲ್ಲಿಯೂ ತಕ್ಷ ಎಂಬ (ಶಬ್ದವು) ಗೊತ್ತಾದ (ಒಂದು) ಜಾತಿಯುಳ್ಳ (ಬಡಗಿಯಲ್ಲಿ)ಯೂ ರೂಢ³ವಾಗಿರು ವದೇ ಹೊರತು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಆ ನಿಮಿತ್ತಗಳಿವೆಯೋ ಅಲ್ಲಿಲ್ಲ ವರ್ತಿಸುವದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ (ಹಾಗೆ) ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಲ್ಲ⁴ ಹಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥಶಬ್ದವು ಸರ್ವ

1 ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ಆಶ್ರಮಮಾತ್ರದವನಿಗೂ ಅಮೃತತ್ವವಾಗುವದೆಂದಿದ್ದರೆ ಜ್ಞಾನವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದು ಭಾವ ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನು ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಎಂದಿರುವದು ಪ್ರಣವಾರ್ಥವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಬಲ್ಲ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಪರಮಹಂಸನ ವಿಷಯವೇ ಆದರೂ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥತ್ವವನ್ನು ಹೊಗಳಿರುವದರಿಂದಲೇ ಅದು ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಗಿದೆ; ಈ ಕರ್ತವ್ಯತ್ವವು ಕರ್ತೃವಿಲ್ಲದೆ ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅನಾತ್ಮಜ್ಞಾನಾದ ಮುಮುಕ್ಷುವೂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಯೆಂದಾಗುತ್ತಾನೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಅಮೃತತ್ವಕಾಮನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನಾಗಬೇಕು, ಓಂಕಾರೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು- ಎಂದು ವಿಧಿಯು ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಓಂಕಾರವನ್ನು ಹೊಗಳಿರುವದಕ್ಕೆ ಅದೇ ಕಾರಣ. ಈ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಗೀ ಭಾ ೫-೧ (ಭಾ ಭಾ ೩೪೪)ಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ವಿವಿಧಿಷುಗಳಿಗೂ ಸರ್ವಕರ್ಮಸಂನ್ಯಾಸಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠರಾಗಿರುವದು ವಿಹಿತವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಗೀ ಭಾ ೧೦ ೪೯ (ಭಾ ಭಾ ೫೫೨), ಗೀ ಭಾ ೧೨ ೫೦ರಿಂದ ೫೧ (ಭಾ ಭಾ. ೫೬೦ರಿಂದ ೫೬೨), ಬೃ. ಭಾ ೪ ೫. ೧೫ ೧೦ ಭಾ. ೪೪೩, ೪೪೪ ಇವನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥಶಬ್ದವು ರೂಢವಲ್ಲ ದಿದ್ದರೂ ಪರಿವ್ರಾಜಕನನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

3. ನಿರುಕ್ತದಲ್ಲಿ ತಕ್ಷಾ, ಪರಿವ್ರಾಜಕೋ, ಜೀವನೋ, ಭೂಮಿಜಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದೆ ೧-೪.

4 ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯೂ ಗೃಹಸ್ಥನೆನಿಸಲಾರನು, ಮನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೂರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರುವವನೂ ಪರಿವ್ರಾಜಕನಾಗುವದಿಲ್ಲ, ಮರವನ್ನು ಕೆತ್ತುವವರಲ್ಲ ಬಡಗಿಗಳೆನಿಸುವದಿಲ್ಲ; ಈ ಶಬ್ದಗಳು ಇಂಥಂಥವನ್ನೇ ಹೇಳುವವೆಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದೆ.

ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಸಾಧನಗಳನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಅತ್ಯಾಶ್ರಮಿಯಾದ^೧ ಪರಮ ಹಂಸನೆಂಬ ಪರಿವ್ರಾಜಕನೊಬ್ಬನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆಯೆಂಬುದೇ ಯುಕ್ತವು^೨. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾತ್ಮತತ್ವವೆಂಬ ಫಲವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ^೩.

ಪಾರಮಹಂಸ್ಯವೇ ವೇದೋಕ್ತಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯವು

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೮೪ ಅತಶ್ಚ ಇದಮೇವೈಕಂ ವೇದೋಕ್ತಂ ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯಮ್, ನ ಯಜ್ಞೋಪವೀತತ್ರಿವಿಧಾ ಕಮಣ್ಡುಲವದಿಪರಿಗ್ರಹಃ (ಇತಿ)^೪. “ಮುಣ್ಡೋಽಪರಿಗ್ರಹೋಽನದ್ಧಃ” (ಜಾ ೫)^೫ ಇತಿ ಚ ಶ್ರುತಿಃ^೬. “ಅತ್ಯಾಶ್ರಮಿಭ್ಯಃ ಪರಮಂ ಪವಿತ್ರಂ” (ಶ್ವೇ ೬-೨೧) ಇತ್ಯಾದಿ ಚ ಶ್ವೇತಾರ್ವತರೀಯೇ^೭. “ನಿಸ್ಪ್ರತಿರ್ಸರ್ವಮನ್ಯಾರಾಃ” (ಮೋ ಧ ೨೪೨-೯)^೮, ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಭ್ಯಶ್ಚ^೯. “ತಸ್ಮಾತ್ ಕರ್ಮ ನ ಕುರ್ಮಸ್ತು ಯತಯಃ ಪಾರದರ್ಶಿನಃ” (ಮೋ. ಧ ೨೪೧-೭), “ತಸ್ಮಾದಲಿಬ್ಧೋ ಧರ್ಮಜ್ಞಃ” (ಅಶ್ವ. ೪೬-೫೧)^{೧೦}, “ಅನ್ಯಕ್ತಲಿಬ್ಧಃ”^{೧೧} (ವ. ೧೦-೧೨) - ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಭ್ಯಶ್ಚ^{೧೨} ||

1. ಪರಮಹಂಸನನ್ನು ಅತ್ಯಾಶ್ರಮಿ ಎಂದು ಕರೆದಿರುವುದು ಸ್ಮಾರ್ತಲಿಂಗವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವದಕ್ಕೆ ಬೃ ಭಾ ೩-೫-೧ (ಭಾ. ಭಾ ೫೬)ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಇತರ ಯೋಗರೂಢನಾದ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಇದೂ ಯಾವ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಂಸ್ಥತ್ವವು ಸಂಭವಿಸುವವೋ ಅವನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವರ್ತಿಸುವುದು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

3. ಪುಣ್ಯಲೋಕಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಮುಖ್ಯಾತ್ಮತತ್ವವೇ ಎಂದು ಹಿಂವೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದೆ, ಆ ಅನ್ಯತತ್ವವು ಮಿಕ್ಕ ಗಾಣಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥರಿಗೆ - ಎಂದರೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಯಾವ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಾದರೂ ಇದ್ದು ಪ್ರಣವಸೇವೆಮಾಡುವವರಿಗೆ - ದಕ್ಕಲಾರದು.

4. ಇಲ್ಲಿ ಇತಿಯು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ

5. ಜಾಬಾಲದಲ್ಲಿ ‘ಅಸದ್ಧಃ’ ಎಂಬ ಮಾತಿಲ್ಲ ; ‘ಅಸದ್ಧಃ’ ಎಂಬುವೇ ಬೇರೊಂದು ಶ್ರುತಿಯ ವಾಕ್ಯವಾಗಿರುವುದು ?

6. ಈ ಮಾತನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಜೋಡಿಸುವ ಕಾರಣವೇನೂ ಇಲ್ಲ

7. ನಿಸ್ಪ್ರತಿರ್ಸರ್ವಮನ್ಯಾರಾಃ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಶುಭಾಶುಭೇ | ಅರಣ್ಯೇ ವಿಚರೈಕಾಕೀ ಯೇನ ಕೇನಚಿದಾತಿತಃ || (ಮೋ ಧ. ೨೪೨-೯) ಎಂದು ಪೂರ್ಣಶ್ಲೋಕ.

8. ಅಚ್ಚಿನಭೂತದಲ್ಲಿ ‘ತಸ್ಮಾದಲಿಬ್ಧಧರ್ಮಜ್ಞೋ ಧರ್ಮತತ್ತ್ವಮುಪಾಚರೇತ್’ ಎಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ‘ಅಲಿಬ್ಧೋ’ ಎಂದೇ ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಬೃ ಭಾ ೩-೫-೧ (ಭಾ ಭಾ. ೫೬) ನೋಡಿ

9. ವಸಿಷ್ಠ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ “ಅನ್ಯಕ್ತಲಿಬ್ಧೋಽನ್ಯಕ್ತಾಚಾರೋಽನುನ್ಮತ್ತ ಉನ್ಮತ್ತ ವೇಷಃ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಿದೆ. ಇದು ಅದೇ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ ಆರಿಸಿದ್ದು, ಅಲ್ಲವೋ, ನಿಶ್ಚಯವಿಲ್ಲ.

10. ಇತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿಭ್ಯಶ್ಚ ಎಂಬುದು ಪುನರುಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮತ್ತು ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಇದೊಂದೇ ನೇದೋಕ್ತವಾದ ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯವೇ ಹೊರತು ಯಜ್ಞೋಪವೀತ, ತ್ರಿದಂಡ, ಕಮಂಡಲು-ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸುವದಲ್ಲ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ೨ “ಮುಂಡನು, ಅಪರಿಗ್ರಹನು, ಆಸಂಗನು” (ಜಾ ೫?) ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಿದೆ. ೩ “ಅತ್ಯಾಶ್ರಮಿಗಳಿಗೆ ಪರಮಪವಿತ್ರವಾದ (ಈ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೇಳಿದನು)” (ಶ್ವೇ. ೬-೨೧) ಎಂದು ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೀಯದಲ್ಲಿಯೂ (ಹೇಳಿದೆ) ೪ “ಸ್ತುತಿಯಿಲ್ಲದವನೂ ನಮಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದವನೂ” (ಮೋ. ಧ. ೨೪೨-೯) ೫ “ಆದ್ದರಿಂದ” ವಾರದರ್ಶಿಗಳಾದ ಯತಿಗಳು ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ” (ಮೋ. ಧ. ೨೪೧-೭), “ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲಿಂಗನೂ ಧರ್ಮಜ್ಞನೂ (ಆಗಿ ಧರ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು) “(ಅಶ್ವ. ೪೬-೫೧), “ಅವ್ಯಕ್ತಲಿಂಗನೂ ” (ವ. ೧೦-೧೨) ೭ -ಮುಂತಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದಲೂ ಇದು (ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ) ೮

1 ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಸರ್ವಕರ್ಮಸಂನ್ಯಾಸಿಯನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನೆಂದೆಣಿಸಬೇಕಾಗಿರುವದರಿಂದಲೇ

2 ಏಕೆಂದರೆ ಯಜ್ಞೋಪವೀತಾದಿಗಳು ಕರ್ಮಾರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತವೆ, ಭೇದಪ್ರತ್ಯಯವುಳ್ಳವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ, ಅವನ್ನುಳ್ಳ ಸಂನ್ಯಾಸವು ಅಮೃತತ್ವಫಲವುಳ್ಳ ವೈದಿಕ ಸಂನ್ಯಾಸವಾಗಲಾರದು.

3. ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗೆ ಯಾವ ಪರಿಗ್ರಹವೂ ಕರ್ಮವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ

4. ಜ್ಞಾನೋಪವೇಶಕ್ಕೆ ಆತ್ಮಾಶ್ರಮಿಗಳೇ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳೆಂದಾಯಿತು

5 ಸ್ತುತಿಯಿಲ್ಲದವನೂ ನಮಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದವನೂ ಶುಭಾಶುಭವಿಲ್ಲದವನೂ ಆಗಿ ಯಾವದೂ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ಅದನ್ನು ತಿಂದುಕೊಂಡು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸು- ಎಂಬ ಉಪದೇಶವು ಎಂದಿಗೂ ತ್ರಿದಂಡಸಂನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ.

6. ಕರ್ಮವು ಬಂಧಕವೂ ಜ್ಞಾನವು ಮೋಕ್ಷಧಾಯಕವೂ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ, ಜ್ಞಾನಕರ್ಮಸಮುಚ್ಚಯಕಾರಿಗಳಾದ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಇದೂ ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ.

7 ದಂಭಕ್ಕಾಗಿ ಆಶ್ರಮಲಿಂಗವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುವವನು, ಅದಂಭದಿಂದ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತೈಕ್ಯಕ್ತಲಿಂಗವುಳ್ಳವನು ಎಂದು ಟೀಕೆ, ಆದರೆ ಲಿಂಗವೆಂದರೆ ಸ್ಮಾರ್ತಸಂನ್ಯಾಸದ ಲಿಂಗವು, ಅದಿಲ್ಲದವನು- ಎಂದು ಸರಳವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ ಬೃ. ಭಾ. ೩-೫-೧ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೬)ರ ಬೆಂಬಲವೂ ಈ ಅರ್ಥಕ್ಕೇ ಇದೆ.

8. ಯಾವ ಪರಿಗ್ರಹವೂ ಇಲ್ಲದ ಜ್ಞಾನಯುಕ್ತ ಸರ್ವಕರ್ಮಸಂನ್ಯಾಸವೇ ನೇದೋಕ್ತ ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಏಕತ್ವಜ್ಞಾನಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನು

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೮೫ ಯತ್ತು ಸಾಂಖ್ಯೈಃ ಕರ್ಮತ್ಯಾಗೋಽಭ್ಯುಪಗಮ್ಯತೇ | ಕ್ರಿಯಾ ಕಾರಕಫಲಭೇದಬುದ್ಧಿಃ ಸತ್ಯತ್ವಾಭ್ಯುಪಗಮಾತ್ ತನ್ಮೃಷಾ | ಯಚ್ಚ ಬೌದ್ಧೈಃ ಶೂನ್ಯತಾಭ್ಯುಪಗಮಾತ್ ಅಕರ್ತೃತ್ವನುಭ್ಯುಪಗಮ್ಯತೇ, ತದಪ್ಯುಪಗಮ್ಯತೇ | ತದಭ್ಯುಪಗಮ್ಯತೇ ಸತ್ತ್ವಾಭ್ಯುಪಗಮಾತ್ | ಯಚ್ಚ ಅಜ್ಞಾಂ ರಲಸತಯಾ ಅಕರ್ತೃತ್ವಾಭ್ಯುಪಗಮ್ಯತೇ, ಸೂರ್ಯಸತ್ | ಕಾರಕಬುದ್ಧಿರಸಿವರ್ತಿತತ್ವಾತ್ ಪ್ರಮಾಣೇನ | ತಸ್ಮಾತ್ ವೇದಾನ್ತಪ್ರಮಾಣಜನಿತೈಕತ್ವನೃತ್ಯಯನತ ಏನ ಕರ್ಮನಿವೃತ್ತಿ ಲಕ್ಷಣಂ ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥತ್ವಂ ಚ ಇತಿ ಸಿದ್ಧಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆದರೆ ಸಾಂಖ್ಯರು ಕರ್ಮತ್ಯಾಗವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವರಲ್ಲ, (ಅವರು) ಕ್ರಿಯಾ ಕಾರಕಫಲಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆ ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿಯು ಸತ್ಯವೆಂದು ಒಪ್ಪಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ತಪ್ಪೇ.^೧ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧರು (ಆತ್ಮನು) ಶೂನ್ಯವೆಂದು ಒಪ್ಪಿರುವುದರಿಂದ ಅಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರಲ್ಲ, ಅದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವವನು ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಲಾಗಿದೆ^೨ ಇನ್ನು ಅಜ್ಞರಾದವರು ಅಲಸ್ಯದಿಂದ (ತಾವು) ಅಕರ್ತೃಗಳೆಂದು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರಲ್ಲ, ಅದೂ ತಪ್ಪೇ, ಏಕೆಂದರೆ (ಅವರಿಗೆ) ಕಾರಕ ಬುದ್ಧಿಯು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ (ಬಾಧಿತವಾಗಿ) ತೊಲಗಿರುವದಿಲ್ಲ * ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಾಂತಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಏಕತ್ವನೃತ್ಯಯವುಳ್ಳವನಿಗೇ ಕರ್ಮನಿವೃತ್ತಿ ರೂಪವಾದ ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯವೂ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥತ್ವವೂ (ಹೊಂದುತ್ತದೆ) ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

1 ಇದು ೮ | ಪಾಠ ಭಾಷ್ಯವು ಏನೋ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರಬೇಕು. ಯಚ್ಚ, ಅಸನ್ ಎಂದೂ, ಅಥವಾ ತದಪ್ಯುಪಗಮ್ಯತೇ ಎಂದೂ ಇದ್ದರೆ ಚೆನ್ನ.

2 ಪ್ರಕೃತಿಪ್ರವೃತ್ತಿವಿವೇಕವಾದಮೇಲೂ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಫಲಗಳು ಸತ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂದೇ ಅವರು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ ಆದ್ದರಿಂದ ವಿವೇಕಿಗೂ ಮತ್ತೆ ಅವಿವೇಕದಿಂದ ಕರ್ಮವು ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

3. ಶೂನ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವ ವಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆ ವಾದವೇ ಸಿದ್ಧಿಸುವದಿಲ್ಲ ; ಅವರು ಇದ್ದರೆ ಅವರೇ ಕರ್ತೃಗಳಾಗಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುವದು.

4. ಅಜ್ಞರಿಗೆ ಕರ್ತೃಕಾರಕವು ಸತ್ಯವೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಬಿಡುವದೆಂಬುದೂ ಒಂದು ಕರ್ಮವೇ ಆಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇಹಧಾರಿಯಾದವನು ಕರ್ಮವನ್ನು ಬಿಡುವದು ಆಗಲಾರದು. ಗೀ. ೩-೫, ೧೮-೧೧.

5. ಏಕತ್ವ ಸತ್ಯಯವುಳ್ಳವನಿಗೆ ಶ್ರಿಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ನಾನು ಕರ್ತೃವಲ್ಲ ಎಂದೇ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೧-೧೩ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೨೮).

ಗೃಹಸ್ಥನೂ ಜ್ಞಾನಿಯಾದರೆ ಅವನಿಗೆ ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯವು ಅರ್ಥಪ್ರಾಪ್ತ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೮೬. ಏತೇನ ಗೃಹಸ್ಥಸ್ಯ ಏಕತ್ವವಿಜ್ಞಾನೇ ಸತಿ ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯಮ್ ಅರ್ಥಸಿದ್ಧಮ್ | ನನು ಅಗ್ನೈತ್ಯಾದನದೋಷಭಾಗ್ ಸ್ಯಾತ್ ಪರಿವ್ರಜನ್ | “ವೀರಹಾ ವಾ ಏಷ ದೇವಾನಾಂ ಯೋಗ್ನಿಮುದ್ವಾಸಯತೇ” (ತೈ ಸಂ. ೧-೫-೨) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ನ | ದೈವೋತ್ಸಾದಿತತ್ವಾತ್ | ಉತ್ಸನ್ನ ಏವ ಹಿ ಸ ಏಕತ್ವದರ್ಶನೇ ಜಾತೇ “ಅಪಾಗಾದಗ್ನೇರಗ್ನಿತ್ವಮ್” (೬-೪-೧) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ಅತೋ ನ ದೋಷಭಾಗ್ ಗೃಹಸ್ಥಃ ಪರಿವ್ರಜನ್ ಇತಿ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಇದರಿಂದ, ಗೃಹಸ್ಥನಿಗೆ ಏಕತ್ವವಿಜ್ಞಾನವುಂಟಾದರೆ ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯವು ತಾನೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

(ಆಕ್ಷೇಪ):- ಪರಿವ್ರಜನಮಾಡುವ (ಗೃಹಸ್ಥನು) ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಿದ ದೋಷಕ್ಕೆ ಭಾಗಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲವೆ? “ಯಾವನು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು (ತೆರಳು)ವನೋ, ಅವನು ದೇವತೆಗಳ ವೀರರನ್ನು ಕೊಂದವನು” (ತೈ.ಸಂ. ೧-೫-೨) ಎಂದು ಶ್ರುತಿ(ಯದೆಯಲ್ಲ) !

(ಪರಿಹಾರ):- ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ದೈವ(ನಶ)ದಿಂದ (ಅದು ತಾನೇ) ನಾಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಕತ್ವದರ್ಶನವು ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಆ (ಅಗ್ನಿಯು ತಾನೇ) ನಾಶವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲವೆ? “ಅಗ್ನಿಯ ಅಗ್ನಿತ್ವವು ಮೋಗಿಬಿಟ್ಟಿತು” (೬-೪-೧) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ (ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ). ಆದ್ದರಿಂದ ಗೃಹಸ್ಥನು (ಜ್ಞಾನವಾದ ಬಳಿಕ) ಪರಿವ್ರಜನಮಾಡಿದರೆ ದೋಷಭಾಗಿಯಲ್ಲ.^೪

1. ಏಕತ್ವಜ್ಞಾನಿಗೆ ಭೇದಬುದ್ಧಿಯು ಇರುವದಿಲ್ಲವೆಂದಾದ್ದರಿಂದ.

2. ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಭೇದಬುದ್ಧಿಯು ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಏಕತ್ವಬುದ್ಧಿಯಿರುವವನಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರವಿಧಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆಯೇ ಪಾರಿವ್ರಾಜ್ಯವು ಅರ್ಥಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಬೃ. ಭಾ. ೪-೫-೧೫ (ಭಾ ಭಾ ೩೪೧), ಐ. ಭಾ ಭಾ. ೧೫.

3. ಅಗ್ನೈತ್ಯಾದನದೋಷಶ್ರುತಿಯು ಅಗ್ನಿಯು ಸತ್ಯವು, ಅದರಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡುವವನು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವು ಎಂಬ ಭೇದಪ್ರತ್ಯಯವುಳ್ಳವನ ವಿಷಯವು ; ಏಕತ್ವಪ್ರತ್ಯಯವುಳ್ಳವನಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಆ ದೋಷವಿಲ್ಲ.

4. ಏಕೆಂದರೆ ಅವನಿಗೆ ದೋಷವೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲ, ಏಕತ್ವಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ದೋಷಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಬಾಧಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಓಂಕಾರವು ಸರ್ವಸಾರ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಪ್ರಜಾಪತಿಲೋಕಾನಭ್ಯತಸತ್ತೇಭ್ಯೋಽಭಿತಪ್ತೇಭ್ಯಸ್ತ್ರಯಿ
ವಿದ್ಯಾ ಸಂಪ್ರಾಸ್ರವತ್ತಾನುಭ್ಯತಸತ್ತಸ್ಯಾ ಅಭಿತಪ್ತಾಯಾ ಏತಾ
ನ್ಯಕ್ಷರಾಣಿ ಸಂಪ್ರಾಸ್ರವಂತ ಭೂರ್ಭುವಃ ಸ್ವರಿತಿ || ೨ ||

ತಾನ್ಯಭ್ಯತಸತ್ತೇಭ್ಯೋಽಭಿತಪ್ತೇಭ್ಯ ಓಂಕಾರಃ ಸಂಪ್ರಾಸ್ರವತ್ತ
ದೃಢಾ ಶಬ್ದಾನಾ ಸರ್ವಾಣಿ ಪರ್ಣಾನಿ ಸಂತ್ಯಜ್ಞಾನ್ಮೇವಮೋಂಕಾ
ರೇಣ ಸರ್ವಾ ನಾಕ್ಸಂತ್ಯಜ್ಞೋಂಕಾರ ಏವೇದಗ್ಂ ಸರ್ವಮೋಂ
ಕಾರ ಏವೇದಗ್ಂ ಸರ್ವಮ್ || ೩ ||

೨. ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ
ದನು ; (ಹಾಗೆ) ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿದ ಆ (ಲೋಕಗಳಿಂದ) ತ್ರಯಿ
ವಿದ್ಯೆಯು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿದನು ;
(ಹಾಗೆ) ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿದ ಅದರಿಂದ ಭೂಃ, ಭುವಃ, ಸುವಃ- ಎಂಬೀ
ಅಕ್ಷರಗಳು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದವು.

೩. ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿದನು ; (ಹಾಗೆ) ತಪಸ್ಸು
ಮಾಡಿದ ಅವುಗಳಿಂದ ಓಂಕಾರವು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಹೇಗೆ
ಶಂಕುವಿನಿಂದ ಪರ್ಣಗಳೆಲ್ಲ ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ
ಓಂಕಾರದಿಂದ ನಾಕ್ಸೆಲ್ಲವೂ ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದೆಲ್ಲವೂ ಓಂಕಾ
ರವೇ, ಇದೆಲ್ಲವೂ ಓಂಕಾರವೇ.

ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಅಭಿಪ್ರಕ್ತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೨೨. ಯತ್ಸಂಸ್ಥೋಮೃತತ್ವಮೇತಿ ತನ್ನಿರೂಪಣಾರ್ಥಮ್ ಆಹ |
ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ವಿರಾಟ್, ಕಶ್ಯಪೋ ವಾ ಲೋಕಾನ್ ಉದ್ದಿಶ್ಯ ತೇಷು ಸಾರ
ಜಘೃಕ್ಷಯಾ ಅಭ್ಯತಸತ್ ಅಭಿತಾಪಂ ಕೃತವಾನ್ | ಧ್ಯಾನಂ ತಪಃ ಕೃತವಾನ್
ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತೇಭ್ಯೋಽಭಿತಪ್ತೇಭ್ಯಃ ಸಾರಭೂತಾ ತ್ರಯಿಾ ವಿದ್ಯಾ ಸಂಪ್ರಾಸ್ರ
ವತ್ ಪ್ರಜಾಪತೇರ್ಮನಸಿ ಪ್ರತ್ಯಭಾತ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಾಮ್ ಅಭ್ಯತಸತ್
ಪೂರ್ವವತ್ | ತಸ್ಯಾ ಅಭಿತಪ್ತಾಯಾ ಏತಾನಿ ಅಕ್ಷರಾಣಿ ಸಂಪ್ರಾಸ್ರವಂತ
ಭೂರ್ಭುವಃ ಸ್ವರಿತಿ ವ್ಯಾಹೃತಯಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವ (ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ) ನೆಲೆನಿಂತವನು ಅಮೃತನಾಗುವನೋ! ಅದನ್ನು ನಿರೂಪಣಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ (ಶ್ರುತಿ ಹೀಗೆಂದು) ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಎಂದರೆ ವಿರಾಜನು ಅಥವಾ ಕಶ್ಯಪನು^೨, ಲೋಕಗಳನ್ನು ಕುರಿತು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಾರವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಅಭಿತಪಿಸಿದನು, ಅಭಿತಾಪವನ್ನು ಮಾಡಿದನು, ಧ್ಯಾನವೆಂಬ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿದನು ಎಂದರ್ಥ. * (ಹಾಗೆ) ತಪಸ್ಸುಮಾಡಲು ಅವುಗಳಿಂದ ಸಾರಭೂತವಾದ ತ್ರಯೀವಿದ್ಯೆಯು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು, ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯಿತು ಎಂದರ್ಥ. ^೪ ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ಅಭಿತಪಿಸಿದನು (ಎಂಬುದಕ್ಕೆ) ಮೊದಲಿನಂತೆ (ಅರ್ಥ). (ಹೀಗೆ) ತಪಸ್ಸುಮಾಡಲು ಆ (ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ) ಈ ಅಕ್ಷರಗಳು, ಭೂಃ, ಭುವಃ ಸುವಃ ಎಂಬ ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳು ಜನುಗಿಬಂದವು *

ಓಂಕಾರದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೮೮ ತಾನಿ ಅಕ್ಷರಾಣಿ ಅಭ್ಯತಪತ್ | ತೇಭ್ಯಃ ಅಭಿತಪ್ತೇಭ್ಯ ಓಂಕಾರಃ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತವತ್ | ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಕೀದೃಶಮಿತಿ ? ಆಹ | ತದ್ ಯಥಾ ಶಬ್ದಾನಾ ಪರ್ಣನಾಲೇನ ಸರ್ವಾಣಿ ಪರ್ಣಾನಿ ಪತ್ರಾವಯವಜಾತಾನಿ ಸಂತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ನಿ ವಿಧ್ವಾ ನಿ | ವ್ಯಾಪ್ತಾನೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಏವಮ್ ಓಂಕಾರೇಣ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಪರಮಾತ್ಮನಃ ಸ್ತುತೀಕಭೂತೇನ ಸರ್ವಾ ವಾಕ್ ಶಬ್ದಜಾತಂ ಸಂತ್ಯಕ್ತ್ವಾ | “ಅಕಾರೋ ವೈ ಸರ್ವಾ ವಾಕ್” (ಐ ಆ. ೨-೨-೭) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇಃ | ಪರಮಾತ್ಮವಿಕಾರಶ್ಚ

1. ಬ್ರಹ್ಮದ ಪ್ರತೀಕವಾದ ಓಂಕಾರವನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದಿದೆ. ಓಂಕಾರದ ತತ್ತ್ವವಾದ ಬ್ರಹ್ಮದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸದ್ಯೋಮುಕ್ತಿಯಾದ ಅಮೃತತ್ತ್ವವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅದನ್ನು ಹೊಗಳಿ ಈ ಓಂಕಾರದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ

2. ಮಿಾಟ್ಟಿರುಷನು ಆದಿಪ್ರಜಾಪತಿ, ಕಶ್ಯಪಾದಿಗಳು ಅನಂತರದ ಪ್ರಜಾಪತಿಗಳು.

3. ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದ ವಾಸನೆಯಿಂದ ಜ್ಞಾನಕರ್ಮಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಧ್ಯಾನ ತಪೋಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ತ್ರಯೀವಿದ್ಯೆಯು ಹೊಳೆಯಿತು; ಅವನು ಶರೀರಪ್ರಧಾನವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ.

4. ವೇದವು ಹುಟ್ಟಿತೆಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವೇದವ್ಯಾಹೃತಿಗಳೂ ಓಂಕಾರವೂ ತೋರಿಕೊಂಡಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಐ. ಬ್ರಾ. ೨೫-೭-೮ರಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿದೆ ಅಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿವಾಯ್ವಾದಿ ತೈರು ತೋರಿಕೊಂಡಬಳಿಕ ವೇದಗಳು ತೋರಿಕೊಂಡವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ.

5. ಈ ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳು ಮೂರು ವೇದಕ್ಕೂ ಸಾರವಾಗಿರುವವೆಂದು ಶತ. ಬ್ರಾ ೧೧-೫-೮-೨ ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ, ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರೆ ಸರ್ವಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತದಂತೆ ಎಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾದ

ನಾನುಧೇಯಮಾತ್ರಮ್ ಇತ್ಯತಃ ಓಂಕಾರ ಏವೇದಗ್ಂ ಸರ್ವಮಿತಿ | ದ್ವಿರಭ್ಯಾಸಃ
ಆದರಾರ್ಥಃ | ಲೋಕಾದಿನಿಷ್ಪಾದನಕಥನಮ್ ಓಂಕಾರಸ್ತುತ್ಯರ್ಥಮಿತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿದನು. ಹಾಗೆ ತಪಿಸಿದ ಅವುಗಳಿಂದ
ಓಂಕಾರವು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು, (ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮವು)^೧.

ಆ ಬ್ರಹ್ಮವು ಎಂಥದ್ದು? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ)ಹೇಳುತ್ತದೆ ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ
(ಹೇಗೆ) ಶಂಕುವಿನಿಂದ, ಎಲೆಯ ನಾಳದಿಂದ, ವರ್ಣಗಳೆಲ್ಲ, ಎಲೆಯ ಅವಯವ
(ಸಮೂಹಗಳೆಲ್ಲ) ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವವೋ, ಹೊಲಿದುಕೊಂಡಿರುವವೋ, ವ್ಯಾಪ್ತ
ವಾಗಿರುವವೋ ಎಂದರ್ಥ ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿರುವ
ಓಂಕಾರವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ ವಾಕ್ಯೆಲ್ಲವೂ ಶಬ್ದಜಾತವೆಲ್ಲವೂ ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರು
ವದು “ಆಕಾರವೇ ಎಲ್ಲಾ ವಾಕ್ಯ” (ಐ ಆ ೨-೩-೭೯) ಎಂದು ಮುಂತಾ
ಗಿರುವ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ (ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ)^೨. ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಕಾರವು ನಾನು
ಧೇಯಮಾತ್ರವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ಇನ್ನೆಲ್ಲವೂ ಓಂಕಾರವೇ (ಓಂಕಾರ
ಏವೇದಂ ಸರ್ವಮ್ ಎಂದು) ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿರುವದು. ಆದರಕ್ಕಾಗಿ^೩
ಲೋಕಾದಿಗಳ್(ಮೂಲಕ) ಹೊರತೋರಿಕೊಂಡಿತೆಂದು ಹೇಳಿರುವದು ಓಂಕಾರದ
ಸ್ತುತಿಗಾಗಿ^೪.

1. ‘ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ’ ಎಂಬುದನ್ನು ಮಧ್ಯಮನಿಯಾದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸ
ಬಹುದು.

2. ಆಕಾರವೇ ಸರ್ವವಾಕ್ಯ; ಅದು ಸ್ಪರ್ಶ, ಊಷ್ಮ, ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿ
ನಾನಾರೂಪವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ. ಓಂಕಾರದ ಅವಯವನಾದ ಆಕಾರವೇ
ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದರೂಪಗಳಾಗಿರುವದರಿಂದ ಓಂಕಾರವು ಸರ್ವಶಬ್ದರೂಪವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳ
ಬಹುದು ಎಂದು ಭಾವ.

3 ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಾರ್ಯವಾದದ್ದು ಯಾವದೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ನೈತರಿಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲದ್ದ
ರಿಂದ ಬರಿಯ ನಾನುಧೇಯವೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಓಂಕಾರವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಹೆಸರಾದ್ದರಿಂದ ಅದು
ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಸರಾದಂತಾಯಿತು. ಅಭಿಧೇಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಭಿಧಾನವಾದ ಓಂಕಾರಾ
ಧೀನವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಓಂಕಾರವೇ ಎಲ್ಲವೂ. ಮಾಂ. ಭಾ. ಭಾ. ೪.

4. ಓಂಕಾರೋಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಆದರವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಎಂದರ್ಥ.

5 ಲೋಕಾದ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯೇನೂ ಪ್ರಕೃತವಲ್ಲ; ಓಂಕಾರವು ಸರ್ವಸಾರವಾದ್ದರಿಂದ
ಅದನ್ನ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಓಂಕಾರವನ್ನು ಹೊಗಳಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-

ಇವೃತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ಸಾಮಾನ್ಯಪಾಠ್ಯಗಳನ್ನು)

ಸಾಮಾನ್ಯಪಾಠ್ಯಗಳನ್ನು
ಅರಿತುಕೊಂಡು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನೋ ವದಂತಿ ಯದ್ವಸೂನಾಂ ಪ್ರಾತಃಸವನಗ್ಂ
ರುದ್ರಾಣಾಂ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಗ್ಂ ಸವನಮಾದಿತ್ಯಾಣಾಂ ಚ
ವಿಶ್ವೇಷಾಂ ಚ ದೇವಾಣಾಂ ತೈತೀಯಸವನಮ್ || ೧ ||

ಕ್ವ ತರ್ಹಿ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಲೋಕ ಇತಿ ಸ ಯಸ್ತಂ ನ ವಿದ್ಯಾತ್
ಕಥಂ ಕುರ್ಯಾದಥ ವಿದ್ವಾನ್ ಕುರ್ಯಾತ್ || ೨ ||

೧. ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೇನೆಂದರೆ : ಪ್ರಾತಃಸವನವು
ವಸುಗಳದ್ದು ; ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನವು ರುದ್ರರದ್ದು ; ಮೂರನೆಯ
ಸವನವು ಆದಿತ್ಯರದ್ದು, ಮತ್ತು ವಿಶ್ವೇದೇವರುಗಳದ್ದು.

೨. ಹಾಗಾದರೆ ಯಜಮಾನನ ಲೋಕವು ಎಲ್ಲಿ ? ಆ (ಲೋಕ)
ವನ್ನು ಯಾವನು ಅರಿಯನೋ ಅವನು (ಯಜ್ಞವನ್ನು) ಹೇಗೆ ಮಾಡಿ
ಯಾನು ? ಆದ್ದರಿಂದ ಅರಿತುಕೊಂಡು ಮಾಡಬೇಕು.

ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೮೯. ಸಾಮೋವಾಸನಪ್ರಸಂಗ್ಗಿನ ಕರ್ಮಗುಣಭೂತತ್ವಾತ್ ನಿವರ್ತ್ಯ
ಓಂಕಾರಂ ಪರಮಾತ್ಮಪ್ರತೀಕತ್ವಾತ್ ಅಮೃತತ್ವಹೇತುತ್ವೇನ ಮಹೀಕೃತ್ಯ
ಪ್ರಕೃತಸ್ಯೈವ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಅಬ್ಧಿಭೂತಾನಿ ಸಾಮೋಮಮನ್ಮೋತ್ತಾನಾನಿ
ಉಪದಿದಿಕ್ಷನ್ ಆಹ—

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಸಾಮೋಪಾಸನೆಯ ಪ್ರಸಂಗದಿಂದ, ಹಿಂಕಾರವನ್ನು ಕರ್ಮಗುಣಭೂತ ವಾಗಿರುವದೆಂಬುದರಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅಮೃತತ್ವಹೇತುವೆಂದು ದೊಡ್ಡದು ಮಾಡಿ (ಮೊಗಳಿ), ಪ್ರಕೃತವಾಗಿರುವ ಯಜ್ಞಕ್ಕೇ ಅಂಗವಾಗಿರುವ ಸಾಮಹೋಮ, ಮಂತ್ರೋತ್ಥಾನ- (ಇವು)ಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಬೇಕೆಂದು (ವೇದವು ಹೀಗೆಂದು) ಹೇಳುತ್ತಿದೆ:

ಸವನಗಳು ವಸ್ತ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ನೇರಿದವುಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೯೦. ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನೋ ವದಂತಿ | ಯತ್ ಪ್ರಾತಃಸವನಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್, ತದ್ ವಸೂನಾಮ್ | ತೈಶ್ಚ ಪ್ರಾತಃಸವನಸಂಬಂಧೋಽಯಂ ಲೋಕೋ ವಶೀಕೃತಃ ಪ್ರಾತಃಸವನೇಶಾನ್ಯಃ | ತಥಾ ರುದ್ರೈಃ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನೇಶಾನ್ಯಃ ಅನ್ತರಿಕ್ಷ ಲೋಕಃ | ಆದಿತ್ಯೈಶ್ಚ ವಿಶ್ವೇದೇವೈಶ್ಚ ತೃತೀಯಸವನೇಶಾನ್ಯಃ ತೃತೀಯೋ ಲೋಕೋ ವಶೀಕೃತಃ | ಇತಿ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಲೋಕೋಽನ್ಯಃ ವರಿಶಿಷ್ಟೋ ನ ವಿದ್ಯತೇ | ಅತಃ ಕ್ವ ತರ್ಹಿ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಲೋಕಃ, ಯದರ್ಥಂ ಯಜತೇ ? ನ ಕ್ವಚಿಲ್ಲೋಕೋಽಸ್ಮಿ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | “ಲೋಕಾಯ ನೈ ಯಜತೇ ಯೋ ಯಜತೇ” (?) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ಲೋಕಾಭಾವೇ ಚ ನ ಯೋ ಯಜ ಮಾನಃ ತಂ ಲೋಕಸ್ವೀಕರಣೋವಾಯಂ ಸಾಮಯೋಮಮನ್ತ್ರೋತ್ಥಾನಲಕ್ಷಣಂ ನ ವಿದ್ಯಾತ್ ನ ವಿಜಾನೀಯಾತ್ ಸೋಽಜ್ಞಃ ಕಥಂ ಕುರ್ಯಾತ್ ಯಜ್ಞಮ್ ? ನ ಕಥಂಚನ ತಸ್ಯ ಕತೃತ್ವಮ್ ಉಪಪದ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆನೆಂದರೆ, ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಾತಃಸವನವಿದೆ ಯಷ್ಟೆ, ಅದು ವಸುಗಳದ್ದು, ಅವರು (ಅ) ಸವನಕ್ಕೆ ಒಡೆಯರಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾತಃ ಸವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುವ ಈ ಲೋಕವನ್ನು ವಶೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ ಹೀಗೆಯೇ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಕ್ಕೆ ಒಡೆಯರಾದ ರುದ್ರರು ಅಂತರಿಕ್ಷಲೋಕವನ್ನು (ವಶೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ) ಆದಿತ್ಯರೂ ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳೂ ಮೂರನೆಯ ಸವನಕ್ಕೆ ಒಡೆಯರಾದ್ದರಿಂದ (ಅವರು) ಮೂರನೆಯ ಲೋಕವನ್ನು ವಶೀಕರಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿರುವದರಿಂದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಲೋಕವು ಉಳಿದಿರುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಜಮಾನನ ಲೋಕವು ಎಲ್ಲಿ ? ಅದಕ್ಕಲ್ಲವೆ,

1. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಸಾಮೋಪಾಸನೆಗಳು ಕರ್ಮಾಂಗವಾಗಿರುವಂತೆ ಹಿಂಕಾರವೂ ಕರ್ಮಾಂಗವೆಂದು ಬಂದೊದಗಿತಷ್ಟೆ ; ಅದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ಎಂದರ್ಥ.

(ಅವನು) ಯಾಗಮಾಡುತ್ತಾನೆ? (ಅವನ) ಲೋಕವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವದೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ! ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. “ಯಾವನು ಯಾಗಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಲೋಕಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಯಾಗಮಾಡುತ್ತಾನೆ” (?) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ (ಲೋಕ ವಿರಬೇಕು) ಲೋಕವು ಇಲ್ಲದಿರುವಲ್ಲಿ, ಯಾವ ಯಜಮಾನನು ಆ ಲೋಕವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ, ಸಾಮಾನ್ಯಮುಂತೋತ್ಥಾನರೂಪವಾದ ಉಪಾಯವನ್ನು ಅರಿಯನೋ ಆ ಅಜ್ಞಾನ, ಯಜ್ಞವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಿಯಾನು? ಅವನಿಗೆ ಹೇಗೂ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಹೊಂದುದೆಯಾಗುವದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ

ಕರ್ಮಮಾತ್ರವನ್ನು ತಿಳಿದವನಿಗೂ ಕರ್ತೃತ್ವವುಂಟು

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೯೧ ಸಾಮಾದಿವಿಜ್ಞಾನಸ್ತುತಿಪರತ್ವಾತ್ ನ ಅವಿದುಷಃ ಕರ್ತೃತ್ವಂ ಕರ್ಮಮಾತ್ರವಿದಃ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧತೇ | ಸ್ತುತಯೇ ಚ ಸಾಮಾದಿವಿಜ್ಞಾನಸ್ಯ, ಅವಿದ್ವತ್ಕರ್ತೃತ್ವಪ್ರತಿಷೇಧಾಯ ಚ ಇತಿ ಹಿ ಭಿದ್ಯೇತ ವಾಕ್ಯಮ್ | ಆದ್ಯೇ ಚ ಔಷಸ್ತೈ ಕಾಣ್ಡೇ ಅವಿದುಷೋಽಪಿ ಕರ್ಮಾಸ್ತೀತಿ ಹೇತುಮ್ ಅವೋಚಾಮ್ | ಅಥ ಏತದ್ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಂ ಸಾಮಾನ್ಯಪಾಠ್ಯಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಕುರ್ಯಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈ (ಶ್ರುತಿಯು) ಸಾಮವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಗಳ ವದರಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವುಳ್ಳದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮವೊಂದನ್ನೇ ಅರಿತಿರುವ ಅಜ್ಞಾನಿಗೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ (ಆ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಸಾಮಾದಿವಿಜ್ಞಾನ ವನ್ನು ಹೊಗಳುವದಕ್ಕೂ (ಇದು ಬಂದಿದೆ), ಅಜ್ಞಾನಿಗೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿ ಷೇಧಿಸುವದಕ್ಕೂ ಬಂದಿದೆ ಎಂದಾಗಿ ವಾಕ್ಯವು ಭಿನ್ನವಾಗುವದು * ಮೊದಲನೆಯ ಔಷಸ್ತೈಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನಿಗೂ ಕರ್ಮ(ದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ)ವುಂಟೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೇತು ವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತೇವೆ.

1. ‘ಶ್ರುತಿಃ’ ಎಂಬ ಪಾಠಾಂತರಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯಿದೆ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಅರ್ಥ. ಆಗ “ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಯಜಮಾನನು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ” ಎಂದು ವಾಕ್ಯಶೇಷವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

2. ಆದರೆ ಏಕವಾಕ್ಯತೆಯು ಹೊಂದುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಭೇದವನ್ನು ಮಾಡುವದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲವೆಂಬ ಮಿವಾಂಸಕರ ನ್ಯಾಯವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾನಿಗೆ ಕರ್ತೃತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬಾರದು.

3. ಔಷಸ್ತೈ ಕಾಣ್ಡೇ -ಎಂಬುದು ಔಷಸ್ತೈ ಖಣ್ಡೇ ಎಂದಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರು ತದೆ. ಒಂದನೆಯ ಪ್ರಪಾಠಕದಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡದ ೯ನೆಯ ಕಂಡಿಕೆಯ ಭಾಷ್ಯ (ಭಾ. ಭಾ. ೯೬)ರಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನಾಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಅಜ್ಞರಿಗೂ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮುಂತಾದ ಉಪಾಯವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು (ಯಜ್ಞವನ್ನು) ಮಾಡಬೇಕು.

ಪ್ರಾತಃಸವನಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಉಪಾಯ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಪುರಾ ಪ್ರಾತರನುವಾಕಸ್ಯೋಪಾಕರಣಾಜ್ಞಘನೇನ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೈ
ಸ್ಯೋದಜ್ಞುಃ ಉಪವಿತ್ಯ ಸ ವಾಸವಗ್ಂ ಸಾಮಾಭಿಗಾಯತಿ ||೩||

ಲೋಕದ್ವಾರಮಪಾವಾಣೂರ್ಧ್ವಾ ಪಶ್ಯೇಮ ತ್ವಾ ವಯಗ್ಂ
ರಾಶಿಶಿಶಿಶಿ ಹುಷಿನ್ ಅಶಿಶಿಜ್ಯಾಶಿಯೋಶಿ ಆಶಿ೨೦೧೧ ಇತಿ ||೪||

೩. ಪ್ರಾತರನುವಾಕದ ಉಪಾಕರಣಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯದ ಹಿಂಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮುಖವಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಅವನು ವಾಸವನಾಮವನ್ನು (ಹೀಗೆ) ಅಭಿಗಾನಮಾಡಬೇಕು.

೪. 'ಲೋಕದ್ವಾರವನ್ನು ತೆರೆ ! ನಿನ್ನನ್ನು ನಾವು ನೋಡುವಂತಾಗಲಿ ! (ಅದು) ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ (ಆಗಲಿ) !'

ಪೃಥಿವೀಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಾಮ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೯೨. ಕಿಂ ತದ್ ವೇದ್ಯಮಿತಿ ? ಅಹ ! ಪುರಾ ಪೂರ್ವಂ ಪ್ರಾತರನುವಾಕಸ್ಯ ಶಸ್ತ್ರಸ್ಯ ವ್ರಾತಮ್ಭಾತ್ ಜಘನೇನ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಸ್ಯ ಪಶ್ಚಾತ್ ಉದಜ್ಞುಃ ಸನ್ ಉಪವಿತ್ಯ ಸ ವಾಸವಂ ವಸುದೈವತ್ಯಂ ಸಾಮ ಅಭಿಗಾಯತಿ । ಲೋಕದ್ವಾರಮ್ ಅಸ್ಯ ಪೃಥಿವೀಲೋಕಸ್ಯ ವ್ರಾತ್ತಯೇ ದ್ವಾರಮ್ ಅವಾವೃಣು ಹೇ ಅಗ್ನೇ ತೇನ ದ್ವಾರೇಣ ಪಶ್ಯೇಮ ತ್ವಾ ತ್ವಾಂ ರಾಜ್ಯಾಯ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇಲ್ಲಿ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದದ್ದೆಂಬುದು ಯಾವದು ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾತರನುವಾಕವಾದ ಶಸ್ತ್ರವು¹ ಮೊದಲಾಗುವ (ಪುರಾ=ಪೂರ್ವಂ)

1. ಅಧ್ಯರ್ಯವು 'ಅನುಬ್ರೂಹಿ' ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡಮೇಲೆ ಹೋತ್ಯವು ಹೇಳತಕ್ಕ ಶಸ್ತ್ರವಿಶೇಷವು 'ಪುರೋನ್ಮುಖಾತ್ಯ'ವೆನಿಸುವದು. ಪ್ರಾತಃಸವನದಲ್ಲಿ ಅವನು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸುವ ಮುಂಚೆ ಈ ಸಾಮವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು.

ಮುಂಚೆಯೇ. ಗಾರ್ಹಪತ್ಯದ^೧ ಹಿಂಗಡೆ ಹಿಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಮುಖವಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಅವನು ವಾಸವಸಾಮವನ್ನು, ವಸುಗಳೆಂಬ ದೇವತೆಗಳುಳ್ಳ (ಸಾಮವನ್ನು) ಅಭಿಗಾನಮಾಡಬೇಕು.

“ಲೋಕದ್ವಾರವನ್ನು ಎಂದರೆ ಈ ಪೃಥಿವೀಲೋಕದ ವ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ (ದ್ವಾರವನ್ನು) ತೆರೆ. ಎಲೈ ಅಗ್ನಿಯೇ, (ತೆರೆ). ಆ ದ್ವಾರದಿಂದ (ತ್ವಾ=ತ್ವಾಮ್) ನಿನ್ನನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುವಂತಾಗಲಿ ! (ಅದು) ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಆಗಲಿ !”^೨

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಜುಹೋತಿ ನಮೋಽಗ್ನಯೇ ಪೃಥಿವೀಕ್ಷಿತೇ ಲೋಕಕ್ಷಿತೇ ಲೋಕಂ ನೇ ಯಜಮಾನಾಯ ವಿನೈಷ ವೈ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಲೋಕ ಏತಾಸ್ಮಿ || ೫ ||

ಅತ್ರ ಯಜಮಾನಃ ಪರಸ್ತಾದಾಯುಷಃ ಸ್ವಾಹಾಪಜಹಿ ಪರಿಘ ಮಿತ್ಯುಕ್ತೋತ್ತಿಷ್ಠತಿ ತಸ್ಮೈ ವಸವಃ ಪ್ರಾತಃಸವನಗಂ ಸಂಪ್ರಯಚ್ಛಂತಿ || ೬ ||

೫-೬. ಇನ್ನು (ಹೀಗೆಂಬರ್ಥದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ) ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು. ‘ಪೃಥಿವೀಕ್ಷಿತನಾದ ಅಗ್ನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ! ಲೋಕಕ್ಷಿತನಿಗೆ (ನಮಸ್ಕಾರ) ! ಯಜಮಾನನಾದ ನನ್ನನ್ನು ಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆಯಿಸು. ಇದೇ ಯಜಮಾನನ ಲೋಕವು, ಇಲ್ಲಿ ಯಾಗ ಮಾಡುತ್ತಿರುವವನಾಗಿ ಆಯುಸ್ಸಾದ ಬಳಿಕ ಹೋಗಲಿರುವೆನು, ಸ್ವಾಹಾ !’ ‘ಪರಿಘವನ್ನು ತೆಗೆ’ ಎಂದು ಎದ್ದೇಳಬೇಕು. ಅವನಿಗೆ ವಸುಗಳು ಪ್ರಾತಃಸವನವನ್ನು ಕೊಡುವರು.

ಪೃಥಿವೀಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಹೋಮೋತ್ಥಾನಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೯೩. ಅಥ ಅನಂತರಂ ಜುಹೋತಿ ಅನೇನ ಮನ್ತ್ರೇಣ । “ನಮೋಽಗ್ನಯೇ ಪ್ರಹ್ವೀಭೂತಾಃ ತುಭ್ಯಂ ವಯಂ ಪೃಥಿವೀಕ್ಷಿತೇ ಪೃಥಿವೀನಿವಾಸಾಯ ಲೋಕಕ್ಷಿತೇ ಲೋಕನಿವಾಸಾಯ” । ಪೃಥಿವೀಲೋಕನಿವಾಸಾಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ

1. ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ; ಇದರಿಂದಲೇ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿ, ಆಹವನೀಯಾಗ್ನಿ— ಎಂಬಿವುಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಆಯಾ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ.

2. ಪೃಥಿವೀಲೋಕದ ಭೋಗವು ನಮಗೆ ಲಭಿಸಲಿ ! —ಎಂದರ್ಥ.

3. ಇದು ಲೋಕಕ್ಷಿತೇ ಎಂಬುದರರ್ಥ ; ಮುಂದಿರುವದು ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ. ಅದ್ದರಿಂದ ಈ ಪಾರವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ.

ಲೋಕಂ ಮೇ ಮಹ್ಯಂ ಯಜಮಾನಾಯ ವಿಸ್ತೃತಂ ಲಭಸ್ವ | ಏಷ ವೈ ಮಮ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಲೋಕಃ | ಏತಾ ಗಂತಾ ಅಸ್ಮಿ ಅತ್ರ ಅಸ್ಮಿನ್ ಲೋಕೇ ಯಜಮಾನಃ ಅಹಂ ಆಯುಷಃ ಪರಸ್ತಾತ್ ಉರ್ಧ್ವಮ್ | ವೃತಃ ಸನ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸ್ವಾಹಾ ! ಇತಿ ಜುಹೋತಿ | ಅಪಜಹಿ ಅಪನಯ ಪರಿಘಂ ಲೋಕದ್ವಾರಾರ್ಗಲಮ್ - ಇತಿ ಏತಂ ಮನ್ತ್ರಮ್ ಉಕ್ತ್ವಾ ಉತ್ತಿಷ್ಠತಿ | ಏವಮ್ ಏತೈಃ ವಸುಭ್ಯಃ ಪ್ರಾತಃಸವನಸಂಬದ್ಧೋ ಲೋಕೋ ನಿಷ್ಕ್ರೀತಃ ಸ್ಯಾತ್ | ತತಸ್ತೇ ಪ್ರಾತಃಸವನಂ ವಸವೋ ಯಜಮಾನಾಯ ಸಂಪ್ರಯಚ್ಛಂತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಆ ಬಳಿಕ ಈ (ಅರ್ಥದ) ಮಂತ್ರದಿಂದ ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು : ಅಗ್ನಿಗೆ, ವೃಧಿವೀಕ್ಷಿತನಾದ ವೃಧಿವಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ, ಲೋಕಕ್ಷಿತನಾದ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ- ವೃಧಿವೀಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಎಂದು (ಒಟ್ಟು) ಅರ್ಥ. ಎಲೆ ಅಗ್ನಿಯೆ, ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ, ನಾನು ತಲೆಬಾಗುವೆನು ಎಂದರ್ಥ. ಯಜಮಾನನಾದ ನನಗೆ ಲೋಕವನ್ನು (ವಿಸ್ತೃತ=ಲಭಸ್ವ) ವಡೆಯಿಸು ! ಇದೇ ಯಜಮಾನನಾದ ನನ್ನ ಲೋಕವು ಇಲ್ಲಿ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ರಾಗಮಾಡುತ್ತಿರುವ ನಾನು ಆಯುಸ್ಸಾದ ಬಳಿಕ, ಆಮೇಲೆ, ಸತ್ತವನಾಗಿ ಎಂದರ್ಥ. (ವೃಧಿವೀಲೋಕಕ್ಕೆ ಏತಾಸ್ಮಿ=ಗಂತಾಸ್ಮಿ) ಹೋಗುವವನಿರುವೆನು ! 'ಸ್ವಾಹಾ !' ಎಂದು ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು.^೧ 'ಪರಿಘವನ್ನು ಲೋಕದ್ವಾರದ ಅಗುಳಿಯನ್ನು ತೆಗೆ' ಎಂಬೀ (ಅರ್ಥದ) ಮಂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ಏಳಬೇಕು.^೨

ಹೀಗೆ ಇವುಗಳಿಂದ^೩ ಪ್ರಾತಃಸವನಸಂಬದ್ಧ ಲೋಕವು ವಸುಗಳಿಂದ ನಿಷ್ಕ್ರೀತವಾದದ್ದಾಗುವದು.^೪ ಆಗ ಆ ವಸುಗಳು ಪ್ರಾತಃಸವನ(ಫಲ)ವನ್ನು ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಕೊಡುವರು.

1. 'ಏವಂ' ಎಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

2. ಸ್ವಾಹಾ - ಎಂಬುದು ಹೋಮಮಂತ್ರದ ಕೊನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವದು.

3. ಇದೇ ಉಕ್ತಾನಪ್ರಕಾರವು.

4. ಹೀಗೆ ಸಾಮಗಾನ್, ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕಹೋಮ, ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕೋಕ್ತಾನ- ಇವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

5. ಇವುಗಳಿಂದ ಕೊಂಡುಕೊಂಡು ತನ್ನದಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಂತೆ ಆಗುವದು.

ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಉಪಾಯ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಪುರಾ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸ್ಯ ಸವನಸ್ಯೋಪಾಕರಣಾಜ್ಞಘನೇನಾಗ್ನೀ
ಧ್ರೀಯಸ್ಯೋದಜ್ಞುಖ ಉಪವಿಶ್ಯ ಸ ರೌದ್ರಗಂ ಸಾಮಾಭಿ
ಗಾಯತಿ || ೭ ||

ಲೋಕದ್ವಾರಮಪಾವಾಣಿರ್ನಿಷಿ ಪಶ್ಯೇಮ ತ್ವಾ ವಯಂ
ವೈರಾಜ್ಯಾಃ ಹೃದಿಮ್ ಆಜಿಜ್ಞಾತೋಽಪಿ ಆಶಿ೨೧೧೧ ಇತಿ ||

೭. ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನದ¹ ಉಪಾಕರಣದ ಮುಂಚೆ ಆಗ್ನೀ
ಧ್ರೀಯದ ಹಿಂಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಮುಖವಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು
ಅವನು ರೌದ್ರಸಾಮವನ್ನು (ಹೀಗೆ) ಅಭಿಗಾನಮಾಡಬೇಕು.

೮. 'ಲೋಕದ್ವಾರವನ್ನು ತೆರೆ ! ನಿನ್ನನ್ನು ನಾವು ನೋಡು
ವಂತಾಗಲಿ ! (ಅದು) ವೈರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ (ಆಗಲಿ) !'

ಅಂತರಿಕ್ಷಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಹೋಮ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೯೪. ತಥಾ ಆಗ್ನೀಧ್ರೀಯಸ್ಯ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನೇಃ ಜಘನೇನ ಉದಜ್ಞುಖ
ಉಪವಿಶ್ಯ ಸ ರೌದ್ರಂ ಸಾಮ ಅಭಿಗಾಯತಿ ಯಜಮಾನಃ ರುದ್ರದೈವತ್ಯಂ
ವೈರಾಜ್ಯಾಯ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಯೇ ಆಗ್ನೀಧ್ರೀಯದ ಎಂದರೆ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿಯ ಹಿಂಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ
ಮುಖವಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಅವನು ರೌದ್ರಸಾಮವನ್ನು, ಎಂದರೆ ರುದ್ರರನ್ನು
ದೇವತೆಗಳಾಗಿ ಉಳ್ಳ (ಸಾಮ)ವನ್ನು ವೈರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅಭಿಗಾನಮಾಡಬೇಕು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಜುಹೋತಿ ನನೋ ವಾಯವೇಃಸ್ತರಿಕ್ಷಕ್ಷಿತೇ ಲೋಕಕ್ಷಿತೇ
ಲೋಕಂ ನೇ ಯಜಮಾನಾಯ ವಿಸ್ತೃಷ ವೈ ಯಜಮಾನಸ್ಯ
ಲೋಕ ಏತಾಸ್ಮಿ || ೯ ||

ಅತ್ರ ಯಜಮಾನಃ ಪರಸ್ತಾದಾಯುಷಃ ಸ್ವಾಹಾಪಜಹಿ ಪರಿಘ
ಮಿತ್ಯುಕ್ತೌತ್ವಾತಿಷ್ಠತಿ ತಸ್ಮೈ ರುದ್ರಾ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಗಂ
ಸವನಗಂ ಸಂಪ್ರಯಚ್ಛನ್ತಿ || ೧೦ ||

1. ಇದು ಎರಡನೆಯ ಸವನವು. ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪುರೋನು
ವಾಕ್ಯದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಮುಂಚೆ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸವನಕ್ಕೂ ಶಸ್ತ್ರವಿರುತ್ತದೆ.
ಅದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಮುಂಚೆಯೇ ಯಜಮಾನನು ಗಾನಮಾಡಬೇಕು.

೯-೧೦. ಇನ್ನು (ಹೀಗೆಂಬರ್ಥದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪರಿಸುತ್ತಾ) ಹೋನುಮಾಡಬೇಕು : 'ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ತೀತನಾದ ವಾಯುವಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ, ಲೋಕಸ್ತೀತನಿಗೆ (ನಮಸ್ಕಾರ) ! ಯಜಮಾನನಾದ ನನ್ನನ್ನು ಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆಯಿಸು. ಇದೇ ಯಜಮಾನನ ಲೋಕವು. ಇಲ್ಲಿ ಯಾಗಮಾಡುತ್ತಿರುವವನಾಗಿ ಆಯುಸ್ಸಾದ ಬಳಿಕ ಹೋಗಲಿರುವೆನು. ಸ್ವಾಹಾ!' 'ಪರಿಘವನ್ನು ತೆಗೆ' ಎಂದು ಏಳಬೇಕು. ಅವನಿಗೆ ರುದ್ರರು ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನವನ್ನು ಕೊಡುವರು.

ಅಂತರಿಕ್ಷಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಮೋತ್ಥಾನಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೯೫ ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ತೀತ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ತೀತನಾದ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವದು (ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವಾಗಿದೆ.

ಮೂರನೆಯ ಸವನದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಉಪಾಯ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಪುರಾ ತೃತೀಯಸವನಸ್ಯೋಪಾಕರಣಾಜ್ಞಘನೇನಾಹವನೀಯಂ ಸ್ಯೋದಜ್ಞುಬ ಉಪವಿತ್ಯ ಸ ಆದಿತ್ಯಗ್ಂ ಸ ವೈಶ್ವದೇವಗ್ಂ ಸಾಮಾಭಿಗಾಯತಿ || ೧೧ ||

ಲೋಕಿಕದ್ವಾರಮಪಾನಾರ್ಣಾಕ್ಷಿ ಪಶ್ಯೇಮ ತ್ವಾ ವಯಗ್ಂ ಸ್ವಾರಾಕ್ಷಿಕ್ಷಿಕ್ಷಿ ಹುಷಿಮ್ ಅಕ್ಷಿಜ್ಯಾಕ್ಷಿಯೋಕ್ಷಿ ಆಕ್ಷಿ೧೧೧ ಇತಿ ||

ಆದಿತ್ಯಮಥ ವೈಶ್ವದೇವಂ ಲೋಕಿಕದ್ವಾರಮಪಾನಾರ್ಣಾಕ್ಷಿ ಪಶ್ಯೇಮ ತ್ವಾ ವಯಗ್ಂ ಸಾಮ್ರಾಕ್ಷಿಕ್ಷಿಕ್ಷಿ ಹುಷಿಮ್ ಅಕ್ಷಿ ಜ್ಯಾಕ್ಷಿಯೋಕ್ಷಿ ಆಕ್ಷಿ೧೧೧ ಇತಿ || ೧೨ ||

1. ತೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ 'ಸಾಮಕ್ಕೆ ಹಾಕಿರುವ ಈ ಸ್ವರಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಬೇರೆಯಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ರಮವು ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದ್ದರಿಂದ ಇದರ ಕಾರಣವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವದು ಅಗುವಂತಿಲ್ಲ. ನಾವು ಆ ಪಾಠವನ್ನೇ ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತೇವೆ.

೧೧-೧೩. ಮೂರನೆಯ ಸವನದ ಉಪಾಕರಣದ ಮುಂಚೆ ಆಹವನೀಯದ ಹಿಂದೆ ಉತ್ತರಮುಖವಾಗಿ ಕುಳಿತು ಅವನು ಆದಿತ್ಯ (ದೇವತಾಕ)ವಾದ (ಸಾಮವನ್ನು) ಅವನು ವೈಶ್ವದೇವ(ತಾಕವಾದ) ಸಾಮವನ್ನು (ಹೀಗೆ) ಅಭಿಗಾನಮಾಡಬೇಕು. 'ಲೋಕದ್ವಾರವನ್ನು ತೆರೆ ! ನಿನ್ನನ್ನು ನಾವು ನೋಡುವಂತಾಗಲಿ ! (ಅದು) ಸ್ವಾರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಲಿ' ಎಂದು ಆದಿತ್ಯ(ಸಾಮವನ್ನು ಗಾನಮಾಡಬೇಕು). ಇನ್ನು ವೈಶ್ವದೇವನನ್ನು 'ಲೋಕದ್ವಾರವನ್ನು ತೆರೆ ! ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡುವಂತಾಗಲಿ ! (ಅದು) ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಲಿ' ಎಂದು (ಗಾನಮಾಡಬೇಕು).

ದ್ಯುಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಾಮಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೯೬ ತಥಾ ಆಹವನೀಯಸ್ಯ | ಉದಜ್ಜುಖ ಉಪವಿಶ್ಯ ಸ ಆದಿತ್ಯ ದೈವತ್ಯಮ್ ಆದಿತ್ಯಮ್, ವೈಶ್ವದೇವಂ ಚ ಸಾಮ ಅಭಿಗಾಯತಿ ಕ್ರಮೇಣ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯಾಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಾಯ (ಚ ?) ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಯೇ ಆಹವನೀಯದ (ಹಿಂದುಗಡೆ) ಉತ್ತರಮುಖವಾಗಿ ಕುಳಿತು ಅವನು ಆದಿತ್ಯ(ಸಾಮವನ್ನು) ಎಂದರೆ ಆದಿತ್ಯದೇವತಾಕವಾದ (ಸಾಮ)ವನ್ನು ಮತ್ತು ವಿಶ್ವದೇವತೆಗಳು ದೇವತೆಗಳಾಗಿರುವ (ಸಾಮ)ವನ್ನು ಅಭಿಗಾನಮಾಡಬೇಕು. (ಅವು) ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ (ಕಾರಣವಾಗುವವು).

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಜುಹೋತಿ ನಮ ಆದಿತ್ಯೇಭ್ಯಶ್ಚ ವಿಶ್ವೇಭ್ಯಶ್ಚ ದೇವೇಭ್ಯೋ ದಿವಿಕ್ಷಿದ್ಭ್ಯೋ ಲೋಕಕ್ಷಿದ್ಭ್ಯೋ ಲೋಕಂ ಮೇ ಯಜ ಮಾಸಾಯ ವಿನೃತ || ೧೪ ||

ಏಷ ವೈ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಲೋಕ ಏತಾಸ್ಕುತ್ರ ಯಜಮಾನಃ ಪರಸ್ತಾದಾಯುಷಃ ಸ್ವಾಹಾಪಹತ ಪರಿಘಮಿತ್ಯುಕ್ತೋತ್ತಿಷ್ಠತಿ || ೧೫ ||

1. ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯವೂ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೂ ಈ ಸಾಮಗಳಿಗೆ ಫಲವು.

೧೪-೧೫. ಇನ್ನು (ಹೀಗೆಂಬರ್ಥದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪರಿಸುತ್ತಾ) ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು. 'ಆದಿತ್ಯರುಗಳಿಗೂ ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳಿಗೂ ನಮಸ್ಕಾರ ; ದಿವಿಕ್ಷಿತರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ! ಲೋಕಕ್ಷಿತರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ! ಯಜಮಾನನಾದ ನನ್ನನ್ನು ಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆಯಿಸಿರಿ ! ಇದೇ ಯಜಮಾನನ ಲೋಕವು. ಇಲ್ಲಿ ಯಾಗಮಾಡುತ್ತಿರುವವನಾಗಿ ಆಯುಸ್ಸು ಮುಗಿದ ಬಳಿಕ (ಅಲ್ಲಿಗೆ) ಹೋಗುವೆನು ! ಸ್ವಾಹಾ!' 'ಪರಿಘವನ್ನು ತೆಗೆಯಿರಿ !' ಎಂದು ಏಳಬೇಕು.

ದ್ವೈಲೋಕವ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಹೋಮೋತ್ಥಾನಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೯೭. ದಿವಿಕ್ಷಿದ್ಭ್ಯಃ ಇತ್ಯೇವಮಾದಿ ಸಮಾನಮನ್ಯತ್ | ವಿಸ್ತೃತ, ಅಪಹೃತ ಇತಿ ಬಹುವಚನಮಾತ್ರಂ ವಿಶೇಷಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ದಿವಿಕ್ಷಿತರಿಗೆ ಎಂಬಿದೇ ಮುಂತಾದ ಮಿಕ್ಕ (ಗ್ರಂಥವು ಹಿಂದಿನದಕ್ಕಿ) ಸಮಾನವು. ಪಡೆಯಿಸಿರಿ, ತೆಗೆಯಿರಿ- ಎಂದು ಬಹುವಚನ(ವಿರುವದು) ಮಾತ್ರ (ಇಲ್ಲಿ) ವಿಶೇಷ.

ಈ ಸಾಮಾದಿಗಳು ಯಜಮಾನನ ಕರ್ಮ

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೯೮. ಯಾಜಮಾನಂ ತ್ವೇತತ್ | ಏತಾಸ್ಮಿ, ಅತ್ರ ಯಜಮಾನಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಲಿಬ್ಗಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈ (ಕರ್ಮ)ವಾದರೋ ಯಜಮಾನನದು.¹ ಏಕೆಂದರೆ 'ಹೋಗುವೆನು,' 'ಇಲ್ಲಿ ಯಾಗಮಾಡುತ್ತಿರುವವನಾಗಿ' ಮುಂತಾದ ಲಿಂಗವಿದೆ.

ಸಾಮಹೋಮೋತ್ಥಾನಕರ್ಮದ ಉಪಸಂಹಾರ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಸ್ಮಾ ಆದಿತ್ಯಾಶ್ಚ ವಿಶ್ವೇ ಚ ದೇವಾಸ್ತುತೀಯಸವನಗ್ಂ ಸಂಪ್ರಯಚ್ಛನ್ತೀಷ ಹ ವೈ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಮಾತ್ರಾಂ ನೇದ ಯ ಏವಂ ನೇದ ಯ ಏವಂ ನೇದ || ೧೬ ||

೧೬. ಅವನಿಗೆ ಆದಿತ್ಯರೂ ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳೂ ಮೂರನೆಯ ಸವನವನ್ನು ಕೊಡುವರು. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ ಅವನೇ ಯಜ್ಞದ ಅಳತೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವನು, ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ (ಅವನೇ ಬಲ್ಲವನು).

(ಭಾಷ್ಯ)

೧೯೯. ಏಷ ಹ ವೈ ಯಜಮಾನಃ ಏವಂವಿತ್^೧ ಯಥೋಕ್ತಸ್ಯ ಸಾಮಾದೇರ್ವಿದ್ವಾನ್ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಮಾತ್ರಾಂ ಯಜ್ಞಯಾಧಾತ್ಮ್ಯಂ ವೇದಯಥೋಕ್ತಮ್ | ಯ ಏವಂ ವೇದ ಯ ಏವಂ ವೇದ ಇತಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿರಧ್ಯಾಯಪರಿಸಮಾಪ್ತೃರ್ಧಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈ ಯಜಮಾನನೇ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಸಾಮಾದಿಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವಾತನೇ, ಯಜ್ಞದ ಅಳತೆಯನ್ನು, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಯಜ್ಞದ ಯಾಧಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಬಲ್ಲವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ ಎಂಬ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯು ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯುತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ (ಬಂದಿದೆ)

1. 'ಏವಂವಿತ್' ಎಂಬುದು ಮೂಲಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿತ್ತೋ ಇಲ್ಲವೋ, 'ಯ ಏವಂ ವೇದ' ಎಂದೇ ಇತ್ತೋ ತಿಳಿಯುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಾರ

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಗ್ರಂಥವು ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾರವನ್ನು ಬಹಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಬರೆದಿದೆ.

ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ

೧-೪. ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಸಮಸ್ತಸಾಮಭಕ್ತಿಗಳ ವಿಷಯಕವಾದ ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧುದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು, ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಿರುವ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಎರಡನೆಯ ಖಂಡ

೧-೩. ಪೃಥಿವಿ, ಅಗ್ನಿ, ಅಂತರಿಕ್ಷ, ಆದಿತ್ಯ, ದ್ಯುಲೋಕ- ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ದ್ಯುಲೋಕ, ಆದಿತ್ಯ, ಅಂತರಿಕ್ಷ, ಅಗ್ನಿ, ಪೃಥಿವಿ- ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಸಾಮದ ಹಿಂಕಾರ, ಪ್ರಸ್ತಾವ, ಉದ್ಗೀಘ, ಪ್ರತಿಹಾರ, ನಿಧನ- ಎಂಬ ಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಉಪಾಸಕರಿಗೆ ಲೋಕಗಳು ದೊರಕುವವು.

ಖಂ. ೩ ಕಂ. ೧-೨. ಮುಂಗಾಳಿ, ಮೇಘ, ಮಳೆ, ಮಿಂಚು, ಗುಡುಗು- ಈ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಹಿಂಕಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಮಳೆಯಾಗುವದು.

ಖಂ. ೪ ಕಂ. ೧-೨. ಮೋಡಗಳು ಒಟ್ಟಾಗುವದು, ಮಳೆ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನದಿ, ಸಮುದ್ರ- ಇವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಿಲ್ಲ, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೀರಿನ ಲಾಭ.

ಖಂ. ೫ ಕಂ. ೧-೨. ವಸಂತ, ಗ್ರೀಷ್ಮ, ವರ್ಷಾಕಾಲ, ಶರತ್ಕಾಲ, ಹೇಮಂತ- ಇವುಗಳೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಋತುಗಳು ಭೋಗ್ಯವಾಗುವವು.

ಖಂ. ೬ ಕಂ. ೧-೨. ಆಡು, ಕುರಿ, ಗೋವು, ಕುದುರೆ, ಮನುಷ್ಯ- ಈ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಪಶುಫಲ.

ಖಂ. ೭ ಕಂ. ೧-೨. ಪ್ರಾಣ, ವಾಕ್ಯ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಶ್ರೋತ್ರ, ಮನಸ್ಸು- ಈ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಉತ್ತರೋತ್ತರಾಭಿವೃದ್ಧಿ.

ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೇಳಿರುವವು ಸಪ್ತವಿಧಸಾಮೋಪಾಸನೆಗಳು.

ಖಂ. ೮ ಕಂ ೧-೩. ವಾಕ್ಯಿನಲ್ಲಿರುವ ಹುಂಕಾರವು ಹಿಂಕಾರವು, ಪ್ರ ಎಂಬುದು ಪ್ರಸ್ತಾವ, ಆ ಎಂಬುದು ಆದಿ (ಹಿಂಕಾರ), ಉತ್ ಎಂಬುದು ಉದ್ಗೀಘ, ಪ್ರತಿ ಎಂಬುದು ಪ್ರತಿಹಾರ, ಉಪ ಎಂಬುದು ಉಪದ್ರವ, ನಿ ಎಂಬುದು ನಿಧನ- ಎಂದು ಸಾಮದ ಸಪ್ತಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ವಾಕ್ಯಿನಿಂದಾಗುವ ಪೂರ್ಣಫಲ. ಅನ್ನವಂತನೂ ಅನ್ನಾದನೂ ಆಗುವನು.

ಒಂಭತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

೧-೮. ಸೂರ್ಯನ ಉದಯಕ್ಕಿಂತ ಮುನ್ನಿನ ರೂಪವು ಹಿಂಕಾರ, ಅದನ್ನು ಪಶುಗಳು ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವು ಹುಟ್ಟಿದಾಗಿನ ರೂಪವು ಪ್ರಸ್ತಾವ, ಅವನ್ನು ಮನುಷ್ಯರು ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರು. ಸಂಗವಕಾಲದ ರೂಪವು ಆದಿ, ಅದನ್ನು ಹಕ್ಕಿಗಳು ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವು. ನಡುಹಗಲಿನ ರೂಪವು ಉದ್ಗೀಢವು, ಅದನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಉಪಜೀವಿಸುವರು ಅಪರಾಹ್ನಕ್ಕೆ ಮುನ್ನಿನ ರೂಪವು ಪ್ರತಿಪಾದವು, ಅದನ್ನು ಗರ್ಭಗಳು ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವು ಅಪರಾಹ್ನವಾದಮೇಲೆ ಸಂಜೆಯ ಮುನ್ನಿನ ರೂಪವು ಉಪದ್ರವವು; ಅದನ್ನು ಆರಣ್ಯಪಶುಗಳು ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವು. ಸಂಜೆಯು ನಿಧನವು, ಅದನ್ನು ಪಿತ್ಯಗಳು ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರು. ಯಾವನು ಹೀಗೆ ಸಪ್ತವಿಧಾದಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಮಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನಿಗೆ ಆದಿತ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಫಲವು.

ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

೧-೬. ಇಲ್ಲಿ ಸಪ್ತವಿಧಭಕ್ತಿಗಳ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಮೂರುಮೂರಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಉಪದ್ರವ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಮೂರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಉಳಿಯುವದೂ ಅಕ್ಷರವೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಅದೂ ಮೂರೇ ಆಯಿತು- ಎಲ್ಲವೂ ಸಮನಾಯಿತು, ಎಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಇವುಗಳ ಅಕ್ಷರಗಳು ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡಾಗುವವು. ಆದಿತ್ಯನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಎಳೆಸಿದರೆ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯವನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಅದ್ದರಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡಕ್ಷರಗಳ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಅತಿಮೃತ್ಯುವಾದ ಆದಿತ್ಯನಿಂದಾಚೆಯು ಲೋಕವನ್ನು ಜಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಗಾಯತ್ರಾದಿಸಾಮಭಕ್ತಿಗಳ ಉಪಾಸನೆ

ಖಂ. ೧೧ ಕಂ. ೧-೨. ಮನಸ್ಸು, ವಾಕ್ಯ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಶ್ರೋತ್ರ, ಪ್ರಾಣ- ಇವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಾಯತ್ರಸಾಮದ ಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರಾಣಗಳು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸರ್ವಾಯುಸ್ಸು ಫಲ.

ಖಂ. ೧೨ ಕಂ. ೧-೨. ಮೆಂಥನ, ಧೂಮ, ಜ್ವಾಲೆ, ಅಂಗಾರ, ಉಪಶಾಂತಿ, ಸಂಶಾಂತಿಗಳು- ಇವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಥಂತರಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸಿಸಿದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸು, ಅನ್ನಾದಿತ್ಯ, ಸರ್ವಾಯುಸ್ಸು.

ಖಂ. ೧೩ ಕಂ. ೧-೨ ಉಪಮಂತ್ರಣಾದಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಾಮವೇದ್ಯಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಅಮೋಘರೇತಸ್ತ.

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಾಮೋಪಾಸನೆಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಣವೋಪಾಸನೆಯನ್ನೂ ಹೇಳಿದೆ.

ಖಂ. ೧೪ ಕಂ. ೧-೨. ಉದಯಿಸುತ್ತಿರುವ ಸೂರ್ಯ ಮುಂತಾದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬೃಹತ್ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಅನ್ನಾದಿನೂ ಆಗುವನು, ಸರ್ವಾಯುಸ್ಸು, ಪ್ರಜೆ, ಕೀರ್ತಿ.

ಖಂ. ೧೫ ಕಂ. ೧-೨. ಅಭ್ರಾದಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವೈರೂಪಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಬಹುವಿಧಪಶುಪ್ರಾಪ್ತಿ, ಸರ್ವಾಯುಸ್ಸು, ಪ್ರಜೆ, ಕೀರ್ತಿ.

ಖಂ. ೧೬ ಕಂ. ೧-೨. ವಸಂತಾದಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವೈರಾಜಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರಜಾದಿಗಳು ಫಲ.

ಖಂ. ೧೭ ಕಂ. ೧-೨. ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶಕ್ಲರೀಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಲೋಕ, ಆಯುಸ್ಸು, ಪ್ರಜಾದಿಗಳು.

ಖಂ. ೧೮ ಕಂ. ೧-೨. ಅಜಾದಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರೇವತೀಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಪಶ್ಚಾದಿಗಳು.

ಖಂ. ೧೯ ಕಂ. ೧-೨. ಲೋಮಾದಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞೀಯಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಅಂಗವು ವೈಕಲ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವದು.

ಖಂ. ೨೦ ಕಂ. ೧-೨. ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಾಜಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ದೇವತೆಗಳ ಸಾಹೋಕ್ಯಸಾಕ್ಷಿತ್ವವೂ ಆಯುರಾದಿಗಳೂ.

ಖಂ. ೨೧ ಕಂ. ೧-೨. ತ್ರಯಾವಿವ್ಯಾದಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಮಸಮುದಾಯವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಸರ್ವಾಪ್ತಿ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವವು ಭಕ್ತ್ಯುಪಾಸನೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಗಾಯತ್ರಾದಿಸಾಮಗಳು ವ್ರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತವೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ ಆಯಾ ಒಟ್ಟು ಸಾಮವನ್ನು ಆಯಾ ವ್ರಾಣಾದಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಉಪಾಸನೆಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು.

ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ಖಂಡ

ಇದರಲ್ಲಿ ಗಾನವಿಶೇಷಗಳು ಹೇಗೆ ಇರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನೂ ವಣಾ-ದಿಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕೆಂಬುದನ್ನೂ ಉದ್ಗಾತೃವಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತದೆ.

ಇಪ್ಪತ್ತುಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

೧. ನೈಃಷ್ಠಿಕಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ, ಗೃಹಸ್ಥ, ವಾನಪ್ರಸ್ಥ - ಇವರಿಗೆ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅಚರಿಸುವದರಿಂದ ಪುಣ್ಯಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವದು, ಅವರೆ ಓಂಕಾರನಿಷ್ಕನಿಗೆ ಅಮೃತತ್ವವೇ ದೊರಕುವದು.

೨-೩. ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಲೋಕಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಆಲೋಚಿಸಲಾಗಿ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ತ್ರಯಾವಿವ್ಯ, ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳು, ಓಂಕಾರ - ಇವು ಜಿನುಗಿ ತೋರಿವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಓಂಕಾರವೇ ಸರ್ವವೂ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು.

ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

೧-೨ ಯಜ್ಞದ ಸವನಗಳು ಮೂರೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಸುಗಳು, ರುದ್ರರು, ಅದಿತ್ಯರು ಇವುಗಳಿಗೆ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಜಮಾನನು ಯಜ್ಞಫಲವಾದ ಲೋಕವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಆಯಾ ಸವನದ ಸಾಮ, ಹೋಮ, ಉತ್ಥಾನ - ಇವುಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರಬೇಕು.

೩-೧೬. ಇಂಥಿಂಥ ಸಾಮಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಸವನದಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡಿ, ಆಯಾ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಹೋಮವನ್ನೂ ಉತ್ಥಾನವನ್ನೂ ಅಚರಿಸಿದರೆ ಸವನವಿವೇಕಗಳು ಸವನದ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆಂದು ಈ ಕಂಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಆದಿತ್ಯೋವಾಸನೆ)

ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೦೦ 'ಅಸೌ ನಾ ಆದಿತ್ಯಃ' ಇತ್ಯಾದ್ಯಧ್ಯಾಯಾರಮ್ಭೇ ಸಂಬಂಧಃ | ಅತೀತಾನಸ್ತರಾಧ್ಯಾಯಾನ್ತ ಉಕ್ತಮ್ 'ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಮಾತ್ರಾಂ ವೇದ' ಇತಿ | ಯಜ್ಞವಿಷಯಾಣಿ ಚ ಸಾನುಹೋನುಮನ್ನೋತ್ಥಾನಾನಿ ವಿಶಿಷ್ಟಫಲಪ್ರಾಪ್ತಯೇ ಯಜ್ಞಾಜ್ಞಭೂತಾನಿ ಉಪದಿಷ್ಟಾನಿ | ಸರ್ವಯಜ್ಞಾನಾಂ ಚ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವೃತ್ತಿರೂಪಃ ಸವಿತಾ ಮಹತ್ಯಾ ಶ್ರಿಯಾ ದೀಪ್ಯತೇ | ಸ ಏಷ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಕರ್ಮಫಲಭೂತಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಸರ್ವೈರುಪಜೀವ್ಯತೇ | ಅತಃ ಯಜ್ಞವ್ಯವದೇಶಾನನ್ತರಂ ತತ್ಕಾರ್ಯಭೂತಸವಿತೃವಿಷಯಮ್ ಉಪಾಸನಂ ಸರ್ವಪುರುಷಾರ್ಥೇಭ್ಯಃ ಶ್ರೇಷ್ಠತಮಫಲಂ ವಿಧಾನ್ಯಾಮೀತಿ ಏವಮ್ ಆರಭತೇ ಶ್ರುತಿಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

'ಆ ಆದಿತ್ಯನೇ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವೇನೆಂದರೆ. ಇದರ ಹಿಂದೆ ಆಗಿಹೋಗಿರುವ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ "(ಅವನೇ) ಯಜ್ಞದ ಅಳತೆಯನ್ನು ಬಿಲ್ಲನು" (೨-೨೪-೧೬) ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾಗಿರುವ ಯಜ್ಞವಿಷಯಕವಾದ ಸಾನು, ಹೋನು, ಮನ್ನೋತ್ಥಾನ- ಇವುಗಳನ್ನೂ ಆಯಾ ವಿಶೇಷಫಲದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಾ ಯಜ್ಞಗಳ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿರೂಪನಾದ ಸೂರ್ಯನು ಮಹಾಶ್ರೀಯುಕ್ತನಾಗಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಆ ಈ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕರ್ಮಕ್ಕೂ ಫಲಭೂತನಾಗಿರುವ (ಸೂರ್ಯನನ್ನು) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿಯೇ ಎಲ್ಲರೂ ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಬಳಿಕ ಅದರ ಕಾರ್ಯವಾದ ಸವಿತೃವಿನ ವಿಷಯದ ಉಪಾಸನೆಯು ಸರ್ವಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠತಮಫಲ(ವುಳ್ಳದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು) ವಿಧಿಸೋಣವೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು (ಇದನ್ನು) ಆರಂಭಿಸಿರುತ್ತದೆ

ಆದಿತ್ಯನು ದೇವನುಧುವೆಂಬ ರೂಪಕ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಸೌ ನಾ ಆದಿತ್ಯೋ ದೇವನುಧು ತಸ್ಯ ದ್ಯೌರೇವ ತಿರಸ್ತೀನ
ವಗಾಂಽಲೋಸ್ತರಿಕ್ಷಮಪೂಪೋ ಮರೀಚಯಃ ಪುತ್ರಾಃ || ೧ ||

೧. ಆ ಆದಿತ್ಯನೇ ದೇವಮಧು, ಅದಕ್ಕೆ ದ್ಯು(ಲೋಕ)ವೇ ಅಡ್ಡ ಬಿದಿರು, ಅಂತರಿಕ್ಷವೇ ಜೇನುಹುಟ್ಟೆಯು, ಮರೀಚಿಗಳೇ ಮರಿಗಳು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೦೧. 'ಅಸೌ ನಾ ಆದಿತ್ಯೋ ದೇವಮಧು' ಇತ್ಯಾದಿ | ದೇವಾನಾಂ ಮೋದನಾತ್ ಮಧ್ವಿನ ಮಧು ಅಸೌ ಆದಿತ್ಯಃ | ವಸ್ವಾದೀನಾಂ ಚ ಮೋದನ ಹೇತುತ್ವಂ ವಕ್ಷ್ಯತಿ ಸರ್ವಯಜ್ಞಫಲರೂಪತ್ವಾತ್ ಆದಿತ್ಯಸ್ಯ | ಕಥಂ ಮಧುತ್ವ ಮಿತಿ? ಆಹ | ತಸ್ಯ ಮಧುನಃ ದ್ಯೌರೇವ ಭ್ರಾಮರಸ್ಯೇವ ಮಧುನಃ ತಿರಶ್ಚೀನವಂಶಃ ತಿರಶ್ಚೀನತ್ವಾಸೌ ವಂಶಶ್ಚ ಇತಿ ತಿರಶ್ಚೀನವಂಶಃ | ತಿರ್ಯಗ್ ತೇವ ಹಿ ದ್ಯೌರ್ಲಕ್ಷ್ಯತೇ | ಅನ್ತರಿಕ್ಷಂ ಚ ಮಧ್ವಪೂಪೋ ದ್ಯುವಂಶೇ ಲಿಗ್ನಃ ಸನ್ ಲಬ್ಧತ ಇವ | ಅತೋ ಮಧ್ವಪೂಪಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ ಅನ್ತರಿಕ್ಷಂ ಮಧ್ವಪೂಪಃ | ಮಧುನಃ ಸವಿತುಃ ಆಶ್ರಯತ್ವಾಚ್ಚ | ಮರೀಚಯಃ ರಶ್ಮಯಃ, ರಶ್ಮಿಸ್ಥಾ ಆಪೋ ಭಾಮಾಃ ಸವಿತ್ರಾಕೃಷ್ಣಾಃ | "ಏತಾ ನಾ ಅವಃ ಸ್ವರಾಜೋ ಯನ್ತರೀಚಯಃ" (?) ಇತಿ ಹಿ ವಿಜ್ಞಾಯತೇ^೧ | ತಾ ಅನ್ತರಿಕ್ಷಮಧ್ವಪೂಪಸ್ಥರಶ್ಮ್ಯಂತರ್ಗತತ್ವಾತ್ ಭ್ರಾಮರಬೀಜಭೂತಾಃ ಪುತ್ರಾ ಇವ ಹಿ ತಾ ಲಕ್ಷ್ಯಂತೇ ಇತಿ ಪುತ್ರಾ ಇವ ಪುತ್ರಾಃ | ಮಧ್ವಪೂಪನಾಡ್ಯಂತರ್ಗತಾ ಹಿ ಭ್ರಾಮರಪುತ್ರಾಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

'ಆ ಆದಿತ್ಯನೇ ದೇವಮಧು' ಮುಂತಾದ (ಕಂಡಿಕೆಯ ಸಂಬಂಧವೇನೆಂದರೆ): ದೇವತೆಗಳಿಗೆ (ಜೇನುಹುಟ್ಟಿದಂತೆ) ಮೋದನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಮಧು, ಮಧುವಿನಂತಿರುವವನು. ಆದಿತ್ಯನು ಎಲ್ಲಾ ಯಜ್ಞಗಳಿಗೂ ಫಲವಾಗಿರುವದರಿಂದ ವಸ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುವ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಮುಂದೆ (ಶ್ರುತಿಯು) ಹೇಳುತ್ತದೆ. (ಅವನು) ಮಧುವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆ ಮಧುವಿಗೆ ಆಕಾಶವೇ ಅಡ್ಡಬಿದಿರು- ಭ್ರಾಮರಗಳ ಮಧುವಿಗೆ ಹೇಗೆ (ಅಡ್ಡಬಿದಿರುವದೋ ಹಾಗೆ)- ಅಡ್ಡಲಾಗಿರುವ ಬಿದಿರಾದ್ದರಿಂದ (ಅದು) ಅಡ್ಡಬಿದಿರು. ಆಕಾಶವು ಅಡ್ಡಲಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ಅಂತರಿಕ್ಷವು ಜೇನುಹುಟ್ಟೆಯು, ಆಕಾಶವೆಂಬ ಬಿದಿರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಜೋತಾಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಇದೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಜೇನುಹುಟ್ಟೆಯ ಹೋಲಿಕೆಯಿರುವದರಿಂದ ಅಂತರಿಕ್ಷವು ಜೇನುಹುಟ್ಟೆಯು (ಎಂದಿದೆ) ಮಧುವಾಗಿರುವ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಆಸರೆಯಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ (ಅದು ಹುಟ್ಟಿ), ಮರೀಚಿಗಳು ಎಂದರೆ ರಶ್ಮಿಗಳು ; ಭೂಮಿಯಿಂದ

1 ವಿಜ್ಞಾಯತೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

2 ಆರನೆಯ ಖಂಡದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಇದನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಸೂರ್ಯನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡಿರುವ ರಶ್ಮಿಗತವಾಗಿರುವ ನೀರು (ಎಂದರ್ಥ). “ಸ್ವರಾಜನಾದ (ಸೂರ್ಯನ) ಮರೀಚಿಗಳಿವೆಯಲ್ಲ, ಇವೇ ನೀರು” (?) ಎಂದಲ್ಲವೆ, (ಶ್ರುತಿಯಿಂದ) ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ ? ಅಂತರಿಕ್ಷವೆಂಬ ಜೇನುಹುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ರಶ್ಮಿಗಳಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಆ (ನೀರು) ಭ್ರಮರಗಳಿಗೆ ಬೀಜವಾಗಿರುವ ಪುತ್ರರಂತೆ ಹಿತವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆಯಾದ್ದರಿಂದ (ಅವನ್ನು) ಪುತ್ರರು, ಪುತ್ರರಂತಿರುವ (ಮರಿ)ಗಳು ಎಂದಿದೆ.¹ ಜೇನುಹುಟ್ಟಿಯ ನಾಡಿಗಳ ಒಳಗಲ್ಲವೆ, ಭ್ರಮರಪುತ್ರಗಳಿರುವದು ?

ಒಂದನೆಯ ಅನ್ಯತರಸದ ಉತ್ಪತ್ತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಸ್ಯ ಯೇ ಪ್ರಾಣೋ ರಶ್ಮಯಸ್ತಾ ಏವಾಸ್ಯ ಪ್ರಾಣೋ ಮಧುನಾಡ್ಯಃ | ಋಚಿ ಏವ ಮಧುಕೃತ ಋಗ್ವೇದ ಏವ ಪುಷ್ಪಂ ತಾ ಅನ್ಯತಾ ಆಪಸ್ತಾ ನಾ ಏತಾ ಋಚಃ || ೨ ||

ಏತನ್ಯಗ್ವೇದಮುಭ್ಯತಪಗ್ಂಸ್ತಸ್ಯಾಭಿತಪ್ತಸ್ಯ ಯಶಸ್ತೇಜ ಇಂದ್ರಿಯಂ ವೀರ್ಯಮನ್ನಾದ್ಯಗ್ಂ ರಸೋಜಾಯತ || ೩ ||

೨-೩. ಆ (ಸೂರ್ಯನ) ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ರಶ್ಮಿಗಳಿವೆಯಲ್ಲ, ಅವೇ ಈ (ಮಧುವಿಗೆ) ಪೂರ್ವದ ಮಧುನಾಡಿಗಳು ; ಋಕ್ಕುಗಳೇ ಮಧುವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ (ಭ್ರಮರ)ಗಳು ; ಋಗ್ವೇದವೇ ಹೂವು. ಆ ಅವೇ ಅನ್ಯತವು, ಆ ಈ ಋಕ್ಕುಗಳೆಂಬ (ಭ್ರಮರಗಳು) ಈ ಋಗ್ವೇದವನ್ನು ಅಭಿತಪಿಸಿದವು ; ಹಾಗೆ . ಅಭಿತಪ್ತವಾದ ಆ (ಋಗ್ವೇದದಿಂದಾದ) ಯಶಸ್ಸು, ತೇಜವು, ಇಂದ್ರಿಯವು, ವೀರ್ಯವು, ಅನ್ನಾದ್ಯವು ಎಂಬ ರಸವು ಉಂಟಾಯಿತು.

ಋಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ರಸ

(ಭಾಷ್ಯ) .

೨೦೨ ತಸ್ಯ ಸವಿತುರ್ಮಧ್ವಾರ್ಯಸ್ಯ ಮಧುನೋ ಯೇ ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಚ್ಯಂ ದಿಶಿ ಗತಾ ರಶ್ಮಯಃ ತಾ ಏವಾಸ್ಯ ವ್ರಾಜ್ಯಃ ಪ್ರಾಗ್ಜ್ಞಾನಾತ್

1. ಭ್ರಮರಬೀಜವಾಗಿರುವ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ಜೇನುಹುಟ್ಟಿಯ ರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ ; ಈ ನೀರೂ ಅಂತರಿಕ್ಷವೆಂಬ ಹುಟ್ಟಿಯ ರಶ್ಮಿಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಇವರಲ್ಲಿ ಭ್ರಮರಬೀಜ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ. ಆ. ಗಿ. ಟೀಕೆ.

ಮಧುನೋ ನಾಡ್ಯ ಇವ^೧ | ಮಧುನಾಡ್ಯಃ | ಮಧ್ವಾಧಾರಚ್ಛಿದ್ರಾಣಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |
 ತತ್ರ ಋಚಿ ಏನ ಮಧುಕೃತಃ | ಲೋಹಿತರೂಪಂ ಸವಿತ್ರಾಶ್ರಯಂ ಮಧು ಕುರ್ವ
 ನ್ನೀತಿ ಮಧುಕೃತಃ | ಭ್ರಮರಾ ಇವ ಯತೋ ರಸಾನ್ ಆದಾಯ ಮಧು
 ಕುರ್ವನ್ತಿ | ತತ್ಪುಷ್ಪಮಿವ ಪುಷ್ಪಮ್ ಋಗ್ವೇದ ಏನ | ತತ್ರ ಋಗ್ವಾಹ್ಮಣ
 ಸಮುದಾಯಸ್ಯ ಋಗ್ವೇದಾಖ್ಯತ್ವಾತ್ ಶಬ್ದ ಮಾತ್ರಾಚ್ಚ ಭೋಗ್ಯರೂಪರಸನಿಸ್ರಾವಾ
 ಸಂಭವಾತ್ ಋಗ್ವೇದಃಚ್ಛೇನ ಆತ್ರ ಋಗ್ವೇದವಿಹಿತಂ ಕರ್ಮ | ತತೋ ಹಿ
 ಕರ್ಮಫಲಭೂತಮಧುರಸನಿಸ್ರಾವಃ ಸಂಭವತಿ^೨ | ಮಧುಕರೈರಿವ ಪುಷ್ಪಸ್ಥಾನೀ
 ಯಾತ್ ಋಗ್ವೇದವಿಹಿತಾತ್ ಕರ್ಮಣಃ ಅಪ ಆದಾಯ ಋಗ್ವಿರ್ಮಧು ನಿರ್ವ
 ತ್ಯತೇ | ಕಾಂತಾ ಆನಃ ಇತಿ^೩ ಆಹ | ತಾಃ ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯುಕ್ತಾ ಸೋಮಾಜ್ಯ
 ಸಯೋರೂವಾ ಅಗ್ನೌ ಪ್ರಕ್ಷೇಪ್ತಾಃ ತತ್ಪಾಕಾಭಿನಿರ್ವೃತ್ತಾ ಅವೃತಾಃ ಅಮೃತಾರ್ಥ
 ತ್ವಾತ್ ಆತ್ಯನ್ತರಸವತ್ಯಃ ಆಪೋ ಭವನ್ತಿ | ತದ್ರಸಾನ್ ಆದಾಯ ತಾ ವಾ ಏತಾ
 ಋಚಃ ಪುಷ್ಪೇಭ್ಯೋ ರಸಮಾದದಾನಾ ಇವ ಭ್ರಮರಾ ಋಚಃ ಏತಮ್
 ಋಗ್ವೇದಮ್ ಋಗ್ವೇದವಿಹಿತಂ ಕರ್ಮ ಪುಷ್ಪಸ್ಥಾನೀಯಮ್ ಅಭ್ಯತಪನ್ ಅಭಿ
 ತಾಪಂ ಕೃತವತ್ಯ ಇವ ಏತಾ ಋಚಃ ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯುಕ್ತಾಃ | ಋಗ್ವಿಹಿ ಮನ್ತ್ರೈಃ
 ಶಸ್ತ್ರಾದ್ಯಭಿ ಭಾವಮುಪಗತೈಃ ಕ್ರಿಯಮಾಣಂ ಕರ್ಮ ಮಧುನಿರ್ವರ್ತಕಂ ರಸಂ
 ಮುಚ್ಚಾತಿತ್ಯವವದ್ಯತೇ | ಪುಷ್ಪಾಣೀನ ಭ್ರಮರೈರಾಜೂಷ್ಯಮಾಣಾನಿ | ತದೇತ
 ದಾಹ | ತಸ್ಯ ಋಗ್ವೇದಸ್ಯ ಅಭಿತಪ್ತಸ್ಯ | ಕೋಸೌ ರಸಃ, ಯ ಋಜ್ವಧು
 ಕರಾಭಿತಾಪನಿಸ್ತುತ ಇತಿ^೪ ಉಚ್ಯತೇ | ಯಲೋ ವಿಶ್ರುತತ್ವಮ್ | ತೇಜಃ ದೇಹ
 ಗತಾ ದೀಪ್ತಿಃ | ಇಂದ್ರಿಯಂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯೇವೇತೈರಿಂದ್ರಿಯೈಃ ಅವೈಕಲ್ಯಮ್ |
 ವೀರ್ಯಂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಮ್ | ಬಲಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅನ್ನಾಡ್ಯಮ್ | ಅನ್ನಂ ಚ
 ತತ್ ಆಡ್ಯಂ ಚ ಯೇನ ಉಪಯುಜ್ಯಮಾನೇನ ಆಹನ್ಯಹನಿ ದೇವಾನಾಂ ಸ್ಥಿತಿಃ
 ಸ್ಯಾತ್ | ತದನ್ನಾಡ್ಯಮ್ | ಏಷ ರಸೋಜಾಯತ ಯಾಗಾದಿಲಕ್ಷಣಾತ್
 ಕರ್ಮಣಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮಧುವಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವ ಆ ಮಧುವಿನ, ಸೂರ್ಯನ^೧, ಪೂರ್ವ
 ದಿಕ್ಕಿನ ಮೂಡಣದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದಿರುವ ರಶ್ಮಿಗಳಿರುವವಲ್ಲ, ಅವೇ ಪೂರ್ವದ ಮಧು

1. ನಾಡ್ಯೋ ಮಧುನಾಡ್ಯ ಇವ - ಎಂಬುದನ್ನು ಭಿನ್ನಕ್ರಮದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ
 ಕೊಂಡಿದೆ. ಅಥವಾ ಆ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಅನ್ವಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು.

2. ಸಂಭವಾತ್ ಎಂಬ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹಿ ಹೆ ಚ್ಚಾ ಗು ತ್ತ ದೇ ಯಾ ದ್ವ ರಿಂ ದ ಹೀಗೆ
 ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

3. ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಋಗ್ವೇದಾದಿಕರ್ಮಫಲವಾದ ಮಧುವಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರು
 ವವರಿಂದ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಮಧುವೆಂದಿದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

ನಾಡಿಗಳು, ಮಧುವಿನ ನಾಡಿಗಳಂತೆ ಇರುವದರಿಂದ ಮಧುನಾಡಿಗಳು, ಮಧ್ವಾಧಾರವಾಗಿರುವ ರಂಧ್ರಗಳು^೧ ಎಂದರ್ಥ.

ಇಲ್ಲಿ ಋಕ್ಕುಗಳೇ ಮಧುಕರಗಳು, ಏಕೆಂದರೆ ತುಂಬಿಗಳಂತೆ ಅವು ರಸಗಳನ್ನು ತಂದು ಸೂರ್ಯನನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಲೋಹಿತರೂಪವಾದ ಮಧುವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತವೆ ಯಾವದರಿಂದ ರಸಗಳನ್ನು ತಂದು ಮಧುವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತವೆಯೋ ಆ ಹೂವಿನಂತಿರುವದರಿಂದ ಹೂವಾಗಿರುವದು ಋಗ್ವೇದವೇ. ಈ (ವಾರದಲ್ಲಿ) ಋಗ್ವಾಹ್ಯಣಗಳ^೨ ಸಮುದಾಯವು ಋಗ್ವೇದವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಶಬ್ದಮಾತ್ರವಾಗಿರುವದರಿಂದ (ಅದರಿಂದ) ಭೋಗ್ಯರೂಪವಾದ ರಸವು ಒಸರುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಋಗ್ವೇದವೆಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಋಗ್ವೇದವಿಹಿತವಾದ ಕರ್ಮ(ವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು), ಅದರಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಕರ್ಮಫಲವಾಗಿರುವ ಮಧುರಸವು ಒಸರುವ ಸಂಭವವಿದೇ ? ಹೂವಿನಂತಿರುವ ಋಗ್ವೇದವಿಹಿತವಾದ ಕರ್ಮದಿಂದ ತುಂಬಿಗಳಂತೆ ಋಕ್ಕುಗಳು ಅಪ್ಪನ್ನು ತಂದು ಮಧುವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ

ಆ ಅಪ್ಪು ಯಾವದು ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಸೋಮ, ಆಜ್ಯ, ಹಾಲು- ಎಂಬ ರೂಪದ, ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ, ಆ ಅಪ್ಪು, ಆ (ಅಗ್ನಿಯ) ವಾಕದಿಂದ ಅಡಿಗೆಯಾಗಿ ಅಮೃತವಾಗುತ್ತದೆ, ಅಮೃತವೆಂಬ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವದರಿಂದ (ಅಮೃತವಾಗುತ್ತದೆ), ಅತ್ಯಂತರುಚಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗುತ್ತದೆ.

ಆ ರಸಗಳನ್ನು ತಂದು, ಹೂಗಳಿಂದ ರಸವನ್ನು ತರುವ ಭ್ರಮರಗಳಂತಿರುವ ಆ ಈ ಋಕ್ಕುಗಳು, ಹೂವಿನಂತಿರುವ ಈ ಋಗ್ವೇದವಿಹಿತವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅಭಿತಪಿಸಿದವು, ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ಈ ಋಕ್ಕುಗಳು^೩ ಅಭಿತಾಪಗೊಳಿಸಿದಂತೆ (ವರ್ತಿಸಿದವು) ಋಕ್ಕುಗಳೆಂಬ ಮಂತ್ರಗಳು ಶಸ್ತ್ರವೇ ಮುಂತಾದ ಅಂಗಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಲು^೪ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವು ಮಧುವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ತುಂಬಿ

1. ಜೇನುಗೂಡುಗಳು.

2. ಋಕ್ಕುಗಳು ಭ್ರಮರಗಳು, ಕರ್ಮವನ್ನು ವಿಧಿಸುವ ಋಗ್ವಾಹ್ಯಣಗಳು ಹೂಗಳು- ಎಂದು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕು.

3. ಬಾಯ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಈ ಫಲವಾಗಲಾರದು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

4. ಕರ್ಮಕ್ಕೂ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೂ ಅಗುವ ಸಂಬಂಧವೇ ಅಭಿತಾಪವು.

5. ಪುರೋನುವಾಕ್ಯ, ಯಜ್ಞ, ಶಸ್ತ್ರ- ಮುಂತಾದ ರೂಪದಿಂದ ಋಕ್ಕುಗಳು ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾಗಿರುತ್ತವೆ, ಹಾಗೆ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾಗಲೇ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಫಲವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಗಳು ಹೀರುವಾಗ ಹೂಗಳಂತೆ ರಸವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಲ್ಲವೆ, ಹೊಂದುತ್ತದೆ ?

ಆ ಇದನ್ನು (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತಿದೆ (ಹೀಗೆ) ಅಭಿತಪ್ತನಾದ ಋಗ್ವೇದದಿಂದ (ರಸವುಂಟಾಯಿತು), ಋಕ್ಕುಗಳೆಂಬ ತುಂಬಿಗಳ ಅಭಿತಾಸದಿಂದ ಹೊರಹೊರಟ ಈ ರಸವೆಂಬುದು ಯಾವದು? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಯಶಸ್ಸು, ಎಂದರೆ ಹೆಸರುವಾಸಿ, ತೇಜಸ್ಸು, ಎಂದರೆ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಂತಿ, ಇಂದ್ರಿಯವು, ಎಂದರೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಉಪನವಾಗದೆ ಇರುವುದು, ವೀರ್ಯವು, ಎಂದರೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು, ಬಲವು, ಅನ್ನಾದ್ಯವು- ಅನ್ನವೂ ಆದ್ಯವೂ ಆಗಿರತಕ್ಕದ್ದು, ದಿನದಿನವೂ ಯಾವದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ದೇವತೆಗಳು ಇರುವದಕ್ಕಾಗುವದೋ ಅದು ಅನ್ನಾದ್ಯವು- ಈ ರಸವು ಯಾಗವೇ ಮುಂತಾದ ಕರ್ಮದಿಂದ ಉಂಟಾಯಿತು (ಎಂದರ್ಥ) ²

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

**ತದ್ವ್ಯಕ್ತರತ್ತದಾದಿತ್ಯನುಭಿತೋಽಶ್ರಯತ್ತದ್ವಾ ಏತದ್ಯತೇತದಾದಿ
ತ್ಯಸ್ಯ ರೋಹಿತಗ್ಂ ರೂಪಮ್ || ೪ ||**

೪. ಅದು ಹೊರಟುಹೋಯಿತು. ಅದು ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಆದಿತ್ಯನ ಕೆಂಪನೆಯ ರೂಪವಿದೆಯಲ್ಲ, ಇದೇ ಅದು.

ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಕರ್ಮದಿಂದಾಗುವ ಪ್ರಥಮಾಮೃತ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೦೩. ಯಶಃಪ್ರಾಪ್ತವ್ಯವಯಂ ತತ್ ವ್ಯಕ್ತರತ್ ವಿಶೇಷೇಣ ಅಕ್ಷರತ್ ಅಗಮತ್ ಗತ್ವಾ ಚ ತದಾದಿತ್ಯಮ್ ಅಭಿತಃ ವಾಶ್ವತಃ ಸ್ವರ್ವಭಾಗಂ ಸವಿತುಃ ಅಶ್ರಯತ್ ಅಶ್ರಿತವತ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಮುಷ್ಮಿನ್ ಆದಿತ್ಯೇ ಸಂಚಿತಂ ಕರ್ಮಫಲಾಪ್ಯಮ್ ಮಧು ಭೋಕ್ತೃಮಹ ಇತ್ಯೇವಂ ಹಿ ಯಶಃಪ್ರಾಪ್ತವ್ಯವಯಂ ಕರ್ಮಾಣಿ ಕ್ರಿಯಂತೇ ಮನುಷ್ಯೈಃ | ಕೇದಾರನಿಷ್ಠಾದನಮಿವ

1. ಯಶಸ್ವೀಜಾತಿರೂಪದ ರಸವು ಈ ಕರ್ಮದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿದ ಬಳಿಕವೇ ಅಲ್ಲಿ ಮಧುವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆ ಮಧುವಿಗೆ ಆಶ್ರಯನೆಂಬುದರಿಂದಲೇ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಧುವೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿರುವುದು ಎಂದರ್ಥ.

2. ಋಗ್ವೇದದಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಋಗ್ವೇದದಿಂದ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮದಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದೇ ಅರ್ಥವೆಂದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ.

ಕರ್ಷಕೈಃ | ತತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಪ್ರದರ್ಶ್ಯತೇ ಶ್ರದ್ಧಾಹೇತೋಃ | ತದ್ವಾ ಏತತ್ |
ಕಿಮ್ ಏತತ್ ? ಯದೇತತ್ ಆದಿತ್ಯಸ್ಯ ಉದ್ಯತೋ ದೃಶ್ಯತೇ ರೋಹಿತಂ ರೂಪಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಶಸ್ಸೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಅನ್ನಾದ್ಯದವರೆಗಿನ ಆ (ರಸವು ವ್ಯಕ್ತರತ್ನ=ವಿಶೇಷೇಣ
ಅಕ್ಷರತ್ನ) ವಿಶೇಷರೂಪದಿಂದ ಕ್ಷರಣಮಾಡಿತ್ತು ಎಂದರೆ ಹೋಯಿತು.¹ ಹೋಗಿ
ಅದು ಆದಿತ್ಯನ ಹತ್ತಿರ (ಬಂದು) ವಕ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಪೂರ್ವಭಾಗವನ್ನು
(ಅಶ್ರಯತ್ = ಆಶ್ರಿತವತ್) ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿತು² ಎಂದರ್ಥ. ಆ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ
ಕೂಡಿಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವ ಕರ್ಮಫಲವೆಂಬ ಮಧುವನ್ನು ಭುಂಜಿಸೋಣ ಎಂದಲ್ಲವೆ,
ಯಶಸ್ಸೇ ಮುಂತಾದ ಫಲವ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ, ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಬೇಸಾಯಗಾರರು
ಗದ್ದೆಯನ್ನು ಮಾಡುವಂತೆ, ಮನುಷ್ಯರು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ? ಆ ಫಲವನ್ನು, ಶ್ರದ್ಧೆ
ಯುಂಟಾಗಲೆಂಬ, ಕಾರಣದಿಂದ³ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ಅದು.
ಯಾವದದು ? ಎಂದರೆ ಉದಯಿಸುವ ಸೂರ್ಯನ ಕೆಂಪನೆಯ ರೂಪವಿದೆಯಲ್ಲ,
(ಅದು).

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಎರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಆದಿತೋವಾಸನೇ)

ಎರಡನೆಯ ಅನ್ಯತದ ಉತ್ಪತ್ತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯೇಸ್ಯ ದಕ್ಷಿಣಾ ರಶ್ಮಯಸ್ತಾ ಏವಾಸ್ಯ ದಕ್ಷಿಣಾ ಮಧು
ನಾಡ್ಯೋ ಯಜೂಗ್ಂಷ್ಯೇವ ಮಧುಕೃತೋ ಯಜುರ್ನೇದ
ಏವ ಪುಷ್ಪಂ ತಾ ಅನ್ಯತಾ ಆಪಃ || ೧ ||

ತಾನಿ ನಾ ಏತಾನಿ ಯಜೂಗ್ಂಷ್ಯೇತಂ ಯಜುರ್ನೇದಮುಭ್ಯ
ತಪಗ್ಂಸ್ತಸ್ಯಾಭಿತಪ್ತಸ್ಯ ಯಶಸ್ತೇಜ ಇಂದ್ರಿಯಂ ವೀರ್ಯಂ
ಮನ್ನಾದ್ಯಗ್ಂ ರಸೋಜಾಯತ || ೨ ||

1. ಒಂದಾನೊಂದು ಅದೃಷ್ಟ ರೂಪದಿಂದ ಹೋಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ

2. ಇಲ್ಲಿ ಭೂತಕಾಲದ ರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದರೂ ಅಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ
ಎಂದೇ ಅರ್ಥ.

3. ಕರ್ಮಗಳಿಗೂ ಈ ಮಧುವಿನ್ಮಯ ಉಪಾಸಕರಿಗೂ ಸಾಧನದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯುಂಟಾಗ
ಲೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

೧-೨. ಇನ್ನು ಆ (ಸೂರ್ಯನ) ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿನ ರಶ್ಮಿಗಳಿವೆ ಯಲ್ಲ, ಅವೇ ಈ (ಮಧುವಿಗೆ) ದಕ್ಷಿಣದ ಮಧುನಾಡಿಗಳು ; ಯಜುಸ್ಸುಗಳೇ ಮಧುವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ (ಭ್ರಮರ)ಗಳು, ಯಜುರ್ವೇದವೇ ಹೂವು. ಆ ಅಪ್ಪೇ ಅಮೃತವು. ಆ ಈ ಯಜುಸ್ಸುಗಳು (ಎಂಬ ಭ್ರಮರಗಳು) ಈ ಯಜುರ್ವೇದವನ್ನು ಅಭಿತಪಿಸಿದವು. (ಹಾಗೆ) ಅಭಿತಪ್ತವಾದ ಆ (ಯಜುರ್ವೇದದಿಂದ) ಯಶಸ್ಸು, ತೇಜವು, ಇಂದ್ರಿಯವು, ವೀರ್ಯವು, ಅನ್ನಾದ್ಯವು- ಎಂಬ ರಸವು ಉಂಟಾಯಿತು.

ಯಜುಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ರಸ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೦೪. ಅಥ ಯೇ ಅಸ್ಯ ದಕ್ಷಿಣಾ ರಶ್ಮಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ । ಯಜುರ್ವೇದವ ಮಧುಕೃತಃ ಯಜುರ್ವೇದವಿಹಿತೇ ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯುಕ್ತಾಃ । ಪೂರ್ವವನ್ಮಧುಕೃತ ಇವ । ಯಜುರ್ವೇದವಿಹಿತಂ ಕರ್ಮ ಪುಷ್ಪಸ್ಥಾನೀಯಂ ಪುಷ್ಪಮ್ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ । ತಾ ಏವ ಸೋಮಾದ್ಯಾ ಅಮೃತಾ ಆವಃ । ತಾಃ ವಾ ಏತಾಃ ಯಜುರ್ವೇದವನ್ಮ ಅಭಿತಪನ್ ಇತ್ಯೇವಮಾದಿ ಸರ್ವಂ ಸಮಾನಮ್ ॥

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಇವನ ದಕ್ಷಿಣದ ರಶ್ಮಿಗಳಿರುವವಲ್ಲ -ಎಂಬುದೇ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥವು (ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವು. ಯಜುರ್ವೇದವಿಹಿತವಾದ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಯಜುಸ್ಸುಗಳೇ ಭ್ರಮರಗಳು, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಭ್ರಮರಗಳಂತೆ (ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು). ಯಜುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾಗಿರುವ ಕರ್ಮವು ಪುಷ್ಪದಂತೆ ಇರುವದರಿಂದ ಪುಷ್ಪವು ಎಂದಿದೆ. ಸೋಮವೇ ಮುಂತಾದ ಅವುಗಳೇ ಅಮೃತವಾದ ಅಪ್ಪು. 'ಆ ಈ ಯಜುಸ್ಸುಗಳು ಈ ಯಜುರ್ವೇದವನ್ನು ಅಭಿತಪಿಸಿದವು' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವದೆಲ್ಲವೂ (ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದ್ವ್ಯಕ್ತರತ್ತದಾದಿತ್ಯನುಭಿತೋಽಶ್ರಯತ್ತದ್ವ್ಯಾ ಏತದ್ಯದೇತದಾದಿ
ತ್ಯಸ್ಯ ಶುಕ್ಲಗ್ಂ ರೂಪಮ್ ॥ ೩ ॥

೩. ಅದು ಹೊರಟುಹೋಯಿತು. ಅದು ಆದಿತ್ಯನ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಆದಿತ್ಯನ ಬಿಳಿಯ ರೂಪವಿದೆಯಲ್ಲ, ಇದೇ ಅದು.

ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಎರಡನೆಯ ಅಮೃತ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೦೫. ಮಧು ಏತತ್ ಆದಿತ್ಯಸ್ಯ ದೃಶ್ಯತೇ ಶುಕ್ಲಂ ರೂಪಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈ ಮಧುವು ಆದಿತ್ಯನ ಬಿಳಿಯ ರೂಪವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಆದಿತೋವಾಸನೆ)

ಮೂರನೆಯ ಅಮೃತದ ಉತ್ಪತ್ತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯೇಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೋ ರಶ್ಮಯಸ್ತಾ ಏವಾಸ್ಯ ಪ್ರತಿಚ್ಛೋ
ಮಧುನಾಡ್ಯಃ ಸಾಮಾನ್ಯೇನ ಮಧುಕೃತಃ ಸಾಮವೇದ ಏವ
ಪುಷ್ಪಂ ತಾ ಅವೃತಾ ಆಪಃ || ೧ ||

ತಾನಿ ವಾ ಏತಾನಿ ಸಾಮಾನ್ಯೇತಗ್ಂ ಸಾಮವೇದಮಭ್ಯತಪಗ್ಂ
ಸ್ತಸ್ಯಾಭಿತಪ್ತಸ್ಯ ಯಶಸ್ತೇಜ ಇಂದ್ರಿಯಂ ವೀರ್ಯಮನ್ನಾ
ದ್ಯಗ್ಂ ರಸೋಜಾಯತ || ೨ ||

೧-೨. ಇನ್ನು ಈತನ ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕಿನ ರಶ್ಮಿಗಳಿವೆಯಲ್ಲ,
ಅವೇ ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮದ ಮಧುನಾಡಿಗಳು ; ಸಾಮಗಳೇ ಮಧು
ವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ (ಭ್ರಮರ)ಗಳು ; ಸಾಮವೇದವೇ ಹೂವು. ಆ
ಅಪ್ಪೇ ಅಮೃತವು. ಆ ಈ ಸಾಮಗಳು ಈ ಸಾಮವೇದವನ್ನು ಅಭಿ
ತಪಿಸಿದವು. (ಹಾಗೆ) ಅಭಿತಪ್ತವಾದ ಆ (ಸಾಮವೇದದಿಂದ)
ಯಶಸ್ಸು, ತೇಜವು, ಇಂದ್ರಿಯವು, ವೀರ್ಯವು, ಅನ್ನಾದ್ಯವು- ಎಂಬ
ರಸವು ಉಂಟಾಯಿತು.

ಸಾಮಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ರಸ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೦೬. ಅಥ ಯೇಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೋ ರಶ್ಮಯಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಇನ್ನು ಈತನ ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕಿನ ರಶ್ಮಿಗಳಿವೆಯಲ್ಲ ’ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ
(ಗ್ರಂಥವು ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದ್ವ್ಯಕ್ತರತ್ತದಾದಿತ್ಯಮಭಿತೋಽಶ್ರಯತ್ತದ್ವಾ ಏತದ್ಯತೇತದಾ
ದಿತ್ಯಸ್ಯ ಕೃಷ್ಣಗ್ಂ ರೂಪಮ್ || ೩ ||

೩. ಅದು ಹೊರಟುಹೋಯಿತು. ಅದು ಆದಿತ್ಯನನ್ನು
ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಆದಿತ್ಯನ ಕರಿಯ ರೂಪವಿದೆ
ಯಲ್ಲ, ಇದೇ ಅದು.

ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಮೂರನೆಯ ಅವ್ಯುತ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೦೭. ತಥಾ ಸಾಮ್ನಾಂ ಮಧು ಏತತ್ ಆದಿತ್ಯಸ್ಯ ಕೃಷ್ಣಂ ರೂಪಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಯೇ ಸಾಮಗಳ ಮಧುವು ಈ ಆದಿತ್ಯನ ಕರಿಯ ರೂಪವು

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ಆದಿತ್ಯೋಪಾಸನೆ)

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅವ್ಯುತದ ಉತ್ಪತ್ತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯೇಸ್ಯೋದಇಷ್ಟೋ ರಶ್ಮಯಸ್ತಾ ಏವಾಸ್ಯೋದೀಚ್ಯೋ
ಮಧುನಾಡ್ಯೋಽಥರ್ವಾಜ್ಞಿರಸ ಏವ ಮಧುಕೃತ ಇತಿಹಾಸ
ಪುರಾಣಂ ಪುಷ್ಪಂ ತಾ ಅವ್ಯುತಾ ಆಸಃ || ೧ ||

ಶೇ ನಾ ಏತೇಽಥರ್ವಾಜ್ಞಿರಸ ಏತದಿತಿಹಾಸಪುರಾಣಮುಭ್ಯ
ತಪಗ್ಂಸ್ತಸ್ಯಾಭಿತಪ್ತಸ್ಯ ಯಶಸ್ತೇಜ ಇಂದ್ರಿಯಂ ವೀರ್ಯ
ಮನ್ನಾದ್ಯಗ್ಂ ರಸೋಽಜಾಯತ || ೨ ||

೧-೨. ಇನ್ನು ಈತನ ಉತ್ತರರಶ್ಮಿಗಳಿವೆಯಲ್ಲ, ಅವೇ ಇದರ ಉತ್ತರಮಧುನಾಡಿಗಳು ; ಅಧರ್ವಾಂಗಿರಸ್ಸುಗಳೇ ಮಧುವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ (ಭ್ರಮರ)ಗಳು ; ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣವು ಹೂವು ; ಆ ಅಷ್ಟೇ ಅಮೃತವು. ಆ ಈ ಅಧರ್ವಾಂಗಿರಸಗಳು ಈ ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣವನ್ನು ಅಭಿತಪಿಸಿದವು. (ಹಾಗೆ) ಅಭಿತಪ್ತವಾದ (ಅದರಿಂದ) ಯಶಸ್ಸು, ತೇಜವು, ಇಂದ್ರಿಯ, ನೀರ್ಯ, ಅನ್ನಾದ್ಯ- ಎಂಬ ರಸವು ಉಂಟಾಯಿತು.

ಅಧರ್ವಾಬ್ಧಿರಸ್ಸುಗಳಿಂದಾಗುವ ರಸ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೦೮ 'ಅಧ ಯೇಸ್ಯ ಉದಜ್ಞೋ ರಶ್ಮಯಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ । ಅಧರ್ವಾಬ್ಧಿರಸಃ ಅಧರ್ವಣಾ ಅಬ್ಧಿರಸಾ ಚ ದೃಷ್ಟಾ ಮನ್ತ್ರಾ ಅಧರ್ವಾಬ್ಧಿರಸಃ ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯುಕ್ತಾಃ ಮಧುಕೃತಃ । ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಂ ಪುಷ್ಪಮ್ ತಯೋಶ್ಚ ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಯೋಃ ಅಶ್ವಮೇಧೇ ಪಾರಿಪ್ಲವಾಸು ರಾತ್ರಿಷು ಕರ್ಮಾಬ್ಧಿತ್ವೇನ ವಿನಿಯೋಗಃ (ವ್ರ) ಸಿದ್ಧಃ ॥

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

'ಇನ್ನು ಈತನ ಉತ್ತರರಶ್ಮಿಗಳಿವೆಯಲ್ಲ' ಎಂಬಿದೇ ಮುಂತಾದದ್ದು (ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ) ಸಮಾನ(ವಾಗಿದೆ).

ಅಧರ್ವಾಂಗಿರಸ್ಸುಗಳು ಎಂದರೆ ಅಧರ್ವ, ಮತ್ತು ಅಂಗಿರಸ್ಸು- ಇವರು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಮಂತ್ರಗಳು ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ (ಆ ಮಂತ್ರಗಳೇ) ಮಧುವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ (ತುಂಬಿಗಳು). ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣವು ಪುಷ್ಪವು ಆ ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಅಶ್ವಮೇಧದಲ್ಲಿ ಪಾರಿಪ್ಲವದ ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾಂಗವಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸುವುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ

(ಉಪಸಂಪತ್ತು)

ತದ್ವ್ಯಕ್ತರತ್ತದಾದಿತ್ಯನುಭಿತೋಃಶ್ರಯತ್ತದ್ವ್ಯಾ ಏತದ್ಯದೇತ
ದಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಪರಂ ಕೃಷ್ಣಂ ರೂಪಮ್ ॥ ೩ ॥

1. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗವು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

2. ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗದಲ್ಲಿ ಪುತ್ರಸೂತ್ಯಸಹಿತನಾದ ರಾಜನಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕಾದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಪಾರಿಪ್ಲವವೆನ್ನುವರು. ಸೂ. ಭಾ. ೩ ೪-೨೩ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೬೬) ನೋಡಿ

೩. ಅದು ಹೊರಟುಹೋಯಿತು. ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಆದಿತ್ಯನ ಪರಕೃಷ್ಣ ರೂಪವಿದೆಯಲ್ಲ, ಇದೇ ಅದು.

ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅವೃತ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೦೯. ಮಧು ತದಾಧಿತ್ಯಸ್ಯ ಪರಂ ಕೃಷ್ಣಂ ರೂಪಮ್ | ಅತಿಶಯೇನ ಕೃಷ್ಣಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಇಲ್ಲಿ) ಮಧು (ಯಾವದಂದರೆ) ಈ ಆದಿತ್ಯನ ಪರಕೃಷ್ಣ ರೂಪವು, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಪ್ಪಾಗಿರುವ ರೂಪವಿದೆಯಲ್ಲ (ಅದು) ಎಂದರ್ಥ.

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಐದನೆಯ ಖಂಡ

(ಆದಿತ್ಯೋಪಾಸನೆ)

ಐದನೆಯ ಅವೃತದ ಉತ್ಪತ್ತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯೇಸ್ಯೋರ್ಧ್ವಾ ರಶ್ಮಯಸ್ತಾ ಏವಾಸ್ಯೋರ್ಧ್ವಾ ಮಧು ನಾಡ್ಯೋ ಗುಹ್ಯಾ ಏವಾದೇಶಾ ಮಧುಕೃತೋ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಪುಷ್ಪಂ ತಾ ಅವೃತಾ ಆಪಃ || ೧ ||

ತೇ ನಾ ಏತೇ ಗುಹ್ಯಾ ಆದೇಶಾ ಏತದ್ಬ್ರಹ್ಮಾಭ್ಯತಪಗ್ಂ ಸ್ತಸ್ಯಾಭಿತಸ್ತಸ್ಯ ಯಶಸ್ತೇಜ ಇಂದ್ರಿಯಂ ವೀರ್ಯಮನ್ನಾ ದ್ಯಗ್ಂ ರಸೋಽಜಾಯತ || ೨ ||

೧-೨. ಇನ್ನು ಈತನ ಮೇಲುಗಡೆಯ ರಶ್ಮಿಗಳಿರುವವಲ್ಲ, ಅವೇ ಮೇಲಿನ ಮಧುನಾಡಿಗಳು ; ಗುಹ್ಯಾದೇಶಗಳೇ ಮಧುವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ (ಭ್ರಮರ)ಗಳು ; ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಪುಷ್ಪವು, ಆ ಅಪ್ಪೇ

ಅಮೃತವು. ಆ ಈ ಗುಹ್ಯಾದೇಶಗಳು ಈ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅಭಿತಪಿಸಿದವು. (ಹಾಗೆ) ಅಭಿತವ್ತವಾದ ಆ (ಬ್ರಹ್ಮ)ದಿಂದ ಯಶಸ್ಸು, ತೇಜ, ಇಂದ್ರಿಯ, ವೀರ್ಯ, ಅನ್ನಾದ್ಯ- ಎಂಬ ರಸವು ಉಂಟಾಯಿತು.

ಗುಹ್ಯಾದೇಶಗಳಿಂದಾದ ರಸ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೧೦. ಅಥ ಯೇಸ್ಯ ಉರ್ಧ್ವಾ ರಶ್ಮಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ | ಗುಹ್ಯಾ ಗೋಪ್ಯಾ ರಹಸ್ಯಾ ಏನ ಆದೇಶಾಃ ಲೋಕದ್ವಾರೀಯಾದಿವಿಧಯಃ, ಉಪಾಸನಾನಿ ಚ ಕರ್ಮಾಭಿವಿಷಯಾಣಿ ಮಧುಕೃತಃ | ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಶಬ್ದಾಧಿ ಕಾರಾತ್ ಪ್ರಣವಾಖ್ಯಂ ಪುಷ್ಪಮ್ | ಸಮಾನಮನ್ಯತ್ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

‘ಇನ್ನು ಈತನ ಮೇಲುಗಡೆಯಿರುವ ರಶ್ಮಿಗಳಿರುವವಲ್ಲ’ ಎಂಬುದೇ ಮುಂತಾದದ್ದು (ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ) ಸಮಾನ(ವಾಗಿದೆ) ಗುಹ್ಯವಾದ, ಎಂದರೆ ಗೋಪ್ಯವಾಗಿರುವ, ಗುಟ್ಟಾಗಿರುವ ಆದೇಶಗಳೇ, ಎಂದರೆ ಲೋಕದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುವವೇ ಮುಂತಾದ ವಿಧಿಗಳು¹ ಕರ್ಮಾಂಗವಿಷಯವಾದ ಉಪಾಸನ ಗಳೂ² (ಇಲ್ಲಿ) ಮಧುವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ (ತುಂಬಿಗಳು). ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಎಂದರೆ (ಇದು) ಶಬ್ದದ ಪ್ರಕರಣವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಪ್ರಣವೆಂಬ (ಬ್ರಹ್ಮವೇ) ಹೂವು. ಮಿಕ್ಕದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಸಮಾನವು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದ್ವ್ಯಕ್ತರತ್ತದಾದಿತ್ಯನುಭಿತೋಶ್ರಯತ್ತದ್ವಾ ಏತದ್ಯದೇಶ
ದಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಮಧ್ಯೇ ಕ್ಷೋಭತ ಇವ || ೩ ||

೩. ಅದು ಹೊರಟುಹೋಯಿತು. ಅದು ಅದಿತ್ಯನನ್ನು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಅದಿತ್ಯನ ನಡುವೆ ಹರಿದಾಡುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವವಲ್ಲ, ಇದೇ ಅದು.

1. ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ೨೪ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ರಹಸ್ಯಗಳು.

2. ಇದುವರೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿಷಯವಾದ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ, ಅವೆಲ್ಲ ಗುಹ್ಯಾದೇಶಗಳೇ.

ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಐದನೆಯ ಅವ್ಯುತ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೧೧. ಮಧು ಏತತ್ ಆದಿತ್ಯಸ್ಯ ಮಧ್ಯೇ ಹೋಭತ ಇವ ಸಮಾಹಿತ ದೃಷ್ಟೇದ್ರೃಶ್ಯತೇ ಸಂಚಲತೀವ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆದಿತ್ಯನ ನಡುವೆ ಹರಿದಾಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನೆಟ್ಟ ದೃಷ್ಟಿಯವನಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ಇದೇ (ಆ) ಮಧು

ಅವ್ಯುತಗಳ ಸ್ತುತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತೇ ನಾ ಏತೇ ರಸಾನಾಗ್ಂ ರಸಾ ವೇದಾ ಹಿ ರಸಾಸ್ತೇಷಾಮೇತೇ
ರಸಾಸ್ತಾನಿ ನಾ ಏತಾನ್ಯನ್ಯತಾನಾಮವ್ಯುತಾನಿ ವೇದಾ ಹ್ಯನ್ಯ
ತಾಸ್ತೇಷಾಮೇತಾನ್ಯನ್ಯತಾನಿ || ೪ ||

೪. ಆ ಇವು ರಸಗಳ ರಸಗಳು. ವೇದಗಳು ರಸಗಳಷ್ಟೆ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಇವು ರಸಗಳು ಆ ಇವು ಅವ್ಯುತಗಳ ಅವ್ಯುತಗಳು. ವೇದಗಳು ಅವ್ಯುತಗಳಷ್ಟೆ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಇವು ಅವ್ಯುತಗಳು.

ರೋಹಿತಾದಿಗಳ ಸ್ತುತಿಯ ದ್ವಾರದಿಂದ ಕರ್ಮಸ್ತುತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೧೨ ತೇ ನಾ ಏತೇ ಯಥೋಕ್ತಾ ರೋಹಿತಾದಿರೂಪವಿಶೇಷಾಃ ರಸಾನಾಂ ರಸಾಃ | ಕೇಷಾಂ ರಸಾನಾಮಿತಿ ? ಆಹ | ವೇದಾ ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ಲೋಕನಿಷ್ಪನ್ನತ್ವಾತ್ ಸಾರಾಃ ಇತಿ ರಸಾಃ | ತೇಷಾಂ ರಸಾನಾಂ ಕರ್ಮಭಾವಮಾಪನ್ನಾನಾಮಪಿ ಏತೇ ರೋಹಿತಾದಿವಿಶೇಷಾಃ ರಸಾಃ | ಅತ್ಯಂತಸಾರಭೂತಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಥಾ ಅವ್ಯುತಾನಾಮ್ ಅವ್ಯುತಾನಿ | ವೇದಾ ಹಿ ಅವ್ಯುತಾಃ ನಿತ್ಯತ್ವಾತ್ | ತೇಷಾಮ್ ಏತಾನಿ ರೋಹಿತಾದೀನಿ ರೂಪಾಣಿ ಅವ್ಯುತಾನಿ | ರಸಾನಾಂ ರಸಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಕರ್ಮಸ್ತುತಿರೇಷಾ | ಯಸ್ಯೈವಂವಿಶಿಷ್ಟಾನಿ ಅವ್ಯುತಾನಿ ಫಲಮಿತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ ರೋಹಿತಾದಿರೂಪವಿಶೇಷಗಳು ರಸಗಳ ರಸಗಳು. ಯಾವ ರಸಗಳ (ರಸ)ಗಳು? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. (ಹಿ = ಯಸ್ಮಾತ್) ವೇದಗಳು

ಲೋಕಗಳಿಂದ ಹೊರಟಿರುವದರಿಂದ^೧ (ಅವುಗಳ) ಸಾರವಾಗಿರುತ್ತವೆಯಾಗಿ ರಸಗಳು ಕರ್ಮಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ^೨ ಆ ರಸಗಳಿಗೂ ಈ ಕೆಂಪು(ರೂಪ)ವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳು ರಸಗಳು. ಅತ್ಯಂತಸಾರಭೂತವಾದವುಗಳು ಎಂದರ್ಥ ಮತ್ತು ಅಮೃತಗಳ ಅಮೃತಗಳು ವೇದಗಳು ನಿತ್ಯವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅಮೃತಗಳಷ್ಟೆ ? ಅವುಗಳಿಗೂ ಈ ಕೆಂಪು ಮುಂತಾದ ರೂಪವಿಶೇಷಗಳು ಅಮೃತಗಳು.

‘ರಸಗಳಿಗೂ ರಸಗಳು’ - ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಇಂಥ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅಮೃತ ಫಲಗಳಿವೆ ಎಂದು - ಕರ್ಮವನ್ನು ಸ್ತುತಿಗೈದಿರುವದಿದು

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ಆರನೆಯ ಖಂಡ

(ಅದಿತೈಶಾಸನ)

ವಸುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಥಮಾಮೃತದಿಂದ ತೃಪ್ತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದ್ಯತ್ಪ್ರಥಮಾಮೃತಂ ತದ್ವಸವ ಉಪಜೀವಂತ್ಯಗ್ನಿನಾ ಮುಖೇನ
ನ ವೈ ದೇನಾ ಅಶ್ನಂತಿ ನ ಪಿಬಂತ್ಯೇತದೇನಾಮೃತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ
ತೃಪ್ಯಂತಿ || ೧ ||

೧. ಅವುಗಳೊಳಗೆ ಒಂದನೆಯ ಅಮೃತವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದನ್ನು ವಸುಗಳು ಅಗ್ನಿಮುಖರಾಗಿ ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ದೇವತೆಗಳು ಉಣ್ಣುವದಿಲ್ಲ, ಕುಡಿಯುವದಿಲ್ಲ ; ಈ ಅಮೃತವನ್ನೇ ಕಂಡು ತೃಪ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ.

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೧೩. ತತ್ ತತ್ರ ಯತ್ ಪ್ರಥಮಾಮೃತಂ ರೋಷಿತರೂಪಲಕ್ಷಣಮ್, ತದ್ ವಸವಃ ಪ್ರಾತಃಸವನೇಶಾನಾಃ ಉಪಜೀವಂತಿ ಅಗ್ನಿನಾ ಮುಖೇನ ಅಗ್ನಿನಾ ಪ್ರಧಾನಭೂತೇನ | ಅಗ್ನಿಪ್ರಧಾನಾಃ ಸಂತ ಉಪಜೀವಂತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | “ಅನ್ನಾದ್ಯಂ

1 ೨-೨೩-೨ ರಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

2. ಕರ್ಮಾಂಗಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಎಂದರ್ಥ. ಕರ್ಮಾಂಗಭಾವಮಾಪನ್ನಾನಾಮ್ ಎಂದೇ ಮೂಲಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿತ್ತೋ ಏನೋ.

ರಸೋಜಾಯತ" (೩-೨-೩ .) ಇತಿ ವಚನಾತ್ ಕಬಲಗ್ರಾಹಮ್ ಅಶ್ನಂತಿ
 ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ । ತತ್ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧತೇ ನ ವೈ ದೇವಾಃ ಅಶ್ನಂತಿ ನ ಪಿಬಂತೀತಿ ಕಥಂ
 ತರ್ಹಿ ಉಪಜೀವಂತೀತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ । ಏತದೇವ ಹಿ ಯಥೋಕ್ತಮ್ ಅಮೃತಂ
 ರೋಹಿತಂ ರೂಪಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಉಪಲಭ್ಯ ಸರ್ವಕರಣೈಃ ಅನುಭೂಯ ತೃಪ್ಯಂತಿ ।
 ದೃಶೇಃ ಸರ್ವಕರಣದ್ವಾರೋಪಲಬ್ಧ್ಯರ್ಥತ್ವಾತ್ । ನನು ರೋಹಿತಂ ರೂಪಂ
 ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ಕಥಮ್ ಅನ್ಯೇಂದ್ರಿಯವಿಷಯತ್ವಂ ರೂಪಸ್ಯೇತಿ ? ನ
 ಯಶಚಿದೀನಾಂ ಶ್ರೋತ್ರಾದಿಗಮ್ಯತ್ವಾತ್ । ಶ್ರೋತ್ರಗ್ರಾಹ್ಯಂ ಯಶಃ । ತೇಜೋ
 ರೂಪಂ ಚಾಕ್ಷುಷಮ್ । ಇಂದ್ರಿಯಂ ವಿಷಯಗ್ರಹಣಕಾರ್ಯಾನುಮೇಯಂ
 ಕರಣಸಾಮರ್ಥ್ಯಮ್ । ವೀರ್ಯಂ ಬಲಂ ದೇಹಗತ ಉತ್ಸಾಹಃ ಪ್ರಾಣವತ್ತಾ ।
 ಅನ್ನಾದ್ಯಂ ಪ್ರತ್ಯಹಮ್ ಉಪಜೀವ್ಯಮಾನಂ ರರೀರಸ್ಥಿತಿಕರಂ ಯದ್ ಭವತಿ ।
 ರಸೋ ಹಿ ಏವಮಾತ್ಮಕಃ ಸರ್ವಃ । ಯಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೃಪ್ಯಂತಿ ಸರ್ವೇ । ದೇವಾ
 ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೃಪ್ಯಂತಿ ಇತಿ ಏತತ್ಸರ್ವಂ ಸ್ವಕರಣೈರನುಭೂಯ ತೃಪ್ಯಂತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।
 ಆದಿತ್ಯಸಂಪ್ರಯಾಃ ಸನ್ಮೋ ವೈಗನ್ಧ್ಯಾದಿದೇಹಕರಣದೋಷರಹಿತಾರ್ಜ್ವ ॥

(೪೦ಷ್ಠಾರ್ಥ)

(ತತ್-ತತ್ರ) ಆವುಗಳೊಳಗೆ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳ ಒಂದನೆಯ
 ಅವೃತವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದನ್ನು ವ್ರಾತಃಸವನಕ್ಕೆ ಒಡೆಯರಾದ ವಸುಗಳು ಉಪಜೀವಿಸಿ
 ಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ, ಅಗ್ನಿಮುಖರಾಗಿ ಎಂದರೆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ
 ಕೊಂಡು, ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಮುಂದಾಳಾಗಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ಉಪಜೀವಿಸುತ್ತಾರೆ
 ಎಂದರ್ಥ

‘ಅನ್ನಾದ್ಯವೆಂಬ ರಸವು ಉಂಟಾಯಿತು’ (೩-೨-೩) ಎಂದು ಹೇಳಿರು
 ವದಿಂದ ತುತ್ತಮಾಡಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಊಟಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದಾಯಿತಷ್ಟೆ,
 ಅದನ್ನು- ದೇವತೆಗಳು ಉಪ್ಪಾದಮಾ ಇಲ್ಲ, ಕುಡಿಯುವದೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು-
 (ಶ್ರುತಿಯು) ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತದೆ ಹಾಗಾದರೆ (ಅವರು) ಮತ್ತೆ ಹೇಗೆ (ಅದನ್ನು)
 ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ
 ಕೆಂಪುಬಣ್ಣವೆಂಬ ಈ ಅವೃತವನ್ನೇ ಕಂಡು, ಸರ್ವಕರಣಗಳಿಂದಲೂ ಅನುಭವಿಸಿ,
 ತೃಪ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ (ಎಂದರ್ಥ) ಏಕೆಂದರೆ ದೃಶ್ (ನೋಡು ಎಂಬ ಧಾತುವಿಗೆ)
 ಎಲ್ಲಾ ಕರಣಗಳ ಮೂಲಕವೂ ಅನುಭವಿಸುವದು ಎಂದೇ ಅರ್ಥ.

(ಅಕ್ಷೇಪ):- ‘ರೋಹಿತರೂಪವನ್ನು ಕಂಡು’ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ
 ರೂಪವು ಮಿಕ್ಕ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ಹೇಗೆ ವಿಷಯ(ವಾದೀತು) ?

(ಪರಿಹಾರ):- ಹಾಗಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಯಶಸ್ವೀ ಮುಂತಾದ ಶ್ರೋತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕವಾಗಿದೆ. ಯಶಸ್ಸು ಶ್ರೋತ್ರದಿಂದ ಗ್ರಹಿಸತಕ್ಕದ್ದು ; ತೇಜಸ್ವೀಬ ರೂಪವು ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದು ಇಂದ್ರಿಯವೆಂಬುದು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವದೆಂಬ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಅನುಮೇಯಿಸಿ (ಅರಿತುಕೊಳ್ಳ)ಬೇಕಾಗಿರುವ ಕರಣಸಾಮರ್ಥ್ಯವು, ವೀರ್ಯವೆಂಬುದು ಬಲವು, ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ಸಾಹವು, ವ್ರಾಣವುಳ್ಳವನಾಗಿರುವುದು, ಅನ್ನಾದ್ಯವೆಂಬುದು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ತಿಂದು ಜೀವಿಸಿದರೆ ಶರೀರವು ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದಲ್ಲ, (ಅದು) ಈ ಎಲ್ಲಾ ರೂಪದಿಂದಲೂ ಇರುವದೇ ರಸವು, ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಎಲ್ಲಾ (ದೇವತೆಗಳೂ) ತೃಪ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ (ಆದ್ದರಿಂದ) 'ದೇವತೆಗಳು ಕಂಡು ತೃಪ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ' ಎಂದರೆ ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಕರಣಗಳಿಂದ ಅನುಭವಿಸಿ ತೃಪ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥ, ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡವರಾಗಿ ದುರ್ಗಂಧವೇ ಮುಂತಾದ ದೇಹಕರಣಗಳ ಮೋಷಗಳೂ ಇಲ್ಲದವರಾಗಿ (ಇದನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ತೃಪ್ತರಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂದರ್ಥ) ¹

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತ ಏತದೇವ ರೂಪಮಭಿಸಂವಿಶನ್ತ್ಯೇತಸ್ಮಾದ್ರೂಪಾದುದ್ಯನ್ತಿ ||

೨. ಅವರು ಈ ರೂಪವನ್ನೇ ಅಭಿಸಂವೇಶನಮಾಡುತ್ತಾರೆ, ಈ ರೂಪದಿಂದಲೇ ಮೇಲಕ್ಕೇಳುತ್ತಾರೆ.

ವಸುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾತಃಸವನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಭೋಗ

(೩೩೩)

೨೪೪. ಕಿಂ ತೇ ನಿರುದ್ಯಮಾ ಅಮೃತಮ್ ಉಪಜೀವನ್ತಿ ? ನ | ಕಥಂ ತರ್ಹಿ, ಏತದೇವ ರೂಪಮ್ ಅಭಿಲಕ್ಷ್ಯ ಅಧುನಾ ಭೋಗಾವಸರೋ ನಾಸ್ಮಾಕಮ್ ಇತಿ ಬುದ್ಧ್ವಾ ಅಭಿಸಂವಿಶನ್ತಿ ಉದಾಸತೇ | ಯದಾ ಚೈತಸ್ಯ ಅಮೃತಸ್ಯ ಭೋಗಾವಸರೋ ಭವೇತ್ ತದಾ ಏತಸ್ಮಾತ್ (ರೂಪಾತ್) ಅಮೃತಾತ್ | ಅಮೃತಭೋಗನಿಮಿತ್ತಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಏತಸ್ಮಾತ್ ರೂಪಾತ್ ಉದ್ಯನ್ತಿ

1. ತಿಂದುಕೊಂಡುಕೊಂಡು ಜೀವವುಗಳಿಗೆ ದೇಹಕರಣಗಳ ದುರ್ವಾಸನೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಮೋಷಗಳಿರುವಂತೆ ವಸ್ತಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ.

2. ಚಶಬ್ದವಿರುವ ಪಾರವೇ ವಾಶಬ್ದಯುಕ್ತಪಾತಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲು.

3. ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

ಉತ್ಸಾಹವನ್ನೋ ಭವನ್ನಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ನ ಹಿ ಅನುತ್ಸಾಹವತಾಮ್ ಅನನುಶಿಷ್ಠ ತಾಮ್ ಅಲಸಾನಾಂ ಭೋಗಪ್ರಾಪ್ತಿಃ ಲೋಕೇ ದೃಷ್ಟಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅವರು (ಯಾವ) ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಅಮೃತವನ್ನು ಉಪಜೀವಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೇನು? ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲ ಮತ್ತೆ ಹೇಗೆಂದರೆ, ಇದೇ ರೂಪವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟು, ಈಗ ನಮಗೆ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಕಾಲವಲ್ಲವೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡು¹ ಅಭಿಸಂವೇಶನಮಾಡುವರು, ಉದಾಸೀನರಾಗುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಯಾವಾಗ ಈ ಅಮೃತದ ಭೋಗದ ಕಾಲವು ಆಗುವದೋ, ಆಗ ಈ (ರೂಪದಿಂದ) ಅಮೃತದಿಂದ, (ಈ) ಅಮೃತಭೋಗದ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಎಂದರ್ಥ.² ಈ ರೂಪ(ನಿಮಿತ್ತ)ದಿಂದ³ ಮೇಲಕ್ಕೇಳುತ್ತಾರೆ, ಉತ್ಸಾಹವಂತರಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥ. ಉತ್ಸಾಹವಿಲ್ಲದವ ರಿಗೆ, (ಏನೂ) ಮಾಡದೆ ಅಲಸರಾಗಿ ಇರುವವರಿಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಭೋಗವು ಪ್ರಾಪ್ತ ವಾಗುವದು ಕಂಡಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ⁴ ?

ಪ್ರಥಮಾನ್ಯತೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಏತದೇವಮನ್ಯತಂ ವೇದ ವಸೂನಾನು(ನ್ಯೇಕೋ
ಭೂತ್ವಾಗ್ನಿ ನೈವ ಮುಖೇನೈತದೇವಾನಮ್ನತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೈಷ್ಯತಿ
ಸ ಏತದೇವ ರೂಪಮಭಿಸಂವಿಶತ್ಕೇತಸ್ಮಾದ್ ರೂಪಾ
ದುದೇತಿ || ೩ ||

೩. ಯಾವನು ಈ ಅಮೃತವನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ, ಅವನು ವಸುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದಾಗಿ ಅಗ್ನಿಮುಖನಾಗಿಯೇ

1. ಅಭಿಸಂವಿಶನ್ತಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಫಿ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗದ ಬಲದಿಂದ, ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಸವನದಕಾಲವು ಬರುವವರೆಗೂ ಸುಮ್ಮನಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂಬರ್ಥವು ಹೊರಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

2 ಇಲ್ಲಿ 'ಅಮೃತಾತ್ ಅಮೃತಭೋಗನಿಮಿತ್ತಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |' ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಇರುವದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅಮೃತವೆಂಬ ಮಾತಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿದೆ ಎಂತ ತೋರುತ್ತದೆ, ಆದರೆ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ರೂಪಾತ್ ಎಂದೇ ಇದೆ, ಅಮೃತಾತ್ ಎಂದಿಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಏತಸ್ಮಾತ್ ರೂಪಾತ್ ಅಮೃತಾತ್ ಎಂದು ಮೂಲಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಮಾವಿಭಕ್ತಿಯು ನಿಮಿತ್ತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ ಎಂದು ಸೂಚಿಸುವದಕ್ಕೇ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಭಾಷ್ಯವು ಬಂದಿದೆ ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿದರೆ ಸಮಂಜಸವಾಗುತ್ತದೆ.

3. ಇದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿದ್ದರ ಅನುವಾದಮಾತ್ರ.

4. ಈ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದಲೂ ಅವರು ಆಗ ಉತ್ಸಾಹವಂತರಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ, ಅದು ಶ್ರುತ್ಯನುಕೂಲವೂ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

ಇದೇ ಅಮೃತವನ್ನು ಕಂಡು ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಇದೇ ರೂಪವನ್ನು ಅಭಿಸಂವೇಶನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ರೂಪದಿಂದಲೇ ಮೇಲಕ್ಕೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಉಪಾಸನಾಪ್ರಕಾರವೂ ಫಲವೂ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೧೫. ಸ ಯಃ ಕಶ್ಚಿತ್ ಏತದೇವಂ ಯಥೋದಿತಮ್ ಋಜ್ಞಾಧುಕರತಾಪ ರಸಸಂಕ್ಷರಣಮ್ ಋಗ್ವೇದವಿಹಿತಕರ್ಮಪುಷ್ಪಾತ್ ತಸ್ಯ ಚ ಆದಿತ್ಯಸಂಶ್ರಯಣಂ ರೋಹಿತರೂಪತ್ವಂ ಚ ಅಮೃತಸ್ಯ ಪ್ರಾಚೇದಿಗ್ಗತರಶ್ಮಿನಾಡೀಸಂಸ್ಥಿತಾಂ ವಸುದೇವ ಭೋಗ್ಯತಾಂ ತದ್ವಿದಶ್ಚ ವಸುಭಿಃ ಸಹೈಕತಾಂ ಗತ್ವಾ ಅಗ್ನಿನಾ ಮುಖೇನ ಉಪ ಜೀವನಂ ದರ್ಶನಮಾತ್ರೇಣ ತೃಪ್ತಿಂ ಚ ಸ್ವಭೋಗಾವಸರೇ ಉದ್ಯಮನಂ ತತ್ಕಾಲಾ ಪಾಯೇ ಚ ಸಂವೇಶನಂ ವೇದ, ಸೋಽಪಿ ವಸುವತ್ ಸರ್ವಂ ತಥೈವ ಅನುಭವತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವನು ಹೀಗೆ ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಈ ಅಮೃತವನ್ನು—ಋಕ್ಕು ಗಳೆಂಬ ತುಂಬಿಗಳು ತಾಪಮಾಡುವದು, ಋಗ್ವೇದವಿಹಿತವಾದ ಕರ್ಮವೆಂಬ ಹೊವಿನಿಂದ ರಸವು ಜಿನುಗುವದು, ಅದು ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದು ಕೆಂಪುರೂಪದ್ದಾಗಿರುವದು, (ಆ) ಅಮೃತವು ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ರಶ್ಮಿಗಳೆಂಬ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿರುವದು, ವಸುಗಳೆಂಬ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಭೋಗ್ಯವಾಗಿರುವದು, ಅದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡ (ಉಪಾಸಕನು) ವಸುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಅಗ್ನಿಮುಖವಾಗಿ (ಅಮೃತ ವನ್ನು) ಉಪಜೀವಿಸುವದು, (ಅದನ್ನು) ನೋಡಿದಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ತೃಪ್ತಿಯಾಗು ವದು, ತನ್ನ ಭೋಗದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಉತ್ಸಾಹಶೀಲನಾಗುವದು, ಆ ಕಾಲವು ಆಗಿ ಹೋಗಲು ಸುಮ್ಮನಾಗುವದು—(ಎಂಬಿದೆಲ್ಲವನ್ನೂ) ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನೂ ವಸುಗಳಂತೆ (ಈ) ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹಾಗೆಯೇ^೧ ಅನುಭವಿಸುವನು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯಾವದಾದಿತ್ಯಃ ಪುರಸ್ತಾದುದೇತಾ ಪಶ್ಚಾದಸ್ತನೇತಾ ವಸೂನಾಮೇವ ತಾವದಾಧಿಪತ್ಯಗ್ಂ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯಂ ಪರ್ಯೇತಾ ||

೪. ಅವನು, ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆದಿತ್ಯನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತಿರುವನೋ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುತ್ತಿರುವನೋ, ಅಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ವಸುಗಳ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನೇ, ಸ್ವಾರಾಜ್ಯವನ್ನೇ ಪಡೆಯುವನು.

1. ಈ ಭಾಷ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ, ವಸುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವಂತೆಯೇ.

ವಸುಸಾಯುಜ್ಯದ ಕಾಲಪರಿಮಾಣ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೧೬. ಕಿಯಂತಂ ಕಾಲಂ ವಿದ್ವಾನ್ ತದಮೃತಮ್ ಉಪಜೀವತೀತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ | ಸ ವಿದ್ವಾನ್ ಯಾನದಾದಿತ್ಯಃ ಪುರಸ್ತಾತ್ ಪ್ರಾಚ್ಯಾಂ ದಿಶಿ ಉದೇತಾ ಪಶ್ಚಾತ್ ಪ್ರತಿಚ್ಯಾಂ ಅಸ್ತಮೇತಾ ತಾವದ್ ವಸೂನಾಂ ಭೋಗಕಾಲಃ | ತಾವಂತಮೇವ ಕಾಲಂ ವಸೂನಾಮ್ ಆಧಿಪತ್ಯಂ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯಂ ಪರ್ಯೇತಾ ಪರಿತೋ ಗನ್ತಾ ಭವತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ನ ಯಥಾ ಚಂದ್ರಮಣ್ಣಲಸ್ಥಃ ಕೇವಲ ಕರ್ಮಿ ಪರತನ್ಮ್ರೇ ದೇವಾನಾಮ್ ಅನ್ಯ ಭೂತಃ, ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ಅಯಮ್ ಆಧಿಪತ್ಯಂ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯಂ ಸ್ವರಾಡ್ಭವಂ ಚ ಅಧಿಗಚ್ಛತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಅಮೃತಕಾಲವನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಯು, ಎಷ್ಟುಕಾಲದವರೆಗೆ ಉಪಜೀವಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ ?- ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆ ಜ್ಞಾನಿಯು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆದಿತ್ಯನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತಿರುವನೋ (ಪಶ್ಚಾತ್ = ಪ್ರತಿಚ್ಯಾಮ್) ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುತ್ತಿರುವನೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ವಸುಗಳಿಗೆ ಭೋಗಕಾಲವು¹, ಅಷ್ಟು ಕಾಲದವರೆಗೂ ವಸುಗಳ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನೂ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಪಡೆಯುವನು, (ಪರ್ಯೇತಾ =) ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯಿಂದಲೂ ಪಡೆಯುವವನಾಗಿರುವನು ಎಂದರ್ಥ.

ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಕೇವಲ ಕರ್ಮಿಯು ಹೇಗೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅನ್ನ ವಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು² ಪರತಂತ್ರನಾಗಿರುವನೋ ಹಾಗಲ್ಲ, ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಇವನು ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನೂ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಸ್ವಯಂರಾಜನಾಗಿರುವಿಕೆಯನ್ನೂ ಪಡೆದು ಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ.³

1. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಅವರು ಪ್ರಾತಃಸವನಕಾಲದ ಅಮೃತಘೋಗವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವರು.

2. ಭೋಗ್ಯನಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು. ಇವನ್ನು ಮುಂದೆ ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ (೧-೯-೪ ರಲ್ಲಿ) ತಿಳಿಸಲಾಗುವದು.

3. ಉಪಾಸಕರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕುವ ಸಾಯುಜ್ಯವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಸೂ ಭಾ ೪ ೪ ೯ ನ್ನು ನೋಡಿ.

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಏಳನೆಯ ಖಂಡ

(ಆದಿತೋಷಾಸನೆ)

ರುದ್ರನಿಗೆ ದ್ವಿತೀಯಾಮೃತದಿಂದ ತೃಪ್ತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯದ್ ದ್ವಿತೀಯಾಮೃತಂ ತದ್ರುದ್ರಾ ಉಪಜೀವಂತೀ
ಸ್ತೋಣಮುಖೇನ ನ ವೈ ದೇವಾ ಅಶ್ವಂತಿ ನ ಪಿಬಂತ್ಯೇತದೇವಾ
ಮೃತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೃಪ್ಯಂತಿ || ೧ ||

ತ ಏತದೇವ ರೂಪಮಭಿಸಂವಿಶಂತ್ಯೇತಸ್ಮಾದ್ರೂಪಾದುದ್ಯಂತಿ ||

ಸ ಯ ಏತದೇವಾಮೃತಂ ನೇದ ರುದ್ರಾಣಾಮೇವೈಕೋ
ಭೂತ್ವೇಸ್ತೋಣೈವ ಮುಖೇನೈತದೇವಾಮೃತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೃಪ್ಯತಿ
ಸ ಏತದೇವ ರೂಪಮಭಿಸಂವಿಶತೈತಸ್ಮಾದ್ರೂಪಾದುದೇತಿ || ೩ ||

೧. ಇನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಅಮೃತವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದನ್ನು ರುದ್ರರು
ಇಂದ್ರಮುಖರಾಗಿ ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ದೇವತೆಗಳು
ಉಣ್ಣುವದಿಲ್ಲ, ಕುಡಿಯುವದಿಲ್ಲ; ಈ ಅಮೃತವನ್ನೇ ಕಂಡು ತೃಪ್ತ
ರಾಗುತ್ತಾರೆ.

೨. ಅವರು ಈ ರೂಪವನ್ನೇ ಅಭಿಸಂವೇಶನಮಾಡುತ್ತಾರೆ,
ಈ ರೂಪದಿಂದಲೇ ಮೇಲಕ್ಕೇಳುತ್ತಾರೆ.

೩. ಯಾವನು ಈ ಅಮೃತವನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳು
ವನೋ, ಅವನು ರುದ್ರರುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದಾಗಿ ಇಂದ್ರಮುಖನಾಗಿ
ಯೇ ಇದೇ ಅಮೃತವನ್ನು ಕಂಡು ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಇದೇ
ರೂಪವನ್ನು ಅಭಿಸಂವೇಶನಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಈ ರೂಪದಿಂದಲೇ
ಮೇಲಕ್ಕೇಳುತ್ತಾನೆ.

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೧೩. ಅಥ ಯದ್ ದ್ವಿತೀಯಾಮೃತಂ ತದ್ರುದ್ರಾ ಉಪಜೀವಂತಿ-
ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಅಮೃತವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದನ್ನು ರುದ್ರರು ಉಪಜೀವಿಸಿ
ಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ- ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವದು (ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯಾವದಾದಿತ್ಯಃ ಪುರಸ್ತಾದುದೇತಾ ಪಶ್ಚಾದಸ್ತಮೇತಾ
ದ್ವಿಸ್ತಾವದ್ಧಕ್ಷಿಣತ ಉದೇತೋತ್ತರತೋಃಸ್ತಮೇತಾ ರುದ್ರಾ
ಣಾಮೇವ ತಾವದಾಧಿಪತ್ಯಗ್ಂ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯಂ ಪರ್ಯೇತಾ || ೪ ||

೪. ಅವನು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆದಿತ್ಯನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತಿರುವನೋ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುತ್ತಿರುವನೋ ಅದರ ಎರಡರಷ್ಟು ಕಾಲ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮೂಡುವನು, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವನು. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ರುದ್ರರುಗಳ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನೇ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯವನ್ನೇ ಪಡೆಯುವನು.

ರುದ್ರಸಾಯುಜ್ಯದ ಕಾಲಪರಿಮಾಣ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೧೮ ಸ ಯಾವದಾದಿತ್ಯಃ ಪುರಸ್ತಾತ್ ಉದೇತಾ ಪಶ್ಚಾತ್ ಅಸ್ತಮೇತಾ ದ್ವಿಸ್ತಾವತ್ ತತೋ ದ್ವಿಗುಣಂ ಕಾಲಂ ದಕ್ಷಿಣತ ಉದೇತಾ ಉತ್ತರತೋಃಸ್ತಮೇತಾ | ರುದ್ರಾಣಾಂ ತಾವದ್ ಭೋಗಕಾಲಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಸೂರ್ಯನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತಿರುವನೋ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುತ್ತಿರುವನೋ- ಅದರ ಎರಡರಷ್ಟು, ಅದರ ದುಪ್ಪಟ್ಟುಕಾಲದವರೆಗೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮೂಡುವನು, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವನು. ರುದ್ರರುಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಭೋಗಕಾಲ.

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಎಂಟನೆಯ ಖಂಡ

(ಆದಿತೋಪಾಸನೆ)

ಮೂರನೆಯ ಅಮೃತದಿಂದ ಆದಿತ್ಯರಿಗೆ ತೃಪ್ತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯತ್ತೃತೀಯಮಮೃತಂ ತದಾದಿತ್ಯಾ ಉಪಜೀವಂತಿ
ವರುಣೇನ ಮುಖೇನ ನ ವೈ ದೇವಾ ಅಶ್ವಂತಿ ನ ಪಿಬಂತೀ
ತದೇವಾಮೃತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೃಪ್ಯಂತಿ || ೧ ||

ತ ಏತದೇವ ರೂಪಮಭಿಸಂವಿಶನ್ಮೇತಸ್ಮಾದ್ರೂಪಾದುದ್ಯಂತಿ ||
 ಸ ಯ ಏತದೇವಾಮೃತಂ ವೇದಾಃಸಿದಿತ್ಯಾನಾಮೇವೈಕೋ ಭೂತ್ವಾ
 ವರುಣೇನೈವ ಮುಖೇನೈತದೇವಾಮೃತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೃಪ್ಯತಿ ಸ
 ಏತದೇವ ರೂಪಮಭಿಸಂವಿಶತ್ಯೇತಸ್ಮಾದ್ರೂಪಾದುದೇತಿ || ೩ ||
 ಸ ಯಾವದಾದಿತೋ ದಕ್ಷಿಣತ ಉದೇತೋತ್ತರತೋಸ್ತನೇತಾ
 ದ್ವಿಸ್ತಾವತ್ ಪಶ್ಚಾದುದೇತಾ ಪುರಸ್ತದಸ್ತಮೇತಾಃಸಿದಿತ್ಯಾನಾ
 ಮೇವ ತಾವದಾಭಿಸತ್ಯಗ್ಂ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯಂ ಪರ್ಯೇತಾ || ೪ ||

೧. ಇನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಅಮೃತವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅವನ್ನು ಆದಿತ್ಯರು
 ವರುಣಮುಖರಾಗಿ ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ ; ದೇವತೆಗಳು
 ಉಣ್ಣುವದಿಲ್ಲ, ಕುಡಿಯುವದಿಲ್ಲ ; ಈ ಅಮೃತವನ್ನೇ ಕಂಡು ತೃಪ್ತ
 ರಾಗುತ್ತಾರೆ.

೨. ಅವರು ಈ ರೂಪವನ್ನೇ ಅಭಿಸಂವೇಶನಮಾಡುತ್ತಾರೆ,
 ಈ ರೂಪದಿಂದಲೇ ಮೇಲಕ್ಕೇಳುತ್ತಾರೆ.

೩. ಯಾವನು ಈ ಅಮೃತವನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳು
 ವನೋ ಅವನು ಆದಿತ್ಯರುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದಾಗಿ ವರುಣಮುಖನೇ
 ಆಗಿ ಇದೇ ಅಮೃತವನ್ನು ಕಂಡು ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ ; ಅವನು ಇದೇ
 ರೂಪವನ್ನು ಅಭಿಸಂವೇಶನಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಈ ರೂಪದಿಂದಲೇ
 ಮೇಲಕ್ಕೇಳುತ್ತಾನೆ.

೪. ಅವನು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆದಿತ್ಯನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮೂಡು
 ತ್ತಿರುವನೋ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುತ್ತಿರುವನೋ- ಅದರ ಎರಡ
 ರಷ್ಟು ಕಾಲ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮೂಡುವನು, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗು
 ವನು- ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಆದಿತ್ಯರ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನೇ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯವನ್ನೇ
 ಪಡೆಯುವನು.

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಓಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ
 (ಆದಿತೋಪಾಸನೆ)

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಮೃತದಿಂದ ಮರುತ್ತರಿಗೆ ತೃಪ್ತಿ
 (ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯಜ್ಞತುರ್ಥಮಮೃತಂ ತನ್ಮರುತ ಉಪಜೀವನ್ತಿ

ಸೋಮೇನ ಮುಖೇನ ನ ನೈ ದೇವಾ ಅಶ್ನಂತಿ ನ ಪಿಬಂತೀತ
ದೇವಾನ್ಯತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೃಪ್ಯಂತಿ || ೧ ||

ತ ಏತದೇವ ರೂಪಮಭಿಸಂವಿಶಂತೀತಸ್ಮಾದ್ರೂಪಾದುದ್ಯಂತಿ ||

ಸ ಯ ಏತದೇವಮನ್ಯತಂ ನೇದ ಮರುತಾಮೇವೈಕೋ
ಭೂತ್ವಾ ಸೋಮೇನೈವ ಮುಖೇನೈತದೇವಾನ್ಯತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ
ತೃಪ್ಯತಿ ಸ ಏತದೇವ ರೂಪಮಭಿಸಂವಿಶತೈತಸ್ಮಾದ್ರೂಪಾದು
ದೇತಿ || ೩ ||

ಸ ಯಾವದಾದಿತ್ಯಃ ಪಶ್ಚಾದುದೇತಾ ಪುರಸ್ತಾದಸ್ತಮೇತಾ
ದ್ವಿಸ್ತಾವದುತ್ತರತ ಉದೇತಾ ದಕ್ಷಿಣತೋಸ್ತಮೇತಾ ಮರುತಾ
ಮೇನ ತಾವದಾಧಿಪತ್ಯಗ್ಂ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯಂ ಪರ್ಯೇತಾ || ೪ ||

೧. ಇನ್ನು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಮೃತವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದನ್ನು ಮರು
ತ್ತರು ಸೋಮಮುಖರಾಗಿ ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ದೇವತೆ
ಗಳು ಉಣ್ಣುವದಿಲ್ಲ, ಕುಡಿಯುವದಿಲ್ಲ ; ಈ ಅಮೃತವನ್ನೇ ಕಂಡು
ತೃಪ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ.

೨. ಅವರು ಈ ರೂಪವನ್ನೇ ಅಭಿಸಂವೇಶನಮಾಡುತ್ತಾರೆ,
ಈ ರೂಪದಿಂದಲೇ ಮೇಲಕ್ಕೇಳುತ್ತಾರೆ.

೩. ಯಾವನು ಈ ಅಮೃತವನ್ನೇ ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳು
ವನೋ ಅವನು ಮರುತ್ತರುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದಾಗಿ ಸೋಮಮುಖ
ನಾಗಿಯೇ ಇದೇ ಅಮೃತವನ್ನು ಕಂಡು ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನು
ಇದೇ ರೂಪವನ್ನು ಅಭಿಸಂವೇಶನಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಈ ರೂಪದಿಂದಲೇ
ಮೇಲಕ್ಕೇಳುತ್ತಾನೆ.

೪. ಅವನು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆದಿತ್ಯನು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮೂಡು
ತ್ತಿರುವನೋ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುತ್ತಿರುವನೋ- ಅದರ ಎರಡ
ರಷ್ಟು ಕಾಲ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮೂಡುವನು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವನು.
ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಮರುತ್ತರುಗಳ ಅಧಿಪತ್ಯವನ್ನೇ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯವನ್ನೇ
ಪಡೆಯುವನು.

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಆದಿತೋಷಾಸನೆ)

ಐದನೆಯ ಅಮೃತದಿಂದ ಸಾಧ್ಯರಿಗೆ ತೃಪ್ತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯತ್ಪ್ರಜ್ಞಾಮಮೃತಂ ತತ್ ಸಾಧ್ಯಾ ಉಪಜೀವಂತಿ
ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಮುಖೇನ ನ ನೈ ದೇವಾ ಅಶ್ನಂತಿ ನ ಪಿಬಂತ್ಯೇತ
ದೇವಾಮೃತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೃಪ್ಯಂತಿ || ೧ ||

ತ ಏತದೇವ ರೂಪಮಭಿಸಂವಿಶಂತ್ಯೇತಸ್ಮಾದ್ರೂಪಾದುದ್ಯಂತಿ ||

ಸ ಯ ಏತದೇವಮೃತಂ ವೇದ ಸಾಧ್ಯಾನಾಮೇವೈಕೋಭೂತ್ಯಾ
ಬ್ರಹ್ಮಣೈವ ಮುಖೇನೈತದೇವಾಮೃತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೃಪ್ಯತಿ
ಏತದೇವ ರೂಪಮಭಿಸಂವಿಶತೈತಸ್ಮಾದ್ರೂಪಾದುದೇತಿ || ೩ ||

ಸ ಯಾವದಾದಿತ್ಯ ಉತ್ತರತ ಉದೇತಾ ದಕ್ಷಿಣತೋಸ್ತಮೇತಾ
ದ್ವಿಸ್ತಾವದೂರ್ಧ್ವ ಉದೇತಾಽರ್ವಾಜ್ಞ^೧ಸ್ತಮೇತಾ ಸಾಧ್ಯಾನಾ
ಮೇವ ತಾವದಾಧಿಪತ್ಯಗ್ಂ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯಂ ಪರ್ಯೇತಾ || ೪ ||

೧. ಇನ್ನು ಐದನೆಯ ಅಮೃತವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದನ್ನು ಸಾಧ್ಯರು
ಉಪಜೀವಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಮುಖರಾಗಿ ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ.
ದೇವತೆಗಳು ಉಣ್ಣುವದಿಲ್ಲ, ಕುಡಿಯುವದಿಲ್ಲ; ಈ ಅಮೃತವನ್ನೇ
ಕಂಡು ತೃಪ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ.

೨. ಅವರು ಈ ರೂಪವನ್ನೇ ಅಭಿಸಂವೇಶನಮಾಡುತ್ತಾರೆ,
ಈ ರೂಪದಿಂದಲೇ ಮೇಲಕ್ಕೇಳುತ್ತಾರೆ.

೩. ಯಾವನು ಈ ಅಮೃತವನ್ನೇ ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳು
ವನೋ ಅವನು ಸಾಧ್ಯರುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಮುಖನಾಗಿಯೇ
ಇದೇ ಅಮೃತವನ್ನು ಕಂಡು ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಇದೇ
ರೂಪವನ್ನು ಅಭಿಸಂವೇಶನಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಈ ರೂಪದಿಂದಲೇ
ಮೇಲಕ್ಕೇಳುತ್ತಾನೆ.

1. ಇದು ಆವಾಕ್ ಎಂದಿರಬೇಕೆ ?

೪. ಅವನು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆದಿತ್ಯನು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮೂಡುವನೋ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವನೋ- ಅದರ ಎರಡರಷ್ಟು ಕಾಲ ಮೇಲುಗಡೆ ಮೂಡುವನು, ಕೆಳಗಡೆ ಮುಳುಗುವನು- ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಸಾಧ್ಯರ ಅಧಿಪತ್ಯವನ್ನೇ, ಸ್ವಾರಾಜ್ಯವನ್ನೇ ಪಡೆಯುವನು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೯. ತಥಾ ಸಶ್ವಾತ್, ಉತ್ತರತಃ, ಉಧ್ವಮ್ ಉದೇತಾ ವಿಸರ್ಯ ಯೇಣ ಅಸ್ತಮೇತಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಯೇ (ಅದರ ಎರಡರಷ್ಟು ಕಾಲ) ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ (ಖಂ ೮), ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ (ಖಂ ೯), ಮೇಲುಗಡೆಯಲ್ಲಿ (ಖಂ ೧೦) ಮೂಡುವನು, (ಅದಕ್ಕೆ) ವಿಸರ್ಯಯ ವಾಗಿ ಮುಳುಗುವನು.

ಸೂರ್ಯೋದಯಾಸ್ತಮಯಗಳ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಚರ್ಚೆ

ಆ ಕ್ಷೇ ಪ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೨೦. ಪೂರ್ವಸ್ಮಾತ್ ಪೂರ್ವಸ್ಮಾತ್ ದ್ವಿಗುಣೋತ್ತರೋತ್ತರೇಣ ಕಾಲೇನ ಇತಿ ಅಪಾರಾಣಂ ದರ್ಶನಮ್ | ಸವಿತುಶ್ಚತುರ್ದಿಶಮ್ ಇಂದ್ರಿಯಮವರುಣ ಸೋಮಪುರೀಷು ಉದಯಾಸ್ತಮಯಕಾಲಸ್ಯ ತುಲ್ಯತ್ವಂ ಹಿ ಪಾರಾಣಿಕ್ಯೈರುಕ್ತಮ್ | ಮಾನಸೋತ್ತರಸ್ಯ ಮೂರ್ಧನಿ ಮೇದೋಃ ಪ್ರಗಕ್ಷಿಣಾವೃತ್ತೇ ಸ್ತುಲ್ಯತ್ವಾತ್ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹಿಂದುಹಿಂದಿನದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮುಂದುಮುಂದಕ್ಕೆ ಎರಡರಷ್ಟು ಕಾಲ (ಉದಯಾಸ್ತಮಯಗಳಾಗುತ್ತಿರುವವು) ಎಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯು ಪುರಾಣಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ.* ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ (ಕ್ರಮವಾಗಿ) ಇಂದ್ರ, ಯಮ, ವರುಣ, ಸೋಮ- ಇವರ ಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಉದಯಾಸ್ತಮಯಕಾಲವು ಸಮಾನ

1 ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ, ಕೆಳಗಡೆ (ಮುಳುಗುವನು) ಎಂದು ಕ್ರಮವಾಗಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದರ್ಥ ಮುಂದುಮುಂದಿನ ಕಾಲವು ಹಿಂದುಹಿಂದಿನದರ ಎರಡರಷ್ಟು, ಅಷ್ಟಷ್ಟು ಕಾಲ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಆದಿತ್ಯರ, ಮರುತ್ತರ ಮತ್ತು ಸಾಧ್ಯರ ಅಧಿಪತ್ಯಸ್ವಾರಾಜ್ಯಗಳು ದೊರಕುವವು ಎಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

2. ಪುರಾಣವು ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದರೆ ಅಪ್ರಮಾಣವೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಹೊಂದಿಸಬಹುದಾದರೆ ಅದು ಪ್ರಮಾಣವೇ ಎಂದು ಭಾವ

ವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದಲ್ಲವೆ, ಪೌರಾಣಿಕರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆಯೇ? ಮಾನಸಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಮೇರುವಿನ ಶಿಖರದ ಸುತ್ತಲೂ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವ ದೂರವು ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿರುವದರಿಂದ (ಈ ಶಾಲವು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದಷ್ಟೆ, ಅವರ ಮತವು)?¹

ಪ ರಿ ಹಾ ರ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೨೧ ಅತ್ರೋಕ್ತಃ ಪರಿಹಾರ ಆಚಾರ್ಯಃ | ಅಮರಾವತ್ಯಾದೀನಾಂ ಪುರೀಣಾಂ ದ್ವಿಗುಣೋತ್ತರೋತ್ತರೇಣ ಕಾಲೇನ ಉದ್ವಾಸಃ ನ್ಯಾತ್ | ಉದಯಶ್ಚ ನಾಮ ಸವಿತುಸ್ಸನ್ನಿವಾಸಿನಾಂ ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ಚಕ್ಷುರ್ಗೋಚರಾಪತ್ತಿಃ, ತದತ್ಯಯಶ್ಚ ಅಸ್ತಮನಮ್ | ನ ಪರಮಾರ್ಥತಃ ಉದಯಾಸ್ತಮನೇ ಸ್ತಃ | ತನ್ನಿವಾಸಿನಾಂ ಚ ಪ್ರಾಣಿನಾಮ್ ಅಭಾವೇ ತಾನ್ ಪ್ರತಿ ತೇನೈವ ಮಾರ್ಗೇಣ ಗಚ್ಛನ್ನಪಿ ನೈವೋದೇತಾ ನಾಸ್ತಮೇತಾ ಇತಿ ಚಕ್ಷುರ್ಗೋಚರಾಪತ್ತೇಸ್ತದತ್ಯಯಸ್ಯ ಚ ಅಭಾವಾತ್ | ತಥಾ ಅಮರಾವತ್ಯಾಃ ಸಕಾಶಾತ್ ದ್ವಿಗುಣಂ ಕಾಲಂ ಸಂಯಮನೇ ಪುರೀ ವಸತಿ | ಅತಃ ತನ್ನಿವಾಸಿನಃ ಪ್ರಾಣಿನಃ ಪ್ರತಿ ದಕ್ಷಿಣತ ಇವ ಉದೇತಿ ಉತ್ತರತೋಸ್ತಮೇತಿ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ ಅಸ್ತದ್ಬದ್ಧಿಂ ಚ ಅವೇಕ್ಷ್ಯ | ತಥಾ ಉತ್ತರಾಸ್ತಪಿ ಪುರೀಷು ಯೋಜನಾ | ಸರ್ವೇಷಾಂ ಚ ಮೇರುರುತ್ತರತೋ ಭವತಿ | ಯದಾ ಅಮರಾವತ್ಯಾಂ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಗತಃ ಸವಿತು ತವಾ ಸಂಯಮನ್ಯಾಮ್ ಉದ್ಯನ್ ದೃಶ್ಯತೇ ತತ್ರ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಗತೋ ವಾರುಣ್ಯಾಮ್ ಉದ್ಯನ್ ದೃಶ್ಯತೇ ತಥಾ ಉತ್ತರಸ್ಯಾಮ್ | ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾವೃತ್ತೇಸ್ತಲ್ಪತ್ವಾತ್ | ಇಲಾವೃತವಾಸಿನಾಂ ಸರ್ವತಃ ಸರ್ವತಃ ಪ್ರಾಕಾರಸಿಪಾರಿತಾದಿತ್ಯರಶ್ಮೀನಾಂ ಸವಿತಾ ಊರ್ಧ್ವ ಇವ ಉದೇತಾ ಅವಾಗ್ಗತಃ ಮೇತಾ ದೃಶ್ಯತೇ | ಸರ್ವತೋರ್ಧ್ವಚ್ಛಿದ್ರವೇಶಾತ್ ಸವಿತೃಪ್ರಕಾಶಸ್ಯ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಇದಕ್ಕೆ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವ ಪರಿಹಾರ(ವೇನೆಂದರೆ), ಅಮರಾವತಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಪುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುಮುಂದಕ್ಕೆ ಎರಡರಷ್ಟು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದ್ವಾಸವಾಗುವದು.⁴ ಸೂರ್ಯನ ಉದಯವು ಎಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವ

1 ಇಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣದ ಮತ್ತು ಲಿಂಗಪುರಾಣಗಳ ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಅ|| ೧|| ಖೇಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಆಚಾರ್ಯರು ಯಾವ ಪುರಾಣವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡುವದು ಕಷ್ಟ.

2. ಇದು ಅವಾಕ್ ಎಂದಿರಬೇಕೆ ?

3. ದ್ರವಿಡಾಚಾರ್ಯರು. ಇವರ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸೀರಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ

4. ಸೂರ್ಯನ ಗತಿಯಾಗುವದು , ಅಲ್ಲಿ ನಿವಾಸಿಗಳೂ ಇಲ್ಲವಾಗುವದು.

ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವದು, ಅದನ್ನು ಮಾರುವದೇ ಅಸ್ತಮಯವು ; (ಇಷ್ಟೇ ಹೊರತು) ನಿಜವಾಗಿ ಉದಯಾಸ್ತಮಯಗಳು ಇರುವದಿಲ್ಲ.¹ (ಆದ್ದರಿಂದ) ಅಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಅದೇ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ದಾಟಿದರೂ (ಸೂರ್ಯನು ಅಲ್ಲಿ) ಉದಯವಾಗುವದೂ ಇಲ್ಲ, ಅಸ್ತಮಯವಾಗುವದೂ ಇಲ್ಲ², ಏಕೆಂದರೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವದು, ಅದನ್ನು ಮಾರುವದು (ಅಲ್ಲಿ) ಇರುವದೇ ಇಲ್ಲ³ ಮತ್ತು ಅನುರಾಹತಿಯಿಂದ ಸಂಯಮಿನೀಪುರಿಯ ಎರಡರಷ್ಟು ಕಾಲದ (ದೂರದಲ್ಲಿ) ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಉದಯವಾದಂತೆ ಆಯಿತು, ಉತ್ತರದಿಂದ ಅಸ್ತಮಯವಾದಂತೆ ಆಯಿತು ಎಂದು ನಮ್ಮಗಳ ಬುದ್ಧಿಯ ಅನೇಕ್ಷೆಯಿಂದ⁴ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಮುಂದಿನ ಪುರಿಗಳಿಗೂ (ಗ್ರಂಥವನ್ನು) ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮೇರು(ಪರ್ವತವು) ಉತ್ತರಕ್ಕೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅನುರಾಹತಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನು ನೆತ್ತಿಯಮೇಲಿರುವನಲ್ಲ, ಆಗ ಸಂಯಮಿನಿಯಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ, ಆ (ಸಂಯಮಿನಿ)ಯಲ್ಲಿ ನೆತ್ತಿಯಮೇಲಿರುವಾಗ ವಾರುಣಿಯಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸುವಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆಯೇ (ವಾರುಣಿಯಲ್ಲಿ ನೆತ್ತಿಯಮೇಲಿರುವಾಗ) ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ (ವಿಭಾಪುರಿಯಲ್ಲಿಯೂ) ಉದಯಿಸುವಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ.⁵ ಏಕೆಂದರೆ ಸುತ್ತುವ (ದೂರವು) ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲಾವೃತದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವವರಿಗೆ ಸುತ್ತಲೂ ಪರ್ವತದ ಮೌಳಿಯಿಂದ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನು ಮೇಲೆ ಉದಯಿಸುವಂತೆಯೂ ಕೆಳಗೆ ಅಸ್ತಮಯವಾಗುವಂತೆಯೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಆಕಾಶಭಾಗದಿಂದ ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಕಾಶವು ಒಳಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ.⁶

1 ಐ ಬ್ರಾ. ೧೪-೬ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ನಿವಾಸಿಗಳಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ಉದಯಾಸ್ತಮಯಗಳಿಲ್ಲವೆಂದಿದೆ - ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನುರಾಹತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಉದಯಾಸ್ತಮಯಗಳಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ವಸುಗಳ ಭೋಗವೂ ಮುಗಿಯುವದು. ಹೀಗೆಯೇ ಮುಂದುಮುಂದಿನ ಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವರ ಎರಡರಷ್ಟು ಕಾಲವಾದ ಬಳಿಕ ರುದ್ರಾದಿಗಳ ಭೋಗವು ಮುಗಿಯುವದು

3. ವಿ. ಪು. ೨-೪-೧೪, ೧೫ನ್ನು ನೋಡಿ.

4. ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಉದಯವೇ ಹೊರತು ನಿಜವಾಗಿ ಸೂರ್ಯನು ಅಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸುತ್ತಾನೆಂದಲ್ಲ ; ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸುತ್ತಾನೋ ಅದೇ ಪೂರ್ವ.

5. ಇಲ್ಲಿ ಆ|| ೧|| ಬೇಕೆಯಲ್ಲಿ ವಾಯುಪುರಾಣದಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವಚನವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದೆ.

6. ಇಲ್ಲಿರುವ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪೌರಾಣಿಕರಿಂದಲೇ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಸರಿಯಾಗಿ ಮನದಟ್ಟು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಉಪಾಸಕನ ಫಲಭೋಗಕಾಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೨೨. ತಥಾ ಮುಗಾದ್ಯನ್ಮತೋವಜೀವಿನಾಮ್ ಅಮೃತಾನಾಂ ಚ ದ್ವಿಗುಣೋತ್ತರೋತ್ತರವೀರ್ಯವತ್ತ್ವಮ್ ಅನುಮಾಯತೇ ಭೋಗಕಾಲ ದ್ವೈಗುಣ್ಯಲಿಪ್ತಿಃ | ಉದ್ಯಮನಸಂವೇಶನಾದಿದೇವಾನಾಂ ರುದ್ರಾದೀನಾಂ ವಿದುಷಶ್ಚ ಸಮಾನಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇದರಂತೆ: ಮುಗಾದ್ಯನ್ಮತಗಳನ್ನು ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವರಿಗೂ ಅಮೃತಗಳಿಗೂ (ಹಿಂದುಹಿಂದಿನದಕ್ಕಿಂತ) ಮುಂದುಮುಂದಿನದಕ್ಕೆ ಎರಡರಷ್ಟು ವೀರ್ಯವಿರುವದೆಂದು, ಭೋಗಕಾಲವು ಎರಡರಷ್ಟಾಗಿರುವದೆಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಅನುಮಾನಿಸಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ) ಮೇಲಕ್ಕೆಳುವದು, ಸುಮ್ಮನಾಗುವದು - ಮುಂತಾದದ್ದು ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೂ ಉಪಾಸಕರಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ ²

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಆದಿತ್ಯೋಪಾಸನೆ)

ಆದಿತ್ಯೋಪಾಸನೆಯ ಪರಮುಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ತತಃ ಉರ್ಧ್ವ ಉದೇಶ್ಯ ನೈವೋದೇಶಾ ನಾಸ್ತಮೇತ್ಯೇಕಲ
ವನ ಮಧ್ಯೇ ಸ್ಥಾತಾ ತದೇಷ ಶ್ಲೋಕಃ || ೧ ||

೧. ಇನ್ನು ಆ ಬಳಿಕ ಮೇಲುಗಡೆ ಉದಯಿಸಿದವನು ಉದಯಿಸುವದೂ ಇಲ್ಲ; ಅಸ್ತವನ್ನು ಹೊಂದುವದೂ ಇಲ್ಲ. ಒಂಟಿ ಯಾಗಿಯೇ ನಡುವೆ ನಿಂತುಬಿಡುವನು. ಆ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ಲೋಕವು (ಬಂದಿರುತ್ತದೆ):

1. ಭೋಗಕಾಲವು ದ್ವಿಗುಣವಾಗಿರುವಂತೆ.

2. ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಆಗುವಂಥ ಭೋಗವೇ ಅವರ ಸಾಯುಷ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದ ಉಪಾಸಕರಿಗೂ ಆಗುವದು.

ಸೂರ್ಯನ ಉದಯಾಸ್ತಗಳು ನಿಲ್ಲುವ ಸ್ಥಿತಿ

(೩೩೩)

೨೩೩. ಕೃತ್ಯಾ ಏವಮುದಯಾಸ್ತಮನೇನ ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ಸ್ವಕರ್ಮಫಲ ಭೋಗನಿಮಿತ್ತಮ್ ಅನುಗ್ರಹಮ್, ತತ್ಕರ್ಮಪೋಷಭೋಗಕ್ಷಯೇ ತಾನಿ ಪ್ರಾಣಿ ಜಾತಾನಿ ಆತ್ಮನಿ ಸಂಹೃತ್ಯ ಅಥ ತತಃ ತಸ್ಮಾತ್ ಅನನ್ತರಂ ಪ್ರಾಣ್ಯನುಗ್ರಹ ಕಾಲಾತ್ ಉದ್ಭವಃ ಸನ್ ಆತ್ಮನಿ ಉದೇತ್ಯ ಉದ್ಗಮ್ಯ ಯಾನ್ ಪ್ರತ್ಯುದೇತಿ ತೇಷಾಂ ಪ್ರಾಣಿನಾಮ್ ಅಭಾವಾತ್ ಸ್ವಾತ್ಮಸ್ಯಃ ನೈವೇದೇತಾ ನಾಸ್ತಮೇತಾ | ಏಕಲಃ ಅದ್ವಿತೀಯಃ ಅನವಯವಃ ಮಧ್ಯೇ ಸ್ವಾತ್ಮಸ್ಯೇವ ಸ್ಥಿತಾ ||

(ಭಾಷ್ಯ)

ಹೀಗೆ ಉದಯಾಸ್ತಮನ(ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ) ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಅವರವರ ಕರ್ಮ ಫಲಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅವರ ಕರ್ಮಫಲಭೋಗವು ಸಮಯಲು ಆ ಪ್ರಾಣಿಸಮೂಹಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಇನ್ನು ಆ ಬಳಿಕ, ಆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸುವ ಕಾಲವಾದ ಮೇಲೆ ಮೇಲು ಗಡೆ ಇರುವವನಾಗಿ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಉದಯಿಸಿದವನಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆರಿದವನಾಗಿ ಯಾರಿಗಾಗಿ ಉದಯಿಸಬೇಕೋ ಆ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪ ದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡವನಾಗಿ, ಉದಯಿಸುವದೂ ಇಲ್ಲ, ಅಸ್ತಮಯವಾಗುವದೂ ಇಲ್ಲ, ಒಬ್ಬನೇ ಅದ್ವಿತೀಯನಾಗಿ ನಿರವಯವನಾಗಿ ನಡುವೆ, ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಕೊಂಡುಬಿಡುವನು

ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಸಮಾಪಿತನಾಗಿದ್ದ

ಉಪಾಸಕನ ವಚನಕ್ಕೆ ಅನಂತರಣಿಕೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೩೪ ತತ್ರ ಕಶ್ಚಿದ್ ವಿಧ್ಯಾನ್ ವಸ್ತಾದಿಸಮಾನಚರಣಃ ರೋಹಿತಾಧ್ಯಮೃತ ಭೋಗಭಾಗೇ ಯಥೋಕ್ತಕ್ರಮೇಣ ಸ್ವಾತ್ಮಾನಂ ಸವಿತಾರಮ್ ಆತ್ಮತ್ವೇನ ಉಪೇತ್ಯ ಸಮಾಪಿತಃ ಸನ್ ಏತಂ ಮನ್ತ್ರಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಉತ್ಥಿತಃ ಅನ್ಯಸ್ಮೈ

1. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಣ್ಯನುಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡುವ ಸಾವಿರ ಯುಗಗಳು ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಎಂದರ್ಥ. ಸೂ. ಭಾ ೩-೩-೩೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೩೮೦)ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಎಂದರ್ಥ.

3. ಉದಯಾಸ್ತಮಯಗಳಿಲ್ಲದ ಕೈವಲ್ಯ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಎಂದರ್ಥ. ತನ್ನ ಅನಿವಾರ್ಯ ಕಳೆದ ಬಳಿಕ ಸೂರ್ಯನು ಕೈವಲ್ಯವನ್ನೇ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ ; ಉಪಾಸಕನೂ ಸೂರ್ಯ-ಸಾಯುಜ್ಯವನ್ನು ಯೊಂದಿ ಕ್ರಮಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ.

ಪೃಷ್ಟವತೇ ಜಗಾದ | “ಯತಸ್ತ್ವಮ್ ಆಗತೋ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಾತ್ ಕಿಂ ತತ್ರಾಸಿ
ಅಹೋರಾತ್ರಾಭ್ಯಾಂ ಪರಿವರ್ತಮಾನಃ ಸವಿತಾ ಪ್ರಾಣಿನಾಮ್ ಆಯುಃ ಕ್ಷಪಯತಿ
ಯಥೇಹ ಅಸ್ಮಾಕಮ್ ?” ಇತ್ಯೇವಂ ಪೃಷ್ಟಃ ಪ್ರತ್ಯಾಹ | ತತ್ ತತ್ರ ಯಥಾ
ಪೃಷ್ಟೇ ಯಥೋಕ್ತೇ ಚ ಅರ್ಧೇ ಏಷ ಶ್ಲೋಕೋ ಭವತಿ ತೇನೋಕ್ತೋ ಯೋಗಿನಾ
ಇತಿ ಶ್ರುತೇರ್ವಚನಮಿದಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇಲ್ಲಿ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಉಪಾಸಕನು ನಮಗಲೇ ಮುಂತಾದ ಆಚಾರ
ವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕ್ರಮದಿಂದ¹ ಲೋಹಿತವೇ ಮುಂತಾದ ಅಮೃತಗಳ
ಭೋಗವನ್ನು ಪಡೆದು ತನ್ನ ಆತ್ಮನಾದ ಸೂರ್ಯನೇ ತಾನೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು²
ಸಮಾಹಿತನಾಗಿ (ಈ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ) ಮಂತ್ರವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು, (ಸಮಾಧಿ
ಯಿಂದ) ಎದ್ದವನಾಗಿ³ ಕೇಳಿದ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. “ನೀನು ಬ್ರಹ್ಮ
ಲೋಕದಿಂದ ಬಂದಿರುವೆಯಷ್ಟೆ, ಅಲ್ಲಿಯೂ ಹಗಲುರಾತ್ರಿಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುತ್ತಾ
ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು, ಇಲ್ಲಿ ನಮ್ಮಗಳ (ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಕ್ಷಯಗೊಳಿಸುತ್ತಿರು
ವಂತೆಯೇ) ಕ್ಷಯಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವನೇನು? -ಎಂದು ಕೇಳಲು (ಈ ಮಂತ್ರ
ದಿಂದ) ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. (ತತ್ = ತತ್ರ) ಅಲ್ಲಿ, (ಅವನು) ಕೇಳಿದ
ಮತ್ತು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಅರ್ಧದ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ ಆ ಯೋಗಿಯು ಹೇಳಿದ ಈ
ಶ್ಲೋಕವಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಶ್ರುತಿಯ ವಚನವು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ನ ವೈ ತತ್ರ ನ ನಿಮ್ಲೋಚ ನೋದಿಯಾಯ ಕದಾಚನ |

ದೇವಾಸ್ತೇನಾಹಗಂ ಸತ್ಯೇನ ಮಾ ವಿರಾಧಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಣೇತಿ || ೨ ||

೨. ಅಲ್ಲಿ (ಇದು) ಇರುವದಿಲ್ಲ. (ಅಲ್ಲಿ) ಎಂದಿಗೂ ನಿಮ್ಲಕ್ತ
ನಾಗಲಿಲ್ಲ, ಉದಯಿಸಲೂ ಇಲ್ಲ. ದೇವತೆಗಳಿರ, ಆ ಸತ್ಯದಿಂದಲೇ
ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗದೆ ಇರುವಂತಾಗಲಿ !

ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಉಪಾಸಕನ ಅನುಭವ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೫. ನ ವೈ ತತ್ರ ಯತೋಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಾತ್ ಆಗತಃ ತಸ್ಮಿನ್
ನ ವೈ ತತ್ರ ಏತದಸ್ತಿ ಯತ್ ಪೃಚ್ಛಸಿ | ನ ಹಿ ತತ್ರ ನಿಮ್ಲೋಚ ಅಸ್ತಮಗಮತ್

1. ವಸ್ತಾದಿಕ್ರಮದಿಂದ.

2. ಲೋಹಿತಾದ್ಯಮೃತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸೂರ್ಯನೇ ತಾನೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು.

3. ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಎಚ್ಚತ್ತು.

ಸವಿತಾ ನ ಚ ಉದಿಯಾಯ ಉದ್ಗತಃ ಕುತಶ್ಚಿತ್ ಕದಾಚನ ಕಸ್ಮಿಂಶ್ಚಿದಪಿ ಕಾಲೇ ಇತಿ | ಉದಯಾಸ್ತಮಯವರ್ಜಿತೋ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಃ ಇತ್ಯನುಪಪನ್ನಮ್ ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಶಪಥಮಿವ ಪ್ರತಿಪೇದೇ | ಹೇ ದೇವಾಃ ಸಾಕ್ಷಿಣೋ ಯೂಯಂ ಶೃಣುತ | ಯಥಾ ಮಯೋಕ್ತಂ ಸತ್ಯಂ ವಚಃ | ತೇನ ಸತ್ಯೇನ ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪೇಣ ಮಾ ವಿರಾಧಿಷಿ ಮಾ ವಿರುಧ್ಯೇಯಮ್ | ಅಪ್ರಾಪ್ತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಮಮ ಮಾ ಭೂತ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ನ ನೈ ತತ್ರ (ಎಂಬ ಕಂಡಿಕೆಯ ಅರ್ಥವೇನೆಂದರೆ), ಅಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಿಂದ ನಾನು ಬಂದಿರುವೆನೋ ಅಲ್ಲಿ, ನೀನು ಕೇಳಿದೆಯಲ್ಲ ಇದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನು ಎಂದಿಗೂ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ನಿಮ್ಮ ಕತ್ತನಾಗಲಿಲ್ಲ, ಅಸ್ತಂಗತನಾಗಲೂ ಇಲ್ಲ, ಉದಯಿಸಲೂ ಇಲ್ಲ, ಹುಟ್ಟಲೂ ಇಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವು ಉದಯಾಸ್ತಮಯರಹಿತವಾದದ್ದು ಎಂಬುದು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ ವಲ್ಲ! ಎಂದು (ವೃಚ್ಛಕನು) ಕೇಳಲಾಗಿ (ಆ ಉಪಾಸಕನು) ಆಣೆಯಿಟ್ಟಂತೆ ಹೀಗಿರುವನು : ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳಿರ, ನೀವು ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿ (ಈ ಮಾತನ್ನು) ಕೇಳಿರಿ! ನಾನು ನಿಜವಾದ ಮಾತನ್ನೇ ಆಡಿದ್ದರೆ, ಆ ಸತ್ಯವಚನ(ಮಹಿಮೆ)ಯಿಂದ ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ (ಮಾ ವಿರಾಧಿಷಿ = ಮಾ ವಿರುಧ್ಯೇಯಮ್) ಎದುರಾಗದೆ ಇರುವಂತಾಗಲಿ ವಿರುದ್ಧನಾಗದೆ ಇರುವಂತಾಗಲಿ ! ನನಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದ ಅಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಆಗದಿರಲಿ !- ಎಂದರ್ಥ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ನ ಹ ವಾ ಆಸ್ಮಾ ಉದೇತಿ ನ ನಿನ್ಲೋಚತಿ ಸಕೃದ್ವಿವಾ ಹೈವಾಸ್ಮೈ ಭವತಿ ಯ ಏತಾನೇವಂ ಬ್ರಹ್ಮೋಪನಿಷದಂ ವೇದ || ೩ ||

೩. ಯಾವನು ಈ ಬ್ರಹ್ಮೋಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ, ಅವನಿಗೆ ಉದಯವಾಗುವದಿಲ್ಲ, ನಿಮ್ಮ ಕತ್ತನಾಗುವದೂ ಇಲ್ಲ ; ಅವನಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಹಗಲೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

1. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಉದಯಾಸ್ತಮಯಗಳಿಂದ ಜನರ ಅಮುಸ್ಸು ಸನೆಯುತ್ತಿರುವದೋ ? - ಎಂದು ಕೇಳಿದೆಯಲ್ಲ, ಇದು ಅಲ್ಲಿಲ್ಲ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಆ ಲೋಕವು ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪದ ವರೆಗೂ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

2. ಆದೂ ಲೋಕವೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಉದಯಾಸ್ತಮಯಗಳಿರಬೇಕಲ್ಲ ! - ಎಂದು ಭಾವ.

3. ಶಪಥವೂ ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣ , ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಆ ಯೋಗಿಯು ಸತ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಭಾವ. ಬೃ. ಭಾ. ೧-೩-೨೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೮೮).

ಮಧುವಿದ್ಯೆಗೆ ಕಾಲಾಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯೇ ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೨೬. ಸತ್ಯಂ ತೇನೋಕ್ತಮಿತ್ಯಾಹ ಶ್ರುತಿಃ | ನ ಹ ನಾ ಅಸ್ಮೈ | ಯಥೋಕ್ತಬ್ರಹ್ಮವಿದೇ ನೋದೇತಿ ನ ನಿವ್ಲೋಚತಿ ನಾಸ್ತಮೇತಿ ಕಿಂತು | ಬ್ರಹ್ಮವಿದೇ ಅಸ್ಮೈ ಸಕೃದ್ವಿನಾ ಹೈನ ಸದೈನ ಅಹರ್ಭವತಿ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿ ಷ್ವಾನ್ದಾ ಯ ಏತಾಂ ಯಥೋಕ್ತಾಂ ಬ್ರಹ್ಮೋಪನಿಷದಂ ವೇದಗುಹ್ಯಂ ವೇದ | ಏವಂ ತನ್ತ್ರೇಣ ವಂಶಾದಿತ್ರಯಂ ವ್ರತ್ಯಮೃತಸಂಬಂಧಂ ಚ ಯಚ್ಚ ಅನ್ಯದ್ ಅವೋಚಾನು ಏವಂ ಜಾನಾತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ವಿದ್ವಾನ್ ಉದಯಾಸ್ತಮಯ ಕಾಲಾಪರಿಚ್ಛೇದ್ಯಂ ನಿತ್ಯಮುಜಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಭವತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ (ಉಪಾಸಕನು) ಹೇಳಿದ್ದು ಸತ್ಯವು ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ: ಅವನಿಗೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡವನಿಗೆ ಉದಯನಾಗುವದೂ ಇಲ್ಲ, ನಿಮ್ಮ ಕ್ತನಾಗುವದೂ ಇಲ್ಲ, ಅಸ್ತನಾಗುವದೂ ಇಲ್ಲ, ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಈ ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಹಗಲೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ, ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿರುವದ ರಿಂದ¹ (ಅವನಿಗೆ) ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಹಗಲೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ ಯಾವನು ಈ ಬ್ರಹ್ಮೋಪ ನಿಷತ್ತನ್ನು, ವೇದದ ರಹಸ್ಯವನ್ನು² ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ, ಹೀಗೆ ತಂತ್ರದಿಂದ³ ವಂಶವೇ ಮುಂತಾದ ಮೂರನ್ನೂ⁴ ಒಂದೊಂದು ಅಮೃತಕ್ಕೂ (ದೇವತಾ)ಸಂಬಂಧ ವನ್ನು⁵, ಇನ್ನೂ ಏನೇನು ಹೇಳಿರುವವೋ (ಅದೆಲ್ಲವನ್ನೂ)⁶ ಹೀಗೆ ಅರಿತಿರುವನೋ (ಅವನಿಗೆ) ಎಂದರ್ಥ. ಉಪಾಸಕನು ಉದಯಾಸ್ತಮಯಕಾಲಗಳಿಂದ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಲ್ಲದ ನಿತ್ಯವಾದ ಅಜನಾದ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆಗುವನು⁷ ಎಂದರ್ಥ.

1. ಬ್ರಹ್ಮವು ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಬೆಳಗುವ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅವನು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪನೇ ಆಗಿರುವಾಗ ಅವನಿಗೆ ಹಗಲುರಾತ್ರಿಗಳಿರುವದಿಲ್ಲ.

2. ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಎಂದರ್ಥ.

3. ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ

4. ಮಧುವಿನ ಆಡ್ಡಬಿದಿರು, ಜೇನುಹುಟ್ಟಿ, ಮಧುನಾಡಿ - ಇವನ್ನು

5. ಅಮೃತಗಳು ವಸುಧಾದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಮೃತವಾಗಿರುವದೆಂಬುವನ್ನು.

6. ವಸ್ತಾದಿಗಳೂ ಉಪಾಸಕನೂ ಈ ಅಮೃತಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಪ್ರಕಾರವೇ ಮುಂತಾದದ್ದನ್ನು.

7. ಕ್ರಮಮುಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಪಡೆಯುವನು

ಈ ವಿದ್ಯೆಯ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಇದಂ ನಾನ ತಜ್ಞೈಷ್ಠಾಯ ಪುತ್ರಾಯ ಪಿತಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರಬ್ರೂ
ಯಾತ್ ಪ್ರಣಾಯಾಮಾ ನಾನ್ತೇವಾಸಿನೇ || ೫ ||

ನಾನ್ಯಸ್ಮೈ ಕಸ್ಮೈಚನ ಯದ್ಯಸ್ಯಸ್ಮಾ ಇಮಾನುದ್ಭಿಃ ಪರಿ
ಗೃಹೀತಾಂ ಧನಸ್ಯ ಪೂರ್ಣಾಂ ದದ್ಯಾದೇತದೇವ ತತೋ ಭೂಯ
ಇತ್ಯೇತದೇವ ತತೋ ಭೂಯ ಇತಿ || ೬ ||

೫. ಆ ಈ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಜೈಷ್ಠವುತ್ರನಿಗೆ ತಂದೆಯು ಹೇಳ
ಬೇಕು ; ಅಥವಾ ಪ್ರಣಾಯಾಮದ ಅಂತೇವಾಸಿಗೆ (ಹೇಳಬೇಕು).

೬. ಬೇರೆ ಯಾವನೊಬ್ಬನಿಗೂ—ಇವನಿಗೆ ಈ ನೀರಿನಿಂದ
ಸುತ್ತುವರೆದಿರುವ ಧನವೂರ್ಣವಾದ ಈ (ಪೃಥಿವಿಯನ್ನು) ಕೊಟ್ಟಿರೂ
—(ಹೇಳ)ಬಾರದು. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಇದೇ ಹೆಚ್ಚಿನದು ; ಅದಕ್ಕಿಂತ
ಇದೇ ಹೆಚ್ಚಿನದು.

ಜೈಷ್ಠವುತ್ರ, ಯೋಗ್ಯಶಿಷ್ಯ—ಇಬ್ಬರೇ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೨೮. ಇದಂ ನಾನ ತತ್ ಯಥೋಕ್ತಮ್ ಅನ್ಯೋಽಪಿ ಜೈಷ್ಠಾಯ
ಪುತ್ರಾಯ ಸರ್ವಸ್ರಿಯಾರ್ಹಾಯ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರಬ್ರೂಯಾತ್ | ಪ್ರಣಾಯಾಮ
ವಾ ಯೋಗ್ಯಾಯ ಅನ್ತೇವಾಸಿನೇ ಶಿಷ್ಯಾಯ | ನಾನ್ಯಸ್ಮೈ ಕಸ್ಮೈಚನ
ಪ್ರಬ್ರೂಯಾತ್ | ತೀರ್ಥದ್ವಯಮ್ ಅನುಜ್ಞಾತಮ್ ಅನೇಕೇಷಾಂ ವ್ರಾತಾನಾಂ
ತೀರ್ಥಾನಾಮ್ ಆಚಾರ್ಯಾದೀನಾಮ್ | ಕಸ್ಮಾತ್ ಪುನಸ್ತೀರ್ಥಸಂಕೋಚನಂ
ವಿದ್ಯಾಯಾಃ ಕೃತಮಿತಿ ? ಆಹ | ಯದ್ಯಪಿ ಅಸ್ಮೈ ಆಚಾರ್ಯಾಯ ಇಮಾಂ
ಕಶ್ಚಿತ್ ಪೃಥಿವೀಮ್ ಅದ್ಭಿಃ ಪರಿಗೃಹೀತಾಂ ಸಮುದ್ರವರಿವೇಷ್ಟಿತಾಂ ಸಮಸ್ತಾ
ಮಪಿ ದದ್ಯಾತ್ ಅಸ್ಯಾ ವಿದ್ಯಾಯಾ ನಿಷ್ಕ್ರಯಾರ್ಥಮ್ ಆಚಾರ್ಯಾಯ ಧನಸ್ಯ
ಪೂರ್ಣಾಂ ಸಂಪನ್ನಾಂ ಭೋಗೋಪಕರಣೈಃ ನಾನಾವಸ್ಯ ನಿಷ್ಕ್ರಯಃ |
ಯಸ್ಮಾತ್ ತತೋಽಪಿ ದಾನಾತ್ ಏತದೇವ ಯನ್ಮಧುವಿದ್ಯಾದಾನಂ ಭೂಯಃ
ಬಹುತರಫಲಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ದ್ವಿರಭ್ಯಾಸ ಆದರಾರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಆ ಈ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ (ಆಚಾರ್ಯ)ನಾದರೂ
ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಿಯ(ವಸ್ತುಗಳ ದಾನಕ್ಕೂ) ಪಾತ್ರನಾದ ಹಿರಿಯಮಗನಿಗೆ ಹೇಳ

ಬಹುದು , ಅಥವಾ ಪ್ರಣಾಯುನಾದ ಯೋಗ್ಯನಾದ ಅಂತೇವಾಸಿಗೆ ವಿಷ್ಣುನಿಗೆ ಹೇಳಬಹುದು.

ಬೇರೆ ಯಾವನಿಗೂ ಹೇಳಬಾರದು ಆಚಾರ್ಯನೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುವ ಅನೇಕ ತೀರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ^೧ ಎರಡು ತೀರ್ಥಗಳನ್ನು (ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ) ಆಗಬಹುದೆಂದಿದೆ. (ಈ) ವಿದ್ಯೆಗೆ ತೀರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಂಕೋಚಮಾಡಿವೇಕೆ ? -ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ ಈ ಆಚಾರ್ಯನಿಗೆ ಯಾವನಾದರೊಬ್ಬನು ನೀರಿನಿಂದ ಸುತ್ತುವರೆದಿರುವ ಕಡಲಿನಿಂದ ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಈ^೨ ಪೃಥಿವಿಯನ್ನು ಇಡಿಯ (ಭೂಮಿಯನ್ನೇ), ಈ ವಿದ್ಯೆಯ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಕ್ಕಾಗಿ ಧನಪೂರ್ಣವಾದ ಭೋಗೋಪಕರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ (ಭೂಮಿಯನ್ನೇ) ಆಚಾರ್ಯನಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾನಾದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಅದು ನಿಷ್ಕ್ರಿಯ(ವಾಗ)ಲಾಗದು ಏಕೆಂದರೆ ಆ ದಾನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಈ ಮಧುನಿದ್ಯಾದಾನವಿದೆಯಲ್ಲ, ಇದೇ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಫಲವುಳ್ಳದ್ದು ಎಂದರ್ಥ^೩ (ಅದಕ್ಕಿಂತ ಇದೇ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಎಂದು) ಎರಡುಸಲ ಹೇಳಿರುವದು ಅದರಕ್ಕಾಗಿ

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಗಾಯತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆ)

ಗಾಯತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದ ಮಹಿಮೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಗಾಯತ್ರೀ ನಾ ಇದಗ್ಂ ಸರ್ವಂ ಭೂತಂ ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ
ವಾಗ್ನ್ಯೈ ಗಾಯತ್ರೀ ನಾಗ್ನ್ಯಾ ಇದಗ್ಂ ಸರ್ವಂ ಭೂತಂ ಗಾಯತಿ
ಚ ಶ್ರಾಯತೇ ಚ || ೧ ||

೧. ಇದು ಯಾವಯಾವದಿದೆಯೋ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಭೂತವೂ ಗಾಯತ್ರಿಯೇ. ವಾಗ್ನೈ ಗಾಯತ್ರಿ ; ವಾಗ್ನೈ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಭೂತವು. (ಅದು) ಹೇಳುತ್ತದೆ, ಕಾಪಾಡುತ್ತದೆ.

1 ಮುಂದೆ ೪-೨-೧ ರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಆರು ತೀರ್ಥ-ಗಳು, ಆರು ಜನರು ಮಾತ್ರರು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ, ಅವರೊಳಗೆ.

2. 'ಇಯಮ್' ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದರೂ ಈ ಭೂಮಿ ಎಂಬರ್ಥವು ವೇದದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ.

3. ಅದ್ದರಿಂದ ಧನದಾನವೇ ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾದಾನಕ್ಕೆ ಸಾಲವು ಎಂದೆಣ್ಣಪಾಯ.

ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೨೯. ಯತ ಏವಮ್ ಅತಿಶಯಫಲೈಷಾ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾ, ಅತಃ ಸಾ ಪ್ರಕಾರಾಂತರೇಣಾಪಿ ವಕ್ಷ್ಯವ್ಯಾ ಇತಿ 'ಗಾಯತ್ರೀ ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಆರಭ್ಯತೇ | ಗಾಯತ್ರೀದ್ಯಾರೇಣ ಚ ಉಚ್ಯತೇ ಬ್ರಹ್ಮ | ಸರ್ವವಿಶೇಷರಹಿತಸ್ಯ ನೇತಿನೇತೀತ್ಯಾದಿವಿರೋಧಾತ್ತತಿ-ಗೀರ್ಧಗಮ್ಯಸ್ಯ ದುರ್ಬೋಧತ್ವಾತ್ | ಸತ್ಸು ಅನೇಕೇಷು ಭಂದಃಸು ಗಾಯತ್ರಾಃ ಏವ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದ್ವಾರತರಂಗಾ ಉಪಾದಾನಂ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಾತ್ | ಸೋಮಾದರಮತ್ ಇತರಚ್ಛನ್ನೋಕ್ಷರಾಹರಣೇನ ಇತರಚ್ಛನ್ನೋನ್ಯಾಪ್ತ್ಯಾ ಚ ಸರ್ವಸಂಸಾರಪರತ್ವಾನ್ವಯಜ್ಞೇ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಂ ಗಾಯತ್ರಾಃ | ಗಾಯತ್ರೀ ಸಾರತ್ವಾಚ್ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ಮಾತರಮಿವ ಹಿತ್ವಾ ಗುರುತರಾಂ ಗಾಯತ್ರೀಂ ತತೋನ್ಯದಾ ಗುರುತರಂ ನ ಪ್ರತಿವದ್ಯತೇ ಯಥೋಕ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಪೀತಿ | ತಸ್ಯಾಮ್ ಅತ್ರಸ್ತಗೌರವಸ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ | ಅಶೋ ಗಾಯತ್ರೀ ಮು ಏನೈ ವ ಬ್ರಹ್ಮೋಕ್ತತೇ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆ ಈ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯು ಅತಿಶಯಫಲವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವದಷ್ಟೆ, ಅದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಸುತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು, 'ಗಾಯತ್ರೀ ವಾ' ಮುಂತಾದದ್ದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿರುತ್ತದೆ

ಗಾಯತ್ರಿಯ ದ್ವಾರದಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವ ವಿಶೇಷವೂ ಇಲ್ಲದೆ ನೇತಿನೇತಿ (ಹೀಗಲ್ಲ, ಹೀಗಲ್ಲ) ಎಂದು ಎಲ್ಲಾ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವದರಿಂದ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುವ (ಬ್ರಹ್ಮವು) ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಕಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಆನೇಕ ಭಂದಸ್ಸುಗಳು ಇದ್ದರೂ ಗಾಯತ್ರಿಯನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ದ್ವಾರವೆಂದು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವದು* (ಅದು) ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸೋಮವನ್ನು ತಂದದ್ದರಿಂದಲೂ* ಮಿಕ್ಕ ಭಂದಸ್ಸುಗಳ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ತಂದದ್ದರಿಂದಲೂ* ಇತರ ಭಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದ

1. ಜಗತೀ, ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್- ಮುಂತಾದ ಮಿಕ್ಕ ಭಂದಸ್ಸುಗಳಿದ್ದರೂ ಎಂದರ್ಥ.

2. ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಇದರ ಮೂಲಕವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿರುವದು.

3. ಸುಪಾರ್ಥಕಾರವಾಗಿ ಹೋಗಿ ದ್ಯುತೋಕದಿಂದ ಗಾಯತ್ರಿಯು ತಂದಿತೆಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾದ ಐ. ಪ್ರಾ. ೧೩-೨.

4. ಜಗತೀಭಂದಸ್ಸು ಮೂರಕ್ಷರಗಳನ್ನೂ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ಪು ಒಂದಕ್ಷರವನ್ನೂ ವಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು ಬಂದಿದ್ದವು, ಆ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಗಾಯತ್ರಿಯು ತೆಗೆದುಕೊಂಡುಬಂದಿತು. ಐ ಪ್ರಾ. ೧೩-೧, ೨.

ರಿಂದಲೂ ಎಲ್ಲಾ ಸವನಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದಲೂ¹ ಗಾಯತ್ರಿಗೆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿರುತ್ತದೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಗಾಯತ್ರಿಯೇ ಸಾರವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ² (ಅದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದ್ವಾರವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ) ತಾಯಿಯಂತೆ ಗುರುತರವಾಗಿರುವ ಗಾಯತ್ರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ (ಛಂದಸ್ಸು) ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ದೊರೆಯಲಾರದಾದ್ದರಿಂದ (ಅದನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದೆ) ಏಕೆಂದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತಗೌರವವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಗಾಯತ್ರಿಯ ದ್ವಾರದಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ³.

ಗಾಯತ್ರಿಯು ಸರ್ವಭೂತಾತ್ಮಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೩೦. ಗಾಯತ್ರೀ ವಾ ಇತಿ | ಅವಧಾರಣಾರ್ಥೋ ವೈಶಬ್ಧಃ | ಇದಂ ಸರ್ವಂ ಭೂತಂ ಪ್ರಾಣಿಜಾತಂ ಯತ್ ಕಿಂ ಚ ಸ್ಥಾವರಂ ಜಙ್ಗಮಂ ವಾ ತತ್ ಸರ್ವಂ ಗಾಯತ್ರೀನ | ತಸ್ಯಾಃ ಚಕ್ಷೋರೂಪತ್ರಾಯಾಃ ಸರ್ವಭೂತತ್ವಮ್ ಅನುಪಶನ್ಯಮ್ ಇತಿ ಗಾಯತ್ರೀಕಾರಣಂ ನಾಜಂ ಶಬ್ದರೂಪಮ್ ಆಮಾದಯತಿ ಗಾಯತ್ರೀಮ್ 'ವಾಗ್ವೈ ಗಾಯತ್ರೀ' ಇತಿ | ಇಗ್ನಾ ಇದಂ ಸರ್ವಂ ಭೂತಮ್ | ಯಸ್ಮಾದ್ ವಾಕ್ ಶಬ್ದರೂಪಂ ಸತೀ ಸರ್ವಂ ಭೂತಂ ಗಾಯತಿ ಶಬ್ದಯತಿ ಅಸೌ ಗೌ ಆಸೌ ಅಶ್ವಃ ಇತಿ ಚ | ತ್ರಯತೇ ಚ ರಕ್ಷತಿ 'ಅಮುಷ್ಮತ್ ಮಾ ಭೈಷೀಃ ಕಂ ರೇ ಭಯಮ್ ಉದ್ಧರಮ್' - ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಸರ್ವತೋ ಭಯಾತ್ ನಿಸರ್ತಮಾನೋ ನಾಜಂ ತ್ರಾತಃ ಸ್ಯಾತ್ | ಯದ್ ವಾಕ್ ಭೂತಂ ಗಾಯತಿ ಚ

1. ಸವನಗಳನ್ನು ಇತರ ಛಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಗಾಯತ್ರಿಯು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಬಗೆಯನ್ನು ಐ. ಬ್ರಾ. ೧೩ ೪ರಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಗಾಯತ್ರಿ, ಜಗತಿಃ, ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ತು - ಈ ಮೂರಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕುನಾಲ್ಕುಕ್ಷರಗಳಿದ್ದವು, ಸೋಮಾದರಣವಾದಮೇಲೆ ಗಾಯತ್ರಿಗೆ ಎಂಟಕ್ಷರವಾದವು, ಜಗತಿಗೆ ಒಂದು, ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ತಿಗೆ ಮೂರು - ಹೀಗಾದವು ಆದರ ಗಾಯತ್ರಿಯು ಮಧ್ಯಾಹ್ನಸವನದಲ್ಲಿ ತನ್ನಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ತಿಗೆ ಎಂಟಕ್ಷರವನ್ನೂ ಸಾಯಂಸವನದಲ್ಲಿ ಜಗತಿಗೆ ಹತ್ತೊಂದನ್ನು ಕೊಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಈಗ ಗಾಯತ್ರಿಗೆ ಎಂಟು, ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ತಿಗೆ ಎಂಟು ಎಂಟು ಜಗತಿಗೆ ಹತ್ತೊಂದು ಅಕ್ಷರಗಳಾದವೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ

2. 'ಗಾಯತ್ರೀ ವೈಶಬ್ಧಃ', 'ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ತೋ ವೈಶಬ್ಧಃ', 'ಜಾಗತೋ ವೈಶಬ್ಧಃ' - ಎಂದು ಐ. ಬ್ರಾ. ೫ ೨.

3. ಇಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರಿಯೆಂಬ ಕಾರ್ಯದ್ವಾರದಿಂದ ತದನುಗತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ಎಂದು ಸೂ ಭಾ ೧-೨-೨ಃ (ಭಾ ಭಾ. ೧೩೧)ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದೆ. ಗಾಯತ್ರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಸಕ್ಷಪುಂ ಅಲ್ಲ (೩೦. ೩೦. ೧೨ರಲ್ಲಿ) ಇದೆ, ಅದರ ಅದನ್ನೇಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿಲ್ಲವೋ ತಿಳಿಯದು.

ತ್ರಾಯತೇ ಚ ಗಾಯತ್ರೈವ ತದ್ ಗಾಯತಿ ಚ ತ್ರಾಯತೇ ಚ | ವಾಚೋನನ್ಯ
ತ್ವಾತ್ ಗಾಯತ್ರಾಃ | ಗಾನಾತ್ ತ್ರಾಣಾಚ್ಚ ಗಾಯತ್ರಾಃ ಗಾಯತ್ರೀತ್ವಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಗಾಯತ್ರೀ ವೈ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ವೈಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥಕವಾದದ್ದು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಭೂತವೂ ವ್ರಾಣಿಸಮೂಹವೂ ಸ್ವಾವರವಾಗಲಿ ಜಂಗಮವಾಗಲಿ ಯಾವ ಯಾವದಿದೆಯೋ ಅದೆಲ್ಲವೂ ಗಾಯತ್ರಿಯೇ ಬರಿಯ ಭಂದನ್ನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಆ (ಗಾಯತ್ರಿಯು) ಎಲ್ಲಾ ಭೂತವೂ ಆಗಿರುವದು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಗಾಯತ್ರಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಶಬ್ದರೂಪವಾದ ವಾಕ್ಯನ್ನಾಗಿ ಗಾಯತ್ರಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ‘ವಾಕ್ಯೇ ಗಾಯತ್ರಿ’ ಎಂದು (ಪ್ರತಿ) ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ ವಾಕ್ಯೇ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಭೂತವೂ ಆಗಿದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ವಾಕ್ಯ ಶಬ್ದರೂಪವಾಗಿರುವದಾದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಭೂತವನ್ನೂ ಇದು ಎತ್ತು, ಇದು ಕುದುರೆ - ಎಂದು (ಗಾಯತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ, ಹೆಸರಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು (ಇದು ತ್ರಾಯತೇ =) ಕಾನಾಡುತ್ತದೆ, ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ, “ಇದಕ್ಕೆ ಅಂಜದಿರು, ಸಿನಗೇನು ಲಂಜಿಕೆ ಬಂದಿದೆ ?” ಎಂದು ಮುಂತಾದ (ವಾಕ್ಯ ರೂಪ)ದಿಂದ ಯಾವ ಭಯವೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡುವದರಿಂದ ವಾಕ್ಯ ಅವನನ್ನು ಕಾನಾಡಿದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ವಾಕ್ಯ (ಹೀಗೆ) ಭೂತವನ್ನು (ಗಾಯತಿ) ಹೆಸರಿಸುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು (ತ್ರಾಯತೇ) ಕಾನಾಡುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ? ಹಾಗೆ ಹೆಸರಿಸುವದೂ ಕಾನಾಡುವದು ಗಾಯತ್ರಿಯೇ (ಎನ್ನಬೇಕು), ಏಕೆಂದರೆ ಗಾಯತ್ರಿಯು ವಾಕ್ಯ ಗಿಂತ ಬೇರೆಯಲ್ಲ ¹ (ಹೀಗೆ) ಗಾನ(ಹೆಸರಿಸು)ವದರಿಂದಲೂ, ತ್ರಾಣ(ಕಾನಾಡು)ವದರಿಂದಲೂ ಗಾಯತ್ರಿಯು ಗಾಯತ್ರಿಯಾಗಿದೆ ²

(ಉಪಸಂಖ್ಯೆ)

ಯಾ ವೈ ಸಾ ಗಾಯತ್ರೀಯಂ ವಾವ ಸಾ ಯೇಯಂ ಪೃಥಿವ್ಯ
ಸ್ಯಾಗ್ಂ ಹೀದಗ್ಂ ಸರ್ವಂ ಭೂತಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಮೇತಾಮೇವ
ನಾತಿಶೀಯತೇ || ೨ ||

೨. ಆ ಗಾಯತ್ರಿಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಈ ವೃಥಿವಿಯಂಬುದೇ ಅದು. ಈ (ವೃಥಿವಿ)ಯಲ್ಲಲ್ಲವೆ, ಸರ್ವಭೂತವೂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದೆ? ಇದನ್ನೇ (ಅಲ್ಲವೆ), ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ ?

1. ವಾಗ್ರೂಪವಾದ ಕಾರಣಕ್ಕಿಂತ ಕಾರ್ಯವಾದ ಗಾಯತ್ರಿಯು ಬೇರೆಯಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯ ಹೆಸರಿಸುವದು, ಕಾನಾಡುವದು - ಎಂದರೆ ಗಾಯತ್ರಿಯು ಹೆಸರಿಸುತ್ತದೆ, ಕಾನಾಡುತ್ತದೆ ಎಂದೇ ಆಯಿತು.

2. ಇದು ಗಾಯತ್ರೀಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವು.

ಗಾಯತ್ರಿಯು ಪೃಥಿವ್ಯಾತ್ಮಕ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೩೧. ಯಾ ವೈ ಸಾ ಏನುಲಕ್ಷಣಾ ಸರ್ವಭೂತರೂಪಾ ಗಾಯತ್ರೀ ಇಯಂ ವಾನ ಸಾ ಯೇಯಂ ವೃಧಿವೀ। ಈಸಂ ಪುನರಿಂ ಪೃಥಿವೀ ಗಾಯ ತ್ರೀತಿ? ಉಚ್ಯತೇ। ಸರ್ವಭೂತಸಂಬುಧಾತ್। ಈಸಂ ಸರ್ವಭೂತಸಂಬಂಧಃ? ಅಸ್ಯಾಂ ವೃಧಿವ್ಯಾಂ ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ಸರ್ವಂ ಸ್ವರೂಪಂ ಜಗದ್ವನು ಚ ಭೂತಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಮ್। ಏತಾಮೇವ ಪೃಥಿವೀ ನಾತಿಗ್ರೀಯತೇ ನಾತಿವರ್ತತೇ ಇತ್ಯೇತತ್। ಯಥಾ ಗಂಧತ್ರಾಣಾಭ್ಯಾಂ ಭೂತಸಂಬಂಧೋ ಗಾಯತ್ರಾಃ, ಏಸಂ ಭೂತ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಾತ್ ಭೂತಸಂಬಂಧಾ ವೃಧಿವೀ। ಆತೋ ಗಾಯತ್ರೀ ವೃಧಿವೀ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈ ಸ್ವರೂಪದ ಸರ್ವಭೂತರೂಪವಾಗಿರುವ, ಆ ಗಾಯತ್ರಿಯಿಂದಲೂ, ಈ ಪೃಥಿವಿಯಿಂದಲೂ ಆ (ಗಾಯತ್ರಿಯು) ಈ ಪೃಥಿವಿಯು ಆ ಗಾಯತ್ರಿ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ (ಇದಕ್ಕೆ) ಸರ್ವಭೂತಸಂಬಂಧವಿರುವದರಿಂದ— (ಇದಕ್ಕೆ) ಸರ್ವಭೂತಗಳ ಸಂಬಂಧವಿದೆ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ? (ಹಿ = ಯಸ್ಮಾತ್) ಹೇಗೆಂದರೆ, ಈ ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತಿವಿಧಿ ಜಗದ್ವನು ಆಗಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಭೂತವೂ ಈ ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿವೆ, ಈ ಪೃಥಿವಿಯನ್ನೇ (ಆ ಭೂತವು) ಮೀರಿದೋಗದೆ ಇರುತ್ತದೆ ಹೇಗೆ (ಸರ್ವಭೂತಗಳ) ಗಂಧತ್ರಾಣಗಳಿಂದ ಗಾಯತ್ರೀ ಭೂತಗಳ ಸಂಬಂಧವಿರುತ್ತದೆಯೋ) ಹಾಗೆಯೇ ಭೂತಗಳು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಪೃಥಿವಿಯೂ ಭೂತಗಳ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿವೆ ಅದ್ದರಿಂದ ಪೃಥಿವಿಯೇ ಗಾಯತ್ರಿ.¹

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯಾ ವೈ ಸಾ ಪೃಥಿವೀಯಂ ವಾನ ಸಾ ಯದಿದಮಸ್ಮಿನ್ ಪುರುಷೇ ಶರೀರಮಸ್ಮಿನ್ ಹೀನೋ ಪ್ರಾಣಾಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾ ಏತದೇವ ನಾತಿ ತೀಯಂತೇ || ೩ ||

೩. ಆ ಪೃಥಿವಿಯಿಂದಲೂ, ಈ ಪುರುಷನಲ್ಲಿರುವ ಶರೀರ ವೆಂಬುದೇ ಅದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಗಳು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ.

1. ಭೂತಸಂಬಂಧವಿರುವದರಿಂದ ಪೃಥಿವಿಯು ಗಾಯತ್ರಿಯಾಯಿತು.

ಗಾಯತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮವು ಹೃದಯಾತ್ಮಕ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೩೩. ಯದ್ವೈ ತತ್ ಪುರುಷೇ ಶರೀರಂ ಗಾಯತ್ರೀ ಇದಂ ವಾನ ತತ್ |
ಯದಿದಮ್ ಅಸ್ಮಿನ್ ಅನ್ತರ್ಮಥ್ಯೇ ಪುರುಷೇ ಹೃದಯಂ ಪುಣ್ಣರೀಕಾಪ್ಯಮ್ |
ಏತದ್ ಗಾಯತ್ರೀ | ಕಥಮಿತಿ? ಆಹ | ಅಸ್ಮಿನ್ ಹಿ ಇಮೇ ಪ್ರಾಣಾಃ
ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾಃ | ಲತಃ ಶರೀರವದ್ ಗಾಯತ್ರೀ ಹೃದಯಮ್ | ಏತದೇವ ಚ ನಾತಿ
ಶೀಯಂತೇ ವ್ರಾಣಾಃ | “ವ್ರಾಣೋ ಹ ಪಿತಾ ವ್ರಾಣೋ ಮಾತಾ” (೭-೧೫-೧)
ಇತಿ, “ಅಹಿಂಸನ್ ಸರ್ವಭೂತಾನಿ” (೮-೧೫-೧) ಇತಿ ಚ ಶ್ರುತೇರ್ಭೂತಶಬ್ದ
ವಾಚ್ಯಾಃ ವ್ರಾಣಾಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಪುರುಷನಲ್ಲಿರುವ ಆ ಶರೀರವೆಂಬ ಗಾಯತ್ರಿಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಈ ಪುರುಷ
ನೊಳಗೆ ಪುಂಡರೀಕವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಹೃದಯವೇ ಅದು. ಇದು ಗಾಯತ್ರಿಯು.
ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಲ್ಲವೆ, ಈ ಪ್ರಾಣಗಳು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ
ವಾಗಿವೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಶರೀರದಂತೆ ಹೃದಯವೂ ಗಾಯತ್ರಿ ಇದನ್ನೇ ವ್ರಾಣ
ಗಳು ಮೀರಿಹೋಗುವೆ ಇರುತ್ತವೆ. “ಪ್ರಾಣನೇ ಪಿತನು, ಪ್ರಾಣನೇ ಮಾತೆ”
(೭-೧೫-೧) ಎಂದೂ, “ಯಾವ ಭೂತಗಳನ್ನೂ ಕೊಲ್ಲದೆ” (೮-೧೫-೧) ಎಂದೂ
ಶ್ರುತಿಯಿರುವದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಗಳು ಭೂತಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ೨

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸೈಷಾ ಚತುಷ್ಟದಾ ಪದ್ವಿಧಾ ಗಾಯತ್ರೀ ತದೇತದ್ಯಚಾಭ್ಯ
ನೂಕ್ತಮ್ || ೫ ||

೫. ಆ ಈ ಗಾಯತ್ರಿಯು ನಾಲ್ಕು ವಾದಗಳುಳ್ಳದ್ದು, ಆರು
ವಿಧವಾದದ್ದು. ಅಲ್ಲಿ ಇದು ಋಕ್ಕಿನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ಗಾಯತ್ರಿಯು ಚತುಷ್ಟಾದವುಳ್ಳದ್ದು, ಪದ್ವಿಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೩೪. ಸೈಷಾ ಚತುಷ್ಟದಾ ಪಡಕ್ಷರವದಾ ಭನ್ನೋರೂವಾ ಸತೀ
ಭವತಿ ಗಾಯತ್ರೀ ಪದ್ವಿಧಾ | ವಾಗ್ಗ್ನತವೃಧಿವೀಶರೀರಹೃದಯವ್ರಾಣರೂಪಾ

1. ಭೂತಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಪ್ರಾಣಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಇದು
ಗಾಯತ್ರಿ

2. ಪ್ರಾಣಗಳಿಗಿಂತ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ತಂದೆತಾಯಿ ಮುಂತಾದ ಭೂತಗಳಿಲ್ಲ, ಪ್ರಾಣ
ವಿಲ್ಲದ ಶರೀರವನ್ನು ಹಿಂಸೆಮಾಡುತ್ತಾರೆಂದರೆ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಗಳೇ ಭೂತ
ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಸ್ತಮಾಣೋದಾಹರಣೆಯ ಭಾವ

3. ಪಡಕ್ಷರವಾದಾ ಎಂದೂ ಸಾರವಿದೆ.

ಸತೀ ಸದ್ವಿಧಾ ಭವತಿ | ವಾಕ್ಪ್ರಾಣಯೋರನ್ಯಾರ್ಥನಿರ್ದಿಷ್ಟಯೋರಪಿ ಗಾಯತ್ರೀ ಪ್ರಕಾರತ್ವಮ್ | ಅನ್ಯಧಾ ಸದ್ವಿಧಸಂಖ್ಯಾಪೂರಣಾನುಪಪತ್ತೀಃ | ತದೇತಸ್ಮಿನ್ ಅರ್ಥೇ ಏತದ್ ಗಾಯತ್ರಾತ್ಯುಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಗಾಯತ್ರೈನುಗತಂ ಗಾಯತ್ರೀಮುಖೇ ನೋಕ್ತಮ್ ಋಚಾಸಿ ಮನ್ತ್ರೇಣ ಅಭ್ಯನೂಕ್ತಂ ಪ್ರಕಾಶಿತಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ ಗಾಯತ್ರಿಯು ಭಂದೋರೂಪವಾಗಿರುವದಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳುಳ್ಳದ್ದು, ಆರು ಅಕ್ಷರಗಳ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.¹ ಆರು ವಿಧವಾದದ್ದು, ವಾಕ್ಯ, ಭೂತ, ಪೃಥಿವಿ, ಶರೀರ, ಹೃದಯ, ಪ್ರಾಣ-ಎಂಬ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆರು ವಿಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ ವಾಕ್ಯ, ಪ್ರಾಣ- ಇವುಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಮಾಡಿದೆಯಾದರೂ (ಇಲ್ಲಿ ಅವು) ಗಾಯತ್ರಿಯ ಪ್ರಕಾರಗಳೆಂದು (ಹಿಡಿಯಬೇಕು), ಏಕೆಂದರೆ ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆರು ವಿಧವೆಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಪೂರಣವಾಗುವದಿಲ್ಲ.²

ಅಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ಗಾಯತ್ರಿ ಎಂಬ -ಗಾಯತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಗತವಾಗಿರುವ, ಗಾಯತ್ರಿಯ ದ್ವಾರದಿಂದ ಹೇಳಿರುವ- ಬ್ರಹ್ಮವು ಋಕ್ಕಿನಿಂದ ಎಂದರೆ ಮಂತ್ರದಿಂದಲೂ (ಹೀಗೆಂದು) ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ಗಾಯತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದ ಪರಮಾರ್ಥರೂಪ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಾವಾನಸ್ಯ ಮಹಿಮಾ ತತೋ ಜ್ಯಾಯಾಗ್ಂಶ್ಚ ಪೂರುಷಃ |
ಸಾದೋಽಸ್ಯ ಸರ್ವಾ ಭೂತಾನಿ ತ್ರಿಸಾದಸ್ಯಾನ್ಯತಂ ದಿವೀತಿ || ೬ ||

1. ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ. ಭೂತಾದಿಗಳೇ ನಾಲ್ಕುಪಾದಗಳು ಎಂದು ಸೂ. ಭಾ ೧-೧-೨೬ (ಭಾ. ಭಾ ೧೬) ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಸದ್ವಿಧವೆಂದರೆ ಏನೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ ಆರಕ್ಷರಗಳ ನಾಲ್ಕುಪಾದಗಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವದು ವೃತ್ತಿಕಾರಮತವೆಂದೂ ಅದು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದೂ ರತ್ನಪ್ರಭಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೇನೆಂಬುದೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಭೂಮತೀಕಾರರೂ ಆರು ಅಕ್ಷರಗಳ ನಾಲ್ಕುಪಾದಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ.

2. ಗಾಯತ್ರಿಯು ಸರ್ವಭೂತಾತ್ಮಕವೆಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ವಾಕ್ಯನ್ನೂ ಪೃಥಿವೀ ಹೃದಯಗಳು ಗಾಯತ್ರಿ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಉಪಪಾದಿಸುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿದೆಯಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರಿಯನ್ನು ಸದ್ವಿಧವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುವದು ಹೊಂದುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅವೆರಡನ್ನೂ ಗಾಯತ್ರಿಯ ಪ್ರಕಾರಗಳೆಂದು ಎಣಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಚತುರ್ವಿಧತ್ವವೇ ಆಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

೬. “ಇದರ ಮಹಿಮೆಯು ಅಷ್ಟು; ಆದರೆ ಪುರುಷನು ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡನನು. ಎಲ್ಲಾ ಭೂತಗಳೂ ಇದರ ಪಾದವು, ಇದರ ಅನ್ಯತವಾದ ಮೂರು ಪಾದವು ದಿವದಲ್ಲಿರುವದು.

ಪೂರ್ಣಬ್ರಹ್ಮವು ಸರ್ವಭೂತಾತೀತ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೫ ತಾನಾನ್ ಅಸ್ಯ ಗಾಯತ್ರಾಶ್ಚಾಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸಮಸ್ತಸ್ಯ ಮಹಿಮಾ ವಿಭೂತಿರ್ವಿತ್ತಾರಃ | ಯಾನಾಂ ಚತುಷ್ಟಾತ್ ಪದ್ವಿಧೃತ್ವ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವಿಕಾರಃ ವಾದೋ ಗಾಯತ್ರೀತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಃ, ಅತಃ ತಸ್ಮಾತ್ ವಿಕಾರಲಕ್ಷಣಾತ್ ಗಾಯತ್ರಾಶ್ಚಾತ್ ವಾಚಾರನ್ಯುಣಮಾತ್ರಾತ್ ರತೋ ಜ್ಯಾಯಾನ್ ಮಹತ್ತರೃತ್ವ ವರಮಾರ್ಥಸತ್ಯರೂಪೋವಿಕಾರಃ ಪೂರುಷಃ ಪುರುಷಃ ಸರ್ವಪೂರಣಾತ್ ಪುರುಷಃ ಪುರಿ ಶಯನಾಕ್ಷಿ | ತಸ್ಯಾಸ್ಯ ವಾದಃ ಸರ್ವಾ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ತೇಜೋಽಪಿ ನಾ ದೀನಿ ಸ್ಥಾನರಜಜ್ಞಮಾಸಿ | ತ್ರಿವಾತ್ ತ್ರಯಃ ಪಾದಾ ಅಸ್ಯ ಸೋಽಯಂ ತ್ರಿವಾತ್ | ತ್ರಿವಾದನ್ಯತಮ್ ಪುರುಷಾಖ್ಯಂ ಸಮಸ್ತಸ್ಯ ಗಾಯತ್ರಾತ್ಮನೋ ದಿವಿ ದ್ಯೋತನ ವತಿ ಸ್ವಾತ್ಮಸಿ ಅವಸ್ಥಿತಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈ ಗಾಯತ್ರಿ ಎಂಬ ಸಮಸ್ತ ಬ್ರಹ್ಮದ ಮಹಿಮೆಯು, ಎಂದರೆ ವಿಭೂತಿಯು, ವಿಸ್ತಾರವು ಅಷ್ಟೇ, ಎಷ್ಟೆಂದರೆ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳುಳ್ಳದ್ದು, ಆರು ವಿಧಗಳುಳ್ಳದ್ದು ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮದ ವಿಕಾರವಾದ^೧, (ಒಂದು) ವಾದವಾದ ಗಾಯತ್ರಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದೆಯಲ್ಲ, (ಅಷ್ಟೇ).^೨ ಆದ್ದರಿಂದ^೩ ಆ ವಿಕಾರರೂಪವಾದ, ವಾಚಾರಂಭಣಮಾತ್ರವಾದ^೪, ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಆ ಗಾಯತ್ರಿಗಿಂತಲೂ ವರಮಾರ್ಥಸತ್ಯರೂಪನೂ ವಿಕಾರವಲ್ಲದವನೂ ಆದ (ಪೂರುಷಃ = ಪುರುಷಃ) ಪುರುಷನು, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದಲೂ ಪುರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದಲೂ^೫ (ಪುರುಷಸೇನಿ ಕೊಂಡಿರುವನು), ದೊಡ್ಡವನು ಮಹತ್ತರನಾಗಿರುವನು

1. ಚತುಷ್ಟಾದವುಳ್ಳದ್ದು ಪದ್ವಿಧವೂ ಆಗಿರುವ ಬಟ್ಟು.
2. ಕಾರ್ಯವಾದ.
3. ಒಂದು ಪಾದವೇ, ಪೂರ್ಣವಲ್ಲ.
4. ಅದು ಅದರ ವಿಭೂತಿನಾತ್ರವೇ, ಸ್ವರೂಪವಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ.
5. ಬರಿಯಮಾತಿಸಿಂದ ಹೇಳುವ, ಮಿಥ್ಯಾರೂಪವಾದ, ೬-೧ ೪ರ ಸೂಚನೆ.
6. ಚ ಎಂಬ ವಾರಕ್ಕೆ ಅನುವಾದವಿವು. ‘ಶಯನಾದ್ ವಾ’ ಎಂಬ ವಾರಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಪುರುಷ ಸ್ಥಿತಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದ ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕು.

ಆ ಇನನ (ಒಂದು) ಪಾದವು, ಸರ್ವಭೂತಗಳು, ಸ್ಥಾವರಜಂಗಮಸಹಿತ ವಾದ ತೇಜೋಬಿನ್ನಾದಿಗಳು¹ (ಒಂದು ಪಾದವೇ) ತ್ರಿಪಾತ್-ಅದಕ್ಕೆ ಮೂರು ಪಾದಗಳಿರುವವರಿಂದ ಅದು ತ್ರಿಪಾತ್ (ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ)—(ಆ) ತ್ರಿಪಾತ್ತಾದ ಅಮೃತವು², ಸಮಸ್ತಗಾಯತ್ರಾತ್ಮನ ಪುರುಷನೆಂಬ ಮೂರು ಪಾದದ ಅಮೃತವು. ದಿವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾರವುಳ್ಳ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿದೆ³ ಎಂದರ್ಥ, ಹೀಗೆಂದು (ಮಂತ್ರವಿದೆ)

ಗಾಯತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯದ್ವೈ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮೇತೀದಂ ನಾನ ತದ್ಯೋಯಂ ಬಹಿರ್ಧಾ
ಪುರುಷಾದಾಕಾಶೋ ಯೋ ವೈ ಸ ಬಹಿರ್ಧಾ ಪುರುಷಾ
ದಾಕಾಶಃ || ೭ ||

ಅಯಂ ನಾನ ಸ ಯೋಯಮುನ್ತಃ ಪುರುಷ ಆಕಾಶೋ ಯೋ
ವೈ ಸೋನ್ತಪುರುಷ ಆಕಾಶಃ || ೮ ||

ಅಯಂ ನಾನ ಸ ಯೋಯಮುನ್ತರ್ಹೃದಯ ಆಕಾಶಸ್ತದೇ
ತತ್ಪೂರ್ಣಮಪ್ರವರ್ತಿ ಪೂರ್ಣಮಪ್ರವರ್ತಿನೀಗ್ಂ ಶ್ರಿಯಂ
ಲಭತೇ ಯ ಏನಂ ವೇದ || ೯ ||

೭-೯. ಆ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬುದಿದೆಯಲ್ಲ, ಪುರುಷನ ಹೊರಗಿನ ಆಕಾಶವೇ ಅದು. ಆ ಪುರುಷನ ಹೊರಗಿನ ಆಕಾಶವೆಂಬುದಿದೆಯಲ್ಲ, ಪುರುಷನ ಒಳಗಡೆಯಿರುವ ಈ ಆಕಾಶವೇ ಅದು. ಪುರುಷನೊಳಗಡೆ ಇರುವ ಆ ಆಕಾಶವೆಂಬುದಿದೆಯಲ್ಲ, ಹೃದಯದೊಳಗಡೆ ಇರುವ ಈ ಆಕಾಶವೇ ಅದು. ಆ ಇದು ಪೂರ್ಣವು, ಅಪ್ರವರ್ತಿಯು. ಯಾವನು

1. ಇಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವಾಯುಗಳನ್ನು ಆದಿ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹಿಡಿಯಬೇಕು. ಆದರೆ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತೇಜೋಬಿನ್ನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಹೇಳಿರುವವರಿಂದ 'ಆದಿ' ಎಂಬ ಮಾತು ಭಾಷ್ಯಮೂಲದಲ್ಲಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದೂ ಇರಬಹುದು. ಆಗಲೂ ಸರ್ವಭೂತಗಳು ಎಂದೇ ಅರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿ ಭೂತಶಬ್ದದಿಂದ ಪಂಚಭೂತಗಳನ್ನೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕಾರ್ಯಕರಣಸಂಪ್ರಾಪ್ತಕ ವಾದ ಭೂತಗಳನ್ನೂ ಹಿಡಿಯಬೇಕೆಂದು ಭಾಷ್ಯಕಾರರ ಮತ

2. ವಿಭೂತಿಯು ವಿಕಾರವುಳ್ಳದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಅವಿನಾಶಿಯಲ್ಲ, ಅದರ ಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ವರೂಪವು ಅಮೃತವು.

3. ದಿವಿ ಎಂದರೆ ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ, ಚಿನ್ಮಾತ್ರವಾದ ಕೂಟಸ್ವ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ.

ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅವನು ಪೂರ್ಣವಾದ ಅಪ್ರವರ್ತಿ
ಯಾದ ಶ್ರೀಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು.

ಗಾಯತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮವು ಹೃದಯಕಾಶವೇ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೩೬ ಯದ್ವೈ ತತ್ ತ್ರಿವಾದಮನ್ಯತಂ ಗಾಯತ್ರೀಮುಖೇನೋಕ್ತಂ
ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ, ಇದಂ ವಾನ ತತ್ ಇದಮೇವ ತತ್ ಯೋಸಯಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ ಬಹಿರ್ಧಾ
ಬಹಿಃ ಪುರುಷಾತ್ ಆಕಾಶಃ ಭೌತಿಕಃ | ಯೋ ವೈ ಸ ಬಹಿರ್ಧಾ ಪುರುಷಾತ್
ಆಕಾಶ ಉಕ್ತಃ, ಅಯಂ ವಾನ ಸಃ, ಯೋಸಯನ್ ಅನ್ತಃಪುರುಷೇ ಶರೀರೇ
ಆಕಾಶಃ | ಯೋ ವೈ ಸೋಸನ್ತಃಪುರುಷ ಆಕಾಶಃ ಅಯಂ ವಾನ ಸ ಯೋಸಯ
ಮನ್ತಹೃದಯೇ ಹೃದಯಪುಣ್ಡರೀಕೇ ಆಕಾಶಃ | ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಮೂರು ವಾದಗಳ ಅನ್ಯತನೆಯು ಗಾಯತ್ರೀದ್ವಾರದಿಂದ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿ-
ರುವ ಬ್ರಹ್ಮವಿದೆಯಷ್ಟೆ, ಇದೇ ಅದು, ಪುರುಷನ ಹೊರಗಿರುವದೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ
ವಾಗಿರುವ ಈ ಭೌತಿಕವಾದ ಆಕಾಶವಿದೆಯಲ್ಲ, (ಇದೇ) ಪುರುಷನ ಹೊರಗಿರು-
ವದೆಂದು ಹೇಳಿದ ಆ ಆಕಾಶವಿದೆಯಷ್ಟೆ, ಇದೇ ಅದು, ಪುರುಷನೊಳಗೆ ಶರೀರ
ದೊಳಗೆ ಆಕಾಶವಿದೆಯಲ್ಲ, (ಇದೇ) ಪುರುಷನೊಳಗೆ ಇರುವ ಆ ಆಕಾಶವೆಂಬ
ದಿದೆಯಷ್ಟೆ, ಇದೇ ಅದು, ಈ ಹೃದಯದೊಳಗೆ ಹೃದಯಪುಂಡರೀಕದೊಳಗೆ
(ಇರುವ) ಆಕಾಶವಿದೆಯಲ್ಲ, (ಇದೇ)

ಒಂದೇ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಭೇದಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವದೇಕೆ ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೩೭. ಕಥಮೇಕಸ್ಯ ಸತಃ ಆಕಾಶಸ್ಯ ತ್ರಿಧಾ ಭೇದ ಇತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ |
ಬಾಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯವಿಷಯೇ ಜಾಗರಿತಸ್ಥಾನೇ ನಭಸಿ ದುಃಖಬಾಹುಲ್ಯಂ ದೃಶ್ಯತೇ |
ತತೋಸ್ತಃಶರೀರೇ ಸ್ಪೃಷ್ಣಸ್ಥಾನಭೂತೇ ಮನ್ದತರಂ ದುಃಖಂ ಭವತಿ ಸ್ಪೃಷ್ಣಾನ್
ಪಶ್ಯತಃ | ಹೃದಯಸ್ಥೇ ಪುನರ್ನಭಸಿ ಸ ಕಂಚನ ಕಾಮಂ ಕಾಮಯತೇ ಸ
ಕಂಚನ ಸ್ಪೃಷ್ಣಂ ಪಶ್ಯತಿ | ಅತಃ ಸರ್ವದುಃಖನಿವೃತ್ತಿರೂಪಮ್ ಆಕಾಶಂ ಸುಷುಪ್ತ
ಸ್ಥಾನಮ್ | ಅತೋ ಯುಕ್ತಮ್ ಏಕಸ್ಯಾಪಿ ತ್ರಿಧಾ ಭೇದಾನ್ವಾವಿಶ್ಯತಮ್ |
ಬಹಿರ್ಧಾ ಪುರುಷಾತ್ ಆರಭ್ಯ ಆಕಾಶಸ್ಯ ಹೃದಯೇ ಸಂಕೋಚಕರಣಂ ಚೇತಃ
ಸಮಾಧಾನಸ್ಥಾನಸ್ತುತಯೇ | ಯಥಾ “ತ್ರಯಾಣಾನುಪಿ ಲೋಕಾನಾಂ ಕುರು

1. ವಾಕ್ಯವು ಒಂದೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಮೂರು ಕಂಡಿಕೆಗಳ ಭಾಷ್ಯವನ್ನೂ ಒಟ್ಟು
ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಅನುವಾದಮಾಡಿರುತ್ತದೆ.

ಕ್ಷೇತ್ರಂ ವಿಶಿಷ್ಯತೇ | ಅರ್ಧತಸ್ತು ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರಮರ್ಧತಸ್ತು ಸೃಧಾದಕಮ್” (?)
ಇತಿ ತದ್ವತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಅಕ್ಷೇಪ):- ಒಂದೇ ಆಗಿರುವ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರವಾದ ಭೇದವಿರುವದು ಹೇಗೆ?

(ಪರಿಹಾರ):- ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಹೊರಗಿನ ಇಂದ್ರಿಯವಿಷಯಗಳುಳ್ಳ ಎಚ್ಚರದವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ದುಃಖವು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಶರೀರದ ಒಳಗಡೆ ಇರುವ ಕನಸಿನವಸ್ಥೆಯ (ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ) ಕನಸುಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವವನಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಕಡಿನೆಯ ದುಃಖವಾಗುತ್ತದೆ.¹ ಇನ್ನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಾನುವನ್ನೂ ಬಯಸುವದಿಲ್ಲ, ಯಾವ ಕನಸನ್ನೂ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ²; ಅದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ದುಃಖವೂ ಇಲ್ಲದ್ದು ಸುಷುಪ್ತಾವಸ್ಥೆಯ ಆಕಾಶವು.³ ಅದ್ದರಿಂದ ಒಂದಕ್ಕೇ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಭೇದಗಳನ್ನು ಹೇಳುವದು ಯುಕ್ತವೇ.⁴

ಪುರುಷನ ಹೊರಗಿನ (ಆಕಾಶ)ದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಆಕಾಶವನ್ನು ಹೃದಯದೊಳಗೆ ಸಂಕೋಚಗೊಳಿಸಿರುವದು ಚಿತ್ತಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುವ (ಹೃದಯವೆಂಬ) ಸ್ಥಾನದ ಸ್ತುತಿಗಾಗಿ. ಹೇಗೆ “ಮೂರೂ ಲೋಕಗಳೊಳಗೆ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರವೇ ಹೆಚ್ಚಿನದು; (ಅದರಲ್ಲಿ) ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರವು ಅರ್ಧ(ವಾದರೆ), ಸೃಧಾದಕವೇ ಅರ್ಧ” (?) ಎನ್ನುವಲೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇದು *

1. ಇದು ಎಚ್ಚರದ ವ್ಯವಹಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದು, ಎರಡೂ ಸ್ವಪ್ನವೇ ಎಂಬ ಶ್ರುತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಶರೀರದೊಳಗಡೆ ಕನಸಾಗುವವೆಂಬುದೂ ಅಲ್ಲಿ ಕಡಿನೆಯ ದುಃಖವಾಗುವವೆಂಬುದೂ ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

2. ಮಾಂ. ೫, ಮತ್ತು ಬೃ. ೪-೩-೧೯ರ ಸೂಚನೆ

3. ಮಾಂ. ಕಾ ಭಾ ೧-೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೨)ರಲ್ಲಿ ಆಕಾಶೇ ಚ ಹೃದಿ ಎಂಬುವ ಭಾಷ್ಯವನ್ನೂ ತೈ. ಭಾ. ೨-೧ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೦೮)ರಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯಮಶಬ್ದವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೂ ನೋಡಿ.

4. ಒಂದೇ ಚಿದಾಕಾಶವು ಉಪಾಧಿಭೇದದಿಂದ ಮೂರುವಿಧವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

5. ಸೃಧಾದಕವು ಮೂರು ಲೋಕಗಳೊಳಗೇ ಸೇರಿದ್ದರೂ ಅದರ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಅದನ್ನು ಬೇರೆ ಮಾಡಿರುವಂತೆ ಹೃದಯಾಕಾಶಸ್ಥಾನವನ್ನು⁵ ಜೊಗಳುುವದಕ್ಕಾಗಿ ಆಕಾಶದೊಳಗೇ ಸೇರಿರುವ ಅದನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದೆ ಎಂದು ಭಾವ. ಇಲ್ಲಿ ಹೃದಯಾಕಾಶವು ಪರಮಾರ್ಥವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾದ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಹಾರ್ದಾಕಾಶರೂಪವಾದ ಈ ಬ್ರಹ್ಮದ ಉಪಾಸನೆಯ ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೩೮. ತದೇತದ್ ಹಾರ್ದಾಕಾಶಾಖ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪೂರ್ಣಂ ಸರ್ವಗತಮ್ |
ನ ಹೃದಯಮಾತ್ರಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಮಿತಿ ಮನ್ತವ್ಯಂ ಯದ್ಯಪಿ ಹೃದಯಾಕಾಶೇ ಚೇತಃ
ಸಮಾಧೀಂಗುತೇ | ಅಪ್ರವರ್ತಿ ನ ಕುತಚ್ಛಿತ್ ಕ್ವಚಿತ್ ಪ್ರವರ್ತಿತುಂ ಶೀಲಮ್ ಅಸ್ಯ
ಇತ್ಯಪ್ರವರ್ತಿ ತತ್ ಅನುಚ್ಛಿತ್ತಿಧರ್ಮಕಮ್ | ಯಥಾ ಅನ್ಯಾನಿ ಭೂತಾನಿ
ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಾನಿ ಉಚ್ಛಿತ್ತಿಧರ್ಮಕಾಣಿ, ನ ತಥಾ ಹಾರ್ದಂ ನಭಃ | ಪೂರ್ಣಾಮ್
ಅಪ್ರವರ್ತಿನೀಮ್ ಅನುಚ್ಛೇದಾತ್ತಿಕಾಂ ಶ್ರಿಯಂ ವಿಭೂತಿಂ ಗುಣಫಲಂ ಲಭತೇ
ದೃಷ್ಟಮ್, ಯ ಏವಂ ಯಥೋಕ್ತಂ ಪೂರ್ಣಾವ್ರವರ್ತಿಗುಣಂ ಬ್ರಹ್ಮ ವೇದ
ಜಾನಾತಿ | ಇಹೈವ ಜೀವನ್ ತದ್ಭಾವಂ ವ್ರತಿದೃಶ್ಯತೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈ ಹಾರ್ದಾಕಾಶವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮವು^೧ ಪೂರ್ಣವು, ಸರ್ವಗತ(ವಾಗಿದೆ),
—ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಸಮಾಧಾನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆಯಾದರೂ
—ಹೃದಯದಷ್ಟೇ (ಅಕತೆಗೆ) ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದಿರುತ್ತದೆಂದು ಭಾವಿಸಬಾರದು^೨ (ಇದು)
ಅಪ್ರವರ್ತಿ, ಎಲ್ಲಿಂದಲೂ ಎಲ್ಲಿಗೂ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವದು ಅದರ ಸ್ವಭಾವವಲ್ಲವಾದ್ದ
ರಿಂದ ಅದು ಅಪ್ರವೃತ್ತಿ, ನಾಶವಿಲ್ಲದ ಧರ್ಮವುಳ್ಳದ್ದು. ಹೇಗೆ ಮಿಕ್ಕ ಭೂತಗಳು
ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು ನಾಶವಾಗುವವೋ ಹಾಗಲ್ಲ, ಹಾರ್ದಾಕಾಶವು. ಪೂರ್ಣವೂ
ಅಪ್ರವರ್ತಿಯೂ ಆಗಿರುವ—(ಅಪ್ರವೃತ್ತಿ ಎಂದರೆ) ನಾಶರಹಿತವಾದದ್ದು. (ಅಂಥ)
—ಶ್ರೀಯನ್ನು ವಿಭೂತಿ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟವಾದ^೩ ಗುಣಫಲವನ್ನು—ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ
ಪೂರ್ಣಾಪ್ರವರ್ತಿಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳು
ವನೋ ಉಪಾಸನೆಯಾದುವನೋ (ಅವನು)—ವರದಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿಯೇ
ಬದುಕಿರುವಾಗಲೇ ಅದರ ಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ.^೪

1. ಹಾರ್ದಾಕಾಶವೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವೇ, ಏಕೆಂದರೆ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ
ಯಾವ ಯಾವ ಆಕಾಶವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

2. ಉಪಾಸನೆಗಾಗಿ ಹೃದಯಾಕಾಶವೆಂಬ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಸ್ವತಃ ಬ್ರಹ್ಮವು
ಸರ್ವಗತವೇ ಎಂದರ್ಥ

3. ಎಂಥ ಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದೆಂದು ಉಪಾಸನೆಯಾದುವನೋ ಅಂಥ ಫಲವು
ಲಭಿಸುವದು. ಈ ಫಲವು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣುವಂಥದಾದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ದೃಷ್ಟಫಲವೆಂದಿದೆ.

4. ಬದುಕಿರುವಾಗ ಉಪಾಸ್ಯದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾದಬಳಿಕವೇ ಸತ್ತಬಳಿಕ ಅದರ
ಸಾಯುಜ್ಯವು ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಬೃ ಭಾ ೪-೧-೨ (ಭಾ ೧೫)ನ್ನು ನೋಡಿ. ಇಲ್ಲಿ
ಹೇಳಿರುವ ಗುಣೋಪಾಸನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ದೃಷ್ಟಫಲಮಾತ್ರ.

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ—

ಹದಿಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಗಾಯತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದ ಅಂಗೋಪಾಸನೆಗಳು, ಪ್ರತೀಕೋಪಾಸನೆ)

ಗಾಯತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದ ದ್ವಾರಪುರುಷರುಗಳ ಉಪಾಸನೆಗಳು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಸ್ಯ ಹ ವಾ ಏತಸ್ಯ ಹೃದಯಸ್ಯ ಪಞ್ಚ ದೇವಸುಷಯಃ ಸ
ಯೋಸ್ಯ ಸ್ರಾಜ್ಞಿಷಿಃ ಸ ಸ್ರಾಣಸ್ತಚ್ಚಕ್ಷುಃ ಸ ಆದಿತ್ಯ
ಸ್ತದೇತತ್ತೇಜೋನ್ನಾದ್ಯಮಿತ್ಯುಪಾಸೀತ ತೇಜಸ್ವಿನ್ನಾದೋ
ಭವತಿ ಯ ಏವಂ ನೇದ || ೧ ||

೧. ಆ ಈ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಐದು ದೇವಸುಷಿಗಳು. ಇದಕ್ಕೆ
ಪೂರ್ವದ ಆ ಸುಷಿಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದೇ ಸ್ರಾಣವು, ಅದೇ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು,
ಅದೇ ಆದಿತ್ಯನು. ಆ ಇದನ್ನು ತೇಜಸ್ಸು, ಅನ್ನಾದ್ಯವು ಎಂದು
ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ
(ಅವನು) ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಅನ್ನಾದನೂ ಆಗುವನು.

ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೩೯. 'ತಸ್ಯ ಹ ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಗಾಯತ್ರಾಽಪ್ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಉಪಾ
ಸನಾಬ್ಲತ್ವೇನ ದ್ವಾರವಾಲಾದಿಗುಣವಿಧಾನಾರ್ಥಮ್ ಆರಭ್ಯತೇ ಯಥಾ ಲೋಕೇ
ದ್ವಾರವಾಲಾಃ ರಾಜ್ಞಃ ಉಪಾಸನೇನ ವಶೀಕೃತಾಃ ರಾಜಪ್ರಾಪ್ತ್ಯರ್ಥಾ ಭವಂತಿ
ತಥಾ ಇಹಾಪೀತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

'ತಸ್ಯ ಹ ವಾ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ (ಗ್ರಂಥಜಾತ)ದಿಂದ ಗಾಯತ್ರಿ
ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮದ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಅಂಗವಾಗಿ ದ್ವಾರವಾಲಕರೇ ಮುಂತಾದ ಗುಣ
ವನ್ನು¹ ವಿಧಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ (ಈ ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು) ಆರಂಭಿಸಿರುತ್ತದೆ.

1. ಗಾಯತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದ ಉಪಾಸನೆಯು ಪೂರ್ಣವಾಗುವದಕ್ಕೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ
ದ್ವಾರವಾಲಕರೇ ಮುಂತಾದವರ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಂಗೋಪಾಸನೆ
ಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುವದು.

ರಾಜನ ದ್ವಾರಪಾಲಕರನ್ನು ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ವಶಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಹೇಗೆ (ಅವರು) ರಾಜನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ (ಸಹಾಯಕ)ರಾಗುವರೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ (ತಿಳಿಯಬೇಕು).¹

ಪೂರ್ವದ್ವಾರಪುರುಷನ ಉವಾಸನ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೪೦ ತಸ್ಯ ಇತಿ ಪ್ರಕೃತಸ್ಯ ಹೃದಯಸ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಏತಸ್ಯ ಅನನ್ತರ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಸ್ಯ ಪಞ್ಚ ವಞ್ಚಸಂಖ್ಯಾಕಾಃ ದೇವಾನಾಂ ಸುಷಯಃ ದೇವಸುಷಯಃ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿದ್ವಾರಚ್ಛಿದ್ರಾಣಿ, ದೇವೈಃ ಪ್ರಾಣಾದಿತ್ಯಾದಿಭಿಃ ರಕ್ಷ್ಯಮಾಣಾನಿ ಇತ್ಯತೋ ದೇವಸುಷಯಃ | ತಸ್ಯ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಭವನಸ್ಯ ಹೃದಯಸ್ಯ ಅಸ್ಯ ಯಃ ಪ್ರಾಬ್ಧುಷಿಃ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖಸ್ಯ ವಾಗ್ಗತಂ ಯಚ್ಛಿದ್ರಂ ದ್ವಾರಂ ಸ ಪ್ರಾಣಃ | ತತ್ಸ್ಥಃ ತೇನ ದ್ವಾರೇಣ ಯಃ ಸಂಚರತಿ ವಾಯುವಿಶೇಷಃ ಸ ವಾಗ್ ಅನಿತಿತಿ ಪ್ರಾಣಃ | ತೇನೈವ ಸಂಬಂಧಮ್ ಅನ್ಯತಿರಿಕ್ತಂ ತಚ್ಚಕ್ಷುಃ | ತಥೈವ ಸ ಆದಿತ್ಯಃ | “ಆದಿತ್ಯೋ ಹ ವೈ ಬಾಹ್ಯಪ್ರಾಣಃ” (? ಪ್ರ. ೫)² ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ ಚಕ್ಷೂರೂಪ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಕ್ರಮೇಣ ಹೃದಿ ಸ್ಥಿತಃ | “ಸ ಆದಿತ್ಯಃ ಕಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಇತಿ ಚಕ್ಷುಃ” (ಬೃ. ೩-೯-೨೦) ಇತ್ಯಾದಿ ಹಿ ವಾಜಸನೇಯಕೇ | ಪ್ರಾಣವಾಯುದೇವತೈವ ಹಿ ಏಕಾ ಚಕ್ಷುರಾದಿತ್ಯಶ್ಚ ಸಹಾಽಶ್ರಯೇಣ | ವಕ್ಷ್ಯತಿ ಚ ಪ್ರಾಣಾಯ ಸ್ವಾಹಾ ಇತಿ ಹುತಂ ಹವಿಃ ಸರ್ವಮೇತತ್ ತರ್ವಯತೀತಿ | ತದೇತತ್ ಪ್ರಾಣಾಖ್ಯಂ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ್ವಾರಪಾಲತ್ವಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮ | ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಂ ಪ್ರತಿಪಿತ್ಯುಃ ತೇಜಶ್ಚ³ ಏತತ್ ಚಕ್ಷುರಾದಿತ್ಯಸ್ವರೂಪೇಣ, ಅನ್ನಾದತ್ವಾಚ್ಚ⁴ ಸವಿತುಃ ತೇಜಃ, ಅನ್ನಾದ್ಯಮ್ ಇತ್ಯಾಭ್ಯಾಂ ಗುಣಾಭ್ಯಾಮ್ ಉವಾಸೀತ | ತತಃ ತೇಜಸ್ವೀ ಅನ್ನಾದಶ್ಚ⁵ ಆನುಯಾವಿತ್ವರಹಿತೋ ಭವತಿ | ಯ ಏವಂವೇದ ತಸ್ಯೈತದ್ ಗುಣಫಲಮ್ | ಉವಾಸನೇನ ವಶೀಕೃತೋ ದ್ವಾರವಃ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿದೇತುರ್ಭವತೀತಿ ಮುಖ್ಯಂ ಚ ಫಲಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ (ಹೃದಯಕ್ಕೆ) ಎಂದರೆ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಎಂದರ್ಥ, ಈ ಎಂದರೆ ಈ ಹಿಂದೆಯೇ (ಹೇಳಿರುವ) ಹೃದಯಕ್ಕೆ,⁶ ಐಮವದುಸಂಖ್ಯೆಯ ದೇವ

1. ಹಾಗೆಯೇ ಈ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು ಗಾಯತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

2. ಇದು ಪ್ರಶ್ನೋಪನಿಷತ್ತಿನ ವಾಕ್ಯವೋ ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಇವೆಯೋ ತಿಳಿಯದು.

3. ‘ತೇಜಸ್ತು’ ಎಂಬ ಪಾಠವು ಬೇಕಿಲ್ಲ.

4. ಅನ್ನಾದ್ಯತ್ವಾಚ್ಚ ಎಂಬುದನ್ನು ಅನ್ನದತ್ವಾಚ್ಚ ಎಂದು ತಿದ್ದುಕೊಂಡಿದೆ.

5. ಭೂತಸೃಷ್ಟಿವ್ಯಾದಿಕ್ರಮದಿಂದ ಗಾಯತ್ರೀಸಂಬಂಧವೆಂದು ನೊಂದಲು ಹೇಳಿತ್ತಷ್ಟೆ,

ಆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೇ ಗಾಯತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಉಪಾಸಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಇದರ ಹಿಂದಿನ ಕಂಡಿ⁷ ಂಲ್ಲಿ ಹೇಳಿತ್ತು ; ಇದಕ್ಕೇ ಈಗ ದ್ವಾರಪಾಲಕನನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವದು ಎಂದರ್ಥ.

ಸುಷಿಗಳು, ದೇವತೆಗಳ ಸುಷಿಗಳು, ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆಯುವದಕ್ಕೆ¹ ದ್ವಾರವಾಗಿರುವ ರಂಧ್ರಗಳು. (ಇವು) ದೇವತೆಗಳಾದ ಪ್ರಾಣ, ಆದಿತ್ಯ- ಮುಂತಾದವರು (ಇಲ್ಲಿ) ಕಾವಲಿರುವದರಿಂದ ದೇವಸುಷಿಗಳು.²

ಆ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ ಭವನವಾದ³ ಈ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ಸುಷಿಯಿದೆ ಯಲ್ಲ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ನಿಂತವನ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಛಿದ್ರವಿದೆಯಲ್ಲ⁴, ದ್ವಾರವಿದೆ ಯಲ್ಲ, ಅದೇ ಪ್ರಾಣವು. ಅದರಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು⁵ ಆ ದ್ವಾರದಿಂದ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವದಲ್ಲ, ಆ ವಾಯುವು (ಪ್ರ) ಮುಂದುಗಡೆಗೆ (ಅನಿತಿ) ಚಲಿಸುತ್ತದೆಯಾಗಿ 'ಪ್ರಾಣ'ವೆನಿಸಿರುತ್ತದೆ ಅದೇ (ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ) ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಲ್ಲದ್ದರಿಂದ⁶, ಅದೇ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು. ಹಾಗೆಯೇ⁷ ಅದು ಆದಿತ್ಯನು. ಏಕೆಂದರೆ, "ಆದಿತ್ಯನೇ ಹೊರಗಿನ ಪ್ರಾಣವು" (? ಪ್ರ. ೫)⁸ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಿದೆ. (ಆ ಆದಿತ್ಯನು) ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ರೂಪ- ಇವುಗಳು (ಒಂದರಲ್ಲೊಂದು) ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರುವ ಕ್ರಮದಿಂದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ.⁹ "ಆ ಆದಿತ್ಯನು ಏತರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾಗಿರು

1. ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವೆಂದರೆ ಉಪಾಸ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮ; ಮುಂದೆ ೬ನೆಯ ಕಂಡಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ದ್ವಾರವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸುಷಿಗಳು, ದೇವತೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಾವಲಿರುವದರಿಂದ ದೇವಸುಷಿಗಳು- ಎಂದಿದೆ ಎಂದರ್ಥ

3. ಬ್ರಹ್ಮಸ್ಥಾನವಾದ ಎಂದರ್ಥ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಗಾಯತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿತ್ತು.

4. ಮನುಷ್ಯನು ತಿರುಗಿದಂತೆ ಅವನ ಹೃದಯವೂ ತಿರುಗುವದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ಸುಷಿ ಎಂದರೆ ಯಾವದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು ?- ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಪರಿಹಾರವಿದು.

5. ಅದೇ ಪ್ರಾಣವು, ಆ ಸುಷಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಾಯುವಿಶೇಷವೇ ಪ್ರಾಣವು ಎಂದರ್ಥ. 'ಮಂಚಿಕೆಗಳು ಕೂಗುತ್ತವೆ' ಎಂದಂತೆ ಲಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಅದೇ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ

6. ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತ ಅಮೃತಿರಿಕ್ತ ; ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣನ ಬಲದಿಂದಲೇ ಅದು ವ್ಯಾಪಾರಮಾಡುತ್ತದೆ.

7. ಇದರಂತೆಯೇ ಆದಿತ್ಯನೂ ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಅಮೃತಿರಿಕ್ತನು, ಬೇರೆಯಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ೪-೩-೧ನ್ನು ನೋಡಿ.

8. ಪ್ರಶ್ನೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಾಣ: ಎಂದಿಲ್ಲ, ಪ್ರಾಣ: ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಇದೆ ; ಇದು ಅದರ ಅರ್ಥಮಾತ್ರವೂ, ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಈ ವಾಕ್ಯವೇ ಇದೆಂಬೂ, ತಿಳಿಯದು.

9. ಆದಿತ್ಯನು ಕಾರಣವಾದ ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ತನ್ನ ಆರಂಭಕವಾದ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ, ರೂಪಗಳು ತಮ್ಮ ಆಕಾರದಿಂದ ಪರಿಣತವಾಗಿರುವ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಇದನ್ನು ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಿದೆ.

ತ್ತಾನೆ? ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ" (ಬೃ. ೩-೯-೨೦) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ವಾಜಸನೇಯ ದಲ್ಲಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ಪ್ರಾಣವಾಯುದೇವತೆಯೊಂದೇ ಅಲ್ಲವೆ, ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಯ ದಿಂದೊಡಗೂಡಿದೆ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಆದಿತ್ಯನೂ (ಆಗಿದೆ)* ? 'ಪ್ರಾಣಾಯ ಸ್ವಾಹಾ !' ಎಂದು ಹೋಮಮಾಡಿದ ಹವಿಸ್ಸು ಇದೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಮುಂದೆ (೫-೧೯-೨ರಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. *

ಆ ಈ ಪ್ರಾಣನೆಂಬುದು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ ದ್ವಾರಪಾಲನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವು.* ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನುವವನು-ಚಕ್ಷುರಾದಿತ್ಯರ ರೂಪದಿಂದ ಇದು ತೇಜಸ್ಸು (ಆಗಿದೆ), ಸೂರ್ಯನು ಅನ್ನಪ್ರದನಾಗಿರುವದರಿಂದ* ಅನ್ನಾದ್ಯವೂ (ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ) ತೇಜಸ್ಸು, ಅನ್ನಾದ್ಯವು ಎಂಬೀ (ಎರಡು) ಗುಣಗಳಿಂದ (ಕೂಡಿದ್ದೆಂದು ಈ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು) ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಅದರಿಂದ ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಅನ್ನಾದನೂ ಎಂದರೆ ರೋಗರಹಿತನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನಿಗೆ ಇದು ಗುಣಫಲವು " (ಈ) ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ವತೀಕೃತನಾದ (ಈ) ದ್ವಾರಪಾಲಕನು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಮುಖ್ಯಫಲವೂ (ಆಗುತ್ತದೆ).

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

**ಅಥ ಯೋಸ್ಯ ದಕ್ಷಿಣಃ ಸುಷಿಃ ಸ ವ್ಯಾನಸ್ತಚ್ಛ್ರೋತ್ರಗ್ಂ
ಸ ಚಂದ್ರಮಾಸ್ತದೇತಚ್ಛ್ರೋಶ್ಚ ಯಶಶ್ಚೇತ್ಯುಪಾಸೀತ
ಶ್ರೀಮಾನ್ ಯಶಸ್ವೀ ಭವತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ || ೨ ||**

1. 'ಆದಿತ್ಯನು ಏತರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾಗಿದಾನೆ? ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಏತರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದೆ? ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಏಕೆಂದರೆ ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ರೂಪಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ ರೂಪಗಳು ಏತರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿವೆ? ದೃದಯದಲ್ಲಿ ದೃದಯದಲ್ಲಲ್ಲವೆ, ರೂಪಗಳನ್ನು ಅರಿಯುತ್ತಾನೆ? 'ದೃದಯದಲ್ಲಿಯೇ ರೂಪಗಳು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿವೆ' ಎಂಬುದು ಪೂರ್ಣವಾಕ್ಯ.

2. ಅಭ್ಯಾತ್ಮವಾಗಿ ಪ್ರಾಣವೇ ಚಕ್ಷುಸ್ಸಾಗಿದೆ, ಅಧಿವೈನತವಾಗಿ ವಾಯುವೇ ಆದಿತ್ಯ ನಾಗಿದೆ; ಪ್ರಾಣವಾಯುಗಳೆರಡೂ ಒಂದೇ ದೇವ.

3. ಪ್ರಾಣತೃಪ್ತಿಯಿಂದ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಆದಿತ್ಯ, ದ್ವಾರಲೋಕವೇವತೆ, ಅನೇಕರಿಂದ ಅಭಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರುವದು - ಇದೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುವದು ಎಂದು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

4. ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದಿದೆ

5. 'ಸವಿತುಶ್ಚ ಅನ್ನದಕ್ಕಂ ವೃಷ್ಟಿದಾರೇಣ ಆದಿತ್ಯಾಜ್ಞಾಯತೇ ವೃಷ್ಟಿರಿತ್ಯಾದೌ ದೃಷ್ಟಮ್ | ಅತಶ್ಚ ಅನ್ನಂ ಚ ತದಾವ್ಯಂ ಚೇತಿ ಗುಣಾನ್ತವಿಶಿಷ್ಟೇನಾಪಿ ಸವಿತೃರೂಪಂ ಪ್ರಾಣಾಖ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಧ್ಯಾನಾರ್ಹಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಾನದ ಬಲದಿಂದ ಮೂಲದ ಪಾಠವನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕನ್ನಡಿಸಿದೆ

6. ಈ ಎರಡು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಆದ ದೃಷ್ಟ ಫಲವು.

೨. ಇನ್ನು ಇದರ ದಕ್ಷಿಣಸುಷಿಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ವ್ಯಾನವು ; ಅದೇ ಶ್ರೋತ್ರವು, ಅದೇ ಚಂದ್ರನು. ಆ ಇದನ್ನು ಶ್ರೀಯೆಂದೂ ಯಶಸ್ಸೆಂದೂ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತು ಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅವನು ಶ್ರೀಮಂತನೂ ಯಶಸ್ವಿಯೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ದಕ್ಷಿಣದ್ವಾರಪಾಲನ ಉಪಾಸನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೪೧. ಅಥ ಯೋಸ್ಯ ದಕ್ಷಿಣಃ ಸುಷಿಃ ತತ್ಸೋ ವಾಯುವಿಶೇಷಃ ಸ ವೀರ್ಯವತ್ಕರ್ಮ ಕುರ್ವನ್ ವಿಗೃಹ್ಯ ವಾ ಪ್ರಾಣಾಪಾನೌ ನಾನಾ ವಾ ಅನಿತಿ ಇತಿ ವ್ಯಾನಃ | ತತ್ಸಂಬದ್ಧಮೇವ ಚ ತತ್ ಶ್ರೋತ್ರಮ್ ಇಂದ್ರಿಯಮ್ | ತಥಾ ಸ ಚಂದ್ರಮಾಃ “ಶ್ರೋತ್ರೇಣ ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ದಿಶಶ್ಚ ಚಂದ್ರಮಾಶ್ಚ” (ಐ. ಆ. ೧-೭) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ಸಹಾಶ್ರಯೌ ಪೂರ್ವವತ್ | ತದೇತತ್ ಶ್ರೀಶ್ಚ ವಿಭೂತಿಃ ಶ್ರೋತ್ರ ಚಂದ್ರಮಸೋರ್ಜ್ಜ್ವಾನಾನ್ನಹೇತುತ್ವಮ್ | ಅತಸ್ತಾಭ್ಯಾಂ ಶ್ರೀತ್ವಮ್ | ಜ್ಞಾನಾನ್ನವತಶ್ಚ ಯಶಃ ಪ್ರಾತಿಭವತೀತಿ ಯಶೋಹೇತುತ್ವಾತ್ ಯಶಸ್ತ್ವಮ್ | ಅತಃ ತಾಭ್ಯಾಂ ಗುಣಾಭ್ಯಾಮ್ ಉಪಾಸೀತ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಈ (ಹೃದಯದ) ದಕ್ಷಿಣಸುಷಿಯಿರುವದಲ್ಲ, ಎಂದರೆ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ವಾಯುವಿಶೇಷವಿರುವದಲ್ಲ, ಅದು (ವಿ =) ವೀರ್ಯವತ್ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ, ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಾಪಾನಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು¹, ಅಥವಾ ವಿವಿಧವಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ (ಅನಿತಿ =) ವ್ಯಾವಾರಮಾಡುವದರಿಂದ ವ್ಯಾನವು. (ವ್ಯಾನಕ್ಕೆ) ಸಂಬಂಧವಾಗಿಯೇ (ಇರುವದರಿಂದ) ಅದೇ ಶ್ರೋತ್ರವು, ಹಾಗೆಯೇ ಅದೇ ಚಂದ್ರನು. “(ಪುರುಷನ) ಶ್ರೋತ್ರದಿಂದ ದಿಕ್ಕುಗಳೂ ಚಂದ್ರನೂ ಸೃಷ್ಟರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ” (ಐ. ಆ. ೧-೭) ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಿರುವದರಿಂದ (ಇವೆರಡೂ) ಅಶ್ರಯದೊಡನೆ (ಅ ವ್ಯಾನವೇ) ಎಂದು ಹಿಂದಿನಂತೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕು.²

1. ನಡುವಿನ ವ್ಯಾನವು ಪ್ರಾಣಾಪಾನಗಳನ್ನು (ವಿಗೃಹ್ಯ) ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿರುವ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮಾಡುವದರಿಂದ ಶರೀರವು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಹೋಗದೆ ಸಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

2. ವ್ಯಾನದ ತೃಪ್ತಿಯಿಂದ ಶ್ರೋತ್ರ, ಚಂದ್ರ, ದಿಕ್ಕುಗಳು, ಅವುಗಳಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರುವವೆಲ್ಲವೂ ತೃಪ್ತವಾಗುವವು ಎಂದು ೫-೨೦-೨ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಾನವೇ ಶ್ರೋತ್ರಚಂದ್ರಾದಿಗಳು ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಆ ಇದು ಶ್ರೀ ಎಂದೂ ವಿಭೂತಿ ಎಂದೂ- ಶ್ರೋತ್ರಚಂದ್ರರು (ಕ್ರಮವಾಗಿ) ಜ್ಞಾನ, ಅನ್ನ- ಇವುಗಳಿಗೆ ಹೇತುವಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಂದ ಶ್ರೀತ್ವವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನಾನ್ನಗಳೆರುವವನಿಗೆ ಯಶಸ್ಸು ಎಂದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಹೆಸರು ಬರುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ (ಅವರು) ಯಶಸ್ಸಿಗೂ ಕಾರಣ(ರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ). ಆದ್ದರಿಂದ (ವ್ಯಾನಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು) ಆ ಗುಣಗಳೆರಡರಿಂದಲೂ ಒಳಗೂಡಿದ್ದೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು- ಎಂಬದೇ ಮುಂತಾದದ್ದು (ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವು.¹

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯೋಃಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಜ್ಞಿಷಿಃ ಸೋಽಪಾನಃ ಸಾ ವಾಕ್ ಸೋಽಗ್ನಿ
ಸ್ತದೇತದ್ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಮನ್ನಾದ್ಯಮಿತ್ಯುಕ್ತಾಸೀತ ಬ್ರಹ್ಮ
ವರ್ಚಸ್ಯನ್ನಾದೋ ಭವತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ ||೩||

೩. ಇನ್ನು ಇವರ ಪಶ್ಚಿಮದ ಸುಷಿಮುರುವದಲ್ಲ, ಅದು ಅಪಾನವು, ಅದೇ ವಾಕ್ಯ, ಅದೇ ಅಗ್ನಿಯು. ಆ ಇದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮ ವರ್ಚಸವು, ಅನ್ನಾದ್ಯವು ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ (ಅವನು) ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಿಯೂ ಅನ್ನಾದನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಪಶ್ಚಿಮದ್ವಾರವಾಲಿಸ ಉಪಾಸನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೪೨. ಅಥ ಯೋಃಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಜ್ಞಿಷಿಃ ಪಶ್ಚಿಮಃ ತತ್ಸೋ ವಾಯು ವಿಶೇಷಃ ಸ ಮೂತ್ರಪುರಿಷಾದ್ಯಪನಯನ್ ಅಧೋಽನಿತಿ ಇತ್ಯಪಾನಃ | ಸಾ ತಥಾ ವಾಕ್ | ತಸ್ಸಂಬನ್ಧಾತ್ | ತಥಾ ಅಗ್ನಿಃ | ತದೇತದ್ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಮ್ | ವೃತ್ತಸ್ವಾಧ್ಯಾಯನಿಮಿತ್ತಂ ತೇಜಃ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಮ್ | ಅಗ್ನಿಸಂಬನ್ಧಾತ್ ವೃತ್ತ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ | ಅನ್ನಗ್ರಸನಹೇತುತ್ವಾತ್ ಅವಾಸಸ್ಯ ಅನ್ನಾದ್ಯತ್ವಮ್ ಸಮಾನಮ್ ಅನ್ಯತ್ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಯಾರದು ಪಶ್ಚಿಮದ ಸುಷಿಯೋ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿರುವ (ರಂಧ್ರವೋ), ಅವರಲ್ಲಿರುವ ವಾಯುವಿಶೇಷವೋ (ಎಂದರ್ಥ) ಅದು ಮೂತ್ರ

1 ಶ್ರೀಯಶಸ್ಸುಗಳು ಈ ಉಪಾಸನೆಯ ಗುಣವವು, ಸ್ವಗರ್ಭೋಕ್ತವ್ರಾಪ್ತಿಯು ಮುಖ್ಯವಾದವು ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ

2. ಇಲ್ಲಿ ತಥಾ ಎಂಬ ಮಾತು ಮೂಲಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಎಂಬುದು ಸಂಕರಗ್ರಹ'.

ಪುರೀಷವೇ ಮುಂತಾದದ್ದನ್ನು (ಅವ) ತೆಗೆದುಕೊಂಡುಹೋಗುವದಕ್ಕೆ ಕೆಳಕ್ಕೆ (ಅನಿತಿ) ವ್ಯಾಪಾರಮಾಡುವದರಿಂದ ಅಪಾನವು. ಅದೇ ವಾಕ್ಯ ; ಏಕೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವಾಗಿದೆ, ಹಾಗೆಯೇ ಅಗ್ನಿಯು.^೧ ಆ ಈ (ಬ್ರಹ್ಮವು) ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸವು. ಹಿಂದೆ ಆಗಿರುವ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯನಿಮಿತ್ತವಾದ^೨ ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸವೆಂದು (ಹೆಸರು) ಹಿಂದಿನ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಯ ಸಂಬಂಧವಿರುವದರಿಂದ (ಅದನ್ನು ತೇಜಸ್ಸು ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು). ಅನ್ನವನ್ನು ನುಂಗುವದಕ್ಕೆ ಅಪಾನವು ಕಾರಣವಾಗಿರುವದರಿಂದ^೩ ಅನ್ನಾದ್ಯವು ಮಿಕ್ಕದ್ದು ಸಮಾನವು,^೪

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯೋಃಸ್ಯೋದಜ್ಞುಷಿಃ ಸ ಸಮಾನಸ್ತನ್ಮನಃ ಸ ಪರ್ಜನ್ಯ
ಸ್ತದೇತತ್ ಕೀರ್ತಿಶ್ಚ ವ್ಯುಷ್ಟಿಶ್ಚೇತ್ಯುಪಾಸೀತ ಕೀರ್ತಿಮಾನ್
ವ್ಯುಷ್ಟಿಮಾನ್ ಭವತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ || ೪ ||

೪. ಇನ್ನು ಇದರ ಉತ್ತರಸುಷಿಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಸಮಾನವು. ಅದೇ ಮನಸ್ಸು, ಅದೇ ಪರ್ಜನ್ಯನು. ಆ ಇದನ್ನು ಕೀರ್ತಿ, ವ್ಯುಷ್ಟಿ- ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತು ಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅವನು ಕೀರ್ತಿವಂತನೂ ವ್ಯುಷ್ಟಿವಂತನೂ ಆಗುವನು.

ಉತ್ತರದ್ವಾರವಾಲಿನ ಉಪಾಸನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೪೩. ಅಥ ಯೋಃಸ್ಯ ಉದಜ್ಞುಷಿಃ ಉದಗ್ಗತಃ ಸುಷಿಃ ತತ್ಸೋ ವಾಯುವಿಶೀಷಃ ಸೋಽಪಿತಪೀತೇ ಸಮಂ ನಯತೀತಿ ಸಮಾನಃ | ತತ್ಸಂಬಂಧಂ ಮನಃ, ಅಂತಃಕರಣಮ್^೧ | ಸ ಪರ್ಜನ್ಯಃ ವೃಷ್ಟಾತ್ಮಕೋ ದೇವಃ | ಪರ್ಜನ್ಯ

೧. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಆದಿತ್ಯನಂತೆ ಅಗ್ನಿಗೆ ವಾಜ್ಞಾಲಕವಾಗಿ ಹೃದಯದ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಬೃ. ೩-೯-೨೪ನ್ನು ನೋಡಿ ತತ್ಸಂಬಂಧಾತ್ ಎಂಬುದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಗೆ ಹೊಂದಿ ಸಿದ್ಧನೂ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಇದು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ಭಾಷ್ಯದ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಗೊತ್ತು ಮಾಡಬಹುದು. ತಥಾ ಅಗ್ನಿಃ ಎಂದರೇ ಬೇಕಾಗಿರುವ ಅರ್ಥವು ಹೊರಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅಪಾನತೃಪ್ತಿಯಿಂದ ವಾಕ್ಯ, ಅಗ್ನಿ, ಸೃಧಿವಿ- ಇವುಗಳಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾದದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಹೀಗೆ ತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ (೫ ೨೧-೫) ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಮನದಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

೨. ಅಭ್ಯಯನನಿಮಿತ್ತವಾದ.

೩. ಐ. ೧-೩-೧೦.

೪. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನಿಗೆ ಇಂಥ ಫಲವು ಎಂದು ಹಿಂದಿನಂತೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

೫. 'ತತ್ಸಂಬಂಧಂ ತನ್ಮನಃ' ಎಂದೋ, 'ತತ್ ತತ್ಸಂಬಂಧಂ ಮನಃ' ಎಂದೋ ಮೂಲವಿದ್ದಿರಬೇಕು.

ನಿಮಿತ್ತಾಶ್ಚ ಅಪ ಇತಿ | “ಮನಸಾ ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ಅವಶ್ಯ ವರುಣಶ್ಚ” (ಐ. ಆ. ೨-೧) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ತದೇತತ್ ಕೀರ್ತಿಶ್ಚ | ಮನಸೋ ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಕೀರ್ತಿಹೇತುತ್ವಾತ್ | ಆತ್ಮಪರೋಕ್ಷಂ ವಿಶ್ರುತತ್ವಂ ಕೀರ್ತಿಯಶಃ | ಸ್ವಕರಣಸಂವೇದ್ಯಂ ವಿಶ್ರುತತ್ವಂ ವೃಷ್ಟಿಃ | ಕಾಂತಿಃ ದೇಹಗತಂ ಲಾವಣ್ಯಮ್ | ತತಶ್ಚ ಕೀರ್ತಿಸಂಭವಾತ್ ಕೀರ್ತಿಶ್ಚ ಇತಿ | ಸಮಾನಮ್ ಅನ್ಯತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಇದರ ಉತ್ತರಸುಷಿಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ರಂಧ್ರವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದರಲ್ಲಿರುವ ನಾಯುವಿಶೇಷವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಉಂಡದ್ದನ್ನೂ ಕುಡಿದದ್ದನ್ನೂ ಸಮವಾಗಿ ಒಯ್ಯುವದರಿಂದ ‘ಸಮಾನ’ವೆನಿಸುವದು, ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದೇ ಮನಸ್ಸು, ಅಂತಃಕರಣವು- ಅದೇ ಪರ್ಜನ್ಯನು ; ವೃಷ್ಟ್ಯಾತ್ಮಕನಾದ ದೇವನು , ಏಕೆಂದರೆ ಅಪ್ಪು ಪರ್ಜನ್ಯನ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾಗುತ್ತದೆ. “ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಪ್ಪು ವರುಣನೂ ಸೃಷ್ಟರಾದರು” (ಐ. ಆ. ೨-೧) ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಿದೆ ¹

ಆ ಇದು ಕೀರ್ತಿಯು, ಏಕೆಂದರೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಜ್ಞಾನವು ಕೀರ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ². ತನಗೆ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಹೆಸರಾಗುವದು ಕೀರ್ತಿ, ಯಶಸ್ಸು , ತನ್ನ ಕರಣಕ್ಕೆ ಗೋಚರವಾಗುವಂತೆ ಹೆಸರಾಂತಿರುವದು ವೃಷ್ಟಿಯು. (ವೃಷ್ಟಿ ಎಂದರೆ) ಕಾಂತಿ, ದೇಹಗತವಾದ ಲಾವಣ್ಯವು³, ಅದರಿಂದ ಕೀರ್ತಿಯುಂಟಾಗುವದರಿಂದ (ಅದು) ಕೀರ್ತಿಯೂ ಆಗುವದು). ಮಿಕ್ಕದ್ದು⁴ ಸಮಾನವು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

**ಅಥ ಯೋಃಸ್ಯೋರ್ಧ್ವಃ ಸುಷಿಃ ಸ ಉದಾನಃ ಸ ನಾಯುಃ
ಸ ಅಕಾಶಸ್ತದೇತದೋಜಶ್ಚ ಮಹಶ್ಚೇತ್ಯುಪಾಸೀತೌಜಸ್ವೀ
ಮಹಸ್ವಾನ್ ಭವತಿ ಯ ಏವಂ ನೇದ || ೫ ||**

1. ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಮನಸ್ಸು ಅಪ್ಪಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದೆ, ಪರ್ಜನ್ಯನು ಅಪ್ಪಿಗೆ ಕಾರಣನೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಾನವಾಯುವಿಗೂ ಪರ್ಜನ್ಯನಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಾಯಿತು. ಎಂದು ಆಶಯ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನದ ತೃಪ್ತಿಯಿಂದ ಮನಸ್ಸು, ಪರ್ಜನ್ಯ, ವಿದ್ಯುತ್ತು, ಮುಂತಾದದ್ದು ತೃಪ್ತವಾಗುವವು- ಎಂಬ (೫-೨೨ ೨) ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಮನದಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

2. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಇದನ್ನು ಕೀರ್ತಿ ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು

3. ಅದ್ದರಿಂದ ಇದು ಸ್ವಾನುಭವದಲ್ಲಿರತಕ್ಕದ್ದು. ಕೀರ್ತಿ, ವೃಷ್ಟಿ- ಎಂದು ಸಮಾನ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು.

4. ಫಲವಾಕ್ಯವು.

೫. ಇನ್ನು ಇದರ ಮೇಲುಗಡೆಯ ಸುಷಿಯಿರುವದಲ್ಲ, ಅದು ಉದಾನವು. ಅದೇ ವಾಯು, ಅದೇ ಆಕಾಶವು. ಅದನ್ನು ಓಜಸ್ಸೆಂದೂ ಮಹನೆಂದೂ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತು ಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅವನು ಓಜಸ್ವಿಯೂ ಮಹಸ್ವಂತನೂ ಆಗುವನು.

ಮೇಲುಗಡೆಯ ದ್ವಾರವಾಲನ ಉಪಾಸನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೪೪. ಅಥ ಯೋಸ್ಯ ಉರ್ಧ್ವಃ ಸುಷಿಃ ಸ ಉದಾನಃ | ಆಪಾದ ತಲಾತ್ ಆರಭ್ಯ ಉರ್ಧ್ವಮ್ ಉತ್ಕ್ರಮಣಾತ್ ಉತ್ಕರ್ಷಾರ್ಥಂ ಚ ಕರ್ಮ ಕುರ್ವನ್ ಅನಿತಿ ಇತಿ ಉದಾನಃ | ಸ ವಾಯುಃ, ತದಾಧಾರಶ್ಚ ಆಕಾಶಃ | ತದೇತತ್ ವಾಯ್ವಾಕಾಶಯೋಃ ಓಜೋಹೇತುತ್ವಾತ್ ಓಜಃ ಬಲಂ ಮಹತ್ತ್ವಾಚ್ಚ ಮಹಃ ಇತಿ | ಸಮಾನಮ್ ಅನ್ಯತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಇದರ ಮೇಲುಗಡೆಯ ಸುಷಿಯಿದೆಯಲ್ಲ, (ಅದರಲ್ಲಿರುವ ವಾಯು ವಿದೆಯಲ್ಲ), ಅದು ಉದಾನವು, ಅಂಗಾಲಿನಿಂದ ಮೊದಲಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏರುತ್ತಲೂ ಉತ್ಕರ್ಷಾರ್ಥವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲೂ (ಅನಿತಿ) ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಉದಾನವು. ಅದೇ ವಾಯು, ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವ ಆಕಾಶವು.¹

ವಾಯ್ವಾಕಾಶಗಳು ಓಜಸ್ಸಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಓಜಸ್ಸು, ಬಲವು, ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಮಹವು ² ಮಿಕ್ಕೆ (ಗ್ರಂಥವು ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವಾಗಿದೆ.³

ಬ್ರಹ್ಮಪುರುಷರ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತೇ ವಾ ಏತೇ ಪಞ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮಪುರುಷಾಃ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ದ್ವಾರ
ಸಾಃ ಸ ಯ ಏತಾನೇವಂ ಪಞ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮಪುರುಷಾನ್ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ

1. ಉದಾನದ ತೃಪ್ತಿಯಿಂದ ತೃಕ್ತು, ವಾಯು, ಆಕಾಶ, ಮತ್ತು ವಾಯ್ವಾಕಾಶಗಳಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರುವದು- ಇವೆಲ್ಲವೂ ತೃಪ್ತವಾಗುವವೆಂಬ (೫-೨೩-೨) ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮನದಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

2. ಈ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದೆಂದು ಉದಾನಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು.

3. ಫಲವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಲೋಕಸ್ಯ ದ್ವಾರಪಾನ್ ವೇದಾಸ್ಯ ಕುಲೇ ವೀರೋ ಜಾಯತೇ
ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಂ ಯ ಏತಾನೇವಂ ಪಚ್ಛಾ ಬ್ರಹ್ಮ
ಪುರುಷಾನ್ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ದ್ವಾರಪಾನ್ ವೇದ || ೬ ||

೬. ಈ ಐವರು ಬ್ರಹ್ಮಪುರುಷರೇ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ ದ್ವಾರ
ಪಾಲಕರು. ಯಾವನು ಹೀಗೆ ಈ ಐವರು ಬ್ರಹ್ಮಪುರುಷರನ್ನು ಸ್ವರ್ಗ
ಲೋಕದ ದ್ವಾರಪಾಲಕರೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅವನ ಕುಲ
ದಲ್ಲಿ ವೀರನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಯಾವನು ಹೀಗೆ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ
ದ್ವಾರಪಾಲಕನಾಗಿರುವ ಈ ಐವರು ಬ್ರಹ್ಮಪುರುಷರನ್ನು ಅರಿತು
ಕೊಳ್ಳುವನೋ (ಅವನು) ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೪೫. ತೇ ನಾ ಏತೇ ಯಥೋಕ್ತಾಃ ಪಚ್ಛಾಸುಷಿಸಂಬನ್ಧಾತ್ ಪಚ್ಛಾ
ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಹಾರ್ದಸ್ಯ ಪುರುಷಾ ರಾಜಪುರುಷಾ ಇವ ದ್ವಾರಪಾಃ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ
ಹಾರ್ದಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ದ್ವಾರಪಾಃ ದ್ವಾರಪಾಲಾಃ | ಏತೈರ್ಹಿ ಚಕ್ಷುಃಶ್ರೋತ್ರ
ವಾದ್ವಾನ್ಃಪ್ರಾಣೈರ್ಬಹಿರ್ಮುಖಪ್ರವೃತ್ತೈರ್ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಹಾರ್ದಸ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿ
ದ್ವಾರಾಣಿ ನಿರುದ್ಧಾನಿ | ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಹಿ ಏತತ್ ಅಜಿತಕರಣತಯಾ ಬಾಹ್ಯ
ವಿಷಯಾಸದ್ಗಾನ್ಯತಪ್ರತ್ಯುಥತ್ವಾತ್^೧ ನ ಹಾರ್ದೇ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಮನಸ್ವಿಷ್ಠತಿ |
ತಸ್ಮಾತ್ ಸತ್ಯಮುಕ್ತಮ್ ಏತೇ ಪಚ್ಛಾ ಬ್ರಹ್ಮಪುರುಷಾಃ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ
ದ್ವಾರಪಾಃ ಇತಿ | ಅತಃ ಸ ಯ ಏತಾನ್ ಏನಂ ಯಥೋಕ್ತಗುಣವಿಶಿಷ್ಟಾನ್
ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ದ್ವಾರವಾನ್ ವೇದ ಉವಾಸ್ತೇ ಉವಾಸನಯಾ ವಶೀಕರೋತಿ
ಸ ರಾಜದ್ವಾರಪಾಲಾನಿವ ಉವಾಸನೇನ ವಶೀಕೃತ್ಯ ತೈಃ ಅನಿವಾರಿತಃ ಪ್ರತಿ
ಪದ್ಯತೇ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಂ ರಾಜಾನಮಿವ ಹಾರ್ದಂ ಬ್ರಹ್ಮ | ಕಿಂ ಚ ಅಸ್ಯ
ವಿದುಷಃ ಕುಲೇ ವೀರಃ ಪುತ್ರೋ ಜಾಯತೇ ವೀರಪುರುಷಸೇವನಾತ್^೨ | ತಸ್ಯ
ಚ ಋಣಾಪಾಕರಣೇನ ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಸನಪ್ರವೃತ್ತಿಹೇತುತ್ವಮ್ | ತತಶ್ಚ ಸ್ವರ್ಗ
ಲೋಕಪ್ರತಿಪತ್ತಯೇ ಪಾರವ್ವರ್ಯೇಣ ಭವತೀತಿ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಪ್ರತಿಪತ್ತಿರೇವ
ಏಕಂ ಫಲಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಐದು ಸುಷಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಐವರು
ಹಾರ್ದಬ್ರಹ್ಮರ ಪುರುಷರು, ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿರುವ ರಾಜಸೇವಕರಂತೆ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ

1. 'ಪ್ರರುಥತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಪಾಠವೇ ಮೇಲು.

2. ಈ ನಾ || ತೆ || ಅ || ಪಾಠವೇ ಸರಿ ; ಆ || ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಧೀರ ಎಂದಿರುವದು ಅಚ್ಚಿನ
ತಪ್ಪಿರಬಹುದು.

ಹಾರ್ದ(ಬ್ರಹ್ಮ)ಕ್ಕೆ ದ್ವಾರಪರು, ದ್ವಾರಪಾಲಕರು ಏಕೆಂದರೆ ಚಕ್ಷುಃ, ಶ್ರೋತ್ರ, ವಾಕ್ಯು, ಮನಸ್ಸು, ಪ್ರಾಣ- ಎಂಬೀ ಹೊರಮುಖವಾಗಿ ಹೊರಟಿರುವ ಇವರಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಹಾರ್ದಬ್ರಹ್ಮದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ದ್ವಾರಗಳು ತಡೆಗಟ್ಟಿಟ್ಟಿವೆ? ಕರಣಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುವದರಿಂದ ಹೊರಗಿನ ವಿಷಯಗಳ ಆಸಂಗವೆಂಬ ಅನೃತದಿಂದ ಹೊರದೂಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ ಹಾರ್ದಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ನಿಲ್ಲದೆ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೇ (ಆಗಿದೆ)ಯಷ್ಟೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಐವರು ಬ್ರಹ್ಮಪುರುಷರು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಸತ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವನು ಇವರನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಮೇಲೆ ವರ್ಣಿಸಿದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ ದ್ವಾರಪಾಲಕರೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವನೋ, ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ವಶಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನೋ ಅವನು ರಾಜನ ದ್ವಾರಪಾಲಕರನ್ನು (ವಶಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ) ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ವಶಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರು ಅಡ್ಡಬರದೆ ಇರುವದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು, ಎಂದರೆ ಹಾರ್ದಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು, ರಾಜನನ್ನು (ನೇರು)ವಂತೆಯೇ (ಯಾವ ಅಡ್ಡಿಯೂ ಇಲ್ಲದೆ) ಸೇರುತ್ತಾನೆ.

ಮತ್ತು (ಈ) ವೀರಪುರುಷರ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಈ ಉಪಾಸಕನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ವೀರನಾದ ಪುತ್ರನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಅವನು ಋಣವನ್ನು ತೀರಿಸುವ

1 ಪೂರ್ವಾದಿಯಾದ ಹೃದಯದ್ವಾರಗಳಿಗೆ ಆದಿತ್ಯಾಧ್ಯಧಿಸ್ವಿತರಾದ ಚಕ್ಷುರಾದಿಗಳು ದ್ವಾರಪಾಲಕರು.

2. ಕ. ೨-೧-೧೨ ಸೂಚನೆ

3. ಕರಣಗಳಿಗೆ ವಿಷಯದಲ್ಲಾಗುವ ಆಸಂಗವನ್ನು ಹಿಂದೆ ೧ ಅರಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ, ಬೃ. ೧-೩ರಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಸಿದೆ.

4. ಲ-೩-೨ರಲ್ಲಿ 'ಅನೃತೇನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾಢಾ' ಎಂದಿರುವದರ ಸೂಚನೆಯಿದು

5 ಚಕ್ಷುಃಪುರುಷನಿಗೆ ತೇಜಸ್ಸು, ಆನ್ನಾಹ್ವ, ಶ್ರೋತ್ರಪುರುಷನಿಗೆ ಶ್ರೀ, ಯತಸ್ಸು, ವಾಕ್ಪುರುಷನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸು ಆನ್ನಾಹ್ವ, ಮನಃಪುರುಷನಿಗೆ ಕೀರ್ತಿ, ವ್ಯುಷ್ಟಿ, ಪ್ರಾಣಪುರುಷನಿಗೆ ಓಜಸ್ಸು, ಮಹ- ಎಂಬ ಗುಣಗಳು ಈ ಪುರುಷರು ಪ್ರಾಣಾದಿಸಂಬಂಧರಾಗಿರುವದೂ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು

6. ಚಕ್ಷುರಾದಿಗಳು ಇಂಥಂಥ ದೇವತಾಧಿಸ್ವಿತರಾಗಿ ಇಂಥಂಥ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಪ್ರಾಣಾದಿರೂಪರು ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದರೆ ಬಹುಮುಖವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ಹಾರ್ದಬ್ರಹ್ಮದ ಕಡೆಗೆ ಉಪಾಸಕನ ಚಿತ್ತವನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವದು.

ಮೂಲಕ¹ ಬ್ರಹ್ಮದ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ(ನಾಗುತ್ತಾನೆ) ,
ಅದ್ದರಿಂದಲೇ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಯೆಂಬುದೊಂದೇ (ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ)ಫಲವು.²

ಜ್ಯೋತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯದತಃ ಪರೋ ದಿವೋ ಜ್ಯೋತಿರ್ದೀಪ್ಯತೇ ವಿಶ್ವತಃ
ಪೃಷ್ಠೇಷು ಸರ್ವತಃ ಪೃಷ್ಠೇಷ್ವನುತ್ತಮೇಷಾತ್ತಮೇಷು ಲೋಕೇ
ಷ್ವಿದಂ ವಾವ ತದ್ಯದಿದಮಸ್ತಿಸ್ತಂತಃಪುರುಷೇ ಜ್ಯೋತಿಸ್ತಸ್ಯೈಷಾ
ದೃಷ್ಟಿಯತ್ರೈದಸ್ತಿ ಇರೀರೇ ಸಗ್ಂಸ್ಪರ್ಶನೋಷ್ವಿನಾನಂ
ವಿಜಾನಾತಿ ತಸ್ಯೈಷಾ ಶ್ರುತಿಯತ್ರೈತತ್ ಕರ್ಣಾವಪಿಗೃಹ್ಯ
ನಿನದಮಿವ ನದಥುರಿವಾಗ್ನೇರಿವ ಜ್ವಲತ ಉಪಶ್ಯಣೋತಿ
ತದೇತದ್ವೃಷ್ಟಂ ಚ ಶ್ರುತಂ ಚೇತ್ಯುಪಾಸೀತ ಚಕ್ಷುಷ್ಯಃ ಶ್ರುತೋ
ಭವತಿ ಯ ಏವಂ ನೇದ ಯ ಏವಂ ನೇದ³ || ೭ ||

೭. ಇನ್ನು ಆ ದಿವಕ್ಕಿಂತ ಅಚೆಗೆ, ವಿಶ್ವದ ಮೇಲುಗಡೆಯಲ್ಲಿ,
ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೇಲುಗಡೆಯಲ್ಲಿ, ಅನುತ್ತಮವಾದ ಉತ್ತಮಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ
ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಪುರುಷನೊಳಗೆ
ಇರುವ ಈ ಜ್ಯೋತಿ ಎಂಬಿದೇ. ಅದಕ್ಕೆ ಯಾವಾಗ ಹೀಗೆ ಈ ಶರೀರ
ದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಔಷ್ಣ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೋ ಇದೇ
ಅದರೆ ದೃಷ್ಟಿಯು ; ಯಾವಾಗ ಕಿವಿಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡರೆ
ದಡದಡ ಎನ್ನುವಂತೆ ಗುಟ್ಟುಹಾಕಿದಂತೆ ಬೆಂಕಿಯು ಭುಗಿಲೆನ್ನು
ವಂತೆ ಕೇಳುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅದು ಅದರ ಶ್ರುತಿಯು. (ಅದನ್ನು) ದೃಷ್ಟವೂ
ಶ್ರುತವೂ ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು
ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅವನು ನೋಡತಕ್ಕವನೂ ಕೇಳಿಬರತಕ್ಕವನೂ
ಆಗುತ್ತಾನೆ.

1. ತಂದೆಯು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಯಜ್ಞಾಭ್ಯಾಸನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ.

2. ಏಕೆಂದರೆ ವೀರಪುತ್ರಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದೂ ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ. ಈ
ಉಪಾಸನೆಗಳಿಂದ ಆಯಾ ಅವಾಂತರಫಲವಲ್ಲದೆ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಫಲವೂ
ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ

3. ಈ ಕಂಡಿಕೆಯನ್ನು ವಾ|| ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಎರಡಾಗಿ ಬಡೆದು 'ತಸ್ಯೈಷಾ ದೃಷ್ಟಿಃ'
ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ೨ನೆಯ ಕಂಡಿಕೆಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೇನೋ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥಭಾಗದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೪೬. ಅಥ ಯದಸೌ ವಿದ್ವಾನ್ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಂ ವೀರಪುರುಷಸೇವ
ನಾತ್ ಪ್ರತಿಸದ್ಯತೇ | ಯಚ್ಚೋಕ್ತಮ್, 'ತ್ರಿಪಾದಸ್ಯಾಮೃತಂ ದಿವಿ' (೩-೧೨-೬)
ಇತಿ ತದಿದಂ ಲಿಬ್ಧೀನ ಚಕ್ಷುಃಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯಗೋಚರಮ್ ಆಪಾದಯಿ
ತವ್ಯಮ್ | ಯಥಾ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ಧೂಮಾದಿಲಿಬ್ಧೀನ | ತಥಾ ಹಿ ಏವ
ಮೇವೇದಮ್ ಇತಿ ಯಥೋಕ್ತೇರ್ಧೇ ದೃಢಾ ಪ್ರತೀತಿಃ ಸ್ಯಾತ್, ಅನನ್ಯತ್ವೇನ
ನಿಶ್ಚಯ ಇತಿ | ಅತ ಆಹ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

'ಇನ್ನು' (ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿರುವ ಕಂಡಿಕೆಯ ಅರ್ಥವಿದು): ಈ ಉಪಾ
ಸಕನು ವೀರಪುರುಷಸೇವನೆಯಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು (ಪರಂಪರೆಯಿಂದ)
ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ (ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತವೆ), ಮತ್ತು ಈ (ಬ್ರಹ್ಮದ) "ಅಮೃತವಾದ
ಮೂರು ಪಾದವು ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ" (೩-೧೨-೬) ಎಂದಿತ್ತವ್ವೆ¹, ಆ ಇದನ್ನು-
ಹೊಗೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಲಿಂಗದಿಂದ ಬೆಂಕಿಯೇ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಹೇಗೋ
ಹಾಗೆ² ಲಿಂಗದಿಂದ ಚಕ್ಷುಃಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು,
ಹಾಗಾದರೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಇದು ಹೀಗೆಯೇ ಸರಿ ಎಂಬ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಭಾವನೆಯು
ದೀತು³ ? (ನಾನು ಅದಕ್ಕಿಂತ) ಅನ್ಯನಲ್ಲ ಎಂಬ ನಿಶ್ಚಯವೂ (ಆದೀತು)⁴ ?
ಆದ್ದರಿಂದ (ಪ್ರತಿ) ಹೀಗೆನ್ನುತ್ತಿದೆ.

ಜ್ಯೋತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮದ ವರ್ಣನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೪೭. ಯದತಃ ಅನುಷ್ಠಾದ್ ದಿವಃ ದ್ಯುಲೋಕಾತ್ ಪರಃ ಪರಮ್
ಇತಿ ಲಿಬ್ಧವ್ಯತ್ಯಯೇನ ಜ್ಯೋತಿರ್ದೀಪ್ಯತೇ | ಸ್ವಯಂಪ್ರಭಂ ಸದಾ ಪ್ರಕಾಶತ್ವಾತ್
ದೀಪ್ಯತ ಇವ ದೀಪ್ಯತೇ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ | ಅಗ್ನ್ಯಾದಿವತ್ ಜ್ವಲನವಿಕ್ಷಣಾಯಾ
ದೀಪ್ತೇರಸಂಭವಾತ್ | ವಿಶ್ವತಃ ಸೃಷ್ಟೀಷು ಇತಿ ಏತಸ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ಸರ್ವತಃ
ಪೃಷ್ಟೇಷು ಇತಿ | ಸಂಸಾರಾತ್ ಉಪರಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸಂಸಾರ ಏವ ಹಿ ಸರ್ವತಃ |

1. ೩-೧೨ ೬ರಲ್ಲಿ

2. ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿಯಾದರೂ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು
ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

3. ಭಾವನೆಯು ಬಲವಾದರೇ ಉಪಾಸನೆಯು ಸಾಗುತ್ತದೆ.

4. ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದೀತು ಎಂದರ್ಥ

ಅಸಂಸಾರಿಣ ಏಕತ್ವಾತ್ ನಿರ್ಭೇದತ್ವಾಚ್ಚ | ಅನುತ್ತಮೇಷು | ತತ್ಪುರುಷಸಮಾಸಾ
ಶಬ್ದಾನಿವೃತ್ತಯೇ ಆಹ ಉತ್ತಮೇಷು ಲೋಕೇಷು ಇತಿ | ಸತ್ಯಲೋಕಾದಿಮು
ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಾದಿಕಾರ್ಯಸ್ಯ^೧ ವರಸ್ಯೇಶ್ವರಸ್ಯ ಆಸನ್ನತ್ವಾತ್ ಉಚ್ಯತೇ ಉತ್ತ
ಮೇಷು ಲೋಕೇಷು ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಅಲ್ಲಿರುವ ದಿವಕ್ಕಿಂತ ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕಿಂತಲೂ ಆಚೆಗಿರುವ^೨ ಹೆಚ್ಚಿನ-
ಪರಃ ಎಂಬುದನ್ನು (ನಪುಂಸಕ) ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು (ಅರ್ಥಮಾಡ
ಬೇಕು)- ಜ್ಯೋತಿಯು ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವದಲ್ಲ (ಎಂದರ್ಥ) ಸ್ವಯಂಪ್ರಭವಾಗಿ^೩
ನಿತ್ಯಪ್ರಕಾಶ(ಸ್ವರೂಪವೇ) ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವಂತಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ
ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದೆ^೪. ಎಂದಿದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಬೆಂಕಿಯೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಂತೆ
ಉರಿಯುವದೆಂಬ ದೀಪ್ತಿಯು (ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ) ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ^೫

ವಿಶ್ವದ ಮೇಲುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಬುದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೇ ಎಲ್ಲದರ ಮೇಲುಗಡೆ
ಯಲ್ಲಿ ಎಂಬುದು, ಸಂಸಾರಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ ಸಂಸಾರವೇ
ಅಲ್ಲವೆ, ಎಲ್ಲ (ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು)? ಸಂಸಾರಿಯಲ್ಲದ ಆತ್ಮನು ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿ
ರುವದರಿಂದಲೂ, ಭೇದರಹಿತನಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ (ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಈ

1. 'ಕಾರ್ಯಸ್ಯ' ಎಂಬುದನ್ನು ಕಾರ್ಯಸ್ಯ ಎಂದು ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

2. ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮವು ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವಾಗಿದ್ದರೂ ದ್ಯುಲೋಕದ ಆಚೆಗಿದೆ
ಎಂದಿದೆ ಮರದ ಕೊನೆಗೆ ಸಂಬಂಧವಾಗಿಯೇ ಇರುವ ಹಕ್ಕಿಯನ್ನು ಮರದ ಕೊನೆಯ ಆಚೆಗಿ
ರುವೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳುವಮಂಟು. ಅಥವಾ ನಿರ್ಗುಣರೂಪದಿಂದ ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ
ಪಡದೆ ಇದ್ದರೂ ಹಿಂದೆ 'ತ್ರಿಪಾದಸ್ಯಾನ್ಯತಂ ದಿವಿ' ಎಂದು ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿಯಂತೆ ಹೇಳಿತ್ತು ;
ಅದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕೆ ಆಚೆ ಇದೆ ಎಂತ ಹೇಳಿದೆ. ಹೇಗೂ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಗಾಯತ್ರೀ
ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕೆ ಆಚೆಯಿರುವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಸೂ. ಭಾ. ೧-೧-೨೭ನ್ನು
ನೋಡಿ.

3. ತಾನೇ ತೋರಿಕೊಳ್ಳುವ, ಅನಾತ್ಮವಸ್ತುವಿನಂತೆ ಮತ್ತೊಂದರಿಂದ ಬೆಳಗಲ್ಪಡ
ಬೇಕಾದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲದಿರುವ ಎಂದರ್ಥ.

4. ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಯಾವ ಹೊಳವೂ ಇಲ್ಲ, ಅದೇ ಚೈತನ್ಯಪ್ರಕಾಶರೂಪವಾಗಿದೆ.

5. 'ತಾನೇ ತೋರಿಕೊಳ್ಳುವ' ಎಂಬ ಗೌಣಾರ್ಥವೇ ಹೊರತು ಬೆಂಕಿ, ಸೂರ್ಯ-
ಮುಂತಾದವುಗಳಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಎಂದೇನೂ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಬೆಂಕಿಯೇ ಮುಂತಾದವು
ತಾನೇ ಹೊಳೆಯುವವೆಂಬುದೂ ವ್ಯವಹಾರವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ; ಅವಕ್ಕೆ ಚೈತನ್ಯಪ್ರಕಾಶದ ನೆರವು
ಬೇಕು. ಚೈತನ್ಯಪ್ರಕಾಶದಂತೆ ಅವು ನಿತ್ಯವೂ ಅಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದೆ
ಎಂಬುದು ನಿರಾಧಿಕಗಳಂತೆ - ಎಂದು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಲ್ಲ.

ಅರ್ಥವೇ).^೧ ಅನುತ್ತಮವಾದ (ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ) ತತ್ಪುರುಷಸಮಾಸವೆಂಬ (ಶಂಕೆಯುಂಟಾಗಬಹುದಾಗಿ^೨ ಅದನ್ನು) ತೊಲಗಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಉತ್ತಮಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದು (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಸತ್ಯಲೋಕವೇ ಮುಂತಾದ (ಲೋಕ)ಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನೇ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯವು ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಆಸನ್ನವಾಗಿರುವದರಿಂದ^೩ ಉತ್ತಮವಾದ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದಿದೆ.

ಜ್ಯೋತಿಬ್ರಹ್ಮದ ದರ್ಶನ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೪೮ ಇದಂ ವಾನ ಇದಮೇವ ತದ್ ಯದಿದಮ್ ಅಸ್ಮಿನ್ ಪುರುಷೇ ಅನ್ತಃ ಮಧ್ಯೇ ಜ್ಯೋತಿಃ ಚಕ್ಷುಃಶ್ರೋತ್ರಗ್ರಾಹ್ಯೇಣ ಲಿಬ್ಧಗ್ನೇನ ಉಷ್ಣಿಮ್ನಾ ಶಬ್ದೇನ ಚ ಅವಗಮ್ಯತೇ | ಯತ್ ತ್ವಚಾ ಸ್ಪರ್ಶರೂಪೇಣ ಗೃಹ್ಯತೇ ತಚ್ಚಕ್ಷುಷ್ಯನ | ದೃಢಪ್ರತೀತಿಕರತ್ವಾತ್ ತ್ವಚಃ | ಅವಿನಾಭೂತತ್ವಾಚ್ಚ ರೂಪಸ್ಪರ್ಶಯೋಃ | ರಥಂ ಪುನಃ ತಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃಸೋ ಲಿಬ್ಧಂ ತೈಗ್ಧೃಷ್ಟಿಗೋಚರತ್ವಮ್ ಅಪದ್ಯತ ಇತಿ ? ಅಹ | ಯತ್ರ ಯಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ | ಏತತ್ ಇತಿ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಮ್ | ಅಸ್ಮಿನ್ ಶರೀರೇ ಹನ್ನೇನ ಅಲಭ್ಯ ಸುಸ್ಪರ್ಶೇನ ಉಷ್ಣಿಮಾನಂ ರೂಪಸಹಭಾವಿನಮ್ ಉಷ್ಣಸ್ಪರ್ಶಭಾವಂ ವಿಜಾನಾತಿ | ಸ ಹಿ ಉಷ್ಣಿಮಾ ನಾನುರೂಪವ್ಯಾಕರಣಾಯ ದೇಹಮ್ ಅನುಪ್ರವಿಷ್ಟಸ್ಯ ಜೈ ತ ನ್ಯಾ ತ್ಮಜ್ಯೋತಿಃಸೋ ಲಿಬ್ಧಮ್ ಅವ್ಯಭಿಚಾರಾತ್ | ಸ ಹಿ ಜೀವಂತಮ್ ಆತ್ಮಾನಮ್ ಉಷ್ಣಿಮಾ ವ್ಯಭಿಚರತಿ “ಉಷ್ಣ ಏನ ಜೀವಿಷ್ಯನ್ ಶೀತೋ ಮರಿಷ್ಯನ್” (ಶತ. ಬ್ರಾ ೮-೬-೨-೧೧) ಇತಿ ಹಿ ವಿಜ್ಞಾಯತೇ | ಮರಣಕಾಲೇ ಚ “ತೇಜಃ ದರಸ್ಯಾಂ ದೇವತಾಯಾಮ್” (೬ ೮-೬) ಇತಿ ವರೇಣಾವಿಭಾಗತ್ವೋವಗಮಾತ್ | ಅತೋಽಸಾಧಾರಣಂ ಲಿಬ್ಧಮ್ ಔಷ್ಣ್ಯಮಗ್ನೇರಿವ ಘೂರುಃ | ಅತಸ್ತಸ್ಯ ಪರಸ್ಯ ಏವಾ ದೃಷ್ಟಿಃ ಸಾಕ್ಷಾದಿವ ದರ್ಶನಂ ದರ್ಶನೋಪಾಯಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

1. ಬ್ರಹ್ಮವು ಒಂದೇ ಆಗಿ ನಿರ್ವೇದವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಸಂಸಾರದ ಆಹಾರಿರುವ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಸರಿ.

2. ತತ್ಪುರುಷಸಮಾಸವಾದರೆ ಉತ್ತಮವಲ್ಲದೆ^೧ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗಬಹುದು, ಮಿಗಿಲ್ಲದ ಉತ್ತಮಲೋಕಗಳು ಎಂಬರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಎಂದಿದೆ.

3. ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮವು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿರುತ್ತದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೂ. ಭಾ. ೪-೩-೯ನ್ನು ನೋಡಿ. ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಉಪಾಧಿಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಉಪಾಸನೆಗಾಗಿ ಉತ್ತಮಲೋಕಗಳೆಂಬ ಆಧಾರವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಸೂ. ಭಾ. ೧ ೧-೨೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೮).

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಇದಂ ನಾನ= ಇದಮೇವ) ಇದೇ ಅದು. ಈ ಪುರುಷನ ಒಳಗೆ ಒಳಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಯು ಚಕ್ಷುಃಶ್ರೋತ್ರಗಳಿಂದ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿರುವ ಲಿಂಗವಾದ ಬಿಸಿಯಿಂದಲೂ ಸದ್ವಿನಿಂದಲೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, (ಅದೇ). ಯಾವದು ಸ್ವರ್ಶರೂಪವಾದ ತ್ವಕ್ಪಿನಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆಯೋ ಅದು ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ (ತಿಳಿದಂತೆ), ಏಕೆಂದರೆ ತ್ವಕ್ಪು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ.¹ ರೂಪಸ್ವರ್ಶಗಳು (ಒಂದನ್ನೊಂದು) ಬಿಟ್ಟಿರುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದಲೂ (ಇದು ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ತಿಳಿದಂತೆ)

(ಪ್ರಶ್ನೆ) - ಆ ಜ್ಯೋತಿಯ ಲಿಂಗವು ತ್ವಗ್ವೃಷ್ಟಿಗೋಚರವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ?

(ಉತ್ತರ). - (ಇದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಯಾವಾಗ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಎತತ್ = ಹೀಗೆ) ಎಂಬುದು ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷವನ್ನು (ಹೀಗೆ) ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕೈಯಿಂದ ಮುಟ್ಟಿ ಸಂಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಬಿಸಿಯನ್ನು ರೂಪದೊಡನೆಯೇ ಇರುವ ಉಷ್ಣಸ್ವರ್ಶದ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ—ಆ ಬಿಸಿಯು ನಾನು ರೂಪವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ದೇಹವನ್ನು ಒಳಹೊಕ್ಕಿರುವ² ಚೈತನ್ಯಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯ ಲಿಂಗವಷ್ಟೆ, ಏಕೆಂದರೆ (ಅದು) ವ್ಯಭಿಚರಿತವಾಗುವದೇ ಇಲ್ಲ. ಬದುಕಿರುವ ಆತ್ಮನನ್ನು ಬಿಸಿಯು ಯಾವಾಗಲೂ ಬಿಟ್ಟಿರುವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ³ ? “ಬದುಕಿರುವವನು ಬಿಸಿಯಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾನೆ, ಸಾಯಲಿರುವವನು ತಣ್ಣಗಿರುತ್ತಾನೆ” (ಶತ. ಬ್ರಾ. ೮-೭-೨-೧೧) ಎಂದಲ್ಲವೆ, (ಶ್ರುತಿಯಿಂದ) ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ? ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ “ತೇಜಸ್ಸು ಸರದೇವತೆಯಲ್ಲಿ (ಸೇರುತ್ತದೆ)” (೬-೮-೬) ಎಂದು ಆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ (ಅದು) ಅವಿಭಕ್ತವಾಗುವದೆಂದು (ಶ್ರುತಿಯು) ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೊಗೆಯು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ (ಈ) ಬಿಸಿಯು (ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ) ಲಿಂಗವು.⁴ ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಇದು ದೃಷ್ಟಿಯು ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ನೋಡಿದಂತೆಯೇ, ವರ್ಶನಕ್ಕೆ ಉಪಾಯವು ಎಂದರ್ಥ.⁵

1. ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಕಂಡದ್ದನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಜ್ಞಾನವು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

2. ಚಿವಾತ್ಮನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಈ ಶರೀರಮೊಳಗೆ ಜೀವರೂಪದಿಂದ ಹೊಕ್ಕು ನಾನು ರೂಪವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ೬-೩-೨ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

3. ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರಕ್ಕೆ ಈ ಬಿಸಿಯು ಲಿಂಗವು, ಗುರುತು, (ಸೂ. ಭಾ. ೪-೨-೧೧); ಆ ಉಪಾಧಿಯ ಮೂಲಕ ಆತ್ಮನಿಗೂ ಗುರುತು.

4. ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಹೀಗೆ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ ಇದು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಲಿಂಗವಾಯಿತು ಎಂದು ಭಾಸ

5. ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು.

ಜ್ಯೋತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮದ ಶ್ರವಣ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೪೯. ತಥಾ ತಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಷಃ ಏಷಾ ಶ್ರುತಿಃ ಶ್ರವಣಂ ಶ್ರವಣೋಪಾ ಯೋಽಪಿ ಉಚ್ಯಮಾನಃ | ಯತ್ರ ಯದಾ ಪುರುಷೋ ಜ್ಯೋತಿಷೋ ಲಿಬ್ಧಂ ಶುಶ್ರೂಷತಿ^೧ ತದಾ ಏತತ್ ಕರ್ಣಾ ಅಸಿಗೃಹ್ಯ | ಏತಚ್ಚಬ್ದಃ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷ ಣಮ್ | ಅಸಿಗೃಹ್ಯ ಅಸಿಧಾಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಬ್ಧುಲಿಭ್ಯಾಂ ಪ್ರೋರ್ಣುತ್ಯ ನಿನದ ಮಿವ | ರಥಸ್ಯೇವ ಘೋಷೋ ನಿನದಃ | ತಮಿವ ಶೃಣೋತಿ | ನದಧುರಿವ ಋಷಭ ಕೂಜತಮಿವ ಶಬ್ದಃ | ಯಥಾ ಚ ಅಗ್ನೇಃ ಬಹಿಷ್ವಲತಃ ಏವಂ ಶಬ್ದಮ್ ಅಂತಃಶರೀರೇ ಉಪಶೃಣೋತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಯೇ ಆ ಜ್ಯೋತಿಗೆ ಇದು ಶ್ರುತಿಯು, ಶ್ರವಣವು, ಶ್ರವಣೋಪಾಯವನ್ನೂ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ (ಎಂದರ್ಥ ಯತ್ರ = ಯದಾ) ಯಾವಾಗ (ಬಬ್ಬ) ಮನುಷ್ಯನು (ಈ) ಜ್ಯೋತಿಯ ಲಿಂಗವನ್ನು ಕೇಳಬಯಸುತ್ತಾನೋ ಆಗ ಹೀಗೆ ಕರ್ಣಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡರೆ- (ಮೂಲದಲ್ಲಿ) ಏತತ್ (ಹೀಗೆ) ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣವು -(ಹೀಗೆ) ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡರೆ ಎಂದರ್ಥ, ಬೆರಳುಗಳಿಂದ ಮರೆಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ, ದಡದಡ ಎನ್ನುವಂತೆ, ಬಂಡಿಯ(ಗಾಲಿಯ) ಸದ್ದಿನಂತೆ (ಆಗುವ ಸದ್ದು) ದಡದಡವು, ಅದರಂತೆ ಅವನಿಗೆ ಕೇಳಿಸುತ್ತದೆ. ಗುಟ್ಟು ಹಾಕಿದಂತೆ, ಎತ್ತಿನ ಗುಟ್ಟಿನಂತೆ ಇರುವ ಶಬ್ದವು (ಎಂದರ್ಥ). ಅಥವಾ ಹೇಗೆ ಹೊರಗೆ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ (ಶಬ್ದವಿರುವದಲ್ಲ) ಹಾಗಿರುವ (ಶಬ್ದವು) ಶರೀರದೊಳಗೆ (ಅವನಿಗೆ ಯಾವಾಗ) ಕೇಳಿಸುತ್ತದೆಯೋ (ಆ ಶಬ್ದವು) *

1 'ಶ್ರೋತುಮಿಚ್ಛತಿ' ಬೇಕಿಲ್ಲವೆಂದು ಬಿಟ್ಟು.

2. ಯಾವಾಗಲಾವರೂ ಕಿವಿಗೊಟ್ಟರೆ ಕೇಳಿಸುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ಆ ಶಬ್ದವೇ ಜ್ಯೋತಿ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅರಿಯುವ ಉಪಾಯವು ಎಂದರ್ಥ ಬ್ರಹ್ಮವು ಸ್ವತಃ ವ್ಯಪ್ತವೂ ಅಲ್ಲ, ಶ್ರುತವೂ ಅಲ್ಲ, ಅದರೂ ಜಾರರಾಗ್ನಿಯ ಪ್ರತೀಕದ ದ್ವಾರದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ವ್ಯಪ್ತವೂ ಶ್ರುತವೂ ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು- ಎಂಬುದು ವಿವಕ್ತಿತ. ಸೂ ಛಾ ೧ ೧ ೨೪ (ಭಾ ಭಾ. ೧೨೮)ನ್ನು ನೋಡಿ. ಇಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನಾವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ 'ಯದತಃ ಪರೋ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂದು ಮುಚ್ಚಬ್ಬದಿಂದ ಹಿಂತೆ ಹೇಳಿರುವ ತ್ರಿಸಾದನ್ಯತಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ ಎಂದು ಮೃಗಂಜಂಬದಿಂದ ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕೆಂದು ಸೂ ಛಾ. ೧-೧ ೨೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೨೯) ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದೆ.

ಉಪಾಸನಾಗುಣವಿಧಿಯೂ ಉಪಾಸನೆಯ ಫಲವೂ

(೩೩೬)

೨೫೦ ತದೇತತ್ ಜ್ಯೋತಿಃ ದೃಷ್ಟಶ್ರುತಲಿಬ್ಧತ್ವಾತ್ ದೃಷ್ಟಂ ಚ ಶ್ರುತಂ ಚ ಇತ್ಯುಪಾಸೀತ | ತಥಾ ಉಪಾಸನಾತ್ ಚಕ್ಷುಷ್ಯಃ ದರ್ಶನೀಯಃ ಶ್ರುತಃ ವಿಶ್ರುತಶ್ಚ | ಯತ್ ಸ್ವರ್ಶಗುಣೋವಾಸನನಿಮಿತ್ತಂ ಫಲಂ ತತ್ ರೂಪೇ ಸಂಪಾದಯತಿ ಚಕ್ಷುಷ್ಯಃ ಇತಿ | ರೂಪಸ್ವರ್ಶಯೋಃ ಸಹಭಾವಿತ್ವಾತ್, ಇಷ್ಟತ್ವಾಚ್ಚ ದರ್ಶನೀಯತಾಯಾಃ | ಏನಂ ಚ ವಿದ್ಯಾಯಾಃ ಫಲಮ್ ಉಪಪನ್ನಂ ನ್ಯಾತ್ | ನ ತು ವೃದ್ಧತ್ವಾದಿನ್ವರ್ತವತ್ತೀ | ಯ ಏನಂ ಯಥೋಕ್ತಾ ಗುಣೌ ವೇದ | ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಪ್ರತಿಪತ್ತಿಸ್ತುಕ್ತಮ್ ಆದೃಷ್ಟಂ ಫಲಮ್ | ದ್ವಿರಭ್ಯಾಸ ಆದರಾರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ದೃಷ್ಟವಾದ ಮತ್ತು ಶ್ರುತವಾದ ಲಿಂಗವುಳ್ಳದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ದೃಷ್ಟವೂ ಶ್ರುತವೂ ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾದಬೇಕು ಹಾಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಚಕ್ಷುಷ್ಯ(ನಾಗುವನು), ದರ್ಶನೀಯ(ನಾಗುವನು). ಶ್ರುತನೂ ಎಂದರೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದವನೂ (ಆಗುತ್ತಾನೆ) (ಉಷ್ಣ)ಸ್ವರ್ಶಗುಣವಾದ ಉಪಾಸನೆಯ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾಗುವ ಫಲವನ್ನು ಚಕ್ಷುಷ್ಯ(ನಾಗುವನು) ಎಂದು (ಶ್ರುತಿಯ) ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದನೆಮಾಡಿರುತ್ತದೆ^೧, ಏಕೆಂದರೆ ರೂಪಸ್ವರ್ಶಗಳು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ, ಮತ್ತು ದರ್ಶನೀಯತ್ವ(ವೆಂಬ ಸುರೂಪವು) ಇಷ್ಟ ಫಲವೂ (ಆಗಿದೆ). ಹೀಗಾದರೇ ಉಪಾಸನೆಗೆ (ಇದು) ಫಲವೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ವೃದ್ಧವಾಗುವದೇ ಮುಂತಾದ ಸ್ವರ್ಶವುಳ್ಳವನಾಗುವನು (ಎಂದರೆ ಯುಕ್ತ)ವಾಗಲಾರದು^೨

ಹೀಗೆಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಯಾವನು (ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿ) ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ, (ಅವನಿಗೆ) ಈ ಫಲ(ವಾಗುವದು). ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ

1. ಉಷ್ಣಗುಣವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿರುವದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಗದ ಫಲವಾಗಬೇಕಲ್ಲ^೧ ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಸಮಾಧಾನವಿದು. ಸ್ವರ್ಶದ ಉಪಾಸನೆಯ ಫಲವನ್ನು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿದೆ ಎಂದರೆ ಆರೋಪಿಸಿ ಚಿಂತಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

2. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಫಲವು ಹೀಗೆ ಸಂಪಾದನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿದೆ ಎಂದರೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಚಕ್ಷುಷ್ಯನೆಂಬುದು ಸ್ವರ್ಶಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ. ಚಕ್ಷುಷ್ಯನಾಗಿರುವದು ಇಷ್ಟವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದು ಫಲವೂ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾದರೋ ಅದೃಷ್ಟಫಲವು.¹ (ಯ ಏವಂ ವೇದ= ಯಾನನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿಯುವನೋ ಎಂದು) ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿರುವುದು ಅದರ ವನ್ನು ತೋರಿಸುವದಕ್ಕೆ.

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ಶಾಂಡಿಲ್ಯನಿದ್ದೆ)

ಮನೋಮಯತ್ವಾದಿಗುಣಕಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ ತಜ್ಜಲಾನಿತಿ ಶಾನ್ತ ಉಪಾಸೀತ | ಅಥ
ಖಲು ಕ್ರತುಮಯಃ ಪುರುಷೋ ಯಥಾಕ್ರತುರಸ್ಥಿಲ್ಲೋಕೇ
ಪುರುಷೋ ಭವತಿ ತಥೇತಃ ಪ್ರೇತ್ಯ ಭವತಿ ಸ ಕ್ರತುಂ
ಕುರ್ವೀತ || ೧ ||

೧. ಇವೆಲ್ಲವೂ- ತಜ್ಜಲಾನ್ ಆಗಿರುವದರಿಂದ- ಬ್ರಹ್ಮವೇ ;
ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಂತನಾಗಿ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಇನ್ನು ಪುರುಷನು
ಕ್ರತುಮಯನೇ; ಪುರುಷನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಂಥ ಕ್ರತುವುಳ್ಳನಾಗಿರು
ವನೋ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟುಹೋದಬಳಿಕ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ.
ಅವನು ಕ್ರತುವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಗ್ರಂಥಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೫೧. ಪುನಸ್ತಸ್ಯೈವ ತ್ರಿವಾದವೃತ್ತಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋನಂತಗುಣವತೋಽ
ನಂತಶಕ್ತೇಃ ಅನೇಕಭೇದೋಪಾಸ್ಯಸ್ಯ ವಿಶಿಷ್ಟಗುಣಶಕ್ತಿಮತ್ತೇನೋವಾಸನಂ
ವಿಧಿತ್ವನ್ ಆಹ ||

1. ಗುಣಗಳ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲವು ಚಕ್ಷುಷ್ಯತ್ವಾದಿಪ್ರಾಪ್ತಿ , ಗುಣಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮದ
ಉಪಾಸನೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿ. ಇಲ್ಲಿ ಚಕ್ಷುಷ್ಯತ್ವಾದಿಯಾದ ಅಲ್ಪಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ
ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ೧-೧-೨೪ (ಭಾ.ಭಾ.
೧೨೮)ರಲ್ಲಿ ತಳ್ಳಿಹಾಕಿದೆ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮತ್ತು ಅನಂತಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು ಅನಂತಶಕ್ತಿಯುತವಾದದ್ದು ಅನೇಕಭೇದಗಳಿಂದ¹ ಉಪಾಸ್ಯವೂ ಆಗಿರುವ ಅದೇ ತ್ರಿಪಾದವೃತವಾಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೇ² ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಗುಣಶಕ್ತಿಗಳುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಉಪಾಸನೆ(ಮಾಡಬೇಕೆಂದು) ವಿಧಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ (ಶ್ರುತಿಯು) ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ :

ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಶಮವಿರಬೇಕು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೫೨. ಸರ್ವಂ ಸಮಸ್ತಂ ಖಲು ಇತಿ ವಾಕ್ಯಾಲಂಕಾರಾರ್ಥೋ ನಿನಾತಃ | ಇವಂ ಜಗತ್ ನಾಮರೂಪವ್ಯಾಕೃತಂ³ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿನಿಷಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಾರಣಮ್ | ವೃದ್ಧತಮತ್ವಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮ | ಕಥಂ ಸರ್ವಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಮಿತಿ | ಆತ ಆಹ | ತಜ್ಜಲಾನ್ ಇತಿ | ತಸ್ಮಾದ್ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಾತಂ ತೇಜೋಽಬನ್ನಾದಿಕ್ರಮೇಣ ಸರ್ವಮ್ | ಅತಃ ತಜ್ಜಮ್ | ತಥಾ ತೇನೈವ ಜನನಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರತಿಲೋಮ ತಯಾ ತಸ್ಮಿನ್ನೇವ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಲೀಯತೇ, ತದಾತ್ಮತಯಾ ಶಿಷ್ಯತಃ⁴ ಇತಿ ತಲ್ಲಮ್ | ತಥಾ ತಸ್ಮಿನ್ನೇವ ಸ್ಥಿತಿಕಾರೇ ಅನಿತಿ ಪ್ರಾಣಿತಿ ಚೇಷ್ಟತ ಇತಿ ತದನಮ್⁵ | ಏನಂ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮತಯಾ ತ್ರಿಷುಕಾಲೇಷು ಅವಿಶಿಷ್ಟಮ್ ತದ್ವ್ಯತಿರೇಕೇಣ ಅಗ್ರಹಣಾತ್ | ಅತಃ ತದೇವೇದಂ ಜಗತ್ | ಯಥಾ ಚೇದಂ ತದೇವೈಕಮ್ ಅದ್ವಿತೀಯಂ ತಥಾ ಷಷ್ಠೇ ವಿಸ್ತರೇಣ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಃ | ಯಸ್ಮಾಚ್ಚ ಸರ್ವಮಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ | ಅತಃ ಶಾಂತಃ ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿದೋಷರಹಿತಃ ಸಂಯುತಃ ಸನ್ ಯತ್ ತತ್ಸರ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮ ತದ್ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣೈರ್ಗುಣೈರುಪಾಸೀತ ||

1. ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಭೇದಗಳಿಂದರೆ ಗಾಯತ್ರಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಉಪಾಧಿಗಳು ಎಂಬ ಟೀಕಾವ್ಯಾಸವು ಪ್ರಕೃತೋಪಯೋಗಿಯಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

2. ಬ್ರಹ್ಮವು ಅದೇ, ಅದರೆ ಗುಣಶಕ್ತಿಭೇದಗಳಿರುವದರಿಂದ ಉಪಾಸನೆಯು ಬೇರೆಯೇ

3. 'ವಿಕೃತಂ' ಎಂಬ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ನಾಮರೂಪವಿಭಾಗವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಎಂದು ಕನ್ನಡಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ, ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಬೀಜರೂಪವಾಗಿರುವ ನಾಮರೂಪವೇ ವಿಕೃತಿಯೂ ನಾಮರೂಪವೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ 'ವ್ಯಾಕೃತಮ್' ಎಂದು ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ. 'ನಾಮರೂಪವಿಕೃತಮ್' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ.

4. ಶಿಷ್ಯತೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

5. ಇಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ. 'ತದನ್' ಎಂಬ ಪಾರಾಂತರವೂ ಇರುವದಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಂದಿದೆಯಾದರೂ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ 'ತದನಮ್' ಎಂದೇ ನಾವು ಬರೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತೇವೆ. 'ತದನ್' ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವದಿ ಛಾಂದಸಪ್ರಯೋಗವು.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಸರ್ವಂ ಸಮಸ್ತಮ್) ಎಲ್ಲವೂ - ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವ ಖಲು (ಅಷ್ಟೆ) ಎಂಬುದು ವಾಕ್ಯಾಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ (ಬಂದಿರುವ) ನಿಸಾತವು¹ - ಇದು ಎಂದರೆ ನಾಮರೂಪಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿಸಯವಾಗಿರುವ (ಈ) ಜಗತ್ತು (ಎಲ್ಲವೂ) ಬ್ರಹ್ಮವೇ, ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಿಗಿಲಾದದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ² (ವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ) ಕಾರಣವೇ³ ಎಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ ತಜ್ಜಲಾನ್ (ಆಗಿರುವದರಿಂದ) ಆ ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ ತೇಜೋಽಬನ್ನಾದಿ ಕ್ರಮದಿಂದ⁴ ಎಲ್ಲವೂ ಹುಟ್ಟಿದೆ, ಆದ್ದರಿಂದ 'ತಜ್ಜವು' ಹೀಗೂ (ಅದು) ಜನನಕ್ಕೆ ವಿಸರೀತವಾದ ಕ್ರಮದಿಂದ⁵ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ಲಯವಾಗುತ್ತದೆ, ಅದರ ರೂಪದಿಂದ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ, ಆದ್ದರಿಂದ 'ತಜ್ಜವು', ಹಾಗೂ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಥಿತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನನಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ, ವ್ರಾಣನಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ, ವ್ಯಾಪಾರಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ, ಆದ್ದರಿಂದ 'ತದನವು'.

ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪದಾದಿರುವದು ಮೂರು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ಇದಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ (ಇದು) ತಿಳಿಯಬರುತ್ತಿಲ್ಲ⁶ ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತು ಆ (ಬ್ರಹ್ಮ)ವೇ. ಈ (ಜಗತ್ತು) ತನಗಿರಡನೆಯದಿಲ್ಲ, ಆ (ಬ್ರಹ್ಮ)ವೊಂದೇ ಹೇಗೆಂಬುದನ್ನು ಅರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳುವೆವು⁷ (ಹೀಗೆ) ಇದೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮವೇ (ಆಗಿರು)ವದಷ್ಟೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಂತನಾಗಿ ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿಗಳಿಲ್ಲದೆ (ಮನಸ್ಸನ್ನು) ಬಿಗಿಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಸರ್ವವೂ

1. ಇದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಾರ್ಥವೇನೂ ಇಲ್ಲ.

2. ಬೃಹ ಬೃಹಿ ವೃದ್ಧಾ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದವು ಬಂದಿದೆ.

3. ಕಾರಣಕ್ಕಿಂತ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ.

4. ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ ಪಂಚಭೂತಗಳು ತೇಜಃಅದಿಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವವೆಂದು ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ; ಇದು ಅಕಾಶಾದಿಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಉಪಲಕ್ಷಣವೆಂದು ತೈತ್ತಿರೀಯ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಸೂ ಭಾ ೨-೩-೬ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದೆ.

5. ಹುಟ್ಟುವಕ್ರಮಕ್ಕೆ ವಿಸರೀತವಾಗಿ ಸೃಧಿವಿಯು ಅಸ್ಥಿನಲ್ಲಿ, ಅಪ್ಪು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

6. ಮಡಕೆಯು ಮಣ್ಣಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿರದೆ ಮಣ್ಣೇ ಆಗಿದ್ದೇ ತೋರಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬಿಡವೆಯೇ ತನ್ನ ರೂಪದಿಂದಲೂ ತೋರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

7. ೬-೨ ೩ರಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಇದನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇದು ಉಪಾಸನಾ ವಾಕ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದದ್ದನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಇಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿ ಎಂದು ಭಾವ.

ಆಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಗುಣಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ್ದೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು.¹

ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವ ರೀತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೫೩. ಕಥಮುಪಾಸೀತ ? ಕ್ರತುಂ ಕುರ್ವೀತ | ಕ್ರತುರ್ನಿಶ್ಚಯಃ, ಅಧ್ಯವಸಾಯಃ, ಏನಮೇವ ನಾನ್ಯಥಾ ಇತ್ಯವಿಚಲಃ ಪ್ರತ್ಯಯಃ | ತಂ ಕ್ರತುಂ ಕುರ್ವೀತ ಉಪಾಸೀತ ಇತ್ಯನೇನ ವ್ಯವಹಿತೇನ ಸಂಬಂಧಃ | ಕಿಂ ಪುನಃ ಕ್ರತು ಕರಣೇನ ಕರ್ತವ್ಯಂ ಪ್ರಯೋಜನಮ್ ? ಕಥಂ ವಾ ಕ್ರತುಃ ಕರ್ತವ್ಯಃ ? ಕ್ರತು ಕರಣಂ ಚ ಅಭಿಪ್ರೇತಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಸಾಧನಂ ಕಥಮ್ ಇತಿ ? ಅಸ್ಯಾರ್ಥಸ್ಯ ಪ್ರತಿ ಪಾದನಾರ್ಥಮ್ 'ಅಧ' ಇತ್ಯಾದಿಗ್ರಂಥಃ | ಅಧ ಖಲು ಇತಿ ಹೇತ್ವರ್ಥಃ | ಯಸ್ಮಾತ್ ಕ್ರತುಮಯಃ ಕ್ರತುವ್ರಾತಯಃ ಅಧ್ಯವಸಾಯಾತ್ಮಕಃ ಪುರುಷೋ ಜೀವಃ | ಯಥಾಕ್ರತುಃ ಯಾದೃಶಃ ಕ್ರತುರಸ್ಯ ನೋಯಂ ಯಥಾಕ್ರತುಃ ಯಥಾಧ್ಯವ ಸಾಯಃ ಯಾದೃಜ್ಞಶ್ಚಯಃ ಅಸ್ಮಿನ್ ಲೋಕೇ ಜೀವನ್ ಇಹ ಪುರುಷೋ ಭವತಿ ತಥಾ ಇತಃ ಅಸ್ಮಾದ್ವೇಹಾತ್ ಪ್ರೇತ್ಯ ವೃತ್ತಾ ಭವತಿ | ಕ್ರತ್ವನುರೂಪಫಲಾ ತ್ತಕ್ಕೋ ಭವತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಏವಂ ಹಿ ಏತತ್ ಶಾಸ್ತ್ರತೋ ದೃಷ್ಟಮ್ | "ಯಂ ಯಂ ವಾಸಿ ಸ್ಮರನ್ ಭಾವಂ ತ್ಯಜತ್ಯನ್ತೇ ಕಲೇವರಮ್" (ಗೀ ೮-೬) ಇತ್ಯಾದಿ | ಯತ ಏವಂ ವ್ಯವಸ್ಥಾ ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟಾ ಆತಃ ಸ ಏವಂ ಜಾನನ್ ಕ್ರತುಂ ಕುರ್ವೀತ ಯಾದೃಶಂ ಕ್ರತುಂ ವಕ್ಷ್ಯಾಮುಪ್ತಮ್ | ಯತ ಏವಂ ಶಾಸ್ತ್ರವ್ರಾತಮಾಣ್ಯಾತ್ ಉಪಪದ್ಯತೇ ಕ್ರತ್ವನುರೂಪಂ ಫಲಮ್, ಆತಃ ಸ ಕರ್ತವ್ಯಃ ಕ್ರತುಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೇಗೆ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ? ಕ್ರತುವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಕ್ರತು ಎಂದರೆ ನಿಶ್ಚಯವು, ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಹೀಗೆಯೇ (ಸರಿ) ಬೇರೆಯ (ವ್ರತಾರ) ವಿಲ್ಲ- ಎಂದು ಅಲಾಗಾಡದ ಪ್ರತ್ಯಯವು.² ಆ ಕ್ರತುವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

1. ಈ ವಾಕ್ಯವು ಶಮವಿಧಿಪರವೇ ಆದರೂ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಮನೋ ಮಯತ್ವಾದಿಗುಣಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವೆಂದೇ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮದ ಸನ್ನಿಧಿಯಿರುತ್ತವೆ, ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸ್ತಬ್ಧದಿಂದ ಹೇಳಿದೆ ; ಆದರೆ ಜೀವನ ಪರಾಮರ್ಶವಿಲ್ಲ. ಆ ಗುಣಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯೇ ಎಂದು ಸೂ. ಭಾ. ೧-೨-೧ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೪೯, ೧೫೧)ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದೆ.

2. ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವು.

‘ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವ್ಯವಹಿತವಾಗಿರುವ ಈ (ವಾಕ್ಯ)ದೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.¹

ಕ್ರತುವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ (ಆಗುವ) ಪ್ರಯೋಜನವೇನು ? ಕ್ರತುವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದಾದರೂ ಹೇಗೆ ? ಮತ್ತು ಕ್ರತುವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ಇಷ್ಟಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ?- ಎಂಬೀ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವವಕ್ಕಾಗಿ ‘ಅಥ’ ಮುಂತಾದ (ಮುಂದಿನ) ಗ್ರಂಥವು (ಬಂದಿದೆ). ‘ಅಥ ಖಲು’ ಎಂಬುದು ಹೇತುವೆಂಬರ್ಥ(ವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ). (ಹೇಗೆಂದರೆ) ಪುರುಷನು, ಜೀವನು, ಕ್ರತುಮಯನು, ಎಂದರೆ ಕ್ರತುಪ್ರಾಯನು, ಅಧ್ಯವಸಾಯಾತ್ಮಕನಷ್ಟೆ. ಪುರುಷನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಬದುಕಿರುವಾಗ ಎಂಥ ಕ್ರತುವುಳ್ಳವನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ - ಇವನ ಕ್ರತುವೆಂಥದ್ದೋ ಇವನು ಅಂಧನನು ಎಂಬುದನ್ನು ಯಥಾ ಕ್ರತು(ವೆಂಬ ಮಾತು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ)- ಎಂಥ ಅಧ್ಯವಸಾಯದವನೋ, ಎಂಥ ನಿಶ್ಚಯವುಳ್ಳವನಾಗಿರುವನೋ, ಇಲ್ಲಿಂದ ಈ ದೇಹದಿಂದ ಹೊರಟುಹೋಗಿ, ಸತ್ತು, ಅಂಧನನೇ ಆಗುವನು ಕ್ರತುವಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಫಲಸ್ವರೂಪನಾಗುವನು ಎಂದರ್ಥ ಇದು ಹೀಗೆಂದಲ್ಲವೆ, “ಯಾವ ಯಾವ ಭಾವವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಡುವನೋ” (ಗೀ ೮-೬) ಎಂದು ಮುಂತಾದ ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ ? ಈ ರೀತಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿರುವದಷ್ಟೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಹೀಗೆಂದು ತಿಳಿದು ಕ್ರತುವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು, ಮುಂದೆ ಎಂಥ ಕ್ರತುವನ್ನು ಹೇಳುವೆವೋ ಅದನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಿಂದ ಕ್ರತ್ವನುಗುಣವಾಗಿ ಫಲವಾಗುವದೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಆ ಕ್ರತುವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.²

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಮನೋಮಯಃ ಪ್ರಾಣಶರೀರೋ ಭಾರೂಪಃ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪ
ಆಕಾಶಾತ್ಮಾ ಸರ್ವಕರ್ಮಾ ಸರ್ವಕಾಮಃ ಸರ್ವಗಂಧಃ ಸರ್ವ
ರಸಃ ಸರ್ವಮಿದಮಿಭ್ಯಾತ್ತೋಽವಾಕ್ಯನಾದರಃ || ೨ ||

1. ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಎಂಬುದರ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯಿದೆ ಅದನ್ನು ‘ಕ್ರತುಂ ಕುರ್ವೀತ’ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ತಿಗೊಳಿಸುವದರಿಂದ ಇದರೊಡನೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗುವವರೆಗೂ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಹೊರಡುತ್ತದೆ.

2. ಅಥ ಖಲು ಎಂಬುದು ಹೇತುರ್ಥವೆಂದಿದ್ದರೆ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಣವಿಲ್ಲ. ಇಂಥಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು.

೨. ಮನೋಮಯನು, ಪ್ರಾಣಶರೀರನು, ಭಾರೂಪನು, ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನು, ಆಕಾಶಾತ್ಮನು, ಸರ್ವಕರ್ಮನು, ಸರ್ವಕಾಮನು, ಸರ್ವಗಂಧನು, ಸರ್ವರಸನು, ಇದೆಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಅಭ್ಯಾತ್ತನಾಗಿರುವನು, ಅವಾಕಿಯು, ಅನಾದರನು.

ಚಿಂತಿಸಬೇಕಾದ ಬ್ರಹ್ಮದ ಗುಣಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೫೪. ಕಥಮ್ ? ಮನೋಮಯಃ ಮನಃಪ್ರಾಯಃ | ಮನುತೇ ಅನೇನೇತಿ ಮನಃ | ತತ್ ಸ್ವವೃತ್ತಾ ವಿಷಯೇಷು ಪ್ರವೃತ್ತಂ ಭವತಿ ತೇನ ಮನಸಾ ತನ್ಮಯಃ | ತಥಾ ಪ್ರವೃತ್ತ ಇವ ಶತ್ಪ್ರಾಯಃ ನಿವೃತ್ತ ಇವ ಚ | ಆತ ಏವ ಪ್ರಾಣಶರೀರಃ ಪ್ರಾಣೋ ಲಿಬ್ಗತ್ಯಾ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತ್ಯಧಿಸಂ ಮೂರ್ಛಿತಃ | “ಯೋ ವೈ ಪ್ರಾಣಃ ಸಾ ಪ್ರತ್ಯಾ ಯಾ ಸಾ ಪ್ರಜ್ಞಾ ಸ ಪ್ರಾಣಃ” (ಕೌ ೩-೩) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ಸ ಶರೀರಂ ಯಸ್ಯ ಸ ಪ್ರಾಣಶರೀರಃ | “ಮನೋಮಯಃ ಪ್ರಾಣಶರೀರನೇತಾ” (ಮುಂ ೨-೨-೮) ಇತಿ ಚ ಶ್ರುತ್ಯಂತರಾತ್ | ಭಾರೂಪಃ | ಭಾ ದೀಪ್ತಿಃ, ಚೈತನ್ಯಲಕ್ಷಣಂ ರೂಪಂ ಯಸ್ಯ ಚ ಭಾರೂಪಃ | ಸತ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪಃ | ಸತ್ಯಾಃ ಅವಿತಥಾಃ ಸಂಕಲ್ಪಾಃ ಯಸ್ಯ ಸೋಪಯಂ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಃ | ನ ಯಥಾ ಸಂಸಾರಿಣಃ ಇವ (೧) ಅನೈಕಾಸ್ತಿತ್ವಃ ಸಂಕಲ್ಪ ಈಶ್ವರಸ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅನ್ಯತೇನ ನಿಧ್ಯಾಫಲಶ್ವರೂಪತನಾ ಪ್ರತ್ಯಾಧತ್ವಾತ್ ಸಂಕಲ್ಪಸ್ಯ ಮಿಧ್ಯಾಫಲಶ್ವರೂಪತನಾ | ವಕ್ಷ್ಯತಿ “ಅನ್ಯತೇನ ಹಿ ಪ್ರತ್ಯಾಧಾಃ” (೮-೩-೨) ಇತಿ | ಆಕಾಶಾತ್ಮಾ ಆಕಾಶ ಇವ ಆತ್ಮಾ ಸ್ವರೂಪಂ ಯಸ್ಯ ಸ ಆಕಾಶಾತ್ಮಾ | ಸರ್ವಗತ್ವಂ ಸೂಕ್ಷ್ಮತ್ವಂ ರೂಪಾದಿಹೀನತ್ವಂ ಚ ಆಕಾಶರೂಪತನಾ ಈಶ್ವರಸ್ಯ | ಸರ್ವಕರ್ಮಾ | ಸರ್ವಂ ವಿಶ್ವಂ ತೇನ ಈಶ್ವರೇಣ ಕ್ರಿಯತೇ ಇತಿ ಜಗತ್ ಸರ್ವಂ ಕರ್ಮ ಅಸ್ಯ ಸ ಸರ್ವಕರ್ಮಾ | “ನ ಹಿ ಸರ್ವಸ್ಯ ಕರ್ತಾ” (ಬೃ ೪-೪-೧೩) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ಸರ್ವಕಾಮಃ | ಸರ್ವೇ ಶಾಸನಾಃ ದೋಷರಹಿತಾಃ ಅಸ್ಯ ಇತಿ ಸರ್ವಕಾಮಃ | “ಧರ್ಮಾವಿರುದ್ಧೋ ಭೂತೇಷು ಕಾಮೋಽಸ್ಮಿ” (ಗೀ ೭-೧೧) ಇತಿ ಸ್ಮೃತೇಃ | ನನು ಕಾಮೋಽಸ್ಮಿ ಇತಿ ಏಚನಾತ್ ಇದಂ ಬದುಪ್ರೀಹಾರ್ಥ ಸಂಭವತಿ ಸರ್ವಕಾಮ ಇತಿ | ನ | ಕಾಮಸ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯತ್ವಾತ್ ಲಬ್ಧಾದಿನತ್ ವಾರಾರ್ಥ್ಯ

1. ಸೂ. ಭಾ. ೧-೧-೪೧ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೪೧) ‘ಯಾ ವೈ ಎಂದು ಪಾಠಃ ; ಅ || ೧ || ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯವಂಶಯು ಪಾಠಗಳಿವೆ, ಅದರಿಂದ ಅ || ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಒಂದೇ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿವೆ.

2. ‘ಯಥಾ’ ಇವ- ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೆಚ್ಚು.

3. ಇದರ ಹಿಂದೆ ‘ಸಂಸಾರಿಣಃ’ ಎಂದು ಮಾತು ಅ || ವಾ || ಪಾಠಗಳಿಲ್ಲದೆ.

ಪ್ರಸನ್ನಾಚ್ಚ ದೇಹಸ್ಯ | ತಸ್ಮಾತ್ ಯಥೇಹ ಸರ್ವಕಾಮ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮವ್ರಿಹಿಃ
ತಥಾ ಕಾಮೋಸ್ತಿತಿ ಸ್ತೃಷ್ಯರ್ಥೋ ವಾಚ್ಯಃ | ಸರ್ವಗಂಧಃ | ಸರ್ವೇ ಗಂಧಾಃ
ಸುಖರಸಾಃ ಲಸ್ಯ ಸೋಮಯಂ ಸರ್ವಗಂಧಃ | “ವುಷ್ಣೋ ಗಂಧಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಮ್”
(ಗೀ ೭-೯) ಇತಿ ಸ್ತೃತೀಃ | ತಥಾ ರಸಾ ಅಪಿ ವಿಜ್ಞೇಯಾಃ | ಅಪುಣ್ಯಗಂಧ
ರಸಗ್ರಹಣಸ್ಯ ವಾಕ್ಯಸಂಬಂಧನಿಮಿತ್ತವ್ಯವಹಾರಾತ್ “ತಸ್ಮಾತ್ ತೇನೋಭಯಂ
ಜಿಸ್ರತಿ ಸುಖಂ ಜ ದುಃಖಂ ಚ | ವಾಸ್ಮನಾ ಹ್ಯೇಷ ವಿಬ್ಧಃ” (೧-೨-೨)
ಇತಿ | ನ ಚ ವಾಸ್ತವಸರ್ವಗ ಈಶ್ವರಸ್ಯ | ತವಿದ್ಯಾದಿಮೋಷಸ್ಯ ಅನುಸಂಶಯಃ |
ಸರ್ವಮಿದಂ ಜಗತ್ ಲಭ್ಯಾತ್ಮತಃ ಅಭಿವ್ಯಾನ್ತಃ | ಅತತೇರ್ವಾಪ್ಯಪ್ರಾಧ್ಯಸ್ಯ
ಕರ್ತೃಂ ನಿಷ್ಣಾ | ತಥಾ ಅನಾರ್ಥಃ | ಉಚ್ಯತೇ ಅನಯಾ ಇತಿ ವಾಕ್ | ವಾಗೇವ
ವಾಕಃ | ಯದ್ವಾ ವರ್ಜೇರ್ಫಣಾಸ್ತಸ್ಯ ಕರಣೇ ವಾಕಃ | ಸ ಯಸ್ಯ ವಿದ್ಯತೇ ಸ
ವಾಕೀ | ನ ವಾಕೀ ಅಸಾಕೀ | ವಾಕ್ಯತಿಸೇಧವ್ಯ ಅತ್ರೋಪಲಕ್ಷಣಾರ್ಥಃ |
ಗರ್ಭರಸಾದಿಶ್ರವಣಾತ್ ಈಶ್ವರಸ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಾನಿ ಘ್ರಾಣಾದಿನಿ ಕಾರಣಾನಿ ಗಂಧಾದಿ
ಗ್ರಹಣಾಯ | ಅತೋ ವಾಕ್ಯತಿಸೇಧೇನ ವ್ರತಿಸಿದ್ಧ್ಯಂತೇ ತಾನಿ | “ಅಪಾರಣಿಪಾದೋ
ಜನನೋ ಗ್ರಹೀತಾ ವದ್ಯತ್ಯಚಕ್ಷುಃ ಸ ಶೃಣೋತ್ಯರ್ಪಣಃ” (ಶ್ವೇ ೩-೧೯)
ಇತ್ಯಾದಿಮನ್ವತರ್ಜುಃ | ಅನಾದರೋಪಸಂಭ್ರಮಃ | ಅವ್ಯಾವೃತ್ತಾಪ್ತಾ ಹಿ
ಸಂಭ್ರಮಃ ಸ್ಯೂತ್ ಅನಾಸ್ತಕಾಮಸ್ಯ | ನ ತು ಆಪ್ತಕಾಮತ್ವಾತ್ ನಿತ್ಯತೃಪ್ತಸ್ಯ
ಈಶ್ವರಸ್ಯ ಸಂಭ್ರಮೋಽಸ್ಮಿ ಕ್ವಚಿತ್ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಹೇಗೆ (ಕ್ರತುಮನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ? ಎಂದರೆ) ಮನೋಮಯನು,
ಮನಃಪ್ರಾಂಸು ಇದರಿಂದ ಮನನಮಾಡುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ (ಇದು) ಮನ
(ವೆನಿಸಿದೆ) ಇದು ತನ್ನ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ
ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತನ್ಮಯ(ನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ) ಅದರಂತೆ ವ್ರವೃತ್ತನಾದಂತೆ (ತೋರು
ವದರಿಂದಲೂ, ಅವರಂತೆಯೇ) ನಿವೃತ್ತನಾದಂತೆ (ತೋರುವದರಿಂದಲೂ) ತತ್ಪ್ರಾಯ
ನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ (ಎಂದರ್ಥ) “

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಣಶರೀರನು. ಪ್ರಾಣವೆಂದರೆ ವಿಜ್ಞಾನ, ಕ್ರಿಯೆ-
ಎಂಬ ಶಕ್ತಿದ್ವಯದಿಂದ ಬೆಟ್ಟಗೂಡಿರುವ ಲಿಂಗಾತ್ಮವು “ಯಾವದು ಪ್ರಾಣವೋ

1. ಇವರ ಮುಂದಿರುವ ‘ಶ್ರುತೀಃ’ ಎಂಬ ಮಾತು ಹೆಚ್ಚೆಂದು ಬಿಟ್ಟಿರುವೆ.

2. ಆತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಸ್ವಾತಿಗಲಿರುವಂತೆ ತೋರುವದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಉಪಾಧಿಯೇ
ಕಾರಣ ಎಂದರ್ಥ. ತ್ಯ. ಭಾ. ೧-೭ (ಭಾ. ಭಾ ೪೦)ರಲ್ಲಿ ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ
ತಿಳಿಯಬರುವವನು, ಅಂತಃಕರಣವೆಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ತಿಳಿಯಬರುವವನು ಎಂದು ಅರ್ಥ
ಮಾಡಿದೆ. ಮುಂ. ಭಾ. ೨-೨-೨ (ಭಾ. ಭಾ ೮೧)ರಲ್ಲಿ ಮನೋವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬರುವವನು
ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿದೆ.

ಅದೇ ಪ್ರಜ್ಞೆಯು, ಯಾವದು ಪ್ರಜ್ಞೆಯೋ ಅದೇ ಪ್ರಾಣವು” (ಕೌ. ೩-೩) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ (ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ).^೧ ಆ (ಪ್ರಾಣವು) ಯಾವನಿಗೆ ಶರೀರವೋ ಅವನು ಪ್ರಾಣಶರೀರನು. “ಮನೋಮಯನು, ಪ್ರಾಣಶರೀರವನ್ನು ನಡೆಯಿಸುವವನು” (ಮುಂ. ೨-೨-೮) ಎಂದು ಶ್ರುತ್ಯಂತರದಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ (ಹೀಗೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು).^೨

ಭಾರೂಪನು. ಭಾ ಎಂದರೆ ಪ್ರಕಾಶವು, ಚೈತನ್ಯರೂಪವಾದ (ಬೆಳಕು) ಯಾವನಿಗೆ ರೂಪವೋ ಅವನು ಭಾರೂಪನು *

ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನು.^೪ ಸತ್ಯವಾದ ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲದ ಸಂಕಲ್ಪಗಳು ಯಾವನಿಗೆ (ಇರುವವೋ) ಆ ಇವನು ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನು ಸಂಸಾರಿಯ (ಸಂಕಲ್ಪ)ದಂತೆ ಈಶ್ವರನ ಸಂಕಲ್ಪವು ಅನಿಯತವಾದ ಫಲವುಳ್ಳದ್ದಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಮಿಥ್ಯಾಫಲವಾಗುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಅನ್ಯತ(ವಾದ ಕಾಮ)ದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದರಿಂದಲೇ ಸಂಸಾರಿಯ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಮಿಥ್ಯಾಫಲವಾಗುತ್ತಿರುವದು ಎಂಬುದನ್ನು ಮುಂದೆ “ಅನ್ಯತದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಾಢರಾಗಿರುವರಲ್ಲವೆ” (೮-೩-೨) ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ.

ಆಕಾಶಾತ್ಮನು. ಆಕಾಶದಂತೆ ಆತ್ಮವು. ಸ್ವರೂಪವು, ಯಾವನಿಗೆ (ಇರುವದೋ) ಅವನು ಆಕಾಶಾತ್ಮನು ಈಶ್ವರನು ಸರ್ವಗತನೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮನೂ ರೂಪಾದಿಗಳಿಲ್ಲದವನೂ ಆಗಿರುವದೇ ಆಕಾಶಕ್ಕೂ (ಅವನಿಗೂ ಇರುವ) ಹೋಲಿಕೆ.

ಸರ್ವಕರ್ಮನು. ಸರ್ವಸ್ವೂ ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಆ ಈಶ್ವರನಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ ಸರ್ವಜಗತ್ತೂ ಅವನ ಕರ್ಮವು, (ಆದ್ದರಿಂದ) ಇವನು

1. ಆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಈ ಎರಡು ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

2. ಪ್ರಾಣವೆಂಬ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರವನ್ನು ಒಂದು ಸ್ಥೂಲಶರೀರದಿಂದ ಮುಕ್ತವೆಂದಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವವನು ಎಂದು ಮುಂ. ೨-೨-೮ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಪ್ರಾಣಶರೀರನೇತಾ’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ. ಅದು ನಿರುಪಾಧಿಕನಾದ ಆತ್ಮನ ವರ್ಣನೆಯಾದುದು ಪ್ರಾಣವೆಂಬುದೊಂದು ಶರೀರವು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಆ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಮ್ಮತಿಸಿಗಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

3. ಚೈತನ್ಯಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪನು ಎಂದರ್ಥ.

4. ಈ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪತ್ವವೇ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳು ಜೀವನಿಗೆ ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಮನೋಮಯ, ಪ್ರಾಣಶರೀರ- ಮುಂತಾದ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೇ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು - ಎಂದು ಸೂ. ಭಾ. ೧-೧-೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೫೧, ೧೫೨), ೧-೧ ೩ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೫೩)ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದೆ.

ಸರ್ವಕರ್ಮನು. “ಅವನು ಸರ್ವಕೃತ್ಯ ಕರ್ತೃವಲ್ಲವೆ? (ಬೃ. ೪-೪-೧೩) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ (ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ)

ಸರ್ವಕಾಮನು. ದೋಷರಹಿತವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮಗಳೂ ಇವನಿಗೆ ಇರುವವಾದ್ದರಿಂದ (ಇವನು) ಸರ್ವಕಾಮನು. “ಭೂತಗಳಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮಾವಿರುದ್ಧವಾದ ಕಾಮವಾಗಿರುವೆನು” (ಗೀ. ೭-೧೧) ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ (ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ).

(ಅಕ್ಷೇಪ):- ‘ಕಾಮವಾಗಿರುವೆನು’ ಎಂದು (ಸ್ಮೃತಿ)ವಚನವಿರುವದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ವಕಾಮನು ಎಂದು ಬಹುವ್ರೀಹಿಯಾಗಲಾರದಲ್ಲ! ²

(ಪರಿಹಾರ):- ಹಾಗಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ (ಹಾಗಾದರೆ) ಕಾಮವು ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಶಬ್ದಾದಿಗಳಂತೆ ಈಶ್ವರನೂ ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ಅಧೀನನೆಂದಾಗುವದು ³ ಆದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಕಾಮವೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಬಹುವ್ರೀಹಿಯಾಗುವಂತೆ ಕಾಮವಾಗಿರುವೆನು ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು ⁴

ಸರ್ವಗಂಧನು. ಸುಖಕರವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಗಂಧಗಳೂ ಇವನಿಗೆ ಇರುತ್ತವೆ (ಆದ್ದರಿಂದ) ಆ ಇವನು ಸರ್ವಗಂಧನು “ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಳ್ಳೆಯ ಗಂಧವು” (ಗೀ ೭-೯) ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ (ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ) ರಸಗಳನ್ನೂ ಹೀಗೆಯೇ

1. ಆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ.

2. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಕಾಮಗಳೂ ಆಗಿರುವವನು ಎಂದು ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಎಂದು ಅಕ್ಷೇಪಕನ ಆಶಯ.

3. ಗುಣವಾದ ಶಬ್ದಾದಿಗಳು ದ್ರವ್ಯಾಧೀನವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಮವೂ ಪದಾರ್ಥವಾದ ಈಶ್ವರನು ಕಾಮಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿರುವನೆಂದಾಗುವದು. ಆಗ ಈಶ್ವರನ ಸತ್ತಾಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗುತ್ತದೆ.

4. ಸ್ಮೃತಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ನ್ಯಾಯಯುಕ್ತವಾಗಿರುವ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ಧರ್ಮಾವಿರುದ್ಧವಾದ ಕಾಮವು ನನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ದೊರೆಯುವದರಿಂದ ಅದನ್ನು ನನ್ನ ವಿಭೂತಿ ಎಂದು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಗೀತಾವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕು— ಎಂದು ಭಾವ. ಸರ್ವಗಂಧಃ, ಸರ್ವರಸಃ—ಎಂಬಿವುಗಳಿಗೂ ಇವೇ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಜೋಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ತಿಳಿಯಬೇಕು¹ ; ಏಕೆಂದರೆ ಕೆಟ್ಟ ಗಂಧವನ್ನೂ ರಸವನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸುವದು ಪಾಪದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಎಂದು “ಆದ್ದರಿಂದ ಸುವಾಸನೆಯನ್ನೂ ದುರ್ವಾಸನೆಯನ್ನೂ ಮೂಸುತ್ತದೆ, ಏಕೆಂದರೆ (ಇದು) ಪಾವದಿಂದ ಹೊಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ” (೧-೨-೨) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ (ಜೇಳಿದೆ) ಈಶ್ವರನಿಗಾದರೋ ಪಾಪದ ಸಂಸಾರವಿರುವದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಅವಿದ್ಯೆಯೇ ಮುಂತಾದ ದೋಷಗಳು (ಒವನಿಗೆ) ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ

ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವನ್ನೂ (ಅಭ್ಯಾತ್ಮಃ=) ಅಭಿವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. (‘ಅಭ್ಯಾತ್ಮಃ’ ಎಂಬುದು) ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಂಬರ್ಥವುಳ್ಳ ಆತ (ಧಾತುವಿಗೆ) ಕರ್ತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಭೂತಕೃತ್ಪ್ರತ್ಯಯವು (ಬಂದು ಆಗಿರುವ ರೂಪವು) ^೨

ಇದಂತೆ ಅವಾಕಿಯು ಇದರಿಂದ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ (ಇದು) ವಾಕ್ಯ, ವಾಕ್ಯೇ ವಾಕವು ^೩ ಅಥವಾ ಏಕಧಾತುವಿಗೆ ಭಾಷಾ (ಪ್ರತ್ಯಯವು) ಕರಣವೆಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ (ಬಂದು) ವಾಕ್ (ವೆಂಬ ಶಬ್ದರೂಪವಾಗಿದೆ) ^೪ ಆ (ವಾಕವು) ಯಾವನಿಗೆ ಇದೆಯೋ ಅವನು ವಾಕಿಯು, ವಾಕಿಯಲ್ಲದವನು ಅವಾಕಿಯು ಇಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲವೆಂದಿರುವದು ಉಪಲಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ^೫ (ಇದರ ವಿವರ). ಗಂಧ, ರಸ- ಮುಂತಾದವುಗಳು (ಇವೆ ಎಂದು) ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ ಗಂಧಾದಿಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವದಕ್ಕೆ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಪ್ರಾಣಾದಿಕರಣಗಳು ಇವೆ ಎಂದು ಬುದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲವೆಂದದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲವೆಂದಿರುತ್ತದೆ (ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು), “ವಾಣಿವಾದವಿಲ್ಲದೆ ವೇಗವುಳ್ಳವನು (ವಸ್ತುಗಳನ್ನು) ಹಿಡಿಯುವವನು (ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ), ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿಲ್ಲದೆ ನೋಡುತ್ತಾನೆ, ಕರ್ಣವಿಲ್ಲದೆ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ” (ಶ್ಲೋ ೨-೧೯) ಎಂದು ಮುತ್ರಕರಣವು (ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು) ^೬

ಅನಾದರನು, ಎಂದರೆ ಸಂಭ್ರಮವಿಲ್ಲದವನು ಸಿಕ್ಕದಿರುವದನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಿಲ್ಲವೆ, ಅಪ್ಪಕಾನುನಲ್ಲದವನಿಗೆ ಸಂಭ್ರಮವಾಗುವದು ? ಆದರೆ

- 1 ಅಲ್ಲಿಯೂ ಒಳ್ಳೆಯ ರಸಗಳಿಲ್ಲವನು ಎಂದೇ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು
- 2 ಕರ್ಮಾರ್ಥವಲ್ಲ, ವ್ಯಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಬಾರದು.
- 3 ವಾಕ್ಯಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಂದು ‘ವಾಕ್’ ಎಂಬ ರೂಪವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

4 ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ ಎಂಬ ರೂಪವೇ ನೇರಾಗಿ ಸಿದ್ಧಿಸುವದರಿಂದ ಸ್ವಾರ್ಥಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದವೇನೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವ.

5 ಮಿಕ್ಕ ಕರಣಗಳೂ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚುವಾರಾಗಿ ಎಂದರ್ಥ.

6 ಸರ್ವಕರಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಕ್ತಿಯೂ ಅತ್ಯಚೈತನ್ಯವೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ಸರ್ವಕರಣಗಳನ್ನೂ ಬೆಳಗುವ ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪನಾದ ಅತ್ಮನು ಅರಿಯುವದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಕರಣಗಳು ಬೇಕಿರುವದಿಲ್ಲ.

ಆಪ್ತಕಾಮನಾಗಿರುವದರಿಂದ ನಿತ್ಯತ್ವಪ್ರಸಂಗದ ಈಶ್ವರನಿಗೆ (ಹಾಗೆ) ಏತರಲ್ಲಿ ಯೂ ಸುಭ್ರಮವಿರುವದಿಲ್ಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಏಷ ಮ ಆತ್ಮಾನ್ತರ್ಹೃದಯೇಽಣೀಯಾನ್ ಪ್ರೀಹೇರ್ವಾ
ಯನಾದ್ ವಾ ಸರ್ಷಪಾದ್ ವಾ ಶ್ಯಾಮಾಕಾದ್ ವಾ ಶ್ಯಾಮಾಕ
ತಣ್ಣುಲಾದ್ ನೈಷ ಮ ಆತ್ಮಾನ್ತರ್ಹೃದಯೇ ಜ್ಯಾಯಾನ್
ಸೃಧಿನ್ಯಾ ಜ್ಯಾಯಾನಂತರಿಕ್ಷಾಜ್ಜ್ಯಾಯಾನ್ ದಿವೋ ಜ್ಯಾಯಾ
ನೇಭ್ಯೋ ಲೋಕೇಭ್ಯಃ || ೩ ||

೩. ಹೃದಯದೊಳಗೆ (ಇರುವ) ಈತನು ನನ್ನ ಆತ್ಮನು. ಬತ್ತದಕಾಳಿಗಿಂತಲೂ ಜವೆಯಕಾಳಿಗಿಂತಲೂ ನಾನುವೆಯಕಾಳಿಗಿಂತಲೂ ಸಾವೆಗಿಂತಲೂ ಅಧವಾ ನಾನೆಯಕ್ಕಿಯಕಾಳಿಗಿಂತಲೂ ಅಣುವಾಗಿರುವನು. ಈ ನನ್ನ ಹೃದಯದೊಳಗೆ (ಇರುವ) ಈ ನನ್ನ ಆತ್ಮನು ವೃಧಿವಿಗಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡವನು, ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡವನು, ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡವನು, ಈ ಲೋಕಗಳಿಗಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡವನು.

ಮನೋಮಯತ್ವಾದಿಗುಣಕಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ
ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು

(ಭಾಷ್ಯ)

ಏಷ ಯಥೋಕ್ತಗುಣೋ ಮೇ ಮನು ಆತ್ಮಾನ್ತರ್ಹೃದಯೇ
ವೃದ್ಧಿಪುಣ್ಣರೀತಸ್ಯಾನ್ತರ್ಮಧ್ಯೇ ಅಣೀಯಾನ್ ಅಣುತರೋ ಪ್ರೀಹೇರ್ವಾ
ಯನಾವ್ವಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಅತ್ಯಂತಸೂಕ್ಷ್ಮತ್ವದರ್ಶನಾರ್ಥಮ್ | ಶ್ಯಾಮಾಕಾದ್ ವಾ
ಶ್ಯಾಮಾಕತಣ್ಣುಲಾದ್ ವಾ ಇತಿ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಪರಿಮಾಣಾತ್ ಅಣೀಯಾನ್
ಇತ್ಯರ್ಥೇ ಅಣುಪರಿಮಾಣತ್ವಂ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ ಅಶಬ್ದ್ಯ^೧ ಅತಃ (?) ತತ್ಪ್ರತಿ
ಷೇಧಾಂ ಅರಭತೇ | ಏಷ ಮ ಆತ್ಮಾ ಅನ್ತರ್ಹೃದಯೇ ಜ್ಯಾಯಾನ್
ಸೃಧಿನ್ಯಾ ಇತ್ಯಾದಿನಾ | ಜ್ಯಾಯಃಪರಿಮಾಣಾಚ್ಚ ಜ್ಯಾಯಸ್ತ್ವಂ ದರ್ಶಯನ್
ಅನಂತಪರಿಮಾಣತ್ವಂ ದರ್ಶಯತಿ ||

1 ಇಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯಮೂಲವು ಏನೋ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ
'ಪ್ರಾಪ್ತಮಾಶಬ್ದ್ಯ ತತ್ಪ್ರತಿಷೇಧಾಯ' ಎಂದೋ 'ಪ್ರಾಪ್ತಮಿತ್ಯಾಶಬ್ದ್ಯತಃ' ಅತಃ' ಎಂದೋ
ಇದ್ದರೆ ಸರಳವಾಗಿ ಅನ್ವಯವಾಗುವದು.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಈ ನನ್ನ ಆತ್ಮನು ಹೃದಯದೊಳಗೆ^೧ ಹೃದಯಪುಂಡರೀಕದ ಒಳಗೆ, ನಡುವೆ (ಇರುತ್ತಾನೆ) : ಬತ್ತದ ಕಾಳಿಗಿಂತಲೂ ಜನೆಯ ಕಾಳಿಗಿಂತಲೂ ಅಣುವಾಗಿರುವನು- ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಿರುವದು (ಇವನು) ಅತ್ಯಂತಸೂಕ್ಷ್ಮನೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ.

‘ಸಾವೆಗಿಂತಲೂ ಸಾವೆಯಕ್ಕಿಯ ಕಾಳಿಗಿಂತಲೂ’ ಎಂದು ಅಳತೆಯ ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳದ್ದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಣು ಎಂದದ್ದರಿಂದ (ಇವನು) ಅಣುಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳವನು ಎಂದು ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದ ಆಶಂಕಿಸಿ ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲವೆನ್ನುವದಕ್ಕಾಗಿ ‘ಈ ಹೃದಯದೊಳಗಿನ ಈ ನನ್ನ ಆತ್ಮನು ಪೃಥಿವಿಗಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡವನು’ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ (ರೂಪ ಗ್ರಾಹಕನು) ಆಶಂಕಿಸುತ್ತದೆ ದೊಡ್ಡ ಪರಿಮಾಣದ್ದಕ್ಕಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡವನು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅನಂತಪರಿಮಾಣದವನು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು ^೨

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸರ್ವಕರ್ಮಾ ಸರ್ವಕಾಮಃ ಸರ್ವಗಂಧಃ ಸರ್ವರಸಃ ಸರ್ವಮಿದ
ಮಭ್ಯಾತ್ತೋನಾಕೃತನಾದರ ಏಷ ನು ಆತ್ಮಾನ್ತರ್ಯದಯ
ಏತದ್ಭ್ರಷ್ಟತಮಿತಃ ಪ್ರೇತ್ಯಾಭಿಸಂಭವಿತಾಸ್ತೀತಿ ಯಸ್ಯ
ಸ್ಯಾದದ್ಧಾ ನ ವಿಚಿಕಿತ್ಸಾಸ್ತೀತಿ ಹ ಸ್ವಾಹ ಶಾಂಡಿಲ್ಯಃ
ಶಾಂಡಿಲ್ಯಃ || ೪ ||

೪. ಸರ್ವಕರ್ಮನು, ಸರ್ವಕಾಮನು, ಸರ್ವಗಂಧನು, ಸರ್ವರಸನು, ಇದೆಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಅಭ್ಯಾತ್ತನಾಗಿರುವವನು, ಅವಾಕಿ, ಅನಾದರನು, ಹೃದಯದೊಳಗಿರುವ ಇವನು ನನ್ನ ಆತ್ಮನು. ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮವು, ಇವನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟುಹೋಗಿ ಸೇರುವವನಾಗಿರುವೆನು- ಎಂದು ಯಾವನಿಗೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿರುವದೋ, ಸಂಶಯವಿರುವದಿಲ್ಲವೋ, (ಅವನಿಗೇ ಫಲವು) ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ, ಶಾಂಡಿಲ್ಯನು, ಶಾಂಡಿಲ್ಯನು.

1. ಸರ್ವಗತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೇ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ ; ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹೃದಯಸಂಬಂಧದಿಂದ ಇವನು ಜೀವಾತ್ಮನು ಎಂದು ಶಂಕಿಸುವದಕ್ಕಾಗುವದಿಲ್ಲ.

2. ಏಕೆಂದರೆ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನನಾದ ಒಬ್ಬನೇ ಅಣುವೂ ದೊಡ್ಡವನೂ ಆಗಿರುವದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ

ಗುಣಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೫೬. ಮನೋಮಯ ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಜ್ಯಾಯಾನೇಭ್ಯೋ ಲೋಕೇಭ್ಯಃ ಇತ್ಯನ್ತೇನ^೧ ಯಥೋಕ್ತಗುಣಲಕ್ಷಣ ಈಶ್ವರೋ ಧೈರ್ಯೋ ನ ತು ತದ್ಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟ ಏವ | ಯಥಾ ರಾಜಪುರುಷಮ್ ಆನಯ, ಚಿತ್ರಗುಂ ವಾ ಇತ್ಯುಕ್ತೇನ ವಿಶೇಷಣಸ್ಯಾಪಿ ಆನಯನೇ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯತೇ ತದ್ವತ್ ಇಹಾಪಿ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ | ಅತಃ ತನ್ನಿವೃತ್ತ್ಯರ್ಥಂ ಸರ್ವಕರ್ಮಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಪುನರ್ವಚನಮ್ | ತಸ್ಮಾತ್ ಮನೋ ಮಯತ್ವಾದಿಗುಣವಿಶಿಷ್ಟ ಏವ ಈಶ್ವರೋ ಧೈರ್ಯಃ | ಅತ ಏವ ಷಷ್ಠಸಪ್ತ ಮಯೋರಿವ 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' (೬-೮-೭) 'ಆತ್ಮೈವೇದಂ ಸರ್ವಮ್' (೭-೨೫-೨) ಇತಿ ನೇಹ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯೇ ಅಭಿಷಿಷ್ಟಾತಿ | 'ಏಷ ಮ ಆತ್ಮೈತದ್ ಬ್ರಹ್ಮೈತ ಮಿತಃ ಪ್ರೇತ್ಯಾಭಿಸಂಭವಿತಾಸ್ತಿ' ಇತಿ ಲಿಬ್ಗಾತ್ | ನ ತು ಆತ್ಮಶಬ್ದೇನ ಪ್ರತ್ಯ ಗಾತ್ಮೈವೋಚ್ಯತೇ | 'ಮಮ' ಇತಿ ಷಷ್ಠಾಃ ಸಂಬನ್ಧಾರ್ಥಪ್ರತ್ಯಾಯ ಕತ್ವಾತ್ | ಏತಮಭಿಸಂಭವಿತಾಸ್ತಿತಿ ಚ ಕರ್ಮಕರ್ತೃತ್ವನಿರ್ದೇಶಾತ್ | ನನು ಷಷ್ಠೇಽಪಿ "ಅಧ ಸಂಪತ್ಸ್ಯೇ" (೬-೧೪-೨) ಇತಿ ಸತ್ಸಂಪತ್ತೇಃ ಕಾಲಾಂತ ರಿತತ್ವಂ ದರ್ಶಯತಿ | ನ | ಆರಬ್ಧಸಂಸ್ಕಾರಶೇಷಸ್ಥಿತ್ಯರ್ಥಪರತ್ವಾತ್ ನ ಕಾಲಾಂತ ರಿತಾರ್ಥತಾ | ಅನ್ಯಥಾ ತತ್ತ್ವಮಸೀತ್ಯೇತಸ್ಯ ಅರ್ಧಸ್ಯ ಬಾಧಪ್ರಸಜ್ಜಾತ್ | ಯದ್ಯಪಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಗರ್ಥತ್ವಂ 'ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಇತಿ ಪ್ರಕೃ ತಮ್ 'ಏಷ ಮ ಆತ್ಮಾನ್ತರ್ಹೃದಯೇ ಏತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ' ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ, ತಥಾಪಿ ಅನ್ತರ್ಧಾನಮ್ ಈಷದ್ ಅಪರಿತ್ಯಜ್ಯೈವ ಏತಮಾತ್ಮಾನಮ್ ಇತೋಽಸ್ಮಾತ್ ಶರೀರಾತ್ ಪ್ರೇತ್ಯ ಅಭಿಸಂಭವಿತಾಸ್ತಿ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

'ಮನೋಮಯನು' ಎಂದು ಮೊದಲುಮಾಡಿ 'ಈ ಲೋಕಗಳಿಗಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡವನು ಎಂಬವರೆಗಿನ (ಗ್ರಂಥದಿಂದ) ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಗುಣಗಳ ಲಕ್ಷಣ ವುಳ್ಳ ಈಶ್ವರನನ್ನು (ಮಾತ್ರ)^೨ ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕೇ ಹೊರತು ಆ ಗುಣಗಳಿಂದೊಡ ಗೂಡಿಯೇ ಇರುವ ಈಶ್ವರನನ್ನಲ್ಲ. ಹೇಗೆ 'ರಾಜಪುರುಷನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ'

1. ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದೆಯಾದರೂ ಇದು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ; ಅ || ೧ || ಟೀಕೆಯೂ ಇದೇ ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆ.

2. ಗುಣಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಆ ಗುಣಗಳಿಂದ ಉಪಲಕ್ಷಿತನಾದ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಎಂದರ್ಥ. 'ಕಾಗೆ ಕೂತಿರುವ ಮನೆ' ಎಂದು ಮನೆಯ ಗುರುತಿಗಾಗಿ ಕಾಗೆಯನ್ನು ತೋರಿಸ್ಸ ವಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಈಶ್ವರನ ಗುರುತಿಗಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯ ಭಾವ.

ಅಥವಾ 'ಚಿತ್ರಗುವನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ' ಎಂದರೆ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಬರುವುದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾವೃತನಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ (ಎಂದು) ಬರೆಯುವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ (ಶಂಕೆಯನ್ನು) ತೊಲಗಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ 'ಸರ್ವ ಕರ್ಮನು' ಎಂದು ಮುಂತಾದದ್ದನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಸುಬ್ಬ ಹೇಳುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಮನೋಮಯತ್ವಾದಿಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಈಶ್ವರನನ್ನೇ ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕು *

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ "ಆರನೆಯ ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ (ಮಾಡುವ ಹಾಗೆ) "ತತ್ತ್ವಮಸಿ" (ಅದೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ, ೬-೮-೭), 'ಆತ್ಮೈವೇದಂ ಸರ್ವಮ್' (ಇದೆಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮನೇ, ೭-೨೫-೨) ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿರುವದಿಲ್ಲ. 'ಇವನು ನನ್ನ ಆತ್ಮನು, ಇದು ಬ್ರಹ್ಮವು, ಇವನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟುಹೋದಬಳಿಕ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವವನಾಗಿರುವೆನು' ಎಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ (ಹೀಗೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ) ಇಷ್ಟೇ ಹೊರತು 'ಆತ್ಮ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ (ನೇರಾಗಿ) ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನನ್ನೇ ಹೇಳಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ನನ್ನ ಎಂಬ ಪಕ್ಷೀ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಸಂಬಂಧವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ, 'ಇವನನ್ನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವವನಾಗಿರುವೆನು' ಎಂದು ಕರ್ಮಕರ್ತೃನಿರ್ದೇಶವೂ ಇಲ್ಲಿದೆ.

1. 'ರಾಜಪುರುಷನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡುಬಾ' ಎಂದರೆ ವಿಶೇಷಣವಾದ ರಾಜನನ್ನು ಕರೆತರುವದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ, ಅವನ ಭೃತ್ಯನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕರೆಯುವದಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ, ಇದರಂತೆ ಚಿತ್ರಗುವನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡುಬಾ ಎಂದರೂ ಹುಡುಗನನ್ನು ತರುವದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ, ಹಸುವಿನ ಒಡೆಯನನ್ನೇ ಕರೆತರುವದಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ

2. ಹೀಗೆಂದು ವಿಧಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಗುಣಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

3. ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ವಿಧಿಸುವದರಿಂದಲೇ.

4. 'ಅದು ನೀನಾಗಿರುವೆ' ಎಂದರೆ ಈಗಲೇ ಆಗಿರುವೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ಮುಂದೆ ಸತ್ತಬಳಿಕ ಆಗುವೆಯೆಂದಲ್ಲ. 'ಇದೆಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮನೇ' ಎಂದರೆ ಈಗಲೇ ಆತ್ಮನು ಎಂದರ್ಥ, ಮುಂದೆ ಎಂದಾದರೂ ಆಗುವದು ಎಂದಲ್ಲ

5. ನಿರುಪಾಧಿಕನಾದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೇ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಈ ಏಕೈವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನೆಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿಲ್ಲ

6. ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದರೆ 'ನನ್ನ ಆತ್ಮನು' ಎಂದು ಸಂಬಂಧ ವಾಚಕನಾದ ಪಕ್ಷೀವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವ.

7. ಶರೀರವು ಬಿದ್ದಬಳಿಕ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸೇರುವೆ ಎಂದು ಜೀವನನ್ನು ಕರ್ತೃವಾಗಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಾಪ್ತಿಕರ್ಮವನ್ನಾಗಿಯೂ ಹೇಳಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಇವನೇ ನಿನ್ನ ಆತ್ಮನಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯು' ಎಂದು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ (ಬೃ. ೩-೭-೩) ಹೇಳಿರುವಂತೆ ನನ್ನ ಎಂಬ ಪಕ್ಷಿಯು ಗೌಣಾರ್ಥಕವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವದಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ.

(ಅಕ್ಷೇಪ)- ಆರನೆಯ (ಅಧ್ಯಾಯ)ದಲ್ಲಿಯೂ “ಆಗಲೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವೆ” (೬-೧೪-೨) ಎಂದು ಕಾಲವ್ಯವಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲ ! ¹

(ಪರಿಹಾರ):- ಹಾಗಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ(ಕರ್ಮದ) ಸಂಸ್ಕಾರದ ಶೇಷವು ಇರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುವದರಿಂದ ಕಾಲವ್ಯವಧಾನವೆಂಬ ಛೇದವು (ಆ ವಾಕ್ಯ)ಕ್ಕೆಲ್ಲ ² ಹೀಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ‘ಅದೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ’ (೬-೮-೭) ಎಂಬೀ ಅರ್ಥವು ಬಾಧಿತವಾಗಬೇಕಾದೀತು.³ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೇ (ಮುಖ್ಯವಾದ) ಅರ್ಥವೆಂಬದೂ, (ಇಲ್ಲಿ) ‘ಇದೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮವೇ’ ಎಂದು ಪ್ರಕೃತವಾಗಿರುವದೂ ‘ಹೃದಯದೊಳಗಿರುವ ಇವನು ನನ್ನ ಆತ್ಮನು, ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮವು’ ಎಂದೂ ಹೇಳಿದೆಯೆಂಬುದೂ (ನಿಜ), ಆದರೂ ಒಂದಿಷ್ಟು ವ್ಯವಧಾನವನ್ನೂ ಬಿಡದೆ (ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೇ) ‘ಈ ಆತ್ಮನನ್ನು ಈ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಟುಹೋಗಿ ಸೇರುವನು’ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ ⁴

ನಾಮೋತ್ತರವು ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಅವಶ್ಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೫೭. ಯಥಾಕ್ರತುರೂಪಸ್ಯ ಆತ್ಮನಃ ಪ್ರತಿಷತ್ತಾಸ್ತಿ ಇತಿ ಯಸ್ಯೈವಂ ವಿದಃ ಸ್ಯಾತ್ ಭವೇತ್ ಅದ್ಭಾ ಸತ್ಯಮ್ ಏವಮಹಂ ಪ್ರೇತ್ಯ ಏವಂ ನ ಸ್ಯಾಮ್ ಇತಿ ನ ಚ ವಿಚಿಕಿತ್ಸಾ ಅಸ್ತಿ ಇತಿ ಏತಸ್ಮಿನ್ನರ್ಥೇ ಕ್ರತುಫಲಸಂಬಂಧೇ ನ

1. ಶರೀರವು ಜಡ್ಡಬಳಿಕ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸೇರುವೆ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿಯೇ ಆತ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲ ! ಅದ್ದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ಕಾಲಾಂತರಪ್ರಾಪ್ತವೆಂದೇ ಆಗಲಿ ! -ಎಂದು ಭಾವ.

2. ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಸಂಸ್ಕಾರವು ಕೆಲವು ಕಾಲವಿರುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಮತ್ತೂ ದೇಹಾಂತರಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಅವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದೇ ಶ್ರುತಿಗೆ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವದರಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರಲಾರದು. ಈ ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಸಂಸ್ಕಾರವೂ ಜ್ಞಾನಿಬಾಧಿತವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೂ. ಭಾ ೪-೧೧೫ (ಭಾ. ಭಾ ೫೩೨)ನ್ನು ನೋಡಿ.

3. ಆದರೆ ‘ತತ್ತ್ವಮಸಿ’ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ, ಅದ್ದರಿಂದ ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕಾಲಾಂತರಘುಕ್ತಿಪರವೆಂದು ಹೇಳಿ ಆ ವಾಕ್ಯದರ್ಥವನ್ನು ಬಾಧಿಸುವದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ.

4. ಇದರಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರುತಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಆತ್ಮ, ಬ್ರಹ್ಮ- ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವದಕ್ಕೆ ಬಂದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಅದ್ದರಿಂದ ಕ್ರಮಮುಕ್ತಿಯಿಂದ ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಆತ್ಮ, ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹೇಳಿದೆಯೆಂದೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರವಿಶಿಷ್ಟಜೀವನೇ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ಎಂದೂ ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕು ಎಂದಷ್ಟಾಯು.

ತಥೈವ ಈಶ್ವರಭಾವಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ ವಿದ್ವಾನ್ ಇತ್ಯೇತದಾಹ ಸ್ಮ ಉಕ್ತವಾನ್
ಕಿಲ ಶಾಣ್ಡೀಲ್ಯೋ ನಾನು ಋಷಿಃ | ದ್ವಿರಭ್ಯಾಸ ಆದರಾರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಕ್ರತುವಿಗೆ ಅನುರೂಪವಾಗಿರುವ ಆತ್ಮನನ್ನು ಸೇರುವವನಾಗಿದೇನೆ ಎಂದು
ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿರುವ ಯಾವನಿಗೆ ಸತ್ಯವಾಗಿಯೂ ನಾನು (ಇಲ್ಲಿಂದ)
ಹೋದ ಬಳಿಕ ಹೀಗೆ ಆಗಿಯೇತೀರುವೆನು ಎಂಬ (ನಿಶ್ಚಯವಿರುವದೋ), ಆಗದೆ
ಇರಲೂಬಹುದು ಎಂಬ ಸಂಶಯವೂ ಇರುವದಿಲ್ಲವೋ, (ಅವನಿಗೇ ಈ ಫಲವು)
ಎಂದು ಈ ಕ್ರತುಫಲಸಂಬಂಧವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಆ (ಉಪಾಸಕನು) ಹಾಗೆಯೇ
ಈಶ್ವರಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುವನು ಎಂಬುದನ್ನು, ಶಾಂಡೀಲ್ಯನೆಂಬ ಋಷಿಯು
(ಆಹ ಸ್ಮ=ಉಕ್ತವಾನ್ ಕಿಲ) ಹೇಳಿದನಂತೆ. (ಶಾಂಡೀಲ್ಯ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು)
ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿರುವುದು ಆದರಕ್ಕಾಗಿ.

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನೈದನೆಯ ಖಂಡ

(ಪುತ್ರನ ಆಯುಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಉಪಾಸನೆ)

ಕೋ ಶ ವಿ ಜ್ಞಾನ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅನ್ತರಿಕ್ಷೋದರಃ ಕೋಶೋ ಭೂಮಿಬುಧ್ನೋ ನ ಜೀರ್ಯತಿ
ದಿಶೋ ಹ್ಯಸ್ಯ ಸ್ತುಕ್ತಯೋ ದ್ಯೌರಸ್ಯೋತ್ತರಂ ಬಿಲಗ್ಂ ಸ ಏಷ
ಕೋಶೋ ವಸುಧಾನಸ್ತಸ್ಮಿನ್ ವಿಶ್ವಮಿದಗ್ಂ ಶ್ರಿತಮ್ ||೧||

೨. ಅಂತರಿಕ್ಷವೇ ಉದರವೂ ಭೂಮಿಯೇ ತಳವೂ ಆಗಿರುವ
ಕೋಶವು ಹಳತಾಗುವದಿಲ್ಲ. ದಿಕ್ಕುಗಳು ಇದರ ಸ್ತುತಿಗಳು,
ದ್ಯುಲೋಕವು ಇದರ ಮೇಲಿನ ಬಿಲವು, ಆ ಈ ಕೋಶವು ವಸುಧಾನವು.
ಅದರಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಂಥಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೫೫. ಅಸ್ಯ ಕುಲೇ ವೀರೋ ಜಾಯತೇ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ನ ವೀರಜನ್ಮ
ಮಾತ್ರಂ ಪಿತುಸ್ತ್ರಾಣಾಯ | “ತಸ್ಮಾತ್ ಪುತ್ರಮನುಶಿಷ್ಟಂ ಲೋಕೈರ್ಮಾಹುಃ”
(ಬೃ. ೧-೫-೧೭) ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯನ್ತರಾತ್ | ಅತಃ ತದ್ವೀರ್ಣಾಯಷ್ಟ್ವಂ ಕಥಂ

ವ್ಯಾತ್ ಇತ್ಯೇವಮರ್ಥಂ ಕೋಶವಿಜ್ಞಾನಾರವ್ಯಃ | ಅಭ್ಯರ್ಹಿತವಿಜ್ಞಾನ ವ್ಯಾಸಜ್ಞಾತ್ ಅನಂತರಮೇವ ನೋಕ್ತಮ್ | ತದಿದಾನೀಮೇವ ಆರಭ್ಯತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಇವನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ವೀರನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ’ (೨-೧೩-೬) ಎಂದು (ಹಿಂದೆ) ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ, ವೀರನು ಹುಟ್ಟಿದನಾಗುತ್ತಕ್ಕೆ ತಂದೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿದಂತಾಗುವದಿಲ್ಲ ಎಕೆಂದರೆ, “ಆದ್ದರಿಂದ ಅನುಶಾಸನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಗನೇ ಲೋಕನು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ”¹ (ಬೃ ೧-೫-೧೭) ಎಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿ (ಹೇಳುತ್ತದೆ) ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸುಳ್ಳವನಾಗಿರುವದಕ್ಕಿಂದು² ಕೋಶವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಪೂಜ್ಯನಾದ (ವಿಷಯದ) ವಿಜ್ಞಾನದ ವ್ಯಾಸಂಗದಿಂದ ಆ ಕೂಡಲೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಈಗಲೇ ಅವನು (ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ) ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆ.

ಕೋಶದ ವಿವರ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೫. ಅನ್ತರಿಕ್ಷಮ್ ಉದರಮ್, ಅಂತಃಸುಷಿರಂ ಯಸ್ಯ ಸೋಯಮ್ ಅನ್ತರಿಕ್ಷೋದರಃ ಕೋಶಃ ಕೋಶ ಇವ | ಅನೇಕಕೋಶ* ಧರ್ಮಸಾದೃಶ್ಯಾತ್ ಕೋಶಃ | ಸ ಚ ಭೂಮಿಬುಧ್ನೋ ಭೂಮಿಃ ಬುಧ್ನೋ ಮೂಲಂ ಯಸ್ಯ ಸ ಭೂಮಿಬುಧ್ನಃ | ನ ಜೀರ್ಯತಿ ನ ವಿನಶ್ಯತಿ | ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಾತ್ಮಕತ್ವಾತ್ ಸಹಸ್ರಯುಗಕಾಲಾವಸ್ಥಾಯಾ ಹಿ ಸಃ | ದಿಶೋ ಹಿ ಆಸ್ಯ ಸರ್ವಾ ಸ್ತಕ್ತಯಃ ಕೋಣಾಃ | ದ್ಯೌಃ ಅಸ್ಯ ಕೋಶಸ್ಯ ಉತ್ತರಮ್ ಊರ್ಧ್ವಂ ಬಿಲಮ್ | ಸ ಏಷ ಯಥೋಕ್ತಗುಣಃ ಕೋಶಃ ವಸುಧಾನಃ | ವಸು ಧೀಯತೇಸ್ತಿನಿ ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ಕರ್ಮಫಲಾಖ್ಯಮ್ ಅತೋ ವಸುಧಾನಃ | ತಸ್ಮಿನ್ ಅನ್ತರ್ವಿಶ್ವಂ ಸಮಸ್ತಂ ಪ್ರಾಣಿಕರ್ಮಫಲಂ ಸಹ ತತ್ಸಾಧನೈಃ ಇದಂ ಯದ್ ಗೃಹ್ಯತೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ಪ್ರಮಾಣೈಃ ಶ್ರಿತಮ್ ಆಶ್ರಿತಂ ಸ್ಥಿತಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

1. ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ತನೆಯಿಂದ ಕಲಿತುಕೊಂಡವನೇ ತಂದೆಗೆ ಉತ್ತಮಪೋಷಕಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. *

2. ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸಿದ್ದರಲ್ಲವೆ, ಅವನಿಗೆ ಅನುಶಾಸನವು ಮಾರ್ಕವದು ? ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

3. ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯು ಪೂಜ್ಯವಾದದ್ದು, ಆದ್ದರಿಂದ ಗಾಯತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯೇ ಮುಂತಾದದ್ದನ್ನು ಹೇಳುವದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಗ್ರವಾಗಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ವೀರಪುತ್ರನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ - ಎಂದು ಹೇಳಿದಕೂಡಲೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ - ಎಂದರ್ಥ.

4. ‘ಅನೇಕಧರ್ಮ’ ಎಂಬ ಪಾಠಕ್ಕಿಂತ ಇದೇ ಮೇಲು.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವದಕ್ಕೆ ಅಂತರಿಕ್ಷವು ಉದರವೋ, ಒಳಗಿನ ಪೊಳ್ಳೋ, ಆ ಇದು ಅಂತರಿಕ್ಷೋದರವಾದ ಕೋಶವು ; ಕೋಶದಂತಿರುವದು (ಎಂದರ್ಥ) ಅನೇಕ ಕೋಶಧರ್ಮಗಳ ಮೋಲಿಕೆಯಿರುವದರಿಂದ (ಅದು) ಕೋಶ(ವೆನಿಸಿದೆ) ¹ ² (ಕೋಶವು) ಭೂಮಿಬುಧ್ನವು, ಭೂಮಿಯೇ ಬುಧ್ನವು ಎಂದರೆ ತಳವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಭೂಮಿಬುಧ್ನವು ³ (ಅದು) ಹಳತಾಗುವದಿಲ್ಲ, ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸಾರವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ⁴ (ಅದು) ಸಾವಿರ ಯುಗಗಳವರೆಗೆ ಇರತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲವೆ ⁵ ಈ (ಕೋಶಕ್ಕೆ) ಎಲ್ಲಾ ದಿಕ್ಕುಗಳೇ ಸ್ಪರ್ಶಿಗಳು, ಮೂಲೆಗಳು ದ್ರೈಲೋಕವು ಇದರ ಮೇಲಿನ ಬಿಲವು ಈ ಕೋಶದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಕೋಶವು ವಸುಧಾನವು, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕರ್ಮಫಲವೆಂಬ ಹಣವು ಇದರಲ್ಲಿ ಇದ್ದಲ್ಲದುವದರಿಂದ (ಇದು) ವಸುಧಾನವು ಏದರ ಒಳಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಣಿಕರ್ಮಫಲವೂ ಏದರ ಸಂಧನವೂ ನಡೆ ಸ್ವತ್ಯಕ್ಷಾದಿಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಅಳೆಯಬರುವ ಈ ಎಲ್ಲವೂ ಶ್ರಿತವಾಗಿದೆ, ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ, (ಅವಶೇಷ) ಇದ್ದು ಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ ⁶

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಸ್ಯ ಪ್ರಾಚೀ ದಿಗ್ವಿಹೂರ್ಣಮ ಸಹಮಾನಾ ನಾನು ದಕ್ಷಿಣಾ ರಾಷ್ಟ್ರೀ ನಾನು ಪ್ರತೀಚೀ ಸುಭೂತಾ ನಾನೋದೀಚೀ ತಾಸಾಂ ನಾಯುರ್ವತ್ಸಃ ಸ ಯ ಏತಮೇವಂ ವಾಯುಂ ದಿಶಾಂ ವತ್ಸಂ ವೇದ ನ ಪುತ್ರರೋದಗ್ಂ ರೋದಿತಿ ಸೋಹಮೇತಮೇವಂ ವಾಯುಂ ದಿಶಾಂ ವತ್ಸಂ ವೇದ ಮಾ ಪುತ್ರರೋದಗ್ಂ ರುದಮ್ || ೨ ||

೨. ಅದರ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿಗೆ ಜುಹುರಿ ಎಂದು ಹೆಸರು ; ದಕ್ಷಿಣ (ದಿಕ್ಕಿಗೆ) ಸಹಮಾನಾ ಎಂದು ಹೆಸರು ; ಪಶ್ಚಿಮ(ದಿಕ್ಕಿಗೆ) ರಾಷ್ಟ್ರೀ ಎಂದು ಹೆಸರು ; ಉತ್ತರ(ದಿಕ್ಕಿಗೆ) ಸುಭೂತಾ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅವುಗಳಿಗೆ ವಾಯುವು ಮಗು. ಯಾವನು ಹೀಗೆ ಈ ವಾಯುವನ್ನು

1. ತ್ರೈಲೋಕ್ಯವನ್ನು ಕೋಶವೆಂದು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ.

2. ಭೂಮಿಯೇ ಈ ಕೋಶದ ತಳವು ಎಂದು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು.

3. ಬಹುಕಾಲವಿರತಕ್ಕದ್ದು ಎಂದು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು

4. ಒಂದು ಕಲ್ಪದವರೆಗೂ ಇರತಕ್ಕದ್ದು.

5. ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಧನವು ತುಂಬಿರುವಂತೆ ಸಾಧ್ಯಸಾಧನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು

ಅವುಗಳ ಮಗುವೆಂದು, ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅವನು ಪುತ್ರರೋದವನ್ನು ಅಳುವದಿಲ್ಲ. ಆ ನಾನು ಹೀಗೆ ಈ ವಾಯುವು ದಿಕ್ಕುಗಳ ಮಗುವೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವೆನು ; ನಾನು ಪುತ್ರರೋದವನ್ನು ಅಳದಂತಾಗಲಿ !

ಕೋಶದಿಗ್ವತ್ಸವಿಜ್ಞಾನವೂ ಅದರ ಫಲವೂ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೬೦ ತಸ್ಯಾಸ್ಯ ವ್ರಾತೇ ದಿಕ್ ವ್ರಾಗ್ಗತೋ ಭಾಗೋ ಜುಹೂರ್ನಾಮ | ಜುಹ್ವತಿ ಅಸ್ಯಾಂ ದಿವಿ ಕರ್ಮಿಣಃ ವ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ ಸಂತಃ ಇತಿ ಜುಹೂರ್ನಾಮ | ಸಹಮಾನಾ ನಾಮ ಸಹಂತೇ ಅಸ್ಯಾಂ ವಾಸಕರ್ಮಫಲಾನ್ ಯಮಪುರ್ಯಾಂ ಪ್ರಾಣಿನಃ ಇತಿ ಸಹಮಾನಾ ನಾಮ ದಕ್ಷಿಣಾ ದಿಕ್ | ತಥಾ ರಾಜ್ಞೇ ನಾಮ ವ್ರತೀಚೇ ಪಶ್ಚಿಮಾ ದಿಕ್ ರಾಜ್ಞೇ ರಾಜ್ಞಾ ವರುಣೇನ ಅಧಿಷ್ಠಿತಾ | ಸಂಧ್ಯಾರಾಗ ಯೋಗಾದ್ ವಾ | ಸುಭೂತಾ ನಾನು ಭೂತಿಮದ್ವಿಃ ಈಶ್ವರಕುಬೇರಾದಿಭಿರಧಿಷ್ಠಿತ ತ್ವಾತ್ ಸುಭೂತಾ ನಾಮ ಉದೀಚೇ | ತಾಸಾಂ ದಿಶಾಂ ವಾಯುರ್ವತ್ಸಃ | ದಿಗ್ವತ್ಸಾದ್ ವಾಯೋಃ | ಪುರೋವಾತ ಇತ್ಯಾದಿದರ್ಶನಾತ್ | ಸ ಯಃ ಕಶ್ಚಿತ್ ಪುತ್ರದೀರ್ಘಜೀವಿತಾರ್ಥೇ ಏವಂ ಯಥೋಕ್ತಗುಣಂ ವಾಯುಂ ದಿಶಾಂ ವತ್ಸಮ್ ಅನ್ಯುರು ವೇದ ಸ ನ ಪುತ್ರರೋದಂ ಪುತ್ರಸಿಮಿತ್ತಂ ರೋದನಂ ನ ರೋದತಿ | ಪುತ್ರೋ ನ ಪ್ರಿಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯತ ಏವಂವಿಶಿಷ್ಟಂ ಕೋಶ ದಿಗ್ವತ್ಸವಿಷಯಂ ವಿಜ್ಞಾನಗ್ಂ ಅತಃ ಸೋದಂ ಪುತ್ರಜೀವಿತಾರ್ಥೇ | ಏವ ಮೇತಂ ವಾಯುಂ ದಿಶಾಂ ವತ್ಸಂ ವೇದ ಜಾನೇ | ಅತೋ ಮಾ ಪುತ್ರರೋದಂ ಮಾ ರುವಮ್ | ಪುತ್ರಮರೂಪಿಮಿತ್ತಂ ಪುತ್ರರೋದೋ ಮಮ ಮಾ ಭೂತ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ (ಕೋಶದ) ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಭಾಗಕ್ಕೆ 'ಜುಹೂ' ಎಂದು ಹೆಸರು, ಕರ್ಮಿಗಳು ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖರಾಗಿ ಹೋಮ ಮಾಡುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ (ಇದಕ್ಕೆ) ಜುಹೂ ಎಂದು ಹೆಸರು. ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿಗೆ ಸಹಮಾನಾ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ (ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ) ಯಮಪುರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ವಾಸಕರ್ಮದ ಫಲಗಳನ್ನು ಸಹಿಸುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ' (ಇದಕ್ಕೆ) 'ಸಹಮಾನಾ' ಎಂದು ಹೆಸರು ಇದರಂತೆ ವ್ರತೀಚಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕಿಗೆ ರಾಜ್ಞೇ ಎಂದು ಹೆಸರು ರಾಜನಾದ ವರುಣನು (ಅದನ್ನು) ಆಳುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ, ಅಥವಾ (ಅದಕ್ಕೆ)

ಸಂಧ್ಯಾರಾಗದ ಸಂಬಂಧವಿರುವದರಿಂದ (ಇದು 'ರಾಜ್ಞೀ').¹ ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿಗೆ ಸುಭೂತಾ ಎಂದು ಹೆಸರು ; ಭೂತಿಯುಳ್ಳ ಈಶ್ವರ, ಕುಬೇರ- ಮುಂತಾದವರು ಆಳುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ (ಅದು) ಸುಭೂತಾ (ಎನಿಸಿದೆ).

ಆ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ವಾಯುವು ಮಗು , ಏಕೆಂದರೆ ವಾಯು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ, 'ಪುರೋವಾತ' ಎಂದುಮುಂತಾಗಿ² (ಪ್ರಯೋಗವು) ಕಂಡುಬರುವದರಿಂದ (ಹೀಗೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು).

ಪುತ್ರನು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಬದುಕಿರಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುವನು ಯಾವನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವಂಥ ಗುಣವುಳ್ಳ ವಾಯುವು ದಿಕ್ಕುಗಳ ಅಮೃತವಾದ ಮಗು ಎಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ, ಅವನು ಪುತ್ರರೋದವನ್ನು, ಮಗನ ನಿಮಿತ್ತವಾದ ಅಳುವನ್ನು, ಅಳುವದಿಲ್ಲ, (ಅವನ) ಮಗನು ಸಾಯುವದಿಲ್ಲ⁴ ಎಂದರ್ಥ. ಕೋಶದ, ದಿಕ್ಕುಗಳ, ಮಗುವಿನ ವಿಷಯದ ವಿಜ್ಞಾನವು ಇಂಥ ಮಿಷ್ಠ(ಫಲದ್ದಾ)ಗಿರುವದಷ್ಟೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಮಗನು (ಬದುಕಾಲ) ಬದುಕಿರಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳ ನಾನು ಈ ವಾಯುವನ್ನು ದಿಕ್ಕುಗಳ ಮಗುವೆಂದು (ವೇದ= ಜಾನೇ) ಉವಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ (ನುನು) ಪುತ್ರರೋದವನ್ನು ಅಳದೆ ಇರುವಂತಾಗಲಿ ! ಮಗನ ಮರಣದ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಅಳದಂತೆ ಆಗಲಿ ! ನನಗೆ ಪುತ್ರರೋದನ ವಾಗದಿರಲಿ ! ಎಂದರ್ಥ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

**ಅರಿಷ್ಟಂ ಕೋಶಂ ಪ್ರಸದ್ಯೇಮುನಾಃಮುನಾಃಮುನಾಃ
ಪ್ರಾಣಂ ಪ್ರಸದ್ಯೇಮುನಾಃಮುನಾಃಮುನಾಃ ಭೂಃ ಪ್ರಸದ್ಯೇಃ
ಮುನಾಃಮುನಾಃಮುನಾಃ ಭುವಃ ಪ್ರಸದ್ಯೇಮುನಾಃಮುನಾಃ
ಮುನಾಃ ಸ್ವಃ ಪ್ರಸದ್ಯೇಮುನಾಃಮುನಾಃಮುನಾಃ || ೩ ||**

1. ರಾಜನಿಂದ ಆಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ ಅಥವಾ ರಾಗದಿಂದ ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ರಾಜ್ಞೀ.

2. ಮುಂತಾಗಿ ಎಂದಿರುವದು ಹೀಗೆ ಲೌಕಿಕವೈದಿಕಪ್ರಯೋಗವಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಎಂದು ಟೀಕೆ, ಪುರೋವಾತ, ಪಶ್ಚಿಮಾನಿಲ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಗಾಳಿಯ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಬಂದದ್ದು ಎಂಬ ವ್ಯವಹಾರವಿವೆಯಾದ್ದರಿಂದ ವಾಯುವು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು- ಎಂದು ಸರಳವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

3. ವಾಯುವು ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಕೋಶದ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಹೆಸರಿನ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಅಮೃತವಾದ ಮಗು ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಎಂದರ್ಥ.

4. ಅಲ್ಪಾಯುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಾಯುವದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ.

೩. ಅರಿಷ್ಟವಾದ ಕೋಶವನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು, ಇವ ನಿಂದ, ಇವನಿಂದ, ಇವನಿಂದ ! ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು, ಇವನಿಂದ, ಇವನಿಂದ, ಇವನಿಂದ ! ಭೂಃ ಎಂಬುದನ್ನು ಶರಣು ಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು, ಇವನಿಂದ, ಇವನಿಂದ, ಇವನಿಂದ ! ಭುವಃ ಎಂಬುದನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು, ಇವನಿಂದ, ಇವನಿಂದ, ಇವನಿಂದ ! ಸ್ವಃ ಎಂಬುದನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು, ಇವನಿಂದ, ಇವನಿಂದ, ಇವನಿಂದ !

ಉಪಾಸನಾಂಗವಾದ ಜಪಮಂತ್ರಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೬೧. ಅರಿಷ್ಟಮ್ ಅವಿನಾಶಿನಂ ಕೋಶಂ ಯಥೋಕ್ತಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ಪ್ರವಕ್ಷೋಮಿ ಪುತ್ರಾಯುಷೇ । ಅಮುನಾ, ಅಮುನಾ, ಅಮುನಾ ಇತಿ ತ್ರಿರ್ನಾಮ ಗೃಹ್ಯಾತಿ ಪುತ್ರಸ್ಯ । ತಥಾ ಪ್ರಾಣಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ಅಮುನಾ, ಅಮುನಾ, ಅಮುನಾ । ಭೂಃ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ಅಮುನಾ ಅಮುನಾ ಅಮುನಾ । ಭುವಃ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ಅಮುನಾ ಅಮುನಾ ಅಮುನಾ । ಸ್ವಃ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ಅಮುನಾ ಅಮುನಾ ಅಮುನಾ ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ಇತಿ ತ್ರಿರ್ನಾಮ ಗೃಹ್ಯಾತಿ ಪುನಃಪುನಃ ॥

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಅರಿಷ್ಟವಾದ ಎಂದರೆ ವಿನಾಶವಾಗದಿರುವ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಕೋಶವನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು, ಪುತ್ರನ ಆಯುಸ್ಸಿಗಾಗಿ (ಕೋಶವನ್ನು) ಮರೆಹೊಕ್ಕಿದ್ದೇನೆ. 'ಇವನಿಂದ', 'ಇವನಿಂದ' 'ಇವನಿಂದ' ಎಂದು ಮೂರು ಸಲ ಪುತ್ರನ ನಾಮವನ್ನು ಗ್ರಹಣಮಾಡಬೇಕು ಇದರಂತೆ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು ಇವನಿಂದ, ಇವನಿಂದ, ಇವನಿಂದ ಭೂಃ ಎಂಬುದನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು 'ಇವನಿಂದ', 'ಇವನಿಂದ', 'ಇವನಿಂದ', ಭುವಃ ಎಂಬುದನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು, 'ಇವನಿಂದ', 'ಇವನಿಂದ', 'ಇವನಿಂದ', ಸುವಃ ಎಂಬುದನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು, ಇವನಿಂದ, ಇವನಿಂದ, ಇವನಿಂದ (ಈ) ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮೂರು ಸಲ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ನಾಮಗ್ರಹಣವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.¹

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯದವೋಚಂ ಪ್ರಾಣಂ ಪ್ರಪದ್ಯ ಇತಿ ಪ್ರಾಣೋ ನಾ ಇದಗ್ಂ
ಸರ್ವಂ ಭೂತಂ ಯಾದಿದಂ ಕಿಂ ಚ ತಮೇವ ತತ್ಪ್ರಾಪತ್ಸಿ ॥ ೪ ॥

1 ಮಗನ ಹೆಸರನ್ನು 'ಅಮುನಾ' ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ.

ಅಥ ಯದವೋಚಂ ಭೂಃ ಪ್ರಸದ್ಯ ಇತಿ ಪೃಥಿವೀಂ ಪ್ರಸದ್ಯೇಃ
 ನ್ತರಿಕ್ಷಂ ಪ್ರಸದ್ಯೇ ದಿವಂ ಪ್ರಸದ್ಯ ಇತ್ಯೇವ ತದವೋಚಮ್ ||೫||
 ಅಥ ಯದವೋಚಂ ಭುವಃ ಪ್ರಸದ್ಯ ಇತ್ಯಗ್ನಿಂ ಪ್ರಸದ್ಯೇ
 ವಾಯುಂ ಪ್ರಸದ್ಯೇ ಆದಿತ್ಯಂ ಪ್ರಸದ್ಯ ಇತ್ಯೇವ ತದವೋಚಮ್ ||
 ಅಥ ಯದವೋಚಗ್ಂ ಸ್ವಃ ಪ್ರಸದ್ಯ ಇತ್ಯುಗ್ಗೇದಂ ಪ್ರಸದ್ಯೇ
 ಯಜುರ್ವೇದಂ ಪ್ರಸದ್ಯೇ ಸಾಮನೇದಂ ಪ್ರಸದ್ಯೇ ಇತ್ಯೇವ
 ತದವೋಚಂ ತದವೋಚಮ್ || ೬ ||

೪. ಆ (ನಾನು) 'ವ್ರಾಣವನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು'
 ಎಂದೆನಷ್ಟೆ ? ಈ ಏನೇನಿದೆಯೋ ಇದೆಲ್ಲ ವ್ರಾಣವೇ, ಅದನ್ನೇ ಹಾಗೆ
 ಶರಣುಹೊಕ್ಕೆನು.

೫. ಇನ್ನು 'ಭೂಃ ಎಂಬುದನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು'
 ಎಂದೆನಷ್ಟೆ ? ಪೃಥಿವಿಯನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು, ಅಂತರಿಕ್ಷ
 ವನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು, ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರು
 ವೆನು- ಎಂದೇ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದೆನು.

೬. ಇನ್ನು 'ಭುವಃ ಎಂಬುದನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು'
 ಎಂದೆನಷ್ಟೆ ? ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು, ವಾಯುವನ್ನು
 ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು, ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು- ಎಂದೇ
 ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದೆನು.

೭. 'ಇನ್ನು ಸ್ವಃ ಎಂಬುದನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು' ಎಂದೆ
 ನಷ್ಟೆ ? ಋಗ್ವೇದವನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು, ಯಜುರ್ವೇದವನ್ನು
 ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು, ಸಾಮನೇದವನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು-
 ಎಂದೇ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದೆನು, ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದೆನು.

ಜಪಮಂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೬೨ ಸ ಯದವೋಚಂ ವ್ರಾಣಂ ಪ್ರಸದ್ಯೇ ಇತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾರ್ಥಮ್
 ಉಪನ್ಯಾಸಃ | ವ್ರಾಣೋ ವಾ ಇದಂ ಸರ್ವಂ ಭೂತಂ ಯದಿದಂ ಜಗತ್ | "ಯಥಾ
 ವಾ ಅಥಾ ಸಾಘ್" (೭-೧೩-೧) ಇತಿ ವಕ್ಷ್ಯತಿ | ಅತಸ್ತಮೇವ ಸರ್ವಂ ತತ್ತೇನ

ಪ್ರಾಣಪ್ರತಿಪಾದನೇನ ಪ್ರಾಪತ್ತಿ ಪ್ರಪನ್ನೋಭೂವಮ್ | ತಥಾ^೧ ಭೂಃ ಪ್ರಪದ್ಯ
ಇತಿ ತ್ರೀನ್ ಲೋಕಾನ್ ಭೂರಾದೀನ್ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ಇತಿ ತದವೋಚಮ್ | ಅಥ
ಯದವೋಚಂ ಭುವಃ ಪ್ರಪದ್ಯ ಇತ್ಯಗ್ನಾದೀನ್ ಪ್ರಪದ್ಯ ಇತಿ ತದವೋಚಮ್ |
ಅಥ ಯದವೋಚಂ ಸ್ವಃ ಪ್ರಪದ್ಯ ಇತಿ ಋಗ್ವೇದಾದೀನ್ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ಇತ್ಯೇವ
ತದವೋಚಮಿತಿ | ಉಸದಿಷ್ಟಾನ್ ಮನ್ತ್ರಾನ್ ಜಪೇತ್ತತಃ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಮ್
ಅಜರಂ ಕೋಶಂ ಸದಿಗ್ವತ್ಸಂ ಯಥಾವದ್ ಧ್ಯಾತ್ವಾ | ದ್ವಿವರ್ಚನಮ್
ಆದರಾರ್ಥಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಆ (ನಾನು) ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು ಎಂದೆನಪ್ಪೆ’ ಎಂದು
(ಮತ್ತೆ) ವ್ರಾರಂಭಿಸಿರುವದು (ಅದನ್ನು) ವಿವರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ. ಇದೆಲ್ಲವೂ ಎಂದರೆ
ಈ ಜಗತ್ತೆಂಬುದಿದೆಯಲ್ಲ, (ಅದು) ಪ್ರಾಣವೇ “ಹೇಗೆ ಹಾರೆಕೋಲುಗಳು ”
(ಛಾಂ ೭-೨೩-೧) ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳಲಾಗುವದು ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಸರ್ವ
ವಾದ(ಪ್ರಾಣ)ವನ್ನೇ ಹಾಗೆ ಆ ಪ್ರಾಣವಾಕ್ಯದಿಂದ ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿನ್ನು, ಶರಣು
ಹೋದನನಾದೆನು

ಹೀಗೆಯೇ ‘ಭೂಃ ಎಂಬುದನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು’ ಎಂದೆನಪ್ಪೆ, ಭೂ
ಲೋಕವೇ ಮುಂತಾದ ಮೂರುಲೋಕಗಳನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು ಎಂಬ
ದನ್ನೇ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದನು ಇನ್ನು ‘ಭುವಃ ಎಂಬುದನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು’
ಎಂದು ಹೇಳಿದನಪ್ಪೆ, ಅಗ್ನಾದಿಗಳನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು ಎಂಬುದನ್ನೇ ಹಾಗೆ
ಹೇಳಿದನು ಇನ್ನು ‘ಸ್ವಃ ಎಂಬುದನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು’ ಎಂದು ಹೇಳಿದನಪ್ಪೆ,
ಋಗ್ವೇದಾದಿಗಳನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುವೆನು ಎಂದೇ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದನು.

ಮುಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಹಳತಾಗದ ಕೋಶವನ್ನು ದಿಗ್ವತ್ಸಗಳ ಸಮೇತವಾಗಿ
(ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರು)ವಂತೆಯೇ ಧ್ಯಾನಮಾಡಿ ಆ ಬಳಿಕ^೨ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಜಪಿಸ
ಬೇಕು. (ತದವೋಚಂ ಎಂದು) ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿರುವದು ಆದರಕ್ಕಾಗಿ.

1. ಇದು ‘ಅಥ’ ಎಂದಿದ್ದು ಲೇಖಕನು ಹೀಗೆ ಬರೆದುಕೊಂಡಿರಬಹುದೆ ?

2 ಇಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾತ್ವಾ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಬದಲು ಧ್ಯಾಯೇತ್ ಎಂಬ ಪಾರಾಂತರವೂ ಕಂಡು
ಬರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಜಪಿಸಬೇಕು, ಅಮೇಲೆ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು- ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ ;
ಆದರೆ ಅ||ಗ||ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ಧ್ಯಾತ್ವಾ ಉಪರಿಷ್ಠಾತ್ ಇತಿ ಸಂಬಂಧಃ’ ಎಂದಿದೆ, ಆ ಪಾಠದಲ್ಲಿ
ತತಃ ಎಂಬ ಮಾತು ಅನವಶ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಪಾಠವು ಸಾಧುವೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸು
ವದು ಇಲ್ಲಿ ಅತ್ಯವಶ್ಯ, ಏಕೆಂದರೆ ಜಪಧ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಯಾವದು ಎಂಬುದನ್ನು
ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುವದಕ್ಕೆ ಅದು ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ- ಹದಿನಾರನೆಯ ಖಂಡ

(ದೀರ್ಘಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಾಸನೆ)

ಪುರುಷವಿದ್ಯೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಪುರುಷೋ ವಾವ ಯಜ್ಞಸ್ತಸ್ಯ ಯಾನಿ ಚತುರ್ವಿಗ್ಂಶತಿ
ವರ್ಷಾಣಿ ತತ್ ಪ್ರಾತಃಸವನಂ ಚತುರ್ವಿಗ್ಂಶತ್ಯಕ್ಷರಾ
ಗಾಯತ್ರೀ ಗಾಯತ್ರಂ ಪ್ರಾತಃಸವನಂ ತದಸ್ಯ ವಸಮೋಃ
ನ್ವಾಯತ್ತಾಃ ಸ್ರಾಣಾ ವಾವ ವಸವ ಏತೇ ಹೀದಗ್ಂ ಸರ್ವಂ
ವಾಸಯಂತಿ || ೧ ||

೧. ಪುರುಷನೇ ಯಜ್ಞವು ಅವನ ಇವತ್ತು ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ
ಗಳಿರುವವಲ್ಲ, ಅದು ಪ್ರಾತಃಸವನವು. ಗಾಯತ್ರಿಯು ಇವತ್ತು ನಾಲ್ಕು
ಅಕ್ಷರಗಳದ್ದು ; ಪ್ರಾತಃಸವನವು ಗಾಯತ್ರವು. ಇದರ ಆ (ಸವನ)
ವನ್ನು ವಸುಗಳು ಬೆಂಬಿಡಿದಿರುವರು. ಪ್ರಾಣಗಳೇ ವಸುಗಳು ;
ಏಕೆಂದರೆ ಇವೇ ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವಾಸಮಾಡಿಸುತ್ತವೆ.

ಗ್ರಂಥಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೬೩ ಪುತ್ರಾಯುಷ ಉಪಾಸನಮುಕ್ತಂ ಜಸಶ್ಚ, ಅಥ ಇದಾನೀಮ್
ಅತ್ಯನೋ ದೀರ್ಘಜೀವನಾಯ ಇದಮುಪಾಸನಂ ಜರಂ ಚ ವಿದಧತ್ ಆಹ |
ಜೀವನ್ ಹಿ ಸ್ವಯಂ ಪುತ್ರಾದಿಫಲೇನ ಯಜ್ಞತೇ ನಾನ್ಯಥಾ ಇತ್ಯತ ಆತ್ಮಾನಂ
ಯಜ್ಞಂ ಸಂಪಾದಯತಿ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಪುತ್ರನ ಆಯಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನೂ ಜಪವನ್ನೂ ಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತು.
ಇನ್ನು ಈಗ ತನ್ನ ದೀರ್ಘಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನೂ ಜಪವನ್ನೂ
ವಿಧಾನಮಾಡಬೇಕೆಂದು (ವೇದವು) ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ತಾನು ಬದುಕಿದ್ದರೇ ಪುತ್ರನೇ
ಮುಂತಾದ ಫಲವಿರುವ ಯುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅತ್ಮ
ನನ್ನು (ಶ್ರುತಿಯು) ಯಜ್ಞವೆಂದು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಪುರುಷಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಪ್ರಾತಃಸವನ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೬೪. ಪುರುಷಃ | ಪುರುಷೋ ಜೀವನವಿಶಿಷ್ಟಃ ಕಾರ್ಯಕರಣಸಂಘಾತೋ ಯಥಾಪ್ರಸಿದ್ಧ ಏವ | ವಾನಶಬ್ದೋನಧಾರಣಾರ್ಥಃ | ಪುರುಷ ಏವ ಯಜ್ಞ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಥಾ ಹಿ ಸಾಮಾನ್ಯೈಃ ಸಂವಾದಯತಿ ಯಜ್ಞತ್ವಮ್ | ಕಥಮ್ ? ತಸ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ಯಾಸಿ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ವರ್ಷಾಣಿ ಆಯುಷಃ ತತಾ ಪ್ರಾತಃ ಸವನಂ ಪುರುಷಾಽಪ್ಯಸ್ಯ ಯಜ್ಞಸ್ಯ | ಕೇನ ಸಾಮಾನ್ಯೇನೇತಿ ? ಆಹ | ಚತುರ್ವಿಂಶತ್ಯಕ್ಷರಾ ಗಾಯತ್ರೀ ಭನ್ಧಃ ಗಾಯತ್ರಂ ಗಾಯತ್ರೀಚ್ಛನ್ನಸ್ತಂ ಹಿ ವಿಧಿ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಪ್ರಾತಃಸವನಮ್ | ಅತಃ ಪ್ರಾತಃಸವನಸಂಪನ್ನೇನ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ವರ್ಷಾಯುಷಾ ಯುಕ್ತಃ ಪುರುಷಃ | ಅತಃ ವಿಧಿಯಜ್ಞಸಾದ್ಯಶ್ಯಾದ್ ಯಜ್ಞಃ | ತಥಾ ಉತ್ತರಯೋರಪಿ ಆಯುಷೋಃ ಸವನದ್ವಯಸಂಪತ್ತಿಸ್ತ್ರಿಪ್ತುಬ್ಜಗತ್ಯಕ್ಷರ ಸಂಖ್ಯಾಸಾಮಾನ್ಯತೋ ವಾಚ್ಯಾ | ಕಿಂಚ ತದಸ್ಯ ಪುರುಷಯಜ್ಞಸ್ಯ ಪ್ರಾತಃ ಸವನಂ ವಿಧಿಯಜ್ಞಸ್ಯೇವ ವಸವೋ ದೇವಾ ಅನ್ವಾಯತ್ತಾಃ ಅನುಗತಾಃ | ಸವನ ದೇವತಾತ್ಮೇನ ಸ್ವಾಮಿನಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಪುರುಷಯಜ್ಞೇನ ವಿಧಿಯಜ್ಞ ಇವ ಅಗ್ನಾದಯೋ ವಸವೋ ದೇವಾಃ ಪ್ರಾವ್ರಾಃ ಇತ್ಯತೋ ವಿಶಿನಸ್ತಿ | ಪ್ರಾಣಾ ವಾಸ ವಸವಃ, ವಾಗಾದಯೋ ವಾಯವಶ್ಚ | ಏತೇ ಹಿ ಯಸ್ಮಾದಿದಂ ಪುರುಷಾದಿ ವ್ರಾಣಿಜಾತಮ್ ಏತೇ ವಾಸಯನ್ತಿ | ಪ್ರಾಣೇಷು ಹಿ ದೇಹೇ ವಸತ್ಸ ಸರ್ವಮಿದಂ ವಸತಿ ನಾನ್ಯಥಾ ಇತ್ಯತೋ ವಸನಾತ್ ವಾಸನಾಚ್ಚ ವಸವಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಪುರುಷಃ (ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವಿದು). ಪುರುಷನು ಎಂದರೆ ಜೀವನ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ (ಲೋಕದಲ್ಲಿ) ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಕಾರ್ಯಕರಣಸಂಘಾತವೇ (ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವ) ವಾನ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣೆಯ ಅರ್ಥ(ದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ) ಪುರುಷನೇ ಯಜ್ಞವು ಎಂದರ್ಥ | ಆದ್ದರಿಂದಲೇ (ಬೇರೆಬೇರೆಯ) ಹೋಲಿಕೆ ಗಳಿಂದ (ಪುರುಷನಲ್ಲಿ) ಯಜ್ಞತ್ವವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆಮಾಡಿರುತ್ತದೆ

ಹೇಗೆಂದರೆ, ಆ ಪುರುಷನ ಆಯುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಿರುವವಲ್ಲ, ಅದೇ ಪುರುಷನೆಂಬ (ಈ) ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಪ್ರಾತಃಸವನವು ಯಾವ ಹೋಲಿಕೆಯಿಂದ ?- ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ ಗಾಯತ್ರಿ ಎಂಬ ಭಂದಸ್ಸು

1. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪುರುಷಯಜ್ಞವು ತ್ರೈವಿಧೀಯನಾರಾಯಣಪನ್ನದಲ್ಲಿ (೮೦) ಹೇಳಿರುವ ಪುರುಷಯಜ್ಞದಂತಲ್ಲ ; ಇಲ್ಲಿ ಪುರುಷನೇ ಯಜ್ಞವೆಂದು ಸಂಪಾದನೆಮಾಡಿದೆ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಜ್ಞಾನಿಯ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಇಂಥಿಂಥವು ಯಜ್ಞಾನಯನಗಳು ಎಂದು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಗಳಿದೆ ಸೂ ಭಾ ೩-೩-೨ ನ್ನು ನೋಡಿ

ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರದ್ದು, ವಿಧಿಯಿಲ್ಲದ ಪ್ರಾತಃಸವನವೂ ಗಾಯತ್ರವಷ್ಟೆ, ಗಾಯತ್ರೀಭಂದಸ್ಸಿನದಷ್ಟೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಪುರುಷನು ಪ್ರಾತಃಸವನವೆಂದು ಸಂಪಾದಿತ ವಾಗಿರುವ ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಆಯುಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿದವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ (ಇವನು) ವಿಧಿಯಿಲ್ಲದ (ಈ) ಸಾದೃಶ್ಯವುಳ್ಳವನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಯಜ್ಞವು. ಇದರಂತೆ ಮುಂದಿನ (ಎರಡು) ಆಯುಷ್ಯಾಲಗಳಿಗೂ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ಪು, ಜಗತಿ- ಇವುಗಳ ಅಕ್ಷರಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯದಿಂದ (ಉಳಿದ) ಎರಡು ಸವನಗಳ ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು.

ಇದಲ್ಲದೆ ಈ ಪುರುಷಯಜ್ಞದ ಆ (ಪ್ರಾತಃ)ಸವನವನ್ನು ವಿಧಿಯಿಲ್ಲದ (ಪ್ರಾತಃಸವನವನ್ನು) ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ವಸುಗಳೆಂಬ ದೇವತೆಗಳು ಬೆಂಬಿಡಿದಿರುತ್ತಾರೆ, ಅನುಪರ್ತಿಪಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ, (ಆ) ಸವನಕ್ಕೆ ದೇವತೆಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯ ರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥ. ಪುರುಷಯಜ್ಞದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಧಿಯಿಲ್ಲದಂತೆ ಲಗ್ನಿಯೇ ಮುಂತಾದ ವಸುದೇವತೆಗಳು (ಇರುತ್ತಾರೆಂದು) ಬುದ್ಧಿವಂತರಾದ್ದೇ. ಆದ್ದರಿಂದ (ಶ್ರುತಿಯು) ಇಂಥವರೇ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ವ್ರಾಣಗಳೇ ಎಂದರೆ, ವಾಗಾದಿಗಳೂ (ಪುಂಚ)ವಾಯುಗಳೂ ವಸುಗಳು (ಏ=ಯುಸ್ಮಾತ್) ಏಕೆಂದರೆ ಅವು ಮನುಷ್ಯನೇ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಜಾತವನ್ನು ವಾಸನಾಡಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳು ದೇಹದಲ್ಲಿ ವಾಸನಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರಲ್ಲವೆ, ಇದೆಲ್ಲವೂ ವಾಸನಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ? ಆದ್ದರಿಂದ (ತಾವು) ವಾಸನಾಡಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದಲೂ (ಮಿಕ್ಕೈಲ್ಲವನ್ನೂ) ವಾಸ ಮಾಡಿಸುವದರಿಂದಲೂ (ಈ ವ್ರಾಣಗಳು) ವಸುಗಳು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಂ ಚೇದೇತಸ್ಮಿನ್ ವಯಸಿ ಕಿಂಚಿದುಪತಪೇತ್ ಸ ಬ್ರೂಯಾತ್
ಪ್ರಾಣಾ ವಸನ ಇದಂ ಮೇ ಪ್ರಾತಃಸವನಂ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಗ್ಂ
ಸವನಮನುಸಂತನುತೇತಿ ಮಾಹಂ ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ವಸೂನಾಂ
ಮಧ್ಯೇ ಯಜ್ಞೋ ವಿಲೋಪ್ತೀಯೇತ್ಯೌದ್ಧೃವ ತತ ಏತ್ಯ
ಗದೋ ಹ ಭವತಿ || ೨ ||

೨. ಅವನನ್ನು ಈ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯಾವದಾದರೂ ಉಪತಾಪಗೊಳಿಸಿದರೆ ಅವನು “ಪ್ರಾಣವಸುಗಳೆ, ಈ ನನ್ನ ಪ್ರಾತಃಸವನವನ್ನು

1. ಪ್ರಾತಃಸವನಕ್ಕೆ ಗಾಯತ್ರಿಯಂತೆ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಕ್ಕೆ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ಪು, ಸಾಯಂ ಸವನಕ್ಕೆ ಜಗತಿ- ಇವು ಭಂದಸ್ಸುಗಳು, ಅವುಗಳ ಅಕ್ಷರಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದಲೇ ಅಪ್ಪಪ್ಪು ವರ್ಷಗಳ ಆಯುರ್ಭಾಗಕ್ಕೆ ಆಯಾ ಸವನವೆಂದು ಸಂಪತ್ತಿ ಎಂದರ್ಥ.

2. ವಸುದೇವತಾಕವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ಇದು ಪ್ರಾತಃಸವನವೆಂದು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಮುಂದುವರಿಸಿರಿ !
ಯಜ್ಞವಾದ ನಾನು ಪ್ರಾಣವಸುಗಳ ನಡುವೆ ವಿಲೋಪವಾಗದೆ ಇರು
ವಂತಾಗಲಿ ! ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೇ ಹೋಗು
ತ್ತಾನೆ, ರೋಗವಿಲ್ಲದವನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಸವನಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾದ ಜಪ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೬೫ ತಂ ಚೇತ್ ಯಜ್ಞಸಂಪಾದಿನಮ್ ಏತಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರಾತಃಸವನ
ಸಂಪನ್ನೇ ವಯಸಿ ಕಿಂಚಿತ್ ವ್ಯಾಧ್ಯಾದಿ ಮರಣಶಙ್ಕಾಕಾರಣಮ್ ಉಪತಪೇತ್
ದುಃಖಮುತ್ಪಾದಯೇತ್ ಸ ತದಾ ಯಜ್ಞಸಂಪಾದೀ ಪುರುಷಃ ಆತ್ಮಾನಂ
ಯಜ್ಞಂ ಮನ್ಯಮಾನಃ ಬ್ರೂಯಾತ್ | ಜಪೇತ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಇಮಂ ಮನ್ತ್ರಮ್ |
ಹೇ ಪ್ರಾಣಾ ವಸವಃ ಇದಂ ಮೇ ಪ್ರಾತಃಸವನಂ ಮಮ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ವರ್ತತೇ |
ತನ್ಮಾಧ್ಯಂದಿನಂ ಸವನಮ್ ಅನುಸಂತನುತ ಇತಿ ಮಾಧ್ಯಂದಿನೇನ ಸವನೇನ
ಆಯುಷಾ ಸಹಿತಮ್ ಏಕೀಭೂತಂ ಸಂತತಂ ಕುರುತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಮಾ ಅಹಂ
ಯಜ್ಞಃ ಯುಷ್ಮಾಕಂ ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ವಸೂನಾಂ ಪ್ರಾತಃಸವನೇಶಾನಾಂ ಮಧ್ಯೇ
ವಿಲೋಪೀಯ ವಿಲುಪ್ತೇಯ ವಿಚ್ಛಿದ್ಯೇಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಇತಿಶಬ್ದೋ ಮನ್ತ್ರ
ಪರಿಸಮಾಪ್ತೃರ್ಥಃ | ಸ ತೇನ ಜಪೇನ ಧ್ಯಾನೇನ ಚ ತತಃ ತಸ್ಮಾತ್ ಉಪ
ತಾಪಾತ್ ಉದೇತಿ ಉದ್ಗಚ್ಛತಿ | ಉದ್ಗಮ್ಯ ವಿಮುಕ್ತಃ ಸನ್ ಅಗದೋ ಹ
ಅನುಪತಾಪೋ ಭವತ್ಯೇವ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಯಜ್ಞವಾಗಿ ಸಂಪಾದನೆಮಾಡಿಕೊಂಡ ಆ (ಪುರುಷ)ನನ್ನು ಈ ಪ್ರಾತಃ
ಸವನವೆಂದು ಸಂಪಾದಿತವಾಗಿರುವ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಿನ ಶಂಕೆಗೆ ಕಾರಣ
ವಾಗಿರುವ ಯಾವದಾದರೂ ರೋಗವೇ ಮುಂತಾದದ್ದು ಉಪತಾಪಗೊಳಿಸಿದರೆ,
ದುಃಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರೆ, ಆಗ ಆ ಯಜ್ಞಸಂಪಾದನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿ
ರುವ ಪುರುಷನು ತನ್ನನ್ನು ಯಜ್ಞವೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡವನಾಗಿ (ಹೀಗೆಂದು)
ಹೇಳಬೇಕು, ಈ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ. “ಎಲೈ ಪ್ರಾಣಗಳೆಂಬ
ವಸುಗಳೇ, ಇದು ಯಜ್ಞರೂಪನಾದ ನನ್ನ ಪ್ರಾತಃಸವನವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು
ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಮುಂದುವರಿಸಿರಿ, ಮಾಧ್ಯಂದಿನ
ಸವನವಾದ ಆಯುಸ್ಸಿನೊಡನೆ ಒಂದಾಗುವಂತೆ (ನಡುವೆ) ಕಡಿದಡೆಯದಂತೆ
ಮಾಡಿರಿ ಎಂದರ್ಥ ಯಜ್ಞನಾದ ನಾನು ಪ್ರಾಣವಸುಗಳೆಂಬ ಪ್ರಾತಃಸವನ

ದೊಡೆಯರಾದ ನಿಮ್ಮ ನಡುವೆಯಲ್ಲಿ (ವಿಲೋಪ್ತಿಯ=ವಿಲಾಪ್ಯೆಯ) ಲೋಪವಾಗದಂತಾಗಲಿ, ವಿಚ್ಛೇದವಾಗದಂತಾಗಲಿ ! ಎಂದರ್ಥ (ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವ) ಇತಿ ಶಬ್ದವು ಮಂತ್ರಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಯನ್ನು (ತೋರಿಸು)ವದಕ್ಕೆ (ಬಂದಿದೆ)

ಅವನು ಈ ಜಪದಿಂದಲೂ ಧ್ಯಾನದಿಂದಲೂ ಆದರಿಂದ ಆ ಉಪತಾಪದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೇಳುತ್ತಾನೆ, ಮೇಲಕ್ಕೇರುತ್ತಾನೆ ಮೇಲಕ್ಕೇರಿ, ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಾಗಿ ರೋಗವಿಲ್ಲದವನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಉಪತಾಪವಿಲ್ಲದವನಾಗಿಯೇ ತೀರುತ್ತಾನೆ (ಎಂದರ್ಥ)

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯಾನಿ ಚತುಶ್ಚತ್ವಾರಿಗ್ಂಶದ್ ವರ್ಷಾಣಿ ತನ್ಮಾಧ್ಯಂ ದಿನಗ್ಂ ಸವನಂ ಚತುಶ್ಚತ್ವಾರಿಗ್ಂಶದಕ್ಷರಾ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ತ್ರೈಷ್ಟುಭಂ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಗ್ಂ ಸವನಂ ತದಸ್ಯ ರುದ್ರಾ ಅನ್ವಾಯತ್ತಾಃ ಪ್ರಾಣಾ ವಾನ ರುದ್ರಾ ಏತೇ ಹೀದಗ್ಂ ಸರ್ವಗ್ಂ ರೋದಯಂತಿ || ೩ ||

೩. ಇನ್ನು ನಲವತ್ತನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಿರುವವಲ್ಲ, ಅದು ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನವು. ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ಪು ನಲವತ್ತನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರದ್ದು, ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನವು ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ಪಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದು. ಇದರ ಆ (ಸವನ)ವನ್ನು ರುದ್ರರು ಬೆಂಬಿಡಿದಿರುವರು. ಪ್ರಾಣಗಳೇ ರುದ್ರರು, ಏಕೆಂದರೆ ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ರೋದನಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಂ ಚೇದೇತಸ್ಮಿನ್ ವಯಸಿ ಕಿಂಚಿದುಪತಸೇತ್ ಸ ಬ್ರೂಯಾತ್ ಪ್ರಾಣಾ ರುದ್ರಾ ಇದಂ ಮೇ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಗ್ಂ ಸವನಂ ತ್ವತೀಯಸವನಮನುಸಂತನುತೇತಿ ಮಾಹಂ ಪ್ರಾಣಾನಾಗ್ಂ ರುದ್ರಾಣಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಯಜ್ಞೋ ವಿಲೋಪ್ತೀಯೇತ್ಯುದ್ಧೃವ ತತ ಏತ್ಯಗದೋ ಹ ಭವತಿ || ೪ ||

೪. ಅವನನ್ನು ಈ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯಾವದಾದರೂ ಉಪತಾಪ ಗೊಳಿಸಿದರೆ ಅವನು “ಪ್ರಾಣರುದ್ರರುಗಳೇ, ಈ ನನ್ನ ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಸವನವನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಸವನಕ್ಕೆ (ಹೊಂದುಗೆಯಾಗುವಂತೆ) ಮುಂದುವರಿಸಿರಿ ; ಯಜ್ಞವಾದ ನಾನು ಪ್ರಾಣರುದ್ರರ ನಡುವೆ

ವಿಲೋಪವಾಗದೆ ಇರಲಿ ! ” ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಿಯೇತೀರುತ್ತಾನೆ, ರೋಗವಿಲ್ಲದವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಪುರುಷಯುಜ್ಜದ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನವೂ ಜಪವೂ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೬೬. ಅಥ ಯಾನಿ ಚತುಶ್ಚತ್ವಾರಿಂಶದ್ವರ್ಷಾಣಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ | ರುದಂತಿ ರೋದಯಂತೀತಿ ಪ್ರಾಣಾ ರುದ್ರಾಃ | ಕ್ರೂರಾ ಹಿ ತೇ ಮಧ್ಯಮೇ ವಯಸಿ ಅತೋ ರುದ್ರಾಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಇನ್ನು ನಲವತ್ತನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಿರುವವಲ್ಲ,’ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ (ಗ್ರಂಥವು ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ) ಸಮಾನ(ವಾಗಿದೆ) ಆಳುತ್ತವೆ, ಅಳುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರುದ್ರರು ನಡುಹರಿಯಲ್ಲಿ ಅವು ಕ್ರೂರವಾಗಿರುತ್ತವೆಯಲ್ಲವೆ ? ಆದ್ದರಿಂದ ರುದ್ರರು ಎಂದಿದೆ ¹

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯಾನ್ಯಷ್ಟಾಚತ್ವಾರಿಂಶದ್ವರ್ಷಾಣಿ ತತ್ ತೃತೀಯ ಸವನಮಷ್ಟಾಚತ್ವಾರಿಂಶದಕ್ಷರಾ ಜಗತೀ ಜಾಗತಂ ತೃತೀಯ ಸವನಂ ತದಸ್ಯಾಽಽದಿತ್ಯಾ ಅನ್ವಾಯತ್ಯಾಃ ಪ್ರಾಣಾ ನಾನಾಽಽದಿತ್ಯಾ ಏತೇ ಹೀದಗಂ ಸರ್ವಮಾದದತೇ || ೫ ||

ತಂ ಚೇದೇತಸ್ಮಿನ್ ವಯಸಿ ಕಿಂಚಿದುಪತಸೇತ್ ಸ ಬ್ರೂಯಾತ್ ಪ್ರಾಣಾ ಆದಿತ್ಯಾ ಇದಂ ನೇ ತೃತೀಯಸವನಮಾಯುರನು ಸಂತನುತೇತಿ ಮಾಽಹಂ ಪ್ರಾಣಾನಾಮಾದಿತ್ಯಾನಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಯಜ್ಞೋ ವಿಲೋಪೀಯೇತ್ಯುದ್ಧೃವ ತತ ಏತ್ಯಗದೋ ಹೈವ ಭವತಿ || ೬ ||

೫. ಇನ್ನು ನಲವತ್ತಿಂಟು ವರ್ಷಗಳಿರುವವಲ್ಲ, ಅದು ಮೂರನೆಯ ಸವನವು. ಜಗತಿಯು ನಲವತ್ತಿಂಟುಕ್ಷರದ್ದು ; ಮೂರನೆಯ ಸವನವು ಜಗತೀಚ್ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದು. ಇದರ ಆ (ಸವನ) ವನ್ನು ಆದಿತ್ಯರು ಬೆಂಬಿಡಿದಿರುವರು. ಪ್ರಾಣಗಳೇ ಆದಿತ್ಯರು ; ಏಕೆಂದರೆ ಇವೇ ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಆದಾನಮಾಡುತ್ತವೆ.

1. ಜಪಮಂತ್ರದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆಯೇನೂ ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಏನನ್ನೂ ಬರೆದಿಲ್ಲ

೬. ಅವನನ್ನು ಈ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯಾವದಾದರೂ ಉಪತಾಪ ಗೊಳಿಸಿದರೆ ಅವನು “ಪ್ರಾಣಾದಿತ್ಯರೇ, ಈ ನನ್ನ ಮೂರನೆಯ ಸವನ ವಾದ ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿರಿ ! ಯಜ್ಞವಾದ ನಾನು ಪ್ರಾಣಾದಿತ್ಯರ ನಡುವೆ ವಿಲೋಪವಾಗದೆ ಇರಲಿ !” ಎಂದು ದೇಳಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ಅವನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಿಯೇತೀರುತ್ತಾನೆ, ರೋಗವಿಲ್ಲ ದವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಮೂರನೆಯ ಸವನವೂ ಅದರ ಜಪವೂ

(ಛಾಪ್ಯ)

೨೬೭ ತಥಾ ಆದಿತ್ಯಾಃ ಪ್ರಾಣಾಃ | ತೇ ಹಿ ಇದಂ ಶಬ್ದಾದಿಜಾತಮ್ | ಅದದತೇ ಅತ ಆದಿತ್ಯಾಃ | ತೃತೀಯಸವನಮ್ | ಆಯುಃ ಷೋಡಶೋತ್ತರ ವರ್ಷಶತಂ ಸಮಾವಯತ ಅನುಸಂತನುತ | ಯಜ್ಞಂ ಸಮಾವಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸಮಾನನುನ್ಯತ ||

(ಛಾಪ್ಯಾರ್ಥ)

ಇದರಂತೆಯೇ ಪ್ರಾಣಿಗಳೇ ಆದಿತ್ಯರು, ಅವು ಈ ಶಬ್ದಾದಿಜಾತವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆಯಲ್ಲವೆ ? ಅದ್ದರಿಂದ (ಅವು) ಆದಿತ್ಯರು ಮೂರನೆಯ ಸವನವಾದ ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿರಿ ಎಂದು ನೂರುಹದಿನಾರುವರ್ಷವನ್ನೂ ಮುಗಿಸಿಕೊಡಿರಿ, ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಡಿರಿ ! ಎಂದರ್ಥ (ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಏತದ್ಧ ಸ್ತು ನೈ ತದ್ವಿದ್ವಾನಾಹ ಮಹಿದಾಸ ಏತರೇಯಃ ಸ ಕಿಂ ನು ಏತದ್ಧುಪತಪಸಿ ಯೋಃಹಮನೇನ ನ ಪ್ರೇಷ್ಯಾಮಿತಿ ಸ ಹ ಷೋಡಶಂ ವರ್ಷಶತಮಜೀವತ್ ಪ್ರ ಹ ಷೋಡಶಂ ವರ್ಷ ಶತಂ ಜೀವತಿ ಯ ಏನಂ ನೇದ || ೭ ||

೭. ಆ ಇದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಮಹಿದಾಸಏತರೇಯನು ಇಂತೆಂದನಂತೆ : “ಆ (ನೀನು) ಹೀಗೇಕೆ ನನ್ನನ್ನು ಉಪತಾಪ ಗೊಳಿಸುತ್ತೀಯೆ ? ಏಕೆಂದರೆ ನಾನು ಇದರಿಂದ ಹೋಗುವವನಲ್ಲ.” ಅವನು ನೂರುಹದಿನಾರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೂ ೧೦ ದು ಕಿ ದ್ವ ನು . ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅವನು ನೂರು ಹದಿನಾರು ವರ್ಷಗಳು ಬದುಕಿರುವನು.

ఋషాసనేయ సాక్షాత్కారకే ఫల

(భాష్య)

౩౬౨ నిష్ఠితా హి విద్యా ఫలాయ ఇత్యేతద్దర్శయన్ ఋషాసనేయః ।
 ఏతద్ యజ్ఞదర్శనం తస్య వ్యే కిల తద్ విద్యానా ఆహ మహిదాసో
 నామతః । ఇతరాయా అసత్కమా ఇతరేయః । కిం తస్మాత్ మే మమ
 ఏతత్ ఋషాసనేయో ఋషాసనేయో సత్త్వం యే రోగేగ, యోగేహం యజ్ఞః
 అనేన త్వచ్చతేన ఋషాసనేయో న ప్రేక్ష్యామి న మరీక్ష్యామి అత్యో వృధా
 తవ బ్రహ్మ ఇత్యర్థః । ఇతి ఏవమౌ ఆహ స్మ, ఇతి ప్రావేణి సంబంధః ।
 స ఏవం నిర్ణయః సన్ మోక్షశం వర్షశతమ్ అజీవత్ । అన్యోన్యే
 ఏవం నిర్ణయః మోక్షశం వర్షశతం ప్రజీవతి య ఏవం యథోక్తం
 ఋజ్ఞ సమాదనం వేద జానాతి స ఇత్యర్థః ॥

(భాష్యాథ)

నిష్ఠితవాదః విద్యాయే ఫలకే (సాధకమాగువదు) ఎంచిదన్న తిళిసు
 వదక్యాగి (పుత్రయు ఇదక్యోందు) ఋషాసనేయస్సు కేందుత్తదే ఆ
 ఈ యజ్ఞదర్శనవన్న (తస్య వ్యే=కిల) అరితుకొండ ఇతరేయను
 ఇతరా ఎంబాకేయ నుగనాద మహిదాసను (ఆ) యేననవను, హిగేంద
 నంతే. ఎచ్చే రోగేగవే, ఆ నీను, ఏతక్యే యావ కారణదింద (మే=మమ)
 ననగే హిగే ఋషాసనేయస్సు మాదుత్తిదియే ? ఈ యజ్ఞ(దూ)నాద
 నాను ఇదరింద, నీను మాదువ ఋషాసనేయదింద యేరంబుమోగువదిల్లి,
 నాయువదిల్లి ఆదరింద (ఈ) సన్న బ్రహ్మ వృధా వు ఎందర్థ హిగేందు
 (అహ స్మ) నుడివనంతే ఎందు హిదిరువ మాతిగి ఇగక్యే సంబంధవు.

అవను ఈ నిర్ణయవుళ్ళవనాగి నూరుహదినారు వర్షగళవరేగి
 బదుకిద్దను మత్తొబ్బనూ ఈ నిర్ణయవుళ్ళవనాదరే నూరుహదినారు వర్ష
 గళవరేగి ప్రజీవనమాడికొందిరువను.² యావను హిగి మేలె యేళద
 యజ్ఞ సమాదన(క్రమవన్న) అరితుకొందిరువనో, తిళిమకొందిరు
 వనో, అవను (హిగే జీవిసికొందిరువను) ఎందర్థ.

1. సాక్షాత్కారదింద గట్టియాగిరువ.

2. బ్రహ్మమరితయింద బాళువను.

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನೇಳನೆಯ ಖಂಡ

(ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸಿಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಪುರುಷಯಜ್ಞದ ದೀಕ್ಷಾದಿಗಳು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯದಶಿಶಿಷತಿ ಯಪ್ಪಿಪಾಸತಿ ಯನ್ನ ರಮತೇ ತಾ ಅಸ್ಯ ದೀಕ್ಷಾಃ ||

೧. ಅವನಿಗೆ ಹಸಿವಾಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ನೀರಡಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ರತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಇರುವನಲ್ಲ, ಅವು ಈ (ಯಜ್ಞದ) ದೀಕ್ಷೆಗಳು.

ಈ ಯಜ್ಞದ ದೀಕ್ಷೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೬೯. 'ಸ ಯದಶಿಶಿಷತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಯಜ್ಞಸಾಮಾನ್ಯನಿರ್ದೇಶಃ ಪುರುಷಸ್ಯ ಪೂರ್ವೇಣೈವ ಸಂಬಧ್ಯತೇ | ಯದಶಿಶಿಷತಿ ಅಶಿತುಮಿಚ್ಛತಿ ತಥಾ ಪಿವಾಸತಿ ಪಾತುಮಿಚ್ಛತಿ ಯನ್ನ ರಮತೇ ಇಷ್ಟಾದ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿನಿಮಿತ್ತಮ್ | ಯದೈವಂಜಾತೀ ಯಕಂ ದುಃಖಮನುಭವತಿ ತಾ ಅಸ್ಯ ದೀಕ್ಷಾಃ | ದುಃಖಸಾಮಾನ್ಯಾದ್ ವಿಧಿ ಯಜ್ಞಸ್ಯೇವ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

'ಅವನಿಗೆ ಹಸಿವಾಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲ ..' ಎಂಬುದೇ ಮುಂತಾದ ಯಜ್ಞದ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಪುರುಷನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿರುವುದು ಹಿಂದಿನ (ಗ್ರಂಥ)ಕ್ಕೇ ಸಂಬಂಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಅಶಿಶಿಷತಿ=) ಎಂದರೆ ಹಸಿವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಾನಲ್ಲ, ತಿನ್ನಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸಿ (ಸಂಕಟಪಡುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಮತ್ತು (ಪಿವಾಸತಿ=) ನೀರಡಿಕೆಯನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಕುಡಿಯಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸಿ (ಸಂಕಟಪಡುತ್ತಾನಲ್ಲ, ತನಗೆ ಇಷ್ಟವಾದದ್ದೇ ಮುಂತಾದದ್ದು ಮೊರಕದ್ದರಿಂದ ರತಿಯಿಲ್ಲದೆ (ಬೇಸರಪಡುತ್ತಾನಲ್ಲ', ಈ ಬಗೆಯ ದುಃಖವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅವುಗಳೇ ಇವರ ದೀಕ್ಷೆಗಳು, ಏಕೆಂದರೆ ವಿಧಿಯಜ್ಞದ ದೀಕ್ಷೆಗಳಂತೆ (ಅವು) ದುಃಖವಾಗಿರುವವೆಂಬುದು) ಸಮಾನವಾಗಿದೆ.

1. ಇಷ್ಟಾದ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿ ಎಂಬುದು ಇಷ್ಟಾಪ್ರಾಪ್ತ್ಯಾದಿ ಎಂದಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅನಿಷ್ಟಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗುವದು, ಆದರೆ ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇಷ್ಟಾದಿ ಎಂದೇ ಇದೆ.

2. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದು ಈ ಬಗೆಯ ಎಲ್ಲಾ ದುಃಖಗಳಿಗೂ ಉಪಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಭಾವ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯದಶ್ಚಾತಿ ಯತ್ ಪಿಬತಿ ಯದಾ ರಮತೇ ತದುಪಸದೈ
ರೇತಿ || ೨ ||

೨. ಇನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಕುಡಿಯುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಸಂತುಷ್ಟನಾಗುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಆಗ ಉಪಸತ್ತುಗಳೊಡನೆ (ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು) ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಯಜ್ಞದ ಉಪಸದಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೭೦ ಅಥ ಯದಶ್ಚಾತಿ ಯತ್ ಪಿಬತಿ ಯದಾ ರಮತೇ ರತಿಂ ಚ ಅನುಭವತಿ ಇಷ್ಟಾದಿಸಂಯೋಗಾತ್ ತತ್ ಉಪಸದೈಃ ಸಮಾನತಾಮ್ ಏತಿ | ಉಪಸದಾಂ ಚ ಪಯೋವ್ರತತ್ವನಿಮಿತ್ತಂ ಸುಖಮಸ್ತಿ | ಅಲ್ಪಭೋಜನೀಯಾನಿ ಚ ಅಹಾನಿ ಆಸನ್ನಾನಿ ಇತ್ಯತಃ ಪ್ರಶ್ನಾಸಃ ಅಶನಾದೀನಾಮ್ ಉಪಸದಾಂ ಚ ನಾಮಾನ್ಯಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಕುಡಿಯುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿರುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಇಷ್ಟವೇ ಮುಂತಾದದ್ದರ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಸಂತೋಷವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಆಗ ಉಪಸತ್ತುಗಳೊಡನೆ ಸಮಾನತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಉಪಸತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪಯೋವ್ರತದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಸುಖವಿರುತ್ತದೆ, ಅಲ್ಪಭೋಜನದ ಅಹಸ್ಸುಗಳು, ಹತ್ತಿರವಿರುತ್ತವೆಂಬ ಸಮಾಧಾನವೂ ಇರುತ್ತದೆ. (ಇದು) ಅಶನಾದಿಗಳಿಗೂ ಉಪಸತ್ತುಗಳಿಗೂ ಹೋಲಿಕೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯದ್ಧಸತಿ ಯಜ್ಞಕ್ಷತಿ ಯನ್ಮೈಥುನಂ ಚರತಿ ಸ್ತುತತಸ್ಮೈ
ರೇವ ತದೇತಿ || ೩ ||

1. ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕೋಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ಗ್ಯಹಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಸತ್ತುಗಳೆಂಬ ಹೋಮಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಪಯೋಭಕ್ಷಣವೇ ಮುಂತಾದ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಐ. ಬ್ರಾ. ೪-೬ರಿಂದ ಲರವರೆಗೆ ಉಪಸತ್ತುಗಳ ವಿಚಾರವಿದೆ.

2. ಉಪಸತ್ತುಗಳ ಮುಂದೆ ಬರುವ ಅಹಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಭೋಜನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

3. ಇಲ್ಲಿ ತಿನ್ನುವದು, ಕುಡಿಯುವದು - ಮುಂತಾದದ್ದರಿಂದ ಅಗುವ ಕ್ಲೇಶಪರಿಹಾರವನ್ನೂ ಸಮಾಧಾನವನ್ನೂ ಉಪಸತ್ತುಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

೩. ಇನ್ನು ನಗುತ್ತಾನಲ್ಲ, ತಿನ್ನುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಮೈಧುನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಆಗ ಸ್ತುತಶಸ್ತ್ರಗಳೊಡನೆ (ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು) ಪವಯುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಯಜ್ಞದ ಸ್ತುತಶಸ್ತ್ರಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೭೧ ಅಥ ಯದ್ ಹಸತಿ ಯದ್ ಜಕ್ಷತಿ ಭಕ್ಷಯತಿ ಯತ್ ಮೈಧುನಂ ಚರತಿ, ಸ್ತುತಶಸ್ತ್ರೈರೇವ ತತ್ ಸಮಾನತಾಮ್ ಏತಿ | ಶಬ್ದವತ್ತ್ವಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ನಗುತ್ತಾನಲ್ಲ, (ಜಕ್ಷತಿ=ಭಕ್ಷಯತಿ) ಅಗಿದು ತಿನ್ನುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಮೈಧುನವನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಆಗ ಸ್ತುತಶಸ್ತ್ರಗಳೊಡನೆಯೇ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಶಬ್ದವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವದೆಂಬುದು (ಎರಡಕ್ಕೂ) ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯತ್ರ ಪೋ ದಾನಮಾರ್ಜವನುಹಿಗ್ಂಸಾ ಸತ್ಯವಚನನಿತಿ
ತಾ ಅಸ್ಯ ದಕ್ಷಿಣಾಃ || ೪ ||

೪. ಇನ್ನು ತವಸ್ಸು, ದಾನ, ಅರ್ಜವ, ಅಹಿಂಸೆ, ಸತ್ಯವಚನ- ಇಂಧನಗಳಿರುವವಲ್ಲ, ಅವು ಇದಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣೆಗಳು.

ಈ ಯಜ್ಞದ ದಕ್ಷಿಣೆಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೭೨. ಅಥ ಯತ್ ತಪಃ, ದಾನಮ್ ಅರ್ಜವಮ್, ಅಹಿಂಸಾ | ಸತ್ಯವಚನಮ್ ಇತಿ ತಾ ಅಸ್ಯ ದಕ್ಷಿಣಾಃ | ಧರ್ಮಪುಷ್ಟಿಕರತ್ವಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ತಪಸ್ಸು, ದಾನ, ಋಜುತ್ವ, ಅಹಿಂಸೆ, ಸತ್ಯವಚನ- ಇಂಧನಗಳಿರುವವಲ್ಲ, ಅವು ಇದಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣೆಗಳು, ಏಕೆಂದರೆ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದೆಂಬುದು (ಎರಡಕ್ಕೂ) ಸಮಾನ(ವಾಗಿದೆ).

1. ಸ್ತೋತ್ರಗಳೂ ಮತ್ತು ಹೋತ್ಯಗಳು ಹೇಳುವ ಶಸ್ತ್ರಗಳೆಂಬ ಋಕ್ಕುಗಳು ಇವಕ್ಕೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಸ್ಮಾದಾಹುಃ ಸೋಷ್ಯತ್ಯಸೋಷ್ಯೇತಿ ಪುನರುತ್ಪಾದನಮೇ
ವಾಸ್ಯ ತನ್ಮರಣಮೇವಾವಭೃಥಃ || ೫ ||

೫. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸೋಷ್ಯತಿ', 'ಅಸೋಷ್ಯ'- ಎನ್ನುವರು. ಲಿದಾದರೆ ಇವರ ಉತ್ಪಾದನೆಯೇ. ಮರಣವೇ ಇವರ ಅವಿಭೃಥವು.

ಈ ಯಜ್ಞದ ಸವನಾವಭೃಥಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೭೨ ಯನ್ಮಾಚ್ಚೈ ಯಜ್ಞಃ ಪುರುಷಃ, ತಸ್ಮಾತ್ ತಂ ಜನಯಿಷ್ಯತಿ ಮಾತಾ ಯದಾ ತದಾ ಆಹುರಸ್ಯೇ ಸೋಷ್ಯತೀತಿ ತಸ್ಯ ಮಾತರಮ್ ಯದಾ ಚ ವ್ರಸೂತಾ ಭವತಿ ತದಾ ಅಸೋಷ್ಯ ಪೂರ್ಣಿಕಾ ಇತಿ | ವಿಧಿಯಜ್ಞ ಇವ ಸೋಷ್ಯತಿ ಸೋಮಂ ದೇವದತ್ತಃ ಇತಿ, ಅಸೋಷ್ಯ ಸೋಮಂ ಯಜ್ಞದತ್ತಃ ಇತಿ | ಅತಃ ಶಬ್ದಸಾಮಾನ್ಯಾದ್ವಾ ಪುರುಷೋ ಯಜ್ಞಃ | ಪುನರುತ್ಪಾದನ ಮೇವಾವಾಸ್ಯ ತತ್ ಪುರುಷಾಖ್ಯಸ್ಯ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಯತ್ ಸೋಷ್ಯತಿ, ಅಸೋಷ್ಯ ಇತಿ ಶಬ್ದಸಂಬಂಧಿತ್ವಂ ವಿಧಿಯಜ್ಞಸ್ಯೇವ | ಕಿಂ ಚ ತತ್ ಮರಣಮೇವ ಅಸ್ಯ ಪುರುಷ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಅವಿಭೃಥಃ ಸಮಾಪ್ತಿನಾಮಾನ್ಯಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಪುರುಷನು ಯಜ್ಞವಾಗಿರುವನಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನನ್ನು ತಾಯಿ ಯಾವಾಗ ಹಡೆಯಲಿರುವಳೋ ಆಗ ಅವನ ತಾಯಿ ಯನ್ನು ಉಳಿದವರು 'ಸೋಷ್ಯತಿ' (ಹಡೆಯುವಳು) ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ, ಯಾವಾಗ ಹಡಿದಾಯಿತೋ ಆಗ ಪೂರ್ಣಗರ್ಭಿಣಿಯಾಗಿದ್ದವಳು 'ಅಸೋಷ್ಯ' (ಹಡಿದಳು) ಎನ್ನುವರು. ವಿಧಿಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ದೇವದತ್ತನು ಸೋಮವನ್ನು 'ಸೋಷ್ಯತಿ' (ಹಿಂಡುವನು), ಯಜ್ಞದತ್ತನು ಸೋಮವನ್ನು 'ಅಸೋಷ್ಯ' (ಹಿಂಡಿದನು) ಎಂದು (ಹೇಗೆ ಹೇಳುವರೋ) ಹಾಗೆಯೇ (ಇದು). ಆದ್ದರಿಂದ (ಯಜ್ಞವು), ಅಥವಾ ಶಬ್ದವು ಸಮಾನವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಪುರುಷನು ಯಜ್ಞವು ವಿಧಿಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಸೋಷ್ಯತಿ, ಅಸೋಷ್ಯ- ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳ ಸಂಬಂಧಿತ್ವವಿದೆಯೋ ಹಾಗೆ (ಈ) ಪುರುಷನೆಂಬ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ (ಆ ಶಬ್ದಗಳ ಸಂಬಂಧವಿರುವ)ದಷ್ಟೆ, ಅದು ಉತ್ಪಾದನೆಯೇ (ಹಡೆಯುವದೇ)¹.

1. ಇಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಟೀಕಾನುಸಾರವಾಗಿ ಯೋಜನೆಮಾಡಿದೆ. 'ಯೇತುನರಸ್ಯ ಪುರುಷಾಖ್ಯಸ್ಯ ವಿಧಿಯಜ್ಞಸ್ಯೇವ ಸೋಷ್ಯತೀತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಸಂಬಂಧಿತ್ವಂ ತದ್ವತ್ಪಾದನಮೇವ ತತ್ ಇತಿ ಯೋಜನಾ' ಎಂದು ಟೀಕೆ. ಪುನಃಉತ್ಪಾದನಮೇವ ಎಂದರೆ ಮತ್ತೆ ಉಂಟುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು, ಎಂದರೆ ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟುವದು ಎಂಬರ್ಥವೂ ಆಗಬಹುದೆ¹

ಮತ್ತು ಅವನ ಮರಣವೇ ಈ ಪುರುಷಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಅನಭೃಥವು, ಏಕೆಂದರೆ ಸಮಾಪ್ತಿ ಎಂಬುದು (ಎರಡಕ್ಕೂ) ಸಮಾನವಾಗಿದೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದ್ವೈತದ್ ಘೋರ ಅಜ್ಞರಸಃ ಕೃಷ್ಣಾಯ ದೇವಕೀಪುತ್ರಾ
ಯೋಕ್ತೋನಾಚಾಸಿಪಾಸ ಏವ ಸ ತು ಬಭೂವ ಸೋಂಸ್ತ
ನೇಲಾಯಾಮೇತತ್ ತ್ರಯಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯೇತಾಕ್ಷಿತಮುಸ್ಯಚ್ಯುತ
ಮಸಿ ಪ್ರಾಣಸಗ್ಂಶಿತಮಸೀತಿ ತತ್ಪ್ರೇತೇ ದ್ವೇ ಯುಚೌ ಭವತಃ||

೬. ಆ ಇದನ್ನು ಘೋರ ಅಂಗಿರಸನು ದೇವಕೀಪುತ್ರನಾದ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ದೇಶದನೇನೆಂದರೆ- ಅವನಿಗೆ (ಇದರಿಂದ) ಬಾಯಾರಿಕೆಯೇ ಇಲ್ಲವಾಯಿತು- ಅವನು ಅಂತವೇಳೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಕ್ಷಿತವಾಗಿದೀಯೆ', 'ಅಚ್ಯುತವಾಗಿದೀಯೆ', 'ಪ್ರಾಣಸಂಶಿತವಾಗಿದೀಯೆ'- ಎಂಬೀ ಮೂರನ್ನೂ ಅರಿತಿರಬೇಕು." ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಋಕ್ತುಗಳಿವೆ.

ವಿದ್ಯಾಸ್ತುತಿಯೂ, ವಿದ್ಯಾಂಗಜಪವೂ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೭೪ ತದ್ ಹ ಏತದ್ ಯಜ್ಞದರ್ಶನಂ ಘೋರೋ ನಾನುತಃ ಅಜ್ಞಿ
ರಸೋ ಗೋತ್ರತಃ ಕೃಷ್ಣಾಯ ದೇವಕೀಪುತ್ರಾಯ ಶಿಷ್ಯಾಯ ಉಕ್ತಾಃ ಉನಾಚ |
ತದೇತತ್ತ್ರಯಮ್ ಇತ್ಯಾದಿವ್ಯವಹಿತೇನ ಸಂಬಂಧಃ | ಸ ಚ ಏತದ್ ದರ್ಶನಂ
ಶ್ರುತ್ವಾ ಅಸಿಪಾಸ ಏವ ಅನ್ಯಾಭ್ಯೋ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯೋ ಬಭೂವ | ಇತ್ಯಂ ಚ
ವಿಶಿಷ್ಟಾ ಇಯಂ ವಿದ್ಯಾ ಯತ್ ಕೃಷ್ಣಸ್ಯ ದೇವಕೀಪುತ್ರಸ್ಯ ಅನ್ಯಾಂ ವಿದ್ಯಾಂ
ಪ್ರತಿ ತೃದ್ವಿಚ್ಛೇದಕರೀ ಇತಿ ಪುರುಷಯಜ್ಞವಿದ್ಯಾಂ ಸೌತಿ | ಘೋರ ಅಜ್ಞಿ
ರಸಃ ಕೃಷ್ಣಾಯ ಉಕ್ತಾಃ ಇಮಾಂ ವಿದ್ಯಾಂ ಕಿಮ್ ಉನಾಚೇತಿ ? ತದಾಹ |
ಸ ಏವಂ ಯಥೋಕ್ತಯಜ್ಞವಿತ್ ಅನ್ತವೇಲಾಯಾಂ ಮರಣಕಾಲೇ ಏತತ್
ಮನ್ತ್ರತ್ರಯಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯೇತ | ಜಪೇತ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಕಿಂ ತತ್ ? ಅಕ್ಷಿತಮ್
ಅಕ್ಷೀಣಮ್, ಅಕ್ಷತಂ ವಾ ಅಸಿ ಇತ್ಯೇಕಂ ಯಜುಃ | ಸಾನುರ್ಧಾನ್ಯತ್ ಆದಿತ್ಯಸ್ಯಂ
ಪ್ರಾಣಂ ಚ ಏಕೀಕೃತ್ಯ ಅಹ | ತಥಾ ತಮೇವ ಅಹ | ಅಚ್ಯುತಂ ಸ್ವರೂಪಾತ್
ಅಪ್ರಚ್ಯುತಮ್ ಅಸಿ ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಂ ಯಜುಃ | ಪ್ರಾಣಸಂಶಿತಂ ಪ್ರಾಣಶ್ಚ
ಸ ಸಂಶಿತಂ ಸಮ್ಯಕ್ ತನೂಕೃತಂ ಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ತತ್ತ್ವಮ್ ಅಸಿ ಇತಿ ತೃತೀಯಂ
ಯಜುಃ | ತತ್ರ ಏತಸ್ಮಿನ್ ಅರ್ಥೇ ವಿದ್ಯಾಸ್ತುತಿಸರೇ ದ್ವೇ ಯುಚೌ ಮನ್ತ್ರಾ

ಭವತಃ | ನ ಜವಾರ್ಥೇ | ತ್ರಯಂ ಪ್ರತಿಸದ್ಯೇತ ಇತಿ ತ್ರಿತ್ವಸಂಖ್ಯಾಬಾಧನಾತ್ |
ವಜ್ಞಸಂಖ್ಯಾ ಹಿ ತದಾ ಸ್ಯಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ ಯಜ್ಞದರ್ಶನವನ್ನು ಆಂಗಿರಸಗೋತ್ರದ ಘೋರನೆಂಬ ಹೆಸರಿನವನು ದೇವಕೀಪುತ್ರನಾದ ಕೃಷ್ಣನೆಂಬ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಇಂತೆಂದನು. (ಈ ವಾಕ್ಯವು) “ಆ ಈ ಮೂರನ್ನೂ ” ಎಂದುಮುಂತಾಗಿರುವ (ಮುಂದಿನ) ವ್ಯವಹಿತವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ(ವಾಗತಕ್ಕದ್ದು). ಆ (ಕೃಷ್ಣನು) ಈ ದರ್ಶನವನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿದಮೇಲೆ ಮಿಕ್ಕ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಯಾರಿಕೆಯಿಲ್ಲದವನೇ ಆದನು. ಈ ವಿದ್ಯೆಯು ಎಂಥ ವಿಶೇಷ(ಗುಣ)ವುಳ್ಳದ್ದೆಂದರೆ ದೇವಕೀಪುತ್ರನಾದ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಆಲೆಯನ್ನೇ ತೆಗೆದುಹಾಕಿಬಿಟ್ಟಿತು ಎಂದು ಪುರುಷ ಯಜ್ಞವಿದ್ಯೆಯನ್ನು (ಶ್ರುತಿ) ಹೊಗಳಿರುತ್ತದೆ

ಘೋರ ಆಂಗಿರಸನು ಈ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಬಳಿಕ ಏನೆಂದನು ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಅದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅವನು, ಎಂದರೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವವನು, ಅಂತವೇಳಿಯಲ್ಲಿ ಮರಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಮೂರು ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅರಿತಿರಬೇಕು, ಜಪಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ¹. ಆ (ಮಂತ್ರತ್ರಯವು) ಯಾವದು ?- ಎಂದರೆ ‘ಅಕ್ಷಿತಮಸಿ’ (ಅಕ್ಷಿತವಾಗಿದೀಯೆ), ನಾಶವಾಗದ್ದು ಅಥವಾ ಗಾಯವಿಲ್ಲದ್ದು (ಆಗಿದೀಯೆ) ಎಂಬುದೊಂದು ಯಜುಸ್ಸು. ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ (ದೇವತೆಯನ್ನೂ) ಪ್ರಾಣನನ್ನೂ ಒಂದುಮಾಡಿಕೊಂಡು (ಹೀಗೆ) ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ- ಎಂದು ಅರ್ಥವಶದಿಂದ ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕು². ಹೀಗೆಯೇ ಅದೇ (ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕುರಿತು) ‘ಅಚ್ಯುತಮಸಿ’ (ಅಚ್ಯುತವಾಗಿದೀಯೆ!) ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಜಾರದೆ ಇರುವವನಾಗಿದೀಯೆ- ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಯಜುಸ್ಸು. ‘ಪ್ರಾಣಸಂಶಿತಮಸಿ’ ಪ್ರಾಣವೂ ಸಂಶಿತವೂ ಎಂದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹರಿತವಾಗಿ ಮಾಡಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ತತ್ತ್ವವೂ ಆಗಿರುತ್ತೀಯೆ- ಎಂಬುದು ಮೂರನೆಯ ಯಜುಸ್ಸು³.

1. ಸಾಯುವವರೆಗೂ ಜಪಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ, ಈ ಛಾಪನೆ ಸಾಯುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇರಬೇಕು. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೧-೧೨ (ಭಾ ಭಾ ೫೨೬).

2. ಪುರುಷಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆಯಾವ ಸವನವೇವತೆಯೂ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಾದಿತ್ಯವನ್ನು ಒಂದೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು ಆದಿತ್ಯನನ್ನೇ ಈ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ- ಎಂದು ಭಾವ.

3. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಮಂತ್ರಗಳೂ ಒಂದೇ ದೇವತೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಗಳುವದರಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವುಳ್ಳ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳು ಎಂದರೆ ಮಂತ್ರಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. (ಇವು ಸ್ತುತಿಗೇ ಹೊರತು) ಜಪಕ್ಕಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ (ಹಾಗಾದವಕ್ಷದಲ್ಲಿ) 'ಈ ಮೂರನ್ನೂ ಆರಿತರಬೇಕು' ಎಂದು (ಹೇಳಿರುವ) ಮೂರೆಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಬಾಧಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ (ಮಂತ್ರಗಳ) ಸಂಖ್ಯೆ ಐದಾಗುವದಷ್ಟೆ ?

ಪುರುಷವಿದ್ಯಾಸ್ತುತಿಯ ಋಕ್ಕುಗಳು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಆದಿತ್ವತ್ಸಸ್ಯ ರೇತಸಃ | ಉದ್ವಯಂ ತಮಸಸ್ಸರಿ ಜ್ಯೋತಿಃ
ಪಶ್ಯಂತ ಉತ್ತರಗಾಂ ಸ್ವಃ ಪಶ್ಯಂತ ಉತ್ತರಂ ದೇವಂ ದೇವತ್ರಾ
ಸೂರ್ಯಮಗನ್ತ ಜ್ಯೋತಿರುತ್ತಮಮಿತಿ ಜ್ಯೋತಿರುತ್ತಮಮಿತಿ ||

೭. 'ಆದಿತ್ವತ್ಸಸ್ಯ ರೇತಸಃ' (ಪುರಾತನನಾದ ರೇತಸ್ಸಿನ ಎಂದು ಒಂದು ಋಕ್ಕು). 'ಉದ್ವಯಂ . . .' ನಾವು ತಮಸ್ಸಿನ ಆಚೆ ಇರುವ ಉತ್ತರವಾದ ನಮ್ಮ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೇವನಾದ ಉತ್ತಮಜ್ಯೋತಿಯಾದ, ಉತ್ತಮಜ್ಯೋತಿಯಾದ, ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಮೇಲೇರಿ ಸೇರಿದೆವು' (ಎಂಬುದು) ಇನ್ನೊಂದು ಋಕ್ಕು.

ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ

ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೭೫. ಆತ್ ಇತ್ಯತ್ರ ಆಕಾರಸ್ಯ ಅನುಬಂಧಸ್ತು ಕಾರೋನರ್ಧಕಃ. ಇಚ್ಛೆಬ್ದಶ್ಚ | ಪ್ರತ್ಸಸ್ಯ ಚಿರಂತನಸ್ಯ ಪುರಾಣಸ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ರೇತಸಃ ಕಾರಣಸ್ಯ ಬೀಜಭೂತಸ್ಯ ಜಗತಃ, ಸದಾಖ್ಯಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಃ ಪ್ರಕಾಶಂ ಪಶ್ಯಂತಿ | ಆಶಬ್ದಃ ಉತ್ಪ್ರಾಪ್ತಾನುಬಂಧಃ ಪಶ್ಯಂತಿ ಇತ್ಯನೇನ ಸಂಬಂಧ್ಯತೇ | ಕಿಂ ತಜ್ಞೋತಿಃ (ಯತ್)¹ ಪಶ್ಯಂತಿ ? ವಾಸರಮ್ ಅಹಃ | ಅಹರಿವ ತತ್ ಸರ್ವತೋ ವ್ಯಾಪ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜ್ಯೋತಿಃ | ನಿವೃತ್ತಚಕ್ಷುಷಃ ಬ್ರಹ್ಮವಿದಃ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದಿನಿವೃತ್ತಿ ಸಾಧನೈಃ ಶುದ್ಧಾಂತಃಕರಣಾಃ ಆ ಸಮನ್ತತೋ ಜ್ಯೋತಿಃ ಪಶ್ಯಂತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಪರಃ ಪರಮ್ ಇತಿ ಲಿಬ್ಧಿನ್ಯತ್ಯಯೇನ | ಜ್ಯೋತಿಃಪರತ್ವಾತ್ | ಯತ್ ಇಧ್ಯತೇ

1. ಇಲ್ಲೊಂದು 'ಯತ್'ಶಬ್ದವು ಇರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ದೀಪ್ಯತೇ ದಿವಿ ದ್ಯೋತನವತಿ ಪರಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ವರ್ತಮಾನಮ್ | ಯೇನ
ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಇದ್ಧಃ ಸವಿತಾ ತಪತಿ, ಚಂದ್ರಮಾ ಭಾತಿ, ವಿದ್ಯುತ್ ವಿದ್ಯೋತತೇ,
ಗ್ರಹತಾರಾಗಣಾ ವಿಭಾಸಂತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆತ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವ ತಕಾರಕ್ಕೆ ಅರ್ಧವಿಲ್ಲ, (ಮುಂದಿರುವ) ಇತ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ (ಅರ್ಧವಿಲ್ಲ). ಪುರಾತನವಾದ, ಹಳೆಯ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನ ಎಂದರ್ಥ ರೇತಸ್ಸಿನ ಕಾರಣದ, ಸತ್ತೆಂಬ ಜಗತ್ತಿನ ಬೀಜದ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು^೧ (ತಕಾರವೆಂಬ) ಅನುಬಂಧವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು (ಉಳಿಯುವ) ಆಶಬ್ದವು (ಮುಂದಿರುವ) ಪಶ್ಯಂತಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಕಾಣುತ್ತಾರೆಂಬ ಆ ಜ್ಯೋತಿ ಯಾವದು ? (ಎಂದರೆ), ವಾಸರವನ್ನು ಹಗಲನ್ನು ಹಗಲಿನ (ಬೆಳಕಿ)ನಂತೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಆ ಬ್ರಹ್ಮದ ಬೆಳಕನ್ನು, ನಿವೃತ್ತ ಚಕ್ಷುಷ್ಯರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಮುಂತಾದ ನಿವೃತ್ತಿ ಸಾಧನಗಳಿಂದ ಶುದ್ಧರಾದ ಅಂತಃಕರಣವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಆ ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ (ಆ) ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥ 'ವರಃ' ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಮ್ ಎಂದು ಲಿಂಗವಿಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು (ಅರ್ಧಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು). ಏಕೆಂದರೆ (ಅದು) 'ಜ್ಯೋತಿ'ಯನ್ನು ಹೇಳುವ (ವಿಶೇಷಣವು). ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳ ವರಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಕೊಂಡು ಉರಿಯುತ್ತಿರುವದಲ್ಲ, ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವದಲ್ಲ, (ಆ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು), ಯಾವ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ ಹೊತ್ತಿಕೊಂಡು ಸೂರ್ಯನು ತಪಿಸುತ್ತಿರುವನೋ^೨ ಚಂದ್ರನು ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವನೋ, ಮಿಂಚು ಧಳಾರೆನ್ನವದೋ, ಗ್ರಹತಾರಕೆಗಳು ಮಿಡುಗುತ್ತಿರುವವೋ^೩ (ಆ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ).

1. ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಅದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದೆ; ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಾಣಮೊಡನೆ ಒಂದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮೂರು ಯಜುಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿ ಎಂಬುದನ್ನು 'ಸದಾಖ್ಯಸ್ಯ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

2. ಅದಿತ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ರೇತಸೋ ಜ್ಯೋತಿಃ ಪಶ್ಯಂತಿ ವಾಸರಮ್ | ಪರೋ ಯದಿಧ್ಯತೇ ದಿವಿ || (ಋ. ಸಂ. ಮಂ. ೮-೨-೬-೩೦) ಎಂಬ ಮಂತ್ರದ ಪ್ರತೀಕವನ್ನು ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದರೂ ಇದು ನಿಜವಾಗಿ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯನ್ನೇ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅದರಂತೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿರುತ್ತದೆ.

3. ತೈ. ಬ್ರಾ ೩-೧೨-೯ರ ಸೂಚನೆ.

4. ಮುಂ. ೨-೨-೧೦ರ ಸೂಚನೆ

ಅಜ್ಞಾನನಾಶಕವಾದ ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಕಂಡವರು ಧನ್ಯರು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೭೬. ಕಿಂ ಚ ಅನ್ಯೋ ಮನ್ತ್ರದ್ವಯಾ ಆಹ ಯಥೋಕ್ತಂ ಜ್ಯೋತಿಃ ಪಶ್ಯನ್ | ಉದ್ ವಯಂ ತಮಸಃ ಅಜ್ಞಾನಲಕ್ಷಣಾತ್ ಪರಿ ಪರಸ್ತಾತ್ ಇತಿ ಶೇಷಃ | ತಮಸೋ ವಾ ಅಪನೇತ್ಯ ಯದ್ ಜ್ಯೋತಿಃ ಉತ್ತರಂ ಆದಿತ್ಯಸ್ಥಂ ವರಿ ಪಶ್ಯಂತಃ ವಯಮ್ ಉದಗನ್ತ ಇತಿ ವ್ಯವಹಿತೇನ ಸಂಬಂಧಃ | ತದ್ ಜ್ಯೋತಿಃ ಸ್ತಃ ಸ್ವಮ್ ಆತ್ಮೀಯಮ್ ಅಸ್ಮದ್ ಹೃದಿ ಸ್ಥಿತಮ್ | ಆದಿತ್ಯಸ್ಥಂ ಚ ತದೇಕಂ ಜ್ಯೋತಿಃ | ಯತ್ ಉತ್ತರಮ್ ಉತ್ಪಷ್ಟತರಮ್ ಉರ್ಧ್ವತರಂ ವಾ ಅಪರಂ ಜ್ಯೋತಿರಪೇಕ್ಷ್ಯ ಪಶ್ಯಂತಃ ಉದಗನ್ತ ವಯಮ್ | ಕಮ್ ಉದಗನ್ತೇತಿ ? ಆಹ | ದೇವಂ ದ್ಯೋತನವಂತಂ ದೇವತ್ರಾ ದೇವೇಷು ಸರ್ವೇಷು ಸೂರ್ಯಂ ರಸಾನಾಂ ರಶ್ಮೀನಾಂ ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ಚ ಜಗತಃ ಈರಣಾತ್ ಸೂರ್ಯಃ | ತಮ್ ಉದಗನ್ತ ಗತವನ್ಮೋ ಜ್ಯೋತಿಃ ಉತ್ತಮಂ ಸರ್ವಜ್ಯೋತಿರ್ಭಃ ಉತ್ಪಷ್ಟ ತಮಮ್ | ಅಹೋ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ವಯಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಇದಂ ತಜ್ಜ್ಯೋತಿಃ ಯದೃಗ್ಭ್ಯಾಂ ಸ್ತುತಂ ಯದ್ ಯಜುಸ್ತ್ರಯೇಣ ಪ್ರಕಾಶಿತಮ್ | ದ್ವಿರಭ್ಯಾಸೋ ಯಜ್ಞ ಕಲ್ಪನಾಪರಿಸಮಾಪ್ತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮತ್ತು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮಂತ್ರದ್ರಷ್ಟೃ(ವಾದ ಋಷಿಯು)¹ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡನಾಗಿ ಹೀಗೆಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ನಾವು ಅಜ್ಞಾನರೂಪವಾದ ತಮಸ್ಸಿನಿಂದ, ಆಚೆಗೆ ಎಂದು ಶೇಷ². ಅಧವಾ ತಮಸ್ಸನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದನ್ನು (ಪರಿ=) ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತಾ³ ನಾವು (ಉದಗನ್ತ=) ಮೇಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆವು- ಎಂದು ವ್ಯವಹಿತವಾದ (ಪಶ್ಯಂತಃ ಅಗನ್ತ ಎಂಬುದು)ರೊಡನೆ (ಉತ್, ಪರಿ ಎಂಬವಕ್ಕೆ) ಸಂಬಂಧವು.

1. ಈ ಮಂತ್ರವು ಋ ಸಂ. ಮಂ ೧-೯-೫೦-೧೦೦ರಲ್ಲಿವೆ ಇದೂ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ವಾಚ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಲಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತದೆ

2. ಅಜ್ಞಾನವಾಗಲಿ ಅದರ ಕಾರ್ಯವಾಗಲಿ ಒಂದಿಷ್ಟೂ ಸೋಂಕದ ಎಂದರ್ಥ.

3. ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯೆಂದು ಉಪಾಸನೆಯ ಜಪಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಇದು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಬಲ್ಲರು.

ಆ ಜ್ಯೋತಿಯು (ಸ್ವಃ=ಸ್ವಮ್) ನಮ್ಮದು, ನಮ್ಮ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರತಕ್ಕದ್ದು, ಅದಿತ್ಯನಲ್ಲಿಯೂ^೧ ಆ ಒಂದೇ ಜ್ಯೋತಿಯೇ ಇರತಕ್ಕದ್ದು. ಆ ಉತ್ತರವಾದ ಎಂದರೆ ಕಡಿನೆಯ ಜ್ಯೋತಿಗಿಂತಲೂ^೨ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿರುವ, ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೇಲಿರುವ^೩ (ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು) ಕಾಣುತ್ತಾ ನಾವು ಮೇಲಕ್ಕೇರಿ ಸೇರಿದೆವು.^೪ ಯಾರದನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೇರಿ ಸೇರಿದೆವು ?- ಎಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: ದೇವನನ್ನು ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳ (ದೇವತ್ರಾ = ದೇವೇಷು) ಸರ್ವದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ಇರುವ) ಸೂರ್ಯನೆಂಬ (ದೇವನನ್ನು)- ರಸಗಳನ್ನು, ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನು, ಮತ್ತು ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುವವರಿಂದ ಸೂರ್ಯನು^೫ ಆ (ಸೂರ್ಯನೆಂಬ) ಉತ್ತಮ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಜ್ಯೋತಿಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮವಾದ (ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು) ಮೇಲಕ್ಕೇರಿ ಸೇರಿಕೊಂಡೆವು, ನಾವು ವಡೆದುಕೊಂಡೆವು- ಎಂದರ್ಥ

ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳಿಂದಲೂ ಸ್ತುತವಾಗಿರುವ ಈ ಜ್ಯೋತಿಯೇ (ಮೇಲೆ ಉದಾಹರಿಸಿದ) ಮೂರು ಯಜುಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಜ್ಯೋತಿ ರುತ್ತಮಮ್ ಎಂದು) ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿರುವದು ಯಜ್ಞಕಲ್ಪನೆಯ^೬ ಪಂ ಸಮಾಪ್ತಿಯನ್ನು (ತಿಳಿಸು)ವದಕ್ಕೆ

1 ತೈ. ಭಾ ೨-೮ (ಭಾ. ಭಾ ೨೦೪).

2 ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದ ಜ್ಯೋತಿಗಿಂತಲೂ.

3. ಸೂರ್ಯಜ್ಯೋತಿಗೆ ಸಜಾತೀಯವಾಗಿರುವವರಿಂದ ಇದನ್ನು ಜ್ಯೋತಿ ಎಂದು ಕರೆದಿವೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಬಾರದು ಎಂದು ಭಾವ.

4. ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನರೂಪದಿಂದ ಕಂಡುಕೊಂಡೆವು.

5. ರಸಗಳು ಪಕ್ಷವಾಗುವದು ರಶ್ಮಿಗಳು ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುವದು, ಪ್ರಾಣಗಳು ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮಾಡುವದು- ಈ ದೇವನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಬೃ. ಭಾ. ೫-೧೫-೧ರಲ್ಲಿ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೦೪). ಸೂರ್ಯತಬ್ಧಕ್ಕೆ ಮಾಡಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ನೋಡಿ. ಅಲ್ಲಿರುವದು ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮವಾದರೂ ಇಲ್ಲಿಗೂ ಆ ಅರ್ಥವು ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

6. ತಾನೇ ಯಜ್ಞನೆಂದು ಸಂಪಾದನೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ರೂಪದ ಉಪಾಸನೆಯ ಪ್ರಕರಣದ.

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಖಂಡ

(ಮನಃಕಾಶಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿ)

ಮನಃಕಾಶಬ್ರಹ್ಮಗಳ ಉಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಮನೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸೀತೇತ್ಯಧ್ಯಾತ್ಮಮಥಾಧಿದೈವತ
ಮಾಕಾಶೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಭಯಮಾದಿಷ್ಟಂ ಭವತ್ಯಧ್ಯಾತ್ಮಂ
ಚಾಧಿದೈವತಂ ಚ || ೧ ||

೧. ಮನಸ್ಸು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಇದು
ಅಧ್ಯಾತ್ಮವು. ಇನ್ನು ಅಧಿದೈವತವು. ಆಕಾಶವು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು
(ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ) ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಅಧಿದೈವತ- ಈ
ಎರಡನ್ನೂ ಉಪದೇಶಮಾಡಿದಂತೆ ಆಯಿತು.

ಗ್ರಂಥಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೭೭. ಮನೋಮಯ ಈಶ್ವರ ಉಕ್ತಃ, ಆಕಾಶಾತ್ಮಾ ಇತಿ ಚ
ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಗುಣೈಕದೇಶತ್ವೇನ | ಅಥೇದಾನೀಂ ಮನಃಕಾಶಯೋಃ ಸಮಸ್ತಬ್ರಹ್ಮ
ದೃಷ್ಟಿವಿಧಾನಾರ್ಥ ಆರಂಭಃ 'ಮನೋ ಬ್ರಹ್ಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈಶ್ವರನು ಮನೋಮಯನೆಂದೂ ಆಕಾಶಾತ್ಮನೆಂದೂ (೨-೧೪-೨) (ಮನ
ಆಕಾಶಗಳನ್ನು) ಬ್ರಹ್ಮದ ಗುಣಗಳ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತು. ಇನ್ನು
ಈಗ ಮನಃಕಾಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತಬ್ರಹ್ಮದ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ವಿಧಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ
'ಮನೋಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ (ಈ ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥ)ವನ್ನು
ಆರಂಭಿಸಿದೆ.

1. ಬ್ರಹ್ಮದ ಏಕದೇಶವೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿತ್ತು, ಈಗ ಅದು ಸರ್ವಬ್ರಹ್ಮವೂ ಆಗಿದೆ
ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವನಗಳ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದಬಳಿಕ ಸಮಸ್ತ
ಸಾಮಾನ್ಯ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಇದು.

ಮನಃಕಾಶಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು
(ಭಾಷ್ಯ)

೨೭೮. ಮನಃ ಮನುತೇನೇನ ಇತ್ಯಂತಃಕರಣಮ್ | ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ
ಪರಮ್ ಇತ್ಯುಪಾಸೀತ | ಇತಿ ಏತತ್ ಆತ್ಮವಿಷಯಂ ದರ್ಶನಮ್ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಮ್ |
ಅಥ ಅಧಿದೈವತಮ್ | ದೇವತಾವಿಷಯಮ್ ಇದಂ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಃ | ಆಕಾಶೋ
ಬ್ರಹ್ಮ ಇತ್ಯುಪಾಸೀತ | ಏವಮ್ ಉಭಯಮ್ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಮ್ ಅಧಿದೈವತಂ ಚ
ಉಭಯಂ ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿವಿಷಯಮ್ ಆದಿಷ್ಟಮ್ ಉಪದಿಷ್ಟಂ ಭವತಿ | ಆಕಾಶ
ಮನಸೋಃ ಸೂಕ್ಷ್ಮತ್ವಾತ್ | ಮನಸಾ ಉಪಲಭ್ಯತ್ವಾಚ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಯೋಗ್ಯಂ
ಮನೋ ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟೇಃ | ಆಕಾಶಶ್ಚ ಸರ್ವಗತತ್ವಾತ್, ಸೂಕ್ಷ್ಮತ್ವಾತ್ ಉಪಾಧಿ
ಹೀನತ್ವಾಚ್ಚ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇವರಿಂದ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು 'ಮನಸ್ಸು'
(ಎಂದಿದೆ), ಆ (ಮನಸ್ಸು) ಪರಬ್ರಹ್ಮವು ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಇದು
ಅಧ್ಯಾತ್ಮವು, ಎಂದರೆ ಆತ್ಮವಿಷಯದ ದರ್ಶನವು. ಇನ್ನು ಅಧಿದೈವತವನ್ನು ಎಂದರೆ
ದೇವತಾವಿಷಯವಾದ ಇದನ್ನು ಹೇಳುವೆವು. ಆಕಾಶವು ಬ್ರಹ್ಮವು ಎಂದು ಉಪಾ
ಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಹೀಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಅಧಿದೈವತ - ಎಂಬ (ಈ) ಎರಡೂ ಬ್ರಹ್ಮ
ದೃಷ್ಟಿಗೆ ವಿಷಯವು ಎಂದು ಉಪದೇಶಮಾಡಿದಂತೆ ಆಯಿತು.

ಆಕಾಶಮನಸ್ಸುಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುವದರಿಂದ (ಅವುಗಳಲ್ಲಿ) ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿ
ಯನ್ನು (ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ)^೧, ಬ್ರಹ್ಮವು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಉಪಲಭ್ಯವಾಗಿರು
ವದರಿಂದ^೨ ಮನಸ್ಸು ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿಗೆ ತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ, ಸರ್ವಗತವಾಗಿರುವದ
ರಿಂದಲೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ಉಪಾಧಿಯಿಲ್ಲದ್ದಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಆಕಾಶ
ವು (ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ)^೩.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದೇತಚ್ಚತುಷ್ಪದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ನಾಕ್ವಾದಃ ಪ್ರಾಣಃ ಸಾದಶ್ಚಕ್ಷುಃ
ಸಾದಃ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಸಾದ ಇತ್ಯಧ್ಯಾತ್ಮಮುಪಾಧಿದೈವತಮುಗ್ಮಿಃ

1. ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಿದೈವತವಾಗಿ ಆಕಾಶಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮ
ವಾದ ಪ್ರತೀಕವು ದೊರಕುವದಿಲ್ಲ.

2. ಕ. ೨-೧-೧೧, ಬೃ. ೪-೪-೧೦.

3. ಬ್ರಹ್ಮದ ಗುಣಗಳು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಬಹಳವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಪ್ರತೀಕ
ವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

ಸಾದೋ ನಾಯುಃ ಸಾದ ಆದಿತ್ಯಃ ಸಾದೋ ದಿಶಃ ಸಾದ ಇತ್ಯು
ಭಯಮೇವಾದಿಷ್ಟಂ ಭವತ್ಯಧ್ಯಾತ್ಮಂ ಚೈವಾಧಿದೈವತಂ ಚ || ೨ ||

೨. ಈ ಬ್ರಹ್ಮವು ಚತುಷ್ಟಾತ್ತಾಗಿದೆ. ವಾಕ್ಯ (ಒಂದು) ಸಾದವು, ಪ್ರಾಣವು (ಒಂದು) ಸಾದವು, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು (ಒಂದು) ಸಾದವು, ಶ್ರೋತ್ರವು (ಒಂದು) ಸಾದವು. ಇದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮವು. ಇನ್ನು ಅಧಿದೈವತವು. ಅಗ್ನಿಯು (ಒಂದು) ಸಾದವು, ವಾಯುವು (ಒಂದು) ಸಾದವು, ಆದಿತ್ಯನು (ಒಂದು) ಸಾದವು, ದಿಕ್ಕುಗಳು (ಒಂದು) ಸಾದವು. ಹೀಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಅಧಿದೈವತ - ಎರಡೂ ಉಪದಿಷ್ಟವಾದಂತೆ ಆಯಿತು.

ಬ್ರಹ್ಮದ ಚತುಷ್ಟಾದಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೮೯. ತದೇತನ್ಮನಃಖ್ಯಂ ಚತುಷ್ಟಾದ್ ಬ್ರಹ್ಮ | ಚತ್ವಾರಃ ವಾದಾ ಅಸ್ಯೇತಿ | ಕಥಂ ಚತುಷ್ಟಾದ್ವತ್ಸಂ ಮನಸೋ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಇತಿ ? ಆಹ | ವಾಕ್ಪ್ರಾಣ ಶ್ಚಕ್ಷುಃಶ್ರೋತ್ರಮ್ ಇತ್ಯೇತೇ ವಾದಾಃ | ಇತಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಮ್ | ಅಥ ಅಧಿದೈವತಮ್ | ಆಕಾಶಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಅಗ್ನಿರ್ವಾಯುರಾದಿತ್ಯೋ ದಿಶಃ ಇತ್ಯೇತೇ | ಏವಮ್ ಉಭಯಮೇವ ಚತುಷ್ಟಾದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಆದಿಷ್ಟಂ ಭವತಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಂ ಚೈವ ಅಧಿದೈವತಂ ಚ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮವು ಚತುಷ್ಟಾತ್ತಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ವಾದಗಳು, ಅದರಿಂದ (ಚತುಷ್ಟಾದ್ವತ್ಸಂ). ಮನೋಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ವಾದಗಳೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ವಾಕ್ಯ, ಪ್ರಾಣ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಶ್ರೋತ್ರ - ಎಂಬವು (ಅದರ) ವಾದಗಳು. ಹೀಗೆ (ಹೇಳಿದ್ದು) ಅಧ್ಯಾತ್ಮವು ಇನ್ನು ಅಧಿದೈವತವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುವದು. ಆಕಾಶಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿ, ವಾಯು, ಆದಿತ್ಯ, ದಿಕ್ಕು - ಎಂಬವು (ವಾದಗಳು). ಹೀಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಅಧಿದೈವತ - ಎಂಬಿ ಎರಡು (ಬಗೆಯ) ಚತುಷ್ಟಾದ್ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೂ ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಯಿತು.

ವಾದಗಳ ವಿವರಣೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೯೦. ತತ್ರ ವಾಗೇವ ಮನಸೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚತುರ್ಧಃ ವಾದಃ ಇತರ ವಾದ ತ್ರಯಾರ್ಚೇಕ್ಷೇಯಾ | ವಾಚಾ ಹಿ ಪಾದೇನೇವ ಗವಾದಿ ವಕ್ತವ್ಯವಿಷಯಂ ಪ್ರತಿ ತಿಷ್ಠತಿ | ಅತೋ ಮನಸಃ ವಾದ ಇವ ವಾಕ್ | ತಥಾ ಪ್ರಾಣೋ ಘ್ರಾಣಃ

ಪಾದಃ | ತೇನಾಸಿ ಗಂಧವಿಷಯಂ ಪ್ರತಿ ಚಕ್ಷುಃಮಿತಿ | ತಥಾ ಚಕ್ಷುಃ ಪಾದಃ, ಶ್ರೋತ್ರಂ ಪಾದಃ | ಇತ್ಯೇವಮ್ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಂ ಚತುಷ್ಟಾತ್ಮಂ ಮನಸೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ | ಅಥ ಅಧಿದೈವತಮ್ ಅಗ್ನಿನಾಯ್ವಾದಿತ್ಯಾದಿಶ ಆಕಾಶಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಉದರ ಇವ ಗೋಃ ವಾದಾಃ | ವಿಲಗ್ನಾ ಉಪಲಭ್ಯಂತೇ | ತೇನ ತಸ್ಯ ಆಕಾಶಸ್ಯ ಅಗ್ನಾದಯಃ ವಾದಾ ಉಚ್ಯಂತೇ | ಎತಮ್ ಉಭಯಮ್ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಂ ಚೈವಾದಿ ದೈವತಂ ಚ | ಚತುಷ್ಟಾದ್ ಆದಿಷ್ಟಂ ಭವತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇವುಗಳೊಳಗೆ ವಾಕ್ಯೇ ಮನೋಬ್ರಹ್ಮದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ವಾದವು, ಉಳಿದ ವಾದಗಳ ಆಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ (ಇದು ನಾಲ್ಕನೆಯದು) ವಾಕ್ಯಿನಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಗೋವೇ ಮುಂತಾದದ್ದು (ತನ್ನ) ಕಾಲಿನಿಂದ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ (ಈ ಮನಸ್ಸು) ವಕ್ತವ್ಯವಿಷಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ವಾಕ್ಯ ವಾದದಂತೆ (ಇದೆ) ಹೀಗೆಯೇ ವ್ರಾಣವು ಎಂದರೆ ಘ್ರಾಣವು ಪಾದವು. ಅದ ರಿಂದಲೂ ಗಂಧವೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಹೀಗೆಯೇ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಪಾದವು, ಶ್ರೋತ್ರವು ಪಾದವು - ಎಂದಿರು ಮನೋಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಾಗಿ ಚತುಷ್ಟಾತ್ಮವೆಂದೆ ಇನ್ನು ಅಧಿದೈವತವು, ಅಗ್ನಿನಾಯ್ವಾದಿತ್ಯಾದಿಕ್ಕುಗಳು ಆಕಾಶ ವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಗೋವಿನ ಮೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲುಗಳು (ಸೇರಿಕೊಂಡಿರು)ವಂತೆ ಸೇರಿ ಕೊಂಡು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಾದಿಗಳನ್ನು ಪಾದ ವೆಂದಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಅಧಿದೈವತ - (ಈ) ಎರಡು ಬಗೆಯ ಚತು ಸ್ಟಾತ್ಮವನ್ನು ಉಪದೇಶಮಾಡಿದಂತೆ ಆಯಿತು

1 ಚ ಕ್ರಾಮತಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ; ಅಥವಾ ಚ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಆಗುತ್ತದೆ. 2. 'ಪಾದಾ ಇವ ಲಗ್ನಾಃ' ಎಂಬ ಪಾರಕ್ಕಂತ ಈ ಅ|| ಪಾರವೇ ಮೇಲು

3. ಈ ಚಶಬ್ದವಿರುವ ಪಾರವೇ ಮೇಲು.

4. ಇಲ್ಲಿ 'ಚತುರ್ಥಃ ಪಾದಃ ಇತರಪಾದತ್ರಯಾಪೇಕ್ಷಯಾ' ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿವೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಲೇಖಕರ ಪ್ರಮಾದದಿಂದ ಬಂದಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲಿ ಪಾದಃ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಇದ್ದಿರಬಹುದು, ಏಕೆಂದರೆ ಮುಂದೆಯೂ ಪಾದಃ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಇದೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪಾದಾನ್ ಪ್ರಸಜ್ಞಯತಿ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಇದೆ. ಅಥವಾ ಚತುರ್ಥಃ ಪಾದಃ ಎಂದಿಷ್ಟನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಆಕರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಆಚಾರ್ಯರು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು ಇದನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸದೆ ಅ|| ಪಾದದಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಷ್ಯಭಾಗವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಗೇ ಜೋಡಿಸಿದೆ ನಾವು ವಾ|| ಪಾದವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಇಲ್ಲಿಗೇ ಈ ಭಾಗವನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡಿರುತ್ತೇವೆ

5. ಹೇಳುವದರಿಂದ ವಿಷಯಾಕರಿಸುತ್ತದೆ.

6. ಮನೋಬ್ರಹ್ಮವು ಆಯಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಾಗಾದಿಗಳಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ (ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ)ಯಾದ್ದರಿಂದ ಅವು ಪಾದವೆನಿಸಿದೆ. ಅಗ್ನಾದಿಗಳು ಗೋವಿನ ಪಾದಗಳಂತೆ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಆಕಾಶಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಪಾದಗಳೆನಿಸಿವೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ನಾಗೇನ ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚತುರ್ಥಃ ಪಾದಃ ಸೋಽಗ್ನಿನಾ ಜ್ಯೋತಿಷಾ
ಭಾತಿ ಚ ತಸತಿ ಚ ಭಾತಿ ಚ ತಸತಿ ಚ ಕೀರ್ತ್ಯಾ ಯಶಸಾ
ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನ ಯ ಏವಂ ವೇದ || ೩ ||

ಪ್ರಾಣ ಏವ ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚತುರ್ಥಃ ಪಾದಃ ಸ ನಾಯುನಾ
ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಭಾತಿ ಚ ತಸತಿ ಚ ಭಾತಿ ಚ ತಸತಿ ಚ ಕೀರ್ತ್ಯಾ
ಯಶಸಾ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನ ಯ ಏವಂ ವೇದ || ೪ ||

ಚಕ್ಷುರೇವ ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚತುರ್ಥಃ ಪಾದಃ ಸ ಆದಿತ್ಯೇನ
ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಭಾತಿ ಚ ತಸತಿ ಚ ಭಾತಿ ಚ ತಸತಿ ಚ ಕೀರ್ತ್ಯಾ
ಯಶಸಾ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನ ಯ ಏವಂ ವೇದ || ೫ ||

ಶ್ರೋತ್ರೇನೇವ ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚತುರ್ಥಃ ಪಾದಃ ಸ ದಿಗ್ವಿ
ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಭಾತಿ ಚ ತಸತಿ ಚ ಭಾತಿ ಚ ತಸತಿ ಚ ಕೀರ್ತ್ಯಾ
ಯಶಸಾ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನ ಯ ಏವಂ ವೇದ ಯ ಏವಂ
ವೇದ || ೬ ||

೩. ವಾಕ್ಯೇ ಬ್ರಹ್ಮದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವು. ಅದು ಅಗ್ನಿ
ಯೆಂಬ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ತಪಿಸುತ್ತದೆ.
ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ (ಅವನು) ಕೀರ್ತಿಯಿಂದ
ಲೂ ಯಶಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಹೊಳೆಯುತ್ತಾನೆ,
ಮತ್ತು ತಪಿಸುತ್ತಾನೆ.

೪. ಪ್ರಾಣವೇ ಬ್ರಹ್ಮದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವು. ಅದು
ನಾಯುವೆಂಬ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ತಪಿಸುತ್ತದೆ.
ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ (ಅವನು) ಕೀರ್ತಿ
ಯಿಂದಲೂ ಯಶಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಹೊಳೆಯು
ತ್ತಾನೆ, ಮತ್ತು ತಪಿಸುತ್ತಾನೆ.

೫. ಚಕ್ಷುಸ್ಸೇ ಬ್ರಹ್ಮದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವು. ಅದು ಆದಿತ್ಯ
ನೆಂಬ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ತಪಿಸುತ್ತದೆ.
ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ (ಅವನು) ಕೀರ್ತಿಯಿಂದ
ಲೂ ಯಶಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಹೊಳೆಯುತ್ತಾನೆ,
ಮತ್ತು ತಪಿಸುತ್ತಾನೆ.

೬. ಶ್ರೋತ್ರವೇ ಬ್ರಹ್ಮದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವು. ಅದು ದಿಕ್ಕುಗಳೆಂಬ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ತಪಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ (ಅವನು) ಕೀರ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಯಶಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಹೊಳೆಯುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ತಪಿಸುತ್ತಾನೆ.

ವಾಗಾದಿಪಾದಗಳಿಗೂ ಅಗ್ನಾದಿಪಾದಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೦೧. ತತ್ರ ವಾಗೇನ ಮನಸೋ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ವತ್ಯರ್ಥಃ ಪಾದಃ | ಸೋಽಗ್ನಿ ನಾ ಅಧಿದೈವತೇನ ಜ್ಯೋತಿವಾ ಭಾತಿ ಚ ದೀವ್ಯತೇ ತಸತಿ ಚ ಸಂತಾಪಂ ಚ ಔಷ್ಣ್ಯಂ ಕರೋತಿ | ಅಥವಾ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಾದ್ಯಾಗ್ನೇಯಾರಣೇನ ಇದ್ವಾ ವಾಕ್ ಭಾತಿ ಚ ತಸತಿ ಚ | ವದನಾಯ ಉತ್ಸಾಹವತೀ ಸ್ಯಾತ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ವಿದ್ವತ್ಪಲಮ್ | ಭಾತಿ ಚ ತಸತಿ ಚ ಕೀರ್ತಾ ಯಶಸಾ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನ ಯ ಏವಂ ಯಥೋಕ್ತಂ ವೇದ | ತಥಾ ವ್ರಾಣ ಏವ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ವತ್ಯರ್ಥಃ ಪಾದಃ | ಸ ವಾಯುನಾ ಗನ ಗ್ರಹಣಾಯ ಭಾತಿ ಚ ತಸತಿ ಚ | ತಥಾ ಚಕ್ಷುಃ ಆದಿತ್ಯೇನ ರೂಪಗ್ರಹಣಾಯ, ಶ್ರೋತ್ರಂ ದಿಗ್ಭಿಃ ಶಬ್ದಗ್ರಹಣಾಯ | ವಿದ್ಯಾಫಲಂ ಸಮಾನಂ ಸರ್ವತ್ರ | ಬ್ರಹ್ಮ ಸಂಪತ್ತಿರದೃಷ್ಟಂ ಫಲಮ್ | ಯ ಏವಂ ವೇದ ಇತಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿದರ್ಶನ ಸಮಾಪ್ತಾರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯೇ ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವು^೧. ಅದು ಅಗ್ನಿ ಎಂಬ ಅಧಿದೈವತಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ, ಬೆಳಗುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ತಪಿಸುತ್ತದೆ, ಔಷ್ಣ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ^೨ ಅಥವಾ ಎಣ್ಣೆ, ತುಪ್ಪ-ಮುಂತಾದ

1. 'ಗನ್ಧಾಯ' ಎಂಬ ಅಚ್ಚಿನ ಪಾಕವನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ತಿದ್ದಿಕೊಡಿದೆ.

2. ಈ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕೆಂದು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

3. ಹಿಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಇತರಪಾದತ್ರಯಾಪೇಕ್ಷಯಾ' ಎಂಬ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದನೆಯ, ಎರಡನೆಯ, ಮೂರನೆಯ, ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದ-ಎಂದು ಅನುಕ್ರಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯದೆಂದಿಲ್ಲ, ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಪಾದವು, ನಾಲ್ಕು ನೆಯಂಶವು ಎಂದರ್ಥ.

4. ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ಯದೇವತೆಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ತನ್ನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಲು ಶಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ ಸೂ. ಭಾ. ೨-೪-೧೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೯೭).

5. ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವರವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ತೈಲಗಳನ್ನೂ ಘೃತಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ.

ಅಗ್ನಿಸಂಬಂಧವಾದ (ಸಸ್ತುಗಳನ್ನು) ನೇವಿಸುವದರಿಂದ ಹೊತ್ತಿಕೊಂಡು ವಾಕ್ಯು ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ತಪಿಸುತ್ತದೆ, ಮಾತಾಡುವದಕ್ಕೆ ಉತ್ಸಾಹವುಳ್ಳದ್ದಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.¹ ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವವನಿಗೆ ಫಲ(ವಿದು) ಯಾವನು ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ (ಅವನು) ಕೀರ್ತಿಯಿಂದಲೂ² ಯಶಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಹೊಳೆಯುವನು ಮತ್ತು ತಪಿಸುವನು.

ಹೀಗೆಯೇ ಪ್ರಾಣವೇ ಬ್ರಹ್ಮದ ಸಾಲ್ಪನೆಯ ವಾದವು. ಅದು ವಾಯು (ವೆಂಬ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ) ಗಂಧಗ್ರಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ತಪಿಸುತ್ತದೆ ಹೀಗೆಯೇ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಆದಿತ್ಯನಿಂದ ರೂಪಗ್ರಹಣಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಶ್ರೋತ್ರವು ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಶಬ್ದಗ್ರಹಣಕ್ಕಾಗಿಯೂ (ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ತಪಿಸುತ್ತದೆ)

ಉಪಾಸನೆಯ ಫಲವು ಎಲ್ಲಾ (ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ).³ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಪತ್ತಿಯು ಆದ್ಯಷ್ಟಫಲವು 'ಯ ಏವಂ ವೇದ' ಎಂದು ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿರುವದು (ಈ) ಉಪಾಸನೆಯ ಸಮಾಪ್ತಿಯನ್ನು (ತಿಳಿಸು)ವದಕ್ಕೆ

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-

ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಆದಿತ್ಯಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆ)

ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು

(ಉಪನಿಷತ್ತು).

ಆದಿತ್ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯಾದೇಶಸ್ತು ಸೋಪನ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಸದೇ
ನೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್ | ತತ್ಸದಾಸೀತ್ತತ್ಸಮಭವತ್ತದಾಣ್ಡಂ
ನಿರವರ್ತತ ತತ್ಸಂವತ್ಸರಸ್ಯ ಮಾತ್ರಾನುಶಯತ ತನ್ನಿರ
ಭಿದ್ಯತ ತೇ ಆಣ್ಡಕಪಾಲೇ ರಜತಂ ಚ ಸುವರ್ಣಂ ಚಾಭವ
ತಾಮ್ || ೧ ||

1 ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅಗ್ನಾದಿಗಳ ಸಹಾಯವನ್ನು ವಾಗಾದಿಗಳು ಬಯಸಿದಂತೆ ಆಯಿತು.

2 ಕೀರ್ತಿಯು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಯಶಸ್ಸು ಪರೋಕ್ಷ.

3. ಉಪಾಸನೆಗೆ ಕೀರ್ತಿ, ಯಶಸ್ಸು, ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸು- ಎಂಬ ವ್ಯಷ್ಟಫಲವಾಗುವದೆಂಬುದು ಸಮಾನವಾಗಿದೆ ಕ್ರಮಮುಕ್ತಿಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವದೆಂಬುದು ಆದ್ಯಷ್ಟಫಲವೆಂಬುದು ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಪಾದಕ್ಕೂ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ಒಟ್ಟು ಉಪಾಸನೆಗೇ ಈ ಫಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಂಗೋಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ಹೊಗಳಿರುವದು ಪ್ರದೀಪಿತಂ ಪಾಸನೆಯ ಫಲವನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿಯೇ.

೧. ಆದಿತ್ಯನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಆದೇಶವು. ಅದರ ಉಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನ(ವನ್ನೂ ಮಾಡಲಾಗುವದು). ಇದು ಮೊದಲು ಅಸತ್ತೇ ಆಗಿತ್ತು, ಅದು ಸತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಹುಟ್ಟಿತು. ಅದು ಆಂಡವಾಯಿತು. ಅದು ಸಂವತ್ಸರದವರೆಗೂ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಅದು ಒಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ಆ ಆಂಡಕಪಾಲಗಳು ಬೆಳ್ಳಿಯೂ ಚಿನ್ನವೂ ಆದವು.

ಗ್ರಂಥಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೮೨. ಆದಿತ್ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ವಾದ ಉಕ್ತಃ ಇತಿ ತಸ್ಮಿನ್ ಸಕಲಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿರ್ಧರಮ್ ಇದಮಾರಭ್ಯತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆದಿತ್ಯನು ಬ್ರಹ್ಮದ ಪಾದವೆಂದು (೩-೧೮-೨) ಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತಾದ್ದರಿಂದ ಆ (ಆದಿತ್ಯ)ನಲ್ಲಿ ಸಕಲಬ್ರಹ್ಮದ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು (ವಿಧಿಸ)ಬೇಕೆಂದು ಇದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತು ಅವ್ಯಾಕೃತವಾಗಿತ್ತು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೮೩ ಆದಿತ್ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಇತಿ ಆದೇಶಃ ಉಪದೇಶಃ | ತಸ್ಯ ಉಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ಕ್ರಿಯತೇ ಸ್ತುತ್ಯರ್ಥಮ್ | ಅಸತ್ ಅವ್ಯಾಕೃತನಾಮರೂಪಮ್ ಇದಂ ಜಗತ್ ಅಶೇಷಮ್ ಅಗ್ರೇ ಪ್ರಾಗವಸ್ಥಾಯಾಮ್ ಉತ್ಪತ್ತೇಃ ಆಸೀತ್ | ನ ತ್ವಸದೇವ | “ಕಥಮಸತಃ ಸಜ್ಜಾಯೇತ” (೬-೨-೨) ಇತಿ ಅಸತ್ಕಾರ್ಯತ್ವಸ್ಯ ಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ | ನನು ಇಹ ಅಸದೇವ ಇತಿ ವಿಧಾನಾತ್ ವಿಕಲ್ಪಃ ಸ್ಯಾತ್ | ನ | ಕ್ರಿಯಾಸ್ಥಿವ ವಸ್ತುನಿ ವಿಕಲ್ಪಾನುಪಪತ್ತೇಃ | ಕಥಂ ತರ್ಹಿ ಇದಮ್ ‘ಅಸದೇವ’ ಇತಿ ? ನಸ್ತವೋಚಾಮ ಅವ್ಯಾಕೃತನಾಮರೂಪತ್ವಾತ್ ಅಸದಿವ ಅಸತ್ ಇತಿ | ನನ್ನೇವಶಬ್ದೋಽವಧಾರಣಾರ್ಥಃ | ಸತ್ಯಮೇವಮ್ | ನ ತು ಸತ್ತ್ವಾಭಾವಮ್ ಅವಧಾರಯತಿ, ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ವ್ಯಾಕೃತನಾಮರೂಪಾಭಾವಮ್ ಅವಧಾರಯತಿ¹ | ನಾಮರೂಪವ್ಯಾಕೃತವಿಷಯೇ ಸಚ್ಚಬ್ದಪ್ರಯೋಗೋ ದೃಷ್ಟಃ | ತಚ್ಚ ನಾಮರೂಪವ್ಯಾಕರಣಮ್ ಆದಿತ್ಯಾಯತ್ತಂ ಪ್ರಾಯಶೋ ಜಗತಃ | ತದಭಾವೇ ಹಿ ಅನ್ಧಂ ತಮ ಇವ ಇದಂ ನ ಪ್ರಜ್ಞಾಯೇತ ಕಿಂಚನ ಇತಿ | ಅತಃ

1. ಇದು ವಾ|| ಪಾಠದಲ್ಲಿನಾತ್ರ ಇದೆ.

ತತ್ಸುತಿ ಸರೇ ವಾಕ್ಯೇ ಸದಸೀದಂ ಪ್ರಾಕ್ ಉತ್ಪತ್ತೀರ್ಜಗತ್ ಅಸದೇವ ಇತಿ ಆದಿತ್ಯಂ ಸೌತಿ ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟ್ಯರ್ಹತ್ವಾಯ | ಆದಿತ್ಯನಿಮಿತ್ತೋ ಹಿ ಲೋಕೇ ಸದಿತಿ ವ್ಯವಹಾರಃ | ಯಥಾ ಅಸದೇವೇದಂ ರಾಜಕುಲಂ^೧ ಸರ್ವಗುಣಸಂಪನ್ನೇ ಪೂರ್ಣವರ್ಮಣಿ ರಾಜನಿ ಅಸತೀತಿ ತದ್ವತ್ | ನ ಚ ಸತ್ತ್ವಮ್ ಅಸತ್ತ್ವಂ ವಾ ಇಹ ಜಗತಃ ಸ್ತುತಿಸಿವಾದಯಿಷಿತಮ್ ಆದಿತ್ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಇತ್ಯಾದೇಶಸರತ್ವಾತ್ | ಉಪಸಂಹರಿಸ್ಯತ್ಯನೇ 'ಆದಿತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯವಾಸ್ತೇ' (೩-೧೯-೪) ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆದಿತ್ಯಬ್ರಹ್ಮವು ಎಂದು ಆದೇಶವು, ಉಪದೇಶವು ಅದರ ಉಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಸ್ತುತಿಗಾಗಿ (ಈಗ) ಮಾಡಲಾಗುವದು. ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಮೊದಲು. ಹುಟ್ಟುವ ಮುನ್ನಿನ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಸತ್ತಾಗಿತ್ತು, ನಾಮರೂಪಗಳಾಗಿ ವ್ಯಾಕೃತವಾಗಿದೆ (ಇತ್ತು ಎಂದು ಅರ್ಥವೇ ಹೊರತು ತೀರ) ಅಸತ್ತೇ (ಆಗಿತ್ತು) ಎಂದಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ "ಅಸತ್ತಿನಿಂದ ಸತ್ತು ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟಿತು?" (೬-೨-೨) ಎಂದು ಅಸತ್ತ್ವಾರ್ಥವಾದವನ್ನು (ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ) ಅಲ್ಲಗಳೆದಿದೆ.

(ಆಕ್ಷೇಪ):- ಈ (ವಚನ)ದಲ್ಲಿ ಅಸತ್ತೇ ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಏಕಲ್ಪವಾಗಬಹುದಲ್ಲ! !

(ಸರಿಹಾರ):- ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಏಕಲ್ಪ(ವಿರುವದು) ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ. *

(ಆಕ್ಷೇಪ) - ಹಾಗಾದರೆ 'ಅಸತ್ತೇ ಆಗಿತ್ತು' ಎಂದು (ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದು) ಹೇಗೆ (ಸರಿ) ?

(ಸರಿಹಾರ):- ನಾಮರೂಪವ್ಯಾಕರಣವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅಸತ್ತಿನಂತೆ ಇತ್ತು ಎಂದು (ಆಗಲೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು) ಹೇಳಿದೇವಲ್ಲ* !

(ಆಕ್ಷೇಪ):- (ಇಲ್ಲಿರುವ) ಏನಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅವಧಾರಣೆಯೇ ಅರ್ಥವಲ್ಲವೇ ?

1. ಈ ಪಾರವೇ ಯುಕ್ತ

2. ಶ್ರುತಿಯು ಸತ್ತ್ವಾರ್ಥದಂತೆ ಅಸತ್ತ್ವಾರ್ಥವನ್ನೂ ಒಪ್ಪಿದೆಯಲ್ಲ ! ಎರಡು ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರಬಹುದಲ್ಲವೇ ?

3. ಕ್ರಿಯಾವಾಕ್ಯಗಳು ಹೀಗೆ ಬೇರೆಬೇರೆಯಿರಬಹುದು, ಏಕೆಂದರೆ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಬಹುದು, ಅದರ ವಸ್ತುತತ್ತ್ವವು ಹಾಗೂ ಇರಬಹುದು, ಹೀಗೂ ಇರಬಹುದು ಎನ್ನುವದಾಗದು.

4. ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರಬೇಕಲ್ಲವೇ ?

5. ಅಸತ್ತಿನಂತೆ ಇತ್ತು- ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು- ಎಂದು ಅನಿಪ್ರಾಯ

6. ಅವಧಾರಣೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದವನ್ನು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿ ಉಪಮಾನಾರ್ಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೇನು ಕಾರಣ ?

(ಪರಿಹಾರ):- ನಿಜ, ಹೀಗೆಯೇ ಸರಿ. ಆದರೆ (ಈ ಶಬ್ದವು) ಸತ್ತಲ್ಲ ವೆಂಬುದನ್ನು ಅವಧಾರಣೆಮಾಡುವದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ವ್ಯಾಕೃತನಾಮರೂಪ ವಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಅವಧಾರಣೆಮಾಡುತ್ತದೆ. (ಇದರ ವಿವರ): ನಾಮ ರೂಪಗಳಾಗಿ ವ್ಯಾಕೃತವಾದದ್ದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸತ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋ ಗಿಸುವದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ(ಯಷ್ಟೆ?) ಜಗತ್ತಿನ ಆ ನಾಮರೂಪವ್ಯಾಕರಣವು ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಆದಿತ್ಯನಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಆ (ಆದಿತ್ಯ)ನಿಲ್ಲ ದಿದ್ದರೆ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಅಂಧಾತಮಸ್ಸಾಗಿರುವದು, ಉಪದೊಂದೂ ಇಂಥದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯಬರಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ (ಆದಿತ್ಯನನ್ನು) ಹೊಗಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟುವ ಮುಂಚೆ ಸತ್ತಾಗಿದ್ದರೂ ಅಸತ್ತೇ ಎಂದು- (ಆದಿತ್ಯನು) ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿಗೆ ತಕ್ಕವನೆಂದು (ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ)- ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಹೊಗಳಿರುತ್ತದೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸತ್ತೆಂಬ ವ್ಯವಹಾರವು ಆದಿತ್ಯನ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾಗುವದಷ್ಟೆ? ಹೇಗೆ “ಸರ್ವಗುಣಸಂಪನ್ನನಾದ ಪೂರ್ಣವರ್ಮ ರಾಜನು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಈ ರಾಜವಂಶವು ಅಸತ್ತೇ” ಎನ್ನುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ (ಇದು) : ಇದಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತು ಸತ್ತೆಂದಾಗಲಿ ಅಸತ್ತೆಂದಾಗಲಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಡ ಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ (ಇದಕ್ಕೆ) ‘ಆದಿತ್ಯನು ಬ್ರಹ್ಮ’ ಎಂಬ (ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು) ಉಪದೇಶಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿದೆ.” “(ಯಾವನು) ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ” (೩-೧೯-೪) ಎಂದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಸಂಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ *

1. ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಹೊಗಳುವದೇಕೆಂದರೆ ಅವನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ, ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಸತ್ತಿನಿಂದ ಸತ್ತುಂಟಾಗಲಾರದು ಎಂದು ಹೇಳುವ ತತ್ವರವಾಕ್ಯವನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕಿ ‘ನಿವ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಆಧಾರದಿಂದ ಅಸದ್ವಾದವನ್ನು ತರುವದಕ್ಕೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ.

2. ಈ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸತ್ತೆಂದರೆ ತೀರ ಇಲ್ಲದ್ದು ಎಂದೇನೂ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ, ಇದ್ದರೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ. ಎಂಬರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಾಕೃತವನ್ನೂ ಅಸತ್ತೆಂದಿದೆ ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವದು ತಪ್ಪಲ್ಲ.

3. ಜಗತ್ತನ್ನು ಅಸತ್ತೇ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವದು, ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವದಕ್ಕೂ ಹೋಗುವದು ಎಂಬ ಎರಡು ತಾತ್ಪರ್ಯಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದರೆ ವಾಕ್ಯಭೇದವಾಗು ತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ‘ನಾಮರೂಪವ್ಯಾಕರಣವು ಇರಲೇ ಇಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಇತ್ತು’ ಎಂಬುದೇ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದಾಯಿತು ಎಂದು ಭಾವ.

4. ಉಪಕ್ರಮೋಪಸಂಹಾರಗಳಿಂದ ಈ ವಚನವು ಉಪಾಸನಾಪರವೆಂದು ನಿಶ್ಚಿತ ವಾಗುವದರಿಂದ ಇದು ವಸ್ತುಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಹೇಳುವ ವಚನವಲ್ಲವೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸತ್ಕಾರ್ಯಶ್ರುತಿಗೆ ಇದು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲ.

ಅಂಡಕಪಾಲಗಳುಂಟಾದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೮೪. ತತ್ ಸದಾಸೀತ್ | ತತ್ ಅಸಚ್ಛಬ್ದವಾಚ್ಯಂ ವ್ರಾತೃತ್ವೇಃ ಸ್ತಿಮಿತಮ್ ನಿಸ್ಪಂದಮ್^೧ | ಅಸದಿವ ಸತ್ ಕಾರ್ಯಾಭಿಮುಖಮ್ ಈಷದಪಜಾತ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಸದಾಸೀತ್ | ತತೋ ಲಬ್ಧಪರಿಸ್ಪಂದಂ ತತ್ ಸಮಭವತ್ ಅಲ್ಪತರ ನಾನುರೂಪವ್ಯಾಕರಣೇನ ಅಚ್ಛುರೀಭೂತಮಿವ ಬೀಜಮ್ | ತತೋಽಪಿ ಕ್ರಮೇಣ ಸ್ಥೂಲೀಭವತ್ ತತ್ ಅದ್ಭ್ಯಃ ಅಣ್ಡಂ ಸಮವರ್ತತ ಸಂವೃತ್ತಮ್ | ಅಣ್ಡಮ್ ಇತಿ ದೈರ್ಘ್ಯಂ ಛಾಂದಸಮ್ | ತದಣ್ಡಂ ಸಂವತ್ಸರಸ್ಯ ಕಾಲಸ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಸ್ಯ ಮಾತ್ರಾಂ ಪರಿಮಾಣಮ್ ಅಭಿನ್ನಸ್ವರೂಪಮೇವ ಅಶಯತ ಸ್ಥಿತಂ ಬಭೂವ | ತತ್ ತತಃ ಸಂವತ್ಸರಪರಿಮಾಣಾತ್ ಕಾಲಾತ್ ಉರ್ಧ್ವಂ ನಿರಭಿದ್ಯತ ನಿರ್ಭಿನ್ನಂ ವಯಸಾಮಿವ ಅಣ್ಡಮ್ | ತಸ್ಯ ನಿರ್ಭಿನ್ನಸ್ಯ ಅಣ್ಡಸ್ಯ ಕವಾಲೇ ದ್ವೇ ರಜತಂ ಚ ಸುವರ್ಣಂ ಚ ಅಭವತಾಂ ಸಂವೃತ್ತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅದು ಸತ್ತಾಯಿತು, ಆ ಅಸಚ್ಛ ಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ (ಜಗತ್ತು) ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಮುಂಚೆ ಅಸತ್ತಿನ ಹಾಗೆ, ಅಲುಗಾಡದೆ ಚಲನವಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದದ್ದು ಕಾರ್ಯಾಭಿಮುಖ ವಾಗಿ ಒಂದಿಷ್ಟು ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಸತ್ತಾಯಿತು^೨ | ಆ ಬಳಿಕ ಚಲನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅಲ್ಪತರವಾದ ನಾನುರೂಪವ್ಯಾಕರಣದಿಂದ, ಬೀಜವು ಮೊಳಕೆಯಾಗು ವಂತೆ, ಅದು (ಕಾರ್ಯವಾಗಿ) ಹುಟ್ಟಿತು. ಆಮೇಲೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಸ್ಥೂಲ ವಾಗಿ ಅದು ಅಸ್ಪಿಂದ ಅಂಡವಾಯಿತು, (ಅಂಡ)ವಾಯಿತು (ಇಲ್ಲಿ) 'ಅಂಡ' ವೆಂದು ದೀರ್ಘವಿರುವದು ವೈದಿಕ(ಪ್ರಯೋಗವು) ಆ ಅಂಡವು ಸಂವತ್ಸರವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಕಾಲದ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಎಂದರೆ (ಅಷ್ಟು) ಪರಿಮಾಣದ (ಕಾಲದ) ವರೆಗೆ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬದಲಾವಣೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆಯೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿತ್ತು. (ಹಾಗೆಯೇ) ಇತ್ತು. ಅದು ಆ ಬಳಿಕ, ಸಂವತ್ಸರಪರಿಮಾಣದ ಕಾಲವಾದಮೇಲೆ ಒಡೆಯಿತು, ಹಕ್ಕಿಗಳ ಅಂಡದಂತೆ ಒಡೆದುಕೊಂಡಿತು (ಹಾಗೆ) ಒಡೆದುಕೊಂಡ ಆ ಅಂಡದ ಹೋಳುಗಳು ಬೆಳ್ಳಿಯೂ ಚಿನ್ನವೂ ಆದವು, ಆಗಿ ತೋರಿಕೊಂಡವು.

1. ಅನಿಸ್ಪಂದಮ್ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

2. ಅನ್ಯಾಕೃತವು ವ್ಯಾಕೃತವಾಗುವ ಬಗೆಯನ್ನು ಮುಂ. ಭಾ. ೧-೧-೮ (ಭಾ. ಭಾ ೨೩), ಬೃ. ಭಾ. ೧-೨, ೧-೪ ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಅಸತ್ತು ಇತ್ತು ಎನ್ನುವದೂ ಅದು ಸತ್ತಾಯಿತು ಎನ್ನುವದೂ ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ; ಏಕೆಂದರೆ ಅಸತ್ತಿಗೆ ಕಾಲಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ, ಇರುವಿಕೆಯ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ. ಸೂ. ಭಾ. ೨-೧ ೧೭ (ಭಾ. ಭಾ ೪೪೫ನ್ನು ನೋಡಿ).

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದ್ಯದ್ರಜತಗ್ಂ ಸೇಯಂ ಪೃಥಿವೀ ಯತ್ ಸುವರ್ಣಗ್ಂ ಸಾ
ದ್ಯೌರ್ಯಜ್ಞರಾಯು ತೇ ಪರ್ವತಾ ಯದುಲ್ಪಗ್ಂ ಸಮೇಘೋ
ನೀಹಾರೋ ಯಾ ಧಮನಯಸ್ತಾ ನದ್ಯೋ ಯದ್ವಾಸ್ತೇಯ
ಮುದಕಗ್ಂ ಸ ಸಮುದ್ರಃ || ೨ ||

೨. ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿಯಿ-ತ್ತಲ್ಲ, ಅದೇ ಈ ಪೃಥಿವಿ ; ಚಿನ್ನವಿತ್ತಲ್ಲ,
ಅದೇ ದ್ಯುಲೋಕವು ; ಜರಾಯುವಿತ್ತಲ್ಲ, ಅದೇ ಪರ್ವತಗಳು ;
ಉಲ್ಪವಿತ್ತಲ್ಲ, (ಅದೇ) ನೋಡಗಳಿಂದೋಡಗೂಡಿದ ನೀಹಾರವು ;
ಧಮನಿಗಳಿದ್ದವಲ್ಲ, ಅನೇ ನದಿಗಳು ; ವಾಸ್ತೇಯ ಉದಕವಿತ್ತಲ್ಲ,
ಅದೇ ಸಮುದ್ರವು.

ಅಂದವು ಒಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾಗ ಹುಟ್ಟಿದ ವಸ್ತುಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೮೫. ತತ್ ತಯೋಃ ಕಪಾಲಯೋಃ, ಯತ್ ರಜತಂ ಕಪಾಲ
ಮಾಸೀತ್ ಸೇಯಂ ಪೃಥಿವೀ | ಪೃಥಿವ್ಯಪಲಕ್ಷಿತಮ್ ಅಧೋಽಣ್ಣಕಪಾಲಮ್
ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯತ್ ಸುವರ್ಣಂ ಕಪಾಲಂ ಸಾ ದ್ಯೌಃ | ದ್ಯುಲೋಕೋಪಲಕ್ಷಿತಮ್
ಉರ್ಧ್ವಕಪಾಲಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯತ್ ಜರಾಯು ಗರ್ಭಪರಿವೇಷ್ಟನಂ
ಸೂರ್ಯಮ್ ಅಣ್ಣಸ್ಯ ದ್ವಿಶಕಲೀಭಾವಕಾರೇ ಅಸೀತ್ ತೇ ಪರ್ವತಾ ಬಭೂವುಃ |
ಯದುಲ್ಪಂ ಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ಗರ್ಭಪರಿವೇಷ್ಟನಂ ತತ್ ಸಹ ಮೇಘೈಃ ಸಮೇಘಃ
ನೀಹಾರಃ ಅನಶ್ವಯೋ ಬಭೂವ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯಾ ಗರ್ಭಸ್ಯ ಜಾತಸ್ಯ ದೇಹೇ
ಧಮನಯಃ ಶಿರಾಃ ತಾ ನದ್ಯೋ ಬಭೂವುಃ | ಯತ್ ತಸ್ಯ ವಸ್ತೌ ಭವಂ ವಾಸ್ತೇ
ಯಮ್ ಉದಕಂ ಸ ಸಮುದ್ರಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಆ ಹೋಳುಗಳೊಳಗೆ ಬೆಳ್ಳಿಯಿತ್ತಲ್ಲ, (ಬೆಳ್ಳಿಯು) ಹೋಳಿತ್ತಲ್ಲ,
ಅದೇ ಈ ಪೃಥಿವಿಯು, ಪೃಥಿವಿಯೆಂಬ ಉಪಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಕೆಳಗಿನ ಅಂಡಕಪಾಲವು
ಎಂದರ್ಥ. ಚಿನ್ನದ ಹೋಳಿತ್ತಲ್ಲ, ಅದು ದ್ಯುಲೋಕವು ; ದ್ಯುಲೋಕವೆಂಬ
ಉಪಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಮೇಲಿನ ಕಪಾಲವು ಎಂದರ್ಥ. ಜರಾಯುವಿತ್ತಲ್ಲ, ಎರಡು
ಹೋಳಾಗುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೊಟ್ಟೆಯ ಮೇಲಿನ ದಪ್ಪನೆಯ ಮೊರೆಯಿತ್ತಲ್ಲ, ಅದು
ಪರ್ವತಗಳಾಯಿತು. ಉಲ್ಪವು ಎಂದರೆ ಗರ್ಭದ ಮೇಲಿನ ತೆಳುನಾದ ಮೊರೆ

ಯಿತ್ತಲ್ಲ, ಅದು ಸಮೇಘವಾದ ಎಂದರೆ ಮೋಡಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ನೀಹಾರವು ಮಂಜು ಆಯಿತು ಎಂದರ್ಥ¹ ಹುಟ್ಟಿದ ಗರ್ಭದ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಧಮನಿಗಳು ಎಂದರೆ ನಾಡಿ(ಗಳಿದ್ದ)ವಲ್ಲ, ಅವು ನದಿಗಳಾದವು, ವಾಸ್ತೇಯವಾದ, ಎಂದರೆ ವಸಿಯಲ್ಲಿದ್ದ² ನೀರಿತ್ತಲ್ಲ, ಅದು ಸಮುದ್ರವಾಯಿತು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯತ್ತದಜಾಯತ ಸೋಽಸಾವಾದಿತ್ಯಸ್ತಂ ಜಾಯಮಾನಂ ಘೋಷಾ ಉಲೂಲವೋಽನೂದತಿಷ್ಠನ್ ಸರ್ವಾಣಿ ಚ ಭೂತಾನಿ ಸರ್ವೇ ಚ ಕಾಮಾಸ್ತಸ್ಮಾತ್ ತಸ್ಯೋದಯಂ ಪ್ರತಿ ಪ್ರತ್ಯಾಯನಂ ಪ್ರತಿ ಘೋಷಾ ಉಲೂಲವೋಽನೂದತಿಷ್ಠಂತಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಚ ಭೂತಾನಿ ಸರ್ವೇ ಚ ಕಾಮಾಃ || ೩ ||

೩. ಇನ್ನು (ಆಗ) ಹುಟ್ಟಿತ್ತಲ್ಲ, ಅದೇ ಈ ಆದಿತ್ಯನು. ಅವನು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಬಲುಗಟ್ಟಿಯಾದ ಘೋಷಗಳು ಎದ್ದು ಕೊಂಡವು. ಸರ್ವ ಭೂತಗಳೂ ಸರ್ವಕಾಮಗಳೂ (ಎದ್ದು ಕೊಂಡವು). ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಉದಯವಾಗುವಾಗಲೂ ಪ್ರತ್ಯಾಯ ನವಾಗುವಾಗಲೂ ಸರ್ವ ಭೂತಗಳೂ ಸರ್ವಕಾಮಗಳೂ ಒಡನೆಯೇ ಎದ್ದು ಕೊಳ್ಳುವವು

ಆದಿತ್ಯನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಾದ ವಿಶೇಷಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೨೬. ಅಥ ಯತ್ತದಜಾಯತ ಗರ್ಭರೂಪು ತಸ್ಮಿನ್ ಅಷ್ಟೇ ಸೋಽಸಾವಾದಿತ್ಯಃ | ತಮಾದಿತ್ಯಂ ಜಾಯಮಾನಂ ಘೋಷಾಃ ಶಬ್ದಾಃ ಉಲೂಲವಃ ಉರೂರವೋ ವಿಸ್ತೀರ್ಣರವಾಃ ಉದತಿಷ್ಠನ್ ಉತ್ಥಿತವಂತಃ | ಈರ್ವರಸ್ಯೇವ ಇಹ ಪ್ರಧನವುಪ್ರಜನ್ಮನಿ | ಸರ್ವಾಣಿ ಚ ಸ್ಥಾನರಜಬ್ಧಮಾನ ಭೂತಾನಿ ಸರ್ವೇ ಚ ತೇಷಾಂ ಭೂತಾನಾಂ ಕಾಮಾಃ | ಕಾಮ್ಯಂತ ಇತಿ ವಿಷಯಾಃ ಸ್ತ್ರೀವಸ್ತ್ರಾನ್ನಾದಯಃ | ಯಸ್ಮಾತ್ ಆದಿತ್ಯಜನ್ಮನಿಮಿತ್ತಾ ಭೂತಕಾಮೋತ್ಪತ್ತಿಃ ತಸ್ಮಾತ್ ಅದ್ಯತ್ನೇಽಪಿ ತಸ್ಯ ಆದಿತ್ಯಸ್ಯ ಉದಯಂ ಪ್ರತಿ ಪ್ರತ್ಯಾಯನಂ ಪ್ರತಿ ಅಸ್ತಗಮನಂ ಚ ಪ್ರತಿ | ಅಥವಾ ಪುನಃ ಪುನಃ ಪ್ರತ್ಯಾಗಮನಂ ಪ್ರತ್ಯಾಯನಮ್ | ತತ್ ಪ್ರತಿ |

1. ಮೋಡಗಳೂ ಮಂಜೂ ಆದವು ಎಂದರ್ಥ

2. ವಸಿ ಎಂದರೆ ಮೂತ್ರಾಶಯವು, ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬಸ್ತಿ ಎಂಬ ರೂಪವೂ ಉಂಟು.

ತನ್ನಿಮಿತ್ತೀಕೃತ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸರ್ವಾಣಿ ಚ ಭೂತಾನಿ ಸರ್ವೇ ಚ ಕಾಮಾಃ
ಘೋಷಾಃ ಉಲಾಲವಶ್ಚ ಆನೂತ್ತಿಷ್ಯಂತಿ | ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ ಹೈತತ್ ಉದಯಾದೌ
ಸವಿತುಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಆ ಅಂಡದಲ್ಲಿ ಗರ್ಭರೂಪವಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಲ್ಲ, ಅದೇ ಆದಿತ್ಯನು. ಆ
ಆದಿತ್ಯನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಲೂ (ಉಲಾಲವಃ=ಉರೂರವಃ) ಬಲುಗಟ್ಟಿಯಾದ ಬಹಳ
ಗದ್ದಲವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಘೋಷಗಳು ಶಬ್ದಗಳು^೧ ಎದ್ದುಕೊಂಡವು, ಈಶ್ವರ
ನಾದವನಿಗೆ^೨ ಚೊಚ್ಚಲಮಗನು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ (ಆಗು)ವಂತೆ ಎದ್ದುಕೊಂಡವು.
ಸ್ಥಾನರಜಂಗಮಭೂತಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮತ್ತು ಆ ಭೂತಗಳ ಕಾಮಗಳೆಲ್ಲವೂ- (ಕಾಮ
ಗಳು ಎಂದರೆ) ಕಾಮಿಸಲ್ಪಡುವ ಸ್ತ್ರೀವಸ್ತ್ರಾನ್ನಾದಿವಿಷಯಗಳು, ಅವುಗಳೂ-
(ಉಂಟಾದವು ಹೀಗೆ) ಆದಿತ್ಯಜನ್ಮದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೇ ಭೂತಕಾಮಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ
ಯಾಯಿತಷ್ಟೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಈಗಲೂ ಆ ಆದಿತ್ಯನ ಉದಯವಾಗುತ್ತಲೂ, ಪ್ರತ್ಯಾ
ಯನವಾಗುತ್ತಲೂ ಎಂದರೆ ಅಸ್ತಮಯವಾಗುತ್ತಲೂ- ಅಥವಾ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹಿಂ
ತಿರುಗಿಬರುವದೇ ಪ್ರತ್ಯಾಯನವು ; ಅದು ಆಗುತ್ತಲೂ^೩.- ಅದನ್ನು ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ
ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಎಂದರ್ಥ. ಸರ್ವಭೂತಗಳೂ ಸರ್ವಕಾಮಗಳೂ ಬಲುಗಟ್ಟಿ
ಯಾದ ಘೋಷಗಳೂ ಎದ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಸೂರ್ಯನ ಉದಯಾದಿಯಲ್ಲಿ ಇದು
ಪ್ರಸಿದ್ಧವಷ್ಟೆ ?

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ನಿತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನಾದಿತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಃ
ಭ್ಯಾಶೋ ಹ ಯದೇನಗ್ಂ ಸಾಧವೋ ಘೋಷಾ ಆ ಚ ಗಚ್ಛೇ
ಯುರುಪ ಚ ನಿಮ್ರೇಡೇರನ್ನಿಮ್ರೇಡೇರನ್ || ೪ ||

೪. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದರಿತುಕೊಂಡು ಈ ಆದಿತ್ಯನನ್ನು
ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನು (ಅವನನ್ನೇ ಸೇರು
ವನು). ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಬೇಗನೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಘೋಷಗಳು ಬರುವವು
ಮತ್ತು ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮಾಡುವವು, ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮಾಡುವವು.

1. ಉತ್ಪನ್ನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಶಬ್ದಗಳು ಎಂದು ಅ|| ೧|| ಟೀಕೆ.
2. ಐಶ್ವರ್ಯವಂತನಿಗೆ ಅಥವಾ ರಾಜನಿಗೆ.
3. ಈ ಎರಡನೆಯ ಅರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ- ಎಂಬುದು ವಾಕ್ಯಶೇಷದಿಂದ
ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಆದಿತ್ಯಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೮೭. ಸ ಯಃ ಕಚ್ಚಿತ್ ಏತಮ್ ಏನಂ ಯಥೋಕ್ತಮಹಿಮಾನಂ
ವಿದ್ವಾನ್ ಸನ್ ಆದಿತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮೈತ್ಯವಾಸ್ತೇ ಸ ತದ್ಭಾವಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |
ಕಿಂ ಚ ದೃಷ್ಟಂ ಫಲಮ್ ಅಭ್ಯಾಶೋ ಹ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ತದ್ವಿದೋ ಯತ್ ಇತಿ ಕ್ರಿಯಾ
ವಿಶೇಷಣಮ್ ಏನಮ್ ಏನಂವಿದಂ ಸಾಧನಃ ಶೋಭನಾ ಘೋಷಾಃ |
ಸಾಧುತ್ತಂ ಘೋಷಾದೀನಾಂ ಯದುಪಭೋಗೇ ಪಾಪಾನುಬಂಧಭಾವಃ | ಆ
ಚ ಗಚ್ಛೇಯುಃ ಆಗಚ್ಛೇಯುಶ್ಚ | ಉಪ ಚ ನಿಮ್ರೇಡೇರನ್ ಉಪನಿಮ್ರೇಡೇರಂ
ಶ್ಚ | ನ ಕೇವಲಮ್ ಆಗಮನಮಾತ್ರಂ ಘೋಷಾಣಾಮ್ ಉಪಸುಖಯೇಯುಶ್ಚ |
ಉಪಸುಖಂ ಚ ಕುರ್ಯುಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ದ್ವಿರಭ್ಯಾಸೋಽಧ್ಯಾಯಪರಿ
ಸಮಾಪ್ತ್ಯರ್ಥಃ, ಆದರಾರ್ಥಶ್ಚ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವನೊಬ್ಬನು ಇವನನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಮಹಿಮೆಯವ
ನೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡವನಾಗಿ (ಈ) ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು
ವನೋ, ಅವನು ಈ (ಬ್ರಹ್ಮದ) ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ¹
ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಫಲವೇನೆಂದರೆ (ಅಭ್ಯಾಸಃ=ಕ್ಷಿಪ್ರಮ್) ಬೇಗನೆ ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾ
ಸನೆಮಾಡುವ ಈ (ಉಪಾಸಕ)ನಿಗೆ - (ಇಲ್ಲಿ ಮೂಲದಲ್ಲಿ) ಯತ್ ಎಂದಿರುವದು
ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣವು. ಒಳ್ಳೆಯ ಉತ್ತಮವಾದ ಘೋಷಗಳು - ಘೋಷಗಳೇ
ಮುಂತಾದವುಃ ಒಳ್ಳೆಯವಾಗಿರುವದೆಂದರೆ ಉಪಭೋಗಿಸಿದರೆ ಪಾಪಸಂಬಂಧ
ವಿಲ್ಲದಿರುವದೇ - (ಆ ಚ ಗಚ್ಛೇಯುಃ=ಆಗಚ್ಛೇಯುಶ್ಚ) ಬಂದೂ ಬರುತ್ತವೆ,
ಮತ್ತು (ಉಪ ಚ ನಿಮ್ರೇಡೇರನ್ ಉಪನಿಮ್ರೇಡೇರಂಶ್ಚ) ಒಳ್ಳೆಯವಾಗಿದ್ದು
ಕೊಂಡೂ ಇರುವವು. (ಈ ಘೋಷಾದಿಗಳು) ಬರುವವೆಂಬುದಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಉಪ
ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಲೂ ಇರುವವು ಎಂದರ್ಥ. (ನಿಮ್ರೇಡೇರನ್ ಎಂದು)
ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿರುವದು ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತು (ಈ
ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ) ಆದರವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದಕ್ಕೆ

1. ಇದು ಆದೃಷ್ಟಫಲವು.

2. ಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಸ ಎಂಬ ಸರ್ವನಾಮದಿಂದಲೇ
ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಾರ

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಧುವಿದ್ಯೆ, ಗಾಯತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆ, ಶಾಂಡಿಲ್ಯವಿದ್ಯೆ, ಕೋಶವಿದ್ಯೆ, ಪುರುಷವಿದ್ಯೆ, ಮನಃಕಾಶಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗಳು- ಇವುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

ಖಂಡಗಳು ಒಂದರಿಂದ ಹನ್ನೆರಡರವರೆಗೆ

ಸೂಚನೆ: ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಮುಖಂಡಸಂಖ್ಯೆ, ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಮುಖಂಡಿಕೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ.

ಖಂ. ೧ ಕಂ. ೧-೪. ಅದಿತ್ಯನು ದೇವಮಧು. ಆ ಮಧುವಿಗೆ ದ್ಯುಲೋಕವೇ ಆಡ್ಡ ಬಿದಿರು, ಅಂತರಿಕ್ಷವು ಹುಟ್ಟಿ; ರಶ್ಮಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಪ್ಪೇ ಭ್ರಮರವೀಜಗಳು. ಋಕ್ಕುಗಳೆಂಬ ಭ್ರಮರಗಳು ಋಗ್ವೇದವೆಂಬ ಹೂವಿನಿಂದ ಹೀರಿಕೊಂಡುಬಂದಿರುವ- ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅವು ಉಪಯುಕ್ತವಾದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಯಶಸ್ಸು, ತೇಜಸ್ಸು, ಇಂದ್ರಿಯ, ವೀರ್ಯ, ಅನ್ನ- ಎಂಬ ರಸವು ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ರಶ್ಮಿಗಳೆಂಬ ಮಧುನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ರೋಹಿತಮೂಡದಿಂದ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ.

ಖಂ. ೨ ಕಂ. ೧-೩. ಹೀಗೆಯೇ ಯಜುಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ರಸವು ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿನ ರಶ್ಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಶುಕ್ಲರೂಪದಿಂದ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ.

ಖಂ. ೩ ಕಂ. ೧-೩. ಸಾಮಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ರಸವು ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕಿನ ರಶ್ಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣರೂಪದಿಂದ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ.

ಖಂ. ೪ ಕಂ. ೧-೩. ಅಥರ್ವಾಂಗಿರಸಿನಿಂದ ದೃಷ್ಟವಾದ ಮಂತ್ರಗಳು ಪಾರಿಪ್ಲವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗುವ ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಗಳೆಂಬ ಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ ತಂದ ರಸವು ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೃಷ್ಣರೂಪವಾಗಿ ಉತ್ತರದ ರಶ್ಮಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ.

ಖಂ. ೫ ಕಂ. ೧-೩. ಲೋಕದ್ವಾರೀಯಾದಿ ವಿಧಿಗಳೂ ಕರ್ಮಾಂಗವಿಷಯವಾದ ಉಪಾಸನೆಗಳೂ ಪ್ರಣವೆಂಬ ಪುಷ್ಪದಿಂದ ತಂದ ರಸವು ಅದಿತ್ಯನ ಮೇಲುಗಡೆಯ ರಶ್ಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಅದಿತ್ಯನ ನಡುವೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ಒಂದರಿಂದ ೧೦ನೆಯ ಖಂಡಗಳು. ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಮೊದಲನೆಯ ಅಮೃತರಸವನ್ನು ಅಗ್ನಿಪ್ರಮುಖರಾದ ವಸುಗಳು ದರ್ಶನಮಾಡುವದರಿಂದಲೇ ಉಪಭೋಗಿಸಿ ತೃಪ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ತಮ್ಮ ಕಾಲವು ಬಂದಾಗಲೇ ಉತ್ಸಾಹಭರಿತರಾಗಿ ಆ ರಸವನ್ನು ಉಪಭೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ; ಮಿಕ್ಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದಾಸೀನರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಂತೆ ಬಿಳಿಯಬಣ್ಣದ ಎರಡನೆಯ ಅಮೃತರಸವನ್ನು ರುದ್ರರು ಉಪಭೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ; ಮೂರನೆಯದಾದ ಕೃಷ್ಣರೂಪದ ಅಮೃತವನ್ನು ಅದಿತ್ಯರು ಉಪಭೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ; ನಾಲ್ಕನೆಯದಾದ ಹೆಚ್ಚುಕಪ್ಪಿನ ಬಣ್ಣದ ಅಮೃತರಸವನ್ನು ಮರುತ್ತರು ಉಪಭೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ; ಐದನೆಯದನ್ನು ಸಾಧ್ಯರು ಉಪಭೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ರಾಸನು ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನು ವಸುಸಾಯುಜ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಸೂರ್ಯನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವಷ್ಟು ಕಾಲವೂ ವಸುಗಳ ಅಧಿಪತ್ಯವನ್ನೂ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವನು, ಅದರ ಎರಡರಷ್ಟು ಕಾಲವರೆಗೆ - ಸೂರ್ಯನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವಷ್ಟು ಕಾಲವೂ - ರುದ್ರರ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವನು, ಅದರ ಎರಡರಷ್ಟು ಕಾಲ - ಸೂರ್ಯನು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತವಾಗುವಷ್ಟು ಕಾಲವೂ - ಅದಿತ್ಯರ ಸಾಯುಜ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವನು, ಅದರ ಎರಡರಷ್ಟು ಕಾಲ - ಸೂರ್ಯನು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತವಾಗುವಷ್ಟು ಕಾಲವೂ - ಮುತ್ತರ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವನು, ಅದರ ಎರಡರಷ್ಟು ಕಾಲ - ಸೂರ್ಯನು ಮೇಲುಗಡೆ ಉದಯಿಸಿ ಕೆಳಗಡೆ ಅಸ್ತವಾಗುವವರೆಗೂ - ಸಾಧ್ಯರ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವನು.

ಖಂ. ೧೧ ಕಂ ೧ ೩. ಆಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಉದಯಾಸ್ತಗಳಿರುವದಿಲ್ಲ; ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಆಗ ಸ್ಥಿತಿಯಿದ್ದುಬಿಡುತ್ತದೆ ಈ ಉಪಾಸಕನಿಗೂ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಹಗಲೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅದ್ವಿತೀಯನಾದ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅವನು ಇದ್ದುಕೊಂಡುಬಿಡುತ್ತಾನೆ.

ಖಂ ೧೧ ಕಂ. ೪-೬ ಈ ಮಧುವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನು ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟನು, ಅವನು ಮನುವಿಗೂ ಮನುವು ಮಿಕ್ಕ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಈ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಜ್ಯೇಷ್ಠಪುತ್ರನಾದ ಉದ್ದಾಲಕಆರುಣಿಗೆ ಅವನ ತಂದೆಯು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಈ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಮಿಕ್ಕವರು ತಮ್ಮ ಜ್ಯೇಷ್ಠಪುತ್ರನಿಗೆ ಅಥವಾ ಯೋಗ್ಯನಾದ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು, ಮಿಕ್ಕವರಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡಬಾರದು ಏಕೆಂದರೆ ಈ ವಿಷ್ಣುವು ದಾನವೆಂಬುದು ಧನಪೂರ್ಣವಾದ ಇಡೀ ಭೂಮಿಯ ದಾನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದು.

ಖಂಡಗಳು ಹನ್ನೆರಡರಿಂದ ಹದಿನಾರು ಪೂರ

ಖಂ. ೧೨ ಕಂ ೧-೪ ಸ್ವಾವರ್ಜಂಗಮಾತ್ಮಕವಾದ ಭೂತಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಗಾಯತ್ರಿಯೇ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಗಾಯತ್ರಿಯು ವಾಕ್ಯೇ, ಏಕೆಂದರೆ ವಾಕ್ಯ ಎಲ್ಲಾ ಭೂತಗಳನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತದೆ (ಗಾಯತ್ರಿ), ಮತ್ತು ಕಾಪಾಡುತ್ತದೆ (ತ್ರಾಯತೇ). ಈ ಸರ್ವಭೂತವಾಗಿರುವ ಗಾಯತ್ರಿಯು ಪೃಥಿವಿಯೇ, ಏಕೆಂದರೆ ಸರ್ವಭೂತಗಳೂ ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಹೀಗೆ ಸರ್ವಭೂತಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಪೃಥಿವಿಯೂ ಗಾಯತ್ರಿಯಾಯಿತು. ಈ ಪೃಥಿವಿಯು ಪಾರ್ಥಿವಶರೀರವೇ, ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಭೂತಶಬ್ದವಾಚ್ಯಗಳು ಪ್ರಾಣಗಳಿರುವದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೂ ಗಾಯತ್ರೀತ್ವವಿದೆ ಈ ಶರೀರಗಾಯತ್ರಿಯು ಹೃದಯವೇ; ಏಕೆಂದರೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೇ ಭೂತಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಪ್ರಾಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕು ಪಾಪಗಳುಳ್ಳ ಗಾಯತ್ರಿಯು ವಾಕ್ಯ, ಭೂತ, ಪೃಥಿವಿ, ಶರೀರ, ಹೃದಯ, ಪ್ರಾಣ - ಎಂಬ ಆರು ರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು.

ಖಂ. ೧೨ ಕಂ. ೬. ಈ ಗಾಯತ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನೇ ಏಕು ಹೀಗೆಂದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಈತನ ಮಹಿಮೆಯು ಇಷ್ಟೂ ಆಗಿದೆ, ಆದರೆ ಈ ಪುರುಷನು ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವರೂಪದವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಇವನಿಗೆ ಭೂತಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪಾಪಮಾತ್ರ, ಇವನ ಅಮೃತವಾದ ಮೂರು ಕಾಸುವು ದಿವದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಸ್ವಾತ್ಮರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಖಂ. ೧೨ ಕಂ. ೭-೯. ಗಾಯತ್ರೀದ್ವಾರದಿಂದ ಹೇಳಿದ ಈ ಬ್ರಹ್ಮವಿದೆಯೆಲ್ಲ, ಇದು ಹೊರಗಿನ ಭೂತಾಕಾಶವೇ, ಆ ಭೂತಾಕಾಶವು ಶರೀರಮೊಳಗಿನ ಕನಸ್ಸಿನ ಆಕಾಶವೇ; ಆ ಶರೀರಾಕಾಶವು ಹೃದಯಮೊಳಗಿನ ಆಕಾಶವೇ. ಆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸುವ ಬ್ರಹ್ಮವು ಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು, ಅವಿನಾಶಿ ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಯಾವನು ಈ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅವನಿಗೆ ಪೂರ್ಣವೂ ಅವಿನಾಶಿಯೂ ಆದ ಶ್ರೀಯು ಬಾಳುವಾಗುವದು

ಖಂ. ೧೩ ಕಂ. ೧ರಿಂದ ೩. ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವ ಈ ಗಾಯತ್ರೀ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಐವರು ದ್ವಾರಪಾಲರು. ಹೃದಯದ ಪೂರ್ವದ ರಂಧ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣವು, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಆದಿತ್ಯನು, ಆದಿತ್ಯನು ಚಕ್ಷುಃಪ್ರಾಣಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆಯೇ ಚಂದ್ರ, ಶ್ರೋತ್ರ, ವ್ಯಾನ- ಇವುಗಳು ದಕ್ಷಿಣದ ರಂಧ್ರದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ; ಅಗ್ನಿ, ವಾಕ್ಯು, ಅಪಾನ- ಇವು ಪಶ್ಚಿಮರಂಧ್ರದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ, ಸರ್ವಸ್ವ, ಮನಸ್ಸು, ಸವಾನ- ಇವು ಉತ್ತರರಂಧ್ರದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ, ಆಕಾಶ, ವಾಯು, ಉವಾನ- ಇವು ಮೇಲುಗಡೆಯ ರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಐದು ರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ದ್ವಾರಪಾಲರನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ವೇಷಿಸು, ಅನ್ನಾದ್ಯ, ಶ್ರೀ, ಯಶಸ್ಸು, ಬ್ರಹ್ಮವಚ- ಸ್ವ, ಅನ್ನಾದ್ಯ, ಕೀರ್ತಿ, ವ್ಯುಷ್ಟಿ, ಓಜಸ್ಸು, ಮಹತ್ತ್ವ- ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ವಿಂಶತಿತ್ರನು ಜನಿಸುವನು ಹಾರ್ದಬ್ರಹ್ಮದ ಪ್ರವೇಶವು ದೊರಕುವದು

ಖಂ. ೧೩ ಕಂ. ೭ರಿಂದ ೮ ಪೂರ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಮೀರಿ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿರುವ ಮಿಗಿಲಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಉತ್ತಮವಾಗಿರುವ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಜ್ಯೋತಿಯೇ ಚಕ್ಷುಃಶ್ರೋತ್ರ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾದ ಬಿಸಿ ಮತ್ತು ಸದ್ದು-ಎಂಬ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಗಮ್ಯವಾಗಿ ಶರೀರಮೊಳಗೆ ಇರುತ್ತದೆ, ಇದು ದೃಷ್ಟವು, ಶ್ರುತವು ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ದರ್ಶನೀಯನೂ ವಿಶ್ರುತನೂ ಆಗುವನು, ಉತ್ತಮವಾದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕನೆಂಬ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು

ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಬಾಂಡಿಲ್ಯವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ

೧-೩. ಮನುಷ್ಯನು ಯಾವ ನಿಶ್ಚಯದಿಂದ ಸಾಯುವನೋ ಅದಕ್ಕೆನುಗುಣವಾಗಿ ಸತ್ತ ಬಳಿಕ ಫಲವಾಗುವದು ಇದೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ ಮುಟ್ಟಿ, ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಲಯವಾಗುತ್ತಿರುವದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಶಾಂತನಾಗಿ ಹೀಗೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಮಾಡಿಕೊಂಡು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಪರಮಾತ್ಮನು ಮನೋಮಯನು, ಪ್ರಾಣಶರೀರನು, ಭಾಮೂಪನು, ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನು, ಆಕಾಶಾತ್ಮನು, ಸರ್ವಕರ್ಮನು, ಸರ್ವಕಾಮನು, ಸರ್ವಗಂಧನು, ಸರ್ವರಸನು, ಇನೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವವನು, ವಾಗುದಿಕರಣಹಿತನು, ಸಂಭ್ರಮರಹಿತನು, ಅಣುವಿಗಿಂತಲೂ ಅಣುವಾಗಿ ಮಹತ್ತಿಗಿಂತಲೂ ಮಹತ್ತಾಗಿರುವವನು ಇವನೇ ನನ್ನ ಅತ್ಮನು- ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು.

೪. ಈ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನೇ ನನ್ನ ಅತ್ಮನಾದ ಬ್ರಹ್ಮವು, ಇವನನ್ನು ದೇಹಪಾಶವಾದ ಬಳಿಕ ಸೇರುವೆನು- ಎಂದು ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆಯೇ ಫಲವಾಗುವೆಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಬುದ್ಧಿಯೊಡನೆ ಯಾವನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನಿಗೆ ಅಂಥ ಈಶ್ವರಭಾವವೇ ಫಲವಾಗುವದು- ಎಂದು ಶಾಂಡಿಲ್ಯನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ.

ಹದಿನೈದನೆಯ ಖಂಡ

ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ವೀರಪುತ್ರನು ಹುಟ್ಟುವದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಕೋಶವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

೧-೨. ವಿಶ್ವಕೋಶಕ್ಕೆ ಅಂತರಿಕ್ಷವೇ ಹೊಟ್ಟೆ, ಭೂಮಿಯೇ ತಳ, ಮೃದೋಕವೇ ಮೇಲುಬಾಯಿ, ಇದು ಚಿರಕಾಲ ಇರತಕ್ಕದ್ದು. ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಜುಹೂ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಹಮಾನಾ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ರಾಜ್ಞೀ, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸುಭೂತಾ ಎಂಬ ಭಾಗಗಳು ಆ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ನಾಯುವೇ ಮಗು. ಹೀಗೆಂದು ತಿಳಿದವನಿಗೆ ಪುತ್ರತೋಕವಿಲ್ಲ.

೩-೩. ಈ ಕೋಶವನ್ನು ಧ್ಯಾನಮಾಡಿ ಅರಿಷ್ಟಂ ಕೋಶಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ, ಪ್ರಾಣಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ, ಭೂಃ ಪ್ರಪದ್ಯೇ, ಭುವಃ ಪ್ರಪದ್ಯೇ, ಸ್ವಃ ಪ್ರಪದ್ಯೇ- ಎಂಬ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಾನುಸಂಧಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಜಪಮಾಡಬೇಕು. ಇವರಿಂದ ಪುತ್ರನು ದೀರ್ಘಾಯುವಾಗುವನು.

ಹದಿನಾರನೆಯ ಖಂಡ

ಹದಿನಾರುಹದಿನೇಳನೆಯ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪುರುಷವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

೧-೨. ಪುರುಷಕೇ ಯಜ್ಞವು ಅದಕ್ಕೆ ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳು ಪ್ರಾತಃಸವನವು ; ಏಕೆಂದರೆ ಗಾಯತ್ರಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಅಕ್ಷರಗಳು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಗಳೇ ವಸುಗಳು. ಆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯಾವದಾದರೂ ರೋಗವು ಬಂದರೆ 'ಪ್ರಾಣಗಳೆಂಬ ವಸುಗಳೇ. ಈ ನನ್ನ ಪ್ರಾತಃಸವನವನ್ನು ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿರಿ' ಎಂಬರ್ಥದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸಬೇಕು.

೩-೪. ಮುಂದಿನ ನಲವತ್ತುನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳು ಮಾಧ್ಯಂದಿನಸವನವು, ಏಕೆಂದರೆ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ತಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಅಕ್ಷರಗಳು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಗಳೇ ರುದ್ರರು. ಆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯಾವದಾದರೂ ರೋಗವು ಬಂದರೆ ಪ್ರಾಣಗಳೆಂಬ ರುದ್ರರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸಬೇಕು.

೫-೬. ಮುಂದಿನ ನಲವತ್ತೆಂಟು ವರ್ಷಗಳು ಸಾಯಂಸವನವು ; ಏಕೆಂದರೆ ಜಗತೀ ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಅಕ್ಷರಗಳು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಗಳೇ ಆದಿತ್ಯರು. ಆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ರೋಗವು ಬಂದರೆ ಪ್ರಾಣಗಳೆಂಬ ಆದಿತ್ಯರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸಬೇಕು.

೭. ಈ ಯಜ್ಞದರ್ಶನವನ್ನು ಮಹಿದಾಸ ಏತರೇಯನು ಅರಿತುಕೊಂಡು 'ಎತ್ತಿ ರೋಗವೆ, ನನ್ನನ್ನು ಸುಮ್ಮನೆ ಏತಕ್ಕೆ ಗೋಳುಗುಟ್ಟಿಸುತ್ತಿರುವೆ? ಇಷ್ಟರಿಂದ ನಾನು ಸಾಯುವದಿಲ್ಲ!' -ಎಂದನಂತೆ. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನು ಮಹಿದಾಸನಂತೆ ನೂರುಹದಿನಾರು ವರ್ಷಗಳು ಜೀವಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಹದಿನೇಳನೆಯ ಖಂಡ

೧-೫. ಈ ಪುರುಷಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಹಸಿವು, ನೀರಡಿಕೆ, ಅರತಿ- ಇವೇ ದೀಕ್ಷೆಗಳು ; ತಿನ್ನುವದು, ಕುಡಿಯುವದು, ರತಿ-ಇವೇ ಉಪಸತ್ತುಗಳು ; ನಗುವದು, ಭಕ್ಷಿಸುವದು, ಮೈಥುನ-

ಇವೇ ಸ್ತುತಶಸ್ತ್ರಗಳು; ತಪಸ್ಸು, ದಾನ, ಅರ್ಜವ, ಅಹಿಂಸೆ, ಸತ್ಯವಚನ— ಇವೇ ದಕ್ಷಿಣೆಗಳು, ಜನನವೇ ಸವನವು, ಮರಣವೇ ಅವಭ್ಯಥವು. ಹೀಗೆಂದು ಯಜ್ಞತ್ವ ಸಂಪಾದನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

೬-೭. ಈ ಯಜ್ಞದರ್ಶನವನ್ನು ಘೋರ ಅಂಗಿರಸನು ದೇವಕೀಪುತ್ರನಾದ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಆಶೆಯೇ ಇಲ್ಲವಾಯಿತು. ಉಪಾಸಕನು ಸಾಯುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಕ್ಷಿತಮಸಿ, ಅಚ್ಯುತಮಸಿ, ಪ್ರಾಣಸಂತಿತಮಸಿ - ಎಂಬ ಮಂತ್ರತ್ರಯ ವನ್ನು ಜಪಿಸಬೇಕು. ಈ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಗಳುವದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳು ವೇದದಲ್ಲಿವೆ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೂ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣನನ್ನೂ ಒಂದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ - ಈ ಯಜುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತದೆ, ಆ ಋಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಗಳಿರುತ್ತದೆ.

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಖಂಡ

ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಾಗಿ ಮನೋಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೂ ಅಧಿದೈವತವಾಗಿ ಆದಿತ್ಯಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೂ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿದೆ.

೧-೨. ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಾಗಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೂ ಅಧಿದೈವತವಾಗಿ ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೂ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಮನೋಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ವಾಕ್ಯ, ಪ್ರಾಣ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಶ್ರೋತ್ರ - ಎಂಬವು ಪಾದಗಳು, ಆಕಾಶಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿ, ವಾಯು, ಆದಿತ್ಯ, ದಿಕ್ಕುಗಳು - ಇವು ಪಾದಗಳು

೩. ಮನೋಬ್ರಹ್ಮದ ವಾಕ್ಯದಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿ, ಪ್ರಾಣಪಾದಕ್ಕೆ ವಾಯು, ಚಕ್ಷುಃಪಾದಕ್ಕೆ ಆದಿತ್ಯ, ಶ್ರೋತ್ರಪಾದಕ್ಕೆ ದಿಕ್ಕುಗಳು ಹೀಗೆ ಅನುಗ್ರಹೀತ್ಯಗಳು ಅಧಿದೈವತಪಾದಗಳಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪಾದಗಳು ಹೊಳೆಯುತ್ತಿವೆ, ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗುತ್ತಿವೆ

ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

ಇಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯಬ್ರಹ್ಮದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

೧-೩. ಆದಿತ್ಯನೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು. ಆದಿತ್ಯನು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಹೇಗೆಂದರೆ ಅನ್ಯಾಕೃತವಾದ ಜಗತ್ತು ವ್ಯಾಕೃತವಾಗುವಾಗ ಮೊಳೆತು ಅಂದವಾಯಿತು. ಸಂವತ್ಸರದ ಮೇಲೆ ಒಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ಅದರಿಂದ ಪೃಥಿವೀರೂಪದ ರಜತಕಪಾಲವೂ ದ್ಯುರೂಪವಾದ ಸುವರ್ಣಕಪಾಲವೂ ಆದವು ಅದು ಒಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಜರಾಯುವು ಸರ್ವತಗವಾಯಿತು, ತೆಳುವಿನ ಪೊರೆಯು ಮೋಡವೂ ಮಂಜೂ ಆಯಿತು, ನಾಡಿಗಳು ನದಿಗಳಾದವು, ಬಸ್ತಿಯ ಉದಕವು ಸಮುದ್ರವಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಶಿಶುವೇ ಆದಿತ್ಯನು. ಆದಿತ್ಯನು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಮಹಾಕೋಲಾಹಲವಾಯಿತು, ಸರ್ವಭೂತಗಳೂ ಸರ್ವಕಾಮಗಳೂ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಈಗಲೂ ಸೂರ್ಯೋದಯವಾಗುವಾಗ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

೪. ಹೀಗೆಂದರಿತು ಯಾವನು ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಸಾಧುಘೋಷಗಳು ಬರುವವು, ಸುಖವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುವವು.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆ)

ಜಾನಶ್ರುತಿಯು ರೈಕ್ಷನನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಜಾನಶ್ರುತಿರ್ಹಿಂ ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಶ್ರದ್ಧಾದೇಯೋ ಬಹುದಾಯೀ
ಬಹುಪಾಕೃ ಅಸ ಸ ಹ ಸರ್ವತ ಆವಸಥಾನ್ ಮಾಪಯಾಂ
ಚಕ್ರೇ ಸರ್ವತ ಏವ ಮೇಃಸ್ತಮತ್ಸ್ಯೇಂತೀತಿ || ೧ ||

೧. ಜಾನಶ್ರುತಿ ಪೌತ್ರಾಯಣನು, ಶ್ರದ್ಧಾದೇಯನೂ
ಬಹುದಾಯಿಯೂ ಬಹುಪಾಕೃನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆ
ಯಲ್ಲಿಯೂ ನನ್ನ ಅನ್ನವನ್ನು^೧ ಜನರು ತಿನ್ನಲಿ^೨ - ಎಂದು ಆವಸಥ
ಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿಸಿದ್ದನು.

ಗ್ರಂಥಸಂಬಂಧವೂ ಕಥಾಪ್ರಯೋಜನವೂ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೮೭. ವಾಯುಪ್ರಾಣಯೋರ್ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪಾದದೃಷ್ಟ್ಯಧ್ಯಾಸಃ ಪುರಸ್ತಾದ್
ವರ್ಣಿತಃ | ಅಧೇದಾಸೀಂ ತಯೋಃ ಸಾಕ್ಷಾದ್ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವೇನ ಉಪಾಸ್ಯತ್ವಾಯ
ಉತ್ತರಮ್ ಆರಭ್ಯತೇ | ಸುಖಾವಬೋಧಾರ್ಥಾ ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾ, ವಿದ್ಯಾದಾನ
ಗ್ರಹಣವಿಧಿಪ್ರದರ್ಶನಾರ್ಥಾ ಚ | ಶ್ರದ್ಧಾನ್ನದಾನಾನುಧೃತತ್ವಾದೀನಾಂ ಚ ವಿದ್ಯಾ
ಪ್ರಾಪ್ತಿಸಾಧನತ್ವಂ ಪ್ರದರ್ಶ್ಯತ ಆಖ್ಯಾಯಿಕಯಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ವಾಯುಪ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದ ಪಾದವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು (ಇಡಬೇಕೆಂದು)
(ಈ) ಮುಂಚೆ^೧ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಈಗ ಅವುಗಳನ್ನು ನೇರಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮ
ವೆಂದೇ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು (ವಿಧಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ) ಮುಂದಿನ (ಗ್ರಂಥವನ್ನು)
ಆರಂಭಿಸಿರುತ್ತದೆ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವದು (ವಿಷಯವು) ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯ

1 ಅನ್ನಮ್ ಎಂಬ ಮಾತು ಆ|| ಮುದ್ರಿತವುಕ್ತದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ.

2 ೨-೧೮-೨೮ರಲ್ಲಿ ಮನೋಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೂ ಆಕಾಶಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೂ ಇವು ಪಾದಗಳೆಂದು
ಹೇಳಿತು.

ಲೆಂದೂ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು (ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ) ಉಪದೇಶಮಾಡುವ ಮತ್ತು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆಂದೂ (ಆಗಿರುತ್ತದೆ). ಶ್ರದ್ಧೆ, ಅನ್ನದಾನ, ದಿಟ್ಟನಾಗದೆ ಇರುವದು - ಮುಂತಾದವು ವಿದ್ಯಾಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವೆಂಬುದನ್ನು (ಇಲ್ಲಿ) ತಿಳಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಜಾನಶ್ರುತಿಯ ಗುಣಕಥನ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೮೮. ಜಾನಶ್ರುತಿಃ ಜನಶ್ರುತಸ್ಯ ಅಪತ್ಯಮ್ | ಹಃ ಐತಿಹ್ಯಾರ್ಥಃ | ಪುತ್ರಸ್ಯ ಪೌತ್ರಃ ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಸ ಏವ | ಶ್ರದ್ಧಾದೇಯಃ ಶ್ರದ್ಧಾಪುರಃಸರ ಮೇವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಭ್ಯೋ ದೇಯಮ್ ಅಸ್ಯ ಇತಿ ಶ್ರದ್ಧಾದೇಯಃ | ಬಹುದಾಯಿಾ (ಬಹು) ಪ್ರಭೂತಂ ದಾತುಂ ಶೀಲಮ್ ಅಸ್ಯ ಇತಿ ಬಹುದಾಯಿಾ | ಬಹುವಾಕ್ಯಃ | ಬಹುವಕ್ತವ್ಯಮ್ ಅಹನ್ಯಹನಿ ಗೃಹೇ ಯಸ್ಯ ಅಸೌ ಬಹುವಾಕ್ಯಃ | ಭೋಜನಾರ್ಥಿಭ್ಯೋ ಬಹು ಅಸ್ಯ ಗೃಹೇ ಅನ್ನಂ ಪಚ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಏವಂ ಗುಣಸಂಪನ್ನೋಽಸೌ ಜಾನಶ್ರುತಿಃ ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ವಿಶಿಷ್ಟೇ ದೇಶೇ ಕಾಲೇ ಚ ಕಸ್ತಿಸ್ತಿತ್ ಆಸ ಬಭೂವ | ಸ ಹ ಸರ್ವತಃ ಸರ್ವಾಸು ದಿಕ್ಷು ಗ್ರಾಮೇಷು ನಗರೇಷು ಚ ಆವಸಥಾನ್ ಏತ್ಯ ವಸಂತಿ ಸ್ವಿಸ್ತಿತಿ ಅವಸಥಾಃ | ತಾನ್ ಮಾಪಯಾಂ ಚಕ್ರೇ ಕಾರಿತವಾನ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸರ್ವತ ಏವ ಮೇ ಮಮ ಅನ್ನಂ ತೇಷು ಆವಸಥೇಷು ವಸಂತಃ ಅತ್ಯಂತಿ ಭೋಕ್ಷ್ಯಂತೇ ಇತ್ಯೇವಮಭಿಪ್ರಾಯಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಜಾನಶ್ರುತಿಯು ಎಂದರೆ ಜನಶ್ರುತನ ಮಗನು. ಹ ಎಂಬುದು ಹಿಂದೆ ನಡೆದದ್ದನ್ನು (ತಿಳಿಸು)ವದಕ್ಕೆ. ಅವನೇ ಪೌತ್ರಾಯಣನು, ಪುತ್ರನೆಂಬವನ ಮೊಮ್ಮಗನು. ಶ್ರದ್ಧಾದೇಯನು, ಶ್ರದ್ಧಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದನ್ನು (ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನಾದ್ದರಿಂದ) ಶ್ರದ್ಧಾದೇಯನು. ಬಹುದಾಯಿ : ಬಹಳವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದಾನಮಾಡುವ ಸ್ವಭಾವದವನಾದ್ದರಿಂದ (ಅವನು) ಬಹುದಾಯಿ. ಬಹುವಾಕ್ಯನು. ದಿನದಿನವೂ ಬಹುವಾಗಿ ಅಡಿಗೆಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನಾದ್ದರಿಂದ ಬಹುವಾಕ್ಯನು ; ಭೋಜನಾರ್ಥಿಗಳಿಗಾಗಿ ಇವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಅನ್ನವನ್ನು ಅಡುತ್ತಿದ್ದನು ಎಂದರ್ಥ. ಇಂಥ ಗುಣಗಳಿಂದ ಸಂಪನ್ನನಾದ ಈ ಜಾನಶ್ರುತಿ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಒಂದಾನೊಂದು ಗೊತ್ತಾದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದನು, ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಎಲ್ಲಾ ದಿಕ್ಕು

1. 'ಹ ಇತಿ' ಎಂದೂ ಪಾಠಾಂತರ, ಅದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಾಗುತ್ತದೆ.

2. ಈ ಮಾತು ದಿಟ್ಟಿಹೋಗಿರಬೇಕು.

ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಗರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವಸಥಗಳನ್ನು — ಬಂದು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ (ಇವು) ಅವಸಥಗಳು. ಅಂಧ (ಅವಸಥಗಳನ್ನು) — ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿಸಿದ್ದನು, ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದನು ಎಂದರ್ಥ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ (ಬಂದು) ಈ ಅವಸಥಗಳಲ್ಲಿದ್ದು (ಮೇ=ಮನು) ನನ್ನ ಆನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನಲಿ, ಭುಂಜಿಸಲಿ! — ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ (ಹೀಗೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದನು)

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಹ ಹಗಂಸಾ ನಿಶಾಯಾಮತಿಪೇತುಸ್ತದ್ಧೈವಗಂ ಹಗಂ
ಸೋ ಹಗಂಸಮಭ್ಯವಾದ ಹೋ ಹೋಯಿ ಭಲ್ಲಾಕ್ಷ
ಭಲ್ಲಾಕ್ಷ ಜಾನಶ್ರುತೇಃ ಸೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ ಸಮಂ ದಿನಾ ಜ್ಯೋತಿ
ರಾತತಂ ತನ್ನಾ ಪ್ರಸಾಂಜ್ಯಾಸ್ತತ್ತ್ವಾ ನಾ ಪ್ರಧಾಕ್ಷೀರಿತಿ || ೨ ||

೨. ಹೀಗಿರಲು ಹಂಸಗಳು ಒಂದು ದಿನ ನಿಶಾ(ಸಮಯ)ದಲ್ಲಿ ಹಾರಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಆಗ (ಒಂದು) ಹಂಸವು ಮತ್ತೊಂದು ಹಂಸವನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದಿತು: 'ಹೋ, ಹೋ! ಭಲ್ಲಾಕ್ಷ, ಭಲ್ಲಾಕ್ಷ! ಜಾನಶ್ರುತಿ ಸೌತ್ರಾಯಣನ ಜ್ಯೋತಿಯು ಮ್ಯ(ಲೋಕ)ಕ್ಕೆ ಸಮನಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅದನ್ನು ಸೋಂಕಬೇಡ, ಅದು ನಿನ್ನನ್ನು ಸುಡದಿರಲಿ !

ಹಂಸವು ಜಾನಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಹೊಗಳಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೮೯. ತತ್ರ ಏವಂ ಸತಿ ರಾಜನಿ ತಸ್ಮಿನ್ ಘರ್ಮಕಾಲೇ ಹರ್ಮ್ಯತಲಸ್ಥೇ ಅಥ ಹ ಹಂಸಾ ನಿಶಾಯಾಂ ರಾತ್ರಾ ಅತಿವೇತುಃ | ಋಷಯೋ ದೇವತಾ ವಾ ರಾಜ್ಞೋಽನ್ನದಾನಗುಣೈಸ್ತೋಷಿತಾಃ ಸಂತಃ ಹಂಸರೂಪಾ ಭೂತ್ವಾ ರಾಜ್ಞೋ ದರ್ಶನಗೋಚರೇ ಅತಿವೇತುಃ ಪತಿತವಂತಃ | ತತ್ ತಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ತೇಷಾಂ ಪತತಾಂ ಹಂಸಾನಾಮ್ ಏಕಃ ಪೃಷ್ಠತಃ ಪತನ್ ಅಗ್ರತಃ ಪತಂತಂ ಹಂಸಮ್ ಅಭ್ಯವಾದ ಅಭ್ಯುಕ್ತವಾನ್ | ಹೋ ಹೋಯಿ ಇತಿ ಭೋ ಭೋ ಇತಿ ಸಂಬೋಧ್ಯ | ಭಲ್ಲಾಕ್ಷ ಭಲ್ಲಾಕ್ಷ ಇತಿ ಆದರಂ ದರ್ಶಯನ್ | ಯಥಾ ಪಶ್ಯ ಪಶ್ಯ ಅಶ್ಚರ್ಯಮ್ ಇತಿ ತದ್ವತ್ | ಭಲ್ಲಾಕ್ಷ ಇತಿ ಮಂದದೃಷ್ಟಿತ್ವಂ ಸೂಚಯನ್ ಆಹ | ಅಥವಾ ಸಮ್ಯಗ್ರದೃಶನಾಭಿಮಾನವತ್ತ್ವಾತ್ ತಸ್ಯ ಅಸಕೃತ್ ಉಪಾಲಬ್ಧಸೇನ ಪೀಡ್ಯಮಾನೋನುರ್ಷಿತಯಾ ತತ್ ಸೂಚಯತಿ ಭಲ್ಲಾಕ್ಷ ಇತಿ | ಜಾನಶ್ರುತೇಃ

ಪೌತ್ರಾಯಣಸ್ಯ ಸಮಂ ತುಲ್ಯಂ ದಿವಾ ದ್ಯುಲೋಕೇನ ಜ್ಯೋತಿಃಪ್ರಭಾಸ್ವರಮ್
ಅನ್ನದಾನಾದಿಜನಿತಪ್ರಭಾವಜಮ್ ಆತತಂ ವ್ಯಾಪ್ತಂ ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಪೃಶ್
ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ದಿವಾ ಅಹ್ನಾ ವಾ ಸಮಂ ಜ್ಯೋತಿಃ ಇತ್ಯೇತತ್ | ತನ್ಮಾ ಪ್ರಸಾಜ್ಞೀಃ
ಸಜ್ಜಾನಂ ಸಕ್ತಿಂ ತೇನ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಸಂಬಂಧಂ ಮಾ ಕಾರ್ಷೀಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |
ತತ್ ಪ್ರಸಜ್ಜಾನೇನ ತತ್ ಜ್ಯೋತಿಃ ತ್ವಾ ತ್ವಾಂ ಮಾ ಪ್ರಧಾಕ್ಷೀಃ ಮಾ ದಹತು
ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಪುರುಷವ್ಯತ್ಯಯೇನ ಮಾ ಪ್ರಧಾಕ್ಷೀದಿತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇದು ಹೀಗಿರಲು ಆ ರಾಜನು ಬೇಸಗೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪರಿಗೆಯ ಮೇಲೆ
ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರಲು, ಆಗ ಹಂಸಗಳು ನಿಶಾ(ಸಮಯ)ದಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹಾರಿ
ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು, ಋಷಿಗಳೋ ದೇವತೆಗಳೋ ರಾಜನ ಅನ್ನದಾನಗುಣಗಳಿಂದ
ತುಷ್ಟರಾಗಿ ಹಂಸರೂಪದಿಂದ ರಾಜನಿಗೆ ಕಾಣುವಂತೆ ಹಾರಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು.
(ಆ ಕಡೆಯಿಂದ) ಹಾರಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು.

ಆಗ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಹಾಗೆ) ಹಾರಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಹಂಸಗಳೊಳಗೆ
ಹಿಂದುಗಡೆ ಹಾರಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಹಂಸವು ಮುಂದೆ ಹಾರಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ
ಹಂಸವನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದಿತು, ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿತು. ಹೋ ಹೋ, ಎಲೊ
ಎಲೊ ! ಎಂದು ಕರೆದು (ಇಂತೆಂದಿತು), ಭಲ್ಲಾಕ್ಷ, ಭಲ್ಲಾಕ್ಷ (ಎಂದು ಎರಡು
ಸಲ) ಅದರವನ್ನು ತೋರಿಸಿ (ಮಾತನಾಡಿತು). 'ನೋಡು, ನೋಡು, ಈ
ಅಶ್ವರ್ಯವನ್ನ !' ಎಂದು ಹೇಗೆ (ಹೇಳುತ್ತಾರೋ) ಹಾಗೆಯೇ ಇದು. ಭಲ್ಲಾಕ್ಷ
ಎಂದಿರುವುದು ಅಲ್ಪದೃಷ್ಟಿತ್ವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವದಕ್ಕೆ,¹ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೆ (ತನಗೆ)
ಸರಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು (ಇರುವದೆಂಬ) ಅಭಿಮಾನವಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಎಷ್ಟೋ
ಸಲ ಆ (ಹಂಸ)ದಿಂದ ಹಂಸಿಪಲ್ಲುಟ್ಟಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಥೆಯಿಂದ ತಡೆದುಕೊಳ್ಳ
ಲಾರದೆ, ಭಲ್ಲಾಕ್ಷ ! ಎಂದು ಆ (ಅಸಹನೆಯನ್ನು) ಸೂಚಿಸಿತು (ಎಂದಾದರೂ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಬಹುದು) "ಜಾನಶ್ರುತಿ ಪೌತ್ರಾಯಣನ ಅನ್ನದಾನಾದಿಗಳ
ಪ್ರಭಾವದಿಂದಂಟಾದ ಬೆಳಗುವ ಜ್ಯೋತಿಷಯ (ದಿವಾ=ದ್ಯುಲೋಕೇನ)
ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಮನಾಗಿ (ಆತತಂ=ವ್ಯಾಪ್ತಮ್) ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ ; ದ್ಯುಲೋಕ
ವನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ (ದಿವಾ=ಅಹ್ನಾ) ಹಗಲಿನ (ಬೆಳಕಿಗೆ)
ಸಮನಾದ ಜ್ಯೋತಿಯು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅದನ್ನು ಸೋಂಕಬೇಡ, ಸಂಜನ
ವನ್ನು ಸಂಗವನ್ನು ಆ ಜ್ಯೋತಿಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದಿರು
ಎಂದರ್ಥ ಅದನ್ನು ಸೋಂಕುವದರಿಂದ ಆ ಜ್ಯೋತಿಯು (ತ್ವಾ=ತ್ವಾಮ್)

1. ಸರಿಯಾಗಿ ಕಣ್ಣು ಕಾಣಿಸುವದಿಲ್ಲವೆ ? ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸಿಮಾತನಾಡುವದಕ್ಕೆ.

ಸುಡದಿರಲಿ, ಸುಟ್ಟುಹಾಕದಿರಲಿ ! ಎಂದರ್ಥ. (ಮಾ ಪ್ರಧಾಕ್ಷೀಃ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪುರುಷವಿಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಮಾ ಪ್ರಧಾಕ್ಷೀತ್ ಎಂದು (ಪ್ರಧಮಪುರುಷಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು).

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಮು ಹ ಪರಃ ಪ್ರತ್ಯುನಾಚ ಕನ್ವರ ಏನಮೇತತ್ ಸನ್ತಗಂ
ಸಯುಗ್ವಾನಮಿವ ರೈಕ್ಷಮಾತ್ಫೇತಿ ಯೋ ನು ಕಥಗಂ
ಸಯುಗ್ವಾ ರೈಕ್ಷ ಇತಿ || ೩ ||

೩. ಅದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಹೀಗೆಂದಿತು : ‘ಎಲೆ, ಹೀಗಿರುವ ಇವನನ್ನು ಯಾವನೆಂದು ಸಯುಗ್ವರೈಕ್ಷನಂತೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ ?’
‘ಆ ಸಯುಗ್ವರೈಕ್ಷನೆಂಬವನು ಹೇಗಿರುತ್ತಾನೆ ?’

ರೈಕ್ಷನ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೯೦. ತಮ್ ಏವಮುಕ್ತವನ್ತಂ ಪರಃ ಇತರೋಽಗ್ರಗಾಮಿಃ
ಪ್ರತ್ಯುನಾಚ | ಅರೇ ನಿಕೃಷ್ಟೋಯಂ ರಾಜಾ ವರಾಕಃ | ತಂ ಕಮು ಏನಃ
ಸನ್ತಂ ಕೇನ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೇನ ಯುಕ್ತಂ ಸನ್ತಮ್ ಇತಿ ಕುತ್ಸಯತಿ | ಏನಮ್ ಏನಃ
ಸಬಹುಮಾನಮ್ ಏತದ್ ವಚನಮ್ ಆತ್ಮ ರೈಕ್ಷಮಿವ ಸಯುಗ್ವಾನಮ್ |
ಸಹ ಯುಗ್ವನಾ ಗನ್ತ್ರಾ ವರ್ತತ ಇತಿ ಸಯುಗ್ವಾ ರೈಕ್ಷಃ | ತಮಿವ ಆತ್ಮ
ಏನಮ್ | ಅನನುರೂಪಮ್ ಅಸ್ಮಿನ್ ಅಯುಕ್ತಮ್ ಈದೃಶಂ ವಕ್ತುಃ ರೈಕ್ಷ
ಇವ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಇತರಶ್ಚ ಆಹ | ಯೋ ನು ಕಥಂ ತ್ವಯಾ
ಉಚ್ಯತೇ ಸಯುಗ್ವಾ ರೈಕ್ಷಃ | ಇತ್ಯುಕ್ತವನ್ತಂ ಭಲ್ಲಾಕ್ಷ ಆಹ- ಶೃಣು ಯಥಾ
ಸ ರೈಕ್ಷಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಂದ ಆ (ಹಂಸವನ್ನು ಕುರಿತು) ಮತ್ತೊಂದು ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ
‘ಇನ್ನೊಂದು (ಹಂಸವು ಹೀಗೆಂದು) ಮಾರುನುಡಿಯಿತು. “ಎಲೆ, ಈ ರಾಜನು
‘ಕೇಳನು, ಸಣ್ಣಮನುಷ್ಯನು. ಇವನನ್ನು ಯಾವನೆಂದು “ಯಾವ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ
‘ದೊಡಗೂಡಿದವನೆಂದು” ಎಂದು ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ನುಡಿದದ್ದು. (ಹೀಗಿರುವ)
ಇವನನ್ನು ಹೀಗೆ ಗೌರವದಿಂದದೊಡಗೂಡಿದ ವಚನವನ್ನು- ಸಯುಗ್ವರೈಕ್ಷನನ್ನು
(ಹೊಗಳುವಂತೆ)- ನುಡಿಯುತ್ತಿರುವೆ? ಯುಗ್ವದಿಂದ ಎಂದರೆ ಬಂಡಿಯೊಡನೆ

ಇರುವನಾದ್ದರಿಂದ ರೈಕ್ಷನು ಸಯುಗ್ವನು, ಅವನನ್ನು (ಹೊಗಳುವಂತೆ) ಇವನನ್ನು (ಹೊಗಳಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರುವೆಯಲ್ಲ !” ರೈಕ್ಷನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಇವನ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ ಇಂಥ (ಮಾತನ್ನು) ಆಡುವದು ಅನುಗುಣವಲ್ಲ- ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. (ಆ) ಮತ್ತೊಂದು ಹಂಸವಿಂತೆಂದಿತು. “ಸಯುಗ್ವರೈಕ್ಷನನ್ನು ವೆಯಲ್ಲ, (ಅವನು) ಹೇಗಿರುವನೋ!” ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಲು ಭಲ್ಲಾಕ್ಷನು ಹೇಳುತ್ತದೆ: ಆ ರೈಕ್ಷನು ಹೇಗಿರುವನೆಂಬುದನ್ನು (ಹೇಳುವೆನು) ಕೇಳು .¹

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯಥಾ ಕೃತಾಯ ವಿಜಿತಾಯಾಧರೇಯಾಃ ಸಂಯನ್ತ್ರೈವಮೇನ
ಗಂ ಸರ್ವಂ ತದಭಿಸಮ್ಯಕ್ ಯತ್ಕಿಂಚ ಪ್ರಜಾಃ ಸಾಧು
ಕುರ್ವಂತಿ ಯಸ್ತದ್ವೇದ ಯತ್ ಸ ನೇದ ಸ ಮಯೈತದುಕ್ತ
ಇತಿ || ೪ ||

೪. ಹೇಗೆ ಕೃತವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡರೆ (ಅದರ ಬಳಿ)ಗೆ ಕೆಳಗಿನವು ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಜೆಗಳು ಏನೇನು ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮಾಡುವರೋ ಅದೆಲ್ಲವೂ ಅವನು ಯಾವದನ್ನರಿತಿರುವನೋ ಅದನ್ನರಿತಿರುವವನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಸೇರುವದು. ಅವನನ್ನೇ ನಾನು ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿರುವದು.

ರೈಕ್ಷನ ಮುಮು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೯೧. ಯಥಾ ಲೋಕೇ ಕೃತಾಯಃ ಕೃತೋ ನಾಮಾಯೋ ದ್ಯುತ ಸಮಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಶ್ಚತುರಜ್ಞಃ | ಸ ಯದಾ ಜಯತಿ ದ್ಯುತೇ ಪ್ರವೃತ್ತಾನಾಮ್ ತಸ್ಮೈ ವಿಜಿತಾಯ ತದರ್ಥಮ್ ಇತರೇ ತ್ರಿದ್ವೈಕಾಬ್ಜಾ ಅಧರೇಯಾಃ ತ್ರೇತಾ ದ್ವಾಪರಕಲಿನಾಮಾನಃ ಸಂಯಂತಿ ಸಂಗಚ್ಛಂತೇ ಅನ್ತರ್ಭವಂತಿ | ಚತುರಜ್ಞೈ ಕೃತಾಯೇ ತ್ರಿದ್ವೈಕಾಬ್ಜಾನಾಂ ವಿಷ್ಣುಮಾನತ್ವಾತ್ತದನ್ತರ್ಭವಂತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯಥಾ ಅಯಂ ದೃಷ್ಟಾಂತಃ ಏನಮ್ ಏನಂ ರೈಕ್ಷಂ ಕೃತಾಯಸ್ಥಾನೀಯಂ

1. ಈ ವಾಕ್ಯವು ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಗೆ ಅವತರಣಿಕೆ.

2. ‘ಸಮೇತಿ’ ಎಂದು ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪಾರಾಂತರವಿದೆ.

3. ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಆಯ ಎಂಬ ಶಬ್ದವೇ ಇದೆ ಎಂದು ಮುಂದೆ ‘ತ್ರೇತಾದ್ವಾಯಸ್ಥಾನೀಯಮ್’ ಎಂದಿರುವದರಿಂದ ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ ; ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ವಾ! ಪಾಠದಲ್ಲಿ ತ್ರೇತಾದ್ಯು ಎಂಬ ಪಾಠಾಂತರವಿದೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲೇನೂ ಆಯ ಎಂದೇ ಇದೆ.

ತ್ರೇತಾದ್ಯಯಸ್ಥಾನೀಯಂ ಸರ್ವಂ ತದಭಿಸಮೈತಿ ಅನ್ತರ್ಭವತಿ ರೈಕ್ಷೇ । ಕಿಂ ತತ್ ಯತ್ಕಿಂಚ ಲೋಕೇ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ಸಾಧು ಶೋಭನಂ ಧರ್ಮಜಾತಂ ಕುರ್ವಂತಿ ತತ್ ಸರ್ವಂ ರೈಕ್ಷಸ್ಯ ಧರ್ಮೇ ಅನ್ತರ್ಭವತಿ । ತಸ್ಯ ಚ ಫಲೇ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಧರ್ಮಫಲಮ್ ಅನ್ತರ್ಭವತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ತಥಾ ಅನ್ಯೋಽಪಿ ಕಶ್ಚಿತ್ ಯಸ್ತತ್ ವೇದ್ಯಂ ವೇದ । ಕಿಂ ತತ್ ? ಯತ್ ವೇದ್ಯಂ ಸ ರೈಕ್ಷಃ ವೇದ । ತದ್ವೇದ್ಯಮ್ ಅನ್ಯೋಽಪಿ ಯೋ ವೇದ ತಮಸಿ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಧರ್ಮಜಾತಂ ತತ್ಪಲಂ ಚ ರೈಕ್ಷಮಿವ ಅಭಿಸಮೈತಿ ಇತ್ಯನುವರ್ತತೇ । ಸ ಏವಂಭೂತಃ ಅರೈಕ್ಷೋಽಪಿ ಮಯಾ ವಿದ್ವಾನ್ ಏತದುಕ್ತಃ ಏವಮುಕ್ತಃ । ರೈಕ್ಷವತ್ ಸ ಏವ ಕೃತಾಯ ಸ್ಥಾನೀಯೋ ಭವತಿ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ ॥

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೇಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೃತಾಯವು ಕೃತವೆಂಬ ಗರವು, ನಾಲ್ಕು ಅಂಕಗಳುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ದ್ಯೂತಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಷ್ಟೆ, ದ್ಯೂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತರಾದವರಿಗೆ ಅದು-ಯಾವಾಗ ಗೆಲ್ಲುತ್ತದೆಯೋ (ಆಗ) ಆ ಗೆದ್ದ (ಗರಕ್ಕೆ) ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಉಳಿದ ಮೂರು, ಎರಡು, ಒಂದು-ಅಂಕಗಳುಳ್ಳ ತ್ರೇತ, ದ್ವಾವರ, ಕಲಿ-ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕೆಳಗಿನ (ಗು)ಗಳು ಬಂದುಸೇರುತ್ತವೆಯೋ, ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆಯೋ, (ಅದರೊಳಗೆ) ಅಡಕವಾಗಿಬಿಡುವವೋ, ನಾಲ್ಕು ಅಂಕದ ಕೃತಾಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು, ಎರಡು, ಒಂದು-ಎಂಬ ಅಂಕಗಳೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಅದರೊಳಗೆ ಅಡಕವಾಗಿಬಿಡುವವೋ ಎಂದರ್ಥ. ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತವು ಹೇಗೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಕೃತಾಯದಂತಿರುವ ಈ ರೈಕ್ಷನನ್ನು ತ್ರೇತೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಗುಗಳಂತಿರುವ ಅದೆಲ್ಲವೂ ಬಂದುಸೇರುತ್ತದೆ, ರೈಕ್ಷನಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ ಅದು ಎಂದರೆ ಯಾವದು? ಎಂದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಪ್ರಜೆಗಳೂ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಉತ್ತಮವಾದ ಪುಣ್ಯಜಾತವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಅದೆಲ್ಲವೂ ರೈಕ್ಷನ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ (ಧರ್ಮದ) ಫಲದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳ ಧರ್ಮಫಲವೂ ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. *

ಇದರಂತೆ: ಮತ್ತೊಬ್ಬನೂ ಯಾವನೇ ಆಗಲಿ, ಆ ವೇದ್ಯವನ್ನು ಅರಿತು ಕೊಂಡನಾದರೆ-ಅದನ್ನು ಎಂದರೆ ಯಾವದು? ಯಾವದನ್ನು ಆ ರೈಕ್ಷನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ (ಅದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡನಾದರೆ)-ಆ ವೇದ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬನೂ ಯಾವನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ ಅವನನ್ನು ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳ

1. ಕೃತಾಯವನ್ನು ಗೆದ್ದವನಿಗೆ ೪+೩+೨+೧= ೧೦ ಗರವಿದ್ದಂತೆ ಎಂದು ಆಟದಲ್ಲಿ ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ.

2. ಸರ್ವಕರ್ಮಗಳ ಫಲವನ್ನೂ ಅವನು ಅನುಭವಿಸಿದಂತೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಧರ್ಮಜಾತವೂ ಅದರ ಫಲವೂ ರೈಕ್ಷನನ್ನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ 'ಬಂದು ಸೇರುತ್ತದೆ' ಎಂದು ಅನುವೃತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವ ಜ್ಞಾನಿಯು ರೈಕ್ಷನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವನನ್ನು (ಏತದುಕ್ತಃ = ಏವಮುಕ್ತಃ) ನಾನು ಹೀಗೆಂದಿರುತ್ತೇನೆ, ರೈಕ್ಷನಂತೆ ಅವನೇ ಕೃತಾಯದಂತಿರುವನು ಎಂದರ್ಥ.¹

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದು ಹ ಜಾನಶ್ರುತಿಃ ಸೌತ್ರಾಯಣ ಉಪಶುಶ್ರಾವ ಸ ಹ ಸಂಜಿಹಾನ ಏವ ಕ್ಷತ್ತಾರಮುವಾಚಾಜ್ಞಾರೇ ಹ ಸಯುಗ್ವಾನ ಮಿವ ರೈಕ್ಷಮಾತ್ಘೇತಿ ಯೋ ನು ಕಥಗ್ಂ ಸಯುಗ್ವಾ ರೈಕ್ಷ ಇತಿ || ೫ ||

ಯಥಾ ಕೃತಾಯ ವಿಜಿತಾಯಾಧರೇಯಾಃ ಸಂಯಮ್ತೀವ ಮೇನಗ್ಂ ಸರ್ವಂ ತದಭಿಸಮೈತಿ ಯತ್ಕಿಂಚ ಪ್ರಜಾಃ ಸಾಧು ಕುರ್ವಂತಿ ಯಸ್ತದ್ವೇದ ಯತ್ಸ ವೇದ ಸ ಮಯೈತದುಕ್ತ ಇತಿ ||

೫. ಅದನ್ನು ಜಾನಶ್ರುತಿಯು, ಕೇಳಿದನು. ಅವನು (ಹಾಸಿಗೆಯನ್ನು) ಬಿಡುತ್ತಲೂ ಕ್ಷತ್ತವನ್ನು "ಎಲಾ, ಏನಯ್ಯ, ಸಯುಗ್ವ ರೈಕ್ಷನನ್ನು ಕುರಿತು (ಹೀಗೆಂದು) ಹೇಳು!" ಎಂದನು. "ಸಯುಗ್ವ ರೈಕ್ಷನು ಎಂದೆಯಲ್ಲ, ಅವನು ಹೇಗೆ ಇರುವನೋ!" ಎಂದು (ಕ್ಷತ್ತವು ಕೇಳಿದನು).

೬. "ಹೇಗೆ ಕೃತನನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡರೆ (ಅವನ ಬಳಿಗೆ) ಕೆಳಗಿನವು ಬಂದುಸೇರುವವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಜೆಗಳು ಏನೇನು ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮಾಡುವರೋ ಅದೆಲ್ಲವೂ ಅವನು ಯಾವದನ್ನರಿತಿರುವನೋ ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದುಸೇರುವದು. ಅವನನ್ನೇ ನಾನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವದು" ಎಂದನು.

ಜಾನಶ್ರುತಿಯು ರೈಕ್ಷನನ್ನು ಹುಡುಕಿಸಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೯೨. ತದು ಹ ತದೇತತ್ ಈದೃಶಂ ಹಂಸವಾಕ್ಯಮ್ ಆತ್ಮನಃ ಕುತ್ಸಾರೂಪಮ್ ಅನ್ಯಸ್ಯ ವಿದುಷೋ ರೈಕ್ಷಾದೇಃ ಪ್ರಶಂಸಾರೂಪಮ್ ಉಪಶುಶ್ರಾವ

1. ಅವನಿಗೂ ಸರ್ವಕರ್ಮಫಲಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಫಲವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಶ್ರುತವಾನ್ ಹಮ್ಯತಲಸ್ಥೋ ರಾಜಾ ಜಾನಶ್ರುತಿಃ ವೌತ್ರಾಯಣಃ | ತಚ್ಚ
ಹಂಸವಾಕ್ಯಂ ಸ್ಮರನ್ನೇವ ಪಾನಃಪುನ್ಯೇನ ರಾತ್ರಿಶೇಷಮ್ ಅತಿವಾಹಯಾ
ಮಾಸ | ತತಃ ಸ ವಂದಿಭಿಃ ರಾಜಾ ಸ್ತುತಿಯುಕ್ತಾಭಿರ್ವಾಗ್ಭಿಃ ಪ್ರತಿಬೋಧ್ಯ
ಮಾನಃ ಉವಾಚ ಕ್ಷತ್ರಾರಂ ಸಂಜಿಹಾನ ಏವ ಶಯನಂ ನಿದ್ರಾಂ ವಾ ಪರಿತ್ಯಜ
ನ್ನೇವ | ಹೇ ಅದ್ಭ ವತ್ಸ ಅರೇ ಹ ಸಯುಗ್ವಾನಮಿವ ರೈಕ್ಷಮ್ ಆತ್ಮ ಕಿಂ
ಮಾಮ್ ? ಸ ಏವ ಸ್ತುತ್ಯರ್ಹೋ ನಾಹಮ್ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಅಥವಾ
ಸಯುಗ್ವಾನಂ ರೈಕ್ಷಮ್ ಆತ್ಮ ಗತ್ವಾ ಮಮ ತದ್ದಿದೃಕ್ಷಾಮ್ | ತದಾ ಇವ
ಶಬ್ದೋಪನಿಷಾರಣಾರ್ಥೋಪನಿಷಾರ್ಥೋ ವಾ ವಾಚ್ಯಃ | ಸ ಚ ಕ್ಷತ್ರಾ ಪ್ರತ್ಯವಾಚ
ರೈಕ್ಷಾನಯನಕಾಮೋ ರಾಜ್ಞೋಽಭಿಪ್ರಾಯಜ್ಞಃ | ಯೋ ನು ಕಥಂ ಸಯುಗ್ವಾ
ರೈಕ್ಷ ಇತಿ ? ರಾಜ್ಞಾ ಏವಂ ಜೋಕ್ತಃ ಆನೇತುಂ ತಚ್ಚಿಹ್ನಂ ಜ್ಞಾತುಮಿಚ್ಛನ್
ಯೋ ನು ಕಥಂ ಸಯುಗ್ವಾ ರೈಕ್ಷ ಇತ್ಯವೋಚತ್ | ಸ ಚ ಭಲ್ಲಾಕ್ಷನಚನಮೇವ
ಅವೋಚತ್ ತಸ್ಯ ಸ್ಮರನ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅದನ್ನು, ತನ್ನ ನಿದ್ರೆಯ ರೂಪವಾಗಿಯೂ ರೈಕ್ಷನೇ ಮೊದಲಾದ ಜ್ಞಾನಿ
ಯಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬನ ಸ್ತುತಿಯ ರೂಪವಾಗಿಯೂ (ಇವ್ವ) ಇಂಥ ಹಂಸವಾಕ್ಯವನ್ನು
ಉಪ್ಪರಿಯ ಮೇಲುಗಡೆ ಇದ್ದ ಜಾನಶ್ರುತಿವೌತ್ರಾಯಣರಾಜನು ಕೇಳಿದನು.
ಆ ಹಂಸವಾಕ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತಿಮತ್ತೆ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಲೇ ಉಳಿದ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಕಳೆದನು.
ಆ ಬಳಿಕ ಮಂದಿಗಳು ಸ್ತುತಿಯುಕ್ತವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿವ ಎಚ್ಚರಿಸಲು ರಾಜನು
ಕ್ಷತ್ರವನ್ನು* ಕುರಿತು ಬಿಡುತ್ತಲೆ, ಹಾಸಿಗೆಯನ್ನು ಅಥವಾ ನಿದ್ರೆಯನ್ನು
ಬಿಡುತ್ತಲೆ, ಇಂತೆದನು. ಎಲಾ, ಏನಯ್ಯ, ಬಂಡಿಯ ರೈಕ್ಷನನ್ನು ಹೊಗಳು
ಮತೆ ನನ್ನನ್ನೇಕೆ ಹೊಗಳುತ್ತಿರುವೆ ? ಅವನೇ ಸ್ತುತ್ಯರ್ಹನೇ ಹೊರತು ನಾನಲ್ಲ
ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅಥವಾ ರೈಕ್ಷನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ನಾನು ಅವನನ್ನು ಕಾಣಲಿಚ್ಛಿ
ಸುವೆನೆಂದು ಹೇಳು (ಎಂದು ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ). ಆಗ ಇವಶಬ್ದವು ಅನಿವಾರ
ಣಾರ್ಥಕವೆಂದೋ ಅರ್ಥರಹಿತವೆಂದೋ ಹೇಳಬೇಕಾಗುವದು.

ಆಗ ಕ್ಷತ್ರವು ರಾಜನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡವನಾಗಿ ರೈಕ್ಷ
ನನ್ನು ಕರಿತರಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿ 'ಆ ಬಂಡಿಯ ರೈಕ್ಷನೆಂಬುವನು
ಹೇಗಿರುವನೋ !' ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಕೇಳಿದನು, ರಾಜನು ಹೀಗೆನ್ನಲು (ಅವನನ್ನು)
ಕರೆದುಕೊಂಡುಬರುವದಕ್ಕೆ ಅವನ ಗುರುತನ್ನು (ತಿಳಿಯ)ಲಿಳಿಸಿದವನಾಗಿ ಆ

1. ಇದು ವಾ|| ಪಾರದಂತೆ ಇಲ್ಲಿದೆ; ಆ|| ಪಾರದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯ ಮೊದಲಿದೆ

2. ಕ್ಷತ್ರಿಯನಿಗೆ ಶೂದ್ರಳಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವನು ಕ್ಷತ್ರವು, ಅವನನ್ನು ರಾಜರು ಸಾಧ್ಯ
ಜ್ಞಾಪಾಲಕತ್ವ- ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ನಿಯಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಬಂಡಿಯ ರೈಕ್ಷನಲ್ಲಿರುವನಲ್ಲ, ಅವನು ಹೇಗಿರುವನೋ, ಎಂದನು. (ಆ ರಾಜನು) ಭಲ್ಲಾಕ್ಷ (ಹಂಸದ) ಮಾತನ್ನೇ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ತಂದು ಕೊಂಡು ಅದನ್ನೇ ಹೇಳಿದನು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಹ ಕ್ಷತ್ತಾನ್ವಿಷ್ಯ ನಾವಿದಮಿತಿ ಪ್ರತ್ಯೇಯಾಯ ತಗಂ
ಹೋವಾಚ ಯತ್ರಾರೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯಾನ್ವೇಷಣಾ ತದೇನ
ಮರ್ಚ್ಛೇತಿ || ೭ ||

೭. ಆ ಕ್ಷತ್ತೃ ಹುಡುಕಿ 'ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಹಿಂತಿರುಗಿ
ದನು. ಅವನನ್ನು (ರಾಜನು) "ಎಲಾ, ಎಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಹುಡುಕ
ಬೇಕೋ ಅಲ್ಲ ಇವನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ (ನೋಡು) !"

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೯೩. ಸ ಹ ಕ್ಷತ್ತಾ ನಗರಂ ಗ್ರಾಮಂ ಚ* ಗತ್ವಾ ಅನ್ವಿಷ್ಯ ರೈಕ್ಷಂ
ನಾವಿದಂ ನ ವ್ಯಜ್ಞಾಸಿಷಮ್ ಇತಿ ಪ್ರತ್ಯೇಯಾಯ ಪ್ರತ್ಯಾಗತವಾನ್ | ತಂ
ಹೋವಾಚ ಕ್ಷತ್ತಾರಮ್ | ಅರೇ ಯತ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವಿದಃ ಏಕಾನ್ವೇ
ಅರಣ್ಯನದೀಪುಲಿನಾದೌ* ವಿವಿಕ್ತದೇಶೇ* ಅನ್ವೇಷಣಾ ಅನುಮಾರ್ಗಣಂ
ಭವತಿ ತತ್ ತತ್ರ ಏನಂ ರೈಕ್ಷಮ್ ಅರ್ಚ್ಛ ಮುಚ್ಛ ಗಚ್ಛ | ತತ್ರ ಮಾರ್ಗಣಂ
ಕುರು ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಕ್ಷತ್ತೃವು* ನಗರಕ್ಕೂ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೂ ಹೋಗಿ ರೈಕ್ಷನನ್ನು ಹುಡುಕಿ ನನಗೆ
ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ, ನನಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹಿಂತಿರುಗಿದನು, ಮರಳಿಬಂದನು. ಆ
ಕ್ಷತ್ತೃನನ್ನು (ಕುರಿತು ಅರಸ)ನಿಂತೆಂದನು: ಎಲಾ, ಎಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು ಕಾಡು, ನದಿಯಮಳಬೊಟ್ಟೆಲು ಮುಂತಾದ (ಯಾವ)
ಏಕಾಂತಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಅನ್ವೇಷಣವಾಗುವದೋ ಹುಡುಕುವದಾದೀತೋ (ತತ್=ತತ್ರ)

1. ಇದು ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದರೆ ಭಲ್ಲಾಕ್ಷನ ಮಾತನ್ನೇ ಹೇಳಿದನು-
ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಕನ್ನಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

2. 'ವಾ' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಪಾಠವು ಮೇಲು.

3. 'ಅರಣ್ಯೇ ನದೀ' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಪಾಠವೇ ಮೇಲು.

4. 'ವಿವಿಕ್ತೇ ದೇಶೇ' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಸಮಾಸಪಾಠವೇ ಮೇಲು.

5. ಇದರ ಹಿಂದೆ 'ತಸ್ಯ ಸ್ಮರನ್' ಎಂದಿರುವ ಆ|| ಪಾಠದಲ್ಲಿ (ಅವನ) ಆ (ಮಾತನ್ನೇ)
ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾ -ಎಂದು ಕನ್ನಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 6. ಉದಾರನನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಎಂದರ್ಥ.

ಅಲ್ಲಿ ಈ ರೈಕ್ಷನನ್ನು (ಅರ್ಚ್ಯ=ಋಚ್ಯ) ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಿ, ಹೋಗಿಸೇರು, ಅಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಹುಡುಕು ಎಂದರ್ಥ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸೋಽಧಸ್ತಾಚ್ಯಕಟಿಸ್ಯ ಸಾಮಾನಂ ಕಷಮಾಣಮುಪೋಪವಿನೇಶ
ತಗ್ಂ ಹಾಭ್ಯುವಾದ ತ್ವಂ ನು ಭಗವಃ ಸಯುಗ್ವಾ ರೈಕ್ಷ ಇತ್ಯ
ಹಗ್ಂ ಹ್ಯರಾ ಇತಿ ಹ ಪ್ರತಿಜಜ್ಞೇ ಸ ಹ ಕ್ಷತ್ತಾವಿದಮಿತಿ
ಪ್ರತ್ಯೇಯಾಯ || ೮ ||

೮. ಅವನು ಬಂಡಿಯ ಕೆಳಗೆ ಕಜ್ಜಿಯನ್ನು ತುರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ (ಅವನ) ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು. ಅವನನ್ನು 'ವೂಜ್ಯರೆ, ಸಯುಗ್ವಾರೈಕ್ಷನೆಂದರೆ ತಾವೇಯೋ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. 'ನಾನೇ ಕಾಣೋ!' ಎಂದು (ಅವನು) ಹೇಳಿದನು. ಆ ಕ್ಷತ್ತವು 'ತಿಳಿಯಿತು' ಎಂದು ಹಿಂತಿರುಗಿದನು.

ಕ್ಷತ್ತವು ರೈಕ್ಷನನ್ನು ಕಂಡುಬಂದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೯೪. ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಕ್ಷತ್ತಾ ಅನ್ವಿಷ್ಯ ತಂ ವಿಜನೇ ದೇವೇ ಅಧನ್ವಾತ್ ಶಕಟಸ್ಯ ಗನ್ತ್ರಾಃ ಪಾಮಾನಂ ಖರ್ಜುಂ ಕಷಮಾಣಂ ಕಣ್ಣಯಮಾನಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಅಯಂ ನೂನಂ ಸಯುಗ್ವಾ ರೈಕ್ಷ ಇತಿ ಉಪ ಸಮೀಪೇ ಉಪವಿನೇಶ ವಿನಯೇನ ಉಪವಿಷ್ವವಾನ್ | ತಂ ಚ ರೈಕ್ಷಂ ಹ ಅಭ್ಯುವಾದ ಉಕ್ತವಾನ್ | ತ್ವಮಸಿ ಹೇ ಭಗವಃ ಭಗವನ್ ಸಯುಗ್ವಾ ರೈಕ್ಷ ಇತಿ? ಏವಂ ವೃಷ್ಟಃ ಅಹಮಸ್ಮಿ ಹಿ ಅರಾ ಅರೇ ಇತಿ ಹ ಅನಾದರ ಏವ ಪ್ರತಿಜಜ್ಞೇ ಅಭ್ಯುಪಗತವಾನ್ | ಸ ತಂ ವಿಜ್ಞಾಯ ಅವಿಮ ವಿಜ್ಞಾತವಾನ್ ಆಸ್ಮಿ ಇತಿ ಪ್ರತ್ಯೇಯಾಯ ಪ್ರತ್ಯಾಗತಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆನ್ನಲು (೮) ಕ್ಷತ್ತವು ವಿಜನವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಬಂಡಿಯ ಗಾಡಿಯ ಕೆಳಗೆ (ಪಾಮಾನಂ=ಖರ್ಜುಂ) ಕಜ್ಜಿಯನ್ನು ತುರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಕೆರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಇದ್ದ (ರೈಕ್ಷನನ್ನು) ಕಂಡು ಇವನೇ (೮) ಸಯುಗ್ವಾರೈಕ್ಷನಿರಬೇಕು ಎಂದು (ಉಪ) ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು. ವಿನಯದಿಂದ ಕೂಡು ಕೊಂಡನು ಮತ್ತು ಆ ರೈಕ್ಷನನ್ನು (ಕುರಿತು) ಇಂತೆಂದನು : "ಎಲೈ ವೂಜ್ಯನೆ,

ನೀನೇಯೋ, ಸಯಗ್ವರೈಕ್ಷನು ?” “ನಾನೇ ಕಾಣೋ !” ಎಂದು- ಅರೇ ಎಂದು ಅನಾದರದಿಂದಲೇ ಹೇಳಿದನು, ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು. ಅವನು ಅವನನ್ನು ಅರಿತು ಕೊಂಡು ‘ತಿಳಿದುಕೊಂಡೆನು, ಗೊತ್ತಾಯಿತು’ ಎಂದು ಹಿಂತಿರುಗಿದನು, ಮರಳಿ ಬಂದನು ಎಂದರ್ಥ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಎರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆ)

ಜಾನಶ್ರುತಿಯು ರೈಕ್ಷನ ಶಿಷ್ಯನಾದದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದು ಹ ಜಾನಶ್ರುತಿಃ ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಪಟ್ಟಿತಾನಿ ಗವಾಂ ನಿಷ್ಕಮು
ಶ್ವತರೀರಥಂ ತದಾದಾಯ ಪ್ರತಿಚಕ್ರಮೇ ತಗ್ಂ ಹಾಭ್ಯನಾದ ||

೧. ಆಗಲೇ ಜಾನಶ್ರುತಿ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಆರುನೂರು ಗೋಗಳು, ನಿಷ್ಕ, ಅಶ್ವತರೀರಥ- ಇವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟನು. ಅವನನು ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದನು.

ಜಾನಶ್ರುತಿ ರೈಕ್ಷನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೯೫. ತತ್ ತತ್ರ ಋಷೇಃ ಗಾರ್ಹಸ್ಥ್ಯಂ ಪ್ರತಿ ಅಭಿವ್ರಾಯಂ ಬುದ್ಧ್ವಾ
ಧನಾರ್ಥತಾಂ ಚ ಉ ಹ ಏವ ಜಾನಶ್ರುತಿಃ ಪೌತ್ರಾಯಣಃ ಪಟ್ಟಿತಾನಿ ಗವಾಂ
ನಿಷ್ಕಂ ಕಣ್ಣಹಾರಮ್ ಅಶ್ವತರೀರಥಮ್ ಅಶ್ವತರೀಭ್ಯಾಂ ಯುಕ್ತಂ ರಥಂ
ತತ್ ಆದಾಯ ಧನಂ ಗೃಹೀತ್ವಾ ಪ್ರತಿಚಕ್ರಮೇ ರೈಕ್ಷಂ ಪ್ರತಿ ಗತವಾನ್ |
ತಂ ಚ ಗತ್ವಾ ಅಭ್ಯವಾದ ಹ ಅಭ್ಯುಕ್ತವಾನ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ತತ್=ತತ್ರ) ಆಗ,¹ ಋಷಿಗೆ ಗಾರ್ಹಸ್ಥ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ರಾಯವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಧನವು ಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು- ಉ ಹ ಎಂದರೆ ಏ (ಎಂದರ್ಥ.

1. ತತ್ ತತ್ರವಚನವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಎಂದರ್ಥ.

ಆದ್ದರಿಂದ ತದು ಹ ಎಂದರೆ ಆಗಲೇ) ಜಾನಶ್ರುತಿಪೌತ್ರಾಯಣನು ಆರುನೂರು ಗೋಗಳು, ನಿಷ್ಕ ಎಂದರೆ ಕಂರೀಸರ, ಅಶ್ವತರೀರಥ ಎಂದರೆ ಹೇಸರಕತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದ ರಥ- ಇಷ್ಟು ಧನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟು ರೈಕ್ಷನ ಬಳಿಗೆ ಹೋದನು. ಅವನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಇಂತೆಂದನು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ರೈಕ್ಷೇಮಾನಿ ಪಟ್ಟಿತಾನಿ ಗವಾಮಯಂ ನಿಷ್ಕೋಯಮಶ್ವತರೀ
ರಥೋನು ಮ ಏತಾಂ ಭಗವೋ ದೇವತಾಗ್ಂ ಶಾಧಿ ಯಾಂ
ದೇವತಾಮುಪಾಸ್ತು ಇತಿ || ೨ ||

೨. ರೈಕ್ಷನೆ, ಇವು ಆರುನೂರು ಗೋಗಳು, ಇದು ನಿಷ್ಕವು, ಇದು ಅಶ್ವತರೀರಥವು. ಭಗವಂತನೆ, ಯಾವ ದೇವತೆಯನ್ನು ನೀನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವೆಯೋ ಆ ದೇವತೆಯನ್ನು ನನಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಕೊಡು.

ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೯೬. ಹೇ ರೈಕ್ಷ ಗವಾಂ ಪಟ್ಟಿತಾನಿ ಇಮಾನಿ ತುಭ್ಯಂ ಮಯಾ ಅನೀತಾನಿ ಅಯಂ ನಿಷ್ಕಃ ಅಶ್ವತರೀರಥಶ್ಚಾಯಮ್, ಏತದ್ ಧನಮ್ ಅದತ್ಸವ್ | ಭಗವಃ ಅನುಶಾಧಿ ಚ ಮೇ ಮಾಮ್ ಏತಾಮ್ ಯಾಂ ಚ ದೇವತಾಂ ತ್ವಮ್ ಉಪಾಸ್ತೇ | ತದ್ದೇವತೋಪದೇಶೇನ ಮಾಮ್ ಅನುಶಾಧಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಎಲೆ ರೈಕ್ಷನೆ, (ಇಗೊ) ಇವು ನಿನಗಾಗಿ ನಾನು ತಂದಿರುವ ಆರುನೂರು ಗೋಗಳು, ಇದು ನಿಷ್ಕವು, ಇದು ಹಾರವು, ಇದು ಹೇಸರುಕತ್ತಿಗಳ ರಥವು. ಈ ಧನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊ ! ಪೂಜ್ಯನೆ, ನನಗೆ ನೀನು ಯಾವ ದೇವತೆಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆಯೋ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡು. ಆ ದೇವತೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿ ಅನುಪಾಸನಮಾಡು ಎಂದರ್ಥ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಮು ಹ ಪರಃ ಪ್ರತ್ಯುನಾಚಾಹ ಹಾರೇಶ್ಚಾ ಶೂದ್ರ ತನ್ವೇನ
ಸ ಸ ಗೋಭಿರಸ್ತಿತಿ ತದು ಹ ಪುನರೇನ ಜಾನಶ್ರುತಿಃ ಪೌತ್ರಾ

ಯಣಃ ಸಹಸ್ರಂ ಗವಾಂ ನಿಷ್ಕಮಶ್ವತರೀರಥಂ ದುಹಿತರಂ
ತದಾದಾಯ ಪ್ರತಿಚಕ್ರಮೇ || ೩ ||

೩. ಅವನಿಗೆ (ಆ) ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಇಂತೆಂದನು :
“ಆಹ, ಎಲಾ ಶೂದ್ರ ! ಗೋಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಹಾರೇತ್ವವು
ನಿನಗೇ ಇರಲಿ !” ಅದನ್ನು (ಅರಿತು) ಜಾನಶ್ರುತಿಪೌತ್ರಾಯಣನು
ಮತ್ತು ಗೋಸಹಸ್ರವನ್ನೂ ನಿಷ್ಕವನ್ನೂ ಅಶ್ವತರೀರಧವನ್ನೂ ಮಗಳ
ನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು (ಅಲ್ಲಿಗೆ) ಹೊರಟನು.

ರೈಕ್ಷನ ತಿರಸ್ಕಾರ,
ರಾಜನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೯೭ ತಮ್ ಏನಮುಕ್ತವಸ್ತಂ ರಾಜಾನಂ ಪತ್ನುನಾಚ ಪರೋ
ರೈಕ್ಷಃ | ಅಹ ಇತ್ರಯಂ ನಿಪಾತೋ ವಿನ್ರಿಗ್ರಹಾರ್ಥೀಯೋನ್ಯತ್ರ | ಇಹ ತು
ಅನರ್ಧಕಃ | ಏನಶಬ್ದಸ್ಯ ಪೃಥಕ್ ಪ್ರಯೋಗಾತ್ | ಹಾರೇತ್ವಾ ಹಾರೇಣ
ಯುಕ್ತಾ ಇತ್ಯಾ ಗಸ್ತ್ರೀ ಸೇಯಂ ಹಾರೇತ್ವಾ ಗೋಭಿಃ ಸಹ ತವೈವಾಪ್ತು ತವೈವ
ತಿಷ್ಠತು | ನ ಮಮ ಅಪರ್ಯಾಪ್ತೇನ ಕರ್ಮಾರ್ಥಮ್ ಅನೇನ ಪ್ರಯೋಜನಮ್
ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಹೇ ಶೂದ್ರ ಇತಿ | ನನು ರಾಜಾಸೌ ಕ್ವತ್ಪ್ರಸಂಬಧಾತ್ |
ಸ ಹ ಕ್ವತ್ತಾರಮ್ ಉನಾಚ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ವಿದ್ಯಾಗ್ರಹಣಾಯ ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ಸಮೀಪೋಪಗಮಾತ್ | ಶೂದ್ರಸ್ಯ ಚ ಅನಧಿಕಾರಾತ್ | ಕಥಮಿದಮ್ ಅನನು
ರೂಪಂ ರೈಕ್ಷೇಣ ಉಚ್ಯತೇ ಹೇ ಶೂದ್ರ ಇತಿ ? ತತ್ರಾಹುರಾಚಾರ್ಯಾಃ |
ಹಂಸವಚನಶ್ರವಣಾತ್ ಶುಕ್ ಏನಮ್ ಅವಿನೇಶ | ತೇನಾಸೌ ಶುಚಾ ಶ್ರುತ್ವಾ
ರೈಕ್ಷಸ್ಯ ಮಹಿಮಾನಂ ವಾ ಆದ್ರವತೀತಿ ಋಷಿಃ ಆತ್ಮನಃ ಪರೋಕ್ಷಜ್ಞತಾಂ
ದರ್ಶಯನ್ ಶೂದ್ರ ಇತ್ಯಾಹೇತಿ | ಶೂದ್ರವದ್ ವಾ ಧನೇನೈವ ಏನಂ ವಿದ್ಯಾ
ಗ್ರಹಣಾಯ ಉಪಜಗಾಮ ನ ಚ ಶುಶ್ರೂಷಯಾ | ನ ತು ಜಾತ್ಯೈವ ಶೂದ್ರಃ
ಇತಿ | ಅಪರೇ ಪುನರಾಹುಃ ಅಲ್ಪಂ ಧನಮ್ ಅಹೃತಮಿತಿ ರುಷೈವ ಏನಮ್
ಉಕ್ತವಾನ್ ಶೂದ್ರ ಇತಿ | ಲಿಬ್ಧಂ ಚ ಬಹ್ವಾಹರಣೇ ಉಪಾದಾನಂ ಧನಸ್ಯೇತಿ |
ತದು ಹ ಋಷೇರ್ಮತಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಪುನರೇವ ಜಾನಶ್ರುತಿಃ ಪೌತ್ರಾಯಣೋ
ಗವಾಂ ಸಹಸ್ರಮ್ ಅಧಿಕಂ (?)^೧ ಜಾಯಾಂ ಚ ಋಷೇರಭಿಮತಾಂ ದುಹಿತರಮ್
ಆತ್ಮನಃ ತದಾದಾಯ ಪ್ರತಿಚಕ್ರಮೇ ಕ್ರಾಂತವಾನ್ ||

1. ಅನುನಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ರಾಜನಿಗೆ (ಆ) ಮತ್ತೊಬ್ಬನಾದ ರೈಕ್ಷನು ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಇಂತೆಂದನು. ಅಹ ಎಂಬ ನಿಪಾತಕ್ಕೆ ಮಿಕ್ಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನಾದರವೆಂಬರ್ಥ(ವಿದೆ): ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ (ಅದಕ್ಕೆ ಯಾವ) ಅರ್ಥವೂ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ (ಇಲ್ಲಿ ತವೈವ ಎಂದು) ಏನಶಬ್ದವನ್ನು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ.¹ ಹಾರೇತ್ವಾ ಎಂದರೆ ಹಾರದೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವ ಇತ್ಯಾ (ಅಥವಾ) ಬಂಡಿ ಈ ಹಾರೇತ್ವವು ಗೋಗಳೊಡಗೂಡಿ ನಿನಗೇ ಇರಲಿ, ನಿನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರಲಿ! ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಾಲದೆ ಇರುವ ಇದರಿಂದ ನನಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಎಲೈ ಶೂದ್ರನೆ, (ಎಂದು ಸಂಭೋಧನೆ).

(ಆಕ್ಷೇಪ). - ಇವನು ರಾಜನಲ್ಲವೆ? ಏಕೆಂದರೆ (ಇವನಿಗೆ) ಕ್ಷತ್ರ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. “ಅವನು ಕ್ಷತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದನು” (೪-೧-೫) ಎಂದಲ್ಲವೆ, ಹೇಳಿದೆ ವಿದ್ಯಾಗ್ರಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರುವ ದರಿಂದಲೂ, ಶೂದ್ರನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದಲೂ (ಅವನು ಶೂದ್ರನಲ್ಲವೆಂದಾ ಗುತ್ತದೆ). ರೈಕ್ಷನು ‘ಎಲೆ ಶೂದ್ರ,’ ಎಂದು ಅವನುಗುಣವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವನು ಹೇಗೆ (ಸರಿ)?

(ಸರಿಹಾರ). - ಇದಕ್ಕೆ ಅರ್ಚಾರ್ಯರು² ಹೇಳಿರುವದೇನೆಂದರೆ, ಹಂಸವಚನ ವನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಇವನನ್ನು ಶೋಕವು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಆ ಶೋಕದಿಂದ (ಶುಚಾ) ರೈಕ್ಷನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಹೋಗಿರುತ್ತಾನೆ (ದ್ರವತಿ), ಎಂದು ಋಷಿಯು ತನ್ನ ಪರೋಕ್ಷಜ್ಞತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಶೂದ್ರ ಎಂದನು ಅಥವಾ ಶೂದ್ರನಂತೆ ಇವನನ್ನು ಧನದಿಂದಲೇ ವಿದ್ಯಾಗ್ರಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಾರಿದನೇ ಹೊರತು ಶುಶ್ರೂಷೆಯಿಂದಲ್ಲ. ಇನ್ನೇ ಹೊರತು ಜಾತಿಯಿಂದಲೇ (ಇವನು)

1. ನಿನಗೇ ಇರಲಿ, ನನಗೇನೂ ಬೇಡ ಎಂದು ಏನಶಬ್ದದಿಂದಲೇ ವಿನಿಗ್ರಹ ವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುವದರಿಂದ ‘ಅಹ’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅಹ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವಿನಿಗ್ರಹಾರ್ಥವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ನಿರುಕ್ತ ೧-೨ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಇದು ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥಮಾತ್ರ.

3. ಶೂದ್ರನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡ ಬಹುದು; ವಿದ್ಯೆಗೆಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವವನು ಶೂದ್ರನಾಗಿರಲಾರನಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಎಂಬುದು ಹಿಂದಿನ ವಿಶೇಷಣವಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗ ನಾವು ಟೀಕೆಯಂತೆ ಕನ್ನಡಿಸಿರುತ್ತೇವೆ.

4. ಇವನು ದ್ರವಿಡಾಚಾರ್ಯರೇ ಇರಬಹುದೆ? ೩-೨ರಿಂದ ೧೦ನೆಯ ಖಂಡಗಳ ಭಾಷ್ಯ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೦೧)ವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಶೂದ್ರನೆಂದಲ್ಲ¹. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಹೇಳಿರುವದೇನೆಂದರೆ ಅಲ್ಪಧನವನ್ನು ತಂದನೆಂಬ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದಲೇ ಇವನನ್ನು ಶೂದ್ರನೆಂದನು, ಬಹಳ ಧನವನ್ನು ತರುತ್ತಲೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದು (ಇದಕ್ಕೆ) ಜ್ಞಾಪಕವು ಎಂದು (ಅವರ ಮತ)².

ಆ ಋಷಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ಜಾನಶ್ರುತಿ ಪೌತ್ರಾಯಣನು ಸಾವಿರ ಗೋಗಳನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ³ ಋಷಿಗೆ ಒಪ್ಪಾದ ಹೆಂಡತಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನೂ ಕೊಡಲು ಹೊರಟನು, (ಅವನ ಬಳಿಗೆ) ಬಂದನು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಗ್ಗಂ ಹಾಭ್ಯುನಾದ ರೈಕ್ಷೇದಗ್ಗಂ ಸಹಸ್ರಂ ಗವಾಮಯಂ
ನಿಷ್ಕೋಽಯಮತ್ವತರೀರಥ ಇಯಂ ಜಾಯಾಯಂ ಗ್ರಾನೋ
ಯಸ್ತಿನಾಸ್ತೇವ ಮಾ ಭಗವಃ ಶಾಧೀತಿ || ೪ ||

ತಸ್ಯಾ ಹ ಮುಖಮುಪೋದ್ಗೃಹ್ಯನ್ನಾಚಾಜಹಾರೇನಾಃ
ಶೂದ್ರಾನೇನೈವ ಮುಖೇನಾಲಾಪಯಿಷ್ಯಥಾ ಇತಿ ತೇ ಹೈತೇ
ರೈಕ್ಷಪರ್ಣಾ ನಾಮ ಮಹಾವೃಷೇಷು ಯತ್ರಾಸ್ಮಾ ಉನಾಸ
ತಸ್ಮೈ⁴ ಹೋವಾಚ || ೫ ||

೪. ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದನು : ‘ರೈಕ್ಷನೆ, ಇಗೊ ಇದು ಗೋಸಹಸ್ರವು ; ಇದು ನಿಷ್ಕವು ; ಇದು ಅತ್ವತರೀರಧವು ; ಇವಳು ಹೆಂಡತಿ , ಇದು ನೀನು ಇರುವದಕ್ಕೆ ಗ್ರಾಮವು ; ಫಗವಂತನೆ, ನನಗೆ ಅನುಶಾಸನವನ್ನೇ ಮಾಡು !’

೫. ಆಕೆಯನ್ನು ಮುಖವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿ (ರೈಕ್ಷನಂತೆಂದನು : ‘ಶೂದ್ರನೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ತಂದಿರುವೆಯಲ್ಲ, ಈ ಮುಖದಿಂದಲೇ ಮಾತನಾಡಿಸುವೆ !’ ಇವನು ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನಲ್ಲ, ಆ ಇವು

1. ಸೂ. ಭಾ. ೧-೩-೩೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೩೦೮)ರಲ್ಲಿ ಶುಚಮ್ ಅಭಿದುದ್ರಾವ, ಶುಚಾ ವಾ ಅಭಿದುದ್ರಾವೇ, ಶುಚಾ ವಾ ರೈಕ್ಷಮ್ ಅಭಿದುದ್ರಾವ- ಎಂದು ಮಾತ್ರ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಬರೆದಿದೆ, ಅಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬರೆದಿಲ್ಲ. •

2 ಇವನು ಯಾರೆಂಬುದು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ರೈಕ್ಷನಿಗೆ ರೋಷವುಂಟಾಯಿತೆಂಬುದು ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಅಸಮ್ಮತನಾಗಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಹೇಳಿರಬಹುದು.

3 ಈಗ ಗೋಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಂದನು, ಹಾವನನ್ನೂ ರಥವನ್ನೂ ಮುನ್ನಿನಂತೆ ತಂದನು, ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನೂ ರೈಕ್ಷನ ಹೆಂಡತಿಯಾಗಲೆಂದು ಕರೆತಂದನು- ಎಂದರ್ಥ. ಮೂಲದಲ್ಲಿ ‘ನಿಷ್ಕಮತ್ವತರೀರಥಮ್’ ಎಂಬ ಮಾತು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದೆಯೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

4. ಇಲ್ಲಿ “ಸ ತಸ್ಮೈ” ಎಂದು ನಾ|| ಪಾಠದಲ್ಲಿದೆ.

ಮಹಾವೃಷ(ದೇಶ)ದಲ್ಲಿ ರೈಕ್ಷಪರ್ಣ ಎಂಬಿವು. ಅವನು ಅವನಿಗೆ ಇಂತೆಂದನು :

ರೈಕ್ಷನು ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿ,
ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಮೊದಲುಮಾಡಿದ್ದ
(ಭಾಷ್ಯ)

೨೮. ರೈಕ್ಷ ಇದಂ ಗವಾಂ ಸಹಸ್ರಮ್, ಅಯಂ ನಿಷ್ಕಃ, ಅಯಮ್ ಅಶ್ವತರೀರಧಃ, ಇಯಂ ಜಾಯಾ ಜಾಯಾರ್ಧಂ ಮನು ದುಹಿತಾ ಆನೀತಾ| ಅಯಂ ಚ ಗ್ರಾಮೋ ಯಸ್ಮಿನ್ ಆಸ್ತೇ ತಿಸೃಸಿ | ಸ ಚ ತ್ವದರ್ಥೇ ಮಯಾ ಕಲ್ಪಿತಃ | ತದೇತತ್ ಸರ್ವಮ್ ಆದಾಯ ಅನುಶಾಧ್ಯೇನ ಮಾ ಮಾಂ ಹೇ ಭಗವಃ | ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ತಸ್ಯಾ ಜಾಯಾರ್ಧಮ್ ಆನೀತಾಯಾಃ ರಾಜ್ಞೋ ದುಹಿತುಃ ಹ ಏನ ಮುಖಂ ದ್ವಾರಂ ವಿದ್ಯಾಯಾ ದಾನೇ ತೀರ್ಥಮ್ ಉಪೋದ್ಗೃಹ್ಣನ್ ಜಾನನ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | “ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ ಧನದಾಯಿವ ಮೇಧಾವೀ ಶ್ರೋತ್ರಿಯಃ ಪ್ರಿಯಃ | ವಿದ್ಯಯಾ ವಾ ವಿದ್ಯಾಂ ಪ್ರಾಹ ತಾನಿ ತೀರ್ಥಾಸಿ ಪಣ್ಯಮು ||” (?) ಇತಿ ವಿದ್ಯಾಯಾ ವಚನಂ ವಿಜ್ಞಾಯತೇ ಹಿ | ಏವಂ ಜಾನನ್ ಉಪೋದ್ಗೃಹ್ಣನ್ ಉವಾಚ ಉತ್ತವಾನ್ | ಆಜಹಾರ ಅಹೃತವಾನ್ ಭವಾನ್ ಯತ್ ಇಮಾ ಗಾಃ ಯಚ್ಚ ಅನ್ಯದ್ ಧನಂ ತತ್ಸಾಧು ಇತಿ ವಾಕ್ಯೇಷಃ | ಶೂದ್ರ ಇತಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾನುಕೃತಿಸೂತ್ರಂ ನ ತು ಕಾರಣಾಂತರಾರ್ಪಣಂ ಪೂರ್ವವತ್ | ಅನೇನೈವ ಮುಖೇನ ವಿದ್ಯಾಗ್ರಹಣತೀರ್ಥೇನ ಆಲಾಪಯಿಷ್ಯಥಾಃ ಆಲಾಪಯಿಸಿ ಇತಿ | ಮಾಂ ಭಾಣಯಸೀತ್ಯರ್ಥಃ | ತೇ ಹ ಏತೇ ಗ್ರಾಮಾಃ ರೈಕ್ಷಪರ್ಣಾ ನಾಮ ವಿಖ್ಯಾತಾ ಮಹಾವೃಷೇಷು ದೇಶೇಷು ಯತ್ರ ಯೇಷು ಗ್ರಾಮೇಷು ಉವಾಸ ಉಷಿತವಾನ್ ರೈಕ್ಷಃ | ತಾನಸೌ ಗ್ರಾಮಾನ್ ಅದಾತ್ ಅಸ್ಮೈ, ರೈಕ್ಷಾಯ ರಾಜಾ | ತಸ್ಮೈ ರಾಜ್ಞೇ ಧನಂ ದತ್ತವತೇ ಹ ಕಿಲ ಉವಾಚ ವಿದ್ಯಾಂ ಸ ರೈಕ್ಷಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ರೈಕ್ಷನೇ, ಇದು ಗೋಸಹಸ್ರವು, ಇದು ನಿಷ್ಕವು, ಇದು ಅಶ್ವತರೀರಧವು ; ಈಕೆಯು (ನಿನ್ನ) ಹೆಂಡತಿಯಾಗಲೆಂದು (ನಾನು) ಕರೆತಂದಿರುವ ನನ್ನ ಮಗಳು. ಈ ನೀನು ಇರುವೆಯಲ್ಲ, ಇದ್ದು ಕೊಂಡಿರುವೆಯಲ್ಲ, ಇದು ಗ್ರಾಮವು, ಇವನ್ನು ನಿನಗಾಗಿ ನಾನು ಏರ್ಪಡಿಸಿರುವೆನು. ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಎಲೈ ಭಗವಂತನೇ, ನನಗೆ ಅನುಶಾಸನವನ್ನೇ ಮಾಡು !

ಹೀಗೆನ್ನಲು ಹೆಂಡತಿಯಾಗಲೆಂದು ಕರೆತಂದಿದ್ದ ಆ ರಾಜನ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಯೆಂದು ವಿದ್ಯಾದಾನಕ್ಕೆ ದ್ವಾರವೆಂದು ತೀರ್ಥವೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಿ ಆರಿತುಕೊಂಡು

ಎಂದರ್ಥ. “ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು, ಧನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟವನು, ಮೇಧಾವಿಯು, ಶ್ರೋತ್ರಿಯನು, ಪ್ರಿಯನು, ಅಥವಾ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಬದಲಾಗಿ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವವನು— ಇವು ಆರೂ ನನಗೆ ತೀರ್ಥಗಳು” (? ...) ಎಂಬ ವಿದ್ಯೆಯ ವಚನವು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ಹೀಗೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಇಂತೆಂದನು, ಹೀಗೆಂದನು: “ಈ ಗೋಗಳನ್ನೂ ಮಿಕ್ಕಧನವನ್ನೂ ನೀನು (ಆಜಹಾರ=ಅಹೃತ ವಾನ್) ತಂದಿರುವೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿತು— ಎಂದು ವಾಕ್ಯಶೇಷವು. ‘ಶೂದ್ರನೆ,’ ಎಂದಿರುವುದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದರ ಅನುಕರಣವೇ ಹೊರತು ಹಿಂದಿನಂತೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದ (ಹೇಳಿ)ದ್ದಲ್ಲ. ಇದೇ ಮುಖದಿಂದಲೇ ವಿದ್ಯಾಗ್ರಹಣ ತೀರ್ಥದಿಂದ ಮಾತನಾಡಿಸುವೆ, ಮಾತನಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ, ನನ್ನನ್ನು ಮಾತನಾಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದೀಯೆ” ಎಂದರ್ಥ.

ಯಾವ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ? ರೈಕ್ಷನು ವಾಸವಾಗಿದ್ದನೋ, ಆ ಈ ಗ್ರಾಮಗಳು ಮಹಾವೃಷದೇಶದಲ್ಲಿ ರೈಕ್ಷಪರ್ಣಿಗಳೆಂದು ಒಬ್ಬತನಾಗಿವೆ. ಅವನ್ನು ರಾಜನು ಈ ರೈಕ್ಷನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು (ಹೀಗೆ) ಧನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಆ ರಾಜನಿಗೆ ಆ ರೈಕ್ಷನು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದನಂತೆ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆ)

ಅಧಿದೈವತಸಂವರ್ಗ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ವಾಯುರ್ವಾವ ಸಂವರ್ಗೋ ಯದಾ ನಾ ಅಗ್ನಿರುದ್ವಾಯತಿ
ವಾಯುಮೇವಾಪ್ಯೇತಿ ಯದಾ ಸೂರ್ಯೋಸ್ತನೇತಿ ವಾಯು
ಮೇವಾಪ್ಯೇತಿ ಯದಾ ಚಂದ್ರೋಸ್ತನೇತಿ ವಾಯುಮೇವಾ
ಪ್ಯೇತಿ || ೧ ||

1. ತೀರ್ಥಗಳು ಎಂದರೆ ವಿದ್ಯಾದಾನಕ್ಕೆ ದ್ವಾರಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ವಚನವು ಎಲ್ಲವೆಯೋ ತಿಳಿಯದು. ‘ವಿಜ್ಞಾಯತೇ’ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಶ್ರುತಿಯ ವಾಕ್ಯದ ಅನುವಾದದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ರೂಢಿಯಿದೆ.

2. ಹಿಂದೆ ‘ಗ್ರಾಮ’ ಎಂದು ಒಂದೇ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ; ಇಲ್ಲಿ ರೈಕ್ಷಪರ್ಣಿಗಳೆಂಬ ಗ್ರಾಮಗಳು ಎಂದಿದೆ. ರೈಕ್ಷನಿಗೆ ಬಹಳ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟದ್ದೂ ‘ಇದು’ (ಅಯಮ್) ಎಂದು ಎಕೆ ಏಕವಚನನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದನು? ಎಂಬುದು ವಿಚಾರಣೀಯವಾಗಿದೆ.

ಯದಾಪಿ ಉಚ್ಯುಷ್ಯಂತಿ ವಾಯುಮೇವಾಪಿಯಂತಿ | ವಾಯು
ಹೇರ್ಹೈವೈತಾನ್ ಸರ್ವಾನ್ ಸಂವೃಜ್ಞು ಇತ್ಯಧಿದೈವತಮ್ ||

೧. ವಾಯುಮೇ ಸಂವರ್ಗವು. ಯಾವಾಗ ಅಗ್ನಿಯು ಹೊರಟು
ಹೋಗುತ್ತದೆಯೋ (ಆಗ) ವಾಯುವನ್ನೇ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.
ಯಾವಾಗ ಸೂರ್ಯನು ಅಸ್ತವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೋ (ಆಗ) ವಾಯು
ವನ್ನೇ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಯಾವಾಗ ಚಂದ್ರನು ಅಸ್ತವಾಗುತ್ತಾನೋ
(ಆಗ) ವಾಯುವನ್ನೇ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

೨. ಯಾವಾಗ ಅಪ್ಪು ಉಚ್ಛೋಷವಾಗುವದೋ (ಆಗ)
ವಾಯುವನ್ನೇ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ವಾಯುಮೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ
ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ? ಇದು ಅಧಿದೈವತವು.

ವಾಯುಮೇ ಅಧಿದೈವತಸಂವರ್ಗವು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೯೯. ವಾಯುರ್ವಾಸಂವರ್ಗಃ | ವಾಯುರ್ವಾಹ್ಯಃ ವಾವ ಇತಿ
ಅನಧಾರಣಾರ್ಥಃ | ಸಂವರ್ಗಃ ಸಂವರ್ಜನಾತ್, ಸಂಗ್ರಹಣಾತ್, ಸಂಗ್ರಸನಾದ್
ವಾ ಸಂವರ್ಗಃ^೧ | ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಾ ಅಗ್ನ್ಯದ್ಯಾ ದೇವತಾ ಆತ್ಮಭಾವಮ್ ಆವಾದ
ಯತಿ ಇತ್ಯತಃ ಸಂವರ್ಗಃ | ಸಂವರ್ಜನಾಖ್ಯೋ ಗುಣೋ ಧೈಯಃ, ವಾಯು
ವತ್^೨ | ಕೃತಾಯಾನ್ತರ್ಭಾವದೃಷ್ಟಾಂತಾತ್ | ಕಥಂ ಸಂವರ್ಗಶ್ಚಂ ವಾಯೋರಿತಿ?
ಅಹ | ಯದಾ ಯಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ವಾ ಅಗ್ನಿಃ ಉದ್ವಾಯತಿ, ಉದ್ವಾಸನಂ
ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ, ಉಪಶಾಂತಿ, ತದಾ ಅಸೌ ಅಗ್ನಿಃ ವಾಯುಮೇವ ಅಪ್ಯೇತಿ,
ವಾಯುಸ್ವಾಭಾನ್ಯಮ್ ಅಪಿಗಚ್ಛತಿ | ತಥಾ ಯದಾ ಸೂರ್ಯಃ ಅಸ್ತಮೇತಿ
ವಾಯುಮೇವ ಅಪ್ಯೇತಿ | ನನು ಕಥಂ ಸೂರ್ಯಾಚ್ಚಂದ್ರಮಸೋ ಸ್ವರೂಪಾವ
ಸ್ಥಿತಯೋರ್ವಾಯಾನಸಿಗಮನಮ್ ? ನೈಷ ದೋಷಃ | ಅಸ್ತಮನೇ ಅದರ್ಶನ
ಪ್ರಾಪ್ತೇರ್ವಾಯುನಿಮಿತ್ತತ್ವಾತ್ | ವಾಯುನಾ ಹಿ ಅಸ್ತಂ ನೀಯತೇ ಸೂರ್ಯಃ |

1 ಸಂವರ್ಗಃ ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಇಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವದು ಬೇಕಿಲ್ಲನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.
ಭಾಮತೀವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ (ಸೂ.ಭಾ ೧-೧-೪) 'ಯಥಾ ಹ ದ್ರವಿಷಾಚಾರ್ಯಃ ಸಂಪರಣಾದ್ವಾ
ಸಂಪರಣಾದ್ವಾ ಸಾತ್ವಿಕಭಾವಾದ್ ವಾಯುಃ ಸಂವರ್ಗಃ' ಎಂಬ ಉದಾಹರಣೆಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ
ವದು ಆಚಾರ್ಯರು ದ್ರವಿಷಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬರೆದದ್ದಾಗಿರಬಹುದು.

2 'ವಾಯೋಃ' ಎಂದು ವಾ|| ಅ|| ಪಾಠ, 'ವಾಯೋಃ' ಎಂಬ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಮುಂದಿನ
ಸಂವರ್ಗ-ಎಂಬ ಗುಣವನ್ನು ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕು- ಎಂದು ಅರ್ಥ.

ಚಲನಸ್ಯ ವಾಯುಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್ | ಅಥವಾ ಪ್ರಲಯೇ ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರ
ಮಸೋಃ ಸ್ವರೂಪಭ್ರಂಶೇ ತೇಜೋರೂಪಯೋರ್ವಾಯಾವೇವ ಅಪಿಗಮನಂ
ನ್ಯಾತ್ | ತಥಾ ಯದಾ ಅಪ ಉಚ್ಛ್ರಾಷ್ಟಸ್ತಿ ಉಚ್ಛ್ರಾಷ್ಟಮ್ ಆಪ್ನುವಸ್ತಿ ತದಾ
ವಾಯುಮೇವ ಅಪಿಯಸ್ತಿ | ವಾಯುರ್ಹಿ ಯಸ್ಮಾದೇವ ಏತಾನ್ ಅಗ್ನಾದೀನ್
ಮಹಾಬಲಾನ್ ಸಂವೃಚ್ಛೀ | ಅತೋ ವಾಯುಃ ಸಂವರ್ಗಗುಣಃ ಉಪಾಸ್ಯಃ
ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಇತ್ಯಭಿವ್ಯವತಂ ದೇವತಾಸು ಸಂವರ್ಗದರ್ಶನಮ್ ಉಕ್ತಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ವಾಯುವೇ ಸಂವರ್ಗವು ವಾಯು ಎಂದರೆ ಹೊರಗಿನ (ವಾಯು). ವಾಸ
ಎಂಬುದು ಅವಧಾರಣೆಗಾಗಿ (ಬಂದಿವೆ). ಒಳಗೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಎಂದರೆ ಒಳಕ್ಕೆ
ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ, ಅಥವಾ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನುಂಗುವದರಿಂದ ಸಂವರ್ಗ(ವೆನಿಸಿದೆ).
ಮುಂದೆ ಹೇಳಲಾಗುವ ಅಗ್ನಿಯೇ ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ರೂಪಕ್ಕೆ
ತಿರುಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ (ಇದು) ಸಂವರ್ಗವು.¹ ಸಂವರ್ಜನ (ಒಳಗೊಳ್ಳು
ವದು) ಎಂಬ ಗುಣವನ್ನೂ ವಾಯುವಿನಂತೆ ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕು.² ಕೃತಾಯ
ದಲ್ಲಿ (ಮಿಕ್ಕ ಗರಗಲು) ಅಡಕವಾಗುವವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ
(ಹೀಗೆಂದು ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ).³

ವಾಯುವು ಸಂವರ್ಗವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ * ಯಾವಾಗ
ಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಯು ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತದೆಯೋ, ಎಂದರೆ
ಉಪಶಾಂತವಾಗುತ್ತದೆಯೋ, ಆಗ ಈ ಅಗ್ನಿಯು ವಾಯುವನ್ನೇ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳು
ತ್ತದೆ, ವಾಯುವಿನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆ ಯಾವಾಗ
ಸೂರ್ಯನು ಅಸ್ತವಾಗುತ್ತಾನೋ (ಆಗ) ವಾಯುವನ್ನೇ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ,
ಯಾವಾಗ ಚಂದ್ರನು ಅಸ್ತವಾಗುತ್ತಾನೋ (ಆಗ) ವಾಯುವನ್ನೇ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳು
ತ್ತಾನೆ.

1. ಇದು ಸಂಗ್ರಹಣಪಕ್ಷವೆಂದು ಅ|| ಗ|| ಟೀಕೆ, ಸಂವರ್ಗ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ವಕ
ವಾದ ಧಾತುವಿಗೆ ಸಂಗ್ರಹಣವೆಂದೋ ಸಂಗ್ರಸನವೆಂದೋ ಅರ್ಥವೆಂದಿಷ್ಟೇ ಭಾಷ್ಯಕಾರರ
ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ, ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬೆರೆಬೇರೆಯ ಪಕ್ಷಗಳಿರುವಂತೆ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ.

2. ವಾಯುವನ್ನು ಸಂವರ್ಗಗುಣಯುಕ್ತವೆಂದು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ.

3. ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಮಿಕ್ಕ ಫಲವೆಲ್ಲವೂ ಸೇರುವವೆಂಬುದಕ್ಕೆ
ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳೂ ಸೇರಿರುವರೆಂದು
ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಯಿತು ಎಂದರ್ಥ.

4. ಸಂಗ್ರಸನಾದ್ಯಾ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ ಎಂದು ಟೀಕೆ.
ಹೀಗೆ ಪಕ್ಷಭೇದವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವದಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಮಕವೇನೂ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ.

(ಅಕ್ಷೇಪ):- ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರುಗಳು ತನ್ಮತನ್ಮ ರೂಪದಿಂದಲೇ ಇರುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಲಯವೆಂದು (ಹೇಳಿದ್ದು) ಹೇಗೆ (ಸರಿ) ?

(ಪರಿಹಾರ):- ಇದೇನೂ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಸ್ತವಾದಾಗ ಕಾಣದೆ ಇರುವುದು ವಾಯುನಿಮಿತ್ತದಿಂದ (ಇದರ ವಿವರ): ವಾಯುವಿನಿಂದಲೇ ಸೂರ್ಯನು ಅಸ್ತವಾಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಚಲನವು ವಾಯುವಿನ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ.¹ ಅಥವಾ ಪ್ರಲಯದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯರುಗಳ ಸ್ವರೂಪವು ನಾಶವಾಗುವಾಗ ತೇಜೋರೂಪರಾದ (ಅವರಿಗೆ) ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಲಯವಾಗುವದು "

ಇದರಂತೆ ಯಾವಾಗ ಅಪ್ಪು ಉಚ್ಛೋಷವಾಗುವದೋ ಒಣಗಿಹೋಗುವದೋ ಆಗ (ಅದು) ವಾಯುವನ್ನೇ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ (ಹಿ = ಯಸ್ಮಾತ್) ವಾಯುವೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಈ ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಗಳಾದ ಅಗ್ನಿಾದಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ! ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಯುವು ಸಂವರ್ಗವೆಂಬ ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ಇದು ಅಧಿದೈವತವು. ದೇವತೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂವರ್ಗದರ್ಶನವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತು.

ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಂವರ್ಗ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥಾಧ್ಯಾತ್ಮಂ ಪ್ರಾಣೋ ನಾವ ಸಂವರ್ಗಃ ಸ ಯದಾ ಸ್ವಪಿತಿ
ಪ್ರಾಣನೇವ ವಾಗಸ್ಯೇತಿ ಪ್ರಾಣಂ ಚಕ್ಷುಃ ಪ್ರಾಣಗ್ಂ
ಶ್ರೋತ್ರಂ ಪ್ರಾಣಂ ಮನಃ ಪ್ರಾಣೋ ಹೈವೈತಾನ್ ಸರ್ವಾನ್
ಸಂವೃಜ್ಞಿತಿ ಇತಿ || ೩ ||

೩. ಇನ್ನು ಅಧ್ಯಾತ್ಮವು. ಪ್ರಾಣವೇ ಸಂವರ್ಗವು. ಅವನು ಯಾವಾಗ ನಿದ್ರೆಯನ್ನು ಮಾಡುವನೋ ಆಗ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ವಾಕ್ಯು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ; ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು (ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ) ; ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಶ್ರೋತ್ರವು (ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ), ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಮನಸ್ಸು (ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ). ಪ್ರಾಣವೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ?

1. ಚಲನವಿಲ್ಲದೆ ಉದಯಾಸ್ತಗಳಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರು ಅಸ್ತವಾಗುವುದು ವಾಯುವಿನ ವಶವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

2 ಹಿಂದಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಗೌಣಲಯವನ್ನು ಹೇಳಿತ್ತು, ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಲಯವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ವಿದ್ಯುದ್ವ್ಯಸ್ಥಿಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳು ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಐ. ಬ್ರಾ. ೪ ಶರಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ.

ಪ್ರಾಣವೇ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಸಂವರ್ಗ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೦೦. ಅಧ ಅನನ್ತರಮ್ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಮ್ ಆತ್ಮನಿ ಸಂವರ್ಗದರ್ಶನಮ್ ಇದಮುಚ್ಯತೇ | ಪ್ರಾಣೋ ಮುಖ್ಯಃ ವಾವ ಸಂವರ್ಗಃ | ಸ ಪುರುಷಃ ಯದಾ ಯಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ಸ್ವಪಿತಿ ತದಾ ಪ್ರಾಣಮೇವ ವಾಕ್ ಆಪ್ಯೇತಿ ವಾಯುಮಿವ ಅಗ್ನಿಃ | ಪ್ರಾಣಂ ಚಕ್ಷುಃ, ಪ್ರಾಣಂ ಶ್ರೋತ್ರಂ, ಪ್ರಾಣಂ ಮನಃ | ಪ್ರಾಣೋ ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ಏವ ಏತಾನ್ ವಾಗಾದೀನ್ ಸರ್ವಾನ್ ಸಂವೃಚ್ಛತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು (ಅಧಿದೈವತವಾದ) ಬಳಿಕ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಾಗಿ ತನ್ನೊಳಗಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂವರ್ಗದರ್ಶನವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುವದು. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವೇ ಸಂವರ್ಗವು. ಅವನು ಎಂದರೆ ಪುರುಷನು ಯಾವಾಗ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿದ್ರಿಸುವನೋ ಆಗ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ವಾಕ್ಯ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವದು, ವಾಯುವನ್ನು ಅಗ್ನಿಯು ಹೇಗೆ (ಸೇರುವನೋ ಹಾಗೆ), ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಶ್ರೋತ್ರವು, ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಮನಸ್ಸು. (ಹಿ = ಯಸ್ಮಾತ್) ಪ್ರಾಣವೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಈ ವಾಗಾದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ?

ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯ ಉಪಸಂಹಾರ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತೌ ನಾ ಏತೌ ದ್ವೌ ಸಂವರ್ಗೌ ವಾಯುರೇವ ದೇವೇಷು ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣೇಷು || ೪ ||

೪. ಆ ಈ ಎರಡು ಸಂವರ್ಗಗಳು, ವಾಯುವೇ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಣವೇ ಪ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿ.

ವಾಯುಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಸಂವರ್ಗವೆಂದು

ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೦೧. ತೌ ನಾ ಏತೌ ದ್ವೌ ಸಂವರ್ಗೌ ಸಂವರ್ಜನಗುಣೌ | ವಾಯುರೇವ ದೇವೇಷು ಸಂವರ್ಗಃ, ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣೇಷು ವಾಗಾದಿಷು ಮುಖ್ಯಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈ ಎರಡೂ ಸಂವರ್ಗಗಳು, ಸಂವರ್ಜನವೆಂಬ ಗುಣವುಳ್ಳವು, ವಾಯುವೇ ದೇವತೆಗಳೊಳಗೆ ಸಂವರ್ಗವು, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವೇ ಪ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿ, ವಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ (ಸಂವರ್ಗವು).¹

ವಾಯುಪ್ರಾಣಗಳ ಸ್ತುತಿಗಾಗಿ ಕಥೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಹ ಶೌನಕಂ ಚ ಕಾಪೇಯನುಭಿಪ್ರತಾರಿಣಂ ಚ ಕಾಕ್ಷಸೇನಿಂ
ಪರಿವಿಷ್ಯಮಾಣೌ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ ಬಿಭಿಕ್ಷೇ ತಸ್ಮಾ ಉ ಹ ನ
ದದತುಃ || ೫ ||

೫. ಇನ್ನು (ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆ) ಶೌನಕ ಕಾಪೇಯನನ್ನು ಅಭಿ ಪ್ರತಾರಿ ಕಾಕ್ಷಸೇನಿಯನ್ನೂ (ಊಟಕ್ಕೆ) ಬಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ಭಿಕ್ಷೆಬೇಡಿದನು. ಅವನಿಗೆ ಅವರು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ಸಂವರ್ಗೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಭಿಕ್ಷುರಾಕದೆ ಇದ್ದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೦೨ ಅಥ ಏತಯೋಃ ಸ್ತುತ್ಯರ್ಥಮ್ ಇಯಮ್ ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾ ಆರಭ್ಯತೇ | ಹ ಇತಿ ಐತಿಹ್ಯಾರ್ಥಃ | ಶೌನಕಂ ಚ ಶುನಕಸ್ಯ ಅಪತ್ಯಂ ಶೌನಕಂ ಕಾಪೇಯಂ ಕಪಿಗೋತ್ರಮ್ ಅಭಿವ್ರತಾರಿಣಂ ಚ ನಾಮತಃ ಕಕ್ಷಸೇನಸ್ಯ ಅಪತ್ಯಂ ಕಾಕ್ಷಸೇನಿಂ ಭೋಜನಾಯ ಉಪವಿಷ್ಟೌ ಪರಿವಿಷ್ಯಮಾಣೌ ಸೂಪ ಕಾರ್ಯಃ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ ಬ್ರಹ್ಮವಿಚ್ಛೋಣ್ಣೋ ಬಿಭಿಕ್ಷೇ ಭಿಕ್ಷಿತವಾನ್ | ಬ್ರಹ್ಮ ಚಾರಿಣೋ ಬ್ರಹ್ಮವಿನ್ಯಾಸಿತಾಂ ಬುದ್ಧಾಃ² ಜಿಜ್ಞಾಸಮಾನೌ ತಸ್ಮೈ ಉ ಭಿಕ್ಷಾಂ ನ ದದತುಃ ನ ದತ್ತವನ್ತೌ ಹ | ಕಿಮಯಂ ವಕ್ಷ್ಯತೀತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಈ (ಎರಡರ) ಸ್ತುತಿಗಾಗಿ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹ ಎಂಬಿಬ್ಬರ ಹಿಂದೆ ನಡೆಯಿತೆಂಬುದನ್ನು (ತಿಳಿಸು)ವದಕ್ಕೆ. ಶೌನಕನು ಎಂದರೆ ಶುನಕನ ಮಗನು; ಕಾಪೇಯನೆಂದರೆ ಕಪಿಗೋತ್ರದವನು. ಮತ್ತು ಅಭಿಪ್ರತಾರಿ

1 ಇಲ್ಲಿ ವಾಯುಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಸಂವರ್ಗವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವ ವಿಧ್ಯೆಯು ಒಂದೇ; ಆದರೂ ಇವನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿಯೇ ಚಿಂತಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಸೂ. ಭಾ. ೩-೩-೪೩ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೦೨, ೪೦೩)ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದೆ.

2 ಇವರ ಮುಂದಿರುವ 'ತಂ' ಬೇಕಿಲ್ಲವೆಂದು ಬಿಟ್ಟಿದೆವೆ

3. ಕಾಪೇಯನಾಮಸಂಬಂಧದಿಂದ ಜಾನಶ್ರುತಿಯು ಕ್ಷತ್ರಿಯನೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ಒಂದು ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೂ. ಭಾ. ೧-೩-೩೫ (ಭಾ. ಭಾ. ೩೯೯ರಲ್ಲಿ) ಕಾಣಬಹುದು.

(ಎಂದರೆ ಆ) ಹೆಸರಿನವನು, ಕಾಕ್ಷಸೇನಿ ಎಂದರೆ ಕಕ್ಷಸೇನನ ಮಗನು. ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಅಡಿಗೆಯವರಿಂದ (ಅನ್ನವನ್ನು) ಬಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ (ಆ ಇಬ್ಬರನ್ನು ಒಬ್ಬ) ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೂರನಾದವನು¹ ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬೇಡಿದನು, ಯಾಚಿಸಿದನು. ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ತಾನು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು² ಅವನಿಗೆ ಇವನು ಏನು ಹೇಳುತ್ತಾನೋ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳೋಣ ಎಂದು- ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಹೋವಾಚ ಮಹಾತ್ಮನಶ್ಚತುರೋ ದೇವ ಏಕಃ ಕಃ ಸ
ಜಗಾರ ಭುವನಸ್ಯ ಗೋಪಾಸ್ತಂ ಕಾಪೇಯ ನಾಭಿಪತ್ಯನ್ತಿ
ಮರ್ತ್ಯಾ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿನ್ ಬಹುಧಾ ವಸಂತಂ ಯಸ್ಮೈ ವಾ
ಏತದನ್ತಂ ತಸ್ಮಾ ಏತನ್ಮ ದತ್ತಮಿತಿ || ೬ ||

೬. ಅವನು ಇಂತೆಂದನು : ನಾಲ್ವರು ಮಹಾತ್ಮರನ್ನು ಒಬ್ಬನೇ ದೇವನಾದ ಆ ಕನು ನುಂಗಿರುತ್ತಾನೆ ; (ಅವನೇ) ಭುವನದ ಗೋಪ್ತೃ. 'ಕಾಪೇಯನೆ, ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯೆ, ಬಹುವ್ರಕಾರದಿಂದ ಇರುತ್ತಿರುವ ಆತನನ್ನು ಮರ್ತ್ಯರು ಕಾಣರು. ಯಾವನಿಗೋಸ್ಕರ ಈ ಅನ್ನವೋ, ಅವನಿಗೆ ಇದನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ !'

ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ವಾಯುವನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೦೩ ಸ ಹೋವಾಚ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ 'ಮಹಾತ್ಮಾನಶ್ಚತುರ' ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಾಬಹುವಚನಮ್ | ದೇವ ಏಕಃ ಅಗ್ನ್ಯಾದೀನ್ ವಾಯುಃ | ವಾಗಾದೀನ್ ಪ್ರಾಣಃ | ಕಃ ಸ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ಜಗಾರ ಗ್ರಸಿತವಾನ್ | ಕಃ ಸ ಜಗಾರ ? ಇತಿ ಪ್ರಶ್ನಮೇಕೇ | ಭುವನಸ್ಯ ಭವನ್ತಿ ಅಸ್ತಿನ ಭೂತಾನಿ ಇತಿ ಭುವನಂ ಭೂರಾದಿಃ ಸರ್ವೋ ಲೋಕಃ | ತಸ್ಯ ಗೋವಾಃ ಗೋಪಾಯಿತಾ ರಕ್ಷಿತಾ |

1. ಸಂವರ್ಗವಿಷ್ಣುಯಲ್ಲಿ ವಾಯುಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಇದೂ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣುಯೇ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿ ಎಂದಿದೆ.

2. ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣೋಃ ಎಂಬುದು ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ ಎಂಬುದರ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಬರೆದಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ತಾನು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದನು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದಿರುವದಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯದ ಆಧಾರವು ಸಾಲದು. ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದಾನೋ ನೋಡೋಣವೆಂಬ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಫಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ.

ಗೋಪ್ತಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಂ ಕಂ ಪ್ರಜಾಪತಿಂ ಹೇ ಕಾಪೇಯ ನಾಭಿಪಶ್ಯಂತಿ ನ ಜಾನಂತಿ ಮರ್ತ್ಯಾ ಮರಣಧರ್ಮಾಣಃ ಅವಿವೇಕಿನೋ ವಾ ಹೇ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿನ್ ಬಹುಧಾ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾಧಿದೈವತಾಧಿಭೂತಪ್ರಕಾರೈಃ ವಸಂತಮ್ | ಯಸ್ಮೈ ವಾ ಏತತ್ ಅಹನ್ಯಹನಿ ಅನ್ನಮ್ ಅದನಾಯ ಆಹ್ರಿಯತೇ ಸಂಸ್ಕಿಯತೇ ಚ ತಸ್ಮೈ ಪ್ರಜಾಪತಯೇ ಏತದನ್ಯಂ ನ ದತ್ತಮಿತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ಇಂತೆಂದನು, ಮಹಾತ್ಮನಶ್ಚತುರಃ ಎಂಬುದು ದ್ವಿತೀಯಾ ಬಹುವಚನವು. (ನಾಲ್ವರು ಮಹಾತ್ಮರನ್ನು) ಒಬ್ಬನೇ ದೇವನು, ಅಗ್ನಿಯೇ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ವಾಯು(ವೊಬ್ಬನೇ). ವಾಕ್ಯೇ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಣ (ವೊಂದೇ) ಕನು ಎಂದರೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯಾದ ಆತನು ನುಂಗಿರುತ್ತಾನೆ, ಗ್ರಾಸ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ ನುಂಗಿರುತ್ತಾನಲ್ಲ ಅವನು (ಕಃ?) ಯಾರು? ಎಂದು ಕೆಲವರು (ಇದನ್ನು) ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಭುವನದ-ಇದರಲ್ಲಿ ಭೂತಗಳು ಇರುತ್ತವೆ (ಭವಂತಿ), ಆದ್ದರಿಂದ ಭೂರಾದಿಲೋಕವೆಲ್ಲವೂ ಭುವನ ವೆನಿಸುವದು ಅದರ- (ಗೋವಾಃ=ಗೋಸಾಯಿ.ತಾ) ಕಾಪಾಡತಕ್ಕ ಗೋಪ್ತೃವು ಎಂದರ್ಥ. ಆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯನ್ನು ಎಲೈ ಕಾಪೇಯನೆ, ಮರ್ತ್ಯರು ಮರಣಧರ್ಮ ವುಳ್ಳವರು, ಅಥವಾ ಅವಿವೇಕಿಗಳು, ಎಲೈ ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯೆ, ಬಹುಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಎಂದರೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಅಧಿದೈವತ, ಅಧಿಭೂತ- ಎಂಬ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ ಇರುತ್ತಿ ರುವ (ಅವನನ್ನು) ಕಾಣರು, ಅರಿಯರು ಯಾವನಿಗಾಗಿ ದಿನದಿನವೂ ಈ ಅನ್ನ ವನ್ನು ಉಣ್ಣಲೆಂದು ತರುತ್ತಿರುವರೋ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿರುವರೋ ಆ ಪ್ರಜಾ ಪತಿಗೆ ಈ ಅನ್ನವನ್ನು ನೀವು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ!*

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದು ಹ ಶೌನಕಃ ಕಾಪೇಯಃ ಪ್ರತಿಮನ್ಯಾಸಃ ಪ್ರತ್ಯೇಯಾ
ಯಾತ್ಮಾ ದೇವಾನಾಂ ಜನಿತಾ ಪ್ರಜಾನಾಗಂ ಹಿರಣ್ಯದಗಂಷ್ಟ್ರೀ
ಬಭಸೋಃನಸೂರಿರ್ಮಹಾಂತಮಸ್ಯ ಮಹಿಮನಮಾಹು

1. ಚತುರಃ ಎಂಬುದು ಏಕವಚನವಲ್ಲ, ಮಹಾತ್ಮನಃ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿ ದ್ವಿತೀಯಾ ಬಹುವಚನ ಎಂದರ್ಥ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾತ್ಮನಃ ಎಂಬುದು ಪಂಚಮಿವಿಭಕ್ತಿಯೆಂದೂ ಚತುರಃ ಎಂಬುದು ಸಮೀಚೀನಾರ್ಥಕವೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬಾರದೆಂದು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ ಯೆಂದಿದೆ.

2. ನಿವೃತ್ತನಿಗೆ ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡದಿರುವದು ಆ ಪ್ರಜಾಪತಿಗೇ ಕೊಡದೆ ಇದ್ದಂತೆ ಎಂದು ತನ್ನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನೆಂದು ಭಾವ.

ರನದ್ಯಮಾನೋ ಯದನನ್ನಮತ್ತೀತಿ^೧ ವೈ ವಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ
ನ್ನೇದಮುಪಾಸ್ಮಹೇ ದತ್ತಾಸ್ತೈ ಭಿಕ್ಷಾಢಿತಿ || ೭ ||

೭. ಶೌನಕ ಕಾಪೇಯನು ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ಮನನಮಾಡಿ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದನು ; 'ಆತ್ಮನೂ ದೇವತೆಗಳ (ಮತ್ತು) ಪ್ರಜೆಗಳ ಜನಕನೂ ಚಿನ್ನದದಾಡೆಯುಳ್ಳವನೂ ಬಭಸನೂ ಅನಸೂರಿಯೂ ಆಗಿರುವ ಇವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ದೊಡ್ಡದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ತಿನ್ನಲ್ಪಡದೆ ಅನನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯೆ. ನಾವು ಇದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಇವನಿಗೆ ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡಿರೋ !' (ಎಂದನು).

ಶೌನಕಕಾಪೇಯನು ವಾಯುವನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೦೪. ತದು ಹ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣೋ ವಚನಂ ಶೌನಕಃ ಕಾಪೇಯಃ ಪ್ರತಿ ಮನ್ನಾನಃ ಮನಸಾ ಆಲೋಚಯನ್ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಂ ಪ್ರತ್ಯೇಯಾಯ ಆಜಗಾಮ | ಗತ್ವಾ ಚ ಆಹ | ಯಂ ತ್ವಮ್ ಆವೋಚಃ ನ ಪಶ್ಯಂತಿ ಮರ್ತ್ಯಾ ಇತಿ ತಂ ವಯಂ ಪಶ್ಯಾಮಃ | ಕಥಮ್ ? ಆತ್ಮಾ ಸರ್ವಸ್ಯ ಸ್ಥಾವರಸ್ಯ ಜಙ್ಗಮಸ್ಯ ಚ | ಕಿಂ ಚ ದೇವಾನಾಮ್ ಅಗ್ನಿದೀನಾಮ್ ಆತ್ಮನಿ ಸಂಹೃತ್ಯ ಗ್ರಸ್ತವ್ ಪುನರ್ಜನಿತಾ ಉತ್ಪಾದಯಿತಾ ವಾಯುರೂಪೇಣ ಅಧಿದೈವತಮ್ ಆಗ್ನಾದೀನಾಮ್ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಂ ಚ ಪ್ರಾರೂಪೇಣ ವಾಗಾದೀನಾಂ ಪ್ರಜಾನಾಂ ಚ ಜನಿತಾ | ಅಥವಾ ಆತ್ಮಾ ದೇವಾನಾಮ್ ಅಗ್ನಿವಾಗಾದೀನಾಮ್ ಜನಿತಾ ಪ್ರಜಾನಾಂ ಸ್ಥಾವರಜಙ್ಗಮಾನಾಮ್ | ಹಿರಣ್ಯದಂಷ್ಟ್ರಃ ಅಮೃತದಂಷ್ಟ್ರಃ | ಅಭಗ್ನದಂಷ್ಟ್ರಃ ಇತಿ ಯಾವತ್ | ಬಭಸಃ ಭಕ್ಷಣಶೀಲಃ | ಅನಸೂರಿಃ | ಸೂರಿಃ ಮೇಧಾವೀ | ನ ಸೂರಿಃ ಅಸೂರಿಃ | ತತ್ಪ್ರತಿಷೇಧೋನಸೂರಿಃ | ಸೂರಿರೇವ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಮಹಾಂತಮ್ ಅತಿಪ್ರಮಾಣಮ್ ಅಪ್ರಮೇಯಮ್ ಅಸ್ಯ ಪ್ರಜಾಪತೇಃ ಮಹಿಮಾನಂ ವಿಭೂತಿಮ್ ಆಹುಃ ಬ್ರಹ್ಮವಿದಃ | ಯಸ್ಮಾತ್ ಸ್ವಯಮ್ ಅಸ್ಯೈವ ಅನದ್ಯಮಾನಃ ಅಭಿಕ್ಷ್ಯಮಾಣಃ ಯದನನ್ನಮ್ ಅಗ್ನಿವಾಗಾದೀವತಾರೂಪಮ್

೧. 'ಆತ್ಮಾದೇವಾನಾಮ್' ಎಂಬ ಋಕ್ಕು ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಇದೆಯೋ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ಪನ್ನವಾದಮೋ ತಿಳಿಯದು

೨. 'ನಾಭಿಪಶ್ಯಂತಿ' ಎಂದು ವಾ||ಅ|| ಪಾಠ, ಇದು ಹಿಂದಿನ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

೩. 'ಸ್ಥಾವರಜಙ್ಗಮಸ್ಯ' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಪಾಠವು ಮೇಲು

ಅತ್ತಿ ಭಕ್ತಯತೀತಿ ವಾ ಇತಿ ನಿರರ್ಥಕಃ | ವಯಂ ಹೇ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿನ್ | ಆ ಇದಮ್
 ಎವಂ ಯಥೋಕ್ತಲಕ್ಷಣಂ ಬ್ರಹ್ಮವಯಮ್ | ಆ ಉಪಾಸ್ಮಹೇ | ವಯಮ್ ಇತಿ
 ವ್ಯವಹಿತೇನ ಸಂಬಂಧಃ | ಅಸ್ಯೇ ನ ವಯಮಿದಮ್ ಉಪಾಸ್ಮಹೇ ಕಿಂ ತರ್ಹಿ
 ಪರಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮ ಉಪಾಸ್ಮಹೇ ಇತಿ ವರ್ಣಯಂತಿ | ದತ್ತ ಅಸ್ಮೈ ಭಿಕ್ಷುಮ್
 ಇತ್ಯವೋಚತ್ ಭೃತ್ಯಾನ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯ ವಚನವನ್ನು ಶೌನಕಕಾಪೇಯನು ಮನನಮಾಡುತ್ತಾ
 ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಾ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು, ಬಂದುಸೇರಿದನು,
 ಬಂದು ಇಂತೆಂದನು. 'ಮತ್ಸ್ಯರು ಕಾಣರು' ಎಂದು ನೀನು ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲ,
 ಅವನನ್ನು ನಾವು ಕಂಡಿರುತ್ತೇವೆ ಹೇಗೆಂದರೆ, (ಅವನು) ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ, ಸ್ಥಾವರಕ್ಕೂ
 ಜಂಗಮಕ್ಕೂ ಆತ್ಮನು, ಮತ್ತು ಅಗ್ನಾದಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ತನ್ನೊಳಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ
 ಕೊಂಡು ನುಂಗಿ ಮತ್ತೆ ಅಧಿದೈವತವಾಗಿ ವಾಯುರೂಪದಿಂದ (ಅ) ಅಗ್ನಾದಿ
 ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಜನಕನಾಗಿರುವನು, ಉತ್ಪಾದಕನಾಗಿರುವನು, ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಾಗಿ
 ಪ್ರಾಣರೂಪದಿಂದ ವಾಗಾದಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಜನಕನಾಗಿರುವನು, ಅಥವಾ
 (ಆತ್ಮಾದೇವಾನಾಮ್) ಅಗ್ನಿವಾಗಾದಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆತ್ಮನಾಗಿರುವನು, (ಜನಿತಾ
 ಪ್ರಜಾಣಾಂ) ಸ್ಥಾವರಜಂಗಮ(ರೂಪವಾದ) ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಜನಕನಾಗಿರುವನು
 (ಎಂದಾದರೂ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು), ಹಿರಣ್ಯದಂಷ್ಟ್ರನು, ಎಂದರೆ ಅಮೃತವಾದ
 ದಂಷ್ಟ್ರವುಳ್ಳವನು, ನಾಶವಾಗದ ಕೋರದಾದಿಗಳುಳ್ಳವನು ಎಂದರ್ಥ. ಬಭವನು
 ಎಂದರೆ (ಎಲ್ಲವನ್ನೂ) ಭಕ್ಷಿಸುವ ಸ್ವಭಾವದವನು ಅನಸೂರಿಯು, ಸೂರಿ
 ಎಂದರೆ ತಿಳಿದವನು, ಸೂರಿಯಲ್ಲದವನು ಅಸೂರಿ, ಅದಲ್ಲದವನು ಅನಸೂರಿ,
 ಎಂದರೆ ಸೂರಿಯೇ ಎಂದರ್ಥ ಈ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಮಹಿಮೆಯು,
 ಸಭೂತಿಯು ದೊಡ್ಡದು, ಅಳತೆಯಿಲ್ಲದ್ದು, (ಇಷ್ಟೆಂದು) ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಲಾಗದ್ದು
 ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಏಕೆಂದರೆ ತಾನು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಂದ
 ತಿನ್ನಲ್ಪಡದೆ ಅಗ್ನಿವಾಗಾದಿರೂಪವಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾನೆ. (ಮೂಲದಲ್ಲಿ
 ರುವ) ವಾ ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ.

ಎಲೈ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯೆ, ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿನ್ ಆ ಇದಮ್ (ಎಂದು ಪದಚ್ಛೇದ),
 ಹೀಗೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ನಾವು ಚಿನ್ನಾಗಿ ಉಪಾಸನೆ

1. ಏತರೇಯಪ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ 'ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪರಿಮರು'ವೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ
 ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಾದಿಗಳ ಪ್ರಲಯವನ್ನೂ ಮತ್ತೆ ವಾಯುವಿನಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೂ ಹೇಳಿದೆ.

2. ಏಕೆಂದರೆ ಸರ್ವದೇವತಾತ್ಮನವನು.

3. ಚಿನ್ನವು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹಿರಣ್ಯಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಾಶವಾಗದ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು
 ತೆಗೆದಿದೆ.

ಮಾಡುತ್ತೇವೆ (ಆ ಉವಾಸ್ಯಹೇ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ) ವಯಮ್ (ನಾವು) ಎಂಬ (ಹಿಂದೆ) ದೂರದಲ್ಲಿರುವ (ಪದಕ್ಕೆ) ಸಂಬಂಧ. ಮತ್ತೆಕೆಲವರು (ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಕಾರರು) ನಾವು (ನೇಮ) ಇದನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ, ಮತ್ತೇನನ್ನೆಂದರೆ) ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತೇವೆ ಎಂದು (ಈ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು) ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ಇವನಿಗೆ ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡಿರೊ!' ಎಂದು (ಕಾಪೇಯನು) ಆಳುಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದನು

ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಸ್ಮಾ ಉ ಹ ದದುಸ್ತೇ ನಾ ಏತೇ ಪಞ್ಚಾನೈ ಪಞ್ಚಾನೈ ದಶ ಸಂತಸ್ತತ್ಕೃತಂ ತಸ್ಮಾತ್ಸರ್ವಾಸು ದಿಕ್ಷ್ವನ್ನಮೇವ ದಶ ಕೃತಗ್ಂ ಸೃಷಾ ವಿರಾಡನ್ನಾದೀ ತಯೇದಗ್ಂ ಸರ್ವಂ ದೃಷ್ಟಂ ಸರ್ವಮಸ್ಯೇದಂ ದೃಷ್ಟಂ ಭವತ್ಯನ್ನಾದೋ ಭವತಿ ಯ ಏವಂ ನೇದ ಯ ಏವಂ ನೇದ || ೮ ||

೮. ಮತ್ತು ಅವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಆ ಇವು ಐದು ಬೇರೆ, ಐದು ಬೇರೆ- (ಹೀಗೆ) ಹತ್ತಾಗಿರುವದರಿಂದ ಇದು ಕೃತವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ನವೇ, ಹತ್ತು ಕೃತವೇ. ಆ ಈ ವಿರಾಟ್ಟು ಅನ್ನಾದಿಯಾಗಿರುವದು, ಅದರಿಂದ ಇದೆಲ್ಲವೂ ದೃಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅವನಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ದೃಷ್ಟವಾಗುವದು ; (ಅವನು) ಅನ್ನಾದನಾಗುವನು. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿಯುವನೋ (ಅವನಿಗೆ ದೃಷ್ಟವಾಗುವದು, ಅವನು ಅನ್ನಾದನಾಗುವನು).

ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೦೫. ತಸ್ಮಾ ಉ ಹ ದದುಃ ತೇ ಹಃ ಭಿಕ್ಷಾಮ್ | ತೇ ವೈ ಯೇ ಗ್ರಸ್ಯಂತೇ ಅಗ್ನಾದಯಃ ಯಶ್ಚ ತೇಷಾಂ ಗ್ರಸಿತಾ ವಾಯುಃ ಪಞ್ಚ ಅನೈ ವಾಗಾದಿಭ್ಯಃ | ತಥಾ ಅನೈ ತೇಭ್ಯಃ ಪಞ್ಚ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಂ ವಾಗಾದಯಃ ಪ್ರಾಣಶ್ಚ | ತೇ ಸರ್ವೇ ದಶ ಭವಂತಿ ಸಂಖ್ಯಯಾ | ದಶ ಸಂತಃ ತತ್ಕೃತಂ ಭವತಿ ತೇ ಚತುರಜ್ಞ ಏಕ ಆಯಃ | ಏವಂ ಚತ್ತಾರಃ | ತ್ರೈದಶಾಯಃ ಏವಂ ತ್ರಯೋಃಪರೇ |

1. ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಪ್ರಕೃತರಾದ ವಾಯುಬ್ರಹ್ಮರನ್ನು ಹೊಗಳುವ ಈ ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟು ಒಪ್ಪಾಗಿ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ.
2. ಹಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಹ ಎಂದು ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.
3. ಏಕಾಯಃ ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ವ್ಯಸ್ತಪಾರವೇ ಉತ್ತಮ.

ದ್ವಜ್ಞಾಯಃ ಏನಂ ದ್ವಾ ಅನ್ಯೌ | ಏಕಾಜ್ಞಾಯಃ | ಏನಮೇಕೋಽನ್ಯಃ | ಇತ್ಯೇವಂ ದಶ ಸಂತಃ ತತ್ಕೃತಂ ಭವತಿ | ಯತಃ ಏನಮ್ ತಸ್ಮಾತ್ ಸರ್ವಾಸು ದಿಕ್ಷು ದಶಸ್ವಪಿ ಅಗ್ನಾದ್ಯಾ ವಾಗಾದ್ಯಾಶ್ಚ ದಶಸಂಖ್ಯಾಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ ಅನ್ನಮೇವ ದಶಾಕ್ಷರಾ ವಿರಾಟ್ | “ವಿರಾಡನ್ನಮ್” ಇತಿ ಹಿ ಶ್ರುತಿಃ | ಅತೋಽನ್ನಮೇವ ದಶಸಂಖ್ಯತ್ವಾತ್ | ತತಃ ಏನ ವಶಕೃತಮ್ | ಕೃತೇ ಅನ್ತರ್ಭಾವಾತ್ ಚತುರಜ್ಞಾಯತ್ವೇನ | ಇತ್ಯಪೋಚಾಮ | ಸೈಷಾ ವಿರಾಟ್ ದಶಸಂಖ್ಯಾ ಸತೀ ಅನ್ನಂ ಚ ಅನ್ನಾದೀ ಅನ್ನಾದೀನೀ ಚ ಕೃತತ್ವೇನ | ಕೃತೇ ಹಿ ದಶಸಂಖ್ಯಾ ಅನ್ತರ್ಭಾವತಾ | ಅತೋಽನ್ನಮ್ ಅನ್ನಾದಿನೀ ಚ ಸಾ | ತಥಾ ವಿದ್ವಾನ್ ದಶ ದೇವ ತಾತ್ಮಭೂತಃ ಸನ್ ವಿರಾಟ್ಪ್ರೀತಃ ದಶಸಂಖ್ಯಯಾ ಅನ್ನಂ ಕೃತಸಂಖ್ಯಯಾ ಅನ್ನಾದೀ ಚ | ತಯಾ ಅನ್ನಾನ್ನಾದಿನ್ಯಾ ಇದಂ ಸರ್ವಂ ಜಗತ್ ದಶದಿಕ್ಸಂಸ್ಥಂ ದೃಷ್ಟಂ ಕೃತಸಂಖ್ಯಾಭೂತಯಾ ಉಪಲಬ್ಧಮ್ | ಏನಂವಿದಃ ಅಸ್ಯ ಸರ್ವಂ ಕೃತಸಂಖ್ಯಾಭೂತಸ್ಯ ದಶದಿಕ್ಸಂಬಂಧಂ ದೃಷ್ಟಮ್ ಉಪಲಬ್ಧಂ ಭವತಿ | ಕಿಂ ಚ ಅನ್ನಾದಶ್ಚ ಭವತಿ ಯ ಏನಂ ವೇದ ಯಥೋಕ್ತದರ್ಶೀ | ದ್ವಿರಭ್ಯಾಸ ಉಪಾಸನ ಸಮಾಪ್ತೃರ್ಧಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅನನಿಗೆ ಅನರು ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು.

ಅನರು- ನುಂಗಲ್ಪಡುತ್ತಾರಲ್ಲ, ಆ ಅಗ್ನಾದಿಗಳು, ಮತ್ತು ಅನರನ್ನು ನುಂಗುವ ವಾಯುವಿದಾನಲ್ಲ, ಅನನು (ಹೀಗೆ)- ಏನರು ನಾಗಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆ, ಮತ್ತು ಅವರಿಗಿಂತ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಾಗಿರುವ ನಾಗಾದಿಗಳೂ ಪ್ರಾಣನೂ ಈ ಐವರೂ ಬೇರೆ. ಅವರೆಲ್ಲ (ನೇರಿದರೆ) ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತಾಗುತ್ತಾರೆ, ಹತ್ತಾಗುವದರಿಂದ ಇದು ಕೃತವಾಗುವದು, ಅವು -ನಾಲ್ಕು ಅಂಕಗಳ ಒಂದು ಗರ, ಹೀಗೆ ನಾಲ್ವರು, ಮೂರು ಅಂಕದ (ಒಂದು ಗರ), ಹೀಗೆ ಮೂರು ಬೇರೆ ಎರಡು ಅಂಕದ (ಗರ ಒಂದು), ಹೀಗೆ ಎರಡು ಬೇರೆ, ಒಂದಂಕದ (ಗರ ಒಂದು), ಹೀಗೆ ಒಂದು ಬೇರೆ- ಅಂತೂ ಹೀಗೆ ಹತ್ತಾದರೆ ಅದು ಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ

ಹೀಗಿರುವದಷ್ಟೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ದಿಕ್ಪುಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಹತ್ತು (ದಿಕ್ಪುಗಳಲ್ಲಿಯೂ) ಅಗ್ನಾದಿಗಳೂ ವಾಗಾದಿಗಳೂ ಹತ್ತು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಹೋಲಿಕೆಯಿರುವದರಿಂದ ಅನ್ನವೇ. ವಿರಾಟ್ಟಿಂದಸ್ಸು ಹತ್ತಕ್ಕರದ್ದು, “ವಿರಾಜವು ಅನ್ನವೇ” (?) ಎಂದಲ್ಲವೆ, ಶ್ರುತಿಯಿದೆ? ಆದ್ದರಿಂದ (ಇದು) ಹತ್ತೆಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯಿರುವದರಿಂದ (ಇವು) ಅನ್ನವೇ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ (ಈ) ಹತ್ತು ಕೃತವು, ಏಕೆಂದರೆ

1. ಚತುರಾಯತ್ವೇನ ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಪಾಠವು ಮೇಲು.

2 ವಿರಾಟ್ಟಿಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹತ್ತಕ್ಕರವಿದ್ದು, ಅದು ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಅನ್ನವೆನಿಸಿದೆ ; ಅದರಿಂದ ವಿರಾಡೇವತೆಗಳ ರೂಪವಾದ ವಿರಾಜನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಇದೂ ಅನ್ನವೇ.

ನಾಲ್ಕು ಅಂಕಗಳ ಗರವಿರುವದರಿಂದ (ಹತ್ತು)ಕೃತದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭಾವವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಆಗಲೆ ಹೇಳಿರುತ್ತೇನೆ.

೨ ಈ ವಿರಾಜವು ಹತ್ತು ಸಂಖ್ಯೆಯಿರುವದಾದ್ದರಿಂದ ಅನ್ನವೂ, ಕೃತವಾಗಿರುವದರಿಂದ (ಅನ್ನಾದೀ = ಅನ್ನಾದಿನೀ) ಅನ್ನಾದಿಯೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೃತದಲ್ಲಿ ಹತ್ತೆಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಅಂತರ್ಭೂತವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಅನ್ನವೂ ಅನ್ನಾದಿಯೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ ಇದರಂತೆ ಉಪಾಸಕನು ಹತ್ತು ದೇವತೆಗಳ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಹತ್ತೆಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ವಿರಾಟ್ಟಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅನ್ನವೂ ಕೃತಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಅನ್ನಾದಿಯೂ (ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ).¹ ಈ ಅನ್ನಾದಿಯಾಗಿರುವ ಅದರಿಂದ ಈ ಸರ್ವಜಗತ್ತೂ ಹತ್ತುದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿರುವ (ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ) ದೃಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಕೃತಸಂಖ್ಯೆಯಾಗಿರುವ ಅದರಿಂದ ಅರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತಿರುವ ಕೃತಸಂಖ್ಯಾರೂಪನಾದ ಈ (ಉಪಾಸಕನಿಗೆ) ಹತ್ತುದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಾದ ಎಲ್ಲವೂ ದೃಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ, ಅರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾಗುತ್ತದೆ.² ಮತ್ತು ಅವನು ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತಿರುವನೋ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕಂಡು ಕೊಂಡಿರುವನೋ (ಅವನು) ಅನ್ನಾದನೂ (ಆಗುತ್ತಾನೆ).³ (ಯ ಏವಂ ವೇದ) ಎಂದು ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿರುವದು ಉಪಾಸನೆಯು ಮುಗಿಯಿತೆಂದು (ತಿಳಿಸು) ನದಕ್ಕೆ

1. ಛಂದಸ್ಸಿನಂತೆ ಅನ್ನವಾಗಿದೆ, ಕೃತಾಯದಂತೆ ಅನ್ನಾದಿಯಾಗಿದೆ, ಎರಡಕ್ಕೂ ಹತ್ತೆಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

2. ಏಕೆಂದರೆ ಜಗತ್ತೇ ಈ ಹತ್ತು ದೇವತೆಗಳ ರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

3. ಇದೂ ದೃಷ್ಟಫಲವೇ ಪ್ರಜಾಪತಿಪ್ರಾಪ್ತಿಯೇ ಅದೃಷ್ಟಫಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಇವನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯನ್ನೇ ಸಂವರ್ಗವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಒಂದರಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಖಂಡಗಳ ಸಾರ

ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ

೧-೬. ಜಾನಕೃತಿಪೌತ್ರಾಯಣನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಭಕ್ತಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅನ್ನದಾನ ಮಾಡಿಸುವದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗಿದ್ದನು. ಒಂದು ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಅರಮನೆಯ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಹಂಸಗಳು ಹಾದುಹಾರಿಹೋಗುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಆ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳೆದಿದ್ದ ಹಂಸವೊಂದು ತೀರ ಮುಂದೆ ಇದ್ದ ಹಂಸವನ್ನು ಕುರಿತು “ಭಲ್ಲಾಕ್ಷನೆ, ಜಾನಕೃತಿಯ ಕಡೆಗೆ ಕಾಲುಚಾಚಿದರು, ಅವನ ಧರ್ಮಜ್ಯೋತಿಯು ನಿನ್ನನ್ನು ಸುಟ್ಟುಹಾಕಬಹುದು” ಎಂದಿತು. ಆಗ ಭಲ್ಲಾಕ್ಷನು “ಇವನೇನು ಮಹಾವೃಷ? ಬಂದಿಯ ರೈಕ್ಷನೋ ಎನ್ನುವಹಾಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವೆಯಲ್ಲ!” ಎಂದಿತು “ಆ ರೈಕ್ಷನು ಎಂದರೆ ಹೇಗಿರುವನು?” ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ಹಂಸವು ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ “ಪಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೃತಾಯವನ್ನು ಗೆದ್ದರೆ ಕೆಳಗಿನ ತ್ರೇತೆ, ದ್ವಾಪರ, ಕಲಿ- ಎಲ್ಲವೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸೇರಿಹೋಗಿರುವವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಆ ರೈಕ್ಷನು ಅತಿಶಯ ದೇವತೆಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಜನರು ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ಸೇರಿಹೋಗಿರುವದು” ಎಂದಿತು.

೭-೮ ರಾಜನು ಬೆಳಗಾಗುತ್ತಲೂ ಎದ್ದು ತನ್ನ ದೂತನಿಗೆ ಆ ರೈಕ್ಷನನ್ನು ಹುಡುಕುವಂತೆ ಆಪ್ತನುಮಾಡಿದನು ಊರೂರನ್ನೂ ಹುಡುಕಿ ‘ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ’ ಎಂದು ಅವನು ಹಿಂತಿರುಗಿದನು. ‘ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳು ಇರಬಹುದಾದ ಏಕಾಂತಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಹುಡುಕು’ ಎಂದು ರಾಜನು ಮತ್ತೆ ಕಳುಹಿಸಲು ‘ಆ ದೂತನು ಒಂದು ಬಂದಿಯಕೆಳಗೆ ಕಬ್ಬಿಯನ್ನು ತುರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿದ್ದ ರೈಕ್ಷನನ್ನು ಕಂಡು ವಿಚಾರಿಸಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ರಾಜನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಎರಡನೆಯ ಖಂಡ

೧-೨. ಜಾನಕೃತಿಪೌತ್ರಾಯಣನು ಆರುನೂರು ಗೋಗಳು, ಒಂದು ಕಂದಮಾಲಿಕೆ, ಒಂದು ರಥ- ಇಷ್ಟನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ “ಭಗವಂತನೆ, ಇದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ತಾವು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವ ದೇವತೆಯ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ನನಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಡಬೇಕು” ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು

೩-೫. ರೈಕ್ಷನು ಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನದಿಂದ ಜಾನಕೃತಿಯು ತೋಕಗ್ರಸ್ತನಾಗಿ ಬಂದಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು. ಆದರೂ ಶೂದ್ರನಂತೆ ಬರಿಯ ಧನಮಾತ್ರದಿಂದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ರಾಜನನ್ನು “ಎಲಾ ಶೂದ್ರ, ಈ ಅಲ್ಪ ಧನವು ನಿನ್ನ ರ್ಲೇ ಇರಲಿ, ನನಗೇತಕ್ಕೆ?” ಎಂದನು. ಆಗ ಜಾನಕೃತಿಯು ಮತ್ತೆ ಸಾವಿರ ಗೋಗಳನ್ನೂ ಹಾರವನ್ನೂ ರಥವನ್ನೂ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು “ರೈಕ್ಷನೆ, ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ನನಗೆ ಆ ವೇದವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡು!” ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು. ಅವನಿಗೆ ವಾಸಕ್ಕೆ ಒಂದು ಗ್ರಾಮವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟನು. ಆಗ ಮುಷಿಯು

ಆ ಸ್ತ್ರೀದಾಸನನ್ನೇ ದ್ವಾರವಾಗಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವನಿಗೆ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ರೈಕ್ಷನು ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಬಳಿಯ ಗ್ರಾಮಗಳು ಮಹಾವೃಷದೇಶದಲ್ಲಿ ರೈಕ್ಷಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು.

ಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

೧-೪. ಆಗ ರೈಕ್ಷನು ಹೀಗೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು : ಅಧಿವೈವತವಾಗಿ ವಾಯುವೇ ಸಂವರ್ಗವು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಲಯದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಅಪ್ಪು- ಇವೆಲ್ಲ ವಾಯು ವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಲಯವಾಗುವವು. ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಾಗಿ ಪ್ರಾಣವೇ ಸಂವರ್ಗವು; ಏಕೆಂದರೆ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಕು, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಶ್ರೋತ್ರ, ಮನಸ್ಸು- ಇವು ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿಯೇ ಲಯವಾಗುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಯು, ಪ್ರಾಣ- ಇವೆರಡನ್ನೂ ಸಂವರ್ಗವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು.

೫-೨. ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಶೌನಕ ಕಾಪೇಯ, ಅಭಿಪ್ರತಾರಿ ಕಾಕ್ಷಸೇನಿ-ಎಂಬಿಬ್ಬರು ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಈ ಸಂವರ್ಗವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯೊಬ್ಬನು ಭಿಕ್ಷೆಗೆ ಬಂದನು. ಆಗ ಅವನಬ್ಬರೂ ಇವನು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ತಿಳಿದಿರುವನೋ ನೋಡೋಣ ಎಂದು ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯು “ನಾಲ್ಕರು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ನುಂಗುವ ಒಬ್ಬ ದೇವನಿರುವನು; ಅವನು ಭುವನಕ್ಕೆಲ್ಲ ರಕ್ಷಕನು. ಬಹುಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಆತನನ್ನು ಮತ್ಯರು ಅರಿಯದು, ಕಾಪೇಯನೇ, ಅಭಿಪ್ರತಾರಿಯೇ, ಅವನಿಗಾಗಿಯೇ ಮಾಡಿಸಿರುವ ಅನ್ನವನ್ನು ನೀವು ಅವನಿಗೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ!” ಎಂದನು. ಅದನ್ನು ಶೌನಕ ಕಾಪೇಯನು ಮನದಟ್ಟುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೀಗೆ ಉತ್ತರವಿತ್ತನು; “ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆತ್ಮನೂ ಪ್ರಜೆಗಳ ಜನಕನೂ ಆಗಿರುವ ಅಭಗ್ನ ದಂಷ್ಟನಾದ ಭಕ್ಷಕನಾದ ಸೂರಿಯೇ ಅವನು. ಅವನ ಮಹಿಮೆಯು ಅನಂತವು; ಏಕೆಂದರೆ ಅವನು ಅನ್ನವಲ್ಲದ್ದನ್ನೂ ತಿನ್ನುತ್ತಿರುವನು. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯೇ, ನಾವು ಈ ದೇವತೆಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವೆವು ಎಂದು ಭಿಕ್ಷವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗೆ ಕೊಡಿಸಿದನು.

೬. ಈ ದೇವತೆಗಳು ಅಧಿವೈವತವಾಗಿ ಇವು, ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಾಗಿ ಇವು.. ಹೀಗೆ ಹತ್ತಾಗಿರುವದರಿಂದ ಇದು ಕೃತವಾಯಿತು. ಹತ್ತುದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಇದು ವಿರಾಟ್ಟಿಂದಸ್ಸಿನಂತೆ ಅನ್ನವೂ ಕೃತಾಯದಂತೆ ಅನ್ನಾದಿಯೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುವದರಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಂಡುಕೊಂಡಿದೆ. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನಿಗೆ ಇದೆಲ್ಲವೂ ದೃಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ, ಅವನು ದೀಪ್ತಾಗ್ನಿಯಾದ ಅನ್ನಾದನೂ ಆಗಿರುವನು. ಪ್ರಜಾಪತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೆಂಬ ಅದೃಷ್ಟಫಲವೂ ಅವನಿಗೆ ಆಗುವದು.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ಷೋಡಶಕಲವಿದ್ಯೆ)

ಸತ್ಯಕಾಮನು ಹಾರಿದ್ರುಮತನ ಶಿಷ್ಯನಾದದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸತ್ಯಕಾಮೋ ಹ ಜಾಬಾಲೋ ಜಬಾಲಾಂ ಮಾತರಮಾನುನ್ತ
ಯಾಂಚಕ್ರೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾಂ ಭವತಿ ವಿನತ್ಸ್ಯಾಮಿ ಕಿಂ
ಗೋತ್ರೋ ನ್ನಹಮಸ್ಮೀತಿ || ೧ ||

೧. ಸತ್ಯಕಾಮಜಾಬಾಲನು ತಾಯಿಯಾದ ಜಬಾಲೆಯನ್ನು
“ಅಮ್ಮ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಸಬೇಕೆಂದಿರುವೆನು. ನಾನು
ಯಾವ ಗೋತ್ರದವನಾಗಿರುವೆನು?” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

ಗ್ರಂಥಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೦೬ ಸರ್ವಂ ವಾಗಾದಿ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿ ಚ ಅನ್ನಾನ್ನಾದತ್ವಸಂಸ್ತುತಂ
ಜಗತ್ ಏಕೀಕೃತ್ಯ ಷೋಡಶಧಾ ಪ್ರವಿಭಜ್ಯ ತಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿರ್ವಿಧಾತವ್ಯಾ
ಇತ್ಯಾರಭ್ಯತೇ | ಶ್ರದ್ಧಾತಪಸೋಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನಾಭಿವ್ಯಕ್ತಪ್ರದರ್ಶನಾಯ
ಅಖ್ಯಾಯಿಕಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ವಾಗಾದಿಯಾದ ಮತ್ತು ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಯಾದ, ಅನ್ನಾನ್ನಾದವೆಂದು ಹೊಗಳ
ಲಾಗಿರುವ, ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ¹ ಹದಿನಾರು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ವಿಂಗಡಿಸಿ,
ಅದರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ವಿಧಾನಮಾಡಬೇಕೆಂದು (ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು) ಆರಂಭ
ಸಿರುತ್ತದೆ. ಶ್ರದ್ಧಾತಪಸ್ಸುಗಳು ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಅಂಗವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿ
ಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕಥೆ (ಬಂದಿದೆ).

1. ‘ಕಾರಣರೂಪದಿಂದ ಒಂದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ’ ಎಂದು ಟೀಕೆ. ಒಟ್ಟನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮ
ವೆಂದು ಒಮ್ಮತವೇಳು ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಸತ್ಯಕಾಮನು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸುಮಾಡಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೦೭. ಸತ್ಯಕಾಮೋ ಹ ನಾಮತಃ | ಹಶಬ್ದ ವಿತಿಹ್ಯಾರ್ಥಃ | ಜಬಾಲಾಯಾ ಅಪತ್ಯಂ ಜಾಬಾಲಃ ಜಬಾಲಾಂ ಸ್ವಾಂ ಮಾತರಮ್ ಅಮನ್ತ್ರಯಾಂ ಚಕ್ರೇ ಅಮನ್ತ್ರತವಾನ್ | ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಂ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಗ್ರಹಣಾಯ ಹೇ ಭವತಿ ವಿವತ್ಸ್ಯಾಮಿ ಆಚಾರ್ಯಕುಲೇ | ಕಿಂಗೋತ್ತೋತ್ರೋಹಮ್ ? ಕಿಮಸ್ಯ ಮಮ ಗೋತ್ರಂ ಸೋಹಂ ಕಿಂಗೋತ್ತೋ ನು ಅಹಮಸ್ತೀತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಸತ್ಯಕಾಮನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ—ಹಶಬ್ದವು ಹಿಂದೆ (ಹೀಗೆ) ನಡೆಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ (ಬಂದಿದೆ). ಜಬಾಲೆಯ ಮಗನು ಜಾಬಾಲನು, (ಅವನು) ಜಬಾಲೆ ಎಂಬ ತನ್ನ ತಾಯಿಯನ್ನು (ಹೀಗೆಂದು) ಕೇಳಿದನು, ಕೇಳಿದವನಾದನು. “ಅಮ್ಮ, ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಆಚಾರ್ಯರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾಗಿ ಇರಬೇಕೆಂದಿರುವೆನು. ನಾನು ಯಾವ ಗೋತ್ರದವನು? (ಕಿಂಗೋತ್ರಃ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಕಿಂ ಗೋತ್ರಮ್ ಅಸ್ಯ ಎಂದು ವಿಗ್ರಹ), ಯಾವ ಗೋತ್ರದವನಾಗಿರುವೆನು ?

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸಾ ಹೈನಮುನಾಚ ನಾಹಮೇತದ್ ವೇದ ತಾತ ಯದ್ಗೋತ್ರಸ್ತ್ವಮಸಿ ಬಹ್ವಹಂ ಚರಂತೀ ಪರಿಚಾರಿಣೀ ಯೌವನೇ ತ್ವಾಮಲಭೇ ಸಾಹಮೇತನ್ನ ವೇದ ಯದ್ಗೋತ್ರಸ್ತ್ವಮಸಿ ಜಬಾಲಾ ತು ನಾನಾಹಮಸ್ಮಿ ಸತ್ಯಕಾಮೋ ನಾನು ತ್ವಮಸಿ ಸ ಸತ್ಯಕಾಮ ಏವ ಜಾಬಾಲೋ ಬ್ರುವೀಥಾ ಇತಿ || ೨ ||

೨. ಆಕೆಯು ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು “ಅಪ್ಪ, ನೀನು ಯಾವ ಗೋತ್ರದವನಾಗಿರುವೆಯೋ ನಾನು ಅದನ್ನರಿಯೆನು, ನಾನು ಬಹಳ ವಾಗಿ ಪರಿಚರ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಪರಿಚಾರಿಣಿಯಾಗಿದ್ದು ಯೌವನದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಪಡೆದೆನು. ಆ ನಾನು, ನೀನು ಯಾವ ಗೋತ್ರದವನೋ ಅದನ್ನರಿಯೆ. ಆದರೆ ನಾನು ಜಬಾಲೆ ಎಂಬವಳು, ನೀನು ಸತ್ಯಕಾಮನೆಂಬವನಾಗಿರುವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸತ್ಯಕಾಮ ಜಾಬಾಲನೆಂದೇ ಹೇಳಿಕೊ” ಎಂದಳು.

ತಾಯಿಗೆ ಅವನ ಗೋತ್ರವು ತಿಳಿಯದೆ ಇದ್ದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೦೮. ಏನಂ ಪೃಷ್ಠಾ ಜಬಾಲಾ ಸಾ ಹೈನಂ ಪುತ್ರಮ್ ಉನಾಚ | ನಾಹಮೇತತ್ ತವ ಗೋತ್ರಂ ವೇದ ಹೇ ತಾತ ಯದ್ಗೋತ್ರಸ್ತಮಸಿ | ಕಸ್ಮಾತ್ ನ ವೇಶ್ವೀತ್ಯುಕ್ತಾ ಆಹ | ಬಹು ಭರ್ತೃಗೃಹೇ ಪರಿಚರ್ಯಾಜಾತಮ್ ಅತಿಧ್ಯಭ್ಯಾಗತಾದಿ ಚರನ್ನೀ ಅಹಂ ಪರಿಚಾರಿಣೀ ಪರಿಚರನ್ನೀತಿ ಪರಿಚರಣ ಶೀಲೈವಾಹಮ್ | ಪರಿಚರಣಚಿತ್ತತಯಾ ಗೋತ್ರಾದಿಸ್ಮರಣೇ ಮಮ ಮನೋ ನಾಭೂತ್ | ಯೌವನೇ ಚ ತತ್ಕಾಲೇ ತ್ವಾಮ್ ಆಲಭೇ ಲಬ್ಧವತೀ ಅಸ್ಮಿ | ತದೈವ ತೇ ಪಿತಾ ಉಪರತಃ | ಅತೋನಾಥಾ ಅಹಮ್ | ನಾಹಮೇತತ್ ನ ವೇದ ಯದ್ಗೋತ್ರಸ್ತಮಸಿ | ಜಬಾಲಾ ತು ನಾಮಾ ಅಹಮಸ್ಮಿ | ಸತ್ಯ ಕಾಮೋ ನಾನು ತ್ವಮಸಿ | ಸ ತ್ವಂ ಸತ್ಯಕಾಮು ಏವಾಹಂ ಜಾಬಾಲೋಽಸ್ಮಿ ಇತಿ ಆಚಾರ್ಯಾಯ ಬ್ರುವೀಧಾಃ ಯದಿ ಆಚಾರ್ಯೇಣ ಪೃಷ್ಠಃ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಂದು ಕೇಳಲು ಜಬಾಲೆಯು ಈ ಮಗನನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದಳು . “ಅಪ್ಪ, ನೀನು ಯಾವ ಗೋತ್ರದವನಾಗಿರುವೆಯೆಂಬುದನ್ನು, ನಿನ್ನ ಗೋತ್ರವನ್ನು, ನಾನು ಅರಿಯೆನು ಏತಕ್ಕೆ ಅರಿಯೆ ? ಎಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಗಂಡನ ಮನೆ ಯಲ್ಲಿ ಬಹಳವಾಗಿ ಪರಿಚರ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅತಿಧ್ಯಭ್ಯಾಗತಾದಿಗಳ (ಪರಿಚರ್ಯೆಗಳನ್ನು) ಮಾಡುವವಳಾಗಿ ನಾನು ಪರಿಚಾರಿಣಿಯಾಗಿ—ಪರಿಚರ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡುವಳಾದ್ದರಿಂದ ಪರಿಚಾರಿಣಿ ಎನಿಸಿದ್ದವಳಾಗಿ—ಪರಿಚರಣದ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವಳೇ ಆಗಿದ್ದೆನಾದ್ದರಿಂದ ಪರಿಚರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಚಿತ್ತವನ್ನುಟ್ಟಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಗೋತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಡುವದರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಇರಲಿಲ್ಲ ಆ ಮತ್ತು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯೌವನದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡೆನು, ಪಡೆದುಕೊಂಡವಳಾಗಿರುವೆನು, ಆಗಲೇ ನಿಮ್ಮ ತಂದೆ ಗತಿಸಿದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಅನಾಥಳು , ಇಂಥ ನಾನು, ನೀನು ಯಾವ ಗೋತ್ರದವನೋ ಅದನ್ನರಿಯೆ.

ಆದರೆ ನಾನು ಜಬಾಲೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವಳಾಗಿರುವೆನು, ನೀನು ಸತ್ಯಕಾಮನೆಂಬ ಹೆಸರಿನವನಾಗಿರುವೆ. ಆ ನೀನು ಸತ್ಯಕಾಮ ಜಾಬಾಲನೇ ಆಗಿರುವೆನು ಎಂದೇ ಆಚಾರ್ಯನಿಗೆ ಹೇಳು. ಆಚಾರ್ಯನು (ನಿನ್ನನ್ನು) ಕೇಳಿದರೆ (ಹೀಗೆಂದೇ ಹೇಳು) ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಹ ಹಾರಿದ್ರುಮತಂ ಗೌತಮಮೇತೋನಾಚ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಂ
ಭಗವತಿ ವತ್ಸ್ಯಾಮ್ಯುಪೇಯಾಂ ಭಗವಂತಮಿತಿ || ೩ ||

ತಗ್ಗಂ ಹೋವಾಚ ಕಿಂಗೋತ್ರೋ ನು ಸೋಮ್ಯಾಸೀತಿ ಸ
ಹೋವಾಚ ನಾಹನೇತದ್ವೇದ ಭೋ ಯದ್ಗೋತ್ರೋಹ
ಮಸ್ಯಾಪ್ಯಚ್ಚಂ ಮಾತರಗ್ಂ ಸಾ ಮಾ ಪ್ರತ್ಯಬ್ರವೀದ್ ಬಹ್ವಹಂ
ಚರನ್ತೀ ಪರಿಚಾರಿಣೀ ಯೌವನೇ ತ್ವಾಮಲಭೇ ಸಾಹನೇತನ್
ವೇದ ಯದ್ಗೋತ್ರಸ್ತ್ವನುಸಿ ಜಬಾಲಾ ತು ನಾಮಾಹಮಸ್ಮಿ
ಸತ್ಯಕಾಮೋ ನಾಮ ತ್ವಮಸೀತಿ ಸೋಹಗ್ಂ ಸತ್ಯಕಾಮೋ
ಜಾಬಾಲೋಽಸ್ಮಿ ಭೋ ಇತಿ || ೪ ||

೩. ಅವನು ಹಾರಿದ್ರುಮತಗೌತಮನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು
ಇಂತೆಂದನು : ಭಗವಂತರಾದ (ತಮ್ಮಲ್ಲಿ) ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವಾಸವನ್ನು
ಮಾಡುವೆನು. ಭಗವಂತರಾದ ತಮ್ಮನ್ನು ಬಳಿನಾರುವೆನು !

೪. ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು 'ಸೋಮ್ಯ, ಯಾವ ಗೋತ್ರದವ
ನಾಗಿರುವೆಯೋ !' ಎಂದನು. ಅವನಿಂತೆಂದನು : 'ಸ್ವಾಮಿ, ನಾನು
ಯಾವ ಗೋತ್ರದವನೆಂಬುದನ್ನು ನಾನರಿಯೆ. ತಾಯಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ
ದೆನು. ಆಕೆಯು ನನಗೆ ಹೀಗೆಂದು ಉತ್ತರವಿತ್ತಳು : 'ಬಹುವಾಗಿ
ಪರಿಚರ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಪರಿಚಾರಿಣಿಯಾಗಿದ್ದು ಯೌವನದಲ್ಲಿ
ನಿನ್ನನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡೆನು. ಆ ನಾನು, ನೀನು ಯಾವ ಗೋತ್ರದವ
ನಾಗಿರುವೆಯೋ ಅರಿಯೆ. ನಾನೇನೋ ಜಬಾಲಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವ
ಳಾಗಿರುವೆನು, ನೀನು ಸತ್ಯಕಾಮನೆಂಬ ಹೆಸರಿನವನಾಗಿರುವೆ.'
ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾಮಿ, ನಾನು ಸತ್ಯಕಾಮಜಾಬಾಲನಾಗಿರುವೆನು.'

ಸತ್ಯಕಾಮನು ಹಾರಿದ್ರುಮತನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೦೯ ಸ ಹ ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಹಾರಿದ್ರುಮತಂ ಹರಿದ್ರುಮತೋಽಪತ್ಯಂ
ಹಾರಿದ್ರುಮತಂ ಗೌತಮಂ ಗೋತ್ರತಃ ಏತ್ಯ ಗೃತ್ವಾ ಉವಾಚ | ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಂ
ಭಗವತಿ ಪೂಜಾವತಿ ತ್ವಯಿ ವತ್ಸ್ಯಾಮಿ | ಅತಃ ಉಪೇಯಾಮ್ ಉಪಗಚ್ಛೇಯಂ
ಶಿಷ್ಯತಯಾ ಭಗವಂತಮ್ ಇತ್ಯುಕ್ತವಂತಂ ತಂ ಹ ಉವಾಚ ಗೌತಮಃ | ಕಿಂ
ಗೋತ್ರಃ ನು ಸೋಮ್ಯ | ಅಸೀತಿ | ವಿಜ್ಞಾತಕುಲಗೋತ್ರಃ ಶಿಷ್ಯ ಉಪನೇತವ್ಯಃ |
ಇತಿ ಪೃಷ್ಟಃ ಪ್ರತ್ಯಾಹ ಸತ್ಯಕಾಮಃ | ಸ ಹ ಉವಾಚ | ನಾಹನೇತದ್ ವೇದ

1. ಸೌಮ್ಯ ಎಂಬ ಪಾಠಕ್ಕಿಂತ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪಾಠ.

ಭೋಃ ಯದ್ಗೋತ್ರೋಽಹಮಸ್ಮಿ | ಕಿಂ ತು ಅಪೃಚ್ಛಂ ಪೃಷ್ಟವಾನಸ್ಮಿ ಮಾತ
ರಮ್ | ಸಾ ಮಯಾ ಪೃಷ್ಟಾ ಮಾಂ ಪ್ರತ್ಯಬ್ರವೀತ್ ಮಾತಾ ಬಹ್ವಹಂ ಚರನ್ತೀ
ಇತ್ಯಾದಿಪೂರ್ವವತ್ | ತಸ್ಯಾ ಅಹಂ ವಚಃ ಸ್ಮರಾಮಿ | ಸೋಽಹಂ ಸತ್ಯಕಾಮೋ
ಜಾಬಾಲೋಽಸ್ಮಿ ಭೋಃ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಸತ್ಯಕಾಮನು ಹಾರಿದ್ರುಮತನನ್ನು, ಹರಿದ್ರುಮತನ ಮಗನಾದ ಹಾರಿ
ದ್ರುಮತನನ್ನು, ಗೋತ್ರದಿಂದ ಗೌತಮ(ನೆನಿಸಿದ್ದ ಹಾರಿದ್ರುಮತನನ್ನು) ಸೇರಿ,
(ಅವನ ಬಳಿಗೆ) ಬಂದು, ಇಂತೆಂದನು. ಭಗವಂತರಾದ ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ
ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವೆನು : ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂಜ್ಯರಾದ
ತಮ್ಮನ್ನು ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ಬಲಿಸಾರುವೆನು.

ಹೀಗೆನ್ನಲು ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಗೌತಮನಂತೆಂದನು, 'ನೀನು ಯಾವ
ಗೋತ್ರದವನಪ್ಪ ? ಕುಲಗೋತ್ರಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಉಪನಯನ
ಮಾಡಿಸಬೇಕು'. ಹೀಗೆಂದು ಕೇಳಲು ಸತ್ಯಕಾಮನು (ಹೀಗೆಂದು) ಉತ್ತರ
ವಿತ್ತನು. ಅವನು ಹೇಳಿದನೇನೆಂದರೆ "ಸ್ವಾಮಿ, ನಾನು ಯಾವ ಗೋತ್ರದವನಾಗಿ
ರುವೆನೋ ಅದನ್ನು ನಾನರಿಯೆ. ಆದರೆ ತಾಯಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದೆನು. ನಾನು
ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಆ (ತಾಯಿ) ಹೀಗೆಂದು ಉತ್ತರವಿತ್ತಳು. 'ಬಹುವಾಗಿ (ಪರಿ)ಚರ್ಯೆ
ಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು' ಎಂದುಮುಂತಾಗಿರುವ (ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ) ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ
(ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ). "ಆಕೆಯ ಮಾತು ನನಗೆ ನೆನಪಿದೆ. ಆ ನಾನು ಸತ್ಯಕಾಮಜಾಬಾಲ
ನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ, ಸ್ವಾಮಿ ! "

ಸತ್ಯಕಾಮನ ಗೋಸೇವೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಗ್ಂ ಹೋವಾಚ ನೈತದಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿವಕ್ತುಮರ್ಹತಿ
ಸಮಿಧಗ್ಂ ಸೋಮ್ಯಾಹರೋಪ ತ್ವಾ ನೇಷ್ಯೇ ನ ಸತ್ಯಾದಗಾ
ಇತಿ ತಮುಪನೀಯ ಕೃಶಾನಾಮಬಲಾಸಾಂ ಚತುಃಶತಾ ಗಾ ನಿರಾ
ಕೃತ್ಯೋವಾಚೇಮಾಃ ಸೋಮ್ಯಾನುಸಂವ್ರಜೇತಿ ತಾ ಅಭಿಪ್ರಸ್ಥಾ
ಪಯನ್ನವಾಚ ನಾಸಹಸ್ರೇಣಾವರ್ತೇಯೇತಿ ಸ ಹ ವರ್ಷಗಣಂ
ಪ್ರೋವಾಸ ತಾ ಯದಾ ಸಹಸ್ರಗ್ಂ ಸಂಪೇದುಃ || ೫ ||

೫. (ಗೌತಮನು) ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು 'ಅಬ್ರಾಹ್ಮಣನು
ಇದನ್ನು ಹೇಳಲಾರನು. ಸೋಮ್ಯ, ಸಮಿತ್ತನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು

1. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಗೌತಮನ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

ಬಾ ! ನಿನಗೆ ಉಪನಯನವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವೆನು. (ನೀನು) ಸತ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವದಿಲ್ಲ' ಎಂದನು. ಅವನಿಗೆ ಉಪನಯನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಕೃಶವಾಗಿ ಬಲವಿಲ್ಲದಿದ್ದ ನಾನೂರು ಗೋಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಟ್ಟು, 'ಸೋಮ್ಯ, ಇವುಗಳನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸು !' ಎಂದನು. ಅವುಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಾಗ (ಸತ್ಯಕಾಮನು) 'ಸಹಸ್ರವಿಲ್ಲದೆ ಹಿಂತಿರುಗೇನು' ಎಂದನು. ಅವನು ವರ್ಷಗಟ್ಟಲೆಯಾಗಿ ಹೊರಗಿದ್ದನು. ಅವು ಯಾವಾಗ ಸಾವಿರವಾದವೋ (ಆಗ)-

ಗುರುಗಳ ಗೋಗಳನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಕಾಯ್ದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೧೦. ತಂ ಹ ಉವಾಚ ಗೌತಮಃ | ನೈತದ್ ವಚಃ ಅಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ (ವಿನಕ್ತುಮ್)¹ | ವಿಶೇಷೇಣ ವಕ್ತುಮ್ ಅರ್ಹತಿ ಆರ್ಜವಾರ್ಧಸಂಯುಕ್ತಮ್ | ಋಜುರೇ ಹಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ನೇತರೇ ಸ್ವಭಾವತಃ | ಯಸ್ಮಾತ್ ನ ಸತ್ಯಾತ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಜಾತಿಧರ್ಮಾತ್ ಅಗಾಃ ನಾಪೇತವಾನಸಿ | ಅತಃ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ತ್ವಾಮ್ ಉಪನೇಷ್ಯೇ | ಅತಃ ಸಂಸ್ಕಾರಾರ್ಧಂ ಹೋಮಾಯ ಸಮಿಧಂ ಸೋಮ್ಯ ಆಹರ | ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ತಮ್ ಉಪನೀಯ ಕೃಶಾನಾಮ್ ಅಬಲಾನಾಂ ಗೋಯೂಥಾತ್ ನಿರಾಕೃತ್ಯ ಅಪಕೃತ್ಯ² ಚತುಃಶತಾ ಚತ್ವಾರಿ ಶತಾನಿ ಗವಾಮ್, ಉವಾಚ | ಇಮಾ ಗಾಃ ಸೋಮ್ಯ ಅನುಸಂವ್ರಜ ಅನುಗಚ್ಛ | ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ತಾ ಅರಣ್ಯಂ ಪ್ರತ್ಯಭಿಪ್ರಸ್ಥಾಪಯನ್ ಉವಾಚ | ನಾಸಹಸ್ರೇಣ ಅಪೂರ್ಣೇನ ಸಹಸ್ರೇಣ ನಾವರ್ತೇಯ ನ ಪ್ರತ್ಯಾಗಚ್ಛೇಯಮ್ | ಸ ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ಗಾಃ ಅರಣ್ಯಂ ತೃಣೋದಕಬಹುಲಂ ದ್ವಂದ್ವರಹಿತಂ ಪ್ರವೇಶ್ಯ ಸ ಹ ವರ್ಷಗಣಂ ದೀರ್ಘಂ ಪ್ರೋವಾಸ ಪ್ರೋಷಿತವಾನ್ | ತಾಃ ಸಮ್ಯಗ್ ಗಾವಃ ರಕ್ಷಿತಾಃ ಯದಾ ಯಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ಸಹಸ್ರಂ ಸಂಪೇದುಃ ಸಂಪನ್ನಾಃ ಬಭೂವುಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಗೌತಮನಿಂದೆಂದನು : ಈ ಋಜುವಾದ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಮಾತನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲದವನು (ವಿನಕ್ತುಮರ್ಹತಿ) ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೇಳಲಾರನು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲವೆ, ಸ್ವಭಾವದಿಂದಲೇ ಸರಳರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ, ಮಿಕ್ಕವರಲ್ಲ. (ನೀನು) ಬ್ರಾಹ್ಮಣಜಾತಿಯ ಧರ್ಮವಾದ ಸತ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ, (ಬಿಟ್ಟು) ಚಲಿಸಿದವನಾ

1. ಈ ಮೂಲದ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ.

2. 'ಅಪಾಕೃತ್ಯ' ಎಂದು ಸಾಹಾಂತರ.

ಗಲ್ಲಿಲ್ಲ; ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದ ನಿನಗೆ ಉಪನಯನವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವೆನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೋಮ್ಯನೇ, ಸಂಸ್ಕಾರಾರ್ಥವಾದ ಹೋಮಕ್ಕಾಗಿ ಸಮಿತನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಬಾ- ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಉಪನಯನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ. ಗೋಗಳ ಹಿಂಡಿ ನಿಂದ ಬಡಕಲಾಗಿ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದ್ದ ನಾನೂರು ನಾಲ್ಕುನೂರು ಗೋಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿ, ಈಚೆಗೆ ತೆಗೆಯಿಸಿ: 'ಸೋಮ್ಯ, ಈ ಗೋಗಳನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸು, ಅನು ಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗು!' ಎಂದನು

ಹೀಗೆನ್ನಲು ಅವನ್ನು ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಟವನು 'ಸಹಸ್ರ ವಿಲ್ಲದೆ ಸಾವಿರವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಹಿಂತಿರುಗೆನು, ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರಲಾ ರೆನು' ಎಂದನು. ಅವನು ಹೀಗೆಂದು ನುಡಿದು ಗೋಗಳನ್ನು ಹುಲ್ಲೂ ನೀರೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು (ಶೀತೋಷ್ಣಾದಿ)ದ್ವಂದ್ವಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾಡಿಗೆ ಹೊಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅವನು ವರ್ಷಗಟ್ಟಲೆಯಾಗಿ ದೀರ್ಘ(ಕಾಲ) ಹೊರಗೆ ಇದ್ದನು, (ಅಲ್ಲಿಯೇ) ಇದ್ದುಬಿಟ್ಟನು. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾವಾಡಿದ ಆ ಗೋಗಳು ಯಾವಾಗ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರವಾದವೋ (ಸಾವಿರ ಗೋಗ)ಕಾದವೋ (ಆಗ)-

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ಐದನೆಯ ಖಂಡ

(ಷೋಡಶಕಲವಿದ್ಯೆ)

ಸತ್ಯಕಾಮನಿಗೆ ಎತ್ತಿನ ಉಪದೇಶ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಹೈನಮೃಷಭೋಽಭ್ಯುನಾದ ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಇತಿ ಭಗವ
ಇತಿ ಹ ಪ್ರತಿಶುಶ್ರಾವ ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ ಸೋಮ್ಯ ಸಹಸ್ರಗಂ ಸ್ತುಃ
ಪ್ರಾಪಯ ನ ಆಚಾರ್ಯಕುಲಮ್ ||೧||

೧. ಆಗ ಎತ್ತು ಇವನನ್ನು 'ಸತ್ಯಕಾಮಾಃ' ಎಂದು (ಕೂಗಿ) ಕರೆಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ (ಇವನು) 'ಭಗವಂತನೇ', ಎಂದನು.

1. ಶುದ್ಧನಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದಮೇಲೆಯೇ ಉಪನಯನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ವೈದಿಕಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೆಂದಾಯಿತು ಎಂದು ಸೂ ಭಾ. ೧-೩-೩೭ (ಭಾ. ಭಾ ೩೧೧)ದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದೆ.

2. ಹಟ್ಟಿಯಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೊಡೆಯಿಸಿ ಎರಡರ್ಧ.

‘ಸೋಮ್ಯ, ಸಾವಿರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿರುತ್ತೇನೆ; ಆಚಾರ್ಯರ ಕುಲಕ್ಕೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಸೇರಿಸು!’

ಗೋಗಳು ಸಾವಿರವಾದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೧೧. ತಮೇತಂ ಶ್ರದ್ಧಾತಪೋಭ್ಯಾಂ ಸಿದ್ಧಂ ವಾಯುದೇವತಾ ದಿಕ್ಸಂ ಬನ್ಧಿನೀ ತುಷ್ಠಾ ಸತೀ ಋಷಭಮನುಪ್ರವಿಶ್ಯ ಋಷಭಭಾವಮಾಪನ್ನಾ ಅನುಗ್ರಹಾಯ । ಅಧ ಹ ಏನಮ್ ಋಷಭಃ ಅಭ್ಯುವಾದ ಅಭ್ಯುಕ್ತವಾನ್ ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಇತಿ ಸಂಬೋಧ್ಯ । ತಮ್ ಅಸೌ ಸತ್ಯಕಾಮೋ ಭಗವಃ ಇತಿ ಹ ಪ್ರತಿಶ್ರುತವ ಪ್ರತಿವಚನಂ ದದೌ । ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ ಸೋಮ್ಯ ಸಹಸ್ರಂ ಸ್ತುಃ । ಪೂರ್ಣತವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ । ಅತಃ ಪ್ರಾಪಯ ನಃ ಅಸ್ಮಾನ್ ಆಚಾರ್ಯಕುಲಮ್ ॥

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

(ಹೀಗೆ) ಶ್ರದ್ಧಾತಪಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ ಆ ಇವನನ್ನು ಕುರಿತು ದಿಕ್ಸಂ ಬಂಧಿಯಾದ ವಾಯುದೇವತೆಯು ತೃಪ್ತವಾಗಿ (ಇವನನ್ನು) ಅನುಗ್ರಹಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಎತ್ತಿನೊಳಗೆ ಹೊಕ್ಕು ಎತ್ತಾಯಿತು.

ಆಗ ಇವನನ್ನು ಕುರಿತು ಎತ್ತು ‘ಸತ್ಯಕಾಮಾಃ’ ಎಂದು (ಕೂಗಿ) ಕರೆದು ಇಂತೆಂದಿತು, ಹೀಗೆಂದು ನುಡಿಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಈ ಸತ್ಯಕಾಮನು ‘ಭಗವಂತನೆ!’ ಎಂದನು, ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು ಸೋಮ್ಯನೇ, ಸಾವಿರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿರುತ್ತೇನೆ, ನಿನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಪೂರ್ಣವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ (ನಃ=ಅಸ್ಮಾನ್) ನಮ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರ ಮನೆಸೇರಿಸು! (ಎಂದಿತು).

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚ ತೇ ಸಾದಂ ಬ್ರವಾಣೇತಿ ಬ್ರವೀತು ಮೇ ಭಗವಾನಿತಿ ತಸ್ಮೈ ಹೋವಾಚ ಸ್ವಾಚೀ ದಿಕ್ಕಲಾ ಸ್ವಾಚೀ ದಿಕ್ಕಲಾ ದಕ್ಷಿಣಾ ದಿಕ್ಕಲೋದೀಚೀ ದಿಕ್ಕಲೈಷ ವೈ ಸೋಮ್ಯ ಚತುಷ್ಕಲಃ ಸಾದೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪ್ರಕಾಶನಾನ್ನಾಮ ॥ ೨ ॥

೨. ‘ನಿನಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದ (ಒಂದೆ) ಸಾದವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವೆನು’, ‘ಪೂಜ್ಯರು ನನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು!’ ಅನನಿಗೆ ಹೇಳಿತೇನೆಂದರೆ : ‘ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕು (ಒಂದೆ) ಕಲೆ, ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕು (ಒಂದು) ಕಲೆ, ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕು (ಒಂದು) ಕಲೆ, ಉತ್ತರದಿಕ್ಕು (ಒಂದು) ಕಲೆ. ಸೋಮ್ಯ, ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮದ ಪ್ರಕಾಶನಾನ್ ಎಂಬ ಚತುಷ್ಕಲಸಾದವು.

ಬ್ರಹ್ಮದ ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೧೨. ಕಿಂ ಚ ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪರಸ್ಯ ತೇ ತುಭ್ಯಂ ಪಾದಂ ಬ್ರವಾಣಿ ಕಥಯಾಸಿ | ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಪ್ರತ್ಯುವಾಚ | ಬ್ರವೀತು ಕಥಯತು ಮೇ ಮಹ್ಯಂ ಭಗವಾನ್ | ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಮುಷಭಃ ತಸ್ಮೈ ಸತ್ಯಕಾಮಾಯ ಹ ಉವಾಚ | ಪ್ರಾಚೀ ದಿಕ್ ಕಲಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪಾದಸ್ಯ ಚತುರ್ಥೋ ಭಾಗಃ | ತಥಾ ಪ್ರತೀಚೀ ದಿಕ್ ಕಲಾ, ದಕ್ಷಿಣಾ ದಿಕ್ ಕಲಾ, ಉದೀಚೀ ದಿಕ್ ಕಲಾ | ಏಷ ವೈ ಸೋಮ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪಾದಃ ಚತುಷ್ಪಲಃ ಚತಸ್ರಃ ಕಲಾ ಅವಯವಾ ಯಸ್ಯ ಸೋಮ್ಯಂ ಚತುಷ್ಪಲಃ ಪಾದೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪ್ರಕಾಶವಾನ್ ನಾನು | ಪ್ರಕಾಶವಾನ್ ಇತ್ಯೇವಂ ನಾನು ಅಭಿಧಾನಂ ಯಸ್ಯ | ತಥಾ ಉತ್ತರೇಽಪಿ ಪಾದಾಷ್ಟಯಃ ಚತುಷ್ಪಲಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮತ್ತು ಪರಬ್ರಹ್ಮದ (ಒಂದು) ಪಾದವನ್ನು ನಿನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡುವೆನು, ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವೆನು ಹೀಗೆನ್ನಲು (ಸತ್ಯಕಾಮನು) ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವಿತ್ತನು : 'ಮೇ = ಮಹ್ಯಂ) ನನಗೆ ಪುಜ್ಯರಾದ (ತಾವು) ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು, ತಿಳಿಸಿಕೊಡ ಬೇಕು !' ಹೀಗೆನ್ನಲು ಎತ್ತು ಆ ಸತ್ಯಕಾಮನಿಗೆ ಇಂತೆಂದಿತು. ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕು (ಒಂದು) ಕಲೆ." ಬ್ರಹ್ಮದ (ಈ) ಪಾದದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಭಾಗವು. ಹೀಗೆಯೇ ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕು ಒಂದು ಕಲೆ, ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕು (ಒಂದು) ಕಲೆ, ಉತ್ತರದಿಕ್ಕು (ಒಂದು) ಕಲೆ. ಸೋಮ್ಯ, ಇದೇ ಚತುಷ್ಪಲವಾದ—ನಾಲ್ಕು ಕಲೆಗಳು, ಅವಯವಗಳು, ಇದಕ್ಕೆ ಇರುವದರಿಂದ ಚತುಷ್ಪಲ (ವೆನಿಸಿರುವ)—ಬ್ರಹ್ಮದ ಪಾದವು, ಪ್ರಕಾಶವಾನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ (ಪಾದವು), ಪ್ರಕಾಶವಾನ್ ಎಂಬ (ನಾನು=ಅಭಿಧಾನವು) ಇದಕ್ಕೆ ಇರುವದು. ಹೀಗೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮದ ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಪಾದಗಳೂ ಚತುಷ್ಪಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

**ಸ ಯ ವಿತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾಗ್ಂಶ್ಚತುಷ್ಕಲಂ ಪಾದಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ
ಪ್ರಕಾಶವಾನಿತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಪ್ರಕಾಶವಾನಸ್ಥಿಲ್ಲೋಕೇ ಭ ವ ತಿ**

1. 'ಏವ' ಎಂಬ ಅಚ್ಚಿನ ಪಾಠವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.
2. ಪರಬ್ರಹ್ಮವೇ ಸೋಡಶಕಲವೆಂದು ಉಪದಿಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಉಪಾಸ್ಯಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬುದನ್ನು ಈ ವಿಶೇಷಣವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ
3. ಹದಿನಾರನೆಯ ಅಂಶವು.
4. 'ಪ್ರಕಾಶವಾನ್ ಇತ್ಯೇವ' ಎಂಬ ಅಚ್ಚಿನ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಾಶವಾನ್ ಎಂದೇ ಎಂದು ಅರ್ಥ ; ಆನಧಾರಣೆಯು ಬೇಕಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಏವಂ (= ಎಂಬ) ಎಂದು ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಪ್ರಕಾಶವತೋ ಹ ಲೋಕಾಂಶ್ಚಯತಿ ಯ ಏತಮೇವಂ
ವಿದ್ವಾನ್‌ಗಂಶ್ಚತುಷ್ಕಲಂ ಪಾದಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪ್ರಕಾಶವಾನಿತ್ಯು
ಪಾಸ್ತೇ || ೩ ||

೩. ಯಾವನು ಬ್ರಹ್ಮದ ಈ ಚತುಷ್ಕಲಪಾದವನ್ನು ಹೀಗೆಂದ
ರಿತು ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳದ್ದು ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನು
ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳವನಾಗಿರುವನು. ಯಾವನು ಬ್ರಹ್ಮದ
ಈ ಚತುಷ್ಕಲಪಾದವನ್ನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು
ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ (ಅವನು) ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳ ಲೋಕಗಳನ್ನು
ಗೆದ್ದು ಕೊಳ್ಳುವನು.

ಬ್ರಹ್ಮದ ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದ ಉಪಾಸನೆಯು ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೧೩. ಸ ಯಃ ಕಶ್ಚಿತ್ ಏವಂ ಯಥೋಕ್ತಮ್ ಏವಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ
ಚತುಷ್ಕಲಂ ಪಾದಂ (ಏವಂ)^೧ ವಿದ್ವಾನ್ ಪ್ರಕಾಶವಾನ್ ಇತ್ಯನೇನ ಗುಣೇನ
ವಿಶಿಷ್ಟಮ್ ಉಪಾಸ್ತೇ, ತಸ್ಯೇದಂ ಫಲಮ್ | ಪ್ರಕಾಶವಾನ್ ಅಸ್ಮಿನ್ ಲೋಕೇ
ಭವತಿ | ಪ್ರಖ್ಯಾತೋ ಭವತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಥಾ ಅದೃಷ್ಟಂ ಫಲಮ್ | ಪ್ರಕಾಶ
ವತಃ ಹ ಲೋಕಾನ್ ದೇವಾದಿಸಂಬಂಧಿನಃ ಮೃತಃ ಸನ್ ಜಯತಿ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ |
ಯ ಏತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಚತುಷ್ಕಲಂ ಪಾದಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪ್ರಕಾಶವಾನ್
ಇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವನೊಬ್ಬನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಈ ಬ್ರಹ್ಮದ ಚತುಷ್ಕಲಪಾದವನ್ನು
ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತು ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳದ್ದು ಎಂಬೀ ಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದೆಂದು ಉಪಾಸನೆ
ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನಿಗೆ ಇದು (ದೃಷ್ಟ)ಫಲವು : ಅವನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ
ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ, ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಇದರಂತೆ
(ಈ) ಅದೃಷ್ಟಫಲವೂ (ಅಗುತ್ತದೆ). ಯಾವನು ಈ ಬ್ರಹ್ಮದ ಚತುಷ್ಕಲಪಾದ
ವನ್ನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳದ್ದು ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು
ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳ ದೇವಾದಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಲೋಕಗಳನ್ನು ತ್ವನಾಗಿ, ಗೆದ್ದು ಕೊಳ್ಳು
ತ್ತಾನೆ, ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಆರನೆಯ ಖಂಡ (ಪೋಡಶಕಲವಿದ್ಯೆ)

ಸತ್ಯಕಾಮನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯ ಉಪದೇಶ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಗ್ನಿಷ್ಟೇ ಪಾದಂ ವಕ್ಷೇತಿ ಸ ಹ ಶ್ವೋಭೂತೇ ಗಾ ಅಭಿಪ್ರಸ್ಥಾಪ
ಯಾಂಚಕಾರ ತಾ ಯತ್ರಾಭಿ ಸಾಯಂ ಬಭೂವುಸ್ತತ್ರಾಗ್ನಿ
ನುಪಸಮಾಧಾಯ ಗಾ ಉಪರುಧ್ಯ ಸಮಿಧಮಾಧಾಯ ಪಶ್ಚಾ
ದಗ್ನೀಃ ಪ್ರಾಜುಪೋಪವಿವೇಶ || ೧ ||

೧. 'ನಿನಗೆ ಅಗ್ನಿಯು (ಇನ್ನೊಂದು) ಪಾದವನ್ನು ಹೇಳಿ
ಕೊಡುವದು' ಎಂದಿತು. ಅವನು ಬೆಳಗಾಗಲು ಗೋಗಳನ್ನು
ಹೊಡೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟನು. ಅವು ಎಲ್ಲಿ ನಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ
ಒಟ್ಟಾದವೋ ಅಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸಿ, ಗೋಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿ
ಸಮಿತ್ತನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅಗ್ನಿಯ ಹಿಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಮುಖನಾಗಿ
ಹತ್ತಿರಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು.

ಸತ್ಯಕಾಮನು ಅಗ್ನಿಯ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಅನುವಾದದ್ದು (ಭಾಷ್ಯ)

೩೧೪. ಸಃ ಅಗ್ನಿಷ್ಟೇ^೧ ಪಾದಂ ವಕ್ತಾ ಇತ್ಯುಪರರಾನು ಋಷಭಃ |
ಸ ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಹ ಶ್ವೋಭೂತೇ ಪರೇದ್ಯುಃ ನೈತ್ಯಕಂ ನಿತ್ಯಂ ಕರ್ಮ^೨ ಕೃತ್ವಾ
ಗಾ ಅಭಿಪ್ರಸ್ಥಾ ವಯಾಂಚಕಾರ ಆಚಾರ್ಯಕುಲಂ ಪ್ರತಿ | ತಾಃ ಶನೈಶ್ಚರನ್ತೈಃ
ಆಚಾರ್ಯಕುಲಾಭಿಮುಖ್ಯಃ ಪ್ರಸ್ಥಿತಾಃ ಯತ್ರ ಯಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ದೇಶೇ^೩
ಅಭಿಸಾಯಂ ನಿಶಾಯಾಮ್ ಅಭಿಸಂಬಭೂವುಃ ಏಕತ್ರಾಭಿಮುಖ್ಯಃ ಸಂಭೂತಾಃ

1. ಬಹುಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಷ್ಟೇ ಎಂದೇ ಇದೆ. ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಬರೆದು
ಕೊಂಡಿದೆ ಎಂದು ಹಿಡಿದು ಆ ಸಾರವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿವೇವೆ.

2. 'ನಿತ್ಯಂ ಕರ್ಮ' ಎಂಬ ಎರಡು ಮಾತುಗಳೂ ಇಲ್ಲದೆ ಪಾರವೂ ಉಂಟು; ಹೇಗೂ
'ನಿತ್ಯಂ' ಎಂಬ ಮಾತು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಾಗುತ್ತದೆ.

3. ಕಾಲೇ ಎಂಬುದು ಬೇಕಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು
ನೋಡಿ.

ತತ್ರ ಅಗ್ನಿಮ್ ಉಪಸಮಾಧಾಯ ಗಾ ಉಪರುಧ್ಯ ಸಮಿಧಮಾಧಾಯ ಪಶ್ಯಾತ್
ಅಗ್ನೇಃ ಪ್ರಾಜ್ಞುಖಃ ಉಪೋಪವಿವೇಶಃ ಮುಷಭವಜೋ ಧ್ಯಾಯನ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ (ಎತ್ತು) ನಿನಗೆ ಅಗ್ನಿಯು (ಇನ್ನೊಂದು) ಪಾದವನ್ನು ಹೇಳುವದು ಎಂದು (ನುಡಿದು)* ಸುಮ್ಮನಾಯಿತು. ಆ ಸತ್ಯಕಾಮನು ಬೆಳಗಾಗಲು ಮಾರನೆಯ ದಿನ ನಿತ್ಯದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿ ಗೋಗಳನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರ ಮನೆಯಕಡೆಗೆ ಹೊರಡಿಸಿದನು. ಅವು ಮೆಲ್ಲಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಾ ಆಚಾರ್ಯರ ಮನೆಯಕಡೆಗೆ ಹೊರಟು ಎಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಯಾವ) ದೇಶದಲ್ಲಿ* ಸಾಯಂಕಾಲ ಕತ್ತಲೆಯಾಗಲು ಒಟ್ಟಾದವೋ, ಒಂದೇ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸೇರಿದವೋ, ಅಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸಿ ಗೋಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿ ಸಮಿತ್ತನ್ನಿಟ್ಟು ಅಗ್ನಿಯ ಹಿಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಮುಖನಾಗಿ ಎತ್ತಿನ ಮಾತನ್ನೇ ಚಿಂತಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹತ್ತಿರಹತ್ತಿರ* ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತನುಗ್ನಿರಭ್ಯುನಾದ ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಇತಿ ಭಗವ ಇತಿ ಹ ಪ್ರತಿ ಶುಶ್ರಾವ || ೨ ||

ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸೋಮ್ಯ ತೇ ಸಾದಂ ಬ್ರವಾಣೇತಿ ಬ್ರವೀತು ನೇ
ಭಗವಾನಿತಿ ತಸ್ಮೈ ಹೋವಾಚ ಪೃಥಿವೀ ಕಲಾಃಸ್ತರಿಕ್ಷಂ ಕಲಾ
ದ್ಯೌಃ ಕಲಾ ಸಮುದ್ರಃ ಕಲೈಷ ವೈ ಸೋಮ್ಯ ಚತುಷ್ಯಲಃ
ಸಾದೋ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽನಂತವಾನ್ಸಾಮ || ೩ ||

೨. ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಅಗ್ನಿಯು 'ಸತ್ಯಕಾಮಃ' ಎಂದಿತು.
ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ (ಇವನು) 'ಭಗವಂತನೆ,' ಎಂದನು.

೩. ಸೋಮ್ಯ, ನಿನಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದ (ಒಂದ.) ಪಾದವನ್ನು ಹೇಳಿ
ಕೊಡುವೆನು. 'ವ್ರಾಜ್ಯರು ನನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು !' ಅವನಿಗೆ

1. ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಾ|| ಪಾಠವೇ ಇರಬಹುದು

2. ವಾ|| ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಪ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ.

3 ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಎಂದೂ ಒಂದು ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಪಾಠವಿರುವದಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ

4 ಸಾಯಂಕಾಲ ಎಂದೇ ಇರುವದರಿಂದ ಯಸ್ಮಿನ್ ದೇಶೇ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೂ ಸಾಕಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ, ಅಥವಾ ಸಾಯಂಕಾಲ ಯಾವಾಗ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದವೋ ಎಂದೂ ಅರ್ಥವಾಗಬಹುದು. ಆಗ ದೇಶೇ ಚ ಎಂದಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿರುವದು.

5. ಗೋಗಳಿಗೂ ಅಗ್ನಿಗೂ ಪತ್ತಿರವಾಗಿ ಕುಳಿತನೆಂಬುದನ್ನು ಎರಡು ಉಪಶಬ್ದಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅ|| 1 ||

(ಅದು) ಹೇಳಿತೇನೆಂದರೆ 'ಪೃಥಿವಿಯು (ಒಂದು) ಕಲೆ, ಅಂತರಿಕ್ಷವು (ಒಂದು) ಕಲೆ, ದ್ಯುಲೋಕವು ಒಂದು ಕಲೆ, ಸಮುದ್ರವು (ಒಂದು) ಕಲೆ. ಸೋಮ್ಯ, ಇದೇ ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮದ ಅನಂತವಾನ್ ಎಂಬ ಚತುಷ್ಕಲವಾದವು.'

ಬ್ರಹ್ಮದ ಏರಡನೆಯ ಪಾದ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೧೫. ತಮ್ ಅಗ್ನಿರಭ್ಯುವಾದ ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಇತಿ ಸಂಖೋಧ್ಯ | ತಮ್ ಅಸೌ ಸತ್ಯಕಾಮೋ ಭಗವಃ ಇತಿ ಹ ಪ್ರತಿಶುಶ್ರಾವ ಪ್ರತಿವಚನಂ ದದಾ | ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸೋಮ್ಯ ತೇ ವಾದಂ ಬ್ರವಾಣೇತಿ | ಬ್ರವೀತು ಮೇ ಭಗವಾನ್ ಇತಿ | ತಸ್ಮೈ ಹ ಉನಾಚ | ಪೃಥಿವೀ ಕಲಾ ಅನ್ತರಿಕ್ಷಂ ಕಲಾ ದ್ಯೌಃ ಕಲಾ ಸಮುದ್ರಃ ಕಲಾ ಇತಿ ಆತ್ಮಗೋಚರಮೇವ ದರ್ಶನಮ್ ಅಗ್ನಿರಬ್ರವೀತ್ | ಏಷ ವೈ ಸೋಮ್ಯ ಚತುಷ್ಕಲಃ ಪಾದೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಅನಂತವಾನ್ ನಾಮ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಅಗ್ನಿಯು 'ಸತ್ಯಕಾಮಃ' ಎಂದು ಸಂಖೋಧಿಸಿ ಮಾತನಾಡಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಈ ಸತ್ಯಕಾಮನು 'ಭಗವಂತನೆ!' ಎಂದನು, ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು ಅಗ್ನಿಯು, "ಸೋಮ್ಯ, ಬ್ರಹ್ಮದ (ಒಂದು) ಪಾದವನ್ನು ನಿನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡುವೆನು" ಎಂದಿತು. "ಪೂಜ್ಯರು ನನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು" ಎನ್ನಲು ಅವನಿಗೆ ಅದು ಹೇಳಿತೇನೆಂದರೆ, ಪೃಥಿವಿಯು (ಒಂದು) ಕಲೆ, ಅಂತರಿಕ್ಷವು ಒಂದು ಕಲೆ, ದ್ಯುಲೋಕವು (ಒಂದು) ಕಲೆ, ಸಮುದ್ರವು (ಒಂದು) ಕಲೆ-ಎಂದು ತನ್ನ ವಿಷಯವಾದ ದರ್ಶನವನ್ನೇ¹ ಅಗ್ನಿಯು ಹೇಳಿತು. "ಸೋಮ್ಯ, ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮದ ಅನಂತವಾನ್ ಎಂಬ ಚತುಷ್ಕಲವಾದವು."

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಏತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾಗ್ಂಕ್ಷತುಷ್ಕಲಂ ಪಾದಂ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽನಂತವಾನಿತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಽನಂತವಾನಸ್ತಿಸ್ತೋಕೇ ಭವತ್ಯನಂತವತೋ ಹ ಲೋಕಾಞ್ಜಯತಿ ಯ ಏತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾಗ್ಂಕ್ಷತುಷ್ಕಲಂ ಪಾದಂ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽನಂತವಾನಿತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ || ೪ ||

1. ಅಗ್ನಿಯು ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ ದೇವತೆ, ಅದರಿಂದ ಈ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳಾದ ಚತುಷ್ಕಲವಾದವನ್ನೇ ಹೇಳಿತು.

೪. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ಈ ಬ್ರಹ್ಮದ ಚತುಷ್ಟಲಪಾದವನ್ನು ಅನಂತವಂತವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅನಂತವಂತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ಬ್ರಹ್ಮದ ಚತುಷ್ಟಲಪಾದವನ್ನು ಅನಂತವಂತವೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ (ಅವನು) ಅಂತವಿಲ್ಲದ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಎರಡನೆಯ ಚತುಷ್ಟಲವಾದದ ಉಪಾಸನೆಯ ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೧೬ ಸ ಯಃ ಕಶ್ಚಿತ್ ಯಥೋಕ್ತಂ ಪಾದಮ್ ಅನಂತವತ್ತ್ವೇನ ಗುಣೇನ ಉಪಾಸ್ಯ ಸ ತಥೈವ ತದ್ಗುಣೋ ಭವತಿ ಅಸ್ಮಿಲ್ಲೋಕೇ | ವೃತ್ತತ್ವ ಅನಂತವತೋ ಹ ಲೋಕಾನ್ ಸ ಜಯತಿ ಯ ಏತಮೇವಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವನತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವನೊಬ್ಬನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪಾದವನ್ನು ಅಂತವಿಲ್ಲದ್ದೆಂಬ ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ಅದೇ ಗುಣವುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ ಸತ್ತ ಬಳಿಕ ಅಂತವಿಲ್ಲದ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. 'ಯ ಏವಮ್' ಮುಂತಾದ (ಉಳಿದ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ) ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಅರ್ಥ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಏಳನೆಯ ಖಂಡ

(ನೋಡಶಕಲವಿದ್ಯೆ)

ಸತ್ಯಕಾಮನಿಗೆ ಹಂಸದ ಉಪದೇಶ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಹಗಾಂಸಸ್ತೇ ಪಾದಂ ವಕ್ತೇತಿ ಸ ಹ ಶ್ಲೋಭೂತೇ ಗಾ ಅಭಿ ಪ್ರಸ್ಥಾಪಯಾಂಚಕಾರ ತಾ ಯತ್ರಾಭಿ ಸಾಯಂ ಬಭೂವು ಸ್ತತ್ರಾಗ್ನಿಮುಪಸಮಾಧಾಯ ಗಾ ಉಪರುಧ್ಯ ಸಮಿಧ ಮಾಧಾಯ ಪಶ್ವಾದಗ್ನೀಃ ಪ್ರಾಜುಪೋಪವಿವೇಶ || ೧ ||

೧. 'ನಿನಗೆ ಹಂಸವು (ಇನ್ನೊಂದು) ಪಾದವನ್ನು ಹೇಳುವದು' ಎಂದಿತು. ಅವನು ಬೆಳಗಾಗಲು ಗೋಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟನು. ಅವು ಎಲ್ಲಿ ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒದ್ದವೋ ಅಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸಿ ಗೋಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿ ಸಮಿತ್ತನ್ನಿಟ್ಟು ಅಗ್ನಿಯ ಹಿಂದುಗಡೆ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖನಾಗಿ ಹತ್ತಿರಹತ್ತಿರವೇ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೧೭. ಸೋಽಗ್ನಿಃ ಹಂಸಸ್ತೇ ಪಾದಂ ವಕ್ತಾ ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ¹ ಉಪರರಾಮ | ಹಂಸ ಆದಿತ್ಯಃ | ಶೌಕ್ಲ್ಯಾತ್ ಪತನಸಾಮಾನ್ಯಾಚ್ಚ | ಸ ಹ ಶ್ವೋಭೂತ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಆ ಅಗ್ನಿಯು ಹಂಸವು ನಿನಗೆ (ಇನ್ನೊಂದು) ಪಾದವನ್ನು ಹೇಳುವದು ಎಂದು ನುಡಿದು ಸುಮ್ಮನಾಯಿತು. ಹಂಸವು ಎಂದರೆ ಆದಿತ್ಯನು, ಏಕೆಂದರೆ (ಅವನೂ) ಬೆಳಗಿರುತ್ತಾನೆ; (ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ) ಹಾರಾಡುವದೆಂಬುದೂ (ಇಬ್ಬರಿಗೂ) ಸಮಾನ(ವಾಗಿದೆ). 'ಅವನು ಬೆಳಗಾಗಲು' ಎಂಬುದೇ ಮುಂತಾದ (ಭಾಗವು) ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕೂ ಸಮಾನವು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಗ್ಂ ಹಗ್ಂಸ ಉಪನಿಪತ್ಯಾಭ್ಯುನಾದ ಸತ್ಯಕಾಮಾಃ ಇತಿ ಭಗವ ಇತಿ ಹ ಪ್ರತಿಶುಶ್ರಾವ || ೨ ||

ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸೋಮ್ಯ ತೇ ಪಾದಂ ಬ್ರವಾಣೇತಿ ಬ್ರವೀತು ಮೇ ಭಗವಾನಿತಿ ತಸ್ಮೈ ಹೋವಾಚಾಗ್ನಿಃ ಕಲಾ ಸೂರ್ಯಃ ಕಲಾ ಚಂದ್ರಃ ಕಲಾ ವಿದ್ಯುತ್ ಕಲೈಷು ವೈ ಸೋಮ್ಯ ಚತುಷ್ಕಲಃ ಪಾದೋ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮಾನ್ನಾಮ || ೩ ||

೨. ಹಂಸವು ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಹಾರಿಬಂದು 'ಸತ್ಯಕಾಮಾಃ' ಎಂದಿತು. ಅವನು (ಅದಕ್ಕೆ) ಪ್ರತಿಯಾಗಿ 'ಭಗವಂತನೆ!' ಎಂದನು.

೩. 'ಸೋಮ್ಯ, ನಿನಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದ (ಒಂದು) ಪಾದವನ್ನು ಹೇಳಿ ಕೊಡುವೆನು' ಎಂದಿತು. 'ಪೂಜ್ಯರು ನನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು!'

1. 'ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ' ಎಂಬ ಪಾಠವು ಇಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದಿತೆ? ಶ್ವೋಭಿಸಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಎಂದನು. ಅವನಿಗೆ ಅದು ಹೇಳಿತೇನೆಂದರೆ: 'ಅಗ್ನಿಯು (ಒಂದು) ಕಲೆ, ಸೂರ್ಯನು (ಒಂದು) ಕಲೆ, ಚಂದ್ರನು (ಒಂದು) ಕಲೆ, ಮಿಂಚು (ಒಂದು) ಕಲೆ. ಸೋಮ್ಯ, ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮಾನ್ ಎಂಬ ಚತುಷ್ಕಲಸಾದವು.

ಬ್ರಹ್ಮದ ಮೂರನೆಯ ಪಾದ

(೩೨೨)

೩೨೨ ಅಗ್ನಿಃ ಕಲಾ ಸೂರ್ಯಃ ಕಲಾ ಚಂದ್ರಃ ಕಲಾ ವಿದ್ಯುತ್ ಕಲಾ ಏಷ ವೈ ಸೋಮ್ಯ . ಇತಿ ಜ್ಯೋತಿರ್ವಿಷಯಮೇವ ಚ ದರ್ಶನಂ ಪ್ರೋವಾಚ | ಅತೋ ಹಂಸಸ್ಯ ಆದಿತ್ಯತ್ವಂ ಪ್ರತೀಯತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

“ಅಗ್ನಿಯು (ಒಂದು) ಕಲೆ, ಸೂರ್ಯನು (ಒಂದು) ಕಲೆ. ಚಂದ್ರನು (ಒಂದು) ಕಲೆ, ಮಿಂಚು (ಒಂದು) ಕಲೆ. ಸೋಮ್ಯ, ಇದೇ ” ಎಂದು ಜ್ಯೋತಿರ್ವಿಷಯವಾದ ದರ್ಶನವನ್ನೇ (ಹಂಸವು) ಹೇಳಿತು ಆದ್ದರಿಂದ ಹಂಸವು ಆದಿತ್ಯನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಏತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾಗ್ಂಶ್ಚತುಷ್ಕಲಂ ಸಾದಂ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮಾನಿತೃಸಾಸ್ತೇ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮಾನಸ್ಮಿಲ್ಲೋಕೇ ಭವತಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮತೋ ಹ ಲೋಕಾಞ್ಚಾಯತಿ ಯ ಏತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾಗ್ಂಶ್ಚತುಷ್ಕಲಂ ಸಾದಂ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮಾನಿತೃಸಾಸ್ತೇ || ೪ ||

೪. ಯಾವನು ಬ್ರಹ್ಮದ ಈ ಚತುಷ್ಕಲಸಾದವನ್ನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ಜ್ಯೋತಿಯುಳ್ಳದ್ದು ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮಂತನಾಗಿರುವನು. ಯಾವನು ಬ್ರಹ್ಮದ ಈ ಚತುಷ್ಕಲಸಾದವನ್ನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ಜ್ಯೋತಿಯುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ (ಅವನು) ಜ್ಯೋತಿಯುಳ್ಳ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಳ್ಳುವನು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೧೯. ವಿದ್ವತ್ಪಲಮ್ । ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮಾನ್ ದೀಪ್ತಿಯುಕ್ತೋಽಸ್ಮಿನ್
ಲೋಕೇ ಭವತಿ । ಚಂದ್ರಾದಿತ್ಯಾದಿನಾಂ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮತ ಏವ ಚ ಮೃತ್ವಾ
ಲೋಕಾನ್ ಜಯತಿ । ಸಮಾನಮುತ್ತರಮ್ ॥

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಫಲವೇನೆಂದರೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮಂತನು, ಕಾಂತಿ
ಯುಕ್ತನು, ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ, ಸತ್ತಬಳಿಕ ಚಂದ್ರಾದಿತ್ಯಾದಿಗಳ ಜ್ಯೋತಿಯುಕ್ತ
ಲೋಕಗಳನ್ನೇ ಗೆದ್ದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಮುಂದಿನ (ಗ್ರಂಥವು) ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ
ಸಮಾನ(ವಾಗಿದೆ).

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಎಂಟನೆಯ ಖಂಡ
(ಪೋಷಕಲವಿದ್ಯೆ)

ಸತ್ಯಕಾಮನಿಗೆ ಮದ್ಗುವಿನ ಉಪದೇಶ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಮದ್ಗುಷ್ಠೇ ಪಾದಂ ವಕ್ತ್ರೇತಿ ಸ ಹ ಶ್ವೋಭೂತೇ ಗಾ ಅಭಿ
ಪ್ರಸ್ಥಾಪಯಾಂಚಕಾರ ತಾ ಯತ್ರಾಭಿ ಸಾಯಂ ಬಭೂವು
ಸ್ತತ್ರಾಗ್ನಿಮುಪಸಮಾಧಾಯ ಗಾ ಉಪರುಧ್ಯ ಸಮಿಧ
ಮಾಧಾಯ ಪಶ್ಚಾದಗ್ನೀಃ ಪ್ರಾಜುಪೋಪವಿನೇಶ ॥ ೧ ॥

೧. 'ಮದ್ಗುವು ನಿನಗೆ (ಇನ್ನೊಂದು) ಪಾದವನ್ನು ಹೇಳಿ
ಕೊಡುವದು' ಎಂದಿತು. ಅವನು ಬೆಳಗಾಗಲು ಗೋಗಳನ್ನು
ಹೊಡೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟನು. ಅವು ಎಲ್ಲಿ ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ
ಒಟ್ಟಾದವೋ ಅಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸಿ ಗೋಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿ
ಅಗ್ನಿಯ ಹಿಂದುಗಡೆ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖನಾಗಿ ಹತ್ತಿರಹತ್ತಿರವೇ
ಕುಳಿತನು.

ಸತ್ಯಕಾಮನು ಮದ್ಗುವಿನ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಅನುವಾದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೨೦. ಹಂಸೋಽಪಿ ಮದ್ಗುಷ್ಠೇ ಪಾದಂ ವಕ್ತ್ವಾ ಇತ್ಯುಪರಾಮ ।
ಮದ್ಗುಃ ಉದಕಚರಃ ಪಕ್ಷೀ | ಸ ಚ ಅಪ್ಸಂಬನ್ಧಾತ್ ಪ್ರಾಣಃ | ಸ ಹ ಶ್ವೋ
ಭೂತೇ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವನತ್ ॥

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹಂಸವುಕೂಡ ಮದ್ದು ವು ನಿನಗೆ (ಇನ್ನೊಂದು) ಪಾದವನ್ನು ಹೇಳುವದು ಎಂದು (ನುಡಿದು) ಸುಮ್ಮನಾಯಿತು. ಮದ್ದು ಎಂಬುದು ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ (ಒಂದು ಜಾತಿಯ) ಪಕ್ಷಿ.¹ ಅದು ನೀರಿನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಪ್ರಾಣನು (ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸ ಬೇಕು).² ಅವನು ಬೆಳಗಾಗಲು ... ಎಂದುಮುಂತಾದದ್ದು ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ (ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು).

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಂ ಮದ್ಗುರುಪನಿಪತ್ಯಾಭ್ಯುನಾದ ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಇತಿ ಭಗವ
ಇತಿ ಹ ಪ್ರತಿಶ್ರುಶ್ವಾನ || ೨ ||

ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸೋಮ್ಯ ತೇ ಸಾದಂ ಬ್ರವಾಣೇತಿ ಬ್ರವೀತು ಮೇ
ಭಗವಾನಿತಿ ತಸ್ಮೈ ಹೋವಾಚ ಪ್ರಾಣಃ ಕಲಾ ಚಕ್ಷುಃ ಕಲಾ
ಶ್ರೋತ್ರಂ ಕಲಾ ಮನಃ ಕಲ್ಪಿಷ ವೈ ಸೋಮ್ಯ ಚತುಷ್ಟಲಃ
ಸಾದೋ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಆಯತನವಾನ್ಮಾನು || ೩ ||

೨. ಮದ್ದು ವು ಅವನ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಹಾರಿಬಂದು 'ಸತ್ಯಕಾಮಃ' ಎಂದಿತು. (ಅವನು) 'ಭಗವಂತನೆ' ಎಂದು ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರ ವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.

೩. 'ಸೋಮ್ಯ, ನಿನಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದ (ಒಂದು) ಪಾದವನ್ನು ಹೇಳಿ ಕೊಡುವೆನು' ಎಂದಿತು. 'ವೂಜ್ಞರು ನನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು!' ಎಂದನು. ಅವನಿಗೆ (ಅದು) ಹೇಳಿದ್ದೇನೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣವು (ಒಂದು) ಕಲೆ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು (ಒಂದು) ಕಲೆ, ಶ್ರೋತ್ರವು (ಒಂದು) ಕಲೆ, ಮನಸ್ಸು (ಒಂದು) ಕಲೆ. ಸೋಮ್ಯ, ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮದ ಆಯತನವಾನ್ ಎಂಬ ಚತುಷ್ಟಲಪಾದವು.

ಬ್ರಹ್ಮದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೨೧ ಸ ಚ ಮದ್ಗುಃ ಪ್ರಾಣಃ ಸ್ವನಿಷಯಮೇವ ಚ ದರ್ಶನಮುವಾಚ
ಪ್ರಾಣಃ ಕಲಾ ಇತ್ಯಾದಿ | ಆಯತನವಾನ್ ಇತ್ಯೇವಂ ನಾಮ | ಆಯತನಂ ನಾಮ
ಮನಃ ಸರ್ವಕರಣೋಪಹೃತಾನಾಂ ಭೋಗಾನಾಮ್ ತತ್ ಅಸ್ಮಿನ್ ಪಾದೇ
ವಿದ್ಯತ ಇತಿ ಆಯತನವಾನ್ ನಾಮ ಪಾದಃ ||

1. ನೀರುಕೋಳಿ, ಬಾತು - ಇಂಥ ಪಕ್ಷಿ.

2. ಇದಕ್ಕೇನು ಯುಕ್ತಿ ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ.

3. ಯಸ್ಮಿನ್ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಆ ಮದ್ಗು(ರೂಪದ) ಪ್ರಾಣನು, 'ಪ್ರಾಣವು (ಒಂದು) ಕಲೆ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ತನ್ನ ವಿಷಯವೇ ಆದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿತು. ಆಯತನವಾನ್ ಎಂಬುದು (ಈ ಪಾದದ) ಹೆಸರು ಆಯತನ ಎಂದರೆ ಸರ್ವಕರಣಗಳೂ ತಂದು ಕೊಡುವ ಭೋಗಗಳಿಗೆ (ಆಶ್ರಯವಾದ) ಮನಸ್ಸು. ಆ (ಆಯತನವು) ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ (ಈ) ಪಾದವು ಆಯತನವಾನ್ ಎನಿಸಿದೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಏತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾಂಶ್ಚತುಷ್ಕಲಂ ಪಾದಂ ಬ್ರಹ್ಮಣ
ಆಯತನವಾನಿತ್ಯುಪಾಸ್ತು ಆಯತನವಾನಸ್ಮಿಲ್ಲೋಕೇ ಭವತ್ಯಾ
ಯತನವತೋ ಹ ಲೋಕಾಜ್ಜಯತಿ ಯ ಏತಮೇವಂ
ವಿದ್ವಾಂಶ್ಚತುಷ್ಕಲಂ ಪಾದಂ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಆಯತನ
ವಾನಿತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ || ೪ ||

೪. ಯಾವನು ಬ್ರಹ್ಮದ ಈ ಚತುಷ್ಕಲಪಾದವನ್ನು ಹೀಗೆಂದ ರಿತು ಆಯತನವುಳ್ಳದ್ದು ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆಯತನವುಳ್ಳವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಯಾವನು ಬ್ರಹ್ಮದ ಈ ಚತುಷ್ಕಲಪಾದವನ್ನು ಆಯತನವುಳ್ಳದ್ದು ಎಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ (ಅವನು) ಆಯತನವುಳ್ಳ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೨೨. ತಂ ಪಾದಂ ತಥೈವ ಉಪಾಸ್ತೇ ಯಃ ಸ ಆಯತನವಾನ್ ಆಶ್ರಯ ವಾನ್ ಅಸ್ಮಿನ್ ಲೋಕೇ ಭವತಿ | ಆಯತನವತ ಏವ ಸಾವಕಾಶಾನ್ ಲೋಕಾನ್ ವೃತೋ ಜಯತಿ | ಯ ಏತಮೇವಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವವತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಪಾದವನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಯಾವನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆಯತನವುಳ್ಳವನು, ಆಶ್ರಯವುಳ್ಳವನು ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೂ ಸತ್ತಮೇಲೆ ಆಯತನವುಳ್ಳವನೇ ಆದ್ಯ ಅವಕಾಶವುಳ್ಳ, ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಗೆದ್ದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. 'ಯ ಏತದೇವಮ್' (ಯಾವನು ಇದನ್ನು ಹೀಗೆಂದರಿತು) ಮುಂತಾದ (ಗ್ರಂಥ)ಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನಂತೆ (ನ್ಯಾಖ್ಯಾನ).

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಷೋಡಶಕಲವಿದ್ಯೆ)

ಗುರುವಿನಿಂದಲೂ ಸತ್ಯಕಾಮನಿಗೆ ಉಪದೇಶ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಪ್ರಾಪ್ತ ಹಾಚಾರ್ಯಕುಲಂ ತನಾಚಾರ್ಯೇಭ್ಯವಾದ
ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಇತಿ ಭಗವ ಇತಿ ಹ ಪ್ರತಿಶುಶ್ರಾವ || ೧ ||

ಬ್ರಹ್ಮವಿದಿವ ವೈ ಸೋಮ್ಯ ಭಾಸಿ ಕೋ ನು ತ್ವಾನುಶಶಾಸೇ
ತ್ಯನ್ನೇ ಮನುಷ್ಯೇಭ್ಯ ಇತಿ ಹ ಪ್ರತಿಜಜ್ಞೇ ಭಗವಾಗ್ಂ
ಸ್ತ್ವೇವ ಮೇ ಕಾಮೇ ಬ್ರೂಯಾತ್ || ೨ ||

೧. ಆಚಾರ್ಯನ ಮನೆಯನ್ನು ಸೇರಿದನು. ಅವನನ್ನು
ಆಚಾರ್ಯನು 'ಸತ್ಯಕಾಮಾಃ' ಎಂದನು. 'ಭಗವಂತನೆ!' ಎಂದು
(ಅದಕ್ಕೆ ಅವನು) ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವಿತ್ತನು.

೨. 'ಸೋಮ್ಯ, ಬ್ರಹ್ಮವಿದನಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವೆ. ನಿನಗೆ
ಯಾವನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟನೋ!' ಎಂದನು. 'ಮನುಷ್ಯರಿಗಿಂತ ಬೇರೆ
ಯವರು' ಎಂದು (ಅವನು) ಹೇಳಿದನು. 'ನನ್ನ ಕಾಮದಲ್ಲಿ
ವೂಜ್ಯರಾದ ತಾವೇ ಹೇಳಬೇಕು!'

ಸತ್ಯಕಾಮನು

ಗುರುವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೨೨. ಸ ಏವಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ ಸನ್ ಪ್ರಾಪ್ತವಾನ್ ಆಚಾರ್ಯ
ಕುಲಮ್ | ತಮ್ ಆಚಾರ್ಯೇಭ್ಯವಾದ ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಇತಿ | ಭಗವ ಇತಿ
ಹ ಪ್ರತಿಶುಶ್ರಾವ | ಬ್ರಹ್ಮವಿದಿವ ವೈ ಸೋಮ್ಯ ಭಾಸಿ | ಪ್ರಸನ್ನೇಂದ್ರಿಯಃ
ಪ್ರಹಸಿತವದನಶ್ಚ ನಿಶ್ಚಿಂತಃ ಕೃತಾರ್ಥೋ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ ಭವತಿ | ಅತ ಆಹ
ಆಚಾರ್ಯಃ 'ಬ್ರಹ್ಮವಿದಿವ ಭಾಸಿ' ಇತಿ | ಕೋ ನು ಇತಿ ವಿತರ್ಕಯನ್ ಉವಾಚ
ಕಸ್ತಾವಮ್ ಅನುಶಶಾಸ ? ಇತಿ | ಸ ಚ ಆಹ ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಅನ್ಯೇ

ಮನುಷ್ಯೇಭ್ಯಃ | ದೇವತಾ ಮಾಮ್ ಅನುರಿಷ್ಟವತ್ಯಃ | ಕೋನೋ ಭಗವ
ಚೈಷ್ಯಂ ಮಾಂ ಮನುಷ್ಯಃ ಸನ್ ಅನುರಾಸಿತುಮ್ ಉತ್ಸಹೇತ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ |
ಅತಃ ಅನ್ಯೇ ಮನುಷ್ಯೇಭ್ಯಃ ಇತಿ ಹ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ತವಾನ್ | ಭಗವಾಂ
ಸ್ತೈವ ಮೇ ಕಾಮೇ ಮಮೇಚ್ಛಾಂಘ್ರಾಂ ಬ್ರೂಯಾತ್ | ಕಿಮನ್ಯೈ
ರುಕ್ತೇನ ? ನಾಹಂ ತದ್ ಗಣಯಾಮಿ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅವನು ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದನಾಗಿ ಆಚಾರ್ಯರ ಮನೆಯನ್ನು ಸೇರಿದನು,
ಸೇರಿದವನಾದನು. ಅವನನ್ನು ಆಚಾರ್ಯನು 'ಸತ್ಯಕಾಮಾಃ' ಎಂದು ಕೂಗಿ
ಕರೆದನು. 'ಭಗವಂತನೆ !' ಎಂದು (ಅವನು) ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವಿತ್ತನು.

ಸೋಮ್ಯ, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯು
ಪ್ರಸನ್ನೇಂದ್ರಿಯನೂ ನಗೆಮುಖದವನೂ ನಿಶ್ಚಿಂತನೂ ಕೃತಾರ್ಥನೂ
ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಚಾರ್ಯನು 'ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯಂತೆ
ಕಾಣುತ್ತಿರುವೆ' ಎಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ನಿನಗೆ ಯಾವನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟನೋ !
ನಿನಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟವನು ಯಾರು ?- ಎಂದು ವಿತರ್ಕಮಾಡುತ್ತಾ 'ಹೇಳಿದನು
ಆ ಸತ್ಯಕಾಮನು ಮನುಷ್ಯರಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯವರು, ದೇವತೆಗಳು, ನನಗೆ ತಿಳಿಸಿ
ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ- ಎಂದು ನುಡಿದನು ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯನಾದ ನನಗೆ
ಮನುಷ್ಯನಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಡಿರುವ ಮತ್ತೆಯಾವನುತಾನೆ, ಹೇಳಿಕೊಡಲು ಶಕ್ತ
ನಾದಾನು ?- ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯರಿಗಿಂತ ಬೇರೆ
ಯವರು ಎಂದು ಹೇಳಿದನು, ಹೇಳಿದವನಾದನು ನನ್ನ ಕಾಮದಲ್ಲಿ, ನನ್ನ
ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಾವೇ ಹೇಳಬೇಕು, ಮಿಕ್ಕವರು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದೇನು ?
ನಾನು ಅದನ್ನು ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ತರುವವನಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ '

1. ನು ಎಂಬುದು ವಿತರ್ಕವನ್ನು ಹೇಳುವ ನಿಪಾತ ; ನಿನಗೆ ಯಾರು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟ
ವರಾಗಿದ್ದೀತು ?- ಈ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದವರು ಮತ್ತೆ ಯಾರಿದ್ದಾರು ? ಎಂದು ಆಚಾರ್ಯನು
ತನ್ನಲ್ಲಿ ತಾನು ಆರೋಚಿಸಿಕೊಂಡನು ಎಂದರ್ಥ.

2. ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯನಾದ ನನಗೆ ಉಪದೇಶಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆಯಾವ ಮನುಷ್ಯಗೂ
ಶಕ್ತನು ? ತಮಗೊಬ್ಬರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇದು ತಿಳಿದಿರುವ ವಿಷಯ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ
ತಿಳಿದಿರುವುದು, ಮನುಷ್ಯರಿಗಿಂತಲೂ ತಿಳಿಯುವಂತಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯನಾದ ನನಗೆ ಹೇಳಿ
ಕೊಡುವ ಎವೆಯು ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಬರುವಂತೆಯೂ ಇಲ್ಲ - ಎಂಬ ಭಾವವು ಇಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆ.

3. ದೇವತೆಗಳು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಹೇಳಿರಲಿ, ಗುರುಗಳಾದ ತಾವು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟ ಮೇಲೆಯೇ
ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಲೆ ಎಂದರ್ಥ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಶ್ರುತಗ್ಂ ಹ್ಯೇವ ಮೇ ಭಗವದ್ವ್ಯಶೇಭ್ಯ ಆಚಾರ್ಯಾದ್ವೈವ
ವಿದ್ಯಾ ವಿದಿತಾ ಸಾಧಿಷ್ಠಂ ಪ್ರಾಪದಿತಿ^೧ ತಸ್ಮೈ ಹೈತದೇವೋ
ವಾ ಚಾತ್ರ ಹ ನ ಕಿಂಚನ ವೀಯಾಯೇತಿ ವೀಯಾಯೇತಿ || ೩ ||

೩. ಆಚಾರ್ಯನಿಂದಲೇ ಅರಿತುಕೊಂಡ ವಿದ್ಯೆಯು ಸಾಧಿಷ್ಠ
ವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಗವಂತನಂಧವರಿಂದ ಕೇಳಿದ್ದೇ
ನನ್ನಲ್ಲಿದೆ. ಅವನಿಗೆ ಇದನ್ನೇ (ಆಚಾರ್ಯನು) ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟನು ;
ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದಿಷ್ಟೂ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ, ಹೋಗಲಿಲ್ಲ.

ಆಚಾರ್ಯನೂ

ಇದೇ ಮೋಡಶಕಲವಿದ್ಯೆಯನ್ನೇ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟನು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೨೪. ಕಿಂ ಚ ಶ್ರುತಂ ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ನಮು ವಿದ್ಯತ ಏನ
ಅಸ್ಮಿನ್ನರ್ಥೇ ಭಗವದ್ವ್ಯಶೇಭ್ಯಃ ಭಗವತ್ಸಮೇಭ್ಯೋ ಮುಷಿಭ್ಯಃ | ಆಚಾರ್ಯಾದ್
ಹೈವ ವಿದ್ಯಾ ವಿದಿತಾ ಸಾಧಿಷ್ಠಂ ಸಾಧುತಮತ್ವಂ ಪ್ರಾಪತ್ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ
(ಇತಿ)^೨ | ಅತೋ ಭಗವಾನೇವ ಬ್ರೂಯಾತ್ | ಇತ್ಯುಕ್ತ ಆಚಾರ್ಯಃ
ಅಬ್ರವೀತ್ ತಸ್ಮೈ (ಏತದೇವ) | ತಾಮೇವ ದೇವತೈರುಕ್ತಾಂ ವಿದ್ಯಾಮ್ |
ಅತ್ರ ಹ ನ ಕಿಂಚನ ಮೋಡಶಕಲವಿದ್ಯಾಯಾಃ ಕಿಂಚಿತ್ ಏಕದೇಶಮಾತ್ರ
ಮಪಿ ನ ವೀಯಾಯ ನ ನಿಗತಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ದ್ವಿರಭ್ಯಾಸೋ ವಿದ್ಯಾ
ಪರಿಸಮಾಪ್ತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮತ್ತು (ಹಿ=ಯಸ್ಮಾತ್) ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತನ್ಮುಂಧವರಿಂದ, ತಮಗೆ
ಸಮರಾದ ಮುಷಿಗಳಿಂದ ಕೇಳಿದ್ದು ನನ್ನಲ್ಲಿದ್ದೇ ಇದೆಯಷ್ಟೆ. (ಏನೆಂದರೆ),
'ಆಚಾರ್ಯನಿಂದಲೇ ಅರಿತುಕೊಂಡ ವಿದ್ಯೆಯು ಸಾಧಿಷ್ಠವನ್ನು ಸಾಧುತಮತ್ವ

1. ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ 'ಪ್ರಾಪತಿ', 'ಪ್ರಾಪತ್' ಎಂಬ ಎರಡು ಪಾಠಗಳಿವೆ ;
ಪ್ರಾಪತ್ (ಪಡೆಯಿತು) ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ನಾವು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದೇವೆ. ಯಾವದು ಸಾಧುವೆಂಬುದನ್ನು
ವಿದ್ವಾಂಸರು ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕು.

2. ಇಲ್ಲಿ ಮೂಲದ 'ಇತಿ'ಯಿರಬೇಕು.

3. ಇಲ್ಲಿ ಮೂಲದ 'ಏತದೇವ' ಇರಬೇಕು.

ವನ್ನು (ಪ್ರಾ ಸತ್=ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ) ಹೊಂದುತ್ತದೆ' (ಎಂದು ಕೇಳಿಯೇ ಇರುತ್ತೇನೆಷ್ಟೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತಾವೇ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು.

ಹೀಗೆನ್ನಲು ಆಚಾರ್ಯನು ಅವನಿಗೆ (ಇದನ್ನೇ) ದೇವತೆಗಳು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟ ಆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೇ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟನು. ಇದರಲ್ಲಿ (ಈ) ಪೋಡಶಕಲವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಿಷ್ಟೂ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗವು ಕೂಡ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. (ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಲಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ). (ವೀರಿಯಾಯ ಎಂಬುದನ್ನು) ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿರುವುದು ವಿದ್ಯೆಯು ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡದಿಂದ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡದವರೆಗಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಾರ

ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪೋಡಶಕಲವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

ಸತ್ಯಕಾಮಜಾಬಾಲನೆಂಬ ಹುಡುಗನು ತಾಯಿಯಾದ ಜಬಾಬೆಯನ್ನು 'ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮ ಚರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ; ನಮ್ಮ ಗೋತ್ರವು ಯಾವದು ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ತಾಯಿಯು 'ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಹೆಸರಿಸು ; ನಿಮ್ಮ ತಂದೆಯ ಬೇಗನೆ ಕಾಲವಾದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ನನಗೆ ಗೋತ್ರವು ನೆನಪಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಹೆಸರು ಸತ್ಯಕಾಮ ಜಾಬಾಲ ; ಹೀಗೆಂದೇ ಗುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳು' ಎಂದಳು.

ಸತ್ಯಕಾಮನು 'ದಾರಿದ್ರ್ಯಮತ ಗೌತಮರಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು 'ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿಸ್ತೇನೆ ; ನನಗೆ ದಯವಿಟ್ಟು ಉಪನಯನಮಾಡಿಸಬೇಕು' ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು. 'ನಿಮ್ಮ ಗೋತ್ರವು ಯಾವದು ?' ಎಂದು ಅವರು ಕೇಳಲು ತಾಯಿಯು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ತಿಳಿಸಿದನು. ಅವರು 'ನಿಜವನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದೀಯೆ ; ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೇ' ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಉಪನಯನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದರು. ಅವನಿಗೆ ನಾನಾರು ಬಡಕಲುವನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು 'ಇವುಗಳನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿರು' ಎಂದು ಕಟ್ಟುವಂತಾದರು. ಇವುಗಳನ್ನು ಸಾವಿರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ ಮೇಲೆಯೇ ಹಿಂತಿರುಗಿಸಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಿಂದ ಸತ್ಯಕಾಮನು ಹೊರಟನು.

ಐದನೆಯ ಖಂಡ

ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ದನಗಳು ಸಾವಿರವಾದವು. ಆಗ ವಾಯುವೇವತೆಯು ಒಂದು ಎತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆವಿಷ್ಟವಾಗಿ "ಸತ್ಯಕಾಮನೇ, ಸಾವಿರ ದನಗಳಾದವು. ನಮ್ಮನ್ನು ಗುರಿಗಳ ಮನೆಗೆ ಹೊಡೆದು ಕೊಂಡು ಹೋಗು. ನಿನಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದ ಒಂದು ಪಾದವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವೆನು, ಕೇಳು. ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕು, ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕು, ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕು, ಉತ್ತರದಿಕ್ಕು - ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಗಳುಳ್ಳದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮದ ಒಂದು ಪಾದವು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಾರವಂತ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹೀಗೆಂದರಿತು ಇದನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದವನು ಪ್ರಖ್ಯಾತಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಬಾಳಿ ಪರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾರಯುಕ್ತಲೋಕಗಳನ್ನೇ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು" ಎಂದನು.

ಆರನೆಯ ಖಂಡ

"ಇನ್ನೊಂದು ಪಾದವನ್ನು ನಿನಗೆ ಅಗ್ನಿಯು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವದು" ಎಂದು ಎತ್ತು ಸುಮ್ಮನಾಯಿತು. ಸತ್ಯಕಾಮನು ಮಾರನೆಯ ದಿನ ದನಗಳನ್ನು ಅಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೊರಟನು. ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಒಕ್ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ತಡೆಗಟ್ಟಿ, ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹತ್ತಿರಹತ್ತಿರವೇ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು.

ಅಗ್ನಿಯು “ಸತ್ಯಕಾಮಸಿ, ನಿನಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದ ಒಂದು ಪಾದವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವೆನು. ಪೃಥಿವಿ, ಅಂತಃಕೃತ, ದ್ಯುಲೋಕ, ಸಮುದ್ರ ಈ ನಾಲ್ಕು ಇಂಥ ಕೆಲಸಗಳು. ಬ್ರಹ್ಮ ಈ ಪಾದಕ್ಕೆ ಅನಂತವಂತ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹೀಗೆಂದುತು ಇವನ್ನು ಉಪಾಸಕನಾದವನು ಅನಂತಗುಣಯುಕ್ತನಾಗಿ ಬಾಳಿ ಪರದಲ್ಲಿ ಅನಂತಗುಣವುಳ್ಳ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು” ಎಂದನು

ಏಳನೆಯ ಮಂಡ

“ಹಂಸವು ನಿನಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಪಾದವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವನು” ಎಂದು ಅಗ್ನಿಯು ಸುಮ್ಮನಾಯಿತು. ಅವನು ಮಾರನೆಯ ದಿನವೂ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಮೊಟ್ಟು ಸಾಸುಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪೂರ್ವಾ ಮುಖವಾಗಿ ಕುಳಿತನು.

ಹಂಸವು ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಇಂತೆಂದಿತು. (ಇಲ್ಲಿ ಹಂಸದಲ್ಲಿ ಒಳಹೊಕ್ಕು ಆದಿತ್ಯ ನಕ್ಷತ್ರೇ ಹಂಸವೆಂದಿದೆ). “ಸತ್ಯಕಾಮಸಿ, ನಿನಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದ ಒಂದು ಪಾದವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವೆನು. ಅಗ್ನಿ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಮಿಂಚು- ಇವೇ ಈ ಪಾದದ ನಾಲ್ಕು ಕೆಲಸಗಳು. ಇದಕ್ಕೆ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಪ್ರಂತನೆಂದು ಹೆಸರು. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದುತು ಈ ಪಾದವನ್ನು ಉಪಾಸಕನಾದವನು ಅನಂತಗುಣಯುಕ್ತನಾಗಿ ಬಾಳಿ ಪರದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಯುಕ್ತನಾದ ಚಂದ್ರಾದಿತ್ಯಾದಿ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು” ಎಂದಿತು.

ಏಳನೆಯ ಮಂಡ

“ನೀರುಕೋಳಿಯು ನಿನಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಪಾದವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವನು” ಎಂದು ಹಂಸವು ಸುಮ್ಮನಾಯಿತು. ಅವನು ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಸಾಸುಕಾಲವೂ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ದನವನ್ನು ಹಿಡಿಸಿ ಹಿಂದಿನ ದಿನದಂತೆ ಅಗ್ನಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತನು.

ನೀರುಕೋಳಿಯು (ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟನಾದ ಪ್ರಾಣನು), “ಸತ್ಯಕಾಮಸಿ, ನಿನಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವೆನು. ಪ್ರಾಣ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಶ್ರೋತ್ರ, ಮನಸ್ಸು- ಇವೇ ಇದರ ಕೆಲಸಗಳು. ಇದಕ್ಕೆ ಆಯತನನೆಂದು ಹೆಸರು. ಯಾವನು ಬ್ರಹ್ಮದ ಈ ಪಾದವನ್ನು ಹೀಗೆಂದುತು ಉಪಾಸಕನಾದವನು ಅನಂತಗುಣಯುಕ್ತನಾಗಿ ಬಾಳಿ, ಪರದಲ್ಲಿ ಅನಂತಗುಣಯುಕ್ತನಾದ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು.

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಮಂಡ

ಸತ್ಯಕಾಮನು ಕೊನೆಗೆ ಗುರುಗಳ ಮನೆಗೆ ಬಂದನು. ಹಾರಿದ್ರುಮತರು “ಸತ್ಯಕಾಮಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವೆಯಲ್ಲ! ನಿನಗೆ ಈ ವಿಸ್ಮಯವನ್ನು ಯಾವು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟಿತು?” ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಸತ್ಯಕಾಮನು “ಮನುಷ್ಯರಾದೂ ಅಲ್ಲ, ಆದರೆ ಯಾವು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟಿರಲಿ? ನನಗೆ ತಾವೇ ಉಪದೇಶವೇನಿತ್ತು ಇಚ್ಛೆ. ಆಚಾರ್ಯರಿಂದಲೇ ವಿಸ್ಮಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡೆ ಅದು ಉತ್ತಮಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವದು ಎಂದು ತಮ್ಮಂಥವರಿಂದ ಕೇಳಿರುತ್ತೇನೆ” ಎಂದನು. ಆಗ ಗುರುಗಳು ಇವೇ ಪೋಷಕಲವ್ಯಯವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಅವನು ವಿಸ್ಮಯವಾಗಿ ಒಂದಿಷ್ಟು ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗದಂತೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಯಿತು.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಉಪಕೋಸಲವಿದ್ಯೆ)

ಉಪಕೋಸಲನು ವಿದ್ಯೆಗಾಗಿ ನಿರಶನನಾದದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಉಪಕೋಸಲೋಃ ಹ ವೈ ಕಾಮಲಾಯನಃ ಸತ್ಯಕಾಮೋ
ಜಾಬಾಲೇಃ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮುನಾಸ ತಸ್ಯ ಹ ದ್ವಾದಶವರ್ಷಾ
ಣ್ಯಗ್ನೀನ್ ಪರಿಚಚ್ಛಃ ಸ ಹ ಸ್ತುನ್ಯಾನನ್ನೇವಾಸಿವಃ ಸಮಾ
ವರ್ತಯಗ್ಂಸ್ತಗ್ಂ ಹ ಸ್ಮೈನ ನ ಸಮಾವರ್ತಯತಿ || ೧ ||

೧. ಉಪಕೋಸಲ ಕಾಮಲಾಯನನು ಸತ್ಯಕಾಮಜಾಬಾಲ
ನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನ ಅಗ್ನಿಗಳನ್ನು
ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳು ಪರಿಚರ್ಯಮಾಡಿದನು. ಆತನು ಮಿಕ್ಕ
ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಸಮಾವರ್ತನಮಾಡಿಸಿದರೂ ಅವನನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನೇ ಸಮಾ
ವರ್ತನಮಾಡಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೨೧. ಪುನರ್ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಂ ಪ್ರಕಾರಾಂತರೇಣ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿತ್ಯಾರಭತೇ,
ಗತೀಂ ಚ ತದ್ವಿದಃ, ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯಾಂ ಚ | ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾ ಪೂರ್ವವತ್ ಶ್ರದ್ಧಾ
ತಪಸೋಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಸಾಧನತ್ವಪ್ರದರ್ಶನಾರ್ಥಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮತ್ತೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗೆ
ಗತಿಯನ್ನೂ ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ಹೇಳೋಣವೆಂದು (ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು)
ಆರಂಭಿಸುತ್ತದೆ ಕಥೆಯು ಹಿಂದಿನಂತೆ ಶ್ರದ್ಧಾತಪಸ್ಸುಗಳು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಗೆ
ಸಾಧನವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ (ಬಂದಿದೆ).

ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಗುರು ದಿವ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುವೆ ಇದ್ದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೨೨. ಉಪಕೋಸಲೋ ಹ ವೈ ನಾಮತಃ ಕಮಲಸ್ಯಾಪತ್ಯಂ ಕಾಮ
ಲಾಯನಃ ಸತ್ಯಕಾಮೋ ಜಾಬಾಲೇಃ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮ್ ಉವಾಸ | ತಸ್ಯ

ಹ ವತಿಹ್ಯಾರ್ಥಃ | ತಸ್ಯಾಚಾರ್ಯಸ್ಯ ದ್ವಾದಶ ವರ್ಷಾಣಿ ಅಗ್ನೀನ್ ಪರಿಚಚಾರ
ಅಗ್ನೀನಾಂ ಪರಿಚರಣಂ ಕೃತವಾನ್ | ಸ ಹ ಸ್ತು ಆಚಾರ್ಯಃ ಅನ್ಯಾನ್
ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಃ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಂ ಗ್ರಾಹಯಿತ್ವಾ ಸಮಾವರ್ತಯನ್ ತಮೇವೇಪ
ಕೋಸಲಮ್ ಏಕಂ ನ ಸಮಾವರ್ತಯತಿ ಸ್ತು ಹ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಉಪಕೋಸಲನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಕನುಲನ ಮಗನಾದ ಕಾಮಲಾಯನನು,
ಸತ್ಯಕಾಮಜಾಬಾಲನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಿರುತ್ತಿದ್ದನು ಆತನ- ಹ ಎಂಬುದು
ಹಿಂದೆ ನಡೆದದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ (ಬಂದಿರುವ ಶಬ್ದವು)- ಆ ಆಚಾರ್ಯನ
ಅಗ್ನಿಗಳನ್ನು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಪರಿಚರ್ಯಮಾಡಿದನು, ಅಗ್ನಿಗಳ
ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು ಆ ಆಚಾರ್ಯನು ಏಕ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳಿಗೆ
ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಕಲಿಸಿ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟವನು, ಅವನೊಬ್ಬನನ್ನೇ
ಉಪಕೋಸಲನೊಬ್ಬನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಕಳುಹಿಸಲಿಲ್ಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಂ ಜಾಯೋನಾಚ ತಪ್ತೋ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ ಕುಶಲಮಾಗ್ನೀನ್
ಪರಿಚಚಾರೀನ್ಮಾತ್ವಾಽಗ್ನಯಃ ಪಂಪ್ರವೋಚನ್ ಪ್ರಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ
ಇತಿ ತಸ್ಮೈ ಹಾಪ್ರೋಚ್ಚೈವ ಪ್ರವಾಸಾಂಚಕ್ರೇ || ೨ ||

೨. ಆತನನ್ನು (ಕುರಿತು) ಹೆಂಡತಿಯು 'ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು
ತಪ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ; ಕುಶಲವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಗಳನ್ನು ಪರಿಚರ್ಯ
ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ. ನಿನ್ನನ್ನು ಅಗ್ನಿಗಳು (ಎನೂ) ಅನ್ನದೆ ಇರಲಿ !
ಇವನಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡು !' ಎಂದಳು. ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡದೆಯೇ
ಹೊರಟುಹೋದನು.

ಹೆಂಡತಿ ನೆನಪುಕೊಟ್ಟರೂ

ಗುರು ಉಪದೇಶಿಸದೆ ಹೊರಟುಹೋದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೨೭. ತಮ್ ಆಚಾರ್ಯಂ ಜಾಯಾ ಉನಾಚ | ತಪ್ತೋ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ
ಕುಶಲಂ ಸಮ್ಯಕ್ ಅಗ್ನೀನ್ ಪರಿಚಚಾರೀತ್ ಪರಿಚರಿತವಾನ್ | ಭಗವಾಂಶ್ಚ
ಅಗ್ನಿಮ ಭಕ್ತಂ ನ ಸಮಾವರ್ತಯತಿ | ಅತಃ ಅಸ್ಮದ್ಭಕ್ತಂ ನ ಸಮಾವರ್ತ
ಯತೀತಿ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ತ್ವಾಮ್ ಅಗ್ನಯಃ ಮಾ ಪಂಪ್ರವೋಚನ್ ಗರ್ಹಾಂ ತವ

ಮಾ ಕುರ್ಯುಃ | ಅತಃ ಪ್ರಬ್ರೂಹಿ ಅಸ್ಮೈ, ವಿದ್ಯಾನ್ಮಾ ಇಷ್ಟಾವನ್ ಉಪಕೋಸ
ಲಾಯ ಇತಿ | ತಸ್ಮೈ, ಏನು ಜಾಯಯಾ ಉಕ್ತೋಽಪಿ ಹ ಅಪ್ರೋಚೈವ
ಅನುಕ್ತೈವ ಕಿಂಚಿತ್ ಪ್ರವಾಸಾಂಚಕ್ರೇ ಪ್ರವಸಿತವಾನ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಆಚಾರ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೆಂಡತಿಯು 'ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ತಪ್ಪನಾಗಿರು
ತ್ತಾನೆ'. ಅಗ್ನಿಗಳನ್ನು ಕುಶಲವಾಗಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರಿಚರ್ಯಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ,
ಸೇವಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಅಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ, ಅವನನ್ನು ತಾವು ಹಿಂದಕ್ಕೆ
ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಭಕ್ತನನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ !-
ಎಂದರಿತು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಅಗ್ನಿಗಳು (ಏಕೂ) ಹೇಳದೆ ಇರಲಿ, ನಿಮ್ಮ ನಿಂದೆಯನ್ನು
ಮಾಡದೆ ಇರಲಿ ! ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು
ಹೇಳಿರಿ !' ಎಂದಳು.

ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿದಮೇಲೂ ಅವನಿಗೆ ಹೇಳವೆಯೇ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಿಕೊಡದೆ
ಯೇ (ಆಚಾರ್ಯನು ಊರುವಿಟ್ಟು) ಹೂರಟುಮೋದನು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಹ ವ್ಯಾಧಿನಾನಶಿತಂ ದಧ್ರೇ ತಮಾಚಾರ್ಯಜಾಯೋನಾಚ
ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿನ್ನಶಾನ ಕಿಂ ನು ನಾಶ್ನಾಸೀತಿ ಸ ಹೋನಾಚ
ಬಹವ ಇನೋಽಸ್ಮಿನ್ ಪುರುಷೇ ಕಾಮಾ ನಾನಾತ್ಯಯಾ
ವ್ಯಾಧಿಭಿಃ ಪ್ರತಿಪೂರ್ಣೋಽಸ್ಮಿ ನಾಶಿಷ್ಯಾಮಿತಿ || ೩ ||

೩. ಅವನು ವ್ಯಾಧಿಯಿಂದ ಊಟಮಾಡದಿರುವದಕ್ಕೆ ನಿಶ್ಚಯ
ಸಿದನು. ಅವನನ್ನು ಆಚಾರ್ಯನ ಹೆಂಡತಿ 'ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯೇ,
ಊಟಮಾಡು. ಏಕೆ ಊಟಮಾಡದಿರುವೆಯೋ?' ಎಂದಳು. ಅವನು
'ಈ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ನಾನಾಗತಿಯ ಬಹಳ ಕಾಮಗಳಿರುವವು, ವ್ಯಾಧಿ
ಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವೆನು, ಊಟಮಾಡೆನು' ಎಂದನು.

ಉಪಕೋಸಲನು ವ್ಯಥೆಯಿಂದ ಊಟಮಾಡದೆಹೋದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೨೮. ಸ ಹ ಉಪಕೋಸಲಃ ವ್ಯಾಧಿನಾ ಮಾನಸೇನ ದುಃಖೇನ
ಅನಶಿತುನ್ಮಾ ಅನಶನಂ ಕರ್ತುಂ ದಧ್ರೇ ಧೃತವಾನ್ ಮನಃ | ತಂ ತೂಷ್ಟೀನ್ಮಾ

1. ನಿಮ್ಮ ಶುಕ್ರಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಾಯಕ್ಕೆ ಶವವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಎಂದು ಟೀಕೆ ;
ಶವವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ವಿದ್ಯೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸಂತಪ್ತನಾಗಿದಾನೆ ಎಂಬರ್ಥವೂ ಇರಬಹುದು

ಅಗ್ನ್ಯಾಗಾರೇವಸ್ಥಿತಮ್ ಆಚಾರ್ಯಜಾಯಾ ಉವಾಚ | ಹೇ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿನ್
ಅಶಾನ ಭುಜ್ಞಸ್ವ | ಕಿಂ ನು ಕಸ್ಮಾನ್ನ ಕಾರಣಾತ್ ನಾಶ್ನಾಸಿ ? ಇತಿ | ಸ ಹೇ
ಉವಾಚ | ಬಹವಃ ಅನೇಕೇ ಅಸ್ತಿನ ಪುರುಷೇ ಅಕೃತಾರ್ಥೇ ಪ್ರಾಕೃತೇ
ಕಾಮಾಃ ಇಚ್ಛಾಃ ಕರ್ತವ್ಯಂ ಪ್ರತಿ | ನಾನಾ ಅತ್ಯಯಃ ಅತಿಗಮನಂ ಯೇಷಾಂ
ವ್ಯಾಧೀನಾಂ ಕರ್ತವ್ಯಚಿಂತನಾಂ ತೇ ನಾನಾತ್ಯಯಾ ವ್ಯಾಧಯಃ | ಕರ್ತವ್ಯತಾಂ
ಪ್ರಾಪ್ತಿನಿಮಿತ್ತಾನಿ ಚಿತ್ತದುಃಖಾನಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತೈಃ ಪ್ರತಿಪೂರ್ಣೋಽಸ್ಮಿ | ಆತೋ
ನಾಶಿಷ್ಯಾಮಿತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಶೂನ್ಯೇ ಭೂತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಿ—

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಉಪಕೋಸಲನು ವ್ಯಾಧಿಯಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನ ದುಃಖದಿಂದ ಊಟ
ಮಾಡದಿರುವದಕ್ಕೆ ಉಪವಾಸವನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು, ಮನಸ್ಸು
ಮಾಡಿದನು ಸುಮ್ಮನೆ ಅಗ್ನಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಅವನನ್ನು
ಕುರಿತು ಆಚಾರ್ಯನ ಹೆಂಡತಿಯು “ಎಶೈ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯೆ, ಊಟಮಾಡು,
ಭೋಜನಮಾಡು, ಏತಕ್ಕೆ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಊಟಮಾಡದಿರುವೆಯೋ ?”
ಎಂದಳು. ಅವನು “ಈ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತನಾದ ಕೃತಾರ್ಥನಲ್ಲದ (ಈ
ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ), ನಾನಾಗತಿಯು— ಬಗೆಬಗೆಯ ಅತ್ಯಯವು, (ಒಂದನ್ನು) ಬಿಟ್ಟು
(ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ) ಹೋಗುವಿಕೆಯು, ಯಾವ ವ್ಯಾಧಿಗಳಿಗೆ ಕರ್ತವ್ಯಚಿಂತೆಗಳಿಗೆ
ಇರುವದೋ ಅವು ನಾನಾತ್ಯಯ (ನಾನಾಗತಿಯ ಕಾಮಗಳು), ಅಂಥ—ಈ ಕಾಮ
ಗಳು, ಕರ್ತವ್ಯಕ್ಕಾಗುವ ಇಚ್ಛೆಗಳು, ಬಹಳ, ಅನೇಕ. (ವ್ಯಾಧಿಗಳಿಂದ)
ವ್ಯಾಧಿಗಳೆಂದರೆ ಕರ್ತವ್ಯತೆಯು ದೊರೆಯದೆ ಇರುವದರಿಂದಾದ ಚಿತ್ತದುಃಖಗಳು”

1. ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಧಿಯೆಂದರೆ ರೋಗವು; ಇಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿನ ವ್ಯಥೆಯು
ಮಾತ್ರ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದ ಅಧಿ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಶಬ್ದವನ್ನುಪಯೋಗಿಸಿದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

2. ‘ಯೇಷಾಂ ವ್ಯಾಧೀನಾಂ’ ಎಂದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿವೆ. ಮೂಲದಲ್ಲಿ ನಾನಾತ್ಯಯಾ
ಎಂಬುದು ಕಾಮಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಧಿಗಳೆಂದರೆ ಕಾಮಗಳೇ
ಎಂದು ಟೀಕೆ. ಆದರೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಮಗಳು, ಇಚ್ಛೆಗಳು—ಎಂದು ವಿವರಿಸಿ ಕರ್ತವ್ಯ
ಚಿಂತೆಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ ಇಂಥದ್ದನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಚಿಂತೆಯೇ ಕಾಮ
ಗಳೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ‘ವ್ಯಾಧೀನಾಂ’ ಎಂಬುದು ‘ಕಾಮಾನಾಂ’ ಎಂಬುದರ ಬದಲು ಲೇಖಕರ
ಕೈತಪ್ಪಿನಿಂದ ಬಿದ್ದಿರಬಹುದೆ? ವಿಚಾರಿಸತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ.

3. ವ್ಯಾಧಿಗಳು ಎಂದರೆ ಕರ್ತವ್ಯತ್ವಾಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ದುಃಖಗಳು; ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ
ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ದುಃಖವಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ‘ಕರ್ತವ್ಯ
ಚಿಂತಾ’ ಎಂದಿದೆ ಆಪ್ರಾಪ್ತಿನಿಮಿತ್ತದುಃಖಾದಿ ಎಂದಿರುವದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ‘ಕಾಮಾನಾಂ’
ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಧೀನಾಂ ಎಂದು ತಪ್ಪಿನಿಂದ ಬರೆದುಕೊಂಡದ್ದಾಗಿರಬಹುದೆಂಬ ಊಹೆಗೆ
ಜಂಬಲವಿದೆ

ಎಂದರ್ಥ, ಆ (ವ್ಯಾಧಿಗಳಿಂದ) ತುಂಬಿರುತ್ತೇನೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಊಟನಾಡೆನು” ಎಂದು ನುಡಿದು ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ಸುಮ್ಮನಾಗಲು —

ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಗಳ ಒಟ್ಟು ಉಪದೇಶ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಹಾಗ್ನಯಃ ಸಮೂದಿರೇ ತಪ್ತೋ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ ಕುಶಲಂ
ನಃ ಸರ್ಯಚಾರೀದ್ವ ನ್ತಾಸ್ಮೈ ಪ್ರಬ್ರವಾಮೇತಿ ತಸ್ಮೈ ಹೋಚುಃ
ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ॥ ೪ ॥

೪. ಆಗ ಅಗ್ನಿಗಳು ‘ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ತಪ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ನಮ್ಮನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರಿಚರ್ಯೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಒಳ್ಳೆಯದು, ಇವನಿಗೆ ಹೇಳಿಕೂಡೋಣ’ ಎಂದು ಸಂನಾದನಾಡಿಕೊಂಡವು. ಅವನಿಗೆ ‘ಪ್ರಾಣವು ಬ್ರಹ್ಮವು; ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮವು, ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮವು’ ಎಂದು ಹೇಳಿದವು.

ಪ್ರಾಣವು ಬ್ರಹ್ಮ, ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ, ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೨೯. ಅಥ ಹ ಅಗ್ನಯಃ ಶುಶ್ರೂಷಯಾ ಆವರ್ಜಿತಾಃ ಕಾರುಣ್ಯಾ
ವಿಷ್ವಾಃ ಸಂತಃ ತ್ರಯೋಽಪಿ ಸಮೂದಿರೇ ಸಂಭೂಯ ಉಕ್ತವಂತಃ। ‘ಹಂತ
ಇವಾಮೇವ’ ಅಸ್ಮೈ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣೇ ಅಸ್ಯದ್ವಕ್ತಾಯ ದುಃಖಿತಾಯ
ತಪಸ್ವಿನೇ ಶ್ರದ್ಧಧಾನಾಯ ಸರ್ವೇ ಅನುಶಾಸ್ಯ ಅನುಪ್ರಬ್ರವಾಮಃ ಬ್ರಹ್ಮ
ವಿದ್ಯಾಮ’ ಇತಿ। ಏನು ಸಂಪ್ರಧಾರ್ಯ ತಸ್ಮೈ ಹ ಊಚುಃ ಉಕ್ತವಂತಃ
‘ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮ’ ಇತಿ ॥

1. ‘ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ತುಷ್ಟೀಂಭೂತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಿ’ ಎಂಬುದು ಮುಂದಿನ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳುವ ವಾಕ್ಯ. ಮೂಲದಲ್ಲಿಂದು ಇತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟದೆಯೆಂದೋ ಇತಿಯು ಮುಂದೆ ಮತ್ತೊಂದು ಇತಿಯು ಬರುವಾಗ ಅದನ್ನು ಬಿಡುವದು ಭಾಷ್ಯಕಾರರ ಶೈಲಿಯೆಂದೋ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

2. ಈ ವಾಕ್ಯವು ತಿ|| ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಗೆ ಸೇರಿದೆ.

3. ಪ್ರಬ್ರವಾಮ ಎಂದೇ ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವವರಿಂದ ಅನುಶಾಸ್ಯ ಎಂಬುವೇ ಅವಾಸ ಮೇಲೆ ಇದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು; ಅನು ಎಂಬುದು ಅರ್ಥದ್ಯೋತನಕ್ಕಾಗಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಬಳಿಕ ಅಗ್ನಿಗಳು (ಅವನ) ಶುಶ್ರೂಷೆಯಿಂದ (ಅವನಿಗೆ) ಒಲಿದು ಕುರುಣ್ಯದಿಂದೊಡಗೂಡುವವಾಗಿ ಮೂರೂ ಸಂಸಾದಮಾಡಿಕೊಂಡವು, ಒಟ್ಟು ಸೇರಿ ಇಂತೆಂದವು 'ಒಳ್ಳೆಯದು', ಈಗ ಈ ನಮ್ಮ ಭಕ್ತನಾದ, ದುಃಖಿಯೂ ತಪಸ್ವಿಯೂ ಶ್ರದ್ಧಾವಂತನೂ ಆಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು (ಅನುಪ್ರಬ್ರವಾಮು=ಅನುಶಾಸ್ಯ) ಎಲ್ಲರೂ (ಸೇರಿ) ಹೇಳಿಕೊಡೋಣ" ಬೇಗಿಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಾಣವು ಬ್ರಹ್ಮ, ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ, ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದು (ಊಚುಃ-ಉಕ್ತವಂತಃ) ತಿಳಿಸಿದವು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಹೋವಾಚ ವಿಜಾನಾಮ್ಯಹಂ ಯತ್ ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಂ ಚ ತು ಖಂ ಚ ನ ವಿಜಾನಾಮಿತಿ ತೇ ಹೋಚುರ್ಯದ್ವಾವ ಕಂ ತದೇವ ಖಂ ಯದೇವ ಖಂ ತದೇವ ಕಮಿತಿ ಪ್ರಾಣಂ ಚ ಹಾಸ್ಮೈ ತದಾಕಾಶಂ ಚೋಚುಃ || ೫ ||

೫. ಅವನು ಹೇಳಿದನೇನೆಂದರೆ 'ಪ್ರಾಣವು ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡೆನು. ಆದರೆ ಕಂ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಖಂ ಎಂಬುದನ್ನೂ ತಿಳಿಯಲಾರೆ'. ಅವು ಹೇಳಿದನೇನೆಂದರೆ 'ಕಂ ಎಂಬುದು ಯಾವದೋ ಅದೇ ಖಂ; ಖಂ ಎಂಬುದು ಯಾವದೋ ಅದೇ ಕಮ್'. ಪ್ರಾಣವನ್ನೂ ಅದರ ಆಕಾಶವನ್ನೂ ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟವು.

ಉಪಕೋಸಲನ ಸಂಶಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೩೦. ಸ ಹ ಉವಾಚ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ | ವಿಜಾನಾಮ್ಯಹಂ ಯದ್ ಭವದ್ಭಿರುಕ್ತಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪದಾರ್ಥಕತ್ವಾತ್ | ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ | ಸ ಯಸ್ಮಿನ್

1. 'ವರ್ಜಿತಾಃ' ಎಂದು ಪರಿಚ್ಛೇದವನ್ನಾಡಿದ ಪಾಠವೂ ಅಚ್ಚಿನ ಆ || ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿವೆ; ಅದರ ಶುಶ್ರೂಷೆಬಿಟ್ಟನೆಂದು ಅಗ್ನಿಗಳು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟವು ಎಂಬುದು ಸರಿಯಾಗಿ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ.

2. ಹಸ್ತ ಎಂಬ ಅವ್ಯಯವನ್ನು ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಕೇಳುವ ಸೂಚನೆಗೆ ಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

3. ಉಪವಾಸದಿಂದ ಕೃಶನಾಗಿರುವ ಎಂಬರ್ಥವೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿರಬಹುದು.

4. 'ಪ್ರಸಿದ್ಧಪದಾರ್ಥತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಕಕಾರರಹಿತಪಾಠವೂ ಉಂಟು.

5. ಇದು ಕೆಲವು ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿರುವದಿಲ್ಲ; ಅನುಪಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

ಸತಿ ಜೀವನಂ ಯದಪಗಮೇ ಚ ನ ಭವತಿ¹, ತಸ್ಮಿನ್ ವಾಯುವಿಶೇಷೇ ಲೋಕೇ ರೂಢಃ | ಅತೋ ಯುಕ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ತಸ್ಯ | ತೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪದಾರ್ಥಕತ್ವಾದ್ ವಿಜಾನಾಮ್ಯಹಂ ಯತ್ ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ | ಕಂ ಚ ತು ಖಂ ಚ ನ ವಿಜಾನಾಮಾತಿ | ನನು ಕಂಖಂಶಬ್ದಯೋರಪಿ ಸುಖಾಕಾಶವಿಷಯತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪದಾರ್ಥಕತ್ವಮೇವ | ಕಸ್ಮಾದ್ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣೋಽಜ್ಞಾನಮ್ ? ನೂನಮ್ | ಸುಖಸ್ಯ ಕಂಶಬ್ದವಾಚ್ಯಸ್ಯ ಕ್ಷಣಪ್ರಧ್ವಂಸಿತ್ವಾತ್ | ಖಂಶಬ್ದವಾಚ್ಯಸ್ಯ ಚಾಕಾಶಸ್ಯಾಚೇತನಸ್ಯ ಕಥಂ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಮ್ ಇತಿ ಮನ್ಯತೇ | ಕಥಂ ಚ ಭಗವತಾಂ ವಾಕ್ಯಮ್ ಅಪ್ರಮಾಣಂ ಸ್ಯಾದಿತಿ | ಅತೋ ನ ವಿಜಾನಾಮಿ ಇತ್ಯಾಹ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಆ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ಇಂತೆಂದನು. ತಾವು ಹೇಳಿದಿರಲ್ಲ, ಪ್ರಾಣವು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು, ಅದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯಿತು ಏಕೆಂದರೆ (ಆ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ) ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವಿದೆ.² ಯಾವದಿದ್ದರೆ ಜೀವನ(ವಿರುತ್ತದೆಯೋ), ಯಾವದು ಹೋದರೆ ಇಲ್ಲದೆಹೋಗುವದೋ, ಆ ವಾಯುವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ಆ (ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವು) ರೂಢವಾಗಿದೆ.³ ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವೇ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣವು ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ (ವಾಕ್ಯ)ವಾದ್ದರಿಂದ (ಅದು ನನಗೆ) ಗೊತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಕಂ ಮತ್ತು ಖಂ (ಇವು ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದಿರಲ್ಲ, ಇದು) ನನಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

(ಅಕ್ಷೇಪ):- ಕಂಖಂಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಸುಖ, ಆಕಾಶ- ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿರುವದರಿಂದ (ಅದಕ್ಕೂ) ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವೇ ಇದೆ.⁴ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗೆ (ಇವು) ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು ?

1. ಇದರ ಮುಂದಿರುವ ಇತಿ ಬೇಡವೆಂದು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದೆ

2. ಅದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ -ಎಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥತ್ವಾತ್ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ.

3. 'ರೂಢಃ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಸಃ' ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶವಿದ್ದರೆ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ, ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪದಾರ್ಥತ್ವಾತ್ ಎಂದಿರುವ ಪಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವು ಶಬ್ದವಲ್ಲ, ಪದಾರ್ಥವೇ ಆಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಪದಾರ್ಥಕತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಘಾತವನ್ನು ಒಪ್ಪುವದೇ ಸರಿಯೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಗಲೂ ವಾಕ್ಯವೆಂಬುದೇ ಪರಾಮೃಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ, ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವೆಂಬ ಮಾತು ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ಅದು ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವೇ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ, ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವಲ್ಲ. 'ರೂಢಃ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದಃ' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸಾರಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ವಯಕ್ಕೇರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯವು ಏನೋ ಬರೆದವರ ಪ್ರಮಾದದಿಂದ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾಗಿರಬೇಕು.

4. ಇಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವಿದೆ ಎಂದಿರುವದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಣ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಿತ್ತೆಂದು ಊಹಿಸುವದಕ್ಕೆಡೆಯಿದೆ.

(ಪರಿಹಾರ):- ಕಂಶಬ್ಧವಾಚ್ಯವಾದ ಸುಖವು ಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ನಾಶವಾಗುವದಾದ್ದರಿಂದಲೂ, ಖಂಶಬ್ಧವಾಚ್ಯವಾದ ಆಕಾಶವು ಅಚೇತನವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ (ಅವು) ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದರೆ ಹೇಗೆ? ಎಂದು (ಅನನ) ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಪೂಜ್ಯರಾದ (ಅಗ್ನಿಗಳ) ವಾಕ್ಯವು ಹೇಗೆತಾನೆ ಅಸ್ತಮಾಣವಾದೀತು? ಎಂದೂ (ಅನನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರಬೇಕು). ಆದ್ದರಿಂದ ನನಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ ಎಂದಿರುತ್ತಾನೆ.

ಸುಖವಿಶಿಷ್ಟಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೩೧ ತಮ್ ಏನಮುಕ್ತವಸ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಂ ತೇ ಹ ಆಗ್ನಯ ಉಚುಃ | ಯದ್ವಾವ ಯದೇನ ವಯಂ ಕಮ್ ಆಪೋಚಾಮು | ತದೇನ ಖಮ್ ಆಕಾಶಮ್ | ಇತ್ಯೇವಂ ಖೇನ ವಿಶೇಷ್ಯಮಾಣಂ ಕಂ ವಿಷಯೇಂದ್ರಿಯ ಸಂಯೋಗಜಾತ್ ಸುಖಾನ್ನಿವರ್ತಿತಂ ಸ್ಯಾತ್ | ನೀಲೇನೇವ ವಿಶೇಷ್ಯಮಾಣಮ್ ಉತ್ಪಲಂ ರಕ್ತಾದಿಭ್ಯಃ | ಯದೇನ ಖಮ್ ಇತ್ಯಾಕಾಶಮ್ ಆಪೋಚಾಮು, ತದೇನ ಚ ಕಂ ಸುಖಮಿತಿ ಜಾನೀಹಿ | ಏನಂ ಚ ಸುಖೇನ ವಿಶೇಷ್ಯಮಾಣಂ ಖಂ ಭೌತಿಕಾತ್ ಅಚೇತನಾತ್ ಖಾನ್ನಿವರ್ತಿತಂ ಸ್ಯಾತ್ | ನೀಲೋತ್ಪಲವದೇನ | ಸುಖಮಾಕಾಶಸ್ಯ ನೇತರಲ್ಲೊ ಕಿಕಮ್, ಆಕಾಶಂ ಚ ಸುಖಾಶ್ರಯಂ ನೇತರದ್ ಭೌತಿಕಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಆ ಅಗ್ನಿಗಳು ಇಂತೆಂದವು. (ಯದ್ವಾವ=ಯದೇನ) ಯಾವದನ್ನು ನಾವು ಕಂ ಎಂದೆವೋ, ಅದೇ ಖಮ್, ಆಕಾಶವು. ಹೀಗೆ ಆಕಾಶವೆಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಕಂ (ಸುಖವನ್ನು) ವಿಷಯೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದಾದ ಸುಖದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಕೊಂಡಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಕಪ್ಪೆಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ನೈದಿಲಿಯನ್ನು ಕೆಂಪು (ನೈದಿಲಿ) ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ (ಹೇಗೆ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಆಗುವದೋ) ಹಾಗೆ. ಯಾವದನ್ನು ಖಮ್, ಎಂಬ ಆಕಾಶವೆಂದು, ಹೇಳಿದವೋ ಅದೇ ಕಂ ಎಂಬ ಸುಖವೆಂದು ತಿಳಿ ಹೀಗೆ ಸುಖವೆಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಖಂ (ಆಕಾಶವನ್ನು) ಭೌತಿಕವಾದ ಅಚೇತನವಾದ ಆಕಾಶದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಆಗುವದು. (ಇದೂ) ನೀಲೋತ್ಪಲದಂತೆಯೇ ೨ ಸುಖ

1. 'ಅಚೇತನಸ್ಯ' ಎಂಬುದು 'ಅಚೇತನತ್ವಾತ್' ಎಂದಿದ್ದಂತೆ ಭಾವಿಸಿ ಕನ್ನಡಿಸಿದೆ, ಈಗ ಇರುವಂತೆ ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ವಯಕ್ಕೇರವಿದೆ

2. ನೀಲೋತ್ಪಲ (ಕನ್ನಡಿ) ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಎಂಬುದು ಸೇರಿದ್ದರಿಂದ ಕೆಂಪು ನೈದಿಲಿಯಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಗೆ ಆಗುವದೋ ಹಾಗೆ ನೈದಿಲಿ ಎಂಬುದು ಸೇರಿದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದರ ಕಪ್ಪಲ್ಲ ಎಂದೂ ಆಗುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ? ಹೀಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ನೆಂಬುದು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವದೇ ಹೊರತು ಲೌಕಿಕಸುಖವಲ್ಲ. ಆಕಾಶ ನೆಂದರೆ ಸುಖಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವದೇ ಹೊರತು ಭೌತಿಕ(ನಾದ ಆಕಾಶ)ವಲ್ಲ- ಎಂದರ್ಥ.¹

ಕಂಠಿಂಗಳನ್ನು ವೃತ್ತಿಹಾರದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದೇಕೆ ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೩೨. ನನ್ನಾಕಾಶಂ ಚೇತ್ ಸುಖೇನ ವಿಶೇಷಯಿತುಮಿಷ್ಟಮ್ ಅಸ್ತ್ವನ್ಯ ತರದೇವ ವಿಶೇಷಣಮ್ 'ಯದ್ವಾವ ಕಂ ತದೇವ ಖಮ್' ಇತಿ | ಅತಿರಿಕ್ತಮ್ ಇತರತ್ | 'ಯದೇವ ಖಂ ತದೇವ ಕಮ್' ಇತಿ ಪೂರ್ವವಿಶೇಷಣಂ ನಾ | ನನು ಸುಖಾಕಾಶಯೋರುಭಯೋರಪಿ ಲೌಕಿಕಸುಖಾಕಾಶಾಭ್ಯಾಂ ವ್ಯಾವೃತ್ತಿ ರಿಷ್ಟಾ ಇತ್ಯಪೋಚಾಮ್ | ಸುಖೇನ ಆಕಾಶೇ ವಿಶೇಷಿತೇ ವ್ಯಾವೃತ್ತಿರುಭಯೋ ರರ್ಥಪ್ರಾಪ್ತೃವೇತಿ ಚೇತ್ | ಸತ್ಯಮೇವಮ್ | ಕಿಂ ತು ಸುಖೇನ ವಿಶೇಷಿತ ಸ್ಯೈವ ಆಕಾಶಸ್ಯ ಧೈಯತ್ವಂ ವಿಹಿತಮ್ ನ ತ್ವಾಕಾಶಗುಣಸ್ಯ ವಿಶೇಷಣಸ್ಯ ಸುಖಸ್ಯ ಧೈಯತ್ವಂ ವಿಹಿತಂ ಸ್ಯಾತ್ | ವಿಶೇಷಣೋನಾದಾನಸ್ಯ ವಿಶೇಷ್ಯ ನಿಯನ್ತ್ರತ್ವೇನೈವ ಉಪಕ್ಷಯಾತ್ | ಅತಃ ಖೇನ ಸುಖಮಪಿ ವಿಶೇಷ್ಯತೇ ಧೈಯತ್ವಾಯ | ಕುತಚ್ಛೈತನ್ನಿಶ್ಚೀಯತೇ ? ಕಂಶಬ್ದವ್ಯಾಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದ ಸಂಬನ್ಧಾತ್ ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ | ಯದಿ ಹಿ ಸುಖಗುಣವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಯ ಖಸ್ಯ ಧೈಯತ್ವಂ ವಿನಿಶ್ಚಿತಂ ಸ್ಯಾತ್ ಕಂ ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಇತಿ ಬ್ರೂಯುರಗ್ನಯಃ ಪ್ರಥಮಮ್ | ನ ಚೈವಮ್ ಉಕ್ತವನ್ತಃ | ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ? ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಇತಿ | ಅತಃ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣೋ ಮೋಹಾಸನಯನಾಯ ಕಂಠಿಂಶಬ್ದಯೋರಿತರೇತರವಿಶೇಷಣ ವಿಶೇಷ್ಯತ್ವನಿರ್ದೇಶೋ ಯುಕ್ತ ಏವ ಯದ್ವಾವ ಕಮ್ ಇತ್ಯಾದಿಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಅಕ್ಷೇಪ) - ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಸುಖವೆಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದರೆ ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿರಲಿ 'ಯದ್ವಾವ ಕಂ ತದೇವ ಖಮ್' (ಯಾವದು ಕಂ ಎಂದೆವೋ ಅದೇ ಖಂ) ಎಂದಿರಲಿ, ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಚ್ಚು. ಅಥವಾ 'ಯದೇವ ಖಂ ತದೇವ ಕಮ್' (ಯಾವದನ್ನು ಖಂ ಎಂದೆವೋ ಅದೇ ಕಂ) ಎಂದು ಮೊದಲಿನದಕ್ಕೇ ವಿಶೇಷಣವಾಗಲಿ !

(ಪರಿಹಾರ) :- ಸುಖ, ಆಕಾಶ- ಎರಡೂ ಲೌಕಿಕಸುಖ, (ಭೌತಿಕ) ಆಕಾಶ- ಇವುಗಳಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಬೇಕಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆವಲ್ಲ !

1 ಕಂಠಿಂಗಳು ಎರಡೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ವಿಶೇಷಣವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅಸರಿಚ್ಛಿನ್ನ ನಾದ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನೇ ಹೇಳಿದಂತಾಗುವದು ಎಂದು ಭಾವ.

(ಆಕ್ಷೇಪ) :- ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಸುಖವೆಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಎರಡನ್ನೂ (ಮಿಕ್ಕವುಗಳಿಂದ) ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ತಾನೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವದಲ್ಲ !

(ಸರಿಹಾರ) - ಹಾಗೇ ಸರಿ ಆದರೆ (ಆಗ) ಸುಖವೆಂಬ ವಿಶೇಷಣವುಳ್ಳ ಆಕಾಶವನ್ನೇ ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿದ್ದಾಗುವದೇ ಹೊರತು ಆಕಾಶಗುಣವಾದ ಸುಖವೆಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿದ್ದಾಗಲಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ (ಸುಖವೆಂಬ) ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡದ್ದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ್ಯವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡುವದರಲ್ಲಿಯೇ (ತಾತ್ಪರ್ಯವು) ಮುಗಿದುಹೋಗುವದು. ಅದ್ದರಿಂದ (ಅದನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಲೆಂದು) ಆಕಾಶವೆಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಸುಖಕ್ಕೂ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಇದನ್ನು ಮತ್ತೂ ಏತರಿಂದ ನಿಶ್ಚಯಿಸಬಹುದೆಂದರೆ, ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದು ಕಂಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಬ್ರಹ್ಮರಬ್ದದ ಸಂಬಂಧವಿರುವದರಿಂದ. ಸುಖಗುಣವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಆಕಾಶವನ್ನು (ಮಾತ್ರ) ಧ್ಯಾನಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಹೇಳುವ ಇಚ್ಛೆ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಕಂ ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದೇ ಅಗ್ನಿಗಳು ನೊದಲೇ ಹೇಳಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿರುವದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದೇ (ಹೇಳಿವೆ).¹ ಅದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಕಳೆಯುವದಕ್ಕಾಗಿ 'ಯದ್ವಾನ ಕಮ್' ಎಂದುಮುಂತಾಗಿ ಕಂಖಂಶಬ್ದಗಳನ್ನು (ಎರಡನ್ನೂ) ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ವಿಶೇಷಣವಿಶೇಷ್ಯಭಾವದಿಂದ ತಿಳಿಸಿರುವದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಅಗ್ನಿಗಳ ಉಪದೇಶದ ಒಟ್ಟರ್ಥ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೩೩. ತದೇತತ್ ಅಗ್ನಿಭಿರುಕ್ತಂ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮ್ ಅಸ್ಮದ್ಬೋಧಾಯ ಶ್ರುತಿರಾಹ | ಪ್ರಾಣಂ ಚ ಹ ಅಸ್ಮೈ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣೇ ತಸ್ಯ ಆಕಾಶಃ ತದಾಕಾಶಃ | ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಸಂಬಂಧೀ ಆಶ್ರಯತೈನ ಹಾರ್ದ ಆಕಾಶ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸುಖಗುಣವತ್ತ್ವನಿರ್ದೇಶಾತ್ | ತಂ ಚ ಆಕಾಶಂ ಸುಖಗುಣವಿಶಿಷ್ಟಂ ಬ್ರಹ್ಮ ತತ್ತ್ವಂ ಚ ಪ್ರಾಣಂ ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸರ್ಕಾದೇವ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯಭಯಂ ಪ್ರಾಣಂ ಚ ಆಕಾಶಂ ಚ ಸಮುಚ್ಚಿತ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೇ ಊಚುಃ ಅಗ್ನಯಃ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ ಅಗ್ನಿಗಳು ಹೇಳಿದ್ದರ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ನಮ್ಮ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ : ಈ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗೆ ಪ್ರಾಣವನ್ನು (ಹೇಳಿದವು). ಅದರ ಆಕಾಶವು ತದಾಕಾಶವು, ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವಾಗಿರುವ ಹಾರ್ದಆಕಾಶವು

ಎಂದರ್ಥ ಏಕೆಂದರೆ (ಅದಕ್ಕೆ) ಸುಖವೆಂಬ ಗುಣವಿದೆ ಎಂದು (ಇಲ್ಲಿ) ತಿಳಿಸಿರುತ್ತದೆ ಆ (ಹಾರ್ಧವಾದ) ಅಕಾಶವೆಂಬ ಸುಖಗುಣವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೂ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣವನ್ನೂ - ಬ್ರಹ್ಮದ ಸಂಬಂಧವಾದರೇ (ಅದೂ) ಬ್ರಹ್ಮವು-ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಣವನ್ನೂ ಅಕಾಶವನ್ನೂ ಎರಡನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಗಳು ಎಂದು ಅಗ್ನಿಗಳು ಹೇಳಿದವು.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧಾಯ-ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಖಂಡ
(ಉಪಕೋಸಲವಿದ್ಯೆ)

ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿಯ ವಿದ್ಯೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಹೈನಂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೇನುಶಶಾಸ ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನಿರನ್ನ
ಮಾದಿತ್ಯ ಇತಿ ಯ ಏಷ ಆದಿತ್ಯೇ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಸೋಹ
ಮಸ್ಮಿ ಸ ಏನಾಹಮಸ್ಮೀತಿ || ೧ ||

೧. ಇನ್ನು ಇವನಿಗೆ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯವು (ಹೀಗೆಂದು) ಅನುಶಾಸನಮಾಡಿತ್ತು : 'ವೃಥಿವಿ, ಅಗ್ನಿ, ಅನ್ನ, ಆದಿತ್ಯ. ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಈ ಪುರುಷನು ಕಾಣಬರುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅವನು ನಾನಾಗಿದ್ದೇನೆ ; ಅವನೇ ನಾನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ.'

ಗಾರ್ಹಪತ್ಯದ ತನುಚತುಷ್ಟಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೩೪. ಸಂಭೂಯಾಗ್ನಯಃ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಉಕ್ತವಂತಃ | ಅಥ ಅನಂತರಂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಂ ಸ್ವಸ್ವವಿಷಯಾಂ ವಿದ್ಯಾಂ ವಕ್ತುಮ್ ಆರೇಭಿರೇ | ತತ್ರ ಆದೌ ಏನಂ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೋಗ್ನಿಃ ಅನುಶಶಾಸ | ಪೃಥಿವೀ, ಅಗ್ನಿಃ, ಅನ್ನಮ್, ಆದಿತ್ಯಃ- ಇತಿ ಮಮೈತಾಶ್ಚತಸ್ತನನಃ | ತತ್ರ ಯ ಆದಿತ್ಯೇ

1. ಸೂ. ಭಾ.ದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುವುದೆಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನೂ ಹೇಳಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಮಾಡಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಏಷ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಸೋಹಮಸ್ಮಿ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೋಽಗ್ನಿಃ | ಯಶ್ಚ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೋಽಗ್ನಿಃ ಸ ಏವಾಹಮ್ ಆದಿತ್ಯೇ ಪುರುಷೋಽಸ್ಮಿ- ಇತಿ ಪುನಃ ಪರಾವೃತ್ತಾ ಸ ಏವಾಹಮಸ್ಮೀತಿ ವಚನಮ್ | ಪೃಥಿವ್ಯನ್ನಯೋರಿವ ಭೋಜ್ಯತ್ಸಲಕ್ಷಣಯೋಃ ಸಂಬಂಧೋ ನ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದಿತ್ಯಯೋಃ | ಅತ್ರೈತ್ಯಪಕ್ರೈತ್ಯಪ್ರಕಾಶನಧರ್ಮಾ ಅವಿಶಿಷ್ಟಾ ಇತ್ಯತಃ ಏಕತ್ವಮೇವಾನಯೋರತ್ಯಂತಮ್ | ಪೃಥಿವ್ಯನ್ನಯೋಸ್ತು ಭೋಜ್ಯತ್ವೇನ ಅಭ್ಯಾಂ ಸಂಬಂಧಃ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಒಟ್ಟಾಗಿ ಅಗ್ನಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿದವು. ಇನ್ನು ಆ ಒಳಿಕೆ (ಅವು) ಒಂದೊಂದೂ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದವು.

ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಈ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗೆ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿಯು (ಹೀಗೆಂದು) ಅನುಶಾಸನಮಾಡಿತು. ಪೃಥಿವಿ, ಅಗ್ನಿ, ಅನ್ನ, ಆದಿತ್ಯ- ಎಂಬಿವು ನನ್ನ ನಾಲ್ಕು ತನುಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಈ ಪುರುಷನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವನಲ್ಲ, ಅವನೇ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯವೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯಾದ ನಾನಾಗಿರುವೆನು, ಮತ್ತು ಗಾರ್ಹಪತ್ಯವೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯಿರುವನಲ್ಲ, ಆ ನಾನೇ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷನಾಗಿರುವೆನು- ಎಂದು ಮತ್ತೆ ತಿರುಗಮುರುಗಾಗಿ 'ಅವನೇ ನಾನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ.

ಭೋಜ್ಯರೂಪವಾಗಿರುವ ಪೃಥಿವಿ, ಅನ್ನ- ಇವುಗಳಿಗಿರುವಂಥ ಸಂಬಂಧವಲ್ಲ, ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದಿತ್ಯರಿಗೆ. ಅತ್ರೈತ್ಯ (ತಿನ್ನುವವನಾಗಿರುವಿಕೆ), ಪಕ್ರೈತ್ಯ (ಬೇಯಿಸುವವನಾಗಿರುವಿಕೆ), ಪ್ರಕಾಶನ (ಬೆಳಗುವಿಕೆ)- ಎಂಬ ಧರ್ಮಗಳು ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತವೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಏಕತ್ವವೇ. ಪೃಥಿವ್ಯನ್ನಗಳಿಗೋ ಎಂದರೆ ಇವುಗಳಿಗೆ ಭೋಜ್ಯವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದರಿಂದಲೇ ಸಂಬಂಧ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಏತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನುಪಾಸ್ತೇಪಹತೇ ಸಾಪಕೃತ್ಯಾಂ ಲೋಕೇ ಭವತಿ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋಗ್ನೀವತಿ ನಾಸ್ಯಾವರ ಪುರುಷಾಃ ಕ್ಷೀಯಂತ ಉಪ ವಯಂ ತಂ ಭುಜ್ಜಾಮೋಽಸ್ಮಿಗ್ಂಶ್ಚ ಲೋಕೇಽಮುಷ್ಮಿಗ್ಂಶ್ಚ ಯ ಏತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನುಪಾಸ್ತೇ || ೨ ||

೨. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದರಿತುಕೊಂಡು ಈ (ಅಗ್ನಿ)ಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಪಾಪಕೃತ್ಯವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು, ಲೋಕಿಯಾಗುವನು, ಸರ್ವಾಯುಸ್ಸನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಜೀವಿಸುವನು ; ಇವನ ಕೆಳಗಿನ ಪುರುಷರು ಲಯವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನನ್ನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಆ (ಲೋಕದಲ್ಲಿ)ಯೂ ನಾವು ಉಪಭುಂಜಿಸುವೆವು.

ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೩೫. ಸ ಯಃ ಕಶ್ಚಿತ್ ಏವಂ ಯಥೋಕ್ತಂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿಂ ಅನ್ನಾನ್ನಾದತ್ತೇನ ಚತುರ್ಥಾ ಪ್ರವಿಭಕ್ತಮ್ ಉಪಾಸ್ತೇ | ಸಃ ಅಪಹತೇ ವಿನಾಶಯತಿ ಪಾಪಕೃತ್ಯಾಂ ಪಾಪಂ ಕರ್ಮ | ಲೋಕೇ ಲೋಕವಾಂಶ್ಚ ಅಸ್ಮದೀಯೇನ ಲೋಕೇನ ಆಗ್ನೇಯೇನ ತದ್ವಾನ್ ಭವತಿ ಯಥಾ ವಯಮ್ | ಇಹ ಚ ಲೋಕೇ ಸರ್ವಂ ವರ್ಷಶತಮ್ ಆಯುರೇತಿ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ | ಜ್ಯೋಹ್ ಉಜ್ಜ್ವಲಂ ಜೀವತಿ | ನಾಪ್ರಖ್ಯಾತ ಇತ್ಯೇತತ್ | ನ ಚ ಅಸ್ಯ ಅನರಾಶ್ಚ ತೇ ಪುರುಷಾಶ್ಚ ಅಸ್ಯ ವಿದುಷಃ | ಸಂತತಿಜಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ನ ಸ್ವೀಯಂತೇ ಸಂತತ್ಯುಚ್ಛೇದೋ ನ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಕಿಂ ಚ ತಂ ವಯಮ್ ಉಪಭುಜಾಮಃ ಪಾಲಯಾಮಃ ಅಸ್ಮಿಂಶ್ಚ ಲೋಕೇ ಜೀವಂತಮ್ ಅನುಷ್ಠಿಂಶ್ಚ ಪರಲೋಕೇ | ಯ ಏತಮ್ ಏವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಉಪಾಸ್ತೇ ಯಥೋಕ್ತಂ ತಸ್ಯ ಏತತ್ ಫಲಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವನೊಬ್ಬನು ಹೀಗೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಅನ್ನ, ಅನ್ನಾಧ್ಯ- ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡವಾಗಿರುವನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಪಾಪಕೃತ್ಯವನ್ನೂ ಪಾಪಕರ್ಮವನ್ನೂ (ಅಪಹತೇ=ವಿನಾಶಯತಿ) ವಿನಾಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಲೋಕಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ, ನಾವು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ (ಅವನೂ) ಅಗ್ನಿಸಂಬಂಧವಾದ ಲೋಕದಿಂದ ಲೋಕವುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲ ಎಂದರೆ ನೂರುವರ್ಷದ ಆಯುಸ್ಸನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು, ಹೊಂದುವನು. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಜೀವಿಸುವನು ,

1. ಅನ್ನಗಳೆರಡು, ಅತ್ತಗಳೆರಡು ಎಂದು ; ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಅತ್ತವು ಒಬ್ಬನೇ ಎಂದು ಅರಿತು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಎಂದರ್ಥ.

ಹೆಸರುವಾಸಿಯಿಲ್ಲದೆ (ಜೀವಿಸು)ವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಮತ್ತು ಅವನ ಕೆಳಗಿನವರಾದ ಪುರುಷರು, ಈ ಉಪಾಸಕನ ಸಂತತಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವರು ಎಂದರ್ಥ, ಕ್ಷಯವಾಗುವದಿಲ್ಲ, (ಅವನ) ಸಂತತಿಯು ನಾಶವಾಗುವದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಮತ್ತು ಅವನನ್ನು ನಾವು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ (ಅವನು) ಒದುಕಿರುವಾಗಲೂ ಮತ್ತು ಆ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಭುಂಜಿಸುವೆವು, ಕಾವಾಡುವೆವು. ಯಾವನು ಈ (ಅಗ್ನಿ)ಯನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನಿಗೆ ಇದು ಫಲವು ಎಂದರ್ಥ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹಸ್ತೇರಡನೆಯ ಖಂಡ
(ಉಪಕೋಸಲವಿದ್ಯೆ)

ಅನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಚನಾಗ್ನಿಯ ವಿದ್ಯೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಹೈನಮನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಚನೋಽನುಶಶಾಸಾಪೋ ದಿಶೋ
ನಕ್ಷತ್ರಾಣಿ ಚಂದ್ರಮಾ ಇತಿ ಯ ಏಷ ಚಂದ್ರಮಸಿ ಪುರುಷೋ
ದೃಶ್ಯತೇ ಸೋಽಹಮಸ್ಮಿ ಸ ಏನಾಹಮಸ್ಮೀತಿ || ೧ ||

ಸ ಯ ಏತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನುಪಾಸ್ತೇಪಹತೇ ಪಾಪಕೃತ್ಯಾಂ
ಲೋಕೀ ಭವತಿ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋಗ್ವೀವತಿ ನಾಸ್ಯಾವರ
ಪುರುಷಾಃ ಕ್ಷೀಯಂತ ಉಪ ವಯಂ ತಂ ಭುಂಜಾಮೋಽಸ್ಮಿಗ್ಂ
ಶ್ಚ ಲೋಕೇಮುಷ್ಮಿಗ್ಂಶ್ಚ ಯ ಏತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನು
ಪಾಸ್ತೇ || ೨ ||

೧. ಇನ್ನು ಇವನಿಗೆ ಅನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಚನವು ಅನುಶಾಸನ ಮಾಡಿತು. 'ಅಪು, ದಿಕ್ಕುಗಳು, ನಕ್ಷತ್ರಗಳು, ಚಂದ್ರನು. ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಈ ಪುರುಷನು ಕಾಣಬರುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅವನು ನಾನಾಗಿದ್ದೇನೆ ; ಅವನೇ ನಾನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ.

೨. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ಈ (ಅಗ್ನಿ)ಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಪಾಪಕೃತ್ಯವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳು

ವನು. ಲೋಕಿಯಾಗುವನು. ಸರ್ವಾಯುಸ್ಸನ್ನ ವಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಜೀವಿಸುವನು. ಅವನ ಕೆಳಗಿನ ಪುರುಷರು ಕ್ಷಮಿಸುವಾಗ ವದಿಲ್ಲ. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನನ್ನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಆ (ಲೋಕ)ದಲ್ಲಿಯೂ ನಾವು ಉಪಭುಂಜಿಸುವೆವು'.

ಅನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಚನದ ತನುಚತುಷ್ಟಯವೂ

ಉಪಾಸನೆಯ ಫಲವೂ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೩೬. ಅಥ ಹ ಏನಮ್ ಅನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಚನಃ ಅನುಶಾಸ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿಃ | ಆಪಃ, ದಿಶಃ, ನಕ್ಷತ್ರಾಣಿ, ಚಂದ್ರಮಾ- ಇತ್ಯೇತಾ ಮಮ ಚತಸ್ರಸ್ತನವಃ | ಚತುರ್ಥಾ ಅಹಮ್ ಅನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಚನಃ | ಆತ್ಮಾನಂ ಪ್ರವಿಭಜ್ಯ ಅವಸ್ಥಿತಃ | ತತ್ರ ಯ ಏಷ ಚಂದ್ರಮಸಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಸೋಹಮಸ್ಮಿ ಸ ಏವಾಹಮಸ್ಮಿ ಇತಿ ಪೂರ್ವವತ್ | ಅನ್ನಸಂಬನ್ಧಾತ್ ಜ್ಯೋತಿಷ್ವಸಾ ಮಾನ್ಯಾಚ್ಚ ಅನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಚನಚಂದ್ರಮಸೋರೇಕತ್ವಂ ದಕ್ಷಿಣಾದಿಕ್ಷಂಬ ನ್ಧಾಚ್ಚ | ಅಪಾಂ ನಕ್ಷತ್ರಾಣಾಂ ಚ ಪೂರ್ವವದನ್ನತ್ರೇನ್ನೈವ ಸಂಬಂಧಃ | ನಕ್ಷತ್ರಾಣಾಂ ಚಂದ್ರಮಸೋ ಭೋಗ್ಯತ್ವಪ್ರಸಿದ್ಧೀಃ | ಅಪಾಮ್ ಅನ್ನೋತ್ಪಾದಕತ್ವಾದನ್ನತ್ವಂ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನೀಃ | ವೃಧಿವೀವದ್ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಸ್ಯ | ಸಮಾನಮನ್ಯತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಈ (ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗೆ) ಅನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಚನವು, ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿಯು, ಅನುಶಾಸನಮಾಡಿತ್ತು. “ಅವು, ದಿಕ್ಕುಗಳು, ನಕ್ಷತ್ರಗಳು, ಚಂದ್ರ- ಎಂಬವು ನನ್ನ ನಾಲ್ಕು ತನುಗಳು. ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಅನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಚನವೆಂಬ ನಾನು ನನ್ನನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತಿರುವೆನು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಈ ಪುರುಷನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವನಲ್ಲ, ಅವನು ನಾನಾಗಿರುವೆನು, ಅವನೇ ನಾನಾಗಿರುವೆನು- ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನಂತೆ (ನ್ಯಾಖ್ಯಾನ).

ಅನ್ನಸಂಬಂಧವಿರುವದರಿಂದಲೂ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿರುವದು ಸಮಾನವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ಅನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಚನ, ಚಂದ್ರ- ಇವರುಗಳಿಗೆ ಏಕತ್ವ(ವಿದೆ) ;

1. ‘ಅನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಚನಃ’ ಎಂದು ನಾ|| ಪಾಠವು ಸರಿಯಲ್ಲ.

2. ‘ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ದವಿಸ್ಸನ್ನು ಅನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಚನದಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸುತ್ತಾರೆ’ ‘ಅವನು ಚಂದ್ರನನ್ನು ಸೇರಿ ಅನ್ನವಾಗುತ್ತಾರೆ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಅನ್ನಸಂಬಂಧವಿದೆ ಅದರಿಂದ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ ಎದರ್ಫ ಎಂದು ಟೀಕೆ.

ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿನ ಸಂಬಂಧವಿರುವದರಿಂದಲೂ^೧ (ಏಕತ್ವವಿದೆ). ಅಪ್ಪು, ನಕ್ಷತ್ರಗಳು- ಇವುಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿನ (ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರು)ವಂತೆ ಅನ್ನವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೇ (ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ) ಸಂಬಂಧ. ಏಕೆಂದರೆ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಭೋಗ್ಯವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದೆ. ಅಪ್ಪು ಅನ್ನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದರಿಂದ- ವೃಥಾವಿಯು ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ (ಅದು)- ದಕ್ಷಿಣಾನ್ನಿಗೆ ಅನ್ನವು. ಮಿಕ್ಕದ್ದು ಸಮಾನವು.

ನಾಲ್ಕು ನೆಯಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಉಪಕೋಸಲವಿದ್ಯೆ)

ಆಹವನೀಯಾನ್ನಿಯ ವಿದ್ಯೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಹೈನಮಾಹವನೀಯೋನುಶರಾಸ ಪ್ರಾಣ ಆಕಾಶೋ
ದ್ಯಾವಿವಿದ್ಯುದಿತಿ ಯ ಏಷ ವಿದ್ಯುತಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ
ಸೋಹಮಸ್ಮಿ ಸ ಏವಾಹಮಸ್ಮೀತಿ || ೧ ||

ಸ ಯ ಏತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನುಸಾಸ್ತ್ರೇವಹತೇ ಪಾಪಕೃತ್ಯಾಂ
ಲೋಕೇ ಭವತಿ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಜ್ಯೋಗ್ನೀವತಿ ನಾಸ್ಯಾವರ
ಪುರುಷಾಃ ಕ್ಷೀಯಂತ ಉಪ ವಯಂ ತಂ ಭುಜ್ಞಾನ್ಮೋಸ್ಮಿಂಶ್ಚ
ಲೋಕೇಮುಷ್ಮಿಗಾಂಶ್ಚ ಯ ಏತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನುಸಾಸ್ತ್ರೇ||೨||

೧. ಇನ್ನು ಇವನಿಗೆ ಆಹವನೀಯವು ಅನುಶಾಸನಮಾಡಿತ್ತು.
'ಪ್ರಾಣ, ಆಕಾಶ, ದ್ಯುಲೋಕ, ಮಿಂಚು. ಈ ಮಿಂಚಿನಲ್ಲಿ ಪುರುಷನು
ಕಾಣಬರುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅವನು ನಾನಾಗಿದ್ದೇನೆ, ಅವನೇ ನಾನಾಗಿರು
ತ್ತೇನೆ.

೨. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ಈ (ಅಗ್ನಿ)ಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ^೧
ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಪಾಪಕೃತ್ಯವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳು
ವನು. ಸರ್ವಾಯುಸ್ಸನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು, ಜಿನ್ನಾಗಿ ಜೀವಿಸು
ವನು. ಅವನ ಕೆಳಗಿನ ಪುರುಷರು ಕ್ಷಯವಾಗುವಹಾಗಿಲ್ಲ. ಯಾವನು

1. 'ಅನ್ನಾಹಾರ್ಯಪಚನಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣಾನ್ನ ಎಂದು ಹೆಸರು ; ಚಂದ್ರನನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ
ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ- ಹೀಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿನ ಸಂಬಂಧವಿದೆ' ಎಂದು ಟೀಕೆ.

ಹೀಗೆಂದರಿತು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನನ್ನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಆ (ಲೋಕ)ದಲ್ಲಿಯೂ ನಾವು ಉಪಭುಂಜಿಸುವೆವು'.

ಅಹವನೀಯದ ತನುಚತುಷ್ಟಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೩೭. ಅಥ ಹೈನಮ್ ಅಹವನೀಯೋಽನುಶಶಾಸ | ಪ್ರಾಣಃ, ಆಕಾಶಃ, ದ್ಯೌಃ, ವಿದ್ಯುತ್-ಇತಿ ಮಮಾಪ್ಯೇತಾಶ್ಚತಸ್ತನವಃ | ಯ ಏಷ ವಿದ್ಯುತಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಸೋಹಮಸ್ಮಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವವತ್ | ಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ | ದ್ಯೌಃ-ಕಾಶಯೋಃಸ್ತು^೧ ಆಶ್ರಯತ್ಯಾತ್ ವಿದ್ಯುದಾಹವನೀಯಯೋಃ ಭೋಗ್ಯತ್ರೇ ನೈವ ಸಂಬಂಧಃ | ಸಮಾನಮನ್ಯತ್ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಈ (ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ)ಗೆ ಅಹವನೀಯವು ಅನುಶಾಸನಮಾಡಿತು. ಪ್ರಾಣ, ಆಕಾಶ, ದ್ಯುಲೋಕ, ಮಿಂಚು- ಎಂಬೀ ನಾಲ್ಕು ನನ್ನ ತನುಗಳು. ಈ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಈ ಪುರುಷನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವನಲ್ಲ, ಅವನು ನಾನಾಗಿದ್ದೇನೆ- ಎಂದು ಮುಂತಾದದ್ದು ಹಿಂದಿನಂತೆ ಹೋಲಿಕೆಯಿಂದ* (ಎರಡೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು). ದ್ಯುಲೋಕ, ಆಕಾಶ- ಇವುಗಳಾದರೋ ಮಿಂಚು, ಅಹವನೀಯ- ಇವುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವದರಿಂದ* (ಅವಕ್ಕೆ ದ್ಯುಲೋಕಾಕಾಶಗಳೇದನೆ) ಭೋಗ್ಯವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೇ ಸಂಬಂಧ. ಮಿಕ್ಕದ್ದು ಸಮಾನವು.

ನಾಲ್ಕು ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನಾಲ್ಕು ನೆಯ ಖಂಡ

(ಉಪಕೋಸಲವಿದ್ಯೆ)

ಆಚಾರ್ಯನಲ್ಲಿ

ಉಪಕೋಸಲನು ನಡೆದದ್ದನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತೇ ಹೋಚುರುಪಕೋಸಲೈಷಾ ಸೋಮ್ಯ ತೇಽಸ್ಮದ್ವಿದ್ಯಾಽಽತ್ಮ ವಿದ್ಯಾ ಚಾರ್ಯಾಸ್ತು ತೇ ಗತಿಂ ವಕ್ತೇತ್ಯಾಜಗಾಮ ಹಾಸ್ಯಾ ಚಾರ್ಯಸ್ತು ಸಾಚಾರ್ಯೋಽಭ್ಯುದೋಪಕೋಸಲಃ ಇತಿ ||೧||

1. 'ದಿವಾಕಾಶಯೋಃ' ಎಂಬ ಪಾಠವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಈ ಪಾಠವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ.
2. ಅಗ್ನಿ, ಮಿಂಚು- ಎರಡೂ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿರುವ ಹೋಲಿಕೆಯಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.
3. 'ಅಹವನೀಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಹೋಮದ ಅಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ದ್ಯುಲೋಕವೇ ಆಶ್ರಯವು' ಮಿಂಚಿಗೆ ಆಕಾಶವು ಆಶ್ರಯವೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ - ಎಂದು ಟೀಕೆ.

೧. ಅವು 'ಸೋಮ್ಯ ಉಪಕೋಸಲ, ಇದೇ ನಿನಗೆ (ನಾವು ಹೇಳಿರುವ) ನಮ್ಮ ವಿದ್ಯೆ, ಮತ್ತು ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆ. ಆದರೆ ಆಚಾರ್ಯನು ನಿನಗೆ ಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವನು' ಎಂದವು. ಇವನ ಆಚಾರ್ಯನು ಬಂದನು. ಅವನನ್ನು ಆಚಾರ್ಯನು 'ಉಪಕೋಸಲಾಃ' ಎಂದನು.

ಅಗ್ನಿಗಳ ಉಪದೇಶದ ಉಪಸಂಹಾರ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೩೮. ತೇ ಪುನಃ ಸಂಭೂಯ ಊಚುಃ ಹ | ಉಪಕೋಸಲ ಏಷಾ ಸೋಮ್ಯ ತೇ ತವ ಅಸ್ಮದ್ವಿದ್ಯಾ | ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೇತ್ಯರ್ಥಃ | ಆತ್ಮವಿದ್ಯಾ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾ ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ, ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮ, ಇತಿ ಚ | ಆಚಾರ್ಯಸ್ತು ತೇ ಗತಿಂ ವಕ್ತಾ ವಿದ್ಯಾಫಲಪ್ರಾಪ್ತಯೇ ಇತ್ಯುಕ್ತಾಃ ಉಪರೇಮುರಗ್ನಯಃ | ಅಜಗಾಮ ಹ ಅಸ್ಯ ಆಚಾರ್ಯಃ ಕಾಲೇನ | ತಂ ಚ ಶಿಷ್ಯಮ್ ಆಚಾರ್ಯೋಽಭ್ಯವಾದ ಉಪಕೋಸಲಾಃ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅವು ಮತ್ತೆ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಇಂತೆಂದವು : "ಅಪ್ಪ, ಉಪಕೋಸಲ, ಇದು ನಮ್ಮ ವಿದ್ಯೆಯು ಎಂದರೆ ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯು ಎಂದರ್ಥ, ಮತ್ತು ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಯು ; ಹಿಂದೆ 'ಪ್ರಾಣವು ಬ್ರಹ್ಮವು, ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ, ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮ' - ಎಂದು ಹೇಳಿದೆನಲ್ಲ, (ಆ ವಿದ್ಯೆಯು). (ಇನ್ನು) ಆಚಾರ್ಯನಾದರೋ ವಿದ್ಯೆಯ ಫಲದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ನಿನಗೆ ಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ' - ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅಗ್ನಿಗಳು ಸುಮ್ಮನಾದವು.

ಕಾಲಾನುಕಾಲಕ್ಕೆ ಇವನ ಆಚಾರ್ಯನು ಬಂದನು. ಮತ್ತು ಆ ಶಿಷ್ಯನನ್ನು 'ಉಪಕೋಸಲಾಃ' ಎಂದು ಕೂಗಿ ಕರೆದನು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಭಗವ ಇತಿ ಹ ಪ್ರತಿಶುಶ್ರಾವ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ ಇವ ಸೋಮ್ಯ ತೇ. ಮುಖಂ ಭಾತಿ ಕೋ ನು ತ್ವಾನುಶಶಾಸೇತಿ ಕೋ ನು ಮಾನು ಶಿಷ್ಯಾದ್ಭೀ ಇತೀಹಾಪೇವ ನಿಹ್ನುತ ಇಮೇ ನಾನಮಾದ್ಯಶಾ ಅನ್ಯಾದ್ಯಶಾ ಇತೀಹಾಗ್ನೀನಭ್ಯಾದೇ ಕಿಂ ನು ಸೋಮ್ಯ ಕಿಲ ತೇಽವೋಚನ್ನಿತಿ || ೨ ||

1. ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಗತಿಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕು ; ಹಾಗಾದರೆ ಫಲವು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ.

ಇದನುತಿ ಹ ಪ್ರತಿಜಜ್ಞೇ ಲೋಕಾನ್ ನಾವ ಕಿಲ ಸೋಮ್ಯ
ತೇವೋಚನ್ನಹಂ ತು ತೇ ತದ್ ವಶ್ಯಾಮಿ ಯಥಾ ಪುಷ್ಕರ
ಪಲಾಶ ಅಪೋ ನ ಶ್ಲಿಷ್ಯಂತ ಏವಮೇವಂವಿದಿ ಪಾಪಂ ಕರ್ಮ
ನ ಶ್ಲಿಷ್ಯತ ಇತಿ ಬ್ರವೀತು ಮೇ ಭಗವಾನಿತಿ ತಸ್ಮೈ ಹೋವಾಚ ||

೨. 'ಭಗವಂತನೆ' ಎಂದು (ಅವನು) ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟನು. (ಆಚಾರ್ಯನು) 'ಅಪ್ಪ, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯು (ಮುಖ)ದಂತೆ ನಿನ್ನ ಮುಖವು ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ನಿನಗೆ ಯಾವನು ಅನುಶಾಸನಮಾಡಿದನೋ!' ಎಂದನು. 'ನನಗೆ ಯಾವನುತಾನೆ ಅನುಶಾಸನಮಾಡಿದನು, ಸ್ವಾಮಿ?' ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವವನಂತೆ (ನುಡಿದು) 'ಇವೇ ನಿಜವಾಗಿ! ಹೀಗೆ ಇವೆ. (ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಾಗಿದ್ದವು)' ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದನು. 'ಅವು ನಿನಗೆ ಏನು ಹೇಳಿದವವು?'

೩. 'ಇದನ್ನು' ಎಂದಿಂತು ಹೇಳಿದನು. 'ಅಪ್ಪ, ಲೋಕಗಳನ್ನೇ ಅವು ಹೇಳಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ನಾನು ಅದನ್ನು ನಿನಗೆ ಹೇಳುವೆನು. ಹೇಗೆ ಪುಷ್ಕರಪಲಾಶದಲ್ಲಿ ನೀರು ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತಿರುವವನಲ್ಲಿ ಪಾಪಕರ್ಮವು ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ.' 'ಭಗವಂತನು, ನನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು!' ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು (ಆಚಾರ್ಯನು) ಇಂತೆಂದನು :

ಆಚಾರ್ಯನು

ಅಗ್ನಿಗಳು ಉಪದೇಶಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೩೯. ಭಗವಃ ಇತಿ ಹ ಪ್ರತಿಶುಶ್ರಾವ' ಬ್ರಹ್ಮವಿದ ಇವ ಸೋಮ್ಯ ತೇ ಮುಖಂ ಪ್ರಸನ್ನಂ ಭಾತಿ | ಕೋನು ತ್ವಾ ಅನುಶಾಸ ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಪ್ರತ್ಯಾಹ | ಕೋನು ಮಾ ಅನುಶಿಷ್ಯಾತ್ ಅನುಶಾಸನಂ ಕುರ್ಯಾತ್ ಭೋ ಭಗವನ್ ತ್ವಯಿ ಪ್ರೋಷಿತೇ? -ಇತಿ ಇಹ ಅಪ ಇವ ನಿಹ್ನುತೇ | ಅಪನಿಹ್ನುತ ಇವೇತಿ ವ್ಯವ ಹಿತೇನ ಸಂಬಂಧಃ | ನ ಚ ಅಪನಿಹ್ನುತೇ ನ ಚ ಯಥಾವತ್ ಅಗ್ನಿಭಿರುಕ್ತಂ ಬ್ರವೀತಿ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಕಥಮ್ ? ಇಮೇ ಅಗ್ನಯಃ ಮಯಾ ಪರಿಚರಿತಾಃ |

ಉಕ್ತವನ್ನೋ ನೂನಮ್ | ಯತಸ್ತಾಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ವೇಪಮಾನಾ ಇವ ಈದೃಶಾ
ದೃಶ್ಯನೇ ಪೂರ್ವಮನ್ಯಾದೃಶಾಃ ಸಂತಃ | ಇತಿ ಇಹ ಅಗ್ನೀನ್ ಅಭ್ಯುದೇ
ಅಭ್ಯುಕ್ತವಾನ್ ಕಾಕ್ವಾ ಅಗ್ನೀನ್ ದರ್ಶಯನ್ | ಕಿಂ ನು ಸೋಮ್ಯ ಕಿಲ ತೇ
ತುಭ್ಯಮ್ ಆವೋಚನ್ ಅಗ್ನಯಃ ಇತಿ ? ಪೃಷ್ಟಃ ಇತಿ ಏನಮ್ ಇದಮುಕ್ತ
ವನ್ತ ಇತ್ಯೇವಂ ಹ ಪ್ರತಿಜಜ್ಞೇ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾತವಾನ್ ಪ್ರತೀಕಮಾತ್ರಂ ಕಿಂಚಿತ್,
ನ ಸರ್ವಂ ಯಥೋಕ್ತಮಗ್ನಿಭಿರುಕ್ತಮ್ ಆವೋಚತ್ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

“ಭಗವಂತನೆ” ಎಂದು (ಆ ಉಪಕೋಸಲನು) ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.
(ಆಚಾರ್ಯನು) “ಅಪ್ಪ, ನಿನ್ನ ಮುಖವು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯ ಮುಖದಂತೆ ಪ್ರಸನ್ನ
ವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ, ನಿನಗೆ ಯಾವನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟನೋ!” ಎನ್ನುಲು (ಅವನು
ಹೀಗೆಂದು) ಉತ್ತರವಿತ್ತನು. “ಸ್ವಾಮಿ, ಪೂಜ್ಯರೆ, ತಾವು ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರು
ವಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಯಾವನು ಅನುಶಾಸನವನ್ನು ಮಾಡಿಯಾನು ?” ಎಂದು ಈ (ವಿಷಯ)
ದಲ್ಲಿ (ಅಪೇಕ್ಷೆ ನಿಹ್ನುತೇ = ಅಪನಿಹ್ನುತೇ ಇವ) ಎಂದು ವ್ಯವಹಿತವಾದದ್ದಕ್ಕೆ
ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು—ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವವನಂತೆ, ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲೂ
ಇಲ್ಲ, ಅಗ್ನಿಗಳು ಹೇಳಿದವೆಂಬುದನ್ನು ಇವ್ದದ್ದು ಇವ್ದಂತೆ ಹೇಳಲೂ ಇಲ್ಲ.
ಹೇಗೆಂದರೆ, “ಈ ನಾನು ಪರಿಚಯಮಾಡಿದ ಅಗ್ನಿಗಳೇ ಹೇಳಿರಬೇಕು, ಏಕೆಂದರೆ
ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕಂಡು ನಡುಗುತ್ತವೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ, ಹೀಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿವೆ, ಮೊದಲು
ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು (ಈಗ ಹೀಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿವೆ)” -ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ
ಕಾಕುವಿನಿಂದ¹ ಅಗ್ನಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ (ಅಭ್ಯುದೇ = ಅಭ್ಯುಕ್ತವಾನ್)
ನುಡಿದನು. “ಅಪ್ಪ, ಅವು ನಿನಗೆ ಏನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟವೋ!” ಎಂದು (ಆಚಾರ್ಯನು)
ಕೇಳಲು ಇದನ್ನು ಹೇಳಿದವು ಎಂದು (ಇತಿ = ಏನಮ್) ಹೀಗೆ ಒಂದಿಷ್ಟು ಪ್ರತೀಕ
ವನ್ನು² ಮಾತ್ರ (ಪ್ರತಿಜಜ್ಞೇ = ಪ್ರತಿಜ್ಞಾತವಾನ್) ಹೇಳಿದನು, ಅಗ್ನಿಗಳು
ಹೇಳಿದ್ದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ತಿಳಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಆಚಾರ್ಯನು ಉಪದೇಶಿಸುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೪೦. ಯತ ಆಹಾರ್ಯಾಃ | ಲೋಕಾನ್ ವಾವ ಪೃಥಿವ್ಯಾದೀನ್
ಹೇ ಸೋಮ್ಯ ಕಿಲ ತೇ ಆವೋಚನ್, ನ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾಕಶ್ಯೇನ | ಆಹಂ ತು ತೇ

1. ಮಾತಾಡುವಾಗ ಆಗುವ ಸ್ವರಭೇದಕ್ಕೆ ಕಾಕುವೆಂದು ಹೆಸರು; ‘ಇವೇ ಹೇಳಿರ
ಬೇಕು’ ಎಂದು ಅಗ್ನಿಗಳ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದ್ದರಿಂದ ಆಚಾರ್ಯನಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು,
ಏಕೆಂದರೆ ಆಗ ಅವನು ಹೆದರಿಕೊಂಡಿದ್ದನು.

೨. ಒಂದೆಡೆ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ, ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಮಾತ್ರ - ಎಂದರ್ಥ.

ತುಭ್ಯಂ ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಯದೀಚ್ಛಸಿ^೧ ತ್ವಂ ಶ್ರೋತುಂ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ | ಶೃಣು ತಸ್ಯ ಮಯೋಚ್ಛಮಾನಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜ್ಞಾನಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಮ್ | ಯಥಾ ಪುಷ್ಕರ ಪಲಾಶೇ ಪದ್ಮಪತ್ರೇ ಆಪೋ ನ ಶ್ಲಿಷ್ಯಂತೇ ಏವಂ ಯಥಾ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಏವಂ ವಿದಿ ಪಾಪಂ ಕರ್ಮ ನ ಶ್ಲಿಷ್ಯತೇ ನ ಸಂಬಂಧತೇ ಇತಿ | ಏವಮುಕ್ತವತಿ ಆಚಾರ್ಯೇ ಆಹ ಉಪಕೋಸಲಃ ಬ್ರವೀತು ಮೇ ಭಗವಾನ್ ಇತಿ | ತಸ್ಮೈ ಹ ಉವಾಚಾಽಽಚಾರ್ಯಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಆಚಾರ್ಯನು ಹೀಗೆಂದಿರುತ್ತಾನೆ “ಎಲೈ ಸೋಮ್ಯನೇ, ಅವು ಪೃಥಿವಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಲೋಕಗಳನ್ನೇ ಹೇಳಿರುವವೇ ಹೊರತು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ” (ಹೇಳಿ)ಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಾನು (ತೇ=ತುಭ್ಯಂ) ನಿನಗೆ (ನಿನಗೆ) ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು (ಪೂರ್ಣವಾಗಿ) ಹೇಳುವೆನು. ನಾನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಆ ಬ್ರಹ್ಮದ ಜ್ಞಾನದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕೇಳು. ಹೇಗೆ ಪುಷ್ಕರಪಲಾಶದಲ್ಲಿ, ತಾನರೆ ಎಲೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಹೇಳುವೆನಲ್ಲ, ಹಾಗೆಯೇ ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವವನಲ್ಲಿ ಪಾಪಕರ್ಮವು ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ, ಸಂಬಂಧವಾಗುವದಿಲ್ಲ

ಆಚಾರ್ಯನು ಹೀಗೆನ್ನಲು ಉಪಕೋಸಲ “ಭಗವಂತನು ನನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು” ಎಂದನು. ಅವನಿಗೆ ಆಚಾರ್ಯನು (ಹೀಗೆಂದು) ಹೇಳಿದನು.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನೈದನೆಯ ಖಂಡ
(ಉಪಕೋಸಲವಿದ್ಯೆ)

ಅಕ್ಷಿಪುರುಷನ ವಿವೇಕ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯ ಏಷೋಕ್ಷಿಣಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತ ಏಷ ಆತ್ಮೇತಿ
ಹೋವಾಚೈತದನ್ಯತಮಭಯಮೇತದ್ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಪ್ಯ
ಸ್ಮಿನ್ ಸರ್ವಿವೋದಕಂ ವಾ ಸಿಂಧ್ವಾತಿ ವರ್ತಮಾನಿ ಏವ ಗಚ್ಛತಿ||

1. 'ಯದೀಚ್ಛಸಿ' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಸಾರವು ಮೇಲು.

2. 'ಶಿಷ್ಯನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೇ' ಎಂದು ಟೀಕೆ. ಅವನು ಪ್ರತೀಕಮಾತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು- ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇಲ್ಲಿದೆ.

3. ಅಗ್ನಿಗಳು ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೇಳಿವೆ, ಅದನ್ನೇ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ಎಂದರ್ಥ.

೧. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವ ಈ ಪುರುಷನಿದಾನಲ್ಲ, ಇವನೇ ಆತ್ಮನು. ಇದೇ ಅಮೃತವು, ಅಭಯವು ; ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮವು- ಎಂದನು. ಅಲ್ಲಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನಾಗಲಿ ನೀರನ್ನಾಗಲಿ ಚಿಮುಕಿಸಿದರೂ ಕಡೆ (ಗಣ್ಣು)ಗಳಿಗೇ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಅಕ್ಷಿಪುರುಷನೇ ಬ್ರಹ್ಮ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೪೧. ಯ ಏಷೋಕ್ಷಿಣಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ನಿವೃತ್ತಚಕ್ಷುರ್ಭಿರ್ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದಿಸಾಧನಸಂಪನ್ನೈಃ ಶಾನ್ತ್ಯೈರ್ವಿವೇಕಿಭಿಃ “ದೃಷ್ಟೇದ್ರಷ್ಟಾ” (ಬೃ. ೩-೪-೨), “ಚಕ್ಷುಷಶ್ಚಕ್ಷುಃ” (ಕೇ. ೧-೨) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯನ್ತರಾತ್ | ನನ್ನಗ್ನಿಭಿರುಕ್ತಂ ವಿತಥಮ್ | ಯತ ಆಚಾರ್ಯಸ್ತು ತೇ ಗತಿಂ ವಕ್ತಾ (೪-೧೪-೧) ಇತಿ ಗತಿಮಾತ್ರಸ್ಯ ವಕ್ತ್ರೇತ್ಯವೋಚನ್ | ಭವಿಷ್ಯದ್ವಿಷಯಾಪರಿಜ್ಞಾನಂ ಬಾಗ್ನೀನಾಮ್ | ನೈಷ ದೋಷಃ | ಸುಖಾಕಾಶಸ್ಯೈವ ಅಕ್ಷಿಣಿ ದೃಶ್ಯತೇ ಇತಿ ದ್ರಷ್ಟಾರನುವಾದಾತ್ | ಏಷ ಆತ್ಮಾ ಪ್ರಾಣಿನಾಮ್ ಇತಿ ಹ ಉವಾಚ ಏನ ಮುಕ್ತವಾನ್ | ಏತತ್ ಯದೇವ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವಮವೋಚಾನು ಏತತ್ ಅನೃತಮ್ | ಅಮರಣಧರ್ಮಿ ಅವಿನಾಶಿ | ಅತ ಏನ ಅಭಯಮ್ | ಯಸ್ಯ ಹಿ ವಿನಾಶಾಶಂಕಾ ತಸ್ಯ ಭಯೋಪಪತ್ತಿಃ | ತದಭಾವಾತ್ ಅಭಯಮ್ | ಅತ ಏನ ಏತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ, ಬೃಹತ್, ಅನಂತಮಿತಿ | ಕಿಂ ಚಾಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಕ್ಷಿಪುರುಷಸ್ಯ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಮ್ | ತತ್ ತತ್ರ ಪುರುಷಸ್ಯ ಸ್ಥಾನೇ ಅಕ್ಷಿಣಿ ಯದ್ಯಪಿ ಅಸ್ಥಿನ್ ಸರ್ವಿರ್ವಾ ಉದಕಂ ವಾ ಸಿಂಧ್ವಾತಿ ವರ್ತಮಾನ್ ಏನ ಗಚ್ಛತಿ ಪಕ್ಷ್ಮಾವೇವ ಗಚ್ಛತಿ | ನ ಚಕ್ಷುಷಾ ಸಂಬಧ್ಯತೇ ಪದ್ಮಪತ್ರೇಣೇವೋದಕಮ್ | ಸ್ಥಾನಸ್ಯಾಪ್ಯೇತನ್ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಮ್ | ಕಿಂ ಪುನಃ ಸ್ಥಾನೋಕ್ಷಿಪುರುಷಸ್ಯ ನಿರಂಜನತ್ವಂ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಹಿಂತಿರುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಮುಂತಾದ ಸಾಧನೆಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದವರಾಗಿ ಶಾಂತರೂ ವಿವೇಕಿಗಳೂ ಆದವರಿಗೆ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ದೃಷ್ಟಿಯ ದ್ರಷ್ಟೃವೂ, (ಬೃ. ೩-೪-೨) ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿಗೂ ಚಕ್ಷುಸ್ಸೂ (ಕೇ. ೧-೨) ಮುಂತಾದ

ಶ್ರುತಿಗಳ (ಪ್ರಮಾಣ)ದಿಂದ (ತಿಳಿಯಬರುವ) ಈ ಪುರುಷನಿದಾನಲ್ಲ! -

(ಅಶ್ವೇಪ) :- ಅಗ್ನಿಗಳು ಹೇಳಿದ್ದು ಸುಳ್ಳಾಯಿತಲ್ಲ ! “ಆಚಾರ್ಯನಾದರೆ ಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವನು” (೪-೧೪-೧) ಗತಿಮಾತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದು (ಅವು) ಹೇಳಿದ್ದವು. ಅಗ್ನಿಗಳಿಗೆ ಭವಿಷ್ಯತ್ವಾಲದ ವಿಷಯವು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ (ಅಯಿತಲ್ಲ) !

(ಪರಿಹಾರ) :- (ಇಲ್ಲಿ) ಈ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ಸುಖಾಕಾರನಾದ ಪ್ರಪ್ತ ವನ್ನೇ ‘ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಾನಲ್ಲ’ ಎಂದು ಅನುವಾದಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ¹. (ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಈ ಪುರುಷನಿದಾನಲ್ಲ,) ಇವನೇ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಆತ್ಮನು² ಎಂದಿತ್ತು ಹೇಳಿದನು, ಹೇಳಿದನಾದನು. ಇದು, ಎಂದರೆ (ನಾವು) ಯಾವ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದೆವೋ ಇದೇ ಅಮೃತವು. ಸಾವೆಂಬ ಧರ್ಮವಿಲ್ಲದ್ದು, ನಾರವಾಗದ್ದು, ಅದ್ದರಿಂದಲೇ ಅಭಯವು ; ಯಾವದಕ್ಕೆ ವಿನಾಶದ ಆರಂಕೆಯಿರುವದೋ ಅದಕ್ಕೆ ಭಯವಾಗುವದೆಂಬುದು ಹೊಂದುತ್ತದೆ, ಅದಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ (ಇದು) ಅಭಯವು ಅದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದು ಬ್ರಹ್ಮವು, ದೊಡ್ಡದು, ಅನಂತವಾದದ್ದು ಎಂದನು

ಮತ್ತು ಈ ಅಕ್ಷಿಪುರುಷನೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮದ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವೇನೆಂದರೆ, (ತತ್ = ತತ್ರ) ಅಲ್ಲಿ (ಈ) ಪುರುಷನ ಸ್ಥಾನವಾದ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪವನ್ನಾಗಲಿ ನೀರನ್ನಾಗಲಿ ಚಿಮ್ಮುಕಿಸಿದರೂ ಕಡೆ(ಕಣ್ಣು)ಗಳಿಗೇ (ಗಣ್ಣಿನ) ಕಡೆಯ ಭಾಗಗಳಿಗೇ ಮೋಗಿ ಸೇರುತ್ತದೆ, ನೀರು ತಾವರೆಯೆಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸದೆ ಇರುವಂತೆ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸದೆ ಇರುತ್ತದೆ (ಇವನ) ಸ್ಥಾನಕ್ಕೂ ಈ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವಿರುತ್ತದೆ, ಸ್ಥಾನಿಯಾದ (ಈ) ಅಕ್ಷಿಪುರುಷನು ನಿರಂಜನತ್ವವನ್ನು³ ಹೇಳುವದೇನಿದೆ ?- ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ

1. ಇಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಪುರುಷನೆಂದರೆ ಕಣ್ಣಿನ ಗೊಂಬೆಯಲ್ಲ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನ ಅನುಗ್ರಾಹಕನಾದ ಸೂರ್ಯನೂ ಅಲ್ಲ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬೆಳಗುವ ಚೈತನ್ಯಪ್ರಕಾರನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿರುವ ವಿಶೇಷಣಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ವಾಕ್ಯದ ಚರ್ಚೆಯನ್ನೂ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೂ ಸೂ. ಭಾ. ೧-೨-೧೩ರಿಂದ ೧೬ರವರೆಗಿನ (ಭಾ. ೧೭ರಿಂದ ೧೮ರ ವರೆಗಿನ) ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು

2. ಹಿಂವೆ ಅಗ್ನಿಗಳು ಹೇಳಿದ್ದ ಆತ್ಮನನ್ನೇ ಅನುವಾದಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ.

3. ಆತ್ಮ, ಅಮೃತ, ಅಭಯ, ಬ್ರಹ್ಮ- ಈ ಶಬ್ದಗಳೂ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಗುಣಗಳೂ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೇ ಹೊಂದುವವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ

4. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಏತರ ಅಂಟೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಪವಿತ್ರಸ್ಥಾನದಿಂದಲೇ ಮನದಂದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು ; ಆತನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಈ ಸ್ಥಾನವೇ ಇಷ್ಟು ನಿರ್ಮಲವಾಗಿರುವಾಗ ಆತನು ನಿತ್ಯನಿರ್ಮಲವೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಏತಗ್ಂ ಸಂಯದ್ವಾಮ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತ ಏತಗ್ಂ ಹಿ ಸರ್ವಾಣಿ
ವಾಮಾನ್ಯಭಿಸಂಯನ್ತಿ ಸರ್ವಾಣ್ಯೇನಂ ವಾಮಾನ್ಯಭಿಸಂಯನ್ತಿ
ಯ ಏವಂ ವೇದ || ೨ ||

೨. ಈತನನ್ನು ಸಂಯದ್ವಾಮನೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವನನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ವಾಮಗಳೂ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆಯಲ್ಲವೇ ? ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅವನನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ವಾಮಗಳೂ ಬಂದು ಸೇರುವವು.

ಅಕ್ಷಿಪುರುಷನು ಸಂಯದ್ವಾಮನು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೪೨. ಏತಂ ಯಥೋಕ್ತಂ ಪುರುಷಂ ಸಂಯದ್ವಾಮಃ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ | ಕಸ್ಮಾತ್ ? (ಹಿ)¹ ಯಸ್ಮಾತ್ ಏತಂ ಸರ್ವಾಣಿ ವಾಮಾನಿ ವನನೀಯಾನಿ ಸಂಭಜನೀಯಾನಿ ಶೋಭನಾನಿ ಅಭಿಸಂಯನ್ತಿ ಅಭಿಸಂಗಚ್ಛಂತೀತ್ಯತಃ ಸಂಯದ್ವಾಮಃ | ತಥಾ ಏವಂವಿದಮೇನಂ ಸರ್ವಾಣಿ ವಾಮಾನಿ ಅಭಿಸಂಯನ್ತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪುರುಷನನ್ನು 'ಸಂಯದ್ವಾಮನು' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆ ? (ಹಿ=ಯಸ್ಮಾತ್) ಏಕೆಂದರೆ ಇವನನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ವಾಮಗಳೂ ವನನೀಯವಾದ ಬಯಸಬೇಕಾದ ಮಂಗಲಗಳೂ (ಅಭಿಸಂಯನ್ತಿ=ಅಭಿಸಂಗಚ್ಛಂತಿ) ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ (ಇವನು) ಸಂಯದ್ವಾಮ(ನೆನಿಸಿರುತ್ತಾನೆ). ಹೀಗೆಯೇ ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನಲ್ಲ ಅವನ ಬಳಿಗೂ ಎಲ್ಲಾ ವಾಮಗಳೂ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಏಷ ಉ ಏವ ವಾಮಾನೀರೇಷ ಹಿ ಸರ್ವಾಣಿ ವಾಮಾನಿ ನಯತಿ
ಸರ್ವಾಣಿ ವಾಮಾನಿ ನಯತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ || ೩ ||

೩. ಮತ್ತು ಈತನೇ ವಾಮನಿಯು. ಈತನಲ್ಲವೆ, ಎಲ್ಲ ವಾಮಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಾನೆ ? ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತಿದುವನೋ (ಅವನು) ಎಲ್ಲಾ ವಾಮಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸುವನು.

1 ಈ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿರುತ್ತದೆ

ಅಕ್ಷಿಪುರುಷನು ವಾಮನಿಯು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೪೩. ಏಷ ಉ ಏವ ವಾಮನೀಃ | ಯಸ್ಮಾದೇಷ ಹಿ ಸರ್ವಾಣಿ ವಾಮಾನಿ
ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಫಲಾನಿ ಪುಣ್ಯಾನುರೂಪಂ ಪ್ರಾಣಿಭ್ಯೋ ನಯತಿ ಪ್ರಾಪಯತಿ
ವಹತಿ ಚ ಆತ್ಮಧರ್ಮತ್ವೇನ | ವಿದುಷಃ ಫಲಮ್- ಸರ್ವಾಣಿ ವಾಮಾನಿ
ನಯತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮತ್ತು ಈತನೇ ವಾಮನಿಯು, (ಹಿ= ಯಸ್ಮಾತ್) ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ
ವಾಮಗಳನ್ನೂ ಎಂದರೆ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಫಲಗಳನ್ನೂ ಪುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ
ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ (ನಯತಿ=ಪ್ರಾಪಯತಿ) ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ, ಮತ್ತು ತನ್ನ ಧರ್ಮ
ವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ¹. ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಫಲವೇನೆಂದರೆ, ಯಾವನು
ಹೀಗೆಂದು ಅರಿಯುವನೋ ಅವನು ಸರ್ವಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತಾನೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

**ಏಷ ಉ ಏವ ಭಾಮನೀರೇಷ ಹಿ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಭಾತಿ
ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಭಾತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ || ೪ ||**

೪. ಮತ್ತು ಈತನೇ ಭಾಮನಿಯು. ಈತನೇ ಅಲ್ಲವೆ,
ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ ? ಯಾವನು
ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತಿರುವನೋ ಅವನು ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ
ಹೊಳೆಯುವನು.

ಅಕ್ಷಿಪುರುಷನು ಭಾಮನಿಯು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೪೪. ಏಷ ಉ ಏವ ಭಾಮನೀಃ | ಏಷ ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ಸರ್ವೇಷು
ಲೋಕೇಷು ಅದಿತ್ಯಚಂದ್ರಗ್ನಾಶ್ವಿದಿರೂವೈಃ ಭಾತಿ ದೀಪ್ಯತೇ | “ತಸ್ಯ ಭಾಸಾ
ಸರ್ವಮಿದಂ ವಿಭಾತಿ” (ಮುಂ. ೨-೨-೧೧) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ಆತೋ ಭಾಮಾನಿ
ನಯತಿ ಇತಿ ಭಾಮನೀಃ | ಯ ಏವಂ ವೇದ ಅಸಾವಪಿ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು
ಭಾತಿ ||

1. ತನ್ನ ಧರ್ಮವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯ ಎರಡನೆಯ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮತ್ತು ಇವನೇ ಭಾಮನಿಯು. ಇವನೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆದಿತ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ-ಮುಂತಾದ ರೂಪಗಳಿಂದ (ಭಾತಿ-ದೀಪ್ಯತೇ) ಹೊಳೆಯುತ್ತಾನೆ, “ಅವನ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದೆ” (ಮುಂ ೨-೨-೧೧) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಮನಿ (ಕಾಂತಿ)ಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ (ಇವನು) ಭಾಮನಿಯು. ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತಿರುವನೋ ಅವನೂ ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವನು

ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಗೆ ಉತ್ತರಗತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯದು ಚೈವಾಸ್ಮಿನ್ಮಾನ್ಯಂ ಕುರ್ವಂತಿ ಯದಿ ಚ ನಾರ್ಚಿಸ್ತೇ
ಮೇವಾಭಿಸಂಭವಂತ್ಯರ್ಚಿಸೋಹರಹ್ಮ ಆಪೂರ್ಯಮಾಣ
ಪಕ್ಷಮಾಪೂರ್ಯಮಾಣಪಕ್ಷಾದ್ಯಾನ್ ಪಡುದಜ್ಜೀತಿ ಮಾಸಾ
ಗಂಸ್ತಾನ್ ಮಾಸೇಭ್ಯಃ ಸಂವತ್ಸರಗಂ ಸಂವತ್ಸರಾದಾದಿತ್ಯ
ಮಾದಿತ್ಯಾಚ್ಚನ್ದ್ರಮಸಂ ಚನ್ದ್ರಮಸೋ ವಿದ್ಯುತಂ ತತ್ಪುರು
ಷೋಮಾನವಃ ಸ ಏನಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಗಮಯತೈಷ ದೇವ
ಪಥೋ ಬ್ರಹ್ಮಪಥ ಏತೇನ ಪ್ರತಿಪದ್ಯಮಾನಾ ಇಮಂ ಮಾನವ
ಮಾವರ್ತಂ ನಾವರ್ತಂತೀ ನಾವರ್ತಂತೀ || ೫ ||

೫. ಇನ್ನು ಈತನ (ವಿಷಯದ)ಲ್ಲಿ ಶಯ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಲಿ, (ಮಾಡ)ದಿರಲಿ, (ಈ ಉಪಾಸಕರು) ಅರ್ಚಿಸ್ತನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಅರ್ಚಿಸ್ತಿನಿಂದ ಅಹಸ್ತನ್ನು, ಅಹಸ್ತಿನಿಂದ ಆಪೂರ್ಯಮಾಣಪಕ್ಷವನ್ನು, ಆಪೂರ್ಯಮಾಣಪಕ್ಷದಿಂದ (ಆದಿತ್ಯನು) ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೋಗುವನಲ್ಲ ಆ ಪಕ್ಷಾಸ್ರಮಗಳನ್ನು, ಆ ಮಾಸಗಳಿಂದ ಸಂವತ್ಸರವನ್ನು, ಸಂವತ್ಸರದಿಂದ ಆದಿತ್ಯನನ್ನು, ಆದಿತ್ಯನಿಂದ ಚಂದ್ರನನ್ನು, ಚಂದ್ರನಿಂದ ವಿದ್ಯುತನ್ನು, (ಸೇರುತ್ತಾರೆ). ಅಲ್ಲಿರುವ ಇವರನ್ನು ಅಮಾನವವುರುಷನು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ದೇವಪಥವು, ಬ್ರಹ್ಮಪಥವು. ಇದರಿಂದ ಪಡೆಯುವವರು ಈ ಮಾನವ ಆವರ್ತಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗುವದಿಲ್ಲ, ಹಿಂತಿರುಗುವದಿಲ್ಲ.

ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಉತ್ತರಮಾರ್ಗದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೪೫. ಅಥೇದಾನೀಂ ಯಥೇಕ್ಷಬ್ರಹ್ಮವಿದೋ ಗತಿರುಚ್ಯತೇ | ಯತ್
ಯದಿ ಉ ಚೈವ ಅಸ್ಮಿನ್ ಏವಂವಿದಿ ಶಯ್ಯಂ ಶರಕರ್ಮ ವೃತ್ತೇ ಕುರ್ವಂತಿ ಯದಿ
ಚ ನ ಕುರ್ವಂತಿ ಮುಕ್ತಿಃ, ಸರ್ವಥಾವ್ಯೇನಾನಿತ್ಯತೇನ ಶವಕರ್ಮಣಾ ಅಕೃತೇ
ಣಾಪಿ ಪ್ರತಿಬದ್ಧೋ ನ ಬ್ರಹ್ಮ ನ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ | ನ ಚ ಕೃತೇನ ಶವಕರ್ಮಣಾ
ಅಸ್ಯ ಕಶ್ಚನಾಭ್ಯಧಿಕೋ ಲೋಕಃ | “ನ ಕರ್ಮಣಾ ವರ್ಧತೇ ನೋ ಕನೀ
ಯಾನ್” (ಬೃ. ೪-೪-೨೩) ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯಂತರಾತ್ | ಶವಕರ್ಮಣ್ಯನಾದರಂ
ದರ್ಶಯನ್ ವಿದ್ಯಾಂ ಸ್ತುತಿ | ನ ಪುನಃ ಶವಕರ್ಮ ಏವಂವಿದೋ ನ ಕರ್ತವ್ಯ
ಮಿತಿ | ಅಕ್ರಿಯಮಾಣೇ ಹಿ ಶವಕರ್ಮಣಿ ಕರ್ಮಣಾಂ ಫಲಾರಮ್ಭೇ ಪ್ರತಿಬಂಧಃ
ಕಶ್ಚಿದನುಮಿಯತೀತ್ಯತ್ರ | ಯತ ಇಹ ನಿದ್ಯಾಫಲಾರಮ್ಭಕಾಲೇ ಶವಕರ್ಮ
ಸ್ಯಾದ್ ವಾ ನ ವಾ ಇತಿ ವಿದ್ಯಾವತೋಽಪ್ರತಿಬಂಧೇನ ಫಲಾರಮ್ಭಂ ದರ್ಶಯತಿ |
ಯೇ ಸುಖಾಕಾಶಮುಕ್ತಿಸ್ಥಂ ಸಂಯದ್ವಾಮೋ ವಾಮನೀರ್ಭಾಮನೀರಿತ್ಯೇವಂ
ಗುಣಮ್ ಉಪಾಸತೇ ಪ್ರಾಣಸಹಿತಾಮ್ ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯಾಂ ಚ ತೇಷಾಮ್
ಅನ್ತ್ಯಂ¹ ಕರ್ಮ ಭವತು ಮಾ ವಾ ಭೂತ್, ಸರ್ವಥಾಪಿ ತೇ ಅರ್ಚಿಷಮೇವ
ಅಭಿಸಂಭವಂತಿ | ಅರ್ಚಿರಭಿಮಾನಿನೀಂ ದೇವತಾಸ್ಮಾ ಅಭಿಸಂಭವಂತಿ ಪ್ರತಿಪದ್ಯಂತ
ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅರ್ಚಿಷಃ ಅರ್ಚಿದೇವತಾಯಾ ಆಹಃ ಆಹರಭಿಮಾನಿನೀಂ ದೇವ
ತಾಮ್ | ಅಹ್ನಃ ಆಪೂರ್ಯಮಾಣಪಕ್ಷಂ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದೇವತಾಮ್ | ಆಪೂರ್ಯ
ಮಾಣಪಕ್ಷಾತ್ ಯಾನ್ ಷಣ್ಮಾಸಾನ್ ಉದಹ್ವ ಉತ್ತರಾಂ ದಿಶಮ್ ಏತಿ ಸವಿತಾ
ತಾನ್ ಮಾಸಾನ್ ಉತ್ತರಾಯಣದೇವತಾನ್ | ತೇಭ್ಯೋ ಮಾಸೇಭ್ಯಃ ಸಂವತ್ಸರಂ
ಸಂವತ್ಸರದೇವತಾಮ್ | ತತಃ ಸಂವತ್ಸರಾತ್ ಆದಿತ್ಯಮ್ | ಆದಿತ್ಯಾತ್ ಚಂದ್ರ
ಮಸಮ್ ಚಂದ್ರಮಸೋ ವಿದ್ಯುತಮ್ | ತತ್ ತತ್ರಸ್ಥಾನ್ ತಾನ್ ಪುರುಷಃ
ಕಶ್ಚಿತ್ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಾತ್ ಏತ್ಯ ಅಮಾನವಃ ಮಾನವ್ಯಾಂ ಸೃಷ್ಟೌ ಭವೋ
ಮಾನವಃ | ನ ಮಾನವೋಮಾನವಃ | ಸ ಪುರುಷಃ ಏನಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಸತ್ಯಲೋಕಸ್ಥಂ
ಗಮಯತಿ | ಗನ್ತೃಗನ್ತವ್ಯಗಮಯಿತ್ಯತ್ಸವ್ಯಪದೇಶೇಭ್ಯಃ | ಸ ನ್ನಾತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮ
ಪ್ರಾಪ್ತೌ ತದನುಪಪತ್ತೇಃ | “ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಸನ್ ಬ್ರಹ್ಮಾವ್ಯೇತಿ” (ಬೃ. ೪-೪-೬) ಇತಿ
ಹಿ ತತ್ರ ವಕ್ತುಂ ನ್ಯಾಯ್ಯಮ್ | ಸರ್ವಭೇದನಿರಾಸೇನ ಸನ್ಮಾತ್ರಪ್ರತಿಪತ್ತಿಂ ವಕ್ಷ್ಯತಿ
ನ ಚ ಅದೃಷ್ಟೋ ಮಾರ್ಗೋ ಗಮನಾಯ ಉಪತಿಷ್ಠತೇ | “ಸ ಏನಮ್
ಅವಿದಿತೋ ನ ಭುನಕ್ತಿ” (ಬೃ. ೧-೪-೧೫) ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯಂತರಾತ್ | ಏಷ ದೇವಪಥಃ |

1. ಅನ್ಯತ್ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

ದೇವೈಃ ಅರ್ಚಿರಾದಿಭಿಃ ಗಮಯಿತ್ಯತ್ವೇನ ಅಧಿಕೃತ್ವೈಃ ಉಪಲಕ್ಷಿತಃ ಪನ್ನಾ ದೇವ ಪಥ ಉಚ್ಯತೇ | ಬ್ರಹ್ಮ ಗನ್ತವ್ಯಮ್ | ತೇನ ಚ ಉಪಲಕ್ಷಿತಃ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮಪಥಃ | ಏತೇನ ಪ್ರತಿಸದ್ಯಮಾನಾ ಗಚ್ಛಂತಃ ಬ್ರಹ್ಮ ಇಮಂ ಮಾನವಂ ಮನುಸಂಬಂಧಿನಂ ಮನೋಃ ಸೃಷ್ಟಿಲಕ್ಷಣಮ್ ಆವರ್ತಂ ನಾವರ್ತಂತೇ | ಆವರ್ತಂತೇ ಅಸ್ಮಿನ್ ಜನನಮರಣಪ್ರಬಂಧ ಚಕ್ರಾರೂಢಾ ಘಟೇಯನ್ತ್ರವತ್ ಪುನಃಪುನಃ ಇತಿ ಆವರ್ತಃ | ತಂ ನ ಪ್ರತಿಸದ್ಯಂತೇ | ನಾವರ್ತಂತೇ ಇತಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಃ ಸಫಲಾಯಾಃ ವಿದ್ಯಾಯಾಃ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಪ್ರದರ್ಶನಾರ್ಥಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಈಗ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿರುವಾತನಿಗೆ ಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

(ಅಸ್ಮಿನ್ =) ಈತನ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ, ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿರುವನಾಗಿ ವೃತನಾಗಿರುವವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಋತ್ವಿಜರು ಶವ್ಯವನ್ನು ಶವಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿರಲಿ ಮಾಡದೆಇರಲಿ, ಹೇಗೇ ಆಗಲಿ, ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದನು ಆ ಶವಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡದೆ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದಲೂ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಪಡೆಯುವದಿಲ್ಲವೆಂಬುದೂ ಇಲ್ಲ, (ಅದನ್ನು) ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಯಾವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಲೋಕವೂ (ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗು)ವದಿಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ “ಕರ್ಮದಿಂದ ಹೆಚ್ಚುವದಿಲ್ಲ, ಕಡಿಮೆಯಾಗುವದೂ ಇಲ್ಲ” (ಬೃ. ೪-೪-೨೩) ಎಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಶವಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಸಡ್ಡೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಗಳಿರುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಇಂಥ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಶವಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು -ಎಂದೇನೂ (ಹೇಳಿ)ರುವದಿಲ್ಲ ಮಿಕ್ಕ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಶವಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡದೆ ಇದ್ದರೆ ಕರ್ಮಗಳು (ತನ್ನ) ಫಲವನ್ನಂಟುಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಯಾವದೋ ಒಂದು ಅಡ್ಡಿಯಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದೇ (ಇದರಿಂದ) ಅನುಮಾನಿಸಬೇಕು, ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನೆಯ ಫಲವುಂಟಾಗುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶವಕರ್ಮವಾಗಲಿ ಬಿಡಲಿ, ಉಪಾಸಕನಿಗೆ (ಯಾವ) ಅಡ್ಡಿಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಫಲವುಂಟಾಗುವದೆಂದು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಯಾರು ಆನಂದಾಕಾಶ(ಬ್ರಹ್ಮವು) ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವದೆಂದೂ ಸಂಯದ್ವಾಮ, ವಾಮನೀ, ಭಾಮನೀ- ಎಂಬೀ ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದೆಂದೂ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಸಹಿತವಾದ ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಅವರಿಗೆ

ಅಂತ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿರಲಿ (ಮಾಡದೆ)ಯಾದರೂ ಇರಲಿ, ಹೇಗೂ ಅವರು ಅರ್ಚಿಯನ್ನೇ^೧ ಜ್ಞಾತೆಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವತೆಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾರೆ, ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅರ್ಚಿಸ್ತಾನಿಂದ ಅಹಸ್ಸನ್ನು ಎಂದರೆ ಹಗಲಿನ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವತೆಯನ್ನು, ಅಹಸ್ಸಿನಿಂದ ಆಪೂರ್ಯಮಾಣಪಕ್ಷವನ್ನು ಎಂದರೆ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷ ದೇವತೆಯನ್ನು, ಆಪೂರ್ಯಮಾಣಪಕ್ಷದಿಂದ ಸೂರ್ಯನು ಯಾವ ಆರು ತಿಂಗಳು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೋ ಆ (ಆರು) ತಿಂಗಳುಗಳ (ದೇವತೆಯನ್ನು) ಎಂದರೆ ಉತ್ತರಾಯಣದೇವತೆಯನ್ನು. ಆ ವಾಸಗಳಿಂದ ಸಂವತ್ಸರವನ್ನು ಸಂವತ್ಸರ ದೇವತೆಯನ್ನು, ಆ ಸಂವತ್ಸರದಿಂದ ಆದಿತ್ಯನನ್ನು, ಆದಿತ್ಯನಿಂದ ಚಂದ್ರನನ್ನು, ಚಂದ್ರನಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ನನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾರೆ.

(ತತ್= ತತ್ರ ಸ್ಥಾನ್) ಅಲ್ಲಿರುವ^೨ ಅವರನ್ನು ಅಮಾನವನಾದ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನು -ಮಾನವಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು ಮಾನವನು, ಮಾನವನಲ್ಲದವನು ಅಮಾನವನು.^೩ ಆ (ಅಮಾನವನಾದ) ಪುರುಷನು- ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಿಂದ ಬಂದು ಇವರನ್ನು ಸತ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮದ (ಬಳಿಗೆ) ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಹೋಗುವವರು, ಹೋಗುವ (ಬ್ರಹ್ಮ), ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವವನು -ಎಂದು ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ (ಸತ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮದ ಬಳಿಗೆ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ), ಏಕೆಂದರೆ ಸನ್ಮಾತ್ರವಾಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಆ (ಗೌತಮಗೌತಮ್ಯಗಮ ಯಿತೃಗಳು) ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ^೪ “ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆಗಿದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗುತ್ತಾನೆ” (ಬೃ. ೪-೪-೬) ಎಂದಲ್ಲವೆ, ^೫ದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವದು ಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ? ಎಲ್ಲಾ ಭೇದವನ್ನೂ ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಸನ್ಮಾತ್ರ(ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು) ಪಡೆಯುವನೆಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ^೬ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ

1. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೩-೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೨೦), ೪-೩-೫ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೨೧)ರಲ್ಲಿ ಅರ್ಚಿರಾದಿಗಳು ಬರಿಯ ಮಾರ್ಗಚಿಹ್ನೆಗಳಲ್ಲ, ಲೋಕಗಳೂ ಅಲ್ಲ, ಆತಿವಾಹಿಕದೇವತೆಗಳೇ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದೆ.

2. ವಿದ್ಯುದ್ದೇವತೆಯಾದ ಬಳಿಕ ವಸುಣನನ್ನೂ ಆಮೇಲೆ ಇಂದ್ರಪ್ರಜಾಪತಿಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಸೂ. ಭಾ. ೪-೩-೩ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೬೮)ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದೆ.

3. ‘ಮಾನಸಪುರುಷನು’ ಎಂದು ಬೃ. ೬-೨-೧೫ರಲ್ಲಿವೆ. ಅಮಾನವ ಮತ್ತು ಮಾನಸ- ಎರಡಕ್ಕೂ ಒಂದೇ ಅರ್ಥ. ಮಾನವಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ಕೂಟದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನಲ್ಲದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ^೩ ಸೃಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಪುರುಷನು ಎಂದು ಒಪ್ಪಿರ್ಪ.

4. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೩-೭ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೭೩) ಮತ್ತು ಸೂ. ಭಾ. ೪-೩-೧೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೭೪) ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಂದು ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ.

5. ಮುಂದೆ ೬-೧೪-೨ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ‘ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆಗಿದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಹೋಗುತ್ತಾನೆ’ ಎಂಬಂತೆಯೇ ಇವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಗತಿಯನ್ನೇನೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ.

ಮಾಡದೆ ಇದ್ದರೆ (ಅದು) ಗತಿಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಲಾರದು¹ “ಅದು ಅವಿದಿತವಾದರೆ ಇವನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವದಿಲ್ಲ” (ಬೃ. ೧-೪-೧೫) ಎಂಬ ಬೇರೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಿಂದ (ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ).

ಇದೇ ದೇವಪಥವು. ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಅರ್ಚಿರಾದಿವೇತೆಗಳ ಉಪಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಮಾರ್ಗವನ್ನು² ದೇವಪಥವೆಂದಿದೆ. ಗಂತವ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದರಿಂದಲೂ ಉಪಲಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವ (ಮಾರ್ಗವಾದ್ದರಿಂದ) ಬ್ರಹ್ಮಪಥವೆನಿಸಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಹೋಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸೇರುವವರು ಈ ಮಾನವನಾದ ಮನುಸಂಬುಧಿಯಾದ, ಮನುವಿನ ಸೃಷ್ಟಿರೂಪವಾದ ಅವರ್ತಕ್ಕೆ- ಇದರಲ್ಲಿ ಜನನಮರಣಪ್ರಬಂಧದ ಚಕ್ರವನ್ನೇರಿ ರಾಟೆಯಂತೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವದಾದ್ದರಿಂದ (ಇದು) ಅವರ್ತವು, ಅ (ಅವರ್ತಕ್ಕೆ)- ಹಿಂತಿರುಗುವದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತೆ (ಅದನ್ನು) ವಡೆಯುವದಿಲ್ಲ.⁴ ‘ಹಿಂತಿರುಗುವದಿಲ್ಲ’ ಎಂದು ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿರುವದು ಫಲಸಹಿತವಾದ ವಿಸ್ತಾರವು ಸುಗಿಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ (ಬಂದಿದೆ).

1 ‘ಅಗಮನಾಯ’ ಎಂಬ ಪಾಠವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಏಕತ್ವವೆಂಬ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಂಡು ಕೊಳ್ಳದೆ ಇದ್ದರೆ ಅದು ಅಗಮನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವದಿಲ್ಲ - ಎಂಬ ಒಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೂ ‘ಗಮನಾಯ’ ಎಂಬ ಪಾಠವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಏಕತ್ವಲಕ್ಷಣವಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಗಮನಕ್ಕೆ ಎಂದರೆ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವದಿಲ್ಲ - ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೂ ಪ್ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಇವೆರಡಕ್ಕಿಂತಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಧ್ಯಾನಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಗಮನಕ್ಕೆ ಇದು ಸತ್ತ ಬಳಿಕ ಸಾಧನವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದೇ ಸರಳವಾದ ಅರ್ಥವೆಂದು ನಮ್ಮ ಮತ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹೃತವಾಗಿರುವ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕರು ತಿರು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವೇದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಮತ್ತೆ ಯಾವದಾದರೂ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಅವು ಫಲದಾಯಕವಲ್ಲವೆಂದುಂಟೆ. ಆತ್ಮಲೋಕವು ವಿದಿತವಾಗಿದೆ ಇದ್ದರೆ ಫಲದಾಯಕವಲ್ಲ) ಎಂಬ ಹೋಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಚಿಂತಿಸದಿದ್ದರೆ ಫಲದಾಯಕವಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಭಾಷ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯ.

2. ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗುವ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ದೇವಪಥವೆಂಬ ಹೆಸರು

3. ಮುಟ್ಟಬೇಕಾದ ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪಥವೆಂಬ ಹೆಸರು.

4. ‘ಇಮಂ’ ಈ (ಮಾನವ ಅವರ್ತವನ್ನು) ಎಂದಿರುವದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಲ್ಪದ ಮಾನವಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆಯೇ ಅರ್ಥವೆಂದು ಬೃ. ಭಾ. ೬-೨-೧೫ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೫೦)ರಲ್ಲಿ ಗುಣಯಿಸಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡದಿಂದ ಹದಿನೈದನೆಯ ಖಂಡ ಪೂರ ಗ್ರಂಥದ ಸಾರ

ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ಉಪಕೋಸಲವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ಹೇಳಿದೆ.

ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

ಉಪಕೋಸಲಕಾಮುಲಾಯನನು ಸತ್ಯಕಾಮಜಾಬಾಲನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಗುರುವು ಮಿಕ್ಕ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿದಮೇಲೂ ಇವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಹೇಳದೆ ಇದ್ದನು. ಹೆಂಡತಿಯು ಅರಿಕೆಮಾಡಿಕೊಂಡಮೇಲೂ ಆಚಾರ್ಯನು ತನಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳದೆ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದ ದುಃಖಿತನಾದ ಉಪಕೋಸಲನು ಸಂತಪ್ತನಾಗಿ ಊಟಮಾಡದೆ ಇದ್ದುಬಿಟ್ಟನು.

ಆಗ ಅಗ್ನಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಪ್ರಾಣವು ಬ್ರಹ್ಮವು, ಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ, ಖಂ ಬ್ರಹ್ಮ- ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದವು. ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಕಂ ಖಂ ಎಂಬಿವು ಹೇಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬುದು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಕಂ ಖಂ ಎಂಬಿವರಡೂ ಒಂದೇ ಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ವರೂಪವೆಂದೂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಅಲೌಕಿಕಾನಂದವೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟವು.

ಹನ್ನೊಂದರಿಂದ ಹದಿಮೂರನೆಯ ಖಂಡದವರೆಗೆ

ಆಮೇಲೆ ಅಗ್ನಿಗಳು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟವು ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿಯು 'ಪೃಥಿವಿ, ಅಗ್ನಿ, ಅನ್ನ, ಆದಿತ್ಯ- ಎಂಬಿವು ನನ್ನ ತನುಗಳು; ಅಗ್ನಾದಿತ್ಯ ರೂಪದಿಂದ ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಇದೇನೆ. ಹೀಗೆಂದು ನನ್ನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದವನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನೂರುಪರ್ಷವೂ ಸುಖದಿಂದ ಪ್ರಜಾಸಂತತಿಯುಕ್ತನಾಗಿ ಬಾಳಿ ಸತ್ತಬಳಿಕ ನನ್ನ ಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ' -ಎಂದು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು.

ಆ ಬಳಿಕ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿಯು 'ಅಪ್ಪು, ದಿಕ್ಪು, ನಕ್ಷತ್ರಗಳು, ಚಂದ್ರ -ಇವು ನನ್ನ ತನುಗಳು, ಅಗ್ನಿಚಂದ್ರರ ರೂಪದಿಂದ ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಇರುತ್ತೇನೆ. ಹೀಗೆಂದು ನನ್ನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಉಕ್ತರೀತಿಯಿಂದ ಇಹಪರಗತಿಯಾಗುವದು' ಎಂದು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು.

ಆ ಬಳಿಕ ಆಹವನೀಯವು 'ಪ್ರಾಣ, ಆಕಾಶ, ದ್ಯುಲೋಕ, ಮಿಂಚು -ಎಂಬಿವು ನನ್ನ ತನುಗಳು. ಮಿಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷನೂ ನಾನೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯಲ್ಲ, ಎರಡೂ ನಾನೇ ಹೀಗೆಂದು ನನ್ನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಉಕ್ತರೀತಿಯ ಫಲವಾಗುವದು.

ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

ಅಗ್ನಿಗಳು ಒಟ್ಟಾಗಿ "ಅಪ್ಪ, ಇದು ನಮ್ಮಗಳ ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ, ಮತ್ತು ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆ. ಮುಂದೆ ಆಚಾರ್ಯನು ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವನು" ಎಂದವು.

ಆಚಾರ್ಯನಾದ ಸತ್ಯಕಾಮನು ಕಾಲಾನುಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಂದು “ನಿನ್ನ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವೆ; ನಿನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟವರು ಯಾರು?” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಉಪಕೋಸಲನು ಅಗ್ನಿಗಳು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದನು.

ಆಗ ಗುರುವು “ಅವು ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಲೋಕಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ ನಾನು ಆ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಡುವೆನು. ಇದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡವನಿಗೆ, ತಾವರೆಯಲೆಗೆ ನೀರು ಅಂಟದಿರುವಂತೆ, ಪಾಪಕರ್ಮದ ಲೇಪವುಂಟಾಗದೆ ಇರುವದು” ಎಂದನು.

ಹದಿನೈದನೆಯ ಖಂಡ

ಸತ್ಯಕಾಮನು ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಉಪದೇಶವೇನೆಂದರೆ -

“ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವದ್ರಷ್ಟೃವಾದ ಪುರುಷನಿರುವನಲ್ಲ, ಅವನೇ ವ್ಯಾಪಕಾನಂದಸ್ವರೂಪನಾದ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನು; ಅವನೇ ಅನೃತವೂ ಅಭಯವೂ ಆದ ಬ್ರಹ್ಮವು. ಆ ಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ಥಾನವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪ, ನೀರು - ಮುಂತಾದವನ್ನು ಚೆಮುಕಿಸಿದರೆ ಕಡೆಗಣ್ಣಿಗೆ ಬಂದುಬಿಡುವದು

ಈ ಆತ್ಮನು ಸಂಯದ್ವಾಮನು, ಎಂದರೆ ಸರ್ವವಾಂಛಿತಗಳೂ ಬಂದು ಸೇರುವವು. ಇವನೇ ವಾಮನಿಯು, ಎಂದರೆ ಸರ್ವವಾಮಗಳನ್ನೂ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಫಲಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಒದಗಿಸತಕ್ಕವನು. ಇವನೇ ಭಾಮನಿಯು, ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವವನು.

ಈ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡವನಿಗೆ ಅಂತ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಲಿ ಬಿಡಲಿ, ಅವನು ಅರ್ಚಿ, ಅಹಸ್ತು, ಅಪೂರ್ಯಮಾಣಪಕ್ಷ, ಉತ್ತರಾಯಣಮಾಸ, ಸಂವತ್ಸರ, ಅದಿತ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ವಿದ್ಯುತ್ - ಈ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವನು. ಆ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವಾಗ ಬ್ರಹ್ಮ ಲೋಕದಿಂದ ಬಂದ ಅಮಾನವಪುರುಷನು ಇವನನ್ನು ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವನು. ಇದೇ ದೇವಸಥವು, ಬ್ರಹ್ಮಸಥವು. ಇದರಿಂದ ಹೋದವರು ಈ ಅವರ್ತರೂಪದ ಮಾನವಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮರಳಿಬರುವದಿಲ್ಲ.”

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನಾರನೆಯ ಖಂಡ

(ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಯಜ್ಞಧರ್ಮಗಳು)

ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಮೌನವಾಗಿರುವ ಕಾಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಏಷ ಹ ವೈ ಯಜ್ಞೋ ಯೋಃಯಂ ಪವತ ಏಷ ಹ ಯನ್ನಿದಗ್ಂ
ಸರ್ವಂ ಪುನಾತಿ ಯದೇಷ ಯನ್ನಿದಗ್ಂ ಸರ್ವಂ ಪುನಾತಿ
ತಸ್ಮಾದೇಷ ಏನ ಯಜ್ಞಸ್ತಸ್ಯ ಮನಶ್ಚ ವಾಕ್ಶ ವರ್ತನೀ || ೧ ||

೧. ಈ ಬೀಸುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲ, ಇದೇ ಯಜ್ಞವು. ಇದೇ ಹೋಗುತ್ತಾ
ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ ; ಇದು ಹೋಗುತ್ತಾ ಇದೆಲ್ಲ
ವನ್ನೂ ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಇದೇ ಯಜ್ಞವು,
ಅದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸೂ ವಾಕ್ಯೂ ವರ್ತನಿಗಳು.

ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೪೬. ರಹಸ್ಯಪ್ರಕರಣೇ ಪ್ರಸಜ್ಞಾತ್, ಆರಣ್ಯಕತ್ವಸಾಮಾನ್ಯಾಚ್ಛೇ
ಯಜ್ಞೇ ಕ್ಷತ ಉತ್ಪನ್ನೇ ವ್ಯಾಹೃತಯಃ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಾರ್ಥಾ ವಿಧಾತವ್ಯಾಃ । ತದಭಿ
ಜ್ಞಸ್ಯ ಚ ಋತ್ವಿಜೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಮೌನಮ್ ಇತ್ಯತ ಇದಮಾರಭ್ಯತೇ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

(ಇದು) ರಹಸ್ಯಪ್ರಕರಣ(ವಾದರೂ) ಪ್ರಸಂಗವಶದಿಂದಲೂ¹ (ಇದೂ
ಆರಣ್ಯಕವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ (ಏನಾದರೂ) ಕೊರತೆಯುಂಟಾ
ದರೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳನ್ನು ವಿಧಾನಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ ; ಅದನ್ನರಿ
ತಿರುವ ಋತ್ವಿಜನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಮೌನವನ್ನು (ವಿಧಾನಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ). ಆದ್ದ
ರಿಂದ ಇದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದೆ.

1. ಉಪಾಸಕರಿಗೆ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಮಾರ್ಗಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞ
ವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾ
ಹೇಳಿದ್ದು, ಹಿಂದಿನ ಉಪಾಸನೆಗೂ ಇದಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವೇನೂ ಇಲ್ಲ.

2. ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥದಂತೆ ಇದನ್ನು ಆರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಬೇಕು.

ಯಜ್ಞವು ವಾಯುವೇ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೪೭. ಏಷ ಹ ವೈ ಏಷ ವಾಯುರ್ಯೋಸಯಂ ಪವತೇ ಅಯಂ ಯಜ್ಞಃ । ಹ ವೈ ಇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥಾವದ್ಯೋತಕೌ ನಿಪಾತೌ । ವಾಯುಪ್ರತಿಷ್ಠೋ ಹಿ ಯಜ್ಞಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ ಶ್ರುತಿಮು । “ಸ್ವಾಹಾ ವಾತೇಧಾಃ” (?), “ಅಯಂ ವೈ ಯಜ್ಞೋ ಯೋಸಯಂ ಪವತೇ” (ಐ ಬ್ರಾ. ೨೫-೮) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಭ್ಯಃ । ವಾತ ಏವ ಹಿ ಚಲನಾತ್ಮಕತ್ವಾತ್ ಕ್ರಿಯಾಸಮವಾಯಾ । “ವಾತ ಏವ ಯಜ್ಞಸ್ಯಾಃ ರವ್ಯಕೋ ವಾತಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ” (?) ಇತಿ ಚ ಶ್ರವಣಾತ್, ಏಷ ಹ ಯನ್ ಗಚ್ಛಂಶ್ಚಲನ್ನಿದಂ ಸರ್ವಂ ಜಗತ್ ಪುನಾತಿ ಪಾನಯತಿ ಶೋಧಯತಿ । ನ ಹಿ ಅಚಲತಃ ಶುದ್ಧಿರಸ್ತಿ । ದೋಷನಿರಸನಂ ಚಲತೋ ಹಿ ದೃಷ್ಟಂ ನ ಸ್ಥಿರಸ್ಯ । ಯದ್ವಾ ಯಸ್ಮಾಚ್ಚ ಯನ್ ಏಷ ಇದಂ ಸರ್ವಂ ಪುನಾತಿ ತಸ್ಮಾತ್ ಏಷ ಏವ ಯಜ್ಞಃ ಯಃ ಪುನಾತೀತಿ^೧ ॥

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಇದೇ, ಬೀಸುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲ ಈ ವಾಯುವೇ, ಈ ಯಜ್ಞವು ಹ ವೈ ಎಂಬುವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ನಿಪಾತಗಳು. ಯಜ್ಞವು ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದೆ ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ, ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ ? “ಸ್ವಾಹಾ ವಾತೇ ಧವು”^೨ (?), “ಈ ಬೀಸುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲ, ಇದೇ ಯಜ್ಞವು” (ಐ.ಬ್ರಾ. ೨೫-೮) ಮುಂತಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ (ಹೀಗೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ). ವಾತವೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಚಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದೆ ? “ವಾತವೇ ಯಜ್ಞದ ಆರಂಭಕವು, ವಾತವೇ (ಅದಕ್ಕೆ) ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯು” (?) ಎಂದೂ ಶ್ರುತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಈ (ವಾಯು ಯನ್ = ಗಚ್ಛನ್) ಹೋಗುತ್ತಾ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಈ ಎಲ್ಲ ಜಗತ್ತನ್ನು (ಪುನಾತಿ = ಪಾನಯತಿ) ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ, ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ ಚಲಿಸದೆ ಇರುವದಕ್ಕೆ^೩ ಶುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ? ದೋಷವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವದು ಚಲಿಸುವವನಿಗೇ ಕಂಡಿದೆಯೇ ಹೊರತು, ಸ್ಥಿರನಾದವನಿಗೆ ಇಲ್ಲವಷ್ಟೆ^೪ (ಯತ್ = ಯಸ್ಮಾತ್) ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಇದು ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುವ ಯಜ್ಞವು ಇದೇ

1. ‘ಯತ್’ ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಪಾಠವೇ ಮೇಲು.

2. ಈ ಶ್ರುತಿ ಯಾವದೆಂಬುದು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ, ಸ್ವಾಹಾಕಾರವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಿ ವಾತದಲ್ಲಿ ಇಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಯಜ್ಞವು ವಾತೇಧಾ - ಎಂದು ಓದಿಕೆ.

3. ಕ್ರಿಯಾನುಷ್ಠಾನವಿಲ್ಲದವನಿಗೆ.

4. ಶುದ್ಧಿ ಎಂದರೆ ಇದ್ದ ದೋಷವು ಹೋಗುವದು ; ಇದ್ದಂತೆ ಇರುವ ವಸ್ತುವಿಗೆ ದೋಷಪರಿಹಾರವಿಲ್ಲ.

ಯಜ್ಞದ ಮಾರ್ಗದ್ವಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೪೮. ತಸ್ಯಾಸ್ಯ ಏವಂವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಯ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ವಾಕ್ಯ ಮನ್ತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೇ ವ್ಯಾಪೃತಾ, ಮನಶ್ಚ ಯಥಾಭೂತಾರ್ಥಜ್ಞಾನೇ ವ್ಯಾಪೃತಮ್ | ತೇ ಏತೇ ವಾಬ್ಜನಸೇ ವರ್ತನೀ ಮಾರ್ಗೌ | ಯಾಭ್ಯಾಂ ಯಜ್ಞಸ್ತಾಯಮಾನಃ ಪ್ರವರ್ತತೇ ವರ್ತನೀ | 'ಪ್ರಾಣಾಪಾನಪರಿಚಲನವತ್ಯಾ ಹಿ ವಾಚಶ್ಚಿತ್ತಸ್ಯ ಜ್ಯೋತ್ತರೋತ್ತರ ಕ್ರಮೋ ಯದ್ಯಜ್ಞಃ' (ಐ. ಆ. ೨-೩)^೧ ಇತಿ ಹಿ ಶ್ರುತ್ಯನ್ತರಮ್ | ಅತೋ ವಾಬ್ಜನಸಾಭ್ಯಾಂ ಯಜ್ಞೋ ವರ್ತತ ಇತಿ ವಾಬ್ಜನಸೇ ವರ್ತನೀ ಉಚ್ಯತೇ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಇಂಥ ವಿಶೇಷಣವುಳ್ಳ ಆ ಈ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ವಾಕ್ಯ, ಇರತಕ್ಕ ಅರ್ಥವನ್ನು ಆರಿತುಕೊಳ್ಳುವದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪೃತವಾದ ಮನಸ್ಸು - ಎಂಬೀ ವಾಬ್ಜನಸ್ಸುಗಳು ವರ್ತನಿಗಳು, ಮಾರ್ಗಗಳು. ಮಾಡುವ ಯಜ್ಞವು ಯಾವ ಎರಡರಿಂದ ನಾಗುವದೋ (ಆ) ವರ್ತನಿಗಳು. 'ಪ್ರಾಣಾಪಾನ ಸಂಚಾರವುಳ್ಳ ವಾಕ್ಯನ ಮತ್ತು ಚಿತ್ತದ ಮುಂದುಮುಂದಿನ ಕ್ರಮವುಳ್ಳದ್ದೇ ಯಜ್ಞವೆಂಬುದು' (ಐ. ಆ. ೨-೩) ಎಂದಲ್ಲವೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿದೆ ? ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಬ್ಜನಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಯಜ್ಞವು ನಾಗುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ವಾಬ್ಜನಸ್ಸುಗಳು ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ವರ್ತನಿಗಳು ಎಂದಿರುತ್ತದೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಯೋರನ್ಯತರಾಂ ಮನಸಾ ಸಗ್ಂಸ್ಕರೋತಿ ಬ್ರಹ್ಮಾ ನಾಚಾ ಹೋತಾಽಧ್ಯಯುರ್ದ್ವಾಗ್ತಾಽನ್ಯತರಾಗ್ಂಸ ಯತ್ರೋಪಾಕೃತೇ ಪ್ರಾತರನುವಾಕೇ ಪುರಾ ಪರಿಧಾನೀಯಾಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಾ ನ್ಯವನದತಿ || ೨ ||

ಅನ್ಯತರಾಮೇವ ವರ್ತನೀಗ್ಂ ಸಗ್ಂಸ್ಕರೋತಿ ಹೀಯತೇಽನ್ಯತರಾ ಸ ಯಥೈಕಪಾದ್ ವ್ರಜನ್ತಥೋ ವೈಕೇನ ಚಕ್ರೇಣ ವರ್ತಮಾನೋ ರಿಷ್ಯತ್ಯೇವಮಸ್ಯ ಯಜ್ಞೋ ರಿಷ್ಯತಿ ಯಜ್ಞಗ್ಂ ರಿಷ್ಯಂತಂ ಯಜಮಾನೋಽನುರಿಷ್ಯತಿ ಸ ಇಷ್ಟಾಪ್ನಿ ಸಾಹೀ ಯಾನ್ ಭವತಿ || ೩ ||

1. ಇದು ಶ್ರುತಿಯು ಅರ್ಥ. 'ಸ ಏಷ ವಾಚಶ್ಚಿತ್ತಸ್ಯೋತ್ತರೋತ್ತರಿಕ್ರಮೋ ಯದ್ಯಜ್ಞಃ' ಎಂದು ಐ. ಆ. ದ ಪಾಠ.

2. ಪ್ರಾಣಾಪಾನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಚಕ್ಷುಃಶ್ರೋತ್ರಮನೋವಾಕ್ಯಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಐ. ಆ. ದ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದ ಅನುವಾದವಿದು.

೨. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಂಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೋತೃವೂ ಅಧ್ವರ್ಯುವೂ ಉದ್ಗಾತೃವೂ ಒಂದನ್ನು ವಾಕ್ಯನಿಂದ (ಸಂಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ). ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಾತರನುವಾಕವು ಉಪಾಕೃತವಾಗಿ ಪರಿಧಾನೀಯದ ಹಿಂದೆ ಯಾವಾಗ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೋ.

೩. (ಆಗ) ಒಂದೇ ವರ್ತನಿಯನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಹಾನಿಯಾಗುವದು. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ (ಹೇಗೆ) ಒಂದು ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗುವವನು, ಅಥವಾ ಒಂದೇ ಚಕ್ರದಿಂದ ಸಾಗುವ ರಥವು, ಹೇಗೆ ರೇಷವಾಗುತ್ತದೆಯೋ (ಹಾಗೆ) ಯಜ್ಞವು ರೇಷವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಜ್ಞವು ರೇಷವಾದರೆ ಯಜಮಾನನು ಹಿಂದೆಯೇ ರೇಷವಾಗುವನು. ಅವನು ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಪಾಪೀಯಾಂಸನಾಗುವನು.

ಬ್ರಹ್ಮನು ಮನವಾಗಿರದಿದ್ದರೆ ದೋಷ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೪೯. ತಯೋರ್ವರ್ತನ್ಯೋರನ್ಯತರಾಂ ವರ್ತನೀಂ ಮನಸಾ ವಿವೇಕಜ್ಞಾನವತಾ ಸಂಸ್ಕರೋತಿ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಋತ್ವಿಕ್, ವಾಚಾ ವರ್ತನ್ಯಾ ಹೋತಾ, ಅಧ್ವರ್ಯುಃ ಉದ್ಗಾತಾ ಇತ್ಯೇತೇ ತ್ರಯೋಽಪಿ ಋತ್ವಿಜೋಽನ್ಯತರಾಂ ವಾಗ್‌ಲಕ್ಷಣಾಂ ವರ್ತನೀಂ ವಾಚೈವ ಸಂಸ್ಕರ್ವನ್ತಿ | ತತ್ರೈವಂ ಇತಿ ಸತಿ ವಾಜ್ಞನಸೇ ವರ್ತನೀ ಸಂಸ್ಕಾರ್ಯೇ ಯಜ್ಞೇ | ಅಥ ಸ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಯತ್ರ ಯಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ಉಪಾಕೃತೇ ಪ್ರಾರಬ್ಧೇ ಪ್ರಾತರನುವಾಕೇ ಶಸ್ತ್ರೇ ಪುರಾ ಪೂರ್ವಂ ಪರಿಧಾನೀ ಯಾಯಾ ಋಚಃ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಏತಸ್ಮಿನ್ ಅನ್ತರೇ ಕಾಲೇ ವ್ಯವವದತಿ ಮೌನಂ ಪರಿತ್ಯಜತಿ ಯದಾ ತದಾಽನ್ಯತರಾಮೇವ ವಾಗ್ವರ್ತನೀಂ ಸಂಸ್ಕರೋತಿ || ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಅಸಂಸ್ಕ್ರಿಯಮಾಣಾ ಮನೋವರ್ತನೀ ಹೀಯತೇ ವಿನಶ್ಯತಿ ಭಿದ್ರೀಭವತಿ ಅನ್ಯತರಾ | ಸ ಯಜ್ಞಃ ವಾಗ್ವರ್ತನ್ಯೈವಾನ್ಯತರಯಾ ವರ್ತಿತುಮಶಕ್ನುವನ್ ರಿಷ್ಯತಿ | ಕಥಮಿವೇತಿ ? ಆಹ | ಸ ಯಥಾ ಏಕವಾತ್ ಪುರುಷೋ ವ್ರಜನ್ ಗಚ್ಛನ್ನ ಧ್ವಾನಂ ರಿಷ್ಯತಿ ರಥೋ ವಾ ಏಕೇನ ಚಕ್ರೇಣ ವರ್ತಮಾನೋ ಗಚ್ಛನ್ ರಿಷ್ಯತಿ ಏವಮಸ್ಯ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಕುಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಯಜ್ಞೋ ರಿಷ್ಯತಿ ವಿನಶ್ಯತಿ | ಯಜ್ಞಂ ರಿಷ್ಯಂತಂ ಯಜಮಾನೋಽನುರಿಷ್ಯತಿ | ಯಜ್ಞಪ್ರಾಣೋ ಹಿ ಯಜಮಾನಃ | ಅತೋ ಯುಕ್ತೋ ಯಜ್ಞರೇಷೇ ರೇಷಸ್ತಸ್ಯ | ಸ ತಂ ಯಜ್ಞಮಿಷ್ಟ್ವಾ ತಾದೃಶಂ ಪಾಪೀಯನ್ ಪಾಪತರೋ ಭವತಿ ||

1. ಇದು ಯದಾ ಎಂದೇ ಇರಬೇಕೆಂದೂ 'ಯತ್ರ' ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವೇ ಎಂದೂ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಅನುಮಾದಮಾಡಿಲ್ಲ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ವರ್ತನಿಗಳೊಳಗೆ ಒಂದು ವರ್ತನಿಯನ್ನು ವಿವೇಕಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನು ಸಂಸ್ಕಾರಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ವಾಕ್ಯೆಂಬ ವರ್ತನಿಯಿಂದ ಹೋತೃ, ಅಧ್ವರ್ಯು, ಉದ್ಗಾತೃ- ಎಂಬೀ ಮೂವರೂ ಋತ್ವಿಜರು ವಾಕ್ಯೆಂಬ ವರ್ತನಿಯನ್ನು ವಾಕ್ಯಿನಿಂದಲೇ ಸಂಸ್ಕಾರಮಾಡುವರು ಇದು ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ವಾಜ್ಞನನ್ನುಗಳೆಂಬ ವರ್ತನಿಗಳನ್ನು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕಾರಮಾಡಬೇಕು

ಇನ್ನು ಆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಾತರನುವಾಕದ ಶಸ್ತ್ರವು ಉವಾಕ್ಯತವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಪರಿಧಾನೀಯದ ಋಕ್ಕನ್ನು (ಹೇಳುವದಕ್ಕಿಂತ) ನೊದಲು^೧ (ಆಗ) ಈ ನಡುವಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನಾದರೆ, ಮೌನವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನಾದರೆ, ಯಾವಾಗ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೌನವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೋ (ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೋ) ಆಗ (ಅವೆರಡರಲ್ಲಿ) ಒಂದೇ ಆದ ವಾಕ್ಯೆಂಬ ವರ್ತನಿಯನ್ನು (ಯಜಮಾನನು) ಸಂಸ್ಕಾರಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರವಾಗಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಅವುಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಮನೋವರ್ತನಿಯ ಹಾನಿಯಾಗುವದು, ವಿನಾಶವಾಗುವದು, ಕೊರತೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗುವದು ಆ ಯಜ್ಞವು ಒಂದೇಒಂದಾದ ವಾಗ್ವರ್ತನಿಯಿಂದಲೇ ಸಾಗುವದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ನಾಶವಾಗುತ್ತದ ಎತರಂತೆ? - ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ (ಹೇಗೆ) ಒಂದೇ ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗುವವನು ಬಾರಿಯನ್ನು ನಡೆಯುವವನು, ಅಥವಾ ಒಂದೇ ಗಾಲಿಯಿಂದ ಸಾಗುವ ಹೋಗುವ ಗಾಡಿಯು, ಹೇಗೆ ನಾಶವಾಗುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಯಜಮಾನನ ಯಜ್ಞವು ಕೇಳುಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ (ರಿಷ್ಯತಿ = ವಿನಶ್ಯತಿ) ರೇಷವಾಗುವದು ಹಾಳಾಗುವದು. ಯಜ್ಞವು ರೇಷವಾದರೆ ಯಜಮಾನನು ಹಿಂದೆಯೇ ರೇಷವಾಗುವನು; ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಯಜ್ಞವೇ ಪ್ರಾಣವಷ್ಟೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಯಜ್ಞವು ರೇಷವಾದರೆ ಅವನಿಗೂ ರೇಷವಾಗುವದು ಯುಕ್ತ ಅವನು ಆ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿ ಹಾಗೆ ಪಾಪಿಯಾಂಸನು, ಬಹಳ ಪಾಪಿಯು ಆಗುವನು.^೨

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯತ್ರೋಪಾಕ್ಯತೇ ಪ್ರಾತರನುವಾಕೇ ನ ಪುರಾ ಪರಿಧಾನೀ
ಯಾಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಾ ವ್ಯವವದತ್ಯುಭೇ ಏವ ವರ್ತನೀ ಸಗ್ಂ
ಸ್ಕರ್ವನ್ತಿ ನ ಹೀಯತೇಽನ್ಯತರಾ || ೪ ||

1. ಇದು ಶಸ್ತ್ರದ ಕೊನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಕಾಲ. ಪ್ರಾತರನುವಾಕದ ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಮುಗಿಸುವದಕ್ಕಿಂತ ನಡುವಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಮೌನವಾಗಿರಬೇಕು. ಪರಿಧಾನೀಯಋಕ್ಕುಗಳ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಐ. ಬ್ರಾ. ೨೭-೪ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ವಾಗ್ವರ್ತನಿಯ ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಹೀಗೆಯೇ ದೋಷವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು- ಎಂದು ಟೀಕೆ.

ಸ ಯಥೋಭಯಸಾದ್ವ್ರಜಸ್ರಥೋ ವೋಭಾಭ್ಯಾಂ ಚಕ್ರಾಭ್ಯಾಂ
ವರ್ತಮಾನಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠತ್ಯೇವಮಸ್ಯ ಯಜ್ಞಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠತಿ
ಯಜ್ಞಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಂತಂ ಯಜಮಾನೋನುಪ್ರತಿಷ್ಠತಿ ಸ
ಇಷ್ಟ್ವಾ ಶ್ರೇಯಾನ್ ಭವತಿ || ೫ ||

೪. ಇನ್ನು ಆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಯಾವಾಗ ಪ್ರಾತರನುವಾಕವು
ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಪರಿಧಾನೀಯದ ಮುಂಚೆ ಯಾವಾಗ ಮಾತನಾಡು
ವದಿಲ್ಲವೋ ಎರಡು ವರ್ತನಿಗಳನ್ನೂ ಸಂಸ್ಕಾರಮಾಡಿದವರಾಗು
ತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವದೊಂದೂ ಹಾನಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲವೋ.

೫. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ (ಹೇಗೆ) ಎರಡು ಕಾಲಿನವನು ಹೋಗು
ವವನು) ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾಗಿರುವವನೋ) ಅಥವಾ ಎರಡು ಚಕ್ರಗಳಿಂದ
ಸಾಗುತ್ತಿರುವ ಚಕ್ರವು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರುವದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಇವನ
ಯಜ್ಞವು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರುವದು, ಯಜ್ಞವು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾದರೆ
ಯಜಮಾನನೂ ಹಿಂದೆಯೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾಗಿರುವನು. ಅವನು ಯಾಗ
ಮಾಡಿದರೆ ಶ್ರೇಯಾಂಸನಾಗುವನು.

ಬ್ರಹ್ಮನು ಮೌನದಿಂದಿದ್ದರೆ ಗುಣ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೫೦. ಅಥ ಪುನಃ ಯತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಾ ವಿದ್ವಾನ್ ಮೌನಂ ಪರಿಗೃಹ್ಯ
ವಾಗ್ವಿಸರ್ಗಮ್ ಅಕುರ್ವನ್ ವರ್ತತೇ ಯಾವತ್ ಪರಿಧಾನೀಯಾಯಾ ನ ವ್ಯವ
ವದತಿ ತಥೈವ ಸರ್ವರ್ತ್ವಿಜಃ, ಉಭೇ ಏವ ವರ್ತನೀ ಸಂಸ್ಕರ್ವಂತಿ ನ ಹೀಯತೇ
ಅನ್ಯತರಾಪಿ | ಕಿಮಿವೇತಿ ? ಆಹ | ಪೂರ್ವೋಕ್ತವಿಪರೀತೌ ದೃಷ್ಟಾಂತೌ |
ಏವಮಸ್ಯ ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಯಜ್ಞಃ ಸ್ವವರ್ತನೀಭ್ಯಾಂ ವರ್ತಮಾನಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠತಿ
ಸ್ವೇನಾಂತ್ಯನಾ ಅವಿನಶ್ಯನ್ ವರ್ತತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯಜ್ಞಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಂತಂ
ಯಜಮಾನೋನುಪ್ರತಿಷ್ಠತಿ | ಸ ಯಜಮಾನ ಏವಂ ಮೌನವಿಜ್ಞಾನ
ವದ್ಬ್ರಹ್ಮೋವೇತಂ ಯಜ್ಞಮ್ ಇಷ್ಟ್ವಾ ಶ್ರೇಯಾನ್ ಭವತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠೋ
ಭವತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲು ಯಾವಾಗ ಬಲ್ಲವನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಮೌನವನ್ನು
ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಮಾತನಾಡದೆಯೇ ಇರುವನೋ ಪರಿಧಾನೀಯವು (ಮುಗಿಯುವ)ವರೆಗೂ

ಮಾತಿಲ್ಲದೆ (ಸುಷ್ಮ)ನಿರುವನೋ, (ಮತ್ತು) ಹಾಗೆಯೇ ಎಲ್ಲಾ ಪುತ್ತ್ವಜರೂ (ಸರಿಯಾಗಿ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವರೋ, ಆಗ) ಎರಡೂ ವರ್ತನಿಗಳನ್ನೂ ಸಂಸ್ಕರಿಸುವವರಾಗುವರು, (ಅವೆರಡರಲ್ಲಿ) ಒಂದೂ ಹಾನಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಏತರಂತೆ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ: ಇಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ವಿಸರೀತವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಈ (ದೃಷ್ಟಾಂತ)ಗಳಂತೆಯೇ ಈ ಯಜಮಾನನ ಯಜ್ಞವು ತನ್ನ ವರ್ತನಿಗಳಿಂದ ಸಾಗುವದಾಗಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಿನಾಶವಾಗದೆ ತನ್ನ ರೂಪದಿಂದಲೇ ಸಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಯಜ್ಞವು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಯಜಮಾನನೂ ಹಿಂದೆಯೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾಗಿರುವನು. ಆ ಯಜಮಾನನು ಈ ಮೌನವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮನೊಡಗೂಡಿದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೇಯಾಂಸನಾಗುವನು, ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನೇಳನೆಯ ಖಂಡ

(ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಯಜ್ಞಧರ್ಮಗಳು)

ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಪ್ರಜಾಪತಿರ್ಲೋಕಾನಭ್ಯತಪತ್ರೇಷಾಂ ತಸ್ಯಮಾನಾನಾಗ್ಂ ರಸಾನ್ ಪ್ರಾವೃಹದಗ್ನಿಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ವಾಯುಮನ್ತರಿಕ್ಷಾದಾದಿತ್ಯಂ ದಿನಃ || ೧ ||

ಸ ಏತಾಸ್ತಿಸ್ತೋ ದೇವತಾ ಅಭ್ಯತಪತ್ತಾಸಾಂ ತಸ್ಯಮಾನಾನಾಗ್ಂ ರಸಾನ್ ಪ್ರಾವೃಹದಗ್ನೀರ್ಯಜೋ ವಾಯೋರ್ಯಜೂಷಿ ಸಾಮಾನ್ಯಾದಿತ್ಯಾತ್ || ೨ ||

ಸ ಏತಾಂ ಶ್ರಯಿಾಂ ವಿದ್ಯಾಮಭ್ಯತಪತ್ತಸ್ಯಾಸ್ತಸ್ಯಮಾನಾಯಾ ರಸಾನ್ ಪ್ರಾವೃಹದ್ಭೂರಿತ್ಯಗ್ನಿಗ್ಭೂಃ ಭುವರಿತಿ ಯಜುರ್ಭ್ಯಃ ಸ್ವರಿತಿ ಸಾಮಭ್ಯಃ || ೩ ||

೧. ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿದನು, ತಸ್ಯಮಾನವಾದ ಅವುಗಳಿಂದ - ಪೃಥಿವಿಯಿಂದ ಅಗ್ನಿ, ಅಂತ

ರಿಕ್ಷದಿಂದ ವಾಯು, ದ್ವೈಲೋಕದಿಂದ ಆದಿತ್ಯ - (ಹೀಗೆ ಈ) ರಸಗಳನ್ನು ಈಚೆಗೆ ತೆಗೆದನು.

೨. ಅವನು ಈ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದನು. ತಪ್ಯಮಾನವಾದ ಅವುಗಳಿಂದ - ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು, ವಾಯುವಿನಿಂದ ಯಜುಸ್ಸುಗಳನ್ನು, ಆದಿತ್ಯನಿಂದ ಸಾಮಗಳನ್ನು - (ಹೀಗೆ ಈ) ರಸಗಳನ್ನು ಈಚೆಗೆ ತೆಗೆದನು.

೩. ಅವನು ಈ ತ್ರಯಿವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿದನು. ತಪ್ಯಮಾನವಾದ ಅದರಿಂದ - ಋಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಭೂಃ ಎಂಬುದು, ಯಜುಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಭುವಃ ಎಂಬುದು, ಸಾಮಗಳಿಂದ ಸ್ವಃ ಎಂಬುದು - (ಹೀಗೆ ಈ) ರಸಗಳನ್ನು ಈಚೆಗೆ ತೆಗೆದನು.

ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೫೦. ಆತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಮಾನಂ ವಿಹಿತಮ್ | ಅಥ ತದ್ರೇಷೇ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಕರ್ಮಣಿ ಚ ಅಧಾನ್ಯಸ್ತಂಶ್ಚ ಹೌತ್ರಾದಿಕರ್ಮರೇಷೇ ವ್ಯಾಹೃತಿಹೋಮಃ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಮಿತಿ ತದರ್ಥಂ ವ್ಯಾಹೃತಯೋ ವಿಧಾತವ್ಯಾ ಇತ್ಯಾಹ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಮಾನವನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅದು ತಪ್ಪಿಹೋದರೆ, ಮತ್ತು ಬೇರೆಯ ಹೋತ್ಯವೇ ಮುಂತಾದವರ ಕರ್ಮಗಳು ತಪ್ಪಿದರೆ ವ್ಯಾಹೃತಿಹೋಮವು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಬೇಕೆಂದು (ಶ್ರುತಿ ಹೀಗೆಂದು) ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಲೋಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರತಮವಾದವು ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೫೧. ಪ್ರಜಾಪತಿರ್ಲೋಕಾನ್ ಅಭ್ಯತಪತ್ | ಲೋಕಾನುದ್ದಿಶ್ಯ ತತ್ರ ಸಾರಜಿಘ್ರಕ್ಷಯಾ ಧ್ಯಾನಲಕ್ಷಣಂ ತಪಶ್ಚಚಾರ | ತೇಷಾಂ ತಪ್ಯಮಾನಾನಾಂ ಲೋಕಾನಾಂ ರಸಾನ್ ಸಾರಯೂಪಾನ್ ಪ್ರಾವೃಹತ್ ಉಧ್ವತವಾನ್ | ಜಗ್ರಾಹ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಕಾನ್ ? ಅಗ್ನಿಂ ರಸಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ | ವಾಯುಮನ್ತರಿಕ್ಷಾತ್ | ಆದಿತ್ಯಂ

ದಿವಃ | ಪುನರಪ್ಯೇವಮೇವ¹ ಅಗ್ನಾಪ್ತಿದ್ಯಾಃ ಸ ಏತಾಸ್ತಿಸ್ತೋ ದೇವತಾ ಉದ್ದಿಶ್ಯ ಅಭ್ಯತಪತ್ | ತತೋಽಪಿ ಸಾರಂ ರಸಂ ತ್ರಯಾಂ² ವಿದ್ಯಾಂ ಜಗ್ರಾಹ | ಸ ಏತಾಂ ಪುನರಭ್ಯತಪತ್ ತ್ರಯಾಂ ವಿದ್ಯಾಮ್ | ತಸ್ಯಾಸ್ತಪ್ಯಮಾನಾಯಾಃ ರಸಂ ಭೂರಿತಿ ವ್ಯಾಹೃತಿಂ ಋಗೈರ್ಭ್ಯೋ ಜಗ್ರಾಹ | ಭುವರಿತಿ ವ್ಯಾಹೃತಿಂ ಯಜುರ್ಭ್ಯಃ | ಸ್ವರಿತಿ ವ್ಯಾಹೃತಿಂ ಸಾಮಭ್ಯಃ | ಅತ ಏವ ಲೋಕದೇವನೇದರಸಾ ಮಹಾ ವ್ಯಾಹೃತಯಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಅಭಿತಪಿಸಿದನು, ಲೋಕಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಧ್ಯಾನರೂಪವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ತಪ್ಯಮಾನವಾದ ಆ ಲೋಕಗಳ ರಸಗಳನ್ನು ಸಾರರೂಪವಾದವು ಗಳನ್ನು ಈಚೆಗೆ ತೆಗೆದನು, ಎತ್ತಿ ಕೊಂಡನು, ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು ಎಂದರ್ಥ. ಯಾವ (ರಸಗಳನ್ನು)? ಎಂದರೆ, ಪೃಥಿವಿಯಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಎಂಬ ರಸವನ್ನು, ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದ ವಾಯುವನ್ನು, ದ್ಯುಲೋಕದಿಂದ ಆದಿತ್ಯನನ್ನು (ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು).

ಮತ್ತು ಹೀಗೆಯೇ ಈ ಅಗ್ನಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಮೂವರು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದನು. ಅವುಗಳಿಂದಲೂ ಸಾರವಾದ ತ್ರಯಾವಿದ್ಯೆ ಎಂಬ ರಸವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು.

ಅವನು ಈ (ತ್ರಯಾವಿದ್ಯೆಯನ್ನು) ಕುರಿತು ಮತ್ತೆ ತಪಿಸಿದನು. ಆ ತಪ್ಯಮಾನವಾದ (ವಿದ್ಯೆ)ಯಿಂದ ಭೂಃ ಎಂಬ ವ್ಯಾಹೃತಿರೂಪವಾದ ರಸವನ್ನು ಋಕ್ಕುಗಳಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು, ಭುವಃ ಎಂಬ ವ್ಯಾಹೃತಿಯನ್ನು ಯಜುಸ್ಸುಗಳಿಂದ (ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು), ಸ್ವಃ ಎಂಬ ವ್ಯಾಹೃತಿಯನ್ನು ಸಾಮಗಳಿಂದ (ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು) ಆದ್ದರಿಂದಲೇ (ಈ) ಮಹಾವ್ಯಾಹೃತಿಗಳು ಲೋಕದೇವನೇದಗಳ ರಸಗಳು.

ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳಿಂದ ಹೋಮನಾಡುವ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದ್ಯದ್ಯುಕ್ತೋ³ ರಿಷ್ಯೇದ್ಭೂಃ ಸ್ವಾಹೇತಿ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೇ ಜುಹು
ಯಾದ್ಯಚಾನೇವ ತದ್ರಸೇನಾರ್ಚಾಂ ವೀರ್ಯೇಣಾರ್ಚಾಂ
ಯಜ್ಞಸ್ಯ ವಿರಿಷ್ಯಗ್ಂ ಸಂದಧಾತಿ || ೪ ||

1. 'ಏವಮೇವಮ್' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ವಾ|| ಸಾಹವೇ ಮೇಲು.

2. ಮೂಲಕ್ಕೆನುಗುಣವಾಗಿ 'ತ್ರಯಾ ವಿದ್ಯಾಂ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಬದಲು ಈ ಪಾಠವನ್ನೇ ಹಿಡಿದಿದೆ.

3. 'ಯದ್ಯುಕ್ತೋ' ಎಂಬ ಅಚ್ಚಿನ ಪಾಠವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ. ಭಾಷ್ಯದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

ಅಥ ಯದಿ ಯಜುಷ್ಯೋ ರಿಷ್ಯೇದ್ಭವಃ ಸ್ವಾಹೇತಿ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನೌ
ಜುಹುಯಾದ್ಯಜುಷಾಮೇವ ತದ್ರಸೇನ ಯಜುಷಾಂ
ವೀರ್ಯೇಣ ಯಜುಷಾಂ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ವಿರಿಷ್ಟಗ್ಂ ಸಂದಧಾತಿ ||
ಅಥ ಯದಿ ಸಾಮತೋ ರಿಷ್ಯೇತ್ ಸ್ವಃ ಸಾಪ್ತೇತ್ಯಾಹವನೀಯೇ
ಜುಹುಯಾತ್ ಸಾಮಾಮೇವ ತದ್ರಸೇನ ಸಾಮ್ನಾಂ ವೀರ್ಯೇಣ
ಸಾಮ್ನಾಂ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ವಿರಿಷ್ಟಗ್ಂ ಸಂದಧಾತಿ || ೬ ||

೪. ಅಲ್ಲಿ ಋಕ್ಪ್ರಿನಿಂದ ರೇಷವಾದರೆ 'ಭೂಃ ಸ್ವಾಹಾ !'
ಎಂದು ಗಾರ್ಹಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು, ಹಾಗೆ ಋಕ್ಪುಗಳ
ಯಜ್ಞದ ವಿರಿಷ್ಟವನ್ನು ಋಕ್ಪುಗಳ ರಸದಿಂದಲೇ ಋಕ್ಪುಗಳ ವೀರ್ಯ
ದಿಂದಲೇ ಬೆಸಗೆಮಾಡಿದವನಾಗುತ್ತಾನೆ.

೫. ಇನ್ನು ಯಜುಸ್ಪ್ರಿನಿಂದ ರೇಷವಾದರೆ 'ಭುವಃ ಸ್ವಾಹಾ !'
ಎಂದು ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು. ಯಜುಸ್ಪುಗಳ
ಯಜ್ಞದ ವಿರಿಷ್ಟವನ್ನು ಯಜುಸ್ಪುಗಳ ರಸದಿಂದಲೇ ಯಜುಸ್ಪುಗಳ
ವೀರ್ಯದಿಂದಲೇ ಬೆಸಗೆಮಾಡಿದವನಾಗುತ್ತಾನೆ.

೬. ಇನ್ನು ಸಾಮದಿಂದ ರೇಷವಾದರೆ 'ಸ್ವಃ ಸ್ವಾಹಾ !'
ಎಂದು ಆಹವನೀಯದಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು. ಸಾಮಗಳ
ಯಜ್ಞದ ವಿರಿಷ್ಟವನ್ನು ಸಾಮಗಳ ರಸದಿಂದಲೇ ಸಾಮಗಳ ವೀರ್ಯ
ದಿಂದಲೇ ಬೆಸಗೆಮಾಡಿದವನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸುವ ಕ್ರಮ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೫೨. ಅತಃ ತತ್ ತತ್ರ ಯಜ್ಞೇ ಯದಿ ಋಕ್ತಃ ಋಕ್ಸಂಬನ್ಧಾತ್
ಋಜ್ಞಿಮಿತ್ತಂ ರಿಷ್ಯೇದ್ ಯಜ್ಞಃ ಕ್ಷತಂ ಪ್ರಾಪ್ನುಯಾತ್ ಭೂಃ ಸ್ವಾಹಾ !
ಇತಿ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೇ ಜುಹುಯಾತ್ | ಸಾ ತತ್ರ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಿಃ | ಕಥಮ್ ?
ಋಚಾಮೇವ ತದಿತಿ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಮ್ | ರಸೇನ ಋಚಾಂ ವೀರ್ಯೇಣ
ಓಜಸಾ ಋಚಾಂ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಋಕ್ಸಂಬನ್ಧಿನೋ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ವಿರಿಷ್ಟಂ ವಿಚ್ಛಿನ್ನಂ

1. ಇಲ್ಲಿ 'ಯತ್ ಯದಿ' ಎಂದು ಪ್ರತೀಕಗ್ರಹಣಾರ್ಥವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿಲ್ಲ
ವಾದ್ದರಿಂದ 'ಯದ್ಯುಕ್ತಃ' ಎಂದೇ ಉಪನಿಷತ್ತೂಲವೂ ಇತ್ತೆಂದು ಊಹಿಸುವದಕ್ಕೆಡೆಯಿದೆ.
ತಃ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ಇದೆ.

ಕ್ಷತರೂಪಮುತ್ಪನ್ನಂ ಸಂದಧಾತಿ ಪ್ರತಿಸಂಧತ್ತೇ || ಅಥ ಯದಿ ಯಜುಷ್ಞೋ ಯಜುರ್ನಿಮಿತ್ತಂ ರಿಷ್ಯೇತ್, ಭುವಃ ಸ್ವಾಹಾ ! ಇತಿ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿ ಜುಹುಯಾತ್ | ತಥಾ ಸಾನುನಿಮಿತ್ತೇ ರೇಷೇ ಸ್ವಃ ಸ್ವಾಹಾ ! ಇತಿ ಅಹವನೀಯೇ ಜುಹುಯಾತ್ | ತಥಾ ಪೂರ್ವವದ್ ಯಜ್ಞಂ ಸಂದಧಾತಿ | ಬ್ರಹ್ಮನಿಮಿತ್ತೇ ತು ರೇಷೇ ತ್ರಿಷು ಅಗ್ನಿಷು ತಿಸೃಭಿರ್ವಾಹೃತಿಭಿಃ ಜುಹುಯಾತ್ | ತ್ರಯ್ಯಾ ಹಿ ವಿದ್ಯಾಯಾ ಸ ರೇಷಃ | “ಅಥ ಕೇನ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಮಿತ್ಯನಯೈವ ತ್ರಯ್ಯಾ ವಿದ್ಯಯಾ”¹ (?) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ನ್ಯಾಯಾಂತರಂ ವಾ ನೃಗ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವನಿಮಿತ್ತೇ ರೇಷೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆದ್ದರಿಂದ (ತತ್ = ತತ್ರ) ಆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಋಕ್ಕಿನಿಂದ ಋಕ್ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಋಕ್ಕಿನ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ರೇಷವಾದರೆ, ಯಜ್ಞವು ಕೊರತೆಯನ್ನು ಪಡೆದರೆ, ‘ಭೂಃ ಸ್ವಾಹಾ !’ ಎಂದು ಗಾರ್ಹಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು. ಅದೇ ಅದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವು ಹೇಗೆಂದರೆ, ‘ತತ್’ (ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ) ಎಂಬುದು ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣವು, ಋಕ್ಕುಗಳ ರಸದಿಂದಲೇ, ಋಕ್ಕುಗಳ ವೀರ್ಯದಿಂದಲೇ, ಹಿಜಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ, ಋಕ್ಕುಗಳ ಋಕ್ಸಂಬಂಧವಾದ ಯಜ್ಞದ ವಿರಿಷ್ಟವನ್ನು ವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಕೊರೆಯ ರೂಪವುಂಟಾಗುವದಲ್ಲ (ಅದನ್ನು), ಬೆಸಗೆಮಾಡಿದವನಾಗುತ್ತಾನೆ

ಇನ್ನು ಯಜುಸ್ಸಿನಿಂದ ಯಜುಸ್ಸಿನ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ರೇಷವಾದರೆ ‘ಭುವಃ ಸ್ವಾಹಾ !’ ಎಂದು ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆಯೇ ಸಾನುನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ರೇಷವಾದರೆ ‘ಸ್ವಃ ಸ್ವಾಹಾ !’ ಎಂದು ಅಹವನೀಯದಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು. ಹಾಗೆ (ಮಾಡಿದರೆ) ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಬೆಸಗೆಮಾಡಿದವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ರೇಷವಾದರೋ ಮೂರು ಅಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮೂರು ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳಿಂದಲೂ ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು². ಏಕೆಂದರೆ ಆ ರೇಷವು ತ್ರಯಾವಿದ್ಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದು. “ಇನ್ನು (ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ) ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವನ್ನು ಏತರಿಂದ (ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು)? ಎಂದರೆ ಇದೇ ತ್ರಯಾವಿದ್ಯೆಯಿಂದ” (?) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ (ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ). ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವ

1. ಐ. ಪ್ರಾ. ೨೫-೮ರಲ್ಲಿ ‘ಅಥ ಕೇನ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ಕ್ರಿಯತ ಇತಿ ತ್ರಯ್ಯಾ ವಿದ್ಯಯೇತಿ ಬ್ರೂಯಾತ್’ ಎಂದಿದೆ.

2. ಈ ಹೋಮವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಐ. ಪ್ರಾ. ೨೫-೯ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ನಿಮಿತ್ತವಾದ ರೇಷಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಯಾವದಾದರೊಂದು ನ್ಯಾಯವನ್ನಾದರೂ ಹುಡುಕಬೇಕು¹.

ವಿದ್ವಾಂಸನಾದವನನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು (ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದ್ಯಥಾ ಲವಣೇನ ಸುವರ್ಣಗ್ಂ ಸಂದಧ್ಯಾತ್ ಸುವರ್ಣೇನ
ರಜತಗ್ಂ ರಜತೇನ ತ್ರಪು ತ್ರಪುಣಾ ಸೀಸಗ್ಂ ಸೀಸೇನ
ಲೋಹಂ ಲೋಹೇನ ದಾರು ದಾರು ಚರ್ಮಣಾ || ೭ ||

ಏವಮೇಷಾಂ ಲೋಕಾನಾಮಾಸಾಂ ದೇವತಾನಾಮುತ್ಕೃಷ್ಟಯ್ಯಾ
ವಿದ್ಯಾಯಾ ವೀರ್ಯೇಣ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ವಿರಿಷ್ಟಗ್ಂ ಸಂದಧಾತಿ
ಭೇಷಜಕೃತೋ ಹ ವಾ ಏಷ ಯಜ್ಞೋ ಯತ್ರೈವಂವಿದ್
ಬ್ರಹ್ಮಾ ಭವತಿ || ೮ ||

೭. ಅದು ಸೇಗಿಂದರೆ (ಹೇಗೆ) ಉಪ್ಪಿನಿಂದ ಚಿನ್ನವನ್ನು,
ಚಿನ್ನದಿಂದ ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು, ಬೆಳ್ಳಿಯಿಂದ ತವರವನ್ನು, ತವರದಿಂದ
ಸೀಸವನ್ನು, ಸೀಸದಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದ ಮರವನ್ನು,
ಮರವನ್ನು ಚರ್ಮದಿಂದಲೂ ಹೇಗೆ ಕೂಡಿಸುತ್ತಾರೋ—

೮. ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಲೋಕಗಳ ಈ ದೇವತೆಗಳ ಈ ತ್ರಯೀ
ವಿದ್ಯೆಯ ವೀರ್ಯದಿಂದ ಯಜ್ಞದ ವಿರಿಷ್ಟವನ್ನು ಕೂಡಿಸುತ್ತಾನೆ.
ಎಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ತಿಳಿದಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನು ಇರುತ್ತಾನೋ ಆ ಯಜ್ಞವು
ಭೇಷಜಕೃತನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ತಿಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮನಿದ್ದರೆ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಗುಣ (ಭಾಷ್ಯ)

೩೫೩. ತದ್ಯಥಾ ಲವಣೇನ ಸುವರ್ಣಂ ಸಂದಧ್ಯಾತ್ | ಕ್ವಾರೇಣ ಟ್ಪಚ್ಛ
ಣಾದಿನಾ ಖರೇ ಮೃದುತ್ವಕರಂ ಹಿ ತತ್ | ಸುವರ್ಣೇನ ರಜತಮಶಕ್ಯಸಂಧಾನಂ

1 ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನನಿಮಿತ್ತವಾಗಿಯೇ ಸರ್ವವೋಷಗಳೂ ನಿಮಿತ್ತವಾಗುವದರಿಂದ
ಅವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆಯಾವ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವೂ ವಿಹಿತವಾಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ ಎಂದು ಅ|| ಟೀಕೆ.
ಆದರೆ ಹಿಂದೆ ಮೌನಘೋಷವಾದರೆ ಯಜ್ಞವು ಕೆಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ
ಅವನ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ರೇಷವಾದರೂ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವುಂಟೆಂಬುದೇ ಅಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ
ವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಐ. ಬ್ರಾ. ೨೫-೯ನ್ನು ನೋಡಿ.

ಸಂದಧ್ಯಾತ್ | ರಜತೇನ ತಥಾ ತ್ರಪು, ತ್ರಪುಣಾ ಸೀಸಂ, ಸೀಸೇನ ಲೋಹಂ, ಲೋಹೇನ ದಾರು, ದಾರು ಚರ್ಮಣಾ ಚರ್ಮಬಂಧನೇನ | ಏವಮೇಷಾಂ ಲೋಕಾನಾಮ್ ಆನಾಂ ದೇವತಾನಾಮ್ ಅಸ್ಯಾಸ್ತ್ರಯ್ಯಾ ವಿದ್ಯಾಯಾ ವೀರ್ಯೇಣ ರಸಾಖ್ಯೇನ ಓಜಸಾ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ವಿರಿಷ್ಠಂ ಸಂದಧಾತಿ | ಭೇಷಜಕೃತಾಃ ಉ ಹ ವಾ ಏಷ ಯಜ್ಞಃ | ರೋಗಾರ್ತ ಇವ ಪುನುನ್ ಚಿಕಿತ್ಸಕೇನ ಸುಶಿಕ್ಷಿತೇನ ಏಷ ಯಜ್ಞೋ ಭವತಿ | ಕೋಸೌ? ಯತ್ರ ಯಸ್ಮಿನ್ ಯಜ್ಞ ಏವಂವಿದ್ ಯಥೋಕ್ತವ್ಯಾಹೃತಿಹೋಮಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವಿತ್ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಋತ್ವಿಕ್ ಭವತಿ ಸ ಯಜ್ಞಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ (ಹೇಗೆ) ಉಸ್ಪಿನಿಂದ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಕೂಡಿಸುತ್ತಾರೋ, (ಕಾಯಿಸಿ) ಉಸ್ಪಿನಿಂದ ಬೆಂಕಿವನ್ನೇ ಮುಂತಾದದ್ದರಿಂದ (ಹೇಗೆ ಬೆಸೆಯುತ್ತಾರೋ ಎಂದರ್ಥ) ಗಟ್ಟಿಯಾದ (ಚಿನ್ನವನ್ನು) ಮೆದುಮಾಡುವದಕ್ಕಲ್ಲವೆ, ಅದು? ಕೂಡಿಸುವದಕ್ಕೆ ಆಗದೆ ಇರುವ ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ಚಿನ್ನದಿಂದ ಕೂಡಿಸುತ್ತಾರೋ, ಬೆಳ್ಳಿಯಿಂದ ತವರವನ್ನು, ತವರದಿಂದ ಸೀಸವನ್ನು, ಸೀಸದಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು, ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದ ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು, ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಚರ್ಮದಿಂದ ಎಂದರೆ ತೊಗಲಿನಿಂದ ಬಿಗಿದು (ಹೇಗೆ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೋ) ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಲೋಕಗಳ, ಈ ದೇವತೆಗಳ, ಈ ತ್ರಯಾವಿದ್ಯೆಯ ವೀರ್ಯದಿಂದ, ರಸವೆಂಬ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ, ಯಜ್ಞದ ವಿಚ್ಛಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನು ಕೂಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಯಜ್ಞವು ಭೇಷಜಕೃತನಿಂದ (ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ). ಮತ್ತು ರೋಗದಿಂದ ನರಳುತ್ತಿರುವ ಪುರುಷನು, ಸುಶಿಕ್ಷಿತನಾಗಿರುವ ಚಿಕಿತ್ಸಕನಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತೆ ಈ ಯಜ್ಞವು ವೈದ್ಯನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವ (ಯಜ್ಞ)ವದು? -ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲಿ, ಯಾವ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, ಹೀಗೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ವ್ಯಾಹೃತಿಹೋಮಗಳ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಅರಿತಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನು ಋತ್ವಿಜನಾಗಿರುವನೋ ಆ ಯಜ್ಞವು ಎಂದರ್ಥ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

**ಏಷ ಹ ವಾ ಉದಕೃತವಣೋ ಯಜ್ಞೋ ಯತ್ರೈವಂವಿದ್
ಬ್ರಹ್ಮಾ ಭವತ್ಯೇವಂವಿದಗ್ಂ ಹ ವಾ ಏಷಾ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಮನು
ಗಾಥಾ ಯತೋ ಯತ ಆವರ್ತತೇ ತತ್ತದ್ಗಚ್ಛತಿ || ೯ ||**

1. 'ಭೇಷಜಕೃತಃ' ಎಂದು ಅ|| ಟೀಕಾಪಾರ, ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಯಜ್ಞದ ದೋಷಕ್ಕೆ ಮದ್ದುಮಾಡುವ ವೈದ್ಯನಂತೆ ಇರುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಚಿಕಿತ್ಸಕೇನ' ಎಂದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿರುವದರಿಂದ ಭೇಷಜಕೃತಾ ಎಂಬ ಪಾಠವೇ ಸರಿಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಮಾನವೋ ಬ್ರಹ್ಮೈವೈಕ ಋತ್ವಿಕ್ಕುರೂನಶ್ವಾಭಿರಕ್ಷತೈವಂ
ವಿದ್ಧ ವೈ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಯಜ್ಞಂ ಯಜಮಾನಗ್ಂ ಸರ್ವಾಂಶ್ಚತ್ವಿ
ಜೋಃಭಿರಕ್ಷತಿ ತಸ್ಮಾದೇವಂವಿದಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ಕುರ್ವೀತ
ನಾನೇವಂವಿದಂ ನಾನೇವಂವಿದಮ್ || ೧೦ ||

೯. ಎಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಂದರಿತ ಬ್ರಹ್ಮನಿರುತ್ತಾನೋ ಅದೇ ಉದ
ಕೃವಣವಾದ ಯಜ್ಞವು. ಇದು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತ ಅನುಗಾಧೆಯು :
“ಎತ್ತೆತ್ತಲಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗುವದೋ ಅತ್ತತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಿರುವನು.”

೧೦. ಮಾನವನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನೊಬ್ಬನೇ ಕುರು
ಗಳನ್ನು ಹೆಣ್ಣು ಕುದುರೆಯು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ಹಾಗೆ- ಹೀಗೆಂದು
ತಿಳಿದಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನು ಯಜ್ಞವನ್ನೂ ಯಜಮಾನನನ್ನೂ ಎಲ್ಲಾ
ಋತ್ವಿಜರನ್ನೂ ಕಾಪಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೀಗೆಂದು ಬಲ್ಲವನನ್ನೇ
ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಹೀಗೆಂದು ತಿಳಿಯದಿರುವವನನ್ನಲ್ಲ,
ಹೀಗೆಂದು ತಿಳಿಯದಿರುವವನನ್ನಲ್ಲ.

ತಿಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ತುತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೫೪. ಕಿಂ ಚ ಏಷ ಹ ವಾ ಉದಕೃವಣ ಉದಜ್ಞೋ ದಕ್ಷಿಣೋ
ಚ್ಛ್ರಾಯೋ ಯಜ್ಞೋ ಭವತಿ | ಉತ್ತರಮಾರ್ಗಪ್ರತಿಪತ್ತಿಹೇತುರ್ದ್ಯುಧಃ |
ಯತ್ರೈವಂವಿದ್ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಭವತಿ | ಏವಂವಿದಂ ಹ ವೈ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಮ್ ಋತ್ವಿಜಂ
ಪ್ರತಿ ಏಷಾ ಅನುಗಾಧಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸ್ತುತಿಪರಾ | ಯತೋ ಯತ ಆವರ್ತತೇ
ಕರ್ಮಪ್ರದೇಶಾತ್ ಋತ್ವಿಜಾಂ ಯಜ್ಞಃ ಪ್ರತಿಭವನ್ ತತ್ತದ್ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಕ್ಷತರೂಪಂ
ಪ್ರತಿಸಂದಧತ್ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತೇನ ಗಚ್ಛತಿ | ಪರಿಪಾಲಯತೀತ್ಯೇತತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವವನು ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ ಅದೇ
ಉದಕೃವಣವಾದ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿರುವ, ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ
ತಿಟ್ಟಾಗಿರುವ ಯಜ್ಞವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಉತ್ತರಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರು
ತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ ಹೀಗೆಂದರಿತವನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನನ್ನು ಕುರಿತು,
ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಹೊಗಳುವದರಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವುಳ್ಳ ಈ ಅನುಗಾಧೆ(ಯಿರುತ್ತದೆ).
“ಎತ್ತೆತ್ತಲಿಂದ (ಯಾವಯಾವ) ಋತ್ವಿಜರ ಕರ್ಮಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಯಜ್ಞವು

ಕ್ಷತವಾಗಿ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತದೆಯೋ ಅತ್ತತ್ತ ಯಜ್ಞದ ಕ್ಷತರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತದಿಂದ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾ (ಇವನು) ಹೋಗುತ್ತಿರುವನು, ಕಾಪಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ತಿಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೫೫. ಮಾನವೋ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಮೌನಾಚರಣಾತ್, ಮನನಾದ್ ವಾ, ಜ್ಞಾನವತ್ತ್ವಾತ್ | ತತೋ ಬ್ರಹ್ಮೈವೈಕಃ ಋತ್ವಿಕ್ ಕುರೂನ್ ಕರ್ತೃನ್, ಯೋಧ್ಯಾನಾರೂಢಾನ್ ಅಶ್ವಾ ವಡವಾ ಯಥಾ ಅಭಿರಕ್ಷತಿ, ಏವಂವಿತ್ ಹ ವೈ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಯಜ್ಞಂ ಯಜಮಾನಂ ಸರ್ವಾಂಶ್ಚ ಋತ್ವಿಜೋಽಭಿರಕ್ಷತಿ | ತತ್ಕೃತ ದೋಷಾಪನಯನಾತ್ | ಯತ ಏವಂ ವಿಶಿಷ್ಟೋ ಬ್ರಹ್ಮಾ ವಿಧ್ವಾನ್ ತಸ್ಮಾತ್ ಏವಂವಿದಮೇವ ಯಥೋಕ್ತವ್ಯಾಹೃತ್ಯಾದಿವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ಕುರ್ವೀತ, ನಾನೇವಂವಿದಂ ಕದಾಚನೇತಿ | ದ್ವಿರಭ್ಯಾಸೋಽಧ್ಯಾಯಪರಿಸಮಾಪ್ತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಬ್ರಹ್ಮನು ಮಾನವನು, ಮೌನವನ್ನು ಆಚರಣೆಮಾಡುವದರಿಂದ ಅಥವಾ ಮನನಮಾಡುತ್ತಿರುವದರಿಂದ (ಸರಿಯಾದ) ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ (ಮಾನವನು). ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನೊಬ್ಬನೇ ಕುರುಗಳನ್ನು ಎಂದರೆ ಕರ್ತೃಗಳಾದವರನ್ನು—(ತನ್ನ) ಮೇಲೇರಿರುವ ಯೋಧರನ್ನು (ಅಶ್ವ=ವಡವಾ) ಹೆಣ್ಣು ಕುದುರೆಯು ಹೇಗೆ ಕಾಪಾಡುತ್ತದೆಯೋ (ಹಾಗೆ) ಹೀಗೆಂದು ಬಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಯಜ್ಞವನ್ನೂ ಯಜಮಾನನನ್ನೂ ಎಲ್ಲಾ ಋತ್ವಿಜರನ್ನೂ ಅವರು ಮಾಡಿದ ದೋಷಗಳನ್ನೂ ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಕಾಪಾಡುತ್ತಾನೆ. ತಿಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಇಂಥವನಲ್ಲವೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಹೀಗೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವವನನ್ನೇ ಎಂದರೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ವ್ಯಾಹೃತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವನನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆಂದು ತಿಳಿಯದಿರುವವನನ್ನು ಎಂದಿಗೂ (ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳ)ಬಾರದು. (ನಾನೇವಂವಿದಮ್ ಎಂದು) ಎರಡು ಸಲ ಮತ್ತೆ ಹೇಳಿರುವದು ಅಧ್ಯಾಯದ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಯನ್ನು (ತಿಳಿಸು)ವದಕ್ಕಾಗಿ.

ಹದಿನಾರು-ಹದಿನೇಳನೆಯ ಖಂಡಗಳ ಸಾರ

ಈ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಕೆಲವು ಯಜ್ಞಧರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಿದೆ.

ಹದಿನಾರನೆಯ ಖಂಡ

ಯಜ್ಞನೆಂಬುದು ಈ ವಾಯುವೇ, ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಜೀವಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ -ಎಂದು ವಾಯುವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ನೋಡಬೇಕು. ಈ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ವಾಕ್ಯ, ಮನಸ್ಸು- ಎಂದು ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಈ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದಲೇ ಯಜ್ಞವು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಮುಕ್ತಿಜನು ಮೌನಾಚರಣೆಯಿಂದಲೂ ಹೋತೃ, ಅಧ್ಯಯು, ಉದ್ಗಾತೃ- ಇವರು ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೆಯಿಂದಲೂ ಈ ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಈ ಎರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಸ್ಕಾರವು ತಪ್ಪಿದರೂ ಯಜ್ಞವು ಕೆಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತದೆ, ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಫಲವಾಗುವದಿಲ್ಲ.

ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಾತರನುವಾಕದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಪರಿಧಾನೀಯಮುಕ್ತಗಳನ್ನು ಹೇಳುವವರೆಗೂ ಮೌನದಿಂದಿರಬೇಕು. ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಮನೋಮಾರ್ಗವು ಸಂಸ್ಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲ.

ಹದಿನೇಳನೆಯ ಖಂಡ

ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಧ್ಯಾನಮಾಡಿ ಲೋಕಗಳ ಸಾರವು ಆಗ್ನಿ, ವಾಯು, ಆದಿತ್ಯ- ಈ ದೇವತೆಗಳೆಂದೂ, ಈ ದೇವತೆಗಳ ಸಾರವು ಮಗ್ಗುಲುಃಸಾಮಗಳೆಂದೂ, ಅವುಗಳ ಸಾರವು ಭೂರ್ಭುವಃಸ್ವರೇಬ ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳೆಂದೂ ಕಂಡುಹಿಡಿದನು.

ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಕ್ತನಿಂದ ಅದ ಕೊರತೆಯನ್ನು 'ಭೂಃ ಸ್ವಾಹಾ' ಎಂದು ಗಾರ್ಹಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡುವದರಿಂದಲೂ ಯಜುಸ್ಸುಗಳಿಂದಾದ ಕೊರತೆಯನ್ನು 'ಭುವಃ ಸ್ವಾಹಾ' ಎಂದು ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡುವದರಿಂದಲೂ ಸಾಮದಿಂದಾದ ಕೊರತೆಯನ್ನು 'ಸ್ವಃ ಸ್ವಾಹಾ' ಎಂದು ಅಹವನೀಯದಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡುವದರಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಕ್ವಾರ, ಚನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ತವರ, ಸೀಸ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಕಟ್ಟಿಗೆ, ಚರ್ಮ- ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂದೆ ಕೊಂಡನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಜಾಣನಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಈ ಲೋಕದೇವತಾತ್ರಯಾವಿದ್ಯೆಗಳ ವೀರ್ಯದಿಂದ ಯಜ್ಞದ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವನು.

ಹೀಗೆ ಮೌನಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಗಳನ್ನು ಅರಿತಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನು ಮುಕ್ತಿಜನಾಗಿರುವ ಯಜ್ಞವು ಉತ್ತರಾಯಣಗತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವದು. ಜಾತಿಯ ಹೆಣ್ಣುಕುದುರೆಯು ಯೋಧರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವಂತೆ ಈ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಯಜ್ಞ, ಯಜಮಾನ, ಮುಕ್ತಿಜರು- ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಕಾಪಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂಥ ಬಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಮುಕ್ತಿಜನಾಗಿರುವಂತೆ ಯಜಮಾನನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಪ್ರಾಣವಿದ್ಯೆ)

ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೫೬. ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಯಾ ಉತ್ತರಾ ಗತಿರುಕ್ತಾ | ಅಧೇದಾನೀಂ ಪಚ್ಛಮೇಽಧ್ಯಾಯೇ ಪಚ್ಛಾಗ್ನಿವಿಮೋ ಗೃಹಸ್ಥಸ್ಯೋರ್ಧ್ವರೇತಸಾಂ ಚ ಶ್ರದ್ಧಾ ಲೂನಾಂ ವಿದ್ಯಾಂತರತೀಲಿನಾಂ ತಾಮೇವ ಗತಿಮನೂದ್ಯ ಅನ್ಯಾ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಸಂ ಬಂಧಿನೀ ಕೇವಲಕರ್ಮಿಣಾಂ ಧೂಮಾದಿಲಕ್ಷಣಾ ಪುನರಾವೃತ್ತಿರೂಪಾ ತೃತೀಯಾ ಚ ತತಃ ಕಷ್ಟತರಾ ಸಂಸಾರಗತಿರ್ವೈರಾಗ್ಯಹೇತೋರ್ವಕ್ತವ್ಯಾ ಇತ್ಯಾರಭ್ಯತೇ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮದ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಉತ್ತರಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಈಗ ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪಂಚಾಗ್ನಿಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲ (ಉಪಾಸಕನಾದ) ಗೃಹಸ್ಥನಿಗೂ ಶ್ರದ್ಧಾಳುಗಳಾಗಿ ಬೇರೆಯ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಅನುಷ್ಠಿಸುವ ಉರ್ಧ್ವ ರೇತಸ್ಕರಿಗೂ ಅದೇ ಗತಿಯನ್ನು ಅನುವಾದಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಕೇವಲಕರ್ಮಿಗಳಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದೂ ಪುನರಾವೃತ್ತಿರೂಪವಾಗಿರುವದೂ ಆದ ಧೂಮಾದಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಬೇರೊಂದು ಗತಿಯನ್ನೂ, ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಷ್ಟತರವಾದ ಮೂರನೆಯ ಸಂಸಾರಗತಿಯನ್ನೂ ವೈರಾಗ್ಯವುಂಟಾಗಲೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ¹ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು (ಈ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು) ಆರಂಭಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೇಷ್ಠ ತ್ವಾದಿಗುಣಗಳು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯೋ ಹ ವೈ ಜ್ಯೇಷ್ಠಂ ಚ ಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಚ ನೇದ ಜ್ಯೇಷ್ಠಶ್ಚ ಹ ವೈ ಶ್ರೇಷ್ಠಶ್ಚ ಭವತಿ ಪ್ರಾಣೋ ವಾವ ಜ್ಯೇಷ್ಠಶ್ಚ ಶ್ರೇಷ್ಠಶ್ಚ || ೧ ||

1. ಉತ್ತರಾಯಣಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹೋದವರಿಗೆ ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ ಈ ಗತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವವರಿಂದ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಸಾಮಾನ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ಮೀರಿ ಉಪಾಸನಾಮಾರ್ಗದಿಂದ ಉತ್ತರಾಯಣಗತಿಯನ್ನೇ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಮಿಕ್ಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವೈರಾಗ್ಯವು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

೧. ಯಾವನು ಜ್ಯೇಷ್ಠವೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವೂ (ಆಗಿರುವದನ್ನು) ಅರಿತಿರುವನೋ (ಅವನು) ಜ್ಯೇಷ್ಠನೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಾಣವೇ ಜ್ಯೇಷ್ಠವೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವೂ ಆಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಣವಿದ್ಯೆಯ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೫೭. 'ಪ್ರಾಣಃ ಶ್ರೇಷ್ಠೋ ವಾಗಾದಿಭ್ಯಃ' (೧-೨), 'ಪ್ರಾಣೋ ವಾನ ಸಂವರ್ಗಃ' (೪-೩-೩) ಇತ್ಯಾದಿ ಚ ಬಹುಶೋಧಿತೇ ಗ್ರಂಥೇ ಪ್ರಾಣಗ್ರಹಣ-ಕೃತಮ್ | ಸ ಕಥಂ ಶ್ರೇಷ್ಠೋ ವಾಗಾದಿಷು ಸರ್ವೈಃ ಸಂಹತ್ಯಕಾರಿತ್ವಾವಿಶೇಷೇ? ಕಥಂ ಚ ತಸ್ಯೋಪಾಸನಮ್ ? ಇತಿ ತಸ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವಾದಿಗುಣವಿಧಿತ್ವಯಾ ಇದ ಮನಸ್ತರಮ್ ಆರಭ್ಯತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

'ಪ್ರಾಣವು ವಾಗಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು' (೧-೨ರ ಅರ್ಥ), 'ಪ್ರಾಣವೇ ಸಂವರ್ಗವು' (೪-೩-೩) -ಎಂದುಮುಂತಾಗಿ ಬಹಳವಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ ಎಲ್ಲವುಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡೇ ವ್ಯಾಪಾರಮಾಡುವದೆಂಬುದು ಸಮಾನವಾಗಿರುವಲ್ಲಿ ವಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅದೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ? ಅದರ ಉಪಾಸನೆಯಾದರೂ ಹೇಗೆ? - ಎಂದರೆ ಅದರ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು ವಿಧಾನಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ (ಈ) ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದೆ.

ಪ್ರಾಣವು ಜ್ಯೇಷ್ಠ, ಶ್ರೇಷ್ಠ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೫೮. ಯೋ ಹ ವೈ ಕಷ್ಟಿತಾ ಜ್ಯೇಷ್ಠಂ ಚ ಪ್ರಥಮಂ ವಯಸಾ ಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಚ ಗುಣೈರಭ್ಯಧಿಕಂ ವೇದ ಸ ಜ್ಯೇಷ್ಠಶ್ಚ ಹ ವೈ ಶ್ರೇಷ್ಠಶ್ಚ ಭವತಿ | ಫಲೇನ ಪುರುಷಂ ಪ್ರಲೋಭ್ಯ ಅಭಿಮುಖೀಕೃತ್ಯ ಆಹ | ಪ್ರಾಣೋ ವಾನ ಜ್ಯೇಷ್ಠಶ್ಚ ವಯಸಾ ವಾಗಾದಿಭ್ಯಃ | ಗರ್ಭಸ್ಥೇ ಹಿ ಪುರುಷೇ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ವೃತ್ತಿರ್ವಾಗಾದಿಭ್ಯಃ ಪೂರ್ವಂ ಲಬ್ಧಾತ್ಮಿಕಾ ಭವತಿ ಯಯಾ ಗರ್ಭೋ ವಿನರ್ಧತೇ | ಚಕ್ಷುರಾದಿಸ್ಥಾನಾ ವಯವನಿಷ್ಪತ್ತೌ ಸತ್ಯಾಂ ಪಶ್ಚಾತ್ ವಾಗಾದೀನಾಂ ವೃತ್ತಿಲಾಭಃ ಇತಿ ಪ್ರಾಣೋ ಜ್ಯೇಷ್ಠೋ ವಯಸಾ ಭವತಿ | ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವಂ ತು ಪ್ರತಿಪಾದಯಿಷ್ಯತಿ ಸುಹಯ ಇತ್ಯಾದಿನಿರ್ದರ್ಶನೇನ | ಅತಃ ಪ್ರಾಣ ಏವ ಜ್ಯೇಷ್ಠಶ್ಚ ಶ್ರೇಷ್ಠಶ್ಚ ಅಸ್ಮಿನ್ ಕಾರ್ಯ ಕರಣಸಂಘಾತೇ ||

1. ವಾಗಾದಿಗಳಂತೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವೂ ಮಿಕ್ಕ ಪ್ರಾಣಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡೇ ಜೀವನಿಗಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವನೇ ಆಗಲಿ ಯಾವನು ಜ್ಯೇಷ್ಠವಾದದ್ದನ್ನು ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಹಿರಿಯ ದಾಗಿರುವದನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದನ್ನು ಗುಣಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿರುವದನ್ನು ಅರಿತು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಜ್ಯೇಷ್ಠನೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಫಲದಿಂದ (ಹೀಗೆ) ಪ್ರಲೋಭನೆಮಾಡಿ ಪುರುಷನನ್ನು (ತನ್ನ) ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿಕೊಂಡು (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣನೇ ವಾಗಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಹಿರಿಯದು, ಪುರುಷನು ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ವಾಗಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ಪ್ರಾಣದ ವೃತ್ತಿಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ, ಅದರಿಂದ ಗರ್ಭವು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಚಕ್ಷುರಾದಿಗಳ ಸ್ಥಾನ ವಾದ ಅವಯವಗಳು ಉಂಟಾಗಲು ಆಮೇಲೆ ವಾಗಾದಿಗಳಿಗೆ ವೃತ್ತಿಯು ಲಭಿಸು ತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣವು ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಹಿರಿಯದಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಇದು) ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂಬುದನ್ನಾದರೋ 'ಸುಹಯವು' ಮುಂತಾದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಮುಂದೆ (೧೨ರಲ್ಲಿ) ತಿಳಿಸಲಾಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಯಕರಣಸಂಘಾತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವೇ ಜ್ಯೇಷ್ಠವು, ಶ್ರೇಷ್ಠವು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

**ಯೋ ಹ ವೈ ವಸಿಷ್ಠಂ ವೇದ ವಸಿಷ್ಠೋ ಹ ಸ್ವಾನಾಂ ಭವತಿ
ವಾಗ್ವಾವ ವಸಿಷ್ಠಃ || ೨ ||**

೨. ಯಾವನು ವಸಿಷ್ಠವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ ಅವನು ತಮ್ಮವರಲ್ಲಿ ವಸಿಷ್ಠನಾಗುವನು. ವಾಕ್ಯೇ ವಸಿಷ್ಠವು.

ವಾಕ್ಯ ವಸಿಷ್ಠ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೫೯. ಯೋ ಹ ವೈ ವಸಿಷ್ಠಂ ವಸಿಷ್ಠತಮಮ್ ಆಚ್ಛಾದಯಿತ್ಯತಮಂ ವಸುಮತ್ತಮಮ್ ವಾ ಯೋ ವೇದ ಸ ತದೈವ ವಸಿಷ್ಠೋ ಹ ಭವತಿ ಸ್ವಾನಾಂ ಜ್ಞಾತೀನಾಮ್ | ಕಸ್ತರ್ಹಿ ವಸಿಷ್ಠ ಇತಿ? ಆಹ | ವಾಗ್ವಾವ ವಸಿಷ್ಠಃ | ವಾಗ್ಮಿನೋ ಹಿ ಪುರುಷಾಃ ವಸಂತಿ ಅಭಿಭವಂತಿ ಅನ್ಯಾನ್ ವಸುಮತ್ತಮಶ್ಚ | ಅತೋ ವಾಗ್ ವಸಿಷ್ಠಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವನು ವಸಿಷ್ಠವನ್ನು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಸಿಷ್ಠವನ್ನು - ಮುಚ್ಚುವದನ್ನು, ಅಥವಾ ವಸುಮತ್ತಮವಾದದ್ದನ್ನು¹ ಯಾವನು ಅರಿತಿರುವನೋ ಅವನೂ

1. ಹೆಚ್ಚಿನ ಧನವುಳ್ಳದ್ದನ್ನು.

ಹಾಗೆಯೇ ತಮ್ಮವರೊಳಗೆ ಜ್ಞಾತಿಗಳೊಳಗೆ ವಸಿಸ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗಾದರೆ ವಸಿಸ್ತನು ಯಾವನು ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ವಾಕ್ಯೇ ವಸಿಸ್ತನು. ವಾಗ್ವಿಗಳಾದ ಪುರುಷರು ಉಳಿದ ಜನರನ್ನು (ವಸಂತಿ = ಅಭಿಭವಂತಿ) ಮುಚ್ಚಿಹಾಕುತ್ತಾರಲ್ಲವೆ ? ವಸುಮತ್ತರೂ ಆಗಿರುತ್ತಾರಲ್ಲವೆ ? ಅದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯು ವಸಿಸ್ತನು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯೋ ಹ ವೈ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ವೇದ ಪ್ರತಿ ಹ ತಿಸ್ತತ್ಯಸ್ತಿಂಶ್ಚ
ಲೋಕೇಽಮುಷ್ಮಿಗಂಶ್ಚ ಚಕ್ಷುರ್ವಾವ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ || ೩ ||

೩. ಯಾವನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಅರಿತಿರುವನೋ (ಅವನು) ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಆ (ಲೋಕ)ದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಚಕ್ಷುಸ್ಸೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ.

ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೬೦. ಯೋ ಹ ವೈ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ವೇದ ಸ ಅಸ್ಮಿನ್ ಲೋಕೇ ಅಮುಷ್ಮಿಂಶ್ಚ. ಪರೇ ಪ್ರತಿತಿಷ್ಠತಿ ಹ | ಕಾ ತರ್ಹಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೇತಿ ? ಉಹ | 'ಚಕ್ಷುರ್ವಾವ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ | ಚಕ್ಷುಷಾ ಹಿ ಪಶ್ಯನ್ ಸಮೇ ಚ ದುರ್ಗೇ ಚ ಪ್ರತಿತಿಷ್ಠತಿ ಯಸ್ಮಾತ್, ಅತಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಚಕ್ಷುಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಅರಿತಿರುವನೋ ಅವನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಪರ(ಲೋಕ)ದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಯಾವದು ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಚಕ್ಷುಸ್ಸೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ. ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಮ(ದೇಶಕಾಲ)ಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ದುರ್ಗ(ಮನಾದ ದೇಶಕಾಲ)ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾಗಿರುತ್ತಾನಲ್ಲವೆ ? ಅದ್ದರಿಂದ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯೋ ಹ ವೈ ಸಂಪದಂ ವೇದ ಸಗಂ ಹಾಸ್ತೈ ಕಾಮಾಃ
ಸದ್ಯಂತೇ ದೈವಾಶ್ಚ ಮಾನುಷಾಶ್ಚ ಶ್ರೋತ್ರಂ ವಾವ ಸಂಪತ್ ||

೪. ಯಾವನು ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಅರಿತಿರುವನೋ (ಅವನಿಗೆ ದೈವ ಕಾಮಗಳೂ ಮಾನುಷಕಾಮಗಳೂ) ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಶ್ರೋತ್ರವೇ ಸಂಪತ್ತು.

1. ಬೃ. ಭಾ. ೬-೧-೩ನ್ನು ಅದರ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು (ಭಾ. ಭಾ. ೪೦೧) ನೋಡಿ. ಪ್ರಾಣ ಸಂವಾದವನ್ನು ಈ ಎರಡು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಬಗೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಅವಶ್ಯ.

ಶ್ರೋತ್ರವು ಸಂಪತ್ತು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೬೧. ಯೋ ಹ ವೈ ಸಂಪದಂ ವೇದ ತಸ್ಮೈ ಅಸ್ಮೈ ದೈವಾಶ್ಚ ಮಾನುಷಾಶ್ಚ ಕಾಮಾಃ ಸಂಪದ್ಯಂತೇ ಹ | ಕಾ ತರ್ಹಿ ಸಂಪದಿತಿ ? ಆಹ | ಶ್ರೋತ್ರಂ ವಾವ ಸಂಪತ್ | ಯಸ್ಮಾತ್ ಶ್ರೋತ್ರೇಣ ವೇದಾ ಗೃಹ್ಯಂತೇ ತದರ್ಥವಿಜ್ಞಾನಂ ಚ ತತಃ ಕರ್ಮಾಣಿ ಕ್ರಿಯಂತೇ ತತಃ ಕಾಮಸಂಪತ್ ಇತ್ಯೇವಂ ಕಾಮಸಂಪದ್ಭೇತುತ್ವಾತ್ ಶ್ರೋತ್ರಂ ವಾವ ಸಂಪತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವನು ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಅರಿತಿರುವನೋ ಆ ಇವನಿಗೆ ದೈವಕಾಮಗಳೂ ಮಾನುಷ(ಕಾಮ)ಗಳೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಸಂಪತ್ತು ಯಾವದು ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದ ಶ್ರೋತ್ರವೇ ಸಂಪತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರೋತ್ರದಿಂದ ವೇದಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ, ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು (ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ), ಅದರಿಂದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದರಿಂದ ಕಾಮಿತಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ- ಹೀಗೆ ಕಾಮಿತಗಳು ಉಂಟಾಗುವವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಶ್ರೋತ್ರವೇ ಸಂಪತ್ತು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯೋ ಹ ವಾ ಆಯತನಂ ವೇದಾಃ ಆಯತನಗ್ಂ ಹ ಸ್ವಾನಾಂ ಭವತಿ ಮನೋ ಹ ವಾ ಆಯತನಮ್ || ೫ ||

೫. ಯಾವನು ಆಯತನವನ್ನು ಅರಿತಿರುವನೋ ಅವನು ತಮ್ಮವರಿಗೆ ಆಯತನವಾಗುವನು. ಮನಸ್ಸೇ ಆಯತನವು.

ಮನಸ್ಸು ಆಯತನ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೬೨. ಯೋ ಹ ವಾ ಆಯತನಂ ವೇದ ಆಯತನಂ ಹ ಸ್ವಾನಾಂ ಭವತಿ ಅಶ್ರಯೋ ಭವತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಕಿಂ ತದಾಯತನಮಿತಿ ? ಆಹ | ಮನೋ ಹ ವಾ ಆಯತನಮ್ | ಇಂದ್ರಿಯೋಪಹೃತಾನಾಂ ವಿಷಯಾಣಾಂ ಭೋಕ್ತೃರ್ಧಾನಾಂ ಪ್ರತ್ಯಯರೂಪಾಣಾಂ ಮನ ಆಯತನಮ್ ಅಶ್ರಯಃ | ಅತೋ ಮನೋ ಹ ವಾ ಆಯತನಮ್ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವನು ಆಯತನವನ್ನು ಅರಿತಿರುವನೋ ಅವನು ತಮ್ಮವರಿಗೆ ಆಯತನವಾಗುತ್ತಾನೆ, ಆಶ್ರಯವಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಆ ಆಯತನವು ಯಾವದು ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸೇ ಆಯತನವು. ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ತಂದು ಕೊಟ್ಟ, ಭೋಕ್ತೃವಿಗಾಗಿರುವ, ಪ್ರತ್ಯಯರೂಪವಾದ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಆಯತನವು, ಆಶ್ರಯವಷ್ಟೆ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಮನಸ್ಸೇ ಆಯತನವು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಹ ಪ್ರಾಣಾ ಅಹಗ್ಂ ಶ್ರೇಯಸಿ ವ್ಯೂದಿರೇಹಗ್ಂ ಶ್ರೇಯಾ
ನಸ್ಮ್ಯಹಗ್ಂ ಶ್ರೇಯಾನಸ್ಮೀತಿ || ೬ ||

೬. ಇನ್ನು ಪ್ರಾಣಗಳು ನಾನು ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಎಂಬುದಕ್ಕಾಗಿ 'ನಾನು ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿರುವೆನು, ನಾನು ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿರುವೆನು' ಎಂದು ವಿವಾದಮಾಡಿದವು.

ಪ್ರಾಣಗಳೊಳಗೆ ವಿವಾದ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೬೬. ಅಥ ಹ ಪ್ರಾಣಾ ಏವಂ ಯಥೋಕ್ತಗುಣಾಃ ಸನ್ನೋಹಂ ಶ್ರೇಯಸಿ ಅಹಂ ಶ್ರೇಯಾನ್ ಅಸ್ಮಿ, ಅಹಂ ಶ್ರೇಯಾನಸ್ಮಿ, - ಇತ್ಯೇತಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರಯೋಜನೇ ವ್ಯೂದಿರೇ ನಾನಾ ವಿರುದ್ಧಂ ಚ ಉದಿರೇ ಉಕ್ತವಂತಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಹೀಗೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವಾಗಿರುವ (ಈ) ಪ್ರಾಣಗಳು ನಾನು ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಎಂಬ - ನಾನೇ ಹೆಚ್ಚಿನವನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ, ನಾನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತೇನೆ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಜನದ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ, ವಿವಾದಮಾಡಿದವು (ವಿ=) ಬಗೆಯಾಗಿಯೂ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿಯೂ ವಾದಮಾಡಿದವು, ಮಾತನಾಡಿದವು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತೇ ಹ ಪ್ರಾಣಾಃ ಪ್ರಜಾಪತಿಂ ಪಿತರನೇತ್ಯೋಚುರ್ಭಗವನ್
ಕೋ ನಃ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಇತಿ ತಾನ್ ಹೋವಾಚ ಯಸ್ಮಿನ್ಽಉತ್ಕಾಂಕ್ಷೇ
ತರೀರಂ ಪಾಪಿಷ್ಠತರಮಿವ ದೃಶ್ಯೇತ ಸ ವಃ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಇತಿ || ೭ ||

೭. ಆ ಪ್ರಾಣಗಳು ಪಿತೃವಾದ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ (ಬಳಿಗೆ) ಹೋಗಿ 'ಭಗವಂತನೆ, ನಮ್ಮೊಳಗೆ ಯಾವನು ಶ್ರೇಷ್ಠನು?' ಎಂದು

ಕೇಳಿದವು. ಅವನ್ನು ಕುರಿತು 'ನಿಮ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವನು ಉತ್ಕ್ರಾಂತನಾದರೆ ಶರೀರವು ಪಾಪಿಸ್ವತರವಾಗಿ ಕಾಣುವದೋ ಅವನು ನಿಮ್ಮೊಳಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠನು' ಎಂದನು.

ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ರೀಮಾರ್ಕ್

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೬೪ ತೇ ಹ | ತೇ ಹೈವಂ ವಿನದಮಾನಾಃ ಆತ್ಮನಃ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವವಿಜ್ಞಾನಾಯ ಪ್ರಜಾಪತಿಂ ಸಿತರಂ ಜನಯಿತಾರಂ ಕಂಚಿದೇತ್ಯ ಉಚುಃ ಉಕ್ತವಂತಃ | ಹೇ ಭಗವನ್ ಕೋ ನಃ ಅಸ್ಮಾಕಂ ಮಧ್ಯೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅಭ್ಯಧಿಕೋ ಗುಣೈಃ ಇತಿ ಏವಂ ಪೃಷ್ಟವಂತಃ | ತಾನ್ ಸಿತಾ ಉವಾಚ ಹ ಯಸ್ಮಿನ್ ವೋ ಯುಷ್ಮಾಕಂ ಮಧ್ಯೇ ಉತ್ಕ್ರಾಂತೇ ಶರೀರಮಿದಂ ಪಾಪಿಸ್ವಮಿವ ಅತಿಶಯೇನ ಜೀವತೋಽಪಿ ಸಮುತ್ಕ್ರಾಂತಪ್ರಾಣಂ ತತೋಽಪಿ ಪಾಪಿಸ್ವತರಮಿವ ಅತಿಶಯೇನ ದೃಶ್ಯೇತ ಕುಣಪಮ್ ಆಪ್ಪಶ್ಯಮ್ ಆರುಚಿ ದೃಶ್ಯೇತ ಸ ವೋ ಯುಷ್ಮಾಕಂ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಇತ್ಯವೋಚತ್ ಕಾಕ್ವಾ ತದ್ಬುಃಖಂ ಪರಿಜಿಹೀರ್ಷುಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅವು ಹೀಗೆ ವಿವಾದಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸಿತ್ಯವಾದ ತಮ್ಮನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿರುವ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ (ಉಚುಃ=ಉಕ್ತವಂತಃ) ಇಂತೆಂದವು. ಎಲೈ ಭಗವಂತನೇ (ನಃ=ಅಸ್ಮಾಕಮ್) ನಮ್ಮೊಳಗೆ ಯಾವನು ಶ್ರೇಷ್ಠನು, (ಯಾವನು) ಗುಣಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನವನು? ಎಂದು ಇಂತು ಕೇಳಿದವು. ಅವನ್ನು ಕುರಿತು (ಅ) ಸಿತ್ಯವಿತೆಂದನು: ನಿಮ್ಮಗಳೊಳಗೆ ಯಾವನು ಉತ್ಕ್ರಾಂತನಾದರೆ ಈ ಶರೀರವು ಬದುಕಿರುವ (ಶರೀರ)ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರಾಣವು ಉತ್ಕ್ರಾಂತವಾಗಲು ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪಾಪಿಸ್ವತರವಾಗಿರುವಂತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ (ಕೆಟ್ಟಿರುವಂತೆ) ಹೆಣವಾಗಿ ಕಾಣುವದೋ ಮುಟ್ಟಬಾರದೆ ಅಶುಚಿಯಾಗಿ ಕಾಣುವದೋ, ಅವನು (ವಃ - ಯುಷ್ಮಾಕಮ್) ನಿಮ್ಮೊಳಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಎಂದು ಕಾಕುವಿನಿಂದ ಅವುಗಳ ದುಃಖವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ* ಹೇಳಿದನು.

1. ಇದಕ್ಕೆ 'ಪೃಷ್ಟವಂತಃ', 'ಉಕ್ತವಂತಃ', 'ಉಕ್ತವತಃ' - ಎಂಬ ಸಾರಾಂಶರಗಳೂ ಇವೆ. ಈಗಿರುವದೇ ಸಾಕಾಗಿದೆ

2. ಕಶ್ಯಪನೇ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಜಾಪತಿಯನ್ನು ಎಂದರ್ಥ.

3. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ಎಂದು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತನಾಗಿದ್ದರೂ ಇವರೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಿ, ನನ್ನ ನೇರಾದ ಮಾತಿನಿಂದೇಕೆ ಇವರು ಈಗಲೆ ದುಃಖಪಡಬೇಕು? - ಎಂದು ಹೀಗೆ ಪರೋಕ್ಷರೀತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಸಿದನು ಎಂದರ್ಥ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸಾ ಹ ವಾಗುಚ್ಛಕ್ರಾಮ ಸಾ ಸಂವತ್ಸರಂ ಪ್ರೋಷ್ಯ ಪರ್ಯೇತ್ಯೋ
 ವಾಚ ಕಥನುಶಕತರ್ತೇ ನುಜ್ಜೀವಿತುಮಿತಿ ಯಥಾ ಕಲಾ
 ಅವದಂತಃ ಪ್ರಾಣಂತಃ ಪ್ರಾಣೇನ ಪಶ್ಯಂತಶ್ಚಕ್ಷುಷಾ ಶೃಣ್ವಂತಃ
 ಶ್ರೋತ್ರೇಣ ಧ್ಯಾಯನ್ತೋ ಮನಸೈವಮಿತಿ ಪ್ರವಿವೇಶ ಹ
 ವಾಕ್ || ೮ ||

೮. ಆ ವಾಕ್ಯ ಉತ್ಕ್ರಾಂತವಾಯಿತು. ಅದು ಸಂವತ್ಸರದ
 ವರೆಗೆ ಹೊರಗಿದ್ದು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದು ಇಂತೆಂದಿತು : 'ನಾನಿಲ್ಲದೆ
 ಬದುಕಿರುವದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಶಕ್ತರಾದಿರಿ ?' 'ಹೇಗೆ ಕಲರು ಮಾತನಾಡದೆ
 ಪ್ರಾಣದಿಂದ ಉಸಿರುಬಿಡುತ್ತಾ ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಾ ಶ್ರೋತ್ರ
 ದಿಂದ ಕೇಳುತ್ತಾ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ (ಇರುವರೋ) ಹಾಗೆ'
 ಎಂದವು. ವಾಕ್ಯ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು..

ವಾಕ್ಯೆಲ್ಲದೆ ಮಿಕ್ಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಬದುಕಿದ್ದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೬೫. ತಥೋಕ್ತೇಷು ಪಿತ್ರಾ ಪ್ರಾಣೇಷು ಸಾ ಹ ವಾಕ್ ಉಚ್ಛಕ್ರಾಮ
 ಉತ್ಕ್ರಾಂತವತೀ | ಸಾ ಚೋತ್ಕ್ರಮ್ಯ ಸಂವತ್ಸರಮಾತ್ರಂ ಪ್ರೋಷ್ಯ ಸ್ವ
 ವ್ಯಾಪಾರಾತ್ ನಿವೃತ್ತಾ ಸತೀ ಪುನಃ ಪರ್ಯೇತ್ಯ ಇತರಾನ್ ಪ್ರಾಣಾನ್
 ಉವಾಚ ಕಥಂ ಕೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಅಶಕತಶಕ್ತವನ್ತೋ ಯೂಯಮದೃತೇ ಮಾಂ
 ವಿನಾ ಜೀವಿತುಂ ಧಾರಯಿತುಮಾತ್ಮಾನಮಿತಿ ? ತೇ ಹೋಚುಃ ಯಥಾ ಕಲಾ
 ಇತ್ಯಾದಿ | ಕಲಾ ಮೂಕಾ ಯಥಾ ಲೋಕೇ ಅವದನ್ತೋ ವಾಚಾ ಜೀವನ್ತಿ |
 ಕಥಮ್ ಪ್ರಾಣಂತಃ ಪ್ರಾಣೇನ ಪಶ್ಯಂತಶ್ಚಕ್ಷುಷಾ ಶೃಣ್ವಂತಃ ಶ್ರೋತ್ರೇಣ
 ಧ್ಯಾಯನ್ತೋ ಮನಸಾ ಏವಂ ಸರ್ವಕರಣಚೇಷ್ಟಾಂ ಕುರ್ವಂತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |
 ಏವಂ ವಯಮ್ ಅಜೀವಿಷ್ಮ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಆತ್ಮನೋಶ್ರೇಷ್ಠತಾಂ ಪ್ರಾಣೇಷು
 ಬುದ್ಧ್ವಾ ಪ್ರವಿವೇಶ ಹ ವಾಕ್ | ಪುನಃ ಸ್ವವ್ಯಾಪಾರೇ ಪ್ರವೃತ್ತಾ ಬಭೂವ
 ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ತಂದೆಯು ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಲಾಗಿ ಆ ವಾಕ್ಯ
 (ಉಚ್ಛಕ್ರಾಮ= ಉತ್ಕ್ರಾಂತವತೀ) ಉತ್ಕ್ರಾಂತವಾಯಿತು. ಅದು ಹಾಗೆ
 ಉತ್ಕ್ರಾಂತವಾಗಿ ಸಂವತ್ಸರದಷ್ಟು (ಕಾಲ) ಹೊರಗಿದ್ದು, ತನ್ನ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು

ಬಿಟ್ಟಿದ್ದು ಮತ್ತೆ ಹಿಂತಿರುಗಿಬಂದು ಮಿಕ್ಕ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆಂದಿತು : ನೀವು ನಾನಿಲ್ಲದೆ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬದುಕಿರುವದಕ್ಕೆ ನೀವುನೀವೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುವದಕ್ಕೆ, ಹೇಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ (ಅಶಕತಃ ಶಕ್ತವಂತಃ) ಶಕ್ತರಾದಿರಿ ?

ಅವು ಇಂತೆಂದವು . 'ಹೇಗೆ ಕಲರು' ಇತ್ಯಾದಿ (ಗ್ರಂಥದ ಅರ್ಥವಿದು). ಕಲರು ಎಂದರೆ ಮೂಕರು. ಹೇಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡದೆ ಜೀವಿಸಿರುತ್ತಾರೋ ಪ್ರಾಣದಿಂದ ಪ್ರಾಣನವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಾ ಶ್ರೋತ್ರದಿಂದ ಕೇಳುತ್ತಾ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ- ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಕರಣ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಾ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ನಾವು ಬದುಕಿದೆವು ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಾಣಗಳೊಳಗೆ ತಾನು ಶ್ರೇಷ್ಠನಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು ವಾಕ್ಯು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು , ಮತ್ತೆ ತನ್ನ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾಯಿತು ಎಂದರ್ಥ.

(ಉಪಾಸತ್ತು)

ಚಕ್ಷುರ್ಹೋಚ್ಚಕ್ರಾಮ ತತ್ ಸಂವತ್ಸರಂ ಪ್ರೋಷ್ಯ ಪರ್ಯೇತ್ಯೋವಾಚ ಕಥಮಶಕತರ್ತೇ ಮಜ್ಜೀವಿತುಮಿತಿ ಯಥಾನ್ಯಾ ಅಪಶ್ಯಂತಃ ಪ್ರಾಣಂತಃ ಪ್ರಾಣೇನ ವದನ್ತೋ ವಾಚಾ ಶೃಣ್ವಂತಃ ಶ್ರೋತ್ರೇಣ ಧ್ಯಾಯನ್ತೋ ಮನಸೈವಮಿತಿ ಪ್ರವಿನೇಶ ಹ ಚಕ್ಷುಃ || ೯ ||

ಶ್ರೋತ್ರಗ್ಂ ಹೋಚ್ಚಕ್ರಾಮ ತತ್ ಸಂವತ್ಸರಂ ಪ್ರೋಷ್ಯ ಪರ್ಯೇತ್ಯೋವಾಚ ಕಥಮಶಕತರ್ತೇ ಮಜ್ಜೀವಿತುಮಿತಿ ಯಥಾ ಬಧಿರಾ ಅಪಶ್ಯಂತಃ ಪ್ರಾಣಂತಃ ಪ್ರಾಣೇನ ವದನ್ತೋ ವಾಚಾ ಪಶ್ಯಂತಶ್ಚಕ್ಷುಷಾ ಧ್ಯಾಯನ್ತೋ ಮನಸೈವಮಿತಿ ಪ್ರವಿನೇಶ ಹ ಶ್ರೋತ್ರಮ್ || ೧೦ ||

ಮನೋ ಹೋಚ್ಚಕ್ರಾಮ ತತ್ ಸಂವತ್ಸರಂ ಪ್ರೋಷ್ಯ ಪರ್ಯೇತ್ಯೋವಾಚ ಕಥಮಶಕತರ್ತೇ ಮಜ್ಜೀವಿತುಮಿತಿ ಯಥಾ ಬಾಲಾ ಅಮನಸಃ ಪ್ರಾಣಂತಃ ಪ್ರಾಣೇನ ವದನ್ತೋ ವಾಚಾ ಪಶ್ಯಂತಶ್ಚಕ್ಷುಷಾ ಶೃಣ್ವಂತಃ ಶ್ರೋತ್ರೇಣೈವಮಿತಿ ಪ್ರವಿನೇಶ ಹ ಮನಃ || ೧೧ ||

೯. ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಉತ್ಕ್ರಾಂತವಾಯಿತು. ಅದು ಸಂವತ್ಸರದ ವರೆಗೆ ಹೊರಗಿದ್ದು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದು ಇಂತೆಂದಿತು : 'ನಾನಿಲ್ಲದೆ ಬದುಕಿರುವದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಶಕ್ತರಾದಿರಿ?', 'ಹೇಗೆ ಕುರುಡರು ಕಾಣದೆ

ಪ್ರಾಣದಿಂದ ಉಸಿರುಬಿಡುತ್ತಾ ವಾಕ್ಯಿನಿಂದ ಮಾತಾಡುತ್ತಾ ಶ್ರೋತ್ರದಿಂದ ಕೇಳುತ್ತಾ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ (ಇರುವರೋ)-ಹಾಗೆ' ಎಂದವು. ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು.

೧೦. ಶ್ರೋತ್ರವು ಉತ್ಕ್ರಾಂತವಾಯಿತು. ಅದು ಸಂವತ್ಸರದವರೆಗೆ ಹೊರಗಿದ್ದು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದು ಇಂತೆಂದಿತು. 'ನಾನಿಲ್ಲದೆ ಬದುಕಿರುವದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಶಕ್ತರಾದಿರಿ?' 'ಹೇಗೆ ಕಿವುಡರು ಕೇಳದೆ ಪ್ರಾಣದಿಂದ ಉಸಿರುಬಿಡುತ್ತಾ ವಾಕ್ಯಿನಿಂದ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾ ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಾ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ (ಇರುವರೋ)-ಹಾಗೆ' ಎಂದವು. ಶ್ರೋತ್ರವು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು.

೧೧. ಮನಸ್ಸು ಉತ್ಕ್ರಾಂತವಾಯಿತು. ಅದು ಸಂವತ್ಸರದವರೆಗೆ ಹೊರಗಿದ್ದು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದು ಹೀಗೆಂದಿತು. 'ನಾನಿಲ್ಲದೆ ಬದುಕಿರುವದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಶಕ್ತರಾದಿರಿ?' 'ಹೇಗೆ ಹುಡುಗರು ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಣದಿಂದ ಉಸಿರುಬಿಡುತ್ತಾ ವಾಕ್ಯಿನಿಂದ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾ ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಾ ಶ್ರೋತ್ರದಿಂದ ಕೇಳುತ್ತಾ (ಇರುವರೋ)-ಹಾಗೆ' ಎಂದವು. ಮನಸ್ಸು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು.

ಚಕ್ಷುರಾದಿಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಬದುಕಿದ್ದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೬೬. ಸಮಾನಮನ್ಯತಾ 'ಚಕ್ಷುರ್ಹೋಚ್ಚಕ್ರಾಮ', 'ಶ್ರೋತ್ರಂ ಹೋಚ್ಚಕ್ರಾಮ', 'ಮನೋ ಹೋಚ್ಚಕ್ರಾಮ' ಇತ್ಯಾದಿ | ಯಥಾ ಬಾಲಾ ಅಮನಸಃ ಅಪ್ರರೂಢಮನಸಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

'ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಉತ್ಕ್ರಾಂತವಾಯಿತು'¹, 'ಶ್ರೋತ್ರವು ಉತ್ಕ್ರಾಂತವಾಯಿತು', 'ಮನಸ್ಸು ಉತ್ಕ್ರಾಂತವಾಯಿತು' ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥವು (ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದ ಹುಡುಗರು, ಎಂದರೆ ಮನಸ್ಸು ಇನ್ನೂ ಬೆಳೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುವವರು ಎಂದರ್ಥ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಹ ಪ್ರಾಣ ಉಚ್ಚಕ್ರಮಿಷನ್ ಸ ಯಥಾ ಸುಹಯಃ ಪದ್ವೀಶ
ಶಬ್ದೋ ಸಂಖಿದೇದೇವಮಿತರಾನ್ ಪ್ರಾಣಾನ್ ಸಮಖಿದ

1. ಅದರಂತೆಯೇ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೂ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನರಿಯಬೇಕು ಎಂದು ಭಾವ.

ತ್ವಂ ಹಾಭಿಸಮೇತ್ಯೋಚುರ್ಭಗವನ್ನೇಧಿ ತ್ವಂ ನಃ
ಶ್ರೇಷ್ಠೋಽಸಿ ಮೋತ್ಕ್ರಮಿಾರಿತಿ || ೧೨ ||

೧೨. ಇನ್ನು ಪ್ರಾಣವು ಉತ್ಕ್ರಾಂತವಾಗಲಿಳಿಸಿ ಅದು
ಹೇಗೆಂದರೆ (ಹೇಗೆ) ಸುಹಯವು ಪಡ್ವೀಶಶಂಕುಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಳ್ಳು
ವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡಿತು. ಅದರ
ಬಳಿಗೆ ಒಟ್ಟುಕೂಡಿ ಬಂದು 'ಭಗವಂತನೇ, ಇರು, ನಿನು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ
ಶ್ರೇಷ್ಠನಿರುವೆ. ಉತ್ಕ್ರಾಂತನಾಗಬೇಡ !' ಎಂದವು

ಪ್ರಾಣನನ್ನು ಉತ್ಕ್ರಾಂತನಾಗದಂತೆ
ವಾಗಾದಿಗಳು ಬೇಡಿಕೊಂಡದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೬೭. ಏವಂ ಪರೀಕ್ಷಿತೇಷು ವಾಗಾದಿಷು ಅಥ ಅನಂತರಂ ಹ ಸ ಮುಖ್ಯಃ
ಪ್ರಾಣ ಉಚ್ಚಿಕ್ರಮಿಷನ್ ಉತ್ಕ್ರಮಿತುಮಿಚ್ಛನ್ | ಕಿಮಕರೋತ್ ಇತಿ ?
ಉಚ್ಯತೇ | ಯಥಾ ಲೋಕೇ ಸುಹಯಃ ಶೋಭನೋಶ್ವಃ ಪಡ್ವೀಶಶಬ್ದಾನ್
ಪಾದಬಂಧನಕೀಲಾನ್ ಪರೀಕ್ಷಣಾಯ ಆರೂಢೇನ ಕಶಯಾ ಹತಃ ಸನ್ ಸಂಖಿ
ದೇತ್ ಸಮುತ್ಪನ್ನೇತ್ ಸಮುತ್ಪಾಟಯೇತ್ ಏವಮ್ ಇತರಾನ್ ವಾಗಾದೀನ್
ಪ್ರಾಣಾನ್ ಸಮಖಿದತ್ ಸಮುದ್ಧೃತವಾನ್ | ತೇ ಪ್ರಾಣಾಃ ಸಂಚಾಲಿತಾಃ
ಸಂತಃ ಸ್ವಸ್ಥಾನೇ ಸ್ಥಿತುಮ್ ಅನುತ್ಸಹಮಾನಾಃ ಅಭಿಸಮೇತ್ಯ ಮುಖ್ಯಂ
ಪ್ರಾಣಂ ತಮ್ ಊಚುಃ ಹೇ ಭಗವನ್ ಏಧಿ ಭವ ನಃ ಸ್ವಾಮಿ, ಯಸ್ಮಾತ್
ತ್ವಂ ನಃ ಅಸ್ಮಾಕಂ ಶ್ರೇಷ್ಠೋಽಸಿ ಮಾ ಚಾಸ್ಮಾದ್ವೇಹಾತ್ ಉತ್ಕ್ರಮಿಾರಿತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆ ವಾಕ್ಯೇ ಮುಂತಾದ (ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು) ಪರೀಕ್ಷೆಮಾಡಿದ್ದಾಗಲೂ ಇನ್ನು
(ಆ) ಬಳಿಕ ಆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು (ಉಚ್ಚಿಕ್ರಮಿಷನ್ = ಉತ್ಕ್ರಮಿತುಮಿಚ್ಛನ್)
ಉತ್ಕ್ರಾಂತನಾಗಲಿಳಿಸಿ- ಏನುಮಾಡಿದನು ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ.
ಹೇಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸುಹಯವು ಒಳ್ಳೆಯ ಕುದುರೆಯು ಪಡ್ವೀಶಶಂಕುಗಳನ್ನು
ಕಾಲುಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಗೂಟಗಳನ್ನು, ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಸವಾರನು ಕೋರಡಿಯಿಂದ
ಹೊಡೆಯಲು (ಸಂಖಿದೇತ್ = ಸಮುತ್ಪನ್ನೇತ್) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಿತ್ತುಕೊಳ್ಳುವದೋ,
ಕಿತ್ತುಹಾಕುವದೋ ಹಾಗೆ ಉಳಿದ ವಾಗಾದಿಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು (ಸಮಖಿದತ್ =
ಸಮುದ್ಧೃತವಾನ್) ಮೇಲಕ್ಕಿತ್ತಿಕೊಂಡಿತು.

ಆ ಪ್ರಾಣಗಳು ಅಲುಗಾಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟವಾಗಿ ತಮ್ಮ(ತಮ್ಮ) ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊಂಡಿರುವದಕ್ಕೆ ಅಶಕ್ತಗಳಾಗಿ ಆ (ಮುಖ್ಯ)ಪ್ರಾಣನ ಬಳಿಗೆ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಬಂದು ಇಂತೆಂದವು. “ಎಲೈ ಭಗವಂತನೇ, ನಮ್ಮಗಳ ಒಡೆಯನಾಗಿ (ಏಧಿ= ಭವ) ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರು, ಏಕೆಂದರೆ ನೀನು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿರುವೆ, ಮತ್ತು ಈ ದೇಹದಿಂದ ಉತ್ಪಾಂತನಾಗದಿರು !”

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಹೈನಂ ನಾಗುವಾಚ ಯದಹಂ ವಸಿಷ್ಠೋಽಸ್ಮಿ ತ್ವಂ ತದ್ವ ಸಿಷ್ಠೋಽಸೀತ್ಯಥ ಹೈನಂ ಚಕ್ಷುರುವಾಚ ಯದಹಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಸ್ಮಿ ತ್ವಂ ತತ್ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಸೀತಿ || ೧೩ ||

ಅಥ ಹೈನಗ್ಂ ಶ್ರೋತ್ರಮುವಾಚ ಯದಹಗ್ಂ ಸಂಪದಸ್ಮಿ ತ್ವಂ ತತ್ಸಂಪದಸೀತ್ಯಥ ಹೈನಂ ಮನ ಉವಾಚ ಯದಹ ಮಾಯತನಮಸ್ಮಿ ತ್ವಂ ತದಾಯತನಮಸೀತಿ || ೧೪ ||

೧೩-೧೪. ಆಗ ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ವಾಕ್ಯ ಇಂತೆಂದಿತು : ‘ನಾನು ವಸಿಷ್ಠನಾಗಿರುವೆನಲ್ಲ, ನೀನೇ ಆ ವಸಿಷ್ಠನಾಗಿರುವೆ !’ ಆಗ ಇದನ್ನು ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಇಂತೆಂದಿತು : ‘ನಾನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯಾಗಿರುವೆನಲ್ಲ, ನೀನೇ ಆ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯಾಗಿರುವೆ !’ ಆಗ ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ಶ್ರೋತ್ರವು ಇಂತೆಂದಿತು : ‘ನಾನು ಸಂಪತ್ತಾಗಿರುವೆನಲ್ಲ, ನೀನೇ ಆ ಸಂಪತ್ತಾಗಿರುವೆ !’ ಆಗ ಮನಸ್ಸು ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದಿತು : ‘ನಾನು ಆಯತನವಾಗಿರುವೆನಲ್ಲ, ನೀನೇ ಆ ಆಯತನವಾಗಿರುವೆ !’

ವಾಗಾದಿಗಳು ತಮ್ಮ

ವಸಿಷ್ಠತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೬೮. ಅಥ ಹೈನಮ್ | ವಾಗಾದಯಃ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವಂ | ಕಾರ್ಯೇಣ ಆಸಾದಯಂತ ಆಹುರ್ಬಲಿಮಿವ ಹರಂತೋ ರಾಜ್ಞೇ ವಿಶಃ | ಕಥಮ್ ? ವಾಕ್ ತಾವದುವಾಚ | ಯದಹಂ ವಸಿಷ್ಠೋಽಸ್ಮಿ | ಯದಿತಿ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಮ್ | ಯದ್ ವಸಿಷ್ಠತ್ವಗುಣಾಸ್ತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ತ್ವಂ ತದ್ ವಸಿಷ್ಠಃ | ತೇನ ವಸಿಷ್ಠತ್ವಗುಣೇನ ತ್ವಂ ತದ್ ವಸಿಷ್ಠೋಽಸಿ | ತದ್ಗುಣಸ್ತ್ವಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಥವಾ

1. ‘ಶ್ರೇಷ್ಠತಾಮ್’ ಎಂಬ ಸಾರವೂ ಉಂಟು, ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲ

ತಚ್ಚೈಶ್ವೋಸಿ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಮೇವ | ತ್ವತ್ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದೀಯೋಸೌ ವಸಿಷ್ಠತ್ವ
ಗುಣೋಜ್ಞಾನಾನ್ ಮಮೇತಿ ಮಯಾಭಿಮತ ಇತ್ಯೇತತ್ | ತಥಾ ಉತ್ತ
ರೇಷು ಯೋಜ್ಯಂ ಚಕ್ಷುಃಶ್ರೋತ್ರಮನಃಸು ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆಗ ಇದನ್ನು ಕುರಿತು- ವಾಗಾದಿಗಳು ಪ್ರಾಣನ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವವನ್ನು ಕಾರ್ಯ
ದಿಂದ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು, ಅರಸನಿಗೆ ಪ್ರಜೆಗಳು ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುವಂತೆ,
ಇಂತೆಂದವು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ, ಮೊದಲು ವಾಕ್ಯ ಇಂತೆಂದಿತು ನಾನು ವಸಿಷ್ಠ
ನಾಗಿರುವೆನಲ್ಲ - (ಇಲ್ಲಿ) ಯತ್ ಎಂಬುದು ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣವು, ವಸಿಷ್ಠತ್ವ
ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವೆನಲ್ಲ, ಎಂದರ್ಥ. ನೀನು ತದ್ವಸಿಷ್ಠನು, ಆ ವಸಿಷ್ಠತ್ವಗುಣ
ದಿಂದ ನೀನು ತದ್ವಸಿಷ್ಠನಾಗಿವೆ, ಆ ಗುಣವುಳ್ಳವನು ನೀನು ಎಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ
ತತ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದವೂ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣವೇ. ನಿನ್ನಿಂದಾದ, ನಿನ್ನದೇ ಆದ, ವಸಿಷ್ಠತ್ವ
ವೆಂಬ ಗುಣವನ್ನು ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ನನ್ನದೆಂದು ನಾನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದೆ ಎಂದು
ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೀಗೆಯೇ ಮುಂದಿನ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಶ್ರೋತ್ರ, ಮನಸ್ಸು- ಇವುಗಳಲ್ಲಿ
ಯೂ (ಯತ್‌ತಚ್ಚೈಶ್ವೋಸಿಗಳನ್ನು) ಸಂಬಂಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.¹

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ನ ವೈ ವಾಚೋ ನ ಚಕ್ಷೂಗ್ಂಷಿ ನ ಶ್ರೋತ್ರಾಣ ನ ಮನಾಗ್ಂಸೀ
ತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಪ್ರಾಣಾ ಇತ್ಯೇವಾಚಕ್ಷತೇ ಪ್ರಾಣೋ ಹ್ಯೇವೈತಾನಿ
ಸರ್ವಾಣಿ ಭವತಿ || ೧೫ ||

೧೫. (ಇವುಗಳನ್ನು) ವಾಕ್ಯಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವದಿಲ್ಲ,
ಚಕ್ಷುಸ್ಸುಗಳು ಎಂದೂ ಅಲ್ಲ, ಶ್ರೋತ್ರಗಳು ಎಂದೂ ಅಲ್ಲ, ಮನಸ್ಸುಗಳು
ಎಂದೂ ಅಲ್ಲ; ಪ್ರಾಣಗಳು ಎಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಣವೇ ಅಲ್ಲವೆ,
ಇವೆಲ್ಲವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ ?

ಮುಖ್ಯವ್ರಾಣವು ಸರ್ವಕರಣರೂಪವಾದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೬೯ ಶ್ರುತೇರಿದಂ ವಚಃ | ಯುಕ್ತಮಿದಂ ವಾಗಾದಿಭಿರ್ಮುಖ್ಯಂ
ವ್ರಾಣಂ ಪ್ರತ್ಯಭಿಹಿತಮ್ | ಯಸ್ಮಾನ್ ವೈ ಲೋಕೇ ವಾಚಃ, ನ ಚಕ್ಷೂಗ್ಂಷಿ, ನ

1. ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ವಸಿಷ್ಠತ್ವಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು ಗುಣೋಪಸಂಹಾರನ್ಯಾಯದಿಂದ
ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡೇ ಕೌಷೀತಕ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ; ಏಕೆಂದರೆ
ಉಪಾಸ್ಯವಾದ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಈ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ ಎಂದು ಸೂ. ಭಾ. ೩-೩-೧೦
(ಭಾ. ಭಾ. ೩೩೫)ರಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದೆ.

ಶ್ರೋತ್ರಾಣಿ, ನ ಮನಾಂಸೀತಿ ವಾಗಾದೀನಿ ಕರಣಾಢಿ ಆಚಕ್ಷತೇ ಲಾಕಿಕಾ ಆಗಮಜ್ಞಾ ವಾ | ಕಿಂ ತರ್ಹಿ, ಪ್ರಾಣಾ ಇತ್ಯೇವ ಆಚಕ್ಷತೇ ಕಥಯಂತಿ | ಯಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಾಣೋ ಹಿ ಏವ ಏತಾಢಿ ಸರ್ವಾಣಿ ವಾಗಾದೀನಿ ಕರಣಜಾತಾಢಿ ಭವತಿ | ಅತೋ ಮುಖ್ಯಂ ಪ್ರಾಣಂ ಪ್ರತಿ ಅನುರೂಪಮೇವ ವಾಗಾದಿಭಿರುಕ್ತಮ್ ಇತಿ ಪ್ರಕರಣಾರ್ಥಮುಪಸಂಜಿಹೀರ್ಷತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈ ವಚನವು ಶ್ರುತಿಯದು ವಾಗಾದಿಗಳು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದವಲ್ಲ, ಅದು ಯುಕ್ತವೇ ಏಕೆಂದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯಜನರಾಗಲಿ ಆಗಮಜ್ಞರಾಗಲಿ ವಾಗಾದಿಕರಣಗಳನ್ನು ವಾಕ್ಯಗಳೆನ್ನುವದಿಲ್ಲ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸುಗಳೆನ್ನುವದಿಲ್ಲ, ಶ್ರೋತ್ರಗಳೆನ್ನುವದಿಲ್ಲ, ಮನಸ್ಸುಗಳೆನ್ನುವದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ 'ಪ್ರಾಣಗಳು' ಎಂದೇ (ಆಚಣತೇ=ಕಥಯಂತಿ) ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣವೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಈ ವಾಗಾದಿಯಾದ ಸರ್ವಕರಣಜಾತಗಳೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕುರಿತು ವಾಗಾದಿಗಳು ಹೇಳಿದ್ದು ಅನುರೂಪವೇ ಎಂದು ಪ್ರಕರಣಾರ್ಥವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡಲಿಚ್ಛಿಸಿ (ಶ್ರುತಿ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ)

ಚರ್ಚೆ : ವಾಗಾದಿಗಳು ಸ್ಪರ್ಧೆನಾಡಿದವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ಸರಿ ?

ವಾಗಾದಿಗಳೂ ಚೇತನಾವಂತವಾಗಿವೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೭೦. ನನು ಕಥಮಿದಂ ಯುಕ್ತಂ ಚೇತನಾವಂತ ಇವ ಪುರುಷಾ ಅಹಂ ಶ್ರೇಷ್ಠತಾಯೈ ವಿವದಂತಃ¹ ಅನ್ಯೋನ್ಯಂ ಸ್ಪರ್ಧೇರನ್ ಇತಿ ? ನ ಹಿ ಚಕ್ಷು ರಾದೀನಾಂ ವಾಚಂ ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾಯ ಪ್ರತ್ಯೇಕಂ ವದನಂ ಸಂಭವತಿ | ತಥಾ ಅಪಗಮೋ ದೇಹಾತ್ ಪುನಃ ಪ್ರವೇಶೋ ಬ್ರಹ್ಮಗಮನಂ ಪ್ರಾಣಸ್ತುತಿರ್ವಾ ಉಪಪದ್ಯತೇ | ತತ್ರಾ ಗ್ನ್ಯಾದಿಚೇತನಾವದ್ದೇವತಾಧಿಷ್ಠಿತತ್ವಾದ್ ವಾಗಾದೀನಾಂ ಚೇತನಾವತ್ತ್ವಂ ತಾವತ್ ಸಿದ್ಧಮಾಗಮಃ | ತಾರ್ಕಿಕನಮಯವಿರೋಧ ಇತಿ ಚೇತ್, ದೇಹ ಏತಸ್ಮಿನ್ನನೇಕಚೇತನಾವತ್ತೀ | ನ | ಈಶ್ವರಸ್ಯ ನಿಮಿತ್ತ ಕಾರಣತ್ವಾಭ್ಯುಪಗಮಾತ್ | ಯೇ ತಾವದೀಶ್ವರಮಭ್ಯುಪಗಚ್ಛಂತಿ ತಾರ್ಕಿಕಾಃ, ತೇ ಮನಃಪದಿಕಾರ್ಯಕರಣಾನಾಮಾಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಾನಾಂ ಬಾಹ್ಯಾನಾಂ ಚ ಪೃಥಿ

1. 'ವಿವದಮಾನಾಃ' ಎಂದಿದ್ದು ಹೀಗೆ ರೇಖಕರು ಬರೆದುಕೊಂಡಿರಬಹುದೆ ? ಮುಂದೆ ವಿವದಮಾನಾ ಎಂದೇ ಇದೆ

ವ್ಯಾಧೀನಾಮ್ ಈಶ್ವರಾಧಿಷ್ಠಿತಾನಾಮೇವ ನಿಯಮೇನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಮಿಚ್ಛಂತಿ
ರಥಾದಿವತ್ | ನ ಚಾಸ್ತಾಭಿರಗ್ನಾಪ್ತಾಶ್ಚೇತನಾವತ್ಕ್ರೋಷಿ ದೇವತಾ
ಅಧ್ಯಾತ್ಮಂ ಭೋಕ್ತೃಕ್ರೋಭ್ಯುಪಗಮ್ಯಂತೇ, ಕಿಂ ತರ್ಹಿ, ಕಾರ್ಯಕರಣವತೀನಾಂ
ಹಿ ತಾಸಾಂ ಪ್ರಾಣೈಕದೇವತಾಭೇದಾನಾಮ್ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾಧಿಭೂತಾಧಿದೈವಭೇದ
ಕೋಟಿವಿಕಲ್ಪಾನಾಮ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷತಾಮಾತ್ರೇಣ ನಿಯಂತಾ ಈಶ್ವರೋಭ್ಯುಪ
ಗಮ್ಯತೇ | ಸ ಹ್ಯಕರಣಃ | “ಅಪಾಣಿಪಾದೋ ಜವನೋ ಗ್ರಹೀತಾ ಪಶ್ಯ
ತ್ಯಚಕ್ಷುಃ ಸ ಶೃಣೋತ್ಯಕರ್ಣಃ” (ಶ್ವೇ. ೩-೧೯) ಇತ್ಯಾದಿನುಸ್ತನರ್ಹಾತ್ |
“ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಂ ವಸ್ಯತ ಜಾಯಮಾನಮ್” (ಶ್ವೇ ೪-೧೨), ‘ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಂ
ಜನಯಾಮಾಸ ಪೂರ್ವಮ್’ (ಶ್ವೇ. ೩-೪) ಇತ್ಯಾದಿ ಚ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೀಯಾಃ
ಪರಂತಿ | ಭೋಕ್ತಾ ಕರ್ಮಫಲಸಂಬಂಧಿ ದೇಹೇ ತದ್ವಿಲಕ್ಷಣೋ ಜೀವ ಇತಿ
ವಕ್ಷ್ಯಾಮಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಅಕ್ಷೇಪ) :- ಚೇತನಾನಂತರಾದ ಪುರುಷರಂತೆ (ವಾಗಾದಿಗಳು) ನಾನೇ
ಶ್ರೇಷ್ಠನು (ಎಂಬ ನಿಮಿತ್ತದಲ್ಲಿ) ವಿವಾದಮಾಡುತ್ತಾ ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಸ್ಪರ್ಧಿ
ಸಿದವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ಸರಿ ? ವಾಕ್ಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಚಕ್ಷುರಾದಿಗಳು ಒಂದೊಂದಾಗಿ
ಮಾತನಾಡಿದವೆಂಬುದಾಗಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು (ಹೊರಗೆ) ಹೋಗು
ವದಾಗಲಿ ಮತ್ತೆ (ಅಲ್ಲಿಗೆ) ಬಂದುಸೇರುವದಾಗಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗು
ವದಾಗಲಿ ಪ್ರಾಣನನ್ನು ಹೊಗಳುವದಾಗಲಿ ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ !

(ಪರಿಹಾರ) - ಇಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಚೇತನಾನಂತರಾದ ದೇವತೆ
ಗಳಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರುವದರಿಂದ ವಾಗಾದಿಗಳಿಗೆ ಚೇತನವುಂಟೆಂಬುದಂತೂ
ಆಗಮದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

(ಅಕ್ಷೇಪ) :- ಒಂದು ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಅನೇಕ ಚೇತನಗಳಿರುವದು ತಾರ್ಕಿಕ
ಸಮಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗುವದಲ್ಲ ?

(ಪರಿಹಾರ) - ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ (ಅವರು) ಈಶ್ವರನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣ
ನೆಂದು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಈಶ್ವರನನ್ನೊಪ್ಪುವ ತಾರ್ಕಿಕರಿದಾರಷ್ಟೆ,
ಅವರು ಮನಸ್ಸೇ ಮುಂತಾದ ಒಳಗಿನ ಕಾರ್ಯಕರಣಗಳೂ ಹೊರಗಿನ ಪೃಥಿವಿಯೇ

1 ಸೂ. ಭಾ. ೨-೪-೧೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೯೭)ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಒಂದು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚೇತನರಿದ್ದರೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೆ ಒಂದು ವಿರುದ್ಧಾಭಿ
ಪ್ರಾಯವಾದರೆ ದೇಹವು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗೂ ಜಗ್ಗಾಡಿದ್ದರಿಂದ ನಾಶವಾಗಬೇಕು , ಅಥವಾ ಅನೇಕ
ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ತಡೆಗಟ್ಟಿದರೆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕ್ರಿಯೆಯೂ ಆಗದೆ ಇರಬೇಕಾಗು
ವದು.

ಮುಂತಾದವುಗಳೂ ಈಶ್ವರಾಧಿಸ್ಥಿತವಾಗಿಯೇ ನಿಯಮದಿಂದ ಗಾಢಿಯುಂತಾದವುಗಳಂತೆ (ತನ್ಮು ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ) ತೊಡಗುವವೆಂದು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ ^೧ ನಾವು ಅಗ್ನ್ಯಾದಿದೇವತೆಗಳು ಚೇತನಂತರಾದರೂ (ದೇಹದ) ಒಳಗೆ ಭೋಕ್ತೃಗಳಾಗಿರುವರೆಂದೇನು ಒಪ್ಪಿರುವದಿಲ್ಲ. ^೨ ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ, ಅವು ಕಾರ್ಯಕರಣವುಳ್ಳವುಗಳೆಂದೂ ಪ್ರಾಣನೆಂಬ ಒಂದೇ ದೇವತೆಯ ಭೇದಗಳೆಂದೂ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಅಧಿಭೂತ, ಅಧಿವೈನ- ಎಂಬ (ಮೂರು) ಕೋಟಿಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವ ಸಿಕ್ಕಳೆಂದೂ ಅವಕ್ಕೆ (ಅವುಗಳನ್ನು) ಕೇವಲ ಅಪ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಈಶ್ವರನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿರುವನೆಂದೂ ಒಪ್ಪಿರುತ್ತೇವೆ ^೩ ಏಕೆಂದರೆ ಅವರು (ಯಾವ) ಕರಣಗಳೂ ಇಲ್ಲದವನು ಏಕೆಂದರೆ "ಅವನು ಕೈಕಾಲುಗಳಿಲ್ಲದೆ ವೇಗವಾಗಿ ಲೋಕವನ್ನು, ಹಿಡಿಯುವವನು ಚಕ್ಷುಸ್ಸುಗಳಿಲ್ಲದೆ ಕಾಣುವವನು, ಕರ್ಣಗಳಿಲ್ಲದೆ ಕೇಳುವವನು" ಎಂದು ಮಂತ್ರವರ್ಣವಿದೆ (ಶ್ಲೋ. ೩-೧-೯) "ಹುಟ್ಟುತ್ತಿರುವ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭವನ್ನು ನೋಡಿರಿ" (ಶ್ಲೋ. ೪-೧-೨) "ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೊದಲನೆಯವನಾದ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದನು" (ಶ್ಲೋ. ೩-೪). ಎಂದೂ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥತರ್ಕಿಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ^೪ ಮೇಲಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಫಲಸಂಬಂಧಿಯಾಗಿ ಭೋಕ್ತೃವಾಗಿರುವ ಜೀವನು ಆ ದೇವೇಶ್ವರರುಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ- ಎಂದು ಮುಂದೆ" ಹೇಳುವೆವು

ಪ್ರಾಣಸಂವಾದಕಲ್ಪನೆಯ ಪ್ರಯೋಜನ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೮೧ ವಾಗಾದೀನಾಂ ಚ ಇಹ ಸಂವಾದಃ ಕಲ್ಪಿತಃ, ನಿಮನೋಽನ್ಯಯ ನೈತೀರೇಕಾಭ್ಯಾಂ ಪ್ರಾಣಶ್ರೇಷ್ಠತಾನಿರ್ಧಾರಕಾರ್ಥಮ್ | ಯಥಾ ಲೋಕೇ

೧ ಈಶ್ವರನು ಕಾರ್ಯಕರಣಗಳಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ಯನೆಂದು ಅವನು ಒಪ್ಪಿರುವಂತೆ ವಾಗಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳು ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ಯಗಳೆಂದು ಒಪ್ಪುವದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮೋಷ ?

೨ ಈಶ್ವರನನ್ನು ವಾರ್ತಕರು ಒಪ್ಪಿರುವಂತೆ ನಾವು ಅವು ಬರಿಯ ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ಯಗಳೆಂದೇ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ

೩ ಸ್ವಭವಾದಿವೇಶತೆಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯ-ಕರಣಗಳಿರುವವೆಂಬುದನ್ನು ಬೃ. ಭಾ. ೩-೩-೩ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೦)ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ, ಅವುಗಳೆಲ್ಲರೂ ಪ್ರಾಣನ ಭೇದಗಳೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಬೃ. ಭಾ. ೩-೯-೯ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೦೪)ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

೪. ಸ್ವಭವಾದಿವೇಶತೆಗಳಿಗೂ ಈಶ್ವರನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ (೩-೩-೩) ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಯಾವ ಕರಣಗಳೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ದೇವತೆಗಳ ಕಾರ್ಯಕರಣಗಳೆಂದರೆ ಅವನನ್ನು ನಿಯಮಿಸುವುದು ಸಮಾಪ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ಬೃ. ಭಾ. ೩-೩-೩ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೦)ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದೆ

೫. ಈ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನನ್ನು ಪರಮೇಶ್ವರನೇ ಹುಟ್ಟಿಸಿದನು ಎಂದದ್ದರಿಂದ ಅವನೇ ಸಕಲವೇಶತೆಗಳಿಗೂ ಮೂಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನೇ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ಯನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವೆಂದು ಭಾವ

೬ ೩-೧-೨೫ರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ.

ಪುರುಷಾ ಅನ್ಯೋನ್ಯಮ್ ಆತ್ಮನಃ ಶ್ರೇಷ್ಠತಾಯೈ ವಿವದಮಾನಾಃ ಕಂಚಿದ್ಗುಣ
ವಿಶೇಷಾಭಿಜ್ಞಂ ಪೃಚ್ಛಂತಿ 'ಶ್ರೇಣಃ ಶ್ರೇಷ್ಠೋ ಗುಣೈಃ' ಇತಿ | ತೇನೋಕ್ತಾ
'ಏಕೈಕಶ್ರೇಣ ಅದಃ ಕಾರ್ಯಂ ಸಾಧಯತುಮ್ ಉದ್ಯಚ್ಛತ | ಯೇನಾದಃ
ಕಾರ್ಯಂ ಸಾಧ್ಯತೇ ಸ ಸಃ ಶ್ರೇಷ್ಠಃ |' ಇತ್ಯುಕ್ತಾಃ ತಸ್ಯವ ಉದ್ಯಚ್ಛಂತ
ಆತ್ಮನೋಽನ್ಯಸ್ಯ ವಾ ಶ್ರೇಷ್ಠತಾಂ ನಿರ್ಧಾರಯಂತಿ | ತಥೇಮಾಂ ಸಂವ್ಯವಹಾರಂ
ವಾಗಾದಿಷು ಕಲ್ಪಿತವತೀ ಶ್ರುತಿಃ | ಕಥಂ ನಾನು ವಿದ್ವಾನ್ ವಾಗಾದೀನಾಮೇ
ಕೈಕಸ್ಯಾಭಾವೇನಿ ಬಿವಸಂ ದೃಷ್ಟಮ್, ನ ತು ಪ್ರಾಣಸ್ಯೇತಿ ಪ್ರಾಣಶ್ರೇಷ್ಠತಾಂ
ವ್ರತಿಸಮ್ಯೇತೇತಿ | ತಥಾ ಚ ಶ್ರುತಿಃ ಕೌಷೀತಕಿನಾಮ್ "ಜೀವತಿ ವಾಗಪೇತೋ
ಮೂಕಾನ್ ಹಿ ಸ್ವಾಮೋ ಜೀವತಿ ಚಕ್ಷುರಪೇತೋಽನ್ಧಾನ್ ಹಿ ಸ್ವಾಮೋ
ಜೀವತಿ ಶ್ರೋತ್ರಾಪೇತೋ ಬಧಿರಾನ್ ಹಿ ಸ್ವಾಮೋ ಜೀವತಿ ಮನೋಽಪೇತೋ
ಬಾಲಾನ್ ಹಿ ಸ್ವಾಮೋ ಜೀವತಿ ಬಾಹುಚ್ಛಿನ್ನೋ ಜೀವತ್ಯುರುಚ್ಛಿನ್ನಃ"
(ಶಾಂ ಆ ೫-೨)' ಇತ್ಯುಕ್ತಾಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇಲ್ಲಿ ವಾಗಾದಿಗಳು ಸಂವಾದ(ಮಾಡಿದವೆಂದು) ಕಲ್ಪಿಸಿರುವುದು ಉವಾಸಕನು
ಅನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಣವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೆಂದು.
ಹೇಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜನರು ಒಬ್ಬರೊಡನೊಬ್ಬರು ತಮ್ಮ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಗಾಗಿ ವಿನಾದ
ಮಾಡುತ್ತಾ ಗುಣವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲ ಯಾವನಾದರೊಬ್ಬನನ್ನು 'ನಮ್ಮಗಳಲ್ಲಿ
ಯಾವನು ಗುಣಗಳ (ದೃಷ್ಟಿ)ಯಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠನು?' ಎಂದು ಹೇಗೆ ಕೇಳುತ್ತಾರೋ,
ಅವನು 'ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ ಇಂಥ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿರಿ,
ಯಾವನಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಯವು ಸಾಧಿತವಾಗುವದೋ ಅವನೇ ನಿಮ್ಮಗಳಲ್ಲಿ
ಶ್ರೇಷ್ಠನು' ಎಂದು ಹೇಳುವನೋ, ಅವನು ಹೀಗೆನ್ನಲು ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ
ತಾವು ಅಥವಾ ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದೋ
ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರುತಿಯು 'ವಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ (ಪ್ರಾಣಿಯು)
ಬದುಕಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆ, ಆದರೆ ಪ್ರಾಣವು (ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬದುಕಿರುವುದು ಕಂಡಿರು
ವದಿಲ್ಲ)ವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ -ಎಂಬುದನ್ನು ಉವಾಸಕನು ಹೇಗಾದರೂ

1. ಇದು ಆನಂದಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಶಾಂಖ್ಯಾನಾಂಕಿಕದ ಪಾಠ.
ನಿರ್ಣಯಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಾಗಿರುವ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ (೩-೩) "ಜೀವತಿ ವಾಗಪೇತೋ ಮೂಕಾನ್
ವಿಸ್ವಾಮೋ ಬಧಿರಾನ್ ವಿಸ್ವಾಮೋ ಜೀವತಿ ಬಾಹುಚ್ಛಿನ್ನೋ ಜೀವತ್ಯುರುಚ್ಛಿನ್ನಃ" ಎಂದೇ
ಪಾಠವಿದೆ. ಆ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಬದಲು ವಿ ಇದೆ, ಮನೋಽಪೇತೋ ಎಂಬ
ಪರ್ಯಾಯವಿಲ್ಲ. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಇತ್ಯೇವಂ ಹಿ ಸ್ವಾಮಃ ಎಂದೇ ಎರಡು ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿಯೂ
ಇದೆ.

ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಿ' ಎಂದು ಈ ಸಂವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ವಾಗಾದಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕಲ್ಪಿಸಿರುತ್ತದೆ.¹ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕೌಷೀತಕಿಗಳ ಶ್ರುತಿಯು “ವಾಕ್ಯಿಲ್ಲದವನೂ ಬದುಕಿರುತ್ತಾನೆ, ಮೂಕರನ್ನು ಕಂಡಿದೇವಷ್ಟೆ? ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿಲ್ಲದವನೂ ಬದುಕಿರುತ್ತಾನೆ, ಕುರುಡರನ್ನು ಕಂಡಿರುತ್ತೇವಷ್ಟೆ? ಶ್ರೋತ್ರವಿಲ್ಲದವನೂ ಬದುಕಿರುತ್ತಾನೆ, ಕಿವುಡರನ್ನು ಕಂಡಿರುತ್ತೇವಷ್ಟೆ? ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದವನೂ ಬದುಕಿರುತ್ತಾನೆ, ಬಾಲರನ್ನು ಕಂಡಿರುತ್ತೇವಷ್ಟೆ? ತೋಳುಕತ್ತರಿಸಿಕೊಂಡವನೂ ಬದುಕಿರುತ್ತಾನೆ, ತೊಡೆಕತ್ತರಿಸಿಕೊಂಡವನೂ ಬದುಕಿರುತ್ತಾನೆ” (ಶಾಂ ಆ ಕೌ ೫ ೩) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ (ರುತ್ತದೆ).

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ಎರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಪ್ರಾಣೋಪಾಸನೆ ಮುಂದೆ ವರದವುದು)

ಪ್ರಾಣನ ಅನ್ನವೂ ವಸ್ತುವೂ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಹೋವಾಚ ಕಿಂ ಮೇಂಞ್ನಂ ಭವಿಷ್ಯತೀತಿ ಯತ್ಕಿಂಚದಿದಮಾ ಶ್ವಭ್ಯ ಆ ಶಕುನಿಭ್ಯ ಇತಿ ಹೋಚುಸ್ತದ್ವಾ ಏತದನಸ್ಯಾನ್ನ ಮನೋ ಹ ವೈ ವಾವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ನ ಹ ನಾ ಏವಂವಿದಿ ಕಿಂಚನಾ ನನ್ನಂ ಭವತೀತಿ || ೧ ||

೧. ಅವನು ‘ನನಗೆ ಅನ್ನವು ಯಾವದಾಗಿರುವದು?’ ಎಂದನು. ‘ನಾಯಿಗಳವರೆಗೂ ಹಕ್ಕಿಗಳವರೆಗೂ ಯಾವಯಾವ (ಅನ್ನವಿದೆಯೋ ಅವೆಲ್ಲವೂ)’ ಎಂದವು. ಆ ಇದೇ ಅವನ ಅನ್ನವು, ಅನ ಎಂಬ ನಾವ-ವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಷ್ಟೆ? ಹೀಗೆಂದರಿತಿರುವನಾಗಿ ಯಾವದೊಂದೂ ಅನನ್ನವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಾಣನ ಅನ್ನ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೭೨ ಸ ಹೋವಾಚ ಮುಖ್ಯಃ ಪ್ರಾಣಃ ಕಿಂ ಮೇಂಞ್ನಂ ಭವಿಷ್ಯತೀತಿ | ಮುಖ್ಯಂ ಪ್ರಾಣಂ ಪ್ರಸ್ಥಾರಮಿವ ಕಲ್ಪಯಿತ್ವಾ ವಾಗಾದೀನ್ ಪ್ರತಿವಕ್ಷ್ಯಾಸಿವ

1. ಮಾಂ. ಕಾ ಭಾ ೩-೧೫ (ಭಾ ಭಾ. ೧೫೩, ೧೫೪) - ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವವನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

ಕಲ್ಪಯಂತೀ ಶ್ರುತಿರಾಹ | ಯದಿದಂ ಲೋಕೇ ಅನ್ನಜಾತಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್ ಆ ಶ್ವಭಿಃ
ಶ್ವಭಿಃ ಸಹ ಆ ಶಕುನಿಭಿಃ ಸಹ ಶಕುನಿಭಿಃ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿನಾಂ ಯತ್ ಅನ್ನಂ
ತತ್ ತವಾನ್ನಮಿತಿ ಹ ಉಚುರ್ವಾಗಾದಯ ಇತಿ | ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಸರ್ವಮನ್ನಂ
ಪ್ರಾಣೋಽತ್ತಾ ಸರ್ವಸ್ಯಾನ್ನಸ್ಯ ಇತ್ಯೇವಂ ಪ್ರತಿಪತ್ತಯೇ ಕಲ್ಪಿತಾಖ್ಯಾಯಿ
ಕಾರೂಪಾದ್ ವ್ಯಾವೃತ್ಯ ಸ್ತೇನ ಶ್ರುತಿರೂಪೇಣ ಆಹ | ತದ್ವಾ ಏತತ್ ಯತ್ನಿಂ
ಜಿತ ಲೋಕೇ ಪ್ರಾಣಿಭಿಃ ಅನ್ನಮ್ ಅದ್ಯತೇ ಅನಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ತದನ್ನಂ ಪ್ರಾಣೇ
ನೈವ ತತಾ ಅದ್ಯತೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸರ್ವಪ್ರಕಾರಜೇಷ್ಠವ್ಯಾಪ್ತಿಗುಣಪ್ರದರ್ಶ
ನಾರ್ಥಮ್ ಆನ ಇತಿ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ನಾಮ | ಪ್ರಾದ್ಯುಪಸರ್ಗಪೂರ್ವತ್ಪ್ರೇ
ಹಿ ವಿಶೇಷಗತಿರೇವ ಸ್ಯಾತ್ | ತಥಾ ಚ ಸರ್ವಾನ್ನಾನಾಮ್ ಅತ್ತರ್ನಾಮ
ಗ್ರಹಣಮ್ ಇತೀದಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ನಾಮ ಅನ ಇತಿ ಸರ್ವಾನ್ನಾನಾಮತ್ವಃ ಸಾಕ್ಷಾ
ದಭಿಧಾನಮ್ | ನ ಹ ವಾ ಏವಂವಿದಿ ಯಥೋಕ್ತಪ್ರಾಣವಿದಿ ಪ್ರಾಣೋಽಹಮಸ್ಮಿ
ಸರ್ವಭೂತಃ ಸರ್ವಾನ್ನಾನಾಮತ್ತಾ ಇತಿ ತಸ್ಮಿನ್ನೇವಂವಿದಿ ಹ ವೈ ಕಿಂಚನ
ಕಿಂಚಿದಸಿ ಪ್ರಾಣಿಭಿರಾಹಂ ಸರ್ವೈಃ ಅನನ್ನಮ್ ಅನನ್ಯಮ್ | ನ ಭವತಿ ಸರ್ವಮ್
ಏವಂವಿದಿ ಅನ್ನಂ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಪ್ರಾಣಭೂತತ್ವಾತ್ ವಿದುಷಃ | “ಪ್ರಾಣಾದ್ವಾ
ಏಷ ಉದೇತಿ ಸ್ರಾಣೇಽಸ್ತಮೇತಿ” ಇತ್ಯುಪಕ್ರಮ್ಯ “ಏವಂವಿದೋ ಹ ವಾ
ಉದೇತಿ ಸೂರ್ಯ ಏವಂವಿದ್ಯಸ್ತಮೇತಿ” (?)* ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯನ್ತರಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಇಂತೆಂದನು ‘ನನಗೆ ಅನ್ನವು ಯಾವಾದಾಗಿದು
ವದು?’ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಕೇಳಿದಂತೆ ಕಲ್ಪಿಸಿ ವಾಗಾದಿಗಳು ಉತ್ತರಹೇಳಿದಂತೆ
ಕಲ್ಪಿಸಿ ಶ್ರುತಿಯು ‘ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಾಯಿಗಳವರೆಗೂ, ನಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ
ಕೊಂಡು, ಹಕ್ಕಿಗಳವರೆಗೂ, ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು, ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ
ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅನ್ನಜಾತವಿರುವದೋ, ಅದು ನಿನ್ನ ಅನ್ನವು
ಎಂದು ವಾಗಾದಿಗಳು ಅಂದವು’- ಎಂದಿದೆ. ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಅನ್ನವು,
ಪ್ರಾಣನೇ ಎಲ್ಲಾ ಅನ್ನಕ್ಕೂ ಅತ್ಯು ಎಂದಿತು ತಿಳಿಯಲೆಂದು ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಕಥೆಯ
ರೂಪದಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿ ತನ್ನ ಶ್ರುತಿರೂಪದಿಂದ (ಹೀಗೆಂದು) ಹೇಳುತ್ತಿದೆ : ಆ

1. ‘ಅನ್ನಾದ್ಯಂ’ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ, ‘ಅನಾದ್ಯಂ’ ಎಂಬ ವಾ
‘ಪಾಕವೂ ಸರಿಯಲ್ಲ.

2. ಇದು ಯಾವ ಶ್ರುತಿಯೋ ತಿಳಿಯದು. ‘ಪ್ರಾಣಾದ್ವಾ ಏಷ ಉದೇತಿ ಸ್ರಾಣೇಽಸ್ತ
ಮೇತಿ’ ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಬೃ. ೧-೫-೨೩ರಲ್ಲಿದೆ.

3. ಈ ಕಲ್ಪನೆಯು ಸರ್ವಾನ್ನವೂ ಪ್ರಾಣನಾದ ನನ್ನದು ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಹ
ಲಿಂದೇ ಹೊರತು ನಿಜವಾಗಿ ಸರ್ವಾನ್ನಭಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಲೆಂದಲ್ಲ, ಇದನ್ನೇ ಮುಂದಿನ
ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಇದು, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾವಯಾವದನ್ನು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತಿನ್ನುತ್ತವೆಯೋ ಅದು ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಅನ್ನವು; ಪ್ರಾಣನೇ ಅದನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಸರ್ವಪ್ರಕಾರದ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದೆಂಬ ಗುಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಅನ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಮವು (ಬಂದಿದೆ). ಪ್ರಮುಂತಾದ ಉಪಸರ್ಗವಿದ್ದರೆ ವಿಶೇಷಾರ್ಥವೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಿತ್ತಷ್ಟೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಾನ್ನಗಳನ್ನೂ ತಿನ್ನುವವನ ನಾಮಗ್ರಹಣವಾದ್ದರಿಂದ ಇದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಮವು; (ಈ) ಅನವೆಂಬುದು ಎಲ್ಲಾ ಅನ್ನಗಳನ್ನೂ ತಿನ್ನುವ (ಪ್ರಾಣನ) ನೇರಾದ ಹೆಸರು.^೨

ಹೀಗೆಂದು ತಿಳಿದವನ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ, ನಾನು ಸರ್ವಭೂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಸರ್ವಾನ್ನಗಳ ಅತ್ತೃವಾಗಿರುವೆನು ಎಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಾಣನ ಉಪಾಸಕನ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ, ಆ ಹೀಗೆಂದು ತಿಳಿದವನ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ, (ಕಿಂಚನ=ಕಿಂಚಿದಪಿ) ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತಿನ್ನುವ ಯಾವದೊಂದೂ ಅನನ್ನವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ. ಅನಾಧ್ಯವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿರುವವನಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಅನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ; ಏಕೆಂದರೆ ಉಪಾಸಕನು ಪ್ರಾಣನೇ ಆಗಿಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. “ಪ್ರಾಣನಿಂದಲೇ ಈ (ಸೂರ್ಯನು) ಉದಯಿಸುತ್ತಾನೆ, ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿಯೇ ಅಸ್ತಮಿಸುತ್ತಾನೆ” ಎಂದು ಉಪಕ್ರಮಿಸಿ “ಹೀಗೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡಿರುವವನಿಂದಲೇ ಸೂರ್ಯನು ಉದಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡಿರುವವನಲ್ಲಿಯೇ ಅಸ್ತವಾಗುತ್ತಾನೆ” (?) ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯಂತರದಿಂದ (ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ).

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಹೋವಾಚ ಕಿಂ ಮೇ ವಾಸೋ ಭವಿಷ್ಯತೀತ್ಯಾಪ ಇತಿ
ಹೋಚುಸ್ತಸ್ಯಾದ್ವಾ ಏತದತಿಷ್ಯಂತಃ ಪುರಕ್ತಾಚ್ಛೋಪರಿಷ್ಠಾ
ಚ್ಛಾದ್ಭಿಃ ಪರಿದಧತಿ ಲಮ್ಬುಕೋ ಹ ವಾಸೋ ಭವತ್ಯನಗ್ನೋ
ಹ ಭವತಿ || ೨ ||

1. ಪ್ರಾಣ, ಅಪಾನ - ಮುಂತಾದವು ವಿಶೇಷವೃತ್ತಿಗಳ ಹೆಸರಷ್ಟೆ? ಎಂದರ್ಥ.

2. ಅನ ಎಂಬುದು ಪ್ರಾಣಸಾಮಾನ್ಯದ ಹೆಸರಾದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚೇಷ್ಟೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಅನ್ನವನ್ನೂ ತಿನ್ನುವವನು ಎಂಬರ್ಥವು ಇದರಿಂದ ಕೊಂಡುತದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

3. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾನ್ನೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಸರ್ವವೂ ಅನ್ನವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ; ಅವನು ಅಭಿಷ್ಠಾಭಕ್ಷಣವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ದೋಷವೇ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ವಿದ್ಯಾಸ್ತುತಿಯೇ. ಬೃ. ಭಾ. ೬-೧-೧೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೨೨, ೪೨೪) ಸೂ. ಭಾ. ೩-೪-೨೮ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೭೩)ನ್ನು ನೋಡಿ.

೨. ಅವನು ‘ನನಗೆ ಯಾವದು ವಸ್ತ್ರವಾಗಿರುವದು?’ ಎಂದನು. ‘ನೀರು’ ಎಂದರು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಊಟಮಾಡಲಿರುವಾಗ ಹೀಗೆ ಮೊದಲೂ ಆಮೇಲೂ ನೀರಿನಿಂದ ಹೊದಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪಡೆಯುವವನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಚಿತ್ತಲೆಯಲ್ಲದವನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ವಸ್ತ್ರ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೭೩. ಸ ಹ ಉಪಾಚ ಪುನಃ ಪ್ರಾಣಃ | ಪೂರ್ವವದೇವ ಕಲ್ಪನಾ | ಕಿಂ ಮೇ ವಾಸೋ ಭವಿಷ್ಯತೀತಿ | ಆಸ ಇತಿ ಹ ಊಚುರ್ವಾಗಾದಯಃ | ಯಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ವಾಸ ಆಸಃ, ತಸ್ಮಾದ್ ವಾ ಏತತ್ ಅಶಿಷ್ಯನ್ನೋ ಭೋಕ್ತೃಮಾಣಾಃ ಭುಕ್ತವಸ್ತ್ರಶ್ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ ನಿವ್ವಾಂಸಃ ಏತತ್ ಕುರ್ವಂತಿ | ಕಿಮ್ ? ಅಧ್ವಿಃ ವಾಸಸ್ಥಾನಿ(ಯಾಭಿಃ ಪುರಸ್ತಾದ್ ಭೋಜನಾತ್ ಪೂರ್ವಮ್, ಉಪರಿಷ್ವಾನ್ ಭೋಜನಾದ್ ಉರ್ಧ್ವಂ ಚ ಸರಿದಧತಿ ಪರಿಧಾನಂ ಕುರ್ವಂತಿ ಮುಖ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಲಮ್ಬಕೋ ಲಮ್ಬನಶೀಲೋ ವಾಸೋ ಹ ಭವತಿ | ವಾಸೋ ಲಬ್ಧೈವ ಭವತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅನಗ್ನೋ ಹ ಭವತಿ | ವಾಸೋ ಲಮ್ಬಕತ್ವೇನ ಅರ್ಥಸಿದ್ಧೈವ ಅನಗ್ನತಾ ಇತ್ಯನಗ್ನೋ ಹ ಭವತೀತಿ ಉತ್ತರೀಯವಾನ್ ಭವತಿ ಇತ್ಯೇತತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಪ್ರಾಣನು ಮತ್ತೂ ಇಂತೆಂದನು (ಇಲ್ಲಿಯೂ) ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಕಲ್ಪನೆ ¹ ‘ನನಗೆ ಯಾವದು ವಸ್ತ್ರವಾಗಿರುವದು?’ ‘ನೀರು’ ಎಂದು ವಾಗಾದಿಗಳಿಂದವು (ಹೀಗೆ) ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ನೀರು ವಸ್ತ್ರವಷ್ಟೆ, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಹೀಗೆ ಊಟ ಮಾಡಲಿರುವಾಗ ಭೋಜನಮಾಡಲಿರುವವರಾದಾಗ ಮತ್ತು ಭೋಜನಮಾಡಿದವರಾದಾಗ ಉಪಾಸಕರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಇವನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಏನನ್ನು? ವಸ್ತ್ರದಂತಿರುವ ನೀರಿನಿಂದ ಮೊದಲೂ ಊಟಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆಯೂ ಆಮೇಲೂ ಊಟವಾದ ಮೇಲೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೆ (ಪರಿಡಧತಿ = ಪರಿಧಾನಂ ಕುರ್ವಂತಿ) ಉಡಿಗೆಯನ್ನು ಮಾಡುವರು. ವಸ್ತ್ರವನ್ನು (ಲಮ್ಬಕಃ = ಲಮ್ಬನಶೀಲಃ) ಪಡೆಯುವವನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ, ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪಡೆಯುವವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಚಿತ್ತಲೆಯಲ್ಲದವನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ, ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪಡೆದದ್ದರಿಂದಲೇ

1 ಪ್ರಾಣನು ಕೇಳಿದನೆಂದೂ ವಾಗಾದಿಗಳು ಹೇಳಿದನೆಂದೂ ಹೇಳಿರುವದು ಹಿಂದಿನಂತೆ ಉಪಾಸನೆಗಾಗಿಯೇ

ಬೆತ್ತಲೆಯಲ್ಲದವನೆಂದಾಗುವವರಿಂದ ಬೆತ್ತಲೆಯಲ್ಲದವನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮೇಲುಹೊದಿಕೆಯುಳ್ಳವನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ.¹

ಚರ್ಚೆ : ಇದು ವಸ್ತುದೃಷ್ಟಿಯೋ, ಆಚಮನಾಂತರವಿಧಿಯೋ ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೭೪. ಭೋಕ್ಷ್ಯಮಾಣಸ್ಯ ಭುಕ್ತವತಶ್ಚ ಯತ್ ಆಚಮನಂ ಶುದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ ವಿಜ್ಞಾತಮ್, ತಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ವಾಸ ಇತಿ ದರ್ಶನಮಾತ್ರಮ್ ಇಹ ವಿಧೀಯತೇ | 'ಅದ್ವಿಃ ಪರಿವಧತಿ' ಇತಿ, ನಾಚಮನಾಂತರಮ್ | ಯಥಾ ಲಾಕಿಕೈಃ ಪ್ರಾಣಿಭಿರದ್ಯಮಾನಮ್ ಅನ್ನಂ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಇತಿ ದರ್ಶನಮಾತ್ರಮ್, ತದ್ವತ್ | 'ಕಿಂ ಮೇಽನ್ನಮ್', 'ಕಿಂ ಮೇ ವಾಸಃ?'—ಇತ್ಯಾದಿಪ್ರಶ್ನಪ್ರತಿವಚನಯೋಸ್ತುಲ್ಯತ್ವಾತ್ | ಯದಾ ಆಚಮನಮ್ ಅಪೂರ್ವಂ ತಾದರ್ಭ್ಯೇನ ಕ್ರಿಯೇತ ತದಾ ಕ್ರಮ್ಯಾದ್ಯನ್ನಮಪಿ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಭಕ್ಷ್ಯಷ್ಟೇನ ವಿಹಿತಂ ಸ್ಯಾತ್ | ತುಲ್ಯಯೋರ್ವಿಜ್ಞಾನಾರ್ಥಯೋಃ ಪ್ರಕರಣಸ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನಾರ್ಥತ್ವಾತ್ ಅರ್ಥಜರತೀಯೋ ನ್ಯಾಯೋ ನ ಯುಕ್ತಃ ಕಲ್ಪಯಿತುಮ್ | ಯತ್ತು ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಾಚಮನಂ ಪ್ರಾಯತ್ಯಾರ್ಥಂ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಅನಗ್ನತಾರ್ಥಂ ಚ ನ ಭವತೀತ್ಯುಚ್ಯತೇ ನ ತಥಾ ವಯಮ್ ಆಚಮನಮ್ ಉಭಯಾರ್ಥಂ ಬ್ರೂಮಃ | ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ಪ್ರಾಯತ್ಯಾರ್ಥಾಚಮನಸಾಧನಭೂತಾ ಅಪಃ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ವಾಸ ಇತಿ ದರ್ಶನಂ ಚೋದ್ಯತ ಇತಿ ಬ್ರೂಮಃ | ತತ್ರ ಆಚಮನಸ್ಯ ಉಭಯಾರ್ಥತ್ವಪ್ರಸಂಗದೋಷಚೋದನಾ ಅನುಪಪನ್ನಾ | ವಾಸೋರ್ಧವಿವ ಆಚಮನೇ ತದ್ದರ್ಶನಂ ನ್ಯಾದಿತಿ ಚೇತ್ | ನ | ವಾಸೋಜ್ಞಾನಾರ್ಥವಾಕ್ಯೇ ವಾಸೋರ್ಧವಪೂರ್ವಾಚಮನವಿಧಾನೇ ತತ್ರ ಅನಗ್ನತಾರ್ಥತ್ವದೃಷ್ಟಿವಿಧಾನೇ ಚ ವಾಕ್ಯಭೇದಃ | ಆಚಮನಸ್ಯ ತದರ್ಥತ್ವಮ್ ಅನ್ಯಾರ್ಥತ್ವಂ ಚ ಇತಿ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಊಟಮಾಡುವ ಮೊದಲೂ ಮತ್ತು ಊಟಮಾಡಿದ ಮೇಲೂ ಶುದ್ಧ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಚಮನವು (ಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ) ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆಯಷ್ಟೆ? ಅದರಲ್ಲಿ (ಇದು) ಪ್ರಾಣನ ವಸ್ತುವು -ಎಂದು ದೃಷ್ಟಿಮಾತ್ರವನ್ನು 'ನೀರಿನಿಂದ ಹೊದಿಸುತ್ತಾರೆ' (ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ) ವಿಧಿಸಿರುತ್ತಾರೆಯೇ ಹೊರತು ಮತ್ತೊಂದು ಆಚಮನವನ್ನು (ವಿಧಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆ ಲೋಕದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತಿನ್ನುವ

1. ಮೊದಲಿನ ಆಚಮನವು ಉಡುವ ವಸ್ತ್ರ, ಅಮೇಲಿನದು ಹೊದೆಯುವ ವಸ್ತ್ರ - ಎಂಬ ವಿಶೇಷಾರ್ಥವು ಇದರಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತದೆ.

ಅನ್ನವು ಪ್ರಾಣನದೆಂದು (ಹಿಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ) ದರ್ಶನಮಾತ್ರವನ್ನು (ವಿಧಿಸಿದೆಯೋ) ಹಾಗೆಯೇ (ಇದು), ಏಕೆಂದರೆ 'ನನಗೆ ಯಾವದು ಅನ್ನವು?', 'ನನಗೆ ಯಾವದು ವಸ್ತ್ರವು?' - ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಗಳಿರಲೂ ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹೊಸದಾಗಿ ಆಚಮನವನ್ನು ಇವಕ್ಕಾಗಿ (ಇಲ್ಲಿ) ವಿಧಿಸಿದೆ ಎಂದಾದರೆ, ಅಗ ಕೃಮಿಯೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಅನ್ನವನ್ನು ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಭಕ್ಷ್ಯವೆಂದು ವಿಹಿತವಾಗಿದೆ ಅನ್ನಬೇಕಾದೀತು ಏಕೆಂದರೆ ಉಪಾಸನೆಗಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಸಮಾನವಾಗಿರುವ (ಎರಡು) ಪ್ರಶ್ನಪ್ರತಿಪತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ- (ಈ) ಪ್ರಕರಣವು ಉಪಾಸನೆಗಾಗಿಯೇ ಬಂದಿರುವದಂದ- ಅರ್ಥಪರತೀಯವ್ಯಾಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. 4

(ಇನ್ನು) 'ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ (ಸ್ವಾರ್ಥವಾದ) ಆಚಮನವು ಶುದ್ಧಗಾಗಿಯೂ ಪ್ರಾಣನ ಅನಗ್ನತೆಗಾಗಿಯೂ ಇರಲಾರದು' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರಲ್ಲ, ಹಾಗೇನೂ ನಾವು ಆಚಮನವನ್ನು ಎರಡಕ್ಕಾಗಿಯೂ (ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿ) ಹೇಳಿರುವದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಶುದ್ಧಗಾಗಿ (ವಿಧಿಸಿರುವ) ಆಚಮನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗಿರುವ ನೀರು ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ವಸ್ತ್ರವು ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು (ಇಲ್ಲಿ) ವಿಧಿಸಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಆಚಮನವು ಎರಡು ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೂ (ವಿಹಿತವಾದಂತಾಯಿತು) ಎಂಬ ಅಕ್ಷೇಪವು ಸರಿಯಲ್ಲ.

(ಅಕ್ಷೇಪ) :- ವಸ್ತ್ರಾರ್ಥವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಆಚಮನದಲ್ಲಿಯೇ ಆ ದೃಷ್ಟಿಯಾಗಬಹುದಲ್ಲ ! 4

(ಪರಿಹಾರ) :- ಹಾಗಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ವಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟಿಗಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವಸ್ತ್ರಾರ್ಥವಾಗಿ ಹೊಸದೊಂದು ಆಚಮನವನ್ನು ವಿಧಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಅನಗ್ನತೆಗಾಗಿ ಬಂದಿದೆ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿದೆ (ಎಂದರೆ) ವಾಕ್ಯಭೇದ(ವಾದೀತು).

1. ಪ್ರಾಣೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ ; ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಭಕ್ಷ್ಯವೇ ಎಂಬುದು ಇಷ್ಟವೇ ಆಗಿದೆ

2. ಒಂದೇ ಮೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಅಡಿಗೆಗೂ ಮೃಗಮಾಡಲಿಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವವೆಂಬುದು ಹೊಂದಿರುವಂತೆ ಒಂದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದಂಶಕ್ಕೆ ವಿಧಿಯಿದೆ, ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನುವದು ಅಯುಕ್ತ ಎಂದರ್ಥ.

3. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳು ಹೀಗೆನ್ನುತ್ತಾರೆ ಬೃ ಭಾ ೬-೧-೪ (ಭಾ ಭಾ. ೪೨೫)ನ್ನು ನೋಡಿ. ಸೂ ಭಾ ೩ ೩-೧೨ (ಭಾ ಭಾ ೩೫೩)ನ್ನು ನೋಡಿ

4. ಶುದ್ಧಾಚಮನದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿ ಬೇಡ, ವಸ್ತ್ರಾರ್ಥವಾಗಿ ಆಚಮನವನ್ನು ವಿಧಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿದೆ ಎನ್ನೋಣ - ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಏಕೆಂದರೆ ಆಚಮನವು ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಬಂದಿದೆ, ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಬಂದಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ¹

ಪ್ರಾಣದರ್ಶನಸ್ತುತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದ್ವೈತತ್ ಸತ್ಯಕಾಮೋ ಜಾಬಾಲೋ ಗೋಶ್ರುತಯೇ
ವೈಯಾಘ್ರಪದ್ಯಾಯೋಕ್ತೌ ಉವಾಚ ಯದ್ಯಪ್ಯೇನಚ್ಛುಷ್ಕಾಯ
ಸ್ಥಾಣವೇ ಬ್ರೂಯಾಚ್ಚಯೇರನ್ನೇವಾಸ್ಮಿನ್ಶಾಖಾಃ ಪ್ರ
ರೋಹೇಯುಃ ಪಲಾಶಾನೀತಿ || ೩ ||

೩. ಆ ಇದನ್ನು ಸತ್ಯಕಾಮಜಾಬಾಲನು ಗೋಶ್ರುತಿ ವೈಯಾಘ್ರಪದ್ಯನಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟು ಇಂತೆಂದನು. “ಇದನ್ನು ಒಣಗಿದ ನೋಟುಮರಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೊಂಬೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿಯಾವು, ಎಲೆಗಳು ಬೆಳೆದುಕೊಂಡಾವು.”

ಪ್ರಾಣವಿದ್ಯೆಯ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೭೫. ತದೇತತ್ ಪ್ರಾಣದರ್ಶನಂ ಸ್ತೂಯತೇ | ಕಥಮ್ ? ತದ್ ಹ ಏತತ್ ಪ್ರಾಣದರ್ಶನಂ ಸತ್ಯಕಾಮೋ ಜಾಬಾಲೋ ಗೋಶ್ರುತಯೇ ನಾಮ್ನಾ ವೈಯಾಘ್ರಪದ್ಯಾಯ ವ್ಯಾಘ್ರಪದೋಽಪತ್ಯಂ ವೈಯಾಘ್ರಪದ್ಯಃ | ತಸ್ಮೈ ಗೋ ಶ್ರುತ್ಯಾಖ್ಯಾಯ ಉಕ್ತೌ ಉವಾಚ ಅನ್ಯದಪಿ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಂ ವಚಃ | ಕಿಂ ತದುವಾಚೇತಿ ? ಆಹ | ಯದ್ಯಪಿ ಶುಷ್ಕಾಯ ಸ್ಥಾಣವ ಏತದ್ ದರ್ಶನಂ ಬ್ರೂಯಾತ್ ಪ್ರಾಣವಿತ್ ಜಾಯೇರನ್ ಉಪ್ಪದ್ಯೇರನ್ನೇವ ಅಸ್ಮಿನ್ ಸ್ಥಾಣಾ ಶಾಖಾಃ ಪ್ರರೋಹೇಯುಶ್ಚ ಪಲಾಶಾನಿ ಪತ್ರಾಣಿ ಕಿಮು ಜೀವತೇ ಪುರುಷಾಯ ಬ್ರೂಯಾತ್ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ ಪ್ರಾಣದರ್ಶನವನ್ನು ಹೊಗಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಆ ಈ ಪ್ರಾಣದರ್ಶನವನ್ನು ಸತ್ಯಕಾಮಜಾಬಾಲನು ಗೋಶ್ರುತಿಯೆಂಬ ಹೆಸರಿನ

1. ಇಲ್ಲಿ ವೃಷ್ಟಿಯ ವಿಷಯವಿದೆ ಎಂಬುದು ಅದನ್ನೇ ತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುವುದ ರಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ ; ಆದರೆ ಆಚಮನವಿಧಾನವು ಇದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಇಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದೆ ಕಲ್ಪಿಸಿದರೆ ವಾಕ್ಯಭೇದದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ

ವೈಯಾಘ್ರಪದ್ಯನಿಗೆ ವ್ಯಾಘ್ರಪದನ ಮಗನು ವೈಯಾಘ್ರಪದ್ಯನು, ಗೋಶ್ರುತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟು ತಿಳಿಯಹೇಳಿ, ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಬೇರೆ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಅವನು ಹೇಳಿದನೆಂಬ ಅದು ಯಾವದು? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ, ಒಣಗಿದ ಮೋಟುಮರಕ್ಕೆ ಈ ದರ್ಶನವನ್ನು ಪ್ರಾಣೋಪಾಸಕನು ಹೇಳುತ್ತಾನಾದರೂ ಆ ಮೋಟುಮರದಲ್ಲಿ ಕೊಂಬೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿಯಾವು, ನಲಾರಗಳು ಎಂದರೆ ಎಲೆಗಳು ಬೆಳೆದುಕೊಂಡಾವು! ಇನ್ನು ಬದುಕಿರುವ ಪುರುಷನಿಗೆ ಹೇಳಿದವನಾದರೆ (ಮಹಾಫಲವಾಗುವದೆಂದು) ಹೇಳುವದಿನ್ನೇನು? ?

ಶ್ರೀಮಂಥಕರ್ಮ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯದಿ ಮಹಜ್ಜಿಗಮಿಷೇದಮಾವಾಸ್ಯಾಯಾಂ ದೀಕ್ಷಿತ್ವಾ ಪೌರ್ಣಮಾಸ್ಯಾಗ್ಂ ರಾತ್ರೌ ಸರ್ವೌಷಧಸ್ಯ ಮನ್ಥಂ ದಧಿ ಮಧುನೋರುಪಮಥ್ಯ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾಯ ಶ್ರೇಷ್ಠಾಯ ಸ್ವಾಹೇತ್ಯಗ್ನಾ ವಾಜ್ಯಸ್ಯ ಹುತ್ವಾ ಮನ್ಥೇ ಸಂಪಾತಮವನಯೇತ್ || ೪ ||

೪. ಇನ್ನು ಮಹತ್ತನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕೆಂದಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನಾದರೆ ಅವಾವಾಸ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷಿತನಾಗಿ ಪೌರ್ಣಮಾಸಿಯ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಉಷಧದ ಮಂಥವನ್ನು ಮೊಸರುಜೀನುತುವುಗಳಲ್ಲಿ ತೊಳಸಿ 'ಜ್ಯೇಷ್ಠಾಯ ಶ್ರೇಷ್ಠಾಯ ಸ್ವಾಹಾ?' ಎಂದು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಆಜ್ಞವನ್ನು ಹೋಮಮಾಡಿ ಮಂಥದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾತವನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು.

ಮಂಥಕರ್ಮದ ಪ್ರಕಾರವೂ ಹೋಮಗಳೂ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೭೬ ಯಥೋಕ್ತಪ್ರಾಣದರ್ಶನವಿದೆ: ಇದಂ ಮನ್ಥಾಖ್ಯಂ ಕರ್ಮ ಆರಭ್ಯತೇ | ಅಥ ಅನಂತರಂ ಯದಿ ಮಹತ್ ಮಹತ್ತ್ವಂ ಜಿಗಮಿಷೇತ್ ಗನ್ತು ಮಿಚ್ಛೇತ್ ಮಹತ್ತ್ವಂ ಪ್ರಾಪ್ತುಂ ಯದಿ ಕಾಮಯೇತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಸ್ಯ ಇದಂ ಕರ್ಮ ವಿಧೀಯತೇ | ಮಹತ್ತೇ ಹಿ ಸತಿ ಶ್ರೀರುಪನಮತೇ | ಶ್ರೀಮತೋ

1. ಈ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಮಂಥಕರ್ಮವಾದಮೇರೆ ೬-೩-೧೨ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಎರಡು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೂ ಏಕವಾಕ್ಯತೆಯಾಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು ; ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಂಥಕರ್ಮದಮೇರೆ ಸ್ತುತಿಯಿಲ್ಲ, ಆ ಕರ್ಮವು ಪ್ರಾಣೋಪಾಸಕನಿಗೇ ಹೇಳಿದ್ದು.

ಹಿ ಅರ್ಥಪ್ರಾಪ್ತಂ ಧನಂ ತತಃ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಂ ತತಶ್ಚ ದೇವಯಾನಂ ಪಿತೃ
ಯಾಣಂ ವಾ ಪನ್ನಾ ನಂ ಪ್ರತಿಸತ್ಯತ ಇತ್ಯೇತತ್ ಪ್ರಯೋಜನಮ್ ಉದರೀಕೃತ್ಯ
ಮಹತ್ತ್ವಪ್ರೇಪ್ಸೋರಿದಂ ಕರ್ಮ ನ ವಿಷಯೇವಭೋಗಕಾಮಸ್ಯ | ತಸ್ಯ
ಅಯಂ ಕಾಲಾದಿವಿಧಿರಚ್ಯತೇ | ಅನುವಾಸ್ಯಾಯಾಂ ದೀಕ್ಷಿತತ್ವಾ ದೀಕ್ಷಿತ ಇವ
ಭೂಮಿಶಯನಾದಿನಿಯಮಂ ಕೃತ್ವಾ | ತಪೋರೂಪಂ ಸತ್ಯವಚನಂ ಬ್ರಹ್ಮ
ಚರ್ಯಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಧರ್ಮವಾನ್ ಭೂತ್ವಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ನ ಪುನರ್ದೈಕ್ಷಮೇವ
ಕರ್ಮಜಾತಂ ಸರ್ವಮುಪಾದತ್ತೇ | ಅತದ್ವಿಕಾರತ್ವಾತ್ ಮನ್ನಾಖ್ಯಸ್ಯ ಕರ್ಮಣಃ |
“ಉಪಸದ್ವ್ರತೀ” (ಬೃ. ೬-೨-೧) ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯನ್ತರಾತ್ ಪಯೋಮಾತ್ರಭಕ್ಷಣಂ
ಶುದ್ಧಿಕಾರಣಂ ತಪ ಉಪಾದತ್ತೇ | ನೌರ್ಣಮಾಸ್ಯಾಂ ರಾತ್ರೌ ಕರ್ಮ ಆರಭತೇ |
ಸರ್ವಾಷಧಸ್ಯ ಗ್ರಾಮ್ಯಾರಣ್ಯಾನಾಮೋಷಧೀನಾಂ ಯಾವಚ್ಛಕ್ತಿ ಅಲ್ಪಮಲ್ಪಮ್
ಉಪಾದಾಯ ತದ್ವಿತುಷೀಕೃತ್ಯ ಆಮಮೇವ ಪಿಷ್ಟಂ ದಧಿಮಘನೋಃ ಪೇದುಮ್ಬರೇ
ಕಂಸಾಕಾರೇ ಚಮಸಾಕಾರೇ ವಾ ವಾತ್ರೇ ಶ್ರುತ್ಯನ್ತರಾತ್ ವ್ರಕ್ಷಿಸ್ಯ ಉಪಮಧ್ಯ
ಅಗ್ರತಃ ಸ್ಥಾಪಯಿತ್ವಾ ಜ್ಯೇಷ್ಠಾಯ ಶ್ರೇಷ್ಠಾಯ ಸ್ವಾಹಾ | ಇತಿ ಅಗ್ನೌ
ಅವಸಥ್ಯೇ ಆಚ್ಯಸ್ಯ ಆವಾವಸ್ಥಾನೇ ಹುತ್ವಾ ಸ್ತವಸಂಲಗ್ನಂ ಮರ್ಧ್ಧೇ ಸಂಪಾತಮ್
ಅವನಯೇತ್ ಸಂಸ್ರವಮಧಃ ಪಾತಯೇತ್ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಾಣೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವನಿಗೆ ಈ ಮಂಧವೆಂಬ
ಹೆಸರಿನ ಕರ್ಮವನ್ನು (ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ) ಆರಂಭಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನು (ಪ್ರಾಣೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ) ಬಳಿಕ, ಮಹತ್ವವನ್ನು ಎಂದರೆ
ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು (ಜಿಗಮಿಷೇತ್=ಗಂತುಮಿಚ್ಛೇತ್) ಹೊಂದಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸು
ತ್ತಾನಾದರೆ -ಎಂದರ್ಥ. ಅವನಿಗೆ ಈ ಕರ್ಮವನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹತ್ತ್ವ
ವುಂಟಾದರಲ್ಲವೆ, ಶ್ರೀಯು ಒಲಿಯುವಳು ? ಶ್ರೀಮಂತನಿಗಲ್ಲವೆ, ಧನವು ತಾನೇ
ಬಂದೊದಗುತ್ತದೆ ? ಅದರಿಂದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಮತ್ತು ಅದರಿಂದಲೇ
ದೇವಯಾನ ಅಥವಾ ಪಿತೃಯಾಣ ಎಂಬ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ?
ಹೀಗೆಂಬ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು
ಇಚ್ಛಿಸುವವನಿಗೇ ಈ (ಮಂಧ)ಕರ್ಮವೇ ಹೊರತು, ವಿಷಯಗಳ ಭೋಗ
ವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವವನಿಗಲ್ಲ.

ಆ (ಕರ್ಮ)ಕ್ಕೆ ಕಾಲವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಈ ವಿಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗು
ತ್ತದೆ. ಅನುವಾಸ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷಿತನಾಗಿ, ದೀಕ್ಷಿತನಂತೆ ಭೂಮಿಶಯನವೇ
ಮುಂತಾದ ನಿಯಮವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ತಪೋರೂಪವಾಗಿ ಸತ್ಯವಚನ,
ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಮುಂತಾದ ಧರ್ಮಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿ ಎಂದರ್ಥ. (ಇಷ್ಟೇ ಹೊರತು)

ದೀಕ್ಷೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕರ್ಮಜಾತವೆಲ್ಲವನ್ನೂ (ಇಲ್ಲಿ) ಸ್ವೀಕರಿಸಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಮಂಧವೆಂಬ ಕರ್ಮವು ಆ ದೀಕ್ಷೆಯ ವಿಕಾರವಲ್ಲ. 'ಉಪಸದ್ವ್ರತಿಯಾಗಿ' (ಬೃ ೬-೩-೧) ಎಂದು ಬೇರೆ ಒಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಹಾಲನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕುಡಿಯುವ ಶುದ್ಧಿಕಾರಣವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು (ಇಲ್ಲಿ) ಸ್ವೀಕರಿಸಿದೆ¹ ಪೌರ್ಣ ಮಾಸಿಯ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ (ಈ) ಕರ್ಮವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಬೇಕು.

ಎಲ್ಲಾ ಔಷಧದ ಊರಿನ ಮತ್ತು ಕಾಡಿನ ಎಲ್ಲಾ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನೂ ರಕ್ತಿಯಿದ್ದಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವನ್ನು ತೆಗೆದು ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಹಸಿಯಾಗಿಯೇ ಇರುವ ಹಿಟ್ಟನ್ನು ಮೊಸರು, ಜೇನು- ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ತಿಯ ಬಟ್ಟಲಿನ ಆಕಾರದ ಅಥವಾ ಚಮಸದ ಆಕಾರದ ವಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದು ಬೇರೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಗೊತ್ತು ಮಾಡಬೇಕು. (ಅದರಲ್ಲಿ)ಟ್ಟು ಕೊಂಡು ತೊಳಸಿ ಮುಂದುಗಡೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು 'ಜ್ಯೇಷ್ಠಾಯ ಶ್ರೇಷ್ಠಾಯ ಸ್ವಾಹಾ!' ಎಂದು ಆವನಧ್ಯಾನ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಆಜ್ಯವನ್ನು ಆವಾವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಿ ಸುವಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಂಪಾತನನ್ನು ಮಂಧದಲ್ಲಿ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಹಾಕಬೇಕು, ಸಂಸ್ತವನನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ವಸಿಷ್ಠಾಯ ಸ್ವಾಹೇತ್ಯಗ್ನಾನಾಜ್ಯಸ್ಯ ಹುತ್ವಾ ಮನ್ಥೇ ಸಂಪಾತಮವನಯೇತ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಯೈ ಸ್ವಾಹೇತ್ಯಗ್ನಾನಾಜ್ಯಸ್ಯ ಹುತ್ವಾ ಮನ್ಥೇ ಸಂಪಾತಮವನಯೇತ್ ಸಂಪದೇ ಸ್ವಾಹೇತ್ಯಗ್ನಾನಾಜ್ಯಸ್ಯ ಹುತ್ವಾ ಮನ್ಥೇ ಸಂಪಾತಮವನಯೇದಾಯತನಾಯ ಸ್ವಾಹೇತ್ಯಗ್ನಾನಾಜ್ಯಸ್ಯ ಹುತ್ವಾ ಮನ್ಥೇ ಸಂಪಾತಮವನಯೇತ್ || ೫ ||

೫. 'ವಸಿಷ್ಠಾಯ ಸ್ವಾಹಾ!' ಎಂದು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಆಜ್ಯವನ್ನು ಹೋಮಮಾಡಿ ಮಂಧದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾತನನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು. 'ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಯೈ ಸ್ವಾಹಾ!' ಎಂದು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಆಜ್ಯವನ್ನು ಹೋಮಮಾಡಿ ಮಂಧದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾತನನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು. 'ಸಂಪದೇ ಸ್ವಾಹಾ!'

1. ಉಪಸದ್ವ್ರತವು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಣೋಮದಲ್ಲಿದೆ, ಆದರೆ ಈ ಕರ್ಮವು ಅದರ ವಿಕೃತಿಯಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅಹಿಂಸೆ, ಸತ್ಯವಚನ, ಭೂಶಯ್ಯೆ, ಪಯಃಪಾನ- ಇವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆಂದು ಅರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕರ್ಮಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಬೃ. ೬-೩ನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭಾಷ್ಯಗಳ ಸಹಿತವಾಗಿ ಓದಿದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ವಿವರಗಳು ಸ್ಪುಟವಾಗುತ್ತವೆ.

2. ಪ್ರಾಣವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿರುವವನಿಗೇ ಮಂಥಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಹೋಮಗಳು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ.

ಎಂದು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಆಜ್ಞವನ್ನು ಹೋಮಮಾಡಿ ಮಂಧದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾತವನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು. 'ಆಯತನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ !' ಎಂದು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಆಜ್ಞವನ್ನು ಹೋಮಮಾಡಿ ಮಂಧದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾತವನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು.

ಮಂಧಕರ್ಮದ ಉಳಿದ ಹೋಮಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೭೭. ಸಮಾನಮನ್ಯತ್ | ವಸಿಷ್ಠಾಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಯೈ ಸಂಪದೇ ಆಯತನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ ! ಇತಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಂ ತಥೈವ ಸಂಪಾತಮವನಯೇತ್ ಹುತ್ತಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮಿಕ್ಕದ್ದು ಸಮಾನವು 'ವಸಿಷ್ಠಾಯ', 'ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಯೈ', 'ಸಂಪದೇ', 'ಆಯತನಾಯ' ಸ್ವಾಹಾ ! ಎಂದು ಒಂದೊಂದನ್ನೂ ಹೀಗೆಯೇ ಹೋಮಮಾಡಿ ಸಂಪಾತವನ್ನು (ಮಂಧದಲ್ಲಿ) ಹಾಕಬೇಕು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಪ್ರತಿಸೃಷ್ಟ್ಯಾಞ್ಜಲೌ ಮನ್ಥಮಾಧಾಯ ಜಪತ್ಯನೋ
ನಾಮಾಸ್ಯಮಾ ಹಿ ತೇ ಸರ್ವಮಿದಗ್ಂ ಸ ಹಿ ಜ್ಯೇಷ್ಠಃ ಶ್ರೇಷ್ಠೋ
ರಾಜಾಧಿಪತಿಃ ಸ ಮಾ ಜ್ಯೈಷ್ಠ್ಯಗ್ಂ ಶ್ರೈಷ್ಠ್ಯಗ್ಂ ರಾಜ್ಯ
ಮಾಧಿಪತ್ಯಂ ಗಮಯತ್ಪಹಮೇನೇದಗ್ಂ ಸರ್ವಮಸಾನೀತಿ ||

೬. ಇನ್ನು ಹಿಂಜರಿದು ಬೊಗಸೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಧವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡು "ಅಮ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವನಾಗಿರುತ್ತೀಯೆ ; ಇದೆಲ್ಲವೂ ನಿನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಲ್ಲವೆ ? ಆತನೇ ಜ್ಯೇಷ್ಠನು, ಶ್ರೇಷ್ಠನು, ರಾಜನು, ಅಧಿಪತಿಯು ; ಅವನು ನನ್ನನ್ನು ಜ್ಯೈಷ್ಠ್ಯವನ್ನೂ ಶ್ರೈಷ್ಠ್ಯವನ್ನೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಅಧಿಪತ್ಯವನ್ನೂ ಹೊಂದಿಸಲಿ ! ನಾನೇ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಆಗಿರುವಂತಾಗಲಿ !" ಎಂದು ಜಪಿಸಬೇಕು.

ಮಂಧಜಪಮಂತ್ರ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೭೮ ಅಥ ಪ್ರತಿಸೃಷ್ಟ್ಯ ಅಗ್ನೇಃ ಈಷದಪಸೃತ್ಯ ಅಞ್ಜಲೌ ಮನ್ಥಮ್ ಆಧಾಯ ಜಪತಿ ಇಮಂ ಮನ್ತ್ರಮ್ | "ಅನೋ ನಾಮಾಸ್ಯಮಾ ಹಿ ತೇ | ಅಮ

ಇತಿ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ನಾಮ | ಅನ್ನೇನ ಹಿ ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣಿತಿ ದೇಹೇ ಇತ್ಯತೋ
ಮನ್ದದ್ರವ್ಯಂ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಅನ್ನತ್ವಾತ್ ಪ್ರಾಣತ್ವೇನ ಸ್ತೂಯತೇ ಅಮೋ ನಾಮಾಸಿ
ಇತಿ | ಕುತಃ ? ಯತಃ ಅಮಾ ಸಹ ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ತೇ ತವ ಪ್ರಾಣಭೂತಸ್ಯ
ಸರ್ವಂ ಸಮುಪ್ತಂ ಜಗದಿದಮ್ ಅತಃ ಅಮೋ ನಾಮಾಸೀತ್ಯರ್ಥಃ¹ | ಸ ಹಿ ಪ್ರಾಣ
ಭೂತೋ ಮನ್ಯೋ ಜ್ಯೇಷ್ಠಃ ಶ್ರೇಷ್ಠಶ್ಚ | ಅತಃ ಏನ ಚ ರಾಜಾ ದೀಪ್ತಿನಮಾನ್
ಅಧಿಪತಿಶ್ಚ ಅಧಿಷ್ಠಾಯ ಪಾಲಯಿತಾ ಸರ್ವಸ್ಯ | ಸ ಮಾ ಮಾಮಪಿ ಮನ್ಯಃ
ಪ್ರಾಣೋ ಜ್ಯೈಷ್ಠ್ಯಾದಿಗುಣವೂಗಮ್ ಆತ್ಮನಃ ಗಮಯತು | ಅಹಮೇವೇದಂ
ಸರ್ವಂ ಜಗತ್ ಅಸಾನಿ ಭವಾನಿ ಪ್ರಾಣವತ್ | ಇತಿಶಬ್ದೋ ಮನ್ತ್ರಪರಿ
ಸಮಾಪ್ತಾರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಹಿಂಜರಿದು ಅಗ್ನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಇತ್ತ್ಸರಿದು ಬೊಗಸೆಯಲ್ಲಿ ಮನ್ದವನ್ನು
ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸಬೇಕು ಅಮೋ ನಾಮಾಸ್ಯಮಾ ಹಿ ತೇ
(ಅಮು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವನಾಗಿರುವೆ. ನಿನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಲ್ಲವೆ ?) ಅಮು ಎಂಬುದು
ಪ್ರಾಣನ ಹೆಸರು ಅನ್ನದಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಪ್ರಾಣನು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣನ
ವ್ಯಾವಾರಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಮಂಧದ್ರವ್ಯವನ್ನು (ಅದು) ಪ್ರಾಣನ
ಅನ್ನವಾಗಿರುವದರಿಂದ 'ಅಮೋ ನಾಮಾಸಿ' ಅಮನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನಾಗಿರುವೆ
ಎಂದು ಹೊಗಳಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, (ತೇ=ತವ) ಪ್ರಾಣನಾಗಿರುವ ನಿನಗೆ ಇದೆಲ್ಲವೂ
ಈ ಸಮುಪ್ತಜಗತ್ತೂ (ಅಮಾ=ಸಹ) ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ, ಆದ್ದರಿಂದ
ಅಮನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನಾಗಿರುವೆ ಎಂದರ್ಥ. ಪ್ರಾಣನೇ ಆಗಿರುವ ಆ
ಮಂಧವು ಜ್ಯೇಷ್ಠನೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಆಗಿದೆಯಷ್ಟೆ.² ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ರಾಜನು,
ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳದ್ದು, ಅಧಿಪತಿ ಎಂದರೆ ಮೇಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಾಲಿಸು
ತ್ತಿರುವುದು. ಆ ಮಂಧನೆಂಬ ಪ್ರಾಣನು (ಮಾ=ಮಾಮಪಿ) ನನ್ನನ್ನು
ಜ್ಯೈಷ್ಠ್ಯವೇ ಮುಂತಾದ ತನ್ನ ಗುಣಸಮೂಹವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಲಿ! ನಾನೇ
ಪ್ರಾಣನೆಂತೆ ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಆಗುವಂತಾಗಲಿ! (ಇಲ್ಲಿ) ಇತಿಶಬ್ದವು ಮಂತ್ರ
ಸಮಾಪ್ತಿಯನ್ನು (ತಿಳಿಸು)ವದಕ್ಕೆ (ಬಂದಿದೆ)

1. ಈ ವಾಕ್ಯವಿಲ್ಲದ ಪಾಠವೂ ಉಂಟು; ಆಗ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿ
ಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯೂ ಆಗುವದಿಲ್ಲ. ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಈ ವಾಕ್ಯ
ವಿಲ್ಲದ ಪಾಠವನ್ನೇ ಆಂಗೀಕರಿಸಿದೆ.

2. ಮಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣನ ಗುಣವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದನೆಮಾಡಿರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಖಲ್ವೇತಯರ್ಚಾ ಪಚ್ಛ ಆಚಾಮತಿ ತತ್ಸವಿತುರ್ವಣೇ
ಮಹ ಇತ್ಯಾಚಾಮತಿ ವಯಂ ದೇವಸ್ಯ ಭೋಜನಮಿತ್ಯಾಚಾ
ಮತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠಗ್ಂ ಸರ್ವಧಾತಮಮಿತ್ಯಾಚಾಮತಿ ತುರಂ ಭಗಸ್ಯ
ಧೀಮಹೀತಿ ಸರ್ವಂ ಪಿಬತಿ ನಿರ್ಣಿಜ್ಯ ಕಗ್ಂಸಂ ಚಮಸಂ ವಾ
ಸೌಶ್ವಾದಗ್ನೇಃ ಸಂವಿಶತಿ ಚರ್ಮಣಿ ವಾ ಸ್ಥಣ್ಣಲೇ ವಾ ವಾಚಂ
ಯನೋಪ್ರಸಾಹಃ ಸ ಯದಿ ಸ್ತ್ರಿಯಂ ಪಶ್ಯೇತ್ ಸಮೃದ್ಧಂ
ಕರ್ಮೇತಿ ವಿದ್ಯಾತ್ || ೭ ||

೭. ಇನ್ನು ಈ ಋಕ್ಮಿನಿಂದ ಪಾದಪಾದವಾಗಿ ಆಚಮನಮಾಡಬೇಕು 'ತತ್ಸವಿತುರ್ವಣೇಮಹೇ' (ಆ ಸವಿತೃವಿನ .. ವರಿಸುತ್ತೇವೆ) ಎಂದು ಆಚಮನಮಾಡಬೇಕು ; 'ವಯಂ ದೇವಸ್ಯ ಭೋಜನಮ್' (ನಾವು ದೇವನ ಭೋಜನವನ್ನು), ಎಂದು ಆಚಮನಮಾಡಬೇಕು ; 'ಶ್ರೇಷ್ಠಗ್ಂ ಸರ್ವಧಾತಮಮ್' (ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಧರಿಸಬಲ್ಲ) ಎಂದು ಆಚಮನಮಾಡಬೇಕು. 'ತುರಂ ಭಗಸ್ಯ ಧೀಮಹಿ' (ಶೀಘ್ರವಾದ ಭಗನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತೇವೆ) ಎಂದು ಕಂಸವನ್ನು ಅಥವಾ ಚಮಸವನ್ನು ತೊಳೆದುಕೊಂಡು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಅಗ್ನಿಯ ಹಿಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದಮೇಲೆ ಅಥವಾ ಸ್ಥಂಡಿಲದಮೇಲೆ ವಾಚಂಯಮನಾಗಿ ಅಪ್ರಸಾಹನಾಗಿ ಮಲಗಬೇಕು. ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕರ್ಮವು ಸಮೃದ್ಧ(ವಾಯಿತೆಂದು) ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಮಂಥಭಕ್ಷಣಪ್ರಕಾರ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೭೯. ಅಥ ಅನಂತರಂ ಖಲು ಏತಯಾ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಯಾ ಋಚಾ ಪಚ್ಛಃ ಪಾದಶಃ ಆಚಾಮತಿ ಭಕ್ಷಯತಿ | ಮನ್ತ್ರಸ್ಯ ಏಕೈಕೇನ ಪಾದೇನ ಏಕೈಕಂ ಗ್ರಾಸಂ ಭಕ್ಷಯತಿ | ತದ್ಭೋಜನಂ ಸವಿತುಃ ಸರ್ವಸ್ಯ ಪ್ರಸವಿತುಃ | ಪ್ರಾಣಮ್ ಆದಿತ್ಯಂ ಚ ಏಕೇಕೃತ್ಯ ಉಚ್ಯತೇ | ಆದಿತ್ಯಸ್ಯ ವೃಣೇಮಹೇ ಪ್ರಾರ್ಥಯೇಮಹಿ ಮನ್ಥರೂಪಮ್ | ಯೇನ ಅನ್ನೇನ ಸಾವಿತ್ರೀಣ ಭೋಜನೇನ ಉಪಭುಕ್ತೇನ ವಯಂ ಸವಿತೃಸ್ವರೂಪಾಸನ್ನಾ ಭವೇಮ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ದೇವಸ್ಯ ಸವಿತುಃ ಇತಿ ಪೂರ್ವೇಣ ಸಂಬಂಧಃ | ಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಪ್ರಶಸ್ತತಮಂ ಸರ್ವಾನ್ನೇಭ್ಯಃ ಸರ್ವಧಾತಮಂ

ಸರ್ವಸ್ಯ ಜಗತೋ ಧಾರಯಿತ್ಯತಮಮ್ ಅತಿಶಯೇನ ವಿಧಾತ್ಯತಮಮಿತಿ ವಾ | ಸರ್ವಧಾ ಭೋಜನವಿಶೇಷಣಮ್ | ತುರಂ ತ್ವರಂ ತೂರ್ಣಂ ಶೀಘ್ರಮ್ ಇತ್ಯೇ ತತ್ | ಭಗಸ್ಯ ದೇವಸ್ಯ ಸವಿತುಃ ಸ್ವರೂಪಮ್ ಇತಿ ಶೇಷಃ | ಧೀಮಹಿ ಚಿಂತಯೇ ಮಹಿ | ವಿಶಿಷ್ಟಭೋಜನೇನ ಸಂಸ್ಕೃತಾಃ ಶುದ್ಧಾತ್ಮಾನಃ ಸಂತಃ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಅಥವಾ ಭಗಸ್ಯ ಶ್ರಿಯಃ ಕಾರಣಂ ಮಹತ್ತ್ವಂ ಪ್ರಾಪ್ತುಂ ಕರ್ಮ ಕೃತವನ್ನೋ ವಯಂ ತದ್ಧೀಮಹಿ ಚಿಂತಯೇಮಹಿ ಇತಿ ಸರ್ವಂ ಚ ಮನ್ಥಲೇಪಂ ಪಿಪಿತಿ ನಿರ್ಣಿಜ್ಯ ಪ್ರಕ್ಷಾಲ್ಯ ಕಂಸಂ ಕುಸಾಕಾರಂ ಚಮಸಂ ಚಮಸಾಕಾರಂ ವಾ ಔದುಮ್ಪುರಂ ಪಾತ್ರಮ್ | ಸೀತ್ವಾ ಆಚಮ್ಯ ಪಶ್ಚಾದಗ್ನೇಃ ಪ್ರಾಕ್ಕಿರಾಃ ಸಂವಿಶತಿ ಚರ್ಮಣಿ ವಾ ಅಜಿನೇ ಸ್ಥಣ್ಡಿಲೇ ಕೇವಲಾಯಾಂ ವಾ ಭೂಮೌ | ವಾಚಂ ಯಮಃ ವಾಗ್ಯತಃ ಸನ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅವಸಾಹಃ ನ ಪ್ರಸಹ್ಯತೇ ನಾಭಿಭೂಯತೇ ಸ್ತ್ರಾದ್ಯನಿಷ್ಟಸ್ವನ್ನದರ್ಶನೇನ ಯಥಾ ತಥಾ ಸಂಯತಚಿತ್ತಃ ಸನ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸ ವಿವಂಭೂತೋ ಯದಿ ಸ್ತ್ರಿಯಂ ಪಶ್ಯೇತ್ ಸ್ವಪ್ನೇಷು ತದಾ ವಿದ್ಯಾತ್ ಸಮೃದ್ಧಂ ಮಮೇದಂ ಕರ್ಮ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಆ ಬಳಿಕ ಈ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಋಕ್ಪಿನಿಂದ¹ (ಪಚ್ಛಃ=ಪಾದಶಃ) ಪಾದಪಾದವಾಗಿ (ಉಚ್ಚರಿಸಿ) ಆಚಮನಮಾಡಬೇಕು, (ಮಂಘವನ್ನು) ಭಕ್ಷಣ ಮಾಡಬೇಕು, ಮಂತ್ರದ ಒಂದೊಂದು ಪಾದದಿಂದ ಒಂದೊಂದು ತುತ್ತನ್ನು ತಿನ್ನ ಬೇಕು ಸವಿತೃವಿನ ಸರ್ವಕ್ಕೂ ಕಾರಣನಾಗಿರುವ ದೇವನ- ಪ್ರಾಣನನ್ನೂ ಆದಿತ್ಯನನ್ನೂ ಒಂದೆಂದು ಮಾಡಿಕೊಂಡು (ಸವಿತೃವೆಂದು) ಕರೆದಿದೆ- ಆದಿತ್ಯನ ಆ ಮಂಧರೂಪವಾದ ಭೋಜನವನ್ನು ವರಿಸುತ್ತೇವೆ, ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆ ಅನ್ನದಿಂದ, ಸವಿತೃಸಂಬಂಧವಾದ ಭೋಜನವನ್ನು ಉಪಭೋಗಿಸುವದರಿಂದ ನಾವು ಸವಿತೃವಿನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದವರಾಗುವಂತಾಗಲಿ! -ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ದೇವಸ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಸವಿತುಃ ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ (ಮಿಕ್ಕ) ಎಲ್ಲಾ ಅನ್ನಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅತ್ಯಂತಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಸರ್ವಧಾತಮಮ್ ಎಂದರೆ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಧರಿಸಬಲ್ಲ, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲ ಎಂದಾದರೂ ಅರ್ಥ. ಹೇಗಾದರೂ ಇದು ಭೋಜನಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವು (ತುರಂ=ತ್ವರಂ) ತೂರ್ಣವಾದ ಶೀಘ್ರವಾದ ಭಗನ ದೇವನಾದ ಸವಿತೃವಿನ

1. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಋಕ್ಪು ಮುಗ್ಧೇದದ ಮಂ. ೫-೬-೮೨-೧ರಲ್ಲಿವೆ. ಬೃ. ದಲ್ಲಿ ಮಂಠಾಚಮನಕ್ಕೆ ಹೇಳಿರುವದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಗಾಯತ್ರಿಯ ಪಾದಗಳು, ಮಧುಮತಿಯ ಭಾಗಗಳು, ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಈ ಗಾಯತ್ರಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವದು ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕ್ಕೆ ಸಂಮತವಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ, ಬೃ. ಭಾ. ೫-೧೪-೫ (ಭಾ. ಭಾ. ೩೯೭)ನ್ನು ನೋಡಿ

‘ಸ್ವರೂಪವನ್ನು’ ಎಂದು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (ಧೀಮಹಿ = ಚಿಂತಯೇಮಹಿ) ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತೇನೆ. ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಭೋಜನದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತರಾಗಿ ಶುದ್ಧಾಂತಃಕರಣ ರಾಗಿ (ದೇವನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವಂತಾಗಲಿ) ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅಧವಾ (ಭಗವ್ಯ = ಶ್ರಿಯಃ) ಭಗಕ್ಕೆ ಎಂದರೆ ಶ್ರೀಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿರುವ ನಾವು ಅದನ್ನು ಧ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತೇವೆ ಎಂಬ ಮಂಥಲೇಪವನ್ನೆಲ್ಲ ಕುಡಿಯಬೇಕು.

ಕಂಸವನ್ನು ಎಂದರೆ ಕಂಸಾಕಾರವಾದ ಅಧವಾ ಚಮಸವನ್ನು ಎಂದರೆ ಚಮಸಾಕಾರವಾದ ಅತ್ತಿಯ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು¹ (ನಿರ್ಣಿಜ್ಯ = ಪ್ರಕ್ಷಾಲ್ಯ) ತೊಳೆದು ಕೊಂಡು ಕುಡಿದು ಆಚಮನಮಾಡಿ² ಅಗ್ನಿಯ ಹಿಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ತಲೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಚರ್ಮದ ಎಂದರೆ ಅಜಿನದಮೇಲೆ ಅಧವಾ ಸ್ಥಂಢಿಲದ ಬರಿಯ ನೆಲದಮೇಲೆ ವಾಚಂಯಮನಾಗಿ ಮಾತನ್ನು ಬಿಗಿಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಎಂದರ್ಥ. ಅಪ್ರಸಾಹನಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀ ಮುಂತಾದ³ ಅನಿಷ್ಟಸ್ವಸ್ವದರ್ಶನದಿಂದ (ನ ಪ್ರಸಹ್ಯತೇ = ನಾಭಿಭೂಯತೇ) ಅಡಚಣೆಯಾಗದಂತೆ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಸಂಯಮ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮಲಗಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ. ಅವನು ಹೀಗಿದ್ದು ಸ್ವಪ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಕಂಡರೆ ಆಗ ಈ ನನ್ನ ಕರ್ಮವು ಸಮೃದ್ಧವಾಯಿತು ಎಂದು ತಿಳಿಯ ಬೇಕು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದೇಷ ಶ್ಲೋಕೋ ಯದಾ ಕರ್ಮಸು ಕಾಮ್ಯೇಷು ಸ್ತ್ರಿಯಗ್ಂ ಸ್ವಪ್ನೇಷು ಪಶ್ಯತಿ | ಸಮೃದ್ಧಿಂ ತತ್ರ ಜಾನೀಯಾತ್ತಸ್ತನ್ ಸ್ವಪ್ನ ನಿದರ್ಶನೇ ತಸ್ಮಿನ್ ಸ್ವಪ್ನನಿದರ್ಶನೇ || ೮ ||

೮. ಇಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ಲೋಕವು. “ಯಾವಾಗ ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಯಾವಾಗ ಕಾಣುತ್ತಾನೋ ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಆ ಸ್ವಪ್ನದರ್ಶನದಲ್ಲಿ - ಆ ಸ್ವಪ್ನದರ್ಶನದಲ್ಲಿ - ಸಮೃದ್ಧಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯ ಬೇಕು”.

1. ಬೃ. ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಂದು ವಿಧಿಸಿದೆ.

2. ಇದು ಶುದ್ಧಾಚಮನವು.

3. ಸ್ತ್ರಾದಿ ಎಂಬ ಮೂಲದ ಅನುವಾದವಿದು ; ಇದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿತ್ತೆ ಎಂಬುದು ವಿಚಾರಣೀಯ.

ಮಂಥಕರ್ಮವು ಸಮೃದ್ಧವಾದದ್ದಕ್ಕೆ ಗುರುತು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೮೦. ತತ್ ಎತಸ್ಮಿನ್ನರ್ಥೇ ಏಷ ಶ್ಲೋಕೋ ಮನ್ಮೋಹಿ ಭವತಿ |
ಯದಾ ಕರ್ಮಸು ಕಾಮ್ಯೇಷು ಕಾನಾರ್ಥೇಷು ಪ್ರಿಯಂ ಸ್ವಪ್ನೇಷು ಸ್ವಪ್ನದರ್ಶ
ನೇಷು ಸ್ವಪ್ನಕಾಲೇಷು ವಾ ಪಶ್ಯತಿ, ಸಮೃದ್ಧಿಂ ತತ್ರ ಜಾನೀಯಾತ್ | ಕರ್ಮಣಾಂ
ಫಲನಿಷ್ಪತ್ತಿರ್ಭವಿಷ್ಯತೀತಿ ಜಾನೀಯಾತ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಸ್ಮಿನ್ ಸ್ಮಾರಾದಿಪ್ರಶಸ್ತ
ಸ್ವಪ್ನದರ್ಶನೇ ಸತಿ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ದ್ವಿರುಕ್ತಿಃ ಕರ್ಮಸಮಾಪ್ತ್ಯರ್ಥಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ಲೋಕವು ಮಂತ್ರವುಕೂಡ ಇದೆ: ಯಾವಾಗ
ಕಾಮ್ಯಗಳಾದ ಕಾಮಗಳಿಗಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ, ಸ್ವಪ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ
ಕನಸಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕನಸಿನ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೋ
ಅಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಕರ್ಮಗಳ ಫಲವು ಉಂಟಾಗುವದೆಂದು
ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ. ಆ ಸ್ಮಾರಾದಿಪ್ರಶಸ್ತಸ್ವಪ್ನವನ್ನು ಕಂಡರೆ (ಸಮೃದ್ಧಿ
ಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು) ಎಂದರ್ಥ. (ತಸ್ಮಿನ್ ಸ್ವಪ್ನನಿದರ್ಶನೇ ಎಂದು) ಎರಡು
ಸಲ ಹೇಳಿರುವದು (ಮಂಥ)ಕರ್ಮದ ಸಮಾಪ್ತಿಗಾಗಿ.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಒಂದು ಎರಡನೆಯ ಖಂಡಗಳ ಸಾರ

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣೋಪಾಸನೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಾಣೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಮಂಥಕರ್ಮವನ್ನೂ ವಿಧಿಸಿದೆ.

ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ

೧-೫. ಪ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಯೇಷ್ಠವೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವೂ ಯಾವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಜ್ಯೇಷ್ಠನೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಪ್ರಾಣವೇ ಜ್ಯೇಷ್ಠವೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ ವಸಿಷ್ಠವನ್ನು ತಿಳಿದವನು ತಾನೂ ವಸಿಷ್ಠಧನವಂತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಇಹಪರಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಸಂಪತ್ತನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಕಾಮಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಆಯತನವನ್ನು ತಿಳಿದವನು ತನ್ನವರಿಗೆ ಆಯತನವಾಗುತ್ತಾನೆ, ವಾಕ್ಯೇ ವಸಿಷ್ಠ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ, ಶ್ರೋತ್ರವೇ ಸಂಪತ್ತು, ಮನಸ್ಸೇ ಆಯತನ

೬-೧೫. ವಾಗಾದಿಪ್ರಾಣಗಳು ತನುಲ್ಲಿ ಯಾವನು ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋದವು 'ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾವನು ಉತ್ಕ್ರಾಂತನಾದರೆ ಶರೀರವು ಅತ್ಯಂತ ಅಮಂಗಲವಾಗಿ ಕಾಣುವದೋ ಅವನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನು' ಎಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯೆಂದನು. ವಾಗಾದಿಗಳು ಈಗ ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವರ್ಷದವರೆಗೆ ಹೊರಗೆ ಇದ್ದು ಮತ್ತೆ ಹಿಂತಿರುಗಿಬಂದವು. ಶರೀರವು ಬದುಕಿರೋ ಇತ್ತು, ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳು ತಾವು ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡವು.

ಆಗ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವು ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುವದಕ್ಕೆ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರಲು ಜಾತ್ಯಕ್ಷವು ಕಾಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದ ಗೂಟಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಿಕ್ಕ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸ್ಪರ್ಶಿಸದಿಂದ ಕಿತ್ತು ಅಲುಗಾಡಿಸಿತು ಆಗ ಪ್ರಾಣಗಳೆಲ್ಲವೂ 'ಭಗವಂತನೇ, ನೀನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನು, ಉತ್ಕ್ರಾಂತನಾಗದಿರು' ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡವು. ವಾಕ್ಯು ತನ್ನ ವಸಿಷ್ಠತ್ವವೂ ಶ್ರೋತ್ರವು ತನ್ನ ಸಂಪತ್ತೂ ಮನಸ್ಸು ತನ್ನ ಆಯತನತ್ವವೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನದೇ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡವು ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಅವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರಾಣಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಎರಡನೆಯ ಖಂಡ

೧-೨. ಆಗ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು 'ನನಗೆ ಅನ್ನವು ಯಾವದು?' ಎಂದಿತು. ವಾಗಾದಿಗಳು 'ನಾಯಿಗಳವರೆಗೂ ಹಕ್ಕಿಗಳವರೆಗೂ ಪ್ರಾಣಗಳಿಗೆ ಅನ್ನವಾಗಿರುವವೆಲ್ಲ ನಿನ್ನ ಅನ್ನವೇ' ಎಂದವು; 'ನನಗೆ ಬಟ್ಟೆ ಯಾವದು?' ಎಂದು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣವು ಕೇಳಲು 'ಅಪ್ಪು' ಎಂದವು, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಊಟಮಾಡುವ ಮೊದಲು, ಅಮೇಲೂ ಉಪಾಸಕರು ಅಚಮನಮಾಡಿ ಪ್ರಾಣ

ನಿಗೆ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ ; ಸ್ಪೃತಿವಿಹಿತನಾದ ಆಚಮನದಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರಾಣನ ವಸ್ತ್ರವು ಎಂದು ಭಾವನೆಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

೩. ಈ ಪ್ರಾಣೋಪಾಸನೆಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೊಗಳಿ, ಬಣಗಿದ ಮೋಟುಮರಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದರೂ ಅದು ಚಿಗುರು ಎರೆಗಳನ್ನು ಬಿಡುವದು' ಎಂದು ಸತ್ಯಕಾಮ ಜಾಬಾಲನು ಗೋಶ್ರುತಿ ಎಂಬ ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ.

೪.-೮. ಈ ಪ್ರಾಣೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವನಿಗೆ ಮಂಥವೆಂಬ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿ ಕಾರವು. ತಾನು ದೊಡ್ಡವನಾಗಿ ಶ್ರೀಮಂತನಾಗಬೇಕೆಂದೂ ಅಮೂಲಕ ಕರ್ಮನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದೂ ಯಾವನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷಾವಿಧಿಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ಪೌರ್ಣಮಾಸಿಯ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಯಾವಜ್ಞಕ್ತಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಸಸ್ಯಗಳ ಮಂಥವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮೊಸರು ಜೇನು ತುಪ್ಪ ಇವುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ 'ಜ್ಯೇಷ್ಠಾಯ ಶ್ರೇಷ್ಠಾಯ ಸ್ವಾಹಾ ' 'ವಸಿಷ್ಠಾಯ ಸ್ವಾಹಾ' 'ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಯೈ ಸ್ವಾಹಾ ' 'ಕಂಪವೇ ಸ್ವಾಹಾ ' 'ಆಯತನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ ' ಎಂದು ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಚ್ಛರಿಸುತ್ತಾ ಸ್ವಾಹಾಂತದಲ್ಲಿ ಸ್ತುವದಲ್ಲಿರುವ ಮಂಥಶೇಷವನ್ನು ಹೋಮ ಮಾಡಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ 'ಅಮೋ ನಾಮಾಸಿ' ಎಂಬ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸಬೇಕು. ಬಳಿಕ 'ತತ್ಸವಿತುರ್ವರೇಣ್ಯಮಧೀ' ಎಂಬ ಮಂತ್ರದ ಪಾದಗಳನ್ನು ಚ್ಛರಿಸುತ್ತಾ ಮಂಥಭಾಗಗಳನ್ನು ಕುಡಿದು ಕೊನೆಯ ಸಲಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕುಡಿದುಬಿಡಬೇಕು ; ಕೈತೊಳೆದುಕೊಂಡು ಆಚಮನ ಮಾಡಿ ಅಗ್ನಿಯ ಹಿಂದುಗಡೆ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಅಥವಾ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಮಲಗಬೇಕು. ಸ್ನಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಸ್ತೀವಶ-ನವಾದರೆ ಕರ್ಮವು ಸಮೃದ್ಧವಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ)

ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಪಂಚಾಲರಾಜನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಶ್ವೇತಕೇತುರ್ಹಾರುಣೇಯಃ ಪಚ್ಛಾಲ್ಪಾನಾಗ್ಂ ಸಮಿತಿ
ನೇಯಾಯ ತಗ್ಂಹ ಪ್ರವಾಹಣೋ ಜೈವಲಿರುವಾಚ ಕುಮಾ
ರಾನು ತ್ವಾಶಿಷತ್ ಪಿತೇತ್ಯನು ಹಿ ಭಗವ ಇತಿ || ೧ ||

೧. ಆರುಣೇಯಶ್ವೇತಕೇತುವು ಪಂಚಾಲರ ಸಮಿತಿಗೆ ಬಂದನು. ಅವನನ್ನು ಪ್ರವಾಹಣಜೈವಲಿಯು ಕುಮಾರನೆ, ತಂದೆಯು ಅನುಶಾಸನಮಾಡಿರುವನೇನು? (ಎಂದನು. ಅವನು) ಭಗವಂತನೆ, 'ಅನು(ಶಾಸನ)ಮಾಡಿಯೇ (ಇರುತ್ತಾನೆ) ಎಂದನು.

ಕಥೆಯ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೮೧. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಸ್ತವ್ಯಪರ್ಯಂತಾಃ ಸಂಸಾರಗತಯೋ ವಕ್ತವ್ಯಾಃ
ವೈರಾಗ್ಯಹೇತೋರ್ಮುಮುಕ್ಷುಣಾಮಿತ್ಯತಃ ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾ ಅರಭ್ಯತೇ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ವೈರಾಗ್ಯ(ವಾಗಲೆಂಬ) ಕಾರಣದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಸ್ತವ್ಯಪರ್ಯಂತವಾದ ಸಂಸಾರಗತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂಬುದಕ್ಕಾಗಿ (ಈ) ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಶ್ವೇತಕೇತುವಿಗೂ ಜೈವಲಿಗೂ ಸಂಭಾಷಣೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೮೨. ಶ್ವೇತಕೇತುರ್ನಾಮತಃ | ಹ ಇತ್ಯೈತಿಹ್ಯಾರ್ಥಃ | ಅರುಣ ಸ್ಯಾಪತ್ಯಮ್ ಆರುಣಃ | ತಸ್ಯಾಪತ್ಯಮ್ ಆರುಣೇಯಃ | ಪಚ್ಛಾಲ್ಪಾನಾಂ ಜನಪದಾನಾಂ ಸಮಿತಿಂ ಸಭಾಮ್ ಏವಾಯು ಆಜಗಾಮ | ತಮ್ ಆಗತವಸ್ತಂ ಹ ಪ್ರವಾಹಣೋ ನುಮತೋ ಜೀವಲಿವ್ಯಾಪತ್ಯಂ ಜೈವಲಿಃ, ಉವಾಚ ಉಕ್ತವಾನ್ | ಹೇ ಕ. ೨೦೨ ಅನು ತ್ವಾ ತ್ವಾಮ್ ಅಶಿಷತ್ ಅನ್ವಶಿಷತ್ ಪಿತಾ ಕಿಮನುಶಿಷ್ಯಸ್ತವ್ಯಂ

ಪಿತ್ರಾ ? ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಸ ಆಹ | ಅನು ಹಿ ಅನುಶಿಷ್ಟೋಽಸ್ಮಿ ಭಗವ
ಇತಿ ಸೂಚಯನ್ ಆಹ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಶ್ರೇತಕೇತು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ- ಹ ಎಂಬುದು ಹಿಂದೆ ನಡೆಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು
(ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ), ಆರುಣೇಯನು, ಅರುಣನ ಮಗನು ಆರುಣಿ, ಅವನ ಮಗನು,
ಆರುಣೇಯನು. ಪಂಚಾಲದೇಶದವರ ಸಮಿತಿಗೆ ಸಭೆಗೆ (ಏರಾಯ= ಆಜಗಾಮ)
ಬಂದನು. ಆ ಬಂದು (ಶ್ರೇತಕೇತು)ವನ್ನು ಪ್ರವಾಹಣನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಜೀವಲನ
ಮಗನಾದ ಜೈವಲಿಯು(ಉವಾಚ= ಉತ್ತವಾನ್) ಇಂತೆಂದನು. ಎಲೈಕುಮಾರನೆ,
(ತ್ವಾ= ತ್ವಾಮ್) ನಿನ್ನನ್ನು ತಂದೆಯು (ಅನು ಅಶಿಷತ್) ಅನುಶಾಸನಮಾಡಿ
ದ್ದಾನೇನು ? ನೀನು ತಂದೆಯಿಂದ ಅನುಶಾಸನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದೀಯೋ ?
ಹೀಗೆನ್ನಲು ಅವನೆಂದನು ಪೂಜ್ಯನೆ, ಅನುಶಿಷ್ಟನೇ ಆಗಿರುತ್ತೇನೆ ಎಂದು
ಸೂಚಿಸುವದಕ್ಕೆ 'ಅನು ಹಿ' ಎಂದನು.

ಜೈವಲಿಪ್ರವಾಹಣನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ನೇತ್ಥ ಯದಿತೋಽಧಿ ಪ್ರಜಾಃ ಪ್ರಯನ್ತೀತಿ ನ ಭಗವ ಇತಿ ನೇತ್ಥ
ಯಥಾ ಪುನರಾವರ್ತಂತೀ ಇತಿ ನ ಭಗವ ಇತಿ ನೇತ್ಥ ಪಥೋ
ರ್ದೇವಯಾನಸ್ಯ ಪಿತೃಯಾಣಸ್ಯ ಚ ವ್ಯಾವರ್ತನಾ ಇತಿ ನ
ಭಗವ ಇತಿ || ೨ ||

ನೇತ್ಥ ಯಥಾಸೌ ಲೋಕೋ ನ ಸಂಪೂರ್ಯತಾ ಇತಿ ನ ಭಗವ
ಇತಿ ನೇತ್ಥ ಯಥಾ ಸೌಮ್ಯಮಾಹುತಾವಾಪಃ ಪುರುಷ
ವಚಸೋ ಭವನ್ತೀತಿ ನೈವ ಭಗವ ಇತಿ || ೩ ||

೨. 'ಪ್ರಜೆಗಳು ಇಲ್ಲಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೋ
ಬಲ್ಲೆಯ?', 'ಇಲ್ಲ, ಭಗವಂತನೆ' ಎಂದನು. 'ಮತ್ತೆ ಹೇಗೆ ಹಿಂತೆರಳು
ತ್ತಾರೋ ಬಲ್ಲೆಯ?' 'ಇಲ್ಲ, ಭಗವಂತ' ಎಂದನು. 'ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ
ದೇವಯಾನಪಿತೃಯಾಣಗಳ ವ್ಯಾವರ್ತನಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲೆಯ?' 'ಇಲ್ಲ,
ಭಗವಂತ' ಎಂದನು.

೩. 'ಆ ಲೋಕವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗದೆ ಇದೆ ಹೇಗೆ ಬಲ್ಲೆಯ?'
'ಇಲ್ಲ, ಭಗವಂತ'. 'ಐದನೆಯ ಆಹುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪು ಪುರುಷವಚಸ್ಸು
ಆಗುವದು ಹೇಗೆ, ಬಲ್ಲೆಯ?', 'ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಭಗವಂತ' ಎಂದನು.

ಜೈವಲಿಯ ಐದು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ
ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಲಾರದೆ ಹೋದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೮೩. ತಂ ಹ ಉನಾಚ | ಯದ್ಯನುಶಿಷ್ಟೋಽಸಿ ವೇತ್ಥ ಯತ್ ಇತಃ
ಅಸ್ಮಾಲ್ಲೋಕಾತ್ ಅಧಿ ಊರ್ಧ್ವಂ ಯತ್ ಪ್ರಜಾಃ ಪ್ರಯನ್ತಿ ಯದ್ ಗಚ್ಛನ್ತಿ
ತತ್ ಕಿಂ ಜಾನೀಷ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ನ ಭಗವಃ ಇತ್ಯಾಹ ಇತರಃ | ನ ಜಾನೇಹಂ
ತದ್ ಯತ್ ಪೃಚ್ಛಸಿ | ಏವಂ ತರ್ಹಿ ವೇತ್ಥ ಜಾನೀಷೇ ಯಥಾ ಯೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ
ಪುನರಾವರ್ತನ್ತ ಇತಿ | ನ ಭಗವ ಇತಿ ಪ್ರತ್ಯಾಹ | ವೇತ್ಥ ವರ್ಧೋಮಾರ್ಗಯೋಃ
ಸಹಪ್ರಯಾಣಯೋರ್ದೇವಯಾನಸ್ಯ ಸಿತ್ಯಯಾಣಸ್ಯ ಚ ವ್ಯಾವರ್ತನಾ ವ್ಯಾವರ್ತ
ನಮ್ ಇತರೇತರವಿಯೋಗಸ್ಥಾನಂ ಸಹ ಗಚ್ಛತಾಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ನ ಭಗವಃ
ಇತಿ | ವೇತ್ಥ ಯಥಾಸೌ ಲೋಕಃ ಸಿತ್ಯಸಂಬಂಧೀ ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಪುನ
ರಾವರ್ತನ್ತೇ ಬಹುಭಿಃ ಪ್ರಯದ್ಧಿರಪಿ ಯೇನ ಕಾರಣೇನ ನ ಸಂಪ್ರಾರ್ಯತ ಇತಿ |
ನ ಭಗವ ಇತಿ ಪ್ರತ್ಯಾಹ | ವೇತ್ಥ ಯಥಾ ಯೇನ ಕ್ರಮೇಣ ಪಜ್ಞಾಮ್ಯಾಂ
ಪಜ್ಞಾಸಂಖ್ಯಾಕಾಯಾಮ್ ಆಹುತೌ ಹುತಾಯಾಮ್ ಆಹುತಿನಿರ್ವೃತ್ತಾ
ಆಹುತಿಸಾಧನಾಶ್ಚ ಆಪಃ ಪುರುಷವಚಸಃ ಪುರುಷ ಇತ್ಯೇವಂ ವಚಃ ಅಭಿಧಾನಂ
ಯಾಸಾಂ ಹೂಯಮಾನಾನಾಂ ಕ್ರಮೇಣ ಸಷ್ಠಾಹುತಿಭೂತಾನಾಂ ತಾಃ ಪುರುಷ
ವಚಸಃ ಪುರುಷಶಬ್ದವಾಚ್ಯಾ ಭವನ್ತಿ ಪುರುಷಾಖ್ಯಾಂ ಲಭನ್ತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |
ಇತ್ಯುಕ್ತೋ ನೈವ ಭಗವಃ ಇತ್ಯಾಹ | ನೈನಾಹವತ್ರ ಕಿಂಚನ ಜಾನಾಮಿ
ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು (ಜೈವಲಿ)ಯಿಂತೆಂದನು.¹ ನೀನು ಅನುಶಿಷ್ಟನಾಗಿರುವೆ
ಯಾದರೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಈ ಲೋಕದಿಂದ (ಅಧಿ= ಊರ್ಧ್ವಮ್) ಮೇಲಕ್ಕೆ (ಹೋಗಿ)
ಪ್ರಜೆಗಳು ಯಾವದನ್ನು ಸೇರುವರೋ ಅದನ್ನು ಬಲ್ಲೆಯೇನು? -ಎಂದರ್ಥ.
ನಾನು ಇನ್ನೊಬ್ಬ(ನಾದ ಶ್ವೇತಕೇತು) 'ಇಲ್ಲ, ಭಗವಂತ' ಎಂದನು, ನನ್ನನ್ನು
ಕೇಳುತ್ತಿರುವೆಯಲ್ಲ, ನಾನು (ಅದನ್ನು) ಅರಿಯೆ ಹಾಗಾದರೆ ಹೇಗೆ ಯಾವ
ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಮತ್ತೆ ಹಿಂತೆರಳುತ್ತಾರೋ ಬಲ್ಲೆಯ? -ಎನ್ನಲು 'ಇಲ್ಲ, ಭಗವಂತ'
ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. (ಪರ್ಥೋಃ= ಮಾರ್ಗಯೋಃ) ಸಮಾನವಾಗಿ

1. 'ತಂ ಹೋನಾಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅನುವಾದವಿದು. ಈ ವಾಕ್ಯವು ಉಪನಿಷತ್ತಿನ
ಮೂಲದಲ್ಲಿಲ್ಲ; ಅದು ಹೇಗೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿತೆಂಬುದು ತಿಳಿಯದು. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ
ಆದ್ರ್ವ ಸುಸುಮಾರ್ಥವಿಲ್ಲ.

ಹೊರಟಿರುವ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಯಾನ ಮತ್ತು ಪಿತೃಯಾಣ-ಇವುಗಳ (ನ್ಯಾವರ್ತನಾ=ವ್ಯಾವರ್ತನಮ್) ವ್ಯಾವರ್ತನವನ್ನು, ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗುವ (ಆ ಮಾರ್ಗಗಳು) ಒಂದನ್ನೊಂದು ಬಿಟ್ಟಿಗಲುವ ಸ್ಥಾನವನ್ನು, ಬಲ್ಲಿಯ ? ಎಂದರ್ಥ 'ಇಲ್ಲ, ಭಗವಂತ' ಎಂದನು.

ಆ ಪಿತೃಸಂಬಂಧವಾದ ಲೋಕವು - ಯಾವದನ್ನು ಸೇರಿದವರು ಹಿಂತಿರುಗುವರೋ (ಅದು)- ಬಹುಜನರು ಹೋಗಿ (ಸೇರಿದರೂ) ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ತುಂಬಿ ಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ, ಬಲ್ಲಿಯ ? 'ಇಲ್ಲ, ಭಗವಂತ' ಎಂದು ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಹೇಗೆ, ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ, ಐದನೆಯ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಹೋಮ ಮಾಡಲು ಆಹುತಿಗಳಿಂದಾಗಿರುವವೂ ಆಹುತಿಯೆಂಬ ಸಾಧನವುಳ್ಳವೂ ಆಗಿರುವ ಅವು ಪುರುಷವಚಸ್ಸಾಗುವದು, ಪುರುಷ ಎಂಬೀ ವಚನವು, ಹೆಸರು, ಹುತವಾದ ಕ್ರಮದಿಂದ ಆರನೆಯ ಆಹುತಿಯಾಗುವ ಯಾವದಕ್ಕೆ ಆಗುವದೋ ಅವು ಪುರುಷ ವಚಸ್ಸುಗಳಾಗುವದು, ಪುರುಷಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾಗುವದು ಹೇಗೆ, ಪುರುಷನೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ವಡೆಯುವದು (ಹೇಗೆ), ಬಲ್ಲಿಯ ? ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆನ್ನಲು, 'ಇಲ್ಲವೇಇಲ್ಲ, ಭಗವಂತ!' ಎಂದನು, ನಾನು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಏಕವಸ್ತು ಅರಿಯೆನು ಎಂದರ್ಥ.

ಶ್ವೇತಕೇತುವು ತಂದೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ನಡೆದದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದು (ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥಾನು ಕಿಮನುಶಿಷ್ಟೋಽಪೋಚಥಾ ಯೋ ಹೀಮಾನಿ ನ ವಿದ್ಯಾತ್ ಕಥಗಂ ಸೋನುಶಿಷ್ಟೋ ಬ್ರವೀತೇತಿ ಸ ಹಾಃಃ ಯಸ್ತಃ ಪಿತುರರ್ಥನೇಯಾಯ ತಗಂ ಹೋವಾಚಾನನುಶಿಷ್ಯ ನಾವ ಕಿಲ ಮಾ ಭಗವಾನಬ್ರವೀದನು ತ್ವಾಶಿಷಮಿತಿ || ೪ ||

ಪಚ್ಚಾ ಮಾ ರಾಜಸ್ಯಬನ್ಧಃ ಪ್ರಶ್ನಾನಪ್ರಾಪ್ತೇತ್ತೇಷಾಂ ನೈಕಂಚ ನಾಶಕಂ ವಿವಕ್ತುಮಿತಿ ಸ ಹೋವಾಚ ಯಥಾ ಮಾ ತ್ವಂ ತದೈ ತಾನವದೋ ಯಥಾಹನೇಷಾಂ ನೈಕಂಚನ ನೇದ ಯದ್ಯಹ ಮಿನಾಸನೇದಿಷ್ಯಂ ಕಥಂ ತೇ ನಾವಕ್ಷ್ಯಮಿತಿ || ೫ ||

1. ಆಹುತಿಗಳಿಂದಾಗಿರುವ ಅಪೂರ್ವದ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ, 'ಆಹುತಿಸಾಧನ' ಎಂಬುದು ಆಹುತೀವ್ಯಕ್ತ ಎಂಬುದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೆಂದು ಟೀಕೆ; ಆಹುತಿಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಏರ್ಪಡುವ ಎಂಬುದು ಈ ವಿಶೇಷಣಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಆಹುತಿಸಾಧನಾಶ್ಚ ಎಂಬ ಜಕಾರಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವುಂಟಾಗುವದೆಂದು ನಮ್ಮ ಮತ.

2. ಪುರುಷನ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದರ್ಥವಿದೆ. ಬೃ. ಭಾ. ೬-೨-೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೨೮)ರಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

೪. 'ಇನ್ನು ಏತರಮೇಲೆ ಅನುಶಿಷ್ಟನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ? ಯಾವನು ಇವನ್ನು ಅರಿಯನೋ ಅವನು ಹೇಗೆ ಅನುಶಿಷ್ಟನೆಂದು ಹೇಳಿ ಕೊಂಡಾನು ?' ಅವನು ಆಯಸ್ತನಾಗಿ ತಂದೆಯ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದನು : 'ನನಗೆ ಅನುಶಾಸನಮಾಡದೆಯೇ ನಿನಗೆ ಅನುಶಾಸನಮಾಡಿರುವೆನೆಂದು ಭಗವಂತನು ಹೇಳಿದನಲ್ಲ !'

೫. 'ರಾಜನ್ಯಬಂಧುವು ನನ್ನನ್ನು ಐದು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನೂ ವಿವಚನಮಾಡಲು ಶಕ್ತನಾಗಲಿಲ್ಲ.' ಅವನಂತೆಂದನು : 'ಹೇಗೆ ನನಗೆ ನೀನು ಆಗ ಹೇಳಿದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ನಾನು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನೂ ಅರಿಯೆನು. ಇವುಗಳನ್ನು ನಾನು ಅರಿತಿದ್ದರೆ ನಿನಗೆ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಸದೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದೆನು ?'

ಶ್ವೇತಕೇತುವು ವೃಥೆಯಿಂದ ಬಂದು ತಂದೆಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದು ;
ತಂದೆಗೂ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ತಿಳಿಯದೆ ಇದ್ದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೮೪. ಅಥ ಏವಮಜ್ಞಃ ಸನ್ ಕಿಮನು ಕಸ್ಮಾತ್ ತ್ವಮ್ ಅನುಶಿಷ್ಟೋಃ ಸ್ತ್ರೀತಿ ಅವೋಚಧಾಃ ಉಕ್ತವಾನಸಿ ? ಯೋ ಹಿ ಇಮಾನಿ ಮಯಾ ಪೃಷ್ಟಾನಿ ಅರ್ಧಜಾತಾನಿ ನ ವಿದ್ಯಾತ್ ನ ವಿಜಾನೀಯಾತ್ ಕಥಂ ಸ ವಿದ್ವತ್ಸು ಅನುಶಿಷ್ಟೋಃ ಸ್ತ್ರೀತಿ ಬ್ರುವೀತ ? ಇತ್ಯೇವಂ ಸ ಶ್ವೇತಕೇತುಃ, ರಾಜ್ಞಾ ಆಯಸ್ತಃ ಆಯಾಸಿತಃ ಸನ್ ಪಿತುರರ್ಧಂ ಸ್ಥಾನಮ್ ಏಯಾಯ ಆಗತವಾನ್ | ತಂ ಚ ಪಿತರಮ್ ಉವಾಚ ಅನನುಶಿಷ್ಟ ಅನುಶಾಸನಮ್ ಅಕೃತ್ವೈವ ಮಾ ಮಾಂ ಕಿಲ ಭಗವಾನ್ ಸಮಾ ವರ್ತನಕಾಲೇ ಅಬ್ರವೀತ್ ಉಕ್ತವಾನ್ ಅನು ತ್ವಾ ಅಶಿಷಮ್ ಅನ್ವಶಿಷಂ ತ್ವಾ ಮಿತಿ | ? ಯತಃ ಪಚ್ಚ ಪಚ್ಚಾಸಂಖ್ಯಾಕಾನ್ ಪ್ರಶ್ನಾನ್ ರಾಜನ್ಯಬಂಧುಃ ರಾಜನ್ಯಾ ಬಂಧವಃ ಅಸ್ಯ ಇತಿ ರಾಜನ್ಯಬಂಧುಃ | ಸ್ವಯಂ ದುರ್ವೃತ್ತಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಪ್ರಾಕ್ಷೀತ್ ಪೃಷ್ಟವಾನ್ | ತೇಷಾಂ ಪ್ರಶ್ನಾನಾಂ ನೈಕಂಚನ ನೈಕ ಮಪಿ ನಾಶಕಂ ನ ಶಕ್ತವಾನ್ ಅಹಂ ವಿವಕ್ತುಂ ವಿಶೇಷೇಣ ಅರ್ಧತೋ ನಿರ್ಣೇ ತುಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸ ಹೋವಾಚ ಪಿತಾ | ಯಥಾಮಾ ಮಾಂ ವತ್ಸ ತ್ವಂ ತದಾ ಆಗತಮಾತ್ರ ಏವ ಏತಾನ್ ಪ್ರಶ್ನಾನ್ ಅವದಃ ಉಕ್ತವಾನಸಿ ತೇಷಾಂ ನೈಕಂಚನ ನಾಶಕಂ ವಿವಕ್ತುಮಿತಿ ತಥಾ ಮಾಂ ಜಾನೀಹಿ | ತ್ವದೀಯಾಜ್ಞಾನೇನ ಲಿಜ್ಗೇನ ಮಮ ತದ್ವಿಷಯಮ್ ಅಜ್ಞಾನಂ ಜಾನೀಹಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಕಥಮ್ ? ಯಥಾಃ ಸಮೇಷಾಂ ಪ್ರಶ್ನಾನಾಮೇಕಂಚನ ಏಕಮಪಿ ನ ವೇದ ನ ಜಾನೇ ಇತಿ |

ಯಥಾ ತ್ವಮೇವಾಬ್ಧಿ ಏತಾನ್ ಪ್ರಶ್ನಾನ್ ನ ಜಾನೀಷೇ ತಥಾ ಅಹಮಪಿ ಏತಾನ್ ನ ಜಾನ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅತೋ ಮಯಿ ಅನ್ಯಥಾಭಾವೋ ನ ಕರ್ತವ್ಯಃ | ಕುತ ಏತದೇವಮ್ ? ಯತೋ ನ ಜಾನೇ | ಯದ್ಯಹಮಿಮಾನ್ ಪ್ರಶ್ನಾನ್ ಅ ವೇದಿಸ್ಯಂ ವಿವಿತ್ತವಾನಸ್ಮಿ ಕಥಂ ತೇತುಭ್ಯಂ ಪ್ರಿಯಾಯ ಪುತ್ರಾಯ ಸಮಾವರ್ತನ ಕಾಲೇ ಪುರಾ ನಾವಕ್ಷ್ಯಂ ನೋಕ್ತವಾನಸ್ಮಿ ?

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಇನ್ನು ಹೀಗೆ ಅಜ್ಞಾನಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಡು (ಕಿಮನು=ಕಸ್ಮಾತ್) ಏತರಿಂದ ನೀನು ಅನುಶಿಷ್ಟನಾಗಿರುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ, ಹೇಳಿದವನಾಗಿರುವೆ ? ಯಾವನು ಈ ನಾನು ಕೇಳಿರುವ ಅರ್ಥಜಾತಗಳನ್ನು ಅರಿಯದೆ ಇರುವನೋ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳ ದಿರುವನೋ ಅವನು ವಿಧ್ವಾಂಸರುಗಳ ಮುಂದೆ ಅನುಶಿಷ್ಟನಾಗಿರುವೆನೆಂದು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡಾನು ?

ಎಂದಿಂತು ಆ ಶ್ರೀತಕೇತು ರಾಜನಿಂದ ಆಯಸ್ತನಾಗಿ ಹಂಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟವ ನಾಗಿ ತಂದೆಯ (ಅರ್ಥಂ=ಸ್ಥಾನಮ್) ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದನು, ಒಂದನಾದನು. ಮತ್ತು ಆ ತಂದೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದನು: “ಸಮಾವರ್ತನಕಾಲದಲ್ಲಿ ನನಗೆ (ಅನನು ಶಿಷ್ಯ=ಅನುಶಾಸನಮುಕ್ತಪ್ಪೈವ) ಅನುಶಾಸನವನ್ನು ಮಾಡದೆಯೇ ಭಗವಂತನಾದ ನೀನು ನನಗೆ ನಾನು (ಅನು ತ್ವಾ ಅಶಿಷಮ್=ತ್ವಾ ಅನ್ವಶಿಷಮ್) ಅನುಶಾಸನ ಮಾಡಿರುವೆನು ಎಂದೆಯಿಲ್ಲ ! ರಾಜನ್ಯಬಂಧುವು ರಾಜನ್ಯರು ಇವನಿಗೆ ಬಂಧು ಗಳಾದ್ದರಿಂದ (ಅವನು) ರಾಜನ್ಯಬಂಧುವು, ತಾನುತಾನು ಕೆಟ್ಟ ಆ ಚಾರ ಡವನೇ ಎಂದರ್ಥ¹ ಐದು, ಐದು ಸಂಖ್ಯೆಯ, ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದನು, ಕೇಳಿದವನಾದನು, ಆ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಲ್ಲಿ (ಏಕಂಚನ=ಏಕಮಪಿ) ಒಂದನ್ನು ಕೂಡ ನಾನು ವಿನಚನಮಾಡಲು ಶಕ್ತನಾಗಲಿಲ್ಲ, ಇಂಥ ವಿಷಯವೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ಹೇಳಲಾರದೆಹೋದೆನು ಎಂದರ್ಥ.

ಆಗ ತಂದೆ ಇಂತೆಂದನು, (ಮಾ=ಮಾಂ) ನನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು, ಮಗನೇ, ಆಗ ಬಂದಕೂಡಲೆ ನೀನು ಹೇಗೆ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆಯೋ - ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನೂ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿಹೇಳಲು ಶಕ್ತನಾಗಲಿಲ್ಲ (ಎಂದೆಯೋ) - ಹಾಗೆಯೇ ನನ್ನನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊ ! ನಿನ್ನ ಅಜ್ಞಾನದ ಗುರುತಿನಿಂದ ನನಗೂ ಆ ವಿಷಯದ ಅಜ್ಞಾನ (ವಿದಿ)ಯೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊ ಎಂದರ್ಥ. ಹೇಗೆ ? ಎಂದರೆ ಹೇಗೆಂದರೆ ನನಗೆ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಲ್ಲಿ (ಏಕಂಚನ=ಏಕಮಪಿ) ಒಂದನ್ನೂ (ನ ವೇದ=ನ ಜಾನೇ) ಅರಿಯೆನು

1. ರಾಜನಮೇಲಿನ ತಿಸ್ಕಾರದಿಂದ ಹೇಳಿದ ಮಾತಿದು. ನಿಜವಾಗಿ ರಾಜನು ಉತ್ತಮ ವ್ಯಕ್ತಿಯನೇ ಆಗಿದ್ದನು. ಅವನಿಂದ ತನಗೆ ಅಪಮಾನವಾಯಿತಲ್ಲ ! - ಎಂದು ಶ್ರೀತಕೇತು ಹೀಗೆ ಅಡಿದಾನೆ.

ಎಂದು. ನೀನು ಹೇಗೆ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು (ಉತ್ತರಿಸಲು) ಅರಿಯೆಯೋ, ಹಾಗೆಯೇ ನಾನು, ಇವುಗಳನ್ನು ಅರಿಯೆ (ಎಂದು ತಿಳಿ) -ಎಂದರ್ಥ ಆದ್ದರಿಂದ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಬೇರೊಂದು ಭಾವನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ಇದು ಹೀಗೆಂಬುದೇಕೆ ? ಎಂದರೆ ಏಕೆಂದರೆ ನಾನು (ಅವನ್ನು) ಅರಿಯೆನು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ನಾನು ಅರಿ ತಿದ್ದರೆ, ತಿಳಿದುಕೊಂಡವನಾಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ (ತೇ=ತುಷ್ಯಂ) ಪ್ರಿಯಪುತ್ರನಾದ ನಿನಗೆ ಹಿಂದೆ ಸಮಾವರ್ತನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆತಾನೆ ತಿಳಿಸದೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದೆನು? ಹೇಳಿಕೊಡದೆ ಇದ್ದೇನು ?

ಗೌತಮನು ರಾಜನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬೇಡಿದ್ದು (ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಹ ಗೌತಮೋ ರಾಜ್ಞೋಽರ್ಥಮೇಯಾಯ ತಸ್ಮೈ ಹ ಪ್ರಾಪ್ತಾ
ಯಾರ್ಹಾಂಚಕಾರ ಸ ಹ ಪ್ರಾತಃ ಸಭಾಗ ಉದೇಯಾಯ
ತಗಾಂ ಹೋವಾಚ ಮಾನುಷಸ್ಯ ಭಗವನ್ ಗೌತಮ ವಿತ್ತಸ್ಯ
ವರಂ ವೃಣೇಥಾಃ ಇತಿ ಸ ಹೋವಾಚ ತವೈವ ರಾಜನ್
ಮಾನುಷಂ ವಿತ್ತಂ ಯಾಮೇವ ಕುಮಾರಸ್ಯಾಸ್ತೇ ವಾಚ
ಮಭಾಷಥಾಸ್ತಾಮೇವ ಮೇ ಬ್ರೂಹೀತಿ ಸ ಹ ಕೃಚ್ಛ್ರೀ
ಬಭೂವ || ೬ ||

೬. ಆ ಗೌತಮನು ರಾಜನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಆ ಬಂದ (ಗೌತಮ)ನಿಗೆ ವೂಜಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಅವನು ಬಳಿಗೆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ರುವಃರಾಜನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು, ಭಗವಂತನಾದ ಗೌತಮನೆ, ಮಾನುಷವಿತ್ತದ ವರವನ್ನು ಕೇಳಿಕೊ !' ಎಂ ದ ನು. 'ರಾಜನೆ, ಮಾನುಷವಿತ್ತವು ನಿನಗೇ (ಇರಲಿ) ! ಕುಮಾರನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮಾತನ್ನಾಡಿದೆಯೋ ಅದನ್ನೇ ಹೇಳಿಕೊಡು' (ಎನ್ನಲು) ಅವನು ಕಷ್ಟವುಳ್ಳವನಾದನು.

ಗೌತಮನು ಮಾನುಷವಿತ್ತವನ್ನೊಲ್ಲದೆ
ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೇ ಕೇಳಿಕೊಂಡದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೮೫ ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಸ ಹ ಗೌತಮೋ ಗೋತ್ರತೋ ರಾಜ್ಞೋ ಜೈವಲೇಃ
ಅರ್ಥಂ ಸ್ಥಾನಮ್ ಏಯಾಯ ಗತವಾನ್ | ತಸ್ಮೈ ಹ ಗೌತಮಾಯ ಪ್ರಾಪ್ತಾಯ

ಅರ್ಹಾಮ್ ಅರ್ಹಣಾಂ ಚಕಾರ ಕೃತವಾನ್ | ಸ ಚ ಗೌತಮಃ ಕೃತಾತಿಥ್ಯಃ ಉಷಿತ್ವಾ ಪರೇದ್ಯುಃ ಪ್ರಾತಃಕಾಲೇ ಸಭಾಗೇ ಸಭಾಂ ಗತೇ ರಾಜ್ಞ ಉದೇಯಾಯ | ಭಜನಂ ಭಾಗಃ ಪೂಜಾ ಸೇವಾ | ಸಹ ಭಾಗೇನ ವರ್ತಮಾನೋ ವಾ ಸಭಾಗಃ ಪೂಜ್ಯಮಾನೋಽನ್ಯೈ ಸ್ವಯಂ ಗೌತಮ ಉದೇಯಾಯ ರಾಜಾ ನಮ್ ಉದ್ಗತವಾನ್ | ತಂ ಹೋವಾಚ ಗೌತಮಂ ರಾಜಾ | ಮಾನುಷಸ್ಯ ಭಗವನ್ ಗೌತಮ ಮನುಷ್ಯಸಂಬಂಧಿನೋ ವಿತ್ತಸ್ಯ ಗ್ರಾಮಾದೇಃ ವರಂ ವರಣೇಯಂ ಕಾಮುಂ ವೃಣೇಧಾಃ ಪ್ರಾರ್ಥಯೇಧಾಃ | ಸ ಹೋವಾಚ ಗೌತಮಃ | ತವೈವ ತಿಸ್ತತು ರಾಜನ್ ಮಾನುಷಂ ವಿತ್ತಮ್ | ಯಾಮೇವ ಕುಮಾರಸ್ಯ ಮನು ಪುತ್ರಸ್ಯ ಅನ್ತೇ ಸಮೀಪೇ ವಾಚಂ ಪೞ್ವಪ್ರಶ್ನಲಕ್ಷಣಾಮ್ ಅಭಾಷಧಾ ಉಕ್ತವಾನಸಿ ತಾಮೇವ ವಾಚಂ ಮೇ ಮಹ್ಯಂ ಬ್ರೂಹಿ ಕಥಯ ಇತ್ಯುಕ್ತೋ ಗೌತಮೇನ ರಾಜಾ ಸ ಹ ಕೃಚ್ಛ್ರೀ ದುಃಖೀ ಬಭೂವ ಕಥಂ ನ್ವಿದಮಿತಿ¹ ?

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿ ಆ ಗೌತಮನು- (ಆರುಣಿಯು) ಗೋತ್ರದಿಂದ (ಗೌತಮನು)- ಜೈವಲಿರಾಜನ (ಅರ್ಧಂ=ಸ್ಥಾನಮ್) ಬಳಿಗೆ ಹೋದನು, ಹೋದವನಾದನು, ಆ ಬಂದ ಗೌತಮನಿಗೆ (ಅರ್ಹಾಂ=ಅರ್ಹಣಾಂ) ಪೂಜೆಯನ್ನು (ರಾಜನು) ಮಾಡಿದನು, ಮಾಡಿದವನಾದನು. ಮತ್ತು ಆ ಗೌತಮನು ಆತಿಥ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು (ಒಂದು ರಾತ್ರಿ) ಇದ್ದು ಮಾರನೆಯ ಬೆಳಗಿನ ಹೊತ್ತು ರಾಜನು ಸಭಾಗನಾಗಿರಲು ಸಭೆಯನ್ನು ಸೇರಿದರು (ಅಲ್ಲಿಗೆ) ಬಂದನು. (ಅಥವಾ) ಭಾಗವೆಂದರೆ ಭಜನವು, ಪೂಜೆಯು ಸೇವೆ, ಭಾಗದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವವನು ಸಭಾಗನು ; ಮಿಕ್ಕವರಿಂದ ತಾನು ಪೂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನಾಗಿ ಗೌತಮನು ರಾಜನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು, ಬಂದವನಾದನು - ಎಂದಾದರೂ (ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದು) !²

ಆ ಗೌತಮನನ್ನು ಕುರಿತು ರಾಜನಿಂತೆಂದನು. ಭಗವಂತನಾದ ಗೌತಮನೆ, ಮಾನುಷವಾದ ಮನುಷ್ಯಸಂಬಂಧವಾದ ಗ್ರಾಮಾದಿವಿತ್ತದ ವರವನ್ನು ಬೇಡಬೇಕಾದ ಕಾಮವನ್ನು ಬೇಡಿಕೊ, ಕೇಳಿಕೊ. ಆ ಗೌತಮನಿಂತೆಂದನು : ರಾಜನೆ, ಮಾನುಷವಿತ್ತವು ನಿನಗೇ ಇರಲಿ, ಕುಮಾರನ ನನ್ನ ಮಗನ (ಅನ್ತೇ=ಸಮೀಪೇ) ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪಂಚಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ರೂಪದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದೆಯೋ, ಹೇಳಿದವನಾಗಿರುವೆಯೋ ಅದೇ ಮಾತನ್ನೇ (ಮೇ=ಮಹ್ಯಂ) ನನಗೆ ಹೇಳು, ಹೇಳಿಕೊಡು. ಗೌತಮನು ಹೀಗೆನ್ನಲು ಆ ರಾಜನು ಕಷ್ಟವುಳ್ಳವನಾದನು, ಇದು ಹೇಗಾದೀತು ? -ಎಂದು ದುಃಖಿಯಾದನು.

1. “ ಕಥಂ ತ್ವಿದಮಿತಿ ” ವಾ||

2. ‘ಸಭಾ+ಗ’ ಎಂದು ಬಿಡಿಸಿ ಮೊದಲನೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ; ಸ+ಭಾಗ ಎಂದು ಬಿಡಿಸಿ ಎರಡನೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ.

ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದ ಬಳಿಕ
ರಾಜನು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಲನುವಾದದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಗ್ಂ ಹ ಚಿರಂ ವಸೇತ್ಯಾ ಜ್ಞಾಪಯಾಂಚಕಾರ ತಗ್ಂ
ಹೋವಾಚ ಯಥಾ ಮಾ ತ್ವಂ ಗೌತಮಾವದೋ ಯಥೇಯಂ
ನ ಪ್ರಾಕ್ತ್ವತ್ವಃ ಪುರಾ ವಿದ್ಯಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್ ಗಚ್ಛತಿ ತಸ್ಮಾದು
ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಕ್ಷತ್ರಸ್ಯೈವ ಪ್ರಶಾಸನಮಭೂದಿತಿ ತಸ್ಮೈ
ಹೋವಾಚ || ೭ ||

೭. ಅವನನ್ನು 'ಬಹುಕಾಲ ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿರು' ಎಂದು
ಅಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದನು : 'ನೀನು ನನಗೆ
ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದೆಯೋ (ಅದರ ವಿಚಾರವಿದು). ಈ ವಿದ್ಯೆ ನಿನಗಿಂತ
ಹಿಂದೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಸೇರಿದಿಲ್ಲ ; ಮತ್ತು ಆದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವ
ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಶಾಸನವು ಇದ್ದುಕೊಂಡಿತ್ತು' ಎಂದು
ಅವನಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟನು.

ಕ್ಷಮಾಪಣಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ರಾಜನು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೮೬. ಸಹ ಕೃಚ್ಛ್ರಭೂತಃ ಅಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯೇಯಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ಮನ್ವಾನಃ
ನ್ಯಾಯೇನ ವಿದ್ಯಾ ವಕ್ತವ್ಯಾ ಇತಿ ಮತ್ವಾ ತಂ ಹ ಗೌತಮಂ ಚಿರಂ ದೀರ್ಘಕಾಲಂ
ವಸ ಇತ್ಯೇವಮ್ ಅಜ್ಞಾಪಯಾಂಚಕಾರ ಅಜ್ಞಪ್ತವಾನ್ | ಯತ್ಸೂರ್ವಂ
ಪ್ರ(ತ್ಯಾ)ಖ್ಯಾತವಾನ್ ರಾಜಾ ವಿದ್ಯಾಂ ಯಚ್ಚ ಪಶ್ಚಾತ್ ಚಿರಂ ವಸ ಇತ್ಯಾ
ಜ್ಞಪ್ತವಾನ್ ತನ್ನಿಮಿತ್ತಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ಕ್ಷಮಾಪಯತಿ ಹೇತುವಚನೋಕ್ತ್ಯಾ |
ತಂ ಹೋವಾಚ ರಾಜಾ ಸರ್ವವಿದ್ಯೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಽಸಿ ಸನ್ ಯಥಾ ಯೇನ
ಪ್ರಕಾರೇಣ ಮಾ ಮಾಂ ಹೇ ಗೌತಮ ಅವದಸ್ತ್ವಂ ತಾಮೇನ ವಿದ್ಯಾಲಕ್ಷಣಾಂ
ವಾಚಂ ಮೇ ಬ್ರೂಹೀತಿ ಅಜ್ಞಾನಾತ್, ತೇನ ತ್ವಂ ಜಾನೀಹಿತತ್ರಾಸ್ತಿ ವಕ್ತವ್ಯಮ್
ಯಥಾ ಯೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಇಯಂ ವಿದ್ಯಾ ಪ್ರಾಕ್ ತ್ವತ್ತೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್

1. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾನ್ ಎಂಬುದು ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾತವಾನ್ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ
ಅಥವಾ ಕೈಬರಹದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಾಗಿ ಬಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಗಚ್ಛತಿ ನ ಗತವತೀ | ನ ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ಅನಯಾ ವಿದ್ಯಯಾ ಅನುಶಾಸಿತವಂತಃ |
ತಥೈತತ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ ಲೋಕೇ | ಯತಃ, ತಸ್ಮಾದು ಪುರಾ ಪೂರ್ವಂ ಸರ್ವೇಷು
ಲೋಕೇಷು ಕ್ಷತ್ರಸ್ಯೈವ ಕ್ಷತ್ರಜಾತೇರೇವ ಅನಯಾ ವಿದ್ಯಯಾ ಪ್ರಶಾಸನಂ
ಪ್ರಶಾಸ್ತೃತ್ವಂ ಶಿಷ್ಯಾಣಾಮ್ ಅಭೂತ್ ಬಭೂವ | ಕ್ಷತ್ರಿಯಪರಮ್ಪರಯೈವ
ಇಯಂ ವಿದ್ಯಾ ಏತಾನಂತಂ ಕಾಲಮ್ ಆಗತಾ | ತಥಾಪಿ ಅಹಮೇತಾಂ ತುಭ್ಯಂ
ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ತ್ವತ್ಸಂಪ್ರದಾನಾದೂರ್ಧ್ವಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್ ಗಮಿಷ್ಯತಿ | ಅತೋ
ಮಯಾ ಯದುಕ್ತಂ ತತ್ ಕ್ಷಂತುಮರ್ಹಸಿ ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ತಸ್ಮೈ ಹೋನಾಚ
ವಿದ್ಯಾಂ ರಾಜಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಹಾಗೆ) ಕಷ್ಟಕ್ಕೊಳಗಾದ (ರಾಜನು) ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವದು
ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದೆಣಿಸಿ ನ್ಯಾಯದಿಂದ¹ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ
ಕೊಂಡು ಆ ಗೌತಮನನ್ನು (ಚಿರಂ = ದೀರ್ಘಕಾಲಂ) ಬಹುಕಾಲದವರೆಗೆ ವಾಸ
ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರು ಎಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು, ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದವನಾದನು

ಮೊದಲು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದನಷ್ಟೆ, ಆಮೇಲೆ ಬಹುಕಾಲ
(ಇಲ್ಲಿ) ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿರು ಎಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನಷ್ಟೆ, ಆ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ (ಆ)
ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಿ ಕ್ಷಮಾಪಣೆಮಾಡುತ್ತಿದಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು
ರಾಜನಿಂತೆಂದನು. ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ಬಲ್ಲ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಿದ್ದರೂ ಹೇಗೆ
ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ (ಮಾ = ಮಾಂ) ನನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲೆ ಗೌತಮನೆ, ನೀನು
ಹೇಳಿದೆಯೋ- ಆ ವಿದ್ಯೆಯ ರೂಪದ ಮಾತನ್ನೇ ನನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡು ಎಂದು (ಅದ)
ನ್ನರಿಯದೆ ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲವೆ? - ಅದರ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದಿದೆ. ಹೇಗೆ ಯಾವ
ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಈ ವಿದ್ಯೆಯು ನಿನಗಿಂತ ಮುಂಚೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು (ನ ಗಚ್ಛತಿ =
ನ ಗತವತೀ) ಹೋಗಿ ಸೇರಲಿಲ್ಲವೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಈ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು (ಹೇಳಿ)
ಅನುಶಾಸನಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ಆ ಇದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ
ಯಷ್ಟೆ², ಆದ್ದರಿಂದಲೇ (ಪುರಾ = ಪೂರ್ವಂ) ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ
ಕ್ಷತ್ರಕ್ಕೆ ಕ್ಷತ್ರಿಯಜಾತಿಗೇ ಈ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಪ್ರಶಾಸನವು, ಗುರುಗಳಾಗಿ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ

1. ಶಿಷ್ಯಭಾವದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದವನಿಗೇ ಹೇಳ
ಬೇಕೆಂಬುದು ನ್ಯಾಯ.

2. ಈ ವಿದ್ಯೆಯು ಈವರೆಗೆ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಇದ್ದು ಅವರೇ ಇದನ್ನು
ಒಬ್ಬರಿಂದೊಬ್ಬರು ಪಡೆಯುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರಷ್ಟೆ - ಎಂದರ್ಥ; ಮೂಲದ ಅಕ್ಷರಾರ್ಥವನ್ನು
ಮಾತ್ರ ಅನುವಾದಿಸಿದೆ.

ಅನುಶಾಸನಮಾಡುವದು (ಅಭೂತ್ = ಬಭೂವ) ಇದ್ದು ಕೊಂಡಿತ್ತು ; ಕ್ಷತ್ರಿಯಪರಂ ಪರೆಯಿಂದಲೇ ಈ ವಿದ್ಯೆಯು ಇಷ್ಟುಕಾಲವೂ ಬಂದುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಆದರೂ ನಾನು ನಿನಗೆ ಇದನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವೆನು, ನಿನಗೆ (ನಾನು ಹೇಳಿ) ಕೊಟ್ಟಮೇಲೆ (ಇದು) ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಸೇರುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಹೇಳಿದೆನಲ್ಲ¹, ಅದನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆಂದು ರಾಜನು ಅವನಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದನು.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಜ್ಞಾ ಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ)

ದ್ಯು ಲೋಕಾ ಗ್ನಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಸೌ ವಾವ ಲೋಕೋ ಗೌತಮಾಗ್ನಿಸ್ತಸ್ಯಾದಿತ್ಯ ಏವ ಸಮಿದ್ರ
ಶ್ಯಯೋ ಧೂಮೋಽಹರರ್ಚಿಶ್ಚನ್ದ್ರಮಾ ಅಜ್ಞಾರಾ ನಕ್ಷತ್ರಾಣಿ
ವಿಸ್ಪೃಲಿಜ್ಞಾಃ || ೧ ||

೧. ಗೌತಮನೆ, ಆ ಲೋಕವೇ ಅಗ್ನಿಯು. ಅದಕ್ಕೆ ಆದಿತ್ಯನೇ ಸಮಿತ್ತು, ರಶ್ಮಿಗಳೇ ಹೊಗೆ, ಹಗಲು ಉರಿ, ಚಂದ್ರನೇ ಕೆಂಡ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಕಿಡಿಗಳು.

ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೮೭. ಪಜ್ಞಾಮ್ಯಾಮ್ ಅಹುತ್ ಅಪ ಇತ್ಯಯಂ ಪ್ರಶ್ನಃ ಪ್ರಾಥಮ್ಯೇನ ಅಪಾಕ್ರಿಯತೇ | ತದಪಾಕರಣಮ್ ಅನು ಇತರೇಷಾಮ್ ಅಪಾಕರಣಮ್ ಅನು ಕೂಲಂ ಭವೇದಿತಿ | ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾಹುತ್ಯೋಃ ಕಾರ್ಯಾರವ್ಣೋ ಯಃ ಸ ಉಕ್ತೋ ವಾಜಸನೇಯಕೇ “ತಂ ಪ್ರತಿ ಪ್ರಶ್ನಾಃ | ಉತ್ಪಾನ್ತ್ರಿರಾಹುತ್ಯೋರ್ಗತಿಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ತೃಪ್ತಿಃ ಪುನರಾವೃತ್ತಿರ್ಲೋಕಂ ಪ್ರತ್ಯುತ್ಥಾಯಾಃ” ಇತಿ | ತೇಷಾಂ

1. ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಮೊದಲು ಉಪದೇಶಮಾಡಲಾರನೆಂದು ಹೇಳಿದೆನಲ್ಲ, ಮತ್ತು ದೀರ್ಘ ಕಾಲ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದೆನಲ್ಲ - (ಅದನ್ನು) ಎಂದರ್ಥ.

2. ಇಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯವು ಮಾಧ್ಯಂದಿನಪಾರದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ “ನ ತ್ವೇವೈನಯೋಸ್ತು ಮುತ್ಪಾನ್ತ್ರಿಂ ನ ಗತಿಂ ನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ ನ ತೃಪ್ತಿಂ ನ ಪುನರಾವೃತ್ತಿಂ ನ ಲೋಕಂ ಪ್ರತ್ಯುತ್ಥಾಯಿನಮ್ (ವೇತ್ಸ) ||” (ಶತ. ಬ್ರಾ. ೧೧-೬-೨-೪) ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಿದೆ. ಅದನ್ನು ಬೃ. ಭಾ. ೬-೨-೧ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೨೬), ೬-೨-೯ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೪೦) ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯವು ಕಾಣ್ಯಪಾರವೋ ಏನೋ.

ಜಾಪಾಕರಣಮುಕ್ತಂ ತತ್ರೈವ “ತೇ ನಾ ಏತೇ ಆಹುತೀ ಹುತೇ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಸ್ತೇ
ಅಂತರಿಕ್ಷಮಾವಿಶತಸ್ತೇ ಅಂತರಿಕ್ಷಮೇವಾಃಹವನೀಯಂ ಕುರ್ವಾತೇ ವಾಯುಂ
ಸಮಿಧಂ ಮರೀಚೀವ ಶುಕ್ಲಾಮಾಹುತಿಂ ತೇ ಅಂತರಿಕ್ಷಂ ತರ್ಪಯತಸ್ತೇ ತತಃ
ಉತ್ಕ್ರಾಂತತಃ” (ಶತ. ಬ್ರಾ. ೧೧-೬-೨-೬) ಇತ್ಯಾದಿ। ಏವಮೇವ ಪೂರ್ವ
ವತ್ “ವಿನು ತರ್ಪಯತಸ್ತೇ ತತಃ ಆವರ್ತೇತೇ। ಇಮಾಮಾವಿಶ್ಯ ತರ್ಪಯಿತ್ವಾ
ಪುರುಷಮಾವಿಶತಃ। ತತಃ ಸ್ತ್ರಿಯಮಾವಿಶ್ಯ ಲೋಕಂ ಪ್ರತ್ಯುತ್ಥಾಯಾ ಭವತಿ”
(ಶತ. ಬ್ರಾ. ೧-೬-೨-೭, ೯, ೧೦)^೧ ? ಇತಿ ಶತ್ರುಗ್ನಿರ್ದೋತ್ರಾಹುತ್ಯೋಃ
ಕಾರ್ಯಾರವ್ಭಮಾತ್ರಮೇವಂವ್ರಕಾರಂ ಭವತೀತ್ಯುಕ್ತಮ್। ಇಹ ತು ತಂ
ಕಾರ್ಯಾರವ್ಭಮಗ್ನಿರ್ದೋತ್ರಾಪೂರ್ವವಿವರಿಣಾಮಲಕ್ಷಣಂ ವಜ್ಜಾಧಾ ಪ್ರವಿಭಜ್ಯ
ಅಗ್ನಿತ್ವೇನೋವಾಸನಮುತ್ತರಮಾರ್ಗಪ್ರತಿಸತ್ತಿಸಾಧನಂ ವಿಧಿತ್ಸನ್ನಾಹ। ಅಸೌ
ವಾನ ಲೋಕೋ ಗೌತಮಾಗ್ನಿರಿತ್ಯಾದಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

“ಐದನೆಯ ಆಹುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪು ” ಎಂಬೀ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ
ದಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ಹೇಳಿದೆ^೨, ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ (ಪ್ರಶ್ನೆ
ಗಳಿಗೆ) ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದೀತೆಂಬುದೇ (ಈ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ
ಕಾರಣ)^೩

ಅಗ್ನಿ ಹೋತ್ರದ ಆಹುತಿಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯವುಂಟಾಗುವದನ್ನು **ವಾಜಸನೇಯಕ**
ದಲ್ಲಿ “ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿ, ಆಹುತಿಗಳ ಗತಿ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ, ತೃಪ್ತಿ,
ಪುನರಾವೃತ್ತಿ, ರೋಕವನ್ನು ಕುರಿತು ಏಳುವವನು (ಯಾರು?)” ಎಂದು
ಕೇಳಿತ್ತಷ್ಟೆ? ಆ (ಪ್ರಶ್ನೆ)ಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಲಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿತ್ತಷ್ಟೆ, “ಆ ಈ
ಆಹುತಿಗಳು ಹುತವಾಗಿ ಉತ್ಕ್ರಾಂತವಾಗುತ್ತವೆ: ಅವು ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನು
ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ, ಅವು ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನೇ ಆಹವನೀಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ,
ವಾಯುವನ್ನೇ ಸಮಿತ್ತನ್ನಾಗಿಯೂ ರಶ್ಮಿಗಳನ್ನು ಶುಧ್ಧವಾದ ಆಹುತಿಯನ್ನಾಗಿಯೂ
(ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ), ಅವು ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನು ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ; ಅವು
ಅಲ್ಲಿಂದ ಉತ್ಕ್ರಾಂತವಾಗುತ್ತವೆ” (ಶತ. ಬ್ರಾ. ೧೧-೬-೨-೬) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ
ಯೂ, ಹೀಗೆಯೇ ಮೊದಲಿನಂತೆ ‘ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನು ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ, ಅವು
ಅಲ್ಲಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತವೆ, ಈ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿ ಪುರುಷ

1. ಇದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾಕ್ಯಗಳ ಅರ್ಥಮಾತ್ರವಾಗಿರಬಹುದು.

2. ಇಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಲ್ಲಿ ಐದನೆಯದನ್ನೇ ಮೊದಲು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದೆ.

3. ಅರ್ಥಕ್ರಮವೇ ಪಾರಕ್ರಮಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಬಲ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ನನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ, ಆ ಬಳಿಕ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಲೋಕವನ್ನು ಕುರಿತು
ಎಳುವನನಾಗುತ್ತಾನೆ” ಎಂದೂ (ಹೇಳುತ್ತವೆ)? ಅಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಹೋತ್ರಾಹುತಿಗ
ಕಾರ್ಯವು ಉಂಟಾಗುವದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಈ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಅಗುತ್ತದೆ ಎಂದ
ಹೇಳಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಹೋತ್ರದ ಅಪೂರ್ವದ ವಿಸರಣಾಮರೂಪವೂ
ಆ ಕಾರ್ಯಾರಂಭವನ್ನು ಐದು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅಗ್ನಿಗಳಿಂದ
ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು, (ಅದು) ಉತ್ತರಮಾರ್ಗಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವು ಎಂದ
ವಿಧಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ (ಶ್ರುತಿ) ‘ಗೌತಮನೇ, ಆ ಲೋಕವೇ ಅಗ್ನಿಯು’ ಎಂದ
ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅಗ್ನಾದ್ಯದಿಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಿವರ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೮೮. ಇಹ ಸಾಯಂಪ್ರಾತರಗ್ನಿ ಹೋತ್ರಾಹುತೀ ಹುತೇ ಪಯ ಆ
ಸಾಧನೇ ಶ್ರದ್ಧಾಪುರಃಸರೇ ಆಹವನೀಯಾಗ್ನಿ ಸಮಿದ್ಧಾ ಮಾರ್ಚಿರಬ್ಧಾ
ವಿಸ್ಫುಲಿಂಜ ಭಾವಿತೇ ಕರ್ತಾದಿಕಾರಕಭಾವಿತೇ ಚಾಂತರಿಕ್ಷಕ್ರಮೇಣೋತ್ಕ್ರಮ
ದ್ಯುಲೋಕಂ ಪ್ರವಿಶನ್ತ್ಯೈ ಸೂಕ್ಷ್ಮಭೂತೇ ಅಪ್ಸವನಾಯಿತ್ವಾದಸ್ಯ ಬ್ದವಾಚ್ಯೈ
ಶ್ರದ್ಧಾಪೇತುತ್ವಾಚ್ಚ ಶ್ರದ್ಧಾಶಬ್ದವಾಚ್ಯೇ ತಯೋರಧಿಕರಣೋಗ್ನಿರನ್ಯಚ್ಚ ತತ್ಸ
ಬದ್ಧಂ ಸಮಿದಾದೀತ್ಯುಚ್ಯತೇ | ಯಾ ಚಾಸೌ ಅಗ್ನಾದ್ಯದಿಭಾವನಾ ಆಹುತ್ಯೋ
ಸಾಪಿ ತಥೈವ ನಿರ್ದಿಶ್ಯತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇಲ್ಲಿ ಸಾಯಂಕಾಲ ಮತ್ತು ಪ್ರಾತಃಕಾಲದ ಅಗ್ನಿ ಹೋತ್ರಾಹುತಿಗಳು ಹಾಲೆ
ಮುಂತಾದ ಸಾಧನಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ¹ ಶ್ರದ್ಧಾಪುರಸ್ಸರವಾಗಿ² ಹುತವಾಗಿ, ಅ
ವನೀಯಾಗ್ನಿ, ಸಮಿತ್ತು, ಹೊಗೆ, ಉರಿ, ಕೆಂಡ, ಕಿಡಿಗಳು- ಎಂದು ಭಾವಿತವಾಗಿ
ಕರ್ತಾದಿಕಾರಕಗಳ (ಭಾವನೆಯಿಂದಲೂ) ಭಾವಿತವಾಗಿ³, ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ರಮ
ದಿಂದ ಉತ್ಕ್ರಾಂತವಾಗಿ⁴ ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಸೂಕ್ಷ್ಮಭೂತವಾಗಿ⁵

1. ಹೋಮದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ದ್ರವದ್ರವ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಅಪ್ಪು ಎಂದು
ಎಂದು ಭಾವ.

2. ಶ್ರದ್ಧಾಪುರಸ್ಸರವಾಗಿ ಹೋಮಮಾಡುವದರಿಂದ ಆಹುತಿಗಳನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ
ಎಂದು ಭಾವ.

3. ಹೋಮಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಬೇಕಾಗಿರುವದರಿಂದ ಕರ್ತಾದಿಬುದ್ಧಿ
ಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಿದೆ.

4. ಇಲ್ಲಿ ಬರಿಯ ಆಹುತಿಗಳ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲ, ಕರ್ಮಫಲವನ್ನನುಭವಿಸುವದ
ಕ್ಕಾಗಿ ಅಪ್ಪರಿವೃತ್ತರಾದ ಜೀವರ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ. ಸೂ. ಭಾ. ೩-೧-೬
(ಭಾ ಭಾ. ೨೨೦) ನೋಡಿ.

5. ಅದೃಷ್ಟರೂಪದಿಂದ.

ಅಸ್ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಅಪ್ಪೆಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಾಚ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯೆಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಶ್ರದ್ಧಾಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಾಚ್ಯವೂ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಆಧಾರ ವಾಗಿರುವದು ಅಗ್ನಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವಾಗಿರುವ ಮಿಕ್ಕದ್ದು ಸಮಿತ್ತು ಮುಂತಾ ದದ್ದು ಎಂದು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ (ಈ) ಆಹುತಿಗಳ ಅಗ್ನಾದಿಭಾವನೆಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ತಿಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ *

ದ್ಯುಲೋಕಾಗ್ನಿಯ ವಿವರ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೮೯. ಅಸೌ ವಾನ ಲೋಕೋಗ್ನಿರ್ಹೇ ಗೌತಮ | ಯ ಧಾ ಗ್ನಿ ಹೋತ್ರಾದಿಕರಣಮಾಹವನೀಯ ಇಹ | ತಸ್ಯಾಗ್ನೇರ್ದ್ಯುಲೋಕಾಗ್ನಿಸ್ಯ ಆದಿತ್ಯ ಏನ ಸಮಿತಾ ತೇನ ಹಿ ಇದ್ಧ ಅಸೌ ಲೋಕೋ ದೀಪ್ಯತೇ | ಅತಃ ಸಮಿನ್ಧ ನಾತ್ ಸಮಿದಾದಿತ್ಯಃ | ರಶ್ಮಯೋ ಧೂಮಃ | ತದುತ್ಥಾನಾತ್ | ಸಮಿಧೋ ಹಿ ಧೂಮ ಉತ್ತಿಸ್ಥತಿ | ಅಹರರ್ಚಿಃ | ಪ್ರಕಾಶನಾಮಾನ್ಯಾತ್ | ಆದಿತ್ಯಕಾರ್ಯ ತ್ವಾಚ್ಚ | ಚಂದ್ರಮಾ ಅಬ್ಗಾರಾಃ | ಅಹ್ನಃ ಪ್ರಶಮೇಭಿವ್ಯಕ್ತೇಃ | ಅರ್ಚಿಷೋ ಹಿ ಪ್ರಶಮೇಬ್ಗಾರಾ ಅಭಿವ್ಯಜ್ಞಂತೇ | ನಕ್ಷತ್ರಾಣಿ ವಿಷ್ಠಲಿಬ್ಗಾಃ | ಚಂದ್ರ ಮಸೋನಯವಾ ಇವ ನಿಪ್ರಕೀರ್ಣತ್ವಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಎಲೈ ಗೌತಮನೇ, ಆ ಲೋಕವೇ ಅಗ್ನಿಯು. ಹೇಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಕ್ಕೆ ಆಹವನೀಯವು ಅಧಿಕರಣವಾದ (ಅಗ್ನಿಯೋ ಹಾಗೆ ಆ ಲೋಕವು ಅಗ್ನಿಯು). ಆ ದ್ಯುಲೋಕವೆಂಬ ಅಗ್ನಿಗೆ ಆದಿತ್ಯನೇ ಸಮಿತ್ತು, ಏಕೆಂದರೆ ಅದರಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಇದ್ದವಾಗಿ ಆ ಲೋಕವು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತದೆ? ಅದರಿಂದ (ಸಮಿನ್ಧನಾತ್) ಹತ್ತಿಕೊಂಡು ಉರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನು ಸಮಿತ್ತು. ರಶ್ಮಿಗಳೇ ಹೊಗೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಆ (ಸಮಿತ್ತಿನಿಂದ) ಏಳುತ್ತವೆ ಸಮಿತ್ತಿನಿಂದಲ್ಲವೆ, ಹೊಗೆಯು ಏಳುತ್ತದೆ? ಅಹಸ್ತೇ ಉರಿಯು, ಏಕೆಂದರೆ ಬೆಳಗುವದೆಂಬುದು (ಎರಡಕ್ಕೂ) ಸಮಾನವಾಗಿದೆ, ಮತ್ತು (ಅವು) ಆದಿತ್ಯನ ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವದ ರಿಂದಲೂ (ಹೀಗೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು). ಚಂದ್ರನೇ ಕೆಂಡ*, ಏ ಕೆಂ ದ ರಿ

1. ಅಸ್ಸಂಬಂಧವೆಂದರೆ ಬರಿಯ ದ್ರವದ್ರವ್ಯವಲ್ಲ, ಭೂತಮಾತ್ರಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅಪ್ಪೆಂದಿದೆ, ಸೂ. ಭಾ. ೩-೧-೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೦೫)ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಾದಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಅದರಿಂದ ದ್ಯುಲೋಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಾದಿಭಾವನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

3 ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ (೬-೨೯) ದಿಕ್ಕುಗಳು ಕೆಂಡ, ಅವಾಂತರದಿಕ್ಕುಗಳು ಕಿಡಿ ಗಳು ಎಂದಿದೆ.

ಹಗಲು ಆರಲು (ಅದು) ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಉರಿಯು ಆರಿದಮೇಲಿಲ್ಲವೆ, ಕೆಂಡವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ? ನಕ್ಷತ್ರಗಳೇ ಕಿಡಿಗಳು, ಏಕೆಂದರೆ ಚಂದ್ರನ ಅವಯವಗಳಂತೆ (ಅವು) ಸಿಡಿದುಬಂದಿರುತ್ತವೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಸ್ಮಿನ್ನೇತಸ್ಮಿನ್ನಗ್ನೌ ದೇವಾಃ ಶ್ರದ್ಧಾಂ ಜುಹ್ವತಿ ತಸ್ಯಾ ಆಹುತೇಃ
ಸೋಮೋ ರಾಜಾ ಸಂಭವತಿ || ೨ ||

೨. ಆ ಈ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಹೋಮ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ, ಆ ಆಹುತಿಯಿಂದ ಸೋಮರಾಜನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ.

ದ್ಯುಲೋಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮ, ಮೋಮದ ಉತ್ಪತ್ತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೯೦ ತಸ್ಮಿನ್ನೇತಸ್ಮಿನ್ ಯಥೋಕ್ತಲಕ್ಷಣೇಗ್ನೌ ದೇವಾ ಯಜಮಾನ ಪ್ರಾಣಾ ಅಗ್ನೌದಿರಾಸಾ ಅಧಿದೈವತಮ್ | ಶ್ರದ್ಧಾಮ್ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾಹುತಿ ಪರಿಣಾಮಾವಸ್ಥಾರೂಪಾಃ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾ ಆಪಃ ಶ್ರದ್ಧಾಭಾವಿತಾಃ ಶ್ರದ್ಧಾ ಉಚ್ಯಂತೇ | “ವಜ್ರನ್ಯಾಮಾಹುತಾವಾಪಃ ಪುರುಷವಚಸೋ ಭವಂತಿ” (೫-೩-೩) ಇತ್ಯನಾಂ ಹೋಮ್ಯತಯಾ ಪ್ರಶ್ನೇ ಶ್ರುತತ್ವಾತ್ | “ಶ್ರದ್ಧಾ ನಾ ಆಪಃ ಶ್ರದ್ಧಾಮೇವಾರಭ್ಯ ಪ್ರಣೀಯ ಪ್ರಚರತಿ” (ತೈ ಬ್ರಾ. ೩-೨-೪-೨೨) ಇತಿ ಚ ವಿಜ್ಞಾಯತೇ | ತಾಂ ಶ್ರದ್ಧಾಮ್ ಅಬ್ರೂಪಾಂ ಜುಹ್ವತಿ | ತಸ್ಯಾ ಆಹುತೇಃ ಸೋಮೋ ರಾಜಾ ಅವಾಂ ಶ್ರದ್ಧಾಶಬ್ದವಾಚ್ಯಾನಾಂ ದ್ಯುಲೋಕಾಗ್ನೌ ಹುತಾನಾಂ ಪರಿಣಾಮಃ ಸೋಮೋ ರಾಜಾ ಸಂಭವತಿ | ಯಥಾ ಋಗ್ವೇದಾದಿಪುಷ್ಪರಸಾ ಋಗಾದಿಮಧುಕರೋಪ ನೀತಾಸ್ತ ಆದಿತ್ಯೇ ಯಶಆದಿಕಾರ್ಯಂ ರೋಹಿತಾದಿರೂಪಲಕ್ಷಣಮ್ ಆರಭಂತ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್, ತಥೇನಾ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾಹುತಿಸಮವಾಯಿನ್ಯಃ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಃ ಶ್ರದ್ಧಾ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯಾಃ ಆಪಃ ದ್ಯುಲೋಕಮನುಪ್ರವಿಶ್ಯ ಚಾನ್ದ್ರಂ ಕಾರ್ಯಮಾರಭಂತೇ ಫಲರೂಪಮಗ್ನಿಹೋತ್ರಾಹುತೀಃ | ಯಜಮಾನಾಶ್ಚ ತತ್ಪರ್ವತ ಆಹುತಿ ಮಯಾ ಆಹುತಿಭಾವನಾಭಾವಿತಾ ಆಹುತಿರೂಪೇಣ ಕರ್ಮಣಾ ಅಕೃಷ್ಣಾ ಶ್ರದ್ಧಾಸ್ಥಮವಾಯಿನೋ ದ್ಯುಲೋಕಮನುಪ್ರವಿಶ್ಯ ಸೋಮಭೂತಾ ಭವಂತಿ | ತದರ್ಥಂ ಹಿ ತೈರಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಹುತಮ್ | ಅತ್ರ ತು ಆಹುತಿಪರಿಣಾಮ ಏವ ಸಜ್ಜಾಗ್ನಿಸಂಬಂಧಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯೇನ ವಿವಕ್ಷಿತ ಇತಿ ಉಪಾಸನಾರ್ಥಂ ನ ಯಜಮಾನಾನಾಂ ಗತೀ | ತಾಂ ತ್ವವಿದುಷಾಂ ಧೂಮಾದಿಕ್ರಮೇಣ ಉತ್ತರತ್ರ ವಕ್ಷ್ಯತಿ ವಿದುಷಾಂ ಚೋತ್ತರಾಂ ವಿದ್ಯಾಕೃತಾಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು, ಎಂದರೆ ಯಜಮಾನನ ವ್ರಾಣಗಳು, ಅಧಿದೈವತವಾಗಿ ಅಗ್ನಾದಿರೂಪ(ರಾದ ದೇವತೆಗಳು)¹, ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರದ ಆಹುತಿಗಳ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾದ ಅವಸ್ಥೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅಪ್ಪು ಶ್ರದ್ಧಾಭಾವಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರದ್ಧೆಯೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ “ಐವಸೆಯ ಆಹುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪು (ಹೇಗೆ) ಪುರುಷವಚಸ್ಸಾಗುತ್ತದೆ ?” (೫-೩-೩) ಎಂದು ಅಪ್ಪನ್ನು ಹೋಮದ್ರವ್ಯವೆಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ (ಶ್ರದ್ಧೆ ಎಂದರೆ ಅವೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು). “ಅವೇ ಶ್ರದ್ಧೆಯು, ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ವ್ರಾರಂಭಿಸಿಯೇ ಅಪ್ಪನ್ನು (ಹೋಮಮಾಡುವದಕ್ಕೆ) ಹಾಕುತ್ತಾನೆ” (ತೈ ಬ್ರಾ ೩-೨ ೪-೨೮) ಎಂದು (ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ) ತಿಳಿದುಬರುತ್ತಲೂ ಇದೆ (ದೇವತೆಗಳು) ಆ ಅಬ್ರೂಪವಾದ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಹೋಮಮಾಡುತ್ತಾರೆ, ಆ ಆಹುತಿಯಿಂದ ಸೋಮರಾಜನು, ಶ್ರದ್ಧಾಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ದ್ಯುಲೋಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹುತವಾದ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಸೋಮರಾಜನು, ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ². ಹೀಗೆ ಋಗ್ವೇದವೇ ಮುಂತಾದ ಪುಷ್ಕರಸಗಳು, ಋಕ್ಕುಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಜೇನು ಹುಳುಗಳಿಂದ ತರಲ್ಪಟ್ಟ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಯರಸೇ ಮುಂತಾದ ಕೆಂಪು ಮುಂತಾದ ಬಣ್ಣದ ಸ್ವರೂಪದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹಿಂದೆ³ ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತೇ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾಹುತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಶ್ರದ್ಧಾಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಅಪ್ಪು ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನು ಮೊಕ್ಕು ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾಹುತಿಗಳ ಫಲರೂಪವಾದ ಚಂದ್ರನೆಂಬ ಕಾರ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ ಆ (ಕರ್ಮವನ್ನು) ಮಾಡಿದ ಯಜಮಾನರುಗಳೂ ಆಹುತಿನುಯರಾಗಿ ಆಹುತಿಭಾವಭಾವಿತರಾಗಿ ಆಹುತಿರೂಪವಾದ ಕರ್ಮದಿಂದ ನೆಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರದ್ಧಾ ರೂಪವಾದ ಅಪ್ಪುಂಭಾಗಿಗಳಾಗಿ ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನು ಸೇರಿ ಸೋಮಭೂತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆದ ಕ್ಷಾಗ್ನಿಯಲ್ಲವೆ, ಅವರು ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು ? ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಆಹುತಿಪರಿಣಾಮವನ್ನೇ ಪಂಚಾಗ್ನಿಗಳ ಸಂಬಂಧದ ಕ್ರಮದಿಂದ ಉಪಾಸನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಯಜಮಾನರುಗಳ ಗತಿ (ಯನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಹೊರ)ಿಲ್ಲ. ಆ ಗತಿಯನ್ನಾದರೋ ಅಜ್ಞರಿಗೆ ಧೂಮಾದಿ

1. ಯಜಮಾನನ ವ್ರಾಣಗಳೇ ಅಧಿದೈವತವಾಗಿ ಅಗ್ನಾದಿರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಭಾವ

2. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬೃ. ಭಾ ೨-೨-೯ (ಭಾ ಭಾ. ೪೩೯)ರ ಅನುವಾದವನ್ನೂ ಅದರ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನೂ ನೋಡಿ.

3. ೩-೨-೨ರಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ

ಕ್ರಮದಿಂದಲೂ ಉಪಾಸಕರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಕೃತನಾದ ಉತ್ತರಾಯಣ(ಗತಿ)ಯನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ಐದನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ)

ಪರ್ವ ನ್ಯಾಗ್ನಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಪರ್ವನ್ಯೋ ವಾವ ಗೌತಮಾಗ್ನಿಸ್ತಸ್ಯ ವಾಯುರೇವ ಸಮಿದಭ್ರಂ
ಧೂನೋ ವಿದ್ಯುದರ್ಚಿರಶನಿರಜ್ಞಾರಾ ಹ್ರಾದನಯೋ ವಿಸ್ಫು
ಲಿಜ್ಞಾಃ || ೧ ||

೧. ಗೌತಮನೇ, ಪರ್ವನ್ಯವೇ ಅಗ್ನಿ, ಅದಕ್ಕೆ ವಾಯುವೇ ಸಮಿತ್ತು, ಮೋಡವು ಹೊಗೆ, ವಿದ್ಯುತ್ತು ಉರಿ, ಸಿಡಿಲೇ ಕೆಂಡ, ಹ್ರಾದನಿಗಳೇ ಕಿಡಿಗಳು.

ಪರ್ವನ್ಯನಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿದೃಷ್ಟಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೯೧. ದ್ವಿತೀಯಹೋಮಪರ್ಯಾಯಾರ್ಥಮಾಹ | ಪರ್ವನ್ಯೋ ವಾವ ಪರ್ವನ್ಯ ಏವ ಗೌತಮ ಅಗ್ನಿಃ | ಪರ್ವನ್ಯೋ ನಾಮ ವೃಷ್ಟ್ಯಪಕರಣಾಭಿಮಾನೀ ದೇವತಾವಿಶೇಷಃ | ತಸ್ಯ ವಾಯುರೇವ ಸಮಿತ್ | ವಾಯುನಾ ಹಿ ಪರ್ವನ್ಯೋಽಗ್ನಿಃ ಸಮಿದೃಶತೇ | ಪುರೋವಾತಾದಿಪ್ರಾಬಲ್ಯೇ ವೃಷ್ಟಿದರ್ಶನಾತ್ | ಅಭ್ರಂ ಧೂಮಃ | ಧೂಮಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್, ಧೂಮವಚ್ಚ ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಣತ್ವಾತ್ | ವಿದ್ಯುದರ್ಚಿಃ | ಪ್ರಕಾಶಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ | ಅಶನಿರಜ್ಞಾರಾಃ | ಕಾರಿನ್ಯಾತ್, ವಿದ್ಯುತ್ಸಂಬನ್ಧದ್ವಾ | ಹ್ರಾದನಯೋ ವಿಸ್ಫುಲಿಜ್ಞಾಃ | ಹ್ರಾದನಯೋ ಗರ್ಜಿತಶಬ್ದಾಃ ಮೇಘಾನಾಮ್ | ವಿಪ್ರಕೀರ್ಣತ್ವಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಎರಡನೆಯ ಹೋಮಪರ್ಯಾಯವನ್ನು (ತಿಳಿಸು)ವದಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಗೌತಮನೇ, (ಪರ್ವನ್ಯೋ ವಾವ = ಪರ್ವನ್ಯ ಏವ) ಪರ್ವನ್ಯನೇ ಅಗ್ನಿಯು.

ಪರ್ಜನ್ಯ ಎಂದರೆ ಮಳೆಯ ಉಪಕರಣಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವತೆ. ಅದಕ್ಕೆ ವಾಯುವೇ^೧ ಸಮಿತ್ತು, ವಾಯುವಿನಿಂದಲ್ಲವೆ, ಪರ್ಜನ್ಯನೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯು ಸಮಿಧ್ವ ವಾಗುತ್ತದೆ? ಏಕೆಂದರೆ ಮುಂಗಾಳಿಯೇ ಮುಂತಾದವು ಪ್ರಬಲವಾದಾಗ ಮಳೆಯಾಗುವದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮೋಡವು ಹೋಗಿ, ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಹೋಗಿಯಿಂದಾಗುತ್ತದೆ^೨, ಹೋಗಿಯಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಲೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಮಿಂಚೇ ಉರಿ; ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕಾಶವು (ಎರಡಕ್ಕೂ) ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಸಿಡಿಲೇ ಕೆಂಡ, ಏಕೆಂದರೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಅಥವಾ ಮಿಂಚಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಹ್ರಾದನಿಗಳು ಕಿಡಿಗಳು ಹ್ರಾದನಿಗಳು ಎಂದರೆ ಮೋಡಗಳ ಗುಡುಗಿನ ಶಬ್ದಗಳು, ಏಕೆಂದರೆ ಸಿಡಿಮಬರುವದೆಂಬುದು (ಎರಡಕ್ಕೂ) ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಸ್ಮಿನ್ನೇತಸ್ಮಿನ್ನಾಗ್ನೌ ದೇವಾಃ ಸೋಮಗ್ಂ ರಾಜಾನಂ ಜುಹ್ವತಿ
ತಸ್ಯಾ ಆಹುತೇರ್ವರ್ಷಗ್ಂ ಸಂಭವತಿ || ೨ ||

೨. ಆ ಈ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಸೋಮರಾಜನನ್ನು ಹೋಮಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆಹುತಿಯಿಂದ ಮಳೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ಪರ್ಜನ್ಯಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮ, ಮಳೆಯ ಜನ್ಮ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೯೨ ತಸ್ಮಿನ್ನೇತಸ್ಮಿನ್ ಅಗ್ನೌ ದೇವಾಃ ಪೂರ್ವವತ್ ಸೋಮಂ ರಾಜಾನಂ ಜುಹ್ವತಿ | ತಸ್ಯಾ ಆಹುತೇರ್ವರ್ಷಂ ಸಂಭವತಿ | ಶ್ರದ್ಧಾಖ್ಯಾ ಆಪಃ ಸೋಮಾಕಾರಪರಿಣತಾ ದ್ವಿತೀಯೇ ಪರ್ಯಾಯೇ ಪರ್ಜನ್ಯಾಗ್ನಿಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ವೃಷ್ಟಿತ್ಪೇನ ಪರಿಣಮಂತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಹಿಂದಿನಂತೆ, ಸೋಮರಾಜನನ್ನು ಹೋಮ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಆ ಆಹುತಿಯಿಂದ ಮಳೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಶ್ರದ್ಧೆಯೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅಪ್ಪು ಸೋಮಾಕಾರವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿದ್ದದ್ದು ಎರಡನೆಯ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪರ್ಜನ್ಯಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಮಳೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ.

1. ಸಂವತ್ಸರವೇ ಸಮಿತ್ತು ಎಂದು ಬೃ. ೬-೨-೧೦.

2. ಮೋಡವು ಹೋಗಿಯಿಂದಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಪ್ರಾಚೀನ ನಂಬಿಕೆಯು ಪುರಾಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧ.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ಆರನೆಯ ಖಂಡ

(ಸಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ)

ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಪೃಥಿವೀ ವಾವ ಗೌತಮಾಗ್ನಿಸ್ತಸ್ಯಾಃ ಸಂವತ್ಸರ ಏವ ಸಮಿದಾ
ಕಾಶೋ ಧೂಮೋ ರಾತ್ರಿರರ್ಚಿರ್ದಿಶೋಽಜ್ಞಾರಾ ಅನಾಂತರ
ದಿಶೋ ವಿಸ್ಫುಲಿಜ್ಞಾಃ || ೧ ||

೧. ಗೌತಮನೇ, ಪೃಥಿವಿಯೇ ಅಗ್ನಿ. ಅದಕ್ಕೆ ಸಂವತ್ಸರವೇ ಸಮಿತ್ತು, ಆಕಾಶವೇ ಹೊಗೆ, ರಾತ್ರಿಯೇ ಉರಿ, ದಿಕ್ಕುಗಳು ಕೆಂಡ, ಅವಾಂತರದಿಕ್ಕುಗಳೇ ಕಿಡಿಗಳು

ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿದೃಷ್ಟಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೯೩ ಪೃಥಿವೀ ವಾವ ಗೌತಮಾಗ್ನಿವಿತ್ಯಾವಿಪ್ರವೃತ್ತತ್ | ತಸ್ಯಾಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಖ್ಯಸ್ಯಾಗ್ನೇಃ ಸಂವತ್ಸರ ಏವ ಸಮಿತ್ | ಸಂವತ್ಸರೇಣ ಹಿ ಕಾಲೇನ ಸಮಿದ್ಧಾ ಪೃಥಿವೀ ಪ್ರೀಹ್ಯಾದಿನಿವೃತ್ತಯೇ ಭಸತಿ | ಆಕಾಶೋ ಧೂಮಃ | ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಇವೋತ್ತಿತ ಆಕಾಶೋ ದೃಶ್ಯತೇ | ಯಥಾಗ್ನೇರ್ಧೂಮಃ | ರಾತ್ರಿರರ್ಚಿಃ | ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಹಿ ಅಪ್ರಕಾಶಾತ್ರಿಕಾಯಾ ಅನುರೂಪಾ ರಾತ್ರಿಃ | ತಮೋರೂಪ ತ್ವಾತ್, ಅಗ್ನೇರಿವಾನುರೂಪನುಚಿಃ | ದಿಶಃ ಅಜ್ಞಾರಾಃ | ಉವಶಾಂತತ್ವ ಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ | ಅವಾಂತರದಿಶಃ ವಿಸ್ಫುಲಿಜ್ಞಾಃ | ಕ್ಷುದ್ರತ್ವಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಗೌತಮನೇ, ಪೃಥಿವಿಯೇ ಅಗ್ನಿ’ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವದ(ನ್ನು ಹಿಂದಿ ನಂತೆ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು). ಆ ಪೃಥಿವಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅಗ್ನಿಗೆ ಸಂವತ್ಸರವೇ ಸಮಿತ್ತು, ಸಂವತ್ಸರನೆಂಬ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಪೃಥಿವಿಯು ಸಮಿದ್ಧವಾಗಿ ಬತ್ತವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ? ಆಕಾಶವೇ ಹೊಗೆ, (ಎಕೆಂದರೆ)

1. ಈ ಲೋಕವೇ ಅಗ್ನಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಪೃಥಿವಿಯೇ ಸಮಿತ್ತು, ಬೆಂಕಿಯೇ ಹೊಗೆ, ರಾತ್ರಿ ಉರಿ. ಚಂದ್ರನೇ ಕೆಂಡ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳೇ ಕಿಡಿಗಳು - ಎಂದು ಬೃ. ೬-೨-೧೧.

ಹೋಗಿಯು ಹೇಗೆ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ (ಎದ್ದುಬರುವದೋ) ಹಾಗೆ ಆಕಾಶವು ಸೃಧಿವಿಯಿಂದ ಎದ್ದು ಬಂದಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ರಾತ್ರಿಯೇ ಉರಿ ; ಅಪ್ರಕಾಶರೂಪವಾದ ಸೃಧಿವಿಗೆ ರಾತ್ರಿಯು, ಉರಿಯು ಅಗ್ನಿಗೆ ಅನುರೂಪವಾಗಿರುವಂತೆ, ತಮೋರೂಪವಾಗಿರುವದರಿಂದ ರಾತ್ರಿಯೂ ಅನುರೂಪವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೆ ? ದಿಕ್ಕುಗಳು ಕೆಂಡ, ಏಕೆಂದರೆ ಉಪಶಾಂತವಾಗಿರುವದು (ಎರಡಕ್ಕೂ) ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೋಣದಿಕ್ಕುಗಳು ಕಿಡಿಗಳು , ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಪವಾಗಿರುವದೆಂಬುದು (ಎರಡಕ್ಕೂ) ಸಮಾನವಾಗಿದೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

**ತಸ್ಮಿನ್ನೇತಸ್ಮಿನ್ನಗ್ನೌ ದೇವಾ ವರ್ಷಂ ಜುಹ್ವತಿ ತಸ್ಯಾ ಆಹುತೇ
ರನ್ನಗ್ಂ ಸಂಭವತಿ || ೨ ||**

೨. ಆ ಈ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಮಳೆಯನ್ನು ಹೋಮ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ, ಆ ಆಹುತಿಯಿಂದ ಅನ್ನವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮ, ಅನ್ನದ ಉತ್ಪತ್ತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೯೪. ತಸ್ಮಿನ್ನಿತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ | ತಸ್ಯಾಃ ಆಹುತೇರನ್ನಂ ವ್ರೀಹಿಯವಾದಿ ಸಂಭವತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ (ಈ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವದು (ಹಿಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಗೆ) ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಹುತಿಯಿಂದ ಬತ್ತ, ಜವೆ -ಮುಂತಾದ ಅನ್ನವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ಏಳನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ)

ಪುರುಷಾಕ್ಷಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

**ಪುರುಷೋ ವಾವ ಗೌತಮಾಗ್ನಿಸ್ತಸ್ಯ ವಾಗೇವ ಸಮಿತ್ ಪ್ರಾಣೋ
ಧೂವೋ ಜಿಹ್ವಾರ್ಚಿಶ್ಚಕ್ಷುರಜ್ಞರಾಃ ಶ್ರೋತ್ರಂ ವಿಸ್ಫುಲಿಜ್ಞಃ||**

೧. ಗೌತಮನೇ, ಪುರುಷನೇ ಅಗ್ನಿಯು. ಅವನಿಗೆ ವಾಕ್ಯೇ ಸಮಿತ್ತು, ಪ್ರಾಣವು ಹೊಗೆ, ಜಿಹ್ವೆಯು ಉರಿ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಕೆಂಡ, ಶ್ರೋತ್ರವು ಕಿಡಿಗಳು.

ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿದೃಷ್ಟಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೯೫. ಪುರುಷೋ ವಾವ ಗೌತಮಾಗ್ನಿಃ | ತಸ್ಯ ವಾಗೇವ ಸಮಿತ್ | ವಾಚಾ ಹಿ ಮುಖೇನ ಸಮಿಧ್ಯತೇ ಪುರುಷೋ ನ ಮೂಕಃ | ಪ್ರಾಣೋ ಧೂಮಃ | ಧೂಮ ಇವ ಮುಖಾತ್ ನಿರ್ಗಮನಾತ್ | ಜಿಹ್ವಾ ಅರ್ಚಿಃ | ಲೋಹಿತತ್ವಾತ್ | ಚಕ್ಷುರಬ್ಧಗಾರಾಃ | ಭಾಸ ಆಶ್ರಯತ್ವಾತ್ | ಶ್ರೋತ್ರಂ ವಿ ಸ್ಥು ಲಿ ಬ್ಧಾಃ | ವಿಪ್ರಕೀರ್ಣತ್ವಸಾಮ್ಯಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಗೌತಮನೇ, ಪುರುಷನೇ ಅಗ್ನಿಯು. ಅವನಿಗೆ ವಾಕ್ಯೇ ಸಮಿತ್ತು. ವಾಕ್ಯೆಂಬ ಮುಖದಿಂದಲೇ ಸಮಿಧ್ ನಾಗುತ್ತಾನೆಯೇ ಹೊರತು ಮೂಕನಾದವನು (ಸಮಿಧ್ ನಾಗುವದಿಲ್ಲ)ವಷ್ಟೆ? ಪ್ರಾಣವೇ ಹೊಗೆ, ಏಕೆಂದರೆ (ಬೆಂಕಿಯಿಂದ) ಹೊಗೆಯಂತೆ (ಅದು) ಮುಖದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ನಾಲಗೆಯೇ ಉರಿ ; ಏಕೆಂದರೆ ಕೆಂಪು ಗಿದೆ, ಕಣ್ಣೇ ಕೆಂಡ, ಏಕೆಂದರೆ ಕಾಂತಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆ, ಕಿವಿಯೇ ಕಿಡಿಗಳು, ಏಕೆಂದರೆ ಸಿಡಿದುಬಂದಿರುವದು (ಎರಡಕ್ಕೂ) ಸಮಾನವಾಗಿದೆ.^೨

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಸ್ಮಿನ್ನೇತಸ್ಮಿನ್ನಗ್ನೌ ದೇವಾ ಅನ್ನಂ ಜುಹ್ವತಿ ತಸ್ಯಾ ಆಹುತೇ ರೇತಃ ಸಂಭವತಿ || ೨ ||

೨. ಆ ಈ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು^೩ ಅನ್ನವನ್ನು ಹೋಮ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ಆಹುತಿಯಿಂದ ರೇತಸ್ಸು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

1. ಮಾತನಾಡುವಾಗಲೂ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಮುಂತಾದದ್ದನ್ನು ಮಾಡುವಾಗಲೂ ಕಾಂತಿ ಯುಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

2. ಪುರುಷಾಗ್ನಿಗೆ ತೆರೆದ ಬಾಯಿ ಸಮಿತ್ತು, ಪ್ರಾಣ ಹೊಗೆ, ವಾಕ್ಯ ಉರಿ, ಕಣ್ಣು ಕೆಂಡ, ಕಿವಿ ಕಿಡಿಗಳು -ಎಂದು ಬೃ. ೬-೨-೧೨.

3. ಪ್ರಾಣಗಳು.

ಪುರುಷಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮ, ರೇತಸ್ಸಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೯೬. ಸಮಾನಮನ್ಯತ್ | ಅನ್ನಂ ಜುಹ್ವತಿ ಪ್ರೀಹ್ಯಾದಿ ಸಂಸ್ಕೃತಮ್ |
ತಸ್ಯಾ ಆಹುತೇ ರೇತಃ ಸಂಭವತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮಿಕ್ಕದ್ದು ಸಮಾನವು ಅನ್ನವನ್ನು ಎಂದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಬತ್ತ ಮುಂತಾ
ದದ್ದನ್ನು ಆ ಆಹುತಿಯಿಂದ ರೇತಸ್ಸು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಎಂಟನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ)

ಯೋ ಽ ಸ್ಯಾಗ್ನಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯೋಷಾ ವಾವ ಗೌತಮಾಗ್ನಿಸ್ತಸ್ಯಾ ಉಪಸ್ಥ ಏವ ಸಮಿದುಪ
ಮನ್ತ್ರಯತೇ ಸ ಧೂನೋ ಯೋನಿರರ್ಚೀರ್ಯದಂತಃ ಕರೋತಿ
ತೇಜ್ಜಗ್ಗರಾ ಅಭಿನಂದಾ ವಿಸ್ಫುಲಿಜ್ಜಾಃ || ೧ ||

೧. ಸ್ತ್ರೀಯೇ ಅಗ್ನಿ, ಅವಳಿಗೆ ಉಪಸ್ಥವೇ ಸಮಿತ್ತು ; ಕರೆ
ಯುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅದು ಹೋಗೆ ; ಯೋನಿಯು ಉರಿ ; ಒಳಗೆ ಮಾಡು
ತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅದು ಕೆಂಡ ; ಅಭಿನಂದಗಳು ಕಿಡಿಗಳು.

ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿದೃಷ್ಟಿ

(ಭಾಷ್ಯ).

೩೯೭. ಯೋಷಾ ವಾವ ಗೌತಮಾಗ್ನಿಃ | ತಸ್ಯಾ ಉಪಸ್ಥ ಏವ ಸಮಿತ್ |
ತೇನ ಹಿ ಸಾ ಪುತ್ರಾದ್ಯುತ್ಪಾದನಾಯ ಸಮಿಧ್ಯತೇ | ಯದುಪಮನ್ತ್ರಯತೇ ಸ
ಧೂಮಃ | ಸ್ತ್ರೀಸಂಭವಾತ್ ಉಪಮನ್ತ್ರಣಸ್ಯ | ಯೋನಿರರ್ಚಿಃ | ಲೋಹಿತ
ತ್ವಾತ್ | ಯದಂತಃ ಕರೋತಿ ತೇಜ್ಜಗ್ಗರಾಃ | ಅಗ್ನಿಸಂಬನ್ಧಾತ್ | ಅಭಿನಂದಾಃ
ಸುಖಲವಾ ವಿಸ್ಫುಲಿಜ್ಜಾಃ | ಕ್ಷುದ್ರತ್ವಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಗೌತಮನೇ, ಸ್ತ್ರೀಯೇ ಅಗ್ನಿ. ಆಕೆಯ ಉಪಸ್ಥವೇ ಸಮಿತ್ತು. ಅದರಿಂದಲಲ್ಲವೆ, ಆಕೆಯು ಪುತ್ರನೇ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಹಡೆಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸಮಿಧ್ವಳಾಗುತ್ತಾಳೆ ? ಕರೆಯುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅದು ಧೂಮವು¹, ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಉಪಮಂತ್ರಣವು ಸ್ತ್ರೀಯಿಂದ ಆಗಿರುತ್ತದೆ, ಯೋನಿಯೇ ಉರಿ ; ಏಕೆಂದರೆ ಕೆಂಪಗಿದೆ. ಒಳಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅದೇ ಕೆಂಡ, ಏಕೆಂದರೆ (ಅದು) ಆ ಅಗ್ನಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಾಗಿದೆ. ಅಭಿನಂದಗಳು ಎಂದರೆ ಸುಖದ ಲೇಶಗಳು ಕಿಡಿಗಳು, ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಪವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಸ್ಮಿನ್ನೇತಸ್ಮಿನ್ನಗ್ನೌ ದೇವಾ ರೇತೋ ಜುಹ್ವತಿ ತಸ್ಯಾ ಆಹುತೇ
ಗರ್ಭಃ ಸಂಭವತಿ || ೨ ||

೨. ಆ ಈ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ರೇತಸ್ಸನ್ನು ಹೋಮ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ; ಆ ಆಹುತಿಯಿಂದ ಗರ್ಭವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಯೋಷಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮ, ಗರ್ಭೋತ್ಪತ್ತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೯೮. ತಸ್ಮಿನ್ನೇತಸ್ಮಿನ್ನಗ್ನೌ ದೇವಾ ರೇತೋ ಜುಹ್ವತಿ | ತಸ್ಯಾ ಆಹುತೇ
ಗರ್ಭಃ ಸಂಭವತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ರೇತಸ್ಸನ್ನು ಹೋಮಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ಆಹುತಿಯಿಂದ ಗರ್ಭವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪೆಂದರೆ ಪಂಚಭೂತಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೯೯. ಏನಂ ಶ್ರದ್ಧಾಸೋಮವರ್ಷಾನ್ನರೇತೋಹವನಪರ್ಯಾಯ
ಕ್ರಮೇಣ ಆಪ ಏನ ಗರ್ಭೀಭೂತಾಸ್ತಾಃ | ತತ್ರ ಅಪಾಮ್ ಆಹುತಿಸಮವಾಯಿ
ತ್ವಾತ್ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿವಕ್ಷಾ ಆಪಃ ಪಚ್ಛಮ್ಯಾಮ್ ಆಹುತೌ ಪುರುಷವಚಸೋ
ಭವಂತೀತಿ | ನ ತ್ವಾಪ ಏನ ಕೇವಲಾಃ ಸೋಮಾದಿಕಾರ್ಯಮಾರಭಂತೇ | ನ
ಚಾಃಪೋಃತ್ರಿವೃತ್ಯತಾಃ ಸಂತೀತಿ | ತ್ರಿವೃತ್ಯತತ್ಪ್ರೇಷಿ ವಿಶೇಷಸಂಜ್ಞಾ ಲಾಭೋ

ದೃಷ್ಟಃ ಪೃಥಿವೀಯಮ್ ಇಮಾ ಆಪಃ ಆಯಮಗ್ನಿಃ - ಇತ್ಯನ್ಯತಮಬಾಹುಲ್ಯ ನಿಮಿತ್ತಃ | ತಸ್ಮಾತ್ ಸಮುದಿತಾನ್ಯೇವ ಭೂತಾನ್ಯಬ್ಬಾಹುಲ್ಯಾತ್ ಕರ್ಮಸಮ ವಾಯಾನಿ ಸೋಮಾದಿಕಾರ್ಯಾರವ್ಣಕಾಣಿ ಆಪ ಇತ್ಯುಚ್ಯಂತೇ | ದೃಶ್ಯತೇ ಚ ದ್ರವಬಾಹುಲ್ಯಂ ಸೋಮವೃಷ್ಟ್ಯನ್ನರೇತೋದೇಹೇಷು | ಬಸುದ್ರವಂ ಚ ಶರೀರಂ ಯದ್ಯಪಿ ಪಾರ್ಥಿವಮ್ | ತತ್ರ ಪಞ್ಚನ್ಯಾಮಾಹುತೌ ಹುತಾಯಾಂ ರೇತೋ ರೂವಾ ಆಪೋ ಗರ್ಭಿಭೂತಾಃ - ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಸೋಮ, ವರ್ಷ, ಅನ್ನ, ರೇತಸ್ಸು - ಇವುಗಳನ್ನು ಹೋಮ ಮಾಡುವ ಪರ್ಯಾಯಕ್ರಮದಿಂದ ಆ ಅಪ್ಪೇ ಗರ್ಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ಅಪ್ಪು ಐದನೆಯ ಆಹುತಿಯಲ್ಲಿ ಪುರುಷವಚಸ್ಸಾಗುತ್ತದೆ' ಎಂದು ಆ ಹು ತಿ ಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ (ಅದಕ್ಕೆ) ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ(ವಿರುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಹೊರತು) ಬರಿಯ ಅಪ್ಪೇ ಸೋಮಾದಿಕಾರ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದಿಲ್ಲ. ತ್ರಿವೃತ್ತತನಲ್ಲದ ಅಪ್ಪು ಇರುವದೂ ಇಲ್ಲ¹. ತ್ರಿವೃತ್ತತವಾದರೂ ಆಯಾ (ಭೂತವು) ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವದ ರಿಂದ ಇದು ಪೃಥಿವಿ, ಇದು ಅಪ್ಪು, ಇದು ಅಗ್ನಿ - ಎಂದು ವಿಶೇಷಸಂಜ್ಞೆಯುಂಟಾ ಗಿರುವದು ಕಂಡಿರುತ್ತದೆ². ಆದ್ದರಿಂದ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದ ಭೂತಗಳನ್ನೇ, ಕರ್ಮ ಸಂಬಂಧವಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಡು ಸೋಮಾದಿಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ ಯಾದ್ದರಿಂದ (ಅವುಗಳಲ್ಲಿ) ಅಪ್ಪು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅಪ್ಪು ಎಂದಿದೆ. ಸೋಮ, ವೃಷ್ಟಿ, ಅನ್ನ, ರೇತಸ್ಸು, ದೇಹ - ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರವವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವದು ಕಂಡೂ ಇದೆ, ಶರೀರವು ಪಾರ್ಥಿವವೇ ಆದರೂ (ಅದರಲ್ಲಿ) ಬಹಳ ದ್ರವ(ವಸ್ತು)ಗಳಿವೆ³.

ಇಲ್ಲಿ ಐದನೆಯ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಹೋಮಮಾಡಲಾಗಿ ರೇತೋರೂಪವಾದ (ಈ) ಅಪ್ಪು ಗರ್ಭಿಭೂತವಾಗಿ⁴ -

1. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲಾ ಭೂತಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ.
2. ಆಯಾ ಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವದೋ ಅದರ ಹೆಸರಿರುವದು.
3. ಸೂ. ಭಾ. ೩-೧-೨ನ್ನು ನೋಡಿ.
4. ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ)

ಜನನಮರಣಗಳು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಇತಿ ತು ಸೌಮ್ಯಾನ್ಯಮಾಹುತಾನಾಪಃ ಪುರುಷವಚಸೋ
• ಭವಂತೀತಿ ಸ ಉಲ್ಬಾವೃತೋ ಗರ್ಭೋ ದಶ ವಾ ನನ ವಾ ಮಾಸಾ
ನಂತಃ ಶಯಿತ್ವಾ ಯಾವದ್ವಾಃಫ ಜಾಯತೇ || ೧ ||

೧. ಹೀಗೆಯೇ ಐದನೆಯ ಆಹುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪು ಪುರುಷವಚಸ್ಸಾ
ಗುತ್ತದೆ. ಉಲ್ಬಾವೃತವಾದ ಗರ್ಭವು ಹತ್ತೋ ಒಂಬತ್ತೋ ತಿಂಗಳು
ಗಳವರೆಗೆ ಅಥವಾ ಎಷ್ಟು (ಕಾಲವಿರಬೇಕೋ, ಅಷ್ಟುಕಾಲವೂ)
ಒಳಗೆ ಮಲಗಿದ್ದು ಅಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಬರುವದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೦೦. ಇತಿ ತು ಏನಂ ತು ಸೌಮ್ಯಾನ್ಯಮ್ ಆಹುತೌ ಆಪಃ ಪುರುಷ
ವಚಸೋ ಭವಂತೀತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತ ಏಕಃ ಪ್ರಶ್ನಃ | ಯತ್ತು ದ್ಯುಲೋಕಾತ್ ಇಮಾಂ
ಪ್ರತ್ಯಾವೃತ್ತಯೋರಾಹುತ್ಯೋಃ ಪೃಥಿವೀಂ ಪುರುಷಂ ಸ್ತ್ರೀಯಂ ಕ್ರಮೇಣ ಆವಿಶ್ಯ
ಲೋಕಂ ಪ್ರತ್ಯುತ್ಥಾಯಾ ಭವತಿ (ಶತ. ಭಾ. ೧೧-೬-೨-೧) ಇತಿ ವಾಜಸನೇ
ಯಕ ಉಕ್ತಮ್, ತತ್ ಪ್ರಾಸಜ್ಞಕಮ್ ಇಹ ಉಚ್ಯತೇ | ಇಹ ಚ ಪ್ರಥಮೇ
ಪ್ರಶ್ನೇ ಉಕ್ತಂ ವೇತ್ಥಯತ್ ಇತೋಽಧಿ ಪ್ರಜಾಃ ಪ್ರಯಂತೀತಿ | ತಸ್ಯ ಚಾಯಮ್
ಉಪಕ್ರಮಃ | ಸ ಗರ್ಭಃ ಅಪಾಂ ಸೌಮ್ಯಮಃ ಪರಿಣಾಮವಿಶೇಷ ಆಹುತಿಕ್ರಮಸಮ
ವಾಯಿನೀನಾಂ ಶ್ರದ್ಧಾಶಬ್ದವಾಚ್ಯಾನಾಮ್ ಉಲ್ಬಾವೃತಃ ಉಲ್ಬೇನ ಜರಾಯುಣಾ
ಆವೃತೋ ವೇಷ್ಟಿತಃ ದಶ ವಾ ನನ ವಾ ಮಾಸಾನ್ ಅಂತಃ ಮಾತುಃ ಕುಕ್ಷೌ ಶಯಿ
ತ್ವಾ ಯಾವದ್ ವಾ ಯಾವತ್ ಕಾಲೇನ ನ್ಯಾನೇನ ಅತಿರಿಕ್ತೇನ ವಾ ಅಥ ಅನನ್ತರಂ
ಜಾಯತೇ | ಉಲ್ಬಾವೃತ ಇತ್ಯಾದಿ ವೈರಾಗ್ಯಹೇತೋರಿದಮುಚ್ಯತೇ | ಕಷ್ಟಂ ಹಿ
ಮಾತುಃ ಕುಕ್ಷೌ ಮೂತ್ರಪುರೀಷವಾತಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷಾದಿಪೂರ್ಣೇ ತದನುಲಿಪ್ತಸ್ಯ
ಗರ್ಭಸ್ಯ ಉಲ್ಬಾಶುಚಿಪಟಾವೃತಸ್ಯ ಲೋಹಿತರೇತೋಶುಚಿಬೀಜಸ್ಯ ಮಾತುರತಿತ
ಪೀತರಸಾನುಪ್ರವೇಶೇನ ವಿವರ್ಧಮಾನಸ್ಯ ನಿರುದ್ಧ ಶಕ್ತಿಬಲವೀರ್ಯತೇಜಃಪ್ರಜ್ಞಾ

ಚೇಷ್ಟಸ್ಯ ಶಯನಮ್, ತತೋ ಯೋನಿದ್ವಾರೇಣ ಪೀಡ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಕಷ್ಟತರಾ
ನಿಸ್ಸೃತಿರ್ಜನ್ಮೇತಿ ವೈರಾಗ್ಯಂ ಗ್ರಾಹಯತಿ | ಮುಹೂರ್ತಮಪ್ಯಸಹ್ಯಂ ದಶ ವಾ
ನವ ವಾ ಮಾಸಾನ್ ಅತಿದೀರ್ಘಕಾಲಮ್ ಅನ್ತಃ ಶಯಿತ್ವಾ ಇತಿ ಚ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಇತಿ ತು = ಏವಂ ತು) ಹೀಗೆಯೇ ಐದನೆಯ ಆಹುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪು ಪುರುಷ
ವಚಸ್ಸಾಗುವದು-ಎಂದು ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ದ್ಯುಲೋಕ
ದಿಂದ ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಆಹುತಿಗಳು ಬರಲು ಪೃಥಿವಿ, ಪುರುಷ, ಸ್ತ್ರೀ-
ಇವರನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೊಕ್ಕು ಲೋಕವನ್ನು ಕುರಿತು ಉತ್ಥಾಯಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ
ಎಂದು (ಶತ.ಬ್ರಾ. ೧೧-೬-೨-೧) ವಾಜಸನೇಯಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ, ಅದನ್ನು
ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯಲ್ಲಿ
'ಇಲ್ಲಿಂದಮೇಲೆ ಪ್ರಜೆಗಳು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೋ, ಬಲ್ಲೆಯೆ?' (೫-೩-೨)
ಎಂದು ಕೇಳಿತ್ತಲ್ಲ, ಅದನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ (ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ) ಈ (ಗ್ರಂಥವನ್ನು) ಉಪ
ಕ್ರಮಿಸಿದೆ.

ಆ ಗರ್ಭವು, ಆಹುತಿಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವಾಗಿರುವ ಶ್ರದ್ಧಾಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ
ಅಪ್ಪಿನ ಐದನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಿಶೇಷವು, ಉಲ್ಬಾನ್ವತವಾಗಿ- ಉಲ್ಬವೆಂದರೆ
ಜರಾಯು ; ಆ (ಜರಾಯುವೆಂಬ) ಪೊರೆಯಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿ ಸುತ್ತುವರೆಯು
ಲ್ಪಟ್ಟು- ಹತ್ತೊ ಒಂಬತ್ತೊ ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಒಳಗೆ ತಾಯಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದು
ಕೊಂಡಿದ್ದು, ಅಧವಾ ಎಷ್ಟಿರಬೇಕೋ (ಇದಕ್ಕಿಂತ) ಹೆಚ್ಚು ಅಧವಾ ಕಡಿಮೆ ಕಾಲದ
ವರೆಗೂ - (ಅಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊಂಡು ಆಮೇಲೆ ಆಬಳಿಕ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ).

'ಉಲ್ಬಾನ್ವತವಾಗಿ' ಎಂದುಮುಂತಾಗಿರುವ ಈ (ಗ್ರಂಥವನ್ನು) ವೈರಾಗ್ಯ
ಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಮೂತ್ರ, ಮಲ, ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ- ಮುಂತಾದವು
ಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ತಾಯಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ, ಅದರಿಂದ ಬಳಿದುಕೊಂಡು
ಅಶುದ್ಧವಾದ ಪೊರೆಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಗರ್ಭವು, ರಕ್ತರೇತಸ್ಸುಗಳೆಂಬ
ಅಶುಚಿಯಾದ ಬೀಜದಿಂದ ತಾಯಿಯೂ ಉಂಡುಕುಡಿದದ್ದರ ರಸವು ಸೇರಿಕೊಂಡು
ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಶಕ್ತಿ, ಬಲ, ವೀರ್ಯ, ತೇಜಸ್ಸು, ಪ್ರಜ್ಞೆ, ನ್ಯಾಪಾರ- ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ
ತಡೆಯಿದ್ದು ಕೊಂಡು (ಆ ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ) ಇದ್ದು ಕೊಂಡಿರುವದು ಕಷ್ಟವಲ್ಲವೆ?
ಆ ಬಳಿಕ ಯೋನಿಯ ದ್ವಾರದಿಂದ ಸಂಕಟಪಡುತ್ತಾ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರುವದೆಂಬ ಜನ್ಮ
ವೂ (ಒಂದು) ಮುಹೂರ್ತವಿರುವದೂ ಅಸಹ್ಯವಾಗಿರುವಾಗ ಹತ್ತೊ ಒಂಬತ್ತೊ
ತಿಂಗಳುಗಳ ಅತಿದೀರ್ಘಕಾಲದವರೆಗೆ ಒಳಗಿದ್ದು (ಬರುವದೂ) ಇನ್ನೂ ಕಷ್ಟತರ
ವೆಂದು ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದಕ್ಕೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಜಾತೋ ಯಾವದಾಯುಷಂ ಜೀವತಿ ತಂ ಪ್ರೇತಂ ದಿಷ್ಟ
ಮಿತೋಽಗ್ನಯ ಏವ ಹರಂತಿ ಯತ ಏವೇತೋ ಯತಃ
ಸಂಭೂತೋ ಭವತಿ || ೨ ||

೨. ಅವನು ಹುಟ್ಟಿ ಆಯುಸ್ಸಿರುವವರೆಗೆ ಬದುಕಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಇಲ್ಲಿಂದ ದಿಷ್ಟಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋಗಲು - ಯಾವ (ಅಗ್ನಿಯಿಂದ) ಬಂದಿದ್ದನೋ, ಯಾವದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವದೋ ಆ- ಅಗ್ನಿಗೇ ಒಯ್ಯುತ್ತಾರೆ.

ಅಂತ್ರೈಷ್ಟ್ಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೦೧. ಸ ಏವಂ ಜಾತೋ ಯಾವದಾಯುಷಂ ಪುನಃಪುನಃಫಟೀಯನ್ತ್ರ
ವದ್ ಗಮನಾಗಮನಾಯ ಕರ್ಮ ಕುರ್ವನ್ ಕುಲಾಲಚಕ್ರವದ್ ವಾ ತಿರ್ಯ
ಗ್ಗ್ನುಮಣಾಯ ಯಾವತ್ ಕರ್ಮಣೋಪಾತ್ತಮಾಯುಃ ತಾವಜ್ಜೀವತಿ | ತಮೇ
ನಂ ಕ್ಷೇಣಾಯುಷಂ ಪ್ರೇತಂ ಮೃತಂ ದಿಷ್ಟಂ ಕರ್ಮಣಾ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಂ ಪರಲೋಕಂ
ಪ್ರತಿ - ಯದಿ ಚೇತ್ ಜೀವನ್ ವೈದಿಕೇ ಕರ್ಮಣಿ ಜ್ಞಾನೇ ವಾ ಅಧಿಕೃತಃ-
ತಮೇನಂ ಮೃತಮ್ ಇತಃ ಅಸ್ಮಾದ್ ಗ್ರಾಮಾತ್ ಅಗ್ನಯೇ ಅಗ್ನ್ಯರ್ಥಂ ಋತ್ವಿ
ಜೋ ಹರಂತಿ ಪುತ್ರಾ ವಾ ಅನ್ತ್ಯಕರ್ಮಣೇ | ಯತ ಏವ ಇತ ಆಗತಃ ಅಗ್ನೇಃ
ಸಕಾಶಾತ್ ಶ್ರದ್ಧಾ ದ್ಯಾಹುತಿಕ್ರಮೇಣ ಯತಶ್ಚ ಪಞ್ಚಭ್ಯೋಽಗ್ನಿಭ್ಯಃ ಸಂಭೂತಃ
ಉತ್ಪನ್ನೋ ಭವತಿ ತಸ್ಯಾ ಏವ ಅಗ್ನಯೇ ಹರಂತಿ | ಸ್ವಾಮೇವ ಯೋನಿಮ್
ಅಗ್ನಿಮ್ ಆಪಾದಯಂತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅವನು ಹೀಗೆ ಹುಟ್ಟಿ ಆಯುಸ್ಸಿರುವವರೆಗೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ನೀರಿನ ರಾಟೆಯಂತೆ
ಹೋಗಿಬರುತ್ತಲೂ, ಅಥವಾ ಕುಂಬಾರನ ತಿಗುರಿಯಂತೆ ಸುತ್ತಿಬರುತ್ತಲೂ ಎಲ್ಲಿಯ
ವರೆಗೆ ಕರ್ಮದಿಂದ ಎಷ್ಟು ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದನೋ ಅಷ್ಟುಕಾಲದ
ವರೆಗೆ ಬದುಕಿರುತ್ತಾನೆ. ಆಯುಸ್ಸು ಸವೆಯಲು ಆ ಇವನು ಹೊರಟುಹೋಗಲು
ಸಾಯಲು ಇಲ್ಲಿಂದ ಈ ಊರಿನಿಂದ ದಿಷ್ಟಕ್ಕೆ ಕರ್ಮದಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ
ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ (ಹೋಗಲು) - ಬದುಕಿರುವಾಗ ವೈದಿಕಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನ
ದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕೃತನಾಗಿದ್ದನಾಗಿದ್ದರೆ - ಆ ಈ ಸತ್ತವನನ್ನು ಅಗ್ನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯ ಬಳಿಗೆ
ಋತ್ವಿಜರೋ ಪುತ್ರರೋ ಅಂತ್ಯಕರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಒಯ್ಯುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲಿಂದ (ಯಾವ)
ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಶ್ರದ್ಧೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಆಹುತಿಕ್ರಮದಿಂದ (ಇತಃ=ಆಗತಃ) ಬಂದಿ
ದ್ದನೋ ಮತ್ತು ಯಾವ ಪಂಚಾಗ್ನಿಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವನೋ ಉಂಟಾಗಿರುವನೋ
ಅದೇ ಅಗ್ನಿಯ ಬಳಿಗೆ ಒಯ್ಯುವರು. ತನ್ನ ಕಾರಣವಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನಾಗಿಯೇ
ಮಾಡುವರು ಎಂದರ್ಥ.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ)

ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದ್ಯ ಇತ್ಥಂ ವಿದುಃ | ಯೇ ಚೇಮೇರಣ್ಯೇ ಶ್ರದ್ಧಾ ತಸ್ಯ
ಇತ್ಯುಪಾಸತೇ ತೇರ್ಚಿಷಮಭಿಸಂಭವನ್ತ್ಯರ್ಚಿಷೋಽಹರಹ್ಮ
ಆಪೂರ್ಯಮಾಣಪಕ್ಷಮಾಪೂರ್ಯಮಾಣಪಕ್ಷಾದ್ಯಾನ್ ಷಡು
ದಜ್ಜೀತಿ ಮಾಸಾಗ್ಂ ಸ್ತಾನ್ || ೧ ||

ಮಾಸೇಭ್ಯಃ ಸಂವತ್ಸರಗ್ಂ ಸಂವತ್ಸರಾದಾದಿತ್ಯಮಾದಿತ್ಯಾ
ಚ್ಚಂದ್ರಮಸಂ ಚಂದ್ರಮಸೋ ವಿದ್ಯುತಂ ತತ್ಪುರುಷೋಽ
ಮಾನವಃ ಸ ಏನಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮಗಮಯತ್ಯೇಷ ದೇವಯಾನಃ
ಪನ್ನಾ ಇತಿ || ೨ ||

೧-೨. ಅವರಲ್ಲಿ ಯಾರು ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತಿರುವರೋ ಮತ್ತು
ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆ, ತವಸ್ಸು- ಇತ್ಯಾದಿ(ಗಳನ್ನು) ಉಪಾಸನೆಮಾಡು
ತ್ತಿರುವರೋ ಅವರು ಅರ್ಚಿಸ್ಸನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಅರ್ಚಿಸ್ಸಿನಿಂದ
ಅಹಸ್ಸನ್ನು, ಅಹಸ್ಸಿನಿಂದ ಆಪೂರ್ಯಮಾಣಪಕ್ಷವನ್ನು, ಆಪೂರ್ಯ
ಮಾಣಪಕ್ಷದಿಂದ ಯಾವ (ಮಾಸಗಳನ್ನು) ಉತ್ತರಕ್ಕೇ ಹೋಗುತ್ತಿರು
ವನೋ ಆ ಆರು ಮಾಸಗಳನ್ನು, ಮಾಸಗಳಿಂದ ಸಂವತ್ಸರವನ್ನು¹,
ಸಂವತ್ಸರದಿಂದ ಆದಿತ್ಯನನ್ನು, ಆದಿತ್ಯನಿಂದ ಚಂದ್ರನನ್ನು, ಚಂದ್ರನಿಂದ
ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು. ಅಲ್ಲಿ ಅಮಾನವನಾದ ಪುರುಷ(ನಿರುವನಲ್ಲ), ಅವನು
ಇವರನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ದೇವಯಾನದ
ಮಾರ್ಗವು.

ದೇವಯಾನವಿಷಯದ ಚರ್ಚೆ

ದೇವಯಾನಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೦೨. 'ನೇತ್ಥ ಯದಿತೋಽಧಿ ಪ್ರಜಾಃ ಪ್ರಯಸ್ತಿ' (೫-೩-೨)

1. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕಕ್ಕೂ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿಗೂ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ
ಸೇರುವ ದೇವತೆಗಳ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿದೆ.

ಇತ್ಯಯಂ ಪ್ರಶ್ನಃ ಪ್ರತ್ಯುಪಸ್ಥಿತೋಽಪಾಕರ್ತವ್ಯತಯಾ | ತತ್ ತತ್ರ ಲೋಕಂ
 ಪ್ರತ್ಯುತ್ಥಿತಾನಾಮ್ ಅಧಿಕೃತಾನಾಮ್ ಗೃಹಮೇಧಿನಾಂ ಯೇ ಇತ್ಥಮೇವಂ
 ಯಥೋಕ್ತಂ ಸಂಜ್ಞಾನ್ನಿದರ್ಶನಂ ದ್ಯುಲೋಕಾದ್ಯಗ್ನಿಭ್ಯೋ ವಯಂ ಕ್ರಮೇಣ
 ಜಾತಾ ಅಗ್ನಿಸ್ವರೂಪಾಃ ಸಂಜ್ಞಾಗ್ನಾತ್ಮಾನ ಇತ್ಯೇವಂ ವಿದುಃ ಜಾನೀಯುಃ
 ಕಥಮನಗಮ್ಯತ ಇತ್ಥಂ ವಿದುರಿತಿ ಗೃಹಸ್ಥಾ ಏವೋಚ್ಯಂತ ನಾನ್ಯ ಇತಿ | ಗೃಹ
 ಸ್ಥಾನಾಂ ಯೇ ತು ಅನಿತ್ಥಂವಿದಃ ಕೇವಲೇಷ್ವಾಪೂರ್ತದತ್ತಪರಾಃ, ತೇ ಧೂಮಾ
 ದಿನಾ ಚಂದ್ರಂ ಗಚ್ಛಂತೀತಿ ವಕ್ಷ್ಯತಿ | ಯೇ ಚ ಅರಣ್ಯೋಪಲಕ್ಷಿತಾ ವೈಖಾನಸಾಃ
 ಪರಿವ್ರಾಜಕಾಶ್ಚ ಶ್ರದ್ಧಾತಪ ಇತ್ಯುಪಾಸತೇ ತೇಷಾಂ ಚ ಇತ್ಥಂವಿದ್ಧಿಃ ಸಹ ಅರ್ಚಿ
 ರಾದಿನಾ ಗಮನಂ ವಕ್ಷ್ಯತಿ | ಪಾರಿಶೇಷ್ಯಾತ್ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾಹುತಿಸಂಬನ್ಧಚ್ಛ
 ಗೃಹಸ್ಥಾ ಏವ ಗೃಹ್ಯಂತ ಇತ್ಥಂ ವಿದುರಿತಿ | ನನು ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣೋಽಪ್ಯಗೃಹೀತಾ
 ಗ್ರಾಮಶ್ರುತ್ಯಾ ಅರಣ್ಯಶ್ರುತ್ಯಾ ಚ ಅನುಪಲಕ್ಷಿತಾ ವಿದ್ಯಂತೇ | ಕಥಂ ಪಾರಿಶೇಷ್ಯ
 ಸಿದ್ಧಿಃ ? ನೈಷ ದೋಷಃ | ಪುರಾಣಸ್ಮೃತಿವ್ರಾಮಾಣ್ಯಾತ್ ಉಧ್ವರೇತಸಾಂ
 ನೈಷ್ಠಿಕಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಣಾಮ್ ಉತ್ತರೇಣಾರ್ಯವ್ಣಃ ಸನ್ಧಾಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಃ | ಅತಸ್ತೇಽಪಿ
 ಅರಣ್ಯವಾಸಿಭಿಃ ಸಹ ಗಮಿಷ್ಯಂತಿ | ಉಪಕುರ್ವಾಣಕಾಸ್ತು ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಗ್ರಹ
 ಣಾರ್ಥಾ ಇತಿ ನ ವಿಶೇಷನಿರ್ದೇಶಾರ್ಹಾಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಇಲ್ಲಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರಜೆಗಳು ಹೋಗುತ್ತಾರೋ, ಬಲ್ಲಿಯೆ?’
 (೫-೨-೨) ಎಂಬೀ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿ ಎದುರಿಗೆ ಬಂದಿರು
 ತ್ತದೆ. (ತತ್=ತತ್ರ) ಅದರಲ್ಲಿ (ಈ) ಲೋಕವನ್ನು ಕುರಿತು ಎದ್ದಿರುವ ಅಧಿಕೃತ
 ರಾದ ಗೃಹಸ್ಥರೊಳಗೆ ಯಾರು (ಇತ್ಥಮ್=ಏವಮ್) ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಪಂಚಾಗ್ನಿ
 ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ‘ನಾವು ದ್ಯುಲೋಕವೇ ಮುಂತಾದ ಅಗ್ನಿಗಳಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ
 ಹುಟ್ಟಿ ಪಂಚಾಗ್ನಾತ್ಮರಾಗಿ ಅಗ್ನಿಸ್ವರೂಪರಾಗಿರುವೆವು ಎಂದಿಂತು (ವಿದುಃ=
 ಜಾನೀಯುಃ) ಅರಿತಿರುವರೋ-

(ಆಕ್ಷೇಪ), ‘ಹೀಗೆಂದರಿತಿರುವರೋ’ ಎಂದರೆ ಗೃಹಸ್ಥರನ್ನೇ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ
 ಯೇ ಹೊರತು ಬೇರೆಯವರನ್ನಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತು ?

(ಪರಿಹಾರ) :- ಗೃಹಸ್ಥರಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಂದರಿಯದೆ ಬರಿಯ ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತದತ್ತ
 ಪರರಾಗಿರುವರಷ್ಟೆ, ಅವರು ಧೂಮಾದಿ(ಮಾರ್ಗ)ದಿಂದ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾರೆ
 ಎಂದು ಮುಂದೆ (೫-೧೦-೨) ಹೇಳುತ್ತಾನೆ, ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯೋಪಲಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವ
 ವೈಖಾನಸರೂ ಪರಿವ್ರಾಜಕರೂ¹ ಶ್ರದ್ಧೆ, ತಪಸ್ಸು- ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ

1. ವೈಖಾನಸರೆಂದರೆ ವಾನಪ್ರಸ್ಥರು, ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪರಿವ್ರಾಜಕರು ತ್ರಿವಂದಿ
 ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು.

ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವರೋ, ಅವರಿಗೂ ಹೀಗೆಂದು ಅರಿತಿರುವವರೊಡನೆ ಅರ್ಚಿರಾದಿಮಾರ್ಗದಿಂದ ಗಮನವೆಂದು (ಇಲ್ಲಿಯೇ) ಮುಂದೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. (ಆದ್ದರಿಂದ) ಪಾರಿಶೇಷ್ಯನ್ಯಾಯದಿಂದಲೂ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾಹುತಿಗಳ ಸಂಬಂಧ ವಿರುವದರಿಂದಲೂ ಹೀಗೆಂದರಿತಿರುವವರು- ಎಂದರೆ (ಇಲ್ಲಿ) ಗೃಹಸ್ಥರನ್ನೇ ಹಿಡಿದಿದೆ (ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ).

(ಆಕ್ಷೇಪ) - ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳನ್ನು (ಇಲ್ಲಿ) ಹಿಡಿದಿಲ್ಲ ; (ಅವರು) ಗ್ರಾಮ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲಾಗಲಿ ಅರಣ್ಯಶ್ರುತಿಯಿಂದಲಾಗಲಿ ಉಪಲಕ್ಷಿತರೂ ಆಗಿಲ್ಲ¹. (ಅವರೂ) ಇದಾರಲ್ಲ ! ವಾರಿಶೇಷ್ಯವು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು ?²

(ಪರಿಹಾರ) :- ಇದೇನೂ ದೋಷವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪುರಾಣಸ್ಮೃತಿಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಿಂದ ಉರ್ಧ್ವರೇತಸರಾದ ನೈಷ್ಠಿಕಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳಿಗೆ ಸೂರ್ಯನ ಉತ್ತರಮಾರ್ಗವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಅರಣ್ಯವಾಸಿಗಳೊಡನೆಯೇ ಸೇರಿಸಬಹುದು³. (ಇನ್ನು) ಉಪಕುರ್ವಾಣ(ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳೊ), ಎಂದರೆ ಅಧ್ಯಯನಗ್ರಹಣಕ್ಕಾಗಿ (ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳಾಗಿರು)ವದರಿಂದ (ಅವರನ್ನು) ಬೇರೆಯಾಗಿ ತಿಳಿಸಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ⁴.

ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯು ಗೃಹಸ್ಥರ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೦೩. ನನು ಉರ್ಧ್ವರೇತಸ್ತ್ವಂ ಚೇದುತ್ತರಮಾರ್ಗಪ್ರತಿಪತ್ತಿಕಾರಣಂ ಪುರಾಣಸ್ಮೃತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾದಿಷ್ಯತೇ ಇತ್ಯಂವಿತ್ತಸ್ವಮನರ್ಧಕಂ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ | ನ | ಗೃಹಸ್ಥಾನ್ ಪ್ರತ್ಯರ್ಥವತ್ತಾಸ್ವತ್ | ಯೇ ಗೃಹಸ್ಥಾ ಅನಿತ್ಯಂವಿದಸ್ತೇಷಾಂ ಸ್ವಭಾವತೋ ದಕ್ಷಿಣೋ ಧೂಮಾದಿಃ ಸನ್ಧಾಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ | ತೇಷಾಂ ಯ ಇತ್ಯಂವಿದುಃ, ಸಗುಣಂ ನಾ ಅನ್ಯದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿದುಃ “ಅಥ ಯದು ಚೈವಾಸ್ಮಿ ಜ್ಯಾನ್ಯಂ ಕುರ್ವಂತಿ ಯದಿ ಚ ನಾರ್ಚಿಷಮೇವ” (೪-೧೫-೫) ಇತಿ ಲಿಬ್ಗಾತ್ ಉತ್ತರೇಣ ತೇ ಗಚ್ಛಂತಿ ||

1. ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಪತ್ತಿಯೊಡನೆ ವಾಸವಾಗಲಿ, ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವವಾಗಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳಿಗೆ ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ ; ಏಕೆಂದರೆ ಅವರು ಗುರುಕುಲವಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ.

2. ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳೂ ಉಳಿದಿರುವದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಅರಿತಿರುವವರು- ಎಂದು ಗೃಹಸ್ಥರನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಅರಿಯೋಣ ?

3. ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯಿಲ್ಲದೆ ಯಾರುಯಾರು ಉತ್ತರಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿರುವರೋ ಅವರೆಲ್ಲ ಒಂದು ಪಂಗಡವೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು.

4. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಂದೆ ಅವರೂ ಗೃಹಸ್ಥರಾಗುವವರೇ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಆಕ್ಷೇಪ) :- ಉರ್ಧ್ವರೇತಸ್ತುನಾಗಿರುವದೇ ಉತ್ತರಮಾರ್ಗಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಹೇತುವೆಂದು ಪುರಾಣಸ್ಮೃತಿಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಿಂದ ಒಪ್ಪಿದರೆ 'ಹೀಗೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವದು ¹ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವದಲ್ಲ !²

(ಪರಿಹಾರ) :- ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಗೃಹಸ್ಥರ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅದು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದಿರುವ ಗೃಹಸ್ಥರಿರುತ್ತಾರಷ್ಟೆ. ಅವರಿಗೆ ಸ್ವಭಾವದಿಂದಲೇ ದಕ್ಷಿಣದ ಧೂಮಾದಿಮಾರ್ಗವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ (ಗತಿ) ಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಅದರೆ) ಅವರಲ್ಲಿ ಯಾರು ಹೀಗೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೋ, ಅಥವಾ- "ಇನ್ನು ಈತನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶನ್ಯ(ಕರ್ಮ)ವನ್ನು ಮಾಡಲಿ, ಮಾಡದಿರಲಿ, ಅರ್ಚಿಯನ್ನೇ (ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ)" (೪-೧೫-೫) ಎಂಬ ಲಿಂಗವಿರುವದರಿಂದ- ಸಗುಣವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನಾಗಲಿ ಅರಿತು (ಉವಾಸನೆ) ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೋ³ ಅವರು ಉತ್ತರಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯಗೃಹಸ್ಥರಿಗೆ ಉತ್ತರಮಾರ್ಗಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೦೪. ನನೂರ್ಧ್ವರೇತಸಾಂ ಗೃಹಸ್ಥಾನಾಂ ಚ ಸಮಾನ ಆಶ್ರಮಿತ್ವ ಉರ್ಧ್ವರೇತಸಾಮೇವೋತ್ತರೇಣ ಪಥಾ ಗಮನಂ ನ ಗೃಹಸ್ಥಾನಾಮಿತಿ ನ ಯುಕ್ತಮ್ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿವೈದಿಕಕರ್ಮಬಾಹುಲ್ಯೇ ಚ ಸತಿ | ನೈಷ ದೋಷಃ | ಆಪೂತಾ ಹಿ ತೇ | ಶತ್ರುಮಿತ್ರಸಂಯೋಗನಿಮಿತ್ತಂ ಹಿ ತೇಷಾಂ ರಾಗದ್ವೇಷೌ | ತಥಾ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮೌ ಹಿಂಸಾನ್ಯಗ್ರಹನಿಮಿತ್ತೌ | ಹಿಂಸಾನ್ಯತಮಾಯಾಃ ಬ್ರಹ್ಮ ಚರ್ಯಾದಿ ಚ ಬಹ್ವಶುದ್ಧಿಕಾರಣಮಪರಿಹಾರ್ಯಂ ತೇಷಾಮ್ | ಆತೋಽಪೂತಾಃ | ಅಪೂತತ್ವಾನೋತ್ತರೇಣ ಪಥಾ ಗಮನಮ್ | ಹಿಂಸಾನ್ಯತಮಾಯಾಃ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದಿಪರಿಹಾರಾಚ್ಚ ಶುದ್ಧಾತ್ಮಾನೋ ಹೀತರೇ ಶತ್ರುಮಿತ್ರರಾಗದ್ವೇಷಾದಿಪರಿಹಾರಾಚ್ಚ ವಿರಜಸಃ | ತೇಷಾಂ ಯುಕ್ತ ಉತ್ತರಃ ಪನ್ನಾಃ | ತಥಾ

1. ಪಂಚಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿರುವದು.

2. ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಉತ್ತರಮಾರ್ಗಪ್ರಾಪ್ತಿಯೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಈ ವಿದ್ಯೆಯೇ ವ್ಯರ್ಥವೆಂದಾಗುವದಲ್ಲ - ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ.

3. ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವರಿಗೆ ಉತ್ತರಮಾರ್ಗಪ್ರಾಪ್ತಿ ಎಂಬುದು ಶ್ರುತ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪಕೋಸಲವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವರಿಗೂ ಈ ಗತಿಯುಂಟೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಅಂತ್ಯೇಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಲಿ, ಮಾಡದಿರಲಿ- ಎಂದು ಆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಆ ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಗೆ ಗೃಹಸ್ಥರೇ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಚ ಪೌರಾಣಿಕಾಃ- “ಯೇ ಪ್ರಜಾಮಾಷೀರೇಽಧೀರಾಸ್ತೇ ಶ್ಮಶಾನಾನಿ ಭೇಜಿರೇ |
ಯೇ ಪ್ರಜಾಂ ನೇಷೀರೇ ಧೀರಾಸ್ತೇಽಮೃತತ್ವಂ ಹಿ ಭೇಜಿರೇ” (?) ಇತ್ಯಾಹುಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಆಕ್ಷೇಪ) , - ಉರ್ಧ್ವರೇತಸ್ಕರಿಗೂ ಗೃಹಸ್ಥರಿಗೂ ಅಶ್ರಮಿತ್ವವೆಂಬುದು ಸಮಾನವಾಗಿರುವಲ್ಲಿ ಉರ್ಧ್ವರೇತಸ್ಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉತ್ತರಮಾರ್ಗದಿಂದ ಗತಿಯಾಗುವದೆಂದೂ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ (ಮಾಡಿದ್ದರೂ) ಗೃಹಸ್ಥರಿಗೆ (ಆಗುವ)ದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಹೇಳುವದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲವಲ್ಲ !

(ಪರಿಹಾರ) . - ಇದೇನೂ ದೋಷವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರು ಅಶುದ್ಧರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಶತ್ರುಮಿತ್ರರೊಡನೆ ಸೇರುವ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ* ಅವರಿಗೆ ರಾಗದ್ವೇಷಗಳಾಗುವಷ್ಟೆ ? ಮತ್ತು ಹಿಂಸೆ, ಅನುಗ್ರಹ- ಇವುಗಳ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ* ಪಾಪಪುಣ್ಯಗಳು, (ಆಗುವವಷ್ಟೆ) ? ಹಿಂಸೆ, ಅನ್ಯತ, ಮಾಯೆ, ಅಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆ-^೨ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಅಶುದ್ಧಿಕಾರಣವು ಅವರಿಗೆ ಅಪರಿಹಾರ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಅಶುದ್ಧರು. ಅಶುದ್ಧವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೇ (ಅವರಿಗೆ) ಉತ್ತರಮಾರ್ಗದಿಂದ ಗಮನ(ವಾಗು)ವದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಹಿಂಸೆ, ಅನ್ಯತ, ಮಾಯೆ, ಅಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆ- ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದಲೇ ಮಿಕ್ಕವರು ಶುದ್ಧಾತ್ಮರು , ಶತ್ರು, ಮಿತ್ರ, ರಾಗ, ದ್ವೇಷ- ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದಲೂ ಅವರು ಕಲ್ಮಷವಿಲ್ಲದವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. (ಆದ್ದರಿಂದ) ಅವರಿಗೆ ಉತ್ತರಮಾರ್ಗವು (ದೊರಕುವದು) ಯುಕ್ತವು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ

1. ಇದು ಯಾವ ಪುರಾಣವೆಂಬುದು ತಿಳಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ , ಆಪಸ್ತಂಬಧರ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಇದೆ :

ಅಷ್ಟಾಶೀತಿಹಸ್ರಾಣಿ ಯೇ ಪ್ರಜಾಮಾಷೀರೇ ಮುಷಯಃ |

ದಕ್ಷಿಣೇನಾರ್ಯಮ್ನಃ ಪನ್ನಾನಂ ತೇ ಶ್ಮಶಾನಾನಿ ಭೇಜಿರೇ ||

ಅಷ್ಟಾಶೀತಿಹಸ್ರಾಣಿ ಯೇ ಪ್ರಜಾಂ ನೇಷೀರೇ ಮುಷಯಃ |

ಉತ್ತರೇಣಾರ್ಯಮ್ನಃ ಪನ್ನಾನಂ ತೇಽಮೃತತ್ವಗ್ಂ ಹಿ ಕಲ್ಪತೇ ||

ಬೃ. ಭಾ ದ. ೬-೨-೧೫ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೪೭)ನ್ಯೂ ಅದರ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನೂ ನೋಡಿರಿ.

2. ಸ್ವಾಶ್ರಮಧರ್ಮದ ಅನುಷ್ಠಾನವು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಸಮಾನವಾದ ಫಲವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಭಾವ.

3. ಉರ್ಧ್ವರೇತಸ್ಕರಿಗೆ ಶತ್ರುಮಿತ್ರಭಾವವಿರುವದಿಲ್ಲ. ಗೀ. ೧೨-೧೮.

4. ಉರ್ಧ್ವರೇತಸ್ಕರಿಗೆ ಹಿಂಸಾಸುಗ್ರಹಗಳಿರುವದಿಲ್ಲ ಗಾ. ಸೂ ೧-೩-೨೩. ಮೈ.

೨-೨೫.

5. ಇಂಥ ದೋಷಗಳು ಗೃಹಸ್ಥರಿಗೆ ಅಪರಿಹಾರ್ಯ. ಪ್ರ. ೧-೧೬ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೨)

ಪೌರಾಣಿಕರು “ಯಾವ ಅವಿವೇಕಿಗಳು ಪ್ರಜೆಯನ್ನು ಬಯಸಿದರೋ ಅವರು ಶ್ವಶಾನಗಳನ್ನು ನೇರಿದರು ¹, ಯಾವ ವಿವೇಕಿಗಳು ಪ್ರಜೆಯನ್ನು ಬಯಸಲಿಲ್ಲವೋ ಅವರು ಅಮೃತತ್ವವನ್ನೇ ಸೇರಿದರು” (²) ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಗೆ ಆಗುವ ಅಮೃತತ್ವವು ಆಪೇಕ್ಷಿಕ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೦೫. ಇತ್ಥಂವಿದಾಂ ಗೃಹಸ್ಥಾನಾಮ್ ಅರಣ್ಯವಾಸಿನಾಂ ಚ ಸಮಾನಮಾರ್ಗತ್ರೇ ಅಮೃತತ್ವಫಲೇ ಚ ಸತಿ ಅರಣ್ಯವಾಸಿನಾಂ ವಿದ್ಯಾನರ್ಧಕ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ | ತಥಾ ಚ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಃ ‘ನ ತತ್ರ ದಕ್ಷಿಣಾ ಯನ್ತಿ ನಾವಿದ್ವಾಂಸಸ್ತಪಸ್ವಿನಃ’ (ಶತ ಬ್ರಾ. ೧೦-೫-೪-೧೬)³ ಇತಿ | “ಸ ಏನಮವಿದಿತೋ ನ ಭುನಕ್ತಿ” (ಬೃ. ೧-೪-೧೫) ಇತಿ ಚ ವಿರುದ್ಧಮ್ | ನ | ಆಭೂತಸಂಪ್ಲವಸ್ಥಾನಸ್ಯಾ ಮೃತತ್ವೇನ ವಿವಕ್ಷಿತತ್ವಾತ್ | ತತ್ರೈವೋಕ್ತಂ ಪೌರಾಣಿಕೈಃ “ಆಭೂತಸಂಪ್ಲವಂ ಸ್ಥಾನಮಮೃತತ್ವಂ ಹಿ ಭಾಷ್ಯತೇ”⁴ (ವಿ. ಪು ೨-೮-೯೭) ಇತಿ | ಯಚ್ಚಾತ್ಮನಿ ಕಮಮೃತತ್ವಂ ತದಪೇಕ್ಷಯಾ ‘ನ ತತ್ರ ದಕ್ಷಿಣಾ ಯನ್ತಿ’, ‘ಸ ಏನಮವಿದಿತೋ ನ ಭುನಕ್ತಿ’ ಇತ್ಯಾದ್ಯಾಃ ಶ್ರುತಯ ಇತ್ಯತೋ ನ ವಿರೋಧಃ | ‘ನ ಚ ಪುನರಾವರ್ತತೇ’⁵ (೮-೫೧-೧), ‘ಇಮಂ ಮಾನವಮಾವರ್ತಂ ನಾವರ್ತಂತೇ’ (೪-೧೫-೫) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಇತಿ ಚೇತ್ | ನ | ‘ಇಮಂ ಮಾನವಮ್’ ಇತಿ ವಿಶೇಷಣಾತ್ “ತೇಷಾಮಿಹ ನ ಪುನರಾವೃತ್ತಿರಸ್ತಿ” (ಬೃ ಮಾ ೬-೧-೧೮) ಇತಿ ಚ | ಯದಿ ಹಿ ಏಕಾನ್ತೇನೈವ ನಾವರ್ತೇರನ್ ‘ಇಮಂ ಮಾನವಮ್’ ‘ಇಹ’ ಇತಿ ಚ ವಿಶೇಷಣಮ್ ಅನರ್ಧಕಂ ಸ್ಯಾತ್ | ‘ಇಮಮ್’ ‘ಇಹ’ ಇತ್ಯಾಕೃತಿ ಮಾತ್ರಮುಚ್ಯತ ಇತಿ ಚೇತ್ | ನ | ಅನಾವೃತ್ತಿಶಬ್ದೇನೈವ ನಿತ್ಯಾನಾವೃತ್ತ್ಯರ್ಥಸ್ಯ ಪ್ರತಿತತ್ವಾತ್ ಅಕೃತಿಕಲ್ಪನಾ ಅನರ್ಥಕಾ | ಅತಃ ‘ಇಮಮ್’ ‘ಇಹ’ ಇತಿ ಚ ವಿಶೇಷಣಾರ್ಥವತ್ತ್ವಾಯ ಅನ್ಯತ್ರಾಽಽವೃತ್ತಿಃ ಕಲ್ಪನೀಯಾ | ನ ಚ ಸದೇಕಮೇವಾ ದ್ವಿತೀಯಮ್ ಇತ್ಯೇವಂಪ್ರತ್ಯಯವತಾಂ ಮೂರ್ಧನ್ಯಯಾ ನಾಡ್ಯಾ ಅರ್ಚಿರಾದಿ ಮಾರ್ಗೇಣ ಗಮನಮ್ | “ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಸನ್ ಬ್ರಹ್ಮಾಪ್ಯೇತಿ” (ಬೃ ೪-೪-೬) “ತಸ್ಮಾತ್ಪ್ರವೃತ್ತವಮಭವತ್” (ಬೃ. ೧-೪-೯), “ನ ತಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಾ ಉತ್ಕ್ರಾಂತುನ್ತಿ” (ಬೃ. ೪-೪-೬) “ಅತ್ರೈವ ಸಮವನೀಯಂತೇ” (ಬೃ. ೩-೨-೧೧) ಇತ್ಯಾದಿ

1. ಇದು ಅಂತ್ಯಸಂಸ್ಕಾರದ ವಿಷಯವೆಂದು ಆ. ಧ. ೨-೯-೨೩-೧೧.

2. ‘ವಿದ್ಯಯಾ ತದಾರೋಹನ್ತಿ ಯತ್ರ ಕಾಮಾಃ ಪರಾಗತಾಃ’ ಎಂಬುದು ಇದರ ಪೂರ್ವಾರ್ಥ.

3. ‘ಅಮೃತತ್ವಂ ವಿಭಾಷ್ಯತೇ’ ಎಂದು ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕದ ಪಾಠ.

4. ‘ಪುನರಾವರ್ತಂತೇ’ ಎಂಬ ಅಚ್ಚಿನ ಪಾಠವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಶ್ರುತಿಶತೇಭ್ಯಃ | ನನು ತಸ್ಮಾಜ್ಜೀವಾತ್ ಉಚ್ಚಿಕ್ರಮಿಷೋಃ ಪ್ರಾಣಾ ನೋತ್ಕ್ರಾ-
ಮನ್ತಿ, ಸಹ್ಯವ ಗಚ್ಛಂತಿ ಇತ್ಯಯಮರ್ಥಃ ಕಲ್ಪ್ಯತ ಇತಿ ಚೇತ್ | ನ | 'ಅತ್ರೈವ
ಸಮವನೀಯಂತ' ಇತಿ ವಿಶೇಷಣಾನರ್ಥಕ್ಕಾತ್ | "ಸರ್ವೇ ಪ್ರಾಣಾ ಅನೂ
ತ್ಕ್ರಾಮಂತಿ" (ಬೃ.೪-೪-೨) ಇತಿ ಚ ಪ್ರಾಣೈರ್ಗಮನಸ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತತ್ವಾತ್ | ತಸ್ಮಾ
ದುತ್ಕ್ರಾಮಂತೀತ್ಯನಾಶದ್ವಿವೈಷಾ | ಯದಾಪಿ ಮೋಕ್ಷಸ್ಯ ಸಂಸಾರಗತಿವೈಲಕ್ಷ-
ಣ್ಯಾತ್ ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ಜೀವೇನ ಸಹ ಗಮನಮಾಶಬ್ದ್ಯ ತಸ್ಮಾನ್ನೋತ್ಕ್ರಾಮಂತಿ-
ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ ತದಾಪಿ 'ಅತ್ರೈವ ಸಮವನೀಯಂತ' ಇತಿ ವಿಶೇಷಣಮ್ ಅನರ್ಥಕಂ
ಸ್ಯಾತ್ | ನ ಚ ಪ್ರಾಣೈರ್ವಿಯುಕ್ತಸ್ಯ ಗತಿರುಪಪದ್ಯತೇ ಜೀವತ್ವಂ ವಾ | ಸರ್ವ
ಗತತ್ವಾತ್ ಸದಾತ್ಮನೋ ನಿರವಯವತ್ವಾತ್ | ಪ್ರಾಣಸಂಬಂಧಮಾತ್ರಮೇವ
ಹಿ ಅಗ್ನಿವಿಸ್ಫುಲಿಂಗವಜ್ಜೀವತ್ವಭೇದಕಾರಣಮ್ ಇತ್ಯತಸ್ತದ್ವಿಯೋಗೇ ಜೀವತ್ವಂ
ಗತಿರ್ವಾ ನ ಶಕ್ಯಾ ವರಿಕಲ್ಪಯಿತುಂ ಶ್ರುತಯಶ್ಚೇತ್ ಪ್ರಮಾಣಮ್ | ನ ಚ
ಸತೋಽಣುರವಯವಃ ಸ್ಫುಟಿತೋ ಜೀವಾಖ್ಯಃ ಸದ್ಭೂತಂ ಛಿದ್ರೀಕುರ್ವನ್
ಗಚ್ಛತೀತಿ ಶಕ್ಯಂ ಕಲ್ಪಯಿತುಮ್ | ತಸ್ಮಾತ್ "ತಯೋರ್ಧ್ವಮಾಯನ್ನಮೃತತ್ವ
ಮೇತಿ" (೮-೬-೬) ಇತಿ ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮೋವಾಸಕಸ್ಯ ಪ್ರಾಣೈಃ ಸಹ ನಾಡ್ಯ
ಗಮನಂ ಸಾವೇಕ್ಷಮೇವ ಚಾವೃತತ್ವಂ ನ ನಾಕ್ಷಾನ್ಮೋಕ್ಷಃ ಇತಿ ಗಮ್ಯತೇ |
"ತದಪರಾಜಿತಾ ಪೂಸ್ತದೈರಂ ಮದೀಯಂ ಸರಃ" (೮-೫-೩),¹ ಇತ್ಯಾದ್ಯುಕ್ತಾಃ
"ತೇಷಾಮೇವೈಷ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಃ" (೮-೫-೪) ಇತಿ ವಿಶೇಷಣಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಅಕ್ಷೇಪ) :- ಹೀಗೆ (ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯನ್ನು) ಅರಿತಿರುವ ಗೃಹಸ್ಥರಿಗೂ
ಅರಣ್ಯವಾಸಿಗಳಿಗೂ ಅದೇ (ಉತ್ತರ)ಮಾರ್ಗವೂ ಅನ್ಯತತ್ವವೆಂಬ ಫಲವೂ
ಆಗುವದಾದರೆ ಅರಣ್ಯವಾಸಿಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯು ವ್ಯರ್ಥವಾಯಿತಲ್ಲ ! ಹಾಗಾದರೆ
"ಅಲ್ಲಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣ(ಮಾರ್ಗ)ದವರೂ, ಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲದ ತಪಸ್ವಿಗಳೂ ಹೋಗಲಾರರು"
(ಶತ. ಬ್ರಾ. ೧೦-೫-೪-೧೬), ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗುವದು, "ಅದು
ಅರಿಯಲ್ಪಡದೆ ಇವನನ್ನು ಕಾಪಾಡುವದಿಲ್ಲ," (ಬೃ ೧-೪-೧೫) ಎಂಬುದೂ
ವಿರುದ್ಧ(ವಾಗುವದು).

(ಪರಿಹಾರ) :- ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಭೂತಗಳು ಪ್ರಲಯವಾಗುವವರೆಗಿನ
ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅನ್ಯತತ್ವವೆಂದು (ಇಲ್ಲಿ) ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ². ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ

1 ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಇದು ಮುಖ್ಯಾನ್ಯತತ್ವವಲ್ಲ

ಯೇ “ಆಭೂತಸಂಸ್ಥವವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅನ್ಯತತ್ವವೆನ್ನುವರು” (ವಿ. ಪು. ೨-೮-೯೭) ಎಂದು ಸೌರಾಣಿಕರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅತ್ಯಂತಿಕವಾದ ಅನ್ಯತತ್ವವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ‘ಅಲ್ಲಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣಮಾರ್ಗದವರು ಹೋಗಲಾರರು’, ‘ಅದು ಅರಿಯಲ್ಪಡದೆ ಇದ್ದರೆ ಇವನನ್ನು ಕಾಪಾಡುವದಿಲ್ಲ’ ಮುಂತಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು (ಹೊರಟೆನೆ)ಯಾದ್ದರಿಂದ (ಯಾವ) ವಿರೋಧವೂ ಇಲ್ಲ.

(ಆಕ್ಷೇಪ) :- “ಮತ್ತೆ ಹಿಂತಿರುಗುವದೂ ಇಲ್ಲ” (೮-೧೫-೧), “ಈ ಮಾನವ ಆವರ್ತಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗುವದಿಲ್ಲ” (೪-೧೫-೫) ಮುಂತಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ (ಇದು) ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲವೆ ?

(ಪರಿಹಾರ) :- ಹಾಗಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ‘ಈ ಮಾನವ (ಆವರ್ತಕ್ಕೆ)’ ಎಂದೂ ‘ಅವರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯಿಲ್ಲ’ (ಬೃ.ವಾ. ೬-೧-೧೮) ಎಂದೂ ವಿಶೇಷಣ (ವಿರುತ್ತದೆ). ನಿಯಮದಿಂದ (ಅವರು) ಹಿಂತಿರುಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದಾಗಿದ್ದರೆ ‘ಈ ಮಾನವ’ ಎಂದೂ ‘ಇಲ್ಲಿಗೆ’ ಎಂದೂ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು (ಕೊಟ್ಟಿರುವದು) ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

(ಆಕ್ಷೇಪ) :- ‘ಈ’ ‘ಇಲ್ಲಿ’- ಎಂದು ಆಕೃತಿಮಾತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ ಎಂದರೋ ?

(ಪರಿಹಾರ) :- ಹಾಗಲ್ಲ. ಅನಾವೃತ್ತಿ (ಹಿಂತಿರುಗದೆ ಇರುವಿಕೆ) ಎಂಬ ಮಾತಿ ನಿಂದಲೇ ಎಂದಿಗೂ ಹಿಂತಿರುಗುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ತೋರುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಆವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವದು ವ್ಯರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಇನುಮ್’ (ಈ) ಎಂದೂ ‘ಇಹ’ (ಇಲ್ಲಿಗೆ) ಎಂದೂ (ಇರುವ) ವಿಶೇಷಣವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು (ಕಲ್ಪ)ದಲ್ಲಿ ಆವೃತ್ತಿ(ಯಾಗುವದೆಂದು) ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕು. ಸತ್ತು ತನಗೆರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ ಒಂದೇ-ಎಂದಿಂಥ ಪ್ರತ್ಯಯವುಳ್ಳವರಿಗೆ ನೆತ್ತಿಯಮೇಲೆ ಹೋಗಿರುವ ನಾಡಿಯಿಂದ ಹೋಗುವದು ಆಗಲಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ “ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆಗಿದ್ದವನು ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗುತ್ತಾನೆ” (ಬೃ. ೪-೪-೬), “ಅದರಿಂದ ಅದು ಎಲ್ಲವೂ ಆಯಿತು” (ಬೃ.೧-೪-೯), “ಅವನ ಪ್ರಾಣಗಳು ಉತ್ಕಾಂತವಾಗುವದಿಲ್ಲ” (ಬೃ. ೪-೪-೬), “ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಹೋಗುತ್ತವೆ” (ಬೃ. ೩-೨-೧೧) ಮುಂತಾದ ನೂರಾರು ಶ್ರುತಿಗಳಿರುತ್ತವೆ.

1. ಯಾವ ಕಲ್ಪವಾದರೂ ಈ ಕಲ್ಪದ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಅವರು ಬರುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದಲ್ಲ - ಎಂದು ಶಂಕೆ. ಬೃ. ಭಾ. ೬-೨-೧೫ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೫೦) ನೋಡಿ.

2 ಉಪಾಸಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸುಷುಮ್ನಾನಾಡಿಯಿಂದ ಗತಿಯಿದು ; ಪರಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗಲ್ಲ

(ಆಕ್ಷೇಪ):- ಆ ಉತ್ಕಾಂತನಾಗಲಿರುವ ಜೀವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಉತ್ಕಾಂತವಾಗುವದಿಲ್ಲ, ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗುತ್ತವೆ- ಎಂಬೀ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದಲ್ಲ !

(ವರಿಹಾರ):- ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ (ಆಗ) “ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಹೋಗುತ್ತವೆ” ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವದು. “ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಉತ್ಕಾಂತವಾಗುವವು” (ಬೃ. ೪-೪-೨) ಎಂದು ಪ್ರಾಣಿಗಳೊಡನೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿಯೇ ಇರುವದರಿಂದಲೂ (ಹೀಗೆ)*, ಆದ್ದರಿಂದ (ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು) ಉತ್ಕಾಂತವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬೀ ಶಂಕೆಯೇ ಇಲ್ಲ*. ಮೋಕ್ಷವು ಸಂಸಾರಿಗತಿಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಜೀವನೊಡನೆ ಬರುತ್ತವೆಯೋ, (ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದು) ಆಶಂಕಿಸಿ* “ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉತ್ಕಾಂತವಾಗುವದಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಯಾವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೋ ಆಗಲೂ ‘ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಹೋಗುತ್ತವೆ’ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವದು. ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಬಿಟ್ಟಿಗಲಿದ (ಆತ್ಮನಿಗೆ) ಗಮನವಾಗಲಿ, ಜೀವತ್ವವಾಗಲಿ ಹೊಂದುವದೂ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸದ್ರೂಪವಾದ ಆತ್ಮನು ಸರ್ವಗತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ, ನಿರವಯವ

1. ‘ನ ತಸ್ಮಾತ್ಪ್ರಾಣಾ ಉತ್ಕಾಂತಮಸ್ತಿ’ ಎಂಬ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ತೆಗೆದಿದೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಗಲುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅರ್ಥವೇ ಹೊರತು ಅವನ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಉತ್ಕಾಂತವಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದೇನೂ ಅಲ್ಲ ; ಏಕೆಂದರೆ ಪಂಚಮಿಯು ವಿಶೇಷಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ, ಷಷ್ಠಿಯು ಸಂಬಂಧಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೨-೧೨ರಲ್ಲಿ ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತೆಗೆದು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

2 ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ, ಇಲ್ಲಿಯೇ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಬಿಡುವವು- ಎಂದರೇ ವಿಶೇಷಣವು ಹೊಂದುಗಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

3. ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುವದನ್ನು ಮತ್ತೆ ಹೇಳಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ.

4. ಜೀವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಗಲುತ್ತವೆಯೆ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯಿದ್ದರಲ್ಲವೆ, ಪರಿಹಾರವು ಬೇಕಾಗುವದು ?

5. ಸಂಸಾರಿಗಳು ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗವು ಬೇರೆ ; ಮುಮುಕ್ಷುಗಳದು ಬೇರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಜೀವನೊಡನೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹೋಗುತ್ತವೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೋ- ಎಂಬ ಶಂಕೆಯುಂಟಾಗಬಹುದಲ್ಲ ! ಎಂದರ್ಥ. ‘ಸಹಾಗಮನ’ ಎಂಬ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘವು ಬೇಕಿಲ್ಲ, ಸಹಗಮನ ಎಂದಿದ್ದರೇ ಸಾಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

6. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ವಿಶೇಷಣವು ಆಗ ಯಾವ ಶಂಕೆಗೂ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಹೇಳುವದಿಲ್ಲವೆಂಬಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಉತ್ಕಾಂತಿಯು ಉಂಟೋ, ಇಲ್ಲವೋ? - ಎಂಬ ಸಂಶಯ ಬಿಡ್ಬಾಗಲಿ ಈ ವಿಶೇಷಣವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ¹. ಪ್ರಾಣಗಳ ಸಂಬಂಧವೊಂದೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಬೆಂಕಿಯ ಕಿಡಿಗಳಂತೆ ಜೀವತ್ವವೆಂಬ ಭೇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದು? ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳು ಅಗಲಿದರೆ - ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದಾದರೆ - (ಆತ್ಮನಿಗೆ) ಜೀವತ್ವವನ್ನಾಗಲಿ ಗತಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಕಲ್ಪಿಸುವದು ಆಗಲಾರದು². ಸತ್ತಿನ ಜೀವನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅಣುರೂಪದ ಅವಯವವು ಸದ್ರೂಪವನ್ನು ರಂಧ್ರಗೊಳಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವದೂ ಆಗಲಾರದು³. ಆದ್ದರಿಂದ "ಆ (ನಾಡಿಯಿಂದ) ಮೇಲೆ ಬರುವವನು ಅವ್ಯುತತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ" (೮-೬-೬) ಎಂಬ (ಶ್ರುತಿಯಂತೆ) ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಪ್ರಾಣಗಳೊಡನೆ ನಾಡಿಯಿಂದ ಹೋಗುವದೂ ಸಾಪೇಕ್ಷವೇ ಆಗಿರುವ ಅವ್ಯುತತ್ವವೂ (ಆಗುವದು), ನೇರಾದ ಮೋಕ್ಷವಾಗುವದಿಲ್ಲ- ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ "ಆ ಅಪರಾಜಿತವೆಂಬ ಪುರವು, ಆ ಐರಂವುದೀಯವಾದ ಸರೋವರವು"⁴ ಎಂದುಮುಂತಾಗಿ (೮-೫-೩) ಹೇಳಿ "ಅವರಿಗೇ ಈ ಬ್ರಹ್ಮ ಲೋಕವು" (೮-೫-೪) ಎಂದು (ಅದಕ್ಕೆ) ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೦೬. ಅತಃ ಪಚ್ಚಾಗ್ನಿವಿದೋ ಗೃಹಸ್ಥಾ ಯೇ ಚ ಇಮೇಽರಣ್ಯೇ ನಾನಪ್ರಸ್ಥಾಃ ಪರಿವ್ರಾಜಕಾಶ್ಚ ಸಹ ನೈಷ್ಠಿಕಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಭಿಃ ಶ್ರದ್ಧಾ ತಪ ಇತ್ಯೇವ

1. ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯೂ ಇರುವ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಗಮನವಿಲ್ಲ, ನಿರವಯವನಾಗಿರುವವರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಚಲನೆಯೂ ಇಲ್ಲ.

2. ಆತ್ಮನು ಅಖಂಡನಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಣಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಬೆಂಕಿಗೆ ಸುಡುವ ವಸ್ತುವಿನ ನೆಪದಿಂದ ಕಿಡಿಗಳು ಬೇರೆಯಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುವಂತೆಯೇ ಇದು.

3. ಜೀವನಿಗೆ ಗತ್ಯಾಂತಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಣಸಂಬಂಧದಿಂದಲೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಸ್ವತಃ ಆತ್ಮನು ಅಕಾಶದಂತೆ ಸರ್ವಗತನೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ 'ಪ್ರಾಣನು ಉತ್ಕ್ರಾಂತನಾದರೇ ನಾನು ಉತ್ಕ್ರಾಂತನಾಗುವೆನು' ಎಂದು ಆತ್ಮನು ಪ್ರಾಣನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನೆಂದೂ ಪ್ರಶ್ನೋಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ ಜೀವ ಪ್ರಾಣಧಾರಣೆ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ ಬಲದಿಂದ ಜೀವನೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣಗಳುಳ್ಳವನೆಂದೇ ಅರ್ಥ.

4. ಆತ್ಮನ ಅವಯವವು ಜೀವನೆಂದೂ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಕಿಡಿ ಸಿಡಿದುಬರುವಂತೆ ಅವನು ಆತ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವನೆಂದೂ ಕಲ್ಪಿಸಿದರೆ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಜೀವೋತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಸಂದುಗಳು ಆಗಬೇಕಾಗುವದು ; ನಿರವಯವನೂ ಅಖಂಡಸ್ವರೂಪನೂ ಆದ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಆಗುವದೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವದು ಯುಕ್ತವಾಗಲಾರದು.

5. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿಲ್ಲ, ಇಲ್ಲಿ ಸಗುಣೋಪಾಸಕರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕುವ ಲೋಕನೆಂಬುದು ಮುಖ್ಯಮೋಕ್ಷವಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಏನುನಾದಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಮಾದ್ಯುಪಾಸತೇ ಶ್ರದ್ಧಧಾನಾಸ್ತಪಸ್ವಿನಶ್ಚೇತ್ಯರ್ಥಃ | ಉಪಾಸನಾಶಬ್ದ
ಸ್ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥಃ | “ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತೇ ದತ್ತಮಿತ್ಯುಪಾಸತೇ” (೫-೧೦-೩) ಇತಿ
ಯದ್ವತ್ | ಶ್ರುತ್ಯನ್ತರಾತ್ ಯೇ ಚ ಸತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಾಖ್ಯಮ್
ಉಪಾಸತೇ ತೇ ಸರ್ವೇರ್ಚಿಸಮ್ ಅರ್ಚಿರಭಿಮಾನಿನೀಂ ದೇವತಾಮ್ ಅಭಿ
ಸಂಭವಂತಿ ಪ್ರತಿಪದ್ಯಂತೇ | ಸಮಾನಮನ್ಯತ್ ಚತುರ್ಧಗತಿವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇನ |
ಏಷ ದೇವಯಾನಃ ಪನ್ನಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಃ ಸತ್ಯಲೋಕಾವಸಾನೋ ನೂರ್ವಾ
ಬಹಿಃ | “ಯದನ್ತರಾ ಪಿತರಂ ಮಾತರಂ ಚ” (ಋ. ೧೦-೮೮-೧೫) ಇತಿ
ಮನ್ತ್ರವರ್ಣಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆದ್ದರಿಂದ ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲ ಗೃಹಸ್ಥರೂ, ಈ ವಾನಪ್ರಸ್ಥ
ಪರಿವ್ರಾಜಕರೂ¹ ನೈಷ್ಠಿಕಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳೊಡನೆ ಶ್ರದ್ಧಾ, ತಪಸ್ಸು- ಎಂಬಿವೇ
ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವವರಲ್ಲ, ಅವರೂ-
ಶ್ರದ್ಧೆಯುಳ್ಳವರೂ ತಪಸ್ವಿಗಳೂ ಎಂದರ್ಥ. (ಇಲ್ಲಿ) ಉಪಾಸನೆ (ಮಾಡುತ್ತಾರೆ)
ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತಾತ್ಪರ್ಯ (ವುಳ್ಳವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ) ಎಂದರ್ಥ. “ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತೇ
ದತ್ತಮಿತ್ಯುಪಾಸತೇ” (೫-೧೦-೩) ಎಂದು (ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿರು
ವಂತೆಯೇ (ಇದು). ಮತ್ತು ಬೇರೊಂದು ಶ್ರುತಿ(ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ)ದಿಂದ ಹಿರಣ್ಯ
ಗರ್ಭನೆಂಬ ಸತ್ಯಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವವರಲ್ಲ, ಅವರೂ (ಎಂದು ಸೇರಿಸಿ
ಕೊಳ್ಳಬೇಕು)². ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಅರ್ಚಿಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಚಿರಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವತೆ
ಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾರೆ, ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಮಿಕ್ಕದ್ದೆಲ್ಲವೂ ನಾಲ್ಕನೆಯ
(ಆಧ್ಯಾಯ ೧೫ನೆಯ ಖಂಡದ) ಗತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾಗಿ (ತಿಳಿದು
ಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು) ಈ ಹೇಳಿದ್ದು ಸತ್ಯಲೋಕಾವಸಾನದವರೆಗಿನ ದೇವಯಾನವು,
(ಇದು) ಅಂಡದ ಹೊರಗಿರುವದಲ್ಲ³. ಏಕೆಂದರೆ “ಪಿತೃವಿಗೂ ಮಾತೃವಿಗೂ
ನಡುವೆ ಯಿರುವವು” (ಋಂ ೧೦-೮೮-೧೫) ಎಂದು ಮಂತ್ರವರ್ಣವಿದೆ⁴.

1. ತ್ರಿದಂಡಿಸನ್ಯಾಸಿಗಳು, ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಕರಾದ ಪರಮಹಂಸಪರಿವ್ರಾಜಕರಲ್ಲ.

2. ಬೃ. ಭಾ. ೬-೨-೧೫ (ಭಾ. ಭಾ ೪೪೭)ನ್ನು ನೋಡಿ. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ
ಉತ್ತರಮಾರ್ಗದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿ. ಉಪಾಸನಾತಾತಮ್ಯದಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮ
ಲೋಕದ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಬೃ. ಭಾ ೬-೨-೧೫ (ಭಾ. ಭಾ.
೪೫೯) ನೋಡಿ. ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಸಮ್ಯಕ್ಮುಕ್ತಿ, ಮಿಕ್ಕವರಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣಮಾರ್ಗ ಅಧನಾ
ಕ್ಷುದ್ರಗತಿ.

3. ದೇವಯಾನಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹೋದವರು ಅಂಡದಿಂದಾಚೆಗಿರುವ' ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು
ಸೇರುತ್ತಾರೆಂದು ಕೆಲವರ ಮತ. ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಳ್ಳಿಹಾಕಿದೆ. ಸೂ. ಬಾ. ೪-೩-೭
ಭಾ. ಭಾ. ೫೩೭) ಮತ್ತು ಭಾ. ಭಾ. ೫೪೧ರಿಂದ ೫೪೭ರವರೆಗಿನ ಚರ್ಚೆ ಇವನ್ನು- ನೋಡಿ.

4. ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳಿಗೆ ನಡುವೆ ಎಂದರ್ಥ. ಬೃ ಭಾ. ೬-೨-೨ (ಭಾ.ಭಾ. ೪೨೯).

ಕೇವಲಕರ್ಮಿಗಳಾದ ಗೃಹಸ್ಥರಿಗೆ ಗತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯ ಇಮೇ ಗ್ರಾಮ ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತೇ ದತ್ತಮಿತ್ಯುಪಾಸತೇ
ತೇ ಧೂಮಮುಭಿಸಂಭವಂತಿ ಧೂಮಾದ್ರಾತ್ರಿಗಂ ರಾತ್ರೇರಪರ
ಪಕ್ಷಾದ್ಯಾನ್ ಪಡ್ವಕ್ಷಿತ್ಯೇತಿ ನಾಸಾಗಂ ಸ್ತಾನೈತೇ ಸಂವತ್ಸರ
ಮುಭಿಪ್ರಾಪ್ನುವಂತಿ || ೩ ||

ಮಾಸೇಭ್ಯಃ ಪಿತೃಲೋಕಂ ಪಿತೃಲೋಕಾದಾಕಾಶಮಾಕಾಶಾ
ಚ್ಚಂದ್ರಮಸಮೇಷ ಸೋಮೋ ರಾಜಾ ತದ್ವೇನಾನಾಮನ್ನಂ
ತಂ ದೇವಾ ಭಕ್ಷಯಂತಿ || ೪ ||

೩. ಇನ್ನು ಯಾವ ಇವರು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತಗಳೂ,
ದತ್ತ- ಇಂಧನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಅವರು ಧೂಮವನ್ನು
ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಧೂಮದಿಂದ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು, ರಾತ್ರಿಯಿಂದ
ಅಪರಪಕ್ಷವನ್ನು, ಅಪರಪಕ್ಷದಿಂದ ಯಾವ ಆರು (ಮಾಸಗಳನ್ನು
ಸೂರ್ಯನು) ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೋಗುವನೋ ಆ ಮಾಸಗಳನ್ನು, (ಸೇರು
ತ್ತಾರೆ). ಇವರು ಸಂವತ್ಸರವನ್ನು ವಡೆದುಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ.

೪. ಮಾಸಗಳಿಂದ ಪಿತೃಲೋಕವನ್ನು, ಪಿತೃಲೋಕದಿಂದ
ಆಕಾಶವನ್ನು, ಆಕಾಶದಿಂದ ಚಂದ್ರನನ್ನು, (ಸೇರುತ್ತಾರೆ). ಇವನೇ
ಸೋಮರಾಜನು. ಅದೇ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅನ್ನವು, ಅವನನ್ನು ದೇವತೆ
ಗಳು ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಗೃಹಸ್ಥರಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣಮಾರ್ಗ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೦೭. ಅಥ ಇತ್ಯರ್ಥಾನ್ತರಪ್ರಸ್ತಾವನಾರ್ಥಃ | ಯ ಇಮೇ ಗೃಹಸ್ಥಾಃ
ಗ್ರಾಮೇ | ಗ್ರಾಮ ಇತಿ ಗೃಹಸ್ಥಾನಾಮ್ ಅಸಾಧಾರಣಂ ವಿಶೇಷಣಮ್ ಅರಣ್ಯ
ವಾಸಿಭ್ಯೋ ವ್ಯಾವೃತ್ತ್ಯರ್ಥಮ್ | ಯಥಾ ವಾನಪ್ರಸ್ಥಪರಿವ್ರಾಜಕಾನಾಮ್
ಅರಣ್ಯಂ ವಿಶೇಷಣಂ ಗೃಹಸ್ಥೇಭ್ಯೋ ವ್ಯಾವೃತ್ತ್ಯರ್ಥಂ ತದ್ವತ್ | ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತೇ
ಇಷ್ಟಮ್ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿ ವೈದಿಕಂ ಕರ್ಮ, ಪೂರ್ತಂ ವಾಪೀಕೂಪತಡಾಗಾ
ರಾಮಾದಿ ಕರಣಮ್ | ದತ್ತಂ ಬಹಿರ್ವೇದಿ ಯಥಾಶಕ್ತ್ಯರ್ಹೇಭ್ಯೋ ದ್ರವ್ಯ
ಸಂವಿಹಂಗೋ ದತ್ತಮ್ ಇತಿ ಏವಂವಿಧಂ ಪರಿಚರಣಪರಿತ್ರಾಣಾದಿ ಉಪಾಸತೇ |

ಇತಿಶಬ್ದಸ್ಯ ಪ್ರಕಾರದರ್ಶನಾರ್ಥತ್ವಾತ್ | ತೇ ದರ್ಶನವರ್ಜಿತತ್ವಾತ್ ಧೂಮಂ ಧೂಮಾಭಿಮಾನಿನೀಂ ದೇವತಾಮ್ ಅಭಿಸಂಭವಂತಿ ಪ್ರತಿಪದ್ಯಂತೇ | ತಯಾ ಅತಿನಾಹಿತಾ ಧೂಮಾತ್ ರಾತ್ರೀಂ ರಾತ್ರಿದೇವತಾಂ ರಾತ್ರೇಃ ಅವರಪಕ್ಷದೇವತಾಮ್ | ಏನಮೇವ ಕೃಷ್ಣಗತಃ ಭೂಮಾನಿನೀಮ್ ಅವರಪಕ್ಷಾದ್ ಯಾನ್ ಷಣ್ಮಾಸಾನ್ ದಕ್ಷಿಣಾ ದಕ್ಷಿಣಾಂ ವಿರಮ್ಯಾತಿ ಸನಿತಾ ತಾನ್ ಮಾಸಾನ್ ದಕ್ಷಿಣಾಯನ ಷಣ್ಮಾಸಾಭಿಮಾನಿನೀರ್ದೇವತಾಃ ಪ್ರತಿಪದ್ಯಂತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸಂಘಚಾರಿಣ್ಯೋ ಹಿ ಷಣ್ಮಾಸದೇವತಾ ಇತಿ ಮಾಸಾನ್ ಇತಿ ಬಹುವಚನಪ್ರಯೋಗಸ್ತಾಸು | ನೈತೇ ಕರ್ಮಿಣಃ ಸ್ವಕೃತಾಃ ಸಂವತ್ಸರಂ ಸಂವತ್ಸರಾಭಿಮಾನಿನೀಂ ದೇವತಾಮ್ ಇಮಾಮ್ ಆವ್ಣವಂತಿ | ಕುತಃ ಪುನಃ ಸಂವತ್ಸರವ್ರಾಪ್ತಿಪ್ರಸಜ್ಯೋ ಯತಃ ಪ್ರತಿಷಿಘ್ಯತೇ ? ಅಸ್ತಿ ಹಿ ವ್ರಸಜ್ಞಃ | ಸಂವತ್ಸರಸ್ಯ ಹಿ ಏಕಸ್ಯಾವಯವಭೂತೇ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರಾಯಣೇ | ತತ್ರ ಆರ್ಚಾರಾದಿಮಾರ್ಗಪ್ರವೃತ್ತಾನಾಮ್ ಉದಗಯನ ಮಾಸೇಭ್ಯೋಽವಯವಿನಃ ಸಂವತ್ಸರಸ್ಯ ವ್ರಾಪ್ತಿರುಕ್ತಾ | ಅತ ಇಹಾಪಿ ತದವಯವ ಭೂತಾನಾಂ ದಕ್ಷಿಣಾಯನಮಾಸಾನಾಂ ವ್ರಾಪ್ತಿಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ತದವಯವಿನಃ ಸಂವತ್ಸರಸ್ಯಾಪಿ ಪೂರ್ವಮತ್ ವ್ರಾಪ್ತಿರಾಸನ್ನಾ ಇತ್ಯತಸ್ತತ್ವಾಪ್ತಿಃ ಪ್ರತಿಷಿಘ್ಯತೇ 'ನೈತೇ ಸಂವತ್ಸರಮಭಿವ್ರಾಣ್ಣವಂತಿ' ಇತಿ | ಮಾಸೇಭ್ಯಃ ಪಿತೃಲೋಕಂ ಪಿತೃಲೋಕಾತ್ ಆಕಾಶಮ್ ಆಕಾಶಾತ್ ಚಂದ್ರಮಸಮ್ | ಕೋಽಸೌ ಯಸ್ತೈಃ ವ್ರಾಣ್ಯತೇ ಚಂದ್ರಮಾಃ ? ಯ ಏಷ ದೃಶ್ಯತೇ ಅನ್ತರಿಕ್ಷೇ ಸೋಮೋ ರಾಜಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಾಮ್ | ತದನ್ನಂ ದೇವಾನಾಂ | ತಂ ಚಂದ್ರಮಸಮನ್ನಂ ದೇವಾ ಇಂದ್ರಾದಯೋ ಭಕ್ಷಯಂತಿ | ಅತಸ್ತೇ ಧೂಮಾದಿನಾ ಗತ್ವಾ ಚಂದ್ರಭೂತಾಃ ಕರ್ಮಿಣೋ ದೇವೈರ್ಭಕ್ಷ್ಯಂತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

'ಇನ್ನು' ಎಂಬ (ಮಾತು) ಮತ್ತೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ. ಈ ಗೃಹಸ್ಥರಿಂದಾರಲ್ಲ, ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ—ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಗೃಹಸ್ಥರಿಗೆ ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುವ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವದು ಅರಣ್ಯವಾಸಿಗಳಾದವರನ್ನು ಕೈಬಿಡುವದಕ್ಕಾಗಿ. ಹೇಗೆ ವಾನಪ್ರಸ್ಥಪರಿವ್ರಾಜಕರಿಗೆ ಅರಣ್ಯವೆಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ಗೃಹಸ್ಥರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳುವದಕ್ಕೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇದು—ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತಗಳನ್ನು, ಇಷ್ಟವೆಂದರೆ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವೇ ಮುಂತಾದ ವೈದಿಕ ಕರ್ಮವು, ಪೂರ್ತವೆಂದರೆ ಬಾವಿ, ಕುಂಟೆ, ಕೆರೆ, ತೋಟ— ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದದು, ದತ್ತವು ವೇದಿಯ ಹೊರಗೆ, ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ

1. ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವ ದಕ್ಷಿಣೆಯಲ್ಲದೆ ಕೊಡುವ (ದಾನವು).

ಯೋಗ್ಯರಾದವರಿಗೆ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಹಂಚುವದೇ ದತ್ತವು, ಇತಿ ಈ ಬಗೆಯ, ಪರಿಚರಣಾ, ಪರಿತ್ರಾಣವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವದೋ, ಎಂದರ್ಥ, ಏಕೆಂದರೆ (ಇಲ್ಲಿರುವ) ಇತಿಶಬ್ದವು ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ.

(ಹೀಗೆ ಯಾರು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವದೋ) ಅವರು ಜ್ಞಾನರಹಿತರಾಗಿರುವದರಿಂದ* ಧೂಮವನ್ನು ಧೂಮದಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವತೆಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾರೆ, ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆ ದೇವತೆಯು ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಲು ಧೂಮದಿಂದ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ರಾತ್ರಿದೇವತೆಯನ್ನು, ರಾತ್ರೆಯಿಂದ ಅಪರಪಕ್ಷದೇವತೆಯನ್ನು. ಇದರಂತೆಯೇ ಕೃಷ್ಣ ಪಕ್ಷಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯನ್ನು, ಅಪರಪಕ್ಷದಿಂದ ಯಾವ ಆರು ತಿಂಗಳುಗಳವರೆಗೆ (ದಕ್ಷಿಣಾ=ದಕ್ಷಿಣಾಂ) ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿಗೆ ಸೂರ್ಯನು ಹೋಗುತ್ತಿರುತ್ತಾನೋ ಆ ಮಾಸಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣಾಯನದ ಆರುಮಾಸಗಳ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥ. ಪಷ್ಠಾಪದೇವತೆಗಳು ಸಂಘವಾಗಿಯೇ ಸಂಚರಿಸುವದರಿಂದ 'ಪಷ್ಠಾಪದೇವತೆಗಳನ್ನು' ಎಂದು ಅವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಹುವಚನಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಕೃತರಾದ ಕರ್ಮಿಗಳು ಸಂವತ್ಸರವನ್ನು ಸಂವತ್ಸರಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ದೇವತೆಯನ್ನು ಸೇರುವದಿಲ್ಲ.

(ಆಕ್ಷೇಪ):- ಇವರು (ಸಂವತ್ಸರವನ್ನು ಸೇರುವದಿಲ್ಲ) ಎಂದು ಅಲ್ಲಗಳೆದಿದೆಯಲ್ಲ, ಸಂವತ್ಸರವನ್ನು ಸೇರುವ ಪ್ರಸಂಗವೆಲ್ಲಿಂದ ಬಂತು ?

(ಪರಿಹಾರ):- ಪ್ರಸಂಗವು ಇದ್ದೇಇದೆ. (ಹೇಗೆಂದರೆ) ಒಂದೇ ಸಂವತ್ಸರ ಕೃತ್ತವೆ, ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರಾಯನಗಳೆರಡೂ ಅವಯವಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ ? ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಚಾರಾದಿಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೊರಟವರಿಗೆ ಉತ್ತರಾಯಣಮಾಸಗಳಿಂದ ಅವಯವಿಯಾದ ಸಂವತ್ಸರದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಆ (ಸಂವತ್ಸರದ) ಅವಯವಗಳಾಗಿರುವ ದಕ್ಷಿಣಾಯನಮಾಸಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿ (ಯಾಗುವ) ದೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಅವಯವಿಯಾದ ಸಂವತ್ಸರವನ್ನು ಹಿಂದಿನಂತೆ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆಯೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಪಡೆಯುವದೆಂಬುದನ್ನು 'ಇವರು ಸಂವತ್ಸರವನ್ನು ಪಡೆಯುವದಿಲ್ಲ' ಎಂದು (ಇಲ್ಲಿ) ನಿಷೇಧಿಸಿರುತ್ತದೆ.

1. ಗುರುಶುಕ್ರಾಷೆ.
2. ಕಾಪಾಡುವದು- ಮುಂತಾದದ್ದು ಎಂದರೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮುಂತಾದದ್ದು. ಅ. ಗಿ.
3. ಪಂಚಾಗ್ನಿಯ ಅಥವಾ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಾದಿಗಳ ಉಪಾಸನೆಯಿಲ್ಲದವರಾದ್ದರಿಂದ.

ಮಾಸಗಳಿಂದ ಪಿತೃಲೋಕವನ್ನು, ಪಿತೃಲೋಕದಿಂದ ಆಕಾಶವನ್ನು^೧, ಆಕಾಶದಿಂದ ಚಂದ್ರನನ್ನು (ಸೇರುತ್ತಾರೆ). ಅವರು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಈ ಚಂದ್ರನೆಂದರೆ ಯಾರು ? ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಸೋಮನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ರಾಜನಿರುತ್ತಾನಲ್ಲ, (ಅವನು) ಅದೇ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅನ್ನವು. ಆ ಚಂದ್ರನೆಂಬ ಅನ್ನವನ್ನು ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳು ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಧೂಮಾದಿಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹೋಗಿ ಚಂದ್ರ(ಸ್ವರೂಪ)ದ ಆ ಕರ್ಮಿಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕರ್ಮಿಗಳು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಭಕ್ಷ್ಯವಾಗುತ್ತಾರೆಂದರೇನು ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೦೮ ನನ್ನನರ್ಥಾಯೇಷ್ಟಾದಿಕರಣಂ ಯದ್ಯನ್ನಭೂತಾ ದೇವೈರ್ಭಕ್ಷ್ಯೇ ರನ್ | ನೈಷ ದೋಷಃ | ಅನ್ನಮ್ ಇತ್ಯುಪಕರಣಮಾತ್ರಸ್ಯ ವಿವಕ್ಷಿತತ್ವಾತ್ | ನ ಹಿ ತೇ ಕವಲೋಕ್ಷೇವೇಣ ದೇವೈರ್ಭಕ್ಷ್ಯಂತೇ | ಕಿಂ ತರ್ಹಿ, ಉಪಕರಣ ಮಾತ್ರಂ ದೇವಾನಾಂ ಭವಂತಿ ತೇ ಸ್ತ್ರೀವಶುಭೃತ್ಯಾದೀವತ್ | ದೃಷ್ಟಶ್ಚಾನ್ನಶಬ್ದ ಉಪಕರಣೇಷು ಸ್ತ್ರಿಯೋನ್ನಂ ಪಶವೋನ್ನಂ ವಿಶೋನ್ನಂ ರಾಜ್ಞಾಮಿತ್ಯಾದಿ | ನ ಚ ತೇಷಾಂ ಸ್ತ್ರಾದೀನಾಂ ಪುರುಷೋಪಭೋಗ್ಯತ್ವೇನ ಉಪಭೋಗೋ ನಾಸ್ತಿ | ತಸ್ಮಾತ್ ಕರ್ಮಿಣೋ ದೇವಾನಾಮ್ ಉಪಭೋಗಾ ಅಪಿ ಸಂತಃ ಸುಖಿನೋ ದೇವೈಃ ಕ್ರೀಡಂತಿ | ಶರೀರಂ ಚ ತೇಷಾಂ ಸುಖೋಪಭೋಗ ಯೋಗ್ಯಂ ಚಂದ್ರಮಣ್ಣಲೇ ಆಪ್ಯಮಾರಭ್ಯತೇ | ತದುಕ್ತಂ ಪುರಸ್ತಾತ್ ಶ್ರದ್ಧಾ ಶಬ್ದಾ ಆಪೋ ದ್ಯುಲೋಕಾಗ್ನಿ ಹುತಾಃ ಸೋಮೋ ರಾಜಾ ಸಂಭವತೀತಿ | ತಾ ಆಪಃ ಕರ್ಮಸಮವಾಯಿನ್ಯಃ ಇತರೈಶ್ಚ ಭೂತೈರನುಗತಾ ದ್ಯುಲೋಕಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಚಂದ್ರತ್ವಮಾಪನ್ನಾಃ ಶರೀರಾದ್ಯಾರಮ್ಭಿಕಾ ಇಷ್ಟಾದ್ಯವಾಸಕಾನಾಂ ಭವಂತಿ | ಅನ್ತ್ರಾಯಾಂ ಚ ಶರೀರಾಹುತಾವಗ್ನಿ ಹುತಾಯಾಮ್ ಅಗ್ನಿನಾ ದಹ್ಯಮಾನೇ ಶರೀರೇ ತದುತ್ಥಾ ಆಪೋ ಧೂಮೇನ ಸಹೋರ್ಧ್ವಂ ಯಜಮಾನ ವಾವೇಷ್ಟ್ಯ ಚಂದ್ರಮಣ್ಣಲಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಕುಶಮೃತ್ತಿಕಾಸ್ಥಾನೀಯಾ ಬಾಹ್ಯ ಶರೀರಾರಮ್ಭಿಕಾ ಭವಂತಿ | ತದಾರಬ್ದೇನ ಚ ಶರೀರೇಣೇಷ್ಟಾದಿಫಲಮುಪ ಭುಂಜಾ ನಾ ಆಸತೇ ಯಾವತ್ ತದುಪಭೋಗನಿಮಿತ್ತಸ್ಯ ಕರ್ಮಣಃ ಕ್ಷಯಃ^೨ ||

1. ಬೃ. ೬-೨-೧೬ರಲ್ಲಿ 'ಆಕಾಶ'ವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

2. ಈ ವಾಕ್ಯವು ಇಲ್ಲಿಗೇ ಸೇರಬೇಕಾದದ್ದು. ಇದನ್ನು ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಆಕ್ಷೇಪ) :- ಅನ್ನವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಭಕ್ಷ್ಯವಾಗುವದಾದರೆ ಇಷ್ಟಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದು ಅನರ್ಥಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದೇ ಆಯಿತಲ್ಲ !

(ಪರಿಹಾರ) :- ಇದೇನೂ ದೋಷವಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಅನ್ನವೆಂದರೆ ಬರಿಯ ಉಪಕರಣವೆಂದೇ (ಇಲ್ಲಿ) ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿರುತ್ತಾರೆ ತುತ್ತನ್ನು ಎತ್ತಿ (ತಿನ್ನುವಂತೆ) ಅವರನ್ನು ದೇವತೆಗಳೇನೂ ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಅವರು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀಪಶುಭೃತ್ಯಾದಿಗಳಂತೆ ಉಪಕರಣಮಾತ್ರವಾಗಿರುತ್ತಾರೆ, ಅಷ್ಟೆ 'ಸ್ತ್ರೀಯರು ಅನ್ನವು', 'ಪಶುಗಳು ಅನ್ನವು' 'ವೃಚೆಗಳು ರಾಜರಿಗೆ ಅನ್ನವು'¹ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಉಪಕರಣಗಳ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ ಅನ್ನಶಬ್ದವನ್ನು (ನ್ರಯೋಗಿಸುವದು) ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಆ ಸ್ತ್ರೀಯರೇ ಮುಂತಾದವರು ಪುರುಷ(ರೇ ಮುಂತಾದವರಿಗೆ) ಉಪಭೋಗ್ಯರಾಗಿದ್ದರೂ (ಅವರಿಗೆ) ಉಪಭೋಗವೇ ಇರುವದಿಲ್ಲವೆಂದಿಲ್ಲ² ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಿಗಳು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಉಪಭೋಗ್ಯರಾಗಿದ್ದರೂ ಸುಖದಿಂದ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಅವರಿಗೆ ಸುಖೋಪಭೋಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಅಮೃತಶರೀರವೂ ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.³ ಇದನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ಶ್ರದ್ಧಾಶಬ್ದ(ವಾಚ್ಯವಾದ) ಅಪ್ಪು ದ್ಯುಲೋಕಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹುತವಾಗಲು ಸೋಮರಾಜನು ಉಂಟಾಗುತ್ತಾನೆ (೫-೪-೨) ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಕರ್ಮಸಂಬಂಧವಾದ ಆ ಅಪ್ಪು ಮಿಕ್ಕ ಭೂತಗಳೊಡನೆಯೂ ಅನುಗತವಾಗಿ ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಚಂದ್ರತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಇಷ್ಟಾದ್ಯುಪಾಸಕರ ಶರೀರವೇ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಯದಾದ ಶರೀರಾಹುತಿಯನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಲಾಗಿ ಶರೀರವು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದಗ್ಧವಾಗಲು ಅದರಿಂದ ಎದ್ದ ಅಪ್ಪು ಧೂಮದೊಡನೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಯಜಮಾನನನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಚಂದ್ರಮಂಡಲವನ್ನು ಸೇರಿ ಹುಲ್ಲುಮಣ್ಣು - ಮುಂತಾದವುಗಳಂತೆ⁴ ಹೊರಗಿನ ಶರೀರವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದಾದ ಶರೀರದಿಂದ (ಅವರು) ಇಷ್ಟಾದಿಗಳ ಫಲವನ್ನು ಉಪಭೋಗಿಸುತ್ತಾ ಆ ಉಪಭೋಗಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವಾದ ಕರ್ಮವು ಕ್ಷಯವಾಗುವವರೆಗೂ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ.

1. ಇಲ್ಲಿ ಅನ್ನವಾಗಿ ಭಕ್ಷಿತವಾಗುವವೆಂದರೆ ಉಪಕರಣರಾಗಿರುವದೇ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೂ. ಭಾ. ೩-೧-೭ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೨೦)ನ್ನು ನೋಡಿ ಅಲ್ಲಿ 'ವಿತೋಽನ್ನಂ ರಾಜ್ಞಾಂ ಪಶವೋಽನ್ನಂ ವಿಶಾಮ್' ಎಂದು ಉವಾಹರಣೆಕೊಟ್ಟಿದೆ.

2. ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪುರುಷರಿಗೂ, ದನಗಳು ಜನರಿಗೂ, ಜನರು ರಾಜರಿಗೂ ಭೋಗೋಪಕರಣವಾಗಿದ್ದರೂ ತಾವುತಾವೂ ಸುಖೋಪಭೋಗವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲೂ ಇರುತ್ತಾರೆ.

3. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಉಪಭೋಗಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಿಲ್ಲವೆಂಬುದಿಲ್ಲ.

4. ಮನೆಯ ಗೋಡೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಂತೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಇಷ್ಟಾದಿಕಾರಿಗಳು ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಬರುವ ಕ್ರಮ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಸ್ಮಿನ್ ಯಾವತ್ಸಂಪಾತಮುಷಿತ್ವಾಭೈತಮೇವಾಧ್ವಾನಂ ಪುನ
ರ್ನಿವರ್ತನೇ ಯಥೇತಮಾಕಾಶಮಾಕಾಶಾದ್ವಾಯುಂ ವಾಯು
ಭೂತ್ವಾ ಧೂಮೋ ಭವತಿ ಧೂಮೋ ಭೂತ್ವಾಭ್ರಂ ಭವತಿ ||೫||

೫. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂಪಾತದವರೆಗೂ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದು ಇನ್ನು
ಇದೇ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿದ್ದ ರೀತಿಯಿಂದ ಮತ್ತೆ ಹಿಂತಿರುಗುವರು.
ಆಕಾಶವನ್ನು, ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಯುವನ್ನು ; ವಾಯುವಾಗಿ ಧೂಮ
ವಾಗುವನು, ಧೂಮವಾಗಿ ಅಭ್ರವಾಗುವನು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೦೯. ಸಂಪತನ್ತಿ ಯೇನ ಇತಿ ಸಂಪಾತಃ ಕರ್ಮಣಃ ಕ್ಷಯಃ | ಯಾವತ್ಸಂ
ಪಾತಂ ಯಾವತ್ಕರ್ಮಣಃ ಕ್ಷಯಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಾವತ್ ತಸ್ಮಿನ್ ಚಂದ್ರ
ಮಣ್ಣಲೇ ಉಷಿತ್ವಾ ಅಥ ಅನನ್ತರಮ್ ಏತಮೇವ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಮ್ ಅಧ್ವಾನಂ
ಮಾರ್ಗಂ ಪುನರ್ನಿವರ್ತನೇ | ಪುನರ್ನಿವರ್ತನ್ತ ಇತಿ ಪ್ರಯೋಗಾತ್ ಪೂರ್ವ
ಮಪಿ ಅಸಕ್ಯಚ್ಚಂದ್ರಮಣ್ಣಲಂ ಗತಾ ನಿವೃತ್ತಾಶ್ವಾಸಸನ್ನಿತಿ ಗಮ್ಯತೇ | ತಸ್ಮಾ
ದಿಹ ಲೋಕೇ ಇಷ್ಟಾದಿಕರ್ಮ ಉಪಚಿತ್ಯ ಚಂದ್ರಂ ಗಚ್ಛನ್ತಿ | ತತ್ಕ್ಷಯೇ
ಚಾಽನರ್ತನೇ | ಕ್ಷಣಮಾತ್ರಮಪಿ ತತ್ರ ಸ್ಥಿತುಂ ನ ಲಭ್ಯತೇ | ಸ್ಥಿತಿ ನಿಮಿತ್ತ
ಕರ್ಮಕ್ಷಯಾತ್ | ನೇಹಕ್ಷಯಾದಿವ ಪ್ರದೀಪಸ್ಯ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಯಾವದರಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬೀಳುತ್ತಾರೋ (ಅದು) ಸಂಪಾತವು, ಕರ್ಮದ
ಕ್ಷಯವು. ಸಂಪಾತದವರೆಗೂ ಎಂದರೆ ಕರ್ಮವು ಕ್ಷಯವಾಗುವವರೆಗೂ ಎಂದರ್ಥ.
(ಕರ್ಮವು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಕ್ಷಯವಾಗದೆ ಇರುವದೋ) ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಆ ಚಂದ್ರ
ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದು ಇನ್ನು ಆಮೇಲೆ ಇದೇ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ
ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಾರೆ. 'ಮತ್ತೆ' ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಾರೆ ಎಂದು
ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವದರಿಂದ ಹಿಂದೆಯೂ ಹಲವು ಬಾರಿ ಚಂದ್ರಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ
ಯೂ ಹಿಂತಿರುಗಿಯೂ ಇದ್ದರು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ
ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಾದಿಕರ್ಮವನ್ನು ಕೂಡಿಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಚಂದ್ರನನ್ನು ಸೇರು
ತ್ತಾರೆ; ಅದು ಸವೆಯಲು ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಾರೆ. ಇರುವದಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವಾದ
ಕರ್ಮವು ಸವೆಯುವದರಿಂದ, ಎಣ್ಣೆತೀರಿಂದ ದೀಪದಂತೆ (ಒಂದು) ಕ್ಷಣದವರೆಗೆ
ಕೂಡ ಆಲ್ಲಿರುವದು (ಅವರಿಗೆ) ಲಭಿಸುವದಿಲ್ಲ.

ಕರ್ಮಶೇಷದಿಂದ ಇಷ್ಟಾದಿಕಾರಿಗಳು ಇಳಿಯುತ್ತಾರೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೧೦. ತತ್ರ ಕಿಂ ಯೇನ ಕರ್ಮಣಾ ಚಂದ್ರಮಣ್ಡಲಮಾರೂಢಾಃ, ತಸ್ಯ ಸರ್ವಸ್ಯ ಕ್ಷಯೇ ತಸ್ಮಾದವರೋಹಣಮ್, ಕಿಂ ವಾ ಸಾವಶೇಷೇ ಇತಿ ? ಕಿಂ ತತಃ ? ಯದಿ ಸರ್ವಸ್ಯೈವ ಕ್ಷಯಃ ಕರ್ಮಣಃ, ಚಂದ್ರಮಣ್ಡಲಸ್ಥಸ್ಯೈವ ಮೋಕ್ಷಃ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ | ತಿಸೃತು ತಾನತ್ ತತ್ರೈವ ಮೋಕ್ಷಃ ಸ್ಯಾನ್ನವೇತಿ | ತತ ಆಗತಸ್ಯೇಹ ಶರೀರೋಪಭೋಗಾದಿ ನ ಸಂಭವತಿ | “ತತಃ ಶೇಷೇಣ” (ಗೌ ಧ ೨-೨-೨೯) ಇತ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧಶ್ಚ ಸ್ಯಾತ್ | ನನ್ವಿಷ್ಟಾಪೂರ್ತ ದತ್ತವ್ಯತಿರೇಕೇಣಾಪಿ ಮ ನು ಸ್ಯ ಲೋಕೇ ಶರೀರೋಪಭೋಗನಿಮಿತ್ತಾನಿ ಕರ್ಮಾಣ್ಯನೇಕಾನಿ ಸಂಭವಂತಿ | ನ ಚ ತೇಷಾಂ ಚಂದ್ರಮಣ್ಡಲ ಉಪಭೋಗಃ | ಅತೋಽಕ್ಷೇಪಾನ್ ತಾನಿ | ಯನ್ನಿಮಿತ್ತಂ ಚಂದ್ರಮಣ್ಡಲಮಾರೂಢಸ್ತಾನ್ಯೇವ ಕ್ಷೇಪಾನ್ಯೇತೃವಿರೋಧಃ | ಶೇಷಶಬ್ದಶ್ಚ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಕರ್ಮತ್ಪ್ರಸಾಮಾನ್ಯಾದ ವಿರುದ್ಧಃ | ಅತ ಏವ ಚ ತತ್ರೈವ ಮೋಕ್ಷಃ ಸ್ಯಾದಿತಿ ದೋಷಾಭಾವಃ | ವಿರುದ್ಧಾ ನೇಕಯೋನ್ಯುಪಭೋಗಫಲಾನಾಂ ಚ ಕರ್ಮಣಾಮೇಕೈಕಸ್ಯ ಜನ್ಮೋರಾರಮ್ಭ ಕತ್ವಸಂಭವಾತ್ | ನ ಚೈಕಸ್ಮಿಂಜ್ಞಾನ್ಮನಿ ಸರ್ವಕರ್ಮಣಾಂ ಕ್ಷಯ ಉಪಪದ್ಯತೇ | ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾದೇಶ್ಚೈಕೈಕಸ್ಯ ಕರ್ಮಣೋನೇಕಜನ್ಮಾರಮ್ಭಕತ್ವಸ್ತರಣಾತ್ | ಸ್ಥಾವರಾದಿಪ್ರಾವ್ತಾನಾಂ ಚಾತ್ಯಂತಮೂಢಾನಾಮುತ್ಕರ್ಷದೇತೋಃ ಕರ್ಮಣ ಆರಮ್ಭಕತ್ವಾಸಂಭವಾತ್ | ಗರ್ಭಭೂತಾನಾಂ ಚ ಸ್ರಂಸಮಾನಾನಾಂ ಕರ್ಮಾ ಸಂಭವೇ ಸಂಸಾರಾನುಪಪತ್ತಿಃ | ತಸ್ಮಾನ್ನೈಕಸ್ಮಿಂಜ್ಞಾನ್ಮನಿ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಕರ್ಮಣಾ ಮುಪಭೋಗಃ | ಯತ್ತು ಕೈಶ್ಚಿದುಚ್ಯತೇ ಸರ್ವಕರ್ಮಾಶ್ರಯೋಪಮದೇನ ಪ್ರಾಯೇಣ ಕರ್ಮಣಾಂ ಜನ್ಮಾರಮ್ಭಕತ್ವಮ್ | ತತ್ರ ಕಾನಿಚಿತ್ ಕರ್ಮಾಣಿ ಅನಾರಮ್ಭಕತ್ವೇನೈವ ತಿಸೃಂತಿ, ಕಾನಿಚಿಜ್ಞಾನ್ಮಾಽರಭಂತ ಇತಿ ನೋಪಪದ್ಯತೇ | ಮರಣಸ್ಯ ಸರ್ವಕರ್ಮಾಭಿವ್ಯಾಜ್ಜಕತ್ವಾತ್ ಸ್ವಗೋಚರಾಭಿವ್ಯಾಜ್ಜಕಪ್ರದೀವ ವದಿತಿ | ತದಸತ್ | ಸರ್ವಸ್ಯ ಸರ್ವಾತ್ಮಕತ್ವಾಭ್ಯುಪಗಮಾತ್ | ನ ಹಿ ಸರ್ವಸ್ಯ ಸರ್ವಾತ್ಮಕತ್ವೇ ದೇಶಕಾಲನಿಮಿತ್ತಾನರುದ್ಧತ್ವಾತ್ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾ ಉಪಮದಃ ಕಸ್ಯಚಿತ್ ಕ್ವಚಿದಭಿವ್ಯಕ್ತಿರ್ವಾ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾ ಉಪಪದ್ಯತೇ | ತಥಾ ಕರ್ಮಣಾ ಮಪಿ ಸಾಶ್ರಯಾಣಾಂ ಭವೇತ್ | ಯಥಾ ಚ ಪೂರ್ವಾನುಭೂತಮನುಷ್ಯ ಮಯೂರಮರ್ಕಟಾದಿಜನ್ಮಾಭಿಸಂಸ್ಕೃತಾ ವಿರುದ್ಧಾನೇಕವಾಸನಾ ಮರ್ಕಟತ್ವ ಪ್ರಾಪಕೇಣ ಕರ್ಮಣಾ ಮರ್ಕಟಜನ್ಮಾರಭಮಾಣೇನ ನೋಪಮೃದ್ಯಂತೇ ತಥಾ ಕರ್ಮಾಣ್ಯಪ್ಯನ್ಯಜನ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿನಿಮಿತ್ತಾನಿ ನೋಪಮೃದ್ಯಂತ ಇತಿ ಯುಕ್ತಮ್ | ಯದಿ ಹಿ ಸರ್ವಾಃ ಪೂರ್ವಜನ್ಮಾನುಭವವಾಸನಾ ಉಪಮೃದ್ಯೇರನ್ ಮರ್ಕಟ

ಜನ್ಮನಿಮಿತ್ತೇನ ಕರ್ಮಣಾ ಮರ್ಕಟಜನ್ಮನ್ಯಾರಬ್ಧೇ ಮರ್ಕಟಸ್ಯ ಜಾತಮಾತ್ರಸ್ಯ ಮಾತುಃ ಶಾಖಾಯಾಃ ಶಾಖಾಂತರಗಮನೇ ಮಾತುರುದರಸಲ್ಲಗ್ನತ್ವಾದಿಕೌಶಲಂ ನ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ | ಇಹ ಜನ್ಮನ್ಯನಭ್ಯಸ್ತತ್ವಾತ್ | ನ ಚಾತೀತಾನನ್ತರಜನ್ಮನಿ ಮರ್ಕಟತ್ವನೇವಾಃಸೀತ್ತಸ್ಯ ಇತಿ ಶಕ್ಯಂ ವಕ್ತುಮ್ | “ತಂ ವಿದ್ಯಾಕರ್ಮಣೇ ಸಮನ್ವಾರಃಫೇತೇ ಪೂರ್ವಪ್ರಜ್ಞಾ ಚ” (ಬೃ. ೪-೪-೨) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ತಸ್ಮಾದ್ ವಾಸನಾನನ್ನಾಶೇಷಕರ್ಮೋಪಮರ್ಧಃ ಇತಿ ಶೇಷಕರ್ಮಸಂಭವಃ | ಯತ ಏವಂ ತಸ್ಮಾಚ್ಛೇಷೇಣೋಪಭುಕ್ತಾತ್ ಕರ್ಮಣಃ ಸಂಸಾರ ಉಪಪದ್ಯತ ಇತಿ ನ ಕಶ್ಚಿದ್ವಿರೋಧಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಪ್ರಶ್ನೆ):- ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕರ್ಮದಿಂದ ಚಂದ್ರಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಏರಿದ್ದನೋ ಅದಿಲ್ಲವೂ ಸವೆದಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಇಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅಥವಾ (ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ) ಉಳಿದಿರುವಾಗ (ಇಳಿಯುತ್ತಾನೋ) ?

(ಸಿದ್ಧಾಂತಿ):- ಇವರಿಂದ ಏನು (ಫಲವಿಶೇಷ) ?

(ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿದವನು) - ಕರ್ಮವೆಲ್ಲವೂ ಕ್ಷಯವಾದರೆ ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ಮೋಕ್ಷವಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೋ- ಎನ್ನುವದು ಹಾಗಿರಲಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಬಂದಮೇಲೆ (ಅವನಿಗೆ) ಶರೀರ ಉಪಭೋಗಿಸುವದು ಮುಂತಾದದ್ದು ಹೊರಡುವದೇ ಇಲ್ಲ. ಮತ್ತು ‘ಅದರ ಶೇಷದಿಂದ’* (ಗೌ. ಧ ೨-೨-೨೯, ಮೈ. ಗೌ. ಧ ೧೧-೩೧) ಮುಂತಾದ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ವಿರೋಧವೂ ಆಗುವದು.

(ಸಿದ್ಧಾಂತಿ). - ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತದತ್ತಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಅನೇಕ ಕರ್ಮಗಳು ಮನುಷ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶರೀರೋಪಭೋಗಗಳಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿರಬಹುದಲ್ಲವೆ? ಅವುಗಳನ್ನು ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಉಪಭೋಗಿಸಿರುವದೂ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಕ್ಷಯವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ.* ಯಾವ (ಕರ್ಮಗಳ) ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಚಂದ್ರಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಏರಿಹೋಗಿದ್ದನೋ ಅವೇ ಕ್ಷೀಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ (ಇಲ್ಲಿ

1. ಚಂದ್ರಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಯಾವ ಕರ್ಮದ ಬಲದಿಂದ ಹೋಗಿದ್ದನೋ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗವು ಉಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಶ್ಚಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಎಂದು ಕೆಲವರು ವಾದಿಸಿದ್ದರು. ಸೂ. ಭಾ. ೩-೧-೮ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೨೭)ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಶೇಷಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಅರ್ಥವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸೂ. ಭಾ. ೩-೧-೮ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೨೮)ನ್ನು ನೋಡಿ.

3. ‘ಅದರ ಶೇಷದಿಂದ’ ಎಂದರೆ ಆ ಚಂದ್ರಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವಾದ ಕರ್ಮದ ಶೇಷದಿಂದ ಎಂದೇನೂ ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ. ಕರ್ಮದ ಶೇಷದಿಂದ ಎಂದೇ ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಉಳಿದ ಕರ್ಮಗಳೂ ಕರ್ಮಗಳೇ ಆಗಿವೆ.

ಯಾವ) ವಿರೋಧವೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ. (ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ) ಶೇಷಶಬ್ದವನ್ನು (ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವದು) ಎಲ್ಲಾ (ಕರ್ಮಗಳೂ ಕರ್ಮಗಳೇ ಎಂಬ) ಕರ್ಮತ್ವ ಸಾಮಾನ್ಯವಿರುವದರಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮೋಕ್ಷವಾಗ ಬಹುದಾಗುವದೆಂಬ ದೋಷವಿಲ್ಲ¹ ಅನೇಕ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಭೋಗಮಾಡ ಬೇಕಾದ ಫಲವುಳ್ಳ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅನೇಕಕರ್ಮಗಳು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಜೀವನವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಬಹುದಾಗಿರುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದಲೂ (ಹೀಗೆ) ² ಒಂದೇ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳ ಕ್ಷಯವೂ ಆಗುವದೆಂಬುದು ಹೊಂದುವದೂ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಒಂದೊಂದು ಕರ್ಮವು ಅನೇಕ ಜನ್ಮಗಳನ್ನು ಕೊಡುವದೆಂದು ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿದೆ³ ಸ್ಥಾವರಾದಿಜನ್ಮಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಅತ್ಯಂತ ಅಚೇತನ ರಾಗಿರುವವರಿಗೆ ಉತ್ಕರ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಕರ್ಮವು ಆರಂಭಕವೆಂಬುದು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದಲೂ (ಹೀಗೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು) ಗರ್ಭವಾಗಿ ಜಗುಳಿ ಬಿದ್ದವರಿಗೆ (ಯಾವ) ಕರ್ಮವೂ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ (ಅವರಿಗೆ) ಸಂಸಾರವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದೇ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಉಪಭೋಗಿಸಿ (ಮುಗಿಸುವದು ಆಗ)ಲಾರದೆಂದಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು⁴ (ಹೀಗೆಂದು) ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳ ಆಶ್ರಯವನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡಿಯೇ ಪ್ರಾಯಶಃ ಕರ್ಮಗಳು ಜನ್ಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕರ್ಮಗಳು (ಜನ್ಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡದೆ) (ಹಾಗೆಯೇ) ಇರುತ್ತವೆ, ಕೆಲವು (ಮಾತ್ರ) ಜನ್ಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಹೊಂದಲಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಮರಣವು, ತನ್ನ ವಿಷಯವನ್ನೆಲ್ಲ ತೋರಿಸುವ ದೀಪದಂತೆ, ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ- (ಎಂದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ)⁵

ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸರ್ವಾತ್ಮಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತೇವೆ.⁶ ಎಲ್ಲವೂ ಸರ್ವಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವಲ್ಲಿ ದೇಶ, ಕಾಲ, ನಿಮಿತ್ತ-

1. ಏಕೆಂದರೆ ಸರ್ವಕರ್ಮಕ್ಷಯವಾದ ಹೊರತು ಮೋಕ್ಷವಿಲ್ಲ, ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಸರ್ವಕರ್ಮಕ್ಷಯವಾದೀತು.

2. ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳೂ ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಫಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮುಗಿದಿರುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಉಳಿದಿರುವ ಕರ್ಮಗಳು ಇದ್ದೇಇರುತ್ತವೆ.

3. ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದವನು ನಾಯಿ, ಹಂದಿ, ಕತ್ತೆ, ಒಂಟೆ, ಹಸು, ಮೇಕೆ, ಕುರಿ, ಮೃಗ, ಪಕ್ಷಿ, ಚಂಡಾಲ, ಪುಕ್ಕಸ (ನಿಷಾದನಿಂದ ಶೂದ್ರಿತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು)- ಇವರ ಜನ್ಮಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಪಡೆಯುವನು ಎಂದು ಮನುಸ್ಮೃತಿ ೧೨-೫೫.

4. ಇವರು ಯಾರೆಂಬುದು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

5. ಈ ಪಕ್ಷವನ್ನೂ ಇವರ ಖಂಡಕೆಯನ್ನೂ ಸೂ. ಭಾ. ೩-೧-೮ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೨೯)ರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

6. ಪಂಚೀಕೃತಭೂತಗಳಿಂದಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸರ್ವವೂ ಸರ್ವಾತ್ಮಕವಾಗಿದೆ.

ಇವುಗಳ ಅಡ್ಡಿಯಿರುವದರಿಂದ ಯಾವದೊಂದೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶವಾಗುವದೆಂಬುದಾಗಲಿ, ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದೆಂಬುದಾಗಲಿ ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ. ಇದರಂತೆ ಸಾಶ್ರಯವಾದ¹ ಕರ್ಮಗಳಿಗೂ ಆಗಬೇಕು. ಹೇಗೆ ಹಿಂದೆ ಅನುಭವಿಸಿರುವ ಮನುಷ್ಯ, ನವಿಲು, ಕೋತಿ- ಮುಂತಾದ ಜನ್ಮಗಳಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅನೇಕ ವಾಸನೆಗಳೂ ಕೋತಿಯ ಜನ್ಮವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾದ ಕರ್ಮವು ಕೋತಿಯ ಜನ್ಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಾಗಿ ನಾಶವಾಗುವದಿಲ್ಲವೋ² ಹಾಗೆಯೇ ಬೇರೆಯ ಜನ್ಮಗಳು ಬರುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಕರ್ಮಗಳೂ (ಅದರಿಂದ) ನಾಶವಾಗುವದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಯುಕ್ತವು. ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದ ಅನುಭವಗಳ ವಾಸನೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಾಶವಾಗುವದಾದರೆ, ಕೋತಿಯ ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವಾದ ಕರ್ಮವು ಕೋತಿಯ ಜನ್ಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೇ ತಾಯಿಯು ಕೊಂಬೆಯಿಂದ ಕೊಂಬೆಗೆ ಹೋಗುವಲ್ಲಿ ತಾಯಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಹತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವದೇ ಮುಂತಾದ ಕೌಶಲವು (ಅದಕ್ಕೆ) ಬರಬಾರದಾಗುವದು, ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ (ಆ ಕೌಶಲವನ್ನು ಮರಿಯು) ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿರುವದಿಲ್ಲ³ ಇದರ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮರ್ಕಟತ್ವವೇ ಇತ್ತೆಂದು ಹೇಳುವದಕ್ಕೂ ಬರುವದಿಲ್ಲ “ಅವನನ್ನು ವಿದ್ಯಾಕರ್ಮಗಳೂ ಪೂರ್ವಪ್ರಜ್ಞೆಯೂ ಹಿಂಬಾಲಿಸುವವು” (ಬೃ. ೪-೪-೨) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ (ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ).⁴ ಆದ್ದರಿಂದ⁵ ವಾಸನೆಗಳಂತೆಯೇ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳ ನಾಶವೂ ಆಗುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಶೇಷಕರ್ಮವು ಇರಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವದರಿಂದ (ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಲ್ಲಿ) ಉಪಭುಕ್ತವಾದ ಕರ್ಮಕ್ಕಿಂತಲೂ (ಬೇರೆ) ಉಳಿದಿರುವ ಕರ್ಮದಿಂದ (ಮುಂದೆಯೂ) ಸಂಸಾರವು ಇರಬಹುದಾಗಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ (ಯಾವ) ವಿರೋಧವೂ ಇಲ್ಲ.⁶

1. ಸರ್ವಕರ್ಮಾಶ್ರಯೋಪಮರ್ದೇನ ಸಾಶ್ರಯಾಣಾಮ್- ಎಂಬ ಮೂಲದ ಅನುವಾದವಿದು. ಆಶ್ರಯ ಎಂಬ ಪಾರವಿದ್ದರೆ ವಾಸನೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು.

2. ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದ ವಾಸನೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ಸಲಕ್ಕೆ ನಾಶವಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಮುಂದೆ ಚರ್ಚಿಸಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗುವದು.

3. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಹಿಂದಿನ ಯಾವದೋ ಜನ್ಮದ ವಾಸನೆಯ ಫಲವಾಗಿರಬೇಕು.

4. ವಿಹಿತ, ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧ, ಅವಿಹಿತ, ಅಪ್ರತಿಷಿದ್ಧ, ಜನ್ಮಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಾಸನೆಗಳೂ ಸಾಯುವವನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ಪ್ರಮಾಣ,

5. ವಾಸನೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಮ್ಮೆಗೆ ನಾಶವಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ.

6. ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವವೆಂಬ ದೋಷವಾಗಲಿ ಮತ್ತೆ ಇಳಿದವರಿಗೆ ಶರೀರಧಾರಣಾಭಿಲೋಪಭೋಗಾದಿಸಂಸಾರವಿಲ್ಲವೆಂಬ ದೋಷವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ.

ಇಷ್ಟಾದಿಕರ್ಮಗಳು ಹಿಂತಿರುಗುವ ಮಾರ್ಗ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೧೧. ಕೋಸಾವಧ್ವಾ ಯಂ ಪ್ರತಿ ನಿವರ್ತಂತ ಇತಿ | ಉಚ್ಯತೇ | ಯಥೇತಂ ಯಥಾಗತಂ ನಿವರ್ತಂತೇ | ನನು ಮಾಸೇಭ್ಯಃ ಪಿತೃಲೋಕಂ ಪಿತೃಲೋಕಾದಾಕಾಶಮ್ ಆಕಾಶಾಚ್ಚಂದ್ರಮಸಮಿತಿ ಗಮನಕ್ರಮ ಉಕ್ತೋ ನ ತಥಾ ನಿವೃತ್ತಿಃ | ಕಿಂ ತರ್ಹ್ಯಾಕಾಶಾದ್ ವಾಯುಮಿತ್ಯಾದಿ | ಕಥಂ ಯಥೇತಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ ? ನೈಷ ದೋಷಃ | ಆಕಾಶವ್ರಾಪ್ತೇಸ್ತುಲ್ಯತ್ವಾತ್, ಪೃಥಿವೀ ಪ್ರಾಪ್ತೇಶ್ಚ | ನ ಚಾತ್ರ ಯಥೇತಮೇವೇತಿ ನಿಯಮಃ, ಅನೇವಂವಿಧಮಪಿ ನಿವರ್ತಂತೇ | ಪುನರ್ನಿವರ್ತಂತ ಇತಿ ತು ನಿಯಮಃ | ಅತ ಉಪಲಕ್ಷಣಾರ್ಥಮೇತದ್ ಯಥೇತಮಿತಿ | ಅತೋ ಭೌತಿಕಮಾಕಾಶಂ ತಾವತ್ ಪ್ರತಿಪದ್ಯಂತೇ | ಯಾಸ್ತೇಷಾಂ ಚಂದ್ರಮಣ್ಣಲೇ ಶರೀರಾರಮ್ಭಿಕಾ ಆಪ ಆಸನ್, ತಾಸ್ತೇಷಾಂ ತತ್ರೋಪಭೋಗನಿಮಿತ್ತಾನಾಂ ಕರ್ಮಣಾಂ ಕ್ಷಯೇ ವಿಲೀಯಂತೇ ಘೃತಸಂಸ್ಥಾನಮಿವಾಗ್ನಿಸಂಯೋಗೇ | ತಾ ವಿಲೀನಾ ಅನ್ತರಿಕ್ಷಸ್ಥಾ ಆಕಾಶಭೂತಾ ಇವ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾ ಭವಂತಿ | ತಾ ಅನ್ತರಿಕ್ಷಾದ್ ವಾಯುರ್ಭವಂತಿ | ವಾಯುಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ವಾಯುಭೂತಾ ಇತಶ್ಚಾಮುತಶ್ಚ ಉಹ್ಯಮಾನಾಸ್ತಾಭಿಃ ಸಹ ಕ್ಷೀಣಕರ್ಮಾ ವಾಯುಭೂತೋ ಭವತಿ | ವಾಯುರ್ಭೂತ್ಯಾ ತಾಭಿಃ ಸಹೈವ ಧೂಮೋ ಭವತಿ | ಧೂಮೋ ಭೂತ್ವಾಽಭ್ರಮ್ | ಅಬ್ಬರಣಮಾತ್ರರೂಪೋ ಭವತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅವರು ಹಿಂತಿರುಗಿಬರುತ್ತಾರೆಂದದ್ದು ಆ ಮಾರ್ಗವು ಯಾವದು ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ)ಹೇಳುತ್ತದೆ. (ಯಥೇತಮ್ = ಯಥಾಗತಮ್) ಹೇಗೆ ಹೋಗಿದ್ದನೋ ಹಾಗೆ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಾರೆ.

(ಆಕ್ಷೇಪ):- ಮಾಸಗಳಿಂದ ಪಿತೃಲೋಕಕ್ಕೆ ಪಿತೃಲೋಕದಿಂದ ಆಕಾಶವನ್ನು ಆಕಾಶದಿಂದ ಚಂದ್ರನನ್ನು (ಹೋಗಿ ಸೇರುತ್ತಾನೆಂದು) ಗಮನಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ. (ಆದರೆ) ಹಾಗೆಯೇ ಹಿಂತಿರುಗುವದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಯುವನ್ನು ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ (ನಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ) 'ಹೋದಂತೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವದು ಹೇಗೆ ಸರಿ ?

(ಸರಿಹಾರ):- ಇದೇನೂ ದೋಷವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಕಾಶವನ್ನು ಪಡೆಯುವದೂ ಪೃಥಿವಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವದೂ (ಎರಡಕ್ಕೂ) ಸಮಾನವಾಗಿದೆ.

1. ಇಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಧೂಮ, ಆಕಾಶ- ಇವುಗಳೂ ಇವೆ; ರಾತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳದೆ ಅಭ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡೂ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೋದಕ್ರಮವೂ ಇದೆ, ಬೇರೆಯ ಕ್ರಮವೂ ಇದೆ. ಸೂ. ಭಾ. ೩-೧-೮ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೩೦)ನ್ನು ನೋಡಿ. . .

ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಹೇಗೆ ಹೋಗಿದ್ದನೋ (ಹಾಗೆ)ಯೇ ಎಂಬ ನಿಯಮವೇನೂ ಇಲ್ಲ, (ಏಕೆಂದರೆ) ಬೇರೆಯ ಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಮತ್ತೆ ಹಿಂತಿರುಗಿಯೇ ತಿರುಗುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದು ನಿಯಮವು ¹ ಆದ್ದರಿಂದ 'ಹೋದಂತೆ' ಎಂದು (ಹೇಳಿರುವದು) ಉಪಲಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಆದ್ದರಿಂದ ಭೌತಿಕಾಕಾಶವನ್ನು ಮೊದಲು ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಶರೀರವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತ್ತಲ್ಲ ಆ ಅಪ್ಪು, ಅಲ್ಲಿ ಉಪಭೋಗ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದ್ದ ಅವರ ಕರ್ಮವು ಕ್ಷಯವಾಗಲು ಬೆಂಕಿಯ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ತುಪ್ಪದ (ಗಟ್ಟಿಯ) ಆಕಾರವು ಕರಗುವಂತೆ ಕರಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಕರಗಿ ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನು ಸೇರಿ ಆಕಾಶವೇ ಆದಂತೆ² ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗುತ್ತವೆ. ಅದು ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದ ವಾಯುವಾಗುತ್ತದೆ, ವಾಯುವನ್ನು ಸೇರಿ ವಾಯುವಾಗಿ³ ಇತ್ತಲಾಗಿ ಅತ್ತಲಾಗಿ (ವಾಯುವಿನಿಂದ) ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲ್ಪಡುತ್ತಾ ಇರುತ್ತದೆ, ಅದರೊಡನೆ (ಆ) ಕ್ಷೀಣಕರ್ಮನಾದ (ಜೀವನು) ವಾಯುವಾಗುತ್ತಾನೆ ⁴ (ಹೀಗೆ) ವಾಯುವಾಗಿ ಅದರೊಡನೆಯೇ ಧೂಮವಾಗುತ್ತಾನೆ ಧೂಮವಾಗಿ ಅಭ್ರ, ನೀರನ್ನು ಸೇರಿಸುವ (ಕಾವಳದ) ರೂಪದವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಭ್ರಂ ಭೂತ್ವಾ ಮೇಘೋ ಭವತಿ ಮೇಘೋ ಭೂತ್ವಾ ಪ್ರವರ್ಷತಿ ತ ಇಹ ಪ್ರೀಹಿಯವಾ ಓಷಧಿವನಸ್ತತಯಸ್ತೀಲ ಮಾಷಾ ಇತಿ ಜಾಯಂತೇತೋ ನೈ ಖಲು ದುರ್ನಿಷ್ಪ್ರಪತರಂ ಯೋ ಯೋ ಹೃನ್ನಮತ್ತಿ ಯೋ ರೇತಃ ಸಿಂಹಾತಿ ತದ್ಭೂಯ ಏವ ಭವತಿ || ೬ ||

೬. ಅಭ್ರವಾಗಿ ಮೇಘವಾಗುತ್ತಾನೆ; ಮೇಘವಾಗಿ ಮಳೆ ಗರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಅವರು ಇಲ್ಲಿ ಬತ್ತ ಜನೆ, ಗಿಡಮರಗಳು, ಎಳ್ಳು ಉದ್ದು- ಹೀಗೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರುವದು ಕಷ್ಟವು. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವಯಾವನು ಅನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾನೋ ಯಾವನು ರೇತಸ್ಸನ್ನು ಸೇಚನಮಾಡುತ್ತಾನೋ ತದ್ಭೂಯನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

1. ಹೋದಂತೆ ಮತ್ತೆ ಹಿಂತಿರುಗಿಬರುತ್ತಾರೆ - ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೋದಂತೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ, ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದೆ.

2. ಆಕಾಶವೇ ಆಗುವದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಆಗ ಮತ್ತೆ ವಾಯುವಾಗುವದು ಆಗಲಾರದು. ಸೂ. ಭಾ. ೩-೧-೨೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೪೬)ನ್ನು ನೋಡಿ.

3. ಇಲ್ಲಿಯೂ ವಾಯುವಿನಂತೆ ಆಗಿ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ, ಇದನ್ನು ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ.

4. ಉಪಾಧಿಯ ರೂಪವೇ ಜೀವನಿಗೆ.

ಇಷ್ಟಾದಿಕರ್ಮಿಗಳು ಹಿಂತಿರುಗುವ ಮಾರ್ಗ, ಮುಂದುವರಿದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೧೨. ಅಭ್ರಂ ಭೂತ್ವಾ ತತಃ ಸೇಚನಸಮರ್ಥೋ ಮೇಘೋ ಭವತಿ |
ಮೇಘೋ ಭೂತ್ವಾ ಉನ್ನತೇಷು ಪ್ರದೇಶೇಷು ಅಥ ವ್ರವರ್ಷತಿ ವರ್ಷಧಾರಾ
ರೂಪೇಣ ಶೇಷಕರ್ಮಾ ಪತತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ತ ಇಹ ಪ್ರೀಹಿಯನಾ ಓಷಧಿನನ
ಸ್ತತಯಸ್ತೀಲಮಾಷಾ ಇತಿ ಏವಂಪ್ರಕಾರಾ ಜಾಯಂತೇ | ಕ್ಷೀಣಕರ್ಮಣಾಮ್
ಅನೇಕತ್ವಾತ್ ಬಹುವಚನನಿರ್ದೇಶಃ | ಮೇಘಾದಿಷು ಪೂರ್ವೇಷು ಏಕರೂಪ
ತ್ವಾತ್ ಏಕವಚನನಿರ್ದೇಶಃ | ಯಸ್ಮಾದ್ಗಿರಿತಟದುರ್ಗನದೀಸಮುದ್ರಾರಣ್ಯಮರು
ದೇಶಾದಿಸಂನಿವೇಶಸಹಸ್ರಾಣಿ ವರ್ಷಧಾರಾಭಿಃ ಪತಿತಾನಾಮ್ ಅತಸ್ತಸ್ಮಾದ್
ಹೇತೋ ವೈ ಖಲು ದುರ್ನಿಷ್ಟಪತರಂ ದುರ್ನಿಷ್ಟಮುಣಂ ದುರ್ನಿಃಸರಣಮ್ |
ಯತೋ ಗಿರಿತಟಾತ್ ಉದಕಸ್ರೋತಸಾ ಉಹ್ಯಮಾನಾ ನದೀಃ ಪ್ರಾಪ್ನು
ವಂತಿ, ತತಃ ಸಮುದ್ರಮ್ | ತತೋ ಮಕರಾದಿಭಿರ್ಭಕ್ಷ್ಯಂತೇ | ತೇಽಪ್ಯನ್ಯೇನ |
ತತ್ತ್ರಿವ ಚ ಸಹ ಮಕರೇಣ ಸಮುದ್ರೇ ಏಲೀನಾಃ ಸಮುದ್ರಾವ್ಲೋಭಿರ್ಜಲಧರೈ
ರಾಕೃಷ್ಣಾಃ ಪುನರ್ವರ್ಷಧಾರಾಭಿರ್ಮರುದೇಶೇ ಶಿಲಾತಟೇ ವಾಃಗಮ್ಯೇ ಪತಿತಾ
ಸ್ತಿಸ್ಯಂತಿ | ಕದಾಚಿತ್ ನ್ಯಾಲಮೃಗಾದಿಪೀತಾ ಭಕ್ಷಿತಾಶ್ಚಾನ್ಯೈಃ | ತೇಽಪ್ಯನ್ಯೈಃ |
ಇತ್ಯೇವಂಪ್ರಕಾರಾಃ ಪರಿವರ್ತೇರನ್ | ಕದಾಚಿದಭಕ್ಷ್ಯೇಷು ಜಾತಾಸ್ತತ್ತ್ರಿವ
ಶುಷ್ಕೇರನ್ | ಭಕ್ಷ್ಯೇಷ್ವಪಿ ಸ್ಥಾವರೇಷು ಜಾತಾನಾಂ ರೇತಃಸಿಗ್ಧೀಹಸಂಬಂಧೋ
ದುರ್ಲಭ ಏವ | ಬಹುತ್ವಾತ್ ಸ್ಥಾವರಾಣಾಮ್ ಇತ್ಯತೋ ದುರ್ನಿಷ್ಟಮುಣ
ತ್ವಮ್ | ಅಥವಾ ಅತೋಽಸ್ಮಾದ್ವಿಹಿಯವಾದಿಭಾವಾತ್ ದುರ್ನಿಷ್ಟಪತರಂ
ದುರ್ನಿರ್ಗಮತರಮ್ | ದುರ್ನಿಷ್ಟಪತರಮಿತಿ ತಕಾರ ಏಕೋ ಉಪೋದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ |
ಪ್ರೀಹಿಯವಾದಿಭಾವೋ ದುರ್ನಿಷ್ಟಪತಃ | ತಸ್ಮಾದಪಿ ದುರ್ನಿಷ್ಟಪತಾತ್ ರೇತಃ
ಸಿಗ್ಧೀಹಸಂಬಂಧೋ ದುರ್ನಿಷ್ಟಪತತರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯಸ್ಮಾತ್ ಉರ್ಧ್ವರೇತೋಭಿ
ರ್ಬಾಲ್ಯೈಃ ಪುಂಸ್ತ್ವರಹಿತೈಃ ಸ್ಥನಿರೈರ್ವಾ ಭಕ್ಷಿತಾ ಅನ್ತರಾಲೇ ಶೀರ್ಯಂತೇ |
ಅನೇಕತ್ವಾದನ್ನಾದಾನಾಮ್ | ಕದಾಚಿತ್ ಕಾಕತಾಲೀಯವೃತ್ತಾ ರೇತಃ
ಸಿಗ್ಧಿರ್ಭಕ್ಷ್ಯಂತೇ ಯದಾ ತದಾ ರೇತಃಸಿಗ್ಧವಂ ಗತಾನಾಂ ಕರ್ಮಣೋ ವೃತ್ತಿ
ಲಾಭಃ | ಕಥಮ್ ? ಯೋ ಯೋ ಹ್ಯನ್ನಮತ್ತಿ ಅನುಶಯಿಭಿಃ ಸಂಶ್ಲಿಷ್ಟಂ ರೇತಃ
ಸಿಗ್ ಯಶ್ಚ ರೇತಃ ಸಿಗ್ಚಾತಿ ಋತುಕಾಲೇ ಯೋಷಿತಿ ತದ್ಭಯ ಏವ ತದಾಕೃತಿ
ರೇವ ಭವತಿ | ತದವಯವಾಕೃತಿಭೂಯಸ್ತ್ವಂ ಭೂಯ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ ರೇತೋ
ರೂಪೇಣ ಯೋಷಿತೋ ಗರ್ಭಾಶಯೇಽಂತಃ ಪ್ರವಿಷ್ಟೋನುಶಯಾ | ರೇತಸೋ
ರೇತಃಸಿಗಾಕೃತಿಭಾವಿತತ್ವಾತ್ | “ಸರ್ವೇಭ್ಯೋಽಪಿ ಭೃಗುನೇಜಃ ಸಂಭೂತಮ್

(ಐ. ೨-೧) ಇತಿ (ಹಿ)^೧ ಶ್ರುತ್ಯಂತರಾತ್ | ಅತೋ ರೇತಃಸಿಗಾಕೃತಿರೇವ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ತಥಾ ಹಿ ಪುರುಷಾತ್ ಪುರುಷೋ ಜಾಯತೇ ಗೋರ್ಗವಾಕೃತಿ ರೇವ ನ ಜಾತ್ಯಂತರಾಕೃತಿಃ | ತಸ್ಮಾದ್ ಯುಕ್ತಂ ತದ್ಭೂಯ ಏವ ಭವತೀತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅಭ್ರವಾಗಿ ಆಮೇಲೆ ನೀರುಸುರಿಸುವದಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥವಾದ ಮೋಡವಾಗಿ ಎತ್ತರವಾದ ವೃದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಮಳೆಗರೆಯುತ್ತಾನೆ, ಮಳೆಯ ಧಾರೆಯ ರೂಪ ದಿಂದ ಕರ್ಮಶೇಷವುಳ್ಳವನು ಬೀಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಅವರು ಇಲ್ಲಿ ಭತ್ತ ಜವೆ, ಗಿಡ ಮರಗಳು, ಎಳ್ಳುಲುದ್ದುಗಳು - ಎಂದು ಈ ಪ್ರಕಾರದವರಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ಮವು ಕ್ಷೀಣವಾದ (ಇಷ್ಟಾದಿಕಾರಿಗಳು) ಅನೇಕರಾಗಿರುವದರಿಂದ ಬಹುವಚನ ದಿಂದ (ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ ಎಂದು) ತಿಳಿಸಿದೆ, ಮೋಡವೇ ಮುಂತಾದ (ಈ) ಹಿಂದಿನವು ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೂಪದಿಂದಿರುವದರಿಂದ (ಅವರನ್ನು) ಏಕವಚನದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಬೆಟ್ಟಗಳ ತಪ್ಪಲು, ದುರ್ಗ, ನದಿ, ಸಮುದ್ರ, ಅರಣ್ಯ, ಮರಳುಕಾಡು- ಮುಂತಾದ ಸಾವಿರಾರು ಸಂಸಿವೇಶಗಳವೆಯಲ್ಲವೆ, ಮಳೆಯ ಧಾರೆಗಳಾಗಿ (ಕೆಳಕ್ಕೆ) ಬಿದ್ದವರಿಗೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ (ದುರ್ನಿಷ್ಟಪತರಂ=ದುರ್ನಿಷ್ಟ ಮುಣಂ) ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರುವದು, ಈಚೆಗೆ ಬರುವದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟವು. ಬೆಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲಿ ನಿಂದ ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ನದಿಗಳನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾರೆ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಸಮುದ್ರವನ್ನು (ಸೇರುತ್ತಾರೆ) ಆಮೇಲೆ (ಅಲ್ಲಿರುವ) ಮೊಸಳೆ ಮುಂತಾ ದವುಗಳಿಂದ ಭಕ್ಷಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ, ಅವು ಮತ್ತೆ ಯಾವದೋ (ಪ್ರಾಣಿ)ಯಿಂದ ಭಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮೊಸಳೆಯೊಡನೆ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನಿಂದ ಮೋಡಗಳು ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತೆ ಮಳೆಯ ಧಾರೆ ಗಳಿಂದ ಮರಳುಕಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅಗಮ್ಯವಾದ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ಬಿದ್ದಿರು ತ್ತಾರೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಹಾವು ಮೃಗ- ಮುಂತಾದವುಗಳು (ಅವನ್ನು) ಕುಡಿದು ಬೇರೊಬ್ಬರಿಂದ ತಿನ್ನಲ್ಪಟ್ಟು, ಅವರೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಂದ (ತಿನ್ನಲ್ಪಟ್ಟು)- ಈ ಪ್ರಕಾರ ಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುತ್ತಿರಬಹುದು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅಭಕ್ಷ್ಯವಾದ ಸ್ಥಾವರಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಒಣಗಿಹೋಗಬಹುದು. ಭಕ್ಷ್ಯವಾದ ಸ್ಥಾವರಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೂ ರೇತಃಸೇಚನಮಾಡುವ ದೇಹದ ಸಂಬಂಧವು ಧುರ್ಲಭವೇ, ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ಥಾವರ ಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರುವದು ಕಷ್ಟ.

ಅಥವಾ (ಅತಃ=ಅಸ್ಮಾತ್) ಈ ವ್ರೀಹಿಯವಾದಿರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ದಕ್ಕಿಂತಲೂ (ದುರ್ನಿಷ್ಟಪತರಮ್=ದುರ್ನಿರ್ಗಮತರಮ್) ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರುವದು ಇನ್ನೂ ಕಷ್ಟ, (ಮೂಲದಲ್ಲಿ) ದುರ್ನಿಷ್ಟಪತರವು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಕಾರವು ಲುಪ್ತ

ವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ^೧ ವ್ರೀಹಿಯವಾದಿಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುವದು ಕಷ್ಟವು, ಆ ದುರ್ನಿಷ್ಪ್ರಸತ್ತರವಾಗಿರುವ (ವ್ರೀಹ್ಯಾದಿಭಾವ)ಕ್ಕಿಂತಲೂ ರೇತಃ ಸಿಗ್ಧೀಹದ ಸಂಬಂಧವು ದುರ್ನಿಷ್ಪ್ರಸತ್ತರವಾಗಿದೆ ಏಕೆಂದರೆ ಅನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನುವವರು ಅನೇಕ (ವಿಧವಾಗಿರು)ವದರಿಂದ ಉರ್ಧ್ವರೇತಸ್ತರೋ ಹುಡುಗರೋ ಪುಂಸ್ತ್ವವಿಲ್ಲದವರೋ ಮುದುಕರೋ ತಿನ್ನುವದರಿಂದ ನಡುವೆಯೇ ನಾಶವಾಗುವರು ^೨

ಎಲ್ಲಿಯೋ ಒಂದು ಸಲ ಯಾವಾಗ ಕಾಕತಾಲೀಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ^೩ ರೇತಃ ಸಿಗ್ಧನರಿಂದ ಭಕ್ಷಿತರಾಗುವರೋ ಆಗ ರೇತಃಸಿಗ್ಧಾನವನ್ನು ಹೊಂದುವ (ಅವರ) ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಾರವುಂಟಾಗುವದು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಯಾವ ಯಾವ ರೇತಃಸೇಚನಸಮರ್ಥನು (ಈ) ಅನುಶಯಿಗಳಿಗೆ^೪ ಸಂಬಂಧವಾಗಿರುವ ಅನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನುವನೋ, ಮತ್ತು ಋತುಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲಿ ರೇತಃಸೇಚನವನ್ನು ಮಾಡುವನೋ ತದ್ಭೂಯನೇ ಎಂದರೆ ಆ ಆಕೃತಿಯವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. (ಇಲ್ಲಿ) ಆಯಾ ಅವಯವಾಕೃತಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವದನ್ನೇ 'ಭೂಯ' ಎಂದಿದೆ ರೇತಸ್ಸಿನ ರೂಪದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯ ಗರ್ಭಾಶಯದಲ್ಲಿ ಒಳಗೆ ಅನುಶಯಿಯು^೫ ಹೊಕ್ಕಿರುತ್ತಾನೆ, ಏಕೆಂದರೆ ರೇತಸ್ಸು ರೇತಃಸೇಚಕನ ಆಕೃತಿಯಿಂದ ಭಾವಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ "(ಆ ಇದು) ಎಲ್ಲಾ ಅಂಗಗಳಿಂದ ತೇಜಸ್ಸಾಗಿ ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ" (ಐ. ೨-೧) ಎಂದು ಬೇರೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ (ಹೀಗೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು). ಆದ್ದರಿಂದ ರೇತಃಸೇಕವನ್ನು ಮಾಡುವವನ ಆಕಾರವುಳ್ಳವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಮನುಷ್ಯನಿಂದ ಮನುಷ್ಯನೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ, ಗೋವಿನಿಂದ ಗವಾಕೃತಿಯೇ (ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು) ಮತ್ತೊಂದು ಜಾತಿಯ ಆಕೃತಿಯು

1. ದುರ್ನಿಷ್ಪ್ರಸತ್ತತಃ ಎಂದಿರಬೇಕಾದದ್ದು ತಕಾರರೋಪವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿದೆ; ಇದು ವೈದಿಕಪ್ರಯೋಗ.

2. ಮೊದಲನೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಆತಃ ಎಂಬ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಎಂದು ಅರ್ಥ, ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಎರಡನೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೇ ಸೂ. ಭಾ. ದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ. ವ್ರೀಹ್ಯಾದಿಭಾವದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟವೆಂದದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಆಕಾಶಾದಿಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಬಹುಕಾಲವಿರುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸೂ. ಭಾ. ೩-೧-೨೩ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೪೭)ರಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಿಂದ ವ್ರೀಹ್ಯಾದಿ ಭಾವವನ್ನು ಪಡೆಯುವದೂ ಕಷ್ಟವೇ; ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದು ಕಷ್ಟ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ತೆಗೆದಿದೆ. ಸೂತ್ರಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ವಿಚಾರಣೀಯವಾಗಿದೆ.

3. ಕಾಗೆ ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ತಾಳೆಯ ಹಣ್ಣು ಬಿದ್ದಂತೆ.

1. ಅನುಶಯವೆಂದರೆ ಕರ್ಮಶೇಷ. ಇದರ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸೂ. ಭಾ ೩-೧-೮ರಿಂದ ೩-೧-೧೦ರವರೆಗಿನ ಭಾಷ್ಯಗ್ರಂಥವನ್ನು ನೋಡಿ.

(ಹುಟ್ಟು)ವದಿಲ್ಲ? ಆದ್ದರಿಂದ 'ತದ್ಭಯನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು (ಹೇಳಿರುವದು) ಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಿಂದ ಇಳಿಯುವವರಿಗೆ

ದುಃಖದ ಅರಿವು ಇಲ್ಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೧೩. ಯೇ ತ್ವನ್ಯೇನುಶಯಿಭ್ಯಃ, ಚಂದ್ರಮಣ್ಡಲಮ್ ಅನಾರುಹ್ಯ ಇಹೈವ ವಾಸಕರ್ಮಭಿರ್ಘೋರೈರ್ವಿಹ್ರಿಯವಾದಿಭಾವಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯಂತೇ ಪುನರ್ಮನುಷ್ಯಾದಿಭಾವಮ್ ತೇಷಾಂ ನಾನುಶಯಿನಾಮಿವ ದುರ್ನಿಷ್ಪ್ರಪತರಮ್ | ಕಸ್ಮಾತ್ ? ಕರ್ಮಣಾ ಹಿ ತೈರ್ವಿಹ್ರಿಯವಾದಿದೇಹ ಉವಾತ್ ಇತಿ ತದುಪ ಭೋಗನಿಮಿತ್ತತ್ವಯೇ ವ್ರೀಹ್ಯಾದಿಪ್ತಸ್ವದೇಹವಿನಾಶೇ ಯಧಾಕರ್ಮಾರ್ಜಿತಂ ದೇಹಾಂತರಂ ನವಂ ನವಂ ಜಲೂಕಾವತ್ ಸಂಕ್ರಮಂತೇ ಸವಿಜ್ಞಾನಾ ಏವ | "ಸವಿ ಜ್ಞಾನೋ ಭವತಿ ಸವಿಜ್ಞಾನಮೇವಾನ್ವವಕ್ರಾಮತಿ" (ಬೃ. ೪-೪-೨) ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯಂತರಾತ್ | ಯದ್ಯಪ್ಯುಪಸಂಹೃತಕರಣಾಃ ಸನ್ಮೋ ದೇಹಾಂತರಂ ಗಚ್ಛಂತಿ ತಥಾಪಿ ಸ್ವಪ್ನವದ್ದೇಹಾಂತರವ್ರಾಪ್ತಿನಿಮಿತ್ತಕರ್ಮೋದ್ಭಾವಿತವಾಸನಾಜ್ಞಾನೇನ ಸವಿಜ್ಞಾನಾ ಏವ ದೇಹಾಂತರಂ ಗಚ್ಛಂತಿ | ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾತ್ | ತಥಾ ಅರ್ಚಿ ರಾದಿನಾ ಧೂಮಾದಿನಾ ಚ ಗಮನಂ ಸ್ವಪ್ನ ಇವೋದ್ಭೂತವಿಜ್ಞಾನೇನ | ಲಬ್ಧ ವೃತ್ತಿಕರ್ಮನಿಮಿತ್ತತ್ವಾದ್ ಗಮನಸ್ಯ | ನ ತಥಾ ಅನುಶಯಿನಾಂ ವ್ರೀಹ್ಯಾದಿ ಭಾವೇನ ಜಾತಾನಾಂ ಸವಿಜ್ಞಾನಮೇವ ರೇತಸ್ಸಿಗ್ಗೋಷಿದ್ದೇಹಸಂಬಂಧ ಉಪ ಪದ್ಯತೇ | ನ ಹಿ ವ್ರೀಹ್ಯಾದಿಲವನಕಣ್ಡನಪೇಷಣಾದೌ ಚ ಸವಿಜ್ಞಾನಾನಾಂ ಸ್ಥಿತಿ ರಸ್ತಿ | ನನು ಚಂದ್ರಮಣ್ಡಲಾದಪ್ಯವರೋಹತಾಂ ದೇಹಾಂತರಗಮನಸ್ಯ ತುಲ್ಯತ್ವಾತ್, ಜಲೂಕಾವತ್ ಸವಿಜ್ಞಾನತೈವ ಯುಕ್ತಾ | ತಥಾ ಸತಿ ಘೋರೋ ನರಕಾನುಭವ ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತಾದಿಕಾರಿಣಾಂ ಚಂದ್ರಮಣ್ಡಲಾದಾರಭ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತೋ ಯಾವದ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಜನ್ಮ | ತಥಾ ಚ ಸತ್ಯನರ್ಥಾಯೈವ ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತಾ ದ್ಯುಪಾಸನಂ ವಿಹಿತಂ ಸ್ಯಾತ್ | ಶ್ರುತೇಶ್ಚ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ | ವೈದಿಕಾ ನಾಂ ಕರ್ಮಣಾಮ್ ಅನರ್ಥಾನುಬಂಧಿತ್ವಾತ್ | ನ | ವೃಕ್ಷಾರೋಹಣಪತನವದ್ ವಿಶೇಷಸಂಭವಾತ್ | ದೇಹಾದ್ ದೇಹಾಂತರಂ ಪ್ರತಿಪತ್ತೋಃ ಕರ್ಮಣೋ ಲಬ್ಧ ವೃತ್ತಿತ್ವಾತ್ ಕರ್ಮಣಾ ಉದ್ಭಾವಿತೇನ ವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸವಿಜ್ಞಾನತ್ವಂ ಯುಕ್ತಮ್ | ವೃಕ್ಷಾಗ್ರಮ್ ಆರೋಹತ ಇವ ಫಲಂ ಜಿಘೃಕ್ಷೋಃ ತಥಾ ಅರ್ಚಿರಾದಿನಾ ಗಚ್ಛ ತಾಂ ಸವಿಜ್ಞಾನತ್ವಂ ಭವೇತ್, ಧೂಮಾದಿನಾ ಚ ಚಂದ್ರಮಣ್ಡಲಮ್ ಆರುರುಕ್ಷ ತಾಮ್ | ನ ತಥಾ ಚಂದ್ರಮಣ್ಡಲಾದ್ ಅವರುರುಕ್ಷತಾಂ ವೃಕ್ಷಾಗ್ರಾದಿವ ಪತ

ತಾಂ ಸಚೇತನತ್ವಮ್ | ಯಥಾ ಚ ಮುದ್ಗರಾದ್ಯಭಿಹತಾನಾಂ ತದಭಿಘಾತವೇದ
ನಾನಿಮಿತ್ತಸಂಮೂರ್ಛಿತಪ್ರತಿಬದ್ಧಕರಣಾನಾಂ ಸ್ವದೇಹೇನೈವ ದೇಶಾತ್ ದೇಶಾ
ನ್ತರಂ ನೀಯಮಾನಾನಾಂ ವಿಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯತಾದೃಷ್ಟಾ ತಥಾ ಚಂದ್ರಮಣ್ಡಲಾ
ನ್ಮಾನುಷಾದಿಹೇಮಾಂತರಂ ಪ್ರತಿ ಅವರುರುಕ್ಷತಾಂ ಸ್ಪರ್ಗಭೋಗನಿಮಿತ್ತ
ಕರ್ಮಕ್ಷಯಾನ್ಮೃದಿತಾಬ್ದೇಹಾನಾಂ ಪ್ರತಿಬದ್ಧಕರಣಾನಾಮ್ | ಅತಸ್ತೇ ಅಪರಿ
ತ್ಯಕ್ತದೇಹಭೀಜಭೂತಾಭಿರದ್ವಿಮೂರ್ಛಿತಾ ಇವ ಆಕಾಶಾದಿಕ್ರಮೇಣ
ಇಮಾಮವರುಹ್ಯ ಕರ್ಮನಿಮಿತ್ತಜಾತಿಸ್ಥಾನರದೇಹೈಃ ಸಂಶ್ಲಿಷ್ಯಂತೇ ಪ್ರತಿಬದ್ಧ
ಕರಣತಯಾ ಅನುದ್ಭುತವಿಜ್ಞಾನಾ ಎವ | ತಥಾ ಲವನಕಣ್ಡನವೇಷಣಸಂಸ್ಕಾರ
ಭಕ್ಷಣರಸಾದಿಪರಿಣಾಮರೇತಃಸೇಕಕಾಲೇಷು ಮೂರ್ಛಿತವದೇವ | ದೇಹಾಂತ
ರಾರಮ್ಭಕಸ್ಯ ಕರ್ಮಣೋಲಬ್ಧವೃತ್ತಿಕತ್ವಾತ್ | ದೇಹಬೀಜಭೂತಾಸ್ಸಂಬನ್ಧಾ
ಪರಿತ್ಯಾಗೇನೈವ ಸರ್ವಾಸ್ವವಸ್ಥಾಸು ವರ್ತಂತ ಇತಿ ಜಲೂಕಾವತ್ ಚೇತನಾ
ವತ್ತ್ವಂ ನ ವಿರುದ್ಧತೇ | ಅಂತರಾಲೇ ತ್ವವಿಜ್ಞಾನಂ ಮೂರ್ಛಿತವದೇವೇತ್ಯ
ದೋಷಃ | ನ ಚ ವೈದಿಕಾನಾಂ ಕರ್ಮಣಾಂ ಹಿಂಸಾಯುಕ್ತತ್ವೇನೋಭಯ
ಹೇತುತ್ವಂ ಶಕ್ಯಮ್ ಅನುಮಾತುಮ್ | ಹಿಂಸಾಯಾಃ ಶಾಸ್ತ್ರಚೋದಿತತ್ವಾತ್ |
“ಅಹಿಂಸನ್ ಸರ್ವಭೂತಾನ್ಯನ್ಯತ್ರ ತೀರ್ಥೇಭ್ಯಃ” (೮-೧೫-೧) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ
ಶಾಸ್ತ್ರಚೋದಿತಾಯಾ ಹಿಂಸಾಯಾ ನಾಧರ್ಮಹೇತುತ್ವಮ್ ಅಭ್ಯುಪಗಮ್ಯತೇ |
ಅಭ್ಯುಪಗತೇಃಸ್ಯಧರ್ಮಹೇತುತ್ವೇ ಮನ್ಮೈವಿಷಾದಿನತ್ ತದಪನಯೋ
ಪಪತ್ತೀರ್ನ ದುಃಖಕಾರ್ಯಾರಮ್ಭಕತ್ವೋಪಪತ್ತಿವೈದಿಕಾನಾಂ ಕರ್ಮಣಾಂ
ಮನ್ಮೇಣೇವ ವಿಷಭಕ್ಷಣಸೈತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆದರೆ ಅನುಶಯಿಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯವರಾದ ಯಾವ (ಕರ್ಮಿಗಳು) ಚಂದ್ರ
ಮಂಡಲಕ್ಕೇರದೆ ಇಲ್ಲಿಯೇ (ತಮ್ಮ) ಘೋರವಾದ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಬತ್ತ,
ಜವೆ- ಮುಂತಾದ (ಸ್ಥಾವರ)ಭಾವನನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೋ¹ ಮತ್ತೆ ಮನುಷ್ಯಾದಿ
ಭಾವನನ್ನು (ಪಡೆಯುತ್ತಾರೋ) ಅವರಿಗೆ ಅನುಶಯಿಗಳಂತೆ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರುವುದು
ಕಷ್ಟವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಅದೇಕೆ? ಎಂದರೆ ಕರ್ಮದಿಂದಲೇ ಅವರು ಬತ್ತ, ಜವೆ-
ಮುಂತಾದವುಗಳ ದೇಹವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದಾರಾದ್ದರಿಂದ² ಆ (ದೇಹದ)
ಉಪಭೋಗಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತ(ವಾದ ಕರ್ಮವು) ಕ್ಷಯವಾಗಲು ಬತ್ತವೇ ಮುಂತಾದ

1. ಇವರ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸೂ. ಭಾ. ೩-೧-೧೩ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೩೫)ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಅನುಶಯಿಗಳು ಹೀಗೆ ಬತ್ತವೇ ಮುಂತಾದ ದೇಹಗಳನ್ನೇ ತಮ್ಮವಾಗಿ ಪಡೆದು
ಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ ; ಅವುಗಳೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಷ್ಟೆ. ಸೂ.ಭಾ.
೩-೧-೨೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೫೦).

ಸ್ಥಾವರದೇಹವು ನಾಶವಾಗಿ ಕರ್ಮದಿಂದ (ಅವರು) ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಹೊಸಹೊಸ ದೇಹವನ್ನು ಜಿಗಣೆಯಂತೆ ಅರಿವಿನಿಂದೊಡಗೂಡಿಯೇ ಸೇರುತ್ತಿರುವರು. “ಸವಿಜ್ಞಾನನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಸವಿಜ್ಞಾನನಾಗಿಯೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಹೋಗಿ ಸೇರುತ್ತಾನೆ” (ಬೃ. ೪-೪-೨) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ (ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ). (ಅವರು) ಕರಣಗಳನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡಿಕೊಂಡೇ ಮತ್ತೊಂದು ದೇಹಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರಾದರೂ ಕನಸಿನಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಮತ್ತೊಂದು ದೇಹವನ್ನು ಪಡೆಯುವದಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿರುವ ಕರ್ಮವು ಎಬ್ಬಿಸಿರುವ ವಾಸನಾಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸವಿಜ್ಞಾನರಾಗಿಯೇ ದೇಹಾಂತರಕ್ಕೆ ಅರ್ಚಿರಾದಿಮಾರ್ಗದಿಂದಲೂ ಧೂಮಾದಿಮಾರ್ಗದಿಂದಲೂ ಹೋಗುವದು ಕನಸಿನಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಎದ್ದು ಕೊಂಡ ವಿಜ್ಞಾನದೊಡನೆಯೇ, ಏಕೆಂದರೆ (ಹಾಗೆ) ಹೋಗುವದು ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ವೃತ್ತಿಯುಂಟಾಗುವ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೇ (ಆ) ಗಮನವು (ಆಗುತ್ತದೆ)*.

(ಆದರೆ) ಅನುಶಯಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೀತ್ಯಾದಿಭಾವದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದಮೇಲೆ ಹಾಗೆ ಸವಿಜ್ಞಾನವಾಗಿಯೇ ರೇತಃಸೇಚನಮಾಡುವವನ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಯ ದೇಹದ ಸಂಬಂಧವು (ಆಗುವದೆಂಬುದು) ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಬತ್ತವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ಯುವದು, ಕುಟ್ಟುವದು, ಬೀಸುವದು- ಮುಂತಾದದ್ದನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಸವಿಜ್ಞಾನರಾಗಿ ಇರುವದು ಆಗುವಂತಿಲ್ಲ*.

(ಆಕ್ಷೇಪ). - ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಿಂದ ಇಳಿಯುವವರಿಗೂ ಮತ್ತೊಂದು ದೇಹವನ್ನು ಸೇರುವದೆಂಬುದು ಸಮಾನವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಜಿಗಣೆಯಂತೆ (ಅವರೂ) ಸವಿಜ್ಞಾನರಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂಬುದೇ ಯುಕ್ತನಲ್ಲವೆ? ಹಾಗಾದರೆ ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತಾದಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಿಂದ (ಇಳಿಯುವದು) ಮೊದಲಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಜನ್ಮವಾಗುವವರಿಗೂ ಘೋರವಾದ ನರಕಾನುಭವವೇ ಆಗಬೇಕಾಗು

1. ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೋಗಿಬಂದು ಮಾಡುವಂತಲ್ಲ, ಕನಸಿನಲ್ಲಾಗುವಂತೆ ಕರ್ಮಪಠ್ಯಾಂತರರಾಗಿಯೇ ಅರಿವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ- ಎಂದರ್ಥ. ಬೃ. ಭಾ. ೪-೪-೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೫)ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಅವರು ಮಾಡಿರುವ ಕರ್ಮದ ಮತ್ತು ಉಪಾಸನೆಯ ಬಲದಿಂದಾದ ಅದೃಷ್ಟಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಾರವಿರುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಹೋಗುವಾಗ ಸವಿಜ್ಞಾನರಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆ.

3. ಸಂಬಂಧವಾದಮೇಲೆ.

4. ಸಾಮಾನ್ಯಕರ್ಮಿಗಳಂತೆ ಅಥವಾ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರಮಾರ್ಗಗಾಮಿಗಳಂತೆ.

5. ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿಬಿಡಬೇಕಾಗುವದು ; ಅಗ ರೇತಃಸಿಗ್ಗೋಗವೇ ಇಲ್ಲವಾಗುವದು.

6. ಈ ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಚಂದ್ರಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವವರಂತೆಯೇ ಇರುವದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಪ್ರೀತ್ಯಾದಿಜನ್ಮವನ್ನು ಪಡೆಯುವವರಂತೆಯೇ ಎಂದು ಟೀಕೆ.

ವದಲ್ಲ! ಮತ್ತು ಹಾಗೆ ಆದರೆ ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿರುವುದು ಅನರ್ಥಕ್ಕೇ ಎಂದಾಗುವದು, ಶ್ರುತಿಯು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದೂ ಆಗುವದು, ಏಕೆಂದರೆ ವೈದಿಕಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅನರ್ಥಫಲವಿದೆಯೆಂದಾಗುವದಲ್ಲವೆ ?

(ಪರಿಹಾರ) :- ಹಾಗಲ್ಲ. ಮರವನ್ನೇರುವದು, (ಅದರಿಂದ) ಬೀಳುವದು - ಇವುಗಳಿಗಿರುವಂತೆ (ಇಲ್ಲಿಯೂ) ವಿಶೇಷವಿರಬಹುದಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಒಂದು) ದೇಹದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ದೇಹವನ್ನು ಪಡೆಯಲಿರುವವನಿಗೆ ಕರ್ಮದ ವ್ಯಾಪಾರವು ಮೊದಲಾಗಲು (ಆ) ಕರ್ಮದಿಂದಂಟಾದ ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ (ಅವರು) ಹಣ್ಣನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಮರವನ್ನೇರುವವನಂತೆ ಸವಿಜ್ಞಾನರಾಗುವದು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಅರ್ಚಿರಾದಿ(ಮಾರ್ಗ)ದಿಂದ ಹೋಗುವವರಿಗೂ ಧೂಮಾದಿ(ಮಾರ್ಗ)ದಿಂದ ಚಂದ್ರಮಂಡಲವನ್ನು ಏರಲಿರುವವರೂ ಸವಿಜ್ಞಾನರಾಗಿರುವದೂ ಆಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಿಂದ ಇಳಿಯಲಿರುವವರಿಗೆ - ಮರದಿಂದ(ಕೆಳಕ್ಕೆ) ಬೀಳುವವರಂತೆ - ಸಚೇತನವಾಗಿರುವದು ಆಗಲಾರದು. ಮತ್ತು ಕೊಡತಿಯೇ ಮುಂತಾದದ್ದರಿಂದ ಹೊಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟವರಿಗೆ ಆ ಹೊಡೆತದ ವೇದನೆಯ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಸಂಮೂರ್ಛಿತರಾಗಿ ಕರಣಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧವಾಗಿರುವಲ್ಲಿ ಅವರ ದೇಹಸಹಿತವಾಗಿಯೇ (ಒಂದು) ಕಡೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದುಕಡೆಗೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಟ್ಟರೆ ವಿಜ್ಞಾನವಿರುವದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ಕಂಡಿದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಿಂದ ಮನುಷ್ಯ(ದೇಹವೇ) ಮುಂತಾದ ದೇಹಾಂತರವನ್ನು (ಪಡೆಯುವದಕ್ಕೆ) ಇಳಿಯಲಿರುವಾಗ ಸ್ವರ್ಗಭೋಗಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವಾದ ಕರ್ಮವು ಕ್ಷಯವಾದದ್ದರಿಂದ ಅಬ್ದೇಹವು ನಾಶವಾಗಲು ಕರಣಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧವಾಗುವದರಿಂದ (ಅಚೇತನರಾಗಿರುವದೆಂಬುದು ಯುಕ್ತ). ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ದೇಹಕ್ಕೆ ಬೀಜಭೂತವಾಗಿರುವ ಅಪ್ಪನ್ನಾ ಬಿಡದೆ ಅದರೊಡನೆ ಮೂರ್ಛಿತರಂತೆ ಆಕಾಶಾದಿಕ್ರಮದಿಂದ ಈ (ಭೂಮಿಗೆ) ಇಳಿದು ಕರ್ಮನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಜಾತಿಸ್ಥಾನರಾಗಿರುವವರ ದೇಹಗಳೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು, ಕರಣಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧವಾಗಿರುವದರಿಂದ, ವಿಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗದೆಯೇ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ¹. ಮತ್ತು ಕೊಯ್ಯುವದು, ಕುಟ್ಟುವದು, ಬೀಸುವದು, ಅಡುವದು, ತಿನ್ನುವದು, ರಸಾದಿ(ರೂಪದಿಂದ) ಪರಿಣಮಿಸುವದು, ರೇತಃಸೇಚನವಾಗುವದು - (ಈ) ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹಾಂತರವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಕರ್ಮದ ವ್ಯಾಪಾರವು ಮೊದಲಾಗಿರುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಮೂರ್ಛಿತರಂತೆಯೇ (ಇರುತ್ತಾರೆ)². ದೇಹಕ್ಕೆ ಬೀಜವಾಗಿರುವ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯವನ್ನು ಬಿಡದೆಯೇ ಎಲ್ಲಾ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ ಜಿಗಣೆಯಂತೆ ಚೇತನಾ

1. ಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿಯೇ ಹುಟ್ಟುವದಿಲ್ಲ.

2. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ನಡುವೆ ಆಗುವ ದುಃಖದ ಅರಿವಾಗುವದಿಲ್ಲ.

ವಂತರಾಗಿರುವದು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲ, ನಡುವೆ ಮಾತ್ರ ಮೂರ್ಛಿತರಂತೆಯೇ ವಿಜ್ಞಾನವಿರುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ (ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ) ದೋಷವೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ.

ವೈದಿಕಕರ್ಮಗಳು ಹಿಂಸಾಯುಕ್ತವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಎರಡಕ್ಕೂ ಕಾರಣ ಎಂದು ಅನುಮಾನಿಸುವದಕ್ಕೂ ಆಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ (ಈ) ಹಿಂಸೆಯು ಶಾಸ್ತ್ರಜೋದಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ 'ತೀರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಭೂತಗಳನ್ನೂ ಹಿಂಸಿಸದೆ' (೮-೧೫-೧) ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಿರುವದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಜೋದಿತವಾಗಿರುವ ಹಿಂಸೆಯು ಅಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂಬುದನ್ನು (ನಾವು) ಒಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ. (ಹಿಂಸೆಯು) ಅಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೇತುವೇ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ವಿಷಾದಿಗಳಂತೆ ಆ (ಅಧರ್ಮ)ವು ತೊಲಗಬಹುದಾಗಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ವೈದಿಕಕರ್ಮಗಳಿಂದ—ಮಂತ್ರದಿಂದ ವಿಷಭಕ್ಷಣವು ಹೇಗೆ (ದುಃಖವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲಾರದೋ) ಹಾಗೆ—ದುಃಖರೂಪವಾದ ಕಾರ್ಯವುಂಟಾಗುವದಿಲ್ಲ

ಅನುಶಯಿಗಳಿಗೆ ಜನ್ಮಾಂತರ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದ್ಯ ಇಹ ರಮಣೀಯಚರಣಾ ಅಭ್ಯಾಶೋ ಹ ಯತ್ತೇ ರಮಣೀಯಾಂ ಯೋನಿಮಾಪದ್ಯೇರನ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಯೋನಿಂ ನಾ ಕ್ಷತ್ರಿಯಯೋನಿಂ ನಾ ವೈಶ್ಯಯೋನಿಂ ನಾಥ ಯ ಇಹ ಕಪೂಯ ಚರಣಾ ಅಭ್ಯಾಶೋ ಹ ಯತ್ತೇ ಕಪೂಯಾಂ ಯೋನಿಮಾಪದ್ಯೇರನ್ಯಾ ಯೋನಿಂ ನಾ ಸೂಕರಯೋನಿಂ ನಾ ಚಣ್ಡಾಲಯೋನಿಂ ನಾ || ೭ ||

೭. ಅವರೆಲ್ಲಿ ಯಾರು ಇಲ್ಲಿ ರಮಣೀಯಚರಣರೋ ಅವರು ರಮಣೀಯಯೋನಿಯನ್ನು— ಬ್ರಾಹ್ಮಣಯೋನಿಯನ್ನೋ ಕ್ಷತ್ರಿಯಯೋನಿಯನ್ನೋ ವೈಶ್ಯಯೋನಿಯನ್ನೋ—ಬೇಗನೆ ಹಾಗೆ ಪಡೆಯುವರು. ಇನ್ನು ಯಾರು ಇಲ್ಲಿ ಕಪೂಯಚರಣರೋ ಅವರು ಕಪೂಯಯೋನಿಯನ್ನು—ನಾಯಿಯ ಯೋನಿಯನ್ನೋ ಚಂಡಾಲಯೋನಿಯನ್ನೋ—ಬೇಗನೆ ಹಾಗೆ ಪಡೆಯುವರು.

1 ಚಂದ್ರಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಅರಿವಿರುವದು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲ.

2. ವೈದಿಕಕರ್ಮದಿಂದ ಧರ್ಮವೂ ಅಧರ್ಮವೂ ಎರಡೂ ಆಗುತ್ತವೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅನುಶಯಿಗಳು ಅಧರ್ಮದಿಂದ ಸ್ಥಾವರರಾಗಿಯೇ ಅವರಿಗೆ ದುಃಖಾನುಭವವೂ ಆಗಬಹುದು, ಹುಟ್ಟಬಹುದು ಎನ್ನುವದಕ್ಕೂ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಸಾಂಖ್ಯಮತದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕಕರ್ಮವೂ ಹಿಂಸಾರೂಪವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ದುಃಖಫಲವೂ ಆಗಬಹುದು. ವೇದಾಂತಿಗಳು ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ.

3. ಸೂ. ಭಾ. ೩-೧-೨೫ನ್ನು ನೋಡಿ.

ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಜನ್ಮ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೧೪. ತತ್ ತತ್ರ ತೇಷು ಅನುಶಯಿನಾಂ ಯ ಇಹ ಲೋಕೇ ರಮಣೀಯಂ ಶೋಭನಂ ಚರಣಂ ಶೀಲಂ ಯೇಷಾಂ ತೇ ರಮಣೀಯಚರಣಾ ರಮಣೀಯಚರಣೇ ನೋಪಲಕ್ಷಿತಃ ಶೋಭನೋನುಶಯಃ ಪುಣ್ಯಂ ಕರ್ಮ ಯೇಷಾಂ ತೇ ರಮಣೀಯ ಚರಣಾ ಉಚ್ಯಂತೇ | ಕ್ರೌರ್ಯಾನ್ಯತಮಾಯಾವರ್ಜಿತಾನಾಂ ಹಿ ಶಕ್ಯ ಉಪಲಕ್ಷ ಯಿತುಂ ಶುಭಾನುಶಯಸವ್ಯವಃ | ತೇನ ಅನುಶಯೇನ ಪುಣ್ಯೇನ ಕರ್ಮಣಾ ಚಂದ್ರಮಣಿಲೇ ಭುಕ್ತಶೇಷೇಣ ಅಭ್ಯಾಶೋ ಹ ಕ್ಷಿಪ್ರಮೇವ | ಯದಿತಿ ಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷಣಮ್ | ತೇ ರಮಣೀಯಾಂ ಕ್ರೌರ್ಯಾದಿವರ್ಜಿತಾಂ ಯೋನಿಮ್ ಆಪದ್ಯೇರನ್ ಪ್ರಾಪ್ನುಯುಃ | ಬ್ರಾಹ್ಮಣಯೋನಿಂ ವಾ ಕ್ಷತ್ರಿಯಯೋನಿಂ ವಾ ವೈಶ್ಯಯೋನಿಂ ವಾ ಸ್ವಕರ್ಮಾನುರೂಪೇಣ | ಅಥ ಪುನರ್ಯೇ ತದ್ವಿಪರೀತಾಃ ಕಪೂಯಚರಣೋಪಲಕ್ಷಿತಕರ್ಮಾಣೋಽಶುಭಾನುಶಯಾ ಅಭ್ಯಾಶೋ ಹ ಯತ್ ತೇ ಕಪೂಯಾಂ ಯಥಾಕರ್ಮ ಯೋನಿಮ್ ಆಪದ್ಯೇರನ್ ಕಪೂಯಾಮೇವ ಧರ್ಮಸಂಬಂಧವರ್ಜಿತಾಂ ಜುಗುಪ್ಸಿತಾಂ ಯೋನಿಮ್ ಆಪದ್ಯೇರನ್ ಶ್ವಯೋನಿಂ ವಾ ಸೂಕರಯೋನಿಂ ವಾ ಚಣ್ಡಾಲಯೋನಿಂ ವಾ ಸ್ವಕರ್ಮಾನುರೂಪೇಣೈವ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ತತ್=ತತ್ರ) ಅವರಲ್ಲಿ ಅನುಶಯಿಗಳೊಳಗೆ ಯಾರು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ರಮಣೀಯವಾದ ಒಳ್ಳೆಯ ಚರಣವು ಶೀಲವು¹ ಯಾರಿಗೆ ಇರುವದೋ ಅವರು— ರಮಣೀಯವಾದ ನಡತೆಯಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಅನುಶಯವು, ಪುಣ್ಯಕರ್ಮವು ಯಾರಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅವರನ್ನು ರಮಣೀಯಚರಣರು ಎಂದಿದೆ. ಕ್ರೌರ್ಯ, ಅನ್ಯತ, ಮಾಯೆ— ಇವುಗಳಿಲ್ಲದವರಿಗೆ (ಹಿಂದೆ) ಒಳ್ಳೆಯ ಅನುಶಯವಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ಆಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲವೆ ? ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಿದಮೇಲೆ ಉಳಿದ ಅನುಶಯವೆಂಬ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮದಿಂದ, (ಅಭ್ಯಾಶೋ ಹ=ಕ್ಷಿಪ್ರಮೇವ) ಬೇಗನೆಯೇ— ಯತ್ (=ಹಾಗೆ) ಎಂಬುದು ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣವು— ಅವರು ರಮಣೀಯವಾದ ಕ್ರೌರ್ಯಾದಿಗಳಿಲ್ಲದ ಯೋನಿಯನ್ನು—ಬ್ರಾಹ್ಮಣಯೋನಿ ಯನ್ನೋ ಕ್ಷತ್ರಿಯಯೋನಿಯನ್ನೋ ವೈಶ್ಯಯೋನಿಯನ್ನೋ—ಸ್ವಕರ್ಮಾನು ಸಾರವಾಗಿ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವರು. ಇನ್ನು ಯಾರಾದರೆ ಅವರಿಗೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿ

1. ಅನುಶಯ, ಚರಣ, ಶೀಲ— ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೇ. ಸೂ. ಭಾ. ೩-೧-೯೮ಲ್ಲಿರುವ ಈ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಹೇಳಿರುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೂ ೩-೧-೧೦೨ರಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೂ ನೋಡಿರಿ.

ಕಪೂಯಚರಣದಿಂದ ಉಪಲಕ್ಷಿತವಾದ ಕರ್ಮಗಳುಳ್ಳವರೋ, ಎಂದರೆ ಕೆಟ್ಟ ಅನುಶಯವುಳ್ಳವರಾಗಿರುವರೋ, ಅವರು ಕಪೂಯವಾದ ಧರ್ಮದ ಸಂಬಂಧವು ಇಲ್ಲದೆಯೇ ಇರುವ ಅಸಹ್ಯಕರವಾದ ಯೋನಿಯನ್ನು—ನಾಯಿಯ ಯೋನಿಯನ್ನೋ ಹಂದಿಯ ಯೋನಿಯನ್ನೋ ಚಂಡಾಲಯೋನಿಯನ್ನೋ—ಅವರ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅನುರೂಪವಾಗಿಯೇ ಬೇಗನೆ ಹಾಗೆ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವರು.

ಕರ್ಮಿಗಳೂ ಉಪಾಸಕರೂ ಅಲ್ಲದವರಿಗೆ ಗತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಧೈತಯೋಃ ಪಥೋ ನ ಕತರೇಣ ಚ ನ ತಾನೀಮಾನಿ
ಕ್ಷುದ್ರಾಣ್ಯಸಕ್ಯದಾವರ್ತೀನಿ ಭೂತಾನಿ ಭವಂತಿ ಜಾಯಸ್ತು ಮ್ರಿಯ
ಸ್ವೇತ್ಯೇತತ್ತ್ರತೀಯಗ್ಂ ಸ್ಥಾನಂ ತೇನಾಸೌ ಲೋಕೋ ನ
ಸಂಪೂರ್ಯತೇ ತಸ್ಮಾಜ್ಜುಗುಪ್ಸೇತ ತದೇಷ ಶ್ಲೋಕಃ || ೮ ||

೮. ಇನ್ನು ಈ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವದೊಂದರಿಂದಲೂ ಅಲ್ಲದೆ (ಇರುವವರಲ್ಲ, ಅವರು) ಆ ಈ ಕ್ಷುದ್ರವಾದ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ಆವೃತ್ತವಾಗುವ ಭೂತಗಳಾಗುವರು. ಹುಟ್ಟುವದು, ಸಾಯುವದು—ಎಂಬಿದು ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನವು. ಅದರಿಂದ ಆ ಲೋಕವು ತುಂಬುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜುಗುಪ್ಸೆಪಡಬೇಕು.

ಕರ್ಮಿಗಳೂ ಉಪಾಸಕರೂ ಅಲ್ಲದವರಿಗೆ ದುರ್ಗತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೧೫. ಯೇ ತು ರಮಣೀಯಚರಣಾ ದ್ವಿಜಾತಯಃ, ತೇ ಸ್ವಕರ್ಮಸ್ಥಾ ಶ್ವೇದಿಷ್ಟಾದಿಕಾರಿಣಃ, ತೇ ಧೂಮಾದಿಗತ್ಯಾ ಗಚ್ಛಂತಿ, ಆಗಚ್ಛಂತಿ ಚ ಪುನಃಪುನಃ, ಘಟೇಯನ್ತ್ರವತ್ | ವಿದ್ಯಾಂ ಚೇತ್ ಪ್ರಾಪ್ನುಯಃ, ತದಾ ಅರ್ಚಿರಾದಿನಾ ಗಚ್ಛಂತಿ | ಯದಾ ತು ನ ವಿದ್ಯಾಸೇವಿನಃ, ನಾಪಿ ಇಷ್ಟಾದಿಕರ್ಮ ಸೇವನೇ, ತದಾ ಅಧೈತಯೋಃ ಪಥೋ ಯಥೋಕ್ತಯೋಃ ಅರ್ಚಿರ್ಧೂಮಾದಿಲಕ್ಷಣಯೋಃ ನ ಕತರೇಣ ಅನ್ಯತರೇಣ ಚ ನ ಅಪಿ ಯಂತಿ | ತಾನೀಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಕ್ಷುದ್ರಾಣಿ ದಂಶಮಶಕೀಟಾದೀನಿ ಅಸಕ್ಯದಾವರ್ತೀನಿ ಭವಂತಿ | ಅತಃ ಉಭಯಮಾರ್ಗ ಪರಿಭ್ರಷ್ಟಾ ಹಿ ಅಸಕ್ಯಜ್ಞಾಯಂತೇ ಮ್ರಿಯಂತೇ ಚೇತ್ಯರ್ಥಃ | ತೇಷಾಂ ಜನನ ಮರಣಸಂತತೇರನುಕರಣಮಿದಮ್ ಉಚ್ಯತೇ | ಜಾಯಸ್ತು ಮ್ರಿಯಸ್ತು ಇತಿ ಈಶ್ವರ

ನಿಮಿತ್ತಾಚೇಷ್ಟಾ ಉಚ್ಯತೇ | ಜನನಮರಣಕ್ಷಣೇನೈವ^೧ | ಕಾಲಯಾವನಾ
ಭವತಿಸತು ಕ್ರಿಯಾನುಶೋಭನೇಷು^೨ | ಭೋಗೇಷು ನಾಕಾಲೋಪ್ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥಃ |
ಏತತ್ ಕ್ಷುದ್ರಜನ್ತುಲಕ್ಷಣಂ ತೃತೀಯಂ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾ ಸನ್ಮಾನಾವಪೇಕ್ಷ್ಯ
ಸ್ಥಾನಂ ಸಂಸರತಾಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ರಮಣೀಯಚರಣರಾದ ದ್ವಿಜರಿದಾರಲ್ಲ, ಅವರು ಸ್ವಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕರಾಗಿ
ಇಷ್ಟಾದಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆ, ಅವರು ಗಡಿಗೆಯ ರಾಟೆಯಂತೆ ಧೂಮಾದಿಮಾರ್ಗ
ದಿಂದ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ, ಬರುತ್ತಾರೆ^೧, ವಿಪ್ರೇಯಾನ್ಮು^೨ ಸಡೆಯುತ್ತಾ
ರಾದರೆ ಆಗ ಅರ್ಚಿರಾದಿ(ಮಾರ್ಗ)ದಿಂದ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಯಾವಾಗ
ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ಅನುಷ್ಠಾನಮಾಡದೆ, ಇಷ್ಟಾದಿಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ಇರುವರೋ
ಆಗ ಇನ್ನು ಈ ಅರ್ಚಿರಾದಿಧೂಮಾದಿರೂಪವಾದ ಈ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ^೩
ಯಾವದರಿಂದಲೂ ಒಂದರಿಂದಲೂಕೂಡ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ, ಆ ಈ ಕಣಜ, ಸೊಳ್ಳೆ,
ಹುಳು- ಮುಂತಾದ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ಹಿಂತಿರುಗುವ ಅಲ್ಪವ್ರಾಣಿಗಳಾಗುವರು
ಆದ್ದರಿಂದ (ಈ) ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದಲೂ ಭ್ರಷ್ಟರಾಗಿ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಹುಟ್ಟು
ತ್ತಲೂ ಸಾಯುತ್ತಲೂ ಇರುವರು ಎಂದರ್ಥ. ಅನರಿಗೆ (ಆಗುವ) ಜನನಮರಣ
ಗಳ ಸಾಲನ್ನು ಅನುಕರಣಮಾಡಿ ಇದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ 'ನಾಯುವದು,
ಹುಟ್ಟುವದು' ಎಂದು ಈಶ್ವರನಿಮಿತ್ತವಾದ ವ್ಯಾವಾರವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ^೪ | ಜನನ
ಮರಣಕ್ಷಣದಿಂದಲೇ^೫ ಕಾಲಯಾವನೆಯಾಗುತ್ತದೆಯೇ ಮೂರತು, ಕ್ರಿಯೆಗಳಿ
ಗಾಗಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಭೋಗಗಳಿಗಾಗಲಿ ಕಾಲವಿರುವುದಿಲ್ಲ^೬ ಎಂದರ್ಥ | ಈ ಅಲ್ಪ
ಜಂತುಲಕ್ಷಣವಾದ (ಸ್ಥಾನವು) ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳಿಗಿಂತ ಸಂಸಾರಿ
ಗಳಿಗೆ ಬೇರೆಯಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಾನವು

1. 'ಲಕ್ಷಣೇನೈವ' - ಎಂಬುದು ಕ್ಷಣೇನೈವ ಎಂದಿದ್ದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದು.

2. ಇದು ಒಂದು ಕೋರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇವೆಯಂತೆ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಆಗುತ್ತದೆ

3. ಬೃ. ಭಾ. ೬-೨-೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೪೪)ನ್ನು ನೋಡಿ.

4. ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಅನುವಾ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಾದಿವಿದ್ಯೆಯನ್ನು

5. ವಿದ್ವಾಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿರುವ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ ಕರ್ನೋಪಾಸನೇ

ಗಳಿಲ್ಲದ ವಾಪಿಗಳಿಗೆ ಚಂದ್ರಯೋಕವಿಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದೂ ಒಂದು ಗುರುತು. ಸೂ. ಭಾ
೨-೧-೧೬ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೪೯)

6. ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟಿಸಾಯುವದು ಎಂಬುದನ್ನು 'ಜಾಯುಸ್ವ ಮ್ರಿಯಸ್ವ' ಎಂದು
ತಿಳಿಸಿದೆ | ಈಶ್ವರನು ಮಾರ್ಗವ್ಯಯಭ್ರಷ್ಟರನ್ನು ಕಂಪು ಹುಟ್ಟು, ಸಾಯಿ - ಎಂದು
ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಟೀಕೆ ಸರಿಯಲ್ಲ, ಈಶ್ವರನು ಸಲಹೆ ನಿಮಿತ್ತವೇ ಹೊರತು ತಾನೇ
ನೇರಾಗಿ 'ಹುಟ್ಟು, ಸಾಯಿ' ಎಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ

7. ಹುಟ್ಟುವ ಕ್ಷಣದಿಂದ ಸಾಯುವ ಕ್ಷಣವು ಎಂದು - ಹೀಗೆಯೇ ಎಂದರ್ಥ.

8. ಅಷ್ಟು ಬೇಗಬೇಗ ಅವರು ಹುಟ್ಟಿಹುಟ್ಟಿ ಸಾಯುತ್ತಾರೆ.

ಜೈವಲಿಯು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಗಳ ವಿನಿಯೋಗ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೧೬. ಯೇನೈವಂ ದಕ್ಷಿಣಮಾರ್ಗಗಾ ಅಪಿ ಪುನರಾಗಚ್ಛಂತಿ, ಅನಧಿ ಕೃತಾನಾಂ ಜ್ಞಾನಕರ್ಮಣೋರಗಮನಮೇವ ದಕ್ಷಿಣೇನ ಸಧಾ ಇತಿ ತೇನಾಸೌ ಲೋಕೋ ನ ಸಂಪೂರ್ಯತೇ | ಪಜ್ಞಾಮಸ್ತು ಪ್ರಶ್ನಃ ಪಜ್ಞಾಗ್ನಿವಿದ್ಯಯಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಃ | ಪ್ರಥಮೋ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರಮಾರ್ಗಭ್ಯಾಮಪಾಕೃತಃ | ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರಯೋಃ ಪಥೋರ್ನಾನ್ಯವರ್ತನಾಪಿ 'ಮೃತಾನಾಮಗ್ನೌ ಪ್ರಕ್ಷೇವಃ ಸಮಾನಃ | ತತೋ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯ ಅನ್ಯೇರ್ಚಿರಾದಿನಾ ಯಂತಿ, ಅನ್ಯೇ ಧೂಮಾದಿನಾ ಪುನರುತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣಾಯನೇ ಷಣ್ಮಾಸುನ್ ಪ್ರಾಪ್ನುನಂತಃ ಸಂಯುಜ್ಯ ಪುನರ್ವ್ಯಾವರ್ತಂತೇ | ಅನ್ಯೇ ಸಂವತ್ಸರಮ್, ಅನ್ಯೇ ಮಾಸೇಭ್ಯಃ ಪಿತೃಲೋಕಮ್—ಇತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾ | ಪುನರಾವೃತ್ತಿರಪಿ ಕ್ಷಿಣಾನುಶಯಾನಾಂ ಚಂದ್ರಮಣ್ಣಲಾತ್ ಆಕಾಶಾದಿಕ್ರಮೇಣೋಕ್ತಾ | ಅಮುಷ್ಯಲೋಕಸ್ಯಾಪೂರಣಂ ಸ್ವಶಬ್ದೇನೈವೋಕ್ತಮ್ ತೇನಾಸೌ ಲೋಕೋ ನ ಸಂಪೂರ್ಯತ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆ ದಕ್ಷಿಣಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೋಗುವವರೂ ಮತ್ತೆ ಬರುತ್ತಾರಷ್ಟೆ, ಜ್ಞಾನ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲದವರಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹೋಗುವಿಕೆಯೇ ಇಲ್ಲವಷ್ಟೆ, ಅದರಿಂದ ಆ ಲೋಕವು ತುಂಬುವದಿಲ್ಲ ಐದನೆಯ¹ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಉತ್ತರಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತು. ಮೊದಲನೆಯ (ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ)² ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು (ವಿವರಿಸಿದ್ದರಿಂದ) ಉತ್ತರ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರಮಾರ್ಗಗಳ ವ್ಯಾವರ್ತನೆಯನ್ನು³ 'ಸತ್ಸವರನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕುವದು ಸಮಾನವು, ಅಲ್ಲಿಂದ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಕೆಲವರು ಅರ್ಚಿರಾದಿಮಾರ್ಗ ದಿಂದಲೂ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಧೂಮಾದಿ(ಮಾರ್ಗ)ದಿಂದಲೂ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೂ ಉತ್ತರದಕ್ಷಿಣಾಯನದಲ್ಲಿ ಷಣ್ಮಾಸಗಳನ್ನು ಸೇರಿದವರು ಕೂಡಿದ್ದು ಮತ್ತೆ (ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು) ಅಗಲುತ್ತಾರೆ ಕೆಲವರು ಸಂವತ್ಸರವನ್ನೂ ಕೆಲವರು ಮಾಸಗಳಿಂದ ಪಿತೃಲೋಕವನ್ನೂ (ಸೇರುತ್ತಾರೆ)— ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಪುನರಾವೃತ್ತಿ

1. ಅಪ್ಪು ಐದನೆಯ ಆಹುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪುನಃಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ? — ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ.

2. ಇಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ? — ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ

3. ದೇವಯಾನ ಪಿತೃಯಾಣಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಬಿಟ್ಟಿಗಲುವ ಸ್ಥಾನವು ಯಾವದು? — ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು

ಯನ್ನು¹ ಅನುಶಯವು² ಕ್ಷೇಣವಾದವರಿಗೆ ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಿಂದ ಆಕಾಶಾದಿ ಕ್ರಮದಿಂದ (ಹಿಂತಿರುಗುವರು) ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆ ಲೋಕವು ಹೇಗೆ ತುಂಬುವದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು 'ಅದರಿಂದ ಆ ಲೋಕವು ತುಂಬುವದಿಲ್ಲ' ಎಂದು (ಇಲ್ಲಿ) ಸ್ವಶಬ್ದದಿಂದಲೇ (ಶ್ರುತಿಯು) ಹೇಳಿದೆ.

ವೈರಾಗ್ಯೋಪದೇಶ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೧೭. ಯಸ್ಮಾದೇವಂ ಕಷ್ಟಾ ಸಂಸಾರಗತಿಃ | ತಸ್ಮಾಜ್ಜುಗುಸ್ಸೇತ | ಯಸ್ಮಾಚ್ಚ ಜನ್ಮಮರಣಜನಿತವೇದನಾನುಭವಕೃತಕ್ಷಣಾಃ ಕ್ಷುದ್ರಜನ್ತವೋ ಧ್ವಾಂತೇ ಚ ಘೋರೇ ದುಸ್ತರೇ ಪ್ರವೇಶಿತಾಃ, ಸಾಗರ ಇವ ಅಗಾಧೇಃಪ್ತವೇ ನಿರಾಶಾಶ್ವೋತ್ತರಣಂ ಪ್ರತಿ, ತಸ್ಮಾಜ್ಜೈವಂವಿಧಾಂ ಸಂಸಾರಗತಿಂ ಜುಗುಸ್ಸೇತ ಬೀಭತ್ಸೇತ ಘೃಣೇ ಭವೇತ್ 'ಮಾ ಭೂದೇವಂವಿಧೇ ಸಂಸಾರಮಹೋದಧೌ ಘೋರೇ ಪಾತಃ' ಇತಿ | ತದೇತಸ್ಮಿನ್ ಅರ್ಥೇ ಏಷ ಶ್ಲೋಕಃ ಪಶ್ಚಾನ್ನಿವಿದ್ಯಾ ಸ್ತುತಯೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆ ಸಂಸಾರಗತಿಯು (ಇಷ್ಟು) ಕಷ್ಟವಾಗಿರುವವಷ್ಟೆ, ಅದ್ದರಿಂದ ಜುಗುಸ್ಸೆನಾಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ಅಲ್ಪಜಂತುಗಳು ಹುಟ್ಟುಸಾವುಗಳಿಂದಾಗುವ ವೇದನಾನುಭವದಿಂದಾಗಿರುವ ಕ್ಷಣವುಳ್ಳವಾಗಿ—ಆಕವಾದ ದೋಣಿಯಿಲ್ಲದ ಸಾಗರ ದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಘೋರವಾದ ದಾಟಲಶಕ್ಯವಾದ ಅಂಧಕಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿತ ವಾಗಿ (ಅದನ್ನು) ದಾಟುವ ಆಶೆಯಿಲ್ಲದೆ ಇರುವವಷ್ಟೆ, ಅದ್ದರಿಂದಲೂ ಈ ಬಗೆಯ ಸಂಸಾರಗತಿಯನ್ನು ಜುಗುಸ್ಸೆನಾಡಬೇಕು, ಕಂಡುಬೆಚ್ಚಬೇಕು ; ಘೋರವಾದ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಪಾತವಾಗದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ !- ಎಂದು (ಇದಕ್ಕೆ) ಹೇಸಬೇಕು, ಈ ವಿಧವಾದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಬೇಸರಪಡಬೇಕು. ಆ ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪಂಚಾಗ್ನಿ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಗಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಈ (ಮುಂದಿನ) ಶ್ಲೋಕವು (ಬಂದಿರುತ್ತದೆ).

ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯ ಸ್ತುತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ್ತೇನೋ ಹಿರಣ್ಯಸ್ಯ ಸುರಾಂ ಪಿಬಗ್ಂಶ್ಚ ಗುರೋಸ್ತಲ್ಪ
ನಾನಸನ್ ಬ್ರಹ್ಮಹಾ ಚೈತೇ ಪತನ್ತಿ ಚತ್ವಾರಃ ಪಶ್ಚಾನುಶ್ಚಾ
ಚರಗ್ಂ ಸ್ಪಿರಿತಿ || ೯ ||

1. ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಎಂದರ್ಥ.

2. ಕರ್ಮವು.

ಅಥ ಹ ಯಃ ಏತಾನೇವಂ ಪಞ್ಚಾಗ್ನೀನ್ ವೇದ ನ ಸಹ ತೈರ
ಪ್ಯಾಚರನ್ ಪಾಪ್ಮನಾ ಲಿಪ್ಯತೇ ಶುದ್ಧಃ ಪೂತಃ ಪುಣ್ಯಲೋಕೋ
ಭವತಿ ಯಃ ಏವಂ ವೇದ ಯಃ ಏವಂ ವೇದ || ೧೦ ||

೯. ಹಿರಣ್ಯದ ಸ್ತೇನನು, ಸುರಿಯನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವವನು, ಗುರುವಿನ ತಲ್ಪದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವವನು, ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡುವವನು - ಈ ನಾಲ್ವರು ವತಿತರಾಗುವರು. ಅವರೊಡನೆ ಆಚಾರಮಾಡುವ ಐದನೆಯವನೂ (ಪತಿತನಾಗುವನು).

೧೦. ಇನ್ನು ಯಾವನು ಈ ಪಂಚಾಗ್ನಿಗಳನ್ನು ಹೀಗೆಂದರಿತು ಕೊಂಡಿರುವನೋ ಅವರೊಡನೆ ಆಚರಣೆಮಾಡಿದರೂ (ಅವನು) ಪಾಪ ದಿಂದ ಲಿಪ್ತನಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಯಾವನು ಹೀಗೆ ಅರಿತಿರುವನೋ ಯಾವನು ಹೇಗೆ ಅರಿತಿರುವನೋ, (ಅವನು) ಶುದ್ಧನಾಗಿ ಪೂತನಾಗಿ ಪುಣ್ಯ ಲೋಕನಾಗುವನು.

ಮಹಾಪಾತಕಿಗಳ ಸವ್ಯವಹಾರದಿಂದಲೂ
ಪಂಚಾಗ್ನೃಪಾಸಕನಿಗೆ ದೋಷವಾಗದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೧೮. ಸ್ತೇನೋ ಹಿರಣ್ಯಸ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸುಖವರ್ಣಸ್ಯ ಹರ್ತಾ, ಸುರಾಂ ಪಿಬನ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಸನ್, ಗುರೋಶ್ಚ ತಲ್ಪಂ ದಾರಾನ್ ಆವಸನ್ | ಬ್ರಹ್ಮಹಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ಹನ್ತಾ ಚ ಇತ್ಯೇತೇ ವತನ್ತಿ ಚತ್ವಾರಃ | ಪಞ್ಚಮಶ್ಚ ತೈಃ ಸಹ ಆಚರನ್ ಇತಿ ||

ಅಥ ಹ ಪುನಃ ಯೋ ಯಥೋಕ್ತಾನ್ ಪಞ್ಚಾಗ್ನೀನ್ ವೇದ ಸ ತೈರವ್ಯಾಚರನ್ ಮಹಾಪಾತಕಿಭಿಃ ಸಹ ನ ಪಾಪ್ಮನಾ ಲಿಪ್ಯತೇ, ಶುದ್ಧ ಏವ | ತೇನ ಪಞ್ಚಾಗ್ನಿದರ್ಶನೇನ ಪಾವಿತಃ ಯಸ್ಮಾತ್ ಪೂತಃ ಪುಣ್ಯೋ ಲೋಕಃ ಪ್ರಜಾ ಪತ್ಯಾದಿಯಸ್ಯ ಸೋಯಂ ಪುಣ್ಯಲೋಕಃ ಭವತಿ | ಯಃ ಏವಂ ವೇದ ಯಥೋಕ್ತಂ ಸಮಸ್ತಂ ಪಞ್ಚಾಭಿಃ ಪ್ರಶ್ನೈಃ ಪೃಷ್ಟಮರ್ಥಜಾತಂ ವೇದ | ದ್ವಿರುಕ್ತಿಃ ಸಮಸ್ತಪ್ರಶ್ನನಿರ್ಣಯಪ್ರದರ್ಶನಾರ್ಥಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹಿರಣ್ಯದ ಸ್ತೇನನು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಕದ್ದವನು : ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಿ ಸುರಿಯನ್ನು ಕುಡಿಯುವವನು , ಮತ್ತು ಗುರುವಿನ ತಲ್ಪದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವವನು,

(ಅವನು) ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು (ಗಮನಮಾಡುವವನು), ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಕೊಂದವನು - ಈ ನಾಲ್ವರು ಪತಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಅವರೊಡನೆ ಆಚರಣೆಮಾಡುವ ಐದನೆಯವನೂ (ಪತಿತನಾಗುವನು).

(ಆದರೆ) ಇನ್ನು ಯಾವನಾದರೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಪಂಚಾಗ್ನಿಗಳನ್ನು ಅರಿತು ಕೊಂಡಿರುವನೋ, ಅವನು ಆ ಮಹಾಪಾತಕಿಗಳೊಡನೆ ಸಹಾಚರಣೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಪಾಪದಿಂದ ಲಿಪ್ತನಾಗುವದಿಲ್ಲ, ಶುದ್ಧನೇ. ಆ ಪಂಚಾಗ್ನಿದರ್ಶನದಿಂದ ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಪೂತನಾಗಿರುವನಾದ್ದರಿಂದ ಪುಣ್ಯಲೋಕನು- ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯವೇ ಮುಂತಾದ ಪುಣ್ಯವಾದ ಲೋಕವು ಯಾವನಿಗಾಗುವದೋ ಅವನು ಪುಣ್ಯಲೋಕನು- ಆಗುವನು. ಯಾವನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಐದು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಂದ ಕೇಳಿರುವ ಅರ್ಥಜಾತವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ ಅವನು (ಹೀಗೆ ಪೂತನಾಗಿ ಪುಣ್ಯಲೋಕನಾಗುವನು. (ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದರಿತಿರುವನೋ ಎಂದು) ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿರುವದು ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ನಿರ್ಣಯವೂ (ಆಯಿತೆಂದು) ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೂರರಿಂದ ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡದವರೆಗಿನ ಗ್ರಂಥಸಾರ

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯ ವಿವರಣೆಯೂ ಸಂಸಾರಗತಿಯು
ವರ್ಣನೆಯೂ ಇವೆ

ಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

೧-೩. ಅರುಣೇಯಶ್ವೇತಕೇತು ಪಂಚಾಲರಾಜನಾದ ಪ್ರವಾಹಣ್ಯವಲಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ರಾಜನು 'ನಿಮ್ಮ ತಂದೆಯು ನಿನಗೆ ಅನುಶಾಸನಮಾಡಿರುತ್ತಾನೋ ?' ಎಂದು ಕೇಳಲು 'ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು ಅವನು ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟನು. ರಾಜನು ಅವನನ್ನು ಐದು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದನು (೧) ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೋದವರು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ ? (೨) ಅವರು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುವುದು ಹೇಗೆ ? (೩) ದೇವಯಾನಪಿತೃಯಾಣಗಳು ಅಗಲುವುದು ಎಲ್ಲಿ ? (೪) ದ್ಯುಪೋಕವು ಪೂರ್ಣವಾಗುವದಿಲ್ಲವೇಕೆ ? (೫) ಐದನೆಯ ಆಹುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪು ಪುರುಷ ಪಬ್ಬವಾಚ್ಯವಾಗುವುದು ಹೇಗೆ ?

ನನಗೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೂ ತಿಳಿಯದು ಎಂದು ಶ್ವೇತಕೇತು ಹೇಳಿದನು

೪ 'ಹಾಗಾದರೆ ನನಗೆ ಅನುಶಾಸನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಿದೆ ? ಇವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಅನುಶಿಷ್ಟನಾಗಿರುವೆನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದೆ ?' ಎಂದು ರಾಜನು ಹಂಗಿಸಿದನು. ಶ್ವೇತಕೇತು ತಂದೆಯಬಳಿಗೆ ಬಂದು 'ನೀನು ನನಗೆ ಅನುಶಾಸನಮಾಡಿದೇನೆಂದಿದ್ದೆಯಲ್ಲ ! ರಾಜನು ಕೇಳಿದ ಐದು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೂ ನನಗೆ ಉತ್ತರವು ತಿಳಿಯಲೇ ಇಲ್ಲ' ಎಂದು ದೂರುಹೇಳಿ ಕೊಂಡನು. 'ನನಗೂ ಇವುಗಳ ಉತ್ತರವು ತಿಳಿಯದು, ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ನಿನಗೆ ಹೇಗೆತಾನೆ ಹೇಳದೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದೆನು ?' ಎಂದು ತಂದೆಯು ರಾಜನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಸತ್ಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಬಳಿಕ ರಾಜನು 'ಮಾನುಷವಿತ್ತವನ್ನು ಕೇಳಿಕೊ' ಎಂದು ಗೌತಮನು 'ನನಗೇನೂ ಆ ವಿತ್ತವು ಬೇಡ, ನನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ನೀನು ಹಾಕಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಉತ್ತರವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡು' ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು. ರಾಜನು ಅವನನ್ನು ಚಿಕಿತ್ಸಾಲ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಿರುವಂತೆ ಹೇಳಿ ಕೊನೆಗೆ ವಿನಯದಿಂದ ಈ ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟನು.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡದಿಂದ ಎಂಟನೆಯ ಖಂಡದವರೆಗೆ

ಐದನೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವಿತ್ತು ದ್ವಿತೀಕವೆಂಬ ಅಗ್ನಿಗೆ ಅದಿತ್ಯನು ಸಮಿತ್ತು, ರಶ್ಮಿಗಳು ಹೊಗೆ, ಹಗಲು ಉರಿ, ಚಂದ್ರನು ಕೆಂಡ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಕಿಡಿಗಳು ಈ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧಾಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಅಪ್ಪನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಹೋಮಮಾಡಲು ಅದರಲ್ಲಿ ಸೋಮರಾಜನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಗೋಮುರಾಜನನ್ನು ಪರ್ಜಾನ್ಯಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಹೋಮಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ಅಗ್ನಿಗೆ ವಾಯುವೇ ಸಮಿತ್ತು, ಮೋಡವು ಹೋಗೆ, ಮಿಂಚು ಉರಿ, ಸಿಡಿಲು ಕೆಂಡ, ಗುಡುಗುಗಳು ಕಿಡಿಗಳು. ಈ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ಆಹುತಿಯಿಂದ ಮಳೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಮಳೆಯನ್ನು ಪೃಥಿವಿಯೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಹೋಮಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಗ್ನಿಗೆ ಸಂವತ್ಸರವೇ ಸಮಿತ್ತು, ಆಕಾಶವೇ ಹೋಗೆ, ರಾತ್ರಿಯೇ ಉರಿ, ದಿಕ್ಕುಗಳೇ ಕೆಂಡ, ಆನಾಂತದಿಕ್ಕುಗಳೇ ಕಿಡಿಗಳು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ಆಹುತಿಯಿಂದ ಅನ್ನವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಅನ್ನವನ್ನು ಪುರುಷಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಹೋಮಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಗ್ನಿಗೆ ವಾಕ್ಕೇ ಸಮಿತ್ತು, ಪ್ರಾಣವೇ ಹೋಗೆ, ನಾಲಗೆಯೇ ಉರಿ, ಕಣ್ಣೇ ಕೆಂಡ, ಕಿವಿಯೇ ಕಿಡಿಗಳು, ಆ ಇದರಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ಆಹುತಿಯಿಂದ ರೇತಸ್ಸು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ರೇತಸ್ಸನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಸ್ತ್ರೀ ಎಂಬಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಗ್ನಿಗೆ ಉಪಸ್ಥವೇ ಸಮಿತ್ತು, ಉಪಮಂತ್ರಣವೇ ಹೋಗೆ, ಯೋನಿಯೇ ಉರಿ, ಅಂತಃಕರ್ಮವೇ ಕೆಂಡ, ಪ್ಲವದ್ರಸುಖಗಳೇ ಕಿಡಿಗಳು. ಈ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ಆಹುತಿಯಿಂದ ಗರ್ಭವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಐದನೆಯ ಆಹುತಿಯಲ್ಲಿ ಅವು ಪುರುಷಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

ಗರ್ಭವು ಸ್ತ್ರೀಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತು ಅಥವಾ ಹತ್ತುತಿಂಗಳಿದ್ದು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಪುರುಷನು ಆಯುಸ್ಸಿರುವವರೆಗೆ ಬದುಕುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಸಾಯಲು ಅವನು ಯಾವ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಬಂದಿದ್ದನೋ ಆ ಅಗ್ನಿಗೆ ಅಂತ್ಯಕರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಒಯ್ಯುತ್ತಾರೆ.

ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

೧-೨. ಇನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಷ್ಟೆ? ಪಂಚಾಗ್ನಿ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವನೂ ಆರಣ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಾನಪ್ರಸ್ಥ, ಸಾಧಾರಣಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು- ಎಂಬ ಉಪಾಸಕರೂ ಅರ್ಚಿಸ್ತು, ಅಹಸ್ತು, ಅಪೂರ್ಯಮಾಣಪಕ್ಷ, ಉತ್ತರಾಯಣಮಾಸಗಳು, ಸಂವತ್ಸರ, ಅದಿತ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ವಿದ್ಯುತ್ತು- ಈ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕ್ರಮದಿಂದ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ವಿದ್ಯುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಮಾನವವುರುಷನು ಬಂದು ಇವರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ದೇವಯಾನದ ಮಾರ್ಗವು.

೩-೫. ಇನ್ನು ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತಗಳು, ದತ್ತ -ಮುಂತಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಗೃಹಸ್ಥರು ಧೂಮ, ರಾತ್ರಿ, ಅಪರಪಕ್ಷ, ದಕ್ಷಿಣಾಯನಮಾಸಗಳು- ಇವುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಸಂವತ್ಸರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ, ಮಾಸದಿಂದ ಪಿತೃಲೋಕ, ಆಕಾಶ, ಚಂದ್ರ- ಇವುಗಳನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಚಂದ್ರನು ದೇವತೆಗಳ ಅನ್ನ. ಆ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಉಪಭೋಗದ ಕರ್ಮವು ಮುಗಿಯುವವರೆಗೂ ಸುಖದಿಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಪಿತೃಯಾಣಮಾರ್ಗ.

೫ ೧. ಇನ್ನು ಹೋದವರು ಹಿಂತಿರುಗುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಷ್ಟೆ? ದೇವಯಾನದಿಂದ ಹೋದವರಿಗೆ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತವನ್ನು ಮಾಡಿ

ದವರು ಆಕಾಶ, ವಾಯು, ಧೂಮ, ಅಭ್ರ, ಮೇಘ- ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಮಳೆಯೊಂದಿಗೆ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಬತ್ತಿ ಜನೆ, ಗಿಡಮರಗಳು, ಎಳ್ಳು ಉದ್ದು- ಇಂಥವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರುವದು ಬಹಳಕಷ್ಟ, ಈ ಅನ್ನವನ್ನು ಯಾವನಾದರೂ ತಿಂದು ರೇತಸ್ಸನ್ನು ಸೇಚನಮಾಡಿದರೆ ಅದರ ಭಾವವ ಆಕೃತಿಯೇ, ಇವರಿಗೂ ಬರುವದು.

೮. ವಿದ್ಯಾಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಮಾಡದವರು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಪುಟ್ಟಸಾಯುವ ಕ್ಷುದ್ರಜಂತುಗಳಾಗುವರು. ಇದು ದೇವಯಾನಸಿತ್ಯಯಾಣ- ಇವುಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಮೂರನೆಯ ಗತಿಯ ಫಲವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸಂಸಾರಗತಿಯ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಇದಕ್ಕೆ ಹೇಸಬೇಕು

ಹೀಗೆ ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವರು ಮರಳಿಬರುವದರಿಂದಲೂ ಹಲವರು ಕ್ಷುದ್ರ ಜಂತುಗಳಾಗಿ ಪುಟ್ಟಸಾಯುತ್ತಿರುವದರಿಂದಲೂ ಆ ಪರಲೋಕವು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುತ್ತದೆ- ಎಂಬುದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವು. ದೇವಯಾನಸಿತ್ಯಯಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗುವವರು ಅಗಲುವ ಸ್ಥಾನವು ಯಾವದೆಂಬ ಮೂರನೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಆ ಗತಿಗಳ ವಿವರವನ್ನು ಹೇಳುವದ ರಿಂದಲೇ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ.

೯-೧೦. ಪಂಚಾಗ್ನಿವಿದ್ಯೆಯು ಬಹಳ ಸವಿತ್ರವಾದದ್ದು. ಏಕೆಂದರೆ ಪಂಚಮಹಾ ಪಾತಕಿಗಳ ಸವ್ಯವಹಾರದಿಂದಲೂ ಈ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವನಿಗೆ ಪಾಪಲೇಪವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವೇ ಮುಂತಾದ ಪುಣ್ಯಲೋಕಸ್ವಾಸ್ಥಿಯೇ ಆಗುವದು.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆ)

ವೈಶ್ವಾನರ ವಿದ್ಯೆಗಾಗಿ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಪ್ರಾಚೀನಶಾಲ ಔಪಮನ್ಯವಃ ಸತ್ಯಯಜ್ಞಃ ಪೌಲುಷಿರ್ದ್ರ
ದ್ಯುಮ್ನೋ ಭಾಲ್ಲವೇಯೋ ಜನಃ ಶಾರ್ಕರಾಕ್ಷೋ ಬುಡಿಲ ಆಶ್ವ
ತರಾಶ್ವೀ ಹೈತೇ ಮಹಾಶಾಲಾ ಮಹಾಶ್ರೋತ್ರಿಯಾಃ
ಸಮೇತ್ಯ ಮೀನಾಗ್ಂಸಾಂಚಕ್ರುಃ ಕೋ ನ ಆತ್ಮಾಕಿಂ
ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ || ೧ ||

೧. ಪ್ರಾಚೀನಶಾಲಔಪಮನ್ಯವ, ಸತ್ಯಯಜ್ಞಪೌಲುಷಿ,
ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಭಾಲ್ಲವೇಯ, ಜನಶಾರ್ಕರಾಕ್ಷ್ಯ, ಬುಡಿಲ ಆಶ್ವ
ತರಾಶ್ವಿ- ಮಹಾಶಾಲರೂ ಮಹಾಶ್ರೋತ್ರಿಯರೂ ಆದ ಆ ಇವರು
ಸಂಗತರಾಗಿ ನಮ್ಮಗಳ ಆತ್ಮನು ಯಾರು, ಬ್ರಹ್ಮವು ಯಾವದು?
-ಎಂದು ಮೀನಾಂಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು.

ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೧೯. ದಕ್ಷಿಣೇನ ಪಥಾ ಗಚ್ಛತಾಮ್ ಅನ್ನಭಾವ ಉಕ್ತಃ, 'ತದ್ದೇವಾ
ನಾಮ್ ಅನ್ನಂ ತಂ ದೇವಾ ಭಕ್ಷಯಂತಿ' (೫-೧೦-೪), ಹೃದ್ರಜಂತುಲಕ್ಷಣಾ ಚ
ಕಷ್ಟಾ ಸಂಸಾರಗತಿರುಕ್ತಾ (೩-೧೦-೮) ತದುಭಯದೋಷಪರಿಜಿಹೀರ್ಷಯಾ
ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮಭಾವಪ್ರತಿಪತ್ಯರ್ಥಮ್ ಉತ್ತರೋ ಗ್ರಂಥ ಆರಭ್ಯತೇ | ಅನ್ಯಸ್ತನ್ನಂ
ಪಶ್ಯಸಿ ಪ್ರಿಯಮ್ (೫-೧೨-೨) ಇತ್ಯಾದಿಲಿಬ್ಲಾತ್ | ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾ ತು ಸುಖಾವ
ಬೋಧಾರ್ಥಾ ವಿದ್ಯಾಸಂಪ್ರದಾನನ್ಯಾಯಪ್ರದರ್ಶನಾರ್ಥಾ ಚ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ದಕ್ಷಿಣಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹೋಗುವವರು ಅನ್ನವಾಗುತ್ತಾರೆಂದು 'ಅದು ದೇವತೆ
ಗಳ ಅನ್ನವು, ಅವನನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ' (೫-೧೦-೪) ಎಂಬ (ಶ್ರುತಿ

ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ ಅಲ್ಪಜಂತುಗಳಾಗಿ (ಹುಟ್ಟುವ) ಕಷ್ಟವಾದ ಸಂಸಾರ ಗತಿಯನ್ನೂ (೫-೧೨-೨) ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ ಆ ಎರಡು ದೋಷಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ವೈಶ್ವಾನರನೆಂಬ ಆತ್ಮಭಾವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲೆಂದು ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿರುತ್ತದೆ. 'ಅನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿದೀಯೆ, ಪ್ರಿಯ ವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿದೀಯೆ' (೫-೧೨-೨) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ ಲಿಂಗದಿಂದ (ಹೀಗೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಬಹುದು). ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಯಾದರೋ ಸುಲಭವಾಗಿ ವಿಷಯವು ತಿಳಿಯಲೆಂದು, ಮತ್ತು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶಮಾಡುವದಕ್ಕೆ (ಇರುವ) ನ್ಯಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವದಕ್ಕೆ^೧.

ಪ್ರಾಚೀನಶಾಲಾದಿಗಳು ಆತ್ಮವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೨೦ ಪ್ರಾಚೀನಶಾಲ ಇತಿ ನಾಮತಃ | ಉಪಮನ್ಯೋರಪತ್ಯಮ್ ಔಪ ಮನ್ಯವಃ | ಸತ್ಯಯಜ್ಞೋ ನಾಮತಃ | ಪುಲುಷಸ್ಯಾಪತ್ಯಂ ಪೌಲುಷಃ | ತಥಾ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನೋ ನಾಮತಃ | ಭಲ್ಲವೇರಪತ್ಯಂ ಭಾಲ್ಲವಃ, ತಸ್ಯಾಪತ್ಯಂ ಭಾಲ್ಲ ವೇಯಃ | ಜನ ಇತಿ ನಾಮತಃ | ಶರ್ಕರಾಕ್ಷಸ್ಯ ಅಪತ್ಯಂ ಶಾರ್ಕರಾಕ್ಷಃ | ಬುಡಿಲೋ ನಾಮತಃ | ಅಶ್ವತರಾಶ್ವಸ್ಯ ಅಪತ್ಯಮ್ ಆಶ್ವತರಾಶ್ವಃ | ಪಚ್ಚಾಪಿ ತೇ ಹ ವತೇ ಮಹಾಶಾಲಾ ಮಹಾಗೃಹಸ್ಥಾ ವಿಸ್ತೀರ್ಣಾಭಿಃ ಶಾಲಾಭಿಯುಕ್ತಾಃ ಸಂಪನ್ನಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಮಹಾಶ್ರೋತ್ರಿಯಾಃ ಶ್ರುತಾಧ್ಯಯನವೃತ್ತಸಂಪನ್ನಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತ ವಿನಂಭೂತಾಃ ಸಂತಃ ಸಮೇತ್ಯ ಸಂಭೂಯ ಕ್ವಚಿತ್ ಮೀಮಾಂಸಾಂ ವಿಚಾರಣಾಂ ಚಕ್ರುಃ ಕೃತವಂತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಕಥಮ್ ? ಕೋ ನಃ ಅಸ್ಮಾಕಮ್ ಆತ್ಮಾ ಕಿಂ ಬ್ರಹ್ಮ - ಇತಿ ಆತ್ಮಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದಯೋರಿತರೇತರವಿಶೇಷಣವಿಶೇಷ್ಯತ್ವಮ್ | ಬ್ರಹ್ಮ ಇತ್ಯಧ್ಯಾತ್ಮಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಮ್ ಆತ್ಮಾನಂ ನಿವರ್ತಯತಿ | ಆತ್ಮಾ ಇತಿ ಚ ಆತ್ಮವ್ಯತಿರಿಕ್ತಸ್ಯ ಆದಿತ್ಯಾದಿಬ್ರಹ್ಮಣ ಉಪಾಸ್ಯತ್ವಂ ನಿವರ್ತಯತಿ | ಅಭೇದೇನ ಆತ್ಮೈವ ಬ್ರಹ್ಮ, ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಆತ್ಮಾ - ಇತ್ಯೇವಂ ಸರ್ವಾತ್ಮಾ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ತು^೨ ಆತ್ಮಾ ಇತ್ಯೇತತ್ ಸಿದ್ಧಂ ಭವತಿ | ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವ್ಯಪತಿಷ್ಯತ್ ಅನೇಧೋಭವಿಷ್ಯತ್ ಇತ್ಯಾದಿಲಿಂಗಾತ್ ||

1. ವಿನೀತರಾಗಿ ಶಿಷ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿ ಕೀಳುಜಾತಿಯ ಗುರುವಿನ ಬಳಿಗಾದರೂ ಹೋಗಬೇಕು ; ಯೋಗ್ಯವಾದವರಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಗುರು ಹೇಳಬೇಬೇಕು ಎಂಬುದು ನ್ಯಾಯ.

2. 'ಸ ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬ ಪಾಠಕ್ಕಿಂತ ಇದೇ ಮೇಲು.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಪ್ರಾಚೀನಶಾಲ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವನು, ಉಪಮನ್ಯುವಿನ ಮಗನಾದ್ದರಿಂದ ಔಪಮನ್ಯವನು. ಸತ್ಯಯಜ್ಞನೆಂಬ ಹೆಸರಿನವನು, ಪುಲುಷನ ಮಗನಾದ್ದರಿಂದ ಪೌಲುಷಿ. ಹೀಗೆಯೇ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ಮನೆಂಬ ಹೆಸರಿನವನು ; (ಅವನು ಭಾಲ್ವವೇಯನು). ಭಲ್ವವಿಯ ಮಗನು ಭಾಲ್ವವಿ, ಅವನ ಮಗನು ಭಾಲ್ವವೇಯನು. ಜನ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವನು, ಶರ್ಕರಾಕ್ಷನ ಮಗನು ಶಾರ್ಕರಾಕ್ಷ್ಯನು. ಬುಡಿಲನೆಂಬ ಹೆಸರಿನವನು, ಅಶ್ವತರಾಶ್ವನ ಮಗನು ಆಶ್ವತರಾಶ್ವಿಯು ಆ ಈ ಐವರೂ ಮಹಾ ಶಾಲರು, ದೊಡ್ಡ ಗೃಹಸ್ಥರು¹, ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಮನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಂಪನ್ನರು ಎಂದರ್ಥ. (ಅವರು) ಮಹಾಶ್ರೋತ್ರಿಯರು, ಶ್ರುತಜ್ಞಾನ, ಅಧ್ಯಯನ, ನಡತೆ-ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವರು² ಎಂದರ್ಥ ಹೀಗಿರುವವರಾಗಿ ಅವರು ಸಂಗತರಾಗಿ ಯಾವದೋ ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಮೀಮಾಂಸೆಯನ್ನು ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದರು, ಮಾಡಿದವರಾದರು ಎಂದರ್ಥ.

ಹೇಗೆ ವಿಚಾರಮಾಡಿದರು ? -ಎಂದರೆ, (ನಃ=ಅಸ್ಮಾಕಮ್) ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ ಆತ್ಮನು ಯಾರು ? ಬ್ರಹ್ಮವು ಯಾವದು ಎಂದು (ವಿಚಾರಮಾಡಿದರು. ಇಲ್ಲಿ), ಆತ್ಮ, ಬ್ರಹ್ಮ - ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ವಿಶೇಷ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಿವೆ³, ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪರಿಚ್ಛಿನ್ನನಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು⁴ ಬಿಡಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಆತ್ಮ ಎಂದದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮನಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವ ಆದಿತ್ಯಾದಿಬ್ರಹ್ಮವು (ಇಲ್ಲಿ) ಉಪಾಸ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದಂತಾಯಿತು⁵ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿ ಆತ್ಮನೇ ಬ್ರಹ್ಮವು, ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆತ್ಮನು ಎಂದು (ವಿಶೇಷಣವಿಶೇಷ್ಯಭಾವ). ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾದ ವೈಶ್ವಾನರಬ್ರಹ್ಮವೇ ನಮ್ಮ ಆತ್ಮನು ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. 'ನಿನ್ನ ತಲೆಯು ಬಿದ್ದು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು'

1. ಗೃಹಸ್ಥರಿಗೂ ಅಹಂಗ್ರಹೋಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂದು ಇದರಿಂದ ಎರ್ಪಡುತ್ತದೆ.

2. ಉಪಾಸನೆಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದವರಲ್ಲಿ ಈ ಗುಣಗಳೂ ಇರಬೇಕು ಎಂದು ಭಾವ.

3. ಈ ವಿಶೇಷ್ಯವಿಶೇಷಣಭಾವದಿಂದ ಒಂದರ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದರ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅನಿಷ್ಟವಾದದ್ದನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟು ವಿವಕ್ಷಿತವಾದದ್ದನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ.

4. ದೇಹಪರಿಚ್ಛಿನ್ನನಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು.

5. ಉಪಾಸಕನು ನಾನು, ಉಪಾಸ್ಯವು ಆದಿತ್ಯಾದಿದೇವತೆ- ಎಂದು ಹೀಗೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಮಾಡುವ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದು ಭಾವ.

(೫-೧೨-೨), 'ಕುರುಡನಾಗಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೆ' (೫-೧೩-೨)¹ ಮುಂತಾದ (ವಚನಗಳ) ಲಿಂಗದಿಂದಲೂ ಹೀಗೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.²

ಉದ್ವಾಲಕನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತೇ ಹ ಸಂಪಾದಯಾಂಚಕ್ರುರುದ್ವಾಲಕೋ ವೈ ಭಗವನ್ನೋಃ
ಯನಾರುಣಃ ಸಂಪ್ರತೀಮಮಾತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮಧ್ಯೇತಿ
ತಗ್ಂ ಹನ್ತಾಭ್ಯಾಗಚ್ಛಮೇತಿ ತಗ್ಂ ಹಾಭ್ಯಾಜಗ್ಮುಃ || ೨ ||

೨. ಅವರು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು : “ಭಗವಂತರೆ, ಈ ಉದ್ವಾಲಕನೊಡನೆ ಈ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲನು. ಒಳ್ಳೆಯದು, ಅವನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗೋಣ !” ಅವನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರು.

ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಗಾಗಿ ಉದ್ವಾಲಕನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೨೧. ತೇ ಹ ಮೀಮಾಂಸನೋಽಪಿ ನಿಶ್ಚಯಮಲಭಮಾನಾಃ ಸಂಪಾ
ದಯಾಂಚಕ್ರುಃ ಸಂಪಾದಿತವಸ್ತು ಆತ್ಮನ ಉಪದೇಷ್ವಾರಮ್ | ಉದ್ವಾಲಕೋ
ವೈ ಪ್ರಸಿದ್ಧೋ ನಾಮತಃ | ಭಗವಂತಃ ಪೂಜಾವಂತಃ ಅಯಮ್ ಆರುಣಃ
ಅರುಣಸ್ಯಾಪತ್ಯಂ ಸಂಪ್ರತಿ ಸವ್ಯಕ್ ಇಮಮ್ ಆತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮ್
ಅಸ್ಮದಭಿಪ್ರೇತಮ್ ಅಧ್ಯೇತಿ ಸ್ಮರತಿ | ತಂ ಹನ್ತ ಇದಾನೀಮ್ ಅಭ್ಯಾಗಚ್ಛಾಮ
ಇತಿ ಏವಂ ನಿಶ್ಚಿತ್ಯ ತಂ ಹ ಅಭ್ಯಾಗಚ್ಛುರ್ಗತವನ್ತಸ್ತಮ್ ಆರುಣಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅವರು (ಹೀಗೆ) ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೂ ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಹೊಂದದೆ ತಮಗೆ
ಉಪದೇಶಮಾಡುವ (ಆಚಾರ್ಯನೊಬ್ಬ) ನನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡರು.

1. ಆತ್ಮಾಭಿನ್ನವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಇಲ್ಲಿ ಉಪಾಸ್ಯವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಬ್ರಹ್ಮದ
ನಿಂದೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದೂ ಉಪಾಸಕನ ಆಯಾ ಅವಯವವು ಹೋಗಿಬಿಡುತ್ತಿತ್ತೆಂದು
ಹೇಳುವುದೂ ಲಿಂಗವು- ಎಂದರ್ಥ.

2 ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆತ್ಮನಾಗಿರುವ ವೈಶ್ವಾನರನೇ ನನ್ನ ಆತ್ಮನು - ಎಂದು ಉಪಾಸನೆ
ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯೇ ಹೀಗಿರುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ
ವನ್ನೇನೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ; ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಈ ಉಪದೇಶವನ್ನು
ಜ್ಞಾನಪ್ರಕರಣಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದನ್ನು ಮಾಂ. ೩ ರ ಭಾಷ್ಯ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೧)
ರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

“ಭಗವಂತರೆ, ಪೂಜ್ಯರೆ¹, ಈ ಉದ್ದಾಲಕನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವ ಆರುಣಿಯು ಅರುಣನ ಮಗನು (ಸಂಪ್ರತಿ=ಸಮ್ಯಕ್) ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಮಗೆ ಬೇಕಾಗಿರುವ ಈ ವೈಶ್ವಾನರನೆಂಬ ಆತ್ಮನನ್ನು (ಅಧ್ಯೇತಿ=ಸ್ಮರತಿ) ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಈಗ ಹೋಗೋಣ!” ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಆ ಆರುಣಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋದರು, ಹೋದನು ರಾದರು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಹ ಸಂಪಾದಯಾಂಚಕಾರ ಪ್ರಕ್ಷ್ಯಂತಿ ಮಾಮಿಮೇ ಮಹಾ ಶಾಲಾ ಮಹಾಶ್ರೋತ್ರಿಯಾಸ್ತೇಭ್ಯೋ ನ ಸರ್ವಮಿವ ಪ್ರತಿ ಪತ್ನೇ ಹಂತಾ ಹಮನ್ಯಮಭ್ಯನುಶಾಸಾನೀತಿ || ೩ ||

ತಾನ್ ಹೋವಾಚಾಶ್ವಪತಿರ್ವೈ ಭಗವನ್ನೋಂಯಂ ಕೈಕೇಯಃ ಸಂಪ್ರತೀಮಮಾತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮಧ್ಯೇತಿ ತಗ್ಂ ಹಂತಾ ಭ್ಯಾಗಚ್ಛಾಮೇತಿ ತಗ್ಂ ಹಾಭ್ಯಾಜಗ್ಮುಃ || ೪ ||

೩. ಅವನು (ಹೀಗೆಂದು) ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. “ನನ್ನನ್ನು ಮಹಾ ಶಾಲರೂ ಮಹಾಶ್ರೋತ್ರಿಯರೂ ಆದ ಇವರು ಕೇಳುವರು. ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಲಾರೆನು. ಒಳ್ಳೆಯದು, ನಾನು ಮತ್ತೊಬ್ಬನನ್ನು ತಿಳಿಸೋಣ !”

೪. ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು (ಅವನು) ಇಂತೆಂದನು : “ಭಗವಂತರೆ, ಈ ಅಶ್ವಪತಿಕೈಕೇಯನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಈ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನನ್ನು ಬಲ್ಲನು. ಒಳ್ಳೆಯದು, ಅವನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗೋಣ !” ಅವನಲ್ಲಿಗ ಹೋದರು.

ಉದ್ದಾಲಕನು ಅವರೊಡನೆ ಅಶ್ವಪತಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೨೨. ಸ ಹ ತಾನ್ ದೃಷ್ಟ್ವೈವ ತೇಷಾಮ್ ಆಗಮನಪ್ರಯೋಜನಂ ಬುದ್ಧ್ವಾ ಸಂಪಾದಯಾಂಚಕಾರ | ಕಥಮ್ ? ಪ್ರಕ್ಷ್ಯಂತಿ ಮಾಂ ವೈಶ್ವಾನರಮ್ ಇಮೇ ಮಹಾಲಾಲಾ ಮಹಾಶ್ರೋತ್ರಿಯಾಃ | ತೇಭ್ಯೋಹಂ ನ ಸರ್ವಮಿವ ಪೃಷ್ಠಂ ಪ್ರತಿಪತ್ನೇ ವಕ್ತುಂ ನೋತ್ಸಹೇ | ಅತೋ ಹಂತ ಅಹಮಿದಾನೀಮ್ ಅನ್ಯಮೇಷಾಮ್ ಅಭ್ಯನುಶಾಸಾನಿ ವಕ್ಷ್ಯಾಮ್ಯುಪದೇಷ್ಟಾರಮ್ ಇತಿ | ಏನಂ ಸಂಪಾದ್ಯ ತಾನ್ ಹೋವಾಚ | ಅಶ್ವಪತಿರ್ವೈ ನಾಮತಃ ಭಗವಂತಃ ಅಯಂ

1. ತೇ ಭಗವಂತಃ ಪೂಜ್ಯರಾದ ಅವರು ಎಂದು ಟೀಕೆಗೆ ಸಮ್ಮತವಾದ ಅನ್ವಯ.

ಕೇಕಯಸ್ಯಾಪತ್ಯಂ ಕೈಕೇಯಃ ಸಂಪ್ರತಿ ಸಮ್ಯಕ್ ಇಮಮಾತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾ
ನರಮ್ ಅಧ್ಯೇತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅವನು ಅವರನ್ನು ನೋಡಿದಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಅವರು ಬಂದ ಕಾರಣವನ್ನು
ಅರಿತುಕೊಂಡು (ಹೀಗೆಂದು) ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು ಹೇಗೆಂದರೆ, ಮಹಾಶೂರನೂ
ಮಹಾಶ್ರೋತ್ರಿಯರೂ ಆದ ಇವರು ನನ್ನನ್ನು ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ಕೇಳುವರು.
ಅವರಿಗೆ (ಅವರು) ಕೇಳಿದ್ದೆಲ್ಲವನ್ನೂ (ನಾನು) ಅರಿಯೆನು, ಹೇಳಲು ನಾನು ಶಕ್ತ
ನಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ, ಒಳ್ಳೆಯದು, ನಾನು ಈಗ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಉಪದೇಶಕನನ್ನು
ಇವರಿಗೆ ತಿಳಿಸೋಣ, ಹೇಳೋಣ !

ಹೀಗೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದನು : ಭಗ
ವಂತರೆ, ಅಶ್ವಪತಿಯೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಈ ಕೈಕೇಯನು, ಕೇಕಯನ
ಮಗನು, (ಸಂಪ್ರತಿ=ಸಮ್ಯಕ್) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಈ ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ಬಲ್ಲನು-
ಮುಂತಾದ (ಗ್ರಂಥವು ಹಿಂದೆ ೨ನೆಯ ಕಂಡಿಕೆಗೆ) ಸಮಾನವು

ಅಶ್ವಪತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನಶಾಲಾದಿಗಳು ಶಿಷ್ಯರಾದದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತೇಭ್ಯೋ ಹ ಪ್ರಾಪ್ತೇಭ್ಯಃ ಪೃಥಗರ್ಹಾಣಿ ಕಾರಯಾಂಚಕಾರ
ಸ ಹ ಪ್ರಾತಃ ಸಂಜಿಹಾನ ಉವಾಚ ನ ಮೇ ಸ್ತೇನೋ ಜನಪದೇ
ನ ಕದರ್ಯೋ ನ ಮದ್ಯಪೋ ನಾನಾಹಿತಾಗ್ನಿರ್ನಾವಿದ್ವಾನ್ನಸ್ಪೃಶೀ
ಸ್ಪೃಶೀಣೀ ಕುತೋ ಯಕ್ಷ್ಯಮಾಣೋ ವೈ ಭಗವನ್ನೋಃ
ಹಮಸ್ಮಿ ಯಾವದೇಕೈಕಸ್ಮಾ ಋತ್ವಿಜೇ ಧನಂ ದಾಸ್ಯಾಮಿ
ತಾನದ್ ಭಗವದ್ಭ್ಯೋ ದಾಸ್ಯಾಮಿ ವಸಂತ ಭಗವಂತ ಇತಿ || ೫ ||

೫. ಬಂದ ಅವರಿಗೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಸತ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ
ಸಿದನು, ಅವನು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಎದ್ದು ಇಂತೆಂದನು : “ನನ್ನ ದೇಶದಲ್ಲಿ
ಕಳ್ಳನಿಲ್ಲ, ಜಿಪುಣನಿಲ್ಲ, ಮದ್ಯಪನಿಲ್ಲ, ಈ ನಾ ಹಿ ತಾ ಗ್ನಿ ಯಿಲ್ಲ,
ಅವಿದ್ವಾಂಸನಿಲ್ಲ, ಸ್ಪೃಶಿಯಿಲ್ಲ, ಸ್ಪೃಶೀಯೆಲ್ಲಿದ್ದಾಳು ? ಭಗವಂತರೆ,
ನಾನು ಯಾಗಮಾಡಲಿರುವೆನು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಋತ್ವಿಜನಿಗೆ ಎಷ್ಟು
ಕೊಡುವೆನೋ ಅಷ್ಟನ್ನೂ ಭಗವಂತ(ರಾದ ನಿಮಗೆ) ಕೊಡುವೆನು.
ಭಗವಂತರಾದ (ತಾವು ಇರಬೇಕು !)”

ಅಶ್ವಪತಿಯು ಯಾಗಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೨೨. ತೇಭ್ಯೋ ಹ ರಾಜಾ ಪ್ರಾಪ್ತೇಭ್ಯಃ ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್ ಅರ್ಹಾಣಿ
ಅರ್ಹಾಣಾನಿ ಪುರೋಹಿತೈರ್ಭೃತ್ಯೈಶ್ಚ ಕಾರಯಾಂಚಕಾರ ಕಾರಿತವಾನ್ |
ಸ ಹ ಅನ್ಯೇದ್ಯುಃ ರಾಜಾ ಪ್ರಾತಃ ಸಂಜಿಹಾನ ಉವಾಚ ವಿನಯೇನ ಉಪಗಮ್ಯ
ಏತದ್ಧನಂ ಮತ್ತ ಉಪಾದವ್ವಮ್ ಇತಿ | ತೈಃ ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯತೋ ಮಯಿ
ದೋಷಂ ಪಶ್ಯಂತಿ ನೂನಂ ಯತೋ ನ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣಂತಿ ಮತ್ತೋ ಧನಮಿತಿ
ಮನ್ವಾನ ಆತ್ಮನಃ ಸದ್ವೃತ್ತತಾಂ ಪ್ರತಿಪಿಪಾದಯಿಷನ್ ಆಹ | ನ ಮೇ ಮಮ
ಜನಪದೇ ಸ್ತೇನಃ ಪರಸ್ಪಹರ್ತಾ ವಿದ್ಯತೇ | ನ ಕದರ್ಯಃ ಅದಾತಾ ಸತಿ ವಿಭವೇ |
ನ ಮದ್ಯಪಃ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮಃ ಸನ್ | ನಾನಾಹಿತಾಗ್ನಿಃ ಶತಗುಃ | ನಾವಿದ್ವಾನ್
ಅಧಿಕಾರಾನುರೂಪಮ್ | ಸ ಸ್ವೈರೀ ಪರದಾರೇಷು ಗನ್ತಾ | ಅತ ಏವ ಸ್ವೈರಿಣೇ
ಕುತೋ ದುಷ್ಟಚಾರಿಣೇ ? ನ ಸಂಭವತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತೈಶ್ಚ ನ ವಯಂ ಧನೇನ
ಅರ್ಥಿನಃ ಇತ್ಯುಕ್ತ ಆಹ | ಅಲ್ಪಂ ಮತ್ಪ್ರೇತೇ ಧನಂ ನ ಗೃಹ್ಣಂತೀತಿ | ಯಕ್ಷ್ಯ
ಮಾಣೋ ವೈ ಕತಿಭಿರಮೋಭಿಃ ಅಹಂ ಹೇ ಭಗವನ್ನೋಸ್ಮಿ | ತದರ್ಥಂ
ಕ್ಷೃಪ್ತಂ ಧನಂ ಮಯಾ ಯಾವದೇಕೈಕಸ್ಯೈ ಯಥೋತ್ತಮ್ ಋತ್ವಿಜೇ ಧನಂ
ದಾಸ್ಯಾಮಿ ತಾವತ್ ಪ್ರತ್ಯೇಕಂ ಭಗವದ್ಭ್ಯೋಽಪಿ ದಾಸ್ಯಾಮಿ | ವಸಂತು
ಭಗವಂತಃ ಪಶ್ಯಂತು ಚ ಮಮ ಯಾಗಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಬಂದ ಅವರಿಗೆ ರಾಜನು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ (ಅರ್ಹಾಣಿ=ಅರ್ಹಾಣಾನಿ)
ಸತ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಪುರೋಹಿತರಿಂದಲೂ ಭೃತ್ಯರಿಂದಲೂ ಮಾಡಿಸಿದನು, ಮಾಡಿಸಿ
ದವನಾದನು. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಆ ರಾಜನು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಎಳುತ್ತಲೂ ವಿನಯದಿಂದ
ಅವರು ಬಳಿಗೆ ಬಂದು “ಈ ಧನವನ್ನು ನನ್ನಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿರಿ” ಎಂದನು.
ಅವರು ಬೇಡವೆನ್ನುಲು “ನನ್ನಲ್ಲಿ (ಇವರು) ದೋಷವನ್ನು ಎಣಿಸಿರಬೇಕು, ಏಕೆಂದರೆ
ನನ್ನಿಂದ ಧನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿಕೊಂಡು
ತಾನು ಸದ್ವೃತ್ತಿಯವನೆಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂತೆಂದನು : (ಮೇ=ಮಮ)
ನನ್ನ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳನು ಮತ್ತೊಬ್ಬರೊಡವೆಯನ್ನು ಕಳುವವನು ಇಲ್ಲ.
ಜಿಪುಣನು, ಸಂಸತ್ತಿದ್ದರೆ ದಾನಮಾಡದಿರುವವನು, ಇಲ್ಲ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮ
ನಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಮದ್ಯಪಾನಮಾಡುವವನೂ ಇಲ್ಲ. ಅನಾಹಿತಾಗ್ನಿಯಾದವನು
ನೂರು ಗೋಗಳನ್ನು (ನಲ್ಲ)ದವನೂ ಇಲ್ಲ. ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ¹ ವಿದ್ವಾಂಸ

ನಲ್ಲದವನೂ ಇಲ್ಲ. ಸ್ವೈರಿಯು ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಹೆಂಡಿರನ್ನು ಗಮಿಸುವವನು ಇಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸ್ವೈರಿಣಿಯು ದುಷ್ಟಚಾರಿಣಿಯಾದವಳು ಎಲ್ಲಿದ್ದಾಳು ? ಇರುವಹಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ.

(ಆಮೇಲೂ) ಅವರು ನಮಗೆ ಧನವು ಬೇಕಿಲ್ಲ ಎನ್ನಲು 'ಸ್ವಲ್ಪವೆಂದೆಣಿಸಿ ಇವರು ಧನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿಲ್ಲ' ಎಂದು (ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು) ಇಂತೆಂದನು : "ಎಲೈ ಭಗವಂತರೇ, ಕೆಲವು ದಿನಗಳೊಳಗೆ ನಾನು ಯಾಗಮಾಡುವವನಿದ್ದೇನೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ (ರಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಧನವನ್ನು ಕೊಡುವೆನೋ ಅಷ್ಟಷ್ಟನ್ನು ನಿಮಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಕೊಡುವೆನು. ಭಗವಂತ ರಾದ (ತಾವು) ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರಬೇಕು, ನನ್ನ ಯಾಗವನ್ನು ನೋಡಬೇಕು !"

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತೇ ಹೋಚುರ್ಯೇನ ಹೈನಾರ್ಥೇನ ಪುರುಷಶ್ಚರೇತ್ತೇಗಂ ಹೈವ
ವದೇದಾತ್ಮಾನಮೇವೇವಂ ವೈಶ್ವಾನರಗಂ ಸಂಪ್ರತ್ಯರ್ಥೇಷಿ
ತಮೇವ ನೋ ಬ್ರೂಹೀತಿ || ೬ ||

೬. ಅವರಿಂತೆಂದರು : "ಯಾವ ಅರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಪುರುಷನು ಬರುವಾನೋ ಅದನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಈ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನನ್ನೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ (ನೀನು) ಬಲ್ಲೆ ; ಅವನನ್ನೇ ನಮಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡು !"

ಧನವು ಬೇಡ, ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಯನ್ನೇ ತಿಳಿಸೆಂದು
ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಕೇಳಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೨೪. ಇತ್ಯುಕ್ತಾಃ ತೇ ಹ ಉಚುಃ | ಯೇನ ಹೈವ ಅರ್ಥೇನ ಪ್ರಯೋಜನೇನ ಯಂ ಪ್ರತಿ ಚರೇತ್ ಗಚ್ಛೇತ್ ಪುರುಷಃ ತಂ ಹೈವಾರ್ಥಂ ವದೇತ್ | ಇದ ಮೇವ ಪ್ರಯೋಜನಮ್ ಆಗಮನಸ್ಯ ಇತಿ | ಅಯಂ ನ್ಯಾಯಃ ಸತಾಮ್ | ವಯಂ ಚ ವೈಶ್ವಾನರಜ್ಞಾನಾರ್ಥಿನಃ | ಆತ್ಮಾನಮೇವ ಇಮಂ ವೈಶ್ವಾನರಂ ಸಂಪ್ರತಿ ಅರ್ಥೇಷಿ ಸಮ್ಯಗ್ ಜಾನಾಸಿ | ಅತಸ್ತಮೇವ ನೋಽಸ್ತುಭ್ಯಂ ಬ್ರೂಹಿ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆನ್ನಲು ಅವರು ಇಂತೆಂದರು. ಯಾವ ಅರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವನ ಬಳಿಗೆ ಮನುಷ್ಯನು (ಚರೇತ್=ಗಚ್ಛೇತ್) ಬರುವನೋ ಅದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು. (ನಾನು) ಬಂದಿರುವದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಪ್ರಯೋಜನವು ಎಂದು

(ಹೇಳಬೇಕು) ಎಂಬುದು ಸತ್ಪುರುಷರ ನ್ಯಾಯವು. ನಾವೋ ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬಯಸಿ (ಬಂದಿರು)ತ್ತೇವೆ. ನೀನು ಈ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನನ್ನೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನೇ (ನಃ=ಯುಷ್ಮಭ್ಯಮ್) ನಮಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಾನ್ ಹೋವಾಚ ಪ್ರಾತರ್ವಃ ಪ್ರತಿವಕ್ತಾಸ್ತೀತಿ ತೇ ಹ
ಸಮಿತ್ವಾಣಯಃ ಪೂರ್ವಾಹ್ಣೇ ಪ್ರತಿಚಕ್ರಮಿರೇ ತಾನ್
ಹಾನುಪನೀಯೈವೈತದುವಾಚ || ೭ ||

೭. (ಅವನು) ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು “ಬೆಳಗ್ಗೆ ನಿಮಗೆ ಪ್ರತಿ ಹೇಳುವೆನು” ಎಂದನು. ಅವರು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಮಿತ್ವಾಣಿಗಳಾಗಿ ಬಂದರು. ಅವರಿಗೆ ಉಪನಯನವನ್ನು ಮಾಡದೆಯೇ, ಇದನ್ನು ಹೇಳಿದನು.

ರಾಜನು ಉಪದೇಶಮಾಡಲು ಒಪ್ಪಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೨೫. ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ತಾನ್ ಹ ಉವಾಚ | ಪ್ರಾತಃ ವಃ ಯುಷ್ಮಭ್ಯಂ ಪ್ರತಿವಕ್ತಾಸ್ತಿ ಪ್ರತಿವಾಕ್ಯಂ ದಾತಾ ಅಸ್ತಿ | ಇತ್ಯುಕ್ತಾನೇ ಹ ರಾಜ್ಞೋಽಭಿ ಪ್ರಾಯಜ್ಞಾಃ ಸಮಿತ್ವಾಣಯಃ ಸಮಿದ್ಭಾರಹಸ್ತಾಃ ಅವರೇದ್ಯಃ ಪೂರ್ವಾಹ್ಣೇ ರಾಜಾನಂ ಪ್ರತಿಚಕ್ರಮಿರೇ ಗತವನ್ತಃ | ಯತ ಏನಂ ಮಹಾಶಾಲಾ ಮಹಾ ಶ್ರೋತ್ರಿಯಾಃ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ ಸನ್ನೋ ಮಹಾಶಾಲತ್ವಾದ್ಯಭಿಮಾನಂ ಹಿತ್ವಾ ಸಮಿದ್ಭಾರಹಸ್ತಾ ಜಾತಿತೋ ಹೀನಂ ರಾಜಾನಂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನೋ ವಿನಯೇನ ಉಪಜಗ್ಮುಃ, ತಥಾ ಅನ್ಯೈರ್ವಿದ್ಯೋಪಾದಿತ್ಸುಭಿರ್ಭವಿತವ್ಯಮ್ | ತೇಭ್ಯಶ್ಚ ಅದಾದ್ ವಿದ್ಯಾಮ್ | ಅನುಪನೀಯೈವ ಉಪನಯನಮ್ ಅಕೃತ್ವೈವ ತಾನ್ ಯಥಾಯೋಗ್ಯೇಭ್ಯೋ ವಿದ್ಯಾಮ್ ಅದಾತ್ | ತಥಾ ಅನ್ಯೇನಾಪಿ ವಿದ್ಯಾ ದಾತವ್ಯಾ ಇತಿ ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾರ್ಥಃ | ಏತದ್ ವೈಶ್ವಾನರವಿಜ್ಞಾನಮ್ ಉವಾಚ ಇತಿ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣೇನ ಸಂಬಂಧಃ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆನ್ನಲು (ಅವನು) ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು ‘ಬೆಳಗ್ಗೆ (ನಃ=ಯುಷ್ಮಭ್ಯಮ್) ನಿಮಗೆ ಪ್ರತಿಹೇಳುವೆನು, ಉತ್ತರದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವೆನು’ ಎಂದನು.

ಹೀಗೆನ್ನಲು ಅವರು ರಾಜನ ಅಭಿವ್ರಾಯವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು: ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಮಿತ್ತಾಣಿಗಳಾಗಿ ಸಮಿತ್ತಿನ ಕಟ್ಟನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ರಾಜನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದರು, ಬಂದವರಾದರು ಹೀಗೆ ಮಹಾಶಾಲರೂ ಮಹಾಶ್ರೋತ್ರಿಯರೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂ ಆಗಿದ್ದು (ತಾವು) ಮಹಾಶಾಲರು ಎಂದು ಮುಂತಾದ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಮಿತ್ತಿನ ಕಟ್ಟನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ತಮಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವ ರಾಜನನ್ನು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬಯಸಿ ವಿನಯದಿಂದ ಬಳಿಸಾರಿದರಷ್ಟೆ, ಹಾಗೆಯೇ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನುವ ಬೇರೆಯವರೂ ಇರಬೇಕು. ಮತ್ತು ಅವರಿಗೆ (ಅನುಪಸೇಯೈವ=ಉಪನಯನಮಕೃತ್ವೈವ) ಉಪನಯನವನ್ನು ಮಾಡದೆಯೇ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಅವರಿಗೆ (ಹೇಳಿ)ಕೊಟ್ಟೆನು. ಯೋಗ್ಯರಿಗೆ (ಅವನು) ಹೇಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು (ಹೇಳಿ)ಕೊಟ್ಟೆನೋ ಹಾಗೆಯೇ ಮಿಕ್ಕವರೂ (ಹೇಳಿ)ಕೊಡಬೇಕು.¹ ಎಂಬುದು ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಯ ಅರ್ಥವು. ಇದನ್ನು ಎಂದರೆ ವೃಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟೆನು ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳಲಿರುವದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ.

1. ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿ ಬಂದವರಿಗೇ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದು ರಾಜನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

2. ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಉಪನಯನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಯೇ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು. ಶಾಚೀಯ ಪ್ರಾಚೀನಯೋಗ್ಯನಿಗೆ ಉದ್ವಾಲಕಆರುಣಿಯು ಉಪನಯನ ಮಾಡಿಸಿದ್ದು (ಶತ. ಬ್ರಾ. ೧೧-೫-೩-೧೩), ಸನತ್ಕುಮಾರರು ನಾರದರಿಗೆ ಮಾಡಿಸಿದ್ದು (ಛಾಂ ೭-೧-೧), ಪಿಪ್ಪಲಾದನು ಸುಕೇತಾದಿಗಳಿಗೆ ಮಾಡಿಸಿದ್ದು (ಪ್ರ ೧-೧)- ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ರಾಜನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ಗೌರವದಿಂದ ಉಪನಯನ ಮಾಡಿಸವೆ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟನೆಂದದ್ದು ಈ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಷೇಧ. ಸೂ. ಭಾ ೧-೩-೩೬ನ್ನು ನೋಡಿ.

3. ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ವಿನಯವು ಹೇಗೆ ನಿಯಮವೋ ಗುರುವಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವದೂ ಹಾಗೆಯೇ ನಿಯಮ.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಖಂಡ
(ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆ)

ದ್ಯುಲೋಕವು ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನ ತಲೆ
(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಔಪಮನ್ಯವ ಕಂ ತ್ವಮಾತ್ಮಾನಮುಪಾಸ್ಸ ಇತಿ ದಿನಮೇವ
ಭಗವೋ ರಾಜನ್ನಿತಿ ಹೋನಾಚೈಷ ವೈ ಸುತೇಜಾ ಆತ್ಮಾ
ವೈಶ್ವಾನರೋ ಯಂ ತ್ವಮಾತ್ಮಾನಮುಪಾಸ್ತೇ ತಸ್ಮಾತ್ತನ ಸುತಂ
ಪ್ರಸುತಮಾಸುತಂ ಕುಲೇ ದೃಶ್ಯತೇ || ೧ ||

ಅತ್ಯೈನ್ನಂ ಪಶ್ಯಸಿ ಪ್ರಿಯಮತ್ತೈನ್ನಂ ಪಶ್ಯತಿ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತ್ಯ
ಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಂ ಕುಲೇ ಯ ಏತಮೇವಮಾತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾ
ನರಮುಪಾಸ್ತೇ ಮೂರ್ಧಾ ತ್ವೇಷ ಆತ್ಮನ ಇತಿ ಹೋನಾಚ
ಮೂರ್ಧಾ ತೇ ವ್ಯಪತಿಷ್ಯದೃಶ್ಯಾಂ ನಾಗಮಿಷ್ಯ ಇತಿ || ೨ ||

೧-೨. 'ಔಪಮನ್ಯವನೆ, ನೀನು ಯಾರನ್ನು ಆತ್ಮನೆಂದು ಉಪಾ
ಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ?' 'ಭಗವಂತನಾದ ರಾಜನೆ, ದ್ಯುಲೋಕ
ವನ್ನೇ' ಎಂದನು. 'ನೀನು ಆತ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ
ಯಲ್ಲ, ಇವನು ಸುತೇಜನೆಂಬ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿನ್ನ
ಕುಲದಲ್ಲಿ ಸುತವೂ ಪ್ರಸುತವೂ ಆಸುತವೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅನ್ನ
ವನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಿರುವೆ, ಪ್ರಿಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವೆ. ಈ ವೈಶ್ವಾ
ನರಾತ್ಮನನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಯಾವನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ
(ಅವನು) ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಾನೆ, ಪ್ರಿಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ.
ಅವನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸವು ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಆತ್ಮನ
ತಲೆಯೇ; (ನೀನು) ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಾರದೆ ಇದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ತಲೆ ಬಿದ್ದು
ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು!'- ಎಂದನು.

ದ್ಯುಲೋಕವೆಂಬ ವೈಶ್ವಾನರನ ತಲೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೨೬. ಸ ಕಥಮುನಾಚೇತಿ ? ಅಹ | ಔಪಮನ್ಯವ ಹೇ ಕಮಾತ್ಮಾನಂ
ವೈಶ್ವಾನರಂ ತ್ವಮ್ ಉಪಾಸ್ಸ ಇತಿ ಪಪ್ರಚ್ಛ | ನನ್ನಯಮ್ ಅನ್ಯಾಯಃ

ಆಚಾರ್ಯಃ ಸನ್ ಶಿಷ್ಯಂ ಪೃಚ್ಛತೀತಿ | ನೈಷ ದೋಷಃ | “ಯದ್ವೇತ್ಥ ತೇನ
ಮೋಪಸೀದ ತತಸ್ತ ಉಘಸ್ವಂ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ” (೭-೧-೧) ಇತಿ ನ್ಯಾಯದರ್ಶ
ನಾತ್ | ಅನ್ಯತ್ರಾಪಿ ಆಚಾರ್ಯಸ್ಯ ಅಪ್ರತಿಭಾನವತಿ ಶಿಷ್ಯೇ ಪ್ರತಿಭೋತ್ವಾದ
ನಾರ್ಥಃ ಪ್ರಶೋ ದೃಷ್ಟೋಜಾತಶತ್ರೋಃ “ಕ್ಷೈಷ ತದಾಸಭೂತ್ ಕುತ ಏತದಾ
ಗಾತ್” (ಬೃ. ೨-೧-೧೬) ಇತಿ | ದಿವಮೇವ ದ್ಯುಲೋಕಮೇವ ವೈಶ್ವಾನರ
ಮುಪಾಸೇ ಭಗವೋ ರಾಜನ್ಯತಿ ಹೋವಾಚ | ಏಷ ವೈ ಸುತೇಜಾಃ ಶೋಭನಂ
ತೇಜೋ ಯಸ್ಯ ಸೋಸಯಂ ಸುತೇಜಾ ಇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧೋ ವೈಶ್ವಾನರ ಆತ್ಮಾ,
ಆತ್ಮನೋವಯವಭೂತತ್ವಾತ್ | ಯಂ ತ್ವಮ್ ಆತ್ಮಾನಮ್ ಆತ್ಮೈಕದೇಶಮ್
ಉಪಾಸ್ತೇ | ತಸ್ಮಾತ್ ಸುತೇಜಸೋ ವೈಶ್ವಾನರಸ್ಯ ಉಪಾಸನಾತ್ ತವ ಸುತಮ್
ಅಭಿಷುತಂ ನೋಮರೂಪಂ ಕರ್ಮಣಿ ವ್ರಸುತಂ ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ಚ ಸುತಮ್,
ಆಸುತಂ ಚ ಅಹರ್ಗಣಾದಿಷು ತವ ಕುಲೇ ದೃಶ್ಯತೇ | ಅತೀವ ಕರ್ಮಿಣಸ್ತ್ವ
ತ್ಕುಲೀನಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಸ್ತಿ ಅನ್ನಂ ದೀಪ್ತಾಗ್ನಿಃ ಸನ್ | ಪಶ್ಯಸಿ ಚ ಪುತ್ರ
ಪೌತ್ರಾದಿಪ್ರಿಯಮಿಷ್ಟಮ್ | ಅನ್ಯೋಽಪಿ ಅಸ್ತಿ ಅನ್ನಂ ಪಶ್ಯತಿ ಚ ಪ್ರಿಯಮ್,
ಭವತ್ಯಸ್ಯ ಸುತಂ ಪ್ರಸುತಮ್, ಆಸುತಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಕರ್ಮಿತ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಂ
ಕುಲೇ ಯಃ ಕಶ್ಚಿದೇತಂ ಯಥೋಕ್ತಮೇವಂ ವೈಶ್ವಾನರಮುಪಾಸ್ತೇ | ಮೂರ್ಧಾ
ತ್ವಾತ್ಮನೋ ವೈಶ್ವಾನರಸ್ಯ ಏಷ ನ ಸಮಸ್ತೋ ವೈಶ್ವಾನರಃ | ಅತಃ ಸಮಸ್ತಬುದ್ಧ್ಯಾ
ವೈಶ್ವಾನರಸ್ಯೋವಾಸನಾತ್ ಮೂರ್ಧಾ ಶಿರಸ್ತೇ ವಿಪರೀತಗ್ರಾಹಿಣೋ ವ್ಯಪ
ತಿಷ್ಯತ್ ವಿಪತಿತಮ್ ಅಭವಿಷ್ಯತ್ ಯದ್ ಯದಿ ಮಾಂ ನಾಗಮಿಷ್ಯಃ ನಾಃಗ
ತೋಽಭವಿಷ್ಯಃ | ಸಾಧ್ವಕಾರ್ಷೀಃ ಯನ್ಮಾ ಮಾಮಾಗತೋಽಸಿ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅವನು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದನು ? ಎಂದು (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ ಎಲೈ ಔಪ
ಮನ್ಯವನೇ, ಯಾವನನ್ನು ನೀನು ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀ
ಯೆ ? -ಎಂದು ಕೇಳಿದನು

(ಆಕ್ಷೇಪ). - ಆಚಾರ್ಯನಾಗಿದ್ದು (ಅಶ್ವಪತಿಯು) ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಕೇಳು
ತ್ತಾನೆ ಎಂದು ನ್ಯಾಯವಲ್ಲವಲ್ಲ !

(ಪರಿಹಾರ). - ಇದೇನೂ ತಪ್ಪಲ್ಲ (ಏಕೆಂದರೆ) “ಏನು ತಿಳಿದಿರುವೆಯೋ
ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಾ, ಅದರಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ (ನಿನಗೆ) ಹೇಳುವೆನು”
(೭-೧-೧) ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವು (ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ) ಕಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಬೇರೊಂದು (ಶ್ರುತಿ)
ಯಲ್ಲಿಯೂ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಏನೂ ತೋಚದಿರುವಲ್ಲಿ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ

ದಕ್ಕಾಗಿ ಆಚಾರ್ಯನಾದ ಅಜಾತಶತ್ರುವು “ಇವನು ಆಗ ಎಲ್ಲಿದ್ದನು, ಎಲ್ಲಿಂದ ಹೀಗೆ ಬಂದನು ?” (ಬೃ. ೨-೧-೧೬) ಎಂದು ಕೇಳಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

(ಅವನು) ‘ಭಗವಂತನಾದ ರಾಜನೇ, ದಿನವನ್ನೇ ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನೇ ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವೆನು’ ಎಂದನು. (ರಾಜನು ಇಂತೆಂದನು). ನೀನು ಆತ್ಮನೆಂದು ಆತ್ಮನ ಒಂದಂಶವನ್ನೇ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವೆಯಲ್ಲ, ಇವನು ಸುತೇಜನೆಂಬ- ಒಳ್ಳೆಯ ತೇಜಸ್ಸು ಯಾವನಿಗಿರುವದೋ ಆ ಇವನು ಸುತೇಜನು ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನು, ಆತ್ಮನ ಅನಯವ ವಾಗಿರುವದರಿಂದ (ಆತ್ಮನು) ¹ ಆದ್ದರಿಂದ ಸುತೇಜನೆಂಬ ವೈಶ್ವಾನರನ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ನಿನ್ನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಸುತನು ಎಂದರೆ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡುವುದು, ಪ್ರಸುತನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಿಂಡುವುದು, ಮತ್ತು ಆಸುತನು- (ಇವು) ಅಹರ್ಗಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ ನಿನ್ನ ಕುಲದವರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಕರ್ಮಿಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ಅನ್ನವನ್ನು ದೀಪ್ತಾಗ್ನಿಯಾಗಿ ಉಣ್ಣುತ್ತಿರುವೆ, ಪುತ್ರಪೌತ್ರಾದಿಪ್ರಿಯವನ್ನು ಇಷ್ಟ(ವಸ್ತು)ವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವೆ ಯಾವನು ಈ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಆ ಇನ್ನೊಬ್ಬನೂ ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಾನೆ, ಪ್ರಿಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ, ಅವನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಸುತ, ಪ್ರಸುತ, ಆಸುತ-ಮುಂತಾದವೂ ಉಂಟಾಗಿ ಕರ್ಮಿತ್ವವು ಇರುತ್ತದೆ, ಬ್ರಹ್ಮನರ್ಚನವೂ (ಇರುತ್ತದೆ)

ಆದರೆ ಇದು ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನ ತಲೆಯೇ ಹೊರತು ಸಮಸ್ತವೈಶ್ವಾನರನಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಸ್ತನೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ (ಈ) ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ತಲೆಯು (ಯದ್=ಯದಿ) ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಬರದವನಾಗಿದ್ದರೆ ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆಯುಳ್ಳ ನಿನ್ನ (ಮೂರ್ಧಾ=ಶಿರಃ) ತಲೆಯು ಬಿದ್ದುಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು, ಬಿದ್ದದ್ದಾಗುತ್ತಿತ್ತು ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದೆಯಲ್ಲ, ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನೇ ಮಾಡಿದೆ- ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

1. ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನು ಎಂದೇ ಇವೆ, ಆದರೆ ಇದು ಪೂರ್ಣಾತ್ಮನಲ್ಲ, ಆತ್ಮನ ಒಂದು ಅವಯವವೇ ಎಂದು ಮುಂದೆ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಅವಯವವನ್ನು ಅವಯವಿಯೆಂದು ಉಪಚಾರಕ್ಕೆ ಕರೆಯುವುದುಂಟು.

2. ಏಕಾಹವೇ ಮುಂತಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಷ್ವೇದಮಾದಿಗಳು ಅಹರ್ಗಣವೆನಿಸುವವು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸುತನೆಂಬ ಸೋಮರೂಪವಾದ ಲತಾಪ್ರವೃವಿರುತ್ತದೆ, ಅಹೀನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸುತ, ಸತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಸುತ- ಹೀಗೆ ಭೇದವಿರುತ್ತದೆ ಅ. ಗಿ.

3. ಇಲ್ಲಿ ಅವಯವೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ನಿಂದೆಮಾಡಿರುವದರಿಂದ ಸಮಸ್ತೋಪಾಸನೆಯೋ ವಿಧಿಸಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಸೂ. ಭಾ ೩-೩-೫೮ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದೆ.

ಐಬನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆ)

ಆದಿತ್ಯನು ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನ ಕಣ್ಣು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಹೋವಾಚ ಸತ್ಯಯಜ್ಞಂ ಪೌಲುಷಿಂ ಪ್ರಾಚೀನಯೋಗ್ಯಂ
ಕಂ ತ್ವಮಾತ್ಮಾನಮುಪಾಸ್ವ ಇತ್ಯಾದಿತ್ಯಮೇವ ಭಗವೋ ರಾಜ
ನ್ನಿತಿ ಹೋವಾಚೈಷ ವೈ ವಿಶ್ವರೂಪ ಆತ್ಮಾ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಯಂ
ತ್ವಮಾತ್ಮಾನಮುಪಾಸ್ಸೇ ತಸ್ಮಾತ್ತವ ಬಹು ವಿಶ್ವರೂಪಂ ಕುಲೇ
ದೃಶ್ಯತೇ || ೧ ||

ಪ್ರವೃತ್ತೋಽಶ್ವತರೀರಥೋ ದಾಸೀನೀಷ್ಕೋಽತ್ಮೈನ್ನಂ ಪಶ್ಯಸಿ
ಪ್ರಿಯಮತ್ಮೈನ್ನಂ ಪಶ್ಯತಿ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತ್ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಂ
ಕುಲೇ ಯ ಏತಮೇವಮಾತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಮುಪಾಸ್ತೇ
ಚಕ್ಷುಷ್ವೇತದಾತ್ಮನ ಇತಿ ಹೋವಾಚಾನೋಽಭವಿಷ್ಯೋ
ಯನ್ಮಾಂ ನಾಗಮಿಷ್ಯ ಇತಿ || ೨ ||

೧-೨. ಆಮೇಲೆ ಸತ್ಯಯಜ್ಞ ಮೌಲುಷಿಯನ್ನು 'ಎಲೈ ಪ್ರಾಚೀನ
ಯೋಗ್ಯನೆ, ನೀನು ಯಾರನ್ನು ಆತ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು
ತ್ತಿರುವೆ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. 'ಭಗವಂತನಾದ ರಾಜನೆ, ಆದಿತ್ಯ
ನನ್ನೇ' ಎಂದನು. 'ನೀನು ಆತ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ
ಯಲ್ಲ, ಇವನು ವಿಶ್ವರೂಪನೆಂಬ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನು, ಅದ್ದರಿಂದ
ನಿನ್ನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಬಹು ವಿಶ್ವರೂಪವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅಶ್ವತರೀ
ರಥವೂ ದಾಸೀನಿಷ್ಕವೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಿರುವೆ,
ಪ್ರಿಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವೆ. ಯಾವನು ಈ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನನ್ನೇ
ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ (ಅವನು) ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣು
ತ್ತಿರುವನು, ಪ್ರಿಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವನು, ಅವನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ
ವರ್ಚಸವು ಇರುತ್ತದೆ ಆದರೆ ಇದು ಆತ್ಮನ ಕಣ್ಣೇ, (ನೀನು) ನನ್ನ
ಬಳಿಗೆ ಬಾರದೆ ಇದ್ದರೆ ಕುರುಡನಾಗುತ್ತಿದ್ದೆ!' - ಎಂದನು.

ಆದಿತ್ಯನೆಂಬ ವೈಶ್ವಾನರನ ಕಣ್ಣು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೨೭. ಅಥ ಹೋವಾಚ ಸತ್ಯಯಜ್ಞಂ ಪೌಲುಷಿಂ ಹೇ ಪ್ರಾಚೀನ ಯೋಗ್ಯ, ಕಂ ತ್ವಮಾತ್ಮಾನಮ್ ಉವಾಸ್ಸೇ ಇತಿ | ಆದಿತ್ಯಮೇವ ಭಗವೋ ರಾಜನ್ ಇತಿ ಹೋವಾಚ | ಶುಕ್ಲ ನೀಲಾದಿರೂಪತ್ವಾತ್ ವಿಶ್ವರೂಪತ್ವಮಾದಿತ್ಯಸ್ಯ | ಸರ್ವರೂಪತ್ವಾದ್ವಾ | ಸರ್ವಾಣಿ ರೂಪಾಣಿ ಹಿ ತ್ವಾಷ್ಟ್ರಾಣಿ ಯತೋಽತೋ ವಾ ವಿಶ್ವರೂಪ ಆದಿತ್ಯಃ | ತದುವಾಸನಾತ್ ತವ ಬಹು ವಿಶ್ವರೂಪಮ್ ಇಹಾಮುತ್ರಾರ್ಥಮ್ ಉಪಕರಣಂ ದೃಶ್ಯತೇ ಕುಲೇ | ಕಿಂ ಚ ತ್ವಾಮನುಪ್ರವೃತ್ತೋಽಶ್ವತರೀಭ್ಯಾಂ ಯುಕ್ತೋ ರಘೋಽಶ್ವತರೀರಧಃ | ದಾಸೀನಿಷ್ಕುಃ | ದಾಸೀಭಿರ್ಯುಕ್ತೋ ನಿಷ್ಕೋ ಹಾರೋ ದಾಸೀನಿಷ್ಕುಃ | ಅತ್ಸ್ಯನ್ನಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ | ಚಕ್ಷುರ್ವೈಶ್ವಾನರಸ್ಯ ತು ಸವಿತಾ | ತಸ್ಯ ಸಮಸ್ತಬುದ್ಧ್ಯಾ ಉಪಾಸನಾದ್ ಅನ್ದೋಽಭವಿಷ್ಯತ್ಚಕ್ಷುರ್ಹೀನೋಽಭವಿಷ್ಯಃ ಯನ್ಮಾಂ ನಾಗಮಿಷ್ಯ ಇತಿ ಪೂರ್ವವತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆಮೇಲೆ ಸತ್ಯಯಜ್ಞ ಪೌಲುಷಿಯನ್ನು 'ಎಲೈ ಪ್ರಾಚೀನಯೋಗ್ಯನೆ, ನೀನು ಯಾರನ್ನು ಆತ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು (ಅವನು) 'ಭಗವಂತನಾದ ರಾಜನೆ, ಆದಿತ್ಯನನ್ನೇ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ' ಎಂದನು ಶುಕ್ಲ, ನೀಲ- ಮುಂತಾದ ರೂಪಗಳುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನು ವಿಶ್ವರೂಪನು ಅಥವಾ ಸರ್ವರೂಪನಾಗಿರುವದರಿಂದ (ಅವನು ವಿಶ್ವರೂಪನು) ಎಲ್ಲಾ ರೂಪಗಳೂ ಸೂರ್ಯನವೇ ಅಲ್ಲವೆ? ಆದ್ದರಿಂದಲಾದರೂ ಆದಿತ್ಯನಿಗೆ ವಿಶ್ವರೂಪನೆಂದು ಹೆಸರು ಅವನ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ನಿನ್ನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಬಹು ವಿಶ್ವರೂಪವು, ಇಹಪರಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಉಪಕರಣವು ಕಾಣಬರುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು ನಿನ್ನ ಹಿಂದೆ ಅಶ್ವತರೀರಧವು ಎಂದರೆ ಹೇಸರುಗತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿರುವ ರಥವೂ ದಾಸೀನಿಷ್ಕುವೂ- ದಾಸಿಯರಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ನಿಷ್ಕುವು ಎಂದರೆ ಹಾರವು ದಾಸೀನಿಷ್ಕುವು (ಇದೂ)- ಇರುತ್ತಿರುವದು 'ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಿರುವೆ' ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥವು (ಹಿಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಗೆ) ಸಮಾನವಾಗಿದೆ.

ಆದರೆ ಸೂರ್ಯನು ವೈಶ್ವಾನರನಿಗೆ ಕಣ್ಣೇ. ಅವನನ್ನು ಸಮಸ್ತಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ನೀನು ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಾರದಿದ್ದರೆ ಕುರುಡನಾಗುತ್ತಿದ್ದೆ, ಕಣ್ಣಿಲ್ಲದವನಾಗುತ್ತಿದ್ದೆ -ಎಂಬುದನ್ನು ಹಿಂದಿನಂತೆ (ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು).

1 ೩ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿರುವ ಮಧುವಿಷ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ರೂಪಗಳುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರಬಹುದು.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆ)

ವಾಯುವು ವೈಶ್ವಾನರನ ಪ್ರಾಣ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಹೋವಾಚೇನ್ದ್ರದ್ಯುಮ್ನಂ ಭಾಲ್ವವೇಯಂ ವೈಯಾಘ್ರ
ಪದ್ಯ ಕಂ ತ್ವಮಾತ್ಮಾನಮುಪಾಸ್ಸ ಇತಿ ವಾಯುಮೇವ
ಭಗವೋ ರಾಜನ್ನಿತಿ ಹೋವಾಚೈಷ ವೈ ಪೃಥಗ್ವತ್ಸಾತ್ಮಾ
ವೈಶ್ವಾನರೋ ಯಂ ತ್ವಮಾತ್ಮಾನಮುಪಾಸ್ಸೇ ತಸ್ಮಾತ್ ತ್ವಾಂ
ಪೃಥಗ್ಬಲಯ ಆಯನ್ತಿ ಪೃಥಗ್ಪ್ರೇಣಯೋಽನುಯನ್ತಿ || ೧ ||
ಅತ್ಯೈನ್ನಂ ಪಶ್ಯಸಿ ಪ್ರಿಯಮತ್ಯೈನ್ನಂ ಪಶ್ಯತಿ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತ್ಯಸ್ಯ
ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಂ ಕುಲೇ ಯ ಏತಮೇವಮಾತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರ
ಮುಪಾಸ್ತೇ ಪ್ರಾಣಸ್ತೇಷ ಆತ್ಮನ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ಪ್ರಾಣಸ್ತ
ಉದಕ್ರಮಿಷ್ಯದ್ಯನ್ತಾಂ ನಾಗಮಿಷ್ಯ ಇತಿ || ೨ ||

೧-೨. ಅಮೇಲೆ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನಭಾಲ್ವವೇಯನನ್ನು 'ವೈಯಾಘ್ರ
ವದ್ಯನೆ, ನೀನು ಯಾರನ್ನು ಆತ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ ?'
ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. 'ಭಗವಂತನಾದ ರಾಜನೆ, ವಾಯುವನ್ನೇ
(ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವೆನು)' ಎಂದನು. 'ನೀನು ಆತ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ
ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆಯಲ್ಲ, ಇವನು ಪೃಥಗ್ವತ್ಸಾತ್ಮನೆಂಬ ವೈಶ್ವಾನರನು.
ಆದ್ದರಿಂದ ನಿನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾದ ಕಾಣಿಕೆಗಳು ಬರುತ್ತಿವೆ ;
ಬೇರೆಬೇರೆಯ ರಥಶ್ರೇಣಿಗಳು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣು
ತ್ತಿರುವೆ, ಪ್ರಿಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವೆ. ಯಾವನು ಈ ವೈಶ್ವಾನರ
ರಾತ್ಮನನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಅನ್ನವನ್ನು
ಉಣ್ಣುತ್ತಿರುವನು, ಪ್ರಿಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವನು, ಅವನ ಕುಲದಲ್ಲಿ
ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸವು ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುವದು. ಆದರೆ ಇದು ಆತ್ಮನ
ಪ್ರಾಣವು. (ನೀನು) ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಾರದಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಣವು ಉತ್ಕ್ರ
ಮಿಸಿಬಿಡುತ್ತಿತ್ತು' ಎಂದನು.

ವಾಯುವೆಂಬ ವೈಶ್ವಾನರನ ಪ್ರಾಣ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೨೮. ಅಥ ಹೋವಾಚ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನಂ ಭಾಲ್ಲವೇಯಮ್ ವೈಯಾಘ್ರಃ ಪದ್ಯ ಕಂ ತ್ವಮಾತ್ಮಾನಮುಪಾಸ್ತೇ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ | ಪೃಥಗ್ವತ್ಸಾ ನಾನಾ ವರ್ತಾಂತಾನಿ ಯಸ್ಯ ವಾಯೋರಾವಹೋದ್ವಹಾದಿಭಿರ್ಭೇದೈರ್ವರ್ತಮಾನಸ್ಯ ಸೋಽಯಂ ಪೃಥಗ್ವತ್ಸಾತ್ಮಾ ವಾಯುಃ | ತಸ್ಮಾತ್ ಪೃಥಗ್ವತ್ಸಾತ್ಮನೋ ವೈಶ್ವಾನರಸ್ಯ ಉಪಾಸನಾತ್ ಪೃಥಕ್ ನಾನಾದಿಕ್ಯಾಃ ತ್ವಾಂ ಬಲಯಃ ವಸ್ತ್ರಾನ್ನಾದಿ ಲಕ್ಷಣಾ ಬಲಯಃ ಆಯಂತಿ ಆಗಚ್ಛಂತಿ | ಪೃಥಗ್ರಥಶ್ರೇಣಯಃ ರಥಪಜ್ಜ್ಞಯೋಽಸಿ ತ್ವಾಮ್ ಅನುಯಂತಿ | ಅತ್ಸೃನ್ನಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ | ಪ್ರಾಣ ಸ್ವೇಷ ಆತ್ಮನ ಇತಿ ಹ ಉವಾಚ | ಪ್ರಾಣಸ್ತೇ ತವ ಉದಕ್ರಾಮಿಸ್ಯತ್ ಉತ್ಕ್ರಾಂತೋಽಭವಿಸ್ಯತ್ ಯನ್ಮಾಂ ನಾಗಮಿಸ್ಯ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆಮೇಲೆ ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನಭಾಲ್ಲವೇಯನನ್ನು 'ವೈಯಾಘ್ರಪದ್ಯನೇ, ನೀನು ಯಾವನನ್ನು ಆತ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ?' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವದು (ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಪೃಥಗ್ವತ್ಸಾತ್ಮನು, ಅವಹ, ಉದ್ವಹ-ಮುಂತಾದ ಭೇದಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವ ವಾಯುವಿಗೆ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾದ ಮಾರ್ಗಗಳು ಇರುವದರಿಂದ ಆ ಈ ವಾಯು ಪೃಥಗ್ವರ್ತ (ನೆನಿಸಿರುವನು) ಆದ್ದರಿಂದ ಪೃಥಗ್ವತ್ಸಾತ್ಮನೆಂಬ ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಬರುವ ಕಾಣಿಕೆಗಳು, ಅನ್ನಬಟ್ಟೆ ಮುಂತಾದ ಕಾಣಿಕೆಗಳು ನಿನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬರುತ್ತಿವೆ. ಮತ್ತು ಬೇರೆಬೇರೆಯ ರಥಶ್ರೇಣಿಗಳು ರಥಗಳ ಸಾಲುಗಳು ನಿನ್ನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಿರುವವು 'ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಿರುವೆ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ (ಗ್ರಂಥವು ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವು

ಆದರೆ ಇದು ಆತ್ಮನ ಪ್ರಾಣವೇ ಎಂದನು. (ನೀನು) ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಾರದೆ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಣವು ಉತ್ಕ್ರಾಮಿಸಿಬಿಡುತ್ತಿತ್ತು, ಉತ್ಕ್ರಾಂತವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಿತ್ತು.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನೈದನೆಯ ಖಂಡ

(ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆ)

ಆಕಾಶವು ವೈಶ್ವಾನರನ ನಡುಮೈ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಹೋವಾಚ ಜನಗ್ಂ ಶಾರ್ಕರಾಕ್ಷ್ಯೈ ಕಂ ತ್ವಮಾತ್ಮಾನ
ಮುಪಾಸ್ಸ ಇತ್ಯಾಕಾಶಮೇವ ಭಗವೋ ರಾಜನ್ನಿತಿ ಹೋವಾ
ಚೈಷ ವೈ ಬಹುಲ ಆತ್ಮಾ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಯಂ ತ್ವಮಾತ್ಮಾನ
ಮುಪಾಸ್ತೇ ತಸ್ಮಾತ್ತ್ವಂ ಬಹುಲೋಽಸಿ ಪ್ರಜಯಾ ಚ
ಧನೇನ ಚ || ೧ ||

ಅತ್ಯೈಷ್ಣಂ ಪಶ್ಯಸಿ ಪ್ರಿಯಮತ್ಯೈಷ್ಣಂ ಪಶ್ಯತಿ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತ್ಯೈಷ್ಯ
ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಂ ಕುಲೇ ಯ ಏತಮೇವಮಾತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರ
ಮುಪಾಸ್ತೇ ಸಂದೇಹಸ್ತ್ವೇಷ ಆತ್ಮನ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ಸಂದೇ
ಹಸ್ತೇ ವ್ಯತೀರ್ಯದ್ಯನ್ಮಾಂ ನಾಗಮಿಷ್ಯ ಇತಿ || ೨ ||

೧-೨. ಆಮೇಲೆ ಜನನನ್ನು 'ಶಾರ್ಕರಾಕ್ಷ್ಯೈನೇ, ನೀನು ಯಾರನ್ನು
ಆತ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.
'ಭಗವಂತನಾದ ರಾಜನೇ. ಆಕಾಶವನ್ನೇ (ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರು
ವೆನು)' ಎಂದನು. 'ನೀನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವೆಯಲ್ಲ, ಇವನು
ಬಹುಲನೆಂಬ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನು. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ಪ್ರಜೆಯಿಂದಲೂ
ಧನದಿಂದಲೂ ಬಹುಲನಾಗಿರುವೆ. ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಿರುವೆ,
ಪ್ರಿಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವೆ. ಯಾವನು ಈ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನನ್ನು
ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನು ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಿರು
ವನು, ಪ್ರಿಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವನು, ಅವನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ
ವರ್ಚಸವು ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುವದು. ಆದರೆ ಇದು ಆತ್ಮನ ಸಂದೇಹವೇ;
(ನೀನು) ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಾರದೆ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಸಂದೇಹವು ವಿಶೀರ್ಣ
ವಾಗುತ್ತಿತ್ತು' ಎಂದನು.

ಆಕಾಶವೆಂಬ ವೈಶ್ವಾನರನ ನಡುಮೈ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೨೯. ಅಥ ಹೋವಾಚ ಜನಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ | ಏಷ ವೈ ಬಹುಲ ಆತ್ಮಾ ವೈಶ್ವಾನರಃ | ಬಹುತ್ವಮ್ ಆಕಾಶಸ್ಯ ಸರ್ವಗತತ್ವಾತ್ | ಬಹುಲ ಗುಣೋಪಾಸನಾಚ್ಚ | ತ್ವಂ ಬಹುಲೋಽಸಿ ಪ್ರಜಯಾ ಚ ಪುತ್ರಪೌತ್ರಾದಿ ಲಕ್ಷಣಯಾ, ಧನೇನ ಚ ಹಿರಣ್ಯಾದಿನಾ | ಸಂದೇಹಸ್ತೇಷಃ | ಸಂದೇಹಃ ಮಧ್ಯಮಂ ಶರೀರಂ ವೈಶ್ವಾನರಸ್ಯ | ದಿಹೇರುಪಚಯಾರ್ಥತ್ವಾತ್ ಮಾನಸರುಧಿರಾ ಸ್ಥೈರಿದಿಭಿಶ್ಚ ಬಹುಲಂ ಶರೀರಂ ತತ್ಸಂದೇಹಃ ತೇ ತವ ಶರೀರಂ ವ್ಯತೀರ್ಯತ್ ಶೀರ್ಣಮಭವಿಷ್ಯತ್ ಯನ್ಮಾಂ ನಾಗಮಿಷ್ಯ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಆಮೇಲೆ ಜನನನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಕೇಳಿದನು’ -ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ ಗ್ರಂಥವು (ಹಿಂದಿನದಕ್ಕಿ) ಸಮಾನವು. ಇವನು ಬಹುಲನೆಂಬ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನು. ಆಕಾಶವು ಬಹುಲವೆಂಬುದು (ಅದು) ಸರ್ವಗತವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ಬಹುಲಗುಣ ದಿಂದ ಉಪಾಸ್ಯವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ಆಗಿದೆ. ನೀನು ಪುತ್ರಪೌತ್ರಾದಿರೂಪ ವಾದ ಪ್ರಜೆಯಿಂದಲೂ ಹಿರಣ್ಯವೇ ಮುಂತಾದ ಧನದಿಂದಲೂ ಬಹುಲನಾಗಿರುವೆ.

ಆದರೆ ಇದು ವೈಶ್ವಾನರನ ಸಂದೇಹವೇ, ನಡುಮೈಯೇ ದಿಹಾರ್ಥವಾಗಿ ಕೂಡಿಹಾಕು ಎಂಬರ್ಥವಿರುವದರಿಂದಲೂ ಶರೀರವು ಮಾನಸ, ರಕ್ತ, ಮೂಳೆ- ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಬಹುಲವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ಅದು ಸಂದೇಹವು. (ನೀನು) ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಾರದೆ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಶರೀರವು ವಿಶೀರ್ಣವಾಗಿಬಿಡುತ್ತಿತ್ತು, ನಾಶವಾಗಿಬಿಡುತ್ತಿತ್ತು- (ಎಂದನು).

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನಾರನೆಯ ಖಂಡ

(ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆ)

ಅಪ್ಪು ವೈಶ್ವಾನರನ ಬಸ್ತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಹೋವಾಚ ಬುಡಿಲಮಾಶ್ವತರಾಶ್ಚಿಂ ವೈಯಾಘ್ರಪದ್ಯ ಕಂ ತ್ವಮಾತ್ಮಾನಮುಪಾಸ್ವ ಇತ್ಯಪ ಏವ ಭಗವೋ ರಾಜನ್ನಿತಿ ಹೋವಾಚೈಷ ವೈ ರಯಿರಾತ್ಮಾ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಯಂ ತ್ವಮಾ ತ್ಮಾನಮುಪಾಸ್ಸೇ ತಸ್ಮಾತ್ತ್ವಗ್ಂ ರಯಿಮಾನ್ ಪುಷ್ಕಿಮಾನಸಿ ||

ಅತ್ಯಂತಂ ಪಶ್ಯಸಿ ಪ್ರಿಯಮತ್ಯಂತಂ ಪಶ್ಯತಿ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತ್ಯಸ್ಯ
ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಂ ಕುಲೇ ಯ ಏತಮೇವಮಾತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರ
ಮುಪಾಸ್ತೇ ಬಸ್ತಿಸ್ತೇಷ ಆತ್ಮನ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ಬಸ್ತಿಸ್ತೇ
ವ್ಯಭೇತ್ಸ್ಯದ್ಯನ್ಮಾಂ ನಾಗಮಿಷ್ಯ ಇತಿ || ೨ ||

೧-೨. ಆಮೇಲೆ ಬುಡಿಲಆಶ್ವತರಾಶ್ವಿಯನ್ನು 'ವೈಯಾಘ್ರ
ಪದ್ಯನೆ, ನೀನು ಯಾವನನ್ನು ಆತ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ?'
ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. 'ಭಗವಂತನಾದ ರಾಜನೆ, ಅಪ್ಪನ್ನೇ (ಉಪಾಸನೆ
ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆನು)' ಎಂದನು. 'ನೀನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ
ಯಲ್ಲ, ಇವನು ರಯಿ ಎಂಬ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನು. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು
ರಯಿಯುಳ್ಳವನೂ ಪುಷ್ಟಿವಂತನೂ ಆಗಿರುವೆ. ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣು
ತ್ತಿರುವೆ, ಪ್ರಿಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವೆ. ಯಾವನು ಈ ವೈಶ್ವಾನರ
ನನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಅನ್ನವನ್ನು
ಉಣ್ಣುತ್ತಿರುವನು, ಪ್ರಿಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವನು, ಅವನ ಕುಲದಲ್ಲಿ
ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸವು ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುವದು. ಆದರೆ ಇದು ಆತ್ಮನ
ಬಸ್ತಿಯೇ ; (ನೀನು) ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಾರದೆ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಬಸ್ತಿಯು
ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿಬಿಡುತ್ತಿತ್ತು' ಎಂದನು.

ಅಪೈಂಬ ವೈಶ್ವಾನರನ ನಡುವೈ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೩೦. ಅಥ ಹೋವಾಚ ಬುಡಿಲಮಾಶ್ವತರಾಶ್ವಿಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ |
ಏಷ ವೈ ರಯಿರಾತ್ಮಾ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಧನರೂಪಃ | ಅದ್ಭ್ಯೋಽನ್ನಂ ತತೋ
ಧನಮಿತಿ | ತಸ್ಮಾದ್ ರಯಿಮಾನ್ ಧನವಾನ್ ತ್ವಂ ಪುಷ್ಟಿಮಾಂಶ್ಚ ಶರೀರೇಣ |
ಪುಷ್ಟೇಶ್ಚ ಅನ್ನನಿಮಿತ್ತತ್ವಾತ್ | ಬಸ್ತಿಸ್ತು ಏಷ ಆತ್ಮನೋ ವೈಶ್ವಾನರಸ್ಯ | ಬಸ್ತಿಃ
ಮೂತ್ರಸಂಗ್ರಹಸ್ಥಾನಮ್ | ಬಸ್ತಿಸ್ತೇ ವ್ಯಭೇತ್ಸ್ಯತ್ ಭಿನ್ನೋಽಭವಿಷ್ಯತ್
ಯನ್ಮಾಂ ನಾಗಮಿಷ್ಯ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

'ಆಮೇಲೆ ಬುಡಿಲಆಶ್ವತರಾಶ್ವಿಯನ್ನು (ಹೀಗೆಂದು) ಕೇಳಿದನು' ಎಂದು
ಮುಂತಾಗಿರುವ ಗ್ರಂಥವು (ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವು. ಇವನು ರಯಿ ಎಂಬ
ಧನರೂಪನಾದ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಪ್ಪಿನಿಂದ ಅನ್ನವೂ ಅದರಿಂದ

ಧನವೂ (ದೊರಕುತ್ತದೆ). ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ರಯಿವಂತನೂ ಎಂದರೆ ಧನವಂತ (ನಾಗದ್ವೀಯ) ; ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಟಿವಂತನೂ (ಆಗದ್ವೀಯ), ಏಕೆಂದರೆ ಪುಷ್ಟಿಯು ಅನ್ನದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾಗಿರುತ್ತದೆ

ಆದರೆ ಇದು ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನ ಬಸ್ತಿಯೇ. ಬಸ್ತಿ ಎಂದರೆ ಮೂತ್ರವನ್ನು ಕೂಡಿಹಾಕುವ ಸ್ಥಾನವು. (ನೀನು) ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಾರದೆಇದ್ದಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಬಸ್ತಿಯು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿಬಿಡುತ್ತಿತ್ತು, ಒಡೆದುಕೊಂಡುಬಿಡುತ್ತಿತ್ತು (ಎಂದನು).

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನೇಳನೆಯ ಖಂಡ

(ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆ)

ಪೃಥಿವಿಯು ವೈಶ್ವಾನರನ ಪಾದಗಳು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಹೋನಾಚೋದ್ದಾಲಕಮಾರುಣಂ ಗೌತಮ ಕಂ ತ್ವ
ಮಾತ್ಮಾನಮುಪಾಸ್ಯ ಇತಿ ಪೃಥಿವೀಮೇವ ಭಗವೋ ರಾಜನ್ನಿತಿ
ಹೋನಾಚ್ಯೇಷ ವೈ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾತ್ಮಾ ವೈಶ್ವಾನರೋ ಯಂ ತ್ವ
ಮಾತ್ಮಾನಮುಪಾಸ್ಯೇ ತಸ್ಮಾತ್ತ್ವಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತೋಽಸಿ ಪ್ರಜಯಾ
ಚ ಪಶುಭಿಶ್ಚ || ೧ ||

ಅತ್ಯೈನ್ನಂ ಪಶ್ಯಸಿ ಪ್ರಿಯಮುತ್ತೈನ್ನಂ ಪಶ್ಯತಿ ಪ್ರಿಯಂ ಭವ
ತ್ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಂ ಕುಲೇ ಯ ಏತಮೇವಮಾತ್ಮಾನಂ
ವೈಶ್ವಾನರಮುಪಾಸ್ಯೇ ಪಾದೌ ತ್ವೇತಾನಾತ್ಮನ ಇತಿ ಹೋನಾಚ
ಪಾದೌ ತೇ ವ್ಯಮ್ಲಾಸ್ಯೇತಾಂ ಯನ್ಮಾಂ ನಾಗಮಿಷ್ಯ ಇತಿ || ೨ ||

೧-೨. ಆಮೇಲೆ ಉದ್ದಾಲಕಆರುಣಿಯನ್ನು ‘ಗೌತಮನೆ, ನೀನು ಯಾರನ್ನು ಆತ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ?’ ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ‘ಭಗವಂತನಾದ ರಾಜನೆ, ಪೃಥಿವಿಯನ್ನೇ (ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆನು)’ ಎಂದನು. ‘ನೀನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ ಯಲ್ಲ ಇವನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಎಂಬ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನು. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ಪ್ರಜೆಯಿಂದಲೂ ಪಶುಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾಗಿರುವೆ.

ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಿರುವೆ, ಪ್ರಿಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವೆ. ಯಾವನು ಈ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ (ಅವನು) ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಿರುವನು, ಪ್ರಿಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವನು, ಅವನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸವು ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುವದು. ಆದರೆ ಇವು ಆತ್ಮನ ಪಾದಗಳೇ. (ನೀನು) ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಾರದೆ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಪಾದಗಳು ಬತ್ತಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು' ಎಂದನು.

ಪೃಥಿವಿಯೆಂಬ ವೈಶ್ವಾನರನ ಪಾದಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೩೧ ಅಥ ಹೋವಾಚೋದ್ದಾಲಕಮಿತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ | ಪೃಥಿವೀ ಮೇವ ಭಗವೋ ರಾಜನ್ನಿತಿ ಹೋವಾಚ | ಏಷ ವೈ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ | ಪಾದೌ ವೈಶ್ವಾನರಸ್ಯ | ಪಾದೌ ತೇ ವ್ಯಮ್ಲಾಸ್ಯೇತಂ ವಿಮ್ಲಾಸೌ ಅಭವಿಷ್ಯತಾಂ ಶ್ಲಢೀ ಭೂತೌ ಯನ್ಮಾಂ ನಾಗಮಿಷ್ಯ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಆಮೇಲೆ ಉದ್ದಾಲಕನನ್ನು (ಹೀಗೆಂದು) ಕೇಳಿದನು’ ಎಂಬಿದೇ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥವು (ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೇ) ಸಮಾನವು. ‘ಭಗವಂತನಾದ ರಾಜನೇ, ಪೃಥಿವಿಯನ್ನೇ (ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವೆನು)’ ಎಂದನು. ಇವನೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ (ಎಂಬ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನು).

(ಇವು) ವೈಶ್ವಾನರನ ಪಾದಗಳು, (ನೀನು) ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಾರದೆ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಪಾದಗಳು ಬತ್ತಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು ; ಬಾಡಿದವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು, ಸಡಿಲವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಖಂಡ

(ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆ)

ಸಮಸ್ತ ವೈಶ್ವಾನರೋಪಾಸನೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಾನ್ ಹೋವಾಚೈತೇ ವೈ ಖಲು ಯೂಯಂ ಪೃಥಗಿವೇಮು ಮಾತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಂ ವಿದ್ವಾಗ್ಂಸೋಽನ್ನಮತ್ಥ ಯಸ್ತೇತ

ಮೇವಂ ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರಮಭಿವಿಮಾನಮಾತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರ
ಮುಪಾಸ್ತೇ ಸ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಸರ್ವೇಷು ಭೂತೇಷು
ಸರ್ವೇಷ್ವಾತ್ಮಸ್ವನ್ನಮತ್ತಿ || ೧ ||

೧. ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದನು : ಈ ನೀವು ಈ ವೈಶ್ವಾನರ
ನರಾತ್ಮನನ್ನು ಬೇರೆಯಾಗಿರುವಂತೆ ಅರಿತುಕೊಂಡವರಾಗಿ ಅನ್ನ
ವನ್ನು ಣ್ಣು ತ್ತಿರುವಿರಿ. ಆದರ ಯಾವನು ಈ ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರನಾದ,
ಅಭಿವಿಮಾನನಾದ, ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು
ತ್ತಿರುವನೋ ಅವನು ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಭೂತಗಳಲ್ಲಿ
ಯೂ ಸರ್ವ ಆತ್ಮರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಿರುವನು.

ಸಮಸ್ತ ವೈಶ್ವಾನರೋಪಾಸನೆಯ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೩೨. ತಾನ್ ಯಥೋಕ್ತವೈಶ್ವಾನರದರ್ಶನವತೋ ಹೋವಾಚ | ಏತೇ
ಯೂಯಮ್ | ವೈ ಖಲು ಇತ್ಯನರ್ಥಕೌ | ಯೂಯಂ ಪೃಥಗಿವ ಅಪೃಥಕ್ಸನ್ನಮ್
ಇಮಮೇಕಂ ವೈಶ್ವಾನರಮ್ ಆತ್ಮಾನಂ ವಿದ್ವಾಂಸಃ, ಅನ್ನಮತ್ಥ | ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಾತ್ಮ
ಬುದ್ಧಾಃ ಇತ್ಯೇತತ್, ಹಸ್ತಿದರ್ಶನ ಇವ ಜಾತ್ಯನ್ಧಾಃ | ಯಸ್ತೈವತಮೇವಂ
ಯಥೋಕ್ತಾವಯವೈರ್ದ್ಯುಮೂರ್ಧಾದಿಭಿಃ ಪೃಥಿವೀಪಾದಾನ್ತ್ಯೈರ್ವಿಶಿಷ್ಟಮ್ ಏಕಂ
ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರಂ ಪ್ರಾದೇಶೈ(?)ರ್ದ್ಯುಮೂರ್ಧಾದಿಭಿಃ ಪೃಥಿವೀಪಾದಾನ್ತ್ಯೈಃ
ಅಧ್ಯಾತ್ಮಂ ಮೀಯತೇ ಜ್ಞಾಯತ ಇತಿ ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರಮ್ | ಮುಖಾದಿಷು
ವಾ ಕರಣೇಷು ಅತ್ರೈತ್ಯೇನ ಮೀಯತೇ ಇತಿ ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರಃ | ದ್ಯುಲೋಕಾದಿ
ಪೃಥಿವ್ಯಂತಪ್ರದೇಶಪರಮಾಣೋ ವಾ ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರಃ | ಪ್ರಕರ್ಷಣ ಶಾಸ್ತ್ರೇಣ
ಆದಿತ್ಯಂತ ಇತಿ ಪ್ರಾದೇಶಃ ದ್ಯುಲೋಕಾದಯ ಏವ | ತಾವತ್ಪರಿಮಾಣಃ ಪ್ರಾದೇಶ
ಮಾತ್ರಃ | ಶಾಖಾಂತರೇ ತು ಮೂರ್ಧಾದಿಶ್ಚಿಬುಕಪ್ರತಿಷ್ಠ ಇತಿ ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರಂ
ಕಲ್ಪಯಂತಿ | ಇಹ ತು ನ ತಥಾ ಅಭಿವ್ರೇತಃ | 'ತಸ್ಯ ಹ ವಾ ಏತಸ್ಯಾತ್ಮನಃ'
(೫-೧೮-೨) ಇತ್ಯಾದ್ಯುಪಸಂಹಾರಾತ್ | ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮತಯಾ ಅಭಿವಿಮೀಯತೇ
ಅಹಮಿತಿ ಜ್ಞಾಯತೇ ಇತ್ಯಭಿವಿಮಾನಃ | ತಮೇತಮಾತ್ಮಾನಂ ವೈಶ್ವಾನರಂ
ವಿಶ್ವಾನ್ನರಾನ್ ನಯತಿ ಪುಣ್ಯಪಾಪಾನುರೂಪಾಂ ಗತಿಂ ಸರ್ವಾತ್ಮೈಷು ಈಶ್ವರೋ
ವೈಶ್ವಾನರಃ | ವಿಶ್ವೋ ನರ ಏವ ವಾ | ಸರ್ವಾತ್ಮತ್ವಾತ್ | ವಿಶ್ವೈರ್ವಾ ನರೈಃ
ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮತಯಾ ಪ್ರವಿಭಜ್ಯ ನೀಯತ ಇತಿ ವೈಶ್ವಾನರಃ | ತಮೇವಮ್
ಉಪಾಸ್ತೇ ಯಃ ಸೋಽದನ್ ಅನ್ನಾದೀ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ದ್ಯುಲೋಕಾದಿಷು
ಸರ್ವೇಷು ಭೂತೇಷು ಚರಾಚರೇಷು ಸರ್ವೇಷ್ವಾತ್ಮಸು ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯ

ಮನೋಬುದ್ಧಿಷು | ತೇಷು ಹಿ ಆತ್ಮಕಲ್ಪನಾವ್ಯಪದೇಶಃ ಪ್ರಾಣಿನಾಮ್ | ಅನ್ನ
ಮತ್ತಿ ವೈಶ್ವಾನರವಿತ್ ಸರ್ವಾತ್ಮಾ ಸನ್ ಅನ್ನಮತ್ತಿ | ನ ಯಥಾಃಜ್ಞಃ ಪಿಣ್ಡ
ಮಾತ್ರಾಭಿಮಾನಃ ಸನ್ನಿತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದ ಅವರನ್ನು
ಕುರಿತು (ರಾಜನು) ಇಂತೆಂದನು ಈ ನೀವು—ವೈ ಖಲು ಎಂಬಿವು ಅರ್ಥರಹಿತ
ವಾದ (ಸಿವಾತಗಳು). ನೀವು—ಬೇರೆಬೇರೆಯಲ್ಲದ ಈ ಒಬ್ಬ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮ
ನನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದಂತೆ ಅರಿತುಕೊಂಡು ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಿರುವಿರಿ,
ಅನೆಯನ್ನು ಕಾಣುವಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುಗುರುಡರಂತೆ ವರಿಚ್ಛಿನ್ನನಾದ ಆತ್ಮನೆಂಬ ಭಾವನೆ
ಯಿಂದ (ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಿರುವಿರಿ) ಎಂದರ್ಥ.

ಆದರೆ ಈ ಹಿಂದೆ ದೇಳಿರುವ ದ್ಯುಲೋಕವೆಂಬ ತಲೆಯನ್ನು ಮೊದಲು
ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವೃಧಿವಿಯೆಂಬ ವಾದಗಳವರೆಗಿನ ಅವಯವಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವ
ಒಬ್ಬನೇ ಆದ ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರನಾದ—ದ್ಯುಲೋಕವೆಂಬ ತಲೆಯೇ ಮುಂತಾದ
ವೃಧಿವಿಯೆಂಬ ವಾದಗಳವರೆಗಿನ ಪ್ರಾದೇಶಗಳಿಂದ (ಕೂಡಿರುವಂತೆ)¹ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ
ವಾಗಿ (ವಿಾಯತೇ=ಜ್ಞಾಯತೇ) ಅರಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ² ಪ್ರಾದೇಶ
ಮಾತ್ರನು, ಅಥವಾ ಮುಖಾದಿಗಳೆಂಬ ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ³ ಆತ್ಮವಾಗಿ ಅರಿಯಲ್ಪಡು
ತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರನು. ಅಥವಾ ದ್ಯುಲೋಕವು ಮೊದಲಾಗಿ ವೃಧಿ
ವ್ಯಂತವಾದ ಪ್ರದೇಶದ ಪರಿಣಾಮವುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರನು⁴.
ರಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕರ್ಷದಿಂದ ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಡುವವರಿಂದ ಪ್ರಾದೇಶಗಳೆಂದರೆ
ದ್ಯುಲೋಕಾದಿಗಳೇ, ಅಥವಾ ಅಷ್ಟು ಪರಿಮಾಣದವನಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾದೇಶ
ಮಾತ್ರನು ಬೇರೊಂದು ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿಯಾದರೋ⁵ ಮೂರ್ಧಾದಿಚಿಬುಕ
ಪರ್ಯಂತವಾಗಿರುವನೆಂದು ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರನೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ

1. ಇದು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಎಂದಿದ್ದರೆ ಉತ್ತಮ. ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಃ ಎಂಬ
ದೀರ್ಘಪಾರವು ಬರೆದವರ ತಪ್ಪಾಗಿರಬಹುದೆ ?

2. ದ್ಯುಲೋಕಾದಿಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದವನೆಂದು ಉಪಾಸ್ಯನಾಗಿರುತ್ತಾನಾದ್ದ
ರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

3. ಪ್ರದೇಶೇಷು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ.

4. ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನು ಎಂದರ್ಥ.

5. ಶತಪಥಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಜಾಯಾಲಶ್ರುತಿ—ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೂ. ಭಾ. ೧-೨-೩೧, ೩೨ನ್ನು
ನೋಡಿ.

ಹಾಗೇನೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಲ್ಲ¹ ; ಏಕೆಂದರೆ 'ಆ ಈ ಆತ್ಮನಿಗೆ ' (೫-೧೮-೨) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೆಂದು (ಅಭಿವಿಮಾಯತೇ=) ನಾನೆಂದು ಅರಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಾ ನಾದ್ದರಿಂದ (ಇವನು) ಅಭಿವಿಮಾನನು². ಆ ಈ ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರನಾದ (ಅಭಿವಿಮಾನನಾದ) ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನನ್ನು—(ವಿಶ್ವಾನ್) ಎಲ್ಲಾ (ನರಾನ್) ನರರನ್ನೂ ಪುಣ್ಯಪಾಪಾನುರೂಪವಾದ ಗತಿಗೆ ಒಯ್ಯುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾದ ಈ ಈಶ್ವರನು ವೈಶ್ವಾನರನೆನಿಸಿರುವನು. (ವಿಶ್ವ) ಎಲ್ಲಾ (ನರ)ನರನೂ ಆಗಿರುವದರಿಂದ (ವೈಶ್ವಾನರನು) ಎಂದಾದರೂ (ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದು). ಅಥವಾ (ವಿಶ್ವೈಃ) ಎಲ್ಲ (ನರೈಃ) ನರರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಒಯ್ಯಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನು (ಎಂದೂ ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದು), ಏಕೆಂದರೆ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆ (ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಯಾವನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಆ ಅನ್ನವನ್ನು ಣ್ಣವ ಅನ್ನಾದಿಯು ದ್ಯುಲೋಕವೇ ಮುಂತಾದ ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಚರಾಚರರೂಪವಾದ ಸರ್ವಭೂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಾತ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎಂದರೆ ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯಮನೋಬುದ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ, ಅವುಗಳೆಲ್ಲವೇ ಜೀವರುಗಳು ಆತ್ಮನೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ? (ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ) ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಾನೆ. ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ಅರಿತವನು ಸರ್ವಾತ್ಮನಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಡು ಅನ್ನವನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಾನೆಯೇ ಹೊರತು, ಅಜ್ಞಾನಾದವನಂತೆ ತನ್ನ ಶರೀರ ಮಾತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ (ಇರುವ) ಅಭಿಮಾನವುಳ್ಳವನಾಗಿ (ಉಣ್ಣು)ವದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಸ್ಯ ಹ ವಾ ಏತಸ್ಯಾತ್ಮನೋ ವೈಶ್ವಾನರಸ್ಯ ಮೂರ್ಧ್ನವ
ಸುತೇಜಾಶ್ಚಕ್ಷುರ್ವಿಶ್ವರೂಪಃ ಸ್ರಾಣಃ ಸ್ಪರ್ಶಗ್ನತಾಪ್ತಾ
ಸಂದೇಹೋ ಬಹುಲೋ ಬಸ್ತಿರೇವ ರಯಿಃ ಪೃಥಿವ್ಯೇವ
ಪಾದಾವುರ ಏವ ವೇದಿಲೋಮಾನಿ ಬರ್ಹಿಹೃದಯಂ ಗಾರ್ಹ
ಪತ್ಯೋ ಮನೋಽನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಚನ ಆಸ್ಯಮಾಹವನೀಯಃ ||

1. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸೂ. ಭಾ. ೧-೨-೩೧ರಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿದೆ. ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರನು ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣಕ್ಕೆ ಸೂ. ಭಾ. ೧-೨-೨೯, ೩೦, ೩೧ರಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ಭಾಷ್ಯದ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿ, ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಕ್ಕೂ ಈ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲಿ ಮತಭೇದವೇಕೆ ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದು ವಿಚಾರಣೀಯವಾಗಿದೆ.

2. ಸೂ. ಭಾ. ೧-೨-೩೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೧೯)ರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೆರಡು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

೨. ಆ ಈ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನಿಗೆ ಸುತೇಜನು ತಲೆಯೇ, ವಿಶ್ವ ರೂಪನು ಕಣ್ಣು, ಪೃಥಗ್ವರ್ತಾತ್ಮನು ಪ್ರಾಣವು, ಬಹುಲನು ಸಂದೇಹವು, ರಯಿಯು ಬಸ್ತಿಯೇ, ಪೃಥಿವಿಯೇ ಪಾದವು, ಉರಸ್ಸೇ ವೇದಿ, ಲೋಮಗಳು ಬರ್ಹಿ, ಹೃದಯವು ಗಾರ್ಹಪತ್ಯವು, ಮನಸ್ಸು ಅನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಚನವು, ಆಸ್ಯವು ಆಹವನೀಯ.

ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನ ಅವಯವಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೩೩. ಕಸ್ಮಾದೇವಮ್? ಯಸ್ಮಾತ್ ತಸ್ಯ ಹ ವೈ ಪ್ರಕೃತಸ್ಯೈವ ಏತಸ್ಯ ಆತ್ಮನೋ ವೈಶ್ವಾನರಸ್ಯ ಮೂರ್ಧ್ನೈವ ಸುತೇಜಾಃ, ಚಕ್ಷುರ್ವಿಶ್ವರೂಪಾಃ, ಪ್ರಾಣಃ ಪೃಥಗ್ವರ್ತಾತ್ಮಾ, ಸಂದೇಹೋ ಬಹುಲಃ, ಬಸ್ತಿರೇವ ರಯಿಃ, ಪೃಥಿವ್ಯೇವ ಪಾದೌ | ಅಧವಾ ವಿಧ್ಯರ್ಥಮೇತದ್ವಚನಮ್ ಏವಮುಪಾಸ್ಯಃ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇದು ಏತರಿಂದ? ಎಂದರೆ ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿರುವ ಅವನಿಗೇ ಈ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನಿಗೆ ಸುತೇಜನೇ ತಲೆ, ವಿಶ್ವರೂಪನೇ ಕಣ್ಣು, ಪೃಥಗ್ವರ್ತಾತ್ಮನೇ ಪ್ರಾಣವು, ಬಹುಲನೇ ಸಂದೇಹವು, ರಯಿಯೇ ಬಸ್ತಿ, ಪೃಥಿವಿಯೇ ಪಾದಗಳು.

ಅಧವಾ^೧ (ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು) ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು- ಎಂದು ವಿಧಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ವಾಕ್ಯವು (ಬಂದಿದೆ) ಎಂದಾದರೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಬಹುದು.

1. ಸರಿಚೆನ್ನಾಭಿಮಾನದಿಂದ ಅನ್ನವನ್ನು ಣ್ಣವದಿಲ್ಲವೆಂಬುದೇಕೆ ?

2. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯ ಮೂಲವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಏವಕಾರವನ್ನು ಇಟ್ಟಿದೆ. ನಾವು ಹಿಂದಿನ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸುತೇಜವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ತಲೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವದಕ್ಕೆ 'ಸುತೇಜನೇ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಕನ್ನಡಿಸಿರುತ್ತೇವೆ.

3. ಹಿಂದಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾದೇಶಮಾತ್ರವು, ಅಭಿಮಾನವು- ಎಂಬ ಎರಡು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಯೇ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಂತೆ ವೈಶ್ವಾನರನ ಅವಯವಗಳನ್ನೂ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡನೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೇ ಯುಕ್ತತರವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶಿಷ್ಯರು ಇವುಗಳೊಂದೊಂದನ್ನೇ ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದದ್ದನ್ನು ನಿಂದಿಸಿಯೇ ಸಮಸ್ತೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಅಶ್ವಪತಿಯು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿರುತ್ತಾನೆ.

ವೈಶ್ವಾನರೋಪಾಸಕನ ಭೋಜನವೇ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೩೪. ಆಧೇದಾನೀಂ ವೈಶ್ವಾನರವಿದೋ ಭೋಜನೇಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಸಂಪಿಪಾದಯಿಷನ್ನಾಹ | ಏತಸ್ಯ ವೈಶ್ವಾನರಸ್ಯ ಭೋಕ್ತುಃ ಉರ ಏವ ವೇದಿಃ | ಆಕಾರಸಾಮಾನ್ಯಾತ್ | ಲೋಮಾನಿ ಬರ್ಹಿಃ | ವೇದ್ಯಾಮಿವ ಉರಸಿ ಲೋಮಾನಿ ಆಸ್ತೀರ್ಣಾನಿ ದೃಶ್ಯಂತೇ | ಹೃದಯಂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಃ | ಹೃದಯಾದ್ಧಿ ಮನಃ ಪ್ರಣೀತಮಿವ ಅನನ್ತ ರೀಭವತಿ, ಅತಃ ಅನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಚನೋಗ್ನಿರ್ಮನಃ | ಆಸ್ಯಂ ಮುಖಮ್ ಆಹವನೀಯ ಇವಾಹವನೀಯಃ | ಹೂಯತೇಽಸ್ಮಿನ್ನನ್ನಮಿತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಈಗ ವೈಶ್ವಾನರೋಪಾಸಕನ ಭೋಜನದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆಮಾಡೋಣವೆಂದು (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ ಈ ಭೋಕ್ತೃವಾದ ವೈಶ್ವಾನರನ ಎದೆಯೇ ವೇದಿ^೧, ಏಕೆಂದರೆ (ಇನೇರದಕ್ಯಾ) ಆಕಾರವು ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಲೋಮಗಳು ಬರ್ಹಿಃ^೨, (ಏಕೆಂದರೆ) ವೇದಿಯಮೇಲೆ (ಬರ್ಹಿಸ್ಸುಗಳಂತೆ) ಎದೆಯಮೇಲೆ ಮೈಗೂದಲುಗಳು ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಹೃದಯವೇ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯವು. ಹೃದಯದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಂತಲ್ಲವೆ, ಮನಸ್ಸು ಹಿಂದೆಯೇ ತೋರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಅನ್ವಾಹಾರ್ಯಪಚನಾಗ್ನಿಯು.^೪ ಆಸ್ಯವು, ಮುಖವು ಆಹವನೀಯವು, ಆಹವನೀಯದಂತೆ ಇರುವದರಿಂದ ಆಹವನೀಯವು ಏಕೆಂದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ (ಉಪಾಸಕನು) ಹೋಮಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

1. ಹಾಗೆಂದು ಭಾವನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ
2. ಇಲ್ಲಿ ಬರಿಯ ಸ್ಥಂಡಿಲವನ್ನೇ ವೇದಿಯೆಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಅ. ಗಿ.
3. ವೇದಿಯಮೇಲೆ ಹರಡಿದ ದರ್ಭೆಗಳು.
4. ಗಾರ್ಹಪತ್ಯದಿಂದ ಈ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ ; ಹೃದಯದಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಹಾಗೆಯೇ ಹುಟ್ಟಿ ತೋರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿ ಹೋತ್ರ)

ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿ ಹೋತ್ರದ ಹೋಮಗಳು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದ್ಯದ್ಭಕ್ತಂ ಪ್ರಥಮಮಾಗಚ್ಛೇತ್ತದ್ಧೋಮಿಯಾಗ್ಂ ಸ ಯಾಂ
ಪ್ರಥಮಾನಾಹುತಿಂ ಜುಹುಯಾತ್ತಾಂ ಜುಹುಯಾತ್ ಪ್ರಾಣಾ
ಯ ಸ್ವಾಹೇತಿ ಪ್ರಾಣಸ್ತೃಪ್ಯತಿ || ೧ ||

ಪ್ರಾಣೇ ತೃಪ್ಯತಿ ಚಕ್ಷುಸ್ತೃಪ್ಯತಿ ಚಕ್ಷುಷಿ ತೃಪ್ಯತ್ಯಾದಿತ್ಯಸ್ತೃಪ್ಯ
ತ್ಯಾದಿತ್ಯೇ ತೃಪ್ಯತಿ ದ್ಯೌಸ್ತೃಪ್ಯತಿ ದಿವಿ ತೃಪ್ಯನ್ತ್ಯಾಂ ಯತ್ಕಿಂಚ
ದ್ಯೌಶ್ಚಾಽಽದಿತ್ಯಶ್ಚಾಧಿತಿಷ್ಠತಸ್ತತ್ತ್ವೃಪ್ಯತಿ ತಸ್ಯಾನು ತೃಪ್ತಿಂ
ತೃಪ್ಯತಿ ಪ್ರಜಯಾ ಪಶುಭಿರನ್ನಾದ್ಯೇನ ತೇಜಸಾ ಬ್ರಹ್ಮ
ವರ್ಚಸೇನೇತಿ || ೨ ||

೧-೨. ಅಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅನ್ನವು ಮೊದಲು ಬರುವದೋ ಅದು
ಹೋಮಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಅವನು ಪ್ರಥಮಾಹುತಿಯನ್ನು ಹೋಮ
ಮಾಡುತ್ತಾನೆವು, ಅದನ್ನು 'ಪ್ರಾಣಾಯ ಸ್ವಾಹಾ!' ಎಂದು ಹೋಮ
ಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಾಣನು ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಾಣವು ತೃಪ್ತ
ವಾಗಲು ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ; ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ತೃಪ್ತವಾಗಲು
ಆದಿತ್ಯನು ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ ; ಆದಿತ್ಯನು ತೃಪ್ತನಾಗಲು ದ್ಯು
ಲೋಕವು ತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ; ದ್ಯುಲೋಕವು ತೃಪ್ತವಾಗಲು ದ್ಯು
ಲೋಕವೂ ಆದಿತ್ಯನೂ ಯಾವಯಾವದರ ಮೇಲಿರುವವೋ ಅದು
ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ತೃಪ್ತಿಯಾದದ್ದರ ಹಿಂದೆಯೇ ಪ್ರಜೆಯಿಂದ
ಲೂ ಪಶುಗಳಿಂದಲೂ ಅನ್ನಾದ್ಯದಿಂದಲೂ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮ
ವರ್ಚಸದಿಂದಲೂ (ಕೂಡಿ) ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿ ಹೋತ್ರದ ಮೊದಲನೆಯ ಹೋಮ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೩೫. ತತ್ ತತ್ರ ಏವಂ ಸತಿ ಯದ್ ಭಕ್ತಂ ಪ್ರಥಮಂ ಭೋಜನ
ಕಾಲೇ ಆಗಚ್ಛೇದ್ ಭೋಜನಾರ್ಥಮ್, ತದ್ ಹೋಮಾಯಂ ತದ್ ಹೋತ

1. ಈ ಮಾತು ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ.

ವ್ಯಮ್ | ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಸಂಪನ್ನಾತ್ರಸ್ಯ ವಿವಕ್ಷಿತತ್ವಾತ್ ನಾಗ್ನಿಹೋತ್ರಾಬ್ಧೀತಿ
ಕರ್ತವ್ಯತಾಪ್ರಾಪ್ತಿರಿಹ | ಸ ಭೋಕ್ತಾ ಯಾಂ ಪ್ರಧಮಾನಾ ಆಹುತಿಂ
ಜುಹುಯಾತ್ ತಾಂ ಕಥಂ ಜುಹುಯಾದಿತಿ ? ಆಹ | 'ಪ್ರಾಣಾಯ ಸ್ವಾಹಾ'
ಇತ್ಯನೇನ ಮನ್ತ್ರೇಣ | ಆಹುತಿಶಬ್ದಾತ್ ಅವದಾನಪ್ರಮಾಣಮನ್ವಂ ಪ್ರಕ್ಷಿಪೇತ್
ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ತತ್=ತತ್ರ) ಅಲ್ಲಿ ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅನ್ನವು ಭೋಜನಕಾಲದಲ್ಲಿ
ಮೊದಲು ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಬರುವದೋ ಅದು ಹೋಮಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು, ಅದನ್ನು
ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು^೧. ಇಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರದ ಸಂಪತ್ತು ಮಾತ್ರವೇ ವಿವಕ್ಷಿತ
ವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರದ ಅಂಗಗಳು ಮತ್ತು ಇತಿಕರ್ತವ್ಯತೆಯು ಇಲ್ಲಿ
ಬಂದೊದಗುವದಿಲ್ಲ^೨. ಆ ಭೋಕ್ತೃವು ಯಾವ ಪ್ರಧಮಾಹುತಿಯನ್ನು ಹೋಮ
ಮಾಡಬೇಕೋ ಅದನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು ? ಎಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ
'ಪ್ರಾಣಾಯ ಸ್ವಾಹಾ !' ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಿಂದ (ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು) (ಇಲ್ಲಿ)
ಆಹುತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು (ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವದರಿಂದ) ಅವದಾನದ ಪ್ರಮಾಣದ
ಅನ್ನವನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಾಣಾಹುತಿಯಿಂದಾಗುವ ತೃಪ್ತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೩೬. ತೇನ ಪ್ರಾಣಸ್ತೃಪ್ಯತಿ^೧ | ಪ್ರಾಣೇ ತೃಪ್ಯತಿ ಚಕ್ಷುಸ್ತೃಪ್ಯತಿ
ಚಕ್ಷುಷಿ ತೃಪ್ಯತಿ^೨ ಆದಿತ್ಯೋ ದ್ಯೌಶ್ಚೈತ್ಯಾದಿ ತೃಪ್ಯತಿ | ಯಚ್ಚಾನ್ಯತ್ ದ್ಯೌಶ್ಚ
ಆದಿತ್ಯಶ್ಚ ಸ್ವಾಮಿತ್ರೇನ ಅಧಿಶಿಸ್ಯತಃ | ತಚ್ಚ ತೃಪ್ಯತಿ | ತಸ್ಯ ತೃಪ್ತಿಮನು ಸ್ವಯಂ
ಭುಂಜಾನಸ್ತೃಪ್ಯತಿ ಏವಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮ್ | ಕಿಂಚ ಪ್ರಜಾದಿಭಿಶ್ಚ | ತೇಜಃ
ಶರೀರಸ್ಥಾ ದೀಪ್ತಿಃ | ಉಜ್ಜ್ವಲತ್ವಂ ಪ್ರಾಗಲ್ಭ್ಯಂ ವಾ | ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಂ ವೃತ್ತ
ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯನಿಮಿತ್ತಂ ತೇಜಃ ||

1. ಭೋಜನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಈ ಹೋಮವಿಲ್ಲ. ಸೂ.ಭಾ. ೬-೩-೪೧ (ಭಾ.ಭಾ. ೩೯೭).

2. ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ತರುವದು ; ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಮಾಡುವ ಬಗೆ- ಮುಂತಾದವು
ಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಹೋಮಕ್ಕಿಲ್ಲ ; ಏಕೆಂದರೆ ಭೋಜನವನ್ನು ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಭಾವನೆ
ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿದೆ.

3. ಈ ವಾಕ್ಯವು ಮೊದಲನೆಯ ಕಂಡಿಕೆಗೆ ಸೇರಿದರೂ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯ
ವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

4. "ಚಕ್ಷುಷಿ ತೃಪ್ಯತಿ" ಎಂಬುದು ಮೂಲಾನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಬರೆದುಕೊಂಡದ್ದು ;
ಅಚ್ಚಿನ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ "ಚಕ್ಷುರಾದಿತ್ಯೋ ದ್ಯೌಶ್ಚೈತ್ಯಾದಿ" ಎಂದೇ ಇದೆ. ಅದೇ ಮೂಲಭಾಷ್ಯ
ವಾದ 'ವಿ ತೃಪ್ಯಂತಾಂ' ಎಂಬವರೆಗಿನ ಮೂಲದ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅದರಿಂದ ವ್ರಾಣವು ತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ವ್ರಾಣವು ತೃಪ್ತವಾಗಲು ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ತೃಪ್ತವಾಗಲು ಆದಿತ್ಯನೂ ದ್ಯುಲೋಕವೂ ಮುಂತಾದದ್ದು ತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ದ್ಯುಲೋಕವೂ ಆದಿತ್ಯನೂ ಒಡೆಯರಾಗಿ ಯಾವಯಾವದಕ್ಕೆ ಮೇಲಿದ್ದು ಕೊಂಡಿರುವದೋ^೧ ಅದೂ ತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ತೃಪ್ತವಾದಮೇಲೆ ಉಟಮಾಡತಕ್ಕವನು ತಾನೂ ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಪ್ರಕೃತ್ಯಕ್ಷವು ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾದಿಗಳಿಂದಲೂ (ಕೂಡಿ ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ.) ತೇಜಸ್ಸೆಂದರೆ ರೇರದ ಹೊಳಪು, ಉಜ್ಜ್ವಲವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಅಥವಾ (ತೇಜಸ್ಸೆಂದರೆ) ದಿಟ್ಟತನ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸವೆಂದರೆ ಹಿಂದೆ (ಮಾಡಿರುವ) ಅಧ್ಯಯನನಿಮಿತ್ತವಾದ ತೇಜಸ್ಸು

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿ ಹೋತ್ರ)

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯಾಂ ದ್ವಿತೀಯಾಂ ಜುಹುಯಾತ್ತಾಂ ಜುಹುಯಾದ್ವಾ
ನಾಯ ಸ್ವಾಹೇತಿ ವ್ಯಾನಸ್ತುಸ್ಯತಿ || ೧ ||

ವ್ಯಾನೇ ತೃಸ್ಯತಿ ಶ್ರೋತ್ರಂ ತೃಸ್ಯತಿ ಶ್ರೋತ್ರೇ ತೃಸ್ಯತಿ ಚಂದ್ರ
ಮಾಸ್ತುಸ್ಯತಿ ಚಂದ್ರಮಸಿ ತೃಸ್ಯತಿ ದಿಶಸ್ತುಸ್ಯಂತಿ ದಿಕ್ಷು ತೃಸ್ಯ
ಂತೀಷು ಯತ್ಕಿಂಚ ದಿಶಶ್ಚ ಚಂದ್ರಮಾಶ್ವಾಧಿತಿಷ್ಠಂತಿ ತತ್ತ್ವಸ್ಯತಿ
ತಸ್ಯಾನು ತೃಪ್ತಿಂ ತೃಸ್ಯತಿ ಪ್ರಜಯಾ ಪಶುಭಿರನ್ನಾದ್ಯೇನ
ತೇಜಸಾ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನೇತಿ || ೨ ||

೧-೨. ಇನ್ನು ಎರಡನೆಯದನ್ನು ಹೋಮಮಾಡುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅದನ್ನು 'ವ್ಯಾನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ'-^೨ ಎಂದು ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು. ವ್ಯಾನವು ತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾನವು ತೃಪ್ತವಾಗಲು ಶ್ರೋತ್ರವು

1. ಅಧಿಷ್ಠಾತೃವಾಗಿರುವವೆಂದದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಆಯಾ ದೇವತೆಗಳೇ ವಿವಕ್ಷಿತವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

2. ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ "ಅಪಾನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ" ಎಂದೇ ಎರಡನೆಯ ಹೋಮವನ್ನು ಮಾಡುವದು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಶಾಖಾಂತರದ ಅಧಾರವಿರಬಹುದು. ನಾರಾಯಣ ದ "ಪ್ರಾಣಾಪಾನವ್ಯಾನೋದಾನಸಮಾನಾಃ" ಎಂಬ ಅನುಕ್ರಮದ ಪಾಠವಿದೆ.

ತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ, ಶ್ರೋತ್ರವು ತೃಪ್ತವಾಗಲು ಚಂದ್ರನು ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಚಂದ್ರನು ತೃಪ್ತನಾಗಲು ದಿಕ್ಕುಗಳು ತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ದಿಕ್ಕುಗಳು ತೃಪ್ತವಾಗಲು ದಿಕ್ಕುಗಳೂ ಚಂದ್ರನೂ ಯಾವಯಾವದರ ಮೇಲೆ ಇರುವವೋ ಅದು ತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿಯಾದ್ದರ ಹಿಂದೆಯೇ ಪ್ರಜೆಯಿಂದಲೂ ಪಶುಗಳಿಂದಲೂ ಅನ್ನಾದ್ಯದಿಂದಲೂ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚನದಿಂದಲೂ (ಕೂಡ) ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿ ಹೋತ್ರ)

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯಾಂ ತೃತೀಯಾಂ ಜುಹುಯಾತ್ ತಾಂ ಜುಹುಯಾ
ದಸಾನಾಯ ಸ್ವಾಹೇತ್ಯಸಾನಸ್ತೃಪ್ಯತಿ || ೧ ||

ಅಸಾನೇ ತೃಪ್ಯತಿ ವಾಕ್ತೃಪ್ಯತಿ ವಾಚಿ ತೃಪ್ಯನ್ತಾ ಮಗ್ನಿಸ್ತೃಪ್ಯ
ತೃಗ್ನಾ ತೃಪ್ಯತಿ ಪೃಥಿವೀ ತೃಪ್ಯತಿ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ತೃಪ್ಯನ್ತಾಂ
ಯತ್ಕಿಂಚ ಪೃಥಿವೀ ಚಾಗ್ನಿಶ್ಚಾಧಿಪತಸ್ತತ್ತೃಪ್ಯತಿ ತಸ್ಯಾನು
ತೃಪ್ತಿಂ ತೃಪ್ಯತಿ ಪ್ರಜಯಾ ಪಶುಭಿರನ್ನಾಭ್ಯೇನ ತೇಜಸಾ
ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನೇತಿ || ೨ ||

೧-೨. ಇನ್ನು ಮೂರನೆಯದನ್ನು ಹೋಮಮಾಡುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಅದನ್ನು 'ಅವಾನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ!' ಎಂದು ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು. ಅಸಾನವು ತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಸಾನವು ತೃಪ್ತವಾಗಲು ವಾಕ್ಯು ತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಕ್ಯು ತೃಪ್ತವಾಗಲು ಅಗ್ನಿ ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅಗ್ನಿಯು ತೃಪ್ತನಾಗಲು ಪೃಥಿವಿಯು ತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪೃಥಿವಿಯು ತೃಪ್ತವಾಗಲು ಪೃಥಿವಿಯೂ ಅಗ್ನಿಯೂ ಯಾವಯಾವದರ ಮೇಲೆ ಇರುವವೋ ಅದು ತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿಯಾದ್ದರ ಹಿಂದೆಯೇ ಪ್ರಜೆಯಿಂದಲೂ ಪಶುಗಳಿಂದಲೂ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚನದಿಂದಲೂ (ಕೂಡ) ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿಹೋತ್ರ)

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯಾಂ ಚತುರ್ಥೀಂ ಜುಹುಯಾತ್ತಾಂ ಜುಹುಯಾತ್
ಸಮಾನಾಯ ಸ್ವಾಹೇತಿ ಸಮಾನಸ್ತೃಪ್ಯತಿ || ೧ ||

ಸಮಾನೇ ತೃಪ್ಯತಿ ಮನಸ್ತೃಪ್ಯತಿ ಮನಸಿ ತೃಪ್ಯತಿ ಪರ್ಜನ್ಯ
ಸ್ತೃಪ್ಯತಿ ಪರ್ಜನ್ಯೇ ತೃಪ್ಯತಿ ವಿದ್ಯುತ್ತೃಪ್ಯತಿ ವಿದ್ಯುತಿ ತೃಪ್ಯ
ನ್ತಾಂ ಯತ್ಕಿಂಚ ವಿದ್ಯುಚ್ಚ ಪರ್ಜನ್ಯಶ್ಚಾಧಿಷ್ಠತಸ್ತೃಪ್ಯತಿ
ತಸ್ಮಾನುತ್ಯಸ್ತಿಂ ತೃಪ್ಯತಿ ಪ್ರಜಯಾ ಪಶುಭಿರನ್ನಾದ್ಯೇನ
ತೇಜಸಾ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನೇತಿ || ೨ ||

೧-೨. ಇನ್ನು ಸಾಲ್ಪನೆಯದನ್ನು ಹೋಮಮಾಡುತ್ತಾನಲ್ಲ,
ಅದನ್ನು 'ಸಮಾನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ !' ಎಂದು ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು.
ಸಮಾನವು ತೃಪ್ತವಾಗಲು ಮನಸ್ಸು ತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸು
ತೃಪ್ತವಾಗಲು ಪರ್ಜನ್ಯನು ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಪರ್ಜನ್ಯನು ತೃಪ್ತ
ನಾಗಲು ಮಿಂಚು ತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಿಂಚು ತೃಪ್ತವಾಗಲು
ಮಿಂಚೂ ಪರ್ಜನ್ಯನೂ ಯಾವಯಾವದರಮೇಲೆ ಇರುತ್ತನೆಯೋ
ಅದು ತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರೆ ತೃಪ್ತಿಯ ಹಿಂದೆಯೇ ಪ್ರಜೆ
ಯಿಂದಲೂ ವಶುಗಳಿಂದಲೂ ಅನ್ನಾದ್ಯದಿಂದಲೂ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ
ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸದಿಂದಲೂ (ಕೂಡಿ) ತೃಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-

ಇಪ್ಪತ್ತುಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿಹೋತ್ರ)

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯಾಂ ಪಿಚ್ಛಮಿಾಂ ಜುಹುಯಾತ್ತಾಂ ಜುಹುಯಾದುದಾ
ನಾಯ ಸ್ವಾಹೇತ್ಯುದಾನಸ್ತೃಪ್ಯತಿ || ೧ ||

ಉದಾನೇ ತೃಪ್ಯತಿ ತ್ವಕ್ತೃಪ್ಯತಿ ತ್ವಚಿ ತೃಪ್ಯನ್ತಾಂ ವಾಯು
ಸ್ತೃಪ್ಯತಿ ವಾಯೌ ತೃಪ್ಯತ್ಯಾಕಾಶಸ್ತೃಪ್ಯತ್ಯಾಕಾಶೇ ತೃಪ್ಯತಿ

ಯತ್ಕಿಂಚಿ ನಾಯುಶ್ಚಾಕಾಶಶ್ಚಾಧಿತಿಷ್ಠತಸ್ತತ್ತ್ವೈಷ್ಯತಿ ತಸ್ಯಾನು
ತೃಪ್ತಿಂ ತೃಪ್ಯತಿ ಪ್ರಜಯಾ ಪಶುಭಿರನ್ನಾದ್ಯೇನ ತೇಜಸಾ
ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸೇನೇತಿ || ೨ ||

೧-೨. ಇನ್ನು ಐದನೆಯದನ್ನು ಹೋಮಮಾಡುತ್ತಾನಲ್ಲ,
ಅದನ್ನು 'ಉದಾನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ !' ಎಂದು ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು.
ಉದಾನವು ತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾನವು ತೃಪ್ತವಾಗಲು ತ್ವಕ್ಕು
ತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ತ್ವಕ್ಕು ತೃಪ್ತವಾಗಲು ವಾಯು ತೃಪ್ತವಾಗು
ತ್ತದೆ ; ವಾಯು ತೃಪ್ತವಾಗಲು ಆಕಾಶವು ತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.
ಆಕಾಶವು ತೃಪ್ತವಾಗಲು, ಯಾವಯಾವದರಮೇಲೆ ವಾಯುವೂ
ಆಕಾಶವೂ ಇರುವವೋ ಅದು ತೃಪ್ತವಾಗುವದು. ಅದರ ತೃಪ್ತಿಯ
ಹಿಂದೆಯೇ ಪ್ರಜೆಯಿಂದಲೂ ಪಶುಗಳಿಂದಲೂ ಅನ್ನಾದ್ಯದಿಂದಲೂ
ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚನದಿಂದಲೂ (ಕೂಡಿ) ತೃಪ್ತನಾಗು
ತ್ತಾನೆ.

ಅಪಾನಾದ್ಯಾಹುತಿಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೩೭. ಅಥ ಯಾಂ ದ್ವಿತೀಯಾಂ ತೃತೀಯಾಂ ಚತುರ್ಥೀಂ ಪಞ್ಚಮಾಮಿತಿ
ಸಮಾನಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಎರಡನೆಯದನ್ನೂ, ಮೂರನೆಯದನ್ನೂ, ನಾಲ್ಕನೆಯದನ್ನೂ
ಐದನೆಯದನ್ನೂ (ಹೋಮಮಾಡುವನಲ್ಲ)- (ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಭಾಗವು ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ)
ಸಮಾನವು.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ:-

ಇವೃತ್ತುನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಯ ಉಪಸಂಹಾರ)

ವೈಶ್ವಾನರಾಗ್ನಿಹೋತ್ರದ ಮಹಿಮೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಇದಮವಿದ್ವಾನಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಜುಹೋತಿ ಯಥಾಜ್ಞಾ
ರಃ ಸಪೋಹ್ಯ ಭಸ್ಮನಿ ಜುಹುಯಾತ್ತಾದ್ಯಕ್ತತ್ ಸ್ಯಾತ್ || ೧ ||

೧. ಯಾವನು ಇದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳದೆ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಹೋಮಮಾಡುವನೋ ಅದು ಕೆಂಡವನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಬೂದಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಿದರೆ (ಹೇಗೋ) ಹಾಗೆ ಆಗುವದು.

ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿಹೋತ್ರಸ್ತುತಿಗಾಗಿ ಕೇವಲಾಗ್ನಿಹೋತ್ರದ ನಿಂದೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೩೮. ಸ ಯಃ ಕಚ್ಛಿತ್ ಇದಂ ವೈಶ್ವಾನರದರ್ಶನಂ ಯಥೋಕ್ತಮ್ ಅವಿದ್ವಾನ್ ಸನ್ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ ಜುಹೋತಿ ಯಥಾ ಅಜ್ಞಾರಾನ್ ಆಹುತಿಯೋಗ್ಯಾನ್ ಅಪೋಹ್ಯ ಅನಾಹುತಿಸ್ಥಾನೇ ಭಸ್ಮನಿ ಜುಹುಯಾತ್ ತಾದೃಕ್ತತ್ ತುಲ್ಯಂ ತಸ್ಯ ತದಗ್ನಿಹೋತ್ರಹವನಂ ಸ್ಯಾತ್ | ವೈಶ್ವಾನರವಿದೋಗ್ನಿಹೋತ್ರಮಪೇಕ್ಷ್ಯ ಇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಗ್ನಿಹೋತ್ರನಿಂದಯಾ ವೈಶ್ವಾನರವಿದೋಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಸ್ತೂಯತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವನಾದರೊಬ್ಬನು ಈ ಹೇಳಿರುವಂಥ ವೈಶ್ವಾನರದರ್ಶನವನ್ನು ಅರಿಯದವನಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಹೋಮಮಾಡುವನೋ- ಹೇಗೆ ಆಹುತಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುವ ಕೆಂಡವನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಆಹುತಿಗೆ ತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲದ ಭಸ್ಮದಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡುತ್ತಾರಲ್ಲ, ಅವನ (ಆ) ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಹವನವು ವೈಶ್ವಾನರವೋಪಾಸಕನ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ, ಅಂಥದ್ದೇ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಾನವೇ ಆಗುವದು- ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ನಿಂದಿಸುವದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಹೊಗಳಿರುತ್ತದೆ.¹

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಜುಹೋತಿ ತಸ್ಯ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಸರ್ವೇಷು ಭೂತೇಷು ಸರ್ವೇಷ್ವಾತ್ಮಸು ಹುತಂ ಭವತಿ || ೨ ||

೨. ಇನ್ನು ಯಾವನು ಇದನ್ನು 'ಹೇಗೆಂದು ಅರಿತು ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಹೋಮಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಭೂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಆತ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹುತವಾದದ್ದಾಗುತ್ತದೆ.

1. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ನಿಂದಿಸುವದರಲ್ಲಿ ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಈ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೩೯. ಅತಶ್ಚೈತ್ರದ್ ವಿಶಿಷ್ಟಮ್ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಮ್ | ಕಥಮ್ ? ಅಥ ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಜುಹೋತಿ | ತಸ್ಯ ಯಥೋಕ್ತ ವೈಶ್ವಾನರವಿಜ್ಞಾನವತಃ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಇತ್ಯಾದ್ಯುಕ್ತಾರ್ಥಮ್ | 'ಹುತಮ್', 'ಅನ್ನಮತ್ತಿ' ಇತ್ಯನಯೋರೇಕಾರ್ಥತ್ವಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಈ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಇನ್ನು ಯಾವನು ಇದನ್ನು ಹೀಗೆಂದರಿತುಕೊಂಡು ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು, ಈವರೆಗೆ ಹೇಳಿರುವ ವೈಶ್ವಾನರೋವಾಸಕನು. ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎಂದು ಮುಂತಾದದ್ದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ (೫-೧೮-೧) ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಅರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ (ಇಲ್ಲಿರುವ) ಹುತಮ್ ಎಂಬುದಕ್ಕೂ (ಅಲ್ಲಿ) 'ಅನ್ನಮತ್ತಿ' ಎಂದಿರುವದಕ್ಕೂ ಒಂದೇ ಅರ್ಥ.^೧

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದ್ಯಥೇಷೀಕಾತೂಲನುಗ್ನೌ ಪ್ರೋತಂ ಪ್ರದೂಯೇತ್ಯವಗ್ಂ ಹಾಸ್ಯ ಸರ್ವೇ ಪಾಪಾಃ ಪ್ರದೂಯಂತೇ ಯ ಏತದೇವಂ ವಿದ್ವಾನಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಜುಹೋತಿ || ೩ ||

೩. ಅಲ್ಲಿ ಯಾವನು ಇದನ್ನು ಹೀಗೆಂದರಿತುಕೊಂಡು ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಹೋಮಮಾಡುವನೋ (ಅವನಿಗೆ) ಹೇಗೆ ನೊದೆ ಹುಲ್ಲಿನ ತೂಲವನ್ನು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರ ಸುಡುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇವನ ಎಲ್ಲಾ ಪಾಪಗಳೂ ಸುಡುತ್ತವೆ.

ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಪಾಪನಾಶ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೪೦. ಕಿಂಚ ತದ್ ಯಥಾ ಇಷೀಕಾಯಾಃ ತೂಲಮ್ ಅಗ್ರಮ್ | ಅಗ್ನೌ ಪ್ರೋತಂ ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತಂ ಪ್ರದೂಯೇತ ಪ್ರದಹ್ಯೇತ ಕ್ಷಿಪ್ರಮ್ ಏವಂ ಹಾಸ್ಯ ವಿದುಷಃ ಸರ್ವಾತ್ಮಭೂತಸ್ಯ ಸರ್ವಾನ್ನಾನಾಮತ್ತುಃ ಸರ್ವೇ ನಿರವಶಿಷ್ಟಾಃ

1. ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಒಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಹೋಮ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಆ ಫಲವಾಗುವದು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

2. ವಾ|| ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತಿಲ್ಲ.

ಪಾಪ್ಮಾನೋ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಾಖ್ಯಾ ಅನೇಕಜನ್ಮಸಂಚಿತಾ ಇಹ ಚ ಪ್ರಾಣ
ಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತೇಃ, ಜ್ಞಾನಸಹಭಾವಿನಶ್ಚ ಪ್ರದೂಯಸ್ತೇ ಪ್ರದಹ್ಯೇರನ್ |
ವರ್ತಮಾನಶರೀರಾನ್ಮುಕಪಾಪ್ತವರ್ಜಮ್ | ಲಕ್ಷ್ಯಂ ಪ್ರತಿ ಮುಕ್ತೇಷುವತ್
ಪ್ರವೃತ್ತಫಲತ್ವಾತ್ ತಸ್ಯ ನ ದಾಹಃ | ಯ ಏತದೇವಮ್ ವಿದ್ವಾನ್ ಅಗ್ನಿ
ಹೋತ್ರಂ ಜುಹೋತಿ ಭುಂಜೀ |

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ* (ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತವಿದೆ). ಯಾವನು ಇದನ್ನು ಹೀಗೆಂದರಿತು
ಕೊಂಡು ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಹೋಮಮಾಡುವನೋ, ಎಂದರೆ (ಅನ್ನವನ್ನು)
ಭುಂಜಿಸುವನೋ, (ಅವನಿಗೆ) ಹೇಗೆ ನೊದೆಹುಲ್ಲಿನ ತೂಲವನ್ನು ತುದಿಯ
(ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು) ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೆ ಬಿಸುಟರೆ (ವ್ರದೂಯೇತ=ವ್ರದಹ್ಯೇತ)
ಬೇಗನೆ ಉರಿದುಹೋಗುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾದ ಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ
ಎಲ್ಲಾ ಅನ್ನವನ್ನೂ ಉಣ್ಣುತ್ತಿರುವ (ಈ ಉವಾಸಕನ) ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳೆಂಬ
ಎಲ್ಲಾ ವಾಪಗಳೂ ಒಂದೂ ಉಳಿಯದಂತೆ- ಅನೇಕಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಹಾಕಿ
ಕೊಂಡಿದ್ದ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವ ಮೊದಲು* (ಕೂಡಿಹಾಕಿರುವ) ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನ
ಮೊಡನೆ (ಇರಬಹುದಾದ)* ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳು ಸುಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತವೆ ಈಗಿನ
ಶರೀರವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿರುವ ವಾಪಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು* (ಮಿಕ್ಕೈಲ್ಲವೂ ಸುಟ್ಟು
ಹೋಗುತ್ತವೆ). ಗುರಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಬಿಟ್ಟುಗಿರುವ ಬಾಣದಂತೆ* (ಅದರ)
ಫಲವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ದಾಹವಿಲ್ಲ.*

(ಉಪಸಂಹತು)

ತಸ್ಮಾದು ಹೈವಂವಿದ್ಯದ್ಯಸಿ ಚಕ್ಷಾಣಾಯೋಚ್ಛಿಷ್ಯಂ ಪ್ರಯ
ಚ್ಛೇದಾತ್ಮನಿ ಹೈವಾಸ್ಯ ತದ್ವೈಶ್ವಾನರೇ ಹುತಗ್ಂ ಸ್ಯಾದಿತಿ
ತದೇವ ಶ್ಲೋಕಃ || ೪ ||

1. ಈ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರದ ಮಹಿಮೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವೇನೆಂದರೆ.
2. ಪಾಪವೆಂಬುದು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಉಪಲಕ್ಷಣ. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೧-೧೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೨೯).
3. ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವ ಮೊದಲು ಇರುವ ಪಾಪವೂ ಸಂಚಿತಪಾಪದಂತೆ.
4. ಜ್ಞಾನಮೊಡನೆ ಪಾಪವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮವಿರಬಹುದು.
5. ಪ್ರಾರಂಭಕರ್ಮವು ಮಾತ್ರ ನಾಶವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೧-೧೫.
6. ಅನುಭವದಿಂದಲೇ ಅದಕ್ಕೆ ನಾಶ.
7. ಉಪಾಸನೆಯ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವೂ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವೂ ಉಂಟಾದಮೇಲೆ ಹಿಂದಿನ ಪಾಪಪುಣ್ಯಗಳು ನಾಶವಾಗುವವು, ಮುಂದಿನದು ಅಂಟಿವೆ ಇರುವದು. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೧-೧೬, ೧೭- ಇವುಗಳ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಯಥೇಹ ಕ್ಷುಧಿತಾ ಬಾಲಾ ಮಾತರಂ ಪರ್ಯುಪಾಸತ ಏವಗ್ಂ
ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನ್ಯಗ್ನಿಹೋತ್ರಮುಪಾಸತ ಇತ್ಯಗ್ನಿಹೋತ್ರ
ಮುಪಾಸತ ಇತಿ || ೫ ||

೪-೫. ಮತ್ತು ಆ ದ್ದ ರಿಂ ದ ಲೇ ಹೀಗೆಂದರಿತುವವನು
ಚಂಡಾಲನಿಗೆ ಉಚ್ಚಿಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೂ ಅವನ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮ
ನಲ್ಲಿಯೇ ಅದು ಹುತವಾಗಿರುವದು. ಅಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ಲೋಕವಿದೆ :
'ಹೇಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಕ್ಷುಧಿತರಾದ ಹುಡುಗರು ತಾಯಿಯನ್ನೇ ಉಪಾಸನೆ
ಮಾಡುತ್ತಿರುವರೋ ಹಾಗೆ ಸರ್ವಭೂತಗಳೂ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು
ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವರು, ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ
ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು.'

ವೈಶ್ವಾನರೋಪಾಸಕನಿಗೆ
ನೀಚರಿಗೆ ಉಚ್ಚಿಷ್ಟದಾನಮಾಡಿದ ದೋಷವಿಲ್ಲ
(ಭಾಷ್ಯ)

೪೪೧. ಸ ಯದ್ಯಪಿ ಚಣ್ಡಾಲಾಯ ಉಚ್ಚಿಷ್ಟಾನರ್ಹಾಯ ಉಚ್ಚಿಷ್ಟಂ
ಪ್ರಯಚ್ಛೇತ್, ಉಚ್ಚಿಷ್ಟಂ ದದ್ಯಾತ್ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧಮ್ ಉಚ್ಚಿಷ್ಟದಾನಂ ಯದ್ಯಪಿ
ಕುರ್ಯಾತ್, ಆತ್ಮನಿ ಹೈವ ಅಸ್ಯ ಚಣ್ಡಾಲದೇಹಸ್ಥೇ ವೈಶ್ವಾನರೇ ತದ್
ಹುತಂ ಸ್ಯಾತ್ ನ ಅಧರ್ಮನಿಮಿತ್ತಮ್ | ಇತಿ ವಿದ್ಯಾಮೇವ ಸ್ತೂತಿ | ತದೇತ
ಸ್ಮಿನ್ ಸ್ತುತ್ಯರ್ಥೇ ಶ್ಲೋಕೋ ಮನ್ತ್ರೋಽಪ್ಯೇಷ ಭವತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅವನು ಉಚ್ಚಿಷ್ಟಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನಲ್ಲದ ಚಂಡಾಲನಿಗೆಕೂಡ ಉಚ್ಚಿಷ್ಟವನ್ನು
ದಾನಮಾಡಿದರೆ- (ಅವನಿಗೆ) ಉಚ್ಚಿಷ್ಟವನ್ನು ಕೊಡಬಾರದೆಂದು (ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ)
ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ- (ಹಾಗೆ) ಮಾಡಿದರೆ ಚಂಡಾಲದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ವೈಶ್ವಾನರ
ನೆಂಬ ತನ್ನ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಅದು ಹುತವಾಗುವದೇ ಹೊರತು, ಅಧರ್ಮಕ್ಕೆ
ಕಾರಣವಾಗುವದಿಲ್ಲ- ಎಂದು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೇ ಹೊಗಳಿದೆ.¹ ಆ ಈ ಸ್ತುತಿಯೆಂಬ
ಅರ್ಥದ ಈ² ಶ್ಲೋಕವೂ ಮಂತ್ರವೂ ಇದೆ.

1. ಉಚ್ಚಿಷ್ಟದಾನಮಾಡಬೇಕೆಂದೇನೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ.

2. ಮುಂದೆ ಉದಾಹರಿಸುವ.

ಈ ಉಪಾಸಕನ ಭೋಜನವನ್ನು
ಎಲ್ಲರೂ ಕಾದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೪೨. ಯಥಾ ಇಹ ಲೋಕೇ ಕ್ಷುಧಿತಾ ಬುಭುಕ್ಷಿತಾ ಬಾಲಾ ಮಾತರಂ
ಪರ್ಯುಪಾಸತೇ ಕದಾ ನೋ ಮಾತಾ ಅನ್ನಂ ಪ್ರಯಚ್ಛತಿ ಇತಿ | ಏನಂ
ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನ್ಯನ್ನಾದಾನಿ ಏನಂವಿದೋಽಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಭೋಜನಮ್
ಉಪಾಸತೇ ಕದಾ ನ್ವಸೌ¹ ಭೋಕ್ಷ್ಯತ ಇತಿ | ಜಗತ್ಸರ್ವಂ ವಿದ್ವದ್ಭೋಜನೇನ
ತೃಪ್ತಂ² ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ದ್ವಿರುಕ್ತಿರಧ್ಯಾಯಪರಿಸಮಾಪ್ತೃರ್ಥಾಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೇಗೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕ್ಷುಧಿತರಾದ ಹಸಿದಿರುವ ಹುಡುಗರು ತಾಯಿ
ಯನ್ನು-ಅಮ್ಮನು ನಮಗೆ ಯಾವಾಗ ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಡುವಳೋ ಎಂದು- ಸುತ್ತಲೂ
ಕಾದುಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿರುವರೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಅನ್ನವನ್ನು ಣ್ಣವ ಸರ್ವಭೂತಗಳೂ
ಹೀಗೆಂದರಿತಿರುವಾತನ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು -ಎಂದರೆ ಭೋಜನವನ್ನು ಇವನು
ಯಾವಾಗ ಭೋಜನಮಾಡಿಯಾನು ? ಎಂದು- ಕಾದುಕೊಂಡಿರುವರು. ಜಗತ್ತೆಲ್ಲ
ವೂ ಈ ಉಪಾಸಕನ ಭೋಜನದಿಂದ ತೃಪ್ತವಾಗುವದು ಎಂದರ್ಥ. (ಅಗ್ನಿ
ಹೋತ್ರಮುಪಾಸತ ಇತಿ ಎಂದು) ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿರುವದು ಅಧ್ಯಾಯವು
ಮುಗಿಯಿತೆಂದು (ತಿಳಿಸು)ವದಕ್ಕೆ.

1. ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವ ಕದಾ ತ್ವಸೌ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಖಂಡದಿಂದ ಸಮಾಪ್ತಿಯವರೆಗಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಾರ

ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಖಂಡ

ಪ್ರಾಚೀನಶಾಲ ಔಪಮನ್ಯವ, ಸತ್ಯಯಜ್ಞಪಾಲುಷಿ, ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನಬಾಲ್ಯವೇಯ, ಜನಶಾಕರಾಕ್ಷ, ಬುಡಿಲ ಅಶ್ವತರಾಶ್ವಿ - ಎಂಬ ಮದಾಶ್ರೋತ್ರಿಯರಾದ ಗೃಹಸ್ಥರು ಒಕ್ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ 'ನಮ್ಮ ಆತ್ಮನಾಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮವು ಯಾವದು ?' ಎಂದು ತಮ್ಮತಮ್ಮೊಳಗೆ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಾರದೆ ಉದ್ವಾಲಕ ಅರುಣಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದರು ಆತನಿಗೂ ಎಲ್ಲವೂ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲವಾಗಿ 'ಅಶ್ವಪತಿ ಕೈಕೇಯನಬಳಿಗೆ ಹೋಗೋಣ' ಎಂದು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಅವನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದನು.

ರಾಜನು ತನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಸತ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವರಿಗೆ ತಾನು ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಲಿರುವದಾಗಿಯೂ ಅಲ್ಲಿರುವರೆಗೆ ಉಳಿದುಕೊಂಡರೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಯತ್ನಿಜನಿಗೆ ಕೊಡುವಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ನಿಮಗೂ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೆ ಕೊಡುವೆನು ಎಂದನು ಆದರೆ ಅವರು 'ನಾವು ಧನಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿಲ್ಲ, ನೀನರಿತಿಯ ವೈಶ್ವಾನರವಿದ್ಯೆಯನ್ನೇ ಹೇಳಿಕೊಡು' ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಖಂಡದಿಂದ ಹದಿನೇಳನೆಯ ಖಂಡದವರೆಗೆ

ಮಾರನೆಯ ದಿನ ರಾಜನು ಅವರನ್ನು 'ನೀವು ಯಾರನ್ನು ವೈಶ್ವಾನರನನ್ನು ಆತ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವಿರಿ ?' ಎಂದು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರನ್ನಾಗಿ ಹೆಸರುಹಿಡಿದು ಕರೆದು ಕೇಳಿದನು.

ಔಪಮನ್ಯವನು ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನೇ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಸುತೇಜನೆಂಬ ಹೆಸರು. ಅವನ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಕೆಲವು ಉತ್ತಮಫಲಗಳಿದ್ದರೂ ಅವನು ಪೂರ್ಣಾತ್ಮನಲ್ಲ, ವೈಶ್ವಾನರನ ತಲೆ ಮಾತ್ರ ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನೇ ಪೂರ್ಣವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದೋಷದಿಂದಾಗಿ ಪೂರ್ಣಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸದಹೋಗಿದ್ದರೆ 'ನಿನ್ನ ತಲೆಯೇ ಬಿದ್ದುಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು' ಎಂದು ರಾಜನು ತಿಳಿಸಿದನು.

ಸತ್ಯಯಜ್ಞಪಾಲುಷಿಯು ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು ಅವನಿಗೆ ವಿಶ್ವರೂಪನೆಂದು ಹೆಸರು. ಆದರೆ ಅದು ವೈಶ್ವಾನರನ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಮಾತ್ರ ಪೂರ್ಣಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ಬಾರದಿದ್ದರೆ 'ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣು ಹೋಗಿಬಿಡುತ್ತಿತ್ತು' ಎಂದು ರಾಜನು ತಿಳಿಸಿದನು.

ಇಂದ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಬಾಲ್ಯವೇಯನು ವಾಯುವನ್ನು ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಸೃಗ್ಧಗ್ಧರ್ವಾತ್ಮನೆಂದು ಹೆಸರು. ಆದರೆ ವಾಯುವು ವೈಶ್ವಾನರನ

ಪ್ರಾಣವು ಮಾತ್ರ. 'ನೀನು ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಾರದಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಣವು ಉತ್ಕಾಂಠೆ ವಾಗುತ್ತಿತ್ತು' ಎಂದು ರಾಜನು ನುಡಿದನು.

ಜನ ಶಾರ್ಕರಾಕ್ಷಸನು ಆಕಾಶವನ್ನು ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಬಹುಲನೆಂದು ಹೆಸರು. ಆದರೆ ಅವನು ವೈಶ್ವಾನರನ ಶರೀರವು ಮಾತ್ರ. 'ನೀನು ನನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಬಾರದಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಶರೀರವು ಶಿಥಿಲವಾಗಿಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು' ಎಂದು ರಾಜನು ಹೇಳಿದನು.

ಬುದಿಲ ಆರ್ಷತರಾಶಿಯು ಅಪ್ಪನ್ನೇ ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ರಯಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆದರೆ ಅವನು ವೈಶ್ವಾನರನಿಗೆ ಬಸ್ತಿ ಮಾತ್ರ. 'ನೀನು ನನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಬಾರದಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಮೂತ್ರಕೋಶವು ಒಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು' ಎಂದು ರಾಜನು ನುಡಿದನು.

ಉದ್ದಾಲಕ ಆರುಣಿಯು ಪೃಥಿವಿಯನ್ನು ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾತ್ಮನೆಂದು ಹೆಸರು. 'ನೀನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಾರದಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಪಾದಗಳು ಬತ್ತಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು' ಎಂದು ರಾಜನೆಂದನು.

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಖಂಡ

ರಾಜನು ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು "ನೀವು ಈ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನು ಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದರೂ ಇವನ ಒಂದೊಂದು ಅವಯವವನ್ನೇ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಸಮಸ್ತಾತ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಾತ್ಮರಾಗಿಯೇ ಅನ್ನವನ್ನು ಣ್ಣುತ್ತಿರುವಿರಿ. ಆದರೆ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಅಭಿವಿಮಾನಾತ್ಮನನ್ನು ವೈಶ್ವಾನರನೆಂದು ಯಾವನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನು ಎಲ್ಲಾ ಶೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲಾ ಭೂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯಕರಣ ಸಂಘಾತಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ಆತ್ಮನಾಗಿ ಅನ್ನವನ್ನು ಣ್ಣುತ್ತಿರುವನು."

ಈ ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನಿಗೆ ಸುತೇಜನು ತಲೆ, ವಿಶ್ವರೂಪನು ಕಣ್ಣು, ಪೃಥಗ್ವತ್ಕಾತ್ಮನು ಪ್ರಾಣವು, ಬಹುಲನು ಶರೀರವು, ರಯಿಯು ಬಸ್ತಿ, ಪೃಥಿವಿಯು ಪಾದವು ; ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವವನ ಎದೆಯೇ ನೇದಿ, ಲೋಮಗಳೇ ಬರ್ಹಿಸ್ಸು, ಹೃದಯವೇ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯವು, ಮನಸ್ಸೇ ಅನ್ಯಾಪಾಯಪಚನವು, ಮುಖವೇ ಆಹವನೀಯವು. ಹೀಗೆಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಸಮಸ್ತವೈಶ್ವಾನರನನ್ನೇ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು.

ಹತ್ತೊಂಬತ್ತರಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತುಮೂರನೆಯ ಖಂಡದವರೆಗೆ

ಈ ಉಪಾಸಕನು ತನ್ನ ಭೋಜನವನ್ನೇ ಅಗ್ನಿ ಹೋತ್ರವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕು. ಮೊದಲನೆಯ ಸಲ ಬರುವ ಆಹಾರವನ್ನು ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು. ಮೊದಲನೆಯ ಹೋಮವನ್ನು 'ಪ್ರಾಣಾಯ ಸ್ನಾಹಾ' ಎಂದು ತನ್ನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರಾಣ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಆದಿತ್ಯ, ದ್ಯುಲೋಕ, ದ್ಯುಲೋಕಾದಿತ್ಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವವರು - ಇವರು ತೃಪ್ತರಾಗುವರು. ಉಪಾಸಕನೂ ತೃಪ್ತನಾಗಿ ಪ್ರಜೆ, ಪರುಗಳು, ಅನ್ನಾದ್ಯ, ತೇಜಸ್ಸು, ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವನು.

ಎರಡನೆಯದನ್ನು 'ವ್ಯಾನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ' ಎಂದು ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು. ಅವರಿಂದ ವ್ಯಾನ, ಶ್ರೋತ, ಚಂದ್ರ, ದಿಕ್ಕುಗಳು, ದಿಕ್ಕುಚಂವ್ರರ ಅಧೀನರು - ಇವರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ತೃಪ್ತರಾಗುವರು. ಇದರಿಂದ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಫಲವಾಗುವದು.

ಮೂರನೆಯದನ್ನು 'ಅಪಾನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ' ಎಂದು ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು. ಅವರಿಂದ ಅಪಾನ, ವಾಕ್ಕು, ಅಗ್ನಿ, ಪೃಥಿವಿ, ಪೃಥಿವ್ಯಗ್ನಿಗಳ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವವರು - ಎಲ್ಲವೂ ತೃಪ್ತರಾಗುವರು. ಉಪಾಸಕನೂ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ತೃಪ್ತನಾಗುವನು.

ನಾಲ್ಕನೆಯದನ್ನು 'ಸಮಾನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ' ಎಂದು ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು. ಅವರಿಂದ ಸಮಾನ, ಮನಸ್ಸು, ಪರ್ಜನ್ಯ, ವಿಷ್ಕುತ್ತು, ವಿಷ್ಕುತ್ಪರ್ಜನ್ಯರಧೀನದಲ್ಲಿರುವವರು ಎಲ್ಲರೂ ತೃಪ್ತರಾಗುವರು. ಉಪಾಸಕನೂ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ತೃಪ್ತನಾಗುವನು.

ಇನ್ನು ಐದನೆಯದನ್ನು 'ಉದಾನಾಯ ಸ್ವಾಹಾ' ಎಂದು ಹೋಮಮಾಡಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ಉದಾನ, ತ್ವಕ್ತು, ವಾಯು, ಆಕಾಶ, ವಾಯುಕಾಶಗಳ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವವರು - ಎಲ್ಲರೂ ತೃಪ್ತರಾಗುವರು, ಉಪಾಸಕನೂ ತೃಪ್ತನಾಗಿ ಪ್ರಜೆ, ಪತು, ಅನ್ನದೈ, ತೇಜಸ್ಸು, ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸು - ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವನು.

ಇಪ್ಪತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಿಂಡ

ಈ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನರಿಯದೆ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಮಾಡುವವರು ಇದನ್ನರಿತು ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿ ದಾಗ ಕೆಂಡವಿಲ್ಲದ ಬರಿಯ ಬೂದಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಅಲ್ಪಫಲವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವದು ಇದನ್ನರಿತು ಮಾಡಿದವನು ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಭೂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವಸಂಘಾತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೋಮಮಾಡಿದವನಾಗುವನಾದ್ದರಿಂದ ವೈಶ್ವಾನರನಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ನವನ್ನು ಣ್ಣುವನು.

ಹೀಗೆಂದುತು ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಮಾಡುವವನ ಪಾಪಪುಣ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ನೊವೆಹುಲ್ಲಿನ ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಸುಟ್ಟುಹೋಗುವವು. ಪ್ರಾಂಭಿಕರ್ಮವು ಮುಗಿಯಲು ಅಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು.

ಈ ಉಪಾಸಕನು ತನ್ನ ಉಚ್ಚಿಷ್ಠವನ್ನು ಚಂಡಾಲನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರೂ ದೋಷವಾಗುವದಿಲ್ಲ ಅದು ವೈಶ್ವಾನರಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಿದಂತೆಯೇ ಸತ್ಪಲವನ್ನು ಕೊಡುವದು. ಲೋಕದತ್ತೆಲ್ಲರೂ ಇವನ ಭೋಜನದಿಂದ ತೃಪ್ತರಾಗುವರಾದ್ದರಿಂದ ಈತನು ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಯಾವಾಗ ಮಾಡುವನೋ ಎಂದು ಕಾಮಕೊಂಡಿರುವರು.

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಅತ್ಮೈಕತ್ವಜ್ಞಾನ)

ಶ್ವೇತಕೇತುವು

ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹಿಂತಿರುಗಿದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಶ್ವೇತಕೇತುಹಾರುಣೀಯ ಆಸ ತಗ್ಂ ಹ ಪಿತೋವಾಚ
ಶ್ವೇತಕೇತೋ ವಸ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಂ ನ ನೈ ಸೋಮ್ಯಾಸ್ತತ್ಕುಲೀ
ನೋಽಸನೂಚ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಬನ್ಧರಿವ ಭವತೀತಿ || ೧ ||

೧. ಶ್ವೇತಕೇತು ಆರುಣೀಯನಿದ್ದನು. ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು
ತಂದೆಯು 'ಶ್ವೇತಕೇತುವೇ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ವಾಸಮಾಡು.
ಸೋಮ್ಯ, ನಮ್ಮ ಕುಲದವನು ಅನುವಚನಮಾಡದೆ 'ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧು
ವಿನಂತೆ ಇರುವದಿಲ್ಲ' ಎಂದನು.

ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೪೩. 'ಶ್ವೇತಕೇತುಹಾರುಣೀಯ ಆಸ' ಇತ್ಯಾದ್ಯಧ್ಯಾಯಸಂಬಂಧಃ |
ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ ತಜ್ಞ ಲಾನಿತ್ಯುಕ್ತಮ್^೧ | ಕಥಂ ತಸ್ಮಾಜ್ಜಗದಿದಂ
ಜಾಯತೇ | ತಸ್ಮಿನ್ನೇವ ಚ ಲೀಯತೇ | ಅನಿತಿ ಚ ತೇನೈವ—ಇತ್ಯೇತದ್
ವಕ್ತವ್ಯಮ್ | ಅನಂತರಂ ಚ ಏಕಸ್ಮಿನ್ ಭುಕ್ತೇ ವಿಮುಷಿ ಸರ್ವಂ ಜಗತ್ ತೃಪ್ತಂ
ಭವತಿ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ತದೇಕತ್ವೇ ಸತಿ ಆತ್ಮನಃ ಸರ್ವಭೂತಸ್ಥಸ್ಯ ಉಪಪದ್ಯತೇ
ನಾಽಽತ್ಮಭೇದೇ | ಕಥಂ ಚ ತದೇಕತ್ವಮಿತಿ ? ತದರ್ಥೋಪಾಯಂ ಪಷ್ಕೋ
ಧ್ಯಾಯ ಆರಭ್ಯತೇ | ಪಿತಾಪುತ್ರಾಖ್ಯಾಯಿಕಾ ವಿದ್ಯಾಯಾಃ ಸಾರಿಷ್ಯತ್ವಪ್ರದರ್ಶ
ನಾರ್ಥಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

'ಶ್ವೇತಕೇತುಹಾರುಣೀಯ ಆಸ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ (ಈ)
ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಂಬಂಧ(ವೇನೆಂದರೆ): 'ಇದೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮವೇ, ಏಕೆಂದರೆ ತಜ್ಞ

1. 'ತಜ್ಞ ಲಾನಿತ್ಯುಕ್ತಮ್' ಎಂಬ ಪಾಠವೂ ಉಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ
ಇತಿಯ ಉಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು ; ಎರಡನೆಯದು ಭಾಷ್ಯದ್ದು.

ಲಾನ್ (ಆಗಿದೆ)' ಎಂದು ಹಿಂಜಿ (೩-೧೪-೧) ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ(ಯಷ್ಟೆ)? ಆ (ಬ್ರಹ್ಮ)ದಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಹೇಗೆ? ಅವರಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಗುತ್ತದೆ, ಅದರಿಂದಲೇ ವ್ಯಾವಾರಮಾಡುತ್ತಿದೆ (ಎಂದರೆ ಹೇಗೆ?) - ಎಂಬಿದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಬಳಿಕ (ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯ)ದಲ್ಲಿ ಉಪಾಸಕನೊಬ್ಬನೇ ಭೋಜನಮಾಡಿದರೆ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ತೃಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ, ಅದು ಸರ್ವಭೂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಆತ್ಮನು ಒಬ್ಬನೇ ಆದರೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಆತ್ಮರು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದರ (ಹೊಂದು)ವದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಆ (ಆತ್ಮನು) ಒಬ್ಬನೇ ಎನ್ನುವದು ಹೇಗೆ? - ಎಂಬುದನ್ನೂ (ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ) ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿರುತ್ತದೆ. ತಂದೆಮಕ್ಕಳ (ಸಂಭಾಷಣೆಯ ರೂಪದ) ಕಥೆಯು (ಈ) ವಿದ್ಯೆಯು ಸಾರಿಷ್ಯವಾದದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ.

ಶ್ವೇತಕೇತುವನ್ನು
ತಂದೆಯು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವಾಸಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದು
(ಭಾಷ್ಯ)

೪೪೪ ಶ್ವೇತಕೇತುರಿತಿ ನಾಮತಃ | ಹ ಇತ್ಯೈತಿಹ್ಯಾರ್ಥಃ | ಆರುಣೀಯ ಅರುಣಸ್ಯ ಪೌತ್ರಃ, ಆಸ | ಬಭೂವ | ತಂ ಪುತ್ರಂ ಹ ಆರುಣಿಃ ಪಿತಾ ಯೋಗ್ಯಂ ವಿದ್ಯಾಭಾಜನಂ ಮನ್ನಾನಃ, ತಸ್ಯೋಪನಯನಕಾಲಾತ್ಯಯಂ ಚ ಪಶ್ಯನ್ ಉವಾಚ | ಹೇ ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಅನುರೂಪಂ ಗುರುಂ ಕುಲಸ್ಯ ನೋ ಗತ್ವಾ ನವ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮ್ | ನ ಚೈತದ್ ಯುಕ್ತಂ ಯವಸ್ತತ್ಕುಲೀನೋ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ ಅನನೂಚ್ಯ ಅನರ್ಥೀತ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಬನ್ಧುರಿವ ಭವತೀತಿ | ಪ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್ ಬನ್ಧುನ್ ವ್ಯಪದಿಶತಿ ನ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಾಹ್ಮಣವೃತ್ತ ಇತಿ | ತಸ್ಯ ಅತಃ ಪ್ರವಾಸೋಽನು ಮಾರಯತೇ ಪಿತುಃ, ಯೇನ ಸ್ವಯಂ ಗುಣವಾನ್ ಸನ್ ಪುತ್ರಂ ನೋಪನೇಷ್ಯತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಶ್ವೇತಕೇತು ಎಂಬುದು (ಅವನ) ಹೆಸರು, ಹ ಎಂಬುದು ಹಿಂದೆ ನಡೆದ ದ್ವಿಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ. ಆರುಣೀಯನು, ಅರುಣನ ಮೊಮ್ಮಗನು. (ಆಸ= ಬಭೂವ) ಇದ್ದನು. ಆ ಪುತ್ರನನ್ನು ತಂದೆಯಾದ ಆರುಣಿಯು (ಇವನು) ಯೋಗ್ಯನು ವಿದ್ಯೆಗೆ ತಕ್ಕವನು ಎಂದೆಣಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ಉಪನಯನದ ಕಾಲವು ಮಾರುತ್ತಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ಹೀಗೆಂದನು : ಎಲೈ ಶ್ವೇತಕೇತುವೇ,

1. ಈ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯು ನೇರವಲ್ಲ ಸಾರವಾದದ್ದು, ಏಕೆಂದರೆ ತಂದೆಯು ತನ್ನ ಪ್ರಿಯನಾದ ಮಗನಿಗೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ.

ನಮ್ಮ ಕುಲಕ್ಕೆ ಅನುರೂಪನಾಗಿರುವ ಗುರುವಿನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆ ವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರು. ನಮ್ಮ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು ಅನುವಚನಮಾಡದೆ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡದೆ ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುವಿನಂತಿರುವದು ಯುಕ್ತವೂ ಅಲ್ಲ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ರನ್ನು (ತನ್ನ) ಬಂಧುಗಳೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವನೇ ಹೊರತು ತಾನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ನಡೆನುಡಿಗಳನಲ್ಲದಿರುವನು (ಯಾರೋ ಅವನು ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುವೆನಿಸುವನು).

ಆ ತಂದೆಯು ಇಲ್ಲಿಂದ (ದೇಶಾಂತರಕ್ಕೆ) ಹೊರಟುಹೋಗುವವನಿದ್ದನೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ತಾನು ಗುಣವಂತನಾಗಿದ್ದರೂ ಮಗನಿಗೆ ಉಪ ನಯನಮಾಡಿಸಲಿಲ್ಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಹ ದ್ವಾದಶವರ್ಷ ಉಪೇತ್ಯ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿವರ್ಷಃ
ಸರ್ವಾನ್ ವೇದಾನ್ ಅಧೀತ್ಯ ಮಹಾಮನುಷ್ಯೋ ಅನೂಚಾನಮಾನೀ
ಸ್ತಬ್ಧ ಏಯಾಯ ತಗ್ಂ ಹ ಪಿತೋವಾಚ || ೨ ||

೨. ಅವನು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷದವನಾಗಿ (ಆಚಾರ್ಯನ) ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದು ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದವನಾಗುವವರೆಗೆ ಸರ್ವ ವೇದಗಳನ್ನೂ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿ ಮಹಾಮನುಷ್ಯನೂ ಅನೂಚಾನಮಾನಿ ಯೂ ಸ್ತಬ್ಧನೂ ಆಗಿ ಬಂದನು. ಅವನನ್ನು ತಂದೆ ಹೀಗೆಂದು ಕೇಳಿದನು :

ಶ್ವೇತಕೇತು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೪೫. ಸ ಪಿತ್ರಾ ಉಕ್ತಃ ಶ್ವೇತಕೇತುಃ ಹ ದ್ವಾದಶವರ್ಷಃ ಸನ್ ಉಪೇತ್ಯ ಆಚಾರ್ಯಂ ಯಾವತ್ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿವರ್ಷೋ ಬಭೂವ ತಾವತ್ ಸರ್ವಾನ್ ವೇದಾನ್ ಚತುರೋಽಪಿ ಅಧೀತ್ಯ ತದರ್ಥಂ ಚ ಬುದ್ಧ್ವಾ ಮಹಾ ಮನುಷ್ಯಃ ಮಹದ್ ಗಂಭೀರಂ ಮನೋ ಯಸ್ಯ ಅಸಮಮ್ ಆತ್ಮಾನಂ ಅನ್ಯೈ ಮನ್ಯಮಾನಂ ಮನೋ ಯಸ್ಯ ಸೋಽಯಂ ಮಹಾಮನುಷ್ಯಃ | ಅನೂಚಾನ ಮಾನೀ ಅನೂಚಾನಮ್ ಆತ್ಮಾನಂ ಮನ್ಯತ ಇತ್ಯೇವಂತೀಲೋ ಯಃ ಸೋಽನೂ ಚಾನಮಾನೀ | ಸ್ತಬ್ಧಃ ಅಪ್ರಣತಸ್ವಭಾವಃ ಏಯಾಯ ಗೃಹಮ್ | ತಮ್ ಏವಂಭೂತಂ ಹ ಆತ್ಮನೋ ಅನನುರೂಪಶೀಲಂ ಸ್ತಬ್ಧಂ ಮಾನಿನಂ ಪುತ್ರಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪಿತಾ ಉವಾಚ ಸದ್ಧರ್ಮಾವತಾರಚಿಕೀರ್ಷಯಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಶ್ವೇತಕೇತುವು ತಂದೆಯು (ಹೀಗೆಂದು) ಹೇಳಲು, ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷದವನಾಗಿದ್ದು ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕುವರ್ಷದವನಾಗುವವರೆಗೂ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಎಲ್ಲಾ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳನ್ನೂ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು¹ ಮಹಾಮನನೂ-ಮಹತ್ತಾದ ಗಂಭೀರವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನು, ನಾನು ಮಿಕ್ಕವರಿಗೆ ಸಮಾನ(ಮಾತ್ರ)ನಲ್ಲವೆಂದು ತನ್ನನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡವನು ಮಹಾಮನನು (ಅಂಧವನೂ), ಅನೂಚಾನಮಾನಿಯೂ- ತಾನು ಅನೂಚಾನನು² ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಭಾವದವನು ಯಾರೋ ಅವನು ಅನೂಚಾನಮಾನಿ, (ಅಂಧವನೂ), ಸ್ತಬ್ಧನೂ ಎಂದರೆ (ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ) ತಲೆಬಾಗದ ಸ್ವಭಾವದವನೂ (ಆಗಿ) ಮನೆಗೆ ಬಂದನು.

ಹೀಗೆ ತನಗೆ ಅನುರೂಪವಲ್ಲದ ಶೀಲವುಳ್ಳ ಸ್ತಬ್ಧನಾಗಿ ಅಭಿಮಾನಿ ಯಾಗಿರುವ ಆ ಪುತ್ರನನ್ನು ಕಂಡು ತಂದೆಯು (ಮಗನನ್ನು) ಸದ್ಧರ್ಮಕ್ಕೆ (ಅವನ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು) ಇಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಇಂತೆಂದನು³

ಆತ್ಮೋಪದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದೀಯೋ? - ಎಂದು ತಂದೆ ಕೇಳಿದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಯನ್ನು ಸೋಮ್ಯೋದಂ ಮಹಾಮನಾ ಅನೂಚಾನ ಮಾನೀ ಸ್ತಬ್ಧೋಽಸ್ಯುತ ತಮಾದೇಶಮಪ್ರಾಕ್ಷ್ಯೋ ಯೇನಾ ಶ್ರುತಗ್ಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತ್ಯನುತಂ ಮತಮವಿಜ್ಞಾತಂ ವಿಜ್ಞಾತ ಮಿತಿ ಕಥಂ ನು ಭಗವಃ ಸ ಆದೇಶೋ ಭವತೀತಿ || ೩ ||⁴

೩. 'ಶ್ವೇತಕೇತುವೆ, ಸೋಮ್ಯ, ಹೀಗೆ ಮಹಾಮನನೂ ಅನೂಚಾನಮಾನಿಯೂ ಸ್ತಬ್ಧನೂ ಆಗಿರುವೆಯಲ್ಲ, ಆ ಆದೇಶವನ್ನು

1. ವೇದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿದಮೇಲೆ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಸ್ಮೃತಿ. ಜೈ.ಸೂ. ೧-೧-೧೦೨ ಶಾ.ಭಾ.ವನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಅಧ್ಯಯನಸಮರ್ಥನು.

3. ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು ಧರ್ಮಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಡುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವ.

4. ಅ|| ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಸ ಹ . ತಮಾದೇಶಮಪ್ರಾಕ್ಷ್ಯಃ || ಇದು ೨ನೆಯ ಕಂಡಿಕೆ ; ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಭವತೀತಿ || ಇದು ಮೂರನೆಯ ಕಂಡಿಕೆ. ಆದರೆ ಅ|| ವಾ|| ತೇ|| ಪಾಠ ಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿಯೇ ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಮೂಲವನ್ನು ಬರೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತೇವೆ ; ಅದಕ್ಕೆ ಸುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತೇವೆ.

ಕೂಡ- ಯಾವದರಿಂದ ಅಶ್ರುತವಾದದ್ದು ಶ್ರುತವಾಗುವದೋ ಅನುತವಾದದ್ದು ಮತವೂ ಅಪಿಜ್ಞಾತವಾದದ್ದು ವಿಜ್ಞಾತವೂ (ಆಗುವದೋ ಅದನ್ನು ಕೂಡ)- ಕೇಳಿ (ತಿಳಿದು) ಕೊಂಡಿರುವೆಯಾ ? 'ಭಗವಂತನೆ, ಆ ಆದೇಶವು ಹೇಗೆ ಇರುತ್ತದೆ ?'

ಸರ್ವಪನ್ನೂ ತಿಳಿದಂತೆ ಮಾಡುವ ಉಪದೇಶದ ವರ್ಣನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೪೬ ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಯನ್ನು ಇದು ಮಹಾಮನುಷ ಅನುಚಾನಮಾನೀ ಸ್ತಬ್ಧಶ್ವಾಸಿ, ಕಸ್ತೇತಿಶಯಃ ಸ್ವಾಪ್ತ ಉಪಾಧ್ಯಾಯಾತ್ ? ಉತ ಅಪಿ ತಮಾ ದೇಶಮ್ | ಆದಿಶ್ರುತ ಇತ್ಯಾದೇಶಃ | ಕೇವಲಶಾಸ್ತ್ರಾಚಾರ್ಯೋಪದೇಶಗಮ್ಯಮ್ ಇತ್ಯೇತತ್ | ಯೇನ ನಾ ಸುಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಆದಿಶ್ಯತೇ ಸ ಆದೇಶಃ | ತಮ್ ಅನ್ವಾಕ್ಷ್ಯಃ ಪೃಷ್ಟವಾನಸಿ ಆಚಾರ್ಯಮ್ | ತಮಾದೇಶಂ ವಿಶಿಷ್ಟಂ | ಯೇನಾಃ ದೇಶೇನ ಶ್ರುತೇನ ಅಶ್ರುತಮಪಿ ಅನ್ಯಚ್ಛ್ರುತಂ ಭವತಿ | ಅಮತಂ ಮತಮ್, ಅತರ್ಕಿತಂ ತರ್ಕಿತಂ ಭವತಿ, ಅವಿಜ್ಞಾತಂ ವಿಜ್ಞಾತಮ್ ಅನಿಶ್ಚಿತಂ ನಿಶ್ಚಿತಂ ಭವತೀತಿ | ಸರ್ವಾನಪಿ ವೇದಾನಧೀತ್ಯ ಸರ್ವಂ ಚಾನ್ಯದ್ ವೇದ್ಯಮಧಿ ಗಮ್ಯಾಪ್ಯಕೃತಾರ್ಥ ಏವ ಭವತಿ ಯಾವದಾತ್ಮತತ್ತ್ವಂ ನ ಜಾನಾತೀತ್ಯಾ ಖ್ಯಾಯಿಕಾತೋಽವಗಮ್ಯತೇ | ತದೇತದದ್ಭುತಂ ಶ್ರುತ್ವಾಽಹಂ ಕಥಂ ನು ಏತದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್ ಅನ್ಯವಿಜ್ಞಾನೇನ ಅನ್ಯದ್ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತೀತ್ಯೇವಂ ಮನ್ವಾನಃ ಸೃಚ್ಛತಿ ಕಥಂ ನು ಕೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಹೇ ಭಗವಃ ಸ ಆದೇಶೋ ಭವತೀತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಶ್ವೇತಕೇತುವೇ, ಹೀಗೆ ಮಹಾಮನುಷ ಅನುಚಾನಮಾನಿಯೂ ಸ್ತಬ್ಧನೂ ಆಗಿರುವೆಯಲ್ಲ, ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಿಂದ ಯಾವ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯು (ನಿನಗೆ) ದೊರಕಿದೆ ? (ಉತ=ಅಪಿ) ಆ ಆದೇಶವನ್ನು ಕೂಡ- ಆದಿಷ್ಟವಾಗುವದರಿಂದ ಆದೇಶವೆಂದು ಹೆಸರು, ಕೇವಲ ಶಾಸ್ತ್ರಾಚಾರ್ಯರ ಉಪದೇಶದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯ ಬರತಕ್ಕದ್ದು¹ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅಥವಾ ಯಾವದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಸ ಬಹುದೋ ಆ (ಉಪದೇಶವೇ) ಆದೇಶವು² - ಅದನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಕೇಳಿ (ತಿಳಿದು) ಕೊಂಡಿರುತ್ತೀಯೇನು ? ಆ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ :

1. ಆದೇಶವೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವು ; ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಆದೇಶದಿಂದ - ಉಪದೇಶದಿಂದ- ತಿಳಿಯಬರತಕ್ಕದ್ದೇ ಹೊರತು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬರತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ.

2. ಉಪದೇಶವು, ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಆಗಮದ ರೀತಿಯು.

ಯಾವ ಆದೇಶವನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಅಶ್ರುತವಾದದ್ದು ಶ್ರುತವಾಗುವದೋ, ಅಮತವಾದದ್ದು ಮತವಾಗುವದೋ ಎಂದರೆ ತರ್ಕಮಾಡದೆ ಇದ್ದದ್ದನ್ನು ತರ್ಕಮಾಡಿದ್ದಾಗುವದೋ, ಅವಿಜ್ಞಾತವಾದದ್ದು ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುವದೋ ಎಂದರೆ ಅನಿಶ್ಚಿತವಾದದ್ದು ನಿಶ್ಚಿತವಾದದ್ದಾಗುವದೋ (ಅದನ್ನು) ಕೇಳಿರುತ್ತೀಯೇನು ?

ಸರ್ವನೇದಗಳನ್ನೂ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿ ತಿಳಿಯತಕ್ಕ ಬೇರೆಯೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೂ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುವವರಿಗೆ ಅಕೃತಾರ್ಥನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ -ಎಂದು (ಈ) ಕಥೆಯಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಈ ಅದ್ಭುತವನ್ನು ಕೇಳಿ (ಹೀಗೆ) ಅನ್ನುತ್ತಾನೆ : ಒಂದನ್ನು ಅರಿತರೆ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡಂತೆ ಆಗುವದೆಂಬುದು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವು ಇದು ಹೇಗಾದೀತು ? -ಎಂದುಕೊಂಡು 'ಎಲೈ ಭಗವಂತನೆ, ಆ ಆದೇಶವು ಹೇಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಇರುತ್ತದೆ?' ಎಂದು ಕೇಳಿರುತ್ತಾನೆ.

ಒಂದರ ಜ್ಞಾನದಿಂದ

ಎಲ್ಲದರ ಜ್ಞಾನವಾಗುವದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯೈಕೇನ ಮೃತ್ಪಿಣ್ಡೇನ ಸರ್ವಂ ಮೃನ್ಮಯಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾದ್ವಾಚಾರವೃಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾನುಭೇಯಂ ಮೃತ್ತಿಕೇತ್ಯೇನ ಸತ್ಯಮ್ || ೪ ||

ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯೈಕೇನ ಲೋಹಮಣಿನಾ ಸರ್ವಂ ಲೋಹಮಯಂ ವಿಜ್ಞಾತಗ್ಂ ಸ್ಯಾದ್ವಾಚಾರವೃಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾನುಭೇಯಂ ಲೋಹಮಿತ್ಯೇನ ಸತ್ಯಮ್ || ೫ ||

ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯೈಕೇನ ನಖನಿಕೃಸ್ತನೇನ ಸರ್ವಂ ಕಾಷ್ಟ್ವಾ ಯಸಂ ವಿಜ್ಞಾತಗ್ಂ ಸ್ಯಾದ್ವಾಚಾರವೃಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾನುಭೇಯಂ ಕೃಷ್ಟಾಯಸಮಿತ್ಯೇನ ಸತ್ಯಮೇವಗ್ಂ ಸೋಮ್ಯೈ ಸ ಆದೇಶೋ ಭವತೀತಿ || ೬ ||

೪-೬. 'ಸೋಮ್ಯನೇ, ಹೇಗೆ ಒಂದು ಮೃತ್ಪಿಂಡವನ್ನು ಅರಿತು ಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಮೃನ್ಮಯವಾದದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಅರಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಾಗುವದೋ ವಿಕಾರವೆಂಬುದು ವಾಚಾರವೃಣವಾದ ನಾನುಭೇಯವೋ ಮೃತ್ತಿಕೆ

ಯೆಂಬುದೇ ಸತ್ಯವೋ ; ಸೋಮ್ಯನೆ, ಹೇಗೆ ಒಂದೇ ಲೋಹಮಣಿ ಯಿಂದ ಲೋಹಮಯವಾದದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಅರಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಾಗುವದೋ, ವಿಕಾರವೆಂಬುದು ವಾಚಾರಮ್ಭಣವಾದ ನಾನುಧೇಯವೋ ಲೋಹ ವೆಂಬುದೇ ಸತ್ಯವೋ ; ಸೋಮ್ಯನೆ, ಹೇಗೆ ಒಂದೇ ಉಗುರುಕತ್ತರಿ ಯಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಅರಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಾಗುವದೋ ವಿಕಾರವು ವಾಚಾರಂಭಣವಾದ ನಾನುಧೇಯವೋ ಕಬ್ಬಿಣವೆಂಬುದೇ ಸತ್ಯವೋ, ಹೀಗೆಯೇ ಸೋಮ್ಯನೆ, ಆ ಆದೇಶವು ಇರುತ್ತದೆ.'

ಕಾರಣಗಳಿಗಿಂತ ಕಾರ್ಯವು ಬೇರೆಯಲ್ಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೪೭ ಯಥಾ ನ ಆದೇಶೋ ಭವತಿ ತಚ್ಛೃಣು | ಹೇ ಸೋಮ್ಯ ಯಥಾ ಲೋಕೇ ಏಕೇನ ಮೃತ್ತಿಕ್ಷ್ಣೇನ ಕುಮ್ಮಾದಿಕಾರಣಭೂತೇನ¹ ವಿಜ್ಞಾತೇನ ಸರ್ವಮನ್ಯತ್ ತದ್ವಿಕಾರಜಾತಂ² ಮೃನ್ಮಯಂ ಮೃದ್ವಿಕಾರಜಾತಂ ಸ್ಯಾತ್ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್ | ಕಥಂ ಮೃತ್ತಿಕ್ಷ್ಣೇ ಕಾರಣೇ ವಿಜ್ಞಾತೇ ಕಾರ್ಯಮನ್ಯದ್ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್ ? ನೈಷ ದೋಷಃ | ಕಾರಣೇನಾನನ್ಯತ್ವಾತ್ ಕಾರ್ಯಸ್ಯ | ಯನ್ಮನ್ಯಸೇ ಅನ್ಯಸ್ಮಿನ್ ವಿಜ್ಞಾತೇ ಅನ್ಯನ್ ವಿಜ್ಞಾಯತ ಇತಿ | ಸತ್ಯಮೇವಂ ಸ್ಯಾತ್ ಯದ್ಯನ್ಯತ್ ಕಾರಣಾತ್ ಕಾರ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್, ನ ತ್ವೇವಮನ್ಯತ್ ಕಾರಣಾತ್ ಕಾರ್ಯಮ್ | ಕಥಂ ತರ್ಹಿ ಇದಂ 'ಲೋಕೇ ಇದಂ ಕಾರಣಮ್ | ಅಯಮಸ್ಯ ವಿಕಾರಃ ಇತಿ ? ಶೃಣು | ವಾಚಾರಮ್ಭಣಂ ವಾಗಾರಮ್ಭಣಂ ವಾಗಾಲಮ್ಭನಮ್ ಇತ್ಯೇತತ್ | ಕೋಸೌ ? ವಿಕಾರಃ | ನಾನುಧೇಯಮ್, ನಾಮೈವ ನಾನುಧೇಯಮ್ | ಸ್ವಾರ್ಥೇ ಧೇಯಪ್ರತ್ಯಯಃ | ವಾಗಾಲಮ್ಭನ ಮಾತ್ರಂ ನಾಮೈವ ಕೇವಲಂ ನ ವಿಕಾರೋ ನಾಮ ವಸ್ತುಸ್ತಿ ವರಮಾರ್ಥತಃ | ಮೃತ್ತಿಕೇಶ್ವೇನ ಮೃತ್ತಿಕೈವ ತು ಸತ್ಯಂ ವಸ್ತುಸ್ತಿ | ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಏಕೇನ ಲೋಹಮಣಿನಾ ಸುಮರ್ಣಪಿಣ್ಡೇನ ಸರ್ವಮನ್ಯದ್ ವಿಕಾರಜಾತಂ ಕಟಕಮುಕುಟ ಕೇಯುರಾದಿವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್ | ವಾಚಾ ಆರಮ್ಭಣಮ್ ಇತ್ಯಾದಿಸಮಾನಮ್ | ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಏಕೇನ ನಖನಿಕ್ಕವ್ರತೇನೋಪಲಕ್ಷಿತೇನ ಕೃಷ್ಣಾಯಸ ಪಿಣ್ಡೇನ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸರ್ವಂ ಕಾಷ್ಟಾರ್ಯಸಂ ಕೃಷ್ಣಾಯಸವಿಕಾರಜಾತಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್ | ಸಮಾನಮನ್ಯತ್ | ಅನೇಕದೃಷ್ಟಾಂತೋಪಾದಾನಂ

1. ಇಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಿನಲ್ಲಿರುವ ರುಚಕ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದೆವೆ. ಅನುವಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

ದಾಷಾಙ್ಗಾನ್ರಿಕಾನೇಕಭೇದಾನುಗಮಾರ್ಥಂ ದೃಢಪ್ರತೀತ್ಯರ್ಥಂ ಚ| ಏವಂ ಸೋಮ್ಯ ಸ ಆದೇಶೋ ಯೋ ಮಯೋಕ್ತೋ ಭವತಿ | ಇತ್ಯುಕ್ತವತಿ ಪಿತರಿ ಆಹ ಇತರಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಆದೇಶವು ಹೇಗೆ ಇರುತ್ತದೆಯೋ ಅದನ್ನು (ಹೇಳುತ್ತೇನೆ) ಕೇಳು. ಎಲೈ ಸೋಮ್ಯನೇ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಗಡಿಗೆಯೇ^೧ ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ವಾಗಿರುವ ಮಣ್ಣು ಮುದ್ದೆಯೊಂದನ್ನೇ ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೆ, ಎಲ್ಲವೂ ಮಿಕ್ಕ ಅದರ ವಿಕಾರಜಾತವು^೨ ವೃನ್ಮಯವಾದದ್ದು ಮಣ್ಣಿನ ವಿಕಾರಜಾತವೂ ಅರಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ದ್ದಾಗುವದೋ-

(ಆಕ್ಷೇಪ). - ಮಣ್ಣಿನಮುದ್ದೆಯೆಂಬ ಕಾರಣವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡರೆ ಮತ್ತೊಂದಾದ ಕಾರ್ಯವೂ ಹೇಗೆ ಅರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು ?

(ಪರಿಹಾರ). - ಇದೇನೂ ದೋಷವಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರ್ಯವು ಕಾರಣ ಕ್ಷಿಂತ ಅನನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಒಂದನ್ನು ಅರಿತರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಅರಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಾಗ ಲಾರದು ಎಂದು ಎಣಿಸಿರುವೆಯಷ್ಟೆ? ಕಾರಣಕ್ಷಿಂತ ಕಾರ್ಯವು ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ನಿಜ, ಹೀಗೆ (ಆಗಲಾರದು) ಎಂದಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಕಾರಣಕ್ಷಿಂತ ಕಾರ್ಯವು ಬೇರೆಯಲ್ಲ "

(ಆಕ್ಷೇಪ). - 'ಇದು ಕಾರಣವು, ಇದು ಇದರ ವಿಕಾರವು' ಎಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಈ (ವ್ಯವಹಾರವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು) ಹೇಗೆ (ಸರಿ) ?

(ಪರಿಹಾರ):- ಕೇಳು. ವಾಚಾರವ್ವುಣವು ವಾಕ್ಯನ ಆರಂಭವು, ವಾಕ್ಯಿಗೆ ಆಲಂಬನವಾಗಿರುವದು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.^೪ ಅದು ಯಾವದು ? ಎಂದರೆ ವಿಕಾರವು. ನಾನುಧೇಯವು, ನಾನುವೇ ನಾನುಧೇಯವೆನಿಸುವದು ,

1. ರುಚಕಕುಮ್ಭಾದಿ- ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅಸಲಿ, ಗಡಿಗೆ-ಎಂದರ್ಥ ; ಆದರೆ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಅಸಲಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇದು ಬರೆದವರ ಕೃತವೈಂದು ತಿಳಿದು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದೆ.

2. 'ತದ್ವಿಕಾರಜಾತಮ್' ಎಂಬುದರ ಅನುವಾದವಿದು. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯತ್ (ಮಿಕ್ಕದ್ದು) ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೂ ಅರ್ಥವೇನೂ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿದಮೆಯಾಗುವದಿಲ್ಲ.

3. ಕಾರ್ಯವು ಕಾರಣಕ್ಷಿಂತ ಬೇರೆಯಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಷಿಂತ ಜಗತ್ತು ಬೇರೆಯಲ್ಲ, ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸೂ. ಭಾ. ೨-೧-೨೪ರಿಂದ ೨೦ರವರೆಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಚರ್ಚಿಸಿದೆ.

4. ಆಲಂಬನ ಎಂಬರ್ಥವು ಸೂ ಭಾ. ದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಬರಿಯ ಮಾತಿನಿಂದಲೇ ಆಗಿರು ತ್ತದೆ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

(ಇಲ್ಲಿ) ಧೇಯಪ್ರತ್ಯಯವು ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ವಾಗಾಲಂಬನಮಾತ್ರ ವಾಗಿರುವ ಬರಿಯ ಹೆಸರೇ, ವಿಕಾರವೆಂಬ ವಸ್ತುವು (ಬೇರೆ) ಪರಮಾರ್ಥವಾಗಿ ಇಲ್ಲ. ಮೃತ್ತಿಕೆಯೆಂಬುದೇ ಮಣ್ಣೇ ಸತ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವಾಗಿದೆ.

ಎಲೈ, ಸೋಮ್ಯ, ಹೇಗೆ ಲೋಹಮಣಿಯೊಂದರಿಂದಲೇ ಚಿನ್ನದ ಗಟ್ಟಿ (ಯೊಂದ)ರಿಂದಲೇ ಮಿಕ್ಕ ಕಡಗ, ಕಿರೀಟ, ತೋಳಬಂದಿ -ಮುಂತಾದ ವಿಕಾರ ಜಾತವೆಲ್ಲವೂ ಅರಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಾಗುವದೋ, 'ವಾಚಾರವ್ಭಣಂ' ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥವು (ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಎಲೈ ಸೋಮ್ಯನೇ, ಹೇಗೆ ಒಂದು ಉಗುರುಗತ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡರೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಗಟ್ಟಿಯನ್ನು (ಅರಿತು)ಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಕಬ್ಬಿಣದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ವಿಕಾರಜಾತವೆಲ್ಲವೂ ಅರಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಾಗುವದೋ—(ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದ ಕ್ಕಿರುವ) ಮಿಕ್ಕ (ಗ್ರಂಥವು ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ

ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು (ಹೇಳಿರು)ವದು ದಾಷ್ಟಾಂತಿಕ ದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭೇದಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅನುಗಮವನ್ನು (ತಿಳಿಸು)ವದಕ್ಕೆ, ಮತ್ತು ಗಟ್ಟಿ ಯಾಗಿ ತಿಳಿಯಲೆಂದು ¹ ಎಲೈ ಸೋಮ್ಯನೇ, ನಾನು ಹೇಳಿದೆನಲ್ಲ ಆ ಆದೇಶವು ಹೀಗೆ ಇರುತ್ತದೆ ² ಹೀಗೆಂದು ತಂದೆಯು ಹೇಳಲು ಇನ್ನೊಬ್ಬನಾದ (ಆ ಶ್ವೇತ ಕೇತು)ವಿಂತೆಂದನು ³

ಶ್ವೇತಕೇತುವು ತಂದೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ನ ವೈ ನೂನಂ ಭಗವಂತಸ್ತ ಏತದವೇದಿಷುರ್ಯದ್ವೈತದನೇದಿ
ಷ್ಯನ್ ಕಥಂ ನೇ ನಾವಕ್ಷ್ಯನ್ನಿತಿ ಭಗವಾಗ್ಂಸ್ತ್ವೇವ ನೇ
ತದ್ವ್ರವೀತ್ವಿತಿ ತಥಾ ಸೋಮ್ಯೇತಿ ಹೋವಾಚ || ೭ ||

1. ಬಗೆಬಗೆಯ ವಿಕಾರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮವು ಅನುಗತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾದದ್ದು ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನುಗತವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿಡಿಯುವದಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲಿಸಲೆಂದು ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

2. ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಂತೆಯೇ ಜಗತ್ತಿನ ಸರ್ವವಿಶೇಷಗಳಿಗೂ ಉಪಾದಾನವೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಗತವಾಗಿರುವ ಪರಮಾರ್ಥವೇ ನಾನು ಹೇಳಿದ ಆದೇಶವು.

3. ಇದು ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದು.

೭. ‘(ಅ) ಭಗವಂತರು ನಿಜವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಅರಿತಿರಲಿಲ್ಲ (ವೇನೋ). ಇದನ್ನು (ಅವರು) ಅರಿತಿದ್ದರೆ ನನಗೆ ಹೇಗೆತಾನೆ ಹೇಳಿ ಕೊಡದೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು? ಭಗವಂತನಾದ (ನೀನೇ) ನನಗೆ ಅದನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು’. ‘ಸೋಮ್ಯನೇ, ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ’ ಎಂದನು.

ಶ್ವೇತಕೇತು ತಂದೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡುವಂತೆ
ಕೇಳಿಕೊಂಡದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೪೮. ನ ವೈ ನೂನಂ ಭಗವಂತಃ ಪೂಜಾವನ್ನೋ ಗುರವೋ ಮಮ ಯೇ ತೇ ಏತದ್ ಯದ್ಭವದುಕ್ತಂ ವಸ್ತು ನಾವೇದಿಷುಃ ನ ವಿಜ್ಞಾತವನ್ನೋ ನೂನಮ್ | ಯದ್ ಯದಿ ಹಿ ಅವೇದಿಷ್ಯನ್ ವಿದಿತವಂತಃ ಏತದ್ ವಸ್ತು ಕಥಂ ಮೇ ಗುಣವತೇ ಭಕ್ತಾಯ ಅನುಗತಾಯ ನಾವಕ್ಷ್ಯನ್ ನೋಕ್ತವಂತಃ | ತೇ ನಾಹಂ ಮನ್ಯೇ ನ ವಿದಿತವಂತ ಇತಿ | ಅವಾಚ್ಯಮಪಿ ಗುರೋರ್ನ್ಯಗ್ಭಾವಮ್ ಅವಾದೀತ್ | ಪುನರ್ಗುರುಕಾಲಂ ಪ್ರತಿ ಪ್ರೇಷಣಭಯಾತ್ | ಅತೋ ಭಗವಾಂ ಸ್ವೈವ ಮೇ ಮಹ್ಯಂ ತದ್ ವಸ್ತು ಯೇನ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಂ ಜ್ಞಾತೇನ ಮೇ ಸ್ಯಾತ್ ತದ್ಭ್ರವೀತು ಕಥಯತು | ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಪಿತೋನಾಚ ತಥಾಸ್ತು ಸೋಮ್ಯೇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಭಗವಂತರಾದ ಪೂಜಾವಂತರಾದ ನನ್ನ ಗುರುಗಳಿದಾರಲ್ಲ, ನಿಜವಾಗಿ ಅವರು ಇದನ್ನು ಅರಿತಿರಲಿಲ್ಲ(ವೇನೋ), ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲವಾಗಿರಬೇಕು (ಯತ್=ಯದಿ) ಈ ವಸ್ತುವನ್ನು (ಅವರು) ಅರಿತಿದ್ದರೆ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಗುಣವಂತನೂ ಭಕ್ತನೂ ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವನೂ ಆದ ನನಗೆ ಹೇಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡದೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು, ತಿಳಿಸಿಕೊಡದೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು ? ಇದರಿಂದ (ಅವರಿಗೆ) ಇದು ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾನು ಎಣಿಸುತ್ತೇನೆ- ಎಂದು ಗುರುವಿನ ಕೇಳ್ಮೆಯನ್ನು ಹೇಳಬಾರದಾದರೂ (ತಂದೆಯು) ಮತ್ತೆ ಗುರುಕುಲಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿಯಾನೆಂಬ ಅಂಜಿಕೆಯಿಂದ, ಹೇಳಿದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಗವಂತನಾದ ನೀನೇ (ಮೇ=ಮಹ್ಯಮ್) ನನಗಾಗಿ ಆ ವಸ್ತುವನ್ನು—ಯಾವದನ್ನರಿತರೆ ನಾನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಿತಂತೆ ಆಗುವದೋ ಅದನ್ನು—ಹೇಳಬೇಕು, ತಿಳಿಸಿಕೊಡಬೇಕು.

ಹೀಗೆನ್ನಲು ತಂದೆಯು ‘ಸೋಮ್ಯನೇ, ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ !’ ಎಂದನು.

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಎರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಅದ್ವಿತೀಯಸತ್ತಿನಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲದರ ಸೃಷ್ಟಿ)

ಅದ್ವಿತೀಯಸತ್ತಿನಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲವೂ ಆಗಿದೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಅಸೀದೇಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಮ್ |
ತದ್ವೈಕ ಆಹುರಸದೇವೇದಮಗ್ರ ಅಸೀದೇಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ
ತಸ್ಮಾದಸತಃ ಸಜ್ಜಾಯತ || ೧ ||

೧. ಸೋಮ್ಯನೇ, ಇದು ಮೊದಲು ಎರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ ಒಂದೇ ಆದ ಸತ್ತೇ ಆಗಿತ್ತು. 'ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ : ಇದು ಮೊದಲು ಎರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ ಒಂದೇ ಆದ ಅಸತ್ತೇ ಆಗಿತ್ತು, ಆ ಅಸತ್ತಿನಿಂದ ಸತ್ತು ಉಂಟಾಯಿತು.

ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ಸನ್ಮಾತ್ರ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೪೯. ಸದೇವ | ಸದಿತಿ ಅಸ್ತಿತಾನಾತ್ರಂ ವಸ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ನಿರ್ವಿಶೇಷಂ ಸರ್ವಗತಮ್ ಏಕಂ ನಿರಂಜನಂ ನಿರವಯವಂ ವಿಜ್ಞಾನಂ ಯದವಗಮ್ಯತೇ ಸರ್ವ ವೇದಾನ್ತೇಭ್ಯಃ | ಏವಶಬ್ದೋನವಧಾರಣಾರ್ಥಃ | ಕಿಂ ತದವಧ್ರಿಯತೇ ಇತಿ? ಆಹ | ಇದಂ ಜಗತ್ ನಾನುರೂಪಕ್ರಿಯಾವದ್ ವಿಕೃತಮುಪಲಭ್ಯತೇ ಯತ್ ತತ್ ಸದೇವ ಅಸೀತ್ ಇತಿ ಅಸೀಚ್ಛಬ್ದೇನ ಸಂಬಂಧ್ಯತೇ | ಕದಾ ಸದೇವೇದ ಮಾಸೀದಿತಿ? ಉಚ್ಯತೇ | ಅಗ್ರೇ ಜಗತಃ ಪ್ರಾಗುತ್ಪತ್ತೇಃ | ಕಿಂ ನೇದಾನೀ ಮಿದಂ ಸತ್, ಯೇನ 'ಅಗ್ರೇ ಅಸೀತ್' ಇತಿ ವಿಶೇಷ್ಯತೇ? ನ | ಕಥಂ ತರ್ಹಿ ವಿಶೇಷಣಮ್? ಇದಾನೀಮಪಿ ಇದಂ ಸದೇವ ಕಿಂ ತು ನಾನುರೂಪವಿಶೇಷ(ಣ) ವತ್^೧ | ಇದಂಶಬ್ದಬುದ್ಧಿವಿಷಯಂ ಚ ಇತೀದಂ ಚ ಭವತಿ | ಪ್ರಾಗುತ್ಪತ್ತೇಸ್ತು ಅಗ್ರೇ ಕೇವಲಸಚ್ಚಬ್ದಬುದ್ಧಿಮಾತ್ರಸಮ್ಯಮೇವೇತಿ 'ಸದೇವೇದಮಗ್ರ ಅಸೀತ್' ಇತ್ಯನವಧಾರ್ಯತೇ | ನ ಹಿ ಪ್ರಾಗುತ್ಪತ್ತೇರ್ನಾಮವದ್ ರೂಪವದ್ವಾ ಇದಮಿತಿ ಗ್ರಹೀತುಂ ಶಕ್ಯಂ ಸುಷುಪ್ತಕಾಲ ಇವ | ಯಥಾ ಸುಷುಪ್ತಾದುತ್ಥಿತಃ ಸತ್ತ್ವಮಾತ್ರಮವಗಚ್ಛತಿ 'ಸುಷುಪ್ತೇ ಸನ್ಮಾತ್ರಮೇವ ಕೇವಲಂ ವಸ್ತು' ಇತಿ

1. ನಾನುರೂಪವಿಶೇಷವತ್ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೆ ಸಾಕಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ; ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

ತಥಾ ಪ್ರಾಗುತ್ಪತ್ತೀರಿತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಯಥೇದಮುಚ್ಯತೇ ಲೋಕೈ ಪೂರ್ವಾಹ್ಲೇ ಘಟಾದಿ ಸಿಸೃಕ್ಷುಣಾ ಕುಲಾಲೇನ ವೃತ್ತಿಣ್ಣಂ ಪ್ರಸಾರಿತಮ್ ಉಪಲಭ್ಯ ಗ್ರಾಮಾ ನ್ತರಂ ಗತ್ವಾ ಪ್ರತ್ಯಾಗತೋಽಪರಾಹ್ಲೇ ತತ್ರೈವ ಘಟಶರಾವಾಡ್ಯನೇಕಭೇದಭಿನ್ನಂ ಕಾರ್ಯಮುಪಲಭ್ಯ 'ವೃದೇವೇದಂ ಘಟಶರಾವಾದಿ ಕೇವಲಂ ಪೂರ್ವಾಹ್ಲ ಆಸೀತ್' ಇತಿ, ತಥಾ ಇಹಾಪ್ಯುಚ್ಯತೇ ಸದೇವೇದಮಗ್ರ ಆಸೀದಿತಿ | ಏಕ ಮೇವೇತಿ | ಸ್ವಕಾರ್ಯಪತಿತಮನ್ಯನ್ನಾಸ್ತಿ ಇತ್ಯೇಕಮೇವೇತ್ಯುಚ್ಯತೇ | ಅದ್ವಿತೀಯ ಮಿತಿ | ಮೃದ್ವ್ಯತಿರೇಕೇಣ ಮೃದೋ ಯಥಾ ಅಸ್ಯದ್ ಘಟಾದ್ಯಾಕಾರೇಣ ಪರಿಣಮಯಿತ್ಯಕುಲಾಲಾದಿಸಮಿತ್ತಕಾರಣಂ ದೃಷ್ಟಮ್, ತಥಾ ಸದ್ವ್ಯತಿರೇಕೇಣ ಸತಃ ಸಹಕಾರಿಕಾರಣಂ ದ್ವಿತೀಯಂ ವಸ್ತುಸ್ತರಂ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಪ್ರತಿಷಿಧ್ಯತೇ ಅದ್ವಿತೀ ಯಮ್' ಇತಿ | ನಾಸ್ಯ ದ್ವಿತೀಯಂ ವಸ್ತುಸ್ತರಂ ವಿನೃತ ಇತ್ಯದ್ವಿತೀಯಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಸತ್ತೇ (ಆಗಿತ್ತು) ಸತ್ತು ಎಂದರೆ ಬರಿಯ ಇರನಾಗಿರುವ¹ ನಸ್ತು, ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ² ನಿರ್ವಿಶೇಷವೂ³ ಸರ್ವಗತವೂ ಒಂದೇ ಒಂದೂ ಮತ್ತೊಂದರ ಅಂಟಿಲ್ಲದ್ದೂ ಯಾವ ಅವಯವವೂ ಇಲ್ಲದ್ದೂ ಅದ ಚೈತನ್ಯವು; ಸರ್ವವೇದಾಂತಗಳಿಂದಲೂ ಗೊತ್ತಾಗಿ ತಿಳಿಯಬರುವ (ಆತ್ಮವಸ್ತು).⁴

ಎವ (ಎಂಬ) ಶಬ್ದವು ಒತ್ತಿಹೇಳುವದಕ್ಕೆ. (ಇಲ್ಲಿ) ಒತ್ತಿಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಯಾವದು? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ ನಾನುರೂಪಕರ್ಮಗಳಿಲ್ಲದ್ದಾಗಿ ವಿಕಾರರೂಪನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿರುವದಲ್ಲ, ಈ (ಜಗತ್ತು) ಸತ್ತೇ ಆಗಿತ್ತು ಎಂದು (ಮುಂದಿರುವ) 'ಆಗಿತ್ತು' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುತ್ತದೆ

ಇದು ಯಾನಾಗ ಸತ್ತೇ ಆಗಿತ್ತು? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ : ಮೊದಲು, ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟುವ ಮೊದಲು⁵ (ಎಂದರ್ಥ).

1. ಸತ್ತಾಸಾಮಾನ್ಯವೆಂದು ತಾರ್ಕಿಕರು ಹೇಳುವದಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆಂದಿದೆ.

2. ಅತೀಂದ್ರಿಯವೂ.

3. ದ್ರವ್ಯ, ಗುಣ, ಕರ್ಮ - ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಗಳು ಯಾವವೂ ಇಲ್ಲದ.

4. ಇಲ್ಲಿ ಸತ್ತೆಂದಿರುವದು ಬೃ. ೪-೩-೭ ಮುಂತಾದ ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಆತ್ಮನೇ ಎಂದು ಸೂ. ಭಾ. ೧-೩-೧೬ (ಭಾ ಭಾ. ೩೪೦ರಿಂದ ೩೫೦)ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದೆ.

5. ಇಲ್ಲಿ 'ಮೊದಲು' ಎಂದಿರುವದು ಕಾಲಾನಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಸೃಷ್ಟಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ನಿಜವಾಗಿ ಪ್ರಲಯದಲ್ಲಿ ಕಾಲವೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ.

(ಅಕ್ಷೇಪ):- (ಹಾಗಾದರೆ) ಈ (ಜಗತ್ತು) ಈಗ ಸತ್ತಲ್ಲವೇನು ? 'ಮೊದಲು' (ಸತ್ತೇ) ಆಗಿತ್ತು ಎಂದು ವಿಶೇಷಣವನ್ನು (ಕೊಟ್ಟಿದೆ)ಯಲ್ಲ !

(ವರಿಹಾರ) - ಹಾಗೇನೂ ಅಲ್ಲ ಹಾಗಾದರೆ (ಈ) ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಹೇಗೆ (ಸರಿ) ? -ಎಂದರೆ, ಈಗಲೂ ಈ (ಜಗತ್ತು) ಸತ್ತೇ ; ಆದರೆ ನಾಮರೂಪಗಳೆಂಬ ವಿಶೇಷಣಗಳೆಂಮೊಡಗೂಡಿಯೂ ; ಇದು ಎಂಬ ಶಬ್ದಬುದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ವಿಷಯನಾಗಿಯೂ ಇದ, ಉತ್ಪತ್ತಿಗಿಂತ ಮುಂಚೆಯಾಗಿರುವಾಗ ಮೊದಲೂ ಎಂದರೆ ಬರಿಯ ಸತ್ತಿಂಬ ಶಬ್ದಬುದ್ಧಿಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ತಿಳಿಯಬರತಕ್ಕದ್ದಾಗಿರುವದರಿಂದ ; ಇದು ಮೊದಲು ಸತ್ತೇ ಆಗಿತ್ತು ಎಂದು ಒತ್ತಿಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಮುಂಚೆ ವಸ್ತುವು ನಾಮವುಳ್ಳದ್ದು, ಅಥವಾ ರೂಪವುಳ್ಳದ್ದು, 'ಇದು' ಎಂದು ಗ್ರಹಿಸುವದಕ್ಕೆ ರಕ್ಯವಲ್ಲವಷ್ಟೆ ? ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇದು. (ಇದರ ವಿವರ) : ಹೇಗೆ ಸುಷುಪ್ತದಿಂದ ಎಚ್ಚತ್ತವನು 'ತನಿನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವು ಸನ್ಮಾತ್ರವೇ (ಆಗಿತ್ತು)' ಎಂದು ಹೇಗೆ ಇರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತಾನೋ ಹೀಗೆಯೇ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಮುಂಚೆಯೂ (ಎಂದು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು) ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಗಡಿಗೆಯೇ ಮುಂತಾದದ್ದನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿಚ್ಛಿಸುವ ಕುಂಬಾರನು ಮಣ್ಣುಮುದ್ದೆಯನ್ನು ಹರಡಿರುವದನ್ನು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಕಂಡು, ಬೇರೊಂದುರಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದು ಹಿಂತಿರುಗಿದವನು ಅಪರಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಗಡಿಗೆ, ಶ್ರಾವೆ-ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಬೇರಬೇರೆಯಾಗಿರುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು 'ಬೆಳಗ್ಗೆ ಈ ಗಡಿಗೆ, ಶ್ರಾವೆ-ಮುಂತಾದದ್ದು ಬರಿಯ ಮಣ್ಣೇ ಆಗಿತ್ತು' ಎಂದು ಹೇಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ 'ಇದು ಮೊದಲು ಸತ್ತೇ ಆಗಿತ್ತು' ಎಂದಿರುತ್ತದೆ. ¹

ಒಂದೇ : ತನ್ನ ಕಾರ್ಯದೊಳಗೆ ಸೇರಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ವಸ್ತು ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ 'ಒಂದೇ' ಎಂದಿದೆ. ಎರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ . ಮಣ್ಣಿಗಿಂತ ವೈತರಿಕ್ತವಾಗಿ ಮಣ್ಣಿಗೆ ಗಡಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಬೇರೊಂದು ಆಕಾರದಿಂದ ಪರಿಣಾಮಗೊಳಿಸುವ ಕುಂಬಾರನೇ ಮುಂತಾದ ಬೇರೊಂದು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣ(ವಿರುವದು) ಹೇಗೆ ಕಂಡಿದೆಯೋ ಹಾಗೆ ಸತ್ತಿಗಿಂತ ವೈತರಿಕ್ತವಾಗಿ ಸತ್ತಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾದ

1. ನಾಮರೂಪಗಳೆಂಬ ವಿಶೇಷಗಳಿಂದ 'ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೆ ಸಾಕು ; ಏಕೆಂದರೆ ನಾಮರೂಪಗಳೆಂಬ ವಿಶೇಷಗಳಿರುವ ಜಗತ್ತು ಅವುಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿಲ್ಲ.

2. ಸೃಷ್ಟಿಯು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಸನ್ಮಾತ್ರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಕರೆಯಬೇಕು.

3. ಬ್ರಹ್ಮವು ನಿಜವಾಗಿ ಕಾರಣವೂ ಅಲ್ಲ, ಸಜ್ಜಬ್ದವಾಚ್ಯವೂ ಅಲ್ಲ ; ಅದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನೂ ಇವನ್ನೂ ಅಧ್ಯಾರೋಪಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಕಾರಣವೆಂದೂ ಸತ್ತೆಂದೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದು ಕಾರ್ಯವಲ್ಲ, ಆಸತ್ತಲ್ಲ- ಎಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೇ

ಎರಡನೆಯ ಕಾರಣವು (ಇಂಬುಹುದು ಎಂದು) ಬುದೋವಗುವವರಿಂದ 'ಅದ್ವಿತೀಯವು' ಎಂದು ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ವಸ್ತುವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇದು ಅದ್ವಿತೀಯವು ¹

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವದು ವೈಶೇಷಿಕರ ಸತ್ತಾಸಾಮಾನ್ಯವಲ್ಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೫೦ ನನು ವೈಶೇಷಿಕಪಕ್ಷೇಽಪಿ ಸತ್ತಾನುನಾಧಿಕರಣ್ಯಂ ಸರ್ವಸ್ಯೋಪ ಪದ್ಯತೇ | ದ್ರವ್ಯಗುಣಾದಿಷು ಸಚ್ಛಬ್ದಬುದ್ಧ್ಯನುವೃತ್ತೇಃ | ಸದ್ ದ್ರವ್ಯಂ ಸನ್ ಗುಣಃ ಸತ್ ಕರ್ಮ- ಇತ್ಯಾದಿದರ್ಶನಾತ್ | ಸತ್ಯಮೇವಂ ಸ್ಯಾದಿದಾನೀಮ್ | ಪ್ರಾಗುತ್ಪತ್ತೇಸ್ತು ನೈವೇದಂ ಕಾರ್ಯಂ ಸದೇವಾಸೀತ್ ಇತ್ಯಭ್ಯುಪಗಮ್ಯತೇ ವೈಶೇಷಿಕೈಃ | ಪ್ರಾಗುತ್ಪತ್ತೇಃ ಕಾರ್ಯಸ್ಯ ಅಸತ್ತಾಭ್ಯುಪಗಮಾತ್ | ನ ಚೈಕ ಮೇವ ಸದದ್ವಿತೀಯಂ ಪ್ರಾಗುತ್ಪತ್ತೇರಿಚ್ಛಂತಿ | ತಸ್ಮಾದ್ ವೈಶೇಷಿಕಪರಿಕಲ್ಪಿತಾತ್ ಸತೋಽನ್ಯತ್ ಕಾರಣಮಿದಂ ಸದುಚ್ಯತೇ | ನೃದಾದಿದೃಷ್ಟಾಂತೇಭ್ಯಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಅಕ್ಷೇಪ) - ವೈಶೇಷಿಕರ ವಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲದರೊಡನೆ ಸತ್ತು ಸಮಾನಾಧಿಕರಣವಾಗಿರುವದು ಹೊಂದುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಇರುವ ದ್ರವ್ಯ, ಇರುವ ಗುಣ, ಇರುವ ಕರ್ಮ- ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆಯಲ್ಲವೆ ?

(ಪರಿಹಾರ) :- ನಿಜ, ಈಗ ಹೀಗೆ ಆಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಗಿಂತ ಮುಂಚೆ ಈ ಕಾರ್ಯವು ಸತ್ತೇ ಆಗಿತ್ತೆಂದು ವೈಶೇಷಿಕರು ಒಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ (ಅವರು) ಉತ್ಪತ್ತಿಗಿಂತ ಮುಂಚೆ ಕಾರ್ಯವು ಅಸತ್ತಾಗಿತ್ತೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ ² (ಅವರು) ಎರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ ಸತ್ತು ಒಂದೇ ಇತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ ³ ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಶೇಷಿಕರು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಸತ್ತಿಗಿಂತ ⁴ ಬೇರೆಯಾದ ಕಾರಣವನ್ನೇ ಈ ಸತ್ತೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ, ಮಣ್ಣು ಮುಂತಾದ ವೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ (ಹೀಗೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು).⁵

1. ಸದ್ಭ್ರಹ್ಮವು ನಿಜವಾಗಿ ಸಜಾತೀಯ, ವಿಜಾತೀಯ, ಸ್ವಗತ -ಎಂಬ ಯಾವ ದ್ವೈತವೂ ಇಲ್ಲದ್ದು ಎಂಬ ಭಾವವು 'ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಮ್' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆ.

2. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಶೇಷಿಕರ ಪಕ್ಷವೂ ಶ್ರುತಿಸಮ್ಮತವನ್ನಬಹುದಾಯಿತಲ್ಲ ¹

3. ಕಾರ್ಯವು ಮೊದಲು ಇರುವದಿಲ್ಲ, ಹುಟ್ಟಿದಮೇಲೆ ಸತ್ತೆಯನ್ನೂ ಕಾರಣದೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನೂ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ವೈಶೇಷಿಕರ ಮತ.

4. ಪರಮಾಣುಗಳು ಮುಂತಾದವೂ ಪ್ರಲಯದಲ್ಲಿವೆಂದು ಅವರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

5. ಸತ್ತಾಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕಿಂತ.

6. ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಿಕಾರಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುವವರಿಂದ ಕಾರಣವೇ ಕಾರ್ಯವಾಯಿತೆಂಬ ಮತವು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ; ಇದು ವೈಶೇಷಿಕರ ಅಸತ್ತಾರ್ಥವಾದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧ

ಬೌದ್ಧರ ಅಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದದಲ್ಲಿ ದೋಷ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೫೧ ತತ್ ತತ್ರ ಹ ವತಸ್ತಿಸ್ತಾ ಪ್ರಾಗುತ್ಪತ್ತೇರ್ವಸ್ತುನಿರೂಪಣೇ ಏಕೇ ವೈನಾಶಿಕಾ ಆಹುರ್ವಸ್ತು ನಿರೂಪಯಂತಃ | ಅಸತ್ ಸದಭಾವಮಾತ್ರಂ ಪ್ರಾಗುತ್ಪತ್ತೇಃ ಇದಂ ಜಗತ್ ಏಕಮೇವ ಅಗ್ರೇ ಅದ್ವಿತೀಯಮ್ ಆಸೀತ್ ಇತಿ | ಸದಭಾವಮಾತ್ರಂ ಹಿ ಪ್ರಾಗುತ್ಪತ್ತೇಃ ತತ್ತ್ವಂ ಕಲ್ಪಯಂತಿ ಬೌದ್ಧಾಃ | ನ ತು ಸತ್ಪ್ರತಿದ್ವಂದ್ವಿ ವಸ್ತುಸ್ತರಮಿಚ್ಛಂತಿ | ಯಥಾ ಅಸಚ್ಚ^೧ ಅಸದಿತಿ ಗೃಹ್ಯಮಾಂ ಯಥಾಭೂತಂ ತದ್ವಿಪರೀತಂ ತತ್ತ್ವಂ ಭವತೀತಿ ನೈಯಾಯಿಕಾಃ | ನನು ಸದಭಾವಮಾತ್ರಂ ಪ್ರಾಗುತ್ಪತ್ತೇರ್ಭೇದಭಿಪ್ರೇತಂ ವೈನಾಶಿಕೈಃ ಕಥಂ ಪ್ರಾಗುತ್ಪತ್ತೇರಿದಮ್ ಆಸೀತ್ ಅಸದೇಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ ಚ ಇತಿ ಕಾಲಸಂಬಂಧಃ ಸಂಖ್ಯಾಸಂಬಂಧೋಽದ್ವಿತೀಯತ್ವಂ ಚ ಉಚ್ಯತೇ ತೈಃ | ಬಾಢಮ್, ನ ಯುಕ್ತಂ ತೇಷಾಂ ಭಾವಾಭಾವಮಾತ್ರಮಭ್ಯುಪಗಚ್ಛತಾಮ್ | ಅಸತ್ತ್ವಮಾತ್ರಾಭ್ಯುಪಗಮೋಽಪಿ ಅಯುಕ್ತ ಏವ | ಅಭ್ಯುಪಗಮ್ತರನಭ್ಯುಪಗಮಾನುಪಪತ್ತೇಃ | ಇದಾನೀಮ್ ಅಭ್ಯುಪಗಮ್ತಾ ಅಭ್ಯುಪಗಮ್ಯತೇ, ನ ಪ್ರಾಗುತ್ಪತ್ತೇರಿತಿ ಚೇತ್ | ನ | ಪ್ರಾಗುತ್ಪತ್ತೇಃ ಸದಭಾವಸ್ಯ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾತ್ | ಪ್ರಾಗುತ್ಪತ್ತೇರಸದೇವ ಇತಿ ಕಲ್ಪನಾನುಪಪತ್ತಿಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ತತ್-ತತ್ರ) ಇಲ್ಲಿ, ಉತ್ಪತ್ತಿಗಿಂತ ಮೊದಲು (ಇದ್ದ) ವಸ್ತುವಿನ ಈ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ವೈನಾಶಿಕರು: ವಸ್ತುವನ್ನು ನಿರೂಪಣೆಮಾಡಿ (ಹೀಗೆ)ನ್ನತ್ತಿದಾರೆ: ಈ ಜಗತ್ತು ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟುವ ಮುಂಚೆ ತನಗೆರಡನೆಯ ದಿಲ್ಲದ ಒಂದೇಆದ ಅಸತ್ತೇ, ಎಂದರೆ ಸತ್ತಿನ ಅಭಾವಮಾತ್ರವೇ, ಆಗಿತ್ತು, ಹುಟ್ಟುವಮುಂಚೆ ಸತ್ತಿನ ಅಭಾವಮಾತ್ರವೇ ತತ್ತ್ವವಾಗಿತ್ತು ಎಂದು ಬೌದ್ಧರು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಿದಾರೆ, ಅಸತ್ತೆಂಬುದೂ ಅಸತ್ತೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಡುವ ಆ (ಸತ್ತಿಗಿಂತ) ವಿಪರೀತವಾದ ಯಥಾಭೂತತತ್ತ್ವವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ^೧ ಎಂದು ನೈಯಾಯಿಕರು ಹೇಗೆ (ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೋ) ಹಾಗೆ (ಈ ಬೌದ್ಧರು) ಸತ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿದ್ವಂದ್ವಿಯಾದ ಬೇರೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಒಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ^೨.

1. ಸಚ್ಚ ಎಂದು ಟೀಕಾಸಮ್ಮತವಾದ ಪಾಠಕ್ಕಿಂತ ಈ ಪಾಠವೇ ಸರಳವಾಗಿ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ. 2. ಬೌದ್ಧರು.

3. ಸತ್ತೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಡುವುದು ಹೇಗೆ ಒಂದು ವಸ್ತುವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಅಸತ್ತೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಡುವುದೂ ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಒಂದು ವಸ್ತುವೇ ಎಂಬುದು ನೈಯಾಯಿಕರ ಮತ.

4. ನೈಯಾಯಿಕಮತದಲ್ಲಿ ಸತ್ತೆಂಬುದರಂತೆ ಅಸತ್ತೆಂಬುದೂ ಒಂದು ವಸ್ತು; ಸತ್ತಲ್ಲದ್ದು ಅಸತ್ತು. ಬೌದ್ಧರ ಮತದಲ್ಲಿ ಸತ್ತು ಇಲ್ಲದಿರುವದೇ ಅಸತ್ತು, ಅದೊಂದು ಪದಾರ್ಥವಲ್ಲ. ಮೊದಲು ಇಲ್ಲದಿದ್ದ ಕಾರ್ಯವು ಹೊಸದಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವದೆಂಬುದು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಸಮಾನವಾದ ವಾದ

(ಪ್ರಶ್ನೆ) :- ಉತ್ಪತ್ತಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಸತ್ತಿನ ಅಭಾವಮಾತ್ರವೇ ಎಂಬುದು ವೈನಾಶಿಕರ ಮತವಾದರೆ 'ಉತ್ಪತ್ತಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಇದು ಇತ್ತು, ತನಗೆರಡನೆಯ ದಿಲ್ಲದ ಒಂದೇ ಆಗಿತ್ತು' - ಎಂದು (ಅಸತ್ತಿಗೆ) ಕಾಲಸಂಬಂಧವನ್ನೂ ಸಂಖ್ಯಾ ಸಂಬಂಧವನ್ನೂ ಅದ್ವಿತೀಯತ್ವವನ್ನೂ ಹೇಳುವದು ಹೇಗೆ ಸರಿ ?

(ಉತ್ತರ) :- ನಿಜ, (ಅಸತ್ತಿಂದರೆ) ಭಾವದ ಅಭಾವಮಾತ್ರವೇ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿರುವದರಿಂದ ಅವರು (ಹೀಗೆ ಕಾಲಸಂಖ್ಯಾಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳುವದು) ಸರಿಯಲ್ಲ (ಆಗ) ಅಸತ್ತುಮಾತ್ರವೇ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿರುವದೂ ಅಯುಕ್ತವೇ, ಏಕೆಂದರೆ (ಹಾಗೆಂದು) ಒಪ್ಪಿರುವವನನ್ನು ಒಪ್ಪದೆ ಇರುವದು ಸರಿಯಾಗಲಾರದು *

(ಬೌದ್ಧ) :- ಈಗ ಒಪ್ಪುವವನನ್ನು (ನಾವು) ಒಪ್ಪಿರುತ್ತೇವೆ, ಉತ್ಪತ್ತಿಗಿಂತ ಮೊದಲು (ಒಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ)

(ಸಿದ್ಧಾಂತಿ) :- ಹಾಗಲ್ಲ. ಉತ್ಪತ್ತಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಸತ್ತಿನ ಅಭಾವವಿರುವದೆಂಬುದಕ್ಕೆ (ನಿಮಗೆ) ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಅಸತ್ತೇ ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವದು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ.

ತನಗೆರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ ಅಸತ್ತೊಂದೇ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಹೇಗೆ ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೫೨. ನನು ಕಥಂ ವಸ್ತಾವ್ಯಕೃತೇಃ ಶಬ್ದಾರ್ಥತ್ವೇ 'ಅಸದೇಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಮ್' ಇತಿ ಪದಾರ್ಥವಾಕ್ಯಾರ್ಥೋಪಪತ್ತಿಃ ? ತದನುಪಪತ್ತೌ ಚ ಇದಂ ವಾಕ್ಯಮ್ ಅಪ್ರಮಾಣಂ ಪ್ರಸಜ್ಯೇತ ಇತಿ ಚೇತ್ | ನೈಷ ದೋಷಃ | ಸದ್ಗ್ರಹಣನಿವೃತ್ತಿಸರತ್ವಾತ್ ವಾಕ್ಯಸ್ಯ | ಸದಿತ್ಯಯಂ ತಾನಚ್ಛಬ್ದಃ ಸದಾಕೃತಿವಾಚಕಃ | ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಮಿತ್ಯೇತೌ ಚ ಸಚ್ಛಬ್ದೇನ ಸಮಾನಾಧಿಕರಣೌ | ತಥಾ ಇದಮ್ ಆಸೀದಿತಿ ಚ | ತತ್ರ ನೌ ಸದ್ವಾಕ್ಯೇ ಪ್ರಯುಕ್ತಃ ಸದ್ವಾಕ್ಯಮೇವಾನಲಮ್ಬ್ಯ ಸದ್ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವಿಷಯಾಂ ಬುದ್ಧಿಂ ಸದೇಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯ

1. ಅಸತ್ತಿಗೆ-ಅಭಾವಮಾತ್ರಕ್ಕೆ- ಇರುವಿಕೆ, ಕಾಲ, ಸಂಖ್ಯೆ- ಇವೆಲ್ಲ ಹೇಗೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ ?

2. ಯಾವದೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಸಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪದಿರುವ ಬೌದ್ಧರಿಗೆ ಅಸತ್ತು ಸಿದ್ಧಿಸುವದಿಲ್ಲ.

3. ಉತ್ಪತ್ತಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಪ್ರಮಾಣಪ್ರಮೇಯವ್ಯವಹಾರವೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ಬೌದ್ಧರ ಮತ.

ಮಿದಮ್ ಅಸೀತ್ ಇತ್ಯೇವಂಲಕ್ಷಣಾಂ ತತಃ ಸದ್ವ್ಯಾಕ್ಯಾರ್ಥಾತ್ ನಿವರ್ತಯತಿ
ಅಶ್ವಾರೂಢ ಇತಿ ಅಶ್ವಾಲಂಪುನೋದ್ವಂ ತದಭಿಮುಖವಿಷಯಾನಿವರ್ತಯತಿ
ತದ್ವತ್ ॥ ನ ತು ಪುನಃ ಸಮಭಾವಮೇವಾಭಿವತ್ತೇ | ಅತಃ ಪುರುಷಸ್ಯ ವಿಪರೀತ
ಗ್ರಹಣಸಿವೃತ್ತ್ಯರ್ಥಪರಮಿದಮ್ ಅಸದೇವೇತ್ಯಾದಿನಾಕ್ಯಂ ಪ್ರಯುಷ್ಯತೇ |
ದರ್ಶಯಿತ್ವಾ ಹಿ ವಿವರೀತಗ್ರಹಣಾಂ ತತೋ ನಿವರ್ತಯಿತುಂ ಶಕ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥ
ಪತ್ತಾತ್ ಅಸವಾದಿನಾಕ್ಯಸ್ಯ ಶ್ರೌತತ್ವಂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಚ ಸಿದ್ಧಮಿತ್ಯದೋಷಃ |
ತಸ್ಮಾತ್ ಅಸತಃ ಸರ್ವಾಭಾವರೂಪಾತ್ ಸದ್ ವಿವ್ಯಮಾನಮ್ ಜಾಯತ
ಸಮುತ್ಪನ್ನಮ್ | ಅಡಭಾವವ್ಯಾನ್ಧಸಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಅಕ್ಷೇಪ) :- ವಸ್ತುವಿನ ಆಕೃತಿಯೇ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವಾಗಿರುವಲ್ಲಿ 'ತನ
ಗೆರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ ಅಸತ್ತಿಂದಲೇ' ಎಂಬುದು ಪದಾರ್ಥವೂ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವೂ
ಆಗುವದು ಹೇಗೆ? ಅದು ಆಗದೆ ಇದ್ದರೆ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದೇ
ಆಗುವದಲ್ಲ !

(ವರಿಹಾರ) :- ಇದೇನೂ ದೋಷವಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಸತ್ತೆಂದು
ಗ್ರಹಿಸುವದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವದರಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. (ಇದರ ವಿವರ) .
ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಸತ್ತು ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಸತ್ತೆಂಬ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ,
'ಏಕಮೇವ' (ಒಂದೇ), ಅದ್ವಿತೀಯಮ್ (ತನಗೆರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ್ದು)- ಎಂಬೀ
(ಶಬ್ದಗಳು) ಸತ್ತೆಂಬ ಶಬ್ದದೊಡನೆ ಸಮಾನಾಧಿಕರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆ

1. ಈ ವಾಕ್ಯವು ಏನೋ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಇವಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದರೆ
ವಿಷಯಾತ್ - ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ವಾಕ್ಯವು ಪರಿಸಮಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವಶಬ್ದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ
'ತದ್ವತ್' ಎಂಬುದರ ಬದಲು ಯದ್ವತ್ ಎಂದಿರಬೇಕು. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಇವಶಬ್ದವು ಯದ್ವತ್
ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ ಎಂದು ಬರೆದಿದೆ.

2 ಆಕೃತಿಯೆಂದರೆ ದ್ರವ್ಯಗುಣಕರ್ಮಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯವು, ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂದರೆ ಆಸಾ
ಧಾರಣವಿಶೇಷವು. ಗೋವು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಗೋಸಾಮಾನ್ಯವು ಶಬ್ದಾರ್ಥವೆ, ಗೋವ್ಯಕ್ತಿಯು
ಶಬ್ದಾರ್ಥವೆ ?- ಎಂಬದನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಆಕೃತಿಯೇ ಶಬ್ದಾರ್ಥವೆಂದು ಜೈಮಿನೀಯಸೂತ್ರ
ಶಾ. ಭಾ ೧-೩-೩೨ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವೇದಾಂತಿಗಳೂ ಒಪ್ಪಿರು
ತ್ತಾರೆ. ಸೂ. ಭಾ. ೧-೩-೨೮ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೮೬ನ್ನು) ನೋಡಿ.

3. ಅಸತ್ತೆಂಬುದು ಬರಿಯ ಅಭಾವವಾದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಆಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬಂತು ?
ಅದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಸತ್ತೆಂಬ ಪದಾರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲ, ಆ ಪದಾರ್ಥಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವೂ
ಇಲ್ಲ- ಎಂದಾಯಿತಲ್ಲ !

4. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಯಾವ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಹೇಳುವದಿಲ್ಲವಾಗಿ ಅಬೋಧಕತ್ವ
ವೆಂಬ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬಂದೊದಗುತ್ತದೆ.

‘ಇದು’, ‘ಇತ್ತು’- ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳೂ (ಅದರೊಡನೆ ಸಮಾನಾಧಿಕರಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ)¹ ಇಲ್ಲಿರುವ ನಜಾ(ಪದವು) ಸದ್ವ್ಯಾಕೃದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸದ್ವ್ಯಾಕೃತವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು- ಸತ್ತೊಂದೇ ತನಗಿರಡನೆಯದಿಲ್ಲದೆ ಇತ್ತು ಎಂಬೀ ರೂಪದ- ಸದ್ವ್ಯಾಕೃತ್ಯಾರ್ಥದ ವಿಷಯವಾದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಆ ಸದ್ವ್ಯಾಕೃತ್ಯಾರ್ಥದಿಂದ ತೊಲಗಿಸುತ್ತದೆ. ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿದವನು ಕುದುರೆಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ಕುದುರೆಯನ್ನು ಅದರ ಮುಂದಿರುವ ವಿಷಯದಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿಸುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಹಾಗೆ. ಇಷ್ಟೇ ಹೊರತು (ಈ ಪದವು) ಸತ್ತಿನ ಅಭಾವವನ್ನೇ ಹೇಳುವದಿಲ್ಲ ² ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ‘ಅಸದೇವ’ (ಅಸತ್ತಿಂದೇ) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಮನುಷ್ಯನ ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ತೊಲಗಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ ³ ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿನ, ಅದರಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿಸುವದಕ್ಕೆ ಆಗುತ್ತದೆ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅಸದಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಉತ್ತಮವೆಂದೂ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದೂ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತಾಗಿ (ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ) ದೋಷವೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ ⁴

ಆ ಸರ್ವಾಭಾವರೂಪವಾದ ಅಸತ್ತಿನಿಂದ ಸತ್ತು ಇರುವ (ವಸ್ತು) ಹುಟ್ಟಿತು (ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿ ಜಾಯತ ಎಂಬಲ್ಲಿ) ಅಕಾರವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವದು ವೈದಿಕಪ್ರಯೋಗವು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಕುತಸ್ತು ಖಲು ಸೋಮೈವಗ್ಂ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಹೋವಾಚ
ಕಥಮಸತಃ ಸಜ್ಜಾಯೀತೇತಿ | ಸತ್ತ್ವೇನ ಸೋಮೈವಮಗ್ರ
ಅಸೀದೇಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಮ್ || ೨ ||

1. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ ಸತ್ತೊಂದೇ ಮೊದಲು ಇತ್ತು- ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವಿದೆ.

2. ಅಸತ್ತೆಂಬ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವದಿಲ್ಲ, ಸತ್ತೆಂಬ ಪದಾರ್ಥದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

3. ಕಾರ್ಯವು ಉಂಟಾಗುವ ಮೊದಲು ಇರುವದೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜನರು ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ; ಆ ತಪ್ಪುತಿಳಿವನ್ನು ತೊಲಗಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಇದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ.

4. ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಸದ್ವಾದಿಗಳ ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ತೊಲಗಿಸುವದೆಂಬ ಪ್ರಯೋಜನವಿದೆ; ಸತ್ತಿನ ನಿಷೇಧವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪದವಿರುವದರಿಂದ ಅಬೋಧಕತ್ವವೆಂಬ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ವೇದವು ಅರ್ಥರೂಪವಾದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲಾರದಾದ್ದರಿಂದ ಇದು ವೇದಕ್ಕೆ ವಿವಕ್ಷಿತವಲ್ಲ- ಎಂದು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತಾರ್ಥವೂ ಇದೆ- ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

೨. ಸೋಮ್ಯನೆ, ಎತರಿಂದತಾನೆ ಹೀಗೆ ಆದೀತು? ಅಸತ್ತಿನಿಂದ ಸತ್ತು ಹೇಗೆ ಉಂಟಾದೀತು? ಸೋಮ್ಯನೆ, ಇದು ಮೊದಲು ತನಗರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ ಒಂದೇ ಆದ ಸತ್ತೇ ಆಗಿತ್ತು ಎಂದನು.

ಅಸದ್ವಾದದ ನಿರಾಕರಣೆ:

ಬೀಜಾಂಕುರದೃಷ್ಟಾಂತವು ಸರಿಯಲ್ಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೫೩. ತದೇತದ್ ವಿಪರಿತ್ಯಹಣಂ ಮಹಾವೈನಾಶಿಕಪಕ್ಷಂ ದರ್ಶಯಿತ್ವಾ ಪ್ರತಿಷೇಧತಿ | ಕುತಸ್ತು ಪ್ರಮಾಣಾತ್ ಖಲು ಹೇ ಸೋಮ್ಯೈವಂ ಸ್ಯಾತ್ ಅಸತಃ ಸಜ್ಜಾಯೇತೇತ್ಯೇವಂ ಕುತೋ ಭವೇತ್ ? ನ ಕುತ್ಯುತ್ ಪ್ರಮಾಣಾದೇವಂ ಸಂಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಯದಪಿ ಬೀಜೋವಮದ್ವೇ ಆದ್ಭುರೋ ಜಾಯಮಾನೋ ದೃಷ್ಟೋಽಭಾನಾದೇವೇತಿ, ತದಪಿ ಅಭ್ಯುಪಗಮವಿರುದ್ಧಂ ತೇಷಾಮ್ | ಕಥಮ್ ? ಯೇ ತಾನದ್ ಬೀಜಾವಯವಾ ಬೀಜಸಂಸ್ಥಾನವಿಶಿಷ್ಟಾಸ್ತೇಽದ್ಭುರೇಽಪಿ ಅನುವರ್ತಂತಃ ಏವ ನ ತೇಷಾಮುಪಮದೋಽದ್ಭುರಜನ್ಮನಿ | ಯತ್ಪುನರ್ ಬೀಜಾಕಾರಸಂಸ್ಥಾನಂ ತದ್ಬೀಜಾವಯವವ್ಯತಿರೇಕೇಣ ವಸ್ತುಭೂತಂ ನ ವೈನಾಶಿಕೈರಭ್ಯುಪಗಮ್ಯತೇ ಯದದ್ಭುರಜನ್ಮನ್ಯುಪಮೃದ್ಯೇತ | ಅಥ ತದಸ್ತೃಪಯವವ್ಯತಿರಿಕ್ತಂ ವಸ್ತುಭೂತಮ್, ತಥಾ ಚ ಸತಿ ಅಭ್ಯುಪಗಮವಿರೋಧಃ | ಅಥ ಸಂವೃತ್ಯಾ ಅಭ್ಯುಪಗತಂ ಬೀಜಸಂಸ್ಥಾನರೂಪಮ್ ಉಪಮೃದ್ಯತ ಇತಿ ಚೇತ್ | ಕೇಯಂ ಸಂವೃತಿನಾಮ ಕಿಮಸಾವಭಾವ ಉತ ಭಾವ ಇತಿ ? ಯದ್ಯ ಭಾವೋ ದೃಷ್ಟಾಂತಾಭಾವಃ | ಅಥ ಭಾವಃ, ತಥಾಪಿ ನಾಭಾವಾದದ್ಭುರೇತ್ವತ್ತಿಃ, ಬೀಜಾವಯವೇಭ್ಯೋ ಹ್ಯದ್ಭುರೇತ್ವತ್ತಿಃ | ಅವಯವಾ ಅಪಿ ಉಪಮೃದ್ಯಂತ ಇತಿ ಚೇತ್ | ನ | ತದವಯವೇಷು ತುಲ್ಯತ್ವಾತ್ | ಯಥಾ ವೈನಾಶಿಕಾನಾಂ ಬೀಜಸಂಸ್ಥಾನರೂಪೋವಯವೀ ನಾಸ್ತಿ ತಥಾ ಅವಯವಾ ಅಪೀತಿ ತೇಷಾಮವ್ಯುಪಮದಾರ್ಥನುಪಪತ್ತಿಃ | ಬೀಜಾವಯವಾನಾನುಸಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾವಯವಾಃ, ತದವಯವಾನಾನುಷ್ಠನ್ಯೇ ಸೂಕ್ಷ್ಮತರಾವಯವಾಃ ಇತ್ಯೇವಂ ಪ್ರಸಜ್ಞಸ್ಯ ಅನಿವೃತ್ತೇಃ ಸರ್ವತ್ಕ್ರೋಪಮದಾರ್ಥನುಪಪತ್ತಿಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ ಮಹಾವೈನಾಶಿಕಪಕ್ಷವಾದ ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ

1 ವೈನಾಶಿಕರೆಂದರೆ ವಸ್ತು ಸ್ಥಿರವಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬ ಬಾಧೆ, ಮಹಾವೈನಾಶಿಕರೆಂದರೆ ಯಾವ ವಸ್ತುವೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ರೂಢ್ಯವಾದಿಗಳು. ಶ್ರುತಿಯು ಅನಾದಿಯಾಗಿರುವದರಿಂದ ಬಾಧೆ ಸರಾಸರ್ಪವು ಹೇಗೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಬಂದಿತೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಅಸದ್ವಾದವೂ ಜನರಿಗೆ ಹೊಳೆಯಬಹುದೆಂಬುದಿಷ್ಟೇ ವಿವಕ್ಷಿತ. ಈ ಪಕ್ಷವನ್ನು ರೂಢ್ಯವಾದಿಗಳು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆಂಬುದನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಕೊಟ್ಟು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತಿದಾನೆ. ಎಲೈ ಸೋಮ್ಯನೇ, ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದತಾನೆ ಹೀಗೆ ಆದೀತು ? ಅಸತ್ತಿನಿಂದ ಸತ್ತು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದಿತು ಹೇಗೆ ಆದೀತು ? ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೂ ಹೀಗೆ ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ.

ಬೀಜವು ನಷ್ಟವಾದರೆ ಅಭಾವದಿಂದಲೇ ಮೊಳಕೆಯು ಹುಟ್ಟುವದು ಕಂಡಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು (ಬೌದ್ಧರು) ಹೇಳುತ್ತಾರಷ್ಟೆ ? ಆದೂ ಅವರ ಅಂಗೀಕಾರಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಬೀಜದ ಆಕಾರದಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವ ಬೀಜದ ಅವಯವಗಳುಂಟಷ್ಟೆ, ಅವಂತೂ ಮೊಳಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದು ಕೊಂಡೇ ಇರುತ್ತವೆ, ಮೊಳಕೆಯು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಅವುಗಳು ನಾಶವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಬೀಜಾಕಾರವೆಂಬ ರೂಪವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಬೀಜದ ಅವಯವಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆ ವಸ್ತುವಾಗಿರುವದೆಂದು ವೈನಾಶಿಕರು ಒಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ, ಹಾಗೆ ಒಪ್ಪಿದ್ದರೆ ಅದು ಮೊಳಕೆಯು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ನಾಶವಾಗುವದೆ(ನ್ನಬಹುದಾಗಿತ್ತು). ಹೀಗಲ್ಲದೆ, ಅವಯವಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ (ನಿಜವಾದ) ವಸ್ತುವೇ ಆಗಿದೆ ಎನ್ನುವದಾದರೆ, ಹಾಗಾದರೆ (ಅವರ) ಅಂಗೀಕಾರಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗುವದು * ಹೀಗಲ್ಲದೆ, ಬೀಜ ಸಂಸ್ಥಾನವೆಂಬುದನ್ನು ಸಂವೃತಿಯಿಂದ* ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುತ್ತದೆ, (ಅದು ಮೊಳಕೆಯುಂಟಾದಾಗ) ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ, ಈ ಸಂವೃತಿ ಎಂಬುದು ಯಾವದು ? ಅದು ಅಭಾವವೋ, ಭಾವವೋ ?- ಎಂದು (ಕೇಳುತ್ತೇವೆ). ಅದು ಅಭಾವವೇ ಎನ್ನುವದಾದರೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವೇ ಇಲ್ಲ + ಹಾಗಲ್ಲದೆ (ಅದು) ಭಾವವೇ ಎಂದರೆ, * ಹಾಗೂ ಅಭಾವದಿಂದ ಮೊಳಕೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ (ಎಂದಾಗುವದಿಲ್ಲ, ಬೀಜಾ ವಯಗಳೆಂದಲ್ಲವೆ, ಮೊಳಕೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ ?* ಅವಯವಗಳೂ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆಯಲ್ಲ !- ಎಂದರೆ ಹಾಗಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ಈ ದೋಷವು) ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಇದರ ವಿವರ) * ವೈನಾಶಿಕರ (ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಬೀಜಸಂಸ್ಥಾನ

1. ಸೂ ಭಾ. ೨-೨-೨೬ (ಭಾ.ಭಾ. ೫,೫)ರಲ್ಲಿಯೂ ಬೀಜಾಂಕುರದೃಷ್ಟಾಂತದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದೆ.

2. ಅವಯವಿಯು ಅವಯವಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಿಲ್ಲ, ಸಾಕುಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಿಲ್ಲ, ಕಾಡುಂಬುದು ಮರಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಿಲ್ಲ, ಸೇನೆಯೆಂಬುದು ಅದರಲ್ಲಿನ ಶೀಪಾಯಿಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಿಲ್ಲ- ಎಂಬುದು ಅವರ ಅಂಗೀಕಾರ.

3. ಸಂವೃತಿ ಎಂದರೆ ವಸ್ತುತತ್ವವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಅವಿದ್ಯೆ.

4. ಸಂವೃತಿ ಎಂದರೆ ಅವಿದ್ಯೆ, ವಿವೇಕ ಅಭಾವ- ಎನ್ನುವದಾದರೆ ಅಭಾವದಿಂದ ಭಾವವುಂಟಾದದ್ದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವೆಲ್ಲವೆಂದು ? ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದಲ್ಲವೆ, ಅವಯವಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ ?

5. ತತ್ತ್ವವನ್ನರಿಯದ ಲೌಕಿಕಬುದ್ಧಿಯೇ ಸಂವೃತಿ ಎಂದರೆ ಎಂದರ್ಥ.

6. ಆ ಬೀಜಾವಯವಗಳು ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಇವೆಯಾದ್ದರಿಂದ, ಅಭಾವದಿಂದ ಭಾವ- ಸಂವೃತಿಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವಿಲ್ಲ

ವೆಂಬ ಅವಯವಿ ಹೇಗೆ ಇಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಅವಯವಗಳೂ (ಇಲ್ಲ) ವಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳೂ ನಾಶವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ ಬೀಜದ ಅವಯವಗಳಿಗೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅವಯವಗಳು (ಇರುತ್ತವೆ), ಆ ಅವಯವಗಳಿಗೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮತರವಾದ (ಬೇರೆ) ಅವಯವಗಳು- ಎಂಬೀ ಬಗೆಯ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ತೊಲಗದಿರುವದರಿಂದ ಎಲ್ಲಿಯೂ ನಾಶವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ.

ಅಸದ್ವಾದಕ್ಕೆ ಯಾವ ದೃಷ್ಟಾಂತವೂ ಇಲ್ಲ,
ಸದ್ವಾದಕ್ಕೆ ಇದೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೫೪ ಸದ್ಬುದ್ಧ್ಯನುತ್ಪತ್ತಿಃ ಸತ್ತಾನಿವೃತ್ತಿಶ್ಚೇತಿ ಸದ್ವಾದಿನಾಂ ಸತಃ ಏನ ಸದುತ್ಪತ್ತಿಃ ಸತ್ಪತ್ತಿಃ | ನ ತ್ವಸದ್ವಾದಿನಾಂ ದೃಷ್ಟಾನೋಪ್ಪತ್ತಿಃ ಸದುತ್ಪತ್ತಿಃ | ಮೃತ್ಪಿಣ್ಣಾದ್ ಘಟೋತ್ಪತ್ತಿದೃಶ್ಯತೇ ಸದ್ವಾದಿನಾಂ ತದ್ವಾದೇ ಭಾವಾತ್ ತದಭಾವೇ ಚಾಭಾವಾತ್ | ಯದ್ಯಭಾವಾದೇವ ಘಟ ಉತ್ಪದ್ಯೇತ ಘಟಾರ್ಥಿನಾ ಮೃತ್ಪಿಣ್ಣೋ ನೋಪಾದೀಯೇತ | ಅಭಾವಶಬ್ದಬುದ್ಧ್ಯನುತ್ಪತ್ತಿಶ್ಚ ಘಟಾದ್ ಪ್ರಸಜ್ಯೇತ | ನ ತ್ವೇತದಸ್ತಿ | ಅತೋ ನಾಸತಃ ಸದುತ್ಪತ್ತಿಃ | ಯದನ್ಯಾಹುರ್ಮೃದ್ಬದ್ಧಿಃ ಘಟಬುದ್ಧೀರ್ನಿಮಿತ್ತಮಿತಿ ಮೃದ್ಬದ್ಧಿಃ ಘಟಬುದ್ಧೀಃ ಕಾರಣಮುಚ್ಯತೇ, ನ ತು ಪರಮಾರ್ಥತಃ ಏನ ಮೃದ್ ಘಟೋ ವಾಸ್ತೀತಿ, ತದಸಿ ಮೃದ್ಬದ್ಧಿರ್ವಿಧ್ಯಮಾನಾ ವಿಧ್ಯಮಾನಾಯಾ ಏವ ಘಟಬುದ್ಧೀಃ ಕಾರಣಮಿತಿ ನಾಸತಃ ಸದುತ್ಪತ್ತಿಃ | ಮೃದ್ಬಟಬುದ್ಧ್ಯೋರ್ನಿಮಿತ್ತನೈಮಿತ್ತಿಕತಯಾ ಆನನ್ದರ್ಯಮಾತ್ರಂ ನ ತು ಕಾರ್ಯಕಾರಣತ್ವಮ್ ಇತಿ ಚೇತ್ | ನ | ಬುದ್ಧೀನಾಂ ನೈರನ್ತರ್ಯೇ ಗಮ್ಯಮಾನೇ ವೈನಾಶಿಕಾನಾಂ ಬಹಿದ್ರ್ಯವ್ವಾನ್ತಾಭಾವಾತ್ | ಅತಃ ಕುತಸ್ತು ಖಲು ಸೋಮ್ಯೋವಂ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಹೋವಾಚ | ಕಥಂ ಕೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣಾಸತಃ ಸಜ್ಜಾಯೇತ ಇತಿ ? ಅಸತಃ ಸದುತ್ಪತ್ತೌ ನ ಕಶ್ಚಿದಸಿ ದೃಷ್ಟಾನ್ತ ಪ್ರಕಾರೋಸ್ತಿ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಏನಮ್ ಅಸದ್ವಾದವಿಪಕ್ಷಮುನ್ಮಥ್ಯ ಉಪಸಂಹರತಿ ಸತ್ತೇವ ಸೋಮ್ಯೋದಮಗ್ರ ಆಸೀದಿತಿ ಸ್ವಪಕ್ಷಸಿದ್ಧಿಮ್ ||

1. ಏಕೆಂದರೆ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಅವಯವಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಅವಯವಗಳೂ ಅವಯವಗಳೇ ಆಗಿವೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಶವಾದವೆಂಬ ಅವಯವಗಳೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ

2. 'ಸದ್ಬುದ್ಧ್ಯನುತ್ಪತ್ತಿಃ' ಎಂದಿದ್ದು ಲೇಖಕರು ಹೀಗೆ ಬರೆದುಕೊಂಡಿರಬಹುದೆ ?

3. ತದಸಿ ಎಂಬುದು ತದಾಸಿ ಎಂದಿರಬೇಕು, ಅಥವಾ ಆ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ತದಸಿ ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಸದ್ಬುದ್ಧಿಯು ಅನುವೃತ್ತಿಯಾಗುವದರಿಂದ¹ ಸತ್ತ್ವವು ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲವಾಗಿ ಸದ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಸತ್ತಿನಿಂದಲೇ ಸತ್ತುಂಟಾಗುವದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆಸದ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಸತ್ತಿನಿಂದ ಸತ್ತು ಉಂಟಾಗುವದು (ಯಾವ) ದೃಷ್ಟಾಂತವೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ ಸದ್ವಾದಿಗಳ (ಮತದಲ್ಲಿ) ಮಣ್ಣುಮುದ್ದೆಯಿಂದ ಗಡಿಗೆಯು ಉಂಟಾಗುವದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ², ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಇದ್ದರೆ (ಗಡಿಗೆ) ಇರುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ಅದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ (ಗಡಿಗೆ) ಇರುವದಿಲ್ಲ³ ಅಭಾವದಿಂದಲೇ ಗಡಿಗೆಯು ಉಂಟಾಗುವದಾದರೆ, ಗಡಿಗೆಯು ಬೇಕಾದವನು (ಅದಕ್ಕಾಗಿ) ಮಣ್ಣುಮುದ್ದೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದಾಗುವದು⁴ (ಇದಲ್ಲದೆ) ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಶಬ್ದವೂ ಬುದ್ಧಿಯೂ ಗಡಿಗೆಯೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ⁵, ಆದರೆ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸತ್ತಿನಿಂದ ಸತ್ತು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವದಿಲ್ಲ

ಇನ್ನು ಮಣ್ಣೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯು ಗಡಿಗೆಯೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಮಣ್ಣಿನ ಬುದ್ಧಿಯು ಗಡಿಗೆಯ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವೆನ್ನುತ್ತೇವೆಯೇ ಹೊರತು, ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಮಣ್ಣಾಗಲಿ ಗಡಿಗೆಯಾಗಲಿ ಇರುವದಿಲ್ಲ⁶ -ಎಂದು (ಬೌದ್ಧರು) ಅನ್ನುತ್ತಾರಷ್ಟೆ. ಆಗಲೂ ಇರುವ ಮಣ್ಣಿನ ಬುದ್ಧಿಯೇ ಇರುವ ಗಡಿಗೆಯ ಬುದ್ಧಿಗಳಿಗೇ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅಸತ್ತಿನಿಂದ ಸತ್ತುಂಟಾಗುವದಿಲ್ಲ(ವೆಂದೇ ಆಗುತ್ತದೆ).⁷

1. 'ಸದ್ಬುದ್ಧ್ಯನುವೃತ್ತಿಃ' ಎಂದಿದ್ದರೆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸದ್ಬುದ್ಧಿಯು ಇದ್ದುಕೊಂಡೇ ಇರುವದರಿಂದಲೂ ಸತ್ತ್ವವು (ಯಾವಾಗಲೂ) ಹೋಗುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಎಂದು ಕನ್ನಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

2. ಅನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕಸೂತ್ರಮಾಣದಿಂದ ಮಣ್ಣು ಕಾರಣ, ಗಡಿಗೆಯು ಕಾರ್ಯ- ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ

3. ಮಣ್ಣುಗಡಿಗೆಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಬರಿಯ ಅಭಾವವೇ ಗಡಿಗೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಣ್ಣಿನ ಬದಲು ಹತ್ತಿಯನ್ನೇಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದು ? ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಅಭಾವವಿದ್ದೇ ಇದೆಯಲ್ಲ ! -ಎಂದು ಭಾವ.

4. ಅಭಾವವು ಕಾರಣವಾದರೆ ಆ ಬುದ್ಧಿಯೂ ಅದರ ಮಾತೂ, ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಗಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತೋರುವದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮಣ್ಣೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಶಬ್ದಗಳು ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತವೆ.

5. ಬುದ್ಧಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ನಿಮಿತ್ತ; ಹೊರಗೆ ಮಣ್ಣು ಇಲ್ಲ, ಗಡಿಗೆಯೂ ಇಲ್ಲ- ಎಂದು ಬೌದ್ಧನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

6. ಒಂದು ಬುದ್ಧಿಯು ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಅನುವೃತ್ತವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಆ ಬುದ್ಧಿಯು ಈ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವು, ಇವೆರಡೂ ಇರುವ ಬುದ್ಧಿಗಳು, ಇಲ್ಲವ ಬುದ್ಧಿಗಳಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ -... ಅಸದ್ವಾದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವ.

(ಬೌದ್ಧ):- ಮೃದ್ಬುದ್ಧಿ, ಘಟಬುದ್ಧಿ- ಇವುಗಳಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತನೈಮಿತ್ತಿಕ (ಭಾವ)ವಿರುವದರಿಂದ ಒಂದಾಗುತ್ತಲೂ ಒಂದು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ, ಅಷ್ಟೇಹೊರತು (ಅವುಗಳಿಗೆ) ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವೇನೂ ಇಲ್ಲ.

(ಸಿದ್ಧಾಂತಿ) - ಹಾಗಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಬುದ್ಧಿಗಳು ಒಂದಾಗುತ್ತಲೂ ಒಂದು ಉಂಟಾಗುವವು- ಎಂದು ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ವೈನಾಶಿಕರಿಗೆ ಹೊರಗೆ ಯಾವ ದೃಷ್ಟಾಂತವೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದ ನೋವುನೈ, ಏತರಿಂದಲಾದರೆ ಹೀಗೆ ಆದೀತು ಎಂದು (ತಂದೆಯು) ನುಡಿದನು ಹೇಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವದಿಂದ ಸತ್ತು ಉಂಟಾದೀತು ? ಅಸ್ತಿತ್ವದಿಂದ ಸತ್ತು ಉಂಟಾಗುವದಕ್ಕೆ ಯಾವ ದೃಷ್ಟಾಂತಪ್ರಕಾರವೂ ಇಲ್ಲ- ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೀಗೆ ಅಸದ್ವಾದಿಗಳ ಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ಕಡೆದುಹಾಕಿ 'ನೋವುನೈ, ಇದು ಮೊದಲು ಸತ್ತೇ ಆಗಿತ್ತು-' ಎಂದು ತನ್ನ ಪಕ್ಷವು ಸಿದ್ಧಿಯಾಯಿತೆಂದು ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ.

ಸತ್ತಾಯವಾದದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪಸಮಾಧಾನಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೫೫ ನನು ಸದ್ವಾದಿನೋಪಿ ಸತಃ ಸಮತ್ಪದ್ಯತ ಇತಿ ನೈವ ದೃಷ್ಟಾ ನೋಪಿ. ಘಟಾದ್ ಘಟಾಂತರೋತ್ಪತ್ತ್ಯದರ್ಶನಾತ್ | ಸತ್ಯಮೇವಮ್, ನ ಸತಃ ಸದಂತರಮುತ್ಪದ್ಯತೇ | ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ಸದೇವ ಸಂಸ್ಥಾನಾಂತರೇಣಾವತಿಷ್ಠತೇ | ಯಥಾ ಸರ್ಪಃ ಕುಣ್ಡಲೀ ಭವತಿ | ಯಥಾ ಚ ಮೃತ್ ಚೂರ್ಣಪಿಣ್ಣಘಟಕಪಾ ಲಾದಿಪ್ರಭೇದೈಃ | ಯದ್ಯೇವಂ ಸದೇವ ಸರ್ವಪ್ರಕಾರಾವಸ್ಥಮ್, ಕಥಂ ಪ್ರಾಗು ತ್ಪತ್ತೇರಿದಮಾಸೀತ್ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ ? ನನು ನ ಶ್ರುತಂ ತ್ವಯಾ ಸದೇವೇತ್ಯವ ಧಾರಣಮ್ ಇದಂಶಬ್ದವಾಚ್ಯಸ್ಯ ಕಾರ್ಯಸ್ಯ ? ವ್ರಾಪ್ತಂ ತರ್ಹಿ ಪ್ರಾಗುತ್ಪತ್ತೇ ರಸದೇವಾಸೀನ್ನೇದಂ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯಮ್, ಇದಾನೀಮಿದಂ ಜಾತಮಿತಿ | ನ | ಸತ

1 ಬುದ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ ನೈಮಿತ್ತಿಕಭಾವಮಾತ್ರವಿವೆಯೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಬೌದ್ಧನು ಅಸ್ತಿತ್ವದಿಂದ ಸತ್ತು ಉಂಟಾಯಿತು ಎಂದು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಯಾವ ದೃಷ್ಟಾಂತವೂ ಇಲ್ಲ. ಹೊರಗೆ ಮೃತ್ತಾಗಲಿ ಘಟವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಇದು ಮೃದ್ಬುದ್ಧಿ, ಇದು ಘಟಬುದ್ಧಿ- ಎನ್ನುವದಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ ಹಾಗೆ ಅನುಭವಿರುವದರಿಂದ ಹಾಗೆನ್ನುತ್ತೇನೆ ಎನ್ನುವದಾದರೆ ಹೊರಗೆ ಮೃದ್ಭಟಗಳು ಇವೆಯೆಂದೂ ಮಣ್ಣು ಗಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಗತವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಅನುಭವ ದಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಹಾಗೆಯೇ ಕಾರಣಭಾವವನ್ನೂ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುವದು ಎಂದು ಭಾವ.

2. ಇದು ಸದೇವ ಎಂದಿದ್ದರೆ ಸ್ಪಷ್ಟತರವಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ, ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

ಏನೇದಂಶಬ್ದಬುದ್ಧಿವಿಷಯತಯಾ ಅವಸ್ಥಾನಾತ್, ಯಥಾ ಮೃದೇನ ಪಿಣ್ಣ ಘಟಾದಿಶಬ್ದಬುದ್ಧಿವಿಷಯತ್ವೇನ ಅವತಿಷ್ಠತೇ ತದ್ವತ್ | ನನು ಯಥಾ ಮೃದ್ ವಸ್ತು ಏನಂ ಪಿಣ್ಣಘಟಾದ್ಯಪಿ ತದ್ವತ್ ಸದ್ಬದ್ಧೇರನ್ಯಬುದ್ಧಿವಿಷಯತ್ವಾತ್ ಕಾರ್ಯಸ್ಯ ಸತೋಽನ್ಯಸ್ತಸ್ತನ್ಮರಂ ಸ್ಯಾತ್ ಕಾರ್ಯಜಾತಂ ಯಥಾ ಅಶ್ವಾದ್ ಗೌಃ | ನ | ಪಿಣ್ಣಘಟಾದೀನಾಮಿತರೇತರನ್ಯಭಿಚಾರೇಽಪಿ ಮೃತ್ತ್ವಾನ್ಯಭಿಚಾರಾತ್ | ಯದ್ಯಪಿ ಘಟಃ ಪಿಣ್ಣಂ ನ್ಯಭಿಚರತಿ ಪಿಣ್ಣಶ್ಚ ಘಟಮ್, ತಥಾಪಿ ಪಿಣ್ಣಘಟೌ ಮೃತ್ತ್ವಂ ನ ನ್ಯಭಿಚರತಃ | ತಸ್ಮಾದ್ ಮೃನ್ಮಾತ್ರಂ ಪಿಣ್ಣಘಟೌ ನ್ಯಭಿಚರತಿ ತ್ವಶ್ಚಂ ಗೌರಶ್ವೋ ವಾ ಗಾಮ್ | ತಸ್ಮಾನ್ಮೃದಾದಿಸಂಸ್ಥಾನಮಾತ್ರಂ ಘಟಾದಯಃ | ಏನಂ ಸತ್ಸಂಸ್ಥಾನಮಾತ್ರಮಿದಂ ಸರ್ವಮಿತಿ ಯುಕ್ತಂ ಪ್ರಾಗುತ್ಪತ್ತೇಃ ಸದೇವೇತಿ | ವಾಚಾರನ್ಯುಣಮಾತ್ರತ್ವಾದ್ ವಿಕಾರಸಂಸ್ಥಾನಮಾತ್ರಸ್ಯ | ನನು ನಿರವಯವಂ ಸತ್ “ನಿಷ್ಕಲಂ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಂ ಶಾಂತಂ ನಿರವದ್ಯಂ ನಿರಜ್ಞಾನಮ್” (ಶ್ಲೋ ೬-೧೯), “ದಿವೋ ಹ್ಯುಗೂರ್ತಃ ಪುರುಷಃ ಸಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಸ್ತರೋ ಹ್ಯಜಃ” (ಮುಂ. ೨-೧-೨) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಭ್ಯಃ | ನಿರವಯವಸ್ಯ ಸತಃ ಕಥಂ ವಿಕಾರಸಂಸ್ಥಾನಮುಪಪದ್ಯತೇ ? ನೈಷ ದೋಷಃ | ರಜ್ಜ್ವಾದ್ಯವಯವೇಭ್ಯಃ ಸರ್ಪಾದಿಸಂಸ್ಥಾನವದ್ ಬುದ್ಧಿಪರಿಕಲ್ಪಿತೇಭ್ಯಃ ಸದವಯವೇಭ್ಯೋ ವಿಕಾರ ಸಂಸ್ಥಾನೋಪಪತ್ತೇಃ | “ವಾಚಾರನ್ಯುಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ಮೃತ್ತಿಕೇ ತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಮ್” (೬-೧-೪) ಏನಂ ಸದೇವ ಸತ್ಯಮಿತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ ಪರಮಾರ್ಥತಃ ಇದಂಬುದ್ಧಿಕಾಲೇಽಪಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಆಕ್ಷೇಪ) :- ಸದ್ವಾದಿಗೂ ಸತ್ತಿನಿಂದ ಸತ್ತುಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ (ಒಂದು) ಗಡಿಗೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಗಡಿಗೆ ಹುಟ್ಟುವುದು ಕಂಡಿಲ್ಲವಲ್ಲ !

(ಪರಿಹಾರ) :- ನಿಜ, ಹೀಗೆಯೇ ಸರಿ, ಸತ್ತಿನಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಸತ್ತು ಹುಟ್ಟುವದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಸತ್ತೇ ಮತ್ತೊಂದು ಆಕಾರದಿಂದ ತೋರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆ, ಹಾವೇ ಮಂಡಲವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವದೋ, ಮಣ್ಣೇ ಹೇಗೆ ಹುಡಿ, ಮುದ್ದೆ, ಗಡಿಗೆ, ಹೋಳುಗಳು -ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ ತೋರಿ ಕೊಳ್ಳುವದೋ ಹಾಗೆ.^೨

1. ಅಸದ್ವಾದಿಗೆ ಸದ್ವಾದಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ, ಕಾರ್ಯವು ಕಾರಣಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಎಂದು ಅವನ ಭಾವನೆ.

2. ಕಾರ್ಯವು ಕಾರಣಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಲ್ಲ, ಕಾರಣವೇ ಕಾರ್ಯವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಸದ್ವಾದಿಯ ಮತ.

(ಅಸದ್ವಾದಿ):- ಹಾಗಾದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಕಾರದ ಆವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿರುವದೂ ಸತ್ತೇ (ಎಂದಾಯಿತು), ಇದು ಉತ್ಪತ್ತಿಗಿಂತ ಮೊದಲು (ಸತ್ತೇ) ಆಗಿತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ (ಸರಿ) ?

(ಸಿದ್ಧಾಂತಿ) - ಇದು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಾಚ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸತ್ತೇ ಎಂದು (ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ) ಒತ್ತಿಹೇಳುವುದು ನಿನಗೆ ಕೇಳಿಸಿಲ್ಲವೇನು ?

(ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿ) :- ಹಾಗಾದರೆ ಹುಟ್ಟುವದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು (ಇದು) ಅಸತ್ತೇ ಆಗಿತ್ತೇ ಹೊರತು, ಇದು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಾಚ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಈಗ ಇದು ಹುಟ್ಟಿತು ಎಂದು ಆಯಿತಲ್ಲ !

(ಸದ್ವಾದಿ) :- ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸತ್ತೇ ಇದು ಎಂಬ ಶಬ್ದಬುದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ವಿಷಯವಾಗಿ ತೋರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಹೇಗೆ ಮಣ್ಣೇ ಮುದ್ದೆ, ಗಡಿಗೆ-ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಬುದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ವಿಷಯವಾಗಿ ತೋರಿಕೊಳ್ಳುವದೋ ಹಾಗೆ.^೨

(ಅಸದ್ವಾದಿ) - ಹೇಗೆ ಮಣ್ಣು ವಸ್ತುವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಮುದ್ದೆ, ಗಡಿಗೆ-ಮುಂತಾದದ್ದು (ವಸ್ತುವೇ) ಇದರಂತೆ ಕಾರ್ಯವು ಸದ್ಬುದ್ಧಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಬುದ್ಧಿಗೆ ವಿಷಯವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಕಾರ್ಯಜಾತವು ಸತ್ತಿಗಿಂತ ಬೇರೆ ವಸ್ತು ವೆಂದು-ಕುದುರೆಗಿಂತ ಎತ್ತು (ಬೇರೆಯಾಗಿರುವಂತೆ ಬೇರೆ ಎಂದು) ಆಗುವದಲ್ಲ !-

(ಸದ್ವಾದಿ):- ಹಾಗಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಮುದ್ದೆ, ಗಡಿಗೆ-ಮುಂತಾದವುಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಬಿಟ್ಟಿಗಲಿದರೂ ಮಣ್ಣಾಗಿರುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಗಲುವದಿಲ್ಲ. (ಇದರ ವಿನಯ) ಗಡಿಗೆಯು ಮುದ್ದೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಮುದ್ದೆಯು ಗಡಿಗೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ಮುದ್ದೆ ಗಡಿಗೆಗಳು ಮಣ್ಣಾಗಿರುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವದಿಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಮುದ್ದೆ ಗಡಿಗೆಗಳು ಬರಿಯ ಮಣ್ಣೇ (ಎಂದಾಯಿತು). ಆದರೆ ಎತ್ತುಕುದುರೆ

1. ಇದು ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಈಗಲೇ, ಉತ್ಪತ್ತಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಇದಂಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವಿರಲಿಲ್ಲ-ಎಂದಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದವೇ ಶ್ರುತಿಸಂಸುತವೆಂದಾಗುವದಲ್ಲ. ಅಸದೇವಾಸೀತ್ ಎಂಬ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಅನುವಾದವಿದು. ಇದು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಗೋಚರವಾದದ್ದು ಅಸತ್ತೇ ಆಗಿತ್ತು ಎಂದರ್ಥ. ಸದೇವಾಸೀತ್ ಎಂದಿದ್ದರೆ ಶ್ರುತಿಯಪ್ರಕಾರ ಇದು ಸತ್ತೇ ಆಗಿತ್ತೇ ಹೊರತು ಇದು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಗೋಚರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅಸತ್ಕಾರ್ಯವುಂಟಾಯಿತು ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಸ್ಫುಟಿತವಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದದ್ದು ಸತ್ತಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಮೋಷವಿಲ್ಲ ಈಗಲೂ ಇದು ಸಚ್ಚಬ್ದಗೋಚರವಾದ ಆತ್ಮನೇ ಆಗಿದೆ. ಐ.ಭಾ. ೧-೧.

2. ಬುದ್ಧಿ, ಶಬ್ದ - ಎರಡನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯಬೇಕು.

3. ಏಕೆಂದರೆ ಕುದುರೆ, ಎತ್ತು-ಎಂಬ ಶಬ್ದಬುದ್ಧಿಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆ ; ಹಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿ.

ಯನ್ನೂ ಕುದುರೆಯು ಎತ್ತನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ^೧ ಆದ್ದರಿಂದ^೨ ಗಡಿಗೆಯೇ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಮಣ್ಣೇ ಮುಂತಾದದ್ದರ ಆಕಾರಮಾತ್ರವೇ. ಇದರಂತೆ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಸತ್ತಿನ ಆಕಾರಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಹುಟ್ಟುವದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಸತ್ತೇ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಸರಿ^೩, ಏಕೆಂದರೆ ವಿಕಾರರೂಪವಾದ ಬರಿಯ ಆಕಾರವು ವಾಚಾರಂಭಣಮಾತ್ರವಾಗಿದೆ.^೪

(ಅಕ್ಷೇಪ) :- ಸತ್ತು ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಏಕೆಂದರೆ “ನಿಷ್ಕಲವೂ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯವೂ ಶಾಂತವೂ ನಿರ್ದುಷ್ಟವೂ ಅಂಟಿಲ್ಲದ್ದು” (ಶ್ಲೋ ೬-೧೯), “ದಿವ್ಯನೂ ಅಮೂರ್ತನೂ ಆದ ಪುರುಷನು ಹೊರಗುಳಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಅಜನು” (ಮುಂ. ೨-೧-೨)- ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿವೆ ನಿರವಯವವಾಗಿರುವ ಸತ್ತಿಗೆ ವಿಕಾರದ ಆಕಾರ(ವನ್ನು ಪಡೆಯುವದೆಂಬುದು) ಹೇಗೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ ?

(ಸರಿಹಾರ) :- ಇದೇನೂ ದೋಷವಲ್ಲ. ಹಗ್ಗವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಅವಯವಗಳಿಂದ ಹಾವೇ ಮುಂತಾದ ಆಕಾರಗಳುಂಟಾಗುವಂತೆ ಬುದ್ಧಿಕಲ್ಪಿತವಾಗಿರುವ^೫ ಸತ್ತಿನ ಅವಯವಗಳಿಂದ^೬ ವಿಕಾರದ ಆಕಾರವುಂಟಾಗಬಹುದಾಗಿದೆ.

1. ಎತ್ತು, ಕುದುರೆ- ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಬುದ್ಧಿಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಬೇರೆಬೇರೆ. ಎತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಯು ಅಂಶವಿಲ್ಲ, ಕುದುರೆಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿನ ಅಂಶವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದ ಪ್ರಪಂಚವು ಸತ್ತೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಗಡಿಗೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಇದ್ದೇಇರುವಂತೆ ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಸದಾತ್ಮನ ಸಂಬಂಧವು ಇದ್ದೇ ಇದೆ.

2. ಗಡಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಜಾತವು ಮಣ್ಣಿನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬಿಡದೆಯೇ ಇರುವದರಿಂದ

3. ಸತ್ತಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಏನೂ ಉಂಟಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ, ಸತ್ತೇ ಆಗಿತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ.

4. ವಿಕಾರವು, ಎಂದರೆ ಕಾರ್ಯವು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿದ್ದರೆ ಸತ್ತೇ ಎಂದು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಹಾಗಿಲ್ಲ, ಕಾರ್ಯವು ಕಾರಣಕ್ಕಿಂತ ಅನನ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಸರು ಮಾತ್ರ ಬೇರೆ ಬಂದಿದೆ.

5. ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುಗಟ್ಟಲಾದ.

6. ಸತ್ತಿನ ಅವಯವಗಳು ಬುದ್ಧಿಕಲ್ಪಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ ಅತ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣ, ಅವನನ್ನು ಅಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಮೂಲಾ ವಿದ್ಯೆಯು ಉಪಾದಾನಕಾರಣ- ಎಂಬ ವಾದಿಗಳ ಮತವು ಈ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವೆಂದು ಗೊತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

“ವಿಕಾರವೆಂಬುದು ವಾಕ್ಯನಿಂದಾಗಿರುವ ಬರಿಯ ಹೆಸರು , ಮಣ್ಣೆಂಬುದೇ ಸತ್ಯವು” (೬-೧-೪), ಹೀಗೆಯೇ ಸತ್ತೇ ಸತ್ಯವು^೧ - ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಿರುವದರಿಂದ ಇದು ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಿರುವಾಗಲೂ ನಿಜವಾಗಿ ತನಗಿರದನೆಯದಿಲ್ಲದ ಒಂದೇ ಪರಸೂರ್ಧವು.^೨

ಸತ್ತಿನಿಂದ ತೇಜೋಬನ್ನಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದೈಕ್ಷತ ಬಹು ಸ್ಯಾಂ ಪ್ರಜಾಯೇಯೇತಿ ತತ್ತೇಜೋಽಸೃಜತ
ತತ್ತೇಜ ಐಕ್ಷತ ಬಹು ಸ್ಯಾಂ ಪ್ರಜಾಯೇಯೇತಿ ತದಪೋಃ
ಸೃಜತ | ತಸ್ಮಾದ್ಯತ್ರ ಕ್ವಚ ಶೋಚತಿ ಸ್ವೇದತೇ ವಾ ಪುರುಷ
ಸ್ತೇಜಸ ಏವ ತದಧ್ಯಾಪೋ ಜಾಯಂತೇ || ೩ ||

೩. ಅದು ‘ಬಹುವಾಗುವೆನು, ಹುಟ್ಟುವೆನು’ ಎಂದು (ಯೋಚಿಸಿ) ನೋಡಿತು. ಅದು ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಸೃಜಿಸಿತು. ಆ ತೇಜಸ್ಸು ‘ಬಹುವಾಗುವೆನು, ಹುಟ್ಟುವೆನು’ ಎಂದು (ಯೋಚಿಸಿ) ನೋಡಿತು. ಅದು ಅಪ್ಪನ್ನು ಸೃಜಿಸಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುರುಷನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಶೋಕಿಸುವನೋ ಅಥವಾ ಬೆವರುವನೋ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತೇಜಸ್ಸು ನಿಂದಲೇ ಅಪ್ಪು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಣುವ ಕಾರ್ಯವು ಅಸತ್ತಲ್ಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೫೬. ತತ್ ಸತ್ ಐಕ್ಷತ ಈಕ್ಷಾಂ ದರ್ಶನಂ ಕೃತವತ್ | ಅತಶ್ಚ ನ ಪ್ರಧಾನಂ ಸಾಂಖ್ಯಪರಿಕಲ್ಪಿತಂ ಜಗತ್ಕಾರಣಮ್ | ಪ್ರಧಾನಸ್ಯಾಚೇತನತ್ವಾ ಭ್ಯುಪಗಮಾತ್ | ಇದಂ ತು ಸತ್ ಚೇತನಮ್ | ಈಕ್ಷಿತ್ಯತ್ವಾತ್ | ತತ್ಕಥಮ್ ಐಕ್ಷತೇತಿ ? ಆಹ | ಬಹು ಪ್ರಭೂತಂ ಸ್ಯಾಂ ಭವೇಯಂ ಪ್ರಜಾಯೇಯ ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ಉತ್ಪದ್ಯೇಯ | ಯಥಾ ವೃದ್ ಘಟಾದ್ಯಾಕಾರೇಣ ಯಥಾ ವಾ ರಜ್ಜ್ವಾದಿ ಸರ್ವಾದ್ಯಾಕಾರೇಣ ಬುದ್ಧಿಪರಿಕಲ್ಪಿತೇನ | ಅಸದೇವ ತರ್ಹಿ ಸರ್ವಂ ಯದ್ಗೃಹ್ಯತೇ ರಜ್ಜ್ವರಿವ ಸರ್ವಾದ್ಯಾಕಾರೇಣ | ನ | ಸತ ಏವ ದ್ವೈತಭೇದೇನ ಅನ್ಯಥಾಗೃಹ್ಯಮಾಣತ್ವಾನ್ನಾಸತ್ತ್ವಂ ಕಸ್ಯಚಿತ್ ಕ್ವಚಿತ್ ಇತಿ ಬ್ರೂಮಃ | ಯಥಾ

1. ‘ತತ್ಸತ್ಯಮ್’ ಎಂದು (೬-೮-೭) ಅದೇ ಸತ್ಯವು, ಅದೇ ಆತ್ಮನು - ಎಂದು ಹೇಳಿರುವದನ್ನು ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಭಾವ.

2. ಈಗಲೂ ಸದ್ರೂಪವೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಇದು ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿಗೆ ವಿಷಯವಾಗಿರುವ ದೊಂದೇ ವಿಶೇಷವೆಂದು ಭಾವ. ಐ. ಭಾ. ೧-೧ (ಭಾ.ಭಾ. ೨೨)ನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

ಸತೋಽನ್ಯದ್ ವಸ್ತುಂನರಂ ಪರಿಕಲ್ಪ್ಯ ಪುನಸ್ತಸ್ಯೈವ ಪ್ರಾಗುತ್ಪತ್ತೇಃ ಪ್ರಪ್ತಂಸಾ
ಜ್ಞೋರ್ಧ್ವಮ್ ಅಸತ್ತ್ವಂ ಬ್ರುವತೇ ತಾರ್ಕಿಕಾಃ | ನ ತಥಾಸ್ಮಾಭಿಃ ಕದಾಚಿತ್
ಕ್ಷಚಿದಪಿ ಸತೋಽನ್ಯತ್ ಅಭಿಧಾನಮ್ ಅಭಿಧೇಯಂ ನಾ ವಸ್ತು ಪರಿಕಲ್ಪ್ಯತೇ |
ಸದೇವ ತು ಸರ್ವಮ್ ಅಭಿಧಾನಮ್ ಅಭಿಧೇಯತೇ ಚ ಯದನ್ಯಬುದ್ಧ್ಯಾ |
ಯಥಾ ರಜ್ಜುರೇವ ಸರ್ಪಬುದ್ಧ್ಯಾ ಸರ್ಪ ಇತ್ಯಭಿಧೇಯತೇ | ಯಥಾ ನಾ ಪಿಣ್ಡ
ಘಟಾದಿ ವೃದೋಽನ್ಯಬುದ್ಧ್ಯಾ ಪಿಣ್ಡಘಟಾದಿರಬ್ದೇನಾಭಿಧೇಯತೇ ಲೋಕೇ |
ರಜ್ಜುವಿವೇಕದರ್ಶಿನಾಂ ತು ಸರ್ಪಾಭಿಧಾನಬುದ್ಧೀ ನಿವರ್ತೇತೇ, ಯಥಾ ಚ
ಮೃದ್ವಿವೇಕದರ್ಶಿನಾಂ ಘಟಾದಿರಬ್ದಬುದ್ಧೀ | ತದ್ವತ್ ಸದ್ವಿವೇಕದರ್ಶಿನಾಮ್
ಅನ್ಯವಿಕಾರಶಬ್ದಬುದ್ಧೀ ನಿವರ್ತೇತೇ | “ಯತೋ ನಾಚೋ ನಿವರ್ತನೇ | ಅವ್ರಾಪ್ಯ
ಮನಸಾ ಸಹ” (ತೈ. ೨-೮) ಇತಿ, “ಅನಿರುಕ್ತೇನಿಲಯನೇ” (ತೈ. ೨-೭)
ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಭ್ಯಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಸತ್ತು (ಯೋಚಿಸಿ) ನೋಡಿತು, ನೋಟನನ್ನು, ನೋಡುವಿಕೆಯನ್ನು
ಮಾಡಿತು ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸಾಂಖ್ಯರು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ಪ್ರಧಾನವು (ಈ) ಜಗತ್ಕಾರಣ
ವಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ (ಅವರು) ಪ್ರಧಾನವು ಅಚೇತನವೆಂದು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ ಆದರೆ
ಈ ಸತ್ತು ಚೇತನವು, ಏಕೆಂದರೆ (ಇದು ಯೋಚಿಸಿ) ನೋಡುವದಾಗಿದೆ.^೨

ಇದು ಹೇಗೆ (ಯೋಚಿಸಿ) ನೋಡಿತು ? -ಎಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ ಬಹು
ಬಹಳವಾಗಿ (ಸ್ಯಾಮ್=ಭವೇಯಮ್) ಆಗುವೆನು ; (ಪ್ರಚಾರ್ಯೇಯ=) ಪ್ರಕರ್ಷ
ದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವೆನು, ಹೇಗೆ ಮಣ್ಣು ಘಟವೇ ಮುಂತಾದ ಆಕಾರದಿಂದ (ಹುಟ್ಟು
ವದೋ), ಅಥವಾ ಹೇಗೆ ಹಗ್ಗವೇ ಮುಂತಾದದ್ದು ಬುದ್ಧಿಪರಿಕಲ್ಪಿತವಾದ* ಹಾವೇ
ಮುಂತಾದದ್ದರ ಆಕಾರದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವದೋ ಹಾಗೆ^೪

(ಆಕ್ಷೇಪ). - ಹಾಗಾದರೆ (ಯಾನಯಾನಮ) ತಿಳಿಯಬರುತ್ತಿದೆಯೋ
ಅದೆಲ್ಲವೂ ಹಗ್ಗವು ಹಾವೇ ಮುಂತಾದದ್ದರಂತೆ (ತೋರುತ್ತಿರುವದರಿಂದ) ಹುಸಿಯೇ
ಆದಿತಿಲ್ಲ !

1. ಇಲ್ಲಿಂದ ಯಥಾ ಇದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

2 ಇಲ್ಲಿ ಸತ್ತು ಎಂದರೆ ಇರುವದು, ಈ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಧಾನವೂ ಆಗಬಹುದೆಂಬ
ಸಾಂಖ್ಯರ ಶಂಕೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಬೇತನನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಹೊರತು ಪ್ರಧಾನವಲ್ಲ
ಎಂದು ಸೂ. ಭಾ. ೧-೨-೫ (ಭಾ. ಭಾ. ೬೭)ರಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದೆ. ಆ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ
ಸತ್ತು ಪ್ರಧಾನವಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೂ ಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

3 ಈ ವಿಶೇಷಾತ್ರ ಹಿಂದಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ, ಕಾರ್ಯವೂ ಬುದ್ಧಿ ಕಲ್ಪಿತವೇ,
ಅದು ಕಾರಣಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವನೇ ಇಲ್ಲ

4. ಬೇರೊಂದು ಪದಾರ್ಥವು ಸೇರದಿದ್ದರೂ ಬಹಳವಾಗುವದು ಹೇಗೆ ? -ಎಂಬ
ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಇದು ಉತ್ತರ. ಸದ್ವ್ರಾಪನಾಗಿಯೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ತೋರು
ವದೇ ಬಹುತ್ವ ತೈ. ಭಾ ೨-೬ (ಭಾ ಭಾ. ೧೬೪)ನ್ನು ನೋಡಿ.

(ಪರಿಹಾರ) - ಹಾಗಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಸತ್ತೇ ದ್ವೈತವೆಂಬ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವದೂ ಎಂದಿಗೂ ಅಸತ್ತಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ.¹ ಹೇಗೆ ತಾರ್ಕಿಕರು ಸತ್ತಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ, ಮತ್ತೆ ಅದಕ್ಕೇ ಹುಟ್ಟುವದಕ್ಕೆ ನೊದಲೂ ಹಾಳಾದಮೇಲೂ ಅಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ ಹಾಗೆ ನಾವು ಎಂದಿಗೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸತ್ತಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಅಭಿಧಾನವನ್ನಾಗಲಿ ಅಭಿಧೇಯವಸ್ತುವನ್ನಾಗಲಿ ಕಲ್ಪಿಸಿರುವದಿಲ್ಲ.² ಎಲ್ಲಾ ಅಭಿಧಾನವೂ ಬೇರೆಯೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ (ಹೇಳಲ್ಪಡುವ) ಅಭಿಧೇಯವೂ ಸತ್ತೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹಗ್ಗವೇ ಹಾವಾದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆಯೋ ಅಥವಾ ಹೇಗೆ ಮುದ್ದೆ, ಗಡಿಗೆ ಮುಂತಾದದ್ದು ಮಣ್ಣಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಮುದ್ದೆ, ಗಡಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದದಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆಯೋ (ಹಾಗೆ). ಆದರೆ ಹಗ್ಗವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡವರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಪಾವೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಬುದ್ಧಿಯೂ ತೊಲಗುವವೋ, ಮತ್ತು ಮಣ್ಣನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅರಿತುಕೊಂಡವರಿಗೆ ಗಡಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಬುದ್ಧಿಗಳು ತೊಲಗುವವೋ ಹಾಗೆ ಸತ್ತನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅರಿತುಕೊಂಡವರಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರ್ಯದ ಶಬ್ದಬುದ್ಧಿಗಳು ತೊಲಗುವವು * “ಯಾವದರಿಂದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಮನಸ್ಸಿನೊಡನೆ (ಯಾವದನ್ನು) ಸೇರದೆ ಹಿಂತಿರುಗುವವೋ” (ತೈ. ೨-೯), “ಅನಿರುಕ್ತವೂ ಅನಿಲಯವೂ (ಆದ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ) ” (ತೈ. ೨-೭) -ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ (ಹೀಗೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ)

ತೇಜೋದಿಯಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವದೇಕೆ ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೫೭. ಏವಮಿಾಕ್ಷಿತ್ವಾ ತತ್ ತೇಜಃ ಅಸೃಜತ ತೇಜಃ ಸೃಷ್ಟವತ್ | ನನು “ತಸ್ಮಾದ್ವಾ ಎತಸ್ಮಾದಾತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ” (ತೈ. ೨-೧) ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯನ್ತರೇ ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ, ತತಸ್ತೃತೀಯಂ ತೇಜಃ ಶ್ರುತಮ್ | ಇಹ ಕಥಂ ಪ್ರಾಧವ್ಯೋನ?

1. ಪ್ರಪಂಚವು ತೋರುವ ಆಕಾರವಿಶೇಷವಿಂದ ಹುಸಿಯೇ ಆದರೂ ಅದು ಸರ್ವಥಾ ಹುಸಿಯಲ್ಲ, ಸದ್ವೈಶ್ವವೇ ಆ ರೂಪದಿಂದ ತೋರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

2. ಕಾರ್ಯರೂಪವಾಗಿ ತೋರುವ ವಸ್ತುವೂ ಅದರ ಹೆಸರೂ ಎಲ್ಲವೂ ಸತ್ತೇ-ಎಂಬುದು ನೇದಾಂತಸಿದ್ಧಾಂತ ತಾರ್ಕಿಕರು ಸತ್ತಿಗಿಂತ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ದ್ರವ್ಯ, ಗುಣ, ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಅವಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಗಭಾವಪ್ರಧಂ ಸಾಭಾವರೂಪಗಳುಂಟೆಂದು ಹೇಳುವದನ್ನು ನೇದಾಂತಿಗಳು ಒಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ, ಎಲ್ಲವೂ ಸತ್ತಿನ ರೂಪಾಂತರವೇ ಎಂಬುದು ಅವರ ಮತ.

3. ಏಕೆಂದರೆ ಸತ್ತು ಅಭಿಧಾನಾಭಿಧೇಯವಿಭಾಗವಿಲ್ಲದೆ ತದ್ವಿಲಕ್ಷಣತತ್ತ್ವವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಾಂ. ಭಾ. ಮಂ. ೨೮ ಅವತರಣಿಕೆ (ಭಾ. ಭಾ. ೫)ನ್ನು ನೋಡಿ.

ತಸ್ಮಾದೇನ ತೇಜಃ ಸೃಷ್ಟ್ಯತೇ ತತ ಏನ ಚಾಕಾಶಮಿತಿ ವಿರುದ್ಧಮ್ | ನೈಷ ದೋಷಃ | ಆಕಾಶವಾಯುಸರ್ಗಾನಂತರಂ ತತ್ ಸತ್ತೇಜೋಽಸೃಜತ ಇತಿ ಕಲ್ಪನೋಪಪತ್ತೇಃ | ಅಥವಾ ಅವಿವಕ್ಷಿತ ಇಹ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮಃ | ಸತ್ಕಾರ್ಯಮಿದಂ ಸರ್ವಮತಃ ಸದೇಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಮ್ ಇತ್ಯೇತದ್ ವಿವಕ್ಷಿತಮ್ | ಮೃದಾದಿ ದೃಷ್ಟಾನ್ತಾತ್ | ಅಥವಾ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣಸ್ಯ ವಿನಕ್ಷಿತತ್ವಾತ್ ತೇಜೋಽಬನ್ನಾನಾ ಮೇನ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಚಷ್ಟೇ | ತೇಜ ಇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ ಲೋಕೇ ದಗ್ಧೃ ಪಕ್ಷೃ ಪ್ರಕಾಶಕಂ ರೋಹಿತಂ ಚೇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಂದು (ಅಲೋಚಿಸಿ) ನೋಡಿ ಆ (ಸತ್ತು) ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಸೃಜಿಸಿತು, ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿತು

(ಅಕ್ಷೇಪ):- “ಆ ಈ ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶವು ಉಂಟಾಯಿತು” (ತೈ. ೨ ೧) ಎಂದು ಬೇರೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಯುವು ಆದರಿಂದ ತೇಜಸ್ಸು (ಎಂದು) ಮೂರನೆಯದಾಗಿ (ಇದನ್ನು) ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ, ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲೇ (ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ) ? ಅದರಿಂದಲೇ (ಮೊದಲು) ತೇಜಸ್ಸು ಸೃಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ, ಅದರಿಂದಲೇ ಆಕಾಶವು (ಮೊದಲು) ಸೃಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ- ಎಂಬುದು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲವೆ ?

(ಪರಿಹಾರ):- ಇದೇನೂ ದೋಷವಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಆಕಾಶವಾಯುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಬಳಿಕ ಆ ಸತ್ತು ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಸೃಜಿಸಿತು ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದಾಗಿರು ತ್ತದೆ¹. ಅಥವಾ ಇಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮವು ವಿನಕ್ಷಿತವಲ್ಲ, ಇದೆಲ್ಲವೂ ಸತ್ಕಾರ್ಯ ವಾಗಿರುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಸತ್ತು ತನಗಿರದನೆಯದಿಲ್ಲದ ಒಂದೇ ಎಂಬುದು ವಿನಕ್ಷಿತವು. ಏಕೆಂದರೆ ಮಣ್ಣು ಮುಂತಾದವುಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು (ಕೊಟ್ಟಿದೆ ಎಂದೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಬಹುದು). ಅಥವಾ (ಇಲ್ಲಿ) ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವನ್ನು ಹೇಳ ಬೇಕೆಂದಿರುವದರಿಂದ ತೇಜೋಬನ್ನಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ (ಎಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು).² ತೇಜಸ್ಸು ಎಂದರೆ ಸುಡುವದು, ಬೇಯಿಸುವದು, ಬೆಳಗುವದು ಮತ್ತು ಕೆಂಪಾಗಿರುವದು- ಎಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ (ತತ್ತ್ವವು).

ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಪ್ಪಿನ ಸೃಷ್ಟಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೫೮. ತತ್ ಸತ್ಸೃಷ್ಟಂ ತೇಜಃ ಐಕ್ಷತ | ತೇಜೋರೂಪಸಂಸ್ಥಿತಂ ಸತ್ ಐಕ್ಷತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಬಹು ಸ್ಯಾಂ ಪ್ರಜಾಯೇಯ ಇತಿ ಪೂರ್ವವತ್ | ತದವೋಃ

1. ಸೂ. ಭಾ. ೨-೩-೬ (ಭಾ ಭಾ. ೯೬)ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಕೊನೆಯ ಎರಡು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರೆ ತೇಜಸ್ಸು ಮೊದಲು ಸೃಷ್ಟ ವಾಯಿತು ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಯೇ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತ್ಯಂತಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ ಎಂದಾಗು ವದು.

ಸೃಜತ | ಅಪೋ ದ್ರವಾಃ ಸ್ನಿಗ್ಧಾಃ ಸೃನ್ದಿನ್ಯಃ ಶುಕ್ಲಾಶ್ಚೇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾ ಲೋಕೇ
ಯಸ್ಮಾತ್ತೇಜಸಃ ಕಾರ್ಯಭೂತಾ ಆಸಃ, ತಸ್ಮಾದ್ಯತ್ರ ಕ್ವಚ ದೇಶೇ ಕಾಲೇ ವಾ
ಶೋಚತಿ ಸಂತಪ್ಯತೇ ಸ್ನೇಹತೇ ಪ್ರಸ್ವಿದ್ಯತೇ ವಾ ಪುರುಷಃ, ತೇಜಸ ಏವ
ತತ್ ತದಾ ಆಪೋಽಧಿಜಾಯಂತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಸತ್ತು ಸೃಜಿಸಿದ ಆ ತೇಜಸ್ಸು (ಯೋಚಿಸಿ)ನೋಡಿತು. ತೇಜೋರೂಪ
ದಲ್ಲಿದ್ದ ಸತ್ತು ನೋಡಿತು ಎಂದರ್ಥ¹ 'ಬಹುವಾಗುವೆನು, ಹುಟ್ಟುವೆನು'
ಎಂಬ (ವಾಕ್ಯವು) ಹಿಂದಿನಂತೆ (ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು) ಅದು
ಅಪ್ಪನ್ನು ಸೃಜಿಸಿತು ಅಪ್ಪು ಎಂದರೆ ನೇರಾಗಿ ಜಗಟಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಶುಭ್ರವಾದ
(ವಸ್ತು) ಎಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ (ತತ್ತ್ವವು). ಅಪ್ಪು (ಹೀಗೆ)
ತೇಜಸ್ಸಿನ ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವವರಿಂದ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ (ಯಾವಯಾವ) ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ
ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ಶೋಕಿಸುತ್ತಾನೋ ಸಂತಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೋ (ಅಥವಾ)
(ಸ್ನೇಹತೇ=ಪ್ರಸ್ವಿದ್ಯತೇ) ಬೆವರುತ್ತಾನೋ, (ತತ್=ತದಾ) ಆಗ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ
ಅಪ್ಪು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಾ ಆಪ ಐಕ್ಷಂತ ಬಹ್ವ್ಯಃ ಸ್ಯಾಮ ಪ್ರಜಾಯೇಮಹೀತಿ ತಾ
ಅನ್ನಮಸೃಜಂತ ತಸ್ಮಾದ್ಯತ್ರ ಕ್ವಚ ವರ್ಷತಿ ತದೇವ ಭೂಯಿಷ್ಠ
ಮನ್ನಂ ಭವತ್ಯಧ್ಯೈ ಏವ ತದಧ್ಯನ್ನಾದ್ಯಂ ಜಾಯತೇ || ೪ ||

೪. ಆ ಅಪ್ಪು 'ಬಹುವಾಗುವೆನು, ಹುಟ್ಟುವೆನು' ಎಂದು
(ಯೋಚಿಸಿ)ನೋಡಿತು. ಅದು ಅನ್ನವನ್ನು ಸೃಜಿಸಿತು. ಅದರಿಂದ
ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಮಳೆಗರೆಯುತ್ತದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ.
ಅಪ್ಪಿನಿಂದಲೇ ಆ ಅನ್ನಾದ್ಯವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಪ್ಪಿನಿಂದ ಅನ್ನದ ಸೃಷ್ಟಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೫೯. ತಾ ಆಪ ಐಕ್ಷಂತ ಪೂರ್ವವೇವ ಅಬಾಕಾರಸಂಸ್ಥಿತಂ ಸದೈಕ್ಷತೇ
ತ್ಯರ್ಥಃ | ಬಹ್ವ್ಯಃ ಪ್ರಭೂತಾಃ ಸ್ಯಾಮ ಭವೇಮ ಪ್ರಜಾಯೇಮಹಿ ಉತ್ಪದ್ಯೇ
ಮಹಿ | ಇತಿ ತಾ ಅನ್ನಮಸೃಜಂತ ಪೃಥಿವೀಲಕ್ಷಣಮ್ | ಪಾರ್ಥಿವಂ ಹಿ ಅನ್ನಮ್ |
ಯಸ್ಮಾದವ್ಯಾಯಾಮನ್ನಂ ತಸ್ಮಾದ್ ಯತ್ರ ಕ್ವಚ ವರ್ಷತಿ ದೇಶೇ ತತ್ ತತ್ರೈವ

1. ಸೂ. ಭಾ. ೨-೩-೧೩ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೦೩)ರಲ್ಲಿ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ ಆಯಾ ರೂಪ
ದಿಂದ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದೆ.

ಭೂಯಿಷ್ಯಂ ಪ್ರಭೂತಮನ್ನಂ ಭವತಿ | ಅತೋಽದ್ಯೈ ಏವ ತದನ್ನಾದ್ಯಮ್
ಅಧಿಜಾಯತೇ | ತಾ ಅನ್ನಮಸೃಜಂತ ಇತಿ ಪೃಥಿವ್ಯಕ್ತಾ ಪೂರ್ವಮ್ | ಇಹ ತು
ದೃಷ್ಟಾಂತೇನಂ ಚ ತದಾದ್ಯಂ ಚ ಇತಿ ವಿಶೇಷಣಾದ್ ವ್ರೀಹಿಯವಾದ್ಯಾ
ಉಚ್ಯಂತೇ | ಅನ್ನಂ ಚ ಗುರು ಸ್ಥಿರಂ ಧಾರಣಂ ಕೃತ್ಯಂ ಚ ರೂಪತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಆ ಅಪ್ಪು (ಆರೋಚಿಸಿ)ನೋಡಿತು’ ಎಂದರೆ ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಯೂ
ಅಪ್ಪಿನ ಆಕಾರದಿಂದಾದ ಸತ್ತೇ ನೋಡಿತು ಎಂದರ್ಥ ಬಹು, ಬಹಳವಾಗಿ
ಆಗುವೆನು, ಹುಟ್ಟುವೆನು -ಎಂದು (ನೋಡಿತು) ಅದು ಪೃಥಿವೀರೂಪವಾದ
ಅನ್ನವನ್ನು ಸೃಜಿಸಿತು. ಅನ್ನವು ಪಾರ್ಥವವಷ್ಟೆ? ಅನ್ನವು ಅಪ್ಪಿನ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ
ಯಷ್ಟೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವಯಾವ ವೇಶದಲ್ಲಿ ಮಳೆಗರೆಯುವದೋ (ತತ್=ತತ್ರ)
ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಹಳ ಅನ್ನವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ನೀರಿನಿಂದಲೇ
ಆ ಅನ್ನಾದ್ಯವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಅದು ಅನ್ನವನ್ನು ಸೃಜಿಸಿತು -ಎಂದು ಹಿಂದಿನ
(ವಾಕ್ಯ)ದಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ, ಇಲ್ಲಿಂದಾದರೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾದ್ದರಿಂದ
ಅನ್ನವೂ ಆದ್ಯವೂ ಆದದ್ದು -ಎಂದು ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಬತ್ತ,
ಜನೆ- ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ* ಅನ್ನವೆಂಬುದು ಭಾರವಾಗಿಯೂ ಗಟ್ಟಿ
ಯಾಗಿಯೂ ಧಾರಕವಾಗಿಯೂ ಕವ್ವುಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ (ವಸ್ತು).

ಈಕ್ಷಿತ್ಯತ್ವದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಆಕ್ಷೇಪಸಮಾಧಾನಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೬೦ ನನು ತೇಜಃಪ್ರಭೃತಿಸು ಈಕ್ಷಣಂ ನ ಗನ್ಯತೇ | ಹಿಂಸಾದಿ
ಪ್ರತಿಷೇಧಾಭಾವಾತ್ | ತ್ರಾಸಾದಿಕಾರ್ಯಾನುಪಲಬ್ಧಾಷ್ಟ | ತತ್ರ ಕಥಂ “ತತ್ತೇಜ
ಐಕ್ಷತ” ಇತ್ಯಾದಿ ? ನೈಷ ದೋಷಃ | ಈಕ್ಷಿತ್ಯಕಾರಣಪರಿಣಾನುತ್ಪಾತ್ ತೇಜಃ
ಪ್ರಭೃತೀನಾಮ್, ಸತ ಏವೇಕ್ಷಿತುರ್ನಿರ್ಯತಕ್ರಮವಿಶಿಷ್ಟಕಾರ್ಯೋತ್ಪಾದಕತ್ವಾಚ್ಚ
ತೇಜಃಪ್ರಭೃತಿ ಈಕ್ಷತ ಇವ ಈಕ್ಷತ” ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ ಭೂತಮ್ | ನನು ಸತೋಃ
ಪುನಃಚರಿತಮೇವೇಕ್ಷಿತ್ಯತ್ವಮ್ | ನ | ಸದೀಕ್ಷಣಸ್ಯ ಕೇವಲರಬ್ಧಗನ್ಯುತ್ಪಾನ್ನ
ಶಕ್ಯಮುಪಚರಿತಂ ಕಲ್ಪಯಿತುಮ್ ತೇಜಃಪ್ರಭೃತೀನಾಂ ತ್ವನುಮಾಯತೇ

1. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೃಥಿವಿಯನ್ನು ಅನ್ನನೆಂದಿರುತ್ತದೆ.

2. ನೀರಿನಿಂದ ಬತ್ತ, ಜನೆ- ಮುಂತಾದ ಅನ್ನವಾಗುವೆಂಬುದು ದೃಷ್ಟಾಂತ, ಅಪ್ಪಿನಿಂದ
ಪೃಥಿವೀರೂಪಿತೆಂಬುದು ದಾಷಾರ್ವಾಂತಿಕ.

3. ‘ಐಕ್ಷತ ಇವೈಕ್ಷತ’ ಎಂದೇ ಮೂಲದಲ್ಲಿದ್ದು ಹೀಗೆ ಲೇಖಕರು ಬರೆದುಕೊಂಡಿರ
ಬರುವೆಂದು ಊಹಿಸುವದಕ್ಕೆಡೆಯಿದೆ : ಮುಂದೆ ಹಾಗೆಂದೇ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ.

ಮುಖ್ಯೇಕ್ಷಣಾಭಾವ ಇತಿ ಯುಕ್ತಮುಪಚರತಂ ಕಲ್ಪಯಿತುಮ್ । ನನು
ಸತೋಽಪಿ ಮೃದ್ರತ್ವಾರಣತ್ವಾತ್ ಅಚೇತನತ್ವಂ ಶಕ್ಯಮನುಮಾತುಮ್ । ಅತಃ
ಪ್ರಧಾನಸ್ಯೈವಾಚೇತನಸ್ಯ ಸತಶ್ಚೇತನಾರ್ಥತ್ವಾತ್ । ನಿಯತಕಾಲಕ್ರಮವಿಶಿಷ್ಟ
ಕಾರ್ಯೋತ್ಪಾದಕತ್ವಾಚ್ಚ ಐಕ್ಷತೇವೈಕ್ಷತ ಇತಿ ಶಕ್ಯಮನುಮಾತುಮ್ ಉಪ
ಚರತಮೇವೇಕ್ಷಣಮ್ । ದೃಷ್ಟಶ್ಚ ಲೋಕೇಚೇತನೇ ಚೇತನವದುಪಚಾರಃ ।
ಯಥಾ ಕೂಲಂ ಪಿಸುತಿಷತಿತಿ । ತದ್ವತ್ಸತೋಽಪಿ ಸ್ಯಾತ್ । ನ । “ತತ್ಸತ್ಯಂ ಸ
ಆತ್ಮಾ” (೬-೧೪-೨) ಇತಿ ತಸ್ಮಿನ್ನಾತ್ಮೋಪದೇಶಾತ್ । ಆತ್ಮೋಪದೇಶೋಽ
ಪ್ಯುಪಚರಿತ ಇತಿ ಚೇತ್ । ಯಥಾ ಮಮಾಽಽತ್ಮಾ ಭದ್ರಸೇನ ಇತಿ ಸರ್ವಾರ್ಥ
ಕಾರಿಣ್ಯನಾತ್ಮನಿ ಆತ್ಮತ್ವೋಪಚಾರಸ್ತದ್ವತ್ । ನ । ಸದಸ್ಮಿತಿ ಸತ್ಸತ್ಯಾಭಿ
ಸಂಧಸ್ಯ “ತಸ್ಯ ತಾನದೇವ ಚರಮ್” (೬-೧೪-೨) ಇತಿ ಮೋಕ್ಷೋಪದೇಶಾತ್ ।
ಸೋಽಪ್ಯುಪಚಾರ ಇತಿ ಚೇತ್ । ಪ್ರಧಾನಾತ್ಮಾಭಿಸಂಧಸ್ಯ ಮೋಕ್ಷಸಾವಿರಾಪ್ಯಂ
ವರ್ತತ ಇತಿ ಮೋಕ್ಷೋಪದೇಶೋಽಪ್ಯುಪಚರಿತ ಏವ । ಯಥಾ ಲೋಕೇ
ಗ್ರಾಮಂ ಗಂತುಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧತಃ । ‘ಪ್ರಾಪ್ತವಾನಹಂ ಗ್ರಾಮಮ್’ ಇತಿ ಬ್ರೂಯಾ
ತ್ಸರಾಪೇಕ್ಷಯಾ, ತದ್ವತ್ । ನ । “ಯೇನ ವಿಜ್ಞಾತೇನಾಽವಿಜ್ಞಾತಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ
ಭವತಿ” (೬-೧-೩) ಇತ್ಯುಪಕ್ರಮಾತ್ । ಸತ್ಯೇಕಸ್ಮಿನ್ ವಿಜ್ಞಾತೇ ಸರ್ವಂ
ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ । ತದನನ್ಯತ್ವಾತ್ ಸರ್ವಸ್ಯ । ಅದ್ವಿತೀಯತ್ವವಚನಾಚ್ಚ । ನ
ಚಾನ್ಯದ್ ವಿಜ್ಞಾತವ್ಯಮ್ ಅವಶಿಷ್ಟಂ ಶ್ರಾವಿತಂ ಶ್ರುತ್ಯಾ, ಅನುಮೇಯಂ ವಾ
ಲಿಬ್ಧತೋಽಸ್ಮಿ । ಯೇನ ಮೋಕ್ಷೋಪದೇಶ ಉಪಚರಿತಃ ಸ್ಯಾತ್ । ಸರ್ವಸ್ಯ ಚ
ಪ್ರಪಾರಕಾರ್ಥಸ್ಯ ಉಪಚರಿತತ್ವಪರಿಕಲ್ಪನಾಯಾಂ ವೃಥಾ ಶ್ರಮಃ ಪರಿಕಲ್ಪ
ಯಿತುಃ ಸ್ಯಾತ್ । ಪುರುಷಾರ್ಥಸಾಧನವಿಜ್ಞಾನಸ್ಯ ತರ್ಕೇಣೈವಾಧಿಗತತ್ವಾತ್
ತಸ್ಯ । ತಸ್ಮಾದ್ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾನ್ಯ ಯುಕ್ತಃ ಶ್ರುತಾರ್ಥಪರಿತ್ಯಾಗಃ ।
ಅತಶ್ಚೇತನಾವತ್ ಕಾರಣಂ ಜಗತಃ ಇತಿ ಸಿದ್ಧಮ್ ॥

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಅಕ್ಷೇಪ) :- ತೇಜಸ್ಸು ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ (ಅಲೋಚಿಸಿ) ನೋಡುವಿಕೆ
(ಯು ಇದೆ ಎಂದು) ಗೊತ್ತಾಗುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ ! ಏಕೆಂದರೆ (ಅವನ್ನು) ಹಿಂಸೆಮಾಡ
ಬಾರದು- ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ (ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ) ನಿಷೇಧಿಸಿರುವದಿಲ್ಲ, (ಅವುಗಳಲ್ಲಿ)
ಅಂಜಿಕೆಯೇ ಮುಂತಾದ (ಚೇತನ) ಕಾರ್ಯವೂ ಕಂಡುಬರುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ ! ಹೀಗಿರು
ವಲ್ಲಿ “ಆ ತೇಜಸ್ಸು ನೋಡಿತು” ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ (ಹೇಳಿರುವದು) ಹೇಗೆ (ಸರಿ)?

(ಪರಿಹಾರ) :- ಇದೇನೂ ದೋಷವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ತೇಜಸ್ಸೇ ಮುಂತಾದವು
ಗಳು ನೋಡುವ ಕಾರಣದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿರುತ್ತವೆ, ನೋಡುವ ಸತ್ತೇ ಗೊತ್ತಾದ
ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಿರುವದರಿಂದ (ತೇಜಸ್ಸು) ನೋಡಿ
ದಂತೆ (ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ) ನೋಡಿತು ಎಂದು ಭೂತವು (ನೋಡಿತೆಂದು) ಹೇಳಿದೆ.

(ಆಕ್ಷೇಪ) :- ಸತ್ತು ನೋಡಿತೆಂಬುದೂ ಗೌಣವೇ ಅಲ್ಲವೆ ?

(ಪರಿಹಾರ) :- ಸತ್ತು ನೋಡಿತು ಎಂಬುದು ಬರಿಯ ಶಬ್ದದಿಂದಲೇ ತಿಳಿದುಬರತಕ್ಕದ್ದಾದ್ದರಿಂದ^೧ (ಇದು) ಗೌಣವೆಂದು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ^೨ ತೇಜಸ್ಸೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗಾದರೋ ಮುಖ್ಯವಾದ ಈಕ್ಷಣವು ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಅನುಮಾನಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ^೩ (ಆ ಈಕ್ಷಣವು) ಗೌಣವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವದು ಯುಕ್ತವು.

(ಆಕ್ಷೇಪ) :- ಸತ್ತು ಮಣ್ಣಿನಂತೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದರಿಂದ (ಅದೂ) ಅಚೇತನವೇ ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದಲ್ಲವೆ^೪ ? ಅದ್ದರಿಂದ ಅಚೇತನವಾಗಿರುವ ಪ್ರಧಾನವೇ ಚೇತನಾರ್ಥವಾಗಿ (ಕೆಲಸಮಾಡು)ವದರಿಂದ ಗೊತ್ತಾದ ಕಾಲಕ್ರಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಾರ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದರಿಂದ (ಆಲೋಚನೆಮಾಡಿ) ನೋಡಿದಂತೆ ಎಂದು ಗೌಣವಾಗಿಯೇ ಈಕ್ಷಣವನ್ನು (ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ)^೫. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಚೇತನವನ್ನು ಚೇತನವೆಂದು ಗೌಣವಾಗಿ ಕರೆದಿರುವದು ಕಂಡೂಬರುತ್ತದೆ ; ಉದಾಹರಣೆಗೆ 'ಕೂಲವು ಬೀಳುವೆನೆನ್ನುತ್ತಿದೆ' (ಎನ್ನುವರು) ಅದರಂತೆ ಸತ್ತಿಗೂ ಆಗಬಹುದಲ್ಲ !

(ಪರಿಹಾರ) :- ಹಾಗಲ್ಲ "ಅದೇ ಸತ್ಯವು, ಅದೇ ಆತ್ಮನು" (೬-೧೪-೩) ಎಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುತ್ತದೆ.

(ಆಕ್ಷೇಪ) :- ಆತ್ಮನೆಂದು ಹೇಳಿರುವದೂ ಗೌಣವೇ ಎಂದರೂ ? ಹೇಗೆ 'ಭದ್ರಸೇನನು ನನ್ನ ಆತ್ಮನು' ಎಂದು ತಾನಲ್ಲದ (ಭದ್ರಸೇನನಲ್ಲಿ) ತಾನೆಂದು ಗೌಣವಾಗಿ (ಪ್ರಯೋಗಿಸುವರೋ) ಹಾಗೆ (ಇದೂ ಆಗಬಹುದಲ್ಲ) !

(ಪರಿಹಾರ) :- ಹಾಗಲ್ಲ ಸತ್ತೇ ನಾನಾಗಿದೇನೆ ಎಂದು ಸತ್ತೆಂಬ ಸತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಸಾಧನವನಿಗೆ "ಅವನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೇ ತಡ" (೬-೧೪-೨) ಎಂದು ಮೋಕ್ಷ(ಫಲ)ವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ

1. ಜಗತ್ಕಾರಣವು ಸತ್ತು- ಎಂಬುದು ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯಬಹುದು ; ಏಕೆಂದರೆ ಜಗತ್ಕಾರಣವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ

2. ಸತ್ತು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೂ ಅಲ್ಲ, ಅದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಲಿಂಗವೂ ಇಲ್ಲ ; ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಈಕ್ಷಣವು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣದ ಆಧಾರವೂ ಇಲ್ಲ

3. ಹಿಂಸಾದಿಪ್ರತಿಷೇಧವಿಲ್ಲದಿರುವದೇ ಮುಂತಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ತೇಜಃಪದಿಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯೇಕ್ಷಣವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದು.

4. ಅಚೇತನವಾದ ಮಣ್ಣು ಅನೇಕಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಪರಿಣಾಮವು ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆಯಾಗಿ ಅದು ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು, ಅಸಂಹತನಾದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ- ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯ ಭಾವ ಸೂ. ಭಾ. ೧-೧-೫ ಅವತರಣಿಕೆ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೨)ನ್ನು ನೋಡಿ.

5. ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೆ ಗೌಣವಾದ ಈಕ್ಷಣವಿರಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಸೂ. ಭಾ. ೧-೧-೬ರ ಅವತರಣಿಕೆ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೩)ಯಲ್ಲಿ ಶಂಕಿಸಿ ಖಂಡಿಸಿದೆ.

(ಆಕ್ಷೇಪ) - ಅದೂ ಗೌಣವೇ ಎಂದರೊ ? ಪ್ರಧಾನಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕನಾದವನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವುಂಟಾಗುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ (ಈ) ಮೋಕ್ಷೋಪದೇಶವೂ ಗೌಣವೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಉರಿಗೆ ಹೋಗುವದಕ್ಕೆ ಹೊರಟವನು 'ಊರನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದೆನು' ಎಂದು ಜೇಗ (ಮುಟ್ಟುನೆಂಬ) ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹೇಗೆ ಹೇಳುವನೋ ಹಾಗೆ

(ವರಿಹಾರ) - ಹಾಗಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ "ಯಾವದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡರೆ ಅರಿಯದೆ ಇದ್ದದ್ದೂ ಅರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಂತೆ ಆಗುವದೋ" (೬-೧-೩) ಎಂದು ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಸತ್ತೊಂದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡರೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಿತುಕೊಂಡಂತೆ ಆಗುವದು ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವದೂ ಅವಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ ಅದು ಅದ್ವಿತೀಯವೆಂದು (೬-೨-೧) ಹೇಳಿರುವದರಿಂದಲೂ (ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ) ಇನ್ನೊಂದು ಅರಿಯತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದಾಗಲಿ (ಯಾವದಾದರೊಂದು) ಲಿಂಗದಿಂದ ಅನುಮಾನಿಸಬಹುದಾದದ್ದಾಗಲಿ ಇರುವದೂ ಇಲ್ಲ, ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಮೋಕ್ಷೋಪದೇಶವು ಗೌಣವೆಂದೂ ಆಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು (ಈ) ಅಧ್ಯಾಯದ ವಿಷಯವೆಲ್ಲ ಉಪಚರಿತಾರ್ಥವೇ ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿದರೆ (ಹಾಗೆ) ಕಲ್ಪಿಸಿದವನಿಗೆ ಬರಿಯ ಶ್ರಮವೇ ಆಗುತ್ತದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಆತನ (ಮತದಲ್ಲಿ) ಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದದ್ದರ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯು ತರ್ಕದಿಂದಲೇ ಬಂದಿದೆ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಶ್ರುತಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡುವದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೇತನಾವಂತನಾದ (ಆತ್ಮತತ್ತ್ವವೇ) ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವು ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ ಪ್ರವೇಶ, ತ್ರಿವೃತ್ತರಣ)

ಪರಮಾತ್ಮನು ಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ
ನಾಮರೂಪವ್ಯಾಕರಣಮಾಡಿದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತೇಷಾಂ ಖಲ್ವೇಷಾಂ ಭೂತಾನಾಂ ತ್ರೀಣೈವ ಬೀಜಾನಿ ಭವ
ನ್ಮಾಣ್ಣಿ ಜಂ ಜೀವಜಮುದ್ಭಿಜ್ಜಮಿತಿ || ೧ ||

1 ಸಾಂಖ್ಯರಿಗೆ ತರ್ಕವೇ ಪ್ರಧಾನ, ಶಬ್ದವು ಅದಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯದು.

2. ವೇದವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಗಳಿಂದ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗದ ಅತೀಂದ್ರಿಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವೆಂಬುದು ವೇದಾಂತಿಗಳ ಮತ.

೧. ಆ ಈ ಭೂತಗಳಿಗೆ ಆಂಡಜ, ಜೀವಜ, ಉದ್ಬಿಜ್ಜ-
ಎಂದು ಮೂರೇ ಬೀಜಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕಾರಣ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೬೧ ತೇಷಾಂ ಜೀವಾವಿಷ್ಟಾನಾಂ ಖಲು ಏಷಾಂ ಪಕ್ಷ್ಯಾದಿನಾಂ
ಭೂತಾನಾಮ್ | 'ಏಷಾಮ್' ಇತಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಿರ್ದೇಶಾತ್ | ನ ತು ತೇಜಃ
ಪ್ರಭೃತೀನಾಮ್ | ತೇಷಾಂ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣಸ್ಯ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣತ್ವಾತ್ | ಅಸತಿ
ತ್ರಿವೃತ್ತರಣೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಿರ್ದೇಶಾನುಪಪತ್ತಿಃ | ದೇವತಾರಬ್ಧ ಪ್ರಯೋಗಾಚ್ಚ ತೇಜಃ
ಪ್ರಭೃತಿಷು "ಇಮಾಸ್ತಿಸ್ತೋ ದೇವತಾಃ" ಇತಿ | ತಸ್ಮಾತ್ ತೇಷಾಂ ಬಿರ್ವ್ಯಾಪಾಂ
ಭೂತಾನಾಂ ಪಕ್ಷಿಸುರಸ್ಥಾವರಾದೀನಾಂ ತ್ರೀಣೈವ ನಾತಿರಿಕ್ತಾನಿ ಬೀಜಾನಿ ಕಾರ
ಣಾನಿ ಭವಂತಿ | ಕಾಸಿ ತಾಸೀತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ | ಆಣ್ಣಜಮ್ ಅಣ್ಣಾಜ್ಜಾತಮ್
ಆಣ್ಣಜಮ್ | ಆಣ್ಣಜಮೇವಾಽಽಣ್ಣಜಂ ಪಕ್ಷ್ಯಾದಿ | ಪಕ್ಷಿಸರ್ಪಾದಿಭ್ಯೋ ಹಿ ಪಕ್ಷಿ
ಸರ್ಪಾದಯೋ ಜಾಯಮಾನಾ ದೃಶ್ಯಂತೇ | ತೇನ ಪಕ್ಷೀ ಪಕ್ಷಿಣಾಂ ಬೀಜಂ
ಸರ್ಪಃ ಸರ್ಪಾಣಾಮ್ | ತಥಾ ಅನ್ಯದಪಿ ಅಣ್ಣಾಜ್ಜಾತಂ ತಜ್ಜಾತೀಯಾನಾಂ
ಬೀಜಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಜೀವಾವಿಷ್ಟವಾದ ಈ ಪಕ್ಷಿಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಭೂತಗಳಿಗೆ¹ - ಈ
(ಭೂತಗಳಿಗೆ) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ(ರುನಂತೆ) ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ (ಇವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ
ಭೂತಗಳೇ ಹೊರತು) ತೇಜಸ್ಸೇ ಮುಂತಾದ (ಭೂತ)ಗಳಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ
ಅವುಗಳ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ, ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವಾಗ
ದಿದ್ದರೆ (ಅವನ್ನು) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಮಾಡುವುದು ಸರಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲ².
ತೇಜಸ್ಸು ಮುಂತಾದ (ಭೂತಗಳಲ್ಲಿ) "ಈ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳನ್ನು" (೬-೩-೨)
ಎಂದು ದೇವತಾರಬ್ಧವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ (ಹೀಗೆಂದು ಸಿದ್ಧ
ವಾಗುತ್ತದೆ)³. ಆದ್ದರಿಂದ- ಆ ಈ ಪರುಷಸ್ಥಿವರಾದಿಭೂತಗಳಿಗೆ ಮೂರೇ,
ಹೆಚ್ಚಲ್ಲ, ಬೀಜಗಳು ಕಾರಣಗಳು ಇರುತ್ತವೆ ಅವು ಯಾವವು ? ಎಂದರೆ

1. ಇಲ್ಲಿ ಶರೀರಸಹಿತವಾದ ಜೀವರುಗಳನ್ನೇ ಭೂತಗಳೆಂದಿದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

2. ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವಾದ ಮೇಲೆಯೇ ಅವು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿಷಯ
ವಾಗುತ್ತವೆ. 'ದೇವತೆಗಳು ಪರೋಕ್ಷವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ
ಪರೋಕ್ಷವಾದ ಭೂತಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆಯೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ' ಎಂದು ಟೀಕೆ.

3. ಮೂಲಭೂತಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆದಿದೆ; ಇಲ್ಲಿ
ಸುಮ್ಮನೆ ದೇವತಾರಬ್ಧವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಪ್ರಾಣವಾಚಕವೇ -ಎಂದರ್ಥ.

ಅಂಡಜವು- ಅಂಡದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಅಂಡಜವು, ಅಂಡಜನಾದದ್ದೇ ಅಂಡಜವು. ಪಕ್ಷಿಗಳು ಮುಂತಾದದ್ದು, ಪಕ್ಷಿ, ಹಾವು- ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಪಕ್ಷಿ, ಹಾವು- ಮುಂತಾದವುಗಳೇ ಹುಟ್ಟುವದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಪಕ್ಷಿಯು ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೂ ಹಾವು ಹಾವುಗಳಿಗೂ ಬೀಜವು: ಹೀಗೆಯೇ (ಇನ್ನೂ) ಬೇರೆಯಾಗಿ ಅಂಡದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ (ಪ್ರಾಣಿಯು) ತನ್ನ ಜಾತಿಯ (ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ) ಕಾರಣವು ಎಂದರ್ಥ

ಅಂಡವು ಅಂಡಜಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಲ್ಲ, ಅಂಡಜವೇ ಕಾರಣ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೬೨ ನನು ಅಣ್ಣಜಾತ್ಯಮ್ ಅಣ್ಣಜಮ್ ಉಚ್ಯತೇ | ಅತೋಽಣ್ಣ ಮೇವ ಬೀಜಮಿತಿ ಯುಕ್ತಮ್ | ಕಥಮಣ್ಣಜಂ ಬೀಜಮುಚ್ಯತೇ ? ಸತ್ಯ ಮೇವಂ ಸ್ಯಾತ್ ಯದಿ ತ್ವದಿಚ್ಛಾತನ್ಮಾ ಶ್ರುತಿಃ ಸ್ಯಾತ್ | ಸ್ವತನ್ಮಾ ತು ಶ್ರುತಿಃ | ಯತ ಆಹ ಅಣ್ಣಜಾದ್ಯೇವ ಬೀಜಮ್ ನ ಅಣ್ಣಾದೀತಿ | ದೃಶ್ಯತೇ ಚ ಅಣ್ಣಜಾದ್ಯಭಾವೇ ತಜ್ಜಾತೀಯಸಂತತ್ಯಭಾವಃ, ನ ಅಣ್ಣಾದ್ಯಭಾವೇ | ಅತಃ ಅಣ್ಣಜಾದೀನ್ಯೇವ ಬೀಜಾನಿ ಅಣ್ಣಜಾದೀನಾಮ್ | ತಥಾ ಜೀವಾಜ್ಞಾತಂ ಜೀವಜಮ್ | ಜರಾಯುಜಮಿತ್ಯೇತತ್, ಪುರುಷಪರವಾದಿ | ಉದ್ಭಿಜ್ಜಮ್ ಉದ್ಭಿನತ್ತೀತ್ಯುದ್ಭಿತ್ ಸ್ಥಾನರಮ್ | ತತೋ ಜಾತಮ್ ಉದ್ಭಿಜ್ಜಮ್ | ಧಾನಾ ನಾ ಉದ್ಭಿತ್ | ತತೋ ಜಾಯತ ಇತ್ಯುದ್ಭಿಜ್ಜಮ್ | ಸ್ಥಾನರಬೀಜಂ ಸ್ಥಾನರಾಣಾಂ ಬೀಜಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸ್ವೇದಜಸಂಶೋಕಜಯೋರಣ್ಣಜೋದ್ಭಿಜ್ಜಯೋರೇವ ಯಥಾಸಂಭವನುನ್ನರ್ಭಾವಃ | ಏವಂ ಹ್ಯವಧಾರಣಂ ತ್ರೀಣ್ಯೇವ ಬೀಜಾನಿ ಇತ್ಯಪವನ್ನಂ ಭವತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಆಕ್ಷೇಪ) :- ಅಂಡದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಅಂಡಜವೆನಿಸುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂಡವೇ (ಅದಕ್ಕೆ) ಬೀಜವು ಎಂಬುದು ಯುಕ್ತ. ಅಂಡಜವು ಬೀಜವು ಎಂದದ್ದು ಹೇಗೆ ಸರಿ ?

(ಪರಿಹಾರ) - ನಿಜ, ಶ್ರುತಿಯು ನೆನ್ನ ಇಚ್ಛೆಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಹೀಗಾಗಬಹುದಿತ್ತು ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಆದ್ದರಿಂದ

1. ಅಂಡಜನೆಂಬುದು ಅಂಡಜಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾರ್ಥಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಂದು ಹುಟ್ಟಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

2. ಕಾರಣವು ಎಂದರ್ಥ.

ಅಂಡಜಾದಿಯೇ ಬೀಜವೇ ಹೊರತು ಅಂಡಾದಿಯಲ್ಲ ಎಂದಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅಂಡಜಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆ ಜಾತಿಯ ಸಂತತಿಯು ಇಲ್ಲದ್ದು ಕಂಡಿರುತ್ತದೆ ಯೇ ಹೊರತು ಅಂಡಾದಿಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ (ಹಾಗೆ) ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ¹. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂಡಜಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಂಡಜಾದಿಗಳೇ ಬೀಜಗಳು² ಇದರಂತೆ ಜೀವನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಜೀವಜವು, ಪುರುಷ, ಪಶು-ಮುಂತಾದ ಜರಾಯುಜವು ಎಂದರ್ಥ. ಉದ್ಭಿಜವು- (ಉದ್ಭಿನತ್ತಿ) ಒಡೆದುಕೊಂಡು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ಥಾವರವು ಉದ್ಭಿತ್ತು, ಅದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಉದ್ಭಿಜವು ಅಥವಾ ಬೀಜವೇ ಉದ್ಭಿತ್ತು, ಅದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಉದ್ಭಿಜವು, ಸ್ಥಾವರಬೀಜವು ಸ್ಥಾವರಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವು ಎಂದರ್ಥ. ಸ್ವೇದಜಸಂಶೋಕಜಗಳು³ ಹೇಗೋ ಅಂಡಜೋದ್ಭಿಜಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾದರೆ ತಾನೆ ಮೂರೇ ಬೀಜಗಳು ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಹೊಂದುತ್ತದೆ?

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸೇಯಂ ದೇವತೈಕ್ಷತ ಕನ್ತಾಹಮಿಮಾಸ್ತಿಸ್ತ್ರೋ ದೇವತಾ
ಅನೇನ ಜೀನೇನಾಽಽತ್ಮನಾನುಪ್ರವಿಶ್ಯ ನಾನುರೂಪೇ ವ್ಯಾಕರ
ವಾಣೀತಿ || ೨ ||

೨. ಆ ಈ ದೇವತೆಯು, 'ಒಳ್ಳೆಯದು, ನಾನು ಈ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಈ ಜೀವನೆಂಬ ಆತ್ಮನ (ರೂಪ)ದಿಂದ ಅನುಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ನಾನುರೂಪಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಕರಣಮಾಡುವೆನು' ಎಂದು (ಯೋಚಿಸಿ) ನೋಡಿತು.

1. ಅಂಡವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಂಡಜವು ಉಂಟಾಗುವದೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದಿಲ್ಲ, ಪ್ರಾಣಯಿದ್ದರೆ ಅದು ಅಂಡದ ದ್ವಾರವಾಗಿ ಸಂತತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

2. ಅಂಡಜಗಳಿದ್ದರೇ ಅಂಡಜಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲ- ಎಂಬ ಅನ್ವಯ ವ್ಯತಿರೇಕಗಳಿವೆ. ಅಂಡವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಂಡಜವು ಹುಟ್ಟುವದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸಿಜ, ಅಂಡಾದಿಗಳಿದ್ದರೆ ಅಂಡಜಾದಿಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅದಾಗುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅನ್ವಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಟೀಕೆ. ಇಲ್ಲಿ ಟೀಕಾಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಏನೋ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಗಮ್ಯವಾದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ದಾಹರಿಸಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಏತಕ್ಕೆ ಚರ್ಚೆಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂಬುದೂ ವಿಚಾರಣೀಯವಾಗಿವೆ.

3. ಸೂ. ಭಾ. ೩-೧-೨೧ರಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಕಜನೆಂದರೇ ಸ್ವೇದಜನೆಂದು ಬರೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇವೆರಡನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಬರೆದಿರುವದೇಕೆಂಬುದು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಕಜ ವೆಂದರೆ ಸ್ವೇದದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು -ಎಂದು ಬರೆದಿದೆ.

ಸದ್ಭ್ರೂದ ಸಂಕಲ್ಪ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೬೩ ಸೇಯಂ ಪ್ರಕೃತಾ ಸದಾಖ್ಯಾ ತೇಜೋಬನ್ನಯೋನಿರ್ದೇವತಾ
ಏಕತ ಈಕ್ಷಿತವತೀ ಯಧಾಪೂರ್ವಂ ಬಹುಸ್ಯಾಮಿತಿ | ತವೇವ ಬಹುಭವನಂ
ಪ್ರಯೋಜನಂ ನಾದ್ಯಾಪಿ ನಿರ್ವೃತ್ತಮಿತ್ಯತ ಈಕ್ಷಾಂ ಪುನಃ ಕೃತವತೀ ಬಹು
ಭವನಮೇವ ಪ್ರಯೋಜನಮ್ ಉರರೀಕೃತ್ಯ | ಕಥಮ್ ? ಹಂತ ಇದಾನೀಮ್
ಅಹಮಿಮಾ ಯಥೋಕ್ತಾಪ್ರೇಜಪದ್ಯಾಸ್ತಿಸ್ತೋ ದೇವತಾ ಅನೇನ ಜೀವೇನ ಇತಿ
ಸ್ವಬುದ್ಧಿಪ್ತಂ ಪೂರ್ವಸೃಷ್ಟ್ಯನುಭೂತಪ್ರಾಣಧಾರಣಮ್ ಆತ್ಮಾನಮೇವ ಸ್ಮರಂತೀ
ಅಹ ಅನೇನ ಜೀವೇನಾಂತತ್ಮನಾ ಇತಿ ಪ್ರಾಣಧಾರಣಕರ್ತೃತ್ವನಾ ಇತಿ |
ಆತ್ಮನಾ ಇತಿ^೧ ವಚನಾತ್ ಸ್ವಾತ್ಮನೋಽವ್ಯತಿರಿಕ್ತೇನ ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪತಯಾ
ಅವಿಶಿಷ್ಟೇನ ಇತ್ಯೇತದ್ಧರ್ವಯತಿ | ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ ತೇಜೋಬನ್ನಭೂತಮಾತ್ರಾ
ಸಂಸರ್ಗೇಣ ಲಬ್ಧವಿಶೇಷವಿಜ್ಞಾನಾ ಸತೀ, ನಾಮ ಚ ರೂಪಂ ಚ ನಾಮರೂಪೇ
ವ್ಯಾಕರವಾಣಿ ವಿಸ್ಪಷ್ಟಮ್ ಆಕರವಾಣಿ ಅಸೌನಾಮಾಯಮ್ ಇದಂರೂಪ
ಇತಿ ವ್ಯಾಕುರ್ಯಾಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ ಪ್ರಕೃತವಾಗಿರುವ ಸತ್ತೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ತೇಜೋಬನ್ನಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ
ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ದೇವತೆಯು^೨ ನೋಡಿತು. ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ ಬಹುವಾಗುವೆನು
(ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ ನೋಡಿತು). ಆ ಬಹುವಾಗುವೆಂಬ ಪ್ರಯೋಜನವೇ
ಇನ್ನೂ ಆಗಿರುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಬಹುಭವನವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿ ಅಂಗೀ
ಕರಿಸಿ^೩ ಮತ್ತೆ ಈಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾಡಿತು.^೪ ಹೇಗೆಂದರೆ, ಒಳ್ಳೆಯದು, ಈಗ
ನಾನು ಈ ತೇಜಸ್ಸೇ ಮುಂತಾದ ಮೇಲೆ ಹೇಳುವ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಈ
ಜೀವನೆಂಬ- ಎಂದು ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದ^೫ ಪೂರ್ವಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಿದ್ದ
ಪ್ರಾಣಧಾರಿಯಾದ ಆತ್ಮನನ್ನೇ ನೆನೆಸಿಕೊಂಡು ಈ ಜೀವನೆಂಬ ಆತ್ಮನ
ರೂಪದಿಂದ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ, ಪ್ರಾಣಧಾರಣಕರ್ತೃರೂಪದಿಂದ ಎಂದು ಹೇಳಿರು

1. ಈ ಮಾತುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿವೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.
2. ಪರಮಾತ್ಮನು.
3. ಆ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಎಂದರ್ಥ.
4. ಯೋಚಿಸಿ ನೋಡಿತು.
5. ಅನೇನ ಎಂಬ ಸರ್ವನಾಮವು ಹಿಂದೆ ಅನುಭವಿಸಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಜೀವಸ್ವರೂಪ
ವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

ತ್ತದೆ.¹ ಆತ್ಮನಾ (ಆತ್ಮರೂಪದಿಂದ) ಎಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ತನ್ನ ಆತ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಲ್ಲದ, ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳದ್ದೇ ಆಗಿರುವ ಸಮಾನ(ರೂಪ)ದಿಂದ (ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು) ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.² ಅನುಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ, ತೇಜೋಬಿಜ್ಜೆಗಳ ಮಾತ್ರೆಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದ³ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು, ನಾನು ರೂಪಗಳನ್ನು ನಾಮವನ್ನೂ ರೂಪವನ್ನೂ ವ್ಯಾಕರಣಮಾಡುವೆನು ವಿಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿ ಆಕಾರಗೊಳಿಸುವೆನು,⁴ ಇದು ಇಂಥ ಹೆಸರಿನದು, (ಇದು) ಇಂಥ ರೂಪವುಳ್ಳದ್ದು- ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸುವೆನು- ಎಂದು (ಯೋಚಿಸಿತು) ಎಂದರ್ಥ

ಚರ್ಚೆ : ಆತ್ಮನು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿರುವ ಬಗೆ ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಆಭಾಸರೂಪನು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೬೪. ನನು ನ ಯುಕ್ತಮಿದಮ್ ಅಸಂಸಾರಿಣ್ಯಾಃ ಸರ್ವಜ್ಞಾಯಾ ದೇವತಾಯಾ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕಮ್ ಅನೇಕಶತಸಹಸ್ರಾನರ್ಥಾಶ್ರಯಂ ದೇಹಮ್ ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ ದುಃಖಮನುಭವಿಷ್ಯಾಮಿ ಇತಿ ಸಂಕಲ್ಪನಮ್ ಅನುಪ್ರವೇಶಶ್ಚ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೇ ಸತಿ | ಸತ್ಯಮೇವಂ ನ ಯುಕ್ತಂ ಸ್ಯಾದ್ ಯದಿ ಸ್ವೇನೈವಾ ವಿಕೃತೇನ ರೂಪೇಣ ಅನುಪ್ರವಿಶೇಯಂ ದುಃಖಮನುಭವೇಯಮ್ ಇತಿ ಚ ಸಂಕಲ್ಪಿತವತೀ | ನ ತ್ರೇವಮ್ | ಕಥಂ ತರ್ಹಿಂ ಅನೇನ ಜೀವೇನಾಽಽತ್ಮನಾನು ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಇತಿ ವಚನಾತ್ | ಜೀವೋ ಹಿ ನಾನು ದೇವತಾಯಾ ಆಭಾಸಮಾತ್ರಮ್ ಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಭೂತಮಾತ್ರಾಸಂಸರ್ಗಜನಿತ ಆದರ್ಶ ಇವ ಪ್ರವಿಷ್ಟಃ ಪುರುಷ ಪ್ರತಿಬಿಂಬೋ ಜಲಾದಿಷ್ಟಿವ ಚ ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯಾದೀನಾಮ್ | ಅಚಿಂತ್ಯಾ ನನ್ನಶಕ್ತಿಮತ್ಯಾ ದೇವತಾಯಾ ಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಸಂಬಂಧಶ್ಚೈತನ್ಯಾಭಾಸೋ ದೇವತಾ

1. ಜೀವನೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣಧಾರಣಮಾಡುವವನು ಎಂದರ್ಥ. ನಾಗಾದಿಕರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವ ವಿಶೇಷರೂಪದಿಂದ ಪ್ರವೇಶ.

2. ಜೀವರೂಪದಿಂದ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದ್ದರೂ ಜೀವನಿಗೆ ಆಗಲೂ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವು ತಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು 'ಆತ್ಮನಾ' ಎಂಬ ಮಾತು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

3. ಮಾತ್ರೆಗಳ ಸಂಸರ್ಗದಿಂದ ಜಾಗೃತ್ಸ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ, ಅದಿಲ್ಲದ ಸುಷುಪ್ತಿಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನವಿರುವದಿಲ್ಲ. ಬೃ.ಭಾ. ೨-೪-೧೧ (ಭಾ.ಭಾ ೩೭೪, ೩೭೫)ನ್ನು ನೋಡಿ ಬೃ. ಮಾ ೪-೩-೧೫ರ 'ಮಾತ್ರಾಸಂಸರ್ಗಸ್ತಸ್ಯ ಭವತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದೆ.

4. ಅನ್ಯಾಕೃತರೂಪನೆಂದರೆ ಮಣ್ಣಿನಂತೆ ಒಂದಾಗಿರುವದು, ವ್ಯಾಕರಣಮಾಡುವ ದೆಂದರೆ ಮಡಕೆ, ಕುಡಿಕೆ- ಎಂಬಂತೆ ವಿಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ರೂಪದಿಂದ ವಿಂಗಡಿಸಿ ತೋರಿಸುವದು

5. ಈ ಎರಡು ಮಾತುಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸರಳವಾಗಿ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸ್ವರೂಪವಿವೇಕಾಗ್ರಹಣನಿಮಿತ್ತಃ ಸುಖೀ ದುಃಖೀ ಮೂಢ ಇತ್ಯಾದ್ಯನೇಕವಿಕಲ್ಪ ಪ್ರತ್ಯಯಹೇತುಃ | ಛಾಯಾಮಾತ್ರೇಣ ಜೀವರೂಪೇಣಾನುಪ್ರವಿಷ್ಟತ್ವಾದ್ವೇವತಾ ನ ದೈಹಿಕೈಃ ಸ್ವತಃ ಸುಖದುಃಖಾದಿಭಿಃ ಸಂಬಂಧ್ಯತೇ | ಯಥಾ ಪುರುಷಾದಿತ್ಯಾದಯ ಆದರ್ಶೋದಕಾದಿಮು ಚ್ಛಾಯಾಮಾತ್ರೇಣಾನುಪ್ರವಿಷ್ಟಾ ಆದರ್ಶೋದಕಾದಿ ದೋಷೈರ್ನ ಸಂಬಂಧ್ಯಂತೇ ತದ್ವದ್ವೇವತಾಪಿ | “ಸೂರ್ಯೋ ಯಥಾ ಸರ್ವಲೋಕಸ್ಯ ಚಕ್ಷುರ್ನ ಲಿಪ್ಯತೇ ಚಾಕ್ಷುಷೈರ್ಬಾಹ್ಯದೋಷೈಃ | ಏರಸ್ತಥಾ ಸರ್ವಭೂತಾನ್ತ ರಾತ್ಮಾ ನ ಲಿಪ್ಯತೇ ಲೋಕದುಃಖೇನ ಬಾಹ್ಯಃ” (ಕ ೧-೩-೧), “ಆಕಾಶ ವತ್ಸರ್ವಗತ್ವಂ ನಿತ್ಯಃ” (?) ಇತಿ ಪಿ ಕಾರಕೇ | “ಧ್ಯಾಯತೀವ ಲೇಲಾಯತೀವ” (ಬೃ ೪-೩-೭) ಇತಿ ಚ ವಾಜಸನೇಯಕೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಆಕ್ಷೇಪ) - ಅಸಂಸಾರಿಯೂ ಸರ್ವಜ್ಞವೂ ಆಗಿರುವ ದೇವತೆಯು ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅನೇಕಶತಸಹಸ್ರ ಅನರ್ಥಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವ ದೇಹವನ್ನು ಒಳಮೊಕ್ಕು ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವೆನು ಎಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುವದೂ, ಸ್ವತಂತ್ರವಿದ್ದರೂ ಪ್ರವೇಶಮಾಡುವದೂ ಎಂಬುದಿದು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ !

(ಪರಿಹಾರ) :- ತನ್ನ ಅಧಿಕೃತವಾದ ರೂಪದಿಂದ ಒಳಮೊಕ್ಕು ದುಃಖವನ್ನನುಭವಿಸುವೆನು ಎಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದರೆ ಹೀಗೆ ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು, ನಿಜ. ಆದರೆ ಹಾಗಿಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಜೀವಾತ್ಮರೂಪದಿಂದ ಒಳಮೊಕ್ಕು ಎಂದು ವಚನವಿದೆ. ಜೀವನೆಂದರೆ ಬುದ್ಧಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಭೂತಮಾತ್ರಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದಾಗಿರುವ ದೇವತೆಯ ಆಭಾಸಮಾತ್ರ(ವಾಗಿರುತ್ತದೆ) ; (ಅವನು) ಕನ್ನಡಿಯೊಳಗೆ ಹೊಕ್ಕಿರುವ ಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಂತೆಯೂ ನೀರು ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ (ಹೊಕ್ಕಿರುವ) ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯಾದಿಗಳ (ಪ್ರತಿಬಿಂಬ)ದಂತೆಯೂ (ಇರುತ್ತಾನೆ) ಅಚಿತ್ಯವಾದ ಅನಂತಶಕ್ತಿಗಳುಳ್ಳ ದೇವತೆಗೆ ಬುದ್ಧಾದಿಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಚೈತನ್ಯದ ಆಭಾಸವುಂಟಾಗುವದು

1. ಬ್ರಹ್ಮವು.

2. ಅಸ್ವತ್ಥೋತ್ತಮಾದವನನ್ನು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಬಂಧದಲ್ಲಿಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದವನು ಹೇಗೆತಾನೇ ಬದ್ಧನಾದಾನು ?

3. ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಬೇರೊಂದು ಬಗೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುವವನನ್ನು ಸೂ. ಭಾ. ೨-೧-೨೩ರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

4. ವ್ಯವಹಾರವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅನೇಕಶಕ್ತಿಗಳುಂಟು ಸೂ. ಭಾ. ೨-೧-೩೦ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೬೮), ೪-೨ ೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೮೧) ಇವನ್ನು ನೋಡಿ.

ದೇವತೆಯು ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿಗದಿಸಿ ಗ್ರಹಿಸದೆ ಇರುವ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾಗಿ ಸುಖ, ದುಃಖ, ಮೂಢ-ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ವಿಕಲ್ಪ ಸ್ವತ್ವಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಹೀಗೆ) ಬರಿಯ ನೆರಳಿನಂತಿರುವ ಜೀವರೂಪದಿಂದ ಒಳಹೊಕ್ಕಿರುವದರಿಂದ ದೇವತೆಯು ತಾನೇ ದೇಹದ ಸಂಬಂಧದಿಂದಾದ ಸುಖ ದುಃಖಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪಡೆಯುವದಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆ ಮನುಷ್ಯನು, ಸೂರ್ಯನು -ಮುಂತಾದವರು ಕನ್ನಡಿ, ನೀರು- ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಬರಿಯ ನೆರಳಿನ ರೂಪದಿಂದ ಹೊಕ್ಕಿರುವದರಿಂದ (ಅ) ಕನ್ನಡಿ, ನೀರು -ಮುಂತಾದವುಗಳ ದೋಷಗಳಿಂದ ಸಂಬಂಧವಾಗುವದಿಲ್ಲವೋ, ದೇವತೆಯೂ ಹಾಗೆಯೇ (ಸಂಬಂಧವಾಗುವದಿಲ್ಲ).¹ “ಎಲ್ಲಾ ಜನಕ್ಕೂ ಚಕ್ಷು ವಾಗಿರುವ ಸೂರ್ಯನು ಹೇಗೆ ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನ ಸಂಬಂಧವಾಗಿರುವ ಹೊರಗಿನ ದೋಷ ಗಳಿಂದ ಲಿಪ್ತನಾಗುವದಿಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಸರ್ವಭೂತಗಳಿಗೂ ಅಂತರಾತ್ಮನಾಗಿ ರುವ ಒಬ್ಬನೇ (ಆದ ಪರಮಾತ್ಮನು) ಲೋಕದೊಳಿಂದ ಲಿಪ್ತನಾಗುವದಿಲ್ಲ (ಎಕೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ) ಹೊರಚ್ಛಾಗಿರುತ್ತಾನೆ” (ಛ. ೧-೩-೧೧), “ಆಕಾಶದಂತೆ ಸರ್ವಗತನೂ ನಿತ್ಯನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ” (?)² ಎಂದಲ್ಲವೆ, ಕಾರಕದಲ್ಲಿದೆ? “ಧ್ಯಾನಮಾಡುವವನಂತೆಯೂ ಅಲುಗಾಡುತ್ತಿರುವವನಂತೆಯೂ (ಇರುತ್ತಾನೆ)”³ (ಬೃ. ೪-೩-೭) ಎಂದು ವಾಜಸನೇಯಕದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ.

ಜೀವನು ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೬೫. ನನು ಭಾಯಾಮಾತ್ರಶ್ಚೇಜ್ಜೀವೋ ಮೃಷೈವ ವ್ರಾತಃ | ತಥಾ ಪರಲೋಕೇಹಲೋಕಾದಿ ಚ ತಸ್ಯ | ನೈಷ ದೋಷಃ | ಸದಾತ್ಮನಾ ಸತ್ಯತ್ವಾಭ್ಯುಪ ಗಮಾತ್ | ಸರ್ವಂ ಚ ನಾನುರೂಪಾದಿ ಸದಾತ್ಮನೈವ ಸತ್ಯಂ ವಿಕಾರಜಾತಮ್, ಸ್ವತಸ್ತು ಅನೃತಮೇವ | ‘ವಾಚಾರವ್ವಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾನುಧೇಯಮ್’ (೬-೧-೪) ಇತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ | ತಥಾ ಜೀವೋಽಸೀತಿ | ಯಕ್ಷಾನುರೂಪೋ ಹಿ ಬಲಿಃ ಇತಿ ನ್ಯಾಯಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ | ಆತಃ ಸದಾತ್ಮನಾ ಸರ್ವವ್ಯವಹಾರಾಣಾಂ ಸರ್ವ

1. ಸೂ. ಭಾ. ೩-೨-೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೮೭)ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದೃಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತಾಂಶ ವು ಯಾವದೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತದೆ.

2. ಈ ವಾಕ್ಯವು ಇಲ್ಲಿದ್ದಿತೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದು ಸಂಶಯಾಸ್ಪದ ; ಇದು ಕರದಲ್ಲಿಲ್ಲ, ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟು ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಹೊಂದುವದೂ ಇಲ್ಲ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಪರಾಮರ್ಶವಿಲ್ಲ.

3. ಬುದ್ಧಿಧರ್ಮದಿಂದಲೇ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನವುಂಟಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ.

ವಿಕಾರಾಣಾಂ ಚ ಸತ್ಯತ್ವಂ ಸತೋಽನ್ಯತ್ವೇ ಚಾನ್ಯತತ್ವಮಿತಿ ನ ಕಶ್ಚಿದ್ಭೋಷ
ಸ್ತಾರ್ಕಕೈರಿಹಾನುವಕ್ತುಂ ಶಕ್ಯಃ | ಯಥಾ ಇತರೇತರವಿರುದ್ಧಾ ದ್ವೈತವಾದಾ
ಸ್ತಬುದ್ಧಿವಿಕಲ್ಪಮಾತ್ರಾ ಅತತ್ತ್ವನಿಷ್ಠಾ ಇತಿ ಶಕ್ಯಂ ವಕ್ತುಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಅಕ್ಷೇಪ) :- ಜೀವನು (ಪರಮಾತ್ಮನ) ನೆರಳುಮಾತ್ರವಾದರೆ ಹುಸಿ
ಯೆಂದೇ ಆಯಿತು, ಮತ್ತು ಅವನಿಗೆ ಪರಲೋಕ, ಇಹಲೋಕ- ಮುಂತಾದವು
ಗಳೂ (ಹುಸಿಯೆಂದೇ) ಆಯಿತಲ್ಲ !

(ಪರಿಹಾರ) :- ಈ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸದ್ಭೂತದಿಂದ ಸತ್ಯನೆಂದೇ
ಒಪ್ಪಿರುತ್ತೇವೆ. (ಇದರ ವಿವರ) - ನಾನು, ರೂಪ-ಮುಂತಾದ ವಿಕಾರಜಾತ
ವೆಲ್ಲವೂ ಸದ್ಭೂತದಿಂದಲೇ ಸತ್ಯವು, ತಾನುತಾನಾದರೆ ಅನ್ಯತನೇ ;
ಏಕೆಂದರೆ 'ವಿಕಾರವೆಂಬುದು ವಾಕ್ಯನಿಂದಾಗಿರುವ ಹೆಸರೇ' (೬-೧-೪)
ಎಂದು (ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಜೀವನೂ (ತಾನು
ತಾನು ಹುಸಿಯೇ, ಸದ್ಭೂತದಿಂದ ಸತ್ಯನೇ). 'ಯಕ್ಷನಿಗೆ ಅನುಗುಣ
ವಾಗಿಯಲ್ಲವೆ ಬಲಿ ?' - ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ¹. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವ
ವ್ಯವಹಾರಗಳೂ ಸರ್ವವಿಕಾರಗಳೂ ಸದ್ಭೂತದಿಂದ ಸತ್ಯವು, ಸತ್ತಿಗಿಂತ ಬೇರೆ
ಯಾದರೆ ಅನ್ಯತನೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ (ಇಲ್ಲಿ) ಯಾವ ದೋಷವನ್ನೂ ತಾರ್ಕಿಕರು
ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ, ಹೇಗೆ ದ್ವೈತವಾದಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ
ಅವರ ಬುದ್ಧಿಯ ವಿಕಲ್ಪಮಾತ್ರಗಳಾಗಿರುವದರಿಂದ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನ
ವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಶಕ್ಯವೋ (ಇಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ)².

ತ್ರಿವೃತ್ತರಣ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಾಸಾಂ ತ್ರಿವೃತಂ ತ್ರಿವೃತಮೇಕೈಕಾಂ ಕರವಾಣೇತಿ ಸೇಯಂ
ದೇವತೇಮಾಸ್ತಿಸ್ತೋ ದೇವತಾ ಅನೇನೈವ ಜೀವೇನಾಽಽತ್ಮ
ನಾಽನುಪ್ರವಿತ್ಯ ನಾನುರೂಪೇ ವ್ಯಾಕರೋತ್ || ೩ ||

1. ನಾಮರೂಪಗಳು ಯಕ್ಷನ ಬಲಿಯಂತೆ, ಜೀವನು ಯಕ್ಷನಂತೆ ; ಜೀವನೂ
ತೋರಿಕೆಯರೂಪದಿಂದ ಹುಸಿಯೇ, ಅವನಿಗೆ ಭೋಗ್ಯವಾಗಿರುವ ನಾಮ ರೂಪಗಳೂ
ಹುಸಿಯೇ. ನಿಜವಾದ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಎರಡೂ ಸದ್ಭೂತವೇ ಎಂದರ್ಥ.

2. ಮಾಂ. ಕಾ. ಭಾ ೩-೧೭, ೪-೩, ೪- ಇವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿ.

೩. 'ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದನ್ನೂ ತ್ರಿವೃತತ್ರಿವೃತವಾಗಿ ಮಾಡುವೆನು' ಎಂದು (ಯೋಚಿಸಿನೋಡಿತು). ಆ ಈ ದೇವತೆಯು ಈ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಇದೇ ಜೀವಾತ್ಮನ ರೂಪದಿಂದ ಅನುಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಕರಣಮಾಡಿತು.

ಒಂದೊಂದು ಭೂತವನ್ನೂ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣಮಾಡಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೬೬. ಸೈವಂ ತಿಸ್ರೋ ದೇವತಾ ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ ಸ್ವಾತ್ಮಾನಸ್ತೇ ಬೀಜ ಭೂತೇ ಅವ್ಯಾಕೃತೇ ನಾಮರೂಪೇ ವ್ಯಾಕರವಾಣಿ ಇತಿಕ್ಷಿತ್ವಾ ತಾಸಾಂ ಚ ತಿಸೃಣಾಂ ದೇವತಾನಾಮ್ ಎಕೈಕಾಂ ತ್ರಿವೃತಂ ತ್ರಿವೃತಂ ಕರವಾಣಿ | ಎಕೈಕ ಸ್ಯಾಸ್ತ್ರಿವೃತ್ತರಣೇ ಎಕೈಕಸ್ಯಾಃ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಂ ದ್ವಯೋರ್ದ್ವಯೋರ್ಗುಣಭಾವಃ | ಅನ್ಯಥಾ ಹಿ ರಜ್ಜ್ವಾ ಇವ ಏಕಮೇವ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣಂ ಸ್ಯಾತ್, ನ ತು ತಿಸೃಣಾಂ ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣಮಿತಿ | ಏವಂ ಹಿ ತೇಜೋಽಬಿನ್ನಾನಾಂ ಪೃಥಜ್ಞಾಮ ಪ್ರತ್ಯಯಲಾಭಃ ಸ್ಯಾತ್. ತೇಜ ಇದಮ್, ಇಮಾ ಆಪಃ, ಅನ್ನಮಿದಮ್ ಇತಿ ಚ | ಸತಿ ಚ ಪೃಥಜ್ಞಾಮಪ್ರತ್ಯಯಲಾಭೇ ದೇವತಾನಾಂ ಸವ್ಯಗ್ವ್ಯವಹಾರಸ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ ಪ್ರಯೋಜನಂ ಸ್ಯಾತ್ | ಏನಮ್ ಈಕ್ಷಿತ್ವಾ ಸೇಯಂ ದೇವತಾ ಇಮಾಸ್ತಿಸ್ತೋ ದೇವತಾ ಅನೇನೈವ ಯಥೋಕ್ತೇನೈವ ಜೀವೇನಾತ್ಮನಾ^೧ ಸೂರ್ಯಬಿವೃವತ್ ಅನ್ತಃಪ್ರವಿಶ್ಯ ವೈರಾಜಂ ಪಿಣ್ಡಂ ಪ್ರಧಮಂ ದೇವಾದೀನಾಂ ಚ ಪಿಣ್ಡಾನ್ ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ ಯಥಾಸಂಕಲ್ಪಮೇವ ನಾಮರೂಪೇ ವ್ಯಾಕರೋತ್ | ಅಸೌನಾಮಾಯಮ್ ಇದಂರೂಪ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ (ದೇವತೆಯು) ಮೂರು ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಒಳಮೊಕ್ಕ ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊಂಡಿರುವ ಬೀಜಭೂತವಾಗಿರುವ ಅವ್ಯಾಕೃತನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು^೨ ವ್ಯಾಕರಣಮಾಡುವೆನು ಎಂದು ನೋಡಿ ಆ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದನ್ನು ತ್ರಿವೃತತ್ರಿವೃತ

1. ಆತ್ಮನಾ ಎಂಬ ಮಾತು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಶೇಖರ ಪ್ರಮಾದದಿಂದ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿದೆ ಎಂದು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

2. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವ ನೊರೆಯಂತೆ ನಾಮರೂಪಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲು ಆತ್ಮರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವವು, ಇವುಗಳನ್ನೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ವ್ಯಾಕರಣಮಾಡುವನು. ಐ. ಭಾ. ೧ ೧ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೪), ಬೃ. ಭಾ. ೨-೪-೧೦ (ಭಾ. ಭಾ. ೩೬೫), ೩-೫-೧ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೪)- ಇವನ್ನು ನೋಡಿ. ನಾಮರೂಪವ್ಯಾಕರಣವು ಪರಮಾತ್ಮಕತ್ವಕ್ಕನೇ ಎಂದು ಸೂ. ಭಾ. ೨-೪-೨೦ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೦೭)ರಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದೆ.

ನಾಗಿ^೧ ಮಾಡುವೆನು—ಒಂದೊಂದನ್ನು ತ್ರಿವೃತ್ತರಣಮಾಡಿದರೆ ಒಂದೊಂದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವು (ಮಿಕ್ಕ) ಎರಡೆರಡಕ್ಕೆ ಗುಣಭಾವವು (ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ)^೨. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹಗ್ಗದಂತೆ ಒಂದೇ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವಾಗುವದೇ^೩ ಹೊರತು ಮೂರಲ್ಲ. ಒಂದೊಂದನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣಮಾಡಿದಂತೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ ಹೀಗೆ (ಒಂದೊಂದೂ ತ್ರಿವೃತ್ಯತವಾದ)ರಲ್ಲವೆ, ಇದು ತೇಜಸ್ಸು, ಇದು ಅಪ್ಪು, ಇದು ಅನ್ನ—ಎಂದು ತೇಜೋಬನ್ನಗಳಿಗೆ (ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ) ಬೇರೆಬೇರೆಯಾದ ಹೆಸರಿನ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯಯದ ಲಾಭವಾದೀತು ?^೪ (ಹಾಗೆ ಬೇರೆ)ಬೇರೆಯ ನಾಮಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ದೊರಕಿದರೆ ಸರಿಯಾದ ವ್ಯವಹಾರವು ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವದೆಂಬ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವದು^೫.

ಹೀಗೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಆ ಈ ದೇವತೆಯು ಈ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಇದೇ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಜೀವಾತ್ಮರೂಪದಿಂದ ಸೂರ್ಯಬಿಂಬದಂತೆ ಒಳಹೊಕ್ಕು, ಮೊದಲು ವಿರಾಟ್ಟುರುಷನ ದೇಹವನ್ನು ದೇವತೆಗಳೇ ಮುಂತಾದವರ ದೇಹಗಳನ್ನು^೬ ಒಳಹೊಕ್ಕು (ತಾನು) ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದಂತೆಯೇ ಇದು ಈ ಹೆಸರಿನದು, ಈ ರೂಪದ್ದು—ಎಂದು ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಕರಣಮಾಡಿತು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

**ತಾಸಾಂ ತ್ರಿವೃತಂ ತ್ರಿವೃತಮೇಕೈಕಾಮಕರೋದ್ಯಥಾ ತು
ಖಲು ಸೋಮ್ಯೋನಾಸ್ತಿಸ್ತ್ರೋ ದೇವತಾಸ್ತಿವೃತ್ತಿವೃದೇಕೈಕಾ
ಭವತಿ ತನ್ನೇ ವಿಜಾನೀಹೀತಿ || ೪ ||**

1. ಮೂರುಮೂರರ ಕಟ್ಟಾಗಿರುವಂತೆ, ಒಂದೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಮೂರೂ ಸೇರಿರುವಂತೆ.
2. ತೇಜಸ್ಸು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಅಪ್ಪು ಅನ್ನವೂ ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ, ಅದು ತ್ರಿವೃತ್ಯತತೇಜಸ್ಸು ಹೀಗೆಯೇ ಮಿಕ್ಕಿರದನ್ನೂ ಅರಿಯಬೇಕು.
3. ಮೂರು ಸಮಾನಪ್ರಮಾಣಗಳಾದ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಬಣ್ಣದ ಹುರಿಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಹಗ್ಗದಂತೆ ಆಗುವದು, ಅಂಥ ಹಗ್ಗವು ಇಂಥ ಬಣ್ಣದ ಹಗ್ಗವೆಂಬ ವಿಶೇಷವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕದ್ದಾಗುವದಿಲ್ಲ.
- 4 ಇದು ಇಂಥ ಭೂತವೆಂದು ಅರಿಯುವದೂ ಅವಕ್ಕೆ ಹೆಸರುಕೊಡುವದೂ ಅದೀತು. ಸೂ. ಭಾ. ೨-೪-೨೨ (ಭಾ. ಭಾ ೨೦೦) ವನ್ನು ನೋಡಿ.
5. ಬರಿಯ ಅತ್ರಿವೃತ್ಯತಭೂತಗಳು ವ್ಯವಹಾರಗೋಚರವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ; ಅವು ಅತೀಂದ್ರಿಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ.
6. ಹೀಗೆಯೇ ಎಲ್ಲ ಶರೀರಗಳನ್ನೂ ಎಂದರ್ಥ. ಅದ್ದರಿಂದಲೇ ಯಾರಿಗೆ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವಾಗುವದೋ ಅವರು ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಆಗುತ್ತದೆ.

೪. ಆ (ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ) ಒಂದೊಂದನ್ನೂ ತ್ರಿವೃತತ್ರಿವೃತವಾಗಿ ಮಾಡಿತು. ಈ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳು ಹೇಗೆ ಒಂದೊಂದೂ ತ್ರಿವೃತ ತ್ರಿವೃತವಾಗುವವೋ ಅದನ್ನು ನನ್ನಿಂದ ಅರಿತುಕೊ.

ಒಂದೊಂದು ಭೂತವೂ
ತ್ರಿವೃತ್ತ್ವತವಾದದ್ದರ ವಿವರಣೆಗೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೬೭. ತಾಸಾಂ ಚ ದೇವತಾನಾಂ ಗುಣಪ್ರಧಾನಭಾವೇನ ತ್ರಿವೃತಂ ತ್ರಿವೃತಮೇಕೈಕಾಮ್ ಅಕರೋತ್ ಕೃತವತೀ ದೇವತಾ | ತಿಸೃತು ತಾನದ್ ದೇವತಾದಿಪಿಣ್ಣಾನಾಂ ನಾಮರೂಪಾಭ್ಯಾಂ ವ್ಯಾಕೃತಾನಾಂ ತೇಜೋಬನ್ನಮಯ ತ್ವೇನ ತ್ರಿಧಾತ್ವಮ್, ಯಥಾ ತು | ಬಹಿರಿಮಾಃ ಪಿಣ್ಡೇಭ್ಯಸ್ತಿಸ್ತ್ರೋ ದೇವತಾ ಸ್ತ್ರಿವೃತ್ತ್ರಿವೃದೇಕೈಕಾ ಭವತಿ ತನ್ನೇ ಮಮ ನಿಗದತೋ ವಿಜಾನೀಹಿ ವಿಸ್ವಷ್ಟ ಮನಧಾರಯೋದಾಹರಣತಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮತ್ತು (ಆ ಸರ)ದೇವತೆಯು ಆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದನ್ನೂ ಗುಣ ಪ್ರಧಾನಭಾವದಿಂದ ತ್ರಿವೃತತ್ರಿವೃತವಾಗಿ ಮಾಡಿತು. ನಾಮರೂಪಗಳಾಗಿ ವ್ಯಾಕೃತವಾದ ದೇವತಾದಿಶರೀರಗಳನ್ನು ತೇಜೋಬನ್ನಮಯವಾಗಿ ಮೂರು (ಮೂರು) ಬಗೆಯಾಗಿರುವ (ವಿಷಯವು) ಹಾಗಿರಲಿ, ಆದರೆ ಹೇಗೆ ದೇಹಗಳ ಹೊರಗಿರುವ ಈ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ತ್ರಿವೃತತ್ರಿವೃತವಾಗಿ ಆಗುವ ದೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವ (ಮೇ=ಮಮ) ನನ್ನಿಂದ (ವಿಜಾನೀಹಿ=) ವಿಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ (ಅರಿತು) ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊ.

1. ಖಲು ಸೋಮ್ಯ- ಎಂಬ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಮಾತುಗಳು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿವೆ ಬರೆದವರು ಕೈಬಿಟ್ಟಿರುವರೋ ಭಾಷ್ಯಕಾರರೇ ಕೈಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೋ ತಿಳಿಯುವಹಾಗಿಲ್ಲ.

2. ಒಂದೊಂದು ಭೂತವು ಮುಖ್ಯ, ಮಿಕ್ಕವು ಅದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಸೇರಿ ಕೊಂಡಿರುವವು- ಹೀಗೆ.

3. ದೇಹದಲ್ಲಾಗುವ ತ್ರಿವೃತ್ಕರಣವನ್ನು ಮುಂದೆ ೬-೫-೧ರಿಂದ ಹೇಳಲಾಗುವದು. ಇಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯಭೂತಗಳ ತ್ರಿವೃತ್ಕರಣವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಭಾವ.

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ (ಬಾಹ್ಯತ್ರಿವೃತ್ತರಣ)

ಬಾಹ್ಯತ್ರಿವೃತ್ತರಣಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯದಗ್ನೇ ರೋಹಿತಗ್ಂ ರೂಪಂ ತೇಜಸ್ತದ್ರೂಪಂ
ಯಚ್ಚಕ್ಷಂ ತದಪಾಂ ಯತ್ಕೃಷ್ಣಂ ತದನ್ನಸ್ಯಾಪಾಗಾದಗ್ನೇ
ರಗ್ನಿತ್ವಂ ವಾಚಾರವೃಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾನುಧೇಯಂ ತ್ರೀಣಿ
ರೂಪಾಣೀತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಮ್ || ೧ ||

೧. ಅಗ್ನಿಯ ಕೆಂಪನೆಯ ರೂಪವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ತೇಜಸ್ಸಿನ ರೂಪವು ; ಬಿಳಿಯ ರೂಪವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಅಪ್ಪಿನ (ರೂಪವು) ; ಕರಿಯ (ರೂಪ)ವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಅನ್ನದ (ರೂಪವು). ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಅಗ್ನಿತ್ವವು ಹೋಯಿತು ; ವಿಕಾರವೆಂಬುದು ವಾಕ್ಯನಿಂದಾಗಿರುವ ಹೆಸರು, ಮೂರು ರೂಪಗಳೆಂಬುದೇ ಸತ್ಯವು.

ತ್ರಿವೃತ್ತೃತಾಗ್ನಿಯ ರೂಪಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೬೮. ಯತ್ತದ್ ದೇವತಾನಾಂ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣಮುಕ್ತಮ್ | ತಸ್ಯೈವ ಉದಾಹರಣಮುಚ್ಯತೇ | ಉದಾಹರಣಂ ನಾನು ಏಕದೇಶಪ್ರಸಿದ್ಧ್ಯಾ ಅಶೇಷ ಪ್ರಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಮ್ ಉದಾಹ್ರಿಯತ ಇತಿ | ತದೇತದಾಹ | ಯದಗ್ನೇಃ ತ್ರಿವೃತ್ತೃತ ಸ್ಯ ರೋಹಿತಂ ರೂಪಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ ಲೋಕೇ ತದತ್ರಿವೃತ್ತೃತಸ್ಯ ತೇಜಸೋ ರೂಪಮಿತಿ ನಿಧಿ | ತಥಾ ಯತ್ ರುಕ್ಷಂ ರೂಪಮಗ್ನೇರೇವ, ತದಪಾಮ್ ಅತ್ರಿ ವೃತ್ತೃತಾನಾಮ್ | ಯತ್ಕೃಷ್ಣಂ ತಸ್ಯೈವಾಗ್ನೇ ರೂಪಮ್ ತದನ್ನಸ್ಯ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಅತ್ರಿವೃತ್ತೃತಾಯಾ ಇತಿ ನಿಧಿ | ತತ್ರ ಏವಂ ಸತಿ ರೂಪತ್ರಯವ್ಯತಿರೇಕೇಣ ಅಗ್ನಿರಿತಿ ಯನ್ಮನ್ಯಸೇ ತ್ವಂ ತಸ್ಯಾಗ್ನೇಃ ಅಗ್ನಿತ್ವಮಿದಾನೀಮ್ ಅಪಾಗಾತ್ ಅವಗತಮ್ | ಪ್ರಾಗ್ರೂಪತ್ರಯವಿವೇಕವಿಜ್ಞಾನಾದ್ ಯಾ ಅಗ್ನಿಬುದ್ಧಿರಾಸೀತ್ ತೇ, ಸಾ ಅಗ್ನಿಬುದ್ಧಿರಪಗತಾ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದಶ್ಚ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯಥಾ ದೃಶ್ಯಮಾನ ರಕ್ತೋಪಧಾನಸಂಯುಕ್ತಃ ಸ್ಪಟಿಕೋ ಗೃಹ್ಯಮಾಣಃ ಪದ್ಮರಾಗೋಯಮಿತಿ ಶಬ್ದಬುದ್ಧ್ಯೋಃ ಪ್ರಯೋಜಕೋ ಭವತಿ ಪ್ರಾಗ್ ಉಪಧಾನರೂಪಸ್ಪಟಿಕಯೋ

ವಿವೇಕವಿಜ್ಞಾನಾತ್, ತದ್ವಿವೇಕವಿಜ್ಞಾನೇ ತು ಪದ್ಮರಾಗಶಬ್ದಬುದ್ಧೀ
ನಿವರ್ತೇತೇ ತದ್ವಿವೇಕವಿಜ್ಞಾನತಃ, ತದ್ವತ್ | ನನು ಕಿಮತ್ರ ಬುದ್ಧಿಶಬ್ದಕಲ್ಪ
ನಯಾ ಕ್ರಿಯತೇ ? ಪ್ರಾಗ್ಬ್ರೂಪತ್ರಯವಿವೇಕಕರಣಾತ್ ಅಗ್ನಿರೇವಾಽಸೀತ್,
ತದಗ್ನೇರಗ್ನಿತ್ವಂ ರೋಹಿತಾದಿದೂಪವಿವೇಕಕರಣಾತ್ ಅಪಾ ಗಾ ತ್ ಇತಿ
ಯುಕ್ತಮ್ | ಯಥಾ ತನ್ತ್ಯಪಕರ್ಷಣೇ ಪಟಾಭಾವಃ | ನೈವಮ್ | ಬುದ್ಧಿಶಬ್ದ
ಮಾತ್ರಮೇವ ಹಿ ಅಗ್ನಿಃ | ಯತ ಆಹ ವಾಚಾರನ್ಭಣಮಗ್ನಿನಾರ್ಥಮು ವಿಕಾರೋ
ನಾಮುಧೇಯಂ ನಾಮಮಾತ್ರಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅತೋಽಗ್ನಿಬುದ್ಧಿರಸಿ ಮೃಪೈವ |
ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ತತ್ರ ಸತ್ಯಮ್ ? ತ್ರೀಣಿ ರೂಪಾಣಿ ಇತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಂ ನಾಣುಮಾತ್ರಮಸಿ
ರೂಪತ್ರಯವ್ಯತಿರೇಕೇಣ ಸತ್ಯಮಸ್ತಿ ಇತ್ಯವಧಾರಣಾರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ದೇವತೆಗಳ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತವೆ, ಆದರ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನೇ
ಈಗ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ ಎಂದರೆ, ಒಂದಂಶವು ಸಿದ್ಧವಾಗು
ವದರಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಲೆಂದು ತೋರಿಸಿಹೇಳುತ್ತಾರೆಲ್ಲ, (ಅದು).¹

ಆ ಇದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ತ್ರಿವೃತ್ಯತವಾದ ಅಗ್ನಿಯ ಕೆಂಪುರೂಪ
ವೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ, ಅದು ತ್ರಿವೃತ್ಯತವಾಗದೆ ಇದ್ದ
ತೇಜಸ್ಸಿನ ರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿ ಹಾಗೆಯೇ ಅಗ್ನಿಗೇ (ಇರುವ) ಬಿಳಿಯ ರೂಪ
ವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ತ್ರಿವೃತ್ಯತವಾಗದೆ ಇದ್ದ ಅಸ್ಥಿನ (ರೂಪವು). ಅದೇ ಅಗ್ನಿಯ
ಕರಿಯ ರೂಪವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಅನ್ನದ್ದು ಎಂದರೆ ತ್ರಿವೃತ್ಯತವಾಗದೆ ಇದ್ದ ಸೃಧಿವಿ
ಯದು ಎಂದು ತಿಳಿ.

ಇದು ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ (ಈ) ರೂಪತ್ರಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಅಗ್ನಿ ಎಂದು
ನೀನು ತಿಳಿದಿರುವೆಯಲ್ಲ, ಆ ಅಗ್ನಿಯ ಅಗ್ನಿತ್ವವು ಈಗ (ಅಪಾಗಾತ್=ಅಪ
ಗತಮ್) ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟಿತು. ರೂಪತ್ರಯವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅರಿಯುವದ
ಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಅಗ್ನಿಬುದ್ಧಿಯಿತ್ತಷ್ಟೆ, ಆ ಅಗ್ನಿಬುದ್ಧಿಯು
ಹೋಯಿತು, ಅಗ್ನಿಶಬ್ದವೂ ಹೋಯಿತು- ಎಂದರ್ಥ. ಹೇಗೆ
(ಹತ್ತಿರ) ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ರಕ್ತವೆಂಬ ಉಪಾಧಿಯೊಡನೆ ಕೂಡಿದ್ದ
ಸ್ಫಟಿಕವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವಾಗ ಉಪಾಧಿ ಮತ್ತು ಸ್ಫಟಿಕ- ಇವುಗಳನ್ನು
ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅರಿಯುವ ಮುಂಚೆ ಇದು ಪದ್ಮರಾಗವು ಎಂಬ ಶಬ್ದ

1. ಆಗ್ನಾದಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸುವುದು ಹೊರಗಿನವೆಲ್ಲ ಅತ್ರಿವೃತ್ಯಕೃತ
ಭೂತಗಳ ಕಾರ್ಯವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ಆ ಭೂತಗಳಿಗಿಂತ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ
ಎಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಡುವದಕ್ಕೆ ಎಂದು ಭಾವ.

ಬುದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಹೇತುವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ, ಆದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅರಿತುಕೊಂಡರೋ ಪದ್ಮರಾಗವೆಂಬ ಶಬ್ದಬುದ್ಧಿಗಳಿರದೋ ಅವುಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅರಿತುಕೊಂಡವನಿಗೆ ಜೋಗಿಬಿಡುವವೋ, ಹಾಗೆಯೇ (ಇದು).

(ಆಕ್ಷೇಪ):- ಇಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವದರಿಂದೇನು ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುತ್ತದೆ? ಮೂರು ರೂಪಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುವದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ- ಅಗ್ನಿಯೇ ಆಗಿತ್ತು, ಆ ಅಗ್ನಿಯ ಅಗ್ನಿತ್ವವು ರೋಹಿತವೇ ಮುಂತಾದ ರೂಪಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಹೋಯಿತು- ಎಂದು (ತೀರಿಯುವದೇ) ಯುಕ್ತ ಹೇಗೆ ನೂಲುಗಳನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಂಡರೆ ಬಟ್ಟೆಯಿಲ್ಲವಾಗುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇದು ?

(ಪರಿಹಾರ):- ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಗ್ನಿ ಎಂಬುದು ಬುದ್ಧಿಶಬ್ದಗಳು ಮಾತ್ರವೇ. ಏಕೆಂದರೆ (ತಂದೆ) ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಗ್ನಿ ಎಂಬುದು ವಾಕ್ಯನಿಂದಾದ ನಾನುಧೇಯವು, ನಾನುಮಾತ್ರವು ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಬುದ್ಧಿಯೂ ತಪ್ಪೇ. ಹಾಗಾದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸತ್ಯನಾದದ್ದು ಯಾವದು? ಎಂದರೆ ಮೂರು ರೂಪಗಳು ಎಂಬುದೇ ಸತ್ಯವು, ರೂಪತ್ರಯಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಒಂದಿಷ್ಟು ಸತ್ಯನಾದದ್ದು ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅವಧಾರಣೆಯ ಅರ್ಥ.

1. 'ಅಗ್ನಿಯ ಅಗ್ನಿತ್ವವು ಹೋಯಿತು' ಎಂದೇ ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದ ಬುದ್ಧಿಗಳು ಹೋದವು ಎಂದು ಹೇಳುವದರಿಂದ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ? ನಿಜವಾಗಿ ಅಗ್ನಿತ್ವವಿತ್ತು, ವಿನೇಕವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ಹೋಯಿತು ಎಂದೇಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು? - ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ

2. ನೂಲುಗಳು ಒಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಸೇರಿದಾಗ ನಿಜವಾಗಿಯೇ ಬಟ್ಟೆಯು ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ, ನೂಲುಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತುಹಾಕಿದರೆ ಬಟ್ಟೆಯು ಹೋಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ- ಎಂಬುದು ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರ ಭಾವ. ಇದು ಅಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದ. ಮೊದಲು ಇಲ್ಲದಿದ್ದ ಬಟ್ಟೆ ಉಂಟಾಗಿ ಆ ಬಳಿಕ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಈ ವಾದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

3. 'ಮೂರು ರೂಪಗಳೇ ಸತ್ಯ' ಎಂದು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಅಗ್ನಿ ಎಂಬುದು ಬರಿಯ ಹೆಸರೇ ಎಂದಿರುವದರಿಂದಲೂ ಅಗ್ನಿಯೆಂಬುದು ಬರಿಯ ಹೆಸರೇ, ಆ ಹೆಸರಿರುವಾಗ ಇದು ಅಗ್ನಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದಬುದ್ಧಿಗಳ ಹೊರತು ಅಗ್ನಿ ಎಂಬ ಕಾರ್ಯವು ಇಲ್ಲ - ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಹೊರಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ. ಕಾರ್ಯವೆಂಬುದು ಕಾರಣಕ್ಕಿಂತ ನೈತಿಕವಾಗಿ ಮೂರುಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವದೇ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ವೇದಾಂತಿಗಳ ಮತವಿದು. ಸೂ. ಭಾ. ೨-೧-೧೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೩೩)ನ್ನು ನೋಡಿ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯದಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ರೋಹಿತಗ್ಂ ರೂಪಂ ತೇಜಸಸ್ತದ್ರೂಪಂ
ಯಚ್ಛುಕ್ಲಂ ತದಸಾಂ ಯತ್ಕೃಷ್ಣಂ ತದನ್ನಸ್ಯಾಸಾಗಾದಾದಿ
ತ್ಯಾದಾದಿತ್ಯತ್ವಂ ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ
ಪ್ರೀಣಿ ರೂಪಾಣೀತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಮ್ || ೨ ||

ಯಚ್ಚಕ್ಷ್ಮಂ ಮಸೋ ರೋಹಿತಗ್ಂ ರೂಪಂ ತೇಜಸಸ್ತದ್ರೂಪಂ
ಯಚ್ಛುಕ್ಲಂ ತದಸಾಂ ಯತ್ಕೃಷ್ಣಂ ತದನ್ನಸ್ಯಾಸಾಗಾಚ್ಚಕ್ಷ್ಮಂ
ಚ್ಚಕ್ಷ್ಮತ್ವಂ ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ
ಪ್ರೀಣಿ ರೂಪಾಣೀತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಮ್ || ೩ ||

ಯದ್ವಿದ್ಯುತ್ಯೋ ರೋಹಿತಗ್ಂ ರೂಪಂ ತೇಜಸಸ್ತದ್ರೂಪಂ
ಯಚ್ಛುಕ್ಲಂ ತದಸಾಂ ಯತ್ಕೃಷ್ಣಂ ತದನ್ನಸ್ಯಾಸಾಗಾದ್ವಿ
ದ್ಯುತ್ಯೋ ವಿದ್ಯುತ್ತ್ವಂ ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮ
ಧೇಯಂ ಪ್ರೀಣಿ ರೂಪಾಣೀತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಮ್ || ೪ ||

೨. ಆದಿತ್ಯನ ಕೆಂಪುರೂಪವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ತೇಜಸ್ಸಿನ ರೂಪವು ; ಬಿಳಿಯದಾಗಿರುವದಲ್ಲ, ಅದು ಅಪ್ಪಿನದು ; ಕರಿಯದಿರುವದಲ್ಲ, ಅದು ಅನ್ನದ್ದು. ಆದಿತ್ಯನಿಂದ ಆದಿತ್ಯತ್ವವು ಹೋಯಿತು ; ವಿಕಾರವು ವಾಚಾರಂಭಣವಾದ ನಾಮಧೇಯವು, ಮೂರು ರೂಪಗಳೆಂಬುದೇ ಸತ್ಯವು.

೩. ಚಂದ್ರಮಸನ ಕೆಂಪುರೂಪವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ತೇಜಸ್ಸಿನ ರೂಪವು ; ಬಿಳಿಯದಿರುವದಲ್ಲ, ಅದು ಅಪ್ಪಿನದು ; ಕರಿಯದಿರುವದಲ್ಲ, ಅದು ಅನ್ನದ್ದು. ಚಂದ್ರನಿಂದ ಚಂದ್ರತ್ವವು ಹೋಯಿತು ; ವಿಕಾರವು ವಾಚಾರಂಭಣವಾದ ನಾಮಧೇಯವು ; ಮೂರು ರೂಪಗಳೆಂಬುದೇ ಸತ್ಯವು.

೪. ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ (ಮಿಂಚಿನ) ಕೆಂಪುರೂಪವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ತೇಜಸ್ಸಿನ ರೂಪವು ; ಬಿಳಿಯದಿರುವದಲ್ಲ, ಅದು ಅಪ್ಪಿನದು , ಕರಿಯದಿರುವದಲ್ಲ, ಅದು ಅನ್ನದ್ದು. ವಿದ್ಯುತ್ತಿನಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ವವು ಹೋಯಿತು ; ವಿಕಾರವು ವಾಚಾರಂಭಣವಾದ ನಾಮಧೇಯವು, ಮೂರು ರೂಪಗಳೆಂಬುದೇ ಸತ್ಯವು.

ತ್ರಿವೃತ್ತತಾದಿತ್ಯಾದಿಗಳ ರೂಪಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೬೯. ತಥಾ ಯದಾದಿತ್ಯಸ್ಯ, ಯಚ್ಚೈಂದ್ರಮಸಃ, ಯದ್ವಿದ್ಯುತಃ-
ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಯೇ 'ಆದಿತ್ಯನ', 'ಚಂದ್ರಮಸನ', 'ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ' - ಎಂದುಮುಂತಾ
ಗಿರುವದು (ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.¹

ತೇಜೋರೂಪಮಾತ್ರದ

ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರ ತಾತ್ಪರ್ಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೭೦ ನನು 'ಯಥಾ ತು ಖಲು ಸೋಮ್ಯೇಮಾಸ್ತಿಸೋ ದೇವತಾ
ಸ್ತ್ರಿವೃತ್ತಿವೃದ್ಧೀಕೈಕಾ ಭವತಿ ತಸ್ಮೈ ವಿಜಾನೀಹಿ' (೬-೪-೪) ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ
ತೇಜಸ ಎನ ಚತುರ್ಭಿರಪ್ಯುದಾಹರಣೈರಗ್ನಾದಿಭಿಸ್ತ್ರಿವೃತ್ತರಣಂ ದರ್ಶಿತಮ್,
ನಾಬನ್ನಯೋರುದಾಹರಣಂ ದರ್ಶಿತಂ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣೇ | ನೈಷ ದೋಷಃ | ಅಬನ್ನ
ವಿಷಯಾಣ್ಯಪ್ಯುದಾಹರಣಾನಿ ಏನಮೇವ ಚ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಾನಿ ಇತಿ ಮನ್ಯತೇ
ಶ್ರುತಿಃ | ತೇಜಸ ಉದಾಹರಣಮ್ ಉಪಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥಮ್ | ರೂಪವತ್ತ್ವಾತ್
ಸ್ಪಷ್ಟಾರ್ಥತ್ವೋಪಪತ್ತೇಶ್ಚ | ಗಂಧರಸಯೋರನುದಾಹರಣಂ ತ್ರಯಾಣಾಮು
ಸಂಭವಾತ್ | ನ ಹಿ ಗಂಧರಸೌ ತೇಜಸಿ ಸ್ತಃ | ಸ್ಪರ್ಶಶಬ್ದಯೋರನುದಾಹರಣಂ
ವಿಭಾಗೇನ ದರ್ಶಯಿತುಮಶಕ್ಯತ್ವಾತ್ | ಯದಿ ಸರ್ವಂ ಜಗತ್ತ್ರಿವೃತ್ತತಮಿತಿ
ಅಗ್ನಾದಿವತ್ ತ್ರೀಣಿ ರೂಪಾಣಿ ಇತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಮ್ ಅಗ್ನೇರಗ್ನಿತ್ವವತ್ ಅಪಾ
ಗಾಜ್ಜಗತೋ ಜಗತ್ತ್ವಮ್ | ತಥಾನ್ವಸ್ಯಾಪಿ ಆಪ್ತುಬ್ಲತ್ವಾತ್ ಆಸ ಇತ್ಯೇವ
ಸತ್ಯಂ ವಾಚಾರಮ್ಭಣಮಾತ್ರಮನ್ನಮ್ | ತಥಾ ಅಪಾಮಪಿ ತೇಜಃಶುಬ್ಧತ್ವಾತ್
ವಾಚಾರಮ್ಭಣತ್ವಂ ತೇಜ ಇತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಮ್ | ತೇಜಸೋಽಪಿ ಸಚ್ಛುಬ್ಧತ್ವಾತ್
ವಾಚಾರಮ್ಭಣತ್ವಂ ಸದಿತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಮ್ ಇತ್ಯೇಷೋಽರ್ಥೋ ವಿವಕ್ಷಿತಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಅಕ್ಷೇಪ) :- 'ಸೋಮ್ಯನೇ, ಈ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳು ಒಂದೊಂದೂ
ತ್ರಿವೃತ್ತಿವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅದನ್ನು ನನ್ನಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊ' (೬-೪-೪) ಎಂದು

1. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ರಿವೃತ್ತತಭೂತಗಳ ರೂಪಗಳೇ ಸತ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ- ಎಂದು
ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಹೇಳಿ ನಾಲ್ಕು ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ತೇಜಸ್ಸಿನ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣ(ಮೊಂದ)ನ್ನೇ ಅಗ್ನಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ (ಉದಾಹರಣೆ)ಯಿಂದ ತೋರಿಸಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ತ್ರಿವೃತ್ತರಣಕ್ಕೆ ಅಬನ್ನಗಳ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಲೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ !

(ಪರಿಹಾರ) :- ಇದೇನೂ ದೋಷವಲ್ಲ ಅಪ್ಪು, ಅನ್ನ- ಇವುಗಳ ವಿಷಯದ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನೂ ಹೀಗೆಯೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂದೇ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ತೇಜಸ್ಸಿನ (ತ್ರಿವೃತ್ತರಣದ) ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು (ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು) ಉಪಲಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು (ಅದು) ರೂಪವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ (ತಿಳಿಯುವ) ವಿಷಯವಾಗಿದೆ- ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ (ಆಗಿದೆ). ಗಂಧರಸಗಳ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು (ಕೊಡದಿರುವುದು) ಮೂರಕ್ಕೂ ಹೊಂದದಿರುವದರಿಂದ : ಗಂಧರಸಗಳು ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ? ಸ್ಪರ್ಶಶಬ್ದಗಳ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು (ಕೊಡದೆ ಇರುವುದು) ವಿಂಗಡಿಸಿ ತೋರಿಸುವುದು ಆಗುವಂತಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಾದಿಗಳಂತೆ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ತ್ರಿವೃತ್ಯತನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಮೂರು ರೂಪಗಳೇ ಸತ್ಯವೆಂದಾದರೆ, ಅಗ್ನಿಯ ಅಗ್ನಿತ್ವವು (ಹೋದಂತೆ) ಜಗತ್ತಿನ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವು ಹೋಯಿತು (ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ). ಹೀಗೆಯೇ ಅನ್ನವೂ ಅಪ್ಪಿನ ಶುಂಗವಾದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ಪೆಂಬುದೇ ಸತ್ಯ, ಅನ್ನವು ವಾಚಾರಂಭಣವಾತ್ರವು ; ಹಾಗೆಯೇ ಅಪ್ಪು ತೇಜಸ್ಸಿನ ಶುಂಗವಾದ್ದರಿಂದ (ಅದೂ) ವಾಚಾರಂಭಣವೇ, ತೇಜಸ್ಸೆಂಬುದೇ ಸತ್ಯವು ; ತೇಜಸ್ಸು ಸತ್ತಿನ ಶುಂಗವಾದ್ದರಿಂದ (ಅದೂ) ವಾಚಾರಂಭಣವೇ, ಸತ್ತೆಂಬುದೇ ಸತ್ಯವು- ಎಂಬೀ ಅರ್ಥವು (ಇಲ್ಲಿ) ವಿವಕ್ಷಿತನಾಗಿರುತ್ತದೆ.¹

ವಾಯ್ವಾಕಾಶಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿಯೇ ಇದೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೭೧. ನನು ವಾಯ್ವಂತರಿಕ್ಷೇ ತು ಅತ್ರಿವೃತ್ಯತೇ ತೇಜಃಪ್ರಭೃತಿಮು ಅನನ್ತಭೂತತ್ವಾದವಶಿಷ್ಟೇತೇ । ಏವಂ ಗಂಧರಸಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶಶ್ಚ ಅವಶಿಷ್ಟಾಃ ಇತಿ ಕಥಂ ಸತಾ ವಿಜ್ಞಾತೇನ ಸರ್ವಮನ್ಯದಾ ಅವಿಜ್ಞಾತಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವೇತ್ ? ತದ್ವಿಜ್ಞಾನೇ ವಾ ಪ್ರಕಾರಾಂತರಂ ವಾಚ್ಯಮ್ । ನೈಷ ದೋಷಃ । ರೂಪವದ್ಧ್ರವ್ಯೇ ಸರ್ವಸ್ಯ ದರ್ಶನಾತ್ । ಕಥಮ್ ? ತೇಜಸಿ ತಾವದ್ರೂಪವತಿ ಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶಯೋರಪಿ

1. ಶುಂಗವೆಂದರೆ ಕಾರ್ಯವು ; ಕಾರ್ಯವು ಕಾರಣಕ್ಕಿಂತ ಅನನ್ಯವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಆಯಾ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಕಾರಣವನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆಯುತ್ತಾ ಪರಮಕಾರಣವಾದ ಸತ್ತನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ೬-೮-೪ನ್ನು ನೋಡಿ.

ಉಪಲಬ್ಧಾತ್ ನಾಯ್ವನ್ತರಿಕ್ಷಯೋಸ್ತತ್ರ ಸ್ಪರ್ಶಶಬ್ದಗುಣವತೋಃ ಸದ್ಭಾವೋ
ಽನುಮಾಯತೇ | ತಥಾ ಅಬನ್ನಯೋಃ ರೂಪವತೋಃ ರಸಗನ್ಧಾನ್ತರ್ಭಾವ ಇತಿ
ರೂಪವತಾಂ ತ್ರಯಾಣಾಂ ತೇಜೋಽಬನ್ನಾನಾಂ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣಪ್ರದರ್ಶನೇನ
ಸರ್ವಂ ತದನ್ತರ್ಭೂತಂ ಸದ್ವಿಕಾರತ್ವಾತ್ ತ್ರೀಣ್ಯೇವ ರೂಪಾಣಿ ವಿಜ್ಞಾತಂ
ಮನ್ಯತೇ ಶ್ರುತಿಃ | ನ ಹಿ ಮೂರ್ತಂ ರೂಪವದ್ವ್ರನ್ಯಂ ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾಯ ನಾಯ್ವಾ
ಕಾಶಯೋಃ, ತದ್ಗುಣಯೋರ್ಗಂಧರಸಯೋರ್ವಾ ಗ್ರಹಣಮಸ್ತಿ | ಅಥವಾ ರೂಪ
ವತಾಮಪಿ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣಂ ಪ್ರದರ್ಶನಾರ್ಥಮೇವ ಮನ್ಯತೇ ಶ್ರುತಿಃ | ಯಥಾ ತು
ತ್ರಿವೃತ್ಯತೇ ತ್ರೀಣಿ ರೂಪಾಣೀತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಮ್, ತಥಾ ಪಚ್ಚಾಕ್ಷರಣೀಪಿ
ಸಮಾನೋ ನ್ಯಾಯಃ ಇತ್ಯತಃ ಸರ್ವಸ್ಯ ಸದ್ವಿಕಾರತ್ವಾತ್ ಸತಾ ವಿಜ್ಞಾತೇನ
ಸರ್ವಮಿದಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್, ಸದೇಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ ಸತ್ಯಮ್ ಇತಿ ಸಿದ್ಧ
ಮೇವ ಭವತಿ | ತದೇಕಸ್ಮಿನ್ ಸತಿ ವಿಜ್ಞಾತೇ ಸರ್ವಮಿದಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತೀತಿ
ಸೂಕ್ತಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಅಕ್ಷೇಪ) :- ಆದರೆ ತ್ರಿವೃತ್ಯತನಲ್ಲದ ನಾಯ್ವಾಕಾಶಗಳು ತೇಜಸ್ವೀ
ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗದೆ ಇರುವದರಿಂದ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.
ಹೀಗೆಯೇ ಗಂಧ, ರಸ, ಶಬ್ದ. ಸ್ಪರ್ಶ- ಇವುಗಳೂ (ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ ಇರುವದರಿಂದ)
ಉಳಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗಿರುವದರಿಂದ ಸತ್ತನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡರೆ ಅರಿತು
ಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುವ ಮಿಕ್ಕಲ್ಲವೂ ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುವದು ಹೇಗಾದೀತು ? ಅಥವಾ ಅವು
ಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ (ತ್ರಿವೃತ್ತರಣಕ್ಕಿಂತ) ಬೇರೆಯ ಪ್ರಕಾರವನ್ನಾದರೂ
ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೆ ?

(ಪರಿಹಾರ) :- ಇದೇನೂ ದೋಷವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ರೂಪವುಳ್ಳ ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ
ಎಲ್ಲವೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ ಹೇಗೆಂದರೆ, ನೊದಲನೆಯದಾಗಿ ರೂಪವುಳ್ಳ ತೇಜಸ್ವಿ
ನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶಗಳೂ ಕಾಣುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಸ್ಪರ್ಶ, ಶಬ್ದ - ಎಂಬ ಗುಣವುಳ್ಳ
ನಾಯ್ವಾಕಾಶಗಳೂ ಅದರಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದು ಅನುಮಾನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದರಂತೆ
ರೂಪವುಳ್ಳ ಅಬನ್ನಗಳಲ್ಲಿ ರಸಗಂಧಗಳೂ ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರೂಪ
ವುಳ್ಳ (ಈ) ತೇಜೋಬನ್ನಗಳೆಂಬ ಮೂರಕ್ಕೂ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವನ್ನು ತೋರಿಸಿ
ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವದೆಲ್ಲವೂ ಸತ್ತಿನ ಕಾರ್ಯ
ವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಮೂರೇ ರೂಪಗಳು ಎಂದು ವಿಜ್ಞಾತವಾದಂತೆ
ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರುತ್ತದೆ. ಮೂರ್ತವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳ
ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ನಾಯ್ವಾಕಾಶಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಅವುಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಗಂಧರಸ

ಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಗ್ರಹಿಸುವದು ಆಗಲಾರದಷ್ಟೆ ? ಅಥವಾ ರೂಪವುಳ್ಳ (ತೇಜೋ ಬನ್ನಗಳ) ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವನ್ನು ಹೇಳಿರುವದೂ ಉಪಲಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ತ್ರಿವೃತ್ತತ್ವವಾದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಮೂರು ರೂಪಗಳೇ ಸತ್ಯವೆಂದಾಗುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪಂಚೀಕರಣವಾದರೂ ನ್ಯಾಯವು ಸಮಾನವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ಸತ್ತಿನ ವಿಕಾರವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸತ್ತನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡರೆ ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಿತುಕೊಂಡಂತೆ ಆಗುವದು ; ಎರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ ಸತ್ತೊಂದೇ ಸತ್ಯವು - ಎಂದು ಸಿದ್ಧವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸತ್ತೊಂದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡರೆ ಇದೆಲ್ಲವೂ ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುವದು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಸರಿಯೇ.

ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು (ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಏತದ್ಧ ಸ್ತು ನೈ ತದ್ವಿದ್ವಾಗ್ಂಸ ಆಹುಃ ಪೂರ್ವೇ ಮಹಾಶಾಲಾ
ಮಹಾಶ್ರೋತ್ರಿಯಾ ನ ನೋಽದ್ಯ ಕಶ್ಚನಾಶ್ರುತಮಮತಮ
ವಿಜ್ಞಾತಮುದಾಹರಿಸ್ಯತೀತಿ ಹ್ಯೇಭ್ಯೋ ವಿದಾಂಚಕ್ರುಃ || ೫ ||

೫. ಆ ಇದನ್ನು ಅರಿತ ಪೂರ್ವದ ಮಹಾಶಾಲರೂ ಮಹಾ ಶ್ರೋತ್ರಿಯರೂ 'ಈಗ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾವನೂ ಅಶ್ರುತವಾದದ್ದನ್ನು ಅಮತವಾದದ್ದನ್ನು ಅವಿಜ್ಞಾತವಾದದ್ದನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುವದಿಲ್ಲ' ಎಂದರು. ಇವುಗಳಿಂದಲೇ ಅರಿತುಕೊಂಡರು.

ತ್ರಿವೃತ್ತದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬಹುದು (ಭಾಷ್ಯ)

೪೭೨. ಏತತ್ತದ್ ವಿದ್ವಾಂಸೋ ವಿದಿತವನ್ತಃ ಪೂರ್ವೇತಿಕ್ರಾಂತಾ

1. ಹಿಂದಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ರೂಪವದ್ವೈತ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ವಾಯ್ವಾಕಾಶಗಳನ್ನೂ ಅಡಕ ವಾಗಿವೆ ಎಂದು ತೋರಿಸಿದೆ. ಈಗ ಆ ಪ್ರಯಾಸವಿಲ್ಲದೆಯೇ ವಾಯ್ವಾಕಾಶಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

2. ಪಂಚೀಕೃತವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಂಚೀಕೃತವಾದ ಏದು ಭೂತಗಳ ಧರ್ಮವು ಇರುತ್ತವೆ ; ಅವು ಸತ್ತಿನಿಂದಲೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ- ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

3. ಇಲ್ಲಿ ಮೂಲದಲ್ಲಿದ್ದ ತತ್ ಎಂಬ ಮಾತು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ ಎಂದು ಸೇರಿಸಿ ಕೊಂಡಿದೆ.

ಮಹಾಶಾಲಾ ಮಹಾಶ್ರೋತ್ರಿಯಾ ಆಹುಃ ಹ ಸ್ಮ ವೈ ಕಿಲ | ಕಿಮುಕ್ತವಂತಃ
ಇತಿ ? ಆಹ | ನ ನೋಽಸ್ಮಾಕಂ ಕುಲೇ ಅದ್ಯ ಇದಾನೀಂ ಯಥೋಕ್ತವಿಜ್ಞಾನ
ವತಾಂ ಕಶ್ಚನ ಕಶ್ಚಿದಪಿ ಅಶ್ರುತಮನುತಮವಿಜ್ಞಾತಮುದಾಹರಿಸ್ಯತಿ ನೋದಾಹ
ರಿಸ್ಯತಿ ಸರ್ವಂ ವಿಜ್ಞಾತಮೇವ ಅಸ್ಮತ್ಕುಲೀನಾನಾಂ ಸದ್ವಿಜ್ಞಾನವತ್ತಾತ್
ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ತೇ ಪುನಃ ಕಥಂ ಸರ್ವಂ ವಿಜ್ಞಾತವಂತ ಇತಿ ? ಆಹ |
ವಿಭ್ಯಸ್ತ್ರಿಭ್ಯೋ ರೋಹಿತಾದಿರೂಪೇಭ್ಯಸ್ತ್ರವೃತ್ಯತೇಭ್ಯೋ ವಿಜ್ಞಾತೇಭ್ಯಃ
ಸರ್ವಮಪ್ಯನ್ಯತ್ ಶಿಷ್ಟಮ್ ಎವಮೇವ ಇತಿ ವಿದಾಂಚಕ್ರುಃ ವಿಜ್ಞಾತವಂತೋ
ಯಸ್ಮಾತ್ ತಸ್ಮಾತ್ ಸರ್ವಜ್ಞಾ ಎವ ಸದ್ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ ತೇ ಆಸುರಿತ್ಯರ್ಥಃ |
ಅಥವಾ ವಿಭ್ಯೋ ವಿದಾಂಚಕ್ರುರಿತಿ ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಭ್ಯೋ ದೃಷ್ಟಾಂತೇಭ್ಯೋ ವಿಜ್ಞಾ
ತೇಭ್ಯಃ ಸರ್ವಮನ್ಯದ್ ವಿದಾಂಚಕ್ರುಃ ಇತ್ಯೇತತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಇದನ್ನು ಅರಿತು ತಿಳಿದುಕೊಂಡ ಪೂರ್ವದ ಹಿಂದೆ ಆಗಿಹೋದ ಮಹಾ
ಶಾಲರೂ¹ ಮಹಾಶ್ರೋತ್ರಿಯರೂ (ಹೀಗೆಂದು) ಹೇಳಿದರಂತೆ. ಏನು ಹೇಳಿ
ದರು? -ಎಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. (ನಃ=ಅಸ್ಮಾಕಮ್) ನಮ್ಮಗಳ ಕುಲದಲ್ಲಿ
(ಅದ್ಯ=ಇದಾನೀಮ್) ಈಗ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯುಳ್ಳ (ನಮ್ಮ ಕುಲದಲ್ಲಿ
ಕಶ್ಚನ=ಕಶ್ಚಿದಪಿ) ಯಾವನೊಬ್ಬನೂ ಅಶ್ರುತವಾದದ್ದನ್ನು ಅನುತವಾದದ್ದನ್ನು
ಅವಿಜ್ಞಾತವಾದದ್ದನ್ನು ಹೇಳುವದಿಲ್ಲ. ಸತ್ತಿನ ವಿಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರಾದ್ದರಿಂದ
ನಮ್ಮ ಕುಲದವರಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ವಿಜ್ಞಾತವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಹಾಗಾದರೆ ಅವರು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಗೆ ಅರಿತುಕೊಂಡರು? ಎಂದರೆ ಹೇಳು
ತ್ತಾನೆ: ಈ ತ್ರಿವೃತ್ತತವಾದ ರೋಹಿತಾದಿರೂಪಗಳೆಂಬ ಈ ಮೂರನ್ನೂ ಅರಿತು
ಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ (ಇವುಗಳಿಂದ) ಉಳಿದ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೀಗೆಯೇ ಎಂದು
(ವಿದಾಂಚಕ್ರುಃ=ವಿಜ್ಞಾತವಂತಃ) ಅರಿತುಕೊಂಡರಷ್ಟೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಸದ್ವಿ
ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞರೇ ಆಗಿದ್ದರು ಎಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ² ಇವುಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು
ಕೊಂಡರು ಎಂದರೆ (ಈ) ಅಗ್ನ್ಯಾದಿದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ
ಮಿಕ್ಕದ್ದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಿತುಕೊಂಡರು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯದು ರೋಹಿತಮಿವಾಭೂದಿತಿ ತೇಜಸಸ್ತದ್ಗ್ರಾಪಮಿತಿ

1. ಮಹಾಗೃಹಸ್ಥರೂ ಎಂದರ್ಥ. ಈ ವಿಶೇಷಣವು ಜ್ಞಾನಕರ್ಮಸಮುಚ್ಚಯ
ವಾದಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಲ್ಲವೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಮುಂ. ಭಾ. ಅವ. (ಭಾ. ಭಾ. ೫)ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೀಗೆಯೇ
ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಗ್ರಹಿಸಿದರು ಎಂದರ್ಥ.

ತದ್ವಿದಾಂಚಕ್ರಯ್ಯದು ಶುಕ್ಲಮಿವಾಭೂದಿತ್ಯಪಾಗ್ಂ ರೂಪ
ಮಿತಿ ತದ್ವಿದಾಂಚಕ್ರಯ್ಯದು ಕೃಷ್ಣಮಿವಾಭೂದಿತ್ಯನ್ನಸ್ಯ
ರೂಪಮಿತಿ ತದ್ವಿದಾಂಚಕ್ರಃ || ೬ ||

ಯದ್ವಿಜ್ಞಾತಮಿವಾಭೂದಿತ್ಯೇತಾಸಾಮೇವ ದೇವತಾನಾಗ್ಂ
ಸಮಾಸ ಇತಿ ತದ್ವಿದಾಂಚಕ್ರಯ್ಯಥಾ ನು ಖಲು^೧ ಸೋಮ್ಯೇ
ಮಾಸ್ತಿಸ್ತೋ ದೇವತಾಃ ಪುರುಷಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ತ್ರಿವೃತ್ತಿವೃದೇಕೈಕಾ
ಭವತಿ ತನ್ಮೇ ವಿಜಾನೀಹೀತಿ || ೭ ||

೬. ಯಾವದು ಕೆಂಪಿನಂತೆ ಆಯಿತೋ ಅದು ತೇಜಸ್ವಿನ
ರೂಪವೆಂದು ಅದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡರು. ಯಾವದು ಬಿಳುಪಿನಂತೆ
ಆಯಿತೋ ಅದು ಅಪ್ಪಿನ ರೂಪವೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡರು. ಮತ್ತು
ಯಾವದು ಕಪ್ಪಿನಂತೆ ಆಯಿತೋ ಅದು ಅನ್ನದ ರೂಪವೆಂದು ಅದನ್ನು
ಅರಿತುಕೊಂಡರು.

೭. ಯಾವದು ಅವಿಜ್ಞಾತದಂತೆ ಆಗಿತ್ತೋ (ಅದು) ಈ
ದೇವತೆಗಳದ್ದೇ ಸಮಾಸವೆಂದು ಅದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡರು.
ಸೋಮ್ಯನೇ, ಆದರೆ ಈ ಮೂರುದೇವತೆಗಳೂ ಪುರುಷನನ್ನು ಸೇರಿ
ಒಂದೊಂದು ತ್ರಿವೃತ್ತಿವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅದನ್ನು ನನ್ನಿಂದ
ಅರಿತುಕೊ- (ಎಂದನು).

ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಿತುಕೊಂಡ ಬಗೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೭೩. ಕಥಮ್? ಯದನ್ಯದ್ರೂಪೇಣ ಸಂದಿಹ್ಯಮಾನೇ ಕಪೋತಾದಿ
ರೂಪೇ ರೋಹಿತಮಿವ ಯದ್ ಗೃಹ್ಯಮಾಣಮಭೂತ್ ತೇಷಾಂ ಪೂರ್ವೇಷಾಂ
ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಂ, ತತ್ ತೇಜಸೋ ರೂಪಮಿತಿ ವಿದಾಂಚಕ್ರಃ | ತಥಾ ಯತ್ ಶುಕ್ಲ
ಮಿವ ಅಭೂತ್ ಗೃಹ್ಯಮಾಣಂ ತದಪಾಂ ರೂಪಂ ಯತ್ಕೃಷ್ಣಮಿವ ಗೃಹ್ಯಮಾಣಂ
ತದನ್ನಸ್ಯ ಇತಿ ವಿದಾಂಚಕ್ರಃ | ಏನಮೇವ ಅತ್ಯನ್ತದುರ್ಲಭ್ಯಂ ಯದು ಅಪಿ
ಅವಿಜ್ಞಾತಮಿವ ವಿಶೇಷತೋಽಗೃಹ್ಯಮಾಣಮ್ ಅಭೂತ್ ತದಪಿ ಏತಾಸಾಮೇವ
ತಿಸೃಣಾಂ ದೇವತಾನಾಂ ಸಮಾಸಃ ಸಮುದಾಯಃ ಇತಿ ವಿದಾಂಚಕ್ರಃ ||

1 ಇದು ಭಾಷ್ಯಾನುಸಾರಿಯಾದ ಶಾಠ. 'ಯಥಾ ಖಲು ನು' ಎಂದು ಆ|| 'ಯಥಾ
ತು ಖಲು' ಎಂದು ನಾ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೇಗೆ (ಅರಿತುಕೊಂಡರು)? ಎಂದರೆ ಯಾವದು ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪವೆಂದು ಸಂದೇಹವಾಗಿರುವಲ್ಲಿ, ಚಿತ್ರರೂಪವೇ ಮುಂತಾದದ್ದರಲ್ಲಿ ಯಾವದು ಕೆಂಪಿನಂತೆ ಆ ಹಿಂದಿನ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತೋ, ಅದು ತೇಜಸ್ವಿನ ರೂಪವು ಎಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡರು ಹಾಗೆಯೇ ಯಾವದು ಬಿಳುಪಿನಂತೆ ಗೃಹೀತವಾಯಿತೋ ಅದು ಅಸ್ಥಿನ ರೂಪವೆಂದು, ಯಾವದು ಕಪ್ಪಿನಂತೆ (ಗೃಹೀತವಾಯಿತೋ) ಅದು ಅನ್ನದ (ರೂಪವೆಂದು) ಅರಿತುಕೊಂಡರು. ಹೀಗೆಯೇ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಕಾಣಿಸದೆ ಯಾವದು ಅವಿಜ್ಞಾತನಾದಂತೆ ಇಂಥದ್ದೆಂದು ಗೃಹೀತವಾಗದೆ ಇದ್ದಿತೋ ಅದನ್ನು ಈ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳ ಸಮಾಸವೇ ಒಟ್ಟೇ ಎಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡರು.

ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತ್ರಿವೃತ್ತರಣವನ್ನು ಹೇಳುವೆನೆಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೭೪ ಏವಂ ತಾನದ್ ಬಾಹ್ಯಂ ವಸ್ತುಗ್ವ್ಯಾದಿನದ್ ವಿಜ್ಞಾತಮ್ | ತಥೇದಾನೀಂ ಯಥಾ ನು ಖಲು ಹೇ ಸೋಮ್ಯ ಇಮಾ ಯಥೋಕ್ತಾಃ ತಿಸ್ತೋ ದೇವತಾಃ ಪುರುಷಂ ಶಿರಃಪಾಣ್ಯಾದಿಲಕ್ಷಣಂ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಸಂಘಾತಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಪುರುಷೇಣ ಉಪಯುಜ್ಯಮಾನಾಃ | ತ್ರಿವೃತ್ತಿವೃದ್ಧೇಕೈಕಾ ಭವತಿ ತನ್ಮೇ ವಿಜಾ ನೀಹಿ ನಿಗದತಃ ಇತ್ಯುಕ್ತಾಸ್ವ ಆಹ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆ ಮೊದಲನೆಯವಾಗಿ ಹೊರಗಿನ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳಂತೆ (ತ್ರಿವೃತ್ತತತೇಜಾದಿಗಳ ರೂಪವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು) ಅರಿತುಕೊಂಡದ್ದಾಯಿತಷ್ಟೆ. ಇನ್ನು ಈಗ ಎಲೈ ಸೋಮ್ಯನೇ, ಹೇಗೆ ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳು ಪುರುಷನನ್ನು ಎಂದರೆ ತಲೆ ಕೈ(ಕಾಲು) ಮುಂತಾದ ರೂಪದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಸಂಘಾತವನ್ನು ಸೇರಿ (ಆ) ಪುರುಷನು (ಇವನ್ನು) ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿ ಒಂದೊಂದೂ ತ್ರಿವೃತ್ತಿವೃದ್ಧವಾಗುವದೋ ಆ (ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತ್ರಿವೃತ್ತರಣ)ವನ್ನು ನಾನು ಹೇಳುವೆನು, ಅರಿತುಕೊ—ಎಂದು (ತಂದೆಯು) ಇಂತೆಂದನು :

1. ಅನೇಕ ರೂಪಗಳು ಸೇರಿರುವ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಥದ್ದೊಂದು ಯಾವ ರೂಪವೆಂದು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಕೆಂಪೆಂದು ತೋರಿದರೆ ಇದು ತೇಜಸ್ವಿನ ಧೂಳಿವು ಎಂದು ಗೊತ್ತು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆಯೇ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ಅರ್ಥ.

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಐದನೆಯ ಖಂಡ

(ತ್ರಿವೃತ್ಕರಣ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತ್ರಿವೃತ್ಕರಣ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅನ್ನಮಶಿತಂ ತ್ರೇಧಾ ವಿಧೀಯತೇ ತಸ್ಯ ಯಃ ಸ್ಥವಿಷ್ಣೋ ಧಾತು
ಸ್ತತ್ಪುರೀಷಂ ಭವತಿ ಯೋ ಮಧ್ಯಮಸ್ತನ್ಮಾಗ್ಂಸಂ
ಯೋಽಣಿಷ್ಠಂ ತನ್ನನಃ || ೧ ||

೧. ಉಂಡ ಅನ್ನವು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಯಾವದು ಸ್ವವಿಷ್ಣುವಾದ ಧಾತುವೋ ಅದು ಮಲವಾಗುತ್ತದೆ ; ಯಾವದು ಮಧ್ಯಮ(ಧಾತುವೋ) ಅದು ಮಾಂಸ(ವಾಗುತ್ತದೆ), ಯಾವದು ಅಣಿಷ್ಠವಾಗಿರುವದೋ ಅದು ಮನಸ್ಸು.

ಅನ್ನವು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೭೪. ಅನ್ನಮ್ ಅಶಿತಂ ಭುಕ್ತಂ ತ್ರೇಧಾ ವಿಧೀಯತೇ ಜಾಠರೇಣಾಗ್ನಿನಾ ಪಚ್ಯಮಾನಂ ತ್ರಿಧಾ ವಿಭಜ್ಯತೇ ಕಥಮ್? ತಸ್ಯಾನ್ನಸ್ಯ ತ್ರಿಧಾ ವಿಧೀಯ ಮಾನಸ್ಯ ಯಃ ಸ್ಥವಿಷ್ಠಃ ಸ್ಥೂಲತಮೋ ಧಾತುಃ ಸ್ಥೂಲತಮಂ ವಸ್ತು ವಿಭಕ್ತಸ್ಯ ಸ್ಥೂಲೋಂಶಃ, ತತ್ ಪುರೀಷಂ ಭವತಿ | ಯೋ ಮಧ್ಯಮೋಂಶೋ ಧಾತು ರನ್ನಸ್ಯ ತದ್ರಸಾದಿಕ್ರಮೇಣ ಪರಿಣಮ್ಯ ಮಾಂಸಂ ಭವತಿ | ಯೋಽಣಿಷ್ಠೋಣು ತಮೋ ಧಾತುಃ ಸ ಉರ್ಧ್ವಂ ಹೃದಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಸು ಹಿತಾಖ್ಯಾಸು ನಾಡೀಷು ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ ವಾಗಾದಿಕರಣಸಂಘಾತಸ್ಯ ಸ್ಥಿತಿಮ್ ಉತ್ಪಾದಯನ್ ಮನೋ ಭವತಿ ಮನೋರೂಪೇಣ ವಿಪರಿಣಮನ್ (?) ಮನಸ ಉಪಚಯಂ ಕರೋತಿ | ತತಶ್ಚ ಅನ್ನೋಪಚಿತತ್ವಾನ್ಮನಸೋ ಭೌತಿಕತ್ವಮೇವ ನ ವೈಶೇಷಿಕ ತನ್ನೋಕ್ತಲಕ್ಷಣಂ ನಿತ್ಯಂ ನಿರವಯವಂ ಚೇತಿ ಗೃಹ್ಯತೇ | ಯದಪಿ 'ಮನೋಽಸ್ಯ ದೈವಂ ಚಕ್ಷುಃ' (೮-೧೨-೫) ಇತಿ ವಕ್ಷ್ಯತಿ ತದಪಿ ನ ನಿತ್ಯತ್ವಾವೇಕ್ಷಯಾ ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವ್ಯವಹಿತವಿಪ್ರಕೃಷ್ಟಾದಿಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯವಿಷಯವ್ಯಾಪಕತ್ವಾಃ

1. ಈ ಮಾತು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬರೆದವರು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡದ್ದೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

2. 'ವ್ಯಾಪಾರಕತ್ವಾವೇಕ್ಷಯಾ' ಎಂಬ ಅ|| ವಾ|| ಪಾಠಗಳಿಗಿಂತ ಈ ಅ|| ತ|| ಪಾಠವೇ ಮೇಲು.

ಪೇಕ್ಷಯಾ | ಯಚ್ಚಾನ್ಯೇಂದ್ರಿಯವಿಷಯಾಪೇಕ್ಷಯಾ ನಿತ್ಯತ್ವಂ ತದಸಿ
ಆಪೇಕ್ಷಿಕಮೇವ ಇತಿ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಃ | “ಸತ್ ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಮ್”
ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಅಶಿತಂ=ಭುಕ್ತಂ) ಉಂಡ ಅನ್ನವು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡು
ತ್ತದೆ. ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗಿನ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಸಕ್ತವಾಗಿ ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡ
ವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಆ ಅನ್ನದ ಸ್ಥವಿಷ
ವಾದ, ಯಾವದು ಅತ್ಯಂತಸ್ಥೂಲವಾದ ಧಾತುವೋ ಅತ್ಯಂತಸ್ಥೂಲವಾದ
ವಸ್ತುವೋ, ವಿಂಗಡವಾದ (ಅನ್ನದ) ದಪ್ಪನೆಯ ಅಂಶವೋ, ಅದು ಮಲವಾಗು
ತ್ತದೆ. ಯಾವದು ಅನ್ನದ ಮಧ್ಯಮಧಾತುವೋ, ಅದು ರಸಾದಿಕ್ರಮದಿಂದ¹
ಪರಿಣಮಿಸಿ ಮಾಂಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವದು ಅಣಿಷ್ಕವಾದ ಅತ್ಯಂತಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ
ಧಾತುವೋ ಅದು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸೇರಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಹಿತವಾದ
ಗಂಟೆಂಬ² ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಹೊಕ್ಕು ವಾಕ್ಯೇ ಮುಂತಾದ ಕರಣಸಂಘಾತಕ್ಕೆ ಸ್ಥಿತಿ
ಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಾ ಮನಸ್ಸಾಗುತ್ತದೆ, ಮನಸ್ಸಿನ ರೂಪದಿಂದ ವಿಪರಿಣಾಮ
ವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅನ್ನದಿಂದ
ಬೆಳೆದಿರುವದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಭೌತಿಕವೇ ಹೊರತು ವೈಶೇಷಿಕ
ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ (ಇದು) ನಿತ್ಯವೂ ನಿರವಯವವೂ ಅಲ್ಲ
ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ.³ ‘ ಇವನಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ದೈವಚಕ್ಷುಸ್ಸು ’
(೮-೧೨-೫) ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು (ಮನಸ್ಸು) ನಿತ್ಯವೆಂಬ ಅಭಿ
ಪ್ರಾಯದಿಂದಲ್ಲ, ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವು, ವ್ಯವಧಾನವುಳ್ಳದ್ದು, ದೂರವಿರು
ವದು- ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವದೆಂಬ ಅಭಿ
ಪ್ರಾಯದಿಂದ.⁴ ಇನ್ನು ಮಿಕ್ಕ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವಿಷಯಗಳಿಗಿಂತಲೂ ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ

1. ರಸ, ರಕ್ತ, ಮಾಂಸ, ಮೇದಸ್ಸು, ಅಸ್ಥಿ, ಮಜ್ಜೆ, ಶುಕ್ಲ- ಇದು ರಸಾದಿಕ್ರಮ.

2. ಈ ನಾಡಿಗಳ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಬೃ. ಭಾ. ೪-೨-೩ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೫೪)ನ್ನೂ ಆದರ
ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನೂ ನೋಡಿ.

3. ಸೂ. ಭಾ. ೨-೩-೧೫ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೧೭)ರಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಭೌತಿಕವೂ, ಅಭೌತಿಕವೂ
-ಎಂಬದನ್ನು ಅನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನೂ ಪ್ರಶ್ನ
ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕಭಾಷ್ಯಗಳ ಪೀಠಿಕೆಯನ್ನೂ ನೋಡಿ.

4. ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ತಮಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವರ್ತಮಾನಕಾಲದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು
ಮಾತ್ರ ಅರಿಯಬಲ್ಲವು, ಮನಸ್ಸು ಹಾಗಲ್ಲ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ನಿಲುಕದ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ
ಅರಿಯಬಲ್ಲದು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಯಲ್ಲ, ಅದೂ ಆಪೇಕ್ಷಿಕವೇ ಎಂದು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವೆವು.¹ “ಸತ್ತು ತನಗೆರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ ಒಂದೇ” (೬-೨-೧) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಯಿಂ ದ (ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ).²

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಆಪಃ ಪ್ರೀತಾಸ್ತ್ರೇಧಾ ವಿಧೀಯಂತೇ ತಾಸಾಂ ಯಃ ಸ್ಥವಿಷ್ಠೋ
ಧಾತುಸ್ತನ್ಮೂತ್ರಂ ಭವತಿ ಯೋ ಮಧ್ಯಮಸ್ತಲ್ಲೋಹಿತಂ
ಯೋಽಣಿಷ್ಠಃ ಸ ಪ್ರಾಣಃ || ೨ ||

೨. ಕುಡಿದ ನೀರು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಯಾವದು ಅದರ ಸ್ಥವಿಷ್ಠವಾದ ಧಾತುವೋ ಅದು ಮೂತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ ; ಯಾವದು ಮಧ್ಯಮ(ಧಾತುವೋ) ಅದು ಲೋಹಿತ ; ಯಾವದು ಅಣಿಷ್ಠವೋ ಅದು ಪ್ರಾಣವು.

ನೀರು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೭೬. ತಥಾ ಆಪಃ ಪ್ರೀತಾಸ್ತ್ರೇಧಾ ವಿಧೀಯಂತೇ ತಾಸಾಂ ಯಃ ಸ್ಥವಿಷ್ಠೋ ಧಾತುಃ, ತನ್ಮೂತ್ರಂ ಭವತಿ | ಯೋ ಮಧ್ಯಮಸ್ತಲ್ಲೋಹಿತಂ ಭವತಿ | ಯೋಽಣಿಷ್ಠಃ ಸ ಪ್ರಾಣೋ ಭವತಿ | ವಕ್ಷ್ಯತಿ ಹಿ “ಆಪೋಮಯಃ ಪ್ರಾಣೋ ನ ಪಿಬತೋ ವಿಚ್ಛೇತ್ಸ್ಯತ” (೬-೭-೧) ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಯೇ ಕುಡಿದ ನೀರು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅದರ ಸ್ಥವಿಷ್ಠವಾದ ಧಾತುವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಮೂತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ ; ನಡುವಿನ (ಧಾತು) ವಿರುವದಲ್ಲ, ಅದು ರಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ, ತೀರಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ (ಧಾತು)ವಿರುವದಲ್ಲ, ಅದು ಪ್ರಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. “ಪ್ರಾಣವು ಆಪೋಮಯವು, ಕುಡಿಯದೆ ಇದ್ದವನಿಗೆ (ಅದು) ಹೋಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ” (೬-೭-೧) ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳಲಾಗುವದಷ್ಟೆ ?

1. ಇಂದ್ರಿಯವ್ಯಾಪಾರವಿಲ್ಲದಾಗಲೂ ಮನಸ್ಸು ವ್ಯಾಪಾರಮಾಡುತ್ತಿರುವದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದು ಎಂದರ್ಥ.

2. ಆತ್ಮನಂತೆ ಮನಸ್ಸು ಎಂದಿಗೂ ನಿತ್ಯವಾಗಲಾರದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಭಾವ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತೇಜೋಽಶಿತಂ ತ್ರೇಧಾ ವಿಧೀಯತೇ ತಸ್ಯ ಯಃ ಸ್ಥವಿಷ್ಣೋ
ಧಾತುಸ್ತದಸ್ಥಿ ಭವತಿ ಯೋ ಮುಧ್ಯಮಃ ಸ ಮಜ್ಞಾ ಯೋಽಣಿಷ್ಠಃ
ಸಾ ವಾಕ್ ॥ ೩ ॥

೩. ತಿಂದ ತೇಜಸ್ಸು ಮೂರುಬಗೆಯಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.
ಯಾವದು ಅದರ ಸ್ಥವಿಷ್ಣುವಾದ ಧಾತುವೋ ಅದು ಅಸ್ಥಿಯಾಗುತ್ತದೆ,
ಯಾವದು ಮುಧ್ಯಮ(ಧಾತುವೋ) ಅದು ಮಜ್ಜೆಯಾಗುತ್ತದೆ,
ಯಾವದು ಅಣಿಷ್ಠವಾದದ್ದೋ ಅದು ವಾಕ್ಯ.

ತೇಜೋದ್ರವ್ಯವು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೭೭. ತಥಾ ತೇಜೋಽಶಿತಂ ತ್ರೈಲಘೃತಾದಿ ಭಕ್ತಿತಂ ತ್ರೇಧಾ ವಿಧೀಯತೇ
ತಸ್ಯ ಯಃ ಸ್ಥವಿಷ್ಣೋ ಧಾತುಸ್ತದಸ್ಥಿ ಭವತಿ | ಯೋ ಮುಧ್ಯಮಃ ಸ ಮಜ್ಞಾ
ಅಸ್ಯನ್ತರ್ಗತಃ ಸ್ನೇಹಃ | ಯೋಽಣಿಷ್ಠಃ ಸಾ ವಾಕ್ | ತ್ರೈಲಘೃತಾದಿಭಕ್ತಣಾದ್ಧಿ
ವಾಗ್ವಿಶದಾ ಭಾಷಣೇ ಸಮರ್ಥಾ ಭವತೀತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ ಲೋಕೇ ॥

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಯೇ ತ್ರೈಲ, ತುಪ್ಪ- ಮುಂತಾದ ತಿಂದ, ಭಕ್ತಿಸಿದ ತೇಜಸ್ಸು ಮೂರಾಗಿ
ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅದರ ಸ್ಥೂಲತಮವಾದ ಧಾತುವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಎಲುಬಾಗು
ತ್ತದೆ. ನಡುವಿನ (ಧಾತು)ವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಮಜ್ಜೆ, ಎಂದರೆ ಎಲುಬಿನೊಳಗಿನ
ಜಡ್ಡು (ಅಗುತ್ತದೆ). ತೀರ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ (ಧಾತು)ವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ವಾಕ್ಯ (ಅಗು
ತ್ತದೆ) ತ್ರೈಲ, ಘೃತ- ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವದರಿಂದ ಮಾತಾಡುವವರ
ವಾಕ್ಯ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ
ಪ್ರಸಿದ್ಧವಷ್ಟೆ ?

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅನ್ನಮಯಗ್ಂ ಹಿ ಸೋಮ್ಯ ಮನ ಆಪೋಮಯಃ ಪ್ರಾಣ
ಸ್ತೇಜೋಮಯಾ ನಾಗತಿ ಭೂಯಿ ಏನ ಮಾ ಭಗವಾನ್
ವಿಜ್ಞಾಪಯತ್ವಿತಿ ತಥಾ ಸೋಮ್ಯೇತಿ ಹೋವಾಚ ॥ ೪ ॥

೪. ಸೋಮ್ಯನೆ, ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯವೇ, ಪ್ರಾಣವು ಆಪೋ
ಮಯವೇ, ವಾಕ್ಯು ತೇಜೋಮಯವೇ. 'ಭಗವಂತನು ನನಗೆ ಮತ್ತೂ
ತಿಳಿಸಬೇಕು' - ಎನ್ನಲು 'ಸೋಮ್ಯನೆ, ಹಾಗೇ (ಅಗಲಿ)' ಎಂದನು.

ಮನಃಪ್ರಾಣವಾಕ್ಯಗಳು ಅನ್ನಾದಿಮಯವೆಂಬದರ ಉಪಸಂಹಾರ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೭೮. ಯತ ಏವಮ್ ಅನ್ನಮಯಂ ಹಿ ಸೋಮ್ಯ ಮನ ಆಪೋ
ಮಯಃ ಪ್ರಾಣಃ, ತೇಜೋಮಯೀ ವಾಕ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗಿರುವದರಿಂದ ಸೋಮ್ಯನೆ, ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯವೇ, ಪ್ರಾಣವು
ಆಪೋಮಯವೇ, ವಾಕ್ಯು ತೇಜೋಮಯವೇ

ಉಕ್ತತ್ರಿವೃತ್ಕರಣದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಆಕ್ಷೇಪಸಮಾಧಾನಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೭೯. ನನು ಕೇವಲಾನ್ನಭಕ್ಷಿಣ ಅಮುಪ್ರಭೃತಯೋ ವಾಗ್ಮಿನಃ ಪ್ರಾಣ
ವನ್ನಶ್ಚ | ತಥಾ ಅಬ್ರಾತ್ರಭಕ್ಷ್ಯಃ ಸಾ ಮು ದ್ರಾ ಮೀನನುಕರಪ್ರಭೃತಯೋ
ಮನಸ್ವಿನೋ ವಾಗ್ಮಿನಶ್ಚ | ತಥಾ ಸ್ನೇಹಪಾನಾನುಪಿ ಪ್ರಾಣವತ್ತ್ವಂ ಮನಸ್ವಿತ್ವಂ
ಚ ಅನುಮೇಯಂ ಯದಿ ಸಂತಿ^೧ | ತತ್ರ ಕಥಮನ್ನಮಯಂ ಹಿ ಸೋಮ್ಯ ಮನ
ಇತ್ಯಾದ್ಯುಚ್ಯತೇ ? ನೈಷ ದೋಷಃ | ಸರ್ವಸ್ಯ ತ್ರಿವೃತ್ಕತತ್ವಾತ್ ಸರ್ವತ್ರ
ಸರ್ವೋಪಪತ್ತೇಃ | ನ ಹೃತ್ರಿವೃತ್ಕತಮನ್ನಮಶ್ನಾತಿ ಕಶ್ಚಿತ್ | ಆಪೋ ವಾ
ಅತ್ರಿವೃತ್ಕತಾಃ ಪೀಯಶ್ತೇ^೨, ತೇಜೋ ವಾತ್ರಿವೃತ್ಕತಮಶ್ನಾತಿ ಕಶ್ಚಿದಿತಿ ಅನ್ನಾ
ದಾನಾಮುಪ್ರಭೃತೀನಾಂ ವಾಗ್ಮಿತ್ವಂ ಪ್ರಾಣವತ್ತ್ವಂ ಚೇತ್ಯಾದ್ಯ
ವಿರುದ್ಧಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಆಕ್ಷೇಪ):- ಬರಿಯ ಅನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನುವ ಇಲಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು
ವಾಕ್ಯುಳ್ಳವೂ ಪ್ರಾಣವುಳ್ಳವೂ ಆಗಿರುತ್ತವೆ, ಹೀಗೆಯೇ ಬರಿಯ ನೀರನ್ನು
ಕುಡಿಯುತ್ತಿರುವ ಸಮುದ್ರದ ಮೀನು ಮೊಸಳೆ ಮುಂತಾದವು ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವಾಗಿ
ಯೂ ವಾಕ್ಯುಳ್ಳವಾಗಿಯೂ ಇವೆ, ಇದರಂತೆ (ಬರಿಯ) ಜಿಡ್ಡನ್ನು ತಿನ್ನುವ
(ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ) ಇವೆಯಾದರೆ (ಅವಕ್ಕೆ) ಪ್ರಾಣವೂ ಮನಸ್ಸೂ (ಇವೆಯೆಂದು)

1. 'ಯದಿ ಸಂತಿ' ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಅನ್ನಯವೆಂಬುದು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯುವ
ಹಾಗಿಲ್ಲ. ವಾ|| ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿದೆ.

2. 'ಆಪೋ ವಾ ಅತ್ರಿವೃತ್ಕತಾಃ ಪಿಬತಿ' ಎಂದಿದ್ದರೆ ಹಿಂದಿನಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ
ಹೊಂದುತ್ತಿತ್ತು.

ಅನುಸೂನಿಸಬಹುದು. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ 'ಸೋಮ್ಯನೇ, ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯವು' ಎಂದುಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ (ಸರಿಯಾಯಿತು) ?

(ಸರಿಹೌತ) - ಇದೇನೂ ದೋಷವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ತ್ರಿವೃತ್ತೃತ ವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲವೂ ಇರಬಹುದಾಗಿದೆ. ತ್ರಿವೃತ್ತೃತವಲ್ಲದ ಅನ್ನವನ್ನು ಯಾರೂ ತಿನ್ನುವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ? ಅತ್ರಿವೃತ್ತೃತವಾದ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಯುವ ದಿಲ್ಲ. ತ್ರಿವೃತ್ತೃತವಲ್ಲದ ತೇಜಸ್ಸನ್ನಾದರೂ ಯಾವನೂ ತಿನ್ನುವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ? ಆದ್ದ ರಿಂದ (ಬರಿಯ) ಅನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿರುವ ಇಲಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೂ ವಾಕ್ಯು ಇರುವದೂ ವ್ರಾಣವಿರುವದೂ ಮುಂತಾದದ್ದು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲ.*

ಶ್ವೇತಕೇತುವಿನ ಶಂಕೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೮೦ ಇತ್ಯೇವಂ ಪ್ರತ್ಯಾಯಿತಃ ಶ್ವೇತಕೇತುರಾಹ | ಭೂಯ ಏನ ಪುನರೇವ ಮಾ ಮಾಂ ಭಗವಾನ್ ಅನ್ನಮಯಂ ಹಿ ಸೋಮ್ಯ ಮನ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಜ್ಞಾಪಯತು ದೃಷ್ಟಾಂತೇನ ಅವಗಮಯತು | ನಾದ್ಯಾಪಿ ಮಮ ಅಸ್ತಿತ್ವಾರ್ಥೇ ಸಮ್ಯಜ್ಞಿಶ್ಚ ಯೋ ಜಾತಃ | ಯಸ್ಯಾತ್ರೇಜೋಽಬನ್ನಮಯತ್ವೇನ ಅವಿಶಿಷ್ಟೇ ದೇಹೇ ಏಕಸ್ಮಿನ್ ಉಪಯುಜ್ಯಮಾನಾನಿ ಅನ್ನಾಪ್ನೇಹಜಾತಾನಿ ಅಣಿಸ್ಸಂಧಾತುರಾವೇಣ ಮನಃಪ್ರಾಣವಾಚ ಉಪಚಿನ್ವಂತಿ ಸ್ವಜಾತ್ಯಂತಕ್ರಮೇಣ* ಇತಿ ದುರ್ವಿ ಜ್ಞೇಯಮ್ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಅತೋ ಭೂಯ ಏವೇತ್ಯಾದ್ಯಾಹ | ತಮೇವ ಮುಕ್ತವಂತಂ ತಥಾಸ್ತು ಸೋಮ್ಯ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ಪಿತಾ | ಶೃಣ್ವತ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತಂ ಯಥೈತದುಪಪದ್ಯತೇ ಯತ್ ಪೃಚ್ಛಸಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಂಬುದನ್ನು ಮನಗಂಡ ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಯೂ (ಮಾ=ಮಾಂ) ನನಗೆ 'ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯವೇ' ಎಂದು ಮುಂತಾದ ದ್ದನ್ನು ಭಗವಂತನು ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ತಿಳಿಸಿಕೊಡಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ

1. ಅನ್ನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮನಸ್ಸಿದೆ, ಅಪ್ಪಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವಾಕ್ಯಿದೆ, ತೇಜಸ್ವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಣವಿದೆಯಲ್ಲ !

2. ಏಕೆಂದರೆ ಅನ್ನದಲ್ಲಿಯೂ ವಾಕ್ಯಾಣಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಅಪ್ರೇಜಸ್ಸುಗಳಿವೆ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ಪೃಥಿವ್ಯಂಶವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ ; ಆದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಅನ್ನವೆಂದು ಹೆಸರು- ಇತ್ಯಾದಿ. ಸೂ. ಭಾ. ೨-೪-೨೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೦೦) ನೋಡಿ.

3. ಸ್ವಜಾತ್ಯಂತಕ್ರಮೇಣ ಎಂಬ ಮೂಲವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅನುನಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

ಈಗಲೂ ನನಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ತೇಜೋಬನ್ಮ ಮಯವೆಂಬುದು ಸಮಾನವಾಗಿರುವಲ್ಲಿ, ಒಂದೇ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತ ನಾಗುವ ಅನ್ನ, ನೀರು, ಜಿಡ್ಡು ಇವುಗಳು ಅಣಿಷ್ಠವಾದ ಧಾತುರೂಪ ದಿಂದ- ತಮ್ಮ ಜಾತಿಯನ್ನು ಮೀರಿ¹ ಮನಃಪ್ರಾಣನಾಕ್ಯಗಳನ್ನೇ ಬೆಳೆಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದು ಕಷ್ಟ ಎಂದು- ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಮತ್ತೂ (ತಿಳಿಸಬೇಕು)' ಎಂದುಮುಂತಾಗಿ ಕೇಳಿರು ತ್ತಾನೆ.²

ಹೀಗೆಂದು ಕೇಳಿದ ಆ (ಪ್ರೇತಕೇತುವನ್ನು ಕುರಿತು) 'ಸೋಮ್ಯನೆ, ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ' ಎಂದು ತಂದೆ ಹೇಳಿದನು. 'ನೀನು ಕೇಳಿದೆಯಲ್ಲ, ಇದು ಹೇಗೆ ಹೊಂದು ತ್ತದೆ ? ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು (ಹೇಳುತ್ತೇನೆ) ಕೇಳು.'

1. ಸ್ವಜಾತ್ಯಂತಿಕ್ರಮೇಣ -ಎಂಬ ಅಚ್ಚಿನ ಮೂಲಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಜಾತಿಯನ್ನು ಮೀರದೆ ಎಂದರ್ಥ. ತಮ್ಮ ಜಾತಿಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಮೀರದೆಇದ್ದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಶ್ವರ್ಯಕರವಾದದ್ದು ಏನೂ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ 'ಸ್ವಜಾತ್ಯಂತಿಕ್ರಮೇಣ' ಎಂಬ ಪಾರವಿದ್ದರೆ ಸರಿಯಾದೀತೆಂದು ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿ ದೇವೆ.

2. 'ಒಂದೇ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರವಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದಲೂ ಮನಸ್ಸು ಎಲ್ಲಾ ಭೂತಗಣಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಸರ್ವಭೂತಗಳಿಂದಲೂ ಆರಬ್ಬವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ಅದು ಪಾರ್ಥಿವವೆಂದು ನೀವು ಹೇಳಿದಂತೆ ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯ- ಎಂದು ಮುಂತಾದ ವಿಶೇಷವು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ' ಎಂದು ಶಂಕೆಯನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಏವರಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಾಗಲಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಾಗಲಿ ಗಮಕವಿರುವದಿಲ್ಲ. ದೇಹವು ಸರ್ವಭೂತಗಳಿಂದ ಆರಬ್ಬವಾಗಿದೆ ; ಅನ್ನ, ನೀರು, ಜಿಡ್ಡು- ಇವುಗಳನ್ನು ಆ ದೇಹವು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಅವುಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಶವು ಮನಸ್ಸು, ಪ್ರಾಣ, ವಾಕ್ಯು- ಹೀಗೆ ಭೇರೆಬೇರೆ ದೇಹಭಾಗಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ ? ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಶವಾದರೂ ಅನ್ನಾದಿ ರೂಪದಿಂದಲೇ ಇರಬೇಕಲ್ಲವೆ ? ಮನಃಅದಿರೂಪಾಂತರವನ್ನು ಹೇಗೆ ಪಡೆಯಿತು ? -ಎಂದು ಶಂಕೆಯನ್ನು ಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಮೊಸರಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಶವು ಬೆಣ್ಣೆಯಾಗುವಂತೆ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಾಂತ ದಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರವು ದೊರಕುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಮ್ಮ ಮತ.

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಆರನೆಯ ಖಂಡ

(ತ್ರಿವೃತ್ತರಣ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ನಾಜ್ಞನಃಪ್ರಾಣಗಳಾಗುವದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ದಧ್ನುಃ ಸೋಮ್ಯ ಮಧ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಯೋಃಣಿಮಾ ಸ ಊರ್ಧ್ವಃ
ಸಮುದೀಪತಿ ತತ್ಸರ್ಪಿರ್ಭವತಿ || ೧ ||

೧. ಸೋಮ್ಯನೆ, ಕಡೆದ ಮೊಸರಿನ ಅಣಿಮೆಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏಳುತ್ತದೆ, ಅದು ಬೆಣ್ಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೊಸರಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಶವು

ಬೆಣ್ಣೆಯಾಗುವಂತೆ ಅನ್ನಾದಿಗಳು ಮನಃಾದಿಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೮೧. ದಧ್ನುಃ ಸೋಮ್ಯ ಮಧ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಯೋಃಣಿಮಾ ಅಣುಭಾವಃ ಸ ಊರ್ಧ್ವಃ ಸಮುದೀಪತಿ ಸಂಭೂಯೋರ್ಧ್ವಂ ನವನೀತಭಾವೇನ ಗಚ್ಛತಿ | ತತ್ಸರ್ಪಿರ್ಭವತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಸೋಮ್ಯನೆ, ಕಡೆದ ಬೆಣ್ಣೆಯ ಅಣಿಮೆಯು, ಅಣುಭಾವವು ಇದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಮೇಲಕ್ಕೆ (ಸಮುದೀಪತಿ=) ಬೆಣ್ಣೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮುದ್ದೆಯಾಗಿ ಕೂಡಿ ಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಬೆಣ್ಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಏವಮೇವ ಖಲು ಸೋಮ್ಯಾನ್ಮಸ್ಯಾಶ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಯೋಃಣಿಮಾ
ಸ ಊರ್ಧ್ವಃ ಸಮುದೀಪತಿ ತನ್ಮನೋ ಭವತಿ || ೨ ||

೨. ಹೀಗೆಯೇ, ಸೋಮ್ಯನೆ, ಉಂಡ ಅನ್ನದ ಅಣಿಮೆಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತದೆ, ಅದು ಮನಸ್ಸಾಗುತ್ತದೆ.

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೮೨. ಯಥಾ ಆಯಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾಂತಃ ಏವಮೇವ ಖಲು ಸೋಮ್ಯ, ಅನ್ನಸ್ಯ ಓದನಾದೇಃ ಅಶ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಭುಜ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಉದರ್ಯೇಣಾಗ್ನಿನಾ ವಾಯುಸಹಿತೇನ ಖಜೇನೇವ ಮಧ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಯೋಃಣಮಾ ಸ ಉರ್ಧ್ವಃ ಸಮುದೀಪತಿ ತನ್ಮನೋ ಭವತಿ ಮನೋವಯವೈಃ ಸಹ ಸಂಭೂಯ ಮನ ಉಪಚಿನೋತೀತ್ಯೇತತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತವು ಹೇಗೋ ಇದರಂತೆಯೇ ಸೋಮ್ಯನೆ, ಉಂಡ ಭುಂಜಿಸಿದ ಅನ್ನದ- ಅಕ್ಕಿಯನ್ನವೇ ಮುಂತಾದ (ಆಹಾರದ)- ಅಣಿಮೆಯಿರುವದಲ್ಲ, ಅದು (ಅನ್ನವನ್ನು) ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಾಯುಸಹಿತವಾದ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಕಡೆಗೋಲಿ ನಿಂದ (ಬೆಣ್ಣೆಯು) ಹೇಗೋಹಾಗೆ ಕಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟಾಗ (ಅದರ) ಅಣಿಮೆಯಿದೆ ಯಲ್ಲ, ಅದು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಅದು ಮನಸ್ಸಾಗುತ್ತದೆ, ಮನಸ್ಸಿನ ಅವಯವಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ.¹

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಪಾಗ್ಂ ಸೋಮ್ಯ ಪೀಯಮಾನಾನಾಂ ಯೋಃಣಮಾ ಸ ಉರ್ಧ್ವಃ ಸಮುದೀಪತಿ ಸ ಪ್ರಾಣೋ ಭವತಿ || ೩ ||

೩. ಸೋಮ್ಯನೆ, ಪಾನಮಾಡಿದ ನೀರಿನ ಅಣಿಮೆಯಿರುವದಲ್ಲ, ಅದು ಮೇಲಕ್ಕೇಳುತ್ತದೆ, ಅದು ಪ್ರಾಣವಾಗುತ್ತದೆ.

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೮೩. ತಥಾ ಅಪಾಂ ಸೋಮ್ಯ ಪೀಯಮಾನಾನಾಂ ಯೋಃಣಮಾ ಸ ಉರ್ಧ್ವಃ ಸಮುದೀಪತಿ ಸ ಪ್ರಾಣೋ ಭವತೀತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಯೇ, ಸೋಮ್ಯನೆ, ಕುಡಿದ ನೀರಿನ ಅಣಿಮೆಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಮೇಲಕ್ಕೇಳುತ್ತದೆ, ಅದು ಪ್ರಾಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು (ತಿಳಿಯಬೇಕು).

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತೇಜಸಃ ಸೋಮ್ಯಾಶ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಯೋಃಣಮಾ ಸ ಉರ್ಧ್ವಃ ಸಮುದೀಪತಿ ಸಾ ವಾಗ್ಭವತಿ || ೪ ||

1. ಹೀಗೆಯೇ ಪ್ರಾಣವಾಗುತ್ತದೆ, ವಾಕ್ಯಾಗುತ್ತದೆ -ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ಅರ್ಥ.

೪. ಸೋಮ್ಯನೇ, ತಿಂದ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಅಣಿಮೆಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಮೇಲಕ್ಕೇಳುತ್ತದೆ. ಅದು ವಾಕ್ಯಾಗುತ್ತದೆ.

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೮೪. ಏವಮೇವ ಖಲು ಸೋಮ್ಯ ತೇಜಸೋಽಶ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಯೋಃ ಣಿಮಾ ಸ ಉರ್ಧ್ವಃ ಸಮುದೀಷತಿ ಸಾ ವಾಗ್ಭವತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಯೇ ಸೋಮ್ಯನೇ, ತಿಂದ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಅಣಿಮೆಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಮೇಲಕ್ಕೇಳುತ್ತದೆ. ಅದು ವಾಕ್ಯಾಗುತ್ತದೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅನ್ನಮಯಗ್ಂ ಹಿ ಸೋಮ್ಯ ಮನ ಆಪೋಮಯಃ ಪ್ರಾಣ
ಸ್ತೇಜೋಮಯಾ ವಾಗಿತಿ ಭೂಯ ಏವ ಮಾ ಭಗವಾನ್
ವಿಜ್ಞಾಪಯತ್ಪಿತಿ ತಥಾ ಸೋಮ್ಯೇತಿ ಹೋವಾಚ || ೫ ||

೫. ಸೋಮ್ಯನೇ, ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯವೇ, ಪ್ರಾಣವು ಅಮೃತಮಯವೇ, ವಾಕ್ಯು ತೇಜೋಮಯವೇ. 'ಭಗವಂತನು ಮತ್ತೂ ತಿಳಿಸಿಕೊಡಬೇಕು' ಎನ್ನಲು 'ಸೋಮ್ಯನೇ, ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ' ಎಂದು (ತಂದೆಯಿಂದನು).

ಮನಃಪದಿಗಳು ಅನ್ನಾದಿಮಯವೇ ಎಂದು ಉಪಸಂಹಾರ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೮೫. ಅನ್ನಮಯಂ ಹಿ ಸೋಮ್ಯ ಮನ ಆಪೋಮಯಃ ಪ್ರಾಣಸ್ತೇಜೋಮಯಾ ವಾಗಿತಿ ಯುಕ್ತಮೇವ ಮಯೋಕ್ತಮ್ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಸೋಮ್ಯನೇ, ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯವೇ, ಪ್ರಾಣವು ಆಪೋಮಯವೇ, ವಾಕ್ಯು ತೇಜೋಮಯವೇ - ಎಂದು ನಾನು ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವೇ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಶ್ವೇತಕೇತುವಿನ ಶಂಕೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೮೬. ಅತೋಽಪ್ತೇಜಸೋರಸ್ತು ಏತತ್ಸರ್ವಮೇವಮ್ | ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯಮ್ ಇತ್ಯತ್ರ ನೈಕಾಂತೇನ ಮಮ ನಿಶ್ಚಯೋ ಜಾತಃ | ಅತೋ

ಭೂಯ ಏವ ಮಾ ಭಗವಾನ್ ಮನಸೋಽನ್ನಮಯತ್ಸಂ ದೃಷ್ಟಾಂತೇನ ವಿಜ್ಞಾಪ ಯತ್ಪ್ರತಿ | ತಥಾ ಸೋಮ್ಯೇತಿ ಹೋವಾಚ ಪಿತಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇದರಿಂದ ಅಪ್ತೇಜಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಹೀಗೆಯೇ ಎಂದಾಗಲಿ. ಆದರೆ ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯವೇ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ನನಗೆ ನಿಯತವಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ.¹ ಆದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಭಗವಂತನಾದ (ನೀನು) ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯವೆಂಬುದನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ತಿಳಿಸಿಕೊಡಬೇಕು - ಎನ್ನಲು ತಂದೆಯು 'ಸೋಮ್ಯನೇ, ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ !' - ಎಂದನು.

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಏಳನೆಯ ಖಂಡ

(ತ್ರಿವೃತ್ತರಣ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

ಖಂಡದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೮೭. ಅನ್ನಸ್ಯ ಭುಕ್ತಸ್ಯ ಯೋಣಿಷ್ಠೋ ಧಾತುಃ ಸ ಮನಸಿ ಶಕ್ತಿ ಮಧಾತ್ | ಸಾಂನ್ನೋಪಚಿತಾ ಮನಸಃ ಶಕ್ತಿಃ ಷೋಡಶಧಾ ಪ್ರವಿಭಜ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ಕಲಾತ್ವೇನ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಿತಾ | ತಯಾ ಮನಸಿ ಅನ್ನೋಪಚಿತಯಾ ಶಕ್ತ್ಯಾ ಷೋಡಶಧಾ ಪ್ರವಿಭಕ್ತಯಾ ಸಂಯುಕ್ತಃ, ತದ್ವಾನ್ ಕಾರ್ಯಕರಣಸಂಘಾತ ಲಕ್ಷಣೋ ಜೀವವಿಶಿಷ್ಟಃ ಪುರುಷಃ ಷೋಡಶಕಲ ಉಚ್ಯತೇ | ಯಸ್ಯಾಂ ಸತ್ಯಾಂ ದ್ರಷ್ಟಾ ಶ್ರೋತಾ ಮನ್ತಾ ಬೋದ್ಧಾ ಕರ್ತಾ ವಿಜ್ಞಾತಾ ಸರ್ವಕ್ರಿಯಾಸಮರ್ಥಃ ಪುರುಷೋ ಭವತಿ | ಹೀಯಮಾನಾಯಾಂ ಚ ಯಸ್ಯಾಂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಹಾನಿಃ | ವಕ್ಷ್ಯತಿ ಚ 'ಅಥಾನ್ನಸ್ಯಾಯಾಃ ದ್ರಷ್ಟಾ . ' (೭-೯-೧) | ಸರ್ವಸ್ಯ ಕಾರ್ಯಕರಣಸ್ಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ ಮನಃಕೃತಮೇವ | ಮಾನಸೇನ ಹಿ ಬಲೇನ ಸಂಪನ್ನಾ

1. ಹೃದಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ; ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಅನ್ನದಿಂದ ಮನಸ್ಸೇ ಉಪಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ - ಎಂದು ಟೀಕೆ.

2. ಈ ಪಾಠವನ್ನೇ ಆ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಜಾರ್ಯರು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆಂದು ನಮ್ಮ ಮತವು. ಆದರೆ ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

3. 'ಕಾರ್ಯಕಾರಣಸ್ಯ' ಎಂಬ ಅಚ್ಚಿನ ಪಾಠಕ್ಕಿಂತ ಇದೇ ಮೇಲು.

ಬಲಿನೋ ದೃಶ್ಯನೇ ಲೋಕೇ, ಧ್ಯಾನಾಹಾರಾಶ್ಚ ಕೇಚಿತ್ | ಅನ್ನಸ್ಯ ಸರ್ವಾತ್ಮಕ
ತ್ವಾತ್ | ಅತೋಽನ್ನ ಕೃತಂ ಮಾನಸಂ ವೀರ್ಯವತ್ | ॥

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಉಂಡ ಅನ್ನದ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮವಾದ ಧಾತುವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಅನ್ನದಿಂದ ಬೆಳೆಯುವ ಮನಸ್ಸಿನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹದಿನಾರುಪಾಲಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಪುರುಷನ ಕಲೆಗಳೆಂದು ತೋರಿಸಬೇಕೆಂದು (ಈಗ) ಹೊರಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಅನ್ನದಿಂದ ಬೆಳೆದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹದಿನಾರುಭಾಗವಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಅದರಿಂದ, ಕೂಡಿದ ಜೀವನಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕಾರ್ಯಕರಣ ಸಂಘಾತರೂಪನಾದ ಪುರುಷನನ್ನು (ಇಲ್ಲಿ) ಷೋಡಶಕಲನೆಂದಿರುತ್ತದೆ ಈ (ಶಕ್ತಿ) ಯಿದ್ದರೆ ದ್ರಷ್ಟೃ, ಶ್ರೋತೃ, ಮಂತ್ರ, ಬೋಧೃ, ಕರ್ತೃ, ವಿಜ್ಞಾತೃ- (ಹೀಗೆ) ಸರ್ವಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನೂ (ಮಾಡಲು) ಪುರುಷನು ಸಮರ್ಥನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ, ಅದು ನಾಶವಾದರೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ನಾಶವಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ 'ಇನ್ನು ಅನ್ನದ ಲಾಭವಾದರೆ ದ್ರಷ್ಟೃ' (೭-೯-೧) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಮುಂದೆ ಹೇಳಿಯೂ ಇದೆ. ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯಕರಣದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಆದದ್ದು. ಮಾನಸಬಲದಿಂದ ಕೂಡಿದವರಲ್ಲವೆ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಲವುಳ್ಳವರೂ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ ? ಕೆಲವರು ಧ್ಯಾನಾಹಾರವುಳ್ಳವರೂ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಅನ್ನವು ಸರ್ವಾತ್ಮಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ.^೨ ಆದ್ದರಿಂದ ಮಾನಸವೀರ್ಯವು ಅನ್ನದಿಂದಲೇ ಆದದ್ದು.

ಷೋಡಶಕಲಪುರುಷನ ಉದಾಹರಣೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಷೋಡಶಕಲಃ ಸೋಮ್ಯ ಪುರುಷಃ ಪಿಚ್ಛದಶಾಹಾನಿ ಮಾಶೀಃ
ಕಾಮಮುಷಃ ಪಿಚ್ಛಾಃ ಪ್ರೋಮಯಃ ಪ್ರಾಣೋ ನ ಪಿಬತೋ
ವಿಚ್ಛೇತ್ಸ್ಯತ ಇತಿ || ೧ ||

೧. ಸೋಮ್ಯನೆ, ಪುರುಷನು ಷೋಡಶಕಲನು. ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಉಣ್ಣದಿರು, ಬೇಕಾದಷ್ಟು ನೀರುಕುಡಿ ; ಪ್ರಾಣನು ಆಪೋಮಯನು, ಕುಡಿಯದಿರುವವನಿಗೆ (ಪ್ರಾಣವು) ವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗುವದು.

1. ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿದ್ದರೂ ವಾ|| ಪಾಠವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ನಾವು ಇಲ್ಲಿಗೇ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತೇವೆ.

2. ಆದ್ದರಿಂದ ಧ್ಯಾನಶಕ್ತಿಯೂ ಅನ್ನಾತ್ಮಕವೇ ; ಧ್ಯಾನಬಲದಿಂದಲೇ ಕೆಲವು ದಿನಗಳು ಆಹಾರವಿಲ್ಲದೆ ಕೆಲವರು ಇರುವದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಕಾರಣ -ಎಂದು ಭಾವ.

ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳು ಊಟಮಾಡದಿರು ಎಂದು
ಮಗನಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೮೮. ಷೋಡಶ ಕಲಾ ಯಸ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ಸೋಽಯಂ ಷೋಡಶಕಲಃ
ಪುರುಷಃ | ಏತಚ್ಚೇತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇಕರ್ತುಮ್ ಇಚ್ಛಸಿ ಪಞ್ಚದಶಸಂಖ್ಯಾಕಾನಿ
ಅಹಾನಿ ಮಾಽಶೀಃ ಅಶನಂ ಮಾ ಕಾರ್ಷೀಃ | ಕಾಮಮ್ ಇಚ್ಛಾತೋಽಪಃ
ಪಿಬ | ಯಸ್ಮಾತ್ ನ ಪಿಬತೋಽಪಃ ತೇ ಪ್ರಾಣೋ ವಿಚ್ಛೇತ್ಸ್ಯತೇ ವಿಚ್ಛೇದ
ಮಾಪತ್ಸ್ಯತೇ | ಯಸ್ಮಾದಾಪೋಮಯೋಽಬ್ಜಿಕಾರಃ ಪ್ರಾಣ ಇತ್ಯವೋಚಾಮ |
ನ ಹಿ ಕಾರ್ಯಂ ಸ್ವಕಾರಣೋಪಪ್ಪವ್ವಮನ್ತರೇಣ ಅವಿಭ್ರಂಶಮಾನಂ ಸ್ಥಾತುಮ್
ಉತ್ಸಹತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹದಿನಾರುಕಲೆಗಳು ಈ ಪುರುಷನಿಗಿರುವದರಿಂದ ಈ ಪುರುಷನು ಷೋಡಶ
ಕಲನು. ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುವೆಯಾದರೆ ಹದಿನೈದು
ಸಂಖ್ಯೆಯ ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಉಣ್ಣದಿರು, ಊಟವನ್ನು ಮಾಡದಿರು. ಬೇಕಾದಷ್ಟು,
ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದಷ್ಟು, ನೀರುಕುಡಿ, ಏಕೆಂದರೆ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಯದೆ ಇದ್ದರೆ ನಿನ್ನ
ಪ್ರಾಣವು ವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗುವದು, ವಿಚ್ಛೇದವನ್ನು ಹೊಂದುವದು. ಪ್ರಾಣವು ನೀರಿನ
ವಿಕಾರವೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತೇವಷ್ಟೆ? ಕಾರ್ಯವು ತನ್ನ ಕಾರಣದ ಒತ್ತಾಸೆಯಿಲ್ಲದೆ
ಹೋಗದೆ ನಿಂತಿರಲಾರದಷ್ಟೆ?

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಹ ಪಞ್ಚದಶಾಹಾನಿ ನಾಃಶಾಫ ಹೈನಮುಪಸಸಾದ ಕಿಂ
ಬ್ರವೀಮಿ ಭೋ ಇತ್ಯೇಚಃ ಸೋಮ್ಯ ಯಜುಗ್ಂಷಿ ಸಾಮಾ
ನೀತಿ ಸ ಹೋವಾಚ ನ ವೈ ಮಾ ಪ್ರತಿಭಾನ್ತಿ ಭೋ ಇತಿ || ೨ ||

೨. ಅವನು ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಉಣ್ಣಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಇವನ
ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. 'ಎನು ಹೇಳಲಿ ಸ್ವಾಮಿ?' ಎಂದನು. 'ಸೋಮ್ಯ,
ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು, ಯಜುಸ್ಸುಗಳನ್ನು, ಸಾಮಗಳನ್ನು (ಹೇಳು)' ಎನ್ನಲು
ಅವನು 'ನನಗೆ (ಅವು) ತೋಚುವದೇ ಇಲ್ಲ' ಎಂದನು.

ಹಸಿವಿನ ಸಂಕಟದಿಂದ ಏನು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೂ ತೋಚದೆ ಇದ್ದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೮ ಸ ಹ ಏವಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಮನಸೋನ್ನಮಯತ್ಸಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇಕರ್ತುಮಿಚ್ಛನ್ ವಜ್ರದವಾಹಾನಿ ನಾಃಶ ಅಶನಂ ನ ಕೃತವಾನ್ | ಅಧ ಪೋಡಶೇ ಹನಿ ಹೈನಂ ಪಿತರಮ್ ಉವಸಸಾದ ಉಪಗತವಾನ್ ಉಪಗಮ್ಯ ಚೋನಾಚ ಕಿಂ ಬ್ರವೀಮಿ ಭೋ ಇತಿ | ಇತರ ಆಹ ಋಚಃ ಸೋಮ್ಯ ಯಜುಷಿ ಸಾಮಾನಿ ಅಧೀಷ್ಟ ಇತಿ | ಏವಮುಕ್ತಃ ಪಿತ್ರಾ ಆಹ—ನ ವೈ ಮಾ ಮಾಮ್ ಋಗಾದೀನಿ ಪ್ರತಿಭಾನ್ತಿ ಮಮ ಮನಸಿ ನ ದೃಶ್ಯಂತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಹೇ ಭೋ ಭಗವನ್ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅವನು ಹೀಗೆಂಬ (ಮಾತನ್ನು) ಕೇಳಿ ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯವೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲೆಳಸಿ ಹದಿನೈದುದಿನಗಳವರೆಗೆ ಉಣ್ಣದೆ ಇದ್ದನು, ಊಟ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಹದಿನಾರನೆಯ ದಿನ ಈ ತಂದೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು, ಬಳಿ ಸಾರಿದನು. (ಹಾಗೆ) ಬಂದು 'ಸ್ವಾಮಿ, ಏನನ್ನು ಹೇಳಲಿ?' ಎಂದನು. ಇನ್ನೊಬ್ಬ(ನಾದ ತಂದೆಯು) 'ಸೋಮ್ಯ, ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ಯಜುಸ್ಸುಗಳನ್ನೂ ಸಾಮಗಳನ್ನೂ ಹೇಳು' ಎಂದನು. ಹೀಗೆಂದು ತಂದೆ ಹೇಳಲು (ಅವನು) ಇಂತೆಂದನು: (ಮಾ=ಮಾಮ್) ನನಗೆ ಋಗಾದಿಗಳು ತೋಚುವದೇ ಇಲ್ಲ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುವದೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಭೋ: ಎಂದರೆ ಎಲೈ ಪೂಜ್ಯನೆ ಎಂದರ್ಥ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಗ್ಂ ಹೋನಾಚ ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಮಹತೋಽಭ್ಯಾಹಿತ ಸ್ಯೈಕೋಽಜ್ಞಾರಃ ಖದ್ಯೋತಮಾತ್ರಃ ಪರಿಶಿಷ್ಟಃ ಸ್ಯಾತ್ತೇನ ತತೋಽಪಿ ನ ಬಹು ದಹೇದೇವಗ್ಂ ಸೋಮ್ಯ ತೇ ಪೋಡಶಾ ನಾಂ ಕಲಾನಾಮೇಕಾ ಕಲಾಽತಿಶಿಷ್ಟಾ ಸ್ಯಾತ್ತಯೈತರ್ಹಿ ನೇದಾ ನ್ನಾನುಭವಸ್ಯ ಶಾಸಾಥ ನೇ ವಿಜ್ಞಾಸ್ಯ ಸೀತಿ || ೩ ||

೩. ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದನು. 'ಸೋಮ್ಯನೆ, ಹೇಗೆ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬೆಳೆದ (ಬೆಂಕಿಯು) ಒಂದು ದೀಪದ ಹುಳುವಿನ ಗಾತ್ರದ ಒಂದು ಕೆಂಡವು ಉಳಿದರೆ, ಅದರಿಂದ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಬಹಳ ವನ್ನು ಸುಡಲಾಗುವದಿಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆ ಸೋಮ್ಯನೆ, ನಿನ್ನ ಹದಿನಾರು

ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಲೆ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿರಬಹುದು. ಅದರಿಂದ ಈಗ ನೀನು ವೇದಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸದೆ ಇರುವೆ. ಊಟಮಾಡು, ಬಳಿಕ ನನ್ನ (ಮಾತನ್ನು) ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ವೇದಗಳು ಹೊಳೆಯದೆ ಇದ್ದದ್ದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೯೦ ಏವಮುಕ್ತವಂತಂ ಪಿತಾ ಆಹ ಶೃಣು ತತ್ರ ಕಾರಣಂ ಯೇನ ತೇ ತಾನಿ ಋಗಾದೀನಿ ನ ಪ್ರತಿಭಾಂತೀತಿ ತಂ ಹೋವಾಚ | ಯಥಾ ಲೋಕೇ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ ಮಹತೋ ಮಹತ್ಪರಿಮಾಣಸ್ಯ ಅಭ್ಯಾಹಿತಸ್ಯ ಉಪಚಿತಸ್ಯೇನ್ಧ್ರೈಃ ಅಗ್ನೇಃ, ಏಕೋಽಬ್ಧಾರಃ ಖದ್ಯೋತಮಾತ್ರಃ ಖದ್ಯೋತಪರಿಮಾಣಃ ಶಾನ್ತಸ್ಯ ಪರಿಶಿಷ್ಟೋಽವಶಿಷ್ಟಃ ಸ್ಯಾತ್ ಭವೇತ್, ತೇನಾಬ್ಧಾರೇಣ ತತೋಽಪಿ ತತ್ಪರಿಮಾಣಾತ್ ಈಷದಪಿ ನ ಬಹು ದಹೇತ್, ಏವಮೇವ ಖಲು ಸೋಮ್ಯ ತೇ ತವ ಅನ್ನೋಪಚಿತಾನಾಂ ಮೋಡಶಾನಾಂ ಕಲಾನಾಮ್ ಏಕಾ ಕಲಾ ಅವಯವಃ ಅತಿಶಿಷ್ಟಾ ಅವಶಿಷ್ಟಾ ಸ್ಯಾತ್ ತಯಾ ತ್ವಂ ಖದ್ಯೋತಮಾತ್ರಾಬ್ಧಾರತುಲ್ಯಯಾ ಏತರ್ಹಿ ಇದಾನೀಂ ವೇದಾನ್ ನಾನುಭವಸಿ ನ ಪ್ರತಿಪದ್ಯಸೇ ಶ್ರುತ್ವಾ ಚ ಮೇಮಮ ವಾಚಮ್ ಅಥ ಅಶೇಷಂ ವಿಜ್ಞಾಸ್ಯಸಿ ಅಶಾನ ಭುಜ್ಯಸ್ವ ತಾನತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆನ್ನಲು ತಂದೆ ಇಂತೆಂದನು : ನಿನಗೆ ಆ ಋಗಾದಿಗಳು ತೋಚದೆಯೆನೆಯಲ್ಲ, ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು (ಹೇಳುತ್ತೇನೆ), ಕೇಳು ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು.¹ ಎಲೆ ಸೋಮ್ಯನೇ, ಹೇಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ದೊಡ್ಡ ಪರಿಮಾಣದ ಬೆಳೆದಿರುವ, ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು (ಹಾಕಿ) ಬೆಳೆಯಿಸಿರುವ ಬೆಂಕಿಯ, ಖದ್ಯೋತಮಾತ್ರವಾದ ದೀಪದ ಹುಳುವಿನ ಗಾತ್ರದ ಒಂದು ಕೆಂಡವು (ಬೆಂಕಿಯು) ಆರಲು (ಪರಿಶಿಷ್ಟಃ=ಅವಶಿಷ್ಟಃ) ಉಳಿದದ್ದು (ಸ್ಯಾತ್=ಭವೇತ್) ಆಗುವದೋ, ಆ ಕೆಂಡದಿಂದ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಆ ಗಾತ್ರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಸುಡಲಾಗುವದಿಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಸೋಮ್ಯನೇ, (ತೇ=ತವ) ನಿನ್ನ, ಅನ್ನದಿಂದ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಹದಿನಾರು ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಲೆಯ ಅವಯವವು (ಅತಿಶಿಷ್ಟಾ=ಅವಶಿಷ್ಟಾ

1. 'ತಂ ಹೋವಾಚ' ಎಂಬುದು ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲೇ ಇದೆ ; ಅರ್ಚಾರ್ಯರು 'ಪಿತಾ ಆಹ' ಎಂದು ಬರೆದುಕೊಂಡು ವಾಕ್ಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಇದನ್ನು ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ.

2. ಸ್ವಲ್ಪವನ್ನು ಸುಡಲಾರನು, ಬಹಳವನ್ನು ಸುಡಲಾರನೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವದೇನಿದೆ -ಎಂ- ಬೇಕಿಗಿಂತಲೂ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೇ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವೆಂದು ನಮಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಸ್ಯಾತ್) ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದೀತು. ಆ ದೀಪದ ಹುಳುವಿನ ಪರಿಮಾಣದ ಕೆಂಡದಂತಿರುವ ಆ (ಕಲಿ)ಯಿಂದ (ಏತರ್ಹಿ=ಇದಾನೀಮ್) ಈಗ ವೇದಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸದೆ ಇರುವೆ, ತಿಳಿಯಲಾರದೆಇದ್ದೀಯೆ. ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಬಳಿಕ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವೆ. ಮೊದಲು ಉಣ್ಣು, ಊಟಮಾಡು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಹಾಃಶಾಃಥ ಹೈನಮುಪಸಸಾದ ತಗ್ಂ ಹ ಯತ್ಕಿಂಚ
ಪಪ್ರಚ್ಛ ಸರ್ವಗ್ಂ ಹ ಪ್ರತಿಪೇದೇ || ೪ ||

೪. ಅವನು ಉಂಡನು. ಬಳಿಕ ಇವನಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಅವನನ್ನು ಏನೇನು ಕೇಳಿದನೋ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಿದ್ದನು.

ಊಟಮಾಡಲು ಎಲ್ಲವೂ ತೋಚಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೯೧. ಸ ಹ ತಥೈವ ಆಶ ಭುಕ್ತವಾನ್ | ಅಥ ಅನನ್ತರಂ ಹ ಏನಂ ಪಿತರಂ ಶುಶ್ರೂಷುರುಪಸಸಾದ | ತಂ ಹ ಉಪಗತಂ ಪುತ್ರಂ ಯತ್ಕಿಂಚ ಋಗಾದಿಷು ಪಪ್ರಚ್ಛ ಗ್ರಂಥರೂಪಮ್ ಅರ್ಧವಾತಂ ವಾ ಪಿತಾ ಸ ಶ್ವೇತಕೇತುಃ ಸರ್ವಂ ಹ ತತ್ ಪ್ರತಿಪೇದೇ ಋಗಾದಿ ಅರ್ಧತೋ ಗ್ರಂಥತ್ವೈ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅವನು ಅದರಂತೆಯೇ ಉಂಡನು, ಊಟಮಾಡಿದನು. ಬಳಿಕ ಅಮೇಲೆ ಈ ತಂದೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬಂದನು. (ಹಾಗೆ) ಬಂದ ಆ ಮಗನಿಗೆ ಋಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವದೊಂದಿಷ್ಟನ್ನು ತಂದೆಯು ಕೇಳಿದರೂ, ಆ ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಗ್ರಂಥರೂಪವಾಗಿರಲಿ ಅರ್ಧವಾಗಿರಲಿ, ಆ ಋಗಾದಿಯಾದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಗ್ರಂಥರೂಪದಿಂದಲೂ ಅರ್ಧರೂಪದಿಂದಲೂ ಅರಿತುಕೊಂಡಿದ್ದನು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಗ್ಂ ಹೋವಾಚ ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಮಹತೋಽಭ್ಯಾಹಿತಸ್ಯೈಕ
ಮಜ್ಞಾರಂ ಖದ್ಯೋತಮಾತ್ರಂ ಪರಿಶಿಷ್ಟಂ ತಂ ತೃಣೈರುಪಸಮಾ
ಧಾಯ ಪ್ರಾಜ್ವಲಯೇತ್ ತೇನ ತತೋಽಪಿ ಬಹು ದಹೇತ್ || ೫ ||
ಏವಗ್ಂ ಸೋಮ್ಯ ತೇ ಷೋಡಶಾನಾಂ ಕಲಾನಾಮೇಕಾ ಕಲಾಃ
ತಿಶಿಷ್ಟಾಭೂತ್ಸನ್ನೇನೋಪಸಮಾಹಿತಾ ಪ್ರಾಜ್ವಲೀ ತಯೈತರ್ಹಿ
ವೇದಾನನುಭವಸ್ಯನ್ನಮಯಗ್ಂ ಹಿ ಸೋಮ್ಯ ಮನ ಆಪೋ
ಮಯಃ ಪ್ರಾಣಸ್ತೇಜೋಮಯಾ ವಾಗಿತಿ ತದ್ಭಾಸ್ಯ ವಿಜಜ್ಞಾ
ವಿತಿ ವಿಜಜ್ಞಾವಿತಿ || ೬ ||

೫-೬. ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದನು : ಸೋಮ್ಯನೆ, ಹೇಗೆ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬೆಳೆದ (ಬೆಂಕಿಯ) ಒಂದು ಕೆಂಡವು ದೀಪದಹುಳುವಿನ ಗಾತ್ರದ್ದು ಉಳಿದಿದ್ದು, ಅದನ್ನು ಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಉರಿಯಿಸ ಬಹುದೋ ಅದರಿಂದ ಅವಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸುಡಬಹುದೋ, ಹಾಗೆಯೇ, ಸೋಮ್ಯನೆ, ನಿನ್ನ ಹದಿನಾರು ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಲೆಯು ಉಳಿದಿತ್ತು ; ಅದು ಅನ್ನವನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸಿತು. ಅದರಿಂದ ಈಗ ವೇದಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವೆ. ಸೋಮ್ಯನೆ, ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನವ-ಯವೇ, ಪ್ರಾಣವು ಆಪೋಮಯವೇ, ವಾಕ್ಯು ತೇಜೋ ಮಯವೇ- ಎಂದನು. ಇವನ ಆ (ನಾತನ್ನು) ಅರಿತುಕೊಂಡನು, ಅರಿತುಕೊಂಡನು.

ಊಟವಾದಬಳಿಕ ಋಗಾದಿಗಳು ತಿಳಿದದ್ದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೯೨. ತಂ ಹೋವಾಚ ಪುನಃ ಪಿತಾ | ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಮಹತೋಽಭ್ಯಾ ಹಿತಸ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ | ಏಕಮಜ್ಗರಂ ಶಾಂತಸ್ಯಾಗ್ನೇಃ ಖದ್ವ್ಯೋತಮಾತ್ರಂ ಪರಿಶಿಷ್ಟಂ ತಂ ತೃಣೈಶ್ಚಾರ್ಣೈಶ್ಚ ಉಪಸಮಾಧಾಯ ಪ್ರಾಜ್ವಲಯೇದ್ ವರ್ಧಯೇತ್ | ತೇನೇದ್ಧೇನ ಅಜ್ಗರೇಣ ತತೋಽಪಿ ಪೂರ್ವಪರಿಮಾಣಾದ್ ಬಹು ದಹೇತ್ | ಏವಂ ಸೋಮ್ಯ ತೇ ಷೋಡಶಾನಾಮ್ ಅನ್ನಕಲಾನಾಂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯರೂಪಾಣಾಮ್ ಏಕಾ ಕಲಾ ಅತಿಶಿಷ್ಟಾಭೂತ್ ಅತಿಶಿಷ್ಟಾ ಆಸೀತ್ | ಪಚ್ಛದಶಾಹಾನ್ಯಭುಕ್ತವತಃ ಏಕೈಕೇನ ಅಹ್ನಾ ಏಕೈಕಾ ಕಲಾ ಚಂದ್ರಮಸ ಇವ ಅಪರಪಕ್ಷೇ ಸ್ತ್ರೀಣಾ ಸಾತಿಶಿಷ್ಟಾ ಕಲಾ ತವಾಃನ್ನೇನ ಭುಕ್ತೇನ ಉಪಸಮಾ ಹಿತಾ ವರ್ಧಿತಾ ಉಪಚಿತಾ ಪ್ರಾಜ್ವಾಲೀ | ದೈರ್ಘ್ಯಂ ಭಾಂದಸಮ್ | ಪ್ರಜ್ವಲಿತಾ ವರ್ಧಿತಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಪ್ರಾಜ್ವಾಲೀತ್ ಇತಿ ವಾರಾನ್ತರಮ್ | ತದಾ ತೇನೋಪಸಮಾಹಿತಾ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಜ್ವಲಿತವತೀ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಯಾ ವರ್ಧಿತಯಾ ಏತರ್ಹಿ ಇದಾನೀಂ ವೇದಾನ್ ಅನುಭವಸಿ ಉಪಲಭಸೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ತಂದೆಯು ಮತ್ತೆ ಇಂತೆಂದನು. 'ಸೋಮ್ಯನೆ, ಹೇಗೆ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬೆಳೆದ (ಬೆಂಕಿಯ)' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ (ಗ್ರಂಥವು ಹಿಂದಿನ ದಕ್ಕಿ) ಸಮಾನವು. ಅದರ ಬೆಂಕಿಗೆ ದೀಪದಹುಳುವಿನ ಗಾತ್ರದ ಒಂದು ಕೆಂಡವು

ಉಳಿದಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಕಡ್ಡಿಗಳಿಂದಲೂ ಹೊಟ್ಟಿನಿಂದಲೂ ಹಾಕಿ ಉರಿಸುತ್ತಾರೋ ಬೆಳೆಯಿಸುತ್ತಾರೋ ಅದರಿಂದ ಹೊತ್ತಿಕೊಂಡ ಕೆಂಡದಿಂದ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹಿಂದಿನ ನರಿಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸುಡಬಹುದೋ ಹಾಗೆಯೇ, ಸೋಮ್ಯನೇ, ನಿನ್ನ ಶಕ್ತಿ ರೂಪವಾದ ಹದಿನಾರು ಅನ್ನಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಳಿದಿತ್ತು, ಉಳಿದುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಊಟಮಾಡದೆ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದ ಒಂದೊಂದು ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದೊಂದು ಕಲೆಯು ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನ (ಕಲೆ)ಯಂತೆ ಸ್ನೇಹವಾಯಿತು ಆ ಉಳಿದ (ಒಂದು) ಕಲೆಯು ನಿನ್ನ ಉಂಡ ಅನ್ನದಿಂದ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ - (ಎರಡ್ವಾರಿ ಎಂದು ಮೂಲದಲ್ಲಿ) ದೀರ್ಘವಿರುವದು ವೈದಿಕ ಪ್ರಯೋಗವು- ಉರಿಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು ಎಂದರ್ಥ. ಎರಡ್ವಾರಿತ್ ಎಂಬ ವಾಚಾಂತರ(ವಿದೆ). ಆಗ ಆ (ಅನ್ನ) ವನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದರಿಂದ ತಾನೇ ಹೊತ್ತಿಕೊಂಡುರಿಯಿತು ಎಂದರ್ಥ ಹೀಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ (ಕಲೆಯಿಂದ ಏತರ್ಹ = ಇದಾನೀಮ್) ಈಗ ವೇದಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವೆ, ಅರಿಯುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ.

ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯವೇ ಎಂಬುದರ ಉಪಸಂಹಾರ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೯೩. ಏನು ವ್ಯಾವೃತ್ತ್ಯನು ವೃತ್ತಿಭ್ಯಾಮನ್ನಮಯತ್ವಂ ಮನಸಃ ಸಿದ್ಧಮ್ ಇತ್ಯುಪಸಂಹರತಿ | ಅನ್ನಮಯಂ ಹಿ ಸೋಮ್ಯ ಮನಃ ಇತ್ಯಾದಿ | ಯದೈತತ್ ಮನಸೋನ್ನಮಯತ್ವಂ ತವ ಸಿದ್ಧಂ ತಥಾ ಆಪೋಮಯಃ ಪ್ರಾಣಸ್ತೇಜೋ ಮಯಾ ವಾಕ್ ಇತ್ಯೇತದಪಿ ಸಿದ್ಧಮೇವೇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ತದೇತತ್ ಹ ಅಸ್ಯ ಪಿತುರುಕ್ತಂ ಮನಃಪದೀನಾಮನ್ನಾದಿಮಯತ್ವಂ ವಿಜಜ್ಞಾ ವಿಜ್ಞಾತವಾನ್ ಶ್ವೇತ ಕೇತುಃ | ದ್ವಿರಭ್ಯಾಸಸ್ತ್ರಿವೃತ್ಕರಣಪ್ರಕರಣಸಮಾಪ್ತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆ (ಮನಸ್ಸಿನ ಶಕ್ತಿಯು) ಹೋಗುವದು, ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವದು - ಈ ಎರಡರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯವೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು ಎಂದು 'ಸೋಮ್ಯನೇ, ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯವೇ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಹೇಗೆ ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯವೆಂಬುದು ನಿನಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಾಣವು ಆಪೋಮಯ(ವೆಂಬಿದೂ) ವಾಕ್ಯು ತೇಜೋಮಯವೆಂಬಿದೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮನಸ್ಸೇ ಮುಂತಾದವು ಅನ್ನಾದಿ

1. ಅನ್ನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಮನಃಶಕ್ತಿಯು ಹೋಯಿತು, ಉಂಡದ್ದರಿಂದ ಬಂದಿತು ಎಂಬ ಅನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕಗಳಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಮಯವೆಂದು ತಂದೆ ಹೇಳಿದ ಈ (ವಿಷಯ)ವನ್ನು ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಅರಿತು ಕೊಂಡನು. ಅರಿತುಕೊಂಡವನಾದನು. ('ಅರಿತುಕೊಂಡನು' ಎಂದು) ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿರುವುದು ತ್ರಿವೃತ್ತರಣಪ್ರಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ತೀರಿಸುವದಕ್ಕೆ

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಎಂಟನೆಯ ಖಂಡ

(ಸುಷುಪ್ತಿವಿಚಾರದಿಂದ ಜೀವನ ಸತ್ಸ್ವರೂಪನಿರ್ಧಾರಣ)

ಸ್ವಪಿತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಡಗಿರುವ ತತ್ತ್ವ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಉದ್ದಾಲಕೋ ಹಾರುಣಿಃ ಶ್ವೇತಕೇತುಂ ಪುತ್ರಮುವಾಚ
ಸ್ವಪ್ನಾಂತಂ ಮೇ ಸೋಮ್ಯ ವಿಜಾನೀಹೀತಿ ಯತ್ರೈತತ್ ಪುರುಷಃ
ಸ್ವಪಿತಿ ನಾನು ಸತಾ ಸೋಮ್ಯ ತದಾ ಸಂಪನ್ನೋ ಭವತಿ
ಸ್ವಮಪೀತೋ ಭವತಿ ತಸ್ಮಾದೇನಗ್ಂ ಸ್ವಪಿತೀತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ
ಸ್ವಗ್ಂ ಹ್ಯಪೀತೋ ಭವತಿ || ೧ ||

೧. ಉದ್ದಾಲಕ ಆರುಣಿಯು ಶ್ವೇತಕೇತುವೆಂಬ ಮಗನನ್ನು ಕುರಿತು 'ಎಲೈ ಸೋಮ್ಯನೆ, ಸ್ವಪ್ನಾಂತವನ್ನು ನನ್ನಿಂದ ಅರಿತುಕೊ. ಎಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಪುರುಷನು ಸ್ವಪಿತಿ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ, ಸೋಮ್ಯನೆ, ಆಗ ನತ್ತಿನೊಡನೆ ಸಂವನ್ನಾಗುತ್ತಾನೆ; ಸ್ವವನ್ನು (ತನ್ನನ್ನು) ಅಪೀತನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನನ್ನು ಸ್ವಪಿತಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವವನ್ನಲ್ಲವೆ, ಅಪೀತನಾಗುತ್ತಾನೆ ?

ಸುಷುಪ್ತಿನಿರೂಪಣಕ್ಕೆ ಅವತರಣಿಕೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೯೪. ಯಸ್ಮಿನ್ ಮನಸಿ ಜೀವೇನಾಽಽತ್ಮನಾಽನುಪ್ರವಿಷ್ಟಾ ಪರಾ ದೇವತಾ ಆದರ್ಶ ಇನ ಪುರುಷಃ ಪ್ರತಿಬಿಂಬೇನ ಜಲಾದಿಷ್ಟಿವ ಚ ಸೂರ್ಯಾ ದಯಃ ಪ್ರತಿಬಿಂಬೈಃ, ತನ್ನನೋನ್ನಮಯಂ ತೇಜೋಮೃತಾಭ್ಯಾಂ ವಾಕ್ತ್ಯಾ ಣಾಭ್ಯಾಂ ಸಂಗತಮಧಿಗತಮ್ | ಯನ್ಮಯೋ ಯತ್ಸ್ವಲ್ಪ ಜೀವೋ ಮನಸ ದರ್ಶನಶ್ರವಣಾದಿವ್ಯವಹಾರಾಯ ಕಲ್ಪತೇ, ತದುಪರಮೇ ಚ ಸ್ವಂ ದೇವತಾರೂಪ

ಮೇವ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ। ತದುಕ್ತಂ ಶ್ರುತ್ಯಂತರೇ “ಧ್ಯಾಯತೀವ ಲೇಲಾಯತೀವ ಸಧೀಃ ಸ್ವಪ್ನೋ ಭೂತ್ವೇಮಂ ಲೋಕಮತಿಕ್ರಾಮತಿ” (ಬೃ. ಮಾ. ೪-೧-೭), “ಸ ವಾ ಅಯನಗಾತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಜ್ಞಾನಮಯೋ ಮನೋಮಯಃ” (ಬೃ. ೪-೪-೫, ಬೃ. ಮಾ. ೪-೨-೬) ಇತ್ಯಾದಿ, “ಸ್ವಪ್ನೇನ ಶಾರೀರಮ್” (ಬೃ. ೪-೩-೧೧) ಇತ್ಯಾದಿ, “ಪ್ರಾಣನ್ನೇವ ಪ್ರಾಣೋ ನಾಮ ಭವತಿ” (ಬೃ. ೧-೪-೭) ಇತ್ಯಾದಿ ಚ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಜೀವನೆಂಬ ತನ್ನ ರೂಪದಿಂದ ಪರದೇವತೆಯು ಕನ್ನಡಿ ಯೊಳಗೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾಗಿ ಪುರುಷನೂ ನೀರು ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಗಳಾಗಿ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳೂ (ಒಳಹೊಕ್ಕಿರುವಂತೆ) ಅನುಪ್ರವೇಶಮಾಡಿರುವದೋ¹ ಆ ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯವು, ತೇಜಸ್ಸು ಅಪು- ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿರುವ ವಾಕ್ಪಾಣಿಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ- ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡ ದ್ದಾಯಿತು. ಆ (ಮನೋ)ಮಯನಾಗಿ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವವನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಜೀವನು ಮನನ, ದರ್ಶನ, ಶ್ರವಣ -ಮುಂತಾದ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ² ಅದು ಇಲ್ಲವಾಗಲು ತನ್ನ ದೇವತಾರೂಪವನ್ನೇ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ³. ಇದನ್ನು ಬೇರೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ‘ಧ್ಯಾನಮಾಡುವಂತೆ (ಇರುತ್ತಾನೆ), ಅಲುಗಾಡುವಂತೆ (ಇರುತ್ತಾನೆ), ಬುದ್ಧಿಯೊಡಗೂಡಿದವನಾಗಿ ಸ್ವಪ್ನವಾಗಿ ಈ ಲೋಕವನ್ನು ಮೀರುತ್ತಾನೆ’ (ಬೃ. ಮಾ. ೪-೧-೭), “ಆ ಈ ಆತ್ಮನೇ ಬ್ರಹ್ಮವು. ವಿಜ್ಞಾನಮಯನು, ಮನೋಮಯನು” (ಬೃ. ೪-೪-೫)⁴, “ಸ್ವಪ್ನದಿಂದ ಶಾರೀರವನ್ನು (ಬದಿಗಿಟ್ಟು)” (ಬೃ. ೪-೩-೧೧) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಯೂ, “ಪ್ರಾಣನಮಾಡುವವನಾಗಿಯೇ ಪ್ರಾಣನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನಾಗುತ್ತಾನೆ”⁵ (ಬೃ. ೧-೪-೭) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿಯೂ ಹೇಳಿದೆ.

1. ೬-೩-೭

2. ಈ ವಿಶೇಷರೂಪವು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಉಪಾಧಿಯಿಂದಲೇ ಆತ್ಮನಿಗೆ ತೋರುತ್ತಿರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

3. ಪರಮಾತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಅವಿವ್ಯಯಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಜೀವನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಪ್ರಸ್ಥಾನವು ಈ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ.

4. ಆಯಾ ಉಪಾಧಿಗಳಿಂದ ಆಯಾ ರೂಪದವನಾದರೂ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವಿದು.

5. ಶರೀರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಂತಃಕರಣವಿಂದಾಗಿರುವ ಭಾವಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾ ಕನಸು ಕಾಣುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ.

6. ಪ್ರಾಣಾದ್ಯುಪಾಧಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಣನು ಎಂದುಮುಂತಾಗಿ ಹೆಸರು. ಸ್ವತಃ ಅವನು ಆತ್ಮನೇ ಎಂದರ್ಥ.

ಮನಸ್ಸು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗುತ್ತಾನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೯೫ ತನ್ಯಾಸ್ಯ ಮನಃಸ್ಥಸ್ಯ ಮನಃಖ್ಯಾಂ ಗತಸ್ಯ ಪಾನುಪರಮ
ವ್ಯಾರೇಣ ಇಂದ್ರಿಯವಿಷಯೇಭ್ಯೋ ನಿವೃತ್ತಸ್ಯ ಯಸ್ಯಾಂ ಪರಸ್ಯಾಂ ದೇವತಾ
ಯಾಂ ಸ್ವಾತ್ಮಭೂತಾಯಾಂ ಯದವಸ್ಥಾನಂ ತತ್ ಪುತ್ರಾಯ ಆಚಿಖ್ಯಾಸುರುದ್ವಾ
ಲಕೋ ಹ ಕಿಲ ಆರುಣಿಃ ಶ್ವೇತಕೇತುಂ ಪುತ್ರನುವಾಚ ಉಕ್ತನಾನ್ |
ಸ್ವಪ್ನಾಂತಂ ಸ್ವಪ್ನಮುಧ್ಯಮ್ | ಸ್ವಪ್ನ ಇತಿ ದರ್ಶನವೃತ್ತೇಃ ಸ್ವಪ್ನಸ್ಯ ಅಖ್ಯಾ | ತಸ್ಯ
ಮುಧ್ಯಂ ಸ್ವಪ್ನಾಂತಮ್ | ಸುಷುಪ್ತಮಿತ್ಯೇತತ್ | ಅಥನಾ ಸ್ವಪ್ನಾಂತಂ ಸ್ವಪ್ನಸ
ತತ್ತ್ವಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತತ್ರಾಪಿ ಅರ್ಥಾತ್ ಸುಷುಪ್ತಮೇವ ಭವತಿ | ಸ್ವಮ್
ಅಪೀತೋ ಭವತಿತಿ ವಚನಾತ್ | ನ ಹಿ ಅನ್ಯತ್ರ ಸುಷುಪ್ತಾತ್ ಸ್ವಮುಪೀತಿಂ
ಜೀವಸ್ಯ ಇಚ್ಛಂತಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿದಃ | ತತ್ರ ಹಿ ಆದರ್ಶಪನಯನೇ ಪುರುಷಪ್ರತಿಬಿಂಬ
ಆದರ್ಶಗತೋ ಯಥಾ ಸ್ವಮೇವ ಪುರುಷಮ್ ಅಪೀತೋ ಭವತಿ ಏವಂ ಮನ
ಆದ್ಯುಪರಮೇ ಚೈತನ್ಯಪ್ರತಿಬಿಂಬರೂಪೇಣ ಜೀವೇನಾಽತ್ಮನಾ ಮನಸಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟಾ
ನಾಮರೂಪವ್ಯಾಕರಣಾಯ ಪರಾ ದೇವತಾ | ಸಾ ಸ್ವಮೇವ ಆತ್ಮಾನಂ ಪ್ರತಿ
ಪದ್ಯತೇ ಜೀವರೂಪತಾಂ ಮನಃಖ್ಯಾಂ ಹಿತ್ವಾ | ಅತಃ ಸುಷುಪ್ತ ಏವ ಸ್ವಪ್ನಾಂತ
ರಬ್ದವಾಚ್ಯಃ ಇತ್ಯವಗಮ್ಯತೇ | ಯತ್ರ ತು ಸುಪ್ತಃ ಸ್ವಪ್ನಾನ್ ಪಶ್ಯತಿ ತತ್
ಸ್ವಾಪ್ನಂ ದರ್ಶನಂ ಸುಖದುಃಖಸಂಯುಕ್ತಮಿತಿ ಪುಣ್ಯಾಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯಮ್ | ಪುಣ್ಯಾ
ಪುಣ್ಯಯೋರ್ಹಿ ಸುಖದುಃಖಾರಮ್ಭಕತ್ವಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್ | ಪುಣ್ಯಾಪುಣ್ಯಯೋಶ್ಚ
ಅವಿದ್ಯಾಕಾಮೋಪಸ್ಥವ್ಭೀನೈವ ಸುಖದುಃಖತದ್ವರ್ಶನಕಾರ್ಯಾರಮ್ಭಕತ್ವಮುಪ
ಪದ್ಯತೇ ನಾನ್ಯಥಾ ಇತ್ಯವಿದ್ಯಾಕಾಮಕರ್ಮಭಿಃ ಸಂಸಾರಹೇತುಭಿಃ ಸಂಯುಕ್ತ
ಏವ ಸ್ವಪ್ನ ಇತಿ ನ ಸ್ವಮುಪೀತೋ ಭವತಿ | “ಅನನ್ವಾಗತಂ ಪುಣ್ಯೇನಾನನ್ವಾಗತಂ
ಪಾಪೇನ ತೀರ್ಣೋ ಹಿ ತದಾ ಸರ್ವಾಞ್ಞೋಕಾನ್ ಹೃದಯಸ್ಯ ಭವತಿ”
(ಬೃ. ೪-೩-೨೨), “ತದ್ವಾ ಅಸ್ಯೈತದತಿಚ್ಛಿನ್ನಾಃ” (ಬೃ ೪-೩-೨೦), “ಏಷ
ಏವ ಪರಮ ಆನಂದಃ” (ಬೃ ೪-೩-೩೩) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಭ್ಯಃ ಸುಷುಪ್ತ ಏವ

1. ‘ಯಾ ಪರಾ ದೇವತಾ’ ಎಂದಿದ್ದರೆ ಸ್ವಪ್ನತರವಾಗುತ್ತಿತ್ತು, ಈಗಿರುವಂತೆಯೂ
ಅದನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

2. ‘ಏಷ ಪರಮ ಆನಂದಃ’ ಎಂಬ ಪಾಠಕ್ಕಿಂತ ಇದು ಮೇಲು, ‘ಏಷೋಽಸ್ಯ
ಪರಮ ಆನಂದಃ’ (ಬೃ. ೪-೩-೩೨) ಎಂದಿದ್ದರೆ ಮತ್ತು ಸ್ಫುಟಿತವಾಗಿ ಸುಷುಪ್ತಗೇ
ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತಿತ್ತು

ಸ್ವಂ ದೇವತಾರೂಪಂ ಜೀವತ್ವವಿನಿರ್ಮುಕ್ತಂ ದರ್ಶಯಿಷ್ಯಾಮೀತ್ಯಾಹ |
ಸ್ವಪ್ನಾಂತಂ ಮೇ ಮನು ನಿಗದತೋ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ ವಿಜಾನೀಹಿ ವಿಸ್ವಪ್ಪಮವಧಾರ
ಯೇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ (ಜೀವನಿಗೆ)
ಮನಸ್ಸು ಇಲ್ಲವಾಗುವದರ ಮೂಲಕ ಇಂದ್ರಿಯವಿಷಯಗಳಿಂದ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಲು
ತನ್ನ ಆತ್ಮನೇ ಆಗಿರುವ ಯಾವ ಪರದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವಿಕೆಯಾಗುವದೋ
ಅದನ್ನು ಮಗನಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಉದ್ದಾಲಕ ಆರುಣಿಯು ಶ್ವೇತಕೇತು
ವೆಂಬ ಮಗನಿಗೆ ಇಂತೆಂದನು, (ಹೀಗೆಂದು) ಹೇಳಿದನಂತೆ

ಸ್ವಪ್ನಾಂತವನ್ನು (ಅರಿತುಕೊ), ಸ್ವಪ್ನಮಧ್ಯವನ್ನು— ಸ್ವಪ್ನವೆಂಬುದು ದರ್ಶನ
ವೃತ್ತಿಯಾದ ಕನಸಿನ ಹೆಸರು, ಅದರ ಮಧ್ಯವೇ ಸ್ವಪ್ನಾಂತವು, ಎಂದರೆ
ಸುಷುಪ್ತವು ಎಂದರ್ಥ ಅಥವಾ ಸ್ವಪ್ನಾಂತವೆಂದರೆ ಸ್ವಪ್ನದ ತತ್ತ್ವವು ಎಂದರ್ಥ,
ಅಲ್ಲಿಯೂ ಅರ್ಧವರದಿಂದ ಸುಷುಪ್ತವೆಂದೇ ಆಗುತ್ತದೆ ಏಕೆಂದರೆ (ಇಲ್ಲಿ)
'ಸ್ವವನ್ನು (ತನ್ನನ್ನು ಅಪೀತನಾಗುತ್ತಾನೆ' ಎಂಬ ವಚನವಿದೆ ಸುಷುಪ್ತಿ
ಯಲ್ಲದೆ ಬೇರೊಂದವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಪೀತಿಯನ್ನು
ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳು ಒಪ್ಪುವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ? ಆ (ಸುಷುಪ್ತಿ)
ಯಲ್ಲದೆ, ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿದರೆ ಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಕನ್ನಡಿ
ಯಲ್ಲಿದ್ದದ್ದು ಹೇಗೆ ತನ್ನ (ಸ್ವರೂಪ)ವೇ ಅದ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳು
ವದೋ, ಹಾಗೆ ಮನಸ್ಸೇ ಮುಂತಾದದ್ದು ಇಲ್ಲವಾಗಲು ಚೈತನ್ಯದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ
ರೂಪದಿಂದ ಜೀವಾತ್ಮನಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಾಮರೂಪವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ಒಳ
ಹೊಕ್ಕಿರುವ ಪರದೇವತೆಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಜೀವರೂಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು
ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಸುಷುಪ್ತಿಯೇ (ಇಲ್ಲಿ)
ಸ್ವಪ್ನಾಂತಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ (ಅವಸ್ಥೆ) ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಿಯಾದರೆ

1. ಏನನ್ನಾದರೂ ನೋಡುವ ವ್ಯಾಪಾರವುಳ್ಳ.

2. ದರ್ಶನವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಉಪಾಧಿವಶದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು
ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಯಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ, ಅದ್ದರಿಂದ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪ
ದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸೂ. ಭಾ. ೧-೧-೯,
೧-೨-೨೦ (ಭಾ. ಭಾ. ೮೫, ೨೭೦), ಸೂ. ಭಾ. ೧-೪-೧೮, ೨-೨-೭ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೭೫, ೨೭೬)
೨-೨-೧೧, ೨-೨-೨೫- ಇವುಗಳನ್ನೂ ಬೃ. ಭಾ. ೨-೧-೭ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೯೧)- ಮುಂತಾದ
ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿರುವದನ್ನೂ ನೋಡಿ.

3 ಆತ್ಮನು ನೀರೂಪನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ನಿಜವಾದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇನೂ ಮನಸ್ಸಿ
ನಲ್ಲಿ ಆಗುವದಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮಚೈತನ್ಯದ ಸಂನಿಧಿಯಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಚೈತನ್ಯವಿರುವಂತೆ
ಭ್ರಮಿಸಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಜೀವನೆಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು
ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ನಿರ್ದಿಸಿದವನು ಸ್ವಪ್ನಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವನೋ ಆ ಸ್ವಾಪ್ನದರ್ಶನವು ಸುಖದುಃಖಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿರುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಪುಣ್ಯಾಪುಣ್ಯಗಳ ಕಾರ್ಯವು. ಪುಣ್ಯಾಪುಣ್ಯಗಳಲ್ಲವೆ, ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ? ಪುಣ್ಯಾಪುಣ್ಯಗಳೋ ಅವಿದ್ಯಾಕಾಮಗಳ ಒತ್ತಾಸೆಯಿಂದಲೇ ಸುಖದುಃಖದರ್ಶನವೆಂಬ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವದು ಹೊಂದುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಬೇರೊಂದು ಬಗೆಯಿಂದಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಅವಿದ್ಯಾಕಾಮಕರ್ಮಗಳೆಂಬ ಸಂಸಾರಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಯೇ ಇರುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ವ (ತನ್ನ ರೂಪ)ವನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವದಿಲ್ಲ. “ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಅನುಗತನಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ, ಪಾಪದಿಂದ ಅನುಗತನಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ; ಏಕೆಂದರೆ ಆಗ ಅವನು ಹೃದಯದ ಶೋಕಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ದಾಟಿರುವನು” (ಬೃ. ೪-೩-೨೨), “ಇದೇ ಇವನ ಅತಿಚ್ಛಂದವಾದ (ರೂಪವು)”¹ (ಬೃ ೪-೩-೨೦), “ಇದೇ ಪರಮಾನಂದವು”² (ಬೃ. ೪-೩-೩೩) ಮುಂತಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ (ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ) ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವ (ತನ್ನದಾದ) ಜೀವತ್ವವಿಲ್ಲದ ದೇವತಾರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡುವೆನು” ಎಂದು (ಮೇ=ಮಮ) ನಾನು ಹೇಳುವ ಸ್ವಪ್ನಾಂತವನ್ನು ಅರಿತುಕೊ, ವಿಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊ ಎಂದಿರುತ್ತಾನೆ

ಸ್ವಪಿತಿ ಎಂಬ ನಾಮದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಅರ್ಥ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೯೬ ಕದಾ ಸ್ವಪ್ನಾನ್ತೋ ಭವತೀತಿ? ಉಚ್ಯತೇ | ಯತ್ರ ಯಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ಏತನ್ನಾಮ⁴ ಭವತಿ ಪುರುಷಸ್ಯ ಸ್ವಪ್ನಗತಃ | ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ ಹಿ ಲೋಕೇ ಸ್ವಪಿತೀತಿ | ಗೌಣಂ ಚೇದಂ ನಾಮೇತ್ಯಾಹ | ಯದಾ ಸ್ವಪಿತೀತ್ಯುಚ್ಯತೇ ಪುರುಷಃ ತದಾ ತಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ಸತಾ ಸಚ್ಚಬ್ದವಾಚ್ಯಯಾ ಪ್ರಕೃತಯಾ ದೇವತಯಾ ಸಂಪನ್ನೋ ಭವತಿ ಸಂಗತ ಏಕೀಭೂತೋ ಭವತಿ | ಮನಸಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟಂ ಮನಃ

1. ಅವಿದ್ಯಾಕಾಮಕರ್ಮಗಳು ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಗಳಿವು.

2. ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಆನಂದಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣವಿದು.

3. ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವತ್ವವಿಲ್ಲದ ಪರದೇವತಾರೂಪವೇ ಇರುವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ಕೆಲವರು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಮೂಲಾವಿಷಯೆಂಬ ರಕ್ತಿಯಿರುವ ಕಾರಣ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮವಿಭಾಗವು ಇದೆ - ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವದು ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೂ ಪ್ರಕೃತ ಶ್ರುತಿಗೂ ಅತ್ಯಂತವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

4. ‘ಸ್ವಪಿತೀತ್ಯೇತನ್ನಾಮ’ ಎಂದಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಸಂಸರ್ಗಕೃತಂ ಜೀವರೂಪಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಸ್ವಂ ಸದ್ರೂಪಂ ಯತ್ ಪರಮಾರ್ಥ ಸತ್ಯಮ್ ಅಪೀತೋ ಅಸಿಗತೋ ಭವತಿ | ಅತಸ್ತಸ್ಮಾತ್ ಸ್ವಪಿತಿ ಇತ್ಯೇನಮಾಚಕ್ಷತೇ ಲೌಕಿಕಾಃ | ಸ್ವಮ್ ಆತ್ಮಾನಂ ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ಅಪೀತೋ ಭವತಿ | ಗುಣ ನಾಮಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ತೋಽಪಿ ಸ್ವಾತ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಗಮ್ಯತ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಕಥಂ ಪುನರ್ಲೌಕಿಕಾನಾಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾ ಸ್ವಾತ್ಮಸಂಪತ್ತಿಃ ? ಜಾಗ್ರಚ್ಛ್ರಮನಿನಿಮಿತ್ತೋದ್ಭವತ್ವಾತ್ ಸ್ವಾಪಸ್ಯ ಇತ್ಯಾಹುಃ | ಜಾಗರಿತೇ ಹಿ ಪುಣ್ಯಾಪುಣ್ಯನಿಮಿತ್ತಸುಖದುಃಖಾದ್ಯನೇಕಾಯಾಸಾನುಭವಾತ್ ಶ್ರಾಂತೋ ಭವತಿ | ತತಶ್ಚ ಆಯಸ್ತಾನಾಂ ಕರಣಾ ನಾಮ್ ಅನೇಕವ್ಯಾಪಾರನಿಮಿತ್ತಗ್ಲಾನಾನಾಂ ಸ್ವವ್ಯಾಪಾರೇಭ್ಯ ಉಪರಮೋ ಭವತಿ | ಶ್ರುತೇಶ್ಚ “ಶ್ರಾಮ್ಯತ್ಯೇವ ವಾಕ್ಯಾ ಮೃತಿ ಚಕ್ಷುಃ” (ಬೃ. ೧-೫-೨೧) ಇತ್ಯೇವಮಾದಿ | ತಥಾ ಚ “ಗೃಹೀತಾ ವಾಗ್ಗೃಹೀತಂ ಚಕ್ಷುರ್ಗೃಹೀತಂ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಗೃಹೀತಂ ಮನಃ” (ಬೃ. ೨-೧-೧೭) ಇತಿ | ಏವಮಾದೀನಿ ಕರಣಾನಿ ಪ್ರಾಣಗ್ರಸ್ತಾನಿ | ಪ್ರಾಣ ಏಕೋಽಶ್ರಾಂತೋ ದೇಹೇ ಕುಲಾಯೇ ಯೋಃ ಜಾಗರ್ತಿ ತದಾ ಜೀವಃ ಶ್ರಮಾಪನುತ್ತಯೇ ಸ್ವಂ ದೇವತಾರೂಪಮಾತ್ಮಾನಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ | ನಾನ್ಯತ್ರ ಸ್ವರೂಪಾವಸ್ಥಾನಾತ್ ಶ್ರಮಾಪನೋದಃ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಯುಕ್ತಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಲೌಕಿಕಾನಾಂ ಸ್ವಂ ಹ್ಯಪೀತೋ ಭವತೀತಿ | ದೃಶ್ಯತೇ ಹಿ ಲೋಕೇ ಜ್ವರಾದಿರೋಗಗ್ರಸ್ತಾನಾಂ ತದ್ವಿನಿಮೋಕೇ ಸ್ವಾತ್ಮಸ್ಥಾನಾಂ ವಿಶ್ರಮಣಮ್ | ತದ್ವದಿಹಾಪಿ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಯುಕ್ತಮ್ | “ತದ್ಯಥಾ ಶೈನೋ ವಾ ಸುಪಣೋ ವಾ ವಿಸರಿಪತ್ಯ ಶ್ರಾಂತಃ” (ಬೃ. ೪-೩-೧೯) ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತೇಶ್ಚ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಸ್ವಪ್ನಾಂತವು ಯಾವಾಗ ಆಗುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಎಲ್ಲಿ ಯಾವಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಸ್ವಪಿತಿ) ಎಂಬೀ ನಾಮವು ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿರುವ ಪುರುಷನಿಗೆ ಆಗುತ್ತದೆಯೋ ಆಗ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ‘ಸ್ವಪಿತಿ’ (ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಹೆಸರು) ಪ್ರಸಿದ್ಧವಷ್ಟೆ? ಈ ಹೆಸರು ಗುಣಕ್ಕೆ (ಅನುರೂಪ)ವಾಗಿಯೂ ಇದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದಾನೆ. ಯಾವಾಗ ಪುರುಷನು ‘ಸ್ವಪಿತಿ’ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಆಗ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸತ್ತಿನೊಡನೆ, ಸಚ್ಚಿದ್ರವಾಚ್ಯನಾದ ಪ್ರಕೃತವಾಗಿರುವ ದೇಹತೆಯೊಡನೆ^೧, ಸಂಪನ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಸೇರಿಕೊಂಡು ಒಂದಾದವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಳಹೊಕ್ಕು ಮನಸ್ಸೇ

1. ಇತಿ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೆ ಸಾಕು.

2. ಇದು ‘ಯದಾ’ ಎಂದಿರಬೇಕಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

3. ‘ಸತ್ತೆಂಬುದು ಪ್ರಧಾನವೂ ಆಗಬಹುದಲ್ಲ’ -ಎಂಬ ಸಾಂಖ್ಯನ ಶಂಕೆಗೆ ಪರಿಹಾರವಿದು. ಇದು ಪ್ರಧಾನದ ಪ್ರಕರಣವಲ್ಲ; ಈಕ್ಷಣಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಸತ್ತೆಂಬ ಪರದೇವತೆಯ ವಿಚಾರ.

ಮುಂತಾದವುಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದಾದ ಜೀವರೂಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯವಾದ ತನ್ನದೇ ಆದ ಸದ್ರೂಪವಿದೆಯಲ್ಲ, (ಅದನ್ನು) ಅಪೀತನಾಗುತ್ತಾನೆ, (ಅದರಲ್ಲಿ) ಲಯವಾಪವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಲೌಕಿಕರು ಇವನನ್ನು 'ಸ್ವಪಿತಿ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಸ್ವನನ್ನು (ಎಂದರೆ) ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನಲ್ಲವೆ, ಇವನು ಸೇರಿ ಲಯವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ? ಆದ್ದರಿಂದ (ಈ) ಗುಣನಾಮದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದಲೂ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಲೌಕಿಕರಿಗೆ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ ಎಚ್ಚರದ ಶ್ರಮದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ನಿದ್ರೆಯುಂಟಾಗುವದರಿಂದ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (ಇದರ ನಿವರ). ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯವಾಕ್ಯಗಳ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾದ ಸುಖದುಃಖಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕಾಯಾಸವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವದರಿಂದ ಶ್ರಾಂತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅದರಿಂದ ಅನೇಕವ್ಯಾಪಾರಗಳ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಬಳಲಿ ಆಯಾಸಪಟ್ಟ ಕರಣಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸುಮ್ಮನಿರುವಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. "ವಾಕ್ಯು ಶ್ರಾಂತವೇ ಆಗುತ್ತದೆ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಶ್ರಾಂತವೇ ಆಗುತ್ತದೆ" (ಬೃ ೧-೫-೨೧) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು "(ಆಗ) ವಾಕ್ಯು ಗೃಹೀತವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಗೃಹೀತವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ, ಶ್ರೋತ್ರವು ಗೃಹೀತವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ, ಮನಸ್ಸು ಗೃಹೀತವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ" (ಬೃ. ೨-೧-೧೭) ಎಂದೂ ಶ್ರುತಿಯಿರುವದರಿಂದಲೂ (ಹೀಗೆ) ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಕರಣಗಳು ಪ್ರಾಣಗ್ರಸ್ತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಣವೊಂದೇ ಶ್ರಮವಿಲ್ಲದೆ ದೇಹವೆಂಬ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಯಾವಾಗ ಎಚ್ಚರವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ, ಆಗ ಜೀವನು ಶ್ರಮವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ತನ್ನ ದೇವತಾರೂಪವಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿಂತಹೊರತು ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರಮದ ಪರಿಹಾರವು ಆಗಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕದ ಜನರಿಗೆ ಸ್ವ (ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪ)ವನ್ನೇ (ಸೇರಿಕೊಂಡು) ಅಪೀತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವದು ಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜ್ವರವೇ ಮುಂತಾದ ಬೇನೆಯು

1. ಅಪೀತನವಾದ ಪ್ರಧಾನವು ಚೇತನನ ಸ್ವರೂಪವಾಗಲಾರದಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಸಚ್ಚಿದ್ವಾಚ್ಯವಾದದ್ದು ಪ್ರಧಾನವಲ್ಲ. ಸೂ. ಭಾ. ೧-೧-೯ (ಭಾ. ಭಾ. ೮೫)ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಬೃ. ೪-೩-೧೨ರಲ್ಲಿ ಕುಲಾಯವೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದೆ, ಪ್ರಾಣವೇ ಅದನ್ನು ನಿದ್ರೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕಾಪಾಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

3. ಪ್ರ. ೪-೩ರ ಸೂಚನೆ. ಮಿಕ್ಕ ಕರಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಬಿಡಲು ಪ್ರಾಣಾನ್ನಿಗಳೇ ಅಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಹಿಡಿದವರಿಗೆ ಅದರಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಲು ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಯಾಗುವದು ಕಂಡಿವೆಯಲ್ಲವೆ? ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಆಗಬಹುದೆಂಬುದು ಯುಕ್ತ ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. “ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ, (ಹೇಗೆ) ಶೈವನಾಗಲಿ ಸುಖಣವಾಗಲಿ ಹಾರಾಡಿ ಬಳಲಿ ” (ಬೃ ೪-೩ ೧೯) ಮುಂತಾದ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೂ (ಹೀಗೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ)¹.

ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯಥಾ ಶಕುನಿಃ ಸೂತ್ರೇಣ ಪ್ರಬದ್ಧೋ ದಿಶಂ ದಿಶಂ ಪತಿತ್ವಾಽನ್ಯತ್ರಾಯತನಮಲಬ್ಧ್ವಾ ಬನ್ಧನಮೇವೋಪಶ್ರಯತ ಏವಮೇವ ಖಲು ಸೋಮ್ಯ ತನ್ಮನೋ ದಿಶಂ ದಿಶಂ ಪತಿತ್ವಾಽನ್ಯತ್ರಾಯತನಮಲಬ್ಧ್ವಾ ಪ್ರಾಣಮೇವೋಪಶ್ರಯತೇ ಪ್ರಾಣ ಬನ್ಧನಗ್ಂ ಹಿ ಸೋಮ್ಯ ಮನ ಇತಿ || ೨ ||

೨. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ, (ಹೇಗೆ) ಶಕುನಿಯು ದಾರದಿಂದ ಕಟ್ಟುವಡದು ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹಾರಾಡಿ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಬನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ಕಟ್ಟಿದ (ಸ್ಥಲ)ವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸೋಮ್ಯನೆ, ಆ ಮನಸ್ಸು ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕಿಗೂ ಹಾರಾಡಿ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಬನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತದೆ. ಸೋಮ್ಯನೆ, ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಾಣಬಂಧನವಲ್ಲವೆ?

ಜೀವನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಶ್ರಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೯೭ ತತ್ರಾಯಂ ದೃಷ್ಟಾಂತೋ ಯಥೋಕ್ತೇ ಅರ್ಥೇ | ಸ ಯಥಾ ಶಕುನಿಃ ಪಕ್ಷೀ ಶಕುನಿಘಾತಕಸ್ಯ ಹಸ್ತಗತೇನ ಸೂತ್ರೇಣ ಪ್ರಬದ್ಧಃ ಪಾಶಿತಃ ದಿಶಂ ದಿಶಂ ಬನ್ಧನಮೋಕ್ಷಾರ್ಥೇ ಸನ್ ಪ್ರತಿದಿಶಂ ಪತಿತ್ವಾ ಅನ್ಯತ್ರ ಬನ್ಧನಾತ್ ಆಯತನಮ್ ಆಶ್ರಯಮ್ ವಿಶ್ರಮಣಾಯ ಅಲಬ್ಧ್ವಾ ಅಪ್ರಾಪ್ಯ ಬನ್ಧನಮೇವ ಉಪಶ್ರಯತೇ | ಏವಮೇವ ಯಥಾಯಂ ದೃಷ್ಟಾಂತಃ ಖಲು ಹೇ ಸೋಮ್ಯ

1. ಹಕ್ಕಿಯು ಶ್ರಾಂತವಾದಾಗ ಗೂಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸೇರುವಂತೆ ಜೀವನು ಸುಷುಪ್ತಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬರ್ಥದ ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರಮಪರಿಹಾರವೇ ತನ್ನ ಆಶ್ರಯವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಾ ಗುವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ.

ತನ್ಮನಃ, ತತ್ ಪ್ರಕೃತಂ ಪೋಷಶಕಲಮ್ ಅನ್ನೋಪಚಿತಂ ಮನೋ ನಿರ್ಧಾರಿ
ತಮ್ | ತತ್ರವಿಷ್ಣುಃ, ತತ್ಸತ್ತ್ವದುಪಲಕ್ಷಿತೋ ಜೀವಃ, ತನ್ಮನಃ ಇತಿ ನಿರ್ದಿಶ್ಯತೇ
ಮಇದ್ವಾಕ್ರೋಶನವತ್ | ಸ ಮನಃಪ್ರಾಪ್ತೋಪಾಧಿರ್ಜೀವಃ, ಅವಿದ್ಯಾಕಾಮ
ಕರ್ಮೋಪದಿಷ್ಟಾಂ ದಿಶಂ ದಿಶಂ ಸುಖದುಃಖಾದಿಲಕ್ಷಣಾಂ ಜಾಗ್ರತ್ಸ್ವಪ್ನಯೋಃ
ಪತಿತ್ವಾ ಗತ್ವಾ | ಅನುಭೂಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅನ್ಯತ್ರ ಸದಾಖ್ಯಾತ್ ಸ್ವಾತ್ಮನಃ
ಆಯತನಂ ವಿಶ್ರಮಣಸ್ತಾನಮ್ ಅಲಬ್ಧ್ವಾ ಪ್ರಾಣಮೇವ | ಪ್ರಾಣೇನ ಸರ್ವ
ಕಾರ್ಯಕರಣಾಶ್ರಯೇಣ ಉಪಲಕ್ಷಿತಾ ಪ್ರಾಣ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ ಸದಾಖ್ಯಾ ಪರಾ
ದೇವತಾ | “ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಮ್” (ಬೃ. ೪-೪-೧೮), “ಪ್ರಾಣಶರೀರೋ
ಭಾರೂಪಃ” (೨-೧೪-೨) ಇತ್ಯಾದಿರುತ್ತೇಃ | ಅತಸ್ತಾಂ ದೇವತಾಂ ಪ್ರಾಣಂ
ಪ್ರಾಣಾಖ್ಯಮೇವ ಉಪರ್ರಯತೇ | ಪ್ರಾಣೋ ಒನ್ಮನಂ ಯಸ್ಯ ಮನಸಸ್ತತ್
ಪ್ರಾಣಬನ್ಧನಂ ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ಸೋಮ್ಯ ಮನಃ | ಪ್ರಾಣೋಪಲಕ್ಷಿತದೇವತಾ
ರ್ರಯಂ ಮನ ಇತಿ ತಮುಪಲಕ್ಷಿತೋ ಜೀವ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇಲ್ಲಿ (ಈ) ಹೇಳಿದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಇದು ದೃಷ್ಟಾಂತವು. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ
(ಹೇಗೆ) ಶಕುನಿಯು, ಹಕ್ಕಿಯು, ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಹೊಡೆಯುವವನ ಕೈಯಲ್ಲಿರುವ
ದಾರಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುವಡೆದು, ಬಿಗಿದುಬಿದ್ದು, (ಆ) ಬಂಧನವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಚ್ಛಿಸಿ
ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕಿಗೂ ಒಂದೊಂದು ದಿಕ್ಕಿಗೂ ಹಾರಾಡಿ ಕಟ್ಟಿದ ಸ್ಥಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು
ಮತ್ತೊಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಬು ದೊರೆಯದೆ, ಆಸರೆಯು ಸಿಕ್ಕದೆ, ಕಟ್ಟಿದ ಸ್ಥಲವನ್ನೇ
ಆಶ್ರಯಿಸುವದೋ, ಹಾಗೆಯೇ, ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತದಂತೆಯೇ, ಎಲೈ ಸೋಮ್ಯನೇ,
ಆ ಮನಸ್ಸು- ಆ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಅನ್ನದಿಂದ ಬೆಳೆಯುವ ಹದಿನಾರು ಕಲೆಗಳ
ಮನಸ್ಸೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದೆಯಷ್ಟೆ, ಅದನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಅದರಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊಂಡು
ಅದರಿಂದುಪಲಕ್ಷಿತನಾದ ಜೀವನನ್ನೇ ‘ಆ ಮನಸ್ಸು’ ಎಂದು (ಇಲ್ಲಿ) ತಿಳಿಸಿದೆ.
ಮಂಚಿಕೆಗಳು ಕೂಗುತ್ತವೆ ಎಂಬಂತೆ (ಇದು)- ಆ ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಉಪಾಧಿಯುಳ್ಳ
ಜೀವನು, ಅವಿದ್ಯಾಕಾಮಕರ್ಮಗಳು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಸುಖದುಃಖಾದಿರೂಪವಾದ
ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕಿಗೆ, ಎಚ್ಚರಕನಸುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡಿ, (ಅಲ್ಲಿಗೆ) ಹೋಗಿ ಅನುಭವಿಸಿ
ಎಂದರ್ಥ. ಸತ್ತೆಂಬ ತನ್ನ ಆತ್ಮನಿಗಿಂತ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಬನ್ನು,
ವಿಶ್ರಾಂತಿಯ ಸ್ಥಲವನ್ನು, ಪಡೆಯದೆ ಪ್ರಾಣನನ್ನೇ - ಕಾರ್ಯಕರಣಗಳಿಗೆಲ್ಲ
ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವ ಪ್ರಾಣದಿಂದ ಉಪಲಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವ ಸತ್ತೆಂಬ ಪರದೇವತೆ

1. ಮಂಚಿಕೆಯ ಮೇಲಿರುವವರು ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಹಾರಿಸುವದಕ್ಕೆ ಕೂಗಿದರೆ ಮಂಚಿಕೆ
ಗಳು ಕೂಗುತ್ತವೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ
ಜೀವನು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಯನ್ನು ಪ್ರಾಣ ಎಂದಿದೆ.¹ “ಪ್ರಾಣಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಣವು” (ಬೃ ೪-೪-೧೮), “ಪ್ರಾಣಶರೀರನು, ಭಾರೂಪನು” (೩-೧೪-೨) ಮುಂತಾದ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ (ಪ್ರಾಣನೆಂಬ ಹೆಸರು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಉಂಟೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ). ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಪ್ರಾಣನನ್ನು ಎಂದರೆ - ಪ್ರಾಣನೆಂಬ ದೇವತೆಯನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಪ್ರಾಣಬಂಧನನು).² ಪ್ರಾಣವು ಯಾವ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂಧನವೋ ಅದು ಪ್ರಾಣ ಬಂಧನವು, ಸೋಮ್ಯನೇ, ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಾಣೋಪಲಕ್ಷಿತದೇವತೆಯನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವದಲ್ಲವೇ? ಮನಸ್ಸು ಎಂದರೆ ಆ (ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ) ಉಪಲಕ್ಷಿತನಾದ ಜೀವನು ಎಂದರ್ಥ.³

ಅನ್ನಾದಿಕಾರ್ಯಕಾರಣಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಜಗನ್ನೂಲಸಿದ್ಧಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಶನಾಪಿಸಾಸೇ ನೇ ಸೋಮ್ಯ ವಿಜಾನೀಹೀತಿ ಯತ್ರೈತತ್
ಪುರುಷೋಽಶಿಷತಿ ನಾಮಾಽಪ ಏವ ತದಶಿತಂ ನಯಂತೇ
ತದ್ಯಥಾ ಗೋನಾಯೋಶ್ವನಾಯಃ ಪುರುಷನಾಯ ಇತ್ಯೇವಂ
ತದಪ ಆಚಕ್ಷತೇಶನಾಯೇತಿ ತತ್ರೈತಚ್ಛುಜ್ಗಮುಪ್ಪತಿತಗ್ಂ
ಸೋಮ್ಯ ವಿಜಾನೀಹಿ ನೇದಮಮೂಲಂ ಭವಿಷ್ಯತೀತಿ || ೩ ||

೩. ಅಶನಾಪಿಸಾಸೆಗಳನ್ನು ಸೋಮ್ಯನೇ, ನನ್ನಿಂದ ಅರಿತುಕೊ. ಎಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಪುರುಷನು ಅಶಿಷತಿ (ಉಣ್ಣಲೆಳಸುತ್ತಾನೆ) ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವನಾಗುತ್ತಾನೋ ಆಗ ಅಶಿತವನ್ನು ಅಪ್ಪೇ ನಯನ (ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಹೋಗೋಣ)ವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗೋನಾಯ,

1. ಬಾಹ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವೊಂದೇ ಇರುತ್ತದೆ, ಮಿಕ್ಕೆ ಕರಣಗಳಿರುವದಿಲ್ಲ, ಪ್ರಾಣವು ಕಾರ್ಯಕರಣಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆಲ್ಲ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇದೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಆಶ್ರಯನೆಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣನೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

2. ‘ಪ್ರಾಣಬಂಧನಂ’ ಎಂಬ ಮಾತು ಮೂಲಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿದ್ದು ಕೈಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ

3. ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಾಣಬಂಧನವು ಎಂದರೆ ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಬಿದ್ದಿರುತ್ತಾನೆ, ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜೀವನಿಗೆ ನಿಜವಾದ ಆಶ್ರಯ, ಏಕೆಂದರೆ ಅವನ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಜೀವನಿಗೂ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಅಶ್ವನಾಯ, ಪುರುಷನಾಯ- ಎನ್ನುವದು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಆ ಅಪ್ಪನ್ನು ಅಶನಾಯಾ (ಹಸಿವು) ಎನ್ನುವರು. ಅಲ್ಲಿ ಈ ಎದ್ದುಕೊಂಡಿರುವ ಶುಂಗವನ್ನು, ಸೋಮ್ಯನೆ, ಅರಿತುಕೊ ; ಇದು ಅಮೂಲವಾಗಿರಲಾರದು.

ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೯೮. ಏವಂ ಸ್ವಸಿತಿನಾಮಪ್ರಸಿದ್ಧಿದ್ವಾರೇಣ ಯಜ್ಞೇವಸ್ಯ ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪಂ ಜಗತೋ ಮೂಲಂ ತತ್ ಪುತ್ರಸ್ಯ ದರ್ಶಯಿತ್ವಾ ಆಹ ಅನ್ನಾದಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಪರಮ್ಪರಯಾಃಪಿ ಜಗತೋ ಮೂಲಂ ಸದ್ವಿದರ್ಶಯಿಷುಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆ ಸ್ವಸಿತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಮೂಲಕ ಜೀವನ ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪವಾದ ಜಗತ್ತಿನ ಮೂಲವಿದೆಯಷ್ಟೆ, ಅದನ್ನು ಮಗನಿಗೆ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ಅನ್ನಾದಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಪರಮ್ಪರೆಯಿಂದಲೂ (ಆ) ಜಗತ್ತಿನ ಮೂಲವಾದ ಸತ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ

ಅಶಿಶಿಷತಿ ಎಂಬ ಗೌಣನಾಮ

(ಭಾಷ್ಯ)

೪೯೯. ಅಶನಾಪಿವಾಸೇ ಅಶಿತುಮಿಚ್ಛಾ ಅಶನಾ, ಯಾಲೋಪೇನಃ | ನಾತುಮಿಚ್ಛಾ ಪಿವಾಸಾ | ತೇ ಅಶನಾಪಿವಾಸೇ | ಅಶನಾಪಿವಾಸಯೋಃ ಸತತ್ತ್ವಂ ವಿಜಾನೀಹಿ ಇತ್ಯೇತತ್ | ಯತ್ರ ಯಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ಏತನ್ನಾಮ ಪುರುಷೋ ಭವತಿ | ಕಿಂ ತತ್ ? ಅಶಿಶಿಷತಿ ಅಶಿತುಮಿಚ್ಛತೀತಿ | ತದಾ ತಸ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ಕಿಂನಿಮಿತ್ತಂ ನಾಮ ಭವತಿ ಇತ್ಯಾಹ | ಯತ ತತ್ ಪುರುಷೇಣಾಶಿತಮನ್ನಂ ಕಠಿನಂ ಪೀತಾ ಆಮೋ ನಯಂತೇ ದ್ರವೀಕೃತ್ಯ ರಸಾದಿಭಾವೇನ ವಿಪರಿಣಮು ಯಂತೇ ತದಾ ಭುಕ್ತಮನ್ನಂ ಜೀರ್ಯತಿ | ಅಥ ಭವತ್ಯಸ್ಯ ನಾಮ ಅಶಿಶಿಷತೀತಿ ಗೌಣಮ್ | ಜೀರ್ಣೇ ಹಿ ಅನ್ನೇಽಶಿತುಮಿಚ್ಛತಿ ಸರ್ವೋ ಹಿ ಜನ್ತುಃ ||

1. ಇಲ್ಲಿ 'ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪಂ' ಎಂದೇ ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿದೆ, ಅದರಂತೆಯೇ ನಾವೂ ಕನ್ನಡಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇದು 'ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪಂ' ಸತ್ತಿನ ಸ್ವರೂಪವಾದ- ಎಂದೇ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸತ್ತೇ ಜಗತ್ತಿನ ಮೂಲವೆಂದು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆಯೂ 'ಸದ್ವಿದರ್ಶಯಿಷುಃ' ಎಂದೇ ಇದೆ.

2. 'ಸನ್ ಯಲೋಪೇನ' ಎಂಬ ವಾ' ಪಾಠಕ್ಕಿಂತ ಇವೇ ಮೇಲು.

3. ಚ ಬೇಕಿಲ್ಲ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅಶನಾಪಿವಾಸಿಗಳನ್ನು — ಊಟಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆಯು ಅಶನೇ. (ಇಲ್ಲಿ) ಯಾ ಲೋಕವಾಗಿ (ಅಶನಾ ಎಂದಾಗಿದೆ) ¹ ಕುಡಿಯುವ ಇಚ್ಛೆಯು ಪಿವಾಸೇ. ಆ (ಅಶನಾಪಿವಾಸಿಗಳನ್ನು) ಅಶನಾಪಿವಾಸಿಗಳ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡೊಂದರ್ಥ. (ಯತ್ರ) ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಈ ಹೆಸರು ಬರುವದೋ, ಯಾವದದು ? ಅಶಿಷತಿ ಊಟಮಾಡಲೆಳಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ (ಹೆಸರು ಯಾವಾಗ ಬರುವದೋ), ಆಗ ಆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಯಾವ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ (ಈ) ಹೆಸರು ಬರುತ್ತದೆ ? ಎಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ ಪುರುಷನು ಉಂಡ (ಅತಿತಂ) ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಅನ್ನವನ್ನು ಅಪ್ಪು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತದೆಯೋ (ನಯಂತೇ) ನೀರುಮಾಡಿ ರಸಾದಿರೂಪದಿಂದ ಮಾರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ಆಗ ಉಂಡ ಅನ್ನವು ಅರಗುತ್ತದೆ ಆಗ ಇ ವ ನಿ ಗೆ ಅಶಿಷತಿ ಎಂಬ ಗೌಣನಾಮವು ಬರುತ್ತದೆ ² ಅನ್ನವು ಅರಗಿದಮೇಲಲ್ಲವೆ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಯೂ ಊಟಮಾಡಲೆಳಸುತ್ತದೆ ?

ಶರೀರವು ಅನ್ನದ ಕಾರ್ಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

ಋಂ ತತ್ರ ಅನಾಮುತಿನೇತ್ಯತ್ವಾತ್ ಅಶನಾಯಾ ಇತಿ ನಾಮ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್ ಎತಸ್ಮಿನ್ನರ್ಥೇ ಯಥಾ ಗೋನಾಯಃ | ಗಾಃ ನಯತೀತಿ ಗೋನಾಯ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ ಗೋಪಾಲಃ | ತಥಾ ಅಸ್ತಾನ್ ನಯತೀತಿ ಅಶ್ವನಾಯೋಶ್ವಪಾಲ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ | ಪುರುಷನಾಯಃ ಪುರುಷಾನ್ಮಯತೀತಿ ರಾಜಾ ಸೇನಾಪತಿರ್ವಾ | ಏವಂ ತತ್ ತದಾ ಅಪ ಆಚಕ್ಷತೇ ಲೌಕಿಕಾ ಅಶನಾಯೇತಿ ವಿಸರ್ಜನೀಯ ಲೋಪೇನ | ತತ್ರ ಏವಂ ಸತಿ ಆದ್ಭುತ ರಸಾದಿಭಾವೇನ ನೀತೇನ ಅಶಿತೇನ ಅನ್ನೇನ ನಿಷ್ಪಾದಿತಮ್ ಇದಂ ಶರೀರಂ ವಟಿಕಣಿಕಾಯಾಮಿವ ಶುದ್ಧೋದ್ಭೂತ ಉತ್ಪತ್ತಿಃ ಉದ್ಗತಃ | ತಮಿಮಂ ಶುದ್ಧಂ ಕಾರ್ಯಂ ಶರೀರಾಖ್ಯಂ ವಬಾದಿಶುದ್ಧವ ದುತ್ಪತ್ತಿತಂ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ ವಿಜಾನೀಹಿ | ಕಿಂ ತತ್ರ ವಿಜ್ಞೇಯಮಿತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ | ಶೃಣು, ಇದಂ ಶುದ್ಧವತ್ ಕಾರ್ಯತ್ವಾತ್ ಶರೀರಂ ನಾಮೂಲಂ ಮೂಲರಹಿತಂ ಭವಿಷ್ಯತೀತ್ಯುಕ್ತ ಆದ ಶ್ವೇತಕೇತುಃ ||

1. 'ಅಶನಾಯಾ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವೇ ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗಿದೆ, 'ಅಶನಾ' ಎಂಬುದು ವೈದಿಕಪ್ರಯೋಗ. ಅಶ್ವಾತುನಿಗೆ ಸನ್ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಂದು 'ಅಶನಾಯಾ' ಎಂಬ (ಕೃದಂತ) ಶಬ್ದವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

2. ಸ್ಪಷ್ಟಿತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಂತೆ ಈ ಹೆಸರೂ ಅನ್ವರ್ಥವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

3. ಮುಂದಿನ ಉದಾಹರಣೆಗಳಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಗಾಃ ಎಂದು ಬಹುವಚನವೇ ಇವಬೇಕೆಂದು ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇಲ್ಲಿ ನೀರು ಅತಿತವನ್ನು ನಯನಮಾಡುವದರಿಂದ (ಉಂಡದ್ದನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಹೋಗುವದರಿಂದ) ಅಶನಾಯಾ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಹೇಗೆ ಗೋನಾಯ, ಗೋಗಳನ್ನು ಅಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ದನಕಾಯುವವನನ್ನು ಗೋನಾಯ, ಎನ್ನುವರೋ, ಮತ್ತು ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ಅಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವವನಾದ್ದರಿಂದ ಕುದುರೆಕಾಯುವವನ್ನು ಅಶ್ವನಾಯ ಎನ್ನುವರೋ, ಪುರುಷರನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ರಾಜನನ್ನಾಗಲಿ ಸೇನಾಸತಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಪುರುಷನಾಯ ಎನ್ನುವರೋ- ಹಾಗೆ (ತತ್=ತದಾ) ಆಗ ನೀರನ್ನು ಜನರು 'ಅಶನಾಯಾ' ಎಂದು ವಿಸರ್ಗಲೋಪವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ (ಇದು) ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ, ಅಷ್ಟಿನಿಂದ ರಸಾದಿರೂಪದಿಂದ ಒಯ್ಯಲ್ಪಟ್ಟ, ಉಂಡ ಅನ್ನದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಈ (ಶುಂಗವು) ಶರೀರವು. ಅಲದಬೀಜದಲ್ಲಿ ಶುಭ್ರವು ಮೊಳಕೆಯು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ, ಮೇಲಕ್ಕಿದ್ದಿದೆ, ಎದ್ದು ಬಂದಿದೆ ಆ ಈ ಶುಂಗವನ್ನು, ಶರೀರವೆಂಬ ಕಾರ್ಯವನ್ನು, ಅಲದ ಮೊಳಕೆಯೇ ಮುಂತಾದದ್ದರಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕಿದ್ದಿರುವ (ಇದನ್ನು) ಎಲೈ ಸೋಮ್ಯನೇ, ಅರಿತುಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದೇನಿದೆ? ಎಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ ಕೇಳು, ಇದು ಶುಂಗದಂತೆ ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅಮೂಲವಾಗಿ ಮೂಲವಿಲ್ಲದೆ ಇರಲಾರದು ² ಹೀಗೆನ್ನಲು ಪ್ರೇತಕೇತು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ¹

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಸ್ಯ ಕ್ಷ ಮೂಲಗ್ಂ ಸ್ಯಾದನ್ಯತ್ರಾನ್ನಾದೇವಮೇವ ಖಲು
ಸೋಮ್ಯಾನ್ನೇನ ಶುಜ್ಗೇನಾಪೋ ಮೂಲಮನ್ವಿಚ್ಛಾದ್ಧಿಃ
ಸೋಮ್ಯ ಶುಜ್ಗೇನ ತೇಜೋಮೂಲಮನ್ವಿಚ್ಛ ತೇಜಸಾ
ಸೋಮ್ಯ ಶುಜ್ಗೇನ ಸನ್ಮೂಲಮನ್ವಿಚ್ಛ ಸನ್ಮೂಲಾಃ ಸೋಮ್ಯೇ
ಮಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ಸದಾಯತನಾಃ ಸತ್ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಃ || ೪ ||

1. 'ಆಹಾ' ಎಂಬುದು ಬಹುವಚನವಾದ್ದರಿಂದ ಅಶನಾಯಾಃ ಎಂದಿರಬೇಕು, ಆದರೂ ವಿಸರ್ಗವನ್ನು ಲೋಪಮಾಡಿ ಅಶನಾಯಾ ಎಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥ.

2. ಪರಮಮೂಲವನ್ನು ಹುಡುಕುವದಕ್ಕೆ ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಸೃಷ್ಟಿಶ್ರುತಿಯು ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದಲ್ಲ, ಆತ್ಮತತ್ವವನ್ನು ಅರಿಯುವದಕ್ಕೇ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಸೂ. ಭಾ. ೧-೪-೧೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೩೬೭)ನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

3. ಇದನ್ನು ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

೪. ಅದಕ್ಕೆ ಅನ್ನವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೆಲ್ಲಿ ಮೂಲವಿದ್ದೀತು ? ಹೀಗೆ ಯೇ, ಸೋಮ್ಯನೆ, ಅನ್ನವೆಂಬ ಶುಂಗದಿಂದ ಅಪ್ಪೆಂಬ ಮೂಲವನ್ನು ಹುಡುಕು ; ಅನ್ನೆಂಬ ಶುಂಗದಿಂದ, ಸೋಮ್ಯನೆ, ತೇಜಸ್ಸೆಂಬ ಮೂಲವನ್ನು ಹುಡುಕು. ತೇಜಸ್ಸೆಂಬ ಶುಂಗದಿಂದ, ಸೋಮ್ಯನೆ, ಸತ್ತೆಂಬ ಮೂಲವನ್ನು ಹುಡುಕು. ಸೋಮ್ಯನೆ, ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಸನ್ನೂಲವಾದವು, ಸವಾಯತನಗಳು, ಸತ್ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳು.

ಅನ್ನಾದಿಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಸತ್ತನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೦೧ ಯದ್ಯೇವಂ ಸಮೂಲಮಿದಂ ರರೀರಂ ವಟಾದಿಶುಜ್ಗವತ್ ತಸ್ಯಾಸ್ಯ ರರೀರಸ್ಯ ಕ್ವ ಮೂಲಂ ಸ್ಯಾತ್ ಭವೇತ್ ? ಇತ್ಯೇವಂ ಪೃಷ್ಟ ಆಹ ಪಿತಾ | ತಸ್ಯ ಕ್ವ ಮೂಲಂ ಸ್ಯಾದನ್ಯತ್ರಾನ್ನಾತ್ ? ಅನ್ನಂ ಮೂಲಮ್ ಇತ್ಯಭಿ ಪ್ರಾಯಃ | ಕಥಮ್ ? ಆತಿತಂ ಹಿ ಅನ್ನಮ್ ಅದ್ವಿದ್ರವೀಕೃತಂ ಚಾರರೇಣ ಅಗ್ನಿನಾ ಸಚ್ಯಮಾನಂ ರಸಭಾವೇನ ಸರಿಣಮತೇ | ರಸಾಚ್ಛೋಣಿತಂ ಶೋಣಿತಾ ನ್ತ್ರಾಂಸಂ ಮಾಂಸಾನ್ಮೇದಃ, ಮೇದಸೋಽಸ್ಥೀನಿ, ಅಸ್ಥಿಭ್ಯೋ ಮಜ್ಜಾ, ಮಜ್ಜಾಯಾಃ ಶುಕ್ರಮ್ | ತಥಾ ಯೋಷಿದ್ಭುಕ್ತಂ ಚಾನ್ನಂ ರಸಾದಿಕ್ರಮೇಣೈವ ಪರಿಣತಂ ಶೋಣಿತಂ | ಭವತಿ | ತಾಭ್ಯಾಂ ಶುಕ್ರಶೋಣಿತಾಭ್ಯಾಮ್ ಅನ್ನ ಕಾರ್ಯಾಭ್ಯಾಂ ಸಂಯುಕ್ತಾಭ್ಯಾಮ್ ಅನ್ನೇನ ಏವಂ ಪ್ರತ್ಯಹಂ ಭುಜ್ಯಮಾನೇನ ಆಪೂರ್ಯಮಾಣಾಭ್ಯಾಂ ಕುಡ್ಯಮಿವ ಮೃತ್ತಿಕ್ಷೈಃ ಪ್ರತ್ಯಹಮುಪಚೇಯ ಮಾನೋಽನ್ನಮೂಲೋ ದೇಹಶುಭಃ ಪರಿನಿಷ್ಪನ್ನ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯತ್ತು ದೇಹ ಶುಜ್ಗಸ್ಯ ಮೂಲಮ್ ಅನ್ನಂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಮ್, ತದಪಿ ದೇಹವಮ್ ವಿನಾಶೋತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತಾವತ್ ಕಸ್ಮಾಚ್ಚಿನ್ಮೂಲಾದುತ್ಪತ್ತಿತಂ ಶುಭ್ಗ ಏವೇತಿ ಕೃತ್ವಾ ಆಹ | ಯಥಾ ದೇಹಶುಭ್ಗೋಽನ್ನಮೂಲಃ, ಏವಮೇವ ಖಲು ಸೋಮ್ಯ, ಅನ್ನೇನ ಶುಭ್ಗೇನ ಕಾರ್ಯಭೂತೇನ ಅಪೋ ಮೂಲಮ್ ಅನ್ನಸ್ಯ ಶುಭ್ಗಸ್ಯ ಅನ್ವಿಚ್ಛ ಪ್ರತಿಪದ್ಯಸ್ವ | ಅಪಾಮಪಿ ವಿನಾಶೋತ್ಪತ್ತಿಮತ್ತಾವತ್ಶುಭ್ಗತ್ವಮೇವೇತಿ ಅದ್ವಿಃ ಸೋಮ್ಯ ಶುಭ್ಗೇನ ಕಾರ್ಯೇಣ ಕಾರಣಂ ತೇಜೋಮೂಲಮನ್ವಿಚ್ಛ | ತೇಜಸೋಽಪಿ ವಿನಾಶೋತ್ಪತ್ತಿಮತ್ತಾವತ್ ಶುಭ್ಗತ್ವಮಿತಿ ತೇಜಸಾ ಸೋಮ್ಯ ಶುಭ್ಗೇನ

ಸನ್ಮೂಲಮ್ ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯಮ್ | ಯಸ್ಮಿನ್ ಸರ್ವ
ಮಿದಂ ವಾಚಾರವ್ಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಮ್ ಅನ್ಯತಂ ರಜ್ಜ್ವಾಮಿವ
ಸರ್ವಾದಿವಿಕಲ್ಪಜಾತಮ್ ಅಧ್ಯಸ್ತಮವಿದ್ಯಯಾ ತದಸ್ಯ ಜಗತೋ ಮೂಲಮ್ |
ಅತಃ ಸನ್ಮೂಲಾಃ ಸತ್ಪಾರಣಾ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ ಇಮಾಃ ಸ್ವಾವರಜಬ್ಧಮಲಕ್ಷಣಾಃ
ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ | ನ ಕೇವಲಂ ಸನ್ಮೂಲಾ ಏವ, ಇದಾನೀಮಪಿ ಸ್ಥಿತಿಕಾಲೇ
ಸದಾಯತನಾಃ ಸದಾಶ್ರಯಾ ಏವ | ನ ಹಿ ವೃದಮನಾಶ್ರಿತ್ಯ ಘಟಾದೇಃ ಸತ್ತ್ವಂ
ಸ್ಥಿತೀರ್ವಾ ಅಸ್ತಿ | ಅತೋ ವೃದ್ವತ್ ಸನ್ಮೂಲತ್ವಾತ್ ಪ್ರಜಾನಾಂ ಸದಾಯ
ತನಂ ಯಾಸಾಂ ತಾಃ ಸದಾಯತನಾಃ ಪ್ರಜಾಃ | ಅನೇ ಚ ಸತ್ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಃ ಸದೇವ
ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಲಯಃ ಸಮಾಪ್ತಿರವಸಾನಂ ಪರಿಶೇಷೋ ಯಾಸಾಂ ತಾಃ ಸತ್ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಈ ಶರೀರವು ಅಲವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೊಳಕೆಯಂತೆ ಸಮೂಲವಾಗಿ
ದ್ದರೆ, ಈ ಶರೀರದ ಮೂಲವು ಎಲ್ಲಿದ್ದೀತು?’ ಎಂದು ಕೇಳಲು ತಂದೆ ಹೇಳು
ತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅದರ ಮೂಲವು ಅನ್ನಕ್ಕಿಂತ ಮತ್ತೆಲ್ಲಿದ್ದೀತು? ಅನ್ನವೇ ಮೂಲವು
ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಉಂಡ ಅನ್ನವು ನೀರಿನಿಂದ ದ್ರವವಾಗಿ ಮಾಡ
ಲ್ಪಟ್ಟು ಜಾರರಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಪಕ್ವವಾಗಿ ರಸರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ,
ರಸದಿಂದ ಶೋಣಿತವೂ ಶೋಣಿತದಿಂದ ಮಾಂಸವೂ ಮಾಂಸದಿಂದ ಮೇದಸ್ಸೂ,
ಮೇದಸ್ಸಿನಿಂದ ಎಲುಬುಗಳೂ ಎಲುಬುಗಳಿಂದ ಮಜ್ಜೆಯೂ ಮಜ್ಜೆಯಿಂದ ಶುಕ್ರವೂ
ಆಗುತ್ತದೆ¹. ಹೀಗೆಯೇ ಸ್ತ್ರೀಯು ಉಂಡ ಅನ್ನವು ರಸಾದಿಕ್ರಮದಿಂದಲೇ ಹೀಗ
ಪರಿಣತವಾಗಿ ಶೋಣಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಅನ್ನಕಾರ್ಯವಾದ ಶುಕ್ರಶೋಣಿತಗಳು
ಒಂದುಗೂಡಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಉಣ್ಣುವ ಅನ್ನದಿಂದ ಗೋಡೆಯು ಮಣ್ಣಿನ
ಮುದ್ದೆಗಳಿಂದ ಭರ್ತಿಯಾಗುವದೋ ಹಾಗೆ ಭರ್ತಿಯಾಗುತ್ತಾ ಪ್ರತಿದಿನವೂ
ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಅನ್ನಮೂಲವುಳ್ಳ ದೇಹಶುಂಗವು ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಆದರೆ (ಈ) ದೇಹಶುಂಗಕ್ಕೆ ಮೂಲವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ ಅನ್ನವಿದೆಯಲ್ಲ,
ಅದೂ ದೇಹದಂತೆ ಹುಟ್ಟುಹೊಂದುಗಳುಳ್ಳದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಯಾವದೋ ಒಂದು
ಮೂಲದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಶುಂಗವೇ ಎಂದುಕೊಂಡು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಹೇಗೆ ದೇಹ
ಶುಂಗಕ್ಕೆ ಅನ್ನವು ಮೂಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸೋಮ್ಯನೇ, ಅನ್ನವೆಂಬ ಶುಂಗದಿಂದ
ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವ (ಅನ್ನದಿಂದ) ಅಪ್ಪೆಂಬ ಮೂಲವನ್ನೂ ಹುಡುಕಿ, ಅರಿತುಕೊ.

1. ಇಲ್ಲಿಯೋ ಅಥವಾ ‘ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯಮ್’ ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಮುಂದೆಯೋ
‘ಅನ್ನಿಚ್ಛ’ ಎಂಬ ಮಾತು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಕೈಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ.

2. ಇದೇ ರಸಾದಿಭಾವಕ್ರಮ.

(೨) ಅಷ್ಟಕೂಡ ಹುಟ್ಟುಹೊಂದುಗಳುಳ್ಳದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಶುಂಗವೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಸೋಮ್ಯನೆ, ಅವೈಂಬ ಶುಂಗದಿಂದ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಕಾರಣವಾದ ತೇಜಸ್ವಂಬ ಮೂಲವನ್ನು ಹುಡುಕು. ತೇಜಸ್ಸು ಹುಟ್ಟುಹೊಂದುಗಳುಳ್ಳದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಶುಂಗವೇ ಆಗಿರುವದಾದ್ದರಿಂದ ಸೋಮ್ಯನೆ, ತೇಜಸ್ವೆಂಬ ಶುಂಗದಿಂದ ಸತ್ತೆಂಬ ಮೂಲವನ್ನು ತನಗೆರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯವನ್ನು- ಯಾವದರಲ್ಲಿ ಈ ಎಲ್ಲ ವಾಚಾರಂಭಣವಾದ ವಿಕಾರವು, ನಾಮಧೇಯವಾಗಿರುವ ಅನೃತವು ಹಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಹಾವಿನಂತೆ ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಅಧ್ಯಸ್ತವಾಗಿರುವದೋ! ಆ ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಮೂಲವನ್ನು- (ಹುಡುಕಿಕೊ).

ಆದ್ದರಿಂದ ಸೋಮ್ಯನೆ, ಈ ಸ್ಥಾವರಜಂಗಮರೂಪವಾದ ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲ ಸನ್ಮೂಲಗಳು, ಸತ್ತೆಂಬ ಕಾರಣವುಳ್ಳವು. ಬರಿಯ ಸನ್ಮೂಲಗಳೇ ಅಲ್ಲ, ಸ್ಥಿತಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಸದಾಯತನಗಳು, ಸತ್ತನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡೇ ಇವೆ ಮಣ್ಣನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಗಡಿಗೆಯೇ ಮುಂತಾದದ್ದಕ್ಕೆ ಇರವಾಗಲಿ ನಿಂತಿರುವಿಕೆ ಯಾಗಲಿ ಇಲ್ಲವಷ್ಟೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಮಣ್ಣಿನಂತೆ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಸತ್ತೇ ಮೂಲವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಆ ಪ್ರಜೆಗಳು ಸದಾಯತನಗಳು, ಸತ್ತೇ ಆಯತನವಾಗಿ ಉಳ್ಳವುಗಳು. ಮತ್ತು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಪ್ರತಿಷ್ಠಗಳು, ಸತ್ತೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಎಂದರೆ ಲಯವು, ಸಮಾಪ್ತಿ, ಕೊನೆ, ಉಳಿಮೆಯುಳ್ಳವು ಯಾವವೋ ಅವು ಸತ್ಪ್ರತಿಷ್ಠಗಳು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯತ್ರೈತತ್ ಪುರುಷಃ ಪಿಪಾಸತಿ ನಾಮ ತೇಜ ಏವ ತಪ್ಪೀತಂ ನಯತೇ ತದ್ಯಥಾ ಗೋನಾಯೋತ್ಸನಾಯಃ ಪುರುಷ ನಾಯ ಇತ್ಯೇವಂ ತತ್ತೇಜ ಆಚಕ್ಷು ಉದನ್ಯೇತಿ ತತ್ರೈತದೇವ ಶುಜ್ಞಮುತ್ಪತ್ತಿತಗಂ ಸೋಮ್ಯ ವಿಜಾನೀಹಿ ನೇದಮಮೂಲಂ ಭವಿಷ್ಯತೀತಿ || ೫ ||

೫. ಎಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಪುರುಷನು ಪಿಪಾಸತಿ (ನೀರುಕುಡಿಯಲೆಳಸುತ್ತಾನೆ) ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವನಾಗುತ್ತಾನೋ ಆಗ ತೇಜಸ್ಸೇ ಪೀತವನ್ನು ನಯಸಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗೋನಾಯ, ಅಶ್ವನಾಯ, ಪುರುಷನಾಯ- ಎನ್ನುವದು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಆ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಉದನ್ಯಾ (ಬಾಯಾರಿಕೆ) ಎನ್ನುವರು. ಅಲ್ಲಿ ಎದ್ದುಕೊಂಡಿರುವ ಇದೇ ಶುಂಗವನ್ನು ಸೋಮ್ಯನೆ, ಅರಿತುಕೊ, ಇದು ಅಮೂಲವಾಗಿರಲಾರದು.

1. ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವೆಂದರೆ, ಹೀಗೆ ಅಧ್ಯಾಸವಾಗಿರುವದೇ, ಅದರಿಂದಲೇ ಕಾರ್ಯವು ವಾಚಾರಂಭಣವೆಂದದ್ದು.

ಪಿಪಾಸತಿ ಎಂಬ ಗೌಣನಾಮ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೦೨. ಅಥ ಇದಾನೀಮ್ ಅಪ್ಯುಬ್ಧವ್ಯಾರೇಣ ಸತೋ ಮೂಲಸ್ಯಾನು
ಗಮಃ ಕಾರ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ | ಯತ್ರ ಯಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ಏತನ್ನಾಮ ಪಿಪಾಸತಿ
ಪಾತುಮಿಚ್ಛತೀತಿ ಪುರುಷೋ ಭವತಿ | ಅಶಿಶಿಷತಿ ಇತಿವತ್ ಇದಮಪಿ ಗೌಣ
ಮೇವ ನಾಮ ಭವತಿ | ದ್ರವೀಕೃತಸ್ಯ ಅತಿತಸ್ಯ ಅನ್ನಸ್ಯ ನೇತ್ರೈಃ ಆಮೋಽನ್ನ
ಶುಬ್ಧಂ ದೇಹಂ ಕ್ಲೇದಯಂತೈಃ ಶಿಥಿಲೀಕುರ್ಯುರಬ್ಬಾಹುಲ್ಯಾದ್ ಯದಿ
ತೇಜಸಾ ನ ಶೋಷ್ಯಂತೇ | ಸಿತರಾಂ ಚ ತೇಜಸಾ ಶೋಷ್ಯಮಾಣಾಸ್ತಪ್ಸು
ದೇಹಭಾವೇನ ಪರಿಣಮಮಾನಾಸು ಪಾತುಮಿಚ್ಛಾ ಪುರುಷಸ್ಯ ಜಾಯತೇ | ತದಾ
ಪುರುಷಃ ಪಿಪಾಸತಿ ನಾಮ | ತದೇತದಾಹ | ತೇಜ ಏವ ತತ್ ತದಾ ಪೀತಮ್
ಅಬಾದಿ ಶೋಷಯತ್ ದೇಹಗತಲೋಹಿತಪ್ರಾಣಭಾವೇನ ನಯತೇ ಪರಿಣಮ
ಯತಿ | ತದ್ಯಥಾ ಗೋನಾಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ | ಏವಂ ತತ್ತೇಜ ಆಚಷ್ಟೇ
ಲೋಕಃ ಉದನ್ಯಾ ಇತಿ ಉದಕಂ ನಯತೀತ್ಯುದನ್ಯಮ್ | ಉದನ್ಯಾ ಇತಿ
ಚ್ಛಾನ್ದಸಂ ತತ್ರಾಪಿ ಪೂರ್ವವತ್ | ಅಪಾಮಪಿ ಏತದೇವ ಶರೀರಾಖ್ಯಂ ಶುಬ್ಧಂ
ನಾನ್ಯದ್ ಇತ್ಯೇವಮಾದಿ ಸಮಾನಮನ್ಯತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಈಗ ಅಷ್ಟೆಂಬ ಶುಂಗದ ಮೂಲಕ ಸತ್ತೆಂಬ ಮೂಲವನ್ನು ಅನು
ಸರಿಸಿ (ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವದನ್ನು) ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದಾನೆ.

ಎಲ್ಲಿ, ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನು ಪಿಪಾಸತಿ (ಕುಡಿಯಲೆಳಸುತ್ತಾನೆ)
ಎಂಬೀ ಹೆಸರುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೋ—ಅಶಿಶಿಷತಿ ಎಂಬಂತೆ ಇದೂ ಗೌಣವೇ
ಆದ ನಾಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉಂಡ (ಬಳಕೆ) ದ್ರವವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಅನ್ನವನ್ನು
ಒಯ್ಯುವ ಅಪ್ಪು ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಒಣಗಿಸಲ್ಪಡದೆ ಇದ್ದರೆ, ಅಪ್ಪು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರು
ವದರಿಂದ ಅನ್ನಶುಂಗವಾದ ದೇಹವನ್ನು ನೆನೆಯಿಸಿ ಸಡಿಲಮಾಡಿ
ಬಿಟ್ಟೀತು. ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಪ್ಪು ತೀರ ಒಣಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ದೇಹವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮ
ವಾಗಲು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ನೀರು ಕುಡಿಯಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ
ಮನುಷ್ಯನು ಪಿಪಾಸತಿ (ಕುಡಿಯಲೆಳಸುತ್ತಾನೆ) ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆ ಇದನ್ನೇ
ಹೇಳುತ್ತಿದಾನೆ—(ತತ್=ತದಾ) ಆಗ ತೇಜಸ್ಸೇ ಪೀತವನ್ನು (ಕುಡಿದ) ನೀರು
ಮುಂತಾದದ್ದನ್ನು ಒಣಗಿಸಿ ದೇಹಗತವಾದ ರಕ್ತಪ್ರಾಣಗಳ ರೂಪಕ್ಕೆ (ನಯತೇ=
ಪರಿಣಮಯತಿ) ಮಾರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

‘ತದ್ಯಥಾ ಗೋನಾಯಃ’ (ಹೇಗೆ ಗೋನಾಯನು) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ ಗ್ರಂಥವು ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಆ ತೇಜಸನ್ನು ಉದನ್ಯಾ (ನೀರಣಿಕೆ) ಎಂದು ಜನರು ಕರೆಯುವರು ಉದಕಂ ನಯತೀತಿ (ನೀರನ್ನು ಒಯ್ಯುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ) ಉದನ್ಯವು (ಉದನ್ಯವನ್ನು) ಉದನ್ಯಾ ಎಂದಿರುವದು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದಿನಂತೆ ವೈದಿಕಪ್ರಯೋಗವು

ಅಪ್ಪಿಗೂ ಇದೇ ಶರೀರವೇ ಶುಂಗವು ಬೇರೆಯಲ್ಲ- ಎಂದುಮುಂತಾಗಿರುವ ಗ್ರಂಥವು (ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಸ್ಯ ಕ್ಷ ಮೂಲಗಂ ಸ್ಯಾದನ್ಯತ್ರಾದ್ಭ್ಯೋಽಧ್ವಿಃ ಸೋಮ್ಯ ಶುಜ್ಞೀನ ತೇಜೋಮೂಲಮನ್ವಿಚ್ಛ ತೇಜಸಾ ಸೋಮ್ಯ ಶುಜ್ಞೀನ ಸನ್ಮೂಲಮನ್ವಿಚ್ಛ ಸನ್ಮೂಲಾಃ ಸೋಮ್ಯೇನಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ಸದಾಯತನಾಃ ಸತ್ಪತಿಷ್ಠಾ ಯಥಾ ನು ಖಲು ಸೋಮ್ಯೇಮಾಸ್ತಿಸ್ತೋ ದೇವತಾಃ ಪುರುಷಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ತ್ರಿವೃತ್ತಿ ವೃದೇಕೈಕಾ ಭವತಿ ತದುಕ್ತಂ ಪುರಸ್ತಾದೇವ ಭವತ್ಯಸ್ಯ ಸೋಮ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ಪ್ರಯತೋ ವಾಜ್ಮನಸಿ ಸಂಪದ್ಯತೇ ಮನಃ ಪ್ರಾಣೇ ಪ್ರಾಣಸ್ತೇಜಸಿ ತೇಜಃ ಪರಸ್ಯಾಂ ದೇವತಾಯಾಮ್ || ೬ ||

೬. ಅದಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೆಲ್ಲಿ ಮೂಲವಿದ್ದೀತು? ಅಪ್ಪೆಂಬ ಶುಂಗದಿಂದ, ಸೋಮ್ಯನೆ, ತೇಜಸ್ಸೆಂಬ ಮೂಲವನ್ನು ಹುಡುಕು; ತೇಜಸ್ಸೆಂಬ ಶುಂಗದಿಂದ, ಸೋಮ್ಯನೆ, ಸನ್ಮೂಲವನ್ನು ಹುಡುಕು. ಸೋಮ್ಯನೆ, ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಸನ್ಮೂಲವಾದವು, ಸದಾಯತನಗಳು, ಸತ್ಪತಿಷ್ಠಗಳು. ಸೋಮ್ಯನೆ, ಹೇಗೆ ಈ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳು ಪುರುಷನನ್ನು ಸೇರಿ ಒಂದೊಂದೂ ತ್ರಿವೃತ್ತಿವೃತ್ತವಾಗುವದೋ ಅದನ್ನು ಮುಂಚೆಯೇ ಹೇಳಿದ್ದೇ ಆಗಿದೆ. ಸೋಮ್ಯನೆ, ಈ ಹೊರಟು ಹೋಗುವ ಪುರುಷನ ವಾಕ್ಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆ, ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಣವು ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ತೇಜಸ್ಸು ಪರದೇವತೆಯಲ್ಲಿ.

ಅಪ್ಪು ಮೊದಲಾದ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಸತ್ತನ್ನು

ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೦೩ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾತ್ ತೇಜಸೋಽಪ್ಯೇತವೇವ ಶರೀರಾಖ್ಯಂ ಶುದ್ಧಮ್ | ಆತೋಽಪ್ಯುಜ್ಞೀನ ದೇಹೇನ ಆಪ್ತೇ ಮೂಲಂ ಗಮ್ಯತೇ | ಅಧ್ವಿಃ ಶುಜ್ಞೀನ

ತೇಜೋಮೂಲಂ ಗಮ್ಯತೇ | ತೇಜಸಾ ಶುಭ್ಗೇನ ಸನ್ಮೂಲಂ ಗಮ್ಯತೇ ಪೂರ್ವ
 ವತ್ | ಏವಂ ಹಿ ತೇಜೋಬನ್ಧನಮಯಸ್ಯ ದೇಹಶುಭ್ಗಸ್ಯ ಸಾಚಾರವ್ವಣಮಾತ್ರ
 ಸ್ಯಾನ್ನಾದಿಪರಮ್ಪರಯಾ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯಂ ಸನ್ಮೂಲಮ್ | ಅಭಯಮ್
 ಅಸಂತ್ರಾಸಂ ನಿರಾಯಾಸಂ ಸನ್ಮೂಲಮ್ ಅನ್ವಿಚ್ಛ ಇತಿ ಪುತ್ರಂ ಗಮಯಿತ್ವಾ
 ಅಶಿಶಿಷತಿ ಪಿಪಾಸತಿತಿ ನಾಮಪ್ರಸಿದ್ಧಿದ್ವಾರೇಣ, ಯದನ್ಯದ್ ಇಹಾಸ್ಮಿನ್
 ಪ್ರಕರಣೇ ತೇಜೋಬನ್ಧನಾಂ ಪುರುಷೇಣೋಪಯುಜ್ಯಮಾನಾನಾಂ ಕಾರ್ಯ
 ಕರಣಸಂಘಾತಸ್ಯ ದೇಹಶುಭ್ಗಸ್ಯ ಸ್ವಜಾತ್ಯಸಾಂಕರ್ಯೇಣ ಉಪಚಯಕರತ್ವಂ
 ವಕ್ತವ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್. ತದಿಹೋಕ್ತಮೇನ ದ್ರವ್ಯವ್ಯಮ್ ಇತಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಂ
 ವ್ಯಪದಿಶತಿ | ಯಥಾ ನು ಖಲು (ಸೋಮ್ಯ) ಯೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಇಮಾ
 ಸ್ತೇಜೋಬನ್ಧವ್ಯಾಪ್ತಿಸ್ತೋ ದೇವತಾಃ ಪುರುಷಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ತ್ರಿಪೃತ್ವಿವ್ಯದೇಕೈಕಾ
 ಭವತಿ ತದುಕ್ತಂ ಪುರಸ್ತಾದೇನ ಭವತಿ “ಅನ್ನಮತಿತಂ ತ್ರೇಧಾ ವಿಧೀಯತೇ”
 (೬-೫-೧) ಇತ್ಯಾದಿ | ತತ್ರೈವೋಕ್ತಮ್ ಅನ್ನಾದೀನಾಮತಿತಾನಾಂ ಯೇ
 ಮಧ್ಯಮಾ ಧಾತವಸ್ತೇ ಸಾಪ್ತಧಾತುಕಂ ಶರೀರಮ್ ಉಪಚಿನ್ವಂತೀತಿ ಉಕ್ತಮ್
 ಮಾಂಸಂ ಭವತಿ ಲೋಹಿತಂ ಭವತಿ ಮಜ್ಜಾ ಭವತೀತಿ | ಯೇ ತ್ವಣಿಷ್ಠಾ
 ಧಾತವೋ ಮನಃ ಪ್ರಾಣಂ ವಾಚಂ ದೇಹವ್ಯಾಂತಃಕರಣಸಂಘಾತಮುಪಚಿನ್ವಂತೀತಿ
 ಇತಿ ಚೋಕ್ತಂ ತನ್ಮನೋ ಭವತಿ ಸ ಪ್ರಾಣೋ ಭವತಿ ಸಾ ವಾಗ್ಭವತೀತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅರ್ಥವಶದಿಂದ ಈ ಶರೀರವೆಂಬುದೇ ತೇಜಸ್ಸಿಗೂ ಶುಭವೆಂದು (ತೀಳೆಯ
 ಬೇಕು) ^೧ ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸ್ಥಿನ ಶುಭವಾದ ದೇಹದಿಂದ ಅಪ್ಪೆಂಬ ಮೂಲವು
 ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ, ಅಪ್ಪೆಂಬ ಶುಭದಿಂದ ತೇಜಸ್ಸೆಂಬ ಮೂಲವು ತಿಳಿಯ
 ಬರುತ್ತದೆ, ತೇಜಸ್ಸೆಂಬ ಶುಭದಿಂದ ಮುನ್ನಿನಂತೆಯೇ ^೨ ಸತ್ತೆಂಬ ಮೂಲವು
 ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ.

1. ಅಸ್ಥಿ ಭವತಿ - ಎಂಬುದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದೆ.

2. ಈ ವಾಕ್ಯವು ‘ಗಮ್ಯತೇ ಪೂರ್ವವತ್’ ಆದಮೇಲೆ ಇದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು ;
 ಏಕೆಂದರೆ ಅನ್ನದಿಂದಲೂ ಅಸ್ಥಿನಿಂದಲೂ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವಂತೆ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ
 ದೇಹವು ಹುಟ್ಟಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಎರಡು ವಿವರಣೆಗಳಿಂದಲೇ ಊಹಿಸಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳ
 ಬಹುದು ಎಂಬರ್ಥವು ಆಗ ಸ್ಪಷ್ಟಿತವಾಗುತ್ತದೆ

3. ಅಸ್ಥಿಗೂ ಇದೇ ಶುಭವಾದ್ದರಿಂದ ಎಂಬರ್ಥ. ಹಿಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯ ಕೊನೆಯ
 ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಇವರ ಸಂಬಂಧ.

4. ಹಿಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ (೪೦, ೪೦, ೫೦೦) ಹೇಳಿರುವಂತೆಯೇ ವಿಶೇಷಣ
 ಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಭಾವ.

ಹೀಗೆ ತೇಜೋಬನ್ಧನು ಮಯವಾಗಿರುವ ವಾಚಾರಂಭಣಮಾತ್ರವಾಗಿರುವ ದೇಹ ರೂಗಕ್ಕೆ ಅನ್ನಾದಿಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯವಾದ ಸತ್ತೇ ಮೂಲವಷ್ಟೆ? ಅಂಜಿಕೆಯಿಲ್ಲದ್ದು ಅಂಜಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದ್ದು ನಿರಾಯಾಸವೂ ಆಗಿರುವ ಸನ್ಮೂಲ ವನ್ನು ಹುಡುಕಿ (ತಿಳಿದು)ಕೊಂಡು ಎಂದು ಪುತ್ರನಿಗೆ ಅಶಿಷತಿ ಪಿಪಾಸತಿ- ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ದ್ವಾರದಿಂದ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ತೇಜೋಬನ್ಧನ ಗಳನ್ನು ಮನುಷ್ಯನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾಗ ಕಾರ್ಯಕರಣಸಂಘಾತವಾದ ದೇಹ ರೂಗವನ್ನು ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಜಾತಿಯು ಸಂಕರವಾಗದಂತೆ ಬೆಳೆಯಿಸುವವೆಂದು ಇನ್ನು ಬೇರೆ ಯಾವದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿತ್ತೋ ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ: (ಸೋಮ್ಯನೆ), ಹೀಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಈ ತೇಜೋಬನ್ಧಗಳೆಂಬ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳು ಪುರುಷನನ್ನು ನೇರಿ ಒಂದೊಂದೂ, ತ್ರಿವೃತ್ತತ್ರಿವೃತ್ತವಾಗಿ ಆಗುತ್ತವೆಯೋ ಅದನ್ನು ಹಿಂದೆ 'ಉಂಡ ಅನ್ನವು ಮೂವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ' (೬-೫-೧) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದೇ ಆಗಿದೆ. ಉಂಡ ಅನ್ನವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮಧ್ಯಮ ಧಾತುಗಳೆವೆಯಲ್ಲ, ಅವು ಸಾಪ್ತಧಾತುಕವಾದ ಶರೀರವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು 'ಮಾಂಸವಾಗುತ್ತದೆ' (೬-೫-೧), 'ಲೋಹಿತವಾಗುತ್ತದೆ' (೬-೫-೨), 'ಮಜ್ಜೆಯಾಗುತ್ತದೆ' (೬-೫-೩) - ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇನ್ನು ಅಣಿಸ್ಯವಾದ ಧಾತುಗಳೆವೆಯಲ್ಲ (ಅವು) 'ಮನಸ್ಸು' (೬-೫-೧), 'ಪ್ರಾಣ' (೬-೫-೨), 'ವಾಕ್ಯು' (೬-೫-೩) - (ಹೀಗೆ) ದೇಹದೊಳಗಿನ ಕರಣಸಂಘಾತ ವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅದು ಮನಸ್ಸಾಗುತ್ತದೆ, ಅದು ಪ್ರಾಣ ವಾಗುತ್ತದೆ, ಅದು ವಾಕ್ಯಾಗುತ್ತದೆ - ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

1. ತೇಜೋಬನ್ಧಗಳು ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಜಾತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವು.

2. 'ಅನ್ನಮಶಿತಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಎಂದರ್ಥ.

3. 'ಅಸ್ಥಿ ಭವತಿ' (ಎಲುಬು ಆಗುತ್ತದೆ) ಎಂಬುದು ಮೂಲಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದು, ಏಕೆಂದರೆ ಅಸ್ಥಿಯು ಮಧ್ಯಮಾಂಶವಲ್ಲ, ಸ್ಥೂಲಾಂಶವೆಂದ ೬-೫-೨ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

4. ಭವತಿ ಎಂಬ ಮಾತು ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದಕ್ಕೂ ಸೇರಿಸುವುದರೂ ಸ್ಪಷ್ಟತೆಗಾಗಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಅನುಷಂಗಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಉತ್ಪಾತ್ರಂತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಗಾದಿಗಳು ಸತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ

(ಉಪನಿಷದ್ಭಾಗ) ೧

[ಅಸ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ಪ್ರಯತೋ ನಾಜ್ಞಾನಸಿ ಸಂಪದ್ಯತೇ ಮನಃ
ಪ್ರಾಣೇ ಪ್ರಾಣಸ್ತೇಜಸಿ ತೇಜಃ ಪರಸ್ಯಾಂ ದೇವತಾಯಾಮ್ ||೬

೬. ಸೋಮ್ಯಸಿ, ಈ ಹೊರಟುಹೋಗುವ ಪುರುಷನ ವಾಕ್ಯ
ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆ, ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಣವು ತೇಜಸ್ಸಿ
ನಲ್ಲಿ, ತೇಜಸ್ಸು ಪರದೇವತೆಯಲ್ಲಿ].¹

ಉತ್ಪಾತ್ರಂತಿಕ್ರಮ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೦೪ ಸೋಮ್ಯಂ ಪ್ರಾಣಕರಣಸಂಘಾತೋ ದೇಹೇ ವಿಶೇರ್ಣೇ ದೇಹಾ
ನ್ತರಂ ಜೀವಾಧಿಷ್ಠಿತೋ ಯೇನ ಕ್ರಮೇಣ ಪೂರ್ವದೇಹಾತ್ ಪ್ರಚ್ಯುತೋ
ಗಚ್ಛತಿ ತದಾಹ | ಅಸ್ಯ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ಪ್ರಯತೋ ಮ್ರಿಯಮಾಣಸ್ಯ
ನಾಜ್ಞಾನಸಿ ಸಂಪದ್ಯತೇ ಮನಸ್ಯುಪಸಂಹ್ರಿಯತೇ | ಅಥ ತದಾಹುರ್ಜ್ಞಾತಯೋ
ನ ವದತೀತಿ | ಮನಃಪೂರ್ವಕೋ ಹಿ ವಾಗ್ವಾಪಾರಃ | “ಯದ್ವೈ ಮನಸಾ
ಧ್ಯಾಯತಿ ತದ್ವಾಚಾ ವದತಿ” (?) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ನಾ ಚ್ಯು ಪ ಸಂ
ಹೃತಾಯಾಂ ಮನಸಿ ಮನೋ ಮನನವ್ಯಾಪಾರೇಣ ಕೇವಲೇನ ವರ್ತತೇ |
ಮನೋಽಪಿ ಯದಾ ಉಪಸಂಹ್ರಿಯತೇ ತದಾ ಮನಃ ಪ್ರಾಣೇ ಸಂಪನ್ನಂ ಭವತಿ
ಸುಷುಪ್ತಕಾಲೇ ಇವ | ತದಾ ಪಾರ್ಶ್ವಸ್ಥಾ ಜ್ಞಾತಯೋ ನ ವಿಜಾನಾ
ತೀತ್ಯಾಹುಃ | ಪ್ರಾಣಶ್ಚ ತದಾ ಉರ್ಧ್ವೋಚ್ಛ್ವಾಸೀ ಸ್ವಾತ್ಮನ್ಯುಪಸಂಹೃತಬಾಹ್ಯ
ಕರಣಃ ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯಾಯಾಂ ದರ್ಶನಾತ್, ಹಸ್ತಪಾದಾದೀನ್ ವಿಕ್ಷಿಪನ್,
ಮರ್ಮಸ್ಥಾನಾನಿ ನಿಶ್ಚಿಂತ್ಯ ನಿವ ಉತ್ಸೃಜನ್² ಕ್ರಮೇಣೋಪಸಂಹೃತಸ್ತೇಜಸಿ
ಸಂಪದ್ಯತೇ | ತದಾಹುರ್ಜ್ಞಾತಯೋ ನ ಚಲತೀತಿ | ಮೃತೋ ನೇತಿ ವಾ
ವಿಚಿಕಿತ್ಸಂತೋ ದೇಹಮಾಲಭಮಾನಾ ಉಷ್ಣಂ ಚೋಪಲಭಮಾನಾ ದೇಹ
ಉಷ್ಣೋ ಜೀವತೀತಿ | ಯದಾ ತದಪ್ಯಾಷ್ಟ್ಯಲಿಬ್ಧಂ ತೇಜ ಉಪಸಂಹ್ರಿಯತೇ
ತದಾ ತತ್ತೇಜಃ ಪರಸ್ಯಾಂ ದೇವತಾಯಾಂ ಪ್ರಶಾಮ್ಯತಿ | ತದೇವಂಕ್ರಮೇಣ

1. ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಆಗಲೆ ಒಂದು ಸಲ ಬರೆದದ್ದಾಗಿದ್ದರೂ ಇದು ಪ್ರಕರಣಾಂತರಕ್ಕೆ
ಸೇರಿದ್ದೆಂದು ಸ್ಫುಟಗೊಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಬರೆದುಕೊಂಡಿದೆ.

2 ಇದು ವಾ! ಪಾಠ

ಉಪಸಂಹೃತೇ ಸ್ವಮೂಲಂ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಚ ಮನಸಿ ತತ್ಪ್ರೋಜೀವೋಽಪಿ ಸುಷುಪ್ತ ಕಾಲವತ್ ನಿಮಿತ್ತೋಪಸಂಹಾರಾದುಪಸಂಹ್ರಿಯಮಾಣಃ ಸನ್ ಸತ್ಯಾಭಿಸಂಧಿ ಪೂರ್ವಕಂ ಚೇದುಪಸಂಹ್ರಿಯತೇ ಸದೇವ ಸಂಪದ್ಯತೇ ನ ಪುನರ್ದೇಹಾನ್ ರಾಯ ಸುಷುಪ್ತಾದಿವೋತ್ತಿಷ್ಠತಿ | ಯಥಾ ಲೋಕೇ ಸಭಯೇ ದೇಶೇ ವರ್ತ ಮಾನಃ ಕಥಂಚಿದಿವಾಭಯಂ ದೇಶಂ ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ತದ್ವತ್ | ಇತರಸ್ತು ಅನಾತ್ಮ ಜ್ಞಸ್ತಸ್ಮಾದೇವ ಮೂಲಾತ್ ಸುಷುಪ್ತಾದಿವೋತ್ಥಾಯ ಮೃತ್ವಾ ಪುನರ್ದೇಹ ಜಾಲಮ್ ಆವಿರತಿ | ಯಸ್ಮಾನ್ಮೂಲಾದುತ್ಥಾಯ ದೇಹಮಾವಿಶತಿ ಜೀವಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ ಪ್ರಾಣಕರಣಗಳ ಸಂಘಾತವು ದೇಹವು ನಾಶವಾಗಲು ಜೀವನಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾಗಿ ಯಾವ ಕ್ರಮದಿಂದ ಹಿಂದಿನ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದು ದೇಹಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆಯೋ ಅದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದಾನೆ.

ಎಚ್ಚಿ ಸೋಮ್ಯನೇ, ಈ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಸಾಯುತ್ತಿರುವ ಪುರುಷನ ವಾಕ್ಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಪಸಂಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ.¹ ಇನ್ನು ಆಗ ಜ್ಞಾತಿಗಳು '(ಅವನು) ಮಾತಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ' ಎನ್ನುವರು.² ವಾಗ್ವ್ಯಾಪಾರವು ಮನಸ್ಸಿನ ಮೂಲಕವಲ್ಲವೆ? "ಯಾವದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಚಿಂತಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಅದನ್ನು ಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ" (?) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು (ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವು). ವಾಕ್ಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಪಸಂಹೃತವಾಗಲು ಬರಿಯ ಮನನವ್ಯಾಪಾರದೊಡನೆ ಕೂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಯಾವಾಗ ಮನಸ್ಸು ಉಪಸಂಹೃತವಾಗುವದೋ ಆಗ ಮನಸ್ಸು ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಂತೆ ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗುವದು³; ಆಗ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಾತಿಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವರು. ಆಗ ಪ್ರಾಣನೂ ಮೇಲುಸಿರಿಡುತ್ತಾ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಹೊರಗಿನ ಕರಣಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು - ಏಕೆಂದರೆ (ಹೀಗೆಂದು) ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ⁴ - ಕೈಕಾಲುಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಕೊಡದುತ್ತಾ ಮರ್ಮಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವಂತೆ ಬಿಡುತ್ತಾ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉಪಸಂಹೃತನಾಗಿ ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತಾನೆ.⁵ ಆಗ

1. ವಾಗ್ವೃತ್ತಿಯು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆ ; ವಾಕ್ಯೇ ಸೇರುವದಿಲ್ಲ. ಸೂ. ಭಾ ೪-೨-೧ (ಭಾ. ಭಾ ೫೪೦)ನ್ನು ನೋಡಿ.
2. ಬೃ. ೪-೪-೨ ರಲ್ಲಿ ಇದರ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ನೋಡಿ.
3. ಇಲ್ಲಿಯೂ ವೃತ್ತಿದ್ವಾರದಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನ ಲಯವಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಗೀ. ಭಾ. ೪-೨-೩ (ಭಾ. ಭಾ ೫೪೩).
4. ಅಲ್ಲಿ ವಾಗಾದಿಗಳು ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇರುವವೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದೆ.
5. ಜೀವನೊಡನೆ ಪ್ರಾಣನು ತೇಜಸ್ಸಿನೊಡನೆ ಸೇರಿದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೨-೫ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೪೫, ೫೪೬).

ಜ್ಞಾತಿಗಳು (ಇವನು) ಅಲುಗಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವರು ಸತ್ತನೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಸಂಶಯಪಡುತ್ತಾ ದೇಹವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಬಿಸಿಯು ತೋರಲು ಮೈಬಿಸಿಯಾಗಿದೆ ಬದುಕಿದಾನೆ (ಎನ್ನುವರು). ಯಾವಾಗ ಆ ಬಿಸಿಯೆಂಬ ಗುರುತೂ ಉಪಸಂಹಾರವಾಗುವದೋ ಆಗ ಆ ತೇಜಸ್ಸು ಪರದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗುತ್ತದೆ^೧. ಆಗ ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ^೨ ಮನಸ್ಸು ಉಪಸಂಹಾರವಾಗಿ ತನ್ನ ಮೂಲವನ್ನು ಸೇರಲು ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಜೀವನು ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋಹಾಗೆ ನಿಮಿತ್ತಗಳು ಉಪಸಂಹಾರವಾಗುವದರಿಂದ (ತಾನೂ) ಉಪಸಂಹೃತನಾಗುವನಾಗಿ ಸತ್ಯಾಭಿಸಂಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಉಪಸಂಹೃತನಾಗುವನಾದರೆ ಸತ್ತನ್ನೇ ನೇರುತ್ತಾನೆ, ಸುಷುಪ್ತಿಯಿಂದ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಮತ್ತೆ ಇನ್ನೊಂದು ದೇಹವನ್ನು ಪಡೆಯುವದಕ್ಕೆ ಏಳುವದಿಲ್ಲ ಹೇಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಭಯಸಹಿತವಾದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇರುವವನಾಗಿ ಹೇಗೋ ಅಭಯದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದವನು (ಮತ್ತೆ ಆ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗನೋ) ಅದರಂತೆ ಆದರೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬನಾದ ಆತ್ಮಜ್ಞನಲ್ಲದವನೋ ಅದೇ ಮೂಲದಿಂದ - ಸುಷುಪ್ತಿಯಿಂದ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ - ಎದ್ದು ಸತ್ತಬಳಿಕ ಮತ್ತೆ ದೇಹದ ಬಲೆಯನ್ನು ಹೊಗುವನು. ಯಾವ ಮೂಲದಿಂದ ಎದ್ದು (ಹೀಗೆ) ಜೀವನು ದೇಹವನ್ನು ಹೊಗುವನೋ —

ಜಗನ್ನೂಲವಾದ ಸದ್ರೂಪಬ್ರಹ್ಮವೇ ಜೀವನ ಆತ್ಮನು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಏಷೋಣಮೈತದಾತ್ಮ್ಯಮಿದಗ್ಂ ಸರ್ವಂ ತತ್ಸತ್ಯಗ್ಂ
ಸ ಆತ್ಮಾ ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಇತಿ ಭೂಯ ಏವ ಮಾ
ಭಗವಾನ್ ವಿಜ್ಞಾಪಯತ್ಸಿತಿ ತಥಾ ಸೋಮ್ಯೇತಿ ಹೋನಾಚ ||

೭. ಆ ಈ ಅಣೆನೆಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಇದೆಲ್ಲವೂ ಐತದಾತ್ಮ್ಯವು. ಅದು ಸತ್ಯವು, ಅದೇ ಆತ್ಮನು ; ಶ್ವೇತಕೇತುವೆ, ಅದೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ, ಭಗವಂತನು ಮತ್ತೂ ತಿಳಿಸಿಹೇಳಬೇಕು ! - ಎನ್ನಲು - ಸೋಮ್ಯನೆ, ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ' ಎಂದನು.

1. ಸುಷುಪ್ತಿಪ್ರಲಯಗಳಂತೆ ಸಜೀವನಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೨-೮.

2. ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಕ್ರಮವು ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೂ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೂ ಸಮಾನವು ; ಆದರೆ ಉಪಾಸಕರು ಉತ್ತರಮಾರ್ಗದಿಂದ ತೆರಳುವರು. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೨-೩ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೪೮).

3. ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಈ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಯಿಲ್ಲ ; ಸೂ. ಭಾ. ೪-೨-೧೩ ; ಉಪಾಸಕರಿಗೆ ಉಂಟು. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೨ ೭.

ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಜಗನ್ಮೂಲಾತ್ಮನೇ ಜೀವನ ಸ್ವರೂಪ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೦೫ ಸ ಯಃ ಸದಾಖ್ಯ ಏಷ ಉಕ್ತೋಽಣಿಮಾ ಅಣುಭಾವಃ ಜಗತೋ ಮೂಲಮ್ ಐತದಾತ್ಮ್ಯಮ್ ಏತತ್ ಸತ್ ಆತ್ಮಾ ಯಸ್ಯ ಸರ್ವಸ್ಯ ತದೇತದಾತ್ಮಾ ತಸ್ಯ ಭಾವಃ ಐತದಾತ್ಮ್ಯಮ್ | ಏತೇನ ಸದಾಖ್ಯೇನ ಆತ್ಮನಾ ಆತ್ಮವತ್ ಸರ್ವಮಿದಂ ಜಗತ್ | ನಾನ್ಯೋಽಸ್ಮಿ ಅಸ್ಯಾಂತಾ ಸಂಸಾರೀ | “ನಾನ್ಯದತೋಽಸ್ಮಿ ದ್ರಷ್ಟೃ ನಾನ್ಯದತೋಽಸ್ಮಿ ಶ್ರೋತೃ” (ಬೃ ೩-೮ ೧೧) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯಂತ ರಾತ್ | ಯೇನ ಚಾಽಽತ್ಮನಾ ಆತ್ಮವತ್ ಸರ್ವಮಿದಂ ಜಗತ್ ತದೇವ ಸದಾಖ್ಯಂ ಕಾರಣಂ ಸತ್ಯಂ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ | ಅತಃ ಸ ಏನ ಆತ್ಮಾ ಜಗತಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸ್ವರೂಪಂ ಸತತ್ತ್ವಂ ಯಾಧಾತ್ಮ್ಯಮ್ | ಆತ್ಮಶಬ್ದಸ್ಯ ನಿರುಪಸದಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಿ ಗನಾದಿಶಬ್ದವನ್ನಿರೂಢತ್ವಾತ್ | ಅತಃ ತತ್ಸತ್ ತ್ವನುಸಿ-
ಯೇ ಪ್ರೇತಕೇತೋ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಈ ಸತ್ತೆಂಬ (ಮೇಲೆ) ಹೇಳಿದ ಅಣುವು ಅಣುಭಾವವು ಜಗನ್ಮೂಲವಿದೆ ಯಲ್ಲ, ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಐತದಾತ್ಮ್ಯವು - ಈ ಸತ್ತೆಂಬುದು ಯಾವ ಸರ್ವಕ್ಕೂ ಆತ್ಮನೋ ಆ ಇದು ಐತದಾತ್ಮ್ಯವು, ಅದರ ಭಾವವು, ಐತದಾತ್ಮ್ಯವು - ಈ ಸತ್ತೆಂಬ ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ (ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ) ಆತ್ಮವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿವೆ ಇದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಸಂಸಾರಿಯಾದ ಆತ್ಮನು ಇರುವದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ “ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಯಾವ (ಮತ್ತೊಂದು) ದ್ರಷ್ಟೃವಿಲ್ಲ, ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ (ಮತ್ತೊಂದು) ಶ್ರೋತೃವಿಲ್ಲ” (ಬೃ ೩-೮-೧೧) ಎಂದುಮುಂತಾಗಿ ಬೇರೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿದೆ, ಮತ್ತು ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲ ಯಾವ ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಆತ್ಮವಂತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದೇ ಸತ್ತೆಂಬ ಕಾರಣವೇ ಸತ್ಯವು, ನಿಜವಾದ ಸತ್ತು, ಅದರಿಂದ ಅದೇ ಆತ್ಮನು, ಜಗತ್ತಿನ ಒಳಸ್ವರೂಪವು, ತತ್ತ್ವವು, ಯಾಧಾತ್ಮ್ಯವು (ಎಂದರ್ಥ). ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವ ಉಪಪದವೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಗೋಶಬ್ದವೇ ಮುಂತಾದವು ಗಳಂತೆ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ರೂಢವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಆ ಸತ್ತು ನೀನೇ ಆಗಿರುತ್ತೀಯವ್ಯು, ಪ್ರೇತಕೇತುವೆ

1. ಇದರ ಮುಂದಿರುವ ಇತಿಶಬ್ದವು ಬೇಕಿಲ್ಲ.

2. ಇಂದ್ರಿಯಾತ್ಮಾ, ದೇವತಾತ್ಮಾ- ಎಂಬಂತೆ ಉಪಪದವಿದ್ದರೆ ಬೇರೊಂದು ಅರ್ಥವು ಆಗುತ್ತದೆ.

3. ಆತ್ಮನೆಂದರೆ ತಾನು ಎಂದೇ ಅರ್ಥ. ಕ. ಭಾ. ೨-೧-೧ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೧೦) ನ್ನು ನೋಡಿ.

ಸುಷುಪ್ತಿಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಶಂಕೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೦೬. ಇತ್ಯೇವಂ ಪ್ರತ್ಯಾಯಿತಃ ಪುತ್ರ ಅಹ | ಭೂಯ ಏವ ಮಾ ಭಗವಾನ್ ವಿಜ್ಞಾಪಯತು | ಯದ್ ಭವದುಕ್ತಂ ತತ್ ಸಂದಿಗ್ಧಂ ಮಮ ಅಹನ್ಯಹನಿ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ಸುಷುಪ್ತೌ ಸತ್ ಸಂಪದ್ಯಂತ ಇತ್ಯೇತತ್ | ಯೇನ ಸತ್ ಸಂಪದ್ಯ ನ ವಿದಃ ಸತ್ ಸಂಪನ್ನಾ ವಯಮಿತಿ | ಅತೋ ದೃಷ್ಟಾಂತೇನ ಮಾಂ ಪ್ರತ್ಯಾಯಯತು ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಏವಮುಕ್ತಸ್ತಥಾಸ್ತು ಸೋಮ್ಯ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ಸಿತಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಂದು ತಿಳಿಯಹೇಳಲು ಮಗನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: ಮತ್ತೂ ನನಗೆ ಭಗವಂತನಾದ (ನೀನು) ತಿಳಿಸಿಕೊಡಬೇಕು. ನೀನು ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲ, ದಿನದಿನವೂ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ತನ್ನು ಸೇರಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು, ಅದು ನನಗೆ ಸಂದಿಗ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಏಕೆಂದರೆ ಸತ್ತನ್ನು ಸೇರಿದರೂ ನಾವು ಸತ್ತನ್ನು ಸೇರಿದೇವೆ ಎಂದು ಅರಿಯದೆ ಇರುತ್ತಾರಲ್ಲ ! ಆದ್ದರಿಂದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ನನಗೆ ತಿಳಿಯಹೇಳಬೇಕು- ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಲು 'ಸೋಮ್ಯನೇ, ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ' ಎಂದು ತಂದೆ ಹೇಳಿದನು.

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಒಂಭತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪೇವಸಮಾಧಾನಗಳು)

ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಏಕತ್ವಕ್ಕೆ ಮಧುದೃಷ್ಟಾಂತ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಮಧು ಮಧುಕೃತೋ ನಿಸ್ತಿಷ್ಠಂತಿ ನಾನಾತ್ಯಯಾನಾಂ ವೃಕ್ಷಾಣಾಂ ರಸಾನ್ ಸಮವಹಾರಮೇಕತಾಗ್ಂ ರಸಂ ಗಮಯಂತಿ || ೧ ||

ತೇ ಯಥಾ ತತ್ರ ನ ವಿನೇಕಂ ಲಭಂತೀಮುಷ್ಯಾಹಂ ವೃಕ್ಷಸ್ಯ ರಸೋಽಸ್ಮ್ಯಮುಷ್ಯಾಹಂ ವೃಕ್ಷಸ್ಯ ರಸೋಽಸ್ತೀತ್ಯೇವಮೇನ ಖಲು ಸೋಮ್ಯೇಮಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ಸತಿ ಸಂಪದ್ಯ ನ ವಿಮಃ ಸತಿ ಸಂಪದ್ಯಾಮಹ ಇತಿ || ೨ ||

೧-೨. ಸೋಮ್ಯನೇ, ಹೇಗೆ ಮಧುಕೃತ್ತುಗಳು ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವವೋ ನಾನಾತ್ಯಯದ ಮರಗಳ ರಸಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಒಂದಾಗಿ ರಸವನ್ನು ಮಾಡುವವೋ, ಅವು ಹೇಗೆ ಅಲ್ಲಿ 'ನಾನು ಆ ವೃಕ್ಷದ ರಸವಾಗಿರುವೆನು', 'ನಾನು ಆ ವೃಕ್ಷದ ರಸವಾಗಿರುವೆನು' ಎಂದು ವಿವೇಕವನ್ನು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸೋಮ್ಯನೇ, ಈ ಸರ್ವಪ್ರಜೆಗಳೂ ಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಂವನ್ನರಾಗಿ ಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಂವನ್ನರಾಗಿರುವೆವು ಎಂದು ಅರಿಯದೆ ಇರುವರು.

ಏಕತ್ವವೇ ಸತ್ಸಂಪನ್ನರಾಗಿದೇವೆಂದು

ಅರಿಯದಿರುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೦೭. ಯತ್ ಪೃಚ್ಛಸಿ ಅಹನ್ಯಹನಿ ಸತ್ಸಂಪದ್ಯ ನ ವಿದುಃ ಸತ್ಸಂಪನ್ನಾಃ ಸ್ತಃ ಇತಿ ತತ್ ಕಸ್ಮಾದಿತಿ ಶೃಣು ದೃಷ್ಟಾಂತಮ್ | ಯಥಾ ಲೋಕೇ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ, ಮಧುಕೃತೋ ಮಧು ಕುರ್ವಂತೀತಿ ಮಧುಕೃತಃ, ಮಧುಕರಮಕ್ಷಿಕಾಃ ಮಧು ನಿಸ್ಸಿಷ್ಯಂತಿ ಮಧು ನಿಷ್ಪಾದಯಂತಿ ತತ್ಪರಾಃ ಸಂತಃ | ಕಥಮ್ ? ನಾನಾತ್ಯಯಾನಾಂ ನಾನಾಗತೀನಾಂ ನಾನಾದಿಕ್ಕಾನಾಂ ವೃಕ್ಷಾಣಾಂ ರಸಾನ್ ಸಮವಹಾರಂ ಸಮಾಹೃತ್ಯ ಏಕತಾಮ್ ಏಕಭಾವಂ ಮಧುಶ್ವೇನ ರಸಂ ಗಮಯಂತಿ ಮಧುತ್ವಮಾಪಾದಯಂತಿ | ತೇ ರಸಾ ಯಥಾ ಮಧುಶ್ವೇನ ಏಕತಾಂ ಗತಾಃ, ತತ್ರ ಮಧುನಿ ವಿವೇಕಂ ನ ಲಭಂತೇ | ಕಥಮ್ ? ಅಮುಷ್ಯ ಅಹಮ್ ಆಮ್ರಸ್ಯ ಪನಸಸ್ಯ ವಾ ವೃಕ್ಷಸ್ಯ ರಸೋಽಸ್ಮಿ ಇತಿ | ಯಥಾ ಹಿ ಲೋಕೇ ಬಹುನಾಂ ಚೇತನಾವತಾಂ ಸಮೇತಾನಾಂ ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ವಿವೇಕಲಾಭೋ ಭವತಿ ಅಮುಷ್ಯಾಹಂ ಪುತ್ರಃ, ಅಮುಷ್ಯಾಹಂ ನಪ್ತಾಽಸ್ಮೀತಿ | ತೇ ಚ ಲಬ್ಧವಿವೇಕಾಃ ಸಂಪದ್ಯ ನ ಸಂಕೀರ್ಯಂತೇ | ನ ತಥೇಹ ಅನೇಕಪ್ರಕಾರವೃಕ್ಷರಸಾನಾಮಪಿ ಮಧುರಾಂಶುತಿಕ್ತಕಟುಕಾದೀನಾಂ ಮಧುಶ್ವೇನ ಏಕತಾಂ ಗತಾನಾಂ ಮಧುರಾದಿಭಾವೇನ ವಿವೇಕೋ ಗೃಹ್ಯತ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಯಥಾ ಅಯಂ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಇತಿ ಏವಮೇವ ಖಲು ಸೋಮ್ಯ ಇಮಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾ ಅಹನ್ಯಹನಿ ಸತಿ ಸಂಪದ್ಯ ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲೇ ಮರಣಪ್ರಲಯಯೋಶ್ಚ ನ ವಿದುರ್ನ ವಿಜಾನೀಯುಃ ಸತಿ ಸಂಪದ್ಯಾಮಹ ಇತಿ, ಸಂಪನ್ನಾ ಇತಿ ವಾ ||

||

1. 'ರಸಾನ್' ಎಂಬ ಅಚ್ಚಿನ ಪಾಠವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಪನಿಷನ್ಮೂಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ರಸಮ್ ಎಂದೇ ಬರೆದುಕೊಂಡಿದೆವೆ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ದಿನದಿನವೂ ಸತ್ತನ್ನು ಸೇರಿದ್ದೂ ಸತ್ತನ್ನು ಸೇರಿರುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಅರಿಯರಲ್ಲ, ಅದೇಕೆ?’ ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತೀಯಲ್ಲ, ಇದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು (ಹೇಳುತ್ತೇನೆ) ಕೇಳು, ಎಲೈ ಸೋಮ್ಯನೇ, ಹೇಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ (ಮಧುಕೃತ್ಸುಗಳು) ಮಧುವನ್ನು ಮಾಡುವದರಿಂದ ಮಧುಕೃತ್ಸುಗಳೆಂದು (ಹೆಸರು)—ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನು ಮಾಡುವ ನೋಣಗಳು ಜೇನನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವವೋ ತತ್ಪರವಾಗಿ ಜೇನನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆಯೋ ಹೇಗೆಂದರೆ, ನಾನಾತ್ಯಯದ ನಾನಾಗತಿಯುಳ್ಳ, ಬೇರೆಬೇರೆ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಮರಗಳ ರಸಗಳನ್ನು (ಸಮವಹಾರಂ=ಸಮಾಹೃತ್ಯ) ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ (ಏಕತಾಂ=ಏಕಭಾವಮ್) ಒಂದಾಗಿ ಮಧುವೆಂಬ (ಒಂದು) ರಸವನ್ನು ಮಾಡುವವೋ, (ಅವುಗಳನ್ನು) ಜೇನಾಗಿಯೇ ಮಾಡುವವೋ, ಆ ರಸಗಳು ಹೇಗೆ ಜೇನಿನ ರೂಪದಿಂದ ಒಂದಾಗಿ ಆ ಜೇನಿನಲ್ಲಿ ವಿವೇಕವನ್ನು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲವೋ, —ಹೇಗೆಂದರೆ ಆ ಮಾವಿನ ಅಥವಾ ಹಲಸಿನ ಮರದ ರಸವು ನಾನಾಗಿರುವೆನು ಎಂದು (ವಿವೇಕವನ್ನು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲವೋ),— ಹೇಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಚೇತನಾನಂತ ರಾದ ಅನೇಕ ಜೀವರು ಒಂದು ಕಡೆ ಸೇರಿದರೆ ನಾನು ಇಂಥವನ ಮಗನು, ನಾನು ಇಂಥವನ ಮೊಮ್ಮಗನಾಗಿರುವೆನು ಎಂದು ವಿವೇಕವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರೋ, ಹಾಗೆ ವಿವೇಕವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವದರಿಂದ ಒಬ್ಬರಲ್ಲೊಬ್ಬರು ಬೆರೆಯುವದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಿಹಿ, ಹುಳಿ, ಕಹಿ, ಕಾರ— ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರದ ವೃಕ್ಷ ರಸಗಳು ಜೇನುತುಪ್ಪವಾಗಿ ಒಂದಾಗಲು ಸಿಹಿ ಮುಂತಾದ ರೂಪದಿಂದ ವಿವೇಕವು ಕಾಣಬರುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತವು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ, ಸೋಮ್ಯನೇ, ಈ ಸರ್ವಪ್ರಜೆಗಳೂ ದಿನದಿನವೂ ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಮರಣಪ್ರಲಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಂಪನ್ನರಾದರೂ ಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತೇನೆ ಎಂದಾಗಲಿ, ಸೇರಿದೆವು ಎಂದಾಗಲಿ ಅರಿಯದೆ ಇರುತ್ತಾರೆ, ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುತ್ತಾರೆ.”

1. ಸುಷುಪ್ತಿಯನ್ನೂ ಮರಣವನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಯೇ ಇದೆ, ಪ್ರಲಯವೂ ಈ ಗುಂಪಿಗೇ ಸೇರಿದ್ದು ಈ ಎಲ್ಲಾ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

2. ಶ್ವೇತಕೇತುವು ‘ಸತ್ಸಂಪನ್ನರಾಗಿದೇನೆ ಎಂಬ ಅರಿವು ಏತಕ್ಕಿಲ್ಲ?’ ಎಂದೇ ಕೇಳಿರುತ್ತಾನೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ‘ಸಂಪದ್ಯ ನ ವಿಮುಃ’ ಎಂಬುವೇನೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ. ಏತತ್ತನೇ ಅರಿಯದಿರುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಎಂಬುದೇ ವಿವಕ್ಷಿತ. ಈ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಮೂಢಾವಿದ್ಯೆಯು ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರುಗಳು ಉದಾಹರಿಸುವದು ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮಾರಿತವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತೆ ಇಹ ವ್ಯಾಘ್ರೋ ವಾ ಸಿಗ್ಂಹೋ ವಾ ವೃಕೋ ವಾ
ವರಾಹೋ ವಾ ಕೀಟೋ ವಾ ಪತಜ್ಜೋ ವಾ ದಗ್ಂಶೋ
ವಾ ಮತಕೋ ವಾ ಯದ್ಯದ್ಯವನ್ತಿ ತದಾ ಭವನ್ತಿ || ೩ ||

೩. ಅವು ಇಲ್ಲಿ ಹುಲಿಯೋ, ಸಿಂಹವೋ, ತೋಳವೋ, ಕಾಡು
ಹಂದಿಯೋ, ಹುಳುವೋ, ಜಿಟ್ಟಿಯೋ, ಕಾಡುನೋಗವೋ, ಸೊಳ್ಳೆ
ಯೋ - ಯಾವಯಾವದಾಗಿರುವವೋ ಅದದೇ ಆಗುವವು

ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಅರಿಯದ್ದರ ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೦೮ ಯಸ್ಯಾಚ್ಛ ಎವಮಾತ್ಮನಃ ಸದ್ರೂಪತಾಮ್ ಅಜ್ಞಾತ್ವೈವ
ಸತ್ ಸಂಪದ್ಯಂತೇ ಅತಸ್ತ ಇಹ ಲೋಕೇ ಯತ್ಕರ್ಮಸಿಮಿತ್ತಾಂ ಯಾಂ ಯಾಂ
ಜಾತಿಂ ಪ್ರತಿಪನ್ನಾ ಆಸುರ್ವ್ಯಾಘ್ರಾದೀನಾಂ ವ್ಯಾಘ್ರೋಹಂ ಸಿಂಹೋಹಮ್
ಇತ್ಯೇವಮ್, ತೇ ತತ್ಕರ್ಮಜ್ಞಾನವಾಸನಾದ್ಭಿಃ ಸನ್ತಃ ಸತ್ಪವಿಷ್ಟಾ ಅಸಿ
ತದ್ಭಾವೇನೈವ ಪುನರಾಭವನ್ತಿ ಪುನಃ ಸತ ಆಗತ್ಯ ವ್ಯಾಘ್ರೋ ವಾ ಸಿಂಹೋ
ವಾ ವೃಕೋ ವಾ ವರಾಹೋ ವಾ ಕೀಟೋ ವಾ ಪತಜ್ಜೋ ವಾ ದಗ್ಂಶೋ ವಾ
ಮತಕೋ ವಾ ಯದ್ಯತ್ ಪೂರ್ವಮಿಹ ಲೋಕೇ ಭವನ್ತಿ | ಬಭೂವುರಿತ್ಯರ್ಥಃ |
ತದೇವ ಪುನರಾಗತ್ಯ ಭವನ್ತಿ | ಯುಗಸಹಸ್ರಕೋಟ್ಯಂತರಿತಾಂಸಿ ಸಂಸಾರಿಣೋ
ಜನ್ಮೋರ್ಯಾ ಪುರಾ ಭಾವಿತಾ ವಾಸನಾ ಸಾ ನ ನಶ್ಯತೀತ್ಯರ್ಥಃ | “ಯಥಾ
ಪ್ರಜ್ಞಂ ಹಿ ಸಂಭವಾಃ” (ಐ ಆ. ೨-೨-೨) ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯನ್ತರಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆ ತಾವು ಸದ್ರೂಪರೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳದೆಯೇ ಸತ್ತಿ
ನಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುತ್ತಾರಷ್ಟೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾವ (ಯಾವ)
ಕರ್ಮನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಹುಲಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಯಾವ ಯಾವ ಜನ್ಮವನ್ನು ಪಡೆ
ದಿದ್ದವಾಗಿದ್ದವೋ, ‘ನಾನು ಹುಲಿಯು’, ‘ನಾನು ಸಿಂಹವು’ ಎಂದಿಂತು ಅವು
ಆ(ಯಾ) ಕರ್ಮಜ್ಞಾನಗಳ ವಾಸನೆಯಿಂದ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿಯೇ ಸತ್ತನ್ನು
ಹೊಕ್ಕಿದ್ದವಾದರೂ (ನೊಂದಲಿನ್) ಅದೇ ಭಾವನೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿಯೇ
ಮತ್ತೆ ಆಗುವವು. ಮತ್ತೆ ಸತ್ತಿನಿಂದ ಬಂದು ಹುಲಿಯೋ ಸಿಂಹವೋ
ತೋಳವೋ ಕಾಡುಹಂದಿಯೋ ಹುಳುವೋ ಜಿಟ್ಟಿಯೋ ಕಾಡುನೋಗವೋ

ಸೊಳ್ಳೆಯೋ ಯಾವಯಾವದಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇರುವನೋ, ಎಂದರೆ ಇದ್ದನೋ ಎಂದರ್ಥ, ಮತ್ತೆ ಬಂದು ಅದದೇ ಆಗುವನು. ಯುಗಸಹಸ್ರ ಕೋಟಿಯ ವ್ಯವಧಾನವಿದ್ದರೂ ಸಂಸಾರಿಯಾದ ಜೀವನಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಭಾವಿತನಾದ ನಾಸನೆಯಿತ್ತಲ್ಲ, ಅದು ನಾಶವಾಗುವದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ¹ 'ಪ್ರಜ್ಞೆಯಂತೆಯೇ ಹುಟ್ಟುಗಳಲ್ಲವೆ?' (ಐ.ಆ. ೨-೩-೨)² ಎಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಿಂದ (ಹೀಗೆಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ).

ಸುಷುಪ್ತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಸತ್ತೇ ಜೀವನ ಆತ್ಮನು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಏಷೋಣಿನ್ಯತದಾತ್ಮ್ಯಮಿದಗ್ಂ ಸರ್ವಂ ತತ್ಸತ್ಯಗ್ಂ
ಸ ಆತ್ಮಾ ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಇತಿ ಭೂಯ ಏವ ಮಾ
ಭಗವಾನ್ ವಿಜ್ಞಾಪಯತ್ಸಿತಿ ತಥಾ ಸೋಮ್ಯೇತಿ ಹೋನಾಚ ||೪||

೪. ಆ ಈ ಅಣೆನೆಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಇದೆಲ್ಲವೂ ಏತದಾತ್ಮ್ಯವು. ಅದು ಸತ್ಯವು, ಅದೇ ಆತ್ಮನು ; ಶ್ವೇತಕೇತುವೆ, ಅದೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ. 'ಭಗವಂತನು ಮತ್ತೂ ತಿರುಗಿ ಹೇಳಬೇಕು' ಎನ್ನಲು 'ನೋವ್ಯುನೇ, ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ !' ಎಂದನು.

ಜ್ಞಾನ್ಯಜ್ಞಾನಿಗಳ ನತ್ವವೇಶದ ತಾರತಮ್ಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೦೯. ತಾಃ ಪ್ರಜಾ ಯಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಪುನರಾವಿರ್ಭವಂತಿ, ಯೇ ತ್ವಿತೋನ್ಯೇ ಸತ್ಸತ್ಯಾತ್ಮಾಭಿಸಂಧಾ ಯಮ್ ಅಣುಭಾವಂ ಸದಾತ್ಮಾನಂ ಪ್ರವಿಶ್ಯ ನಾಽವತರ್ತಂತೇ ಸ ಯ ಏಷೋಣಿಮಾ ಇತ್ಯಾದಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮ್ ||

1. ಮತ್ತೆ ಜೀವತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿದ್ದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕಸತ್ತ್ವಂಪತ್ತಿಯನ್ನೇ ಸುಷುಪ್ತಿಮರಣಪ್ರಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೨-೮ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೪೯). ಹಗ್ಗವನ್ನು ಹಾವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡವನಿಗೆ ಹಾವು ಮರೆಯಾದಮಾತ್ರದಿಂದ ಹಾವಿನ ಅಂಜಿಕೆ ಹೇಗೆ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ಸುಷುಪ್ತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ತ್ವಂಪತ್ತಿಯಾದಮಾತ್ರದಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯಾಗಲಾರದು ; ಏಕೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನವು ಬಂದಾಗಲೇ ಅವಿದ್ಯಾವಾಸನೆಯು ಹೋದೀತು.

2 ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಎಂದರೆ ಬೃ. ಭಾ. ೪-೪ ೨ (ಭಾ. ಬಾ. ೨೬೦)ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಪ್ರಜ್ಞೆಯೆಂದಿರುವ ಭಾವನೆಯೇ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಪ್ರಜೆಗಳು: ಯಾವದರಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು ಮತ್ತೆ ತೋರಿಕೊಳ್ಳುವರೋ, ಇನ್ನು ಅವರಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾವ ಯಾರು ಸತ್ತೆಂಬ ಸತ್ಯಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಮನಸ್ಸಿಟ್ಟು^೩ ಯಾವ ಅಣುಭಾವವಾದ ಸದಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಹಿಂತಿರುಗದಿರುವರೋ 'ಆ ಈ ಅಣಿಮೆಯಿದೆಯಲ್ಲ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ (ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ) ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿದೆ. "

ಮುಷುಪ್ತಿಯಿಂದೆಚ್ಚಿರುವ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಶಂಕೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೧೦ ಯಥಾ ಲೋಕೇ ಸ್ವಕೀಯೇ ಗೃಹೇ ಸುಪ್ತ ಉತ್ಥಾಯ ಗ್ರಾಮಾ ನ್ತರಂ ಗತೋ ಜಾನಾತಿ ಸ್ವಗೃಹಾದಾಗತೋಽಸ್ಮೀತಿ, ಏವಂ ಸತ ಆಗತೋಽಸ್ಮಿ ಇತಿ^೪ ಜನ್ಮಾನಾಂ ಕಸ್ಮಾದ್ ವಿಜ್ಞಾನಂ ನ ಭವತೀತಿ ಭೂಯ ಏವ ಮಾ ಭಗ ವಾನ್ ವಿಜ್ಞಾಪಯತು ಇತ್ಯುಕ್ತಃ, ತಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ಪಿತಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೇಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಿದ್ರಿಸಿ ಎಚ್ಚತ್ತು ಮತ್ತೊಂದೂರಿಗೆ ಹೋದವನು ನಮ್ಮ ಮನೆಯಿಂದ ಬಂದಿರುವೆನು ಎಂದು ತಿಳಿದಿರುವನೋ, ಹಾಗೆ ಸತ್ತಿನಿಂದ ಬಂದಿರುವೆನು ಎಂದು ಜೀವರಿಗೆ ಏತಕ್ಕೆ ಅರಿವು ಇರುವದಿಲ್ಲ? - ಎಂಬ (ವಿಷಯಕ್ಕೆ) ಮತ್ತೂ ನನಗೆ ಭಗವಂತನು ತಿಳಿಯದೇಳಬೇಕು- ಎನ್ನಲು ತಂದೆ ಯು 'ಸೋಮ್ಯನೇ, ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ!' - ಎಂದನು.

1 ಅಜ್ಞರಾದ ಜೀವರುಗಳು.

2. ನಿದ್ರಿಸಿದಾಗಲೂ ಆತ್ಮನಾಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಮನಸ್ಸಿಟ್ಟು ಎಂದರ್ಥ. ಜ್ಞಾನಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ಅವರು ಅಸಂಸಾರಿಯಾದ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಾ ರಾದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಸಂಸಾರವಿಲ್ಲ.

3. ಆ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನೀನು ಎಂದು ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವೆಂದು ಭಾವ.

4. ಇಲ್ಲಿ ಅಜ್ಜಿನ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಚಕಾರವು ಬೇಕಿಲ್ಲ.

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಸತ್ತಂಪತ್ತಿಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಆಕ್ಷೇಪಸಮಾಧಾನಗಳು)

ಸತ್ತಿನಿಂದ ಬಂದದ್ದಕ್ಕೆ ನದಿಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಇಮಾಃ ಸೋಮ್ಯ ನದ್ಯಃ ಪುರಸ್ತಾತ್ ಪ್ರಾಚ್ಯಃ ಸ್ಯನ್ನನ್ನೇ
ಪಶ್ಚಾತ್ ಪ್ರತೀಚ್ಯಸ್ತಾಃ ಸಮುದ್ರಾತ್ ಸಮುದ್ರನೇನಾಪಿ
ಯನ್ತಿ ಸ ಸಮುದ್ರ ಏವ ಭವತಿ ತಾ ಯಥಾ ತತ್ರ ನ ವಿದುರಿಯ
ಮಹಮಸ್ತೀಯಮಹಮಸ್ತೀತಿ || ೧ ||

ಏವಮೇವ ಖಲು ಸೋಮ್ಯೇನಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ಸತ ಆಗಮ್ಯ
ನ ವಿದುಃ ಸತ ಆಗಚ್ಛಾಮಹ ಇತಿ ತ ಇಹ ನ್ಯಾಘ್ರೋ ನಾ
ಸಿಗ್ಂಹೋ ವಾ ವೃಕೋ ವಾ ವರಾಹೋ ವಾ ಕೀಟೋ ವಾ
ಪತಂಗೋ ವಾ ದಗ್ಂಶೋ ವಾ ಮಶಕೋ ವಾ ಯದ್ಯದ್ಯವನ್ತಿ
ತದಾ ಭವನ್ತಿ || ೨ ||

೧-೨. ಸೋಮ್ಯನೆ, ಈ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ನದಿಗಳು ಮುಂದಕ್ಕೂ
ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕಿನ ನದಿಗಳು ಹಿಂದಕ್ಕೂ ಹರಿಯುತ್ತವೆ(ಯಷ್ಟು). ಅವು
ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಸಮುದ್ರವನ್ನೇ ಹೋಗಿ ಸೇರುತ್ತವೆ, ಅದು
ಸಮುದ್ರವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅವು ಹೇಗೆ 'ನಾನು ಇದಾಗಿರುವೆ.' 'ನಾನು
ಇದಾಗಿರುವೆ' ಎಂದು ಅರಿಯದಿರುವವೋ ಹೀಗೆಯೇ ಸೋಮ್ಯನೆ,
ಈ ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸತ್ತಿನಿಂದ ಬಂದು ಸತ್ತಿನಿಂದ ಬಂದಿದೇನೆ ಎಂದರಿ
ಯರು. ಅವು ಇಲ್ಲಿ ಹುಲಿಯೋ ಸಿಂಹವೋ ತೋಳವೋ ಕಾಡು
ಹಂದಿಯೋ ಹುಳುವೋ ಜಿಬ್ಬೆಯೋ ಕಾಡುನೋಣವೋ ಸೂಳ್ಳಿಯೋ-
ಯಾವಯಾವದಾಗಿರುವವೋ ಅದದೇ ಆಗುವವು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಏಷೋಽಣಮೈತದಾತ್ಮ್ಯಮಿದಗ್ಂ ಸರ್ವಗ್ಂ ತತ್ಸತ್ಯಗ್ಂ
ಸ ಆತ್ಮಾ ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಇತಿ ಭೂಯ ಏವ ಮಾ ಭಗ
ವಾನ್ ವಿಜ್ಞಾಪಯತ್ವಿತಿ ತಥಾ ಸೋಮ್ಯೇತಿ ಹೋವಾಚ || ೩ ||

೩. ಆ ಈ ಅಣೆಮೆಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಇದೆಲ್ಲವೂ ಐತದಾತ್ಮ್ಯವು. ಅದು ಸತ್ಯವು, ಅದೇ ಆತ್ಮನು ; ಶ್ವೇತಕೇತುವೆ, ಅದೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ. 'ಭಗವಂತನು ಮತ್ತೂ ನನಗ ತಿಳಿಯಹೇಳಬೇಕು' ಎನ್ನಲು 'ಸೋಮ್ಯನೆ, ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ!' ಎಂದನು.

ಸತ್ತಿನಿಂದ ಬಂದವರಿಗೆ ಅದರ ಅರಿವಿಲ್ಲದಿರುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೧೧. ಶೃಣು ತತ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತಮ್ | ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಇಮಾ ನದ್ಯೋ ಗಜ್ಜಾ ದ್ಯಾಃ ಪುರಸ್ತಾತ್ ಪೂರ್ವಾಂ ದಿಶಂ ಪ್ರತಿ ಪ್ರಾಚ್ಯಃ ಪ್ರಾಗ್ಜ್ಞಾನಾಃ ಸೃನ್ದನ್ತೇ ಸ್ತವನ್ತಿ | ಪಶ್ಚಾತ್ ಪ್ರತೀಚೀಂ ದಿಶಂ ಪ್ರತಿ ಸಿನ್ಧಾವ್ಯಾಃ ಪ್ರತೀಚೀಮ್ ಅಜ್ಞಾನ್ತಿ ಗಚ್ಛನ್ತಿ ಪ್ರತೀಚ್ಯಃ | ತಾಃ ಸಮುದ್ರಾತ್ ಅಮ್ಬೋನಿಧೇರ್ಜಲಧರೈ ರಾಕ್ಷಿಪ್ತಾಃ ಪುನರ್ವ್ಯಾಪ್ತರೂಪೇಣ ಪತಿತಾ ಗಜ್ಜಾದಿನದೀರೂಪಿಣ್ಯಃ ಪುನಃ ಸಮುದ್ರಮ್ ಅಮ್ಬೋನಿಧಿಮೇವ ಅಪಿಯನ್ತಿ ಸ ಸಮುದ್ರ ಏವ ಭವತಿ | ತಾ ನದ್ಯೋ ಯಥಾ ತತ್ರ ಸಮುದ್ರೇ ಸಮುದ್ರಾತ್ಮನಾ ಏಕತಾಂ ಗತಾ ನ ವಿದು ನ್ ಜಾನನ್ತಿ ಇಯಂ ಗಜ್ಜಾಹಮಸ್ಮಿ, ಇಯಂ ಯಮುನಾಹಮಸ್ಮಿತಿ ಚ | ಏವಮೇವ ಖಲು ಸೋಮ್ಯ, ಇಮಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾ ಯಸ್ಮಾತ್ ಸತಿ ಸಂಸದ್ಯ ನ ವಿದುಃ, ತಸ್ಮಾತ್ ಸತ ಆಗಮ್ಯ ನ ವಿದುಃ ಸತ ಆಗಚ್ಛಾಮಹೇ, ಆಗತಾ ಇತಿ ವಾ | ತ ಇಹ ವ್ಯಾಘ್ರಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮನ್ಯತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಕೇಳು . ಸೋಮ್ಯನೆ, ಹೇಗೆ (ಪ್ರಾಚ್ಯಃ=ಪ್ರಾಗ್ಜ್ಞಾನಾಃ) ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಈ ಗಂಗಾದಿ ನದಿಗಳು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿಗೇ (ಸೃನ್ದನ್ತೇ=ಸ್ತವನ್ತಿ) ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ಮೋ (ಪ್ರತೀಚ್ಯಃ=ಪ್ರತೀಚೀಮ್ ಅಜ್ಞಾನ್ತಿ, ಗಚ್ಛನ್ತಿ) ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಸಿಂಧು ಮುಂತಾದ (ನದಿಗಳು) ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕಿಗೇ (ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಮೋ), ಅವು ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಕಡಲಿನಿಂದ ಮೋಡಗಳು ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಮಳೆಯಾಗಿ ಬಿದ್ದು ಗಂಗಾದಿನದಿಗಳ ರೂಪವುಳ್ಳವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕಡಲನ್ನೇ ಸೇರುವ ಮೋ, ಅದು (ಆಗ ಎಲ್ಲವೂ) ಸಮುದ್ರವೇ ಆಗಿಬಿಡುವದೋ, ಆ ನದಿಗಳು ಹೇಗೆ ಆ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರವಾಗಿ ಏಕತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿ ದವುಗಳಾಗಿ 'ನಾನು ಈ ಗಂಗೆಯಾಗಿರುವೆನು', 'ನಾನು ಈ ಯಮುನೆಯಾಗಿರುವೆನು'

1. 'ಇಯಂ ಮಹ್ಯಹಮಸ್ಮಿತಿ ಚ' ಎಂದು ಅ|| ಸಾಹದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಚಶಬ್ದವೂ ಅವಶ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಎಂದು ಅರಿಯದಿರುವವೋ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ ಇರುವವೋ¹ ಹೀಗೆಯೇ ಸೋಮ್ಯನೇ, ಈ ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲ ಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಅರಿಯದೆ ಇರುವವಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸತ್ತಿನಿಂದ ಬಂದಮೇಲೂ ಸತ್ತಿನಿಂದ ಬರುತ್ತಿದೇನೆ, (ಎಂದಾಗಲಿ) ಬಂದೆವು ಎಂದಾಗಲಿ ಅರಿಯದೆ ಇರುವವು.² 'ಅವು ಇಲ್ಲಿ ಹುಲಿಯೋ' ಮುಂತಾದ ಮಿಕ್ಕ (ಗ್ರಂಥವು ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವಾಗಿದೆ'

ಶಂಕೆ : ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದರೂ ಜೀವರಿಗೆ ನಾಶವಿಲ್ಲವೇಕೆ ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೧೨ ದೃಷ್ಟಂ ಲೋಕೇ ಜಲೇ ವೀಚೀತರಬ್ಧಫೇನಬುದ್ಬದಾದಯ ಉತ್ಥಿತಾಃ ಪುನಸ್ತದ್ಭಾವಂ ಗತಾ ವಿನಷ್ಟಾ ಇತಿ | ಜೀವಾಸ್ತು ತತ್ಕಾರಣಭಾವಂ ಪ್ರತ್ಯಹಂ ಗಚ್ಛನ್ನೋಪಿ ಸುಷುಪ್ತೇ ಮರಣಸ್ತಲಯಯೋಶ್ಚ ನ ವಿನಶ್ಯಸ್ತಿ ಇತ್ಯೇತದ್ ಭೂಯ ಏನ ಮಾ ಭಗವಾನ್ ವಿಜ್ಞಾ ವಯತು ದೃಷ್ಟಾಂತೇನ | ತಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ಪಿತಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅಲೆ, ತೆರೆ, ನೊರೆ, ಗುಳ್ಳೆ - ಮುಂತಾದವು ಎದ್ದು ಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ಆ (ನೀರಿನ) ಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿದರೆ ನಾಶವಾಗುವವು ಎಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಜೀವರಾದರೋ ದಿನದಿನವೂ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾವು, ಪ್ರಲಯ - ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮ ಕಾರಣದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು⁴ ನಾಶವಾಗುವ ದಿಲ್ಲವಲ್ಲ ! ಇದನ್ನು ಮತ್ತೂ ನನಗೆ ಭಗವಂತನಾದ (ನೀನು) ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ತಿಳಿಯಹೇಳಬೇಕು -(ಎಂದು ಕೇಳಲು) ತಂದೆಯು 'ಸೋಮ್ಯನೇ, ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ !' ಎಂದನು.

1. ಎಲ್ಲವೂ ಸಮುದ್ರವೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಅನನ್ಯ ಹೇಗೆ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಅರಿಯುವದಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲವೋ ಎಂದರ್ಥ.

2. ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿರುವದರಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇಂಥವನೆಂದು ಅರಿಯುವದಕ್ಕೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ ; ಆದ್ದರಿಂದ ಎಚ್ಚರುವಾಗ ಸತ್ತಿನಿಂದ ಬರುತ್ತಿದೇನೆ ಎಂದಾಗಲಿ, ಎಚ್ಚತ್ತಮೇಲೆ ಸತ್ತಿನಿಂದ ಬಂದೆನು ಎಂದಾಗಲಿ ಜ್ಞಾನವಾಗಲಾರದು ಗ್ರಾಮದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೊಂದು ವಾಗಲೇ ಅವು ಇರುತ್ತದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಹೊರಟವನು ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ಬೇರೆಯಿರುತ್ತಾನೆ.

3. ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಒಂದಾಗಿರುವದರಿಂದ ವಾಸನೆಯು ಹಾಗೇ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ- ಎಂದು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ.

4. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಎಂದರ್ಥ. ಜೀವನು ಕಾರ್ಯವೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಈ ಶಂಕೆ ಯನ್ನು ಮಾಡಿದೆ, ನಿಜವಾಗಿ ಹಾಗಿಲ್ಲ.

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಆಕ್ಷೇಪಸಮಾಧಾನಗಳು)

ಜೀವನಿಗೆ ನಾಶವಿಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ವೃಕ್ಷದೃಷ್ಟಾಂತ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಸ್ಯ ಸೋಮ್ಯ ಮಹತೋ ವೃಕ್ಷಸ್ಯ ಯೋ ಮೂಲೇಽಭ್ಯಾಹನ್ಯಾ
ಜ್ಜೀವನ್ ಸ್ತವೇದ್ಯೋ ಮಧ್ಯೇಽಭ್ಯಾಹನ್ಯಾಜ್ಜೀವನ್ ಸ್ತವೇ
ದ್ಯೋಽಗ್ರೇಽಭ್ಯಾಹನ್ಯಾಜ್ಜೀವನ್ ಸ್ತವೇತ್ಸ ಏಷ ಜೀವೇ
ನಾಽಽತ್ಮನಾಽನುಪ್ರಭೂತಃ ಪೇಸೀಯಮಾನೋ ಮೋದಮಾನ
ಸ್ತಿಸ್ಪತಿ || ೧ ||

ಅಸ್ಯ ಯದೇಕಾಗ್ಂ ಶಾಖಾಂ ಜೀವೋ ಜಹಾತ್ಯಥ ಸಾ
ಶುಷ್ಯತಿ ದ್ವಿತೀಯಾಂ ಜಹಾತ್ಯಥ ಸಾ ಶುಷ್ಯತಿ ತೃತೀಯಾಂ
ಜಹಾತ್ಯಥ ಸಾ ಶುಷ್ಯತಿ ಸರ್ವಂ ಜಹಾತಿ ಸರ್ವಃ ಶುಷ್ಯತಿ || ೨ ||

೧. ಸೋಮ್ಯನೇ, ಈ ದೊಡ್ಡ ವೃಕ್ಷದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಯಾವನಾ
ದರೂ ಹೊಡೆಯುತ್ತಾನಾದರೆ ಬದುಕಿದ್ದು ಸ್ರವಿಸುವದು ; ಯಾವಾ
ನಾದರೂ ನಡುವೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಾನಾದರೆ ಬದುಕಿದ್ದು ಸ್ರವಿಸುವದು ;
ಯಾವನಾದರೂ ಮೇಲುಗಡೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಾನಾದರೆ ಬದುಕಿದ್ದು
ಸ್ರವಿಸುವದು. ಆ ಇದು ಜೀವಾತ್ಮನಿಂದ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಕುಡಿಕುಡಿ
ಯುತ್ತಾ ಮೋದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಇರುತ್ತದೆ.

೨. ಇದರ ಒಂದು ಕೊಂಬೆಯನ್ನು ಜೀವನು ಬಿಡುತ್ತಾ
ನಾದರೆ, ಆಗ ಅದು ಒಣಗುತ್ತದೆ ; ಎರಡನೆಯದನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾ
ನಾದರೆ, ಆಗ ಅದು ಒಣಗುತ್ತದೆ ; ಮೂರನೆಯದನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾ
ನಾದರೆ, ಆಗ ಅದು ಒಣಗುತ್ತದೆ ; ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಡುತ್ತಾನಾದರೆ,
ಎಲ್ಲವೂ ಒಣಗುತ್ತದೆ.

ಜೀವನ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಶರೀರವು ಬದುಕಿಗುತ್ತದೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೧೩. ಶೃಣು ದೃಷ್ಟಾಂತಮ್ | ಅಸ್ಯ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ ಮಹತೋಽನೇಕ
ಶಾಖಾದಿಯುಕ್ತಸ್ಯ ವೃಕ್ಷಸ್ಯ | ಅಸ್ಯ ಇತ್ಯಗ್ರತಃ ಸ್ಥಿತಂ ವೃಕ್ಷಂ ದರ್ಶಯನ್ ಆಹ |

ಯದಿ ಯಃ ಕಶ್ಚಿತ್ ಅಸ್ಯ ಮೂಲೇ ಅಭ್ಯಾಹನ್ಯಾತ್ ಪರಂವಾದಿನಾ ಸಕೃದ್ ಘಾತ ಮಾತ್ರೇಣ ನ ಶುಷ್ಯತಿ.¹ ಜೀವನ್ನೇವ ಭವತಿ | ತದಾ ತಸ್ಯ ರಸಃ ಸ್ರವೇತ್ | ತಥಾ ಯೋ ಮಧ್ಯೇಽಭ್ಯಾಹನ್ಯಾತ್ ಜೀವನ್ ಸ್ರವೇತ್ | ತಥಾ ಯೋಽಗ್ರೇ ಅಭ್ಯಾಹನ್ಯಾತ್ ಜೀವನ್ ಸ್ರವೇತ್ | ಸ ಏಷ ವೃಕ್ಷ ಇ ದಾ ನಿ ಲಂ ಜೀವೇ ನಾಃತ್ಯನಾ ಅನುಪ್ರಭೂತಃ ಅನುವ್ಯಾಪ್ತಃ ಪೇಪೀಯಮಾನಃ ಆತ್ಯರ್ಥಂ ಪಿಬ ನ್ನುದಕಂ ಭೌಮಾಂಶ್ಚ ರಸಾನ್ ಮೂಲೈರ್ಗೃಹ್ಣನ್ ಮೋದಮಾನಃ ಹರ್ಷಂ ಪ್ರಾಪ್ನುನನ್ ತಿಷ್ಠತಿ ||

ತಸ್ಯಾಸ್ಯ ಯದೇಕಾಂ ಶಾಖಾಂ ರೋಗಗ್ರಸ್ತಾಮ್ ಆಹತಾಂ ನಾ ಜೀವೋ ಜಹಾತಿ ಉಪಸಂಹರತಿ ಶಾಖಾಯಾಂ ವಿಪ್ರಸೃತಮ್ ಆತ್ಮಾಂರಮ್ | ಅಥ ಸಾ ಶುಷ್ಯತಿ | ವಾಙ್ಮನಃಪ್ರಾಣಕರಣಗ್ರಾಮಾನುಪ್ರವಿಷ್ಟೋ ಹಿ ಜೀವ ಇತಿ ತದುಪ ಸಂಹಾರೇ ಉಪಸಂಪ್ರಿಯತೇ | ಜೀವೇನ ಚ ಪ್ರಾಣಯುಕ್ತೇನ ಅಶಿತಂ ಪೀತಂ ಚ ರಸತಾಂ ಗತಂ ಜೀವಚ್ಛರೀರಂ ವೃಕ್ಷಂ ಚ ವರ್ಧಯತ್ ರಸರೂಪೇಣ ಜೀವಸ್ಯ ಸದ್ಭಾವೇ ಲಿಪ್ತಂ ಭವತಿ | ಅಶಿತಪೀತಾಭ್ಯಾಂ ಹಿ ದೇಹೇ ಜೀವಸ್ತಿಷ್ಠತಿ | ತೇ ಚಾಶಿತಪೀತೇ ಜೀವಕರ್ಮಾನುಸಾರಿಣೇ ಇತಿ ತಸ್ಯ ಏಕಾಂಶ್ಚೈಕಲ್ಪನಿಮಿತ್ತಂ ಕರ್ಮ ಯದಾ ಉಪಸ್ಥಿತಂ ಭವತಿ ತದಾ ಜೀವ ಏಕಾಂ ಶಾಖಾಂ ಜಹಾತಿ | ಶಾಖಾಯಾ ಆತ್ಮಾನಮ್ ಉಪಸಂಹರತಿ | ಅಥ ತದಾ ಸಾ ಶಾಖಾ ಶುಷ್ಯತಿ | ಜೀವಸ್ಥಿತಿನಿಮಿತ್ತೋ ರಸೋ ಜೀವಕರ್ಮಾಪ್ನಿವೋ ಜೀವೋಪಸಂಹಾರೇ ನ ತಿಷ್ಠತಿ | ರಸಾಪಗಮೇ ಚ ಶಾಖಾ ಶೋಷಮುಪೈತಿ | ತಥಾ ಸರ್ವಂ ವೃಕ್ಷಮೇವ ಯದಾ ಅಯಂ ಜಹಾತಿ ತದಾ ಸರ್ವೋಽಪಿ ವೃಕ್ಷಃ ಶುಷ್ಯತಿ | ವೃಕ್ಷಸ್ಯ ರಸಸ್ರವಣ ಶೋಷಣಾದಿಲಿಪ್ತಾತ್, ಜೀವವತ್ತ್ವಮ್ | ದೃಷ್ಟಾಂತಶ್ಚ ತೇಶ್ಚ ಜೀತನಾವಂತಃ ಸ್ಥಾವರಾ ಇತಿ ಬೌದ್ಧಕಾಣಾದನುತಮಚೇತನಾಃ ಸ್ಥಾವರಾ ಇತ್ಯೇತದಸಾರಮಿತಿ ದರ್ಶಿತಂ ಭವತಿ |

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಕೇಳು. ಎಲೈ ಸೋಮ್ಯನೇ, ಈ ಮೊಡ್ಡ ದಾದ ಹಲವು ಕೊಂಬೆಗಳೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವ ಮರದ- (ಇಲ್ಲಿ) 'ಈ (ಮರದ)' ಎಂದು ಎದುರಿಗಿರುವ ಮರವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಿದಾನೆ- ಯಾವ ನಾದರೂ ಇದರ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಿಯೇ ಮುಂತಾದದ್ದರಿಂದ ಹೊಡೆಯುತ್ತಾ ನಾದರೆ, ಒಂದು ಸಲ ಹೊಡೆದನಾತ್ರದಿಂದ ಒಣಗುವದಿಲ್ಲ, ಬದುಕಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ, ಆಗ ಅದರ ರಸವು ಸುರಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ನಡುವೆ ಯಾವ ನಾದರೂ ಹೊಡೆಯುತ್ತಾನಾದರೆ ಬದುಕಿದ್ದು ಸ್ರವಿಸುತ್ತದೆ; ಹೀಗೆಯೇ ಯಾವ

1. ಈ ಮಾತಿನ ಮುಂದೆ ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿರುವ ಇತಿ ಬೇಕಿಲ್ಲವೆಂದು ಬಿಟ್ಟಿದೆ.

ನಾದರೂ ಮೇಲುಗಡೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಾನಾದರೆ ಬದುಕಿದ್ದು ಸ್ತವಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಈ ವೃಕ್ಷವು ಈಗ ಜೀವಾತ್ಮನಿಂದ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದ್ದು ಕುಡಿ ಕುಡಿಯುತ್ತಾ ನೀರನ್ನೂ ಭೂಮಿಯ ರಸಗಳನ್ನೂ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಕುಡಿಯುತ್ತಾ ಜೀರುಗಳಿಂದ ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಮೋದವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಹರ್ಷಪಡುತ್ತಾ ಇರುತ್ತದೆ.

ಆ ಇದರ ರೋಗಗ್ರಸ್ತನಾದ ಅಥವಾ (ಯಾರಾದರೂ) ಹೊಡೆದ ಒಂದು ಕೊಂಬೆಯನ್ನು ಜೀವನು ಬಿಡುತ್ತಾನಾದರೆ, ಅಂದರೆ (ಆ) ಕೊಂಬೆಯಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದ ತನ್ನ ಅಂಶವನ್ನು ಒಳಸರಿಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನಾದರೆ, ಆಗ ಆ (ಕೊಂಬೆಯು) ಒಣಗುತ್ತದೆ. ವಾಕ್ಯ. ಮನಸ್ಸು, ಪ್ರಾಣ, ಕರಣಸಮೂಹ- ಇವುಗಳೊಳಗೆ ಮೊಕ್ಕವನಲ್ಲವೆ, ಜೀವನು ? ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಉಪಸಂಹಾರವಾದರೆ (ಅವನೂ) ಉಪಸಂಹೃತನಾಗುತ್ತಾನೆ.^೨ ಪ್ರಾಣದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ^೩ ಜೀವನು ಉಂಡದ್ದು, ಕುಡಿದದ್ದು (ಇವು) ರಸವಾಗಿ ಬದುಕಿರುವ ಶರೀರವನ್ನೂ ವೃಕ್ಷವನ್ನೂ ಬೆಳೆಯಿಸುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ರಸರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವದರಿಂದ ಜೀವನು (ಆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮರದಲ್ಲಿ) ಇದಾನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಲಿಂಗವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉಂಡನ್ನ, ಕುಡಿದ ನೀರು- ಇವುಗಳಿಂದಲ್ಲವೆ, ಜೀವನು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ ? ಆ ಉಂಡದ್ದು, ಕುಡಿದದ್ದು -(ಇವು) ಜೀವನ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಯಾದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಒಂದು ಅಂಗವು ವಿಕಲವಾಗುವದಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವಾದ ಕರ್ಮವು ಯಾವಾಗ ಬಂದೊದಗುತ್ತದೆಯೋ ಆಗ ಜೀವನು ಒಂದು ಕೊಂಬೆಯನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ ಕೊಂಬೆಯಿಂದ ತನ್ನ (ಅಂಶವ)ನ್ನು ಒಳಸರಿಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. (ಅಥವಾ) ಆಗ ಆ ಶಾಖೆಯು ಒಣಗುತ್ತದೆ ಜೀವನು ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ರಸವು ಜೀವನ ಕರ್ಮದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುವದರಿಂದ ಜೀವನು ಉಪಸಂಹೃತನಾಗಲು (ಅಲ್ಲಿ) ನಿಲ್ಲುವದಿಲ್ಲ ರಸವು ಹೋಗಲು ಕೊಂಬೆಯು ಒಣಕಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಮರವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಯಾವಾಗ ಈ (ಜೀವನು) ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡುತ್ತಾನೋ ಆಗ ಮರವೆಲ್ಲವೂ ಒಣಗುತ್ತದೆ ರಸವು ಸುರಿಯುವದು, (ಮರವು) ಒಣಗುವದು- ಮುಂತಾದ ಲಿಂಗದಿಂದ ಮರವು ಜೀವವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು

1. 'ಜೀವೇನ್ಯಾತ್ಮನಾನುಪ್ರವಿಶ್ಯ' ಎಂಬ (೬-೨-೨) ವಚನದ ಸೂಚನೆಯಿರು. ಆತ್ಮನು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ವಾಗಾದಿಕರಣಕಲಾಪದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷರೂಪದಿಂದ ಜ್ಞಾನ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಿರುವದೇ ಪ್ರವೇಶವು. ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವು ಆಗಲೂ ಹಾಗೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ.

2. ಜೀವನೆಂದರೇ ಪ್ರಾಣಧಾರಣಮಾಡಿದವನು, ವಾಗಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನು ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಗಾದಿಗಳಿಲ್ಲವಾಗಲು ಜೀವತ್ವವೂ ಇಲ್ಲವಾಗುತ್ತದೆ.

3. ಪ್ರಾಣದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಜೀವನಿರುವಾಗಲೇ ಮರವು ಹಸಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

(ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ). ಮತ್ತು (ಈ) ದೃಷ್ಟಾಂತಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸ್ಥಾವರಗಳೂ ಚೇತನಾ ವಂತವೇ^೧ ಆಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು (ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ)ಯಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ಥಾವರಗಳು ಅಚೇತನವು ಎಂದು (ಹೇಳುವ) ಜೌದ್ಧರ ಮತ್ತು ಕಾಣಾದರ ಮತವು ಸಾರವಿಲ್ಲದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಏವಮೇವ ಖಲು ಸೋಮ್ಯ ವಿದ್ವೀತಿ ಹೋನಾಚ ಜೀವಾ ಸೇತಂ ವಾವ ಕಿಲೇದಂ ಮ್ರಿಯತೇ ನ ಜೀವೋ ಮ್ರಿಯತ ಇತಿ ಸ ಯ ಏವೋಽಣಿನ್ಯುತದಾತ್ಮ್ಯಮಿದಗ್ಂ ಸರ್ವಂ ತತ್ಸ ತ್ಯಗ್ಂ ಸ ಆತ್ಮಾ ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಶ್ವೇತಕೇತುಷೇ ಇತಿ ಭೂಯ ಏವ ಮಾ ಭಗವಾನ್ ವಿಜ್ಞಾಪಯತ್ವಿತಿ ತಥಾ ಸೋಮ್ಯೇತಿ ಹೋನಾಚ || ೩ ||

೩. 'ಹೀಗೆಯೇ, ಸೋಮ್ಯನೆ, (ಇದನ್ನು) ತಿಳಿದುಕೂ. ಜೀವ ನಿಂದ ರಹಿತವಾಗಿಯೇ ಈ (ಶರೀರ)ವು ನಾಯುತ್ತದೆ, ಜೀವನು ನಾಯುವದಿಲ್ಲ. ಆ ಈ ಅಣಿಮೆಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಇದೆಲ್ಲವೂ ಐತದಾತ್ಮ್ಯವು. ಅದು ಸತ್ಯವು, ಅದೇ ಆತ್ಮನು, ಶ್ವೇತಕೇತುವೆ, ಅದೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ' ಎಂದನು. 'ಭಗವಂತನು ಮತ್ತೂ ನನಗೆ ತಿಳಿಯದೇಳ ಬೇಕು' ಎನ್ನಲು 'ಸೋಮ್ಯನೆ, ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ!' ಎಂದನು.

ಶರೀರಕ್ಕೆ ನಾಶವೇ ಹೊರತು ಜೀವನಿಗಲ್ಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೧೪. ಯಥಾ ಅಸ್ಮಿನ್ ವೃಕ್ಷದೃಷ್ಟಾಂತೇ ದರ್ಶಿತಂ ಜೀವೇನ ಯುಕ್ತೋ ವೃಕ್ಷೋ ಅಶುಷ್ಕೋ ರಸಪಾನಾದಿಯುಕ್ತೋ ಜೀವತೀತ್ಯುಚ್ಯತೇ, ತದಪೇತಶ್ಚ ಮ್ರಿಯತ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ | ಏವಮೇವ ಖಲು ಸೋಮ್ಯ ವಿದ್ವೀತಿ ಹ ಉನಾಚ | ಜೀವಾವೇತಂ ಜೀವವಿಯುಕ್ತಂ ವಾವ ಕಿಲ ಇದಂ ಶರೀರಂ ಮ್ರಿಯತೇ ನ ಜೀವೋ ಮ್ರಿಯತ ಇತಿ | ಕಾರ್ಯಶೇಷೇ ಚ ಸುವ್ರೋತ್ತಿತಸ್ಯ ಮಮೇದಂ ಕಾರ್ಯಶೇಷ ಮಪರಿಸಮಾಪ್ತಮಿತಿ ಸ್ಮೃತ್ವಾ ಸಮಾಪನದರ್ಶನಾತ್ | ಜಾತಮಾತ್ರಾಣಾಂ ಚ

1. ಸ್ಥಾವರಗಳು ಒಳಗಿರುವವು, ಜಂಗಮಗಳು ಹೊರಗಿರುವವು, ಮನುಷ್ಯನು ವಿನೇಶವುಳ್ಳವನು- ಹೀಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದ ಎಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲಿದೆ. ವೃಕ್ಷಾದಿಗಳೂ ಚೇತನವಂತಗಳೆಂಬುದನ್ನು ಭಾರತಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿದೆ

ಜನ್ಮಾಂ ಸ್ತನ್ಯಾಭಿಲಾಷಭಯಾದಿದರ್ಶನಾಚ್ಚ ಅತೀತಜನ್ಮಾನ್ತರಾನುಭೂತ ಸ್ತನ್ಯಪಾನದುಃಖಾನುಭವಸ್ಮೃತಿರ್ಗಮ್ಯತೇ । ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದೀನಾಂ ಚ ವೈದಿಕಾನಾಂ ಕರ್ಮಣಾಮ್ ಅರ್ಥವತ್ತ್ವಾತ್, ನ ಜೀವೋ ಮ್ರಿಯತ ಇತಿ । ‘ಸ ಯ ಏಕೋಽಣಿರೂ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ ॥

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈ ಮರದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆಯೋ, (ಹೇಗೆ) ಜೀವ ಸಿಂಧೋಡಗೂಡಿದ ಮರವು ಒಣಗದೆ ರಸವನ್ನು ಕುಡಿಯುವದೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವದರಿಂದ ಬದುಕಿದೆ ಎನ್ನುವರೋ, ಅವನಿಲ್ಲದಾದರೆ ಸತ್ತಿತೆನ್ನುವರೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಸೋಮ್ಯನೆ, ಜೀವರಹಿತವಾದರೇ ಜೀವಸಿಂದಗಲಿದರೇ ಈ ಶರೀರವು ಸಾಯುತ್ತದೆ, ಜೀವನು ಸಾಯುವದಿಲ್ಲ¹ ಎಂದು ಇದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು ನಿದ್ರಿಸಿ ಎಚ್ಚತ್ತವನಿಗೆ ಕಾರ್ಯವು ಉಳಿದಿದ್ದರೆ ‘ನನಗೆ ಈ ಕಾರ್ಯ ಶೇಷವು ಮುಗಿಯದೆ ಇದೆ’ ಎಂದು ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊಂಡು (ಅದನ್ನು) ಮುಗಿಸುವದು ಕಂಡುಬರುವದರಿಂದ (ಹೀಗೆಂದರಿಯಬೇಕು)². ಹುಟ್ಟಿದಕೂಡಲೆ ಜೀವರಿಗೆ ನ್ನನ್ನದ ಅಭಿಲಾಷೆ, ಅಂಜಿಕೆ- ಮುಂತಾದವುಗಳು (ಇರುವದು) ಕಂಡುಬರುವದರಿಂದಲೂ ಹಿಂದೆ ಬೇರೊಂದು ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಿದ ಸ್ತನ್ಯಪಾನ, ದುಃಖದ ಅನುಭವ- ಇವುಗಳ ನೆನಪು ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.³ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಗಳೇ ಮುಂತಾದ ವೈದಿಕಕರ್ಮಗಳು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಬೇಕಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ಜೀವನು ಸಾಯುವದಿಲ್ಲ (ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಬೇಕು) ⁴

‘ಆ ಈ ಅಣಿಮೆಯಿದೆಯಿಲ್ಲ’ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ (ಗ್ರಂಥವು ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವು.⁵

1. ಸ್ಥೂಲಶರೀರದ ಜನ್ಮಮರಣಗಳನ್ನೇ ಜೀವನ ಜನ್ಮಮರಣಗಳೆಂದು ಜನರು ಗೌಣವಾಗಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥ. ಬೃ. ೪-೩-೮, ಸೂ. ಭಾ. ೨-೩-೧೬ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೧೮).

2. ನಿವ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೊಡನೆ ಒಂದಾದ ಜೀವನೇ ಮತ್ತೆ ಎಚ್ಚರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ಗಮಕವೆಂದು ಭಾವ ಸೂ ಭಾ ೩-೨-೯ (ಭಾ ಭಾ. ೨೭೦ರಿಂದ ೨೭೨).

3. ಮರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸೇರಿದಮೇಲೂ ಸುಷುಪ್ತಿಯಂತೆಯೇ ಮತ್ತೆ ಅದೇ ಜೀವನೇ ಜನ್ಮಾಂತರವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಭಾವ.

4. ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಫಲಗಳು ಆಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಜೀವನಿಗೆ ಮರಣವಿಲ್ಲವೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು- ಎಂದು ಭಾವ.

5. ಯಾವದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡರೆ ಜೀವನು ಸ್ವರೂಪದಿಂದಿರುವದರಿಂದ ಸಾಯುವ ಇರುವನೋ ಅದೇ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಎಲ್ಲರ ಆತ್ಮನು, ಅನೇ ನೀನು- ಎಂದು ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಭಾವ.

ಶಂಕೆ: ಸ್ಥೂಲವಾದ ಜಗತ್ತು
ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಸದಾತ್ಮನಿಂದ ಅದದ್ದು ಹೇಗೆ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೧೫ ಕಥಂ ಪುನರಿದಮತ್ಯಂತಸ್ಥೂಲಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿನಾಮರೂಪವಜ್ಜಗತ್
ಅತ್ಯಂತಸೂಕ್ಷ್ಮತ್ ಸದ್ರೂಪಾತ್, ನಾಮರೂಪರಹಿತಾತ್, ಸತೋ ಜಾಯತ
ಇತ್ಯೇತದ್ ದೃಷ್ಟಾಂತೇನ ಭೂಯ ಏವ ಮಾ ಭಗವಾನ್ ವಿಚ್ಛಾಪಯತ್ವಿತಿ |
ತಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ಪಿತಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಈ ಅತ್ಯಂತಸ್ಥೂಲವಾದ ಪೃಥಿವಿಯೇ ಮುಂತಾದ ನಾಮರೂಪ
ಗಳುಳ್ಳ ಜಗತ್ತು ಅತ್ಯಂತಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ನಾಮರೂಪರಹಿತವಾದ ಸತ್ತಿನಿಂದ
ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ (ಎಂಬುದು) ಹೇಗೆ? -ಎಂಬುದನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಮತ್ತೊ
ನನಗೆ ಭಗವಂತನಾದ (ನೀನು) ತಿಳಿಯಹೇಳಬೇಕು ಎನ್ನಲು, 'ಸೋಮ್ಯನೇ,
ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ!' ಎಂದು ತನಗೆ ಹೇಳಿದನು.

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಸತ್ತಿನಿಂದ ಜಗತ್ತುಂಟಾಗುವ ಬಗ್ಗೆ ಶಂಕಾಸಮಾಧಾನಗಳು)

ಸೂಕ್ಷ್ಮದಿಂದ ಸ್ಥೂಲವುಂಟಾಗುವದಕ್ಕೆ
ಆಲದಬೀಜದ ದೃಷ್ಟಾಂತ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ನೈಗ್ರೋಧಫಲಮತ ಆಹರೇತೀದಂ ಭಗವ ಇತಿ ಭಿನ್ನೀತಿ ಭಿನ್ನಂ
ಭಗವ ಇತಿ ಕಿಮತ್ರ ಪಶ್ಯಸೀತ್ಯಣ್ಣ್ಯ ಇನೇಮಾ ಧಾನಾ ಭಗವ
ಇತ್ಯಾಸಾಮಜ್ಞಿಕಾಂ ಭಿನ್ನೀತಿ ಭಿನ್ನಾ ಭಗವ ಇತಿ ಕಿಮತ್ರ
ಪಶ್ಯಸೀತಿ ನ ಕಿಂಚನ ಭಗವ ಇತಿ || ೧ ||

೧. 'ಆಲದಹಣ್ಣನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ',
'ಇಗೊ ಭಗವಂತನೇ, (ತಂದೆ)', 'ಒಡಿ'. 'ಒಡೆದೆ, ಭಗವಂತ!', 'ಇಲ್ಲಿ

1. ಕಾರಣವು ಕಾರ್ಯಕ್ಕಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಯಿತಲ್ಲ! -ಎಂದು ಶಂಕೆ.

(ನಿನಗೆ) ಏನು ಕಾಣುತ್ತದೆ?', 'ಅಣುಗಳಾದ ಈ ಬೀಜಗಳು, ಭಗವಂತ!', 'ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಒಡೆಯಪ್ಪ!', 'ಒಡೆದೆ, ಭಗವಂತ!', 'ಇಲ್ಲಿ (ನಿನಗೆ) ಏನು ಕಾಣುತ್ತದೆ!', 'ಏನೂ ಇಲ್ಲ, ಭಗವಂತ!'

ಅಲದಬೀಜವನ್ನು ಒಡೆಯಿಸಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೧೬ ಯದ್ಯೇತತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇಕರ್ತುಮಿಚ್ಛಸಿ ಅತಃ ಅನ್ಮಾನ್ಮಹತೋ ನೈಗ್ರೋಧಾತ್ ಫಲಮೇಕಮಾಹರ ಇತ್ಯುಕ್ತಸ್ತಥಾ ಚಕಾರ ಸಃ | 'ಇದಂ ಭಗವ ಉಪಹೃತಂ ಫಲಮ್' ಇತಿ ದರ್ಶಿತವಂತಂ ಪ್ರತ್ಯಾಹ ಫಲಂ ಭಿನ್ನಿ ಇತಿ | ಭಿನ್ನಮ್ ಇತ್ಯಾಹೇತರಃ | ತಮಾಹ ಪಿತಾ ಕಿಮತ್ರ ವಶ್ಯಸಿ? ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಆಹ ಅಣ್ವ್ಯಃ ಅಣುತರಾಃ ಇವ ಇಮಾ ಧಾನಾ ಬೀಜಾಃ ಪಶ್ಯಾಮಿ ಭಗವಃ ಇತಿ | ಆಸಾಂ ಧಾನಾನಾಮ್ ಏಕಾಂ ಧಾನಾಮ್ ಅಜ್ಞ ಹೇ ವತ್ಸ ಭಿನ್ನಿ ಇತ್ಯುಕ್ತ ಆಹ ಭಿನ್ನಾ ಭಗವ ಇತಿ | ಯದಿ ಭಿನ್ನಾ ಧಾನಾ ತಸ್ಯಾಂ ಭಿನ್ನಾಯಾಂ ಕಿಂ ವಶ್ಯಸೀತ್ಯುಕ್ತ ಆಹ ನ ಕಿಂಚನ ವಶ್ಯಾಮಿ ಭಗವ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಚ್ಛಿಸುವೆಯಾದರೆ, (ಅಗೊ), ಆ ದೊಡ್ಡ ಅಲದಮರದಿಂದ ಒಂದು ಹಣ್ಣನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ -ಎನ್ನಲು ಅವನು ಹಾಗೇ ಮಾಡಿದನು. 'ಇಗೊ, ಭಗವಂತನೆ, ಹಣ್ಣನ್ನು ತಂದೆನು' -ಎಂದು ತೋರಿಸಲು (ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು) 'ಹಣ್ಣನ್ನು ಒಡೆ' ಎಂದನು. (ಆ) ಇನ್ನೊಬ್ಬ(ನಾದ ಶ್ವೇತಕೇತು) ಒಡೆದೆನು ಎಂದನು. ಅವನನ್ನು (ಕುರಿತು) ತಂದೆ ಇಂತೆಂದನು. ಇಲ್ಲಿ ಏನು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ? ಎನ್ನಲು (ಅವನು) (ಅಣ್ವ್ಯಃ=ಅಣುತರಾಃ) ಬಹಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದಂತಿರುವ ಈ ಧಾನಗಳು ಬೀಜಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿವೆ, ಭಗವಂತ! -ಎಂದನು. 'ಈ ಬೀಜಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೀಜವನ್ನು ಒಡೆಯಪ್ಪ, ಮಗು' ಎನ್ನಲು (ಅವನು) ಇಂತೆಂದನು. 'ಒಡೆದೆ, ಭಗವಂತ!' ಬೀಜವನ್ನು ಒಡೆದೆಯಾದರೆ ಅದನ್ನು ಒಡೆದ ಬಳಿಕ ಏನುಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ? - ಎನ್ನಲು (ಶ್ವೇತಕೇತುವು) 'ಏನೂ ಕಾಣಿಸುವದಿಲ್ಲ, ಭಗವಂತ!' ಎಂದನು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಗ್ಂ ಹೋವಾಚ ಯಂ ವೈ ಸೋಮೈತಮುಣಿಮಾನಂ ನ ನಿಭಾಲಯಸ ಏತಸ್ಯ ವೈ ಸೋಮೈಷೋಽಣಿಮ್ನ ಏವಂ ಮಹಾನ್ ನೈಗ್ರೋಧಸ್ತಿತ್ವತಿ ಶ್ರದ್ಧತ್ವೈ ಸೋಮೈತಿ || ೨ ||

೨. ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದನು : ‘ಸೋಮ್ಯ, ಯಾವ ಈ ಅಣಿಮೆಯನ್ನು ಕಾಣದಿರುವೆಯೋ, ಇದೇ ಅಣಿಮೆಯಿಂದಲೇ ಸೋಮ್ಯನೆ, ಹೀಗೆ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವ ಆಲದಮರವು (ಎದ್ದು) ನಿಂತಿದೆ. ಸೋಮ್ಯನೆ, ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಡು !’

ಬೀಜದಿಂದ ಮರವಾಗಿರುವಂತೆ
ಅಣುವಾದ ಸತ್ತಿನಿಂದಲೇ ಜಗತ್ತು ಆಗಿದೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೧೭ ತಂ ಪುತ್ರಂ ಹೋವಾಚ ವಟಿಧಾನಾಯಾಂ ಭಿನ್ನಾಯಾಂ ಯಂ ವಟಿಬೀಜಾಣಿಮಾನಂ ದೇ ಸೋಮ್ಯ ಏತಂ ನ ನಿಭಾಲಯಸೇ ನ ವಶ್ಯಸಿ | ತಥಾಪಿ ಏತಸ್ಯ ವೈ ಕಿಲ ಸೋಮ್ಯ, ಏಷ ಮಹಾನ್ ನೃಗ್ರೋಧೋ ಬೀಜಸ್ಯ ಅಣಿಮ್ನಃ ಸೂಕ್ಷ್ಮಸ್ಯ ಅದೃಶ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಕಾರ್ಯಭೂತಃ ಸ್ಥೂಲಶಾಯಾಸ್ತನ್ಮಫಲಪಲಾರವಾನ್ ತಿಷ್ಠತಿ ಉತ್ಪನ್ನಃ ಸನ್ | ಉತ್ತಿಷ್ಠತಿ ಇತಿ ವಾ ಉಚ್ಛ್ರೋಷ್ಯಾಹಾರ್ಯಃ | ಅತಃ ಶ್ರದ್ಧತ್ಸ್ಯ ಸೋಮ್ಯ ಸತ ಏವ ಅಣಿಮ್ನಃ ಸ್ಥೂಲಂ ನಾಮ ರೂಪಾದಿನುತ್ ಕಾರ್ಯಂ ಜಗತ್ ಉತ್ಪನ್ನಮಿತಿ | ಯದ್ಯಪಿ ನ್ಯಾಯಾಗಮಾಭ್ಯಾಂ ನಿರ್ಧಾರಿತೋರ್ಧಃ ತಥೈವೇತ್ಯವಗಮ್ಯತೇ, ತಥಾಪಿ ಅತ್ಯಂತಸೂಕ್ಷ್ಮೇಷು ಅರ್ಥೇಷು ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಾಸಕ್ತಮನಸಃ ಸ್ವಭಾವಪ್ರವೃತ್ತಸ್ಯ ಅಸತ್ಯಾಂ ಗುರು ತರಾಯಾಂ ಶ್ರದ್ಧಾಯಾಂ ದುರವಗಮತ್ವಂ ಸ್ಯಾತ್ ಇತ್ಯಾಹ ಶ್ರದ್ಧತ್ಸ್ಯ ಇತಿ | ಶ್ರದ್ಧಾಯಾಂ ತು ಸತ್ಯಾಂ ಮನಸಃ ಸಮಾಧಾನಂ ಬುಭುತ್ಸಿತೇರ್ಧೇ ಭವೇತ್ ತತಶ್ಚ ತದರ್ಥಾವಗತಿಃ | “ಅನ್ಯತ್ರ ಮನಾ ಅಭೂವಮ್” (ಬೃ. ೧-೫-೩) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಮಗನನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದನು. ಆಲದಬೀಜವನ್ನು ಒಡೆದಮೇಲೆ ಆಲದಬೀಜದ ಯಾವ ಈ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಶವನ್ನು (ನ ನಿಭಾಲಯಸೇ=ನ ಪಶ್ಯಸಿ) ಕಾಣಲಾರದೆ ಇರುವೆಯೋ ಆದರೂ ಇದೇ ಬೀಜದ ಅಣಿಮೆಯ ಕಾಣದಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮ(ವಾದ ಅಂಶದ) ಕಾರ್ಯವಾಗಿ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಕೊಂಬೆ, ಬುಡ, ಹಣ್ಣು, ಎಲೆ-ಮುಂತಾದವುಗಳುಳ್ಳ ಈ ದೊಡ್ಡ ಆಲದಮರವು ಹುಟ್ಟಿ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ, ಎದ್ದು ನಿಂತಿದೆ ಎಂದು ಉಚ್ಛ್ರಬ್ದವನ್ನು (ಇಲ್ಲಿ) ಅಧ್ಯಾಹಾರಮಾಡಿಕೊಂಡಾರೂ (ಅರ್ಥಮಾಡ)ಬೇಕು.¹

1. ತಿಷ್ಠತಿ ಎಂದರೆ ನಿಂತಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಹುಟ್ಟಿನಂತಿದೆ ಎಂಬರ್ಥವು ಅದರಿಂದಲೇ ಆಗುತ್ತದೆ ಅಥವಾ ತಿಷ್ಠತಿ ಎಂಬುದು ಉತ್ತಿಷ್ಠತಿ ಎಂಬುದರ ರೂಪವು ಎಂದು ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಹುಟ್ಟಿ ಎದ್ದು ನಿಂತಿದೆ ಎಂಬರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ನ್ಯಾಯ, ಆಗಮ:- ಇವುಗಳಿಂದ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ ಅರ್ಥವು ಹಾಗೆಯೇ ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನವಾಗುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಅತ್ಯಂತಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಗಿನ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಕ್ತವಾದ ಮನಸ್ಸು ಸ್ವಭಾವದಿಂದಲೇ (ಹೊರಕ್ಕೆ) ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸುವದು ಕಷ್ಟವಾದೀತೆಂದು 'ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಡು' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ.^೨ ಅದರಿಂದ ಸೋಮ್ಯನೆ, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಸತ್ತಿನಿಂದಲೇ ಸ್ಥೂಲವಾದ ನಾಮರೂಪಾದಿಗಳುಳ್ಳ, ಕಾರ್ಯವಾದ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿದ್ದರಾದರೂ ಅರಿತು ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುವ ಅರ್ಥವು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವದು. ಅದರಿಂದ ಆ ಆ-ವ ನಿಶ್ಚಯವೂ ಆಗುವದು "ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿದ್ದವನಾಗಿದ್ದೆನು" (ಬೃ. ೧-೫-೩) ಮುಂತಾದ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ (ಹೀಗೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ) ^೩

ಜಗನ್ನೂಲವಾದ ಅಣಿಮೆಯೇ ಜೀವನ ಆತ್ಮ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಏಷೋಣಮೈತದಾತ್ಮ್ಯಮಿದಗ್ಂ ಸರ್ವಂ ತತ್ಸತ್ಯಗ್ಂ
ಸ ಆತ್ಮಾ ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಇತಿ ಭೂಯ ಏವ ಮಾ
ಭಗವಾನ್ ವಿಜ್ಞಾಪಯತ್ವಿತಿ ತಥಾ ಸೋಮ್ಯೇತಿ ಹೋವಾಚ ||

೩. 'ಆ ಈ ಅಣಿಮೆಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಇದೆಲ್ಲವೂ ಐತದಾತ್ಮ್ಯವು, ಅದು ಸತ್ಯವು ಅದೇ ಆತ್ಮನು. ಶ್ವೇತಕೇತುವೆ, ಅದೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ' ಎಂದನು. 'ಭಗವಂತನು ನನಗೆ ಮತ್ತೂ ತಿಳಿಯದೇಳಬೇಕು' ಎನ್ನಲು 'ಸೋಮ್ಯನೆ, ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ !', ಎಂದನು.

(ಭಾಷ್ಯ)

ಚಿಗು 'ಸ ಯ' ಇತ್ಯಾದ್ಯುಕ್ತಾರ್ಥಮ್ ||

1. ಆಗಮವೆಂದರೆ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಉಪದೇಶ, ನ್ಯಾಯವೆಂದರೆ ಆಗಮಾನುಸಾರಿಯಾದ ಯುಕ್ತಿ. ಇವುಗಳಿಂದ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಾಗುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ.

2 ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಆತ್ಮವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸುಮಾಧಾನವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಅದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಯುಕ್ತಿಗಳ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

3. ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ವ್ಯಗ್ರವಾಗಿದ್ದರೆ ವಿಷಯಜ್ಞಾನವಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ; ಶ್ರದ್ಧೆಯೂ ಮನಸ್ಸಿನ ವೃತ್ತಿಯಿಂದೇ ಹೇಳಿದೆ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಆ ಈ (ಅಣಿಮೆಯಿದೆಯಲ್ಲ)’ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ.¹

ಶಂಕೆ : ಜಗನ್ನೂಲವಾದ ಸತ್ತು ಏತಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಸುವದಿಲ್ಲ ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೧೯. ಯದಿ ತತ್ ಸತ್ ಜಗತೋ ಮೂಲಮ್ | ಕಸ್ಮಾನ್ನೋಪಲಭ್ಯತ
ಇತ್ಯೇತದ್ ದೃಷ್ಟಾಂತೇನ ಮಾ ಭಗವಾನ್ ಭೂಯ ಏವ ವಿಜ್ಞಾವಯತ್ಪ್ರತಿ |
ತಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ಪಿತಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಸತ್ತು ಜಗತ್ತಿನ ಮೂಲವಾಗಿದ್ದರೆ, ಏತಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಸುವದಿಲ್ಲ ?-
ಎಂಬದನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ನನಗೆ ಭಗವಂತನು ಮತ್ತು ತಿಳಿಯಹೇಳಬೇಕು-
ಎನ್ನಲು ತಂದೆಯು ‘ಸೋಮ್ಯನೆ, ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ!’ ಎಂದನು.

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಸದಾತ್ಮನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಉಪಾಯವಿದೆ)

ಸದಾತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಉಪಾಯವಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ
ಲವಣದೃಷ್ಟಾಂತ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಲವಣಮೇತದುದಕೇಽವಧಾಯಾಥ ಮಾ ಸ್ರಾತರುಪಸೀದಥಾ
ಇತಿ ಸ ಹ ತಥಾ ಚಕಾರ ತಗ್ಂ ಹೋವಾಚ ಯದ್ಬೋಷಾ
ಲವಣಮುದಕೇಽನಾಥಾ ಅಜ್ಞ ತದಾಹರೇತಿ ತದ್ಭಾವನ್ಯಶ್ಯ
ನ ವಿನೇದ || ೧ ||

1 ಅತ್ಯಂತಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿದ್ದರೂ ವ್ಯಾಕೃತಜಗತ್ತಿಗೆಲ್ಲ ಮೂಲವಾಗಿರುವ ಅದ್ವಿತೀಯ ಸತ್ತೇ ಇದ್ದ ಅತ್ಮನು ಎಂದರ್ಥ.

೧. 'ಉಪ್ಪನ್ನು ಈ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ್ದು ಇನ್ನು ಬೆಳಗ್ಗೆ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಾ' ಎಂದನು. ಅವನು ಹಾಗೇ ಮಾಡಿದನು. 'ಎಲಾ, ರಾತ್ರಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದೆಯಲ್ಲ, ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊ' ಎಂದನು. ಅದನ್ನು ತಡಕಾಡಿ ಅರಿಯಲಾರದೆಹೋದನು.

ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿದ ಉಪ್ಪು ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕದಿದ್ದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೨೦ ವಿದ್ಯಮಾನಮುಪಿ ವಸ್ತು ನೋಪಲಭ್ಯತೇ ಪ್ರಕಾರಾಂತರೇಣ ತೂಪ ಲಭ್ಯತ ಇತಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಾಂತಮ್ | ಯದಿ ಚೇನುಮಧ್ಯಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇಕರ್ತು ಮಿಚ್ಛಸಿ ಪಿಣ್ಡರೂಪಂ ಲವಣಮೇತದ್ ಘಟಾದೌ ಉದಕೇ ಅನಧಾಯ ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ಯ ಅಧ ಮಾ ಮಾಂ ಶ್ವಃ ಪ್ರಾತರುಪಸೀದಧಾ ಉಪಗಚ್ಛೇಧಾ ಇತಿ | ಸ ಹ ಸಿತ್ರಾ ಉಕ್ತಮಧ್ಯಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇಕರ್ತುಮಿಚ್ಛನ್ ತಥಾ ಚಕಾರ | ತಂ ಹೋವಾಚ ಪರೇದ್ಯಃ ಪ್ರಾತಃ | ಯಲ್ಲವಣಂ ದೋಷಾ ರಾತ್ರೌ ಉದಕೇ ಅನಾಧಾಃ ನಿಕ್ಷಿಪ್ತ ವಾನಸಿ ಅದ್ಲ ಹೇ ನತ್ಸ ತದಾಹರ ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ತಲ್ಲವಣಮ್ ಆಚೀರ್ಷುರ್ದ ಕಿಲ ಅವಮೃಶ್ಯ ಉದಕೇ ನ ವಿವೇದ ನ ವಿಜ್ಞಾತವಾನ್ ಯಥಾ ತಲ್ಲವಣಂ ವಿದ್ಯಮಾನ ಮೇವ ಸತ್ ಅಪ್ಪು ಲೀನಂ ಸಂಶಿಷ್ಟಮುಭೂತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇದ್ದರೂ ವಸ್ತುವು ಕಾಣಿಸುವದಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಕೇಳು ಮತ್ತು ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸುವೆಯಾದರೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವ ಈ ಉಪ್ಪನ್ನು ಗಡಿಗೆಯೇ ಮುಂತಾದದ್ದರಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಎಸೆದಿದ್ದು ಆಮೇಲೆ (ಮಾ=ಮಾಂ) ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ನಾಳೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ (ಉಪಸೀದಧಾಃ- ಉಪ ಗಚ್ಛೇಧಾಃ) ಬಾ- ಎಂದನು.

ಅವನು ತಂದೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಚ್ಛಿಸಿದವ ನಾಗಿ ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಿದನು. ಅವನನ್ನು (ಕುರಿತು) ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಬೆಳಗ್ಗೆ (ತಂದೆ) ಇಂತೆಂದನು. ಯಾವ ಉಪ್ಪನ್ನು (ದೋಷಾ=ರಾತ್ರಿ ನಿನ್ನೆಯ) ರಾತ್ರಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ್ದೆಯಲ್ಲ, ಎಸೆದಿದ್ದೆಯಿಲ್ಲ, ಎಲಾ, ಏನಪ್ಪ ಮಗು, ಅದನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡುಬಾ ಎನ್ನಲು ಆ ಉಪ್ಪನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬರಲೆಳಸಿದವನಾಗಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಗರಬಾಡಿ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ, ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಉಪ್ಪು ಇದ್ದೇಇದ್ದರೂ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿ ಸೇರಿಹೋಗಿತ್ತು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯಥಾ ವಿಲೀನಮೇವಾಜ್ಞಾಸ್ಯಾನ್ತಾದಾಚಾಮೇತಿ ಕಥಮಿತಿ
 ಲವಣಮಿತಿ ಮಧ್ಯಾದಾಚಾಮೇತಿ ಕಥಮಿತಿ ಲವಣಮಿತ್ಯನ್ತಾ
 ದಾಚಾಮೇತಿ ಕಥಮಿತಿ ಲವಣಮಿತ್ಯಭಿಸ್ಪ್ರಾಸ್ಯೈತದಥ ನೋಪ
 ಸೀದಥಾ ಇತಿ ತದ್ವ ತಥಾ ಚಕಾರ ತಚ್ಚತ್ವತ್ವಂವರ್ತತೇ ತಗ್ಂ
 ಹೋವಾಚಾತ್ರ ನಾವ ಕಿಲ ಸತ್ಸೋಮ್ಯ ನ ನಿಭಾಲಯಸೇಃ
 ತ್ರೈವ ಕಿಲೇತಿ || ೨ ||

೨. 'ಕರಗಿರುವದನ್ನೇ (ಅರಿಯದಿರುವೆ)ಯವ್ವ, ಇದನ್ನು
 ಮೇಲುಗಡೆ ಕುಡಿ, ಹೇಗಿದೆ?', 'ಉಪ್ಪು'; 'ನಡುವೆ ಕುಡಿ, ಹೇಗಿದೆ?'
 'ಉಪ್ಪು'; 'ಕೆಳಗಡೆ ಕುಡಿ, ಹೇಗಿದೆ?', 'ಉಪ್ಪು'. ಇದನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿ
 ಅಮೇಲೆ ನನ್ನ (ಬಳಿಗ) ಬಾ. ಆಗ ಹಾಗೇ ಮಾಡಿದನು. ಅದು
 ಯಾವಾಗಲೂ ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ- (ಎಂದನು). ಅವನನ್ನು
 (ಕುರಿತು) ಇಂತೆಂದನು 'ಸೋಮ್ಯ, ಅದು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರ
 ಯಲ್ಲ, ಕಾಣದ ಇರುವೆಯಲ್ಲ! ಇಲ್ಲಿಯೇ (ಇದ)ಯಲ್ಲ!'

ಕೃಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಕಾಣಸದ ಉಪ್ಪು ನಾಲಗೆಗೆ ತಿಳಿಯಬಂದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೨೧. ಯಥಾ ವಿಲೀನಂ ಲವಣಂ ನ ವೇತ್ ತಥಾಪಿ ತತ್ ಚಕ್ಷುಷಾ
 ಸ್ಪರ್ಶನೇನ ಚ ಪಿಣ್ಡರೂಪಂ ಲವಣಮ್ ಅಗೃಹ್ಯಮಾಣಂ ವಿದ್ಯತ ಏವ ಅಪ್ಪು,
 ಉಪಲಭ್ಯತೇ ಚ ಉಪಾಯಾನ್ತರೇಣ ಇತ್ಯೇತತ್ ಪುತ್ರಂ ಪ್ರತ್ಯಾಯಯಿತುಮ್
 ಇಚ್ಛನ್ ಆಹ | ಅಹ್ನ, ಅಸ್ಯ ಉದಕಸ್ಯ ಅನ್ತಾತ್ ಉಪರಿ ಗೃಹೀತ್ವಾ ಆಚಾಮು
 ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಪುತ್ರಂ ತಥಾ ಕೃತವಂತಮ್ ಉವಾಚ ಕಥಮಿತಿ? ಇತರ ಆಹ
 ಲವಣಂ ಸ್ವಾದುತ ಇತಿ | ತಥಾ ಮಧ್ಯಾದುದಕಸ್ಯ ಗೃಹೀತ್ವಾ ಆಚಾಮೇತಿ | ಕಥ
 ಮಿತಿ | ಲವಣಮಿತಿ | ತಥಾ ಅನ್ತಾತ್ ಅಧೋದೇಶಾದ್ ಗೃಹೀತ್ವಾ ಆಚಾಮು ಇತಿ |
 ಕಥಮಿತಿ? ಲವಣಮಿತಿ | ಯದ್ಯೇವಮ್ ಅಭಿಪ್ರಾಸ್ಯ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಏತದುದಕಮ್
 ಆಚಮ್ಯ ಅಥ ಮೋಸಸೀದಥಾ ಇತಿ | ತದ್ ಹ ತಥಾ ಚಕಾರ | ಲವಣಂ
 ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಪಿತೃಸಮಾಪಮ್ ಆಜಗಾಮು ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಇದಂ ವಚನಂ ಬ್ರುವನ್
 ತಲ್ಲವಣಂ ತಸ್ಮಿನ್ನೇವ ಉದಕೇ ಯನ್ಮಯಾ ರಾತ್ರೌ ಸ್ಥಿಪ್ತಂ ಶಶ್ವತ್ ನಿತ್ಯಂ
 ಸಂವರ್ತತೇ ವಿದ್ಯಮಾನಮೇವ, ಸತ್ ಸಮ್ಯಗ್ ವರ್ತತೇ ಇತಿ | ಏವಮುಕ್ತ
 ವಸ್ತು - ೨೦ ಹೋವಾಚ ಪಿತಾ | ಯಥೇದಂ ಲವಣಂ ದರ್ಶನಸ್ಪರ್ಶನಾಭ್ಯಾಂ

ಪೂರ್ವಂ ಗೃಹೀತಂ ಪುನರುದಕೇ ವಿಲೀನಂ ತಾಭ್ಯಾಮ್ ಅಗೃಹ್ಯಮಾಣಮಪಿ
ವಿದ್ಯತ ಏನ ಉಪಾಯಾನ್ತರೇಣ ಜಿಹ್ವಯಾ ಉಪಲಭ್ಯಮಾನತ್ವಾತ್, ಏವಮೇವ
ಅತ್ರೈವ ಅಸ್ಮಿನ್ನೇವ ತೇಜೋಽಬ್ಜಾನ್ನಾದಿಕಾರ್ಯೇ ಶುದ್ಧೀ ದೇಹೇ | ನಾನ ಕಿಲ
ಇತಿ ಆಚಾರ್ಯೋಪದೇಶಸ್ಯ ರಣಪ್ರದರ್ಶನಾರ್ಥಃ | ಸತ್ ತೇಜೋಽಬ್ಜಾನ್ನಾದಿ
ಶುದ್ಧಕಾರಣಂ ವಟಬೀಜಾಣಮವದ್ ವಿಧ್ಯಮಾನಮೇವೇಂದ್ರಿಯೈರ್ ನೋಪ
ಲಭಸೇ ನ ನಿಭಾಲಯಸೇ | ಯಥಾ ಅತ್ರೈವ ಉದಕೇ ದರ್ಶನಸ್ಪರ್ಶನಾಭ್ಯಾಮ್
ಅನುಪಲಭ್ಯಮಾನಂ ಲವಣಂ ವಿಧ್ಯಮಾನಮೇವ ಜಿಹ್ವಯಾ ಉಪಲಬ್ಧವಾನಪಿ,
ಏವಮೇವ ಅತ್ರೈವ ಕಿಲ ವಿದ್ಯಮಾನಂ ಸಜ್ಜಗನ್ಮೂಲಮ್ ಉಪಾಯಾನ್ತರೇಣ
ಲವಣಾಣಮವದುಪಲಸ್ಯಸ ಇತಿ ವಾಕ್ಯರೇಷಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಕರಗಿದ ಉಪ್ಪನ್ನು ಅರಿಯಲಾರೆಯಪ್ಪೆ, ಕಣ್ಣಿನಿಂದಲೂ (ಕೈಯಿಂದ)
ಮುಟ್ಟುವಿಕೆಯಿಂದಲೂ ಗಟ್ಟಿಯಾಗದ್ದ ಉಪ್ಪು ಕಾಣಿಸದಿದ್ದರೂ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ
ಇದೆ, ಮತ್ತು ಬೇರೊಂದು ಉಪಾಯದಿಂದ ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೂ ಆಗುತ್ತದೆ-
ಎಂಬುದನ್ನು ಮಗನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವದಕ್ಕೆಂದು (ಹೀಗೆ) ಹೇಳುತ್ತಿದಾನೆ. 'ಆಪ್ತ,
ಈ ನೀರನ್ನು (ಅನ್ತಾತ್=ಉಪರಿ) ಮೇಲುಗಡೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕುಡಿ' ಎಂದು
ಮಗನಿಗೆ ಹೇಳಿ, (ಅವನು) ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು 'ಹೇಗಿದೆ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು
(ಅ) ಇನ್ನೊಬ್ಬನಾದ (ಮಗನು) 'ರುಚಿಯಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪಾಗಿದೆ' ಎಂದನು. ಹೀಗೆಯೇ
ನಡುವಿನ(ಭಾಗದ) ನೀರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕುಡಿ, ಹೇಗಿದೆ? - (ಎನ್ನಲು)
'ಉಪ್ಪು' (ಎಂದನು). ಹೀಗೆಯೇ (ಅನ್ತಾತ್=ಅಧೋದೇಶಾತ್) ಕೆಳಗಡೆಯ
ಭಾಗದ) ನೀರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕುಡಿ, ಹೇಗಿದೆ? - (ಎನ್ನಲು) 'ಉಪ್ಪು'
ಎಂದನು.

ಹಾಗಾದರೆ ಈ ನೀರನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿ ಆಚೆಗೆ ಹಾಕಿಬಿಟ್ಟು ಆಚಮನಮಾಡಿ¹
ಆಮೇಲೆ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಾ (ಎನ್ನಲು) ಆಗ (ಅವನು) ಹಾಗೇ ಮಾಡಿದನು,
ನೀರನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿಬಿಟ್ಟು ತಂದೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು ಎಂದರ್ಥ 'ರಾತ್ರಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ
ನಾನು ಹಾಕಿದ್ದೆ ನಲ್ಲ ಆ ಉಪ್ಪು (ಶಶ್ವತ್=ನಿತ್ಯಮ್) ಯಾವಾಗಲೂ ಅದೇ ನೀರಿ
ನಲ್ಲಿಯೇ (ಸಂವರ್ತತೇ=) ಇದ್ದುಕೊಂಡೇ ಸರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ' ಎಂಬೀ ಮಾತನ್ನು
ಆಡುತ್ತಾ (ಬಂದನು).

ಹೀಗೆಂದ ಮಗನಿಗೆ ತಂದೆ ಇಂತೆಂದನು ಹೇಗೆ ಈ ಉಪ್ಪು ಕಣ್ಣು
ಕೈಗಳಿಗೆ ನೊಡಲು ನೋಡುವದಕ್ಕೂ ಮುಟ್ಟುವದಕ್ಕೂ ಕಾಣಿಸು
ತ್ತಿದ್ದದ್ದು ಮತ್ತೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಲು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕದೆಇದ್ದರೂ

ಮತ್ತೊಂದು ಉಪಾಯದಿಂದ ನಾಲಗೆಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಇದ್ದೇಇದೆಯೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದೇ ತೇಜೋಬನ್ನಗಳ ಕಾರ್ಯವಾದ ಮೊಳಕೆಯಾಗಿರುವ ದೇಹದಲ್ಲಲ್ಲವೆ, -ನಾನ=ಕಿಲ ಎಂಬ (ಮಾತುಗಳು) ಆಚಾರ್ಯನ ಉಪದೇಶವನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುವದಕ್ಕಾಗಿ (ಹೇಳಿದವು)—ತೇಜೋಬನ್ನಾದಿಗಳ ಮೊಳಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಸತ್ತು ಅಲದಬೀಜದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಶದಂತೆ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ (ನ ನಿಭಾಲಯಸೇ=ನೋಪಲಭಸೇ) ಕಾಣಲಾರದೆ ಇರುತ್ತೀಯೆ. ಹೇಗೆ ಅದೇ ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕಣ್ಣು ಕೈಗಳಿಗೆ ಕಾಣಿಸದೆ ಇರುವ ಉಪ್ಪನ್ನು (ಅಲ್ಲಿ) ಇದ್ದು ಕೊಂಡೇ ಇರುವದನ್ನೇ ನಾಲಗೆಯಿಂದ ಅರಿತುಕೊಂಡೆಯೋ, ಹೀಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಕೊಂಡಿರುವ ಸತ್ತೆಂಬ ಜಗನ್ನೂಲವನ್ನು ಬೇರೊಂದು ಉಪಾಯದಿಂದ ಉಪ್ಪಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪದಂತೆ ನೀನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು -ಎಂದು ವಾಕ್ಯಶೇಷವು.

ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಕಾಣಿಸದಿರುವ

ಅಣಿಮೆಯೇ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಆತ್ಮನು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಏಷೋಣಿಮೈತದಾತ್ಮ್ಯಮಿದಗ್ಂ ಸರ್ವಂ ತತ್ಸತ್ಯಗ್ಂ
ಸ ಆತ್ಮಾ ತತ್ತ್ವನುಸಿ ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಇತಿ ಭೂಯ ಏವ ಮಾ
ಭಗವಾನ್ ವಿಜ್ಞಾಪಯತ್ಪ್ರತಿ ತಥಾ ಸೋಮ್ಯೇತಿ ಹೋವಾಚ ||

೩. 'ಆ ಈ ಅಣಿಮೆಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಇದೆಲ್ಲವೂ ಏತದಾತ್ಮ್ಯವು ಅದು ಸತ್ಯವು, ಅದೇ ಆತ್ಮನು. ಶ್ವೇತಕೇತುವೆ, ಅದೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ' ಎಂದನು. 'ಭಗವಂತನು ನನಗೆ ಮತ್ತೂ ತಿಳಿಯದೇಳಬೇಕು' ಎನ್ನಲು 'ಸೋಮ್ಯನೆ, ಹಾಗೆ ಆಗಲಿ !' ಎಂದನು.

ನಮ್ಮ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮನನ್ನು

ಉಪಾಯಾಂತರದಿಂದ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬಹುದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೨೨ ಸ ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ (ಅಣಿಮೆಯಿದೆಯಲ್ಲ) ಎಂಬುದೇ ಮುಂತಾದದ್ದು (ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವು

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಆತ್ಮನನ್ನು
ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಉಪಾಯವು ಯಾವದು ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೨೩. ಯದ್ಯೇವಂ ಲವಣಾಣಿಮವತ್, ಇಂದ್ರಿಯೈರನುಪಲಭ್ಯ
ಮಾನಮಪಿ ಜಗನ್ಮೂಲಂ ಸತ್ ಉಪಾಯಾಂತರೇಣ ಉಪಲಬ್ಧಂ ಶಕ್ಯತೇ, ಯದು
ಪಲಮ್ಭಾತ್ ಕೃತಾರ್ಥಃ ಸ್ಯಾಮ್ ಅನುಪಲಮ್ಭಾಚ್ಚ ಅಕೃತಾರ್ಥಃ ಸ್ಯಾಮ್
ಹಮ್ | ತಸ್ಮೈಪಲಬ್ಧೌ^೧ ಕ ಉಪಾಯ ಇತ್ಯೇತದ್ ಭೂಯ ಏವ ಮಾ ಭಗ
ವಾನ್ ವಿಜ್ಞಾಪಯತು ದೃಷ್ಟಾಂತೇನ | ತಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆ ಉಪ್ಪಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪದಂತೆ ಜಗತ್ತಾರಣನಾದ ಸತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯ
ಗಳಿಗೆ ಕಾಣಿಸದಿದ್ದರೂ ಬೇರೊಂದು ಉಪಾಯದಿಂದ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದ್ದರೆ,
ಯಾವದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡರೆ ನಾನು ಕೃತಾರ್ಥನಾಗುವೆನೋ ಮತ್ತು ಅರಿತು
ಕೊಳ್ಳದೆಇರುವದರಿಂದ ಅಕೃತಾರ್ಥನಾಗುವೆನೋ ಅದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ
ಉಪಾಯವು ಯಾವದು ? - ಎಂಬುದನ್ನು ನನಗೆ ಭಗವಂತನಾದ (ನೀನು)
ಮತ್ತೂ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು (ಎನ್ನಲು ತಂದೆಯು) 'ಸೋಮ್ಯನೇ,
ಹಾಗೇ ಹಾಗೆ !' - ಎಂದನು.

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ಸತ್ತನ್ನರಿತುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಉಪಾಯ)

ಆಚಾರ್ಯೋಪದೇಶದಿಂದ ಜ್ಞಾನ
ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಪುರುಷಂ ಗನ್ಧಾರೇಭ್ಯೋಽಭಿನದ್ಧಾಕ್ಷ
ಮಾನೀಯ ತಂ ತತೋಽತಿಜನೇ ವಿಸೃಜೇತ್ ಸ ಯಥಾ ತತ್ರ
ಸ್ರಾಜ್ಞೋದಜ್ವಾಧರಾಜ್ವಾಪ್ರತ್ಯಜ್ವಾ ಪ್ರಧ್ಮಾಯಿತಾಭಿನದ್ಧಾಕ್ಷ
ಅನೀತೋಽಭಿನದ್ಧಾಕ್ಷೋ ವಿಸೃಷ್ಟಃ || ೧ ||

1. 'ತಸ್ಮೈವ' ಎಂಬ ಪಾಠದಲ್ಲಿ 'ಏನ' ಹೆಚ್ಚು.

ತಸ್ಯ ಯಥಾಭಿನಹನಂ ಪ್ರಮುಚ್ಯ ಪ್ರಬ್ರೂಯಾದೇತಾಂ ದಿಶಂ
ಗನ್ಧಾರಾ ಏತಾಂ ದಿಶಂ ವ್ರಜೇತಿ ಸ ಗ್ರಾಮಾದ್ ಗ್ರಾಮಂ
ಪೃಚ್ಛನ್ ಪಣ್ಣಿತೋ ಮೇಧಾವೀ ಗನ್ಧಾರಾನೇವೋಪಸಂಪದ್ಯೇ
ತ್ಯೇವಮೇವೇಹಾಽಽಚಾರ್ಯವಾನ್ ಪುರುಷೋ ವೇದ ತಸ್ಯ ತಾವ
ದೇವ ಚಿರಂ ಯಾವನ್ನ ವಿನೋಕ್ಷ್ಯೇಽಥ ಸಂಪತ್ಸ್ಯ ಇತಿ || ೨ ||

೧-೨. ಸೋಮ್ಯನೆ, ಹೇಗೆ ಗಂಧಾರದೇಶದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿ ಕರತಂದು ಅವನನ್ನು ಅದಕ್ಕಿಂತ ಅತಿಜನವಾದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಹೇಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೂ ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ (ನನ್ನನ್ನು) 'ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿ ತಂದಿದ್ದಾರೆ, ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದಾರೆ!' ಎಂದು ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅವನ ಕಟ್ಟನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ 'ಈ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಗಂಧಾರದೇಶವು, ಈ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಮೋಗು' - ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಹೇಗೆ ಆ ಪಂಡಿತನೂ ಮೇಧಾವಿಯೂ (ಅವನು) ಊರೊಂದರಿಗೆ ಕೇಳುತ್ತಾ, ಗಂಧಾರವನ್ನೇ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವನೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯವಂತನಾದ ಪುರುಷನೇ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೇ ತಡ; ಆಗಲೇ ಸಂಪನ್ನನಾಗುವನು.

ಕಳ್ಳರು ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿ ಹಿಡಿದು ತಂದುಬಿಟ್ಟ ಪುರುಷ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೨೪ ಯಥಾ ಲೋಕೇ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ ಪುರುಷಂ ಯಂ ಕಂಚಿದ್ ಗನ್ಧಾರೇಭ್ಯೋ ಜನಪದೇಭ್ಯಃ ಅಭಿನದ್ಧಾಕ್ಷಂ ಬದ್ಧಚಕ್ಷುಷಮ್ ಆನೀಯ ದ್ರವ್ಯಹರ್ತಾ ತಸ್ಯರಃ, ತಮ್ ಅಭಿನದ್ಧಾಕ್ಷಮೇವ ಬದ್ಧಹಸ್ತಮ್ ಅರಣ್ಯೇ ತತೋಽಪ್ಯುತಿಜನೇ ಅತಿಗತಜನೇ ಅತ್ಯಂತವಿಗತಜನೇ ದೇಶೇ ವಿಸೃಜೇತ್ | ಸ ತತ್ರ ದಿಗ್ವಿಮೋಷೇತೋ ಯಥಾ ಪ್ರಾಚ್ಛಾ ಪ್ರಾಗ್ಜ್ಞಾನಃ | ಪ್ರಾಬ್ಧುಯೋ ವಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಥಾ ಉದಚ್ಛ್ವಾ ಅಧರಾಬ್ ವಾ ಪ್ರತ್ಯೆಬ್ ವಾ ಪ್ರಧ್ಮಾಯಾತ ಲಬ್ಧಂ ಕುರ್ಯಾತ್ ವಿಕೋಶೇತ್ | ಅಭಿನದ್ಧಾಕ್ಷೋಽಹಂ ಗನ್ಧಾರೇಭ್ಯಸ್ತಸ್ಯರೇಣಾಽಽನೀತಃ, ಅಭಿನದ್ಧಾಕ್ಷ ಏವ ವಿಸೃಷ್ಟಃ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೇಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಎಲೈ ಸೋಮ್ಯನೆ, ಯಾವನಾದರೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಗಂಧಾರದೇಶದಿಂದ (ಅಭಿನದ್ಧಾಕ್ಷಂ=ಬದ್ಧಚಕ್ಷುಷಮ್) ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿ ತಂದು

ಧನಾಪಹಾರಮಾಡುವ ಕಳ್ಳನು ಅವನನ್ನು ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿದಂತೆಯೇ ಕೈಕಟ್ಟಿಹಾಕಿ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅತಿಜನವಾದ ಎಂದರೆ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ನಿರ್ಜನವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವನಾದರೆ, ಆ (ಮನುಷ್ಯನು) ಅಲ್ಲಿ ದಿಕ್ಕುಗಾಣದವನಾಗಿ ಹೇಗೆ ಪೂರ್ವಕ್ಕಾಗಲಿ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದವನಾಗಿ, ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಮುಖ ವುಳ್ಳವನಾಗಿ(ಯಾಗಲಿ) ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆಯೇ ಉತ್ತರಕ್ಕಾಗಲಿ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಾಗಲಿ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕಾಗಲಿ, 'ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿ ನನ್ನನ್ನು ಗಂಧಾರದೇಶದಿಂದ ಕಳ್ಳನು ತಂದಿರು ತಾನೆ' ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿಯೇ, ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ' ಎಂದು ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುವನೋ ಗದ್ದಲವನ್ನು ಮಾಡುವನೋ, ಅರಚಿಕೊಳ್ಳುವನೋ—

ದಾರಿಹೋಕನ

ಉಪದೇಶದಿಂದ ಗಂಧಾರದೇಶವನ್ನು ಸೇರುವದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೨೫. ಏವಂ ವಿಕ್ರೋಶತಸ್ತಸ್ಯ ಯಥಾ ಅಭಿನಹನಂ ಬನ್ಧನಂ¹ ಪ್ರಮುಚ್ಯ ಮುಕ್ತಾಸ್ತು ಕಾರುಣಿಕಃ ಕಪ್ಪಿತ್ ಏತಾಂ ದಿಶಮ್ ಉತ್ತರತಃ ಗನ್ಧಾರಾಃ, ಏತಾಂ ದಿಶಂ ಪ್ರಜ - ಇತಿ ಪ್ರಬ್ರೂಯಾತ್ | ಸ ಏವಂ ಕಾರುಣಿಕೇನ ಬನ್ಧನಾ ನೋಕ್ತಿತೋ ಗ್ರಾಮಾದ್ ಗ್ರಾಮಾಂತರಂ ಪೃಚ್ಛನ್ ಪಣ್ಣಿತಃ ಉಪದೇಶವಾನ್ ಮೇಧಾವೀ ಪರೋಪದಿಷ್ಟಗ್ರಾಮಪ್ರವೇಶಮಾರ್ಗಾವಧಾರಣಸಮರ್ಥಃ ಸನ್ ಗನ್ಧಾರಾನೇವ ಉಪಸಂಪದ್ಯೇತ ನೇತರೋ ಮೂಢಮತಿಃ, ದೇಶಾಂತರದರ್ಶನ ತೃಡ್ಯಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆ ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಅವನ (ಅಭಿನಹನಂ=ಬನ್ಧನಂ)² ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟನ್ನು ಹೇಗೆ ಕಾರುಣಿಕನೊಬ್ಬನು³ ಬಿಚ್ಚಿ 'ಈ ದಿಕ್ಕಿಗೆ, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ, ಗಂಧಾರ (ದೇಶವಿದೆ), ಈ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೋಗು' ಎಂದು ಹೇಳುವನೋ, ಅವನು ಹೀಗೆ (ಆ) ಕಾರುಣಿಕನಿಂದ ಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಹೊಂದಿದವನಾಗಿ (ಒಂದು) ಊರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಊರಿಗೆ (ದಾರಿ)ಕೇಳುತ್ತಾ ಪಂಡಿತನು ಎಂದರೆ (ದಾರಿಹೋಕನ) ಉಪದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದವನೂ⁴, ಮೇಧಾವಿಯೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಹೇಳಿದ ಊರಿಗೆ

1. ಈ ಮಾತಿನ ಹಿಂದೆ ಇರುವ 'ಯಥಾ' ಎಂಬುದು ಅವಶ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಬಿಟ್ಟಿದೆ.

2. 'ಯಥಾಬನ್ಧನಂ' ಎಂಬ ಪಾಠವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಟ್ಟನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಹೇಗೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ. ಇದು ಅವಶ್ಯವಿಲ್ಲ ವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ

3. ಮರುಕವಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಕೂಗುಕೇಳಿದಮೂ ಸುಮ್ಮನೆ ಹೋಗಬಹುದು, ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರುಣಿಕನಾದ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

4. ಪಂಡಿತನೆಂದರೆ ಶ್ರವಣಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದವನು.

ಸೇರುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತನಾಗಿರುವನನೂ ಅವನು ಗಂಧಾರ(ದೇಶ)ವನ್ನೇ ಸೇರುತ್ತಾನೋ, (ಹೇಗೆ ಹಾಗಿಲ್ಲವ) ಮಂದಮತಿಯಾಗಲಿ, ಮತ್ತೊಂದು ದೇಶವನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಆಶೆಯುಳ್ಳವನಾಗಲಿ, (ಹೋಗು) ವದಿಲ್ಲವೋ? —

ಆಚಾರ್ಯೋಪದೇಶದಿಂದ

ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತಸಮನ್ವಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೨೬. ಯಥಾಸಂಯಂ ದೃಷ್ಟಾಂತೋ ವರ್ಣಿತಃ, ಸ್ವವಿಷಯೇಭ್ಯೋ ಗನ್ಧಾರೇಭ್ಯಃ ಪುರುಷಃ, ತಸ್ಯ ರೈರಭಿನದ್ಧಾಕ್ಷಃ, ಅವಿವೇಕೋ ದಿಬ್ಬಾಧೋಃಶನ್ ಯಾಪಿಪಾಸಾದಿಮಾನ್ ವ್ಯಾಘ್ರತಸ್ಕರಾದ್ಯನೇಕಭಯಾನರ್ಥವ್ರಾತಯುತಮ್ ಅರಣ್ಯಂ ಪ್ರವೇಶಿತೋ ದುಃಖಾತೋ ವಿಕ್ರೋಶನ್ ಬನ್ಧನೇಭ್ಯೋ ಮುಮುಕ್ಷು ಸ್ತಿಷ್ಠತಿ ಸ ಕಥಂಚಿದೇವ ಕಾರುಣಿಕೇನ ಕೇನಚಿನ್ನೋಕ್ಷಿತಃ ಸ್ವದೇಶಾನ್ ಗನ್ಧಾರಾ ನೇವ ಅಪನ್ನೋ ನಿರ್ವೃತಃ ಸುಖೀ ಅಭೂತ್ | ಏವಮೇವ ಸತೋ ಜಗದಾತ್ಮ ಸ್ವರೂಪಾತ್ ತೇಜೋಬನ್ನಾದಿಮಯಂ ದೇಹಾರಣ್ಯಂ ವಾತಪಿತ್ತಕಫರುಧಿರ ಮೇದೋಮಾಂಸಾಸ್ಥಿಮಜ್ಜಾಶುಕ್ರಕೃಮಿಮೂತ್ರಪುರೀಷವತ್, ಶೀತೋಷ್ಣಾದ್ಯನೇಕದ್ವಂದ್ವದುಃಖವಚ್ಚೇದಂ ಮೋಹಪಟಾಭಿನದ್ಧಾಕ್ಷೋ ಭಾರ್ಯಾಪುತ್ರಮಿತ್ರ ಪಶುಬನ್ಧಾದಿದೃಷ್ಟಾದೃಷ್ಟಾದ್ಯನೇಕವಿಷಯತ್ವಾಪಾತಿತಃ ಪುಣ್ಯಾಪುಣ್ಯಾದಿತಸ್ಯ ರೈಃ ಪ್ರವೇಶಿತಃ, ಅಹಮಮುಷ್ಯ ಪುತ್ರೋ, ಮಮೈತೇ ಬಾನ್ಧವಾಃ, ಸುಖ್ಯಹಂ ದುಃಖೀ, ಮೂಢಃ ಪಣ್ಢಿತಃ, ಧಾರ್ಮಿಕೋ, ಬನ್ಧಮಾನ್, ಜಾತೋ, ಮೃತೋ, ಜೀರ್ಣಃ, ಪಾಪೀ, ಪುತ್ರೋ ಮೇ ಮೃತೋ, ಧನಂ ಮೇ ನಷ್ಟಂ, ಹಾ ಹತೋಽಸ್ಮಿ, ಕಥಂ ಜೀವಿಷ್ಯಾಮಿ, ಕಾ ಮೇ ಗತಿಃ, ಕಿಂ ಮೇ ತ್ರಾಣಮ್ - ಇತ್ಯೇವಮ್ ಅನೇಕಶತ ಸಹಸ್ರಾನರ್ಥಜಾಲನಾನ್ ವಿಕ್ರೋಶನ್ ಕಥಂಚಿದೇವ ಪುಣ್ಯಾತಿಶಯಾತ್ ಪರಮ ಕಾರುಣಿಕಂ ಕಂಚಿತ್ ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮವಿದಂ ವಿಮುಕ್ತಬನ್ಧನಂ ಬ್ರಹ್ಮಿಷ್ಯಂ ಯದಾ ಆಸಾದಯತಿ ತೇನ ಚ ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾ ಕಾರುಣ್ಯಾದ್ ದರ್ಶಿತಸಂಸಾರವಿಷಯ ದೋಷದರ್ಶನಮಾರ್ಗಃ, ವಿರಕ್ತಃ ಸಂಸಾರವಿಷಯೇಭ್ಯೋ ನಾಸಿ ತ್ವಂ ಸಂಸಾರೀ ಅಮುಷ್ಯಪುತ್ರತ್ವಾದಿಧರ್ಮವಾನ್, ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ಸದ್ ಯತ್ ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಇತಿ

1. ಮನನಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ವಿಶೇಷಣವಿದು. ಸೂ. ಭಾ. ೧-೧-೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೮)ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ವಿಕ್ಲೇಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಾಸನಮಾಡುವದೂ ಅವಶ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ವಿಶೇಷಣವಿದು.

ಅವಿದ್ಯಾಮೋಹಪಟಾಭಿನಹನಾತ್ ಮೋಕ್ಷಿತೋ ಗನ್ಧಾರಪುರುಷವಚ್ಚ ಸ್ವಂ
ಸದಾತ್ಮಾನಮ್ ಉಪಸಂಪದ್ಯ ಸುಖೀ ನಿರ್ವೃತಃ ಸ್ಯಾತ್ ಇತ್ಯೇತಮೇವಾರ್ಥಃ
ನೂಹ | ಆಚಾರ್ಯವಾನ್ ಪುರುಷೋ ವೇದ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈ (ಮೇಲೆ) ವರ್ಣಿಸಿರುವ ದೃಷ್ಟಾಂತವು ಹೇಗೋ- ತನ್ನ ದೇಶವಾದ
ಗಂಧಾರದಿಂದ ಕಳ್ಳರು ಕಣ್ಣುಕಟ್ಟಿ ಆ (ತಂದೆ) ಪುರುಷನು ವಿವೇಕವಿಲ್ಲದೆ
ದಿಕ್ಕುತೋಚದವನಾಗಿ ಹಸಿವುಬಾಯಾರಿಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿ ಹುಲಿ,
ಕಳ್ಳರು- ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಭಯಗಳಿಂದಲೂ ಅನರ್ಥಸಮೂಹದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ
ರುವ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ದುಃಖದಿಂದ ಸಂಕಟಪಡುತ್ತಾ ಅಳುತ್ತಾ ಕಟ್ಟು
ಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಹೊಂದಬೇಕೆಂದಿದ್ದನೋ, ಅವನನ್ನು ಯಾರೋ ಒಬ್ಬ
ಕಾರುಣಿಕನು (ಆ ಬಂಧದಿಂದ) ಬಿಡಿಸಲು ತನ್ನ ದೇಶವಾದ ಗಂಧಾರವನ್ನೇ ಸೇರಿ
(ಝೇಗೆ) ಸಮಾಧಾನಹೊಂದಿ ಸುಖಿಯಾದನೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಜಗತ್ತಿನ ಆತ್ಮ
ಸ್ವರೂಪವಾದ ಸತ್ತಿನಿಂದ ತೇಜೋಬನ್ನಾದಿಮಯವಾದ, ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫ, ರಕ್ತ,
ಕೊಬ್ಬು, ಮಾಂಸ, ಎಲುಬು, ಮಜ್ಜೆ, ರೇತಸ್ಸು, ಕ್ರಿಮಿಗಳು, ಮೂತ್ರಪುರೀಷಗಳು
ಇವುಗಳುಳ್ಳದ್ದೂ ಶೀತೋಷ್ಣಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ದ್ವಂದ್ವದುಃಖವುಳ್ಳದ್ದೂ
ಅದ ಈ ದೇಹಾರಣ್ಯವನ್ನು- ಮೋಹವೆಂಬ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು (ಕಣ್ಣಿಗೆ) ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು
ಹೆಂಡತಿ, ಮಗ, ಸ್ನೇಹಿತ, ದನಕರು, ನೆಂಟರಿಷ್ಟರು ಮುಂತಾದ ದೃಷ್ಟಾದೃಷ್ಟ
(ರೂಪವಾದ) ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳ ಆಶೆಯಿಂದ ಬಿಗಿಯಲ್ಪಟ್ಟು ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳೇ
ಮುಂತಾದ ಕಳ್ಳರು (ಕರೆತಂದು)-ಹೊಗಿಸಲಾಗಿ ನಾನು ಇಂಥವನ ಮಗನು, ನನಗೆ
ಇಂಥವರು ನೆಂಟರು, ನಾನು ಸುಖಿ ದುಃಖಿ, ದಡ್ಡನು ಜಾಣನು, ಧಾರ್ಮಿಕನು,
ಬಂಧುಗಳುಳ್ಳವನು, ಹುಟ್ಟಿದನು, ಸತ್ತನು, ಮುದುಕನಾದೆನು, ಪಾಪಿಯು, ನನ್ನ
ಮಗನು ಸತ್ತನು, ನನ್ನ ಧನವು ನಷ್ಟವಾಯಿತು, ಅಯ್ಯೋ ಕೆಟ್ಟನು ! ಹೇಗೆ ಬದುಕಿ
ರಲಿ ? ನನಗೆ ಗತಿಯೇನು ? ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡುವದು ಯಾವದು ? -ಎಂದಿಂತು
ಅನೇಕ ಶತಸಹಸ್ರ ಅನರ್ಥಸಮೂಹಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿ ಅಳುತ್ತಾ ಹೇಗೋ ಹೆಚ್ಚಿನ
ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಪರಮಕಾರುಣಿಕನಾದ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅರಿತಿ
ರುವ ಬಂಧನಗಳಿಂದ ವಿಮುಕ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮಿಷ್ಠನನ್ನು ಹೇಗೋ ಯಾವಾಗ ಪಡೆದು

1. ಈ ಲೋಕದ ಮತ್ತು ಪರಲೋಕದ.

2 ಗುರುವಿಗೆ 'ಕಾರುಣಿಕ'ನೆಂಬ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಕೊಡುವದು ಪ್ರಸ್ತಾನತ್ರಯ
ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಮುಂ. ಭಾ. ೩-೧-೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೯೯) ಮಾಂ. ಕಾ. ಭಾ.
೧-೧-೬ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೩), ಐ. ಭಾ. ೧-೩ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೭) ಬೃ. ಭಾ. ೨-೧-೩೦
(ಭಾ. ಭಾ. ೩೧೬), ೪-೪-೧೫ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೯೧) -ಇವನ್ನು ನೋಡಿ

ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ, ಆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯು ಕರುಣೆಯಿಂದ ಸಂಸಾರವಿಷಯಗಳ ದೋಷಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡಲು ಸಂಸಾರ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತನಾಗಿ 'ನೀನು ಸಂಸಾರಿಯಲ್ಲ, ಇಂಥವನ ಪುತ್ರನಾಗಿರುವದೇ ಮುಂತಾದ (ಈ) ಧರ್ಮಗಳುಳ್ಳವನಲ್ಲ, ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಆ ಸತ್ತೆಂಬುದುಂಟಲ್ಲ, ಅದೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ -ಎಂದು ಅವಿದ್ಯಾಮೋಹದ ಬಟ್ಟೆಯ ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ಕಳೆಯಲಾಗಿ ಗಂಧಾರದೇಶದ (ಆ) ಪುರುಷನಂತೆಯೇ ತನ್ನ ದೇ ಆಗಿರುವ ಸದಾತ್ಮನೆಂಬ (ಸ್ವರೂಪವನ್ನು) ಸೇರಿ ಸುಖಿಯೂ ಸಮಾಧಾನಹೊಂದಿ ದವನೂ ಆಗುವನು ಎಂಬೀ ವಿಷಯವನ್ನೇ 'ಆಚಾರ್ಯವಂತನಾದ ಪುರುಷನೇ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ

ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮವು ಕಳೆದ ಬಳಿಕ
ಜ್ಞಾನಿಯು ಸದ್ವ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೨೭. ತಸ್ಯಾಸ್ಯ ಏವಮಾಚಾರ್ಯವತಃ ಮುಕ್ತಾವಿದ್ಯಾಭಿನಹನಸ್ಯ ತಾವದೇವ ತಾನಾನೇವ ಕಾಲಃ ಚಿರಂ ಕ್ಷೇಪಃ | ಸದಾತ್ಮಸ್ವರೂಪಸಂಪತ್ತೇರಿತಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷಃ | ಕಿಯಾನ್ ಕಾಲಶ್ಚಿರಮಿತಿ? ಉಚ್ಯತೇ | ಯಾವನ್ನ ವಿಮೋಕ್ಷ್ಯೇ | ನ ವಿಮೋಕ್ಷ್ಯತೇ ಇತ್ಯೇತತ್ ಪುರುಷವ್ಯತ್ಯಯೇನ | ಸಾಮರ್ಥ್ಯತ್ ಯೇನ ಕರ್ಮಣಾ ಶರೀರಮಾರಬ್ಧಂ ತಸ್ಯ ಉಪಭೋಗೇನ ಕ್ಷಯಾದ್ ದೇಹಪಾತೋ ಯಾವತ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಥ ತದೈವ ಸತ್ ಸಂಪತ್ಯೇ ಸಂವತ್ಸ್ಯತೇ ಇತಿ ಪೂರ್ವ ವತ್ | ನ ಹಿ ದೇಹಮೋಕ್ಷಸ್ಯ ಸತ್ಸಂಪತ್ತೇಶ್ಚ ಕಾಲಭೇದೋಽಸ್ತಿ ಯೇನ ಅಥ ಶಬ್ದ ಆನನ್ದಾರ್ಯಾರ್ಥಃ ಸ್ಯಾತ್ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆ ಆಚಾರ್ಯನ (ಉಪದೇಶ)ವುಳ್ಳ ಆ ಇವನಿಗೆ ಅವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟು ಬಿಚ್ಚಿಹೋಗಲು ಅಷ್ಟೇ ಎಂದರೆ ಅಷ್ಟು ಕಾಲವೇ ತಡವು ಕಾಲವಿಲಂಬವು, ಸದಾತ್ಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗುವದಕ್ಕೆ ಎಂದು ವಾಕ್ಯಶೇಷವು.¹ ಎಷ್ಟು ಕಾಲವು ತಡ? - ಎಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ, 'ಯಾವತ್ ನ ವಿಮೋಕ್ಷ್ಯೇ' (ಎಂಬ ಮೂಲವನ್ನು) ಪುರುಷವಿಪರಿಣಾಮಮಾಡಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಬಿಡುಗಡೆ

1. ಶರೀರವು ಬಿದ್ದುಹೋದಮೇಲೆ ಆಗುವ ಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟಮಾತ್ರತಡ ಎಂದರ್ಥ. ಜ್ಞಾನಿಯು ಮತ್ತೆ ಶರೀರಾಂತರವನ್ನು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಕ್ಕಾಗಿಮಾತ್ರ ಈ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ ಇದು ಗೌಣಮುಕ್ತಿಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಬೃ ಭಾ ೪-೧-೬ (ಭಾ.ಭಾ. ೨೭೧, ೨೭೫) ವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಯನ್ನು ಹೊಂದದೆ ಇರುವನೋ ಎಂದರ್ಥ(ನನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು).¹ ಯಾವ ಕರ್ಮದಿಂದ (ಈ) ಶರೀರವು ಆರಬ್ಬವಾಗಿರುವದೋ ಅದು ಉಪಭೋಗದಿಂದಲೇ ಹ್ವಯವಾಗಬೇಕಾಗಿರುವದರಿಂದ ದೇಹಪಾತನಾಗುವವರೆಗೆ ಎಂದರ್ಥವೆಂದು ಅರ್ಥವಶದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ * (ಅಧ=ತದ್ವೈವ) ಆಗಲೇ ಸತ್ತನ್ನು ಸಂಪತ್ತ್ಯೇ (ಸೇರುತ್ತೀಯೆ) ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ, ಸಂಪತ್ತ್ಯತೇ ಸಂಪನ್ನನಾಗುವನು ಎಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ ದೇಹದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವದು, ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿ - ಇವುಗಳಿಗೆ ಕಾಲಭೇದವಿರುವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ? ಹಾಗಿದ್ದರೆ ತಾನೆ ಅಧರಬ್ಬಕ್ಕೆ ಆ ಬಳಿಕ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಆಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು ?

ಚರ್ಚೆ :

ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಶರೀರದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯುಂಟೆ ?

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ : ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಫಲವಾಗಲೇಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ

ಜ್ಞಾನಿಗೂ ಜನ್ಮಾಂತರವುಂಟು

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೨೮. ನನು ಯಥಾ ಸದ್ವಿಜ್ಞಾನಾನಂತರಮೇವ ದೇಹಪಾತಃ ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಶ್ಚ ನ ಭವತಿ ಕರ್ಮಶೇಷಮಾತ್, ತಥಾ ಅಪ್ರವೃತ್ತಫಲಾನಿ ಪ್ರಾಪ್ತವ್ಯಾನೋತ್ಪತ್ತೇಃ ಜನ್ಮಾಂತರಸಂಚಿತಾನ್ಯಪಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ಸನ್ತಿ ಇತಿ ತತ್ಫಲೋಪಭೋಗಾರ್ಥಂ ಸತಿತೇ ಅಸ್ಮಿನ್ ಶರೀರಾಂತರಮ್ ಆರಬ್ಧವ್ಯಮ್, ಉತ್ಪನ್ನೇ ಚ ಜ್ಞಾನೇ ಯಾವಜ್ಜೀವಂ ವಿಹಿತಾನಿ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧಾನಿ ವಾ ಕರ್ಮಾಣಿ ಕರೋತ್ಯೇವ ಇತಿ ತತ್ಫಲೋಪಭೋಗಾರ್ಥಂ ಚ ಅವಶ್ಯಂ ಶರೀರಾಂತರಮ್ ಆರಬ್ಧವ್ಯಮ್ | ತತಶ್ಚ ಕರ್ಮಾಣಿ ತತಃ ಶರೀರಾಂತರಮ್ ಇತಿ ಜ್ಞಾನಾನರ್ಥಕ್ಯಮ್ | ಕರ್ಮಣಾಂ ಫಲವತ್ತ್ವಾತ್ | ಅಥ ಜ್ಞಾನವತಃ ಕ್ಷೇಯಸ್ತೇ ಕರ್ಮಾಣಿ ತದಾ ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಪ್ತಿಸಮಕಾಲಮೇವ ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಹೇತುತ್ವಾತ್ ಮೋಕ್ಷಃ ನ್ಯಾದಿತಿ ಶರೀರಪಾತಃ ಸ್ಯಾತ್ | ತಥಾ ಚ ಆಚಾರ್ಯಾಭಾವ ಇತಿ ಆಚಾರ್ಯವಾನ್ ಪುರುಷೋ ವೇದ ಇತ್ಯನುಪಪತ್ತಿಃ ಜ್ಞಾನಾನ್ಮೋಕ್ಷಾಭಾವಪ್ರಸಂಗಶ್ಚ | ದೇಶಾಂತರಪ್ರಾಪ್ತೃವಾಯ ಜ್ಞಾನವತ್ ಅನೈಕಾಂತಿಕಫಲತ್ವಂ ವಾ ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ||

1 ನ ವಿಮೋಕ್ಷೇ ಎಂದರೆ ನೀನು ಬಿಡುಗಡೆಹೊಂದೆ ಇರುವೆಯೋ ಎಂದು ಮಧ್ಯಮಪುರುಷದ ಪ್ರಯೋಗವು ಇದ್ದರೂ ಹೀಗೆ ಪ್ರಥಮಪುರುಷಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

2. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯತ್ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿ ಪುರುಷವಿಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಈ ಮಾತು ಹೇಳುವದೆಂದು ಟೀಕೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ 'ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ವಿಮುಕ್ತನಾಗುವದಿಲ್ಲವೋ' ಎಂದರೆ ದೇಹದಿಂದ ವಿಮುಕ್ತನಾಗುವವರೆಗೆ ಎಂದೇ ಅರ್ಥವಶದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ ಎಂದು ವಾಕ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವದು ಯುಕ್ತತರ.

3. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪುರುಷವಿಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಭಾವ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಆಕ್ಷೇಪ) - ಹೇಗೆ ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮದ ಅರಿವಾದಕೂಡಲೆ ದೇಹವು ಬಿಡು ಹೋಗುವದಾಗಲಿ ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಯಾಗಲಿ ಕರ್ಮಶೇಷವಿರುವದರಿಂದ ಆಗವೆ ಇರುವವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವ ಮುಂಚೆ ಜನ್ಮಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡದೆ ಇರುವ ಕರ್ಮಗಳು ಇರುವದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಫಲವನ್ನು ಉಪಭೋಗಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಈ (ಶರೀರವು) ಬಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದು ಶರೀರವು ಉಂಟಾಗಬೇಕು ಜ್ಞಾನವು ಉಂಟಾದಮೇಲೂ ಜೀವವಿರುವವರೆಗೂ ವಿಹಿತಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತಿಸಿದ್ಧಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಲೇಇರುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಫಲವನ್ನು ಉಪಭೋಗಿಸುವದಕ್ಕೂ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಶರೀರವು ಉಂಟಾಗಬೇಕು ಆ (ಶರೀರ)ದಿಂದಲೂ ಕರ್ಮಗಳು, ಅವುಗಳಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಶರೀರ- ಹೀಗಾಗುವದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವು ವೃದ್ಧವಾಗುವದು . ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಫಲವಿರಲೇಬೇಕಷ್ಟೆ ? ಹೀಗಲ್ಲದೆ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಕರ್ಮಗಳು ಕ್ಷಯವಾಗುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವದಾದರೆ, ಆಗ ಜ್ಞಾನವ್ರಾಪ್ತಿಯಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ, ಜ್ಞಾನವು ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದರಿಂದ, ಮೋಕ್ಷವು ಆಗಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಶರೀರವು ಬಿದ್ದು ಹೋಗಬೇಕಾಗುವದು ಹಾಗಾದರೆ ಆಚಾರ್ಯನೇ ಇಲ್ಲವಾಗುವದಾಗಿ 'ಆಚಾರ್ಯನುಳ್ಳ ಪುರುಷನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ' ಎಂಬ (ಶ್ರುತಿಯು) ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವುಂಟಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪ್ರಸಂಗವೂ (ಬರುವದು), ಅಥವಾ ಮತ್ತೊಂದು ದೇಹವನ್ನು ಪಡೆಯುವದಕ್ಕೆ ಉಪಾಯವಾದ ಜ್ಞಾನದಂತೆ (ಈ ಆತ್ಮ)ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಸಮಿತಫಲವಿಲ್ಲ ಎಂದಾಗುವದಿಲ್ಲ !

ಅಪ್ರವೃತ್ತಫಲವುಳ್ಳ ಕರ್ಮವೆಲ್ಲ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಾಶವಾಗುವದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೨೯. ನ | ಕರ್ಮಣಾಂ ಪ್ರವೃತ್ತಾಪ್ರವೃತ್ತಫಲವತ್ತ್ವವಿಶೇಷೋಪಪತ್ತೇಃ | ಯದುಕ್ತಮ್ ಅಪ್ರವೃತ್ತಫಲಾನಾಂ ಕರ್ಮಣಾಂ ಧ್ರುವಫಲತ್ವಾದ್

1. ಇಲ್ಲಿ ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿ ಎಂದರೆ ವಿದೇಹಕ್ಕೆವಲ್ಯ ಕರ್ಮಶೇಷವು ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ದೇಹವು ಇದ್ದೇಇರುವದಾದ್ದರಿಂದ ವಿದೇಹಕ್ಕೆವಲ್ಯವಾಗುವೆ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಕರ್ಮದೃಷ್ಟಿ. ಆದರೆ ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಜ್ಞಾನಿಯು ಈಗಲೇ ಅಶರೀರಿಯು, ಅವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ ಇದಕ್ಕೆ ಬೃ. ಭಾ. ೪-೪-೭ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೭೮), ೪-೪-೬ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೭೦, ೨೭೧) ಇವನ್ನು ನೋಡಿ. ಜ್ಞಾನಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮೂರುಕಾಲಕ್ಕೂ ಕರ್ತೃತ್ವವಾಗಲಿ ಭೋಕ್ತೃತ್ವವಾಗಲಿ ಇರುವದೇ ಇಲ್ಲ, ಸೂ. ಭಾ. ೪-೧-೧೩ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೨೮)ನ್ನು ನೋಡಿ

ಬ್ರಹ್ಮವಿದಃ ಶರೀರೇ ಪತಿತೇ ಶರೀರಾಂತರಮಾರಬ್ಧವ್ಯಮ್ ಅಪ್ರವೃತ್ತಕರ್ಮ ಫಲೋಪಭೋಗಾರ್ಥಮ್ ಇತಿ | ಏತದಸತ್ | ವಿದುಷಃ 'ತಸ್ಯ ತಾವದೇವ ಚಿರಮ್' ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾತ್ | ನನು 'ಪುಣ್ಯೋ ವೈ ಪುಣ್ಯೇನ ಕರ್ಮಣಾ ಭವತಿ' (ಬೃ. ೩-೨-೧೫) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇರಪಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮೇವ | ಸತ್ಯಮೇವಮ್ | ತಥಾಪಿ ಪ್ರವೃತ್ತಫಲಾನಾಮ್ ಅಪ್ರವೃತ್ತಫಲಾನಾಂ ಚ ಕರ್ಮಣಾಂ ವಿಶೇಷೋಽಸ್ತಿ | ಕಥಮ್ ? ಯಾನಿ ಪ್ರವೃತ್ತಫಲಾನಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ಯೈರ್ವಿದ್ವಚ್ಛರೀರಮ್ ಆರಬ್ಧಮ್ | ತೇಷಾಮ್ ಉಪಭೋಗೇನೈವ ಕ್ಷಯಃ | ಯಥಾ ಆರಬ್ಧವೇಗಸ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಯಮುಕ್ತೇಷ್ವಾದೇರ್ವೇಗಕ್ಷಯಾದೇವ ಸ್ತಿತಿಃ | ನ ತು ಲಕ್ಷ್ಯವೇಧಸಮಕಾಲಮೇವ ಪ್ರಯೋಜನಮ್ ನಾಸ್ತಿತಿ | ತದ್ವತ್ | ಅನ್ಯಾನಿ ತು ಅಪ್ರವೃತ್ತಫಲಾನಿ ಇಹ ಪ್ರಾಗ್ಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತೇರಾರ್ಥಂ ಚ ಕೃತಾನಿ ವಾ ಕ್ರಿಯಮಾಣಾನಿ ವಾ ಅತೀತಜನ್ಮಾಂತರಕೃತಾನಿ ವಾ ಅಪ್ರವೃತ್ತಫಲಾನಿ ಜ್ಞಾನೇನ ದಹ್ಯಂತೇ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತೇನೇವ | "ಜ್ಞಾನಾಗ್ನಿಃ ಸರ್ವಕರ್ಮಾಣಿ ಭಸ್ಮಸಾತ್ ಕುರುತೇ ತಥಾ" (ಗೀ ೪-೩೭) ಇತಿ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ | "ಕ್ಷೀಯಂತೇ ಚಾಸ್ಯ ಕರ್ಮಾಣಿ" (ಮುಂ ೨-೨-೯) ಇತಿ ಚಾಂಧರ್ವಣೇ | ಅತೋ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿದೋ ಜೀವನಾದಿವ್ರಯೋಜನಾಭಾವೇಽಪಿ ಪ್ರವೃತ್ತಫಲಾನಾಂ ಕರ್ಮಣಾಮ್ ಅವಶ್ಯಮೇವ ಫಲೋಪಭೋಗಃ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಮುಕ್ತೇಷುವತ್ ತಸ್ಯ ತಾವದೇವ ಚಿರಮ್ ಇತಿ ಯುಕ್ತಮೇವೋಕ್ತಮ್ ಇತಿ ಯಥೋಕ್ತದೋಷಚೋದನಾ ನುಪಪತ್ತಿಃ | ಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತೇರಾರ್ಥಂ ಚ ಬ್ರಹ್ಮವಿದಃ ಕರ್ಮಾಭಾವಮ್ ಅವೋಚಾಮು "ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥೋವೃತ್ತತ್ವಮೇತಿ" (೨-೨೩-೧) ಇತ್ಯತ್ರ | ತಚ್ಚ ಸ್ಮರ್ತುಮರ್ಹಸಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಸಮಾಧಾನ) - ಹಾಗಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಫಲವುಂಟಾಗಿರುವದು, (ಇನ್ನೂ) ಉಂಟಾಗದೆ ಇರುವದು- ಎಂಬ ತಾರತಮ್ಯವಿರಬಹುದಾಗಿದೆ. (ಇದರ ವಿವರ). ಫಲವು (ಇನ್ನೂ) ಉಂಟಾಗದೆ ಇರುವ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಫಲವು ಉಂಟಾಗಬೇಕಾಗಿರುವುದುಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗೆ (ಈ) ಶರೀರವು ಬಿದ್ದುಹೋದಮೇಲೆ (ಇನ್ನೂ) ಫಲವುಂಟಾಗದಿರುವ ಕರ್ಮಗಳ ಫಲವನ್ನು ಉಪಭೋಗಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಶರೀರವುಂಟಾಗಬೇಕು ಎಂದಿರಲ್ಲ, ಅದು ಸರಿಯಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನಿಗೆ 'ಅವನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೇ ತಡ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ.^೨

1. 'ಸ್ಮೃತಿಶ್ಚ' ಎಂದಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

2. ಶರೀರವು ಜೀಳುವವರೆಗೇ ತಡ- ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಿಂದ ಮಿಕ್ಕ ಕರ್ಮಗಳು ಮತ್ತೆ ಶರೀರಾಂತರದಲ್ಲಿ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂನು ಭಾವ. ಬೃ. ಸೂ. ೪-೧-೧೫ (ಭಾ. ಭಾ ೫೩೧)

(ಆಕ್ಷೇಪ) .- “ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮದಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯವನಾಗುತ್ತಾನೆ . ”
(ಬೃ. ೩-೨-೧೫) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೇ (ಇದೆ)ಯಲ್ಲವೆ ?

(ಪರಿಹಾರ) .- ನಿಜ, ಹಾಗೆಯೇ ಸರಿ ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಫಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕರ್ಮಗಳಿಗೂ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡದೆ ಇರುವ ಕರ್ಮಗಳಿಗೂ (ಒಂದು) ವಿಶೇಷವುಂಟು. ಹೇಗೆಂದರೆ, ‘ಯಾವ ಕರ್ಮಗಳು ಫಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟವೆಯೋ, ಯಾವ (ಕರ್ಮ)ಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಯ ಶರೀರವು ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ^೧’ ಅವುಗಳು ಉಪಭೋಗದಿಂದಲೇ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ.^೨ ಹೇಗೆ ಗುರಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಬಿಟ್ಟ ಬಾಣವೇ ಮುಂತಾದದ್ದಕ್ಕೆ ವೇಗವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ (ಅದು ಆ) ವೇಗವು ನಾಶವಾದಮೇಲೆಯೇ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆಯೋ, ಗುರಿಯನ್ನು ಹೊಡೆದ ಸಮಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ- (ಇನ್ನು ತನಗೆ) ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ- (ನಾಶವಾಗು)ವದಿಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆ. ಆದರೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡದೆ ಇರುವ ಮಿಕ್ಕ ಕರ್ಮಗಳಿವೆಯಲ್ಲ, ಅವಾದರೂ- ಇಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೂ ಆಮೇಲೂ^೩ ಉಂಟುನಾಡುವ (ಕರ್ಮಗಳಿವೆಯಲ್ಲ, ಅವೇ) ಆಗಲಿ, ಹಿಂದಿನ ಬೇರೆಯ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದು ಫಲವನ್ನು ಕೊಡದೆ ಇರುವ (ಕರ್ಮ)ಗಳಾಗಲಿ- ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತದಿಂದ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ^೪ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ದಗ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. “ಹಾಗೆ ಜ್ಞಾನಾಗ್ನಿಯು ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಬೂದಿಗೈದುಬಿಡುತ್ತದೆ” (ಗೀ ೪-೩೭) ಎಂದು ಸ್ಮೃತಿಯೂ (ಇದೆ) “ಮತ್ತು ಇವನ ಕರ್ಮಗಳೂ ಕ್ಷಯವಾಗುವವು” (ನುಂ ೨-೨-೯) ಎಂದು ಅಥರ್ವಣದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗೆ ಬದುಕಿರುವದೇ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಫಲವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿರುವ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿಯೇ ಫಲಭೋಗವು

1. ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಶರೀರವುಂಟೆಂಬುದು ವ್ಯವಹಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ, ಜ್ಞಾನಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶರೀರವೇ ಇಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಶರೀರವಿರುವದೆಂಬುದು ಮಿಥ್ಯಾಭಿಮಾನಮಾತ್ರ. ಸೂ. ಭಾ. ೧-೧ ೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೮)ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಾಶವೆಂಬುದನ್ನು ಸೂ. ಭಾ ೪-೧-೧೫ (ಭಾ ಭಾ ೫೩)ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದೆ.

3. ಆರಬ್ಧಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವದೊಂದೇ ಕೆಲಸವೇ ಹೊರತು, ಕರ್ತೃವಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿದೆಯೆ ಇಲ್ಲವೆ, ಎಂಬುದೇನೂ ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕರ್ಮವು ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವದೂ ಹೀಗೆಯೇ.

4. ಇವು ನಿಜವಾಗಿ ಕರ್ಮಭಾಸಗೊಂಡರೂ ವ್ಯವಹಾರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕರ್ಮಗಳೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಗೃಹಸ್ಥನಾದ ಜ್ಞಾನಿಗೂ ಈ ಬಗೆಯ ಕರ್ಮಭಾಸವುಂಟು ಗೀ. ಭಾ. ೪ ೨೦.

5. ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಕರ್ಮಗಳು ದುರಿತವನ್ನು ಬೋಗಲಾಡಿಸುವಂತೆ ಜ್ಞಾನವೂ ಕರ್ಮವು ಫಲದಾಯಕವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ- ಎಂಬುದಿಷ್ಟೇ ಹೋಲಿಕೆ. ಜ್ಞಾನವು ಕಾರಕವೆಂಬ ಅ. ೩೨ ನೇನೂ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ

ಅಗುವದಾದ್ದರಿಂದ ಬಿಟ್ಟಬಾಣದಂತೆ 'ಅವನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೇ ತಡ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆಯಾಗಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ದೋಷವನ್ನು ಎತ್ತುವದು ಸರಿಯಲ್ಲ.^೧ ಜ್ಞಾನವು ಉಂಟಾದಬಳಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗೆ ಕರ್ಮವು ಇಲ್ಲ ಎಂದು "ಬ್ರಹ್ಮಸಂಸ್ಥನು ಅವ್ಯತತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ" (೨-೨೩-೧ ಭಾ ಭಾ ೧೭೯) ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತೇವೆ ಅದನ್ನು (ನೀನು) ನೆನಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು^೨

ಆಚಾರ್ಯನಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಅಣಿಮೆಯೇ ನಮ್ಮ ಆತ್ಮ

(ಉಪಸೃಷ್ಟು)

ಸ ಯ ಏಷೋಣಿಮೈತದಾತ್ಮ್ಯಮಿದಗ್ಂ ಸರ್ವಂ ತತ್ಸತ್ಯಗ್ಂ
ಸ ಆತ್ಮಾ ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಇತಿ ಭೂಯ ಏವ ಮಾ
ಭಗವಾನ್ ವಿಜ್ಞಾಪಯತ್ಸಿತಿ ತಥಾ ಸೋಮ್ಯೇತಿ ಹೋವಾಚ ||೩||

೩. ಆ ಈ ಅಣಿಮೆಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಇದೆಲ್ಲವೂ ಐತದಾತ್ಮ್ಯವು ; ಅದು ಸತ್ಯವು, ಅದೇ ಆತ್ಮನು ಶ್ವೇತಕೇತುವೆ, ಅದೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ - ಎನ್ನಲು 'ಭಗವಂತನು ಮತ್ತೂ ನನಗೆ ತಿಳಿಯದೇಳಬೇಕು' ಎಂದನು. 'ಸೋಮ್ಯನೆ, ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ !' ಎಂದು (ತಂದೆ) ನುಡಿದನು.

ನಮ್ಮ ಆತ್ಮನನ್ನು ಜ್ಞಾನದಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೩೦ ಸ ಯ ಇತ್ಯಾದ್ಯುಕ್ತಾರ್ಥಮ್ ||

1. ಪ್ರಯೋಜನವು ಮುಗಿದಮೇಲೂ ವೇಗವು ಮುಗಿಯುವವರೆಗೂ ಬಾಣವು ಹೋಗುತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ.

2. ಈ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮದ ಚರ್ಚೆಯು ವ್ಯವಹಾರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಡೆದದ್ದು. ಹೀಗೆಯೇ ೧೬. ಭಾ. ೪-೩೭ (ಭಾ. ಭಾ. ೩೮೧), ಮುಂ. ಭಾ. ೨-೨-೯, ಸೂ ಭಾ. ೪-೧-೧೫ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೩೩) ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮವು ಭೋಗದಿಂದಲೇ ಕ್ಷಯವಾಗುವದೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನವು ಬಾಧಿತವಾದರೂ ಸಂಸ್ಕಾರವರದಿಂದ ಭೋಗವೂ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುವುದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ ಮಾತಿದು. ಪರಮಾರ್ಥದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮೂರುಕಾಲಕ್ಕೂ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಕರ್ಮಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪರಮ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸೂ. ಭಾ. ೪-೧-೧೩ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೨೮)ರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

3. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗೆ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಭೇದಪ್ರತ್ಯಯವು ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟಿರುವವರಿಂದ ಮೊದಲಿ ನಂತಿ ಕನು-ವಲ್ಲಿ ಅವನು ತೊಡಗುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ (ಅಣಿಮೆಯಿದೆ)ಯಲ್ಲ ಎಂದುಮುಂತಾಗಿರುವ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ (ಹಿಂದೆ) ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಅರ್ಥ.

ಪ್ರಶ್ನೆ: ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಯ ಕ್ರಮವು ಯಾವದು?

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೩೧. ಆಚಾರ್ಯವಾನ್ ವಿದ್ವಾನ್ ಯೇನ ಕ್ರಮೇಣ ಸತ್ ಸಂಪದ್ಯತೇ ತಂ ಕ್ರಮಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾಂತೇನ ಭೂಯ ಏನ ಮಾ ಭಗವಾನ್ ವಿಜ್ಞಾಪಯತ್ವಿತಿ | ತಥಾ ಸೋಮ್ಯೇತಿ ಹೋವಾಚ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆಚಾರ್ಯವಂತನಾದ ಜ್ಞಾನಿಯು ಯಾವ ಕ್ರಮದಿಂದ ಸತ್ತನ್ನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವನೋ ಆ ಕ್ರಮವನ್ನು ದೃಷ್ಟ್ವಂತದಿಂದ ಭಗವಂತನಾದ ನೀನು ನನಗೆ ತಿಳಿಯಹೇಳಬೇಕು - ಎಂದು (ಕೇಳಲು ತಂದೆಯು) 'ಸೋಮ್ಯನೇ, ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ' ಎಂದನು.

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನೈದನೆಯ ಖಂಡ

(ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಯ ಕ್ರಮ)

ಮುಮುಕ್ಷುವು ಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಕ್ರಮ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಪುರುಷಗ್ಂ ಸೋಮ್ಯೋತೋಪತಾಪಿನಂ ಜ್ಞಾತಯಃ ಪರ್ಯುಪಾಸತೇ ಜಾನಾಸಿ ಮಾಂ ಜಾನಾಸಿ ಮಾಮಿತಿ ತಸ್ಯ ಯಾವನ್ನ ನಾಜ್ಞಾನಸಿ ಸಂಪದ್ಯತೇ ಮನಃ ಪ್ರಾಣೇ ಪ್ರಾಣಸ್ತೇಜಸಿ ತೇಜಃ ಪರಸ್ಯಾಂ ದೇವತಾಯಾಂ ತಾವಜ್ಞಾನಾತಿ || ೧ ||

೧. ಸೋಮ್ಯನೇ, ನರಳುತ್ತಿರುವ ಪುರುಷನನ್ನು ಜ್ಞಾತಿಗಳು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿ 'ನನ್ನನ್ನು ಬಲ್ಲಿಯ, ನನ್ನನ್ನು ಬಲ್ಲಿಯ ?' ಎಂದು

1 ಸಾಮಾನ್ಯರು ಸಾಯುವ ಕ್ರಮಕ್ಕಿಂತ ಇದು ಬೇರೆಯೂ, ಅಲ್ಲವೂ ? ಎಂಬುದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಎತ್ತಿರುವ ಭಾವ.

(ಕೂತುಕೊಂಡು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ). ಅವನಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ವಾಕ್ಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುವದಿಲ್ಲವೋ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಣವು ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ತೇಜಸ್ಸು ಪರದೇವತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವ ದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಅರಿಯುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ.

ಮುಮುಕ್ಷುವಿಗೆ ಹೊರಗಿನರಿವು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಇರುತ್ತದೆ ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೩.೨. ಪುರುಷಂ ಹೇ ಸೋಮ್ಯ ಉತ ಉಪತಾಪಿನಂ ಜ್ವರಾದ್ಯುಪತಾಪ ವನ್ತಂ ಜ್ಞಾತಯೋ ಬಾನ್ಧವಾಃ ಪರಿವಾರ್ಯ ಉಪಾಸತೇ ಮುಮೂರ್ಷುಂ ಜಾನಾಸಿ ಮಾಂ ತವ ಪಿತರಂ ಪುತ್ರಂ ಭ್ರಾತರಂ ವಾ ? ಇತಿ ಪೃಚ್ಛಂತಃ | ತಸ್ಯ ಮುಮೂರ್ಷೋರ್ಯಾವನ್ನ ವಾಙ್ಮನಸಿ ಸಂಪದ್ಯತೇ ಮನಃ ಪ್ರಾಣೇ ಪ್ರಾಣ ಸ್ತೇಜಸಿ ತೇಜಃ ಪರಸ್ಯಾಂ ದೇವತಾಯಾಮ್ ಇತ್ಯೇತದುಕ್ತಾರ್ಥಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಎಲೈ ಸೋಮ್ಯನೇ, ನರಳುತ್ತಿರುವ ಜ್ವರವೇ ಮುಂತಾದದ್ದರ ಸಂಕಟವುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಜ್ಞಾತಿಗಳು, ನೆಂಟರು, ಸಾಯಲಿರುವ (ಅವನನ್ನು) ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿ ಕೊಂಡು 'ನಿನ್ನ ತಂದೆಯಾದ, ಮಗನಾದ, ಅಥವಾ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವನಾದ ನನ್ನನ್ನು ಬಲ್ಲೆಯ ?' ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿರುವರು. ಆ ಸಾಯಲಿರುವವನ ವಾಕ್ಯ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುವದಿಲ್ಲವೋ, ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿಯೂ, ಪ್ರಾಣವು ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ತೇಜಸ್ಸು ಪರದೇವತೆಯಲ್ಲಿಯೂ (ಸೇರುವದಿಲ್ಲವೋ) ಎಂಬಿದೇ (ಮುಂತಾದದ್ದಕ್ಕೆ) ಹಿಂದೆ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೦೩ರಲ್ಲಿ) ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.¹

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯದಾಸ್ಯ ವಾಙ್ಮನಸಿ ಸಂಪದ್ಯತೇ ಮನಃ ಪ್ರಾಣೇ ಪ್ರಾಣ ಸ್ತೇಜಸಿ ತೇಜಃ ಪರಸ್ಯಾಂ ದೇವತಾಯಾಮಥ ನ ಜಾನಾತಿ ||೨||

೨. ಇನ್ನು ಯಾವಾಗ ಇವನ ವಾಕ್ಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಕೊಳ್ಳುವದೋ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಣವು ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ತೇಜಸ್ಸು ಪರದೇವತೆಯಲ್ಲಿ (ಸೇರುವದೋ) ಆಗ ಅರಿಯದೆ ಇರುತ್ತಾನೆ.

1. ಅಲ್ಲಿ ಸಾಯುವವನು ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ ; ಇಲ್ಲಿ ಅದನ್ನೇ ಮುಮುಕ್ಷುವಿಗೆ ಹೇಳಿದೆ.

‘ಭಗವಂತನಾದ (ನೀನು) ನನಗೆ ಮತ್ತೂ ತಿಳಿಯಹೇಳಬೇಕು’ ಎನ್ನಲು ‘ಸೋಮ್ಯನೆ, ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ !’ ಎಂದನು.

ಜ್ಞಾನಿಯು ಕೊನೆಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಹೋಗುತ್ತಾನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೩೫. ಸ ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ (ಅಣಿಸೆಯಿದೆ)ಯಲ್ಲ- ಎಂದುಮುಂತಾದ (ಗ್ರಂಥವು ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವು.

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಜ್ಞಾನೈಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ
ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವೇಕೆ ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೩೬. ಯದಿ ಮರಿಸ್ಯತೋ ಮುಮುಕ್ಷುತಶ್ಚ ತುಲ್ಯಾ ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಸ್ತತ್ರ ವಿದ್ವಾನ್ ಸತ್ಸಂಪನ್ನೋ ನಾಽವರ್ತತೇ | ಅವರ್ತತೇ ತ್ವವಿದ್ವಾನ್ ಇತ್ಯತ್ರ ಕಾರಣಂ ದೃಷ್ಟಾಂತೇನ ಭೂಯ ಏವ ಮಾ ಭಗವಾನ್ ವಿಜ್ಞಾ ಪಯುಷ್ಪತಿ ತಥಾ ಸೋಮ್ಯೇತಿ ಹೋವಾಚ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಸಾಯಲಿರುವವನಿಗೂ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯಲಿರುವವನಿಗೂ ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿ (ಕ್ರಮವು) ಸಮಾನವಾದರೆ, ಅವರಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಿಯು ಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ, ಅಜ್ಞಾನು ಮಾತ್ರ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಮತ್ತೂ ಭಗವಂತನು ನನಗೆ ತಿಳಿಯಹೇಳಬೇಕು ! ಎಂದು (ಕೇಳಲು ತಂದೆಯು) ‘ಸೋಮ್ಯನೆ, ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ !’ ಎಂದನು.

— — —

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನಾರನೆಯ ಖಂಡ

(ಸತ್ತನ್ನರಿತವನಿಗೆ ಅಪುನರಾವೃತ್ತಿ)

ಕಾದ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವವನ ದೃಷ್ಟಾಂತ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಪುರುಷಗ್ಂ ಸೋಮ್ಯೋತ ಹಸ್ತಗೃಹೀತಮಾನಯನ್ತ್ಯಪ
ಹಾರ್ಷೀತ್ ಸ್ತೇಯನುಕಾರ್ಷೀತ್ ಪರಶುಮಸ್ತೈ ತಪತೇತಿ
ಸ ಯದಿ ತಸ್ಯ ಕರ್ತಾ ಭವತಿ ತತ ಏವಾನ್ಯತಮಾತ್ಮಾನಂ
ಕುರುತೇ ಸೋನ್ಯತಾಭಿಸಂಧೋನ್ಯತೇನಾಸ್ತಾನ್ಯಮನ್ತ
ರ್ಧಾಯ ಪರಶುಂ ತಪ್ತಂ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣಾತಿ ಸ ದಹ್ಯತೇಫ
ಹನ್ಯತೇ || ೧ ||

೧. ಸೋಮ್ಯನೆ, (ಒಬ್ಬ) ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕೈಕಟ್ಟಿ ಕರೆತರು
ತ್ತಾರೆ; 'ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನು, ಸ್ತೇಯವನ್ನು ಮಾಡಿದನು,
ಇವನಿಗಾಗಿ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಕಾಯಿಸಿರಿ!' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅವನು
ಅದನ್ನು ಮಾಡಿದವನಾಗಿದ್ದರೆ ಅದರಿಂದಲೇ ತನ್ನನ್ನು ಸುಳ್ಳುಗಾರ
ನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆ ಸುಳ್ಳನ್ನು ನಂಬಿದವನು, ಸುಳ್ಳು
ನಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಾದ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು
ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಸುಡಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ, ಆಗ ಹೊಡೆಯಲ್ಪಡು
ತ್ತಾನೆ.

ಸುಳ್ಳನ್ನು ನಂಬಿದವನಿಗೆ ಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೩೭. ಶೃಣು ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಪುರುಷಂ ಚೌರ್ಯಕರ್ಮಣಿ ಸಂದಿಹ್ಯ
ಮಾನಂ ನಿಗ್ರಹಾಯ ಪರೀಕ್ಷಣಾಯ ವಾ^೧ ಉತ ಅಪಿ ಹಸ್ತಗೃಹೀತಂ ಬದ್ಧ
ಹಸ್ತಮ್ ಆನಯನ್ತಿ ರಾಜಪುರುಷಾಃ | ಕಿಂ ಕೃತಮಾನಯಮ್ ? ಇತಿ ಪೃಷ್ಟ್ವಾಶ್ಚ
ಆಹುಃ ಅಪಹಾರ್ಷೀದ್ ಧನಮಸ್ಯಾಯಮ್ | ತೇ ಚಾಸ್ತಹುಃ | ಕಿಮಪಹರಣ
ಮಾತ್ರೇಣ ಬಂಧನಮರ್ಹತಿ ? ಅನ್ಯಥಾ ದತ್ತೇಪಿ ಧನೇ ಬಂಧನಪ್ರಸಜ್ಞಾತ್ |
ಇತ್ಯುಕ್ತಾಃ ಪುನರಾಹುಃ | ಸ್ತೇಯಮ್ ಅಕಾರ್ಷೀತ್ ಚೌರ್ಯೇಣ ಧನಮ್
ಅಪಹಾರ್ಷೀದಿತಿ | ತೇಷ್ಟೇವಂ ವದತ್ಸು ಇತರೋಪಹ್ಮತೇ ನಾಹಂ ತತ್ಕರ್ತಾ,

1. 'ಚ' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಪಾಠವೇ ಮೇಲು.

‘ಭಗವಂತನಾದ (ನೀನು) ನನಗೆ ಮತ್ತೂ ತಿಳಿಯಹೇಳಬೇಕು’ ಎನ್ನಲು ‘ಸೋಮ್ಯನೇ ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ !’ ಎಂದನು.

ಜ್ಞಾನಿಯು ಕೊನೆಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಹೋಗುತ್ತಾನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೩೫. ಸ ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ (ಅಣಮೆಯಿದೆ)ಯಲ್ಲಿ- ಎಂದುಮುಂತಾದ (ಗ್ರಂಥವು ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವು.

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಜ್ಞಾನಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ
ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವೇಕೆ ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೩೬. ಯದಿ ಮರಿಷ್ಯತೋ ಮುಮುಕ್ಷುತಶ್ಚ ತುಲ್ಯಾ ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಸ್ತತ್ರ ವಿದ್ವಾನ್ ಸತ್ಸಂಪನ್ನೋ ನಾಽನರ್ತತೇ | ಆನರ್ತತೇ ತ್ವವಿದ್ವಾನ್ ಇತ್ಯತ್ರ ಕಾರಣಂ ದೃಷ್ಟಾಂತೇನ ಭೂಯ ಏವ ಮಾ ಭಗವಾನ್ ವಿಜ್ಞಾಪಯತ್ವಿತಿ ತಥಾ ಸೋಮ್ಯೇತಿ ಹೋವಾಚ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಸಾಯಲಿರುವವನಿಗೂ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯಲಿರುವವನಿಗೂ ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿ (ಕ್ರಮವು) ಸಮಾನವಾದರೆ, ಅವರಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಿಯು ಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ, ಅಜ್ಞಾನು ಮಾತ್ರ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಮತ್ತೂ ಭಗವಂತನು ನನಗೆ ತಿಳಿಯಹೇಳಬೇಕು ! ಎಂದು (ಕೇಳಲು ತಂದೆಯು) ‘ಸೋಮ್ಯನೇ, ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ !’ ಎಂದನು.

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನಾರನೆಯ ಖಂಡ

(ಸತ್ತನ್ನರಿತವನಿಗೆ ಅವುನರಾವೃತ್ತಿ)

ಕಾದ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವವನ ದೃಷ್ಟಾಂತ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಪುರುಷಗ್ಂ ಸೋಮ್ಯೋತ ಹಸ್ತಗೃಹೀತಮಾನಯನ್ತ್ಯಪ
ಹಾರ್ಷೀತ್ ಸ್ತೇಯಮಕಾರ್ಷೀತ್ ಪರಶುಮಸ್ಕೈ ತಪತೇತಿ
ಸ ಯದಿ ತಸ್ಯ ಕರ್ತಾ ಭವತಿ ತತ ಏವಾನ್ಯತಮಾತ್ಮಾನಂ
ಕುರುತೇ ಸೋನ್ಯತಾಭಿಸಂಧೋನ್ಯತೇನಾಸ್ತಾನ್ಯಮನ್ತ
ರ್ಧಾಯ ಪರಶುಂ ತಪ್ತಂ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣಾತಿ ಸ ದಹ್ಯತೇಫ
ಹನ್ಯತೇ || ೧ ||

೧. ಸೋಮ್ಯನೆ, (ಒಬ್ಬ) ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕೈಕಟ್ಟಿ ಕರೆತರು
ತ್ತಾರೆ; 'ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನು, ಸ್ತೇಯವನ್ನು ಮಾಡಿದನು,
ಇವನಿಗಾಗಿ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಕಾಯಿಸಿರಿ!' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅವನು
ಅದನ್ನು ಮಾಡಿದವನಾಗಿದ್ದರೆ ಅದರಿಂದಲೇ ತನ್ನನ್ನು ಸುಳ್ಳುಗಾರ
ನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆ ಸುಳ್ಳನ್ನು ನಂಬಿದವನು, ಸುಳ್ಳು
ನಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಾದ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು
ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಸುಡಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ, ಆಗ ಹೊಡೆಯಲ್ಪಡು
ತ್ತಾನೆ.

ಸುಳ್ಳನ್ನು ನಂಬಿದವನಿಗೆ ಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೩೨. ಶೃಣು ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಪುರುಷಂ ಚೌರ್ಯಕರ್ಮಣಿ ಸಂದಿಹ್ಯ
ಮಾನಂ ನಿಗ್ರಹಾಯ ಪರೀಕ್ಷಣಾಯ ವಾ^೧ ಉತ ಅಪಿ ಹಸ್ತಗೃಹೀತಂ ಬದ್ಧ
ಹಸ್ತಮ್ ಆನಯಂತಿ ರಾಜಪುರುಷಾಃ | ಕಿಂ ಕೃತಮಾನಯಮ್ ? ಇತಿ ಪೃಷ್ಟ್ವಾಶ್ಚ
ಆಹುಃ ಅಪಹಾರ್ಷೀದ್ ಧನಮಸ್ಯಾಯಮ್ | ತೇ ಚಾಸ್ತಹುಃ | ಕಿಮಪಹರಣ
ಮಾತ್ರೇಣ ಬಂಧನಮರ್ಹತಿ ? ಅನ್ಯಥಾ ದತ್ತೇಪಿ ಧನೇ ಬಂಧನಪ್ರಸಜ್ಞಾತ್ |
ಇತ್ಯುಕ್ತಾಃ ಪುನರಾಹುಃ | ಸ್ತೇಯಮ್ ಅಕಾರ್ಷೀತ್ ಚೌರ್ಯೇಣ ಧನಮ್
ಅಪಹಾರ್ಷೀದಿತಿ | ತೇಷ್ಟೇವಂ ವದತ್ಸು ಇತರೋಪಹ್ಮತೇ ನಾಹಂ ತತ್ಕರ್ತಾ,

1. 'ಚ' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಪಾಠವೇ ಮೇಲು.

ಇತಿ | ತೇ ಚಾಽಽಹುಃ ಸನ್ನಿಹ್ಯಮಾನಂ ಸ್ತ್ರೀಯಮಕಾರ್ಷಿಸ್ತಸ್ಮಮ್ ಅಸ್ಯ ಧನಸ್ಯೇತಿ | ತಸ್ಮಿಂಶ್ಚಾಽಪಹ್ನುವಾನ ಆಹುಃ ಸರಶುಮಸ್ಮೈ ತಪತೇತಿ ಬೋಧಯತ್ತಾತ್ಮಾನಮಿತಿ | ಸ ಯದಿ ತಸ್ಯ ಸ್ತ್ರೈನ್ಯಸ್ಯ ಕರ್ತಾ ಭವತಿ ಬಹಿಶ್ಚಾಽಪಹ್ನುತೇ, ಸ ಏವಂಭೂತಸ್ತತ ಏವ ಅನ್ಯತಮ್ ಅನ್ಯಧಾಭೂತಂ¹ ಸನ್ನಮ್ ಅನ್ಯಧಾಽತ್ಮಾನಂ ಕುರುತೇ | ಸ ತಧಾಽನ್ಯತಾಭಿಸಂಘೋಽನ್ಯತೇನಾಽತ್ಮಾನಮನ್ಯಧಾರ್ಯ ವ್ಯವಹಿತಂ ಕೃತ್ವಾ ಪರಶುಂ ತಪ್ತಂ ಮೋಹಾತ್ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣಾತಿ | ಸ ದಹ್ಯತೇ, ಅಧ ಹನ್ಯತೇ ರಾಜಪುರುಷೈಃ ಸ್ವಕೃತೇನಾಽನ್ಯತಾಭಿಸಂಧಿ ದೋಷೇಣ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಅದು) ಹೇಗೆಂಬುದನ್ನು (ಹೇಳುವೆನು) ಕೇಳು : ಸೋಮ್ಯನೆ, ಕಳ್ಳತನವನ್ನು (ಮಾಡಿರುವನೆಂಬ) ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಪುರುಷನನ್ನು ದಂಡಿಸುವದಕ್ಕೋ, ಅಥವಾ ಪರೀಕ್ಷೆಮಾಡುವದಕ್ಕೋ,² (ಉತ=ಅಪಿ) ಕೈಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಕೈಕಟ್ಟಿ ರಾಜಭೃತ್ಯರು ಕರೆತರುತ್ತಾರೆ 'ಇವನು ಏನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ?' ಎಂದು ಕೇಳಲಾಗಿ 'ಇಂಧವನ ಹಣವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ'. ಆ (ಪೃಚ್ಛಕರು) 'ತೆಗೆದುಕೊಂಡಮಾತ್ರದಿಂದ ಬಂಧಿಸಬಹುದೇನು? (ಕೂಡದು). ಹಾಗಲ್ಲವಾದರೆ ಹಣವನ್ನು ದಾನಮಾಡಿವಾಗ (ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ) ಬಂಧಿಸಬೇಕಾಗಿಬರುವದಲ್ಲ!' ಎನ್ನಲಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ: 'ಕಳ್ಳತನಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ, ಕದ್ದು ಧನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ'. ಅವರು ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಲು 'ನಾನು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ' ಎಂದು (ಆ) ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆ (ವಿಚಾರಕರು) ಸಂದೇಹ ಕೈಡೆಯಾಗಿದ್ದ (ಪುರುಷನನ್ನು) 'ಇಂಧವನ ಹಣವನ್ನು ಕಳವುಮಾಡಿರುವೆಯೋ?' ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅವನು ಇಲ್ಲವೆಂದರೆ 'ಇವನಿಗಾಗಿ (ಪರೀಕ್ಷೆಮಾಡುವದಕ್ಕೆ) ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಕಾಯಿಸಿರಿ, ತಾನು ಶುದ್ಧನೆಂದು (ತೋರಿಸಲಿ)!' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅವನು ಆ ಕಳವನ್ನು ಮಾಡಿದವನಾಗಿದ್ದರೆ, ಹೊರಗೆ ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವನಾದರೆ, ಇಂಥ ಅವನು ಅದರಿಂದಲೇ ತನ್ನನ್ನು ಸುಳ್ಳುಗಾರನನ್ನಾಗಿ (ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ), ತಾನು ಒಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಇದ್ದರೂ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಕಾರದವನನ್ನಾಗಿ

1. 'ಅನ್ಯಧಾಽಪಹ್ನಮ್' ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೆ ಸಾಕಾಗಿತ್ತು ; ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿನೋ 'ಅನ್ಯಧಾಭೂತಂ ಸನ್ನಮ್' ಎಂದೇ ಇದೆ.

2. ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ತಪ್ಪಿತಸ್ಥನಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವದಕ್ಕೋ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ

3. ತಾನು ಕಳ್ಳನಾಗಿದ್ದೂ ಕಳವುಮಾಡಿಲ್ಲವೆಂದು ಸುಳ್ಳನ್ನು ಹೊರತೋರಿಸಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದಲೇ.

ಮಾಡಿ(ಕೊಂಡು ಹೇಳಿ)ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಸುಳ್ಳನ್ನು ನಂಬಿರುವ ಅವನು, ಸುಳ್ಳಿನಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಾದ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಮೋಹದಿಂದ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಸುಳ್ಳನ್ನು ನಂಬಿದ್ದೆಂಬ ತನ್ನ ದೋಷದಿಂದ ಅವನು ಸುಡಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ, ಅರಸನ ಭೃತ್ಯರಿಂದ ಹೊಡೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅಥ ಯದಿ ತಸ್ಯಾಽಕರ್ತಾ ಭವತಿ ತತ ಏವ ಸತ್ಯಮಾತ್ಮಾನಂ
ಕುರುತೇ ಸ ಸತ್ಯಾಭಿಸಂಧಃ ಸತ್ಯೇನಾಽಽತ್ಮಾನಮನ್ತರ್ಧಾಯ
ಪರಶುಂ ತಪ್ತಂ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣಾತಿ ಸ ನ ದಹ್ಯತೇಽಥ ಮುಚ್ಯತೇ ||೨

೨. ಇನ್ನು ಅದನ್ನು ಮಾಡಿದವನಾಗಿರದಿದ್ದರೆ, ಅದರಿಂದಲೇ, ತನ್ನನ್ನು ನಿಜವನ್ನು ಹೇಳಿದವನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಸತ್ಯವನ್ನು ನಂಬಿದ ಅವನು ಸತ್ಯದಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಾದ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಸುಡಲ್ಪಡುವದಿಲ್ಲ, ಆಗ ಬಿಡಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ.

ಸತ್ಯವನ್ನು ನಂಬಿದವನಿಗೆ ಬಿಡುಗಡೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೩೮ ಅಥ ಯದಿ ತಸ್ಯ ಕರ್ಮಣೋಽಕರ್ತಾ ಭವತಿ ತತ ಏವ ಸತ್ಯಮ್ ಆತ್ಮಾನಂ ಕುರುತೇ | ಸ ಸತ್ಯೇನ ತಯಾ ಸ್ವೈನ್ಯಾಕರ್ತೃತಯಾ ಆತ್ಮಾನಮ್ ಅನ್ತರ್ಧಾಯ ಪರಶುಂ ತಪ್ತಂ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣಾತಿ ಸ ಸತ್ಯಾಭಿಸಂಧಃ ಸನ್ ನ ದಹ್ಯತೇ ಸತ್ಯವ್ಯವಧಾನಾತ್ | ಅಥ ಮುಚ್ಯತೇ ವೃಷಾಭಿಯೋಕ್ತೃಭ್ಯಃ | ತಪ್ತಪರಶುಹಸ್ತಲಸಂಯೋಗಸ್ಯ ತುಲ್ಯತ್ವೇಽಪಿ ಸ್ತ್ರೀಯಕರ್ತ್ರಕರ್ತೋರನ್ಯ ತಾಭಿಸಂಧೋ ದಹ್ಯತೇ ನ ತು ಸತ್ಯಾಭಿಸಂಧಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಆ (ಕಳವನ್ನು) ಮಾಡಿದವನಾಗದಿದ್ದರೆ ಅದರಿಂದಲೇ¹ ತನ್ನನ್ನು ಸತ್ಯವಂತನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಸತ್ಯದಿಂದ ಕಳವನ್ನು ಮಾಡದೆ ಇರುವದರಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಾದ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಸತ್ಯವನ್ನು ನಂಬಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದ ಸುಡಲ್ಪಡುವದಿಲ್ಲ,

ಎಕೆಂದರೆ ಸತ್ಯವು ವ್ಯವಧಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.¹ ಆಗ ಸುಳ್ಳುಸುಳ್ಳೇ ತಪ್ಪುಹೊರ
ಸಿದ್ದವರಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಕಾದ ಕೊಡಲಿ, ಅಂಗೈ- ಇವು
ಗಳ ಸಂಬಂಧವು ಕಳ್ಳತನಮಾಡಿದವನು, ಮಾಡದವನು- (ಇಬ್ಬರಿಗೂ) ಸಮಾನ
ವಾಗಿದ್ದರೂ ಸುಳ್ಳನ್ನು ನಂಬಿದವನು ಸುಡಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆಯೇ ದೂರತು ಸತ್ಯವನ್ನು
ನಂಬಿದವನು (ಸುಡಲ್ಪಡು)ವದಿಲ್ಲ.

ಸತ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ನಂಬಿದವನಿಗೇ ಮುಕ್ತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯಥಾ ತತ್ರ ನಾದಾಹ್ಯೇತೈತದಾತ್ಮ್ಯಮಿದಗ್ಂ ಸರ್ವಂ
ತತ್ಸತ್ಯಗ್ಂ ಸ ಆತ್ಮಾ ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಇತಿ ತದ್ಧಾಸ್ಯ
ವಿಜಜ್ಞಾವಿತಿ ವಿಜಜ್ಞಾವಿತಿ || ೩ ||

೨. ಅವನು ಹೇಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಸುಡಲ್ಪಡುವದಿಲ್ಲವೋ (ಹಾಗೆಯೇ
ಇಲ್ಲಿಯೂ) ಇದೆಲ್ಲವೂ ಐತದಾತ್ಮ್ಯವು. ಅದು ಸತ್ಯವು, ಅದೇ ಆತ್ಮನು.
ಶ್ವೇತಕೇತುವೆ, ಅದೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ- ಎನ್ನಲು ಇವನ ಆ (ಉಪ
ದೇಶ)ವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡನು, ಅರಿತುಕೊಂಡನು.

ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಮುಕ್ತಿ ಶರೀರಗ್ರಹಣವಾಗದ್ದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೩೯. ಸ ಯಥಾ ಸತ್ಯಾಭಿಸಂಧಸ್ತತ್ರ² ತಪ್ತವರಶುಗ್ರಹಣಕರ್ಮಣಿ
ಸತ್ಯವ್ಯವಹಿತಹಸ್ತತಲತ್ವಾತ್ ನಾದಾಹ್ಯೇತನ ದಹ್ಯೇತೇತ್ಯೇತತ್ | ಏವಂ ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮ
ಸತ್ಯಾಭಿಸಂಧೀತರಯೋಃ ಶರೀರಪಾತಕಾಲೇ (ಚ)³ ತುಲ್ಯಾಯಾಂ ಸತ್ಸಂಪತ್ತೌ
ವಿದ್ವಾನ್ ಸತ್ ಸಂಪದ್ಯ ನ ಪುನರ್ವ್ಯಾಪ್ತದೇವಾದಿದೇಹಗ್ರಹಣಾಯಾಃ
ವರ್ತತೇ | ಅವಿದ್ವಾಂಸ್ತು ವಿಕಾರಾನ್ಯತಾಭಿಸಂಧಃ ಪುನರ್ವ್ಯಾಪ್ತಾದಿಭಾವಂ
ದೇವತಾದಿಭಾವಂ ವಾ ಯಥಾಕರ್ಮ ಯಥಾಶ್ರುತಂ ಪ್ರತಿಸಿದ್ಯತೇ | ಯದಾತ್ಮಾ
ಭಿಸಂಧ್ಯನಭಿಸಂಧಿಕೃತೇ ಮೋಕ್ಷಬಂಧನೇ, ಯಚ್ಚ ಮೂಲಂ ಜಗತಃ, ಯದಾಯ
ತನಾ ಯತ್ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಶ್ಚ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ, ಯದಾತ್ಮಕಂ ಸರ್ವಮ್, ಯಚ್ಚ

1. ಸುಳ್ಳು ಕೈಗೂ ಬೆಂಕಿಗೂ ನಡುವೆ ಇದ್ದಾಗ ಬೆಂಕಿಯ ಕಾವನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದು ;
ನಿಜವು ನಡುವೆಯಿದ್ದಾಗ ಬೆಂಕಿಯ ಕಾವು ಕೈಗೆ ತಟ್ಟಿದಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

2. ತತ್ರ ಎಂಬ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿರಬೇಕಾದದ್ದು ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ.

3. ಈ ಚಕಾರವು ಹೆಚ್ಚೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಅಜಮಮೃತಮಭಯಂ ಶಿವಮದ್ವಿತೀಯಮ್, ತತ್ ಸತ್ಯಂ ಸ ಆತ್ಮಾ ತವ |
ಅತಸ್ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಹೇ ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಇತ್ಯುಕ್ತಾರ್ಥಮಸಕ್ಯದ್ ವಾಕ್ಯಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಸತ್ಯವನ್ನು ನಂಬಿರುವ (ವುರುಷನು) ಹೇಗೆ ಆ ಕಾದ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುವದೆಂಬ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವು ಮರೆಮಾಡಿದ ಅಂಗೈಯುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ ಸುಡಲ್ಪಡದೆ ಇರುವನೋ¹- ನಾದಾಹ್ಯೇತ ಎಂಬ ಮೂಲವನ್ನು ನದಹ್ಯೇತ ಎಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು- ಹಾಗೆಯೇ ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ಸತ್ಯವನ್ನು (ಅರಿತು) ನಂಬಿರುವವನು, ಮತ್ತೊಬ್ಬನು- (ಈ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಶರೀರಪಾತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸತ್ತನ್ನು ಸೇರುವದು ಸಮಾನವಾದರೂ ಜ್ಞಾನಿಯು ಸತ್ತನ್ನು ಸೇರಿ ಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ಹುಲಿ, ದೇವತೆ- ಮುಂತಾದವರ ದೇಹವನ್ನು ಧರಿಸುವದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ (ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ) ಹಿಂತಿರುಗುವದಿಲ್ಲ ಅಜ್ಞಾನಾದರೋ ಕಾರ್ಯವಾದ ಅನ್ಯತವನ್ನು ನಂಬಿರುವದರಿಂದ ಮತ್ತೆ ಹುಲಿಮುಂತಾದದ್ದರ ರೂಪವನ್ನೋ ದೇವತಾದಿಗಳ ರೂಪವನ್ನೋ² ಕರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಅನುಗುಣವಾಗಿ³ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ

ಯಾವದರ ರೂಪವನ್ನು (ಅರಿತು) ನಂಬುವದು, ನಂಬದಿರುವದು - ಇವುಗಳಿಂದ ಬಂಧಮೋಕ್ಷಗಳು ಆಗುವವೋ, ಯಾವದು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮೂಲವಾಗಿರುವದೋ, ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಯಾವದನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವೋ, ಯಾವದನ್ನೇ ಕೊನೆಗೆ ಸೇರುವವೋ⁴, ಮತ್ತು ಯಾವದು ಜನ್ಮರಹಿತವೂ ಅಮೃತವೂ ಅಭಯವೂ ಶಿವವೂ ಅದ್ವಿತೀಯವೂ ಆಗಿರುವದೋ⁵ ಅದೇ ಸತ್ಯವು, ಅದೇ ನಿನ್ನ ಆತ್ಮನು, ಎಲೈ ಶ್ವೇತಕೇತುವೆ, ಅದೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ- ಎಂಬೀ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಹಲವು ಬಾರಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

1. ಸತ್ಯವನ್ನು ನಂಬಿರುವವನನ್ನು ಅಗ್ನಿಯೂ ಸುಡುವದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಆಸ್ತಿಕರ ನಂಬಿಕೆ. ಬೆಂಕಿಯ ಸ್ವಭಾವವೇನೂ ಮಾರ್ಪಡುವದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಸತ್ಯವಂತನು ಎಂಥ ಅಗ್ನಿಪರೀಕ್ಷೆಗೂ ಸಿದ್ಧನಾಗುವನೇ ಹೊರತು ಸತ್ಯವನ್ನು ಬಿಡುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

2. ಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತೇನೆಂಬ ಅರಿವಿಲ್ಲದೆ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಲಯವಾದವರು ಮತ್ತು ವ್ಯಾಘ್ರಾದಿಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ- ಎಂದು (೬-೯-೩ರಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿತ್ತು. ಮರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ಎಂದು ಭಾವ.

3. ಕ. ೨-೨-೭ರ ಸೂಚನೆ.

4. ೬-೮-೪ರ ಪರಾಮರ್ಶವಿದು.

5. ಬೃ. ೪-೫-೨೫ರ ಅರ್ಥದ ಪರಾಮರ್ಶವಿದು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳೆಲ್ಲ ಹೇಳಿರುವ ಜಗತ್ಕಾರಣವಾದ ನಿರ್ವಿಶೇಷಾದ್ವಿತೀಯಬ್ರಹ್ಮವೇ ಪರಮಾರ್ಥವು, ಮತ್ತು ಅದೇ ಎಲ್ಲರ ಆತ್ಮನು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮವೇ ತಾನೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೪೦ ಕಃ ಪುನರಸೌ ಶ್ವೇತಕೇತುಸ್ತ್ವಂಶಬ್ದಾರ್ಥಃ ? ಯೋಃಹಂ ಶ್ವೇತಕೇತುರುದ್ದಾಲಕಸ್ಯ ಪುತ್ರಃ ಇತಿ ವೇದ, ಆತ್ಮಾನಮಾಸೇಶಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಮತ್ಪ್ತಾ ವಿಜ್ಞಾಯ ಚ ಅಶ್ರುತಮಮತಮವಿಜ್ಞಾತಂ ವಿಜ್ಞಾತುಂ ಸಿತರಂ ವಸ್ತುಚ್ಛೇದಕಧಂ ನು ಭಗವಃ ಸ ಆದೇಶೋ ಭವತಿ” (೬-೧-೩) ಇತಿ | ಸ ವಿಷೋಽಧಿ ಕೃತಃ ಶ್ರೋತಾ ಮನ್ತಾ ವಿಜ್ಞಾತಾ ತೇಜೋಽಬನ್ಧನಮಯಂ ಕಾರ್ಯಕರಣ ಸಂಘಾತಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟಾ ಪರೈವ ದೇವತಾ ನಾಮರೂಪವ್ಯಾಕರಣಾಯ ಆದರ್ಶ ಇವ ಪುರುಷಃ ಸೂರ್ಯಾದಿರಿವ ಜಲಾದೌ ಪ್ರತಿಬಿಂಬರೂಪೇಣ | ಸ ಆತ್ಮಾನಂ ಕಾರ್ಯಕರಣೇಭ್ಯಃ ಪ್ರವಿಭಕ್ತಂ ಸದ್ರೂಪಂ ಸರ್ವಾತ್ಮಾನಂ ಪ್ರಾಕ್ ಸಿತುಃ ಶ್ರವಣಾನ್ನ ವಿಜಜ್ಞಾ | ಅಥೇದಾಸೀಂ ಪಿತ್ರಾ ಪ್ರತಿಬೋಧಿತಃ ‘ತತ್ತ್ವಮಸಿ’ ಇತಿ ದೃಷ್ಟಾನ್ವೈರ್ಹೇತುಭಿಶ್ಚ ತಪ್ತಿತುರಸ್ಯ ಹ ಕಿಲ ಉಕ್ತಂ ಸದೇವಾಪಮಸ್ಮಿ ಇತಿ ವಿಜಜ್ಞಾ ವಿಜ್ಞಾತವಾನ್ | ದ್ವಿರ್ವಚನಮಧ್ಯಾಯಪರಿಸಮಾಪ್ತ್ಯರ್ಥಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಪ್ರಶ್ನೆ) :- ನೀನು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವಾಗಿರುವ, ಈ ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಯಾರು ?

(ಉತ್ತರ) :- ಯಾವನು ‘ನಾನು ಉದ್ದಾಲಕನ ಮಗನಾದ ಶ್ವೇತಕೇತು’ ಎಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಿದ್ದನೋ ಆತ್ಮನೆಂಬ ಆದೇಶವನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿ, ಮನನ ಮಾಡಿ, ಮತ್ತು ಅರಿತುಕೊಂಡು (ಇದುವರೆಗೆ) ಅಶ್ರುತವೂ ಅಮತವೂ ಅವಿಜ್ಞಾತವೂ ಆಗಿರುವದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ತಂದೆಯನ್ನು “ಭಗವಂತನೆ, ಆ ಆದೇಶವು ಹೇಗಿರುವದೋ!” (೬-೧-೩) ಎಂದು ಕೇಳಿದನೋ, ಆ ಈ ಅಧಿಕಾರಿಯು, ಶ್ರೋತೃವೂ ಮಂತ್ರವೂ ವಿಜ್ಞಾತೃವೂ ಆಗಿ ತೇಜೋ

1. ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ತ್ವಂ (ನೀನು) ಎಂದು ಸಂಜೋಧಿತನಾಗಿರುವ.
2. ಅವನ ಸ್ವರೂಪವು ಯಾವದು ?
3. ನಿರ್ದಿಷ್ಟಾಸನದಿಂದ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಂಡು ಎಂದರ್ಥ. ಪ್ರಕೃತವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಜಜ್ಞಾ (ಅರಿತುಕೊಂಡನು) ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ ಅನುಭವವೇ ಇದು
4. ೬-೧-೩ರ ಪರಾಮರ್ಶವಿದು.
5. ಶ್ರವಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬ ಭಾವನೆಯ ಜಿಜ್ಞಾಸುವನ್ನೇ ತ್ವಂಶಬ್ದವಾಚ್ಯನನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

ಬನ್ನಮಯನಾದ ಕಾರ್ಯಕರಣಸಂಘಾತವನ್ನು ನಾನುರೂಪಗಳೆ
ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕಾಗಿ, ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಪುರುಷನೂ ನೀರೇ ಮುಂತಾದದ್ದರಲ್ಲಿ
ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳೂ (ಒಳಗೊಳ್ಳರು)ವಂತೆ, ಪ್ರತಿಬಿಂಬರೂಪದಿಂದ
ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಪರದೇವತೆಯೇ.¹ ಅವನು ತಂದೆಯಿಂದ ಶ್ರವಣ
ಮಾಡುವದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಕಾರ್ಯಕರಣಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವ
ಸದ್ರೂಪನಾದ ಸರ್ವಾತ್ಮನೇ ತಾನು ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು
ಈಗ ತಂದೆಯು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದಲೂ ಹೇತುಗಳಿಂದಲೂ² ಅದೇ
ನೀನಾಗಿರುವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿಕೊಡಲಾಗಿ ಆ ತಂದೆಯು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು,
ಸತ್ತೇ ನಾನು ಎಂಬುದನ್ನು, ಅರಿತುಕೊಂಡನು.³ ('ಅರಿತುಕೊಂಡನು'
ಎಂದು) ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿರುವದು ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತೆಂದು (ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ).

ಚರ್ಚೆ : ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ತಾತ್ಪರ್ಯ

ಕರ್ತೃತ್ವಭೋಕ್ತೃತ್ವಬುದ್ಧಿನಿವೃತ್ತಿಯೇ ವಾಕ್ಯಜ್ಞಾನದ ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೪೧ ಕೆಂ ಪುನರತ್ರ ಪಪ್ಪೇ ವಾಕ್ಯಪ್ರಮಾಣೇನ ಜನಿತಂ ಫಲಮಾತ್ಮನಿ?
ಕರ್ತೃತ್ವಭೋಕ್ತೃತ್ವಯೋರಧಿಕೃತತ್ವವಿಜ್ಞಾನನಿವೃತ್ತಿಃ ಸ್ಯ ಫಲಂ ನಯಮವೋ
ಚಾಮ್ | ತ್ವಂಶಬ್ದವಾಚ್ಯಮಧ್ಯಂ ಶ್ರೋತುಂ ಮನ್ತುಂ ಚಾಧಿಕೃತತ್ವಮ್
ಅವಿಜ್ಞಾತವಿಜ್ಞಾನಫಲಾರ್ಥಮ್ | ಪ್ರಾಕೈತಸ್ಮಾದ್ ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ 'ಅಹಮೇವಂ
ಕರಿಷ್ಯಾಮ್ಯಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದೀನಿ ಕರ್ಮಾಣಿ, ಅಹಮತ್ರಾಧಿಕೃತಃ, ಏಷಾಂ ಚ
ಕರ್ಮಣಾಂ ಫಲಮಿಹಾಂಮುತ್ರ ಚ ಭೋಕ್ತೃಃ, ಕೃತೇಷು ವಾ ಕರ್ಮಸು
ಕೃತಕರ್ಮಃ ಸ್ಯಾಮ್' ಇತ್ಯೇವಂ ಕರ್ತೃತ್ವಭೋಕ್ತೃತ್ವಯೋರಧಿಕೃತೋಽಸ್ತೀತಿ
ಆತ್ಮನಿ ಯದ್ವಿಜ್ಞಾನಮಭೂತ್ ತಸ್ಯ 'ಯತ್ ಸಜ್ಜಗತೋ ಮೂಲಮ್ ಏಕ

1. ೬-೩-೩ರ ಪರಾಮರ್ಶವಿದು ಶ್ರೋತೃ, ಮಂತ್ರ -ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ
ವಿಶೇಷವಿಜ್ಞಾನಕರ್ತೃರೂಪವು ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಳ್ಳಿತೆಂದು ಹೇಳಿರುವ ಆತ್ಮರೂಪವೇ.
ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಬಿಂಬಕ್ಕಿಂತ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿರದೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಬಿಂಬಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿರುವಂತೆ,
ಈ ಜೀವಸ್ವರೂಪವು ಯಾವಾಗಲೂ ಪರಮಾತ್ಮಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳದ್ದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

2. ಇದನ್ನೇ ಅನುಭವಾಂಗತರ್ಕವೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದು. ತಾರ್ಕಿಕರು
ಒಪ್ಪಿರುವ ಅನುಮಾನತರ್ಕಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿಲ್ಲ.

3. ಅರಿತುಕೊಂಡಾಗ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದ ಜೀವನು ಪ್ರಮಾತೃತ್ವವನ್ನು ಅಸತ್ಯವೆಂದೂ
ಸರ್ವಸಾಕ್ಷಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವೆಂದೂ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಸೂ. ಭಾ.
೧-೧ ೪ರ 'ನಾನೆಯಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿರುವ ಎರಡನೆಯ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

ಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಮ್, ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಇತ್ಯನೇನ ವಾಕ್ಯೇನ ಪ್ರತಿಬುದ್ಧಸ್ಯ ನಿವರ್ತತೇ | ವಿರೋಧಾತ್ | ನ ಹಿ ಏಕಸ್ಮಿನ್ ಅದ್ವಿತೀಯ ಆತ್ಮನಿ ಅಯಮುಹಮಸ್ಮಿತಿ ವಿಜ್ಞಾತೇ 'ಮಮೇದಮನ್ಯತ್, ಅನೇನ ಕರ್ತವ್ಯಮ್', 'ಇದಂ ಕೃತ್ವಾ ಅಸ್ಯ ಫಲಂ ಭೋಕ್ಷ್ಯೇ' ಇತಿ ವಾ ಭೇದವಿಜ್ಞಾನಮ್ ಉಪಪದ್ಯತೇ | ತಸ್ಮಾತ್ ಸತ್ತ್ವತ್ಯಾದ್ವಿತೀಯಾತ್ಮವಿಜ್ಞಾನೇ ವಿಕಾರಾನ್ಯತಜೀವಾತ್ಮವಿಜ್ಞಾನಂ ನಿವರ್ತತ ಇತಿ ಯುಕ್ತಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಪ್ರಶ್ನೆ):- ಈ ಆರನೆಯ (ಪ್ರವಾರಕದಲ್ಲಿ) ವಾಕ್ಯಪ್ರಸಾರಣದಿಂದ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಫಲವು ಯಾವದು ?

(ಉತ್ತರ):- ಕರ್ತೃತ್ವಭೋಕ್ತೃತ್ವಗಳಲ್ಲಿ (ನಾನು) ಅಧಿಕೃತನು ಎಂಬ ಅರಿವಿನ ನಿವೃತ್ತಿಯೇ ಅದರ ಫಲವೆಂದು ನಾವು ಹೇಳಿರುತ್ತೇವೆ. (ಇದರ ವಿವರ): ತ್ವಂಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಅರ್ಧವನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾದುವದಕ್ಕೂ ಮನನಮಾದುವದಕ್ಕೂ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿರುವದು (ಮೊದಲು) ಅರಿಯದೆ, ಇರುವವನ್ನು ಅರಿಯುವದೆಂಬ ಫಲಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅರಿವು (ಉಂಟಾಗುವ) ಮುಂಚೆ 'ನಾನು ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವೇ ಮುಂತಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಮಾಡುವೆನು, ನಾನು ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಯು, ಮತ್ತು ಈ ಕರ್ಮಗಳ ಫಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ (ಪರಲೋಕ)ದಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಭವಿಸುವೆನು, ಅಥವಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ (ನಾನು) ಕೃತಕೃತ್ಯನಾದೇನು' ಎಂದಿಂತು ಕರ್ತೃತ್ವಭೋಕ್ತೃತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕೃತನಾಗಿರುತ್ತೇನೆಂದು ತನ್ನ (ಸ್ವರೂಪದ ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ ಯಾವ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿತ್ತೋ ಅದು, ಎರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ ಒಂದೇ ಆದ ಯಾವ ಸತ್ತು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮೂಲವೋ 'ಅದೇ ನೀನು' ಎಂಬೀ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಯಾದವನಿಗೆ ತೊಲಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ (ಎರಡಕ್ಕೂ) ವಿರೋಧವಿದೆ. ಎರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿರುವ ಆತ್ಮನನ್ನು 'ಇವನೇ ನಾನಾಗಿರುವೆನು' ಎಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಮೇಲೆ 'ನನಗೆ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವ ಇದನ್ನು ಇದರಿಂದ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ' ಎಂದಾಗಲಿ 'ಇದನ್ನು ಮಾಡಿ ಇದರ ಫಲವನ್ನು ಭೋಗಿಸು

1. ವಾಕ್ಯವು ವಸ್ತು ಮಾತ್ರವನ್ನು ತಿಳಿಸುವದರಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗಿದೆಯೆ, ಅಥವಾ ಯಾವದಾದರೊಂದು ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆಯೆ ? -ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ವಸ್ತು ಬೋಧಕತ್ವ ವಿಲ್ಲವೆಂಬವರ ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಕಳೆಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಎಚ್ಚಿಸಿದೆ.

2. ಶ್ರೇತಕೇತುವು ತನ್ನ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪದ ಸಜವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದೇ ಶ್ರವಣಮನನಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದಾನೆ

ವೆನು' ಎಂದಾಗಲಿ ಭೇದದರಿವು. ಉಂಟಾಗಲಾರದಷ್ಟೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸತ್ತಿಂಬ ಸತ್ಯವೂ ಅದ್ವಿತೀಯವೂ ಆದ ಆತ್ಮನ ಅರಿವು (ಉಂಟಾದರೆ) ಕಾರ್ಯವೂ ಅನ್ಯತವೂ. ಆದ ಜೀವನು ನಾನೆಂಬ ಅರಿವು ತೊಲಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ತ್ವಂಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿಲ್ಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೪೨. ನನು 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಇತ್ಯತ್ರ ತ್ವಂಶಬ್ದವಾಚ್ಯೇರ್ಥೇ ಸದ್ಬುದ್ಧಿ ರಾದಿತ್ಯತೇ ಯಥಾ ಆದಿತ್ಯಮನುಸೌದಿಷು ಬ್ರಹ್ಮಬುದ್ಧಿಃ^೧ | ಯಥಾ ಚ ಲೋಕೇ ಪ್ರತಿನಾದಿಷು ವಿಷ್ಣ್ವಾದಿಬುದ್ಧಿಸ್ತದ್ವತ್ | ನ ತು ಸದೇವ ತ್ವಮಿತಿ | ಯದಿ ಸದೇವ ಶ್ವೇತಕೇತುಃ ಸ್ಯಾತ್ ಕಥಮಾತ್ಮಾನಂ ನ ವಿಜಾನೀಯಾದ್ ಯೇನ ತಸ್ಮೈ ತತ್ತ್ವಮಸೀತ್ಯನದಿತ್ಯತೇ ? ನ | ಆದಿತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯವೈಲಕ್ಷಣ್ಯತ್ | 'ಆದಿತ್ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮ' (೩-೧೯-೧) ಇತ್ಯಾದೌ ಇತಿಶಬ್ದವ್ಯವಧಾನಾತ್ ನ ಸಾಕ್ಷಾದ್ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಂ ಗಮ್ಯತೇ | ರೂಪಾದಿಮತ್ತಾಚ್ಛಾಂಸದಿತ್ಯಾದೀನಾಮ್ | ಆಕಾಶಮನಸೋಶ್ಚ ಇತಿಶಬ್ದವ್ಯವಧಾನಾದೇವ ಅಬ್ರಹ್ಮತ್ವಮ್ | ಇಹ ತು ಸತ ಏವೇಹ ಪ್ರವೇಶಂ ದರ್ಶಯಿತ್ವಾ 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಇತಿ ನಿರಬ್ಜುಶಂ ಸದಾತ್ಮಭಾವಮ್ ಉಪದಿಶತಿ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

(ಅಕ್ಷೇಪ) :- 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ತ್ವಂಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ತಿಂಬ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು (ಮಾಡಬೇಕೆಂದು) ಉಪದೇಶಿಸಿರುತ್ತದೆಯಲ್ಲವೆ ? ಹೇಗೆ ಆದಿತ್ಯ, ಮನಸ್ಸು- ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ^೨ ಬ್ರಹ್ಮಬುದ್ಧಿಯನ್ನು (ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿರುತ್ತದೆಯೋ, ಮತ್ತು ಹೇಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ^೩ ಪ್ರತಿಮೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು (ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾರೋ ಹಾಗೆ).^೪ ಇಷ್ಟೇ ಹೊರತು (ಇಲ್ಲಿ) 'ನೀನು ಸತ್ತೀ' ಎಂದು (ಉಪ

1. ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಫಲಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುವವೆಂಬ ಅರಿವು.

2. ಜೀವತ್ವವು ಕಾರ್ಯವೂ ಅನ್ಯತವೂ ಆಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ ; ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯವಾದ ಅನ್ಯತವಾದ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಫಲಗಳ ಜ್ಞಾನವೂ ಮತ್ತು ಜೀವನು ನಾನೆಂಬ ಜ್ಞಾನವೂ ತೊಲಗುತ್ತದೆ - ಎಂದು ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

3. ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿರುವ 'ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ' ಎಂಬ ಪಾಠದಲ್ಲಿ 'ಆದಿ' ಹೆಚ್ಚು.

4 ಮುಂತಾದ ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಆಕಾಶ, ನಾಮ- ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

5. ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ.

6. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಇನ್ನೊಂದೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿದೆ ; ನಿಜವಾಗಿ ಆ ವಸ್ತುವೇ ಅದೆಂದು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಿಯ 'ಅಧ್ಯಾಸ' ಎಂದು ಹೆಸರು.

ದೇಶಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ವೇತಕೇತು (ನಿಜವಾಗಿ) ಸತ್ತೇ ಆಗಿದ್ದರೆ (ಅವನು) ಹೇಗೆ ತಾನೆ ತನ್ನನ್ನೇ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ? ಹಾಗೆ (ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು) ಇದ್ದರಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಅದೇ ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಬೇಕು ?

(ಪರಿಹಾರ) - ಹಾಗಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಆದಿತ್ಯಾದಿ(ವಿಷಯದ) ವಾಕ್ಯಗಳಿಗಿಂತ (ಇಲ್ಲಿ), ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆ (ಇದರ ವಿವರ) : 'ಆದಿತ್ಯನು ಬ್ರಹ್ಮ(ವೆಂಬುದು ಉಪದೇಶವು)' (೩-೧೯-೧) ಮುಂತಾದ (ವಾಕ್ಯ)ದಲ್ಲಿ ಇತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ನಡುವೆ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ (ಅದು) ತಾನೇ ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ರೂಪವೇ ಮುಂತಾದ (ಧರ್ಮಗಳು) ಇರುವುದರಿಂದಲೂ (ಹೀಗೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ). ಆಕಾಶಮನಸ್ಸುಗಳು ಇತಿಶಬ್ದವ್ಯವಧಾನವಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ ಇಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಸತ್ತೇ ಈ (ಕಾರ್ಯಕರಣಸಂಘಾತ)ದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ(ಮಾಡಿತೆಂದು) ತಿಳಿಸಿ 'ಅದೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ' ಎಂದು ಯಾವ ಅಡ್ಡಿಯೂ ಇಲ್ಲದ ಸತ್ಸರೂಪತ್ವವನ್ನೇ ಉಪದೇಶಿಸಿರುತ್ತದೆ ೪

ಗೌಣವಾಗಿ 'ಅದೇ ನೀನು' ಎಂದಿದೆ ಎಂಬುದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೪೩. ನನು ಸರಾಕ್ರಮಾದಿಗುಣಃ ಸಿಂಹೋಽಸಿ ತ್ವಮ್ ಇತಿವತ್ ತತ್ತ್ವಮಸೀತಿ ಸ್ಯಾತ್ | ನ | ಮೃದಾದಿವತ್ ಸದೇಕಮೇವ ಅದ್ವಿತೀಯಂ ಸತ್ಯಮ್ ಇತ್ಯುಪದೇಶಾತ್ | ನ ಚೋಪಚಾರವಿಜ್ಞಾನಾತ್ "ತಸ್ಯ ತಾವದೇವ ಚಿರಮ್" (೬-೧೪-೨) ಇತಿ ಸತ್ಸಂಸತ್ತಿರುಪದಿಶ್ಯತೇ | ಮೃಷಾತ್ವಾದುಪಚಾರವಿಜ್ಞಾನಸ್ಯ | 'ತ್ವಮಿನ್ದ್ರೋ ಯಮಃ' ಇತಿವತ್ | ನಾಪಿ ಸ್ತುತಿಃ | ಅನುಪಾಸ್ಯತ್ವಾಚ್ಚೈತಕೇತೋಃ | ನಾಽಪಿ ಸತ್ ಶ್ವೇತಕೇತುತ್ವೋಪದೇಶೇನ ಸ್ತೂಯತೇ | ನ ಹಿ ರಾಜಾ ದಾಸಸ್ತಮಿತಿ ಸ್ತುತ್ಯಃ ಸ್ಯಾತ್ | ನಾಪಿ ಸತಃ ಸರ್ವಾತ್ಮನ ಏಕದೇಶ ಲರೋಧೋ ಯುಕ್ತಸ್ತತ್ತ್ವಮಸೀತಿ | ದೇಶಾಧಿಪತೇರಿವ ಗ್ರಾಮಾಧ್ಯಕ್ಷಸ್ತಮಿತಿ | ನ ಚಾನ್ಯಾ ಗತಿರಿಹ ಸದಾತ್ಮತ್ವೋಪದೇಶಾದರ್ಥಾಂತರಭೂತಾ ಸಂಭವತಿ ||

1 'ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ರೂಪಾದಿಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದಲೂ' ಎಂದು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

2 ೩ ೧೮ ೧ರಲ್ಲಿ 'ಮನೋ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಪಾಸೀತೇತ್ಯಧ್ಯಾತ್ಮಮುಪಾಧಿವೈವತ್ಯಮಾಕಾಶೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ' ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ

3. ಶ್ವೇತಕೇತುವೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಉದಾಹೃತವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಡ್ಡಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. 4 ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಬರಿಯ ದೃಷ್ಟ್ಯಧ್ಯಾಸನಲ್ಲ.

5 'ಉಪದಿಶ್ಯತಾ' ಶಾ||

6. ಸ್ತೂಯೇತ್ ಎಂದು ಶಾ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಅಕ್ಷೇಪ) :- 'ನೀನು ಪರಾಕ್ರಮವೇ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ (ವನಾದ್ದರಿಂದ) ಸಿಂಹವೇ ಆಗಿರುವೆ' ಎಂಬಂತೆ 'ಅದೇ ನೀನು' ಎಂಬ (ವಾಕ್ಯವೂ) ಇರಬಹುದಲ್ಲ! ¹

(ಪರಿಹಾರ) - ಹಾಗಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ಮಣ್ಣು ಮುಂತಾದವುಗಳಂತೆ ತನಗೆರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ ಒಂದೇ ಆದ ಸತ್ತೇ ಸತ್ಯ-ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ * ಗೌಣವಾದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ "ಅವನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೇ ತಡ" (೬-೧೪-೨) ಎಂದು ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ (ಎನ್ನುವದೂ) ಸರಿಯಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ನೀನು ಇಂದ್ರನು, ಯಮನು- ಎಂಬಂತೆ ಗೌಣಜ್ಞಾನವು ಮಿಥ್ಯಾ (ಜ್ಞಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ).⁴ ಇದು ಸ್ತುತಿಯೂ ಅಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ವೇತಕೇತುವು (ಇಲ್ಲಿ) ಉಪಾಸ್ಯನಲ್ಲ ⁵ ಸತ್ಯನ್ನು ಶ್ವೇತಕೇತುವೆಂದು ಹೊಗಳಿದೆ (ಎಂಬಿದೂ) ಆಗುವದಿಲ್ಲ ರಾಜನನ್ನು 'ನೀನು ದಾಸನು' ಎಂದು ಸ್ತುತಿಸುವದು ಸಂಯಾಗಲಾರದಷ್ಟೆ. ಸರ್ವಾತ್ಮವಾಗಿರುವ ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಒಂದಂಶದಲ್ಲಿ ಪರಿಚ್ಛೇದಮಾಡಿ ಅದೇ ನೀನು ಎಂದು- ದೇಶಾಧಿಪತಿಯಾದವನನ್ನು 'ನೀನು ಗ್ರಾಮಾಧ್ಯಕ್ಷನು' ಎನ್ನುವಂತೆ- 'ಅದೇ ನೀನು' ಎನ್ನುವದೂ ಸರಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲ. (ಅದ್ದರಿಂದ) ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮವೇ (ನೀನು) ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ (ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ) ಮತ್ತೆಯಾವ ಅರ್ಥವೂ ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ.

ತ್ವಂಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಿಗೆ ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಲಿಂಗಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

ಇಳುಕ ನನು ಸದಸ್ತೀತಿ ಬುದ್ಧಿಮಾತ್ರಮಿಹ ಕರ್ತವ್ಯತಯಾ ಚೋದ್ಯತೇ
ನ ತ್ವಜ್ಞಾತಂ ಸದಸೀತಿ ಜ್ಞಾಪ್ಯತ ಇತಿ ಚೇತ್ | ನಸ್ತಸ್ಮಿನ್ ಪಕ್ಷೇಽಪಿ

1. ಚೈತನ್ಯ, ನಿತ್ಯತ್ವ - ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳಿರುವದರಿಂದ ನೀನೂ ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮದಂತೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಗೌಣಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ- ಎನ್ನಬಹುದಲ್ಲ !

2. ಮುಂತಾದ ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಚಿನ್ನ, ಕಬ್ಬಿಣ- ಇವುಗಳು ಅರ್ಥ

3. ಕಾರ್ಯವು ಮಿಥ್ಯೆ, ಕಾರಣವೊಂದೇ ಸತ್ಯ - ಎಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ತಿಳಿಸಿ ಸತ್ತೇ ಸತ್ಯ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ ಜೀವತ್ವವು ಮಿಥ್ಯೆ ಎಂದಂತೆ ಆಗಿದೆ.

4. ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿ ಎಂಬ ಫಲವನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳಿದೆಯೆಂಬುದು ಸರಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲ.

5. ಉಪಾಸ್ಯವಾದದ್ದನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವದು ಯುಕ್ತ.

6. ಅದ್ದರಿಂದ ತ್ವಂಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಸತ್ತೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅದನ್ನು 'ನೀನು' ಎಂದು ಹೊಗಳಿದೆಯೆನ್ನುವದಕ್ಕಾಗುವದಿಲ್ಲ.

“ಅಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತಿ” (೬-೧-೩) ಇತ್ಯಾದ್ಯನುಪಪನ್ನಮ್ | ನ | ಸದಸ್ಮೀತಿ ಬುದ್ಧಿವಿಧೇಃ ಸ್ತುತ್ಯರ್ಥತ್ವಾತ್ | ನ | “ಆಚಾರ್ಯವಾನ್ ಪುರುಷೋ ವೇದ ತಸ್ಯ ತಾನದೇವ ಚಿರಮ್” (೬-೧-೨) ಇತ್ಯುಪದೇಶಾತ್ | ಯದಿ ಹಿ ಸದಸ್ಮೀತಿ ಬುದ್ಧಿಮಾತ್ರಂ ಕರ್ತವ್ಯತಯಾ ನಿಧೀಯತೇ ನ ತು ತ್ವಂಶಬ್ದವಾಚ್ಯಸ್ಯ ಸದ್ಗುಣತ್ವಮೇವ ತದಾ ನಾಽಽಚಾರ್ಯವಾನ್ ವೇದೇತಿ ಜ್ಞಾನೋಪಾಯೋಪದೇಶೋ ವಾಚ್ಯಃ ಸ್ಯಾತ್ | ಯಥಾ “ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಂ ಜುಹುಯಾತ್” (?) ಇತ್ಯೇವ ಮಾದಿಷು ಅರ್ಥವ್ರಾಪ್ತಮೇನಾಽಽಚಾರ್ಯವತ್ತ್ವಮಿತಿ ತದ್ವತ್ | ‘ತಸ್ಯ ತಾನದೇವ ಚಿರಮ್’ ಇತಿ ಚ ಕ್ಷೇಪಕರಣಂ ನ ಯುಕ್ತಂ ಸ್ಯಾತ್ | ಸದಾತ್ಮತತ್ತ್ವೇನಿಜ್ಞಾತೇನ ಸಕೃದ್ಬುದ್ಧಿಮಾತ್ರಕರಣೇ ಮೋಕ್ಷಪ್ರಸಬ್ಧಾತ್ | ನ ಚ ತತ್ತ್ವಮುಪೇತ್ಯಕ್ತೇ ನಾಹಂ ಸದಿತಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಕ್ಯಜನಿತಾ ಬುದ್ಧಿನಿರ್ವರ್ತಯಿತುಂ ಶಕ್ತ್ಯಾ, ನೋತ್ಪನ್ನೇತಿ ವಾ ಶಕ್ಯಂ ವಕ್ತುಮ್ | ಸರ್ವೋಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯಾನಾಂ ತತ್ಪ್ರರತಯೈವೋಪಕ್ಷಯಾತ್ | ಯಥಾಽಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿವಿಧಿಜನಿತಾಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿಕರ್ತವ್ಯತಾಬುದ್ಧಿನಾಮ್ ಅತರ್ಥಾರ್ಥತ್ವಮನುತ್ಪನ್ನತ್ವಂ ವಾ ನ ಶಕ್ಯತೇ ವಕ್ತುಂ ತದ್ವತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿ) :- ‘ಸತ್ತೇ ಆಗಿರುತ್ತೇನೆ’ ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಅಜ್ಞಾತವಾಗಿರುವ ಸತ್ತೇ ನೀನು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವದಿಲ್ಲ- ಎಂದರೊ ?

(ಸಿದ್ಧಾಂತಿ) :- ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ‘ಅಶ್ರುತವಾದದ್ದನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿದಂತಾಗುವದು’ ಎಂದುಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ !

(ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿ) :- ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸತ್ತೇ ಆಗಿದೇನೆ ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿರುವದನ್ನು ಹೊಗಳುವದಕ್ಕೆ (ಆ ವಾಕ್ಯವು ಬಂದಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ).

(ಸಿದ್ಧಾಂತಿ) :- ಹಾಗಲ್ಲ. “ಏಕೆಂದರೆ ಆಚಾರ್ಯವಂತನಾದ ಪುರುಷನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಅನನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೇ ತಡ” (೬-೧೪-೨) ಎಂದು

1. ಸ್ತುತಿಯೆಂಬ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸತ್ತಿನ ಗುಣದ ಹೋಲಿಕೆಯಿಂದ ಸತ್ತೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು- ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅನಂತಗುಣಸಾಮ್ಯದಿಂದ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದಾಗಲೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವಂತೆ- ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ ಎಂದರೊ ? ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವದು ದೃಷ್ಟ್ಯಾಧ್ಯಾಸ, ಇದು ಸಂಪತ್ತು. ಸೂ. ಭಾ. ೧-೧-೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೬)ನ್ನು ನೋಡಿ.

ಉಪದೇಶಿಸಿರುತ್ತದೆ. (ಇದರ ವಿವರ) : ಸತ್ತೇ ಆಗಿರುತ್ತೇನೆ ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಿರುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ತ್ವಂಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ (ಜೀವ)ನಿಗೆ ಸದ್ಭೂತತ್ವವನ್ನೇ (ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ- ಎನ್ನುವುದಾದರೆ 'ಆಚಾರ್ಯವಂತನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಾಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದದ್ದೇನೂ ಇರಲಾರದು. ಹೇಗೆ "ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನು ಹೋಮ ಮಾಡಬೇಕು" (?) ಎಂಬಿದೇ ಮುಂತಾದ (ಸ್ಥಲ)ಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಚಾರ್ಯನಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಬಂದೊದಗಿದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ (ಇಲ್ಲಿಯೂ ಒದಗಿರುತ್ತದೆ). 'ಅವನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೇ ತಡ' ಎಂದು ವಿಲಂಬವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದೂ ಯುಕ್ತವಾಗಲಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸದಾತ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳದೆ ಒಂದು ಸಲ (ಸದ್ಭೂತ)ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದಮಾತ್ರದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗಬೇಕಾಗುವದು * 'ಅದೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ನಾನು ಸತ್ತಲ್ಲ ಎಂದು, ಪ್ರಮಾಣವಿರುವ ಜ್ಞಾನವನ್ನು, ಹೋಗಲಾಡಿಸುವದಕ್ಕೂ ಶಕ್ಯವಲ್ಲ, ಅದು ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವದಕ್ಕೂ ಶಕ್ಯವಲ್ಲ*, ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿಯೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನಿಟ್ಟುಮುಗಿದಿವೆ * ಹೇಗೆ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿ ವಿಧಿಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬೀ ಬುದ್ಧಿಗಳು

1. ಉಪಾಸನೆಯೂ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರದಂತೆ ಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಆಚಾರ್ಯನು ಬೇಕೇಬೇಕು, ಅದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದೇನೂ ಇಲ್ಲ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವಾಗುತ್ತದಿಂದರೆ ಕೃತಕೃತ್ಯವಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ವಿವಕ್ಷಿತವಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಆಚಾರ್ಯನ ಉಪದೇಶವು ಉಪಾಯವೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದದ್ದು ಅವಶ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ತಾನೇ ಆ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ವಗಡಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಲದು, ಗುರುಪವೇಶದಿಂದ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಅವಶ್ಯ ಎಂಬರ್ಥವು ಇದರಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಗುರುವಿನ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮುಂ. ಭಾ. ೧-೨-೧೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೭)ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. 'ಅವನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೇ ತಡ' ಎಂದು ದೇವಪಾತಕಾಲದವರೆಗೇ ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ತಡವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಅಮೇಲೆ ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಯಾಗಿದುತ್ತದೆ - ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಹೇಳಲು ಕಾರಣವಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವು ಕೂಡಲೆ ಆಗಬೇಕೆಂದು ಯಾರೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಿಸುವದಿಲ್ಲ, ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಮೋಕ್ಷವು ಎಂದಿಗೂ ಆಗಲಾರದೆಂದು ಹೇಳುವದಂತೂ ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೊಂದುವದೇ ಇಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾದರೆ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಶೇಷವಿರುವಂತೆ ಮಿಕ್ಕ ಕರ್ಮಗಳಿಗೂ ಫಲವು ಬೇಕೆಂಬ ಶಂಕೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ ; ಅದರ ನಿವೃತ್ತಿಗಾಗಿ 'ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೇ ತಡ' - ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

3. ವಾಕ್ಯವು ಪ್ರಮಾಣವಾದ್ದರಿಂದ ಅದರಿಂದ ಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವದು, ಆ ಜ್ಞಾನವು ಬಾಧಿತವೂ ಆಗುವದಿಲ್ಲ.

4. ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿಯೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿದೆ, ಐಕ್ಯಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಲ್ಲ- ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಪರಿಹಾರವಿದೆ.

ಸರಮಾರ್ಧವಲ್ಲವೆಂದಾಗಲಿ, (ಅವು) ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲವೆಂದಾಗಲಿ ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ. ¹

ಸದಾತ್ಮವಿಜ್ಞಾನವಾಗದಿರುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೪೫. ಯತ್ತೂಕ್ತಂ ಸದಾತ್ಮಾ ಸನ್ ಆತ್ಮಾನಂ ಕಥಂ ನ ಜಾನೀಯಾದಿತಿ | ನಾನ್ಯೋ ದೋಷಃ | ಕಾರ್ಯಕರಣಸಂಘಾತವ್ಯತಿರಿಕ್ತೋಽಹಂ ಜೀವಃ (ಕರ್ತಾ ಭೋಕ್ತಾ) ಇತ್ಯಪಿ ಸ್ವಭಾವತಃ ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ವಿಜ್ಞಾನಾದರ್ಶನಾತ್ ಕಿಮು ತಸ್ಯ ಸದಾತ್ಮವಿಜ್ಞಾನಮ್ ? (?) ಕಥಮೇವಂ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಿಜ್ಞಾನೇ ಸತಿ ತೇಷಾಂ ಕರ್ತೃತ್ವಾದಿವಿಜ್ಞಾನಂ ಸಂಭವತಿ ? ದೃಶ್ಯತೇ ಚ | ತದ್ವತ್ ತಸ್ಯಾಽಪಿ ದೇಹಾದಿಷು ಆತ್ಮಬುದ್ಧಿತ್ವಾನ್ ಸ್ಯಾತ್ ಸದಾತ್ಮವಿಜ್ಞಾನಮ್ | ತನ್ಮಾದ್ ವಿಕಾರಾ ನೃತಾಧಿಕೃತಜೀವಾತ್ಮವಿಜ್ಞಾನಸರ್ವತಃಕಮೇವೇದಂ ವಾಕ್ಯಂ ತತ್ತಮಸೀತಿ ಸಿದ್ಧಮಿತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಸದಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದುಕೊಂಡು (ಶ್ರೇತಕೇತುವು) ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಹೇಗೆ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳದೆ ಇದ್ದಾನು ? -ಎಂದು ಕೇಳಿದಿರಲ್ಲ, ಅದೇನೂ ದೋಷವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರ್ಯಕರಣಸಂಘಾತವ್ಯತಿರಿಕ್ತನಾದ ಜೀವನು ನಾನು (ಕರ್ತೃವು ಭೋಕ್ತೃವು) ಎಂದುಕೂಡ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಅರಿವು ಇರುವದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಕಂಡಿರುತ್ತದೆ, ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಸದಾತ್ಮನೆಂಬ ಅರಿವು ಇರುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದೇನು ? ಹೀಗೆ (ಕಾರ್ಯಕರಣಸಂಘಾತಕ್ಕಿಂತ) ಬೇರೆ(ಯಾದವನು

1 ಕರ್ಮವಾಕ್ಯದಂತೆ ಜ್ಞಾನವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವದು ಯುಕ್ತವೆಂದು ಭಾವ. ಗೀ. ಭಾ. ೨-೨೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೦)ವನ್ನು ನೋಡಿ

2. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಏನೋ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವಂತಿದೆ, ಅನುವಾದವನ್ನೂ ಅದರ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನೂ ನೋಡಿ. 'ಸದಾತ್ಮವಿಜ್ಞಾನಮ್' ಎಂಬ ವಾರವಿದ್ದರೇ ಹೇಗೋ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

3. ಎಷ್ಟೋ ಜನರಿಗೆ ದೇಹಾತ್ಮಬುದ್ಧಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ, ಅಷ್ಟುಮಾತ್ರದಿಂದ ದೇಹವ್ಯತಿರಿಕ್ತಾತ್ಮನೊಬ್ಬನು ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವನು ಮಾಡುವ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಫಲವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಆಗುವದಿಲ್ಲ ತಾನು ದೇಹವ್ಯತಿರಿಕ್ತನು ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವೇಕಿಲ್ಲ ? ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯರು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಬಹುದು, ಆ ಜ್ಞಾನಾಭಾವಕ್ಕೆ ಅವಿದ್ಯೆಯೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಮೀಮಾಂಸಕರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಆಗಬಹುದು.

4. ಸುಖದುಃಖಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಿರುವ ಸಂಸಾರಿಯು ನಾನೆಂಬ ಅರಿವು ಆಗುವದೇ ಇಷ್ಟು ಕಷ್ಟವಾಗಿರುವಾಗ ಯಾವ ವಿಶೇಷವೂ ಇಲ್ಲದ ಸನ್ಮಾತ್ರವು ನಾನೆಂಬ ಅರಿವು ಆಗುವದು ಇನ್ನೂ ಕಷ್ಟವೆ, ಎಲ್ಲಿಯೋ ಒಬ್ಬ ಮಹಾತ್ಮನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಈ ಅರಿವು ಆದೀತು. ಗೀ. ೭-೩.

ನಾನೆಂಬ) ವಿಜ್ಞಾನವಿದ್ದರೆ ಅವರಿಗೆ ಕರ್ತೃತ್ವವೇ ಮುಂತಾದದ್ದರ ಅರಿವು ಹೇಗೆ ಸಂಭವಿಸಿತು¹ ? ಆದರೆ (ಅದು ಇರುವದು) ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ.² ಅದರಂತೆ ಆ (ಶ್ರೇತಕೇತುವಿಗೂ) ದೇಹಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತಾನೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಸದಾತ್ಮನು (ತಾನೆಂಬ) ಅರಿವು ಇಲ್ಲದೆ ಇರಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಕಾರ್ಯವೂ ಅನೃತವೂ (ಅದ ಕರ್ತೃತ್ವಭೋಕ್ತೃತ್ವಗಳಲ್ಲಿ) ಅಧಿಕೃತ(ನು ತಾನೆಂಬ) ಜೀವಾತ್ಮವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆಯತಕ್ಕದ್ದೇ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

1. ನಾನು ಸರ್ವಥಾ ದೇಹಾದಿವ್ಯತಿರಿಕ್ತನೇ ಎಂಬ ನಿಶ್ಚಯವು ಅವರಿಗೆ ಇದ್ದರೆ ನಾನು ಕರ್ತೃ, ಫಲಭೋಕ್ತೃ- ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವು ಇರುವದಕ್ಕೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ದೇಹಾತ್ಮ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಕರ್ಮಕರ್ತೃತ್ವವಿರುವದಿಲ್ಲ ; ಅದಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವನೆಂಬ ಅರಿವು ಆಗಲಾರದು.

2. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದಲೇ ಅವರಿಗೆ ಕರ್ತೃತ್ವಭೋಕ್ತೃತ್ವಜ್ಞಾನವಿರುತ್ತದೆ ಯೆಂದಾಯಿತು- ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಒಟ್ಟಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದುಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವಂತೆ ಅರ್ಥಮಾಡುವದು ಕಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ನೈಷ್ಯಮ್ಯಸಿದ್ಧಿಯ ೧-೯೧ರಿಂದ ೯೪ನೆಯ ವರೆಗಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಇಲ್ಲಿರಬಹುದೆ ?

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಾರ

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮನಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ

೧-೩ ಶ್ವೇತಕೇತು ಆರುಣೀಯನಿಗೆ ತಂದೆಯು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಬರುವಂತ ಹೇಳಿದನು ಅವನು ಹನ್ನೆರಡುವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ವೇದಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಾನು ಅನೂಚಾನಕೆಂಬ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಕೂಡಿ ಹಿಂತಿರುಗಿಬಂದನು. ಅನೀತನಾಗಿದ್ದ ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು “ಇದೇನು, ಹೀಗೆ ಸ್ತಬ್ಧನಾಗಿರುವೆ ಯಲ್ಲ” ಯಾವದನ್ನು ಅರಿತರೆ ಅಶ್ರುತವಾದದ್ದು ಶ್ರುತವಾಗುವದೋ ಅಮತವಾದದ್ದು ಮತ ವಾಗುವದೋ ಅವಿಜ್ಞಾತವಾದದ್ದು ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುವದೋ ಅದರ ಉಪವೇಶವನ್ನು ಕೇಳಿ ದ್ವೀಯೋ?” ಎಂದು ತಂದೆಯು ಕೇಳಿದನು “ಅ ಉಪವೇಶವು ಎಂಥದ್ದು?” -ಎಂದು ಕೇಳಲು ತಂದೆಯು ಇಂತೆಂದನು.

೪-೬. “ಏನಯ್ಯ, ಒಂದು ಮಣ್ಣು ಮುದ್ದೆಯನ್ನು ಅರಿತರೆ ಮಣ್ಣಿನವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಗೆ ಅರಿತಂತೆ ಆಗುವದೋ, ಒಂದು ಚಿನ್ನದ ಗಟ್ಟಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ಕಬ್ಬಿಣದ ಗಟ್ಟಿಯನ್ನು ಅರಿತರೆ ಹೇಗೆ ಚಿನ್ನದಿಂದಾದ ಅಥವಾ ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದಾದ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಿತುಕೊಂಡಂತೆ ಆಗುವದೋ ಹಾಗೆ ಒಂದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡರೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಿತಂತಾಗುವದು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿರುವೆಯೇನು?”

೭. “ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳಿಗೆ ಇದು ತಿಳಿಯದೆ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ನನಗೆ ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಹೇಳದೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು? ಪೂಜ್ಯನಾದ ನೀನೇ ನನಗೆ ಅದನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು” ಎಂದನು.

ಎರಡನೆಯ ಖಂಡ

೧-೪. ತಂದೆ ಇಂತೆಂದನು: ಮೊವಲು ತನಗೆರಡನೆಯದಿಲ್ಲವೆ ಸತ್ತೊಂದೇ ಇತ್ತು ; ಅದರಿಂದಲೇ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಆಯಿತು. ಅಸತ್ತಿನಿಂದಲೇ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಆಗಿದೆ- ಎಂದು ಕೆಲವರೆನ್ನು ವದು ಅದು ಹೇಗೆ ಸರಿಯಾದೀತು ? ಸತ್ತೊಂದೇ ಇದ್ದಿತು. ಅದು ತನ್ನೊಳಗೆ ಆಶೋಚಿಸಿ ಕೊಂಡು ‘ಬಹುವಾಗುವೆನು, ಹುಟ್ಟುವೆನು’- ಎಂದುಕೊಂಡಿತು. ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು. ತೇಜಸ್ಸಾದ ಅದು ಮತ್ತೆ ಹಾಗೆ ಯೋಚಿಸಿ ಅಪ್ರಪ್ನಂಟುಮಾಡಿತು. ಆ ಅಶ್ರು ಯೋಚಿಸಿ ಅನ್ನವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿತು. ಅದ್ದರಿಂದಲೇ ಈಗಲೂ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಶ್ರು, ಅಪ್ಪಿನಿಂದ ಅನ್ನ ಹೀಗೆ ಆಗುವದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ

ಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

೧-೪. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರುವ ಪಕ್ಷ್ಯಾಧಿಭೂತಗಳಿಗೆ ಅಂಡಜ, ಜೀವಜ, ಉದ್ಭಿಜ್ಜ- ಎಂದು ಮೂರು ಬೀಜಗಳು. ಈ ತೇಜೋಬನ್ಮಕಾರ್ಯವಾದ ಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲಕಾರಣ

ವಾದ ಸತ್ತ್ವಂ ಬದೇವತೆಯು ಜೀವರೂಪದಿಂದ ಒಳಹೊಕ್ಕು ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುವೆನು -ಎಂದುಕೊಂಡು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಉಳಿದೆರಡರ ಬೆರಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತ್ರಿವೃತ್ತ ರಣಮಾಡಿ ಅವುಗಳೊಳಗೆ ಹೊಕ್ಕಿತು

ನಾಲ್ಕನೆಯ ವಿಂಡ

೧-೪. ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕೆಂಪುರೂಪವು ತೇಜಸ್ಸಿನದು, ಬಿಳಿಯದು ಅಪ್ಪಿನದು, ಕಪ್ಪಾದದ್ದು ಅನ್ನದ್ದು ; ಹೀಗೆ ಅರಿತುಕೊಂಡರೆ ಅಗ್ನಿಯು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲದೆ ಹೋಗುವದು, ಪೋಹಿತಾದಿರೂಪತ್ರಯಮಾತ್ರವೇ ಆಗುವದು. ಹೀಗೆಯೇ ಅದಿತ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಮಿಂಚು-ಇವುಗಳಲ್ಲೆಯೂ ತೇಜೋಬಿನ್ನಗಳ ರೂಪಗಳೇ ಇರುವವು

೫-೭. ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನರಿತ ಹಿಂದಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಈ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ಹೀಗೆಯೇ ತ್ರಿವೃತ್ತೃತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸ್ವಲ್ಪಯಿಸಿಕೊಂಡರು. ಯಾವದರಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಲಿ, ಈ ತೇಜೋಬಿನ್ನಗಳ ರೂಪವೇ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು.

ಈ ತೇಜೋಬಿನ್ನಗಳು ಪುರುಷಶರೀರದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ತ್ರಿವೃತ್ತೃತವಾಗಿರುವೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವೆನು ಕೇಳು .

ಐದನೆಯ ವಿಂಡದಿಂದ ಏಳನೆಯ ವಿಂಡ ಪೂರ

೫-೧ರಿಂದ ೪. ಉಂಡ ಅನ್ನವು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ ಅದರಲ್ಲಿ ತೀರ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಭಾಗವು ಪುರೀಷವಾಗುವದು, ನಡುವಿನ ಭಾಗವು ಮಾಂಸವಾಗುತ್ತದೆ, ತೀರ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದದ್ದು ಮನಸ್ಸಾಗುತ್ತದೆ ಕುದಿದ ಅಪ್ಪು ಹೀಗೆಯೇ ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ ಸ್ಥೂಲತಮವಾದದ್ದು ಮೂತ್ರವು, ನಡುವಣ ಭಾಗವು ರಕ್ತವು, ಅಣುತಮವಾದದ್ದು ಪ್ರಾಣವು. ಹೀಗೆಯೇ ಮನುಷ್ಯನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಎಣ್ಣೆತುಪ್ಪ ಮುಂತಾದ ತೇಜೋದ್ರವ್ಯವೂ ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ: ಸ್ಥೂಲತಮವಾದದ್ದು ಎಲಬು, ನಡುವಣ ಭಾಗವು ಮಜ್ಜೆ, ಅಣುತಮವಾದದ್ದು ನಾಕ್ಕು ಅಂತೂ ಹೀಗೆ ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯ, ಪ್ರಾಣವು ಅಮೃಯ, ನಾಕ್ಕು ತೇಜೋಮಯವು.

೬-೧ರಿಂದ ೫. ಶ್ಲೇತಕೇತುವು ಇದನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಬೇಕೆನ್ನಲು ತಂದೆ ಇಂತೆಂದನು: ಕಡೆದ ಮೊಸರಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಶವು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬೆಣ್ಣೆಯಾಗಿ ಏರುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ ? ಇದರಂತೆ ಉಂಡ ಅನ್ನದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಶವು ಮನಸ್ಸಾಗುತ್ತದೆ, ಅಪ್ಪಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಶವು ಪ್ರಾಣವಾಗುತ್ತದೆ, ತೇಜಸ್ಸಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಶವು ನಾಕ್ಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯ, ಪ್ರಾಣವು ಅಮೃಯ, ನಾಕ್ಕು ತೇಜೋಮಯ.

೭-೧. ಈಗ ಶ್ಲೇತಕೇತುವು ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯವೆಂಬುದನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು ತಂದೆ ಇಂತೆಂದನು ಅಪ್ಪ, ಈ ಮನುಷ್ಯನು ಹದಿನಾರು ಕಲೆಗಳುಳ್ಳವನು ನೀನು ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳು ಊಟಮಾಡದೆ ಇರು, ಬೇಕಾದಷ್ಟು ನೀರು ಕುಡಿಯಬಹುದು -ಎಂದನು.

೭-೨ರಿಂದ ೩. ಶ್ಲೇತಕೇತು ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳು ಉಪವಾಸದಿಂದಿದ್ದು ಬಂದು “ಏನು ಹೇಳಲಿ?” ಎಂದನು. “ಮಕ್ಕುಗಳು, ಯಜುಸ್ಸುಗಳು, ಸಾಮಗಳು- ಇವನ್ನು ಹೇಳು”

ಎಂದು ತಂದೆ ಕೇಳಲು ಅವನಿಗೆ ಯಾವಮೊದೂ ತೋಚಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ತಂದೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ : “ದೊಡ್ಡ ಉರಿಯುವ ಕೆಂಡದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಕಿಡಿ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿರುವಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಏನನ್ನೂ ಬಲವಾಗಿ ಸುಡಲಾರದೆ ಇರುವಮೋ ಹಾಗೆ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಹದಿನಾರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೆಲಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿರುವದರಿಂದ ಏನೂ ತೋಚದೆ ಇದೆ. ಊಟಮಾಡು, ಆಮೇಲೆ ಎಲ್ಲವೂ ತಿಳಿಯುವದು ”

೪ರಿಂದ ೬. ಮಗನು ಅದರಂತೆ ಊಟಮಾಡಿ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು, ಕೇಳಿದ್ದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಳಿದನು. ತಂದೆಯು “ಅಪ್ಪ, ಉಳಿದಿರುವ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಕಿಡಿಯನ್ನೇ ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಹೊತ್ತಿಸಿದರೆ ಹೇಗೆ ಅದು ಇನ್ನೂ ಬಲವಾಗಿ ಸುಡುವಮೋ ಹಾಗೆಯೇ ನಿನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಕೆಲೆಯು ಅನ್ನದಿಂದ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡು ಉರಿಯಿತು, ಅದರಿಂದಲೇ ನೇದಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಈಗ ಅರಿಯುತ್ತಿರುವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಅನ್ನಮಯವೆಂದೂ ಪ್ರಾಣವು ಅಮ್ಮಯವೆಂದೂ ವಾಕ್ಕು ತೇಜೋಮಯವೆಂದೂ ನಾನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ” ಎಂದನು. ಶ್ಲೋಕಕೇತುವಿಗೆ ಈ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಪ್ರವೃತ್ತರಣದ ವಿವರವು ತಿಳಿಯಿತು

ಎಂಟನೆಯ ಖಂಡ

೧೭-೨. ಉದ್ದಾಲಕ ಆರುಣೆಯು ಶ್ಲೋಕಕೇತುವಿಗೆ ತ್ರಿವೃತ್ತತ್ವವಾದ ತೇಜೋಬ್ರಹ್ಮಗಳ ವಿವಾರಗಳೊಳಗೆ ಅನ್ನವಿವಾರವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸದ್ರೂಪಪರದೇವತೆಯು ಜೀವರೂಪದಿಂದ ಒಳಹೊಕ್ಕು ತೇಜೋಬ್ರಹ್ಮಯುಗಾದ ವಾಕ್ಯಾಣಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವದು. ಆ ಜೀವನು ಆಗ ಮನನದರ್ಶನವಣಾದಿವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅದೇ ಸದಾಬ್ರಹ್ಮಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತಾನೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಇಂತೆಂದನು : “ಅಪ್ಪ, ಈ ಪುರುಷನಿಗೆ ‘ಸ್ವಪಿತಿ’ (ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ) ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಾಗ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಸತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅವನು ಲಯವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಹೇಗೆ ದಾರದಿಂದ ಕಟ್ಟಿರುವ ಹಕ್ಕಿಯು ಅತ್ತಿತ್ತ ಹಾರಾಡಿ ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಯೂ ಆಶ್ರಯವು ಸಿಕ್ಕದೆ ತನ್ನನ್ನು ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೇ ಬರುವಮೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಮನಃಉಪಾಧಿಕನಾದ ಜೀವನು ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

೩-೪. ಇದರಂತೆ ಅಶನಾಯಾ (ಹಸಿವು) ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಅಪ್ಪಿಗೆ ಹೆಸರು; ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಅತಿತವನ್ನು (ಉಂಡದ್ದನ್ನು) ತಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅಪ್ಪಿನ ಸಹಾಯದಿಂದಾಗಿರುವ ಶರೀರವೆಂಬ ಕಾರ್ಯವು ಅನ್ನದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಅನ್ನವು ಅಪ್ಪಿನಿಂದ, ಅಪ್ಪು ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ, ತೇಜಸ್ಸು ಸತ್ತಿನಿಂದ, ಆಗಿರುವದು. ಈ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಸತ್ತೇ ಮೂಲವು, ಸತ್ತೇ ಆಧಾರವು, ಸತ್ತಿನಕಡೆಗೇ ಇವೆಲ್ಲವೂ ತೆರಳುವವು.

೫-೬. ಇನ್ನು ಉದನ್ಯಾ (ಬಾಯಾರಿಕೆ) ಎಂಬ ಮಾತು ಹೀಗೆಯೇ ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ಕುಡಿದದ್ದನ್ನು ತೇಜಸ್ಸೇ ಒಣಗಿಸಿ ಅತ್ತ ಒಯ್ಯುವದು. ಅನ್ನದಿಂದ ಹೇಗೆ ಈ ಶರೀರವೆಂಬ ಕಾರ್ಯವುಂಟಾಗಿರುವಮೋ ಅಪ್ಪಿನಿಂದಲೂ ಹಾಗೆಯೇ ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ಪೆಂಬ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ತೇಜಸ್ಸನ್ನೂ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಸತ್ತನ್ನೂ ಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊ. ಈ ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲ ಸತ್ತಿನಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿ, ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗಿ ಸೇರುತ್ತಿರುವವು.

೬-೭. ಈ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಈ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳೂ ಸೇರಿ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವಾಗುವ ಬಗೆಯನ್ನು ಆಗಲೇ ಹೇಳಿರುವೆನಪ್ಪೆ. ಈ ಪುರುಷನು ಸಾಯುವಾಗ ವಾಕ್ಕು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಣವು ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ತೇಜಸ್ಸು ಸತ್ತೆಂಬ ಪರದೇವತೆಯಲ್ಲಿ

ಯೂ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವವು. ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ಈ ಸತ್ತೆಂಬ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವನೋ ಆ ಸತ್ತೇ ಜಗತ್ತಿ ಗೆಲ್ಲ ಆತ್ಮನು, ಅದೇ ಸತ್ಯವು, ಅದೇ ಆತ್ಮನು. ಶ್ವೇತಕೇತುವೆ, ಅದೇ ನೀನು- ಎಂದು ತಂದೆಯು ಬೋಧಿಸಿದನು.

ಆಗ ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವರು ಈ ಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದರೂ ಹಾಗೆ ಸೇರಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುವವರಲ್ಲ! ಇದನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸ ಬೇಕು- ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು. ತಂದೆಯು ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ ಎಂದು ಹೀಗೆಂದನು.

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

೧-೩ ಜೀನುಹುಳುಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆ ಕಡೆಯಿಂದ ಗಿಡಗಳ ರಸವನ್ನು ತಂದು ಒಟ್ಟು ಗೂಡಿಸಿ ಒಂದು ರಸವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸೇರಿರುವಾಗ ಹೇಗೆ, ಸಿಹಿ, ಮುಳಿ- ಮುಂತಾದ ಬಗೆಬಗೆಯ ರಸಗಳು ತಮ್ಮ ವಿಶೇಷಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವಂತೆ ಇರುವದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಜೀವರುಗಳು ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸದ್ರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿರುವಲ್ಲಿ 'ನಾವು ಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುತ್ತೇವೆ' ಎಂಬ ಅರಿವು ಅವರಿಗಿರುವದಿಲ್ಲ ಅವರು ಮಲಿ, ಸಿಂಧ- ಮುಂತಾದ ಯಾವಯಾವ ವಾಸನೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುತ್ತಾರೋ ಆಯಾ ಶರೀರವನ್ನೇ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

೪. ಹೀಗೆ ಯಾವ ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿರುವರೋ ಅದೇ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಆತ್ಮವು, ಅದೇ ಸತ್ಯವು, ಅದೇ ನೀನು- ಎಂದು ತಂದೆ ಹೇಳಲು ಸತ್ತಿನಿಂದ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಾಗದೂ 'ಸತ್ತಿನಿಂದ ನಾನು ಬಂದೆನು' ಎಂದೇಕೆ ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ ?- ಎಂದು ಶ್ವೇತಕೇತು ಕೇಳಿದನು ತಂದೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ

ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

೧-೩. ಗಂಗಾದಿನದಿಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿದು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗುತ್ತವೆ. ಆ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಮತ್ತೆ ಮೋದಗಳಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೇರಿ ಮಳೆಗರೆದು ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ನದಿ ಯಾಗಿ ಹರಿಯುವವು ಆ ನದಿಗಳು ಗಂಗೆ, ಸಿಂಧು- ಮುಂತಾದ ವಿಶೇಷರೂಪದಿಂದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ವಿವಿಕ್ತವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಮತ್ತೆ ಬಂದ ನದಿ ಯಿದು ಎಂದೂ ಗೊತ್ತಾಗುವದಿಲ್ಲ. 'ಸತ್ತನ್ನು ಸೇರಿ ಮತ್ತೆ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಜೀವರೂ ಹೀಗೆಯೇ ಸತ್ತಿನಿಂದ ಬಂದಿದೇವೆ' ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುವವು. ಯಾವ ಸತ್ತಿನಿಂದ ಜೀವರೆಲ್ಲರೂ ಹೀಗೆ ಮತ್ತೆ ಎಚ್ಚರುವರೋ ಅದೇ ನೀನು.

ಹೀಗೆನ್ನಲು ಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟರಾದ ಜೀವರು ಅತಿ, ನೊರೆ, ಗುಳ್ಳೆ- ಮುಂತಾದವು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಾಗ ನಷ್ಟವಾಗುವಂತೆ ಏತಕ್ಕೆ ನಾಶವಾಗುವದಿಲ್ಲ ?- ಎಂದು ಶಂಕಿಸಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ತಂದೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ :

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಖಂಡ

ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಮರದ ಯಾವ ಭಾಗವನ್ನು ಕೊಡಲಿ ಮುಂತಾದದ್ದರಿಂದ ಹೊಡೆದರೂ ಅದರ ರಸವು ಸ್ರವಿಸುವದು. ಆ ಮರದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಮರದ ಜೀವನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ.

ಅ ಜೀವನು ಯಾವಯಾವ ಕೊಂಬೆಯನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೋ ಅದಮು ಒಣಗಿಹೋಗುತ್ತದೆ , ಆದರೆ ಜೀವನು ಮರದ ಮಿಕ್ಕೆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ ಇದರಂತೆ ಜೀವನು ಬಿಟ್ಟ ಶರೀರವು ಸಾಯುವದೇ ಹೊರತು ಜೀವನು ಸಾಯುವದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಜೀವರಲ್ಲರೂ ಹೋಗಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವ ಸದ್ವೈದ್ಯವೇ ನೀನು.

ಈಗ ಶ್ಲೋಕೇತುವು ಅತ್ಯಂತಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಸದ್ವೈದ್ಯದಿಂದ ಅತ್ಯಂತಸ್ಥೂಲವಾದ ನಾಮರೂಪಗಳ ಜಗತ್ತು ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂದು ಕೇಳಲು ಅದಕ್ಕೆ ತಂದೆ ಹೀಗೆಂದನು

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಮಂಡ

೧-೩ ಅಲದಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಬೀಜವನ್ನು ಒಡೆದು ನೋಡಿದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೇನೂ ಕಾಣಿಸುವದಿಲ್ಲ ಆದರೆ ಆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ್ರಂಶದಿಂದಲೇ ದೊಡ್ಡದಾದ ಅಲದಮರವು ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡಿರುವದು. ಇದರಂತೆ ಅಣುವಾದ ಸದಾತ್ಮ್ಯದಿಂದ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟಿರುವದು ಆ ಸದ್ವೈದ್ಯವೇ ನೀನು

‘ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮೂಲವಾಗಿ ಈ ಸತ್ತು ಏತಕ್ಕೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತಿಲ್ಲ?’ ಎಂದು ಶ್ಲೋಕೇತುವು ಕೇಳಲು ಅದಕ್ಕೆ ತಂದೆ ಹೀಗೆಂದು ಉತ್ತರವಿತ್ತನು

ಹದಿಮೂರನೆಯ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಮಂಡಗಳು

೧: ೧ ರಿಂದ ೩ ಉಪ್ಪಿನ ಹರಳನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೆ ಕರಗಿಹೋಗುವದು ಆಗ ಅದನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ತೆಗೆಯಲು ಆಗುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆ ನೀರನ್ನು ಸವಿದುನೋಡಿದರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಉಪ್ಪೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆ ಜಗನ್ನೂಲವಾದ ಸತ್ತನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯಸಾಧನದ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ಆಗದೆ ಇದ್ದರೂ ಉಪಾಯಾಂತರದಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು

೧೪ ೧ ರಿಂದ ೩ ಹೇಗೆಂದರೆ ಒಬ್ಬ ಗಂಧಾರದೇಶದ ಪುರುಷನನ್ನು ಕಳ್ಳರು ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿ ತಂದು ನಿರ್ಜನವಾದ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರು. ಅವನು ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಅಲ್ಲಿ ಅತ್ತಿತ್ತ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಾ ಜನರ ಸವಾಯುವನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ದಾರಿಹೋಕ ನೊಬ್ಬನು ಕರುಣೆಯಿಂದ ಅವನ ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ‘ಗಂಧಾರದೇಶವು ಈ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಇದೆ, ಈ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗು’ ಎಂದು ತಿಳಿಸಲು ಆತನು ವಿನೇಕಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಜನರಲ್ಲಿ ದಾರಿಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾ ಊರಿನೊಳಗೆ ಹೋಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಗಂಧಾರದೇಶವನ್ನೇ ಸೇರಿಕೊಂಡನು ಹೀಗೆ ಯೇ ಆತ್ಮನನ್ನು ಅರಿಯದವನು ಆಚಾರ್ಯನ ಉಪದೇಶವೆಂಬ ಉಪಾಯದಿಂದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನು. ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮವು ಮುಗಿಯುತ್ತಲೂ ಅವನು ಸದ್ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಮುಕ್ತನಾಗಿಬಿಡುವನು. ಆ ಸದ್ವೈದ್ಯವೇ ನೀನು.

ಹೀಗೆನ್ನಲು ಶ್ಲೋಕೇತುವು ‘ಜ್ಞಾನಿಯು ಯಾವ ಕ್ರಮದಿಂದ ಸದ್ವೈದ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ?’ ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ತಂದೆಯು ಹೀಗೆಂದು ಉತ್ತರವಿತ್ತನು .

ಹದಿನೈದನೆಯ ಮಂಡ

೧-೩ ಜ್ಞರಾದಿಗಳಿಂದ ನರಳುತ್ತಾ ಸಾಯಲಾಗಿರುವವನ ಜ್ಞಾತಿಗಳು ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ‘ನಾನು ಯಾರು, ಹೇಳು’ ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಿರುವರು. ಕೊನೆಗೆ ಅವನ ಪಾಕ್ಕು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ

ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಣವು ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ತೇಜಸ್ಸು ಪರದೇವತೆಯಾದ ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವದು ಆಗ ಅವನಿಗೆ ಬಾಹ್ಯಜ್ಞಾನವು ಇಲ್ಲವಾಗುವದು. ಆ ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮವೇ ನೀನು.

ಹೀಗೆನ್ನಲು ಶ್ರೀತಕೇತುವು 'ಹೀಗೆ ಜ್ಞಾನಿಯೂ ಅಜ್ಞಾನಿಯೂ ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಸೇರುತ್ತಾರಾದರೆ ಜ್ಞಾನಿಯು ಮಾತ್ರ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲವೇಕೆ ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ತಂದೆಯು ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿದನು :

ಹದಿನಾರನೆಯ ಖಂಡ

೧-೨. ಕೆಳವುಮಾಡಿರುವನೆಂಬ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಈಡಾದ ಪುರುಷನನ್ನು ಕೈಗೆ ಬೇಡಿಹಾಕಿ ಕರೆತಂದು 'ನೀನು ಇಂಥವನ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಕದ್ದಿರುವೆಯ ?' ಎಂದು ರಾಜಪುರುಷರು ಕೇಳುವಾಗ ಅವನು ಇಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ನಿಜವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವದಕ್ಕಾಗಿ 'ಕಾದ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊ' ಎಂದು ಅವರು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಅವನು 'ನಾನು ಕದ್ದಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಸುಳ್ಳೇ ಹೇಳಿ ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಅವನನ್ನು ಬೆಂಕಿ ಸುಡುತ್ತದೆ, ನಿಜವನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದರೆ, ಸುಡುವದಿಲ್ಲ. ಇದರಂತೆ ಯಾವನು ಸತ್ಯವಾದ ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಅರಿತು ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಬರುವದಿಲ್ಲ.

ತಂದೆಯು ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸೇರಿದವನಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವ ಪರಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಡಲು ಶ್ರೀತಕೇತುವು ಅದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಕೃತಕೃತ್ಯನಾದನು.

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ನಾರದನು ಸನತ್ಕುಮಾರನ ಬಳಿಗೆ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ಬಂದದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಧೀಹಿ ಭಗವ ಇತಿ ಹೋಪಸಸಾದ ಸನತ್ಕುಮಾರಂ ನಾರದ
ಸ್ತಗ್ಂ ಹೋವಾಚ ಯದ್ವೇತ್ಥ ತೇನ ನೋಪಸೀದ ತತಸ್ತ
ಊರ್ಧ್ವಂ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿತಿ ಸ ಹೋವಾಚ || ೧ ||

೧. 'ಭಗವಂತನು ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು!' ಎಂದು ನಾರದನು
ಸನತ್ಕುಮಾರನನ್ನು ಬಳಿನಾರಿದನು. ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದನು:
'ಯಾವದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವೆಯೋ ಅದ(ನ್ನು ತಿಳಿಸುವದ)ರಿಂದ
ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಾ ; ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿಕೊಡುವೆನು.'
ಅವನಿಂತೆಂದನು.

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೪೬. ಸರಮಾರ್ಥತತ್ತ್ವೋಪದೇಶಪ್ರಧಾನಪರಃ ಸಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ
ಸದಾತ್ಮೈಕತ್ವನಿರ್ಣಯಪರತಯೈವ ಉಪಯುಕ್ತಃ | ನ ಸತೋಽರ್ವಾಗ್ನಿಕಾರ
ಲಕ್ಷಣಾನಿ ತತ್ತ್ವಾನಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಾನಿ ಇತ್ಯತಸ್ತಾನಿ ನಾಮಾದೀನಿ ಪ್ರಾಣಾಂತಾನಿ
ಕ್ರಮೇಣ ನಿರ್ದಿಶ್ಯ ತದ್ವಾರ್ತೇಣಾಪಿ ಭೂಮಾಖ್ಯಂ ನಿರತಿಶಯಂ ತತ್ತ್ವಂ
ನಿರ್ದೇಕ್ಷ್ಯಮಿ^೧ ಶಾಖಾಚಂದ್ರನಿರ್ದರ್ಶನವದಿತಿಮಂ^೨ ಸಪ್ತಮಂ ಪ್ರವಾರಕಮ್
ಆರಭತೇ | ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟೇಷು ಹಿ ಸತೋಽರ್ವಾಕ್ತತ್ತ್ವೇಷು ಸನ್ಮಾತ್ರೇ ಚ
ನಿರ್ದಿಷ್ಟೇ ಅನ್ಯದಸ್ಯವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್ ಇತ್ಯಾಶಬ್ದಾ ಕಸ್ಯಚಿತ್ ಸ್ಯಾತ್ | ಸಾ
ಮಾ ಭೂದಿತಿ ವಾ ತಾನಿ ನಿರ್ದಿಧಿಕ್ಷತಿ | ಅಧವಾ ಸೋಪಾನಾರೋಹಣವತ್ ಸ್ಥೂಲಾ
ದಾರಭ್ಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ಸೂಕ್ಷ್ಮತರಂ ಚ ಬುದ್ಧಿವಿಷಯಂ ಜ್ಞಾಪಯಿತ್ವಾ ತದತಿ
ರಿಕ್ಷೇ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯೇ ಅಭಿಷೇಕ್ಷ್ಯಮಿತಿ ನಾಮಾದೀನಿ ನಿರ್ದಿಧಿಕ್ಷತಿ | ಅಧವಾ
ನಾಮಾದ್ಯುತ್ತರೋತ್ತರವಿಶಿಷ್ಟಾನಿ ತತ್ತ್ವಾನಿ, ಅತಿತರಾಂ ಚ ತೇಷಾಮ್

1. ಇಲ್ಲಿ ಅ|| ಪಾರದಲ್ಲಿರುವ ಇತಿಯು ಬೇಕಿಲ್ಲವೆಂದು ಬಿಟ್ಟಿದೆ.

2. 'ವರ್ಶನವತ್' ಎಂದೂ ಪಾ||

ಉತ್ಪಷ್ಟತಮಂ ಭೂಮಾಖ್ಯಂ ತತ್ತ್ವಮಿತಿ ತತ್ಸ್ತುತ್ಯರ್ಥಂ ನಾಮಾದೀನಾಂ
ಕ್ರಮೇಣೋಪನ್ಯಾಸಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಪರಮಾರ್ಥತತ್ತ್ವವನ್ನು ಉಪದೇಶಮಾಡುವದರಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾದ
ತಾತ್ಪರ್ಯವಾಗಿರುವ¹ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಸದಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ (ತತ್ತ್ವ
ವೆಂದು) ನಿರ್ಣಯಿಸುವದರಲ್ಲಿಯೇ ವಿನಿಯೋಗವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸತ್ತಿಗಿಂತ ಈಚೆ
ಗಿರುವ ಕಾರ್ಯರೂಪವಾದ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು (ಅಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿರುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ
ನಾನುವನ್ನು ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಪ್ರಾಣದವರೆಗಿನ ಆ (ತತ್ತ್ವ)ಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ
ತಿಳಿಸಿ ಅವುಗಳ ದ್ವಾರದಿಂದಲೂ 'ಭೂಮ'ವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ನಿರತಿಶಯತತ್ತ್ವ
ವನ್ನು ಶಾಖಾಚಂದ್ರನನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡುವಂತೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಡೋಣವೆಂದು² ಈ
ಏಳನೆಯ ಪ್ರವಾರಕವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿರುತ್ತದೆ ಏಕೆಂದರೆ ಸತ್ತಿಗಿಂತ ಈಚಿನ ತತ್ತ್ವ
ಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಮಾಡದೆ ಸತ್ತೊಂದನ್ನೇ ತಿಳಿಸಿದರೆ ಇನ್ನೂ ಯಾವದಾದರೊಂದು
ತತ್ತ್ವವು ಅವಿಜ್ಞಾತವಾಗಿರಬಹುದು ಎಂದು ಯಾವನಿಗಾದರೂ ಶಂಕೆಯುಂಟಾಗ
ಬಹುದಷ್ಟೆ? ಅದು ಉಂಟಾಗದಿರಲಿ- ಎಂದು ಅವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ
ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದಾದರೂ (ಹೇಳಬಹುದು)³ ಅಥವಾ ಸೋಪಾನವನ್ನು ಏರುವಂತೆ
ಸ್ಥೂಲವನ್ನು ಮೊದಲುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ
ಆದ ಬುದ್ಧಿವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಅದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯ
ದಲ್ಲಿ⁴ ಅಭಿವೇಕಮಾಡೋಣ ಎಂದು ನಾಮಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಹೊರಟಿದೆ

1. ತತ್ತ್ವೋಪದೇಶಪ್ರಧಾನಃ, ಅಥವಾ ತತ್ತ್ವೋಪದೇಶಪರಃ- ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೆ
ಸಾಕು, 'ಪ್ರಧಾನಪರಃ' ಎಂದಿರಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆರನೆಯ ಪ್ರವಾರಕಕ್ಕೆ
ತತ್ತ್ವೋಪದೇಶವೇ ಪ್ರಧಾನವು, ಅಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿ, ಪ್ರವೇಶ- ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಲ್ಲಿ
ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲ, ಅವನ್ನು ಆತ್ಮೀಕತ್ವಕ್ಕೆ ಉಪಾಯವಾಗಿಯೇ ಹೇಳಿದೆ.

2. ಕೊಂಬೆಯಮೇಲೆ ಚಂದ್ರನಿದಾನೆ ಎಂದು ಕೊಂಬೆಯನ್ನು ನೆಪವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು
ಚಂದ್ರನನ್ನು ತೋರಿಸುವಂತೆ ನಾಮಾದಿತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ನೆಪಮಾಡಿಕೊಂಡೂ ಪರಮಾರ್ಥವನ್ನು
ತೋರಿಸುವದಕ್ಕೇಂದು. ಹಿಂದೆ ಸತ್ತೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು
ಉಪದೇಶಿಸಿತ್ತು, ಈಗ ಭೂಮವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಿಗಿಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು
ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ.

3. ನಾಮಾದಿತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ದ್ವಾರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪರಮಾರ್ಥತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ
ಎಂದು ಮೊದಲನೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ; ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅರಿತರೂ ನಾಮಾದಿಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳದೆ
ಇರಬಹುದು ಎಂಬ ಶಂಕೆಯುಂಟಾಗದಿರಲಿ, ನಾಮಾದಿಗಳೂ ಬ್ರಹ್ಮದ ವಿಕಾರವೇ ಆದ್ದರಿಂದ
ಅವನ್ನೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಅರಿತಂತಾಗುವದು ಎಂದು ತಿಳಿಸೋಣ- ಎಂದು ಗ್ರಂಥವು
ಹೊರಟಿದೆ- ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ.

4. 'ಸ ಸ್ವರಾಜ್ಯವತಿ' (೭-೨೫-೨)ರ ಸೂಚನೆಯಿದು.

(ಎಂದಾದರೂ ಹೇಳಬಹುದು).¹ ಅಥವಾ ನಾಮಾದಿಗಳು ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ಹೆಚ್ಚಿನ ತತ್ತ್ವಗಳು, ಅವುಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದದ್ದು ಭೂವನಂಬ ತತ್ತ್ವವು ಎಂದು ಅದನ್ನು ಹೊಗಳುನದಕ್ಕಾಗಿ ನಾಮಾದಿಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ (ಎಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು) ²

ನಾರದಸನತ್ಕುಮಾರರ ಕಥೆಯ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೪೭. ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾ ತು ಪರವಿದ್ಯಾಸ್ತುತ್ಯರ್ಥಾ | ಕಥಮ್ ? ನಾರದೋ ದೇವರ್ಷಿಃ ಕೃತಕರ್ತವ್ಯಃ ಸರ್ವದಿದ್ಯೋಽಪಿ ಸನ್ ಅನಾತ್ಮಜ್ಞಾತ್ವಾತ್ ಶುಶೋಚೈವ | ಕಿಮು ವಕ್ತವ್ಯಮನ್ಯೋಽಲ್ಪವಿಜ್ಞನ್ತುರಕೃತಪುಣ್ಯಾತಿಶಯೋಽಕೃತಾರ್ಥಾ ಇತಿ | ಅಥವಾ ನಾನ್ಯದಾತ್ಮಜ್ಞಾನಾನ್ನಿರತಿಶಯಶ್ರೇಯಃಸಾಧನಮಸ್ತೀತ್ಯೇತತ್ಪ್ರದರ್ಶನಾರ್ಥಂ ಸನತ್ಕುಮಾರನಾರದಾಖ್ಯಾಯಿಕಾ ಆರಭ್ಯತೇ | ಯೇನ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನಸಾಧನಶಕ್ತಿಸಂಪನ್ನಸ್ಯಾಪಿ ನಾರದಸ್ಯ ದೇವರ್ಷೇಃ ಶ್ರೇಯೋ ನ ಬಭೂವ. ಯೇನ ಉತ್ತಮಾಭಿಜನವಿದ್ಯಾವೃತ್ತಸಾಧನಶಕ್ತಿಸಂಪತ್ತಿಸಿಮಿತ್ತಾಭಿಮಾನಂ ಹಿತ್ವಾ ಪ್ರಾಕೃತಪುರುಷವತ್ ಸನತ್ಕುಮಾರಮ್ ಉಪಸಸಾದ ಶ್ರೇಯಃಸಾಧನಪ್ರಾಪ್ತಯೇ, ಅತಃ ಪ್ರಖ್ಯಾಪಿತಂ ಭನತಿ ನಿರತಿಶಯಶ್ರೇಯಃಪ್ರಾಪ್ತಿಸಾಧನತ್ವಮಾತ್ಮವಿದ್ಯಾಯಾ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಇಲ್ಲಿರುವ) ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಯಾದರೋ ಪರ(ಬ್ರಹ್ಮ)ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಗಳುನದಕ್ಕೆ (ಬಂದಿದೆ). ಹೇಗೆಂದರೆ, ನಾರದನು ದೇವರ್ಷಿಯೂ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಡಿದವನೂ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ಬಲ್ಲವನೂ ಆದರೂ ಅತ್ಯನನ್ವರಿತುಕೊಳ್ಳದ್ದರಿಂದ ಶೋಕಪಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದನು, ಇನ್ನು ಅಲ್ಪಜ್ಞನಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪುಣ್ಯವನ್ನು

1. ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಸಾರಕದಲ್ಲಿ ನೇರಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತ್ತು, ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ನಾಮವಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ- ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

2. ಬ್ರಹ್ಮವು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾದದ್ದು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವದಕ್ಕೆ ಈ ಕ್ರಮವನ್ನನುಸರಿಸಿದೆ ಎಂಬುದು ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಸಾರ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಮೂರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದು ; ಏಕೆಂದರೆ ಇವು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲ. ಸೋಪಾನಾರೋಹಣನ್ಯಾಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಥಮಾಧಿಕಾರಿಗೆ ನಾಮಾದಿಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿ ಕೊನೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಭಾವವನ್ನು ಪಡೆಯಲಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದೆಂದೂ ಶಾಖಾಚಂದ್ರನ್ಯಾಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಮಧ್ಯಮಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಧ್ಯಾನಾರ್ಥವಾಗಿ ಅಥವಾ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾನಾರ್ಥವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದೆಂದೂ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿದೆ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಅಪಾಂತರತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದಲೂ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪರಮತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದಲೂ ಹೇಳಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಮಾಡದೆ ಇರುವ ಅಕೃತಕೃತ್ಯನಾದ ಜೀವನು ಶೋಕಿಸುವನೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವದೇನಿದೆ? - ಎಂದು (ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಗಳದೆ) ಅಧವಾ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶ್ರೇಯಃಸಾಧನವು ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸನತ್ಕುಮಾರನಾರದರ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದೆ. (ಹೇಗೆಂದರೆ) ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಜ್ಞಾನಗಳೂ ಸಾಧನಗಳೂ ಶಕ್ತಿಯೂ ಇದ್ದವನಾದರೂ 'ದೇವರ್ಷಿಯಾದ ನಾರದನಿಗೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು* ಆಗಲಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ? ಉತ್ತಮವಾದ ವಂಶ*, ವಿದ್ಯೆ*, ಸಡತೆ, ಸಾಧನ*, ಶಕ್ತಿ- ಇವುಗಳಿರುವವೆಂಬ ನಿಮಿತ್ತದ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು (ಆತನು) ಸಾಮಾನ್ಯಜನರಂತೆ ಶ್ರೇಯಃಸಾಧನವನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸನತ್ಕುಮಾರನನ್ನು ಬಳಸಾರಿದನಷ್ಟೆ? ಇದರಿಂದ ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಯು ಶ್ರೇಯಃಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಧನವೆಂದು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಂತೆ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಸನತ್ಕುಮಾರನು ನಾರದನನ್ನು
ಏನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದೀಯೆ? - ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

ಇಳಲ ಅಧೀಹಿ ಅಧೀಷ್ಟ ಭಗವೋ ಭಗವನ್ ಇತಿ ಹ ಕಿಲ ಉಪಸಸಾದ | 'ಅಧೀಹಿ ಭಗವಃ' ಇತಿ ಮುನ್ತ್ರಃ | ಸನತ್ಕುಮಾರಂ ಯೋಗೀಶ್ವರಂ ಬ್ರಹ್ಮಿಷ್ಠಂ ನಾರದ ಉಪಸನ್ನನಾನ್ | ತಂ ನ್ಯಾಯತ ಉಪಸನ್ನಂ ಹ ಉವಾಚ | ಯತ್ ಆತ್ಮವಿಷಯೇ ಕಿಂಚಿದ್ ವೇತ್ಯ ತೇನ ತತ್ರಾಖ್ಯಾಪನೇನ ಮಾಮುಪಸೇದ | ಇದಮಹಂ ಜಾನ ಇತಿ | ತತೋಹಂ ಭವತೋ ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ ತೇ ತುಭ್ಯನ್ ಊರ್ಧ್ವಂ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಇತ್ಯುಕ್ತವತಿ ಸ ಹೋವಾಚ ನಾರದಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

'(ಭಗವಃ=ಭಗವನ್) ಭಗವಂತನೆ, (ಅಧೀಹಿ=ಅಧೀಷ್ಟ) ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು!' ಎಂದು- (ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವ) 'ಅಧೀಹಿ ಭಗವಃ' ಎಂಬುದು ಮಂತ್ರವು.

1. ಯಾವ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೋ ಅದರ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯೂ, ಅದನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಶಕ್ತಿಯೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸಾಧನಗಳೂ ಇರಬೇಕು. ಮಿಕ್ಕ ಎಲ್ಲಾ ಫಲಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ನಾರದನಲ್ಲಿದ್ದವು. 2. ಮೋಕ್ಷವು.

3. ಬ್ರಹ್ಮನ ಮಾನಸಪುತ್ರನಾದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತಮವಂಶವಿತ್ತು.

4. ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ವಿದ್ಯಾಸಂಪತ್ತನ್ನು ವಿವರಿಸಿದೆ.

5. ಧರ್ಮಜಲಣೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಸಾಧನಗಳಿದ್ದವು.

6. ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ಬಂದವನು ಹೇಳತಕ್ಕ ಮಂತ್ರವು, ತೈ. ೩-೧ರಲ್ಲಿ 'ಅಧೀಹಿ ಭಗವೋ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ

-ಯೋಗೀಶ್ವರನೂ ಬ್ರಹ್ಮಿಷ್ಠನೂ^೧ ಆದ ಸನತ್ಕುಮಾರನನ್ನು ನಾರದನು (ಉಪಸಾದ=ಉಪಸನ್ನವಾನ್) ಬಳಸಾರಿದನು.^೨ ನ್ಯಾಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ^೩ ಬಳಸಾರಿದ ಆ (ನಾರದನನ್ನು ಕುರಿತು) ಆತ್ಮವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಯಾವದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವೆ ಯೋ ಅದರಿಂದ ಇದನ್ನು ನಾನು ಬಲ್ಲೆನು ಎಂದು- ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸುವದರ ಮೂಲಕ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ (ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ) ಬಾ', ಅದಕ್ಕಿಂತ (ಆ) ನೀನು ತಿಳಿದಿರುವದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿಕೊಡುವೆನು ಹೀಗೆನ್ನಲು ಆ ನಾರದನಂತೆಂದನು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯುಗ್ಮೇದಂ ಭಗವೋಽಧ್ಯೇಮಿ ಯಜುರ್ವೇದಗ್ಂ ಸಾಮವೇದ ಮಾಥರ್ವಣಂ ಚತುರ್ಥಮಿತಿಹಾಸಪುರಾಣಂ ಪಞ್ಚಮಂ ವೇದಾನಾಂ ವೇದಂ ಪಿತ್ರೈಗ್ಂ ರಾಶಿಂ ದೈವಂ ನಿಧಿಂ ವಾಕೋ ವಾಕ್ಯಮೇಕಾಯನಂ ದೇವವಿದ್ಯಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಂ ಭೂತ ವಿದ್ಯಾಂ ಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾಂ ನಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾಗ್ಂ ಸರ್ಪದೇವಜನವಿದ್ಯಾ ಮೇತದ್ ಭಗವೋಽಧ್ಯೇಮಿ || ೨ ||

ಸೋಹಂ ಭಗವೋ ಮಸ್ತವಿದೇವಾಸ್ಮಿ ನಾಸ್ತವಿಚ್ಛ್ರಿತಗ್ಂ ಹ್ಯೇವ ಮೇ ಭಗವದ್ವಶೇಭ್ಯ ಸ್ತುತಿ ಶೋಕಮಾತ್ಮವಿದಿತಿ ಸೋಹಂ ಭಗವಃ ಶೋಚಾಮಿ ತಂ ಮಾ ಭಗವಾಽಽಪ್ಪೀಕಸ್ಯ ಪಾರಂ ತಾರಯತ್ವಿತಿ ತಗ್ಂ ಹೋನಾಚ ಯದ್ವೈ ಕಿಂ ಚೈತ ದಧ್ಯಗೀಷ್ಠಾ ನಾಮೃವೈತತ್ || ೩ ||

೨-೩. 'ಭಗವಂತನೆ, ಯುಗ್ಮೇದವನ್ನು ಬಲ್ಲೆನು ; ಯಜುರ್ವೇದವನ್ನು, ಸಾಮವೇದವನ್ನು, ನಾಲ್ಕನೆಯದಾದ ಆಥರ್ವಣವನ್ನು, ಐದನೆಯದಾದ ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣವನ್ನು, ವೇದಗಳ ವೇದವನ್ನು, ಪಿತ್ರೈವನ್ನು, ರಾಶಿಯನ್ನು, ದೈವವನ್ನು, ನಿಧಿಯನ್ನು, ವಾಕೋವಾಕ್ಯವನ್ನು, ಏಕಾಯನವನ್ನು, ದೇವವಿದ್ಯೆಯನ್ನು, ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು, ಭೂತವಿದ್ಯೆಯನ್ನು, ಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು, ನಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು, ಸರ್ಪ

1. ಉತ್ಕೃಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯೂ. ಬೃ. ೩-೧-೨ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಉಪಸದನ, ಉಪಸರಣ, ಉಪಗಮನ- ಇವೆಲ್ಲ ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಶಿಷ್ಯನಾಗುವ ಕರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳುವ ರಬ್ಬಗಳು.

3. ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬರುವದೇ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಮಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ.

4. ಶಿಷ್ಯನ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ಇದ್ದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಈ ವಾಕ್ಯವು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ದೇವಜನವಿದ್ಯೆಯನ್ನು - ಇದನ್ನು ಭಗವಂತನೆ, ಬಲ್ಲೆನು. ಆ ನಾನು ಭಗವಂತನೆ, ಮಂತ್ರವಿದನೇ ಆಗಿರುವೆನು, ಆತ್ಮವಿದನಾಗಿಲ್ಲ. ಭಗವಂತನಂಥವರಿಂದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಬಲ್ಲವನು ಶೋಕವನ್ನು ದಾಟುವನೆಂದು ನಾನು ಕೇಳಿರುತ್ತೇನೆ. ಭಗವಂತನೆ, ಆ ನಾನು ಶೋಕಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ; ಆ ನನ್ನನ್ನು ಭಗವಂತನು ಶೋಕದ ಪಾರವನ್ನು ದಾಟಿಸಬೇಕು!’ ಎಂದನು. ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಇಂತೆಂದನು : ‘ಈ ಯಾವದನ್ನು ಬಲ್ಲೆಯೋ ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯೇ.’

ನಾರದನಿಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದ ವಿಷಯಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೪೯. ಋಗ್ವೇದಂ ಭಗವಃ ಅಧ್ಯೇಮಿ ಸ್ಮರಾಮಿ | ಯದ್ವೇತ್ಥ ಇತಿ ವಿಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಪೃಷ್ಟತ್ವಾತ್ | ತಥಾ ಯಜುರ್ವೇದಂ ಸಾಮವೇದಮ್ ಅರ್ಧವರ್ಣಂ ಚತುರ್ಥಂ ವೇದಮ್ | ವೇದಶಬ್ದಸ್ಯ ಪ್ರಕೃತತ್ವಾತ್ | ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಂ ಪಞ್ಚಮಂ ವೇದಮ್ | ವೇದಾನಾಂ ಭಾರತಪಞ್ಚಮಾನಾಂ ವೇದಮ್ | ವ್ಯಾಕರಣಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ವ್ಯಾಕರಣೇನ ಹಿ ಪದಾದಿವಿಭಾಗಶಃ ಋಗ್ವೇದಾದಯೋ ಜ್ಞಾಯಂತೇ | ಪಿತ್ರಂ ಶ್ರಾದ್ಧಕಲ್ಪಮ್ | ರಾಶಿಂ ಗಣಿತಮ್ | ದೈವಮ್ ಉತ್ಪತ್ತಿಜ್ಞಾನಮ್ | ನಿಧಿಂ ಮಹಾಕಾಲಾದಿನಿಧಿಶಾಸ್ತ್ರಮ್ | ವಾಕೋವಾಕ್ಯಂ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರಮ್ | ಏಕಾಯನಂ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಮ್ | ದೇವವಿದ್ಯಾಂ ನಿರುಕ್ತಮ್ | ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಋಗ್ಯಜುಃಸಾಮಾಖ್ಯಸ್ಯ ವಿದ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾ | ಶಿಕ್ಷಾಕಲ್ಪಚ್ಛನ್ದಸ್ವಿತಯಃ¹ | ತಾಃ | ಭೂತವಿದ್ಯಾಂ ಭೂತತನ್ತ್ರಮ್ | ಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾಂ ಧನುರ್ವೇದಮ್ | ನಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾಂ ಜ್ಯೋತಿಷಮ್ | ಸರ್ಪದೇವಜನವಿದ್ಯಾಮ್ | ಸರ್ಪವಿದ್ಯಾಂ ಗಾರುಡಂ ದೇವಜನವಿದ್ಯಾಂ ಗಂಧಯುಕ್ತಿನೈತೃಗೀತವಾದ್ಯಶಿಲ್ಪಾದಿವಿಜ್ಞಾನಾನಿ | ಏತತ್ ಸರ್ಪಂ ಹೇ ಭಗವಃ ಅಧ್ಯೇಮಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಭಗವಂತನೆ, ಋಗ್ವೇದವನ್ನು ಬಲ್ಲೆನು. ‘ಯಾವದನ್ನು ಬಲ್ಲೆಯೋ (ಅದನ್ನು ಹೇಳು)’ ಎಂದು ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೇಳಿರುವದರಿಂದ (ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯೇಮಿ

1. ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ‘ವಿದ್ಯಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಂ’ ಎಂದು ದ್ವಿತೀಯೆಯೇ ಇದ್ದರೂ ಶಿಕ್ಷಾಕಲ್ಪಶ್ಚನ್ದಸ್ವಿತಯಃ ಎಂದು ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿರುವದು ಹೊಂದುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಗೆ ತಿರುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದಿರುವ ‘ತಾಃ’ ಎಂಬ ಪಾಠವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯಂತನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಬಲ್ಲೆನು ಎಂದು ಅರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು) ಮತ್ತು ಯಜುರ್ವೇದವನ್ನು, ಸಾಮವೇದವನ್ನು, ಅಧರ್ವಣವೆಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯ ವೇದವನ್ನು (ಬಲ್ಲೆನು), ವೇದಶಬ್ದವು ಪ್ರಕೃತವಾಗಿರುವದರಿಂದ (ಇಲ್ಲಿ ಅಧರ್ವಣವು ನಾಲ್ಕನೆಯ ವೇದವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು) ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣವೆಂಬ ಐದನೆಯ ವೇದವನ್ನು (ಬಲ್ಲೆನು) ಭಾರತವೇ ಐದನೆಯದಾಗಿರುವ ವೇದಗಳ ವೇದವನ್ನು, ಎಂದರೆ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು (ಬಲ್ಲೆನು) ಎಂದರ್ಥ. ವ್ಯಾಕರಣದಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಪದವೇ ಮುಂತಾದವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಋಗ್ವೇದಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೇ? ಪಿತ್ರವನ್ನು ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಧಕಲ್ಪವನ್ನು, ರಾಶಿಯನ್ನು ಎಂದರೆ ಗಣಿತವನ್ನು, ದೈವವನ್ನು ಎಂದರೆ ಉತ್ಪಾತಗಳ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಿಧಿಯನ್ನು ಎಂದರೆ ಮಹಾಕಾಲವೇ (?) ಮುಂತಾದ ನಿಧಿಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು, ವಾಕೋವಾಕ್ಯವನ್ನು ಎಂದರೆ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು, ಏಕಾಯನವನ್ನು ಎಂದರೆ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು^೪; ದೇವವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಎಂದರೆ ನಿರುಕ್ತವನ್ನು, (ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು^೫). ಬ್ರಹ್ಮದ ಎಂದರೆ ಋಗ್ಯಜುಃ ಸಾಮಗಳೆಂಬ (ವೇದದ) ವಿದ್ಯೆಯು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯು, ಶಿಕ್ಷಾ, ಕಲ್ಪ, ಭಂದೋಜ್ಞಾನಗಳು^೬, ಅವುಗಳನ್ನು (ಎಂದರ್ಥ), ಭೂತವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಎಂದರೆ ಭೂತಗಳ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು, ಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಎಂದರೆ ಧನುರ್ವೇದವನ್ನು, ನಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಎಂದರೆ ಜ್ಯೋತಿಷವನ್ನು, ಸರ್ಪದೇವಜನವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಸರ್ಪವಿದ್ಯೆಯೆಂದರೆ ಗಾರುಡವಿದ್ಯೆ^೭, ದೇವಜನವಿದ್ಯೆ ಎಂದರೆ ಪರಿಮಳದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ ನೃತ್ಯ, ಗೀತವಾದ್ಯಶಿಲ್ಪಾದಿವಿಜ್ಞಾನಗಳು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಎಲೈ ಭಗವಂತನೇ, ಬಲ್ಲೆನು

1. 'ಶಬ್ದ' ಎಂದು ಮೂಲದಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೆ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಕೃತವಾಗಿಯೆನ್ನುವದಕ್ಕಿಂತ ವೇದವು ಪ್ರಕೃತವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವದೇ ಉತ್ತಮ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ವೇದಸ್ಯ ಪ್ರಕೃತತ್ವಾತ್' ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೆ ಸಾಕಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

2. ಭಾರತವು ಐದನೆಯ ವೇದವೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವದನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿ; ಶಬ್ದರಾಶಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ವಿವರಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಇತಿಹಾಸಃ ಪುರಾಣಮ್' ಎಂಬ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪ್ರಕಾರವಾಚಕಗಳಾಗಿ ಬೃ. ಭಾ. ೨-೯-೧೦ (ಭಾ. ಭಾ. ೩೬೪)ರಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಭೇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂಬುದು ವಿಚಾರಣೀಯವಾಗಿದೆ.

3. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಗಳ ವೇದವೆಂದರೆ ವ್ಯಾಕರಣವೇ.

4. ರಾಜನೀತಿ.

5. 'ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಮ್' ಎಂಬ ಮಾತು ಮೂಲದಲ್ಲಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

6. ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಎಂದರೆ ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲ; ಅವನ್ನು ಕೇಳುವದಕ್ಕೇ ನಾರದನು ಬಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಶಿಕ್ಷಾದಿಗಳು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ.

7. ಪಾವಿನ ವಿಷವನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕುವ ವಿದ್ಯೆ.

ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೫೦ ಸೋಹಂ ಭಗವಃ ಏತತ್ ಸರ್ವಂ ಜಾನನ್ನಪಿ ಮನ್ತ್ರವಿದೇ
ವಾಂಸ್ಥಿ | ಶಬ್ದಾರ್ಥಮಾತ್ರವಿಜ್ಞಾನವಾನೇವಾಂಸ್ಥಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಸರ್ವೋ ಹಿ
ಶಬ್ದೋಽಭಿಧಾನಮಾತ್ರಮ್ | ಅಭಿಧಾನಂ ಚ ಸರ್ವಂ ಮನ್ತ್ರೇಷು ಅನ್ತರ್ಭವತಿ
ಮನ್ತ್ರವಿದೇನಾಸ್ತಿ | ಮನ್ತ್ರವಿತ್ ಕರ್ಮವಿತ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | “ಮನ್ತ್ರೇಷು ಕರ್ಮಾಣಿ”
(೭-೪-೧) ಇತಿ ಹಿ ವಕ್ಷ್ಯತಿ | ನಾಂತ್ಯವಿತ್, ನಾಂತ್ಯಾನ್ಯಂ ವೇದ್ಮಿ | ನನ್ನಾ
ತ್ಯಾಪಿ ಮನ್ತ್ರೈಃ ಪ್ರಕಾರ್ಯತ ಏವೇತಿ ಕಥಂ ಮನ್ತ್ರವಿಜ್ಞೇನ್ನಾಂತ್ಯವಿತ್ ? ನ |
ಅಭಿಧಾನಾಭಿಧೇಯಭೇದಸ್ಯ ವಿಕಾರತ್ವಾತ್ | ನ ಚ ವಿಕಾರ ಆತ್ಮಾ ಇಷ್ಯತೇ | ನ
ನ್ನಾತ್ಯಾಪಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದೇನ ಅಭಿಧೇಯತೇ | ನ | “ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತನ್ತೇ”
(ತೈ. ೨-೯), “ಯತ್ರ ನಾನ್ಯತ್ ಸತ್ಯತಿ” (೭-೨೪-೧) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇಃ | ಕಥಂ
ತರ್ಹಿ “ಆತ್ಮೈವಾಂಧಸ್ತಾತ್” (೭-೨೫-೨), “ಸ ಆತ್ಮಾ” (೬-೧೬-೧) ಇತ್ಯಾದಿ
ಶಬ್ದಾಃ ಆತ್ಮಾನಂ ಪ್ರತ್ಯಾಯಯಂತಿ ? ನೈಷ ದೋಷಃ | ದೇಹವತಿ ಪ್ರತ್ಯ
ಗಾತ್ಮನಿ ಭೇದವಿಷಯೇ ಪ್ರಯುಜ್ಯಮಾನಃ ಶಬ್ದೋ ದೇಹಾದೀನಾಮಾತ್ಮತ್ವೇ
ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾಯಮಾನೇ ಯತ್ ಪರಿಶಿಷ್ಟಂ ತದವಾಚ್ಯಮಪಿ | ಪ್ರತ್ಯಾಯಯತಿ |
ಯಥಾ ಸರಾಜಿಕಾಯಾಂ ದೃಶ್ಯಮಾನಾಯಾಂ ಸೇನಾಯಾಂ ಭತ್ತದ್ವಜಪತಾಕಾದಿ
ವ್ಯವಹಿತೇ ಅದೃಶ್ಯಮಾನೇಽಪಿ ರಾಜನಿ ಏಷ ರಾಜಾ ದೃಶ್ಯತ ಇತಿ ಭವತಿ ಶಬ್ದ
ವ್ರಯೋಗಃ | ತತ್ರ ‘ಕೋಽಸೌ ರಾಜಾ ?’ ಇತಿ ರಾಜವಿಶೇಷನಿರೂಪಣಾಯಾಂ
ದೃಶ್ಯಮಾನೇತರಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ ಅನ್ಯಸ್ಮಿನ್ ಅದೃಶ್ಯಮಾನೇಽಪಿ ರಾಜನಿ ರಾಜ
ಪ್ರತೀತಿರ್ಭವೇತ್ ತದ್ವತ್ | ತಸ್ಮಾತ್ ಸೋಹಂ ಮನ್ತ್ರವಿತ್ ಕರ್ಮವಿದೇವ
ಆಸ್ತಿ | ಕರ್ಮಕಾರ್ಯಂ ಚ ಸರ್ವಂ ವಿಕಾರ ಇತಿ ವಿಕಾರಜ್ಞ ಏವಾಂಸ್ಥಿ ನಾಂತ್ಯ
ವಿತ್ | ನಾಂತ್ಯಪ್ರಕೃತಿಸ್ವರೂಪಜ್ಞ ಇತ್ಯರ್ಥಃ || ಅತ ಏವೋಕ್ತಮ್ “ಆಚಾರ್ಯ
ವಾನ್ ಪುರುಷೋ ವೇದ” (೬-೧೪-೨) ಇತಿ | “ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತನ್ತೇ”
(ತೈ. ೨-೯) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಭ್ಯಶ್ಚ | ಶ್ರುತಮಾಗಮಜ್ಞಾನಮ್ ಅಸ್ತೇನ ಹಿ
ಯಸ್ಮಿನ್ ಮೇ ಮಮ ಭಗವದ್ವ್ಯಶೇಭ್ಯಃ ಯುಷ್ಮತ್ಸದೃಶೇಭ್ಯಃ | ತರತಿ ಅತಿ
ಕ್ರಾಮತಿ ಶೋಕಮ್ ಮನಸ್ತಾಪಮ್ ಅಕೃತಾರ್ಥಬುದ್ಧಿತಾಮ್ ಆತ್ಮವಿಧಿತಿ |
ಅತಃ ಸೋಹಮ್ ಅನಾತ್ಮವಿತ್ತಾದ್ ಹೇ ಭಗವಃ ಶೋಚಾಮಿ | ಅಕೃತಾರ್ಥ
ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಸಂತಪ್ಯೇ ಸರ್ವದಾ | ತಂ ಮಾ ಮಾಂ ಶೋಕಸ್ಯ ಶೋಕಮಾಗರಸ್ಯ
ವಾರಮ್ ಅನ್ತಂ ಭಗವಾನ್ ತಾರಯತು | ಆತ್ಮಜ್ಞಾನೋಡುವೇನ ಕೃತಾರ್ಥ
ಬುದ್ಧಿಮ್ ಆಪಾದಯತು | ಅಭಯಂ ಗಮಯತು ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಭಗವಂತನೇ, ಆ ನಾನು ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಿತಿರುವೆನಾದರೂ ಮಂತ್ರವಿದನೇ ಆಗಿರುವೆನು, ಶಬ್ದಾರ್ಥಮಾತ್ರವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡವನೇ ಆಗಿರುವೆನು ಎಂದರ್ಥ. ಶಬ್ದವೆಲ್ಲ ಬರಿಯ ಹೆಸರಷ್ಟೆ ? ಹೆಸರಿಲ್ಲವೂ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕನಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಂತ್ರವಿದನೇ ಆಗಿರುವೆನು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರವಿದನು ಎಂದರೆ ಕರ್ಮವನ್ನು ಬಲ್ಲವನು ಎಂದರ್ಥ. “ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಗಳು (ಒಂದಾಗಿರುತ್ತವೆ)” (೭-೪-೧) ಎಂದಲ್ಲವೆ, ಮುಂದೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ ? (ಮಂತ್ರವಿದನೇ ಹೊರತು) ಆತ್ಮವಿದನಲ್ಲ, ಆತ್ಮನನ್ನು ಅರಿಯದೆ ಇರುವೆನು.

(ಆಕ್ಷೇಪ) — ಆತ್ಮನೂ ಮಂತ್ರಗ್ರಂಥ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತಲೇ ಇರುವನಲ್ಲ ! ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರವಿದನಾದರೆ ಆತ್ಮವಿದನಲ್ಲವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ (ಸರಿ) ?

(ವರಿಹಾರ) :- ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಭಿಧಾನ, ಅಭಿಧೇಯ - ಎಂಬ ಭೇದವು ವಿಕಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆತ್ಮನು ವಿಕಾರವೆಂದು (ಯಾರೂ) ಒಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ *

(ಆಕ್ಷೇಪ) :- ಆತ್ಮನೂ ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನಲ್ಲವೆ ?

(ವರಿಹಾರ) :- ಹಾಗಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ “ಯಾವದರಿಂದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತವೆಯೋ” (ತೈ ೨-೯). “ಎಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದನ್ನು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲವೋ.” (೨-೨೪-೧) ಮುಂತಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯಿದೆ*.

(ಆಕ್ಷೇಪ) - ಹಾಗಾದರೆ “ಆತ್ಮನೇ ಕೆಳಗೆ” (೭-೨೫-೨) “ಅದೇ ಆತ್ಮನು” (೭-೧೬-೧) - ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಆತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವದು ಹೇಗೆ ?

1. ಮಂತ್ರಗಳು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವವಕ್ಕೇ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ ಎಂದರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿ ಯಾವೆಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಿಲ್ಲವೂ ‘ಅಪರವಿಷ್ಠಿ’ ಎಂದು ಮುಂಡಕ ೧-೧-೫ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಷ್ಠಿ.

2. ವಾಕ್ಯ ವಿಕಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಹೆಸರು, ಅದು ಸತ್ಯವಲ್ಲ ಎಂದು (೭-೧-೪) ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮನು ಜಗತ್ತಾರಣನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಪ್ರಕೃತಿಯು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಅಭಿಧೇಯನಲ್ಲ. ಆತ್ಮನು ಅಭಿಧಾನಾಭಿಧೇಯಗಳನ್ನು ಮೀರಿರುತ್ತಾನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಮಾಂ. ಭಾ. ಅವತರಣಿಕೆ (ಭಾ. ಭಾ. ೧ರಿಂದ ೩)ನ್ನು ನೋಡಿ.

3. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ವಿಕಾರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಶಬ್ದವು ಹೇಳುವದೆಂಬ ನಿರ್ಬಂಧವೇಕೆ ?

4. ಯಾವ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಆತ್ಮನು ವಿಷಯನಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಅಭಿಧಾನ, ಅಭಿಧೇಯ - ಎಂಬ ಭೇದವ್ಯವಹಾರವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ಈ ಶ್ರುತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ ಎಂದು ಭಾವ.

5. ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಆತ್ಮನು ತಿಳಿಯಬರುವದಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಅವನನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುವವಲ್ಲ ! - ಎಂದು ಶಂಕೆ.

(ಪರಿಹಾರ):- ಇದೇನೂ ದೋಷವಲ್ಲ. ಭೇದವಿಷಯದಲ್ಲಿ^೧ ದೇಹವುಳ್ಳ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗುವ (ಆತ್ಮ)ಶಬ್ದವು ದೇಹಾದಿಗಳು ಆತ್ಮನಲ್ಲವೆಂದು ಅಲ್ಲಗಳೆದ ಬಳಿಕ ಯಾವದು ಉಳಿಯುವದೋ ಆ (ತತ್ತ್ವವು)^೨ ಅವಿಚ್ಛೇದವಾದರೂ (ಅದನ್ನು) ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ.^೩ ರಾಜಸಹಿತವಾದ ಸೇನೆಯು ಕಾಣಬರುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಭತ್ತಿ, ಬಾವುಟ, ಪತಾಕೆ - ಮುಂತಾದವುಗಳೆ ಮರೆ ಯಾಗಿರುವದರಿಂದ ರಾಜನು ಕಾಣಿಸದೆ ಇದ್ದರೂ 'ಇಗೋ, ರಾಜನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದಾನೆ' ಎಂದು (ರಾಜ)ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವಾಗುವದೋ, ಆಗ 'ಈ ರಾಜನೆಂಬವನು ಯಾರು?' ಎಂದು ರಾಜನನ್ನು ಗೊತ್ತಾಗಿ (ತಿಳಿಯಲು) ನೋಡುವಾಗ ಕಾಣಿಸುವ ಮಿಕ್ಕದ್ದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಲ್ಲಗಳೆದು ಬೇರೆಯವನಾದ (ಆ) ರಾಜನು ಕಾಣಿಸದಿದ್ದರೂ ರಾಜನೆಂಬ ಅರಿವು ಹೇಗೆ ಆಗುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ (ಇದು).^೪ ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ನಾನು ಮಂತ್ರವಿದನೇ ಎಂದರೆ ಕರ್ಮವನ್ನು ಬಲ್ಲವನೇ ಆಗಿರುತ್ತೇನೆ, ಕರ್ಮದ ಕಾರ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ವಿಕಾರವೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ವಿಕಾರವನ್ನು ಬಲ್ಲವನೇ ಆಗಿರುತ್ತೇನೆ, ಆತ್ಮವಿದನಾಗಿಲ್ಲ ಆತ್ಮನೆಂಬ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬಲ್ಲವನಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ "ಆಚಾರ್ಯನನ್ನುಳ್ಳ ಪುರುಷನೇ ಬಲ್ಲನು" (೬-೧೪-೨) ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ "ಯಾವದರಿಂದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹಿಂತಿರುಗುವವೋ" (ಶ್ರೀ ೨-೯) ಮುಂತಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದಲೂ (ಹೀಗೆಂದರಿಯಬೇಕು)^೫

(ಮೇ=ಮಮ) ನನಗೆ ಭಗವಂತನಂಧವರಿಂದ. ತಮ್ಮಂಧವರಿಂದ ಆತ್ಮವಿದನು ಶೋಕವನ್ನು, ಮನಸ್ಸಿನ ಸಂತಾಪವನ್ನು, (ತಾನು) ಕೃತಾರ್ಥನಲ್ಲವೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ದಾಟುತ್ತಾನೆ, ಮೀರಿಹೋಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಶ್ರುತವು ಎಂದರೆ

1. ಅವಿವ್ಯಾವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಅವಿವ್ಯಾವ್ಯಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎಂದರ್ಥ

2. 'ಯತ್ಪರಿಶಿಷ್ಟಂ ಸತ್' ಎಂಬ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಯಾವದು ಉಳಿಯುವದೋ (ಆ) ಸತ್ತ್ವ - ಎಂದು ಅನುವಾದ. 'ಯತ್ಸನ್ಮಾತ್ರಂ ಪರಿಶಿಷ್ಟಂ ತತ್' ಎಂಬ ಟೀಕೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ಯಾರೋ ಹೀಗೆ (ಭಾಷ್ಯವನ್ನು) ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿರಬೇಕೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ

3. ಲಕ್ಷ್ಯೆಯಿಂದ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ, ವಾಚ್ಯವಾಗಿಯೇ ತಿಳಿಸುವದಿಲ್ಲ. ತೈ. ಭಾ. ದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಜ್ಞಾನಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಆತ್ಮನು ಲಕ್ಷ್ಯನೇ ಹೊರತು ವಾಚ್ಯನಲ್ಲ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೦೭) ಎಂದೂ ಹೇಳಿರುವದನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಬೇಕು

4. ಅಲ್ಲಿ ರಾಜಶಬ್ದವು ರಾಜನನ್ನು ನೇರಾಗಿ ತೋರಿಸುವದಿಲ್ಲ, ಮಿಕ್ಕದ್ದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಲ್ಲಗಳೆದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ ; ಆತ್ಮಶಬ್ದವೂ ಹಾಗೆಯೇ ಆತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

5. ಆಚಾರ್ಯನಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು, ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿಷಯವಲ್ಲ - ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಆತ್ಮನು ಅವಿಷಯನೆಂಬುದನ್ನು ಗುರುತಿಸುವದಿಂದು ಇತರ ವ್ಯಾವೃತ್ತಿಯಮೂಲಕವೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ. ಮಂತ್ರವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದಲ್ಲದೆ ಮೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ಗುರುವನ್ನು ಬಳಸಂದು ಸೇವಿಸುವದು - ಮುಂತಾದವೂ ಅವಶ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಮುಂ ಭಾ. ೧-೧-೫ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೭)ನ್ನು ನೋಡಿ

ಅಗಮಜ್ಞಾನವು¹ ಇದ್ದೇ ಇದೆ (ಹಿ=ಯಸ್ಮಾತ್)ಯಷ್ಟೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ನಾನು ಆತ್ಮನನ್ನರಿಯದ್ದರಿಂದ, ಎಲೈ ಭಗವಂತನೇ, ಕೃತಾರ್ಥನಲ್ಲವೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಶೋಕಿಸುತ್ತಿರುವೆನು, ಯಾವಾಗಲೂ ಸಂತಾಪಡುತ್ತಿರುವೆನು. ಆ (ಮಾ=ಮಾಂ) ನನ್ನನ್ನು ಶೋಕದ ಶೋಕಸಾಗರದ ಪಾರವನ್ನು ಆಚೆಯ ದಡವನ್ನು ಭಗವಂತನಾದ (ನೀನು) ಅತ್ಯಜ್ಞಾನವೆಂಬ ದೋಣಿಯಿಂದ ದಾಟಿಸಬೇಕು, ಕೃತಾರ್ಥಬುದ್ಧಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಬೇಕು, ಅಭಯವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ.

ಸನತ್ತುಮಾರನ ಉಪದೇಶ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೦೧ ತಮೇವಮುಕ್ತವಂತಂ ಹ ಉವಾಚ | ಯದ್ವೈ ಕಿಂ ಚ ಏತದ್ ಅಧ್ಯಗೀಷ್ಠಾ ಅಧೀತವಾನ್ಸಿ | ಅಧ್ಯಯನೇನ ತದರ್ಥಜ್ಞಾನಮ್ ಉಪಲಕ್ಷ್ಯತೇ | ಜ್ಞಾತವಾನ್ಸಿ ಇತ್ಯೇತತ್ | ನಾಮೈವೈತತ್ | “ವಾಚಾರವ್ಯುಥಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಮ್” (೬-೧-೪) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಲು ಅನನನ್ನು ಕುರಿತು (ಸನತ್ತುಮಾರ)ನಂತೆಂದನು : ನೀನು ಏನೇನು (ಅಧ್ಯಗೀಷ್ಠಾಃ ಅಧೀತವಾನ್ಸಿ) ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿರುವೆಯೋ-ಅಧ್ಯಯನ (ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು) ಅದರರ್ಥದ ಜ್ಞಾನದ ಉಪಲಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ-ಅರಿತು ಕೊಂಡಿರುವೆಯೋ ಎಂದರ್ಥ ಇದು ನಾನುವೇ. “ವಿಕಾರವೆಂಬುದು ವಾಕ್ಯ ನಿಂದಾದದ್ದು, ನಾಮಧೇಯವೇ” (೬-೧-೪) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ (ಹೀಗೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ).

ನಾಮಬ್ರಹ್ಮ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ನಾಮ ವಾ ಋಗ್ವೇದೋ ಯಜುರ್ವೇದಃ ಸಾಮವೇದ ಆಘರ್ವಣಶ್ಚತುರ್ಥ ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಃ ಪಞ್ಚಮೋ ವೇದಾನಾಂ ವೇದಃ ಪಿತೃಣಾಂ ರಾಶಿದ್ಯೌವೋ ನಿಧಿರ್ವಾಕೋವಾಕ್ಯ ನೇಕಾಯನಂ ದೇವವಿದ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾ ಭೂತವಿದ್ಯಾ ಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾ ನಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾ ಸರ್ಪದೇವಜನವಿದ್ಯಾ ನಾಮೈವೈತ ನ್ನಾಮೋಪಾಸ್ತೇತಿ || ೪ ||

೪. ಋಗ್ವೇದವು ನಾಮವೇ ; ಯಜುರ್ವೇದ, ಸಾಮವೇದ, ಸಾಲ್ಕನೆಯದಾದ ಆಧರ್ವಣ, ಐದನೆಯದಾದ ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣ, ವೇದಗಳ ವೇದ, ಪಿತ್ರ, ರಾಶಿ, ದೈವ, ನಿಧಿ, ವಾಕೋವಾಕ್ಯ, ಏಕಾಯನ, ದೇವವಿದ್ಯೆ, ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆ, ಭೂತವಿದ್ಯೆ, ಕ್ಷೇತ್ರವಿದ್ಯೆ, ಸಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯೆ, ಸರ್ಪದೇವಜನವಿದ್ಯೆ- ಇದು ನಾಮವೇ. ನಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು.

ನಾಮವೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೫೨. ನಾಮ ನಾ ಋಗ್ವೇದಃ | ಯಜುರ್ವೇದ ಇತ್ಯಾದಿ ನಾಮೈ ವೈತತ್ | ನಾಮೋಪಾಸ್ತು ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಬ್ರಹ್ಮಬುದ್ಧ್ಯಾ | ಯಥಾ ಪ್ರತೀಮಾಂ ವಿಷ್ಣುಬುದ್ಧ್ಯಾ ಉಪಾಸ್ತೇ ತದ್ವತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಋಗ್ವೇದವು ನಾಮವೇ. ಯಜುರ್ವೇದವೇ ಮುಂತಾದ ಇದು ನಾಮವೇ. ನಾಮವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು-ಹೇಗೆ ಪ್ರತೀಮೆಯನ್ನು ವಿಷ್ಣುಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಹಾಗೆ- ಬ್ರಹ್ಮಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡು. ¹

ನಾಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯೋ ನಾಮ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಯಾವನ್ನಾನ್ನೋ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯೋ ನಾಮ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಽಸ್ತಿ ಭಗವೋ ನಾನ್ನೋ ಭೂಯ ಇತಿ ನಾನ್ನೋ ವಾವ ಭೂಯೋಽಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ವಿತಿ || ೫ ||

೫. ಯಾವನು ನಾಮವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನು ನಾಮದ ಗತಿಯು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ (ಇರುವದೋ) ಅಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಯಥಾಕಾಮಚಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವನು ನಾಮ

1. ಇದು ಪ್ರತೀಕೋಪಾಸನೆ. ಪ್ರತೀಕಗಳಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಅದೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು (ಸೂ. ಭಾ. ೪-೧-೪); ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವ್ಯಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು, ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀಕವ್ಯಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹಾಕಬಾರದು (ಸೂ. ಭಾ. ೪-೧-೫)- ಎಂದು ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದೆ.

ವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ (ಅವನಿಗೆ). ‘ಭಗವಂತನೆ, ನಾಮಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದೆಯೇ ?’ ‘ನಾಮಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದ್ದೇ ಇದೆ.’ ‘ಅದನ್ನು ಭಗವಂತನು ನನಗೆ ಹೇಳಬೇಕು.’

ನಾಮೋಪಾಸನೆಗೆ ನಾಮಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೆಲ್ಲ ನ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೫೩. ಸ ಯಸ್ತು ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಉಪಾಸ್ತೇ ತಸ್ಯ ಯತ್ಫಲಂ ಭವತಿ ತಚ್ಛೃಣು | ಯಾವನ್ನಾನ್ನೋ ಗತಂ ನಾನ್ನೋ ಗೋಚರಂ ತತ್ರ ತಸ್ಮಿನ್ ನಾನುವಿಷಯೇ ಅಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಚಾರಃ ಕಾಮಚರಣಂ ರಾಜ್ಞಾ ಇವ ಸ್ವವಿಷಯೇ ಭವತಿ | ಯೋ ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಇತ್ಯುಪಸಂಹಾರಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವನಾದರೆ ನಾನುನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನಿಗೆ ಯಾವ ಫಲವು ಆಗುವದೋ ಅದನ್ನು ಕೇಳು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನಾನುದ ಗತಿಯು ಗೋಚರವು (ಇರುವದೋ) ಅಲ್ಲಿ ಆ ನಾನುದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಯಥಾಕಾಮಚಾರವು, ರಾಜನಿಗೆ ತನ್ನ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಸಂಚಾರ ವಿರುವದೋ ಹಾಗೆ, ಇರುವದು. ‘ಯೋ ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ’ ಎಂದು (ಹೇಳಿರುವದು ನಾಮೋಪಾಸನೆಯ) ಉಪಸಂಹಾರವು.

ನಾಮಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದುಂಟು

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೫೪. ಕಿಮಸ್ತಿ ಭಗವೋ ನಾವೋ ಭೂಯಃ ಅಧಿಕತರಂ ಯದ್ ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟ್ಯರ್ಹಮ್ ಅನ್ಯತ್ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಸನತ್ಕುಮಾರ ಆಹ | ನಾವೋ ನಾವ ಭೂಯೋಽಸ್ಮೀವ ಇತ್ಯುಕ್ತ ಆಹ | ಯದ್ಯಸ್ತಿ ತನ್ಮೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ಸಿತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಭಗವಂತನೆ, ನಾಮಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದೆಯೇನು ? ಇನ್ನೂ ದೊಡ್ಡದು, ಬ್ರಹ್ಮದೃಷ್ಟಿಗೆ ತಕ್ಕದ್ದು ಮತ್ತೊಂದು (ಇದೆಯೇನು) ?- ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ನಾಮಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದ್ದೇ ಇದೆ ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರನು ಹೇಳಲು (ನಾರದನು) ಹೀಗೆನ್ನುತ್ತಾನೆ: ‘ಇದೆಯಾದರೆ ಭಗವಂತನು ಅದನ್ನು ನನಗೆ ಹೇಳಬೇಕು.’

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಎರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂ ಮ ವಿ ದ್ಯೈ)

ವಾಗ್ಗೃಹ್ಯ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ವಾಗ್ವಾವ ನಾನೋ ಭೂಯಸೀ ವಾಗ್ವಾ ಋಗ್ವೇದಂ ವಿಜ್ಞಾಪ ಯತಿ ಯಜುರ್ವೇದಗ್ಂ ಸಾಮವೇದಮಾರ್ಥವರ್ಣಂ ಚತುರ್ಥ ಮಿತಿಹಾಸಪುರಾಣಂ ಪಶ್ಚಮಂ ವೇದಾನಾಂ ವೇದಂ ಪಿತ್ರೈ ಗ್ಂ ರಾಶಿಂ ದೈವಂ ನಿಧಿಂ ವಾಕೋವಾಕ್ಯಮೇಕಾಯನಂ ದೇವ ವಿದ್ಯಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಂ ಭೂತವಿದ್ಯಾಂ ಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾಂ ನಕ್ಷತ್ರ ವಿದ್ಯಾಗ್ಂ ಸರ್ಪದೇವಜನವಿದ್ಯಾಂ ದಿವಂ ಚ ಪೃಥಿವೀಂ ಚ ವಾಯುಂ ಚಾಂಕಾಶಂ ಚಾಪಶ್ಚ ತೇಜಶ್ಚ ದೇವಾಗ್ಂಶ್ಚ ಮನುಷ್ಯಾಗ್ಂಶ್ಚ ಪಶೂಗ್ಂಶ್ಚ ವಯಾಗ್ಂಸಿ ಚ ತೈಣವನಸ್ಪತೀ ಇತ್ಯಾಪದಾನ್ಯಾಕೀಟಿಸತಜ್ಗಿಪಿಸೀಲಕಂ ಧರ್ಮಂ ಚಾಧರ್ಮಂ ಚ ಸತ್ಯಂ ಚಾನ್ಯತಂ ಚ ಸಾಧು ಚಾಸಾಧು ಚ ಹೃದಯಜ್ಞಂ ಚಾಹೃದಯಜ್ಞಂ ಚ ಯದ್ವೈ ವಾಜ್ಞಾಭವಿಷ್ಯನ್ನ ಧರ್ಮೋ ನಾಧರ್ಮೋ ವ್ಯಜ್ಞಾಪಯಿಷ್ಯನ್ನ ಸತ್ಯಂ ನಾನ್ಯತಂ ನ ಸಾಧು ನಾಸಾಧು ನ ಹೃದಯಜ್ಞೋ ನಾಹೃದಯಜ್ಞೋ ವಾಗೇ ವೈತತ್ ಸರ್ವಂ ವಿಜ್ಞಾಪಯತಿ ವಾಚಮುಪಾಸ್ತೇತಿ || ೧ ||

೧. ವಾಕ್ಯೇ ನಾಮಕ್ರಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ವಾಕ್ಯೇ ಋಗ್ವೇದ ವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಯಜುರ್ವೇದವನ್ನು, ಸಾಮವೇದ ವನ್ನು ನಾಲ್ಕನೆಯದಾದ ಅರ್ಥವರ್ಣವನ್ನು, ಐದನೆಯದಾದ ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣವನ್ನು, ವೇದಗಳ ವೇದವನ್ನು, ಪಿತ್ರೈವನ್ನು, ರಾಶಿ ಯನ್ನು, ದೈವವನ್ನು, ನಿಧಿಯನ್ನು, ವಾಕೋವಾಕ್ಯವನ್ನು, ಏಕಾಯನವನ್ನು, ದೇವವಿದ್ಯೆಯನ್ನು, ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು, ಭೂತ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು, ಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು, ನಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು, ಸರ್ಪದೇವ ಜನವಿದ್ಯೆಯನ್ನು, ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನೂ, ಪೃಥಿವಿಯನ್ನೂ, ವಾಯು ವನ್ನೂ, ಆಕಾಶವನ್ನೂ, ಅಪ್ಪನ್ನೂ, ತೇಜಸ್ಸನ್ನೂ, ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ, ಮನುಷ್ಯರನ್ನೂ, ವಶುಗಳನ್ನೂ, ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನೂ, ಹುಲ್ಲುಮರಗಳನ್ನೂ,

ಹಿಂಸ್ರಮೃಗಗಳನ್ನೂ, ಹುಳುಜಿಟ್ಟಿಇರುವೆಯವರೆಗೂ (ಎಲ್ಲವನ್ನೂ) ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಅಧರ್ಮವನ್ನೂ, ಸತ್ಯವನ್ನೂ ಅನೃತವನ್ನೂ, ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನೂ ಕೆಟ್ಟದ್ದನ್ನೂ, ಹೃದಯಜ್ಞವಾದದ್ದನ್ನೂ ಅಹೃದಯಜ್ಞವಾದದ್ದನ್ನೂ, (ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ). ವಾಕ್ಯ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಧರ್ಮವಾಗಲಿ ಅಧರ್ಮವಾಗಲಿ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ, ಸತ್ಯವಾಗಲಿ ಅನೃತವಾಗಲಿ, ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಲಿ ಕೆಟ್ಟದ್ದಾಗಲಿ, ಹೃದಯಜ್ಞವಾಗಲಿ ಅಹೃದಯಜ್ಞವಾಗಲಿ (ತಿಳಿಯಬರುತ್ತಿರ)ಲಿಲ್ಲ. ವಾಕ್ಯೇ ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ವಾಕ್ಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು.

ವಾಕ್ಯೇನ ಹೇಚ್ಛುಗಾರಿಕೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೫೫. ವಾಗ್ವಾನಿ ವಾಗಿತೀಂದ್ರಿಯಂ ಜಿಹ್ವಾಮೂಲಾದಿಷ್ಟಸ್ವಪ್ನಸು ಸ್ಥಾನೇಷು ಸ್ಥಿತಂ ವರ್ಣನಾಮಾಭಿವ್ಯಂಜ್ಯಕಮ್ | ವರ್ಣಾಶ್ಚ ನಾಮ ಇತಿ ನಾಮೋ ವಾಗ್ವಾಂಯಸೀ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ | ಕಾರ್ಯಾದ್ ಹಿ ಕಾರಣಂ ಭೂಯೋ ದೃಷ್ಟಂ ಲೋಕೇ | ಯಥಾ ಪುತ್ರಾತ್ ಪಿತಾ | ತದ್ವತ್ | ಕಥಂ ಚ ವಾಚ್ಛಾಮೋ ಭೂಯಸೀತಿ ? ಆಹ | ವಾಗ್ವಾ ಋಗ್ವೇದಂ ವಿಜ್ಞಾಪಯತಿ | ಅಯಮ್ಋಗ್ವೇದ ಇತಿ | ತಥಾ ಯಜುರ್ವೇದಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ | ಹೃದಯಜ್ಞಂ ಹೃದಯಸ್ತ್ರಿಯಮ್ | ತದ್ವಿಪರೀತಮ್ ಅಹೃದಯಜ್ಞಮ್ | ಯದ್ ಯದಿ ವಾಚ್ಛಾಂಭವಿಸ್ಯತ್, ಧರ್ಮಾದಿ ನ ವ್ಯಜ್ಞಾಪಯಿಸ್ಯತ್ | ವಾಗಭಾವೇ ಅಧ್ಯಯನಾಭಾವಃ | ಅಧ್ಯಯನಾಭಾವೇ ತದರ್ಥಶ್ರವಣಾಭಾವಃ | ತಚ್ಚ್ರವಣಾಭಾವೇ ಧರ್ಮಾದಿ ನ ವ್ಯಜ್ಞಾಪಯಿಸ್ಯತ್ | ನ ವಿಜ್ಞಾತಮ್ ಅಭವಿಸ್ಯತ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಸ್ಮಾದ್ವಾಗೈವೈತತ್ ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರಣೇನ ಸರ್ವಂ ವಿಜ್ಞಾಪಯತಿ | ಅತೋ ಭೂಯಸೀ ವಾಚ್ಛಾಮ್ನಃ | ತಸ್ಮಾದ್ ವಾಚಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುವಾಸ್ವ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ವಾಕ್ಯೇ ವಾಕ್ಯೇಂದರೆ ಜಿಹ್ವಾಮೂಲೀಯವೇ ಮುಂತಾದ ಎಂಟು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಇಂದ್ರಿಯವು. ವರ್ಣಗಳೇ ನಾಮವು ; ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯ ನಾಮಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಕಾರಣವು ಹೆಚ್ಚಿನದೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮಗನಿಗಿಂತ ತಂದೆಯು (ದೊಡ್ಡನನು). ಹಾಗೆಯೇ (ಇದು). ವಾಕ್ಯ ನಾಮಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದೆಂಬುದು ಮತ್ತೂ ಹೇಗೆ ? ಎಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ :

ವಾಕ್ಯೇ ಋಗ್ವೇದವನ್ನು ಇದು ಋಗ್ವೇದವು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆ ಯಜುರ್ವೇದವನ್ನು (ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ) -ಇದೇ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥವು (ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಹೃದಯಜ್ಞವನ್ನು ಎಂದರೆ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಾಗುವದನ್ನು, ಹೃದಯಜ್ಞವಲ್ಲದನ್ನು ಎಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿರುವದನ್ನು. (ಯದ್=ಯದಿ) ವಾಕ್ಯ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಧರ್ಮಾದಿಗಳು ತಿಳಿಯಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ವಾಕ್ಯಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಧ್ಯಯನವಿಲ್ಲ, ಅಧ್ಯಯನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದರ ಅರ್ಥದ ಶ್ರವಣವಿಲ್ಲ, ಅದರ ಶ್ರವಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಧರ್ಮಾದಿಗಳು ತಿಳಿಯಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ, ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯೇ ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವದರಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆಯಾಗಿ ವಾಕ್ಯ ನಾಮಕೃತ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು.

ವಾಗುಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯೋ ವಾಚಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಯಾವದ್ವಾಚೋ ಗತಂ
ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯೋ ವಾಚಂ ಬ್ರಹ್ಮೇ
ತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಽಸ್ತಿ ಭಗವೋ ವಾಚೋ ಭೂಯ ಇತಿ ವಾಚೋ
ನಾವ ಭೂಯೋಽಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ಸಿತಿ || ೨ ||

೨. ಯಾವನು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು ವಾಕ್ಯದ ಗತಿಯು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ (ಇರುವದೋ) ಅಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಯಥಾಕಾಮಚಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವನು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ (ಅವನಿಗೆ). 'ಭಗವಂತನೇ, ವಾಕ್ಯಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದೆಯೇ?' 'ವಾಕ್ಯಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದ್ದೇ ಇದೆ.' 'ಅದನ್ನು ಭಗವಂತನು ನನಗೆ ಹೇಳಬೇಕು.'

ವಾಗ್ಯುಪಾಸನೆಗೆ

ವಾಕ್ಯದ ಫಲವೆಲ್ಲ ಸ್ವೇತಂತ್ರ್ಯಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೫೬. ಸಮಾನಮನ್ಯತಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮಿಕ್ಕ (ಗ್ರಂಥವು ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವು.

ವಿಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ಮ ನೋ ಲ ಬ್ರ ಹ್ಮ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಮನೋ ನಾವ ನಾಚೋ ಭೂಯೋ ಯಥಾ ವೈ ದ್ವೇ ವಾಃ
ಮಲಕೇ ದ್ವೇ ನಾ ಕೋಲೇ ದ್ವಾ ನಾ ಖ್ವಾ ಮುಷ್ಟಿರನುಭವ
ತೈವಂ ನಾಚಂ ಚ ನಾಮ ಚ ಮನೋನುಭವತಿ ಸ ಯದಾ
ಮನಸಾ ಮ ನ ಸ್ಯ ತಿ ಮನ್ತ್ರಾನಧೀಯೇಯೇತ್ಯಥಾಧೀತೇ
ಕರ್ಮಾಣಿ ಕುರ್ವೀಯೇತ್ಯಥ ಕುರುತೇ ಪುತ್ರಾಗಂಶ್ಚ
ಪಶೂಗಂಶ್ಚೇಚ್ಛೇಯೇತ್ಯಥೇಚ್ಛತ ಇಮಂ ಚ ಲೋಕ
ಮಮುಂ ಚೇಚ್ಛೇಯೇತ್ಯಥೇಚ್ಛತೇ ಮನೋ ಹ್ಯಾತ್ಮಾ ಮನೋ
ಹಿ ಲೋಕೋ ಮನೋ ಹಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಮನ ಉಪಾಸ್ತೇತಿ || ೧ ||

೧. ಮನಸ್ಸೇ ವಾಕ್ಯಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಹೇಗೆ ಎರಡು
ಅಮಲಕಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಎರಡು ಕೋಲಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಎರಡು
ಅಕ್ಷಗಳನ್ನು ಮುಷ್ಟಿಯು ಅನುಭವಿಸುತ್ತದೆಯೋ ಹಾಗೆ ವಾಕ್ಯನ್ನೂ
ನಾಮವನ್ನೂ ಮನಸ್ಸು ಅನುಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಅವನು ಯಾವಾಗ
ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡುವೆನು ಎಂದು ಮನಸ್ಸು
ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಆಗ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡುತ್ತಾನೆ ; ಕರ್ಮಗಳನ್ನು
ಮಾಡುವೆನೆಂದು (ಯಾವಾಗ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡುವನೋ) ಆಗ ಮಾಡು
ತ್ತಾನೆ ; ಪುತ್ರರನ್ನೂ ಪಶುಗಳನ್ನೂ ಇಚ್ಛಿಸುವೆನು ಎಂದು (ಯಾವಾಗ
ಮನಸ್ಸು ಮಾಡುವನೋ ಆಗ) ಇಚ್ಛಿಸುವನು ; ಈ ಲೋಕವನ್ನೂ ಆ
ಲೋಕವನ್ನೂ ಇಚ್ಛಿಸುವೆನೆಂದು (ಯಾವಾಗ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡುವನೋ)
ಆಗ ಇಚ್ಛಿಸುವನು. ಮನಸ್ಸೇ ಆತ್ಮನು, ಮನಸ್ಸೇ ಲೋಕವು,
ಮನಸ್ಸೇ ಬ್ರಹ್ಮವು. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು.

ಮನಸ್ಸಿನ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೫೨. ಮನೋ ಮನಸ್ಯನವಿಶಿಷ್ಟಮನ್ತಃಕರಣಂ ವಾಚೋ ಭೂಯಃ |
ತದ್ಧಿ ಮನಸ್ಯನವ್ಯಾಪಾರವದ್ ವಾಚಂ ವಕ್ತವ್ಯೇ ಪ್ರೇರಯತಿ | ತೇನ ವಾಙ್ಮನಸಿ

ಅನ್ತರ್ಭವತಿ | ಯಚ್ಚ ಯಸ್ಮಿನ್ ಅನ್ತರ್ಭವತಿ ತತ್ ತಸ್ಯ ವ್ಯಾಪಕತ್ವಾತ್ ತತೋ ಭೂಯೋ ಭವತಿ | ಯಥಾ ವೈ ಲೋಕೇ ದ್ವೇ ವಾ ಆಮಲಕೇ ಫಲೇ, ದ್ವೇ ವಾ ಕೋಲೇ ಬವರಫಲೇ, ದ್ವಾ ವಾ ಅಕ್ಷೌ ವಿಭೀತಕಫಲೇ ಮುಷ್ಟಿರನು ಭವತಿ ಮುಷ್ಟಿಸ್ತೇ ಫಲೇ ವ್ಯಾವ್ಷೇತಿ | ಮುಷ್ಟೌ ಹಿ ತೇ ಅನ್ತರ್ಭವತಃ | ಏವಂ ವಾಚಂ ಚ ನಾಮ ಚ ಆಮಲಕಾದಿವತ್ ಮನೋಽನುಭವತಿ | ಸ ಯದಾ ಪುರುಷೋ ಯಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ಮನಸಾ ಅಂತಃಕರಣೇನ ಮನಸ್ಯತಿ ಮನಸ್ಯನಂ ವಿನಕ್ಷಾಬುದ್ಧಿಃ | ಕಥಮ್ ? ಮನ್ತ್ರಾನ್ ಅಧೀಯಾಯ ಉಚ್ಚಾರಯೇಯಮ್ ಇತ್ಯೇವಂ ವಿನಕ್ಷಾಂ ಕೃತ್ವಾ ಅಥ ಅಧೀತೇ | ತಥಾ ಕರ್ಮಾಣಿ ಕುರ್ವೀಯ ಇತಿ ಚಿಕೀರ್ಷಾಬುದ್ಧಿಂ ಕೃತ್ವಾ ಅಥ ಕುರುತೇ | ಪುತ್ರಾಂಶ್ಚ ಪಶೂಂಶ್ಚ ಇಚ್ಛೇಯ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೀಚ್ಛಾಂ ಕೃತ್ವಾ ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತೃಪಾಯಾನುಷ್ಠಾನೇನ ಅಥ ಇಚ್ಛತೇ | ಪುತ್ರಾ ದೀನ್ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಥಾ ಇಮಂ ಚ ಲೋಕಮ್ ಅಮುಂ ಚ ಉಪಾಯೇನ ಇಚ್ಛೇಯ ಇತಿ ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತೃಪಾಯಾನುಷ್ಠಾನೇನ ಅಥ ಇಚ್ಛತೇ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ | ಮನೋ ಹಿ ಆತ್ಮಾ | ಆತ್ಮನಃ ಕರ್ತೃತ್ವಂ ಭೋಕ್ತೃತ್ವಂ ಚ ಸತಿ ಮನಸಿ ನಾನ್ಯಥಾ ಇತಿ ಮನೋ ಹ್ಯಾತ್ಮಾ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ | ಮನೋ ಹಿ ಲೋಕಃ | ಸತ್ಯೇವ ಹಿ ಮನಸಿ ಲೋಕೋ ಭವತಿ ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತೃಪಾಯಾನುಷ್ಠಾನಂ ಚ ಇತಿ ಮನೋ ಹಿ ಲೋಕಃ | ಯಸ್ಮಾತ್ ತಸ್ಮಾನ್ಮನೋ ಹಿ ಬ್ರಹ್ಮ | ಯತ ಏವಂ ತಸ್ಮಾತ್ ಮನ ಉಪಾಸ್ತೇ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮನಸ್ಸು ಮನಸ್ಯನ(ರಕ್ತಿ)ಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಅಂತಃಕರಣವು ವಾಕ್ಯ ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು, ಮನಸ್ಯನವೆಂಬ ವ್ಯಾಪಾರವುಳ್ಳ ಆ (ಅಂತಃಕರಣ)ವಲ್ಲವೆ, ವಾಕ್ಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದ (ವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ತೊಡಗಿಸುವದು ? ಅದರಿಂದ ವಾಕ್ಯು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವದು ಯಾವದರಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವದೋ ಅದು ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎರಡು ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಗಳನ್ನು, ಅಥವಾ ಎರಡು ಕೋಲಗಳನ್ನು ಎಂದರೆ ಎಗಚೀಕಾಯಿಗಳನ್ನು, ಅಥವಾ ಎರಡು ಅಕ್ಷಗಳನ್ನು ಎಂದರೆ ವಿಭೀತಕ (ತಾರೆಕಾಯಿ) ಫಲಗಳನ್ನು ಮುಷ್ಟಿಯು ಅನುಭವಿಸುತ್ತದೆಯೋ, ಮುಷ್ಟಿಯು ಆ ಹೆಣ್ಣುಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸುವದೋ- ಮುಷ್ಟಿಯಲ್ಲದವೆ, ಅವು ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ ?- ಹಾಗೆ ವಾಕ್ಯನ್ನೂ ನಾಮವನ್ನೂ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಗಳೇ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು (ಮುಷ್ಟಿಯು ಅನುಭವಿಸುವಂತೆ) ಮನಸ್ಸು ಅನುಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಪುರುಷನು ಯಾವಾಗ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಂತಃಕರಣದಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನ ವ್ಯಾಪಾರಮಾಡುವನೋ- ಮನಸ್ಯನವೆಂದರೆ ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ಬುದ್ಧಿ, (ಅದನ್ನು

ಯಾವಾಗ ಮಾಡುವನೋ) — ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ, ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು (ನಾನು) ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕು, ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕು ಎಂದಿಂತು ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಆಮೇಲೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು (ನಾನು) ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆಯ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಮೇಲೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಪುತ್ರರನ್ನೂ ಪಶುಗಳನ್ನೂ ಇಚ್ಛಿಸುವೆನು ಎಂದು ಪಡೆಯುವ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸಾಧನವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ, ಎಂದರೆ (ಆ) ಪುತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆಯೇ ಈ ಲೋಕವನ್ನೂ ಆ ಲೋಕವನ್ನೂ ಸಾಧನದಿಂದ ಇಚ್ಛಿಸುವೆನು (ಪಡೆಯುವೆನು) ಎಂದು ಅವುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸಾಧನವನ್ನು ಮಾಡುವದರಿಂದ ಆಮೇಲೆ (ಅವನ್ನು) ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ, ಎಂದರೆ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಮನಸ್ಸೇ ಆತ್ಮನು. ಮನಸ್ಸಿದ್ದರೇ ಕರ್ತೃತ್ವವೂ ಭೋಕ್ತೃತ್ವವೂ (ಇರುತ್ತವೆಯೇ ಹೊರತು) ಅದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ (ಇರು)ವದಿಲ್ಲವಾಗಿ 'ಮನಸ್ಸೇ ಆತ್ಮನು' ಎಂದಿದೆ. ಮನಸ್ಸೇ ಲೋಕವು, ಮನಸ್ಸು ಇದ್ದರೇ ಲೋಕವೂ ಅದನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸಾಧನದ ಅನುಷ್ಠಾನವೂ ಆಗುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಮನಸ್ಸೇ ಲೋಕವು. ಹೀಗಿರುವದಷ್ಟೆ, ಅದ್ದರಿಂದ ಮನಸ್ಸೇ ಬ್ರಹ್ಮವು. ಹೀಗಿರುವದಲ್ಲ, ಅದ್ದರಿಂದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು.

ಮನೋಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯೋ ಮನೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಯಾವಂತನಸೋ ಗತಂ
ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯೋ ಮನೋ ಬ್ರಹ್ಮೇ
ತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಸ್ತಿ ಭಗವೋ ಮನಸೋ ಭೂಯ ಇತಿ ಮನಸೋ
ವಾವ ಭೂಯೋಸ್ತೀತಿ ತನ್ಮೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ಸಿತಿ || ೨ ||

೨. ಯಾವನು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನು ಮನಸ್ಸಿನ ಗತಿಯು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ (ಇರುವದೋ), ಅಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಯಥಾಕಾಮಚಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವನು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ (ಅವನಿಗೆ). 'ಭಗವಂತನಿ, ಮನಸ್ಸಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದೆಯೇ?', 'ಮನಸ್ಸಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದ್ದೇ ಇದೆ'. 'ಅದನ್ನು ಭಗವಂತನು ನನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು'.

ಮನೋಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೫೮. ಸ ಯೋ ಮನ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವನು ಮನಸ್ಸನ್ನು (ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ) ಅವನು ಇತ್ಯಾದಿ (ಗ್ರಂಥವು ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವು.

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ಸಂಕಲ್ಪಬ್ರಹ್ಮ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸಂಕಲ್ಪೋ ನಾವ ಮನಸೋ ಭೂಯಾನ್ ಯದಾ ನೈ ಸಂಕಲ್ಪ
ಯತೇಽಥ ಮನಸ್ಸತ್ಯಥ ವಾಚಮೀರಯತಿ ತಾಮು ನಾಮ್ನೀರ
ಯತಿ ನಾಮ್ನಿ ಮನ್ತ್ರಾ ಏಕಂ ಭವಂತಿ ಮನ್ತ್ರೇಷು ಕರ್ಮಾಣಿ ||೧||

೧. ಸಂಕಲ್ಪವೇ ಮನಸ್ಸಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಯಾವಾಗ ಸಂಕಲ್ಪಿಸುವನೋ ಆಗ ಮನಸ್ಸು ನಮಾಡುತ್ತಾನೆ; ಅಮೇಲೆ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೆ, ಅದನ್ನು ನಾಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಾಮದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಗಳು ಒಂದಾಗಿರುತ್ತವೆ, ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಗಳು.

ಸಂಕಲ್ಪದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೫೯. ಸಂಕಲ್ಪೋ ನಾವ ಮನಸೋ ಭೂಯಾನ್ | ಸಂಕಲ್ಪೋಽಪಿ ಮನಸ್ಸನವತ್ ಅನ್ತಃಕರಣವೃತ್ತಿಃ ಕರ್ತವ್ಯಾಕರ್ತವ್ಯವಿಷಯವಿಭಾಗೇನ ಸಮರ್ಥನಮ್^೧ | ವಿಭಾಗೇನ ಹಿ ಸಮರ್ಥತೇ (?) ವಿಷಯೇ ಚಿಕೀರ್ಷಾಬುದ್ಧಿರ್ಮನಸ್ಸು

1. ಇದು 'ಸಮರ್ಪಣಮ್' ಎಂದಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು ?

ನಮನಸ್ತರಂ ಭವತಿ | ಕಥಮ್ ? ಯದಾ ವೈ ಸಂಕಲ್ಪಯತೇ ಕರ್ತವ್ಯಾದಿ
 ವಿಷಯಾನ್ ವಿಭಜತ ಇದಂ ಕರ್ತುಂ ಯುಕ್ತಮ್ ಇದಂ ಕರ್ತುಮ್ ಅಯುಕ್ತಮ್
 ಇತಿ ಅಥ ಮನಸ್ಯತಿ 'ಮನ್ತ್ರಾನ್ ಅಧೀಯಾಯ' ಇತ್ಯಾದಿ | ಅಥ ಅನನ್ತರಂ
 ವಾಚಮ್ ಈರಯತಿ ಮನ್ತ್ರಾದ್ಯುಚ್ಚಾರಣೇ ತಾಂ ಚ ವಾಚಮು ನಾನ್ನಿನಾಮ್ನಾ
 ಉಚ್ಚಾರಣಸಿಮಿತ್ತಂ ವಿವಕ್ಷ್ವಾಂ ಕೃತ್ವಾ ಈರಯತಿ | ನಾನ್ನಿನಾಮುಸಾಮಾನ್ಯೇ
 ಮನ್ತ್ರಾಃ ಶಬ್ದವಿಶೇಷಾಃ ಸಂತಃ ಏಕಂ ಭವಂತಿ ಅಸ್ತರ್ಭವಂತಿ (ತ್ಯರ್ಥಃ | ಸಾಮಾನ್ಯೇ
 ಹಿ ವಿಶೇಷೋಽಸ್ತರ್ಭವತಿ | ಮನ್ತ್ರೇಷು ಕರ್ಮಾಣಿ ಏಕಂ ಭವಂತಿ | ಮನ್ತ್ರ
 ಪ್ರಕಾಶಿತಾನಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ಕ್ರಿಯಂತೇ ನಾನ್ಮನ್ತ್ರಕಮಸ್ತಿ ಕರ್ಮ | ಯದ್ವಿ ಮನ್ತ್ರ
 ಪ್ರಕಾಶನೇನ ಲಬ್ಧಸತ್ತಾಕಂ ತತ್ಕರ್ಮಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇನ ಇದಂ ಕರ್ತವ್ಯಮ್
 ಅಸ್ಮೈ ಫಲಾಯ ಇತಿ ವಿಧೇಯತೇ | ಯಾಂಪುತ್ರಪ್ತತಿಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಷು
 ಕರ್ಮಣಾಂ ದೃಶ್ಯತೇ, ನಾಪಿ ಮನ್ತ್ರೇಷು ಲಬ್ಧಸತ್ತಾಕಾನಾಮೇವ ಕರ್ಮಣಾಂ
 ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಣಮ್ | ನ ಹಿ ಮನ್ತ್ರವ್ರಕಾಶಿತಂ ಕರ್ಮ ಕಿಂಚಿದ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ
 ಉತ್ಪನ್ನಂ ದೃಶ್ಯತೇ | ತ್ರಯಿವಿಹಿತಂ ಕರ್ಮೇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ ಲೋಕೇ | ತ್ರಯಾ
 ಶಬ್ದಶ್ಚ ಪುಗ್ಯಬಾಸಾನುಸವಾಖ್ಯಾ | "ಮನ್ತ್ರೇಷು ಕರ್ಮಾಣಿ ಕವಯೋ
 ಯಾನ್ಯಸತ್ಯನ್" (ಮುಂ ೧-೨-೧) ಇತಿ ಚಾರ್ಥವರ್ಣೇ | ತಸ್ಮಾದ್ ಯುಕ್ತಂ
 ಮನ್ತ್ರೇಷು ಕರ್ಮಾಣಿ ಏಕಂ ಭವಂತೀತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಸಂಕಲ್ಪವೇ ಮನಸ್ಸಿಗಿತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಸಂಕಲ್ಪವೂ ಮನಸ್ಸಿನದಂತೆಯೇ
 ಅಂತಃಕರಣದ (ಒಂದು) ವೃತ್ತಿ, ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು, ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ- ಎಂದು
 ವಿಂಗಡಿಸಿ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ವಿಂಗಡಿಸಿ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿಕೊಂಡರಲ್ಲವೆ, (ಆ)
 ವಿಷಯದಲ್ಲಿ (ಇದನ್ನು) ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯು ರೂಪವಾದ ಮನಸ್ಸಿನವು
 ಅದರ ಬಳಿಕವೇ ಆಗುತ್ತದೆ? ಹೇಗೆಂದರೆ ಯಾವಾಗ ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಾನೋ,
 ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೇ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಇದನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು ಎಂದು
 ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ, ಆಗ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡೋಣವೆಂದು
 ಮನಸ್ಸಿನಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಆಮೇಲೆ ವಾಕ್ಯನ್ನು ಮಂತ್ರವೇ ಮುಂತಾದದ್ದನ್ನು
 ಉಚ್ಚರಿಸುವಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೆ, ಮತ್ತು ಆ ವಾಕ್ಯನ್ನು ನಾಮದಲ್ಲಿ,
 ನಾಮದಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸುವ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ, ವಿನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ನಾಮದಲ್ಲಿ

1 'ಮನಸ್ಸನನಸ್ತರಂ' ಎಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

2. 'ಸತ್ಕರ್ಮ' ಎಂಬ ಅಚ್ಚಿನ ಪಾಠವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

3 ಮುಂತಾದ ಎಂದರೆ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲದ್ದು, ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು, ಮಾಡಬಾರದ್ದು ಎಂದು
 ವಿಂಗಡಿ-ಕೊಳ್ಳುವ ಮನಸ್ಸಿನವಾದ ಬಳಿಕ ಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೆ (ಎಂದರ್ಥ) ¹ ನಾಮದಲ್ಲಿ. ಎಂದರೆ ನಾಮಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಗಳು ಶಬ್ದವಿಶೇಷಗಳಾಗಿರುವದರಿಂದ ಒಂದಾಗುತ್ತವೆ, ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂದರ್ಥ ² ಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಿಲ್ಲವೆ, ವಿಶೇಷವು ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ? ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಗಳು ಒಂದಾಗುತ್ತವೆ ಮಂತ್ರದಿಂದ ತಿಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ, ಮಂತ್ರವಿಲ್ಲದ ಕರ್ಮವಿಲ್ಲ ಯಾವ ಕರ್ಮವು ಮಂತ್ರದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವದೋ? ಆ ಕರ್ಮವನ್ನು ಇಂಥ ಫಲಕ್ಕಾಗಿ ಇದನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಿರುತ್ತದೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲಿಯೇ (ಕೆಲವು) ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ, ಅದೂ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕರ್ಮಗಳದ್ದೇ ಸೃಷ್ಟಿಕರಣವು, ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಗದೆ ಇರುವ ಯಾವ ಕರ್ಮವೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವದು ಕಾಣಬರುವದೇ ಇಲ್ಲವಷ್ಟೆ? ³ ಕರ್ಮವು ತ್ರಯೀವಿಹಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ ತ್ರಯೀ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಋಗ್ಯಜುಃಸಾಮಗಳ ಹೆಸರು. “ತಿಳಿದವರು ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡರೋ” (ಮುಂ ೧-೨-೧) ಎಂದು ಅಧರ್ವಣದಲ್ಲಿಯೂ (ಇದೆ) ಅದ್ದರಿಂದ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಗಳು ಒಂದಾಗುತ್ತವೆ -ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವೇ

ಸಂಕಲ್ಪೋಪಾಸನೆಯ ವಿಧಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಾನಿ ಹ ನಾ ಏತಾನಿ ಸಂಕಲ್ಪೈಕಾಯನಾನಿ ಸಂಕಲ್ಪಾತ್ಮಕಾನಿ
ಸಂಕಲ್ಪೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾನಿ ಸಮುಕ್ಲೃಪತಾಂ ದ್ಯಾನಾಪೃಥಿವೀ ಸಮು
ಕಲ್ಪೇತಾಂ ನಾಯುಶ್ಚಾಸ್ತಿಕಾಶಂ ಚ ಸಮುಕ್ಲೃಪ್ತಾಸ್ತಪಶ್ಚ
ತೇಜಶ್ಚ ತೇಷಾಗ್ಂ ಸಂಕ್ಲೃಪ್ತೈ ವರ್ಷಾಗ್ಂ ಸಂಕಲ್ಪತೇ
ವರ್ಷಸ್ಯ ಸಂಕ್ಲೃಪ್ತಾ ಅನ್ನಗ್ಂ ಸಂಕಲ್ಪತೇನ್ನಸ್ಯ ಸಂಕ್ಲೃ

1. ವಾಕ್ಯನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೆ, ಅದನ್ನು ನಾಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೆ- ಎಂದರೆ ವಾಗಿದ್ರಿಯವನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಿ ನಾಮವನ್ನು ಚ್ಚರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ.

2. ಶಬ್ದವಿಶೇಷಗಳಾದ ಮಂತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ನಾಮವೇ, ನಾಮವು ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ಮನಸ್ಸಿನದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಅಧೀನವೆಂದಾಯಿತು.

3. ಮಂತ್ರವು ಕರ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೇ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ.

4 ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಕಾಣಬರುತ್ತಿರುವ ಕರ್ಮಗಳು ಆಯಾ ಶಾಖೆಯ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರದಿದ್ದರೂ ಶಾಖಾಂತರದ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ ಅದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಕಾಣುವ ಕರ್ಮಗಳೆಂಬಕ್ಕೂ ಮಂತ್ರವೇ ಮೂಲವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರೈಃ ಪ್ರಾಣಾಃ ಸಂಕಲ್ಪಂತೇ ಪ್ರಾಣಾನಾಗ್ಂ ಸಂಕ್ಷುಪ್ರೈಃ
ಮನ್ತ್ರಾಃ ಸಂಕಲ್ಪಂತೇ ಮನ್ತ್ರಾಣಾಗ್ಂ ಸಂಕ್ಷುಪ್ರೈಃ ಕರ್ಮಾಣಿ
ಸಂಕಲ್ಪಂತೇ ಕರ್ಮಾಣಾಗ್ಂ ಸಂಕ್ಷುಪ್ರೈಃ ಲೋಕಃ
ಸಂಕಲ್ಪತೇ ಲೋಕಸ್ಯ ಸಂಕ್ಷುಪ್ರೈಃ ಸರ್ವಂ ಸಂಕಲ್ಪತೇ ಸ
ಏಷ ಸಂಕಲ್ಪಃ ಸಂಕಲ್ಪಮುಪಾಸ್ವೇತಿ || ೨ ||

೨. ಆ ಇವುಗಳು ಸಂಕಲ್ಪವೆಂಬ ಏಕಾಯನವುಳ್ಳವು, ಸಂಕಲ್ಪಾತ್ಮಕಗಳು, ಸಂಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರುವವು. ದ್ಯಾವಾ ವೃಧಿವಿಗಳು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ, ವಾಯುವೂ ಆಕಾಶವೂ ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ, ಅವ್ವಾ ತೇಜಸ್ಸೂ ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕಾಗಿ ವರ್ಷವು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ, ವರ್ಷದ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕಾಗಿ ಅನ್ನವು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ, ಅನ್ನದ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಣಗಳು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ, ಪ್ರಾಣಗಳ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕಾಗಿ ಮಂತ್ರಗಳು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ, ಮಂತ್ರಗಳ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ. ಕರ್ಮಗಳ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕಾಗಿ ಲೋಕವು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ, ಲೋಕದ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಇದು ಸಂಕಲ್ಪವು. ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡು.

ಸರ್ವವೂ ಸಂಕಲ್ಪಮೂಲವಾದ್ದರಿಂದ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು
ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೬೦. ತಾನಿ ಹ ವಾ ಏತಾನಿ ಮನಃದೀನಿ ಸಂಕಲ್ಪೈಕಾಯನಾನಿ ಸಂಕಲ್ಪ ಏಕೋಽಯನಂ ಗಮನಂ ಪ್ರಲಯಃ, ಯೇಷಾಂ ತಾನಿ ಸಂಕಲ್ಪೈಕಾಯನಾನಿ | ಸಂಕಲ್ಪಾತ್ಮಕಾನಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಃ | ಸಂಕಲ್ಪೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾನಿ ಸ್ಥಿತಾ | ಸಮಕ್ಷೃಪತಾಂ ಸಂಕಲ್ಪಂ ಕೃತವತ್ಯಾವಿವ ಹಿ ದ್ಯೌಶ್ಚ ವೃಧಿವೀ ಚ ದ್ಯಾವಾವೃಧಿವೀ ದ್ಯಾವಾವೃಧಿವ್ಯೌ ನಿಶ್ಚಲೇ ಲಕ್ಷ್ಮೀತೇ | ತಥಾ ಸಮಕಲ್ಪೇತಾಂ ವಾಯುಶ್ಚ ಆಕಾಶಂ ಚ | ಏತಾವಪಿ ಸಂಕಲ್ಪಂ ಕೃತವನ್ತಾವಿವ | ತಥಾ ಸಮಕಲ್ಪಸ್ತ ಆಸಶ್ಚ ತೇಜಶ್ಚ | ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣ ನಿಶ್ಚಲಾನಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಂತೇ | ಯತಸ್ತೇಷಾಂ ದ್ಯಾವಾವೃಧಿವ್ಯಾದೀನಾಂ ಸಂಕ್ಷುಪ್ರೈಃ ಸಂಕಲ್ಪನಿಮಿತ್ತಂ ವರ್ಷಂ ಸಂಕಲ್ಪತೇ ಸಮರ್ಥೇ ಭವತಿ | ತಥಾ ವರ್ಷಸ್ಯ ಸಂಕ್ಷುಪ್ರೈಃ ಸಂಕಲ್ಪನಿಮಿತ್ತಮ್ ಅನ್ನಂ ಸಂಕಲ್ಪತೇ | ವೃಷ್ಟೇರ್ಹಿ ಅನ್ನಂ ಭವತಿ | ಅನ್ನಸ್ಯ ಸಂಕ್ಷುಪ್ರೈಃ ಪ್ರಾಣಾಃ ಸಂಕಲ್ಪಂತೇ | ಅನ್ನಮಯಾ ಹಿ ವ್ರಾಣಾ ಅನ್ನೋಪಪ್ಸವ್ವಕಾಃ | “ಅನ್ನಂ ದಾಮ” (ಬೃ. ೨-೨-೧) ಇತಿ ಹಿ

ಶ್ರುತಿಃ | ತೇಷಾಂ ಸಂಕ್ಷೃಷ್ಟೈಶ್ಚ ಮನ್ತ್ರಾಃ ಸಂಕಲ್ಪನೈಃ | ಪ್ರಾಣವಾನ್ ಹಿ ಮನ್ತ್ರಾನ್ ಅಧೀತೇ ನಾಂಬಲಃ | ಮನ್ತ್ರಾಣಾಂ ಹಿ ಸಂಕ್ಷೃಷ್ಟೈಶ್ಚ ಕರ್ಮಾಣಿ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದೀನಿ ಸಂಕಲ್ಪನೈಃ ಸ್ವರೂಪಾನ್ಯಾಯಮಾನಾನಿ ಮನ್ತ್ರಪ್ರಕಾಶಿತಾನಿ ಸಮರ್ಥೇ ಭವನ್ತಿ ಫಲಾಯ | ತತೋ ಲೋಕಃ ಫಲಂ ಸಂಕಲ್ಪತೇ | ಕರ್ಮ ಕರ್ತೃ ಸಮವಾಯಿತಯಾ ಸಮರ್ಥೇ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಲೋಕಸ್ಯ ಸಂಕ್ಷೃಷ್ಟೈಶ್ಚ ಸರ್ವಂ ಜಗತ್ ಸಂಕಲ್ಪತೇ ಸ್ವರೂಪಾವೈಕಲ್ಯಾಯ | ಏತದ್ವಿದಂ ಸರ್ವಂ ಜಗದ್ ಆತ್ಮಲಾವಸಾನಮ್ | ತತ್ಸರ್ವಂ ಸಂಕಲ್ಪಮೂಲಮ್ | ಅತೋ ವಿಶಿಷ್ಟಃ ಸ ಏಷ ಸಂಕಲ್ಪಃ | ಅತಃ ಸಂಕಲ್ಪಮುವಾಸ್ವ | ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಫಲಮಾಹ ತದುವಾಸಕಸ್ಯ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈ ಮನಸ್ಸೇ ಮುಂತಾದವು ಸಂಕಲ್ಪವೆಂಬ ಏಕಾಯನವುಳ್ಳವು, ಸಂಕಲ್ಪವೊಂದೇ ಯಾವನಕ್ಕೆ ಅಯನವೋ, ಗಮನವೋ, ಪ್ರಲಯ(ಸ್ಥಾನವೋ), ಅವು ಸಂಕಲ್ಪೈಕಾಯನಗಳು ¹ (ಅವು) ಉತ್ಪತ್ತಿ(ಕಾಲ)ದಲ್ಲಿ ಸಂಕಲ್ಪರೂಪಗಳಾಗಿರುವವು ² ಸ್ಥಿತಿ(ಕಾಲ)ದಲ್ಲಿ ಸಂಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವವು ³

ದ್ಯುಲೋಕವೂ ಪೃಥಿವೀಲೋಕವೂ ಎಂಬ (ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ=ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾ) ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಮಾಡಿದೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿವೆ.⁴ ಹೀಗೆಯೇ ವಾಯು, ಆಕಾಶ- ಇವು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ, ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತೆ ಇವೆ ⁵ ಮತ್ತು ಅವು, ತೇಜಸ್ಸು- (ಇವೂ) ತಮ್ಮ ರೂಪದಿಂದ ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ.⁶

ಆ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿ-ಮುಂತಾದವುಗಳ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಕಲ್ಪದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಮಳೆಯು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ, ಸಮರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ⁷, ಹೀಗೆಯೇ ಮಳೆಯ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಕಲ್ಪನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಅನ್ನವು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ಮಳೆಯಿಂದಲ್ಲವೆ,

1 ಸಂಕಲ್ಪವು ಅನ್ಯಕ್ತವಾಗಲು ಅದರಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು, ವಾಕ್ಯ, ನಾನು- ಇವೂ ಅಡಗುವವು.

2. ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿಯೇ ಹುಟ್ಟುವವು.

3. ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿಯೇ ಇರುವವು.

4. ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಉಪಚಾರೋಕ್ತಿಯೆಂದು ಭಾವ.

5. ವಾಯುವೆಂದರೆ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯ ಪೂರ್ವರೂಪ. ಅದೂ ಆಕಾಶವೂ ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

6. ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಚಲನವುಳ್ಳವಾಗಿದ್ದರೂ ತಮ್ಮ ರೂಪದಿಂದ ನಿಶ್ಚಲವೇ.

7. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದರೆ ಅಗುತ್ತವೆ ಎಂದರ್ಥ; ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದರೆ ಅದರ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಅನ್ನವಾಗುವದು? ಅನ್ನದ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಣಗಳು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ; ಪ್ರಾಣಗಳು ಅನ್ನಮಯವಾಗಿದ್ದು, ಅನ್ನದ ಆಶ್ರಯದಿಂದಲೇ ನಿಂತಿರುತ್ತವೆಯಲ್ಲವೆ? “ಅನ್ನವು (ಕಟ್ಟುವ) ಹಗ್ಗವು” (ಬೃ. ೨-೨-೧) ಎಂದಲ್ಲವೆ, ಶ್ರುತಿ? ಅವುಗಳ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಾಗಿ ಮಂತ್ರಗಳು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುವವು. ಪ್ರಾಣಗಳುಳ್ಳವನು, ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿಯಾನೇ ಹೊರತು ದುರ್ಬಲನು (ಮಾಡ)ಲಾರನು.- ಮಂತ್ರಗಳ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಾಗಿಯಲ್ಲವೆ, ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿಕರ್ಮಗಳು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ, ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಗಿ ಫಲ(ವನ್ನು ಕೊಡುವದಕ್ಕೆ) ಸಮರ್ಥವಾಗುತ್ತವೆ? ಅದರಿಂದ ಲೋಕವು, ಫಲವು, ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ, ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಸಮರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಲೋಕದ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಜಗತ್ತೂ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವಿಕಲವಾಗಿರುವದಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಫಲದವರೆಗಿನ ಇದೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಸರ್ವಜಗತ್ತೆಂಬುದು? ಅದೆಲ್ಲವೂ ಸಂಕಲ್ಪಮೂಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನದು, ಆ ಈ ಸಂಕಲ್ಪವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಉವಾಸನೆಮಾಡು.

ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿ ಅದನ್ನು ಉವಾಸನೆಮಾಡುವವನಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ .

ಸಂಕಲ್ಪೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯಃ ಸಂಕಲ್ಪಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ಮೇ ಸಂಕ್ಷೃಪ್ತಾನ್ ವೈ ಸ ಲೋಕಾನ್ ಧ್ರುವಾನ್ ಧ್ರುವಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾನ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತೋಃ ವ್ಯಥಮಾನಾನವ್ಯಥಮಾನೋಃಭಿಸಿದ್ಯತಿ ಯಾವತ್ ಸಂಕಲ್ಪಸ್ಯ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾನುಚಾರೋ ಭವತಿ ಯಃ ಸಂಕಲ್ಪಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ಮೇಸ್ತಿ ಭಗವಃ ಸಂಕಲ್ಪಾದ್ಭಾಯಿ ಇತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದ್ಭಾವ ಭೂಯೋಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ವಿತಿ ||

೩. ಯಾವನು ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಕ್ಷೃಪ್ತವಾದ ಧ್ರುವವಾದ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಧ್ರುವವಾಗಿ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾದವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿ, ಅವ್ಯಥಮಾನವಾದವುಗಳನ್ನು ಅವ್ಯಥಮಾನವಾಗಿ ನಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಸಂಕಲ್ಪದ ಗತಿಯಿರುವದೋ (ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ) ಅಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಯಥಾಕಾನುಚಾರವಿರುವದು. ಯಾವನು ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು

ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ (ಅವನಿಗೆ ಈ ಫಲವು). 'ಭಗವಂತನೆ, ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದೆಯೇ?', 'ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದ್ದೇಇದೆ'. 'ಅದನ್ನು ಭಗವಂತನು ನನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು.'

ಸಂಕಲ್ಪೋಪಾಸಕನಿಗೆ ದೊರಕುವ ಲೋಕಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೬೧. ಸ ಯಃ ಸಂಕಲ್ಪಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಬ್ರಹ್ಮಬುದ್ಧ್ಯಾ ಉಪಾಸ್ಮೇ ಸಂಕ್ಷೃಪ್ತಾನ್ ವೈ ಧಾತ್ರಾ ಅಸ್ಯ ಇಮೇ ಲೋಕಾಃ ಫಲಮಿತಿ ಕ್ಲೃಪ್ತಾನ್ ಸಮರ್ಥತಾನ್ ಸಂಕಲ್ಪಿತಾನ್ ಸ ವಿದ್ವಾನ್ ಧೃವಾನ್ ನಿತ್ಯಾನ್ ಅತ್ಯಂತಾಧೃವಾ ಪೇಕ್ಷಯಾ | ಧೃವಶ್ಚ ಸ್ವಯಮ್ | ಲೋಕಿನೋ ಹ್ಯಧೃವಶ್ಚೇ ಲೋಕೇ ಧೃವ ಕ್ಲೃಪ್ತಿರ್ವ್ಯರ್ಥಾ ಇತಿ ಧೃವಃ ಸನ್ | ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾನ್ ಉಪಕರಣಸಂಪನ್ನಾನ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಪಶುಪುತ್ರಾದಿಭಿಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಇತಿ ದರ್ಶನಾತ್ | ಸ್ವಯಂ ಚ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ | ಆತ್ಮೀಯೋಪಕರಣಸಂಪನ್ನಃ | ಅವ್ಯಧಮಾನಾನ್ ಅಮಿತ್ರಾದಿ ತ್ರಾಸರಹಿತಾನ್ ಅವ್ಯಧಮಾನಶ್ಚ ಸ್ವಯಮ್, ಅಭಿಸಿದ್ಧತಿ ಅಭಿಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯಾವತ್ ಸಂಕಲ್ಪಸ್ಯ ಗತಂ ಸಂಕಲ್ಪಗೋಚರಃ, ತತ್ರ ಅಸ್ಯ ಯಥಾ ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಆತ್ಮನಃ ಸಂಕಲ್ಪಸ್ಯ | ನ ತು ಸರ್ವೇಷಾಂ ಸಂಕಲ್ಪ ಸ್ಥೇತಿ | ಉತ್ತರಫಲವಿರೋಧಾತ್ | ಯಃ ಸಂಕಲ್ಪಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ಮೇ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವವತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವನು ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನು ಸಂಕ್ಷೃಪ್ತವಾದ- ಇವನಿಗೆ ಈ ಲೋಕಗಳು ಫಲವು ಎಂದು ಧಾತ್ಯವು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿರುವ ಕ್ಲೃಪ್ತವಾದ- ಸಂಕಲ್ಪಿತವಾದ, ಧೃವವಾದ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಅಧೃವಗಳಾಗಿರುವ (ಲೋಕಗಳಿಗಿಂತ) ನಿತ್ಯವಾಗಿರುವ ; (ಲೋಕಗಳನ್ನು), ಆ ಉಪಾಸಕನು ತಾನೂ ಧೃವನಾಗಿ, -ಲೋಕವನ್ನು (ಪಡೆದವನು) ಧೃವನಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಲೋಕವು ಧೃವವಾಗಿರಲಿಂಬ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದು ವ್ಯರ್ಥವು. ಆದ್ದರಿಂದ (ತಾನೂ) ಧೃವನಾಗಿ- ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾದ, ಎಂದರೆ ಉಪಕರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ (ಲೋಕಗಳನ್ನು) ಎಂದರ್ಥ. ಪಶುಪುತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾಗುವನು ಎಂದು (ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವದು) ಕಂಡಿರುವದರಿಂದ (ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾದ ಎಂದರೆ ಈ ಅರ್ಥ- ತಾನೂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾಗಿ ತನ್ನ ಉಪಕರಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿದವನಾಗಿ, ಅವ್ಯಧಮಾನವಾದ, ಶತ್ರುಗಳೇ ಮುಂತಾದವರ ಅಂಜಿಕೆಯಿಲ್ಲದ

(ಲೋಕಗಳನ್ನು) ತಾನೂ ಅವ್ಯಧಮಾನನಾಗಿ ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಸಂಕಲ್ಪದ ಗತಿಯಿರುವದೋ, ಅಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಯಥಾಕಾಮ ಚಾರವಿರುವದು. ತನ್ನ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕೆ (ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಗತಿಯಿರುವದೋ) ಎಂದರ್ಥ, (ಇಷ್ಟೇ ಹೊರತು) ಎಲ್ಲರ ಸಂಕಲ್ಪದ (ಗತಿಯಿರುವವರೆಗೂ) ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಂದೆ (ಹೇಳಿರುವ) ಫಲಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗುವದು.¹ 'ಯಾನನ್ನು ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ' ಎಂದುಮುಂತಾಗಿರುವ (ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ) ಹಿಂದಿನಂತೆ (ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ).

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಐದನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ಚಿ ತ್ತ ಬ್ರ ಹ್ಮ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಚಿತ್ತಂ ನಾವ ಸಂಕಲ್ಪಾದ್ಭಯೋ ಯದಾ ನೈ ಚೇತಯತೇಽಥ ಸಂಕಲ್ಪಯತೇಽಥ ಮನಸ್ಯತ್ಯಥ ವಾಚಮೀರಯತಿ ತಾಮು ನಾನ್ನೀರಯತಿ ನಾನ್ನಿ ಮನ್ತ್ರಾ ಏಕಂ ಭವಂತಿ | ಮನ್ತ್ರೇಷು ಕರ್ಮಾಣಿ || ೪ ||

೧. ಚಿತ್ತವೇ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಯಾವಾಗ ಚೇತನ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಆಗ ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ, ಆಗ ಮನಸ್ಸಿನಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಆಮೇಲೆ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೆ, ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ನಾಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಾಮದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಗಳು ಒಂದಾಗುತ್ತವೆ, ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಗಳು.

1. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಎಲ್ಲರ ಸಂಕಲ್ಪವೂ ಇರುವದೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಕಾಮಚಾರವಾಯಿತೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗತಿಯಾಗಬೇಕಾದದ್ದೇನೂ ಉಳಿಯುವದೇ ಇಲ್ಲ; ಆದರೆ ಹಾಗೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಮುಂದೆ ಚಿತ್ತೋಪಾಸನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರಿದು ವಿರುದ್ಧವಾಗುವದು

ಚಿತ್ತದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೬೨ ಚಿತ್ತಂ ವಾವ ಸಂಕಲ್ಪಾದ್ ಭೂಯಃ | ಚಿತ್ತಂ ಚೇತಯಿತ್ಯತ್ವಂ
ಪ್ರಾಪ್ತಕಾಲಾನುರೂಪಬೋಧವತ್ತ್ವಮ್ ಅತೀತಾನಾಗತವಿಷಯಪ್ರಯೋಜನ
ನಿರೂಪಣಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ ಚ | ತತ್ಸಂಕಲ್ಪಾದಪಿ ಭೂಯಃ | ಕಥಮ್ ? ಯದಾ ವೈ
ಪ್ರಾಪ್ತಂ ವಸ್ತು ಇದಮೇವಂ ಪ್ರಾಪ್ತಮಿತಿ ಚೇತಯತೇ ತದಾ ತದಾದಾನಾಯ ವಾ
ಅಪೋಹಾಯ ವಾ ಅಧ ಸಂಕಲ್ಪಯತೇ | ಅಧ ಮನಸ್ಯತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವವತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಚಿತ್ತವೇ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಚಿತ್ತವೆಂದರೆ ಅರಿಯುವದು, ಬಂದೊದಗಿದ್ದನ್ನು ಕಾಲಾನುರೂಪವಾಗಿರುವದನ್ನು¹ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದು, ಆಗಿ ಯೋದ, ಇನ್ನೂ ಬಾರದೆ ಇರುವ, ವಿಷಯದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ (ಚಿತ್ತವೇ) ಅದು ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಯಾವಾಗ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಇದು ಹೀಗೆಯೇ ಬಂದೊದಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಆಗ ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ದೂರವಿರುವದಕ್ಕೆ ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ, ಆಗ 'ಮನಸ್ಯನಮಾಡುತ್ತಾನೆ' -ಮುಂತಾದ (ಗ್ರಂಥವು) ಹಿಂದಿನಂತೆ* (ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು).

ಚಿತ್ತೋವಾಸನೆಯ ವಿಧಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಾನಿ ಹ ನಾ ಏತಾನಿ ಚಿತ್ತೈಕಾಯನಾನಿ ಚಿತ್ತಾತ್ಮಾನಿ² ಚಿತ್ತೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾನಿ ತಸ್ಮಾದ್ಯದ್ಯಪಿ ಬಹುವಿದಚಿತ್ತೋ ಭವತಿ ನಾಃಯ ಮಸ್ತೀತ್ಯೇವೈನಮಾಹುರ್ಯದಯಂ ನೇದ ಯದ್ವಾ ಅಯಂ ವಿದ್ವಾನ್ನೇತ್ಥಮಚಿತ್ತಃ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯಥ ಯದ್ಯಲ್ಪನಿಚ್ಛಿತ್ತವಾನ್ ಭವತಿ ತಸ್ಮಾ ಏವೋತ ಶುಶ್ರೂಷಂತೇ ಚಿತ್ತಗ್ಂ ಹ್ಯೇವೈಷಾಮೇಕಾ ಯನಂ ಚಿತ್ತಮಾತ್ಮಾ ಚಿತ್ತಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಚಿತ್ತಮುಪಾಸ್ತೇತಿ ||೨

೨. ಆ ಇವುಗಳು ಚಿತ್ತವೆಂಬ ಏಕಾಯನವುಳ್ಳವು, ಚಿತ್ತಾತ್ಮಗಳು, ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಹಳವನ್ನು

1. ಈಗ ಇದು ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಎಂದರ್ಥ.

2. ೭-೪-೧ ರಂತೆ.

3. ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಚಿತ್ತಾತ್ಮಕಾನಿ ಎಂದಿರಬೇಕೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವಂತಿದೆ, ಆದರೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ 'ಚಿತ್ತಾತ್ಮಾನಿ' ಎಂದೇ ಇದೆ.

ತಿಳಿದವನಾದರೂ ಅಚಿತ್ತನಾಗಿದ್ದರೆ, ಇವನು ಇಲ್ಲ, ಇವನು ಏನು ಅರಿತಿರುವನೋ (ಅದೂ ಇಲ್ಲ) ; ಇವನು ಅರಿತಿದ್ದರೆ ಹೀಗೆ ಅಚಿತ್ತನಾಗಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಇವನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವೇ ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಚಿತ್ತವಂತನಾಗಿದ್ದರೆ ಅವನಿಗಾಗಿಯೇ ಕೇಳಲಿ ಬಿಟ್ಟಿರುವರು. ಚಿತ್ತವೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಇವುಗಳಿಗೆ ಏಕಾಯನವು? ಚಿತ್ತವೇ ಆತ್ಮನು, ಚಿತ್ತವೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ. ಚಿತ್ತವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು.

ಎಲ್ಲವೂ ಚಿತ್ತಮೂಲಕವಾಗಿರುವದರಿಂದ
ಚಿತ್ತವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕು

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೬೩ ತಾನಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೀನಿ ಕರ್ಮಫಲಾನಾನ್ ಚಿತ್ತೈಕಾಯನಾನಿ ಚಿತ್ತಾತ್ಮಾನಿ ಚಿತ್ತೋತ್ಪತ್ತೀನಿ ಚಿತ್ತೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾನಿ ಚಿತ್ತಸ್ಥಿತಾನೀತ್ಯಪಿ ಪೂರ್ವವತ್ | ಕಿಂ ಚ ಚಿತ್ತಸ್ಯ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಮ್ | ಯಸ್ಮಾಚ್ಚಿತ್ತಂ ಸಂಕಲ್ಪಾದಿಮೂಲಂ ತಸ್ಮಾದ್ ಯದ್ಯಪಿ ಬಹುವಿತ್ ಬಹುಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಪರಿಚ್ಛೇದನವಾನ್ ಸನ್ ಅಚಿತ್ತೋ ಭವತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಾದಿಚೇತಯಿತ್ಯತ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರಹಿತೋ ಭವತಿ .ತಂ ನಿವುಣಾ ಲಾಕಿಕಾ ನಾಯಮಸ್ತಿ ವಿದ್ಯಮಾನೋಽಪಿ ಅಸತ್ತ್ವಮ ಏವ ಇತ್ಯೇನಮ್ ಆಹುಃ | ಯಚ್ಚಾಽಯಂ ಕಿಂಚಿತ್ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿ ವೇದ ಶ್ರುತವಾನ್ ತದಪ್ಯಸ್ಯ ವೃದ್ಧಿವೇತಿ ಕಥಯಂತಿ | ಕಸ್ಮಾತ್ ? ಯದ್ಯಯಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಸ್ಯಾತ್, ಇತ್ಥಮ್ ಏವಮ್ ಅಚಿತ್ತೋ ನ ಸ್ಯಾತ್ | ತಸ್ಮಾದಪ್ಯ ಶ್ರುತಮಪ್ಯಶ್ರುತಮೇವ ಇತ್ಯಾಹು ರಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಥ ಅಲ್ಪವಿದಸಿ ಯದಿ ಚಿತ್ತವಾನ್ ಭವತಿ ತಸ್ಮೈ ಏತಸ್ಮೈ (ಏವ) ತದುಕ್ತಾರ್ಥಗ್ರಹಣಾಯೈವ ಉತ ಅಪಿ ಶುಶ್ರೂಷಂತೇ ಶ್ರೋತುಮಿಚ್ಛಂತಿ | ತಸ್ಮಾಚ್ಚ ಚಿತ್ತಂ ಹಿ ಏವ ಏಷಾಂ ಸಂಕಲ್ಪಾದೀನಾಮ್ ಏಕಾಯನಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವವತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಸಂಕಲ್ಪವು ಮೊದಲಾಗಿ ಕರ್ಮಫಲದವರೆಗಿನವುಗಳು¹ ಚಿತ್ತವೆಂಬ ಏಕಾಯನವುಳ್ಳವು, ಚಿತ್ತಾತ್ಮಗಳು, ಚಿತ್ತದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವವುಗಳು, ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿಯೂ ಇರುವವು ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿರುವವು- ಎಂಬ (ಇದನ್ನು) ಕೂಡ ಹಿಂದಿನಂತೆ (ತಿಳಿಯಬೇಕು). ಮತ್ತು ಚಿತ್ತದ (ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವಿದು) : ಚಿತ್ತವು

ಸಂಕಲ್ಪಾದಿಗಳಿಗೆ ಮೂಲವಷ್ಟೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಬಹಳವನ್ನು ತಿಳಿದವನಾದರೂ ಬಹು ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಗಳ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದೂ ಅಚಿತ್ತನಾಗಿದ್ದರೆ, ಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದೇ ಮುಂತಾದದ್ದನ್ನು ಅರಿಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲದವನಾದರೆ, ಅವನನ್ನು ಜಾಣರಾದ ಜನರು 'ಇವನು ಇಲ್ಲ, ಇದ್ದರೂ ಇಲ್ಲದಂತೆಯೇ' ಎನ್ನುವರು. ಮತ್ತು ಇವನು ಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಮುಂತಾಗಿ ಏನನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವನೋ ಶ್ರವಣಮಾಡಿರುವನೋ ಅದೂ ಇವನಿಗೆ ವ್ಯರ್ಥವೇ ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆ? ಎಂದರೆ, ಇವನು ತಿಳಿದವನಾಗಿದ್ದರೆ, (ಇತ್ಯಮ್=ಏವಮ್) ಹೀಗೆ ಅಚಿತ್ತನಾಗಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿದ್ದೂ ಶ್ರವಣಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲ ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥ. ಇನ್ನು ಸ್ವಪ್ನವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡವನಾದರೂ ಚಿತ್ತವಂತನಾಗಿದ್ದರೆ, ಆ ಇವನಿಗೆ ಅವನು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಣಮಾಡುವದಕ್ಕೇ (ಉತ=ಅಪಿ) ಕೂಡ (ಶುಶ್ರೂಷಂತೇ=) ಶ್ರವಣಮಾಡಲೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಚಿತ್ತವೇ ಅಲ್ಲವೆ, 'ಈ ಸಂಕಲ್ಪಾದಿಗಳಿಗೆ ಏಕಾಯನವು' ಎಂದು ಹಿಂದಿನಂತೆ ಅರಿಯಬೇಕು.

ಚಿತ್ತಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯಶ್ಚಿತ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮೈತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಚಿತ್ತಾನ್ ವೈ ಸ ಲೋಕಾನ್
ಧ್ರುವಾನ್ ಧ್ರುವಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾನ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತೋವ್ಯಥಮಾನಾ
ನವ್ಯಥಮಾನೋಽಭಿಸಿದ್ಯತಿ ಯಾವಚ್ಚಿತ್ತಸ್ಯ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ತು
ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯಶ್ಚಿತ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮೈತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಽಸ್ತಿ
ಭಗವಶ್ಚಿತ್ತಾದ್ ಭೂಯ ಇತಿ ಚಿತ್ತಾದ್ವಾವ ಭೂಯೋಽಸ್ತೀತಿ
ತನ್ನೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ಸೀತಿ || ೩ ||

೩. ಯಾವನು ಚಿತ್ತವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಚಿತ್ತವಾದ ಧ್ರುವವಾದ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಧ್ರುವನಾಗಿ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾದದ್ದನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾಗಿ ಅವ್ಯಥಮಾನವಾದವನ್ನು ಅವ್ಯಥಮಾನನಾಗಿ ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಚಿತ್ತದ ಗತಿಯಿರುವದೋ ಅಲ್ಲಿ(ಯವರೆಗೆ) ಇವನಿಗೆ ಯಥಾಕಾಮಚಾರವಿರುವದು. ಯಾವನು ಚಿತ್ತವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ (ಅವನಿಗೆ ಈ ಫಲವು). 'ಭಗವಂತನೆ, ಚಿತ್ತಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದೆಯೇ?', 'ಚಿತ್ತಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದ್ದೇಇದೆ.', 'ಅದನ್ನು ಭಗವಂತನು ನನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು.'

ಚಿತ್ತೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಚಿತ್ತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೬೪. ಚಿತ್ತಾನ್ ಉಪಚಿತಾನ್ ಬುದ್ಧಿಮದ್ಗುಣೈಃ | ಸ ಚಿತ್ತೋಪಾಸಕೋ ಧ್ರುವಾನ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಚೋಕ್ತಾರ್ಥಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಚಿತ್ತವಾದ, ಎಂದರೆ ಬುದ್ಧಿವಂತರ ಗುಣಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೂಡಿರುವ (ಎಂದರ್ಥ). ಆ ಚಿತ್ತೋಪಾಸಕನು, 'ಧ್ರುವವಾದ (ಲೋಕಗಳನ್ನು)' ಮುಂತಾದದ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗಿದೆ.¹

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಆರನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ಧ್ಯಾನಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನಾವಿಧಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಧ್ಯಾನಂ ವಾವ ಚಿತ್ತಾದ್ಭೂಯೋ ಧ್ಯಾಯತೀವ ಪೃಥಿವೀ ಧ್ಯಾಯತೀವಾಂತರಿಕ್ಷಂ ಧ್ಯಾಯತೀವ ದ್ಯೌರ್ಧ್ಯಾಯಂತೀವಾಂತಃ ಪೋ ಧ್ಯಾಯಂತೀವ ಸರ್ವತಾ ಧ್ಯಾಯಂತೀವ ದೇವಮನುಷ್ಯಾಸ್ತಸ್ಮಾದ್ಯ ಇಹ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಮಹತ್ತಾಂ ಪ್ರಾಪ್ನುವಂತಿ ಧ್ಯಾನಾಸಾದಾಗ್ಂಶಾ ಇವೈವ ತೇ ಭವನ್ತ್ಯಥ ಯೇಲಪ್ತಾಃ ಕಲಹಿನಃ ಪಿಶುನಾ ಉಪವಾದಿನಸ್ತೇಫ ಯೇ ಪ್ರಭವೋ ಧ್ಯಾನಾಸಾದಾಗ್ಂಶಾ ಇವೈವ ತೇ ಭವಂತಿ ಧ್ಯಾನಮುಪಾಸ್ವೇತಿ ||೧||

೧. ಧ್ಯಾನವೇ ಚಿತ್ತಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಪೃಥಿವಿಯು ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುವಂತಿದೆ, ಅಂತರಿಕ್ಷವು ಧ್ಯಾನಮಾಡುವಂತಿದೆ, ದ್ಯುಲೋಕವು ಧ್ಯಾನಮಾಡುವಂತಿದೆ, ಅಷ್ಟು ಧ್ಯಾನಮಾಡುವಂತಿದೆ, ಸರ್ವತಗಳು ಧ್ಯಾನಮಾಡುವಂತಿವೆ, ದೇವಮನುಷ್ಯರುಗಳು ಧ್ಯಾನಮಾಡುವಂತಿ ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಯಾರು ಮಹತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯು

1. ೩-೪-೩ರಂತೆ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಂಡು ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

ತ್ತಾರೋ, ಅವರು ಧ್ಯಾನಾಪಾದಾಂಶರಿದ್ವಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಯಾರು ಅಲ್ಪರಾಗಿರುತ್ತಾರೋ (ಅವರು) ಕಲಹಿಗಳು, ಪಿಶುಸರು, ಉಪವಾದಿಗಳು (ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ). ಇನ್ನು ಯಾರು ಪ್ರಭುಗಳೋ ಅವರು ಧ್ಯಾನಾಪಾದಾಂಶರಾಗಿದ್ದಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಧ್ಯಾನವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು.

ಧ್ಯಾನದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೬೫ ಧ್ಯಾನಂ ವಾವ ಚಿತ್ತಾದ್ವಯಃ | ಧ್ಯಾನಂ ನಾಮ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತದೇವತಾದ್ಯಾಲಮ್ಬನೇಷ್ವಚಲೋ ಭಿನ್ನಜಾತೀಯೈರನನ್ತರಿತಃ ಪ್ರತ್ಯಯಸಂತಾನಃ | ಏಕಾಗ್ರತೇತಿ ಯಮಾಹುಃ | ದೃಶ್ಯತೇ ಚ ಧ್ಯಾನಸ್ಯ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ಫಲತಃ | ಕಥಮ್ ? ಯಥಾ ಯೋಗೀ ಧ್ಯಾಯನ್ ನಿಶ್ಚಲೋ ಭವತಿ ಧ್ಯಾನಫಲಲಾಭೇ ಏಸಂ ಧ್ಯಾಯತೀವ | ನಿಶ್ಚಲಾ ದೃಶ್ಯತೇ ಸೃಧಿವೀ | ಧ್ಯಾಯತೀವಾನ್ತರಿಕ್ಷಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮನ್ಯತ್ | ದೇವಾಶ್ಚ ಮನುಷ್ಯಾಶ್ಚ ದೇವಮನುಷ್ಯಾಃ | ಮನುಷ್ಯಾಃ ಏವ ವಾ ದೇವಸಮಾ ದೇವಮನುಷ್ಯಾಃ, ಶಮಾದಿಗುಣಸಂಪನ್ನಾ ಮನುಷ್ಯಾಃ | ದೇವಸ್ವರೂಪಂ ನ ಜಹತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಯಸ್ಮಾದೇವಂ ವಿಶಿಷ್ಟಂ ಧ್ಯಾನಂ ತಸ್ಮಾದ್ ಯ ಇಹ ಲೋಕೇ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮೇವ ಧನೈರ್ವಿದ್ಯಯಾ ಗುಣೈರ್ವಾಮಹತ್ತಾಂ ಮಹತ್ತ್ವಂ ಪ್ರಾಪ್ನುವಂತಿ ಧನಾದಿಮಹತ್ತ್ವಹೇತುಂ ಲಭಂತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಧ್ಯಾನಾವಾಧಾಂಶಾ ಇವ | ಧ್ಯಾನಸ್ಯ ಆಪಾದನಮ್ ಆಪಾದಃ | ಧ್ಯಾನಫಲಲಾಭ ಇತ್ಯೇತತ್ | ತಸ್ಯಾಂಶಃ, ಅವಯವಃ ಕಲಾ ಕಾಚಿದ್ | ಧ್ಯಾನಫಲಲಾಭಕಲಾವಂತ ಇವೈವ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತೇ ಭವಂತಿ | ನಿಶ್ಚಲಾ ಇವ ಲಕ್ಷ್ಯಂತೇ ನ ಕ್ಷುದ್ರಾ ಇವ | ಅಥ ಯೇ ಪುನರಲ್ಪಾಃ ಕ್ಷುದ್ರಾಃ ಕಿಂಚಿದಪಿ ಧನಾದಿಮಹತ್ತ್ವೈಕದೇಶಮ್ ಅಪ್ರಾಪ್ತಾಃ, ತೇ ಪೂರ್ವೋಕ್ತವಿಪರೀತಾಃ ಕಲಹಿನಃ ಕಲಹಶೀಲಾಃ | ಪಿಶುನಾಃ ಪರದೋಷೋದ್ಭಾಸಕಾಃ, ಉಪವಾದಿನಃ ಪರದೋಷಂ ಸಾಮಾನ್ಯಯುಕ್ತಮೇವ ವದಿತುಂ ಶೀಲಂ ಯೇಷಾಂ ತ ಉಪವಾದಿನಶ್ಚ ಭವಂತಿ | ಅಥ ಯೇ ಮಹತ್ತ್ವಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಧನಾದಿನಿಮಿತ್ತಂ ತೇಽನ್ಯಾನ್ ಪ್ರತಿ ಪ್ರಭವಂತೀತಿ ಪ್ರಭವಃ, ವಿದ್ಯಾಚಾರ್ಯರಾಜೇಶ್ವರಾದಯೋ ಧ್ಯಾನಾಪಾದಾಂಶಾ ಇವೇತ್ಯಾದಿ ಉಕ್ತಾರ್ಥಮ್ | ಅತೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಧ್ಯಾನಸ್ಯ ಮಹತ್ತ್ವಂ ಫಲತಃ | ಅತೋ ಭೂಯಶ್ಚಿತ್ತಾತ್ | ಅತಸ್ತದುವಾಸ್ಸ ಇತ್ಯಾದ್ಯುಕ್ತಾರ್ಥಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಧ್ಯಾನವೇ ಚಿತ್ತಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಧ್ಯಾನವೆಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ದೇವತೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಆಲಂಬನಗಳಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ ಬೇರೆಯ ಜಾತಿಯ

(ಪ್ರತ್ಯಯ)ಗಳು ನಡುವೆ ಬಾರವಂತೆ (ಸಾಗಿರುವ) ಪ್ರತ್ಯಯಪ್ರವಾಹವು ಅದನ್ನು 'ಏಕಾಗ್ರತೆ'ಯನ್ನುವರು. ಧ್ಯಾನದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯು ಫಲದಿಂದ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಹೇಗೆಂದರೆ, ಹೇಗೆ ಯೋಗಿಯು¹ ಧ್ಯಾನಮಾಡುವಾಗ ಧ್ಯಾನದ ಫಲವು ಸಿಕ್ಕಲು ನಿಶ್ಚಲನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಪೃಥಿಯೂ ಧ್ಯಾನಮಾಡುವಂತೆ ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿರುವದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ 'ಅಂತರಿಕ್ಷವು ಧ್ಯಾನಮಾಡುವಂತಿದೆ' ಮುಂತಾದ ಮಿಕ್ಕ ಗ್ರಂಥಭಾಗವೂ (ಇದಕ್ಕೆ) ಸಮಾನ(ವಾದ ಅರ್ಥವುಳ್ಳದ್ದು), ದೇವಮನುಷ್ಯರು ಎಂದರೆ ದೇವತೆಗಳೂ ಮನುಷ್ಯರೂ ಎಂದರ್ಥ, ಅಥವಾ ದೇವ ಸ ಮಾ ನ ರಾ ಗಿ ಶಮಾದಿಗುಣಸಂಪನ್ನರಾಗಿರುವ ಮನುಷ್ಯರು ದೇವ ಮನುಷ್ಯರು, ದೇವಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬಿಡದೆ (ಇರುವವರು) ಎಂದರ್ಥ.

ಹೀಗೆ ಧ್ಯಾನವು ಹೆಚ್ಚಿನದಷ್ಟೆ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರು ಗಳೊಳಗೇ ಧನಗಳಿಂದ, ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ, ಅಥವಾ ಗುಣಗಳಿಂದ ಯಾರು ಮಹತ್ತರಿಯನ್ನು, ದೊಡ್ಡತನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೋ, ದೊಡ್ಡಸ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಧನವೇ ಮುಂತಾದ ದೊಡ್ಡಸ್ತಿಕೆಯ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೋ ಎಂದರ್ಥ ಅವರು ಧ್ಯಾನಾಪಾದಾಂಶರಂತೆ, ಧ್ಯಾನವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವದೇ ಧ್ಯಾನಾಪಾದವು, ಧ್ಯಾನಫಲದ ಲಾಭವು ಎಂದರ್ಥ ; ಅದರ ಅಂಶವು, ಅವಯವವು, ಒಂದಾನೊಂದು ಕಲೆಯು, (ಇರುವವರಂತೆ). ಧ್ಯಾನಫಲಲಾಭದ ಒಂದು ಕಲೆಯುಳ್ಳವರಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆ, ನಿಶ್ಚಲರಾದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾರೆಯೇ ಹೊರತು ಸಣ್ಣ ಜನರಂತೆ ಕಾಣಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಯಾರು ಅಲ್ಪರೋ ಸಣ್ಣ ಜನರೋ ಧನವೇ ಮುಂತಾದ ದೊಡ್ಡಸ್ತಿಕೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಕೂಡ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿಲ್ಲವೋ ಅವರು ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದವರಿಗೆ ವಿಸರೀತರಾಗಿ ಕಲಹಿಗಳೂ ಜಗಳ ಮಾಡುವ ಸ್ವಭಾವದವರೂ ಪಿಶುನರೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ದೋಷವನ್ನು (ತೆಗೆದು) ಚಾಡಿಹೇಳುವವರೂ ಉಪವಾದಿಗಳೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ದೋಷವನ್ನು ಹತ್ತಿರವೇ ಆಡುವ ಸ್ವಭಾವದವರಾದ ಉಪವಾದಿಗಳಿರುತ್ತಾರಲ್ಲ ಅಂಥವರೂ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲು ಧನಾದಿನಿಮಿತ್ತದ ದೊಡ್ಡಸ್ತಿಕೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರಿದಾರಲ್ಲ, ಅವರು ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವವುಳ್ಳವರಾಗಿರುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಭುಗಳಾಗಿರುವವರು ; ವಿದ್ಯಾಚಾರ್ಯನು, ರಾಜನು, ಒಡೆಯನು- ಮುಂತಾದವರಿದಾರಲ್ಲ, (ಅವರು) 'ಧ್ಯಾನಾಪಾದಾಂಶರಂತೆಯೇ' ಎಂದು ಮುಂತಾದದ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಧ್ಯಾನದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯು ಫಲದಿಂದ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ (ಅದು) ಚಿತ್ತಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡು- ಎಂದು ಮುಂತಾದದ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗಿದೆ.

ಧ್ಯಾನಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯೋ ಧ್ಯಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಯಾವದ್ಧ್ಯಾನಸ್ಯ ಗತಂ
ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯೋ ಧ್ಯಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮೇ
ತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಽಸ್ಮಿ ಭಗವೋ ಧ್ಯಾನಾದ್ ಭೂಯ ಇತಿ ಧ್ಯಾನಾದ್ವಾವ
ಭೂಯೋಽಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ಸಿತಿ || ೨ ||

೨. ಯಾವನು ಧ್ಯಾನವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆ
ಮಾಡುವನೋ ಅವನಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಧ್ಯಾನದ ಗತಿಯಿರುವದೋ
ಅಲ್ಲಿ(ಯವರೆಗೆ) ಅವನಿಗೆ ಯಥಾಕಾಮಚಾರವಿರುವದು. ಯಾವನು
ಧ್ಯಾನವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ (ಅವನಿಗೆ ಫಲ
ವಿದು). 'ಭಗವಂತನೆ, ಧ್ಯಾನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದೆಯೇ?' 'ಧ್ಯಾನ
ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದ್ದೇ ಇದೆ'. 'ಅದನ್ನು ಭಗವಂತನು ನನಗೆ
ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು.'

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಏಳನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ವಿಜ್ಞಾನ ಬ್ರಹ್ಮ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ವಿಜ್ಞಾನಂ ವಾನ ಧ್ಯಾನಾದ್ ಭೂಯೋ ವಿಜ್ಞಾನೇನ ವಾ
ಋಗ್ವೇದಂ ವಿಜಾನಾತಿ ಯಜುರ್ವೇದಗ್ಂ ಸಾಮವೇದಮಾಥ
ರ್ವಣಂ ಚತುರ್ಥಮಿತಿಹಾಸಪುರಾಣಂ ಸಂಜ್ಞಮುಂ ವೇದಾನಾಂ
ವೇದಂ ಪಿತ್ರೈಂ ರಾಶಿಂ ದೈವಂ ನಿಧಿಂ ವಾಕೋವಾಕ್ಯಮೇಕಾ
ಯನಂ ದೇವವಿದ್ಯಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಂ ಭೂತವಿದ್ಯಾಂ ಕ್ಷತ್ರ
ವಿದ್ಯಾಂ ನಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾಗ್ಂ ಸರ್ಪದೇವಜನವಿದ್ಯಾಂ ದಿವಂ ಚ
ಪೃಥಿವೀಂ ಚ ವಾಯುಂ ಚಾಕಾಶಂ ಚಾಃಪಶ್ಚ ತೇಜಶ್ಚ ದೇವಾ
ಗ್ಂಶ್ಚ ಮನುಷ್ಯಾಗ್ಂಶ್ಚ ಪಶೂಗ್ಂಶ್ಚ ವಯಾಗ್ಂಸಿ ಚ ತೃಣ
ವನಸ್ಪತೀಶ್ಚಾಪ್ಪದಾನ್ಯಾಕೀಟಪತಜ್ಗ್ಂಪಿಪೀಲಿಕಂ ಧರ್ಮಂ

ಚಾಧರ್ಮಂ ಚ ಸತ್ಯಂ ಚಾನ್ಯತಂ ಚ ಸಾಧು ಚಾಸಾಧು ಚ
ಹೃದಯಜ್ಞಂ ಚಾಹೃದಯಜ್ಞಂ ಚಾನ್ನಂ ಚ ರಸಂ ಚೇವಂ
ಚ ಲೋಕಮಮುಂ ಚ ವಿಜ್ಞಾನೇನೈವ ವಿಜಾನಾತಿ ವಿಜ್ಞಾನ
ಮುಪಾಸ್ತೇತಿ || ೧ ||

೧. ವಿಜ್ಞಾನವೇ ಧ್ಯಾನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ
ಋಗ್ವೇದವನ್ನು ಅರಿಯುತ್ತಾನೆ. ಯಜುರ್ವೇದವನ್ನು, ಸಾಮ
ವೇದವನ್ನು, ನಾಲ್ಕನೆಯದಾದ ಆಧರ್ವಣವನ್ನು, ಐದನೆಯದಾದ
ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣವನ್ನು, ವೇದಗಳ ವೇದವನ್ನು, ಪಿತ್ರೈವನ್ನು,
ರಾಶಿಯನ್ನು, ದೈವವನ್ನು, ನಿಧಿಯನ್ನು, ವಾಕೋವಾಕ್ಯವನ್ನು,
ಏಕಾಯನವನ್ನು, ದೇವವಿದ್ಯೆಯನ್ನು, ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು, ಭೂತ
ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು, ಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು, ನಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು, ಸರ್ವದೇವ
ಜನವಿದ್ಯೆಯನ್ನು, ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನು, ಪೃಥಿವಿಯನ್ನೂ, ವಾಯು
ವನ್ನೂ ಆಕಾಶವನ್ನೂ ಅಪ್ಸನ್ನೂ ತೇಜಸ್ಸನ್ನೂ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ
ಮನುಷ್ಯರನ್ನೂ, ಪಶುಗಳನ್ನೂ ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನೂ, ಹುಲ್ಲುಮರಗಳನ್ನೂ,
ಹಿಂಸ್ರಮೃಗಗಳನ್ನೂ, ಹುಳುಜಿಟ್ಟಿಇರುವೆಯವರೆಗೂ (ಎಲ್ಲವನ್ನೂ),
ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಅಧರ್ಮವನ್ನೂ, ಸತ್ಯವನ್ನೂ ಅನ್ಯತವನ್ನೂ, ಒಳ್ಳೆ
ಯದನ್ನೂ ಕೆಟ್ಟದ್ದನ್ನೂ, ಹೃದಯಜ್ಞವಾದದ್ದನ್ನೂ ಅಹೃದಯಜ್ಞ
ವಾದದ್ದನ್ನೂ, ಅನ್ನವನ್ನೂ, ರಸವನ್ನೂ, ಈ ಲೋಕವನ್ನೂ ಆ
(ಲೋಕ)ವನ್ನೂ ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಅರಿಯುತ್ತಾನೆ. ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು
ಉಪಾಸನೆಮಾಡು.

ವಿಜ್ಞಾನದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೬೬. ವಿಜ್ಞಾನಂ ವಾವ ಧ್ಯಾನಾದ್ ಭೂಯಃ | ವಿಜ್ಞಾನಂ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ
ವಿಷಯಂ ಜ್ಞಾನಮ್ | ತಸ್ಯ ಧ್ಯಾನಕಾರಣತ್ವಾದ್ ಧ್ಯಾನಾದ್ ಭೂಯಸ್ತ್ವಮ್
ಕಥಂ ಚ ತಸ್ಯ ಭೂಯಸ್ತ್ವಮಿತಿ ? ಅಹ | ವಿಜ್ಞಾನೇನ ವಾ ಋಗ್ವೇದಂ
ವಿಜಾನಾತಿ ಅಯಮ್ಋಗ್ವೇದ ಇತಿ ಪ್ರಮಾಣತಯಾ | ಯಸ್ಯಾರ್ಥಜ್ಞಾನಂ ಧ್ಯಾನ
ಕಾರಣಮ್ | ತಥಾ ಯಜುರ್ವೇದಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ | ಕಿಂಚ ಪಶ್ವಾದೀಂಶ್ಚ ಧರ್ಮಾ
ಧರ್ಮಾ ಶಾಸ್ತ್ರಸಿದ್ಧಿ ಸಾಧ್ಯಸಾಧುನೀ ಲೋಕತಃ ಸ್ಮಾರ್ತೇ ವಾ ದೃಷ್ಟವಿಷಯಂ

ಚ ಸರ್ವಂ ವಿಜ್ಞಾನೇನೈವ ವಿಜಾನಾತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ತಸ್ಮಾದ್ ಯುಕ್ತಂ ಧ್ಯಾನಾದ್
ವಿಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಭೂಯಸ್ತ್ವಮ್ | ಅತೋ ವಿಜ್ಞಾನಮ್ ಉಪಾಸ್ವೀತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ವಿಜ್ಞಾನವೇ ಧ್ಯಾನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ವಿಜ್ಞಾನವೆಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ
ವಿಷಯದ ಜ್ಞಾನವು. ಅದು ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಧ್ಯಾನಕ್ಕಿಂತ
(ಅದು) ಹೆಚ್ಚು. ಅದು ಹೆಚ್ಚೆಂಬುದು ಮತ್ತು ಹೇಗೆಂದರೆ, ಹೇಳುತ್ತಾನೆ :
ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಋಗ್ವೇದವನ್ನು- ಇದು ಋಗ್ವೇದವೆಂದು, ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು-
ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅದರ ಅರ್ಥಜ್ಞಾನವೇ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ¹ ಕಾರಣವು. ಹೀಗೆಯೇ
'ಯಜುರ್ವೇದವನ್ನು' (ಅರಿಯುತ್ತಾನೆ)- ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ (ಗ್ರಂಥವನ್ನು
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು)². ಮತ್ತು ಪಶ್ವಾದಿಗಳನ್ನೂ ಶಾಸ್ತ್ರಸಿದ್ಧವಾದ
ಧರ್ಮಾರ್ಥಮುಗಳನ್ನೂ ಲೋಕ(ಸಿದ್ಧವಾದ) ಅಥವಾ ಸ್ವಾರ್ಥವಾದ ಸಾಧ್ಯಸಾಧು
ಗಳನ್ನೂ- ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಅರಿಯುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ
ಧ್ಯಾನಕ್ಕಿಂತ ವಿಜ್ಞಾನವು ಹೆಚ್ಚಿನದು ಎಂಬುದು ಯುಕ್ತವು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಜ್ಞಾನ
ವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು.

ವಿಜ್ಞಾನಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯೋ ವಿಜ್ಞಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ವಿಜ್ಞಾನವತೋ ನೈ ಸ
ಲೋಕಾಞ್ಜ್ಞಾನವತೋಽಭಿಸಿದ್ಯತಿ ಯಾವದ್ವಿಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಗತಂ
ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯೋ ವಿಜ್ಞಾನಂ
ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಽಸ್ತಿ ಭಗವೋ ವಿಜ್ಞಾನಾದ್ ಭೂಯ ಇತಿ
ವಿಜ್ಞಾನಾದ್ಭಾವ ಭೂಯೋಽಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀ
ತ್ವಿತಿ || ೨ ||

೨. ಯಾವನು ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆ
ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು ವಿಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಲೋಕ
ಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲಿಯವರಿಗೆ ವಿಜ್ಞಾನದ ಗತಿ
ಯಿರುವದೋ ಅಲ್ಲಿ(ಯವರೆಗೆ) ಅವನಿಗೆ ಯಥಾಕಾಮಚಾರವಿರು

1. ಗೀ. ಭಾ. ೧೨-೧೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೯೮) ನೋಡಿ

2. ವಾಕ್ಯದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ೭-೨-೧೦ರಂತೆ ಇದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ನದು. ಯಾವನು ವಿಜ್ಞಾನವು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ (ಅವನಿಗೆ ಫಲವಿದು). 'ಭಗವಂತನೆ, ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದೆಯೇ ?' 'ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದ್ದೇ ಇದೆ.' 'ಅದನ್ನು ಭಗವಂತನು ನನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು.'

ವಿಜ್ಞಾನೋಪಾಸಕನಿಗೆ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ
(ಭಾಷ್ಯ)

೫೬೭. ಶೃಣು ಉಪಾಸನಾಫಲಮ್ | ವಿಜ್ಞಾನವತಃ- ವಿಜ್ಞಾನಂ ಯೇಷು ಲೋಕೇಷು ತಾನ್ ವಿಜ್ಞಾನವತಃ ಲೋಕಾನ್- ಜ್ಞಾನವತಶ್ಚ ಅಭಿಸಿದ್ಧತಿ ಅಭಿಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ | ವಿಜ್ಞಾನಂ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥವಿಷಯಂ ಜ್ಞಾನಮ್ ಅನ್ಯವಿಷಯಂ ನೈಪುಣ್ಯಮ್ | ತದ್ವದ್ವಿರ್ಯುಕ್ತಾನ್ ಲೋಕಾನ್ ಪ್ರಾಪ್ನೋತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಯಾವದ್ ವಿಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವವತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈ ಉಪಾಸನೆಯ ಫಲವನ್ನು (ಹೇಳುವೆನು) ಕೇಳು. ವಿಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ-ವಿಜ್ಞಾನವು ಯಾವ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವದೋ ಅಂಥ ವಿಜ್ಞಾನವಂತವಾದ ಲೋಕಗಳನ್ನು, ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ವಿಜ್ಞಾನವೆಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥವಿಷಯದ (ತಿಳಿವಳಿಕೆ), ಜ್ಞಾನವೆಂದರೆ ಮಿಕ್ಕ ವಿಷಯವಾದ ಜಾಣತನವು, ಅವುಗಳುಳ್ಳವರಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ವಿಜ್ಞಾನದ (ಗತಿಯಿರುವದೋ) ಎಂದು ಮುಂತಾದದ್ದು ಹಿಂದಿನಂತೆ (ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು).

ವಿಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಎಂಟನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ಬ ಲ ಬ್ರ ಹ್ಮ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಬಲಂ ನಾವ ವಿಜ್ಞಾನಾದ್ಭೂಯೋಽಪಿ ಹಿ ಶತಂ ವಿಜ್ಞಾನವತಾ
ಮೇಕೋ ಬಲವಾನಾಕವ್ವಯತೇ ಸ ಯದಾ ಬಲೀ ಭವ

1. ಲೌಕಿಕವಾದ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನೈಪುಣ್ಯವು ಎಂದರ್ಥ. ಜ್ಞಾನವೆಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರವಿಚಾರದ ಜ್ಞಾನವೆಂದೂ ವಿಜ್ಞಾನವೆಂದರೆ ಅದರ ಅನುಭವವೆಂದೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡುವದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ, ಆದರೆ ಅದು ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಅರ್ಥಮಾಡಿರಬೇಕು.

ತೃಣೋತ್ಥಾತಾ ಭವತ್ಯುತ್ಪಿಷ್ಠನ್ ಪರಿಚರಿತಾ ಭವತಿ ಪರಿ
ಚರನ್ನುಪಸತ್ತಾ ಭವತ್ಯುಪಸೀದನ್ ದ್ರಷ್ಟಾ ಭವತಿ ಶ್ರೋತಾ
ಭವತಿ ಮನ್ತಾ ಭವತಿ ಬೋದ್ಧಾ ಭವತಿ ಕರ್ತಾ ಭವತಿ ವಿಜ್ಞಾತಾ
ಭವತಿ ಬಲೇನ ವೈ ಪೃಥಿವೀ ತಿಷ್ಠತಿ ಬಲೇನಾನ್ತರಿಕ್ಷಂ ಬಲೇನ
ದ್ಯೌರ್ಬಲೇನ ಪರ್ವತಾ ಬಲೇನ ದೇವಮನುಷ್ಯಾ ಬಲೇನ ಪಶ
ವಶ್ಚ ವಯಾಗ್ಂಸಿ ಚ ತೃಣವನಸ್ಪತಯಃ ಶ್ವಾಪದಾನ್ಯಾಕೀಟಿ
ಪತಜ್ಜಿಹಿಪೀಲಕಂ ಬಲೇನ ಲೋಕಸ್ತಿಷ್ಠತಿ ಬಲಮುಪಾ
ಸ್ಥೀತಿ || ೧ ||

೧. ಬಲವೇ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ವಿಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು ನೂರು(ಮಂದಿ)ಯನ್ನೂ ಬಲವಂತನು ನಡುಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಯಾವಾಗ ಬಲಿಯಾಗುತ್ತಾನೋ ಆಗ ಏಳುತ್ತಾನೆ, ಎದ್ದು ಪರಿಚರ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಪರಿಚರ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಉಪಸತ್ತಿಮಾಡಿದವನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಉಪಸತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ನೋಡುವವನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಕೇಳುವವನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಆಲೋಚಿಸುವವನಾಗುತ್ತಾನೆ, ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವವನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಮಾಡುವವನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಬಲದಿಂದಲೇ ಪೃಥಿವಿಯು ನಿಂತಿದೆ; ಬಲದಿಂದಲೇ ಅಂತರಿಕ್ಷವು, ಬಲದಿಂದಲೇ ದ್ಯುಲೋಕವು, ಬಲದಿಂದಲೇ ಪರ್ವತಗಳು, ಬಲದಿಂದಲೇ ದೇವಮನುಷ್ಯರು, ಬಲದಿಂದಲೇ ಪಶುಗಳು, ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಹುಲ್ಲುಮರಗಳು, ಹಿಂಸ್ರವೃಗಗಳು, ಹುಳು ಜಿಟ್ಟಿ ಇರುವೆಗಳವರೆಗೆ (ಎಲ್ಲವೂ). ಬಲದಿಂದಲೇ ಲೋಕವು ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ. ಬಲವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು.

ಬಲದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೬೮. ಬಲಂ ವಾವ ವಿಜ್ಞಾನಾದ್ ಭೂಯಃ | ಬಲಮಿತಿ ಅನ್ನೋಪಯೋಗಜನಿತಂ ಮನಸೋ ವಿಜ್ಞೇಯೇ ಪ್ರತಿಭಾಸಸಾಮರ್ಥ್ಯಮ್ | ಅನಶನಾದ್ ಋಗಾದೀನಿ “ನ ವೈ ಮಾ ಪ್ರತಿಭಾನ್ತಿ ಭೋಃ” (೬-೭-೨) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ಶರೀರೇಽಪಿ ತದೇವೋತ್ಥಾನಾದಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ ಯಸ್ಮಾದ್ ವಿಜ್ಞಾನವತಾಂ ಶತಮಷ್ಟೇಕಃ ಪ್ರಾಣೇ ಬಲನಾನ್ ಆಕನ್ಪಯತೇ | ಯಥಾ ಹಸ್ತೀ ಮತ್ತೋ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಶತಂ ಸಮುದಿತಮಪಿ | ಯಸ್ಮಾದೇವಮ್ ಅನ್ನಾದ್ಯುಪಯೋಗ

ನಿಮಿತ್ತಂ ಬಲಂ ತಸ್ಮಾತ್ ಸ ಪುರುಷೋ ಯದಾ ಬಲೀ ಬಲೇನ ತದ್ವಾನ್
 ಭವತಿ ಅಥ ಉತ್ಥಾತಾ ಉತ್ಥಾನಸ್ಯ ಕರ್ತಾ | ಉತ್ತಿಷ್ಠಂಶ್ಚ ಗುರೂಣಾಮಾಚಾ
 ಯಸ್ಯ ಚ ಪರಿಚರಿತಾ ಪರಿಚರಣಸ್ಯ ಶುಶ್ರೂಷಾಯಾಃ ಕರ್ತಾ ಭವತಿ | ಪರಿ
 ಚರನ್ ಉಪಸತ್ತಾ ತೇಷಾಂ ಸಮಾಪಗತೋಽನ್ತರಗ್ನಃ ಪ್ರಿಯೋ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ |
 ಉಪಸೀದಂಶ್ಚ ಸಾಮಾಪ್ಯಂ ಗಚ್ಛನ್ ಏಕಾಗ್ರತಯಾ ಆಚಾರ್ಯಸ್ಯ ಅನ್ಯಸ್ಯ
 ಚೋಪದೇಷ್ಟುರ್ಗುರೋದ್ರಷ್ಟ್ವಾ ಭವತಿ | ತತಸ್ತದುಕ್ತಸ್ಯ ಶ್ರೋತಾ ಭವತಿ |
 ತತ ಇದಮೇಭಿರುಕ್ತಮ್ ಏವಮುಪಪದ್ಯತೇ ಇತ್ಯುಪಸತ್ತಿತೋ ಮನ್ತಾ
 ಭವತಿ | ಮನ್ವಾನಶ್ಚ ಬೋಧ್ವಾ ಭವತ್ಯೇವಮೇವೇದಮಿತಿ | ತತ ಏವಂ ನಿಶ್ಚಿತ್ಯ
 ತದುಕ್ತಾರ್ಥಸ್ಯ ಕರ್ತಾ ಅನುಷ್ಠಾತಾ ಭವತಿ | ವಿಜ್ಞಾತಾ ಅನುಷ್ಠಾನಫಲಸ್ಯ
 ಅನುಭವಿತಾ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಕಿಂಚ ಬಲಸ್ಯ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ಬಲೇನ ನೈ
 ಸ್ಪಥಿನೀ ತಿಷ್ಠತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಋಷ್ವರ್ಥಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಬಲವೇ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಬಲವೆಂದರೆ ಅನ್ನವನ್ನು ಉಪ
 ಯೋಗಿಸುವದರಿಂದ ಉಂಟಾದ, ಮನಸ್ಸು ವಿಜ್ಞೇಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುವ
 ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು. ಊಟಮಾಡದ್ದರಿಂದ ಋಗಾದಿಗಳು 'ನನಗೆ ತೋಚುವದೇ
 ಇಲ್ಲ, ಸ್ವಾಮಿ' (೭-೭-೨) ಎಂದು ಶ್ರುತಿ (ಹೇಳುತ್ತಿರು)ವದರಿಂದ (ಹೀಗೆಂದು
 ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ). ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಏಳುವದೇ ಮುಂತಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ
 ಅದೇ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಜ್ಞಾನವಂತರಾದ ನೂರು ಮಂದಿಯನ್ನು ಒಬ್ಬ ಬಲವಂತ
 ನಾದ ಪ್ರಾಣಿಯು ನಡುಗಿಸುತ್ತಾನೆ, ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮದಿಸಿದ ಆನೆಯು ಗುಂಪು
 ಕೂಡಿದ ನೂರಾರು ಮನುಷ್ಯರನ್ನು (ನಡುಗಿಸುತ್ತದೆ) ಅನ್ನವೇ ಮುಂತಾದದ್ದನ್ನು
 ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾದ ಬಲವು ಹೀಗಿರುವದಷ್ಟೆ. ಆದ್ದರಿಂದ
 ಆ ಪುರುಷನು ಯಾವಾಗ ಬಲಿಯು ಬಲವುಳ್ಳವನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ, ಆಗ ಏಳು
 ವವನು, ಎದ್ದುನಿಲ್ಲುವ (ಕ್ರಿಯೆಯು) ಕರ್ತೃ(ವಾಗುತ್ತಾನೆ). ಎದ್ದು(ನಿಂತರೆ)
 ಗುರುಗಳನ್ನೂ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನೂ ಪರಿಚರ್ಯಮಾಡುವವನು-ಪರಿಚರಣವೆಂದರೆ
 ಶುಶ್ರೂಷೆಯು, (ಅದನ್ನು) ಮಾಡುವವನು-ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಪರಿಚರ್ಯಮಾಡಿದರೆ
 ಉಪಸತ್ತಿಮಾಡಿದವನು, ಅವರ ಹತ್ತಿರಬಿಡು, (ಅವರ) ಅಂತರಂಗವಾಗಿ ಪ್ರಿಯ
 ನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಉಪಸತ್ತಿಮಾಡಿದರೆ, ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ, ಏಕಾಗ್ರತೆ
 ಯಿಂದ ಆಚಾರ್ಯನನ್ನು ಉಪದೇಶಮಾಡುವ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಾದ ಗುರುವನ್ನು
 ನೋಡುವವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅದರಿಂದ ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳುವವನಾಗು

1 ಗುರುವು ಎಂದರೆ ಉಪದೇಶಮಾಡಿದವನು, ಆಚಾರ್ಯನೆಂದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ
 ತನ್ನ ವಿಸ್ತಾರಗಳನ್ನು ತಿಳುವದಕ್ಕೆ, ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಗುರು.

ತ್ತಾನೆ. ಆಬಳಿಕ ಇವರು ಹೇಳಿದ ಇದು ಹೀಗೆ ಹೊಂದುಗಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಉಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಆಲೋಚಿಸುವವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮನನಮಾಡಿದರೆ ಇದು ಹೀಗೆಯೇ (ಸರಿ) ಎಂದು (ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ) ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆಮೇಲೆ ಹೀಗೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುವವನು, ನಡೆಯಿಸುವವನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವವನು ಎಂದರೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ್ದರ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವವನು ಆಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಬಲದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯು ಮತ್ತೂ ಏನೆಂದರೆ, ಬಲದಿಂದಲೇ ಪೃಥಿವಿಯು ನಿಂತಕೊಂಡಿದೆ- ಎಂದು ಮುಂತಾದದ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗಿದೆ.¹

ಬಲಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯೋ ಬಲಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಯಾವನ್ ಬಲಸ್ಯ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯೋ ಬಲಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಸ್ತಿ ಭಗವೋ ಬಲಾದ್ಭಯ ಇತಿ ಬಲಾದ್ಭಾವ ಭೂಯೋಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೀ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ಸಿತಿ || ೨ ||

೨. ಯಾವನು ಬಲವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಬಲದ ಗತಿಯಿರುವದೋ ಅಲ್ಲಿ(ಯವರೆಗೆ) ಯಥಾಕಾಮಚಾರವಿರುವದು. ಯಾವನು ಬಲವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನಿಗೆ (ಫಲವಿದು). 'ಭಗವಂತನೆ, ಬಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದೆಯೇ?', 'ಬಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದ್ದೇ ಇದೆ.', 'ಭಗವಂತನು ಅದನ್ನು ನನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು'.

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ಅ ನ್ನ ಬ್ರ ಹ್ಮ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅನ್ನಂ ನಾವ ಬಲಾದ್ಭಯಸ್ತಸ್ಮಾದ್ಯದ್ಯಪಿ ದಶರಾತ್ರೀರ್ನಾಶ್ವೀಯಾದ್ಯದ್ಯ ಹ ಜೀವೇದಥವಾ ದ್ರಷ್ಟಾಶ್ರೋತಾಃಮನ್ತಾಃ

1. ಇಲ್ಲಿರುವ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಬೋಧ್ವಾಕರ್ತಾವಿಜ್ಞಾತಾ ಭವತ್ಯಘಾನ್ಯಸ್ಯಾಯೇ^೧ ದ್ರಷ್ಟಾ
ಭವತಿ ಶ್ರೋತಾ ಭವತಿ ಮನ್ತಾ ಭವತಿ ಬೋಧ್ವಾ ಭವತಿ ಕರ್ತಾ
ಭವತಿ ವಿಜ್ಞಾತಾ ಭವತ್ಯನ್ಯಮುಪಾಸ್ತೇತಿ || ೧ ||

೧. ಅನ್ನವೇ ಬಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು, ಅದ್ದರಿಂದ ಹತ್ತು
ರಾತ್ರಿಗಳು ಊಟಮಾಡದೆ ಇದ್ದರೂ ಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ, ಅಥವಾ
ಅದ್ರಷ್ಟ್ಯವಾಗಿ, ಅಶ್ರೋತೃವೂ, ಅಮಂತ್ರೃವೂ, ಅಬೋಧ್ಯವೂ,
ಅಕರ್ತೃವೂ, ಅವಿಜ್ಞಾತೃವೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಇನ್ನು ಅನ್ನದ ಆಯಿ
ಯಾದರೆ ದ್ರಷ್ಟ್ಯವಾಗುತ್ತಾನೆ, ಶ್ರೋತೃವಾಗುತ್ತಾನೆ, ಮಂತ್ರವಾಗು
ತ್ತಾನೆ, ಬೋಧ್ಯವಾಗುತ್ತಾನೆ, ಕರ್ತೃವಾಗುತ್ತಾನೆ, ವಿಜ್ಞಾತೃ
ವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅನ್ನವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು.

ಅನ್ನದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯೂ ಉಪಾಸನಾವಿಧಿಯೂ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೬೯. ಅನ್ನಂ ವಾವ ಬಲಾದ್ ಭೂಯಃ | ಬಲಹೇತುತ್ವಾತ್ | ಕಥ
ಮನ್ನಸ್ಯ ಬಲಹೇತುತ್ವಮಿತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ | ಯಸ್ಮಾತ್ ಬಲಕಾರಣಮ್ ಅನ್ನಂ
ತಸ್ಮಾದ್ ಯದ್ಯಪಿ ಕಪ್ಪಿದ್ವಶರಾತ್ರೀರ್ನಾಶ್ನೀಯಾತ್ ಸೋನ್ನೋಪಯೋಗ
ನಿಮಿತ್ತಸ್ಯ ಬಲಸ್ಯ ಹಾನ್ಯಾ ಮ್ರಿಯತೇ | ನ ಚೇನ್ಮ್ರಿಯತೇ ಯದ್ಯಹ
ಜೀವೇತ್ | ದೃಶ್ಯಂತೇ ಹಿ ಮಾಸಮಪಿ ಅನಶ್ನಂತೋ ಜೀವಂತಃ | ಅಥವಾ ಸ
ಜೀವಂತಪಿ ಅದ್ರಷ್ಟಾ ಭವತಿ ಗುರೋರಪಿ | ತತಃ ಏನಾಶ್ರೋತಾ ಇತ್ಯಾದಿ
ಪೂರ್ವವಿಪರೀತಂ ಸರ್ವಂ ಭವತಿ | ಅಥ ಯದಾ ಬಹುನ್ಯಹಾನಿ ಅನಶಿತೋ
ದರ್ಶನಾದಿಕ್ರಿಯಾಸು ಅಸಮರ್ಥಃ ಸನ್ ಅನ್ನಸ್ಯ ಆಯಿಾ | ಆಗಮನ
ಮಾಯಃ | ಅನ್ನಸ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿರಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಸ ಯಸ್ಯ ವಿದ್ಯತೇ ಸೋನ್ನಸ್ಯಾಃ
ಯಿಾ | ಆಯೇ ಇತ್ಯೇತದ್ ವರ್ಣವ್ಯತ್ಯಯೇನ | 'ಅಥಾನ್ನಸ್ಯಾಯೈ' ಇತ್ಯಪಿ
ಪಾಠೇ ಏನಮೇವಾರ್ಥಃ | ದ್ರಷ್ಟೇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಶ್ರವಣಾತ್ | ದೃಶ್ಯತೇ ಹಿ
ಅನ್ನೋಪಯೋಗೇ ದರ್ಶನಾದಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ ನ ತದಪ್ರಾವೌ | ಅತೋನ್ನಮ್
ಉಪಾಸ್ತೇತಿ ||

1 ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಪಾಠವಿಧಿ ; 'ಅನ್ನಸ್ಯಾಯೈ' ಎಂಬ
ಪಾಠವನ್ನು ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿದೆ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅನ್ನವೇ ಬಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಎಕೆಂದರೆ (ಅದು) ಬಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅನ್ನವು ಬಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ? ಎಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅನ್ನವು ಬಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದರಿಂದಲೇ ಯಾವನಾದರೂ ಹತ್ತುರಾತ್ರಿಗಳವರೆಗೆ ಊಟಮಾಡದೆ ಇದ್ದರೆ, ಅವನು ಅನ್ನವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾದ ಬಲವು ಹೋಗಿಬಿಡುವದರಿಂದ ಸಾಯುತ್ತಾನೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಬದುಕಿದ್ದರೆ -ತಿಂಗಳುಗಳವರೆಗೆ ಊಟಮಾಡದೆ ಬದುಕಿರುವವರೂ ಕಾಣಬರುತ್ತಾರಷ್ಟೆ ?- ಅವನು ಬದುಕಿದ್ದರೂ ಗುರುವನ್ನು ಕೂಡ ಕಾಣಲಾರದವನಾದರೂ ಆಗುವನು ಅದರಿಂದ 'ಕೇಳದವನಾಗುವನು' - ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹಿಂದಿನ (ಗ್ರಂಥ)ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿಯೇ ಎಲ್ಲವೂ ಆಗುವದು.¹ ಇನ್ನು ಯಾವಾಗ ಒಪ್ಪದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಟಮಾಡದೆ ದರ್ಶನವೇ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನಾಗದೆ ಅನ್ನದ ಆಯಿಯಾಗುವನೋ - ಆಯವೆಂದರೆ (ಅನ್ನವು) ಬರುವಿಕೆ ಅನ್ನದ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಎಂದರ್ಥ, ಅದು ಯಾವನಿಗೆ ಇರುವದೋ ಅವನು ಅನ್ನದ ಆಯಿಯು ಆಯೇ (ಎಂದು ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವ) ಈ (ಪಾದವು ಆಯಿ ಎಂಬುದರ) ವರ್ಣವನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ಆದದ್ದು. ಅನ್ನಸ್ಯ ಆಯೈ ಎಂಬ ಪಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಅರ್ಥ, ಎಕೆಂದರೆ '(ಆಗ) ದ್ರಷ್ಟೃವಾಗುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು (ಅನ್ನಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದಾದ) ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಅನ್ನವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ನೋಡುವದು ಮುಂತಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಕಾಣುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಅದು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗದಿದ್ದರೆ (ಕಾಣಬರುವ)ದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ? ಅದರಿಂದ ಅನ್ನವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು

ಅನ್ನಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯೋಃನ್ನಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇನ್ನವತೋ ನೈ ಸ ಲೋಕಾನ್
ಪಾನವತೋಽಭಿಸಿದ್ಯತಿ ಯಾವದನ್ನಸ್ಯ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾ
ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯೋಃನ್ನಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಸ್ತಿ
ಭಗವೋನ್ನಾದ್ಭಯ ಇತ್ಯನ್ನದ್ವಾವ ಭೂಯೋಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೇ
ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ಸಿತಿ || ೨ ||

೨. ಯಾವನು ಅನ್ನವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಅನ್ನವುಳ್ಳ ಪಾನವುಳ್ಳ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ

1. ಎಕೆಂದರೆ ಶ್ರೋತೃತ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಬಲವು ಅವನಿಗೆ ಇರುವದಿಲ್ಲ.

ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅನ್ನದ ಗತಿಯು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಇರುವದೋ ಅಲ್ಲಿ (ಯವರೆಗೆ) ಇವನಿಗೆ ಯಥಾಕಾಮಚಾರವಿರುವದು. ಯಾವನು ಅನ್ನವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅವನಿಗೆ (ಫಲವಿದು). 'ಭಗವಂತನೆ, ಅನ್ನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದೆಯೆ ?' 'ಅನ್ನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದ್ದೇ ಇದೆ.' 'ಭಗವಂತನು ನನಗೆ ಅದನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು.'

ಅನ್ನೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಅನ್ನಲೋಕದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೭೦. ಫಲಂ ಚ | ಅನ್ನವತಃ ಪ್ರಭೂತಾನ್ನಾನ್ ವೈ ಸ ಲೋಕಾನ್ ಪಾನವತಃ ಪ್ರಭೂತೋದಕಾಂಶ್ಚಾನ್ನವಾನಯೋರ್ನಿತ್ಯಸಂಬನ್ಧಾತ್ ಲೋಕಾನ್ ಅಭಿಸಿದ್ಯತಿ | ಸಮಾನಮನ್ಯತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮತ್ತು (ಅನ್ನೋಪಾಸಕನಿಗೆ) ಫಲವೇನೆಂದರೆ, ಅನ್ನವುಳ್ಳ ಎಂದರೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಅನ್ನವಿರುವ, ಮತ್ತು ಪಾನವುಳ್ಳ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ನೀರುಳ್ಳ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಅನ್ನಪಾನಗಳು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುವ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಮಿಕ್ಕ (ಗ್ರಂಥವು ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ಅಬ್ರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಆಪೋ ವಾವಾನ್ನಾದ್ಭೂಯಸ್ತಸ್ಮಾದ್ಯದಾ ಸುವೃಷ್ಟಿರ್ನ ಭವತಿ ವ್ಯಾಧೀಯಂತೇ ಪ್ರಾಣಾ ಅನ್ನಂ ಕನೀಯೋ ಭವಿಷ್ಯ ತೀತ್ಯಥ ಯದಾ ಸುವೃಷ್ಟಿರ್ಭವತ್ಯಾನಂದಿನಃ ಪ್ರಾಣಾ ಭವಂತ್ಯನ್ನಂ ಬಹು ಭವಿಷ್ಯತೀತ್ಯಾಪ ಏವೇಮಾ ಮೂರ್ತಾಯೇ ಯಂ ಪೃಥಿವೀ ಯದಂತರಿಕ್ಷಂ ಯದ್ವಾಯುರ್ಥ ಪರ್ವತಾ ಯದ್ದೇವಮನುಷ್ಯಾ ಯತ್ತೇಶವತ್ತ್ವ ವಯಾಗ್ಂಸಿ ಚ ತೈಣವನ ಸ್ತತಯಃ ಶ್ವಾಪದಾನ್ಯಾಕೀಟಪತಜ್ಜಿಗಿಪೀಲಕಮಾಪ ಏವೇಮಾ ಮೂರ್ತಾ ಅಪ ಉಪಾಸ್ತೇತಿ || ೧ ||

೧. ಅಪ್ಪೇ ಅನ್ನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವಾಗ ಸುವೃಷ್ಟಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲವೋ ಆಗ ಪ್ರಾಣಗಳು ಅನ್ನವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವದೆಂದು ವ್ಯಾಧಿತನಾಗುತ್ತವೆ ; ಇನ್ನು ಯಾವಾಗ ಸುವೃಷ್ಟಿಯಾಗುವದೋ (ಆಗ) ಪ್ರಾಣಗಳು ಅನ್ನವು ಬಹುವಾಗಿ ಆಗುವದೆಂದು ಆಸಂದಿಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಮೂರ್ತವಾದ ಅಪ್ಪೇ, (ಯಾವವೆಂದರೆ) ಈ ಪೃಥಿವಿಯ ದೆಯಲ್ಲ, ಅಂತರಿಕ್ಷದೆಯಲ್ಲ, ದ್ಯುಲೋಕದೆಯಲ್ಲ, ಪರ್ವತಗಳೆವೆಯಲ್ಲ, ದೇವಮನುಷ್ಯರಿದಾರಲ್ಲ, ಪಶುಗಳೆವೆಯಲ್ಲ, ಪಕ್ಷಿಗಳೆವೆಯಲ್ಲ, ಹುಲ್ಲುಮರಗಳೆವೆಯಲ್ಲ, ಹಿಂಸ್ರವೃಗಗಳೆವೆಯಲ್ಲ, ಹುಳುಜಿಟ್ಟಿ ಇರುವೆಗಳೆವರೆವಿಗೂ (ಎಲ್ಲವೂ) ಇವು ಮೂರ್ತವಾದ ಅಪ್ಪೇ ಅನ್ನವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು.

ಅಪ್ಪಿನ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ, ಉಪಾಸನಾವಿಧಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೭೧ ಆಪೋ ವಾನ ಅನ್ನಾದ್ ಭೂಯಸ್ಯಃ | ಅನ್ನಕಾರಣತ್ವಾತ್ | ಯಸ್ಯಾದೇವಂ ತಸ್ಮಾತ್ ಯದಾ ಯಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ಸುವೃಷ್ಟಿಃ ಸಸ್ಯಹಿತಾ ಶೋಭನಾ ವೃಷ್ಟಿಃ ನ ಭವತಿ ತದಾ ವ್ಯಾಧೀಯಂತೇ ಪ್ರಾಣಾಃ, ದುಃಖಿನೋ ಭವಂತಿ | ಕಿಂನಿಮಿತ್ತಮಿತಿ ? ಆಹ | ಅನ್ನಮಸ್ಮಿನ್ ಸಂವತ್ಸರೇ ನಃ ಕನೀಯೋ ಲ್ಪತರಂ ಭವಿಷ್ಯತೀತಿ | ಅಥ ಪುನರ್ಯದಾ ಸುವೃಷ್ಟಿಭವತಿ ತದಾ ಆನಂದಿನಃ ಸುಖಿನೋ ಹೃಷ್ಣಾಃ ಪ್ರಾಣಾಃ ಪ್ರಾಣಿನೋ ಭವಂತಿ | ಅನ್ನಂ ಬಹು ಪ್ರಭೂತಂ ಭವಿಷ್ಯತೀತಿ | ಅಪ್ಪಂಭವತ್ವಾನ್ಮೂರ್ತಸ್ಯ ಅನ್ನಸ್ಯ ಆಪ ಏವ ಇಮಾಃ ಮೂರ್ತಾಃ | ಮೂರ್ತಭೇದಾಕಾರವರಿಣತಾ ಇತಿ ಮೂರ್ತಾಃ | ಯೇಯಂ ಪೃಥಿವೀ ಯದನ್ತರಿಕ್ಷಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ | ಆಪ ಏವ ಇಮಾ ಮೂರ್ತಾಃ | ಅತೋ ಅಪ ಉಪಾಸ್ತೇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅಪ್ಪೇ ಅನ್ನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು, ಏಕೆಂದರೆ (ಅದು) ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವದಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಯಾವಾಗ ಸುವೃಷ್ಟಿಯು, ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಹಿತವಾಗಿರುವ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಳೆಯು, ಆಗುವದಿಲ್ಲವೋ ಆಗ ಪ್ರಾಣಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ವ್ಯಾಧಿತನಾಗುತ್ತವೆ, ದುಃಖಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಏನು ಕಾರಣ ? ಎಂದರೆ, ಹೇಳುತ್ತಾನೆ : ಈ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಅನ್ನವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವದು (ಎಂದಿಗಿಂತ) ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಆಗುವದು ಎಂದು (ದುಃಖಿಗಳಾಗುವವು). ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲು ಯಾವಾಗ ಸುವೃಷ್ಟಿಯಾಗುವದೋ ಆಗ ಅನ್ನವು ನಮಗೆ ಬಹುವಾಗಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು,

ಆಗುವದು ಎಂದು ಪ್ರಾಣಗಳು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಆನಂದಿಗಳಾಗಿರುವವು, ಸುಖಿಗಳಾಗಿ ಹರ್ಷದಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವವು.

ಮೂರ್ತವಾದ ಅನ್ನವು ಅಸ್ಥಿನಿಂದಾಗಿರುವದರಿಂದ ಈ ಮೂರ್ತಗಳಾದ ಮೂರ್ತವಿಶೇಷಗಳ ಆಕಾರದಿಂದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿರುವ ಇವು ಮೂರ್ತವಾದ ಅನ್ನೇ. ಈ ಪೃಥ್ವಿಯದೆಯಲ್ಲ, ಅಂತರಿಕ್ಷದೆಯಲ್ಲ- ಎಂದುಮುಂತಾಗಿ ಇವೆಲ್ಲ ಮೂರ್ತವಾದ ಅನ್ನೇ.¹ ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ಪನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು

ಅಬ್ಬ್ರಹ್ಮದ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯೋಃಪೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತ ಆಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಾನ್ ಕಾಮಾ
ಗ್ಂಸ್ತ್ವಪ್ತಿಮಾನ್ ಭವತಿ ಯಾವದಸಾಂ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾ
ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯೋಃಪೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಸ್ತ
ಭಗವೋದ್ಭೋ ಭೂಯ ಇತ್ಯದ್ಭೋ ನಾವ ಭೂಯೋಃ
ಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ಪಿತಿ || ೨ ||

೨. ಯಾವನು ಅಪ್ಪನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನು ಸರ್ವಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ತೃಪ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅಸ್ಥಿನ ಗತಿಯಿರುವದೋ ಅಲ್ಲಿ(ಯವರೆಗೆ) ಅವನಿಗೆ ಯಥಾಕಾಮಚಾರವಿರುವದು. ಯಾವನು ಅಪ್ಪನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ (ಅವನಿಗೆ ಫಲವಿದು). 'ಭಗವಂತನೆ, ಅಪ್ಪಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದೆಯೇ?' 'ಅಪ್ಪಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದ್ದೇಇದೆ.' 'ಅದನ್ನು ಭಗವಂತನು ನನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು.'

ಅಬ್ಬ್ರಹ್ಮದ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಕಾಮಸಮೃದ್ಧಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೭೨. ಫಲಮ್ | ಸ ಯ ಅಪೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಆಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಾನ್ ಕಾಮಾನ್ ಕಾಮ್ಯಾನ್ ಮೂರ್ತಮತೋ ವಿಷಯಾನ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ಅಪ್ಸಂಭವತ್ವಾಚ್ಚ ತೃಪ್ತೇಃ ಅಬುಪಾಸನಾತ್ ತೃಪ್ತಿಮಾಂಶ್ಚ ಭವತಿ | ಸಮಾನಮನ್ಯತ್ ||

1. ಹಾಲುಮೊಸರು- ಮುಂತಾದ ಆಹುತಿಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅಂತರಿಕ್ಷಾದಿಗಳು ಅಸ್ಥಿನಿಂದಾಗಿವೆ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಬೇಕು -ಎಂದು ಟೀಕೆ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಫಲವೇನೆಂದರೆ ಯಾವನು ಅಪ್ಪನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನು ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಎಂದರೆ ಕಾಮ್ಯವಾದ ಮೂರ್ತಿವಂತ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಎಂದರ್ಥ. ಮತ್ತು ತೃಪ್ತಿಯು ಅಪ್ಪಿನಿಂದಂಟಾಗುವದರಿಂದ ಅಪ್ಪನ್ನು ಪಾಸನೆಮಾಡುವದರಿಂದ ತೃಪ್ತಿಯುಳ್ಳವನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಮಿಕ್ಕದ್ದು (ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವು.

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ತೇಜೋಬ್ರಹ್ಮ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತೇಜೋ ನಾನಾದ್ಭ್ಯೋ ಭೂಯಸ್ತದ್ವಾ ಏತದ್ವಾಯುಮಾಗ್ರಹ್ಯಾಃ
ಃಕಾಶಮಭಿತಪತಿ ತದಾಹುರ್ನಿಶೋಚತಿ ನಿತಪತಿ ವರ್ಷಿಷ್ಯತಿ
ನಾ ಇತಿ ತೇಜ ಏವ ತತ್ಸೌರ್ವಂ ದರ್ಶಯಿತ್ವಾಃ ಫಾಪಃ ಸೃಜತೇ
ತದೇತದೂರ್ಧ್ವಾಭಿಶ್ಚ ತಿರಶ್ಚೀಭಿಶ್ಚ ವಿದ್ಯುರ್ಧಿರಾಹ್ರಾದಾಶ್ಚರನ್ತಿ
ತಸ್ಮಾದಾಹುರ್ವಿದ್ಯೋತತೇ ಸ್ತನಯತಿ ವರ್ಷಿಷ್ಯತಿ ನಾ ಇತಿ
ತೇಜ ಏವ ತತ್ಸೌರ್ವಂ ದರ್ಶಯಿತ್ವಾಃ ಫಾಪಃ ಸೃಜತೇ ತೇಜ
ಉಪಾಸ್ತೇತಿ || ೧ ||

೧. ತೇಜಸ್ಸೇ ಅಪ್ಪಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಆ ಈ ತೇಜಸ್ಸೇ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು (ನಿಲ್ಲಿಸಿ) ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಅಭಿತಪಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ 'ಬಹಳ ಸೆಕೆಯಾಗಿದೆ, ಸುಡುತ್ತಿದೆ, ಮಳೆಗರೆದೇತೀರುವದು' ಎನ್ನುವರು. ಆ ತೇಜಸ್ಸೇ ಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು, ಆ ಬಳಿಕ ಅಪ್ಪನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಇದೇ (ಕ್ರಿಯಾಂತರವೂ ಆಗುತ್ತದೆ). ಮೇಲುಗಡೆಗೆ ಹೋಗುವ ಮತ್ತು ಅಡ್ಡಡ್ಡಲಾಗಿರುವ ಮಿಂಚುಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಗುಡುಗುಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಅದ್ದರಿಂದ 'ಮಿಂಚುತ್ತಿದೆ, ಗುಡುಗುತ್ತಿದೆ, ಮಳೆಗರೆದೇತೀರುವದು' ಎನ್ನುವರು. ಆ ತೇಜಸ್ಸೇ ಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ಬಳಿಕ ಅಪ್ಪನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು.

తేజస్విన హేచ్ఛుగారికే, టుపాసనావిధి

(భాష్య)

౫౭౩. తేజో వాన అద్యో భూయః । తేజసోఽవ్యూహ త్వాత్ । కథమ్ అపూరణత్వమితి ? ఆహ । యస్మాత్ అబ్యోనిస్తేజః తస్మాత్ తద్వా ఏతత్ తేజో వాయుమ్ ఆగృహ్య అవష్టభ్య స్సాత్మనా నిర్జలీకృత్య వాయుమ్ ఆకాశమ్ అభితపతి ఆకాశమ్ అభివ్యాప్నువత్ తపతి యదా తదా ఆకులోకికా నిలీలతీ, సంతపతి సామాన్యేన జగత్, సితపతి దేహాన్, అత్యో వర్షిష్యతి వృషతి । ప్రసిద్ధం యి లోకే కారణమ్ అభ్యుద్యతం దృష్టవతః కాయం భవిష్యతి విజ్ఞానమ్ । తేజ ఏవ తత్ సుంవమాత్మానమ్ టుద్యతం దర్శయిత్వా అథ అనన్తరమ్ అపః సృజతే । అత్యోఽస్పృష్టత్వాద్ భూయోఽద్యోస్తేజః । కిం జాన్యత్, తదేతత్ తేజ ఏవ స్తనయిత్సూరూప్యేన వర్షదేతుభవతి । కథమ్ ? టుధాస్వభిర్జ టుధ్స్సాగభిర్విద్యుద్భిః, తిర్జ్విభిర్జ తిర్యగ్గతాభిర్జ సహ ఆహ్రదాః స్తనయనబ్దాః జరన్తి । తస్మాత్ తద్దర్శనాత్ ఆకులోకికాః విద్యోతతే స్తనయతి వర్షిష్యతి వృషతి టుక్తాధమ్ । అతస్తేజ టుపాస్య ఇతి ॥

(భాష్యార్థ)

తేజస్నే అప్పిగింతులూ దేజ్జినదు, ఏకేందరే తేజస్సు అప్పిగి కారణవాగిరుత్తదే (అదు) అప్పిగి కారణవేంబుదు దేగి ? ఎందరే దేళుత్తానే తేజస్సు అప్పిగి కారణవాగిదేయల్ల, అదరిందలే ఆ ఈ తేజస్నే వాయువన్ను దిడిదు నిల్లిసి తన్న స్వరూపదింద వాయువన్ను నిర్జలగిరిసి ఆకాశవన్ను అభితపిసుత్తదే, ఆకాశవన్ను ఎల్లా కడేయల్లి యూ వ్యాసిసికొండు యావాగ తపిసుత్తదేయో ఆగ లొకికరు ఇంతేన్ను వరు. 'ఒకళ సేకేయాగిదే, జగత్తేల్లవన్నూ సామాన్యవాగి కాయిసుత్తిదే, దేహగళన్ను బహళవాగి సుడుత్తిదే, ఆదరింద మళేయాగియేతిరువదు' కారణవు ఎద్దుకొండద్దన్ను కండవనిగి కాయవాగువదు ఎంబ అరివా గువదు లోకదల్లి ప్రసిద్ధవప్పే ? ఆదరింద తేజస్నే మోదలు తాను ఎద్దుకాణిసికొండు ఆబళక అనంతరదల్లి అప్పన్ను సృష్టిసుత్తదే అప్పన్ను సృష్టిసువదాద్దరింద తేజస్సు అప్పిగింతు దేజ్జినదు.

మత్తూ ఏనేందరే, ఆ ఈ తేజస్నే గుడుగిన రూపదింద మళిగి కారణవాగిరుత్తదే దేగేందరే, మేలుగడిగి దోగువ మేలుక్కి దరియువ

ಮಿಂಚುಗಳಿಂದಲೂ ಅಡ್ಡಡ್ಡಲಾಗಿರುವ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಮಿಂಚುಗಳಿಂದಲೂ ಒಡಗೂಡಿ ಗುಡುಗುಗಳು ಗುಡುಗಿನ ಶಬ್ದಗಳು ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಲೌಕಿಕರು ಇಂತೆನ್ನುವರು. 'ಮಿಂಚುತ್ತದೆ, ಗುಡುಗುತ್ತದೆ, ಮಳೆಗರವೇತೀರುವದು' ಎಂದುಮುಂತಾಗಿರುವದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು

ತೇಜೋಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯಸ್ತೇಜೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ತೇಜಸ್ವೀ ವೈ ಸ ತೇಜಸ್ವತೋ ಲೋಕಾನ್ ಭಾಸ್ವತೋಽಪಹತತಮಸ್ತಾನಭಿಸಿದ್ಧಿತಿ ಯಾವತ್ತೇಜಸೋ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯಸ್ತೇಜೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಸ್ತಿ ಭಗವಸ್ತೇಜಸೋ ಭೂಯ ಇತಿ ತೇಜಸೋ ನಾವ ಭೂಯೋಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ಸಿತಿ || ೨ ||

೨. ಯಾವನು ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನು ತೇಜಸ್ವಿಯಾಗಿಯೇ (ಆಗುವನು). ಅವನು ತೇಜಸ್ವಂತಗಲಾದ, ಭಾಸ್ವಂತಗಲಾದ ಅಪಹತತಮಸ್ಕಗಲಾದ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಗತಿಯಿರುವದೋ ಅಲ್ಲಿ(ಯವರೆಗೆ) ಅವನಿಗೆ ಯಥಾಕಾಮಚಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವನು ತೇಜಸ್ಸು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ (ಅವನಿಗೆ ಫಲವಿದು). 'ಭಗವಂತನೆ, ತೇಜಸ್ಸಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದೆಯೇ?' 'ತೇಜಸ್ಸಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದ್ದೇ ಇದೆ.' 'ಅದನ್ನು ಭಗವಂತನು ನನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು.'

ತೇಜೋಬ್ರಹ್ಮದ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ
ತೇಜೋವಂತವಾದ ಲೋಕಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೭೪. ತಸ್ಯ ತೇಜಸ ಉಪಾಸನಫಲಮ್ | ತೇಜಸ್ವೀ ವೈ ಭವತಿ | ತೇಜಸ್ವತ ಏವ ಚ ಲೋಕಾನ್ ಭಾಸ್ವತಃ ಪ್ರಕಾಶವತೋಽಪಹತತಮಸ್ತಾನ್ ಬಾಹ್ಯಾಧಿ ಕಾಂಕ್ಷಾ ನಾಡ್ಯಪನೀತತಮಸ್ತಾನ್ ಅಭಿಸಿದ್ಧಿತಿ | ಋಜ್ವರ್ಧಮನ್ಯತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ತೇಜಸ್ಸನ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ(ವಿದು). ತೇಜಸ್ವಿಯೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ತೇಜಸ್ವಂತವೇ ಆದ, ಭಾಸ್ವಂತವಾದ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳ, ಅಪಹತತಮಸ್ಸನಾದ ಹೊರಗಿನ ಒಳಗಿನ ಅಜ್ಞಾನವೇ ಮುಂತಾದ ತಮಸ್ಸು ತೊಲಗಿದ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಉಳಿದ (ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ) ಅರ್ಥವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ವಿಳನೆಯ ಅನ್ಯಾಯ-ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ಆ ಕಾ ಶ ಬ್ರ ಹ್ಮ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಆಕಾಶೋ ವಾವ ತೇಜಸೋ ಭೂಯಾನಾಕಾಶೇ ನೈ ಸೂರ್ಯಾ ಚಂದ್ರಮಸಾವುಭೌ ವಿದ್ಯುನ್ನಕ್ಷತ್ರಾಣ್ಯಗ್ನಿರಾಕಾಶೇನಾಹ್ವಯತ್ಯಾಕಾಶೇನ ಶೃಣೋತ್ಯಾಕಾಶೇನ ಪ್ರತಿಶೃಣೋತ್ಯಾಕಾಶೇ ರಮತ ಆಕಾಶೇ ನ ರಮತ ಆಕಾಶೇ ಜಾಯತ ಆಕಾಶಮುಭಿ ಜಾಯತ ಆಕಾಶಮುಪಾಸ್ವೀತಿ || ೧ ||

೧. ಆಕಾಶವೇ ತೇಜಸ್ಸಿಗಿಂತ ದೆಚ್ಚಿನದು. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯೇ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರಿಬ್ಬರೂ, ಮಿಂಚು, ನಕ್ಷತ್ರಗಳು, ಅಗ್ನಿಯು ; ಆಕಾಶದಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾನೆ, ಆಕಾಶದಿಂದ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ, ಆಕಾಶದಿಂದಲೇ ಪ್ರತಿಶ್ರವಣಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ರತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯೇ ಅರತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ, ಆಕಾಶದಕಡೆಗೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಆಕಾಶವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡು.

ಆಕಾಶದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ, ಉಪಾಸನಾವಿಧಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೭೫. ಆಕಾಶೋ ವಾವ ತೇಜಸೋ ಭೂಯಾನ್ | ವಾಯುಸಹಿತಸ್ಯ ತೇಜಸಃ ಕಾರಣತ್ವಾತ್ ವೈದ್ಯಮ್ನಃ | 'ವಾಯುಮಾಗ್ರಹ್ಯ' (೭-೧೧-೧) ಇತಿ ತೇಜಸಾ ಸಹೋಕ್ತೋ ವಾಯುರಿತಿ ಪೃಥಗಹ ನೋಕ್ತಸ್ತೇಜಸಃ | ಕಾರಣಂ

ಹಿ ಲೋಕೇ ಕಾರ್ಯಾದ್ ಭೂಯೋ ದೃಷ್ಟಮ್ | ಯಥಾ ಘಟಾದಿಭ್ಯೋ
ಮೃತ್ | ತಥಾ ಆಕಾಶೋ ವಾಯುಸಹಿತಸ್ಯ ತೇಜಸಃ ಕಾರಣಮಿತಿ ತತೋ
ಭೂಯಾನ್ | ಕಥಮ್ ? ಆಕಾಶೇ ವೈ ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸೌ ಉಭೌ
ತೇಜೋರೂಪೌ ವಿದ್ಯುತ್, ನಕ್ಷತ್ರಾಣಿ, ಅಗ್ನಿಶ್ಚ ತೇಜೋರೂಪಾಣಿ ಆಕಾಶೇಽ
ನ್ತಃ | ಯಚ್ಚ ಯಸ್ಯಾಂತರ್ವರ್ತಿ ತದಲ್ಪಮ್, ಭೂಯ ಇತರತ್ | ಕಿಂಚ |
ಆಕಾಶೇನ ಆಹ್ವಯತಿ ಚ ಅನ್ಯಮನ್ಯಃ | ಆಹೂತಶ್ಚ ಇತರ ಆಕಾಶೇನ
ರೃಣೋತಿ | ಅನ್ಯೋಕ್ತಂ ಚ ಶಬ್ದಮನ್ಯಃ ಪ್ರತಿರೃಣೋತಿ | ಆಕಾಶೇ ರಮತೇ
ಕ್ರೀಡತಿ ಅನ್ಯೋನ್ಯಂ ಸರ್ವಃ | ತಥಾ ನ ರಮತೇ ಚ ಆಕಾಶೇ ಬನ್ಧ್ಯಾದಿ
ವಿಯೋಗೇ | ಆಕಾಶೇ ಜಾಯತೇ ನ ಮೂರ್ತೇನ ಅವಸ್ಥಭೇ | ತಥಾ ಆಕಾಶ
ಮುಖಿಲಕ್ಷ್ಯ ಅದ್ವೈರಾದಿ ಜಾಯತೇ ನ ಪ್ರತಿಲೋಮಮ್ | ಅತ ಆಕಾಶ
ಮುಪಾಸ್ತು ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆಕಾಶವೇ ತೇಜಸ್ವಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು, ಏಕೆಂದರೆ ವಾಯುಸಹಿತವಾದ
ತೇಜಸ್ವಿಗೂ ಆಕಾಶವು ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. 'ವಾಯುವನ್ನು ಹಿಡಿದು'
(೨-೧೧-೧) ಎಂದು ತೇಜಸ್ವಿನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ವಾಯುವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ
ರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ತೇಜಸ್ವಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ (ವಾಯುವನ್ನು) ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಕಾರಣವಲ್ಲವೆ,
ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದೆಂದು ಕಂಡಿರುತ್ತದೆ ? ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಗಡಿಗೆ
ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮಣ್ಣು (ಹೆಚ್ಚಿನದು) ಹಾಗೆಯೇ ಆಕಾಶವು ವಾಯು
ಸಹಿತವಾದ ತೇಜಸ್ವಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಹೇಗೆಂದರೆ,
ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯೇ ತೇಜೋರೂಪರಾದ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರಿಬ್ಬರೂ (ಇರುತ್ತಾರೆ).
ಮಿಂಚು, ನಕ್ಷತ್ರಗಳು, ಅಗ್ನಿ- ಎಂಬ ತೇಜೋರೂಪಗಳೂ ಆಕಾಶದೊಳಗೇ
(ಇವೆ) ಯಾವದು ಯಾವದಕ್ಕಿಂತ ಒಳಗೆ ಇರುತ್ತದೆಯೋ, ಅದು ಅಲ್ಪವು,
(ಅದು ಯಾವದರೊಳಗೆ ಇದೆಯೋ ಆ) ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಮತ್ತು
ಆಕಾಶದಿಂದಲೇ ಒಬ್ಬನನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಕರೆಯುತ್ತಾನೆ, ಕರೆದಾಗ ಇನ್ನೊಬ್ಬನು
ಆಕಾಶದಿಂದಲೇ (ಅದನ್ನು) ಕೇಳುತ್ತಾನೆ, ಒಬ್ಬನು ಹೇಳಿದ ಶಬ್ದವು ಇನ್ನೊಬ್ಬ
ನಿಗೆ ಪ್ರತಿಶ್ರವಣವಾಗುವದೂ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯೇ, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯೇ ರತನಾಗಿರು
ತ್ತಾನೆ, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಮತ್ತೊಂದರೊಡನೆ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಾನೆ, ನಂಟರೇ
ಮುಂತಾದವರು ಅಗಲಿದರೆ ಅರತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವದೂ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯೇ ಆಕಾಶ
ದಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆಯೇ ಹೊರತು, ಮೂರ್ತದ್ರವ್ಯದ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಲ್ಲ
ಮತ್ತು ಆಕಾಶದ ಕಡೆಗೇ ಮೊಳಕೆ ಮುಂತಾದದ್ದು ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ, ಅದಕ್ಕೆ
ಪ್ರತಿಲೋಮವಾಗಿ ಬೆಳೆಗುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು.

ಆಕಾಶಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಆಕಾಶಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತು ಆಕಾಶವತೋ ವೈ ಸ
ಲೋಕಾನ್ ಪ್ರಕಾಶವತೋಽಸಂಬಾಧಾನುರುಗಾಯವತೋಽಭಿ
ಸಿದ್ಧೃತಿ ಯಾವದಾಕಾಶಸ್ಯ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮು
ಚಾರೋ ಭವತಿ ಯ ಆಕಾಶಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಽಸ್ತಿ ಭಗವ
ಆಕಾಶಾದ್ಭೂಯ ಇತ್ಯಾಕಾಶಾದ್ವಾವ ಭೂಯೋಽಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೇ
ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ಸಿತಿ || ೨ ||

೨. ಯಾವನು ಆಕಾಶವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನ
ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಆಕಾಶವಂತವಾದ, ಪ್ರಕಾಶವಂತವಾದ, ಅಸಂ
ಬಾಧವಾದ, ಉರುಗಾಯವಂತವಾದ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳು
ತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆಕಾಶದ ಗತಿಯಿರುವದೋ ಅಲ್ಲಿ(ಯವರೆಗೆ)
ಇವನಿಗೆ ಯಥಾಕಾಮುಚಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವನು ಆಕಾಶವನ್ನು
ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ (ಅವನಿಗೆ ಫಲವಿದು).
'ಭಗವಂತನೆ, ಆಕಾಶಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದೆಯೇ?', 'ಆಕಾಶಕ್ಕಿಂತ
ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದ್ದೇಇದೆ', 'ಅದನ್ನು ಭಗವಂತನು ನನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡ
ಬೇಕು.'

ಆಕಾಶೋಪಾಸಕನಿಗೆ

ಆಕಾಶವಂತವಾದ ಲೋಕದ ಪ್ರಾಪ್ತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೭೬. ಫಲಂ ಶೃಣು. ಆಕಾಶವತೋ ವೈ ವಿಸ್ತಾರಯುಕ್ತಾನ್ ಸ
ವಿದ್ವಾನ್ ಲೋಕಾನ್ ಪ್ರಕಾಶವತಃ | ಪ್ರಕಾಶಾಕಾಶಯೋರ್ನಿತ್ಯಸಂಬನ್ಧಾತ್
ಪ್ರಕಾಶವತಶ್ಚ ಲೋಕಾನ್ | ಅಸಂಬಾಧಾನ್ | ಸಂಬಾಧನಂ ಸಂಬಾಧಃ |
ಅನ್ಯೋನ್ಯಪೀಡಾ | ತದ್ರಹಿತಾನ್ ಅಸಂಬಾಧಾನ್ | ಉರುಗಾಯವತಃ,
ವಿಸ್ತೀರ್ಣಗತೀನ್, ವಿಸ್ತೀರ್ಣಪ್ರಚಾರಾನ್ | ಲೋಕಾನ್ ಅಭಿಸಿದ್ಧೃತಿ | ಯಾವ
ದಾಕಾಶಸ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಉಕ್ತಾರ್ಥಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಫಲವನ್ನು ಕೇಳು: ಆಕಾಶವಂತವಾದ ವಿಸ್ತಾರಯುಕ್ತವಾದ, ಲೋಕ
ಗಳನ್ನೇ, ಆ ಉಪಾಸಕನು ಪ್ರಕಾಶವಂತವಾದ ಪ್ರಕಾಶಾಕಾಶಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯಸಂಬಂಧ

ವಿರುವದರಿಂದ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳವಾದ, ಅಸಂಬಾಧವಾದ- ಸಂಬಾಧನೆಂದರೆ ಸಂಬಾಧಿಸುವದು, ಒಬ್ಬರಿಂದೊಬ್ಬರಿಗೆ ಆಗುವ ತೊಂದರೆ, ಅದು ಇಲ್ಲದ ಅಸಂಬಾಧವಾದ- ಉರುಗಾಯವಂತವಾದ, ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾದ ಗತಿಯುಳ್ಳ, ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾದ ಪ್ರಚಾರವುಳ್ಳ, ಲೋಕಗಳನ್ನೇ ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. 'ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆಕಾಶದ (ಗತಿಯಿರುವದೋ), ಮುಂತಾದ (ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ) ಅರ್ಧವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗಿದೆ

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ಸ್ಮ ರ ಬ್ರ ಹ್ಮ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ್ಮರೋ! ನಾನಾಽಽಕಾಶಾದ್ಭೂಯಸ್ತಸ್ಮಾದ್ಯದ್ಯಹಿ ಬಹವ ಅಸೀರನ್ನ ಸ್ಮರಂತೋ ನೈವ ತೇ ಕಂಚನ ಶೃಣುಯುರ್ನ ಮನ್ವೀರನ್ನ ವಿಜಾನೀರನ್ ಯದಾ ನಾನ ತೇ ಸ್ಮರೇಯುರಥ ಶೃಣುಯುರಥ ಮನ್ವೀರನ್ನಥ ವಿಜಾನೀರನ್ ಸ್ಮರೇಣ ವೈ ಪುತ್ರಾನ್ ವಿಜಾನಾತಿ ಸ್ಮರೇಣ ಪಶೂನ್ ಸ್ಮರಮುಪಾಸ್ವೇತಿ || ೧ ||

೧. ಸ್ಮರನೇ ಆಕಾಶಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಅದ್ದರಿಂದ ಸ್ಮರಣೆಯಿಲ್ಲದ ಬಹುಮಂದಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರೂ ಅವರು ಏನನ್ನೂ ಶ್ರವಣಮಾಡಲಾರರು, ಮನನಮಾಡಲಾರರು, ಅರಿಯಲಾರರು. ಯಾವಾಗ ಅವರು ಸ್ಮರಣೆಮಾಡುವರೋ ಆಗ ಶ್ರವಣಮಾಡಿಯಾರು, ಆಗ ಮನನಮಾಡಿಯಾರು, ಆಗ ಅರಿತುಕೊಂಡಾರು. ಸ್ಮರದಿಂದಲೇ ಪುತ್ರರನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಸ್ಮರದಿಂದ ಪಶುಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಸ್ಮರವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು.

ಸ್ಮರಣದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ, ಉಪಾಸನಾವಿಧಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೭೭. ಸ್ಮರೋ ನಾನಾಽಽಕಾಶಾದ್ ಭೂಯಃ | ಸ್ಮರಣಂ ಸ್ಮರೋಽಂತಃ ಕರಣಧರ್ಮಃ | ಸ ಆಕಾಶಾದ್ ಭೂಯಾಂತಿ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಂ ಲಿಬ್ಧವ್ಯತ್ಯಯೇನ |

1. 'ಸ್ಮರೋ ನಾನಾಽಽಕಾಶಾದ್' ಎಂಬ ಪಾಠವು ಕೆಲವು ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ.

ಸ್ಮೃತುಃ ಸ್ಮರಣೇ ಹಿ ಸತಿ ಆಕಾಶಾದಿ ಸರ್ವಮ್ ಅರ್ಧವತ್ | ಸ್ಮರಣವತೋ
ಭೋಗ್ಯತ್ವಾತ್, ಅಸತಿ ತು ಸ್ಮರಣೇ ಸದಪಿ ಅಸದೇವ | ಸತ್ತ್ವಕಾರ್ಯಾ
ಭಾವಾತ್ | ನಾಂಪಿ ಸತ್ತ್ವಂ ಸ್ಮೃತ್ಯಭಾವೇ ಶಕ್ಯಮ್ ಆಕಾಶಾದೀನಾಮವಗನ್ತು
ಮಿತ್ಯತಃ ಸ್ಮರಣಸ್ಯ ಆಕಾಶಾದ್ ಭೂಯಸ್ತ್ವಮ್ | ದೃಶ್ಯತೇ ಹಿ ಲೋಕೇ ಸ್ಮರ
ಣಸ್ಯ ಭೂಯಸ್ತ್ವಮ್ | ಯಸ್ಮಾತ್ ತಸ್ಮಾದ್ ಯದ್ಯಪಿ ಸಮುದಿತಾ ಬಹವ
ಏಕಸ್ಮಿನ್ ಆಸೀರನ್ ಉಪವಿಶೇಯುಃ | ತೇ ತತ್ರಾಂಸೀನಾಃ ಅನ್ಯೋನ್ಯಭಾಷಿತ
ಮಪಿ ನ ಸ್ಮರಂತೇತ್ ಸ್ಯುರ್ನೈವ ತೇ ಕಂಚನ ಶಬ್ದಂ ಶೃಣುಯುಃ | ತಥಾ ನ
ಮನ್ವೀರನ್ | ಮನ್ತವ್ಯಂ ಚೇತ್ ಸ್ಮರೇಯುಸ್ತದಾ ಮನ್ವೀರನ್ ಸ್ಮೃತ್ಯಭಾವಾತ್
ನ ಮನ್ವೀರನ್ ತಥಾ ನ ವಿಜಾನೀರನ್ | ಯದಾ ವಾವ ತೇ ಸ್ಮರೇಯುರ್ಮನ್ತವ್ಯಂ
ವಿಜ್ಞಾತವ್ಯಂ ಶ್ರೋತವ್ಯಂ ಚ ಅಥ ಶೃಣುಯುಃ, ಅಥ ಮನ್ವೀರನ್ ಅಥ ವಿಜಾ
ನೀರನ್ | ತಥಾ ಸ್ಮರೇಣ ವೈ ಮಮ ಪುತ್ರಾ ಏತೇ ಇತಿ ಪುತ್ರಾನ್ ವಿಜಾನಾತಿ,
ಸ್ಮರೇಣ ಪಶೂನ್ | ಅತೋ ಭೂಯಸ್ತಾತ್ ಸ್ಮರಮ್ ಉಪಾಸ್ತೇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಸ್ಮರವೇ ಆಕಾಶಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಸ್ಮರವು ಎಂದರೆ ನೆನಪಿಗೆ ತಂದು
ಕೊಳ್ಳುವ ಅಂತಃಕರಣಧರ್ಮವು. ಅದು ಆಕಾಶಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು (ಮೂಲ
ದಲ್ಲಿ ಭೂಯಃ ಎಂಬುದನ್ನು) ಭೂಯಾನ್ ಎಂದು ಲಿಂಗವನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ಅರ್ಧ
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.¹ ಸ್ಮರಿಸುವವನಿಗೆ ಸ್ಮರಣೆಯಿದ್ದರಲ್ಲಿವೆ, ಆಕಾಶವೇ ಮುಂತಾ
ದದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವದು ? ಏಕೆಂದರೆ (ಅದೊಲ್ಲವೂ) ಸ್ಮರಣೆಯುಳ್ಳವ
ನಿಗೇ ಭೋಗ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸ್ಮರಣೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೋ ಇದ್ದರೂ ಇಲ್ಲದಂತೆಯೇ,
ಏಕೆಂದರೆ ಇದ್ದದ್ದರ ಕಾರ್ಯವು (ಅದರಲ್ಲಿ)ರುವದಿಲ್ಲ. ಸ್ಮೃತಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆಕಾ
ಶಾದಿಗಳು ಇರುವವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವದುಕೂಡ ಆಗಲಾರದು ಅದ್ದರಿಂದ
ಸ್ಮರಣವು ಆಕಾಶಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು.

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಣೆಯ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆಯಲ್ಲವೆ? ಅದ
ರಿಂದಲೇ ಒಂದೇ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಲುಮಂದಿ ಒಟ್ಟುಸೇರಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರೂ ಕೂತುಕೊಂಡಿ
ದ್ದರೂ ಅವರು ಅಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರ ಮಾತನ್ನು ಕೂಡ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ
ಇರುತ್ತಾರಾದರೆ, ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ಶಬ್ದವೂ ಕೇಳಿಸಲೇ ಆರದು, - ಮಂತವ್ಯವನ್ನು
ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಆಗ ಮನನಮಾಡಿಯಾರು.² (ಆದರೆ)- ಸ್ಮೃತಿಯಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ
(ಈಗ) ಮನನಮಾಡಲಾರದು. ಹಾಗೂ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲಾರದು. ಯಾವಾಗ
ಅವರು ಮಂತವ್ಯವನ್ನು ವಿಜ್ಞಾತವ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೋತವ್ಯವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವರೋ

1. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ಮರಶಬ್ದವು ಪುಲ್ಲಿಂಗವಾಗಿದೆ.

2. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಿದ್ದಿದೆಯೋ ಎನಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಆಗ ಕೇಳಿಯಾರು, ಮನನಮಾಡಿಯಾರು, ಆಗ ಅರಿತಾರು. ಮತ್ತು ಸ್ಮರದಿಂದಲೇ 'ನನ್ನ ಮಕ್ಕಳಿವರು' ಎಂದು ಪುತ್ರರನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಸ್ಮರದಿಂದ ಪಶುಗಳನ್ನು (ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ), ಆದ್ದರಿಂದ (ಹೀಗೆ) ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸ್ಮರವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು

ಸ್ಮರಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯಃ ಸ್ಮರಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಯಾವತ್ ಸ್ಮರಸ್ಯ ಗತಂ
ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯಃ ಸ್ಮರಂ ಬ್ರಹ್ಮೇ
ತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಽಸ್ತಿ ಭಗವಃ ಸ್ಮರಾದ್ಭಯ ಇತಿ ಸ್ಮರಾದ್ ವಾವ
ಭೂಯೋಽಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ಸಿತಿ || ೨ ||

೨ ಯಾವನು ಸ್ಮರವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಸ್ಮರದ ಗತಿಯಿರುವದೋ ಅಲ್ಲಿ(ಯವರೆಗೂ) ಯಥಾಕಾಮಚಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವನು ಸ್ಮರವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವನೋ ಅವನಿಗೆ ಫಲವಿದು. 'ಭಗವಂತನೆ, ಸ್ಮರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದೆಯೇ?' 'ಸ್ಮರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದ್ದೇ ಇದೆ.' 'ಅದನ್ನು ಭಗವಂತನು ನನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು.'

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೭೮. ಉಕ್ತಾರ್ಥಮನ್ಯತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮಿಕ್ಕದ್ದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ಎಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ- ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ
(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ಆ ಶಾ ಬ್ರ ಹ್ಮ
(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಆಶಾ ವಾವ ಸ್ಮರಾದ್ ಭೂಯಸ್ಯಾಶೇದ್ಧೋ ನೈ ಸ್ಮರೋ
ಮನ್ತ್ರಾನಧೀತೇ ಕರ್ಮಾಣಿ ಕುರುತೇ ಪುತ್ರಾಗಂಶ್ಚ ಪಶೂ
ಗಂಶ್ಚೇಚ್ಛತ ಇಮಂ ಚ ಲೋಕಮಮುಂ ಚ ಚೇಚ್ಛತ ಆಶಾ
ಮುಪಾಸ್ವೀತಿ || ೧ ||

೧. ಆಶೆಯೇ ಸ್ಮರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಆಶೇದ್ದನಲ್ಲವೆ, ಸ್ಮರ
ನಾಗಿ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡು
ತ್ತಾನೆ, ಪುತ್ರರನ್ನೂ ಪಶುಗಳನ್ನೂ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ, ಈ ಲೋಕವನ್ನು
ಆ (ಲೋಕ)ವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ? ಆಶೆಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು.

ಆಶೆಯು ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ, ಉಪಾಸನಾವಿಧಿ
(ಭಾಷ್ಯ)

೫೭೬. ಆಶಾ ವಾವ ಸ್ಮರಾದ್ ಭೂಯಸೀ | ಆಶಾ ಅಪ್ರಾಪ್ತವಸ್ತಾವ್ವ
ಕಾಂಕ್ಷಾ | ಆಶಾ ತೃಷ್ಣಾ ಕಾಮ ಇತಿ ಯಾಮಾಹುಃ ಪರ್ಯಾಯೈಃ | ಸಾ ಚ
ಸ್ಮರಾದ್ ಭೂಯಸೀ | ಕಥಮ್ ? ಆಶಯಾ ಹಿ ಅನ್ತಃಕರಣಸ್ಥಯಾ ಸ್ಮರತಿ
ಸ್ಮರ್ತವ್ಯಮ್ | ಆಶಾವಿಷಯರೂಪಂ ಸ್ಮರನ್ ಅಸೌ ಸ್ಮರೋ ಭವತಿ | ಅತಃ
ಆಶೇದ್ಧಃ ಆಶಯಾ ಅಭಿಪರ್ಧಿತಃ ಸ್ಮರಭೂತಃ ಸ್ಮರನ್ ಋಗಾದೀನ್ ಮನ್ತ್ರಾನ್
ಅಧೀತೇ | ಅಧೀತ್ಯ ಚ ತದರ್ಥಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಭ್ಯೋ ವಿಧೀಂಶ್ಚ ಶ್ರುತ್ವಾ ಕರ್ಮಾಣಿ
ಕುರುತೇ ತತ್ಪಲಾಶಯೈವ | ಪುತ್ರಾಗಂಶ್ಚ ಪಶೂಂಶ್ಚ ಕರ್ಮಫಲಭೂತಾನ್ ಇಚ್ಛತೇ
ಅಭಿವಾಙ್ಮತಿ | ಆಶಯೈವ ತತ್ಸಾಧನಾಸಿ ಅನುತಿಷ್ಠತಿ | ಇಮಂ ಚ ಲೋಕಮ್
ಆಶೇದ್ಧ ಏವ ಸ್ಮರನ್ ಲೋಕಸಂಗ್ರಹಹೇತುಭಿರಿಚ್ಛತೇ | ಅಮುಂ ಚ ಲೋಕಮ್
ಆಶೇದ್ಧಃ ಸ್ಮರನ್ ತತ್ಸಾಧನಾನುಷ್ಠಾನೇನ ಇಚ್ಛತೇ | ಅತ ಆಶಾರಶನಾವಬದ್ಧಂ
ಸ್ಮರಾಕಾಶಾದಿನಾಮುಪಾರ್ಜಯಂತಂ ಜಗಚ್ಚಕ್ರೀಭೂತಂ ಪ್ರತಿಪ್ರಾಣಿ | ಅತ
ಆಶಾಯಾಃ ಸ್ಮರಾದಪಿ ಭೂಯಸ್ತ್ವಮಿತ್ಯತ ಆಶಾಮ್ ಉಪಾಸ್ವ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಆಶೆಯೇ ಸ್ಮರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಆಶೆ ಎಂದರೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ಇರುವ ವಸ್ತು
ವಿನ ಎಂದರೆ. ಆಶೆ, ತೃಷ್ಣೆ, ಕಾಮ- ಎಂದು ಇದನ್ನೇ ಪರ್ಯಾಯಗಳಿಂದ

ಕರಿಯುತ್ತಾರೆ ಅದು ಸ್ಮರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಹೇಗೆಂದರೆ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಆಶೆಯಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಸ್ಮರತವ್ಯವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಶೆಯ ವಿಷಯದ ರೂಪವನ್ನು ನೆನಪಿಸಿಕೊಂಡು ಇವನು ಸ್ಮರನಾಗುತ್ತಾನೆ ಅದ್ದರಿಂದ ಆಶೇದ್ಧನಾಗಿ ಆಶೆಯಿಂದ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡು ಸ್ಮರನಾಗಿ ಋಗಾದಿಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಯನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅಭ್ಯಯನಮಾಡಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಿಂದ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಪಿಠಿಗಳನ್ನೂ ಶ್ರವಣಮಾಡಿ ಅದರ ಫಲದ ಆಶೆಯಿಂದಲೇ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಕರ್ಮಫಲವಾಗಿರುವ ಪುತ್ರರನ್ನೂ ಪಶುಗಳನ್ನೂ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ, ಬಯಸುತ್ತಾನೆ. ಆಶೆಯಿಂದಲೇ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಾಧನವಾದ (ಕರ್ಮಗಳನ್ನು) ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಈ ಲೋಕವನ್ನು ಆಶೇದ್ಧನಾಗಿಯೇ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡು ಲೋಕವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ (ಬೇಕಾದ) ಸಾಧನಗಳಿಂದ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಲೋಕವನ್ನು ಆಶೇದ್ಧನಾಗಿ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಮಾಡುವುದರಿಂದ ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ ಅದ್ದರಿಂದ ಆಶೆಯೆಂಬ ವಾಚದಿಂದ ಬಿಗಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ಮರಾಕಾಶವೇ ಮುಂತಾಗಿ ನಾಮದವರೆಗಿನ ಜಗತ್ತು ಪ್ರತಿಜೀವನಿಗೂ ಚಕ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಅದ್ದರಿಂದ ಆಶೆಯು ಸ್ಮರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿರುತ್ತದೆ ಅದ್ದರಿಂದ ಆಶೆಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು

ಆಶಾಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಗೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯ ಆಶಾಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತು ಅಶಯಾಃಸ್ಯ ಸರ್ವೇ ಕಾಮಾಃ
ಸಮೃದ್ಧ್ಯಂತ್ಯಮೋಘಾ ಹಾಸ್ಯಾಶಿಷೋ ಭವಂತಿ ಯಾವದಾಶಾಯಾ
ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯ ಆಶಾಂ
ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇಸ್ತಿ ಭಗವ ಆಶಾಯಾ ಭೂಯ ಇತ್ಯಾಶಾಯಾ
ವಾಪ ಭೂಯೋಸ್ತೀತಿ ತನ್ನೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತ್ಸಿತಿ || ೨ ||

೨. ಯಾವನು ಆಶೆಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನಿಗೆ ಆಶೆಯಿಂದ ಸರ್ವಕಾಮಗಳೂ ಸಮೃದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಅವನ ಆಶೆಗಳು ಅಮೋಘವಾಗುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆಶೆಯ ಗತಿಯಿರುವದೋ, ಅಲ್ಲಿ(ಯವರೆಗೆ) ಅವನಿಗೆ ಯಥಾಕಾಮ ಚಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವನು ಆಶೆಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ (ಅವನಿಗೆ ಫಲವಿದು). 'ಭಗವಂತನೆ, ಆಶೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದೆಯೇ?' 'ಆಶೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದ್ದೇಇದೆ.' 'ಅದನ್ನು ಭಗವಂತನು ನನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು.'

ಆಶೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಸರ್ವಕಾಮಾ ವಾಪ್ತಿ ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೦೦ ಯಸ್ತು ಆಶಾಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಉಪಾಸ್ತೇ ಶೃಣು ತಸ್ಯ ಫಲಮ್ | ಆಶಯಾ ಸದಾ ಉಪಾಸಿತಯಾ ಅಸ್ಯ ಉಪಾಸಕಸ್ಯ ಸರ್ವೇ ಕಾಮಾಃ ಸಮೃದ್ಧ್ಯಂತಿ ಸಮೃದ್ಧಿಂ ಗಚ್ಛಂತಿ | ಅಮೋಘಾ ಅಸ್ಯ ಆರಿಷಃ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಸರ್ವಾ ಭವಂತಿ | ಯತ್ ಪ್ರಾರ್ಥಿತಂ ಸರ್ವಂ ತತ್ ಆವಶ್ಯಂ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಯಾವದಾಶಾಯಾ ಗತಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವವತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವನು ಆಶೆಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನಿಗೆ (ಆಗುವ) ಫಲವನ್ನು ಕೇಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದ ಆಶೆಯಿಂದ ಈ ಉಪಾಸಕನ ಎಲ್ಲಾ ಆಶೆಗಳೂ ಸಮೃದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ, ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಇವನ ಆಶೆಗಳು ಬಯಕೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವವು, ಅವನು ಯಾವ ಯಾವದನ್ನು ಬಯಸುವನೋ ಅದೆಲ್ಲವೂ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಎಲ್ಲೆಯವರೆಗೆ ಆಶೆಯ ಗತಿಯಿರುವದೋ' ಎಂದು ಮುಂತಾದ (ಗ್ರಂಥವು) ಹಿಂದಿನಂತೆ (ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು).

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನೈದನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ಪ್ರಾಣ ಬ್ರಹ್ಮ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಪ್ರಾಣೋ ವಾವ¹ | ಆಶಾಯಾ ಭೂಯಾನ್ ಯಥಾ ವಾ ಆರಾ ನಾಭೌ ಸಮರ್ಪಿತಾ ಏವಮಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರಾಣೇ ಸರ್ವಗ್ಂ ಸಮರ್ಪಿತಂ ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣೇನ ಯಾತಿ ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣಂ ದದಾತಿ ಪ್ರಾಣಾಯಾ ದದಾತಿ ಪ್ರಾಣೋ ಹ ಪಿತಾ ಪ್ರಾಣೋ ಮಾತಾ ಪ್ರಾಣೋ ಭ್ರಾತಾ ಪ್ರಾಣಃ ಸ್ವಸಾ ಪ್ರಾಣ ಆಚಾರ್ಯಃ ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ || ೧ ||

1. ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ವಾ ಆಶಾಯಾ ಎಂದೇ ಇದೆ, ಆದರೆ ವಾವ ಎಂದು ಎರಡು ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿದೆ, ಹಿಂದೆ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ವಾವ ಎಂದೇ ಇದೆ. ಸೂ. ಭಾ. ೧-೩-೮ರಲ್ಲಿ (ಭಾ ಭಾ. ೨೩೬) 'ಅದೋ ವಾವ ಪ್ರಾಣಾದ್ವಾಯಃ' ಎಂದು ಅನುಕರಣವಾಕ್ಯ ವಿಸುವ ಮು ವಾವ ಎಂಬುದೇ ಪಾಠವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಗಮಕವಾಗಿದೆ.

೧. ಪ್ರಾಣನೇ ಆಶೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನವನು. ಹೇಗೆ ಹಾರಿಕೋಲುಗಳು ಗುಂಬದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆಯೋ ಹಾಗೆ ಈ ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣನು ಪ್ರಾಣನಿಂದಲೇ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ, ಪ್ರಾಣನು ಪ್ರಾಣನನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ, ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಾಣನೇ ತಂದೆ, ಪ್ರಾಣನೇ ತಾಯಿ, ಪ್ರಾಣನೇ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವನು, ಪ್ರಾಣನೇ ಒಡಹುಟ್ಟಿದಾಕೆ, ಪ್ರಾಣನೇ ಆಚಾರ್ಯನು. ಪ್ರಾಣನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು.

ಪ್ರಾಣನ ಹೆಚ್ಚು ಗಾರಿಕೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೪೧ ನಾಮೋಪಕ್ರಮಮ್ ಆಶಾಂತಂ ಕಾರ್ಯಕಾರಣತ್ವೇನ ನಿಮಿತ್ತನೈಮಿತ್ತಿಕತ್ವೇನ ಚ ಉತ್ತರೋತ್ತರಭೂಯಸ್ತಯಾ ಅವಸ್ಥಿತಂ ಸ್ಮೃತಿನಿಮಿತ್ತಸದ್ಭಾವಂ, ಆಶಾರಶನಾವಾಶೈರ್ವಿವಾಶಿತಮ್ ಸರ್ವಂ ಸರ್ವತೋ ಬಿಸಮಿವ ತನ್ತುಭಿರ್ಯಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರಾಣೇ ಸಮರ್ಪಿತಮ್, ಯೇನ ಚ ಸರ್ವತೋ ವ್ಯಾಪಿನಾ ಅನ್ತರ್ಬಹಿರ್ಗತೇನ ಸೂತ್ರೇ ಮಣಿಗಣಾ ಇವ ಸೂತ್ರೇಣ ಗ್ರಾಹಿತಂ ವಿಧೃತಂ ಚ, ಸ ಏಷ ಪ್ರಾಣೋ ವಾ ಆಶಾಯಾ ಭೂಯಾನ್ | ಕಥಮಸ್ಯ ಭೂಯಸ್ತ್ವನಿಮಿತಿ ? ಆಹ ದೃಷ್ಟಾಂತೇನ ಸಮರ್ಥಯಂಸ್ತದ್ಭೂಯಸ್ತ್ವಮ್ | ಯಥಾ ವೈ ಲೋಕೇ ರಥಚಕ್ರಸ್ಯ ಅರಾ ರಥನಾಭೌ ಸಮರ್ಪಿತಾಃ ಸಂಪ್ರೋತಾಃ | ಸಂಪ್ರವೇಶಿತಾ ಇತ್ಯೇತತ್, ಏವಮ್ ಅಸ್ಮಿನ್ ಲಿಬ್ಧಸಂಘಾತರೂಪೇ ಪ್ರಾಣೇ ಪ್ರಜ್ಞಾತ್ಮನಿ ದೈಹಿಕೇ ಮುಖ್ಯೇ ಯಸ್ಮಿನ್ ಪರಾ ದೇವತಾ ನಾಮದೂಪವ್ಯಾಕರಣಾಯ ಆದರ್ಶಾದ್ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವತ್ ಜೀವೇನಾಸ್ತನಾ ಅನುಪ್ರವಿಷ್ಟಾ, ಯಶ್ಚ ಮಹಾರಾಜಸ್ಯೇವ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರೀ ಈಶ್ವರಸ್ಯ “ಕಸ್ಮಿನ್ನಸ್ತಹಮುತ್ಕ್ರಾಂತ ಉತ್ಕ್ರಾಂತೋ ಭವಿಷ್ಯಾಮಿ ಕಸ್ಮಿನ್ ವಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಸಾಧ್ಯಮಿತಿ ಸ ಪ್ರಾಣಮನುಷ್ಯಜತ” (ಪ್ರ. ೬-೩,೪) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ, ಯಸ್ತು ಛಾಯೇವಾಸನುಗತ ಈಶ್ವರಮ್, ‘ತದ್ಯಥಾ ರಥಸ್ಯಾಸರೇಷು ನೇಮಿರರ್ಪಿತೋ ನಾಭಾವರಾ ಅರ್ಪಿತಾ ಏವಮೇವೈತಾ ಭೂತಮಾತ್ರಾಃ ಪ್ರಜ್ಞಾಮಾತ್ರಾಸ್ವರ್ಪಿತಾಃ ಪ್ರಜ್ಞಾಮಾತ್ರಾಃ ಪ್ರಾಣೇರ್ಪಿತಾಃ ಸ ಏಷ ಪ್ರಾಣ ಏವ ಪ್ರಜ್ಞಾತ್ಮಾ” (ಕೌ. ೩-೯) ಇತಿ ಕೌಷೀತಕಿನಾಮ್ | ಅತಃ ಏವಮಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರಾಣೇ ಸರ್ವಂ ಯಥೋಕ್ತಮ್ ಸಮರ್ಪಿತಮ್, ಅತಃ ಸ ಏಷ ಪ್ರಾಣೋಽಪರತನ್ತ್ರಃ ಪ್ರಾಣೇನ ಸ್ವಶಕ್ತ್ಯೈವ ಯಾತಿ ನಾನ್ಯಕೃತಂ ಗಮನಾದಿ

ಕ್ರಿಯಾಸ್ವಸ್ಥ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸರ್ವಂ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಫಲಭೇದಜಾತಂ ಪ್ರಾಣ ಏವ ನ ಪ್ರಾಣಾದ್ ಬಹಿರ್ಭೂತಮಸ್ತೀತಿ ಪ್ರಕರಣಾರ್ಥಃ | ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣಂ ದದಾತಿ | ಯದ್ ದದಾತಿ ತತ್ ಸ್ವಾತ್ಮಭೂತಮೇವ | ಯಸ್ಮೈ ದದಾತಿ ತದಪಿ ಪ್ರಾಣಾಯೈವ | ಅತಃ ಪಿತ್ರಾದ್ಯಾಪ್ಯೋಽಪಿ ಪ್ರಾಣ ಏವ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ನಾಮವನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಶೆಯವರೆಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವ ದಿಂದಲೂ ನಿಮಿತ್ತನೈಮಿತ್ತಿಕಭಾವದಿಂದಲೂ ಮುಂದುಮುಂದಿನದು ಹೆಚ್ಚಿನ ದಿಂದಾಗಿರುವ, ಸ್ಮೃತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಇದ್ದು ಕೊಂಡಿರುವದಾದ, ಆಶೆ ಎಂಬ ಹಗ್ಗದ ಬಿಗಿತಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟುವಡದಿರುವ, ಎಲ್ಲವೂ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಿಂದಲೂ ಕಮಲದ ನಾಳವು ತಂತುಗಳಿಂದ (ಬಿಗಿವಡದಿರುವ ಎಲ್ಲವೂ) ಯಾವ ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಬಂದುಸೇರಿಕೊಂಡಿ ದೆಯೋ ಯಾವ (ಪ್ರಾಣನು) ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಇದ್ದು ಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಸೂತ್ರಾತ್ಮನು- ದಾರವು ಮಣಿಸಮೂಹಗಳನ್ನು (ಕಟ್ಟಿರುವಂತೆ)- ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿ ಎತ್ತಿಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿರುವನೋ^೧, ಆ ಈ ಪ್ರಾಣನೇ ಆಶೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನವನು.

ಈ (ಪ್ರಾಣನು) ಹೆಚ್ಚಿನವನೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ? ಎಂದರೆ, ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಇವನ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಿದಾನೆ ಹೇಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಗಾಡಿಯ ಚಕ್ರದ ಹಾರಿಕೋಲುಗಳು ಗುಂಬದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆಯೋ ಪೋರಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆಯೋ, ಒಳಹೊಕ್ಕಿರುತ್ತವೆಯೋ ಎಂದರ್ಥ. ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಲಿಂಗಸಂಘಾತರೂಪನಾದ ಪ್ರಜ್ಞಾತ್ಮನಾದ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ- ಯಾವನಲ್ಲಿ (ಸದಾಖ್ಯನಾದ) ಸರ್ವದೇವತೆಯು ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುವದ ಕ್ಕಾಗಿ ಕನ್ನಡಿಯೇ ಮುಂತಾದದ್ದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು (ಹೊಗುವಂತೆ) ಜೀವನೆಂಬ ಆತ್ಮರೂಪದಿಂದ ಒಳಹೊಕ್ಕಿರುವದೋ^೨ ಮತ್ತು ಯಾವನು ಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಂತೆ “ಯಾವನು ಉತ್ಪಾಂತನಾದರೆ ನಾನು ಉತ್ಪಾಂತನಾಗು ವೆನೋ ಯಾವನು ಸಂತಿದ್ಧರೆ ನಾನೂ ಸಂತಿರುವೆನೋ (ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ) ಅವನು

1. ಉಪಾದಾನೋಪಾವೇಯಭಾವವು ಕೆಲವು ಕಡೆಯಲ್ಲಿದೆ, ನಿಮಿತ್ತನೈಮಿತ್ತಿಕಭಾವವು ಕೆಲವು ಕಡೆಯಲ್ಲಿದೆ.

2. ಸೂತ್ರಾತ್ಮನಾದ ಪ್ರಾಣನು ಜಗತ್ತಿನ ಭಾಗಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರು ವದಕ್ಕೂ ಚದರಿಹೋಗದಂತಿರುವದಕ್ಕೂ ಕಾರಣನು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

3. ೬-೩-೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೬೪) ನ್ನು ನೋಡಿ, ಯಾವ ಲಿಂಗರೂಪವಾದ ವ.ನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಮನನದರ್ಶನವ್ರವಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವನೋ ಅದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ಪ್ರಧಾನ ಪ್ರಾಣನೆಂದಿದೆ ೬-೨-೧ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೬೪) ವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಪ್ರಾಣನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು" (ಪ್ರ. ೬-೩,೪) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಈಶ್ವರನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯೋ, ಮತ್ತು ಯಾವನು (ಮನುಷ್ಯನನ್ನು) ನೆರಳಿನಂತೆ ಈಶ್ವರ(ನಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು) ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನೋ^೧, "ಹೇಗೆ ಗಾಡಿಯ ಹಾರೆಕೋಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹಳೆಯು ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವದೋ, ಗುಂಬದಲ್ಲಿ ಹಾರೆಕೋಲುಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆಯೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಭೂತಮಾತ್ರೆಗಳು ಪ್ರಜ್ಞಾಮಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವವು, ಪ್ರಜ್ಞಾಮಾತ್ರೆಗಳು ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವವು, ಆ ಈ ಪ್ರಾಣನೇ ಪ್ರಜ್ಞಾತ್ಮನು"^೨ (ಕೌ ೩-೯) ಎಂದು ಕೌಷೀತಕಿಗಳ (ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇದೆ), ಆದ್ದರಿಂದ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ —ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲವೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ

ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಈ ಪ್ರಾಣನು ಪರವರನಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಣದಿಂದಲೇ ಎಂದರೆ ತನ್ನ ರಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ, ಹೋಗುವದೇ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವನಿಗಿರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಂದ ಬಂದದ್ದಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. **ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕ ಫಲಸಮೂಹವೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಾಣನೇ, ಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತ ಹೊರಚ್ಛಾಗಿರುವದು (ಯಾವದೂ) ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದು (ಈ) ಪ್ರಕರಣದ ಅರ್ಥವು** ಪ್ರಾಣನು ಪ್ರಾಣನನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ, ಯಾವದನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೋ ಅದು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವೇ, (ಮತ್ತು) ಯಾರಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೋ ಅದೂ ಪ್ರಾಣನಿಗೇ (ಕೊಡುತ್ತಾನೆ). ಆದ್ದರಿಂದ ತಂದೆ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿರುವವನೂ ಪ್ರಾಣನೇ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯದಿ ಪಿತರಂ ನಾ ಮಾತರಂ ನಾ ಭ್ರಾತರಂ ನಾ ಸ್ವಸಾರಂ
ನಾ ಚಾಽರ್ಯಂ ನಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ನಾ ಕಿಂಚಿದ್ಭೃಶಮಿವ
ಪ್ರತ್ಯಾಹ ಧಿಕ್ತ್ವಾಸ್ತ್ವೀವೈಸಮಾಹುಃ ಪಿತೃಹಾ ವೈ ತ್ವಮಸಿ
ಮಾತೃಹಾ ವೈ ತ್ವಮಸಿ ಭ್ರಾತೃಹಾ ವೈ ತ್ವಮಸಿ ಸ್ವಸೃಹಾ ವೈ
ತ್ವಮಸ್ಮಾಚಾರ್ಯಹಾ ವೈ ತ್ವಮಸಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹಾ ವೈ ತ್ವಮಸೀತಿ

೧. ಅವನು ತಂದೆಯನ್ನಾಗಲಿ ತಾಯಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವನನ್ನಾಗಲಿ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವಳನ್ನಾಗಲಿ ಆಚಾರ್ಯನನ್ನಾಗಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನಾಗಲಿ ಒಂದಿಷ್ಟು ಬಲವಾಗಿ ಪ್ರತಿಹೇಳುವದಾದರೆ

1. ಪ್ರ. ೩-೩ರ ಪರಾಮರ್ಶವಿದು

2. ಸೂ. ಭಾ ೧-೧-೩೧ (ಭಾ. ೩೦. ೧೪೪) ರಲ್ಲಿ ಇದು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಹೇಳುವ ವಾಕ್ಯವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಉಪಹಿತನಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಉಪಾಧಿಯಾದ ಪ್ರಾಣನನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣಪರವೆಂದು ಉದಾಹರಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

3. ನಾಮಾದಿಯಾಗಿ ಆಶಾಂತವಾಗಿರುವದೆಲ್ಲವೂ ಎಂದರ್ಥ.

ನಿನಗೆ ಧಿಕ್ಕಾರವಿರಲಿ ! ನೀನು ಸಿತ್ಯಹತ್ಯೆಮಾಡಿದವನಿದ್ದೀಯೆ, ನೀನು ಮಾತೃಹತ್ಯೆಮಾಡಿದವನಿದ್ದೀಯೆ, ನೀನು ಭ್ರಾತೃಹತ್ಯೆಮಾಡಿದವನಿದ್ದೀಯೆ, ನೀನು ಸ್ವಸೃಹತ್ಯೆಮಾಡಿದವನಿದ್ದೀಯೆ, ನೀನು ಆಚಾರ್ಯಹತ್ಯೆಮಾಡಿದವನಿದ್ದೀಯೆ, ನೀನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹತ್ಯೆಮಾಡಿದವನಿದ್ದೀಯೆ.' ಎಂದೇ ಹೇಳುವರು.

ಪ್ರಾಣನೇ ಪಿತ್ರಾದಿಗಳೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೨೨ ಕಥಂ ಪಿತ್ರಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥೋತ್ಸರ್ಗೇಣ ಪ್ರಾಣವಿಷಯತ್ವಮಿತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ | ಸತಿ ಪ್ರಾಣೇ ಪಿತ್ರಾದಿಷು ಪಿತ್ರಾದಿಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಾತ್ ತದುತ್ಕ್ರಾಂತೌ ಚ ಪ್ರಯೋಗಾಭಾವಾತ್ | ಕಥಂ ತದಿತಿ ? ಆಹ | ಸ ಯಃ ಕಚ್ಛಿತ್ ಪಿತ್ರಾದೀನಾಮ್ ಅನ್ಯತಮಂ ಯದಿ ತಂ ಭೃಶಮಿವ ತದನನುರೂಪಮಿವ ಕಿಂಚಿದ್ವಚನಂ ತ್ವಂಕಾರಾದಿಯುಕ್ತಂ ಪ್ರತ್ಯಾಹ ತದಾ ಏನಂ ಪಾರ್ಶ್ವಸ್ಥಾ ಆಹುರ್ವಿವೇಕಿನಃ ಧಿಕ್ ತ್ವಾ ಅಸ್ತು | 'ಧಿಗಸ್ತು ತ್ವಾಮ್' ಇತ್ಯೇವಮ್ | ಸಿತ್ಯಹಾ ವೈ ತ್ವಂ ಪಿತುರ್ಹಸ್ತೇತ್ಯಾದಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ತಂದೆ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟು (ಅವು) ಪ್ರಾಣವಿಷಯವೆಂದು (ಹೇಳಿದ್ದು) ಹೇಗೆ ? - ಎಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ, ಪ್ರಾಣವಿರುವಾಗ ತಂದೆಯೇ ಮುಂತಾದವರಲ್ಲಿ ತಂದೆ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ, ಆ (ಪ್ರಾಣವು) ಉತ್ಕ್ರಾಂತವಾಗಲು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ (ಇದು ಸರಿ).

ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಅವನು ಎಂದರೆ ಯಾವನಾದರೊಬ್ಬನು ತಂದೆಯೇ ಮುಂತಾದವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಅನುಗುಣವಲ್ಲದಿರುವಂತೆ ನೀನು ತಾನು ಮುಂತಾದ್ದರಿಂದ ಕೂಡಿದ ಯಾವದಾದರೊಂದು ಮಾತನ್ನು ಆಡಿದರೆ, ಆಗ ಅವನನ್ನು ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ವಿವೇಕಿಗಳು (ಧಿಕ್ ತ್ವಾ ಅಸ್ತು=ಧಿಗಸ್ತು ತ್ವಾಮ್) 'ನಿನಗೆ ಧಿಕ್ಕಾರವಿರಲಿ !' ಎನ್ನುವರು, ನೀನು ಸಿತ್ಯಹತ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದವನೇ ಇದ್ದೀಯೆ, ತಂದೆಯನ್ನು ಕೊಂದವನು- ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ (ಎನ್ನುವರು)

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯದ್ಯಪ್ಯೇನಾನುತ್ಕ್ರಾಂತಪ್ರಾಣಾಞ್ಞಾಲೇನ ಸಮಾಸಂ
ವ್ಯತಿಷಂದಹೇನ್ಮೈವೈನಂ ಬ್ರೂಯುಃ ಪಿತೃಕಾಃಸೀತಿ ನ

ಮಾತೃಹಾಸೀತಿ ನ ಭ್ರಾತೃಹಾಸೀತಿ ನ ಸ್ವಸೃಹಾಸೀತಿ
ನಾಃಚಾರ್ಯಹಾಸೀತಿ ನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹಾಸೀತಿ || ೩ ||

೨. ಇನ್ನು ಉತ್ಕ್ರಾಂತಪ್ರಾಣರಾದ ಇವರನ್ನು ಶೂಲದಿಂದ ಸಮಾಸಮಾಡಿ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಸುಟ್ಟರೂ ಇವನನ್ನು ಪಿತೃಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿದವನಾಗಿದೀಯೆ ಎನ್ನುವದಿಲ್ಲ, ಮಾತೃಹತ್ಯೆಮಾಡಿದವನಾಗಿದೀಯೆ (ಎನ್ನು)ವದಿಲ್ಲ, ಭ್ರಾತೃಹತ್ಯೆಮಾಡಿದವನಾಗಿದೀಯೆ (ಎನ್ನು)ವದಿಲ್ಲ, ಸ್ವಸೃಹತ್ಯೆಮಾಡಿದವನಾಗಿದೀಯೆ (ಎನ್ನು)ವದಿಲ್ಲ, ಆಚಾರ್ಯಹತ್ಯೆಮಾಡಿದವನಾಗಿದೀಯೆ (ಎನ್ನು)ವದಿಲ್ಲ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹತ್ಯೆಮಾಡಿದವನಾಗಿದೀಯೆ (ಎನ್ನು)ವದಿಲ್ಲ.

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೮೩. ಅಥ ಏನಾನೇವ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಪ್ರಾಣಾನ್ ತೈಕ್ಷದೇಹನಾಥಾನ್ ಯದ್ಯಪಿ ಶೂಲೇನ ಸಮಾಸಂ ಸಮಸ್ಯ ವ್ಯತಿಷಂದಹೇತ್ ವ್ಯತ್ಯಸ್ಯ ಸಂದಹೇತ್ ಏವಮಪಿ ಅತಿಕ್ರೂರಂ ಕರ್ಮ ಸಮಾಸವೃತ್ಯಾಸಾದಿಪ್ರಕಾರೇಣ ದಹನಲಕ್ಷಣಂ ತದ್ದೇಹಸಂಬಂಧಮೇವ ಕುರ್ವಾಣಂ ನೈವೈನಂ ಬ್ರೂಯುಃ ಪಿತೃಹಾ ಇತ್ಯಾದಿ | ತಸ್ಮಾತ್ ಅನ್ತಯವ್ಯತಿರೇಕಾಭ್ಯಾಂ ಅವಗಮ್ಯತ ಏತತ್ ಪಿತ್ರಾದ್ಯಾಖ್ಯೇನ ಪ್ರಾಣ ಏವೇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಉತ್ಕ್ರಾಂತಪ್ರಾಣರಾಗಲು ದೇಹದ ಒಡೆಯನನ್ನು ಬಿಟ್ಟವರಾಗಲು ಇವರನ್ನೇ ಶೂಲದಿಂದ ಸಮಾಸಮಾಡಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ, (ವ್ಯತಿಷಂದಹೇತ್) ಬೇರೆ ಬೇರೆಮಾಡಿ (ಬಿಡಿಸಿ) ಸುಟ್ಟರೂ (ಹೀಗೆ) ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸುವದು, ಬಿಡಿಸುವದು ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಅದೇ ದೇಹಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ದಹನರೂಪವಾದ ಇಂಥ ಅತಿಕ್ರೂರಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿದವನಾದರೂ ಇವನನ್ನು ಪಿತೃಹತ್ಯೆಮಾಡಿದವನು ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಎನ್ನರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನ್ತಯವ್ಯತಿರೇಕಗಳಿಂದ ಈ ತಂದೆ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಳ್ಳವನೂ ಪ್ರಾಣನೇ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಣೋಪಾಸಕನು ಅತಿನಾದಿಯಾಗುವನು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಪ್ರಾಣೋ ಹ್ಯೇವೈತಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಭವತಿ ಸ ವಾ ಏಷ ಏವಂ
ಪಶ್ಯನ್ನೇವಂ ಮನ್ವಾನ ಏವಂ ವಿಜಾನನ್ನತಿನಾದೀ ಭವತಿ ತಂ

1. ಸಮಸ್ಯ ವ್ಯತಿಷಂದಹೇತ್ ವ್ಯತ್ಯಸ್ಯ ಸಂದಹೇತ್ ಎಂಬುದರ ಕನ್ನಡವಿದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ನಮಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ.

**ಚೇದ್ವೈಯುರತಿನಾದ್ಯಸೀತ್ಯತಿನಾದ್ಯಸ್ತೀತಿ ಬ್ರೂಯಾನ್ನಾಪ
ಹ್ನುವೀತ || ೪ ||**

೪. ಪ್ರಾಣನೇ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. (ಯಾವನು) ಹೀಗಂದು ಕಂಡುಕೊಂಡಿರುವನೋ, ಹೀಗೆ ಮನನಮಾಡಿರುವನೋ, ಹೀಗೆ ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವನೋ - ಆ ಇವನು ಅತಿವಾದಿಯಾಗ ವನು. ಅವನನ್ನು ಅತಿವಾದಿಯಾಗಿರುವೆ ಎನ್ನುತ್ತಾ ರಾದರೆ ಅತಿವಾದಿಯಾಗಿರುವೆನು ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು, ಅಲ್ಲಗಳೆಯಬೇಕು.

ಪ್ರಾಣನೇ ನಾಸಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡರೆ ಅತಿವಾದಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೮೪ ತಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಾಣೋ ಹೈವ ಏತಾನಿ ಪಿತ್ರಾದೀನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಭವತಿ ಚಲಾನಿ ಸ್ಥಿರಾಣಿ ಚ | ಸ ವಾ ಏಷ ಪ್ರಾಣವಿತ್ ಏವಂ ಯಥೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರೇಣ ವಶ್ಯನ್ ಫಲತೋನುಭವನ್, ಏವಂ ಮನ್ನಾನಃ ಉಪಪತ್ತಿಭಿಶ್ಚಿತ್ತಯನ್, ಏವಂ ವಿಜಾನನ್ ಉಪಪತ್ತಿಭಿಃ ಸಂಯೋಜ್ಯ ಏವಮೇವ ಇತಿ ನಿಶ್ಚಯಂ ಕುರ್ವನ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಮನನವಿಜ್ಞಾನಾಭ್ಯಾಂ ಹಿ ಸಂಭೂತಃ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥೋ ನಿಶ್ಚಿತೋ ದೃಷ್ಟೋ ಭವೇತ್ | ಅತಃ ಏವಂ ವಶ್ಯನ್ ಅತಿವಾದೀ ಭವತಿ ನಾಮಾ ದ್ವಾಶಾನ್ತಮ್ ಅತೀತ್ಯ ವದನಶೀಲೋ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ತಂ ಚೇದ್ ಬ್ರೂಯುಃ | ತಂ ಯದ್ಯೇವಮತಿವಾದಿನಂ ಸರ್ವದಾ ಸರ್ವೈಃ ಶಬ್ದೈಃ ನಾಮಾದ್ವಾಶಾನ್ತಮ್ ಅತೀತ್ಯ ವರ್ತಮಾನಂ ಪ್ರಾಣಮೇವಂ ವದಂತಂ ಏವಂ ವಶ್ಯಂತಮ್ ಅತಿವದನ ಶೀಲಮ್ ಅತಿವಾದಿನಂ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಸ್ತಮ್ನ ಪರ್ಯಂತಸ್ಯ ಹಿ ಜಗತಃ ಪ್ರಾಣ ಆತ್ಮಾ ಅಹಮಿತಿ ಬ್ರುವಾಣಂ ಯದಿ ಬ್ರೂಯುರತಿನಾದ್ಯಸೀತಿ | ಬಾಧಮ್, ಅತಿವಾದ್ಯ ಸ್ತೀತಿ ಬ್ರೂಯಾತ್, ನಾಪಹ್ನುವೀತ | ಕಸ್ಮಾದ್ ಹಿ ಅಸೌ ಅಪಹ್ನುವೀತ ? ಯತ್ಪ್ರಾಣಂ ಸರ್ವೇಶ್ವರಮ್ ಆಯಮಹಮಸ್ಮೀತಿ ಆತ್ಮತ್ವೇನ ಉಪಗತಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆದ್ದರಿಂದ ತಂದೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಈ ಚಲಸ್ಥಿರ(ಭೂತ)ಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಾಣನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆ ಈ ಪ್ರಾಣವಿದನು ಹೀಗೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಿಂದ ಕಂಡು ಕೊಂಡು ಫಲರೂಪವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ, ಹೀಗೆ ಮನನಮಾಡುತ್ತಾ ಉಪಪತ್ತಿಗಳಿಂದ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ ಅರಿಯುತ್ತಾ ಉಪಪತ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೀಗೆಯೇ ಸರಿ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಮಾಡಿಕೊಂಡು ಎಂದರ್ಥ **ಮನನವಿಜ್ಞಾನಗಳಿರಡೂ**

ಸೇರಿಯಲ್ಲವೆ, ನಿಶ್ಚಿತವಾದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಂತೆ ಆಗುವದು? ಆದ್ದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಕಂಡುಕೊಂಡವನು ಅತಿವಾದಿಯಾಗುವನು, ನಾಮಾದಿಯಾಗಿ ಆಶೆಯವರೆಗೆ (ಇರುವದೆಲ್ಲವನ್ನೂ) ಮೀರಿ ನುಡಿಯುವ ಸ್ವಭಾವದವನಾಗುವನು ಎಂದರ್ಥ ಅವನನ್ನು ಹೀಗೆನ್ನುವದಾದರೆ- ಹೀಗೆ ಅತಿವಾದಿಯಾಗಿರುವ ಯಾವಾಗಲೂ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ನಾಮಾದಿಯಾಗಿ ಆಶೆಯವರೆಗೆ (ಇರುವದೆಲ್ಲವನ್ನೂ) ಮೀರಿರುವವನಾಗಿ ಪ್ರಾಣನೇ ಆಗಿರುವ ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಹೀಗೆ ಕಂಡುಕೊಂಡಿರುವ ಅತಿವದನಸ್ವಭಾವದ ಅತಿವಾದಿಯಾದ, ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಸ್ತಂಬದವರೆಗಿನ ಜಗತ್ತಿಗೆಲ್ಲ ಆತ್ಮನಾದ ಪ್ರಾಣನೇ ನಾನು- ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಅವನನ್ನು- 'ಅತಿವಾದಿಯಾಗಿದ್ದೀಯೆ' ಎನ್ನುವದಾದರೆ, 'ನೀಜ ಅತಿವಾದಿಯಾಗುವೆನು' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕೇ ಹೊರತು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಬಾರದು ಅವನು ಏತಕ್ಕೆತಾನೆ ಅಲ್ಲಗಳೆದಾನು? ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ ಪ್ರಾಣನನ್ನೇ ಇವನೇ ನಾನು ಎಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವವನಲ್ಲವೆ?²

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನಾರನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ಸತ್ಯವನ್ನು ಅರಿತು ಅತಿವಾದಿಯಾಗಬೇಕು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಏಷ ತು ನಾ ಅತಿವದತಿ ಯಃ ಸತ್ಯೇನಾತಿವದತಿ ಸೋಽಹಂ
ಭಗವಃ ಸತ್ಯೇನಾತಿವದಾನೀತಿ ಸತ್ಯಂ ತ್ವೇನ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯ
ಮಿತಿ ಸತ್ಯಂ ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ ಇತಿ || ೧ ||

೧. ಆದರ ಯಾರು ಸತ್ಯದಿಂದ ಅತಿವಾದಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅವನೇ (ನಿಜವಾಗಿ) ಅತಿವಾದಮಾಡುತ್ತಾನೆ. 'ಭಗವಂತನೆ, ಅನಾನು ಸತ್ಯದಿಂದ ಅತಿವಾದಮಾಡುವೆನು.' 'ಸತ್ಯವೇ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು.' 'ಭಗವಂತನೆ, ಸತ್ಯವನ್ನು ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.'

1. ನಿಶ್ಚಯಕ್ಕೆ ಬರಿಯ ಮನನವು ಸಾಲದು, ಅದರ ಅನುಭವವೂ ಬೇಕು

2. ಮನ್ನಾನೆ, ವಿಜ್ಞಾನ- ಎಂಬವು ಸಾಧನಗಳು, ಪಶ್ಯನ್- ಎಂಬುದು ಫಲರೂಪವಾದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ- ಎಂದರ್ಥ.

ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೭೫ ಸ ಏಷ ನಾರದಃ ಸರ್ವಾತಿಶಯಂ ಪ್ರಾಣಂ ಸ್ವಮ್ ಆತ್ಮಾನಂ ಸರ್ವಾತ್ಮಾನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ನಾತಃಪರಮಸ್ತ್ರೀತಿ ಉಪರರಾಮ | ನ ಪೂರ್ವಪತ್ 'ಕಿಮಸ್ತಿ ಭಗವಃ ಪ್ರಾಣಾದ್ ಭೂಯಃ' ಇತಿ ಪಪ್ರಚ್ಛ | ಯತಸ್ತಮೇವಂ ವಿಕಾರಾನ್ಯತಬ್ರಹ್ಮವಿಜ್ಞಾನೇನ ಪರಿತುಷ್ಟಮ್ ಆಕೃತಾರ್ಥಂ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯಾತಿವಾದಿನಮ್ ಆತ್ಮಾನಂ ಮನ್ಯಮಾನಂ ಯೋಗ್ಯಂ ಶಿಷ್ಯಂ ಮಿಥ್ಯಾಗ್ರಹವಿಶೇಷಾದ್ ವಿಪ್ರಚ್ಯಾವಯನ್ ಆಹ ಭಗವಾನ್ ಸನತ್ಕುಮಾರಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ ನಾರದನು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾದ ಪ್ರಾಣನೇ ತನ್ನ ಆತ್ಮನು, ಸರ್ವರ ಆತ್ಮನು- ಎಂಬಿದನ್ನು ಕೇಳಿ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ(ದೇನೂ) ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸುಮ್ಮನಾದನು ಮುನ್ನಿನಂತೆ 'ಭಗವಂತನೆ, ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇದೆಯೆ ?' ಎಂದು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಹೀಗೆ ವಿಕಾರವಾದ ಅನ್ಯತಬ್ರಹ್ಮದ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಆಕೃತಾರ್ಥನಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಡು ತಾನು ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯದಿಂದ ಅತಿವಾದಿಯಾಗಿರುತ್ತೇನೆಂದು ಎಣಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಯೋಗ್ಯನಾದ ಆ ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಆ ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಭಗವಂತನಾದ ಸನತ್ಕುಮಾರನಿಂತೆಂದನು :

ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯವನ್ನು ಬಿಜ್ಞಾಪಮಾಡಬೇಕು

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೭೬ ಏಷ ತು ವಾ ಅತಿವದತಿ ಯಮಹಂ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ನ ಪ್ರಾಣವಿದತಿ ವಾದೀ ಪರಮಾರ್ಥತಃ | ನಾನಾದ್ಯಪೇಕ್ಷಂ ತು ತಸ್ಯ ಅತಿವಾದಿತ್ವಮ್ | ಯಸ್ತು ಭೂಮಾಖ್ಯಂ ಸರ್ವಾತಿಕ್ರಾಂತಂ ತತ್ತ್ವಂ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯಂ ವೇದ ಸೋಽತಿವಾದೀ ಇತ್ಯತ ಆಹ | ಏಷ ತು ವಾ ಅತಿವದತಿ ಯಃ ಸತ್ಯೇನ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯವಿಜ್ಞಾನವತ್ತಯಾ ಅತಿವದತಿ | ಸೋಽಹಂ ತ್ವಾಂ ಪ್ರಪನ್ನೋ ಭಗವಾನ್ ಸತ್ಯೇನ ಅತಿವದಾಸಿ | ತಥಾ ಮಾಂ ನಿಯುನಕ್ತು ಭಗವಾನ್ ಯಥಾ ಅಹಂ ಸತ್ಯೇನ

1. ಪ್ರಾಣನು ಆತ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ, ವಿಕಾರವು ನಾಮರೇಯವು ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರವಾಗಿ ಪ್ರಾಣನೂ ಅನ್ಯತವೇ.

2. ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ತತ್ತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂಬ ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ನೀಗಿಸಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಎಂದರ್ಥ. ಇದು ಆಚಾರ್ಯನ ಧರ್ಮದ ಸೂಚನೆ

ಅತಿವದಾನಿ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಯದ್ಯೇವಂ ಸತ್ಯೇನ ಅತಿವದಿತುಮಿಚ್ಛಸಿ ಸತ್ಯಮೇವ ತು ತಾವದ್ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಮ್ | ಇತ್ಯುಕ್ತ ಆಹ ನಾರದಃ | ತಥಾಸ್ತು ತರ್ಹಿ ಸತ್ಯಂ ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೇ ವಿಶೇಷೇಣ ಜ್ಞಾತುಮಿಚ್ಛೇಯಂ ತ್ವತ್ತೋಹಮಿತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆದರೆ ನಾನು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವವನೇ ಅತಿವಾದಿಯು, ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಅರಿತಿರುವವನು ನಿಜವಾದ ಅತಿವಾದಿಯಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಆ (ಪ್ರಾಣವಿದನು) ಅತಿವಾದಿಯೆಂಬುದು ನಾನಾದಿಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ (ಹೇಳಿದ್ದು) ಆದರೆ ಯಾರು ಭೂಮವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮೀರಿರುವ ತತ್ತ್ವವನ್ನು, ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯವನ್ನು ಅರಿತಿರುವನೋ, ಅವನೇ (ನಿಜವಾದ) ಅತಿವಾದಿಯು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ಆದರೆ ಯಾವನು ಸತ್ಯದಿಂದ, ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡವನಾಗಿ, ಅತಿವಾದಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅವನೇ ಅತಿವಾದಿಯು 'ಆ ನಾನು ಭಗವಂತನೆ, ನಿನ್ನನ್ನು ಶರಣುಹೊಕ್ಕಿರುತ್ತೇನೆ, ಸತ್ಯದಿಂದ ಅತಿವಾದಮಾಡಲಿಚ್ಛಿಸುವೆನು ಹೇಗಾದರೆ ನಾನು ಸತ್ಯದಿಂದ ಅತಿವಾದಮಾಡಿದವನಾಗುವೆನೋ ಹಾಗೆ ಭಗವಂತನು ನನ್ನನ್ನು ಕಟ್ಟುಮಾಡಬೇಕು' ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗೆ ಸತ್ಯದಿಂದ ಅತಿವಾದಮಾಡಲಿಚ್ಛಿಸುವೆಯಾದರೆ, ಮೊದಲು ಸತ್ಯವನ್ನೇ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಮಾಡಬೇಕು- ಎಂದು ಹೇಳಲು ನಾರದನೆನ್ನುತ್ತಾನೆ 'ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ, ಹಾಗಾದರೆ ಭಗವಂತನೆ, ಸತ್ಯವನ್ನೇ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುವೆನು, ನಿನ್ನಿಂದ (ಸತ್ಯವನ್ನೇ) ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸುವೆನು.'

ಎಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನೇಳನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ವಿಜ್ಞಾನವೇ ಸತ್ಯವಾದಿತ್ವಕ್ಕೆ ಹೇತು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯದಾ ನೈ ವಿಜಾನಾತ್ಯಥ ಸತ್ಯಂ ವಪತಿ ಸಾವಿಜಾನನ್ ಸತ್ಯಂ ವದತಿ ವಿಜಾನನ್ನೇವ ಸತ್ಯಂ ವದತಿ ವಿಜ್ಞಾನಂ ತ್ವೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಮಿತಿ ವಿಜ್ಞಾನಂ ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ ಇತಿ || ೧ ||

1 ಆದರೆ, 'ಸತ್ಯವನ್ನೇ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆಮಾಡಬೇಕು' - ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ಇದು ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯವಿಷಯವೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು (ಸೂ. ಭಾ. ೧ ೩-೮ ಭಾ. ಭಾ. ೨೩೯)ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದೆ.

೧. ಯಾವಾಗ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ ಆಗ ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ, ಅರಿಯದಿರುವವನು ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವದಿಲ್ಲ, ಅರಿತವನೇ ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆಮಾಡಬೇಕು. 'ಭಗವಂತನೇ, ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆಮಾಡುತ್ತೇನೆ'

ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯದ ವಿಜ್ಞಾನವು ಸತ್ಯವದನಕ್ಕ ಹೇಳಿತು
(ಭಾಷ್ಯ)

೫೮೭ ಯದಾ ವೈ ಸತ್ಯಂ ಪರಮಾರ್ಥತೋ ವಿಜಾನಾತಿ ಇದಂ ಪರಮಾರ್ಥತಃ ಸತ್ಯಮಿತಿ, ತತೋಽನ್ಯತಂ ವಿಕಾರಜಾತಂ ವಾಚಾರವ್ಯುಗಂ ಹಿತ್ವಾ ಸರ್ವವಿಕಾರಾವಸ್ಥಂ ಸದೇವೈಕಂ ಸತ್ಯಮಿತಿ ತದೇವಾಥ ವದತಿ ಯದ್ವದತಿ | ನನು ವಿಕಾರೋಽಪಿ ಸತ್ಯಮೇವ | “ನಾನುರೂಪೇ ಸತ್ಯಂ ತಾಭ್ಯಾಮಯಂ ಪ್ರಾಣಿಶ್ಚನ್ಮಃ” (ಬೃ ೧-೬-೨), “ಪ್ರಾಣಾ ವೈ ಸತ್ಯಂ ತೇಷಾಮೇಷ ಸತ್ಯಮ್” (ಬೃ ೨-೧-೨೦) ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯನ್ತರಾತ್ | ಸತ್ಯಮುಕ್ತಂ ಸತ್ಯತ್ವಂ ಶ್ರುತ್ಯನ್ತರೇ ವಿಕಾರಸ್ಯ | ನ ತು ಪರಮಾರ್ಥಾಪೇಕ್ಷಮುಕ್ತಮ್, ಕಿಂ ತರ್ಹಿನ್ದ್ರಿಯವಿಷಯತ್ವಾಪೇಕ್ಷಂ ಸಚ್ಚ ತ್ಯಚ್ಛೇತಿ ಸತ್ಯಮಿತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ತದ್ವಾನ್ತರೇಣ ಚ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯಸ್ಯೋಪಲಬ್ಧಿರ್ವಿವಕ್ಷಿತೇತಿ “ಪ್ರಾಣಾ ವೈ ಸತ್ಯಂ ತೇಷಾಮೇಷ ಸತ್ಯಮ್” (ಬೃ ೨-೨-೬) ಇತಿ ಚೋಕ್ತಮ್ | ಇಹಾಂಽಪಿ ತದಿಷ್ಟಮೇವ | ಇಹ ತು ಪ್ರಾಣವಿಷಯಾತ್ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯವಿಜ್ಞಾನಾಭಿಮಾನಾದ್ ವೃತ್ತಾಪ್ಯ ನಾರದಂ ಯತ್ ಸದೇವ ಸತ್ಯಂ ಪರಮಾರ್ಥತೋ ಭೂಮಾಖ್ಯಂ ತದ್ವಿಜ್ಞಾನಯಿಷ್ಯಾಮಿತ್ಯೇಷ ವಿಶೇಷತೋ ವಿವಕ್ಷಿತೋಽರ್ಥಃ | ನಾಂವಿಜಾನನ್ ಸತ್ಯಂ ವದತಿ ಯಸ್ತ್ವವಿಜಾನನ್ ವದತಿ ಸೋಽಗ್ನ್ಯಾದಿಶಬ್ದೇನ ಅಗ್ನ್ಯಾದೀನ್ ಪರಮಾರ್ಥಸದ್ರೂಪಾನ್ ಮನ್ಯಮಾನೋ ವದತಿ ನ ತು ತೇ ರೂಪತ್ರಯವ್ಯತಿರೇಕೇಣ ಪರಮಾರ್ಥತಃ ಸಂತಿ | ತಥಾ ತಾನ್ಯಪಿ ರೂಪಾಣಿ ಸದವೇಕ್ಷಯಾ ನೈವ ಸಂತಿ ಇತ್ಯತೋ ನಾವಿಜಾನನ್ ಸತ್ಯಂ ವದತಿ | ವಿಜಾನನ್ನೇವ ಸತ್ಯಂ ವದತಿ | ನ ಚ ತತ್ ಸತ್ಯವಿಜ್ಞಾನಮ್ ಅವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತಮ್ ಅಪ್ರಾರ್ಥಿತಂ ಜಾಯತ | ಇತ್ಯಾಹ — ವಿಜ್ಞಾನಂ ತ್ವೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಮ್ ಇತಿ | ಯದ್ಯೇವಂ ವಿಜ್ಞಾನಂ ಭಗವೇ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ ಇತಿ | ಏವಂ ಸತ್ಯಾದೀನಾಂ ಚ ಉತ್ತರೋತ್ತರಾಣಾಂ ಕರೋತ್ಯನ್ತಾನಾಂ ಪುರ್ವಪುರ್ವೋಪಪತ್ತಂ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವಾಗ ಪರಮಾರ್ಥವಾದ ಸತ್ಯವನ್ನು ಇದು ಪರಮಾರ್ಥವಾಗಿ ಸತ್ಯವು ಎಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ, ಆಗ ವಾಚಾರವ್ಯುಗವಾದ ವಿಕಾರಸಮೂಹವಾದ

ಅನ್ಯತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಯಾವ ವಿಕಾರದ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಾದರೂ ಇರುವದು ಸತ್ತೆಂಬ ಒಂದೇ ಸತ್ಯವೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ, ಆಗ ಅವನು ಹೇಳುವಾಗ ಅದನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ

(ಆಕ್ಷೇಪ) .- ವಿಕಾರವೂ ಸತ್ಯವೇ ಅಲ್ಲವೆ ? “ನಾಮರೂಪಗಳು ಸತ್ಯವು, ಅವುಗಳಿಂದ ಈ ಪ್ರಾಣನು ಮರೆಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ” (ಬೃ ೧-೬-೩), “ಪ್ರಾಣಗಳು ಸತ್ಯವಷ್ಟೆ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಈತನು ಸತ್ಯವು” (ಬೃ. ೨-೩-೬) ಎಂದು ಬೇರೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿವೆಂಬುದು !

(ಸಮಾಧಾನ) .- ನೀಜ, ವಿಕಾರವು ಸತ್ಯವೆಂದು ಬೇರೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ, ಅದರ ಪರಮಾರ್ಥ(ದೃಷ್ಟಿ)ಯಿಂದ (ಅದನ್ನು ಸತ್ಯವೆಂದು ಅಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿರುವದಿಲ್ಲ ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ವಿಷಯವಾಗಿವೆ ಎಂಬ (ದೃಷ್ಟಿ)ಯಿಂದ ಸತ್ತೂ ತೃತ್ತೂ ಆಗಿದೆಯಾಗಿ ಸತ್ಯವು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ^೧ ಅದರ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು (ಅಲ್ಲಿ) ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ “ಪ್ರಾಣಗಳು ಸತ್ಯವಷ್ಟೆ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಈತನು ಸತ್ಯವು” ಎಂದೂ ಹೇಳಿದೆ.^೨ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ಇಷ್ಟವೇ, ಅದರ ಪ್ರಾಣವಿಷಯದಲ್ಲಿ (ಇದೇ) ಪರಮಾರ್ಥ ಸತ್ಯವೆಂಬ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ನಾರದನನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ ಭೂಮವೆಂಬ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯವಾಗಿರುವ ಸತ್ತೇ ಇದೆಯಲ್ಲ^೩, ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡೋಣವೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವಾಗಿರುವ ಅರ್ಥವು

ಅರಿತುಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುವವನು ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲಾರನು. ಯಾವನು ಅರಿಯದೆ ನುಡಿಯುವನೋ ಅವನು ಅಗ್ನಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದದಿಂದ

1. ವಿಕಾರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿವೆಯಾಗಿ ಹಗ್ಗವೇ ಹಾವು, ನೀರಿನ ಕೋಡಿ-ಮುಂತಾದ ಕಲ್ಪಿತರೂಪದಿಂದ ತೋರುವಂತ, ಸತ್ತೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ತೇಜಸ್ಸು, ಅಥ್ವ, ಅನ್ನ-ಮುಂತಾದ ವಿಕಾರಗಳಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

2. ಸತ್ತೆಂದರೆ ಪೃಥಿವ್ಯಪ್ರೇಷಸ್ಸುಗಳು, ತೃತ್ತೆಂದರೆ ವಾಯ್ವಂತರಿಕ್ಷಗಳು, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿರುವವನ್ನೇ ಅಲ್ಲಿ 'ಸತ್ಯ'ವೆಂದು ಕರೆದಿದೆ.

3. ಪ್ರಾಣಗಳು ಪಂಚಭೂತಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸತ್ತು ಮತ್ತು ತೃತ್ತು-ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಸತ್ಯ'ವೆನಿಸಿವೆ. ಆ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಸತ್ಯವಾದ ಪ್ರಾಣಗಳು ಯಾವ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿವೆಯೋ ಆ ಆತ್ಮನು ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯವು ಎಂದರ್ಥ. ಬಿಸಿನೀರಿನ ಬಿಸಿಯು ಬೆಂಕಿಯೇ ಎಂದಂತೆ ಈ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು- ಎಂದು ಭಾವ

4. ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮವೇ ನೀಜವಾಗಿ ಸತ್ಯವು, ಅದನ್ನೇ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಭೂಮವೆಂದಿವೆ ಅದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವೆಂದಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಣವು ಸತ್ಯವಲ್ಲವೆಂದಿದೆ, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾಗಿ ಸತ್ಯವಲ್ಲವೆಂದೇನೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ.

ಅಗ್ನಿಯೇ ಮುಂತಾದವುಗಳು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಸದ್ರೂಪಗಳಿವೆ ಎಂದು ಎಣಿಸಿಕೊಂಡೇ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ, ಆದರೆ ಅವು ಮೂರು ರೂಪಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ ನಿಜವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆಯೇ ಆ (ಮೂರು) ರೂಪಗಳೂ ಸತ್ತಿಗಿಂತ (ಬೇರೆಯಾಗಿರುವದೇ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅರಿಯದೆ ಇರುವವನು ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವದಿಲ್ಲ, ಅರಿತವನೇ ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ *

ಆ ಸತ್ಯದ ಅರಿವು ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆಯನ್ನು ಮಾಡದೆ, (ಆದಕ್ಕಾಗಿ) ಇಚ್ಛೆ ಮಾಡದೆ ಉಂಟಾಗಲಾರದಾದ್ದರಿಂದ, ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆಮಾಡಬೇಕು- ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗಾದರೆ, 'ಭಗವಂತನೇ, ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ' ಎಂದು (ನಾರದನೆಂದನು) ಹೀಗೆಯೇ ಸತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕೃತಿಯ ವರೆಗೂ* ಇರುವ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಹಿಂದುಹಿಂದಿನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಆರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ವಿಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ಮನನದಿಂದ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯದಾ ನೈ ಮನುತೇಽಥ ವಿಜಾನಾತಿ ನಾಃಮತ್ವಾ ವಿಜಾನಾತಿ
ಮತ್ಸ್ವೇವ ವಿಜಾನಾತಿ ಮತಿಸ್ತ್ವೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತನ್ಯೇತಿ ಮತಿಂ
ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ ಇತಿ || ೧ ||

೧. ಯಾವಾಗ ಮನನಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಆಗ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಮನನಮಾಡದೆ ಅರಿಯಲಾರನು, ಮನನಮಾಡಿಯೇ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಮತಿಯನ್ನೇ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆಮಾಡಬೇಕು. 'ಭಗವಂತನೇ, ಮತಿಯನ್ನೇ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆಮಾಡುತ್ತೇನೆ.'

1. ೬-೪-೧ರ ಸೂಚನೆ.

2. ಆಯಾ ಶಬ್ದವನ್ನೂ ಆಯಾ ವಸ್ತುವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವದು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಸಮಾನವಾದದ್ದೂ ಇದು ಬರಿಯು ತೋರಿಕೆ. ಇದರ ಅರ್ಥ ಸತ್ಯವು ಬೇರೆಯಿದೆ ಎಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವವನೇ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದವನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದೆ -

3 ೭-೧೬ನೆಯ ಖಂಡವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಮನನವು ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಹೇತು

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೮೮. ಯಸ್ಯಾ ವೈ ಮನುತ ಇತಿ | ಮತಿಃ ಮನನಂ ತರ್ಹಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವಾಗ ಮನನಮಾಡುತ್ತಾನೋ (ಎಂಬ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ) ಮತಿ ಎಂದರೆ ಮನನವು, ತರ್ಹವು.

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಮನನಸಿದ್ಧಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯದಾ ನೈ ಶ್ರದ್ಧಧಾತ್ಯಥ ಮನುತೇ ನಾಶ್ರದ್ಧಧನ್ಮನುತೇ
ಶ್ರದ್ಧಧದೇವ ಮನುತೇ ಶ್ರದ್ಧಾ ತ್ವೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತನ್ಯೇತಿ
ಶ್ರದ್ಧಾಂ ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ ಇತಿ || ೧ ||

೧. ಯಾವಾಗ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಆಗ ಮನನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಮಾಡದವನು ಮನನಮಾಡುವದಿಲ್ಲ, ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನೇ ಮನನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನೇ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆಮಾಡಬೇಕು. 'ಭಗವಂತನೆ, ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನೇ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.'

ಶ್ರದ್ಧೆಯು ಮನನಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೮೯. ಮನ್ತವ್ಯವಿಷಯೇ ಅದರಃ ಆಸ್ತಿತ್ವಬುದ್ಧಿಃ ಶ್ರದ್ಧಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮನನಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವ ಅದರವೇ, ಆಸ್ತಿತ್ವಬುದ್ಧಿಯೇ, ಶ್ರದ್ಧೆ

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಖಂಡ
(ಭೂಮಪಿದ್ಯೆ)

ನಿಷ್ಕೆಯಿಂದ ಶ್ರದ್ಧಾಸಿದ್ಧಿ
(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯದಾ ನೈ ನಿಸ್ತಿಸ್ತತ್ಯಥ ಶ್ರದ್ಧಾತಿ ನಾನಿಸ್ತಿಸ್ತತ್ಯದ್ಧಾತಿ
ನಿಸ್ತಿಸ್ತನ್ನೇವ ಶ್ರದ್ಧಾತಿ ನಿಷ್ಕಾತ್ಯೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯೇತಿ
ನಿಷ್ಕಾಂ ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ ಇತಿ || ೧ ||

೧. ಯಾವಾಗ ನಿಷ್ಕೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಆಗ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ನಿಷ್ಕೆಯಿಲ್ಲದವನು ಶ್ರದ್ಧೆಮಾಡುವದಿಲ್ಲ, ನಿಷ್ಕೆಯಿದ್ದವನೇ ಶ್ರದ್ಧೆಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ನಿಷ್ಕೆಯನ್ನೇ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ ಮಾಡಬೇಕು. 'ಭಗವಂತನೆ, ನಿಷ್ಕೆಯನ್ನು ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಮಾಡುತ್ತೇನೆ.'

ನಿಷ್ಕೆಯು ಶ್ರದ್ಧೆಗೆ ಕಾರಣ
(ಭಾಷ್ಯ)

೫೯೦ ನಿಷ್ಕಾ ಗುರುಶುಶ್ರೂಷಾದಿತತ್ಪರತ್ವಂ^೧ ಬ್ರಹ್ಮವಿಜ್ಞಾನಾಯ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ನಿಷ್ಕೆಯೆಂದರೆ ಗುರುಶುಶ್ರೂಷಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ತತ್ಪರನಾಗಿರುವದು.^೨

1 'ಗುರುಶುಶ್ರೂಷಾದಿಃ ತತ್ಪರತ್ವಮ್' ಎಂಬ ಪಾಠವನ್ನು ಹೀಗೆ ಒಂದೇ ಪದವಾಗಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿದೆ.

2 ಗೀ. ಭಾ. ೪-೩೯ನ್ನು ನೋಡಿ.

ವಿಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ಕೃತಿಯಿಂದ ನಿಷ್ಕೆಯ ಸಿದ್ಧಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯದಾ ವೈ ಕರೋತ್ಯಥ ನಿಸ್ತಿಸ್ಪತಿ ನಾಃಕೃತ್ವಾ ನಿಸ್ತಿಸ್ಪತಿ
ಕೃತ್ವೈವ ನಿಸ್ತಿಸ್ಪತಿ ಕೃತಿಸ್ತ್ವೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯೇತಿ ಕೃತಿಂ
ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ ಇತಿ || ೧ ||

೧. ಯಾವಾಗ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಆಗ ನಿಷ್ಕೆಯುಳ್ಳವನಾಗು
ತ್ತಾನೆ. ಮಾಡದೆ ನಿಷ್ಕೆಯುಳ್ಳವನಾಗುವದಿಲ್ಲ, ಮಾಡಿಯೇ ನಿಷ್ಕೆ
ಯುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕೃತಿಯನ್ನೇ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆಮಾಡಬೇಕು.
'ಭಗವಂತನೆ, ಕೃತಿಯನ್ನು ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆಮಾಡುತ್ತೇನೆ.'

ಕೃತಿಯು ನಿಷ್ಕೆಗೆ ಕಾರಣ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೯೧ ಯದಾ ವೈ ಕರೋತಿ | ಕೃತಿಂಸ್ತಿಯಸಂಯಮಃ ಚಿತ್ತೈ
ಕಾಗ್ರ್ಯತಾಕರಣಂ ಚ | ಸತ್ಯಾಂ ಹಿ ತಸ್ಯಾಂ ನಿಷ್ಕಾದೀನಿ ಯಥೋಕ್ತಾನಿ
ಭವಂತಿ ವಿಜ್ಞಾನಾವಸಾನಾನಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವಾಗ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ (ಎಂಬ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ) ಕೃತಿ ಎಂದರೆ ಇಂದ್ರಿಯ
ಸಂಯಮವು ಮತ್ತು ಚಿತ್ತೈಕಾಗ್ರ್ಯತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಆ ಕೃತಿ
ಯಿದ್ದರಲ್ಲಿವೆ, ನಿಷ್ಕೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ (ವಿಜ್ಞಾನಾಂತವಾದ ಸಾಧನ
ಗಳು ಉಂಟಾಗುವವು) ?

ವಿಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ಸುಖಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕೃತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯದಾ ನೈ ಸುಖಂ ಲಭತೇಽಥ ಕರೋತಿ ನಾಃಸುಖಂ ಲಬ್ಧ್ವಾ
ಕರೋತಿ ಸುಖಮೇವ ಲಬ್ಧ್ವಾ ಕರೋತಿ ಸುಖಂ ತ್ವೇವ ವಿಜಿ
ಜ್ಞಾ ಸಿತವ್ಯಮಿತಿ ಸುಖಂ ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ ಇತಿ || ೧ ||

೧. ಯಾವಾಗ ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೋ ಆಗ ಮಾಡು
ತ್ತಾನೆ. ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯದ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ, ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆದೇ
ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಸುಖವನ್ನೇ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಮಾಡಬೇಕು. 'ಭಗವಂತನೇ,
ಸುಖವನ್ನು ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಮಾಡುತ್ತೇನೆ.'

ಸುಖಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿಯೇ ಕೃತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೯೨. ಸಾಂಪಿ ಕೃತಿಃ ಯದಾ ಸುಖಂ ಲಭತೇ | ಸುಖಂ ನಿರತಿಶಯಂ
ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಂ ಲಬ್ಧವ್ಯಂ ಮಯಾ ಇತಿ ಮನ್ಯತೇ ತದಾ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ |
ಯಥಾ ದೃಷ್ಟಫಲಸುಖಾ ಕೃತಿಃ, ತಥೇಹಾಪಿ ನಾಸುಖಂ ಲಬ್ಧ್ವಾ ಕರೋತಿ |
ಭವಿಷ್ಯದಸಿ ಫಲಂ 'ಲಬ್ಧ್ವಾ' ಇತ್ಯಚ್ಯತೇ | ತದುದ್ದಿಶ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತ್ಯಪಪತ್ತೇಃ |
ಅಥೇದಾನೀಂ ಕೃತ್ಯಾದಿಷು ಉತ್ತರೋತ್ತರೇಷು ಸತ್ಸು ಸತ್ಯಂ ಸ್ವಯಮೇವ ಪ್ರತಿ
ಭಾಸತ ಇತಿ ನ ತದ್ವಿಜ್ಞಾನಾಯ ಪೃಥಗ್ಯತ್ನಃ ಕಾರ್ಯ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ | ತತಃ
ಇದಮುಚ್ಯತೇ | ಸುಖಂ ತ್ವೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ | ಸುಖಂ ಭಗವೋ
ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೇ ಇತ್ಯಭಿಮುಖೀಭೂತಾಯ ಆಹ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಕೃತಿಯು ಯಾವಾಗ ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ, ಮುಂದೆ
ಹೇಳುವ ಮಿಗಿಲಿಲ್ಲದ ಸುಖವನ್ನು ನಾನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಎಣಿಸು
ತ್ತಾನೋ ಆಗ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. ದೃಷ್ಟಫಲದಿಂದಾಗುವ ಸುಖದಿಂದ
(ಲೋಕದಲ್ಲಿ) ಕೃತಿಯು ಹೇಗೆ (ಆಗುವದೋ) ಹಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸುಖವನ್ನು
ಪಡೆಯುವ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ. (ಸುಖವೆಂಬ) ಫಲವು ಮುಂದೆ ಆಗುವದಾದರೂ

(ಅದನ್ನು) ಪಡೆದುಕೊಂಡು- ಎಂದು (ಇಲ್ಲಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಅದನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿಯೇ ತೊಡಗುವದಾಗುತ್ತದೆ

ಇನ್ನು ಈಗ ಕೃತಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಮುಂದುಮುಂದಿನವು ಇದ್ದರೆ ಸತ್ಯವು ತಾನೇ ತೋರುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಅರಿವಿಗಾಗಿ ಬೇರೊಂದು ಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಿಲ್ಲ- ಎಂದು ಬಂದೊದಗಿತಷ್ಟೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಇದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಸುಖವನ್ನೇ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಮಾಡಬೇಕು 'ಭಗವಂತನೆ. ಸುಖವನ್ನು ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ' ಎಂದು ಅಭಿಮುಖನಾದ (ನಾರದನಿಗೆ) ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದಾನೆ.

ವಿಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-

ಇವೃತ್ತಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ಭೂಮವೇ ಸುಖವು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯೋ ನೈ ಭೂಮಾ ತತ್ಸುಖಂ ನಾಲೈ ಸುಖಮಸ್ತಿ ಭೂಮೈವ
ಸುಖಂ ಭೂಮಾ ತ್ವೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯ ಇತಿ ಭೂಮಾನಂ
ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ ಇತಿ || ೧ ||

೧. ಯಾವದು ಭೂಮವೋ ಅದೇ ಸುಖವು. ಅಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸುಖವಿಲ್ಲ, ಭೂಮವೇ ಸುಖವು, ಭೂಮವನ್ನೇ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆಮಾಡಬೇಕು. 'ಭಗವಂತನೆ, ಭೂಮವನ್ನು ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆಮಾಡುತ್ತೇನೆ.'

ಭೂಮದಲ್ಲಿಯೇ ಸುಖವಿದೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೯೩. ಯೋ ನೈ ಭೂಮಾ ಮಹತ್, ನೈರತಿಶಯಂ ಬಹು ಇತಿ ಪರ್ಯಾಯಾಃ | ತತ್ ಸುಖಮ್ | ತತೋರ್ವಾಕ್ ಸಾತಿಶಯತ್ವಾತ್ ಅಲ್ಪಮ್ | ಅತಃ ತಸ್ಮಿನ್ನಲ್ಪೇ ಸುಖಂ ನಾಸ್ತಿ | ಅಲ್ಪಸ್ಯ ಅಧಿಕತ್ವವ್ಲಾಹೇತುತ್ವಾತ್ | ತೃಷ್ಣಾ ಚ ದುಃಖಬೀಜಮ್ | ನ ಹಿ ದುಃಖಬೀಜಂ ಸುಖಂ ದೃಷ್ಟಂ ಜ್ವರಾದಿ ಲೋಕೇ | ತಸ್ಮಾದ್ ಯುಕ್ತಂ ನಾಲೈ ಸುಖಮಸ್ತಿತಿ | ಅತೋ ಭೂಮೈವ ಸುಖಮ್ | ತೃಷ್ಣಾದಿ ದುಃಖಬೀಜತ್ವಾಸಂಭವಾತ್ ಭೂಮ್ನಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವದು ಭೂಮವೋ,—(ಭೂಮ) ದೊಡ್ಡದು, ಮಿಗಿಲಿಲ್ಲದ್ದು, ಬಹಳ-
ಎಂಬಿವು ಪರ್ಯಾಯ(ಶಬ್ದ)ಗಳು— ಆದೇ ಸುಖವು ಅದರಿಂದೀಚೆಗೆ ಇರುವದು,
ತನಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಿರುವದರಿಂದ ಅಲ್ಪವು ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಅಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸುಖವು ಇರು-
ವದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಪವು ದೆಚ್ಚಿನದರ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ
ತೃಪ್ತೆ ಎಂಬುದು ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಜ್ವರವೇ
ಮುಂತಾದದ್ದು ಸುಖವಾಗುವದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ? ಆದ್ದ-
ರಿಂದ ಅಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸುಖವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಸರಿ ಆದ್ದರಿಂದ ಭೂಮವೇ ಸುಖವು,
ಏಕೆಂದರೆ ತೃಪ್ತಿಯೇ ಮುಂತಾದ ದುಃಖಕಾರಣಕ್ಕೆ ಭೂಮದಲ್ಲಿ ಸಂಭವ
ವಿರುವದಿಲ್ಲ

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ:-

ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ಭೂಮವೇ ಅಮೃತ, ಅಲ್ಪವೇ ಮರ್ತ್ಯ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯತ್ರ ನಾನ್ಯತ್ ಪಶ್ಯತಿ ನಾನ್ಯಚ್ಛುಣೋತಿ ನಾನ್ಯದ್ವಿಜಾನಾತಿ
ಸ ಭೂಮಾಃ ಯತ್ರಾನ್ಯತ್ರಪಶ್ಯತ್ಚುಣೋತ್ಯನ್ಯದ್ವಿಜಾ-
ನಾತಿ ತದಲ್ಪಂ ಯೋ ವೈ ಭೂಮಾ ತದಮೃತಮಥ ಯದಲ್ಪಂ
ತನ್ಮರ್ತ್ಯಗ್ಂ ಸ ಭಗವಃ ಕಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಇತಿ ಸ್ವೇ
ಮಹಿಮ್ನಿ ಯದಿ ನಾ ನ ಮಹಿಮ್ನಾತಿ || ೧ ||

೧. ಎಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕಾಣದಿರುವನೋ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು
ಕೇಳದಿರುವನೋ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಅರಿಯದಿರುವನೋ ಅದು
ಭೂಮವು. ಇದನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೋ
ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೋ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಅರಿಯುತ್ತಾನೋ
ಅದು ಅಲ್ಪವು. ಯಾವದು ಭೂಮವೋ ಅದು ಅಮೃತವು, ಇನ್ನು
ಯಾವದು ಅಲ್ಪವೋ ಅದು ಮರ್ತ್ಯವು. ಭಗವಂತನೆ, ಆ (ಭೂಮವು)
ಏತರವೇಲಿ ನಿಂತುಕೊಂಡಿರುವದು ? ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯಮೇಲೆ
ನಿಂತಿರುವದು, ಅಥವಾ ಮಹಿಮೆಯಮೇಲೂ ನಿಂತಿರುವದಿಲ್ಲ.

ಭೂಮದ ಲಕ್ಷಣ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೯೪. ಕಿಂಲಕ್ಷಣೋಽಸೌ ಭೂಮೇತಿ ? ಆಹ | ಯತ್ರ ಯಸ್ಮಿನ್ ಭೂಮ್ನಿ ತತ್ತ್ವೇ ನಾನ್ಯದ್ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್ ಅನ್ಯೇನ ಕರಣೇನ ದ್ರಷ್ಟಾನ್ಯೋ ವಿಭಕ್ತೋ ದೃಶ್ಯಾತ್ ಪಶ್ಯತಿ | ತಥಾ ನಾನ್ಯತ್ ಶೃಣೋತಿ | ನಾಮರೂಪಯೋರೇವ ಅನ್ತರ್ಭಾವಾತ್ ವಿಷಯಭೇದಸ್ಯ ತದ್ಗ್ರಹಕಯೋರೇವ ಇಹ ದರ್ಶನಶ್ರವಣ ಯೋಗ್ರಹಣಮ್, ಅನ್ಯೇಷಾಂ ಚೋಪಲಕ್ಷಣಾರ್ಥತ್ವೇನ | ಮನನಂ ತು ಅತ್ರೋಕ್ತಂ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಂ ನಾನ್ಯನ್ಮನುತ ಇತಿ | ಪ್ರಾಯಶೋ ಮನನಪೂರ್ವಕ ತ್ವಾದ್ ವಿಜ್ಞಾನಸ್ಯ | ತಥಾ ನಾನ್ಯದ್ ವಿಜಾನಾತಿ | ಏವಂಲಕ್ಷಣೋ ಯಃ ಸ ಭೂಮಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಭೂಮದ ಲಕ್ಷಣವು ಯಾವದು ?- ಎಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ : ಎಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ ಯಾವ ಭೂಮವೆಂಬ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದ್ರಷ್ಟವ್ಯವನ್ನು, ಮತ್ತೊಂದು ಕರಣದಿಂದ, ದೃಶ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡವಾಗಿರುವ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ದ್ರಷ್ಟವು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲವೋ¹, ಹೀಗೆಯೇ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕೇಳುವದಿಲ್ಲವೋ- ವಿಷಯ ಭೇದ(ಗಳಿಲ್ಲವೂ) ನಾಮರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಕವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗ್ರಹಿಸುವ ದರ್ಶನಶ್ರವಣಗಳನ್ನು ಮಿಕ್ಕವುಗಳಿಗೂ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿದೆ²- ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಮನನಮಾಡುವದಿಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಮನನವನ್ನೇನೋ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆಯೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ; ಏಕೆಂದರೆ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮನನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ ವಿಜ್ಞಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಅರಿ ಯುವದಿಲ್ಲವೋ,- ಹೀಗಿರುವ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳದ್ದು ಯಾವದೋ ಅದು ಭೂಮವು.

1. ದ್ವೈತಾನಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಫಲಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವವು ; ಆದರೆ ಅದ್ವೈತವಾದ ಭೂಮದಲ್ಲಿ ಆ ಭೇದವಿರುವದಿಲ್ಲ. ಬೃ. ಭಾ. ೨-೪-೧೪ ಭಾ. ಭಾ. ೩೭೬, ೩೭೭ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ದರ್ಶನ, ಶ್ರವಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಸ್ಪರ್ಶ, ರಸ, ಗಂಧಗಳನ್ನು ವಿಷಯಾ ಕರಿಸುವದನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಆಯಿತೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

3. ಶ್ರವಣದಿಂದಲೇ ಕೆಲವುನೇಳೆ ಅರಿತುಕೊಂಡುಬಿಡಬಹುದೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಎಂದಿದೆ.

చేజ్జీ : భూమదల్లి

తన్నన్న కాణువదే ముంతాద వ్యవహారవుంటి ?

(భాష్య)

జగ. కిమత్ర ప్రసిద్ధాన్యదర్శనాభావో భూమ్ని టుచ్చ్యతే, 'నాన్యతా పశ్యతి' ఇత్యాదినా, అధాన్యన్న పశ్యతి, ఆత్మానం పశ్యతీశ్చేతత్ | కిం జాతః? యద్యన్యదర్శనాద్యభావనాత్రమా ఇత్యుచ్చ్యతే తదా ద్వైత సంన్యవహారవిలక్షణో భూమా ఇత్యుక్తం భవతి | అధాన్యదర్శనవిశేష ప్రతిషేధేన ఆత్మానం పశ్యతీత్యుచ్చ్యతే, తదా ఏకస్మిన్నేవ క్రియాకారక ఫలభేదోఽభ్యుపగమో భవేత్ | యద్యేవం కేవల దోషః స్యాత్ ? నన్వయమేవ దోషః సంసారానివృత్తిః | క్రియాకారకఫలభేదో హి సంసార ఇతి | ఆత్మైకత్వ ఏవ క్రియాకారకఫలభేదః సంసారవిలక్షణః ఇతి జేత | న | ఆత్మనో నిర్విశేషైకత్వాభ్యుపగమే దర్శనాదిక్రియా కారకఫలభేదాభ్యుపగమస్య శబ్దమాత్రత్వాత్ | అన్యదర్శనాద్యభావోక్తి పక్షేఽపి 'యత్ర' ఇతి 'అన్యన్న పశ్యతి' ఇతి జ విశేషణే అనర్థకే స్యాదామితి జేత | దృశ్యతే హి లోకే యత్ర శాన్యే గృహే అన్యన్న పశ్యతీత్యుక్తే స్తవ్బాదినా ఆత్మానం జ న న పశ్యతీతి గమ్యతే | ఏవ మిహాపి ఇతి జేత | న | తత్త్వమసి ఇత్యేకత్వోపదేశాత్ అధికరణాధికర్తవ్యభేదానుపపత్తేః | తథా సదేకమేవాన్వితియం సత్యమా ఇతి పక్షే నిర్ధారితత్వాత్ | "అదృశ్యేనాత్మ్యే" (తృ. ౨-౭), "న సందృశే తిస్మతి రూపమస్య" (తృ. నా. ౧-౩), "విజ్ఞాతారమరే కేన విజానియాత్" (౩-౪-౧౪) ఇత్యాదిశ్చుతిభ్యః స్వాత్మని దర్శనాద్యనుపపత్తిః | 'యత్ర' ఇతి విశేషణమా అనర్థకం ప్రాప్తమితి జేత | న | అవిద్యా కృతభేదాపేక్షత్వాత్ | యథా సత్త్వైకత్వాద్వితియత్వబుద్ధిం ప్రకృతామా అపేక్ష్య సదేకమేవాన్వితియమా ఇతి సంఖ్యాద్యనర్థమప్యుచ్చ్యతే | ఏవం భూమ్ని ఏకస్మిన్నేవ యత్రేతి విశేషణమా | అవిద్యావస్థాయామా అన్యదర్శనానువాదేన జ భూమ్నస్తదభావత్వవిలక్షణ్య వివక్షితత్వాత్ 'నాన్యత్పశ్యతి' ఇతి విశేషణమా | తస్మాత్ సంసారవ్యవహారో భూమ్ని నాస్తితి సముదాయార్థః ||

(భాష్యార్థ)

(ప్రశ్న):- ఇల్లి 'మత్తోందన్న కాణువదిల్లి' ముంతాద (నాకృ) దింద ప్రసిద్ధవాగిరువ మత్తోందన్న కాణువదేంబుదు భూమదల్లిల్లి

೭-೨೪-೧] ಭೂಮದಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ಕಾಣುವದೇ ಮುಂತಾದ ವ್ಯವಹಾರವುಂಟೆ ? ಅ೨೩

ವೆಂದಿದೆಯೆ, ಅಥವಾ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ತನ್ನನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆಯೆ ?

(ಎಕದೇಶಿ):- ಈ (ಚರ್ಚೆ)ಯಿಂದ ಏನು (ಪ್ರಯೋಜನ) ?

(ಕೇಳಿದವ):- ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕಾಣುವದೇ ಮುಂತಾದದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದಿಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದೆಯೆಂದಾದರೆ, ಆಗ ದ್ವೈತವ್ಯವಹಾರಕ್ಕಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದದ್ದು ಭೂಮವು ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುವದು ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಒಂದಾನೊಂದು ಅನ್ಯದರ್ಶನವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದು ತನ್ನನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆಯೆಂದಾದರೆ, ಆಗ ಒಂದೇ (ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ) ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಫಲಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ.

(ಎಕದೇಶಿ):- ಹೀಗೆಂದಾದರೆ ಯಾವ ದೋಷವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ ?

(ಸಿದ್ಧಾಂತಿ):- ಸಂಸಾರವು ತೊಲಗುವದಿಲ್ಲವೆಂಬದೇ ದೋಷವಲ್ಲವೆ ? ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಫಲಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುವದೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಸಂಸಾರವೆಂಬುದು ?

(ಎಕದೇಶಿ):- ಆತ್ಮನು ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿರುವಲ್ಲಿಯೇ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಫಲ ಭೇದವಿರುವದು ಸಂಸಾರಕ್ಕಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದದ್ದೇ.^೧

(ಸಿದ್ಧಾಂತಿ):- ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಶೇಷವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಕಾಣುವದೇ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಫಲಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪುವದೆಂಬುದು ಬರಿಯ ಮತಾಗುವದು.^೨

1. ತೈತ್ತಿರೀಯಬ್ರಹ್ಮಾನಂದವಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ (ತೈ. ೨-೧, ಭಾ. ಭಾ. ೧೦೦) ಜ್ಞಾನಶಬ್ದವು ಜ್ಞಾನಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಾಗ ಇವೇ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಖಂಡಿಸಿದೆ.

2. ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳೂ ಆಗಲಿ ; ಆತ್ಮನು ತನ್ನನ್ನು ಅರಿಯುತ್ತಾನೆ ಎಂದಮಾತ್ರದಿಂದ ಏನು ಅನಿಷ್ಟವಾದೀತು ? -ಎಂದು ಭಾವ.

3. ಮತ್ತೊಂದನ್ನರಿಯುವದಿಲ್ಲ, ತನ್ನನ್ನು ಅರಿಯುತ್ತಾನೆ- ಎಂದಾದರೆ.

4. ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಪ್ರತ್ಯಾದಿಗಳು ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ಭಿನ್ನವಾಗಿಯೂ ಆತ್ಮರೂಪದಿಂದ ಒಂದೇ ಆಗಿಯೂ ಇವೆಯೆಂಬ ಭರ್ತೃಪ್ರಪಂಚರ ಮತವನ್ನು ಅನುವಾದಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಖಂಡಿಸಿರುವದನ್ನು ಬೃ. ಭಾ. ೪-೩-೨೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೨೮ರಿಂದ ೨೩೧ರವರೆಗಿನ ಗ್ರಂಥ)ದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

5. ಉಪಾಧಿಭಿಮಿತ್ತವಾಗಿರುವ ಚೈತನ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರುಗಳುಂಟಾಗಬಹುದು ; ಬರಿಯ ಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಭೇದವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವದು ವಿಕಲ್ಪಮಾತ್ರವಾಗುವದು. ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವಾದ ಚಿನ್ಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವಿಹೃದಿಂದಾದ ಧರ್ಮವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಯಾವ ಭೇದವೂ ಇರುವದಿಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೂ. ಭಾ. ೪-೪-೩ರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ನೋಡಿ.

(ಆಕ್ಷೇಪ):- ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕಾಣುವದೇ ಮುಂತಾದದ್ದು ಇಲ್ಲವೆಂದಿದೆ ಎಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ‘ಎಲ್ಲಿ’ ಎಂಬ ಮತ್ತು ‘ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ’ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣಗಳು ವ್ಯರ್ಥವೇ ಆಗುತ್ತವೆ.¹ ‘ಯಾವ ಬರಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಯಾವದನ್ನು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲವೋ’ (ಅದೇ ಇಂಧನನ ಮನೆಯು) ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಕಂಬವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನೂ ತನ್ನನ್ನೂ ನೋಡುವದಿಲ್ಲವೆಂದೇನೂ ಅಲ್ಲ -ಎಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಇಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೇ (ಆಗಬಹುದಲ್ಲ) !

(ಪರಿಹಾರ):- ಹಾಗಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ‘ಅದೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ’ ಎಂದು (ಜೀವಪರಮಾತ್ಮರ) ಏಕತ್ವವನ್ನೇ ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ ಅಧಿಕರಣ, ಅಧಿಕರ್ತವ್ಯ- ಎಂಬ ಭೇದವು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ತನಗಿರಡನೆಯದಲ್ಲದ ಸತ್ತೊಂದೇ ಸತ್ಯವು ಎಂದು ಆರನೆಯ (ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ) ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ.⁴ “ಅದೃಶ್ಯವೂ ಅನಾತ್ಮ್ಯವೂ” (ತೈ. ೨-೭), “ನೋಡುವದಕ್ಕೆ ಈತನಿಗೆ ರೂಪವಿಲ್ಲ” (ತೈ. ನಾ ೧-೩), “ಎಲೆ, ವಿಜ್ಞಾತೃವನ್ನು ಏತರಿಂದ ಅರಿತಾನು?” (ಬೃ. ೨-೪-೧೪) -ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ (ಪ್ರಮಾಣ)ದಿಂದ ತನ್ನ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ದರ್ಶನವೇ ಮುಂತಾದ (ಕ್ರಿಯೆಯು) ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ(ವೆಂದಾಗುತ್ತದೆ).

(ಆಕ್ಷೇಪ):- ‘ಎಲ್ಲಿ’ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ವ್ಯರ್ಥವಾಯಿತಲ್ಲ! !

1. ಎಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಭೂಮದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ, ಅದರ ಭೂಮವು ಏತಕ್ಕೂ ಅಧಾರವಲ್ಲ. ‘ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ’ ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು ಇದ್ದರೆ ಹೊಂದುವದು; ಆದರೆ ಭೂಮದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ನಿರ್ವಿಶೇಷಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ದರ್ಶನಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲ- ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ನಿಮ್ಮ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಇವು ವ್ಯರ್ಥವಿಶೇಷಣಗಳೆಂದಾಗುತ್ತದೆ.

2. ಈ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ ಎಂದೇ ನಿಷೇಧವೇ ಹೊರತು ತಾನು, ಕಂಬ ಮುಂತಾದವು- ಇವುಗಳನ್ನೂ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಯಾರೂ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ? ಅದರಂತೆ ಭೂಮದಲ್ಲಿಯೂ ಆತ್ಮದರ್ಶನವನ್ನು ಹೇಳುವವರು ತಪ್ಪಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವ.

3. ಜೀವನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಾದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಜೀವನು ತನ್ನನ್ನು ಕಾಣುವನು- ಎಂಬುದು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ.

4. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಿಕ್ಕದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಅಸತ್ಯವೆಂದಾಯಿತು; ಅಂಥ ಸತ್ಯಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ನೋಡುವದು- ಮುಂತಾದದ್ದು ಸತ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವವರು ಹೇಗೆ ಸರಿಯಾದೀತು? -ಎಂದು ಭಾವ.

5. ನಿರ್ವಿಶೇಷನಾದ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕರಣಾದಿಭೇದವಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ? -ಎಂದು ಭಾವ. ‘ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲವೋ’ ಎಂಬುದೂ ವ್ಯರ್ಥವಿಶೇಷಣವೇ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ.

(ಪರಿಹಾರ):- ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ (ಇದು) ಅವಿದ್ಯಾಕಲ್ಪಿತವಾದ ಭೇದದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ. ನಿಜವಾಗಿರುವ¹ ಏಕತ್ವ, ಅದ್ವಿತೀಯತ್ವ- ಎಂಬ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಬುದ್ಧಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಏಕವೇ, ಅದ್ವಿತೀಯವೇ- ಎಂದು ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಮುಂತಾದದ್ದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಸತ್ತನ್ನು ಹೇಳುವವೋ² ಹೀಗೆಯೇ ಒಂದೇ ಆಗಿರುವ ಭೂಮದಲ್ಲಿ 'ಎಲ್ಲಿ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು (ಹೇಳಿದೆ). ಅವಿದ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕಾಣುವರೆಂಬುದನ್ನು ಅನುವಾದಮಾಡಿಕೊಂಡು ಭೂಮದಲ್ಲಿ ಅದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ³ ಹೊರಟಿರುವದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು (ಹಾಕಿದೆ).⁴ ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಸಾರವ್ಯವಹಾರವು ಭೂಮದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದೇ ಒಟ್ಟರ್ಥವು.⁴

ಭೂಮವು ಅವ್ಯುತ, ಅನಾತ್ಮವು ಮರ್ತ್ಯವು

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೯೬ ಅಥ ಯತ್ರ ಅವಿದ್ಯಾವಿಷಯೇ ಅನ್ಯೋನ್ಯೇನಾನ್ಯತ್ ಪಶ್ಯತೀತಿ ತದನ್ವಮ್ ಅವಿದ್ಯಾಕಾಲಭಾವಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯಥಾ ಸ್ವಪ್ನದೃಶ್ಯಂ ವಸ್ತು ಪ್ರಾಕ್ ಪ್ರಬೋಧಾತ್ ತತ್ಕಾಲಭಾವೀತಿ ತದ್ವತ್ | ತತಃ ಏನ ತನ್ಮರ್ತ್ಯಂ ವಿನಾಶಿ ಸ್ವಪ್ನವಸ್ತುವದೇವ | ತದ್ವಿಪರೀತೋ ಭೂಮಾ ಯಸ್ತದವ್ಯುತಮ್ | ತಚ್ಚಬೋಧ್ಯಮೃತತ್ವಪರಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಎಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ ಅವಿದ್ಯೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ. ಒಬ್ಬನು, ಒಂದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೋ, ಅದು ಅವ್ಯುತ, ಅವಿದ್ಯಾಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಮಾತ್ರ)

1. ವ್ಯವಹಾರದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಏಕತ್ವಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಾಚ್ಯವಾದ ಎಂದರ್ಥ.

2. ಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯಾದಿಧರ್ಮಗಳಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಒಂದು, ಎರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ್ದು ಎಂದು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಅದರೂ ಅವಿದ್ಯಾದೃಷ್ಟಿಯ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯೆಯ ವಾಗಿರುವ ವಸ್ತುಗಳಂತೆ ಇದು ಏಕತ್ವಾದಿಗಳಿಲ್ಲದ್ದು- ಎಂದು ಅತರ್ಥಮವ್ಯಾವೃತ್ತಿರೂಪವಾಗಿ ಸತ್ತನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸತ್ತೆಂಬ ಶಬ್ದವೂ ಅಸದ್ಯಾವೃತ್ತಿಗಾಗಿಯೇ ಹೇಳಿದ್ದು, ಏಕೆಂದರೆ ಸತ್ತು ಎಂಬ ಧರ್ಮವೂ ಪರಮಾರ್ಥತತ್ವದಲ್ಲಿರುವದಿಲ್ಲ.

3. ಅವಿದ್ಯಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಅನ್ಯದರ್ಶನಾದಿಗಳು ಭೂಮದಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಆ ವಿಶೇಷಣಕ್ಕೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

4. ಸಂಖ್ಯಾದ್ಯಭಾವವಾಗಲಿ ಅನ್ಯದರ್ಶನಾದ್ಯಭಾವವಾಗಲಿ ಭೂಮದಲ್ಲಿವೆಯೆಂದೇನೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಲ್ಲ; ಏಕೆಂದರೆ ಅಭಾವವೂ ಅವಿದ್ಯಾದೃಷ್ಟಿಗೇ ಸೇರಿದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಿದ್ಯಾವಿಷಯವಾದ ಸಂಸಾರಕ್ಕಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದದ್ದು ಎಂಬುದಿಷ್ಟೇ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು - ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಇರತಕ್ಕದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ಹೇಗೆ ಎಚ್ಚರವಾಗುವದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ವಸ್ತು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರತಕ್ಕದ್ದೋ (ಹಾಗೆ) ಎಂದರ್ಥ.¹ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ² ಅದು ಮರ್ತ್ಯವು, ಸ್ವಪ್ನವಸ್ತುವಿನಂತೆಯೇ ವಿನಾಶವಾಗತಕ್ಕದ್ದು.³ ಇದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾದದ್ದು ಭೂಮವು, ಅದು ಅಮೃತವು, ಇಲ್ಲಿ ತತ್ (ಅದು) ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.⁴

ಭೂಮಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು ಯಾವದೂ ಇಲ್ಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೯೭. ಸ ತರ್ಹಿ ಏವಲಿಕ್ಷಣೋ ಭೂಮಾ ಹೇ ಭಗವನ್ ಕಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಇತ್ಯುಕ್ತವಸ್ತಂ ನಾರದಂ ಪ್ರತ್ಯಾಹ ಸನತ್ಕುಮಾರಃ, ಸ್ವೇ ಮಹಿಮ್ನಾತಿ | ಸ್ವೇ ಆತ್ಮೀಯೇ ಮಹಿಮ್ನಿ | ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೇ ವಿಭೂತೌ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತೋ ಭೂಮಾ | ಯದಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಮ್ ಇಚ್ಛಸಿ ಕ್ವಚಿತ್ | ಯದಿ ವಾ ಪರಮಾರ್ಥಮೇವ ಪೃಚ್ಛಸಿ ನ ಮಹಿಮ್ನಸಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಇತಿ ಬ್ರೂಮಃ | ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತೋನಾತ್ರಿತೋ ಭೂಮಾ ಕ್ವಚಿದಪೀತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಸ್ವರೂಪದ ಆ ಭೂಮವು, ಎಲೈ ಭಗವಂತನೇ, ಏತರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ?’ ಎಂದು ಕೇಳಿದ ನಾರದನಿಗೆ ಸನತ್ಕುಮಾರನು ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ : ಸ್ವಂತಮಹಿಮೆಯಲ್ಲಿ, ಸ್ವಂತವಾದ ಎಂದರೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಮಹಿಮೆಯಲ್ಲಿ, ಮಹಾತ್ಮ್ಯದಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ ವಿಭೂತಿಯಲ್ಲಿ¹ (ಆ) ಭೂಮವು

1. ಅವಿದ್ಯೆಯು ಕಾಲದಲ್ಲಿಂದೆ ಎಂದು ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಾರದು, ಏಕೆಂದರೆ ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದಲೇ ಕಾಲವೂ ತೋರುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಿದ್ಯಾಕಾಲಭಾವಿ ಎಂದರೆ ಅವಿದ್ಯೆಯಿದ್ದರೆ ತೋರುತ್ತದೆ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತೋರುವದಿಲ್ಲ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ.

2. ಅಲ್ಪವಾದ್ದರಿಂದಲೇ, ಅವಿದ್ಯಾಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೇ ಎಂದರ್ಥ.

3. ಸ್ವಪ್ನವಸ್ತುಗಳು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಕಾಣುತ್ತವೆ, ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ - ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಅರ್ಥ ; ಸ್ವಪ್ನವಿರುವಷ್ಟುಕಾಲ - ಎಂದೇನೂ ಅರ್ಥವಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವಪ್ನವು ಕಾಲದ ಆಧಾರದಿಂದ ಇರುವದಿಲ್ಲ, ಆಯಾ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿಯೇ ಆದರದ ಪ್ರಪಂಚದ ಕಾಲವು ಕಾಣುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ವಪ್ನವಸ್ತುವು ನಿಜವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ನಿಜವಾದ ವಿನಾಶವೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ, ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ ತೋರಿ ಎಚ್ಚರದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗತಕ್ಕದ್ದು ಎಂದು ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

4. ಭೂಮಾ ಎಂಬುದು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದವಾದ್ದರಿಂದ ತತ್ ಎಂಬ ನಪುಂಸಕಶಬ್ದವು ಅದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಲಾರದು ; ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಅಮೃತತ್ವವೆಂಬ ನಪುಂಸಕಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

5. ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲ ಆತನ ಮಹಿಮೆಯೇ, ಇದರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇರುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಾದರೂ ಒಂದು ಕಡೆ ಅದು ಇದ್ದು ಕೊಂಡಿರಬೇಕೆಂದು ನಿನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾದರೆ (ಇದು ಉತ್ತರವು).¹ ಹೀಗಲ್ಲದೆ ಪರಮಾರ್ಥವನ್ನೇ ಕೇಳುತ್ತಿರುವೆಯಾದರೆ, ಮಹಿಮೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ಇದ್ದು ಕೊಂಡಿರುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ (ಆ) ಭೂಮಿವು ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾದದ್ದು, ಎಲ್ಲಿ (ಯಾವದನ್ನೂ) ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ.

ಭೂಮಿವು ನಿಜವಾಗಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ರಹಿತವೇ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಗೋಅಶ್ವಮಿಹ ಮಹಿಮೇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಹಸ್ತಿಹಿರಣ್ಯಂ ದಾಸಭಾರ್ಯಾಂ
ಕ್ಷೇತ್ರಾಣ್ಯಾಯತನಾನೀತಿ ನಾಹಮೇವಂ ಬ್ರವೀಮಿ
ಬ್ರವೀಮೀತಿ ಹೋವಾಚಾಃಸ್ಯೋ ಹ್ಯನ್ಯಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಇತಿ ||

೨. 'ಗೋಅಶ್ವವನ್ನು ಹಸ್ತಿಹಿರಣ್ಯವನ್ನು ದಾಸಭಾರ್ಯಾ ವನ್ನು ಹೊಲಗಳನ್ನು ಮನೆಗಳನ್ನು ಮಹಿಮೆಯನ್ನವರು. ನಾನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುವದಿಲ್ಲ, ಒಬ್ಬನು ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾಗಿರುತ್ತಾನಲ್ಲವೆ? (ಹೀಗೆ) ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಭೂಮಿವು ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೯೭ ಯದಿ ಸ್ವಮಹಿಮ್ನಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತೋ ಭೂಮಾ ಕಥಂ ತರ್ಹಿ ಅಪ್ರತಿಷ್ಠ ಉಚ್ಯತೇ? ಶೃಣು | ಗೋಅಶ್ವಾದಿ ಇಹ ಮಹಿಮೇತಿ ಆಚಕ್ಷತೇ | ಗಾವಶ್ಚ ಅಶ್ವಾಶ್ಚ ಗೋಅಶ್ವಂ ದ್ವಂದ್ವೈಕವದ್ಭಾವಃ | ಸರ್ವತ್ರ ಗವಾಶ್ವಾದಿ ಮಹಿಮಾ ಇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್ ತದಾಶ್ರಿತಃ, ತತ್ಪ್ರತಿಷ್ಠೈಶ್ಚೈತೋ ಭವತಿ | ಯಥಾ ನಾಹಮೇವಂ ಸ್ವತೋಽನ್ಯಂ ಮಹಿಮಾನಮ್ ಆಶ್ರಿತೋ ಭೂಮಾ ಚೈತ್ರವತ್ ಇತಿ ಬ್ರವೀಮಿ | ಆತ್ರ ಹೇತುತ್ವೇನ ಅನ್ಯೋ ಹಿ ಅನ್ಯಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಇತಿ ವ್ಯವಹಿತೇನ ಸಂಬಂಧಃ | ಕಿಂ ತು ಏವಂ ಬ್ರವೀಮಿ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ಸ ಏವೇತ್ಯಾದಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಭೂಮಿವು ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದೆಯಾದರೆ (ಅದು) ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೀಯಲ್ಲ, (ಇದು) ಹೇಗೆ (ಸರಿ)? ಎಂದರೆ ಕೇಳು !

ಗೋ ಅಶ್ವಾದಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಹಿಮೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಎತ್ತುಗಳೂ ಕುದುರೆಗಳೇ ಗೋಅಶ್ವವು, (ಇದು) ಸಮಾಹಾರದ್ವಂದ್ವ(ಸಮಾಸವು) ಗವಾಶ್ವಾದಿಯೇ^೧ ಮಹಿಮೆ ಎಂದು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಅಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದ ಚೈತ್ರನು ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಹೇಗೋ^೨, ಹಾಗೆ ತನಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಭೂಮವು ಚೈತ್ರನಂತೆ ಅಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ^೩. 'ಒಂದು ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಲ್ಲವೆ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ?' ಎಂಬುದನ್ನು ಈ (ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ) ಹೇತುವಾಗಿ ವ್ಯವಹಿತವಾಗಿರುವದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ(ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು)^೪. ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ಎಂದು 'ಸ ಏವ' ಎಂಬಿದೇ ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಿದನು^೫.

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಇಪ್ಪತ್ತೈದನೆಯ ಖಂಡ (ಭೂಮವಿದ್ಯೆ)

ಭೂಮನೇ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ,
ನೋಡುವಾತನಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಲ್ಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಏವಾಂಧಸ್ತಾತ್ ಸ ಉಪರಿಷ್ಠಾತ್ ಸ ಪಶ್ಚಾತ್ ಸ ಪುರಸ್ತಾತ್
ಸ ದಕ್ಷಿಣತಃ ಸ ಉತ್ತರತಃ ಸ ಏನೇದಗ್ಂ ಸರ್ವಮಿತ್ಯಥಾ

1. ಎತ್ತುಗಳೂ ಕುದುರೆಗಳೂ, ಅನೆ ಹಣಕಾಸು, ಆಳುಕಾಳು ಹೆಂಡಿರು, ಹೊಲಗಳು, ಮನೆಗಳು- ಇಂಥವುಗಳನ್ನೇ ಒಬ್ಬನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನುವರು ಇವುಗಳಿದ್ದವನೇ ದೊಡ್ಡವನೆಂದು ಭಾವಿಸುವರು.

2. ಚೈತ್ರನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಯಾವನಾದರೊಬ್ಬನು ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ- ಎನ್ನುವಾಗ ತನಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಅಸ್ತಿಯನ್ನು ಅಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡೇ ದೊಡ್ಡವನೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದಾನೆ ಎಂದೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ.

3. ಭೂಮಕ್ಕಿಂತ ಮಹಿಮೆಯು ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದೇನೂ ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ, ಆ ಮಹಿಮೆಯು ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.

4. 'ನಾಹಮೇವಂ ಬ್ರವೀಮಿ' ಅದಮೇಲೆ 'ಬ್ರವೀಮಿ' ಎಂಬ ಮಾತಿದೆ, ನಡುವೆಯಿರುವ ಮಾತನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಾಹಮೇವಂ ಬ್ರವೀಮಿ, ಅನ್ಯೋ ಹಿ ಅನ್ಯಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ ಎಂದು ಸಂಬಂಧಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದಾಗಿತ್ತು- ಎಂದು ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ.

5. ಇದು ಬ್ರವೀಮಿ- ಎಂಬ ಮಾತಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಹೀಗೆನ್ನುತ್ತೇನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದರ್ಥ.

**ತೋರಹಂಕಾರಾದೇಶ ಏವಾಹಮೇವಾಧಸ್ತಾದಹಮುಪರಿಷ್ಕಾ
ದಹಂ ಪಶ್ಚಾದಹಂ ಪುರಸ್ತಾದಹಂ ದಕ್ಷಿಣತೋರಹಮುತ್ತರ
ತೋರಹಮೇವೇದಗ್ಂ ಸರ್ವಮಿತಿ || ೧ ||**

೧. ಅದೇ ಕೆಳಗೆ, ಅದೇ ಮೇಲೆ, ಅದೇ ಹಿಂದೆ, ಅದೇ ಮುಂದೆ, ಅದೇ ಬಲಕ್ಕೆ, ಅದೇ ಎಡಕ್ಕೆ, ಅದೇ ಇದೆಲ್ಲವೂ. ಇನ್ನು ಆದ್ದರಿಂದ ಅಹಂಕಾರಾದೇಶವೇ. ನಾನೇ ಕೆಳಗೆ, ನಾನೇ ಮೇಲೆ, ನಾನೇ ಹಿಂದೆ, ನಾನೇ ಮುಂದೆ, ನಾನೇ ಬಲಕ್ಕೆ, ನಾನೇ ಎಡಕ್ಕೆ, ನಾನೇ ಇದೆಲ್ಲವೂ.

ಭೂಮವೇ ಎಲ್ಲಿಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವದರಿಂದ ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೮. ಕಸ್ಮಾತ್ ಪುನಃ ಕ್ವಚಿನ್ನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಇತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ | ಯಸ್ಮಾತ್ ಸ ಏವ ಭೂಮಾ ಅಧಸ್ತಾತ್ | ನ ತದ್ವ್ಯತಿರೇಕೇಣ ಅನ್ಯಥಾ ವಿದ್ಯತೇ ಯಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ ಸ್ಯಾತ್ | ತಥಾ ಉಪರಿಷ್ಠಾದಿತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ | ಸತಿ ಭೂಮೋಽನ್ಯಸ್ಮಿನ್ ಭೂಮಾ ಹಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ ಸ್ಯಾತ್, ನ ತು ತದಸ್ತಿ | ಸ ಏವ ತು ಸರ್ವಮ್ | ಆತಸ್ತಸ್ಮಾತ್ ಅಸೌ ನ ಕ್ವಚಿತ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹಾಗಾದರೆ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ (ಇದು) ಎಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಲ್ಲ ? ಎಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಭೂಮವೇ ಕೆಳಗೆ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲವೇ ಅಲ್ಲ, ಇದ್ದರಲ್ಲವೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದ್ದೀತು? ಇದರಂತೆ ಮೇಲೆ ಮುಂತಾದದ್ದು (ಈ ನಾಕ್ಕಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಭೂಮಕ್ಕಿಂತ ಮತ್ತೊಂದು ಇದ್ದಿದ್ದರಲ್ಲವೆ, ಭೂಮವು (ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ) ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದೆ ಎನ್ನಬೇಕು ? ಆದರೆ ಅಂಥದ್ದು ಇಲ್ಲ, ಅದೇ ಎಲ್ಲವೂ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗಿದೆಯಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಆ (ಭೂಮವು) ಎಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿಲ್ಲ.

ಭೂಮವು ದ್ರಷ್ಟೃವಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಲ್ಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೫೯. ಯತ್ರ ನಾನ್ಯತ್ ಪಶ್ಯತಿ ಇತ್ಯಧಿಕರಣಾಧಿಕರ್ತವ್ಯತಾನಿದೇಶಾತ್ ಸ ಏವಾಧಸ್ತಾದಿತಿ ಚ ಪರೋಕ್ಷನಿದೇಶಾತ್ | ದ್ರಷ್ಟೃರ್ಜೀವಾದನ್ಯೋ

1. ಯತಸ್ತಸ್ಮಾತ್ ಎಂದಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ; ಹಾಗಿದ್ದಂತೆ ಭಾವಿಸಿಯೇ ಕನ್ನಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿನೂ ಅತಃ ಎಂದೇ ಇದೆ.

ಭೂಮಾ ಸ್ಯಾತ್ ಇತ್ಯಾಶ್ವಜ್ಞಾ ಕಸ್ಯಚಿನ್ಮಾ ಭೂತ್ ಇತ್ಯತೋಽಥಾನನ್ತರಮ್^೧
 ಅಹಂಕಾರಾದೇಶೋಽಹಂಕಾರೇಣ ಆದಿಶ್ಯತ ಇತ್ಯಹಂಕಾರಾದೇಶಃ | ದ್ರಷ್ಟು
 ರನನ್ಯತ್ವದರ್ಶನಾರ್ಥಂ ಭೂಮೈವ ನಿರ್ದಿಶ್ಯತೇಽಹಂಕಾರೇಣ 'ಅಹಮೇವಾ
 ಧಸ್ತಾ'ದಿತ್ಯಾದಿನಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಎಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲವೋ’ (೭-೨೪-೧) ಎಂದು ಅಧಿಕರ
 ಣಾಧಿಕರ್ತವ್ಯಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಿ ತಿಳಿಸಿರುವದರಿಂದಲೂ^೨ ‘ಅದೇ ಕೆಳಗೆ’ ಎಂದು
 ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರುವದರಿಂದಲೂ^೩ ನೋಡುವ ಜೀವನಿಗಿಂತ ಭೂಮುವು
 ಬೇರೆಯಿರಬಹುದು- ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಯಾರಿಗೂ ಆಗದಿರಲೆಂದು ಆ ಕಾರಣ
 ದಿಂದ ಇನ್ನು ಈ ಬಳಿಕ ಅಹಂಕಾರಾದೇಶವು^೪ - ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಉಪದೇಶ
 ಮಾಡುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅಹಂಕಾರದೇಶವು - ನೋಡುವ (ಜೀವ)ನಿಗಿಂತ
 ಬೇರೆಯಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಭೂಮುವನ್ನೇ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ‘ನಾನೇ
 ಕೆಳಗೆ’ ಎಂದು ಮುಂತಾದ (ವಾಕ್ಯದಿಂದ) ತಿಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಭೂಮಾತ್ಮನಿರ್ದೇಶ, ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು).

ಅಥಾತ ಆತ್ಮಾದೇಶ ಏವಾಽಽತ್ಮನಾಥಸ್ತಾದಾತ್ಮೋಪರಿಷ್ಠಾ
 ದಾತ್ಮಾ ಪಶ್ಚಾದಾತ್ಮಾ ಪುರಸ್ತಾದಾತ್ಮಾ ದಕ್ಷಿಣತ ಆತ್ಮೋತ್ತರತ
 ಆತ್ಮೈವೇದಗ್ಂ ಸರ್ವಮಿತಿ ಸ ನಾ ಏಷ ಏವಂ ಪಶ್ಯನ್ನೇವಂ
 ಮನ್ನಾನ ಏವಂ ವಿಜಾನನ್ನಾತ್ಮರತಿರಾತ್ಮಕ್ರೀಡ ಆತ್ಮಮಿಥುನ
 ಆತ್ಮಾನಂದಃ ಸ ಸ್ವರಾಡ್ ಭವತಿ ತಸ್ಯ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು
 ಕಾಮುಚಾರೋ ಭವತಿ ಅಥ ಯೇಽನ್ಯಥಾತೋ ವಿದುರನ್ಯ

1. ‘ಇತ್ಯತೋಽನನ್ತರಮ್’ ಎಂದು ಅ|| ಪಾರ; ‘ಇತಿ ಅಥಾತ ಅನನ್ತರಮ್’
 ಎಂದು ವಾ|| ತ|| ಪಾರ. ನಾವು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪಾಠವು ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೂ ಮೂಲಕ್ಕೂ ಹೊಂದು
 ಗಡೆಯಾಗಿದೆ.

2. ಎಲ್ಲಿರುವ ಜೀವನು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲವೋ-ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅಕ್ಷರಾರ್ಥವನ್ನು ಹಿಡಿದರೆ.
 ಭೂಮದಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಇರುತ್ತಾನೆಂದಾಗಿ ಭೂಮಜೀವನುಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯೆಂದಾಗುತ್ತದೆ;
 ‘ಅದೇ ಕೆಳಗೆ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೂಮುವು ಜೀವನ ಕೆಳಗೆ ಇದೆಯೆಂದಾಗಿ ಅಗಲೂ ಭೂಮು
 ಜೀವನು ಬೇರೆಬೇರೆಯೆಂದು ಆಗುತ್ತಾರೆ.

3. ತನಗೆ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿರುವದು ತನಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿರಬೇಕಷ್ಟೆ ?

4. ‘ಅಹಂಕಾರಾದೇಶ ಏವ’ ಎಂಬ ಏವಕಾರವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟಿದೆ; ಅಥವಾ
 ಬರೆದ - ಕೈಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

రాజానస్త్రే క్షయ్యలొకా భవన్తి తేషాగ్ం సర్వేశు
లొకేశ్శ కామజారొల భవతి || ౨ ||

౨. ఇన్న ఆద్వరింద ఆత్మాదేశవే. ఆత్మనే కేళగే, ఆత్మనే మేలీ ; ఆత్మనే హిందే, ఆత్మనే ముందే ; ఆత్మనే బలకే, ఆత్మనే ఎడకే, ఆత్మనే ఇదేల్లవూ. హిగేందు కండు క్కొండవనాగి, హిగే మననమాడి, హిగే అరితుక్కొండ, అవనే ఆత్మరతియు, ఆత్మక్రీడను, ఆత్మమిధునను, ఆత్మా నందను. అవను స్వరాజనాగుత్తానే, అవనిగే ఎల్లా లొక గళ్లయూ కామజారవిరుత్తదే. ఇన్న యారు ఇదక్కింత బేరే యాగి తిళిదుక్కొండిరువరొ, (అవరు) మత్తోబ్బ రాజనిరు వనరు, అవరు క్షయ్యలొకరాగువరు. అవరిగే యావ లొక గళ్లయూ కామజారవిరువదిల్ల.

ఆత్మాదేశవేతకే ?

(భాష్య)

౬౦౦. అహంకారేణ దేహాదిసంఘాత్యోఽపి ఆదిత్యతేఽవివేకిభి రిత్యతః, తదాశబ్దా మా భూదిత్యత్యోఽధానన్తరమ్ ఆత్మాదేశః ఆత్మ న్యేవ కేవలేన సత్స్వరూపేణ శుద్ధేన ఆదిత్యతే ఆత్మ్యేవ సర్వతః సర్వమితి ||

(భాష్యార్థ)

అహంకారదింద దేహాదిసంఘాతనన్న అవివేకిగళు వ్యపదేశ మాడుత్తిరుత్తారాద్దరింద అదే (భూమవంబ) ఆశంకయు ఆగదిరలేంబ ఆ కారణదింద, ఇన్న ఈ బళిక ఆత్మాదేశవు ఆత్మనిందలే, కేవల సద్వ్రుషనాద శుద్ధ(రూపనాద) ఆత్మనింద, ఆత్మనే ఎల్లాకడేయల్లియూ ఎల్లవూ ఆగిరువనేందు టుపదేశమాడలాగువదు.

1. ఈ 'అతః' ఎంబ శబ్దవు భాష్యదల్లి చిట్టిహొగిదే.

2. ఆత్మాదేశ వివ ఎంబ వివవాతకే ఇదు అర్థవేందు భావిశబదుదు.

ಭೂಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೦೧. ಏವಮ್ ಏಕಮಜಂ ಸರ್ವತೋ ವ್ಯೋಮವತ್ ಪೂರ್ಣಮನ್ಯ ಶೂನ್ಯಂ ಪಶ್ಯನ್, ಸ ವಾ ಏಷ ವಿದ್ವಾನ್ ಮನನವಿಜ್ಞಾನಾಭ್ಯಾಮ್ | ಆತ್ಮ ರತಿಃ ಆತ್ಮನೈವ ರತಿಃ ರಮಣಂ ಯಸ್ಯ ಸೋಮಮಾತ್ಮರತಿಃ | ತಥಾ ಆತ್ಮ ಕ್ರೀಡಃ | ದೇಹಮಾತ್ರಸಾಧನಾ ರತಿಃ, ಬಾಹ್ಯಸಾಧನಾ ಕ್ರೀಡಾ | ಲೋಕೇ ಸ್ತ್ರೀಭಿಃ ಸಖಿಭಿಶ್ಚ ಕ್ರೀಡತಿ ಇತಿ ದರ್ಶನಾತ್ | ನ ತಥಾ ವಿದುಷಃ, ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ಆತ್ಮ ವಿಜ್ಞಾನನಿಮಿತ್ತಮೇವ ಉಭಯಂ ಭವತೀದೃಢಃ | ಮಿಥುನಂ ದ್ವಂದ್ವಜನಿತಂ ಸುಖಮ್ | ತದಪಿ ದ್ವಂದ್ವನಿರಪೇಕ್ಷಮ್ ಅಸ್ಯ^೧ ವಿದುಷಃ | ತಥಾ ಆತ್ಮಾನಂದಃ ಶಬ್ದಾದಿನಿಮಿತ್ತ ಆನಂದೋವಿದುಷಾಮ್ | ನ ತಥಾ ಅಸ್ಯ ವಿದುಷಃ, ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ಆತ್ಮನಿಮಿತ್ತಮೇವ ಸರ್ವಂ ಸರ್ವದಾ ಸರ್ವಪ್ರಕಾರೇಣ ಚ | ದೇಹ ಜೀವಿತಭೋಗಾದಿನಿಮಿತ್ತಬಾಹ್ಯವಸ್ತುನಿರಪೇಕ್ಷ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸ ಏವಂಲಕ್ಷಣೋ ವಿದ್ವಾನ್ ಜೀವನ್ನೇವ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯೇಭಿಷಿಕ್ತಃ ಪತೀತೇಸಿ ದೇಹೇ ಸ್ವರಾಜೀವ ಭವತಿ | ಯತ ಏವಂ ಭವತಿ ತತ ಏವ ತಸ್ಯ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ | ಪ್ರಾಣಾದಿಷು ಪೂರ್ವಭೂಮಿಷು 'ತತ್ರಾಸ್ಯ' ಇತಿ ತಾನನ್ಮಾತ್ರಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ಕಾಮಚಾರತ್ವನುಕ್ತಮ್ | ಅನ್ಯರಾಜತ್ವಂ ಚ ಅರ್ಧಪ್ರಾಪ್ತಮ್ | ಸಾಶಿಶಯ ತ್ವಾತ್ | ಯಥಾಪ್ರಾಪ್ತಸ್ವಾರಾಜ್ಯಕಾಮಚಾರತ್ವಾನುವಾದೇನ ತತ್ತನ್ನಿವೃತ್ತಿ ರಿಹೋಚ್ಯತೇ ಸ ಸ್ವರಾಡ್ ಇತ್ಯಾದಿನಾ | ಅಥ ಪುನಃ ಯೇನ್ಯಥಾ ಅತಃ ಉಕ್ತದರ್ಶನಾತ್ ಅನ್ಯಥಾ ವೈಪರೀತ್ಯೇನ ಯಥೋಕ್ತಮೇವ ವಾ ಸಮ್ಯಜ್ಞ ವಿದುಃ, ತೇನ್ಯರಾಜಾನೋ ಭವನ್ತಿ | ಅನ್ಯಃ ಪರೋ ರಾಜಾ ಸ್ವಾಮೀ ಯೇಷಾಂ ತೇ ಅನ್ಯರಾಜಾನಸ್ತೇ | ಕಿಂ ಚ ಕ್ಷಯ್ಯಲೋಕಾಃ ಕ್ಷಯ್ಯೋ ಲೋಕೋ ಯೇಷಾಂ ತೇ ಕ್ಷಯ್ಯಲೋಕಾಃ | ಭೇದದರ್ಶನಸ್ಯ ಅಲ್ಪವಿಷಯತ್ವಾತ್ | ಅಲ್ಪಂ ಚ ತನ್ಮರ್ತ್ಯಮ್ ಇತ್ಯವೋಚಾಮ | ತಸ್ಮಾದ್ ಯೇ ದ್ವೈತದರ್ಶಿನಃ ತೇ ಕ್ಷಯ್ಯ ಲೋಕಾಃ | ಸ್ವದರ್ಶನಾನುರೂಪೈಣೈವ ಭವನ್ತಿ | ಅತ ಏವ ತೇಷಾಂ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಅಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆ ಒಂದೂ ಜನ್ಮರಹಿತವೂ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಆಕಾಶದಂತೆ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವದೂ ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲದ್ದೂ ಆಗಿರುವ (ಆತ್ಮನನ್ನು) ಮನನವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ ಕಂಡು ಕೊಂಡಿರುವ ಆ ಈ ಜ್ಞಾನಿಯು ಆತ್ಮರತಿಯು, ಆತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ರತಿಯು, ಎಂದರೆ ರಮಿಸುವದೂ, ಯಾವನಿಗಿರುವದೋ ಆ ಈತನು ಆತ್ಮರತಿಯು. ಇದರಂತೆ ಆತ್ಮ

1 ಯಸ್ಯ ಎಂಬ ಅಚ್ಚನ ಪಾಠವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಕ್ರೀಡನು , ದೇಹವೊಂದನ್ನೇ ಸಾಧನವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು (ಆಡುವದು) ರತಿಯು, ಹೊರಗಿನ ಸಾಧನವನ್ನು (ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆಡುವದು) ಕ್ರೀಡೆ. 'ಸ್ತ್ರೀಯರೊಡನೆ ಯೂ ಸ್ನೇಹಿತರೊಡನೆಯೂ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿದಾನೆ' ಎಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ (ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವದು) ಕಂಡುಬಂದಿರುವದರಿಂದ (ಹೀಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ) ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಹೀಗಲ್ಲ , ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಆತ್ಮವಿಜ್ಞಾನನಿಮಿತ್ತವಾಗಿಯೇ (ರತಿ, ಕ್ರೀಡೆ-) ಇವೆರಡೂ ಆಗುತ್ತವೆ ಎಂದರ್ಥ. ಮಿಥುನವೆಂದರೆ ಧ್ವಂದ್ವನಿಮಿತ್ತ ದಿಂದಾಗುವ ಸುಖವು , ಆದೂ ಈ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಧ್ವಂದ್ವದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಆತ್ಮಾನಂದನು , ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಶಬ್ದಾದಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಆನಂದವಾಗುತ್ತದೆ, ಈ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಹಾಗಲ್ಲ, ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಆತ್ಮನಿಮಿತ್ತವಾಗಿಯೇ ಎಲ್ಲವೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ (ಆಗುವದು). ದೇಹವು ಬದುಕಿರುವದು, ಭೋಗ- ಇವೇ ಮುಂತಾದದ್ದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಹೊರಗಿನ ವಸ್ತುಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದವನು ಎಂದರ್ಥ. ಇಂಥ ಲಕ್ಷಣದವನಾದ ಈ ಜ್ಞಾನಿಯು ಬದುಕಿರುವಾಗಲೇ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿಷಿಕ್ತನಾಗಿದ್ದು ದೇಹವು ಬಿದ್ದ ಬಳಿಕವೂ ಸ್ವರಾಜನೇ ಆಗಿರುವನು.¹ ಹೀಗಿರುವದಷ್ಟೆ, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಮಚಾರವಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಿತ್ವವೇ ಮುಂತಾದ ಹಿಂದಿನ ಭೂಮಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ 'ಅಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ' ಎಂದು ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಕಾಮಚಾರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ.² (ಅಲ್ಲಿ) ಮತ್ತೊಬ್ಬ ರಾಜನಿರುವನೆಂಬುದೂ ಅರ್ಥವಶದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.³ ಏಕೆಂದರೆ ಅವು ಸಾತಿಶಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ.⁴ ತಾನೇ ಬುದೋದಗಿರುವ ಕಾಮಚಾರತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಯಾ (ಕಾಮಚಾರತ್ವದ) ನಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು 'ಅವನು ಸ್ವರಾಜ ನಾಗುವನು'- ಎಂದು ಮುಂತಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.⁵

1. ಈಗಿರುವ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಬೇರೆ, ಸತ್ತಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಎಂಬುದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಬೃ. ಭಾ. ೪-೪-೬, ಭಾ. ಭಾ. ೨೭೧ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಆಯಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಮಚಾರವಿರುತ್ತದೆ , ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನಾಮಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ನಾಮಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಕಾಮಚಾರವಿರುವದು, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದಾದ ವಾಕ್ಯನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಕಾಮಚಾರಿತ್ವವಿಲ್ಲ.

3. ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಅವನು ವಶವಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಆಯಾ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಅರ್ಥದಿಂದ ಹಾಗೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

4. ಅವಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದುಂಟು.

5. ಇಷ್ಟಿಷ್ಟು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಕಾಮಚಾರತ್ವವಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದ ಅವಧಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಗಳೆದಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಇನ್ನು ಇದಕ್ಕಿಂತ (ಇಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿರುವ (ಭೂಮಿ)ದರ್ಶನಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿ,¹ (ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವರೋ) ಅಥವಾ (ಈ) ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಯಾರು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿಲ್ಲವೋ, ಅವರು ಅನ್ಯರಾಜರಾಗುವರು. ಅನ್ಯರು ಎಂದರೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಯಾರಿಗೆ ರಾಜನೋ ಒಡೆಯನೋ ಅವರು ಅನ್ಯರಾಜರು, (ಅಂಥ ಅನ್ಯರಾಜ)ರಾಗುವರು. ಮತ್ತು ಕ್ಷಯ್ಯಲೋಕರಾಗುವರು. ನಾಶವಾಗುವ ಲೋಕವು ಯಾರದೋ ಅವರು ಕ್ಷಯ್ಯಲೋಕರು, ಏಕೆಂದರೆ ಭೇದದರ್ಶನವು ಅಲ್ಪವಿಷಯವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.² ಅಲ್ಪವಾದದ್ದು ಮರ್ತ್ಯವು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆವಲ್ಲವೇ? ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾರು ದ್ವೈತವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವರೋ ಅವರು ಕ್ಷಯ್ಯಲೋಕರು, ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೇ (ನಾಶವಾಗುವ ಲೋಕವುಳ್ಳವರು) ಆಗುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರಿಗೆ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಕಾಲುಚಾರವಿರುತ್ತದೆ.

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಇಷ್ಟತ್ತಾರನೆಯ ಖಂಡ

(ಭೂಮಿವಿದ್ಯೆ)

ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಇದೆಲ್ಲವೂ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಸ್ಯ ಹ ವಾ ಏತಸ್ಯೈವಂ ಪಶ್ಯತ ಏವಂ ಮನ್ವಾನಸ್ಯೈವಂ ವಿಜಾನತ ಆತ್ಮತಃ ಪ್ರಾಣ ಆತ್ಮತ ಆಶಾಸ್ತ್ಮತಃ ಸ್ಮರ ಆತ್ಮತ ಆಕಾಶ ಆತ್ಮತಸ್ತೇಜ ಆತ್ಮತ ಆಪ ಆತ್ಮತ ಅವಿಭಾವತಿರೋ ಭಾವಾನಾತ್ಮತೋಽನ್ನಮಾತ್ಮತೋ ಬಲಮಾತ್ಮತೋ ವಿಜ್ಞಾನ ಮಾತ್ಮತೋ ಧ್ಯಾನಮಾತ್ಮತಕ್ಷಿತ್ತಮಾತ್ಮತಃ ಸಂಕಲ್ಪ ಆತ್ಮತೋ ಮನ ಆತ್ಮತೋ ವಾಗಾತ್ಮತೋ ಸಾಮಾತ್ಮತೋ ಮನ್ತ್ರಾ ಆತ್ಮತಃ ಕರ್ಮಾತ್ಮತ ಏವೇದಗ್ಂ ಸರ್ವಮಿತಿ || ೧ ||

೧. ಹೀಗೆ ಕಂಡುಕೊಂಡಿರುವ, ಹೀಗೆ ಮನನಮಾಡಿರುವ, ಹೀಗೆ ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವ ಆ ಈತನಿಗೆ ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಣವು,

1. ಎಂದರೆ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕಾಣುವದು, ಕೇಳುವದು- ಮುಂತಾಗಿ ಭಿನ್ನದೃಷ್ಟಿಗಳಾಗಿ ಎಂದರ್ಥ.

2 ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಿಷಯವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಆಶೆ, ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಸ್ಮರವು, ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಆಕಾಶವು, ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ತೇಜಸ್ಸು, ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಅಪ್ಪು, ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಆವಿ ಭಾರ್ವತಿರೋಭಾವಗಳು, ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಅನ್ನವು, ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಬಲವು, ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ವಿಜ್ಞಾನವು, ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಧ್ಯಾನವು, ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಚಿತ್ತವು, ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಸಂಕಲ್ಪವು, ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಮನಸ್ಸು, ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ವಾಕ್ಯ, ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ನಾಮವು, ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಮಂತ್ರಗಳು, ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಕರ್ಮಗಳು, ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲವೂ.

ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ವ್ಯವಹಾರವೂ ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೦೨. ತಸ್ಯ ಹ ವಾ ಏತಸ್ಯೇತ್ಯಾದಿ | ಸ್ವಾರಾಜ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಯ ಪ್ರಕೃತಸ್ಯ ವಿದುಷಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಪ್ರಾಕ್ ಸದಾತ್ಮವಿಜ್ಞಾನಾತ್ ಸ್ವಾತ್ಮನೋನ್ಯಸ್ಮಾತ್ ಸತಃ ಪ್ರಾಣಾದೀರ್ನಾಮಾನ್ತಸ್ಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಪ್ರಲಯೌ ಅಭೂತಾಮ್ | ಸದಾತ್ಮವಿಜ್ಞಾನೇ ತು ಸತಿ ಇದಾನೀಂ ಸ್ವಾತ್ಮತ ಏನ ಸಂವೃತ್ತೌ | ತಥಾ ಸರ್ವೋಽಪ್ಯನೋ ವ್ಯವಹಾರಃ ಆತ್ಮತ ಏನ ವಿದುಷಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ತಸ್ಯ ಹ ವಾ ಏತಸ್ಯ’ ಮುಂತಾದ (ಕಂಡಿಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದು. ಆ ಈತನಿಗೆ ಎಂದರೆ) ಸ್ವಾರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ. ಸದ್ರೂಪನಾದ ಆತ್ಮನ ವಿಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವ ಮುಂಚೆ ತನ್ನ ಆತ್ಮನಾದ ಸತ್ತಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದ (ತತ್ತ್ವದಿಂದ) ಪ್ರಾಣಾದಿನಾಮಾಂತವಾದ (ವಸ್ತು)ಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಪ್ರಲಯಗಳುಂಟಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಸದಾತ್ಮನ ವಿಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗಲಾಗಿ ಈಗ (ಅವು) ತನ್ನ ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಎಂದಾದವು. ಹೀಗೆಯೇ ಮಿಕ್ಕ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯವಹಾರವೂ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ (ಆಗುತ್ತಿರುವದು).¹

1. ಪ್ರಾಣಾದಿನಾಮಾಂತವಾದ ತತ್ತ್ವಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯೆಂದೂ ಅವುಗಳಿಂದ ಹಿಂದು ಹಿಂದಿನ ತತ್ತ್ವಗಳು ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿ ಅವಕ್ಕಿಂತ ಸ್ಥೂಲತರವಾಗಿರುವವೆಂದೂ ದ್ವೈತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಗಿತ್ತು. ಆಗ ಅವುಗಳು ತನಗಿಂತ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಬೇರೆಯಾದ ಜಗತ್ಕಾರಣದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿವೆ ಎಂಬ ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿತ್ತು. ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವುಂಟಾದಮೇಲೆ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕಿಂತ ಅನ್ಯವಾಗಿ ಯಾವದೊಂದೂ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಪ್ರಲಯಗಳು ತನ್ನ ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಆಗುತ್ತವೆಯೆಂಬ ಅರಿವಾಯಿತು. ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಫಲವ್ಯವಹಾರವೆಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮನ ಆಧಾರದಿಂದಲೇ ತೋರುತ್ತಿರುವವೆಂದೂ ಅವಕ್ಕೆ ಆತ್ಮನಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಇರವು ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬಂತು

ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದ ಮಹಿಮೆಯೂ ಸಾಧನವೂ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದೇಷ ಶ್ಲೋಕೋ ನ ಪಶ್ಯೋ ಮೃತ್ಯುಂ ಪಶ್ಯತಿ ನ ರೋಗಂ
ನೋತ ದುಃಖತಾಗ್ಂ ಸರ್ವಗ್ಂ ಹ ಪಶ್ಯಃ ಪಶ್ಯತಿ ಸರ್ವ
ಮಾಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವತ ಇತಿ | ಸ ಏಕಧಾ ಭವತಿ ತ್ರಿಧಾ ಭವತಿ
ಪಶ್ಚಾಧಾ ಸಪ್ತಧಾ ನವಧಾ ಚೈವ ಪುನಶ್ಚೈಕಾದಶಃ ಸ್ತೃತಃ
ಶತಂ ಚ ದಶ ಚೈಕಶ್ಚ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಚ ವಿಂಶತಿರಾಹಾರಶುದ್ಧಿ
ಸತ್ತ್ವಶುದ್ಧಿಃ ಸತ್ತ್ವಶುದ್ಧಿ ಧ್ರುವಾ ಸ್ತೃತಿಃ ಸ್ತೃತಿಲಿಂಗೈಃ
ಸರ್ವಗ್ರಂಥೀನಾಂ ವಿಪ್ರಮೋಕ್ಷಸ್ತಸ್ಮೈ ಮೃದಿತಕಷಾಯಾಯ
ತಮಸಸ್ಪಾರಂ ದರ್ಶಯತಿ ಭಗವಾನ್ ಸನತ್ಕುಮಾರಸ್ತಗ್ಂ
ಸ್ಯನ್ನ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ತಗ್ಂ ಸ್ಯನ್ನ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ || ೨ ||

೨. ಅಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ಲೋಕವು : “ಪಶ್ಯನು ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಕಾಣುವ
ದಿಲ್ಲ, ರೋಗವನ್ನು (ಕಾಣ)ವದಿಲ್ಲ, ದುಃಖತ್ವವನ್ನು (ಕಾಣ)ವದಿಲ್ಲ.
ಪಶ್ಯನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ, ಸರ್ವಧಾ ಸರ್ವವನ್ನೂ ಪಡೆದು
ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.” ಅವನು ಒಂದೇತೆರನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಮೂರು
ಬಗೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ, ಐದು ಬಗೆ, ಏಳು ಬಗೆ, ಒಂಬತ್ತು ಬಗೆ, ಮತ್ತೆ
ಹನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯೆನಿಸುವನು; ನೂರು, ಹತ್ತು, ಒಂದು, ಸಾವಿರ,
ಇವುತ್ತು. ಆಹಾರಶುದ್ಧಿಯಾಗಲು ಸತ್ತ್ವಶುದ್ಧಿ, ಸತ್ತ್ವಶುದ್ಧಿ
ಯಾಗಲು ನಿತ್ಯವಾದ ಸ್ತೃತಿ, ಸ್ತೃತಿಲಿಂಗವಾದರೆ ಎಲ್ಲಾ
ಗ್ರಂಥಿಗಳ ವಿಪ್ರಮೋಕ್ಷ. ಆ ಮೃದಿತಕಷಾಯನಿಗೆ ಭಗವಂತನಾದ
ಸನತ್ಕುಮಾರನು ತಮಸ್ಸಿನ ಆಚೆಯ ದಡವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡು
ತ್ತಾನೆ. ಆತನನ್ನು ಸ್ಕಂದನೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆತನನ್ನು ಸ್ಕಂದ
ನೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಜ್ಞಾನದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೭೦೩. ಕಿಂಚ ತದೇತಸ್ಮಿನ್ ಅರ್ಥೇ ಏಷ ಶ್ಲೋಕೋ ಮನ್ಮೋಹಿ
ಭವತಿ | ನ ಪಶ್ಯಃ | ಪಶ್ಯತೀತಿ ಪಶ್ಯಃ | ಯಥೋಕ್ತದರ್ಶೀ ವಿದ್ವಾನಿತ್ಯರ್ಥಃ |
ಮೃತ್ಯುಂ ಮರಣಂ ರೋಗಂ ಜ್ವರಾದಿದುಃಖತಾಂ ದುಃಖಭಾವಂ ಚಾಪಿ ನ

ಪಶ್ಯತಿ | ಸರ್ವಂ ಹ ಸರ್ವಮೇವ ಸ ಪಶ್ಯಃ ಪಶ್ಯತಿ | ಆತ್ಮಾನಮೇವ ಸರ್ವಮ್ | ತತಃ ಸರ್ವಮ್ ಅಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಶಃ ಸರ್ವವ್ರಕಾರೈರಿತಿ | ಕಿಂಚ ಸ ವಿದ್ವಾನ್ ಪ್ರಾಕ್ ಸೃಷ್ಟಿಸ್ತಭೇದಾತ್ ಏಕಧೈನ ಭವತಿ, ಏಕಧೈವ ಚ ಸನ್ ತ್ರಿಧಾದಿಭೇದೈ ರನಸ್ತಭೇದಪ್ರಕಾರೋ ಭವತಿ ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲೇ | ಪುನಃ ಸಂಹಾರಕಾಲೇ ಮೂಲಮೇವ ಸ್ತಂ ವಾರಮಾರ್ಥಿಕಮ್ ಏಕಧಾಭಾವಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ ಸ್ವತನ್ತ್ರ ಏವ ಇತಿ ವಿದ್ಯಾಂ ಫಲೇನ ಪ್ರರೋಚಯನ್ ಸ್ತೌತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ಲೋಕವು ಎಂದರೆ ಮಂತ್ರವೂ ಇರುತ್ತದೆ : ಪಶ್ಯನು- ನೋಡುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಪಶ್ಯನು, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ (ತತ್ತ್ವವನ್ನು) ಕಂಡುಕೊಂಡ ಜ್ಞಾನಿಯು ಎಂದರ್ಥ.- ಮೃತ್ಯುವನ್ನೂ ಸಾವನ್ನೂ (ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ), ಜ್ವರವೇ ಮುಂತಾದ ರೋಗವನ್ನೂ ದುಃಖತ್ವವನ್ನೂ ದುಃಖಭಾವವನ್ನೂ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ- ಎಲ್ಲವೂ ಆಗಿರುವ ಆತ್ಮನನ್ನೇ ಎಲ್ಲವೆಂದು ಆ ಪಶ್ಯನು- ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಅದರಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸರ್ವಧಾ ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದಲೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ (ಎಂಬುದು ಮಂತ್ರವು).

ಮತ್ತು ಆ ಜ್ಞಾನಿಯು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಒಳಭೇದವು ಉಂಟಾಗುವದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿಯೇ ಇದ್ದು ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಅನಂತಭೇದಪ್ರಕಾರಗಳುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೆ ಸಂಹಾರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂಲವಾಗಿರುವ ತನ್ನ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾದ ಏಕಧಾಭಾವವನ್ನೇ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ¹ -ಎಂದು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಫಲೋಕ್ತಿಯಿಂದ ಸವಿಗೊಳಿಸಿ ಹೊಗಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೦೪. ಅಭೇದಾನೀಂ ಯಥೋಕ್ತಾಯಾ ವಿದ್ಯಾಯಾಃ ಸನ್ಯುಗವಭಾಸ ಕಾರಣಂ ಮುಖಾವಭಾಸಕಾರಣಸ್ಯೇವ ಆದರ್ಶಸ್ಯ ವಿಶುದ್ಧಿಕಾರಣಂ ಸಾಧನಮ್ ಉಪದಿಶ್ಯತೇ | ಆಹಾರಶುದ್ಧಿ | ಆಹ್ರಿಯತ ಇತ್ಯಾಹಾರಃ ಶಬ್ದಾದಿವಿಷಯ ವಿಜ್ಞಾನಂ ಭೋಕ್ತುರ್ಭೋಗಾಯ ಆಹ್ರಿಯತೇ | ತಸ್ಯ ವಿಷಯೋಪಲಬ್ಧಿ ಲಕ್ಷಣಸ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಶುದ್ಧಿರಾಹಾರಶುದ್ಧಿಃ | ರಾಗದ್ವೇಷಮೋಹದೋಷೈರ ಸಂಸ್ಪೃಷ್ಟಂ^೨ ವಿಷಯವಿಜ್ಞಾನಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಸ್ಯಾನ್ ಆಹಾರಶುದ್ಧಿ ಸತ್ತ್ವಾಂ ತದ್ವಿಷಯಃ ಕರಣಸ್ಯ ಸತ್ತ್ವಸ್ಯ ಶುದ್ಧಿಃ, ನೈರ್ಮಲ್ಯಂ ಭವತಿ | ಸತ್ತ್ವಶುದ್ಧಿ ಚ ಸತ್ತ್ವಾಂ ಯಥಾವಗತೇ ಭೂಮಾತ್ಮನಿ ಧ್ರುವಾ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನಾ ಸ್ಮೃತಿಃ,

1. ಮತ್ತೊಂದು ತತ್ತ್ವದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಹೀಗೆ ಏಕಧಾಭಾವವೂ ಅನಂತಭೇದ ಭಾವವೂ ಉಂಟಾಗುವದಿಲ್ಲ. 2. 'ಸಂಸ್ಪೃಷ್ಟಮ್' ಎಂಬದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಸಾಕವು ಮೇಲು.

ಅವಿಸ್ಮರಣಂ ಭವತಿ | ತಸ್ಯಾಂ ಚ ಲಬ್ಧಾಯಾಂ ಸ್ಮೃತಿಲಬ್ಧೇ ಸತಿ ಸರ್ವೇಷಾಮ್
ಅವಿದ್ಯಾಕೃತಾನರ್ಥವಾಶರೂಪಣಾಮ್ ಅನೇಕಜನ್ಮಾಂತರಾನುಭವಭಾವನಾ
ಕರಿನೀಕೃತಾನಾಂ ಹೃದಯಾತ್ರಯಾಣಾಂ ಗ್ರಸ್ಥಿನಾಂ ವಿಪ್ರಮೋಕ್ಷಃ ವಿಶೇಷೇಣ
ಪ್ರಮೋಕ್ಷಣಂ ವಿನಾಶೋ ಭವತಿ | ಯತ ಏತದುತ್ತರೋತ್ತರಂ ಯಥೋಕ್ತಮ್
ಆಹಾರಶುದ್ಧಿಮೂಲಂ ತಸ್ಮಾತ್ ಸಾ ಕಾರ್ಯೇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಈಗ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ವಿದ್ಯೆಯು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೋರಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ
ಕಾರಣವಾದ (ಸಾಧನ)ವನ್ನು- ಮುಖವು ತೋರಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ
ಕನ್ನಡಿಯ ವಿಶುದ್ಧಿ ಕಾರಣವಾದ ಸಾಧನದಂತಿರುವ (ಚಿತ್ರಶುದ್ಧಿ ಸಾಧನವನ್ನು)-
ಉಪದೇಶಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ : ಆಹಾರಶುದ್ಧಿಯಾಗಲಿ- ಆಹಾರವೆಂದರೆ ಆಹ
ರಣಮಾಡಲ್ಪಡುವಿಕೆ ಶಬ್ದಾದಿವಿಷಯಗಳ ಅರಿವು ; ಭೋಕ್ತೃವಿನ
ಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ತರಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವದಲ್ಲ. (ಅದು) ಆ ವಿಷಯಗಳ ಅರಿವಿನ
ರೂಪವಾದ ವಿಜ್ಞಾನದ ಶುದ್ಧಿಯೇ ಆಹಾರಶುದ್ಧಿಯು. ರಾಗದ್ವೇಷ
ಮೋಹಗಳೆಂಬ ದೋಷಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ವಿಷಯವಿಜ್ಞಾನವು
ಎಂದರ್ಥ. ಆ ಆಹಾರಶುದ್ಧಿಯುಂಟಾಗಲಾಗಿ- ಅದನ್ನುಳ್ಳ ಅಂತಃ
ಕರಣವೆಂಬ ಸತ್ತ್ವದ ಶುದ್ಧಿಯು, ನೈರ್ಮಲ್ಯವು, ಉಂಟಾಗುವದು-
ಮತ್ತು ಸತ್ತ್ವಶುದ್ಧಿಯಾಗಲಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿರುವ ಭೂಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ
ಧ್ರುವವಾದ, ಕಡಿನಡೆಯದ, ಸ್ಮೃತಿಯು ಎಂದರೆ ಅವಿಸ್ಮರಣವು,^೧ ಉಂಟಾಗುವದು.
ಅದು ದೊರಕುವದಂಬ ಸ್ಮೃತಿಲಂಭವಾದರೆ, ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದಾದ ಅನರ್ಥ
ಪಾಶಗಳ ರೂಪವಾಗಿರುವ, ಅನೇಕಜನ್ಮಾಂತರಗಳ ಅನುಭವದಿಂದ
ಭಾವನೆಮಾಡಿಮಾಡಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹೃದಯವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿ
ರುವ ಗ್ರಂಥಿಗಳೆಲ್ಲವುಗಳ ವಿಪ್ರಮೋಕ್ಷವು, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಿಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳು
ವದು, ವಿನಾಶವು ಆಗುವದು.^೨ ಹೀಗೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಈ (ಸತ್ತ್ವ
ಶುದ್ಧಿಯೇ) ಮುಂತಾದದ್ದು ಒಂದಾದಮೇಲೊಂದು (ಆಗುವದಕ್ಕೆ) ಆಹಾರಶುದ್ಧಿ
ಯೇ ಮೂಲವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ

1 ಇಲ್ಲಿ 'ಭವತಿತಿ' ಎಂದಿರುವ ಅಚ್ಚಿನಪಾರದಲ್ಲೆ ಇತಿ ಬೇಕಿಲ್ಲವೆಂದು ಬಿಟ್ಟಿದೆ.

2. ಅನುಸಂಧಾನಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರುವದು ಎಂದರ್ಥ 'ಅನುಸ್ಮರಣಮ್' ಎಂಬ
ಪಾರದಲ್ಲಿ ಅನುಸ್ಮರಣವು, ಎಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾಚಾರ್ಯೋಪದೇಶದಿಂದಂಟಾಗುವ ನಿತ್ಯಜ್ಞಾನವು
ಎಂದರ್ಥ. ಅತ್ಯಜ್ಞಾನವುಂಟಾದ ಬಳಿಕ ಅತ್ಯಸ್ಮೃತಿಸಂತಾನವನ್ನೇನೂ ಮಾಡಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ,
ಅದು ತಾನೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಬೃ ಭಾ ೧-೪-೭ (ಭಾ ಭಾ. ೧೩೮)ನ್ನು
ನೋಡಿ.

3 ಗ್ರಂಥಿಯೆಂದರೆ ಹೃದಯವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಬಲವಾದ ಅವಿದ್ಯಾವಾಸನೆಗಳ
ರಾಶಿಯೇ, ಅತ್ಯದರ್ಶನದಿಂದ ಇದು ಅತ್ಯಂತಿಕವಾಗಿ ಹೋಗುವದನ್ನು ಗ್ರಂಥಿಭೇದವೆಂದೂ
ಕರೆಯುವರು. ಮುಂ ಭಾ. ೨-೨ ೯ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೦)ನ್ನು ನೋಡಿ.

ಅಖ್ಯಾಯಿಕೆಯ ಉಪಸಂಹಾರ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೦೫. ಸರ್ವಂ ರಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಮ್ ಅಶೇಷತಃ ಉಕ್ತ್ವಾ ಅಖ್ಯಾಯಿಕಾಮ್ ಉಪಸಂದರಿತಿ ಶ್ರುತಿಃ | ತಸ್ಯ ಮೃದಿತಕಷಾಯಾಯ ವಾರ್ಷಾದಿರಿವ ಕಷಾಯೋ ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿದೋಷಃ ಸತ್ತ್ವಸ್ಯ ರಜ್ಜುನಾರೂಪತ್ವಾತ್ ಸ ಜ್ಞಾನವೈರಾಗ್ಯಾ ಬ್ಯಾಸರೂಪಕ್ಷಾರೇಣ ಕ್ಷಾಲಿತೋ ಮೃದಿತಃ ವಿನಾಶಿತಃ ಯಸ್ಯ ನಾರದಸ್ಯ ತಸ್ಮೈ ಯೋಗ್ಯಾಯ ಮೃದಿತಕಷಾಯಾಯ ತಮನೋವಿದ್ಯಾಲಕ್ಷಣಾತ್ ಪಾರಂ ಪರಮಾರ್ಥತತ್ತ್ವಂ ದರ್ಶಯತಿ ದರ್ಶಿತವಾನ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಕೋಸೌ ? ಭಗವಾನ್ | ಉಪತ್ತಿಂ ಪ್ರಲಯಂ ಚೈವ ಭೂತಾನಾಮಾಗತಿಂ ಗತೀಮ್ | ವೇತ್ತಿ ವಿದ್ಯಾಮವಿದ್ಯಾಂ ಚ | ಸ ವಾಚ್ಯೋ ಭಗವಾನಿತಿ | (ವಿ. ಪು. ೬-೫-೭೪) ಏವಂ ಧರ್ಮಾ ಸನತ್ಕುಮಾರಃ | ತಮೇವ ಸನತ್ಕುಮಾರಂ ದೇವಂ ಸ್ತುನ್ವ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಕಥಯನ್ ತದ್ವಿದಃ | ದ್ವಿರ್ವಚನಮ್ ಅಧ್ಯಾಯಪರಿಸಮಾಪ್ತಾರ್ಥಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ರಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥವನ್ನೆಲ್ಲ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಉಳಿಯದಂತೆ ಹೇಳಿ ಶ್ರುತಿಯು ಅಖ್ಯಾಯಿಕೆಯನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆ ಮೃದಿತಕಷಾಯನಿಗೆ ಮರದ (ಬಣ್ಣವೇ) ಮುಂತಾದದ್ದರಿಂದಿರುವ ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿದೋಷವೇ ಕಷಾಯವು, ಏಕೆಂದರೆ (ಆದು) ಸತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ರಂಗನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಯಾವ ನಾರದನ ಆ (ಕಷಾಯವು) ಜ್ಞಾನವೈರಾಗ್ಯಾಬ್ಯಾಸರೂಪವಾದ ಕ್ಷಾರದಿಂದ ತೊಳೆದು ಮೃದಿತವಾಗಿತ್ತೋ, ನಾರವಾಗಿತ್ತೋ | ಆ ಯೋಗ್ಯನಾದ ಮೃದಿತಕಷಾಯನಾದ (ನಾರದನಿಗೆ) ಅವಿದ್ಯಾರೂಪದ ತಮಸ್ಸಿನ ಆಚೆಯ ದಡವನ್ನು ಎಂದರೆ ಪರಮಾರ್ಥತತ್ತ್ವವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ, ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟನು ಎಂದರ್ಥ | ಆ (ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟವನು), ಯಾರು ? ಭಗವಂತನಾದ- “ಭೂತಗಳ ಉಪತ್ತಿಯನ್ನೂ ಪ್ರಲಯವನ್ನೂ ಗತಿಯನ್ನೂ ಆಗತಿಯನ್ನೂ, ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ಅವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ (ಯಾವನು) ಬಲ್ಲನೋ ಅತನನ್ನು ಭಗವಂತನೆಂದು ಕರೆಯಬೇಕು.” (ವಿ. ಪು. ೬-೫-೭೪) ಎಂಬೀ ಧರ್ಮಗಳುಳ್ಳ ಸನತ್ಕುಮಾರನು. ಅದೇ ಸನತ್ಕುಮಾರನನ್ನು ‘ಸ್ತುಂದನು’ ಎಂದು ಅದನ್ನು ಬಲ್ಲವರು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. (ಅತನನ್ನು ಸ್ತುಂದನೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ ಎಂದು) ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿರುವುದು ಅಧ್ಯಾಯದ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿ(ಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ).

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಾರ

ಇಲ್ಲಿ ನಾನಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಾಣಾಂತವಾಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿ ಅನಂತವಾದ ಭೂಮಬ್ರಹ್ಮದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ

ನಾರದನು ಸನತ್ಕುಮಾರನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. “ನಿನಗೆ ತಿಳಿದಿರುವದನ್ನು ಹೇಳು, ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿಕೊಡುವೆನು” ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರನು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಲು ಅದರಂತೆ ನಾರದನು ತನಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಚುಗ್ಗೇದಾದಿಗಳ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ವಿವರಿಸಿ “ಭಗವಂತನೇ, ನಾನು ಬರಿಯ ಕರ್ಮೋಪಯುಕ್ತವಾದ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನರಿತಿರುವೆನೇ ಹೊರತು ಆತ್ಮನನ್ನರಿತು ಕೊಂಡಿಲ್ಲ, ಆತ್ಮನನ್ನು ಅರಿತು ಕೊಂಡವನಿಗೆ ತೋಕವು ತೊಲಗುವದೆಂದು ದೊಡ್ಡವರಿಂದ ಕೇಳಿರುತ್ತೇನೆ. ದಯವಿಟ್ಟು ನನಗೆ ತೋಕದಿಂದ ಪಾಪಮಾಡುವ ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು” ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು.

ಸನತ್ಕುಮಾರನು “ನಿನಗೆ ತಿಳಿದಿರುವದೆಲ್ಲವೂ ನಾಮವೇ. ನಾಮವೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡು, ಅದರಿಂದ ನಾಮಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೆಲ್ಲ ನಿನಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ವಿಹಾರವು ಬರುವದು” ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ಆಗ ನಾರದನು “ಭಗವಂತನೇ, ನಾಮಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದುಂಟೆ?” ಎಂದು ಕೇಳಲು ಸನತ್ಕುಮಾರನು ಅದಕ್ಕಿಂತ ವಾಕ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು.

ಎರಡರಿಂದ ಹದಿನೈದರವರೆಗಿನ ಖಂಡಗಳು

ಹೀಗೆಯೇ ವಾಕ್ಯ, ಮನಸ್ಸು, ಸಂಕಲ್ಪ, ಚಿತ್ತ, ಧ್ಯಾನ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಅನ್ನ, ಅಪ್ಪು, ತೇಜಸ್ಸು, ಅಕಾಶ, ಸ್ಥೂರ, ಅಶ್ರ, ಪ್ರಾಣ-ಎಂಬ ಹದಿನೂರು ತತ್ತ್ವಗಳ ಸ್ವರೂಪ, ಮಹಿಮೆ, ಅವುಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವದರ ಫಲ- ಇವುಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಿದನು. ಇವು ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವವು. ಮುಂದೆಮುಂದೆ ಹೇಳಿದ ತತ್ತ್ವವು ಹಿಂದು ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದು; ಆಯಾ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದವನೇ ಆಯಾ ತತ್ತ್ವದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಾಮಚಾರಿತ್ವವಿರುವದು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಪಾಣವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದವನು ಮಿಕ್ಕ ಎಲ್ಲಾ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅರಿತವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣವನ್ನಲಂಭಿಸಿ ವ್ಯವಹರಿಸುವವನು ಅತಿವಾದಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ- ಎಂದು ಪ್ರಾಣವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೊಗಳಿದನು.

ಹದಿನಾರರಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತೈದರವರೆಗಿನ ಖಂಡಗಳು

ನಾರದನು ಪ್ರಾಣವಿದ್ಯೆಯೇ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಮುಂದೆ ‘ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಇವೆಯೇ?’ ಎಂದು ಕೇಳಿಲ್ಲ. ಅದರೂ ಸನತ್ಕುಮಾರನು ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಪರಮಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿರಬೇಕೊಡಬೇಕೆಂದು ತಾನೇ ಉಪದೇಶಿಸುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು.

“ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯವನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ಅತಿನಾದಮಾಡುವವನೇ, ನಿಜವಾದ ಅತಿನಾದಿಯು. ಅದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವವೇ ವಿಜ್ಞಾನವು. ಆ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಮನನವೂ ಅದಕ್ಕೆ ಶ್ರದ್ಧೆಯೂ, ಅದಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಠೆಯೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರಿಯಜಯವೂ, ಚಿತ್ತೈಕಾಗ್ರತೆಯೂ, ಅವಶ್ಯವು ; ಅದಕ್ಕೆ ಪರಮಾರ್ಥವಾದ ನಿರತಿಶಯಸುಖಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ನಿಶ್ಚಯವೇ ಕಾರಣವು. ಆ ಸುಖವೆಂಬುದು ಭೂಮವೇ, ಅಲ್ಪವಲ್ಲ, ಅದ್ದರಿಂದ ಭೂಮವನ್ನೇ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು” ಎಂದು ಜೋಧಿಸಿದ ಸನತ್ಕುಮಾರನ ವಚನವನ್ನು ಕೇಳಿ ಭೂಮಜ್ಞಾನವೇ ತನ್ನಗೆ ಬೇಕೆಂದು ನಾರದನು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು.

“ಎಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದರ ಅರಿವೇ ಆಗುವದಿಲ್ಲವೋ ಅದೇ ಭೂಮವು, ಅದೇ ಅಮೃತವಾದದ್ದು ಮಿಕ್ಕದ್ದು ಅಲ್ಪವು, ಮರ್ತ್ಯವು. ವ್ಯವಹಾರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಪಾಸುವದು, ಪರಮಾರ್ಥದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಅದು ನಿರಾಧಾರವಾಗಿರುವದು, ಏಕೆಂದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ದ್ವೈತವೂ ಇರುವವೇ ಇಲ್ಲ. ಆ ಭೂಮವೇ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ, ಆದೇ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ನಾನು ಎಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು. ಆದರೆ ಅದು ನಾನು ಎಂದು ಜನರು ಕರೆಯುತ್ತಿರುವ ದೇಹಾದಿಸಂಘಾತವಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ತಿಳಿದಿರುವ ಪರಿಶುದ್ಧನಾದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೇ ಭೂಮವು. ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಮನನವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಮೂಲಕ ಕಂಡುಕೊಂಡಿರುವಾತನಿಗೆ ನಿರಂಕುಶವಾದ ಕಾಮಚಾರವಿರುವದು, ಅವನು ಸ್ವಯಂರಾಜನಾಗಿರುವನು, ಮಿಕ್ಕವರಂತೆ ಅವನ ಲೋಕಗಳು ನಾಶವಾಗುವದಿಲ್ಲ, ಅವನಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ರಾಜನಿರುವದಿಲ್ಲ” ಎಂದು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟನು.

ಇಪ್ಪತ್ತಾರನೆಯ ಖಂಡ

ಯಾವನು ಹೀಗೆಂದು ಮನನವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿರುವನೋ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಾಣಾದಿಯಾಗಿ ನುಮಾಂತವಾದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವದೆಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಉಂಟಾಗುವವೆಂಬ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನ ವ್ಯವಹಾರವೆಲ್ಲವೂ ಈ ಆತ್ಮನನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಿಗೆ ರೋಗ, ದುಃಖ-ಮುಂತಾದ ಅನರ್ಥಗಳು ಯಾವವೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ, ಆತನೇ ಎಲ್ಲವೂ ಆಗಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ತಾನು ಬಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಸೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅನಂತಪ್ರಕಾರಗಳಾಗಿ ತೋರಿಕೊಂಡು ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಬ್ಬನೇ ಆಗುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಆತನದು.

ಈ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವಾಗುವದಕ್ಕೆ ಆಹಾರಶುದ್ಧಿಯು, ಎಂದರೆ ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿಗಳಿಲ್ಲದ ವಿಷಯವಿಜ್ಞಾನವು, ಅತ್ಯವಶ್ಯವು. ಆಹಾರಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವದು, ಅದು ಉಂಟಾದರೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಅವಿದ್ಯಾವಾಸನಾಗ್ರಂಥಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬಿಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವವು- ಎಂದು ಭಗವಂತನಾದ ಸನತ್ಕುಮಾರನು ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿಹಿತನಾದ ನಾರದನಿಗೆ ಉಪದೇಶಮಾಡಿದನು. ಆ ಸನತ್ಕುಮಾರನೇ ಸ್ವಂದನು ಎಂದು ಬಲ್ಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ :

(ದಹರವಿದ್ಯೆ)

ಅಧ್ಯಾಯಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೦೬. ಯದ್ಯಪಿ ದಿಗ್ವಿಶಕಾಲಾದಿಭೇದಶೂನ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸದೇಕಮೇವಾ ದ್ವಿತೀಯಮ್, ಆತ್ಮೈವೇದಂ ಸರ್ವಮ್ ಇತಿ ಚ ಸಷ್ಠಸಪ್ತಮಯೋರಧಿಗತಮ್, ತಥಾಪೀಹ ಮನ್ದಬುದ್ಧೀನಾಂ ದಿಗ್ವಿಶಾದಿಭೇದವದ್ ವಸ್ತು ಇತ್ಯೇವಂ ಭಾವಿತಾ ಬುದ್ಧಿರ್ನ ಶಕ್ಯತೇ ಸಹಸಾ ಪರಮಾರ್ಥವಿಷಯಾ ಕರ್ತುಮ್ ಇತಿ, ಅನಧಿಗಮ್ಯ ಚ ಬ್ರಹ್ಮ ನ ಪುರುಷಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿರಿತಿ ತದಧಿಗಮಾಯ ಹೃದಯಪುಣ್ಣರೀಕದೇಶ ಉಪದೇಷ್ಠವ್ಯಃ | ಯದ್ಯಪಿ ಸತ್ಸಮ್ಯಕ್ಪ್ರತ್ಯಯೈಕವಿಷಯಂ ನಿರ್ಗುಣಂ ಚಾಂತತ್ವ ತತ್ತ್ವಮ್, ತಥಾಪಿ ಮನ್ದಬುದ್ಧೀನಾಂ ಗುಣವತ್ತ್ವಸ್ಯ ಇಷ್ಟತ್ವಾತ್ ಸತ್ಯ ಕಾಮಾದಿಗುಣವತ್ತ್ವಂ ಚ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ | ತಥಾ ಯದ್ಯಪಿ ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಂ ಸ್ತ್ರಾಪಿ ವಿಷಯೇಭ್ಯಃ ಸ್ವಯಮೇವ ಉಪರಮೋ ಭವತಿ, ತಥಾಪಿ ಅನೇಕಜನ್ಮವಿಷಯ ಸೇವಾಭ್ಯಾಸಜನಿತಾ ವಿಷಯವಿಷಯಾ ತೃಷ್ಣಾ ನ ಸಹಸಾ ನಿವರ್ತಯಿತುಂ ಶಕ್ಯತ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದಿಸಾಧನವಿಶೇಷೋ ವಿಧಾತವ್ಯಃ | ತಥಾ ಯದ್ಯಪಿ ಆತ್ಮೈಕತ್ವವಿದಾಂ ಗನ್ತೃಗಮನಗನ್ತವ್ಯಾಭಾವಾತ್ ಆ ವಿ ದ್ಯಾ ದಿ ದೇ ಹಃ ಸ್ಥಿತಿ ನಿಮಿತ್ತಕ್ಷಯೇ ಗಮನ ಇವ ವಿದ್ಯತ್, ಉದ್ಭೂತ ಇವ ವಾಯುಃ, ದಗ್ಧೇನ್ಧನ ಇವಾಗ್ನಿಃ, ಸ್ವಾತ್ಮನೈವ ನಿರ್ವೃತ್ತಿಃ*, ತಥಾಪಿ ಗನ್ತೃಗಮನಾದಿವಾಸಿತ ಬುದ್ಧೀನಾಂ ಹೃದಯದೇಶಗುಣವಿಶಿಷ್ಟಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸಕಾನಾಂ ಮೂರ್ಧನ್ಯಯಾ ನಾಡ್ಯಾ ಗತಿರ್ವಕ್ತವ್ಯಾ ಇತ್ಯಷ್ಟಮಃ ಪ್ರಪಾರಕ ಆರಭ್ಯತೇ | ದಿಗ್ವಿಶಗುಣಗತಿ ಫಲಭೇದಶೂನ್ಯಂ ಹಿ ಪರಮಾರ್ಥಸದದ್ವಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಮನ್ದಬುದ್ಧೀನಾಮ್ ಅಸದಿವ ಪ್ರತಿಭಾತಿ | ಸನ್ಮಾರ್ಗಸ್ಥಾಸ್ತಾವದ್ ಭವಂತು, ತತಃ ಶನೈಃ ಪರಮಾರ್ಥ ಸದಸಿ ಗ್ರಾಹಯಿಷ್ಯಾಮೀತಿ ಮನ್ಯತೇ ಶ್ರುತಿಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಬ್ರಹ್ಮವು ದಿಕ್ಕು, ದೇಶ, ಕಾಲ- ಮುಂತಾದ ಭೇದಗಳಿಲ್ಲದ್ದು, ತನಗೆರಡ ನೆಯದಿಲ್ಲದ ಒಂದೇ ಆದ ಸತ್ತು,* ಇದೆಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮನೇ*- ಎಂದು ಆರನೆಯ

1. 'ತೇಷ' ಎಂಬುದನ್ನು 'ದೇಹ' ಎಂದು ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಯನ್ನು ನೋಡಿ.

2. 'ನಿವೃತ್ತಿಃ' ಎಂಬುದನ್ನು 'ನಿರ್ವೃತ್ತಿಃ' ಎಂದು ತೆ|| ಪಾರಕ್ಕೆನುಗುಣವಾಗಿ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

3. ೬-೨-೧ನ್ನು ನೋಡಿ.

4. ೭-೨೫-೧ನ್ನು ನೋಡಿ.

ಏಳನೆಯ (ಪ್ರಪಾರಕ)ಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿದದ್ದಾಯಿತು ಎಂಬುದು ನಿಜವೇ; ಆದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಮುಂದಬುದ್ಧಿಗಳಾದವರಿಗೆ ದಿಕ್ಕು, ದೇಶ- ಮುಂತಾದ ಭೇದವುಳ್ಳದ್ದೇ ವಸ್ತು ಎಂದೇ ಭಾವನೆಯುಳ್ಳ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ತಟ್ಟನೆ ಪರಮಾರ್ಥವಿಷಯವುಳ್ಳದ್ದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಶಕ್ಯವಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳದೆ ಪುರುಷಾರ್ಥವು ಸಿದ್ಧಿಸುವಂತಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದಲೂ (ಆ) ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹೃದಯವುಂಡರೀಕವೆಂಬ ದೇಶವನ್ನು ಉಪದೇಶಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವವು ಸತ್ತೆಂಬ ಸನ್ಯುಕ್ತತ್ವಯಮೋದಕ್ಕೇ ವಿಷಯವೂ ನಿರ್ಗುಣವಾದದ್ದೂ (ಆಗಿದೆ), ನಿಜ, ಆದರೂ ಮಂದಮತಿಗಳಾದವರಿಗೆ (ಅದು) ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಇಷ್ಟವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವವೇ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀಯರೇ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಉಪರತಿಯು ತಾನೇ ಆಗುತ್ತದೆ, ನಿಜ, ಆದರೂ ಅನೇಕ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಯಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದಂಟಾದ ವಿಷಯವಿಷಯವಾದ ತೃಷ್ಣೆಯನ್ನು ತಟ್ಟನೆ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸುವುದು ಆಗಲಾರದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಮುಂತಾದ ಸಾಧನವಿಶೇಷವನ್ನು ವಿಧಿಸಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಆತ್ಮನು ಒಬ್ಬನೇ ಎಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವವರಿಗೆ ಹೋಗುವವನು, ಹೋಗುವಿಕೆ, ಹೋಗಿ ಸೇರಬೇಕಾದದ್ದು- ಇವುಗಳು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅವಿದ್ಯೆಯೇ ಮುಂತಾದ ದೇಹಸ್ಥಿತಿಗೆ (ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುವ) ನಿಮಿತ್ತವು ಕ್ಷಯವಾಗಲು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿನಂತೆ, ಮೇಲಕ್ಕಿದ್ದ ಗಾಳಿಯಂತೆ, ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಸುಟ್ಟಿರುವ ಬೆಂಕಿಯಂತೆ, ತನ್ಮು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗುವದು, ನಿಜ, ಆದರೂ ಗಂತ್ಯಗಮನಾದಿವಾಸನೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಬುದ್ಧಿಯವರಾಗಿ ಹೃದಯದೇಶದಲ್ಲಿ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದವರಿಗೆ ನೆತ್ತಿಯನಾಡಿಯ ಮೂಲಕ ಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ (ಈ) ಎಂಟನೆಯ ಪ್ರಪಾರಕವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದೆ. ದಿಕ್ಕು, ದೇಶ, ಗುಣ, ಗತಿ, ಫಲ- ಎಂಬ ಭೇದಗಳಿಲ್ಲದ ಪರಮಾರ್ಥ ಸತ್ತಾದ ಅದ್ವಯಬ್ರಹ್ಮವು ಮಂದಮತಿಗಳಿಗೆ ಅಸತ್ತೆಂಬಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೇ?

1. ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದರ್ಥ.

2. 'ಅವಿದ್ಯಾದಿಶೇಷಸ್ಥಿತಿ' ಎಂಬ ಪಾಠಕ್ಕೆ 'ಅವಿದ್ಯೆಯೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಶೇಷವು ಇರುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ 'ಅವಿದ್ಯಾವಿಶೇಷಸ್ಯ ದೇಹಸ್ಥಿತಿ ನಿಮಿತ್ತಸ್ಯ ಕ್ಷಯೇ' ಎಂದು ಅ|| ಮುದ್ರಿತಕೋಶದಲ್ಲಿ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆದಿದೆ. ನಾವು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯದ ಕ್ಲೇಶವಿಲ್ಲ.

3. ಮೋಕ್ಷಸುಖವು ಎಂದರ್ಥ. 'ನಿವೃತ್ತಿಃ' ಎಂಬ ಪಾಠಕ್ಕೆ 'ಆತ್ಮನಿ' ಎಂಬ ಸಪ್ತಮಾವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವದು ಕಷ್ಟ.

ಮೊದಲು ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿರುವವರಾಗಿರಲಿ, ಆಮೇಲೆ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ತನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವೆನು ಎಂಬುದು ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.¹

ದಹರೋಪಾಸನಾವಿಧಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯದಿದಮಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ ದಹರಂ ಪುಣ್ಣರೀಕಂ
ವೇಶ್ಮ ದಹರೋಽಸ್ಮಿನ್ನಂತರಾಕಾಶಸ್ಮಿನ್ ಯದನ್ತಸ್ತದ
ಸ್ತೇಷ್ಠವ್ಯಂ ತದ್ವಾವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಮಿತಿ || ೧ ||

೧. ಇನ್ನು ಈ ಬ್ರಹ್ಮಪುರದಲ್ಲಿ ದಹರವಾದ ಪುಂಡರೀಕವೆಂಬ ವೇಶ್ಮವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದರೂಳಗ ದಹರವಾದ ಆಕಾಶವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದರಲ್ಲ ಒಳಗೆ ಯಾವದಿದೆಯೋ ಅದನ್ನು ಅನ್ವೇಷಣಮಾಡಬೇಕು, ಅದನ್ನೇ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆಮಾಡಬೇಕು.

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೦೭. ಅಥ ಅನಂತರಂ ಯದಿದಂ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಮ್ ದಹರಮ್ ಅಲ್ಪಂ ಪುಣ್ಣರೀಕಂ ಪುಣ್ಣರೀಕಸದೃಶಂ ವೇಶ್ಮೇನ ವೇಶ್ಮ | ದ್ವಾರಪಾಲಾದಿಮತ್ತ್ವಾತ್ | ಅಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪರಸ್ಯ ಪುರಮ್ | ರಾಜ್ಞೋಽನೇಕಪ್ರಕೃತಿಮದ್ ಯಥಾ ಪುರಮ್, ತಥಾ ಇದಮ್ ಅನೇಕೇಂದ್ರಿಯಮನೋಬುದ್ಧಿಭಿಃ ಸ್ವಾವ್ಯರ್ಥಕಾರಿಭಿರ್ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಮ್ | ಪುರೇ ಚ ವೇಶ್ಮ ರಾಜ್ಞೋ ಯಥಾ ತಥಾ ತಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ ಶರೀರೇ ದಹರಂ ವೇಶ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಉಪಲಬ್ಧ್ಯಧಿಷ್ಠಾನಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯಥಾ ವಿಷ್ಣೋಃ ಶಾಲಗ್ರಾಮಃ | ಅಸ್ಮಿನ್ ಹಿ ಸ್ವವಿಕಾರಶುದ್ಧೀ ದೇಹೇ ನಾಮರೂಪವ್ಯಾಕರಣಾಯ ಪ್ರವಿಷ್ಟಂ ಸದಾಖ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಜೀವೇನಾಃತ್ಮನಾ ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ತಸ್ಮಾತ್ ಅಸ್ಮಿನ್ ಹೃದಯಪುಣ್ಣರೀಕೇ ವೇಶ್ಮನಿ ಉಪಸಂಹೃತಕರಣೈರ್ಬಾಹ್ಯವಿಷಯವಿರಕ್ತೈರ್ವಿಶೇಷತೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಚರ್ಯಸತ್ಯಸಾಧನಾಭ್ಯಾಂ ಯುಕ್ತೈಃ, ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಗುಣವದ್ ಧ್ಯಾಯಮಾನೈರ್ಬ್ರಹ್ಮ ಉಪಲಬ್ಧತ ಇತಿ ಪ್ರಕರಣಾರ್ಥಃ | ದಹರೋಲ್ಪತರಃ, ಅಸ್ಮಿನ್ ದಹರೇ ವೇಶ್ಮನಿ | ವೇಶ್ಮನೋಲ್ಪತ್ವಾತ್ ತದನ್ತರ್ವರ್ತಿನೋಲ್ಪತರತ್ವಮ್ | ಅಂತರಾಕಾಶಃ ಆಕಾಶಾಖ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ | “ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ” (೮-೧೪-೧)

1. ಈ ಸವಿತೇಷಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದಮೇಲೆ ನಿರ್ವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣುಯನ್ನೂ ಏಳರಿಂದ ಹನ್ನೆರಡರವರೆಗಿನ ಬಂಡಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗುವದು.

2. ಇವರ ಮುಂದಿನ ‘ವೇಶ್ಮನಃ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಅಸಂಖ್ಯಾಕರವು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದೆ.

ಇತಿ ಹಿ ವಕ್ಷ್ಯತಿ | ಆಕಾಶ ಇವ ಅಶರೀರತ್ವಾತ್, ಸೂಕ್ಷ್ಮತ್ವಸರ್ವಗತತ್ವ
ಸಾಮಾನ್ಯಾಚ್ಛ | ತಸ್ಮಿನ್ ಆಕಾಶಾಚ್ಛೇ ಯದಂತಃ ಮಧ್ಯೇ ತದನ್ವೇಷ್ಟವ್ಯಮ್ |
ತದ್ವಾವ ತದೇವ ಚ ವಿಶೇಷೇಣ ಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಮ್ | ಗುರ್ವಾಶ್ರಯಶ್ರವಣಾ
ದ್ಯುವಾಯ್ಪಿರನ್ವಿಷ್ಯ ಚ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಣೀಯಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಈ ಬಳಿಕ, ಮುಂದೆ ಹೇಳಲಿರುವ ದಹರವಾದ ಅಬ್ಜವಾದ ಪುಂಡ
ರೀಕವಾದ ಕಮಲವಂತಿರುವ, ವೇಶ್ಯವು, ದ್ವಾರಸಾಲಕರೇ ಮುಂತಾದವರಿರುವದ
ರಿಂದ¹ ಅರಮನೆಯಂತಿರುವ (ಸ್ಥಾನ)ವಿದೆಯಲ್ಲ, ಈ ಬ್ರಹ್ಮಪುರದಲ್ಲಿ- ಪರಬ್ರಹ್ಮದ
ಪುರವು, ರಾಜನಿಗೆ ಅನೇಕಪ್ರಜೆಗಳಿರುವ ಪುರವು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಅನೇಕವಾದ
ಇಂದ್ರಿಯಮನೋಬುದ್ಧಿಗಳೆಂಬ ಒಡೆಯನ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ
(ಪದಾರ್ಥ)ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವದರಿಂದ (ಇದು) ಬ್ರಹ್ಮಪುರವು.² ಪುರದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ
ರಾಜನ ಅರಮನೆಯಿರುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಪುರವೆಂಬ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ದಹರ
ವಾದ ಅರಮನೆ, ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವು
ಎಂದರ್ಥ. ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸಾಲಗ್ರಾಮವು ಹೇಗೋ (ಹಾಗೆಯೇ ಇದು).³ ಈ ತನ್ನ
ಕಾರ್ಯರೂಪವಾದ ಶುಂಗವಾದ ದೇಹದಲ್ಲಿ⁴ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುವ
ದಕ್ಕಾಗಿ ಸತ್ತೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮವು ಜೀವನೆಂಬ ಆತ್ಮರೂಪದಿಂದ ಪ್ರವಿಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ⁵
ಎಂದಲ್ಲವೆ, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಹೃದಯಪುಂಡರೀಕವೆಂಬ ವೇಶ್ಯದಲ್ಲಿ⁶
ಕರಣಗಳನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೊರಗಿನ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತರಾಗಿ
ರುವ⁷, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ, ಸತ್ಯ- ಎಂಬ ಸಾಧನಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದವ

1. ೩-೧೩-೬ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಪುರುಷರ ಸೂಚನೆಯಿರು.

2. ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ಜೀವಪುರವೋ, ಬ್ರಹ್ಮಪುರವೋ? -ಎಂಬ ಸಂಶಯ
ವನ್ನು ತೆಗೆದು ಇದು ಬ್ರಹ್ಮಪುರವೇ ಎಂದು ೧-೩-೧೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೫೬)ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದೆ

3. ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುವದರಿಂದ ಇದು
ಅದರ ವಾಸಸ್ಥಾನವೆಂದಿದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

4. ೬-೮-೩ರ ಸೂಚನೆಯಿರು.

5. ೬-೩-೩ರಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವು ಜೀವನ ಪುರವನ್ನೇ
ತನ್ನ ಪುರವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಈ ಹೃದಯವೆಂಬ ವೇಶ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡಿದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

6. ಇದರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವು ಪ್ರವಿಷ್ಟವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಇದು ವೇಶ್ಯವೆನಿಸಿದೆ ಎಂಬ
ಸೂಚನೆಯೂ ಇಲ್ಲಿದೆ.

7. ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮವು ಹೃದಯಪುಂಡರೀಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟವಾಗಿರುವದೋ ಅದನ್ನು
ಬಾಹ್ಯವಿಷಯವಿರಕ್ತರಾದವರೇ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬಲ್ಲರು.

ರಾಗಿ ಮುಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಗುಣಗಳುಳ್ಳದ್ದೆಂದು^೩ ಧ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಿರುವವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವು ತೋರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ^೪ ಎಂಬುದು (ಈ) ಪ್ರಕರಣದ ಅರ್ಥವು.

ದಹರನಾದ ಇನ್ನೂ ಅಲ್ಪವಾದ ಈ ದಹರವೇಶ್ವರದಲ್ಲಿರುವ- ವೇಶ್ವವು ಅಲ್ಪತರವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದರೊಳಗಿರುವ (ಆಕಾಶವು) ಇನ್ನೂ ಅಲ್ಪವಾಗಿದೆ (ಎಂದು ಭಾವ)- (ಆ) ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಒಳಗೆ-ಆಕಾಶವೆಂಬುದು ಬ್ರಹ್ಮವು. “ಆಕಾಶವೆಂಬುದು (ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಾಹಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು)” (೮-೧೦-೧) ಎಂದಲ್ಲವೆ, ಮುಂದೆ ಹೇಳಿದೆ? ಆಕಾಶದಂತೆ ಅಶರೀರವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಸರ್ವಗತವಾಗಿರುವದೆಂಬ ಹೋಲಿಕೆಯಿರುವದರಿಂದಲೂ (ಆಕಾಶವು ಬ್ರಹ್ಮವು) ಆ ಆಕಾಶವೆಂಬ (ಬ್ರಹ್ಮ)ದಲ್ಲಿ ಒಳಗೆ, ಅದರ ನಡುವೆ ಯಾವ (ದಿದೆಯೋ) ಅದನ್ನು ಅನ್ವೇಷಣಮಾಡಬೇಕು.^೫ (ತದ್ವಾವ-ತದೇವ) ಅದನ್ನೇ ಗುರ್ವಾಶ್ರಯ, ಶ್ರವಣ- ಮುಂತಾದ ಉಪಾಯಗಳಿಂದ ಅನ್ವೇಷಣೆಮಾಡಿ^೬ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಮಾಡಬೇಕು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು^೭ -ಎಂದರ್ಥ

ದಹರಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸರ್ವವೂ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಂ ಚೇದ್ ಬ್ರೂಯುರ್ಯದಿದಮಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ ದಹರಂ ಪುಣ್ಣರೀಕಂ ವೇಶ್ವ ದಹರೋಃಸ್ಮಿನ್ನನ್ತರಾಕಾಶಃ ಕಿಂ ತದತ್ರ ವಿದ್ಯತೇ ಯದನ್ವೇಷ್ಟ್ಯಂ ಯದ್ವಾವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತಮ್ಯಮಿತಿ ಸ ಬ್ರೂಯಾತ್ || ೨ ||

ಯಾನಾನ್ ನಾ ಅಯಮಾಕಾಶಸ್ತವಾನೇಷೋಃಸ್ತಹ್ಯದಯ ಆಕಾಶ ಉಭೇ ಅಸ್ಮಿನ್ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಅನ್ತರೇವ ಸಮಾಹಿತೇ

1. ಮುಂದೆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸತ್ಯವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದೆ, ಬ್ರಹ್ಮ ಚರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧನವಾಗಿ ವಿಧಿಸಿದೆ.

2. ಸತ್ಯಕಾಮಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳ.

3. ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪಾಸನೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗುವದು ಅವಶ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಸೂ. ಭಾ. ೩-೩-೨೯ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ

4. ಹುಡುಕಬೇಕು, ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ.

5. ಶ್ರವಣಾದಿಗಳೇ ಅತ್ಯಸ್ತರೂಪವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಅನ್ವೇಷಣ.

6. ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಮಾಡುವ ಉಪಾಸನಾರೂಪವಾದ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ಇಲ್ಲಿ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸವು

ಉಭಾವಗ್ನಿಶ್ಚ ವಾಯುಶ್ಚ ಸೂರ್ಯಾಚನ್ದ್ರಮಸಾವುಭೌ ವಿದ್ಯು
 ನ್ನಕ್ಷತ್ರಾಣಿ ಯಚ್ಚಾಸ್ಯೇಹಾಸ್ತಿ ಯಚ್ಚ ನಾಸ್ತಿ ಸರ್ವಂ ತದಸ್ಮಿನ್
 ಸಮಾಹಿತಮಿತಿ || ೩ ||

೨-೩. ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು “ಈ ಬ್ರಹ್ಮಪುರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದಹರ
 ವಾದ ಪುಂಡರೀಕವೇಶ್ವರಿರುವದೋ, ಇದರಲ್ಲಿ (ಯಾವ) ದಹರಾ
 ಕಾಶವಿರುವದೋ, ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾವದನ್ನು (ಅದನ್ನೇ) ಅನ್ವೇಷಣೆಮಾಡ
 ಬೇಕು, (ಅದನ್ನೇ) ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆಮಾಡಬೇಕು ಎಂದಿರೋ ಅಂಥದ್ದು
 ಯಾವದಿರುತ್ತದೆ?” ಎಂದು (ಅವರು) ಕೇಳಿದರೆ ಅವನು ಹೀಗೆನ್ನ
 ಬೇಕು : “ಈ ಆಕಾಶವು ಎಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗಿದೆಯೋ ಹೃದಯದೊಳಗಿರುವ
 ಈ ಆಕಾಶವು ಅಷ್ಟೇ (ಇರುವದು). ಇದರಲ್ಲಿ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳೆರಡೂ
 ಸಮಾಹಿತವಾಗಿರುವವು ; ಅಗ್ನಿಯೂ ವಾಯುವೂ ಇಬ್ಬರೂ,
 ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರಿಬ್ಬರೂ. ವಿದ್ಯುತ್ತೂ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳೂ, ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿ
 ಇವನದಾಗಿ ಯಾವದಿರುವದೋ ಮತ್ತು ಯಾವದು ಇಲ್ಲವೋ ಅದೆಲ್ಲ
 ವೂ, ಇದರಲ್ಲಿ ಸಮಾಹಿತವಾಗಿರುವದು.”

ಶಂಕೆ : ಅಲ್ಪವಾದ ದಹರಾಕಾಶದಲ್ಲಿರುವದೇನು ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೦೮. ತಂ ಚೇದೇನಮ್ ಉಕ್ತವಂತಮ್ ಆಚಾರ್ಯಂ ಯದಿ ಬ್ರೂಯುಃ
 ಅನ್ವೇಷಾಸಿನಶ್ಚೋದಯೇಯುಃ | ಕಥಮ್ ? ಯದಿದಮ್ ಅಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ
 ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನೇ ಅನ್ತರ್ದಹರಂ ಪುಣ್ಡರೀಕಮ್ ವೇಶ್ವ, ತತೋಽಪ್ಯಂತಃ ಅಲ್ಪತರ
 ಏವಾಕಾಶಃ | ಪುಣ್ಡರೀಕ ಏವ ವೇಶ್ವನಿ ತಾವತ್ ಕಿಂ ಸ್ಯಾತ್ ? ಕಿಂ ತತೋಽ
 ಲ್ಪತರೇ ಖೇ ಯದ್ ಭವೇದ್ ಇತ್ಯಾಹುಃ | ದಹರೋಽಸ್ಮಿನ್ ಅನ್ತರಾಕಾಶಃ
 ಕಿಂ ತದತ್ರ ವಿದ್ಯತೇ ? ನ ಕಿಂಚನ ವಿದ್ಯತ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಯದಿ ನಾನು
 ಬದರಮಾತ್ರಂ ಕಿಮಪಿ ವಿದ್ಯತೇ, ಕಿಂ ತಸ್ಯಾನ್ವೇಷಣೇನ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸನೇನ
 ವಾ ಫಲಂ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತುಃ ಸ್ಯಾತ್ ? ಅತೋ ಯತ್ ತತ್ರ ಅನ್ವೇಷ್ಯವ್ಯಂ
 ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಂ ವಾ ನ ತೇನ ಪ್ರಯೋಜನಮ್ | ಇತ್ಯುಕ್ತವತಃ ಸ ಆಚಾರ್ಯೋ
 ಬ್ರೂಯಾತ್ ಇತಿ ಶ್ರುತೇರ್ವಚನಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಂದ ಆಚಾರ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು ಶಿಷ್ಯರು ಹೀಗೆಂದರೆ, ಅಕ್ಷೇಪಿಸಿದರೆ-
 ಹೇಗೆ (ಅಕ್ಷೇಪಿಸಿದರೆ ? ಎಂದರೆ), ಈ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪುರದ ಒಳಗೆ ದಹರ

ವಾದ ಪುಂಡರೀಕವೇಶ್ವವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದಕ್ಕೂ ಒಳಗಿರುವ ಆಕಾಶವು ಇನ್ನೂ ಅಲ್ಪತರವಾಗಿಯೇ (ಇರುವದು). ಪುಂಡರೀಕವೆಂಬ ವೇಶ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಮೊದಲು ಏನಿದ್ದೀತು ? (ಇನ್ನು) ಆದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಲ್ಪವಾಗಿರುವ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಏನಿದ್ದೀತು ? ಎಂದರೆ, ಇದರಲ್ಲಿರುವ ದಹರಾಕಾರವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದರಲ್ಲಿರುವದಾದರೂ ಏನು ? ಯಾವದೂ ಇರಲಾರದು- ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಒಂದುವೇಳೆ ಯಗಚಿಕಾಯಿ ನಷ್ಟು ಏನಾದರೂ ಇದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಅನ್ವೇಷಣೆಮಾಡುವದರಿಂದ ಅಧನಾ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆಮಾಡುವದರಿಂದ ಯಾವ ಫಲವು ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆಮಾಡುವದನ್ನಿಗೆ ಆದೀತು? ಆದ್ದರಿಂದ (ತತ್=ತತ್ರ) ಅಲ್ಲಿ ಅನ್ವೇಷಣೆಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದಾಗಲಿ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದಾಗಲಿ (ಯಾವದಿದ್ದರೂ) ಅದರಿಂದ (ಯಾವ) ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಇಲ್ಲ- ಎಂದೆನ್ನುವ (ಆ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ) ಆಚಾರ್ಯನು ಹೀಗೆನ್ನಬೇಕು- ಎಂಬುದು, ಶ್ರುತಿಯ ವಚನವು.

ಹೃದಯಾಕಾರದ ಮುದತ್ತಃ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೦೯ ಶೃಣುತ | ತತ್ರ ಯದ್ ಬ್ರೂಧ ಪುಣ್ಣರೀಕಾಂತಃಖಸ್ಯ^೧ ಅಲ್ಪತ್ವಾತ್ ತತ್ಸ್ಥಮ್ ಅಲ್ಪತರಂ ಸ್ಯಾದಿತಿ | ತದಸತ್ | ನ ಹಿ ಖಂ ಪುಣ್ಣರೀಕ ವೇಶ್ವಗತಂ ಪುಣ್ಣರೀಕಾದಲ್ಪತರಂ ಮತ್ಯಾ ಅಪೋಚಂ ದಹರೋಽಸ್ಮಿನ್ ಅನ್ತ ರಾಕಾಶ ಇತಿ | ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ಪುಣ್ಣರೀಕಮಲ್ಪಮ್. ತದನುವಿಧಾಯಿ ತತ್ಸ್ಥಮನ್ತಃ ಕರಣಂ ಪುಣ್ಣರೀಕಾಕಾರಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಮ್ | ತಸ್ಮಿನ್ ವಿರುದ್ಧೇ ಸಂದೃತಕರಣಾನಾಂ ಯೋಗಿನಾಂ ಸ್ವಚ್ಛ ಇಪೋದಕೇ ಪ್ರತಿಬಿಂಬರೂಪಮ್ ಆದರ್ಶ ಇವ ರುದ್ಧೇ ಸ್ವಚ್ಛಂ ವಿಜ್ಞಾನಚೋದಿಸ್ವರೂಪಾವಧಾಸಂ ತಾನನ್ಯಾತ್ರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಉಪ ಲಭ್ಯತ ಇತಿ ದಹರೋಽಸ್ಮಿನ್ನನ್ತರಾಕಾಶ ಇತ್ಯಪೋಚಾಮ್^೨ ಅನ್ತಃಕರಣೋವಾಧಿ ಸಿಮಿತಮ್ | ಸ್ವತಸ್ತು ಯಾವನ್ ವೈ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ ಸರಿಮಾಣತಃ ಅಯಮಾ ಕಾಶೋ ಭೌತಿಕಃ, ತಾವಾನ್ ಏಮೋಽನ್ತರ್ಹೃದಯ ಆಕಾಶಃ | ಯಸ್ಮಿನ್ ಅನ್ವೇಷ್ಯವ್ಯಂ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಂ ಚ ಅಪೋಚಾಮ್ | ನಾವ್ಯಾಕಾರತುಲ್ಯಪರಿ ಮಾಣತ್ವಮಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ತಾವಾನ್ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ | ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ಬ್ರಹ್ಮಣೋನುರೂಪಸ್ಯ ದೃಷ್ಟಾಂತಾನರಸ್ಯ ಅಭಾವಾತ್ | ಕಥಂ ಪುನರ್ನಾಂಕಾರಸಮಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮೇ ತ್ಯವಗಮ್ಯತೇ ? “ಯೇನಾನ್ವೃತಂ ಖಂ ಚ ದಿವಂ ಮುರ್ಖಂ ಚ” (ತೈ.ನಾ. ೧), “ತಸ್ಮಾದ್ವಾ ಎತಸ್ಮಾದಾತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ” (ತೈ. ೨-೧), “ಎತಸ್ಮಿನ್ನು

1. 'ಅನ್ತಸ್ಥಸ್ಯ ಖಸ್ಯ' ವಾ||

2. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ 'ಅಪೋಚಮ್' ಎಂದೇ ಇದ್ದು ಬಂದಿರುವ 'ಅಪೋಚಾಮ್' ಎಂದು ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು ?

ಖಲ್ವಕ್ಷರೇ ಗಾಗ್ಯಾಕಾಶಃ" (ಬೃ. ೩-೮-೧೧) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಭ್ಯಃ ಕಿಂ ಚ, ಉಭೇ ಅಸ್ಮಿನ್ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಬ್ರಹ್ಮಾಕಾಶೇ ಬುದ್ಧ್ಯವಾಧಿವಿಶಿಷ್ಟೇ | ಅನ್ತರೇವ ಸಮಾಹಿತೇ ಸಮ್ಯಕ್ ಆಹಿತೇ ಸ್ಥಿತೇ | "ಯಥಾ ವಾ ಅರಾ ನಾಭಾ" (೭-೧೫-೧) ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ಹಿ | ತಥಾ ಉಭಾವಗ್ನಿಶ್ಚ ವಾಯುಶ್ಚೇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ | ಯಚ್ಚಾಸ್ಯ ಆತ್ಮನಃ ಆತ್ಮೀಯತ್ವೇನ ದೇಹವತೋಽಸ್ತಿ ವಿದ್ಯತ ಇಹ ಲೋಕೇ | ತಥಾ ಯಚ್ಚ ಆತ್ಮೀಯತ್ವೇನ ನ ವಿದ್ಯತೇ | ನಷ್ಟಂ ಭವಿಷ್ಯಚ್ಚ ನಾಸ್ತೀತ್ಯುಚ್ಯತೇ | ನ ತ್ವತ್ಯಂತಮೇವ ಅಸತ್ | ತಸ್ಯ ಹೃದಾಕಾಶೇಃ ಸಮಾಧಾನಾನುಪವತ್ತೇಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಕೇಳಿರಿ. ಪುಂಡರೀಕದೊಳಗಿನ ಆಕಾಶವು ಅಲ್ಪವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದರೊಳಗಿನದು ಇನ್ನೂ ಅಲ್ಪವಾಗಿರಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೀರಲ್ಲ, ಅದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಪುಂಡರೀಕವೇಶ್ವರದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶವನ್ನು ಅಲ್ಪತರವೆಂದೆಣಿಸಿ 'ಇದರೊಳಗಿರುವ ದಹರಾಕಾಶವು' ಎಂದೇನೂ ನಾನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ, ಪುಂಡರೀಕವು ಅಲ್ಪವಾಗಿದೆ, ಅದನ್ನನುಸರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಅಂತಃಕರಣವು ಪುಂಡರೀಕಾಕಾಶಸರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.¹ ಆ ವಿಶುದ್ಧವಾದ (ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ) ಕರಣಗಳನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡಿ (ನೋಡುವ) ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ² ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಶುದ್ಧವಾದ ಕನ್ನದಿಯೊಳಗೂ ಸ್ಪ್ರತಿಬಿಂಬರೂಪವು (ಕಾಣಬರು) ವಂತೆ, ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ವಿಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಯ ಸ್ವರೂಪಾವಭಾಸವು ಅಷ್ಟೇ ಪರಿಮಾಣದ್ದಾಗಿ³ ಬ್ರಹ್ಮವು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಇದರೊಳಗಿನ ದಹರಾಕಾಶವು, ಎಂದು ಅಂತಃಕರಣೋಪಾಧಿಯ ನಿಮಿತ್ತವ(ನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು) ಹೇಳಿದೆವು.⁴

1. 'ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್' ಎಂದೋ 'ಇತಿ ಹ್ಯುಕ್ತಮ್' ಎಂದೋ ಮೂಲಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಂದಿರಬೇಕೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. 2. ಹೃದ್ಯಾಕಾಶೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

3. ಈ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯವು ಏನೋ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರಬೇಕು ; ಏಕೆಂದರೆ ಶಿಷ್ಯರು ಪುಂಡರೀಕವೇ ಅಲ್ಪ, ಅದರೊಳಗಿನ ಆಕಾಶವು ಅಲ್ಪತರ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ ; ಇಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದೊಳಗಿನದು ಅಲ್ಪತರ ಎಂದಂತೆ ಅನುವಾದಮಾಡಿದಂತಾಗಿದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ವಾಕ್ಯಶೇಷಕ್ಕೂ ಅನುಗುಣವಾಗಿಲ್ಲ.

4. ಇಲ್ಲಿ ಪುಂಡರೀಕಾಕಾಶವೆಂದರೆ ಪುಂಡರೀಕದೊಳಗಿನ ಭೂತಾಕಾಶವೇ, ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲ.

5. ಉಪಾಸಕರಿಗೆ.

6. ಆ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಎಂದರ್ಥ.

7. ಹೃದಯದಿಂದಾಚೆಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲ್ಲ. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ 'ಅಪೋಚಾಮ್' ಎಂಬ ಪಾಠವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ 'ಹೇಳಿದೆವು' ಎಂದು ಕನ್ನಡಿಸಲಾಗಿದೆ ; ಆದರೆ ಉಪಕ್ರಮಾನುಗುಣವಾಗಿ 'ಅಪೋಚಮ್' ಎಂದಿದ್ದರೆ 'ಹೇಳಿದೆನು' ಎಂದೇ ಕನ್ನಡಿಸಬೇಕಾಗುವದು

ತಾನುತಾನಾದರೋ ಈ ಸೃಷ್ಟಿವಾದ ಭೌತಿಕಾಕಾಶವು ಪರಿಮಾಣದಿಂದ ಎಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇರುವದೋ ಈ ಹೃದಯದೊಳಗಿನ ಆಕಾಶವೂ ಅಷ್ಟೇ, ಅದರಲ್ಲಿಯೇ¹ ಅನ್ವೇಷಣಮಾಡಬೇಕು, ವಿಜ್ಞಾನಸಮಾಡಬೇಕು - ಎಂದು ಹೇಳಿದೆವು. (ಬ್ರಹ್ಮವು) ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಸಮನಾದ ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳದ್ದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೂ 'ಅನ್ವೇ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಮತ್ತೊಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತವು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ (ಹಾಗೆಂದಿದೆ).²

(ಪ್ರಶ್ನೆ):- ಬ್ರಹ್ಮವು ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಸಮವೇ ಎಂದಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ ?

(ಉತ್ತರ) - “ಯಾವದರಿಂದ ಆಕಾಶವೂ ದ್ಯುಲೋಕವೂ ಭೂಮಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವದೋ” (ತೃ ನಾ ೧), “ಆ ಈ ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶವುಂಟಾಯಿತು” (ತೈ. ೨-೧), “ಗಾರ್ಗಿಯೆ, ಈ ಅಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವು (ಓತಪ್ಪೂತವಾಗಿದೆ)” (ಬೃ ೩-೮-೧೧)³ ಮುಂತಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ (ಹೀಗೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ).

ಮತ್ತು ದ್ಯುಲೋಕ, ಪೃಥಿವಿ- ಎಂಬೀ ಎರಡೂ ಈ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ಉವಾಚಿ ಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಬ್ರಹ್ಮಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಒಳಗೇ ಸಮಾಹಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ, (ಸಮ್ಯಕ್ =) ಚೆನ್ನಾಗಿ (ಆಹಿತೇ) ಇಡಲ್ಪಟ್ಟವೆ, ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. “ಹೇಗೆ ಹಾರಿಕೋಲುಗಳು ಗುಂಬದಲ್ಲಿ” (೩-೧೫-೧) ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲವೆ⁴ ಇದರಂತೆ ‘ಅಗ್ನಿ ನಾಯು- ಈ ಎರಡೂ’ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥವು (ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ) ಸಮಾನವಾಗಿದೆ⁵ ಈ ದೇಹವುಳ್ಳ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ

1 ಅದರಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಆ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ. ಇಲ್ಲಿರುವ ದಪ್ಪಾಕಾಶವು ಭೂತ ಪಲ್ಲ, ಜೀವನೂ ಅಲ್ಲ ಎಂದು ಸೂ ಭಾ ೧-೩-೧೪ರಿಂದ ೨೨ನನಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದೆ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಅರ್ಥವೇನೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೂ. ಭಾ. ೧-೩-೧೪ (ಭಾ ಭಾ ೨೫೬) ನೋಡಿ.

2. ಇದು ಅಲ್ಪತ್ವಸಿಂಧುತ್ವಗಾಗಿಯೇ ಹೊರತು ಆಕಾಶದಷ್ಟೇ ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳದ್ದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲ್ಲ ಸೂ. ಭಾ ೧-೩-೨೧ನ್ನು ನೋಡಿ.

3 ಇಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಾಕ್ಯತಾಕಾಶಕ್ಕಿಂತ ಬ್ರಹ್ಮವು ವ್ಯಾಪಕವೆಂದಿರುವುದರಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶಕ್ಕಿಂತಲೂ ವ್ಯಾಪಕವೆಂದು ತಾನೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

4 ಹಿಂದೆ ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿತವಾಗಿವೆ ಎಂದೇ ಹೇಳಿದೆಯಾದರೂ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಾಣವು ಇರುವದರಿಂದ ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿರುವದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಆತ್ಮನಲ್ಲದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿರುವುದು. ಈ ಅರಣಾಭಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೇರಾಗಿ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದಕ್ಕೆ ಬೃ. ೨ ೫-೧೫ನ್ನು ನೋಡಿ.

5. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲೇ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ.

ತನ್ನದಾಗಿ ಯಾವದು ಇದೆಯೋ, ಇರುತ್ತದೆಯೋ, ಮತ್ತು ಯಾವದು ತನ್ನದಾಗಿ ಇರುವದಿಲ್ಲವೋ- (ಆದೂ ಅಲ್ಲಿ ಸಮಾಹಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಇಲ್ಲಿ) ಕಳೆದುಹೋದದ್ದು ಮುಂದೆ ಆಗಲಿರುವದು- ಇವುಗಳನ್ನು 'ಇರುವದಿಲ್ಲ' ಎಂದಿದೆಯೋ ಹೊರತು ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಅಸತ್ತಾಗಿರುವದನ್ನು (ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಿಲ್ಲ), ಏಕೆಂದರೆ (ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಅಸತ್ತಾಗಿರುವದು) ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ¹ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ²

ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಶರೀರದ ದೋಷಗಳು ಸೋಂಕವು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಂ ಚೇದ್ ಬ್ರೂಯುರಸ್ಮಿಗ್ಂಶ್ಚೇದಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ
ಸರ್ವಗ್ಂ ಸಮಾಹಿತಗ್ಂ ಸರ್ವಾಣಿ ಚ ಭೂತಾನಿ ಸರ್ವೇ ಚ
ಕಾಮಾ ಯದೈತಜ್ಜರಾ ವಾಃಪ್ನೋತಿ ಪ್ರಧ್ವಗ್ಂಸತೇ ವಾ ಕಿಂ
ತತೋತಿಶಿಷ್ಯತ ಇತಿ || ೪ ||

ಸ ಬ್ರೂಯಾನ್ನಾಸ್ಯ ಜರಯೈತಜ್ಜೀರ್ಯತಿ ನ ವಧೇನಾಸ್ಯ
ಹನ್ಯತ ಏತತ್ಸತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಮಸ್ಮಿನ್ ಕಾಮಾಃ ಸಮಾಹಿತಾ
ಏಷ ಆತ್ಮಾಪಹತಸಾಪ್ತಾ ವಿಜರೋ ವಿನ್ಯುತ್ಯುರ್ವಿಶೋಕೋ
ವಿಜಿಘತ್ಸೋಽಪಿಸಾಸಃ ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪೋ ಯಥಾ
ದೈನೇಹ ಪ್ರಜಾ ಅನ್ನಾವಿಶನ್ತಿ ಯಥಾನುಶಾಸನಂ ಯಂ
ಯಮಸ್ತಮುಭಿಕಾಮಾ ಭವನ್ತಿ ಯಂ ಜನಪದಂ ಯಂ ಕ್ಷೇತ್ರ
ಭಾಗಂ ತನೇವೋಪಜೀವನ್ತಿ || ೫ ||

೪-೫. ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು "ಈ ಬ್ರಹ್ಮಪುರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸಮಾಹಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಸರ್ವ ಭೂತಗಳೂ ಸರ್ವಕಾಮಗಳೂ (ಸಮಾಹಿತವಾಗಿದ್ದರೆ), ಯಾವಾಗ ಇದನ್ನು ಜರೆಯು ಬಂದುಸೇರುವದೋ, ಅಥವಾ (ಯಾವಾಗ ಇದು) ಪ್ರಧ್ವಂಸವಾಗುವದೋ ಆಗ ಏನು ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ ಅವನು ಹೀಗೆನ್ನಬೇಕು: "ಇದರ ಜರೆಯಿಂದ ಇದು ಜೀರ್ಣವಾಗುವದಿಲ್ಲ, ಇದರ

1. ಹೃದ್ಯಾಕಾಶೇ (ಹೃದಯವೆಂಬ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ) ಎಂಬುದು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ, ಆ ಪಾಠವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಹೃದಯದೊಳಗಿನ ಆಕಾಶವಾದ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

2. ಏಕೆಂದರೆ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಅಸತ್ತಾಗಿರುವದು ಏತರಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ

ವಧೆಯಿಂದ ಇದು ನಾಶವಾಗುವದಿಲ್ಲ; ಇದು ಸತ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪುರವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾಮಗಳು ಸಮಾಹಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವನು ಅಪಹತ ಪಾಪನೂ ವಿಜರನೂ ವಿನ್ಮುತ್ಯವೂ ವಿರೋಕನೂ ವಿಜಿಘತ್ಸನೂ, ಅಪಿಪಾಸನೂ ಸತ್ಯಕಾಮನೂ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನೂ ಆದ ಆತ್ಮನು. ಹೇಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ಯಥಾನುರಾಸನವಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರೋ ಯಾವಯಾವ ಅಂತವನ್ನು, ಯಾವ(ಯಾವ) ಜನಪದವನ್ನು, ಯಾವ (ಯಾವ) ಕ್ಷೇತ್ರಭಾಗವನ್ನು, ಕಾಮಿಸುವವರಾಗಿರುತ್ತಾರೋ ಅದದನ್ನೇ ಉಪಜೀವಿಸುತ್ತಿರುವದೋ (ಹಾಗೆ ಅಜ್ಞರು).

ಶಂಕೆ : ಶರೀರವು ನಾಶವಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವು ಉಳಿಯುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ !

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೧೦. ತಂ ಚೇತ್ ಏನಮುಕ್ತವಂತಂ ಬ್ರೂಯುಃ ಪುನರನ್ವೇಷಿಸಿನಃ, ಅಸ್ತಿಸ್ತೇತ್ ಯಥೋಕ್ತೇ ಚೇತ್ ಯದಿ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೋಪಲಕ್ಷಿತಾನ್ತ ರಾಕಾಶ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಇದಂ ಸರ್ವಂ ಸಮಾಹಿತಮ್, ಸರ್ವಾಣಿ ಚ ಭೂತಾನಿ ಸರ್ವೇ ಚ ಕಾಮಾಃ | ಕಥಮಾಚಾರ್ಯೇಣಾಸನುಕ್ತಾಃ ಕಾಮಾ ಅನ್ವೇಷಿಸಿಭಿ ರುಚ್ಯಂತೇ ? ನೈಷ ದೋಷಃ | “ಯಚ್ಚಾಸ್ಮೈಹಾಸ್ತಿ ಯಚ್ಚ ನಾಸ್ತಿ” (೮-೧-೩) ಇತ್ಯುಕ್ತಾ ಏವ ಹಿ ಆಚಾರ್ಯೇಣ ಕಾಮಾಃ | ಅಪಿ ಚ ಸರ್ವಶಬ್ದೇನ ಚೋಕ್ತಾ ಏವ ಕಾಮಾಃ | ಯದಾ ಯಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲ ಏತತ್ ಶರೀರಂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಾಖ್ಯಂ ಜರಾವಲೀಪಲಿತಾದಿಲಕ್ಷಣ ವಯೋಹಾನಿರ್ವಾ ಆಪ್ನೋತಿ, ಶಸ್ತ್ರಾದಿನಾ ವಾ ವೃಕ್ಷಂ ಪ್ರಧ್ವಂಸತೇ ವಿಪ್ರಂಸತೇ ವಿನಶ್ಯತಿ ಕಿಂ ತತೋಽನ್ಯದತಿಶಯತೇ | ಘಟಾ ಶ್ರಿತಕ್ಷೇರದಧಿಷ್ಠೇಹಾದಿವದ್ ಘಟನಾಶೇ ದೇಹನಾಶೇನ ದೇಹಾಶ್ರಯಮ್ ಉತ್ತರೋತ್ತರಂ ಪೂರ್ವಪೂರ್ವನಾಶಾತ್ ನಶ್ಯತೀತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಏವಂ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ನಾಶೇ ಕಿಂ ತತೋಽನ್ಯದ ಯಥೋಕ್ತಾತ್, ಆತಿಶಯತೇ ಅವತಿಷ್ಯತೇ ? ಸ ಕಿಂಚಿದವತಿಷ್ಯತ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆಂದ ಆತನನ್ನು ಕುರಿತು ಶಿಷ್ಯರು ಮತ್ತೆ ಹೀಗೆಂದರೆ : ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮಪುರದಲ್ಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮಪುರದಿಂದ ಉಪಲಕ್ಷಿತವಾದ ಅಂತರಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ, ಇದೆಲ್ಲವೂ — ಸರ್ವಭೂತಗಳೂ ಸರ್ವಕಾಮಗಳೂ — ಸಮಾಹಿತ ವಾಗಿದ್ದರೆ —

(ಅಕ್ಷೇಪ) :- ಆಚಾರ್ಯನು ಹೇಳದೆ ಇರುವ ಕಾಮಗಳನ್ನು ಶಿಷ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದು ಹೇಗೆ (ಸರಿ) ?

(ಪರಿಹಾರ) :- ಇದೇನೂ ದೋಷವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ “ಇವನದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಯಾವದಿರುವದೋ, ಯಾವದು ಇರುವದಿಲ್ಲವೋ” (೮-೩-೩) ಎಂದು ಆಚಾರ್ಯನು ಕಾಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಯೇ ಇರುತ್ತಾನೆ, ಮತ್ತು ‘ಎಲ್ಲವೂ’ (೮-೩-೩) ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದಲೂ ಕಾಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಯೇ ಇರುತ್ತಾನೆ.

ಯಾವಾಗ, ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಈ ಬ್ರಹ್ಮಪುರವೆಂಬ ಶರೀರವನ್ನು ಜರೆಯು ತಲೆನರೆಯಾಗುವದೇ ಮುಂತಾದ ರೂಪದ, ಅಥವಾ ವಯಸ್ಸಾದ (ರೂಪದ ಮುಪ್ಪು), ಒಂದು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವದೋ, ಅಥವಾ ಶಸ್ತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಗಾಯಗೊಂಡು ಪ್ರಧ್ವಂಸವಾಗುವದೋ, ಸಡಿಲವಾಗುವದೋ, ನಾಶವಾಗುವದೋ, (ಆಗ) ಅದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಯಾವದು ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದು? ಗಡಿಗೆಯು ನಾಶವಾಗಲಾಗಿ ಗಡಿಗೆಯನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಹಾಲು, ಮೊಸರು, ಜಿಡ್ಡು - ಮುಂತಾದವುಗಳಂತೆ ದೇಹವು ನಾಶವಾದರೂ - ದೇಹವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದು ಹಿಂದುಹಿಂದಿನದು ನಾಶವಾದರೆ ಮುಂದುಮುಂದಿನದು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.¹ ಹೀಗೆ ನಾಶವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ - ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬೇರೆಯಾಗಿ² ಯಾವದು ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದು, ನಿಂತುಕೊಳ್ಳುವದು? ಏನೂ ಉಳಿಯುವದೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಶ ರೀ ರ ದ ದೋಷಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆಲ್ಲ,
ಅದರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಕಾಮಗಳೂ ಇವೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೧೧. ಏವಮನ್ವೇನಾಸಿಭಿಶ್ಚೋದಿತಃ ಸ ಆಚಾರ್ಯೋ ಬ್ರೂಯಾತ್ ತನ್ಮತಿಮಪನಯನ್ | ಕಥಮ್? ಅಸ್ಯ ದೇಹಸ್ಯ ಜರಯಾ ಏತದ್ ಯಥೋಕ್ತಮ್ | ಅನ್ತರಾಕಾಶಾಖ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಯಸ್ಮಿನ್ ಸರ್ವಂ ಸಮಾಹಿತಂ ನ ಜೀರ್ಯತಿ ದೇಹವನ್ನ ವಿಕ್ರಿಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ನ ಚಾಸ್ಯ ವರ್ಧೇನ ಶಸ್ತ್ರಾದಿಘಾತೇನ ಏತದ್ ಹನ್ಯತೇ ಯಥಾಕಾಶಮ್ | ಕಿಮು ತತೋಽಪಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮತ್ರಮ್ ಅಶಬ್ದಮಸ್ವರ್ಶಂ

1. ದೇಹವಿರುವವರೆಗೆ ಅದರ ಒಂದು ಧರ್ಮದ ಕಾರ್ಯವಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಹವೇ ನಾಶವಾದರೆ ಮತ್ತೇನೂ ಉಳಿಯಲಾರದು; ಗಡಿಗೆಯೊಡೆದ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಹಾಲು ನಾಶವಾಗುವದು, ಅದನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಮೊಸರೂ ನಾಶವಾಗುವದು, ಅದನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಜಿಡ್ಡು ನಾಶವಾಗುವದು. ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಅದರ ಜಿಡ್ಡು ಹತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ? ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

2. ಶರೀರಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ - ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಬ್ರಹ್ಮ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿದೋಷೈರ್ನ ಸ್ಪೃಶ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಕಥಂ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿದೋಷೈರ್ನ ಸ್ಪೃಶ್ಯತ ಇತಿ ಏತಸ್ಮಿನ್ನವಸರೇ ವಕ್ತವ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ತತ್ ಪ್ರಕೃತವ್ಯಾಸಂಭೋಗೋ ಮಾ ಭೂದಿತಿ ನೋಚ್ಯತೇ | ಇಂದ್ರವಿರೋಚನಾಖ್ಯಾಯಿಕಾಯಾಮ್ ಉಪರಿಷ್ಠಾದ್ ವಕ್ಷ್ಯಾಂನೋ ಯುಕ್ತತಃ | ಏತತ್ ಸತ್ಯಮ್ ಅವಿತಥಂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಂ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಪುರಮ್ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಮ್ | ಶರೀರಾಖ್ಯಂ ತು ಬ್ರಹ್ಮಪುರಂ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಲಕ್ಷಣಾರ್ಥತ್ವಾತ್ | ತತ್ತ್ವ ಅನೃತಮೇವ | “ನಾಚಾರವೃಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಮ್” (೬-೧-೪, ೫ ೬) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ತದ್ವಿಕಾರೇ ಅನೃತೇಽಪಿ ದೇಹಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಲಭ್ಯತ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಮ್ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಮ್ | ಸತ್ಯಂ ತು ಬ್ರಹ್ಮಪುರಮ್ ಏತದೇವ ಬ್ರಹ್ಮ | ಸರ್ವವ್ಯವಹಾರಾಸ್ಪದತ್ವಾತ್ | ಅತೋಽಸ್ಮಿನ್ ಪುಣ್ಡರೀಕೋಪಲಕ್ಷಿತೇ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ ಸರ್ವೇ ಕಾಮಾ ಯೇ ಬಹಿರ್ಭವದ್ಭಿಃ ಪ್ರಾರ್ಥ್ಯಂತೇ ತೇಽಸ್ಮಿನ್ನೇವ ಸ್ವಾತ್ಮನಿ ಸಮಾಹಿತಾಃ | ಆತಸ್ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತೃವಾಯಮೇವ ಅನುತಿಷ್ಠತ ಬಾಹ್ಯವಿಷಯತ್ವತ್ವಾಂ ತ್ಯಜತ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ ||

(ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್)

ಹೀಗೆ ಶಿಷ್ಯರು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಗಿ ಆ ಆಚಾರ್ಯನು ಅವರ (ತಪ್ಪು)ತಿಳವಳಿಕೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಹೀಗೆನ್ನಬೇಕು. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಈ ದೇಹದ ಮುಖ್ಯ ನಿಂದ ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅಂತರಾಕಾಶವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮವು, ಯಾವದರಲ್ಲಿ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಸಮಾಹಿತವಾಗಿದೆಯೋ (ಅದು) ಜೀರ್ಣವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ದೇಹದಂತೆ ಮುಪ್ಪಾಗುವದಿಲ್ಲ- ಎಂದರ್ಥ. ಇದರ ವಧೆಯಿಂದ ಶಸ್ತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಹೊಡೆದು (ಕೊಂದದ್ದ) ರಿಂದ ಇದು ಆಕಾಶದಂತೆಯೇ ಹಿತವಾಗದೆ ಇರುತ್ತದೆ ಇನ್ನು ಆ (ಆಕಾಶ) ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮತರವಾಗಿರುವ ಅಶಬ್ದವೂ ಅಸ್ಪರ್ಶವೂ ಆಗಿರುವ (ಈ) ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳ ದೋಷಗಳು ಸೋಂಕುವದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದೇನು ? ಎಂದರ್ಥ. ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳ ದೋಷಗಳು (ಅದನ್ನು) ಸೋಂಕುವದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಹೇಗೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿ ಬಂದೊದಗದರೂ ಅದನ್ನು ಪ್ರಕೃತ(ವಿಷಯದಿಂದ) ವಿಕ್ಷೇಪವಾಗದಿರಲೆಂದು ಹೇಳುವದಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಇಂದ್ರವಿರೋಚನರ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ (ಅದನ್ನು) ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾಗಿ ಹೇಳುವೆವು.

ಇದು ಸತ್ಯವಾದ ಹುಸಿಯಲ್ಲದ ಬ್ರಹ್ಮಪುರವು ; ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಪುರವೇ ಬ್ರಹ್ಮಪುರವು. ಶರೀರವೆಂಬುದಾದರೋ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಉಪಲಕ್ಷಣ

1 ಪ್ರಕೃತವಿಷಯವು ಉಪಾಸನೆ ; ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತತ್ತ್ವವಿಚಾರದ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗದೆ ಇರುವದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದರ್ಥ.

2. ನಿಜವಾಗಿ ಆತ್ಮನು ಆಶರೀರವೇ ಎಂಬುದು ಯುಕ್ತಿ.

ನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪುರವು. ಅದು (ನಿಜವಾಗಿ) ಅನ್ಯತವೇ, “ವಿಕಾರವು ವಾಚಾರಂಭಣವಾದ ಹೆಸರೇ” (೬-೧-೪,೫,೬) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ (ಹಾಗೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ). ತನ್ನ ವಿಕಾರವಾದ ದೇಹಶುಂಗವು ಅನ್ಯತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ (ಆ ದೇಹವು) ಬ್ರಹ್ಮಪುರವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವು ಸತ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪುರವಾದದೋ, ಈ ಬ್ರಹ್ಮವೇ , ಏಕೆಂದರೆ (ಇದು) ಸರ್ವವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೂ ಆಸ್ವದವಾಗಿರುತ್ತದೆ.¹ ಆದ್ದರಿಂದ ಪುಂಡರೀಕೋಪಲಕ್ಷಿತವಾದ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಪುರದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಕಾಮಗಳೂ, ನೀವು ಹೊರಗೆ (ಸಿಕ್ಕುವವೆಂದು) ಬಯಸುತ್ತಿರುವಿರಲ್ಲ ಅವು, ಈ ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮಾಹಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳುವ ಉಪಾಯವನ್ನೇ ಅನುಷ್ಠಾನಮಾಡಿರಿ, ಹೊರಗಿನ ವಿಷಯ ತ್ಯಜ್ಞೆಯನ್ನು ಬಿಡಿರಿ- ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ದಹರಾತ್ಮನ ಲಕ್ಷಣ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೧೨ ಏಷ ಆತ್ಮಾ ಭವತಾಂ ಸ್ವರೂಪಮ್ | ಶೃಣುತ ತಸ್ಯ ಲಕ್ಷಣಮ್ ಅಪಹತಪಾಪ್ಯಾ | ಅಪಹತಃ ಪಾಪ್ಯಾ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಾಭ್ಯೋ ಯಸ್ಯ ಸೋಽಯಮ್ ಅಪಹತಪಾಪ್ಯಾ | ತಥಾ ವಿಜರೋ ವಿಗತಜರೋ ವಿಮೃತ್ಯಶ್ಚ | ತದುಕ್ತಂ ಪೂರ್ವಮೇವ “ನ ವಧೇನಾಸ್ಯ ಹನ್ಯತ” ಇತಿ | ಕಿಮರ್ಥಂ ಪುನರುಚ್ಯತೇ ? ಯದ್ಯಪಿ ದೇಹಸಂಬಂಧಿಭ್ಯಾಂ ಜರಾಮೃತ್ಯುಭ್ಯಾಂ ನ ಸಂಬಂಧ್ಯತೇ | ಅನ್ಯಥಾಪಿ ಸಂಬಂಧಿಸ್ತಾಭ್ಯಾಂ ಸ್ಯಾತ್ ಇತ್ಯಾಶಂಖಾನಿವೃತ್ತ್ಯರ್ಥಮ್ | ವಿಶೋಕೋ ವಿಗತಶೋಕಃ | ಶೋಕೋ ನಾಮ ಇಷ್ಟಾದಿವಿಯೋಗನಿಮಿತ್ತೋ ಮಾನಸಃ ಸಂತಾಪಃ | ವಿಜಃಶೋಕೋ ವಿಗತಾಶನೇಚ್ಛಃ | ಅಪಿಪಾಸಃ, ಅಪಾನೇಚ್ಛಃ | ನನ್ನಪಹತಪಾಪ್ಯತ್ವೇನ ಜರಾದಯಃ ಶೋಕಾಂತಾಃ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧಾ ಏವ ಭವಂತಿ | ಕಾರಣಪ್ರತೀಕಾರಾತ್ | ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಕಾರ್ಯಾ ಹಿ ತ ಇತಿ | ಜರಾದಿಪ್ರತಿಷೇಧೇನ ವಾ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಯೋಃ ಕಾರ್ಯಭಾವೇ ವಿದ್ಯಮಾನಯೋರಪ್ಯಸತ್ಯಮತ್ಸಮಿತಿ ಪೃಥಕ್ಪ್ರತಿಷೇಧೋನರ್ಥಕಃ ಸ್ಯಾತ್ | ಸತ್ಯಮೇವಮ್ | ತಥಾಪಿ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಾನಂದವ್ಯತಿರೇಕೇಣ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಾನಂದೋ ಯಥೇಶ್ವರೇ “ವಿಜ್ಞಾನಮಾನಂದಂ ಬ್ರಹ್ಮ” (ಬೃ. ೩-೯-೭) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ತಥಾ ಅಧರ್ಮಕಾರ್ಯ

1. ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವದನ್ನಲ್ಲವೆ, ಪುರವೆನ್ನುವು ? ಎಲ್ಲಾ ಕಲ್ಪಿತವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆಸ್ವದವು ಎಂದರೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವು ; ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಪುರವೆಂದಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

2. ಈ ಅದಿಶಬ್ದವು ಹೆಚ್ಚು ; ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

ಜರಾದಿವ್ಯತಿರೇಕೇಣಾಪಿ ಜರಾದಿದುಃಖಸ್ವರೂಪಂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಂ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯಾ
ಶಬ್ದೈಶ್ಚಿತಃ | ಅತೋ ಯುಕ್ತಸ್ತನ್ನಿವೃತ್ತಯೇ ಜರಾದೀನಾಂ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಾಭ್ಯಾಂ
ಪೃಥಕ್ಪ್ರತಿಷೇಧಃ | ಜರಾದಿಗ್ರಹಣಂ ಸರ್ವದುಃಖೋಪಲಕ್ಷಣಾರ್ಥಮ್ | ಪಾಪ
ನಿಮಿತ್ತಾನಾಂ ತು ದುಃಖಾನಾಮ್ ಆನನ್ಯಾತ್ ಪ್ರತ್ಯೇಕಂ ಚ ತತ್ಪ್ರತಿಷೇಧ
ಸ್ಯಾಶಕ್ಯತ್ವಾತ್ ಸರ್ವದುಃಖಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥಂ ಯುಕ್ತಮೇವ ಅಪಹತಪಾಪ್ಯತ್ವ
ವಚನಮ್ | ಸತ್ಯಾ ಅವಿತಥಾ ಕಾಮಾ ಯಸ್ಯ ಸೋಯಂ ಸತ್ಯಕಾಮಃ |
ವಿತಥಾ ಹಿ ಸಂಸಾರಿಣಾಂ ಕಾಮಾಃ | ಈಶ್ವರಸ್ಯ ತದ್ವಿಸರೀತಾಃ | ತಥಾ ಕಾಮ
ಹೇತವಃ ಸಂಕಲ್ಪಾ ಅಪಿ ಸತ್ಯಾ ಯಸ್ಯ ಸ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಃ | ಸಂಕಲ್ಪಾಃ
ಕಾಮಾರ್ಹ ಶುದ್ಧಸತ್ವೋಪಾಧಿನಿಮಿತ್ತಾ ಈಶ್ವರಸ್ಯ | ಚಿತ್ರಗುಪ್ತಾಃ | ನ ಸ್ವತಃ |
'ನೇತಿ ನೇತಿ' (ಬೃ. ೨-೨-೬) ಇತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ | ಯಥೋಕ್ತಲಕ್ಷಣ ಏವಾಂತಾ
ವಿಜ್ಞೇಯೋ ಗುರುಭ್ಯಃ ಶಾಸ್ತ್ರತತ್ತ್ವ ಆತ್ಮಸಂವೇದ್ಯತಯಾ ಚ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯಕಾಮೈಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇವನೇ ಆತ್ಮನು, ನಿಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪವು.¹ ಅವನ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೇಳಿರಿ
(ಅವನು) ಅಪಹತಪಾಪ್ಯನು- ಯಾವನ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮವೆಂಬ ಪಾಪವು ಅಪಹತ
ವಾಗಿದೆಯೋ? ಆ ಇವನು ಅಪಹತಪಾಪ್ಯನು, ಮತ್ತು ವಿಜರನು ಮುಪ್ಪಿಲ್ಲದವನು,
ವಿಮೃತ್ಯುವೂ ಆದವನು, 'ಇದರ ವಧೆಯಿಂದ ಅವನು ಹತನಾಗುವದಿಲ್ಲ' ಎಂದು
ಇದನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (ಹಾಗಾದರೆ) ಮತ್ತೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವದೇಕೆ ?
ಎಂದರೆ, ದೇಹಸಂಬಂಧವಾದ ಮುಪ್ಪುಸಾವುಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದವನಾದರೂ
ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಿಂದಲೂ ಅವುಗಳ ಸಂಬಂಧವಿರಬಹುದು-ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು
ತೊಲಗಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ (ಹೇಳಿದೆ) ವಿಶೋಕನು. ಎಂದರೆ ಶೋಕವಿಲ್ಲದವನು
ಶೋಕವೆಂದರೆ ಇಷ್ಟವೇ (ಮುಂತಾದದ್ದರ)² ಅಗಲುವಿಕೆಯ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾದ
ಮನಸ್ಸಿನ ಸಂತಾಪವು. ವಿಜಘತ್ಸನು, ಎಂದರೆ ತಿನ್ನುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲದವನು,
ಅಪಿಪಾಸನು, ಕುಡಿಯುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲದವನು.

1. ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ವರೂಪವೆಂಬುದೇ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ.

2. ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳು ಇದ್ದು ನಾಶವಾದವನು ಎಂದೇನೂ ಅರ್ಥವಲ್ಲ; ಎಂದೆಂದಿ
ಗೂ ನಾಶವಾಗಿರುವ, ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ, ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳುಳ್ಳವನು.

3. ಮೂಲದಲ್ಲಿ 'ಆದಿ' ಎಂಬ ಮಾತು ಹೆಚ್ಚು, ಇಷ್ಟವಿಯೋಗಾದಿ ಎಂದಿದ್ದರೆ
ಇಷ್ಟದ ಅಗಲುವಿಕೆ ಮುಂತಾದದ್ದರ, ಎಂದರೆ ಅನಿಷ್ಟಪ್ರಾಪ್ತಿ-ಎಂದಾದರೂ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.
ಹಾಗೆಯೇ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಲೇಖಕರ ಕೈತಪ್ಪಿನಿಂದ ಈಗಿನ ಪಾರವು ಬಂದಿದ್ದರೂ ಬಂದಿರ
ಬಹುದಾಗಿದೆ.

(ಅಕ್ಷೇಪ) :- ಅಪಹತಪಾಪ್ಯನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಮುಸ್ಪಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಶೋಕದವರೆಗಿನ (ದೋಷ)ಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದಂತೆಯೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದಿದೆ. ಅವುಗಳು ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳಷ್ಟೆ ? ಅಥವಾ ಮುಪ್ಪು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದದ್ದರಿಂದ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳ ಕಾರ್ಯವಿಲ್ಲವಾಗಲು (ಆ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳು) ಇದ್ದರೂ ಇಲ್ಲದಂತೆಯೇ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದಿರುವದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವದಲ್ಲವೆ ?

(ಪರಿಹಾರ) :- ನಿಜ, ಹೀಗೆಯೇ (ಸರಿ) ಆದರೂ “ವಿಜ್ಞಾನವೂ ಆನಂದವೂ ಆದದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮವು” (ಬೃ. ೩-೯-೭) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ (ಪ್ರಮಾಣ ದಿಂದ) ಹೇಗೆ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯವಾದ ಆನಂದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಪರಮೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಾನಂದವೂ (ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ) ಹಾಗೆ ಅಧರ್ಮದ ಕಾರ್ಯವಾದ ಮುಪ್ಪು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿಯೂ ಮುಪ್ಪು ಮುಂತಾದವು ಗಳ ದುಃಖದ ಸ್ವರೂಪವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ(ವಾಗಿಯೂ) ಇರಬಹುದಲ್ಲ !- ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಹುದು ಆದ್ದರಿಂದ ಆ (ಶಂಕೆ)ಯನ್ನು ತೊಲಗಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿಯೇ ಮುಪ್ಪು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವದು ಯುಕ್ತವು. (ಇಲ್ಲಿ) ಮುಪ್ಪು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವದು ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ದುಃಖಕ್ಕೂ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿ. ಪಾಪನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾಗುವ ದುಃಖಗಳಾದರೆ ಅನಂತವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅವುಗಳು (ಎಲ್ಲ)ವನ್ನೂ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವದು ಆಗಲಾರ ದಾದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ದುಃಖಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅಪಹತಪಾಪ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವೇ (ಆಗಿದೆ).

ಸತ್ಯವಾದ ಹುಸಿಯಾಗದ ಕಾಮವುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ ಆ ಇವನು ಸತ್ಯ ಕಾಮನು. ಸಂಸಾರಿಗಳ ಕಾಮಗಳು ಹುಸಿಯಾಗುವವಲ್ಲವೆ ? ಈಶ್ವರನ (ಕಾಮ)ಗಳು ಅವಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾದವುಗಳು. ಇದರಂತೆ ಕಾಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ವಾಗಿರುವ ಸಂಕಲ್ಪಗಳೂ ಸತ್ಯವಾಗಿಯೇ ಯಾವನಿಗೆ ಇರುವವೋ ಅವನು ಸತ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪನು. ಈಶ್ವರನ ಸಂಕಲ್ಪಗಳೂ ಕಾಮಗಳೂ ಶುದ್ಧಸತ್ತ್ವವೆಂಬ ಉಪಾಧಿ ಯ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಆದವುಗಳು, ಚಿತ್ರಗು (ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗ)ದಂತೆ (ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು). ಸ್ವತಃ (ಅವನಿಗೆ ಕಾಮಸಂಕಲ್ಪಗಳಿರು)ವದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ “ನೇತಿ ನೇತಿ” (ಬೃ. ೨-೩-೬) ಹಾಗಲ್ಲ, ಹಾಗಲ್ಲ ಎಂದು (ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿದೆ.

1. ಈ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ಗೋವುಗಳು ಹೇಗೆ ಪುರುಷನ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟ ವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಕಾಮಾದಿಗಳೂ ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ- ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

(ಇಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿರುವ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಆತ್ಮನನ್ನೇ ಗುರುಗಳಿಂದಲೂ ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದಲೂ ತನ್ನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗಿ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯಕಾಮರಾದವರು ಅರಿತು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಆತ್ಮನ ವಿಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೧೩. ನ ಚೇದ್ವಿಜ್ಞಾಯತೇ ಕೋ ದೋಷಃ ಸ್ಯಾದಿತಿ ? ಶ್ರಣುತಾತ್ರ ದೋಷಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾನ್ನೇನ | ಯಥಾ ಹ್ಯೇವೇಹ ಲೋಕೇ ಪ್ರಜಾ ಅನ್ಯಾವಿಶಂತಿ ಅನುವರ್ತಂತೇ ಯಥಾನುಶಾಸನಮ್ | ಯಥೇಹ ಪ್ರಜಾ ಅನ್ಯಂ ಸ್ವಾಮಿನಂ ಮನ್ಯಮಾನಾಃ ತಸ್ಯ ಸ್ವಾಮಿನೋ ಯಥಾ ಯಥಾ ಅನುಶಾಸನಂ ತಥಾ ತಥಾ ಅನ್ಯಾವಿಶಂತಿ | ಕಿಮ್ ? ಯಂ ಯಮನ್ತಂ ಪ್ರತ್ಯಂತಂ ಜನಪದಂ ಕ್ಷೇತ್ರಭಾಗಂ ಚ ಅಭಿಕಾಮಾಃ ಅರ್ಥಿನ್ಯೋ ಭವಂತಿ ಆತ್ಮಬುದ್ಧ್ಯನುರೂಪಂ ತಂ ತಮೇವ ಚ ಪ್ರತ್ಯನ್ತಾದಿಮ್ ಉಪಜೀವಂತೀತಿ ಏಷ ದೃಷ್ಟ್ವಾನ್ತೋಽಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದೋಷಂ ಪ್ರತಿ ಪುಣ್ಯಫಲೋಪಭೋಗೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಇವನನ್ನು) ಅರಿತುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಏನು ದೋಷ ? ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ದೋಷ (ವೇನೆಂಬುದನ್ನು) ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ (ತಿಳಿಸುತ್ತೇನೆ), ಕೇಳಿರಿ. ಹೇಗೆ ಪ್ರಜೆಗಳು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಥಾನುಶಾಸನವಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರೋ ಅನುವರ್ತಿಸುವರೋ, ಹೇಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಒಡೆಯನನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಆ ಒಡೆಯನ ಅಪ್ಪಣೆಯು ಹೇಗೆಹೇಗೆ (ಆಗುವದೋ) ಹಾಗೆಹಾಗೆ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೋ- ಏನನ್ನು (ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ) ? ಎಂದರೆ, ಯಾವಯಾವ ಅಂತವನ್ನು ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು (ಯಾವಯಾವ) ಜನಪದವನ್ನು ಮತ್ತು (ಯಾವಯಾವ) ಕ್ಷೇತ್ರಭಾಗವನ್ನು ಕಾಮಿಸುವವರಾಗಿರುತ್ತಾರೋ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ (ಯಾವಯಾವದನ್ನು) ಬಯಸುತ್ತಾರೋ, ಆಯಾ ಪ್ರಾಂತಾದಿಗಳನ್ನೇ (ಹೇಗೆ) ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರೋ- (ಹಾಗೆ) ಎಂಬುದಿದು ಪುಣ್ಯಫಲವನ್ನು ಉಪಭೋಗಿಸುವದರಲ್ಲಿ ಅಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ(ವಿದೆ) ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವು.¹

ದಹರೋಪಾಸನೆಯ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದ್ಯಥೇಹ ಕರ್ಮಜಿತೋ ಲೋಕಃ ಕ್ಷೀಯತ ಏವಮೇವಾ ಮುಕ್ತ ಪುಣ್ಯಜಿತೋ ಲೋಕಃ ಕ್ಷೀಯತೇ ತದ್ಯ ಇಹಾಽಽತ್ಮಾನ

1. ಒಡೆಯನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಷ್ಟನ್ನೇ ಅವನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವವರು ಅವನ ಅನುಮತಿಯಿಂದ ಭೋಗಿಸುತ್ತಿರುವರು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ದೃಷ್ಟಾಂತವು.

ಮನನುವಿದ್ಯಾ ವ್ರಜಸ್ತ್ರೀತಾಗ್ಂಶ್ಚ ಸತ್ಯಾನ್ ಕಾಮಾಂ
ಸ್ತೇಷಾಗ್ಂ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷ್ವಕಾಮಚಾರೋ ಭವತ್ಯಥ
ಯ ಇಹಾಸ್ತಾನಮನುವಿದ್ಯಾ ವ್ರಜಸ್ತ್ರೀತಾಗ್ಂಶ್ಚ ಸತ್ಯಾನ್
ಕಾಮಾಗ್ಂಸ್ತೇಷಾಗ್ಂ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಕಾಮ
ಚಾರೋ ಭವತಿ || ೬ ||

೬. ಅಲ್ಲಿ (ಇದು ದೃಷ್ಟಾಂತವು) : ಹೇಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಜಿತ
ವಾದ ಲೋಕವು ಕ್ಷಯವಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯಜಿತ
ವಾದ ಲೋಕವು ಕ್ಷಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರೊಳಗೆ ಯಾರು ಇಲ್ಲಿ
ಆತ್ಮನನ್ನೂ ಈ ಸತ್ಯವಾದ ಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳದೆ ಹೊರಟು
ಹೋಗುತ್ತಾರೋ ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಕಾಮಚಾರ
ವಿರುತ್ತದೆ ; ಇನ್ನು ಯಾರು ಇಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನನ್ನೂ ಈ ಸತ್ಯವಾದ ಕಾಮ
ಗಳನ್ನೂ ಅರಿತುಕೊಂಡು ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾರೋ ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ
ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಮಚಾರವಿರುತ್ತದೆ.

ಅಜ್ಞರ ಪುಣ್ಯಭೋಗವು ಕ್ಷಯವಾಗತಕ್ಕದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೧೪. ಅಥಾನೋ ದೃಷ್ಟಾಂತಸ್ತತ್ತ್ವಯಂ ಪ್ರತಿ ತದ್ಭೇದಃ ಇತ್ಯಾದಿಃ ।
ತತ್ ತತ್ರ ಯಥಾ ಇಹಲೋಕೇ ತಾಸಾಮೇವ ಸ್ವಾಮ್ಯನುಶಾಸನಾನುವರ್ತಿನೀ
ನಾಂ ಪ್ರಜಾನಾಂ ಸೇವಾದಿ (ಕರ್ಮ)^೧ ಜಿತೋ ಲೋಕಃ ಪರಾಧೀನೋಪಭೋಗಃ
ಕ್ಷೀಯತೇ ಅಂತವಾನ್ ಭವತಿ । ಅಥ ಇದಾನೀಂ ದಾಷ್ಟಾನ್ರಿಕಮ್ ಉಪಸಂ
ಹರತಿ । ಏನಮೇವ ಅಮುತ್ರ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿಪುಣ್ಯಜಿತೋ ಲೋಕಃ ಪರಾಧೀ
ನೋಪಭೋಗಃ ಕ್ಷೀಯತ ಏವೇತಿ । ಉಕ್ತೋ ದೋಷ ಏಷಾಮಿತಿ ವಿಷಯಂ
ದರ್ಶಯತಿ ತದ್ಭಿ ಇತ್ಯಾದಿನಾ । ತತ್ ತತ್ರ ಯೇ ಇಹ ಅಸ್ತಿಲ್ಲೋಕೇ ಜ್ಞಾನ
ಕರ್ಮಣೋಃ ಅಧಿಕೃತಾ ಯೋಗ್ಯಾಃ ಸಂತ ಆತ್ಮಾನಂ ಯಥೋಕ್ತಲಕ್ಷಣಂ ಶಾಸ್ತ್ರಾ
ಚಾರ್ಯೋಪದಿಷ್ಟಮ್ ಅನನುವಿದ್ಯಾ ಯಥೋಪದೇಶಮ್ ಅನು ಸ್ವಸಂವೇದ್ಯತಾಮ್
ಅಕೃತ್ವಾ ವ್ರಜಂತಿ ದೇಹಾದಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಯಂತಿ । ಯ ಏತಾಂಶ್ಚ ಯಥೋಕ್ತಾನ್
ಸತ್ಯಾನ್ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಕಾರ್ಯಾಂಶ್ಚ ಸ್ವಾತ್ಮಸ್ಥಾನ್ ಕಾಮಾನ್ ಅನನುವಿದ್ಯಾ
ವ್ರಜಂತಿ ತೇಷಾಂ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಅಕಾಮಚಾರೋಽಸ್ತತಂತ್ರತಾ ಭವತಿ ।
ಯಥಾ ರಾಜಾನುಶಾಸನಾನುವರ್ತಿನೀನಾಂ ಪ್ರಜಾನಾಂ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥

* 1. ಇಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತು ಇರಬೇಕಿತ್ತು.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಅದು ಕ್ಷಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ತದ್ಭೇದ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ (ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ). (ತತ್=ತತ್ರ) ಅಲ್ಲಿ, (ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತವಿದೆ). ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಒಡೆಯನ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವ ಅದೇ ಪ್ರಜೆಗಳ (ಕರ್ಮಜಿತವಾದ)¹ ಸೇವಾದಿಗಳಿಂದ ಪಡೆದು ಕೊಂಡಿರುವ ಲೋಕವು ಪರಾಧೀನವಾದ ಉಪಭೋಗವು ಹೇಗೆ ಕ್ಷಯವಾಗುವದೋ ಕೊನೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗುವದೋ- ಇನ್ನು ಈಗ ದಾಷ್ಟಾರ್ಥಿಕವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡುತ್ತಲಿದಾನೆ- ಹಾಗೆಯೇ ಆ (ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ) ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವೇ ಮುಂತಾದ ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡಿರುವ ಲೋಕವೂ ಪರಾಧೀನವಾದ ಉಪಭೋಗವೂ ಕ್ಷಯವಾಗಿಯೇತೀರುವದು (ಈ) ಹೇಳಿದ ದೋಷವು ಇಂಥವರಿಗೆ ಎಂದು ವಿಷಯವನ್ನು (ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿ) ತದ್ಭೇದ ಮುಂತಾದ (ವಾಕ್ಯ)ದಿಂದ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದಾನೆ : (ತತ್=ತತ್ರ) ಅವರೊಳಗೆ ಯಾರು ಇಲ್ಲಿ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಜ್ಞಾನ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಯೋಗ್ಯರಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಶಾಸ್ತ್ರಾಚಾರ್ಯರುಗಳಿಂದ ಉಪದಿಷ್ಟವಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳದೆ, ಉಪದೇಶಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ,² ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾರೋ ಈ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತೆರಳುತ್ತಾರೋ, ಮತ್ತು ಯಾರು ಈ ಸತ್ಯವಾದ ಮತ್ತು ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಗಳ ಕಾರ್ಯವಾದ, ತಮ್ಮ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ, ಕಾಮಗಳನ್ನೂ³ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳದೆ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾರೋ, ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಕಾಮಚಾರವು, ಅಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಇರುತ್ತದೆ,⁴ ಹೇಗೆ ರಾಜನ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ನಡೆಯುವ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ (ಅಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರುವದೋ ಹಾಗೆ) ಎಂದರ್ಥ.

ದಹರೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಮಚಾರ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೧೫. ಅಥ ಯೇನೈ ಇಹ ಲೋಕೇ ಆತ್ಮಾನಂ ಶಾಸ್ತ್ರಾಚಾರ್ಯೋಪದೇಶಮ್ ಅನುವಿದ್ಯ ಸ್ವಾತ್ಮಸಂವೇದ್ಯತಾಮ್ ಆಸಾದ್ಯ ವ್ರಜನ್ತಿ ಯಥೋ

1. ಮೂಲದಲ್ಲಿರಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಕರ್ಮಜಿತೋ ಎಂಬದರ ಅನುವಾದವಿದು.
2. ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದನ್ನೂ ಗುರುಗಳ ಉಪದೇಶವನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು 'ಅನುವಿದ್ಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ 'ಅನು' ತೋರಿಸುವದೆಂದು ಭಾವ.
3. ಆತ್ಮನನ್ನೂ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಮಾಡಿ ಕೊಂಡವರಿಗೆ ಮುಂದೆ ಹೇಳಲಿರುವ ಫಲವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.
4. ಪರಾಧೀನವಾಗಿಯೇ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ ಅದು ಕ್ಷಯವೂ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು

ಕ್ರಾಂತ್ಯ ಸತ್ಯಾನ್ ಕಾಮಾನ್, ತೇಷಾಂ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಕಾಮಚಾರೋ
ಭವತಿ ರಾಜ್ಞ ಇವ ಸಾರ್ವಭೌಮಸ್ಯೇಹ ಲೋಕೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು (ಇವರಿಗಿಂತ) ಬೇರೆಯವರಾದ ಯಾರು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನನ್ನು
ರಾಸ್ತ್ರಾಚಾರ್ಯೋಪದೇಶಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಅನುಭವಕ್ಕೆ
ಗೋಚರವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸತ್ಯವಾದ ಕಾಮಗಳನ್ನೂ
(ಅರಿತುಕೊಂಡು) ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾರೋ, ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ
ಸಾರ್ವಭೌಮನಾದ ರಾಜನಿಗೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ (ಹಾಗೆ) ಕಾಮಚಾರ
ವಿರುತ್ತದೆ.

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಎರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ದಹರವಿದ್ಯೆ)

ದಹರವಿದ್ಯೋಪಾಸಕನಿಗೆ ನಿರಂಕುಶಕಾಮಚಾರ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಯದಿ ಪಿತೃಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾಸ್ಯ
ಪಿತರಃ ಸಮುತ್ಪಿಷ್ಯಂತಿ ತೇನ ಪಿತೃಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ
ಮಹೀಯತೇ || ೧ ||

ಅಥ ಯದಿ ಮಾತೃಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾಸ್ಯ
ಮಾತರಃ ಸಮುತ್ಪಿಷ್ಯಂತಿ ತೇನ ಮಾತೃಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ
ಮಹೀಯತೇ || ೨ ||

ಅಥ ಯದಿ ಭ್ರಾತೃಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾಸ್ಯ
ಭ್ರಾತರಃ ಸಮುತ್ಪಿಷ್ಯಂತಿ ತೇನ ಭ್ರಾತೃಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ
ಮಹೀಯತೇ || ೩ ||

ಅಥ ಯದಿ ಸ್ವಸೃಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾಸ್ಯ
ಸ್ವಸಾರಃ ಸಮುತ್ಪಿಷ್ಯಂತಿ ತೇನ ಸ್ವಸೃಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ
ಮಹೀಯತೇ || ೪ ||

ಅಥ ಯದಿ ಸಖಿಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾಸ್ಯ
ಸಖಾಯಃ ಸಮುತ್ಪಿಷ್ಯಂತಿ ತೇನ ಸಖಿಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ
ಮಹೀಯತೇ || ೫ ||

ಅಥ ಯದಿ ಗಂಧಮಾಲ್ಯಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾ
ದೇವಾಸ್ಯ ಗಂಧಮಾಲ್ಯೇ ಸಮುತ್ಪಿಷ್ಯತಸ್ತೇನ ಗಂಧಮಾಲ್ಯ
ಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ ಮಹೀಯತೇ || ೬ ||

ಅಥ ಯದ್ಯನ್ನಪಾನಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾ
ಸ್ಯಾನ್ನಪಾನೇ ಸಮುತ್ಪಿಷ್ಯತಸ್ತೇನಾನ್ನಪಾನಲೋಕೇನ
ಸಂಪನ್ನೋ ಮಹೀಯತೇ || ೭ ||

ಅಥ ಯದಿ ಗೀತವಾದಿತ್ರಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾ
ದೇವಾಸ್ಯ ಗೀತವಾದಿತ್ರೇ ಸಮುತ್ಪಿಷ್ಯತಸ್ತೇನ ಗೀತವಾದಿತ್ರ
ಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ ಮಹೀಯತೇ || ೮ ||

ಅಥ ಯದಿ ಸ್ತ್ರೀಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾಸ್ಯ
ಸ್ತ್ರೀಯಃ ಸಮುತ್ಪಿಷ್ಯಂತಿ ತೇನ ಸ್ತ್ರೀಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ
ಮಹೀಯತೇ || ೯ ||

೧. ಅವನು ಪಿತೃಲೋಕಕಾಮನಾಗುವನಾದರೆ ಸಂಕಲ್ಪ
ದಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಪಿತೃಗಳು ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ ; ಪಿತೃಲೋಕದಿಂದ
ಸಂಪನ್ನನಾಗಿ ಮಹಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

೨. ಇನ್ನು ಮಾತೃಲೋಕಕಾಮನಾಗುವನಾದರೆ ಸಂಕಲ್ಪ
ದಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ತಾಯಿಯರು ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ ; ಆ ಮಾತೃ
ಲೋಕದಿಂದ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿ ಮಹಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

೩. ಇನ್ನು ಭ್ರಾತೃಲೋಕಕಾಮನಾಗುವನಾದರೆ ಸಂಕಲ್ಪ
ದಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮಂದಿರು ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ ; ಆ ಭ್ರಾತೃ
ಲೋಕದಿಂದ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿ ಮಹಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

೪. ಇನ್ನು ಸ್ವಸೃಲೋಕಕಾಮನಾಗುವನಾದರೆ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ
ಲೇ ಅವನಿಗೆ ಅಕ್ಕ ತಂಗಿಯರು ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ ; ಆ ಸ್ವಸೃಲೋಕ
ದಿಂದ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿ ಮಹಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

೫. ಇನ್ನು ಸಖಿಲೋಕಕಾಮನಾಗುವನಾದರೆ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಗೆಳೆಯರು ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ ; ಆ ಸಖಿಲೋಕದಿಂದ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿ ಮಹಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

೬. ಇನ್ನು ಗಂಧಮಾಲ್ಯಲೋಕಕಾಮನಾಗುವನಾದರೆ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಗಂಧಮಾಲ್ಯಗಳು ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ ; ಆ ಗಂಧಮಾಲ್ಯಲೋಕದಿಂದ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿ ಮಹಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

೭. ಇನ್ನು ಅನ್ನಪಾನಲೋಕಕಾಮನಾಗುವನಾದರೆ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಅನ್ನಪಾನಗಳು ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುವವು ; ಆ ಅನ್ನಪಾನಲೋಕದಿಂದ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿ ಮಹಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

೮. ಇನ್ನು ಗೀತವಾದಿತ್ರಲೋಕಕಾಮನಾಗುವನಾದರೆ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಗೀತವಾದಿತ್ರಗಳು ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ ; ಆ ಗೀತವಾದಿತ್ರಲೋಕದಿಂದ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿ ಮಹಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

೯. ಇನ್ನು ಸ್ತ್ರೀಲೋಕಕಾಮನಾಗುವನಾದರೆ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಹೆಂಡಿರು ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ ; ಆ ಸ್ತ್ರೀಲೋಕದಿಂದ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿ ಮಹಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಮುಕ್ತನಾದ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಲೇ ಕಾಮಸಿದ್ಧಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೧೬. ಕಥಂ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತೀತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ | ಯ ಆತ್ಮಾನಂ ಯಥೋಕ್ತಲಕ್ಷಣಂ ಹೃದಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕೃತವಾನ್ ವಕ್ಷ್ಯ ಮಾಣಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದಿಸಾಧನಸಂಪನ್ನಃ ಸನ್, ತತ್ಸಾಂಕ್ಷಿಕೈಃ ಸತ್ಯಾನ್ ಕಾಮಾನ್ ಸ ತ್ಯಕ್ತದೇಹೋ ಯದಿ ಪಿತೃಲೋಕಕಾಮಃ | ಪಿತರೋ ಜನಯಿ ತಾರಃ, ತ ಏನ ಸುಖಹೇತುತ್ವೇನ ಭೋಗ್ಯತ್ವಾತ್ ಲೋಕಾ ಉಚ್ಯಂತೇ | ತೇಷು ಕಾಮೋ ಯಸ್ಯ | ತೈಃ ಪಿತೃಭಿಃ ಸಂಬಂಧೇಚ್ಛಾ ಯಸ್ಯ ಭವತಿ ತಸ್ಯ ಸಂಕಲ ಮಾತ್ರಾದೇವ ಪಿತರಃ ಸಮುತ್ತಿಷ್ಠಂತಿ, ಆತ್ಮಸಂಬಂಧಿತಾಮ್ ಆಪದ್ಯಂತೇ | ವಿಶುದ್ಧ ಸತ್ತ್ವತಯಾ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪತ್ವಾತ್ ಈಶ್ವರಸ್ಯೇವ | ತೇನ ಪಿತೃಲೋಕೇನ ಭೋಗೇನ ಸಂಪನ್ನಃ ಸಂಪತ್ತಿರಿಷ್ಟವ್ರಾಪ್ತಿಃ, ತಯಾ ಸಮೃದ್ಧಃ, ಮಹೀಯತೇ ಪೂಜ್ಯತೇ ವರ್ಧತೇ ವಾ | ಮಹಿಮಾನಮ್ ಅನುಭವತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ (ಅವನಿಗೆ) ಹೇಗೆ ಕಾಮಚಾರವಾಗುತ್ತದೆ ?- ಎಂದರೆ, ಹೇಳುತ್ತೇನೆ : ಯಾವನು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದಿಸಾಧನಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದವನಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಲಕ್ಷಣದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿರುವನೋ, ಅವನಲ್ಲಿರುವ ಸತ್ಯವಾದ ಕಾಮಗಳನ್ನೂ (ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿರುವನೋ), ಅವನು ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಮೇಲೆ ಪಿತೃಲೋಕಕಾಮನಾಗಿ ದ್ದರೆ- ಪಿತೃಗಳು ಎಂದರೆ ಹುಟ್ಟಿಸಿದವರು¹, ಸುಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾಗಿ ಭೋಗ್ಯರಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅವರನ್ನೇ ಲೋಕವೆಂದಿದೆ. ಆ (ಪಿತೃಗಳಲ್ಲಿ) ಯಾವನಿಗೆ ಕಾಮವಿರುವದೋ, ಪಿತೃಗಳೊಡನೆ ಸಂಬಂಧ(ವಾಗಬೇಕೆಂಬ) ಇಚ್ಛೆಯು ಯಾವನಿಗೆ ಇರುತ್ತದೆಯೋ, ಅವನಿಗೆ ಸಂಕಲ್ಪಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ² ಪಿತೃಗಳು ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುವರು, ತನಗೆ ಸಂಬಂಧಹೊಂದಿದವರಾಗುವರು, ಏಕೆಂದರೆ ಈಶ್ವರನಂತೆ ಅವನೂ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ, ಆ ಪಿತೃಲೋಕವೆಂಬ ಭೋಗದಿಂದ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿ- ಸಂಪತ್ತಿ ಎಂದರೆ ಇಷ್ಟಪ್ರಾಪ್ತಿ, ಅದರಿಂದ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಮಹಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಗೌರವಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ, ಅಧವಾ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ, ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ (ಎಂದಾದರೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಬಹುದು).

ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಸದ್ವಿಷಯಕಾಮಗಳೇ ಆಗುತ್ತವೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೧೭. ಸಮಾನಮನ್ಯತ್ | ಮಾತರೋ ಜನಯಿತ್ಕ್ರೋತೀತಾಃ ಸುಖಹೇತುಭೂತಾಃ ಸಾಮರ್ಥ್ಯತ್ | ನ ಹಿ ದುಃಖಹೇತುಭೂತಾಸು ಗ್ರಾಮಸೂಕರಾದಿಜನ್ಮನಿಮಿತ್ತಾಸು ಮಾತೃಷು ವಿಶುದ್ಧಸತ್ತ್ವಸ್ಯ ಯೋಗಿನ ಇಚ್ಛಾ ತತ್ಸಂಬಂಧೋ ವಾ ಯುಕ್ತಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮಿಕ್ಕ (ಗ್ರಂಥವು ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ) ಸಮಾನ(ವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು). ಮಾತೃಗಳು ಎಂದರೆ ಹಿಂದಿನ (ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು) ಹಡೆದವರು, ಸುಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದವರು (ಎಂದು) ಅರ್ಥನಶದಿಂದ (ನಿಶ್ಚಯಿಸ

1. ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ತಂದೆಗಳಾಗಿದ್ದವರು.

2. ಇವು ಬರಿಯ ಮಾನಸಸಂಕಲ್ಪಜವೇ ಆದರೂ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕರವಾಗಿರುವವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೂ. ಭಾ. ೪-೪-೮ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೯೮)ನ್ನು ನೋಡಿ. ಮುಂದೆ (೮-೫-೫)ರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

3. ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪರಾದರೂ ಇವರಿಗೆ ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ವೇದಾಂತಸೂತ್ರ ೪-೪-೧೭ರಿಂದ ೨೧ರವರೆಗಿನ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದೆ.

ಬೇಕು). ಏಕೆಂದರೆ ವಿಶುದ್ಧ ಸತ್ತ್ವನಾದ ಯೋಗಿಗೆ^೧ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದ, ಉಪಹಂಧಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಜನ್ಮಗಳಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತರಾಗಿದ್ದ ತಾಯಿಯರಲ್ಲಿ^೨ ಇಚ್ಛೆಯಾಗಲಿ, ಅದರ ಸಂಬಂಧವಾಗಲಿ (ಆಗುವದು) ಯುಕ್ತವಲ್ಲವಷ್ಟೆ ?

ಕಾಮಚಾರಫಲದ ಉಪಸಂಹಾರ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯಂ ಯಮನ್ತಮಭಿಕಾಮೋ ಭವತಿ ಯಂ ಕಾಮಂ ಕಾಮ
ಯತೇ | ಸೋಽಸ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವ ಸಮುತ್ಪಿಷ್ಠತಿ ತೇನ ಸಂಪ
ನ್ನೋ ಮಹೀಯತೇ || ೧೦ ||

೧೦. ಯಾವಯಾವ ಅಂತವನ್ನು ಕಾಮಿಸುವವನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ, ಯಾವ ಕಾಮವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾನೋ, ಅದು ಇವನಿಗೆ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಲೇ ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುವದು. ಅದರಿಂದ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿ ಮಹಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಸರ್ವಕಾಮಗಳೂ ಮುಕ್ತನಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ಯವಾಗಿರುವವು

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೧೮. ಯಂ ಯಮನ್ತಂ ಪ್ರದೇಶಮ್ ಅಭಿಕಾಮೋ ಭವತಿ, ಯಂ ಚ ಕಾಮಂ ಕಾಮಯತೇ ಯಥೋಕ್ತವ್ಯತಿರೇಕೇಣಾಽಪಿ ಸೋಽಸ್ಯಾನ್ತಃ ಪ್ರಾಪ್ತುಮಿಷ್ಟಃ ಕಾಮಶ್ಚ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವ ಸಮುತ್ಪಿಷ್ಠತ್ಯಸ್ಯ | ತೇನ ಇಚ್ಛಾವಿಘಾತತಯಾ ಅಭಿಪ್ರೇತಾರ್ಥಪ್ರಾಪ್ತ್ಯಾ ಚ ಸಂಪನ್ನೋ ಮಹೀಯತ ಇತ್ಯುಕ್ತಾರ್ಥಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಯಾವಯಾವ ಅಂತವನ್ನು ಎಂದರೆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕಾಮಿಸುವನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ ಮತ್ತು ಯಾವ ಕಾಮವನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾನೋ, ಆ ಇವನು ಪಡೆಯಲೆಳಸಿದ ಅಂತವು ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಲೇ ಇವನಿಗೆ ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುವದು. ಅದರಿಂದ ಇಚ್ಛೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದಲೂ, ಇಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವು ದೊರಕುವದರಿಂದಲೂ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿ 'ಮಹಿತನಾಗುವನು' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆಯೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

1. ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ.

2. ಇಲ್ಲಿ ತಾಯಿಯರಲ್ಲಿ ಎಂದಿರುವದು ಉಪಲಕ್ಷಣ. ತಂದೆಗಳೇ ಮುಂತಾದವರೂ ಹೀಗೆಯೇ ಸುಖಹೇತುವಾಗಿದ್ದವರೇ ಉಪಾಸಕನ ಇಚ್ಛೆಗೆ ವಿಷಯರಾಗುವರು.

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಮೂರನೆಯ ಖಂಡ (ದಹರವಿದ್ಯೆ)

ಸತ್ಯಕಾಮಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯತದ ಮುಸುಕು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತ ಇಮೇ ಸತ್ಯಾಃ ಕಾಮಾ ಅನ್ಯತಾಪಿಧಾನಾಸ್ತೇಷಾಗ್ಂ ಸತ್ಯಾ
ನಾಗ್ಂ ಸತಾಮನ್ಯತಮಪಿಧಾನಂ ಯೋ ಯೋ ಹ್ಯಸ್ಯೇತಃ
ಪ್ರೈತಿ ನ ತಮಿಹ ದರ್ಶನಾಯ ಲಭತೇ || ೧ ||

೧. ಆ ಈ ಸತ್ಯವಾದ ಕಾಮಗಳು ಅನ್ಯತದ ಮುಸುಕುಳ್ಳವು.
ಸತ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವಕ್ಕೆ ಅನ್ಯತವು ಮುಚ್ಚಳವು , ಯಾವಯಾವನು
ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾನೋ ಅವನನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುವದಕ್ಕೆ
ದೋರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ?

ತೃಪ್ತಿಯೂ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರವೂ
ಸ ತ್ಯ ಕಾ ಮ ಗ ಳ ಪ್ರಾ ಪ್ತಿ ಗೆ ಅ ದ್ವಿ
(ಭಾಷ್ಯ)

೬೧೯. ಯಥೋಕ್ತಾತ್ಮಧ್ಯಾನಸಾಧನಾನುಷ್ಠಾನಂ ಪ್ರತಿ ಸಾಧಕಾನಾಮ್
ಉತ್ಸಾಹಜನನಾರ್ಥಮ್ ಅನುಕ್ರೋಶಸ್ತೀ ಆಹ | ಕಷ್ಟಮಿದಂ ಖಲು ನರ್ತತೇ
ಯತ್ ಸ್ವಾತ್ಮಸ್ಥಾಃ ಶಕ್ಯಪ್ರಾಪ್ಯಾ ಅಪಿ ತ ಇಮೇ ಸತ್ಯಾಃ ಕಾಮಾಃ ಅನ್ಯತಾಪಿ
ಧಾನಾಃ, ತೇಷಾಮ್ ಆತ್ಮಸ್ಥಾನಾಂ ಸ್ವಾಶ್ರಯಾಣಾಮೇವ ಸತಾಮ್ ಅನ್ಯತಂ
ಬಾಹ್ಯವಿಷಯೇಷು ಸ್ತೃನ್ನಭೋಜನಾಚ್ಛಾದನಾದಿಷು ತೃಷ್ಟ್ವಾ ತನ್ನಿಮಿತ್ತಂ ಚ
ಸ್ವೇಚ್ಛಾಪ್ರಚಾರತ್ವಂ ಮಿಧ್ಯಾಚ್ಛಾನನಿಮಿತ್ತತ್ವಾತ್ ಅನ್ಯತಮ್ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ |
ತನ್ನಿಮಿತ್ತಂ ಸತ್ಯಾನಾಂ ಕಾಮಾನಾಮ್ ಅಪ್ರಾಪ್ತಿರಿತಿ ಅಪಿಧಾನಮಿವ ಅಪಿ
ಧಾನಮ್ | ಕಥಮ್ ಅನ್ಯತಾಪಿಧಾನನಿಮಿತ್ತಂ ತೇಷಾಮ್ ಅಲಾಭ ಇತಿ ?
ಉಚ್ಯತೇ | ಯೋ ಯೋ ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ಅಸ್ಯ ಜನ್ಮೋಃ ಪುತ್ರೋ ಭ್ರಾತಾ ವಾ
ಇಷ್ಟ ಇತಃ ಅಸ್ಮಾಲೋಕಾತ್ ಪ್ರೈತಿ ಪ್ರಗಚ್ಛತಿ ಪ್ರಿಯತೇ ತಮ್ ಇಷ್ಟಂ
ಪುತ್ರಂ ಭ್ರಾತರಂ ವಾ ಸ್ವಹೃದಯಾಕಾಶೇ ವಿದ್ಯಮಾನಮಪಿ ಇಹ ಪುನರ್ದರ್ಶ
ನಾಯ ಇಚ್ಛನ್ನಪಿ ನ ಲಭತೇ ||

1 'ಪ್ರಚಾರ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರ ಹಚ್ಚು ; ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೆ ಸಾಕು.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಆತ್ಮಧ್ಯಾನವನ್ನೂ ಸಾಧನವನ್ನೂ ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವದಕ್ಕೆಂದು ಕನಿಕರದಿಂದ (ಶ್ರುತಿಯು) ಹೀಗೆನ್ನುತ್ತಿದೆ ತಮ್ಮ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಪಡೆಯುವದಕ್ಕೆ ಶಕ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಆ ಈ ಸತ್ಯಕಾಮಗಳು ಅನೃತದ ಮುಸುಕುಳ್ಳವು ಎಂಬುದು ಎಂಥ ಕಷ್ಟದ ಮಾತು! ಆತ್ಮನಲ್ಲಿದ್ದು ತನ್ನನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವಾದರೂ ಅನೃತವು, ಹೊರಗಿನ ವಿಷಯಗಳಾದ ಹೆಂಡತಿ, ಅನ್ನದೂಟ, ಬಟ್ಟೆಬರೆ-ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ತೃಷ್ಣೆಯೂ ಅದರ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾದ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರವೂ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾಗುವದರಿಂದ (ಅವನ್ನು) ಅನೃತವೆಂದಿದೆ¹ - ಆ (ಅನೃತದ) ನಿಮಿತ್ತ ಸತ್ಯವಾದ ಕಾಮಗಳು ದೊರಕದೆ ಇರುವದರಿಂದ (ಅವಕ್ಕೆ ಅದು) ಮುಸುಕಿನಂತೆ ಇದೆಯಾಗಿ (ಅದನ್ನು) ಮುಸುಕು (ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ).

ಅನೃತವೆಂಬ ಮುಸುಕಿನ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಆ (ಕಾಮಗಳು) ದೊರಕದೆ ಇರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ (ಹಿ=ಯಸ್ಮಾತ್) ಹೇಗೆಂದರೆ, ಈ ಜೀವನಿಗೆ ಇಷ್ಟನಾದ ಮಗನೋ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವನೋ ಯಾವ ಯಾವನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಈ ಲೋಕದಿಂದ (ಪ್ರೈತಿ=ಪ್ರಗಚ್ಛತಿ) ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಾನೋ ಸಾಯುತ್ತಾನೋ ಆ ಇಷ್ಟನಾದ ಮಗನನ್ನಾಗಲಿ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವನನ್ನಾಗಲಿ (ಅವನು) ತನ್ನ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸಿದರೂ ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ ಇರುತ್ತಾನೆ.

ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಮಗಳಿರುತ್ತವೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯೇ ಚಾಸ್ಯೇಹ ಜೀವಾ ಯೇ ಚ ಪ್ರೇತಾ ಯಚ್ಛಾನ್ಯದಿಚ್ಛನ್ತು ಲಭತೇ ಸರ್ವಂ ತದತ್ರ ಗತ್ವಾ ವಿನ್ದತೇತ್ರ ಹ್ಯಸ್ಯೇತೇ ಸತ್ಯಾಃ ಕಾಮಾಃ ಅನೃತಾಪಿಧಾನಾಸ್ತದ್ಯಥಾಪಿ ಹಿರಣ್ಯನಿಧಿಂ ನಿಹಿತಮುಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಾ ಉಪರ್ಯುಪರಿ. ಸಂಚರನ್ತೋ ನ ವಿನ್ದೇಯುರೇವಮೇವೇವಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾ ಅಹರಹರ್ಗಚ್ಛಂತ್ಯ ಏತಂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ನ ವಿನ್ದಂತ್ಯನೃತೇನ ಹಿ ಪ್ರತ್ಯೂಢಾಃ ||೨

1. ಅನೃತವೆಂದರೆ ಕಾಮವು ಮತ್ತು ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರವಾದ ಕರ್ಮವು- ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬರೆದಿರುವದನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಇದು ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆಗುವದರಿಂದ ಅನೃತವು. ಇಲ್ಲಿ ಅನೃತವೆಂದರೆ ಮೂಲಾವಿದ್ಯೆ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರ ವಿವರಣೆಗೆ ಆಧಾರವೇ ಇಲ್ಲ.

೨. ಇನ್ನು ಇಲ್ಲಿರುವ ಯಾವ ಜೀವರು ಮತ್ತು ಯಾವ ಸತ್ತ (ಜೀವರು), ಮತ್ತು ಯಾವ ಮತ್ತೊಂದು- (ಇವನ್ನು) ಇಚ್ಛಿಸಿ (ದರೂ) ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದಿರುವನೋ ಅದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಇವನ ಈ ಸತ್ಯ ಕಾಮಗಳು ಅನ್ಯತದ ಮುಸುಕುಳ್ಳ(ವಾಗಿನೆ)? ಅಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವಿಹಿತ ವಾಗಿರುವ ಹಿರಣ್ಯನಿಧಿಯನ್ನು ಅಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞರು ಮೇಲಿಮೇಲೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ಪಡೆಯದ ಇರುತ್ತಾರೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಸರ್ವಪ್ರಜೆಗಳೂ ದಿನದಿನವೂ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಸೇರುತ್ತಿದ್ದರೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುವರು. ಅನ್ಯತದಿಂದಲ್ಲವ, ಸೆಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವರು ?

ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೨೦. ಅಥ ಪುನರ್ಯೇ ಚಾಂಸ್ಯ ವಿದುಷೋ ಜನ್ಮೋರ್ಜೀವಾಃ ಜೀವಸ್ತಿ ಇಹ ಪುತ್ರಾ ಭ್ರಾತೃದಯೋ ವಾ, ಯೇ ಚ ಸ್ತ್ರೀತಾ ಮೃತಾ ಇಷ್ಟಾಃ ಸಂಬಂಧಿ ನೋ ಯಚ್ಚಾನ್ಯದಿಹ ಲೋಕೇ ವಸ್ತ್ರಾನ್ನಪಾನಾದಿ ರತ್ನಾದಿ ವಾ ವಸ್ತು ಇಚ್ಛನ್ ನ ಲಭತೇ | ತತ್ಸರ್ವಮ್ ಅತ್ರ ಹೃದಯಾಕಾಶಾಖ್ಯೇ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಗತ್ವಾ ಯಥೋಕ್ತೇನ ವಿಧಿನಾ ವಿಂದತೇ ಲಭತೇ | ಅತ್ರ ಅಸ್ಮಿನ್ ಹಾರ್ದಾಕಾಶೇ ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ಅಸ್ಯ ಏತೇ ಯಥೋಕ್ತಾಃ ಸತ್ಯಾಃ ಕಾಮಾ ವರ್ತಂತೇ ಅನ್ಯತಾಪಿ ಧಾನಾಃ | ಕಥಮಿವ ತದನ್ಯಾಯ್ಯಮಿತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ | ತತ್ ತತ್ರ ಯಥಾಸಿ ಹಿರಣ್ಯನಿಧಿಂ ಹಿರಣ್ಯಮೇವ ಪುನರ್ಗ್ರಹಣಾಯ ನಿಧಾತೃಭಿರ್ನಿರ್ಧೀಯತ ಇತಿ ನಿಧಿಃ | ತಂ ಹಿರಣ್ಯನಿಧಿಂ ನಿಹಿತಂ ಭೂಮೇರಥಸ್ತಾತ್ ನಿಕ್ಷಿಪ್ತಮ್ ಅಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಾ ನಿಧಿಶಾಸ್ತ್ರೈರ್ನಿರ್ಧಿಕ್ಷೇತ್ರಮ್ ಅಜಾನಂತಃ, ತೇ ನಿಧೇರುಪರ್ಯುಪರಿ ಸಂಚರಂತೋಽಪಿ ನಿಧಿಂ ನ ವಿಸ್ತೇಯುಃ ಶಕ್ಯವೇದನಮಪಿ | ಏವಮೇವ ಇಮಾ ಅವಿದ್ಯಾ ವತ್ಯಃ ಸರ್ವಾ ಇಮಾಃ ಪ್ರಜಾ ಯಥೋಕ್ತಂ ಹೃದಯಾಕಾಶಾಖ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಲೋಕಂ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಲೋಕೋ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಃ, ತಮ್ | ಅಹರಹಃ 'ಪ್ರತ್ಯಹಂ ಗಚ್ಛನ್ಮೋಽಪಿ ಸುಷುಪ್ತಕಾಲೇ ನ ವಿಸ್ತಂತಿ ನ ಲಭಂತೇ ಏಷೋಹಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಲೋಕಭಾವಮ್ ಆಪನ್ನೋಽಸ್ಮ್ಯದ್ಯ ಇತಿ | ಅನ್ಯತೇನ ಯಥೋಕ್ತೇನ ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಾಥಾಃ ಹೃತಾಃ ಸ್ವರೂಪಾತ್ ಅವಿದ್ಯಾದಿರೋಪೈರ್ಬಹಿರಪ

ಕೃಷ್ಣಾಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅತಃ ಕಷ್ಟಮಿದಂ ವರ್ತತೇ ಜನ್ಮಾನಾಂ ಯತ್ ಸ್ವಾಯತ್ತಮಪಿ ಬ್ರಹ್ಮ ನ ಲಭ್ಯತ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ ॥

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಈ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಜೀವನ ಜೀವರುಗಳು, ಇಲ್ಲಿ ಬದುಕಿರುವ ಮಕ್ಕಳು ಅಥವಾ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವರೇ ಮೊದಲಾದವರು ಯಾರಿರುವರೋ, ಮತ್ತು ಯಾರು ಇಷ್ಟರಾದ ಸಂಬಂಧಿಗಳು ಹೊರಟುಹೋಗಿರುವರೋ ಸತ್ತಿರುವರೋ, ಮತ್ತು ಇನ್ನು ಯಾವದು ಬಟ್ಟೆ, ಅನ್ನಪಾನ-ಮುಂತಾದದ್ದು ಅಥವಾ ರತ್ನವೇ ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸಿದರೂ ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ ಇರುವನೋ ಅದಿಲ್ಲವನ್ನೂ ಈ ಹೃದಯಾಕಾಶವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ದಿಂದ ಸೇರಿದಾಗ¹ (ವಿನ್ದತೇ=ಲಭತೇ) ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. (ಹಿ-ಯಸ್ಮಾತ್) ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ, ಈ ಹಾರ್ದಾಕಾಶದಲ್ಲಿಲ್ಲವೆ, ಇವನ ಈ ಹೇಳಿದ ಸತ್ಯವಾದ ಕಾಮಗಳು ಅನ್ಯತದ ಮುಸುಕುಳ್ಳವಾಗಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ ?

(ಅವು ಸಿಕ್ಕುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ), ಅದು ಹೇಗೆ ಅನ್ಯಾಯವು ? ಎಂಬುದನ್ನು (ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ) ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ : (ತತ್=ತತ್ರ) ಅಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಹಿರಣ್ಯನಿಧಿಯನ್ನು- ಚಿನ್ನವೇ, ಮತ್ತೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೋಣವೆಂದು ಇಡುವವರು (ನೆಲದ) ಕೆಳಗೆ ಇಡುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ ನಿಧಿ(ಯೆನಿಸುವದು). ಆ ಹಿರಣ್ಯನಿಧಿಯನ್ನು- ನೆಲದ ಕೆಳಗೆ ನಿಹಿತವಾದದ್ದನ್ನು ಹಾಕಿಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಅಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞರು ನಿಧಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ² ನಿಧಿಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವವರು (ಇದಾರಲ್ಲ), ಅವರು ನಿಧಿಯ ಮೇಲೆಮೇಲೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ನಿಧಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ಶಕ್ಯವಿದ್ದರೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುತ್ತಾರೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಅವಿದ್ಯಾವಂತರಾದ ಈ ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಹೃದಯಾಕಾಶವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು- ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ಲೋಕವೇ (ಇಲ್ಲಿ) ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವು.* ಅದನ್ನು ದಿನದಿನವೂ ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದರೂ³- ಇಗೂ, ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಈಗ ಹೊಂದಿದವನಾಗಿರುವೆನು ಎಂದು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳದೆ, ಸೇರದೆ ಇರುವರು. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಅನ್ಯತದಿಂದಲ್ಲವೆ, (ಹಿ=ಯಸ್ಮಾತ್) ಸೆಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವವರು, ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಅವಿದ್ಯಾದೋಷದಿಂದ

1. ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಸೇರಿದಾಗ.

2. ಇಂಥಲ್ಲಿ ನಿಧಿಯೆಂದೆ ಎಂದು ಅಂಜನಾದಿಗಳಿಂದ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ.

3. ಸತ್ಯಲೋಕವಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ.

4. ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಾಗುವದೆಂದು ೬-೮-೧೦ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಯೂ ಇದೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ದಹರವು ಬ್ರಹ್ಮವೇ. ಸೂ. ಭಾ. ೧-೩-೧೫.

ಹೊರಕ್ಕೆಳೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವರು ಎಂದರ್ಥ.¹ ಅದ್ದರಿಂದ ಜಂತುಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಧೀನವಾಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮವು ಕೂಡ ದೊರೆಯುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ! (ಅಯ್ಯೋ!) ಇದೆಂಥ ಕಷ್ಟದ ಮಾತು!- ಎಂದು (ಶ್ರುತಿಯು) ಅಭಿಪ್ರಾಯ

ಹೃದಯಶಬ್ದ ನಿರುಕ್ತಿಯಿಂದ ದಹರಾಕಾಶಪ್ರಸಿದ್ಧಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ನಾ ಏಷ ಆತ್ಮಾ ಹೃದಿ ತಸ್ಯೈತದೇವ ನಿರುಕ್ತಗ್ಂ ಹೃದ್ಯಯ
ಮಿತಿ ತಸ್ಮಾದ್ಭೃದಯಮಹರಹರ್ವಾ ಏನಂವಿತ್ ಸ್ವರ್ಗಂ
ಲೋಕಮೇತಿ || ೩ ||

೩. ಆ ಈ ಆತ್ಮನೇ ಹೃದಯದಲ್ಲ (ಹೇಳಿದವನು). ಅದಕ್ಕೆ ಹೃದಿ ಅಯಮ್ ಎಂಬುದೇ ನಿರುಕ್ತವು, ಅದ್ದರಿಂದ (ಅದು) ಹೃದಯವು. ಹೀಗೆಂದರಿತುಕೊಂಡಿರುವವನು ದಿನದಿನವೂ ಸ್ವರ್ಗ ಲೋಕವನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾನೆ.

ಹೃದಯಾಕಾಶವು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೃದಯನಾಮನಿರ್ವಚನ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೨೧. ಸ ವೈ | ಯ ಆತ್ಮಾಪಹತಪಾಪ್ಯಾ ಇತಿ ಪ್ರಕೃತಃ, ವೈಶಬ್ದೇನ ತಂ ಸ್ಮಾರಯತಿ | ಏಷಃ ವಿವಕ್ಷಿತ ಆತ್ಮಾ ಹೃದಿ ಹೃದಯಪುಣ್ಣರೀಕೇ ಆಕಾಶ ಶಬ್ದೇನಾಭಿಹಿತಃ | ತಸ್ಯೈತಸ್ಯ ಹೃದಯಸ್ಯ ಏತದೇವ ನಿರುಕ್ತಮ್ ನಿರ್ವಚನಮ್ ನಾನ್ಯತ್ | ಹೃದಿ ಆಯಮಾತ್ಮಾ ವರ್ತತ ಇತಿ ಯಸ್ಮಾತ್ | ತಸ್ಮಾತ್ ಹೃದಯಮ್ | ಹೃದಯನಾಮನಿರ್ವಚನಪ್ರಸಿದ್ಧ್ಯಾಪಿ ಸ್ವಹೃದಯ ಆತ್ಮಾ ಇತ್ಯವಗತ್ತವ್ಯಮ್ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆತನೇ- 'ಅಪಹತಪಾಪ್ಯನಾದ ಆತ್ಮನು' (೮-೧-೫) ಎಂದು ಯಾವನು ಪ್ರಕೃತನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ ಅವನನ್ನು (ಅವನೇ ಎಂದು) ವೈಶಬ್ದದಿಂದ ನೆನಪಿಗೆ ತಂದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿವಕ್ಷಿತನಾದ ಆತ್ಮನೇ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಹೃದಯಪುಂಡರೀಕ

1 ಅವಿದ್ಯಾಕಾಮಕವರ್ಗಗಳೇ ಅನ್ಯತವು ಎಂದರ್ಥ ಇಲ್ಲಿ ಅನ್ಯತವೆಂದರೆ ಮೂಲಾ ವಿಷ್ಣುವೆಂದೂ ಅವಿಧಾನವೆಂದರೆ ಅದರ ಅವರಣಾಕ್ರಿಯೆಂದೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡುವ ಈಚಿನ ಕೆಲವರು ವೇದಾಂತಿಗಳ ಮತವು ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೂ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೂ ವಿರುದ್ಧವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವು.

ದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಿದವನು. ಆ ಈ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಇದೇ ನಿರುಕ್ತವು, ನಿರ್ವಚನವು, ಮತ್ತೊಂದಲ್ಲ (ಹೃದಿ) ಹೃದಯದಲ್ಲಿ (ಅಯಮ್) ಈ ಆತ್ಮನು ಇರುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಹೃದಯವು ; ಹೃದಯನಾಮನಿರ್ವಚನದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದಲೂ ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನು (ಇರುವನೆಂದು) ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು - ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ನಾಮನಿರ್ವಚನಜ್ಞಾನಿಗೆ ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೨೨ ಅಹರಹವೈ ಪ್ರತ್ಯಹಮ್ ಏವಂವಿದ್ ಹೃದ್ಯಯಮಾತ್ಮೀತಿ ಜಾನನ್ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಂ ಹಾರ್ದಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಏತಿ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ | ನನ್ನನೇವಂ ವಿದಸಿ ಸುಷುಪ್ತಕಾಲೇ ಹಾರ್ದಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತ ಏವ | (ಸುಷುಪ್ತಕಾಲೇ)¹ 'ಸತಾ ಸೋಮ್ಯ ತದಾ ಸಂಪನ್ನಃ' (೬-೮-೧) ಇತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ | ಬಾಧಮೇವಮ್ | ತಥಾಪ್ಯಸ್ತಿ ವಿಶೇಷಃ | ಯಥಾ ಜಾನನ್ ಅಜಾನಂಶ್ಚ ಸರ್ವೋ ಜನ್ತುಃ ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮೈವ, ತಥಾಪಿ ತತ್ತಮಸೀತಿ ಪ್ರತಿಬೋಧಿತೋ ವಿದ್ವಾನ್ ಸದೇವ ನಾನೈಷ್ಯೇತ್ಯೀತಿ ಜಾನನ್ ಸದೇವ ಭವತಿ | ಏವಮೇವ ವಿದ್ವಾನ್ ಅವಿದ್ವಾಂಶ್ಚ ಸುಷುಪ್ತೇ ಯದ್ಯಪಿ ಸತ್ಸಂಪದ್ಯತೇ, ತಥಾಪಿ ಏವಂವಿದೇವ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಮೇತೀತ್ಯುಚ್ಯತೇ | ದೇಹಮಾತೇಽಪಿ ವಿದ್ಯಾಫಲಸ್ಯ ಅನಶ್ಯಂಭಾವಿತ್ವಾದ್ ಇತ್ಯೇಷ ವಿಶೇಷಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ದಿನದಿನವೂ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಹೀಗೆಂದರಿತುಕೊಂಡಿರುವವನು, ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಈ ಆತ್ಮ(ನಿರುವ)ನೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವವನು², ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು ಹಾರ್ದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾನೆ.

(ಆಕ್ಷೇಪ).:- ಹೀಗೆಂದರಿತುಕೊಳ್ಳದವನೂ ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಾರ್ದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸೇರಿಯೇಸೇರುತ್ತಾನಲ್ಲ ? (ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ) 'ಸೋಮ್ಯನೇ, ಅಗ ಸತ್ತಿನೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ' (೬-೮-೧) ಎಂದು ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲ !

(ಪರಿಹಾರ):- ನಿಜ, ಹೀಗೆಯೇ. ಆದರೂ ವಿಶೇಷವುಂಟು. ಹೇಗೆ ಅರಿತುಕೊಂಡವನೂ ಅರಿಯದೆ ಇರುವವನೂ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಜೀವನೂ

1. ಈ ಮಾತು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ, ಅ|| ವಾ|| ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದೆ.

2. ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವವನು.

ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮವೇ (ಆಗಿರುತ್ತಾ) ನಾದರೂ 'ಅದೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ' ಎಂದು ತಿಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜ್ಞಾನಿಯೇ ಸತ್ತೇ (ನಾನು) ಮತ್ತೊಬ್ಬನಲ್ಲ- ಎಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಸತ್ತೇ ಆಗುತ್ತಾನೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದವನೂ ಮಾಡದವನೂ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ತನ್ನೇ ಸೇರುತ್ತಾನೆಂಬುದು ನಿಜ; ಆದರೂ ಹೀಗೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದವನೇ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು (ಇಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ದೇಹಸಾತವಾದಮೇಲೂ ಉಪಾಸನೆಯ ಫಲವು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ- ಎಂಬುದು (ಇಲ್ಲಿ) ನಿಶೇಷವು.'

ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಸ್ವರೂಪಪ್ರಾಪ್ತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯ ಏಷ ಸಂಪ್ರಸಾದೋಽಸ್ಮಾಚ್ಛರೀರಾತ್ ಸಮುತ್ಥಾಯ ಪರಂ ಜ್ಯೋತಿರುಪಸಂಪದ್ಯ ಸ್ತೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಯದ್ಯತ ಏಷ ಆತ್ಮೇತಿ ಹೋವಾಚೈತದವೃತಮಭಯಮೇತದ್ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ತಸ್ಯ ಹ ವಾ ಏತಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ನಾನು ಸತ್ಕಮಿತಿ ||

೪. ಇನ್ನು ಈ ಸಂಪ್ರಸಾದದಿನದಾನಲ್ಲ, (ಅವನು) ಈ ಶರೀರದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಸೇರಿ ತನ್ನ ರೂಪದಿಂದ ಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇವನೇ ಆತ್ಮನು -ಎಂದನು. ಇದೇ ಅವೃತವು, ಅಭಯವು, ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮವು. ಆ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಸತ್ಯವೆಂಬುದು ನಾಮವು.

ದಹರೋಪಾಸಕನಿಗೆ ಆಗುವ ಸ್ವರೂಪಪ್ರಾಪ್ತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೨೩. ಸುಷುಪ್ತಕಾಲೇ ಸ್ತೇನ ಆತ್ಮನಾ ಸತಾ ಸಂಪನ್ನಃ* ಸನ್ ಸಮ್ಯಕ್ ಪ್ರಸಿದತ್ತೀತಿ ಜಾಗ್ರತ್ಸ್ವಪ್ನಯೋರ್ವಿಷಯೇಂದ್ರಿಯಸಂಯೋಗಜಾತಂ ಕಾಲುಷ್ಯಂ ಜಹಾತೀತಿ ಸಂಪ್ರಸಾದಶಬ್ದೋ ಯದ್ಯಪಿ ಸರ್ವಜನ್ಮನಾಂ ಸಾಧಾರಣಃ, ತಥಾಪಿ 'ಏವಂವಿತ್ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಮೇತಿ' ಇತಿ ಪ್ರಕೃತತ್ವಾತ್, 'ಏಷ

1. ದೃಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಫಲವು ಹೇಗೋ ವಾಷ್ವಾಂತಿಕದಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದಲೇ ಫಲವು ಹಾಗೆ -ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

2. ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

ಸಂಪ್ರಸಾದಃ' ಇತಿ ಸಂನಿಹಿತವದಾ ಯತ್ನವಿಶೇಷಾತ್ ಸಃ | ಅಥ ಇದಂ ಶರೀರಂ ಹಿತ್ವಾ ಅಸ್ಮಾಚ್ಛರೀರಾತ್ ಸಮುತ್ಥಾಯ ಶರೀರಾತ್ಮಭಾವನಾಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ನ ತು ಆಸನಾದಿವ ಸಮುತ್ಥಾಯ ಇತೀಹ ಯುಕ್ತಮ್ | 'ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣ' ಇತಿ ವಿಶೇಷಣಾತ್ | ನ ಹಿ ಅನ್ಯತ ಉತ್ಥಾಯ ಸ್ವರೂಪಂ ಸಂಪತ್ತಿ ವ್ಯಮ್ | ಸ್ವರೂಪಮೇವ ಹಿ ತನ್ನ ಭವತಿ ಪ್ರತಿಪತ್ತವ್ಯಂ ಚೇತ್ ಸ್ಯಾತ್ | ಪರಂ ಪರಮಾತ್ಮಲಕ್ಷಣಂ ವಿಜ್ಞಾಪ್ತಿ ಸ್ವಭಾವಂ ಜ್ಯೋತಿಃ, ಉಪಸಂಪದ್ಯ | ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಮ್ ಉಪಗಮ್ಯೇತ್ಯೇತತ್ | ಸ್ವೇನ ಆತ್ಮೀಯೇನ ರೂಪೇಣ ಅಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ | ಪ್ರಾಗೇ ತಸ್ಯಾಃ ಸ್ವರೂಪಸಂಪತ್ತೇಃ, ಅವಿದ್ಯಯಾ ದೇಹಮೇವಾಪರಂ ರೂಪಮ್ ಆತ್ಮ ತ್ವೇನ ಉಪಗತಃ ಇತಿ ತದಪೇಕ್ಷಯಾ ಇದಮುಚ್ಯತೇ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣೇತಿ | ಅಶರೀರತಾ ಹಿ ಆತ್ಮನಃ ಸ್ವರೂಪಮ್ | ಯತ್ ಸ್ವಂ ಪರಂ ಜ್ಯೋತಿಃ ಸ್ವರೂಪಮ್ ಆಪದ್ಯತೇ ಸಂಪ್ರಸಾದಃ, ಏಷ ಆತ್ಮೇತಿ ಹೋನಾಚ | "ಸ ಬ್ರೂಯಾತ್" (೮-೧-೫) ಇತಿ ಯಃ ಶ್ರುತ್ಯಾ ನಿಯುಕ್ತೋನ್ಮೇವಾಸಿಭ್ಯಃ | ಕಿಂ ಚ ಏತ ದವೃತ್ತಮ್ ಅನಿನಾಶಿ ಭೂಮಾ "ಯೋ ವೈ ಭೂಮಾ ತದವೃತ್ತಮ್" (೭-೨೪-೧) ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ಅತ ಏವಾಭಯಮ್ | ಭೂಮ್ನೋ ದ್ವಿತೀಯಾ ಭಾನಾತ್ | ಅತ ಏತದ್ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆತ್ಮನಾದ ಸತ್ತಿನೊಂದಿಗೆ ಒಂದಾಗಿರುವವನಾಗಿ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಜಾಗ್ರತ್ಸ್ವಪ್ನಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯೇಂದ್ರಿಯ ಸಂಯೋಗದಿಂದಂಟಾದ ಕಲ್ಮಷವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುರುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ 'ಸಂಪ್ರಸಾದ' ನೆಂಬ ಶಬ್ದವು ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರಿಗೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೆಂಬುದು* ನಿಜ. ಆದರೂ 'ಹೀಗೆಂದರಿತವನು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ' (೮-೩-೩) ಎಂದು (ಉಪಾಸಕನೇ) ಪ್ರಕೃತನಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ 'ಈ ಸಂಪ್ರಸಾದನು' ಎಂದು ಹತ್ತಿರ ವಿರುವಂತೆ (ಶ್ರುತಿಯು) ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿ (ಹೇಳಿರುವದರಿಂದಲೂ ಅವನೇ* (ಇಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರಸಾದನು. ಅವನು) ಇನ್ನು ಈ ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಈ

1. ಜಾಗ್ರತ್ಸ್ವಪ್ನಗಳ ಸಂಬಂಧವೇ ಸಂಸಾರದ ಕಲ್ಮಷವು. ಸ್ಥೂಲಸೂಕ್ಷ್ಮೋಪಾಧಿಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆತ್ಮನು ಸ್ವಚ್ಛನೇ.

2. ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದರೂ ಜೀವರು ಅದನ್ನು ಅರಿಯುವ ಎಂದು ೬-೯-೧ರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರುಗಳಿಗೂ ಸದ್ರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

3. ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದಿರುವದು ಯಾವ ಸ್ವಚ್ಛಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಆ ಸ್ವರೂಪವೇ ಅಪರತಪಾಪ್ಯತ್ವಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಎಂದು ಉಪಾಸಕತ್ವವನ್ನು ಹೊಗಳುವದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ ಯೆಂದು ಭಾವ. ಸೂ. ಭಾ. ೧-೩-೨೦.

ಶರೀರದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದು, ಶರೀರವೇ ತಾನೆಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಂದರ್ಥ.¹ ಆಸನವನ್ನು (ಬಿಟ್ಟೇಳು)ವಂತೆ ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದು ಎಂದೇನೂ (ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆಯೆಂಬುದು) ಯುಕ್ತವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ತನ್ನ ರೂಪದಿಂದ (ಸಿದ್ಧ ನಾಗುತ್ತಾನೆ)' ಎಂದು ವಿಶೇಷಣವನ್ನು (ಹಾಕಿದೆ). ಮತ್ತೊಂದರಿಂದ ಎದ್ದು ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದದ್ದೇನೂ ಇಲ್ಲವಷ್ಟೆ? ಏಕೆಂದರೆ (ಹೊಸ ದಾಗಿ) ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದಾದರೆ (ಅದು) ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗುವದಿಲ್ಲ²? ಹೆಚ್ಚಿನ, ಪರಮಾತ್ಮಸ್ವರೂಪವಾದ ಚೈತನ್ಯಸ್ವಭಾವದ, ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಸೇರಿ- ಸ್ಪಷ್ಟತೆ ಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ- ಸ್ವವಾದ ತನ್ನ³ ರೂಪದಿಂದ ಸಿದ್ಧನಾಗು ತ್ತಾನೆ⁴. ಈ ಸ್ವರೂಪಸಂಪತ್ತಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ದೇಹವೆಂಬ ಅವರೂಪವನ್ನೇ ತಾನೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ನಾದ್ದ ರಿಂದ ಅದರ ಹೋಲಿಕೆಯಿಂದ 'ತನ್ನ ರೂಪದಿಂದ'⁵ ಎಂದಿರುತ್ತದೆ. ಆಶರೀರತ್ವವೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವು? ಯಾವ ತನ್ನ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜ್ಯೋತೀಸ್ವರೂಪವನ್ನು (ಈ) ಸಂಪ್ರಸಾದನು ಹೊಂದು ತ್ತಾನೋ ಅವನೇ ಆತ್ಮನು ಎಂದನು "ಅವನು ತಿಷ್ಠರಿಗೆ ಹೀಗೆನ್ನಬೇಕು" (೮-೧-೫) ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಯಾವ (ಆಚಾರ್ಯನಿಗೆ) ಕಟ್ಟುಮಾಡಿತ್ತೋ (ಅವನು ಹೇಳಿದನು ಎಂದರ್ಥ) ಮತ್ತು ಇದೇ ಅವೃತ್ತವು, ವಿನಾಶವಿಲ್ಲದ ಭೂಮವು: "ಭೂಮವೆಂಬುದಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದೇ ಅವೃತ್ತವು" (೭-೨೪-೧) ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ? ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅಭಯವು, ಏಕೆಂದರೆ ಭೂಮಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯದು ಇರುವದಿಲ್ಲ⁶. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮವು⁷.

1. ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಶರೀರವೇ ತಾನೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿರುವದಿಲ್ಲ ಎಂಬುವೇ ವಿವಕ್ಷಿತವೆಂದು ಭಾವ.

2. ಆದ್ದರಿಂದ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿರುವ ರೂಪವನ್ನೇನೂ ಪಡೆಯುವದಿಲ್ಲ.

3. ಇದು ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ತೀಯೇನ ಎಂಬುದರ ಅನುವಾದವು, ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪ ಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ತನ್ನ ರೂಪವು ಇರುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಆತ್ಮರೂಪೇಣ ಎಂದಿದ್ದರೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ತನ್ನನ್ನೇ ಆತ್ತೀಯವೆಂದಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

4. ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದಿರುವದು ಮೊದಲು ತನ್ನ ರೂಪಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯ ರೂಪ ದಲ್ಲಿದ್ದನು ಎಂಬ ವ್ಯಾಪಾರಿಕಭಾವನೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದು, ನಿಜವಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಸತ್ಸಂ ಪತ್ತಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಸೂ. ಭಾ. ೩-೨-೭ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೬೬).

5. 'ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣ' ಎಂಬ ಪಾರದ ಅನುವಾದವಿದು. 'ಪರಮಿತಿ' ಎಂದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೊಂದುತ್ತದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನದು ಅಪರರೂಪವು, ಇದು ಪರವು ಎಂಬುದು ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿವೆ.

6. ಎರಡನೆಯದಿದ್ದರಲ್ಲವೆ ಭಯ?

7. ಯಾವದು ಅನಂತವೋ ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮ. ತೈ. ೨-೧. ಇದನ್ನೇ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅಸಹತಪಾಸ್ಕತ್ವಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಹೇಳಿರುವದು ಎಂದು ಆಚಾರ್ಯನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಉಪಾಸ್ಯಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಸತ್ಯವೆಂಬ ನಾಮ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೨೪. ತಸ್ಯ ಹ ವಾ ಏತಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ನಾಮ ಅಭಿಧಾನಮ್ | ಕಿಂ ತತ್ ? ಸತ್ಯಮಿತಿ | ಸತ್ಯಂ ಹಿ ಅವಿತಧಂ ಬ್ರಹ್ಮ | “ತತ್ಸತ್ಯಂ ಸ ಆತ್ಮಾ” (೬-೮-೭) ಇತಿ ಹ್ಯುಕ್ತಮ್ | ಅಥ ಕಿಮರ್ಥಮಿದಂ ನಾಮ ಪುನರುಚ್ಯತೇ ? ತದುಪಾಸನವಿಧಿಸ್ತತ್ಯರ್ಥಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ನಾನುವು ಹೆಸರು ಯಾವದದು ? ಸತ್ಯವು ಎಂಬಿದು. ಬ್ರಹ್ಮವು ಸತ್ಯವು, ಹುಸಿಯಲ್ಲದ್ದು, ಅಲ್ಲವೆ ? “ಅದೇ ಸತ್ಯವು, ಅದೇ ಆತ್ಮನು” (೬-೮-೭) ಎಂದಲ್ಲವೆ, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆ ?

(ಪ್ರಶ್ನೆ) .— ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಹೆಸರನ್ನು ಮತ್ತೆ ಹೇಳಿರುವದೇಕೆ ?

(ಉತ್ತರ) .— ಅದನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿರುವದನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವದಕ್ಕೆ.

ಸತ್ಯನಾಮಾಕ್ಷರಗಳ ಮಹಿಮೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಾನಿ ವಾ ಏತಾನಿ ತ್ರೀಣ್ಯಾಕ್ಷರಾಣಿ ಸತೀಯಮಿತಿ ತದ್ಯತ್ ಸತ್ತದವ್ಯುತನುಥ ಯತ್ತಿ ತನ್ನತರ್ಥಮುಥ ಯದ್ಯಂ ತೇನೋಭೇ ಯಚ್ಛತಿ ಯದನೇನೋಭೇ ಯಚ್ಛತಿ ತಸ್ಮಾದ್ಯಮಹರಹರ್ವಾ ಏವಂವಿತ್ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕನೇತಿ || ೫ ||

೫. ಆ ಈ ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳು, ‘ಸ, ತೀ, ಯಮ್’ ಎರಬಿವು. ಅಲ್ಲಿ ಯಾವದು ಸತ್ತೋ ಅದು ಅನ್ಯುತವು ; ಇನ್ನು ಯಾವದು ತಿ ಎಂಬುದೋ ಅದು ಮರ್ತ್ಯವು ; ಇನ್ನು ಯಾವದು ಯಮ್ ಎಂಬುದೋ ಅದರಿಂದ ಎರಡನ್ನೂ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ ; ಇದರಿಂದ ಎರಡನ್ನೂ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾನಲ್ಲವೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಯಮ್. ಹೀಗೆಂದರಿತವನು ದಿನದಿನವೂ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

ಸತ್ಯವೆಂಬ ನಾಮದ ಅಕ್ಷರಗಳ ಮಹಿಮೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೨೫. ತಾನಿ ಹ ವಾ ಏತಾನಿ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ನಾಮಾಕ್ಷರಾಣಿ ತ್ರೀಣ್ಯೇತಾನಿ

ಸ ತೀ ಯಮ್ ಇತಿ | ಸಕಾರಃ, ತಕಾರಃ, ಯಮ್ ಇತಿ ಚ | ಈಕಾರಸ್ತಕಾರೇ ಉಚ್ಚಾರಣಾರ್ಥೋಽನುಬಂಧಃ | ಹ್ರಸ್ವೇನೈವಾಕ್ಷರೇಣ ಪುನಃ ಪ್ರತಿನಿರ್ದೇಶಾತ್ | ತೇಷಾಮ್ | ತತ್ ತತ್ರ ಯತ್ ಸತ್ ಸಕಾರಃ, ತದಮೃತಮ್ | ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ಮೃತವಾಚಕತ್ವಾತ್ ಅಮೃತ ಏವ | ಸಕಾರಸ್ತಕಾರಾನ್ನೋ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಃ | ಅಧ ಯತ್ ತಿ ತಕಾರಃ ತನ್ಮರ್ತ್ಯಮ್ | ಅಧ ಯದ್ ಯಮ್ ಅಕ್ಷರಮ್, ತೇನ ಅಕ್ಷರೇಣ ಅಮೃತಮರ್ತ್ಯಾಪ್ಯೇ ಪೂರ್ವೇ ಉಭೇ ಅಕ್ಷರೇ ಯಚ್ಛ್ರೇಷ್ಠತೀಯಮಯತಿ^೧ ನಿಯಮಯತಿ ವತೀಕರೋತಿ ಆತ್ಮನಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಯದ್ ಯಸ್ಮಾತ್ ಅನೇನ ಯಮಿತ್ಯೇತೇನ ಉಭೇ ಯಚ್ಛ್ರೇಷ್ಠತೀಯಮ್ | ಸಂಯತೇ ಇವ ಹಿ ಏತೇನ ಯಮಾ ಲಕ್ಷ್ಯೇತೇ | ಬ್ರಹ್ಮನಾಮಾಕ್ಷರಸ್ಯಾಪಿ ಇದಮಮೃತ್ವಾದಿಧರ್ಮ ವತ್ತ್ವಂ ಮಹಾಭಾಗ್ಯಮ್, ಕಿಮುತ ನಾನುವತ ಇತಿ ಉಪಾಸ್ಯತ್ವಾಯ ಸ್ತೂಯತೇ ಬ್ರಹ್ಮನಾಮನಿರ್ವಚನೇನೈವ | ನಾನುವತೋ ವೇತ್ಯಾ ಏವಂವಿತ ಅಹರಹರ್ವಾ ಏವಂವಿತ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಮೇತಿ ಇತ್ಯುಕ್ತಾರ್ಥಮ್ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಆ ಇವು ಬ್ರಹ್ಮದ ನಾಮಾಕ್ಷರಗಳು, ಸ ತೀ ಯಮ್ ಎಂದು ಸಕಾರ, ತಕಾರ, ಯಮ್- ಎಂಬೀ ಮೂರು. (ಇಲ್ಲಿ ಸ ತೀ ಎಂಬಲ್ಲಿ) ತಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಈಕಾರವು ಉಚ್ಚಾರಣೆಗಾಗಿ (ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ) ಅನುಬಂಧವು,^೧ ಏಕೆಂದರೆ ಇವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಪ್ರತಿನಿರ್ದೇಶಮಾಡುವಾಗ (ತಿ ಎಂದು) ಹ್ರಸ್ವದಿಂದಲೇ (ಹೇಳಿದೆ. ತತ್=ತತ್ರ) ಅಲ್ಲಿ ಸತ್ ಎಂಬುದಿದೆಯಲ್ಲ, ಸಕಾರವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಅಮೃತವು ; ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮಾಮೃತವನ್ನು ಹೇಳುವದರಿಂದ ಅಮೃತವೇ. (ಇಲ್ಲಿ) ಸಕಾರವನ್ನು ತಕಾರಾಂತವಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಮಾಡಿರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ತಿ ಎಂಬ ತಕಾರವಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಮರ್ತ್ಯವು. ಇನ್ನು ಯಮ್ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವಿದೆಯಲ್ಲ, ಆ ಅಕ್ಷರದಿಂದ ಅಮೃತ, ಮರ್ತ್ಯ, ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು (ಯಚ್ಛ್ರೇಷ್ಠತೀಯಮ್=) ಹಿಡಿತ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಯಮನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ನಿಯಮನಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಸ್ವಾರ್ಥನಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಯಮ್ ಎಂಬೀ (ಅಕ್ಷರದಿಂದ) ಎರಡನ್ನೂ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನಲ್ಲವೆ, ಆದ್ದರಿಂದ (ಅದು) ಯಮ್. ಈ ಯಮ್ ಎಂಬ(ಕ್ಷರ)ದಿಂದ (ಅವೆರಡೂ) ಸಂಯತವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆಯಲ್ಲವೆ ?

ಬ್ರಹ್ಮನಾಮದ ಅಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಕೂಡ ಈ ಅಮೃತತ್ವವೇ ಮುಂತಾದ ಧರ್ಮಗಳಿರುವ ಮಹಾಭಾಗ್ಯವಿದೆ, ಇನ್ನು ನಾನುವುಳ್ಳ (ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ) ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದೇನು ?

1. ಈ ಮಾತು ಅ|| ವಾ|| ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ ; ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಾಗುತ್ತದೆ.
2. ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದ ಅಕ್ಷರವು.

ಎಂದು ನಾನು ನಿರ್ವಚನದಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಉಪಾಸ್ಯವೆಂದು (ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ) ಹೊಗಳಿದೆ. ನಾನುವುಳ್ಳ (ಬ್ರಹ್ಮ)ವನ್ನು ಆರಿತವನು ಹೀಗೆಂದರಿತವನು, 'ಹೀಗೆಂದರಿತವನು ದಿನದಿನವೂ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು (ಹೇಳಿ)ದ್ದಾಗಿದೆ.

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ (ದ ಹ ರ ವಿ ದ್ಯೆ)

ಆತ್ಮನ ಸ್ತುತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯ ಆತ್ಮಾ ಸ ಸೇತುರ್ವಿಧೃತಿರೇಷಾಂ ಲೋಕಾನಾಮಸಂ
ಭೇದಾಯ ನೈತಗ್ಂ ಸೇತುಮಹೋರಾತ್ರೇ ತರತೋ ನ ಜರಾ
ನ ಮೃತ್ಯುರ್ನ ಶೋಕೋ ನ ಸುಕೃತಂ ನ ದುಷ್ಕೃತಗ್ಂ
ಸರ್ವೇ ಪಾಪಾನೋಽತೋ ನಿವರ್ತಂತೀಽಪಹತಪಾಪಾ ಹ್ಯೇಷ
ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಃ || ೧ ||

೧. ಇನ್ನು (ಈ) ಆತ್ಮನಿದಾನಲ್ಲ, ಇವನು ಈ ಲೋಕಗಳ
ಅಸಂಭೇದಕ್ಕೆ ಸೇತುವು, ವಿಧೃತಿಯು. ಈ ಸೇತುವನ್ನು ಅಹೋ
ರಾತ್ರಗಳು ದಾಟುವು. ಮುಪ್ಪು (ದಾಟಿದು), ಸಾವು (ದಾಟಿದು),
ಶೋಕವು (ದಾಟಿದು), ಸುಕೃತವು (ದಾಟಿದು), ದುಷ್ಕೃತವು (ದಾಟಿದು).
ಇವನಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಪಾಪಗಳೂ ಅತ್ತ ಸರಿಯುವವು ; ಈ ಬ್ರಹ್ಮ
ಲೋಕವು ಅಪಹತಪಾಪವಲ್ಲವೆ ?

ಉಪಾಸಕನು ಪಡೆಯುವ ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪ

(ಭಾಷ್ಯ)

೭೨೬. ಅಥ ಯ ಆತ್ಮೇತಿ | ಉಕ್ತಲಕ್ಷಣೋ ಯಃ ಸಂಪ್ರಸಾದಸ್ತಸ್ಯ
ಸ್ವರೂಪಂ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣೈರುಕ್ತೈರನುಕ್ತೈಶ್ಚ ಗುಣೈಃ ಪುನಃ ಸ್ತೂಯತೇ ಬ್ರಹ್ಮ
ಚರ್ಯಸಾಧನಸಂಬನ್ಧಾರ್ಥಮ್ | ಯ ವಿಷಯಧೋಕ್ತಲಕ್ಷಣ ಆತ್ಮಾ ಸ ಸೇತು
ರಿವ ಸೇತುಃ | ವಿಧೃತಿರ್ವಿಧರಣಃ | ಅನೇನ ಹಿ ಸರ್ವಂ ಜಗದ್ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಾದಿ

ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಫಲಾದಿಭೇದನಿಯಮೈಃ ಕರ್ತುರನುರೂಪಂ ವಿದಧತಾ ವಿಧೃತಮ್ |
 ಅಧ್ರಿಯಮಾಣಂ ಹೀಶ್ವರೇಣ ಇದಂ ವಿಶ್ವಂ ವಿನಶ್ಯೇದ್ಯತಃ, ತಸ್ಮಾತ್ ಸ ಸೇತು
 ವಿದ್ಯತಃ | ಕಿಮರ್ಥಂ ಸ ಸೇತುರಿತಿ? ಆಹ | ಏಷಾಂ ಭೂರಾದೀನಾಂ
 ಲೋಕಾನಾಂ ಕರ್ತೃಕರ್ಮಫಲಾಶ್ರಯಾಣಾಮ್ ಅಸಂಭೇದಾಯ ಅವಿದಾರ
 ಣಾಯ | ಅವಿನಾಶಾಯೇತ್ಯೇತತ್ | ಕಿಂವಿಶಿಷ್ಟಶ್ಚಾಸೌ ಸೇತುರಿತಿ? ಆಹ |
 ನೈತಂ ಸೇತುಮ್ ಆತ್ಮಾನಮ್ ಅಹೋರಾತ್ರೇ ಸರ್ವಸ್ಯ ಜನಿಮತಃ ಪರಿಚ್ಛೇದಕೇ
 ಸತೀ ನೈತಂ ತರತಃ | ಯಥಾ ಅನ್ಯೇ ಸಂಸಾರಿಣಃ ಕಾಲೇನ ಅಹೋರಾತ್ರಾದಿ
 ಲಕ್ಷಣೇನ ಪರಿಚ್ಛೇದ್ಯಾ ನ ತಥಾ ಆಯಂ ಕಾಲಪರಿಚ್ಛೇದ್ಯ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ |
 “ಯಸ್ಮಾದರ್ವಾಕ್ ಸಂವತ್ಸರೋಽಹೋಭಿಃ ಪರಿವರ್ತತೇ” (ಬೃ ೪-೪-೧೬)
 ಇತಿ ಶ್ರುತ್ಯನ್ತರಾತ್ | ಅತಃ ಏವೈನಂ ನ ಜರಾ ತರತಿ ನ ವ್ರಾಪ್ನೋತಿ | ತಥಾ
 ನ ಮೃತ್ಯುರ್ನ ಶೋಕೋ ನ ಸುಕೃತಂ ನ ದುಷ್ಕೃತಮ್ | ಸುಕೃತದುಷ್ಕೃತೇ
 ಧರ್ಮಾಧರ್ಮೌ | ಪ್ರಾಪ್ತಿರತ್ರ ತರಣಶಬ್ದೇನ ಅಭಿಪ್ರೇತಾ, ನಾತಿಕ್ರಮಣಮ್ |
 ಕಾರಣಂ ಹ್ಯಾತ್ಮಾ | ನ ಶಕ್ಯಂ ಹಿ ಕಾರಣಾತಿಕ್ರಮಣಂ ಕರ್ತುಂ ಕಾರ್ಯೇಣ |
 ಅಹೋರಾತ್ರಾದಿ ಚ ಸರ್ವಂ ಸತಃ ಕಾರ್ಯಮ್ | ಅನ್ಯೇನ ಹಿ ಅನ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿ
 ರತಿಕ್ರಮಣಂ ವಾ ಕ್ರಿಯೇತ | ನ ತು ತೇನೈವ ತಸ್ಯ | ನ ಹಿ ಘಟೇನ ಮೃತ್
 ಪ್ರಾಪ್ಯತೇ, ಅತಿಕ್ರಮ್ಯತೇ ವಾ | ಯದ್ಯಪಿ ಪೂರ್ವಂ “ಏಷ ಆತ್ಮಾವಹತ
 ಪಾಪ್ಮಾ” (೮-೧-೫) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಪಾಪ್ಮಾದಿಪ್ರತಿಷೇಧ ಉಕ್ತಃ ಏವ, ತಥಾಪಿ
 ಹಾಸಯಂ ವಿಶೇಷಃ, ನ ತರತೀತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿವಿಷಯತ್ವಂ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧತೇ | ತತ್ರ
 ಅವಿಶೇಷೇಣ ಜರಾದ್ಯಭಾವನಾಗತ್ರಮ್ ಉಕ್ತಮ್ | ಅಹೋರಾತ್ರಾದ್ಯಾ ಉಕ್ತಾ
 ಅನುಕ್ತಾಶ್ಚಾನ್ಯೇ ಸರ್ವೇ ವಾಪ್ಮಾನ ಉಚ್ಯಂತೇ | ಅತೋಽಸ್ಮಾದಾತ್ಮನಃ
 ಸೇತೋರ್ನಿವರ್ತನೈಃ ಪ್ರಾಪ್ತೈವ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅಪಹತವಾಪ್ಮಾ ಹ್ಯೇಷ
 ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಲೋಕೋ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ ಉಕ್ತಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಅಥ ಯ ಆತ್ಮಾ’ ಎಂದು (ಮುಂತಾಗಿರುವ) ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ
 ಸ್ವರೂಪದ ಸಂಪ್ರಸಾದನಿದಾನಲ್ಲ, ಅವನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ-
 ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಮತ್ತು ಹೇಳದೆ ಇರುವ- ಗುಣಗಳಿಂದ (ವರ್ಣಿಸಿ)
 ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೆಂಬ ಸಾಧನದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು (ಮಾಡಿಕೊಡು)ವದಕ್ಕಾಗಿ
 ಮತ್ತೂ ಹೊಗಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

1. ‘ಯ ಆತ್ಮಾ’ ಎಂಬ ಅಚ್ಚಿನ ಪಾಠವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.
2. ಉಪಾಸಕನಿರುವನಲ್ಲ, ಎಂದರ್ಥ.
3. ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುವ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು.

ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಸ್ವರೂಪದ ಆತ್ಮನಿದಾನಲ್ಲ, ಅವನು ಸೇತುವು, ಸೇತು ವಿನಂತಿರುವವನು. ವಿಧ್ಯತಿಯು, ವಿಧಾರಣಮಾಡಿರುವವನು. ಈ (ಸೇತು) ವಿನಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಸರ್ವಜಗತ್ತೂ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಾದಿಗಳ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಫಲವೇ ಮುಂತಾದ ಭೇದಗಳ ನಿಯಮಗಳಿಂದ ಕರ್ತೃವಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ?¹ ಈಶ್ವರನು ಇದನ್ನು ಧಾರಣ ಮಾಡದೆ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ವಿಶ್ವವೂ ವಿನಾಶವಾದೀತಲ್ಲವೆ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ವಿಧ್ಯತಿಯಾದ ಸೇತು. ಯಾವ (ಫಲ)ಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಸೇತು(ವಿನಂತಿದಾನೆ) ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಕರ್ತೃಕರ್ಮಫಲಾಶ್ರಯಗಳಾದ ಈ ಭೂರಾದಿಲೋಕಗಳ ಅಸಂಭೇದಕ್ಕೆ, ಸೀಳಿಕೊಂಡುಹೋಗದಿರುವದಕ್ಕೆ, ವಿನಾಶವಾಗದಿರುವದಕ್ಕೆ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಇವನು ಎಂಥ ಸೇತು ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಆತ್ಮನೆಂಬ ಸೇತುವನ್ನು ಅಹೋರಾತ್ರಗಳು, ಹುಟ್ಟುವದೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಪರಿಚ್ಛೇದಕಗಳಾಗಿರುವ ವಾದರೂ ಇದನ್ನು ತಾರಣಮಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆ ಮಿಕ್ಕ ಸಂಸಾರಿಗಳು ಅಹೋ ರಾತ್ರವೇ ಮುಂತಾದ² ಲಕ್ಷಣದ ಕಾಲದಿಂದ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನರಾಗಿರುವರೋ, ಹಾಗೆ ಇವನು ಕಾಲಪರಿಚ್ಛೇದ್ಯನಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. “ಯಾವನಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಸಂವತ್ಸರನು ದಿನಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವನೋ .” (ಬೃ. ೪-೪-೧೬) ಎಂಬ ಬೇರೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಿಂದ (ಹೀಗೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ). ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇವನನ್ನು ಮುಪ್ಪು (ನ ತರತಿ=ನ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ) ಮುಟ್ಟುವದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಸಾವು (ಮುಟ್ಟು)ವದಿಲ್ಲ, ಶೋಕವು (ಮುಟ್ಟು)ವದಿಲ್ಲ, ಸುಕೃತವು (ಮುಟ್ಟು)ವದಿಲ್ಲ, ದುಷ್ಕೃತವು (ಮುಟ್ಟು)ವದಿಲ್ಲ ಸುಕೃತದುಷ್ಕೃತಗಳೆಂದರೆ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ತರಣವೆಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ (ಬಂದು) ಮುಟ್ಟುವದು ಎಂಬುದೇ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾಗಿದೆ, ಮೀರುವದಲ್ಲ ಆತ್ಮನು ಕಾರಣವಲ್ಲವೆ ? ಕಾರ್ಯವು ಕಾರಣವನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸುವದು ಆಗಲಾರದಷ್ಟೆ ? ಅಹೋರಾತ್ರವೇ ಮುಂತಾದದೆಲ್ಲವೂ ಸದ್ಭ್ರೂದ ಕಾರ್ಯವು. ಒಂದು ಮತ್ತೊಂದನ್ನಲ್ಲವೆ, ಸೇರುವದು ಅಥವಾ ಅತಿಕ್ರಮಿಸುವದು - ಇವನ್ನು ಮಾಡೀತು ? ತಾನೇ ತನ್ನನ್ನು (ಸೇರಲಾರದು, ಅತಿಕ್ರಮಿಸಲೂ ಆರದು). ಗಡಿಗೆಯು ಮೃಣ್ಮನ್ನು ಸೇರುವದಾಗಲಿ, ಮೀರುವದಾಗಲಿ ಇಲ್ಲವಷ್ಟೆ ? ಹಿಂದೆ “ಏಷ ಆತ್ಮಾ ಅಪಹತವಾಸ್ಮಾ” (೮-೧-೫) ಎಂದು

1. ಕರ್ಮಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಈತನೇ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಸೂ. ಭಾ. ೩-೨-೩೮. ಇಲ್ಲಿ ಸೇತು ಎಂದಿರುವದರಿಂದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನತ್ವವೇನೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೂ. ಭಾ. ೩-೨-೩೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೩೦೮)ನ್ನು ನೋಡಿ

2. ಮುಂತಾದ ಎಂದರೆ ತಿಥ್ಯಾದಿಲಕ್ಷಣದ ಕಾಲವನ್ನು ಎಂದರ್ಥ.

ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಪಾಪಾದಿಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿಯೇ ಇದೆ. ಆದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಈ (ವಿಶೇಷವಿದೆ ; ಏನೆಂದರೆ) ತರಣಮಾಡುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು (ಅದಕ್ಕೆ) ಪ್ರಾಪ್ತಿ ವಿಷಯನಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ, ಅಲ್ಲಿಯೋ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮುಪ್ಪು ಮುಂತಾದವು ಇಲ್ಲ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಹೇಳಿತ್ತು. ಅಹೋರಾತ್ರವೇ ಮುಂತಾದ -ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಮತ್ತು ಹೇಳದೆ ಇರುವ- ಮಿಕ್ಕ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಾಪಗಳು ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಇವನಿಂದ, ಈ ಆತ್ಮನೆಂಬ ಸೇತುವಿನಿಂದ ಸರ್ವಪಾಪಗಳೂ (ಅವನನ್ನು ಮುಟ್ಟದೆಯೇ) ಅತ್ತ ಸರಿಯುತ್ತವೆ ಎಂದರ್ಥ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವು, ಬ್ರಹ್ಮ ವೆಂಬ ಲೋಕವು ಅಪಹತಪಾಪವೆಂದಲ್ಲವೆ, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ?

ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದಾಗುವ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಸ್ಮಾದ್ವಾ ಏತಗ್ಂ ಸೇತುಂ ತೀರ್ತಾನ್ವಃ ಸನ್ನನನ್ನೋ ಭವತಿ
ವಿದ್ಧಃ ಸನ್ನವಿದ್ವೋ ಭವತ್ಯುಪತಾಪೀ ಸನ್ನನುಪತಾಪೀ ಭವತಿ
ತಸ್ಮಾದ್ವಾ ಏತಗ್ಂ ಸೇತುಂ ತೀರ್ತಾನ್ವಃ ಸಿ ನಕ್ತಮಹರೇವಾಭಿ
ನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ ಸಕೃದ್ವಿಭಾತೋ ಹ್ಯೇವೈಷ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಃ || ೨ ||

೨. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಸೇತುವನ್ನು ತರಣಮಾಡಿದರೆ ಕುರುಡ ನಾಗಿದ್ದವನು ಕುರುಡನಲ್ಲವಾಗುವನು, ಹೊಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟವನು ಹೊಡೆ ಯಲ್ಪಡದವನಾಗುವನು, ಉಪತಾಪಿಯಾಗಿದ್ದವನು ಅನುಪತಾಪಿ ಯಾಗುವನು ; ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಸೇತುವನ್ನು ತರಣಮಾಡಿದರೆ ರಾತ್ರಿಯೂ ಹಗಲೇ ಆಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಈ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಹೊಳೆಯುವದಲ್ಲವೆ ?

ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾದರೆ ಸಕಲದೋಷಗಳೂ ತೊಲಗುವವು

(ಭಾಷ್ಯ)

೨೨೨. ಯಸ್ಮಾಚ್ಚ ಪಾಪಕಾರ್ಯಮ್ ಅನ್ಯಾದಿ ಶರೀರವತಃ ಸ್ಯಾತ್, ನ ತ್ವಶರೀರಸ್ಯ ತಸ್ಮಾದ್ ವಾ ಏತಮ್ ಅತ್ಮಾನಂ ಸೇತುಂ ತೀರ್ತಾನ್ವ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಅನನ್ನೋ ಭವತಿ ದೇಹವತ್ತ್ವೇ ಪೂರ್ವಮ್ ಅನ್ನೋಽಪಿ ಸನ್ | ತಥಾ ವಿದ್ಧಃ ಸನ್ ದೇಹವತ್ತ್ವೇ ಸ ದೇಹವಯೋಗೇ ಸೇತುಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಅವಿದ್ವೋ ಭವತಿ | ತಥಾ ಉಪತಾಪೀ ರೋಗಾದ್ಯುಪತಾಪವಾನ್ ಸನ್ ಅನುಪತಾಪೀ ಭವತಿ | ಕಿಂ ಚ ಯಸ್ಮಾತ್ ಅಹೋರಾತ್ರೇ ನ ಸ್ತಃ ಸೇತಾ ತಸ್ಮಾದ್ ವಾ ಏತಂ

ಸೇತುಂ ತೀರ್ತಾಸ್ತು ಪ್ರಾಪ್ಯ ನಕ್ತಮಸಿ ತಮೋರೂಪಂ ರಾತ್ರಿರಸಿ ಸರ್ವಮ್
ಅಹರೇವ ಅಭಿನಿವೃದ್ಧತೇ | ವಿಜ್ಞಾಪ್ಯಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿಃಸ್ವರೂಪಮ್ ಅಹರಿವಾಹಃ
ಸದೈಕರೂಪಂ ವಿದುಷಃ ಸಂಪದ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸಕೃದ್ವಿಭಾತಃ ಸದಾ ವಿಭಾತಃ
ಸದಾ ಏಕರೂಪಃ ಹಿ^೧ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣ ಏವ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಪಾಪದ ಕಾರ್ಯವಾದ ಕುರುಡು ಮುಂತಾದದ್ದು ಶರೀರವಿದ್ದವನಿಗೆ
ಅದೀತಲ್ಲದೆ ಅಶರೀರನಿಗೆ ಆಗಲಾರದಷ್ಟೆ ? ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಆತ್ಮನೆಂಬ ಸೇತು
ವನ್ನು ತರಣಮಾಡಿದರೆ, ಸೇರಿದರೆ, ದೇಹವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾಗ ಹಿಂದೆ ಕುರುಡನಾಗಿ
ದ್ದರೂ, (ಈಗ) ಕುರುಡನಲ್ಲದೆ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ದೇಹವಿದ್ದಾಗ ಹೊಡೆಯ
ಲ್ಪಟ್ಟವನಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನು ದೇಹವು ತೊಲಗಲು ಸೇತುವನ್ನು ಸೇರಿದರೆ ಹೊಡೆಯ
ಲ್ಪಡದವನಾಗುವನು. ಮತ್ತು ಉಪತಾಪಿಯು ಎಂದರೆ ರೋಗವೇ ಮುಂತಾದ್ದ
ರಿಂದ ನರಳುತ್ತಿರುವವನಾಗಿದ್ದರೂ (ಆಗ) ಅನುಪತಾಪಿಯಾಗುವನು. ಮತ್ತು
(ಈ) ಸೇತುವಿನಲ್ಲಿ ಹಗಲುರಾತ್ರಿಗಳಿರುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಸೇತುವನ್ನು
ತರಣಮಾಡಿದರೆ ಮುಟ್ಟಿದರೆ **ಛತ್ತಲಿಯ ರೂಪದ ರಾತ್ರಿಯು ಕೂಡ
ಎಲ್ಲವೂ ಹಗಲೇ ಆಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ ; ಚೈತನ್ಯಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿಃಸ್ವರೂಪವು
ಹಗಲೇ ಎಂದರೆ ಹಗಲಿನಂತೆಯೇ ಯಾವಾಗಲೂ ಒಂದೇ ರೂಪ
ದ್ದಾಗಿ (ಈ) ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಆಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ- ಎಂದರ್ಥ. ಎಂದೆಂದಿಗೂ
ಹೊಳೆಯುವದು, ಯಾವಾಗಲೂ ತನ್ನ (ಚೈತನ್ಯ)ರೂಪದಿಂದ ಒಂದೇ ರೂಪ
ನಾಗಿರುವದಲ್ಲವೆ, ಈ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವು ?**

ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳಿಗೇ ಈ ಫಲವು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದ್ಯ ಏನೈತಂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾಣಾಃ ಸುವಿನ್ದನ್ತಿ
ತೇಷಾಮೇವೈಷ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಸ್ತೇಷಾಗ್ಂ ಸರ್ವೇಷು
ಲೋಕೇಷು ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ || ೩ ||

೩. ಇಲ್ಲಿ ಯಾರು ಈ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ
ದಿಂದ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವರೋ ಅವರಿಗೇ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವು.
ಅವರಿಗೆ ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಮಚಾರವಿರುವದು.

1. ಈ ಮಾತು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವು ಉಪಾಸಕರಿಗೆ ಬಹುಮುಖ್ಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೨೮. ತತ್ ತತ್ರ ಏವಂ ಸತಿ ಏತಂ ಯಥೋಕ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣ ಸ್ತ್ರೀವಿಷಯತ್ಯಷ್ಟಾತ್ಯಾಗೇನ ಶಾಸ್ತ್ರಾಚಾರ್ಯೋಪದೇಶಮನು ವಿಸ್ತಂತಿ ಸ್ವಾತ್ಮಸಂವೇದ್ಯತಾಮ್ ಆಪಾದಯಂತಿ ಯೇ ತೇಷಾಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮ ಚರ್ಯಸಾಧನವತಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಮೇಷ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಃ | ನಾನ್ಯೇಷಾಂ ಸ್ತ್ರೀ ವಿಷಯಸಂಪರ್ಕಜಾತತ್ಯಷ್ಟಾನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಮಪಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತೇಷಾಂ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಇತ್ಯುಕ್ತಾರ್ಥಮ್ | ತಸ್ಮಾತ್ ಪರಮಮ್ ಏತತ್ ಸಾಧನಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಮ್ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ತತ್ = ತತ್ರ) ಅಲ್ಲಿ, ಹೀಗಿರುವದರಿಂದ, ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮ ಲೋಕವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀವಿಷಯದ ತೃಷ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಡುವದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಾಚಾರ್ಯರ ಉಪದೇಶಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಯಾರು ಆರಿತುಕೊಳ್ಳುವರೋ ತಮ್ಮ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವರೋ, ಆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ಸಾಧನವುಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸಕರಿಗೇ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವು ದೊರಕು ವದು); ಮಿಕ್ಕವರಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀವಿಷಯಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ತೃಷ್ಣೆಯುಂಟಾದ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸಕರಿಗೇಕೂಡ (ದೊರಕುವದಿಲ್ಲ) ಎಂದರ್ಥ. 'ಅವರಿಗೆ ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಮಚಾರವಿರುವದು' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸಕರಿಗೆ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವು ಪರಮ ಸಾಧನವು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ—ಐದನೆಯ ಖಂಡ

(ದಹರವಿದ್ಯೆ)

ಬ್ರಹ್ಮ ಚರ್ಯಸ್ತುತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯದ್ಯಜ್ಞ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯನೇವ ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಚರ್ಯೇಣ ಹ್ಯೇವ ಯೋ ಜ್ಞಾತಾ ತಂ ವಿಸ್ತತೇಽಥ ಯದಿಷ್ಟ ಮಿತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯನೇವ ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣ ಹ್ಯೇನೇಷ್ಟಾತ್ಮಾನಮನುವಿಸ್ತತೇ || ೧ ||

೧. ಇನ್ನು ಯಾವದನ್ನು ಯಜ್ಞವೆನ್ನುವರೋ ಅದು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಯಾವನು ಜ್ಞಾತೃನೋ ಅವನು ಅದನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ? ಇನ್ನು ಯಾವದನ್ನು ಇಷ್ಟವೆನ್ನುವರೋ, ಅದು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಲೇ ಇಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಯಲ್ಲವೆ, ಆತ್ಮನನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ?

ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೨೯ ಯ ಆತ್ಮಾ ಸೇತುತ್ವಾದಿಗುಣೈಃ ಸ್ತುತಸ್ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತಯೇ ಜ್ಞಾನ ಸಹಕಾರಿಸಾಧನಾಂತರಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾಖ್ಯಂ ವಿಧಾತವ್ಯಮ್ ಇತ್ಯಾಹ | ಯಜ್ಞಾದಿಭಿಶ್ಚ ತತ್ ಸೌತಿ ಕರ್ತವ್ಯಾರ್ಥಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವ ಆತ್ಮನನ್ನು ಸೇತುತ್ವವೇ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಹೊಗಳಲಾಯಿತೋ ಅವನನ್ನು ಪಡೆಯುವದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೆಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಸಾಧನಾಂತರವನ್ನು ವಿಧಾನಮಾಡುವದಕ್ಕೊಂದು (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆ (ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ)ವನ್ನು (ಅವಶ್ಯವಾಗಿ) ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೆಂದು (ತಿಳಿಸು)ವದಕ್ಕಾಗಿ ಯಜ್ಞವೇ ಮುಂತಾದ (ರೂಪ)ಗಳಿಂದಲೂ ಹೊಗಳುತ್ತಿದೆ :

ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಯಜ್ಞ, ಇಷ್ಟ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೩೦. ಅಥ ಯದ್ ಯಜ್ಞ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಲೋಕೇ ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥ ಸಾಧನಂ ಕಥಯಂತಿ ಶಿಷ್ಯಾಃ, ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ | ಯಜ್ಞಸ್ಯಾಪಿ ಯತ್ ಫಲಂ ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವಾನ್ ಲಭತೇ | ಅತೋ ಯಜ್ಞೋಽಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವೇತಿ ಪ್ರತಿಪತ್ತವ್ಯಮ್ | ಕಥಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಂ ಯಜ್ಞ ಇತಿ ? ಆಹ | ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣೈವ ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ಯೋ ಜ್ಞಾತಾ ಸ ತಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಲೋಕಂ ಯಜ್ಞಸ್ಯಾಪಿ ಪಾರಂಪರ್ಯೇಣ ಫಲಭೂತಂ ವಿದ್ವತೇ ಲಭತೇ | ತತೋ ಯಜ್ಞೋಽಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವೇತಿ | ಯೋ ಜ್ಞಾತಾ ಇತ್ಯಕ್ಷರಾನುವೃತ್ತೇಃ ಯಜ್ಞೋ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ | ಅಥ ಯದಿಷ್ಟಮಿತಿ ಆಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ತತ್ | ಕಥಮ್ ? ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣೈವ ಸಾಧನೇನ ತಮ್ ಈಶ್ವರಮ್ ಇಷ್ಟಾಪ್ತವ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತವ್ಯಂ ಅಥವಾ ಏಷಣಾಮಾತ್ರವಿಷಯಾಂ ಕೃತ್ವಾ ತಮಾತ್ಮಾನಮ್ ಅನುವಿದ್ವತೇ | ಏಷಣಾದಿಷ್ಟಮಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಯಾವದನ್ನು ಯಜ್ಞವೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕರೆಯುವರೋ ಪರಮ ಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಸಾಧನವೆಂದು ಶಿಷ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಿರುವರೋ, ಅದು ಬ್ರಹ್ಮ ಚರ್ಯವೇ. ಯಜ್ಞದ ಫಲವು ಯಾವದೋ ಅದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವುಳ್ಳವನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಜ್ಞವೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯ ಬೇಕು. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವು ಯಜ್ಞವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ? -ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತಿದೆ: ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಯಾವನು ಜ್ಞಾತೃವಾಗಿರುವನೋ ಅವನು ಯಜ್ಞಕ್ಕೂ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಫಲಭೂತವಾಗಿರುವ ಆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು (ವಿನ್ದತೇ=ಲಭತೇ) ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಜ್ಞವೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ. (ಯೋ ಜ್ಞಾತಾ ಎಂಬಲ್ಲಿ) ಯಾವನು ಜ್ಞಾತೃವಾಗಿರುವನೋ ಎಂಬದರ ಅಕ್ಷರಗಳು ಅನುವರ್ತಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದ ಯಜ್ಞವು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ.

ಇನ್ನು ಯಾವದನ್ನು ಇಷ್ಟವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೋ ಅದು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ, ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೆಂಬ ಸಾಧನದಿಂದಲೇ (ಇಷ್ಟಾಪ್ತ=) ಪೂಜಿಸಿ ಅಥವಾ ಆತ್ಮವಿಷಯವಾದ ಏಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಆ ಆತ್ಮನನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಏಷಣೆಮಾಡುವದರಿಂದ ಇಷ್ಟವೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯತ್ಸತ್ರಾಯಾಣಮಿತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ತದ್
ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣ ಹ್ಯೇವ ಸತ ಆತ್ಮನಸ್ತ್ರಾಣಂ ವಿನ್ದತೇಽಥ
ಯನ್ಮಾನಮಿತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ
ಚರ್ಯೇಣ ಹ್ಯೇವಾಽಽತ್ಮನಮನುವಿದ್ಯ ಮನುತೇ || ೨ ||

೨. ಇನ್ನು ಸತ್ರಾಯಾಣವೆನ್ನುವರಲ್ಲ, ಅದು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಸತ್ತಿನಿಂದ ತನ್ನ ತ್ರಾಣವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ? ಇನ್ನು ಮೌನವೆನ್ನುವರಲ್ಲ, ಅದು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಆತ್ಮನನ್ನು ಅರಿತು ಕೊಂಡು ಮನನಮಾಡುತ್ತಾನೆ?

1. ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೂ ಯಜ್ಞವು ಸಾಧನ.

2. ಯಜ್ಞದ ಫಲವು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಸಿಕ್ಕುವದೊಂದು, 'ಯೋ ಜ್ಞಾತಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಯಕಾರಜ್ಞಕಾರಗಳು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿರುವದೊಂದು- ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಯಜ್ಞವೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ.

3. 'ಇಷ್ಟಿ'ಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪಡೆಯುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದ 'ಇಷ್ಟಿ'ಯಿಂದ (ಪೂಜೆಯಿಂದ), ಅಥವಾ ಏಷಣೆಯಿಂದ (ಅಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ)ಲೇ ಪಡೆಯುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ ಇಷ್ಟಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ.

ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇ ಸತ್ರಾಯಣಮೌನಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೩೧. ಅಥ ಯತ್ ಸತ್ರಾಯಣಮಿತಿ ಆಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ತತ್ ತಥಾ | ಸತಃ ಪರಸ್ಪಾದಾತ್ಮನಃ, ಆತ್ಮನಸ್ತ್ರಾಣಂ ರಕ್ಷಣಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ಸಾಧನೇನ ವಿಸ್ತತೇ | ಅತಃ ಸತ್ರಾಯಣಶಬ್ದಮಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ತತ್ | ಅಥ ಯನ್ಮೌನಮಿತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ತತ್ | ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣೈವ ಸಾಧನೇನ ಯುಕ್ತಃ ಸನ್ ಆತ್ಮಾನಂ ಶಾಸ್ತ್ರಾಚಾರ್ಯಾಭ್ಯಾನ್ ಅನುವಿದ್ಯ ಪಶ್ಚಾನ್ನನುತೇ ಧ್ಯಾಯತಿ | ಅತೋ ಮೌನಶಬ್ದಮಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಯಾವದನ್ನು ಸತ್ರಾಯಣವೆಂದು¹ ಕರೆಯುವದೋ ಅದು ಹಾಗೆ² ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇ ಸತ್ತಿನಿಂದ ಎಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ, ತನ್ನ ತ್ರಾಣವನ್ನು ರಕ್ಷಣವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಸಾಧನದಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.³ ಆದ್ದರಿಂದ ಸತ್ರಾಯಣಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇ. ಇನ್ನು ಯಾವದನ್ನು ಮೌನ ವೆನ್ನುವದೋ ಅದು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇ. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೆಂಬ ಸಾಧನದಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿಯೇ ಆತ್ಮನನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಾಚಾರ್ಯರುಗಳಿಂದ ಅರಿತುಕೊಂಡು ಆ ಬಳಿಕ ಮನನಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಎಂದರೆ ಧ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೌನ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಿರುವದೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇ.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯದನಾಶಕಾಯನಮಿತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ತದೇಷ ಹ್ಯಾತ್ಮಾನ ನಶ್ಯತಿ ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣಾನುವಿಸ್ತ ತೇಽಥ ಯದರಣ್ಯಾಯನಮಿತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ತತ್ತದರಶ್ಚ⁴ ಹ ವೈ ಣ್ಯಶ್ಚಾರ್ಣವೌ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ ತೃತೀಯ

1. 'ಬಹುಯಜಮಾನರುಗಳು ಮಾಡುವ ವೈದಿಕಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಸತ್ರಾಯಣವೆಂಬ ಹೆಸರು' ಎಂದು ಟೀಕೆ.

2. 'ಯಜ್ಞ, ಇಷ್ಟಗಳು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ' ಎಂದು ಟೀಕೆ. ಸತ್ರಾಯಣವೆಂದು ಪರಂಪರಾಸಾಧನದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪಡೆಯುವದರ ಮೂಲಕ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಎಂದೂ ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದು, ಆಗ ವಾ|| ಪಾಠದಂತೆ 'ತಥಾ' ಎಂಬುದು ಉತ್ತರವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುತ್ತದೆ.

3. 'ಸತ್ ತ್ರ' ಎಂದು ಸತ್ತಶಬ್ದವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಸತ್ರಾಯಣ ಎಂಬುದನ್ನು ಸತ್ (ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ) ತ್ರಾಣ (ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು) ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತೆಗೆದಿದೆ. ಇದೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಹೊಗಳುವದಕ್ಕೇ.

4. 'ತದರಶ್ಚ' ಎಂಬ ಪಾರಕ್ರಿಂತ ಇದೇ ಭಾಷ್ಯಾನುಗುಣವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಸ್ಯಾಮಿತೋ ದಿವಿ ತದೈರಂಮದೀಯಗ್ಂ ಸರಸ್ತದಶ್ಚತ್ಥಃ
ಸೋಮಸವನಸ್ತದಪರಾಜಿತಾ ಪೂರ್ಬಹ್ಮಣಃ ಪ್ರಭುವಿಮಿ
ತಗ್ಂ ಹಿರಣ್ಮಯಮ್ || ೩ ||

೩. ಇನ್ನು ಯಾವದನ್ನು ಅನಾಶಕಾಯನವೆನ್ನುವರೋ ಅದು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ. ಯಾವನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ (ಆ) ಈ ಆತ್ಮನು ನಾಶವಾಗುವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ? ಇನ್ನು ಯಾವದನ್ನು ಅರಣ್ಯಾಯನವೆನ್ನುವರೋ ಅದು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ. ಅಲ್ಲಿ ಅರವೂ ಣ್ಯವೂ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಗಳು. ಅಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಇಲ್ಲಿಂದ ಮೂರನೆಯದಾದ ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಐರಂಮದೀಯ ಸರಸ್ಸು. ಅಲ್ಲಿ ಸೋಮಸವನ ಅಶ್ವತ್ಥವು. ಅಪರಾಜಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಪುರವು, ಪ್ರಭುವಿಮಿತವಾದ ಹಿರಣ್ಮಯವಾದ (ಮಂಟಪವು)

ಅನಾಶಕಾಯನ, ಅರಣ್ಯಾಯನ- ಇವೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೩೨. ಅಥ ಯದನಾಶಕಾಯನಮ್ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ತತ್ | ಯಮ್ ಆತ್ಮಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣಾಂನುವಿನ್ದತೇ | ಸ ಏಷ ಹಿ ಆತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಸಾಧನವತೋ ನ ನಶ್ಯತಿ | ತಸ್ಮಾತ್ ಅನಾಶಕಾಯನಮಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ | ಅಥ ಯದರಣ್ಯಾಯನಮ್ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ತತ್ | ಅರಣ್ಯಶಬ್ದಯೋರರ್ಥವಯೋರ್ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವತೋಽಯನಾದ ರಣ್ಯಾಯನಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮ್ | ಯೋ ಜ್ಞಾನಾದ್ ಯಜ್ಞಃ, ಏಷಣಾದಿಷ್ಟಮ್, ಸತಸ್ತ್ರಾಣಾತ್ ಸತ್ರಾಯಣಮ್, ಮನನಾನ್ಮಾನಮ್, ಅನಶನಾದನಾಶಕಾಯನಮ್, ಅರಣ್ಯಯೋರ್ಗಮನಾದರಣ್ಯಾಯನಮ್- ಇತ್ಯಾದಿಭಿರ್ಮಹದ್ಭಿಃ ಪುರುಷಾರ್ಥಸಾಧನೈಃ ಸ್ತುತತ್ವಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಂ ಪರಮಂ ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಸಹಕಾರಿ ಕಾರಣಂ ಸಾಧನಮ್ ಇತ್ಯತೋ ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾ ಯತ್ನತೋ ರಕ್ಷಣೀಯಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಯಾವದನ್ನು ಅನಾಶಕಾಯನವೆನ್ನುವರೋ¹ ಅದು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ. ಯಾವ ಆತ್ಮನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನೋ ಆ ಈ ಆತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೆಂಬ ಸಾಧನವುಳ್ಳವನಿಗೆ ನಾಶವಾಗುವದಿಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ

ಅನಾಶಕಾಯನವೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ. ಇನ್ನು ಯಾವದನ್ನು ಅರಣ್ಯಾಯನ^೧ ವೆನ್ನುವರೋ, ಅದು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ. ಅರ, ಣ್ಯ-ಎಂಬ ಶಬ್ದ(ವಾಚ್ಯ)ಗಳಾದ ಅರ್ಣವಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವುಳ್ಳವನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವು ಅರಣ್ಯಾಯನವು.

ಯಾವನು ಜ್ಞಾನದಿಂದ .ಯಜ್ಞವು^೨, ಏಷಣೆಮಾಡುವದರಿಂದ ಇಷ್ಟವು, ಸತ್ತಿನಿಂದ ರಕ್ಷಣೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಸತ್ತಾಯಣವು, ಮನನಮಾಡುವದರಿಂದ ಮೌನವು, ನಾಶವಾಗದಿರುವದರಿಂದ ಅನಾಶಕಾಯನವು, ಅರ ಮತ್ತು ಣ್ಯ-ಇವುಗಳನ್ನು ವಡೆಯಿಸುವದರಿಂದ ಅರಣ್ಯಾಯನವು- ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಮಹಾ ಮಹಾಪುರುಷಾರ್ಥಸಾಧನಗಳಿಂದ (ಇದನ್ನು) ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿರುವದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಹಕಾರಿಕಾರಣವಾದ ಸಾಧನವು ; ಅದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯು ಇದನ್ನು ಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ.

ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದ ವೈಭವ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೩೩. ತತ್ ತತ್ರ ಹಿ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ ಅರಶ್ಚ ಹ ವೈ ಪ್ರಸಿದ್ಧೋ ಣ್ಯಶ್ಚ ಅರ್ಣವೌ ಸಮುದ್ರೌ | ಸಮುದ್ರೋಪಮೇ ವಾ ಸರಸೀ | ತೃತೀಯಸ್ಯಾಂ ಭುವನ್ ಅನ್ತರಿಕ್ಷಂ ಚಾಪೇಕ್ಷ್ಯ ತೃತೀಯಾ ದ್ಯೌಃ | ತಸ್ಯಾಂ ತೃತೀಯಸ್ಯಾಮ್ ಇತಃ ಅಸ್ಮಾಲ್ಮೋಕಾದಾರಭ್ಯ ಗಣ್ಯಮಾನಾಯಾಂ ದಿವಿ | ತತ್ ತತ್ರೈವ ಚ ಐರಮ್ ಇರಾ ಅನ್ನಮ್, ತನ್ಮಯ ಐರೋ ಮಣ್ಣಿಃ | ತೇನ ಪೂರ್ಣಮ್ ಐರಂ ಮದೀಯಮ್ | ತದುಪಯೋಗಿನಾಂ ಮದಕರಂ ಹರ್ಷೋತ್ಪಾದಕಂ ಸರಃ | ತತ್ರೈವ ಚ ಅಶ್ವತ್ಥೋ ವೃಕ್ಷಃ ಸೋಮಸವನೋ ನಾಮತಃ | ಸೋಮೋಮೃತಂ ತನ್ನಿಃಸ್ರವೋಮೃತಸ್ರವಃ ಇತಿ ವಾ | ತತ್ರೈವ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ (ಪರೈಃ) ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಸಾಧನರಹಿತೈರ್ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಸಾಧನವದ್ವೈರಣೈಃ ನ ಜೀಯತ ಇತಿ ಅಪರಾಜಿತಾ ನಾಮ ಪೂಃ ಪುರೀ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಸ್ಯ | ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಚ ಪ್ರಭುಣಾ ವಿಶೇಷೇಣ ಮಿತಂ ನಿರ್ಮಿತಂ, ತಚ್ಚ ಹಿರಣ್ಮಯಂ ಸೌವರ್ಣಂ ಪ್ರಭುವಿಮಿತಂ 'ಮಣ್ಣಿಪಮ್' ಇತಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ತತ್ = ತತ್ರ) ಆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿಯೇ ಅರನೆಂದು (ವೈ =) ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ಮತ್ತು ಣ್ಯ(ವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ) ಅರ್ಣವಗಳು, ಸಮುದ್ರಗಳು, ಅಥವಾ

1. ಅರಣ್ಯವಾಸತತ್ಪರನಾಗಿರುವದು.

2. ಭಾ. ಭಾ. ೬೩೦ನ್ನು ನೋಡಿ.

ಸಮುದ್ರದಂತಿರುವ ಸರೋವರಗಳು ; ಮೂರನೆಯದಾದ- ಭೂಮಿಯನ್ನೂ ಅಂತ ರಿಕ್ಷವನ್ನೂ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಮೂರನೆಯ ದ್ಯುಲೋಕವಿದೆಯಲ್ಲ, ಆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಈ ಲೋಕದಿಂದ ಗಣಿಸಿದರೆ ಮೂರನೆಯದಾದ ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ (ಅರ್ಣವಗಳಿವೆ). ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಐರವು-ಇರಾ ಎಂದರೆ ಅನ್ನವು, ತನ್ಮಯವಾದ ಐರವು ಎಂದರೆ (ಅದರ ಸಾರವು)- ಅದರಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಐರಂಮದೀಯವಾದ ಎಂದರೆ ಅದನ್ನು ಪ ಯೋಗಿಸಿದವರಿಗೆ ಮದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಹರ್ಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಸರೋ ವರವು (ಇದೆ). ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸೋಮಸವನವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷವು ; ಅಥವಾ ಸೋಮವೆಂದರೆ ಅಮೃತವು, ಅದನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಮೃತಸ್ರಾವಿಯಾದ (ವೃಕ್ಷವು) ಎಂದಾದರೂ (ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು). ಮತ್ತು ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪರರಿಂದ ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿರುವದಾದ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಸಾಧನವುಳ್ಳವರಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯವರಿಂದ ಗೆದ್ದುಕೊಳ್ಳಲಾಗದ್ದರಿಂದ ಅಪರಾಜಿತಾ ಎಂಬ (ಪೂಜೆ=ಪುರೀ) ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಬ್ರಹ್ಮನ ಪುರಿ(ಯಿದೆ). ಮತ್ತು ಪ್ರಭುವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಿತವಾದ, ನಿರ್ಮಿತವಾದ, ಮತ್ತು ಹಿರಣ್ಮಯವಾದ ಸುವರ್ಣಮಯವಾದ ಪ್ರಭುವಿಮಿತವಾದ 'ಮಂಟಪವು' (ಇದೆ) ಎಂದು ವಾಕ್ಯಶೇಷವು.

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

**ತದ್ಯ ಏವೈತಾವರಂ ಚ ಣ್ಯಂ ಚಾರ್ಣವೌ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ
ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣಾಸುನಿನ್ದನ್ತಿ ತೇಷಾಮೇವೈಷ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ
ಸ್ತೇಷಾಗ್ಂ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ||**

೪. ಆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಅರ, ಮತ್ತು ಣ್ಯ- ಎಂಬ ಅರ್ಣವಗಳನ್ನು ಯಾರು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆಯಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವರೋ ಅವರಿಗೇ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವು. ಅವರಿಗೆ ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಮಚಾರವಿರುವದು.

ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆಯ ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೩೪. ತತ್ ತತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ ಏತೌ ಅರ್ಣವೌ ಯೌ ಅರಣ್ಯಾಖ್ಯೌ ಉಕ್ತೌ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣ ಸಾಧನೇನ ಅನುನಿನ್ದನ್ತಿ ಯೇ ತೇಷಾಮೇವ ಏಷ ಯೋ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತೋ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಃ | ತೇಷಾಂ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಸಾಧನವತಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದಾಂ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ | ನಾನ್ಯೇಷಾಮ್ ಅಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಪರಾಣಾಂ ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಾಸಕ್ತಬುದ್ಧೀನಾಂ ಕದಾಚಿದಪಿ ತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ತತ್=ತತ್ರ) ಆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅರ, ಣ್ಯ- ಎಂದು ಹೇಳಿತಲ್ಲ, (ಆ) ಈ ಅರ್ಣವಗಳನ್ನು ಯಾರು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಸಾಧನದಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವರೋ ಅವರಿಗೇ, (ಹಿಂದೆ) ವಿವರಿಸಿತಲ್ಲ, (ಆ) ಈ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವು (ದೊರಕುವದು). ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೆಂಬ ಸಾಧನವುಳ್ಳ ಆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಮಚಾರವುಂಟಾಗುವದು. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಪರರಲ್ಲದ, ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತನಾದ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಮಿಕ್ಕವರಿಗೆ ಎಂದಿಗೂ (ದೊರಕದು) ಎಂದರ್ಥ.¹

ಚರ್ಚೆ: ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೊಗಳಿದೆಯೆ ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೩೫ ನಸ್ವತ್ರ ತ್ವಮಿನ್ದ್ರಂ, ತ್ವಂ ಯಮಃ, ತ್ವಂ ವರುಣಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಭರ್ಯಥಾ ಕಶ್ಚಿತ್, ಸ್ತೂಯತೇ ಮಹಾರ್ಹಃ, ಏವಮ್ ಇಷ್ಟಾದಿಭಿಃ ಶಬ್ದೈರ್ನ ಸ್ತ್ರಾದಿವಿಷಯತ್ವವನ್ನನಿವೃತ್ತಿಮಾತ್ರಂ ಸ್ತುತ್ಯರ್ಹಮ್ | ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನತ್ವಾತ್ ತದೇವ ಇಷ್ಟಾದಿಭಿಃ ಸ್ತೂಯತ ಇತಿ ಕೇಚಿತ್ | ನ | ಸ್ತ್ರಾದಿಬಾಹ್ಯವಿಷಯತ್ವವನ್ನಪಹೃತಚಿತ್ತಾನಾಂ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮವಿವೇಕವಿಜ್ಞಾನಾನುಪಪತ್ತೇ | “ಪರಾಂಜ್ಞಾ ಖಾನಿ ವ್ಯತ್ಯಣತ್ಸ್ರಯಂಭಾಸ್ತಸ್ಮಾತ್ಪರಾಜ್ಞಾ ಪಶ್ಯತಿ ನಾನ್ತರಾತ್ಮನಾ” (ಕಾ. ೨-೧-೧) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಷ್ಮುತಿಶೇಷಃ | ಜ್ಞಾನಸಹಕಾರಿಕಾರಣಂ ಸ್ತ್ರಾದಿವಿಷಯತ್ವವನ್ನನಿವೃತ್ತಿಸಾಧನಂ ವಿಧಾತವ್ಯಮೇವೇತಿ ಯುಕ್ತೈವ ತತ್ಸುತಿಃ | ನನು ಚ ಯಜ್ಞಾದಿಭಿಃ ಸ್ತುತಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮಿತಿ ಯಜ್ಞಾದೀನಾಂ ಪುರುಷಾರ್ಥಸಾಧನತ್ವಂ ಗಮ್ಯತೇ | ಸತ್ಯಂ ಗಮ್ಯತೇ, ನ ತ್ವಿಹ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ಪ್ರತಿ ಯಜ್ಞಾದೀನಾಂ ಸಾಧನತ್ವಮಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಯಜ್ಞಾದಿಭಿರ್ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಂ ಸ್ತೂಯತೇ, ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ತೇಷಾಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ ಪುರುಷಾರ್ಥಸಾಧನತ್ವಮಪೇಕ್ಷ್ಯ | ಯಥಾ ಇಂದ್ರಾದಿಭಿಃ ರಾಜಾ | ನ ತು ಯತ್ರೇಂದ್ರಾದೀನಾಂ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ತತ್ಪ್ರವ ರಾಜಾ ಇತಿ, ತದ್ವತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ):— ಇಲ್ಲಿ ‘ನೀನು ಇಂದ್ರನು’, ‘ನೀನು ಯಮನು’, ‘ನೀನು ವರುಣನು’- ಎಂದು ಮಹಾರ್ಹನಾದವನೊಬ್ಬನನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೊಗಳುತ್ತಾರೋ

1. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಸಹಿತವಾದ ಉಪಾಸನೆಯೇ ವೀರ್ಯವಂತವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ ಪರ್ಯಂತವಾದ ಪೂರ್ಣಫಲವನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿ ಸಂಕಲ್ಪಮಾತ್ರಜನ್ಯವಾದ ಸರ್ವಭೋಗಗಳನ್ನೂ ಕೊಡುವದು- ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಹಾಗೆಯೇ ಇಷ್ಟವೇ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬರಿಯ ಸ್ತ್ರೀಯರೇ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳ ತೃಷ್ಣೆಯ ನಿವೃತ್ತಿಯನ್ನೇ ಹೊಗಳಿದೆ ಎಂಬುದು ಸರಿಯಲ್ಲ, ಮತ್ತೇ ನೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನವು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅದನ್ನೇ (ಇಲ್ಲಿ) ಇಷ್ಟಾದಿಗಳಿಂದ ಹೊಗಳಿದೆ ಎಂದು ಕೆಲವರು (ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆಲ್ಲ) !

(ಸರಿಹಾರ) :— ಹಾಗಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಯಾದ ಹೊರಗಿನ ವಿಷಯಗಳ ತೃಷ್ಣೆಯು ಅಪಹರಿಸಿದ ಚಿತ್ತವುಳ್ಳವರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ವಿನೇಕ ವಿಜ್ಞಾನವು ಉಂಟಾಗಲಾರದು. “ಸ್ವಯಂಭುವು ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಹೊರಮುಖವಾಗಿ ಕೊರೆದಿರುತ್ತಾನೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೇ ನೋಡುತ್ತಾನೆಯೇ ಹೊರತು ಒಳಗಿನ ಆತ್ಮನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿಲ್ಲ” (ಕಾ. ೨-೧-೧) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ ನೂರಾರು ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳು¹ (ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವು), ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿ ಕಾರಣವಾದ ಸ್ತ್ರೀಯಾದ ವಿಷಯದ ತೃಷ್ಣೆಯನ್ನು ನೀಗಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದೆಂಬ ಸಾಧನವನ್ನು ವಿಧಿಸಬೇಕಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅವನ್ನು (ಇಲ್ಲಿ) ಹೊಗಳಿರುವದು ಯುಕ್ತವೇ (ಆಗಿರುತ್ತದೆ).

(ಶಂಕೆ) :— ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಯಜ್ಞಾದಿಗಳೆಂದು ಹೊಗಳಿರುವದರಿಂದ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳೂ ಪುರುಷಾರ್ಥಸಾಧನವೆಂದಾಗುವದಲ್ಲವೆ ?

(ಸರಿಹಾರ) :— ನಿಜ, ಆಗುವದು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳು ಸಾಧನವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇನೂ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಹೊಗಳಿರುವದಿಲ್ಲ ; ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಅವು ಪುರುಷಾರ್ಥಸಾಧನವೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೇಳಿದೆ ಹೇಗೆ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ರಾಜನನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತಾರಾದರೂ ಎಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವೋ ಅಲ್ಲಿಯೇ ರಾಜನ (ವ್ಯಾಪಾರವು ಎಂದೇನೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರುವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ), ಹಾಗೆಯೇ (ಇದು).

ಚರ್ಚೆ :

ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮಾನಸಮಾತ್ರವೆ ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೩೬. ಯ ಇಮೇರ್ಣವಾದಯೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಲೌಕಿಕಾಃ ಸಂಕಲ್ಪಜಾಶ್ಚ ಪಿತ್ರಾದಯೋ ಭೋಗಾಃ, ತೇ ಕಿಂ ಪಾರ್ಥಿವಾ ಆಪ್ಯಾಶ್ಚ, ಯಥಾ ಇಹ ಲೋಕೇ

1. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿ ಎಂಬ ಮಾತು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಿದ್ದಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ ; ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನೂ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿಲ್ಲ.

ದೃಶ್ಯನೇ ತದ್ವತ್ ಆರ್ಣವವ್ಯಕ್ತಪೂರ್ವಸ್ವರ್ಣಮಣ್ಣವಾನಿ, ಆಹೋಸ್ವಿನ್ಮಾನಸ ಪ್ರತ್ಯಯಮಾತ್ರಾಣೀತಿ ? ಕಿಂ ಚಾತಃ ? ಯದಿ ಪಾರ್ಥಿವಾ ಆಪ್ಯಾಶ್ಚ ಸ್ಥೂಲಾಃ ಸ್ಪೃಗ್, ಹೃದ್ಯಾಕಾಶೇ ಸಮಾಧಾನಾನುಪಪತ್ತಿಃ । ಪುರಾಣೇ ಚ ಮನೋಮಯಾನಿ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ ಶರೀರಾದೀನೀತಿ ವಾಕ್ಯಂ ವಿರುದ್ಧೇತ । “ಅಶೋಕಮಹಿಮಮ್” (ಬೃ. ೫-೧೦-೧) ಇತ್ಯಾದ್ಯಾಶ್ಚ ಶ್ರುತಯಃ । ನನು ಸಮುದ್ರಾಃ ಸರಿತಃ ಸರಾಂಸಿ ವಾಪ್ಯಃ ಕೂವಾ ಯಜ್ಞಾ ವೇದಾ ಮನ್ತ್ರಾದಯಶ್ಚ ಮೂರ್ತಿಮನ್ತೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಮ್ ಉಪತಿಷ್ಠಂತ ಇತಿ ಮಾನಸತ್ವೇ ವಿರುದ್ಧೇತ ಪುರಾಣಸ್ಮೃತಿಃ । ನ । ಮೂರ್ತಿಮತ್ತ್ವೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರೂಪಾಣಾಮೇವ ತತ್ರ ಗಮನಾನುಪಪತ್ತಿಃ । ತಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮೂರ್ತಿವ್ಯತಿರೇಕೇಣ ಸಾಗರಾದೀನಾಂ ಮೂರ್ತ್ಯಂತರಂ ಸಾಗರಾದಿಭಿರುವಾತ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಗನ್ತೃ ಕಲ್ಪನೀಯಮ್ । ತುಲ್ಯಾಯಾಂ ಚ ಕಲ್ಪನಾಯಾಂ ಯಥಾಪ್ರಸಿದ್ಧಾ ಏವ ಮಾನಸ್ಯ ಆಕಾರವತ್ಯಃ ಪುಂಸ್ತ್ರಾದ್ಯಾ ಮೂರ್ತ್ಯೋ ಯುಕ್ತಾಃ ಕಲ್ಪಯಿತುಮ್ । ಮಾನಸದೇಹಾನುರೂಪ್ಯಸಂಬಂಧೋಪಪತ್ತಿಃ । ದೃಷ್ಟಾ ಹಿ ಮಾನಸ್ಯ ಏವ ಆಕಾರವತ್ಯಃ ಪುಂಸ್ತ್ರಾದ್ಯಾ ಮೂರ್ತ್ಯಯಃ ಸ್ಪಷ್ಟೇ । ನನು ತಾ ಅನ್ಯತಾ ಏವ । “ತ ಇಮೇ ಸತ್ಯಾಃ ಕಾಮಾಃ” (೮-೩-೧) ಇತಿ ಶ್ರುತಿಸ್ತಥಾ ಸತಿ ವಿರುದ್ಧೇತ । ನ । ಮಾನಸಪ್ರತ್ಯಯಸ್ಯ ಸತ್ಯತ್ವೋಪಪತ್ತಿಃ । ಮಾನಸಾ ಹಿ ಪ್ರತ್ಯಯಾಃ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷಾದ್ಯಾಕಾರಾಃ ಸ್ಪಷ್ಟೇ ದೃಶ್ಯನೇ । ನನು ಜಾಗ್ರದ್ವಾಸನಾರೂಪಾಃ ಸ್ಪಷ್ಟದೃಶ್ಯಾ ನ ತು ತತ್ರ ಸ್ತ್ರಾದಯಃ ಸ್ಪಷ್ಟೇ ವಿದ್ಯಂತೇ । ಅತ್ಯಲ್ಪಮಿದಮುಚ್ಯತೇ । ಜಾಗ್ರದ್ವಿಷಯಾ ಅಪಿ ಮಾನಸಪ್ರತ್ಯಯಾಭಿನಿವೃತ್ತಾ ಏವ । ಸದೇಕ್ಷಾಭಿನಿವೃತ್ತತೇಜೋಽಬನ್ನಮಯತ್ವಾಜ್ಞಾ ಗರಿತವಿಷಯಾಣಾಮ್ । ಸಂಕಲ್ಪಮೂಲಾ ಹಿ ಲೋಕಾ ಇತಿ ಚೋಕ್ತಮ್ “ಸಮಕ್ಲೃಪತಾಂ ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವೀ” (೭-೪-೨) ಇತ್ಯತ್ರ । ಸರ್ವಶ್ರುತಿಷು ಚ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ಉತ್ಪತ್ತಿಃ ಪ್ರಲಯಶ್ಚ ತತ್ರೈವ ಸ್ಥಿತಿಶ್ಚ “ಯಥಾ ವಾ ಅರಾ ನಾಭೌ” (೭-೧೫-೧) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಉಚ್ಯತೇ । ತಸ್ಮಾನ್ಮಾನಸಾನಾಂ ಬಾಹ್ಯಾನಾಂ ಚ ವಿಷಯಾಣಾಮ್ ಇತರೇತರಕಾರ್ಯಕಾರಣತ್ವಮ್ ಇಷ್ಯತ ಏವ ಬೀಜಾಚ್ಚುರವತ್ । ಯದ್ಯಪಿ ಬಾಹ್ಯಾ ಏವ ಮಾನಸಾ ಮಾನಸಾ ಏವ ಚ ಬಾಹ್ಯಾ ನಾನ್ಯತತ್ವಂ ತೇಷಾಂ ಕದಾಚಿದಪಿ ಸ್ವಾತ್ಮನಿ ಭವತಿ । ನನು ಸ್ಪಷ್ಟೇ ದೃಷ್ಟಾಃ ಪ್ರತಿಬುದ್ಧಸ್ಯ ಅನ್ಯತಾ ಭವಂತಿ ವಿಷಯಾಃ । ಸತ್ಯಮೇವ । ಜಾಗ್ರದ್ವೋಧಾಪೇಕ್ಷಂ ತು ತದನ್ಯತತ್ವಂ ನ ಸ್ವತಃ । ತಥಾ ಸ್ಪಷ್ಟಬೋಧಾಪೇಕ್ಷಂ ಚ ಜಾಗ್ರದ್ವೋಪವಿಷಯಾನ್ಯತತ್ವಂ ನ ಸ್ವತಃ । ವಿಶೇಷಾಕಾರಮಾತ್ರಂ ತು ಸರ್ವೇಷಾಂ ಮಿಥ್ಯಾಪ್ರತ್ಯಯನಿಮಿತ್ತಮ್ ಇತಿ ವಾಚಾರಮ್ಪಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾನುಧೇಯಮನ್ಯತಮ್, ತ್ರೀಣಿ ರೂಪಾಣೀತ್ಯೇನ

ಸತ್ಯಮ್ | ತಾನ್ಯಸಿ ಆಕಾರವಿಶೇಷತೋಽನ್ಯತಂ ಸ್ವತಃ ಸನ್ಮಾತ್ರರೂಪತಯಾ
ಸತ್ಯಮ್ | ಪ್ರಾಕ್ಸದಾತ್ಮಪ್ರತಿಬೋಧಾತ್ ಸ್ವವಿಷಯೇಽಪಿ ಸರ್ವಂ ಸತ್ಯಮೇವ
ಸ್ವಪ್ನದೃಶ್ಯಾ ಇವೇತಿ ನ ಕಶ್ಚಿದ್ ವಿರೋಧಃ | ತಸ್ಮಾನ್ಮಾನಸಾ ಏವ ಬ್ರಾಹ್ಮ
ಲೌಕಿಕಾ ಅರಣ್ಯಾದಯಃ ಸಂಕಲ್ಪಜಾಶ್ಚ ಸಿತ್ರಾದಯಃ ಕಾಮಾಃ | ಬಾಹ್ಯವಿಷಯ
ಭೋಗವತ್ ಅಶುದ್ಧಿರಹಿತತ್ವಾತ್ ಶುದ್ಧಸತ್ತ್ವಸಂಕಲ್ಪಜನ್ಯಾ ಇತಿ ನಿರತಿಶಯ
ಸುಖಾಃ ಸತ್ಯಾಶ್ಚೇಶ್ವರಾಣಾಂ ಭವಂತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | | ಸತ್ಸತ್ಯಾತ್ಮಪ್ರತಿಬೋಧೇಽಪಿ
ರಜ್ಜ್ವಾಮಿವ ಕಲ್ಪಿತಾಃ ಸರ್ಪಾದಯಃ ಸದಾತ್ಮಸ್ವರೂಪತಾಮೇವ ಪ್ರತಿಪದ್ಯಂತ
ಇತಿ ಸದಾತ್ಮನಾ ಸತ್ಯಾ ಏವ ಭವಂತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಸಂಶಯ) :— ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಅರ್ಣವಾದಿಗಳೂ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂ
ದುಂಟಾಗುವ ಸಿತ್ರಾದಿಭೋಗಗಳೂ- ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವವಲ್ಲ, ಹಾಗೆ
ಯೇ ಅರ್ಣವಗಳು, ವೃಕ್ಷಗಳು, ಪುರ, ಸ್ವರ್ಣಮಂಡಪ ಇವುಗಳಂತೆಯೇ -
ಪಾರ್ಥಿವಗಳೂ ಪ್ರಾಪ್ಯಗಳೂ ಆಗಿರುವವೋ, ಅರ್ಥವು ಬರಿಯ ಮಾನಸಪ್ರತ್ಯಯ
ಗಳೋ ?

(ಪ್ರಶ್ನೆ) :— ಈ (ವಿಚಾರ)ದಿಂದ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ ?

(ಉತ್ತರ) :— (ಅವು) ಪಾರ್ಥಿವಗಳಾಗಿ ಪ್ರಾಪ್ಯವಾಗಿರುವ ಸ್ಥೂಲವಸ್ತು
ಗಳೇ ಆಗಿದ್ದರೆ (ಅವು) ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಇಡಲ್ಪಟ್ಟವೆ (ಎಂದು
೮-೩-೧ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು) ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಶರೀರಾದಿ
ಗಳು ಮನೋಮಯವಾಗಿರುವವೆಂದು (ಹೇಳುವ) ಪುರಾಣವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ
ವಾಗುವದು. “ಶೋಕವಿಲ್ಲದ್ದು ಹಿಮವಿಲ್ಲದ್ದು” (ಬೃ. ೫-೧೦-೧) ಮುಂತಾದ
ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೂ (ವಿರೋಧವಾಗುವದು).

(ಅಕ್ಷೇಪ) :— (ಅವು) ಮಾನಸವೇ ಆದರೆ ಸಮುದ್ರಗಳೂ ನದಿಗಳೂ
ಸರೋವರಗಳೂ ಭಾವಿಗಳೂ (ಕೆರೆ)ಕಟ್ಟಿಗಳೂ ಯಜ್ಞಗಳೂ ವೇದಗಳೂ
ಮಂತ್ರಾದಿಗಳೂ ಮೂರ್ತಿಮಂತವಾಗಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಿರುವವು-
ಎಂಬ ಪುರಾಣಸ್ತುತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗುವದಲ್ಲ !

1. ಈ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ಬೇಕಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

2. ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದವರಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿರುತ್ತದೆ, ಸಾಂಕಲ್ಪಿಕಶರೀ
ರೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಇರಲೂಬಹುದು, ಇಲ್ಲದೆಯೂ ಇರಬಹುದು. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೪-೧೨ನ್ನು
ನೋಡಿ.

(ಸಮಾಧಾನ) :— ಹಾಗಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ (ಅವು) ಮೂರ್ತಿಮಂತವಾಗಿದ್ದರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ರೂಪದಿಂದಲೇ (ಅವು) ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವವೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವಾಗುವದಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಗರಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಆಕಾರಕ್ಕಿಂತ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಆಕಾರವನ್ನು ಸಾಗರಾದಿಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು (ಇರುತ್ತವೆಂದೂ ಅದೇ) ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದೆಂದೂ ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕಾಯಿತು ಕಲ್ಪಿಸತಕ್ಕದ್ದು (ಹೇಗೂ) ಸಮಾನವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಮಾನಸವಾದ ಆಕಾರವುಳ್ಳ ಪುರುಷರು, ಸ್ತ್ರೀಯರು- ಮುಂತಾದ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನೇ ಕಲ್ಪಿಸುವದು ಯುಕ್ತ , ಏಕೆಂದರೆ ಮಾನಸದೇಹಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ (ಆಕಾರಗಳ) ಸಂಬಂಧವೇ (ಇಲ್ಲಿ) ಹೊಂದುತ್ತದೆ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಪುರುಷರು ಸ್ತ್ರೀಯರು- ಮುಂತಾದ ಮಾನಸಮೂರ್ತಿಗಳು ಸಾಕಾರವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿರುವವಷ್ಟೆ ?

(ಆಕ್ಷೇಪ).— ಆ (ಸ್ವಪ್ನಮೂರ್ತಿಗಳು) ಹುಸಿಯೇ ಅಲ್ಲವೆ ? ಹಾಗಾದರೆ “ಆ ಈ ಸತ್ಯವಾದ ಕಾಮಗಳು” (೮-೩-೧) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗುವದಲ್ಲ !

(ಪರಿಹಾರ).— ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮಾನಸಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸತ್ಯವಾಗಿರಬಹುದಾಗಿದೆ ಮಾನಸಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರೇ- ಮುಂತಾದ ಆಕಾರಗಳುಳ್ಳವಾಗಿರುವದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆಯಷ್ಟೆ ?¹

(ಆಕ್ಷೇಪ).— ಸ್ವಪ್ನದೃಶ್ಯಗಳು ಎಚ್ಚರದ ವಾಸನೆಯ ರೂಪಗಳೇ , ಆ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರೇ ಮುಂತಾದವರು (ನಿಜವಾಗಿ) ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲವೆ ?²

(ಪರಿಹಾರ).— ಇದು ತೀರ ಸ್ವಲ್ಪವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಜಾಗ್ರದ್ವಿಷಯಗಳೂ ಮಾನಸಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ಆದವುಗಳೇ : ಏಕೆಂದರೆ ಜಾಗ್ರದ್ವಿಷಯಗಳು ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮದ ಈಶ್ವರಾದಿಂದಾದ ತೇಜೋಬಿಂಬಗಳ ವಿಕಾರವಾಗಿರುತ್ತವೆ.³ ಲೋಕಗಳು ಸಂಕಲ್ಪಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ ಎಂದಲ್ಲವೆ, “ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು ಸಂಕಲ್ಪಮಾಡಿರುತ್ತವೆ” (೭-೪-೨)

1. ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೇ ಸಾಕಾರವುಳ್ಳ ವಿಷಯಗಳಾಗಿ ತೋರುತ್ತವೆ ಎಂಬ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಿರು.

2 ಏಕೆಂದರೆ ಅವು ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿ ಬಾಧಿತವಾಗಿಬಿಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯ ಭಾವ.

3 ಇಲ್ಲಿ ಜಾಗ್ರದೃಶ್ಯಗಳು ಮಾನಸಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ಆಗಿವೆ ಎಂದರೆ ಯಾವನಾದ ರೊಬ್ಬ ಜೀವನ ಮನಸ್ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಆಗಿವೆ ಎಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಾರೊಬ್ಬ ಶಂಕೆಯಿಂದ ಸತ್ತಿನ ಆಲೋಚನೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗಿವೆ ಎಂದಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮವು ಸೃಷ್ಟಿಸುವಾಗ ಮಾಡುವ ಸಂಕಲ್ಪವೂ ಮಾನಸವೇ ; ಸಮಷ್ಟಿಮನಸ್ಸೇ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣ. ತೇಜೋಬಿಂಬಗಳು ಮಾನಸವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸ್ವಾಪ್ನವಿಷಯಗಳಂತೆ ಅವೂ ಚೈತನ್ಯವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ-ಎಂದು ಭಾವ.

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಿಂದಲೇ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೂ ಪ್ರಲಯವನ್ನೂ ಅವನಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ “ಗುಂಬದಲ್ಲಿ ಹಾರಕೋಲುಗಳು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ” (೭-೧೫-೧) ಮುಂತಾದ ರೀತಿಯಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೊರಗಿನ ಮತ್ತು ಮಾನಸವಾದ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಬೀಜಾಂಕುರದಂತೆ ಪರಸ್ಪರಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ಇಷ್ಟವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.¹ ಹೊರಗಿನ (ವಿಷಯಗಳೇ) ಮಾನಸವೂ ಇಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಇದೆ.² ಬಾಹ್ಯ(ವಿಷಯ)ಗಳೇ ಮಾನಸ(ವಿಷಯಗಳು), ಮಾನಸ(ವಿಷಯ)ಗಳೇ ಬಾಹ್ಯಗಳು- ಎಂಬುದು ನಿಜವೇ ಆದರೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಆತ್ಮ(ರೂಪ)ದಲ್ಲಿ ಅನೃತತ್ವವು ಎಂದಿಗೂ ಆಗುವದಿಲ್ಲ.⁴

(ಅಕ್ಷೇಪ):— ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ವಿಷಯಗಳು ಎಚ್ಚತ್ತವನಿಗೆ ಅನೃತವಾಗುವವಲ್ಲ!

(ಪರಿಹಾರ):— ನಿಜ ಆ ಅನೃತತ್ವವು ಎಚ್ಚರದ ಅರಿವಿನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದಲೇ ಹೊರತು ಸ್ವತಃ ಅಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ವಿಷಯಗಳು ಅನೃತವಾಗುವದೂ ಸ್ವಪ್ನದ ಅರಿವಿನ ದೃಷ್ಟಿ

1. “ಸತ್ತಿನ ಈಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸದೃಶವಾದವ್ದೇ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸದೃಶವಾದದ್ದು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂವಿತ್ತೇ (ಅರಿವೇ) ತನ್ನ ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ವಿವರ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನಿರವಯವವಾದ ಸನ್ನಾತ್ರಕ್ಕೆ ಈಕ್ಷಣಾದಿಗಳು ಸ್ವರಸವಾಗಿ ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸಂವಿತ್ತಿನ ವಿವರ್ತವಾದರೂ ಈ ಅನಿರ್ವಚನೀಯನಿಮಿತ್ತನೈಮಿತ್ತಿಕಭಾವವು ವಿಸ್ತರವಲ್ಲ”- ಎಂಬ ಟೀಕೆಯ ವಿವರಣೆಗೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ.

2 ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಗಳು ಮಾನಸಭಾವಗಳಿಗೂ ಮಾನಸಭಾವಗಳು ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಗಳಿಗೂ- ಬೀಜವು ಮೊಳಕೆಗೂ ಆ ಮೊಳಕೆಯು ಮತ್ತೊಂದು ಬೀಜಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗಿರುವಂತೆ- ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ.

3. ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಟೀಕಾಸುಸಾರವಾಗಿ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿದೆ; ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಅದನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಎರಡೂ ಅನೃತವಾದರೂ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವನ್ನೊಪ್ಪಿದರೂ ದೋಷವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಆಗ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

4. ತೋರುವ ರೂಪದಿಂದ ಹುಸಿಯಾದರೂ ಆತ್ಮನೇ ಅವುಗಳ ನಿಜ; ಆ ರೂಪದಿಂದ ಎಂದರೆ ಅವು ಆತ್ಮರೂಪದಿಂದ ಸತ್ಯವೇ.

5. ಎಚ್ಚರದ ವಿಷಯಗಳು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಅನೃತವಾಗುವದೆಂದರೆ ಅವು ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದೆ ಸ್ವರೂಪಸ್ವಭಿಚಾರವನ್ನು ಹೊಂದುವದು ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವಪ್ನದ ವಿಷಯಗಳು ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿ ಬಾಧಿತವಾಗುವಂತೆ ಎಚ್ಚರದ ವಿಷಯಗಳೇನೂ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಬಾಧಿತವಾಗುವದಿಲ್ಲ, ಅಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರದ ಪರಾಮರ್ಶವೇ ಇರುವದಿಲ್ಲ.

ಯಿಂದಲೇ ಹೊರತು ಸ್ವತಃ ಅಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಾ (ವಿಷಯಗಳಿಗೂ) ವಿಶೇಷಾ ಕಾರವು ಮಾತ್ರ ಮಿಥ್ಯಾಪ್ರತ್ಯಯದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಆಗಿರುತ್ತದೆಯಾಗಿ ರುವದರಿಂದ ವಿಕಾರವು ವಾಚಾರಂಭಣವಾದ ಹೆಸರೇ, ಮೂರು ರೂಪ ಗಳೆಂಬುದೇ ಸತ್ಯವು.¹ ಆ ರೂಪಗಳೂ ಆಯಾ ಆಕಾರದಿಂದ ಅನ್ಯ ತವು, ಸ್ವತಃ ಎಂದರೆ ಸನ್ನಾತ್ರರೂಪದಿಂದ ಸತ್ಯವೇ. ಸದ್ರೂಪಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ನೊದಲು ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಸ್ವಪ್ನದೃಶ್ಯಗಳಂತೆ ತನ್ನ ತನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸತ್ಯವೇ.² ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ವಿರೋಧವೂ ಇಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಅರ, ಣ್ಯ- ಮುಂತಾದವುಗಳೂ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಂಟಾದ ಪಿತ್ರಾದಿಕಾವುಗಳೂ ಮಾನಸವೇ. (ಅವು) ಹೊರಗಿನ ವಿಷಯಗಳ ಭೋಗದಂತೆ ಅಶುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವುಗಳಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಶುದ್ಧ ಸತ್ತ್ವದ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಾದವುಗಳಾಗಿರುವದರಿಂದ ಈಶ್ವರರಾದವರಿಗೆ³ ನಿರತಿಶಯ ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವುಗಳೂ ಸತ್ಯವಾದವುಗಳೂ⁴ ಆಗಿರುತ್ತವೆ⁵. ಸತ್ತೆಂಬ ಸತ್ಯಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವಾದರೂ ಹಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಸರ್ಪಾದಿಗಳು (ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ) ಸದಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವವಾದ್ದ ರಿಂದ ಸದ್ರೂಪದಿಂದ ಸತ್ಯವೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ.⁶

1. ೬-೪-೧ನೂ ಅದರ ಭಾಷ್ಯವನ್ನೂ ನೋಡಿ.

2. ಸ್ವಪ್ನದೃಶ್ಯಗಳು ಸ್ವಪ್ನಕಾಲಕ್ಕೆ ಸತ್ಯವಾಗಿರುವಂತೆ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಪದಾರ್ಥಗಳು ವ್ಯವಹಾರವಿರುವವರೆಗೂ ಸತ್ಯವೇ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಪ್ರಮಾಣಪ್ರಮೇಯವ್ಯವಹಾರವು ಸ್ವಾಪ್ನ ವ್ಯವಹಾರದಂತೆ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವವರೆಗೂ ಸತ್ಯವೇ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೂ. ಭಾ. ೨-೧-೧೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೩೬)ನ್ನು ನೋಡಿ.

3. ಮುಕ್ತರಾದವರಿಗೆ.

4. ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಸತ್ಯವಾಗಿರುವವುಗಳು, ಅರ್ಥಕ್ರಿಯೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವುಗಳು.

5. ಇದರ ಮುಂದೆ ಇರುವ 'ಇತ್ಯರ್ಥಃ' ಎಂಬ ಮಾತು ಹೆಚ್ಚಿಂದೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ ; ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಮೂಲಾಕ್ಷರವನ್ನೇನೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿಲ್ಲ. ಚರ್ಚೆಯ ವಿಷಯದ ತೀರ್ಮಾನ ವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡಿದೆ, ಅಷ್ಟೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಅದನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿಲ್ಲ.

6. ಎಲ್ಲವೂ ಸದ್ರೂಪದಿಂದ ಸತ್ಯ, ತನ್ನ ವಿಶೇಷವಾದ ಆಕಾರದಿಂದ ಮಿಥ್ಯೆ - ಎಂಬುದೇ ವೇದಾಂತಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಆರನೆಯ ಖಂಡ (ದಹರವಿದ್ಯೆ)

ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಬಂಧ
(ಭಾಷ್ಯ)

೬೩೭. ಯಸ್ಮು ಹೃದಯಪುಣ್ಣರೀಕಗತಂ ಯಥೋಕ್ತಗುಣವಿಶಿಷ್ಟಂ
ಬ್ರಹ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದಿಸಾಧನಸಂಪನ್ನಸ್ತ್ಯಕ್ತಬಾಹ್ಯವಿಷಯಾನ್ಯತತ್ತ್ವಃ ಸನ್
ಉಪಾಸ್ತೇ, ತಸ್ಯೇಯಂ ಮೂರ್ಧನ್ಯಯಾ ನಾಡ್ಯಾ ಗತಿರ್ವಕ್ತವ್ಯಾ ಇತಿ ನಾಡೀ
ಖಣ್ಣ ಆರಭ್ಯತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವನಾದರೆ ಹೃದಯಪುಂಡರೀಕದಲ್ಲಿರುವ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ
ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದಿಸಾಧನಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದವನಾಗಿ, ಅನ್ಯತವಾದ
ಹೊರಗಿನ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟ ತೃಷ್ಣೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಉಪಾಸನಮಾಡು
ತ್ತಾನೋ, ಅವನಿಗೆ ಈ ನೆತ್ತಿಯ ನಾಡಿಯಿಂದ ಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ
ಯಾದ್ದರಿಂದ (ಈ) ನಾಡೀಖಂಡವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಹೃದಯನಾಡಿಗಳು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯಾ ಏತಾ ಹೃದಯಸ್ಯ ನಾಡ್ಯಸ್ತಾಃ ಪಿಚ್ಛಲಸ್ಯಾಣಿಮ್ನು
ಸ್ತಿಷ್ಠಂತಿ ಶುಕ್ಲಸ್ಯ ನೀಲಸ್ಯ ಪೀತಸ್ಯ ಲೋಹಿತಸ್ಯೇತ್ಯಸೌ ವಾ
ಆದಿತ್ಯಃ ಪಿಚ್ಛಲ ಏಷ ಶುಕ್ಲ ಏಷ ನೀಲ ಏಷ ಪೀತ ಏಷ
ಲೋಹಿತಃ || ೧ ||

೧. ಇನ್ನು ಈ ಹೃದಯದ ನಾಡಿಗಳಿವೆಯಲ್ಲ, ಅವು ಪಿಂಗಲ
ವಾದ, ಅಣುವಾದ, (ರಸದಿಂದ ತುಂಬಿದವುಗಳಾಗಿ), ಬಿಳಿಯ,
ಕಪ್ಪಾದ, ಹಳದಿಯ, ಕೆಂಪಾದ (ರಸದಿಂದ ತುಂಬಿದವುಗಳಾಗಿ) ಇರು
ತ್ತವೆ. ಈ ಆದಿತ್ಯನೇ ಪಿಂಗಲನು, ಇವನೇ ಬಿಳಿಯವನು, ಇವನೇ
ಕರಿಯವನು, ಇವನೇ ಹಳದಿಯವನು, ಇವನೇ ಕೆಂಪು.

ಹೃದಯನಾಡಿಗಳ ವರ್ಣ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೩೮. ಅಥ ಯಾ ಏತಾ ವಕ್ತ್ರಮಾಣಾ ಹೃದಯಸ್ಯ ಪುಣ್ಣರೀಕಾಕಾರಸ್ಯ
ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನಸ್ಥಾನಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿನ್ಯೋ ನಾಡ್ಯಃ, ಹೃದಯಮಾಂಸಪಿಂಡಾತ್

ಸರ್ವತೋ ವಿನೀಸೃತಾ ಅದಿತ್ಯಮಣ್ಣಲಾದಿನ ರತ್ನಯಃ, ತಾಶ್ಚೈತಾಃ ಪಿಬ್ಬಲಸ್ಯ
ವರ್ಣವಿಶೇಷವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಯ, ಅಣಿಮ್ನಃ ಸೂಕ್ಷ್ಮರಸಸ್ಯ ರಸೇನ ಪೂರ್ಣಾಃ, ತದಾಕಾರಾ
ಏವ ತಿಷ್ಠಂತಿ ವರ್ತಂತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತಥಾ ಶುಕ್ಲಸ್ಯ ನೀಲಸ್ಯ ಪೀತಸ್ಯ ಲೋಹಿತಸ್ಯ
ಚ ರಸಸ್ಯ ಪೂರ್ಣಾ ಇತಿ ಸರ್ವತ್ರ ಅಧ್ಯಾಹಾರ್ಯಮ್ | ಸೌರೇಣ ತೇಜಸಾ
ಪಿತ್ತಾಪ್ಪೇನ ವಾಕಾಭಿನಿವೃತ್ತೇನ ಕಫೇನ ಅಲ್ಪೇನ ಸಂಪರ್ಕಾತ್ ಪಿಬ್ಬಲಂ
ಭವತಿ | ಸೌರಂ ತೇಜಃ ಪಿತ್ತಾಪ್ಪಮ್ | ತದೇವ ವಾತಭೂಯಸ್ತ್ವಾತ್ ನೀಲಂ
ಭವತಿ | ತದೇವ ಚ ಕಫಭೂಯಸ್ತ್ವಾತ್ ಶುಕ್ಲಮ್ | ಕಫೇನ ಸಮತಾಯಾಂ
ಪೀತಮ್ | ಶೋಣಿತಬಾಹುಲ್ಯೇನ ಲೋಹಿತಮ್ | ವೈದ್ಯಕಾವ್ಯಾ ವರ್ಣ
ವಿಶೇಷಾ ಅನ್ವೇಷ್ಯವ್ಯಾಃ ಕಥಂ ಭವಂತೀತಿ | ಶ್ರುತಿಸ್ತು ಆಹ ಅದಿತ್ಯಸಂಬನ್ಧಾ
ದೇವ ತತ್ತೇಜಸೋ ನಾಡಿಷು ಅನುಗತಸ್ಯ ಏತೇ ವರ್ಣವಿಶೇಷಾ ಇತಿ | ಕಥಮ್ ?
ಅಸೌ ವಾ ಅದಿತ್ಯಃ ಪಿಬ್ಬಲೋ ವರ್ಣತಃ | ಏಷ ಅದಿತ್ಯಃ ಶುಕ್ಲೋಽಪಿ | ಏಷ
ನೀಲಃ, ಏಷ ಪೀತಃ, ಏಷ ಲೋಹಿತ ಅದಿತ್ಯ ಏವ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಈ ಮುಂದೆ ಹೇಳಲಿರುವ, ಪುಂಡರೀಕಾಕಾರದ ಹೃದಯವೆಂಬ
ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನಾಸ್ಥಾನದ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ ನಾಡಿಗಳಿವೆಯಲ್ಲ, ಸೂರ್ಯಮಂಡಲ
ದಿಂದ ಹೊರಟಿರುವ ರಶ್ಮಿಗಳಂತೆ ಹೃದಯಮಾಂಸಪಿಂಡದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗೂ
ಹೊರಟಿವೆಯಲ್ಲ, ಆ ಈ ನಾಡಿಗಳು ಪಿಂಗಲವಾದ (ಕಂದುಬಣ್ಣವೆಂಬ) ವರ್ಣ
ವಿಶೇಷದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಅಣುವಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮತರವಾದ ರಸದಿಂದ ತುಂಬಿಕೊಂಡು
ಅದೇ ಆಕಾರದಿಂದ (ತಿಷ್ಠಂತಿ = ವರ್ತಂತೀ) ಇದ್ದುಕೊಂಡಿವೆಯಲ್ಲ- ಎಂದರ್ಥ.
ಇದರಂತೆ ಬಿಳುಪಾದ, ಕಪ್ಪಾದ, ಹಳದಿಯ, ಕೆಂಪಾದ 'ರಸದಿಂದ ತುಂಬಿರುವ'
ಎಂದು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಧ್ಯಾಹಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪಿತ್ತವೆಂಬ
ಹೆಸರಿನ ಸೂರ್ಯಸಂಬಂಧಿಯಾದ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ¹ ವಾಕದಿಂದಂಟಾದ ಕಫವು
ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಪಿತ್ತವೆಂಬ ಸೌರತೇಜಸ್ಸು ಬೆರಕೆಯಾಗಲು ಕಂದುಬಣ್ಣವಾಗು
ವದು. ಅದೇ ವಾತವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವಾಗ ಕಪ್ಪಾಗಿರುವದು. ಅದೇ ಕಫವು
ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವಾಗ ಬಿಳುಪಾಗಿರುವದು. ಕಫಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿ (ವಾತವೂ ಬೆರಕೆಯಾಗಿ
ದ್ದರೆ) ಹಳದಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ, ರಕ್ತವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಕೆಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ
ಈ ವರ್ಣವಿಶೇಷಗಳು ಹೇಗೆ ಆಗುವವೆಂಬುದನ್ನು ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ತಿಳಿದು
ಕೊಳ್ಳಬೇಕು.² ಶ್ರುತಿಯೇನೋ ಸೂರ್ಯನ ಸಂಬಂಧದಿಂದಲೇ ಆ ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ

1. ಅಮಾಶಯದಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತವು ಅನ್ನರಸಕ್ಕೆ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ರಸವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡು
ತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

2. ಆ ಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ.

ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊಂಡಿರುವಾಗ ಈ ವರ್ಣವಿಶೇಷಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂ ದು ಹೇಳುತ್ತದೆ.¹ ಹೇಗೆಂದರೆ, ಆ ಆದಿತ್ಯನೇ ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಕಂದು, ಈ ಆದಿತ್ಯನೇ ಬಿಳುಪಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತಾನೆ, ಇವನೇ ಕಪ್ಪು, ಇವನೇ ಹಳದಿ, ಈ ಆದಿತ್ಯನೇ ಕೆಂಪು²

ನಾಡಿಗಳಿಗೂ ಸೂರ್ಯನಿಗೂ ಸಂಬಂಧ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದ್ಯಥಾ ಮಹಾಪಥ ಆತತ ಉಭೌ ಗ್ರಾಮೌ ಗಚ್ಛತೀನುಂ ಚಾಮುಂ ಚೈವಮೇವೈತಾ ಆದಿತ್ಯಸ್ಯ ರಶ್ಮಯ ಉಭೌ ಲೋಕೌ ಗಚ್ಛಂತೀನುಂ ಚಾಮುಂ ಚಾಃಮುಷ್ಮಾದಾದಿತ್ಯಾತ್ ಪ್ರತಾ ಯಂತೀ ತಾ ಆಸು ನಾಡೀಷು ಸೃಷ್ಟಾ ಆಭ್ಯೋ ನಾಡೀಭ್ಯಃ ಪ್ರತಾ ಯಂತೀ ತೇಃಮುಷ್ಮಿನ್ನಾದಿತ್ಯೇ ಸೃಷ್ಟಾಃ || ೨ ||

೨. ಅಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಮಹಾಪಥವು ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡು ಎರಡು ಊರುಗಳನ್ನು- ಈ (ವೂರು), ಆ (ವೂರು) ಎರಡನ್ನೂ- ಸೇರುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಆದಿತ್ಯನ ರಶ್ಮಿಗಳು ಈ (ಲೋಕ), ಆ (ಲೋಕ)- ಎರಡು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಆ ಆದಿತ್ಯನಿಂದ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿವೆ, ಅವು ಈ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾದುಹೋಗಿವೆ ; ಈ ನಾಡಿಗಳಿಂದ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿವೆ, ಅವು ಆ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಹಾದುಹೋಗಿವೆ.

ನಾಡಿಗಳಿಗೂ ಸೂರ್ಯನಿಗೂ ರಶ್ಮಿನಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೩೯. ತಸ್ಯ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಂ ನಾಡೀಭಿಃ ಕಥಂ ಸಂಬಂಧ ಇತ್ಯತ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತಮ್ ಆಹ | ತತ್ ತತ್ರ ಯಥಾ ಲೋಕೇ ಮಹಾನ್ ವಿಸ್ತೀರ್ಣಃ ಪನ್ನಾ ಮಹಾಪಥ ಆತತೋ ವ್ಯಾಪ್ತಃ, ಉಭೌ ಗ್ರಾಮೌ ಗಚ್ಛತಿ ಇನುಂ ಚ ಸಂನಿಹಿತಮ್ ಅನುಂ ಚ ವಿಪ್ರಕೃಷ್ಟಂ ದೂರಸ್ಥಮ್, ಏವಂ ಯಥಾ ದೃಷ್ಟಾಂತೋ ಮಹಾಪಥ

1. ವೈದ್ಯಕಕ್ಕೂ ಆದಕ್ಕೂ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವೇನೂ ಇಲ್ಲ.

2. ನಾಡೀರಸಗಳ ವರ್ಣದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಬೃ. ೪-೨-೨೦ ನ್ನು ನೋಡಿ. ನಾಡಿಗಳ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಬೃ. ಭಾ. ೪-೪-೯ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೮೪) ನ್ನು ನೋಡಿ.

3 ಈ ಮಾತು ಅವಶ್ಯವಿಲ್ಲ ; ಅಥವಾ 'ಯಥಾಯಂ ದೃಷ್ಟಾಂತೋ ಪ್ರವಿಷ್ಟ ಇತ ಎಂದಿದ್ದರೂ ಆಗಬಹುದಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಉಭೌ ಗ್ರಾಮೌ ಪ್ರವಿಷ್ಟಃ, ಏನಮೇವ ಏತಾ ಆದಿತ್ಯಸ್ಯ ರಶ್ಮಯ ಉಭೌ
ಲೋಕೌ ಅನುಂ ಚಾದಿತ್ಯಮಣ್ಣಲಮ್ ಇಮಂ ಚ ಪುರುಷಂ ಗಚ್ಛಂತಿ,
ಉಭಯತ್ರ ಪ್ರವಿಷ್ಟಾ ಯಥಾ ಮಹಾಪಥಃ | ಕಥಮ್ ? ಅಮುಷ್ಮಾತ್ ಆದಿತ್ಯ
ಮಣ್ಣಲಾತ್ ಪ್ರತಾಯಂತೇ ಸಂತತಾ ಭವಂತಿ | ತಾ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಮ್ ಆಸು ಪಿಬ್ಬ
ಲಾದಿವರ್ಣಾಸು ಯಥೋಕ್ತಾಸು ನಾಡೀಷು ಸೃಷ್ಟಾ ಗತಾಃ ಪ್ರವಿಷ್ಟಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |
ಆಭ್ಯೋ ನಾಡೀಭ್ಯಃ ಪ್ರತಾಯಂತೇ ಪ್ರವೃತ್ತಾಃ ಸಂತಾನಭೂತಾಃ ಸತ್ಯಸ್ತೇಮು
ಷ್ಮಿನ್ | ರಶ್ಮಿನಾನುಭಯಲಿಬ್ಧತ್ವಾತ್ ತೇ ಇತ್ಯುಚ್ಯಂತೇ ||^೧

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ (ಆದಿತ್ಯ)ನಿಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಾಗಿ ನಾಡಿಗಳೊಡನೆ ಹೇಗೆ ಸಂಬಂಧವಿದೆ ?
ಎಂದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ (ಶ್ರುತಿಯು) ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ (ತತ್=ತತ್ರ) ಅಲ್ಲಿ
ಹೇಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಹಾಪಥವು ಎಂದರೆ ದೊಡ್ಡ ರಸ್ತೆಯು ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡು
(ಉದ್ದಕ್ಕೆ) ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಎರಡು ಊರುಗಳನ್ನು ಸೇರಿರುವದೋ, ಈ ಹತ್ತಿರದ
(ಊರು), ಆ ಅತ್ತಲಿರುವ ದೂರದ (ಊರು)- ಎರಡು ಊರುಗಳನ್ನು ದೊಡ್ಡ
ರಸ್ತೆಯು ಎರಡು ಊರುಗಳನ್ನು ಹೊಕ್ಕಿರುವದೆಂಬೇ ದೃಷ್ಟಾಂತವಿರುವದಲ್ಲ, ಹಾಗೆ
ಯೇ ಈ ಆದಿತ್ಯನ ರಶ್ಮಿಗಳು ಆ ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲ, ಈ ಪುರುಷ- ಎರಡು ಲೋಕ
ಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ದೊಡ್ಡ ರಸ್ತೆಯಂತೆ ಎರಡನ್ನೂ ಹೊಕ್ಕಿರುತ್ತವೆ.
ಹೇಗೆಂದರೆ, ಆ ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲದಿಂದ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿವೆ, ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರುತ್ತವೆ.
ಅವು ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಾಗಿ ಪಿಂಗಲವೇ ಮುಂತಾದ ಬಣ್ಣಗಳ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಈ
ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾದುಹೋಗಿರುತ್ತವೆ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದಿವೆ, ಹೊಕ್ಕಿರುತ್ತವೆ ಎಂದರ್ಥ.
ಈ ನಾಡಿಗಳಿಂದ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿವೆ, ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿರುವವುಗಳಾಗಿ ಅವು ಆ
(ಆದಿತ್ಯ)ನಲ್ಲಿ ಹಾದುಹೋಗಿರುತ್ತವೆ. ರಶ್ಮಿ(ಶಬ್ದವು) ಉಭಯಲಿಂಗವಾದ್ದರಿಂದ
(ಅವನ್ನು ಮೂಲದಲ್ಲಿ) ತೇ (ಎಂದು ಪುಲ್ಲಿಂಗದ ಮಾತಿನಿಂದ) ಕರೆದಿದೆ.

ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ

ನಾಡಿಗಳ ದ್ವಾರದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮಪ್ರವೇಶ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದ್ಯತ್ಪ್ರೀತತ್ ಸುಪ್ತಃ ಸಮಸ್ತಃ ಸಂಪ್ರಸನ್ನಃ ಸ್ವಪ್ನಂ ನ ವಿಜಾ
ನಾತ್ಯಾಸು ತದಾ ನಾಡೀಷು ಸೃಷ್ಟೋ ಭವತಿ ತಂ ನ ಕಶ್ಚನ
ಸಾಸ್ಮಾ ಸ್ಪೃಶತಿ ತೇಜಸಾ ಹಿ ತದಾ ಸಂಪನ್ನೋ ಭವತಿ || ೩ ||

1. 'ಆದಿತ್ಯೇ ಸೃಷ್ಟಾಃ' ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ಮೂಲಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿವೆ ಇಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು
ಹೋಗಿರುತ್ತದೆ.

೩. ಅಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗ ಹೀಗೆ ಸುಪ್ತನಾಗಿ. ಸಮಸ್ತನಾಗಿ, ಸಂಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಸ್ವಪ್ನವನ್ನು ಅರಿಯದೆ ಇರುವನೋ, ಆಗ ಈ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಯಾವ ಪಾಪವೂ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವದಿಲ್ಲ ; ಆಗ ತೇಜಸ್ವಿನಿಂದ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿರುತ್ತಾನಷ್ಟೆ.

ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ದಹರಾಕಾಶವನ್ನೇ ಸೇರಿರುತ್ತಾನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೪೦. ತತ್ ತತ್ರ ಏವಂ ಸತಿ ಯತ್ರ ಯಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ಏತತ್ ಸ್ವವನಮ್ ಅಯಂ ಜೀವಃ ಸುಪ್ತೋ ಭವತಿ | ಸ್ವಾಪಸ್ಯ ದ್ವಿಪ್ರಕಾರತ್ವಾದ್ ವಿಶೇಷಣಂ ಸಮಸ್ತ ಇತಿ | ಉಪಸಂಹೃತಸರ್ವಕರಣವೃತ್ತಿಃ ಇತ್ಯೇತತ್ | ಅತೋ ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಸಂಪರ್ಕಜನಿತಕಾಲುಷ್ಯಾಭಾವಾತ್ ಸಮ್ಯಕ್ ಪ್ರಸನ್ನಃ ಸಂಪ್ರಸನ್ನೋ ಭವತಿ | ಅತ ಏವ ಸ್ವಪ್ನಂ ವಿಷಯಾಕಾರಾಭಾಸಂ ಮಾನಸಂ ಸ್ವಪ್ನಪ್ರತ್ಯಯಂ ನ ವಿಜಾನಾತಿ | ನಾನ್ಯುಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಯದೈವಂ ಸುಪ್ತೋ ಭವತಿ ಆಸು ಸೌರತೇಜಃಪೂರ್ಣಾಸು ಯಥೋಕ್ತಾಸು ನಾಡೀಷು ತದಾ ಸೃಷ್ಟಃ ಪ್ರವಿಷ್ಟೋ ನಾಡೀಭಿದ್ವಾರಭೂತಾಭಿಹೃದಯಾಕಾಶಂ ಗತೋ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ನ ಹ್ಯನ್ಯತ್ರ ಸತ್ಸಂಪತ್ತೇಃ ಸ್ವಪ್ನಾದರ್ಶನಮಸ್ತೀತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾತ್ 'ನಾಡೀಷು' ಇತಿ ಸಪ್ತಮಾ ತೃತೀಯಯಾ ಪರಿಣಮ್ಯತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ತತ್=ತತ್ರ) ಅಲ್ಲಿ ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ, ಎಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ನಿದ್ರೆಯನ್ನು ಈ ಜೀವನು ಸುಪ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ,¹ ನಿದ್ರೆಯು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿರುವದರಿಂದ 'ಸಮಸ್ತನಾಗಿ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ, ಕರಣವೃತ್ತಿಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೋ ಎಂದರ್ಥ.² ಆದ್ದರಿಂದ ಹೊರಗಿನ ವಿಷಯಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದಂಟಾದ ಕೊಳಕು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಸಂಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೋ³ (ಎಂದರ್ಥ). ಆದ್ದರಿಂದಲೇ⁴ ಸ್ವಪ್ನವನ್ನು ಎಂದರೆ

1. ಆಟವನ್ನು ಆಡುತ್ತಾನೆ ಎಂಬಂತೆ ಈ ಪ್ರಯೋಗ.

2. ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರದ ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯಗಳೆಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಂತಃಕರಣದ ವ್ಯಾಪಾರವು ನಡೆದೇ ಇರುತ್ತದೆ ; ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಸ್ತನಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವ.

3. ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ವಿಷಯಗಳೆಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವಿಷಯಾಭಾಸಗಳ ಸಂಪರ್ಕವೆಂಬ ಕಾಲುಷ್ಯವಿರುತ್ತದೆ.

4. ಸಮಸ್ತನೂ ಸಂಪ್ರಸನ್ನನೂ ಆಗಿರುವದರಿಂದಲೇ ಎಂದರ್ಥ.

ವಿಷಯಾಕಾರವಂತಿರುವ ಮಾನಸವಾದ ಸ್ವಪ್ನಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು¹ ಅರಿಯದಿರುವನೋ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವದಿಲ್ಲವೋ ಎಂದರ್ಥ.

ಎಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಸುಪ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ ಆಗ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಸೌರತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಈ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು, ಒಳಹೊಕ್ಕವ(ನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ). ನಾಡಿಗಳನ್ನು ದ್ವಾರವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೃದಯಾಕಾಶವನ್ನು ಸೇರಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ² ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಯಾಗದೆ ಸ್ವಪ್ನವನ್ನು ಕಾಣದೆ ಇರುವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ; ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಬೀ ಸಪ್ತಮಿಯನ್ನು (ನಾಡಿಗಳಿಂದ ಎಂದು) ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಸುಷುಪ್ತಜೀವನಿಗೆ ಕರ್ಮಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೬೧. ತಂ ಸತಾ ಸಂಪನ್ನಂ ನ ಕಶ್ಚನ ಕಶ್ಚಿದಪಿ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮರೂಪಃ ಪಾಪ್ಮಾ ಸ್ವೃಶತಿ³. ಸ್ವರೂಪಾವಸ್ಥಿತತ್ವಾತ್ ತದಾ ಆತ್ಮನಃ | ದೇಹೇಂದ್ರಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟಂ ಹಿ ಸುಖದುಃಖಕಾರ್ಯಪ್ರದಾನೇನ ಪಾಪ್ಮಾ ಸ್ವೃಶತಿ⁴. | ನ ತು ಸತ್ಸಂಪನ್ನಂ ಸ್ವರೂಪಾವಸ್ಥಂ ಕಶ್ಚಿದಪಿ ಪಾಪ್ಮಾ ಸ್ಪೃಷ್ಟುಮ್ ಉತ್ಪಹತೇ | ಅವಿಷಯ ತ್ವಾತ್ | ಅನ್ಯೋ ಹಿ ಅನ್ಯಸ್ಯ ವಿಷಯೋ ಭವತಿ, ನ ತ್ವನ್ಯತ್ವಂ ಕೇನಚಿತ್ ಕುತಶ್ಚಿದಪಿ ಸತ್ಸಂಪನ್ನಸ್ಯ | ಸ್ವರೂಪಪ್ರಚ್ಯವನಂ ತು ಆತ್ಮನೋ ಜಾಗ್ರತ್ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥಾಂ ಪ್ರತಿ ಗಮನಂ ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಪ್ರತಿಬೋಧಃ, ಅವಿದ್ಯಾಕಾಮಕರ್ಮ ಬೀಜಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಹುತಾಶಾದಾಹನಿಮಿತ್ತಮ್ ಇತ್ಯವೋಚಾಮ ಸಸ್ಯ ಏವ | ತದಿಹಾಪಿ ಪ್ರತ್ಯೇತವ್ಯಮ್ | ಯದೈವಂ ಸುಪ್ತಃ ಸೌರೇಣ ತೇಜಸಾ ಹಿ⁵ ತದಾ ನಾಡ್ಯನ್ತರ್ಗತೇನ ಸರ್ವತಃ ಸಂಪನ್ನೋ ವ್ಯಾಪ್ತೋ ಭವತಿ | ಆತೋ ವಿಶೇಷೇಣ ಚಕ್ಷುರಾದಿನಾಡೀದ್ವಾರೈರ್ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಭೋಗಾಯ ಅಪ್ರಸೃತಾನಿ ಕರಣಾನಿ

1. ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕರಣಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನೇ ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶನಾದ ಆತ್ಮನು ಬೆಳಗುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಬೃ. ಭಾ. ೪-೩-೯ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೮೬)ನ್ನು ನೋಡಿರಿ

2. ಇಲ್ಲಿ ನಾಡೀದ್ವಾರದಿಂದ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿರುವದರಿಂದ ನಾಡಿಗಳನ್ನು ಹೊಗಳಿದೆಯೇ ಹೊರತು ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವದಕ್ಕೆಲ್ಲ. ಸೂ. ಭಾ. ೩-೨-೭ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೬೫) ನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಯಾವಾಗಲೂ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆಗಿರುವ ಜೀವನಿಗೆ ಹೇಗೆ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿ ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂ. ಭಾ. ೩-೨-೭ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೬೬)ರಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ.

3. ಇದರ ಮುಂದಿರುವ ಇತಿಶಬ್ದವು ಹೆಚ್ಚೆಂದು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದೆ.

4. ಇಲ್ಲಿರುವ ಇತಿಯೂ ಬೇಕಿಲ್ಲ.

5. ಇಲ್ಲಿ 'ತದಾ' ಎಂಬ ಮಾತು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ.

ಅಸ್ಯ ತದಾ ಭವಂತಿ | ತಸ್ಮಾದ್ ಅಯಂ ಕರಣಾನಾಂ ನಿರೋಧಾತ್ ಸ್ವಾತ್ಮ
ನೈವಾನ್ವತಃ ಸ್ವಸ್ತಂ ನ ವಿಜಾನಾತಿತಿ ಯುಕ್ತಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಸತ್ತಿನೊಡನೆ ಸಂಪನ್ನನಾದ (ಜೀವನನ್ನು) ಯಾವದೊಂದು
ಒಂದಿಷ್ಟು ಧರ್ಮಾಧರ್ಮರೂಪವಾದ ಪಾಪವು ಸೋಂಕುವದಿಲ್ಲ ;
ಏಕೆಂದರೆ ಆಗ ಆತ್ಮನು ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ.
ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವವನನ್ನಲ್ಲವೆ, ಸುಖದುಃಖಗಳೆಂಬ ಫಲವನ್ನು
ಕೊಟ್ಟು ಪಾಪವು ಸೋಂಕುತ್ತದೆ ? ಇಷ್ಟೇ ಹೊರತು ಸತ್ಸಂಪನ್ನನಾಗಿ ಸ್ವರೂಪ
ದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವವನನ್ನು ಯಾವದೊಂದು ವಾಪವೂ ಸೋಂಕಲಾರದು, ಏಕೆಂದರೆ
(ಅವನು ಅದಕ್ಕೆ) ವಿಷಯನಲ್ಲ (ಇದರ ವಿವರ). ಒಬ್ಬನು ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ
ವಿಷಯನಾಗಿರಬಹುದು ; ಆದರೆ ಸತ್ಸಂಪನ್ನನಾಗಿರುವವನಿಗೆ ಯಾವ
ದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಅನ್ಯತ್ವವು ಇರುವದಿಲ್ಲ.^೧
(ಸುಷುಪ್ತನಾದವನು ಮತ್ತೆ) ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಜಾರಿಬೀಳುವದು ಮಾತ್ರ
ಎಂದರೆ ಜಾಗೃತ್ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಗೆ ಬರುವದು, ಹೊರಗಿನ ವಿಷಯವನ್ನು
ಅರಿಯುವದು- (ಇದು) ಅವಿದ್ಯಾಕಾಮಕರ್ಮಬೀಜವು ; ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆ
ಯೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಸುಟ್ಟುಹೋಗದೆ ಇರುವ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಎಂದು
ಆರನೆಯ (ಪ್ರವಾರಕ)ದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿರುತ್ತೇವೆ^೨ ; ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಯ
ಬೇಕು.

ಯಾವಾಗ ಹೀಗೆ ಸುಪ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೋ ಆಗ ನಾಡಿಯೊಳಗಿರುವ
ಸೂರ್ಯನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದಲ್ಲವೆ, ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿ, ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ಇರು

1. ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಲ್ಲದೆ ಯಾವನೂ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಲಾರನು, ಅವರ ಫಲ
ವನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸಲಾರನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಮದ ಸೋಂಕಿಲ್ಲ.

2. ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡವಾಗಿರುವ ದ್ವಿತೀಯವಸ್ತುವೇ
ಇರುವದಿಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕರಣ, ಇಂದ್ರಿಯ, ವಿಷಯ ಎಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿರುತ್ತದೆ.
ಬೃ. ಭಾ ೪-೩-೨೩ (ಭಾ.ಭಾ.೨೨೬)ನ್ನು ನೋಡಿ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಸುಷುಪ್ತನಿಗೆ ಕರ್ಮದ
ಸೋಂಕಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

3. ಅವಿದ್ಯಾಕಾಮಕರ್ಮಗಳು ಜ್ಞಾನವಾದಲ್ಲದೆ ಹೋಗಲಾರವು, ಆದ್ದರಿಂದ ಸುಷುಪ್ತ
ಿಯಲ್ಲಿ ಅವು ಇಲ್ಲವಾದರೂ ಜೀವರಿಗೆ ಅವುಗಳು ವಾಸನಾರೂಪದಿಂದ ಇದ್ದುಕೊಂಡೇ ಇರುತ್ತವೆ
ಎಂದರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿ ಬೀಜವೆಂದರೆ 'ಮೂಲಾವಿದ್ಯೆ' ಎಂಬ ಬೀಜಿಗೆ ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥವಿರುವದಿಲ್ಲ.

4. ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ತಾವು ಸದ್ರೂಪರೆಂಬುವನ್ನು ಅರಿಯದೆ ಇರುವದರಿಂದ
ಜೀವರಿಗೆ ಅವಿದ್ಯಾವಾಸನೆಯು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿರುವದೆಂದು ೬-೯-೩ರ (ಭಾ. ಭಾ.
೫೦೮) ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಬೇಗ ಮನಸ್ಸುಹಾಕುವನೋ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಲೋಕದ್ವಾರವು ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿಸತಕ್ಕದ್ದು, ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ತಡೆಯೂ (ಆಗಿರುತ್ತದೆ)ಯಷ್ಟೆ ?

ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಪೂರ್ವಾವಸ್ಥೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೪೨. ತತ್ರ ಏನಂ ಸತಿ ಅಧ ಯತ್ರ ಯಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ಅಬಲಿಮಾನಮ್ ಅಬಲಭಾವಂ ದೇಹಸ್ಯ ರೋಗಾದಿನಿಮಿತ್ತಂ ಜರಾದಿನಿಮಿತ್ತಂ ವಾ ಕೃಶೀಭಾವ ಮೇತತ್ ನಯನಂ ನೀತಃ ಪ್ರಾಪಿತೋ ದೇವದತ್ತೋ ಭವತಿ ಮುನೂರ್ಷು ಯದಾ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ತಮ್ ಅಭಿತಃ ಸರ್ವತೋ ವೇಷ್ಟಯಿತ್ವಾ ಆಸೀನಾ ಜ್ಞಾತಯಃ ಆಹುಃ ಜಾನಾಸಿ ಮಾಂ ತವ ಪುತ್ರಂ ಜಾನಾಸಿ ಮಾಂ ಪಿತರಂ ಚೇತ್ಯಾದಿ | ಸ ಮುನೂರ್ಷುಃ, ಯಾವತ್ ಅಸ್ಮಾತ್ ಶರೀರಾತ್ ಅನು ತ್ಕ್ರಾಂತೋನಿರ್ಗತೋ ಭವತಿ ತಾವತ್ ಪುತ್ರಾದೀನ್ ಜಾನಾತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅಲ್ಲಿ ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಯಾವಾಗ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಬಲಿತ್ವವನ್ನು ದೌರ್ಬಲ್ಯವನ್ನು ದೇಹಕ್ಕೆ ರೋಗಾದಿಗಳು ಬಂದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೋ ಮುಪ್ಪು ಮುಂತಾದವು ಬಂದದ್ದರ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೋ ಕೃಶತ್ವವನ್ನು-(ಏತತ್ ನಯನಮ್) ಹೀಗೆ ದೇವದತ್ತನು^೧ ಹೊಂದಿದವನಾಗುತ್ತಾನೋ, ಎಂದರೆ ಯಾವಾಗ ಸಾಯ ಲಾಗುತ್ತಾನೋ ಎಂದರ್ಥ. (ಆಗ) ಅವನ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸುತ್ತಿ ಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿರುವ ಜ್ಞಾತಿಗಳು 'ನಿನ್ನ ಮಗನಾದ ನನ್ನನ್ನು ಬಲ್ಲೆಯ ? , ತಂದೆ ಯಾದ ನನ್ನನ್ನು ಬಲ್ಲೆಯ ? ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಕೇಳುತ್ತಿರುವರು. ಆ ಸಾಯ ಲಿರುವ (ಪುರುಷನು) ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಈ ಶರೀರದಿಂದ ಉತ್ಕ್ರಾಂತನಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ ವೋ (ಶರೀರವನ್ನು) ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿರುವದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಮಗನೇ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಅರಿಯುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ.

1. ಶರೀರದೌರ್ಬಲ್ಯನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೇ ಜೀವನಿಗೆ ದೌರ್ಬಲ್ಯ, ಸ್ವತಃ ಇಲ್ಲ. ಬೃ.ಭಾ. ೪-೪-೧ (ಭಾ. ಭಾ ೨೫೨).

2. ಈ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಕೃಮವು ಉಪಾಸಕರಿಗೂ ಮಿಕ್ಕವರಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವದಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

3. ಗುರುತಿಸಿ ಅರಿಯುತ್ತಾನೋ ಇಲ್ಲವೋ - ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಹಾಕುವ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿದು. ೬-೧೫-೧ರ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

ಉಪಾಸಕನು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಕ್ರಮ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೪೩. ಅಥ ಯತ್ರ ಯದಾ ಏತದಿತಿ¹ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಮ್ | ಅಸ್ಮಾತ್ ಶರೀರಾತ್ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿ, ಅಥ ತದಾ, ಏತ್ಯೇವ ಯಥೋಕ್ತಾಭಿಃ ರಶ್ಮಿಭಿಃ ಉರ್ಧ್ವಮ್ ಆಕ್ರಮತೇ ಯಥಾಕರ್ಮಜಿತಂ ಲೋಕಂ ಪ್ರತಿ ಅವಿದ್ವಾನ್ | ಇತರಸ್ತು ವಿದ್ವಾನ್ ಯಥೋಕ್ತಸಾಧನಸಂಪನ್ನಃ ಸ ಓಮಿತಿ ಓಂಕಾರೇಣ ಆತ್ಮಾನಂ ಧ್ಯಾಯನ್ ಯಥಾಪೂರ್ವಂ ವಾ ಹ ಏವ ಉದ್ವಾ ಉರ್ಧ್ವಂ ವಾ ವಿದ್ವಾಂಶ್ಚೇತ್ ಇತರಸ್ತ್ರಿಯಜ್ಞಃ ವಾ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಮೀಯತೇ ಪ್ರಮಾಯತೇ ಗಚ್ಛತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸ ವಿದ್ವಾನ್ ಉತ್ಕ್ರಮಿಸ್ಯನ್ ಯಾವತ್ ಸ್ವಿಷ್ಟೇನ್ಮನಃ | ಯಾವತಾ ಕಾಲೇನ ಮನಸಃ ಕ್ಷೇಪಃ ಸ್ಯಾತ್ ತಾವತಾ ಕಾಲೇನ ಆದಿತ್ಯಂ ಗಚ್ಛತಿ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ | ಸ್ವಿಪ್ರಂ ಗಚ್ಛತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ನ ತು ತಾವತ್ಯೇವ ಕಾಲೇನ ಇತಿ ವಿನಕ್ಷಿತಮ್ | ಕಿಮರ್ಥಮ್ ಆದಿತ್ಯಂ ಗಚ್ಛತೀತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ | ಏತದ್ವೈ ಖಲು ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಸ್ಯ ದ್ವಾರಂ ಯ ಆದಿತ್ಯಸ್ತೇನ ದ್ವಾರಭೂತೇನ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ಗಚ್ಛತಿ ವಿದ್ವಾನ್ | ಅತೋ ವಿದುಷಾಂ ಪ್ರಪದನಮ್ | ಪ್ರಪದ್ಯತೇ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ಅನೇನ ದ್ವಾರೇಣೇತಿ ಪ್ರಪದನಮ್ | ನಿರೋಧನಂ ನಿರೋಧಃ ಅಸ್ಮಾತ್ ಆದಿತ್ಯಾದ್ ಅವಿದುಷಾಂ ಭವತೀತಿ ನಿರೋಧಃ | ಸೌರೇಣ ತೇಜಸಾ ದೇಹ ಏವ ನಿರುದ್ಧಾಃ ಸನ್ನೋ ಮೂರ್ಧನ್ಯಯಾ ನಾಡ್ಯಾ ನೋತ್ಕ್ರಮಂತಃ ಏವ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | “ವಿಷ್ಟಬ್ಜನ್ಯಾ” (೮-೬-೬) ಇತಿ ಶ್ಲೋಕಾತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು (ಯತ್ರ=ಯದಾ) ಯಾವಾಗ- (ಮೂಲದಲ್ಲಿ) ಏತತ್ (ಹೀಗೆ) ಎಂಬುದು ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣವು- ಈ ಶರೀರದಿಂದ ಉತ್ಕ್ರಾಂತನಾಗುತ್ತಾನೋ (ಅಥ=ತದಾ) ಆಗ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಇದೇ ರಶ್ಮಿಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಆಕ್ರಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಜ್ಞಾನು ತನ್ನತನ್ನ ಕರ್ಮದಿಂದ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ ಲೋಕವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ ; ಇನ್ನೊಬ್ಬನಾದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಸಾಧನಯುಕ್ತನಾದ ಉಪಾಸಕನಿದಾನಲ್ಲ, ಅವನು ಓಮ್ ! ಎಂದು ಓಂಕಾರದಿಂದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಮೊದಲಿ ನಂತೆಯೇ ಧ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಾ (ಉದ್ವಾ=ಉರ್ಧ್ವಂ) ಜ್ಞಾನಿಯಾದರೆ ಮೇಲ

1. 'ಏತತ್ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಮಿತಿ' ಎಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

2. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿಕೂಡ ಈ ನಾಡೀರಶ್ಮಿಸಂಬಂಧವಿರುತ್ತದೆ, ಅದರಿಂದಲೇ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದಕೂಡಲೆ ಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವದೆಂದಿದೆ. ಸೂ.ಭಾ. ೪-೨-೧೯ನ್ನು ನೋಡಿ.

ಕ್ಕೋ, ಮತ್ತೊಬ್ಬನಾದರೆ ಅಡ್ಡಡ್ಡಲಾಗಿಯೋ (ನಿಯಾಯತೇ=ಪ್ರವಿಯಾಯತೇ) ಸಾಯುತ್ತಾನೆ, ಹೋಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಆ ಜ್ಞಾನಿಯು ಉತ್ಕ್ರಾಂತನಾಗಲಿರುವಾಗ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಎಷ್ಟುಬೇಗ ಹಾಕುವನೋ, (ಅವನ) ಮನಸ್ಸನ್ನು ಎಷ್ಟುಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಾಕುವದಾದೀತೋ ಅಷ್ಟುಕಾಲದೊಳಗೆ ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾನೆ, ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಬೇಗನೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ, ಅಷ್ಟೇ ಹೊರತು ಅಷ್ಟೇ ಕಾಲದೊಳಗೆ ಎಂಬುದೇನೂ ವಿವಕ್ಷಿತವಲ್ಲ.¹

(ಅವನು) ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಆದಿತ್ಯನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಆದಿತ್ಯನಿದಾನಲ್ಲ, ಇವನೇ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ದ್ವಾರವೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವು. ಆ ದ್ವಾರವಾಗಿರುವ (ಆದಿತ್ಯನ ಮೂಲಕವಾಗಿ) ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಉಪಾಸಕನು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ (ಇದು) ಪ್ರಪದನವು, ಈ ದ್ವಾರದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ (ಇದು) ಪ್ರಪದನವು, (ಸೇರಿಸತಕ್ಕದ್ದು). ಅಜ್ಞರಿಗೆ ಈ ಆದಿತ್ಯನಿಂದ ನಿರೋಧವು (ತಡೆಯು) ಆಗುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಇವನು (ಅವರಿಗೆ) ನಿರೋಧನವು, ತಡೆಯು ಸೌರ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ (ಅವರು) ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ತಡೆದಿಡಲ್ಪಡುವರಾದ್ದರಿಂದ ನೆತ್ತಿಯ ನಾಡಿಯಿಂದ ಉತ್ಕ್ರಾಂತರಾಗುವದೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ.² “ಮಿಕ್ಕವು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ (ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ದ್ವಾರಗಳಾಗಿರುವವು)” ಎಂಬ (ಮುಂದಿನ) ಶ್ಲೋಕ(ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ).³

1. ದಹರೋಪಾಸಕರೂ ಅರ್ಚಿರಾದಿಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇಗನೆ ಎಂದೇ ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕು. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ‘ಏತ್ಯೇವೇ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ರಶ್ಮಿಗಳ ನ್ನನುಸರಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಾರೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವದಲ್ಲದೆ ರಶ್ಮಿಗಳು ಅವಶ್ಯವೆನ್ನುವದು, ಅರ್ಚಿರಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವದು- ಎಂಬ ಎರಡು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಒಂದೇ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೩-೧.

2. ಆದಿತ್ಯನು ಅವರಿಗೆ ತಡೆಯೆಂದದ್ದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯಲೋಕದವರೆಗೂ ಅವರು ಹೋಗುವರೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಸೂರ್ಯನ ರಶ್ಮಿಗಳೇ ಆ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅವರು ಹೋಗದಂತೆ ತಡೆಗಟ್ಟುತ್ತವೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ.

3. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಿಕ್ಕವರಿಗೆ ಸುಷುಮ್ನಾನಾಡಿಯಿಂದ ಗಮನವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಿಂದಲೇ ಅಜ್ಞರಿಗೆ ಆದಿತ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

ಉಪಾಸಕರಿಗೆ ಸುಷುಮ್ನಾನಾಡಿಯಿಂದ ಗತಿ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದೇಷ ಶ್ಲೋಕಃ—

ಶತಂ ಚೈಕಾ ಚ ಹೃದಯಸ್ಯ ನಾಡ್ಯ-
ಸ್ತಾಸಾಂ ಮೂರ್ಧಾನಮಭಿನಿಸೃತ್ಯೈಕಾ |
ತಯೋರ್ಧ್ವಮಾಯನ್ನಮೃತತ್ವಮೇತಿ
ವಿಷ್ವಜ್ಞನ್ಯಾ ಉತ್ಕ್ರಮಣೇ ಭವನ್ತ್ಯುತ್ಕ್ರಮಣೇ ಭವನ್ತಿ ||೬

೬. ಅಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ಲೋಕವು: “ನೂರೂ ಒಂದೂ ಹೃದಯದ ನಾಡಿಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ನೆತ್ತಿಯನ್ನು ಒಡೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುವವನು ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುವನು ; ಮಿಕ್ಕವು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಆಗುವವು, ಉತ್ಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಆಗುವವು. ”

ಸುಷುಮ್ನಾನಾಡಿಯಿಂದೇ ಅಮೃತತ್ವನಾಡಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೪೪ ತತ್ ಎತಸ್ಮಿನ್ ಯಥೋಕ್ತೇರ್ಧೇ ಏಷ ಶ್ಲೋಕೋ ಮನ್ತ್ರೋ ಭವತಿ | ಶತಂ ಚ ಏಕಾ ಚ | ಏಕೋತ್ತರಶತಂ ನಾಡ್ಯಃ ಹೃದಯಸ್ಯ ಮಾಂಸ ಪಿಣ್ಡಭೂತಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಿನ್ಯಃ ಪ್ರಧಾನತೋ ಭವನ್ತಿ | ಆನನ್ತ್ರಾದ್ ದೇಹನಾಡೀ ನಾಮ್ | ತಾಸಾಮ್ ಏಕಾ ಮೂರ್ಧಾನಮ್ ಅಭಿನಿಸೃತಾ ವರ್ನಿಗತಾ | ತಯಾ ಉರ್ಧ್ವಮ್ ಆಯನ್ ಗಚ್ಛನ್ ಅಮೃತತ್ವಮ್ ಅಮೃತಭಾವಮ್ ಏತಿ | ವಿಷ್ವಜ್ಞಾ ನಾನಾಗತಯಃ ತೀರ್ಯಗ್ವಿಸರ್ಪಿಣ್ಯಃ ಉರ್ಧ್ವಗಾಶ್ಚ ಅನ್ಯಾ ನಾಡ್ಯೋ ಭವನ್ತಿ ಸಂಸಾರಗಮನದ್ವಾರಭೂತಾ ನ ತು ಅಮೃತತ್ವಾಯ, ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ಉತ್ಕ್ರಮಣೇ ಏವ, ಉತ್ಕ್ರಾಂತ್ರ್ಯರ್ಥಮೇವ ಭವನ್ತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ದ್ವಿರಭ್ಯಾಸಃ ಪ್ರಕರಣ ಸಮಾಪ್ತೃರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅಲ್ಲಿ ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ಲೋಕವು ಮಂತ್ರವು ಇದೆ : ನೂರೂ ಒಂದೂ- ನೂರೊಂದು- ನಾಡಿಗಳು ಮಾಂಸಪಿಂಡವಾದ ಹೃದಯದ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ನಾಡಿಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವವು (ಎಂದರ್ಥ), ಏಕೆಂದರೆ ದೇಹ ನಾಡಿಗಳು ಅನಂತ(ವಾಗಿವೆ). ಆ (ನಾಡಿಗಳೊಳಗೆ) ಒಂದು ನೆತ್ತಿಯನ್ನು ಒಡೆದು

ಕೊಂಡು (ಅಭಿನಿಃಸೃತಾ=ವಿನಿರ್ಗತಾ) ಹೊರಹೊರಟಿದೆ. ಆ (ನಾಡಿ)ಯಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ (ಆಯನ್=ಗಚ್ಛನ್) ಹೋಗುವವನು ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಅಮೃತಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗೂ ಬೇರೆಬೇರೆ ಗತಿಗಳುಳ್ಳ ಅಡ್ಡಡ್ಡಲಾಗಿ ಹಾದಿರುವ, ಮೇಲಕ್ಕೂ ಹೋಗಿರುವ ಮಿಕ್ಕ ನಾಡಿಗಳು ಸಂಸಾರಗಮನಕ್ಕೆ ದ್ವಾರವಾದ (ನಾಡಿಗಳೇ ಹೊರತು) ಅಮೃತತ್ವಕ್ಕೆ (ದ್ವಾರ)ಗಳಲ್ಲ ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಗೆ (ಬರಿಯ) ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಗಾಗಿಯೇ (ಅವು) ಇರುತ್ತವೆ ಎಂದರ್ಥ. ('ಉತ್ಕ್ರಮಣೇ ಭವಂತಿ ಎಂದು) ಎರಡು ಸಲ (ಹೇಳಿರುವುದು ಈ) ಪ್ರಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು (ಎಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ).

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಒಂದರಿಂದ ಆರರವರೆಗಿನ ಖಂಡಗಳ ಸಾರ

ಈ ಗ್ರಂಥಭಾಗದಲ್ಲಿ ದಹರವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದೆ

ಒಂದನೆಯ ಖಂಡ

ಈ ಬ್ರಹ್ಮಪುರನಾದ ದೇಹದಲ್ಲಿ ದಹರನಾದ ಪುಂಡರೀಕವೆಂಬ ಮನೆಯಿದೆ, ಆದರೊಳಗಿನ ದಹರಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಯಾವದಿದೆಯೋ ಅದನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು “ಇದರಲ್ಲಿ ಅರಿತು ಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದೇನಿದೆ ? ” ಎಂದು ಶಿಷ್ಯರು ಕೇಳಿದರೆ “ಹೊರಗಿರುವ ಆಕಾಶವಷ್ಟು ಆ ಆಕಾಶ ವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳು, ಅಗ್ನಿವಾಯುಗಳು, ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸು, ಮಿಂಚು ನಕ್ಷತ್ರಗಳು, ಮಿಕ್ಕದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಅದರೊಳಗೆ ಇದ್ದು ಕೊಂಡಿರುವದು” ಎಂದು ಆಚಾರ್ಯನು ಹೇಳ ಬೇಕು.

“ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ, ಎಲ್ಲಾ ಭೂತಗಳೂ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮಗಳೂ ಇರುವದಾದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಪ್ಪಾಗಲಿ ಸಾವಾಗಲಿ ಬಂದರೆ ಆಮೇಲೆ ಏನೂ ಉಳಿಯುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ ! ” ಎಂದು ಅವರು ಕೇಳಬಹುದು. “ಇದರ ಮುಪ್ಪಿನಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಮುಪ್ಪಿಲ್ಲ, ಇದರ ಸಾವಿನಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಾವಿಲ್ಲ, ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಅದೇ ಎಲ್ಲರ ಆತ್ಮನು, ಅಪಹತ ಪಾಪನು, ವಿಜರನು, ವಿಮೃತ್ಯು, ವಿಶೋಕನು, ಹಸಿವಿಲ್ಲದವನು, ಬಾಯಾರಿಕೆಯಿಲ್ಲದವನು ; ಸತ್ಯಕಾಮನು, ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನು ಈ ಆತ್ಮನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳದವರು ಪರವಶರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮದ ಫಲವು ನಾಶವಾಗುವಂತೆ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಪುಣ್ಯಫಲವೂ ನಾಶವಾಗುವದು. ಆದರೆ ಯಾರು ಈ ಆತ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಡುವರೋ ಅವರಿಗೆ ಸರ್ವಕಾಮಗಳೂ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ದೊರೆಯುವವು” ಎನ್ನಬೇಕು.

ಎರಡನೆಯ ಖಂಡ

ಈ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಪಿತೃಲೋಕ, ಮಾತೃಲೋಕ, ಭ್ರಾತೃಲೋಕ, ಸ್ವಸ್ತೃಲೋಕ, ಗಂಧ ಮಾಲ್ಯಲೋಕ, ಗೀತವಾದಿತ್ರಲೋಕ, ಸ್ತ್ರೀಲೋಕ- ಹೀಗೆ ಯಾವಯಾವದರ ಇಚ್ಛೆಯುಂಟಾ ದರೂ ಅದನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಸಂಕಲ್ಪಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಎದುರಿಗೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುವದು. ಅದರ ಭೋಗ ದಿಂದ ಅವನು ಪೂಜ್ಯನೂ ಮಹಿಮಾವಂತನೂ ಆಗುವನು.

ಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

ಈ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಸತ್ಯಕಾಮಗಳಿಗೆ ವಿಷಯತ್ಯಷ್ಟೆ ಎಂಬ ಅನೃತವೇ ಮುಸುಕು. ಆ ಅನೃತಕ್ಕೆ ವಶರಾದವರಿಗೆ ಆ ಕಾಮಗಳು ಹೋದರೆ ಮತ್ತೆ ಸಿಗದೆ ಇರುವವು. ಆದರೆ ಈ

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಅನೆಲ್ಲವೂ ದೊರಕುವವು. ಅರಿಯದವರು ಚಿನ್ನದ ನಿಕ್ಷೇಪವಿರುವ ನೆಲದ ಮೇಲೆಯೇ ಓಡಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದು ಅವರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ಇರುವಂತೆ ಮಿಕ್ಕ ಜೀವರು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸೇರುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ಇರುವರು, ಏಕೆಂದರೆ ಅವರನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ತೃಷ್ಣಾರೂಪವಾದ ಅನ್ಯತವು ಹೊರಕ್ಕೆ ದಬ್ಬುವದು.

ಈ ಅಪಹತಪಾಶ್ವತ್ಯವೇ ಮುಂತಾದ ಗಣಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಆತ್ಮನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ 'ಹೃದಯಮ್' (ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಇವನು) ಎಂಬುದೇ ನಿರ್ವಚನವು. ಹೀಗೆಂದರಿತವನು ದಿನದಿನವೂ ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ದಹರಾಕಾಶವೆಂಬ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಈ ಸಂಪ್ರಸಾದನು ಈ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದು ರರೀರಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ ರೂಪದಿಂದ ನಿಲ್ಲುವನು, ಇವನೇ ಆತ್ಮನು- ಎಂಬುದು ಗುರುವಚನವು. ಇವೇ ಅಮೃತವು, ಅಭಯವು, ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮವು.

ಈ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ 'ಸತ್ಯ' ಎಂಬುದು ನಾಮವು ಸ, ತ', ಯ- ಎಂಬ ಮೂರಕ್ಷರಗಳೊಳಗೆ ಸತ್ ಎಂಬುದು ಅಮೃತವು, ತ್ ಎಂಬುದು ಮತ್ಯವು, ಯ ಎಂಬುದು ಇವೆರಡನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿಡುವದು. ಹೀಗೆ ಸತ್ಯವೆಂಬ ನಾಮವುಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದವನು ದಿನದಿನವೂ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ.

ನಾಶ್ಚನೆಯ ಖಂಡ

ಈ ಆತ್ಮನು ಸೇತು ವಿಧೃತಿಯು, ಈ ಲೋಕಗಳು ನಾಶವಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕರ್ಮಫಲದಾತ್ಮವು. ಈ ಸೇತುವನ್ನು ಅಹೋರಾತ್ರಿಗಳು ಮುಟ್ಟುವು, ಜರಾಮೃತ್ಯುಗಳಾಗಲಿ ಶೋಕವಾಗಲಿ ಸುಕೃತದುಷ್ಟತಗಳಾಗಲಿ ಸೋಂಕವು. ಇದರಿಂದಿಚೇಗೇ ಎಲ್ಲಾ ಪಾಪಗಳು ಸರಿಯುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಅಪಹತಪಾಶ್ವತ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವು.

ಈ ಸೇತುವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ಕುರುಡನು ಇನ್ನು ಕುರುಡನಲ್ಲ, ಗಾಯಗೊಂಡವನು ಗಾಯಗೊಂಡವನಲ್ಲ, ನರಳುವವನು ನರಳುವವನಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸೇತುವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದರೆ ರಾತ್ರಿಯೂ ಹಗಲೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಬೆಳಗುತ್ತಲೇ ಇರುವದು.

ಈ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೇ ದಕ್ಕುವದು ಅವರಿಗೆ ಸರ್ವಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಮಚಾರವಿರುವದು.

ಐದನೆಯ ಖಂಡ

ಯಜ್ಞವೆಂಬುದು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ; ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವನು ಜ್ಞಾತೃವೋ ಆ ಲೋಕವನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಇಷ್ಟವೆಂಬುದೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ, ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಯಜನಮಾಡಿಯೇ ಅದನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸತ್ರಾಯಣವೆಂಬುದೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ; ಏಕೆಂದರೆ ಸತ್ತೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ತ್ರಾಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು (ಕಾಪಾಡುವಿಕೆ) ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಲೇ. ಮೌನವೆಂಬುದೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ; ಏಕೆಂದರೆ ಆತ್ಮಸ್ಥಿತಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಮನನಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಸಾಧನ. ಅನಾಶಕಾಯನ

ವೆಂಬುದೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆಯೇ, ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಅತ್ಯಸ್ವರೂಪವು ನಾಶವಾಗುವದಿಲ್ಲ.

ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅರ, ಇ- ಎಂಬ ಸರೋವರಗಳು, ಖೂಟಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಮದನನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಐರಂಮದೀಯಸರೋವರ, ಸೋಮಾಮೃತವನ್ನು ಸುರಿಸುವ ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆಯಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ದೊರಕದ ಅಪರಾಜಿತಪುತ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಹಿರಣ್ಮಯಮಂಡಪ- ಇವೆಲ್ಲ ಇರುತ್ತವೆ ಈ ಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಉಪಾಸಕರಿಗೇ ದೊರಕುವದು, ಅವರಿಗೆ ಸರ್ವಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೂ ಇರುವದು.

ಆರನೆಯ ಖಂಡ

ಹೃದಯದಿಂದ ಬಗೆಬಗೆಯ ಬಣ್ಣದ ರಸಗಳು ಹರಿಯುವ ನಾಡಿಗಳು ಹೊರಟಿವೆ ಅವಕ್ಕೆ ಬಗೆಬಗೆಯ ಬಣ್ಣಗಳುಳ್ಳ ಸೂರ್ಯನ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಊರಿಂದೂರಿಗೆ ಹೋಗುವ ದೊಡ್ಡ ರಸ್ತೆಯ ಹಾಗೆ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಗಳು ಹೃದಯವನ್ನೂ ಸೂರ್ಯನನ್ನೂ ಕೂಡಿಸುತ್ತವೆ. ಸುಷುಪ್ತನಾಗಿರುವಾಗ ಈ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಹೊಕ್ಕು ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಯಾವ ಕರ್ಮವೂ ಅಂಟುವದಿಲ್ಲ.

ಶರೀರದಾರ್ಬಲ್ಯದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಸಾಯುವ ಕಾಲವು ಬರಲು ಆಗ ಈ ಉಪಾಸಕನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರಶ್ಮಿಗಳಿಂದ ಹೊರಟು ದಹರಾಕಾಶರೂಪಿಯಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನೇ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ ಅರ್ಚಿರಾದಿನಾರ್ಗದಿಂದ ಹೊರಟು ಆದಿತ್ಯನ ಮೂಲಕ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಹೃದಯದಿಂದ ಅನೇಕನಾಡಿಗಳು ಹೊರಟಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಷುಮ್ನೆ ಎಂಬ ನಾಡಿಯು ನೆತ್ತಿಯನ್ನು ಒಡೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವದು. ಅದರ ಮೂಲಕ ಸಾಧಕನಾದ ದಹರಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸಕನು ಹೋಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾನೆ ಉಳಿದ ನಾಡಿಗಳಿಂದ ಉತ್ಕ್ರಾಂತರಾಗುವ ಮಿಕ್ಕವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸಂಸಾರಗತಿಯೇ ಆಗುವದು.

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಏಳನೆಯ ಖಂಡ

(ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯನಿರೂಪಣದಿಂದ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವನಿರ್ಧಾರಣ)

ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥವ ಸಂಬಂಧ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೪೫. “ಅಥ ಯ ಏಷ ಸಂಪ್ರಸಾದೋಽಸ್ಮಾಚ್ಛರೀರಾತ್ ಸಮುತ್ಥಾಯ ಪರಂ ಜ್ಯೋತಿರುಪಸಂಪದ್ಯ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತ ಏಷ ಆತ್ಮೇತಿ ಹೋವಾಚೈತದವೃತಮಭಯಮೇತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ” (೮-೩-೪) ಇತ್ಯುಕ್ತಮ್ . ತತ್ರ ಕೋಸೌ ಸಂಪ್ರಸಾದಃ ? ಕಥಂ ವಾ ತಸ್ಯಾಭಿಗಮೋ ಯಥಾ ಸೋಃ ಸ್ಮಾಚ್ಛರೀರಾತ್ ಸಮುತ್ಥಾಯ ಪರಂಜ್ಯೋತಿರುಪಸಂಪದ್ಯ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ | ಯೇನ ಸ್ವರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ ಸ ಕಿಂಲಕ್ಷಣ ಆತ್ಮಾ ? ಸಂಪ್ರಸಾದಸ್ಯ ಚ ದೇಹಸಂಬಂಧಿನಿ ಪರರೂಪಾಣಿ, ತತೋ ಯದನ್ಯತ್ ಕಥಂ ಸ್ವರೂಪಮ್ ? ಇತ್ಯೇತೇರ್ಧಾ ವಕ್ತವ್ಯಾಃ ಇತ್ಯುಕ್ತರೋ ಗ್ರನ್ಥ ಆರಭ್ಯತೇ | ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾ ತು ವಿದ್ಯಾಗ್ರಹಣಸಂಪ್ರದಾನವಿಧಿಪ್ರದರ್ಶನಾರ್ಥಾ ವಿದ್ಯಾಸ್ತುತ್ಯರ್ಥಾ ಚ ರಾಜಸೇವಿತಂ ಪಾನೀಯಮ್ ಇತಿವತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

“ಇನ್ನು ಈ ಸಂಪ್ರಸಾದನಿದ್ದಾನಲ್ಲ, (ಅವನು) ಈ ಶರೀರದಿಂದ ಎದ್ದು ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಸೇರಿ ಸ್ವವಾದ¹ ರೂಪದಿಂದ ಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇವನೇ ಆತ್ಮನು, ಇದೇ ಅವೃತವು, ಅಭಯವು. ಇದು ಬ್ರಹ್ಮವು” (೮-೩-೪) ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಪ್ರಸಾದನೆಂಬುವನು ಯಾರು ? ಅವನು ಈ ಶರೀರದಿಂದ ಎದ್ದು ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಸೇರಿ ಸ್ವವಾದ ರೂಪದಿಂದ ಸಿದ್ಧನಾಗುವಂತೆ, ಅವನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದು ಹೇಗೆ ? ಯಾವ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೋ ಆ ಆತ್ಮನು ಎಂಥ ಸ್ವರೂಪದವನು ? ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರಸಾದ ನಿಗೆ ದೇಹಸಂಬಂಧವುಳ್ಳವು ಪರರೂಪಗಳಷ್ಟೆ, ಅವಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದದ್ದು ಸ್ವರೂಪವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ? ಎಂಬೀ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿರುತ್ತದೆ (ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ) ಕಥೆಯಾದರೋ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು

1. ಸ್ವರೂಪವೇ ಆದ ಎಂದರ್ಥ, ಸ್ವಂತವಾದ, ತನ್ನದಾದ ಎಂದಲ್ಲ; ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವದನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಅವೆಲ್ಲ ಸ್ವಂತವೇ, ತನ್ನದೇ. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೪-೧ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೯೧)ನ್ನು ನೋಡಿ

ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಬಗೆ, (ಮತ್ತು ಹೇಳಿ)ಕೊಡುವ ರೀತಿ- ಇವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ, ಮತ್ತು 'ಈ ನೀರು ರಾಜರು ಸೇವಿಸಿದ್ದು' ಎಂಬಂತೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಗಳುವದಕ್ಕೆ.

ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯ ಆತ್ಮಾಪ ಸತಸಾಸ್ವಾ ವಿಜರೋ ವಿಮೃತ್ಯುರ್ವಿಶೋಕೋ
ವಿಜಿಘತ್ಸೋಽಪಿಸಾಸಃ ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಃ ಸೋಃ
ನ್ನೇಷ್ಟವ್ಯಃ ಸವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಃ ಸ ಸರ್ವಾಂಶ್ಚ ಲೋಕಾನಾ
ಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಾಂಗಂಶ್ಚ ಕಾಮಾನ್ ಯಸ್ತನಾತ್ಮಾನಮನುವಿದ್ಯ
ವಿಜಾನಾತೀತಿ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುನಾಚ || ೧ ||

೧. ರುವ ಆತ್ಮನು ಅಸಹತವಾನ್ಮನೂ ಏಜರನೂ ವಿಮೃತ್ಯು
ವೂ ವಿಶೋಕನೂ ಹಸಿವಿಲ್ಲದವನೂ ಬಾಯಾರಿಕೆಯಿಲ್ಲದವನೂ ಸತ್ಯ
ಕಾಮನೂ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನೂ ಆಗಿರುವನೋ ಅವನನ್ನು ಅನ್ನೇಷಣ
ಮಾಡಬೇಕು, ಅವನನ್ನೇ ಏಜಿಜ್ಞಾಸಮಾಡಬೇಕು. ಯಾವಾತನು
ಆ ಆತ್ಮನನ್ನು ಅನುವೇದನಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ
ಅವನು ಸರ್ವಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಸರ್ವಕಾಮ
ಗಳನ್ನೂ (ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ) - ಎಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿದ
ನಂತೆ.

ಆತ್ಮಲಕ್ಷಣ

(ಭಾಷ್ಯ)

೭೪೬. ಯ ಆತ್ಮಾ ಅಪಹತವಾನ್ಮಾ ವಿಜರೋ ವಿಮೃತ್ಯುರ್ವಿಶೋಕೋ
ವಿಜಿಘತ್ಸಃ ಅಪಿಸಾಸಃ ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಃ, ಯಸ್ಯೋಪಾಸನಾಯ ಉಪ
ಲಬ್ಧ್ಯರ್ಥಂ ಹೃದಯಪುಣ್ಣರಿಕಮಭಿಹಿತಮ್, ಯಸ್ಮಿನ್ ಕಾಮಾಃ ಸಮಾಹಿತಾಃ
ಸತ್ಯಾ ಅನ್ಯತಾಪಿಧಾನಾಃ, ಯದುಪಾಸನಸಹಭಾವಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಂ ಸಾಧನಮ್
ಉಕ್ತಮ್, ಉಪಾಸನಫಲಭೂತಕಾಮಪ್ರತಿಪತ್ತಯೇ ಚ ಮೂರ್ಧನ್ಯಯಾ
ನಾಡ್ಯಾ ಗತಿರಭಿಹಿತಾ ಸೋಃನ್ನೇಷ್ಟವ್ಯಃ ಶಾಸ್ತ್ರಾಚಾರ್ಯೋಪದೇಶೈರ್ಜ್ಞಾತವ್ಯಃ |
ಸ ವಿಶೇಷೇಣ ಜ್ಞಾತುಮೇಷ್ಟವ್ಯೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಃ | ಸ್ವಸಂವೇದ್ಯತಾಮ್
ಅಸಾದಯಿತವ್ಯಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಯಾವ ಆತ್ಮನು ಅಪಹತವಾಪ್ತನೋ, ಮುಷ್ಟಿಲ್ಲದವನೋ ಸಾವಿಲ್ಲದವನೋ ಶೋಕರಹಿತನೋ ಹಸಿವಿಲ್ಲದವನೋ ನೀರಡಿಕೆಯಿಲ್ಲದವನೋ ಸತ್ಯಕಾಮನೋ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನೋ,¹ ಯಾವನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಉಪಾಸನೆಮಾಡಲೆಂದು ಹೃದಯಪುಂಡರೀಕ(ವೆಂಬ ಸ್ಥಾನವನ್ನು) ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆಯೋ ಯಾವ(ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ) ಅಸೃತವೆಂಬ ಮುಸಿಕಿಸಿಂದ (ಮರೆಯಾಗಿರುವ) ಸತ್ಯಕಾಮಗಳು ಇರುತ್ತವೆಯೋ, ಯಾವ (ಆತ್ಮನ) ಉಪಾಸನೆಯ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೆಂಬ ಸಾಧನವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತೋ² ಉಪಾಸನೆಯ ಫಲವಾದ ಕಾಮಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಡುನೆತ್ತಿಯ ನಾಡಿಯಿಂದ ಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತೋ, ಅವನನ್ನು ಅನ್ವೇಷಣಮಾಡಬೇಕು ಶಾಸ್ತ್ರಾಚಾರ್ಯರುಗಳ ಉಪದೇಶಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಅವನನ್ನು ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಮಾಡಬೇಕು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅರಿಯುವದಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛೆಮಾಡಬೇಕು, ತನ್ನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಗೋಚರನಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡಬೇಕು.

ಆತ್ಮವಿಜ್ಞಾನದ ಫಲ .

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೪೭ ಕಿಂ ತಸ್ಯ ಅನ್ವೇಷಣಾದ್ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸನಾಚ್ಚ ಸ್ಯಾದಿತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ | ಸ ಸರ್ವಾಂಶ್ಚ ಶೋಕಾನ್ ಆಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಾಂಶ್ಚ ಕಾಮಾನ್ ಯಸ್ತು ಮಾತ್ಮಾನಂ ಯಥೋಕ್ತೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಶಾಸ್ತ್ರಾಚಾರ್ಯೋಪದೇಶೇನ ಅನ್ವಿಷ್ಯ³

1. ಸವಿಶೇಷನಿರ್ವಿಶೇಷಬ್ರಹ್ಮಗಳಿಗೆ ಯಾವ ತಾರತಮ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ, ಆದರೆ ಆಕಾರೋಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿರುವದು ಉಪಾಸನೆಗಾಗಿ. ಸೂ. ಭಾ ೩-೨-೧೫ನ್ನು ನೋಡಿ. ಇಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಕಾಮಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವದು ಬ್ರಹ್ಮದ ವಿಭೂತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೇ ಹೊರತು ಅವೂ ಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೇ ಸೇರಿರುವದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಅಮೃತ, ಅಭಯ-ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನೇ ಹೇಳಿರುವದು ಇದಕ್ಕೆ ಒತ್ತಾಸೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ ನಿರ್ಗುಣವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತುತಿಗಾಗಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೂ. ಭಾ ೩-೩-೨೯ (ಭಾ. ಭಾ. ೩೯೪)ನ್ನು ನೋಡಿ.

2 ಆ ಉಪಾಸ್ಯಬ್ರಹ್ಮದ ಪರಮಾರ್ಥಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಅನ್ವೇಷಣಮಾಡಿ ಅರಿತು ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

3. ಆ ಆತ್ಮನೇ ನಾನು ಎಂಬ ನೇರಾದ ಅರಿವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ; ಶಾಸ್ತ್ರಾಚಾರ್ಯರ ಉಪದೇಶದಿಂದಾದ ಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವು ಮಾತ್ರ ಸಾಲದು- ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

4. ಈ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮೂಲದಲ್ಲಿಯೂ 'ಅನುವಿದ್ಯ' ಎಂಬುದರ ಬದಲು 'ಅನ್ವಿಷ್ಯ' ಎಂದಿದ್ದರೂ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ- ಎಂದು ಕೆಲವರು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ೩ನೆಯ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅನುವಿದ್ಯ' ಎಂಬ ಪಾಠವೇ ಇದೆ.

ವಿಜಾನಾತಿ ಸ್ವಸಂವೇದ್ಯತಾಮ್ ಆಪಾದಯತಿ ತಸ್ಯೈತತ್ ಸರ್ವಲೋಕಕಾಮಾ
ವಾಪ್ತಿಃ ಸರ್ವಾತ್ಮತಾ ಫಲಂ ಭವತಿ ಇತಿ ಹ ಕಿಲ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅವನನ್ನು ಅನ್ವೇಷಣೆಮಾಡಿ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಏನಾಗು
ವದು? ಎಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ ಅವನು ಸರ್ವಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಸರ್ವಕಾಮಗಳನ್ನೂ
ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಯಾವನು ಈ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಾಚಾರ್ಯರ
ಉಪದೇಶದಿಂದ ಹುಡುಕಿ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ತನ್ನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ವಿಷಯ
ವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಅವನಿಗೆ ಈ ಸರ್ವಲೋಕಕಾಮಾವಾಪ್ತಿ ಎಂಬ
ಸರ್ವಾತ್ಮತ್ವ(ರೂಪ) ಫಲವು ಆಗುವದು ಎಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು (ಹ= ಕಿಲ)
ಹೇಳಿದನಂತೆ.

ಅನ್ವೇಷ್ಟವ್ಯೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಃ ಎಂಬುದು
ಅಪೂರ್ವವಿಧಿಯಲ್ಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೪೨. ಅನ್ವೇಷ್ಟವ್ಯೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಃ ಇತಿ ಚೈಷ ನಿಯಮವಿಧಿರೇವ
ನಾಪೂರ್ವವಿಧಿಃ | ಏನಮ್ ಅನ್ವೇಷ್ಟವ್ಯೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |
ದೃಷ್ಟಾರ್ಥತ್ವಾದನ್ವೇಷಣವಿಜಿಜ್ಞಾಸನಯೋಃ | ದೃಷ್ಟಾರ್ಥತ್ವಂ ಚ ದರ್ಶಯಿಷ್ಯತಿ
“ನಾಹಮತ್ರ ಭೋಗ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮಿ” (೮-೯-೧, ೮-೧೦-೨, ೮-೧೧-೨) ಇತ್ಯ
ನೇನ ಅಸಕ್ಯತ್ | ಪರರೂಪೇಣ ಚ ದೇಹಾದಿಧರ್ಮೈರವಗಮ್ಯಮಾನಸ್ಯ
ಆತ್ಮನಃ ಸ್ವರೂಪಾಧಿಗಮೇ ವಿಪರೀತಾಧಿಗಮನಿವೃತ್ತಿದೃಷ್ಟಂ ಫಲಮ್ ಇತಿ
ನಿಯಮಾರ್ಥತೃವಾಸ್ಯ ವಿಧೇಯುಕ್ತಾ ನ ತು ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದೀನಾಮಿವ
ಅಪೂರ್ವವಿಧಿತ್ವಮಿಹ ಸಂಭವತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅನ್ವೇಷಣೆಮಾಡಬೇಕು, ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆಮಾಡಬೇಕು- ಎಂಬುದು ನಿಯಮ
ವಿಧಿಯೇ ಹೊರತು ಅಪೂರ್ವವಿಧಿಯಲ್ಲ. ಹೀಗೆಯೇ ಅನ್ವೇಷಣೆಮಾಡಬೇಕು,

1. ಸರ್ವಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಪಡೆಯುವವೆಂದರೆ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಲೋಕ
ಗಳನ್ನು ಪಡೆದವರ ಮತ್ತು ಕಾಮಗಳನ್ನು ಪಡೆದವರ ಎಲ್ಲರ ಆತ್ಮನೂ ಆಗಿರುವೆನೆಂಬ
ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಾತ್ಮಜ್ಞಾನವೇ. ಬೃ. ಭಾ. ೩-೯-೨೮ (ಭಾ. ಭಾ ೧೩೯).

2. ಏಕೆಂದರೆ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ವಿಧಿಸುವದಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಸೂ. ಭಾ. ೧-೧-೪
(ಭಾ. ಭಾ. ೫೧). ಬೃ. ಭಾ. ೧-೪-೭೨ಲ್ಲಿ ಆತ್ಮೇತ್ಯೇವೋಪಾಸೀತ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಿಷಯದ
ಚರ್ಚೆಯನ್ನು (ಭಾ. ಭಾ. ೧೩೫ರಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ) ನೋಡಿರಿ.

ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಮಾಡಬೇಕು- ಎಂದರ್ಥ, ಏಕೆಂದರೆ (ಈ) ಅನ್ವೇಷಣೆವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆಗಳಿಗೆ ದೃಷ್ಟಫಲವಿದೆ * “ನನಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಭೋಗವು ಕಾಶಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ” (೮-೯-೧, ೮-೧೦-೨, ೮-೧೧-೨) ಎಂಬೀ ವಾಕ್ಯದಿಂದ (ಶ್ರುತಿಯು) ಮುಂದೆ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ (ಇವುಗಳಿಗೆ) ದೃಷ್ಟಫಲವೇ (ವಿವಕ್ಷಿತವೆಂಬುದನ್ನು) ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ದೇಹವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಧರ್ಮಗಳುಳ್ಳವನೆಂದು ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪವುಳ್ಳವನಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿತು ಕೊಳ್ಳಲು ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆಯು ತೊಲಗುವದೆಂಬ ದೃಷ್ಟಫಲವಾಗುವದಾದ್ದರಿಂದ* ಈ ವಿಧಿಗೆ ನಿಯಮಾರ್ಥವನ್ನು (ಹೇಳುವದೇ) ಯುಕ್ತವೇ ಹೊರತು ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿಗಳಂತೆ* ಇಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವವಿಧಿಯು ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ

ಇಂದ್ರವಿರೋಚನರು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದ್ಭೋಭಯೇ ದೇವಾಸುರಾ ಅನುಬುಬುಧಿರೇ ತೇ ದೋಚುರ್ದಂತ ತಮಾತ್ಮಾನಮನ್ವಿಚ್ಛಾಮೋ ಯಮಾತ್ಮಾನಮನ್ವಿಷ್ಯ ಸರ್ವಾಗ್ಂಶ್ಚ ಲೋಕಾನಾಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಾಗ್ಂಶ್ಚ ಕಾಮಾನಿ ತೀನ್ಮೋ ಹೈವ ದೇವಾನಾಮಭಿಪ್ರವವ್ರಾಜ ವಿರೋಚನೋಃ ಸುರಾಣಾಂ ತೌ ಹಾಸಂನಿದಾನಾನೇವ ಸಮಿತ್ಪಾಣೇ ಪ್ರಜಾಪತಿ ಸಕಾಶಮಾಜಗ್ಮತುಃ || ೨ ||

೨. ಅದನ್ನು ದೇವಾಸುರರುಗಳಿಬ್ಬರೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡರು. ಅವರು “ ಒಳ್ಳೆಯದು, ಯಾವ ಆತ್ಮನನ್ನು ಅನ್ವೇಷಣೆಮಾಡಿದರೆ

1. ವಿಷಯರೂಪದಿಂದ ಅರಿತುಕೊಂಡರೆ ಸಾಲದು ; ಅಪಹತಪಾಶ್ವತ್ನಾದಿರೂಪನು ನಾನು ಎಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು- ಎಂದರ್ಥ.

2. ವಹರವಿದ್ಯೆಯಂತೆ ಲೋಕಾಂತರದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಫಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ.

3. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಆಗುವ ಫಲವೇ ವಿವಕ್ಷಿತವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಗಮಕವಿದು.

4. ದೇಹಾದಿಗಳು ನಾನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಆದ ಅನರ್ಥವು ಅಪಹತಪಾಶ್ವತ್ನಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳವನು ನಾನೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡಾಗ ತೊಲಗುವದು ಅನಶ್ಯವಾಗಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿದೆ.

5. ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದಂತೆ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿಜ್ಞಾನವು ಮೊದಲೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿಲ್ಲ, ವಾಕ್ಯಜ್ಞಾನದಿಂದ ಯಾವ ದೃಷ್ಟಫಲವೂ ಆಗುವದಿಲ್ಲ, ಅವುಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಮಾಡಿದಮೇಲೆಯೇ ಅದೃಷ್ಟವಾದ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಫಲವು ಮೊರಕಬೇಕಾಗಿದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವವಿಧಿಯೇ ಎಂಬುದು ಯುಕ್ತ.

ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಆ ಆತ್ಮನನ್ನು ಹುಡುಕೋಣ ! ” ಎಂದುಕೊಂಡರು. ದೇವತೆಗಳೊಳಗೆ ಇಂದ್ರನೇ ಹೋದನು, ಅಸುರರೊಳಗೆ ಪಿರೋಚನನು (ಹೋದನು). ಅವರು (ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ) ಅರಿಯದೆಯೇ ಸಮಿತ್ವಾಣಿಗಳಾಗಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದರು.

ಇಂದ್ರವಿರೋಚನರೇ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೪೯. ‘ತದ್ಧೋಭಯೇ’ ಇತ್ಯಾದ್ಯಾಖ್ಯಾಯಿಕಾಪ್ರಯೋಜನಮುಕ್ತಮ್ | ತದ್ ಹ ಕಿಲ ಪ್ರಜಾಪತೇರ್ವಚನಮ್ ಉಭಯೇ ದೇವಾಸುರಾಃ, ದೇವಾಶ್ಚಾಸು ರಾಶ್ಚ ದೇವಾಸುರಾಃ | ಅನು ಪರಮ್ಪರಾಗತಂ ಸ್ವಕರ್ಣಗೋಚರಾಪಸ್ತಮನು ಬುಬುಧಿರೇ ಅನುಬುದ್ಧವಂತಃ | ತೇ ಚ ಏತತ್ ಪ್ರಜಾಪತಿನಚೋ ಬುದ್ಧಾಃ ಕಿಮ್ ಅಕುರ್ವನ್ನಿತಿ? ಉಚ್ಯತೇ | ತೇ ಹೋಚುಃ ಉಕ್ತವನ್ಮೋನ್ಮೋನ್ಯಂ ದೇವಾಃ ಸ್ವಪರಿಷದಿ, ಅಸುರಾಶ್ಚ | ಹಂತ ಯದ್ಯನುಮತಿರ್ಭವತಾಂ ಪ್ರಜಾಪತಿನೋಕ್ತಂ ತಮ್ ಆತ್ಮಾನಮ್ ಅನ್ವಿಚ್ಛಾಮೋ ಅನ್ವೇಷಣಂ ಕುರ್ಮಃ | ಯಮಾತ್ಮಾನಮ್ ಅನ್ವಿಷ್ಯ ಸರ್ವಾಂಶ್ಚ ಲೋಕಾನ್ ಅವೋತಿ, ಸರ್ವಾಂಶ್ಚ ಕಾಮಾನ್ | ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಇನ್ದೋ ಹೈವ ರಾಜೈವ ಸ್ವಯಂ ದೇವಾನಾಮ್ ಇತರಾನ್ ದೇವಾಂಶ್ಚ ಭೋಗಪರಿಚ್ಛದಂ ಚ ಸರ್ವಂ ಸ್ಥಾಪಯಿತ್ವಾ ಶರೀರಮಾತ್ರೇಣೈವ ಪ್ರಜಾಪತಿಂ ಪ್ರತಿ ಅಭಿಪ್ರವವ್ರಾಜ ಪ್ರಗತವಾನ್ | ತಥಾ ವಿರೋಚನೋಽಸುರಾಣಾಮ್ | ವಿನಯೇನ ಗುರವೋ ಅಭಿಗಂತವ್ಯಾಃ ಇತ್ಯೇತದ್ ದರ್ಶಯತಿ | ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ರಾಜ್ಯಾಚ್ಚ ಗುರುತರಾ ವಿದ್ಯೇತಿ | ಯತೋ ದೇವಾಸುರರಾಜೌ ಮಹಾಭೋ ಗಾರ್ಹ೯ ಸನ್ತಾ ತಥಾ ಗುರುಮ್ ಅಭ್ಯುಪಗತವನ್ತಾ | ತೌ ಹ ಕಿಲ ಅಸಂವಿದಾ ನಾವೇವ ಅನ್ಮೋನ್ಯಂ ಸಂವಿದಮಕುರ್ವಾಣೌ ವಿದ್ಯಾಫಲಂ ಪ್ರತ್ಯನ್ಮೋನ್ಯಮ್ ಈರ್ಷ್ಯಾಂ ದರ್ಶಯನ್ತಾ ಸಮಿತ್ವಾಣೀ ಸಮಿದ್ಭಾರಹಸ್ತೌ ಪ್ರಜಾಪತಿ ಸಕಾಶಮ್ ಆಜಗ್ಮತುಃ, ಆಗತವನ್ತಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ತದ್ಧೋಭಯೇ’ (ಅದನ್ನು ಇಬ್ಬರೂ) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ ಕಥೆಯು ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಹಿಂದೆ (ಭಾ. ಭಾ. ೬೪೫ರಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ.

1. ‘ಮಹಾರ್ಹ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ‘ಅರ್ಹ’ ಹೆಚ್ಚೆಂದು ಬಿಟ್ಟಿದೆ.

ಆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ದೇವಾಸುರರಿಬ್ಬರೂ- ದೇವತೆಗಳೂ ಅಸುರರೂ ದೇವಾಸುರರು (ಅವರಿಬ್ಬರೂ)- (ಅನು=) ಒಬ್ಬರಿಂದೊಬ್ಬರಿಗೆ ಬಂದು ತಮ್ಮ ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದದ್ದನ್ನು (ಅನುಬುಬುಧಿರೇ=ಅನುಬುದ್ಧವನ್ನಂತಃ) ತಿಳಿದು ಕೊಂಡರು. ಅವರು ಈ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಏನು ಮಾಡಿದರು ?- ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಅವರು ದೇವತೆಗಳೂ ಅಸುರರೂ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡರಂತೆ. “(ಹಸ್ತ=) ನೀವು ಒಪ್ಪುವದಾದರೆ, ಯಾವ ಆತ್ಮನನ್ನು ಹುಡುಕಿ (ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೆ) ಸರ್ವ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೋ, ಸರ್ವಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೋ, ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿರುವ ಆ ಆತ್ಮನನ್ನು (ಅಸ್ತಿತ್ವಾಂತಃ= ಅಸ್ತೇಷಣಂ ಕುರ್ಮಃ) ಹುಡುಕೋಣ!” ಹೀಗೆಂದು ಇಂದ್ರನು, ದೇವತೆಗಳ ರಾಜನು ತಾನೇ, ಮಿಕ್ಕ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನೂ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅತ್ತಿಟ್ಟು ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಬರಿಯ ಶರೀರದೊಡನೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಬಳಿಗೆ (ಅಭಿಪ್ರವ್ರಾಜ= ಪ್ರಗತವಾನ್) ಹೊರಟನು. ಹಾಗೆಯೇ ಅಸುರರೊಳಗೆ ವಿರೋಚನನು ತಾನೇ ಹೊರಟನು).

ಗುರುಗಳ ಬಳಿಗೆ ವಿನಯದಿಂದ ಹೋಗಬೇಕು, ಎಂಬದನ್ನೂ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ರಾಜ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ವಿದ್ಯೆಯು ಹೆಚ್ಚಿನದು- ಎಂಬದನ್ನೂ (ಶ್ರುತಿಯು) ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಂತಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವಾಸುರರ ರಾಜರುಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯರಾಗಿದ್ದರೂ ಹಾಗೆ ಗುರುವಿನ ಬಳಿಗೆ (ವಿನಯದಿಂದ) ಹೋದರು.

ಅವರಿಬ್ಬರೂ (ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ) ತಿಳಿಯದಂತೆಯೇ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ತಿಳವಳಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡದೆಯೇ ವಿದ್ಯೆಯ ಫಲದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಲ್ಲೊಬ್ಬರು ಈರ್ಷ್ಯೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ, ಸಮತ್ಪಾಣಿಗಳಾಗಿ ಸಮಿತ್ತಿನ ಸಿವುಡನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಸಾಮಾಪ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದರು, ಬಂದವರಾದರು.

ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಶೌ ಹ ದ್ವಾತ್ರಿಗಂಶತಂ ವರ್ಷಾಣಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೂಷತಂ
ಸ್ತೌ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುನಾಚ ಕಿಮಿಚ್ಛಂತಾನಾಸ್ತಮಿತಿ ತೌ

1. ಆ ಫಲವು ತಮಗೇ ಮೊದಲು ಆಗಬೇಕು, ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಆಗಬಾರದು- ಎಂಬ ಭಾವದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಹೋಚತುರ್ಯ ಆತ್ಮಾಪಹತಪಾಪಾ ಪಿಚರೋ ವಿವೃತ್ಯು
 ವಿಶೋಕೋ ವಿಜಿಘತ್ಸೋಽಪಿಪಾಸಃ ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಃ
 ಸೋಽನ್ವೇಷ್ಟವ್ಯಃ ಸ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಃ ಸ ಸರ್ವಾಗ್ಂಶ್ಚ ಲೋಕಾ
 ನಾಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಾಗ್ಂಶ್ಚ ಕಾಮಾನ್ ಯಸ್ತಮಾತ್ಮಾನಮನು
 ವಿದ್ಯ ವಿಜಾನಾತೀತಿ ಭಗವತೋ ವಚೋ ವೇದಯಂತೇ ತಮಿಚ್ಛ
 ನ್ತಾವನಾಸ್ತಮಿತಿ || ೩ ||

೩. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಮೂವತ್ತೆರಡು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮ
 ಚರ್ಯವಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಜಾ
 ಪತಿಯು ‘ಎನನ್ನು ಬಯಸಿ (ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ)ದಿಂದಿದ್ದೀರಿ?’ ಎಂದು
 ಕೇಳಿದನು. ಅವರು ‘ಯಾವ ಆತ್ಮನು ಅಪಹತಪಾಪನೋ ವಿಜರನೂ
 ವಿವೃತ್ಯವೂ ಶೋಕರಹಿತನೂ ಹಸಿವಿಲ್ಲದವನೂ ನೀರಡಿಕೆಯಿಲ್ಲ
 ದವನೂ ಸತ್ಯಕಾಮನೂ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನೂ ಆಗಿರುವನೋ ಅವನನ್ನೇ
 ಅನ್ವೇಷಣೆಮಾಡಬೇಕು. ಅವನನ್ನೇ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೆಮಾಡಬೇಕು.
 ಯಾವನು ಅವನನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳು
 ವನೋ ಅವನು ಸರ್ವಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಸರ್ವಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದು
 ಕೊಳ್ಳುವನು’ ಎಂಬ ಭಗವಂತನಾದ (ನಿನ್ನ) ವಚನವನ್ನು (ಶಿಷ್ಯರು)
 ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವನನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಿರುತ್ತೇನೆ’
 ಎಂದರು.

ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನೇಚ್ಛೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದು
 (ಭಾಷ್ಯ)

೬೫೦. ತೌ ಹ ಗತ್ವಾ ದ್ವಾತ್ರಿಂಶತಂ ವರ್ಷಾಣಿ ಶುಶ್ರೂಷಾಪರೌ
 ಭೂತ್ವಾ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮ್ ಉಪತುಃ, ಉಷಿತವನ್ತೌ | ಅಭಿಪ್ರಾಯಜ್ಞಃ
 ಪ್ರಜಾಪತಿಸ್ತೌ ಉನಾಚ | ಕಿಮಿಚ್ಛನ್ತೌ ಕಿಂ ಪ್ರಯೋಜನಮಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಇಚ್ಛ
 ನ್ತೌ ಅವಾಸ್ತಮ್ ಉಷಿತವನ್ತೌ ಯುವಾಮ್ ? ಇತಿ | ಇತ್ಯುಕ್ತೌ ತೌ ಹ
 ಉಚತುಃ | ‘ಯ ಆತ್ಮಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಗವತೋ ವಚೋ ವೇದಯಂತೇ ಶಿಷ್ಯಾಃ |
 ಅತ್ತಸ್ತಮ್ ಆತ್ಮಾನಂ ಜ್ಞಾತುಮಿಚ್ಛನ್ತೌ ಅವಾಸ್ತಮಿತಿ | ಯದ್ಯಪಿ ಪ್ರಾಕ್
 ಪ್ರಜಾಪತೇಃ ಸಮೀಪಾಗಮನಾತ್ ಅನ್ಯೋನ್ಯಮ್ ಈರ್ಷ್ಯಾಯುಕ್ತೌ
 ಅಭೂತಾಮ್ ತಥಾಽಪಿ ವಿದ್ಯಾಪ್ರಾಪ್ತಿಪ್ರಯೋಜನಗಾರವಾತ್ ತ್ಯಕ್ತರಾಗದ್ವೇಷ
 ಮೋಹೇರ್ಷಾದಿದೋಷಾವೇನ ಭೂತ್ವಾ ಉಪತುರ್ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಂ ಪ್ರಜಾ
 ಪತೌ | ತೇನೇದಂ ಪ್ರಖ್ಯಾಪಿತಮ್ ಆತ್ಮವಿದ್ಯಾಗಾರವಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅವರು (ಅಲ್ಲಿಗೆ) ಹೋಗಿ ಮೂವತ್ತೆರಡು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಶುಶ್ರೂಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. (ಅವರ) ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಪ್ರಜಾಪತಿಯಂತೆಂದನು : ಏನನ್ನಿಚ್ಛಿಸುವವರಾಗಿ, ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದು (ಅದನ್ನು) ಇಚ್ಛಿಸಿ ನೀವು (ಅವಾಸ್ತಮ್ = ಉಷಿತವನ್ತಾ) ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೀರಿ ? ಹೀಗೆನ್ನಲು “ಯಾವ ಆತ್ಮನು” ಎಂದು ಮುಂತಾದ ಭಗವಂತನಾದ ನಿನ್ನ ವಚನವನ್ನು ಶಿಷ್ಯರು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಆತ್ಮನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುವವರಾಗಿ ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಬೇಕೆಂದು ಎಂದರು.

ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬರುವ ಮುಂಚೆ ಒಬ್ಬರಲ್ಲೊಬ್ಬರು ಈರ್ಷ್ಯೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರೆಂಬುದು (ನಿಜ), ಆದರೂ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಯೋಜನದ ಗೌರವದಿಂದ ರಾಗ, ದ್ವೇಷ, ಮೋಹ, ಈರ್ಷ್ಯ- ಮುಂತಾದ ದೋಷಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟೇ ಪ್ರಜಾಪತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ವಾಸ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ಈ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾಯಿತು.¹

ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಉಪದೇಶ : ದೃಷ್ಟವೇ ಬ್ರಹ್ಮ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಶೌ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ ಯ ಏಷೋಽಕ್ಷಿಣಿ¹ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತ ಏಷ ಅತ್ಮೇತಿ ಹೋವಾಚೈತದನ್ಯತಮಭಯಮೇತದ್ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯಥ ಯೋಽಯಂ ಭಗವೋಽಪ್ಸು ಪರಿಖ್ಯಾಯತೇ ಯಶ್ಚಾಯಮಾದರ್ಶೇ ಕತಮ ಏಷ ಇತ್ಯೇಷ ಉ ಏವೈಷು ಸರ್ವೇಷ್ವನೇಷು ಪರಿಖ್ಯಾಯತ ಇತಿ ಹೋವಾಚ || ೪ ||

೪. ಅವರಿಬ್ಬರನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಜಾಪತಿಯಂತೆಂದನು : ‘ಈ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಪುರುಷನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಇವನೇ ಆತ್ಮನು, ಇದೇ ಅಮೃತವು, ಇದೇ ಅಭಯವು, ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮವು.’ ‘ಹಾಗಾದರೆ,

1. ಇಂದ್ರವಿಮೋಚನರು ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ದೊಡ್ಡಪ್ಪಿಕೆಯನ್ನು ಬದಿಗಿಟ್ಟು ಬಂದಿದ್ದರು, ಈಗ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಜಾಪತಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಾದರು. ಎಂದು ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಆಯಿತು.

ಭಗವಂತನೆ, ಈ ಅಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಿರುವನಲ್ಲ ಈತನು, ಮತ್ತು ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಿರುವನಲ್ಲ ಈತನು, (ಇವರಲ್ಲಿ) ಇವನು ಯಾರು ? 'ಎಲ್ಲಾ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವನೇ ತೋರುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ' ಎಂದನು.

ಆಕ್ಷಿಪ್ತರುಷನ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಗಳು

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೫೧. ತೌ ಏವಂ ತಪಸ್ವಿನೌ ಶುದ್ಧಕಲ್ಮಷೌ ಯೋಗ್ಯೌ ಉಪಲಕ್ಷ್ಯ ಪ್ರಜಾಪತಿರುನಾಚ ಹ | ಯ ಏಷೋಕ್ಷಿಣಿ ಪುರುಷಃ ನಿವೃತ್ತಚಕ್ಷುರ್ಭಿರ್ನೃದಿತ ಕಷಾಯೈಃ ದೃಶ್ಯತೇ ಯೋಗಿಭಿದ್ರಷ್ಟಾಃ ಏಷ ಆತ್ಮಾ ಅಸಹತಪಾಪ್ಯಾದಿಗುಣೋ ಯಮ್ ಆವೇಚಂ ಪುರಾ ಅಹಂ ಯದ್ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ ಸರ್ವಲೋಕಕಾಮಾವಾಪ್ತಿಃ | ಏತದಮೃತಂ ಭೂನಾಖ್ಯಮ್ | ಅತ ಏವಾಭಯಮ್ | ಅತ ಏವ ಬ್ರಹ್ಮ ವೃದ್ಧ ತನುಮಿತಿ | ಅಧೈತತ್ ಪ್ರಜಾಪತಿನೋಕ್ತಮ್ ಅಕ್ಷಿಣಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಇತಿ ವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಭಾಯಾರೂಪಂ ಪುರುಷಂ ಜಗೃಹತುಃ | ಗೃಹೀತ್ವಾ ಚ ದೃಢೀ ಕರಣಾಯ ಪ್ರಜಾಪತಿಂ ವೃಷ್ಟವನ್ತೌ | ಅಧ ಯೋಜಯಂ ಹೇ ಭಗವಃ ಅವ್ಯ ಪರಿಖ್ಯಾಯತೇ ವರಿ ಸನುನ್ತಾತ್ ಜ್ಞಾಯತೇ. ಯಶ್ಚಾಯಂ ಆದರ್ಶೇ ಆತ್ಮನಃ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಾಕಾರಃ ಪ್ರತಿಖ್ಯಾಯತೇ ಖಡ್ಗಾದೌ ಚ ಕತಮ ಏಷ ಏಷಾಂ ಭಗವದ್ವಿರುಕ್ತಃ ? ಕಿಂ ನಾ ಏಕ ಏವ ಸರ್ವೇಷ್ಟಿತಿ ? ಏವಂ ಪೃಷ್ಟಃ ಪ್ರಜಾಪತಿರುನಾಚ | ಏಷ ಉ ಏವ ಯಶ್ಚಕ್ಷುಷಿ ದ್ರಷ್ಟಾ ಮಯೋಕ್ತ ಇತ್ಯೇತತ್ ಮನಸಿ ಕೃತ್ವಾ ಏಷು ಸರ್ವೇಷು ಅನ್ತೇಷು ಮಧ್ಯೇಷು ಪರಿಖ್ಯಾಯತ ಇತಿ ಹೋವಾಚ ||

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿ ಶುದ್ಧಕಲ್ಮಷರಾಗಿ ಯೋಗ್ಯರಾಗಿದ್ದು ಅವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ನೋಡಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಇಂತೆಂದನು : ಚಕ್ಷುಸ್ಸನ್ನು ಹಿಂತಿರುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಮೃದಿತಕಷಾಯರಾಗಿರುವ* ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ* ಕಾಣಬರುತ್ತಾನಲ್ಲ* ಈ ದ್ರಷ್ಟೃವಾದ

1. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆಯಿಂದ ರಾಗಾದಿದೋಷಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ.

2. ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಗೆ ತಕ್ಕವರಾಗಿದ್ದ.

3. ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಎಂದರ್ಥ. ಕ. ೨-೧-೧.

4. ಜ್ಞಾನವೈರಾಗ್ಯಗಳಿಂದ ರಾಗದ್ವೇಷಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ. ೨-೨೬-೨ (ಭಾ. ಭಾ

೬೦೫).

5. ನಿರಿದ್ಧಾಸನಮಾಡುವವರಿಗೆ.

6. ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಗೋಚರನಾಗುತ್ತಾನಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ ; ಏಕೆಂದರೆ ದ್ರಷ್ಟೃವು ದೃಶ್ಯನಾಗುವಹಾಗಿಲ್ಲ. ೪-೧೫-೧, (ಭಾ. ಭಾ. ೩೪೧) ಭಾಷ್ಯವನ್ನೂ ಸೂ. ಭಾ ೧-೨-೧೭, (ಭಾ. ಭಾ. ೧೮೭) ಇವುಗಳ ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿ.

ಪುರುಷನಿದಾನಲ್ಲ ಇವನೇ ಹಿಂದೆ ನಾನು ಹೇಳಿದ ಅಪಹತಪಾಮ್ನಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಆತ್ಮನು, ಇವನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದಲೇ ಸರ್ವಲೋಕಕಾಮಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವದು. ಇದೇ ಭೂಮವೆಂಬ ಅಮೃತವು, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ (ಇದೇ) ಅಭಯವು, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ (ಇದೇ) ಬ್ರಹ್ಮವು, ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದು.

ಆಗ ಈ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿದ 'ಈ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಪುರುಷನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದಾನಲ್ಲ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ನೆರಳಿನಾಕಾರದ ಪುರುಷನನ್ನೇ (ಆತ್ಮನೆಂದು ಅವರಿಬ್ಬರೂ) ಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಮತ್ತು (ತಾವು) ಗ್ರಹಿಸಿದ್ದನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಯನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಕೇಳಿದರು : ಹಾಗಾದರೆ ಎಲೈ ಭಗವಂತನೆ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದಾನಲ್ಲ ಎಲ್ಲಿಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತಿದಾನಲ್ಲ ಈತನು, ಮತ್ತು ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕತ್ತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದ ಆಕಾರವಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತಿದಾನಲ್ಲ ಈತನು - ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಾವು ಹೇಳಿದ ಈ (ಆತ್ಮನು) ಯಾರು ? ಅಥವಾ ಇವೆಲ್ಲದರೊಳಗೂ (ಅವನು) ಒಬ್ಬನೇಯೋ ? ಹೀಗೆಂದು ಕೇಳಲು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ದ್ರಷ್ಟೃವಿದಾನಲ್ಲ, ಇವನನ್ನೇ ನಾನು ಹೇಳಿದ್ದು ಎಂಬುದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು,^೧ ಇಂತೆಂದನು : ಈತನೇ ಈ ಸರ್ವ ಅಂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ- ಎಂದನು.

ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಇಲ್ಲಿ ಸುಳ್ಳುಹೇಳಿದಾನೆಯೆ ?

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೫೨. ನನು ಕಥಂ ಯುಕ್ತಂ ಶಿಷ್ಯಯೋರ್ವಿಪರೀತಗ್ರಹಣಮ್ ಅನುಜ್ಞಾತಂ ಪ್ರಜಾಪತೇರ್ವಿಗತದೋಷಸ್ಯ ಆಚಾರ್ಯಸ್ಯ ಸತಃ ? ಸತ್ಯಮೇವಮ್ । ನಾನುಜ್ಞಾತಮ್ । ಕಥಮ್ ? ಆತ್ಮನ್ಯಧ್ಯಾರೋಪಿತಪಾಣ್ಡಿತ್ಯಮಹತ್ತ್ವವಬೋಧ್ಯತ್ವಾ ಹಿ ಇಂದ್ರವಿರೋಚನೌ, ತಥೈವ ಚ ಪ್ರಧಿತೌ ಲೋಕೇ । ತೌ ಯದಿ ಪ್ರಜಾಪತಿನಾ ಮೂಢೌ ಯುವಾಂ ವಿಪರೀತಗ್ರಾಹಿಣೌ ಇತ್ಯುಕ್ತೌ ಸ್ಯಾತಾಮ್ । ತತ್ತಯೋಶ್ಚಿತ್ತೇ ದುಃಖಂ ಸ್ಯಾತ್ । ತಜ್ಜನಿತಾಚ್ಚ ಚಿತ್ತಾವಸಾದಾತ್ ಪುನಃ ಪ್ರಶ್ನಶ್ರವಣಗ್ರಹಣಾನಧಾರಣಂ ಪ್ರತಿ ಉತ್ಸಾಹವಿಘಾತಃ ಸ್ಯಾತ್ । ಅತೋ ರಕ್ಷ

1. ಛಾಯಾವುರುಷನು ಅಕ್ಷಿವುರುಷನಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೂ. ಭಾ. ೧-೨-೧೭ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೮೪)ವನ್ನು ನೋಡಿ. ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಛಾಯಾವುರುಷನನ್ನೇ ಅಮೃತಾಭಯಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದರೆ ಅವನು ಸುಳ್ಳುಹೇಳಿದನೆಂದಾಗುತ್ತದೆ ಸೂ. ಭಾ. ೧-೩-೨೯ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೬೭)

2. ನಾನು ಈತನನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೇನೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹೀಗೆಂದನು, ಆದರೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ 'ಛಾಯಾವುರುಷನಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ

ಗೋಯಾ ಶಿಷ್ಯಾ ಇತಿ ಮನ್ಯತೇ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ | ಗೃಹ್ಣೀತಾಂ ತಾವತ್ತತ್ ಉದ
ರರಾಸದೃಷ್ಟಾಂತೇನ ಅಪನೇಷ್ಯಾಮಾತಿ ಚ | ನನು ನ ಯುಕ್ತಮೇಷ ಉ ಏವ
ಇತ್ಯಸೃತಂ ವಕ್ತುಮ್ ! ನ ಚಾನ್ಯತಮುಕ್ತಮ್ | ಕಥಮ್ ? ಆತ್ಮನೋಕ್ತೋ
ಅಕ್ಷಿಪುರುಷೋ ಮನಸಿ ಸನ್ನಿಹಿತತರಃ ಶಿಷ್ಯಗೃಹೀತಾತ್ ಭಾಯಾತ್ಮನಃ.
ಸರ್ವೇಷಾಂ ಚಾಭ್ಯಂತರಃ | “ಸರ್ವಾಂತರಃ” (ಬೃ. ೩-೫-೧) ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ |
ತಮೇವಾವೇಚತ್ ಏಷ ಉ ಏವೇತಿ ಅತೋ ನಾನ್ಯತಮುಕ್ತಮ್ ಪ್ರಜಾಪತಿನಾ |
ತಥಾ ಚ ತಯೋರ್ವಿಪರೀತಗ್ರಹಣಿನೃತ್ಯರ್ಥಂ ಹಿ ಆಹ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಅಕ್ಷೇಪ) . ಶಿಷ್ಯರುಗಳ ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು (ಸರಿ ಎಂದು) ಒಪ್ಪುವದು
(ಯಾವ) ದೋಷವೂ ಇಲ್ಲದ ಆಚಾರ್ಯನಾದ ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತ ?

(ವರಿಹಾರ) : ನಿಜ, ಹೀಗೇ (ಸರಿ, ಆದರೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು) ಒಪ್ಪಿರುವದಿಲ್ಲ.
ಹೇಗೆಂದರೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನೂ ದೊಡ್ಡಸ್ತಿಕೆಯನ್ನೂ (ವಿಷಯವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ)
ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವವರೆಂಬುದನ್ನೂ ಇಂದ್ರವಿರೋಚನರು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾರೋಪಿಸಿ
ಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ.* ಹಾಗೆಂದೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತರೂ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂಥವ
ರಿಗೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ‘ನೀವು ಮೂಢರು, ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರಿ !’ ಎಂದು ಹೇಳಿ
ದ್ದರೆ, ಆಗ ಅವರಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದುಃಖವಾಗುತ್ತಿತ್ತು; ಅದರಿಂದ ಚಿತ್ತವು ಕುಸಿದು
ಮತ್ತೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವುದು, (ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು) ಕೇಳುವುದು, ಗ್ರಹಿಸುವುದು, ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ
ಕೊಳ್ಳುವುದು- ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ಸಾಹವು ನಾಶವಾಗಿಬಿಡುತ್ತಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ
ಶಿಷ್ಯರನ್ನು (ಹಾಗೆಯೇ) ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಅಭಿಪ್ರಾಯ
ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಈಗ ಅದನ್ನು (ಹಾಗೆಯೇ) ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡಿರಲಿ, (ಅದನ್ನು)*
ನೀರಿನ ಶ್ರಾವಣದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿ ಕಳೆಯುವೆನು ಎಂದೂ (ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿರು
ತ್ತಾನೆ).

1. ಈ ವಾಕ್ಯವು ಮುಂದಿನ ಖಂಡದ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಾಮರ್ಶಕ ಇದನ್ನು
ಮುಂದಿನ ಕಂಡಿಕೆಯ ಅವತರಣಿಕೆಯಾಗಿಯೇ ವಾ|| ಪಾರದಲ್ಲಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ.

2. ದೋಷಗಳಿದ್ದವು ತಿಳಿಯುವೆ ಹೇಳಬಹುದು, ತಿಳಿದುತಿಳಿದೂ ಸುಳ್ಳನ್ನು ಹೇಳ
ಬಹುದು, ಆದರೆ ಶುದ್ಧಸತ್ತನಾದವನು ಹೇಳಲಾರನು ; ಶಿಷ್ಯರ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರ
ಟಿರುವ ಆಚಾರ್ಯನಂತೂ ಎಂದಿಗೂ ಹೇಳಲಾರನು ಎಂದು ಭಾವ.

3. ನಿಜವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ. ಮಹತ್ವವೂ ಇಲ್ಲ, ವಿಷಯವನ್ನು
ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿಯೂ ಇಲ್ಲ- ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

4. ಇಲ್ಲಿರುವ ತತ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಮಧ್ಯಮಣಿನ್ಯಾಯದಿಂದ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ
ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ

(ಅಕ್ಷೇಪ) : — ‘ಈತನೇ (ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ)’ ಎಂದು ಸುಳ್ಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಸರಿಯಲ್ಲವಲ್ಲವೆ ?

(ಸರಿಹಾರ.) :— ಸುಳ್ಳನ್ನು ಹೇಳಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಹೇಗೆಂದರೆ, ತಾನು ಹೇಳಿದ ಅಕ್ಷಿಪುರುಷನು ಶಿಷ್ಯರು ಗ್ರಹಿಸಿರುವ ಭಾಯಾತ್ಮನಿಗಿಂತ (ಅವನ) ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ, ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಒಳಗೆ ಇರುತ್ತಾನೆ, ಏಕೆಂದರೆ “ಸರ್ವಾಂತರನು” (ಬೃ ೩-೫-೧) ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಿದೆ-^೧ ಅವನನ್ನೇ “ಈತನೇ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ^೨, ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಸುಳ್ಳುಹೇಳಲಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಅವರ ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ತೊಲಗಿಸುವದಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಹೇಳಿದಾನೆ ?^೩

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಎಂಟನೆಯ ಖಂಡ

(ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯನಿರೂಪಣ)

ನೀರಿನ ಶ್ರಾವೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಉದಶರಾವ ಆತ್ಮಾನಮವೇಕ್ಷ್ಯ ಯದಾತ್ಮನೋ ನ ವಿಜಾನೀಥ
ಸ್ತನ್ನೇ ಪ್ರಬ್ರೂತಮಿತಿ ತೌ ಹೋಽದಶರಾವೇವೇಕ್ಷಾಂಚಕ್ರಾತೇ
ತೌ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುನಾಚ ಕಿಂ ಪಶ್ಯಥ ಇತಿ ತೌ ಹೋಚತುಃ
ಸರ್ವಮೇವೇದಮಾನಾಂ ಭಗವ ಆತ್ಮಾನಂ ಪಶ್ಯಾವ ಆ
ಲೋಮುಭ್ಯ ಆ ನಖೇಭ್ಯಃ ಪ್ರತಿರೂಪಮಿತಿ || ೧ ||

೧. ‘ಉದಶರಾವದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಆತ್ಮನ (ವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ಏನು ತಿಳಿಯದೆ ಇರುವಿರೋ ಅದನ್ನು ನನಗೆ ಹೇಳಿರಿ’.

1 ಈತನೇ ಎಂದು ಏತಚ್ಛಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಿರುವದು ಅತ್ಯಂತ ಸಮಾಪದಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಾಂತರಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

2. ಈ ದ್ರಷ್ಟೃವಾದ ಆತ್ಮನೇ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸರಿಯಾಗಿ ನೋಡುವವರಿಗೆ ಕಾಣಬರುತ್ತಾನೆ. ಯಾವ ಆಕಾರವನ್ನು ನೋಡುವದಕ್ಕೂ ಈ ಅಕ್ಷುಪಲಕ್ಷಿತನಾದ ದ್ರಷ್ಟೃವೇ ಬೇಕು, ಇವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ನೀವು ಹೇಳಿದ ಯಾವ ಪುರುಷನೂ ಕಾಣಿಸುವಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲ- ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಈ ಪ್ರಜಾಪತಿಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆ.

3. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಸುಳ್ಳುಹೇಳಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವ.

ಅವರು ಉದಶರಾವದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರು. ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಜಾ ಪತಿಯು 'ನಿಮಗೆ ಏನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ?' ಎಂದನು. ಅವರು 'ಭಗವಂತನೆ, ನಾವು ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೂದಲುಗಳವರೆಗೂ ಉಗುರುಗಳ ವರೆಗೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದೇವೆ' ಎಂದರು.

ಶ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದರ್ಶನ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೫೩ ಉದಶರಾವೇ ಉದಕಪೂರ್ಣೇ ಶರಾವಾದೌ ಆತ್ಮಾನಮನೇಕ್ಷ್ಯ ಅನಂತರಂ ಯತ್ತತ್ರ ಆತ್ಮಾನಂ ಪಶ್ಯಂತಾ (ಆತ್ಮನಃ) ನ ವಿಜಾಸೀಧಃ, ತನ್ಮೇ ನುಮ ಪ್ರಬ್ರೂತಮ್ ಆಚಕ್ಷೀಯಾಧಾಮ್ | ಇತ್ಯುಕ್ತಾ ತೌ ಹ ತಥೈವ ಉದ ಶರಾವೇ ಅನೇಕ್ಷಾಂಚಕ್ರಾತೇ ಅನೇಕ್ಷಣಂ ಚಕ್ರತುಃ | ತಥಾ ಕೃತವಂತಾ ತೌ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುನಾಚ ಕಿಂ ಪಶ್ಯಧಃ ? ಇತಿ ? ನನು 'ತನ್ಮೇ ಪ್ರಬ್ರೂತಮ್' ಇತ್ಯುಕ್ತಾಭ್ಯಾಮ್ ಉದಶರಾವೇ ಅನೇಕ್ಷಣಂ ಕೃತ್ವಾ ಪ್ರಜಾಪತಯೇ ನ ನಿವೇದಿ ತಮ್ 'ಇದಮ್ ಆಮಾಭ್ಯಾಂ ನ ವಿದಿತಮ್' ಇತಿ | ಅನಿವೇದಿತೇ ಚ ಅಜ್ಞಾನ ಹೇತೌ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುನಾಚ ಕಿಂ ಪಶ್ಯಧ ಇತಿ | ತತ್ರ ಕೋಽಭಿಪ್ರಾಯ ಇತಿ | ಉಚ್ಯತೇ | ನೈವ ತಯೋಃ 'ಇದಮಾವಯೋರವಿದಿತಮ್' ಇತ್ಯಾಶಂಕಾ ಅಭೂತ್ | ಭಾಯಾತ್ಮನಿ ಆತ್ಮಪ್ರತ್ಯಯೋ ನಿಶ್ಚಿತ ಏವಾಃಸೀತ್ | ಯೇನ ವಕ್ಷ್ಯತಿ "ತೌ ಹ ಶಾಂತಹೃದಯೌ ಪ್ರವವ್ರಜತುಃ" (೮-೮-೩) ಇತಿ | ನ ಹಿ ನಿಶ್ಚಿತೇ ಅಭಿಪ್ರೇತಾರ್ಥೇ ಪ್ರಶಾಂತಹೃದಯತ್ವಮ್ ಉಪಪದ್ಯತೇ | ತೇನ ನೋಚತುಃ 'ಇದಮಾವಾಭ್ಯಾಮ್ ಅವಿದಿತಮ್' ಇತಿ | ವಿಪರೀತಗ್ರಾಹಿಣೌ ಚ ಶಿಷ್ಯೌ ಅನುಪೇಕ್ಷಣೀಯೌ ಇತಿ ಸ್ವಯಮೇವ ಪಪ್ರಚ್ಛ ಕಿಂ ಪಶ್ಯಧ ?' ಇತಿ | ವಿಪರೀತನಿಶ್ಚಯಾಪನಯಾಯ ಚ ವಕ್ಷ್ಯತಿ "ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೌ" (೮-೮-೨) ಇತ್ಯೇವಮಾದಿ | ತೌ ಹೋಚತುಃ | ಸರ್ವಮೇವೇದಮಾನಾಂ ಭಗವ ಆತ್ಮಾನಂ ಪಶ್ಯಾವಃ ಆ ಲೋಮಭ್ಯಃ ಆ ನಖೇಭ್ಯಃ ಪ್ರತಿರೂಪಮ್ ಇತಿ | ಯಥೈವ ಆವಾಂ ಹೇ ಭಗವಃ ಲೋಮನಖಾದಿಮನ್ತೌ ಸ್ವಃ, ಏವಮೇವ ಇದಂ ಲೋಮನಖಾದಿ ಸಹಿತಮ್ ಆವಯೋಃ ಪ್ರತಿರೂಪಮ್ ಉದಶರಾವೇ ಪಶ್ಯಾವಃ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಉದಶರಾವದಲ್ಲಿ ನೀರುತುಂಬಿದ ಶ್ರಾವಣದ ಮುಂತಾದದ್ದರಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು

1. ಈ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿರುತ್ತದೆ.

2. ಇಲ್ಲಿ 'ಆದೌ' ಎಂಬ ಮಾತು ಮೂಲದಲ್ಲಿತ್ತೋ ಇಲ್ಲವೋ ತಿಳಿಯದು, ಸಾತ್ರೆಯು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಆಚಾರ್ಯರು ಈ ಮಾತನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದರೂ ಹಾಕಿರಬಹುದು.

ನೋಡಿಕೊಂಡು ಆ ಬಳಿಕ ಅಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡ ಬಳಿಕ (ಆತ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ಯಾವದು ನಿಮಗೆ ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲವೋ ಅದನ್ನು (ಮೇ=ಮನು) ನನಗೆ ಹೇಳಿರಿ, ತಿಳಿಸಿರಿ ಎಂದು (ಪ್ರಜಾಪತಿಯು) ಹೇಳಲು ಅವರು ಹಾಗೆಯೇ ನೀರಿನ ಶ್ರಾವಣೆಯಲ್ಲಿ (ಅವೇಕ್ಷಾಂಚಕ್ರಾತೇ=ಅವೇಕ್ಷಣಂ ಕೃತವನ್ತಾ) ನೋಡಿಕೊಂಡರು. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿ(ಬಂದ) ಅವರನ್ನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು 'ನಿಮಗೆ ಏನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ ?' ಎಂದನು.

(ಪ್ರಶ್ನೆ) :- 'ಅದನ್ನು ನನಗೆ ಹೇಳಿರಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ನೀರಿನ ಶ್ರಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ 'ಇದು ನಮಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಜ್ಞಾನಕಾರಣವನ್ನು (ಅವರು) ತಿಳಿಸದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು 'ನಿಮಗೆ ಏನು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಇಲ್ಲಿ (ಅವನ) ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ?

(ಉತ್ತರ) :- ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. 'ಇದು ನಮಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ' ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಅವರಿಗೆ ಆಗಲೇ ಇಲ್ಲ. ಭಾಯಾತ್ಮನೇ ಆತ್ಮನೆಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯು ಅವರಿಗೆ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿಯೇ ಆಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ "ಅವರು ಶಾಂತಹೃದಯರಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋದರು" (೮-೮-೩) ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯವಾಗದೆ ಇದ್ದರೆ ಪ್ರಶಾಂತಹೃದಯರಾಗುವದೆಂಬುದು ಹೊಂದಲಾರದಷ್ಟೆ, ಆದ್ದರಿಂದ (ಅವರು) 'ನಮಗೆ ಇದು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ತಪ್ಪುಗ್ರಹಿಕೆಯುಳ್ಳವರಾದ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷೆಮಾಡ ತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ ಎಂದು (ಪ್ರಜಾಪತಿಯು) 'ನಿಮಗೆ ಏನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ ?' ಎಂದು ತಾನೇ ಕೇಳಿದನು. ಈ ತಪ್ಪುನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಕಳೆದುಹಾಕುವದಕ್ಕೆ "ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕೃತರಾಗಿ" (೮-೮-೨) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ (ಮುಂದೆ) ಹೇಳಿಯೂ ಇರುತ್ತಾನೆ.^೧

ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಇಂತೆಂದರು : "ಭಗವಂತನೆ, ನಾವು ಇದೆಲ್ಲ ಆತ್ಮವನ್ನು-ಕೂದಲುಗಳವರೆಗೂ ಉಗುರುಗಳವರೆಗೂ (ಎಲ್ಲದರ) ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನೂ- ನೀರಿನ ಶ್ರಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಲಿದ್ದೇವೆ" ಎಂದರು.

ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ನೋಡಿದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

**ತೌ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುನಾಚ ಸಾಧ್ಯಲಂಕೃತೌ ಸುವಸನೌ ಪರಿ
ಷ್ಕೃತೌ ಭೂತ್ಪೋದಶರಾನೇನೇಕ್ಷೇಥಾಮಿತಿ ತೌ ಹ ಸಾಧ್ಯಲಂ**

1. ನಮ್ಮದೇ ಈ ನೆರಳು, ಆದ್ದರಿಂದ ದೇಹವೇ ಆತ್ಮನು ಎಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯು-ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

2. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಕಳೆಯುವದಕ್ಕೆಂದು ತಾನೇ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

ಕೃತೌ ಸುವಸನೌ ಪರಿಷ್ಕೃತೌ ಭೂತ್ವೋದಶರಾವೇನೇಕ್ಷಾಂ
ಚಕ್ರಾತೇ ತೌ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ ಕಿಂ ಪಶ್ಯಥ ಇತಿ || ೨ ||

೨. ಅವರನ್ನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯೆಂದನು : 'ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕೃತರಾಗಿ, ಸುವಸನರಾಗಿ ಪರಿಷ್ಕೃತರಾಗಿ ಉದಶರಾವದಲ್ಲಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಿರಿ.' ಅವರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕೃತರಾಗಿ ಸುವಸನರಾಗಿ ಪರಿಷ್ಕೃತರಾಗಿ ಉದಶರಾವದಲ್ಲಿ ನೋಡಿಕೊಂಡರು. ಅವರನ್ನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು 'ನಿಮಗೆ ಏನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ?' ಎಂದನು.

ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು ನೋಡಿಸಿದ್ದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೭೫೪. ತೌ ಹ ಪುನಃ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ ಭಾಯಾತ್ಮನಿಶ್ಚಯಾಪನಯನಾಯ | ಸಾಧ್ಯಲಂಕೃತೌ ಯಥಾ ಸ್ವಗೃಹೇ ಸುವಸನೌ ಮಹಾರ್ಹವಸ್ತ್ರಪರಿಧಾನೌ ಪರಿಷ್ಕೃತೌ ಭಿನ್ನಲೋಮನಖೌ ಚ ಭೂತ್ವಾ ಉದಶರಾವೇ ಪುನರೀಕ್ಷೇಧಾಮ್^೧ ಇತಿ | ಇಹ ಚ ನಾದಿದೇಶ 'ಯದಜ್ಞಾತಂ ತನ್ನೇ ಪ್ರಬ್ರೂತಮ್' ಇತಿ | ಕಥಂ ಪುನರನೇನ ಸಾಧ್ಯಲಂಕಾರಾದಿ ಕೃತ್ವಾ ಉದಶರಾವೇ ಅನೇಕ್ಷಣೇನ ತಯೋಶ್ಚಾಯಾತ್ಮಗ್ರಹೋಽಪನೀತಃ ಸ್ಯಾತ್ ? ಸಾಧ್ಯಲಂಕಾರಸುವಸನಾದೀನಾಮ್ ಆಗಂತುಕಾನಾಂ ಭಾಯಾಕರತ್ವಮ್ ಉದಶರಾವೇ ಯಥಾ ಶರೀರಸಂಬದ್ಧಾನಾಮ್, ಏವಂ ಶರೀರಸ್ಯಾಪಿ ಭಾಯಾಕರತ್ವಮ್ ಪೂರ್ವಂ ಬಭೂವ ಇತಿ ಗಮ್ಯತೇ | ಶರೀರೈಕದೇಶಾನಾಂ ಚ ಲೋಮನಖಾದೀನಾಂ ನಿತ್ಯತ್ವೇನಾಭಿಪ್ರೇತಾನಾಮ್ ಅಖಣ್ಡಿತಾನಾಂ ಭಾಯಾಕರತ್ವಂ ಪೂರ್ವಮಾಸೀತ್ | ಭಿನ್ನೇಷು ಚ ನೈವ ಲೋಮನಖಾದಿಚ್ಛಾಯಾ ದೃಶ್ಯತೇ | ಅತಃ ಲೋಮನಖಾದಿವತ್ ಶರೀರಸ್ಯಾಪ್ಯಾಗಮಾಪಾಯಿತ್ವಂ ಸಿದ್ಧಮಿತಿ ಉದಶರಾವಾದೌ ದೃಶ್ಯಮಾನಸ್ಯ ತನ್ನಿಮಿತ್ತಸ್ಯ ಚ ದೇಹಸ್ಯ ಅನಾತ್ಮತ್ವಂ ಸಿದ್ಧಮ್ | ಉದಶರಾವಾದೌ ಭಾಯಾಕರತ್ವಾತ್ | ದೇಹಸಂಬದ್ಧಾಲಂಕಾರಾದಿವತ್ | ನ ಕೇವಲಮ್ ಏತಾವತ್ | ಏತೇನ ಯಾವತ್ ಕಿಂಚಿದಾತ್ಮೀಯತ್ವಾಭಿಮತಂ ಸುಖದುಃಖರಾಗದ್ವೇಷಮೋಹಾದಿ ಚ ಕಾದಾಚಿತ್ಕತ್ವಾತ್ ನಖಲೋಮಾದಿವದನಾತ್ಮಾ ಇತಿ ಪ್ರತ್ಯೇತವ್ಯಮ್ | ಏವಮ್ ಅಶೇಷಮಿಧ್ಯಾಗ್ರಹಾಪನಯನಿಮಿತ್ತೇ ಸಾಧ್ಯಲಂಕಾರಾದಿ ದೃಷ್ಟಾಂತೇ ಪ್ರಜಾಪತಿನಾ ಉಕ್ತೇ ಶ್ರುತ್ವಾ ತಥಾ ಕೃತವತೋರಸಿ ಭಾಯಾತ್ಮ

1. 'ಅನೇಕ್ಷೇಧಾಮ್' ಎಂದೇ ಮೊದಲು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿತ್ತು 'ಈಕ್ಷೇಧಾಮ್' ಎಂದು ಶೇಷಕರು ಬರೆದುಕೊಂಡಿರಬಹುದೇನೋ.

ವಿಪರೀತಗ್ರಹೋ ನಾಸಜಗಾಮ ಯಸ್ಮಾತ್ ತಸ್ಮಾತ್ ಸ್ವದೋಷೇಣೈವ ಕೇನ
ಚಿತ್ ಪ್ರತಿಬದ್ಧವಿವೇಕವಿಜ್ಞಾನಾ ಇಂದ್ರವಿರೋಚನಾ ಅಭೂತಾಮಿತಿ ಗಮ್ಯತೇ,
ತಾ ಪೂರ್ವನದೇನ ದೃಢನಿಶ್ಚಯೌ ಸಪ್ರಚ್ಛ 'ಕಿಂ ಸಶ್ಯಧಃ' ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಭಾಯಾತ್ಮನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ತೊಲಗಿಸು
ವದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೂ ಇಂತೆಂದನು "ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ
ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು, ಸುವಸನರಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೊದೆದು
ಕೊಂಡು, ಪರಿಷ್ಕೃತರಾಗಿ ಕೂದಲುಗಳನ್ನೂ ಉಗುರುಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆಸಿಹಾಕಿ
ಕೊಂಡವರಾಗಿ ನೀರಿನ ಶ್ರಾವೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಿರಿ" ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಏನು
ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲವೋ ಅದನ್ನು ನನಗೆ ಹೇಳಿರಿ ಎಂದು ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡಲಿಲ್ಲ ¹

(ಪ್ರಶ್ನೆ):— ಹೀಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕಾರಮಾಡಿಕೊಂಡು ನೀರಿನ ಶ್ರಾವೆ
ಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಧಾಯಿಯೇ ಆತ್ಮನೆಂಬ ಅವರ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯು
ಹೇಗೆ ತೊಲಗಿತು ?

(ಉತ್ತರ) — ಆಗಂತುಕವಾಗಿ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವಾಗಿದ್ದ ಒಳ್ಳೆಯ
ಅಲಂಕಾರ, ಒಳ್ಳೆಯ ವಸ್ತುಗಳು ಮುಂತಾದವು ಹೇಗೆ ನೀರಿನ ಶ್ರಾವೆಯಲ್ಲಿ ನೆರಳ
ನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಶರೀರವೂಕೂಡ ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ನೆರಳ
ನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ ಶರೀರದ ಒಂದು ಭಾಗವಾದ
ನಿತ್ಯವೆಂದು ಬಗೆದಿದ್ದ, ಕೂದಲು ಉಗುರು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕು
ವದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ-ಭಾಯಾಕರತ್ವವಿತ್ತು; ಕತ್ತರಿಸಿಹಾಕಿದ ಮೇಲೆ ಕೂದಲು, ಉಗುರು
- ಮುಂತಾದವುಗಳ ನೆರಳು (ಈಗ) ಕಾಣಿಸುವದೇ ಇಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಕೂದಲು,
ಉಗುರು - ಮುಂತಾದವುಗಳಂತೆ ಶರೀರವೂಕೂಡ ಹೋಗಿ ಬಂದೂ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು
ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತಾದ್ದರಿಂದ ನೀರಿನ ಶ್ರಾವೆಯೇ ಮುಂತಾದದ್ದರಲ್ಲಿ ಕಾಣುವದೂ
ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವಾದ ದೇಹವೂ ಅನಾತ್ಮವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು , ಏಕೆಂದರೆ
ದೇಹಸಂಬಂಧವಾದ ಅಲಂಕಾರಾದಿಗಳಂತೆಯೇ (ಇವೂ) ನೀರಿನ ಶ್ರಾವೆಯಂತೆಯೇ
ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ನೆರಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಇದರಿಂದ ಯಾವ
ಯಾವದು ತನ್ನದೆಂದು ಅಭಿಮತವಾಗಿರುವದೋ (ಆ) ಸುಖದುಃಖ
ರಾಗದ್ವೇಷವೋಹಾದಿಗಳುಕೂಡ, ಆಗಂತುಕವಾಗಿರುವದರಿಂದ
ಉಗುರು ಕೂದಲುಗಳಂತೆ ಅನಾತ್ಮವೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

1 ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಅವರ ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆಯು ಹೋಗಿರಬೇಕೆಂದು
ಅವನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ್ದನೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಹೀಗೆ ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ತೊಲಗಿಸುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಸಾಧ್ಯಲಂ ಕಾರಾದಿದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಲು (ಅದನ್ನು) ಕೇಳಿ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೂ ಛಾಯಾತ್ಮವಿಪರೀತಜ್ಞಾನವು ಹೋಗಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ, ಅದರಿಂದ ಯಾವದೋ ಒಂದು ತಮ್ಮ ದೋಷದಿಂದಲೇ ಇಂದ್ರವಿರೋಚನರ ವಿವೇಕಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿತ್ತೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ ಹೀಗೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಅವರನ್ನು ನೋದಲಿನಂತೆಯೇ! ನಿಮಗೆ ಏನು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ ? ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

ಇಂದ್ರವಿರೋಚನರು ಹಿಂತಿರುಗಿಹೋದದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತೌ ಹೋಚತುರ್ಯಥೈವೇದನಾವಾಂ ಭಗವಃ ಸಾಧ್ಯಲಂ
ಕೃತೌ ಸುವಸನೌ ಪರಿಷ್ಕೃತೌ ಸ್ವ ಏವಮೇವೇಮೌ ಭಗವಃ
ಸಾಧ್ಯಲಂಕೃತೌ ಸುವಸನೌ ಪರಿಷ್ಕೃತಾವಿತ್ಯೇಷ ಆತ್ಮೇತಿ
ಹೋವಾಚೈತದನ್ಯತಮಭಯಮೇತದ್ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ತೌ ಹ
ಶಾನ್ತಹೃದಯೌ ಪ್ರವವ್ರಜತುಃ || ೩ ||

೧. ಅವರು ಇಂತೆಂದರು : ‘ಭಗವಂತನೆ, ನಾವು ಹೇಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಸುವಸನರಾಗಿ ಪರಿಷ್ಕೃತರಾಗಿರುತ್ತೇವೋ ಹೀಗೆಯೇ ಭಗವಂತನೆ, ಇವರೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಸುವಸನರಾಗಿ ಪರಿಷ್ಕೃತರಾಗಿ(ರುತ್ತಾರೆ)’. (ಅವನು) ‘ಇವನೇ ಆತ್ಮನು, ಇದೇ ಅಮೃತವು, ಅಭಯವು, ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮವು’ ಎಂದನು. ಅವರು ಶಾಂತಹೃದಯರಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋದರು.

ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಮತ್ತೂ

ಆತ್ಮಸ್ವಗೂಪವನ್ನೇ ಹೇಳಿ ಸುಮ್ಮನಾದದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ) .

೬೫೫. ತೌ ತಥೈವ ಪ್ರತಿಪನ್ನೌ ಯಥೈವೇದಮಿತಿ ಪೂರ್ವವತ್ | ಯಥಾ ಸಾಧ್ಯಲಂಕಾರಾದಿವಿಶಿಷ್ಟೌ ಆನಾಂ ಸ್ವಃ, ಏವಮೇವ ಇಮೌ ಛಾಯಾತ್ಮಾನಾವಿತಿ ಸುತರಾಂ ವಿಪರೀತನಿಶ್ಚಯೌ ಬಭೂವತುಃ | ಯಸ್ಯ ಆತ್ಮನೋ

1. ಇನ್ನೊಂದು ಉಪಾಯದಿಂದ ಇವರ ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ತೊಲಗಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಲಕ್ಷಣಂ 'ಯ ಆತ್ಮಾಪಹತಪಾಪ್ಯಾ' (೮-೭-೧) ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಪುನಸ್ತದ್ವಿಶೇಷ ಮನ್ವೇಷಮಾಣಯೋಃ^೧ 'ಯ ಏಷೋಕ್ಷಿಣಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ' (೮-೭-೪) ಇತಿ ಸಾಕ್ಷಾದಾತ್ಮನಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟೇ ತದ್ವಿಪರೀತಗ್ರಹಾಪನಯಾಯ ಉದಶರಾವ ಸಾಧ್ಯಲಂಕಾರದೃಷ್ಟಾಂತೇಽಪಿ ಅಭಿಹಿತೇ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪಬೋಧಾದ್ ವಿಪರೀತ ಗ್ರಹೋ ನಾಪಗತಃ | ಅತಃ ಸ್ವದೋಷೇಣ ಕೇನಚಿತ್ ಪ್ರತಿಬದ್ಧ ವಿವೇಕವಿಜ್ಞಾನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇತಿ ಮತ್ವಾ ಯಥಾಭಿಪ್ರೇತಮೇವ ಆತ್ಮಾನಂ ಮನಸಿ ನಿಧಾಯ ಏಷ ಆತ್ಮೇತಿ ಹೋವಾಚೈತದನ್ಯತಮಭಯಮೇತದ್ಭ್ರಮೈತಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ಪೂರ್ವಮತ್ | ನ ತು ತವಭಿಪ್ರೇತಮಾತ್ಮಾನಮ್ | 'ಯ ಆತ್ಮಾ' (೮-೭-೧) ಇತ್ಯಾದ್ಯಾತ್ಮಲಕ್ಷಣಶ್ರವಣೇನ, ಅಕ್ಷಿಪುರುಷಶ್ರುತ್ಯಾ ಚ, ಉದಶರಾವಾದ್ಯುಪ ಸತ್ತ್ವಾ ಚ ಸಂಸ್ಕೃತೌ ತಾವತ್ | ಮದ್ವಚನಂ ಸರ್ವಂ ಪುನಃ ಪುನಃ ಸ್ಮರತೋಃ ಪ್ರತಿಬದ್ಧಕ್ಷಯಾಚ್ಚ ಸ್ವಯಮೇವ ಆತ್ಮವಿಷಯೇ ವಿವೇಕೋ ಭವಿಷ್ಯತೀತಿ ಮನ್ವಾನಃ ಪುನರ್ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದೇಶೇ ಚ ತಯೋಃ ಚಿತ್ತದುಃಖೋತ್ಪತ್ತಿಂ ಪರಿಜಿಹೀರ್ಷನ್ ಕೃತಾರ್ಥಬುದ್ಧಿತಯಾ ಗಚ್ಛಂತಾವಪಿ ಉಪೇಕ್ಷಿತವಾನ್ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ | ತೌ ಹ ಇಂದ್ರವಿರೋಚನೌ ರಾಸ್ತಹ್ಯದಯೌ ತುಷ್ಟಹ್ಯದಯೌ ಕೃತಾರ್ಥಬುದ್ಧೀ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ನ ತು ಶಮ ಏವ | ಶಮಶ್ಚೇತ್ ತಯೋರ್ಜಾರ್ತೋ ವಿಪರೀತಗ್ರಹೋ ವಿಗತೋಽಭವಿಷ್ಯತ್ | ಪ್ರಸವ್ರಜತುಃ ಗತವನ್ತೌ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅವರು ಹಾಗೆಯೇ, ಇದು ಹೇಗಿರುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಎಂದು, ಮೊದಲಿ ನಂತೆಯೇ ತಿಳಿದುಕೊಂಡರು. ಹೇಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಲಂಕಾರವೇ ಮುಂತಾದವು ಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ನಾವು ಇರುವೆವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಎರಡು ಭಾಯಾತ್ಮಗಳೂ (ಇವೆ) ಎಂದು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೇ ವಿಪರೀತವಾದ ನಿಶ್ಚಯವುಳ್ಳವರಾದರು.^೨

ಯಾವ ಆತ್ಮನ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು^೩ "ಯಾವ ಆತ್ಮನು ಅಪಹತಪಾಪ್ಯನೋ" (೮-೭-೧) ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮತ್ತೆ ಆ (ಆತ್ಮನ) ವಿಶೇಷಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹುಡುಕು ತ್ತಿದ್ದ ಆ ಇಬ್ಬರಿಗೆ "ಅಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಈ ಪುರುಷನು ಕಾಣಬರುತ್ತಿರುವನೋ" (೮-೭-೪) ಎಂದು ನೇರಾಗಿಯೇ^೪ ಆತ್ಮನನ್ನು^೫ ತೋರಿಸಿಕೊಡಲು ಅವರ ವಿಪರೀತಗ್ರಹಣೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ನೀರಿನ ಶ್ರಾವೆ, ಒಳ್ಳೆಯ ಅಲಂಕಾರ-

1. ಅನಿಷ್ಟಮಾಣಯೋಃ ಎಂಬ ಪಾಠವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

2. ವಿರೋಚನನ ದೇಹಾತ್ಮಬುದ್ಧಿಯೂ ಇಂದ್ರನ ಭಾಯಾತ್ಮವಿಚಾರವೂ ಇನ್ನೂ ಬಲಗೊಂಡವು ಎಂದರ್ಥ.

3. ಮೊದಲು ಸಾಮಾನ್ಯಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದನು.

4. ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೃಷ್ಟವು ಎಂದು ವಿಶೇಷರೂಪದಿಂದ ಹೇಳಿದನು.

ಇವುಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿದಮೇಲೂ, ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನದಿಂದ ವಿಘೋಷವನ್ನು ತೊಲಗಲಿಲ್ಲ.^೨ ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವದೋ ಒಂದು ತಮ್ಮ ದೋಷದಿಂದ (ಇವರ) ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದುಕೊಂಡು (ತನಗೆ) ಅಭಿಪ್ರೇಶನಾಗಿದ್ದ ಆತ್ಮನನ್ನೇ^೩ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು 'ಇವನೇ ಆತ್ಮನು' ಎಂದು ಹೇಳಿದನು, ಇದು ಅವ್ಯತವು, ಅಭಯವು, ಇದು ಬ್ರಹ್ಮವು ಎಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ನೋಡಲಿ ನಂತೆಯೇ ಹೇಳಿದನೇ ಹೊರತು ಅವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಾಗಿದ್ದ ಆತ್ಮನನ್ನು^೪ (ಹೇಳ)ಲಿಲ್ಲ. "ಯಾವ ಆತ್ಮನು" (೮-೭-೧) ಎಂಬ ಆತ್ಮಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಅಕ್ಷಿಪುರುಷನ ಶ್ರವಣದಿಂದಲೂ ನೀರಿನ ಶ್ರಾವೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಉಪಪತ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ (ಇವರು) ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ.^೫ ನನ್ನ ಮಾತೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ^೬ ಪ್ರತಿಬಂಧವು ಕ್ಷಯವಾದರೆ ಆತ್ಮವಿಷಯದ ವಿನೇಕವು ತಾನೇ ಆಗುತ್ತದೆ- ಎಂದುಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ (ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರಿ) ಎಂದು ಕಟ್ಟುಮಾಡಿದರೆ ಅವರಿಗೆ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಾಗಬಹುದಾದ ದುಃಖವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕೃತಾರ್ಥರಾದೆವೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು (ಅವರನ್ನು) ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಉಪೇಕ್ಷಮಾಡಿದನು.^೭

ಆ ಇಂದ್ರವಿರೋಚನರು ಶಾಂತಹೃದಯರಾಗಿ, ಸಂತೋಷದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಹೃದಯವುಳ್ಳವರಾಗಿ, ಕೃತಾರ್ಥರಾದೆವೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿ ಎಂದರ್ಥ

1. ಛಾಯಾಪುರುಷನಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ನೀರಿನ ಶ್ರಾವೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನೂ ಅಲಂಕೃತಪುರುಷರ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನೂ ಹೇಳಿದನು.

2. ಅಸಹತಪಾಪ್ಯನೇ ಮುಂತಾದ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ದ್ರಷ್ಟೃವಾಗಿರುವ ಆತ್ಮನನ್ನು ಗ್ರಹಿಸದೆ ಶರೀರ, ಛಾಯೆ- ಇವನ್ನೇ ಅವರು ಗ್ರಹಿಸಿದರು.

3. ದ್ರಷ್ಟೃವಾಗಿರುವ ಕೂಟಸ್ಥಸಾಕ್ಷಿಯನ್ನೇ ಹೇಳಿದನು. ಏಕೆ ಎಂಬ ಮಾತು ಇದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ

4. ದೇಹವನ್ನು ಅಥವಾ ಅದರ ನೆರಳನ್ನು.

5. ಆಗಮದಿಂದ ಆತ್ಮನ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದಾರೆ, ಅವರು ತಮ್ಮ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗಿಂತ ಒಳಗಿರುವ ಆತ್ಮನೆಂಬ ವಿಶೇಷಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕೇಳಿರುತ್ತಾರೆ, ಆತ್ಮನು ದೇಹವಾಗಲಿ ಛಾಯಾಪುರುಷನಾಗಲಿ ಅಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನೂ ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾರೆ.

6. ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಾಗುವ ಈ ಸಂಸ್ಕಾರವು ಎಂದಿಗೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಲಾರದು

7. ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಮನದಂದುಕೊಂಡರೆ ಅಧ್ಯಾರೋಪಿತಾಂಶಗಳು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಬಾಧಿತವಾಗಬೇಕು. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೧-೨, (ಭಾ. ಭಾ ೫೦೬).

8. ಇವರು ಕೆಟ್ಟುಹೋಗಲಿ ಎಂದೇನೂ ಅಸಡ್ಡೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ.

ಇಷ್ಟೇ ಹೊರತು (ನಿಜವಾದ) ಶಮನೇ (ಅವರಿಗೆ ಉಂಟಾ)ಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಶಮನೇ ಆಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಅವರಿಗೆ ಆಗಿದ್ದ ವಿಪರೀತಗ್ರಹಣವು ತೊಲಗಿಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು—¹ ಹೋದರು, ಹೊರಟುಹೋದವರಾದರು

ದೇಹಾತ್ಮನಾದದ ನಿಂದೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತೌ ಹಾಃಸ್ವೀಕ್ಷ್ಯ ಪ್ರಜಾಪತಿರುನಾಚಾಃಸುಪಲಭ್ಯಾಃತ್ಮಾನನು
ವಿದ್ಯ ವ್ರಜತೋ ಯತರ ಏತದುಪನಿಷದೋ ಭವಿಸ್ಯಂತಿ ದೇವಾ
ನಾಃಸುರಾ ನಾ ತೇ ಪರಾಭವಿಸ್ಯಂತೀತಿ ಸ ಹ ಶಾಸ್ತ್ರಹೃದಯ
ಏವ ವಿರೋಚನೋಃಸುರಾಞ್ಜಗಾಮ ತೇಭ್ಯೋ ಹೈತಾಮುಪ
ನಿಷದಂ ಪ್ರೋನಾಚಾಃತ್ಮೇನೇಹ ಮಹಯ್ಯ ಆತ್ಮಾ ಪರಿ
ಚರ್ಯ ಆತ್ಮಾನನೇನೇಹ ಮಹಯನ್ನಾತ್ಮಾನಂ ಪರಿಚರನ್ನುಭಾ
ಲೋಕಾನವಾಪ್ನೋತೀಮಂ ಚಾಮುಂ ಚೇತಿ || ೪ ||

೪. ಅವರನ್ನು ಕಂಡು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು “ಆತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳದೆಯೇ ಹೋಗುತ್ತಿದಾರೆ. (ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ) ಯಾರು, ದೇವತೆಗಳೇ ಆಗಲಿ, ಅನುರರೇ ಆಗಲಿ, ಈ ಉಪನಿಷತ್ತುಳ್ಳವರಾಗುವರೋ ಅವರು ಸೋತುಹೋಗುವರು” ಎಂದನು. ಆ ವಿರೋಚನನು ಶಾಂತಹೃದಯನಾಗಿಯೇ ಅನುರರನ್ನು ಹೋಗಿ (ಸೇರಿ)ದನು. ಅವರಿಗೆ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಹೇಳಿದನು : ‘ಆತ್ಮವನ್ನೇ ಮಹೀಕರಣ ಮಾಡಬೇಕು, ಆತ್ಮವನ್ನೇ ಪರಿಚರಣಮಾಡಬೇಕು ; ಆತ್ಮವನ್ನು ಮಹೀಕರಣಮಾಡಿ, ಆತ್ಮವನ್ನೇ ಪರಿಚರಣಮಾಡುವವನು ಈ (ಲೋಕ) ಮತ್ತು ಆ (ಲೋಕ)- ಎರಡು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ವಿರೋಚನನ ನಿಶ್ಚಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೫೬. ಏವಂ ತಯೋರ್ಗತಯೋರಿಂದ್ರವಿರೋಚನಯೋಃ, ರಾಜ್ಞೋ ಭೋಗಾಸಕ್ತಯೋಃ ಯಥೋಕ್ತವಿಸ್ಮರಣಂ ಸ್ಯಾತ್ ಇತ್ಯಾಶ್ಚ ಬೃಹಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಚನೇನ ಚ ಚಿತ್ತದುಃಖಂ ಪರಿಜಿಹೀರ್ಷುಸ್ತೌ ದೂರಂ ಗಚ್ಛಂತಿ

1 ಸರಮಶಾಂತಿಯು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ದೊರಕತಕ್ಕದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ಅದ್ದರಿಂದ ಶಾಂತವಾಿಯೇ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು ಎಂದೂ ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಯಿತು.

ಅಸ್ವೀಕ್ಷ್ಯ 'ಯ ಆತ್ಮಾಪಹತಪಾಮ್ನಾ' (೮-೭-೧) ಇತ್ಯಾದಿನಚನವದ್
 ಏತದಪಿ ಅನಯೋಃ ಶ್ರವಣಗೋಚರತ್ವಮ್ ಏಷ್ಯತೀತಿ ಮತ್ವಾ ಉನಾಚ ಪ್ರಜಾ
 ಪತಿಃ | ಅನುವಲಭ್ಯ ಯಥೋಕ್ತಲಕ್ಷಣಮಾತ್ಮಾನಮ್ ಅನನುವಿದ್ಯ ಸ್ವಾತ್ಮ
 ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಚ ಅಕೃತ್ವಾ ವಿಪರೀತನಿಶ್ಚಯೌ ಚ ಭೂತ್ವಾ ಇಂದ್ರವಿರೋಚನೌ
 ಏತಾ ವ್ರಜತಃ, ಗಚ್ಛೇಯಾತಾಮ್ | ಅತೋ ಯತರೇ ದೇನಾ ವಾ ಅಸುರಾ ವಾ
 ಕಿಂ ವಿಶೇಷಿತೇನ ? ಏತದುಪನಿಷದಃ -ಆಭ್ಯಾಂ ಯಾ ಗೃಹೀತಾ ಆತ್ಮವಿದ್ಯಾ
 ನೇಯಮ್ ಉಪನಿಷದ್ ಯೇಷಾಂ ದೇನಾನಾಮ್ ಅಸುರಾಣಾಂ ವಾ ತೇ ಏತದು
 ವನಿಷದಃ- ಏವಂವಿಜ್ಞಾನಾಃ ಏತನ್ನಿಶ್ಚಯಾ ಭವಿಷ್ಯಂತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತೇ ಕಿಮ್ ?
 ಪರಾಭವಿಷ್ಯಂತಿ ಶ್ರೇಯೋನಾರ್ಗಾತ್ ಪರಾಭೂತಾ ಬಹಿರ್ಭೂತಾ ವಿನಷ್ಟಾ
 ಭವಿಷ್ಯಂತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ಸ್ವಗೃಹಂ ಗಚ್ಛತೋಃ ಸುರಾಸುರರಾಜಯೋಃ ಯೋಸುರ
 ರಾಜಃ ಸ ಹ ಶಾಂತಹೃದಯ ಏವ ಸನ್ ವಿರೋಚನಃ, ಅಸುರಾನ್ ಜಗಾಮ |
 ಗತ್ವಾ ಚ ತೇಭ್ಯೋಸುರೇಭ್ಯಃ ಶರೀರಾತ್ಮಬುದ್ಧಿಃ ಯಾ ಉಪನಿಷತ್ ತಾಮ್
 ಏತಾಮ್ ಉಪನಿಷದಂ ಪ್ರೋನಾಚ ಉಕ್ತವಾನ್ ದೇಹಮಾತ್ರಮೇವಾಽತ್ಮಾ
 ಸಿತ್ರಾ ಉಕ್ತ ಇತಿ | ತಸ್ಮಾತ್ ಆತ್ಮೈವ ದೇಹ ಇಹ ಲೋಕೇ ಮಹಯ್ಯಃ
 ಪೂಜನೀಯಃ | ತಥಾ ಪರಿಚಯಃ ಪರಿಚರಣೀಯಃ | ತಥಾ ಆತ್ಮಾನಮೇವ
 ಇಹ ಲೋಕೇ ದೇಹಂ ಮಹಯನ್ ಪರಿಚರಂಶ್ಚ ಉಭೌ ಲೋಕೌ ಅವಾವ್ನೋತಿ
 ಇಮಂ ಚಾಮುಂ ಚ | ಇಹಲೋಕಪರಲೋಕಯೋರೇವ ಸರ್ವೇ ಲೋಕಾಃ
 ಕಾಮಾಶ್ಚ ಅನ್ತರ್ಭವಂತೀತಿ ರಾಜ್ಞೋಽಭಿಪ್ರಾಯಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆ ಆ ಇಂದ್ರವಿರೋಚನರು ಹೊರಟುಹೋಗಲಾಗಿ ರಾಜರುಗಳು
 ಭೋಗಾಸಕ್ತರಾಗಲು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ (ಉಪದೇಶವು) ಮರೆತುಹೋಗಬಹು
 ದೆಂದು ಶಂಕಿಸಿ ಎದುರಿಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಚಿತ್ತದುಃಖವುಂಟಾಗುವದರಿಂದ (ಅದನ್ನು)
 ಪರಿಹರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಅವರು ದೂರದಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವದನ್ನು
 ಕಂಡು "ಯಾವ ಆತ್ಮನು ಅಪಹತಪಾಮ್ನೋ" (೮-೭-೧) ಮುಂತಾದ ವಚನ
 ದಂತೆ ಈ (ವಾಕ್ಯವೂ) ಇವರ ಕಿವಿಗೆ ಬೀಳುವದೆಂದೆಣಿಸಿ ಪ್ರಜಾಪತಿ ಯು
 ಇಂತೆಂದನು : (ನಾನು) ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಲಕ್ಷಣದ ಆತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದೆ
 ಮತ್ತು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳದೆಯೇ ತಮಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ
 (ಇದಕ್ಕೆ) ವಿಪರೀತವಾದ ನಿಶ್ಚಯವುಳ್ಳವರೂ ಆಗಿ ಈ ಇಂದ್ರವಿರೋಚನರು
 ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಹೋಗಿಬಿಡಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ (ಇವರಲ್ಲಿ) ಯಾರು- ಇಂಥ
 ವರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದೇನು ? ದೇವತೆಗಳಾಗಲಿ ಅಸುರರಾಗಲಿ, ಈವುಪನಿಷತ್ತು

1. ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳದೆ.

ಳ್ಳವರಾಗಿ, ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಗ್ರಹಿಸಿರುವ ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಯಿದೆಯಲ್ಲ, ಆ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅಸುರರಲ್ಲಿ ಯಾರಲ್ಲಿರುವದೋ ಅವರು ಈವುಪನಿಷತ್ತುಳ್ಳವರು- ಈ ವಿಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರಾಗಿ, ಈ ನಿಶ್ಚಯವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಆಗುವರೋ ಎಂದರ್ಥ ಅವರು ಏನು ? (ಎಂದರೆ ಅವರು) ಸೋಲುವರು , ಶ್ರೇಯೋಮಾರ್ಗದಿಂದ ಪರಾಭೂತರಾಗಿ ಹೊರಚ್ಚಾಗಿ ವಿನಷ್ಟರಾಗುವರು ಎಂದರ್ಥ.

ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ದೇವಾಸುರರಾಜರುಗಳಲ್ಲಿ ಅಸುರರಾಜನಾದ ವಿರೋಚನನಿದ್ದನಲ್ಲ, ಅವನು ಶಾಂತಹೃದಯನೇ ಆಗಿ ಅಸುರರ ಬಳಿಗೆ ಹೋದನು. ಹೋಗಿ ಆ ಅಸುರರಿಗೆ ಶರೀರವೇ ಆತ್ಮನೆಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯ (ರೂಪದ) ಉಪನಿಷತ್ತಿತ್ತಲ್ಲ, ಆ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು¹ ಹೇಳಿದನು. ದೇಹಮಾತ್ರವೇ ಪಿತ್ಯ(ವಾದ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು) ಹೇಳಿದ ಆತ್ಮನು ಎಂದು ಹೇಳಿದವನಾದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮವೇ, ದೇಹವೇ, ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಹೀಕರ್ತವ್ಯವಾದದ್ದು, ಗಾರವಿಸತಕ್ಕದ್ದು , ಮತ್ತು ಪರಿಚರಿಸತಕ್ಕದ್ದು, ಸೇವಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಮತ್ತು ಆತ್ಮನಾದ ದೇಹವನ್ನೇ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಹೀಕರಿಸಿದರೆ, ಪರಿಚರಣಮಾಡಿದರೆ, ಈ (ಲೋಕ) ಮತ್ತು ಆ (ಲೋಕ), ಎರಡು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ (ಎಂದನು) ಸರ್ವಲೋಕಗಳೂ ಕಾಮಗಳೂ ಇಹಲೋಕಪರಲೋಕಗಳೊಳಗೇ ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು (ಅಸುರ)ರಾಜನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಅಸುರರ ಉಪನಿಷತ್ತು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಸ್ಮಾದಪ್ಯದ್ಯೋಹಾದದಾನಮಶ್ರದ್ಧಧಾನಮಯಜಮಾನಮಾಹು
ರಾಸುರೋ ಬತೇತ್ಯಸುರಾಣಾಂ ಹ್ಯೇಷೋಪನಿಷತ್ ಪ್ರೇತಸ್ಯ
ಶರೀರಂ ಭಿಕ್ಷಯಾ ವಸನೇನಾಲಂಕಾರೇಣೇತಿ ಸಗ್ಂಸ್ಕರ್ವ
ಸ್ತ್ರೀತೇನ ಹ್ಯಮುಂ ಲೋಕಂ ಜೇಷ್ಠನೋ ಮನ್ಯಂತೇ || ೫ ||

೫. ಆದ್ದರಿಂದ ಈಗಲೂ ಶ್ರದ್ಧೆಮಾಡದವನನ್ನು ಯಾಗಮಾಡದವನನ್ನು 'ಅಯ್ಯೋ, ಅಸುರನು !' ಎನ್ನುವರು. ಇದು ಅಸುರರ ಉಪನಿಷತ್ತಲ್ಲವೆ? ಸತ್ತವನ ಶರೀರವನ್ನು ಭಿಕ್ಷೆಯಿಂದಲೂ ವಸನದಿಂದಲೂ ಅಲಂಕಾರದಿಂದಲೂ ಸಂಸ್ಕಾರಮಾಡುತ್ತಾರೆ ; ಇದರಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲವೆ, ಆ ಲೋಕವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಳ್ಳುವೆವೆಂದು ಭಾವಿಸಿರುತ್ತಾರೆ ?

1. ಉಪನಿಷತ್ತೆಂದರೆ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನ, ಇದು ಉಪನಿಷದಾಭಾಸಮಾತ್ರ.

ದೇಹಾತ್ಮವಾದವೇ ಅಸುರರ ಉಪನಿಷತ್ತು

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೫೭ ತಸ್ಮಾತ್ ತತ್ಸಂಪ್ರದಾಯೋದ್ಯಾಪಿ ಅನುವರ್ತತ ಇತಿ | ಇಹ ಲೋಕೇ ಅದದಾನಂ ದಾನಮಕುರ್ವಾಣಮ್ ಅವಿಭಾಗಶೀಲಮ್, ಅಶ್ರದ್ಧಧಾನಂ ಸತ್ಕಾರ್ಯೇಷು ಶ್ರದ್ಧಾರಹಿತಂ ಯಥಾಶಕ್ತಿ ಅಯಜಮಾನಮ್ ಆಯಜನ ಸ್ವಭಾವಮ್ ಆಹುಃ 'ಅಸುರಃ ಖಲ್ವಯಂ ಯತ ಏವಂಸ್ವಭಾವೋ ಬತ' ಇತಿ ವಿದ್ಯಮಾನಾ ಆಹುಃ ಶಿಷ್ಯಾಃ | ಅಸುರಾಣಾಂ ಹಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ಅಶ್ರದ್ಧಧಾನತಾದಿ ಲಕ್ಷಣಾ ಏಷಾ ಉಪನಿಷತ್ | ತಯಾ ಉಪನಿಷದಾ ಸಂಸ್ಕೃತಾಃ ಸನ್ದಃ ಪ್ರೇತಸ್ಯ ಶರೀರಂ ಕುಣಪಂ ಭಿಕ್ಷಯಾ ಗಂಧಮಾಲ್ಯಾನ್ನಾದಿಲಕ್ಷಣಯಾ ವಸನೇನ ವಸ್ತ್ರಾದಿನಾ ಆಚ್ಛಾದನಾದಿಪ್ರಕಾರೇಣ ಅಲಂಕಾರೇಣ ಧ್ವಜಪತಾಕಾದಿಕರಣೇನ ಇತಿ ಏವಂ ಸಂಸ್ಕೃರ್ವನ್ತಿ | ಏತೇನ ಕುಣಪಸಂಸ್ಕಾರೇಣ ಅಮುಂ ಪ್ರೇತ್ಯ ಪ್ರತಿಪತ್ತವ್ಯಂ ಲೋಕಂ ಜೇಷ್ಯಸ್ತೋ ಮನ್ಯಸ್ತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಈಗಲೂ ನಡೆದುಕೊಂಡುಬಂದಿದೆ ಯಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೊಡದಿರುವವನನ್ನೂ ದಾನಮಾಡದೆ ಇರುವವನನ್ನೂ (ತನ್ನ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಜನರಲ್ಲಿ) ಹಂಚದೆ ಇರುವ ಸ್ವಭಾವದವನನ್ನೂ, ಶ್ರದ್ಧೆ ಮಾಡದವನನ್ನೂ ಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಲ್ಲದವನನ್ನೂ, ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಯಾಗಮಾಡದವನನ್ನೂ ಯಾಗಮಾಡದ ಸ್ವಭಾವದವನನ್ನೂ 'ಇವನು ಅಸುರನಲ್ಲವೆ ? ಏಕೆಂದರೆ ಇಂಥ ಸ್ವಭಾವದವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ', ಅಯ್ಯೋ' ಎಂದು (ಆಗ ಹತ್ತಿರ)ವಿರುವ ಶಿಷ್ಯರು ದುಃಖಿತರಾಗಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರದ್ಧೆಮಾಡದಿರುವದೇ ಮುಂತಾದ ಲಕ್ಷಣದ ಇದು ಅಸುರರ ಉಪನಿಷತ್ತಲ್ಲವೆ ? ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತರಾಗಿ* ಸತ್ತವನ ಶರೀರವನ್ನೂ ಹೆಣವನ್ನೂ ಭಿಕ್ಷೆಯಿಂದ ಎಂದರೆ ಗಂಧ, ಹೂ, ಅನ್ನ-ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದಲೂ ವಸನದಿಂದಲೂ ವಸ್ತ್ರಾದಿಗಳಿಂದಲೂ ಹೊದಿಕೆಯೇ ಮುಂತಾದ ರೂಪದ (ಬಟ್ಟೆಯಿಂದಲೂ) ಅಲಂಕಾರದಿಂದಲೂ ಧ್ವಜ, ಪತಾಕೆ- ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವದರಿಂದಲೂ ಇಂತು ಹೀಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಶವಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಆ 'ಸತ್ತ ಬಳಿಕ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಲೋಕವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಳ್ಳುವೆವು ಎಂದು ಭಾವಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

1. ಯಜ್ಞದಾನತಪಸ್ಸು ಮುಂತಾದವು ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ದೈವಸಂಪತ್ತನ್ನು ಸೂಚಿಸುವವು, ಯಾರಿಗೆ ದೇಹವೇ ಪ್ರಧಾನವೆಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿರುವದೋ ಅವರಿಗೆ ಈ ಸ್ವಭಾವವಿರುವದಿಲ್ಲ.

2. ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಸೆ ವಾಸನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದವರಾಗಿ ಎಂದರ್ಥ.

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯನಿರೂಪಣ)

ಇಂದ್ರನು ಛಾಯಾತ್ಮನಾದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಂದದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಹೇನ್ದ್ರೋಪ್ರಾಪ್ಯೈವ ದೇವಾನೇತದ್ವಯಂ ದದರ್ಶ
ಯಥೈವ ಖಲ್ವಯಮಸ್ತಿ ಇುರೀರೇ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೇ ಸಾಧ್ವಲಂ
ಕೃತೋ ಭವತಿ ಸುವಸನೇ ಸುವಸನಃ ಪರಿಷ್ಕೃತೇ ಪರಿಷ್ಕೃತಃ
ಏವಮೇವಾಸ್ಯಮಸ್ತಿಸ್ಥೇನ್ದ್ರೋ ಭವತಿ ಸ್ರಾಮೇ ಸ್ರಾಮಃ
ಪರಿವೃಕ್ಷೇ ಪರಿವೃಕ್ಷೋಽಸ್ಯೈವ ಶರೀರಸ್ಯ ನಾಶಮನ್ವೇಷ
ನಶ್ಯತಿ || ೧ ||

ನಾಹಮತ್ರ ಭೋಗ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮಿತಿ ಸ ಸಮಿತ್ಪಾಣಿಃ ಪುನ
ರೇಯಾಯ ತಗ್ಂ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ ಮಘವನ್
ಯಚ್ಛಾನ್ತಹೃದಯಃ ಪ್ರಾವ್ರಾಜೀಃ ಸಾರ್ಧಂ ವಿರೋಚನೇನ
ಕಿಮಿಚ್ಛನ್ ಪುನರಾಗಮ ಇತಿ ಸ ಹೋವಾಚ ಯಥೈವ ಖಲ್ವ
ಯಂ ಭಗವೋಽಸ್ತಿ ಇುರೀರೇ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೇ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೋ
ಭವತಿ ಸುವಸನೇ ಸುವಸನಃ ಪರಿಷ್ಕೃತೇ ಪರಿಷ್ಕೃತಃ ಏವ
ಮೇವಾಸ್ಯಮಸ್ತಿಸ್ಥೇನ್ದ್ರೋ ಭವತಿ ಸ್ರಾಮೇ ಸ್ರಾಮಃ
ಪರಿವೃಕ್ಷೇ ಪರಿವೃಕ್ಷೋಽಸ್ಯೈವ ಶರೀರಸ್ಯ ನಾಶಮನ್ವೇಷ
ನಶ್ಯತಿ ನಾಹಮತ್ರ ಭೋಗ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮಿತಿ || ೨ ||

೧-೨. ಇನ್ನು ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೇರದೆಯೇ ಈ
ಅಂಜಿಕೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡನು : ಹೇಗೆ ಇದು ಈ ಶರೀರವು ಚೆನ್ನಾಗಿ
ಅಲಂಕೃತವಾದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕೃತವಾಗುವದೋ, ಸುವಸನವುಳ್ಳ
ದ್ದಾಗಿದ್ದರೆ ಸುವಸನವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವದೋ, ಪರಿಷ್ಕೃತವಾಗಿದ್ದರೆ
ಪರಿಷ್ಕೃತವಾಗಿರುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇದು ಈ (ಶರೀರವು) ಕುರು
ಡಾಗಿದ್ದರೆ ಕುರುಡಾಗಿರುವದು, ಸ್ರಾಮವಾಗಿದ್ದರೆ ಸ್ರಾಮವಾಗಿರು
ವದು, ಪರಿವೃಕ್ಷವಾಗಿದ್ದರೆ ಪರಿವೃಕ್ಷವಾಗಿರುವದು. ಈ ಶರೀರವು
ನಾಶವಾದರೆ (ಅದನ್ನೇ) ಅನುಸರಿಸಿ ತಾನೂ ನಾಶವಾಗುವದು. ನನಗೆ
(ಇದರಲ್ಲಿ) ಭೋಗ್ಯವು ಕಾಣಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಸಮಿತ್ಪಾಣಿಯಾಗಿ

1. ಈ ವಾಕ್ಯವು ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ವಾ|| ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದೆ.

ಮತ್ತೆ ಬಂದನು. ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು 'ಮಘವಂತನೆ, ಶಾಂತಹೃದಯನಾಗಿ ವಿರೋಚನನೊಡನೆ ಹೋದೆಯಲ್ಲ, ಏನನ್ನು ಬಯಸಿ ಮತ್ತೆ ಬಂದೆ?' ಎಂದನು. ಅವನು 'ಭಗವಂತನೆ, ಹೇಗೆ ಇದು ಈ ಶರೀರವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕೃತವಾದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕೃತ ವಾಗಿರುವದೋ, ಸುವಸನವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದ್ದರೆ ಸುವಸನವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರು ವದೋ, ಪರಿಷ್ಕೃತವಾದರೆ ಪರಿಷ್ಕೃತವಾಗಿರುವದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಇದು ಈ (ಶರೀರವು) ಕುರುಡಾಗಿದ್ದರೆ ಕುರುಡಾಗಿರುವದು. ಸ್ರಾಮ ವಾಗಿದ್ದರೆ ಸ್ರಾಮವಾಗಿರುವದು, ಪರಿವೃಕ್ಷವಾಗಿದ್ದರೆ ಪರಿವೃಕ್ಷ ವಾಗಿರುವದು. ಈ ಶರೀರವು ನಾಶವಾದರೆ (ಅದನ್ನೇ) ಅನುಸರಿಸಿ ತಾನೂ ನಾಶವಾಗುವದು. ನನಗೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಭೋಗ್ಯವು ಕಾಣಿಸು ವದಿಲ್ಲ' ಎಂದನು.

ಇಂದ್ರನು ದೇಹಚ್ಛಾಯಾತ್ಮವಾದದಲ್ಲಿ

ದೋಷವನ್ನು ಕಂಡದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೫೮. ಅಥ ಹ ಕಿಲ ಇಂದ್ರಃ ಅಪ್ರಾಪ್ಯೈವ ದೇವಾನ್ ದೈವ್ಯಾ ಆಕ್ರೋಧಾಸಂಪದಾ ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ ಗುರೋರ್ವಚನಂ ಪುನಃಪುನಃ ಸ್ಮರ ನ್ನೇನ ಗಚ್ಛನ್ ಏತದ್ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಂ ಭಯಂ ಸ್ವಾತ್ಮಗ್ರಹಣಿನಿಮಿತ್ತಂ^೧ ದದರ್ಶ ದೃಷ್ಟವಾನ್ | ಉದಶರಾವದೃಷ್ಟಾಂತೇನ ಪ್ರಜಾಪತಿನಾ ಯದರ್ಥೋ ನ್ಯಾಯ ಉಕ್ತಃ, ತದೇಕದೇಶೋ ಮಘವತಃ ಪ್ರತ್ಯಭಾದ್ ಬುದ್ಧಿ | ಯೇನ ಛಾಯಾತ್ಮಗ್ರಹಣೇ ದೋಷಂ ದದರ್ಶ | ಕಥಮ್ ? ಯಥೈವ ಖಲು ಅಯಮ್ ಅಸ್ಮಿನ್ ಶರೀರೇ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೇ ಛಾಯಾತ್ಮಾಪಿ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೋ ಭವತಿ ಸುವಸನೇ ಚ ಸುವಸನಃ ಪರಿಷ್ಕೃತೇ ಪರಿಷ್ಕೃತಃ | ಯಥಾ ನಖಲೋಮಾದಿ ದೇಹಾವಯವಾಪಗಮೇ ಛಾಯಾತ್ಮಾಪಿ ಪರಿಷ್ಕೃತೋ ಭವತಿ ನಖಲೋಮಾದಿ ರಹಿತೋ ಭವತಿ | ಏವಮೇವಾಯಂ ಛಾಯಾತ್ಮಾಪಿ ಅಸ್ಮಿನ್ ಶರೀರೇ ನಖ ಲೋಮಾದಿಭಿರ್ದೇಹಾವಯವತ್ವಸ್ಯ ತುಲ್ಯತ್ವಾತ್ ಅನ್ಧೇ ಚಕ್ಷುಷೋಪಗಮೇ ಅನ್ಧೋ ಭವತಿ | ಸ್ರಾಮೇ ಸ್ರಾಮಃ | ಸ್ರಾಮಃ ಕಿಲ ಏಕನೇತ್ರಃ | ತಸ್ಯಾನ್ಧ ತ್ವೇನ ಗತತ್ವಾತ್ ಚಕ್ಷುರ್ನಾಸಿಕಾ ವಾ ಯಸ್ಯ ಸದಾ ಸ್ರವತಿ ಸ ಸ್ರಾಮಃ | ಪರಿವೃಕ್ಷಃ ಭಿನ್ನಹಸ್ತಃ, ಭಿನ್ನಪಾದೋ ವಾ | ಸ್ರಾಮೇ ಪರಿವೃಕ್ಷೇ ವಾ ದೇಹೇ

1. ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

ಭಾಯಾತ್ಮಾಽಪಿ ತಥಾ ಭವತಿ | ತಥಾ ಅಸ್ಯ ದೇಹಸ್ಯ ನಾಶಮನು ಏಷ ನಶ್ಯತಿ |
ಅತೋ ನಾಹಮತ್ರ ಅಸ್ಮಿನ್ ಭಾಯಾತ್ಮದರ್ಶನೇ ದೇಹಾತ್ಮದರ್ಶನೇ ವಾ
ಭೋಗ್ಯಂ ಫಲಂ ಪಶ್ಯಾಮಿತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೇರದೆಯೇ- ಅಕ್ರೌರ್ಯವೇ ಮುಂತಾದ
ದೈವಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ¹ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಗುರುವಚನವನ್ನು ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ
ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಲೇ ಹೋಗುತ್ತಾ- ತನ್ನ ಆತ್ಮಗ್ರಹಣದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ² ಈ ಮುಂದೆ
ಹೇಳಲಿರುವ ಅಂಜಿಕೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡನು. ನೀರಿನ ಶ್ರಾವೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತ
ದಿಂದ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಏತಕ್ಕಾಗಿ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದನೋ³ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು
ಭಾಗವು⁴ ಇಂದ್ರನ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯಿತು, ಅದರಿಂದ ಭಾಯಾತ್ಮಗ್ರಹಣ
ದಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡನು. ಹೇಗೆಂದರೆ? ಹೇಗೆ ಈ ಶರೀರವು
ಜೆನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕೃತವಾದರೆ ಈ ಭಾಯಾತ್ಮವೂ ಜೆನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿರು
ವದೋ, ಸುವಸನವುಳ್ಳದ್ದಾದರೆ ಸುವಸನವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವದೋ, ಪರಿಷ್ಕೃತವಾದರೆ
ಪರಿಷ್ಕೃತವಾಗಿರುವದೋ, ಹೇಗೆ ಉಗುರು ಕೂದಲು ಮುಂತಾದ ದೇಹಾವಯವ
ಗಳು ಹೋದರೆ ಭಾಯಾತ್ಮವೂ ಪರಿಷ್ಕೃತವಾಗಿರುವದೋ ಎಂದರೆ ಉಗುರು
ಕೂದಲು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಲ್ಲದ್ದಾಗಿರುವದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಭಾಯಾತ್ಮವು ಈ
ಶರೀರವು-ದೇಹದ ಅವಯವವಾಗಿರುವದೆಂಬುದು (ಕಣ್ಣು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೂ)
ಉಗುರು, ಕೂದಲು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿರುವದರಿಂದ- ಕುರು
ಡಾದರೆ ಕಣ್ಣು ಹೋದರೆ (ತಾನೂ) ಕುರುಡಾಗುವದು. ಸ್ರಾಮವಾದರೆ ಸ್ರಾವ್ಯ
ವಾಗುವದು. ಸ್ರಾಮವೆಂದರೆ ಒಕ್ಕಣ್ಣನು, ಆ (ಅರ್ಧವು) ಅಂಧ ಎಂಬ
ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗಿರುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಕಣ್ಣೋ ಮೂಗೋ ಯಾವನಿಗೆ
ಯಾವಾಗಲೂ ಸೋರುತ್ತಿರುವದೋ ಅವನು ಸ್ರಾಮನು. ಪರಿವೃಕ್ಷನು ಎಂದರೆ
ಕೈಕತ್ತರಿಸಿಹೋಗಿರುವ (ಮೋಟುಗೈಯನು), ಅಥವಾ ಕಾಲುಕತ್ತರಿಸಿಹೋದ
(ಹೆಳವನು). ದೇಹವು ಸ್ರಾಮವಾಗಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಪರಿವೃಕ್ಷವಾಗಿದ್ದರೆ

1. ಗೀತೆಯ ಹದಿನಾಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವ ದೈವಸಂಪತ್ತೆಲ್ಲವನ್ನೂ
ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

2. ನೆರಳನ್ನೇ ಆತ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ; ಸ್ವಾತ್ಮಗ್ರಹಣ
ಎಂದು ಪಾಠವಿದ್ದರೆ ತನ್ನ ಆತ್ಮನನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದ್ದರ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಎಂದು
ಕನ್ನಡಿಸಬೇಕು.

3. ಅಗಮಾಪಾಯವುಳ್ಳದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಅನಾತ್ಮನೇ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಜಾ
ಪತಿಯು ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದನು

4. ದೇಹವೂ ಭಾಯೆಯೂ ಅನಾತ್ಮವೆಂಬ ಭಾಗವು.

ಛಾಯಾತ್ಮವು ತಾನೂ ಹಾಗೆಯೇ ಇರುವದು. ಮತ್ತು ಈ ದೇಹವು ನಾಶವಾದರೆ ಅದನ್ನು ನುಸರಿಸಿ ತಾನೂ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನನಗೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಈ ಛಾಯಾತ್ಮದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ದೇಹಾತ್ಮದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಭೋಗವೂ ಫಲವೂ ಕಾಣಿಸುವದಿಲ್ಲ.

ಇಂದ್ರನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು
ಹೇಳಿಕೊಂಡದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೫೯. ಏವಂ ದೋಷಂ ದೇಹಚ್ಛಾಯಾತ್ಮದರ್ಶನೇಽಧ್ಯವಸ್ಯ ಸ ಸಮಿ
ತ್ವಾಣಿಃ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಂ ವಸ್ತುಂ ಪುನರೇಯಾಯ | ತಂ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ |
ಮಘವನ್ ಯತ್ ಶಾನ್ತಹೃದಯಃ ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ ಪ್ರಗತವಾನಸಿ ವಿರೋಚನೇನ
ಸಾರ್ಥಂ ಕಿಮಿಚ್ಛನ್ ಪುನರಾಗಮ ಇತಿ? ವಿಜಾನನ್ವಸಿ ಪುನಃ ಪಪ್ರಚ್ಛ ಇನ್ದ್ರಾ
ಭಿಪ್ರಾಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಯೇ 'ಯದ್ವೇತ್ಥ ತೇನ ಮೋಪಸೀದ' (೭-೧-೧) ಇತಿ
ಯದ್ವತ್ | ತಥಾ ಚ ಸ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯಂ ಪ್ರಕಟಮ್ ಅಕರೋತ್ ಯದ್ಭೇವ ಖಲು
ಅಯಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ | ಏವಮೇವ ಇತಿ ಚಾನ್ವಮೋದತ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಹೀಗೆ ದೇಹಚ್ಛಾಯಾತ್ಮದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ದೋಷವಿದೆಯೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ
ಅವನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಮಿತ್ತನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೆ
ಬಂದನು.

ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು 'ಮಘವಂತನೆ, ಶಾಂತಹೃದಯನಾಗಿ
ವಿರೋಚನನೊಡನೆ ಹೋಗಿದ್ದೆಯಲ್ಲ, ಮತ್ತೆ ಏನನ್ನು ಬಯಸಿ ಬಂದಿರುವೆ?'
ಎಂದನು. (ತನಗೆ) ಗೊತ್ತಿದ್ದರೂ "ಏನನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದೀಯೋ ಅದನ್ನು
ತಿಳಿಸಿ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಾ" (೭-೧-೧) ಎಂದಂತೆ ಇಂದ್ರನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು
ಹೊರಪಡಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೂ ಹೇಳಿದನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ
ವನ್ನು "ಹೇಗೆ ಇವನು .." ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ (ಇಂದ್ರನು) ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ
ವನ್ನು ಪ್ರಕಟಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಜಾಪತಿಯು 'ಹೀಗೇ ಸರಿ' ಎಂದು
(ಅದನ್ನು) ಒಪ್ಪಿದನು.

1. ಇಂದ್ರನಿಗೆ ದೇಹಕ್ಕಿಂತಲೂ ಛಾಯಾತ್ಮಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬೇರೆಯಾಗಿಯೇ ಆತ್ಮನಿರ-
ಬೇಕೆಂದು ಹೊಳೆದಿತ್ತೆಂದು ಭಾವ.

ಇಂದ್ರವಿರೋಚನರ ಮತಭೇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೬೦. ನನು ತುಲ್ಯೇ ಅಸ್ತಿಪುರುಷಶ್ರವಣೇ ದೇಹಚ್ಛಾಯಾಮ್ ಇನ್ದ್ರೋಃ
ಽಗ್ರಹೀದಾತ್ಮೇತಿ, ದೇಹಮೇವ ತು ವಿರೋಚನಃ | ತತ್ ಕಿಂನಿಮಿತ್ತಮ್ ? ತತ್ರ
ಮನ್ಯಂತೇ^೧ | ಯಥಾ ಇನ್ದ್ರಸ್ಯ ಉದಶರಾಮಾದಿಪ್ರಜಾಪತಿವಚನಂ ಸ್ಮರತೋ
ದೇವಾನ್ ಅಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಯೈವ ಆಚಾರ್ಯೇಕ್ಷಬುದ್ಧ್ಯಾ ಭಾಯಾತ್ಮಗ್ರಹಣಂ ತತ್ರ
ದೋಷದರ್ಶನಂ ಚ ಅಭೂತ್ ನ ತಥಾ ವಿರೋಚನಸ್ಯ, ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ದೇಹ ಏವ
ಆತ್ಮದರ್ಶನಂ ನಾಪಿ ತತ್ರ ದೋಷದರ್ಶನಂ ಬಭೂವ | ತದ್ವದೇವ ವಿದ್ಯಾಗ್ರಹಣ
ಸಾಮರ್ಥ್ಯಪ್ರತಿಬಂಧದೋಷಾಲ್ಪತ್ವಬಹುತ್ವವೇಕ್ಷಮ್ ಇನ್ದ್ರವಿರೋಚನಯೋ
ಶ್ಚಾಯಾತ್ಮದೇಹಯೋಗ್ರಹಣಮ್ | ಇನ್ದ್ರೋಽಲ್ಪದೋಷತ್ವಾದ್ ದೃಶ್ಯತ ಇತಿ
ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥಮೇವ ಶ್ರದ್ಧಧಾನತಯಾ ಜಗ್ರಾಹ | ಇತರಃ ಭಾಯಾನಿಮಿತ್ತಂ ದೇಹಂ
ಹಿತ್ವಾ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥಂ ಲಕ್ಷಣಯಾ ಜಗ್ರಾಹ ಪ್ರಜಾಪತಿನೋಕ್ತೋಽಯಮಿತಿ |
ದೋಷಭೂಯಸ್ತ್ವಾತ್ | ಯಥಾ ಕಿಲ ನೀಲಾನೀಲಯೋರಾದರ್ಶೇ ದೃಶ್ಯಮಾನ
ಯೋರ್ವಾಸಸೋರ್ಯನ್ನೀಲಂ ತನ್ಮಹಾರ್ಹಮಿತಿ ಭಾಯಾನಿಮಿತ್ತಂ ವಾಸ
ವಿವೋಚ್ಯತೇ ನ ಚ್ಛಾಯಾ, ತದ್ವದಿತಿ ವಿರೋಚನಾಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಸ್ವಚಿತ್ತಗುಣ
ದೋಷವಶಾದೇವ ಹಿ ಶಬ್ದಾರ್ಥವಧಾರಣಂ ತುಲ್ಯೇಽಪಿ ಶ್ರವಣೇ ಖ್ಯಾಪಿತಂ
'ದಾಮ್ಯತ', 'ದತ್ತ', 'ದಯದ್ವಮ್' ಇತಿ ದಕಾರಮಾತ್ರಶ್ರವಣಾದ್ ಶ್ರುತ್ಯನ್ತರೇ |
ನಿಮಿತ್ತಾನ್ಯಪಿ ತದನುಗುಣಾನ್ಯೇವ ಸಹಕಾರೀಣಿ ಭವಂತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಪ್ರಶ್ನೆ):— ಅಸ್ತಿಪುರುಷನ (ವಿಷಯದ) ಶ್ರವಣವು (ಇಬ್ಬರಿಗೂ) ಸಮಾನ
ವಾದರೂ ಇಂದ್ರನು ದೇಹದ ನೆರಳನ್ನೇ ಆತ್ಮನೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಿದನು, ವಿರೋಚನ
ನಾದರೂ ದೇಹವನ್ನೇ (ಆತ್ಮನೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಿದನಲ್ಲ), ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು ?

(ಉತ್ತರ):— ಇಲ್ಲಿ ಬಲ್ಲವರ ಮತವೇನೆಂದರೆ^೨, ಹೇಗೆ ಇಂದ್ರನು ನೀರಿನ
ಶ್ರಾವಣವೇ ಮುಂತಾದ (ವಿಷಯದ) ಪ್ರಜಾಪತಿವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡದ್ದ
ರಿಂದ^೩ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೇರದೆಯೇ ಆಚಾರ್ಯನು ಹೇಳಿದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಂದ
ಭಾಯಾತ್ಮನನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವದೂ ಅದರಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವದೂ

1. 'ಮನ್ಯಂತೇ' ಎಂಬ ಶಾ||.

2. 'ಮನ್ಯಂತೇ' ಎಂಬ ಪಾಠಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಮತವೇನೆಂದರೆ ಎಂದರ್ಥ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ
ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲ.

3. ಆಚಾರ್ಯವಾಕ್ಯಸ್ಮರಣೆಯು ತತ್ತ್ವವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತೆ
ಅಯಿತು.

ಆಯಿತೋ ಹಾಗೆ ವಿರೋಚನನಿಗೆ ಆಗಲಿಲ್ಲ, ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೇ ಆತ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯುಂಟಾಯಿತು, ಆದರಲ್ಲಿ ದೋಷದೃಷ್ಟಿಯೂ ಉಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರಂತೆಯೇ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಶಕ್ತಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾದ ದೋಷವು ಅಲ್ಪವಾಗಿದ್ದದ್ದು, ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದದ್ದು¹-ಇವುಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಇಂದ್ರವಿರೋಚನರುಗಳು ಛಾಯಾತ್ಮ, ದೇಹ- ಇವುಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಇಂದ್ರನಿಗೆ ದೋಷವು ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದ ದೃಶ್ಯತೇ (ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನೇ² ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಟ್ಟು ಗ್ರಹಿಸಿದನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನಾದ (ವಿರೋಚನನು) ದೋಷವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಛಾಯೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ದೇಹವನ್ನೇ ಇದೇ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿದ್ದು ಎಂದು ಲಕ್ಷಣೆಯಿಂದ³ ಗ್ರಹಿಸಿದನು.

ಹೇಗೆ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವ ಕವು, ಕಪ್ಪಿಲ್ಲದ್ದು- ಹೀಗೆ (ಎರಡು) ಬಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವದು ಕಪ್ಪಾಗಿದೆಯೋ ಅದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳದ್ದು ಎಂದರೆ ನೆರಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆಯೇ ಹೊರತು ನೆರಳನ್ನಲ್ಲವಷ್ಟೆ? ಹಾಗೆಯೇ (ಇಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು) ಎಂದು ವಿರೋಚನನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಚಿತ್ತದ ಗುಣದೋಷಗಳ ವಶದಿಂದಲ್ಲವೆ, ದಕಾರಮಾತ್ರವಣದಿಂದ 'ದಮುಮಾಡಿರಿ', 'ದಾನಮಾಡಿರಿ', 'ದಯೆಮಾಡಿರಿ'- ಎಂದು ಶ್ರವಣವೇನೋ ಸಮಾನವಾಗಿದ್ದರೂ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ (ಬೇರೆಬೇರೆಯ) ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರೆಂದು ಬೇರೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ⁴ ತಿಳಿಸಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ನಿಮಿತ್ತಗಳೂ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಸಹಕಾರಿಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.⁵

1. ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಅಂತಃಕರಣದೋಷವು ಅಲ್ಪವಾದ್ದರಿಂದ ಗ್ರಹಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಡ್ಡಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ವಿರೋಚನನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಅಡ್ಡಿಯಾಯಿತು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

2. ಕಾಣಿಸುವದು ಛಾಯೆಯಾದ್ದರಿಂದ 'ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ' ಎಂಬ ಮಾತು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥ ಎಂದರೆ ವಾಕ್ಯದ ಅಕ್ಷರಾರ್ಥ.

3. ಶ್ರದ್ಧೆಯೂ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಅಂಗವೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದರೆ ಆಯಿತು

4. ಕಾಣಿಸುವದು ಛಾಯೆಯಾದರೂ ದೇಹವನ್ನು ತಿಳಿಸುವದೇ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಉದ್ದೇಶವು- ಎಂದು ಲಕ್ಷಣಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು.

5. ಬೃ. ೫-೨-೨.

6. ಶ್ರವಣಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುವ ನಿಮಿತ್ತಗಳೂ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ, ಸಹಕಾರಿಗುಣಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಶ್ರವಣಾರ್ಥವು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. 'ಶ್ರವಣಮಾಡಿದವರ ಚಿತ್ತಗುಣದೋಷವು ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆಯಾಗಿರಲೇಬೇಕು' ಎಂದು ಖೇಕೆ.

ಇಂದ್ರನು ಮತ್ತೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಿದ್ದದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಏವಮೇವೈಷ ಮಘವನ್ನಿತಿ ಹೋವಾಚೈತಂ ತ್ವೇನ ತೇ
ಭೂಯೋಽನುವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಿ ವಸಾಪರಾಣಿ ದ್ವಾತ್ರಿಗಂಶತಂ
ವರ್ಷಾಣೀತಿ ಸ ಹಾಪರಾಣಿ ದ್ವಾತ್ರಿಗಂಶತಂ ವರ್ಷಾಣ್ಯುವಾಸ
ತಸ್ಮೈ ಹೋವಾಚ || ೩ ||

೩. 'ಮಘವಂತನೇ, ಇದು ಹೀಗೆಯೇ. ಆದರೆ ಈ (ಆತ್ಮ) ನನ್ನೇ ನಿಮಗೆ ಮತ್ತೂ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡುವೆನು. ಮತ್ತೂ ಮೂವತ್ತೆರಡು ವರ್ಷಗಳು (ಇಲ್ಲಿ) ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರು ಎಂದನು. ಅವನು ಮತ್ತೂ ಮೂವತ್ತೆರಡು ವರ್ಷಗಳು (ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ)ವಾಸ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ (ಪ್ರಜಾಪತಿ) ಇಂತೆಂದನು :

ಮತ್ತೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಿರು ಎಂದು ಕಟ್ಟುಮಾಡಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೬೧. ಏವಮೇವೈಷ ಮಘವನ್ ಸನ್ಯಕ್ತ್ವಯಾ ಅವಗತಂ ನ
ಚ್ಛಾಯಾ ಆತ್ಮಾ ಇತ್ಯುವಾಚ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ | ಯೇ ಮಯೇಕ್ತ ಆತ್ಮಾ ಪ್ರಕೃತಃ
ಏತಮೇವ ಆತ್ಮಾನಂ ತು ತೇ ಭೂಯಃ ಪೂರ್ವಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮಪಿ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾ
ಸ್ಯಾಮಿ, ಯಸ್ಮಾತ್ ಸಕೃದ್ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ ದೋಷರಹಿತಾನಾಮ್ ಅವಧಾರಣ
ವಿಷಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತಮಪಿ ನಾಗ್ರಹೀಃ, ಅತಃ ಕೇನಚಿದ್ ದೋಷೇಣ ಪ್ರತಿಬದ್ಧ
ಗ್ರಹಣಸಾಮರ್ಥ್ಯಸ್ತನ್ಮಹಿ | ಅತಃ ತತ್ತ್ವಪಣಾಯ ವಸಾಪರಾಣಿ ದ್ವಾತ್ರಿಂ
ಶತಂ ವರ್ಷಾಣಿ ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ತಥಾ ಉಷಿತವತೇ ಕ್ಷಪಿತದೋಷಾಯ ತಸ್ಮೈ
ಹೋವಾಚ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮಘವಂತನೇ, ಇದು ಹೀಗೆಯೇ , ನೀನು ಸರಿಯಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ್ದೀಯೆ,
ಭಾಯಿಯು ಆತ್ಮನಲ್ಲ- ಎಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯೆಂದನು. ನಾನು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕೃತ
ನಾದ ಆತ್ಮನಿದಾನಲ್ಲ, ಈ ಆತ್ಮನನ್ನೇ^೧ ಮತ್ತೂ, ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ್ದರೂ, ಅನು
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡುವೆನು. ಒಂದು ಸಲ ವಿವರಿಸಿದ್ದು ದೋಷರಹಿತರಾದ
ವರಿಗೆ ಅವಧಾರಣೆಗೆ ವಿಷಯವಾಗಬೇಕಾಗಿದ್ದರೂ^೨ (ಅದನ್ನು) ಗ್ರಹಿಸ

1. ನಾನು ಹೇಳಿದ ಆತ್ಮನನ್ನೇ, ನೀನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡದ್ದ ಆತ್ಮನನ್ನಲ್ಲ.

2. ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದ್ದರೂ.

ಲಿಖನಷ್ಟೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವದೋ ದೋಷದಿಂದ ನಿನ್ನ ಗ್ರಹಣಶಕ್ತಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿದೆ (ಎನ್ನಬೇಕು). ಆದ್ದರಿಂದ ಆ (ದೋಷವನ್ನು) ತೊಲಗಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೂ ಮೂವತ್ತೆರಡು ವರ್ಷಗಳು (ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ) ಇದ್ದು ಕೊಂಡಿರು ಎಂದು ನುಡಿದು ಅದರಂತೆ (ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ)ವಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ದೋಷಕ್ಷಯವಾಗಲು ಅವನಿಗೆ (ಪ್ರಜಾಪತಿ)ಯಿಂತೆಂದನು.

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

(ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯನಿರೂಪಣ)

ಸ್ವಸ್ಥಾತ್ಮನ ಉಪದೇಶ, ಇಂದ್ರನ ಅಸಂತೋಷ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಯ ಏಷ ಸ್ವಸ್ತೇ ಮಹೀಯಮಾನಶ್ಚರತೈಷ ಆತ್ಮೇತಿ ಹೋವಾಚೈತದಮೃತಮಭಯಮೇತದ್ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಸ ಹ ಶಾಂತಹೃದಯಃ ಪ್ರವವ್ರಾಜ ಸ ಹಾಪ್ರಾಪ್ಯೈವ ದೇವಾನೇ ತದ್ಭಯಂ ದದರ್ಶ ತದ್ಯದ್ಯಪೀದಗ್ಂ ಶರೀರಮಸ್ತಂ ಭವತ್ಯ ನಸ್ತಃ ಸ ಭವತಿ ಯದಿ ಸ್ರಾಮಮಸ್ರಾಮೋ ನೈವೈಷೋಽಸ್ಯ ದೋಷೇಣ ದುಷ್ಯತಿ || ೧ ||

ನ ವಧೇಽಸ್ಯ ಹನ್ಯತೇ ನಾಃಸ್ಯ ಸ್ರಾಮ್ಯೇಣ ಸ್ರಾಮೋ ಘ್ನಂತೀವೈನಂ ವಿಚ್ಛಾದಯಂತೀವಾಪ್ರಿಯವೇತ್ತೇವ ಭವತ್ಯಪಿ ರೋದಿತಿವ ನಾಹಮತ್ರ ಭೋಗ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮಿತಿ || ೨ ||

೧-೨. 'ಯಾವ ಇವನು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಮಹೀಕೃತನಾಗಿ ಚರಿಸುತ್ತಿರುವನೋ ಇವನೇ ಆತ್ಮನು. ಇದೇ ಅಮೃತವು, ಅಭಯವು, ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮವು.' ಅವನು ಶಾಂತಹೃದಯನಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಅವನು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೇರದೆಯೇ ಈ ಅಂಜಿಕೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಕೊಂಡನು. ಆ ಈ ಶರೀರವು ಕುರುಡಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನು ಕುರುಡಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ, ಸ್ರಾಮವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಸ್ರಾಮನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ; ಇದರ ದೋಷದಿಂದ ಇವನು ದೂಷಿತನಾಗುವದೇ ಇಲ್ಲ ; ಇದರ ಕೊಲೆಯಿಂದ ಅವನು ಹತನಾಗುವದಿಲ್ಲ, ಇದರ ಸ್ರಾಮ್ಯದಿಂದ ಸ್ರಾಮನೂ

ಆಗುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಂತಿರುತ್ತಾರೆ, ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಕೊಂಡು ಬರುವಂತಿರುತ್ತಾರೆ ; (ಇವನು) ಅಪ್ರಿಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ, ಮತ್ತು ಅಳುವಂತೆಯೂ ಇರುತ್ತಾನೆ. ನನಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಭೋಗ್ಯವು ಕಾಣಿಸುವದಿಲ್ಲ.

ಸ್ವಪ್ನದ ವಿಮರ್ಶೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೬೨. ಯ ಆತ್ಮಾ ಅಪಹತಪಾಪಾದಿಲಕ್ಷಣಃ “ಯ ಏಷೋಕ್ಷಿಣಿ” (೮-೭-೪) ಇತ್ಯಾದಿನಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಃ, ಏಷ ಸಃ | ಕೋಸೌ ? ಯಃ ಸ್ವಪ್ನೇ ಮಹೀಯಮಾನಃ ಸ್ತ್ರಾದಿಭಿಃ ಪೂಜ್ಯಮಾನಃ, ಚರತಿ ಅನೇಕವಿಧಾನ್ ಸ್ವಪ್ನ ಭೋಗಾನ್ ಅನುಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ‘ಏಷ ಆತ್ಮಾ ಇತಿ ಹೋನಾಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಾನಮ್ | ಸ ಹ ಏವಮುಕ್ತಃ | ದಾಂತಹೃದಯಃ ಪ್ರವವ್ರಾಜ | ಸ ಹ ಅಪ್ರಾಪ್ಯೈವ ದೇವಾನ್ ಪೂರ್ವವತ್ ಅಸ್ತಿನೃಪಾತ್ಮನಿ ಭಯಂ ದವರ್ಶ | ಕಥಮ್ ? ತದಿದಂ ಶರೀರಂ ಯದ್ಯಪ್ಯಸ್ಥಂ ಭವತಿ ಸ್ವಪ್ನಾತ್ಮಾ ಯಃ, ಅನನ್ಧಃ ಸ ಭವತಿ | ಯದಿ ಸ್ರಾಮಮಿದಂ ಶರೀರಮ್, ಅಸ್ರಾಮಶ್ಚ ಸ ಭವತಿ | ನೈವೈಷಃ ಸ್ವಪ್ನಾತ್ಮಾ ಅಸ್ಯ ದೇಹಸ್ಯ ದೋಷೇಣ ದುಷ್ಯತಿ | ನಾಪಿ ಅಸ್ಯ ವರ್ಧೇನ ಸ ಹನ್ಯತೇ ಭಾಯಾ ತ್ವವತ್ | ನ ಚಾಸ್ಯ ಸ್ರಾಮ್ಯೇಣ ಸ್ರಾಮಃ ಸ್ವಪ್ನಾತ್ಮಾ ಭವತಿ | ಯತ್ ಅಧ್ಯಾಯಾದೌ ಆಗಮಮಾತ್ರೇಣ ಉಪನ್ಯಸ್ತಂ “ನಾಸ್ಯ ಜರಯೈತಜ್ಜೀರ್ಯತಿ” (೮-೧-೫) ಇತ್ಯಾದಿ ತದಿಹ ನ್ಯಾಯೇನ ಉಪಪಾದಯಿತುಮುಪನ್ಯಸ್ತಮ್ | ನ ತಾವದಯಂ ಭಾಯಾತ್ಮವದ್ ದೇಹದೋಷಯುಕ್ತಃ | ಕಿಂ ತು ಘ್ನಂತಿ ತ್ವೇವ ಏನಮ್ | ಏವಶಬ್ದ ಇವಾರ್ಥಃ | ಘ್ನಂತೀವೈನಂ ಕೇಚನ ಇತಿ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್ | ನ ತು ಘ್ನಂತ್ಯೇವೇತಿ | ಉತ್ತರೇಷು ಇವಶಬ್ದಾರ್ಥನಾತ್ | ‘ನಾಸ್ಯ ವರ್ಧೇನ ಹನ್ಯತ’ ಇತಿ ವಿಶೇಷಣಾತ್ ಘ್ನಂತಿ ತ್ವೇವ ಇತಿ ಚೇತ್ | ನೈವಮ್ | ಪ್ರಜಾ ಪತಿಂ ಪ್ರಮಾಣೀಕುರ್ವತೋನೃತವಾದಿತ್ವಾಪಾದನಾನುಪಪತ್ತೇಃ “ಏತ ದಮೃತಮ್” ಇತ್ಯೇತತ್ ಪ್ರಜಾಃ ಪತಿವಚನಂ ಕಥಂ ಮೃಷಾ ಕುರ್ಯಾದಿನ್ದ್ರಸ್ತಂ ಪ್ರಮಾಣೀಕುರ್ವನ್ ? ನನು ಭಾಯಾಪುರುಷೇ ಪ್ರಜಾಪತಿನಾ ಉಕ್ತೇ “ಅಸ್ಯ ಶರೀರಸ್ಯ ನಾಶಮಸ್ತೇಷ ನಶ್ಯತಿ” (೮-೯-೨) ಇತಿ ದೋಷಮಭ್ಯದಧಾತ್ | ತಥಾ ಇಹಾಪಿ ಸ್ಯಾತ್ | ನೈವಮ್ | ಕಸ್ಮಾತ್ ? “ಯ ಏಷೋಕ್ಷಿಣಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತ” (೮-೭-೪) ಇತಿ ನ ಚ್ಛಾಯಾತ್ಮಾ ಪ್ರಜಾಪತಿನೋಕ್ತ ಇತಿ ಮನ್ಯತೇ ಮಘವಾನ್ | ಕಥಮ್ ? ಅಪಹತಪಾಪಾದಿಲಕ್ಷಣೇ ಪೃಷ್ಠೇ ಯದಿ ಚ್ಛಾಯಾತ್ಮಾ ಪ್ರಜಾಪತಿನಾ ಉಕ್ತಃ ಇತಿ ಮನ್ಯತೇ ತದಾ ಕಥಂ ಪ್ರಜಾಪತಿಂ ಪ್ರಮಾಣೀಕೃತ್ಯ ಪುನಃ ರ್ವವಣಾಯ ಸಮಿತ್ಪಾಣಿರ್ಗಚ್ಛೇತ್ ? ಜಗಾಮ ಚ | ತಸ್ಮಾನ್

ಚ್ಛಾಯಾತ್ಮಾ ಪ್ರಜಾಪತಿನಾ ಉಕ್ತ ಇತಿ ಮನ್ಯತೇ | ತಥಾ ಚ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ
 ದ್ರಷ್ಟಾಽಕ್ಷಿಣಿ ದೃಶ್ಯತ ಇತಿ | ತಥಾ ವಿಚ್ಛಾದಯಂತೀನ ವಿದ್ರಾವಯಂತೀನ
 ತಥಾ ಚ ಪುತ್ರಾದಿಮರಣನಿಮಿತ್ತಮ್ ಅಪ್ರಿಯವೇತ್ತೀನ ಭವತಿ | ಅಪಿ ಚ
 ಸ್ವಯಮಪಿ ರೋದಿತೀನ | ನನ್ವಪ್ರಿಯಂ ವೇತ್ತ್ಯೇನ, ಕಥಂ ವೇತ್ತೇವೇತಿ ?
 ಉಚ್ಯತೇ | ನ | ಅವ್ಯತಾಭಯತ್ವವಚನಾನುಪಪತ್ತೇಃ | “ಧ್ಯಾಯತೀನ” (ಬೃ.
 ೪-೩-೭) ಇತಿ ಚ ಶ್ರುತ್ಯನ್ತರಾತ್ | ನನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧ ಇತಿ ಚೇತ್ | ನ |
 ಶರೀರಾತ್ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವದ್ ಭ್ರಾಂತಿಸಂಭವಾತ್ | ತಿಸ್ತತು ತಾವದಪ್ರಿಯ
 ವೇತ್ತೀನ ನ ವಾ ಇತಿ | ನಾಹಮತ್ರ ಭೋಗ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮಿ ಸ್ವಪ್ನಾತ್ಮಜ್ಞಾನೇನಪಿ
 ಇಷ್ಟಂ ಫಲಂ ನೋಪಲಭ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

“ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಾನಲ್ಲ, ಇವನು” (೮-೭-೪) ಎಂದು ಮುಂತಾದ
 (ವಾಕ್ಯ)ದಿಂದ ಯಾವ ಅವಹತವಾವ್ಯಾದಿಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳ ಆತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿ-
 ದ್ದಾಗಿದೆಯೋ ಅವನು ಇವನೇ. (ಇವನೇ ಎಂದರೆ) ಅವನು ಯಾರು ? ಎಂದರೆ
 ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಮಹೀಕೃತನಾಗಿ ಸ್ತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಜಿತನಾಗಿ ಚರಿಸುತ್ತಿರುವನೋ,
 ಅನೇಕವಿಧವಾದ ಸ್ವಪ್ನಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವನೋ (ಅವನು)
 ಎಂದರ್ಥ. ‘ಇವನೇ ಆತ್ಮನು ಎಂದನು’ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ (ವಾಕ್ಯದ
 ಅರ್ಥವು ಹಿಂದಿನ ಇದೇ ವಾಕ್ಯದರ್ಥಕ್ಕೆ) ಸಮಾನ(ವಾಗಿದೆ).

ಹೀಗೆನ್ನಲು ಆ ಇಂದ್ರನು ಶಾಂತಹೃದಯನಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋದನು.
 ಅವನು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೇರದೆಯೇ ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಈ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಅಂಜಿಕೆ
 ಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡನು. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಆ ಶರೀರವು ಕುರುಡಾದರೂ ಸ್ವಪ್ನಾತ್ಮ
 ನಿದಾನಲ್ಲ, ಅವನು ಅನಂಧನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ, ಈ ಶರೀರವು ಸ್ರಾಮವಾಗಿದ್ದರೂ
 ಅವನು ಅಸ್ರಾಮನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಸ್ವಪ್ನಾತ್ಮನು ಈ ದೇಹದ ದೋಷದಿಂದ
 ದೂಷಿತನಾಗಿರುವದೇ ಇಲ್ಲ

ಇದರ ಕೊಲೆಯಿಂದ ಅವನು ಭಾಯಾತ್ಮನಂತೆ ಹತನಾಗುವದೂ ಇಲ್ಲ ;
 ಇದರ ಸ್ರಾಮತ್ವದಿಂದ (ಆ) ಸ್ವಪ್ನಾತ್ಮನು ಸ್ರಾಮನೂ ಆಗಿರುವದಿಲ್ಲ. (ಈ)
 ಅಧ್ಯಾಯದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ “ಇದರ ಮುಖ್ಯನಿಂದ ಇದು ಮುಪ್ಪಾಗುವದಿಲ್ಲ”
 (೮-೧-೫) ಎಂದು ಆಗಮಮಾತ್ರದಿಂದ ಹೇಳಿತ್ತಲ್ಲ, ಅದನ್ನು ಯುಕ್ತಿ
 ಯಿಂದ ಹೊಂದಿಸಿ ತೋರಿಸುವದಕ್ಕೆ (ಇಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿದೆ.¹

1. ಉಪದೇಶರೂಪವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಶದಗೊಳಿಸುವ ಅನುಭವಾಂಗ
 ಯುಕ್ತಿಯೂ ಶ್ರುತ್ಯನುಗೃಹೀತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಭಾವ. ಸೂ. ಭಾ. ೨-೧-೬ (ಭಾ ಭಾ
 ೪೧೮)ನ್ನು ನೋಡಿ.

ಅಂತೂ ಈ (ಸ್ವಪ್ನಾತ್ಮನು) ಭಾಯಾತ್ಮನಂತೆ ದೇಹದೋಷದಿಂದ ಕೂಡಿರುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವನನ್ನು 'ಘ್ನಂತಿ ತ್ವೇವೈನಮ್', ಇಲ್ಲಿ ಏನಶಬ್ದವು ಇವ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ (ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಯಾರೋ) ಕೆಲವರು ಇವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಂತೆ (ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ) ಎಂದು (ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು) ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಇಷ್ಟೇ ಹೊರತು ಕೊಂದೇಕೊಲ್ಲುತ್ತಾರೆ ಎಂದು (ಅರ್ಥಮಾಡ) ಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಂದಿನ (ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ) ಇವಶಬ್ದವೇ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ.

(ಆಕ್ಷೇಪ) :- 'ಇದನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವದರಿಂದ (ಇವನು) ಹತನಾಗುವದಿಲ್ಲ' ಎಂದು ವಿಶೇಷಣವನ್ನು (ಕೊಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ ಇವನನ್ನು ಯಾರೋ) ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾರೆಯೆಂದೇ (ಅರ್ಥವಾಗಲಿ)!¹

(ಸರಿಹಾರ) :- ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಪ್ರಮಾಣ(ಭೂತ)ನೆಂದು ಎಣಿಸಿರುವ (ಇಂದ್ರನು ಅವನು) ಸುಳ್ಳುಹೇಳುವವನೆಂದು ಮಾಡುವದು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ. "ಇದು ಅಮೃತವು ." ಎಂಬೀ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಆ (ಪ್ರಜಾಪತಿಯು) ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಎಣಿಸಿರುವ ಇಂದ್ರನು- ಹೇಗೆತಾನೆ ಸುಳ್ಳೆಂದು ಮಾಡಿಕೊಂಡಾನು ?

(ಆಕ್ಷೇಪ) :- ಭಾಯಾಪುರುಷನನ್ನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಲಾಗಿ "ಈ ಶರೀರವು ನಾಶವಾದರೆ ಅದನ್ನನುಸರಿಸಿ ಇವನೂ ನಾಶವಾಗುವನು" (೮-೯-೨) ಎಂದು ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿದನಲ್ಲ ? ಹಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಆಗಬಹುದಲ್ಲ !

(ಸರಿಹಾರ) :- ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ "ಈ ಅಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವ ಪುರುಷನಿದಾನಲ್ಲ" (೮-೭-೪) ಎಂಬಲ್ಲಿ ಭಾಯಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಮಘವಂತನು ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾನೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಅಪಹತಪಾಪ್ಯನೇ ಮುಂತಾದ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ (ಆತ್ಮನನ್ನು) ಕೇಳಲು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಭಾಯಾತ್ಮನನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು (ಅವನು) ಎಣಿಸಿದ್ದನಾದರೆ, ಆಗ ಪ್ರಜಾಪತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ತಿಳಿದ (ಇಂದ್ರನು) ಮತ್ತೂ ಶ್ರವಣಕ್ಕಾಗಿ ಸಮಿತ್ಪಾಣಿಯಾಗಿ ಹೇಗೆತಾನೆ ಹೋದಾನು ? ಆದರೆ (ಹಾಗೆ) ಹೋದನು². ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಯಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿಲ್ಲವೆಂದು (ಅವನು) ಎಣಿಸುತ್ತಾನೆ. '

1. ಶರೀರವನ್ನು ಕೊಂದರೆ ಅವನು ನಾಶವಾಗುವದಿಲ್ಲ ಎಂದದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನೇ ಕೊಂದರೆ ನಾಶವಾಗಬಹುದು ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗಬಹುದಲ್ಲವೆ ?- ಎಂದು ಭಾವ.

2. ಅದ್ದರಿಂದ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದ ಆತ್ಮನು ಭಾಯಾತ್ಮನಲ್ಲವೆಂದೇ ಅವನ ಮತವೆಂದಾಯಿತು.

3. ಅದ್ದರಿಂದಲೇ ನಿಜವಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ಬಂದಿರುತ್ತಾನೆ.

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ದ್ರಷ್ಟೃವೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು ನಾವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುತ್ತೇವೆ.¹

ಇದರಂತೆ (ವಿಚ್ಛಾದಯಂತೀವ=ವಿದ್ರಾವಯಂತೀವ) ಬೆನ್ನಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವಂತಿರುತ್ತಾರೆ, ಓಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವಂತಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಪುತ್ರಾದಿಗಳು ಸತ್ತದ್ದೇ ಮುಂತಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಪ್ರಿಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವಂತೆ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ತಾನೂ ಅಳುತ್ತಿರುವಂತಿರುತ್ತಾನೆ.

(ಆಕ್ಷೇಪ) :- ಅಪ್ರಿಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿಯೇತೀರುತ್ತಾನೆ, (ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ) ಅರಿಯುವಂತಿರುತ್ತಾನೆ (ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿದ್ದು) ಹೇಗೆ (ಸರಿ) ?

(ಪರಿಹಾರ) :- ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. (ಇದು) ಸರಿಯಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ (ಆತ್ಮನು) ಅವ್ಯತನು, ಅಭಯನು- ಎಂಬ ವಚನವು (ಆಗ) ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ.² "ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಂತಿರುತ್ತಾನೆ" (ಬೃ ೪-೩-೭) ಎಂದು ಬೇರೊಂದು ಶ್ರುತಿಯೂ ಇದೆ.

(ಆಕ್ಷೇಪ) - (ಇದು) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರುದ್ಧವಲ್ಲವೆ ?

(ಪರಿಹಾರ) :- ಶರೀರವನ್ನು ಆತ್ಮನೆಂದು (ತಿಳಿಯುವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ)ದಂತೆ (ಇದೂ) ಭ್ರಾಂತಿಯಾಗಿರಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಅಪ್ರಿಯವನ್ನು ಅರಿಯುತ್ತಿರುವನೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದು ಹಾಗಿರಲಿ. ಇಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಭೋಗ್ಯವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ ಸ್ವಸ್ವಾತ್ಮಜ್ಞಾನದಲ್ಲಾದರೂ ಇಷ್ಟಫಲವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಮತ್ತೂ ಮೂವತ್ತೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಸಮಿತ್ತಾಣಿಃ ಪುನರೇಯಾಯ ತಗ್ಂ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುನಾಚ
ಮಘವನ್ ಯಜ್ಞಾಂತಹೃದಯಃ ಸ್ರಾವ್ರಾಜೀಃ ಕಿಮಿಚ್ಛನ್
ಪುನರಾಗಮ ಇತಿ ಸ ಹೋನಾಚ ತದ್ಯದ್ಯಪೀದಂ ಭಗವಃ
ಶರೀರಮನ್ದಂ ಭವತ್ಯನನ್ದಃ ಸ ಭಪತಿ ಯದಿ ಸ್ರಾವು
ಮಸ್ರಾನೋ ನೈವೈಷೋಽಸ್ಯ ದೋಷೇಣ ದುಷ್ಯತಿ || ೩ ||

1. ದೃಶ್ಯತೇ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ನೋಡಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿದ್ದರೆ ಛಾಯಾತ್ಮ ನೆಂದಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

2. ಅಭಯವಾದ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಿಯಾನುಭವರೂಪವಾದ ಸಂಸಾರವು ಇರಲಾರದು ಎಂದು ಭಾವ 'ವೇತ್ಯತ್ಯವು ವಿಕಾರವಾದರೆ ಅಮೃತತ್ವವಿರಲಾರದು ; ಏಕೆಂದರೆ ಮೃದಾದಿಗಳಂತೆ ಅವನಿಗೆ ವಿನಾಶಿಯೆಂದಾಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವಶಬ್ದವೇ ಯುಕ್ತ' ಎಂದು ಟೀಕೆ

ನ ವರ್ಧೇನಾಃಸ್ಯ ಹನ್ಯತೇ ನಾಃಸ್ಯ ಸ್ರಾಮ್ಯೇಣ ಸ್ರಾಮೋ ಘ್ನನ್ತಿ
ತ್ವೇವೈನಂ ವಿಚ್ಛಾದಯಂತೀನಾಪ್ರಿಯವೇತ್ತೇವ ಭವತ್ಯಪಿ
ರೋದಿತೀವ ನಾಹಮತ್ರ ಭೋಗ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮೀತ್ಯೇವಮೇವೈಷ
ಮಘವನ್ನಿತಿ ಹೋನಾಚ್ಯತಂ ತ್ವೇವ ತೇ ಭೂಯೋಃನು
ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಿ ವಸಾಪರಾಣಿ ದ್ವಾತ್ರಿಗಂಶತಂ ವರ್ಷಾಣೀತಿ ಸ
ಹಾಪರಾಣಿ ದ್ವಾತ್ರಿಗಂಶತಂ ವರ್ಷಾಣ್ಯುನಾಸ ತಸ್ಮೈ
ಹೋವಾಚ || ೪ ||

೩-೪. ಅವನು ಸಮಿತ್ತಾಣಿಯಾಗಿ ಮತ್ತೂ ಬಂದನು. ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು 'ಮಘವಂತನೆ, ಶಾಂತಹೃದಯ ನಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋಗಿದ್ದೆಯಲ್ಲ, ಏನನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಬಂದಿ ದ್ದೀಯೆ?' ಎಂದನು. ಅವನು 'ಭಗವಂತನೆ, ಆ ಈ ಶರೀರವು ಕುರುಡಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನು ಅನಂಧನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ, ಸ್ರಾಮವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಸ್ರಾಮನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ; ಇವನು ಇದರ ದೋಷದಿಂದ ದೂಷಿತ ನಾಗಿರುವದೇ ಇಲ್ಲ. ಇದರ ವಧೆಯಿಂದ ಹತನಾಗುವದಿಲ್ಲ, ಇದರ ಸ್ರಾಮ್ಯದಿಂದ ಸ್ರಾಮನಾಗುವದಿಲ್ಲ.¹ ಆದರೆ ಇವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲು ವಂತಿರುತ್ತಾರೆ, ಬೆನ್ನಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬರುವಂತಿರುತ್ತಾರೆ, ಅಪ್ರಿಯ ವನ್ನನುಭವಿಸುವಂತೆ ಇರುತ್ತಾನೆ, ಅಳುವಂತೆಯೂ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಭೋಗ್ಯವು ಕಾಣಿಸುವದಿಲ್ಲ' ಎಂದನು. ಮಘವಂತನೆ, ಇವನು ಹಾಗೆಯೇ. ಆದರೆ ಈತನನ್ನೇ ನಿನಗೆ ಮತ್ತೆ ಹೇಳುವೆನು ; ಮತ್ತೂ ಮೂವತ್ತೆರಡು ವರ್ಷಗಳು ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿರು' ಎಂದನು. ಅವನು ಮತ್ತೂ ಮೂವತ್ತೆರಡು ವರ್ಷಗಳು ಇದ್ದುಕೊಂಡಿ ದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಇಂತೆಂದು ಹೇಳಿದನು:

ಮತ್ತೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಿರು ಎಂದು ಕಟ್ಟುಮಾಡಿದ್ದು
(ಭಾಷ್ಯ)

೬೬೩. ಏವಮೇವೈಷಃ | ತನಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣ ಇತಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷಃ | ಆತ್ಮ ನೋವ್ಯತಾಭಯಗುಣವತ್ತ್ವಸ್ಯ ಅಭಿಪ್ರೇತತ್ವಾತ್ | ದ್ವಿರುಕ್ತಮಪಿ ನ್ಯಾಯತೋ ಮಯಾ ಯಥಾವನ್ನಾವಧಾರಯತಿ | ತಸ್ಮಾತ್ ಪೂರ್ವವತ್ ಅಸ್ಯ ಅಧ್ಯಾಪಿ

1. ಇದರಿಂದ ಎಚ್ಚರದ ಕಾರ್ಯಕರಣಸಂಘಾತಕ್ಕೆ ಇವನು ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದಾ ಯಿತು.

ಪ್ರತಿಬಂಧಕಾರಣಮಸ್ತೀತಿ ಮನ್ವಾನಃ, ತತ್ಕೃಪಣಾಯ ವಸಾಃ ಪರಾಣಿ
ದ್ವಾಪ್ರಿಂಶತಂ ವರ್ಷಾಣಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮ್ ಇತ್ಯಾದಿದೇಶ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ | ತಥಾ
ಉಷಿತವತೇ ಕ್ಷಸಿತಕಲ್ಮಷಾಯ ಆಹ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇವನು ಹೀಗೆಯೇ (ಸರಿ) , ನಿನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ (ಹೀಗೆಯೇ) ಎಂದು
ಸಾಕ್ಷ್ಯರೇಷ. ಏಕೆಂದರೆ ಆತ್ಮನು ಅನ್ಯತ, ಅಭಯ- ಎಂಬ ಗುಣವುಳ್ಳವನೆಂದು
(ಪ್ರಜಾಪತಿಯು) ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರುತ್ತದೆ¹ ನಾನು ಎರಡು ಸಲ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ
ತಿಳಿಸಿದರೂ ಇದ್ದಂತೆ ಇವನು (ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ), ಆದ್ದರಿಂದ
ಹಿಂದಿನಂತೆ ಈಗಲೂ ಅಡ್ಡಿಯಾದ ಕಾರಣವು ಇದೆ ಎಂದು ಎಣಿಸಿದವನಾಗಿ
ಅದನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೂ ಮೂನತ್ತೆರಡು ವರ್ಷಗಳು ಬ್ರಹ್ಮ
ಚರ್ಯವನ್ನು (ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರು- ಎಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟನು.
ಹಾಗೆ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದು (ಚಿತ್ತ)ದೋಷವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ (ಇವ)ನಿಗೆ
(ಅವನು) ಹೇಳಿದನೇನೆಂದರೆ

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಖಂಡ

(ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯನಿರೂಪಣ)

ಸುಷುಪ್ತಾತ್ಮನ ಉಪದೇಶವೂ,
ಇಂದ್ರನ ಅಸಂತೋಷವೂ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದ್ಯತ್ಪ್ರೀತತ್ ಸುಪ್ತಃ ಸಮಸ್ತಃ ಸಂಪ್ರಸನ್ನಃ ಸ್ವಪ್ನಂ ನ
ವಿಜಾನಾತ್ಯೇಷ ಆತ್ಮೇತಿ ಹೋನಾಚ್ಯತದಮೃತಮಭಯ
ಮೇತದ್ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಸ ಹ ಶಾಸ್ತ್ರಹೃದಯಃ ಪ್ರವವ್ರಾಜ ಸ ಹಾಃ
ಪ್ರಾಪ್ಯೈವ ದೇವಾನೇತದ್ ಭಯಂ ದದರ್ಶ ನಾಹ ಖಲ್ವಯಂ
ಮೇವಗ್ಂ ಸಂಪ್ರತ್ಯಾತ್ಮಾನಂ ಜಾನಾತ್ಯಯಮಹಮಸ್ತೀತಿ
ನೋ ಏವೇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ವಿನಾಶಮೇವಾಪೀತೋ ಭವತಿ
ನಾಹಮತ್ರ ಭೋಗ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮಿತಿ || ೧ ||

1. ಆತ್ಮನು ಅಮೃತನಾಗಿರುವನೆಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ; ಅದು ಇಂದ್ರನಿಗೂ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂದು ಇಂದ್ರನ ಶಂಕೆ ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದ ಆತ್ಮನು ಅಮೃತಾಭಯಸ್ವರೂಪನು.

೧. ‘ಅಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗ ಹೀಗೆ ಸುಪ್ತನಾಗಿ ಸಮಸ್ತನಾಗಿ ಸಂಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಸ್ವಪ್ನವನ್ನು ಅರಿಯದೆ ಇರುವನೋ (ಆ) ಇವನೇ ಆತ್ಮನು, ಇದೇ ಅವ್ಯುತ್ಪನ್ನ, ಅಭಯವು, ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮವು’ ಎಂದನು. ಅವನು ಶಾಂತಹೃದಯನಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಅವನು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೇರದೆಯೇ ಈ ಅಂಜಿಕೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡನು. “ಇವನು ನಾನು ಇಂಥವನಾಗಿರುವೆನು ಎಂದಿಂತು ಈಗ ಅರಿತಿರುವದೇ ಇಲ್ಲ, ಈ ಭೂತಗಳನ್ನು ಅರಿತಿರುವದೇ ಇಲ್ಲ. ವಿನಾಶವನ್ನೇ ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆ, ನನಗೆ ಇಲ್ಲಿ (ಯಾವ) ಭೋಗ್ಯವೂ ಕಾಣಿಸುವದಿಲ್ಲ.”

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೬೪. ಪೂರ್ವವತ್ ‘ಏತಂ ತ್ವೇವ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಉಕ್ತ್ವಾ ‘ತದ್ವತ್ತ್ವೈತತ್ ಸುಪ್ತಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ ವಾಕ್ಯಮ್ | ಅಕ್ಷಿಣಿ ಯೋ ದ್ರಷ್ಟಾ ಸ್ವಪ್ನೇ ಚ ಮಹೀಯಮಾನಶ್ಚರತಿ ಸ ಏಷ ಸುಪ್ತಃ ಸಮಸ್ತಃ ಸಂಪ್ರಸನ್ನಃ ಸ್ವಪ್ನಂ ನ ವಿಜಾನಾತಿ ಏಷ ಆತ್ಮೇತಿ ಹೋವಾಚ ಏತದಮೃತಮುಪಯಮೇತದ್ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಸ್ವಾಭಿಪ್ರೇತಮೇವ | ಮಘನಾಂಸ್ತತ್ರಾಪಿ ದೋಷಂ ದದರ್ಶ | ಕಥಮ್ ? ನಾಹ ನೈವ ಸುಷುಪ್ತಸ್ಯೋಪಿ ಆತ್ಮಾ ಖಲು ಅಯಂ ಸಂಪ್ರತಿ ಸಮ್ಯಗಿದಾನೀಂ ಚ ಆತ್ಮಾನಂ ಜಾನಾತಿ ನೈವಂ ಜಾನಾತಿ | ಕಥಮ್ ? ಅಯಮಹಮಸ್ಮೀತಿ ನೋ ಏವೇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಚ ಇತಿ | ಯಥಾ ಜಾಗ್ರತಿ ಸ್ವಪ್ನೇ ವಾ | ಅತೋ ವಿನಾಶ ಮೇವ ವಿನಾಶಮಿವೇತಿ ಪೂರ್ವವದ್ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್ | ಅಸೀತೋಽಪಿಗತೋ ಭವತಿ | ವಿನಷ್ಟ ಇವ ಭವತೀತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಜ್ಞಾನೇ ಹಿ ಸತಿ ಜ್ಞಾತುಃ ಸದ್ಭಾವೋವಗಮ್ಯತೇ ನಾಽಸತಿ ಜ್ಞಾನೇ | ನ ಚ ಸುಷುಪ್ತಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಂ ದೃಶ್ಯತೇ | ಅತೋ ವಿನಷ್ಟ ಇವೇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ನ ತು ವಿನಾಶಮೇವ ಆತ್ಮನೋ ಮನ್ಯತೇ | ಅಮೃತಾಭಯವಚನಸ್ಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿಚ್ಛನ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ, ‘ಇವನನ್ನೇ ನಿನಗೆ (ಮತ್ತೂ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡುವೆನು)’ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಿ (ಪ್ರಜಾಪತಿಯು) ‘ಅಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗ ಹೀಗೆ ಸುಪ್ತನಾಗಿ’ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ (ಹೇಳಿರುವ) ವಾಕ್ಯವನ್ನು (ಹಿಂದೆಯೇ) ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಲಾಗಿದೆ.*

1. ನಿನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಈ ದೋಷವಿರುವದು ನಿಜ, ಆದರೆ ನಾನು ಹೇಳಿದ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ಇದು ಹೇಗೆಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಅಗಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತೇನಾದರೂ ನಿನಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೂ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ- ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದೆ.

2. ೮-೬-೩ರಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ.

ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಯಾವನು ದ್ರಷ್ಟೃವಾಗಿರುವನೋ, ಮತ್ತು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ (ಯಾವನು ಮಹಿತನಾಗಿ ಚರಿಸುತ್ತಿರುವನೋ, ಆ ಇವನೇ ಸುಪ್ತನಾಗಿ ಸಮಸ್ತನಾಗಿ ಸಂಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಸ್ವಪ್ನವನ್ನು ಅರಿಯದೆ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಇವನೇ ಆತ್ಮನು, ಇದೇ ಅಮೃತವು, ಅಭಯವು, ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮವು- ಎಂದು ತನಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತನಾಗಿದ್ದ (ಆತ್ಮನನ್ನೇ) ಹೇಳಿದನು.¹ ಮಘವಂತನು ಅಲ್ಲಿಯೂ ದೋಷವನ್ನೇ ಕಂಡನು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಸುಷುಪ್ತನಾಗಿರುವ ಈ ಆತ್ಮನುಕೂಡ ಈಗಲೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆತ್ಮನನ್ನು (ನಾಹ=ನೈವ) ಅರಿತಿರುವದೇ ಇಲ್ಲ, ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆ ? ಎಂದರೆ ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ನಾನು ಇಂಥವನು ಎಂದಾಗಲಿ, ಈ ಭೂತಗಳನ್ನಾಗಲಿ ತಿಳಿದಿರುವದೇ ಇಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ (ವಿನಾಶವನ್ನೇ), ವಿನಾಶವನ್ನೇ- ಎಂದಿರುವದನ್ನು 'ವಿನಾಶಮಿವ' ವಿನಾಶವನ್ನು (ಅಪೀತಃ=ಅಪಿಗತಃ) ಹೊಂದಿದವನಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ (ಅರ್ಥ)ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.² ಜ್ಞಾನವಿದ್ದರಲ್ಲವೆ, ಜ್ಞಾತೃವು ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವದು ? ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ (ಗೊತ್ತಾಗು)ವದಿಲ್ಲ ಆದರೆ ಸುಷುಪ್ತನಿಗೆ ಜ್ಞಾನವು ಕಾಣಿಸುವದಿಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ (ಅವನು) ವಿನಷ್ಟನಾದಂತೆಯೇ ಎಂದು (ಇಂದ್ರನ) ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇಷ್ಟೇ ಹೊರತು ಅಮೃತಾಭಯವಾಕ್ಯವು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹಿಡಿದ (ಇಂದ್ರನು) ಆತ್ಮನಿಗೆ ವಿನಾಶವೇ (ಆಯಿತೆಂದು) ತಿಳಿದಿರುವದಿಲ್ಲ

ಇಂದ್ರನು ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಂತದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಸ ಸಮಿತ್ಪಾಣಿಃ ಪುನರೇಯಾಯ ತಗ್ಂ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ
ಮಘವನ್ ಯಚ್ಛಾನ್ತಹೃದಯಃ ಪ್ರಾವ್ರಾಜೀಃ ಕಿಮಿಚ್ಛನ್
ಪುನರಾಗಮ ಇತಿ ಸ ಹೋವಾಚ ನಾಹ ಖಲ್ವಯಂ ಭಗವ
ಏವಗ್ಂ ಸಂಪ್ರತ್ಯಾತ್ಮಾನಂ ಜಾನಾತ್ಯಯಮಹಮಸ್ತೀತಿ ನೋ
ಏವೇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ವಿನಾಶಮೇವಾಪೀತೋ ಭವತಿ ನಾಹ
ಮತ್ರ ಭೋಗ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮಿತಿ || ೨ ||

1 ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಅಭಿಮತನಾಗಿದ್ದ ವಿಶೇಷಾತ್ಮನನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ ; ಸಾಕ್ಷಿಯನ್ನೇ ಹೇಳಿದನು

2 ಏಕೆಂದರೆ ಅಮೃತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ವಿನಾಶವು ಬರುವಂತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಪರ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಂದ್ರನು ತನಗೆ ತೋರಿದ ಅನುಭವದಂತೆ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ, ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ತನಗೆ ಸಂಮತನಾದ ಸಾಕ್ಷಿಯನ್ನೇ ಅಮೃತಾಭಯಸ್ವರೂಪನೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಏವಮೇವೈಷ ಮಘವನ್ನಿತಿ ಹೋವಾಚೈತಂ ತ್ವೇನ ತೇ
ಭೂಯೋಽನುವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಿ ನೋ ಏವಾನ್ಯತ್ರೈತಸ್ಮಾದ್
ವಸಾಪರಾಣಿ ಪಞ್ಚ ವರ್ಷಾಣೀತಿ ಸ ಹಾಪರಾಣಿ ಪಞ್ಚ ವರ್ಷಾ
ಋವಾಸ ತಾನ್ಯೇಕಶತಗ್ಂ ಸಂಪೇದುರೇತತ್ತದ್ಯದಾಹುರೇಕ
ಶತಗ್ಂ ಹ ವೈ ವರ್ಷಾಣಿ ಮಘನಾನ್ ಪ್ರಜಾಪತೌ ಬ್ರಹ್ಮ
ಚರ್ಯಮುವಾಸ ತಸ್ಮೈ ಹೋವಾಚ || ೩ ||

೨. ಅವನು ಸಮಿತ್ವಾನಿಯಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಬಂದನು. ಅವನನ್ನು
ಕುರಿತು ಪ್ರಜಾಪತಿಯಿಂತೆಂದನು : “ಮಘವಂತನೆ, ಶಾಂತಹೃದಯ
ನಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದೀಯಲ್ಲ, ಏನನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಬಂದಿದ್ದೀಯೆ?”
ಎಂದನು. ಅವನು “ಭಗವಂತನೆ, ಇವನು ನಾನು ಇಂಧವನು
ಎಂದಿಂತು ಈಗ ತನ್ನನ್ನು ಅರಿತಿರುವದೇ ಇಲ್ಲ, ಈ ಭೂತಗಳನ್ನು
(ಅರಿತಿರು)ವದೇ ಇಲ್ಲ; ವಿನಾಶವನ್ನೇ ಹೊಂದಿದವನಂತೆ ಇರುತ್ತಾನೆ.
ನನಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ ಭೋಗ್ಯವೂ ಕಾಣಿಸುವದಿಲ್ಲ” ಎಂದನು.

೩. “ಮಘವಂತನೆ, ಇವನು ಹೀಗೆಯೇ. ಆದರೆ ಈತನನ್ನೇ
ನಿನಗೆ ಮತ್ತೂ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡುವೆನು, ಇವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರ
ಯವನನ್ನು ಹೇಳುವದೇ ಇಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಐದು ವರ್ಷಗಳು ವಾಸ
ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರು.” ಅವನು ಮತ್ತೂ ಐದು ವರ್ಷಗಳು ಇದ್ದು
ಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಅವು ನೂರೊಂದಾದವು. ಇದನ್ನೇ “ನೂರೊಂದು
ವರ್ಷಗಳವರೆಗೇ ಮಘವಂತನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ
ಚರ್ಯವಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು” ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವನಿಗೆ
ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿದನು :

ಏನ್ನೂ ಐದು ವರ್ಷ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಿರುವಂತೆ
ಪ್ರಜಾಪತಿ ಹೇಳಿದ್ದು

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೬೫ ಪೂರ್ವವತ್ ಏವಮೇವೇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಆಹ | ಯೋ ಮಯೋಕ್ತಸ್ತ್ರಿಭಿಃ
ಪರ್ಯಾಯೈಃ, ತಮೇವೈತಂ ನೋ ಏವ ಅನ್ಯತ್ರ ಏತಸ್ಮಾತ್ ಆತ್ಮನೋಽನ್ಯಂ
ಕಂಚನ, ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ಏತಮೇವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಿ | ಸ್ವಲ್ಪಸ್ತು ದೋಷಸ್ತವಾವ
ಪಿಷ್ಠಃ | ತತ್ಕ್ಷಣಪಣಾಯ ವಸಾಪರಾಣಿ ಅನ್ಯಾನಿ ಪಞ್ಚ ವರ್ಷಾಣಿ | ಇತ್ಯುಕ್ತಃ

ಸ ತಥಾ ಚಕಾರ | ತಸ್ಮೈ ವೃದಿತಕಷಾಯಾದಿಮೋಷಾಯ ಸ್ಥಾನತ್ರಯದೋಷ ಸಂಬಂಧರಹಿತಮ್ ಆತ್ಮನಃ ಸ್ವರೂಪಮ್ ಅಪಹತಪಾಪೃತ್ವಾದಿಲಕ್ಷಣಂ ಮುಘವತೇ ತಸ್ಮೈ ಹೋವಾಚ | ತಾನ್ಯೇಕಶತಂ ಸಂಪೇದುಃ ಸಂಪನ್ನಾನಿ ಬಭೂವುಃ | ಯದಾಹುರ್ಲೋಕೇ ಶಿಷ್ಟಾ ಏಕಶತಂ ಹ ವೈ ನರ್ಷಾಣಿ ಮುಘವಾನ್ ಪ್ರಜಾಪತೌ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮುನಾಸ ಇತಿ ತದೇತದ್ ದ್ವಾತ್ರಿಂಶತಮ್ ಇತ್ಯಾದಿನಾ ದರ್ಶಿತ ಮಿತಿ ಅಖ್ಯಾಯಿಕಾತೋಽಪಸೃತ್ಯ ಶ್ರುತ್ಯಾ ಉಚ್ಯತೇ | ಏವಂ ಕಿಲ ಏತದ್ವಿಂಶತ್^೧ ತ್ವಾದಪಿ ಗುರುತರಮ್, ಇಂದ್ರೇಣಾಪಿ ಮಹತಾ ಯತ್ನೇನ ಏಕೋತ್ತರವರ್ಷ ಶತಕೃತಾಯಾಸೇನ ಪ್ರಾಪ್ತಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಮ್ | ಅತೋ ನಾತಃಪರಂ ಪುರುಷಾರ್ಥಾನ್ತರಮಸ್ತಿ ಇತ್ಯಾತ್ಮಜ್ಞಾನಂ ಸ್ತೌತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮೊದಲಿನಂತೆ ಹೀಗೆಯೇ ಎಂದು ಹೇಳಿ (ಪ್ರಜಾಪತಿಯು) ಇಂತೆಂದನು : 'ಮೂರು ಪರ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ನಾನು ಹೇಳಿದನಲ್ಲ, ಆ ಇವನನ್ನೇ- ಈ ಆತ್ಮ ನಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಲ್ಲ, ಬೇರೆ ಯಾವನನ್ನೂ ಅಲ್ಲ, ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಇವನನ್ನೇ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುವೆನು. ಆದರೆ ನಿನಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೋಷವು (ಇನ್ನೂ) ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ. ಅದನ್ನು ತೊಲಗಿಸುವದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಮತ್ತೂ ಐದು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ವಾಸಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿರು ' ಹೀಗೆನ್ನಲು ಅವನು ಹಾಗೇ ಮಾಡಿದನು.

ಕಷಾಯವೇ ಮುಂತಾದ ದೋಷಗಳನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಆತನಿಗೆ ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯದ ದೋಷದ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು, ಅಪಹತ ಪಾಪೃತ್ವವೇ ಮುಂತಾದದ್ದನ್ನು, ಆ ಮುಘವಂತನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು.

ಇವು ನೂರೊಂದು ವರ್ಷಗಳಾದವು, (ನೂರೊಂದನ್ನು) ಸೇರಿದವಾದವು. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯರು 'ನೂರೊಂದು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಮುಘವಂತನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು' ಎನ್ನುವರಲ್ಲ, ಆ ಇದನ್ನೇ 'ಮೂವತ್ತೆರಡು (ವರ್ಷಗಳ)ವರೆಗೆ' (೮-೯-೩) ಮುಂತಾದ (ಗ್ರಂಥ ದಿಂದ) ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅಖ್ಯಾಯಿಕಾ(ರೂಪ)ದಿಂದ ಇತ್ತಬಂದು ಶ್ರುತಿಯು (ತನ್ನ ರೂಪ)ದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ : ಹೀಗೆ ಆ ಜ್ಞಾನವು ಇಂದ್ರತ್ವಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದು, ಇಂದ್ರನುಕೂಡ ಮಹಾಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ನೂರೊಂದು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಆಯಾಸಪಟ್ಟು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕೊಂಡನು ; ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪುರುಷಾರ್ಥವು ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು (ಶ್ರುತಿಯು) ಹೊಗಳಿರುತ್ತದೆ.

1. 'ಏತತ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ತತ್ ಎಂದು ನಾ||

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಖಂಡ

(ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯಾತೀತಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪ)

ಅ ಶ ರೀ ರಾ ತ್ಮ ನ ಹೆ ಚ್ಚು ಗಾ ರಿ ಕೆ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಮುಘವನ್ ಮರ್ತ್ಯಂ ವಾ ಇದಗ್ಂ ಶರೀರಮಾತ್ಮಂ ಮೃತ್ಯುನಾ
ತದಸ್ಯಾಮೃತಸ್ಯಾಶರೀರಸ್ಯಾತ್ಮನೋಽಧಿಷ್ಠಾನಮಾತ್ಮೋ ವೈ
ಸಶರೀರಃ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಾಭ್ಯಾಂ ನ ವೈ ಸಶರೀರಸ್ಯ ಸತಃ ಪ್ರಿಯಾ
ಪ್ರಿಯಯೋರಪಹತಿರಸ್ತೃಶರೀರಂ ವಾವ ಸಂತಂ ನ ಪ್ರಿಯಾ
ಪ್ರಿಯೇ ಸ್ಪೃಶತಃ || ೧ ||

೧. ಮುಘವಂತನೆ, ಈ ಶರೀರವು ಮರ್ತ್ಯವು, ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ
ಆತ್ಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಈ ಅಮೃತನಾದ ಅಶರೀರನಾದ ಆತ್ಮನಿಗೆ
ಅಧಿಷ್ಠಾನವು. ಸಶರೀರನು ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಆತ್ಮನಾಗಿರುತ್ತಾ
ನಷ್ಟೆ? ಸಶರೀರನಾದವನಿಗೆ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳ ಅಪಹತಿಯು ಇಲ್ಲ
ವಷ್ಟೆ? ಅಶರೀರನೇ ಆಗಿರುವವನನ್ನು ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳು ಸೋಂಕ
ಲಾರದು.

ಮರ್ತ್ಯವಾದ ಶರೀರವು ಆತ್ಮನಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವು

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೬೬. ಮುಘವನ್ ಮರ್ತ್ಯಂ ವೈ ಮರಣಧರ್ಮಿ ಇದಂ ಶರೀರಮ್ |
ಯನ್ಮನ್ಯಸೇ ಅಕ್ಷೃಧಾರಾದಿಲಕ್ಷಣಃ, ಸಂಪ್ರಸಾದಲಕ್ಷಣ ಆತ್ಮಾ ಮಯೋಕ್ತೋ
ವಿನಾಶಮೇವಾಪೀತೋ ಭವತೀತಿ | ಶೃಣು ತತ್ರ ಕಾರಣಮ್ | ಯದಿದಂ ಶರೀರಂ
ವೈ ಯತ್ ಪಶ್ಯಸಿ ತದೇತನ್ಮರ್ತ್ಯಂ ವಿನಾಶಿ | ತಚ್ಚ ಆತ್ಮಂ ಮೃತ್ಯುನಾ ಗ್ರಸ್ತಂ
ಸತತಮೇವ | ಕದಾಚಿದೇವ ಮ್ರಿಯತ ಇತಿ ಮರ್ತ್ಯಮ್ ಇತ್ಯುಕ್ತೇ ನ ತಥಾ
ಸಂತ್ರಾಸೋ ಭವತಿ ಯಥಾ ಗ್ರಸ್ತಮೇವ ಸದಾ ವ್ಯಾಪ್ತಮೇವ ಮೃತ್ಯುನಾ
ಇತ್ಯುಕ್ತ ಇತಿ ವೈರಾಗ್ಯಾರ್ಥಂ ವಿಶೇಷ ಉಚ್ಯತೇ^೧ | 'ಆತ್ಮಂ ಮೃತ್ಯುನಾ' ಇತಿ |
ಕಥಂ ನಾಮ ದೇಹಾಭಿಮಾನತೋ ವಿರಕ್ತಃ ಸನ್ನಿವರ್ತೀತಃ ಇತಿ | ಶರೀರಮ್
ಇತಿ ಅತ್ರ ಸಹೇಂದ್ರಿಯಮನೋಭಿರುಚ್ಯತೇ | ತಚ್ಚ ಶರೀರಮ್ ಅಸ್ಯ ಸಂಪ್ರಸಾದಸ್ಯ

1. 'ವಿಶೇಷ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಪಾಠಕ್ಕಿಂತ ಈ ವಾ|| ಪಾಠವೇ ಮೇಲು.

2. ನಿವರ್ತತೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

ತ್ರಿಸ್ಥಾನತಯಾ ಗಮ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಅಮೃತಸ್ಯ ಮರಣಾದಿದೇಹೇಂದ್ರಿಯಮನೋ
ಧರ್ಮವರ್ಜಿತಸ್ಯ ಇತ್ಯೇತತ್ | 'ಅಮೃತಸ್ಯ ಇತ್ಯನೇನೈವ ಅಶರೀರತ್ವೇ ಸಿದ್ಧೇ
ಪುನರಶರೀರಸ್ಯೇತಿ ವಚನಂ ವಾಯ್ವಾದಿನತ್ ಸಾವಯವತ್ವಮೂರ್ತಿಮತ್ತೇ ಮ
ಭೂತಾಮಿತ್ಯಾತ್ಮನಃ¹ | ಆತ್ಮನೋ ಭೋಗಾಧಿಷ್ಠಾನಮ್ | ಆತ್ಮನೋ ವಾ ಸತ
ಈಕ್ಷಿತುಃ ತೇಜೋಽಬನ್ನಾದಿಕ್ರಮೇಣ ಉತ್ಪನ್ನಮ್ ಅಧಿಷ್ಠಾನಮ್ | ಜೀವ
ರೂಪೇಣ ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಸದೇವ ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ಮಸ್ಮಿನ್ನಿತಿ ವಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮುಳುವಂತನೆ, ಈ ಶರೀರವು ಮರ್ತ್ಯವೇ, ಮರಣಧರ್ಮಿಯೇ ಅಷ್ಟೆ.
ಕಣ್ಣೆಂಬ ಆಧಾರವುಳ್ಳವನೂ ಸಂಪ್ರಸಾದಸ್ವರೂಪನೂ ಆದ ಆತ್ಮನನ್ನು ನಾನು
ಹೇಳಿದೆನೆಂದು (ಅವನು) ವಿನಾಶವನ್ನೇ ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆಂದೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿ
ದ್ದೀಯಲ್ಲ, ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು (ಹೇಳುವೆನು) ಕೇಳು. ಈ ಶರೀರವನ್ನು ಕಾಣು
ತ್ತಿರುವೆಯಲ್ಲ. ಆ ಇದು ಮರ್ತ್ಯವು, ವಿನಾಶಿಯು. ಮತ್ತು ಇದು ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ
ಆತ್ಮವು, ಯಾವಾಗಲೂ ಗ್ರಸ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಯಾವಾಗಲೋ ಒಮ್ಮೆಯೇ ಸಾಯು
ತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಮರ್ತ್ಯವು ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಯಾವಾಗಲೂ ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ
ಗ್ರಸ್ತವೇ ಆಗಿದೆ, ವ್ಯಾಪ್ತವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಆಗುವಷ್ಟು ಅಂಜಿಕೆ
ಯಾಗುವದಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ 'ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ ಆತ್ಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ' ಎಂದು ವೈರಾಗ್ಯ
ಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಹೇಗಾದರೂ ವಿರಕ್ತನಾಗಿ ದೇಹಾಭಿಮಾನ
ದಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಲಿ ಎಂದು (ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ). 'ಶರೀರವು' ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯ
ಮನಸ್ಸುಗಳೊಡನೆಯೇ (ಶರೀರವನ್ನು) ಹೇಳಿದೆ. ಆ ಶರೀರವು ಈ ಮೂರು
ಅನಸ್ಥಿತಿಗಳುಳ್ಳವನೆಂದು ತಿಳಿಯಬರುವ ಸಂಪ್ರಸಾದನಿಗೆ ಅಮೃತನಾದ ಎಂದರೆ
ಸಾವೇ ಮುಂತಾದ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಮನೋಧರ್ಮಗಳಿಲ್ಲದ ಎಂದರ್ಥ, ಅಮೃತ
ನಾದ ಎಂಬುದರಿಂದಲೇ ಅಶರೀರನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದರೂ ಮತ್ತೆ 'ಅಶರೀರನಾದ್ಯು
ಎಂದು ಹೇಳಿರುವದು ವಾಯ್ವಾದಿಗಳಂತೆ' ಸಾವಯವತ್ವಮೂರ್ತಿಮತ್ತ್ವಗಳೂ
(ಇವನಿಗೆ) ಆಗಬಾರದೆನ್ನುವದಕ್ಕಾಗಿ. (ಇಂಥ ಅಮೃತನಾದ ಅಶರೀರನಾದ)-
ಆತ್ಮನಿಗೆ ಭೋಗಾಧಿಷ್ಠಾನವು. ಅಥವಾ ಆತ್ಮನಾದ ಸತ್ತೆಂಬ ಈಕ್ಷಿತು

1. ಈ ಮಾತು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಆಗುತ್ತದೆ, ವಾ|| ಪಾರದಲ್ಲಿಲ್ಲವೂ ಇಲ್ಲ.

2. ಮುಂದೆ ೮-೧೨-೨ರಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ, ಅವುಗಳೆಲ್ಲ ಮೂರ್ತಗಳೂ.

3. ಜೀವನು ಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವದಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವು ಎಂದರೆ 'ಅಶ್ರಯ'
ವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವೆಂದು ಹೆಸರು. ಶರೀರಾಭಿಮಾನದಿಂದಲೇ ಭೋಗವು
ಸಾಧ್ಯ.

ವಿನಿಂದ ತೇಜೋಬನ್ನಾದಿಕ್ರಮದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಅಧಿಷ್ಠಾನವು.¹ ಅಥವಾ ಜೀವರೂಪದಿಂದ ಒಳಹೊಕ್ಕು ಸತ್ತೇ ಇದರಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ (ಆತ್ಮನ) ಅಧಿಷ್ಠಾನವು (ಎಂದಾದರೂ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು).²

ಸಶರೀರನಿಗೆ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳು ತಪ್ಪವು

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೬೭. ಯಸ್ಯೇದಮಾದೃಶಂ ನಿತ್ಯಮೇವ ಮೃತ್ಯುಗ್ರಸ್ತಂ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಜನಿತತ್ವಾತ್ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯವತ್ ಅಧಿಷ್ಠಾನಮ್, ತದಧಿಸ್ತಿತ್ವದ್ವಾನ್ ಸಶರೀರೋ ಭವತಿ | ಅಶರೀರಸ್ವಭಾವಸ್ಯ ಆತ್ಮನಃ ತದೇವಾಹಂ ಶರೀರಂ ಶರೀರಮೇವ ಚಾಹಮ್ ಇತ್ಯವಿನೇಕಾತ್ಮಭಾವಃ ಸಶರೀರತ್ವಮ್ | ಆತ ಏವ ಸಶರೀರಃ ಸನ್ ಆತ್ಮೋ ಗ್ರಸ್ತಃ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಾಭ್ಯಾಮ್ | ಪ್ರಸಿದ್ಧಮೇತತ್ | ತಸ್ಯ ಚ ನ ವೈ ಸಶರೀರಸ್ಯ ಸತಃ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಯೋರ್ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಸಂಯೋಗವಿಯೋಗನಿಮಿತ್ತಯೋರ್ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಸಂಯೋಗವಿಯೋಗಂ ಮಮ ಇತಿ ಮನ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಅಪಹತಿರ್ವಿನಾಶ ಉಚ್ಚೇದಃ ಸಂತತಿರೂಪಯೋರ್ನಾಸ್ತೀತಿ ||³

(ಭಾಷಾರ್ಥ)

ಯಾವನಿಗೆ ಈ ಇಂಥ ನಿತ್ಯವೂ ಮೃತ್ಯುಗ್ರಸ್ತವಾದ, ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುವದರಿಂದ⁴ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳುಳ್ಳ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಿರುವದೋ, ಅದರಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದ ಅದನ್ನುಳ್ಳವನಾಗಿ ಸಶರೀರನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆತ್ಮನು ಅಶರೀರಸ್ವಭಾವನೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಆ ಶರೀರನೇ ನಾನು, ನಾನು ಶರೀರನೇ ಎಂದು ಅವಿನೇಕದಿಂದ ಆಗಿರುವ ತಾದಾತ್ಮ್ಯಭಾವನೇ ಸಶರೀರತ್ವವು.⁵ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸಶರೀರನಾಗಿ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಆತ್ಮ (ನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ), ಗ್ರಸ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ, ಇದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ.⁶ ಹೀಗೆ

1. ಈಕ್ಷಿತ್ಯವಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎದ್ದುಬಂದಿದೆ, 'ಅಧಿತಿಷ್ಠತ್ಯಸ್ಮಾತ್' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಾನವು, ಅದರ ಕಾರ್ಯವು ಎಂದರ್ಥ, ಆಗ ಸದಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಇದು ಬೇರೆಯಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಹೊರಡುತ್ತದೆ.

2. ಸತ್ತೇ ಜೀವರೂಪದಿಂದ ಒಳಹೊಕ್ಕು ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದದ್ದರಿಂದ ಜೀವನು ಈಗಲೂ ಸದ್ರೂಪದಿಂದಲೇ ಇರುತ್ತಿದನೆಂಬ ವಿಶೇಷಾರ್ಥವು ಹೊರಡುತ್ತದೆ.

3. ಇಲ್ಲಿರುವ ಇತಿಯು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಾಗುತ್ತದೆ.

4. ಧರ್ಮದಿಂದ ಪ್ರಿಯವೂ ಅಧರ್ಮದಿಂದ ಅಪ್ರಿಯವೂ ಗಂಟುಬೀಳುತ್ತದೆ.

5. ಶರೀರಾತ್ಮರ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಭ್ಯಾಸವೇ ಸಶರೀರತ್ವವೇ ಹೊರತು ನಿಜವಾಗಿ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಶರೀರದ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಸೂ. ೩೦. ಅಧ್ಯಾಸಭಾಷ್ಯ (ಭಾ. ಭಾ. ೮)ನ್ನು ನೋಡಿ.

6. ಶರೀರವಿದ್ದು ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡದಿರುವವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳು ಬಂದೊದಗದವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ.

ಸಶರೀರನಾಗಿರುವವನಿಗೆ ಹೊರಗಿನ ವಿಷಯಸಂಯೋಗವಿಯೋಗಗಳ ನಿಮಿತ್ತ ದಿಂದಾಗುವ- ಹೊರಗಿನ ವಿಷಯಗಳ ಸಂಯೋಗವಿಯೋಗಗಳು ನನಗೇ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ (ಸಶರೀರನಿಗೆ) ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳ ಅಪಹತಿಯು, ವಿನಾಶವು, ಸಂತತವಾಗಿರುವ ಅವುಗಳ ಕಡಿದುಹೋಗುವಿಕೆಯು ಇಲ್ಲ.

ಅಶರೀರನಾದವನಿಗೆ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳು ಸೋಂಕವು

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೬೮. ತಂ ಪುನರ್ದೇಹಾಭಿಮಾನಾದ್ ಅಶರೀರಸ್ವರೂಪವಿಜ್ಞಾನೇನ ನಿವರ್ತಿತಾವೀಕಷ್ಟಾನಮ್ ಅಶರೀರಂ ವಾವ, ಸಂದಂ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯೇ ನ ಸ್ಪೃಶತಃ | ಸ್ಪೃಶಿಃ ಪ್ರತ್ಯೇಕಂ ಸಂಬಂಧ್ಯತ ಇತಿ ಪ್ರಿಯಂ ನ ಸ್ಪೃಶತಿ ಅಪ್ರಿಯಂ ನ ಸ್ಪೃಶತೀತಿ ವಾಕ್ಯದ್ವಯಂ ಭವತಿ | “ನ ಮ್ಲೇಚ್ಛಾಶುಚ್ಯಧಾರ್ಮಿಕೈಃ ಸಹ ಸಂ ಭಾಷೇತ” (ಗೌ ಧ. ೧-೯-೧೭) ಇತಿ ಯದ್ವತ್ | ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಕಾರ್ಯೇ ಹಿ ತೇ | ಅಶರೀರತಾ ತು ಸ್ವರೂಪನುತಿ ತತ್ರ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಯೋರಸಂಭವಾತ್ ತತ್ಕಾರ್ಯಭಾವೋ ದೂರತ ಏವ ಇತ್ಯತೋ ನ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯೇ ಸ್ಪೃಶತಃ | ನನ, ಯದಿ ಪ್ರಿಯಮಪಿ ಅಶರೀರಂ ನ ಸ್ಪೃಶತೀತಿ, ಯನ್ಮಘವತಾ ಉಕ್ತಂ ಸುಷುಪ್ತಸ್ಥೋ ವಿನಾಶಮೇವ ಅಪೇತೋ ಭವತೀತಿ ತದೇವೇಹಾವ್ಯಾಪ್ತಮ್ | ನೈಷ ದೋಷಃ | ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಕಾರ್ಯಯೋಃ ಶರೀರಸಂಬಂಧಿನೋಃ ಪ್ರಿಯಾ ಪ್ರಿಯಯೋಃ ಸ್ಪೃಶಿವೇಧಸ್ಯ ವಿವಕ್ಷಿತತ್ವಾತ್ | ಅಶರೀರಂ ನ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯೇ ಸ್ಪೃಶತ ಇತಿ | ಆಗಮಾಸಾಯಿನೋರ್ಹಿ ಸ್ಪರ್ಶಶಬ್ದೋ ದೃಷ್ಟಃ | ಯಥಾ ಶೀತಸ್ಪರ್ಶಃ, ಉಷ್ಣಸ್ಪರ್ಶಃ ಇತಿ | ನ ತ್ವಗ್ನೇರುಷ್ಣಪ್ರಕಾಶಯೋಃ ಸ್ವಭಾವ ಭೂತಯೋರಗ್ನಿನಾ ಸ್ಪರ್ಶ ಇತಿ ಭವತಿ | ತಥಾ ಅಗ್ನೇಃ ಸವಿತುರ್ವಾ ಉಷ್ಣ ಪ್ರಕಾಶವತ್ ಸ್ವರೂಪಭೂತಸ್ಯ ಅನಂದಸ್ಯ ಪ್ರಿಯಸ್ಯಾಪಿ ನೇಹ ಪ್ರತಿಷೇಧಃ | “ವಿಜ್ಞಾನಮಾನಂದಂ ಬ್ರಹ್ಮ” (ಬೃ. ೩-೯-೨೮-೭), “ಆನಂದೋ ಬ್ರಹ್ಮ” (ತೈ. ೩-೬) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಭ್ಯಃ | ಇಹಾಪಿ ‘ಭೂಮೈವ ಸುಖಮ್’ (೭-೨೩-೧) ಇತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ ||

1. ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳು ಸಂತತವಾಗಿ ಬರುತ್ತಿಲೇ ಇರುವವು. ಆಗಾಗಿನ ಪ್ರಿಯಾ ಪ್ರಿಯಗಳು ಹೋದರೂ ಸಂತತಿಯು ನಾಶವಾಗುವದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ

2. ಇಲ್ಲಿ ‘ನಿರ್ಮುಕ್ತಂ’, ‘ನಿವೃತ್ತಂ’- ಇಂಥ ಯಾವದಾದರೊಂದು ಶಬ್ದವು ಬೇಕಾಗಿದೆ.

3. ಈ ಮಾತು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿರಬಹುದು.

4. ಈ ಇತಿಯು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು.

5. ಇದು ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥಮಾತ್ರ.

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆದರೆ ದೇಹಾಭಿಮಾನದಿಂದ (ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ) ಅಶರೀರವಾದ (ತನ್ನ) ಸ್ವರೂಪದ ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅವಿವೇಕಜ್ಞಾನವನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅಶರೀರನಾಗಿರುತ್ತಾನಲ್ಲ,¹ ಅವನನ್ನು ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳು ಸೋಂಕಲಾರವು ಇಲ್ಲಿ 'ಸೋಂಕು' ಎಂಬುದು ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುತ್ತದೆ, ಪ್ರಿಯವು ಸೋಂಕಲಾರದು, ಅಪ್ರಿಯವು ಸೋಂಕಲಾರದು-ಎರಡು (ಬೇರೆಬೇರೆಯ) ವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. "ಮ್ಲೇಚ್ಛಾಶುಚ್ಯಧಾರ್ಮಿಕರೊಡನೆ ಸಂಭಾಷಣಮಾಡಬಾರದು" (ಗೌ. ಧ. ೧-೯-೧೭) ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ (ಹಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು)² ಆ (ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳು) ಧರ್ಮಾಧರ್ಮದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೆ? ಅಶರೀರತ್ವವಾದರೆ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳು ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ.³ ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯವು (ಅದು) ಎಂಬುದು ದೂರದಲ್ಲಿಯೇ (ಉಳಿಯಿತು) ಆದ್ದರಿಂದ (ಅಶರೀರನನ್ನು) ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳು ಸೋಂಕಲಾರವು

(ಆಕ್ಷೇಪ). - ಅಶರೀರವಾದವನನ್ನು ಪ್ರಿಯವೂ ಸೋಂಕುವದಿಲ್ಲವೆನ್ನುವದಾದರೆ 'ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವವನು ವಿನಾಶವನ್ನೇ ಹೊಂದಿದವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು ಮಘವಂತನು ಹೇಳಿದ್ದನಲ್ಲ, ಅದೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಬಂದೊದಗಿತಲ್ಲ !

(ಪರಿಹಾರ) - ಈ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಶರೀರನನ್ನು ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳು ಸೋಂಕಲಾರವು' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುವ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳಾದ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಬೇಕೆಂಬುದೇ (ಇಲ್ಲಿ) ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ ಆಗಮಾಪಾಯಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಲ್ಲವೆ, ಸ್ವರ್ತಶಬ್ದವು (ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗುವದು) ಕಂಡುಬಂದಿದೆ ? ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಶೀತಸ್ವರ್ತ, ಉಷ್ಣಸ್ವರ್ತ- ಎಂದು (ಸ್ವರ್ತಶಬ್ದವನ್ನು ಹಾಗೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ). ಅಷ್ಟೇ ಹೊರತು ಬೆಂಕಿಗೆ ಸ್ವಭಾವವೇ ಆಗಿರುವ ಬಿಸಿಬೆಳಕುಗಳ ಸ್ವರ್ತವು ಬೆಂಕಿಗೆ (ಆಗುತ್ತದೆ) ಎಂದೇನೂ (ಪ್ರಯೋಗ)ವಾಗುವದಿಲ್ಲ.⁴ ಹೀಗೆ ಬೆಂಕಿಗೆ ಅಧವಾ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ (ಇರುವ)

1. ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯಸಂಬಂಧವು ತನಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ತುರಿಯಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನಾಗಿರುತ್ತಾನಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ.

2 ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮ್ಲೇಚ್ಛರು ಮುಂತಾದವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೊಡನೆ ಮಾತನಾಡಬಹುದು ಮ್ಲೇಚ್ಛಾದಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಇರುವಾಗ ಮಾತನಾಡಬಾರದು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ, ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೊಡನೆಯೂ ಮಾತನಾಡಬಾರದು ಎಂದೇ ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

3. ಸೂ. ಭಾ ೧-೧-೪ (ಭಾ ಭಾ. ೪೨)ದಲ್ಲಿ ಅಶರೀರತ್ವವೇ ಮೋಕ್ಷವೆಂದೂ ಅದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೆಂದೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ.

4 ಏಕೆಂದರೆ ಬಿಸಿಬೆಳಕುಗಳು ಬೆಂಕಿಸೂರ್ಯರ ಸ್ವಭಾವವೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಅಂಶಗಳು ಮೊಸವಾಗಿ ಸೋಂಕಬೇಕಾದದ್ದೇನೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ

ಬಿಸಿಬೆಳಕುಗಳಂತೆ (ಅತ್ಮನ) ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿರುವ ಅನಂದವೆಂಬ ಪ್ರಿಯವನ್ನು (ಇಲ್ಲಿ) ಅಲ್ಲಗಳೆದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ “ವಿಜ್ಞಾನವೂ ಅನಂದವೂ ಆದದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮವು” (ಬೃ ೩-೯ ೧೨ ೭), “ಅನಂದವು ಬ್ರಹ್ಮ” (ತೈ ೨-೬) ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿವ (ಅನಂದವು ಅತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿರುತ್ತದೆ) . ಇಲ್ಲಿಯೂ (೭-೨೩-೧) ಭೂಮವೇ ಸುಖವೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ

ಪ್ರಜಾಪತಿಯು

ಸಂವೇದ್ಯಾನಂದವ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೬೯. ನನು ಭೂಮ್ನಃ ಪ್ರಿಯಸ್ಯೈಕಶ್ಚೇ ಅಸಂವೇದ್ಯತ್ವಾತ್ ಸ್ವರೂಪೇ ಸ್ಥಿವ ವಾ ನಿತ್ಯಸಂವೇದ್ಯತ್ವಾತ್ ನಿರ್ವಿಶೇಷತಾ ಇತಿ ನೇಂದ್ರಸ್ಯ ತದಿಷ್ಟಮ್ | “ನಾಹ ಖಲ್ವಯಂ ಸಂಪ್ರತ್ಯಾತ್ಮಾನಂ ಜಾನಾತ್ಯಯಮಹಮಸ್ಮೀತಿ ನೋ ಏವೇನಾನಿ ಭೂತಾನಿ ವಿನಾಶಮೇವಾಪೀತೋ ಭವತಿ ನಾಹಮತ್ರ ಭೋಗ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮಿ” (೭-೧೧-೨) ಇತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ | ತದ್ಧಿ ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಇಷ್ಟಂ ಯದ್ ಭೂತಾನಿ ಚ ಆತ್ಮಾನಂ ಚ ಜಾನಾತಿ ನ ಚಾಂಪ್ರಿಯಂ ಕಿಂಚಿದ್ ವೇತ್ತಿ, ಸರ್ವವಾಂಶ್ಚ ಲೋಕಾನಾವ್ದೋತಿ ಸರ್ವವಾಂಶ್ಚ ಕಾಮಾನ್ ಯೇನ ಜ್ಞಾನೇನ | ಸತ್ಯಮೇತದಿಷ್ಟಮಿಂದ್ರಸ್ಯ “ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಮತ್ತೋನ್ಯಾನಿ, ಲೋಕಾಃ ಕಾಮಾಶ್ಚ ಸರ್ವೇ ಮತ್ತೋನ್ಯೇ, ಅಹಮೇಷಾಂ ಸ್ವಾಮಿ” ಇತಿ | ನ ತ್ವೇತ ದಿಂದ್ರಸ್ಯ ಹಿತಮ್ | ಹಿತಂ ಚ ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಪ್ರಜಾಪತಿನಾ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ | ನೈವಮವದಶರೀರಾತ್ಮತಯಾ ಸರ್ವಭೂತಲೋಕಕಾಮಾತ್ಮತ್ವೋಪಗಮೇನ ಯಾ ವ್ರಾಪ್ತಿಃ, ತದ್ ಹಿತಮ್ ಇಂದ್ರಾಯ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ ಇತಿ ಪ್ರಜಾಪತಿನಾ ಅಭಿಪ್ರೇತಮ್ | ನ ತು ರಾಜ್ಞೋ ರಾಜ್ಯಾಪ್ತಿವದನ್ಯತ್ತೇನ | ತತ್ತೈವಂ ಸತಿ ಕಂ ಕೇನ ವಿಜಾನೀಯಾತ್ ಆತ್ಮೈಕಶ್ಚೇ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನ್ಯಯಮಹಮಸ್ಮೀತಿ ? ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಅಕ್ಷೇಪ) :- ಪ್ರಿಯವಾದ ಭೂಮವು ಒಂದೇ ಅದರೆ (ಅದು) ಅಸಂವೇದ್ಯವೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ, ಅಥವಾ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ನಿತ್ಯಸಂವೇದ್ಯವೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ (ಅದರಲ್ಲಿ) ಯಾವ ವಿಶೇಷವೂ ಇಲ್ಲವಾಗಿ ಅದು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದದ್ದಲ್ಲ- ಏಕೆಂದರೆ “ಇವನು ಈ ‘ನಾನು ಇಂಥನು’ ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುವದೇ ಇಲ್ಲ, ಈ ಭೂತಗಳನ್ನು (ಅರಿತುಕೊಂಡಿರು)ವದೇ ಇಲ್ಲ,

1. ಆ ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೇ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಆತ್ಮಾನಂದವು ಸಂವೇದ್ಯವಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಬೃ ಭಾ. ೩-೯-೨೮ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೩೮)ನ್ನು ನೋಡಿ.

ವಿನಾಶವನ್ನೇ ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆ, ನನಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ ಭೋಗ್ಯವೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ” (೮-೧೧-೨) ಎಂದು (ಇಂದ್ರನು) ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಭೂತಗಳನ್ನೂ ತನ್ನನ್ನೂ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಅಪ್ರಿಯವಾದದ್ದು ಯಾವದನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸಬಾರದು, ಅವನು ಯಾವ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಸರ್ವಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ-^೧ ಎಂಬಿದಲ್ಲವೆ, ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾಗಿದೆ ?

(ಪರಿಹಾರ) - ನಿಜ. “ಈ ಭೂತಗಳು ನನಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗವೆ, ಲೋಕಗಳೂ ಕಾಮಗಳೂ ಎಲ್ಲವೂ ನನಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗವೆ, ಇವುಗಳಿಗೆ ನಾನು ಸ್ವಾಮಿಯು” ಎಂಬಿದೇ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾಗಿದೆ ಆದರೆ ಇದು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಹಿತವಲ್ಲ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಹಿತವಾದದ್ದು ಯಾವದೋ ಅದನ್ನೇ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಬೇಕು. ಆಕಾಶದಂತೆ ಅಶರೀರಸ್ವರೂಪನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಸರ್ವ ಭೂತಲೋಕಕಾಮಗಳಿಗೂ ಆತ್ಮನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯುಂಟೋ ಆ ಹಿತವನ್ನೇ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕು ಎಂಬುದು ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ; ಇಷ್ಟೇ ಹೊರತು ರಾಜನಿಗೆ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವಂತೆ (ಅವನಿಗಿಂತ) ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಡು (ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗೆಂಬುದು ಅವನಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತ)ವಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನು ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿರುವಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನು ಏತರಿಂದ ಅರಿಯಬೇಕು ? ಇವು ಭೂತಗಳು, ನಾನು ಇಂಥವನು ಎಂದು (ಹೇಗೆ ಅರಿಯಬೇಕು) ?

ಮುಕ್ತನಿಗೆ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ವಾಕ್ಯಗಳ ಗತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೭೦ ನನ್ನಸ್ಮಿನ್ ಪಕ್ಷೇ “ಪ್ರೀಭಿರ್ವಾ ಯಾನ್ಯೈರ್ವಾ” (೮-೧೨-೨) “ಸ ಯದಿ ಪಿತೃಲೋಕಕಾಮಃ” (೮-೨-೧), “ಸ ಏಕಧಾ ಭವತಿ ” (೭-೨೬-೨) ಇತ್ಯಾದ್ಯೈಶ್ಚರ್ಯಭೂತಯೋಃನುಪಪನ್ನಾಃ । ನ । ಸರ್ವಾತ್ಮನಃ, ಸರ್ವಫಲ ಸಂಬಂಧೋಪಪತ್ತೇರವಿರೋಧಾತ್ । ಮೃದ ಇವ ಸರ್ವಫಲಕರಕಕುಣ್ಡಾ ದ್ಯಾಪ್ತಃ । ನನು ಸರ್ವಾತ್ಮತ್ವೇ ದುಃಖಸಂಬಂಧೋಽಪಿ ನ್ಯಾದಿತಿ ಚೇತ್ । ನ । ದುಃಖಸ್ಯಾಪಿ ಆತ್ಮತ್ವೋಪಗಮಾತ್ ಅವಿರೋಧಃ । ಆತ್ಮನಿ ಅವಿದ್ಯಾಕಲ್ಪನಾ ನಿಮಿತ್ತಾನಿ ದುಃಖಾನಿ ರಜ್ಜ್ವಾನಿವ ಸರ್ಪಾದೀನಿ^೧ ಕಲ್ಪನಾನಿಮಿತ್ತಾನಿ ಸಾ ಚಾಽಽನಿ ದ್ಯಾ ಅಶರೀರಾತ್ಮೈಕತ್ವಸ್ವರೂಪದರ್ಶನೇನ ದುಃಖನಿಮಿತ್ತಾ ಉಚ್ಯಂತಾ ಇತಿ ದುಃಖಸಂಬಂಧಾಶಬ್ದಾ ನ ಸಂಭವತಿ । ರುದ್ಧಸತ್ತ್ವಸಂಕಲ್ಪನಿಮಿತ್ತಾನಾಂ ತು

1 ಮೂಲದಲ್ಲಿ ‘ಯೇನ’ ಎಂದಿರುವದನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಕನ್ನಡಿಸಿದೆ, ಆದರೆ ಯೇನ ಎಂಬುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಕಷ್ಟವಿಲ್ಲದೆ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ.

2 ಬೃ. ೨-೪-೧೪ರ ಸೂಚನೆ.

3 ‘ಸರ್ಪಾದಿಕ್ಲ್ಪನಾ’ ಎಂಬ ಪಾಠಕ್ಕಿಂತ ಇದೇ ಮೇಲು

ಕಾಮಾನಾಮ್ ಈಶ್ವರದೇಹಸಂಬಂಧಃ ಸರ್ವಭೂತೇಷು ಮಾನಸಾನಾಮ್ | ಪರ
ಏವ ಸರ್ವಸತ್ತೋಪಾಧಿದ್ವಾರೇಣ ಭೋಕ್ತಾ ಇತಿ ಸರ್ವಾವಿದ್ಯಾಕೃತಸಂವ್ಯವ
ಹಾರಾಣಾಂ ಪರ ಏವಾಸ್ತತ್ಮಾ ಆಸ್ಪದಂ ನಾನ್ಯೋಸ್ತೀತಿ ವೇದಾನ್ತಸಿದ್ಧಾಂತಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಅಕ್ಷೇಪ) .— ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ “ಸ್ತ್ರೀಯರಿಂದಾಗಲಿ ಯಾನಗಳಿಂದಾಗಲಿ”
(೮-೧೨-೨), “ಅವನು ಪಿತೃಲೋಕಗಳ ಕಾಮವುಳ್ಳವನಾದರೆ” (೮-೨-೧),^೨
“ಅವನು ಒಂದೇ ವಿಧವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ” (೭-೨೬-೨)- ಇವೇ ಮುಂತಾದ
ಐಶ್ವರ್ಯಕೃತಿಗಳು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ !

(ಪರಿಹಾರ) — ಹಾಗಲ್ಲ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾಗಿರುವ (ಮುಕ್ತ)ನಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ
ಫಲಗಳ ಸಂಬಂಧವೂ ಆಗಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ (ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ) ವಿರೋಧವೂ ಇರು
ವದಿಲ್ಲ ಮಣ್ಣಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಗಡಿಗೆಗಳು, ಕುಡಿಕೆಗಳು, ಕುಂಡಗಳು- ಮುಂತಾದವು
ಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾದಂತೆಯೇ (ಇದು)^೩

(ಅಕ್ಷೇಪ) — (ಮುಕ್ತನು) ಸರ್ವಾತ್ಮನಾದರೆ (ಅವನಿಗೆ) ದುಃಖದ
ಸಂಬಂಧವೂ ಆಗಬೇಕಾಯಿತಲ್ಲ !

(ಪರಿಹಾರ) .— ಹಾಗಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ ದುಃಖಕ್ಕೂ (ಅವನು) ಆತ್ಮನೆಂದು
ಒಪ್ಪಿರುವದರಿಂದ (ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ) ವಿರೋಧವೂ ಇಲ್ಲ. ಹಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಹಾವು
ಮುಂತಾದವುಗಳು ಕಲ್ಪನೆಯ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾಗಿರುವವೋ, ಹಾಗೆ
ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅವಿದ್ಯಾಕಲ್ಪನೆಯ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ದುಃಖಗಳು ಆಗಿರುತ್ತವೆ.
ಆದರೆ ದುಃಖಕಾರಣವಾದ ಆ ಅವಿದ್ಯೆಯು ಅಶರೀರವಾದ ಆತ್ಮನು
ಒಬ್ಬನೇ (ನಾನು) ಎಂದು ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ನಾಶ
ವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ ದುಃಖಸಂಬಂಧವೂ (ಆಗಬಹುದೆಂಬ)
ಆಶಂಕೆಯು ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ.^೪ ಆದರೆ ಶುದ್ಧಸತ್ತ್ವಸಂಕಲ್ಪನಿಮಿತ್ತ

1. ತನಗಿಂತ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಲೋಕಕಾಮಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ

2. ಈ ವಾಕ್ಯವು ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುವದಾದರೂ ಪೂರ್ವ
ಪಕ್ಷಿಯು ಅದನ್ನು ರಿಕ್ಕಕ್ಕೆ ತಾರದೆ ಉದಾಹರಿಸಿರುತ್ತಾನೆ.

3. ಮಣ್ಣು ಗಡಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಪಡೆಯಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ; ಹಾಗೆಯೇ ಸರ್ವಾತ್ಮ
ನಾದ ಜ್ಞಾನಿಯು ಯಾವದನ್ನೂ ಹೊಸದಾಗಿ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದದ್ದಿರುವದಿಲ್ಲ, ಅದ್ದರಿಂದ
ಸಗುಣವಿದ್ಯೆಯಿಂದಾಗುವ ಫಲವೂ ಇವನಿಗೇ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

4. ಜ್ಞಾನಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದುಃಖವು ಇರುವದೇ ಇಲ್ಲ.

ದಿಂದಾಗಿರುವ ಮಾನಸಕಾಮಗಳಿಗೂ ಸರ್ವಭೂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈಶ್ವರ ದೇಹಸಂಬಂಧಿಸಿರುತ್ತದೆ.¹ ಏಕೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸರ್ವರ ಸತ್ತ್ವಗಳೆಂಬ ಉಪಾಧಿವ್ಹಾರದಿಂದ ಭೋಕ್ತೃನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.² ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದಾಗಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಸ್ಪದನಾಗಿರುತ್ತಾನೆಯೇ ಹೊರತು ಮತ್ತೊಬ್ಬನಲ್ಲ ಎಂಬುದು ನೇದಾಂತ ಸಿದ್ಧಾಂತವು.³

ಚರ್ಚೆ : ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಪ್ರತಿಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ಒಬ್ಬನೇ ಆತ್ಮನನ್ನು ಹೇಳಿದನೆ?

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ : ಇಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಆತ್ಮರುಗಳನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೭೧ ಯ ಏಷೋಕ್ಷಿಣಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತ ಇತಿ ಚ್ಛಾಯಾಪುರುಷ ಏವ ಪ್ರಜಾಪತಿನಾ ಉಕ್ತಃ | ಸ್ವಪ್ನಸುಷುಪ್ತಯೋಶ್ಚ ಅನ್ಯ ಏವ | ನ ಪರೋಽಸ ಹತಪಾಪೃತ್ವಾದಿಲಕ್ಷಣಃ | ವಿರೋಧಾತ್ ಇತಿ ಕೇಚಿನ್ನೃತ್ಯಂತೇ | ಛಾಯಾದ್ವ್ಯಾತ್ಮನಾಂ ಚೋಪದೇಶೇ ಪ್ರಯೋಜನಮ್ ಆಚಕ್ಷತೇ | ಆದಾವೇನ ಉಚ್ಯಮಾನೇ ಕಿಲ ದುರ್ವಿಜ್ಞೇಯತ್ವಾತ್ ಪರಸ್ಯಾಂತೃತನಃ, ಅತ್ಯನ್ತಬಾಹ್ಯವಿಷಯಾಸಕ್ತ ಚೇತಸೋಽತ್ಯನ್ತಸೂಕ್ಷ್ಮವಸ್ತುಶ್ರವಣೇ ವ್ಯಾಮೋಹೋ ಮಾ ಭೂದಿತಿ | ಯಥಾ ಕಿಲ ದ್ವಿತೀಯಾಯಾಂ ಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ಚಂದ್ರಂ ದಿದರ್ಶಯಿಷುವ್ಯಕ್ತಂ ಕಂಚಿತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮ್ ಅದೌ ದರ್ಶಯತಿ ಪ್ಯಾಮುಮ್, ಏಷ ಚಂದ್ರ ಇತಿ | ತತೋಽನ್ಯಂ

1. ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಅರ್ಥವೇನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. “ಶುದ್ಧ ಸತ್ತ್ವವು ಎಂದರೆ ರಜಸ್ಸುಮಸ್ಸುಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ್ದು, ಮಾಯೆಯ ಏಕದೇಶವಾದ ಅದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ಸಂಕಲ್ಪಗಳ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಕಾಮಗಳೆಂಬ ಐಶ್ವರ್ಯವಿಶೇಷಗಳು ಸರ್ವ ಭೂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈಶ್ವರಾಭಿಧ್ಯಾನರೂಪವಾದ ಮನೋಮಾತ್ರದಿಂದ ಸಿದ್ಧರಿಗೆ ಈಶ್ವರಸ್ವಭಾವ ಸಂಬಂಧವು ಮಾಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ” ಎಂದು ಟೀಕೆ. ಜ್ಞಾನಿಯು ಸರ್ವಭೂತಗಳಿಗೂ ಆತ್ಮನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಶುದ್ಧ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಾಗಿರುವ ಕಾಮಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಯಾರಿಗೇ ಆದರೂ ಅವುಗಳಿಂದಾದ ಆನಂದವು ಜ್ಞಾನಿಗೇ ಎಂದು ವ್ಯವಹಾರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೊಗಳಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದು ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೆ ಸಾಕಾಗಿದೆ. ಬೃ. ಭಾ. ೩-೯-೨೮-೭ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೩-೧೧) ನೋಡಿ. ಮುಂದೆ ೮-೧೨-೩ರ ಭಾಷ್ಯ (ಭಾ. ಭಾ. ೬೭೨) ನನ್ನೂ ನೋಡಿ.

2. ಭೋಕ್ತೃವಿನ ಪರಮಾರ್ಥರೂಪವೇ ಪರಮಾತ್ಮನು.

3. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯವಹಾರಗಳೂ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಒಂದೇ ಉತ್ತಮಫಲಗಳೂ ಆಗುವವೆಂದು ಹೊಗಳುವದರಲ್ಲಿ ಔಚಿತ್ಯವಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ತತೋಽಪ್ಯಸ್ಯಂ ಗಿರಿಮೂರ್ಧಾನಂ ಚ ಚಂದ್ರಸಮಾಪಸ್ತಮ್ ಎಷ ಚಂದ್ರ ಇತಿ ! ತತೋಽಸೌ ಚಂದ್ರಂ ಪಶ್ಯತಿ | ಏವಮೇತದ್ ಯ ಏಷೋಽಕ್ಷಿಣಿ ಇತ್ಯಾದ್ಯುಕ್ತಂ ಪ್ರಜಾಪತಿನಾ ತ್ರಿಭಿಃ ಪರ್ಯಾಯೈರ್ನ ಪರ ಇತಿ | ಚತುರ್ಥೇ ತು ಪರ್ಯಾಯೇ ದೇಹಾನ್ಯತ್ಯಾತ್ ಸಮುತ್ಥಾಯ ಅಶರೀರತಾನಾಪನ್ನೋ ಜ್ಯೋತಿಃಸ್ವರೂಪಮ್ | ಯಸ್ಮಿನ್ ಉತ್ತಮಪುರುಷೇ ಸ್ತ್ರೌದಿಭಿರ್ಜಕ್ಷತ್ ಕ್ರೀಡನ್ ರಮಮಾಣೋ ಭನತಿ ಸ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ ಸರ ಉಕ್ತಂ ಇತಿ ಚಾಂಕಯಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

“ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಈ ಪುರುಷನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದಾನಲ್ಲ” (೮-೭-೪) ಎಂದು ಭಾಯಾಪುರುಷನನ್ನೇ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವಪ್ನ ಸುಷುಪ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ(ಬೇರೆಯ ಪುರುಷ)ನನ್ನೇ (ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ) ಇಷ್ಟೇ ಹೊರತು ಅಪಹತ ಪಾಸ್ತತ್ವಾದಿಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಪರ(ಮಾತ್ಮನನ್ನು) ಹೇಳಿರುವದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಾಗೆಂದರೆ) ವಿರೋಧವಾಗುತ್ತದೆ- ಎಂದು ಕೆಲವರು: ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ ಭಾಯಾ(ಪುರುಷನೇ) ಮುಂತಾದ ಆತ್ಮರುಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ (ಈ ಪ್ರಯೋಜನ(ವಿದೆಯೆಂದು ಅವರು) ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದು ಕಷ್ಟವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಹೊರಗಿರುವ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತವಾಗಿರುವ ಚಿತ್ತವುಳ್ಳ(ಇಂದ್ರನಿಗೆ) ಅತ್ಯಂತಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುವ ಆತ್ಮವಸ್ತುವನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಭ್ರಾಂತಿಯಾಗದೆ ಇರಲೆಂಬುದು (ಪ್ರಯೋಜನವು). ಹೇಗೆ ಬಿದಿಗೆಯ ದಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುವ ಚಂದ್ರನನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕೆನ್ನುವವನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿರುವ ಒಂದಾನೊಂದು ಮರವನ್ನು- ‘ಇದನ್ನು ನೋಡು, ಇವನೇ ಚಂದ್ರನು’- ಎಂದು ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದನ್ನೂ, ಆಮೇಲೆ ಚಂದ್ರನ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಮತ್ತೂ ಒಂದು ಬೆಟ್ಟದ ತುದಿಯನ್ನೂ ‘ಇವನೇ ಚಂದ್ರನು’ ಎಂದು ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಅವನು ಚಂದ್ರನನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ

1. ಒಬ್ಬನೇ ಅವಸ್ಥಾವಂತನಾಗಿರುವದು, ಮತ್ತು ಅಪಹತಪಾಸ್ತನಾಗಿರುವದು- ಎಂಬುದು ವಿರುದ್ಧವು ಎಂದು ಟೀಕೆ. ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಅಪಹತಪಾಸ್ತತ್ವಾದಿಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆಂದು ಹೊರಟು ಜೀವನನ್ನೂ ಭಾಯಾತ್ಮನನ್ನೂ ಸ್ವಪ್ನಾತ್ಮನನ್ನೂ ಸುಷುಪ್ತಾತ್ಮನನ್ನೂ ಹೇಳಿದರೆ ತನ್ನ ಮಾತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಭಾವವೂ ಇಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ.

2. ಇವರು ಯಾರೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸೂ ಭಾ. ೧-೩-೧೯ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೬೪) ರಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಪರ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆಂಬವರ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದೆ, ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರದರ್ಶನನ್ಯಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ. “ಏತಂ ತ್ವೇವ” ಎಂಬಲ್ಲಿ ಏತಚ್ಛಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪರಾನುರ್ಶವಿಷಯನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಕ್ಕೂ ಉಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೂ ಇಷ್ಟಮುಟ್ಟಿನ ಭೇದವು ಏತಕ್ಕಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪಂಡಿತರು ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಇದರಂತೆಯೇ “ಈ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ..” ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಮೂರು ಪರ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು (ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇಷ್ಟೇ ಹೊರತು) ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮರ್ತ್ಯನಾದ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದು ಅಶರೀರತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಜ್ಯೋತಿಃಸ್ವರೂಪನಾದ ಯಾವ ಉತ್ತಮಪುರುಷನಲ್ಲಿ¹ ಸ್ತ್ರೀಯರೇ ಮುಂತಾದವರೊಡನೆ ನಗುತ್ತಾ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಾ ರಮಿಸುತ್ತಾ ಇರುವನೋ ಆ- ಉತ್ತಮಪುರುಷನಾದ ಪರ(ಮಾತ್ಮನನ್ನು) ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ

ಸಿದ್ಧಾಂತ :

ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೬೧. ಸತ್ಯಂ ರಮಣೀಯಾ ತಾವದಿಯಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಶ್ರೋತುಮ್ । ನ ತ್ವರ್ಧಾಸ್ಯ ಗ್ರಂಥಸ್ಯೈವಂ ಸಂಭವತಿ । ಕಥಮಾ ಅಕ್ಷಿಣಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತ ಇತ್ಯುಪನ್ಯಸ್ಯ ಶಿಷ್ಯಾಭ್ಯಾಂ ಭಾಯಾತ್ಮನಿ ಗೃಹೀತೇ ತಯೋಽಪ್ತದ್ವಿಪರೀತಗ್ರಹಣಂ ಮತ್ಯಾ ತದಸನಯಾಯ ಉದಶರಾಪೋಪನ್ಯಾಸಃ, ‘ಕಿಂ ಪಶ್ಯಥ’ (೮-೮-೧) ಇತಿ ಚ ಪ್ರಶ್ನಃ ಸಾಧ್ವಲಂಕಾರೋಪದೇಶಶ್ಚಾನರ್ಥಕಃ ಸ್ಯಾದ್ ಯದಿ ಭಾಯಾ ತ್ವೈವ ಪ್ರಜಾಪತಿನಾ ಅಕ್ಷಿಣಿ ದೃಶ್ಯತ ಇತ್ಯುಪದಿಷ್ಟಃ । ಕಿಂಚ ಯದಿ ಸ್ವಯಮುಪದಿಷ್ಟ ಇತಿ ಗ್ರಹಣವ್ಯಾಪ್ಯಪನಯಕಾರಣಂ ವಕ್ತವ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್ । ಸ್ವಸ್ವಸುಷುಮ್ನಾತ್ಮಗ್ರಹಣಯೋರಪಿ ತದಸನಯಕಾರಣಂ ಚ ಸ್ವಯಂ ಬ್ರೂಯಾತ್ । ನ ಜೋಕ್ತುಮ್ ತೇನ । ತೇನ ಮನ್ಯಾಮಹೇ ನಾಕ್ಷಿಣಿ ಚ್ಛಾಯಾತ್ಮಾ ಪ್ರಜಾಪತಿನೋಪದಿಷ್ಟಃ² । ಕಿಂ ಚಾನ್ಯತ್ ಅಕ್ಷಿಣಿ ದ್ರಷ್ಟಾ ಚೇದ್ ದೃಶ್ಯತ ಇತ್ಯುಪದಿಷ್ಟಃ ಸ್ಯಾತ್, ತತ ಇದಂ ಯುಕ್ತಂ ‘ಏತಂ ತ್ವೇವ ತೇ’ ಇತ್ಯುಕ್ತಾ ಸ್ವಸ್ವೇಽಪಿ ದ್ರಷ್ಟುರೇವೋಪದೇಶಃ ॥

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ನಿಜ, ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಕೇಳುವದಕ್ಕೇನೋ ರಮಣೀಯವಾಗಿದೆ ಆದರೆ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಈ ಅರ್ಥವು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ ಹೇಗೆಂದರೆ “ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಪುರುಷನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ” (೮-೭-೪) ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿ ಶಿಷ್ಯರಿಬ್ಬರೂ ಭಾಯಾತ್ಮನನ್ನು ಗೃಹಿಸಲು ಅವರಿಗೆ (ಉಂಟಾಗಿದ್ದ) ಆ ವಿಪರೀತಗ್ರಹಣವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕುವದಕ್ಕಾಗಿ ನೀರಿನ ಶ್ರಾವೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು, ‘ನಿಮಗೆ ಏನು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ?’ (೮-೮-೧) ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ,

1. ೮-೧೨-೩ರ ಪರಾಮರ್ಶವಿದು.

2. ಇಲ್ಲಿಂದ “ಇತಿ” ಇದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳರೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು - (ಇದಲ್ಲವೂ) 'ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಾನಲ್ಲ' ಎಂದು ಛಾಯಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಉಪದೇಶಮಾಡಿರುವನೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವದು. ಮತ್ತು ತಾನೇ ಉಪದೇಶಮಾಡಿರುವದರಿಂದ (ಆವರು) ಹಾಗೆ ಗ್ರಹಣಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗುವದು ಸ್ವಸ್ವಸುಷುಪ್ತಾತ್ಮರುಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದ್ದರಲ್ಲಿಯೂ ಆ (ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು) ತೆಗೆದುಹಾಕುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ತಾನೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗುವದು. ಆದರೆ (ಹಾಗೆ) ಹೇಳಿರುವದಿಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಛಾಯಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಉಪದೇಶಮಾಡಿಲ್ಲ ಎಂದು ನಾವು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತೇನೆಂದರೆ, ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ದ್ರಷ್ಟೃವೇ ಉಪದಿಷ್ಟನಾಗಿರುವನೆಂದಾದರೆ, ಆಗ 'ಇವನನ್ನೇ ನಿನಗೆ (ಮತ್ತೂ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುವೆನು)' ಎಂದು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿಯೂ ಆ ದ್ರಷ್ಟೃವನ್ನೇ ಉಪದೇಶಿಸಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಸರಿಯಾಗುವದು.

ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಕ್ಷಿಯನ್ನೇ ಉಪದೇಶಿಸಿರುತ್ತದೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೭೭೩ ಸ್ವಪ್ನೇ ನ ದ್ರಷ್ಟಾ ಉಪದಿಷ್ಟ ಇತಿ ಚೇತ್ | ನ | 'ಅಪಿ ರೋದಿ ತೀವ', 'ಅಪ್ರಿಯವೇತ್ತೇವ' ಇತ್ಯುಪದೇಶಾತ್ | ನ ಚ ದ್ರಷ್ಟಾರನ್ಯಃ ಕಶ್ಚಿತ್ ಸ್ವಪ್ನೇ ಮಹೀಯಮಾನಶ್ಚರತಿ | "ಅತ್ರಾಯಂ ಪುರುಷಃ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿಃ" (ಬೃ ೪-೩ ೯) ಇತಿ ನ್ಯಾಯತಃ ಶ್ರುತ್ಯಂತರೇ ಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ | ಯದ್ಯಪಿ ಸ್ವಪ್ನೇ ಸರ್ವಭವತಿ ತಥಾಪಿ ನ ಧೀಃ ಸ್ವಪ್ನಭೋಗೋಪಲಬ್ಧಿಂ ಪ್ರತಿ ಕರಣತ್ವಂ ಭಜತೇ | ಕಿಂ ತರ್ಹಿ ಪಟಚಿತ್ರವಜ್ಜಾಗ್ರದ್ವಾಸನಾಶ್ರಯಾ ದೃಶ್ಯೈವ ಧೀರ್ಭವತೀತಿ ನ ದ್ರಷ್ಟಾಃ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿಷ್ವಬಾಧಃ ಸ್ಯಾತ್ | ಕಿಂ ಚಾನ್ಯತ್ | ಜಾಗ್ರತ್ಸ್ವಪ್ನಯೋರ್ಭೂತಾನಿ ಚ ಆತ್ಮಾನಂ ಚ ಜಾನಾತಿ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ, ಅಯಮಹಮಸ್ಮಿ-ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೌ ಸತ್ಯಾಂ ಪ್ರತಿಷೇಧೋ ಯುಕ್ತಃ ಸ್ಯಾತ್ 'ನಾಹ ಖಲ್ವಯಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ | ತಥಾ ಚೇತನಸ್ಯೈವ ಅವಿದ್ಯಾನಿಮಿತ್ತಯೋಃ ಸಶರೀರತ್ವೇ ಸತಿ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಯೋರಪಹತಿನಾಸ್ತಿ ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ತಸ್ಯೈವಾಶರೀರಸ್ಯ ಸತೋ ವಿದ್ಯಾಯಾಂ ಸತ್ಯಾಂ ಸಶರೀರತ್ವೇ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೋಃ ಪ್ರತಿಷೇಧೋ ಯುಕ್ತಃ "ಅಶರೀರಂ ವಾವ ಸಂತಂ ನ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯೇ ಸ್ಪೃಶತಃ" (೮-೧೨-೧) ಇತಿ | ಏಕಶ್ಚಾಂತಾ ಸ್ವಪ್ನಬದ್ಧಾಂತಯೋರ್ಮಹಾಮುತ್ಸ್ಯವದಸಂಭವಶೀತಿ ಶ್ರುತ್ಯಂತರೇ ಸಿದ್ಧಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಅಕ್ಷೇಪ) — ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ದ್ರಷ್ಟೃವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿಯೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ !

(ಸರಿಹಾರ):—ಹಾಗಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಳುವಂತೆ ಇರುತ್ತಾನೆ', 'ಅಪ್ರಿಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವಂತೆ ಇರುತ್ತಾನೆ' (೮-೧೦-೪) ಎಂದು (ದ್ರಷ್ಟೃವನ್ನು) ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ.^೧ ದ್ರಷ್ಟೃನಿಗೆ ಬೇರೆಯಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಯಾರೂ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಮಹಿತನಾಗಿ ಚರಿಸುತ್ತಿರುವುದಿಲ್ಲ.^೨ ಏಕೆಂದರೆ "ಇಲ್ಲಿ ಈ ಪುರುಷನು ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿಯು" (ಬೃ. ೪-೩-೯) ಎಂದು ನ್ಯಾಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಬೇರೊಂದು ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ (ಅವನು ದ್ರಷ್ಟೃವೆಂದೇ) ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಧೀಯುಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂಬುದು ನಿಜ.^೩ ಆದರೂ ಧೀಯು ಸ್ವಪ್ನದ ಭೋಗವನ್ನು ಅರಿಯುವದಕ್ಕೆ ಕರಣವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಬಟ್ಟೆಯ ಚಿತ್ರದಂತೆ ಧೀಯು ಜಾಗ್ರದ್ವಾಸನೆಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿ^೪ ದೃಶ್ಯನೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ದ್ರಷ್ಟೃವಿನ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿಷ್ಪತ್ಯಕ್ಕೆ (ಅದರಿಂದ) ಬಾಧಕವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.^೫

ಇನ್ನೊಂದೇನೆಂದರೆ, ಜಾಗ್ರತ್ಸ್ವಪ್ನಗಳಲ್ಲಿ 'ಇವುಗಳು ಭೂತಗಳು, ನಾನು ಇಂಧನವು'— ಎಂದು ಭೂತಗಳನ್ನೂ ತನ್ನನ್ನೂ ಅರಿಯುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಬಂದೊದಗಿದ್ದರೆ 'ಇವನು (ಈಗ)' (೮-೧೧-೨) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ (ಅಂಧ ಅರಿವನ್ನು) ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವದು ಯುಕ್ತವಾಗುವದು.^೬ ಮತ್ತು ಚೇತನನಾಗಿರುವ (ಆತ್ಮ)ನಿಗೆ ಸಶರೀರತ್ವವಿರುವಲ್ಲಿ ಅವಿದ್ಯಾನಿಮಿತ್ತವಾದ 'ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳ ಅಪಹತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅವನಿಗೇ ವಿದ್ಯೆಯು ಬರಲು ಅಶರೀರತ್ವವುಂಟಾದಾಗ -ಸಶರೀರತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದ್ದ (ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳ) 'ಅಶರೀರನಾಗಿರುವವನನ್ನು ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳು ಸೋಂಕಲಾರವು' ಎಂದು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವದು ಯುಕ್ತವು.^೭ ಒಬ್ಬ ಆತ್ಮನೇ ಸ್ವಪ್ನಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾಮತ್ಸ್ಯದಂತೆ

1 ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ 'ಅಂತೆ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ

2 ಎರಡು ಅವಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ಸಮಾನನಾವ ಆತ್ಮನು ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಲ್ಲ, ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ವಾಸನಾಮಯಪ್ರಮಾತ್ಮವೊಬ್ಬನೇ ಇರುತ್ತಾನೆ

3. ಬೃ. ಮಾ. ೪-೧-೭ರ ಪರಾಮರ್ಶವಿದು.

4. ಎಚ್ಚರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಿದು.

5 ಬೃ ಭಾ. ೪-೩-೯ (ಭಾ ಭಾ. ೧೮೬)ನ್ನು ನೋಡಿ.

6. ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅರಿಯುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅರಿಯುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ; ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಪ್ರಾಪ್ತನಿಷೇಧವಾಗುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಒಬ್ಬನೇ ಆತ್ಮನನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ ಎನ್ನಬೇಕು.

7. ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಸಶರೀರತ್ವ, ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಅಶರೀರತ್ವ- ಎಂದಾದರೆ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯನಿಷೇಧವು ಸರಿಯಾಗುತ್ತದೆ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದೂ ಅಪ್ರಾಪ್ತನಿಷೇಧವೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಅಸಂಗನಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಬೇರೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ.¹

ತುರೀಯನು ಜೀವನಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಲ್ಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೭೪ ಯಜ್ಞೋಕ್ತಂ ಸಂಪ್ರಸಾದಃ ಶರೀರಾತ್ ಸಮುತ್ಥಾಯ ಯಸ್ಮಿನ್ ಸ್ತ್ರಾದಿಭಿಃ ರಮಮಾಣೋ ಭವತಿ ಸೋನ್ಯಃ ಸಂಪ್ರಸಾದಾತ್ ಅಧಿಕರಣ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷ ಇತಿ | ತದಪ್ಯಸತ್ | ಚತುರ್ಥೇನ ಪರ್ಯಾಯೇ ಏತಂ ತ್ವೇನ ತ ಇತಿ ವಚನಾತ್ | ಯದಿ ತತೋನ್ಯೋಽಭಿಪ್ರೇತಃ ಸ್ಯಾತ್ | ಪೂರ್ವವದೇತಂ ತ್ವೇನ ತ ಇತಿ ನ ಬ್ರೂಯಾನ್ಮ ಪಾ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ | ಕಿಂಚಾನ್ಯತ್ | ತೇಜೋಽಬನ್ನಾದೀನಾಂ ಸ್ತಮ್ಭಃ ಸತಃ ಸ್ವವಿಕಾರದೇಹಶುದ್ಧಿ ಪ್ರವೇಶಂ ದರ್ಶಯಿತ್ವಾ ಪವಿಷ್ಠಾಯ ಪುನಸ್ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಇತ್ಯುಪದೇಶೋ ಮೃಷಾ ಪ್ರಸಜ್ಯೇತ | 'ತಸ್ಮಿನ್ ತ್ವಂ ಸ್ತ್ರಾದಿಭಿಃ ರನ್ತಾ ಭವಿಷ್ಯಸಿ' ಇತಿ ಯುಕ್ತ ಉಪದೇಶೋಽಭವಿಷ್ಯತ್ ಯದಿ ಸಂಪ್ರಸಾದಾತ್ ಅನ್ಯ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷೋ ಭವೇತ್ | ತಥಾ ಭೂಮ್ನಿ 'ಅಹವೇವ' (೭-೨೫-೨) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ಚ "ಆತ್ಮೈವೇದಂ ಸರ್ವಮ್" ಇತಿ ನೋಪಸಮಹರಿಸ್ಯದ್ ಯದಿ ಭೂಮಾ ಜೀವಾದನ್ಯೋಽಭವಿಷ್ಯತ್ | "ನಾನ್ಯೋಽತೋಸ್ತಿ ದ್ರಷ್ಟಾ" (ಬೃ. ೩-೭-೨೩) ಇತ್ಯಾದಿಶ್ಚ ತ್ವಂತರಾಚ್ಚ 'ಸರ್ವಶ್ರುತಿಷು ಚ ಪರಸ್ಮಿನ್ ಆತ್ಮಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗೋ ನಾಭವಿಷ್ಯತ್ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಾ ಚೇತ್ ಸರ್ವಜನ್ಮಾನಾಂ ಪರ ಆತ್ಮಾ ನ ಭವೇತ್ | ತಸ್ಮಾತ್, ಏಕ ಏವ ಆತ್ಮಾ ಪ್ರಕರಣೇ ಸಿದ್ಧಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಸಂಪ್ರಸಾದನು ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದು ಯಾವನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರಾದಿಗಳೊಡನೆ ರಮಿಸುತ್ತಾ ಇರುವನೋ ಆ (ತುರೀಯನು) ಸಂಪ್ರಸಾದನಿಗಿಂತ ಬೇರೆ, (ಅವನನ್ನೇ 'ಅವನಲ್ಲಿ' ಎಂದು) ಅಧಿಕರಣ(ವಾಗಿ) ತಿಳಿಸಿರುವ ಉತ್ತಮಪುರುಷನು - ಎಂದು (ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿತ್ತಷ್ಟೆ, ಅದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯೂ "ಇವನನ್ನೇ ನಿನಗೆ (ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುವೆನು)" (೮-೧೧-೩) ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಆ (ಸಂಪ್ರಸಾದನಿಗಿಂತ) ಬೇರೆ ಯಾವ ನೊಬ್ಬನು (ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ) ಅಭಿಪ್ರೇತನಾಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಮೊದಲು 'ಇವನನ್ನೇ ನಿನಗೆ

1. ಬೃ. ೪-೩-೧೮ನ್ನು ನೋಡಿ. ಇದರಿಂದಲೂ ಜಾಗ್ರತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಆತ್ಮನನ್ನೇ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆಯೆಂದೂ ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೇ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೇಳಿದೆಯೆಂದೂ ತುರೀಯನಾದ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದೆಯೆಂದೂ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ.

(ಹೇಳುವೆನು)' ಎಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಸುಳ್ಳುಸುಳ್ಳೇ ಹೇಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.¹ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಮಾತು. ತೇಜೋಬನ್ಧಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಸತ್ತು ತನ್ನ ವಿಕಾರವಾದ ದೇಹಶುಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿತೆಂದು ತಿಳಿಸಿ (ಹಾಗೆ) ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದ (ಶ್ವೇತ ಕೇತುವಿನ ರೂಪದ ಆತ್ಮನಿಗೆ) 'ಅದೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ ಉಪದೇಶವೂ ಸುಳ್ಳಾಗಿರಬೇಕಾಗುವದು.² ಆ (ಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ) ನೀನು ಸ್ತ್ರೀಯರೇ ಮುಂತಾದವರೊಡನೆ ರಮಿಸುತ್ತಿರುವೆ ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸುವದೇ- ಸಂಪ್ರಸಾದನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮವುರುಷನು ಅನ್ಯನಾಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ- ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು", ಮತ್ತು ಭೂಮದ (ವಿಷಯ)ದಲ್ಲಿ "ನಾನೇ (ಕೆಳಗೆ)" (೭-೨೫-೧) ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟು "ಇದ್ದೇವೋ ಆತ್ಮನೇ" (೭-೨೫-೨) ಎಂದು - ಭೂಮವು ಜೀವನಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ- ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.⁴ "ಇವನಿಗಿಂತ ಬೇರೆ ದ್ರವ್ಯವಿಲ್ಲ" (ಬೃ. ೨-೭-೨೩) ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಬೇರೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೂ ಹೀಗೆಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಸರ್ವವ್ರಾಣಿಗಳ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿರದಿದ್ದರೆ ಸರ್ವ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರ(ಬ್ರಹ್ಮ)ದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.⁵ ಆದ್ದರಿಂದ (ಈ) ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ (ಹೇಳಿರುವವನು) ಒಬ್ಬನೇ ಆತ್ಮನು- ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.⁶

1. ಮೊದಲಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಒಬ್ಬ ಆತ್ಮನನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇಮೊಂದು ಮುಖ್ಯಗಮಕವು

2. ಜೀವನು ಬೇರೆ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಬೇರೆ- ಎಂಬವರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಶರೀರಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಮೇರೆ ಆಗಿರುವ ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ "ಅವೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ" ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸುವದು ತಪ್ಪಾಗುವದು.

3. "ಈಗ ಆಗಿರುವೆ" ಎನ್ನಬಾರದು, ನೀನು ಸತ್ತ ಬಳಿಕ ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿರುವೆ- ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ೮-೧೨-೩ರಲ್ಲಿ 'ತತ್ರ' ಎಂದರೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ, ಸರ್ವಾತ್ಮನಾದ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ.

4. ಭೂಮವೂ ಆತ್ಮನೂ ಒಬ್ಬನೇ ಆದರೇ ಹೀಗೆ ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡಿದ್ದು ಸರಿಯೆಂದಾಗುವದು.

5. ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಆತ್ಮನೆಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಕರೆದಿರುವುದೂ ಒಂದು ಗಮಕ, ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವೂ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೂ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಶ್ರುತಿ ಹೀಗೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಬೃ.ಭಾ. ೨-೧-೨೦ (ಭಾ. ೪೦ ೩೧೧) ನೋಡಿ.

6. ನಮ್ಮ ಆತ್ಮನೇ ನಿಜವಾಗಿ ಪರಮಾರ್ಥವಾಗಿ ಅಪರತಪಾಪ್ಯನಾಗಿದಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೇ ಚಕ್ಷುಷಿ ಪುರುಷ ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಉತ್ತಮವುರುಷನವರೆಗೂ ಹೇಳಿದೆ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆತ್ಮರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ.

ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರಿಷ್ವವು ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿದೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೭೫. ನ ಚಾಂತನಃ ಸಂಸಾರಿತ್ವಮ್ | ಅವಿದ್ಯಾಧ್ಯಸ್ತತ್ವಾದಾತ್ಮನಿ
ಸಂಸಾರಸ್ಯ | ನ ಹಿ ರಜ್ಜುಶುಕ್ತಿಕಾಗಗನಾದಿಷು ಸರ್ಪರಜತಮಲಾದೀನಿ ಮಿಥ್ಯಾ
ಜ್ಞಾನಾಧ್ಯಸ್ತಾನಿ ತೇಷಾಂ ಭವಂತೀತಿ | ಏತೇನ ಸಶರೀರಸ್ಯ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಯೋ
ರಸಹತಿನಾಸ್ತೀತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮ್ | ಯಚ್ಚ ಸ್ಥಿತಮ್ ಅಪ್ರಿಯವೇತ್ತೇವೇತಿ
(೮-೧೦-೪) ನಾಪ್ರಿಯವೇತ್ತ್ಯೇವೇತಿ ಸಿದ್ಧಮ್ | ಏವಂ ಚ ಸತಿ ಸರ್ವಪರ್ಯಾ
ಯೇಷು 'ಏತದಮೃತಮುಭಯಮೇತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ' ಇತಿ ಪ್ರಜಾಪತೇರ್ವಚನಮ್,
ಯದಿ ವಾ ಪ್ರಜಾಪತಿಚ್ಛದ್ಯರೂಪಾಯಾಃ ಶ್ರುತೇರ್ವಚನಂ ಸತ್ಯಮೇವ ಭವೇತ್ |
ನ ಚ ತತ್ ಕುತರ್ಕಬುದ್ಧ್ಯಾ ಮೃಷಾಕರ್ತುಂ ಯುಕ್ತಮ್ | ತತೋ ಗುರುತರಸ್ಯ
ಪ್ರಮಾಣಾಂತರಸ್ಯಾನುಪಪತ್ತೇಃ | ನನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ದುಃಖಾಧ್ಯಪ್ರಿಯವೇತ್ತ್ವ
ತ್ವಮ್ ಅನ್ಯಭಿಚಾರ್ಯನುಭೂಯತ ಇತಿ ಚೇತ್ | ನ | ಜರಾದಿರಹಿತೋ^೧
ಜೀರ್ಣೋಹಂ ಜಾತೋಹಮ್ ಆಯುಷ್ಮಾನ್ ಗೌರಃ ಕೃಷ್ಣೋ ಮೃತ
ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಭವತಾ ತದುಪಪತ್ತೇಃ | ಸರ್ವಮಸ್ಯೇತತ್ ಸತ್ಯಮಿತಿ
ಚೇತ್ | ಅಸ್ಮೈವೈತದೇವಂ ದುರವಗಮಮ್ | ಯೇನ ದೇವರಾಜೋಪ್ಯುದಶರಾ
ನಾದಿದರ್ಶಿತಾನಿಶಯುಕ್ತಿರಪಿ ಮುಖೋಹೈವಾತ್ರ ವಿನಾಶಮೇವಾಸಪಿತೋ
ಭವತೀತಿ | ತಥಾ ವಿರೋಚನೋ ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞಃ ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯೋಽಪಿ ದೇಹ
ಮಾತ್ರಾತ್ಮದರ್ಶನೋ ಬಭೂವ | ತಥಾ ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಆತ್ಮವಿನಾಶಭಯಸಾಗರ
ಏವ ವೈನಾಶಿಕಾ ನ್ಯಮಜ್ಞನ್ | ತಥಾ ಸಾಂಖ್ಯ ದ್ರಷ್ಟಾರಂ ದೇಹಾದಿವ್ಯತಿರಿಕ್ತ
ಮವಗಮ್ಯಾಪಿ ತ್ಯಕ್ತಾಗಮಪ್ರಮಾಣತ್ವಾತ್ ಮೃತ್ಯುವಿಷಯ ಏವ ಅನ್ಯತ್ಪ
ದರ್ಶನೇ ತಸ್ಯಃ | ತಥಾಸ್ಯೇ ಕಾಣಾದಾದಿದರ್ಶನಾಃ ಕಷಾಯರಕ್ತಮಿವ
ಕ್ಷಾರಾದಿಭಿರ್ವಸ್ತ್ರಂ ನವಭಿರಾತ್ಮಗುಣೈರ್ಯುಕ್ತಮ್ ಆತ್ಮದ್ರವ್ಯಂ ವಿಶೋಧ
ಯಿತುಂ ಪ್ರವೃತ್ತಾಃ | ತಥಾ ಅನ್ಯೇ ಕರ್ಮಿಣೋ ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಾಪಹೃತ
ಚೇತಸೋ ವೇದಪ್ರಮಾಣಾ ಅಪಿ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯಮ್ ಆತ್ಮೈಕತ್ವಂ ಸ್ವವಿನಾಶ
ಮಿವ^೨ ಇಂದ್ರವನ್ಮನ್ಯಮಾನಾಃ ಘಟೇಯನ್ತವದ್ ಆರೋಹಾವರೋಹಪ್ರಕಾ
ಶೈರನಿಶಂ ಬನ್ಛುಮತಿ | ಕಿಮನ್ಯೇ ಕ್ಷುದ್ರಜನ್ತವೋ ವಿವೇಕಹೀನಾಃ ಸ್ವಭಾ
ವತ ಏವ ಬಹಿರ್ವಿಷಯಾಪಹೃತಚೇತಸಃ | ತಸ್ಮಾದಿದಂ ತ್ಯಕ್ತಸರ್ವಬಾಹ್ಯೈ

1. ಈ ವಿಶೇಷವು ಇಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅನುವಾದದ
ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

2. 'ಸ್ವ' ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ; ಪಾ ಪಾಠದ ಸವಿನಾಶಮಿವ
ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಇದು ಮೇಲು. ಅನುವಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ

ಸಣ್ಣಿರನನ್ಯಶರಣೈಃ ಪರಮಹಂಸಪಾರಿವ್ರಾಜಕೈರತ್ಯಾಶ್ರಮಿಭಿರ್ವೇದಾನ್ತವಿಜ್ಞಾನ
ಪರೈರೇವ ವೇದನೀಯಂ ಪೂಜ್ಯತಮೈಃ ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯಂ ಚೇಮಂ ಸಂಪ್ರದಾಯಮ್
ಅನುಸರದ್ಭಿರುಪನಿಬದ್ಧಂ ಪ್ರಕರಣಚತುಷ್ಟಯೇನ : ತಥಾನುಶಾಸತ್ಯದ್ವಾಪಿ
ತ ಏವ ನಾನ್ಯ ಇತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆತ್ಮನಿಗೆ ಸಂಸಾರಿತ್ವವೂ (ನಿಜವಾಗಿ) ಇಲ್ಲ.¹ ಏಕೆಂದರೆ ಸಂಸಾರವು
ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಅಧ್ಯಸ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.² ಹಗ್ಗ, ಕಪ್ಪೆಯ ಚಿಪ್ಪು,
ಅಕಾಶ- ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅಧ್ಯಸ್ತವಾದ ಹಾವು, ಬೆಳ್ಳಿ,
ಕಲ್ಮಷ- ಮುಂತಾದವು ಅವುಗಳಿಗೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ.³ ಇದರಿಂದ ಸಶರೀರ
ನಾದವನಿಗೆ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳ ಅಪಹತಿಯಿಲ್ಲ- ಎಂಬ (ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು)
ವಿನರಿಸಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಯಿತು.⁴ “ಅಪ್ರಿಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವವನಂತೆ
ಇರುತ್ತಾನೆ” (೮-೧೦-೪) ಎಂದಿತ್ತಲ್ಲ, (ಆಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿ) ಅಪ್ರಿಯವನ್ನು ಅನು
ಭವಿಸುವವನೇ ಅಲ್ಲ- ಎಂದೂ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ
ಪರ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ‘ಇದು ಅಮೃತವು, ಅಭಯವು, ಇದು ಬ್ರಹ್ಮವು’ ಎಂಬ
ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ವಚನವು ಅಥವಾ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ನೆಪದ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ
ಶ್ರುತಿಯ ವಚನವು,⁵ ಸತ್ಯವೇ ಆಗುವದು. ಅದನ್ನು ಕುತರ್ಕಬುದ್ಧಿಯಿಂದ
ಮುಳ್ಳುಮಾಡುವದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಆ (ಶ್ರುತಿಗಿಂತ) ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣ
ವೇ ಇರುವದಿಲ್ಲ.”

1 ಎಲ್ಲಾ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆಯೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೇ
ಸಂಸಾರಿತ್ವವೆಂಬ ವಿರೋಧವಾಗುವದಲ್ಲ !- ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಪರಿಹಾರವಿವು.

2. ಜೀವತ್ವವು ಅಧ್ಯಸ್ತವಾಗಿದೆ, ಜೀವನು ನಿಜವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ- ಎಂದು ಭಾವ.
ಈ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸೂ. ಭಾ. ೧-೩-೧೯ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೬೭)ನ್ನು ನೋಡಿ.

3. ಅಧ್ಯಸ್ತದ ಗುಣವು ಅಥವಾ ದೋಷವು ಯಾವದರಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಸ್ತವಾಗಿದೆಯೋ ಆ
ಅಸ್ತದಕ್ಕೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವ. ಸೂ. ಅಧ್ಯಾಸಭಾಷ್ಯ, (ಭಾ. ಭಾ. ೪)ವನ್ನು ನೋಡಿ.

4. ಸಶರೀರತ್ವವೂ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳೂ ಅಧ್ಯಸ್ತವಾಗಿವೆ, ಅಧ್ಯಾಸದಶೆಯಲ್ಲಿ ಅವು
ತಪ್ಪವು ಎಂದು ಆ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವೆಂದು ಭಾವ.

5. ಶ್ರುತಿಯೇ ಇಂದ್ರ ಪ್ರಜಾಪತಿ ಸಂವಾದದೊಳಪದಿಂದ ಹೀಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ-
ಎಂದರಿಯಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯು ಅಪಾರುಷೇಯ- ಎಂದು ಭಾವ.

6. ಶ್ರುತಿಯು ಜೀವನ ಪ್ರಮಾತ್ಮತ್ವವನ್ನೇ ಕಳೆಯುವದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವ್ಯವಹಾರ
ವನ್ನೇ ಕಳೆಯುವ ಅತ್ಯಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ, ಗೀ. ಭಾ. ೨-೬೯ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೨೯)ವನ್ನು
ನೋಡಿ.

(ಆಕ್ಷೇಪ) :- ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ದುಃಖವೇ ಮುಂತಾದ ಅಪ್ರಿಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವದು, ತಪ್ಪದೆ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲ! !

(ಪರಿಹಾರ) :- ಹಾಗಲ್ಲ. ಮುಪ್ಪು ಮುಂತಾದದ್ದಿಲ್ಲದವನು,* ನಾನು ಮುದುಕನಾದನು, ಹುಟ್ಟಿದನು, ಆಯುಷ್ಯಾಂತನು, ಬೆಳಗಿರುವವನು, ಕರಗಿರುವವನು, ಸತ್ತೆನು'-ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿರುವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಭವದಂತೆಯೇ ಆ ಅನುಭವವೂ ಇರಬಹುದಾಗಿದೆ.*

(ಆಕ್ಷೇಪ) :- ಇದೆಲ್ಲವೂ ಸತ್ಯವೇ ಅಲ್ಲವೇ ?

(ಪರಿಹಾರ) :- ಇದು ಹೀಗೆ ದುರ್ಜ್ಞೇಯವಾಗಿ ಇದ್ದೇ ಇದೆ.* ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳ ರಾಜನುಕೂಡ* ಸೇರಿನ ಶ್ರಾವಣೆಯೇ ಮುಂತಾದದ್ದರಿಂದ (ಆತ್ಮನಿಗೆ) ವಿನಾಶವಿಲ್ಲವೆಂದು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಮೇಲೂ 'ವಿನಾಶವನ್ನೇ ಹೊಂದಿದವನಾಗುತ್ತಾನೆ' (೮-೧೧-೩) ಎಂದು ಈ (ವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ಮೋಹವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದನು. ಹೀಗೆಯೇ ವಿರೋಚನನು ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞನೂ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ವಂಶದವನೂ ಆದರೂ ದೇಹಮಾತ್ರವೇ ಆತ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡವನಾದನು. (ಮತ್ತು) ಹೀಗೆಯೇ ಇಂದ್ರನಂತೆ ಆತ್ಮನು ನಾಶವಾಗುವನೆಂಬ ಭಯಸಾಗರದಲ್ಲಿಯೇ ವೈನಾಶಿಕರು ಮುಳುಗಿದರು.* ಇದರಂತೆ ಸಾಂಖ್ಯರು ದ್ರಷ್ಟೃವು ದೇಹಕ್ಕಿಂತ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತನೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡಮೇಲೂ ಆಗಮಪ್ರಮಾಣ

1. ಯಾರಿಗೂ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಿಯವೇತ್ಯತ್ಯವು ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ ; ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಸ್ನಾತ್ಮನು ಅಪಹತಶಾಸ್ತ್ರನೆಂಬುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರುದ್ಧ - ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಕನ ಭಾವ.

2. ಈ ವಿಶೇಷವು ಇಲ್ಲಿ ಬೇಕಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ದೇಹಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಭವದಂತೆ ದುಃಖಿತ್ವಾದಿಗಳ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುವವವೂ ಅಭಾಸವೆಂಬುದೇ ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗಿದೆ.

3. ಅಭಾಸವಾಗಿರಬಹುದಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಶ್ರುತಿಯು ಸುಷುಪ್ತಾನುಭವದಿಂದ ದುಃಖಿತ್ವಾದಿಗಳ ವ್ಯಭಿಚಾರವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವ್ಯಭಿಚರಿತವಾಗಿರುವ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ದುಃಖಿತ್ವಾದಿಗಳು ಅಂಟುವದಿಲ್ಲವೆಂಬುದೇ ಯುಕ್ತ. ದೇಹಧರ್ಮದಂತೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಧರ್ಮಗಳೂ ಅಧ್ಯಸ್ತವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಗೀ. ಭಾ. ೧೩-೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೧೫) ವನ್ನು ನೋಡಿ. ದುಃಖಿತ್ವ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರುವದರಿಂದಲೇ ಅನುಭವಿತ್ಯವಾದ ಆತ್ಮನ ಧರ್ಮವಲ್ಲ ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ತೈ. ಭಾ. ೩-೧೦ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೫೨) ಸೂ. ಭಾ. ೪-೧-೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೦೭) - ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ದುಃಖಿತ್ವಾದಿಗಳು ಕಲ್ಪಿತಾತ್ಮನ ವಿಷಯವೆಂಬುದನ್ನು ಬೃ. ಭಾ. ೧-೪-೯ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೨೫)ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

4. ಅಂತಃಕರಣಮೋಷದಿಂದ ಹೀಗೆ ದುಃಖಿತ್ವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ಯತ್ವಬುದ್ಧಿಯುಂಟಾಗುವದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೆಂದರ್ಥ.

5. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಚಿತ್ತವು ಹೆಚ್ಚು ನಿರ್ಮಲವಾಗಿರುತ್ತದೆಯಾದರೂ.

6. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರು ಪ್ವೇಕವಿಜ್ಞಾನವಾದವನ್ನೂ ಶೂನ್ಯವಾದವನ್ನೂ ಅಂಗೀಕರಿಸದರು.

ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಮೃತ್ಯುವಿಷಯವಾದ ಅನ್ಯತ್ವದರ್ಶನದಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತರು.¹ ಮತ್ತು ಬೇರೆಯವರಾದ ಕಾಣಾದಾದಿದರ್ಶನದವರು ಕಷಾಯದಿಂದ ರಂಗು ಬಳಿದ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕ್ಷಾರವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ (ತೊಳೆಯುವದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಂತೆ) ಒಂಬತ್ತು ಆತ್ಮಗುಣಗಳಿಂದ* ಕೂಡಿದ ಆತ್ಮದ್ರವ್ಯವನ್ನು ವಿಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟರು * ಮತ್ತು ಬೇರೆಯವರಾದ ಕರ್ಮಿಗಳೂ ವೇದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು (ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರು)ವವರಾದರೂ* ಹೊರಗಿನ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಅಪಹೃತವಾದ ಚಿತ್ತವುಳ್ಳವರಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯವಾದ ಆತ್ಮೈಕ್ಯವು ತಮ್ಮ ವಿನಾಶವೇ ಎಂದು* ಇಂದ್ರನಂತೆ ಬಗೆದು, (ನೀರಿನ) ಯಾತದಂತೆ ಎರಿಳಿತದ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ತೊಳಲುತ್ತಿರುವರು* ಇನ್ನು ಸ್ವಭಾವದಿಂದಲೇ ಹೊರಗಿನ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಅಪಹೃತರಾದ ಚಿತ್ತವುಳ್ಳವರಾಗಿ ವಿವೇಕಹೀನರಾದ ಮಿಕ್ಕ ಅಲ್ಪಜೀವರುಗಳ (ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳ)ತಕ್ಕದ್ದೇನಿದೆ ?

ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಹೊರಗಿನ ಏಷಣೆಗಳನ್ನೂ ತ್ಯಾಗಮಾಡಿದ, ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಶರಣುಹೊಂದದಿರುವ, ಪರಮಹಂಸಪರಿವ್ರಾಜಕರಾದ, ಆತ್ಮಾಶ್ರಮಿಗಳಾದ, ನೇದಾಂತವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಶಾಶ್ವತ್ವವುಳ್ಳವರಿಗೇ ಇದು ತಿಳಿಯಬರತಕ್ಕದ್ದು, ಮತ್ತು ಈ ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುವ ಪೂಜ್ಯತಮರು ಪ್ರಕರಣಚತುಷ್ಟಯದಲ್ಲಿ* (ಇದನ್ನು) ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈಗಲೂ

1 ಆತ್ಮಭೇದವನ್ನೂ ಪ್ರಕೃತಿಪುರುಷಭೇದವನ್ನೂ ಒಪ್ಪಿದರು, ಆದರೆ ಮೃತ್ಯುಭಯಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದರು.

2. ಇಚ್ಛಾದಿಗಳು ವಿಷಯವೆಂದು ತಿಳಿದರೂ ವಿಷಯಿಯಾದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಅಂಟಿರುವವೆಂದು ಅವರ ಕುಕಲ್ಪನೆ

3. ಆತ್ಮನು ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸರ್ವದುಃಖರಹಿತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಅವರ ಕಲ್ಪನೆ.

4 ಮೀಮಾಂಸಕರು ತಾರ್ಕಿಕರಂತೆ ಕೇವಲತರ್ಕವನ್ನು ನಂಬುವದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಬಾಹ್ಯದೃಷ್ಟಿಯವರಾದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೂ ತತ್ತ್ವವು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ.

5. ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಫಲಾತ್ಮಕಜಗತ್ತು ಸತ್ಯವು, ನಾವು ಕತೃಭೋಕ್ತೃಸ್ವರೂಪರು ಎಂದು ತಿಳಿದಿರುವದರಿಂದ ಸುಷುಪ್ತಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವವೇ ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ನಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪದ ನಾಶವೇ ಆಗುವದು ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 'ಸವಿನಾಶಮ್' ಎಂಬ ವಾ|| ಪಾರಕ್ಕಿಂತ 'ಸ್ವವಿನಾಶಮ್' ಎಂಬ ಪಾರವು ಮೇಲೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಮಾಂ.ಕಾ.ಭಾ. ೪-೪೨ (ಭಾ. ಭಾ ೨೮೭)ನ್ನು ನೋಡಿ.

6. ಮಿಥ್ಯಾಸಂಸಾರದುಃಖವನ್ನೇ ಸತ್ಯವೆಂದು ನಂಬಿರುವರು.

7. 'ಸ್ಥಾನತ್ರಯ ಮತ್ತು ತುರೀಯ' ಎಂಬ ವಿಷಯದ ಪ್ರಕರಣಚತುಷ್ಟಯವು ಎಂದು ಟೀಕೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ನೇದಾಂತಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಬಲ್ಲ ಶ್ರೀಗಾಡಪಾದವರು ಆಗಮಪ್ರಕರಣವೇ ಮುಂತಾದ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ- ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತಿದೆ

ಅವರೇ ಅನುಶಾಸನಮಾಡಬಲ್ಲರೇ ಹೊರತು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಲ್ಲ.¹

ಅಶರೀರಸ್ವರೂಪಪ್ರಾಪ್ತಿ ಪ್ರಕಾರ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಶರೀರೋ ವಾಯುರಭ್ರಂ ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ತನಯಿತ್ನುರಶರೀ
ರಾಣ್ಯೇತಾನಿ ತದ್ಯಥೈತಾನ್ಯಮುಷ್ಠಾದಾಕಾಶಾತ್ ಸಮುತ್ಥಾಯ
ಪರಂ ಜ್ಯೋತಿರುಪಸಂಪದ್ಯ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ ||
ಏವಮೇವೈಷ ಸಂಪ್ರಸಾದೋಽಸ್ಮಾಚ್ಛರೀರಾತ್ ಸಮುತ್ಥಾಯ
ಪರಂ ಜ್ಯೋತಿರುಪಸಂಪದ್ಯ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ ಸ
ಉತ್ತಮಪುರುಷಃ ಸ ತತ್ರ ಪರ್ಯೇತಿ ಜಕ್ಷತ್ ಕ್ರೀಡನ್ ರಮ
ಮಾಣಃ ಸ್ತ್ರೀಭಿರ್ವಾ ಯಾನ್ಯೈರ್ವಾ ಜ್ಞಾತಿಭಿರ್ವಾ ನೋಪ
ಜನಗ್ಂ ಸ್ಮರನ್ನಿದಗ್ಂ ಶರೀರಗ್ಂ ಸ ಯಥಾ ಪ್ರಯೋಗ್ಯ
ಆಚರಣೇ ಯುಕ್ತ ಏವಮೇವಾಽಯಮಸ್ಮಿಂಗಳ್ಶರೀರೇ ಪ್ರಾಣೋ
ಯುಕ್ತಃ || ೩ ||

೨ ೩. ವಾಯು ಅಶರೀರವು ; ಮೋಡ, ಮಿಂಚು, ಗುಡುಗು
- ಇವುಗಳೂ ಅಶರೀರಗಳು. ಅಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಇವು ಆ ಆಕಾಶದಿಂದ
ಎದ್ದು ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಸೇರಿ ತಮ್ಮ ರೂಪದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗು
ತ್ತವೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ, ಈ ಸಂಪ್ರಸಾದವು ಈ ಶರೀರದಿಂದ
ಎದ್ದು ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ರೂಪದಿಂದ ಸಿದ್ಧ
ವಾಗುತ್ತಾನೆ, ಅವನು ಉತ್ತಮಪುರುಷನು. ಅವನು ಅಲ್ಲಿ ನಗುತ್ತಾ,
ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಾ, ರಮಿಸುತ್ತಾ, • ಸ್ತ್ರೀಯರುಗಳಿಂದಲೋ ಯಾನ
ಗಳಿಂದಲೋ ಜ್ಞಾತಿಗಳಿಂದಲೋ ಉಪಜನವಾದ ಈ ಶರೀರವನ್ನು
ಸ್ಮರಿಸದೆ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ (ಹೇಗೆ)
ಪ್ರಯೋಗ್ಯವು ಆಚರಣದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗಿರುವದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಈ
ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವು ಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೭೬. ತತ್ರ ಅಶರೀರಸ್ಯ ಸಂಪ್ರಸಾದಸ್ಯ ಅವಿದ್ಯಯಾ ಶರೀರೇಣ
ಅವಿಶೇಷತಾಂ ಸಶರೀರತಾಮೇವ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಯ ಶರೀರಾತ್ ಸಮುತ್ಥಾಯ

1. ಈಗಲೂ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಬಲ್ಲ ವಿರಕ್ತರೇ ಆತ್ಮತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ
ಕೊಡಬಲ್ಲರು.

ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣ ಯಥಾ ಅಭಿನಿಷ್ಪತ್ತಿಃ, ತಥಾ ವಕ್ತವ್ಯಾ ಇತಿ ದೃಷ್ಟ್ವಾನ್ತ ಉಚ್ಯತೇ | ಅಶರೀರೋ ವಾಯುಃ | ಅವಿದ್ಯಮಾನಂ ಶಿರಃಪಾಣ್ಯಾದಿಮಚ್ಛ ರೀರಮ್ ಅಸ್ಯೇತಿ ಅಶರೀರಃ | ಕಿಂಚಾಭ್ರಂ ವಿದ್ಯತಾ, ಸ್ತನಯಿತ್ನುರಿತ್ಯೇತಾನಿ ಚ ಅಶರೀರಾಣಿ | ತತ್ ತತ್ರ ಏವಂ ಸತಿ ವರ್ಷಾದಿಪ್ರಯೋಜನಾನಸಾನೇ ಯಥಾ ಅಮುಷ್ಮಾದಿತಿ ಭೂಮಿಷ್ಠಾ ಶ್ರುತಿಃ ದ್ಯುಲೋಕಸಂಬನ್ಧಿನಮ್ ಆಕಾಶ ದೇಶಂ ವ್ಯಪದಿಶತಿ | ಏತಾನಿ ಯಥೋಕ್ತಾನಿ ಆಕಾಶಸಮಾನರೂಪತಾಮ್ ಅಪನ್ನಾನಿ ಸ್ವೇನ ವಾಯ್ವಾದಿರೂಪೇಣ ಅಗೃಹ್ಯಮಾಣಾನಿ ಆಕಾಶಾಖ್ಯತಾಂ ಗತಾನಿ, ಯಥಾ ಸಂಪ್ರಸಾದೋಽವಿದ್ಯಾವಸ್ಥಾಯಾಂ ಶರೀರಾತ್ಮಭಾವಮೇವ ಅಪನ್ನಃ | ತಾನಿ ಚ ತಥಾಭೂತಾನಿ ಅಮುಷ್ಮಾದ್ ದ್ಯುಲೋಕಸಂಬನ್ಧಿನಃ ಆಕಾಶದೇಶಾತ್ ಸಮುತ್ಪಿಸ್ತಂತಿ ವರ್ಷಾಣಾದಿಪ್ರಯೋಜನಾಭಿನಿವೃತ್ತಯೇ | ಕಥಮ್ ? ಶಿಶಿರಾಪಾಯೇ ಸಾವಿತ್ರಂ ಪರುಚ್ಯೋತಿಃ ಪ್ರಕೃಷ್ಠಂ ಗ್ರೈಷ್ಮಕಮ್ ಉಪಸಂಪದ್ಯ | ಸಾವಿತ್ರಮುಭಿತಾಸಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಆದಿತ್ಯಾಭಿತಾಪೇನ ಪೃಥಗ್ವಾನಮ್ ಆಪಾದಿತಾಃ ಸಂತಃ ಸ್ವೇನ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣ ಪುರೋವಾತಾದಿ ವಾಯುರೂಪೇಣ ಸ್ತಿಮಿತಭಾವಂ ಹಿತ್ವಾ, ಅಭ್ರಮುಪಿ ಭೂಮಿಪರ್ವತಹಸ್ತ್ಯಾದಿ ರೂಪೇಣ, ವಿದ್ಯದಪಿ ಸ್ವೇನ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲತಾದಿಚಪಲರೂಪೇಣ, ಸ್ತನಯಿತ್ನು ರಪಿ ಸ್ವೇನ ಗರ್ಜಿತಾಶನಿರೂಪೇಣ- ಇತ್ಯೇವಂ ಪ್ರಾನ್ಯಡಾಗಮೇ ಸ್ವೇನ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣ ಅಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯಂತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ-)

ಇಲ್ಲಿ ಅಶರೀರನಾಗಿರುವ ಸಂಪ್ರಸಾದನು, ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಶರೀರದ ಸಮಾನ ತ್ವವನ್ನು, ಸಶರೀರತ್ವವನ್ನೇ, ಪಡೆದಿದ್ದು, ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದು ತನ್ನ ರೂಪ ದಿಂದ ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧಿ(ಯನ್ನು ಪಡೆಯುವನೆಂಬುದನ್ನು) ತಿಳಿಸಬೇಕು- ಎಂದು. (ಅದಕ್ಕೆ) ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ವಾಯುವು ಅಶರೀರವು, ತಪ್ಪೆ, ಕೈ- ಮುಂತಾದವುಗಳಿರುವ ಶರೀರವು ಇದಕ್ಕಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅಶರೀರವು, ಮತ್ತು ನೋಡ, ಮಿಂಚು, ಗುಡುಗು- ಎಂಬವುಗಳೂ ಅಶರೀರಗಳೇ. (ತತ್=ತತ್ರ) ಇದು ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಮಳೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಯೋಜನವು ಮುಗಿಯಲು ಹೇಗೆ ಆ - ನೆಲದಮೇಲೆ ಇದು ಕೊಂಡಿರುವ (ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ) ಶ್ರುತಿಯು ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುವ ಆಕಾಶಪ್ರದೇಶವನ್ನು (ಆ ಆಕಾಶದಿಂದ) ಎಂದು ತೋರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ತನ್ಮದಾದ ವಾಯ್ವಾದಿಗಳ ರೂಪದಿಂದ ತೋರದೆ ಇದ್ದು- ಸಂಪ್ರಸಾದನು ಅವಿದ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಶರೀರಾತ್ಮಭಾವವನ್ನೇ ಪಡೆದಿರುವಂತೆ ಆಕಾಶವೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನೇ ಪಡೆದಿರುವ ಈ ಹೇಳಿದ (ವಾಯ್ವಾದಿ ಗಳು), ಹೀಗಿರುವ-ಈ (ವಾಯ್ವಾದಿಗಳು) ಆ ದ್ಯುಲೋಕಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ

ಆಕಾಶದ ದೇಶದಿಂದ- ಮಳೆಗರೆಯುವದೇ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ- ಮೇಲಕ್ಕೇಳುವವೋ (ಎಂದರ್ಥ). ಹೇಗೆಂದರೆ, ಶಿಶಿರ ಋತುವು ಹೋಗಲು ಸೂರ್ಯನ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನದಾದ ಗ್ರೀಷ್ಮಕಾಲದ (ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು) ಸೇರಿ, ಸೂರ್ಯನ (ಬಿಸಿಲಿನ) ತಾಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಎಂದರ್ಥ. ಸೂರ್ಯನ ಕಾವಿಸಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದವಾಗಿ, ತಮ್ಮ ರೂಪದಿಂದ, ಮುಂಗಾಳಿಯೇ ಮುಂತಾದ ವಾಯುರೂಪದಿಂದ, ಸುಮ್ಮನಿದ್ದ (ಮೊದಲನೆಯ) ರೂಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಮೋಡವೂ ಭೂಮಿ, ಪರ್ವತ, ಆನೆ-ಮುಂತಾದವುಗಳ ರೂಪದಿಂದ, ಮಿಂಚೂ ಬಳ್ಳಿಬೆಳಕೇ ಮುಂತಾದ ಚಪಲ ರೂಪದಿಂದ, ಗುಡುಗೂ ತನ್ನ ಗರ್ಜನೆ, ಆಲಿಕಲ್ಲು -ಇವುಗಳ ರೂಪದಿಂದ, ಮಳೆಗಾಲವು ಬರುತ್ತಲೂ (ಹೀಗೆ) ತಮ್ಮ ರೂಪದಿಂದ (ಹೇಗೆ) ಸಿದ್ಧವಾಗುವವೋ—

ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದವನೇ ಉತ್ತಮಪುರುಷನು

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೩೭ ಯಥಾಸಯಂ ದೃಷ್ಟಾಂತಃ. ವಾಯ್ವಾದೀನಾಮಾಕಾಶಾದಿಸಾಮ್ಯ ಗಮನವತ್ ಅವಿದ್ಯಯಾ ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥಾಯಾಂ ಶರೀರಸಾಮ್ಯಮಾನ್ಮನೋ 'ಅಹಮಮುಷ್ಯ ಪುತ್ರಃ. ಜಾತೋ ಜೀರ್ಣೋ ಮರಿಷ್ಯೋ, ಇತ್ಯೇವಂ ಪ್ರಕಾರಮ್, ಪ್ರಜಾಪತಿನೇನ ಮಘವಾನ್, ಯಥೋಕ್ತೇನ ಕ್ರಮೇಣ ನಾಸಿ ತ್ವಂ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಧರ್ಮಾ ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಇತಿ ಪ್ರತಿಬೋಧಿತಃ ಸನ್, ಸ ಏಷ ಸಂಪ್ರಸಾದೋ ಜೀವಃ | ಅಸ್ಮಾಚ್ಚ ರೀರಾದಾಕಾಶಾದಿವ ವಾಯ್ವಾದಯಃ ಸಮುತ್ಥಾಯ, ದೇಹಾದಿ ವಿಲಕ್ಷಣಮ್ ಆತ್ಮನೋ ರೂಪಮ್ ಅವಗಮ್ಯ, ದೇಹಾತ್ಮಭಾವನಾಂ ಹಿತ್ವಾ ಇತ್ಯೇ ತತ್ | ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣ ಸದಾತ್ಮನೈವ ಅಭಿವಿಷ್ಠದ್ಯತ ಇತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ ಪುರಸ್ತಾತ್ | ಸ ಯೇನ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣ ಸಂಪ್ರಸಾದೋಭಿವಿಷ್ಠದ್ಯತೇ ಪ್ರಾಕ್ ಪ್ರತಿ ಬೋಧಾತ್, ಭ್ರಾಂತಿನಿಮಿತ್ತಾತ್ ಸರ್ವೋ ಭವತಿ ಯಥಾ ರಜ್ಜುಃ ಪಶ್ಚಾತ್ ಕೃತಪ್ರಕಾಶಾ ರಜ್ಜ್ವತ್ವನಾ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣ ಅಭಿವಿಷ್ಠದ್ಯತ ಏವಮ್ | ಸ ಉತ್ತಮಪುರುಷಃ | ಉತ್ತಮಶ್ಚಾಸೌ ಪುರುಷಶ್ಚೇತಿ ಉತ್ತಮಪುರುಷಃ | ಸ ಏವೋತ್ತಮಪುರುಷಃ | ಅಕ್ಷಿಪ್ತಪುರುಷೌ ಪೃಕ್ತಾ, ಅನ್ಯಕ್ಷಪ್ತ ಸುಷುಪ್ತಃ ಸಮಪ್ತಃ ಸಂಪ್ರಸನ್ನಃ | ಅಶರೀರಶ್ಚ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣೇತ್ಯೇಷಾಮ್, ಏಷ ಸ್ವೇನ

1 ತದ್ಭ್ರಾಂತಿ ಎಂದು ಅಚ್ಚಿನ ಪಾಠ, ಅಲ್ಲಿ ತತ್ ಹೆಚ್ಚೆಂದು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದೆ.

2. ಇದನ್ನು ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸುವದು ಉತ್ತಮ; ಇದರ ಮುಂದೆ ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿರುವ ಚರಬ್ಧವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದೆ.

ರೂಪೇಣಾಸವಸ್ಥಿತಃ, ಕ್ಷರಾಕ್ಷರೌ ವ್ಯಾಕೃತಾವ್ಯಾಕೃತೌ ಅಸೇಕ್ಷ್ಯ ಉತ್ತಮ ಪುರುಷಃ | ಕೃತಸರ್ವಚನೋ ಹ್ಯಯಂ ಗೀತಾಸು ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತವು ಹೇಗೋ (ಹಾಗೆ)- ವಾಯ್ವಾದಿಗಳು ಆಕಾಶಾದಿಸಮಾನತ್ವ ವನ್ನು ಹೊಂದಿದಂತೆ- ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ 'ನಾನು ಇಂಧವನ ನುಗನು, ಹುಟ್ಟಿದನು, ಮುಂದುಕನಾದೆನು, ಸಾಯುವೆನು' ಎಂಬೀ ಪ್ರಕಾರದ ಶರೀರದ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಜಾಪತಿಯಿಂದ ಇಂದ್ರನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ, (ಆಚಾರ್ಯನಿಂದ) ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಕ್ರಮದಿಂದ 'ನೀನು ದೇಹೇಂದ್ರಿಯ ಗಳ ಧರ್ಮಗಳುಳ್ಳವನಲ್ಲ, ಆ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ' ಎಂದು ಪ್ರತಿಬೋಧಿತ ನಾದವನಾಗಿ, ಆ ಈ ಸಂಪ್ರಸಾದನು, ಜೀವನು, ಈ ಶರೀರದಿಂದ- ವಾಯ್ವಾದಿ ಗಳು ಆಕಾಶದಿಂದ (ಹೇಗೆ ಏಳುತ್ತವೆಯೋ) ಹಾಗೆ- ಎದ್ದು ದೇಹಾದಿವಿಲಕ್ಷಣ ವಾದ ತನ್ನ ರೂಪವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು, ದೇಹವೇ ತಾನೆಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು- ಎಂದರ್ಥ (ಶರೀರದಿಂದ ಎದ್ದು) ತನ್ನದೇ ಆದ ರೂಪದಿಂದ, ಸದ್ರೂಪ ದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೆ- ಎಂಬೀ (ವಾಕ್ಯವನ್ನು) ಹಿಂದೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡ ಲಾಗಿದೆ.

ಆ ಸಂಪ್ರಸಾದನು ಯಾವ ತನ್ನ ರೂಪದಿಂದ ಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಾನೋ- ತಿಳಿವಳಿಕೆಯುಂಟಾಗುವ ಮುಂಚೆ ಹಗ್ಗವು ಭ್ರಾಂತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಹೇಗೆ ಹಾವಾ ಗಿರುವದೋ, ಅಮೇಲೆ ಬೆಳಕಿನಿಂದ ತೋರಿಸಲು ಹಗ್ಗದ ರೂಪದ ತನ್ನ ರೂಪ ದಿಂದಲೇ (ಹೇಗೆ) ಸಿದ್ಧನಾಗುವದೋ ಹಾಗೆ (ಯಾವ ರೂಪದಿಂದ ಇವನು ಸಿದ್ಧ ನಾಗುತ್ತಾನೋ)- ಅವನು ಉತ್ತಮಪುರುಷನು, ಉತ್ತಮನಾದ ಪುರುಷನಾದ್ದ ರಿಂದ ಉತ್ತಮಪುರುಷನು. ಅವನೇ ಉತ್ತಮಪುರುಷನು ಅಕ್ಷಿಸ್ವಪ್ನ ಪುರುಷರು ವ್ಯಕ್ತರು, ಸುಷುಪ್ತನೂ ಸಮಸ್ತನೂ ಸಂಪ್ರಸನ್ನನೂ ಆಗಿರುವ (ಪುರುಷನು) ಅವ್ಯಕ್ತನು; ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಸಿದ್ಧನಾಗಿರು ವನಲ್ಲ, ಇವನು ಕ್ಷರಾಕ್ಷರರೆಂಬ ವ್ಯಾಕೃತಾವ್ಯಾಕೃತಃ (ಪುರುಷರು)

1. ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯಶರೀಕ್ಷಣಕ್ರಮದಿಂದ.

2. ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟೀಳುವದು- ಎಂದರೆ ಸಾಯುವದಲ್ಲ; ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅರಿಯುವದೇ, ಇದರಿಂದ ಸ್ವರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಎಂದರೆ ಈ ವಿವೇಕವಿಜ್ಞಾನದ ಫಲವಾಗಿ, ಕೇವಲಾತ್ಮನೇ ತಾನೆಂಬ ನಿಶ್ಚಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಲ್ಲುವದೇ ಸೂ. ಭಾ. ೧-೩-೧೯, (ಭಾ. ಭಾ. ೨೬೬)ನ್ನು ಸೂ. ಭಾ. ೪-೪-೧೦ರಿಂದ ಇರಲಿರುವ ನಿರ್ಣಯ ವನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

3. ೮-೩-೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೬೨೩)ನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

4. ಇಲ್ಲಿ ಅವಸ್ಥೆಗಳೊಳಗೆ ಅಧಿದೈವಿಕಾದಿಪ್ರಪಂಚವನ್ನೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿದೆ ಎಂದು ಭಾವ ಮಂ ಭಾ ಮಂ. ೩, (ಭಾ. ಭಾ. ೧೨)ನ್ನು ನೋಡಿ.

ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಉತ್ತಮಪುರುಷನು. ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವನ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಮಾಡಿದೆಯಷ್ಟೆ ?

ಮುಕ್ತಾತ್ಮನ ಐಶ್ವರ್ಯ:-

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೭೨. ಸ ಸಂಪ್ರಸಾದಃ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣ ತತ್ರ ಸ್ವಾತ್ಮನಿ ಸ್ವಸ್ಥತಯಾ ಸರ್ವಾತ್ಮಭೂತಃ ಪರ್ಯೇತಿ ಕ್ವಚಿದಿನ್ದ್ರಾದ್ಯಾತ್ಮನಾ ಜಕ್ಷದ್ ಹಸನ್ ಭಕ್ಷಯನ್ ವಾ ಭಕ್ಷ್ಯಾನ್ ಉಚ್ಚಾನಚಾನ್ ಈಸಿತಾನ್, ಕ್ವಚಿನ್ಮನೋಮಾತ್ರೈಃ ಸಂಕಲ್ಪಾ ದೇವ ಸಮುತ್ಥಿತೈರ್ಬಾಹ್ಯಲೌಕಿಕೈರ್ವಾ ಕ್ರೀಡನ್ ಸ್ತ್ರಾದಿಭಿಃ. ರಮಮಾಣಶ್ಚ ಮನಸ್ಯವ | ನೋಪಜನಂ ಪ್ರೀಪುಂಸಯೋರನ್ಯೋನ್ಯೋಪಗಮೇನ ಜಾಯತ ಇತಿ ಉಪಜನಮ್ | ಆತ್ಮಭಾವೇನ ವಾ ಆತ್ಮಸಾಮೀಪ್ಯೇನ ಜಾಯತ ಇತ್ಯುಪ ಜನಮ್ ಇದಂ ಶರೀರಮ್ | ತನ್ನ ಸ್ಮರನ್ | ತತ್ಸ್ಮರಣೇ ಹಿ ದುಃಖಮೇವ ಸ್ಯಾತ್ | ದುಃಖಾತ್ ಕತ್ವಾತ್ ತಸ್ಯ | ನನ್ವನುಭೂತಂ ಚೇನ್ನ ಸ್ಮರೇದಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಂ ಮುಕ್ತಸ್ಯ | ನೈಷ ದೋಷಃ | ಯೇನ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಾದಿನಾ ಜನಿತಮ್, ತಚ್ಚ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಾದಿ ವಿದ್ಯಯಾ ಉಚ್ಛೇದಿತಮ್ | ಅತಸ್ತನ್ನಾನುಭೂತಮೇವೇತಿ ನ ತದಸ್ಮರಣೇ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಹಾನಿಃ | ನ ಹ್ಯುನ್ಮತ್ತೇನ ಗ್ರಹಗೃಹೀತೇನ ವಾ ಯದನುಭೂತಂ ತದುನ್ಮಾದಾದ್ಯಪಗಮೇಽಪಿ ಸ್ಮರ್ತವ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್ ತಥಾ ಇಹಾಪಿ ಸಂಸಾರಿಭಿರವಿದ್ಯಾದೋಷವದ್ವಿರ್ಯದನುಭೂಯತೇ ತತ್ ಸರ್ವಾತ್ಮಾನಮ್ ಆಶರೀರಂ ನ ಸ್ಮರತಿ | ಅವಿದ್ಯಾನಿಮಿತ್ತಾಭಾವಾತ್ | ಯೇ ತೂಚ್ಛನ್ನದೋಷೈರ್ಮೃದಿತಕಷಾಯೈರ್ಮಾನಸಾಃ ಸತ್ಯಾಃ ಕಾಮಾಃ ಅನ್ಯತಾಪಿಧಾನಾ ಅನು ಭೂಯಂತೇ ವಿದ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತೃತ್ವಾತ್ ತ ಏವ ಮುಕ್ತೇನ ಸರ್ವಾತ್ಮಭೂತೇನ ಸಂಬಂಧಸ್ತ ಇತಿ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಸ್ತುತಯೇ ನಿರ್ದಿಶ್ಯಂತೇ | ಅತಃ ಸಾಧ್ಯೇತದ್ ವಿಶಿನಷ್ಟಿ 'ಯ ಏತೇ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ' (೮-೧೨-೫) ಇತಿ | ಯತ್ರ ಕ್ವಚನ ಭವನ್ಮೋಽಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯೇವ ಹಿ ತೇ ಲೋಕೇ ಭವನ್ಮೀತಿ ಸರ್ವಾತ್ಮತ್ವಾದ್ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಉಚ್ಯಂತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಸಂಪ್ರಸಾದನು ತನ್ನ ರೂಪದಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ (ಆ) ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ವಸ್ಥನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಡು, ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಾದಿ

1. ಗೀ. ೧೨-೧೬, ೧೭, ೧೮ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಉತ್ತಮಪುರುಷನು ಆಧಾರವಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂದೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಅಭೇಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆಂದೂ ಅರ್ಥವಲ್ಲ, ಆ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ - ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹಿಂದೆ (ಭಾ ಭಾ. ೬೭೨)ರಲ್ಲಿಯೇ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ.

3. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಆತ್ಮನಾಗಿರುವುದರಿಂದ

ರೂಪದಿಂದ (ಜಕ್ಷತ್ =)ನಗುತ್ತಾ, ಅಥವಾ ತನಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಬಗೆಬಗೆಯ ಭಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾ, ಅಥವಾ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಲೇ ಎದ್ದು ಬಂದಿರುವ ಕೇವಲ ಮಾನಸವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದ ಸ್ತ್ರಾದಿಗಳೊಡನೆ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ರಮಿಸುತ್ತಾ, ಉಪಜನವಾದ - ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಸೇರುವದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವದಾದ್ದರಿಂದ (ಶರೀರವು) ಉಪಜನವು . ಅಥವಾ ಆತ್ಮನ (ಉಪ) ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಇರುವದರಿಂದ ಆತ್ಮಭಾವದಿಂದಲೇ (ಜಾಯತೇ) ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಶರೀರವು ಉಪಜನವು- ಇದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಇದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ದುಃಖವೇ ಆಗುವದಲ್ಲವೆ ? ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ದುಃಖಾತ್ಮಕವೇ ಆಗಿದೆ

(ಅಕ್ಷೇಪ).— (ಹಿಂದೆ) ಅನುಭವಿಸಿದ (ಶರೀರವನ್ನು) ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಮುಕ್ತನು ಸರ್ವಜ್ಞನಲ್ಲವೆಂದೇ ಆಗುವದಲ್ಲ !

(ಪರಿಹಾರ).— ಇದೇನೂ ದೋಷವಲ್ಲ. ಯಾವ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನದಿಂದ (ಅದು) ಉಂಟಾಗಿತ್ತೋ, ಆ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನವೇ ಮುಂತಾದದ್ದು ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ನಾಶಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು (ನಿಜವಾಗಿ) ಅನುಭವಿಸಿದ್ದೇ ಅಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅದರ ನೆನಪಿಲ್ಲದೆಹೋದರೆ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಕ್ಕೆ (ಯಾವ) ಹಾನಿಯೂ ಇಲ್ಲ ಹುಚ್ಚನಾಗಿದ್ದವನು ಅಥವಾ ಗ್ರಹಾವಿಷ್ಟನಾಗಿದ್ದವನು ಏನನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದನೋ ಅದನ್ನು ಹುಚ್ಚು ಮುಂತಾದದ್ದು ಹೋದ ಮೇಲೂ ಸ್ಮರಿಸತಕ್ಕದ್ದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ? ಹಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅವಿದ್ಯಾದೋಷವುಳ್ಳ ಸಂಸಾರಿಗಳಾದವರು ಯಾವದನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವರೋ ಅದು ಸರ್ವಾತ್ಮನಾದ ಅಶರೀರವನ್ನು ಸೋಂಕಲಾರದು, ಏಕೆಂದರೆ (ಅವನಲ್ಲಿ) ಅವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ನಿಮಿತ್ತವಿರುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ದೋಷರಹಿತರಾಗಿ ಮೃದಿತಕಷಾಯರಾದವರು ಅನ್ಯತಾಪಿಧಾನವುಳ್ಳ ಯಾವ ಸತ್ಯಕಾಮಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವರೋ (ಅವು) ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ತೋರಿಕೊಳ್ಳುವವಾದ್ದರಿಂದ* ಅವು ಮಾತ್ರವೇ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾಗಿರುವ ಮುಕ್ತನಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಾಗುತ್ತವೆಯಾಗಿ* ಅವನ್ನು

1. ಅನುಭೂತವಾಗಿತ್ತೋ ಎಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ ಶರೀರವು ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನದಿಂದ ತೋರುತ್ತಿತ್ತೇ ಹೊರತು ನಿಜವಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಇರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಎಂದು ವಿನಾಶವಾಗಿ ಬಹುಮು. ಸಶರೀರತ್ವವು ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತವೇ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೂ. ಭಾ. ೧ ೧-೪ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೮)ನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಉಪಾಸನೆಯೂ ವಿದ್ಯೆಯೇ, ಅದ್ದರಿಂದ ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ದುಃಖಾತ್ಮಕವಾದ ಶರೀರದ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದಾಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದ ಭೋಗಗಳ ಆನಂದವು ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಆಗುವವೆಂದು ಹೇಳುವದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಭಾವ. ಶ್ರೋತ್ರಿಯನೂ ಅಕಾಮಹತನೂ ಆದವನ ಆನಂದದಲ್ಲಿ ಸಕಲಾನಂದಗಳೂ ಅಡಕವಾಗಿರುವವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ತೈ. ಭಾ. ೨-೮ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೦೦)ನ್ನು ನೋಡಿ.

3 ಪರಮಾರ್ಥದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ಜ್ಞಾನಿಯ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಹಿಂದೆ ಭಾ. ಭಾ. ೬-೬ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಮನದಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದ ಸ್ತುತಿಗಾಗಿ (ಇಲ್ಲಿ) ತಿಳಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ (೮-೧೨-೫ ರಲ್ಲಿ) “ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿರುವವಲ್ಲ, ಈ (ಕಾಮಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಾ ರಮಿಸುತ್ತಾನೆ)” ಎಂದು (ಶ್ರುತಿಯು) ಹೀಗೆ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಹಾಕಿರುವುದು (ಸರಿಯೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ). ಅವು ಎಲ್ಲಿಲ್ಲದರೂ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ಲೋಕದಲ್ಲವೇ, ಅವು ಇರುತ್ತವೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಾತ್ಮವಾಗಿರುವದರಿಂದ (ಅವು) ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವೆಂದಿದೆ.

ದ್ವಿತೀಯಾಭಾವವಿದ್ದರೂ

ಕಾಣುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೭೭೯. ನನು ಕಥಮೇಕಃ ಸನ್ “ನಾನ್ಯತ್ ಪಶ್ಯತಿ ನಾನ್ಯಚ್ಛೃಣೋತಿ ನಾನ್ಯದ್ವಿಜಾನಾತಿ ಸ ಭೂಮಾ” (೭-೨೪-೧), “ಕಾಮಾಂಶ್ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಲೋಕಿಕಾನ್ ಪಶ್ಯನ್ ರಮತ” (೮-೧೨-೫) ಇತಿ ಚ ವಿರುದ್ಧಮ್? ಯದ್ಭುಕ್ತೋ ಯಸ್ಮಿನ್ನೇವ ಕ್ಷಣೇ ಪಶ್ಯತಿ ಸ ತಸ್ಮಿನ್ನೇವ ಕ್ಷಣೇ ನ ಪಶ್ಯತಿ ಚೇತಿ? ನೈಷ ದೋಷಃ | ಶ್ರುತ್ಯನ್ತರೇ ಪರಿಹೃತತ್ವಾತ್ | ದ್ರಷ್ಟೃದೃಷ್ಟೇರವಿಪರಿಲೋಪಾತ್ ಪಶ್ಯನ್ನೇವ ಭವತಿ | ದ್ರಷ್ಟುರನ್ಯತ್ವೇನ ಕಾಮಾನಾಮಭಾವಾನ್ ಪಶ್ಯತಿ ಚೇತಿ | ಯದ್ಯಪಿ ಸುಷುಪ್ತೇ ತದುಕ್ತಂ ಮುಕ್ತಸ್ಯಾಪಿ ಸರ್ವೈಕತ್ವಾತ್ ಸಮಾನೋ ದ್ವಿತೀಯಾ ಭಾವಃ | “ಕೇನ ಕಂ ಪಶ್ಯೇತ್” (ಬೃ. ೨-೪-೧೪) ಇತಿ ಚೋಕ್ತಮೇವ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

(ಅಕ್ಷೇಪ).:- ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದು “(ಎಲ್ಲ) ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲವೋ, ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಕೇಳುವದಿಲ್ಲವೋ, ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಅರಿಯುವದಿಲ್ಲವೋ ಅದು ಭೂಮವು” (೭-೨೪-೧), (ಎಂದೂ) “ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಮಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾ ರಮಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ” (೮-೧೨-೫) ಎಂದೂ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ (ಹೇಳಿದ್ದು) ಹೇಗೆ (ಸರಿ)? ಒಬ್ಬನೇ ಯಾವ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಾನೋ ಅದೇ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ ಎಂದಂತೆ (ಅಲ್ಲವೇ, ಇದು)?

(ಪರಿಹಾರ):- ಇದೇನೂ ದೋಷವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ‘ದ್ರಷ್ಟೃವಿನ್ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಯಾವ ಲೋಪವೂ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಾನೆ, ದ್ರಷ್ಟೃವಿಗೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಾಮಗಳು (ಯಾವವೂ) ಇಲ್ಲದಿರುವದ

1. ಹೀಗೆ ಸಗುಣೋಪಾಸಕರ ಫಲವನ್ನು ಜ್ಞಾನದ ಸ್ತುತಿಗೆಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೂ ಹೇಳಬಹುದಾದ್ದರಿಂದಲೇ.

2. ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲವೇ? ಎಂದರ್ಥ

3. ಇದು ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥವು ಮಾತ್ರ.

ರಿಂದ ಕಾಣುವದೂ ಇಲ್ಲ' (ಬೃ. ೪-೩-೨೩)^೧ ಎಂದು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಸುಷುಪ್ತಿಯ ವಿಷಯವಾದರೂ ಮುಕ್ತನೂ ಎಲ್ಲದರೊಡನೆ ಒಂದಾಗಿರುವದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ವಸ್ತುವಿಲ್ಲವಂಬುದು ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

“(ಅಲ್ಲಿ) ಏತರಿಂದ ಯಾರನ್ನು ನೋಡಿಯಾನು ?” (ಬೃ. ೪-೫-೧೫) ಎಂದೂ (ಅಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ^೨

ಅಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೮೦ ಅಶರೀರಸ್ವರೂಪೋಽಪಹತಪಾಪ್ಯಾದಿಲಕ್ಷಣಃ ಸನ್ ಕಥಮೇಷ ಪುರುಷೋಕ್ತೇ ದೃಶ್ಯತ ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಪ್ರಜಾಪತಿನಾ ? ತತ್ರ ಯಥಾಸಾವಕ್ಷಣಿ ಸಾಕ್ಷಾದ್ ದೃಶ್ಯತೇ ತದ್ವತ್ತ್ವಮಿತಿವಮಾರಭ್ಯತೇ | ತತ್ರ ಕೋ ಹೇತುರಕ್ಷಣಿ ದರ್ಶನ ಇತಿ ? ಅಹ | ಸ ದೃಷ್ಟಾಂತೋ ಯಥಾ ಪ್ರಯೋಗ್ಯಃ | ಪ್ರಯೋಗ್ಯ ಪರೋ ವಾ ಸಶಬ್ದಃ | ಪ್ರಯುಜ್ಯತ ಇತಿ ಪ್ರಯೋಗ್ಯಃ | ಅಶ್ವೋ ಬಲೀವದೋ ವಾ | ಯಥಾ ಲೋಕೇ ಆಚರತ್ಯನೇನೇತ್ಯಾಚರಣಃ ರಘೋನೋ ವಾ | ತಸ್ಮಿನ್ ಆಚರಣೇ ಯುಕ್ತಃ, ತದಾಕರ್ಷಣಾಯ | ಏವಮಸ್ಮಿನ್ ಶರೀರೇ ರಥಸ್ಥಾನೀಯೇ ಪ್ರಾಣಃ ಪೃಷ್ಠವೃತ್ತಿಃ, ಇಂದ್ರಿಯಮನೋಬುದ್ಧಿಸಂಯುಕ್ತಃ ಪ್ರಜ್ಞಾತ್ಮಾ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿದ್ವಯಸಂಮೂರ್ಛಿತಾತ್ಮಾ ಯುಕ್ತಃ ಸ್ವಕರ್ಮಫಲೋಪ ಭೋಗನಿಮಿತ್ತಂ ನಿಯುಕ್ತಃ | “ಕಸ್ಮಿನ್ನಹಮುತ್ಕ್ರಾಂತ ಉತ್ಕ್ರಾಂತೋ ಭವಿಷ್ಯಾಮಿ ಕಸ್ಮಿನ್ ವಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಸ್ಯಾಮಿ” (ಪ್ರ. ೬-೩) ಇತಿ ಶ್ವರೇಣ ರಾಜ್ಞೇವ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರೀ ದರ್ಶನಶ್ರವಣಚೇಷ್ಟಾವ್ಯಾಪಾರೇಽಧಿಕೃತಃ | ತಸ್ಯೈವ ತು ಮಾತ್ರೈಕದೇಶಶ್ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯಂರೂಪೋಪಲಬ್ಧಿವ್ಯಾಪಾರಭೂತವ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಅಶರೀರಸ್ವರೂಪನೂ ಅಪಹತಪಾಪ್ಯಾದಿಲಕ್ಷಣದವನೂ ಆದ ಈ ಪುರುಷನು ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತಾನೆಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ ? ಇಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ

1. ಆತ್ಮನು ಚಿನ್ಮಾತ್ರಸ್ವರೂಪನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ, ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳೂ ಅವನ ಸ್ವರೂಪ ದಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ, ಅವನಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ.

2 ಸೂ. ಭಾ. ೪-೪-೧೬ನ್ನು ನೋಡಿ.

3. ಆದ್ದರಿಂದ ದ್ವಿತೀಯವಸ್ತುವನ್ನು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿರುವದೇ ಯುಕ್ತ, ಆದರೂ ಸ್ತುತಿಗಾಗಿ ಸಗುಣೋಪಾಸಕರಿಗೆ ಆಗುವ ಫಲಕ್ಕೂ ಭೋಕ್ತೃವಾದವನು ನಿಜವಾಗಿ ಆತ್ಮನೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಆ ಫಲವೂ ಆಗುವವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

4. ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯದ ದೋಷವು ಆತ್ಮನಿಗೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ^೩.
ಎಂಬ ಭಾ :

ಈತನು ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೇರಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತಾನೋ ಅದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಈ ಈ (ಗ್ರಂಥವನ್ನು) ಆರಂಭಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಕಾಣುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ವೇನು? ಎಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ, ಆ ದೃಷ್ಟಾಂತವು ಹೇಗೆಂದರೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರಯೋಗ್ಯವು- ಅಥವಾ (ಆ ಪ್ರಯೋಗ್ಯವು ಎಂದು) ಸಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವೆಂದಾದರೂ ಹೇಳಬಹುದು. (ಪ್ರಯುಜ್ಯತೇ) ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಕುದುರೆ ಅಥವಾ ಎತ್ತು ಪ್ರಯೋಗ್ಯವೆನಿಸುವದು. ಲೋಕದಲ್ಲಿ (ಹೇಗೆ ಪ್ರಯೋಗ್ಯವು) - ಯಾವದರಿಂದ ಸಂಚರಿಸುವರೋ ಆ (ಕುದುರೆ)ಗಾಡಿಯು ಅಥವಾ ಬಂಡಿಯು ಆಚರಣವೆನಿಸುವದು. ಆ ಆಚರಣದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಎಳೆಯುವದಕ್ಕೆ- ನೊಗಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದೋ ಹಾಗೆ ರಥದಂತಿರುವ ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸಂಚವೃತ್ತಿಗಳುಳ್ಳ, ಇಂದ್ರಿಯಮನೋಬುದ್ಧಿಗಳೆಂದೊಡಗೂಡಿದ ಪ್ರಾಣವು ಎಂದರೆ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಗಳೆಂಬ ಎರಡು (ಶಕ್ತಿ)ಗಳು ಸೇರಿರುವ ಆತ್ಮನಾದ ಪ್ರಜ್ಞಾತ್ಮವು, ಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ತನ್ನ ಕರ್ಮಫಲದ ಉಪಭೋಗದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ನಿಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ,¹ “ಯಾವದು ಉತ್ಕ್ರಾಂತವಾದರೆ ನಾನು ಉತ್ಕ್ರಾಂತನಾಗುವೆನು, ಅಥವಾ ಯಾವದು ನಿಂತುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ನಿಂತುಕೊಂಡಿರುವೆನು” (ಪ್ರ.೬-೨) ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸಿ ನೋಡಿ ಪರಮೇಶ್ವರನು- ರಾಜನು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ನಿಯಮಿಸುವಂತೆ- ನೋಡುವದು, ಕೇಳುವದು, ಮತ್ತು ಕೆಲಸದ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ರೂಪವನ್ನು ನೋಡುವದಕ್ಕೆ ದ್ವಾರವಾಗಿರುವ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯವೋ, ಆ ಪ್ರಾಣದ್ದೇ ಮಾತ್ರೆಯು, ಏಕದೇಶವು.²

ಜ್ಞಾನವು ಆತ್ಮನದು, ವಿಶೇಷದರ್ಶನವು ಕರಣದ್ದು

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಅಥ ಯತ್ರೈತದಾಕಾಶಮನುವಿಷಣ್ಣಂ ಚಕ್ಷುಃ ಸ ಚಾಕ್ಷುಷಃ
ಪುರುಷೋ ದರ್ಶನಾಯ ಚಕ್ಷುರಥ ಯೋ ವೇದೇದಂ ಜಿಘ್ರ
ಣೇತಿ ಸ ಆತ್ಮಾ ಗನ್ಧಾಯ ಘ್ರಾಣಮಥ ಯೋ ವೇದೇದಮಭಿ

1. “ಸ ಏಷ ಪ್ರಾಣ ಏವ ಪ್ರಜ್ಞಾತ್ಮಾ” (ಕಾ. ೩-೯) ಎಂಬ ಕೌಷೀತಕ್ಯುಪನಿಷತ್ತಿನ ಸೂಚನೆಯಿದು. ಇಲ್ಲಿ “ಇಂದ್ರಿಯಮನೋಬುದ್ಧಿಸಂಯುಕ್ತಃ” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಕಾರಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ೧೭-೩-೨, ೪ರ ಸೂಚನೆಯಂತಿದೆಯೆಂದೂ ಪ್ರಾಣನನ್ನೂ ಆತ್ಮನನ್ನೂ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿ ಎಣಿಸಿದೆಯೆಂದೂ ಟೀಕೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಾಣವು ಕರಣಾತ್ಮಕವೆಂದೂ ಆತ್ಮನು ಅದಕ್ಕಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವೆಂದೂ ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿರುವ ಈ ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ಅದು ಒಪ್ಪಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುವದಿಲ್ಲ.

2. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ರೂಪವಿಶೇಷವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಮುಂದೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗುವದು.

ನ್ಯಾಹರಾಣೀತಿ ಸ ಆತ್ಮಾಭಿವ್ಯಾಹಾರಾಯ ನಾಗಥ ಯೋ
ನೇದೇದಗ್ಂ ಶೃಣವಾನೀತಿ ಸ ಆತ್ಮಾ ಶ್ರವಣಾಯ ಶ್ರೋ
ತ್ರಮ್ || ೪ ||

ಅಥ ಯೋ ನೇದೇದಂ ಮನ್ವಾನೀತಿ ಸ ಆತ್ಮಾ ಮನೋಽಸ್ಯ
ದೈವಂ ಚಕ್ಷುಃ ಸ ವಾ ಏಷ ಏತೇನ ದೈವೇನ ಚಕ್ಷುಷಾ ಮನ
ಸ್ಯತಾನ್ ಕಾಮಾನ್ ಪಶ್ಯನ್ ರಮತೇ ಯ ಏತೇ ಬ್ರಹ್ಮ
ಲೋಕೇ || ೫ ||

೪-೫. ಇನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಈ ಆಕಾಶವನ್ನು ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಅನುಸರಿಸಿರು
ವದೋ ಅಲ್ಲಿ ಆ ಚಾಕ್ಷುಷಪುರುಷನು ; ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು. ಇನ್ನು
ಇದನ್ನು ಮೂಸೋಣವೆಂದು ಯಾವನು ಅರಿಯುವನೋ ಅವನು
ಆತ್ಮನು, ಗಂಧಕ್ಕೆ ಘ್ರಾಣವು, ಇನ್ನು ಯಾವನು ಇದನ್ನು ನುಡಿ
ಯೋಣವೆಂದು ಅರಿಯುವನೋ ಅವನು ಆತ್ಮನು, ನುಡಿಯುವದಕ್ಕೆ
ವಾಕ್ಯ ; ಇನ್ನು ಇದನ್ನು ಕೇಳೋಣವೆಂದು ಯಾವನು ಅರಿಯು
ವನೋ ಅವನು ಆತ್ಮನು, ಕೇಳುವದಕ್ಕೆ ಶ್ರೋತ್ರವು. ಇನ್ನು
ಯಾವನು ಇದನ್ನು ಮನನಮಾಡೋಣವೆಂದು ಅರಿಯುವನೋ
ಅವನು ಆತ್ಮನು, ಅವನಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ದೈವಚಕ್ಷುಸ್ಸು. ಆ ಇವನು
ದೈವಚಕ್ಷುಸ್ಸಾದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವವಲ್ಲ, ಆ
ಕಾಮಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾ ರಮಿಸುತ್ತಿರುವನು.

ಅಶರೀರಾತ್ಮನು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಬಗೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೮೧. ಅಥ ಯತ್ರ ಕೃಷ್ಣತಾರೋಪಲಕ್ಷಿತಮ್ ಆಕಾಶಂ ದೇಹಚ್ಛಿದ್ರಮ್
ಅನುವಿಷಣ್ಣಮ್ ಅನುಷಕ್ತಮ್, ಅನುಗತಂ ಚಕ್ಷುಃ,¹ ತತ್ರ ಸ ಪ್ರಕೃತೋ
ಅಶರೀರ ಆತ್ಮಾ ಚಾಕ್ಷುಷಃ, ಚಕ್ಷುಷಿ ಭವ ಇತಿ ಚಾಕ್ಷುಷಃ ಪುರುಷಃ² ತಸ್ಯ
ದರ್ಶನಾಯ ರೂಪೋಪಲಬ್ಧಯೇ ಚಕ್ಷುಃ ಕರಣಮ್ | ಯಸ್ಯ ತತ್ ದೇಹಾದಿಭಿಃ
ಸಂಹತತ್ವಾತ್ ಪರಸ್ಯ ದ್ರಷ್ಟುರರ್ಥೇ, ಸೋತ್ರ ಚಕ್ಷುಷಿ ದರ್ಶನೇನ ಲಿಬ್ಧೇನ
ದೃಶ್ಯತೇ ಪರೋಪಶರೀರೋಽಸಂಹತಃ | ಅಕ್ಷಿಣಿ ದೃಶ್ಯತ ಇತಿ ಪ್ರಜಾಪತಿನಾ
ಉಕ್ತಮ್ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯದ್ವಾರೋಪಲಕ್ಷಣಾರ್ಥಮ್ | ಸರ್ವವಿಷಯೋಪಲಬ್ಧಾ

1. ಈ ಮಾತು ಮೂಲದಲ್ಲಿದ್ದು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ.

2. ಈ ಮಾತು ಮೂಲಾನುಸಾರವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿರಬೇಕಿತ್ತು.

ಹಿ ಸ ಏವೇತಿ | ಸ್ಫುಟೋಪಲಬ್ಧಿ ಹೇತುತ್ವಾತ್ಪ್ರತಿ 'ಅಕ್ಷಿಣಿ' ಇತಿ ವಿಶೇಷವಚನಂ ಸರ್ವಶ್ರುತಿಮು | "ಅಥಾಮದರ್ಶಮಿತಿ ತತ್ಸತ್ಯಂ ಭವತಿ" (ಬೃ. ೪-೧-೪?)¹ ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ಅಥಾಪಿ ಯೋಽಸ್ಮಿನ್ ದೇಹೇ ವೇದ | ಕಥಮ್ ? ಇದಂ ಸುಗಂಧಿ ದುರ್ಗಂಧಿ ವಾ ಜಿಘ್ರಾಣೇತಿ | ಅಸ್ಯ ಗಂಧಂ ವಿಜಾನೀಯಾಮ್ ಇತಿ ಸ ಆತ್ಮಾ ತಸ್ಯ ಗಂಧಾಯ ಗಂಧವಿಜ್ಞಾನಾಯ ಘ್ರಾಣಮ್ | ಅಥ ಯೋ ವೇದ ಇದಂ ವಚನಮ್ ಅಭಿವ್ಯಾಹರಾಣೀತಿ ವದಿಷ್ಯಾಮಿತಿ ಸ ಆತ್ಮಾ | ಅಭಿವ್ಯಾಹರಣ ಕ್ರಿಯಾಸಿದ್ಧಯೇ ಕರಣಂ ವಾಗಿನ್ದ್ರಿಯಮ್ | ಅಥ ಯೋ ವೇದ ಇದಂ ಶೃಣವಾನೀತಿ ಸ ಆತ್ಮಾ ಶ್ರವಣಾಯ ಶ್ರೋತ್ರಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಕರಿಗುಡ್ಡೆಯಿಂದುಪಲಕ್ಷಿತವಾದ ಆಕಾಶವನ್ನು ದೇಹರಂಧ್ರ ವನ್ನು ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಅನುಸರಿಸಿರುವದೋ ಅಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಅಶರೀರನಾದ ಅತ್ಮನು ಚಾಕ್ಷುಷನಾದ- ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಚಾಕ್ಷುಷನೆನಿಸುವ- ಪುರುಷ (ನಾಗಿರುವನು). ಅವನಿಗೆ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ರೂಪವನ್ನರಿಯುವದಕ್ಕೆ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಕರಣವು.² ಅದು ದೇಹಾದಿಗಳಿಂದ ಸಂಹತವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಯಾವ ದ್ರವ್ಯವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಾಗಿರುವದೋ, ಆ ಅಶರೀರನೂ ಅಸಂಹತ ನೂ ಆದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇಲ್ಲಿ ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದರ್ಶನವೆಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾನೆ.³

"ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ" ಎಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿರುವದು ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೆಂಬ ದ್ವಾರಗಳಿಗೂ ಉಪಲಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ, ಏಕೆಂದರೆ ಅವನೇ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಅರಿಯುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

1. ಇದು ಶ್ರುತಿಯ ಆರ್ಥಮಾತ್ರವೆಂದರೆ ನಾವು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಸ್ಥಾನಾಂಕವು ಸರಿ, ಅಲ್ಲಿ ಪಾರವು "ಅಥಾವಾಕ್ಷಮಿತಿ ತತ್ಸತ್ಯಂ ಭವತಿ" ಎಂದೇ ಇದೆ, ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವದು ಶ್ರುತ್ಯಕ್ಷರವೇ ಆದರೆ ನಮಗೆ ಆ ವಾಕ್ಯವು ದೊರೆತಿಲ್ಲ

2. ಚಕ್ಷುಸ್ಸನ್ನು ಕರಣವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಚಾಕ್ಷುಷಪುರುಷನೆನಿಸಿ ರುವನು, ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಅವನು ಅಶರೀರನೇ ಎಂದರೆ ದೇಹಕರಣವೆಂತನೇ.

3. ಸಂಹತವಾದದ್ದರ ವ್ಯಾಪಾರವು ಅಸಂಹತವಾದ ಪರಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯ ದಿಂದ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಸಂಹತವಾಗಿರುವದರಿಂದ ದರ್ಶನದ ಫಲವು ಅಸಂಹತನಾದ ಅಶರೀರಾತ್ಮ ನಿಗಾಗಿ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯವಾಗಿರುವವನು ಎಂದು ಅಶರೀರಾತ್ಮನು ಕಂಡುಬರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಭಾವದಿಂದ 'ದೃಶ್ಯತೇ' ಎಂದಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿ ಅತ್ಮನಿಗೆ ಕರ್ತೃತ್ವವಿದೆ ಎಂಬುದೇನೂ ವಿವಕ್ಷಿತವಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ನೆನಪಿಡಬೇಕು.

ವಾಗಿರುವದರಿಂದ^೧ ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ 'ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನಲ್ಲ' ಎಂದೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. "ನಾನು ಕಂಡೆನು ಎಂದು (ಹೇಳುತ್ತಾನಲ್ಲ) ಅದು ಸತ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ" (ಬೃ ೪-೧-೪) ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ (ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ).

(ಅಧ= ಅಪಿ) ಮತ್ತು ಯಾವನು ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅರಿಯುತ್ತಾನೋ- ಹೇಗೆ (ಅರಿಯುತ್ತಾನೆ) ಎಂದರೆ- ಈ ಒಳ್ಳೆಯ ವಾಸನೆಯುಳ್ಳ ಅಧವಾ ಕೆಟ್ಟ ವಾಸನೆಯುಳ್ಳ (ವಸ್ತು)ವನ್ನು ಮೂಸೋಣ, ಇದರ ವಾಸನೆಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳೋಣ ಎಂದು (ಯಾವನು ಅರಿಯುತ್ತಾನೋ) ಅವನು ಆತ್ಮನು. ಅವನಿಗೆ ವಾಸನೆಗೆ ವಾಸನೆಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ **ಘ್ರಾಣವು**. ಮತ್ತು ಈ ವಚನವನ್ನು ನುಡಿಯೋಣ ಹೇಳೋಣ- ಎಂದು ಅರಿಯುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಆತ್ಮನು , ನುಡಿಯುವದೆಂಬ ಕ್ರಿಯೆ ಉಂಟಾಗುವದಕ್ಕೆ **ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವು** ಕರಣವು. ಇನ್ನು ಯಾವನು ಇದನ್ನು ಕೇಳೋಣ ಎಂದು ಅರಿಯುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಆತ್ಮನು . ಕೇಳುವದಕ್ಕೆ ಶ್ರೋತ್ರವು

ಅರಿವೇ ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವು

(ಭಾಷ್ಯ)

೭೨೨. ಅಧ ಯೋ ವೇದ ಇದಂ ಮನ್ವಾನೀತಿ ಮನನವ್ಯಾಪಾರಮ್ ಇಂದ್ರಿಯಾಸಂಸ್ಪೃಷ್ಠಂ ಕೇವಲಂ ಮನ್ವಾನೀತಿ ವೇದ ಸ ಆತ್ಮಾ | ಮನನಾಯ ಮನಃ | ಯೋ ವೇದ ಸ ಆತ್ಮಾ ಇತ್ಯೇವಂ ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರಯೋಗಾದ್ ವೇದನಮಸ್ಯ ಸ್ವರೂಪಮಿತಿ ಅವಗಮ್ಯತೇ | ಯಥಾ ಯಃ ಪುರಸ್ತೌತ್ ಪ್ರಕಾಶಯತಿ ಸ ಆದಿತ್ಯಃ, ಯೋ ದಕ್ಷಿಣತೋ ಯಃ ಪ್ಷಾತ್, ಯ ಉತ್ತರತೋ ಯ ಉರ್ಧ್ವಂ ಪ್ರಕಾಶಯತಿ ಸ ಆದಿತ್ಯಃ ಇತ್ಯುಕ್ತೇ ಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪಃ ಸ ಇತಿ ಗಮ್ಯತೇ | ದರ್ಶನಾದಿಕ್ರಿಯಾನಿವೃತ್ತ್ಯರ್ಥಾನಿ ತು ಚಕ್ಷುರಾದಿಕರಣಾನಿ | ಇದಂ ಚಾಸ್ಯ ಆತ್ಮನಃ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದವಗಮ್ಯತೇ, ಆತ್ಮನಃ ಸತ್ತಾಮಾತ್ರ ಏವ ಜ್ಞಾನಕರ್ತೃತ್ವಂ ನ ತು ವ್ಯಾಪೃತತಯಾ | ಯಥಾ ಸವಿತುಃ, ಸತ್ತಾಮಾತ್ರ ಏವ ಪ್ರಕಾಶನ ಕರ್ತೃತ್ವಂ ನ ತು ವ್ಯಾಪೃತತಯೇತಿ, ತದ್ವತ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಯಾವನು ಇದನ್ನು ಮನನಮಾಡೋಣ. ಇಂದ್ರಿಯವ್ಯಾಪಾರದ ಸೋಂಕಿಲ್ಲದ ಬರಿಯ ಮನನವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮಾಡೋಣ ಎಂದು ಅರಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಆತ್ಮನು , ಮನನಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು

1 ಮಿಕ್ಕ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಪುಟಿತವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬರ್ಥ

“ಯಾವನು ಅರಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಆತ್ಮನು” ಎಂದಿಂತು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ಅರಿವೇ ಇವನ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆ ಯಾವನು ಮುಂದುಗಡೆ ಬೆಳಗುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಆದಿತ್ಯನು, ಯಾವನು ಬಲಕ್ಕೆ, ಯಾವನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ, ಯಾವನು ಎಡಕ್ಕೆ ಯಾವನು ಮೇಲಕ್ಕೆ (ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ) ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವನೋ ಅವನೇ ಆದಿತ್ಯನು ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅವನು ಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪನು ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆಯೋ (ಹಾಗೆಯೇ ಇದು) ನೋಡುವದೇ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೇ ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಕರಣಗಳು (ಇರುತ್ತವೆ), ಮತ್ತು ಆತ್ಮನ ಇರವುಮಾತ್ರವೇ ಜ್ಞಾನಕರ್ತೃತ್ವವೇ ಹೊರತು (ಆಯಾ) ಕಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವದರಿಂದಲ್ಲ ಎಂಬಿದೂ ಅರ್ಥವಶದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯನ ಇರವು ಮಾತ್ರವೇ ಬೆಳಗುವದೆಂಬ (ಕ್ರಿಯೆಗೆ) ಕರ್ತೃವಾಗಿರುವದೇ ಹೊರತು (ಬೆಳಗುವ) ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮಾಡುವದರಿಂದಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಹೇಗೋ (ಹಾಗೆಯೇ ಇದು)

ಮುಕ್ತನಿಗೆ ದೈವಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸರ್ವಕಾಮಾಪಾಪ್ತಿ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೮೩. ಮನೋಽಪ್ಯಾತ್ಮನಃ ದೈವಮ್ ಅಪ್ರಾಕೃತಮ್ ಇತರೇಂದ್ರಿಯೈರಸಾಧಾರಣಂ ಚಕ್ಷುಃ | ಚಪ್ಪೇ ಪಶ್ಯತಿ ಅನೇನೇತಿ ಚಕ್ಷುಃ | ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲವಿಷಯಾಣಿ ಚೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ | ಅತೋಽದೈವಾನಿ ತಾನಿ | ಮನಸ್ಸು ತ್ರಿಕಾಲವಿಷಯೋಪಲಬ್ಧಿಕರಣಂ ವೃದ್ಧಿತದೋಷಂ ಚ ಸೂಕ್ಷ್ಮವ್ಯವಹಿತಾದಿಸರ್ವೋಪಲಬ್ಧಿಕರಣಂ ಚ ಇತಿ ದೈವಂ ಚಕ್ಷುರುಚ್ಯತೇ | ಸ ವೈ ಮುಕ್ತಃ ಸ್ವರೂಪಾಪನ್ನೋ ಅವಿದ್ಯಾಕೃತದೇಹೇಂದ್ರಿಯಮನೋವಿಯುಕ್ತಃ, ಸರ್ವಾತ್ಮಭಾವಮಾಪನ್ನಃ ಸನ್ ಎಷ ವೋಮವದಾ ವಿಶುದ್ಧಃ ಸರ್ವೇಶ್ವರೋ ಮನಃಪಾಧಿಃ | ಸನ್ ಎತೇ ನೈವೇಶ್ವರೇಣ ಮನಸಾ ಎತಾನ್ ಕಾಮಾನ್ ಸವಿತೃಪ್ರಕಾಶವನ್ನಿತ್ಯಪ್ರತೀನ ದರ್ಶನೇನ ಪಶ್ಯನ್ ರಮತೇ | ಕಾನ್ ಕಾಮಾನಿತಿ ವಿಶಿನ್ಷಿ | ಯ ಎತೇ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ ಹಿರಣ್ಯನಿಧಿವದಾ ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಾಸಂಸ್ಪೃತೇನಾಪಿಹಿತಾಃ ಸಂಕಲ್ಪಮಾತ್ರಲಭಾಃ ತಾನ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಮನಸ್ಸು ಈ ಆತ್ಮನಿಗೆ ದೈವವಾದ, ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಕೃತವಲ್ಲದ ಮಿಕ್ಕ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಂತಲ್ಲದ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಇದರಿಂದ (ಚಪ್ಪೇ) ಕಾಣುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು:

೧. ‘ಸರ್ವೇಶ್ವರೋ’ ಎಂಬ ಅಚ್ಚಿನ ಪಾಠವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

೨. “ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ” ಎಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ವರ್ತಮಾನಕಾಲದ ವಿಷಯಗಳೇ ಇರುವವಾದ್ದರಿಂದ ಅವು ಅದೈವಗಳು. ಆದರೆ ಮನಸ್ಸು ಮೂರು ಕಾಲದ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಕಾಣುವದಕ್ಕೆ ಕರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ ; ಯಾವ ದೋಷವೂ ಇಲ್ಲದ್ದು ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ವ್ಯವಹಿತವೂ (ಆಗಿರುವ ವಸ್ತುವೇ) ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಿಯುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದರಿಂದ (ಅದನ್ನು) ದೈವಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಎಂದಿದೆ.

ಆ ಮುಕ್ತನು ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡವನಾಗಿ ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದಾಗಿದ್ದ ಬೇಹ, ಇಂದ್ರಿಯ, ಮನಸ್ಸು-ಇವುಗಳಿಲ್ಲದವನಾಗಿ, ಸರ್ವಾತ್ಮಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಧವನಾಗಿರುವ ಈ ಆಕಾಶದಂತೆ ನಿರ್ಮಲನಾಗಿರುವ (ಮುಕ್ತನು) ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಉಪಾಧಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ^೧ ಈ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಈ ಕಾಮಗಳನ್ನು ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಕಾಶದಂತೆ ನಿತ್ಯವೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ದರ್ಶನದಿಂದ^೨ ಕಾಣುತ್ತಾ ರಮಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಯಾವ ಕಾಮಗಳನ್ನು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹಿರಣ್ಯನಿಧಿಯಂತೆ ಹೊರಗಿನ ವಿಷಯಗಳ ಆಸಂಗವೆಂಬ ಅನ್ಯತದಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟಿರುವವಾಗಿ^೩ ಸಂಕಲ್ಪಮಾತ್ರವಾಗಿರುವವಲ್ಲ, (ಆ ಕಾಮಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾ ರಮಿಸುತ್ತಿರುವನು) ಎಂದರ್ಥ.

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಈ ಜ್ಞಾನದಿಂದಾದ ಫಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತಂ ವಾ ಏತಂ ದೇವಾ ಆತ್ಮಾನಮುಪಾಸತೇ ತಸ್ಮಾತ್ ತೇಷಾ
ಗಂ ಸರ್ವೇ ಚ ಲೋಕಾ ಆತ್ಮಾಃ ಸರ್ವೇ ಚ ಕಾಮಾಃ ಸ
ಸರ್ವಾಗ್ಂಶ್ಚ ಲೋಕಾನಾಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಾಗ್ಂಶ್ಚ ಕಾಮಾನ್
ಯಸ್ತಮಾತ್ಮಾನಮನುವಿದ್ಯ ವಿಜಾನಾತೀತಿ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿ
ರುನಾಚ ಪ್ರಜಾಪತಿರುನಾಚ || ೬ ||

೬. ಆ ಈ ಆತ್ಮನನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳೂ ಸ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿವೆ, ಸರ್ವ ಕಾಮಗಳೂ (ಸಿಕ್ಕಿರುತ್ತವೆ). ಯಾವನು ಆ ಆತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದು

1. ಬುದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾಗ ಮನಸ್ಸಿನ ಶಕ್ತಿಯು ಪರಿಮಿತವಾಗಿತ್ತು, ಈಗ ಅದಕ್ಕೆ ಯಾವ ತಡೆಯೂ ಇಲ್ಲ.

2. ಈ ದರ್ಶನವು ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟುಹೊಂದುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವದಿಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

3. ವಿಸಯಾಸಂಗದಿಂದಲೇ ಅವು ತನ್ನಲ್ಲಿರುವವೆಂಬುದು ತಿಳಿಗಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ.

ಕೊಂಡು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅವನು ಸರ್ವಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಸರ್ವ ಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು- ಎಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿದನು, ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿದನು.

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ

ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವಲೋಕಕಾಮಗಳೂ ದೊರಕಿವೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೭೮೪. ಯಸ್ಮಾದೇವ ಇಂದ್ರಾಯ ಪ್ರಜಾಪತಿನೋಕ್ತ ಆತ್ಮಾ, ತಸ್ಮಾತ್ ತತಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ತಮಾತ್ಮಾನಮ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷೇಽಪಿ ದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ | ತದುಪಾಸ ನಾಚ್ಚ ತೇಷಾಂ ಸರ್ವೇ ಚ ಲೋಕಾ ಆತ್ಮಾಃ ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ ಸರ್ವೇ ಚ ಕಾಮಾಃ | ಯದರ್ಥಂ ಹಿ ಇಂದ್ರ ಏಕಶತಂ ವರ್ಷಾಣಿ ಪ್ರಜಾಪತೌ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮ್ ಉಪಾಸ ತತ್ಪಲಂ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ದೇವೈಃ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ತದ್ಭುಕ್ತಂ ದೇವಾನಾಂ ಮಹಾಭಾಗ್ಯತ್ವಾತ್, ನ ತ್ವಿದಾನೀಂ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಮ್ ಅಲ್ಪಜೀವಿತತ್ವಾತ್, ಮನ್ದತರಪ್ರಜ್ಞತ್ವಾಚ್ಚ ಸಂಭವತೀತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಇದಮುಚ್ಯತೇ ಸ ಸರ್ವಾಂಶ್ಚ ಲೋಕಾನಾನ್ನೋತಿ ಸರ್ವಾಂಶ್ಚ ಕಾಮಾನ್ ಇದಾನೀಂತನೋಽಪಿ | ಕೋಽಸೌ ? ಇಂದ್ರಾದಿವತ್ ಯಸ್ತಮಾತ್ಮಾನಮನುವಿದ್ಯ ವಿಜಾನಾತೀತಿ ಹ ನಾನಾನ್ಯೇನ ಕಿಲ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ | ಅತಃ ಸರ್ವೇಷಾಮ್ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಂ ತತ್ಪಲಪ್ರಾಪ್ತಿಶ್ಚ ತುಲ್ಯೈವ ಭವತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ದ್ವಿರ್ವಚನಂ ಪ್ರಕರಣಸಮಾಪ್ತೃರ್ಧಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಈ ಆತ್ಮನನ್ನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿದನಷ್ಟೆ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಂದ ಶ್ರವಣಮಾಡಿ ಆ ಆತ್ಮನನ್ನು ಈಗಲೂ ದೇವತೆಗಳು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಆ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಆ (ದೇವತೆ)ಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳೂ ಸ್ವಾಯತ್ತವಾಗಿವೆ, ದೊರಕಿವೆ, ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮಗಳೂ (ದೊರಕಿವೆ). ಯಾವದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂದ್ರನು ನೂರೊಂದು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿದನೋ ಆ ಫಲವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ದೇವತೆಗಳು ಮಹಾತ್ಮರಾದ್ದರಿಂದ (ಅದು) ಸರಿಯಾಯಿತು ; ಆದರೆ ಈಗ ಮನುಷ್ಯರು ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಆಯುಸ್ಸುಳ್ಳವರಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯುಳ್ಳವರಾದ್ದರಿಂದಲೂ (ಅದು) ಸಂಭವಿಸಲಾರದು- ಎಂಬ ಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಾಗಿ ಇದನ್ನು ಶ್ರುತಿ

ಹೇಳುತ್ತಿದೆ : ಅವನು ಈಗಿನವನಾದರೂ ಸರ್ವಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಸರ್ವಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಯಾರವನು ? ಎಂದರೆ ಇಂದ್ರನೇ ಮೊದಲಾದವರಂತೆ¹ ಆತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು² ಯಾವನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅವನು-ಎಂದು (ಎಲ್ಲರಿಗೂ) ಸಮಾನನಾಗಿಯೇ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವೂ ಅದರ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಯೂ ಸಮಾನನಾಗಿಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ (ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ ಎಂದು) ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿರುವದು (ಈ) ಪ್ರಕರಣಸಮಾಪ್ತಿ(ಯನ್ನು ಸೂಚಿಸು)ವದಕ್ಕಾಗಿ.

ಎಂ ಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

(ಜ ಸ ಧ್ಯಾನಾರ್ಥ ಮಂತ್ರ ಗಳು)

ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಮಂತ್ರ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಶ್ಯಾಮಾಚ್ಛಬಲಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ಶಬಲಾಚ್ಛಾ ಮಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇಽಶ್ವ
ಇವ ರೋಮಾಣಿ ವಿಧೂಯ ಪಾಪಂ ಚಂದ್ರ ಇವ ರಾಹೋ
ಮುಖಾತ್ ಪ್ರಮುಚ್ಯ ಧೂತ್ವಾ ಶರೀರಮಕೃತಂ ಕೃತಾತ್ಮಾ
ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಮಭಿಸಂಭವಾಮೀತೈಭಿಸಂಭವಾಮೀತಿ || ೧ ||

೧. ಶ್ಯಾಮದಿಂದ ಶಬಲವನ್ನು ಹೊಂದುವೆನು ; ಶಬಲದಿಂದ ಶ್ಯಾಮವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತೇನೆ. ಕುದುರೆಯು ಮೈಗೂದಲುಗಳನ್ನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಪಾಪವನ್ನು ಕೊಡವಿಹಾಕಿ, ಚಂದ್ರನು ರಾಹುವಿನ ಮುಖದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಹೊಂದಿದವನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಶರೀರವನ್ನು ಕೊಡವಿಹಾಕಿ ಕೃತಾತ್ಮನಾಗಿ ಅಕೃತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವೆನು, ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವೆನು.

ಉಪಾಸಕನು ಮಾಡುವ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಧ್ಯಾನ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೮೫. 'ಶ್ಯಾಮಾತ್ ಶಬಲಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ' ಇತ್ಯಾದಿಮನ್ತ್ರವನ್ನಾಯಃ ಪಾವನೋ ಜಪಾರ್ಥಶ್ಚ ಅಧ್ಯಾನಾರ್ಥೋ⁴ ವಾ | ಶ್ಯಮೋ ಗಮ್ಯಾರೋ ವರ್ಣಃ |

1. ಇವನಲ್ಲದೆ ಅನೇಕರು ಆತ್ಮನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ.

2. ಶಾಸ್ತ್ರಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು.

3. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಗುವದೇ.

4. 'ಧ್ಯಾನಾರ್ಥೋ' ಪಾ||

ಶ್ಯಾಮಾ ಇವ ರ್ಯಾಮಃ ಹಾರ್ದಂ ಬ್ರಹ್ಮ | ಅತ್ಯಂತದುರವಗಾಹ್ಯತ್ವಾತ್ | ತದ್
ಹಾರ್ದಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಧ್ಯಾನೇನ ತಸ್ಮಾತ್ ರ್ಯಾಮಾತ್ ಶಬಲಮ್ ಶಬಲ
ಇವ ಶಬಲಃ, ಆರಣ್ಯಾಧ್ಯನೇಕಕಾಮಮಿಶ್ರತ್ವಾದ್ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಸ್ಯ ಶಾಬಲ್ಯಮ್ |
ತಂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ಶಬಲಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ | ಮನಸಾ ಶರೀರಸಂತಾದ್ವಾ ಉರ್ಧ್ವಂ
ಗಚ್ಛೇಯಮ್ | ಯಸ್ಮಾದಹಂ ಶಬಲಾದ್ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಾತ್, ನಾಮರೂಪ
ವ್ಯಾಕರಣಾಯ ಶ್ಯಾಮಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ | ಹಾರ್ದಭಾವಂ ಸ್ಪೃಶನ್ನೋಸ್ತಿ ಇತ್ಯಭಿ
ಪ್ರಾಯಃ | ಅತಸ್ತಮೇವ ಪ್ರಕೃತಿಸ್ವರೂಪಸೂತ್ರಾಂತಂ ಶಬಲಂ ಪ್ರಪದ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ |
ಕಥಂ ಶಬಲಂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ಪ್ರಪದ್ಯತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ | ಅಶ್ವ ಇವ ಸ್ವಾನಿ
ಲೋಮಾನಿ ವಿಧಾಯ ಕನ್ಯುನೇನ ಶ್ರಮಂ ಪಾಂಸ್ವಾದಿ ಚ ರೋಮತೋಽಪ
ನೀಯ ಯಥಾ ನಿರ್ಮಲೋ ಭವತಿ, ಏವಂ ಹಾರ್ದಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನೇನ ಪಿಧಾಯ
ವಾಸಂ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಾಭ್ಯಂ ಚಕ್ಷು ಇವ ಚ ರಾಮಗ್ರಸ್ತಃ, ತಸ್ಮಾದ್ ರಾಹೋ
ಮುಖಾತ್ ಪ್ರಮುಚ್ಯ ಭಾಸ್ವರೋ ಭವತಿ ಯಥಾ | ಏವಂ ಧೂತ್ವಾ ಪ್ರಹಾರ್ಯ
ಶರೀರಂ ಸರ್ವಾನರ್ಥಾಶ್ರಯಂ ಇಹ್ಯವ, ಧ್ಯಾನೇನ ಕೃತಾತ್ಮಾ ಕೃತಕೃತ್ಯಃ ಸನ್,
ಅಕೃತಂ ನಿತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಮ್ ಅಭಿಸಂಭವಾಮೀತಿ | ದ್ವಿರ್ವಚನಮ್ ಮನ್ವ
ಸಮಾಪ್ತೃರ್ಥಮ್ |

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

“ಶ್ಯಾಮಾಚ್ಛಬಲಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ” ಎಂದುಮುಂತಾಗಿರುವ ಮಂತ್ರವನ್ನು (ಇಲ್ಲಿ)
ಪಠಿಸಿರುವುದು (ಅದು) ವಾಸನವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಮತ್ತು (ಅದನ್ನು)
ಜಪಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ (ಆಗಿದೆ), ಅಥವಾ (ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ)
ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕು ಎಂದಾದರೂ ಹೇಳಬಹುದು :

ಶ್ಯಾಮ (ಕಪ್ಪು) ಎಂಬುದು ದಟ್ಟವಾಗಿರುವ (ಕಪ್ಪು)ಬಣ್ಣ ಶ್ಯಾಮದಂತಿರು
ವದರಿಂದ ಹಾರ್ದಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಶ್ಯಾಮವು ಎಂದಿದೆ, ಏಕೆಂದರೆ (ಅದು) ಅತ್ಯಂತ
ವಾಗಿ ದುಷ್ಟವೇಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಆ ಹಾರ್ದಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಅರಿತು
ಕೊಂಡು ಶ್ಯಾಮದಿಂದ ಶಬಲವನ್ನು - (ಚಿತ್ರವರ್ಣವನ್ನು) - ಶಬಲದಂತೆ ಇರುವದ

1. ಈ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸುವದರಿಂದ ಉಪಾಸಕನ ಅಂತಃಕರಣವು ಪವಿತ್ರವಾಗಿ
ಉಪಾಸನೆಯು ಸುಲಭವಾಗಿ ಆಳವಡುವದು ಎಂದು ಭಾವ

2 ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಧ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಹಾರ್ದಬ್ರಹ್ಮ
ವಿದ್ಯೆಯು ವೀರ್ಯವತ್ತರವಾಗುವದು ಎಂದು ಭಾವ, ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಂತೆ ಹಾರ್ದಬ್ರಹ್ಮ
ವಿದ್ಯೆಗೆ ಇದೂ ಅಂಗವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

3 ಉಪಾಸಕರಲ್ಲದವರು ಹೊರಗಿನ ಕಾಮಗಳನ್ನೇ ಬೆನ್ನಟ್ಟುವದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ
ಹಾರ್ದಬ್ರಹ್ಮವು ದುರವಗಾಹ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

4. ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಡಿಕೊಂಡು ಎಂದರ್ಥ.

ರಿಂದ ಶಬಲವು. ಅರ, ಣ್ಯ- ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಕಾಮಗಳಿಂದ ಮಿಶ್ರವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶಬಲತ್ವ(ವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ). ಆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವೆಂಬ ಶಬಲವನ್ನು - ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸೇರುವೆನು, ಅಥವಾ ಶರೀರಪಾತವಾದಮೇಲೆ ಹೋಗಿ ಸೇರುವೆನು ,¹ ಏಕೆಂದರೆ ನಾನು ಶಬಲವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಿಂದ ನಾನು ರೂಪವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ಯಾಮವನ್ನು ಸೇರಿರುತ್ತೇನೆ, ಹಾರ್ದಭಾವವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತೇನೆ ಎಂದರ್ಥ.² ಆದ್ದರಿಂದ (ನನ್ನ) ಪ್ರಕೃತಿಸ್ವರೂಪವಾದ ಆತ್ಮನಾದ ಆ ಶಬಲವನ್ನೇ ಸೇರುತ್ತೇನೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಶಬಲವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸೇರುವೆ ?- ಎಂದರೆ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕುದುರೆಯು ತನ್ನ ಮೈಗೂದಲುಗಳನ್ನು ಕೊಡಹಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒದರಿಕೊಂಡು ಆಯಾಸವನ್ನೂ ಧೂಳು ಮುಂತಾದದ್ದನ್ನೂ ಮೈಗೂದಲಿನಿಂದ ತೆಗೆದುಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಮಲವಾಗುತ್ತದೆಯೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಹಾರ್ದಬ್ರಹ್ಮದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳೆಂಬ ಪಾಪವನ್ನು³ ಕೊಡಹಿಕೊಂಡು, ಮತ್ತು ರಾಹುಗ್ರಸ್ತನಾದ ಚಂದ್ರನು ಆ ರಾಹುವಿನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರಕಾಶಮಯನಾಗುವನೋ ಹಾಗೆ ಸರ್ವಾನರ್ಥಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವ ಶರೀರವನ್ನು ಕೊಡಹಿಕೊಂಡು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಧ್ಯಾನದಿಂದ ನಾಶನಾಡಿಕೊಂಡು⁴ ಕೃತಾತ್ಮನಾಗಿ ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗಿ ಅಕೃತವಾದ ನಿತ್ಯವಾದ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವೆನು. (ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವೆನು ಎಂಬುದನ್ನು) ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿರುವುದು ಮಂತ್ರದ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಯನ್ನು (ಸೂಚಿಸುವದಕ್ಕೆ).

1. ಈಗಲೇ ಫಲವಾಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಂತೆ ಧ್ಯಾನವು ಆಳವಡಲಿ, ಶರೀರವು ಬಿದ್ದ ಬಳಿಕ ಅದರ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೇ ಆಗಲಿ '- ಎಂದರ್ಥ. ಧ್ಯಾನವು ಬಲವಾದರೆ ಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

2. ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮನೂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮನೂ ಒಬ್ಬನೇ ಎಂದರ್ಥ.

3. ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳೆರಡೂ ಸಗುಣವಿದ್ಯಾಬಲದಿಂದ ಹೋಗುವವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸೂ. ಭಾ. ೪-೧-೧೩ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೨೮)ವನ್ನು ನೋಡಿ.

4. ಧ್ಯಾನದಿಂದಾದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಿಂದಲೇ ಶರೀರವು ತನಗಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವ. ಈ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಯಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನೆಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಿದೆ ; ಅದರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದರ ಸೂಚನೆಯೇನೂ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ.

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ
(ಬ್ರಹ್ಮಲಕ್ಷಣವೂ, ಧ್ಯಾನಮಂತ್ರವೂ)

ಬ್ರಹ್ಮಲಕ್ಷಣ, ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಮಂತ್ರ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ ತೇ
ಯದಂತರಾ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ ತದಮೃತಗ್ಂ ಸ ಆತ್ಮಾ ಪ್ರಜಾಪತೇಃ
ಸಭಾಂ ವೇಶ್ಮ ಪ್ರಸದ್ಯೇ ಯಶೋಹಂ ಭವಾಮಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ
ನಾಂ ಯಶೋ ರಾಜ್ಞಾಂ ಯಶೋ ವಿಶಾಂ ಯಶೋಹಮನು
ಪ್ರಾಪತ್ಸಿ ಸ ಹಾಹಂ ಯಶಸಾಂ ಯಶಃ ಶ್ರೇತಮದತ್ಕಮದ
ತ್ಯಗ್ಂ ಶ್ರೇತಂ ಲಿನ್ದ ಮಾಭಿಗಾಂ ಲಿನ್ದ ಮಾಭಿಗಾಮ್ ||೧||

೧. ಆಕಾಶನೆಂಬವನು ನಾಮರೂಪಗಳ ನಿರ್ವಾಹಕನು. ಅವುಗಳು ಏತರೊಳಗೆ (ಇದೆಯೋ) ಅದು ಬ್ರಹ್ಮವು, ಅದು ಅಮೃತವು, ಅದು ಆತ್ಮನು. ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಸಭೆಯನ್ನೂ ವೇಶ್ಮವನ್ನೂ ನಾನು ಸೇರುವಂತಾಗಲಿ ! ನಾನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಯಶಸ್ಸನ್ನಾಗುವಂತಾಗಲಿ ! ರಾಜರುಗಳ ಯಶಸ್ಸನ್ನಾಗುವಂತಾಗಲಿ ! ವೈಶ್ಯರ ಯಶಸ್ಸನ್ನಾಗುವಂತಾಗಲಿ ! ಯಶಸ್ಸನ್ನು ನಾನು ಪಡೆಯುವಂತಾಗಲಿ ! ಆ ನಾನು ಯಶಸ್ಸುಗಳ ಯಶಸ್ಸು ! ಶ್ರೇತವೂ ಅದತ್ಕವೂ ಆದ ಅದತ್ಕವೂ ಶ್ರೇತವೂ ಆದ ಲಿಂದುವನ್ನು (ನಾನು) ಸೇರದೆ ಇರಲಿ ! ಲಿಂದುವನ್ನು (ನಾನು) ಸೇರದೆ ಇರಲಿ !

ಧ್ಯಾನಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಲಕ್ಷಣ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೮೬. ಆಕಾಶೋ ವಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಲಕ್ಷಣಸಿದ್ಧಿಶಾರ್ಥಮ್ ಅಧ್ಯಾನಾಯ | ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ ಶ್ರುತಿಮು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಆತ್ಮಾ | ಆಕಾಶ ಇವ ಅಶರೀರತ್ವಾತ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮತ್ವಾಚ್ಚ | ಸ ಚ ಆಕಾಶೋ ನಾಮರೂಪಯೋಃ ಸ್ವಾತ್ಮಸ್ಥಯೋರ್ಜಗದ್ವಿಜಭೂತಯೋಃ ಸಲಿಲಸ್ಯೇವ ಘನಸ್ಥಾನೀಯಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ ನಿರ್ಮೋಢಾ ವ್ಯಾಕರ್ತಾ | ತೇ ನಾಮರೂಪೇ ಯದಂತರಾ ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಂತರಾ ಮಧ್ಯೇ ವರ್ತೇತೇ | ತಯೋರ್ವಾ ನಾಮರೂಪಯೋರಂತರಾ ಮಧ್ಯೇ | ಅನ್ಯತ್ ನಾಮರೂಪಾಭ್ಯಾಮ್ ಅಸ್ಪೃಷ್ಟಂ ಯದಿತ್ಯೇತತ್ | ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ |

ನಾಮರೂಪವಿಲಕ್ಷಣಂ ನಾಮರೂಪಾಭ್ಯಾಮ್ ಅಸ್ಪೃಷ್ಟಮ್ ತಥಾಪಿ ತಯೋರ್ನಿರ್ವೋದ್ಯ | ಏವಂವಿಲಕ್ಷಣಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯರ್ಥಃ | ಇದಮೇವ ಮೈತ್ರೇಯಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇನೋಕ್ತಂ ಚಿನ್ಮಾತ್ರಾನುಗಮಾತ್ ಸರ್ವತ್ರ ಚಿತ್ಸ್ವರೂಪತ್ವೇತಿ ಗಮ್ಯತ ಏಕವಾಕ್ಯತಾ | ಕಥಂ ತದವಗಮ್ಯತ ಇತಿ ? ಆಹ | ಸ ಆತ್ಮಾ | ಆತ್ಮಾ ಹಿ ನಾಮ ಸರ್ವಜನ್ಮಾನಾಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇತನಃ ಸ್ವಸಂವೇದ್ಯಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ | ತೇನೈವ ಸ್ವರೂಪೇಣ ಉನ್ನೀಯ ಅಶರೀರೋ ವೈದ್ಯಮವತ್ ಸರ್ವಗತ ಆತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯವಗಮ್ಯಮ್ | ತಚ್ಚಾತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಅವೃತಮ್ ಅನುರೂಪಮಾ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

‘ಆಕಾಶೋ ವೈ’ ಮುಂತಾದ (ವಾಕ್ಯವು) ಧ್ಯಾನಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ (ಬಂದಿರುತ್ತದೆ)

ಆಕಾಶವು ಎಂದಲ್ಲಿ, ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ?¹ ಆಕಾಶದಂತೆ ಅಶರೀರನಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ, ಸೂಕ್ಷ್ಮನಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ (ಈ ಹೆಸರು ಅವನಿಗೆ ಬಂದಿದೆ) ಆ ಆಕಾಶವು ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ, ಜಗತ್ತಿಗೆ ಬೀಜವಾಗಿರುವ, ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ನೊರೆಯಂತಿರುವ² ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಾಹ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು, ನ್ಯಾಕರಣಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು.³ ಆ ನಾಮರೂಪಗಳು (ಯದಂತರಾ = ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮದ (ಅಂತರಾ ಎಂದರೆ) ಒಳಗೆ ಇರುತ್ತವೆಯೋ, ಅಥವಾ (ತೇ =) ಆ ನಾಮರೂಪಗಳ ಅಂತರಾ ಎಂದರೆ ಒಳಗೆ ಯಾವದು ಇರುತ್ತದೆಯೋ⁴ -ಯಾವದು ನಾಮರೂಪಗಳಿಂದ (ಯಾವಾಗಲೂ) ಸೋಂಕಲ್ಪಡದೆ ಇರುತ್ತದೆಯೋ ಎಂದರ್ಥ⁵ — ಅದು ಬ್ರಹ್ಮವು ನಾಮರೂಪಗಳಿಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿ

1 ಸೂ. ಭಾ ೧-೧-೨೨ (ಭಾ ಭಾ ೧೨೦)ನ್ನು ನೋಡಿ

2. ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕೆ ಬೃ. ಭಾ. ೧-೪-೭ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೨೦), ೨-೪-೧೦ (ಭಾ. ಭಾ. ೩೬೮), ೩-೫-೧ (ಭಾ. ಭಾ. ೫೪), ಐ. ಭಾ. ೧-೧ ಇವನ್ನು ನೋಡಿ.

3. ಜೀವೇನಾತ್ಮನಾ ಎಂದು (೬ ೩-೨ರಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿರುವ ನಾಮರೂಪನ್ಯಾಕರಣವೂ ಬ್ರಹ್ಮದ್ದೇ. ಸೂ. ಭಾ. ೨-೪-೨೦ (ಭಾ. ಭಾ. ೨೦೭).

4. ಇದರಿಂದ ನಾಮರೂಪಗಳಿಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ವಸ್ತುವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಯಿತು. ಸೂ. ಭಾ ೧ ೩-೪೧.

5. ನಾಮರೂಪಗಳು ಅವಿದ್ಯಾಕಲ್ಪಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ, ಅವುಗಳ ತತ್ತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ನಾಮರೂಪಗಳ ಸೋಂಕು ಅದಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಸೂ. ಭಾ. ೨-೧-೧೪ (ಭಾ. ಭಾ ೪೪೦), ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದಲೇ ನಾಮರೂಪಗಳಿಗೆ ಇರನಾದಮೂ ಬ್ರಹ್ಮವು ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪವಲ್ಲ. ತೈ. ಭಾ. ೨-೬ (ಭಾ. ಭಾ. ೧೬೫).

ಯೂ ನಾನುರೂಪಗಳ ಸೋಂಕಿಲ್ಲದ್ದಾಗಿಯೂ ಆದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಾಹ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು - ಎಂಬೀ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮವು ಎಂದರ್ಥ. ಇದನ್ನೇ ವೈತ್ರೇಯಾಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಲ್ಲಿಯೂ ಚಿನ್ಮಾತ್ರವು ಅನುಗತವಾಗಿರುವದ ರಿಂದ (ಎಲ್ಲವೂ) ಚಿತ್ಸ್ವರೂಪವೇ (ಆಗಿರುತ್ತದೆ) ಎಂದು ಹೇಳಿದೆಯಾಗಿದೆ. (ಆ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕೂ) ಏಕವಾಕ್ಯತೆಯಿದೆ. ಅದು ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂದರೆ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಆತ್ಮನು. ಆತ್ಮನು ಎಂದರೆ ಸರ್ವ ಜೀವರುಗಳಿಗೂ ಸ್ವಾನುಭವವೇದ್ಯವಾಗಿರುವ ಒಳಗಿದ್ದು ಕೊಂಡಿರುವ ಚೇತನವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆ (ಬ್ರಹ್ಮದ) ಸ್ವರೂಪದಿಂದಲೇ ಉಂಟುಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮವು ಅರೇರನಾದ ಆಕಾಶದಂತೆ ಸರ್ವಗತನಾದ ಆತ್ಮನು ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಬೇಕು ಮತ್ತು ಆ ಆತ್ಮನಾದ ಬ್ರಹ್ಮವು ಅವ್ಯಯವು, ಸಾನಂದ ಫಲಮವಿಲ್ಲದ್ದು.

ಉಪಾಸಕನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೮೭. ಅತ ಉರ್ಧ್ವಂ ಮನ್ತ್ರಃ | ಪ್ರಚಾಸತಿರ್ವತುರ್ಮುಖಃ | ತಸ್ಯ ಸಭಾಂ ವೇಶ್ಮ ಪ್ರಭುವಿಮಿತಂ ವೇಶ್ಮ ಪ್ರಸದ್ಯೇ ಗಚ್ಛೇಯಮ್ | ಕಿಂ ಚ ಯಶೋಹಂ ಯಶೋ ನಾನು ಆತ್ಮಾಹಂ ಭವಾಮಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಾಮ್ | ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ಏವ ಹಿ ಎಶೇಷತಸ್ತಮ್ ಉಪಾಸತೇ | ತತಸ್ತೇಷಾಂ ಯಶೋ ಭವಾಮಿ ! ತಥಾ ರಾಜ್ಞಾಂ ವಿರಾಂ ಚ | ತೇಷಿ ಅಧಿಕೃತಾ ಏನೇತಿ ತೇಷಾಂನುಪಿ ಆತ್ಮಾ ಭವಾಮಿ | ತದ್ಯಶೋಹಮ್ ಅನುಪ್ರಾಪತ್ಸಿ | ಅನುಪ್ರಾಪ್ತಮ್ ಇಚ್ಛಾಮಿ | ಸ ಹ ಅಹಂ ಯಶಸಾಮ್ ಆತ್ಮನಾಂ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಮನೋ ಬುದ್ಧಿಲಕ್ಷಣಾನಾಂ ಯಶಃ | ಆತ್ಮಾ ಕಿಮರ್ಥಮ್ ಅಹಮೇವಂ ಪ್ರಸದ್ಯೇ ಇತಿ ? ಉಚ್ಯತೇ | ಶ್ರೇತಂ ವರ್ಣತಃ ಪಕ್ಷೃದರಸಮಂ ರೋಹಿತಮ್ | ತಥಾ ಅದತ್ಯಮ್ | ದಂತರಹಿತಮಪಿ ಅದತ್ಯಂ ಭಕ್ಷಯಿತ್ಯ ಸ್ತ್ರೀವೃಜ್ಞಾನಂ ತತ್ತೇವಿನಾಂ ತೇಜೋಬಲವೀರ್ಯವಿಜ್ಞಾನಫರ್ಮಾಣಾಮ್ ಅಪಹನ್ತ್ಯ ವಿನಾಶಯಿತ್ಯ

1. ಅಲ್ಲಿ ದುಂದುಭ್ಯಾದಿವ್ಯಸ್ಥಾಂತಗಳಿಂದ ಇದನ್ನು ಶ್ರುತಿಪಾದಿಸಿದೆ. ಬೃ. ಭಾ. ೨-೪-೭ (ಭಾ. ಭಾ. ೩೬೦).

2. ನಾನುರೂಪವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ನಾವು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದು ಹೇಗೆ ? ನಮಗೆ ತಿಳಿಯಬರುವದಿಲ್ಲ ನಾನುರೂಪವೇ ಅಲ್ಲವೆ ? - ಎಂದು ಶಂಕೆಯ ಭಾವ.

3. ಈ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿರಬೇಕಾದದ್ದು ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ.

ಇತ್ಯೇತತ್ | ಯದೇವಂಲಕ್ಷಣಂ ಶ್ರೇತಂ ಲಿನ್ನು ಸಿಚ್ಛಲಂ ತನ್ಮಾಭಿಗಾಂ
ಮಾಭಿಗಚ್ಛೇಯಮ್ | ದ್ವಿರ್ವಚನಮ್ ಅತ್ಯನ್ತಾನರ್ಥಹೇತುತ್ವಪ್ರದರ್ಶ
ನಾರ್ಥಮ್ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಂತ್ರವು.¹ ಪ್ರಜಾಪತಿಯೆಂದರೆ ಚತುರ್ಮುಖ(ಬ್ರಹ್ಮ)ನು
ಅವನ ಸಭೆಯನ್ನು ವೇಶ್ಯವನ್ನು ಎಂದರೆ ಪ್ರಭುವಿಮಿತವಾದ ಅರಮನೆಯನ್ನು
ಸೇರುವೆನು, ಹೊಂದುವಂತಾಗಲಿ! ಮತ್ತು ನಾನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಯಶಸ್ಸು, ಯಶ
ಸ್ಸೆಂಬ ಆತ್ಮನು ಆಗಲಿ! ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ಅಲ್ಲವೆ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆ (ಆತ್ಮ
ನನ್ನು) ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಾರೆಯೇ? ಆದ್ದರಿಂದ (ನಾನು) ಅವರ ಯಶಸ್ಸು
ಆಗುವಂತಾಗಲಿ! ಹೀಗೆಯೇ ರಾಜರುಗಳ ವೈಶ್ಯರುಗಳ (ಆತ್ಮನೂ
ಆಗುವಂತಾಗಲಿ). ಅವರೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೂ
ಆತ್ಮನಾಗುವಂತಾಗಲಿ! ಆ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ನಾನು (ಅನುವ್ರಾಪತ್ತಿ=)
ಪಡೆಯಲಿಚ್ಛಿಸುವೆನು ಆ ನಾನು ಯಶಸ್ಸುಗಳ ಎಂದರೆ ಆತ್ಮರುಗಳ-
ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಮನೋಬುದ್ಧಿರೂಪಗಳಾದ (ಆತ್ಮರ-²) ಯಶಸ್ಸು ಆತ್ಮನು.

ಏತಕ್ಕೋಸ್ಕರ ನಾನು ಹೀಗೆ ಪಡೆಯಬೇಕು? ಎಂದರೆ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ :
ಶ್ರೇತವಾದ ಎಂದರೆ ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಮಾಗಿದ ಎಗಚೇಕಾಯಿಯಂತೆ ಕೆಂಪಾಗಿರುವದು.
ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕವು ಎಂದರೆ ಹಲ್ಲುಗಳಿಲ್ಲದ್ದಾದರೂ ತಿನ್ನತಕ್ಕದ್ದು, ಎಂದರೆ
ಸ್ತ್ರೀವ್ಯಂಜನವು. ಏಕೆಂದರೆ ಅದನ್ನು ಸೇವಿಸುವವರ ತೇಜಸ್ಸು, ಬಲ,
ವೀರ್ಯ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಧರ್ಮ - ಇವುಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸತಕ್ಕದ್ದು,
ವಿನಾಶಗೊಳಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇಂಥ ಲಕ್ಷಣದ ಶ್ರೇತವರ್ಣದ
ಲಿಂದು ಅಂಟಿನಂತೆ ಜಾರುವ (ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ) ಇದೆಯಲ್ಲ, ಅದನ್ನು ಸೇರದೆ
ಇರುವಂತಾಗಲಿ! (ಎಂದಿಗೂ) ಪಡೆಯದಂತಾಗಲಿ! (ಮಾಭಿಗಾಮ್ ಎಂದು)
ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿರುವದು ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ (ಅದು) ಅನರ್ಥಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು
ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ.

1. ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯವು ನಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮದ ಲಕ್ಷಣವಾದರೂ ಈ ಮಂತ್ರವು ಕಾರ್ಯ
ಬ್ರಹ್ಮದ ವಿಷಯವೇ ಎಂದು ಸೂ.ಭಾ. ೪-೩-೧೪ (ಭಾ.ಭಾ. ೫೮೦)ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದೆ

2. ಆತ್ಮರೆಂದು ತೋರುವ ದೇಹಾದಿಗಳ ಎಂದರ್ಥ, ಏಕೆಂದರೆ ಆತ್ಮನು ಒಬ್ಬನೇ
ಅನೇಕವಸ್ಥೆ.

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ - ಹದಿನೈದನೆಯ ಖಂಡ

(ಗುರುವಂಶವೂ ಸಾಧನಕಲಾಪವೂ)

ಗು ರು ವಂ ಶ, ಸಾ ಧ ನ, ಫ ಲ

(ಉಪನಿಷತ್ತು)

ತದ್ವೈತದ್ವೈತ್ಯಾ ಪ್ರಜಾಪತಯ ಉವಾಚ ಪ್ರಜಾಪತಿರ್ಮನೇ
ಮನುಃ ಪ್ರಜಾಭ್ಯ ಆಚಾರ್ಯಕುಲಾದ್ ವೇದಮಧೀತ್ಯ ಯಥಾ
ವಿಧಾನಂ ಗುರೋಃ ಕರ್ಮಾತಿಶೇಷೇಣಾಭಿಸಮಾನ್ಯತೈ
ಕುಟುಂಬೇ ಶುಚಿ ದೇಶೇ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಮಧೀಯಾನೋ
ಧಾರ್ಮಿಕಾನ್ ವಿದಧದಾತ್ಮನಿ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಸಂಪ್ರತಿ
ಷ್ಠಾಪ್ಯಾಹಿಗ್ಂಸನ್ ಸರ್ವಭೂತಾನ್ಯನ್ಯತ್ರ ತೀರ್ಥೇಭ್ಯಃ
ಸ ಖಲ್ವೇವಂ ವರ್ತಯನ್ ಯಾವದಾಯುಷಂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ
ಮಭಿಸಂಪದ್ಯತೇ ನ ಚ ಪುನರಾವರ್ತತೇ ನ ಚ ಪುನರಾ
ವರ್ತತೇ || ೧ ||

೧. ಆ ಇದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಹೇಳಿದನು : ಪ್ರಜಾ
ಪತಿಯು ಮನುವಿಗೆ, ಮನುವು ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ, ಗುರುವಿನ ಕರ್ಮವನ್ನು
ಮಾಡಿ ಉಳಿದ (ಕಾಲದಲ್ಲಿ) ಯಥಾವಿಧಾನವಾಗಿ ವೇದವನ್ನು
ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿ ಆಚಾರ್ಯಕುಲದಿಂದ ಸಮಾವರ್ತನಮಾಡಿ
ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಶುಚಿಯಾದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ
ಮಾಡುತ್ತಾ ಧಾರ್ಮಿಕರನ್ನಾಗಿ ವಿಧಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ
ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೂ ಹಿಂತಿರುಗಿಸಿ ತೀರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕಡ
ೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಭೂತಗಳನ್ನೂ ಹಿಂಸೆಮಾಡದೆ, ಆಯುಷ್ಯವನವರೆಗೂ
ನಡೆಯುತ್ತಿರುವವನಾದರೆ ಅವನು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳು
ತ್ತಾನೆ, ಮತ್ತೆ ಹಿಂತಿರುಗುವದೂ ಇಲ್ಲ, ಮತ್ತೆ ಹಿಂತಿರುಗುವದೂ
ಇಲ್ಲ.

ಗುರುವಂಶಪರಂಪರೆ

(ಭಾಷ್ಯ)

೩೮೮. ತದ್ ಹ ಎತದಾತ್ಮಜ್ಞಾನಂ ಸೋಪಕರಣಮ್ ಓಮಿತ್ಯೇ
ತದಕ್ಷರಮ್ ಇತ್ಯಾಧ್ಯೈಃ ಸಮೋಪಾಸನೈಃ ತದ್ವಾಚಕೇನ ಗ್ರಂಥೇನ ಅಷ್ಟಾ

ಧ್ಯಾಯಾಲಕ್ಷಣೇನ ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಃ ಸರಮೇಶ್ವರೋ ವಾ ತದ್ವಾಸ
ರೇಣ ಪ್ರಜಾಪತಯೇ ಕಶ್ಯಪಾಯ ಉವಾಚ | ಅಸಾವಪಿ ಮನವೇ ಸ್ವ
ಪುತ್ರಾಯ | ಮನುಃ ಪ್ರಜಾಭ್ಯಃ ಇತ್ಯೇವಂ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥಸಂಪ್ರದಾಯಪರಂಪರಯಾ
ಆಗತಮ್ ಉಪನಿಷದ್ವಿಜ್ಞಾನಮ್ ಅದ್ವಾಪಿ ವಿದ್ವತ್ಸು ಅವಗಮ್ಯತೇ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆ ಈ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು, ಉಪಕರಣಸಹಿತವಾಗಿ¹ 'ಓಮಿತ್ಯೇದಕ್ಷರಮ್'
(೧-೧-೧) ಮುಂತಾದ ಉಪಾಸನೆಗಳೊಡನೆ, ಅದನ್ನು ಹೇಳುವ ಎಂಟು
ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಂಥದೊಡನೆ ಬ್ರಹ್ಮನು, ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನು,
ಅಥವಾ ಅವನ ದ್ವಾರದಿಂದ ಸರಮೇಶ್ವರನು,² ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಕಶ್ಯಪನಿಗೆ,
ಹೇಳಿದನು ಆ (ಕಶ್ಯಪನು) ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಮನುವಿಗೆ ಹೇಳಿದನು, ಮನುವು
ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ (ಹೇಳಿದನು)- ಎಂದಿಂತು ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವನ್ನು (ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಉಪ
ದೇಶಿಸುವ) ಸಂಪ್ರದಾಯಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಉಪನಿಷದ್ವಿಜ್ಞಾನವು
ಈಗಲೂ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಗೊತ್ತಾಗಿ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ |

ಸಾಧನಕ್ರಮ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೮೯ ಯಥೇಹ ಪಷ್ಪಾದ್ಯಧ್ಯಾಯತ್ರಯೇ ಪ್ರಕಾಶಿತಾ ಆತ್ಮವಿದ್ಯಾ
ಸಫಲಾ ಅವಗಮ್ಯತೇ ತಥಾ ಕರ್ಮಣಾಂ ನ ಕಶ್ಚನಾರ್ಥಃ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ
ತದಾನರ್ಥಕೃತ್ವಾಪ್ತಿಪರಿಜೀರ್ಣೀರ್ಷಯಾ ಇದಂ ಕರ್ಮಣೋವಿದ್ವದ್ಭಿರನು
ಷ್ಠೀಯಮಾನಸ್ಯ³ ವಿಶಿಷ್ಟಫಲವತ್ತೇನ ಅರ್ಥವತ್ತ್ವಮುಚ್ಯತೇ | ಆಚಾರ್ಯ
ಕುಲಾದ್ ವೇದಮಧೀತ್ಯ⁴ ಸಹಾರ್ಥತೋ ಅಧ್ಯಯನಂ ಕೃತ್ವಾ ಯಥಾ
ವಿಧಾನಂ ಯಥಾಸ್ತೃತ್ಯುಕ್ತೈರ್ನಿರ್ವಯಮೈರ್ಯುಕ್ತಃ ಸನ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸರ್ವ

1. 'ಶಮಾದಿಗಳೊಡನೆ' ಎಂದು ಟೀಕೆ. ಅನುಕೂಲವಾದ ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯವಿಚಾರವೇ
ಮುಂತಾದ ತರ್ಕವೆಂಬ ಉಪಕರಣದೊಡನೆ ಎಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಸೂ.ಭಾ. ೧-೧-೧
(ಭಾ.ಭಾ. ೨೦), ೨-೧-೬ (ಭಾ.ಭಾ. ೪೦೮)- ಇವನ್ನು ನೋಡಿ.

2. ಸರಮೇಶ್ವರನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಜಾಪತಿಗೂ ಹೇಳಿದರು ಎಂದರ್ಥ
ಶ್ಲೋ. ೬-೧೮ನ್ನು ನೋಡಿ.

3. ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದನು ಎಂದದ್ದರ ಅರ್ಥಿಕಾರ್ಥವಿದು. ಗುರುಪದೇಶಪರಂಪರೆ
ಯಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಂಡ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈಗಲೂ ಇದ್ದೇಇರುತ್ತಾರೆ, ಅವರಿಂದ ಬೇರೆ ಅಧಿಕಾರಿ
ಗಳೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು- ಎಂದು ಭಾವ.

4. ವಿದ್ವದ್ಭಿಃ' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಈ ಪಾರವೇ ಮೇಲು. ಅನುನಾದದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು
ನೋಡಿ

ಸ್ಯಾಪಿ ವಿಧೇಃ ಸ್ತೃತ್ಯುಕ್ತಸ್ಯ ಉಪಕುರ್ವಾಣಕಂ ಪ್ರತಿ ಕರ್ತವ್ಯತೇ ಗುರು ಶುಶ್ರೂಷಾಯಾಃ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಪ್ರದರ್ಶನಾರ್ಥಮ್ ಆಹ | (ಗುರೋಃ ಕರ್ಮಾತಿ ಶೇಷೇಣ)^೧ ಗುರೋಃ ಕರ್ಮ ಯತ್ಕರ್ತವ್ಯಂ ತತ್ಕೃತ್ವಾ, ಕರ್ಮಶೂನ್ಯೋ ಯೋತಿಶಿಷ್ಟಃ ಕಾಲಃ, ತೇನ ಕಾಲೇನ ವೇದಮಧೀತ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಏವಂ ಹಿ ನಿಯಮವತಾ ಅಧೀತೋ ವೇದಃ ಕರ್ಮಜ್ಞಾನಫಲಪ್ರಾಪ್ತಯೇ ಭವತಿ ನಾನ್ಯಥಾ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಅಭಿಸಮಾನ್ಯತ್ಯ ಧರ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸಾಂ ಸಮಾಪ ಯಿತ್ವಾ ಗುರುಕುಲಾತ್ ನಿವೃತ್ಯ ನ್ಯಾಯತೋ ದಾರಾನಾಹೃತ್ಯ ಕುಟುಂಬೇ ಸ್ಥಿತ್ವಾ ಗಾರ್ಹಸ್ಥ್ಯೇ ವಿಹಿತೇ ಕರ್ಮಣಿ ತಿಷ್ಠನ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ತತ್ರಾಪಿ ಗಾರ್ಹಸ್ಥ್ಯವಿಹಿತಾನಾಂ ಕರ್ಮಣಾಂ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಪ್ರದರ್ಶನಾರ್ಥಮ್ ಉಚ್ಯತೇ | ಶುಚೌ ವಿವಿಕ್ತೇ ಅಮೇಧ್ಯಾದಿರಹಿತೇ ದೇಶೇ ಯಥಾವತ್ ಆಸೀನಃ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಮ್ ಅಧೀಯಾನ್ | ನೈತ್ಯಕಮ್ ಅಧಿಕಂ ಚ ಯಥಾಶಕ್ತಿ ಋಗಾಧ್ಯ ಭ್ಯಾಸಂ ಚ ಕುರ್ವನ್ ಧಾರ್ಮಿಕಾನ್ ಪುತ್ರಾನ್ ಶಿಷ್ಯಾಂಶ್ಚ ಧರ್ಮಯುಕ್ತಾನ್ ವಿದಧತ್ ಧಾರ್ಮಿಕತ್ವೇನ ತಾನ್ ನಿಯಮಯನ್ ಆತ್ಮನಿ ಸ್ವಹೃದಯೇ ಹಾರ್ದೇ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಸಂಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪ್ಯ ಉಪಸಂಹೃತ್ಯ, ಇಂದ್ರಿಯಗ್ರಹಣಾತ್ ಕರ್ಮಾಣಿ ಚ ಸಂನ್ಯಸ್ಯ | ಅಹಿಂಸಾನ್ ಹಿಂಸಾಮ್ ಪರಪೀಡಾಮ್ ಅಕುರ್ವನ್ ಸರ್ವಭೂತಾನಿ ಸ್ಥಾವರಜಙ್ಗಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಅಪೀಡಯನ್ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಭಿಕ್ಷುನಿಮಿತ್ರಮ್ ಅಟನಾದಿನಾಃ ಪರಪೀಡಾ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ ಆಹ | ಅನ್ಯತ್ರ ತೀರ್ಥೇಭ್ಯಃ | ತೀರ್ಥಂ ನಾಮ ಶಾಸ್ತ್ರಾನುಜ್ಞಾಪಿತಮ್ | ತತೋನ್ಯತ್ರೇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸರ್ವಾಶ್ರಮಿಣಾಂ ಜೈತತ್ ಸಮಾನಮ್ | ತೀರ್ಥೇಭ್ಯೋನ್ಯತ್ರ ಅಹಿಂಸೈವೇತ್ಯನ್ಯೇ ವರ್ಣಯಂತಿ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಆರನೆಯದರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮೂರು ಅಧ್ಯಾಯದ (ಗ್ರಂಥಭಾಗದಲ್ಲಿ) ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯು ಸಫಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿರುವದಷ್ಟೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಆಗಬೇಕಾದ ಪ್ರಯೋಜನವೇನೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಅವುಗಳಿಗೆ ಆನರ್ಥಕ್ಯವು ಬಂದೊದಗುತ್ತದೆ. (ಅದನ್ನು) ಪರಿಹರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ

1. ಈ ಮಾತು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಬಿಟ್ಟುಹೋದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಅಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟಫಲವಿರುವದರಿಂದ^೧ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವಿರುವದೆಂಬುದನ್ನು (ಇಲ್ಲಿ) ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ :

ಆಚಾರ್ಯಕುಲದಿಂದ- ಯಥಾವಿಧಾನವಾಗಿ ಸ್ಮೃತ್ಯುಕ್ತವಾಗಿರುವ ನಿಯಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವನಾಗಿ^೨ ಅರ್ಥಸಹಿತವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡುತ್ತಾ ಎಂದರ್ಥ ಉಪಕುರ್ವಾಣಕನಿಗೆ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ವಿಧಿಯೆಲ್ಲವೂ ಕರ್ತವ್ಯವೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಗುರುಶುಶ್ರೂಷೆಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತಿದೆ: (ಗುರೋಃ ಕರ್ಮಾತಿಶೇಷೇಣ-) ಗುರುವಿನ ಕರ್ಮವನ್ನು ಯಾವದನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೋ ಅದನ್ನು^೩ ಮಾಡಿ (ಅಂಥ) ಕರ್ಮವಿಲ್ಲದೆ ಕಾಲವು ಉಳಿದಿರುವದಲ್ಲ, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೇದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿ^೪ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ನಿಯಮವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿದ ನೇದನೇ ಕರ್ಮಜ್ಞಾನಗಳ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಾಧಕನಾಗುವದೇ ಹೊರತು ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಿಂದ ಆಗಲಾರದಷ್ಟೆ? - ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸಮಾವರ್ತನಮಾಡಿ ಧರ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿ

1. "ಅಜ್ಞರು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಾಫಲ್ಯವನ್ನು ಅಜ್ಞರ ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ" ಎಂದು ಟೀಕೆ. ನೇದವೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಪರಮ ಪುರುಷಾರ್ಥವಾದರೆ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಫಲವೇ ಇಲ್ಲವಾಯಿತಲ್ಲ! - ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ ಎಂಬರ್ಥವು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪರಸವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಜ್ಞರು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಕ್ಕೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಫಲವಿದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಅವರು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮವೂ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ 'ಅವಿದ್ವದ್ವಿಃ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಬದಲು 'ವಿದ್ವದ್ವಿಃ' ಎಂಬ ಪಾಠವಿದೆ ಆಗ ಉಪಾಸಕರು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು. ಇದು ಹಿಂದುಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವರು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಗಳೇ ಫಲವಲ್ಲದೆ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿದ್ವಾರದಿಂದ ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಪ್ತಿಯಮೂಲಕ ವಿಶಿಷ್ಟಫಲವೂ ಉಂಟೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಗೀ. ಭಾ. ೧೮-೪೬ರ ಅನಂತರಣಿಕೆ (ಭಾ. ಭಾ ೫೩೭), ತೈ. ಭಾ. ೧-೧೧ (ಭಾ. ಭಾ. ೮೧)ನ್ನು ಮೋಡಿದೆ.

2. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿರುವವನಿಗೆ ಹೇಳಿರುವ ನಿಯಮಗಳನ್ನನುಸರಿಸುತ್ತಾ.

3. ಸಮಿದಾಹರಣವೇ ಮುಂತಾದದ್ದು, ಮನೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ, ಕಾಲೊತ್ತುವದು ಮುಂತಾದದ್ದು- ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ.

4. ನೇದಮಧೀತ್ಯ ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಇದರ ಅನ್ವಯವೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ

5. ಕರ್ಮಗಳ ಫಲವಾದ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಯೂ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಜ್ಞಾನಫಲವಾದ ಮುಕ್ತಿಯೂ ಸುಯಮಾಧ್ಯಯನದ ಫಲವು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಕೊಂಡು ಗುರುಕುಲದಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡು, ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿವಿದ್ದು ಕೊಂಡು, ಗಾರ್ಹಸ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಹಿತವಾಗಿರುವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಎಂದರ್ಥ.^೩ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಗಾರ್ಹಸ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಹಿತವಾಗಿರುವ ಕರ್ಮಗಳೊಳಗೆ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳುತ್ತಿದೆ : ಶುಚಿಯಾದ ಶುದ್ಧವಾದ ಅನೇಕಾಧ್ಯಾದಿಗಳಿಲ್ಲದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು^೪ ಸ್ವಶಾಖಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ, ದಿನದಿನವೂ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿಗೆಯಾಗಿ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದಷ್ಟು ಋಗಾದಿಗಳ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ, ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಶಿಷ್ಯರನ್ನೂ ಧಾರ್ಮಿಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾ ಧರ್ಮಯುಕ್ತರನ್ನಾಗಿಮಾಡುತ್ತಾ ಧಾರ್ಮಿಕರಾಗಿರುವಂತೆ ಅವರನ್ನು ನಿಯಮಿಸುತ್ತಾ, ಆತ್ಮನಾದ ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಪಾರ್ವದಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೂ ಇಟ್ಟು, ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಎಂದಿರುವದರಿಂದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಂದರ್ಥ.^೫ ಯಾವ ಭೂತಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಾವರಜಂಗಮಭೂತಗಳನ್ನು (ಯಾವವನ್ನೂ) ಹಂಸಮಾಡದೆ ಪೀಡಿಸದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಭಿಕ್ಷಾನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಓಡಾಡುವದರಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಪೀಡೆಯಾದೀತೆಂದು ಇದನ್ನು (ಶ್ರುತಿ) ಹೇಳಿದೆ. ತೀರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕಡೆಯಲ್ಲಿ, ತೀರ್ಥವೆಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ವಿಷಯವು, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ಇದು ಎಲ್ಲಾ ಆಶ್ರಮಿಗಳಿಗೂ ಸಮಾನವಾದ ಉಪದೇಶವು.^೬ ತೀರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕ

1. “ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿ” ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಇಲ್ಲಿದ್ದರೂ ವೇದವು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವದರಿಂದ ವೇದಾರ್ಥವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಜಿಜ್ಞಾಸೆಮಾಡಿಯೇ ಸಮಾನತನಮಾಡಬೇಕು - ಎಂದು ಶಾ. ಭಾ. ೧-೧-೧ರಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದೆ.

2. “ಅಚಾರ್ಯಕುಲಾತ್” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಭಾವ.

3. ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಿಧಿಯಿಂದ.

4. ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿರುವದು ಎಂದರೆ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವದು- ಎಂದೇ ಅರ್ಥವೆಂದು ಭಾವ.

5. ಪದ್ಮಾಸನಾದ್ಯಾಸನವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಎಂದರ್ಥ.

6. ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಸಂನ್ಯಾಸಮಾಡಿ ಎಂದರೆ ಸಂನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಎಂದೂ ಅರ್ಥಮಾಡಬಹುದು ; ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯತೀತದ ಅಧಾರವಿದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಗಾರ್ಹಸ್ಥ್ಯವೇ ಪ್ರಧಾನವೆಂಬುದು ಈ ಗ್ರಂಥಭಾಗದಿಂದಲೂ ಸೂ. ಭಾ. ೩-೪-೪೮, ೪೯ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೯೩) ಇವುಗಳಿಂದಲೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ‘ಉಪಾಸನೆಗಾಗಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು’ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕೆ, ಹೇಗೆಂಬುದನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

7. ಬರಿಯ ಗೃಹಸ್ಥರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲ.

ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಹಿಂಸೆಯೇ (ಇಲ್ಲಿ ವಿನಾಶಿತವಾಗಿದೆ) ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ವರ್ಣಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.¹

ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಫಲ

(ಭಾಷ್ಯ)

೬೯೦. ಕುಟುಂಬ ವೈವೃತತ್ವ ಸರ್ವಂ ಕುರ್ವನ್ ಸ ಖಲ್ವಧಿಕೃತೋ ಯಾನದಾಯುಷಂ ಯಾನಜ್ಜೀವಮೇವಂ ಯಥೋಕ್ತೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣೈವ ವರ್ತಯನ್ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಮಭಿಸಂಪದ್ಯತೇ ದೇಹಾಂತೇ | ನ ಚ ಪುನರಾವರ್ತತೇ ಶರೀರಗ್ರಹಣಾಯ | ಪುನರಾವೃತ್ತೇಃ ಪ್ರಾಪ್ತಾಯಾಃ ಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್ ಅರ್ಚಿರಾದಿನಾ ಮಾರ್ಗೇಣ ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಮಭಿಸಂಪದ್ಯ ಯಾವದ್ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಸ್ಥಿತಿ ಸ್ತಾವತ್ ತತ್ತ್ವೈವ ತಿಸೃತಿ ಪ್ರಾಕ್ತತೋ ನಾಽನರ್ತತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ದ್ವಿರಭ್ಯಾಸ ಉಪನಿಷದ್ವಿದ್ಯಾಪರಿಸಮಾಪ್ತ್ಯರ್ಥಃ ||

(ಭಾಷ್ಯಾರ್ಥ)

ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಾ ಆ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಆಯುಸ್ಸಿರುವವರೆಗೂ ಬದುಕಿರುವವರೆಗೂ ಹೀಗೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವವನಾದರೆ ದೇಹ (ಪಾತ)ನಾದ ಬಳಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಶರೀರಧಾರಣವನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಹಿಂತಿರುಗುವದಿಲ್ಲ. ಹಿಂತಿರುಗುವದೆಂಬುದು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಗಳೆದಿರುವದರಿಂದ (ಹೀಗೆ) ಅರ್ಚಿರಾದಿನುರ್ಗದಿಂದ ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವು ಎಲ್ಲಿ

1. ತೀರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂಸೆಮಾಡಿದ್ದು ಹಿಂಸೆಯೇ ಅಲ್ಲ ಎಂದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

2. ಸಾಯುವ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕು. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೧-೧೨.

3. ದಕ್ಷಿಣಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹೋದವರು ಬರುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ ಇವರು ಬರುವದಿಲ್ಲ ಎಂದಿದೆ ಎಂದು ಟೀಕೆ. ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿದರೆ ಕಲ್ಪಾಂತರದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಬರುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಲ್ಲಗಳೆದಿದೆ ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಇದರಿಂದ ತೆಗೆಯಬಹುದು. ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದವರು (೧) ಕಲ್ಪಾಂತರದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾ ಬಂದುದಕ್ಕೆ ೫-೧೦-೨ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೦೫)ನ್ನೂ ಬೃ. ಭಾ. ೬-೨-೧೫ (ಭಾ. ಭಾ. ೪೫೦)ನ್ನೂ ನೋಡಿ. (೨) ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವಾದವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನೊಡನೆಯೇ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂ. ಭಾ. ೪-೨-೧೦, ೪-೨-೨೨-ಇವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಯವರೆಗೆ ಇರುವದೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ, ಅದಕ್ಕೆಂತ ಮುಂಚೆ- ಹಿಂತಿರುಗುವದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ('ನ ಚ ಪುನರಾವರ್ತತೇ' ಮತ್ತೆ ಹಿಂತಿರುಗುವದೂ ಇಲ್ಲ- ಎಂದು) ಎರಡು ಸಲ ಹೇಳಿರುವದು ಉಪನಿಷದ್ವಿದ್ಯೆಯು ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ.

ಇತಿ ಶ್ರೀಗೋವಿಂಧ ಭಗವತ್ಪೂಜ್ಯಪಾದಶಿಷ್ಯ ಸರಮಹಂಸಪರಿವ್ರಾಜಕಾಚಾರ್ಯಸ್ಯ
ಶ್ರೀಶಂಕರಭಗವತಃ ಕೃತೌ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯೇಽಪ್ಪನೋಽಧ್ಯಾಯಃ
ಸಮಾಪ್ತಂ ಚೋಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯಮ್

ಓಂ ತತ್ಸತ್

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಏಳನೆಯ ಖಂಡ ದಿಂದ ಹದಿನೈದರವರೆಗಿನ ಖಂಡಗಳ ಸಾರ

ಏಳನೆಯ ಖಂಡ

“ಯಾವ ಆತ್ಮನು ಅಪಹತಾತ್ಮನಾಗಿರುವನೋ ವಿಜರನೂ ವಿಸ್ತೃತನೂ ವಿಶೇಷನೂ ಹಸಿವುಬಾಯಾರಿಕೆಗಳಿಲ್ಲದವನೂ ಸತ್ಯಕಾಮನೂ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನೂ ಆಗಿರುವನೋ ಅವನನ್ನೇ ಅನ್ನೇಷಣಮಾಡಬೇಕು, ಅವನನ್ನೇ ವಿಚಿಜ್ಞಾಸಮಾಡಬೇಕು. ಯಾವನು ಅವನನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅವನು ಸರ್ವಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಸರ್ವಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ” ಎಂದು ಒಮ್ಮೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ನುಡಿದನಂತೆ

ಇದು ದೇವಾಸುರರಿಬ್ಬರ ಕಿವಿಗೂ ಬಿದ್ದಿತು ಈ ಆತ್ಮನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ದೇವರಾಜನಾದ ಇಂದ್ರನೂ ಅಸುರರಾಜನಾದ ವಿಶೇಷನನೂ ಹೊರಟು ಸಮಿತ್ಪಾಣಿಗಳಾಗಿ ಬಂದು ಮೂವತ್ತೆರಡು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆಯಿಂದಿದ್ದರು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಅವರು ಏತಕ್ಕೆ ಬಂದರೆಂಬುದನ್ನು ಅವರಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು

“ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಈ ಪುರುಷನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವನಲ್ಲ ಇವನೇ ಆತ್ಮನು, ಅಮೃತವೂ ಅಭಯವೂ ಆದ ಬ್ರಹ್ಮವು” ಎಂದು ಅವನು ಅವರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ಅವರು ಛಾಯಾಪುರುಷನೊಬ್ಬನೆಂದುಕೊಂಡು “ನೀರು, ಕನ್ನಡಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವದಲ್ಲ, ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ಆತ್ಮನು ಯಾರು?” ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. “ಅವನು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ” ಎಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಉತ್ತರವಿತ್ತನು.

ಎಂಟನೆಯ ಖಂಡ

ಪ್ರಜಾಪತಿಯು “ನೀರಿನ ಶ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ನೀನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬನ್ನಿ, ನೀನು ತಿಳಿಯದೆ ಇದ್ದದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸಿ” ಎಂದನು ಅವನನ್ನು ಏನು ಕಂಡಿರೆಂದು ಕೇಳಲು ‘ನಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪವೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ’ ಎಂದರು

ಆಗ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು “ಕನ್ನಿರವನನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಉತ್ತಮವೇಷಭೂಷಣಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ನೋಡಿರಿ!” ಎಂದನು. ಆಗಲೂ ಅವರು “ನಾವು ಹೇಗಿದ್ದೇವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಛಾಯಾಪುರುಷನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ” ಎಂದರು

ಪ್ರಜಾಪತಿಯು “ಇವನೇ ಆತ್ಮನು” ಎಂದು ವ್ರಹ್ಮಪುರುಷನನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಅವರು ತೃಪ್ತರಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋದರು. ಪ್ರಜಾಪತಿಯು “ಇವರಿಗೆ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವಾಗಿಲ್ಲ. ಈಗಿನ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನೇ ನಂಬಿಕೊಂಡವರು ಸರಾಭೂತರಾಗುವರು” ಎಂದನು. ಅಸುರರಾಜನು ದೇಹವೇ ಆತ್ಮನೆಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿದನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಆ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನೇ ಅಸುರರಲ್ಲಿ ಪರಡಿದನು. ಅಸುರರಲ್ಲಿ ಈ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯೇ ಇಂದಿಗೂ ಇದೆ.

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

ಇಂದ್ರನು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗದೆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ “ಛಾಯಾಪುರುಷನು ಆತ್ಮನಾಗಲಾರನು, ಏಕೆಂದರೆ ಶರೀರವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಅದು ಕಾಣುತ್ತಿದೆ ; ಅದು ಶರೀರದೊಡನೆ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಜ್ಞಾನದಿಂದೇನೂ ಫಲವು ಕಾಣಿಸುವದಿಲ್ಲ” ಎಂದುಕೊಂಡು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಮತ್ತೆ ಸಮಿತ್ತಾಣಿಯಾಗಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಯಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡನು.

ಪ್ರಜಾಪತಿಯು “ಇದು ನಿಜ, ಈ ಆತ್ಮನನ್ನೇ ನಿನಗೆ ಮತ್ತೆ ಹೇಳುವೆನು. ಇನ್ನೂ ಮೂವತ್ತೆರಡು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಿರು” ಎಂದನು.

ಹತ್ತನೆಯ ಖಂಡ

ಪ್ರಜಾಪತಿಯು “ಈ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಮಹಿತನಾಗಿ ಭೋಗಾನುಭವವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವನಲ್ಲ, ಇವನೇ ಆತ್ಮನು, ಅಮೃತಾಭಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವು” ಎಂದನು. ಇಂದ್ರನು ತೃಪ್ತನಾಗಿ ಹೊರಟು ಹೋದನು.

ಆದರೆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಹೀಗೆ ತೋಚಿತು “ಸ್ವಪ್ನಪುರುಷನು ಶರೀರವನ್ನನುಸರಿಸಿಲ್ಲ ವೆಂಬುದು ನಿಜ, ಆದರೆ ಇವನನ್ನು ಯಾರೋ ಹೊಡೆಯುವಂತೆ, ಓಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವಂತೆ, ಇವನು ಅಪ್ರಿಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲ ! ಇವನು ಹೇಗೆ ಆತ್ಮನಾದಾನು ?” ಹೀಗೆಂದುಕೊಂಡು ಮತ್ತೂ ಪ್ರಜಾಪತಿಯಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ತನ್ನ ವಿಚಾರವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡನು.

ಪ್ರಜಾಪತಿಯು “ಇದು ನಿಜ ಇವೇ ಆತ್ಮನನ್ನು ಮತ್ತೂ ಹೇಳಿಕೊಡುವೆನು. ಇನ್ನೂ ಮೂವತ್ತೆರಡು ವರ್ಷ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಿರು” ಎಂದನು.

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಖಂಡ

“ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸುಪ್ತನಾಗಿ ಸಂಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿರುವನಲ್ಲ ಇವನೇ ಆತ್ಮನು, ಅಮೃತಾ ಭಯಬ್ರಹ್ಮವು” ಎಂದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ ಇಂದ್ರನು ತೃಪ್ತನಾಗಿ ಹೊರಟು ಹೋದನು.

ಆದರೆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಹೀಗೆ ತೋಚಿತು “ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಇಂಥವನು, ಇವರು ಇಂಥವರು— ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವೇ ಇರುವದಿಲ್ಲ ! ಇವನು ಹೇಗೆ ಆ ಆತ್ಮನಾದಾನು ?” ಈ ತನ್ನ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಅವನು ಹೇಳಿಕೊಂಡನು.

ಪ್ರಜಾಪತಿಯು “ಇದು ನಿಜ. ಇವನನ್ನೇ ಮತ್ತೂ ಒಮ್ಮೆ ನಿನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡುವೆನು, ಇನ್ನೂ ಐದು ವರ್ಷಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಿರು” ಎಂದನು. ಇಂದ್ರನು ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟು ನೂರೊಂದು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಿದ್ದನು.

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಖಂಡ

“ಮುಘವಂತನೇ, ಈ ಶರೀರವು ಮರ್ತ್ಯವು. ಇದು ಅಮೃತನೂ ಆಶರೀರನೂ ಆದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವು. ಸಶರೀರನಾದವನಿಗೆ ಮೃತ್ಯುವುಂಟು, ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳು ತಪ್ಪವು. ಆದರೆ ಅಶರೀರನಾದವನನ್ನು ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳು ಸೋಂಕವು. ಹೇಗೆ ವಾಯು, ಮೋಡ, ಮಿಂಚು, ಗುಡುಗು— ಇವುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದು

ಸೂರ್ಯತಾಪದಿಂದ ಎದ್ದು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ರೂಪಿನಿಂದ ತೋರಿಕೊಳ್ಳುವವೋ ಹಾಗೆ ಈ ಸಂಪ್ರಸಾದಾತ್ಮನು ವಿವೇಕದಿಂದ ಈ ಶರೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದು ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯಾದ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ತೋರಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಅವನೇ ಉತ್ತಮವುಷನು. ಈ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನು ಮುಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮಗಳೂ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾದ ಅವನವೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ.

ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನವು ಚಕ್ಷುರಾದಿಕರಣಗಳಿಂದ ತೋರುತ್ತಿದ್ದರೂ ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪವು ಆತ್ಮನದೇ. ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನಾದವನು ವಿಶುದ್ಧವಾದ ದೈವಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತರಿಗಾಗುವ ಮಾನಸವಾದ ಸರ್ವಕಾಮಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಆತ್ಮನನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಅರಿತು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಸರ್ವಲೋಕಕಾಮಗಳೂ ದೊರೆತಿರುವವು" ಎಂದು ನಿಜವಾದ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದನು.

ಹದಿಮೂರನೆಯ ಖಂಡ

ಹಾರ್ದಬ್ರಹ್ಮರೂಪವು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದ ಶಬಲಬ್ರಹ್ಮದಿಂದಲೇ ಆಗಿರುವದು ನಾನು ಹಾರ್ದಬ್ರಹ್ಮದ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಕೊಡಹಿಕೊಂಡು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವೆನು- ಎಂದು ಉಪಾಸಕನು ಈ ಅರ್ಥದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸುತ್ತಾ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು.

ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಖಂಡ

ಆಕಾಶದಂತೆ ಆಶರೀರನೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮನೂ ಆಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಕರಣಮಾಡಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಬ್ರಹ್ಮವು ಅಮೃತವಾದ ಆತ್ಮತತ್ವವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ- ಎಂಬೀ ಬ್ರಹ್ಮಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮಂತ್ರದರ್ಥವನ್ನು ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕು.

ಉಪಾಸಕನಾದವನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಸಭೆಯನ್ನು ನಾನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವೆನು ! ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ, ಕ್ಷತ್ರಿಯರ, ಮತ್ತು ವೈಶ್ಯರ, ಆತ್ಮನೇ ನಾನಾಗುವೆನು' ಎಲ್ಲಾ ಆತ್ಮರುಗಳಿಗೂ ಆತ್ಮನು ನಾನು. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ನಾನು ಗರ್ಭವಾಸವನ್ನು ಅನುಭವಿಸದೆ ಇರುವದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕು ' ಎಂಬರ್ಥದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು.

ಹದಿನೈದನೆಯ ಖಂಡ

ಈ ಉಪನಿಷದ್ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಗರ್ಭೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಉಪನಿಷದ್ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನ ಮೂಲಕ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಪ್ರಜಾಪತಿಗೂ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಮನುವಿಗೂ ಮನುವು ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಹೇಳಿದನು. ಹೀಗೆ ವಿದ್ಯೆಯು ಜನರಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಿಂತಿವೆ.

ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಪರಮವುರುಷಾರ್ಥವು ದೊರಕುವದಾದರೂ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾಗಿದ್ದು ಗುರುಕುಲವಾಸವಾಡಿ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ ಗೃಹಸ್ಥನಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹಾರ್ದಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನುಜ್ಞೆ ಮಾಡಿರುವವರು ಹೊರತು ಮತ್ತೆಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಹಿಂಸೆಯನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ಬದುಕಿರುವವರೆಗೂ ಸಾಧನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾತನು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಅವನು ಮತ್ತೆ ಈ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗುವದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವಾದರೆ ಕ್ರಮಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಪರಿಶಿಷ್ಟ

ವೇದೋಕ್ತ ಕರ್ಮಗಳು

ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಿಕ್ಕ ಎಲ್ಲಾ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿರುವದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳ ಪರಾಮರ್ಶವು ಕಂಡುಬರುವದರಿಂದ ವೇದಗಳಿಗೂ ಕರ್ಮಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಈ ಪರಿಶಿಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ತಿಳಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಪಾರಿಭಾಷಿಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮಿಕ್ಕ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಭಾಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವದು ಕಂಡುಬಂದರೆ ನಾಚಿಕರು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಪರಿಶಿಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ವಿವರಣೆಯನ್ನೇ ಮನದಂದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯತ್ವಾದಿವಿಭಾಗ

ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ನಿತ್ಯ, ನೈಮಿತ್ತಿಕ, ಕಾಮ್ಯ- ಎಂದು ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಆಯಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲೇಬೇಕಾಗಿದ್ದು ಮಾಡದೆ ಇದ್ದರೆ 'ಪ್ರತ್ಯವಾಯಿ' (ದೋಷ)ವುಂಟೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕರ್ಮಗಳು ನಿತ್ಯಕರ್ಮಗಳು. ಯಾವದಾದರೂ ನಿಮಿತ್ತವು ಬಂದೊದಗಿದಾಗ ಅಗಲೇ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿರುವ ಕರ್ಮಗಳು ನೈಮಿತ್ತಿಕಕರ್ಮಗಳು. ಸರಿಯಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಈ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಕರ್ಮಗಳೂ ನಿಮಿತ್ತವಿರುವಾಗಲೇ ಮಾಡತಕ್ಕನಾದ್ದರಿಂದ ನೈಮಿತ್ತಿಕವೇ ಆದರೂ ನಿಮಿತ್ತವು ನಿಯತವಾಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದು ನಿತ್ಯ, ಅನಿಯತವಾಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದು ನೈಮಿತ್ತಿಕ- ಎಂದು ಇವುಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸಿರುತ್ತದೆ. (೧) ಫಲೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳು ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಗಳು. (೨) ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಗಬಹುದಾದ ಲೋಪಾದಿದೋಷಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವವು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಕರ್ಮಗಳು.

ಪ್ರೈದಿಕಕರ್ಮಗಳು

ವೇದೋಕ್ತ ಕರ್ಮಗಳು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆ : (೧) ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಸಾಯಂಪ್ರಾತಃ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಸರು, ಹಾಲು, ಅಕ್ಕಿ- ಮುಂತಾದ ವಿಹಿತದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವೇ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಹೋಮಗಳಿಗೆ 'ದರ್ವೀಹೋಮ'ಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. (೨) ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಅಥವಾ ಹುಣ್ಣಿಮೆ- ಈ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಚರು, ಪುರೋಡಾಶ- ಮುಂತಾದ ವಿಹಿತದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಯಾಗವಿಶೇಷಗಳಿಗೆ ಇಷ್ಟಿಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು, ಇವುಗಳನ್ನು ಯಾಗಗಳೆಂದೂ

ಕರೆಯುವದುಂಟು. (೩) ಪ್ರತಿವರ್ಷತುರ್ವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಬೇರೆ ಗೊತ್ತಾದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಾ ಫಲಕ್ಕಾಗಿ ಪಶುವಿನ ಹೃದಯವೇ ಮುಂತಾದ ಅಂಗಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಯಾಗಗಳಿಗೆ 'ಪಶುಯಾಗಗಳು' ಎಂದು ಹೆಸರು. (೪) ವಸಂತದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಬೇರೆಯ ಆಯಾ ಗೊತ್ತಾದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಫಲದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಸೋಮಲತೆಯನ್ನು ಕ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಕೊಂಡು ಅದರ ರಸವನ್ನು 'ಗ್ರಹ', 'ಚಮಸ' - ಮುಂತಾದ ಪಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕೊಡುವದು 'ಸೋಮಯಾಗ'ವು.

ಈ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ 'ಆಹಿತಾಗ್ನಿಯಾದ' ವಿನಾಹಿತನಾದ ದ್ವಿಜನು (ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ಅಥವಾ ವೈಶ್ಯನು) ಮಾಡತಕ್ಕವು. ಕರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ, ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿ, ಆಹವನೀಯ-ಎಂಬ ಮೂರು ಅಗ್ನಿಗಳನ್ನು ಅಗ್ನಾಶಿಧಾನವೆಂಬ ಕರ್ಮದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯವು ಆಧಾನವಾದಂದಿನಿಂದ ಬದುಕಿರುವವರೆಗೂ ಧಾರಣೆಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು, ಮಿಕ್ಕಿರದನ್ನೂ ಆಯಾ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವಂತೆ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯದಿಂದ ಎತ್ತಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವದು ಕರ್ಮವು ಮುಗಿದಮೇಲೆ ಅವು ಮತ್ತೊಂದು ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿಯು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲಾದರೂ ನಾಶವಾದರೆ ಕೂಡಲೆ ಸ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ಅದನ್ನು ಉತ್ಪಾದನೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಬಹುಕಾಲ ಹೀಗೆ ವಿಚ್ಛಿತ್ತಿಯಾದರೆ ಪುನರಾಧಾನವೆಂಬ ಕ್ರಮದಿಂದ ಅದನ್ನು ಮತ್ತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವದು. ಒಬ್ಬನ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ.

ಕರ್ಮಗಳ ಪ್ರಕೃತಿವಿಕ್ರತಿಭಾವವೂ ಅಂಗಾಂಗಿಭಾವವೂ

ಇಷ್ಟಿ, ಪಶುಯಾಗ, ಸೋಮಯಾಗ- ಇವುಗಳಂತೆ ಇರುವ ಬೇರೆಯ ಕರ್ಮಗಳು ಇವುಗಳ ವಿಕ್ರತಿಗಳೆನಿಸುವವು. ಯಾವ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಅಂಗಗಳೆಲ್ಲ ಉಪದಿಷ್ಟವಾಗಿರುವವೋ ಅದು ಪ್ರಕೃತಿ ; ಯಾವದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದರಿಂದ ಅಂಗಗಳನ್ನು ತಂದು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುವದೋ ಅದು ವಿಕ್ರತಿ- ಎಂಬುದು ಸಾಮಾನ್ಯನಿಯಮ. ಪ್ರಕೃತಿವಿಕ್ರತಿಗಳಿಗೆ ಸಾಮ್ಯವು ದ್ರವ್ಯದಿಂದ, ದೇವತೆಯಿಂದ, ಅಥವಾ ದೇವತಾವಾಚಿಪದಾಕ್ಷರದಿಂದ- ಹೀಗೆ ಮೂರು ಬಗೆಯಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಇಷ್ಟಿಗಳಿಗೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಅಗ್ನೀಷೋಮಾಯಪಶುಯಾಗಕ್ಕೂ ದರ್ಶಪೂರ್ಣ ಮಾಸಗಳು ಪ್ರಕೃತಿ ; ಮಿಕ್ಕ ಪಶುಯಾಗಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಅಗ್ನೀಷೋಮಾಯಪಶುಯಾಗವು ಪ್ರಕೃತಿ, ಮಿಕ್ಕ ಸೋಮಯಾಗಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠೋಮವೆಂಬ

ಸೋಮಯಾಗವು ಪ್ರಕೃತಿ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯನಿಯಮವು , ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಸೂತ್ರದಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಇಷ್ಟಿಗಳು ಬೇರೆಯೆ ಇಷ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಅಂಗವಾಗಿರಬಹುದು, ಪಶುಯಾಗಕ್ಕೂ ಸೋಮಯಾಗಕ್ಕೂ ಅಂಗವಾಗಿರಬಹುದು , ಪಶುಯಾಗಗಳು ಸೋಮಯಾಗಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಂಗ ; ಸೋಮಯಾಗಗಳು ಬೇರೆಯೆ ಸೋಮಯಾಗಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಂಗವಾಗಿರುವವು

ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ವೇದಗಳ ಸಂಬಂಧ

ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವು ಯಜುರ್ವೇದವಿಹಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ದರ್ಶಪೂರ್ಣ ಮಾಸವೇ ಮುಂತಾದ ಇಷ್ಟಿಗಳೂ ಪಶುಯಾಗವೂ ಋಗ್ವೇದಯಜುರ್ವೇದಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ನಡೆಯುವವು ಅಲ್ಲಿ ಋಗ್ವೇದದಿಂದ ಯಾಜ್ಞಾ, ಪುರೋನುನಾಕಾ, ಸಾಮಧೇನೀ, ಪ್ರೌಷ- ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು, ಶಾಖಾಚ್ಛೇದ, ಹವಿನಿರ್ವಾಪ, ಅವಘಾತ, ಪ್ರೋಕ್ಷಣ, ಸೇಷಣ, ಪುರೋಡಾಶಶ್ರವಣ, ಪ್ರಯಾಜಾನುಯಾಜಾದಿಗಳು- ಇವೆಲ್ಲ ಯಜುರ್ವೇದವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುವವು. ಹೀಗೆಯೇ ಪಶುಯಾಗದಲ್ಲಿ ಯೂಪಚ್ಛೇದನ, ಉಸಾಕರಣ- ಮುಂತಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಯಜುರ್ವೇದದಿಂದಲೂ ಯಾಜ್ಞಾದಿಗಳು ಋಗ್ವೇದದಿಂದಲೂ ಆಗುವವು ; ಸೋಮಯಾಗವು ಮೂರು ವೇದಗಳಿಂದಲೂ ಆಗುವವು

ಋಗ್ವೇದಯಜುರ್ವೇದಸಾಮವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವ ವಿಷಯ

ಋಗ್ವೇದಯಜುರ್ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರ, ಇಷ್ಟಿ, ಪಶುಗಳು-ಎಂಬ ಮೂರನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ , ಸೋಮಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿಧಿಸಿದೆ ಯಜುರ್ವೇದದ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಾಧಾನ, ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರ, ಪುನರಾಧಾನ, ಆಗ್ರಯಣ, ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯಗಳು, ಕಾಮ್ಯೇಷ್ಟಿಗಳು, ಕಾಮ್ಯಪಶುಗಳು, ಸೌತ್ರಾಮಣಿ, ಅಗ್ನಿಚಯನ, ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮವಿವಿಧಪ್ರಸ್ತೋಮಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ರಾಜಸೂಯ, ಅಂತ್ಯೇಷ್ಟಿ, ಪುರುಷಮೇಧ, ಅಶ್ವಮೇಧ, ಗವಾಮಯನ- ಇಷ್ಟು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಂಗಸಮೇತವಾಗಿ ವಿಧಿಸಿದೆ , ತೈತ್ತಿರೀಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಸೋಮಯಾಗಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಿಧಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮವೇದದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಿಪಶುಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸೋಮಯಾಗವನ್ನೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿಧಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಸಾಮವೇದಸಂಹಿತೆ

ಮಿಕ್ಕ ವೇದಗಳಂತೆ ಸಾಮವೇದವೂ ಸಂಹಿತೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ- ಎಂಬ ಎರಡು ಮಹಾಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಆರ್ಚಿಕ, ಗಾನ- ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಆರ್ಚಿಕದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾರ್ಚಿಕ (ಭಂದ ಆರ್ಚಿಕ), ಉತ್ತರಾರ್ಚಿಕ- ಎಂದು ಎರಡು ಪ್ರವಿಭಾಗಗಳುಂಟು. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಬರಿಯ ಋಕ್ಕುಗಳೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಮಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ, ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಕೃತುಗಳಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡತಕ್ಕ ಸಾಮಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ತರೂಪದಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಗಾನ

ಒಂದೊಂದು ಸಾಮಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವ ಒಂದೊಂದು ಋಕ್ಕಿನೊಡನೆ ಮುಂದಿನ ಎರಡನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಈ ಮೂರನ್ನು ಒಂದಾನೊಂದು ಆವೃತ್ತಿ ಕ್ರಮದಿಂದ ಗಾನಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಸಾಮಾನ್ಯನಿಯಮವು, ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದು ಸ್ತೋತ್ರವೆನಿಸುವದು. ಸ್ತುತಿಯು ಮುಗಿಯುವದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಋಕ್ಕುಗಳ ಸಮುದಾಯವೇ ಸೂಕ್ತವು.

ಸಾಮವೇದದ ಗಾನಭಾಗವು ಪ್ರಕೃತಿ, ಅರಣ್ಯಕ, ಊಹ, ರಹಸ್ಯ- ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆ. ಮೊದಲನೆಯದನ್ನು ಊರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡನೆಯದನ್ನು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಗಾನಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು- ಎಂಬ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಈ ಎರಡಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆಯಾವ ತಾರತಮ್ಯವೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪೂರ್ವಾರ್ಚಿಕದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನೇ ಗಾನವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಗಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಗಳೆಂದರೆ ಮಿಕ್ಕ ವೇದಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಉದಾತ್ತಾದಿಗಳೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ, ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಗಾನಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬಲ್ಲವರಿಂದ ಹೇಳಿಸಿಕೊಂಡು ಕಲಿಯಬೇಕು.¹

ಒಂದೊಂದು ಋಕ್ಕಿನಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಸಾಮವು ಹುಟ್ಟಿರುವದೆಂದೂ ಆ ಸಾಮಗಳನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ ಎಂದೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಈ ಸಾಮಗಳನ್ನು ಇದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕೃತುಗಳಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ಯಾವ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಯಾವ ಯಾವ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಯಾವ ಯಾವ ತೈಚಗಳನ್ನು ಹೇಗೆಹೇಗೆ ಗಾನಮಾಡಬೇಕಾಗುವದೆಂಬು

1. ಗ್ರಾಮೀ ಗೇಯ (ಅಥವಾ ವೇಯ, ಪ್ರಕೃತಿ) ಗಾನ ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯಕಗಾನ- ಇವೆರಡನ್ನೂ “ಬೊಂಬಾಯಿಪ್ರಾಂತದ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಮಂಡಲ”ದವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆ ಗ್ರಂಥದ ಘಾತಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಸ್ವರಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಮಟ್ಟಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ದನ್ನು ಊಹಿಸಿ ಒಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಊಹಗ್ರಂಥ ವೆಂದು ಹೆಸರು. ಹೀಗೆಯೇ ಅರಣ್ಯಗೇಯಸಾಮಗಳಿಂದಾಗಿರುವ ತೃಚಗಳನ್ನು ರಹಸ್ಯಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಊಹ, ರಹಸ್ಯ- ಇವೆರಡೂ ಸೌರುಷೇಯವೆಂದು ಮೀಮಾಂಸಕರು ಭಾವಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಮವೇದದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳು

ಸಾಮವೇದಕ್ಕೆ ಸಾವಿರ ಶಾಖೆಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೌಢುಮ, ರಾಣಾಯನೀಯ, ಜೈಮಿನೀಯ (ತಲವಕಾರೀಯ)- ಎಂಬೀ ಮೂರು ಶಾಖೆಗಳು ಈಗಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೌಢುಮಶಾಖೆಯೇ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ; ಆ ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದ ತಾಂಡ್ಯಬ್ರಾಹ್ಮಣವೊಂದೇ ಈಗ ಮುದ್ರಿತ ನಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಗ್ರಂಥ. ತಾಂಡಿ ಎಂಬ ಋಷಿಯಿಂದ ದೃಷ್ಟವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ತಾಂಡ್ಯಬ್ರಾಹ್ಮಣವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಪ್ರವಾಹಗಳಿರುವದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಚವಿಂಶತಿಬ್ರಾಹ್ಮಣವೆಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು. ಪ್ರೌಢಬ್ರಾಹ್ಮಣವೆಂಬುದು ಇದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು.

ತಾಂಡ್ಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ವೇದಮದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಸಹಸ್ರಸಂವತ್ಸರ ಪರ್ಯಂತವಾದ ಸೋಮಯಾಗಗಳನ್ನೂ ಅವಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾಗಿರುವ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು, ಅವುಗಳು ಇಂತಿಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿರುವ ಸ್ತೋಮಗಳು, ಅವುಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳಬೇಕಾದದ್ದು-ಎಂಬಿದನ್ನೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದೆ. ಪ್ರೌಢಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಷಡ್ವಿಂಶ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಸಾಮವಿಧಾನಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಆರ್ಷೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ದೈವತಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು, ಸಂಹಿತೋಪನಿಷತ್ತು, ವಂಶಬ್ರಾಹ್ಮಣ- ಎಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗ್ರಂಥಗಳು ಒಟ್ಟು ಎಂಟು-ಎಂದು ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ.

ಸೋಮಯಾಗಸ್ವರೂಪದ ವರ್ಣನೆ

ಇಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಸಂಸ್ಥಾಕವಾದ¹ ಜ್ಯೋತಿಷ್ವೇದಮವೇ ಮುಂತಾದ

1. ಸಂಸ್ಥೆ ಎಂದರೆ ಕ್ರತುವಿನ ಸಮಾಪ್ತಿ. ಯಾವ ಸಾಮವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವಮೇಲೆ ಯೇ ಯಾವ ಕ್ರತುವು ಮುಗಿಯುವದೋ ಅದು ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯುಳ್ಳದ್ದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮ ಎಂಬುದು ಒಂದಾನೊಂದು ಸಾಮವು, ಅದು ಯಾವ ಸೋಮಯಾಗದಲ್ಲಿರುವದೋ ಅಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಗಾನಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ ಮತ್ತೆಯಾವ ಗಾನವನ್ನೂ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಸಮಾಪ್ತಿಗೆ ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಸಂಸ್ಥೆ- ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅವಕಾರಣ ಆ ಕ್ರತುವನ್ನು ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಸಂಸ್ಥಾಕವೆನ್ನುವರು. ಹೀಗೆ ಉಕ್ತಸಂಸ್ಥಾಕ, ಷೋಡಶಿಸಂಸ್ಥಾಕ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಕ್ರತುಗಳನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಂಸ್ಥಾಪದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮ, ಉಕ್ತೈಃ- ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿಯೂ ಕರೆಯುವದುಂಟು. ಇಂಥ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಏಳು ಉಂಟು.

ಸೋಮಾಯಾಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ ಎಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ಯಾಗಗಳಿಗೆ ಮೂರು ವೇದಗಳ ಸಂಬಂಧವೂ ಇದೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಸೋಮ ಯಾಗಕ್ಕೆ ಋಗ್ವೇದಯಜುರ್ವೇದವಿಹಿತವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕುನಾಲ್ಕು ಜನ, ಸಾಮವೇದವಿಹಿತವಾದ ಕ್ರಿಯಾಕಲಾಪಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರು ನಾಲ್ಕು ಜನ, ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯೂನಾತಿರೇಕಗಳನ್ನು ನೋಡುವದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಜನ- ಹೀಗೆ ಹದಿನಾರು ಜನ ಋತ್ವಿಜರು ಬೇಕಾಗುವರು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಆಹಿತಾಗ್ನಿಗಳೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡುವವನು ಯಜಮಾನನೆನಿಸುವನು ; ಅವನಿಗೆ ಋತ್ವಿಜರ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಈ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಋತ್ವಿಜರ ವಿವರವು ಹೀಗಿರುತ್ತದೆ ಹೋತೃ, ಮೈತ್ರಾವರುಣ, ಅಷ್ಟಾವಾಕ, ಗ್ರಾವಸ್ತುತ್- ಇದು ಹೋತೃಗಳ : ಅಧ್ವರ್ಯು, ಪ್ರತಿಪ್ರಸ್ಥತಾ, ನೇಷ್ಠಾ, ಉನ್ನೇತಾ- ಇದು ಅಧ್ವರ್ಯುಗಳ , ಉದ್ಗಾತೃ, ಪ್ರಸ್ತೋತೃ, ಪ್ರತಿಹತೃ, ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ- ಇದು ಉದ್ಗಾತೃಗಳ ; ಬ್ರಹ್ಮ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಚ್ಛಂಸಿ, ಆಗ್ನೀಧ್ರ, ಪೋತೃ- ಇದು ಬ್ರಹ್ಮಗಳ. ಈ ಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯವರಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿ ಮಿಕ್ಕ ಮೂರುಮೂರು ಪುರುಷರು, ಅವರನ್ನು ಹೋತೃಪುರುಷರು. ಅಧ್ವರ್ಯುಪುರುಷರು- ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ

ಆಯಾ ದೇವತೆಯನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಆಯಾ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡುವದೇ ಯಾಗವು ಅಧ್ವರ್ಯುವು ಜುಹೂ ಮುಂತಾದ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೋತೃವನ್ನು ನೋಡಿ 'ಅಗ್ನಿಯೇನುಬ್ರೂಹಿ' (ಅಗ್ನಿ ಗಾಗಿ ಅನುವಾಕ್ಯಾಋಕ್ಕನ್ನು ಹೇಳು) ಎನ್ನುವನು. ಈ ಪ್ರೈಷವು (ಕೇಳಿಕೊಂಡದ್ದು) ಆದ ಬಳಿಕವೇ ಹೇಳುವದಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಋಕ್ಕಿಗೆ 'ಅನುವಾಕ್ಯಾ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಋಕ್ಕನ್ನು ಪರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಆಗ್ನೀಧ್ರನನ್ನು ಕುರಿತು 'ಆಶ್ರಾವಯ' (ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ, ದೇವತೆಗೆ ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸು), ಎಂದು ಅಧ್ವರ್ಯು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವನು, ಆಗ ಅವನು 'ಅಸ್ತು ಶ್ರೌಷಟ್' (ಆಗಲಿ ತೀಸುತ್ತೇನೆ) ಎನ್ನುವನು. ಇದಾದ ಬಳಿಕ ಹೋತೃವನ್ನು ಕುರಿತು 'ಯಜ' (ಪ್ರಕೃತದೇವತೆಯ ಯಾಜ್ಯಾಋಕ್ಕನ್ನು ಹೇಳು) ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಹೋತೃವು ಆ ಋಕ್ಕನ್ನು ಹೇಳಿ ಅದರ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ನೌಷಟ್', 'ವಷಟ್' ಮುಂತಾದ ವಷಟ್ಪಾಠವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇದಾದಮೇಲೆ ಅಧ್ವರ್ಯುವು ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಬೇಕು, ಹಾಗೆ ಹಾಕುವ ಸಮಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಯಜಮಾನನು ದೇವತೆಗಾಗಿ ಹವಿಸ್ಸಿನ ಸ್ವತ್ವದ ತ್ಯಾಗವನ್ನು ತೀಸುವಂತೆ (ಇದಮಗ್ನಿಯೇ ನ ಮಮ, ಅಗ್ನಯ ಇದಂ ನ ಮಮ- ಮುಂತಾದದ್ದನ್ನು ಇದು ನನ್ನದಲ್ಲ, ಅಗ್ನಿಗೋಸ್ಕರವಿದು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ) ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕು. ಇಷ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದು

ಸಾಮಾನ್ಯಕ್ರಮವು. ಪಶುಸೋಮಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವೈತ್ರಾವರುಣನೆಂಬ ಹೋತೃಗಣದ ಎರಡನೆಯ ಋತ್ವಿಜನು ಪುರೋನುನಾಕ್ಯಾ ಎಂಬ ಋಕ್ಕನ್ನು ಹೇಳಿದ ಬಳಿಕವೇ ಹೋತೃವು ಯಾಜ್ಞಾಋಕ್ಕನ್ನು ಪರಿಸರ್ಜೀಕಾಗುವದು. ಗಾನ ವಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವರತ್ರಯವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಒಂದೇ ಸ್ವರದ ಋಕ್ಕಿನಿಂದ ಮಾಡುವ ದೇವತಾ ಸ್ತುತಿಗೆ ಶಸ್ತ್ರವೆಂದು ಹೆಸರು, ಹೋತೃವು ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಧ್ವರ್ಯು ವು ಅವನನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ 'ಓಧಾಮೋ ದೇವ', 'ಮದಾಮೋದ ಇವ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಪರಿಸುವ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ 'ಪ್ರತಿಗಿರ'ವೆಂದು ಹೆಸರು ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುತ್ತದೆ

ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಸವನಗಳು, ಮಂತ್ರಗಳ ಭಂದಸ್ಸು

ಸೋಮಯಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಃಸವನ, ಮಾಧ್ಯಾಹ್ನಿಕಸವನ. ಸಾಯಂಸವನ- ಎಂಬ ಮೂರು ನಿಯತಕಾಲಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆಗಲೆ ಸೋಮವನ್ನು ಹಿಂಡಿ ಯಾಗ ವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು ಇಂಧಿಂಧ ಸವನಕಾಲಕ್ಕೆ, ಇಂಧಿಂಧದ್ದು ಅಧಿದೇವತೆ, ಅದರ ಮುಂದೆ ಅಧವಾ ಹಿಂದೆ ಇಂಧಿಂಧ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ವಿನಿಯೋಗಿಸತಕ್ಕದ್ದೆಂಬ ನಿಯಮವುಂಟು. ಮಂತ್ರಗಳು ಋಕ್ಕು, ಸಾಮ, ಯಜುಸ್ಸು- ಎಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಋಕ್ಕುಗಳು ಇಂತಿಷ್ಟು ಅಕ್ಷರದ ಇಂತಿಷ್ಟು ಪಾದದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಇಂಧಿಂಧ ಭಂದಸ್ಸಿಗೆ ಸೇರಿದವು ಎಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ. ಸಾಮಗಳಿಗೆ ಋಕ್ಕುಗಳೇ ಮೂಲವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅದೇ ಭಂದಸ್ಸುಗಳೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಯಜುಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಈ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ ಮಂತ್ರಗಳ ಋಷಿ, ಭಂದಸ್ಸು, ದೇವತೆ, ವಿನಿಯೋಗ- ಇಷ್ಟನ್ನು ತಿಳಿದಿರಬೇಕಾದದ್ದು ಅವಶ್ಯವು. ವೇದದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಭಂದಸ್ಸುಗಳು ಯಾವವೆಂದರೆ ಗಾಯತ್ರೀ, ಉಷ್ಣಿಕಾ, ಅನುಷ್ಟುಪ್; ಬೃಹತೀ, ಪಞ್ಚಾ, ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್, ಜಗತೀ- ಎಂಬೀ ಏಳು. ಗಾಯತ್ರಿಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳು, ಅದಕ್ಕಿಂತ ನಾಲ್ಕು ಹೆಚ್ಚು ಅಕ್ಷರಗಳು ಅಂದರೆ ಇಪ್ಪತ್ತಿಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳು ಉಷ್ಣಿಕೃಂದಸ್ಸಿಗೆ, ಹೀಗೆಯೇ ಮುಂದುಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಕ್ಷರ ಗಳು ಅನುಷ್ಟುಪಾದಿಗಳಿಗೆ ಇರುತ್ತವೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರೀಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ವೇದದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ

ಸ್ತೋತ್ರಗಳು, ಸ್ತೋಮಗಳು

ಆಯಾ ಗ್ರಹ, ಚಮಸ- ಮುಂತಾದ ವಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೋ ಸ್ವರ ಸೋಮರಸವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಾದ ಮೇಲೆ, ಸದಸ್ಯೆಂಬ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ

‘ಜಿದುಂಬರೀ’ ಎಂಬ ಕಂಬದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿರುವ ಉದ್ಗಾತೃ, ಪ್ರಸ್ತೋತೃ, ಪ್ರತಿಹತ್ಯ- ಎಂಬ ಮೂವರು ಮುತ್ತಿಜರು ಸಾಮವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಮಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಮಾಡುವ ಸ್ತುತಿಗೆ ಸ್ತೋತ್ರವೆಂದು ಹೆಸರು. ಆಗ ಒಂದೊಂದು ಸಾಮವನ್ನು ಮೂರು ಮೂರು ಮಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಗಾನಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು. ಆ ಗಾನಕ್ಕೆ ಇಂತಿಷ್ಟೆಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ ; ಆ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಸ್ತೋಮಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ತ್ರಿವೃತ್ (ಒಂಬತ್ತು), ಪಂಚದಶ (ಹದಿನೈದು) ಸಪ್ತದಶ (ಹದಿನೇಳು), ಏಕವಿಂಶ (ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು), ತ್ರಿಣನ (ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು), ತ್ರಯಸ್ತಿಂಶ (ಮೂನತ್ತುಮೂರು). ಚತುರ್ವಿಂಶ (ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು), ಚತುಶ್ಚತ್ವಾರಿಂಶ (ನಲವತ್ತುನಾಲ್ಕು), ಅಷ್ಟಾಚತ್ವಾರಿಂಶ (ನಲವತ್ತೊಂಟು)- ಹೀಗೆ ಸಂಖ್ಯಾ ವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಈ ಸ್ತೋಮಗಳು ಒಂಬತ್ತು ಬಗೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಯಾವ ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿರುತ್ತದೆಯೋ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಮೂರು ಸಲ ಆವೃತ್ತಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಯಾ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಪವಮಾನ ಎಂಬ ಒಂದು ಸ್ತೋತ್ರವುಂಟು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ಪರ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಮೊದಲನೆಯ ಮಕ್ಕನ್ನು ಮೂರು ಸಾರಿ, ಎರಡನೆಯ ಮೂರನೆಯ ಮಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದು ಸಾರಿ, ಹೀಗೆ ಗಾನಮಾಡಬೇಕು, ಎರಡನೆಯ ಪರ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಅದೇ ಒಂದನೆಯ ಮಕ್ಕನ್ನು ಒಂದು ಸಾರಿ, ಎರಡನೆಯದನ್ನು ಮೂರು ಸಾರಿ, ಮೂರನೆಯದನ್ನು ಒಂದು ಸಾರಿ- ಹೀಗೆ ಗಾನಮಾಡಬೇಕು ; ಮೂರನೆಯ ಪರ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಒಂದೆರಡನೆಯ ಮಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದು ಸಾರಿ, ಮೂರನೆಯದನ್ನು ಮೂರು ಸಾರಿ- ಹೀಗೆ ಗಾನಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹದಿನೈದು ಸಾರಿಯಾಗುವದರಿಂದ ಇದು ಪಂಚವಿಂಶತಿಸ್ತೋಮವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ತೋಮಕ್ಕೆ ಈಗ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರವಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳುಂಟು. ಇದರಂತೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಒಂಬತ್ತು ಸ್ತೋಮಗಳಿಗೂ ಇಂಥ ವಿಷ್ಕೃತಿಗಳು ಒಟ್ಟು ಇಪ್ಪತ್ತೊಂಟು ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಷ್ಕೃತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಿದೆ. ಗಾನಗಳನ್ನು ಎಣಿಸುವದಕ್ಕೆ ‘ಕುಶಾ’ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಜೋಟುದ್ದದ ಚೂಪುತುದಿಯುಳ್ಳ ಅತ್ತಿ ಮರದ ಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಒಂದಾನೊಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಕ್ರಮದಿಂದ ಅಡ್ಡಡ್ಡಲಾಗಿ

1. ಇದರ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮುಖವಾಗಿ ಉದ್ಗಾತೃ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಸ್ತೋತೃ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಹತ್ಯ, ಮಿಕ್ಕ ಹೋತ್ರಾದಿಮುತ್ತಿಜರು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖರಾಗಿರುವರು ಎಂದು ಶಾ. ಪ್ರಾ. ೬-೪-೧೪.

ಅಥವಾ ನೀಟಾಗಿ ಇಡುವರು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಪನಮಾನದ ವಿಷ್ಣುತಿಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಕುಶಾನಿಕ್ಷೇಪಮಾಡಬೇಕು :

- (೩) — — ≡
 (೨) | || |
 (೧) ≡ — —

ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಗಳು, ಸ್ತೋಭಗಳು

ಸಾಮವನ್ನು ಆನಯವಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಉದ್ಗಾತ್ಯವೇ ಮುಂತಾದವರು ಪರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿಗಳು ಎಂದು ಸಂಜ್ಞೆ. ಸಾಮದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಗಾತ್ಯವು ಪರಿಸುವ ಹಿಮ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಹಿಂಕಾರವು, ಪ್ರಸ್ತೋತ್ಯವು ಗಾನಮಾಡುವ ಸಾಮಾವಯವವು ಪ್ರಸ್ತಾವವು, ಉದ್ಗಾತ್ಯವು ಗಾನಮಾಡುವ ಭಾಗವು ಉದ್ಗೀಥವು, ಪ್ರತಿಹರ್ತೃವು ಗಾನಮಾಡುವ ಭಾಗವು ಪ್ರತಿಹಾರವು ; ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಮಾಡುವ ಗಾನಭಾಗವು ನಿಧನವು. ಇವು ಪಂಚಭಕ್ತಿಗಳು. ಆದಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಹಿಂಕಾರವನ್ನೂ ಉಪದ್ರವ ಎಂಬ ಉಪಾಂಕ್ಯಭಾಗವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಮಕ್ಕೆ ಸಪ್ತಭಕ್ತಿಗಳಾಗುವವು ; ಈ ಎರಡು ಭಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಉದ್ಗಾತ್ಯವೇ ಹಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಸಾಮಗಳನ್ನು ಗಾನಮಾಡುವಾಗ ಗಾನಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಮವೇದಿಗಳು ನಡುನಡುವೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರವಾದ ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಸ್ತೋಭಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹಾಲು, ಹಾಣಿ, ಅಥ, ಇಹ, ಈ, ಊ, ಏ, ಓಹೋಃ, ಹಾ, ಸ್ವರ, ವಾಕ್, ಆನಿರುಕ್ತವಾದ ಹಿಂಕಾರ- ಇಷ್ಟು ಸ್ತೋಭಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಾಮಭಕ್ತಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಭಾಂದೋಗೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನಾ ಪ್ರಸಂಗದಿಂದ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸ್ತೋಭಗಳು ರಥಂತರ, ನಾಮದೇವ್ಯ- ಮುಂತಾದ ಇಂಥ ಹೆಸರಿನ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ- ಎಂದು ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಆ ಸಾಮಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಶಬ್ದಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಬೇಕು.

ಷಡ್ವಿಂಶಾದಿಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳು

(೨) ಷಡ್ವಿಂಶವೆಂಬ ಎರಡನೆಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವು ತಾಂಡ್ಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ಶೇಷವೇ. ತಾಂಡ್ಯೋಕ್ತವಾದ ಕೆಲವು ಕರ್ಮಗಳ ವಿಶೇಷವನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ ದಿರುವ ಕೆಲವು ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದೆ. (೩) ಸಾಮವಿಧಾನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಕೃಚ್ಛ್ರಚಾಂದ್ರಾಯಣಾದಿಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ ; ಅನೇಕ

ಆಯಾ 'ಸಾಮಾನ್ಯನರೂಪವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾದ ಕೆಲವು ಹೋಮಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. (೪) ಆರ್ಷೇಯಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಸಂಹಿತೋಕ್ತವಾದ ಸಾಮಗಳ ಋಷ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ. (೫) ದೈವತಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ನಿಧನದೇವತೆಗಳು, ಭಂದಸ್ವಗಳು, ಅವುಗಳ ದೇವತೆಗಳು- ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳಿವೆ. (೬) ಉಪನಿಷತ್ತು ಆರನೆಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗ್ರಂಥವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ (೭) ಸಂಹಿತೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಸಂಹಿತಾಭೇದಗಳು, ಅಧ್ಯಯನಪ್ರಶಂಸೆ- ಮುಂತಾದ ವಿಚಾರಗಳಿವೆ. (೮) ವಂತಬ್ರಾಹ್ಮಣವೆಂಬುದು ಕೊನೆಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಆಚಾರ್ಯರ ವರಂಪರೆಯ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ.

ಉಪನಿಷದ್ವಿಭಾಗಗಳ ವರ್ಣಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

ಪ್ರತೀಕಗಳು	ಅ.ಖಂ.ವಿ.	ಪು.	ಪ್ರತೀಕಗಳು	ಅ.ಖಂ.ವಿ.	ಪು.
ಅಗ್ನಿ ಹಿಂಕಾರೋ ವಾಯುಃ	೨-೨೦-೧	೨೧೬	ಅಥ ಜುಹೋತಿ		
ಅಗ್ನಿ ಪೈ ಪಾದಂ ವಕ್ತೇತಿ	೪-೬-೧	೪೪೦	ನಮೋ ವಾಯವೇ	೨-೨೪-೯	೨೬೩
ಅಜಾ ಹಿಂಕಾರೋ ವಾಯುಃ	೨-೧೮-೧	೨೧೨	ಅಥ ತತ ಉರ್ಧ್ವ	೩-೧೧-೧	೨೯೯
ಅತೋ ಯಾನ್ಯನ್ಯಾನ್	೧-೨-೫	೫೭	ಅಥ ಪ್ರತಿಸ್ಪೃಶ್ಯಾಣ್ವಾಲಾ	೫-೨-೬	೫೩೦
ಅತ್ರ ಯಜಮಾನ			ಅಥ ಯ ಆತ್ಮಾ ಸ ಸೇತುಃ	೮-೪-೧	೯೩೭
ತಸ್ಮೈ ರುದ್ರಾಃ	೨-೨೪-೧೦	೨೬೩	ಅಥ ಯ ಇಮೇ ಗ್ರಾಮೇ	೫-೧೧-೩	೫೭೬
ಅತ್ರ ಯಜಮಾನಃ			ಅಥ ಯ ಏತವೇವಂ		
ತಸ್ಮೈ ವಸವಃ	೨-೨೪-೬	೨೬೧	ವಿದ್ವಾನ್ಗೃಹೋಕ್ತಂ	೫-೨೪-೨	೬೩೯
ಅತ್ಯೃಷ್ಣಂ ಪಶ್ಯಸಿ ಪಾದಾ	೫-೧೭-೨	೬೨೬	ಅಥ ಯ ಏತವೇವಂ		
ಅತ್ಯೃಷ್ಣಂ ಪಶ್ಯಸಿ			ವಿದ್ವಾನ್ ಸಾಮ	೧-೭-೭	೯೮
ಪ್ರಾಣಸ್ತೇಷ	೫-೧೪-೨	೬೨೧	ಅಥ ಯ ಏವೋಽನ್ತರಕ್ಷಿಣಿ	೧-೭-೫	೯೪
ಅತ್ಯೃಷ್ಣಂ ಪಶ್ಯಸಿ			ಅಥ ಯ ಏಷ		
ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತೇಷ	೫-೧೬-೨	೬೨೫	ಸಂಪ್ರಸಾರೋ	೮-೩-೪	೯೩೨
ಅತ್ಯೃಷ್ಣಂ ಪಶ್ಯಸಿ			ಅಥ ಯಜ್ಞ ತುರ್ಧಮನ್ಯುತಂ	೩-೯-೧	೨೯೩
ಮೂರ್ಧಾ ತೇಷ	೫-೧೨-೬	೬೧೬	ಅಥ ಯತ್ರ ದಜಾಯತ	೩-೧೯-೩	೩೯೦
ಅತ್ಯೃಷ್ಣಂ ಪಶ್ಯಸಿ			ಅಥ ಯತ್ರ ಪೋ ದಾನಂ	೩-೧೭-೪	೩೭೦
ಸಂದೇಹಸ್ತೇಷ	೫-೧೫-೨	೬೨೩	ಅಥ ಯತ್ಸ್ವತೀಯಮನ್ಯುತಂ	೩-೮-೧	೩೯೨
ಅಥ ಖಲು ಯ ಉದೀಥಃ			ಅಥ ಯತ್ಪ್ರಾಣಮಂ	೩-೧೦-೧	೩೯೫
ಸ ಪ್ರಾಣೋ ಇತಿ			ಅಥ ಯತ್ಪ್ರಾಣಮಾಸ್ತು ಮಿತೇ	೨-೯-೮	೧೯೦
ಹೋತ್ಯಪನಾತ್	೧-೫-೫	೭೯	ಅಥ ಯತ್ಪ್ರಾಣೋದಿತೇ	೨-೯-೩	೧೮೫
ಅಥ ಖಲು ಯ ಉದೀಥಃ			ಅಥ ಯತ್ಪ್ರಾಣಮಾಸ್ತು ಮಿತೇ	೨-೯-೩	೧೮೫
ಇತ್ಯಸೌ ವಾ	೧-೫-೧	೭೩	ಅಥ ಯತ್ಪ್ರಾಣಮಾಸ್ತು ಮಿತೇ	೨-೯-೩	೧೮೫
ಅಥ ಖಲು ವ್ಯಾನಮೇವ	೧-೩-೩	೫೪	ಅಥ ಯತ್ಪ್ರಾಣಮಾಸ್ತು ಮಿತೇ	೨-೯-೩	೧೮೫
ಅಥ ಖಲಾದ್ವೀಧಾಕ್ಷರಾಣಿ	೧-೩-೬	೫೮	ಅಥ ಯತ್ಪ್ರಾಣಮಾಸ್ತು ಮಿತೇ	೨-೯-೩	೧೮೫
ಅಥ ಖಲ್ವಮುಮಾದಿತ್ಯಗ್ಂ	೨-೯-೧	೧೮೨	ಅಥ ಯತ್ಪ್ರಾಣಮಾಸ್ತು ಮಿತೇ	೨-೯-೩	೧೮೫
ಅಥ ಖಲ್ವಾತ್ಮಸಂಮಿತಮ್	೨-೧೦-೧	೧೯೧	ಅಥ ಯತ್ಪ್ರಾಣಮಾಸ್ತು ಮಿತೇ	೨-೯-೩	೧೮೫
ಅಥ ಖಲ್ವಾಶೀಸಮೃದ್ಧಿಃ	೧-೩-೮	೬೩	ಅಥ ಯತ್ಪ್ರಾಣಮಾಸ್ತು ಮಿತೇ	೨-೯-೩	೧೮೫
ಅಥ ಖಲ್ವೇತರ್ಹಾರ್ತಾ	೫-೨-೭	೫೩೨	ಅಥ ಯತ್ಪ್ರಾಣಮಾಸ್ತು ಮಿತೇ	೨-೯-೩	೧೮೫
ಅಥ ಜುಹೋತಿ ನಮ			ಅಥ ಯತ್ಪ್ರಾಣಮಾಸ್ತು ಮಿತೇ	೨-೯-೩	೧೮೫
ಅದಿತ್ಯೇಭ್ಯಃ	೨-೨೪-೧೪	೨೬೫	ಅಥ ಯತ್ಪ್ರಾಣಮಾಸ್ತು ಮಿತೇ	೨-೯-೩	೧೮೫
ಅಥ ಜುಹೋತಿ			ಚಕ್ಷತೇ	೮-೫-೨	೯೨೪
ನಮೋಽಗ್ನಯೇ	೨-೨೪-೫	೨೬೧	ಅಥ ಯದತಃ ಪರೋ	೩-೧೩-೭	೩೩೦

ಪ್ರತಿಶೇಕಗಳು	ಅ.ಖಂ.ವಿ.	ಪು.	ಪ್ರತಿಶೇಕಗಳು	ಅ.ಖಂ.ವಿ.	ಪು.
ಅಥ ಯದನಾಶಕಾಯನ			ಅಥ ಯದೈವೈತದಾದಿತ್ಯಸ್ಯ	೧-೬-೬	೮೫
ಮಿತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ	೮-೫-೩	೯೪೫	ಅಥ ಯದೈಜ್ಞ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ	೮-೫-೧	೯೪೨
ಅಥ ಯದವೋಚಂ ಭುವಃ	೩-೧೫-೬	೩೫೮	ಅಥ ಯದೈವೈತಾನ-		
ಅಥ ಯದವೋಚರ ಭೂಃ	೩-೧೫-೫	೩೫೭	ಯೋಕಕಾಮಃ	೮-೨-೭	೯೩೨
ಅಥ ಯದವೋಚಂ ಸ್ವಃ	೩-೧೫-೭	೩೫೮	ಅಥ ಯದೈವೈತಾನಾ-	೭-೧೫-೩	೮೭೬
ಅಥ ಯದಶ್ಚಾತಿ	೩-೧೭-೨	೩೬೯	ನುತ್ಯಾನ್ತಪ್ರಾಣಾನ್		
ಅಥ ಯದಾಸ್ಯ ವಾಚ್ಛಾನ್ಯಸಿ	೬-೧೫-೨	೭೮೧	ಅಥ ಯದೈವೈತಮೂಸ್ಯ		
ಅಥ ಯದಿ ಗನ್ತವಾಲ್ಯ-			ಸೂಪಾಲಭೇತ	೨-೨೨-೪	೨೨೭
ಯೋಕಕಾಮಃ	೮-೨-೬	೯೩೨	ಅಥ ಯದ್ದಿಸ್ತೀಯ-		
ಅಥ ಯದಿ ಗೀತವಾನ್ತ-			ಮಮೃತಮ್	೩-೭-೧	೨೯೧
ಯೋಕಕಾಮಃ	೮-೨-೮	೯೩೩	ಅಥ ಯದ್ವೈಸತಿ	೩-೧೭-೩	೩೬೯
ಅಥ ಯದಿ ತಸ್ಯಾಕರ್ತಾ	೬-೧೬-೨	೭೮೭	ಅಥ ಯಾ ವಿಶಾ	೮-೬-೧	೯೫೬
ಅಥ ಯದಿದಮಸ್ಮಿನ್			ಅಥ ಯಾನಿ		
ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ	೮-೧-೧	೯೦೪	ಚತುರ್ದತ್ತಾರಿಂಶದ್	೩-೧೬-೩	೩೬೪
ಅಥ ಯದಿ			ಅಥ ಯಾನ್ಯನ್ಯಾ-		
ಭ್ರಾತೃಯೋಕಕಾಮಃ	೮-೨-೩	೯೩೧	ಚತ್ತಾರಿಂಶದ್	೩-೧೬-೫	೩೬೫
ಅಥ ಯದಿ			ಅಥ ಯಾಂ ಚತುರ್ಥೀಂ	೫-೨೨-೧	೬೩೭
ಮಹಜ್ಜಿಗಮಿಷೇತ್	೫-೨-೪	೫೨೭	ಅಥ ಯಾಂ ತೃತೀಯಾಂ	೫-೨೨-೧	೬೩೬
ಅಥ ಯದಿ			ಅಥ ಯಾಂ ದ್ವಿತೀಯಾಂ	೫-೨೦-೧	೬೩೫
ಮಾತೃಯೋಕಕಾಮಃ	೮-೨-೨	೯೨೧	ಅಥ ಯಾಂ ಪಚ್ಛಾವಿಂಶಾಂ	೫-೨೩-೧	೬೩೭
ಅಥ ಯದಿ ಯುಷುಷ್ಯೋ	೪-೧೭-೫	೪೯೬	ಅಥ ಯೇ ಬಾಸ್ಯೇಹ ಜೀವಾಃ	೮-೩-೨	೯೩೭
ಅಥ ಯದಿ			ಅಥ ಯೇಸ್ಯ ದಕ್ಷಿಣಾ	೩-೨-೧	೨೭೭
ಸಖಿ ಯೋಕಕಾಮಃ	೮-೨-೫	೯೨೨	ಅಥ ಯೇಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೋ	೩-೩-೧	೨೭೯
ಅಥ ಯದಿ ಸಾಮತೋ	೪-೧೭-೬	೪೯೬	ಅಥ ಯೇಸ್ಯೋದೇಶೋ	೩-೪-೧	೨೮೦
ಅಥ ಯದಿ			ಅಥ ಯೇಸ್ಯೋದೇಶಃ	೩-೫-೧	೨೮೨
ಸ್ತ್ರೀಯೋಕಕಾಮಃ	೮-೨-೯	೯೨೩	ಅಥ ಯೇ ವೇದೇದಂ		
ಅಥ ಯದಿ			ಮನ್ವಾನೀತಿ	೮-೧೨-೫	೧೦೪೨
ಸ್ವಸ್ಯ ಯೋಕಕಾಮಃ	೮-೨-೪	೯೨೧	ಅಥ ಯೇಸ್ಯ ದಕ್ಷಿಣಃ	೩-೧೩-೨	೩೨೨
ಅಥ ಯದು ಚೈವಾಸ್ಮಿನ್	೪-೧೫-೫	೪೮೦	ಅಥ ಯೇಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಃ	೩-೧೩-೩	೩೨೪
ಅಥ ಯದೂರ್ಧ್ವಂ			ಅಥ ಯೇಸ್ಯೋದೇಶಃ	೩-೧೩-೪	೩೨೫
ಮಪರಾಷ್ಟಾತ್	೨-೯-೭	೧೮೯	ಅಥ ಯೇಸ್ಯೋದೇಶಃ	೩-೧೩-೫	೩೨೬
ಅಥ ಯದೂರ್ಧ್ವಂ			ಅಥ ಸತ್ತವಿಧಸ್ಯ	೨-೮-೧	೧೭೯
ಮಧ್ಯಂದಿನಾತ್	೨-೯-೬	೧೮೮	ಅಥ ಹ ಚಕ್ಷುಸಿದ್ಗೇಹಮ್	೧-೨-೪	೩೬
ಅಥ ಯದೇತದಕ್ಷಃ	೧-೭-೪	೯೩	ಅಥ ಹ ಪ್ರಾಣ		
ಅಥ ಯದೇತದಾದಿತ್ಯಸ್ಯ	೧-೬-೫	೮೪	ಉಚ್ಚಿಕ್ರಮಿಸನ್	೫-೧-೨	೫೧೨

ಪ್ರತೀಕಗಳು	ಅ.ಖಂ.ವಿ.	ಪು.	ಪ್ರತೀಕಗಳು	ಅ.ಖಂ.ವಿ.	ಪು.
ಅಥ ಹ ಪ್ರಾಣಾ			ಅಥಾನ್ತು ಕಿಮನುಶಿಷ್ಟೋ	೫-೨-೪	೫೪೪
ಅಥ ಹಂ ಶ್ರೇಯಸಿ	೫-೧-೬	೫೦೮	ಅಥಾನ್ತೇನೈವ	೧-೭-೮	೯೮
ಅಥ ಹ ಮನ ಉದ್ಗೀಢಮ್	೧-೨-೬	೨೬	ಅಥಾನ್ತು ಶ್ರೇಷ್ಠ	೨-೨-೨	೧೬೬
ಅಥ ಹ ಯ ಏತಾನೇವಂ	೫-೧೦-೧೦	೬೦೨	ಅಥೈತಯೋಃ ಪಥೋ-	೫-೧೦ ೮	೫೯೭
ಅಥ ಹ ಯ ಏವಾಯಂ	೨-೨-೭	೨೮	ಅಧೋತಾಪ್ಯಾಯಃ	೨ ೧-೨	೧೫೯
ಅಥ ಹ ವಾ ಕಮ್	೧-೨-೨	೨೬	ಅಧಿಹಿ ಭಗವ ಇತಿ	೭-೧-೧	೮೦೬
ಅಥ ಹ ಶಾನಕಂ ಚ	೪-೨-೫	೪೨೦	ಅನಿರುಕ್ತಸ್ತಯೋದತಃ	೧-೧೨-೨	೧೪೭
ಅಥ ಹ ಶ್ರೋತ್ರಮ್	೧-೨-೫	೨೬	ಅನ್ತರಿಕ್ಷಮೇವ	೧-೬-೨	೮೨
ಅಥ ಹ ಹಗೌಢಾ	೪-೧-೨	೪೦೦	ಅನ್ತರಿಕ್ಷೋದತಃ	೨-೧೫-೧	೨೫೨
ಅಥ ಹಾಗ್ನಯಃ	೪-೧೦-೪	೪೫೯	ಅನ್ತಮಯಗಾಂ ಹಿ ಸೋಮ್ಯ	೬-೫-೪	೭೦೭
ಅಥ ಹೇಂದ್ರೋಪ್ರಾಪ್ಯೈವ ಲ-೯-೧		೯೯೬	,, ,, ,,	೬-೬-೫	೭೧೨
ಅಥ ಹೈನಂ ಯಜಮಾಣಃ	೧-೧೧-೧	೧೨೮	ಅನ್ತಮತಿತಂ ಶ್ರೇಢಾ	೬-೫-೧	೭೦೮
ಅಥ ಹೈನಂ ವಾಗುವಾಚ	೫-೧-೨೨	೫೧೪	ಅನ್ತಮತಿ ಹೋವಾಚ	೧-೧೧-೯	೧೨೪
ಅಥ ಹೈನಗಂ			ಅನ್ತಂ ವಾನ ಬಲಾದ್		
ಶ್ರೋತ್ರಮುವಾಚ	೫-೧-೧೪	೫೦೪	ಭೂಯಃ	೭-೯-೧	೮೪೫
ಅಥ ಹೈನಮನ್ವಾದಾರ್ಯ-			ಅನ್ಯತರಾಮೇವ ವರ್ತನೀಗಂ೪-೧೬-೨		೪೮೯
ಪಚನೋ	೪-೧೨-೧	೪೬೮	ಅಸಾಗಂ ಸೋಮ್ಯ		
ಅಥ ಹೈನಂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೋ	೪-೧೧-೧	೪೬೫	ಪೀಯಮಾನಾನಾಂ	೬-೬-೨	೭೧೨
ಅಥ ಹೈನಂ ಪ್ರತಿಹರ್ತಾ	೧-೧೧-೪	೧೨೪	ಅಪಾಂ ಕಾ ಗತಿ-	೧-೮-೫	೧೦೫
ಅಥ ಹೈನಂ ಪ್ರಸೋ			ಅಪಾನೇ ತ್ಯುಷ್ಕತಿ	೫-೨೧-೨	೬೨೬
ತೋಪಸಸಾದ	೧-೧೨-೪	೧೨೧	ಅಭಿಮನ್ವತಿ ಸಹಿಂಕಾರಃ	೨-೧೨-೧	೨೦೨
ಅಥ ಹೈನಮಾಹವನೀಯೋ	೪-೧೨-೧	೪೭೦	ಅಭ್ರಾಣ ಸಂಪ್ಲವತ್ರೇ	೨-೧೫-೧	೨೦೭
ಅಥ ಹೈನಮುದ್ಗಾತಾ	೧-೧೨-೬	೧೨೨	ಅಭ್ರಂ ಭೂತ್ವಾ ಮೇಘೋ		
ಅಥ ಹೈನಮೃಷಘೋ	೪-೫-೧	೪೨೬	ಭವತಿ	೫-೧೦-೬	೫೮೭
ಅಥ ಹೋವಾಚ ಜನಗಂ	೫-೧೫-೨	೬೨೨	ಅವ್ಯತತ್ವಂ ದೇವೇಭ್ಯಃ	೨-೨೨-೨	೨೨೫
ಅಥ ಹೋವಾಚ ಬುಡಿಲಂ	೫-೧೬-೧	೬೨೪	ಅಯಂ ವಾನ ಶೋಕೋ	೧-೧೨-೧	೧೪೨
ಅಥ ಹೋವಾಚ ಸತ್ಯಯುಜ್ಞಂ	೫-೧೨-೧	೬೧೯	ಅಯಂ ವಾನ ಸ		
ಅಥ ಹೋವಾಚೇಂದ್ರ			ಯೋಽಯಮುನ್ತಃಪುರುಷಃ	೨-೧೨-೮	೨೨೫
ದ್ಯುಮ್ನಂ	೫-೧೪-೧	೬೨೧	ಅಯಂ ವಾನ ಸ ಯೋಽಯಂ		
ಅಥ ಹೋವಾಚೋದ್ದಾಲಕಂ	೫-೨೭-೧	೬೨೬	ಮನ್ತಹೃದಯ	೨-೧೨-೯	೨೧೫
ಅಥಾತ ಆತ್ಮಾದೇಶ ಏವ	೭-೨೫ ೨	೮೯೦	ಅರಿಷ್ಟಂ ಕೋಶಂ ಪ್ರಪಮೈ	೨-೧೫-೨	೨೫೬
ಅಥಾತಃ ಶಾನಃ ಉದ್ಗೀಢಃ	೧-೧೨-೧	೧೨೬	ಅಶನಾಸಿಪಾಕೇ ಮೇ ಸೋಮ್ಯ	೬-೪-೨	೭೨೧
ಅಥಾಧಿವೈವತಂ	೧ ೨-೧	೫೧	ಅಶರೀರೋ ವಾಯುಃಪ್ರಂ	೮-೧೨-೨	೧೦೨೨
ಅಥಾಧ್ಯಾತ್ಮಂ ಪ್ರಾಣೋ	೪-೨-೨	೪೧೮	ಅಸೌ ವಾ ಆದಿತ್ಯೋ	೨-೧-೧	೨೭೧
ಅಥಾಧ್ಯಾತ್ಮಂ ಯ ಏವಾಯಂ	೧-೫-೨	೭೭	ಅಸೌ ವಾನ ಶೋಕೋ	೫-೪-೧	೫೪೮
ಅಥಾಧ್ಯಾತ್ಮಂ ವಾಗೇವ	೨-೭-೧	೯೧	ಅಸ್ಯ ಯವೇಕಾಂ ಶಾಖಾಂ	೬-೧೧-೨	೭೫೫

ಪ್ರತಿಗಳಿಗು	ಅ.ಖಂ.ವಿ.	ಪು.
ಅಸ್ಯ ಶೋಕಸ್ಯ ಕಾ ಗತಿಃ	೧೦೮೫೧	೧೧೨
ಅಸ್ಯ ಸೋಮ್ಯು ಮಹತೋ	೬-೧೧-೧	೭೫೫
ಅಕಾಲೋ ವಾವ ತೇಜಸಃ	೭-೧೨-೧	೮೫೪
ಅಕಾಲೋ ವೈ ನಾಮ	೮-೧೪-೧	೧೦೫೧
ಅಗಾತಾ ಹ ವೈ	೧-೨-೧೪	೪೯
ಅತ್ಯಾನಮಸ್ತುತ	೧-೧-೧೨	೬೫
ಅದಿತ್ಯತ್ಯಸ್ಯ ರೇತಸಃ	೨-೧೭-೭	೨೭೪
ಅದಿತ್ಯ ಇತಿ ಹೋವಾಚ	೧-೧೧-೭	೧೨೨
ಅದಿತ್ಯ ಉಕಾರಃ	೧-೧೨-೨	೧೪೫
ಅದಿತ್ಯಮಥ ವೈಶ್ವದೇವಃ	೨-೨೪-೧೨	೨೬೪
ಅದಿತೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯಾದೇಶ	೨-೧೯-೧	೨೮೪
ಅನಿರಿತಿ ದ್ವೈಕ್ಷರಂ	೨-೧೦-೨	೧೯೨
ಅಭಯಿತಾ ಹ	೧-೧೧-೭	೨೦
ಅಪೋತಿ ಹಾದಿತ್ಯಸ್ಯ	೨-೧೦-೬	೧೯೭
ಅಪೋ ವಾವ	೭-೧೦-೧	೮೪೮
ಅಪಃ ಪೀತಾ	೬-೫-೨	೭೦೬
ಅರಾ ವಾವ ಸ್ಮರಾತ್	೭-೧೪-೧	೮೬೦
ಇತಿ ತು ಫಲ್ಗುಮ್ಯಾಮ್	೧೧-೯-೧	೫೬೨
ಇದಮಿತಿ ಹ ಪ್ರತಿಜಜ್ಞೇ	೪-೧೪-೨	೪೭೨
ಇದಂ ವಾವ ತತ್ತ್ವೇಷ್ವಾಯ	೨-೧೧-೫	೨೦೫
ಇಮಾಃ ಸೋಮ್ಯ ನದ್ಯಃ	೬-೧೦-೧	೭೫೨
ಇಮಮೇವರ್ಗಗ್ನಿಃ ಸಾಮ	೧-೬-೧	೮೦
ಉದತರಾವ		
ಅತ್ಯಾನಮವೇಕ್ಷ್ಯ	೮-೮-೧	೧೮೪
ಉದಾನೇ ತ್ಯಪ್ಯತಿ	೫-೨೨-೨	೬೨೭
ಉದ್ಗೇಥ ಇತಿ ತ್ರೈಕ್ಷರಂ	೨-೧೦-೨	೧೯೪
ಉದ್ವಾಲಕೋ ಹ್ಯಾಸ್ತಮಣಿಃ	೬-೮-೧	೭೨೨
ಉದ್ಯನ್ತಿಕಾರ ಉದಿತಃ	೨-೧೪-೧	೨೦೫
ಉಪಕೋಸತೋ ಹ ವೈ	೪-೧೦-೧	೪೫೫
ಉಪಮನ್ವಯತೇ ಸ	೨-೧೨-೧	೨೦೨
ಮುಗ್ಧೇದಂ ಭಗವೋ	೭-೧-೨	೮೧೦
ಮುತುಫು ಸ್ವಪ್ನವಿಧಂ	೨-೫-೧	೧೭೨
ವ್ಯವಿಂಶತ್ಕಾದಿತ್ಯಂ	೨-೧೦-೫	೧೯೬
ವತಗ್ಗಂ ಸಂಘುಧ್ವಾಮ	೪-೧೫-೨	೪೭೮
ವತದ್ವಸ್ಯ ಸೈ ಸದ್ವಿದ್ಯಾಗ್ರಂಸ್ಯ	೬-೪-೯	೭೦೦

ಪ್ರತಿಗಳಿಗು	ಅ.ಖಂ.ವಿ.	ಪು.
ವತದ್ವಸ್ಯ ವೈ ತದ್ವಿದ್ಯಾನಾಹ	೨-೧೬-೭	೨೬೬
ವತಮು ಏನಾಹಮ್		
ಪ್ರಾಣಾಗಂ ಸ್ವಂ	೧-೫-೪	೭೮
ವತಮು ಏನಾಹಮ್		
ರಶ್ಮಿಗಂ ಸ್ವಮ್	೧-೫-೨	೭೫
ವತಮ್ಗೈವಮ್	೨-೧-೨	೨೭೨
ವತೇಷಾಂ ಮೇ ದೇಹೀತಿ	೧-೧೦-೨	೧೨೦
ಏನಗ್ಗಂ ಸೋಮ್ಯ ತೇ	೬-೭-೬	೭೧೯
ಏನಮೇವ ಖಲು ಸೋಮ್ಯ	೬-೧೧-೨	೭೫೮
ಏನಮೇವ		
ಖಲು ಸೋಮ್ಯಾನ್ವಸ್ಯ	೬-೬-೨	೭೧೧
ಏನಮೇವ		
ಖಲು ಸೋಮ್ಯೇಮಾಃ	೬-೧೦-೨	೭೫೨
ಏನಮೇವ		
ಪ್ರತಿಹರ್ತಾರಮ್	೧-೧೦-೧೧	೧೨೬
ಏನಮೇವೈಷ ಮಘವನ್ವತಿ		
ಸೋ ಏನಾನ್ವತ್ಯ	೮-೧೧-೨	೧೦೧೨
ಏನಮೇವೈಷ ಮಘವನ್ವತಿ		
ಭೂಯೋಽನುಷ್ಠಾಪ್ಯಾ		
ಸ್ಯಾಮಿ ವಸಾಪರಾಣಿ	೮-೯-೨	೧೦೦೨
ಏನಮೇವೈಷ ಸಂಪ್ರಸಾದಃ	೮-೧೨-೨	೧೦೨೨
ಏನಮೇವೋದ್ಗಾತಾರಂ	೧-೧೦-೧೦	೧೨೭
ಏನಮೇಷಾಂ ಲೋಕಾನಾಂ	೪-೧೭-೮	೪೯೮
ವಿಷ ಉ ಏವ ಭಾಮನೀಃ	೪-೧೫-೪	೪೭೯
ವಿಷ ಉ ಏವ ವಾಮನೀಃ	೪-೧೫-೨	೪೭೮
ವಿಷ ತು ವಾ ಅತಿವದತಿ	೭-೧೬-೧	೮೬೯
ವಿಷ ಮ ಆತ್ಮಾ	೨-೧೪-೨	೨೪೭
ವಿಷ ವೈ ಯಜಮಾನಸ್ಯ	೨-೨೪-೧೫	೨೬೫
ವಿಷ ಹ ವಾ ಉದಕ್ತವಣೋ	೪-೧೭-೯	೪೯೯
ವಿಷ ಹ ವೈ ಯಜ್ಞೋ	೪-೧೬-೧	೪೮೭
ವಿಷಾಂ ಭೂತಾನಾಂ	೧-೧೨-೨	೧೨
ಓಮದಾಳಮೋಂ	೧-೧೨-೫	೧೪೧
ಓಮಿತ್ಯೇತದಕ್ಷರಮ್	೧-೧೧-೧	೯

ಪ್ರತೀಕಗಳು	ಅ.ಖಂ.ವಿ.	ಪು.
ಔಪಮನ್ಯವ ಕಂ	೫-೧೨-೧	೬೧೬
ಕತಮಾ ಕತಮರ್ಕಾ	೧ ೧-೪	೧೪
ಕಲ್ಪನೇ ಹಾಸ್ಯಾ ಮತವಃ	೨-೫-೨	೧೭೪
ಕಲ್ಪನೇ ಹಾಸ್ಯಾ ರೋಕಾಃ	೨-೨-೩	೧೬೪
ಕಾ ಸಾಮೋ ಗತಿರಿತಿ	೧-೮ ೪	೧೦೫
ಕುತಸ್ತು ಖಲು		
ಸೋಮೈವಗ್ಂ	೬-೨-೨	೬೬೪
ಕಂ ತೇ ಕಾಮಮಾಗಾಯಾನೀತಿ	೧ ೭-೯	೯೮
ಕ್ಷೇ ತರ್ಹಿ ಯಜಮಾನಸ್ಯ	೨-೨೪ ೨	೨೫೭
ಗಾಯತ್ರೀ ವಾ ಇದಗ್ಂ		
ಸರ್ವಂ	೩-೧೨-೧	೩೦೬
ಗೋ ಅಶ್ವಮಿದ	೭-೨೪ ೨	೮೮೭
ಚಕ್ಷುರೇವ		
ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚತುರ್ಥಃ	೩ ೧೮-೫	೩೮೨
ಚಕ್ಷುರೇವರ್ಗಾತ್ಮಾ	೧-೭-೨	೯೨
ಚಕ್ಷುರ್ಹೋಚ್ಚಕ್ರಾಮ	೫-೧೯ ೯	೫೧೧
ಚಿತ್ತಂ ವಾನ ಸಂಕಲ್ಪಾತ್	೭ ೫ ೧	೮೩೨
ಜಾನಕ್ರುತಿರ್ಹ		
ಪೌತ್ರಾಯಣಃ	೪ ೧-೧	೩೯೮
ತ ಇಮೇ ಸತ್ಯಾಃ ಕಾಮಾಃ	೮-೩-೧	೯೨೬
ತ ಇಹ ವ್ಯಾಘ್ರೋ ನಾ	೬-೯-೩	೭೪೯
ತ ಏತದೇವ ರೂಪಮಭಿ	೩-೬-೨	೨೮೭
" " "	೩-೭-೨	೨೯೧
" " "	೩-೮-೨	೨೯೩
" " "	೩-೯-೨	೨೯೪
" " "	೩-೧೦ ೨	೨೯೫
ತಂ ವಾ ಏತಂ ದೇವಾ	೮-೧೨-೬	೧೦೪೬
ತಗ್ಂ ಹಗ್ಂಸ್ಯ ಉಪನಿಪತ್ಯ	೪-೭-೨	೪೪೪
ತಗ್ಂ ಹ ಚಿಕ್ಷು	೫-೩-೭	೫೪೬
ತಗ್ಂ ಹ ಪ್ರವಾಹಣೋ	೧-೮-೮	೧೧೧
ತಗ್ಂ ಹಾಭ್ಯುವಾದ	೪-೨-೪	೪೧೩
ತಗ್ಂ ಹ ಶಿಲಿಕಃ	೧-೮-೬	೧೦೭
ತಗ್ಂ ಹಾಜ್ಞಾ ರಾ	೧-೨-೧೦	೪೪
ತಗ್ಂ ಹೈತಮತಿಥನ್ವಾ	೧-೯-೩	೧೧೫

ಪ್ರತೀಕಗಳು	ಅ.ಖಂ.ವಿ.	ಪು.
ತಗ್ಂ ಹೋವಾಚ		
ಕಿಂಗೋತ್ರೋ	೪ ೪ ೪	೪೩೩
ತಗ್ಂ ಹೋವಾಚ		
ನೈತದಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ	೪ ೪ ೫	೪೩೪
ತಗ್ಂ ಹೋವಾಚ ಯಂ ವೈ	೬ ೧೨ ೨	೭೬೧
" " ಯಥಾ ಸೋಮ್ನ		
ಅಂಗಾರಃ	೬-೭ ೩	೭೧೭
ಅಂಗಾರಃ	೬-೭ ೫	೭೧೯
ತಂ ಚೇದೇತಸ್ಯ ಸ್ವಯಸಿ		
ಪ್ರಾಣಾ ಅದಿತ್ಯಾ	೩ ೧೬ ೬	೩೬೫
ತಂ " " ಪ್ರಾಣಾ ರುದ್ರಾ	೩ ೧೬-೪	೩೬೪
ತಂ " " ಪ್ರಾಣಾ ವಸವಃ	೩-೧೬ ೨	೩೬೨
ತಂ ಚೇದ್ಬ್ರೂಯುರಸ್ಮಿಗ್ಂ		
ಶ್ವೇದಿದಂ	೮-೧೭-೪	೮೧೧
ತಂ ಚೇದ್ಬ್ರೂಯುರ್ಮದಿದ		
ಮಸ್ಮಿನ್	೮-೧-೨	೯೦೬
ತಂ ಜಾಯೋವಾಚ ತಪ್ತೋ	೪ ೧೦-೨	೪೫೬
ತಂ ಜಾಯೋವಾಚ ಹಸ್ತ	೧-೧೦-೭	೧೨೪
ತತ್ರೋದ್ಗಾ ತ್ವನ್	೧ ೧೦ ೮	೧೨೫
ತಥ್ಯಾಮುಷ್ಮಿಲ್ಲೋಕೇ	೧-೯ ೪	೧೧೫
ತಥೇತಿ ಹ ಸಮುಪಾವಿವಿರುಃ	೧ ೮ ೨	೧೦೩
ತದುತಾಪ್ಯಾರುಃ	೨-೧ ೨	೧೫೮
ತದುಹ ಜಾನಕ್ರುತಿಃ		
...ಉಪಶುಶ್ರಾವ	೪ ೧-೫	೪೦೫
ತದುಹ ಜಾನಕ್ರುತಿಃ ಸಬ್ಜಿತಾನಿ	೪ ೨-೧	೪೦೯
ತದುಹ ಶೌನಕಃ	೪ ೩-೭	೪೨೨
ತವೇಚ್ಚತುಷ್ಪಾದ್ಬ್ರೂ	೩-೧೮-೨	೩೭೯
ತವೇತನ್ಮಿಥಾನಮ್	೧-೧೧-೬	೧೯
ತವೇಷ ಶ್ಲೋಕಃ ಶತಂ ಚೈಕಾಽ-೬ ೬		೯೬೭
ತವೇಷ ಶ್ಲೋಕೋ ನ		
ಪಶ್ಯೋ	೭-೨೬-೨	೮೯೬
ತವೇಷ ಶ್ಲೋಕೋ ಯದಾ	೫-೨-೮	೫೩೪
ತವೇಷ ಶ್ಲೋಕೋ ಯಾನಿ	೨-೨೧-೩	೨೨೨
ತವೈಕ್ಷತ ಬದುಸ್ಯಾಂ	೬ ೨-೩	೬೭೩
ತದೈತತ್ ಸತ್ಯಕಾಮೋ	೫ ೨-೩	೫೨೬

ಪ್ರತಿಗಳೆಗಳು	ಅ.ಖಂ.ವಿ.	ಪು.
ತದೈತದ್ವೈತ್ಯಾ ಪ್ರಜಾಪತಯ		
...ಆಚಾರ್ಯಕುಲಾತ್	೮-೧೧-೧	೧೦೫೫
ತದೈತದ್ವೈತ್ಯಾ ಪ್ರಜಾಪತಯ		
...ತದೈತತ್	೩-೧೨-೪	೩೦೪
ತದೈತದ್ವೈತ್ಯಾ	೩-೧೩-೬	೩೩೨
ತದ್ವೋಭಯೇ ದೇವಾಸುರಾ	೮-೩-೨	೯೩೬
ತದ್ಯ ಇತಂ ಮಿಮಃ	೫-೧೦-೧	೫೬೫
ತದ್ಯ ಇಹ ರಮಣೀಯ	೫-೧೦-೩	೫೯೫
ತದ್ಯ ಏನೇತಂ ಬ್ರಹ್ಮ-	೮-೪-೩	೯೬೧
ತದ್ಯ ಏವೈತಾವರಂ ಚ	೮-೫-೪	೯೭೮
ತದ್ಯತ್ಪ್ರಮಮಮೃತಂ	೩-೬-೧	೨೪೫
ತದ್ಯತ್ಪ್ರತತ್ ಸುಪ್ತಃ		
ವಿಜಾನಾತ್ಯಾಸು	೮-೬-೩	೯೫೯
ತದ್ಯತ್ಪ್ರತತ್ ಸುಪ್ತಃ		
ವಿಜಾನಾತ್ಯೇಷ	೮-೧೨-೧	೧೦೦೯
ತದ್ಯಥಾ ಮಹಾಪಥ ಆತಃ	೮-೬-೨	೯೫೨
ತದ್ಯಥಾ ಲವಣೇನ	೪-೧೩-೩	೪೯೮
ತದ್ಯಥೇವೀಶಾತೂಲಮ್	೫-೨೪-೩	೬೪೦
ತದ್ಯಥೇಹ ಕರ್ಮಜಿತೋ	೮-೧-೬	೯೦೮
ತದ್ಯದ್ವಕ್ರಂ		
ಪ್ರಥಮಮಾಗಚ್ಛೀತ್	೫-೧೯-೨	೬೩೩
ತದ್ಯದ್ಯಕ್ರೋ ರಿಷ್ಯೇತ್	೪-೧೩-೪	೪೯೫
ತದ್ಯದ್ರಜತಗ್ಂ ಸೇಯಂ	೩-೧೯-೨	೩೮೯
ತದ್ವಾ ಏತದನುಜ್ಞಾಕ್ರಂ	೧-೧-೮	೨೧
ತದ್ಯಕ್ಷತ್ರದಾದಿತ್ಯಮ್		
ಕೃಷ್ಣಗ್ಂ ರೂಪಮ್	೩-೩-೩	೨೮೦
,, ಪರಂ ಕೃಷ್ಣಗ್ಂ	೩-೪-೩	೨೮೧
,, ಮಧ್ಯೇ ಕೋಭತ	೩-೫-೩	೨೮೩
,, ರೋಹಿತಗ್ಂ	೩-೭-೪	೨೩೬
,, ಶುಕ್ಲಗ್ಂ	೩-೨-೩	೨೩೮
ತಮಗ್ನಿರಭ್ಯವಾದ	೪-೬-೨	೪೪೧
ತಮು ಹ ಪರಃ		
ಪ್ರಕೃವಾಚ ಕಮ್ನು	೪-೧-೩	೪೦೨
ತಮು ಹ ಪಃ ಪ್ರಕೃವಾಚಾಹ		
ಹಾರೇ ಶ್ವಾ	೪-೨-೩	೪೧೦

ಪ್ರತಿಗಳೆಗಳು	ಅ.ಖಂ.ವಿ.	ಪು.
ತಂ ಮದು ರುಪನಪತ್ಯ	೪-೮-೨	೪೪೩
ತಯೋರನ್ಯತರಾಂ ಮನಸಾ	೪-೧೬-೨	೪೮೯
ತಸ್ಮಾ ಆದಿತ್ಯಾಶ್ಚ	೨-೨೪-೧೬	೨೬೬
ತಸ್ಮಾ ಉ ಹ ದಮಸ್ತೇ	೪-೩-೮	೪೨೫
ತಸ್ಮಾದಪ್ಯದೇಹ-	೮-೮-೫	೯೯೪
ತಸ್ಮಾದಾಹುಃ		
ಸೋಷ್ಯತ್ಯಸೋಷ್ಯೇತಿ	೩-೧೩-೫	೩೩೧
ತಸ್ಮಾದು ಹೈವಂ ವಿದ್ಯದ್ಯಪಿ	೫-೨೪-೪	೬೪೨
ತಸ್ಮಾದ್ವಾ ಏತಗ್ಂ ಸೇತುಂ	೮-೪-೨	೯೭೦
ತಸ್ಮಿನ್ನಿವಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ	೨-೯-೨	೧೮೪
ತಸ್ಮಿನ್ನೇತಸ್ಮಿನ್		
ಅನ್ವಂ ಜುಹ್ವತಿ	೫-೩-೨	೫೫೮
ತಸ್ಮಿನ್ನೇತಸ್ಮಿನ್		
ರೇತೋ	೫-೮-೨	೫೬೦
,, ,, ವರ್ಷಂ	೫-೩-೨	೫೫೩
,, ,, ಶ್ರದ್ಧಾಂ	೫-೪-೨	೫೫೨
ತಸ್ಮಿನ್ನೇತಸ್ಮಿನ್ ಸೋಮಂ	೫-೫-೨	೫೫೫
ತಸ್ಮಿನ್ ಯಾವಕ್ಸಂಪಾತ		
ಮುಷಿತ್ವಾ	೫-೧೦-೫	೫೮೨
ತಸ್ಮೈ ಶ್ವಾ ಶ್ವೇತಃ	೧-೨೨-೨	೧೩೮
ತಸ್ಯ ಕ್ವ ಮೂಲಗ್ಂ ಸ್ಯಾದನ್ಯ		
ಶ್ರಾನ್ವಾತ್	೬-೮-೪	೩೩೪
ತಸ್ಯ ಕ್ವ ಮೂಲಗ್ಂ		
ಸ್ಯಾದನ್ಯಶ್ರಾದ್ವೈ	೬-೮-೬	೩೩೯
ತಸ್ಯ ಶ್ರಾಚೀಧಿಗ್ವಹೂ	೩-೧೫-೨	೩೫೪
ತಸ್ಯ ಯಥಾ ಕಪ್ಯಾಸಂ	೧-೬-೩	೮೩
ತಸ್ಯ ಯಥಾ ಫನಕವಂ	೬-೧೪-೨	೩೩೦
ತಸ್ಯ ಯೇ ಶ್ರಾಞ್ಚೋ	೩-೧೧-೨	೨೩೩
ತಸ್ಯ ಕ್ವ ಸಾಮ ಚ	೧-೬-೮	೮೯
ತಸ್ಯ ಹ ವಾ ಏತಸ್ಯ	೩-೧೩-೧	೩೧೯
ತಸ್ಯ ಹ ವಾ ಏತಸ್ಯಾತ್ಮನೋ	೫-೧೮-೨	೬೩೦
ತಸ್ಯ ಹ ವಾ ಏತಸ್ಯೈವಂ	೩-೨೬-೧	೮೯೫
ತಸ್ಯ ಹ ಮುಖಮುಖೋ		
ದ್ವೈತ್ಯಾನ್	೪-೨-೫	೪೧೩

ಪ್ರತೀಕಗಳು	ಅ.ಖಂ.ವಿ.	ಪು.
ತಾ ಆಪ ಐಕ್ಷನ್	೬- ೨-೪	೬೭೭
ತಾನಿ ವಾ ಏತಾನಿ ಯಜೂರ್ಗಂಷಿ	೩-೨-೨	೨೭೭
ತಾನಿ ವಾ ಏತಾನಿ ಸಾಮಾನಿ	೩- ೩-೨	೨೭೯
ತಾನಿ ಹ ವಾ ಏತಾನಿ		
ಚಿತ್ತೈಕಾಯನಾನಿ	೭- ೫-೨	೮೩೩
ತಾನಿ ಹ ವಾ ಏತಾನಿ		
ತ್ರಿಣ್ಯಕ್ಷರಾಣಿ	೮- ೩-೫	೯೩೫
ತಾನಿ , , ,		
ಸಂಕ ಸ್ಪೈಕಾಯನಾನಿ	೭- ೪-೨	೮೨೭
ತಾನು ತತ್ರ ಮೃತ್ಯುರ್ಯಥಾ	೧- ೪-೩	೬೯
ತಾನ್ಯಭ್ಯತಪತ್ರೇಭ್ಯೋ	೨-೨೩-೩	೨೫೪
ತಾನ್ಮೋವಾಚ ಪ್ರಾತರ್ವಃ	೫-೧೧-೭	೬೧೪
ತಾನ್ಮೋವಾಚಾಶ್ವಪತಿವ್ಯ	೫-೧೧-೪	೬೧೦
ತಾನ್ಮೋವಾಚೇಹ್ಯವ	೧-೧೨-೩	೧೩೯
ತಾನ್ಮೋವಾಚೈತೇ ವೈ	೫-೧೮-೧	೬೨೭
ತಾವಾನಸ್ಯ ಮಹಿಮಾ	೩-೧೨-೬	೩೧೩
ತಾಸಾಂ ತ್ರಿವೃತಂ ತ್ರಿವೃತ		
ಮೇಕೈಕಾಂ ಕರವಾಣಿ	೬- ೩-೩	೬೮೯
ತಾಸಾಂ ತ್ರಿವೃತಂ ತ್ರಿವೃತ		
ಮೇಕೈಕಾಮಕರೋತ್	೬- ೩-೪	೬೯೧
ತೇಜಸಃ ಸೋಮ್ಯಾಶ್ಯಮಾನಸ್ಯ	೬-೬-೪	೭೧೨
ತೇಜೋವಾವಾಡ್ಯೋ		
ಭೂಯಃ	೭-೧೧-೧	೮೫೧
ತೇಜೋಽಶಿತಂ ತ್ರೇಧಾ	೬- ೫-೩	೭೦೭
ತೇನ ತಗ್ಂಹ ಬಕೋ	೧-೨-೧೩	೪೮
ತೇನ ತಗ್ಂಹ ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ	೧-೨-೧೧	೪೭
ತೇನ ತಗ್ಂಹಾಸ್ತಯಾಸ್ಯ	೧-೨-೧೨	೪೭
ತೇನೇಯಂ ತ್ರಯಾ	೧- ೧೯	೨೩
ತೇನೋಭಾ ಕುರುತೋ	೧-೧೧-೧೦	೨೫
ತೇಭ್ಯೋ ಹ ಪ್ರಾಪ್ತೇಭ್ಯಃ	೫-೧೧-೫	೬೧೧
ತೇ ಯಥಾ ತತ್ರ ನ ವಿವೇಕಂ	೯-೨	೭೪೬
ತೇ ವಾ ಏತೇ ಗುಹ್ಯಾ	೩- ೫-೨	೨೮೨
ತೇ ವಾ ಏತೇಽಥರ್ವಾಜು ರಸಾ	೪-೨	೨೮೦
ತೇ ವಾ ಏತೇ ಪಞ್ಚ	೩- ೧೩-೬	೩೨೭
ತೇ ವಾ ಏತೇ ರಸಾನಾಗ್ಂ		
ರಸಾ	೩- ೫-೪	೨೮೪

ಪ್ರತೀಕಗಳು	ಅ.ಖಂ.ವಿ.	ಪು.
ತೇಷಾಂ ಖಲ್ವೇಷಾಂ	೬- ೩-೧	೬೮೧
ತೇ ಹ ನಾಸಿಕೈಂ	೧- ೨-೨	೩೨
ತೇ ಹ ಪ್ರಾಣಾಃ	೫- ೧-೭	೫೦೮
ತೇ ಹ ಯಥೈವೇದಂ	೧-೧೨-೪	೧೪೦
ತೇ ಹ ಸಂಪಾದಯಾಂ		
ಚಕ್ರುಃ	೫-೧೧-೨	೬೦೯
ತೇಹೋಜುರುಪಕೋಸಲೈಷಾಂ	೧೪-೧	೪೭೧
ತೇ ಹೋಚುರ್ಯೇನ	೫-೧೧-೬	೬೧೩
ತಾ ವಾ ಏತಾ ದ್ವಾ ಸಂವರ್ಗಾ	೪-೩-೪	೪೧೯
ತಾ ಹ ದ್ವಾ ತ್ರಿಂಶತ್ಗಂ		
ವರ್ಷಾಣಿ	೮- ೭-೩	೯೭೮
ತಾ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ		
ಯ ಏಷೋ	೮- ೭-೪	೯೮೦
ತಾ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ		
ಸಾಧ್ಯ ಲಂಕೃತಾ	೮- ೮-೨	೯೮೬
ತಾ ಹಾಸ್ತಿನೀಕ್ಷೈ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ	೮-೪	೯೯೨
ತಾ ಹೋಚತು		
ಯಥೈವೇದಮ್	೮- ೮-೩	೯೮೯
ತ್ರಯಾ ವಿದ್ಯಾ ಹಿಂಕಾರಃ	೨-೨೧-೧	೨೧೯
ತ್ರಯೋ ಧರ್ಮಸ್ತನ್ಮಾಃ	೨-೨೩-೧	೨೩೦
ತ್ರಯೋ ಹೋದ್ಗೇಥೇ	೧- ೮-೧	೧೦೧
ದಧ್ನಃ ಸೋಮ್ಯ		
ಮಘಮಾನಸ್ಯ	೬- ೬-೧	೭೧೧
ದುಗ್ಧೇಸ್ತೈ ಭವತಿ ಯ		
ಏತದೇವಂ	೨- ೮-೩	೧೮೧
ದುಗ್ಧೇಸ್ತೈ ಭವತಿ ಯ		
ಏತಾಮ್	೧-೧೩-೪	೧೪೭
ದೇವಾವೈ ಮೃತ್ಯೋಃ	೧- ೪-೨	೬೮
ದೇವಾಸುರಾ ಹ	೧- ೨-೧	೨೯
ದ್ಯಾರೇವರ್ಗಾದಿತ್ಯಃ	೧- ೬-೩	೮೩
ದ್ಯಾರೇವೋದುದನ್ತರಿಕ್ಷಂ ಗೀ	೧-೩-೭	೬೦
ಧ್ಯಾನಂ ವಾವ		
ಚಿತ್ತಾದ್ವಯೋ	೭- ೬-೧	೮೩೬
ನಕ್ಷತ್ರಾಣ್ಯೇವರ್ಣಸ್ತಮಾಃ		
ಸಾಮ	೧- ೬-೪	೮೩

ಪ್ರತೀಕೆಗಳು	ಅ.ಖಂ.ವಿ.	ಪು.	ಪ್ರತೀಕೆಗಳು	ಅ.ಖಂ.ವಿ.	ಪು.
ನ ವಧೇನಾಸ್ಯ ಹನ್ಯತೇ			ಪ್ರಜಾಪತೀರ್ಲೋಕಾನ		
ಪಶ್ಯಾಮಿ	೮-೧೦-೨	೧೦೦೩	ಭೃತಪತ್ರೇಭ್ಯಃ	೪-೧೭-೧	೨೫೪
ನ ವಧೇನಾಸ್ಯ ಹನ್ಯತೇ..			ಪ್ರಜಾಪತೀರ್ಲೋಕಾನಭ್ಯ		
ಪಶ್ಯಾಮಿತ್ಯೇವಮೇವೈಷ	೮-೧೦-೪	೧೦೦೮	ತಪತ್ರೇಷಾಂ	೪-೧೭-೧	೪೬೩
ನ ವೈ ತತ್ರ ನ ನಿಮ್ಲೋಚಃ	೩-೧೧-೨	೩೦೧	ಪ್ರವೃತ್ತೋಽಸ್ವತರೀರಧೋ	೫-೧೩-೨	೬೧೯
ನ ವೈ ನೂನಂ ಭಗವಂತಃ	೬- ೧-೭	೬೫೫	ಪ್ರಸ್ತೋತರ್ಯಾ ದೇವತಾ	೧-೧೦-೯	೧೨೫
ನ ವೈ ವಾಚೋ ನ			ಪ್ರಾಚೀನಶಾಲ ಔಪಮನ್ಯವಃ	೫-೧೧-೧	೬೦೬
ಚಕ್ಷೂಗ್ಂಷಿ	೫-೧-೧೫	೫೧೫	ಪ್ರಾಣ ಇತಿ ಹೋವಾಚ	೧-೧೧-೫	೧೩೧
ನ ಸಿದೇತೇಽಪ್ಯುಚ್ಛಿಷ್ವಾಃ	೧-೧೦-೪	೧೨೧	ಪ್ರಾಣ ಏವ ಬ್ರಹ್ಮಣ		
ನ ಹ ವಾ ಆಸ್ಮಾ	೩-೧೧-೩	೩೦೨	ಶ್ವತುರ್ಥಃ	೩-೧೮-೪	೩೮೨
ನ ಹಾಽಪ್ಯು ಪ್ರೃತ್ಯುಪ್ಯು	೨- ೪-೨	೧೭೨	ಪ್ರಾಣೇ ತೈಷ್ಠತಿ	೫-೧೯-೨	೬೩೩
ನಾಽನ್ಯಗೈಕೈಕಸ್ಯೈಚನ	೩-೧೧-೬	೩೦೫	ಪ್ರಾಣೇಷು ಪಞ್ಚವಿಧಂ	೨- ೭-೧	೧೭೬
ನಾಮ ವೈ ಯಗ್ನೇದೋ	೭- ೧-೪	೮೧೬	ಪ್ರಾಣೋ ವಾನ ಆಶಾಯಾಃ	೭-೧೫-೧	೮೬೨
ನಾಽದಮತ್ರ ಭೋಗ್ಯಂ			ಪ್ರಾಣೋ ಹ್ಯೈವೈತಾನಿ		
ಪಶ್ಯಾಮಿತಿ	೮- ೯-೨	೯೯೬	ಸರ್ವಾಣಿ	೭-೧೫-೪	೮೬೭
ನಿಧನಮಿತಿ ತ್ರೈಕ್ಷರಂ	೨-೧೦-೪	೧೯೫	ಪ್ರಾಪ ಹಾಽಽಚಾರ್ಯಕುಲಂ	೪- ೯-೧	೪೪೯
ನೈವೈತೇನ ಸುರಭಿ	೧- ೨-೯	೪೨	ಬಲಂ ವಾ ವಿಜ್ಞಾನಾದ್ಬ್ರೂಯೇ೭-೮-೧		೮೪೨
ನ್ಯಗ್ರೋಧಫಲಮತ	೬-೧೨-೧	೭೬೦	ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚ ತೇ ಪಾದಂ	೪- ೫-೨	೪೩೭
ಪಞ್ಚಮಾ ರಾಜನ್ಯಬನ್ಧುಃ	೫- ೩-೫	೫೪೧	ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸೋಮ್ಯ ತೇ ಪಾದಂ		
ಪರೋವರೇಯೋ ದಾಸ್ಯ	೨- ೭-೨	೧೭೮	ಅನನ್ತವಾನ್ನಾಮ	೪- ೬-೩	೪೪೧
ಪರ್ಜನ್ಯೋ ವಾನ			ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸೋಮ್ಯ		
ಗೌತಮಾಗ್ನಿಃ	೫- ೫-೧	೫೫೪	ಆಯತನವಾನ್ನಾಮ	೪- ೮-೩	೪೪೭
ಪಶುಷು ಪಞ್ಚವಿಧಂ	೨- ೬-೧	೧೭೪	ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸೋಮ್ಯ		
ಪುರಾ ತೃತೀಯಸವನಸ್ಯ	೨-೨೪-೧೧	೨೬೪	ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮಾನ್ನಾಮ	೪- ೭-೩	೪೪೪
ಪುರಾ ಪ್ರಾತರನುವಾಕಸ್ಯ	೨-೨೪-೩	೨೬೦	ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನೋ ವದಂತಿ	೨-೨೪-೧	೨೫೭
ಪುರಾ ಮಾಧ್ಯಸ್ಥಿನಸ್ಯ	೨-೨೪-೭	೨೬೩	ಬ್ರಹ್ಮವಿದಿವ ವೈ ಸೋಮ್ಯ	೪- ೯-೨	೪೪೯
ಪುರುಷಂ ಸೋಮ್ಯೋಽತ ಹಸ್ತ			ಭಗವ ಇತಿ ಹ ಪ್ರತಿಶುಶ್ರಾವ	೪-೧೩-೨	೪೭೨
ಗೃಹೀತಮ್	೬-೧೬-೧	೭೮೫	ಭವಂತಿ ಹಾಽಸ್ಯ ಪತವಃ	೨- ೬-೨	೧೭೫
ಪುರುಷಗ್ಂ ಸೋಮ್ಯೋಽತೋಪ			ಭಗವಾಗ್ಂಸ್ತ್ವೇನ	೧-೧೧-೩	೧೨೯
ತಾಪಿನಂ	೬-೧೫-೧	೭೮೦	ಮುಘವನ್ಯತ್ಕಂ ವಾ		
ಪುರುಷೋ ವಾನ			ಇದು ಶರೀರಂ	೮-೧೨-೧	೧೦೧೪
ಗೌತಮಾಗ್ನಿಃ	೫- ೭-೧	೫೫೭	ಮುಟಿಚೀಹತೇಷು	೧-೧೦-೧	೧೧೭
ಪುರುಷೋ ವಾನ ಯಜ್ಞಃ	೩-೧೬-೧	೩೬೦	ಮದ್ಗುಪ್ತೇ ಪಾದಂ	೪- ೮-೧	೪೪೬
ಪೃಥಿವೀ ವಾನ ಗೌತಮಾಗ್ನಿಃ	೫- ೬-೧	೫೫೬	ಮನೋಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸೀತ	೩-೧೮-೧	೩೭೮
ಪೃಥಿವೀ			ಮನೋಮಯಃ		
ಹಿಂಕಾರೋಽನ್ತರಿಕ್ಷಂ	೨-೧೭-೧	೨೧೧	ಪ್ರಾಣಶರೀರೋ	೩-೧೪-೨	೩೪೧

ಪ್ರತೀಕಗಳು	ಅ.ಖಂ.ವಿ	ಪು.
ಮನೋ ವಾವ ವಾಚೋ		
ಭೂಯೋ	೭-೩-೧	೮೨೨
ಮನೋ ಹಿಂಕಾರೋ	೨-೧೧-೧	೧೯೮
ಮನೋ ಹೋಚ್ಚಕ್ರಾಮ	೫-೧-೧೧	೫೧೧
ಮಾನವೋ ಬ್ರಹ್ಮವೈಕಃ	೪-೨೭-೧೦	೫೦೦
ಮಾಸೇಭ್ಯಃ ಪಿತೃಲೋಕಂ	೫-೧೦-೪	೫೭೬
ಮಾಸೇಭ್ಯಃ ಸಂವತ್ಸರಗಂ	೫-೧೦-೨	೫೬೫
ಯ ಅತ್ಯಾಪಹತಪಾಪಾ	೮-೭-೧	೯೭೩
ಯ ಏಷ ಸ್ವಪ್ನೇ	೮-೧೦-೧	೧೦೦೩
ಯ ಏಷೋಽಕ್ಷಿಣಿ	೪-೧೫-೧	೪೭೫
ಯ ಯಮುನ್ತ ಮುಘಿಕಾಮೋ	೮-೨-೧೦	೯೨೫
ಯಚ್ಚಂದ್ರಮಸೋ		
ರೋಹಿತಗಂ	೬-೪-೩	೬೯೬
ಯತ್ರ ನಾನ್ಯತ್ಪ್ರಕೃತಿ	೭-೨೪-೧	೮೮೦
ಯಥಾ ಕೃತಾಯ	೪-೧-೪	೪೦೩
” ”	೪-೧-೬	೪೦೫
ಯಥಾ ನಿಲೀನಮೇವಾಜ್ಞ	೬-೧೩-೨	೭೬೬
ಯಥಾಽಶ್ವಾನಮಾಖಣಮ್	೧-೨-೮	೩೯
ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಪುರುಷಂ	೬-೧೪-೧	೭೬೯
ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ ಮಧು	೬-೯-೧	೭೪೬
ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯೇಕೇನ		
ನಖ ನಿಕ್ವನ್ನೇನ	೬-೧-೬	೬೫೨
ಯಥಾ ಮೃತ್ತಿಕ್ಷೇನ	೬-೧-೪	೬೫೨
ಯಥಾ ಲೋಹಮಣಿನಾ	೬-೧-೫	೬೫೨
ಯಥೇಹ ಪ್ರಥಿತಾ ಬಾಲಾ	೫-೨೪-೫	೬೪೨
ಯದಗ್ನೇ ರೋಹಿತಗಂ		
ರೂಪಂ	೬-೪-೧	೬೯೩
ಯದಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ರೋಹಿತಂ		
ರೂಪಂ	೬-೪-೨	೬೯೬
ಯದಾಪ ಉಚ್ಚುಷ್ಯಂತಿ	೪-೩-೨	೪೧೬
ಯದಾ ವಾ ಋಚಮ್	೧-೪-೪	೭೧
ಯದಾ ವೈ ಕರೋತ್ಯಥ	೭-೨೧-೧	೮೭೭
ಯದಾ ವೈ ನಿಸ್ತಿಸ್ಯತ್ಯಥ	೭-೨೦-೧	೮೭೬
ಯದಾ ವೈ ಮನುತೇಽಥ	೭-೧೮-೧	೮೭೪
ಯದಾ ವೈ ವಿಜಾನಾತ್ಯಥ	೭-೧೭-೧	೮೭೧

ಪ್ರತೀಕಗಳು	ಅ.ಖಂ.ವಿ	ಪು.
ಯದಾ ವೈ ಶ್ರದ್ಧಧಾತ್ಯಥ	೭-೧೯-೧	೮೭೫
ಯಮದಿತ ಸ ಉದ್ಗೀಠಃ	೨-೮-೨	೧೮೦
ಯದಾ ವೈ ಸುಖಂ ಲಭತೇ	೭-೨೨-೧	೮೭೮
ಯದು ರೋಹಿತಮಿವಾ		
ಭೂದಿತಿ	೬-೪-೬	೭೦೧
ಯದ್ವಿಜ್ಞಾತಮಿವಾಭೂತ್	೬-೪-೭	೭೦೨
ಯದ್ವಿದ್ಯುತೋ		
ರೋಹಿತಗಂ ರೂಪಮ್	೬-೪-೪	೬೯೬
ಯವೈತತ್ಪುರುಷೇ ಶರೀರಂ	೩-೧೨-೪	೩೧೧
ಯದ್ವೈತದ್ಬ್ರಹ್ಮೇತೀದಂ	೩-೧೨-೭	೩೧೫
ಯಸ್ತದ್ವೇದ ಸ ವೇದ	೨-೨೧-೪	೨೨೨
ಯಸ್ಯಾಮೃಚಿ ತಾಮೃಚಂ	೧-೩-೯	೬೩
ಯಾ ವಾಕ್ಸಕೃತ್ಸ್ಮಾತ್	೧-೩-೪	೫೬
ಯಾವಾನ್ಯಾ ಅಯಮಾಕಾಶಃ	೮-೧-೩	೯೦೬
ಯಾ ವೈ ಸಾ ಗಾಯತ್ರೀ	೩-೧೨-೨	೩೦೯
ಯಾ ವೈ ಸಾ ಪೃಥಿವೀ	೩-೧೨-೩	೩೧೦
ಯಾಂ ದಿಶಮುಭಿಷ್ಠೋಽಪ್ಯನ್	೧-೩-೧೧	೬೫
ಯೇನ ಚೈಂದ್ರಸಾ	೧-೩-೧೦	೬೪
ಯೋ ವೈ ಭೂಮಾ ತತ್ಸುಖಂ	೭-೨೩-೧	೮೭೯
ಯೋಽಸಾ ವಾವ		
ಗೌತಮಾಗ್ನಿಃ	೫-೮-೧	೫೫೯
ಯೋ ಹ ವಾ ಆಯತನಂ	೫-೧-೫	೫೦೭
ಯೋ ಹ ವೈ ಜ್ಯೇಷ್ಠಂ ಚ	೫-೧-೧	೫೦೩
ಯೋ ಹ ವೈ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ	೫-೧-೩	೫೦೬
ಯೋ ಹ ವೈ ವಸಿಷ್ಠಂ	೫-೧-೨	೫೦೫
ಯೋ ಹ ವೈ ಸಂಪದಂ	೫-೧-೪	೫೦೬
ರೈಕ್ವೇಮಾನಿ ಪಟ್ಟಿತಾನಿ	೪-೨-೨	೪೧೦
ಲವಣಮೇತದುದಕೇ	೬-೧೩-೧	೭೬೪
ಲೋಕೇಷು ಪುಷ್ಟಾ ವಿಧಗಂ	೨-೨-೧	೧೬೧
ಲೋಕೈಕ್ವದ್ವಾರಮಪಾವಾಣೂಃ		
ವಯಂ ರಾ	೨-೨೪-೪	೨೬೦
ಲೋಕೈಕ್ವದ್ವಾರಮಪಾವಾಣೂಃ		
ವಯಂ ವೈರಾ	೨-೨೪-೮	೨೬೩
ಲೋಕೈಕ್ವದ್ವಾರಮಪಾವಾಣೂಃ		
ವಯಗ್ಂ ಸ್ವಾರಾ	೨-೨೪-೧೨	೨೬೪

ಪ್ರತೀಕಗಳು	ಅ.ಖಂ.ವಿ.	ಪು.	ಪ್ರತೀಕಗಳು	ಅ.ಖಂ.ವಿ.	ಪು.
ಲೋಮ ಹಿಂಕಾರಃ	೨-೧೯-೧	೨೧೪	ಸ ಬ್ರೂಯಾನ್ಯಾಸ್ಯ	೮- ೧-೫	೯೧೧
ಪರ್ವತ ಹಾಸ್ಯೈ	೨- ೩-೨	೧೭೦	ಸಮಸ್ತ ಸ್ಯ ಬಲು ಸಾಮ್ನಃ	೨- ೧-೧	೧೫೬
ವಸನೋ ಹಿಂಕಾರಃ	೨-೧೬-೧	೨೦೯	ಸಮಾನ ಉ ಏವಾಯಂ	೧- ೩-೨	೫೩
ವಸಿಷ್ಠಾಯ ಸ್ವಾಹೇ	೫- ೨-೫	೫೨೯	ಸಮಾನೇ ತೃಪ್ಯತಿ	೫-೨೨-೨	೬೩೭
ವಾಗೇವ ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚತುರ್ಥಃ	೩-೧೮-೩	೩೮೨	ಸ ಯ ಆಕಾಶಂ	೭-೧೨-೨	೮೫೬
ವಾಗೇವಕಾಪ್ತೃಣಃ	೧- ೧-೫	೧೬	ಸ ಯ ಆಶಾಂ	೭-೧೪-೨	೮೬೧
ವಾಗ್ವಾವ ನಾಮೋ	೭- ೨-೧	೮೧೯	ಸ ಯ ಇದಮವಿದ್ವಾನ್	೫-೨೪-೧	೬೩೮
ವಾಯುರ್ವಾಸ ಸಂವರ್ಗೋ	೪- ೩-೧	೪೧೫	ಸ ಯ ಏತವೇವಮಮೃತಂ		
ವಿನರ್ದಿ ಸಾಮೋ	೨-೨೨-೧	೨೨೩	ವೇದ ಮುತಾಂ	೩- ೯-೩	೨೯೪
ವಿಜ್ಞಾನಂ ವಾವ	೭- ೭-೧	೮೩೯	ಸ , , , ರುದ್ರಾಣಾಂ	೩- ೭-೩	೨೯೧
ವೃಷ್ಣಾ ಪುಣ್ಯವಿಧಗ್ಂ	೨- ೩-೧	೧೬೮	ಸ , , , ವಸೂನಾಂ	೩- ೬-೩	೨೮೮
ವೇತ್ಯ ಯಥಾಸೌ	೫- ೩-೩	೫೩೯	ಸ , , , ಸಾಧ್ಯಾನಾಂ	೩-೧೦-೩	೨೯೫
ವೇತ್ಯ ಯದಿತೋಽಧಿ	೫- ೩-೨	೫೩೯	ಸ , , ,		
ವ್ಯಾನೇ ತೃಪ್ಯತಿ	೫-೨೦-೨	೬೩೫	ವೇದಾನ್ವದಿತ್ಯಾನಾಂ	೮-೩	೨೯೩
ಶ್ಯಾಮಾಚ್ಯಬಲಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ	೮-೧೩-೧	೧೦೮	ಸ ಯ ಏತವೇವಂ		
ಶ್ರುತಗ್ಂ ಹೈವ ಮೇ	೪- ೯-೩	೪೫೧	ವಿದ್ವಾಂಶ್ಚತುಷ್ಕಲಂ	೪- ೮-೪	೪೪೮
ಶ್ರೋತ್ರಮೇವರ್ಜನ್ಯಃ	೧- ೭-೩	೯೩	ಸ ಯ ಏತದೇವಂ		
ಶ್ರೋತ್ರಮೇವ			ವಿದ್ವಾನ್ವಕ್ಷರಂ	೧- ೪-೫	೭೨
ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚತುರ್ಥಃ	೩-೧೮ ೬	೩೮೨	ಸ , , , ವಿದ್ವಾನ್ಗ್ನಿ		
ಶ್ರೋತ್ರಗ್ಂಹೋಚ್ಚಕ್ರಾಮಃ	೧-೧೦	೫೧೧	ಹೋತ್ರಂ	೫-೨೪-೨	೬೪೦
ಶ್ವೇತಕೇತುರ್ಹಾಽನ್ವಯೋ			ಸ , , , ವಿದ್ವಾನ್ವಾಧು	೨- ೧-೪	೧೬೦
ಆಸ ೬- ೧-೧	೬೪೭		ಸ ಯ ಏತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್ಗಂ		
ಶ್ವೇತಕೇತುರ್ಹಾಽನ್ವಯೋ			ಶ್ಚತುಷ್ಕಲಂ ಪಾದಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ		
ಪುಣ್ಯಾಲಾನಾಂ	೫- ೩-೧	೫೩೮	ಪ್ರಕಾಶಮಾನ್	೪- ೫-೩	೪೩೮
ಶ್ವೇತಕೇತೋ ಯನ್ಮು	೬- ೧-೩	೬೫೦	ಸ , , , ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠಾನ್-೪	೭-೪	೪೪೫
ಷೋಡಶಕಲಃ ಸೋಮ್ಯ	೬- ೭-೧	೭೧೫	ಸ , , , ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽನ್ವ		
ಸ ಏತಾಂ ತ್ರಯಾ ವಿದ್ಯಾಂ	೪-೧೭-೩	೪೯೩	ವಾನ್	೪- ೬-೪	೪೪೨
ಸ ಏತಾಸ್ತಿಸ್ತೋ ದೇವತಾ	೪-೧೭-೨	೪೯೩	ಸ ಯ ಏತಮೇವಂ		
ಸ ಏವಾಧಸ್ತುತ್	೭-೨೫-೧	೮೮೮	ವಿದ್ವಾನಾದಿತ್ಯಂ	೩-೧೯-೪	೩೯೧
ಸ ಏಷ ಪರೋವರೀಯಾನ್	೧- ೯-೨	೧೧೩	ಸ ಯ ಏತಮೇವಂ		
ಸ ಏಷ ಯೇ ಜೈತಸ್ವಾತ್	೧- ೭-೬	೯೭	ವಿದ್ವಾನುಪಾಸ್ತೇ	೪-೧೧-೨	೪೬೬
ಸ ಏಷ ರಸಾನಾಗ್ಂ	೧- ೧-೩	೧೩	ಸ , , ,	೪-೧೨-೨	೪೬೮
ಸ ಜಾತೋ ಯಾವದಾಯುಷಂ	೫-೯-೨	೫೬೪	ಸ , , ,	೪-೧೩-೨	೪೭೦
ಸತ್ಯತಮೋ ದ ಜಾಬಾಲೋ	೪- ೪-೧	೪೩೦	ಸ ಯ ಏವಮೇವತತ್ಪಾಮ	೨-೧೧-೨	೨೨೧
ಸದೇವ ಸೋಮೈದಮಗ್ರ	೬- ೨-೧	೬೪೭	ಸ ಯ ಏವಮೇವತದ್ಯುತ್ರಂ	೨-೧೧-೨	೧೯೯

ಪ್ರತೀಕಗಳು	ಅ.ಖಂ.ವಿ.	ಪು.	ಪ್ರತೀಕಗಳು	ಅ.ಖಂ.ವಿ.	ಪು.
ಸ ಯ ಏವಮೇತದ್ವೃಹ			ಸ ಯಾವದಾದಿತ್ಯ ಉತ್ತರತಃ	೩-೧೦-೪	೨೯೫
ದಾದಿತ್ಯೇ	೨-೧೪-೨	೨೦೬	ಸ ,, ಪಶ್ಚಾತ್	೩-೯-೪	೨೯೪
ಸ ಯ ಏವಮೇತ			ಸ ,, ಪುರಸ್ತಾತ್		
ದೃಷ್ಟಾಯಜ್ಞೇಯಂ	೨-೧೯-೨	೨೧೫	ದ್ವಿಸ್ತಾವತ್	೩-೭-೪	೨೯೨
ಸ ಯ ಏವಮೇತ			ಸ ,, ವಸೂನಾಂ	೩-೬-೪	೨೯೯
ದ್ರಘಸ್ತರಮ್	೨-೧೨-೨	೨೦೨	ಸ ಯಾವದಾದಿತ್ಯೋ ದಕ್ಷಿಣತಃ	೩-೮-೪	೨೯೩
ಸ ಯ ಏವಮೇತದ್ರಾಸನಂ	೨-೨೦-೨	೨೦೭	ಸ ಯೋಽಧ್ಯಾನಂ	೭-೬-೨	೮೩೯
ಸ ಯ ಏವಮೇತದ್ವಾಮ			ಸ ಯೋ ನಾಮ	೭-೧೫	೮೧೭
ದೇವ್ಯಂ	೨-೧೩-೨	೨೦೪	ಸ ಯೋಽನ್ನಂ	೭-೯-೨	೮೪೭
ಸ ಯ ಏವಮೇತದ್ವೈ			ಸ ಯೋಽಪೋ	೭-೧೦-೨	೮೫೦
ರಾಜಮ್	೨-೨೭-೨	೨೧೦	ಸ ಯೋ ಬಲಂ	೭-೮-೨	೮೪೫
ಸ ಯ ಏವಮೇತದ್ವೈ			ಸ ಯೋ ಮನೋ	೭-೩-೨	೮೨೪
ರೂಪಮ್	೨-೧೫-೨	೨೦೮	ಸ ಯೋ ವಾಚಂ	೭-೭-೩	೮೨೧
ಸ ಯ ಏವಮೇತಾ ರೇವತ್ಯಃ	೨-೧೮-೨	೨೧೩	ಸ ಯೋ ವಿಜ್ಞಾನಂ	೭-೭-೨	೮೪೧
ಸ ಯ ಏವಮೇತಾಃ			ಸರ್ವಕರ್ಮಾ ಸರ್ವಕಾಮಃ	೩-೧೪-೪	೩೪೮
ಶಕ್ತಯೋಃ	೨-೧೭-೨	೨೧೧	ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ	೩-೧೪-೧	೩೩೭
ಸ ಯ ಏವಮೇತಾಃ			ಸರ್ವಾಸ್ತಪ್ತು	೨-೪-೧	೧೭೦
ಮೈತದಾತ್ಮ್ಯಮ್	೬-೮-೭	೭೪೪	ಸರ್ವೇ ಸ್ವರಾ ಇನ್ದ್ರಸ್ಯ	೨-೨೨-೩	೨೨೬
ಸ ,, ,,	೬-೯-೪	೭೫೦	ಸರ್ವೇ ಸ್ವರಾಘೋಷನನ್ಮೋ	೨-೨೨-೫	೨೨೮
ಸ ,, ,,	೬-೧೦-೩	೭೫೨	ಸ ವಾ ಏಷ ಆತ್ಮಾ	೮-೩-೩	೯೩೦
ಸ ,, ,,	೬-೧೨-೩	೭೬೩	ಸ ಸಮಿತ್ವಾಣಿ ದುಷ್ಯತಿ	೮-೧೦-೩	೧೦೦೭
ಸ ,, ,,	೬-೧೪-೩	೭೭೯	ಸ ಸಮಿತ್ವಾಣಿ ಪಶ್ಯಾಮಿತಿ	೮-೧೧-೨	೧೦೧೧
ಸ ,, ,,	೬-೧೩-೩	೭೬೮	ಸ ಹ ಕ್ವತ್ತಾ	೪-೧೭-೭	೪೦೭
ಸ ,, ,,	೬-೧೫-೩	೭೮೩	ಸ ಹ ಖಾದಿತ್ತಾ	೧-೧೦-೫	೧೨೨
ಸ ಯಥಾ ತತ್ರ	೬-೧೬-೩	೭೮೮	ಸ ಹ ಗೌತಮೋ	೫-೩-೬	೫೪೪
ಸ ಯಥಾ ಶಕುನಃ	೬-೮-೨	೭೨೯	ಸ ಹ ದ್ವಾದಶವರ್ಷ	೬-೮-೨	೬೪೯
ಸ ಯಥೋಭಯಸಾತ್	೪-೧೬-೫	೪೯೨	ಸ ಹ ಪಚ್ಛದಶಾಹುನಿ	೬-೭-೨	೭೧೬
ಸ ಯದವೋಚಂ ಪ್ರಾಣಂ	೩-೧೫-೪	೩೫೭	ಸ ಹ ಪ್ರಾತಃ ಸಂಜಿತಾಂ	೧-೧೦-೬	೧೨೩
ಸ ಯದತಿಶಿಷ್ಯತಿ	೩-೧೭-೧	೩೬೮	ಸ ಹ ವ್ಯಾಧಿನ್ಯಾನಶಿತುಂ	೪-೧೦-೩	೪೫೭
ಸ ಯದಿ ಪಿತರಂ	೭-೧೫-೨	೮೬೫	ಸ ಹ ಶಿಲಕಃ	೧-೮-೩	೧೦೪
ಸ ಯದಿ ಪಿತೃಲೋಕಕಾಮೋಽ	೨-೧	೯೨೧	ಸ ಹ ಸಂಪಾದಯಾಂಚಕಾರಃ	೫-೧೧-೩	೬೧೦
ಸ ಯಶ್ಚಿತ್ತಂ	೭-೫-೩	೮೩೫	ಸ ಹ ಹಾರಿದ್ರ್ಯಮತಂ	೪-೪-೩	೪೩೨
ಸ ಯಸ್ತೇಜೋ	೭-೧೧-೨	೮೫೩	ಸ ಹ್ಯಾಶಾಫ	೬-೭-೪	೭೧೯
ಸ ಯಃ ಸಂಕಲ್ಪಂ	೭-೪-೩	೮೩೦	ಸ ಹೇಭ್ಯಂ ಕುರ್ಮಾಪಾನ್	೧-೧೦-೨	೧೧೯
ಸ ಯಃ ಸ್ಮರಂ	೭-೧೩-೨	೮೫೯	ಸ ಹೋವಾಚ ಕಿಂ ಮೇಽನ್ನಂ	೫-೨-೧	೫೨೦

ಪ್ರತೀಕೆಗಳು	ಅ.ಖಂ.ವಿ.	ಪು.	ಪ್ರತೀಕೆಗಳು	ಅ.ಖಂ.ವಿ.	ಪು.
ಸ ಹೋವಾಚ ಕಿಂ ಮೇ			ಸಾ ಹೈನಮುವಾಚ	೪- ೪-೨	೪೩೧
ವಾಸೋ	೫- ೨-೨	೫೨೨	ಸೇಯಂ ದೇವತ್ಯಕ್ಷತ	೬- ೩-೨	೬೮೪
ಸ ಹೋವಾಚ ಭಗವಂತಂ	೧-೧೧-೨	೧೨೯	ಸೈಷಾ ಚತುಷ್ಪದಾ	೩-೧೨-೫	೩೧೨
ಸ ಹೋವಾಚ ಮಹಾತ್ಮನ			ಸೋಽಧಸ್ತಾ ಚ್ಚ ಕಟಿಸ್ಯ	೪- ೧-೮	೪೦೮
ಶ್ಚತುರೋ	೪- ೩-೬	೪೨೧	ಸೋಽಹಂ ಭಗವೋ	೭- ೧-೩	೮೧೦
ಸ ಹೋವಾಚ			ಸ್ತೇನೋ ಹಿರಣ್ಯಸ್ಯ	೫-೧೦-೯	೬೦೦
ವಿಜಾನಾನ್ಯುಹಂ	೪-೧೦-೫	೪೬೦	ಸ್ಮರೋ ವಾವಾಽಽಕಾಶಾತ್	೭-೧೩-೧	೮೫೭
ಸಂಕಲ್ಪೋ ವಾವ ಮನಸಃ	೭- ೪-೧	೮೨೫	ಹಗ್ಂಸಸ್ತೇ ಪಾದಂ ವಕ್ತೇತಿಳ-	೭-೪	೪೪೩
ಸಾ ಹ ವಾಗುಚ್ಚಕ್ರಾಮ	೫- ೧-೮	೫೧೦	ಹನ್ತಾಹಮೇತದ್ಭಗವತೋ	೧- ೮-೭	೧೦೯

ಶಬ್ದಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

ಬಹಳಕಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಕೆಲವೇ ಭಾಷ್ಯಭಾಗಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪಕ್ಷರದಲ್ಲಿರುವದು ಆ ಮಾತನ್ನು ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

೧. ಅಚಿನ್ತ್ಯಾನಂತಶಕ್ತಿಯಃ-

ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ತರ್ಕದಿಂದ ಚಿಂತಿಸುವದಕ್ಕೆ ಸದಳವಾದ ಅನಂತಶಕ್ತಿಗಳು ೪೬೪.

೨. ಅಜಂ ಬ್ರಹ್ಮ-

ಜನ್ಮರಹಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮ, ೨೨೬, ೬೦೧.

೩. ಅತತ್ತ್ವನಿಷ್ಠ-

ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗಾಣದ (ವಾದ), ೪೬೫

೪. ಅತ್ಯಾಶ್ರಮೀ-

ಸ್ಮಾರ್ತಸಂನ್ಯಾಸಲಿಂಗವಿಲ್ಲದ ಪರಮ ಹಂಸ, ೧೮೩.

೫. ಅದ್ವೈತಾತ್ಮದರ್ಶನಮ್,

-ವಿಜ್ಞಾನಮ್, -ವಿದ್ಯಾ-

ಎರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ ಆತ್ಮನೇ ತಾನೆಂಬ ಅರಿವು

೨, ೩, ೪, ೫

೬. ಅಧಿಕರಣಾಧಿಕರ್ತವ್ಯತಾ-

ಬಂದರಲ್ಲೊಂದಿರುವದು, ಆಧಾರಾಧೇಯ ಭಾವ, ೫೯೯.

೭. ಅಧಿಗತಸಕಲವೇದಾರ್ಥಃ-

ಎಲ್ಲಾ ವೇದದ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ತಿಳಿದು ಕೊಂಡಿರುವವನ, (ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರಿ), ೪.

೮. ಅಧಿದೈವತಮ್-

ದೇವತೆಗಳ ವಿಷಯದ್ದು, ೩೩, ೩೪, ೫೪, ೬೪, ೨೭೯.

೯. ಅಧ್ಯಾತ್ಮಮ್-

ಶರೀರದೊಳಗಿನ ವಿಷಯದ್ದು, ೩೩, ೫೫, ೬೫, ೬೯, ೨೭೯.

೧೦. ಅಧಿಷ್ಠಾನಮ್-

ಭೋಗಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾದ, ಜೀವರೂಪ ದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುವ ಸ್ಥಾನವಾದ ಶರೀರ, ೬೬೬

೧೧. ಅಧ್ಯಾರೋಪಿತ-

ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುಗಟ್ಟಿದ, ೫.

೧೨. ಅನುಗಮಃ-

ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಅದರ ಕಾರಣವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಪರಮಕಾರಣವಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಅರಸುವ ಕ್ರಮ, ೫೦೨.

೧೩. ಅನುಶಯಿನಃ-

ಕರ್ಮವು ಭುಕ್ತನಾಗಿ ಉಳಿದಿರುವ ಅನುಶಯ (ಕರ್ಮಶೇಷ)ವುಳ್ಳವನು, ೪೧೩, ೪೧೪, ೪೧೬.

೧೪. ಅನೃತ-

(೧) ಮಿಥ್ಯಾವಸ್ತು, ೩, ೧೭೯, ೪೬೫, ೫೦೧, ೫೩೭, ೫೩೯, ೬೧೧.

(೨) ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನದಿಂದಾಗುವ ತೃಷ್ಣೆ, ೬೧೯.

೧೫. ಅಪರಂ ರೂಪಮ್-

ಆತ್ಮನ ಕೀಳುರೂಪ, ದೇಹಾತ್ಮಭಾವ, ೬೨೩.

೧೬. ಅಪಹತಪಾಪಾ-

ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳ ಸಂಭಂಧವಿಲ್ಲದ (ಆತ್ಮ), ೬೧೨, ೬೨೧, ೬೪೬.

೧೭. ಅಪ್ರವೃತ್ತಫಲಮ್-

ಫಲವು ಇನ್ನೂ ಆಗದಿರುವ (ಕರ್ಮ), ೫೨೯.

೧೮. ಅಭಿಚರಣಮ್-

ಶತ್ರುವಿನ ಮರಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮ,
೧೮೧.

೧೯. ಅಭಿಧಾನಾಭಿಧೇಯಭೇದಃ

ಶಬ್ದ, ಅರ್ಥ-ಎಂಬ ಭೇದ, ೪೫೬, ೫೫೦.

೨೦. ಅಭ್ಯುದಯಃ-

ನಿಳಿಗೆ, ನೋಕ್ಷವಲ್ಲದ ಸಾತಿಶಯಪುರು
ಷಾರ್ಥ, ೫.

೨೧. ಅಮೃತ-

(೧) ಅಮೃತನಾಚಕ, ೬೨೫, (೨) ನಾಶ
ವಿಲ್ಲದ ಸ್ವಭಾವದ, ೫೯೬, ೬೨೩, ೬೫೧,
೬೫೫, (೩) ವೇದಫಲ, ೨೧೨, ೨೧೩
೨೧೪, ೨೧೫.

೨೨. ಅಮೃತತ್ವಮ್-

(೧) ಮೋಕ್ಷ, ೧೭೬, ೧೭೭, ೧೭೮,
೧೮೭, ೧೮೯, (೨) ಕ್ರಮಮುಕ್ತಿ, ೬೪೪.

೨೩. ಅರ್ಚಾ-

ದೇವತೆಯ ಪ್ರತಿಮೆ, ೭.

೨೪. ಅರ್ಚಿರಾದಿನಾಗರ್ಃ-

ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಉತ್ತರ
ಮಾರ್ಗ, ೨, ೪೦೨, ೪೧೩.

೨೫. ಅವಿದ್ಯಾ-

(೧) ಅಧ್ಯಾಸರೂಪವಾದ ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆ.
೪, ೨೫೪, ೫೨೭, ೬೦೫, ೬೭೦,
೬೭೫, ೬೭೬, ೬೮೩, (೨) ತಿಳಿಯ
ದಿರುವುದು, ೧೬, ೬೦೪.

೨೬. ಅವಿದ್ಯಾಕಾಮಕರ್ಮಣಃ-

ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಅವಿದ್ಯಾಕಾಮ
ಕರ್ಮಗಳು, ೪೯೫, ೪೯೭, ೫೩೪,
೬೪೧.

೨೭. ಅವಿದ್ವಾನ್-

(೧) ಉಪಾಸನೆಯಿಲ್ಲದವನು, ೧೬, ೧೭;
(೨) ಅರಿಯದೆ ಇರುವವನು, ೫೩೩,
೫೩೬, ೬೮೯.

೨೮. ಅನ್ಯಾಕೃತ-

ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ವಿಂಗಡವಾಗದೆ ಇರುವ,
೨೮೩, ೪೬೬.

೨೯. ಅಶರೀರಃ-

ಮಿಥ್ಯಾದೇಹವೇ ಶಾನೆಂಬ ಅಭಿಮಾನವು
ಹೋಗಿರುವವನು, ೬೬೮, ೬೬೯, ೬೭೦,
೬೭೬, ೬೭೭.

೩೦. ಅಶುದ್ಧಿಕಾರಣಮ್-

ಗೃಹಸ್ಥರಿಗೆ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ
ಹಿಂಸಾನ್ಯತಾದಿದೋಷಗಳು, ೪೦೪.

೩೧. ಅಸತ್-

(೧) ಅನ್ಯಾಕೃತ, ೨೮೩. (೨) ಮಿಥ್ಯಾ,
೪೫೬. (೩) ಸತ್ತಿನ ಅಭಾವ, ೪೫೧,
೪೫೨, ೪೫೪.

೩೨. ಅಸುರಾಃ-

ತಮೋರೂಪವಾದ ಇಂದ್ರಿಯವೃತ್ತಿಗಳು,
೨೦.

೩೩. ಆಕಾಶಃ-

(೧) ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು, ೨೩೬,
೬೦೮ (೨) ಪರಮಾತ್ಮ, ೮೨, ೨೩೮,
೬೦೮, ೬೨೧, ೬೮೬.

೩೪. ಆಚಾರ್ಯಃ-

ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಇದ್ದಂತೆ ಉಪದೇಶಿಸಬಲ್ಲ
ಗುರು, ೫೨೬, ೫೨೭, ೫೪೪.

೩೫. ಆತ್ಮಸಂನೇದ್ಯತಾ,

ಸ್ವಾತ್ಮ- ಸ್ವ-

ತನ್ನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವುದು, ೬೧೨,
೬೧೪, ೬೧೫.

೩೬. ಆತ್ಮನಿಕಮಮೃತತ್ವಮ್,

ಆತ್ಮನಿಕನಿಃಶ್ರೇಯಸಮ್-

ಮರಣವೇ ಇಲ್ಲದ ಸ್ವಭಾವದ ರೂಪದ
ಮುಕ್ತಿ, ೩, ೧೭೬.

೩೭. ಅಪೇಕ್ಷಿಕಮ್ ಅಮೃತತ್ವಮ್

ಇತರ ಫಲಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಬಹುಕಾಲ
ವಿರುವ ಅಮೃತತ್ವ, ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ
ಪ್ರಾಪ್ತಿ, ೧೨೬.

೩೮. ಅಭೂತಸಂಪ್ಲವಸ್ಥಾನ-

ಭೂತಪ್ರಲಯವಾಗುವವರೆಗೆ ಇರುವ
ಸ್ಥಾನ, ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿ, ೪೮೫.

೩೯. ಅಲಮ್ಬನಮ್-

ಉಪಾಸನೆಗಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಪ್ರತೀಕ,
೬.

೪೦. ಅಸ್ವದ-

ವಿಕಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಆಧಾರ, (ಕಲ್ಪಿತವಾದ
ಹಾವಿಗೆ ಹಗ್ಗದಂತೆ ಇರುವ ನಿಮಿತ್ತ),
೬೦೧, ೬೭೦.

೪೧. ಆಹಾರಶುದ್ಧಿಃ-

ಆಹಾರದ ಎಂದರೆ ಶಬ್ದದಿವಿಷಯಗಳ
ಜ್ಞಾನದ ಶುದ್ಧಿ, ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿ
ಗಲ್ಲಿಲ್ಲದೆ ವಿಷಯಾನುಭವ, ೬೦೪.

೪೨. ಇದಂಶಬ್ದಬುದ್ಧಿಃ-

ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಆಗಿರುವ
ಇದು ಎಂಬ ಶಬ್ದಬುದ್ಧಿಗಳು, ೪೫೫.

೪೩. ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತೇಃ-

ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿವೈದಿಕಕರ್ಮಗಳು, ವಾಪೀ
ಕೂಪಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಇವು,
೪೦೭.

೪೪. ಉದ್ಗೀಠಃ-

(೧) ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಉದ್ಗಾತೃವು ಮಾಡುವ
ಗಾನಭಾಗ, ೧೦೧ ; (೨) ಉದ್ಗೀಠದ
ಅವಯವವಾದ ಓಂಕಾರ, ೭, ೯, ೧೧,
೨೯, ೩೬.

೪೫. ಉದ್ಗಾತೃಪುರುಷಾಃ-

ಉದ್ಗಾತೃವಿನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗಾತ್ರಗಳು,
೧೦೪.

೪೬. ಉಪಕುರ್ವಾಣಃ,

ಉಪಕುರ್ವಾಣಕಃ-

ಗುರುವಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿರುವ
ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ, ನೈಷ್ಠಿಕನಲ್ಲ, ೧೭೬,
೪೦೨, ೬೮೯.

೪೭. ಉಪನಿಷತ್-

(೧) ಆತ್ಮನ ವಿಷಯದ (ತಪ್ಪು)ತಿಳಿವಳಿಕೆ,
೬೫೬, ೬೫೭, (೨) ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು
ತಿಳಿಸುವ ಗ್ರಂಥ, ೧.

೪೮. ಉಪಾಸನಮ್-

ಧ್ಯಾನ, ೫, ೭, ೭೩, ೧೧೨, ೨೦೦.

೪೯. ಏಕತ್ವಪ್ರತ್ಯಯಃ,

ಏಕತ್ವಜ್ಞಾನಮ್-

ಆತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಸತ್ಯವೆಂಬ ಅರಿವು, ೧೮೧,
೧೮೨, ೧೮೬.

೫೦. ಏಕಾಗ್ರ್ಯಮ್-

ಮನಸ್ಸನ್ನು ಒಂದೇ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ
ಕೊಳ್ಳುವುದು, ೭.

**೫೧. ಕರ್ತೃಭೋಕ್ತೃಸ್ವಭಾವ
ವಿಜ್ಞಾನಮ್-**

ತಾನು ಕರ್ತೃಭೋಕ್ತೃಸ್ವಭಾವದವನೆಂಬ
ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ೪.

೫೨. ಕರ್ಮಜ್ಞಾನಾಧಿಕೃತಃ-

ಕರ್ಮೋಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ
ಅಧಿಕಾರಿಯಾದವ, ೨೧

೫೩. ಕರ್ಮನಿರಪೇಕ್ಷಮ್-

ಕರ್ಮದ ಹಂಗಿಲ್ಲದ, (ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನ)
೨.

೫೪. ಕರ್ಮಸಹಭಾವಿ-

ಕರ್ಮದೊಡನೆ ಇರಬಹುದಾದ, ೪.

೫೫. ಕಷಾಯಃ-

ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿಚಿತ್ತದೋಷಗಳು, ೬೦೫.

೫೬. ಕಷ್ಟಾಗತಿಃ-

ಕರ್ಮೋಪಾಸನೆಗಳಿಲ್ಲದ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ
ದೊರಕುವ ಕೀಳುಗತಿ, ಕೀಳುಪ್ರಾಣಿ
ಗಳ ಜನ್ಮವೇ ಮುಂತಾದದ್ದು, ೨

೫೭. ಕಾರ್ಯಕಾರಣತ್ವಮ್-

ಉಪಾದಾನಕಾರಣ, ಅದರ ಕಾರ್ಯ-
ಇವುಗಳ ಸಂಬಂಧ, ೫೮೧.

೫೮. ಕಾರ್ಯಕಾರಣಪರಂಪರಾ-

ಕಾರ್ಯದ ಕಾರಣ, ಅದರ ಕಾರಣ- ಹೀಗೆ
ಒಂದರೊಂದೊಂದು ಬರುವ ಕಾರ್ಯ
ಕಾರಣಗಳ ಸಾಲು, ೪೯೮

೫೯. ಕಾರ್ಯಕರಣಸಂಘಾತಃ-

ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಕೆಲಸ
ಮಾಡುವ ಗುಂಪು, ೨೩೨, ೪೭೪,
೫೪೫, ೬೦೦.

೬೦. ಕೈವಲ್ಯಸಂನಿಕೃಷ್ಟಫಲಮ್-

ನೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಫಲ, ಬ್ರಹ್ಮ
ಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿ, ೫

೬೧ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಫಲಭೇದಃ-

ಕ್ರಿಯೆ, ಅದರ ಸಾಮಗ್ರಿ ಮತ್ತು ಫಲ-
ಎಂಬ ಭೇದ, ೫, ೫೮೨, ೫೯೫, ೬೨೬.

೬೨ ಗುಣಪ್ರಧಾನಭಾವಃ-

ಒಂದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವದು,
ಮಿಕ್ಸಡ್ಡು ಅದಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿರುವದು
-ಹೀಗಿರುವಿಕೆ, ೪೬೭.

೬೩. ಗ್ರಂಥಯಃ-

ಹೃದಯವನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಆಶ್ರಯಿಸಿ
ಕೊಂಡಿರುವ ಅವಿದ್ಯಾವಾಸನೆಗಳ ರಾಶಿ,
೬೦೪.

೬೪. ಚಂದ್ರಲೋಕಪ್ರತಿಪತ್ತಿಃ-

ಕರ್ಮಗಳು ಧೂಮಾದಿಮಾರ್ಗದಿಂದ
ಸಡೆಯುವ ಗತಿ, ೨.

೬೫. ತದ್ವಿದ್ಯಸಂವಾದಃ-

ಆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವನೊಡನೆ ನಾದಮಾಡು
ವದು, ೭೪.

೬೬. ತಪಃ-

(೧) ಧ್ಯಾನ, ೧೮೭, (೨) ಕೈಚ್ಚು
ಚಾಂದ್ರಾಯಣಾದಿಗಳು, ವಾನಪ್ರಸ್ಥ,
೧೭೬.

೬೭ ತೀರ್ಥಮ್-

(೧) ವಿದ್ಯಾದಾನಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರ, ೨೨೮,
(೨) ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಗಬಹುದೆಂದಿರುವ
ಯೋಗ್ಯಸಂದರ್ಭ, ೬೮೯.

೬೮ ತೈನಿರಿಕದ್ವಿಚಿನ್ದ್ರ-

ಪ್ರತ್ಯಯಃ-

ಕಣ್ಣು ಪರಿಬಂಧವನಿಗೆ ಆಗುವ ಇಬ್ಬರು
ಚಂದ್ರರ ಅರಿವು, ೧೭೯.

೬೯ ತ್ರಯೀ ವಿದ್ಯಾ-

ವೇದವಿದ್ಯೆ, ೧೮೭, ೩೫೨, ೩೫೩.

೭೦. ದತ್ತಮ್-

ಯ್ಕು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಲ್ಲದೆ ಕೊಡುವ ದಾನ,
೪೦೭.

೭೧ ದೃಷ್ಟಂ ಫಲಮ್-

ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಾಗುವ ಕರ್ಮಫಲ,
ಅಥವಾ ಉಪಾಸನೆ, ೩೩.

೭೨. ದೃಷ್ಟಿವಿಶೇಷಃ-

ಕರ್ಮಾಂಗಗಳಿಗೆ, ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು
ಮಾಡುವ ಒಂದೊಂದು ಭಾವನೆ, ೧೬೭.

೭೩. ದೇವತಾರೂಪಮ್-

ಜೀವನ ಪರಮಾತ್ಮಸ್ವರೂಪ, ೪೯೫, ೪೯೬,
೬೨೨.

೭೪ ದೇಶಕಾಲ-

ನಿಮಿತ್ತಾದ್ಯನ್ಯತಾಭಿಸಂಧಿಃ-

ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಫಲವಾಗುವದಕ್ಕೆ ದೇಶಕಾಲಾದಿ
ಗಳು ಬೇಕೆಂಬ ಮಿಥ್ಯಾವಸ್ತುವಿನ
ಭಾವನೆ, ೫೩೪.

೭೫. ದೇಹಸಾತಃ, ಶರೀರಸಾತಃ-

ದೇಹವು ಬಿದ್ದುಹೋಗುವದು, ಸಾವು,
೫೨೭, ೫೨೮, ೫೩೯.

೭೬. ದೇಹಾತ್ಮದರ್ಶನಮ್,

ಶರೀರಾತ್ಮಭಾವಃ-

ದೇಹವೇ ತಾನೆಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ೬೫೯,
೬೭೬.

೭೭. ಧರ್ಮಸ್ಥನಾಃ-

ಧರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವ ಆಶ್ರಮಗಳು,
೧೭೬.

೭೮. ಧೂಮಾದಿಮಾರ್ಗ:-

ಕರ್ಮಿಗಳು ಫಲಾನುಭವಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ
ದಕ್ಷಿಣಮಾರ್ಗ, ೨

೭೯ ಧ್ಯಾನಾಹಾರಾಃ:-

ಧ್ಯಾನವೇ ಆಹಾರರಾಗಿ, ಮತ್ತೆ ಯಾವ
ಆಹಾರವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವವರು, ೪೮೭

೮೦. ನಿಮಿತ್ತ ನೈಮಿತ್ತಿಕತ್ವಮ್:-

ಈ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣದಿಂದ ಇಂಥ ಕಾರ್ಯ
ವಾಗುವದು ಎಂಬ ಸಂಬಂಧ, ೪೫೪

೮೧ ನೈಷ್ಠಿಕಃ:-

ಜೀವಮಾನವೆಲ್ಲ ಗುರುಕುಲದಲ್ಲಿಯೇ
ಇದ್ದು ಕೊಂಡಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ,
೧೭೬, ೪೦೬

೮೨. ನ್ಯಾಯಾಗಮೌ:-

ಯುಕ್ತಿ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕೋಪದೇಶ-
ಎಂಬ ಜ್ಞಾನಸಾಧನಗಳು, ೫೧೭.

೮೩. ಪರಮಾತ್ಮವಿಕಾರಃ:-

ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಾರ್ಯ, (ಮಿಥ್ಯಾಪ್ರಪಂಚ)
೧೮೮.

೮೪. ಪರಮಾತ್ಮಾ:-

ಬ್ರಹ್ಮ, ೭.

೮೫. ಪರಮಾರ್ಥಸತ್, ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯಮ್:-

ನಿಜವಾಗಿರುವದು, ಸತ್ಯವಾಗಿ ತೋರುವದು
ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಸತ್ಯ
ವಾಗಿರುವದು, ೫೦೫, ೫೮೫, ೫೮೭,
೬೦೬.

೮೬. ಪರನಿದ್ಯಾ:-

ಕರ್ಮವಿಷಯವಲ್ಲದ, ಪರಮಾತ್ಮವಿಷಯಕ
ವಾದ ಜ್ಞಾನ, ೫೪೭.

೮೭. ಪರಾ ದೇವತಾ:-

ಪರಮಾತ್ಮ, ೫೦೪, ೫೩೨, ೫೪೦, ೫೮೧

೮೮. ಪರಿವ್ರಾಜಕಃ, ಪರಿವ್ರಾಟ್ಮ:-

ಪರಮಹಂಸಸಂನ್ಯಾಸಿ, ೧೭೬, ೧೭೮, ೧೭೯.

೮೯. ಸಾಪ್ತಾ:-

(೧) ಧರ್ಮಾಧರ್ಮರೂಪವಾದ ಕಲ್ಮಷ,
೬೧೨, (೨) ಅಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ,
೨೨, ೨೩.

೯೦ ಸಾರಿಪ್ಲ ವಾಃ:-

ಅಶ್ವಮೇಧದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳ
ಬೇಕಾದ ರಾತ್ರಿಗಳು, ೨೦೮.

೯೧. ಸಾರಿಶೇಷ್ಯಮ್:-

ಮಿಕ್ಕದೆಲ್ಲವೂ ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲವಾಗಿ
ಇದೊಂದೇ ಉಳಿದವೆಯಾದ್ದರಿಂದ
ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿ, ೪೦೨.

೯೨. ಪುಣ್ಯಲೋಕಃ:-

ಧರ್ಮದ ಫಲವಾಗಿ ಉಪಕುರ್ವಾಣ,
ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ, ಗೃಹಸ್ಥ, ವಾನಪ್ರಸ್ಥರಿಗೆ
ದೊರಕುವ ಫಲ, ೧೭೮, ೧೮೩.

೯೩. ಪುರುಷಃ:-

(೧) ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಗುಂಪು,
ಶರೀರವು, ೨೩೨, ೨೩೩, ೨೬೪,
(೨) ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ
ಪರಮಾತ್ಮ, ೨೩೫.

೯೪. ಪುರುಷಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಃ:-

ಪುರುಷನು ಬಯಸುವ (ಮೋಕ್ಷದ ಸಿದ್ಧಿ), ೨.

೯೫. ಪೂರ್ತಮ್:-

ವಾಪೀಕೂಪಾದಿಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವ
ಕರ್ಮ, ೪೦೭.

೯೬. ಪ್ರಜಾಪತಿಃ:-

ವಿರಾಟ್ಟುರುಷ, ಕಶ್ಯಪ, ೧೦೮, ೬೪೭,
೬೫೨, ೬೫೯, ೬೭೧.

೯೭. ಪ್ರಣವಃ:-

ಓಂಕಾರ, ಬ್ರಹ್ಮ, ೧೭೭, ೧೭೮.

೯೮. ಪ್ರತಿಮಾ:-

ವಿಷ್ಣು ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳ ಮೂರ್ತಿ,
೫೫೨.

೯೯. ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸ್ಥಸೇವಾ:-

ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೂಡದವು ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮ
ವನ್ನು ಮಾಡುವದು, ೧೮೨.

೧೦೦ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಪ್ರಮಾಣಾನಿ-

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಾನ, ಉಪಮಾನ, ಶಬ್ದ
-ಮುಂತಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳು, ೨೫೯

೧೦೧. ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಾ-

ಪ್ರಾಣಿಗಳೊಳಗಿರುವ ಆತ್ಮ, ೬೭೪

೧೦೨. ಪ್ರತ್ಯವಾಯಃ-

ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ದೋಷ, ೧೮೧.

೧೦೩. ಪ್ರಧಾನಮ್-

ಜಗತ್ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವೆಂದು ಸಾಂಖ್ಯರು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ
ಕಾರಣ, ೪೫೬.

೧೦೪ ಪ್ರಮಾಣಪ್ರಮೇಯಬುದ್ಧಿಃ-

ಇದು ಅರಿಯುವ ಸಾಧನ, ಇದು ಅರಿಯ
ಬಿಡುವ ವಸ್ತು ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿ, ೧೭೯.

೧೦೫. ಪ್ರವೃತ್ತಿಫಲಮ್-

ಫಲವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಆರಂಭ
ಸಿರುವ (ಕರ್ಮ), ೫೨೯.

೧೦೬ ಪ್ರಾಣಕರಣಸಂಘಾತಃ-

ಪ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಕರಣಗಳು ಸೇರಿದ ಒಟ್ಟು
(ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರ), ೫೦೪.

೧೦೭. ಪ್ರಾಣವಿಜ್ಞಾನ-

ಉದ್ದೀಘವನ್ನು ಪ್ರಾಣನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ
ಮಾಡುವದು, ೩೨.

೧೦೮. ಪ್ರಾಣಸಂಬಂಧಃ-

(ಆತ್ಮನು ಜೀವನೆನಿಸಿರುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ
ವಾದ) ಕರಣಸಂಬಂಧ, ೪೦೫.

೧೦೯. ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಮ್-

ಪಾಪವನ್ನು ಕಳೆಯುವದಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದ
ಕರ್ಮ, ೫೨೯.

೧೧೦. ಬಹಿಷ್ಕವಮಾನಮ್-

ಒಂದಾನೊಂದು ಸಾಮಸ್ಕೋತ್ರ, 'ಉಪಾ
ಸ್ಮೈ ಗಾಯತ', 'ದಮಿದ್ಯುತತ್ನ',
'ಪವಸ್ತು' ಎಂಬ ಮೂರು ತೃಣ
ಗಳಿಂದಾಗಿರುವ ಒಂಬತ್ತು ಋಕ್ಕು
ಗಳ ಗಾನ, ೧೦೪.

೧೧೧. ಬೃಹತ್-

ಒಂದಾನೊಂದು ಸಾಮ, ('ತಾಮಿದ್ವಿ
ಹವಾಮಹೇ' ಋ. ೬-೪೬-೧), ೧೫೩

೧೧೨ ಬೃಹ್ಮ-

(೧) ಪರಮಾತ್ಮ, ೩೪೫; (೨) ಸತ್ಯ
ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ,
೩೪೫.

೧೧೩. ಬೃಹ್ಮದೃಷ್ಟಿಃ-

ಬೃಹ್ಮವೆಂದು ಭಾವಿಸುವದು, ೨೭೭, ೩೦೬.

೧೧೪. ಬೃಹ್ಮಸೃತಿಸತ್ತಿಃ-

ಬೃಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿ, ೩.

೧೧೫ ಬೃಹ್ಮಲೋಕಃ-

ಬೃಹ್ಮನಿರುವ ಲೋಕ, ೬೨೭, ೬೨೮,
೬೩೩.

೧೧೬. ಬೃಹ್ಮವಿಜ್ಞಾನಮ್,

ಬೃಹ್ಮವಿದ್ಯಾ-

ಉಪಾಸನೆ, ೨೨೭, ೨೨೯, ೨೭೫

೧೧೭ ಬೃಹ್ಮವಿದ್-

(೧) ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ
ಉಪಾಸಕ, ೨೨೬, ೨೭೫, ೩೨೩, ೩೩೯,
೩೪೫

೧೧೮ ಬೃಹ್ಮಸಂಸ್ಥಃ-

ಬೃಹ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ನಿಷ್ಕನಾಗಿರುವವನು,
ಪ್ರಾಣವಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರು
ವವನು, ೧೭೬, ೧೭೮, ೧೭೯.

೧೧೯. ಬೃಹ್ಮಹತ್ಯಾ-

ಅನೇಕಜನ್ಮಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಬೃಹ್ಮ
ಹತ್ಯೆ, ೪೧೦

೧೨೦. ಬೃಹ್ಮಾದಿಸ್ತವ್ಯ

ಪರ್ಯಸ್ತಮ್-

ಬೃಹ್ಮದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಸ್ಥಾವರದವರೆಗಿನ
(ಜಗತ್ತು), ೫೮೪.

೧೨೧. ಭಕ್ತಿಃ-

ಸಾಮದ ಅವಯವ, ಪ್ರಸ್ತಾವ, ಉದ್ದೀಘ
ಮುಂತಾದವು, ೭, ೧೦೬, ೧೩೩, ೧೩೫,
೧೩೬.

೧೨೨ ಭಿಕ್ಷಾಚರಣಮ್-

ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ಭಿಕ್ಷೆಯಿಂದ ಆಹಾರವನ್ನು
ಸಂಪಾದಿಸುವುದು, ೧೮೧.

೧೨೩. ಭಿಕ್ಷುಕಃ-

ಸಂನ್ಯಾಸಿ, ೧೮೨.

೧೨೪. ಭೂತಮಾತ್ರಾಸಂಸರ್ಗಃ-

ಭೂತಗಳ ಅಂಗದ ಸಂಬಂಧ, ೪೬೩

೧೨೫. ಭೂತಾನಿ-

ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ೪೬೧

೧೨೬ ಮನನವಿಜ್ಞಾನೇ-

ವಿಚಾರಮಾಡುವುದು, ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದು
ಕೊಳ್ಳುವುದು, ೫೯೪, ೬೦೧

೧೨೭ ಮುಮುಕ್ಷುಃ-

ಮೋಕ್ಷೇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವನು, ೫೨೬

೧೨೮. ನೋಕ್ಷಃ-

ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥ, ೩, ೪೧೦.

೧೨೯. ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞೀಯಮ್.

ಒಂದು ಸಾಮ (ಯಜ್ಞಾ ಯಜ್ಞಾ ಪೋ
ಯು. ೬-೪೮-೧), ೧೬೩.

೧೩೦. ಯಮನಿಯಮಾದಿಃ-

ಸಂನ್ಯಾಸಿಯ ಧರ್ಮಗಳು, ೧೮೨.

೧೩೧. ಯೋಗೀ-

ಉಪಾಸಕ, ೨೨೪, ೬೫೧.

೧೩೨. ಯೋಗೀಶ್ವರಃ-

ಬ್ರಹ್ಮಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತವನು, ೫೪೮.

೧೩೩. ರಥಸ್ತರಮ್.

ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಮ (ಅಭಿತ್ವಾ ಶೂರ
ಯು. ೭-೩೨-೨೨) ೧೪೯.

೧೩೪. ರಸಾದಿಕ್ರಮಃ-

ಅನ್ನವು ರಸ, ರಕ್ತ, ಮಾಂಸ- ಮುಂತಾದ
ಕ್ರಮದಿಂದ ಪರಿಣಮಿಸುವಿಕೆ, ೫೦೧.

೧೩೫. ರಹಸ್ಯಮ್-

ವಿದ್ಯೆ, ಉಪಾಸನೆ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನ, ೫,
೩೪೬.

೧೩೬. ರಾಜನಮ್-

ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಮ, (ತದಿದಾಸ
ಭುವನೇಷು ಯು. ೧೦-೧೨೦-೧),
೧೬೫.

೧೩೭. ರೇವತ್ಯಃ-

ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಮ, (ರೇವತೀರ್ನಃ
ಸಧಮಾದೇ ಯು. ೧-೩೦-೧೩), ೧೬೧.

೧೩೮. ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಮುಕ್ತೇಷುಃ-

ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟ ಬಾಣ, ೫೨೯.

೧೩೯. ವಸ್ತ್ರಾಕೃತಿಃ-

ವಸ್ತುಸಾಮಾನ್ಯ, ೪೫೨.

೧೪೦. ವಾಕ್ಯಪ್ರಮಾಣಮ್-

ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯರೂಪವಾದ ಪ್ರಮಾಣ, ೫೪೧.

೧೪೧. ವಾಚಾರಮ್ಭಣಮ್.

ಬರಿಯ ಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ
(ಕಾರ್ಯ), ೨೩೫, ೪೪೭, ೪೬೮.

೧೪೨. ವಾಮದೇವ್ಯಮ್.

ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಮ, ("ಕಯಾನಶ್ಚಿತ್ರ
ಅಭುವತ್" ಯು ೪-೩೧-೧) ೧೫೧.

೧೪೩. ವಿಕಾರಃ-

ಕಾರ್ಯ, (ಅನಾತ್ಮ), ೨೩೫, ೪೪೭,
೪೬೫, ೪೬೮, ೪೭೧, ೬೧೧.

೧೪೪. ವಿಕಾರಾನ್ಯತಜೀವಾತ್ಮ

ವಿಜ್ಞಾನಮ್.

ಕಾರ್ಯವೂ ಹುಸಿಯೂ ಆದ ಜೀವಾತ್ಮ
ನೆಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ೫೪೧.

೧೪೫. ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯ-

ತನ್ನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ
(ಉಪಾಸ್ಯ ಅಥವಾ ಜ್ಞೇಯ), ೬೦೭,
೬೦೮, ೬೪೬, ೬೪೮.

೧೪೬. ವಿಜ್ಞಾಪ್ತಿ ಸ್ವಭಾವ-

ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪವಾದ (ಆತ್ಮನ ಬೆಳಕು),
೬೨೩.

೧೪೭. ವಿದ್ಯಾ-

(೧) ಉಪಾಸನೆ, ೨, ೧೬, ೨೨೬, ೨೬೪, ೨೭೪, ೨೯೬, ೩೩೪, ೩೬೬, (೨) ಜ್ಞಾನ, ೪೪೩, ೬೦೪, ೬೦೮.

೧೪೮. ವಿದ್ಯಾಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ

ಸಂಮೂರ್ಛಿತಾತ್ಮಾ-

ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಗಳೆರಡೂ ಸೇರಿರುವ ಪ್ರಾಣ, ೬೮೦

೧೪೯. ವಿದ್ಯಾವಿದ್ಯಾಪ್ರತ್ಯಯ-

ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪಜ್ಞಯರೂಪವಾದ ಪ್ರತ್ಯಯ, ಆತ್ಮನ ವಿಷಯದ ಮಿಥ್ಯಾಪ್ರತ್ಯಯ-ಇವುಗಳು, ೧೭೯.

೧೫೦. ವಿದ್ಯಾಸಂಪ್ರದಾನನ್ಯಾಯಃ-

ಜ್ಞಾನದ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಉಪದೇಶಮಾಡುವ ವಿಧಾನ, ೪೧೯.

೧೫೧. ವಿಪರೀತಗ್ರಹಣಮ್,

ವಿಪರೀತಾಧಿಗಮಃ-

ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ೪೫೨, ೬೪೮, ೬೫೨, ೬೫೪, ೬೫೫.

೧೫೨. ವಿರಾಟ್-

(೧) ಪ್ರಜಾಪತಿಬ್ರಹ್ಮ, ೨೨೭, (೨) ಅನ್ನ, ೧೦೮.

೧೫೩. ವಿಷ್ಣ್ವಾದಿಬುದ್ಧಿಃ-

ಪ್ರತಿಯೇ ಮುಂತಾದದ್ದರಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳ ಬುದ್ಧಿ, ೫೪೨, ೫೫೨.

೧೫೪. ವೇದಾಂತಪ್ರಮಾಣಮ್-

ಶ್ರುತಿನಾಕ್ಯರೂಪಪ್ರಮಾಣ, ೧೮೫.

೧೫೫. ವೇದೋಕ್ತಂ

ಸಾರಿವ್ರಾಜ್ಯಮ್-

ಶ್ರುತಿವಿಹಿತವಾದ ಸಂನ್ಯಾಸ, ೧೮೪.

೧೫೬. ವೈನಾಶಿಕಾಃ,

ಮಹಾವೈನಾಶಿಕಾಃ-

ಯಾವುದೊಂದು ವಸ್ತುವೂ ಪರಮಾರ್ಥವಾಲ್ಲ-ಎನ್ನುವವರು, ೪೫೧, ೪೫೩.

೧೫೭. ವೈರಾಜಸಾಮ್-

ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಮ, (ವಿಜಾ ಸೋಮ ಮಿಸ್ತಮಸ್ತತು ತ್ವಾ', ಋ. ೧.೧೩೦-೨), ೧೦೮, ೧೫೦.

೧೫೮. ವೈರೂಪಮ್-

ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಮ, (ಯದ್ವ್ಯಾವ ಇಂದ್ರ ತೇ ಶತಮ್', ಮು.೮-೭೦-೫) ೧೫೫.

೧೫೯. ವೈಶೇಷಿಕಾಃ-

ಸತ್ತೆಯೆಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯವಿವೇಚಿಂಬ (ವೈಶೇಷಿಕ)ವಾದಿಗಳು, ೪೫೦.

೧೬೦. ವೈಶ್ವದೇವ್ಯಮ್-

ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಮ, (ಪ್ರವಿತ್ರಾಯ ಪ್ರಾರ್ಯಮ್ಲೇ ಋ. ೮-೧೦೧-೫), ೧೦೮

೧೬೧. ವ್ಯಾಕೃತ-

ನಾಮರೂಪಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ, ೪೬೬, ೪೭೭.

೧೬೨. ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಮ್-

ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ನಿಜವೆಂದು ತೋರುವ, ೬೧೧.

೧೬೩. ವ್ಯಾವೃತ್ತ್ಯನುವೃತ್ತೀ-

ಅನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕಗಳು, ೪೯೩.

೧೬೪. ಶಕ್ತರ್ಯಃ-

ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಮ, (ಪ್ರೋಕ್ಷಸ್ಮೈ ಪುರೋರಥಮ್', ಋ. ೧೦-೧೩೩-೧) ೧೫೯.

೧೬೫. ಶರೀರಾತ್ಮಭಾವನಾ-

ದೇಹವೇ ತಾನೆಂದು ಬಗೆಯುವುದು, ೬೨೩.

೧೬೬. ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಃ-

ಶಾಸ್ತ್ರವು ತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುವ ವಿಷಯ, ೫೮೪.

೧೬೭. ಶುದ್ಧಸತ್ತಮ್-

ದೋಷಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ಅಂತಃಕರಣ, ೬೧೨, ೬೩೬, ೬೭೦.

೧೬೮. ಶ್ರುತಾರ್ಥಪರಿತ್ಯಾಗಃ-

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವನ್ನು
ಕೈಬಿಡುವುದು, ೪೬೦

೧೬೯ ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸಕಃ-

ಗುಣಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದಾದ ಕಾರ್ಯಬ್ರಹ್ಮ
ವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡುವವ, ೪೦೫.

೧೭೦ ಸತ್, ಸದಾತ್ಮಾ,

ಸದ್ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮಾ-

ಇರುವ ಸದ್ವಿಷಯದ ಬ್ರಹ್ಮ, ೫೨೬, ೫೨೭,
೫೩೩

೧೭೧ ಸತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಮ್-

ನಿಜವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪುರ, ಬ್ರಹ್ಮವೇ, ೬೧೧

೧೭೨ ಸತ್ಯತ್ವಾದ್ವಿತೀಯಾತ್ಮ

ವಿಜ್ಞಾನಮ್-

ಸದ್ವಿಷಯವಾಗಿರುವ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯವಾದ
ಅದ್ವಿತೀಯತತ್ತ್ವವೇ ನಾನು ಎಂಬ
ಜ್ಞಾನ, ೫೪೧

೧೭೩ ಸದಾತ್ಮಭಾವಃ-

ಸದ್ವಿಷಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ತಾನೆಂಬುದು,
೫೪೨

೧೭೪ ಸತ್ಸಂಪತ್ತಿಃ-

ಸದ್ವಿಷಯವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ
ಬಿಡುವುದು, ೫೨೭, ೫೨೮, ೫೩೬.

೧೭೫. ಸಮಸ್ತಸಾಮ-

ಐದು ಅಥವಾ ಏಳು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ
ಉಪಾಸನೆಮಾಡಬೇಕಾದ ಒಟ್ಟು
ಸಾಮ, ೧೧೧, ೧೧೨.

೧೭೬. ಸರ್ವೈಕತ್ವಮ್-

ಎಲ್ಲದೊಡನೆ ಒಂದಾಗಿರುವಿಕೆ, ೬೭೯.

೧೭೭ ಸವಿಜ್ಞಾನತಾ-

ಎಜ್ಜತ್ತ ಜ್ಞಾನದೊಡಗೂಡಿರುವುದು,
೪೧೩

೧೭೮. ಸಾಂಖ್ಯಾಃ-

ಸಾಂಖ್ಯದರ್ಶನವನ್ನೊಪ್ಪುವವರು, ಅವರು
ವಸ್ತುಗಳು ಸತ್ಯವೆಂದೊಪ್ಪಿದರೂ ಪಾರಿ
ವಾಜ್ಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವರು,
ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣವನ್ನೊಪ್ಪಿದರೂ ಅಚೇ
ತನವಾದ ಪ್ರಧಾನವೇ ಜಗತ್ಕಾರಣ
ವೆನ್ನುವರು, ೧೮೫, ೪೫೬.

೧೭೯ ಸಾಮಾಭಿಕ್ತಯಃ-

ಉಪಾಸನೆಗಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ
ಸಾಮದ ಭಾಗಗಳು, ೧೧೦೦ರ ೧೬೭
ರವರೆಗಿನ ಭಾ ಭಾ ಗಳನ್ನು ನೋಡಿ

೧೮೦ ಸ್ವಂ ರೂಪಮ್-

ತನ್ನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಆತ್ಮರೂಪ, ೬೦೩.

೧೮೧ ಸ್ವಸ್ವಾದಿಪ್ರತ್ಯಯಃ-

ಕನಸೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ, ತತ್ಕಾಲಕ್ಕೆ
ಸತ್ಯವೆಂದು ತೋರುವ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು,
೧೮೦

೧೮೨ ಸ್ವಸಂವೇದ್ಯತಾ,

ಸ್ವಾತ್ಮಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮ್-

ತನ್ನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಆಳುವುದು, ೬೪೬,
೬೫೬.

೧೮೩ ಸ್ವಸ್ವಾಮಿತ್ವಭೇದಬುದ್ಧಿಃ-

ನಾನು, ನನ್ನದು- ಎಂಬ ಭೇದಬುದ್ಧಿ
೧೮೧.

೧೮೪ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯಮ್-

ಮುಕ್ತಿ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ೨೫೬, ೫೪೬, ೬೦೧.

೧೮೫. ಹಾರ್ದಾಕಾಶಃ-

ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ
ಬ್ರಹ್ಮ, ೨೨೮.

೧೮೬ ಹಿಂಕಾರಃ-

ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸ್ತೋತ್ರ, ೧೦೪.

೧೮೭. ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಃ-

ಸತ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಅಪರಬ್ರಹ್ಮ, ೨೨೨,
೨೪೭, ೬೮೮.

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಕಾಶ ಮುದ್ರಣಾಲಯ,
ಹೊಳೆನರಸೀಪುರ.

1956

